

EL TERÇ DEL CARTOIXÀ
DE JOAN ROÍS DE CORELLA
EDICIÓ I ESTUDI

VOLUM I

TESI DOCTORAL

140D LLENGUA I LITERATURA CATALANES

DOCTORAND

JOAN MARIA FURIÓ VAYÀ

DIRECTOR

DR. ANTONI FERRANDO FRANCÉS

VALÈNCIA, OCTUBRE DE 2015

VOLUM I. ESTUDI

ÍNDEX

Nota preliminar	9
1. Introducció	13
1.1. Estat de la qüestió	15
1.2. Objectius i metodologia	42
2. Estudi	47
2.1. Ludolf de Saxònia i la <i>Vita Christi</i>	49
2.1.1. Ludolf de Saxònia: vida i obres	49
2.1.2. La <i>Vita Christi</i> de Ludolf de Saxònia	50
2.1.2.1. Datació, contingut i fonts de la <i>Vita Christi</i>	50
2.1.2.2. Contextualització i difusió de la <i>Vita Christi</i> en l'Europa medieval	53
2.1.2.3. Estructura externa i interna: els manuals de meditació i la <i>Vita Christi</i>	56
2.1.3. La difusió impresa de la <i>Vita Christi</i>	60
2.1.3.1. Les impressions incunables de la <i>Vita Christi</i>	60
2.1.3.2. Les traduccions medievals i de l'edat moderna de la <i>Vita Christi</i> a les llengües europees	62
2.1.4. La <i>Vita Christi</i> de Ludolf de Saxònia a la Corona d'Aragó	67
2.2. Joan Roís de Corella i el <i>Cartoixà</i>	71
2.2.1. Les edicions del <i>Cartoixà</i>	71
2.2.3. Context de l'obra: impressors, editors i dedicatari	77
2.2.3. Context de l'obra: el pròleg de Joan Roís de Corella al <i>Cartoixà</i>	81
2.2.4. Distribució temàtica i capítular dels llibres del <i>Cartoixà</i>	84
2.2.5. Conformació del <i>Cartoixà</i> i datació <i>a quo</i>	91
2.2.4. Corella com a revisor i editor del <i>Cartoixà</i> : la reedició del <i>Quart</i>	99

2.2.4.1. La intervenció de Corella en la reedició del <i>Quart</i>	99
2.2.4.2. El corrector de la reedició del <i>Quart</i>	123
2.3. L'incunable del <i>Terç del Cartoixà</i>	137
2.3.1. El <i>Terç del Cartoixà</i> en els repertoris bibliogràfics	139
2.3.2. Concomitàncies entre l' <i>editio princeps</i> del <i>Quart</i> i el <i>Terç</i> : tipografia i composició	140
2.3.3. Concomitàncies entre els errors de l' <i>editio princeps</i> del <i>Quart</i> i els del caixista del <i>Terç</i>	148
2.3.4. Els impressors i la datació del <i>Terç</i>	167
2.4. El <i>Terç del Cartoixà</i>	178
2.4.1. Temàtica	178
2.4.2. De la <i>Vita Christi</i> al <i>Terç del Cartoixà</i> : tècniques d'adaptació	191
2.4.3. <i>Lectio</i> o la recuperació de l'Esriptura Sagrada	194
2.4.3.1. Les traduccions evangèliques del <i>Terç del Cartoixà</i>	194
2.4.3.2. El <i>Psalteri</i> de Roís de Corella i els salms del <i>Terç del Cartoixà</i>	199
2.4.3.3. Citacions bíbliques i inclusions de versets en el <i>Terç</i>	202
2.4.4. <i>Meditatio</i> : l'hermenèutica bíblica i la individualitat del <i>Cartoixà</i>	204
2.4.4.1. Supressions d'interpretacions de la <i>Vita Christi</i>	207
2.4.4.2. Les fonts del <i>Terç del Cartoixà</i>	210
2.4.4.3. La influència de Jaume Peres de València en el <i>Terç del Cartoixà</i>	218
2.4.4.4. El cristocentrisme pràctic en el <i>Terç del Cartoixà</i>	228
2.4.5. <i>Contemplatio</i> i la tradició de les tècniques imaginatives	238
2.4.6. <i>Oratio</i> : les traduccions literals de la <i>Vita Christi</i> en el <i>Terç</i>	242
2.4.7. L'estil homilètic en el <i>Terç del Cartoixà</i>	243
2.4.8. Aproximació lingüística al <i>Terç del Cartoixà</i>	248

2.5. Conclusions	254
3. Bibliografia	267
3.1. Edicions	267
3.2. Estudis	268
4. Edició	305
4.1. El text de la <i>Vita Christi</i> de Ludolf de Saxònia	305
4.2. La transcripció del <i>Terç del Cartoixà</i>	306
4.2.1. La divisió del text	307
4.2.2. Actualització de l'incunable	307
4.2.3. L'aparat textual	309
4.2.4. Les notes	310
Abreviatures generals	311
Abreviatures dels llibres de la Bíblia	313
Índex de taules	315
Índex de gràfics	315
Índex d'il·lustracions	315
Concordances bíbliques del <i>Terç del Cartoixà</i>	317
VOLUM II. EDICIÓ	
<i>Terç del Cartoixà</i> . Capítols 1-28	339
VOLUM III. EDICIÓ	
<i>Terç del Cartoixà</i> . Capítols 29-55	706

NOTA PRELIMINAR

L'any 2007, en el marc d'un conveni entre l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) i la Universitat de València, vaig formar part d'un equip de quatre d'investigadors encarregats de transcriure el *Cartoixà* de Joan Roís de Corella (1435-1497). La prudència imposava que, atesa l'extensió de l'obra, cada membre s'ocupés d'un dels quatre volums, i es determinà que jo treballés el *Terç del Cartoixà*. Acabada aquesta fase amb èxit, el mateix equip va conformar un altre projecte, conveniat en aquesta ocasió entre l'AVL i la Universitat Catòlica de València «Sant Vicent Màrtir», centre on els membres de l'equip investigador duem la nostra tasca docent i científica, amb l'objectiu d'editar aquesta magna obra del cavaller teòleg i posar-la a disposició de la comunitat filològica.

No cal dir que aquest és, efectivament, el germen de la present tesi doctoral. En un treball anterior meu (Furió, 2014), descrivia les característiques de l'edició que prepara l'AVL, la qual inclourà un breu estudi a l'obra, la transcripció i l'edició del *Terç* (amb l'aparat textual), notes orientatives quant a la tasca traductològica de Roís de Corella (addicions, omissions, resums, amplificacions), índex bíblic i concordances lèxiques, i per últim un glossari de mots obscurs.

Com es descriurà posteriorment en l'apartat dels objectius d'aquesta tesi, i prenent com a base aquesta tasca ja elaborada però encara no publicada, el present treball mirarà d'aprofundir encara més en l'anàlisi del *Terç del Cartoixà*. Així, aportarà, respecte de l'edició en vies de publicació, una col·lació a dues columnes entre el text llatí base per elaborar el *Cartoixà*, la *Vita Christi* del monjo cartoixà Ludolf de Saxònia, i el text català, en què es veurà a simple vista el treball exercit pel mestre en teologia sobre l'original llatí. També, entre altres, s'oferirà un estudi pregon sobre les causes i conseqüències, des dels vessants teològic, cultural, literari i també personal, que emanen de la tasca d'intensa reelaboració de l'obra ludolfina, en les quals són d'una importància cabdal les fonts complementàries a l'obra del monjo alemany amb què Corella va furnir el *Cartoixà*.

Endinsar-se en l'obra de Corella no és un treball gens fàcil. La llengua i l'estil, d'una banda, exigeixen pel part del lector i estudiós una atenció que no permet distracció; d'altra banda, el contingut, amb sentits amagats i aparents, solen suggerir lectures diverses a aquelles

que hom pot apreciar a simple vista. A aquestes condicions, comunes al llarg de la seua obra, se'n sumen dues a l'hora d'encarar el *Cartoixà*, les quals reclamen més afany encara per part de l'investigador. Per un costat, l'extensió de l'obra: solament el *Terç del Cartoixà* consta de 183 folis, a dues columnes i editat *in folio*; però aquest és un aspecte quasi anecdòtic si hom té en compte que, per estudiar adequadament l'obra, cal escutar a fons la resta de llibres que constitueixen el *Cartoixà*, la composició més extensa en la literatura del Segle d'Or català. Endemés, el tema, la cristologia medieval, demana si més no uns coneixements profunds en teologia i en l'ambient espiritual i cultural a la València d'acaballes del Quatre-cents.

Però, en justa retroacció, Corella ofereix en contraprestació un reguitzell d'estímuls, tant científics com personals, que, com més va més, compelleixen a revisar una vegada i una altra les seues lletres, amb la finalitat de descobrir lectures que albirem, i que després, com la porta que mena a una altra, es revelen en els diversos sentits que, com cambres, disposa l'obra del nostre autor.

No vull acabar aquesta nota sense agrair al Dr. Josep Antoni Aguilar Àvila i al professor Vicent Garcia Peris, membres de l'equip que duu a terme l'edició del *Cartoixà*, que m'hagen permés la consulta de les transcripcions que tots quatre compartim, en el seu cas, del *Quart* i del *Primer*, respectivament. També al Dr. Albert G. Hauf, membre de l'equip avaluador del projecte d'edició del *Cartoixà* per part de l'AVL, per les apreciacions sobre aquesta edició, les quals l'han millorada. I molt especialment i principal al professor Jordi Oviedo Seguer, curador del *Segon del Cartoixà*, company de problemes, solucions, i sobretot de delers i deliris corellans, per tants bons i fructífers moments.

No vull oblidar en aquest punt el primer professor que em féu tocar un manuscrit, el Dr. Vicent J. Escartí, i el que em féu despertar l'esperit per la investigació de la nostra literatura religiosa i bíblica, el Dr. Antoni J. López Quiles. Tots dos, inductors dels viaranyis de la lletra antiga, són els responsables primers que haja arribat fins ací.

El meu regraciament i reconeixement personal al director d'aquesta tesi, Dr. Antoni Ferrando, promotor de tants projectes pel bé de la cultura i del poble valencià, el qual sempre ha mostrat una sincera confiança cap a la meua persona i ha fet possible, amb el seu mestratge, que aquesta tesi, un dels seus somnis recurrents, arribe a bon port.

Vull dedicar les últimes línies d'aquesta nota preliminar a agrair als meus pares, José Esteban i Fina, per la seua ajuda constant i el seu exemple de vida. Al meu germà, Josep, per haver sabut compartir amb mi el seu camí, fins i tot en aquesta cursa final doctoral. I per últim i principal, dedicar aquest treball a Oreto, a Antoni i a Andreu, que m'han sostingut tots els dies i m'han conhortat amb les seues rialles, carícies i afalacs en aquest intens itinerari; aquest treball, amb tota propietat, és també d'ells.

L'Alcúdia, 9 d'octubre de 2015

777 aniversari del naixement del poble valencià

I. INTRODUCCIÓ

1.1. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Amb el temps, les investigacions sobre el lletraferit valencià han anat revelant una obra coherent que manifesta una voluntat cívica i tropològica, encoberta en els inicis i sublimada en les darreres impressions religioses del mestre en teologia, més enllà de les divisions entre obra profana i religiosa.¹ L'altra columna que vertebrava l'obra corellana és sens dubte l'estil, a la recerca constant d'un arquetip lingüístic i literari excepcional que embolcalles seues composicions. Així, per tant, la crítica presenta actualment un corpus corellà ben tramada, fruit d'una vida coherent amb les seues opcions. Aquest *status questionis*, doncs, mirarà de traslluir aquesta visió.

Exposar l'estat de la qüestió sobre el *Cartoixà* i, en concret, sobre el *Terç*, exigeix donar compte dels últims treballs sobre la biografia i l'obra del nostre autor, sense les quals difícilment podem explicar bé no pocs aspectes de la seua obra magna de maduresa. Joan Roís de Corella va nàixer el 28 de setembre de 1435 a Gandia (Chiner, 1993: 51), fill del cavaller Ausiàs Roís de Corella i d'Aldonça de Cabrera. Els estudis recents sobre la vida del lletraferit valencià mantenen la incògnita sobre la seua primogenitura. Soler (2014a: 116-121) i Rubio Vela (2014: 443-447) defenen que l'escriptor valencià fou el primogènit, mentre que Chiner (2014: 140-145) sosté que fou el segon fill del matrimoni, per darrere del seu germà Manuel.²

¹ Badia (1988: 146). va establir aquest nexa d'unió entre l'obra profana i la religiosa. Els articles, però, que van marcar un punt d'inflexió foren els de Martínez Romero (1996a i 1996b). Recentement, Martos (2001a: 22) s'expressa en el mateix sentit: «Corella no tria entre mites pagans i els cristians, sinó que elabora composicions a dues bandes. Tradicionalment, els mites pagans representaven l'*exemplum negatiu* i els cristians l'*exemplum positiu*».

² Els tres estudis, publicats el mateix any, no es tenen en compte els uns als altres; tan solament Soler (2014a: 120, nota 113) comenta haver llegit l'article de Rubio quan la seua investigació estava en premsa. Soler addueix per defensar la primogenitura el nom del nostre autor que coincideix amb el de l'avi patern, qüestió comuna entre les famílies nobles; Chiner exposa que Manuel fou el primogènit perquè rebé el nom del membre de la família més influent en aquell moment, l'avoncle Manuel Roís de Corella, comanador d'Onda i cavaller de l'orde de Montesa. Soler al·lega que en la relació de benefactors del monestir de la Trinitat (1448-1449), Joan ocupa el primer lloc, com correspon al primogènit, i Manuel el segon, el qual és anomenat frare, atés que Manuel, segon fill i destinat al clergat, va seguir els passos de l'avoncle homònim i ingressà en aquest orde. Chiner defén que, com que en aquella relació Manuel és ja frare i no podia ser-ho abans dels catorze anys, segons al·lega per mitjà d'un document quatrecentista d'un mestre de l'orde de Montesa, aquest fet duu a la conclusió que el naixement de Manuel cal datar-lo a les acaballes de 1434. En aquest sentit, Soler i Rubio, que desconeixen el document del mestre de Montesa, defenen que es podia professar en un orde militar en la infància, i per a això al·leguen bibliografia solvent, la qual coneix també el mateix Chiner, atés que dóna una referència bibliogràfica en nota (p. 141, nota 81), en què exposa que, per

Açò no obstant, aquesta qüestió, atés el geni literari personalíssim i singular del nostre lletraferit en la València del Quatre-cents i dins de la nostra literatura, es manifesta irrellevant i secundària. Fet i fet, si fou primogènit, i destinat per tant al braç militar, va triar *també* l'estudi de les lletres i de la teologia, la qual, als seus ulls, era una ocupació infinitament més digna que la de lluir l'ostentació cavalleresca o la brega infructuosa, a les quals es lliuraven els cavallers del moment (veg. § 2.4.4.4.3. *El miles Dei en el Terç del Cartoixà: identitat de la cavalleria en Roís de Corella*). Si fou secundogènit, reservat conseqüentment per al braç eclesiàstic, va elegir *també* l'edificació del proïsme, principalment amb la seua obra i prèdica, però també amb el seu exemple de vida, i s'allunyà així de cercar beneficis o prebendes, tasques a les quals es dedicava exhaustivament el clergat en aquell moment (veg. § 2.4.4.4.2. *La clerecia en el Terç del Cartoixà*).³

El nostre escriptor va tenir quatre germans: Manuel Roís de Corella, cavaller de l'orde de Montesa, el qual va morir entre el 1460 i el 1466 (Chiner, 2014: 140-145).

Aldonça va ser la major de les germanes, la qual va professar en el convent de la Santíssima Trinitat de València el 1457, on va coincidir, per tant, amb l'abadiat de sor Isabel de Villena i amb altres filles de prohoms de la ciutat, com Jaume Roig, Joan Ram Escrivà o Perot de Pena-roja (Ferrando, 2013: 647; Soler, 2014a: 127). En aquest monestir foren

a professar, «con el tiempo, esta barrera de edad no siempre fue respetada». Així mateix, Rubio sosté que no es pot considerar que Manuel fos primogènit perquè obtingués el títol de cavaller abans que el nostre escriptor (Manuel apareix com a «frare e cavaller» en 1461, en el mateix document en què Joan Roís de Corella és denominat «donzell»), atés que aquest títol és intrínsec a la condició de frare militar (*milites Dei*), mentre que l'escriptor valencià hagué d'esperar a l'adulesa per aconseguir-lo. Soler afirma que, en els testaments del pare i la mare, Joan apareix sempre com a hereu universal i preferent, respectivament, evidència que per a Chiner és secundària, i documenta casos del context valencià tardomedieval en què el secundogènit és l'hereu principal del béns familiars. Per últim, Chiner aporta un primer testament d'Aldonça de Cabrera, datat el 1434, desconegut per a Soler i Rubio (per tant en són quatre, els testaments de la mare del lletraferit), i el vincula amb el desig de testar davant la por a morir en un imminent part, que seria el de Manuel; el mateix testament, però, no esmenta en cap moment l'hipotètic embaràs, i sí que la motivació raïa en una «greu malaltia de la qual tem morir» (p. 143, nota 86). Prova de com d'oberta està la qüestió de la primogenitura de la família Roís de Corella-Cabrera és que tots dos estudiosos fins i tot especulen que Joan i Manuel podrien haver sigut bessons...

³ Chiner (2014: 141), en el mateix sentit, afirma: «Ara, després d'anys de llegir documentació arxivística sobre Joan Roís de Corella i d'aproximar-nos a la seua obra des de la "imatge" d'ell que, al nostre parer, dona la documentació, estem convençuts que l'estricta qüestió de la primogenitura no va influir massa en la dicotomia temàtica existent en la seua obra literària; i sí, pel contrari, la seua vocació de dedicar-se a la predicació. Per les raons que veurem en un altre lloc, Joan Roís de Corella no podia deixar d'ésser cavaller, no podia convertir-se en un eclesiàstic ordenat *in sacris*, però ell volia dedicar-se a la predicació i a ajudar els pobres i malalts».

soterrats també els seus pares: Ausiàs Roís de Corella l'any 1450, i Aldonça de Cabrera el 1475. Aldonça Roís de Corella va ser abadessa del convent de Santa Maria de Jerusalem a Barcelona cap al 1494, on va morir (Soler, 2014a: 125-129; Chiner, 2014: 147-148).

Lluís Roís de Corella fou donzell i fadrí; va morir sense descendència legítima més tard del 1514 (Soler, 2014a: 121-125; Chiner, 2014: 148-150).

Dalfina, la menor de les dues germanes, es va casar el 1469 amb el cavaller Lluís Figuerola, amb el qual tingué cinc fill; mor el 1508.

De la vida del jove Corella se'n coneixen poques dades. Ausiàs Roís de Corella el va declarar hereu universal; el jove escriptor valencià, però, als 20 anys, edat en què es podia fer càrrec dels seus béns, en un gest que ja denota despreniment envers les propietats materials, passa a la mare tota l'herència rebuda del pare, l'any 1455 (Soler, 2014a: 106).

Als 21 anys, Joan Roís de Corella fou adobat a cavaller, entre desembre de 1456 i juny de 1457 (Conca & Guia, 2012: 7; Soler, 2014a: 119-120, 134). Just en aquest període, el cavaller Corella demostra que domina una prosa generada per la influència de l'estudi de la retòrica de les *artes dictandi*, pròpies del món notarial (Rico, 1980; Badia 1988), i del trívium i del quadrívium (Wittlin, 1993; Martos, 2001a; Quiles & Puig, 2014), atés que en aquest període l'investigador Stefano M. Cingolani (1997a i 1998a) marca l'inici de les primeres proses profanes del nostre autor. La cronologia que estableix l'investigador italià de l'obra corellana se centra en dos eixos: la influència d'aquesta en el *Tirant lo Blanc* –mostra irrefutable de l'influx del jove escriptor a la València de mitjan segle XV– i en la intenció moralitzadora de les peces de Roís de Corella, la qual ha sigut acceptada generalment per la crítica, amb algun matís que exposaré a continuació (Annicchiarico, 2004; Fàbrega, 2004; Friedlein, 2007; Badia, 2010; Ferrando, 2013a: 638-644; Alemany, 2015)

Per tant, en una primera etapa, entre els anys 1456 i 1458, Corella se centra a demostrar la perícia com a jove versat en lletres, resultat de la praxi com a estudiant de retòrica i gramàtica. Martos (2001a: 30-36; 2001b) aprofundeix en la cronologia proposada per l'investigador italià i fonamenta una ordenació temporal de l'obra profana de tema mitològic: en primer lloc, hi ha les recreacions retòriques pròximes a l'exercici propi d'un estudiant de les *artes dictandi*, sense una voluntat moralitzadora evident: la *Lletra fingida que Aquil·les escriu a Policena* i el *Raonament de Telamó i Ulisses*. Un segon moment el constitueixen les

Lamentacions (de Mirra, de Narcís, de Píram i Tisbe, i de Biblis) i el *Parlament en casa de Berenguer Mercader*,⁴ les quals compten ja amb «un programa moral» (Martos, 2001a: 32) que condemna les passions i l'amor impropï de la condició humana. En el darrer grup s'engloben, d'una banda, la *Medea* i el *Plant dolorós de la reina Hècuba*; i de l'altra, el *Leandre i Hero* (Béhar, 2013) i el *Juí de París*, totes quatre la «constel·lació de les Heroides» (Martos, 2001a: 35), escrits amb un objectiu moralitzador palés. El *Juí de París*, però, és l'única prosa profana que es data després del 1462, com comentaré més avant.

Pel que fa a la datació de la resta de l'obra profana, cap al 1458 es localitza la *Tragèdia de Caldesa*, sens dubte l'obra de Corella més estudiada per la crítica (Riquer, Rico, 1982 i 1984; Annichiarico, 1991-1992; Madrenas & Ribera, 1993; Badia, 1989a i 1993c: 73-91; Garriga, 1991 i 1994; Parramon, 1995; Torrò, 1996 i 2001; Cantavella 1997b i 1999; Romeu i Figueras, 1998; Bigvava, 1999; Martos, 2005e i 2010a; Cocozzella, 2008), i una de les més popularitzades durant la joventut del nostre autor.⁵

Entre els anys 1459 i 1462 es daten les proses profanes que s'incardinen en un context social pròxim al de l'autor. En un primer moment es trobaria el *Debat epistolar amb el príncep de Viana* (Massó i Torrents, 1926; Riquer, 1964; Carbonell, 1955-1956; Blay Manzanera, 1995; Cantavella, 1997a; Torrò, 2001; Rodríguez, 2002; Rubio Vela, 2013: 594-602), del 1461, el qual constitueix un intercanvi de cartes de caràcter laudatori entre Carles de Viana i el lletraferit valencià. D'aquesta mateixa època és també la *Lletra consolatòria* (Martos, 2005b). Les dues últimes proses profanes d'aquest període, amb una voluntat moralitzadora manifesta, són el *Triümf de les dones* (Cantavella, 1992; Carré, 1995; Martínez, 1996a, 1996b i 2000a) i la *Lletra que Honestat escriu a les dones*, i es localitzen cap al final d'aquesta

⁴ Alguns autors situen l'obra amb posterioritat a l'any 1458 (Riquer, 1964: 314-315; Soler, 2014a: 261; Gómez, 2015: 225), atés que Corella menciona estar entudiant teologia («De la transcendent celsitut de la senyora de totes les ciències, sacra theologia, devallant ab delitós estudi en los florits e verts camps de afable poesia»; Roís de Corella, 2001: 235, líns. 4-6), per bé que Martos, amb motius estructurals, temàtics i de gènesi, i Ferrando (2013b: 639), amb motius històrics, afermen la data el 1458.

⁵ Els apòcrifs en vers *Debat amb Caldesa* (Torrò, 1996) i la *Canción de Caldesa* (Torrò, 1996 i 2001), els quals prenen com a actant el personatge de Caldesa, són proves evidents que la protagonista de la narració va adquirir fama entre els cercles literaris del Quatre-cents.

etapa, la darrera certament en la tardor de 1462 (Soler, 2014a: 277), quan Corella era estudiant de teologia.⁶

Just en aquest període, el 1459, naix la filla primogènita de Roís de Corella, Magdalena, de mare desconeguda, fruit d'un amor de joventut, la qual viurà sempre a casa dels Corella, primer amb l'àvia, Aldonça de Cabrera, i quan aquesta va morir, amb Dalfina Roís de Corella, germana menor de Joan, fins que es va casar amb Miquel Peres (1477), el conegut escriptor que imità l'estil del seu sogre (Soler, 2014a: 227, 231-240).⁷

El *Juí de Paris* respondria a una època més tardana. Cingolani (1997a: 70) situa aquesta prosa en un moment bastant posterior a 1458 i Guia (1996b) el data en un moment posterior a 1469, quan Corella havia començat a sermonar, atés que ell mateix confessa en el *Juí* «só content dels sermons girar la ploma» (Roís de Corella, 2001: 306, líns. 323-324).

D'aquesta manera, «en iniciar-se els anys seixanta, ja devien circular a València i en cercles cortesans de Barcelona, Saragossa, i qui sap si també de Nàpols, Messina o Palerm, un bon nombre de les seues obres mitològiques o moralitzants» (Ferrando, 2013a: 638), com testimonia, per exemple, el prestigi que davant els ulls del príncep de Viana tenia el poeta i prosista valencià.

Els versos profans de Joan Roís de Corella foren coetanis a la prosa d'aquest gènere. La crítica els ha estudiat també amb generositat (Aubrun, 1979; Pujol, 1988-1989; Badia, 1989; Deyermond, 1993; Martín Pascual, 1993, 1996 i 1999; Martines, 1994 i 1999b; Torró, 1996; Martínez, 1998, 2002 i 2004; Gascon, 1999; Gornall, 2002; Sabaté, 2003; Martos, 2009a, 2009b, 2009c i 2015b; Ribera, 2012; Morros, 2014). Una primera sistematització d'aquestes composicions fou l'elaborada per Romeu i Figueras (1984 i 1991), el qual les dividí en dos cicles, d'acord amb dues dones a les quals dirigiria el nostre lletraferit els seus poemes, seguint, per tant, una tendència autobiografista hereva de Joan Fuster (1962 i 1968), capficada a cercar referents reals en l'obra literària del nostre autor. En primer lloc es trobaria

⁶ Segons Cingolani (1997a: 77), s'haurien de situar immediatament després les dues cartes amatòries que conformen les *Lletres a Iolant Durlada* (1462-1463), les quals Torró (1996), tanmateix, no considera escrites per Corella, sinó per Joan Moreno o el seu cercle, el qual sí que compongué obres dedicades a Violant d'Urrea, nom real de la dama que propicià la mala lectura Iolant Durlada.

⁷ Chiner (2014: 199-200) documenta una altra filla, Maria, en un sol document, vivint també amb l'àvia Aldonça de Cabrera. Si existís, aquesta Maria hauria sigut també el fruit d'un altre amor de joventut del poeta.

el cicle de Caldesa, datat, com la *Tragèdia*, aproximadament el 1458, i englobaria els poemes *A Caldesa*, el *Debat amb Caldesa*, el *Desengany*, els versos finals de la tercera carta corellana del *Debat epistolar amb el príncep de Viana*. Posteriorment, entre 1482 i 1492, Corella dedicaria altres poemes a Elionor de Flors i de Vallterra, a qui adreça la *Història de santa Magdalena*, els quals constituïrien l'altre cicle: el *Plant d'amor*, *La sepultura* i una esparsa del *Còdex de Cambridge*.⁸

Recentment, Soler (2014a: 180-188) ha documentat la dificultat de vincular aquesta poesia corellana de joventut amb la identificació històrica i real de les possibles candidates a les quals suposadament va dirigida.

Més modernament, Josep Lluís Martos (2007, 2009a, 2010a, 2010b i 2015a: 215-222) ha establert un cànon de setze poemes aïllats (no inclosos en la prosa) de tema profà, els quals ha relacionat entre ells segons coordenades temàtiques i estròfiques.

Així, la tria per l'esparsa, elaborada amb cobla clàssica de rima creuada majoritàriament, de vegades amb tornada, i la temàtica amorosa, són indicis que menen cap a un primer estadi poètic del jove Corella, el qual revela que es congratulava amb composicions de ressons cortesans i de mètrica d'influència italiana (Martos, 2013a: 143).

D'aquest període primerenc són per tant el *Plant d'amor* («Mos ulls tancats perquè altra no mire»), la *Mort per amor* («Si en lo mal temps la serena canta»), la *Sotsmissió amorosa*, que cal separar, però, en dues esparses independents, «No fon tan gran dels jueus la temor» i «Si us he fallit ma gran amor ho causa» (Martos, 2009a), i dues esparses més del *Còdex de Cambridge*: «Des que perdí a vós, déu de ma vida» i «Del jorn que us viu, d'altra gens no em pot plaure».

Aquestes breus composicions i d'altres semblants, hui desaparegudes (Martos, 2008), serien l'origen segons l'investigador valencià d'altres poemes d'una etapa posterior i més madura de Roís de Corella, relacionables també per la temàtica amorosa, però que denoten una tria conscient, preferent i plena per una estrofa de rima lliure, l'estramp:

⁸ L'obra poètica profana de Corella es troba recollida en dos cançoners, el *Còdex de Cambridge* (Martos, 1999a i 2005a) i el *Cançoner de Maians* (Martos, 1999b i 2001c). La prosa profana, excepte una insòlita impressió del *Plant de la reina Hècuba*, es troba a més aplegada en manuscrits, el *Jardinet d'orats* (Torró, 1992; Guia, 1997; Martos, 2005a) i el *Cançoner del marquès de Barberà* (Martí, 1998; Martos, 2002).

Els poemes construïts completament a partir de rims fènixs són posteriors a la resta de la producció, ja amb ús exclusiu, d'una banda, en proses concebudes en el zenit de la seva producció –com ara la *Tragèdia de Caldesa* i el *Leandre i Hero*– i de l'altra, en els tres poemes religiosos, que deuen ser els més tardans (Martos, 2015a: 216-217).

Martos relaciona els primers poemes corellans amb els posteriors per mitjà de la qüestió amorosa de l'atac o la lloança a l'estimada. Així, els retrets que es trasllueixen en «No fon tant gran dels jueus la temor» el relacionen amb *Cor cruel* («És vostre cor d'acer, ab tan fort temple») i amb el *Desengany* («Los qui amau preneu aquesta cendra»), ambdós poemes elaborats amb rims estramps. Igualment, l'esparsa «Si us he fallit ma gran amor ho causa» és associada, quant a la matèria, la lloança cap a l'estimada, amb una altra esparsa, el *Plant d'amor*, les quals serien prèvies a *La sepultura*, elaborada més tard, també amb estramps.

La *Balada de la garsa i l'esmerla*, «Ab los peus verds, los ulls e celles negres» (Pons, 1962; Colón, 1985; Martínez, 1999), i el poema dirigit *A Caldesa*, «Si el ferro cald refreda la mà casta», per la temàtica amorosa i també per l'estrofisme (cobla clàssica amb rima creuada) comunes a les dues composicions, pertanyerien també a una etapa primera del poeta valencià, relacionades doncs amb la poesia italianitzant (el *strambotto* i la *ballata*, en el cas de la *Balada de la garsa i l'esmerla*; Martos, 2005c i 2015a: 217) i de tarannà cortesà (el *maldit* de ressò trobadoresc en el cas de *A Caldesa*; Riquer, 1964: 297; Martos 2005e i 2015b).

Justament, aquestes dues últimes característiques s'han adduït per a una possible formació poètica del jove Corella en l'ambient de la cort del príncep de Viana (Torró, 1996 i 2001; Rodríguez, 2002: 375-377; Martos, 2015a: 216-220).⁹

En aquest mateix entorn, deixant de banda la hipotètica formació de Corella entre els de Carles d'Aragó, i també més enllà de la poesia profana de tema amorós, podria situar-se la composició *A Bernat del Bosc*, «*In utroque jure* gran doctor, com somies», un poema que blasma la figura d'un clergue i que formaria part d'un cicle en què van participar els poetes Pere Torroella, Diego de Castro, Perot Joan, Francesc Ferrer i el nostre autor, sempre que considerem la identificació d'aquest personatge amb la d'un clergue lleidatà, entre 1460-1461 (Rodríguez, 2002 i 2011: 131-134; Martos, 2015a: 216 i 2015b: 717). Altres estudiosos

⁹ Encara, Conca & Guia (2012: 7) conjecturen en una possible estada de Joan Roís de Corella a la cort del príncep de Viana a Nàpols el 1457-1458, moment en què tindria lloc el *Debat epistolar*.

(Riquer, 1964: 289-290; Martínez, 1998; Rodrigo, 2011: 257-271; Ferrando, 2013a: 645-646) situen el personatge en la València del Quatre-cents, i per tant el grup de poetes que conformaria aquest cicle podria no haver-se localitzat en el cercle del príncep de Viana, ja que els fets els quals sembla trametre el poema, per remissions espacials i culturals, duen a l'any 1466.

Igual com el *Debat epistolar amb el príncep de Viana*, el poema «Flors de saber del qui el saber estil·la», de tarannà laudatori, sí que s'emmarca de manera indubtable en el temps en què el nostre lletraferit va mantenir una relació de lloança mútua amb el príncep hereu, ço és, entre 1460-1461.

També d'una etapa posterior són les cobles originades per dues qüestions mogudes pel prevere Bernat Fenollar a mestre Corella, «Tres causes són que, ab fredor de marbre» i «És pietat, si bé hi voldreu entendre», i també l'esparsa «De béns e plaer tostemps abundós», poema de doble sentit, com algun altre dedicat pel mateix Fenollar a Corella (Martos, 2012 i 2013d). En els dos primers casos, en triar l'estrofa qui suscita la qüestió, Corella segueix la mètrica i usa cobles clàssiques; en el darrer, Martos justifica aquest mateix estrofisme per ser un joc literari també d'àmbit cortesà.

Per tant, la majoria de composicions de caràcter profà que van donar al nostre lletraferit la fama com a escriptor estaven ja realitzades a la fi del 1462, quan comptava amb 27 anys –excepció feta, com he comentat, del *Juí de Paris*–, moment en què el nostre lletraferit ja és cavaller i es confessa estudiant de teologia.

Aquestes obres profanes manifesten, a més de la tècnica estilística que Corella ha fet pròpia, la incorporació al seu cabal literari de fonts clàssiques, com les *Metamorfosis*, les *Heroïdes* o els *Remedia amoris* d'Ovidi (Badia, 1986b i 1988; Garriga, 1994; Lucero, 1996; Trilla & Cristóbal, 1996; Martos, 2001a i 2003a; Annicchiarico, 2012; Pujol, 2013; Soler, 2014c), les *Tragèdies* de Sèneca (Pujol, 1997; Martínez, 1997: 302; Martos, 2005c), *De consolatione philosophiae* de Boeci (Riera, 1984), *De amicitia* de Ciceró (Cingolani, 1998a: 190) o l'*Eunuchus* de Terenci (Cingolani, 1998a: 245-292). També la influència d'obres del Trecento italià com la *Divina Comèdia* o el *Convivio*, de Dante Alighieri (Martos, 2001a: 33); la *Historia destructionis Troiae*, de Guido delle Colonne (Pujol, 1997; Martos, 2001a: 31 i 2003a); o la *Fiammetta*, el *Decameró*, la *Genealogia deorum gentilium*, el *Filocolo* o el

Corbaccio de Boccaccio (Annicchiarico, 1983-1987, 1998, 1999 i 2014; Martos, 2001e, 2003c i 2005d; Pujol, 2013), i d'altres medievals, com la *Legenda aurea*, de Jacopo da Varazze (Cantavella, 1990).

Entre els autors en la nostra llengua, qui més va influir en el nostre lletraferit va ser la lírica d'Ausiàs Marc (Badia, 1988: 173-174; Martínez, 1998 i 2001; Cingolani, 1999b; Alemany, 200b; Martos, 2001b: 34, 2010a i 2010b), parent llunyà de Joan Roís de Corella (Soler, 2014a: 102-103), però també s'han detectat reminiscències de Jordi de Sant Jordi (Martos, 2009b; Martínez, 2014) i de *Lo somni* de Bernat Metge (Dolç, 1994; Alemany, 1999 i 2000a; Martínez, 2003; Martos, 2001a: 34).

Adés he comentat l'ascendent de la prosa corellana entre els seus coetanis, els quals reconeixien en ell una mena de líder cultural (Ferrando, 2014b). Les intertextualitats detectades no són sinó símptoma d'aquest reconeixement social, les quals han sigut observades profusament en el *Tirant lo Blanc* (Riquer, 1949 i 1964; Miralles, 1977-1978, 1980, 1991 i 1998; Garriga, 1991; Chiner, 1991: 98-110; Badia, 1993c: 121-126; Hauf, 1993a i 1993b; Cingolani, 1995-1996; Guia, 1996b; Annicchiarico, 1996, 1998 i 1999; Pujol, 1999 i 2002b; Conca & Guia, 2012), de Joanot Martorell, el qual compartia veïnat amb Roís de Corella en les seues estades al cap-i-casal, atés que residia sovint a la casa del germà, Jaume Martorell, situada a la plaça de Sant Jordi, on tenien també els Roís de Corella-Cabrera la casa pairal (Soler, 2014a: 103-104).

L'aprofundiment en l'estudi de teologia començà a amerar la seua producció i repercutirà de manera quasi definitiva en la unió de la intenció tropològica, detectada en les darreres obres profanes, amb la temàtica religiosa, siga hagiogràfica, escripturística o teològica. Així, en una època acostada cap al 1462-1463 es pot situar la seua primera prosa de temàtica religiosa, la *Vida de santa Anna* (Riquer, 1964: 260-262; Carbonell, 1973: 33; Wittlin, 1997; Cingolani, 1998: 27; Martos, 2000: 1271-1272), datació proposada atenent a motius històrics i hermenèutics: l'esterilitat de Violant de Montpalau i de Castellví, a qui va adreçada l'obra, casada el 1461, i el fet que en la narració es mencione el mateix Corella com a estudiant de teologia; i també a raons estilístiques, atés que aquesta *Vida* mostra elements estilístics comuns amb les darreres obres profanes.

Entre 1463 i 1468 no hi ha testimonis documentals ni literaris d'activitat ciutadana o poètica i prosística de Joan Roís de Corella (Cingolani, 1998: 72; Soler, 2014a: 201). La primera atestació notarial que dona notícia del lletraferit valencià és un document del novembre de 1468, en què aquest, juntament amb la mare i la germana Dalfina, signen un document en què venen un censal (Riquer, 1964: 256; Soler, 2014a: 393).

Cal inferir, per tant, les dades sobre l'escriptor entre la documentació i els fets que ocorren abans i després d'aquestes dates. Justament, però, a partir de 1469 les dades documentals sobre Corella es prodiguen en arxius i el món imprés. Com que aquesta etapa és la més directament relacionada amb el tema d'aquesta tesi, m'hi detindré específicament i descriuré cronològicament els esdeveniments vitals i literaris que van conduir a la publicació del *Cartoixà* (1495-1500).

Abans, però, per tal d'esbrinar què ocorregué durant el període 1463-1468, cal atendre, per un costat, a la constatació, l'any 1462, de l'arribada a València de la companya de Corella, Isabel Martines de Vera, amb la qual se suposa que convisqué, i de la qual tindrà durant aquest període dos fills, Joan i Estefania (Soler, 2014a: 220-230).¹⁰

D'altra banda, com s'ha constatat, des del 1461, *terminus a quo*, Corella es troba estudiant teologia, carrera en què assolirà el títol de mestre pel setembre de 1469 (Chiner, 2014: 297, document 263). Per tant, la lògica ens duu a considerar la idea que aquest període fou un temps de formació teològica i praxi familiar. Alguns estudiosos especulen també en un possible viatge d'estudis durant aquesta etapa per completar els estudis de teologia a alguna de les universitats de l'àmbit de la Corona d'Aragó (Soler, 2014a: 207-209; Pons, 2014: 69-70).

Les possibles influències en els estudis teològics de Roís de Corella poden col·legir-se de la relació personal d'aquest amb dos mestres en teologia de la segona meitat del segle XV: Joan de Rocafort (Soler, 2014a: 179-180 i 194-199; Pons, 2014: 68), el qual va nomenar l'escriptor valencià marmessor del seu testament (Riquer, 1964: 256); i l'agustinià Jaume Peres, bisbe de València (Soler, 2014a: 190-194, 294 i 302), el qual va ocupar una de les dues

¹⁰ Guia (2003) i Chiner (2014: 218-219) consideren que la relació va començar després de 1469. Els fills de la parella naixerien, per tant, en la dècada de 1470. Si fos així, Corella hauria predicat sense ser clergue, com veurem tot seguit, la qual cosa és inaudita a la València del Quatre-cents.

aulas de teologia de la ciutat, la de la catedral, a les quals tenien entrada els laics (Pons, 2014: 70).

L'accés de Joan Roís de Corella a la trona degué ser immediat. Si pel setembre de 1469 havia obtingut el títol de mestre, al juny de 1470 es documenta una carta del rei Joan II dirigida al cardenal Roderic de Borja, en què li sol·licita que dispense mestre Corella de la clerecia per poder predicar «fins que sia en altra disposició» (Chiner, 2014: 163), és a dir, fins que adquireisca els ordes menors, necessaris per poder sermonar (Navarro, 2014: 60; Pons, 2014: 69; Soler, 2014a: 213). Al novembre del mateix any 1470, per Tots Sants, el cavaller teòleg predicava a l'Hospital dels Innocents de València (Guia, 2008: 631), en què rep de Jaume Roig, domer de la institució, la quantitat assignada pel sermó. Aquesta dada fa pensar que Roís de Corella degué accedir al lectorat, i per tant, era ja clergue, entre juny i novembre de 1470 (Chiner, 2014: 163; Soler, 2014a: 211).¹¹

Hi ha encara un altre factor per considerar que Corella rebé la clerecia pel 1470. L'any 1469 se separa de la seua parella, Isabel Martines de Vera, a la qual ajuda a adquirir una casa (Guia, 2003; Soler, 2014a: 222); ell mentrestant viurà en una altra, al costat de la seua germana Dalfina. El celibat era llavors forçós per a qualsevol clergue (Pons, 2014: 76; Soler, 2014a: 211), per la qual cosa, si volia predicar, li calia el clergat, al qual només podia accedir si acceptava el celibat. Ací rau la raó per què el mestre en teologia no es va casar amb la mare dels seus fills (Soler, 2014a: 223-226).

A partir de 1469, es documenten huit ocasions en què Joan Roís de Corella és relacionat amb la prèdica: el ja referit, de 1470; l'any 1471, és qualificat com «valent e famós predicador» (Chiner, 2014: 170); l'any 1489, a la catedral de València, amb motiu d'una indulgència per sufragar el retaule d'argent de la Seu (Soler, 2014a: 68, 268); i entre els anys 1492-1494 i 1496-1497 –vespres del seu decés– a l'església de Sant Martí (Chiner, 2014: 189; Pons, 2014: 67). Encara, després d'haver mort, la fama de Corella com a predicador de gran volada es mantenia viva: el 1502 era definit com «verdader interpretador de les paraules divines» (Soler, 2014a: 224, 315). Segons un document, en què mesos abans del seu decés encara el mencionen com a clergue (Soler, 2014a: 472), cal considerar que el cavaller teòleg

¹¹ Tot i això, la documentació notarial tan solament acredita Roís de Corella com a clergue a l'albor de la seua mort, al març de 1497 (Pons, 2014: 70, mercés a un document trobat pel professor Mateu Rodrigo).

no va prendre ordes majors. La documentació exhumada fins ara tampoc no aporta cap prova que Roís de Corella disposés de cap benifet ni prebenda eclesiàstica.

La següent referència que tenim de mestre Corella és del 1472, quan rebutja actuar com a jutge en un certamen literari de tema profà promogut pel prevere Bernat Fenollar (Ferrando, 2013a: 649-650; Soler, 2014a: 312).

Dos anys després, tanmateix, el 1474, el mestre en teologia, a Torrent, actua com a àrbitre en un plet entre el seu cunyat, Lluís de Figuerola, i el germà d'aquest (Riquer, 1964: 257).

Per aquests anys, més o menys, el poeta Corella degué començar a arranjar la gènesi de la composició religiosa de la qual va sorgir, d'una banda, la *Llaor de la Verge Maria* (Ferrando, 1983), presentada al concurs marià de 1474 i impresa en el primer incunable peninsular, les *Trobes en llaors de la Verge Maria*; i de l'altra, va donar el poema de la *Vida de la sacratíssima Verge Maria*, conservat actualment en dos textos, el *Cançoner de Maians* i al final de les dues impressions del *Primer del Cartoixà* (1496 i 1518). Aquestes tres composicions, per simultaneïtat de motius i identificació dels versos, reaprofitats, denoten haver begut d'una mateixa font primigènia, realitzada per Corella vers aquestes dates, la qual conserva concomitàncies, encara, amb el gènere populars dels goigs (Martos, 2001d, 2013a i 2014a).

Entre els anys 1477 i 1478, va donar consell en certa mesura, juntament amb altres mestres en teologia de la ciutat, com Guillem Rovira, Jaume Borrell o el ja esmentat bisbe Jaume Peres, en l'elaboració de la *Biblia valenciana*, impresa just aquest darrer any (Ventura, 1993: 29-30; Guia, 1998: 35-37). Novament es documenta l'any 1480, un nexa d'unió entre el bisbe i el nostre mestre en teologia: aquest any, en rebre Corella l'herència d'una devota, aquest la va transferir a Jaume Peres (Soler, 2014a: 191).

L'any 1482, Roís de Corella és contractat pels jurats de València com a professor de teologia a la Sala de la Ciutat en qualitat de lector dels evangelis. El contracte es va allargar fins l'any 1484 per tal que actués com a lector també dels Actes dels Apòstols i del Salteri. A partir d'aquesta data, i fins la seua mort, el 1497, Corella apareix esmentat sovint en la documentació com a *sacrarum litterarum professor* (Soler, 2014a: 244, 316-317), la qual cosa

implica que era docent, un dels pocs que residia en la ciutat, a penes una desena (Pons, 2014: 71-72).

Aquest mateix any 1482, el cavaller teòleg assisteix a una reunió del Consell de la Ciutat que té com a objectiu la construcció d'un hospital general que aglutinés els quatre que llavors donaven servei a la capital, en consideració que era aquesta «una e precípua de les obres de misericòrdia» (Soler, 2014a: 289). Corella és considerat l'inductor principal d'aquest projecte per dos motius (Soler, 2014a: 288-293): d'una banda, la presència del mestre en teologia en aquesta reunió degué ser en qualitat de testimoni honorífic, atés que no calia que hi assistís, reunió, per un altre costat, en què també es trobava Miquel Albert, l'editor de la segona edició del *Quart del Cartoixà* (1495); d'altra banda, l'any 1494, en l'acte de col·locació de la primera pedra del que seria en el futur l'hospital general, s'esmenta explícitament que «moltes e diverses vegades esser pricat e amonestat per alguns mestres en sacra teologia, en les troncs de les sglésies parrochials de la dita ciutat, e senyaladament al reverent mestre Johan Roiz de Corella, mestre en sacra teologia, la gran fretura e n[e]cessitat que en la dita ciutat és de hun spital per obs de acollir en aquell los pobres, malalts e mendicants» (Guia, 2002: 177).¹²

També l'any 1482 Corella va escriure la *Sepultura de mossén Francí Aguilar* (Riquer, 1964: 285-287; Rubio Vela, 2014a), donzell valencià mort a l'inici de la conquesta de Granada, la família del qual tenia relació amb el mestre en teologia (Rubio Vela, 2013: 611-613).

En una data posterior a 1482 cal ubicar la *Història de santa Magdalena* (Riquer, 1964: 263-269; Cantavella, 1990; Guia, 1999; Courcelles, 2014), la segona de les proses hagiogràfiques que compongué Roís de Corella, atés que es fa menció expressa al viudatge d'Elionor de Flors i de Vallterra, dama a qui es dirigeix la narració, el qual no esdevingué fins aqueix any.

L'any 1483, mentre el teòleg aristòcrata s'engarregava del lectorat de la Sagrada Escripura, predicava i es neguitejava per la situació dels pobres i malalts de la seua ciutat, va

¹² Seguint aquesta referència, Pons (2014: 68) assenyala erròniament que Roís de Corella va predicar en aquest acte, aspecte que no apareix en el document referit per Guia, on ni tan solament menciona que Corella hi acudís.

promoure l'edició del *Primer del Crestià*, de Francesc Eiximenis (Riquer, 1968: 270), segons el colofó de l'obra, «a suassió, consell e instància del molt reverend mestre mossén Johan Ruýs de Corella, mestre en sancta theologia, zelant la salut de les ànimes; és stat tret o empremtat del dit libre apellat *Crestià*, lo qual és en la libreria del monestir de frares menors de la insigne ciutat de València».¹³

Corella torna a estar relacionat el 1484 amb els hospitals de València, en aquest cas el de Sant Llätzer, com a testimoni de la rendició de comptes d'aquest any (Rubio Vela, 2013: 612; Soler, 2014a: 290).

L'any següent s'edita la segona obra corellana que va conèixer la impremta, després de la *Llaor a la Verge Maria: la Vida de Santa Anna*, elaborada, com s'ha vist, feia aproximadament vint anys abans. El 1486 també veia la llum la *Història de Josep, fill de Jacob* (Wittlin, 1997; López Quiles, 2007) la darrera de les obres hagiogràfiques que es coneix al nostre lletraferit.¹⁴ En el pla civil, al mes de març d'aquest mateix any, mossén Corella actua com a procurador del duc de Gandia, Pere Lluís de Borja, en aquesta ciutat (Soler, 2014a: 317-318). Al mes de juliol, novament el mestre en teologia és cridat per a actuar com a àrbitre entre el cavaller Berenguer Mercader i el seu fill Pere (Guia, 2003; Soler, 2014a: 259).

Pel 1487, a la mort del cavaller valencià Perot de Pena-roja també en la conquesta de Granada, molt probablement Corella va compondre l'epitafi, una cobla de versos estramps, que hi havia gravat en el marbre de la seua tomba a l'església de Sant Martí, parròquia a la qual pertanyia la casa on vivia la seua germana Dalfina, i on va predicar el mateix mestre en teologia els últims anys de la seua vida, com he apuntat abans (Riquer, 1964: 287-288; Soler, 2014a: 285-286).

Al febrer de 1487 Roís de Corella dóna els seus béns a la seua germana Dalfina – retornats, però, al novembre de 1489 –, a la qual ven també a l'abril de 1488 la casa en què vivia l'escriptor (Soler, 2014a: 305). Justament es documenta també en aquests anys que el

¹³ El text ressenyat és resultat de la transcripció realitzada per mi sobre l'incunable digitalitzat per la Biblioteca de Catalunya, signatura 2-V-15, f. 191v. Veg. la descripció en ISTC, ix00007400; GW, M51880.

¹⁴ Hi ha encara una altra narració hagiogràfica, la *Vida de santa Bàrbara*, aplegada al recull manuscrit corellà del *Jardinets dels orats* (1486). Martos (2000) veu la possibilitat tant d'atribuir-la a Roís de Corella, com que siga una obra d'un altre autor que imite el seu estil.

mestre en teologia disposava d'una cambra al convent de Sant Francesc (Soler, 2014a: 243, 307).

El mateix any de la venda de la casa, el 1488, arriba també a impremta la *Visió a la porta de la Senyora Nostra de Gràcia* (Ferrando, 1983; Wittlin, 1995b), una prosa presentada un certamen literari marià, convocat pel cavaller Ferrando Dies, el qual havia tingut lloc al desembre de l'any anterior.

Dos anys més tard, el 1490, es van imprimir dues obres més de Roís de Corella, un *Tractat de la concepció de la sacratíssima Verge Maria*, obra actualment perduda (Martos, 2008: 105), i a la ciutat de Venècia es va estampar el *Psalteri*, del qual parlaré després. En la primera meitat d'aquest any, els mestres Corella i Jaume Peres van ser consultats per la Inquisició en el cas d'un jueu convers (Ventura, 1978: 47). També a la primavera del 1490, Corella dicta novament una sentència arbitral sobre el senyoriu de Ròtova (Soler, 2014a: 307).

L'any 1493 s'imprimeix *Lo Passi en cobles* (Garcia Sempere, 1997, 1998-1999 i 2002), la història versificada de la Passió en què van participar, de manera col·lectiva, Bernat Fenollar, Joan Ram Escrivà, Pere Martines i Pere Martines. El nostre autor hi va aportar l'*Oració a la sacratíssima Verge Maria* (Riba, 1927; Garcia Sempere, 1999a; Garcia & Martín, 2009; Martos, 2001d), el tercer i darrer poema independent de l'escriptor valencià,¹⁵ el qual tanca l'incunable, en aquesta edició i en la segona, que es féu l'any 1518. Aquest poema va ser usat també per cloure el *Quart del Cartoixà*, en les tres edicions que va conèixer l'obra, dues el 1495 i la tercera el 1513, com comentaré també més avant. El mateix any s'imprimia també el *Terç del Cartoixà*, i l'any següent, el 1496, el *Primer*.

L'any de la publicació del *Quart* es documenta que Corella disposa de nou de la cambra al monestir de frares menors de València (Soler, 2014: 243); com que la mort li va sobrevenir el 6 d'octubre de 1497 a la mateixa cambra (Riquer, 1964: 257; Soler, 2014a: 218-219, 243, 317), és de suposar que els darrers anys de la seua vida els va passar allí. Els seus béns van passar, per mitjà de la seua germana Dalfina, a la mare dels seus fills, Isabel Martines de Vera, llevat de la seua biblioteca, que es va quedar al convent de Sant Francesc.

¹⁵ Martos (2015a: 215) constata que, malgrat el nombre de poemes religiosos és menor que el dels profans, en el total de versos, els religiosos superen aquests darrers: 306 contra 260.

Encara va quedar obra inèdita de Roís de Corella que arribà a estampar-se després del seu òbit. La primera, el 1500, és el *Segon del Cartoixà*, el darrer dels quatre volums de l'obra en eixir a la llum. Posteriorment, el 1506, el fill del mestre Corella rebia el permís per a imprimir una breu obra en prosa sobre la Passió «ab la glossa en romanç» (Soler, 2014a: 329-330). Una altra obra seua manuscrita va conèixer la impressió per primera vegada després de la seua mort, el *Plant dolorós de la reina Hècuba* (1498, Barcelona),¹⁶ a més de les reedicions del Cinc-cents dels llibres del *Cartoixà*, de *Lo Passis en cobles* que he esmentat suara, i de la *Història de Josep, fill de Jacob* (1503, València) (Soler, 2014a: 329-331).

Anteriorment he apuntat l'influx de la prosa profana de Corella sobre l'obra narrativa més important de les nostres lletres, el *Tirant lo Blanc*, o sobre les obres que s'inspiren en el personatge de Caldesa. Aquesta influència es palesa encara més si prenem l'eix de l'obra religiosa en prosa i en poesia, a partir de la qual autors coetanis al mestre en teologia aprenen motius i estilística, aprenen bé per mitjà de la lectura, bé a través dels sermons. Així és, per exemple, com cal explicar les evidents intertextualitats entre el *Cartoixà* i l'*Espill* de Jaume Roig (Guia, 1998, 2002, 2003, 2010 i 2012-2015; Martín Pascual, 1999; Peirats, 2003), o la versificació de la *Història de santa Magdalena* el 1496 per Jaume Gassull (Soler, 2014a: 329), o quan Joan Carbonell imprimeix l'any 1502 la *Història de Josep, fill d'Elí, espòs de la sacratíssima verge Maria* per mimesi de la que féu Corella (Wittlin, 1999: 315; Casanova, 2010).¹⁷

Imiten l'estil artitzat autors com Francesc Alegre (Compagna, 2014), Baltasar Joan Balaguer, Bertomeu Dimas, Narcís Vinyoles, Jaume Beltran i sobretot el seu gendre, Miquel Peres (Ferrando, 1990b i 2013b: 651-653; Martos, 2000; Garcia Sempere, 1999b, 2003 i 2013; Arronis, 2012; Martínez, 2012 i 2014); en aquesta imitació és on es troben els trets del Corella més perdurable.

¹⁶ Aquesta impressió d'una obra profana de joventut, insòlita en el context d'impressions de Roís de Corella, només s'explica per l'èxit que encara a la mort del mestre en teologia tenien aquestes proses, del qual són reflex els versos que apareixen en el *Somni de Joan Joan*, imprès a València el 25 d'octubre de 1497, dies després de morir Corella: «Digau, senyora / i vós, que sou gran oradora / i gran legista, / que al-legau lo salmista / i lo Tirant, / [...] digau-nos com / lo déu Amor ha nom de nom? / Diga-us-ho ella, / que del senyor mossén Corella / llig los més dies / totes les sues poesies»; cal entendre ací *poesia* com a ficció, siga en prosa o en vers (Ferrando, 2013b: 651).

¹⁷ Encara cauen dins de l'òrbita d'influx corellà la *Vida de santa Bàrbara* que he comentat en la nota 14, i l'*Adoració de Jesús*, un anònim text imprès de finals del segle XV (Ferrando, 1999b).

La visió crítica de l'obra i de l'escriptor Joan Roís de Corella, la qual s'aboca ja a una centúria, ha tingut diverses etapes al llarg del temps (Martos, 2001a: 23-26; Escartí, 2012 i 2014; Roca Ricart, 2013). Durant el Noucentisme, si bé es va valorar positivament la lírica religiosa del nostre lletraferit, la seua prosa artitzada es considerà un signe inequívoc de la decadència en què se sumiria la nostra literatura en els segles següents. Amb l'edició de l'obra completa corellana per part de Miquel i Planas (1913) i la publicació d'un breu assaig de Riba (1927), s'inicia el redreçament de l'estudi de les obres de Corella, principalment les profanes, i anirà situant-se el lletraferit com a autor cabdal dins de la literatura del Quatre-cents. Continuarà aquesta labor Carbonell (1954 i 1955-1956), Saavedra (1955), Martí de Riquer (1964) i els assaigs fusterians (Fuster, 1962 i 1968), però amb l'edició de l'obra profana (principalment Carbonell, 1973; i també Gustà, 1980) es produirà una embranzida definitiva en el coneixement de l'obra profana del lletraferit valencià, la qual tingué el punt d'arrancada en els estudis de Rico (1980, 1982 i 1984) i Badia (1986b i 1988).

Des de llavors, els diversos estudis bibliogràfics sobre l'obra de l'autor (Badia, 1989b i 1999a; Martines, 1999a; Ferrando, 2013c i 2014b; Antolí, 2014) revelen que la balança cau del costat de l'obra profana, la millor i més editada fins al moment (López, 2007: 27-53), i la qual s'endú la majoria dels estudis publicats. En aquestes investigacions, centrades, insistesc, principalment en l'obra profana, la crítica ha trobat, a banda dels aspectes vitals i estilístic que anat apuntant, un lletraferit que rebutja la cavalleria com la concebia la societat de l'època, mundana i violenta, i l'entén sols amb fins religiosos (Badia, 1993a: 276-277; Cingolani, 1998a: 117-119; 1997b; 1999a; Martines, 2000; Martínez, 2000a; Rubio Vela, 2013), i també la voluntat de l'autor per dirigir-se a un públic femení, lloant la virtut i l'honestedat en la dona i contraposant-la, en determinades ocasions, a la mala conducta masculina, amb un rerefons filogin, tant en les obres de tema profà (Badia, 1993a: 277; Cingolani, 1998a) com, en aquest cas, religiós (Juan-Mompó, 1999; Furió, 2012).

La llengua de Roís de Corella compta amb alguns monogràfics (Wittlin, 1993; Adell, 1994; Casanova, 1999 i 2014, Colón, 1999; Fresquet & Villafranca, 1999; Martos, 2000-

2001; Guia, 2012-2015; Martines, 2013), centrats molt principalment en el lèxic, els quals revelen una llengua que denota la seua pertinença a l'estament aristocràtic, amb camps semàntics relacionats amb els usos cancellerescos, un vocabulari cultista, amb la incorporació i l'ús de llatinismes o termes savis, però amb un cert component de lèxic popular. Els castellanismes que s'hi troben són hereus els que es documenten en la València tardomedieval i els que cabria esperar en el llenguatge de la noblesa. Des del vessant diatòpic, Corella usa les formes valencianes esperables en la llengua d'aquest període: moció de gènere en els substantius acabats en *-iste* i *-ista*, *dos* com a forma invariable i predominant de femení i masculí, acabament en *-ea* dels noms de qualitat, alternança de l'incoatiu *-isc/-esc*, ús gairebé exclusiu del demostratiu *aquest*, etc. L'article publicat per Emili Casanova (2014) específicament sobre la llengua del *Cartoixà* abunda en aquestes característiques i aporta un excel·lent recull de la riquesa que per a la lexicografia catalana suposa aquesta obra corellana.

Antoni Ferrando (1993) va replantejar la qüestió estilística en Roís de Corella i els altres autors de la prosa artitzada, centrant sobretot el focus en la seua intencionalitat per oferir un estil d'acord amb la condició noble que els assistia a la majoria, i en contraposició, per tant, a un altre estil popularitzant encapçalat per Jaume Roig. L'exponent màxim d'aquest estil de prosa artitzada fou el nostre lletraferit, estudiat amb prodigialitat per la crítica (Carbonell, 1973; Wittlin, 1991a; Ferrando, 1999b; Martos, 2001a; Cantavella, 2013; Carbonell, 2014b). L'estil corellà es basa en l'ús de construccions paratàctiques d'estructures sinonímiques de dos i fins tres membres, nominals, adjectivals o verbals, i de vegades juxtaposades, sense conjuncions coordinatives; profusió d'epítets; utilització freqüent de les formes no verbals del verb, usats sovint en perífrasis verbals dislocades; sintaxi recaragolada i llatinitzant, amb ús important del *verbo in fondo*, estructures quiasmàtiques o l'hipèrbaton; una munió de recursos de caràcter amplificador i subjectivitzador, com la lítote, l'ècfrasi, l'apòstrofe; i també de tarannà tròpic, com metàfores, al·legories, ambientacions o la hipèrbole. Tot plegat crea un efecte d'alteritat, d'allunyament de la llengua comuna i col·loquial, heretat de la retòrica i la dialèctica, buscat pel seu conreador.

Aquest estil, però, no es va mantenir uniforme al llarg de l'obra corellana, de manera que al final de la seua producció hi ha una moderació en la utilització d'aquests recursos. Així, Miquel i Planas (1913: LVI), amb referència a la *Història de Josep, fill de Jacob*: «L'estil

d'aquesta narració, encara que bastant retòric y ampulós, no ho és de bon troç tant com el que hem vist emprar al nostre escriptor quan tracta temes clàssics: fins sembla endevinar-s'hi un propòsit d'imitar la senzillesa de la narració original". Riquer (1964: 263) expressa: «L'estil de *La vida de la gloriosa santa Anna*, elegant, culte i digne, com és normal en la prosa de Roís de Corella, no és tan recargolat ni filigranat com en altres obres, i la sintaxi sol ésser més normal (no abusa del verb al final)». Wittlin (1999: 315-316) exposa: «La "relativa senzillesa" d'aquests tres textos religiosos [les tres hagiografies corellanes] podria ser deguda al fet que estan basats en models escrits en llatí bíblic i medieval, mentre que en les seves proses ovidianes Corella havia de reformular textos metrificats en llatí clàssic».

La influència dels estudis de retòrica també es manifesta clarament en l'ús de les tècniques traductològiques i compositives de Roís de Corella. Així, Wittlin (1995a, 1997, 1999) ha demostrat a bastament que l'escriptor valencià domina els recursos a l'amplificació, la retoricació, la modulació o l'adaptació.

A banda de les edicions de caràcter divulgatiu, la major part de la prosa profana compta en l'actualitat amb edicions crítiques, en concret, Martos (2001a) ha editat totes les narracions de tema mitològic, i dins d'aquest grup, també s'ha imprès, en altres edicions, el *Plant dolorós de la reina Hècuba* (Badia, 1991a), i la *Lamentació de Biblis* (Annicchiarico, 2012). La *Tragèdia de Caldesa* (Martínez, 1996a) i la *Lletra consolatòria* (Martos, 2005b) són les altres dues proses profanes que comptem amb edició crítica. La prosa religiosa, però, és la pitjor parada, atés que no disposem sinó d'una edició filològica de la *Visió a la porta de la Senyora Nostra de Gràcia* (Wittlin, 1995b) i l'edició crítica del *Psalteri* (Martos, 2013b).

La poesia, però, es troba en un estat de quasi total indigència. Sense comptar l'edició dels poemes inclosos en les proses profanes, no disposem en l'actualitat de cap edició crítica dels poemes independents profans. Els religiosos, però, compten amb millor sort, però no massa: la *Llaor a la Verge Maria* (Ferrando, 1983; Martos, 2013a) i l'*Oració a la sacratíssima Verge Maria* (Garcia Sempere, 2001) es trobem sols en edicions filològiques.

Darrerament, a partir de la publicació, per partida doble, de les dades documentals que permeten construir la biografia de Joan Roís de Corella (Chiner, 2014; Soler, 2014a), i del que aquesta crítica ha aportat sobre la seua obra, la imatge del nostre lletraferit ha fet un tomb; l'anticipava, però, en els seus treballs Martínez Romero (1996a i 1996b) i Antoni López

Quiles (2004, 2007 i 2012). La visió actual del lletraferit és la d'un jove enlluernat principalment els inicis per les narracions mitològiques i la poesia de tall cortesà, amb una intenció moralitzadora també primerenca, el qual camina al llarg de vida envers el propòsit cada vegada més decidit d'incidir en el bé del proïsme, tant en aquest món, mirant pels necessitats, com en l'altre, cercant la salvació de les ànimes, i en absolut com a aspectes dissociats, sinó intrínsecament units. L'instrument que tria és la paraula, oral o escrita, i per això opta pels estudis d'arts, després per la teologia i, per poder predicar, la clerecia; com que el celibat era condició *sine qua non* per obtenir aquesta dignitat, ha de separar-se físicament de la parella i dels fills, per bé que s'intueix per la documentació que no deixà d'assistir-los (Soler, 2014a: 220-229 i 2014b).

Així, com s'ha vist, mentre Corella es preocupa per la construcció d'un hospital general per als més dèbils, exhortant sobretot des de la trona a la misericòrdia, però també amb exemple de pobresa –no accepta benifets–, forneix als seus conciutadans, al proïsme, de models de vida virtuosos, amb hagiografies i al·legories, i poemes que marquen un camí més sublim, el de la Mare de Déu. En la darrera etapa de la seua vida, continuant aquest itinerari espiritual, ascendent i transcendent, els lliura la Paraula divina: tradueix el *Psalteri* i glossa els evangelis amb l'ajuda de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, la qual ofereix el més excels espill de vida del cristià: Jesús.

La crítica sempre ha considerat qüestió a banda les dues darreres obres impreses de Joan Roís de Corella, la traducció del *Psalteri* (Venècia, 1490) i el *Cartoixà* (València, 1495-1500). Tradicionalment, els historiadors de la literatura catalana, centrats com s'ha vist en l'estudi de la producció profana, han considerat que les seues dues darreres obres eren de tall literalista i amb poca disposició cap a la recreació literària o doctrinal, en un període eixorc quant a creativitat. D'aquesta visió, iniciada en els assaigs de Fuster (1968) sobre Corella (el qual qualifica irònicament el mestre de teologia en aquest període com a «mòmia beata»), són deutors Carbonell (1973: 37), que va exposar: «Els recursos humanístics de l'escriptor són deixats de banda a fi d'assolir el màxim acostament possible als originals»; o Cingolani (1997:

82), en un sentit anàleg: «El *Psalteri* i la *Vita Christi* [...], amb la seva manca absoluta d'originalitat pel fet de ser traduccions i no recreacions, no [sic] revelen el cansament de qui duu a terme una ulterior renúncia a si mateix, amagant-se més que mai darrere les paraules d'altres».

Tot i aquesta consideració, en els darrers anys, les investigacions sobre el *Psalteri* han augmentat i han sumat nova informació al coneixement que es tenia del Corella com a traductor bíblic i mestre en teologia, una visió allunyada de la consideració d'intèrpret automàta que li havia reservat la crítica.

A aquest aspecte ha contribuït de manera decisiva, per més que òbvia, el fet que els investigadors disposessen d'una edició del *Psalteri*. L'any 1985, Antoni López Quiles i Vicent Ribes en publicaven una meritòria –per l'any en què isqué a la llum– edició filològica, amb una actualització del text.¹⁸ Més modernament, Martos (2013b) n'ha editat finalment l'edició crítica.¹⁹

En un dels primers estudis sobre el *Psalteri*,²⁰ Wittlin (1991b) va constatar la dependència de la traducció corellana del text de la Vulgata, el qual és glossat pel mestre en teologia mitjançant estructures paratàctiques a fi d'afavorir-ne la comprensió. Així mateix, l'estudiós suís detectà que l'elaboració i la impressió d'una traducció pròpia dels salms, quan ja circulava per la ciutat la *Bíblia valenciana*, de tall literalista, impresa el 1478 i en la qual Roís de Corella va participar en algun grau, indica que el mestre en teologia no es devia sentir còmode amb aquella traducció bíblica.

Armand Puig (2001: 129-130) constata aquesta mateixa impressió, però considera important la influència de la *Bíblia valenciana* en la traducció corellana.²¹ Segons aquest estudi, la impressió a Venècia del *Psalteri* corellà cal relacionar-la amb l'ambient repressiu de la Inquisició a València (Ventura, 1978).

¹⁸ És anterior l'edició bibliòfila d'Octavi Viader (1928). Pel fet que intenta reproduir l'incunable venecià, i altres anomalies que presenta aquesta publicació, no va ser una edició assequible ni còmoda per a l'estudi (Martos, 2013b: 105-110).

¹⁹ Haurem d'esperar per a una edició acarada entre Vulgata i traducció catalana a la publicació del *Psalteri* de Corella per part del Corpus Biblicum Catalanicum, actualment en procés, a cura també de Josep Lluís Martos.

²⁰ Excepció feta de la presentació que féu Barrera (1928) a l'edició d'Octavi Viader del *Psalteri* de Roís de Corella.

²¹ El *Salteri* de la *Bíblia valenciana* fou imprés de manera independent a Barcelona el 1480 (Ventura, 1993: 94).

Els diversos estudis de López Quiles sobre aquesta traducció bíblica (2004, 2007, 2012, 2013a i 2013b) s'han centrat en l'exegesi que realitza el mestre Corella sobre els salms, la qual ha detectat la intenció de dirigir-se també a un grup social que a partir de la dècada dels huitanta del segle XV patí persecució: els jueus conversos. Així, per mitjà de l'estudi de les opcions traductològiques i les glosses en determinats salms, l'investigador valencià conclou sobre el *Psalteri* (López Quiles, 2007: 304):

El traductor, en el seu esforç en benefici dels conversos, els ofereix, des d'un lloable compromís social, eixe magnífic instrument tant d'elevació espiritual com de legitimació social, instrument que era valorat pels conversos sincers i censurat pels criptojudaitzants.

Aquesta interpretació s'estén als relats hagiogràfics i al·legòrics, com la *Vida de Josep, fill de Jacob*, la *Vida de santa Magdalena* i la *Sepultura de mossén Francí Aguilar*, en què López Quiles (2007: 171-208), a través dels diferents conceptes de martiri que s'infereixen d'aquestes obres, les relaciona novament amb aquest grup social.

Encara, les investigacions de López Quiles (2007 i 2014) sobre el corpus corellà, incloent-hi el *Psalteri* i el *Cartoixà*, han revelat que l'obra de Corella té una voluntat clarament tropològica, la qual cerca incidir en la conducta de la vida quotidiana, amb consells i manaments útils i profitosos perquè, amb les bones obres, el fidel atenyia la salvació, d'acord amb la teologia retribucionista de sant Tomàs d'Aquino; tanmateix, observa també la influència de l'agustinisme del bisbe Jaume Peres en la urgència de l'ajuda de la gràcia divina per salvar-se, la qual cosa incorpora un matís al retribucionisme tomista.

Martos (2013b), per últim, realitza un excel·lent estudi introductor i a la seua edició crítica del *Psalteri* corellà. La relació d'aquest incunable amb altres del mateix impressor, Joan Rix de Cura, juntament amb la documentació exhumada sobre aquest, li fan bandejar la idea que la impressió es fes a Venècia per evitar la Inquisició, i trobar-ne els motius en l'excel·lència de les premses de la ciutat italiana, amb vista a un rèdit comercial més substancial. Sense descartar que Corella usés la *Biblia valenciana*, proposa encara la influència en la traducció corellana d'un altre Salteri en català, hui desaparegut (també en Martos, 2014b), i apunta que la Vulgata usada per Corella com a text base va ser diferent a la usada en la Bíblia valenciana. L'estudi també té una anàlisi de les tècniques de traducció usades pel mestre en teologia, centrades sobretot en la paràfrasi i la glossa, i altres opcions triades per mantenir la literalitat

del text bíblic llatí, i una descripció de la llengua usada, la qual cerca l'alteritat pròpia del llenguatge bíblic, amb una sintaxi sovint llatinitzant combinada amb solucions lèxiques de caràcter popular i cultismes imputables al text llatí que té davant. Destaca en addició el tarannà devocional de l'obra, d'acord amb el context històric de pesta que patí la ciutat, dirigida als fidels cristians, entre els quals els conversos podrien trobar lectures en què identificar-se.

Fet i fet, la darrera edició crítica del *Psalteri* i els estudis recents fan d'aquesta traducció una de les obres religioses, o més pròpiament oracionals, més ben estudiada del mestre en teologia, els quals consonen endemés amb la imatge d'home espiritual i compromés que les últimes dades biogràfiques han proporcionat sobre Roís de Corella.

La darrera de les obres del mestre en teologia, el *Cartoixà*, sols en els últims anys ha suscitat un cert interès en la crítica, motivat en gran mesura per l'expectació davant de l'edició que actualment es prepara i que he comentat en la nota preliminar d'aquesta tesi. Sens dubte, la desconexió del contingut real l'obra és un dels motius principals que n'han allunyat els investigadors.

L'aspiració, tanmateix, per disposar d'una edició filològica del *Cartoixà* ha sigut expressada repetidament dins l'àmbit de la filologia i la cultura catalana, la qual solament compta en l'actualitat amb una reproducció facsimilar de la segona edició del *Quart del Cartoixà*, del 6 de novembre de 1945 (Chiner, 1998) i una transcripció del pròleg del *Primer del Cartoixà* realitzada per Miquel i Planas (Roís de Corella, 1913: 445-447).²² Així, fa ja 27 anys, Antoni Ferrando (1999: 142) va escriure: «És una llàstima que s'haja desaprofitat la commemoració del cinquè centenari de la mort de Corella per a publicar una edició informatitzada de la seua versió de la *Vita Christi* del *Cartoixà*»; igualment s'expressà Colón (1999: 125): «En llegir els quatre llibres de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, el *Cartoixà*, arromançats per Joan Roís de Corella, ens trobem amb força sorpreses. L'obra és un tresor, i mai no lamentarem prou que no estiga encara editada críticament o que almenys hom dispose d'un facsímil de la primera impressió».

²² López Quiles (2007: 317-318), sense afany filològic, ha publicat també tres oracions del *Quart del Cartoixà*. Wittlin (1993: 347, nota 56) menciona una edició de les oracions que acaben els capítols dels quatre volums del *Cartoixà* de Corella, anomenada *La oració del Cartoixà*, publicada a Igualada l'any 1912, la qual no hem pogut localitzar.

D'altra banda, alguns investigadors que feien tempteigs sense prejudicis en el *Cartoixà* clivellaven la consideració de l'obra com una traducció més o menys literal, a l'estil de l'elaborada en el *Psalteri*. Així, Albert Hauf (1980: 114, nota 76) exposava en aquest sentit: «No és una versió literal. L'autor sovint bota fragments o abreuja paràgrafs llargs, però també afegeix coses de la seva collita, que potser serien interessants». Wittlin (1993: 347-348) també manté la mateixa consideració:²³

Finalment, en la dècada dels noranta, última de la seva vida, Corella es dedica a traduir els quatre volums de la *Vida de Jesucrist* del cartoixà Ludolf de Saxònia, «obra profunda, alta, ampla i llarga» segons explica al destinatari, el frare Jaume del Bosc, síndic de l'orde de Montesa. [...] Confrontat amb un text tan extens, Corella traduïa sovint prou lliurement, permetent-se resumir algunes glosses i d'ometre certes citacions «perquè prolixitat no·ns enuge» (vol. 1, fol. 96); es limitava a afegitons poètics, com els adjectius en les expressions següents: «lapídees taules, deífica speciosa cara, ineffable eucaristia, claredat lúcida, nefandíssims ypòcrits, iracundos hòmens feroces, fumoses flames, fraudulent diabòlica astúcia, delitós verger ameníssim, la verd florida romanguera», etc., o a amplificacions fàcils, com traduint un simple hic amb «en aquesta pobra, dejectada, miserable posada». Caldrà encara investigar si treballava sobre una edició primerenca del *Cartoixà* plena d'interpolacions de pietat franciscana.

També Martínez (1994: 34) va desestimar la idea d'un traductor sense voluntat d'incidir en el text:

En totes dues [*Cartoixà* i *Psalteri*] s'observa una manifesta intenció d'acostar-se decididament a l'original –i és lògic, pel tema que tracten–, sense que això signifiqui seguir-lo amb una literalitat tan extrema que hom no pugui fornir la prosa de pinzellades d'estil ni introduir els ingredients lingüístics imprescindibles perquè el lector «note» l'excepcionalitat del text que llegeix o escolta.

Aquests estudis, encara que suposen un pas avant en la consideració traductològica del mestre Corella, consideren la seua intervenció en el *Cartoixà* com una qüestió merament estilística, «pinzellades» per tal d'aparellar el text llatí amb l'estil artitzat de les seues narracions:

²³ L'investigador suís, però, mostra una opinió ambivalent respecte del *Cartoixà*. Quatre anys després de la citació anterior, i en consonància amb la consideració d'un Corella com a traductor textual, va escriure: «La majoria de les obres de Corella es poden inscriure en aquest espectre que va de la traducció “modulada” a la versió “adaptada”. Cal afegir-hi a l'esquerra les traduccions literals, per exemple de les *Meditationes vitae Christi* del *Cartoixà*» (Wittlin, 1997: 188).

Més tard, Corella es va posar a traduir els quatre volums de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, obra ingent que mereixeria una reedició moderna. Volums tan extensos no conviden a fer-hi interpolacions, i Corella més aviat té tendència a abreujar. Tanmateix, pertot arreu introdueix expressions típiques del seu estil, com quan tradueix un simple *hic* amb «en aquesta pobra, dejecta, miserable posada» (Ic19.8), o *sermo* amb «doloroses y profètiques paraules» (Ia9.13), o un *dicit* amb «dolça veu y humil continença dient» (Id30.1) (Wittlin, 1995: 8).

L'any 2012, gràcies al treball de col·lació entre la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia i el *Cartoixà* de Roís de Corella que estava duent a terme, vaig donar a conèixer una publicació en què ampliava de manera significativa aquestes apreciacions. D'una banda, vaig presentar la *Vita Christi* del monjo cartoixà i l'esquema devocional en què s'estructuren els seus capítols (*lectio, meditatio, conformatio i oratio*), del qual és deutor el *Cartoixà*. D'altra banda, vaig situar l'obra corellana en el context de les traduccions europees de la *Vita Christi* i vaig destacar la peculiaritat del treball corellà, únic en aquest context, centrat principalment en omissions i incorporacions, glosses i resums, i retoricacions sobre el text llatí. L'aspecte més destacable, però, fou constatar certs trets en el *Cartoixà* que l'emparenten amb la resta del corpus corellà, com la utilització ací de fonts diverses per compondre l'obra (*De consolacione philosophiae* de Boeci i la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira) amb una voluntat per dirigir-se a les fidels valencianes.

L'any següent publicuí un altre article en el dossier dedicat a Joan Roís de Corella de la revista *Afers* (núm. 76), coordinat per Antoni Ferrando, en què mostrava la diversitat de tècniques adaptatives i compositives usades pel mestre en teologia en l'elaboració del *Terç del Cartoixà*: omissions conscients i sistemàtiques del text llatí o de citacions de la patristica perquè en considera irrellevant el contingut; reestructuració de l'obra llatina en el *Cartoixà*, en què Roís de Corella trasllada fragments de la *Vita Christi* a altres passatges que creu més adequats; falses atribucions de text a determinats autors i supressió del nom en altres citacions que sí els pertanyen; voluntat per presentar en el *Cartoixà* passatges evangèlics sense glossa, mentre que l'original llatí els planteja amb comentaris; domini del mestre en teologia sobre la Sagrada Escriptura, atés que incorpora versets bíblics, o n'explicita el llibre al qual pertanyen, en ocasions en què el monjo alemany no ho fa; confirmació de la incorporació en el *Cartoixà* d'una font secundària principal, la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira, i d'altres de diversa índole: historiogràfiques, com les *Antiquitates judaicae* i *De bello judaico* de Flavi

Josep, o escolàstiques, com ara la *Historia scholastica* de Pere Comèstor; per últim, vaig constatar la modernització de l'estil en el *Cartoixà* per mitjà de tècniques ja usades per Corella: retoricacions i modulacions. Comptat i debatut, vaig suggerir que, donat el treball operat sobre la *Vita Christi*, el *Cartoixà* no es pot qualificar com a una mera traducció, sinó com a versió d'autor, proposta que darrerament ha sigut ben acceptada per la crítica.²⁴

Recentment, mercès a l'Any Corella, declarat per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua en el curs 2013-2014, la revista *Saó* (núm. 389, gener de 2014) ha publicat l'únic quadern monogràfic que se'n coneix sobre el *Cartoixà*, en el qual vaig col·laborar amb una presentació de la futura edició del *Cartoixà*. Per més que els cinc articles que conté el dossier són de breu extensió, i amb un caràcter certament divulgatiu, aquest monogràfic és símptoma de la revaloració de l'obra postrema del lletraferit valencià.

Hauf (2014: 21-23) reitera les constatacions que, com a màxim especialista en les *vitae Christi* en l'àmbit de la Corona d'Aragó, havia detectat en els seus treballs previs (1980, 1986, 1990: 385; 2004, 2006): el *Cartoixà* de Corella i la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena comparteixen una mateixa font, l'obra de Ludolf de Saxònia, però la versió corellana no ha influït en l'obra de l'abadessa de la Trinitat. Així mateix, apunta a llocs comuns i suggeridors entre l'adreça a Jaume del Bosc que Corella va compondre per al *Primer del Cartoixà* i el pròleg que va escriure Francesc Eiximenis en la seua *Vita Christi*. Hi insisteix també en la necessitat d'edició de l'obra: «Una cosa és certa: resulta impossible apreciar el conjunt de l'obra corellana des del desconeixement de *Lo Cartoixà*».

Alemany (2014: 24-26) incardina el *Cartoixà* en el seu context i persevera en la importància dels coneixements de les fonts compartides entre els lletraferits de la València tardomedieval per no caure en el parany d'atribucions errònies.

Ferrando (2014: 27-29) ressenya la importància del *Cartoixà* com a cabal cultural de la nostra llengua, amb un lèxic poc estudiat, i de la història de la literatura en català, atenent

²⁴ Així, Ferrando (2013b: 648): «El nom de *Lo Cartoixà*, amb què fou editada la versió de Landulf de Saxònia, i del mateix investigador, parlant d'aquesta obra corellana (2014c: 28): «Comparant la seua versió amb el text llatí podrem avaluar millor el grau d'originalitat»; Hauf (2014: 23), en un sentit anàleg: «Allò interessant és descobrir què elimina i què afegeix Corella, i quin és el resultat final de la seua adaptació»; Gómez (2015: 243): «El 1495 s'inicià [...] la publicació del quatre volums d'una versió molt personal de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia».

a aspectes que cal esbrinar, com la relació amb les obres precedents del mestre en teologia i amb d'altres d'aquest període.

Escartí (2014: 30-31) aporta noves dades que havia apuntat en anteriors treballs (2012): els repertoris bibliogràfics a partir del segle XVIII, no sols de l'àmbit hispànic, sinó també europeu, mencionen Corella molt especialment, i sovint única, com a traductor de la *Vita Christi* del monjo alemany, la qual cosa implica que la perduració de la seua fama es va deure en bona mesura al *Cartoixà*.

Navarro (2014: 17-18) ancora la difusió de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia en la «semblança amb la devoció afectiva a la humanitat de Crist que professaven els franciscans», i arrela l'èxit de l'obra en la voluntat reformadora, en un moment tumultuós de la història de l'Església (segona meitat del segle XIV), de tornada a l'evangeli i la meditació interior, i al fet que presenta «senzillesa teològica» i «esperit pràctic».

L'any 2014, encara, en el marc del congrés que se celebrà amb motiu de l'Any Corella sobre la figura de l'escriptor,²⁵ trobem tres aportacions que aprofundeixen en la teologia, bé del *Cartoixà*, bé de la *Vita Christi*.

Benavent (2014: 329-336) exposa que l'obra se situa en el marc d'una cristologia espiritual, centrada a buscar la meditació piadosa per mitjà de l'afecte i la valoració de la humanitat de Jesús. També troba que és un compendi de patrologia, per la ingent quantitat de citacions pares de l'Església que conté. Igual com Navarro, detecta en l'obra un desig de reforma materialitzada en invectives contra els clergues i en una espiritualitat íntima, amb certes influències del concepte d'amistat amb Déu predicada per Johannes Tauler, teòleg influent en la Reforma protestant.

Vidal Talens (2014) defén que l'obra sosté una visió teològica centrada en la salvació, una cristologia soteriològica. L'objectiu central del *Cartoixà* és que l'home salve l'ànima seguint l'exemple de Jesús, i no pot seguir-lo si no el coneix per mitjà de la fe i de la raó. En aquesta coneixença entren aspectes bàsics en la cristologia medieval i actual: l'aspecte físic de Jesús, el motiu de la creació i de l'encarnació, de la que se'n deriva la doctrina trinitària, o el

²⁵ Els treballs d'aquest congrés, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, la Institució Alfons el Magnànim i la Universitat Catòlica de València, estan aplegat en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim.

misteri del creixement de Jesús, que l'obra resol supeditant la humanitat passible de Crist a la necessitat de manifestar-se com a home perquè altri pogués prendre exemple, atés que Crist, per la natura divina, sap totes les coses i el judici i la raó governen en ell prèviament els sentiments. Igualment, es troba en el *Cartoixà* cinc dimensions psicològiques de Jesús (espiritual, conscient, afectiva, psicossomàtica i fisiològica) que no admeten la pecabilitat. L'autor també vincula la literatura cristocèntrica de la baixa edat mitjana amb la voluntat de reforma que es respirava en la societat i acaba l'article amb l'aplicació de l'estructura interna quadripartida dels capítols de la *Vita Christi* que vaig apuntar en un anterior treball (Furió, 2012) a un exemple pres del *Quart del Cartoixà*.

Tots aquests estudis, cal recordar-ho, estan realitzats sense disposar d'una edició modernitzada del text, ni menys amb una acarada amb el text llatí sobre el qual el cavaller teòleg realitza la seua versió catalana, aspecte que és imprescindible per esbrinar de primera mà quines són les aportacions seues sobre la *Vita Christi*.²⁶

Com he comentat, les meues aportacions a l'estudi del *Cartoixà* (Furió, 2012 i 2013) demostren, però, que Roís de Corella va més enllà de traduir i d'artitzar el text. El resultat de tot plegat contribueix a la percepció que, més que una traducció amb simples retocs d'estil, és una autèntica versió d'autor, en què deixa allò que creu convenient, lleva el que troba que sobra i aporta el que considera que cal que hi estiga, hipòtesi que sostindré i esperaré demostrar novament al llarg d'aquesta tesi.

1.2. OBJECTIUS I METODOLOGIA

La present tesi té com a objectiu general l'edició i l'estudi del *Terç del Cartoixà* de Joan Roís de Corella, el qual, des de la impressió de 1495, no ha sigut imprés i a penes estudiat.²⁷

Amb aquesta finalitat, transcriuré el text català, atenent als criteris filològics que s'especifiquen al final d'aquest estudi, de l'única impressió incunable de l'obra. Així mateix,

²⁶ La confusió entre allò que cal atribuir al monjo cartoixà i el que cal assignar al cavaller teòleg és tal que, per exemple, Vidal Talens (2014) anomena sistemàticament la *Vita Christi* amb el nom de *Cartoixà*, amb la consegüent confusió en assimilar una obra amb l'altra, aspecte que, com veurem, no es correspon a la realitat.

²⁷ L'única edició moderna d'un dels llibres del *Cartoixà* és solament un facsímil del *Quart del Cartoixà*, a cura de Jaume Chiner (1998), editat per l'Ajuntament de València.

per poder identificar el treball que realitza Roís de Corella sobre l'obra del monjo cartoixà, acararé en dues columnes paral·leles ambdós textos a fi de descobrir eliminacions, incorporacions o discrepàncies entre aquests, les quals seran consignades quan es jutge oportú en nota a peu de pàgina. Així mateix, l'edició del *Terç del Cartoixà* serà realitzada segons els criteris actuals de la crítica textual, esmenant o corregint lliçons quan siga necessari, consignant-ho sempre en nota.

Respecte de l'estudi, en primer lloc, atenent al desconeixement general de l'obra que serveix de base per a la realització del *Cartoixà*, la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, miraré de traçar una descripció que la situe en la literatura espiritual de l'Europa medieval, les fonts que va rebre i la influència que va exercir posteriorment. En aquest sentit, la difusió de la *Vita Christi* dins de la Corona d'Aragó, també motiu d'estudi d'aquest treball, provarà l'assentament o no del text dins de la societat a què Corella destina la seua adaptació. L'anàlisi de la seua estructura podrà determinar també algunes pautes d'elaboració de l'obra catalana.

Així mateix, tenint en compte que el *Cartoixà* es va imprimir ja en període incunable, i atenent a la difusió que va suposar la impremta per als textos que abans corrien manuscrits, analitzaré les impressions que se'n feren a terres europees per escatir si el cavaller teòleg va treballar sobre una d'aquestes o sobre un còdex.

També quant a l'estudi de la *Vita Christi*, miraré de traçar una panoràmica de les traduccions que durant els segles XV i XVI anaren sorgint en les diferents llengües europees. Centraré l'atenció especialment en les traduccions romàniques per mirar de buscar models anàlegs al treball corellà, o bé singularitzar-lo entre les adaptacions o traduccions del seu entorn.

Considerant que no hi ha cap estudi monogràfic que tracte amb profunditat el procés d'elaboració i d'impressió de tot el *Cartoixà* en conjunt, dedicaré un capítol a analitzar diferents incògnites que presenta l'obra corellana. Així, la impressió en primer lloc del darrer dels quatre volums que conformen el *Cartoixà*, el *Quart*, deixa en l'aire la qüestió si el nostre lletraferit va començar la tasca d'adaptació de l'obra ludolfina pel final. Miraré també de trobar les causes que menaren a l'anarquia amb què els quatre volums foren impresos, en principi, sense seguir aparentment cap ordre temporal o temàtic concret. Encara, indagaré

sobre els motius de la separació de l'obra, si fou concebuda unitàriament, en quatre volums, i el per què de la distribució temàtica en cadascun d'ells.

L'anàlisi de les dues impressions del *Quart del Cartoixà* que es van realitzar mentre Roís de Corella vivia espere que aporte dades sobre el procés de composició del *Quart*, com a mínim, poder esbrinar si el lletraferit valencià hi va col·laborar d'alguna manera; si hi cooperà, en quines opcions parava l'atenció i quines creia secundàries.

En l'estudi pròpiament del *Terç del Cartoixà*, atenent al fet que els repertoris bibliogràfics no es posen d'acord quant a la data i el lloc on es va imprimir l'incunable, indagaré aquest aspecte, atenent sobretot al context de la impremta de la València de les acaballes del segle XV, i novament al conjunt general que conformen les impressions del *Cartoixà*.

Des del punt de vista intern, descriuré exhaustivament la temàtica del *Terç*. Posteriorment, per mitjà de l'acarament entre el text llatí i el català que presente en aquesta edició, em centraré en l'estudi de la versió de Joan Roís de Corella i les tècniques d'adaptació operades sobre el text llatí. La comparació entre els dos textos oferirà els passatges que Roís de Corella descarta de l'original llatí i els que ell mateix incorpora al *Terç del Cartoixà*, els quals podran provenir de fonts diverses o de pròpia mà.

Aquests fragments, doncs, em permetran conèixer les inquietuds compartides amb el monjo alemany, però sobretot quines són les influències que han conformat el pensament teològic de Roís de Corella, transmeses per ell mateix a la seua obra, de manera que pugua contrastar la imatge que els darreres estudis han aportat sobre la vida i l'obra religiosa del cavaller teòleg amb aquella que ofereix pròpiament en el *Terç del Cartoixà*.

L'extensió i la profunditat de l'obra ha de deixar indefectiblement, si hom vol superar l'intent del seu estudi, algunes temàtiques per tractar. En aquest sentit, la relació del *Terç* amb les altres obres religioses del període quedarà per a investigacions posteriors, encara que el lector podrà trobar en les notes que acompanyen la present edició remarques que uneixen el text que edite amb altres del Quatre-cents.

Així mateix, tan solament tractaré aquell o aquells aspectes estilístics que singularitzen el *Terç del Cartoixà* respecte de la resta de la producció corellana. Igualment, traçaré només

una aproximació lingüística sobre l'obra i deixaré per a futurs estudis una investigació en profunditat sobre la llengua del *Terç*.

2. ESTUDI

2.1. LUDOLF DE SAXÒNIA I LA *VITA CHRISTI*

2.1.1. LUDOLF DE SAXÒNIA: VIDA I OBRES

Ludolf de Saxònia va nàixer el 1295 en alguna ciutat del nord d'Alemanya. Als 18 anys va professar en l'orde dominicà i als 25 va assolir el títol de mestre en teologia (Baier, 1987). Sense que se'n coneguen els motius, cap al 1340 va ingressar a la cartoixa d'Estrasburg, on posteriorment va professar en l'orde de sant Bru. El 1343 va ser triat com a prior de la Cartoixa de Coblença fins l'any 1348, quan va dimitir i es va recollir a la cartoixa de Magúncia després novament a la d'Estrasburg, on va morir entre 1377-1378 (Autore, 1926: 1067).

Diversos noms són els que ha conegut el monjo alemany al llarg dels segles. El més corrent és Ludolf, i el que usa la bibliografia moderna, però també es recullen, en la seua forma llatina, Rudolfus, Landulfus, Leoltolfus, Lutoldus o Litoldus (Baier, 1977: 36-38). Al nom acompanyen diversos *cognominia*: «de Saxònia», «de natione saxo», Cartusianus, Cartusienis i també Teutonicus o Alemanus. Finalment, el toponímic «de Saxònia» va ser el que es va imposar gràcies que fou l'usat en les primeres edicions impreses d'Estrasburg i Nuremberg de la seua *Vita Christi* (Baier, 1977: 35), les quals van difondre més encara una obra que circulava copiosament en manuscrits. Així i tot, el cognom sobre el seu «ofici», *Cartoixà*, va ser el que popularment va retre el nom a aquest llibre seu, i també, com és sabut, l'elegit per Roís de Corella per a la seua obra.

En el darrer retir de Ludolf de Saxònia a les cartoixes, entre 1348 i 1368, és on els estudiosos situen l'elaboració de la *Vita Christi* (Baier, 1985: 967-968; Pfändter, 2008: 148-151), la qual serà analitzada amb detall a continuació.

La crítica, a més, assigna al monjo alemany un total de set obres de caràcter exegetíc, homilètic, moralitzador o devocional (Autore, 1923: 1068; Baier, 1976: 1131-1133). La més difosa, després de la *Vita Christi*, fou el seu *Enarratio in psalmos*, també conegut com *Expositio in Psalterium*, elaborat entre 1340-1343. L'exegesi s'organitza per mitjà d'un esquema en què cada verset sàlmic és precedit per unes *distinctiones* històriques, cristològiques o espirituals estructurades per una mateixa plantilla: autor, títol, matèria, intenció, sentència en general i sentència en especial. Per l'ús de fonts patristiques, no tan abundant com en la *Vita*, i per la utilització d'un esquema per canalitzar la glossa del text bíblic, aquesta obra és considerada

com un precedent del magne llibre de Ludolf de Saxònia. Aquesta interpretació dels salms també va arribar a impremta.²⁸ Un extracte de l'*Enarratio*, anomenat *Glossa in septem psalmos poenitentiales*, va circular per l'Europa medieval. Comparteix l'arquitectura exegètica de l'*Enarratio* encara una tercera obra del monjo cartoixà, *Commentarius in Cantica Veteris et Novi Testamenti et in Symbolum sancti Athanasii*.

Es conserva un recull dels seus *Sermones*, pronunciats davant del capítol monacal quan era prior de la cartoixa de Coblença, ordenats segons l'any litúrgic.²⁹

Dos tractats també s'engloben en la seua obra, el *Tractatus qualiter vivendum sit hominis spirituali*, en el qual Ludolf resumeix en dotze regles la seua concepció de la vida espiritual; i *Rationes XIV ad proficiendum in virtute*, en què tracta sobre el discerniment de judici per mitjà d'arguments evangèlics i de la doctrina de l'Església, ataca els exaltats i les visions excessives i recomana que hom recórrega al consell de persones espirituals experimentades, crega en la justificació per Crist i cerque les coses que serveixen a la glòria de Déu quan li acudeix la temptació.

El darrer llibre atribuït al monjo saxó, de tarannà al·legòric i devocional, és *Flores et fructus arboris vitae*, inspirada en el *Lignum vitae* de sant Bonaventura. L'obra està composta en rima i s'estructura per mitjà de les hores canòniques de la setmana: l'autor apropia a cada hora un misteri, el qual ret al·legòricament una flor i tres fruits per a meditar-los.

2.1.2. LA VITA CHRISTI DE LUDOLF DE SAXÒNIA

2.1.2.1. Datació, contingut i fonts de la *Vita Christi*

Com s'ha dit, l'elaboració de la *Vita Christi* es data entre els anys 1348 i 1368, quan Ludolf de Saxònia es retira al final de la seua vida la cartoixa de Magúncia i posteriorment a la d'Estrasburg, encara que Baier (1976: 1133) exposa que «on peut admettre que, dès la période dominicaine de sa vie, l'auteur ait commencé des travaux préparatoires, et qu'il ait consacré plusieurs années à la composition de cette oeuvre volumineuse».

²⁸ Coneix dues edicions en període incunable: Espira, 1491 (ISTC, il00336000; GW, M19176); i París, 1500 (ISTC, il00336200).

²⁹ Sanchis Sivera (1999: 115) recull un d'aquests sermonaris a la catedral de València en l'inventari realitzat el 8 d'abril de 1476: «Ítem, un altre libre appellat sermons Landulfi, incipit: «trium signa», et finit: «conservationis».

La *Vita Christi* té una ràpida difusió manuscrita durant el final del segle XIV i la primera meitat del XV. L'èxit de l'obra el resumeix encertadament Autore (1923: 1068): «Avant même l'invention de l'imprimerie, il était répandu partout et fournissait aux prêtres et aux pieux fidèles une mine précieuse et suabondante d'instructions et de meditations spirituelles basées sur l'Écriture et sur les Pères». El succès rau, per tant, en dues claus complementàries: d'una banda, combina alhora formació i devoció; d'altra banda, la *Vita* s'ofereix a cristians de qualsevol condició. Aquests aspectes, com veurem, no el podien retre altres vides de Crist ni altres peces devocionals; tampoc amb la profusió i la pregonesa de l'extensíssima obra ludolfina.³⁰

El fil argumental de l'obra és la història de la salvació humana en els misteris de Crist, des que ix del Verb per encarnar-se en santa Maria fins al retorn al Pare i l'ascensió a la glòria. Amb aquest fi, Ludolf de Saxònia es basa solament en els quatre evangelis, els harmonitza i ordena els fets d'acord amb una línia temporal que cerca la coherència interior de la narració evangèlica, alhora que prescindeix en el corpus temàtic de relats de tarannà popular que s'hi havien anat incorporant a la vida de Jesús.³¹ El referent del monjo alemany en aquest treball de concordança és l'obra de Zacaries de Besançon, el *Crisopolità, In unum ex quattuor*, també coneguda com *De concordia evangelistarum* (Baier, 1977: 197, 381-389), elaborada durant la primera meitat del segle XII.

El text evangèlic es glossa profusament d'acord amb els quatre sentits que l'escolàstica emprava en la interpretació bíblica: literal, tropològic o moral, al·legòric, i anagògic o espiritual; també molts versets de l'Antic Testament són usats en la *Vita Christi* per a explicar i refermar el misteri de la salvació de Crist, igual com d'altres neotestamentaris.

Fins i tot, més enllà de la presència de la Bíblia i d'exegetes cristians, que veurem tot seguit, Ludolf de Saxònia agrega a la *Vita Christi* citacions d'autors pagans del món clàssic grec i llatí, com Aristòtil, Cató, Ciceró, Hipòcrates, Horaci, Flavi Josep, Juvenal, Lucà, Ovidi, Plini, Sal·lusti, Sèneca, Valeri Màxim o Virgili, amb una funció anàloga a la inclusió de versets

³⁰ Encara que prosaiques, les dades facilitades pel procés de digitalització per OCR que he realitzat de l'edició de Rigollot (1865) són contundents quant a l'amplitud de la *Vita Christi*: 781.308 paraules (4.552.900 caràcters) distribuïdes en 777 pàgines amb tipus New Roman i cos de 10 punts.

³¹ Baier (1977: 211-213) detecta la influència de certs evangèlics apòcrifs, transmesa per mitjà de la consulta d'altres fonts pròximes al monjo cartoixà, com la *Legenda aurea* o la *Historia Scholastica* de Pere Comèstor.

veterotestamentaris o d'altres del Nou Testament que no pertanyen als evangelis: explicar i ajudar a entendre els misteris de la vida de Crist. Així doncs, aquests autors pagans passen en mans de Ludolf per un procés d'assimilació i cristianització habitual durant l'edat mitjana.

Se'n sumen encara ensenyaments de caràcter litúrgic, descripcions de Terra Santa, etc., amb una voluntat enciclopèdica evident.

Aquests aspectes, però, són comuns a altres els tractats exegetics medievals. Per tant, allò que singularitza i especifica l'obra ludolfina és la incorporació prominent de citacions en l'exegesi evangèlica de fonts patristiques, d'autoritats de l'alta o la baixa edat mitjana, i també del seu temps, de manera que Broquin (1883: XVI), en el prefaci de la seua traducció al francès de la *Vita Christi*, afirma:

Il a voulu faire, pour la Vie de J-C, ce que saint Thomas venait de faire, un siècle auparavant pour l'enseignement de la théologie. En effet, le grand ouvrage du Chartreux Saxon est une *Somme évangélique*, où l'on trouve habilement combiné tout ce que l'Écriture et la Tradition nous apprennent touchant les faits et les discours du Sauveur, réunis et disposés selon l'ordre des temps ou des matières.

Aquesta «summa evangèlica», per tant, arreplega citacions dels pares de l'Església, de la tradició llatina i grega (Rigollot, 1865: 808), com Agustí d'Hipona, Ambròs de Milà, Basili el Gran, Cebrià de Cartago, Ciril d'Alexandria, Climent de Roma, Isidor de Sevilla, Joan Crisòstom, Joan Damascé, Dionís Areopagita, Efreem de Síria, Eusebi de Cesarea, Fulgenci de Ruspe, Gennadi I de Constantinoble, Gregori Magne, Gregori de Nissa, Gregori de Nazianz, Hilari de Poitiers, Jeroni, Joan Cassià, Lleó Magne, Màxim de Torí, Orígenes, Papias de Hieràpolis, Pere Crisòleg (o de Ravenna) o Teòfil d'Antioquia; i també apareix en la *Vita Christi* algun autor cristià d'aquest període, com Boeci. Els teòlegs de l'alta edat mitjana estan representats per Alcuí de York, Beda el Venerable, Raban Maur, Remigi d'Auxerre o Teofilacte d'Ohrid.

Ludolf de Saxònia tingué accés a les citacions d'aquests autors per mitjà de la consulta directa d'algunes de les seues obres, però també a través les *catenae* o florilegis de citacions i sentències que circulaven en els cercles escolàstics, com la més coneguda, la *Catena aurea* de sant Tomàs d'Aquino (Baier, 1976: 1134).

Més nombrós és l'elenc de teòlegs de la baixa edat mitjana citats per monjo cartoixà, temporalment més pròxims a ell, com els doctors de l'Església: Anselm de Canterbury, Bernat

de Claravall o Tomàs d'Aquino, als quals se sumen altres autors d'aquest període, com Esteve Harding, Hildebert de Tours, Hug de Sant Víctor, Innocenci III, Pere Cantor, Pere Comèstor, Pere Damià, Pere Llombard, Ricard de Sant Víctor, Rupert de Deutz i Tomàs Becket (o de Canterbury). Del segle XII és també un de reculls de glosses bíbliques més usats a les escoles de teologia, la *Glossa ordinaria*, atribuïda al monjo alemany Walafred Estrabó, d'on Ludolf extrau també abundants comentaris. Baier (1976: 1134) testimonia endemés la inclusió d'alguns autors d'aquest període en la *Vita Christi*, però no mencionats en l'obra en no considerar-se encara autoritats, com Elred de Rievall, Eadmer de Canterbury o Ekbert de Schönau.

Certes obres dels segles XIII-XIV tenen un tractament idèntic en l'obra ludolfina: la proximitat o fins i tot la contemporaneïtat a l'època en què va viure l'autor de la *Vita Christi*, juntament amb la difusió d'aquests textos, més vàlids llavors pel missatge que no per l'autoria, de manera anònima, afavoria la incorporació d'una obra a una altra sense citar-ne la font. Així, hi ha en la *Vita* passatges sencers presos del *Lignum vitae*, del franciscà Bonaventura de Bagnoregio; de les *Meditationes vitae Christi*, atribuïda històricament al mateix Bonaventura i recentment a Joan de Caulibus, italià i franciscà que va viure, com Ludolf, durant el segle XIV; de la *Descriptio Terrae Sanctae*, del dominicà Burchard de Mount Sion; del *Liber de Passione Christi*, d'Oglerius de Tridino (o de Locedio); de l'*Horologium sapientiae*, de Heinrich Seuse, contemporani a Ludolf; de les *Postillae* d'Hug de Saint-Cher i les de Nicolau de Lira; del *Compendium theologiae veritatis*, d'Hug Ripelin; de la *Legenda aurea* de Jaume de Voràgine (o Jacopo da Varazze); o del *Stimulus amoris* del franciscà Giacomo da Milano.

Amb tot, el llibre que Ludolf de Saxònia pren com a referent ineludible per a la seua obra, del qual també incorpora textos (comparteixen per exemple *incipit* i *explicit*), és la *Vita Christi* que va compondre durant el primer quart del segle XIV l'augustinia Michel de Massa (Baier, 1976: 1134-1135 i 1977: 339-361), principalment quant a l'esquema que entrellaça lectura bíblica, exegesi i formació del fidel, i el vessant espiritual i devocional.

2.1.2.2. Contextualització i difusió de la *Vita Christi* en l'Europa medieval

Com he comentat adés, l'altre pilar en què s'assenta l'èxit de l'obra del monjo alemany és la devoció vers la humanitat de Jesús. Aquesta devoció té fonaments teològics pregons:

Jesús, Verb encarnat i Fill del Pare, és l'espill i l'exemple de tota santedat, de manera que qualsevol esdeveniment de la seua vida en la terra és ensenyament, camí i veritat (Baier, 1976: 1136). Aquest retorn als misteris de la vida de Crist naix com a resposta a dos corrents que capitalitzaven la teologia durant els segles XIII-XIV. D'una banda, s'oposa al rigorisme i l'intel·lectualisme propi de l'escolàstica tardana, la qual havia restringit la teologia a postulats científics de caràcter logicoformals, centrats principalment en debats i disputes, i havia perdut el referent ontològic de la persona. D'altra banda, en el cas concret del context cultural i teològic immediat a Ludolf de Saxònia, l'espiritualitat centrada en la vida de Jesucrist sorgeix també com a reacció contra una part essencialista o metafísica de la mística renana dels dominics de la conca alta i mitjana del Rin (García de Castro, 2011: 511).

Açò no obstant, la devoció a la vida i la humanitat de Jesucrist havia arrelat en l'Església molt abans, sorgida, com no podia ser d'altra manera, en l'àmbit monacal. Sant Bernat de Claravall i els cistercencs veneraven especialment el misteri de l'Encarnació, meditat i contemplat durant l'Advent i el Nadal (Hundersmarck, 1989: 149); el mateix Doctor Mel·lifu és considerat un dels pares de la mística de l'Església occidental per les referències a la vida de Crist en el seus sermons. El també membre de l'orde del Cistell, Oglerius de Tridino, compon a principi del segle XIII el *Liber de passione Christi*, el qual ja hem vist que és usat per Ludolf en la *Vita* (Baier, 1977: 279-282).

Aquesta devoció per la vida de Jesús també forma part intrínseca dels ordes mendicants, els quals durant la baixa edat mitjana s'incardinen a les ciutats, on la població començava a concentrar-se, per aprofundir en l'evangelització. El mateix sant Francesc d'Assís mostra una devoció especial per l'Encarnació (Delville, 2010: 195-200); sant Bonaventura exalta el misteri pasqual en el *Lignum vitae*, incorporat també per Ludolf (Baier, 1977: 287-290), i molt pròximes temporalment a la *Vita Christi* apareixen les *Meditationes vitae Christi*, atribuïdes al també franciscà Joan de Caulibus, les quals són utilitzades així mateix pel monjo alemany en la seua obra, principalment per la sistematització de la tècnica contemplativa, centrada en l'impuls de la imaginació per representar mentalment les escenes evangèliques, a través principalment d'un llenguatge colpidor, emotiu i líric (Baier, 1977: 325-338; Hauf, 1990: 252-265). Els terciaris, als quals s'uniren en certs indrets el beguinatge, ajudaren a la difusió d'aquests misteris entre els seglars.

En l'orde de sant Doméneç emergeixen semblantment obres en què la veneració als misteris de la vida de Crist són l'eix central, com l'anònim *Speculum humanae salvationis*, aparegut a Estrasburg vers el 1324 (Baier, 1976: 1133);³² a Itàlia, també durant el segle XIV, la terciària dominicana Caterina de Sena per mitjà de l'ascetisme popularitzava el misteri de la Passió de Crist.

Així doncs, a finals del segle XIV, confluïren en l'ambient religiós dels Països Baixos dues tendències d'arrels espirituals: d'una banda, la influència dels místics renans, com el mestre Eckhart i els seus deixebles, Johannes Tauler i Heinrich Seuse, els quals propiciaven sobretot entre els seglars una mística de tarannà personal i íntim, que també trobem, per un altre costat, en Ludolf de Saxònia;³³ d'una altra banda, també hi van arribar les tècniques contemplatives pròpies de l'escola franciscana. De la unió d'aquestes dos corrents nasqué la *devotio moderna*. El seu fundador, Geert Groote (Hauf, 1990: 45) estableix una via de meditació de la vida de Crist centrada en la lectura de la Bíblia, l'exegesi dels sants pares i dels teòlegs, les revelacions dels sants i l'estímul de la imaginació per tal que acudesquen a la ment les escenes evangèliques i despertar així la devoció i la compassió del creient. D'aquesta manera, no és estrany que «la *Vita Christi* sera une lecture en faveur dans les milieux de la *devotio moderna*» (Baier, 1976: 1135), de manera que l'obra es va popularitzar en gran mesura per la difusió que en féu aquest corrent, sense descartar tampoc la pròpia orde cartoixana com a vehicle de transmissió de l'obra (veg. p. 69).

Autors encimbellats de la *devotio moderna*, com Jean Mombaer o Tomàs de Kempis, prenen la *Vita* com a font primària de les seues obres, i aquesta esdevindrà una obra central per a l'espiritualitat espanyola dels segles XV-XVI. Fet i fet, Ignasi de Loiola llegeix durant la seua conversió la traducció castellana que va realitzar Ambrosio Montesino de l'obra ludolfina (veg. p. 63), la qual serà també inspiradora dels seus *Ejercicios espirituales* (García de Castro,

³² Amb tot, és encara disputada la qüestió sobre l'origen i la datació de l'obra, que oscil·la entre negar o atribuir-li la procedència alemanya (Hauf, 2001: 188-189, nota 19), per bé que Baier (1976: 1133) no té dubtes i exposa que el «*Speculum* et la *Vita Christi* émanent-ils du même milieu religieux et s'accordent-ils largement dans leur conception théologique».

³³ Anteriorment he apuntat l'ús de l'*Horologium sapientiae* de Sause en la *Vita Christi*. Benavent (2014: 333-334) detecta en el *Cartoixà* de Corella «reminiscències dels sermons de Johannes Tauler sobre l'amistat amb Déu», les quals, en la immensa majoria, són deutores de l'obra ludolfina, aspecte que no assenyala l'autor. Baier (1977: 18) exposa de Ludolf de Saxònia va conèixer personalment el dominicà Tauler.

2011: 524-542); García Jiménez de Cisneros té l'obra al monestir de Montserrat (Howe, 2002); santa Teresa de Jesús la recomanarà encaridament al seu orde:

Tenga en cuenta la priora con que haya buenos libros, en especial Cartujanos, *Flos Sanctorum*, *Contemptus mundi*, *Oratorio de religiosos*, los de fray Luis de Granada y del padre fray Pedro de Alcántara, porque es en parte tan necesario este mantenimiento para el alma com el comer lo es para el cuerpo (García de Castro, 2011: 519).

2.1.2.3. Estructura externa i interna: els manuals de meditació i la *Vita Christi*

La divisió habitual que es troba en manuscrits i en la tradició impresa és la d'una *Vita Christi* composta per 181 capítols, més el proemi inicial, repartits en dues parts. La primera, conté 92 capítols, des del proemi elaborat per Ludolf de Saxònia fins al capítol «De fermento cavendo et caeco Bethsaidae illuminato». La segona part en té 89, reinicia la numeració dels capítols i comença per «De confessioni verae fidei, quam Petrus fecit pro omnibus», i acaba, en el darrer capítol, «Conclusio libri».³⁴ El mateix text llatí exposa un motiu de divisió de l'obra:

Prima pars libri hujus, quae precedit, nullam de passione mentionem expresse facit; secunda vero pars, quae hic sequitur, frequenter de passione facit mentionem et totam continet passionem, et eorum quae ultra sunt seriem (VC, 393a).

Però el fet que la segona part de l'obra comence per la professió de fe de sant Pere pot no ser aleatori, atés que aquesta és la primera afirmació en l'evangeli respecte de la natura divina de Crist en boca d'un home.

Adés he mirat de situar la *Vita Christi* en l'ambient devocional cap als misteris de la vida de Crist. L'objectiu de l'obra, però, no és merament despertar la pietat cap a la humanitat de Jesús, ni tampoc és contemplar amb emoció i consideració els seus esdeveniments, ni la transmissió de coneixements teològics o històrics sobre ells; la intenció primera del monjo alemany és que el creient s'apropie del model de vida de Jesucrist, de manera que es configure i es renouvelle internament d'acord amb ell i en comunió amb ell, a fi d'assolir la salvació.

L'arquitectura interior de l'obra ludolfina, per tant, es posa al servei d'aquest procés de renovació amb la voluntat d'assistir el creient en un exercici místic i alhora soteriològic

³⁴ Veg. Taula 3. Comparació de la distribució capitular del Cartoixà i de la *Vita Christi* (p. 62).

que aprofita la realitat de l'Esclusura per a assolir en darrer terme la intangibilitat de la unió amb Jesús, en un línia espiritual sempre ascendent cap a la cristificació.

Les línies principals que segueix aquesta estructura interna són ben definides, conegudes i compartides per l'autor i els lectors, les quals remeten en primera instància a l'esquema meditatiu monacal expressat en el *Benjamin minus i maior* de Ricard de Sant Víctor i en sobretot en la *Scala claustralium* del cartoixà Guigo II (Baier, 2009: 325-335).

L'esquema bàsic de la *Vita Christi*, el qual es reinicia dins d'un mateix capítol tantes vegades com l'autor creu oportú, s'articula en dues seccions consecutives: *lectio* i *meditatio*. Cada capítol acaba amb una *oratio*, però a l'interior d'aquest també en poden aparèixer. A partir dels capítols de la Passió (capítol 58 de la segona part), Ludolf incorpora a aquesta estructura una *conformatio*, la qual sol precedir l'oració final. Sovint, formant part de la *meditatio*, com veurem a continuació, hi ha *contemplationes*, en què el fidel «peut s'arrêter, regarder ce qui se passe, s'en étonner et s'y affectionner» (Baier, 1976: 1136).

La manera en què s'articulen aquestes cinc seccions no és aleatòria ni es deixa a volició del fidel. Ludolf de Saxònia traça en tot moment el camí que ha de seguir l'exercici espiritual, sense deixar massa viaranyes pels quals el devot es pugui perdre. Aquest dirigisme és el que ha menat a considerar la *Vita Christi*, més que no una obra mística, un manual per a la meditació (Baier, 2009: 335), l'eminent producte del Nou Misticisme (McGinn, 1996: 119), en què les seccions tradicionals de l'espiritualitat monacal es transformen i s'adeqüen a un context diferent al que van nàixer, centrades ara en l'ambient urbà dels segles XIV i XV, i eixamplades als cristians de qualsevol estrat, sobretot els laics, que mostraven un desig cada vegada més intens per prendre part activa en la vida religiosa, aspecte aquest que exigeix un gènere assequible per a tothom i també fiable –ortodox– davant d'uns lectors poc avesats a la teologia, als quals aquests manuals de meditació donen resposta.

Així, la *lectio* deixa de banda la lectura directa del text bíblic i es conforma d'acord amb una sèrie d'escenes triades, distribuïdes i harmonitzades pel monjo saxó, i que considera també més aptes perquè el devot les visualitze. L'evangeli s'interromp constantment per la glossa que introdueix el monjo alemany, de manera que, si el text de la *Vita Christi* no ho

distingeix,³⁵ un lector poc acostumat a la lectura bíblica no sap on comencen i on acaben els versets evangèlics, els quals es dilueixen entre l'exegesi. A aquest efecte de dilució se'n suma un altre: hi ha interpretacions que el monjo alemany gosa de posar en boca del mateix Jesús, en primera persona, de manera que són fàcilment confusibles amb l'evangeli.

La *meditatio* en la *Vita Christi* esdevé l'eix vertebrador de l'hermenèutica bíblica, de manera que el terme abandona qualsevol significació relacionada amb una reflexió, independent i personal de l'Escriptura, com era considerada per Ricard de Sant Víctor. Aquest teòleg estableix un model en què el devot, per mitjà de la raó i amb l'objectiu de trobar la veritat,³⁶ ha de meditar, ha de reflexionar interiorment, sobre la causa, la manera, l'efecte, el propòsit i l'estructura del text bíblic (Baier, 2009: 327). Ludolf de Saxònia, en canvi, estalvia al lector aquest procés cognitiu i espiritual, i li proporciona una ingent quantitat d'interpretacions, basades, com hem vist, en fonts ben ortodoxes, de manera que no quede pràcticament cap clivell per on pugui volar lliurement el pensament sobre el text sagrat.

Igualment, la *contemplatio* deixa de considerar-se en l'obra ludolfina com un estat mental relacionat amb l'ascetisme, l'*excessus mentis*, derivat del nivell d'interpretació meditativa anagògica o mística (Baier, 2009: 333). Ludolf de Saxònia ofereix una línia de contemplació més segura per al fidel, basada en tècniques imaginatives enfocades a la reproducció mental d'imatges de la vida de Crist de manera que el devot les visualitze.³⁷ La tècnica imaginativa es construeix amb un esquema fàcilment identificable. En primer lloc, una apòstrofe interpel·la el lector amb mots relacionats amb aquesta visualització, el qual implica un lèxic referit als sentits corporals, principalment l'oïda i la vista (*mirar, contemplar,*

³⁵ En alguns manuscrits, el text evangèlic es rubrica, que és l'opció per la qual opta també la impressió de la traducció castellana (veg. § 2.1.3.2. Les traduccions medievals i de l'edat moderna de la *Vita Christi* a les llengües europees). La versió italiana cinccentista de la *Vita Christi* realitzada per Sansovino opta per emmarcar el text bíblic entre claudàtors. En totes les impressions llatines incunables, a més de les realitzades en llengua catalana, portuguesa i francesa, l'evangeli no es diferencia de cap manera, així que es dissol entre la glossa incorporada pel monjo alemany.

³⁶ La raó entesa com una de les facultats cognitives; en ordre ascendent: *sensus, imaginatio, ratio* i *intelligentia*. Els sentits i la imaginació coformen imatges perquè la raó pugui crear pensaments; «when the mind comes upon one of these free-floating thoughts and wants to know more about it, it has to concentrate and cogitation turns into meditation» (Baier, 2009: 327).

³⁷ Compartesc la terminologia proposada per Baier (2009: 339) que proposa substituir *fantasia* per *visualització*. Atenent a criteris teològics i etimològics, certament el devot crea imatges mentals basades en realitats sensitives, no en «fantasmes» o entitats etèries, significat en origen del mot.

escoltar, admirar, atendre, mostrar, descobrir, orelles, ulls, etc.); en segon lloc, l'autor li demana que es concentre en un detall o una acció de l'escena, els quals mediatitzen la contemplació; i en tercer i darrer lloc, l'autor evoca davant de la contemplació de l'escena per part del lector, un efecte que pot ser interior (renovació espiritual), exterior (modificació de conducta) o més rarament conceptual.³⁸

Les diferents contemplacions en la *Vita Christi* solen interrompre les meditacions, de manera que actuen com una pausa que alleugereix l'abundant càrrega de citacions i d'interpretacions que té aquesta secció (Baier, 1976: 1136).

Abans he apuntat alguna idea sobre el llenguatge de les *Meditationes vitae Christi* (veg. p. 54), l'altre paradigma, junt amb la *Vita Christi*, d'aquests manuals de meditació sorgits al caliu del Nou Misticisme durant el segle XIV. La recerca del desvetlament de la pietat i de la devoció en aquestes meditacions franciscanes es vehicula per mitjà d'un estil líric però colpidor, amerat de recursos retòrics per despertar el sentiment, l'emoció i l'afectivitat (admiracions, interjeccions, invocacions al lector, etc.), amb la voluntat d'impressionar el fidel i encabir-lo, ubicar-lo, enmig de l'escena que visualitza. L'objectiu últim en aquest manual i també en l'obra ludolfina, nogensmenys, és que l'*affectus mentis* provoque un *effectus operis*, un retorn a les bones virtuts per adquirir la vida eterna. Un matís, però, respecte d'aquest llenguatge sentimentalista d'arrel menoreta: la *Vita Christi* presenta enfront de les *Meditationes* un tret que la singularitza, segons Hundersmarck (1989: 148): «The *Vita* [...] tends to be more reserved and less emotional», potser perquè, en termes relatius, els passatges presos de les *Meditationes* en l'obra ludolfina suposen sols un 5% del total, entre més de 15 autors manllevats, aspecte que no exclou la influència estructural de la tècnica imaginativa i devocional d'aquesta darrera obra en la del monjo alemany.³⁹

Tan solament en els capítols referits a la Passió en la *Vita Christi*, com he comentat suara, després de la meditació segueix la *conformatio*, definida com a «deep emotional mimesis with the protagonists [...] of the holy drama» (Baier, 2009: 341-342). La conformació és la continuació natural de la meditació de tarannà espiritual i la darrera de les tècniques

³⁸ Adapte i resumesc l'esquema que proposa Delville (2010: 221-223) referit als passatges de la Passió, el qual és en certs punts repetitiu.

³⁹ Baier, 1977: 334-338. Aquest 5% és calculat tan sols en els capítols referits al misteri pasqual, els quals, tanmateix, presenten un càrrega contemplativa i conformativa més important que la resta de l'obra ludolfina.

imaginatives, la qual pren el fonament en l'estímul de la imitació real, física, de les accions, els gestos, les postures, de l'escena que visualitza el lector (extensió de braços durant la crucifixió, genuflectió amb l'arribada dels pastors al pessebre, etc.). Novament, la intenció és cercar una intensificació espiritual i interior de l'experiència de Crist, la qual es realitza, contràriament a la mística de Ricard de Sant Víctor i Guigo II, amb la unió del cos i la ment.

Per últim, cadascun dels capítols finalitza amb una *oratio*, la qual funciona com a resum de les meditacions i sobretot un requeriment d'ajuda a Déu, a través d'un llenguatge existencial i perlocutiú, perquè assistesca el cristià a fi de dur a terme la imitació dels bons costums que, com Crist, havia pogut meditar, contemplar i sentir en els estadis anteriors.

En resum, l'estructura interna de la *Vita Christi* segueix un esquema que recerca una intenció performativa, transformadora, en el devot, per mitjà del coneixement de la Paraula, la meditació, i la vivència espiritual dels misteris de la vida de Jesucrist. Usant la mateixa terminologia que la mística monacal dels segles XII-XIII, l'obra ludolfina, juntament amb les *Meditationes vitae Christi*, reformulen els estadis (*lectio, meditatio, contemplatio, conformatio* i *oratio*) i creen un conjunt de tècniques imaginatives que duen el fidel, seglar en un grau cada vegada major, per un camí segur cap a la salvació.

2.1.3. LA DIFUSIÓ IMPRESA DE LA *VITA CHRISTI*

2.1.3.1. Les impressions incunables de la *Vita Christi*

La *Vita Christi* es conserva en nombrosos manuscrits i va ser una de les obres primerenques a arribar a impremta. Les impressions, però, ofereixen dos formats diferents per a una mateixa obra. D'una banda, un compendi parcial, de 52 dels 181 capítols totals de què està composta l'obra ludolfina, dels quals 24 pertanyen als episodis referits a la Passió; aquest format prescindeix de les oracions finals dels capítols i alguns també es troben resumits. D'altra banda, hi ha les edicions de l'obra completa, com s'ha dit, distribuïda en dues parts.

És així com es presenta la paradoxa que la primera vegada que s'imprimeixen capítols de la *Vita Christi* del monjo saxó es realitza de manera compendiosa. Es tracta de l'edició

impresa a Colònia al voltant de 1472 per Arnold Ther Hoernen.⁴⁰ Aquesta versió reduïda coneixerà una reedició pels anys 1480-1482, a la mateixa ciutat i pel mateix impressor, i una altra edició a Lovaina, entre 1484-1487, per Johannes de Westfalia. Sembla que aquestes versions fragmentàries no van arribar a la Corona d'Aragó; almenys, actualment no se'n conserva cap exemplar a les nostres biblioteques.⁴¹

Així doncs, dues impressions de l'any 1474 es disputen ser la *princeps* de l'obra completa en llatí del monjo alemany. Una es féu a Estrasburg, al taller de Heinrich Eggestein, i a l'altra a Colònia, per Nicolaus Götz, el 30 d'abril d'aqueix any.⁴² Segons Autore (1923: 1068), l'edició d'Estrasburg es va realitzar tenint en compte el manuscrit original de l'autor que es conservava a la cartoixa d'aquesta ciutat, on segons els biògrafs, va compondre el monjo alemany la seua obra i va morir. Ambdues edicions es presenten en dos volums separats, estructura inusual en la resta d'incunables, els quals s'editen en un sol volum, sempre amb les dues parts de l'obra diferenciades.

Posteriorment a aquestes edicions, la *Vita Christi* va conèixer onze impressions llatines més: a Nuremberg, per Anton Koberger, del 20 de desembre de 1478, la qual es va reeditar el 24 de juliol de 1483 i el 15 d'agost de 1495; a Milà, per Johannes Antonius de Honate, sobre el 1480, amb una reedició entre el 1488-1489; a Estrasburg, pel 1483, d'un impressor diferent als dos mencionats anteriorment; a Colònia novament, atribuïda a Ludwig von Renchen, del 1487; a Lió se n'imprimeixen dues, una per Johannes Siber, també del 1487, i una altra per Mathias Huss, sobre el 1489; a Brescia, per Angelus i Jacobus Britannicus, del 30 d'octubre de 1495; i a Venècia, per Simon Bevilaqua, del 7 de desembre de 1498.

Totes aquestes edicions, excepte els compendis, estan impreses en foli, a dues columnes i amb lletra petita per tal d'encabir el màxim de text possible en l'edició, tenint en compte la gran extensió de l'obra ludolfina. Cap d'elles diposa de citacions als marges, a manera d'escolis, que assenyalen el lloc en la columna en què apareix un verset bíblic, la referència d'algun autor o l'inici d'un tema concret, com n'hi ha en alguns manuscrits

⁴⁰ ISTC, il00336500; GW, M19197. Walter Baier (1976: 1133 i 1977: 159) cita una inexistent edició de París de 1472, la qual ha de correspondre amb aquesta de Colònia.

⁴¹ A la península Ibèrica, solament es conserva un exemplar de l'edició de Lovaina a la Biblioteca Colombina de Sevilla (ISTC, il00343500).

⁴² Colònia, 1474 (ISTC, il00338000; GW M19194); Estrasburg, 1474 (ISTC, il00337000; GW, M19226).

d'aquest període que he pogut observar i reapareixeran més tard en algunes edicions impreses del Cinc-cents.

Moltes d'aquestes edicions, a més de la preceptiva taula de capítols, inclouen també un *capitularia evangeliorum*, ordenat d'acord amb les lectures que es llegeixen en les dominiques i les festivitats del cicle litúrgic, amb la finalitat òbvia que puga ser usat pels preveres per preparar les homilies de les eucaristies de l'any. En duen les de Nuremberg o la segona impressió realitzada a Estrasburg.

L'obra es va editar després en llatí profusament, la qual cosa demostra la popularitat de l'obra al llarg dels segles. Segons Baier (1976: 1133): «Jusqu'en 1870, on compte environ soixante éditions complètes».

2.1.3.2. Les traduccions medievals i de l'edat moderna de la *Vita Christi* a les llengües europees

La traducció més antiga i completa que es coneix de la *Vita Christi* del monjo alemany a una llengua romànica és la portuguesa, realitzada abans del 1433 i conservada en nombrosos manuscrits. Sembla que la traducció va ser promoguda per Isabel d'Urgell i realitzada probablement pels monjos cirtercencs de l'Abadia Reial de Santa Maria d'Alcobaça, però atribuïda per la tradició a un d'ells, de nom Bernardo; tot i això, estudis més recents l'assignen al mateix rei i lletraferit Eduard I de Portugal, el qual la va traduir mentre era infant (es va coronar a l'agost de 1433), o a algun membre de la seua cort (Nascimento, 2001: 135). Aquesta traducció fou duta a impremta a Lisboa pels reis Joan II de Portugal i Elionor de Viseu entre el 14 de maig 1495 i el 20 de novembre del mateix any.⁴³ Aquest fou el primer llibre imprès en portugués.⁴⁴ Dues concomitàncies externes a l'obra la uneixen, però, amb l'edició catalana coetània: es va imprimir en quatre volums i s'inicià l'estampa també pel volum darrer, el quart.

⁴³ ISTC, il00360000; GW, M19278.

⁴⁴ És aquesta una de les poques traduccions romàniques que ha rebut interès per part del món filològic. En concret, els estudis de Branco da Silva (2001, 2005, 2009) situen l'obra en el context cultural i religiós de l'època, investiguen sobre la prosa renaixentista del seu possible autor i les aportacions lingüístiques de la versió portuguesa al cabal lingüístic d'aquella llengua. Recentment se n'ha publicat una edició filològica: Barbosa Machado, José [ed.] (2010): Ludolfo de Saxònia. *Vita Christi*. Lisboa: Edições Vercial, 3 volums. L'interès en aquesta traducció es deu en gran mesura al fet que va ser el primer llibre imprès en portugués.

Autore (1923: 1069-1070) documenta una primerenca traducció francesa de 1467, anònima, conservada en manuscrit en dues biblioteques, a la Biblioteca Pública de Cambrai i a la BNF, ms. fr. 177-179, en tres volums. També del segle XV és una altra traducció francesa realitzada per Jean Mansel, també en tres volums manuscrits, conservats actualment a París, Biblioteca de l'Arsenal, ms. 41-43. El frare franciscà Guillaume Lemenand, encara durant el Quatre-cents, va traduir i imprimir una altra traducció de l'obra del monjo alemany, amb el nom de *Le grant Vita Cristi en françoys*. L'*editio princeps* es va estampar a Lió, en dos volums, el 1487,⁴⁵ i fou dedicada al duc Joan II de Borbó. Senyal de l'èxit que va tenir aquesta traducció és que, encara en el període incunable, es va reeditar una vegades més, també a Lió, entre 1490 i 1493.

La traducció castellana de la *Vita Christi* és realitzada també per un franciscà, Ambrosio Montesino, i impresa entre el 22 de febrer de 1502 i el 24 de setembre 1503, a Alcalá de Henares, en quatre volums.⁴⁶ Aquesta traducció fou patrocinada per Ferran II d'Aragó i Isabel de Castella,⁴⁷ la qual tenia a fra Montesino, reputat poeta, en la seua cort des de 1492 (García de Castro, 2011: 529-530). La traducció conegué diverses reedicions entre 1530-1537 (veg. nota 246).

Aquesta versió castellana, l'única que se'n coneix en aquesta llengua, sembla que fou impulsada per la catalana. D'una banda, com s'ha documentat (Riquer, 1964: 257), el rei Ferran va requerir al batle del regne de València, el 23 de març de 1496: «Sabido havemos que maestro Corella ha fecho una translación del Cartuxano, que es muy buena obra, la qual nos queremos haver en todo caso» (Soler, 2014a: 329); com que per aquesta data ja havien

⁴⁵ ISTC, il00357600; GW, M19231.

⁴⁶ Soriano *et al.* (2007: 80) exposen de manera confusa: «La tercera parte vio la luz algo más tarde en Sevilla, por el oficio de Jacobo Cromberger, en 1531». Hi ha exemplars d'aquesta part, però, impresos amb l'edició general de 1502-1503, en concret del 13 de setembre de 1503, com indiquen les mateixes autores en la taula amb una referència equívoca al «volumen 2.1».

⁴⁷ Hi ha còpia digitalitzada de la primera edició de la primera part (1502) en la Biblioteca Virtual del Patrimonio Bibliográfico: <<http://bvpb.mcu.es/es/consulta/registro.cmd?id=439491>> (Darrera consulta: 14/1/2015). La portada, repetida en cadascuna de les parts, està conformada per una xilografia a foli complet, en què es dibuixa en la meitat inferior l'escut dels reis Catòlics, amb una cartel·la que el circumda, amb el text «Vita Cristi [*sic*] Cartuxano, romançado por fray Ambrosio»; en la part superior, hi ha una il·lustració en què l'autor ofereix el llibre als reis davant d'un altre franciscà, tal volta el cardenal Francisco Jiménez de Cisneros, també menoret, del qual Montesino era bisbe auxiliar. Al f. 2a: «Ordenó e compuso fray Ambrosio Montesino, de la orden de los menores, intérprete deste libro, por mandado de los christianísimos reyes de España, el rey don Fernando e la Reyna doña Ysabel». Aquest *mandado* es repeteix en tots els *incipit* i els *explicit* de les quatre parts.

sigut impresos el *Quart* i el *Terç*, i molt pròximament s'anava a estampar el *Primer*, tal volta el rei Catòlic tingué l'oportunitat de gaudir d'aquests tres volums. D'altra banda, la proximitat temporal entre la recepció d'aquestes obres i l'inici de l'encàrrec dels reis a fra Montesino, el qual va acabar de traduir el segon volum el 31 de juliol de 1499 (García de Castro, 2011: 530), i per tant el primer l'hagué d'acabar de traslladar uns quants mesos abans, avala la hipòtesi que la versió corellana fou l'esperó de la castellana.

La traducció italiana és bastant posterior a la de les altres llengües romàniques. Fou realitzada per l'humanista i polígraf Francesco Sansovino (1521–1586), fill del cèlebre arquitecte Jacobo Sansovino, impresa en un sol volum a Venècia, l'any 1570, i dedicada al papa contrareformista Pius V.

Encara que un estudi comparatiu d'aquestes traduccions romàniques depassa els límits de la present tesi, paga la pena reproduir tot seguit un breu passatge de cadascuna d'aquestes edicions medievals o del període post-incunable per copsar que la interpretació catalana de la *Vita Christi* que va realitzar Roís de Corella és sobradament la més particular de totes elles. D'antuvi, es percep que hi ha un desig per seguir el text llatí de les traduccions castellana (deixant de banda, això sí, l'ampul·lositat de la seua prosa), portuguesa i sobretot italiana, la més literal de totes. Contràriament, la francesa, amb dislocacions de text i certes traduccions pel sentit, i sobretot la catalana, tradueixen pel sentit, abreujant o glossant segons consideren. Fins i tot el *Terç*, en aquesta ocasió, es permet una interpretació que esmena l'obra del monjo cartoixà.⁴⁸

El passatge que reproduesc tot seguit pertany a l'inici del capítol 31 de la segona part de l'obra ludolfina, «De maledictione ficulneae, et grano frumenti, et de principe mundi», que correspon amb el 29 del *Terç del Cartoixà*.⁴⁹

⁴⁸ Veieu tot seguit com Roís de Corella restringeix el llatí «humanam salutem» a «la salvació del seu judaych poble» i circumval·la la interpretació: «sed sicut maledictio arboris, de qua subditur, figurabat maledictionem infructuosi», la qual, com indica la traducció francesa, es refereix més avall en la *Vita Christi*, entre d'altres, també als jueus.

⁴⁹ Quant a la traducció francesa, transcriu d'acord amb la segona edició del volum segon: Lió, 1493, f. 64c (recurs en línia: <http://archive.thulb.uni-jena.de/hisbest/receive/HisBest_cbu_00020022>). Respecte de la portuguesa, prenc com a base la primera edició: Lisboa, 1495, f. 76c (recurs en línia: <<http://purl.pt/22010>>). Pel que fa a la castellana, segueix també la primera edició: Alcalá de Henares, 1503, f. 201d (recurs en línia: <<http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000014650&page=1>>). Quant a la italiana, consulte la tercera edició: Venècia, 1576, f. 305b (recurs en línia: <https://books.google.es/books?vid=IBNR:CR000119735&redir_esc=y>; darrera consulta: 12/12/2014).

Taula 1. Comparança entre les traduccions romàniques de la Vita Christi medievals i de l'edat moderna

<i>Vita Christi</i>	<i>Terç del Cartoixà</i>	<i>Grant Vita Cristi</i>	<i>Livro de Vita Christi</i>	<i>Vita Christi Cartujano</i>	<i>Vita di Giesù Cristo</i>
Sequenti autem die, scilicet feria secunda, iterum <i>mane</i> et diluculo exiens Jesus a Bethania, et revertens in civitatem, scilicet Jerusalem, <i>esuriit</i> , secundum suspicionem discipulorum, eo quod ad arborem accessit. Ubi nota morem studiosi operatoris, dum dicitur <i>mane</i> revertisse in civitatem ut praedicaret, et ut aliquos Deo Patri acquireret. <i>Esuriit</i> autem, non quasi homo, indigens cibum corporalem, sed quasi Deus misericors humanam salutem.	Lo dilluns de matí, tornant lo Senyor a Hierusalem de Bethània, tingué fam, segons que-ls dexebles stimaren perquè veren que s'acostà a una figu[e]ra. Mira la sollicitut que-l Senyor tenia de salvar les ànimes, per les quals prestament morir devia: de matí per a pryca ve al temple; té fam de la salvació del seu judaych poble.	Le lendemain, c'est le lundy, se partit au bien matin de Bethanye come ung diligent laboureur pour acquérir aulcuns a Dieu son Pere, et derechies retourna en Jherusalem. Et eut fain selon l'estimacion de ses disciples, combien que ceste fain ne fust pas qu'il eust besoing de viande matérielle, mais désiroit et avoit grant fain de sauver le monde.	No dia seguinte, a a segunda feira, logo depois outra vez per a manhana, bem çedo, sayndo Jhesus de Bethania e tornando em Jherusalem, ovve fame, segundo sospeitavan os discipollos por quanto se chegou aa figueira, ovve elle fame, non como homen a que fezesse mingoa o comer carnal ou do corpo, mas assi como Deus avia fame ou desejo da salvaçao humanal.	Dize agora el evangelista que luego el día siguiente, que fue lunes después del Domingo de Ramos, saliendo bien de mañana el Señor de Bethania e bolviéndose para Jherusalem, que ovo hambre. Es de notar que esta hambre le fue conocida según la sospecha de los discípulos, porque vieron que se allegó a buscar higos de una higuera, mas no porque él avía hambre. Adonde se deve considerar que tenía costumbre de estudioso e sollícito obrador de virtudes, pues que el evangelista dize que se bolvió luego por la mañana a la cibdad por pedricar e por ganar algunas ánymas para el servicio de Dios Padre. E ovo hambre no como hombre menesteroso de manjar corporal, e según que otras vezes la padeció, mas óvola como Dios misericordioso que tenía hambre de la salvación humana.	Il giorno seguente, cioè la seconda feria, di nuovo la mattina a buona hora uscendo Giesù di Betania e ritornando in Gierusalem hebbe fame, secundo che sospettarono i discepoli, attento che s'appressò a un'albero, que hai da notare la usança dello studioso operatori, mentre si dice che la mattina ritornò nella città a predicare, e per acquistare alcuna a Dio, suo Padre. Hebbe fame, non quasi huomo bisognoso di cibo corporale, ma quasi Dio misericordioso di humana salute.

Vita Christi

Unde ista esuries naturalis non fuit, quia in sero praecedenti comederat, nec adhuc hora comedendi erat; sed sicut maledictio arboris, de qua subditur, figurabat maledictionem infructuosi, sic ista esuries significabat desiderium Christi de salute populi.

Terç del Cartoixà

No fon natural aquesta fam, perquè de vespre lo Senyor menjat havia, y era tan matí que la sobrietat e temprança del seu ventrell no apatia vianda, però volgué sobrenatura soferir aquesta fam significant lo desig que de nostra salvació tenia.

Grant Vita Cristi

Que ceste fain ne fust point naturelle ou corporelle il appert, car le soir devant il avoit souppé et encores n'étoit pas heure de mengier, car il étoit trop matin; mais ainsi que la malédiction de l'arbre, dont nous parlerons étoit plus misticque et significative, représentant la malédiction du peuple judaïque infructueux, et ceste fain signifioit le grant désir que Jhesucrit avoit a nostre salut.

Livro de Vita Christi

Onde aquesta fame non foy natural, porque em o dia dantes avia comida nem eram enton ajuda horas de comer; mas assi como a maldiçon da arvor segundo se adeante segue afigurava a maldiços dos que no fazen fructo, nem proveito assi aquesta fame afigurava o desejo que Christo avia de salvaçon do poboo.

Vita Christi Cartujano

E de aquí parece que esta hambre non fue natural, porque en la tarde antepassada avía comido, ni aun era hora de comer, mas como la maldición que merece nuestro corazón quando no da fructo de virtudes, así esta hambre del Redemptor significava del desseo que tiene de la salud del pueblo.

Vita di Giesù Cristo

Onde questa fame non fu naturale, perchè haveva mangiato la sera avanti, ne era anchora hora di mangiare, ma si come la maladittione dell'albero della qual si soggiugne, figurava la maladittione dell'infruttuoso, così questa fame significava il desiderio di Christo della salute del popolo.

No hi ha fins al segle XVI cap traducció completa a l'alemany de la *Vita Christi*. Però, com és lògic, atesa la proximitat cultural i espacial, és en aquesta llengua on se'n troba la primera traducció fragmentària a una llengua europea, en concret, es tracta d'uns capítols de la Passió realitzats per un mestre d'escola anomenat Claus abans de 1396. Posteriorment, a cavall entre els segles XIV i XV, es documenta una altra traducció parcial a Colònia en baix alemany; també en la primera meitat del segle XV hi ha dues traduccions parcials vinculades a cenobis monacals femenins (Baier, 1977: 160-161). Amb l'arribada de la impremta, se'n feren diverses edicions adaptades de l'obra de Ludolf, com *Auslegung des Lebens Jesu Christi*, impresa en 1482.⁵⁰

Una tònica semblant es troba en els territoris neerlandesos. No se'n coneix cap traducció completa, però es va imprimir a Anvers una adaptació l'any 1487, *Tboeck vanden leven Jhesu Christi*,⁵¹ la qual va tenir en el període incunable dues impressions més.

A Anglaterra, així mateix, la *Vita Christi* va tenir una influència relativa, tan solament intuïda en els poemes de l'autor de mitjan del segle XV, Walter Kennedy, i en les vides *Passioun of Christ* i *Myrroure of the blessed Lyf of Jesu Christ*, aquest darrer del cartoixà Nicholas Love (c. 1421). No hi ha, però, cap traducció parcial o completa a aquesta llengua de l'obra del monjo alemany durant l'edat mitjana (Baier, 1977: 170).

2.1.4. LA VITA CHRISTI DE LUDOLF DE SAXÒNIA A LA CORONA D'ARAGÓ

El primer influx de la *Vita Christi* a les nostres terres s'esdevé en una època molt primereca de difusió d'aquesta obra (finals del segle XIV), en l'atmosfera literària medieval que emmenava de manera habitual l'intercanvi de textos sense indicar-ne la font. Concretament, Baier (1976: 1132) documenta la dependència dels capítols 4, 5, 10, 18 i 20 del *Tractatus de vita spirituali* de sant Vicent Ferrer, escrit a la fi del Tres-cents o en la primera dècada del Quatre-cents (Esponera, 2007: 52), respecte dels capítols 16 de la primera part, i del 84 de la segona, de l'obra del monjo alemany. D'aquesta manera, el mateix Baier (1977: 126-127) exposa:

⁵⁰ ISTC, ia01399000.

⁵¹ ISTC, il00353000.

Wenn nicht eine gemeinsame, bisher noch nicht gesichtete Quelle für beide vorliegt [és a dir, d'un tractat de Venturino de Bèrgam i del *Tractatus de vita sprituale* de sant Vicent Ferrer], müßte aus diesen Gemeinsamkeiten gefolgert werden, daß Vinzenz um 1394 als einer der ersten außerhalb Deutschlands die VC zitiert hat. Über seinen Bruder Bonifatius, den Prior der Großen Kartause, dürfte ihm der Zugang zu VC nicht schwer gewesen sein.

No està gens desencertat l'investigador alemany, com veurem tot seguit. El 5 de febrer de 1422, mercès a un excel·lent recull d'assentaments notariais elaborat per Josep Guia (2010: 225-229), apareix mencionada la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia a terres valencianes, la qual es localitza per primera vegada justament a la cartoixa de Portaceli, com insinua Baier en el seu treball. En un document transcrit per Sanchis Sivera (1999: 61-62), Francesc Maresme, prior d'aquesta cartoixa, encomana per al monestir mateix al prevere Pere Cardona, ciutadà de Lliria, la còpia de «lo libre Vita Xristi apellat del Cartoxà».

Aquesta reproducció es realitza sobre un original que, segons tots els indicis, és propietat de la mateixa cartoixa, com ho fa entendre el document: «al dit mossén Pere serà liurat lo original e queerns per començar e continuar la dita obra [...], la qual li ha de donar lo dit prior»; «com serà acabat cascun libre de tres que són lo original, d'on se ha a trelladar, torne lo dit libre o original al dit prior». Així doncs, no és massa arriscat conjecturar que una de les possibles causes perquè el monestir demane còpia d'un llibre que ja posseïa siga el deteriorament per l'ús, la qual cosa implicaria que la *Vita Christi* del monjo saxó duria bastants anys al monestir i retrotrauria l'aparició d'aquesta obra justament als anys en què sant Vicent Ferrer degué escriure el seu *Tractatus*.

Aquest document assenyala a més algunes altres dades d'interés, com que l'original està compost per tres volums i que la còpia s'ha de distribuir de la mateixa manera, o que en la reproducció el prevere ha d'anotar «en los màrgens, de tinta, algunes notes e noms que ha en lo dit original allà on ha al·legacions, possant generalment una ralla de vermelló dejús la letra, segons que està en lo dit original».

En aquest sentit, l'estructura tripartida de la *Vita Christi* es troba també en dues de les traduccions franceses quatrecentistes de l'obra ludolfina (veg. p. 63). De fet, com constata Baier (1976: 1133) quant als còdexs llatins de l'obra: «Dans plus d'un manuscrit, elle est répartie en 4 ou 5 volumes pour des raisons de commodité». D'altra banda, documenta aquest

contracte un altre aspecte destacat, com el fet que els manuscrits amb citacions al marge circulaven per les nostres terres.

Així mateix, aquestes dades condueixen també a plantejar-se la via d'introducció de la *Vita Christi* a les nostres terres. Per la documentació referida, els indicis apunten a la mateixa orde de sant Bru com a porta d'entrada del llibre, dins de la qual Ludolf de Saxònia tenia «grande réputation de sainteté» (Baier, 1976: 1131). Posteriorment, com veurem tot seguit, l'obra es va popularitzar entre els seglars i els religiosos del país.

Els dos assentaments que segueixen en l'estudi de Guia ens parlen d'una obra dividida ja en dues parts. Els documents són presos de Ferrer Gimeno (1993: 336, 478). El primer, del 8 de febrer de 1435, es recull en l'inventari de llibres d'un ciutadà: «Ítem, hun libre apellat la primera part del Cartoxà. Ítem, altre libre apellat la segona part del Cartoxà, en paper tosquà, ab cubertes de fust, cubertes de aluda vermella».

El segon, del 30 d'octubre de 1454, es troba en l'inventari de possessions d'un beneficiat de la catedral valenciana i mestre en teologia: «Ítem, un altre libre de paper apellat lo Cartoxà, “de pacione Christi”, ab cobertes de paper e de aluda vermella. [...] Ítem, un altre libre de pregamins apellat la primera part del Cartoxà, ab cobertes negres». Sobre el primer llibre d'aquest registre, exposa Guia (2010: 226) que deu correspondre a l'inici de la segona part de la *Vita Christi*, en què es menciona sovint «de passione» (veg. aquest inici en p. 56). Certament és una hipòtesi versemblant. Però trobe més idoni, i més acostat al sintagma expressat en l'anotació, considerar que es tracta de l'inici d'un darrer volum d'estructura tripartida, com hem vist que existien, o tal volta quadripartida, que començaria pel capítol 58 de la segona part, «De passione Domini meditanda in generali». En aquest sentit, cal recordar que el *Quart del Cartoixà* de Roís de Corella s'inicia justament amb aquest capítol.

Guia contribueix al resseguiment de l'obra ludolfina a València del segle XV amb l'aportació d'un registre de propietats del prevere Francesc Vilar, del 19 de desembre de 1476, en què es troba: «Primo, un libre apellat Cartoxà, de *Vita Christi*, en dos volums, en paper». Convergeix amb l'investigador valencià en el suggeriment que aquest deu ser un còdex manuscrit, encara que feia dos anys que s'havien imprés les primeres edicions completes. A més de no ressenyar en la nota que els llibres eren d'estampa, una ullada al nombre de volums conservats en l'actualitat d'aquelles primeres edicions ofereix la dada que no se'n guarda cap

a les biblioteques de l'antiga Corona d'Aragó, la qual cosa pot donar compte de l'escassa difusió d'aquelles edicions per les nostres terres.⁵²

L'any 1482, a la ciutat de Barcelona, Wittlin (1993: 348, nota 56) documenta la possessió d'un primer llibre imprès de la *Vita Christi* per part de Pere Miquel Carbonell, i l'identifica amb l'edició primera de Nuremberg de 1478 (veg. nota 55).

El següent assentament ofert per Guia de nou a la ciutat de València és el d'un escrivà de Batlia, Pere Capdevila, el qual disposava a la seua mort, pel febrer de 1484, de «quatre volums del Cartoxà, de paper, quinternats de pregamí, ab cobertes de fust ab cuyro vermell, los quals lo dit difunt, en son testament ha legat al monestir de la Verge Maria de Jhesús». Guia (2010: 227) suggereix que es tracta de quatre volums d'un mateix llibre, «probablement de l'edició de Nürnberg (1478), que és la que fou importada a València». La descripció de l'incunable de Nuremberg mostra que es conforma en quaderns de plects de quatre o tres fulls,⁵³ no són «quinternats», com exposa el registre. Per tant, cal recular a la primera apreciació de Guia (2002), en què suggeria una còpia també manuscrita i dividida en quatre toms.

El primer registre d'un llibre imprès de la *Vita Christi* a València l'ofereix un inventari de béns del canonge de la Seu de València, Guillem Serra, del 21 de juliol de 1489:

Ítem, de l'altre libre apellat lo Cartoxà, de forma major, scrit en paper, de empremta, ab cobertes de fusta, la mitat de aquelles cobertes de aluda vermella, ab quatre gafets, lo qual comença: «Prologus Ludolfi Cartusiensis meditationes vite Jhesucristi». E finix: «Hoc sacro tempore prefaci in beati Thome profesto; millesimo quadingentesimo septuagesimo octavo, ejusdem Christi Jhesu incarnationis anno» (Guia, 2010: 228).⁵⁴

El llibre correspon, aquest sí, com indica l'investigador valencià, amb la impressió que va realitzar a Nuremberg Anton Koberger el 20 de desembre de 1478, atés que l'*incipit* i l'*explicit* d'aquesta anotació corresponen amb els d'aquesta edició. Aquesta és la mateixa

⁵² Un únic exemplar es guarda a la península Ibèrica, concretament a Lisboa.

⁵³ Hi ha descripció en línia, proporcionada per la Bayerischen Staatsbibliothek: <http://inkunabeln.digitale-sammlungen.de/Ausgabe_L-261.html>. Darrera consulta: 4/2/2015.

⁵⁴ Corresgesc la lliçó «propi» que ofereix l'investigador valencià per «Christi» que és la que es troba en el colofó de l'obra, segons que he pogut llegir en la reproducció electrònica d'aquest incunable que s'hostatja a la biblioteca Heinrich Heine Universität Düsseldorf: <<http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ink/content/pageview/2692382>>. Darrera consulta: 12/5/2015.

impressió que es troba en mans de Carbonell a Barcelona, com hem vist abans. Dues anotacions més, molt pròximes temporalment a l'assentament reproduït suara, i que Guia extrau de Serrano Morales (1898: 643, 492), fan entendre que aquest fou el volum que va circular a la València quatrecentista. El primer, del 27 de juny de 1489, es troba en l'inventari de propietats de l'ardiaca Macià Mercader un «libre en paper, de stampa, de forma major, ligat ab posts cobertes de cuyro vermell, intitulat lo Cartoxà» (veg. també Wittlin, 1998a: 96). L'1 d'octubre de 1490, en la relació dels llibres que l'editor alemany Joan Rix de Cura tenia a la seua tenda quan va morir, també apareix «hun volum del Cartoxà de *Vita Christi*».

Reforça la hipòtesi que la primera edició de Nuremberg fou la primera que es va comercialitzar per les nostres terres la conservació en l'actualitat de dos volums, un a l'Arxiu Biblioteca Catedralici de la Seu de València i un més a Barcelona, a la Biblioteca Universitària,⁵⁵ els quals justament corresponen també amb assentaments notariaus que els documenten.

El resseguiment de les anotacions documentals al llarg del segle XV donen compte, per tant, d'una lectura continuada de l'obra ludolfina i de la popularitat de l'obra a terres valencianes, la qual va arrelar en els estrats lletrats i cultes de l'època, tant religiosos (un prior de la cartoixa de Portaceli, un beneficat i mestre en teologia de la Seu, un prevere, un canonge de la catedral de València, un ardiaca) com seglars (un ciutadà valencià, un escrivà de la Batlia, un editor amb vistes comercials), i són anunci del grat amb què es va acollir la traducció al català realitzada per Joan Roís de Corella.

2.2. JOAN ROÍS DE CORELLA I EL *CARTOIXÀ*

2.2.1. LES EDICIONS DEL *CARTOIXÀ*

A continuació oferesc una taula en què es troben sistematitzades les dades referides a les set edicions, ordenades cronològicament segons la data d'impressió, que van conèixer els

⁵⁵ Signatura 07 Inc 296. En la descripció que ofereix la pròpia biblioteca sobre aquest incunable en <<http://crai.ub.edu/coneix-el-crai/biblioteques/biblioteca-reserva/pere-miquel-carbonell/cataleg/Inc296>> (darrera consulta: 3/5/2015), apareix: «Nota de compra al f. [z]8 verso (1.11.1482): “Petrus Michael Carbonellus, regius scriba, comparavit I^o februarii anno salutis M^o CCCC^o LXXXII, Ferdinando secundo foeliciter regnante. [Telos]”».

llibres del *Cartoixà*: tres el *Quart*, una el *Terç*, dues el *Primer* i una el *Segon*. D'acord amb la informació que faciliten els principals repertoris bibliogràfics,⁵⁶ proporcione la data d'edició, l'impressor, l'editor, la ciutat, els folis de l'obra, l'*incipit* i l'*explicit* de cada un dels volums i les còpies de l'obra que es conserven en l'actualitat.⁵⁷ La xifra romana i volada al costat del *Quart* i del *Primer* n'indica l'edició:

⁵⁶ BITECA, ISTC i GW. He consultat, a més, els articles de Romero Lucas (2003) i Soriano *et al.* (2007).

⁵⁷ Les sigles dels arxius on s'hostatgen les diferents còpies són aquestes: ACA: Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona; BC: Biblioteca de Catalunya, Barcelona; BL: British Library, Londres; BNE: Biblioteca Nacional d'Espanya, Madrid; BNF: Biblioteca Nacional de França, París; BHUV: Biblioteca Històrica de la Universitat de València, València.

Taula 2. Llibres i edicions incunables i post-incunables del Cartoixà

<i>Llibre</i>	<i>Data</i>	<i>Impressor</i>	<i>Editor</i>	<i>Ciutat</i>	<i>Folis</i>	<i>Incipit</i>	<i>Explicit</i>	<i>Còpies</i>
<i>Quart</i> ¹	16/02/1495 ⁵⁸	Pere Hagenbach / Leonard Hutz	Jaume de Vila	València	176 ⁵⁹	Comença lo <i>Quart</i> del Cartoxà, aromançat per lo reverent e magnífich mestre Joan Roïç de Corella, cavaller e mestre en sacra theologia.	Ad laudem et honorem domini nostri Jesu Christi eiusque virginis Marie, matris sue. Fuit impressum in civitate urbis Valentie die XVI februarii, anno Domini MCCCCLXXXV.	Barcelona, ACA, Inc. 26; Barcelona, BC, Bon 7-IV-12 i 10-VI-11; Barcelona, Biblioteca Pública i Episcopal del Seminari Conciliar, Inc. 55; Càller, Biblioteca Universitària, il·localitzat; Chicago, Newberry Library, Inc. 9506; Londres, BL, IB.52065; Madrid, Biblioteca de la Casa Ducal de Alba, V-23; Madrid, BNE, INC/1369; València, BHUV, Inc. 115 i Inc. 125.
<i>Terç</i>	02-03/1495 ⁶⁰	Pere Hagenbach / Leonard Hutz	Jaume de Vila	València	183	Comença la terça part del Cartoxà, trelladat de latí en romanç per lo reverent mestre Corella.	Deo gracias.	Barcelona, BC, 10-VI-13 i Mar. 33-4º; Càller, Biblioteca Universitària, Inc. 59; Girona, Biblioteca Provincial, Inc-163(1); Madrid, BNE, Inc/2737(1); Palma, Biblioteca Pública, Inc. 469; París, BNF, D-1990(3); València, BHUV, Inc 101(2).

⁵⁸ BITECA, manid 1839; ISTC, il00351500; GW, M19297. Romero (2003: 302), erròniament, seguint en part altres repertoris bibliogràfics, assigna l'obra al taller de Llop de Roca, Per a aquesta qüestió, veg. § 2.3.4. Els impressors i la datació del *Terç*.

⁵⁹ Els dos darrers folis de la primera edició del *Quart*, els quals correponen a la taula de capítols i a l'*Oració*, no estan numerats, tampoc el darrer de la segona edició; en ambdós sume aquest folis al còmput total de l'obra.

⁶⁰ BITECA, manid 1840; ISTC, il00351300; GW, M19294. Veg. per a la proposta de datació i una descripció més exhaustiva d'aquest incunable en § 2.3.4. Els impressors i la datació del *Terç*.

<i>Llibre</i>	<i>Data</i>	<i>Impressor</i>	<i>Editor</i>	<i>Ciutat</i>	<i>Folis</i>	<i>Incipit</i>	<i>Explicit</i>	<i>Còpies</i>
<i>Quart</i> ¹¹	6/10/1495 ⁶¹	Llop de Roca	Miquel Albert	València	137	Comença lo <i>Quart</i> del Cartoxà, arromançat, corregit, smenat e ben examinat per lo reverent e magnífich mestre Johan Roïç de Corella, cavaller e mestre en sacra theologia	Ad laudem et honorem Domini nostri Jesu Christi eiusque virginis Marie matris. Impressum fuit opus istud, correctum necnon diligentissime emendatum per reuerendissimum dominum Joannem Roïç de Corella, doctorem sacre theologie, die vero sexta mensis novembris, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto	Barcelona, BC, 10-VI-15; Càller, Biblioteca Universitària, Inc. 60; Madrid, Biblioteca de la Casa Ducal de Alba, antic U-21; Madrid, Biblioteca de Palacio, I/215(2); Morella, Arxiu Arxiprestal, il·localitzat; Palma, Biblioteca Pública, il·localitzat; València, Biblioteca Municipal, fons Sastre, 3; València, BHUV, Inc. 180
<i>Primer</i> ¹	13/04/1496 ⁶²	Llop de Roca	Miquel Albert	València	145	Comença lo <i>Primer del Cartoxà</i> , arromançat, corregit, smenat y ben examinat per lo reverent e magnífich mestre Joan Roïç de Corella, cavaller e mestre en sacra theologia.	Acaba la primera part del Cartoxà en la vida de Jesús, Déu hi Senyor nostre, trelladada de latí en valenciana lengua per lo magnífich hi reverent mestre Joan Roïç de Corella, cavaller hi mestre en sacra theologia, hi per ell mateix corregit, smenat hi ben examinat, a pregàries del molt reverent hi magnífich frare Jaume del Bosch, cavaller religiós del sagrat orde de la sacratíssima Senyora nostra, Verge Maria de Montesa. Stampat en la insigne ciutat de València, a tretze de abril, any de la salut nostra MCCCCLXXXVI.	Àvila, Biblioteca Pública, Cat. Prov. 2886 (1); Barcelona, BC, 10-VI-14 (a) i Marès I-65; Càller, Biblioteca Universitària, 2 vols. il·localitzats; Palma, Biblioteca Municipal, 2 vols. il·localitzats; Madrid, Biblioteca de la Casa Ducal de Alba, V-21; Madrid, BNE, INC/1367, INC/1237 i INC/2736 (1); Madrid, Biblioteca de Palacio, I/87 i I/215 (1); Osca, Biblioteca Pública Provincial, I/A-96; París, BNF, Rés D. 1990 (1); Ripoll, Biblioteca Lambert Mata; València, BHUV, Inc. 173 i Inc. 179.

⁶¹ BITECA, manid 1818; ISTC, il00351700; GW, M19295.

⁶² BITECA, manid 2494; ISTC, il00350400; GW, M19291

2.2.1. LES EDICIONS DEL CARTOXÀ

<i>Llibre</i>	<i>Data</i>	<i>Impressor</i>	<i>Editor</i>	<i>Ciutat</i>	<i>Folis</i>	<i>Incipit</i>	<i>Explicit</i>	<i>Còpies</i>
<i>Segon</i>	1500 ⁶³	Cristòfol Cofman	-	València	158	Comença lo <i>Segon</i> del Cartoxà, arromançat, corregit, smenat y ben examinat per lo reverend e magnífich mestre Johan Roïç de Corella, cavaller, mestre en sacra theologia.	A honor, laor y glòria de la Trinitat sanctíssima, acaba la segona part del Cartoxà, traduhida de latina lengua en valenciana prosa per lo molt reverend e magnífich mestre en sacra theologia, mossén Joan Roïç de Corella, y per aquell diligentment, ans de la mort sua, corregida hi examinada, la qual fon après ab gran vigilància effigiada y empremtada en la ínclita metropolitana ciutat de València, en lo any jubileu de la nativitat jocundíssima de nostre Senyor Déu Jesucrist mil cinch-cents.	Àvila, Biblioteca Pública, Cat. Prov. 2886 (2); Barcelona, BC, 10-VI-14 (b), Esp 74 Fol i Marès I-66; Càller, Biblioteca Universitària, Inc. 58; Chicago, Newberry Library, Inc. 9508; Londres, BL, IB.52096; Madrid, Biblioteca de la Casa de Alba, V-22; Madrid, BNE, INC/1368 i INC/2736 (2); Madrid, Palacio Real, I/88; Munic, Bayerische Staatsbibliothek, 2º Inc.c.a. 3897 s; Nova York, Hispanic Society, Incunabula:: Ludolphus 1500; Palma, Biblioteca Diocesana, il·localitzat; París, BNF, Rés. D. 1990 (2); València, BHUV, Inc. 101(1); València, Biblioteca Valenciana, Incunable-3.
<i>Quart</i> ^{III}	24/05/1513 ⁶⁴	Jorge Costilla	-	València	131	Comença lo <i>Quart</i> del Cartoxà, arromançat, corregit, smenat e ben examinat per lo reverent e magnífich mestre Johan Roïç de Corella, cavaller e mestre en sacra theologia	A lahor e glòria de nostre senyor Déu Jesucrist e de la sacratíssima verge Maria, mare sua; és acabat aquest libre nomenat lo <i>Quart</i> del Cartoxà, corregit y smenat per lo molt reverent e magnífich mestre Johan Roïç de Corella, cavaller e mestre en sacra theologia. E fonch empremtat en la molt insigne e metropolitana ciutat de València per Gorge Costillal, a XXIII dies del mes de maig de l'any MDXIII	Barcelona, BC, 10-VI-12; Girona, Biblioteca Provincial, Inc. 163 (2); Madrid, BNE, R/15465; Montserrat, Monestir, Segle XVI 4º. 355; Palma, Biblioteca Pública, S.E. 48, S.E. 49 i S.E. 154; París, BNF, Rés. D. 1990 (4).

⁶³ BITECA, manid 2071; ISTC, il00351000; GW, M19299.

⁶⁴ BITECA, manid 2612.

<i>Llibre</i>	<i>Data</i>	<i>Impressor</i>	<i>Editor</i>	<i>Ciutat</i>	<i>Folis</i>	<i>Incipit</i>	<i>Explicit</i>	<i>Còpies</i>
<i>Primer</i> ¹¹	16/09/1518 ⁶⁵	Joan Rosenbach	Joan Trinxer	Barcelona	141	Comença lo <i>Primer</i> del Cartoxà, arromançat, corregit, smenat y ben examinat per lo reverend e magnífich mestre Johan Roïç de Corela, cavaller e mestre en sacra theologia.	Acaba la primera part del <i>Cartoxà</i> en la vida de Jesús, Déu hi Senyor nostre, trelladada de latí en valenciana lengua per lo ma[g]nífich hi reverend mestre Joan Roïç de Corella, cavaller hi mestre en sacra theologia, hi per ell matex corregit, smenat hi ben examinat, a pregàries del molt reverend y magnífich frare Jaume del Bo[s]ch, cavaller religiós del sagrat orde de la sagratíssima Senyora nostra, Verge Maria de Montesa, a despeses de Joan Trinxer, mercader de llibres, ciutadà de Barselona. Estampat en la insigne ciutat de Barselona per mestre Joan Rosenbach, alema[n]y, a XVI del mes de octubre, any MDXVIII.	Barcelona, Ateneu Barcelonès, 84-II; Barcelona, Universitat de Barcelona, B-58/2/7 i B-58/2/8; Palma, Biblioteca Pública, S.E. 47; Montserrat, Monestir, Segle XVI 4º. 64; Vic, Biblioteca Capítular, MEV: XVI-1752.

⁶⁵ BITECA, manid 1821.

2.2.3. CONTEXT DE L'OBRA: IMPRESSORS, EDITORS I DEDICATARI

Tan solament coneixem la participació de tres editors en les set edicions del *Cartoixà*. El primer editor va ser Jaume de Vila, el qual estigué darrere de l'*editio princeps* del *Quart* i del *Terç*. Encara que no hi ha cap document que avale la seua implicació en aquestes edicions, la impressió d'ambdues amb els caràcters que s'usaven al taller dels socis alemanys Pere Hagenbach i Leonard Hutz, i la vinculació exclusiva a la ciutat de València d'aquests impressors amb Jaume Vila, el fan suposar al càrrec dels dos primers volums del *Cartoixà* (Haebler, 1897: 72; Serrano Morales 1898-99: 210-212).

Jaume de Vila era un comerciant conegut per Corella (Martos, 2014a: 1007), els quals iniciaren la relació tal volta a partir de l'edició del *Psalteri*. L'home de negocis que estigué al capdavant de l'empresa d'editar la traducció corellana dels salms fou Joan Rix de Cura, el qual, però, va morir mesos després d'eixir aquesta obra de les premses, el 1490. Rix de Cura va nomenar marmessor dels seus béns Jaume de Vila, de manera que degué ser aquest qui es va encarregar de la venda del *Psalteri* (Serrano Morales, 1898: 488; Martos, 2013b: 23-24).

Encara, abans de l'edició del *Quart*, Jaume de Vila era qui havia procurat la impressió d'una altra història de la Passió, *Lo Passi en cobles*, l'any 1493, en què col·laborà el nostre escriptor, com s'ha vist suara, justament amb la mateixa poesia que remata també el *Quart*, l'*Oració*. D'aquesta manera, amb l'edició del *Quart*, Vila reproduïa un patró empresarial que havia reeixit des del punt de vista comercial, el que havia aconseguit amb *Lo Passi*.

En el capítol següent, quan tractaré pròpiament de la impressió (§ 2.3. L'incunable del *Terç del Cartoixà*), em detindré en les causes per les quals Roís de Corella canvia d'editor i d'impressor entre les dues primeres edicions del *Cartoixà*, l'*editio princeps* del *Quart* i el *Terç*, i la segona edició del *Quart*, a expenses de Miquel Albert i al taller de Llop de Roca. Ara simplement faig constar que Martos (2014a: 1008 i 2014c: 500) apunta a possibles motius un desacord entre l'editor, Jaume de Vila, i el nostre escriptor, o a un desinterés per part de l'empresari per l'obra. Anticipo, però, que el desencontre fou el mòbil primer que va provocar el canvi d'actors entre els primers llibres impresos i la resta que es van dur a estampa abans del decés de Corella, la segona edició del *Quart* i l'*editio princeps* del *Primer*. Fet i fet, la qualitat entre les dues primeres edicions dels *Cartoixà*, del taller de Hagenbach-Hutz, i les

dues següents, elaborades per Llop de Roca, millora ostensiblement, tant pel que fa a la correcció del text com a la disposició dels elements impresos de les obres, com miraré de demostrar després.

La relació de Miquel Albert, doctor en dret, amb el lletraferit valencià també venia d'antic. Chiner (2014: 177) estableix connexions amb la família Corella des del setembre de 1458. Com s'ha dit, tots dos participen l'any 1482 en una reunió del Consell del cap-i-casal amb la finalitat d'erigir un hospital general, el primer en qualitat d'advocat de la ciutat, però no per això cal descartar que els animaven inquietuds semblants, «moguts per algunes bones e sanctes consideracions» (Guia, 2002: 175-176; Soler, 2014a: 289-290). Aquest mateix any, Albert, també com a advocat de la ciutat, va pagar al mestre de teologia 1.000 sous pels ensenyaments de l'evangeli que impartia a la Sala de la Ciutat (Soler, 2014a: 443-444).

El 30 de maig de 1495, tan solament tres mesos després de la primera edició del *Quart* elaborada pel taller dels socis alemanys, Miquel Albert signa amb Llop de Roca el contracte per a confeccionar la segona edició del *Quart* (Serrano Morales, 1898: 501), la qual es va materialitzar el 26 de novembre. Roís de Corella, descontent del treball de Hagenbach i Hutz, i vist que havia funcionat comercialment la venda del *Cartoixà*, degué recórrer al finançament de Miquel Albert per tal de millorar un producte confeccionat, com veurem, amb molt de descuit.

Diversos indicis menen a la consideració que també Roís de Corella es va implicar econòmicament en les edicions emanades de les premses de Llop de Roca. En primer lloc, l'inventari de béns a la mort del mestre en teologia al convent de Sant Francesc indica que ell tenia en possessió 780 volums «que són lo *Quart* y lo *Primer del Cartoixà*» (Riquer, 1964: 258; Soler, 2014a: 472), la qual cosa «només es pot explicar si en finançà l'edició» (Ferrando & Escartí, 1992: 167). Així mateix, «el mateix mossén Corella, després d'anys d'inacció judicial, s'havia llançat durant l'estiu del 1495 a reclamar pensions de censal pendents de cobrar» (Soler, 2014a: 327); la letargia estalviadora del mestre en teologia degué despertar per tal de confegir la seua obra amb unes impressions dignes, principalment després dels resultats maldestres del taller de Hagenbach-Hutz.

La participació econòmica en les següents impressions del *Cartoixà* sembla que va estendre's a la família del teòleg: el fill del lletraferit, Joan Roís de Corella i Martines de Vera,

el 27 d'octubre de 1495, un mes abans que la segona edició del *Quart* veiés la llum, va visitar el pare a la cambra del convent per tal de vendre un censal i obtenir líquid, per bé que no es va quitar del tot fins l'any següent (Guia, 2003; Soler, 2014a: 228). La germana menor, Dalfina Roís de Corella, també a l'octubre d'aqueix any, va demanar al marit part del dot i l'escreix matrimonial, segons Soler (2014a: 326), «som de l'opinió que ho féu per contribuir econòmicament, també, a una reedició corregida del *Quart*»; per valorar aquest dot restituint, el cavaller Lluís de Figuerola, el seu marit, va comptar-hi «un libre apellat *Cartoxà*», el qual estimà en tres sous (Soler, 2014a: doc. 253, p. 747),⁶⁶ i que degué correspondre amb la primera edició del *Quart*.⁶⁷

Un altre dels indicis que duu a considerar la implicació de Corella a partir de les edicions de Llop de Roca el constitueixen els *incipit* i els *explicit* o colofons d'aquests volums, els quals apunten cap a la idea que el mestre en teologia participés corregint, esmenant o examinant els volums. Més enllà que aquest tipus de colofons, «a penes ofereixen pistes sobre la tasca de correcció que s'ha dut a terme i sobre el sentit de les correccions», o que «sovint contenen dades interessades de desinformació» (Ferrando, 1999: 116),⁶⁸ és palés també que Corella va deixar que s'usés el seu nom en aquestes darreres edicions, i que aquest ús, amb l'aquiescència de l'autor, marca una clara distinció respecte de les edicions anteriors, elaborades per Hagenbach-Hutz. En el subcapítol posterior acararé l'estudi de les variants entre la primera i la segona edicions del *Quart*, el qual no deixa lloc al dubte sobre la intervenció activa del mestre de teologia en la reedició d'aquesta obra, i cal pressuposar també que en totes les posteriors a aquesta.

⁶⁶ El document de restitució, rellegit per mi, avala la necessitat de diners comptants per part de Dalfina i el consentiment del marit per donar-li'ls: d'una banda, es té en compte qualsevol objecte per tal d'engrossir la quantitat que calia restituir, com «una samarra tota esqueixada, per un sou dos diners» o «un cestó e una flaçada podrida, per un sou»; d'altra banda, senyal que els diners es lliuraven en confiança, i que els béns no havien d'eixir de la casa familiar, és la valoració del llibre del *Cartoixà* que disposava la família per un preu molt més baix del que havia de tenir en el mercat, tres sous o, en l'equivalència del mateix document, un llibre del *Cartoixà* era estimat com tres mantes cobertes de floridura...

⁶⁷ Pels motius que veurem en el següent capítol, Corella potser desaconsellés la compra del *Terç*, fins i tot a la seua germana (veg. p. 174).

⁶⁸ Jo mateix vaig justificar en un article (Furió, 2013) que la tasca d'esmena, correcció i examen es referia principalment al treball operat per Corella sobre la *Vita Christi*. Tanmateix, després de comparar els llibres elaborats per Hagenbach-Hutz i els que féu Llop de Roca, no em cap el dubte que l'aparició del nom del cavaller teòleg va ser voluntat seua i que aquest, com veurem tot seguit, va revisar la primera edició amb profunditat.

La mort de Corella el 1497 i la de Llop de Roca el 1498 (Serrano Morales, 1898: 503) certament van contribuir a aturar el procés d'edició del llibre que faltava per completar el *Cartoixà*, el *Segon*, el qual va ser imprès per Cristòfol Cofman l'any 1500. Martos (2014a: 1008) proposa com a factible el fet que darrere d'aquesta edició estigués també l'advocat Miquel Albert. Cal no descartar, tanmateix, una intervenció també del fill de l'autor, el qual després la mort del seu pare, l'any 1502, va voler imprimir una obra seua anomenada *Lo Passis* (Soler, 2014a: 229).

No es coneix el motiu de la participació de Joan Trinxer en la reedició del *Primer del Cartoixà*. L'únic nexa comú que he detectat i que l'emparenta amb l'obra corellana és justament l'impressor, Joan Rosenbach, el qual va treballar a València a expenses de Jaume de Vila, l'editor de la primera edició del *Quart* i del *Terç*, l'any 1491 en l'edició d'uns breviaris (Serrano Morales, 1898: 574).

Diverses investigacions testimonien la venda del *Cartoixà*. Els primers, temporalment, són aportats per Serrano Morales (1898: 6): l'editor Miquel Albert va vendre el 4 de maig de 1496 a Andreu Miquel, mercader venecià resident a València, i a Andreu Llombard, sard, 100 volums del *Quart* per 30 lliures; el 21 de maig d'aquest mateix any, ven a Marc Navarro, mercader, 135 volums d'aquest mateix incunables per 45 lliures.

Els 780 volums que Roís de Corella tenia a la seua cambra en el moment del seu òbit van ser venuts el 23 de gener de 1498 per Isabel Martínez de Vera al llibreter Joan Caulet per 237 lliures i 19 sous, pagadors en tres anys (Chiner, 2004: 217; Soler, 2014a: 326).

No fou aquesta la darrera venda de llibres del *Cartoixà* realitzada per Isabel Martínez a Joan Caulet. El 28 de gener de 1506, ella junt amb dues persones més vengueren a aquest llibreter un total de 60 volums del *Cartoixà*, dels quals 35 eren propietat de la companya de Roís de Corella, pels quals rep 4 lliures i 5 diners (Chiner, 2014: 217-218). No sabem sobre quin dels llibres del *Cartoixà* es va signar aquesta transacció, però per un altre document, del 15 de maig de 1506, en què Isabel Martínez reconeix haver rebut certes quantitats del mateix Joan Caulet per la venda del *Segon del Cartoixà* (Chiner, 2014: 218), s'intueix que seria aquest llibre, imprès el 1500. Reforça aquesta hipòtesi el fet que els volums de l'edició del *Quart* i la del *Primer* de què disposava, impresos per Llop de Roca, ja havien sigut venuts al complet el 1498; el *Terç*, per motius que. D'altra banda, la possessió 35 volums del *Segon* per part

d'Isabel Martínez implica que d'alguna manera al darrere de l'edició d'aquest llibre també es va trobar la família de Joan Roís de Corella.

Justament el mateix dia, 15 de maig de 1506, el fill del lletraferit valencià rep el permís dels jurats de València per a editar una «bella obra sobre lo Passis» que havia escrit el mestre en teologia, el qual li atorga també l'exclusivitat per imprimir-lo durant els dos anys següents (Chiner, 2014: 219).⁶⁹ El dia d'abans, el 14 de maig, quan ja devia conèixer la resolució del Consell de la Ciutat, Joan Roís de Corella i Martínez de Vera ven a la seua tia, Joana Martínez de Vera, 1.000 exemplars d'aquest *Passis ab la glossa en romanç* (Soler, 2014a: 503), amb la intenció evident d'obtenir finançament per començar l'estampació de l'obra, atés que durant aquests anys la família del mestre en teologia passava per destrets econòmics (Soler, 2014a: 230; Chiner, 2014: 219).

2.2.3. CONTEXT DE L'OBRA: EL PRÒLEG DE JOAN ROÍS DE CORELLA AL CARTOIXÀ

Més enllà dels tòpics que ofereixen els proemis d'obres medievals, el prefaci que Roís de Corella elabora per a la seua obra i que encapçala en *Primer del Cartoixà* proporciona una certa informació útil per entendre-la.

El pròleg es basteix com un escrit dedicatori dirigit al cavaller de l'orde de Montesa, comanador d'Onda i diputat del General del regne de València, reverend Jaume del Bosc, a qui Corella qualifica de «en amor y amicícia germà major molt stimat» (f. 2a), el qual hauria instat la traducció de la *Vita Christi*, atés que Corella li declara que «vençut me han les vostres multiplicades pregàries, acompanyades de contínues obres de amistat verdadera» (f. 2a).

La vinculació de la família de Joan Roís de Corella amb aquest orde militar venia de ben lluny. El seu avoncle, Manuel Roís de Corella, hi professà, el qual, com Jaume del Bosc, va regir la comanda d'Onda, però també les de Borriana i Culla. Els orígens més pregons d'aquesta vinculació sembla que calga trobar-los encara en un altre oncle del nostre escriptor, Berenguer Marc –oncle del poeta Ausiàs i germà de Pere i Jaume Marc–, cosí germà de Manuel i d'Ausiàs Roís de Corella, el qual va adobar Manuel com a cavaller mentre era mestre de Montesa (Chiner, 2014: 123-124). El germà de Joan Roís de Corella, homònim de

⁶⁹ Chiner corregeix la data d'aquest permís que aporta Soler (2014a: 329) basant-se en bibliografia anterior.

l'avoncle, com hem vist, també va ser cavaller d'aquest orde (veg. p. 16), tal volta per influx d'aquest.

A banda d'aquests vincles familiars amb l'orde a què pertanyé Jaume del Bosc, la donació per part d'aquest d'un *Memorial de la fe catòlica*, de Francesc Pertusa, oncle seu, a la catedral de València l'any 1497 (Rubio Vela, 2014a: 450, nota 19; Soler, 2014a: 328), on jurà haver-lo vist escriure pel seu oncle, pot denotar unes inquietuds teològiques afins entre el mestre en teologia i el frare cavaller a qui dedicà el *Cartoixà*, d'altra banda, membres d'una mateixa generació.⁷⁰ També Jaume del Bosc és relacionat amb el cercle d'amistats de Roís de Corella: Soler (2014a: 264) constata que mantenia una «bona relació» amb Joan Ram Escrivà.

Els possibles precés de Jaume del Bosc perquè el nostre lletraferit traduís el *Cartoixà*, com escriu Corella i hem testimoniat suara, no deixa de ser una *captatio benevolentiae* cap al frare cavaller. Com veurem més avant (veg. § 2.4.4. *Meditatio*: l'hermenèutica bíblica i la individualitat del *Cartoixà*), Corella certament tenia més d'un estímul en l'obra del monjo saxó per realitzar la seua versió al català.

Prenent com a argument al frare cavaller, Roís de Corella exposa el principal motiu de la seua traducció:

Y, per ço, ab tot que per a la vostra elevada intel·ligència hi a la voluntat devota plenament aquest excel·lent libre baste axí com stà, en còngrua latina lengua, però zel de la casa de Déu, Sgleya sancta, vos stimula per los lechs, qui són gran part hi la major en nombre de la fe cathòlica, per als quals aquest tresor, aquesta preciosa margarita, stà amagada. Voleu, donchs, virtuos senyor, aquest tresor yo'l descobra perquè los cristians lechs a salvació de les sues ànimes y de les nostres lo troben, hi sien tan richs que la gràcia hi la eterna glòria comprar y adquirir puguen (f. 2ab).

Absolutament totes les traduccions o versions medievals o modernes sobre la *Vita Christi* destaquen com a motiu del treball propiciar l'accés del seglars a l'obra ludolfina,⁷¹ la qual és considerada una eina fonamental per ajudar-los en el seu camí cap a la salvació.

⁷⁰ Soler (2014a: 327) situa el seu naixement al voltant de 1430-1432, i mor després de l'any 1501.

⁷¹ Lemenand exposa en la *Grant Vita Christi* (1487) que l'obra del monjo alemany està dirigida perquè «la aprenent petis et grans, clerics et laïcs, parfaits et imperfects» i que ell «avez prié que de latin en comun lengaige transportasse laquelle chose considérants estre utile» (f. 2b). El traductor portugués del *Livro de Vita Christi*, en l'edició de 1495, exposa: «E visto como nestes regnos som muyto mais os vulgares que os que a lingua latina conheçem, querendo aproveitar a a salvaçao dos muytos, por em vida eterna receber moor gualardam [...] mandou estampar e de forma fazer en lingoa materna e portugués linguagem» (f. 2d). Ambrosio

Contràriament al que pot semblar a primera vista, és a dir, la repetició d'un tòpic en textos anàlegs, aquesta referència compartida no és sinó la conseqüència darrera del motiu principal pel qual sorgiren els anomenats manuals de meditació (veg. p. 57), entre els quals la *Vita Christi* és un dels màxims exponents. Si en primera instància aquests manuals emergeixen per fer accessible la mistagògia de la vida de Crist a cristians de qualsevol condició a través de tècniques imaginatives, amb la intenció última de conformar-se amb ell, modificar-ne els costums i guanyar la vida eterna, amb la traducció a les llengües europees es facilita, doncs, enormement als laics, la «gran part hi la major en nombre de la fe cathòlica», l'accés a aquest tipus d'espiritualitat.

Per un altre costat, anteriorment he comentat la prolixitat de l'obra del monjo cartoixà (veg. nota 30). Corella n'és plenament conscient i defineix la seua comesa sobre l'original llatí com a *treball*, segons el *DCVB* (s.v. *treball*), «allò que es fa penosament, esforç, fatiga», el qual el mestre en teologia qualifica com a «quasi insuportable». El mestre en teologia explícita, per tant, en aquest pròleg el ròssec de la ingent tasca d'adaptació de la *Vita Christi* al català que duia a terme, la qual, com veurem en els pròxims capítols, no se centra simplement a traduir del llatí:

Gran és la obra, profunda, alta, ampla y larga; treball demana per a la mia dèbil intel·ligència quasi insuportable; amor hi caritat la demanen: amor hi caritat sien plomes que la càrrega de mos treballs facen laugera. Jesús, mon Déu hi Senyor, porte, trelladant aquest sobre tots los altres excel·lent libre; Simeon lo portava, hi lo Senyor portava a Simeon, qui en los braços lo tenia. Suplique, donchs, virtuosos senyor, vostra devoció al benigne Senyor, a qui scrivint porte, hi a la sua verge senyora Mare, no-m desemparen fins que aquest servey de la sua magestat se acabe, hi lo cristianíssim desig vostre. (f. 2b).

Crida l'atenció l'ús del gerundi «trelladant» i «scrivint porte» per expressar la situació amb què Corella descriu la seua tasca, el qual dóna la idea, pròpia d'aquesta forma no personal del verb, d'imperfectibilitat, d'estat en curs o que dura en el temps. Si, al capdavall, el

Montesino en el *Vita Christi Cartujano* (1502): «Esta obra muy espiritual e devota [...] me mandaron interpretar e sacar del latín en lengua familiar de vuestra Castilla para servicio vuestro e consolación de todos los devotos de España» (f. 4a). Sanvovino, en la *Vita di Giesù Christo* (1570): «E havendola io trascorsa tutta con grandissima avidità, e con mia sodisfattione e contento, e sentendo che ella haveva fatto in me non piccolo frutto [...], giudicai, facendola volgare, e dandola a leggere al popolo christiano, di haver conseguito per gratia di Dio quel fine che ho detto» (f. 2). També en una traducció alemanya de la Passió de la *Vita Christi* de 1491: «Für alle geistlichen und weltlichen Betrachter für jeden Tag» (Baier, 1977: 161).

llenguatge és reflex del pensament, novament el lletraferit valencià palesa una característica de la seua manera de treballar: la revisió i relectura constant de la seua obra, com veurem més avant.⁷²

Una última consideració encara quant al pròleg. Guia (1998: 85) va relacionar el passatge que reproduesc a continuació amb l'acció inquisitorial a València durant al dècada del 1480, de manera que amb aquesta nota Corella es curava en salut per eventuals represàlies:

Hi no m'oblidre que de cor, voluntat y pensa proteste com a cristià cathòlich, ab tot que gran pecador indigne, que tots los meus scrits, obres hi paraules humilment sotsmet hi presente a correctió, decret y smena de la sacrosanta romana Sgleya hi de tots los reverents mestres qui en la sua unitat y obediència viven.

Més enllà que aquest tipus d'avertiment siga un tòpic recurrent en la literatura catequètica medieval (Hauf, 2014: 23), apunte ací la idea, que desenvoluparé més avant (veg. 2.4.4.3.2. *El verus Israhel: jueus i conversos com a destinataris del Terç del Cartoixà*), que en el *Cartoixà* no hi ha absolutament cap noció referida als conversos que pogués ser considerada a la fi del Quatre-cents com a heterodoxa o judaïtzant, ni per tant digna de ser revisada ni menys perseguida per la Inquisició.

2.2.4. DISTRIBUCIÓ TEMÀTICA I CAPITULAR DELS LLIBRES DEL *CARTOIXÀ*

El mestre en teologia, en el pròleg del *Primer*, exposa quina és la divisió de l'obra d'acord amb els temes dels volums, per bé que no explica les motivacions que l'indueixen a aquesta separació:

Serà partit en quatre parts aquest libre de la vida de Jesús, Déu y Senyor nostre: la primera part comença a la sua generació eterna fins al miracle del servent de Centurió, en la ciutat de Capharnaüm; la segona part comença en lo sobredit miracle hi a la sua transfiguració acaba; la terça part en la transfiguració comença hi en la sua última Cena acaba; la quarta part comença acabada la Cena hi acaba en lo Juhí final y eterna glòria (*Primer*, f. 2b).

Aquesta divisió quadripartida, però, no s'avé amb la divisió tradicional en dues parts del llibre que versiona, la *Vita Christi* (veg. § 2.1.2.3. Estructura externa i interna: els manuals

⁷² Veg. § 2.2.4.1. La intervenció de Corella en la reedició del *Quart*.

de meditació i la *Vita Christi*), per bé que des del punt de vista empresarial i comercial era l'estratègia més adequada: per un costat, l'empresari no s'obligava embarcar-se en un projecte de gran envergadura que podia no donar els resultats esperats; per un altre costat, la distribució del *Cartoixà* en quatre llibres n'afavoria la venda, considerant que el cost total de l'obra es dividia en quatre vegades, i no en dues.

A més d'aquestes raons, no es pot descartar la hipòtesi que Corella reproduesca simplement una divisió heretada del text llatí. Més amunt he constatat (veg. p. 68) que la *Vita Christi* apareix manuscrita en divisions de tres, quatre i fins cinc volums, per comoditat d'ús, i que no és fins la difusió de l'obra per la impremta que s'assenta l'estructura bipartida de l'obra ludolfina.

Tot i això, les divergents distribucions dels capítols entre la *Vita Christi* i el *Cartoixà* obliguen a preguntar-se'n els motius; més, si tenim en compte que la distribució capitular és única entre les traduccions romàniques medievals o modernes. Vegem-ho esquemàticament:

Taula 3. Comparació de la distribució capitular del *Cartoixà* i de la *Vita Christi*

	<i>Cartoixà</i>	<i>Vita Christi</i>	
<i>Primer</i>	1. Pròleg del benaventurat Ludolpho <i>Cartoixà</i> . [...]	1. Proemium. [...]	
	41. De la cura del lebrós	41. De curatione leprosi	Prima Pars
<i>Segon</i>	1 Del servent de Centurió paralítich [...]	42. De servo Centurionis paralytico [...]	
	51. Del levat que hom se deu guardar hi del cech il·luminat en Betzayda.	92. De fermento cavendo et caeco Bethsaidae illuminato.	
	52. De la confessió de verdadera fe, la qual Pere confessà per tots los altres.	1. De confessioni verae fidei, quam Petrus fecit pro omnibus.	
	53. De la exortació de seguir lo Senyor en la sua mort hi passió.	2. De exhortatione ad sequendum Cristum et suae passionis exemplum.	
<i>Terç</i>	1. De la transfiguració del Senyor. [...]	3. De transfiguratione Domini. [...]	Secunda pars
	55. Del sermó del Senyor en la Cena	57. De sermone et oratione Domini in Coena.	
<i>Quart</i>	1. De la passió del Senyor nostre. [...]	58. De passione Domini nostri meditanda, in generali [...]	
	32. Conclusió de tot lo libre.	89. Conclusio libri et signatio ejus	

Òbviament, la motivació primera per no publicar el *Cartoixà* seguint l'ordenació del text llatí va ser la decisió d'imprimir la darrera part de la *Vita Christi* en primer lloc, és a dir,

el *Quart del Cartoixà* (València, 16 de febrer de 1495). Diversos estudiosos (Miquel i Planas, 1913: XX; Riquer, 1964: 270; Martos, 2014a: 1007 i 2014c: 499) han ressaltat amb encert que l'anticipació d'aquest últim volum cal trobar-la en una intenció crematística: l'espiritualitat dels fidels de la València del Quatre-cents, la qual cercava una transformació interior i exterior per comparança amb els misteris de la vida de Crist, exigia l'accés a misteri central d'aquesta vida, el pasqual, en què Jesucrist redimeix i salva la natura humana. Certament era el que més devoció despertava, de manera que l'èxit de venda n'estava garantit.

Aquest argument, el qual dóna compte de l'anomalia en l'edició d'una obra que, en tractar-se d'una *vida*, caldria que ordenés els esdeveniment seguint una línia temporal ben concreta, en aquest cas des de l'engendrament fins a l'ascensió, ajuda també de manera decisiva a entendre l'ordre d'impressió de la resta dels volums.

En els mesos següents a l'*editio princeps* del *Quart* es va imprimir el *Terç del Cartoixà* (València, febrer-març de 1495; veg. § 2.3.4. Els impressors i la datació del *Terç*), el qual presenta una anomalia respecte de l'estructura de divisió de llibres de la *Vita Christi* i també quant la segmentació que presenten les traduccions impreses en les altres llengües romàniques:⁷³ el *Terç*, en compte de començar amb el capítol primer de la segona part de la *Vita Christi*, que tracta de la confessió de fe de Pere, és a dir, la primera vegada que un home manifesta que Jesús és el Messies, Fill de Déu, s'inicia pel tercer capítol de la segona part, el qual Roís de Corella degué considerar més important quant al coneixement de la doble natura de Jesucrist: la manifestació de la seua essència divina davant dels homes en la transfiguració.

Tal volta el motiu pel qual el *Terç* va ser el segon llibre del *Cartoixà* que arribà a impremta calga trobar-lo en la voluntat per completar la segona part de la *Vita Christi*. El motiu que la mateixa obra argumenta per agrupar els capítols de la segona és, justament, que en ells es parla amb més profusió de la Passió.⁷⁴ Així, els episodis en què Jesús anuncia la seua passió i resurrecció, tenint en compte la gran devoció cap al misteri pasqual, havien de seguir necessàriament a la impressió d'aquells que les tractaven.

⁷³ La traducció portuguesa i la castellana, impreses com el *Cartoixà* en quatre llibres, inicien el tercer amb el primer capítol de la segona part. La francesa, estampada en dos volums, segueix exactament la mateixa arquitectura que l'obra llatina (veg. § 2.1.3.2. Les traduccions medievals i de l'edat moderna de la *Vita Christi* a les llengües europees).

⁷⁴ Veg. p. 53. Això no obstant, aquest argument és obviat per Joan Roís de Corella en l'inici del capítol 52 del *Segon del Cartoixà* (f. 150b), que correspon amb el primer de la segona part de la *Vita Christi*.

Però no es poden excloure tampoc consideracions sobre la popularització a la devoció d'altres misteris concrets de la vida de Crist que començaven a emergir en les albors de la València de l'edat moderna: el *Terç* tracta l'última Cena, en la qual Jesús exhorta a l'amor i a la caritat amb el proïsme, i principalment institueix l'eucaristia, actualització del sacrifici de Crist en la creu i sagrament pel qual es fa present ell mateix quotidianament en l'Església.⁷⁵

La segona edició del *Quart del Cartoixà* esdevingué sols huit mesos després de la primera, a València, el 26 de novembre de 1495. La rapidesa en imprimir aquesta reedició fa pensar en primera instància que la venda va ser magnífica; com indica Alemany (2014: 24), «esdevingué un *best-seller*». Més enllà del circuit comercial del *Quart*, hi ha un esdeveniment entre les dues impressions que s'ha de considerar per a avaluar-les adequadament: Roís de Corella va canviar d'impremta. Els encarregats de l'*editio princeps* havien sigut els impressors alemanys Pere Hagenbach i Lleonard Hutz, els quals treballaven en societat a València, a expenses del comerciant Jaume de Vila; l'impressor de la segona impressió va ser Llop de Roca, sota l'auspici del doctor de dret, Miquel Albert. Anticipe ací (veg. § 2.3.4. Els impressors i la datació del *Terç*), per seguir amb aquest fil conductor que explica l'aparició del llibre del *Cartoixà*, que el canvi d'impremta tingué l'objectiu de millorar la qualitat de les impressions del *Cartoixà*, tant des del punt de vista compositiu com textual.

Aquest canvi, endemés, degué produir per necessitat una reformulació del projecte editorial, amb un nou contracte entre l'autor, d'una banda, i l'impressor i l'editor de l'altra.⁷⁶ Com en el primer cas, per garantir la inversió, van apostar novament pel *Quart*, però no amb una mera reedició; la *princeps* conté tantes errades que una nova edició aconsellava revisar amb profunditat el text. En aquesta tasca de revisió i esmena Joan Roís de Corella va esmerçar temps (veg. § 2.2.4.1. La intervenció de Corella en la reedició del *Quart*), amb modificacions de tarannà estilístic i teològic, i la incorporacions d'algun passatge omés en la primera edició, però també es va implicar econòmicament.

⁷⁵ Senyal de la importància d'aquest sagrament també per a Roís de Corella és el grau tan elevat de reelaboració, tant des del vessant teològic com literari, que presenta aquest capítol, el penúltim del *Terç* (veg. § 2.4.4.2. Les fonts del *Terç del Cartoixà*).

⁷⁶ Serrano Morales referencia el contracte entre Miquel Albert i Llop de Roca (veg. p. 166), en què no es menciona cap clàusula referent a la millora de la qualitat del text

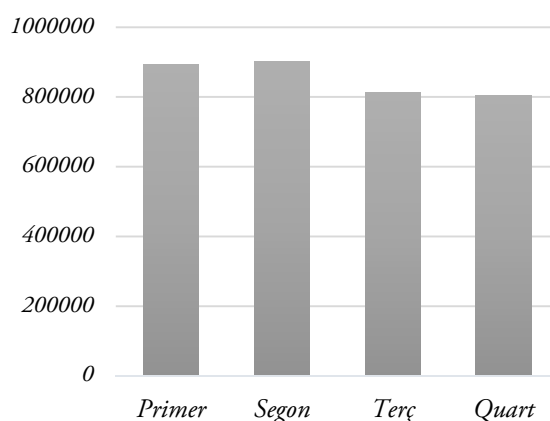
La lògica empresarial dugué a escometre, posteriorment a la reedició del *Quart*, el següent llibre que certament tindria més acceptació entre els fidels valencians, el *Primer del Cartoixà* (València, 13 d'abril de 1496), considerant, evidentment, que del *Terç* n'hi hauria encara volums venals. L'episodi central d'aquest llibre és un dels principals misteris del cristianisme, l'encarnació i el naixement de Jesús, el qual, com la Passió, és un dels passatges evangèlics que més desperta la devoció. Aquest llibre apareix també de les premses de Llop de Roca.

El *Segon del Cartoixà* va ser una edició pòstuma (València, 1500; impresa per Cristòfol Cofman). Dos esdeveniments potser expliquen els quatre anys entre el darrer llibre imprès del *Cartoixà* i aquest, que clou la sèrie: la mort de Roís de Corella el 1497 i la de Llop de Roca el 1498 (veg. 2.2.3. Context de l'obra: impressors, editors i dedicatari).

Cap raó més que condicionants editorials cal considerar en la divisió dels capítols entre el *Primer* i el *Segon*. Una vegada distribuït i publicat el text final del *Cartoixà* en els dos primers llibres que ixen d'impremta, el *Quart* i el *Terç*, els quals inclouen, tots dos, episodis cabdals per a la fe cristiana: la Passió i redempció humana, i la institució de l'eucaristia, i considerant que per qüestions d'oportunitat editorial i de tarannà devocional va caldre imprimir, abans que qualsevol altre episodi, el de la concepció i la naixença de Jesús, i per tant el *Primer*, els capítols intermedis entre aquests i la transfiguració –inici del *Terç*– s'havien d'estructurar de manera que en resultessen dos volums d'una grandària més o menys semblant, per conveniència comercial.

Gràcies a la transcripció dels quatre llibres del *Cartoixà*, actualment disposem de la quantitat exacta de text que conté cadascun dels volums. Expresse aquesta quantitat en el nombre total de caràcters que hi ha en cada llibre, la qual ha sigut extreta de les dades estadístiques que aporten els documents informatitzats:

Gràfic 1. Caràcters totals dels llibres del Cartoixà

	Caràcters
Primer	893593
Segon	903069
Terç	812478
Quart	803526

L'aritmètica, per tant, dona suport a la hipòtesi que he formulat. D'una banda, la tria d'uns capítols determinats que inicien els dos primer volums que es van imprimir (la Passió en el *Quart* i la transfiguració en el *Terç*) o que els acaben (l'última Cena en el cas del *Terç*) crea en ambdós casos llibres menys voluminosos que la resta. L'equiparació de la quantitat de caràcters entre el *Primer* i el *Segon del Cartoixà* tan solament pot ser explicada per la necessitat de confeccionar dos llibres d'igual grandària, sense cap més condicionant que s'imprimís en primer lloc aquell episodi evangèlic que revestia més importància i podria aportar més guanys: l'engendrament i el naixement de Jesús, amb la finalitat òbvia que el cost entre els dos volums fos anàleg.⁷⁷

⁷⁷ Les altres dues impressions romàniques que distribueixen l'obra en quatre volums, la castellana i la portuguesa (veg. § 2.1.3.2. Les traduccions medievals i de l'edat moderna de la *Vita Christi* a les llengües europees), inicien el segon llibre amb capítols diferents: la portuguesa comença amb el capítol 62 de la primera part llatina, «De muliere samariana», i la castellana amb el capítol 41, «De curatione leprosi». Encara, el segon volum de la segona edició de Rigollot (1870) de la *Vita Christi*, publicat també en quatre parts, comença pel capítol 49, «De haemorrhoeica et archisynagogi filia». Aquest aspecte, juntament amb els que he adduït, reforça la hipòtesi que l'únic motiu per dividir els llibres entre el *Primer* i el *Segon del Cartoixà* fos la conveniència editorial, atès que no existia cap convenció, com demostra la distribució aleatòria de les impressions de les traduccions romàniques.

Aquest argument explica que Corella pogués donar compte, com s'ha vist a l'inici d'aquest capítol, de la distribució de l'obra quan va publicar el *Primer del Cartoixà*, el qual cal recordar que fou el tercer llibre en ser imprés. El repartiment dels capítols ja estava elaborat en el *Quart* i en el *Terç*, i la separació d'aquells que s'inclouïen en el *Primer* i en el *Segon* quedava definida per la impressió del primer llibre.

Des del vessant formal, el *Quart* i el *Primer del Cartoixà* clouen, com s'ha comentat, totes les seues edicions amb sengles poemes de Joan Roís de Corella, a excepció dels altres llibres del *Cartoixà*. Segons Martos (2014c: 498-504), aquests poemes servien per rematar l'incunable, és a dir, tenien la funció de finalitzar-lo, de manera que s'aprofitaven els folis blancs que restaven del que havia romàs de la impressió per incorporar una composició, en aquest cas ja coneguda per part del lector i que havia obtingut èxit, i així dotar el volum d'un component extra des del vessant comercial.

El poema que tanca el *Quart* és l'*Oració a la sacratíssima Verge Maria*, una composició que va ser impresa dos anys abans en *Lo Passi en cobles*, també com a fermall d'aquell incunable (veg. p. 29). La peça que clou el *Primer* és la *Vida de la sacratíssima Verge Maria*, la qual ja s'ha vist que és un poema íntimament emparentat amb la *Llaor a la Verge Maria* (veg. p. 28). L'anàlisi de les variants d'aquests dos darrers poemes en els testimonis que ens han pervingut (la *Llaor* en imprés, i la *Vida* en dos testimonis: manuscrit, al *Cançoner de Maians*, i imprés, en les dues edicions del *Primer*), juntament amb el més que probable paper interventor del corrector d'impremta en aquest incunable, ha conduït a Martos (2013a i 2014a: 1013) a considerar que calga buscar certes *lectiones difficiliores* d'algunes variants de la *Vida* en la peça manuscrita, més antiga, i o bé en la primera impresa, la *Llaor*, i consegüentment calga jutjar que el testimoni de la *Vida* incorporat al *Primer del Cartoixà*, temporalment el darrer, no siga el definitiu.

En aquest sentit, dues dades que aporte en el present estudi complementen aquestes hipòtesis: en primer lloc, Roís de Corella va tenir certament un paper interventor cabdal en la reedició del *Quart del Cartoixà*, la qual cosa implica, amb molta probabilitat, que,

escarmentat per les edicions maldestres de la *princeps* del *Quart* i del *Terç*, el mestre en teologia revisés exhaustivament la resta de llibres que quedaven per estampar i exigís a l'editor i l'impressor una cura atenta en la composició del text. Complementàriament, en segon lloc, el corrector de la impremta, el qual devia ser el mateix que va participar en la reedició del *Quart*, tenint en compte que és el mateix taller i el lapse de menys de cinc mesos entre una impressió i l'altra, va incorporar algunes lliçons deturpades en la segona edició del *Quart* que desmilloren relativament la qualitat del text (veg. § 2.2.4.2. El corrector de la reedició del *Quart*).

2.2.5. CONFORMACIÓ DEL *CARTOIXÀ* I DATACIÓ *A QUO*

L'aparent anarquia en la publicació dels llibres del *Cartoixà* pot induir a jutjar que l'obra corellana fou treballada per parts, en compte d'elaborar-se de manera unitària, temàticament i temporal. La lectura completa de l'obra descarta rotundament aquesta idea i decanta la hipòtesi cap a una obra compacta i ben tramada en cadascun dels seus llibres, fruit certament de moltes lectures i relectures sobre el text i d'una elaboració sense interrupcions temporals d'importància sobre aquest.

Hi ha tres indicis que donen suport a aquesta percepció, més enllà de les característiques evidents d'estil i llengua del lletraferit valencià. El primer, de tarannà semàntic, és l'ús d'una mateixa al·legoria, la qual depén o no de l'original llatí, en diversos llibres del *Cartoixà*. El segon, de tipus referencial, té a veure amb determinades clàusules textuais que remetien a altres llibres. El tercer, de caràcter estructural, refereix la utilització de tècniques compositives corellanes en el *Cartoixà* que ultrapassen l'ús d'un llibre determinat.

Pel que fa al primer bloc, Corella agrega variants d'una mateixa interpretació o al·legoria en diferents llibres, amb independència de l'original llatí, de manera que aquestes variants sovint es necessiten les unes a les altres per a entendre's adequadament. Aquesta afiliació, més enllà de l'evidència d'un estil personal, denota principalment unitat i integritat en l'obra, la qual difícilment podria assolir-se en cas que el mestre en teologia la compongués en fases. Vegem-ho amb uns quants exemples.

En el *Primer*, una al·legoria sobre Jesús, la qual parteix de la interpretació del profeta Daniel d'un somni del rei Nabucodonosor (Dn 2, 31-45), com la pedra que se'n desprén en

aqueix somni d'una muntanya sense intervenció humana, «sens mans tallada», per destruir l'estàtua d'un ídol, deriva en dues interpretacions més: la imatge de la Mare de Déu com a pedrera d'on ix el Verb encarnat i la identificació de Crist com la pedra angular (Mt 21, 42). Si bé aquesta al·legoria apareix en la *Vita Christi* en el primer exemple que oferesc a continuació, és absent de l'original llatí en els tres que oferesc,⁷⁸ així que l'expressió «sens mans tallada» sols pot ser entesa plenament amb la lectura del primer passatge:⁷⁹

Aquesta general rohina de les idoles significava aquella stàtua que véu lo rey Nabuchodonosor quand dormia, la qual una pedra de hun mont, sens mans tallada, rompé, trencà y féu menuda, y la convertí en pols y terra. Y après fon aquesta pedra una molt gran montanya. Fon Jhesús, Déu y Senyor nostre, aquesta pedra, fet home sens mans d'hòmens per obra del Sperit Sanct de les puríssimes sanchs de la verge senyora Maria, per a destrohir tota la ydolatria (*Primer*, f. 55a).

Tengué fermetat Pere en la pedra Jhesús quand dix que era fill de Déu viu per ell y per los altres. Aquesta fermetat li venia de Jhesús, pedra sens humanes mans tallada, segons havia profetizat Daniel profeta (*Primer*, f. 92d-93a).

E devem atendre que en lo mont de Tabor celebra lo Senyor la una refectió hi l'altra, que la una ley hi l'altra, bé entesa, a celestials promeses nos eleva: manifestament la ley evangèlica, sots temporals promeses la ley judayca, y la una hi l'altra a Jesús, montanya sens mans tallada, nos porta (*Segon*, f. 147c).

En aquest dia aquelles paraules del psalmista la santa Sgleya canta: «La pedra que reprovaren los qui edificaven lo temple fon posada en lo més alt de l'edifici». Aquesta pedra les parets del temple ajusta hi en ella prenen son terme, que Jesús, Déu e Senyor nostre, pedra de la qual Daniel parla, tallada sens mans de la verge pedrera, Senyora nostra, del poble judaych e gentil ha closa e acabada una Sgleya: fon la [incunable: lo] sement la sanch preciosa e lo sacratíssim cors les pedres (*Quart*, f. 103d).

⁷⁸ En la *Vita Christi*: «Hanc ruinam idolorum illa statua portendebat, quam rex Nabuchodonosor in somno videbat. De monte autem sine manibus quidam lapis est abscissus, et in pedes illius statuae, seu imaginis et idoli, est illisus, contrivitque eam, et in pulverem redegit, et postea idem lapis in montem magnum excrevit. Lapis iste significat Christum, qui abscissus est de monte sine manibus; quia natus de Maria sine tactibus maritalibus» (VC, 68b). En la resta de passatges del *Cartoixà* corresponen a VC, 121a, 387a i 697b.

⁷⁹ Guia (2010: 89-90) detecta aquesta connexió, i d'altres associades ella i derivades del verset evangèlic: «Jesús els diu: ¿No heu llegit mai allò que diu l'Esclatadura: La pedra rebutjada pels constructors, ara és la pedra principal» (Mt 21, 42), per bé que els motius per relacionar-les d'aquest investigador són diferents als que ací expose.

L'al·legoria «piscina de penitència», on el pecador ha de netejar les seues culpes, apareix en tots els llibres del *Cartoixà*, motivat en gairebé tots els casos per l'aparició del verb llatí *lavare* en l'original llatí:

Recórrech a les lúcides aygües de la clara font que del teu costat brolla, de la qual emana lo riu del sagrat baptisme y la picina de penitència (*Primer*, f. 84a)

Hi algú no desespere de venir a la pietat divina, [...] que si dels peccats vol fer smena, [...] lo pot lavar e fer munde la piscina de penitència (*Segon*, f. 9b).

Avem, donchs, mester la picina del sacrament de penitència, que-ls peus sítzeus del camí de nostra vida lave (*Terç*, p. 984).

Ab totes aquestes culpes e iniquitats tues, ab les mans e braços uberts stava per atorgar-te vènia, per la copiosa redempció mia, hi abraçar-te, si fosses vengut a la font de la mia nafra, de la qual de continu ha brollat mundíssima aygua en la probàtica picina de la santa Sgleya (*Quart*, f. 168a)

Això no obstant, la interpretació espiritual d'aquesta imatge es troba pròpiament en el *Segon del Cartoixà*, en què s'estableix una analogia entre la curació d'un home a la piscina de Betzata (Jn 5, 1-18) i la remissió dels pecats pel sacrament de penitència, de manera que «l'aygua en la qual los malalts sanitat cobraven significa la contrició hi compunció ab contrites cordials làgremes» (f. 108d).

En un altre cas, la comparació de la tórtora amb els contemplatius que el mestre en teologia afegeix en el *Terç* adquireix plena significació en el segon passatge que oferesc a continuació, el qual prové del *Primer* i segueix l'original llatí (VC, 61b):

Tenim encara argument e figura que aquells qui contemplen, dels actes exteriors no s'entrameten, ni dels qui a Déu ofenen no demanen venjança, mas dins si com a solitàries tortres jamequen, e per oració a Déu se convertexen, hi per contemplació més fort s'i acosten, y al seu decret tot ho acomanen (*Terç*, p. 1003).

La tortra, que sola y casta vola, la vida contemplativa senyala [...]. Y les colomes y tortres en lo cantar gemequen y sospiren; gemequen los qui contemplen per lo Spòs que desigen; jamequen perquè en aquest exili dels seus thàlems apartats se vehen (*Primer*, f. 50b).

Per un altre costat, una de les al·legories eucarístiques, extremadament conceptistes, que agrega Roís de Corella en el *Terç*, en què Jesús, pa de vida consagrat, es compara amb una «mel·líflua bresca fabricada per lo Sanct Sperit de les flors puríssimes de la verge abella,

dins la closa e mundísima clemència del seu immaculat verge ventre [de la Mare de Déu]» (p. 1031) tan solament pot ser descodificada amb l'ajuda d'interpretacions dels altres llibres del *Cartoixà*, les quals són traduïdes des de l'original llatí:⁸⁰

Significa la bresca, en la sua deyfica persona, les dos natures: és la bresca mel e cera, que la dolçor de la divinitat en la cera de la humanitat significa, la qual dolçor e mel regalà quant en la premsa de la creu la cera premeren (*Quart*, f. 125d);

Són tres coses en lo ciri, que signifiquen tres altres que en lo Senyor se troben: la cera significa la sua carn monde, engendrada de les puríssimes sanchs de la verge abella, Senyora nostra (*Primer*, f. 49b).

Una variant d'aquest treball unificador és aquella en què Roís de Corella reutilitza una imatge, la qual apareix en un punt de l'original llatí i també en un dels llibres del *Cartoixà*, en altres llibres, sense que en aquest cas hi haja correspondència amb la *Vita Christi*. La diferència bàsica amb la tècnica anterior és que les interpretacions tenen significat complet en el lloc on són reutilitzades, sense necessitat de recórrer als altres llibres del *Cartoixà*. Així, la interpretació de la libidinositat dels coloms es troba en el *Primer*, la qual tradueix VC, 57a, i és represa i afegida posteriorment en el *Terç*:

Ab tot que'n la Scriptura Sacra trobem que la coloma lo Sperit Sant significa, però, perquè és libidinosa, no devia de la verge Mare esser oferta (*Primer*, f. 46d)

Lança les colomes no perquè són simples e mansuetes, mas perquè són animals lacius, e per ço tan sovint coven, car deu esser monde del pecat de la carn l'ànima que lo Senyor vol rebre» (*Terç*, p. 683).

Per últim, incidint en la uniformitat del treball corellà, el nostre autor reutilitza diverses al·legories d'un mateix passatge,⁸¹ amb lleugeríssimes variants, en dos llibres diferents, en aquest cas el *Terç* (p. 1027-1028) i el *Quart* (f. 93d-94a). Els exemples que presente a continuació són incorporat al *Cartoixà* per Corella i no tenen cap correspondència amb l'obra

⁸⁰ La interpretació del *Quart* apareix en VC, 720a, i la del *Primer* en VC, 60b.

⁸¹ No és estranya a l'obra de Roís de Corella el reaprofitament d'un material literari creat per ell mateix amb anterioritat, com demostra Martos (2013a) respecte de la dependència dels poemes *Llaor a la Verge Maria* i la *Vida de la sacratíssima Verge Maria*.

de Ludolf de Saxònia. Dividesc el text en línies sense cap altra intenció que visualitzar-ne millor la correspondència:⁸²

Taula 4. Al·legories eucarístiques compartides pel Terç i el Quart del Cartoixà

<i>Terç</i>	<i>Quart</i>
spiga en la ley de natura, forment en la era dels patriarques, farina en la Ley e Profetes; pa format e cuyt en lo forn de caritat, circuhit e tancat de liris del mundísim immaculat verge ventre de la humil simple tortra, cuyt ab foch del Spirit Sant, encés en sarments aromàtiques de no sofisticat bàlsem; bescuytat en lo forn de dolor calidíssim[a] del mont de Calvari, ab lenya de ciprer, de cedre, de palma e de oliva; en la strem[a] post del pa de la santa creu portat per a nosaltres, navegants en aquesta perillosa mar de làgremes, fins que pugam sorgir en lo tranquil·le port de la eterna glòria.	fon spiga en la ley de natura, forment en la ley de Scriptura, farina en los profetes; pa format e cuyt en lo forn de caritat, circuhit de liris de l'immaculat ventre de la sua verge Mare, ab foch del Sperit Sanct, encés de sarments aromàtiques de non sofisticat bàlsem; bescuytat en lo forn de calidíssima amor e dolor en lo mont de Calvari, ab lenya de ciprer e cedre, de palma e de oliva; portat en la streta post de la creu per a tu, ànima cristiana, que navegues en la mar perillosa de aquesta miserable vida fins que prengues posta en lo tranquil·le port de la eterna glòria.

Molt pròxim a aquest passatge hi ha també una altra al·legoria eucarística compartida així mateix pels dos llibres (*Terç*, p. 1028-1029; *Quart*, f. 94a):

<i>Terç</i>	<i>Quart</i>
Aquesta és la mel·líflua coqua pastada de tres almuts de farina de la figurada Sarra, cuyta entre dos cendres de amarga vida e mort dolorosa. Aquesta és la coqua portada per l'àngel al cap de Helies, adormit ab devoció a la ombra del ginebre, ab la virtut de la qual, sens altra vianda, pogué acaminar quaranta nits e dies fins al mont sanct de Horeb, que vol dir que, ab la virtut e devoció de aquest sagrament admirable, acaminam en aquest desert nostra vida.	Menja, o, ànima mia!, de aquesta mel·líflua coca, pastada de tres almuts de la flor de la farina per la figurada verge Sarra, cuyta entre dos cendres de amarga vida e mort dolorosa, de la qual en figura menjà Helies quand se despertà davall les rames del ginebre.

⁸² L'edició que presente en aquest treball explica cadascuna de les al·legories incorporades per Corella i les relaciona amb altres llibres del *Cartoixà* i la tradició literària i religiosa en català en la València del Quatre-cents.

Així doncs, l'estreta unió entre aquests passatges i també d'altres,⁸³ no evidencia sinó un treball molt primmirat, pensat, repensat i executat com una unitat, independentment que després se'n publiqués en quatre parts, i fins que fos la darrera la primera en veure la llum.

El segon indici que duu a la consideració que Roís de Corella va traduir el *Cartoixà* de manera continuada és, com he dit abans, de tipus referencial. El mestre en teologia apel·la sovint al seu propi text per guiar la lectura i ressituar el lector. Aquesta característica es repeteix copiosament en cadascun dels llibres: en el *Primer*: «no volem en moltes altres figures la ploma stendre, dexant-ho per als capítols qui vénen» (f. 12b); «per què fon casada la nostra Senyora, en lo capítol del seu sposalici havem dit largament les causes» (f. 16d); «Havem mostrat en lo precedent capítol per lo Evangeli de sant Matheu la verdadera humanitat de Jesús» (f. 29d), etc.; en el *Segon*: «lo Senyor pujà en una barqua [...] per anar en loch secret [...] per les causes ja dites en lo principi del precedent capítol (f. 11c); «per lo semblant feren los dos cechs en lo següent capítol e molts altres» (f. 19cd); «a la qual malícia respon lo Senyor en los següents capítols» (f. 20d); etc.; en el *Quart*: «aquestes coses en lo present capítol generalment avem dites, les quals après tractarem particularment en son orde» (f. 7c); «ací començà lo negar de Pere, [...] mas per continuar la història, posarem totes les tres negacions en lo següent capítol» (f. 21d); «o, tu, devot cristià!, que en lo precedent capítol ab ell en lo carçe staves!» (f. 32c), etc.

Aquestes remissions internes ajuden òbviament a cohesionar el text, però sobretot són signe evident que Corella concebia la seua obra com una malla ben entrelaçada, la qual endemés supera l'estructura quadripartida dels llibres en ser impresos. Així, per exemple, trobem en el primer capítol del *Terç* la remissió següent: «Havia promés lo Senyor en lo precedent capítol, dient: “Alguns dels qui són ab mi no gustaran la mort fins que vegem lo Fill de l'home venint en lo seu Regne”» (p. 339), i també en aquest capítol inicial del *Terç*: «Però recordant-se [Pere] del precedent capítol, com lo Senyor lo havia increpat» (p. 347). Roís de Corella, en aquesta ocasió, no referencia un capítol que apareix en el propi llibre, sinó el darrer del *Segon del Cartoixà*. Es dona la paradoxa, com hem vist, que els lectors no van

⁸³ Veg. § 2.4.4.4.3. *El miles Dei en el Terç del Cartoixà: identitat de la cavalleria en Roís de Corella*, en què la visió del cavaller com a màrtir de la fe, i la identificació de l'heroisme amb les virtuts cristianes, crea abundants passatges en els diferents llibres que guarden una relació molt pròxima els uns amb els altres.

poder consultar aquest «precedent capítol» del *Segon* fins cinc anys després, el 1500, quan es va imprimir. Així doncs, l'únic motiu plausible que explica l'aparició d'aquesta referència al capítol d'un llibre encara no publicat és, com he apuntat reiteradament, el treball continu i successiu de Roís de Corella en la seua versió del *Cartoixà*, més enllà de la posterior divisió en llibres.⁸⁴

En tercer indici pel qual considere que el mestre en teologia compongué el *Cartoixà* tot d'una és de tipus estructural. Corella reordena en no poques ocasions el contingut de la *Vita Christi* d'acord amb la disposició que creu més adequada, de manera que trasllada o anticipa contingut respecte de la distribució que presenta l'original llatí (veg. § 2.4.2. De la *Vita Christi* al *Terç del Cartoixà*: tècniques d'adaptació).

Un d'aquests exemples de reestructuració, els quals s'efectuen habitualment a l'interior dels volums del *Cartoixà*, apareix també entre llibres. Al capítol 54 del *Terç*, Roís de Corella escriu: «Diu sanct March: “Ans que lo gall done la sua veu dos vegades, me negaràs tu tres vegades”. De aquest cantar d'ell e negar de Pere en son loch hi allargarem la ploma» (p. 1038-1039), i a continuació deixa per traduir un passatge de l'obra ludolfina. Aquest mateix fragment llatí, omés en son lloc (VC, 590b), és traslladat tanmateix al capítol tercer del *Quart* (f. 29b), de manera que en aquest nou context sembla a simple vista una interpretació incorporada per Corella des d'una font aliena a la *Vita Christi*, conclusió a la qual s'arriba perquè no es troba en el fragment llatí que tradueix en aqueix punt (VC, 624b):

Vita Christi (p. 590b)

Istud verbum Domini, de negatione Petri, Marcus ut praemisum est plenius ceteris expressit. Post primam enim negationem Petri statim gallus cantavit, et ante secundum galli cantum bis iterum negavit, et ita trina negatio Petri ante primum galli cantum est inchoata, et ante secundum completa. Alii vero Evangelistae, dicentes: *Priusquam gallus cantet, ter me negabis* de inceptioe trinae negationis agunt, id est trinam negationem inchoabis; sed Marcus de completionem eius scripsit.

Quart del Cartoixà (f. 29b)

E per ço, la veritat que ls altres scriven sant March distinctament la posa, dient: «Ans que lo gall done la sua veu dos vegades». E axí, tantost que Pere negà la primera vegada, lo gall donà la veu primera; e Pere après negà dos vegades, e lo gall donà la veu segona. E axí stà en veritat clara: que ans que lo gall cantàs, ço és, acabàs de cantar, Pere negà tres vegades

⁸⁴ No és gens estrany que aquest descuit. La descurosa, impressió del *Terç* no va tenir cap revisió ni per part de l'autor ni d'un corrector, els quals tal volta s'haguessen adonat d'aquesta anomalia d'íctica.

Al capdavant, aquest exemple, que potser es genere també entre els llibres anteriors del *Cartoixà*, revela que en la ment de l'autor no tenia cabuda una estructura separada de la seua obra, perquè una mateixa tècnica, la reestructuració de passatges de l'original llatí d'acord amb les pròpies preferències, l'aplica entre els diferents capítols sense tenir en compte a quin llibre pertanyerien posteriorment.

Tot plegat obliga a considerar positivament dues conclusions: la primera, que Roís de Corella va treballar sobre l'original llatí de manera successiva i en un temps continu determinat, reflexivament i sense urgències editorials, atenent al transvasament d'al·legories entre llibres. La segona conclusió és que, solament quan el *Cartoixà* es pensà per a la impremta, es va jutjar oportú, des del vessant comercial i utilitari, la separació en quatre volums diferents, com donen compte les referències als capítols i la reestructuració de passatges entre els llibres del *Cartoixà*.

La següent qüestió lògica que cal preguntar-se és, per tant, quan va iniciar Roís de Corella aquest treball. El *Primer del Cartoixà* (f. 38d-39a) ens facilita un any *a quo*, en una referència detectada per Guia (2010: 229), però que ací reproduesc de manera completa pel seu valor traductològic:⁸⁵

Diu sant Agostí: «Entre·l nom de Jesús y de Crist és differència: Jesús és nom propi, axí com Johan, Martí o Pere; Crist és nom comú, axí com lo sobrenom que sobre·l nom propi se nomena. Crist “unctat” significa, y per ço no jesuans, mas cristians és lo nom de nosaltres, que som unctats de la gràcia que de Jesús, cap nostre, devalla; mas no prenem lo seu nom propi, que axí cové a ell, que no algú altre; no prenen los aragonesos lo nom propi de son rey, que si ha nom Ferrando, ferrandins se nome[ne]n, mas, perquè és rey de Aragó, aragonesos se dien. Y perquè és rey Messies, que vol dir “unctat de sobreabundant gràcia”, cristians, que vol dir “unctats de la sua gràcia”, nos diem nosaltres.»

⁸⁵ Corella tradueix ben lliurement, com és habitual, aquest passatge llatí (VC, 46b): «Est autem secundum Augustinum differentia inter nomen Jesus et nomen Christus: quia nomen Jesus est nomen proprium; sed nomen Christus est nomen commune et sacramenti. Item nomen Christus, est nomen gratiae; sed nomen Jesus, est nomen gloriae. Sicut enim hic per gratiam baptismalem a Christo dicuntur Christiani, sic in coelesti gloria ab ipso Jesu dicemur Jesuitae, id est, a Salvatore salvati».

Com indica també l'investigador valencià, aquesta referència possibilita trobar la data a partir de la qual el mestre en teologia va iniciar el seu treball sobre l'obra: l'any 1479, l'inici del regnat de Ferran II d'Aragó sobre la seua corona. Amb tot, cal no excloure la possibilitat que Roís de Corella, avesat a rellegir i reescriure l'obra (veg. § 2.2.4.1. La intervenció de Corella en la reedició del *Quart*), incorporés aquesta interpretació durant el regnat del Catòlic sobre un passatge elaborat en els anys previs.

Del que no cap dubte és que quan s'imprimeix el *Quart del Cartoixà* (1495) la resta de l'obra ja ha sigut elaborada, la qual cosa no significa que Corella la considerés absolutament finalida, com es veurà posteriorment també en el procés de reedició d'aquest mateix llibre. El treball d'adaptació de la *Vita Christi* al *Cartoixà* és tan profund que és impossible que es realitzés en solament uns mesos, el temps es tardà en estampar el *Terç* (veg. § 2.3.4. Els impressors i la datació del *Terç*), o en aproximadament un any, quan es va imprimir el *Primer*.

Sobre la datació i la temporalització de l'obra tornaré en les conclusions (veg. p. 242) d'aquesta tesi, amb altres elements de judici que referiré posteriorment.

2.2.4. CORELLA COM A REVISOR I EDITOR DEL *CARTOIXÀ*: LA REEDICIÓ DEL *QUART*

2.2.4.1. La intervenció de Corella en la reedició del *Quart*

Les evidències inequívokes per considerar positivament o no la intervenció activa de Roís de Corella en la segona edició del *Quart del Cartoixà* és la comparació entre aquesta i l'*editio princeps*. Després de realitzar una col·lació entre ambdues edicions,⁸⁶ he detectat esmenes i recuperacions que no es poden atribuir a la mera intervenció d'un corrector d'impremta.⁸⁷ Aquesta comparació l'he realitzada sobre 25% de l'obra, prenent com a mostra 15 folis inicials, medials i finals: sobre la primera edició inclusivament, els ff. 1-15, 75-89, i 160-174. Referencie les dues edicions per sigles, d'acord amb el cognom dels impressors: H

⁸⁶ Per a la primera edició, he usat la còpia informatitzada que s'hostatja a la Biblioteca de Catalunya, signatura 10-VI-11, recurs electrònic: <<http://mdc.cbuc.cat/cdm/ref/collection/incunableBC/id/149507>>. Per a la segona edició he utilitzat la reproducció facsimilar de l'obra que va editar Chiner (1998). En tots dos casos, he transcrit segons els criteris d'edició oferits en el capítol 4.

⁸⁷ Com apunta Martos (2014a: 1010): «En la corrección de las ediciones de Albert es indudable que existió un corrector de imprenta profesional», el qual no va existir, efectivament, en el obres dels socis alemanys. El paper d'aquest corrector el tractaré tot seguit.

per a la *princeps*, R per a la reedició, seguides de la numeració del foli, i lletres en minúscula que indiquen la columna: a i be per a la columna esquerra i dreta, respectivament, del recte, i ce i de per a les columnes del vers.⁸⁸

Així, tenint en compte que del que es tracta ara és escatir la participació del mestre en teologia en la segona edició del *Quart*,⁸⁹ em centraré tan solament en aquelles intervencions que exigeixen una contribució seua per motius de recuperació de text, d'estil o de temàtica, principalment, i deixaré per al pròxim capítol (§ 2.2.4.2. El corrector de la reedició del *Quart*) les correccions que cal apropiat a la mà d'un revisor expert.

Entre els 45 folis acarats, els casos més palesos són el de reintegració al *Quart* en la segona edició de dos passatges que no apareixen en la primera:⁹⁰

<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>
<p>Conexerà la mia sanch, que dins lo meu immaculat ventre li ha donat vida, hi après del meu verge part, en let convertida, l'à presa de les mies castes mamelles. Ara, en la mort, que tan gran set lo turmenta, no-s pot fer que yo al meu dolç fill la denegue.</p>	<p>Conexerà la mia sanch, que dins lo meu immaculat ventre li ha donat vida, hi après del meu verge part, en let convertida, l'à presa de les mies castes mamelles. Ara, en la mort, que tan gran set lo turmenta, no-s pot fer que yo al meu dolç fill la denegue.</p> <p>«Set tinch», ab sedejant veu lo Senyor cridava, quasi dient: «No us oblideu una dolor hi pena que de mi han scrit los profetes: a vosaltres sedege, per los quals specialment só vengut en la terra».</p> <p>Diu sant Agostí: «Eren los juheus vinagre, fills del bo[n] vi, patriarques hi profetes, la dolçor de sos pares convertida en agror amarga de crueldat hi malícia, de la qual tenien lo vexell del cor ple, que sobrexia ab fraudulentos amagatalls scurs hi tortuosos, semblant[s] a sponja, la qual moltes vegades a la boca del Senyor aplicaren, temtant com en les sues respostes lo poguessen pendre».</p>
Ø	
<p>Dos vegades de aquest amarch vi al Senyor donaren a beure (H 75ab)</p>	<p>Dos vegades de aquest amarch vi al Senyor donaren a beure (R 59cd)</p>

⁸⁸ Així, per exemple, una referència com H 1d al·ludeix a la primera edició del *Quart del Cartoixà* (Hagenbach-Hutz), foli 1, columna dreta del vers.

⁸⁹ No he comparat les lliçons de la primera i segona edició del *Quart* amb la tercera (1513), aquest que aqueixa col·lació s'esdevé irrellevant des del vessant que em propose d'investigar ací: conèixer la implicació de Corella en la segona edició del *Quart*. Les dades codicològiques aplegades als repertoris bibliogràfics i els articles ressenyats en la taula de la p. 46, nogensmenys, menen a considerar que és una simple reproducció de la segona edició del *Quart*.

⁹⁰ En els folis col·lacionats, aquests dos són els únics exemples de reintegració de text, però certament obrin la porta a trobar-ne més en el 75% de l'obra que no he comparat.

El text recuperat és indubtablement de Corella, deutor del *modus operandi* sobre la *Vita Christi* que realitza el cavaller teòleg. El paràgraf primer, compartit per les dues edicions, és una retoricació lliure, sense correspondència exacta en l'obra llatina, d'un brevíssim motiu, el dolor de santa Maria i dels qui l'acompanyen, que sí que apareix en el text del monjo alemany: «In hoc autem verbo Domini fuit magna compassio matris, et sociarum ejus, et Joannis» (VC, 667b). El passatge que segueix a aquesta retoricació, el reintegrat al *Cartoixà*, és una transposició de text, atès que no continua l'ordre de la *Vita Christi*. Es tracta d'un verset evangèlic, «Tinc set» (Jn 19, 28), i la glossa associada que es troben en un passatge prou anterior al motiu retoricat, però que Corella els trasllada després d'aquest.⁹¹ Per a arribar a la suposada citació de sant Agustí d'Hipona que continua en el *Cartoixà*, Corella deixa de traduir un amplíssim fragment de la *Vita Christi* (Rigollot, 1865: 667b-668a). La citació, encara, és atribuïda falsament al sant africà, quan l'obra del monjo alemany l'assigna a sant Remigi d'Auxerre. En sumes, retoricació, reestructuració de text, eliminació de passatges de l'obra llatina, falsa atribució d'una citació... Tot plegat, el text reintegrat és compendi exemplar de la manera de treballar del mestre en teologia sobre la *Vita Christi*.

L'altre passatge incorporat a la reedició del *Quart* és una apreciació que Corella agrega a la seua obra i que no apareix en la *Vita Christi*. La fusió d'altres fonts amb l'obra ludolfina per a completar el *Cartoixà* és treball constant de Roís de Corella (veg. § 2.4.4.2. Les fonts del *Terç del Cartoixà*). En aquest cas, l'altre punt de vista sumat a la segona edició del *Quart* pertany al *Llibre dels àngels* de Francesc Eiximenis, en concret del capítol XLI del cinquè llibre, «La terça e quarta obra principal que farà sent Miquel en lo temps final» (Wittlin, 1983: 125):⁹²

⁹¹ Prenent com a referència l'edició de Rigollot (1865) de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, el motiu retoricat es troba al final de la columna 667b, i el verset evangèlic amb la glossa al principi d'aquesta mateixa columna.

⁹² En cap de les fonts antigues que he consultat, com la *Patrologia Latina* de Migne, la *Catena aurea* agustiniana, la *Legenda aurea* de Iacopo da Varazze, o les *Postillae* de Lira, apareix aquesta altra interpretació d'Eiximenis.

<i>Vita Christi</i>	<i>Primera edició del Quart</i>	<i>Segona edició del Quart</i>	<i>Llibre dels àngels</i>
Et post, Dominus potestate sua occidet eum: sive per se, sive per Michaellem Archangelum. Occidetur autem in monte Oliveti in papilione, et in solio suo , in loco illo unde Dominus ascendit; scilicet in praefati montis vertice, qui dicitur inclytus, quia ex eo Salvator ascendit ad patrem; ibi namque peribit, unde Dominus ascendit.	Serà la sua mort meravellosa, que vendrà al mont Olivet dient que se'n vol pujar a Déu, son Pare, après tornar en la terra. Hi stant axí en la sua real cadira, en la major pompa que may sia stada, devallarà del cel lo gloriós archàngel sant Miquel, qui ab una foguejant spasa en dos parts partrà lo seu cors nefandíssim. Allí serà la sua mort, d'on lo Senyor se'n pujà <i>a la vida eterna.</i>	Serà la sua mort meravellosa, que vendrà al mont Olivet dient que se'n vol pujar a Déu, son Pare, après tornar en la terra. Hi stant axí en la sua real cadira, en la major pompa que may sia stada, devallarà del cel lo gloriós archàngel sant Miquel, qui ab una foguejant spasa en dos parts partrà lo seu cors nefandíssim. Allí serà la sua mort, d'on lo Senyor se'n pujà <i>al cel imperi.</i>	
Ø	Ø	Altres opinen que, pujant-se'n del mont Olivet en alt per minesteri de diables, quand serà en aquell loch hon lo núvol pres lo Senyor de la vista [vlsta R] dels qui'l miraven, ab una foguejant spasa partirà sant Miquel lo seu cors nefandíssim.	La quarta obra que sent Miquel ha a fer en lo temps final sí és que lo jorn que Antecrist se'n pujarà en lo munt Olivet, per dar a entendre que ell se'n vol pujar al cel, com féu Jesucrist; e serà ja alt en l'ayre, sent Miquel ab verga de lamp lo partirà per mig.
Quo interfecto, non statim veniet Dominus ad iudicium, sed concedentur quadraginta quinque dies ad refrigerium Sanctorum (VC, 766a)	Mort aquest <i>celeratíssim</i> abominable, quaranta- cinch dies atorgarà la divina misericòrdia per repòs dels bons e als pecadors temps de penitència (H 165cd)	Mort aquest <i>celerat</i> abominable, quaranta- cinch dies atorgarà la divina misericòrdia per repòs dels bons e als peccadors temps de penitència (R 129d)	

Abans d'entrar en la implicació exacta de Corella en la restitució d'aquests fragments, cal descartar absolutament la idea que la reedició del *Quart* partís directament del manuscrit original, per dos motius: ambdues edicions coincideixen en particulars solucions de *scripta*⁹³

⁹³ La segona edició respecta certes variants del scripta de la primera, sobretot en grafies que podrien ser susceptibles de canvi, com *quoçes* 'coces, guitxes' (H 5c; R 4d); *carrés* 'carrers' (H 5d; R 5a), *homeyés* 'homeiers, homicides' (H 6c; R 5b); *dengú* (H 9a; R 7b), *desitgs* (H 84a; R 66c), encara que, com veurem, la reedició en general regularitza grafies en base a una *koiné* implícita comuna entre els impressors valencians.

i sobretot perquè hi ha certes errades comunes en les dues edicions,⁹⁴ les quals són impossibles d'atribuir a l'atzar o, encara, d'imputar al manuscrit comú, de manera que sols s'expliquen si la segona impressió va partir de la *princeps*, qüestió, per un altre costat, habitual en aquests casos.⁹⁵

Per tant, la recuperació d'aquests passatges s'hagué de realitzar necessàriament per mitjà d'una comparació entre la *princeps* i el manuscrit original de Corella. La qüestió que cal dilucidar és si aquest manuscrit o alguna de les seues còpies estava en mans del mestre en teologia, i per tant va ser ell mateix l'encarregat d'assenyalar a l'impressor o al corrector les reincorporacions, o bé el va adquirir Albert –potser procedent de Vila– i va ser el mateix corrector de la segona impressió qui en va detectar les omissions. Per resoldre, cal acudir novament a les divergències entre la primera i la segona edició. En aquest sentit, he localitzat 130 diferències que donen compte, segons miraré de demostrar, de la mà examinadora del mestre en teologia en la reedició del *Quart*. La prova general que avala aquesta intervenció corellana en els casos reunits a continuació és que no són errors o males lliçons de la *princeps* que se solucionen en la segona edició, sinó variants que intenten millorar la comprensió de l'obra o opcions que responen a l'estil propi del nostre lletraferit. Fet i fet, les variants de la primera i de la segona edició tenen sentit complet i funcionen perfectament en cadascuna de les seues impressions. En veurem cinc grups: el primer, variants de la reedició més pròximes

⁹⁴ Apleguem els exemples detectats: «no era cosa justa *aquest* dos celerats [scelerats R] vixquessen [vixquesen R]» (H 7c; R 6b); «una ferventíssima [ferueutissima H] suor de sanch brollant del seu *cor* en terra abundantment corria» (H 12c; R 10b); «venien ab armes perquè *restir* poguessen si alguns volien obviar que no-l prenguessen» (H 14c; R 11d); «inclinà lo cap Jesús significant *lo* obediència» (H 77b; R 61b); «i·lls [hi·ls R] azaparellaven la vianda *e·lls* lavaven la roba» (H 80d; R 64a); «diu sant Agostí que après que del *smortment* tornà a reviuere» (H 81d; R 64d); «la sanch, que entorn de l'adorat *cor* hi en les altres parts interiors romania, donà tota quant [quand R] ab ferro ample de lança lo costat li obriren» (H 83d; R 66c); «fa germinar la militant e triümfant Sgleya de *rosees* de martres, de liris de vèrgens» (H 84a; R 66c); «als forats *dels* sues mans e peus aplicaré la mia boca» (H 84c; R 66d-67a); «senten lo teu adjutori tots *lo* qui la tua glòria celebren; ages [hages R] compassió dels afligits e miserables, e piadosa affectió [affectió R] als qui *peregrinan* en aquesta mísera vida» (H 163c, R 128b); «la deïtat [una deïtat R] més clarament que algú *de les* sants, ni a tots justats, a tu, Reyna de parahís, se mostra» (H 163d; R 128c); «en totes facultats e sciències, *fetilers*, sortilegos e nigromàntichs» (H 165b; R 129c); «recordem los béns *que·ls* Senyor nos dóna» (H 167b; R 131a); «e lo verger *e* delitós de parahís ternal [terrenal R] te doní en possessió per delitosa posada» (H 167c; R 131b); «soferí les *infàcies* miserables per fer-me semblant a tu» (H 167c; R 131b); «tendran fortitut [fortitud R] e força aquells ciutadans de la ciutat superna, tant que algun poder contrastar no·ls puga, e qualsevol pes *lo* serà fàcil per a poder-lo moure» (H 171b; R 134a).

⁹⁵ Ferrando (1999: 112) constata que «el treball de correcció i composició era tan costós que hom preferia fer les reedicions d'una obra a partir de la primera edició i no d'un text revisat adequadament. Resultava més fàcil, més còmode i més econòmic».

a la *Vita Christi* que les de la *princeps* i correccions de la primera edició en la segona per consulta amb l'original corellà; el segon, variants de la segona edició d'acord amb el *modus operandi* de Corella sobre l'obra llatina; el tercer grup el constitueixen modificacions de temps verbals, algunes amb rerefons teològic; el quart i cinqué revelen modificacions atenent a l'estil artitzat del lletraferit valencià.

Així doncs, en un primer bloc se situen aquelles discrepàncies motivades per una revisió de la *princeps* amb la *Vita Christi*, la qual cosa genera opcions més properes a l'obra ludolfina en la segona edició que no en la primera:

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>	<i>Vita Christi</i>
1	dels quals nova compassió, novelles affections, <i>noves</i> consolacions, e a la fi, un nou stament, attenyerà de contemplació excelsa (H 2b)	dels quals nova compassió, novelles affections, <i>dolces</i> consolacions, e a la fi, hun nou stament, attenyerà de contemplació excelsa (R 2b)	ex quibus novam compassionem, novum amorem, <i>novas</i> consolationes et per consequens novum quemdam <i>statum dulcedinis</i> susciperet (VC, 599a)
2	que són deu psalms e són scrits Ø cinquanta versos (H 77cd)	que són deu psalms e són scrits <i>cent</i> cinquanta versos (R 61c)	ubi sunt psalmi decem, et versus <i>centum</i> quinquaginta (VC, 670a)
3	la resurrecció del seu Senyor e de aquells qui ab ell resucitar devien <i>no s'allargaria</i> (H 79b)	la resurrecció del seu Senyor e de aquells qui ab ell resucitar devien <i>seria propinqua</i> (R 62d)	et quod resurrectio Christi et aliorum cum ipso resurgentium <i>erat propinqua</i> (VC, 672a)
4	molt induhí Centurió e los seus a la fe de la divinitat del Senyor e a la vera crehença la veu de Jesús <i>ab senyoria</i> alta, poderosa e <i>forçada</i> , ab la qual lo spirit trametia. [...] E axí, stimaren que era veu de <i>veritat</i> divina (H 80ab)	molt induhí Centurió e los seus a la fe de la divinitat del Senyor e a la vera crehença la veu de Jesús Ø alta, poderosa Ø, ab la qual lo sperit trametia. [...] E axí, stimaren que era veu de <i>potestat</i> divina (R 63c)	multos quidem istos ad fidem divinitatis Christi disposuit, quod cum clamore magno <i>sic potenter et dominative</i> spiritum dimisit. [...] Et ideo concluderunt quod esset factus <i>virtute</i> divina (VC, 673a)
5	considera, donchs, o tu, remut crestià!, qui <i>e-n quant grau és</i> aquest qui per tu en la creu penja, a la mort del qual totes les creatures <i>dolen</i> (H 80c)	considera, donchs, o tu, remut crestià!, qui <i>e quant és gran</i> aquest qui per tu en la creu penja, a la mort del qual totes les creatures <i>ploren</i> (R 63d)	considera ergo tu, homo redempte, quis <i>et quantus et qualis est</i> , qui pro te pendet in cruce; cujus transitum et coelum <i>luget</i> et terra (VC, 673b)
6	en los cruels açots <i>scampada</i> la sanch que prop lo cuyro tenia; la del seu venerable cap <i>scampada</i> en la dolorosa coronació de spines; la sanch de les venes quant ab grossos claus, <i>les mans e peus travessant</i> , a la creu lo clavaren (H 83d)	en los cruels açots <i>scampà</i> la sanch que prop lo cuyro tenia; la del seu venerable cap <i>scampà</i> en la dolorosa coronació de spines; la sanch de les venes quand ab grossos claus Ø a la creu lo clavaren (R 66bc)	Nam sanguinem intercutaneum <i>fudit</i> in flagellatione; et quidquid sanguinis habuisset in vertice et capite, <i>effusum fuit</i> in spinarum confossione; sanguinem vero venarum et nervorum, <i>fudit in manuum et pedum</i> conclavatione (VC, 676b)

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>	<i>Vita Christi</i>
7	què pot esser en mi de mort tan digne que per la sua mort <i>mia e per mi</i> lo Senyor no Ø perdone? (H 84b)	què pot esser en mi de mort tan digne que per la sua mort Ø lo Senyor no <i>u</i> perdone? (R 66d)	quid tam ad mortem, quod non Christi morte salvatur? (VC, 677a)
8	moralment, Josef, qui és interpretat «crexent», significa lo cristià <i>crehent</i> virtuosos actes (H 86a)	moralment, Josef, qui és interpretat «crexent», significa lo cristià <i>creixent</i> en virtuosos actes (H 68a)	per Joseph, qui interpretatur accrescens, significabatur persona <i>crescens</i> in virtutibus (VC, 678a)
9	en <i>noves e mundes</i> teles de li lo emboliquen (H 88a)	en <i>mundes e noves</i> teles de li lo emboliquen (R 69d)	et involverunt illud in sidone <i>munda</i> (VC, 681a)
10	Diu sant Agostí que totes les angèliques jerarchies les obsèquies del Senyor cantaven hi portaven <i>a totes</i> al plant de la dolorosa Mare (H 88b)	Diu sant Agostí que totes les angèliques jerarchies les obsèquies del Senyor cantaven hi portaven <i>acorts</i> al plant de la dolorosa Mare (R 70a)	Tunc, ut ait Augustinus, illius exsequias angelorum millia millium decantabant; [...] illi cantabant <i>laudes</i> , sed Maria dabat gemitus et suspiria cordis (VC, 681b)
11	o, quina alegria tots los celestials òrdens alegrava, pensant que tenien Reyna en la qual hi per la qual speraven del Rey atényer <i>gràcies</i> (H 162a)	o, quina alegria tots los celestials òrdens alegrava, pensant que tenien Reyna en la qual hi per la qual speraven del Rey atényer <i>gràcia</i> (R 127a)	crediderim omnes illius patriae cives festiviori solito, et sublimioris decoris nitore ad adventum matris Domini sui praeparari, ac nova quadam et ineffabili jocunditatis <i>gratia</i> (VC, 761b)
12	ab hun spantable ímpetu <i>pendran tots los dampnats aquelles fumoses flames, e devallar-los-ha dins los abissos ab Sathanàs</i> , mesclats ab ells innumerables dimonis (H 168b)	ab hun spantable ímpetu, <i>aquelles fumoses flames pendran los damnats ab Sathanàs, hi devallar-los-ha en los abissos</i> , mesclats ab ells innumerables dimonis (R 131d)	antiquus hostis diabolus, bellua videlicet crudelis et fortis, in medium captivus deducetur, <i>et cum suo corpore, id est cum reprobis omnibus aeternae gehennae incendiis mancipabitur</i> (VC, 768b)
13	e cascú tant del bé de l'altre com del seu propi se alegra, per lo vinde de amor e caritat que entre si e ab Déu los liga. Seran tots un cors per amor e concòrdia <i>units al cap, Jesús, Déu e Senyor, ciutadans de parahís</i> ; tots se conexeran, tots se amaran; les entràmenes del cors e de la ànima dels uns als altres clarament seran manifestes (H 170a)	e cascú tant del bé de l'altre com del seu propi se alegra, per lo vinde de amor e caritat que entre si e ab Déu los liga. Seran tots hun cors per amor e concòrdia Ø; tots se conexeran [conexaran R], tots se amaran; les entràmenes del cors e de la ànima dels huns als altres clarament seran manifestes (R 133b)	in tantum namque gaudebit quisque de bono alterius, quantum de bono proprio; quod tamen intelligendum est non de gaudii intentione, sed de gaudiorum numero. Ibi etiam singuli a singulis cognoscentur, et videbit unusquisque cogitationes alterius prout vult (VC, 771a)
14	ab la pensa en los inferns devalle, e allí considere e mire les penes acerbíssimes <i>que los qui allí són pasen hi als que y vendran speren</i> (H 172b)	ab la pensa en los inferns devalle, e allí considere e mire les penes acerbíssimes <i>que-ls miserables damnats eternament passen</i> (R 135a)	mente in infernum descendam, et poenas <i>peccatoribus paratas</i> considerans et meditans (VC, 774a)
15	digam ab lo psalmista: «Làgremes són Ø lo meu pa de nit e de dia» (H 172d)	digam ab lo psalmista: «Làgremes són <i>a mi</i> lo meu pa de nit e de dia» (R 135b)	ut sint <i>tibi</i> lacrymae tuae panes die ac nocte (VC, 774a)

Algunes de les variants són clarament restitucions de mots o correccions de lliçons deteriorades de la *princeps*, les quals, tot i que tenen sentit ple en la primera edició per a un lector qualsevol, van ser detectades pel qui va elaborar el *Cartoixà* —d'altra banda, tan solament ell posseïa la facultat de descobrir-les—, el qual, en llegir la impressió, va notar que no casaven bé amb el context, acudí a la *Vita Christi* o al seu treball, i va esmenar formes de la primera edició o n'incorporà, com els casos [2], [4], [8], [10] i [15]. En altres ocasions, la consulta amb l'original llatí motiva una modificació que precisa la forma o l'estil en la reedició, com ocorre en [1]⁹⁶, [3], [9]⁹⁷ i [11]. Encara, hi ha altres variants que eliminen de la *princeps* complements i sintagmes que no apareixen en la *Vita Christi* i que Corella havia agregat de mà pròpia a la primera edició, així que les supressions acosten la reedició del *Quart* a l'original llatí, com els exemples [7], [13] i [14]. També a la vista de l'obra llatina, Roís de Corella desplaça certs elements per especificar millor el sentit global del text valencià, la qual cosa provoca una convergència amb la *Vita Christi*, com en [5], [6] i [12]⁹⁸. Cal subratllar novament que aquests darrers exemples menen a una dimensió en què el mestre en teologia, ell mateix, capficat en la revisió de la primera edició del *Quart*, davant d'algunes solucions que li plantegen dubte, acudeix a l'original llatí per trobar la solució. És impossible, i no documentat fins ara, pensar que la tasca d'un mer corrector d'impressió arribe fins comparar un original llatí amb la versió que en resulta per reeditar-lo.

En un segon grup s'engloben aquelles variants de la segona edició del *Quart* respecte de la primera que s'allunyen, contràriament al grup anterior, de la *Vita Christi*. La separació d'aquestes variants quant a l'obra llatina podria considerar-se com un procés de deturpació textual respecte de la *princeps*, la qual mantindria més fidelitat amb l'obra ludolfina. Aquesta consideració, la lleialtat envers el text llatí, però, no va ser en absolut una prioritat per a

⁹⁶ En el cas [1], a simple vista sembla que la reedició s'aparta de la *Vita Christi* amb l'ús de l'adjectiu *dolces*. No obstant, en llegir el text llatí, s'aprecia la voluntat de Corella per recuperar amb aquest adjectiu el sintagma «statum dulcedinis» i per tant matisar, substituint-lo, l'adjectiu *noves*, més proper a l'obra ludolfina.

⁹⁷ En el cas [9], el canvi en el doblat ve motivat perquè el mestre en teologia s'adona que l'adjectiu que apareix en el verset evangèlic (Mt 27, 59) és *munda*, i li dona prioritat.

⁹⁸ El cas de [12] és paradigmàtic de l'acostament a l'obra llatina, atés que el matis expressat en la reedició del *Quart* és justament el que s'expressa en la *Vita Christi*: Satanàs és retornat a l'infern amb els condemnats, i no el que hi ha en la *princeps*: els condemnats van a l'infern, on es troba Satanàs. Cal sumar també a aquest llistat un cas posterior, el [62], en què Corella modifica de la primera edició «de seguretat» per «segura vida» en la reedició seguint l'original llatí: «Itaque cum *tua vita* perpetuo duret [...] et haec omnia tibi habenti, *securitas*» (VC, 773a).

Corella, tot el contrari: la característica principal del *Cartoixà* és l'absoluta llibertat amb què versiona la *Vita Christi* del monjo alemany (§ 2.4.2. De la *Vita Christi* al *Terç del Cartoixà*: tècniques d'adaptació), tret que continua operant en la revisió de la segona edició. Aquest tipus de modificacions donen àdhuc no poques pistes sobre els passos que seguia el mestre en teologia sobre l'original llatí: una vegada realitzada la versió des de l'obra llatina, Corella rellegia el text resultant, i sobre aquest, deixant de banda la *Vita Christi*, el millorava usant unes determinades tècniques retòriques a fi d'assolir l'estil que volia transferir a la seua obra; en el cas que ens ocupa, com he comentat, el text que calia optimitzar fou el de la *princeps*. D'altra banda, no és estrany que aquest siga el grup de variants més nombrós, atés que respon a una dinàmica de treball profusament practicada al llarg de l'obra valenciana i que aplica, com és lògic, a la labor de reedició d'una part d'aquesta mateixa obra:

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>	<i>Vita Christi</i>
16	«si ensemps sofríu ab mi, <i>ensemps regnareu ab mi</i> ». E no solament en lo cor, mas en lo cors és mester lo cristià per Jesús sofira (H 3ab)	«si ensemps sofríu ab mi Ø»; e no solament en lo cor, mas en lo cors és mester lo cristià per Jesús sofira (R 2d-3a)	si compatimini, <i>et conregnabitis</i> ; sed non solum corde, verum etiam corpore compatiendum est Christo (VC, 600a)
17	desijava saber una devota reclusa <i>matrona</i> del Senyor lo nombre de les sues nafres (H 3d)	desijava saber una devota reclusa Ø del Senyor lo nombre de les sues nafres (R 3d)	cuidam etiam seni <i>matronae</i> reclusae multitudinem et numerum omnium vulnerum Christi scire cupienti (VC, 600b)
18	la sua pasió [...] considerem, per alegrar-nos de la redemptió humana, de la restauració de natura angèlica, de la sperança que tenim mirant-lo <i>tan clement en</i> la sua clemència (H 7ab)	la sua passió [...] considerem, per alegrar-nos de la redempció humana, de la restauració de natura angèlica, de la sperança que tenim mirant Ø la sua clemència (R 6a)	<i>Quarto</i> , consideremus eam ad exultandum. Exultare in ea debemus de redemptione humana, restauratione angelica <i>et clementia divina</i> (VC, 604b)
19	pres lo Senyor aquesta por e tristícia per moltes <i>rahons</i> (H 8c)	pres lo Senyor aquesta por e tristícia per moltes <i>causes</i> (R 7a)	assumpsit autem Christus istum pavorem et tristitiam propter <i>plura</i> (VC, 606a)
20	diu «si és possible», referint-ho igualment a la potència e a la justícia, que, ab tot que sia omnipotent, infinit, totpoderós, emperò no vol <i>poder</i> , perquè és perfectament just, sinó lo que justícia ordena (H 9d-10a)	diu «si és possible», referint-ho igualment a la potència e a la justícia, que, ab tot que sia omnipotent, infinit, totpoderós, emperò no vol Ø, perquè és perfectament just, sinó lo que justícia ordena (R 8a)	quia autem dicit: si possibile est, ad potentiam Dei pariter et justitiam refert, quoniam quantum ad justitiam ejus qui non solum potens est, sed etiam justus, non sunt possibilia nisi ea quae justa sunt (VC, 607a)

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>	<i>Vita Christi</i>
21	ab tot que·l sperit sia prompte, la carn és malalta, <i>e plena de son e de perea</i> , que envides pot sostenir que ab tu una hora vetle (H 11a)	ab tot que·l sperit sia prompte, la carn és malalta, Ø que envides pot sostenir que ab tu una hora vetle (R 9a)	quia licet spiritus promptissimus sit, caro tamen infirma est, <i>et tota pigra et tota somnolenta</i> , nec potest sustinere ut vix per unam horam perfecte tecum vigilet (VC, 608a)
22	<i>diu sant Crisòstom</i> : Ací mostra que de tot ab la voluntat de Déu és concorde (H 11a)	Ø Ací mostra que de tot ab la voluntat de Déu és concorde (R 9a)	ostendit hic, <i>ut ait Chrysostomus</i> , quoniam valde concordat voluntati Dei (VC, 608a)
23	siam en nostra oració axí atents, <i>fervents</i> e devots que, transportats en la passió del Senyor, axí sue sanch lo cor nostre (H 13b)	siam en nostra oració axí atents Ø e devots que, transportats en la passió del Senyor, axí sue sanch lo cor nostre (R 9d)	quod et nos in oratione debemus ita esse intenti <i>et fervidi, ut ex vehementia intentionis, et fervore devotionis</i> , sudemus quasi sanguinem per configurationem passionis Christi (VC, 610a)
24	prostrat en terra, axí·l prega com un pobrellet dejecte home <i>del poble</i> (H 13d)	prostrat en terra, axí·l prega com hun pobrellet dejecte home Ø (R 11a)	prostratus tamen Deum orat, et tanquam quilibet <i>de populo</i> homunculus (VC, 610b)
25	lo Senyor sedeja la salut nostra, <i>per la qual set fon content gustar fel e vinagre</i> , per donar-nos exemple que <i>la salut nostra, que és la vida eterna</i> , no la podem atényer si no gustam amargor en la present vida (H 75c)	lo Senyor sedeja la salut nostra, <i>que fon content gustar fel e vinagre</i> per donar-nos exemple que Ø la vida eterna no la podem atényer si no gustam amargor en la present vida (R 60a)	quanto desiderio Salvator noster salutem nostram sitivit, <i>pro qua</i> etiam acetum cum myrrha et felle accipere non dedignatus fuit, ad ostendendum quod <i>non salutem, quae est vita aeterna</i> , consequi valeamus, nisi prius amaritudinem vitae praesentis gustemus (VC, 668b)
26	novenament, per música, ab cants hi tenors de vergonyoses blasfèmies <i>blasfemar non cessaren</i> (H 76b)	novenament, per música, ab cants hi tenors de vergonyoses blasfèmies Ø (R 60c)	Ø
27	la suma de tot és feta; <i>acabat és</i> : la obra de la mia passió e de la mia obediència és acabada (H 76c)	la suma de tot és feta Ø ; la obra de la mia passió e de la mia obediència és acabada (R 60d)	recolligit ea simul in unam summam, et obtulit ea Deo Patri, dicens: « <i>Consummatum est</i> ». Quasi diceret : Consummatum est opus obedientiae (VC, 669b)
28	stant lo Senyor en la creu, lo diable vench <i>hi s'acostà</i> cercant e mirant si alguna cosa de pecat Ø en ell trobaria (H 78b)	stant lo Senyor en la creu, lo diable vench Ø cercant e mirant si alguna cosa de pecat <i>hi culpa</i> en ell trobaria (R 62a)	Domino in cruce passo, diabolus, quo procurante crucifixus erat, <i>advenit</i> , quaerens si quid peccati in ipso inveniret (VC, 671a)

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>	<i>Vita Christi</i>
29	rompen-se les pedres quant lo cor del peccador de pedra se mol e-s trenca per <i>contrició de sos pecats</i> (H 79d)	rompen-se les pedres quand lo cor del peccador de pedra se mol e-s trenca per contrició [pertrició en R] <i>de les sues culpes</i> (R 63ab)	petrae enim scissae sunt, ad designandum quod corda lapidea et dura, per dolorem contritionis, et intimae compassionis scindi debent (VC, 672b)
30	no cregué per ço que los seus ulls miraven, mas per lo que les sues orelles hoïren. Diu sant Pau: «La fe en nosaltres <i>per la hoïda entra</i> , e lo que hoïm és per la paraula de Jesús» (H 80b)	no cregué per ço que los seus ulls miraven, mas per lo que les sues orelles hoïren. Diu sant Pau: «La fe en nosaltres <i>entra per les orelles</i> , e lo que hoïm és per la paraula de Jesús» (R 63c)	non autem credidit ex eo quod vidit, sed ex eo quod audivit: quia fides est <i>ex auditu</i> , auditus autem per verbum Christi (VC, 673a)
31	lo primer, que nosaltres, morts al món hi als pecats, crucificats ab Jesús, devem [deuen H] esser ferits <i>de la lança de caritat</i> , axí com <i>diu la esposa</i> en los Càntichs: « <i>Só nafrada de caritat</i> ». De aquesta <i>lança</i> de caritat <i>demanava</i> sant Agostí <i>que-l seu cor fos nafrat</i> , dient: «Senyor, per aquelles salutíferes nafres tues <i>que en la creu per la nostra salut has sofert</i> , de les quals emanà aquella <i>preciosa sanch</i> ab la qual som remuts del nostre cativeri, suplich-te, Senyor, que nafres la mia ànima peccadora per la qual te ha plagut <i>morir</i> . [...] <i>Travessa</i> lo cor ab la [lo H] sageta de la <i>tua amor</i> perquè la mia ànima diga: “De la caritat del Senyor só nafrada”, e perquè de aquesta mia nafra <i>de la amor tua</i> làgremes dia e nit del meu nafrat cor brollen» (H 83a)	lo primer, que nosaltres, morts al món hi als peccats, crucificats ab Jesús, devem esser ferits <i>per amor de aquesta lança</i> , axí com <i>la esposa planyent diu</i> en los Càntichs: « <i>De caritat só nafrada</i> ». De aquesta <i>nafra</i> de caritat <i>demana</i> sant Agostí <i>al Senyor que-l nafre</i> , dient: «Senyor, per aquelles salutíferes nafres tues, Ø de les quals emanà aquella <i>sanch preciosa</i> ab la qual som remuts del nostre cativeri, suplich-te, Senyor, que nafres la mia ànima peccadora per la qual te ha plagut <i>donar la tua vida</i> . [...] <i>Travessa'm</i> lo cor ab la sageta de la <i>amor tua</i> perquè la mia ànima diga: “De la caritat del Senyor só nafrada”, e perquè de aquesta mia nafra Ø làgremes dia e nit del meu nafrat cor brollen» (R 65d)	limum est, quod nos cum mortui fuerimus cum Christo, scilicet mundo et peccatis, tunc debemus et lanceari cum Christo, <i>cuspile videlicet charitatis</i> , sicut anima illa se lanceatam gloriabatur, quae dicebat: «Vulnerata charitate ego sum». Hac etiam amoris <i>lancea, cor suum perforari</i> Augustinus <i>petiit</i> , dicens: «Rogo te, Domine, per illa salutifera vulnera tua, <i>quae passus es pro salute nostra in cruce</i> , ex quibus emanavit ille pretiosus sanguis quo sumus redempti, vulnera hanc animam meam peccatricem pro qua etiam <i>mori</i> dignatus es. [...] Confige cor meum jaculo tui amoris, ut dicat tibi anima mea: “Charitate tua vulnerata sum”; ita ut ex ipso vulnere <i>amoris tui</i> uberrimae fluant lachrymae die ac nocte» (VC, 675b)
32	ha dit lo evangelista, no que lo costat del Senyor fos nafrat <i>per la lança</i> , mas <i>que fon ubert</i> , per mostrar que allí era la porta de nostra vida (H 83b)	ha dit lo evangelista, no que lo costat [castat R] del Senyor fos nafrat, <i>mas ubert ab lança; obrir és propi no de nafra, mas de porta</i> , per mostrar que allí era la porta de nostra vida (R 65d-66a)	vigilanti verbo Evangelista usus est, ut non diceret: <i>latus</i> ejus percussit, aut vulneravit, aut quid aliud; sed, aperuit, ut innuat, quod ibi quodammodo ostium vitae apertum est (VC, 675b)
33	en la ubertura, <i>Senyor</i> , del teu costat has ubert als teus elets la porta de vida (H 83c)	en la obertura Ø del teu costat has ubert als teus elets la porta de vida (R 66ab)	Haec porta tua, <i>Domine</i> , justi intrabunt in eam (VC, 676a)

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>	<i>Vita Christi</i>
34	mira e contempla quantes vegades huy a la Senyora nostra, dolçor de nostra vida, li són fallits los <i>sentiments hi</i> sperits de vida (H 83c)	mira e contempla quantes vegades huy a la Senyora nostra, dolçor de nostra vida, li són fallits los Ø sperits de vida (R 66b)	Ø
35	per què tu, ingrát, te lunyes de mi? Acosta't a mi e yo acceptar-t'è e levar-t'è a mi Ø (H 83d)	per què tu, ingrát, te lunyes de mi? Acosta't a mi e yo acceptar-t'è e levar-t'è a mi <i>perquè m'abraces</i> (R 66b)	et tu divideris a me? Convertere a me, et ego suscipiam te (VC, 676b)
36	leva't, ànima devota! Si es[t] coloma simple, fes lo teu niu en lo forat de la pedra <i>del seu costat</i> (H 84a)	leva't, ànima devota! Si es[t] coloma simple, fes lo teu niu en lo forat de la pedra <i>que és la sua ampla nafra</i> (R 66c)	surge ergo, amica Christi, esto sicut columba nidificans in summo ore foraminis (VC, 676b)
37	la tua ànima los <i>ferocícims</i> leons no la puguen pendre (H 84ab)	la tua ànima los <i>feroces</i> leons no la puguen pendre (R 66d)	et ora leonum evadere (VC, 676b)
38	o, <i>misericiordiós</i> Senyor! (H 84c)	o, <i>piadós</i> Senyor! (R 67a)	Ø
39	perquè senta hi experimente aquella <i>dolorosa compassió a tu, per mi crucificat</i> , que sentí la piadosa innocent Mare tua (H 86c)	perquè senta hi experimente aquella <i>compassió dolorosa</i> Ø que sentí la piadosa innocent Mare tua (H 86c)	Deum meum <i>pro me crucifixum et mortuum</i> , compassionis affectum experiar, quem innocens mater tua (VC, 679a)
40	e quant a tu plàcia, de aquest miserable cors <i>cobres</i> la <i>mia</i> ànima que tu, Senyor, me has donada (H 87a)	e quand a tu plàcia, de aquest miserable cors <i>prengues</i> la Ø ànima que tu, Senyor, me has donada (H 68d)	sed cum tibi placuerit ab hoc corpusculo <i>repetere</i> animam quam dedisti (VC, 679b)
41	és stada contenta liurar lo unigènit Fill teu e seu a la mort per redempció de natura humana, <i>hi ara, si tu vols, a si mateixa</i> (H 87c)	és stada contenta liurar lo unigènit Fill teu e seu a la mort per redempció de natura humana, <i>y a si mateixa, si tu vols que muyra</i> (R 69b)	Ø
42	ab dolor e plant de tal figura que tots ensemps ploraven mirant lo seu plorar, <i>dolre</i> e tots los seus actes (H 88a)	ab dolor e plant de tal figura que tots ensemps ploraven mirant lo seu plorar Ø e tots los seus actes (R 69d)	Ø
43	diu <i>sant Crisòstom</i> que fon misteri de la divina providència que fos nou lo sepulcre, perquè no-s pogués dir que no era ell lo qui resucitava. Diu <i>sant Agostí</i> : «Axí com en lo immaculat ventre de la verge Mare sua, axí en aquest sepulcre, ans ni après, no y stigué altre» (H 88bc)	diu <i>sant Agostí</i> que fon misteri de la divina providència que fos nou lo sepulcre, perquè no-s pogués dir que no era ell lo qui resucitava. Diu <i>sant Crisòstom</i> : «Axí com en lo immaculat ventre de la verge Mare sua, axí en aquest sepulcre, ans ni après, no y stigué altre» (H 88bc) (R 70a)	dispensative autem in novo ponitur monumentum ubi nullus positus erat: ut, <i>secundum Ambrosium et Chrysostomum</i> , non alius qui cum eo jaceret, surrexisse a perfidis diceretur; vel <i>secundum Augustinum</i> , sicut in Mariae virginis utero nemo ante illum, nemo post illum conceptus est (VC, 681b-682a)
44	tots los qui les hoÿen desijaven ensemps ab son fill <i>romandre</i> en lo sepulcre (H 88d-89a)	tots los qui les ohien desijaven ensemps ab son fill <i>restar</i> en lo sepulcre (R 70b)	Ø

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>	<i>Vita Christi</i>
45	diu sant Agostí: «Del santíssim cors de la perpètua verge <i>Maria</i> » (H 160c)	diu sant Agostí: «Del santíssim cors de la perpètua verge <i>Mare</i> » (R 125d)	de hoc Augustinus [...] dicit, non tamen asserendo: «De sanctissimo corpore perpetuae virginis <i>Mariae</i> » (VC, 759b)
46	si tant nos plau la sua glòria, la sua virtut nos plàcia, que treballem <i>imitar</i> les sues obres (H 161c)	si tant nos plau la sua glòria, la sua virtut nos plàcia, que treballem <i>seguir</i> les sues obres (R 126c)	propterea quaecumque virgo sibi ab ipsa optat praemium, et implorat auxilium, debet <i>imitari</i> exemplum (VC, 760b)
47	és pujada la nostra Senyora, arbre de vida, al loch d'on totes les gràcies <i>devallen</i> , de hon nos envia <i>les gràcies</i> que son fill <i>li</i> atorga (H 161c)	és pujada la nostra Senyora, arbre de vida, al loch d'on totes les gràcies <i>que li demanam</i> nos envia, que son fill <i>les hi</i> atorga (R 126c)	illo enim ascendit fructus terrae sublimis, unde <i>data optima descendunt</i> . Ascendens in altum virgo sancta Maria, dabit ipsa quoque dona hominibus (VC, 761a)
48	acollí, donchs, la verge donzella a son Déu [...] en lo seu verge immaculat ventre, castell de virginitat [...]; acull huy lo fill a la senyora Mare en la més alta <i>torre</i> del cel imperi; no y havia loch <i>més ni</i> tan digne en lo món com lo tàlem hon la verge Senyora acollí a Déu (H 161d)	acollí, donchs, la verge donzella a son Déu [...] en lo seu verge immaculat ventre, castell de virginitat [...]; acull [acullí R] huy lo fill a la senyora Mare en la més alta <i>cambra</i> del cel imperi; no y havia loch Ø tan digne en lo món com lo tàlem hon la verge Senyora acollí a Déu (R 126d)	quem enim in castellum hujus mundi intrantem prius ipsa susceperat, ab eo suscipitur hodie sanctam ingrediens civitatem. [...] Nec in terris locus <i>dignior</i> virginalis uteri templo, in quo Dei Filium Maria suscepit (VC, 761a)
49	o, benigne, humil, <i>piadosa</i> , luminosa (H 162d)	o, benigne, humil, <i>misericorde</i> , luminosa (R 127c)	Ø
50	vestida del sol la verge <i>Senyora</i> Mare, seu en la cadira (H 162b)	vestida del sol la verge Ø Mare, seu en la cadira (R 127b)	Ø
51	o, nom ple de <i>sagraments e misteris!</i> (H 162d)	o, nom ple de <i>sagrats misteris!</i> (R 127c)	nomen gravidum <i>sacramentis et divinis plenum mysteriis!</i> (VC, 763a)
52	per los mèrits de la sua verge Mare, que tant ama <i>hi stima</i> , la qual per nosaltres ho demana (H 163a)	per los mèrits de la sua verge Mare, que tant ama Ø, la qual per nosaltres ho demana (R 127d)	invocato autem nomine matris suae, etsi merita invocantis non merentur, merita matris intercedunt, ut exaudiatur (VC, 763b)
53	allí serà la sua mort, d'on lo Senyor se'n pujà a la <i>vida eterna</i> (H 165cd)	allí serà la sua mort, d'on lo Senyor se'n pujà <i>al cel imperi</i> (R 129d)	ibi namque peribit, unde Dominus ascendit (VC, 766a)
54	ressucitaran los mals diformes [...], serà tan abominable lo cors del dampnat miserable <i>que se spantarà la trista ànima que entrar en tal cors sia forçada</i> , que més lo volguera pudent e menjat de vèrmens (H 166a)	resucitaran los mals diformes [...], serà tan abominable lo cors del damnat miserable <i>que del seu cors se spantarà la trista ànima</i> , y més lo volguera pudent e menjat de vèrmens (R 130a)	etenim mali surgent deformes [...] tam ignominiosum erit corpus peccatoris, quod anima <i>resumens ipsum</i> stupebit quando illud videbit, [...] et vellet potius habere tale corpus quale erat, quando dimidium comestum fuit a vermibus (VC, 766b)

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>	<i>Vita Christi</i>
55	tostemps me <i>par</i> que les mies orelles senten lo so de aquella terrible veu (H 167a)	tostemps me <i>sembla</i> que les mies orelles senten lo so de aquella terrible veu (R 131a)	semper <i>videtur</i> in auribus meis sonare illa vox terribilis (VC, 768a)
56	entrí dins lo clos immaculat ventre de Maria verge, sens ofendre ni en la entrada ni en la exida los liris <i>de la virginitat sua; e exint</i> dels seus virginals tàlems, fon lo meu breç un pesebre (H 167c)	entrí dins lo clos immaculat ventre de Maria verge, sens ofendre ni en la entrada ni en la exida los liris Ø dels seus virginals tàlems; fon lo meu breç hun pesebre (R 131b)	virginalem uterum, sine dispendio virginitatis, pariendus introivi; in praesepio expositus (VC, 768b)
57	tercerament, que puyx <i>les creatures</i> seran stades spill, en lo qual los hòmens tant temps lo Senyor <i>mirat avien</i> , que après de tants anys se netege, <i>que</i> romanga <i>luent</i> , net e monde; no que <i>per conexença del</i> Senyor mester <i>los sia</i> , puyx la <i>sua</i> deytat clarament vehen, en la qual totes les creatures miren, mas <i>per una jocunditat dels senys exteriors</i> , perquè a la intel·lectual visió beatífica encara s'i ajuste goig de alegre vista (H 168cd)	tercerament, que puyx Ø seran stades spill, en lo qual los hòmens tant temps lo Senyor <i>miraren</i> , que après de tants anys se netege <i>perquè</i> romanga Ø net hi monde; no que <i>per a conèixer lo</i> Senyor mester <i>sien</i> , puyx la Ø deitat clarament vehen, en la qual totes les creatures miren, mas Ø perquè a la intel·lectual visió beatífica encara s'i ajuste goig de alegre vista (R 132b)	tertio, ut totus mundus per hoc speculum Deum cognoscat. Unde oportet in futuro speculum purgari, et meliorari, quia in pulchritudine creaturarum amplius resultat species Creatoris. Hoc autem non erit ad necessitatem, ut Deus per creaturas videatur sicut modo; sed ad jocunditatem, ut <i>videlicet jocunditati</i> visionis intellectualis, addatur delectatio visionis sensibilis (VC, 769b)
58	tenen per sa culpa perduda, de tot bé hi de remey <i>ni</i> descans <i>de mal</i> , tota sperança (H 169b)	tenen per sa culpa perduda, de tot bé y de remey <i>hi</i> descans Ø, tota sperança (R 132c)	Ø
59	res no li empacha, ans <i>passa sens dificultat qualsevol altre cors, sens</i> que no pert la distinció (H 170d)	res no li empacha, ans <i>sens dificultat alguna passa</i> , que no perd la distinció (R 133d)	<i>quia potest illud penetrando subintrare</i> , manente distinctione dimensionum corporis utriusque (VC, 772a)
60	de aquest goig, lo qual és en l'ànima <i>santa</i> , ne resulta al cors una special gentilea (H 171a)	de aquest goig, lo qual és en l'ànima Ø, ne resulta al cors una special gentilea (R 134a)	Ø
61	però no són menors los <i>que diré</i> que a la ànima sguarden (H 171c)	però no són menors los Ø que a la ànima sguarden (R 134b)	

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>	<i>Vita Christi</i>
62	no és molt que la voluntat dels sants <i>de la tua</i> no discrepe, <i>que</i> la de nostre Senyor Déu ab la <i>tua</i> serà concorde; <i>que axí com tu voldràs tot lo que ell vol, axí ell, infinit Bé [bo H], vol tot lo que los sants volen</i> , que lo cap no pot de les sues parts esser discorde. [...] E axí, serà <i>omnipotent</i> tenint lo Omnipotent en tot a la sua voluntat concorde. Donchs, <i>a tanta potència</i> , ¿pot-li fallir honor e fama? <i>E de seguretat tendrà fallença</i> , tenint lo <i>omnipotent</i> Creador ab tots los sants per valença? (H 171cd)	no Ø molt que la voluntat dels sants <i>entre ells</i> no discrepe, <i>puix</i> la de nostre Senyor Déu ab la <i>sua</i> serà concorde, Ø que lo cap no pot de les sues parts eser discorde. [...] E axí, serà <i>poderós de gran potència</i> tenint lo Omnipotent en tot a la sua voluntat concorde. Donchs, <i>a tan gran poder</i> , ¿pot-li fallir honor e fama <i>hi segura vida</i> tenint lo Ø Creador ab tots los sants per valença? (R 134bc)	erit itaque tanta in cunctis concordia, ut in nullo <i>sentias</i> aliquem discrepare ab eo, quod <i>te constiterit</i> velle. [...] Ipsa Dei voluntas non erit a tua diversa, sed sicut tu quod ille, ita et ille in cunctis quod tu. Caput namque a suo corpore quomodo discreparet? [...] <i>Omnipotens</i> igitur eris tuae voluntatis, quoniam <i>ipsum Omnipotentem</i> habebis in omnibus concordantem tuae voluntati. [...] Itaque cum haec tibi tanta <i>potestas</i> affuerit, honor concedens potestati minime deerit. [...] Itaque cum tua vita perpetuo duret, <i>in illa vita</i> ; et haec omnia tibi habenti, <i>securitas</i> quoque ea amplius non perdeni certo arriserit (VC, 773a)
63	e axí com per la <i>sapiència</i> tot lo que-ls sants entenen e saben tots los torna en amor, jocunditat e alegria (H 171d)	e axí com per la <i>glòria</i> tot lo que-ls sants entenen e saben saben tots los torna en amor, jocunditat e alegria (R 134c)	<i>de sapientia</i> [...] nisi quia sicut justis erit in gaudium et honorem (VC, 773b)
64	axí com en lo regne dels cels hi ha mansions moltes <i>e diverses</i> (H 172a)	axí com en lo regne dels cels hi ha mansions moltes <i>hi distintes</i> (R 134d)	sicut in regno coelesti mansiones multae sunt, id est <i>differentiae</i> praemiorum (VC, 773b)
65	ab certa veritat escrita hi en aquest libre declarada, <i>postil·lada</i> , segons los sants doctors la exponen (H 172c)	ab certa veritat escrita y en aquest libre declarada Ø segons los sants doctors la exponen (R 135b)	Ø
66	suant suor sanguínea, venut <i>per tres diners</i> , trahit per avarícia (H 173b)	suant suor sanguínea, venut <i>en preu no de gran vàlua</i> , trahit per avarícia (R 135d)	sudorem sanguinis emittentem, <i>triginta argenteis</i> venditum, osculo traditum (VC, 774b)
67	totes aquestes penes has sofert per nosaltres, la contemplació de les quals en la nostra ànima goig, [...] engendra <i>e augmenta</i> . Qui no <i>s'alegrarà</i> , qui no sperarà mirant lo seu Creador [...] tan dures e cruels dolors e Ø penes aja sofert per nosaltres? (H 173c)	totes aquestes penes has sofert per nosaltres, la contemplació de les quals en la nostra ànima goig [...] engendra Ø. Qui no <i>s'alegra</i> , qui no sperarà mirant lo seu Creador [...] tan dures e cruels dolors e <i>amargues</i> penes haja sofert per nosaltres? (R 135d-136a)	haec omnia formant <i>et adaugent</i> magis ac magis exultationem [...]. Quis enim non <i>laetetur et exultet</i> , quis non supra modum jocundetur atque gratuletur, videns Conditorem suum, [...] sed tuam dura tamque <i>indigna</i> sustinuisse? (VC, 774b)
68	pensa que li parles, que li respons, [...], ab ell <i>stats</i> , ab ell paseges (H 173c)	pensa que li parles, que li respons, [...], ab ell <i>reposes</i> , ab ell paseges (R 136a)	Ø

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>	<i>Vita Christi</i>
69	no-s <i>streny ni</i> minva en les angústies, no-s pert en fretura (H 173d)	no-s Ø minva en les angústies, no-s perd en fretura (R 136ab)	inter angustias non <i>arctatur</i> , inter pressuras non opprimitur (VC, 775a)
70	és oli que dóna lum, dóna vianda e uncta; és lum, <i>menjar e</i> medecina (H 174a)	és oli que dóna lum, dóna vianda e unta; és lum, <i>vianda e</i> medicina (R 136b)	olei quod lucet, pascit, ungit [...]. Lux est, <i>cibus est</i> , medicina est (VC, 775a)
71	si algú stà comprés de dolor e tristícia, e dins lo seu cor lo nom de Jesús pensa, totes <i>les tenebres de dolor e tristícia</i> <i>bandejarà</i> de la sua pensa (H 174b)	si algú stà comprés de dolor e tristícia, e dins lo seu cor lo nom de Jesús pensa, totes <i>les dolors</i> <i>bandeja</i> de la sua pensa (R 136c)	tristatur aliquis vestrum? Veniat in cor Jesus, et inde saliat in os; et ecce ad exortum nominis lumen nubilum omne diffugit, redit serenum (VC, 775a)

Una de les tècniques principals usades per Roís de Corella sobre la *Vita Christi* és l'abreujament o l'omissió del text llatí que el mestre en teologia considera redundant o poc important, per simplificar-lo i que esdevinga més senzill (§ 2.4.2. De la *Vita Christi* al *Terç del Cartoixà*: tècniques d'adaptació), la *brevitas*, materialitzada en els casos anteriors de diverses maneres. La més evident és la reducció d'alguns passatges, amb implicacions en el pla semàntic i també sintàctic, com en [25], [31], [39], [47], [51], [54], [56], [57], [59], [62] i [71]. Aquesta simplificació suposa de vegades que Corella sacrifique característiques pròpies del seu estil, com la *derivatio* de la *princeps* en [18] i [26], rimes de paraules per crear eufonia, com en [62]⁹⁹, o la supressió d'algun dels termes en doblats sinonímics, incorporats pel lletraferit valencià en la primera edició del *Quart*, com en [28], [34], [42], [52], [57], [65], [67] i [69].

Encara, en aquesta tasca reduccionista s'engloben supressions de certs epítets, descripcions o vocatius, en [21], [23], [24], [33], [50] i [60], els quals no aporten cap significació privativa al nom que acompanyen o en el passatge en què s'inscriuen, semblantment a altres mots que considera sobers o redundants, com en [17], [20], [48], [58] i [61], que també elimina.

Un altre dels tractaments particulars del *Cartoixà* és el que el mestre en teologia realitza quant als autors i les citacions de la patristica de l'original llatí: al llarg de l'obra valenciana, Corella elimina en moltes ocasions citacions que apareixen en la llatina (veg. § 2.4.4.1. Supressions d'interpretacions de la *Vita Christi*); en altres casos, com en [22], deixa

⁹⁹ La rima de la *princeps* en el cas [62] té lloc en els mots «potència / fallença / valença» del darrer paràgraf. La versió de la segona edició guanya, però, una *derivatio* «poderós de gran potència [...] a tan gran poder».

la citació però n'omet l'autor; també, com en [43], atribueix falsament l'autoria d'una citació a un escriptor que no li pertany, majoritàriament a sant Agustí d'Hipona, com ocorre justament en l'exemple aplegat.

Les eliminacions de certs passatges neotestamentaris en la reedició, com en [16], inspirat en 2Tm 2, 12, o de part del verset evangèlic de Jn 19, 30 en [27], són motivades pel context textual, atés que aquests textos no s'adiuen del tot amb la interpretació que els segueix, de manera que la supressió provoca una millora del sentit global. Així mateix, la variant en la reedició de [30] també és imputable al context, a fi de cohesionar la redacció.

Hi ha en els exemples aplegats un grup de modificacions respecte de la *princeps* molt més subtils, derivades de la puresa pròpia d'un mestre en teologia preocupat per precisar els termes d'acord amb els principis d'aquesta ciència i l'ortodòxia. Així, en [45], modifica *Maria* per *mare* perquè s'acompanya de l'adjectiu *verge*.¹⁰⁰ La metàfora establerta entre el ventre immaculat de santa Maria i un castell, derivada del tòpic de l'*hortus conclusus* (veg. en l'edició, nota p. 612, 23-24), en el cas [48], provoca que seguidament la Mare de Déu siga hostatjada al paradís en una *torre*; en la segona edició, seguint Jn 14, 2 («in domo Patris mei mansiones multae sunt»), Roís de Corella modifica *torre* per *cambra*. El cas [53] és certament un despistament del mestre en teologia en la *princeps*, corregit en la reedició: Jesucrist, de natura humana i divina, unit al Verb des del principi dels temps, no pot pujar a la vida eterna, com indica la primera edició, perquè ja és etern, però sí a l'empiri, l'emplaçament celestial que pertoca pròpiament a Déu, com corregeix en la reedició. En l'exemple [63], a la fi, allò que transforma els benaventurats al cel és el gaudi de la presència de Déu, la glòria, com s'expressa en la reedició del *Quart*, no la participació de la saviesa divina, com apareix en la *Vita Christi* i en la *princeps*.

Altres variacions de la segona edició tenen el mòbil en la consideració sobre certs passatges, els quals que degué jutjar el propi autor equívocs o forçats i es va veure compel·lit a explicar-los amb la incorporació de breus glosses en la segona edició, com en [32], [35], [36] i [41]; el cas [66] és modèlic quant a la independència amb què opera Roís de Corella respecte de l'original llatí, i fins i tot de la seua primera versió: la *princeps*, en un error evident del caixista, exposa que Jesús va ser «venut per tres diners» («triginta argenteis venditum» en

¹⁰⁰ En el *Terç del Cartoixà* es documenten 3 casos de «verge Maria» per 11 de «verge Mare».

l'original llatí), Corella, però, tira pel dret i tradueix pel sentit en la reedició: «venut en preu no de gran vàlua», amb una intenció entenedora evident.

Hi ha modificacions, a la fi, en aquest grup, que solament són explicables pel gust concret i mudable del mestre en teologia per una forma o una altra, sense que hi haja, en principi, cap motivació aparent que justifiqui el canvi entre la primera i segona edicions, com *raó per causa* en [19], *pecat per culpa* en [29], *morir per donar la vida* en [31], *misericordiós per piadós* en [38], i a l'inrevés en [49]; *romandre per restar* en [44], *imitar per seguir* en [46], *parer per semblar* en [55],¹⁰¹ *divers per diferent* en [64], *estar per reposar* en [68], o *menjar per vianda* en [70]; fins i tot, la supressió del grau superlatiu de l'adjectiu *feroce* en [37]. Encara, en alguns canvis es perd significativitat respecte de l'original llatí i la *princeps*, com *cobrar per prendre* en [40].

El tercer grup de divergències entre la primera i la segona edició el constitueixen aquelles en què Roís de Corella mira de millorar l'expressió d'un determinat passatge. En aquests casos no existeix un propòsit per resumir o reduir el text llatí o el resultat de la *princeps*, sinó la intenció per fer-se entenedor:

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>
72	hon prenem gran exemple que, <i>ab tot que lo que demanam alguna vegada no s'acabe, perquè a nosaltres no és expedient que-s faça</i> , però al qui en devota pregària la sua voluntat ab la de nostre Senyor Déu conforma, no li fall consolació angèlica (H 11c)	hon prenem gran exemple que, <i>si lo que demanam alguna vegada no s'acaba, és perquè a nosaltres no és expedient que s'acabe</i> , però al qui en devota pregària la sua voluntat ab la de nostre Senyor Déu conforma, no li fall consolació angèlica (R 9b)
73	e axí, per al Senyor, aquelles devotes matrones aquest vi portaven, lo qual aquells inichs <i>qui-l crucificaren</i> begueren. E <i>per més cruciar-lo, donaren-li</i> vinagre mirrat a beure; compliren la profecia de Amós, que diu: «Lo vi dels <i>condempnats</i> se begueren». Altres dien que lo vinagre cuyta la mort als sentenciats, si en lo turment ne beven, <i>hi que ells</i> , perquè morís prest e <i>de guardar-lo</i> fossen delliures, <i>lo y donaren</i> (H 75a)	e axí, per al Senyor, aquelles devotes matrones aquest vi portaven, lo qual aquells inichs Ø begueren. E <i>perquè més lo cruciassen, li donaren</i> vinagre mirrat a beure; compliren la profecia de Amós, que diu: «Lo vi dels <i>condamnats</i> se begueren». Altres dien que lo vinagre cuyta la mort als sentenciats, si en lo turment ne beven, <i>y ells</i> , perquè morís prest e <i>de la guarda</i> fossen delliures, <i>li donaren a beure aquest vinagre</i> (R 59c)
74	diu Anastasi: acomana al Pare per si tots los mortals <i>en ell justificats</i> , car som parts del seu cors (H 77c)	diu Anastasi: acomana al Pare per si tots los mortals <i>que en ell se justifiquen</i> , car som parts del seu cors (R 61c)

¹⁰¹ En aquest cas pareix que Roís de Corella cerque en el canvi una al·literació de la consonant fricativa alveolar sorda amb els mots «sembla / senten / so».

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>
75	mostrant que per los pecats moria, <i>que</i> a les tenebres de la privació de la divina lum e gràcia nos porten (H 78a)	mostrant que per los peccats moria, <i>los quals</i> a les tenebres de la privació de la divina lum e gràcia nos porten (R 62a)
76	fon, encara, <i>crudelíssim lo scampament de la sanch del Senyor</i> (H 83d)	fon, encara, <i>crudelíssimament la sanch del Senyor scampada</i> (R 66c)
77	vench, <i>donchs</i> , ab Josef Nicodemus, lo qual era vengut a Jesús de nit en lo principi <i>de la sua preycació</i> , e portà ab si mixtura de mirra e aloé (H 86a)	vench Ø ab Josef Nicodemus, lo qual era vengut a Jesús de nit en lo principi, <i>quand lo Senyor prycau començava</i> , e portà ab si mixtura de mirra e aloé (R 68a)
78	<i>en</i> lo drap de li munde pobretat e castedat <i>se entenen</i> (H 86a)	Ø lo drap de li munde pobretat e castedat <i>significa</i> (R 68b)
79	comportau que ara, mort en la mia falda, altra vegada <i>a ell</i> , per tots los pecats del món, Anyell immaculat lo presente Ø (H 87a)	comportau que ara, mort en la mia falda, altra vegada Ø per tots los peccats del món, Anyell immaculat lo presente <i>a Déu son Pare</i> (R 69a)
80	a tu, <i>Pare Déu</i> , ofir aquesta immaculada òstia, aquest odorant sacrifici, fill teu e meu, Déu de tu, e ab tu <i>una sola individua deïtat e essència</i> (H 87b)	a tu, <i>Déu Pare</i> , offir aquesta immaculada hòstia, aquest odorant sacrifici, fill teu e meu, Déu de tu, e ab tu <i>hun Déu, una deïtat, una individua essència</i> (R 69a)
81	axí descansava la castíssima tortra, <i>filla e mare de son Fill, de Déu sposa</i> ; davall les sues ales cobria hi <i>scalfà</i> los adobtius fills dexebls; era singularment hi <i>special servida per lo novell fill, verge Johan</i> , al qual son fill natural, Jesús, stant en la creu l'avia acomanada (H 159d-160a)	axí descansava la castíssima tortra, <i>de son Fill filla hi Mare de Déu sposa, e</i> davall les sues ales cobria hi <i>scalfava</i> los adoptius fills dexebls; era singularment y <i>special per lo novell fill, verge Johan, servida</i> , al qual son fill natural, Jesús, stant en la creu l'avia acomanada (R 125b)
82	no és vengut per trencar la Ley, mas <i>per acabar-la</i> (H 160d)	no és vengut per trencar la Ley, mas <i>perquè s'acabe</i> (R 126a)
83	perquè <i>en engendrar</i> la sua carn altres sanchs no y foren sinó les sues (H 161a)	perquè <i>a l'engenrar</i> la sua carn altres sanchs no y foren sinó les sues (R 126b)
84	o, dignitat experimentada, <i>que era</i> molt difícil de creure! (H 163a)	o, dignitat experimentada, Ø molt difícil de creure! (R 127d)
85	ab gemechs e làgremes humils e devotes saludar, magnificar <i>a tu e loar</i> treballe (H 163b)	ab gemechs e làgremes humils e devotes saludar, magnificar, <i>loar lo teu nom</i> treballe (R 127d)
86	<i>advocats, advocada nostra, davant ton fill</i> , hi <i>defensats</i> de la sua justa ira (H 163c)	<i>advoca'ns davant ton fill, advocada nostra, y defensa'ns</i> de la sua justa ira (R 128b)
87	preycaran la veritat de la santa fe cathòlica <i>contra lo error e falsia de Antechrist</i> , e faran excel·lents <i>verdaders miracles contra·ls de Antechrist, los quals no seran verdaders miracles, bé seran obres meravelloses</i> (H 165bc)	prycaran la veritat de la santa fe cathòlica, <i>impugnant de Antechrist la error nefandíssima</i> , hi faran excel·lents Ø miracles; <i>no farà Antechrist verdaders miracles, però seran obres meravelloses</i> (R 129c)
88	les mies orelles senten lo so de aquella <i>terrible veu</i> : «Levau-vos, morts, e veniu al final <i>Juhí!</i> » Diu sant Gregori: « <i>Si alguna alegria de aquest món nos troba</i> , axí tostemps la devem pendre que nunca la amargor del Juhí final stiga fora de la nostra memòria» (H 167ab)	les mies orelles senten lo so de aquella <i>veu terrible</i> : «Levau-vos, morts, Ø veniu al final <i>Judici!</i> » Diu sant Gregori: « <i>Si de aquest món prenem alguna alegria</i> , axí tostemps la devem pendre que nunca la amargor del Juhí final stiga fora de la nostra memòria» (R 131a)
89	mas tu has menyspreat en mi, home <i>per tu</i> , la deïtat mia; Ø en la infirmitat mia, la salut tua; en lo meu trebal[l], lo teu repòs (H 167d)	mas tu has menyspreat en mi, home Ø, la deïtat mia; <i>has menyspreat</i> en la infirmitat mia, la salut tua; en lo meu treball, lo teu repòs (R 131c)
90	que·l món serà més bell après del Juhí, per tres rahons se mostra (H 168c)	tres rahons mostren que·l món serà més bell après del final Judici (R 132a)

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>
91	no seran benaventurats, car no veuran la divina essència, e no sentran dolor <i>que no la vegem</i> ; en tot concordes ab la voluntat divina, pensaran que ni ells han meritat que la Ø puguen veure, ni Ø han perdut per sa culpa (H 168d)	no seran benaventurats, car no veuran la divina essència, e no sentran dolor <i>alguna</i> ; en tot concordes ab la voluntat divina, pensaran que ni ells han meritat que la <i>divina essència</i> puguen veure, ni <i>u</i> han perdut per sa culpa (R 132b)
92	<i>axí com</i> si consideram una pedra que tan gran com tot lo món sia, e que de cent en cent anys vingués un petit ocell a <i>levar-ne tant com un gra de mil[l]</i> (H 169d)	Ø si consideram una pedra que tan gran com tot lo món sia, e que de cent en cent anys vingués hun petit ocell a <i>tant com un gra de mill levar-ne</i> (R 133a)
93	los quals, Ø perfetament benaventurats, còssors no tenen (H 170c)	los quals <i>són</i> perfetament benaventurats <i>y cossos</i> no tenen (R 133c)
94	dix lo Senyor que seran axí com los àngels, que <i>axí com</i> als àngels res no·ls contrasta (H 171b)	dix lo Senyor que seran axí com los àngels, que Ø als àngels res no·ls contrasta (R 134ab)
95	goig ineffable <i>dels benaventurats</i> (H 172a)	goig ineffable <i>que·ls benaventurats senten</i> (R 134d)
96	ab devota e solícita pensa cogita <i>de</i> Ø Jesús, Déu Ø home, los actes e vida (H 172b)	ab devota e solícita pensa cogita <i>del Senyor</i> , Jesús, Déu <i>e</i> home, los actes e vida (R 135b)
97	axí com lo rey scriu lo seu nom en les sues lletres <i>e</i> signa (H 174a)	axí com lo rey scriu lo seu nom en les sues lletres <i>quand les</i> signa (R 136b)

L'aspecte més destacat d'aquest grup és la diversitat de solucions sintàctiques i estilístiques que adopta el nostre lletraferit per tornar el text més lleuger i clar, entre els quals el canvi de complements, circumstancials o del nom, i també d'adjectius, per oracions subordinades, com en [73], [74], [77], [82] i [95], i a l'inrevés, en [87], [89] i [91]; en altres ocasions, Corella es veu en la necessitat d'explicitar el referent de certs pronoms, com en [73], [79] i [85]; els relatius també són objecte de revisió, bé evidenciant-lo, com en [75], bé eliminant-lo, en [84] i [87]; en altres casos, la segona edició segueix l'*ordo rectus* del català i evita la sintaxi llatinitzant amb l'ús del *verbo in fondo*, com en [78] i [88] i [90]; encara, es corregeix l'expressió de la temporalitat en certes ocasions, i per mostrar la simultaneïtat canvia l'estructura *en* + infinitiu per *al* + infinitiu en [83], i matisa la coordinació de la *princeps* en [97]; l'eliminació de determinades conjuncions de subordinació també ajuden a l'agilitat sintàctica, com en [72], [92] i [94]; així mateix, guanya la reedició del *Quart* en lleugeresa amb la incorporació de verbs a estructures juxtaposades, com en [89], que crea a més una estructura paral·lelística, o en [93]; per últim, encara des del vessant sintàctic, el canvi de nucli en determinats sintagmes provoca un millorament del sentit, com en [76] i [86]. Semblantment al grup anterior, el mestre en teologia aclareix certes fórmules de tarannà teològic, com l'expressió de la unió hipostàtica en [80] o les paradoxes marianes en [81].

Un quart grup de modificacions el constitueix aquelles que revisen els temps verbals:¹⁰²

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>
98	una mínima gota de la sua preciosa sanch a satisfacció de tots los peccats del món <i>bastava</i> (H 5a)	una mínima gota de la sua preciosa sanch a satisfacció de tots los peccats del món <i>bast</i> (R 4b)
99	que vi [ni H] de amor ab mirra de mortificació, ab fel de contrició yo a tu <i>oferira, e que</i> amargor (H 75d)	que <i>vi</i> de amor ab mirra de mortificació, ab fel de contrició yo a tu <i>ofira, hi</i> amargor (R 60a)
100	e tot lo que de mi han scrit los profetes, que yo acabar devia per natura humana rembre, e tot lo que en aquest món obrar e soferir devia, tot se <i>acabava</i> (H 75d)	e tot lo que de mi han scrit los profetes, que yo acabar devia per natura humana rembre, e tot lo que en aquest mon obrar e soferir devia, tot se <i>acaba</i> (R 60b)
101	yo molt més la mort desige que·ls martres <i>desijaven</i> lo viure, quant per tu <i>dexaren</i> la vida (H 81b)	yo molt més la mort desige que·ls martres <i>desijaran</i> lo viure, quand per tu <i>dexaran</i> la vida (R 64b)
102	per aquells enemichs specials teus qui·t <i>crucificaven</i> l'às posada (H 84c)	per aquells enemichs specials teus qui·t <i>crucificaren</i> l'às posada (R 67a)
103	avia en lo mont de Sion una gran, bella e devota sgleya, en la qual canonges <i>reglats staven servint</i> a Déu (H 160a)	havia en lo mont de Sion una gran, bella e devota sgleya, en la qual canonges <i>Ø servien</i> a Déu (R 125c)
104	era una alegre e maravellosa vista mirar com lo Fill e la Mare al seure se <i>convidaven</i> (H 162a)	era una alegre e maravellosa vista mirar com lo Fill e la Mare al seure se <i>conviden</i> (R 127a)
105	per sant Johan en Apocalipsi en figures notada, quant <i>descriví</i> aquella admirable dona (H 162b)	per sant Johan en Apocalipsi en figures notada, quand <i>descriu</i> aquella admirable dona (R 127b)
106	que per tu sia mort yo no·m clame, mas per què tu no <i>Ø has</i> donat la tua vida, puyx per tu hi a tu <i>havia donat</i> la mia? (H 167d)	que per tu sia mort yo no·m clame, mas per què tu no <i>m'has</i> donat la tua vida, puyx per tu y a tu yo <i>be donat</i> la mia? (R 131c)

La majoria d'esmenes d'aquest grup canvien flexions de passat a present amb una motivació novament d'arrel teològica: per significar que l'acció salvífica del sacrifici de Crist dura fins a l'actualitat, com en els exemples [98], [99], [100] i [106]; també en la teologia cal encabir el canvi de passat a un futur escatològic en [101]. En altres ocasions, aquest canvi es

¹⁰² També hi ha exemples en què s'esmena correctament la persona verbal, com: «fon tantost Marta, pensant solícita com lo Fill de Déu e seu *servirien* (H 161cd) / fon tantost Martha, pensant solícita com lo Fill de Déu e seu *serviria* (R 126d)»; «é[s] profitosa e necessària cosa cogitar tostamps de aquest final Juhí, perquè pensament e temor tan spantable d'ofendre la divina magestat nos *facen* retraure (H 167a) / és profitosa e necessària cosa cogitar tostamps de aquest final Juhí, perquè pensament e temor tan spantable de ofendre la divina magestat nos *faça* retraure (R 131a)». Altres esmenes quant als verbs tenen a veure amb la confusió fonètica entre els sons fricatiu: «però scolta e mira; lo dexeble lo *trahís*, los cavallers lo prenen (H 5c) / però scolta e mira; lo dexeble lo *traheix*, los cavallers lo prenen (R 4d)»; «perquè en elles tot lo ofici se *recolegís* e pren suma (H 76d) / perquè en elles tot lo ofici se *recol·legeix* e pren suma (R 60d)».

produeix per expressar l'atemporalitat d'una acció, com en [31], [67], [104] i [105]; o per rectificar la perfectivitat o l'aspecte, en [102] i [103].

Els altres dos grups d'esmenes atribuïbles en la segona edició del *Quart* a la ploma de Roís de Corella tenen a veure amb la característica principal de la seua prosa: la recerca de la sonoritat i del ritme per mitjà en aquest cas de dos recursos. El primer, l'ús de la *derivatio*, és a dir, la utilització de dues paraules de la mateixa arrel en un segment pròxim, l'hem vist ja en [31] («nafrada / nafra / nafre»), en [62] («poderós / potència / poder»), en [72] («s'acaba / s'acabe»), i ara en els següents exemples:

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>
107	si en aquesta present vida <i>de</i> les seues dolors nos dolen, en la sdevenidora <i>dels seus goigs nos alegraran</i> (H 3a)	si en aquesta present vida Ø les seues dolors nos dolen, en la sdevenidora <i>nos alegraran les seues alegries</i> (R 2d)
108	totes les creatures testifiquen que tu <i>est lo seu creador</i> (H 79c)	totes les creatures testifiquen que tu <i>les has creades</i> (R 63a)
109	los ulls plorosos de nostre cor e pensa endreçam a tu, endreça nostra, que-ls teus piadosos als nostres plorants <i>los gires</i> (H 163a)	los ulls plorosos de nostre cor e pensa endreçam a tu, endreça nostra, que-ls teus piadosos als nostres plorants <i>los endreces</i> (R 127d)
110	als quals ell, veritat eterna, ha promés Ø, dient (H 166c)	als quals ell, veritat eterna, ha promés <i>gran promesa</i> , dient (R 130c)

L'altre recurs que ajuda en el manteniment de la cadència del text és la transposició de sintagmes. Unes vegades, seguint la tònica general de les correccions de la reedició, la inversió de l'ordre respecte de la *princeps* es realitza per alleugerir un passatge, eliminant estructures sintàctiques oneroses per al català, com en [111], [112], [114], [117] i [126]; en la majoria d'ocasions, contràriament, la transposició afecta l'ordenació sintàctica o de categories lèxiques catalana, i Corella muda les paraules a la recerca d'una sintaxi llatinitzant, pròpia de la prosa d'art, com la posposició de l'adjectiu respecte del nom, en [39], [113], [118], [119], [124], [125], [127], [128], [129] i [130]; estructures dislocades, com la de *verbo in fondo*, en [31], [116], [121], [123], o el complement de nom que l'antecedeix, en [120].

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>
111	rahó és que tu ames a mi, qui he tant amat a tu que <i>per amor tua só mort</i> (H 3b)	rahó és que tu ames a mi, qui he tant amat a tu, que <i>só mort per amor tua</i> (R 3a)
112	seran acabades totes les coses que del Fill de l'home <i>los profetes han scrites</i> (H 75d)	seran acabades totes les coses que del Fill de l'home <i>han scrit los profetes</i> (R 60b)

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>
113	o, quant morint se mostrà gran la sua <i>potentíssima magestat</i> , del qual se mostrà <i>axí afligida la sua humanitat!</i> (H 79c)	o, quand morint se mostrà gran la sua <i>magestat potentíssima</i> , del qual se mostrà <i>la sua humanitat axí afligida!</i> (R 63a)
114	Centurió, qui <i>a l'encontre li stava</i> (H 80a)	Centurió, qui <i>li stava a l'encontre</i> (R 63b)
115	o, piadoses doloroses paraules que lamentant deya a la hora que son fill moria, ab veu, gest, <i>cara, ulls</i> e dolorosa continença (H 81a)	o, piadoses doloroses paraules que lamentant deya a la hora que son fill moria, ab veu, gest, <i>ulls, cara</i> e dolorosa continença (R 64a)
116	o de aquells qui <i>li havien procurat la mort</i> , hi morint, per los senyals, més gloriós lo veyen (H 81d)	o de aquells qui <i>la mort li havien procurada</i> , y morint, per los senyals, més gloriós lo veyen (R 64d)
117	fon a la letra verificada de Symeon la profecia, quant li dix: « <i>La tua ànima sua travessarà dolorós coltell</i> » (H 83c)	fon a la letra verificada de Simeon la profecia, quand li dix: « <i>Travessarà dolorós coltell la tua ànima</i> » (R 66b)
118	copiosa és davant ell la <i>nostra redempció</i> (H 83c)	copiosa és davant ell la <i>redempció nostra</i> (R 66b)
119	fon, donchs, <i>acerbíssima e dolorosa la effusió de la sanch</i> (H 84a)	fon, donchs, <i>la effusió de la sanch acerbíssima e dolorosa</i> (R 66c)
120	posa la tua boca al costat de Jesús e beu <i>les lúcides e clares aygues de les fonts del Salvador</i> (H 84a)	posa la tua boca al costat de Jesús e beu <i>de les fonts del Salvador les lúcides e clares aygues</i> (R 66c)
121	e lo disabte <i>començava en lo divendres a vespre; en divendres Adam fon creat e peccà</i> , e lo Senyor en divendres morí e satisféu per la sua culpa (H 89c)	e lo disabte <i>en lo divendres a vespre començava; Adam fon creat e peccà en divendres</i> , e lo Senyor en divendres morí e satisféu per la sua culpa (R 71a)
122	hon la <i>Scriptura Sacra</i> alguna cosa no recita (H 160c)	hon la <i>Sacra Scriptura</i> alguna cosa no recita (R 125d)
123	agenolla's lo Fill e <i>besa-li les mans</i> (H 162a)	agenolla's lo Fill e <i>les mans li besa</i> (R 127a)
124	pensa, excel·lent alta Senyora, que no solament per la felicitat hi exaltació tua est <i>verge, de Déu Mare</i> , mas per la salut nostra (H 163d-164a)	pensa, excel·lent alta Senyora, que no solament per la felicitat y exaltació tua est <i>Mare de Déu verge</i> , mas per la salut nostra (R 128d)
125	com seurà lo Fill de l'home en la cadira de la sua <i>magestat</i> , seureu ab ell en dotze cadires (H 166c)	com seurà lo Fill de l'home en la cadira de la <i>magestat sua</i> , seureu ab ell en dotze cadires (R 130c)
126	multiplicaran <i>los crits hi les blasfèmies los miserables dampnats</i> (H 168a)	multiplicaran <i>los miserables damnats los crits y les blasfèmies</i> (R 131d)
127	<i>Senyor Jesús!</i> A mi, fràgil, miserable, fes gràcia (H 172b)	<i>Jesús, Senyor</i> , a mi, fràgil, miserable, fes gràcia (R 135a)
128	sancera e casta és <i>la tua amor</i> (H 173d)	sancera e casta és <i>l'amor tua</i> (R 163a)
129	axí lo gust deliten com la tua amor, <i>benigne Jesús</i> , les penses dels qui de cor te amen (H 174a)	axí lo gust deliten com la tua amor, <i>Jesús benigne</i> , les penses dels qui de cor te amen (R 136b)
130	ara vinch a tu, Jesús <i>meu, Déu</i> , Senyor e mestre (H 77a)	ara vinch a tu, Jesús, <i>Déu meu</i> , Senyor e mestre (R 61a)

En sumes, la col·lació entre la primera i la segona edició del *Quart del Cartoixà*, en un volum de tan solament el 25% del total de l'obra, ofereix dues restitucions de text que són indubtablement del mestre en teologia. Si es parteix de la premissa que la reedició es va elaborar amb una còpia revisada de la *princeps*, com indiquen tots els indicis, la qüestió que cal aclarir és qui va elaborar les correccions o esmenes.

El primer grup de variants detectades impliquen que la persona que examina la primera edició coneix l'original llatí i també el treball original de Corella, i a més té la

capacitat de reeixir en l'esmena de lliçons, fins i tot alguna *lectio faciliior*, d'acord amb aquestes dues obres. El segon grup de variants de la reedició del *Quart* presenta la característica comuna de la recerca de la brevetat, tret principal de tot el *Cartoixà* respecte de la *Vita Christi*; el treball sobre les citacions de la patristica i altres rectificacions que tenen un motiu teològic perfilen encara més l'encarregat de revisar la princeps. Aquest revisor, encara, per raons de caràcter també teològic modifica el temps de certes flexions verbals en el tercer grup de variants, i n'ajusta altres atenent a diferents propietats verbals, la qual cosa és signe inequívoc de la destresa lingüística d'aquest corrector, com ha demostrat també en els altres grups. Per últim, els dos darrers grups de variants de la segona edició denoten girs estilístics detectats a bastament en l'obra corellana: la *derivatio* i la recerca d'unes estructures llatinitzants pròpies de la prosa d'art.

Fet i fet, un revisor de la primera edició que conegués la *Vita Christi*, el treball original que menà a la primera edició del *Quart*, que usés en les correccions les mateixes tècniques de composició que en la resta del *Cartoixà*, que fos teòleg, i que esmenés lliçons correctes d'acord amb l'estil constatat que apareix al llarg de l'obra valenciana, tan solament pogué ser Joan Roís de Corella.

Per tant, si bé és impensable que ell fos el corrector que va treballar a la impremta amb les galerades, cal estimar, en consideració a les evidències, que va aportar a l'editor una còpia impresa en què assenyala les errades i les esmenes de l'*editio princeps* per tal que no es repetissen, i sobretot hagué d'exigir a editor i impremta una cura impecable en la impressió, tant en la llengua com en l'estampa, aspecte que tal volta encarís la reedició de manera considerable, per la qual cosa hagué de recórrer als béns propis i familiars per tal de fer-ne front. Endemés, entroncant amb el més genuí màrqueting editorial actual, Corella va usar la seua pròpia marca en els colofons per vendre el producte, darrere de la qual es trobava ell mateix, sabedor que aquest resultat no anava a distorsionar la seua obra, com havia ocorregut en les impressions de Hagenbach-Hutz.

La quantitat d'errors de la primera edició del *Quart*, però, feia molt recomanable la intervenció afegida d'un corrector que els detectés i els rectificqués. A continuació tractaré de la tasca concreta d'aquest interventor, sense descartar tampoc que alguna d'aqueixes errades poguessen ser assenyalsades pel mestre en teologia.

2.2.4.2. El corrector de la reedició del *Quart*

En tan sols del 25% de l'obra escrutada he detectat fins a 246 errors de la primera edició que la reedició del *Quart del Cartoixà* corregeix. Així, la proporció d'errades de la *princeps* és tan elevada i presenta un ventall tan ampli que permet parlar amb tota propietat d'una impressió descurosa.

La confusió de consonants en la primera edició que són esmenades en la impressió de Roca és abundant. En aquest grup es troben casos usals d'errades en els incunables, com la confusió entre ena i u, o ena invertida,¹⁰³ igual com altres inversions¹⁰⁴ i alteracions de consonants dins d'una mateixa síl·laba.¹⁰⁵ També hi ha errades en el desenvolupament d'abreviacions, com la de la nasal, la qual dóna una profusió de casos en què, en certes flexions verbals, es confon la primera i tercera persones del plural,¹⁰⁶ o la contracció *re*.¹⁰⁷

L'error provocat per una mala lectura del *ductus* de certes consonants provoca així mateix errors en la *princeps*.¹⁰⁸ Especialment cridaners són els error provocats en confondre *erra* i *e*,¹⁰⁹ la barreja entre *ge* o *ce* trencada i *ics*,¹¹⁰ la confusió entre *ve*, *be* i *efa*,¹¹¹ i entre *essa* i *a*.¹¹²

¹⁰³ innmerables (H 4c) / innumerables (R 3d); sernent (H 10d) / servent (R 8d); prenen (H 8c) / preveu (R 7a); nostra (H 10d) / vostra (R 8d); contrasteu (H 11b) / constrasten (R 9b); tiuguen (H 14a) / tinguen (R 11b); ni (H 75d) / vi (R 60a); seu (H 78b) / se'n (R 62a); hon (H 85b) / hou (R 67c); vinint (H 88c) / vivint (R 70a); nos (H 164a) / vos (R 128c); que us (H 164a) / que-ns (R 128c); vola (H 171c) / no la (R 134c).

¹⁰⁴ puy (H 14a) / huy (R, 11b); nubcials (H 163d) / nupcials (R 128c).

¹⁰⁵ meynsprehen (H 2c) / menyspreen (R 2c); remada (H 14a) / armada (R, 11b).

¹⁰⁶ cerquen (H 160c) / cerquem (R 125d); començan (H 8d) / començam (R 7a); desijau (H 164a) / desigam (R 128c); deven (H 76b) / devem (R 60c) (6); dexareu (H 169b) / dexaren (R 132d) (2); fer-me (H 76c) / fer-ne (R 60d); guaden (H 75b) / guardem (R 60a); invoquen (H 78b) / invoquem (R 62a); poden (H 6c) / podem (R 5c) (4); preguen (H 9b) / preguem (R 7c); prenen (H 14b) / prenem (R 11c); presentem (H 9b) / presenten (R 7c); provehiu (H 169c) / provehim (R 132d); speran (H 164d) / speram (R 129b); stiman (H 6a) / stimam (R 5a); stimen (H 78c) / stimem (R 62b); vejan (H 79a) / vejam (R 62a); veuren (H 170c) / veurem (R 133c) (2); vistau (H 164a) / vistam (R 128c).

¹⁰⁷ dellibre (H 14c) / delliber (R 11d); ter[re]nal (H 165b) / terrenal (R 129c) (2 casos).

¹⁰⁸ oferia (H 4a) / oferta (R 3c); al avalot (H 5d) / ab avalot (R 5a); et (H 10a) / en (R, 8a); tem[i]en (H 14c) / remien (R 11d); mare (H 81a) / mate (R 64b); amat (H 81cd) / anat (R 64d); hat (H 85b) / hach (R 67c); guarà (H 162c) / girarà (R 127b); segut (H 163c) / segur (R 128a) (2 casos); mirant (H 173b) / miram (R 135d); suficientment (H 174d) / suficient mèrit (R 136d).

¹⁰⁹ discoree (H 4b) / discorre (R 3d); honerada (H 85c) / honrada (R 67d) (2 casos); auoeria (H 10a) / avorria (R 8a); ouoerien (H 10a) / avorrien (R 8b).

¹¹⁰ conexenxa (H 170b) / coneixença (R 133c); segueig (H 171c) / segueix (R 134b).

¹¹¹ feyen (H 165c) / veyen (R 129d); vellen (H 171d) / bellea (R 134c); be (H 173a) / ve (R 135c).

¹¹² plena (H 162c) / plens (R 127b).

Els errors en les vocals també són abundants en la primera edició del *Quart*, entre els quals hi ha confusions en l'ús de l'article, el qual no presenta la moció de gènere del substantiu al qual antecedeix;¹¹³ en altres ocasions, es detecta que l'errada es genera per la repetició d'una vocal en una síl·laba contigua.¹¹⁴ Encara, la *lectio facillior* dóna compte d'alguna altra confusió,¹¹⁵ per bé que la majoria són motivades per la incúria o el descuit del o dels caixistes,¹¹⁶ els quals provoquen, com a prova evident d'una impressió realitzada amb poca cura, el canvi de temps en alguna flexió verbal.¹¹⁷

També constitueixen un grup important les errades ocasionades per l'omissió de lletres. Els casos més destacables són el de l'oblit dels morfemes de plural *-s*¹¹⁸ o *-os*,¹¹⁹ també de femení,¹²⁰ la caiguda de la darrera consonant en el grup nasal + oclusiva,¹²¹ o la representació de la ròtica bategant o la lateral palatal amb una sola grafia.¹²² Altres obllits de

¹¹³ *les evangelistes* (H 8d) / *los evangelistes* (R 7a); *la judaych poble* (H 8od) / *lo judaych poble* (R 64a); *lo sageta* (H 83a) / *la sageta* (R 65d); *les meus mèrits* (H 84c) / *los meus mèrits* (R 67a); *del fusta* (H 81d) / *de la fusta* (R 64d); *son fill, en la vida de la qual, mort* (H 88b) / *son fill, en la vida del qual, mort* (R 69d); *la cors* (H 160c) / *lo cors* (R 125d); *fon aquesta crueldat en Absalon figurada, la qual, penjat en l'arbre* (H 82c) / *fon aquesta crueldat en Absalon figurada, lo qual, penjat en l'arbre* (R 65b).

¹¹⁴ *temperals* (H 8a) / *temporals* (R 6c); *empechava* (H 9a) / *empachava* (R 7a); *le que* (H 75d) / *lo que* (R 60b); *Gòlgata* (H 81a) / *Gòlgota* (R 64b); *romendre* (H 83d) / *romandre* (R 66b); *sparances* (H 162b) / *sperances* (R 127a); *pasages* (H 163d) / *paseges* (R 128b); *ferem* (H 164b) / *farem* (R 128d); *penes dolorosos* (H 165a) / *penes doloroses* (R 129c); *obominable* (H 165c) / *abominable* (R 129d).

¹¹⁵ *l'accident* (H 171a) / *l'occident* (R 134a).

¹¹⁶ *diversis* (H 10a) / *diversos* (R 8b); *vestigis* (H 12a) / *vestigis* (R, 9d); *pandre* (H 77d) / *pendre* (R 61d); *matent* (H 81a) / *matant* (R 64b); *sobri* (H 84d) / *sobre* (R 67a); *antigoment* (H 85b) / *antigament* (R 67c); *Ramota* (H 85b) / *Ramata* (R 67c); *leva'ls* (H 86c) / *lava'ls* (R 68c); *pudien* (H 86d) / *podien* (R 68c); *pore* (H 160d) / *pare* (R 126a); *apostetar* (H 165b) / *apostatar* (R 129c); *rayna* (H 166b) / *reyna* (R 130b).

¹¹⁷ *posaren* (H 81b) / *posaran* (R 64b); *dormiren* (H 81b) / *dormiran* (R 64b).

¹¹⁸ *lo[s] philòsophos* (H 6d) / *los filòsofs* (R 5d); *lo[s] fraudulent* (H 75c) / *los fraudulent* (R 60a); *lo[s] grossos* (H 81d) / *los grossos* (R 64d); *lo[s] cels* (H 168c) / *los cels* (R 132a) (2); *del[s] strenus gloriosos martres* (H 12d) / *dels strenus gloriosos martres* (R 9b); *del[s]* (H 77b) / *dels* (R 61b); *goig[s]* (H 78c) / *goigs* (R 62b); *lo[s] cels* (H 79c) / *los cels* (R 63a); *tots lo[s] qui* (H 163c) / *tots los qui* (R 128b); *lo[s] qui* (H 163d) / *los qui* (R 128c). Hi ha un cas, però, que el canvi de singular a plural és motivat per l'estil: *lo genoll* (H 77b) / *los genolls* (R 61b).

¹¹⁹ *vergonyos[os]* (H 6a) / *vergonyosos* (R 5a); *glorios[os]* (H 10a) / *gloriosos* (R 8b).

¹²⁰ *molt[e]s* (H 5d) / *moltes* (R 4d); *acerbíssim[e]s* (H 6b) / *acerbíssimes* (R 5b); *entre l[e]s quals* (H 168d) / *entre les quals* (R 132b); *algun[a]* (H 170d) / *alguna* (R 133d); *tant[e]s bestretes* (H 173d) / *tantes bestretes* (R 136a).

¹²¹ *fron[t]* (H 76c) / *front* (R 59d); *omnipotens* (H 81d) / *omnipotents* (R 64d); *sagramens* (H 82d) / *sagraments* (R 65a); *descendens* (H 89c) / *descendents* (R 70d); *dien[t]* (H 80a) / *dient* (R 63c).

¹²² *avoreix* (H 9a) / *avorreix* (R 7b); *avoríssem* (H 170b) / *avorríssem* (R 133c); *fil* (H 77b) / *fills* (R 61b); *él* (H 11c) / *ell* (R 9b); *que-ll crucficiquen* (H 82b) / *que-l crucficiquen* (R 65b); *los administraven la vida i-lls aparellaven la vianda e-lls lavaven la roba* (H 80d) / *los administraven la vida hi-lls aparellaven la vianda e-lls lavaven la roba* (R 64a); *embolliquen* (H 81b) / *embolliquen* (R 64b); *trebal* (H 167d) / *treball* (R 131c); *mil[l]* (H 169d) / *mill* (R 133a).

grafies es deuen a la mera descurança en la composició,¹²³ la qual ocasiona de vegades canvis de sentit en determinades lliçons.¹²⁴ Encara en el grup de les omissions, es detecten dues ocasions en què falten mots. Són ambdues elisions de verbs, les quals degueren ser incorporades pel corrector –o assenyalades per Corella– en la reedició.¹²⁵

També com a mostres paleses de la descurança de la impressió de la *princeps* del *Quart* hi ha l'afegiment de paraules sobreres,¹²⁶ en alguns casos per diplografia,¹²⁷ i de lletres sobrants,¹²⁸ les quals ocasionen de vegades *lectio facilior*,¹²⁹ corregides en tots els casos en la reedició de l'obra.

Suposa així mateix un grup ben nombrós la correcció en la segona edició de certes partícules, centrades en articles, pronoms, conjuncions, possessius, preposicions, relatius i adverbis. Aquestes intervencions en la reedició del *Quart* solen millorar la redacció del text, eliminant, substituint o incorporant la partícula en qüestió. En alguna ocasió, encara, com veurem a continuació, la modificació fila tan prim que caldria considerar la mediació de Roís de Corella, donat que el detall que és esmenat atén a raons subtils teològiques o d'estil, en el mateix sentit que les intervencions del subcapítol anterior.

¹²³ recórre[r] (H 9b) / recórrer (R 7c); desemp[ar]a[ri]en (H 10b) / desemp[ar]arien (R 8c); tempta[t]s (H 10c) / temptats (R 8c); ap[re]ng[u]en (H 11a) / ap[re]nguen (R 9a); mansuet[ut] (H 14a) / mansuetut (R 11b); la mor[t] (H 14a) / la mort (R 11b); lo vel se [s]quinça (H 79c) / lo vel se squinça (R 63a); ypòcri[t]s (H 82a) / ypòcrits (R 65a); en qua[l] manera (H 160c) / en qual manera (R 125d); acull[í] (H 161d) / acullí (R 126d).

¹²⁴ per[ò] (H 9b) / però (R 7c); se[u] (H 76a) / seu (R, f 60c); é[s] (H 167a) / és (R 131a); nos[al]tres (H 169d) / nosaltres (R 133a).

¹²⁵ Qui Ø? Déu, rey, senyor, creador (H 6b) / Qui *soferia*? Déu, rey, senyor, creador (R 5b); a la fi, de la voluntat Ø la victòria, acceptant [...] lo que Déu [...] manava (H 12b) / a la fi, de la voluntat *fōn* la victòria, acceptant [...] lo que Déu [...] manava (R 9d).

¹²⁶ e tots corrien a veure la cruel sentència [+corrien] del gran propheta (H 6c; eliminada en R 5c); quant ha nostre Senyor [+són] en hoy los vicis (H 7c; eliminada en R 6a); molt trist stava perquè un infel [+qui] ha hun cristià pervertit havia (H 7c; eliminada en R 6b); la tua ànima [+sua] travessarà dolorós coltell (H 83c; eliminada en R 66b); hi axí la leven del sepulcre e [+prenen] una gran pesada losa a la porta de la casa del sepulcre posen (H 89a; eliminada de R 70c).

¹²⁷ los manaments de [+de] nostre Senyor Deu (H 8c); edifiques tot [+tot] lo teu edefici (H 172d); també el cas contrari: orde Ø legitima justícia (H 14c) / orde de legitima justícia (R 11d).

¹²⁸ servier (H 3c) / servey (R 3a); a[] tal Senyor (H 6d) / a tal senyor (R 5c); familiars (H 8a) / familiars (R, 6c); purgatori (H 9c) / purgatori (R 7d); t[re]mor (H 11b) / temor (R 9a); en les quals roques de present[] les feses e ubertures se mostren (H 79b) / en les quals roques de present les feses e ubertures se mostren (R 62d); desiges (H 83b) / desigs (R 66a); resplicaven (H 173b) / replicaven (R 135d).

¹²⁹ perdona lo primer crim de nostres primers *parents* (H 87b) / perdona lo primer crim de nostres primers *pares* (R 69a); lig, donchs, lo cristià, la vida de Jesús (H 173c) / lig, donchs, o cristià, la vida de Jesús (R 136a); indignes (H 174d) / dignes (R 136d).

En primer lloc, la reedició restitueix un grup d'articles que havien d'aparèixer en la primera edició, però per oblit del caixista no s'hi troben.¹³⁰ D'altra banda, davant del possessius, el corrector vacil·la, i de vegades opta per suprimir l'article i d'altres per incorporar-lo.¹³¹ Sols en dos casos se suprimeixen articles, amb la finalitat principal de generalitzar i no determinar el nom al qual acompanya.¹³² Per últim, hi ha un cas excepcional en la segona edició, en què es modifica un article definit per l'adjectiu *un* per ressaltar la unitat i singularitat en la fórmula trinitària: «tres persones, un Déu, *la* deïtat (H 163d) / tres persones, hun Déu, *una* deïtat (R 128c)».

La reedició del *Quart* incorpora un conjunt important de pronoms, molt majoritàriament febles, que la *princeps* s'oblida de posar,¹³³ entre els quals una de les causes que s'intueix és la manca de desenvolupament de l'abreviació de nasal.¹³⁴ Per un altre costat,

¹³⁰ ni axí té algú en libertat dexar la roba que vestida porta com Ø ànima del Senyor dexar lo cors al temps que u delliberava (H 77d) / ni axí té algú en libertat dexar la roba que vestida porta com l'ànima del Senyor dexar lo cors al temps que u deliberava (R 61d); és la causa la natural inclinació que té Ø ànima al cors (H 78b) / és la causa la natural inclinació que té l'ànima al cors (R 62a); Ø home sol no plora (H 80c) / *lo* home sol no plora (R 63d); perquè ploràs Ø home (H 80c) / perquè ploràs *lo* home (R 63d); al sagrament de Ø baptisme (H 83b) / al sagrament *del* baptisme (R 66a); aquest és Ø fonament sobre lo qual (H 172d) / aquest és *lo* fonament sobre lo qual (R 135b); e axí gran dolor e pena era Ø lo seu delicatíssim cors (H 83d) / e axí gran dolor e pena era *la de* lo seu delicatíssim cors (R 66c).

¹³¹ e axí finir Ø nostra vida que no dexem *als* nostres marmessós que nostres obligacions acaben (H 76b) / *hi* axí finir *la* nostra vida que no dexem a Ø nostres marmessós que nostres obligacions acaben (R 60c); com se pot fer, mon fill, que yo viure puga mirant morir Ø mia vida (H 81ab) / com se pot fer, mon fill, que yo viure puga mirant morir *la* mia vida (R 64b).

¹³² naxerà de incestuós nefandíssim acte de pare e de filla, altres dien que *del* fill e mare (H 165b) / naixerà de incestuós nefandíssim acte de pare e de filla, altres dien que *de* Ø fill e mare (R 129c); stiga en *lo* suplici (H 169b) / stiga en Ø suplici (R 132d).

¹³³ los altres lo baten, los altres Ø scupen, los altres lo velen (H 5c) / los altres lo baten, los altres *lo* scupen, los altres lo velen (R 4d); que la nostra sanch per Jesús Ø scampe (H 13b) / que la nostra sanch per Jesús *se* scampe (H 9d); venien per a pendre Ø (H 14a) / venien a pendre *l'* (R 11b); e *tiuguen* força *per* fogir de les mans dels qui venien *per a pendre* (H 14a) / e *tinguen* força *per a* fogir de les mans dels qui venien *a pendre l'* (R 11b) / resol errades, elisions i corregeix l'estil de les preposicions; aquesta veu alguns dien que fins en los inferns Ø hoïren (H 78a) / aquesta veu alguns dien que fins en los inferns *la* hoïren (R 61d); altres dien que Ø rompé lo vel qui stava dins lo temple (H 79a) / altres dien que *s* rompe lo vel qui stava dins lo temple (R 62d).

¹³⁴ si yo volgués, no solament pendre, mas encara no Ø poguéreu veure (H 14d) / si yo volgués, no solament pendre, mas encara *no-m* poguéreu veure (R 12a); axí, us done poder de pendre Ø (H 15c) / axí, us done poder de pendre *m* (R, 12c); les multituts de mos pecats spantar no Ø poden (H 78c) / les multituts de mos pecats spantar *no-m* poden (R 62b); travessa Ø lo cor ab la [lo H] sageta de la tua amor (H 83a) / Travessa *m* lo cor ab la sageta de la amor tua (R 65d); res no Ø derroca perquè stich ferm sobre la pedra (H 84b) / res *no-m* derroca perquè stich ferm sobre la pedra (R 66d); si durarà més dels quaranta-cinch dies, no Ø tenim certenitat alguna (H 165d) / si durarà més dels quaranta-cinch dies, *no-n* tenim certenitat alguna (H 165d); he tengut fam e no Ø aveu donat a menjar, he tengut set e no Ø haveu donat a beure, era peregrí e no Ø aveu acollit (H 166d) / he tengut fam e no *m'havau* donat a menjar, he tengut set e no *m'havau* donat a

la segona edició omet una sèrie de pronoms per donar caràcter absolut al verb,¹³⁵ perquè el pronom adverbial es jutja sobrer,¹³⁶ o bé perquè el pronom cau de la reedició per qüestions d'estil.¹³⁷ En altres ocasions, el context¹³⁸ o la millora de l'expressió¹³⁹ determina la modificació d'un pronom per un altre.

Un tercer grup és el conformat pels canvis en els relatius *que/qui*, els qual s'usen en una edició i en l'altra de manera alternativa, independentment de la funció o del gènere de l'antecedent a què es refereixen.¹⁴⁰

Els adjectius possessius també són objecte d'esmena en la reedició. En aquest cas s'aprecien dues tendències: d'una banda, la supressió del possessiu perquè es considera

beure, era peregrí e no *m'haveu* acollit (R 130c); que per tu sia mort yo no-m clame, mas perquè tu no Ø has donat la tua vida (H 167d) / que per tu sia mort yo no-m clame, mas perquè tu no *m'has* donat la tua vida (R 131c)

¹³⁵ romperen-se les roques, figurant la conversió dels gentils hi mostrand-*nos* haver compassió a la mort del Senyor (H 79b) / romperen-se les roques, figurant la conversió dels gentils hi mostrand Ø haver compassió a la mort del Senyor (R 62d); lo general foch e la resurrecció de tots los morts lo Juhí *les* acompanyen (H 164d) / lo general foch e la resurrecció de tots los morts lo Juhí Ø acompanyen (R 129b); treballlem, donchs, que nostres treballs se acaben, que-l Senyor no dóna premi als qui *les* comencen, mas als qui acaben (H 76c) / treballlem, donchs, que nostres treballs se acaben, que-l Senyor no dóna premi als qui Ø comencen, mas als qui acaben (H 60c); tu, Senyor, *ho* has acabat perquè en tu hi en los teus mèrits en bé siam acabats Ø (H 76d) / tu, Senyor, Ø has acabat perquè en tu y en los teus mèrits en bé siam acabat[s] *nosaltres* (R 61a); dilecció perfecta, la qual ací comença però en parahís *se* acaba (H 170c) / dilecció perfecta, la qual ací comença però en parahís Ø acaba (R 133d).

¹³⁶ studia ara fer-*hi* niu e sia aquí la tua segura retreta (H 84a) / studia ara fer Ø niu e sia aquí la tua segura retreta (R 66d); yo *hi* entraré primera (H 89a) / yo Ø entraré primera (R 70c); *preguen* per esser-*ne* delliures, *per* la fi de nostres pregàries sia remetre-u tot a la voluntat divina (H 9b) / *preguem* per esser Ø delliures, *però* la fi de nostres pregàries sia remetre-u tot a la voluntat divina (R 7c).

¹³⁷ Per eliminar el datiu ètic: «aquell poch temps que *li* resta, sobre ells vetla perquè reposen (H 14a) / aquell poch temps que Ø resta, sobre ells vetla perquè reposen (R 11b)»; o bé per suprimir l'èmfasi que marca un pronom fort: «seria admirable metge aquell qui prenent *ell* per lo malalt les *medecines*, atengués lo *mala[l]t* sanitat *perfecta* (H 76a) / seria admirable metge aquell qui prenent Ø per lo malalt les *medicines*, atengués lo malalt sanitat *perfeta* (R 60b)».

¹³⁸ quin cor tan dur pot no amar Senyor que tant *lo* ama? (H 6d) / quin cor tan dur pot no amar Senyor que tant *nos* ama? (R 5c); que-l meu cor de pedra per contrició de mos pecats se trenque e-s molga, e la tua gràcia sobre *el* rose (H 79d) / que-l meu cor de pedra per contrició de mos peccats se trenque e-s molga, e la tua gràcia sobre *mi* rose (R 63b); la qual sens algun recel *li* serà segura (H 171b) / la qual sens algun recel *los* serà segura (R 134b).

¹³⁹ que la *hu* de nosaltres se'n vaja (H 81a) / que la *hun* de nosaltres se'n vaja (R 64b); en tot se conexen d'on és cascú, *qui* és lo linatge (H 171c) / en tot se coneixen d'on és cascú, *qual* és lo linatge (R 134b).

¹⁴⁰ al justificat Jutge se sguarda que l'ànima *qui* en pecat ha volgut finir la vida (H 169b) / al justificat Jutge se sguarda Ø l'ànima *que* en pecat ha volgut finir la vida (R 132d); lo segon dot Ø serà la impassibilitat (H 170d) / lo segon dot, *que* serà la impassibilitat (R 133d); hi de present los *que* voluntàriament pequen (H 82c) / hi de present los *qui* voluntàriament pequen (R 65c).

sobrer;¹⁴¹ d'altra banda, la modificació de la categoria gramatical de persona en aquests adjectius atenent sobretot al context en què s'insereix.¹⁴²

Les conjuncions presenten esmenes de tres tipus en la reedició: en primer lloc, s'introdueixen o s'eliminen conjuncions subordinatives amb la intenció d'aportar agilitat a l'expressió;¹⁴³ en segon lloc, s'elimina certes conjuncions, sobretot la copulativa *i* i la disjuntiva *o*, amb la mateixa finalitat;¹⁴⁴ en tercer i últim lloc, es corregeixen d'acord amb la sintaxi certes conjuncions que no casen bé en la *princeps*.¹⁴⁵

¹⁴¹ amat teu, desijat teu, amor e vida *tua* (H 77b) / amat teu, desijat teu, amor e vida Ø (R 61b); après la *mia* mort la *mia* ànima no y devalle (H 172b) / après la Ø mort la *mia* ànima no y devalle (R 135a); com ell, Déu *nostre*, s'és fet fill teu (H 164a) / com ell, Déu Ø, s'és fet fill teu (R 128c); ell, Déu *nostre*, en tu de les tues puríssimes sanchs s'és fet home (H 164ab) / ell, Déu Ø, en tu de les tues puríssimes sanchs s'és fet home (R 128cd); alguna autèntica ystòria no reconta com la Senyora *nostra* de aquest món passà a la eterna glòria (H 160b) / alguna autèntica història no reconta com la Senyora Ø de aquest món passà a la eterna glòria (R 125cd).

¹⁴² tu has tengut lo sperit prompte en prometre la tua vida [...], e ja de present, en la infirmitat e flauea de la *mia* carn, lo contrari-s mostra (H 10d) / tu has tengut lo sperit prompte en prometre la tua vida [...], e ja de present en la infirmitat e flauea de la *tua* carn lo contrari-s mostra (R 8d); cau, donchs, sobre la *mia* cara e no de subines, perquè tingues davant hi en la tua pensa lo que parles, que no diga una cosa la veu de la *mia* boca hi altra la *mia* pensa (H 13c) / cau, donchs, sobre la *tua* cara e no de subines, perquè tingues davant hi en la tua pensa lo que parles, que no diga una cosa la veu de la *tua* boca hi altra la *tua* pensa (R 10d-11a) / és un passatge complicat de resoldre, i ho fa bé; qui serà qui no-s maravelle considerant tan gran pietat *vostra*? (H 7c) / qui sera qui no-s maravelle considerant tan gran pietat *tua*? (R 6b).

¹⁴³ e axí, Ø tot en ell te transformes (H 6d) / e axí, *si* tot en ell te transformes (R 5c); pres la humanitat nostra perquè-ns donàs la divinitat sua, *perquè* ell, Redemptor nostre, no-ns ha creat per dampnar-nos (H 164b) / pres la humanitat nostra perquè-ns donàs la divinitat sua; Ø ell, Redemptor nostre, no-ns ha creat per dampnar-nos (R 128d); al justificat Jutge se sguarda *que* l'ànima *qui* en pecat ha volgut finir la vida (H 169b) / al justificat Jutge se sguarda Ø l'ànima *que* en pecat ha volgut finir la vida (R 132d); segons la gràcia de la divina bondat Ø a mi, servent inútil, fràgil e ignorant, li ha plagut atorgar-me (H 172c) / segons la gràcia de la divina bondat *que* a mi, servent inútil, fràgil e ignorant, li ha plagut atorgar-me (R 135b); diu Ø: «aquesta és més dolça e de major consolació» (H 173a) / diu *que* aquesta és més dolça e de major consolació» (R 135c).

¹⁴⁴ les temptacions en la sua pensa *o* entren o entrar volen (H 10d) / les temptacions en la sua pensa Ø entren ho entrar volen (R 8d); hi *él*, Déu *hi* home, Senyor e mestre nostre, humil, mansuet, benigne (H 11c) / hi *ell*, Déu, Ø home, Senyor e mestre nostre, humil, mansuet, benigne (R 9b); opobris de son Déu, *e* Senyor e mestre (H 87d) / opprobri de son Déu, Ø Senyor e mestre (R 69c); fins a l'esser e viure, *e* no poran no avorrir (H 134d) / fins a l'esser e viure; Ø no poran no avorrir (R 172a); dolça és e res de amargor no comporta, *hi* dolça de dolçor admirable (H 173d) / dolça és e res de amargor no comporta, Ø dolça de dolçor admirable (R 136a); com fon maravellosament la lum de aquest nom per tot lo món stesa en la preycació evangèlica, *e* com donà a menjar als qui vera doctrina famejaven (H 174a) / com fon maravellosament la lum de aquest nom per tot lo món stesa en la prycació evangèlica, Ø com donà a menjar als qui vera doctrina famejaven (R 136b). En el següent exemple, contràriament, la modificació del predicat d'una oració per la conjunció *i* aporta més agilitat al text: «deu lo cristià tant com pot de la oració no levar-se; *vull[a]*, *encara*, per expel·lir qualsevol temptació, pensar en la present mort hi en la eterna (H 10d) / deu lo cristià tant com pot de la oració no levar-se, *hi* per expel·lir qualsevol temptació, pensar en la present mort y en la eterna (R 8d)».

¹⁴⁵ l'etern *hi* goig (H 134d) / l'etern Ø goig (R 134d); trobar *en* veure (H 12b) / trobar e veure (R 10a); après *del* Senyor perquè la servís la acomanà (H 160c) / après *que*-l Senyor perquè la servís la acomanà (R 125d); soferí

L'esmena de les preposicions continua la tasca apuntada suara: d'una banda, la reedició elimina preposicions que ha introduït la primera impressió però sobren;¹⁴⁶ en sentit invers, n'agrega perquè el text resultant faça sentit, enfocat en la preposició *a*;¹⁴⁷ a la fi, la segona edició modifica un grup de preposicions perquè guanye significació el text.¹⁴⁸

L'últim grup de partícules esmenades en la segona edició el constitueixen un conjunt de supressions d'uns quants adverbis, els quals, per bé que aporten un cert matís en la primera edició, són considerats innecessaris en la reedició.¹⁴⁹

Més enllà de les esmenes d'errades evidents de la *princeps* o de la modificació de mots per millorar-ne l'estil, hi ha encara en la segona edició del *Quart del Cartoixà* una sèrie de canvis que responen a una tasca de regularització gràfica en base a un model escrit que el revisor de la reedició coneix i aplica bastant sistemàticament. Aquest treball, si calgués alguna evidència més, és un signe palés de la cura que hi hagué envers la segona edició.

aprés molta pobretat e fretura *en* treballs en la present vida, Ø en la mia passió ignominiosa colps (H 167c) / soferí après molta pobretat e fretura *e* treballs en la present vida *y* en la mia passió ignominiosa colps (R 131b). Encara, hi ha una esmena onerosa de preposició per conjunció, motivada en aquest cas per l'oblit del caixista de la darrera lletra: «*preguen per esser-ne delliures, per la fi de nostres pregàries sia remetre-u tot a la voluntat divina (H 9b) / preguem per esser Ø delliures, però la fi de nostres pregàries sia remetre-u tot a la voluntat divina (R 7c)*».

¹⁴⁶ si en aquesta present vida *de* les sues dolors nos dolen (H 3a) / si en aquesta present vida Ø les sues dolors nos dolen (R 2d); en la sdevenidora *dels* seus goigs nos alegren (H 3a) / en la sdevenidora Ø nos alegraran les sues alegries (R 2d); lo qual no dexà *a* cerquar en lo Senyor, morint, si alguna part hi tenia (H 78c) / lo qual no dexà Ø cerquar en lo Senyor, morint, si alguna part hi tenia (R 62b).

¹⁴⁷ granment temeren e Ø la sua divina virtut aquests miracles atribuhiren (H 80a) / granment temeren e *a* la sua divina virtut aquests miracles atribuhiren (R 63b); com la font de nostra vida, e la dolçor e bresca de la nostra ànima, e la flor del parahís nostre, ja sequant se enmarcia e Ø la mort se costava (H 77ab) / com la font de nostra vida, e la dolçor e bresca de la nostra ànima, e la flor del parahís nostre, ja secant se enmarcia e *a* la mort se costava (R 61b); si fosses vengut Ø font de la mia nafra (H 168a) / si fosses vengut *a la* font de la mia nafra (R 131c).

¹⁴⁸ lo crestià qui *a* tal veu e làgremes no plora (H 80c) / lo cristià qui *ab* tal veu e làgremes no plora (R 63d); girarà [guara H] los misericordes ulls *ni* mirar la tua dolorada continença (H 162c) / girarà los misericordes ulls *a* mirar la tua dolorada continença (R 127b); *en* aquelles totes que sabs e coneix que la santa Trinitat pot esser loada, regracia-li tu (H 174d) / *de* aquelles totes que sabs e coneix que la santa Trinitat pot esser loada, regracia-li tu (R 136d); ofir [...] per recompensació de tots los mals [...], *en* suficient paga de tots los béns que són obmesos hi Ø complit e *suficientment* de tots los qui benaventuradament regnen (H 174d) / ofir [...] per recompensació de tots los mals [...], *per* suficient paga de tots los béns que són obmesos *y per* complit e *suficient mèrit* de tots los qui benaventuradament regnen (R 136d).

¹⁴⁹ los *ja* dampnats heretges (H 75c) / los Ø damnats heretges; la carn de Maria en son fill *ja-n* fon exempta (H 160d) / la carn de Maria en son fill *ne* fon exempta (R 126a); més dolç *com* home soferint misèries humanes (H 173b) / més dolç Ø home soferint misèries humanes (R 135c).

Aquesta regularització afecta les grafies dobles de la consonant ròtica bategant i la lateral palatal, les quals presenten en la *princeps* una distribució sovint irregular (veg. nota 122), el canvi de *te* en *de* final en aquells mots als quals els pertoca etimològicament,¹⁵⁰ la inclusió de la vocal *i* davant del so fricatiu palatal sord, d'acord amb el parlar de València,¹⁵¹ i també hi ha una tendència a prescindir de la *te* com a grafia cultista dels mots acabats en *-ció*.

Així mateix, el corrector de la reedició tendeix a eliminar assimilacions o dissimilacions d'algunes vocals àtones, corrents en el parlar col·loquial de la València del moment, i que tenen reflex en la *princeps*, com *avolotat* (H 173b) / *avalotat* (R 135d); *edefici* (H 172d) / *edifici* (R 135b); *aflegida* (H 169b) / *afligida* (R 132c); *preminència* (H 89c) / *preminència* (R 70d); la sistematicitat en l'esmena de certs mots dona compte del propòsit de corregir aquest aspecte en el *scripta* respecte de la primera edició, com els 27 casos que he recollit de modificació *crestià* (H 75c) / *cristià* (H 60a); el 25 exemples de canvi *sepultura* (H 82a) / *sepultura* (R 65a); o les 8 ocasions de *medecina* (H 46a) / *medicina* (R 60b).

El tancament *e > i*, *o > u* en contacte amb una consonant fricativa, el qual es dona en algunes formes de la primera edició del *Quart*, reflex també de la pronúncia popular, és rectificat en la reedició: *excil·lent* (H 6b) / *excel·lent* (R 5b); *firissen* (H 86b) / *ferisen* (R 68b); *brisca* (H 4a) / *bresca* (R 3c). Encara, en els casos d'alternança *o / u* en certes flexions verbals, ocasionades per l'influx de la *i* tònica de l'infinitiu, es resol sempre en la reedició d'acord amb l'etimologia: *suffert* (H 7a) / *sofert* (R 5d); *fogia* (H 162d) / *fugia* (R 127c); seguint aquesta norma, per ultracorrecció, apareixen els canvis *pugau* (H 15c) / *pogau* (R 12c); *sustenta* (H 162c) / *sostenta* (R 127c).¹⁵²

Respecte del consonantisme, l'edició de Roca recupera grups i grafies cultes que la de Hagenbach-Hutz ha perdut, com la tendència a la restitució de *-CT-* entre vocals: *afflicions*

¹⁵⁰ És sistemàtic el canvi de l'adverbi *quant* a *quand*; alguns exemples més: *Riquart* (H 3a) / *Riquard* (R 2d); *altitut* (H 4a) / *altitud* (R 3c); *pert* (H 170d) / *perd* (R 133d); *recort-te* (H 164c) / *record-te* (R 129a).

¹⁵¹ *redohexen* (H 6a) / *redoheixen* (R 5a), en 2 ocasions; *convertexca* (H 7a) / *converteixca* (R 5d); *avorrexca* (H 75d) / *avorreixca* (R 60a); *baxa* (H 85d) / *baixa* (R 67d); *crexent* (H 86a) / *creixent* (R 68a); *seguexen* (H 164d) / *seguixen* (R 129b); *conexença* (H 168c) / *coneixença* (R 132a); *merexca* (H 172c) / *mereixca* (R 135a).

¹⁵² També són exemples d'ultracorrecció els canvis del prefix *de-/des-* a *dis-*: *descoloria* (H 77b) / *discoloria* (R 61b); *diformitat* (H 171d) / *disformintat* (R 134c).

(H 76d) / *afflictions* (R 60d); *perfeció* (H 76a) / *perfectió* (R 60b); *affecions* (H 83bc) / *affections* (R 66a); *maltratad* (H 87d) / *maltractad* (R 69b).¹⁵³ En el mateix sentit, es restaura la grafia etimològica de la *ics* en certs mots que en el parlar col·loquial havien perdut el so oclusiu: *cruficici* (H 4b) / *cruficixi* (R 3d); *inescrutable* (H 87b) / *inexcrutable* (R 69a); *splicar* (H 87c) / *explicar* (R 69b) (3); *scusable* (H 167a) / *excusable* (R 130d). També tendeixen cap a les grafies cultes casos que en la llengua popular es produïen dissimilacions consonàntiques, com: *ignocents* (H 163d) / *innocents* (R 128b); *magna* (H 174d) / *mannà* (R 136d); assimilacions de sibilants contigües: *resucitar* (H 77d) / *resuscitar* (R 6ad) (canvi sistemàtic, documentat en 15 ocasions); *picina* (H 138a) / *piscina* (R 131c); o caiguda del segon fonema en els grups adjacents d'oclusiva + ròtica: *opobris* (H 87b) / *opprobris* (R 69a) (en 2 ocasions); *proprietats* (H 165d) / *proprietats* (R 130a).

En altres ocasions, el corrector de la reedició tria amb encert prescindir de certes grafies etimològiques i opta per la pronúncia col·loquial, com: *monstraven* (H 82d) / *mostraven* (R 65c); *distinctes* (H 169a) / *distintes* (R 132d);¹⁵⁴ *yo són* (H 84c) / *yo só* (R 67a); en el mateix sentit, es decideix per representar la geminació de l'oclusiva velar sonora, com devia fer la llengua antiga, en *reglàs* (H 89c) / *retglàs* (R 89c); *regla* (H 89c) / *retgla* (R 89c), en 2 ocasions. Així mateix, considera com a formes vàlides, i pràcticament úniques, atesa la sistematicitat dels canvis, les patrimonials *preÿcar* (H 79d) / *prycar* (R 63b), que substitueix 11 vegades; *spirit* (H 77c) / *sperit* (R 61c), modificada en 14 ocasions; *làgrimes* (H 4b) / *làgremes* (R 3d), substituïda dues voltes; i *condempnar* (H 75 a) / *condamnar* (R 59c), reemplaçada 7 vegades.

D'altra banda, encara quant a les formes patrimonials, la reedició vacil·la en la sonoritat de l'oclusiva de les paraules derivades de *sagrat*: *sagraments* (H 83b) / *sacraments* (R 66a); *sacratíssim* (H 75d) / *sagratíssim* (R 60c), i en la palatalització de la consonant lateral del verb *delliberar* (H 81a) / *deliberar* (R 64b).

¹⁵³ La reedició del *Quart*, però, vacil·la, i de vegades modifica el grup culte per la pronúncia popular, com *imperfections* (H 87b) / *imperfecions* (R 69a); *perfecta* (H 46a) / *perfeta* (R 60b); *perfetament* (H 10a) / *perfectament* (R 8a).

¹⁵⁴ Els casos d'alternança *sant* / *sanct* són abundants en ambdues edicions, de manera que no presenten cap pauta de modificació en la reedició del *Quart*; el mateix ocorre amb les flexions de *untar* / *unctar*. D'altra banda, una grafia semiculta com *sfòrts* (H 81d) / *sfôrç* (R 64d) demostra novament la malaptesa del caixista, amb vacil·lacions que fan trontollar el *scripta* medieval del nostre idioma.

Un altre símptoma de la capacitat lingüística del revisor del *Quart* es troba en l'elecció de formes antigues, que ja no devien sonar a la València de finals del Quatre-cents, però que jutja més aptes en el seu model lingüístic, i així substitueix *engendrar* (H 83d) / *engenrar* (R 66c), en 5 ocasions; *nu* (H 82a) / *nuu* (R 65a); i *puyx* (H 81b) / *puyx* (R 64c), en 12 casos.

Paral·lelament, el corrector tria de vegades les formes cultes en detriment de les patrimonials, com en *juhí* (H 167a) / *judici* (R 131a), en 2 ocasions; o *sgleyes* (H 89d) / *sglésies* (R 71a).

Per últim, els noms, sobretot bíblics, també són objecte d'actualització lingüística en la reedició. Així, d'una banda, es trien els que devien aparèixer en la llengua viva en detriment d'altres que presenten una grafia cultista, com *Jeremias* (H 6c) / *Jeremies* (R 5c); *Messias* (H 7a) / *Messies* (R 5d); *Bernart* (H 172d) / *Bernad* (R 135b). En una altra ocasió es redreça la forma popular: *Daviu* (H 162b) / *David* (R 127b). Per últim, encara, hi ha noms que són objecte de revisió d'acord amb la seua forma llatina: *Ysaïes* (H 168c) / *Esajés* (R 132a); *Setrim* (H 162b) / *Sethim* (R 127b).

La revisió de la *princeps* arriba fins a casos d'absolut detall, com l'eliminació de la vocal *e* inicial en un exemple d'essa líquida o, més pròpiament, essa seguida d'oclusiva: *l'espay* (H 89a) / *lo spay* (R 70c), o el canvi de l'adverbi per l'adjectiu en «los serà axí detestable que per *menys* mal desijaran la mort (H 169b) / «los serà axí detestable que per *menor* mal desijaran la mort» (R 132d).

Encara que la reedició corregeix gairebé totes les errades de la *princeps*, millora en certs passatges l'estil i regularitza el *scripta* del text, introdueix també algunes llacunes i errors que no apareixen en la primera edició. En concret, he localitzat 56 casos, dels quals, la majoria (45 ocasions) són errades comunes en els incunables, com l'omissió de grafies,¹⁵⁵ l'afegiment

¹⁵⁵ celestial gràcia (H 2d) / celestia gràcia (R 2d); martre (H 80b) / matre (R 63d); dignitats (H 161a) / dignitas (R 126b); suaument (H 86c) / suament (R 68b); però (H 86d) / per (R 68d) ho; creatures (H 162c) / cretures (R 127b); tu est (H 164b) / tu es (R 178d); presumeysch (H 164c) / presumeich (R 129a); avorrexen (H 172a) / avorreien (R 134a); apoquexen (H 174a) / apoquexe (R 136b). En altres ocasions l'omissió és del morferma del plural: acabats (H 76d) / acabat[s] (R 61a); havia sofert *majors* turments (H 82b) / havia sofert *major* turments (R 65a); tres *documents* (H 83a) / tres *document* (R 65d); *molts* són los [les H] meus mèrits (H 84c) / *molt* són los meus mèrits (R 67a); aquests eren *perseverants* (H 160c) / aquests eren *perseverant* (R 125d). En altres, l'omissió és ocasionada per una mala composició de lletres de pal: ministres (H 161d) / minstres (R 126d); luminós (H 166b) / luinós (R 130b); divinitat (H 174c) / divintat (R 136d).

de grafies sobrerres,¹⁵⁶ algun exemple de diplografia,¹⁵⁷ lletres canviades,¹⁵⁸ o algun cas d'omissió de partícules.¹⁵⁹

La segona edició del *Quart*, encara, dóna errades de més entitat que atenyen el sentit del text o el contingut. Respecte del primer cas:

Taula 5. Llacunes i errors introduïts en la segona edició del *Quart*

	Primera edició	Segona edició
1.	no perquè se <i>condolguen</i> , mas perquè ab escarns lo insulten (H 5d)	no perquè <i>se'n dolguen</i> , mas perquè ab scarns lo insulten (H 5a)
2.	aprés que en aquella <i>amorosa</i> cena aguist donat als dexebls aquells saludables documents de amor, (H 8b)	aprés que en aquella <i>amarosa</i> cena haguist donat als deixebls aquells saludables documents (R 6d)
3.	en tres diversos lochs en lo desert fon temptat, hi tres vegades, e <i>axí</i> féu oració en tres distants lochs e tres vegades; <i>disten</i> los lochs entre si un git o menys de pedra (H 12a)	en tres diversos lochs en lo desert fon temptat, hi tres vegades, e <i>ací</i> féu oració en tres distants lochs e tres vegades; <i>distincts</i> los lochs entre si hun git o menys de pedra (H 9d)
4.	e puix en tu, hi ab tu, e per tu, Déu, ton Pare, les havia creades, que ab tu, hi en tu, e per tu fossen <i>recreades</i> (H 76b)	e puix en tu, hi ab tu, e per tu, Déu, ton Pare, les havia creades, que ab tu, hi en tu, e per tu fossen <i>creades</i> (R 60c)
5.	aquesta paraula: «consumatum est», és de gran eficàcia per a qualsevol perill, que lo cristià devotament la diga, hi en special, quant flux de sanch del nas degota, en lo fron[t] del pacient ab la sanch mateixa <i>se scriva</i> (H 76c)	aquesta paraula: «consumatum est», és de gran eficàcia per a qualsevol perill, que lo cristià devotament la diga, hi en special, quand flux de sanch del nas degota, en lo front del pacient ab la sanch mateixa <i>scrita</i> (R 60d)

¹⁵⁶ cinch (H 78d) / chinch (R 62b); les penes e turments que *soferts* avia (H 80b) / les penes e turments que *sofertes* avia (R 63c); stoja'l (H 85d) / stioja'l (R 68a); tenia set peus e *mig* de larch, e alt, del païment, tres peus e mig (H 89c) / tenia set peus *enmig* de larch, e alt, del païment, tres peus e mig (R 70d); acull (H 161d) / acullí (R 126d); exalçament (H 162b) / exalçadament (R 127a); mundícia (H 163b) / mundicia (R 128a); plaen (H 169a) / plaent (R 132b).

¹⁵⁷ descriure la veu (H 87c) / descriure la [+la] veu (R 69b); font de misericòrdia (H 162c) / font de [+de] misericòrdia (R 127b).

¹⁵⁸ Casos d'ena o u invertida: quinse (H 3c) / quiuse (R 3b); ; entrada (H 83b) / eutrada (R 66a); acostava (H 85a) / acostana (R 67b); poguera (H 85d) / pognera (R 68a); modificacions quant al vocalisme: costat (H 83b) / castat (R 65d); solament (H 88b) / salament (R 70a); sobre (H 160b) / sobra (R 125c); conexeran (H 170a) / conexaran (R 133b); atenyerà (H 170a) / atenyarà (R 133b); alteracions respecte del consonantisme: immaculat anyell (H 8b) / immaculat ancell (H 6d); spirit (H 78d) / fperit (R 62c); misericòrdia (H 84b) / mlsericòrdia (R 66d); doctors (H 80d) doctdrs (R 64a); deshonorats (H 172a) / heshonrats (R 134a). I per últim, un cas curiós d'errada en el caràcter que representa una abreviació: «rompen-se les pedres quant lo cor del peccador de pedra se mol e-s trenca per *contrició* de sos pecats (H 79d) / rompen-se les pedres quand lo cor del peccador de pedra se mol e-s trenca per *pertrició* de les sues culpes (R 63ab)».

¹⁵⁹ diu Beda: «Lo Senyor nos mostra *que* si la mort o algun altre perill nos spanta, preguem (H 10b) / diu Beda: «Lo Senyor nos mostra \emptyset si la mort ho algun altre perill nos spanta, preguem» (8b); perquè les tenebres de la nit scura no / poguessen defendre (H 14c) / perquè les tenebres de la nit scura no \emptyset poguessen defendre (R 11c); que muyram al món morint *ab* lo Senyor (H 78c) / que muyram al món morint \emptyset lo Senyor (H 62a).

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>
6.	diu lo evangeliste que en drap de li monde e moniment nou <i>lo</i> posaren (H 88d)	diu lo evangeliste que en drap de li monde e moniment nou <i>li</i> posaren (R 70b)
7.	si li parles avent pietat de les tues misèries, scoltarà les tues <i>miserables</i> paraules (H 162c)	si li parles havent pietat de les tues misèries, scoltarà les tues <i>mirables</i> paraules (R 127b)

En les lliçons deturpades que apareixen en la reedició hi ha casos evidents d'ultracorrecció, com en [1],¹⁶⁰ [3], [5], i [6]; d'altres en què un error de composició provoca una lectura incorrecta, com en [2] i [7]. El cas, però, més cridaner és [4], en què el canvi de *recreades* per *creades* té repercussions teològiques: en el *Cartoixà*, el verb *recrear* té el sentit de 'salvar', restringit a l'acció salvífica del sacrifici de Jesucrist.

La segona edició presenta llacunes respecte del text de la *princeps*. Se n'han detectat tres casos: en un d'aquest, l'oblit és ocasionat pel canvi de columna entre el recto i el verso del foli, el qual degué provocar un despistament del caixista;¹⁶¹ les altres dues llacunes són explicables per homeotelèuton.¹⁶²

D'altra banda, hi ha certes lliçons que presenten problemes d'origen, en la *princeps*, i que el revisor de la reedició del *Quart* no encerta a corregir. En algun dels casos que veurem a continuació, la incomprensió de la forma provoca una *lectio deterior*, encara més allunyada de la lliçó vertadera que degué aparèixer en el manuscrit de l'obra:

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>	<i>Vita Christi</i>
8.	per la qual soferia per la sua persona digníssima e per la dolor <i>intensíssima</i> (H 5a)	per la qual soferia, per la sua persona digníssima e per la dolor <i>intentíssima</i> (H 4b)	propter charitatem maximam personamque dignissimam, ac dolorem <i>immensissimum</i> (VC, 602a)
9.	inrepà lo Senyor a Pere més que·ls altres, [...] hi encara, que <i>per</i> principal e cap entre tots constituhir lo volia (H 10c)	inrepà lo Senyor a Pere més que·ls altres, [...] hi encara, que Ø principal e cap entre tots constituhir lo volia (H 8c)	

¹⁶⁰ El verb *condoldre/condolre* és habitual en el *Cartoixà*, traduïnt sovint *compatere*. He comprovat que en la resta de la reedició el revisor deixa el verb original i no el canvia.

¹⁶¹ e axí com se *entrestia com a verdader home*, axí les paraules de l'àngel com a verdader home lo confortaven (H 11c) / e axí com se Ø les paraules de l'àngel com a verdader home lo confortaven (R 9bc).

¹⁶² devem [deuen H] atendre que sant Matheu diu: «*Jesús, cridant alta veu, tramés lo spirit*». *Diu sant March*: «*Jesús, cridant alta veu, spirà*» (H 78a) / devem atendre que sant Matheu diu: Ø «*Jesús, cridant alta veu, spirà*» (R 61d); ha'ns mostrat lo secret del seu cor lo Senyor per les ubertures de les sues nafres, *mostra'ns aquell ineffable misteri de pietat excelsa*, mostren-se de misericòrdia aquelles entràmenes (H 84c) / ha'ns mostrat lo secret del seu cor lo Senyor per les ubertures de les sues nafres, Ø mostren-se de misericòrdia aquelles entràmenes (R 67a). En ambdós casos, el text saltat en la reedició apareix també en la *Vita Christi* (respectivament, pp. 670b i 677a).

	<i>Primera edició</i>	<i>Segona edició</i>	<i>Vita Christi</i>
10.	e prenga cascú exemple que stiga en lo grau que nostre Senyor li dona, car tota gràcia que algun <i>pur</i> home tinga, per gran que sia, té sobre si major que en algú y en molts graus lo sobrepuja (H 9d)	e prenga cascú exemple que stiga en lo grau que nostre Senyor li dona, car tota gràcia que algun Ø home tinga, per gran que sia, té sobre si major que en algú y en molts graus lo sobrepuja (R 8a)	et unusquisque, in gradu suae vocationis consistat, quia et omnis gratia, quamvis magna fuerit, <i>superiorem</i> habet (VC, 607a)
11.	serà la resurrecció en un moment, a la veu de la spantable trompeta, a la mijanit, stant lo món <i>desausiat del so de tal trompa</i> (H 166a)	serà la resurrecció en un moment, a la veu de la spantable trompeta, a la mijanit, stant lo món <i>desausiat que tal veu lo cride</i> (R 130a)	haec tuba clamor [...] media nocte clamor factus est. <i>Non enim tunc veniet cum speratur</i> , sed media nocte, id est occulte valde et <i>insperate</i> (VC, 766b)

En els casos [9] i [10] s'opta en la reedició, davant de la dificultat que genera la lliçó de la *princeps*, per suprimir la forma. En [9], la *lectio vera* es troba en la inversió de partícules, la qual donaria la conjunció *perquè*, que s'adiu a la intencionalitat de la subordinada: expressar el motiu de l'oració principal. En [10], la lliçó del manuscrit original deuria ser l'abreviació *sup*, 'superior', i d'ací la forma errònia de la primera edició: *pur*. En ambdós casos, l'omissió genera un text comprensible en la reedició.

No ocorre el mateix en els altres dos exemples. En [8], el revisor considera estrany el superlatiu *intensíssima*, derivat de l'adjectiu *intens*, el qual apareix en tot el *Cartoixà* tan solament una vegada.¹⁶³ Aquesta raresa és la raó per la qual modifica el superlatiu per un altre format sobre *intent*, adjectiu més usual en l'obra valenciana, però que no fa sentit en el passatge. L'arrel de la lliçó deturpada es troba en una mala lectura de pals de la forma llatina *immensissimum*.

El cas [11] és més complex. Pel caràcter de l'esmena, sembla que Corella va detectar l'errada de la primera edició i n'aportà una correcció per a la segona, la qual, evidentment, no fou entesa del caixista. Entenent que el sentit general que pretén traduir el lletraferit valencià és 'inesperat', la *lectio difficilior* que propose és *desusitat*, i no *desavisat*, cap on sembla dirigir-se la variant de la reedició. L'adjectiu *usitat*, és a dir 'usual, acostumat' apareix en el *Cartoixà*¹⁶⁴ i és documentat a la València del segle XV (Faraudo, s.v. *usitat*). L'adjectiu *avisat*

¹⁶³ En el *Segon del Cartoixà*: «En lo besar los peus, la sua intensa amor hi devoció declara» (f. 52c).

¹⁶⁴ En el *Terç del Cartoixà*: «Usitat costum entre-ls hòmens se pratiqua» (p. 394).

no es troba en aquesta versió corellana, però no és alié a la seua obra,¹⁶⁵ el qual, no obstant, presenta el sentit antic de ‘prudent, discret’ (DCVB, s.v. *avisat*) o el més modern de ‘astut’, mai però amb el sentit de ‘conegut’, que seria l’escaient en el passatge cartoixà.

En sumes, l’anàlisi les variants detectades en la reedició del *Quart del Cartoixà* aporten dues conclusions: d’una banda, Roís de Corella va participar activament en l’esmena de la *princeps*, restituint text omés, realitzant correccions o aportant variants d’estil i de contingut. Aquestes aportacions són evidents en aquelles ocasions en què segueixen les pautes de la prosa artitzada usades al llarg de l’obra i sobretot en els casos en què intervé per redreçar o millorar alguna expressió de tarannà teològic.¹⁶⁶

D’altra banda, la quantitat d’errors de composició de la primera edició del *Quart* –i també, cal afegir, del *Terç*, com veurem tot seguit– degué produir un impacte tal en el mestre en teologia que, a més de les pròpies aportacions per millorar la reedició, va reclamar a l’editor la participació d’un revisor expert, el qual, sens dubte, millorà ostensiblement el resultat de la *princeps*:¹⁶⁷ incorporà els suggeriments del mestre en teologia, detectà i esmenà les errades primeres de composició i regularitzà el text d’acord amb un *scripta* culte i alhora patrimonial.

¹⁶⁵ N’he documentat 19 casos, entre els quals, en la *Lletra fingida*: «millor que per mes poc *avisades* paraules, te serà manifesta la sobresgran dolor» (Escartí, 2014: 58); «perquè les sues *avisades* paraules, ab dispost silenci, lloc de millor ésser enteses trobassen» (Escartí, 2014: 63); «vestint aquell ab feminils vestidures, enganà a tots los grecs, e fon maravella l’*avisat* Telamó, ensems ab ells, fos decebut» (Escartí, 2014: 64); en la *Lamentació de Biblis*: «per ésser-me germà molt car, tant me lloaran d’avisada, quant m’enculparan de poc honesta» (Escartí, 2014: 95); o en el *Triümf*: «E ab tot que molts il·lustres doctors de la feminil condició blasfemant hagen, la llengua dels quals lo Sant Esperit sempre endreçant, no entenien de nosaltres, mansuetes, mal dir, segons que els poc *avisats* maliciosos glossar s’esforcen» (Escartí, 2014: 202).

¹⁶⁶ Es confirmen així les impressions de Haebler (1903, núm. 377) quan descriu la segona edició del *Quart*: «Esta edición, mucho más rara que la precedente [la *princeps*], parece que es reimpresión de ella, pero revisada por el traductor Ruiz de Corella. Esto hace suponer que la primera se hizo con premura y sin la diligencia necesaria».

¹⁶⁷ Veg. p. 166. Serrano Morales (1898: 6, 501, 562) documenta el contracte entre Miquel Albert i Llop de Roca per a imprimir la reedició del *Quart* el 30 de maig de 1495. El bibliòfil valencià, però, no aporta el document original ni referencia tampoc d’on l’ha extret, de manera que no he pogut consultar-lo; les dades, curtes i imprecises, que presenta tan solament esmenten que contenia clàusules quant al paper, al tiratge i la tipografia. El que sí que pot ser significatiu, així i tot, és que Llop de Roca ja havia signat un contracte el 29 d’octubre de 1494 per a treballar a càrrec d’Albert durant 16 mesos (veg. p. 166). La signatura del contracte per a la reedició del *Quart* 7 mesos després d’aquest, i estant en vigor el primer contracte, només pot donar a entendre que calia un document especial i singular per a aquesta impressió.

Si bé és cert que n'hi ha errades que van escapar de l'escrutini d'aquest corrector, igualment ineludible és que aqueixos errors representen, en nombre, cinc vegades menys dels que hi ha en la *princeps*, i que aquests, endemés, són fàcilment recuperables a partir d'una col·lació amb l'edició primera.

Encara aporta l'anàlisi de les variants d'ambdues edicions del *Quart* un altre aspecte que incideix en l'estudi dels altres llibres del *Cartoixà*. Més enllà de l'ús comercial del nom de Corella en els colofons de les edicions, caldrà considerar d'ara en avant ben seriosament la participació del mestre en teologia en aquelles edicions que indiquen han sigut corregides, esmenades i examinades per ell, fins i tot la pòstuma, com indica el *Segon* en l'*explicit*: «ans de la mort sua». La conseqüència lògica duu a estimar, per tant, que el *Terç del Cartoixà* va ser l'única impressió que no va poder ser redreçada per Roís de Corella.

A partir d'aquestes conclusions, per tant, és absolutament explicable per què el lletraferit valencià tenia 780 volums del *Primer* i del *Quart del Cartoixà* en la seua cambra del convent de Sant Francesc, els quals corresponen certament a l'edició que més va afavorir i en què es va implicar activament, les de les premses de Llop de Roca. Aquesta opció preferent del mestre en teologia per la segona edició del *Quart* caldrà ser tinguda ben en compte amb vista a l'edició crítica d'aquest llibre.

2.3. L'INCUNABLE DEL TERÇ DEL CARTOIXÀ

L'única impressió del *Terç del Cartoixà* fou editada *in folio*,¹⁶⁸ de 276 × 190 mm, estampada a dues columnes, de 40 línies cada una. La caixa del text amida 207 × 135 mm, i cada columna 207 × 62 mm. Està imprès a una tinta. La lletra és gòtica, de dues grandàries: 103G per al text, i 150G per a l'incipit,¹⁶⁹ l'*explicit* i els títols dels capítols. Els espais destinats a les caplletres es troben en blanc, per bé que en alguns pocs casos hi ha testimonis en

¹⁶⁸ Romero (2013: 312) exposa que aquest format «no era nada común hasta entonces [...] en lengua vernácula. Hasta el momento, en Valencia, dichas características están reservadas para obras más jurídicas», tot i que recorda (nota 16) que l'edició del *Primer del Crestià* (1483) va ser impresa *in folio*, justament la que va patrocinar Corella, encara que l'autor no cau en aquest detall.

¹⁶⁹ *Segons* explica Romero (2003: 300, nota 4), aquesta mesura respon al «método Próctor-Haebler, de medición de tipo, el cual se obtiene con la medida de la caja de 30 líneas de texto en milímetros, a la cual se añade la letra correspondiente al tipo de letra G –como en esta ocasión–, R de romana, etc.».

minúscula en l'espai destinat a la caplletra.¹⁷⁰ Ocupen generalment quatre línies, en el cas de les inicials del capítols, i dos, en els espais de les caplletres de les oracions.

La impressió té 182 folis, distribuïts en 23 quaderns amb col·lació a-y⁸, z⁶, sense errades, tots de text excepte el primer i el darrer folis. Té foliació pròpia, en xifres romanes minúscules i a l'extrem superior dret del recte, la qual presenta irregularitats de dos tipus. La primera, repeticions de xifres: es reiteren les xifres de la XXXVIII a la XXXX en aquells folis on haurien d'aparèixer de XXXXI a XXXXIII, respectivament, de manera que en la impressió es troben dues vegades les xifres primeres. Continuant amb l'errada, el f. XXXXI hauria de ser realment el XXXXIII. A partir del f. XXXXV, però, el caixista reprén la foliació correcta –havent comptat, per tant, els folis mal numerats–. També, després del f. LIII, apareix de nou la xifra L, en lloc de la LIII, que és la que pertoca; com en l'errada anterior, la foliació continua encertadament en el f. LV. La segona irregularitat la presenten els salts de xifres, en què hi ha dos casos també: en el primer, del f. XXXXVII passa al f. XXXXIX, i bota el XXXXVIII; en el segon, del f. CLIII passa al f. CLV, i omet la xifra CLIIII.¹⁷¹

D'aquesta impressió ens n'han pervingut huit còpies.¹⁷² Hi ha quatre que són completes: a València, Biblioteca Històrica de la Universitat, signatura Inc 101(2);¹⁷³ a Barcelona, Biblioteca de Catalunya, signatura 10-VI-13;¹⁷⁴ a Madrid, Biblioteca Nacional, signatura Inc/2737(1);¹⁷⁵ i a Càller, Biblioteca Universitària, signatura Inc. 59. Els altres quatre exemplars romanen en diversos graus incomplets, en concret, a Barcelona, Biblioteca

¹⁷⁰ En concret, en els espais de les caplletres que encapçalen quinze dels cinquanta-un capítols: 1 (f. 2a), 2 (f. 7b), 3 (f. 9c), 4 (14c), 10 (f. 38a), 12 (f. 41c), 23 (f. 83b), 25 (f. 91b), 26 (f. 94b), 27 (f. 97c), 28 (f. 100d), 29 (f. 105a), 30 (f. 108d), 31 (f. 110d) i 32 (f. 112c). Pel que fa a les oracions, en huit de les cinquanta-una oracions: ff. 9c, 14c, 18c, 32a, 100c, , 108d, 121b, 175a. Quant a l'extensió, hi ha un únic cas en què el buit de la caplletra d'un capítol ocupa cinc unitats de pauta (cap. 11, f. 40b), i dos en què n'usa tres (cap. 13, f. 49a; cap. 16, f. 63d). Quant a les caplletres d'oracions, hi ha tan solament un blanc de caplletra d'oració que ocupa 4 línies (f. 25d).

¹⁷¹ Modifique substancialment la descripció inexacta dels errors de foliació en aquest incunable que aporta Romero (2013: 304, nota 8).

¹⁷² BITECA, manid 1840.

¹⁷³ Hi ha exemplar digitalitzat en: <<http://roderic.uv.es/handle/10550/6290>>. Consulta: 27/05/2014.

¹⁷⁴ Aquest exemplar s'ha digitalitzat en: <<http://mdc.cbuc.cat/cdm/compoundobject/collection/llibimps16/id/39209>>. Darrera consulta: 26/04/2014.

¹⁷⁵ També digitalitzat, en: <http://bibliotecadigitalhispanica.bne.es:80/webclient/DeliveryManager?application=DIGITool-3&owner=resourcediscovery&custom_att_2=simple_viewer&pid=1604956>. Darrera consulta: 31/05/2014.

de Catalunya, signatura Mar. 33-4°;¹⁷⁶ a Palma de Mallorca, Biblioteca Pública de l'Estat, signatura Inc. 469; a Girona, Biblioteca Provincial, signatura Inc-163(1); i a París, Biblioteca Nacional de França, signatura D-1990(3).

2.3.1. EL TERÇ DEL CARTOIXÀ EN ELS REPERTORIS BIBLIOGRÀFICS

No hi ha en el *Terç* cap referència al lloc, ni tampoc a l'any o l'impressor del volum. Alguns repertoris bibliogràfics moderns assignen l'edició a les premses de Pere Hagenbach i Leonard Hutz, socis impressors alemanys, a la ciutat de València,¹⁷⁷ els mateixos que estamparen l'*editio princeps* del *Quart del Cartoixà* el 16 de febrer de 1495, com s'ha vist. Altres coincideixen en ciutat i any, però l'atribueixen a l'impressor Llop de Roca,¹⁷⁸ el qual dugué a impremta la segona edició del *Quart*, del 6 de novembre de 1495, i la *princeps* del *Primer del Cartoixà*, el 13 d'abril de 1496. Altres, encara, atorgant com a irresolta la qüestió de l'impressor, per bé que no vacil·len quant a ciutat ni any, inclouen els dos tallers.¹⁷⁹

Abans, inclús, els bibliòfils del segle XIX i primera meitat del XX, o bé indiquen simplement que el volum no consigna la informació sobre la impressió,¹⁸⁰ o bé assignen injustificadament una data d'estampa per al *Terç* posterior a 1500.¹⁸¹

¹⁷⁶ Actualitze i modifique la signatura que aporta BITECA manid 1840, la qual es pot consultar al web de la Biblioteca de Catalunya: <http://cataleg.bnc.cat/record=b2188019~S13*cat>. Darrera consulta: 31/05/2014.

¹⁷⁷ ISTC, il00351300; IBE, núm. 3604; Palanca, 1981: núm. 211; Martín Abad, 2010: L-99; Bas Carbonell, 1992: núm. 48.

¹⁷⁸ Haebler, 1917; núm. 375(5); CIBN, L-273; Ribelles Comín, 1920-1984: I, núm. 240; Vindel, 1945: III, núm. 60; Armangué, 1999: 79; Romero, 2003: 310.

¹⁷⁹ GW, M19294; BITECA, manid 1840; Soriano *et al.*, 2007: 82-83.

¹⁸⁰ Hain, 1826-1838: núm. 10300; Fuster, 1827: 43; Aguiló, 1923: núm. 884; Genovés i Olmos, 1911: III, 185-186.

¹⁸¹ Salvà (1872: núm. 3433) exposa vagament, de manera que s'intueix que no va poder consultar l'obra: «Debe creerse saldría a la luz en Valencia después del 1500, fecha del segundo, y que su letra será gótica y el tamaño de folio». També Haebler (1903: núm. 375), el qual tampoc no va poder consultar mai l'incunable, explica en nota: «Él [Roís de Corella] tradujo también la tercera parte [del *Cartoixà*], pero no se imprimió sino en 1502. Toda la obra fue reimpressa poco después». En la segona edició de la seua obra (Haebler, 1917: núm. 375(5), el bibliòfil alemany corregeix aquestes dades; no gensmenys, és poc sistemàtic quant a dades i constatacions, com veurem a continuació (veg. § 2.3.4. Els impressors i la datació del *Terç*). Per últim, un reticent Miquel i Planas (1913: XXII) recull les dades primeres de Haebler: «Haebler suposa (nota al seu núm. 375) que la impressió d'aquesta part hagué de fer-se en 1502, però no diu en què es fonamenta, ni es refereix per a res a qui pogué ésser-ne l'impressor». Per últim, jo mateix vaig defensar desercertadament durant un temps que el *Terç* pertanyia al període post-incunable (veg. nota 245).

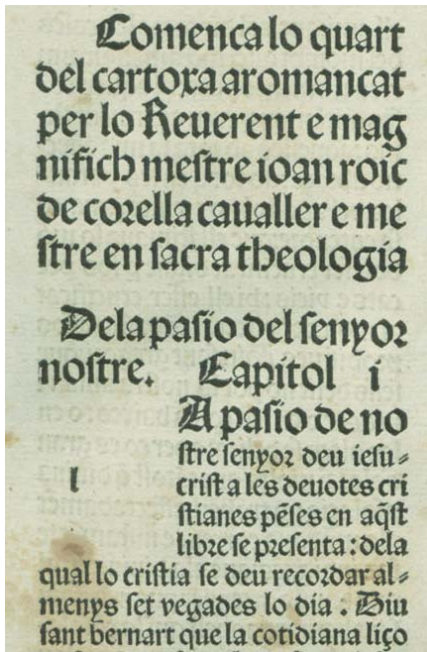
Hi ha, però, dades objectives per a atribuir exclusivament la impressió del *Terç del Cartoixà* al taller de Hagenbach-Hutz, com demostraré a continuació per mitjà de la comparança de la primera edició del *Quart del Cartoixà* i el *Terç*, ambdues estampades en aqueixa impremta. Seguidament, l'estudi de la història dels impressors a terres valencianes situarà l'incunable en l'any i els mesos en què degué aparèixer.

2.3.2. CONCOMITÀNCIES ENTRE L'EDITIO PRINCEPS DEL QUART I EL TERÇ: TIPOGRAFIA I COMPOSICIÓ

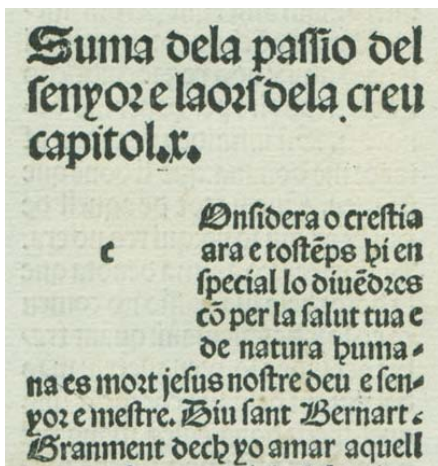
La coincidència entre els caràcters de les lletres de la primera edició del *Quart* i la del *Terç* ha sigut mencionada per Haebler (1917: 247) o Vindel (1945-51: III, XXIX). Aquesta concurrència, si bé pot ser motiu suficient per vincular els dos llibres a un mateix taller, no ho és per a associar-los a les premses de Hagenbach-Hutz, atés que la impremta de Llop de Roca va usar també el mateix tipus de lletra que trobem en la *princeps* del *Quart* i en el *Terç*.

Altres qüestions de composició tipogràfica, no obstant, sí que denoten una vinculació entre la primera edició del *Quart* i el *Terç*. En primer lloc, els diferents resultats adoptats per a confegir la primera línia dels capítols marquen una clara distinció entre la manera de compondre del taller de Hagenbach-Hutz i el de Llop de Roca. En els primers capítols de la *princeps* del *Quart*, la primera línia es compongué amb la minúscula de tipus gran, de 150G (veg. Il·lustració 1), però, a partir del cinqué (f. 41c), es modifica la tipografia i la primera línia s'abilla amb la minúscula de mida petita que s'usava en aquest taller, de 103G. Encara, a partir del capítol 10 (f. 92b), la primera lletra d'aquesta línia es compon sistemàticament amb majúscula de la mida petita (veg. Il·lustració 2).¹⁸² Tot el *Terç*, seguint aquest darrer tipus de composició en la primera línia dels capítols del *Quart*, opera de la mateixa manera (veg. Il·lustració 3). Diversament, el taller de Llop de Roca es caracteritza per utilitzar en la primera línia de tots els capítols, però no en la de les oracions, la minúscula de més grandària, 150G, com s'observa en la segona edició del *Quart* i l'editio princeps del *Primer* (veg. Il·lustració 6 i Il·lustració 7).

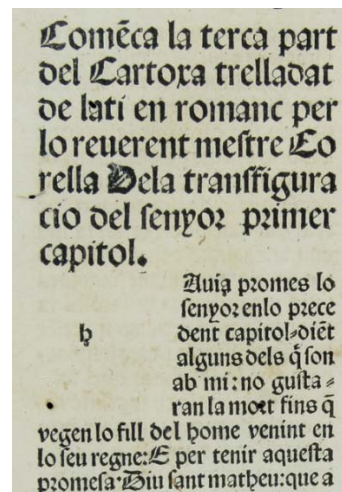
¹⁸² Realment és la primera línia de l'oració del capítol quart (f. 41b) la que inicia aquest tipus de composició, justament abans de modificar-se la grandària de la minúscula en la primera línia el capítol següent, el cinqué, com s'ha vist.

Il·lustració 1. *Quart del Cartoixà, princeps, f. 2a*

Il·lustració 2. *Quart del Cartoixà, princeps, f. 92b*

Il·lustració 3. *Terç del Cartoixà, f. 2a*

Un altre aspecte tipogràfic que diferencia les edicions del *Cartoixà* de Hagenbach-Hutz i les de Llop de Rosa és l'ús de caplletres. Les impressions del taller dels socis alemanys no en tenen, i deixen en blanc l'espai on haurien d'anar-hi, amb testimonis en minúscula de la caplletra que caldria integrar (veg. Il·lustració 4 i Il·lustració 5). Si bé en la primera edició del *Quart* apareixen totes les minúscules testimonials, en el *Terç*, com he descrit, hi ha més anarquia en la incorporació d'aquests testimonis. La segona edició del *Quart* i la primera del

Primer, de Llop de Roca, sí que encasten caplletres, per bé que en cada edició s'usen tipus diferents.

La foliació dels incunables és un altre detall que uneix la *princeps* del *Quart* i el *Terç*, la qual es plasma en aquestes edicions amb el tipus de minúscula gòtica gran, de 150G.¹⁸³ En canvi, la foliació de les impressions del Llop de Roca és amb majúscula, i el tipus de lletra no és gòtic, sinó romà.¹⁸⁴

Encara amb qüestions tipogràfiques, una altra coincidència que permet associar el *Terç* i la primera edició del *Quart* al taller dels socis alemanys rau en l'ús d'una sola tinta en ambdues impressions; en canvi, en les dues edicions atribuïdes a Llop de Roca, se n'utilitzen dues, perquè els *incipit* respectius són impresos en tinta vermella.

És encara més cridaner que la *princeps* del *Quart* i el *Terç* coincideixen exactament en la mida de la caixa de text i de la columna, mesures que he descrit més amunt, i inclús en el mateix nombre de línies: quaranta. Tot fa l'efecte que, per a una mateixa obra, el *Cartoixà*, s'hagués actuat de manera natural per mantenir la disposició del volum acabat de publicar, el *Quart*, en el llibre que anava a imprimir-se, el *Terç*. Les impressions de Llop de Roca eixamplen la mida de la caixa i de la columna, de manera que el mateix text s'imprimeix amb menys folis. Com ocorre amb els incunables del taller dels socis alemanys, també els de Roca tenen unes mides de caixa i columna anàlogues.¹⁸⁵

Una prova més de la continuïtat en la impressió de les dues obres és la coincidència de la filigrana del paper dels darrers folis de la *princeps* del *Quart* amb la dels folis inicials que enceten el *Terç*. La filigrana que coincideix en l'acabament del *Quart* i l'inici del *Terç* és pròxima a la número 11.182 de l'inventari de Briquet (1907: 568), la qual dibuixa una mà,

¹⁸³ Amb l'excepció de la lletra ce que representa el número cent en la primera edició del *Quart*, que és en majúscula gòtica gran.

¹⁸⁴ La tipografia romana majúscula sí que formà part del taller de Hagenbach-Hutz, atés que apareix en dues obres estampades per ells amb anterioritat al *Cartoixà*: en les rúbriques dels *Furs* (1493) i també en la foliació de les *Hores de la Setmana Santa* (1494).

¹⁸⁵ La caixa de les impressions de Hagenbach-Hutz fa 207 × 135 mm, i cada columna 207 × 62 mm. La caixa de la reedició del *Quart* fa 218 × 150 mm, i la columna 218 × 71 mm, amb 7 mm d'intercolumni; les columnes tenen 42 línies. La *princeps* del *Primer del Cartoixà* té unes mides pràcticament anàlogues: caixa: 217 × 151 mm; columna: 217 × 72 mm. Corregesc les mesures inexactes proporcionades per Romero (2003: 305) d'aquest darrer incunable, d'acord amb BITECA, manid 1821, i una inspecció de l'incunable realitzada per mi del volum hostatjat a la Biblioteca Història de la Universitat de València, signatura: Inc 137.

amb els quatre dits junts i el polze separat, unida amb un sol de sis raigs per mitjà d'una línia que ix del dit del cor.¹⁸⁶ El paper en què es troba aquesta filigrana és de procedència italiana i es documenta en dues obres, una del 1487, a Catània, i l'altra del 1494, a Torí. La coincidència en la mateixa filigrana és més significativa si hom té en compte que hi ha en el *Terç* sis filigranes diferents més,¹⁸⁷ i en el *Quart*, com a mínim, dues més.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Hi ha lleu diferència entre la filigrana d'aquestes dues impressions del *Cartoixà* i la núm. 11.182 de Briquet: la marca d'aigua d'aquest paper dibuixa un puny de mànega en el canell amb dues bandes als extrems; la filigrana que documenta l'erudit francès esbossa en aquest mateix puny una i grega invertida, sense que apareguen les bandes.

¹⁸⁷ He detectat les següents marques d'aigua en el *Terç del Cartoixà*, algunes aplegades per Briquet (1907), però d'altres no: destral de dues fulles (ff. 40, 40bis, 47, 50bis, 55-58, 70-74, 76-77, 80, 87, 92, 97); martells creuats units per una estrella de cinc puntes (ff. 62-63, 101); tassa (f. 83, 94); guant unit amb estrella de cinc puntes (Briquet, núm. 11.137-38; ff. 146-147 i 149); mà unida amb estrella de cinc puntes (Briquet, núm. 11.184; ff. 103-104, 106-108, 117-120, 128, 130-132, 142-143); mà unida amb flors de cinc fulles (f. 138).

¹⁸⁸ Si bé no he realitzat una recerca exhaustiva sobre les marques d'aigua de la *princeps* del *Quart*, he trobat aquestes dues filigranes més: guant amb una ics al mig unit amb una flor de sis fulles (Briquet, núm. 11.138, f. 23), mà amb puny unida a estrella de cinc puntes (Briquet, núm. 11.154, f. 16).

Dela passio del nostre senyor.

ij

Comenca lo quart
del cartora aromancat
per lo Reuerent e mag
nífich mestre ioan roic
de corella caualler e me
stre en sacra theologia

**Dela passio del senyor
nostre. Epitol i**

**A passio de no
stre senyor deu iesu
crist a les deuotes cri
stianes pēses en aq̄st
libre se presenta: dela**

qual lo cristia se deu recordar al
menys set vegades lo dia. **B**iu
fant bernart que la cotidiana liço
nostra deu eser dela passio de iesus
continua memoria: e que alguna
cosa no encē axi lo cor nostre com
la humanitat e passio d̄l senyor ab
deuocio souint recordada. **Q**ui
donchs en la creu e passio de iesus
desija gloriar se: ab continu studi
ftiga ferm en lo recort e contem
placio de aquella. **U**a qual com a
ioya inestimable deu star stojada
e souint reconeguda dins los re
trets d̄la nostra anima: q̄ axi com
en lo seu immortal cors pera tos
tēps les nafres porta: e resuscitāt
dela sua luminosa carn no volgue
q̄ fossen rases axi dins les ērame
nes del nostre cor deuen eser p̄ cō
tinu recort emprentades e ab los
claus e lança aquells mateix fer

ros que la sua delicatissima carn
nafraren en la nostra anima scul
pides de aquesta dolorosa passio si
los mysteris dolors e penes se cō
templen encert en vn nouell sta
mēt sera trāsportat lo qui les con
templa y aquell qui ab profunde
cor e ab totes les medulles dela
sua anima cerca dela passio de iesu
los ineffables mysteris e tormēts
dolorosos secrets no sabuts ni ia
mes obits li manifestara la diui
na clemēcia. **D**ls quals noua com
passio nouelles affections noues
consolacions. e a la fi vn nou sta
ment attenyera de contēplacio ex
celsa que li sera senyal e p̄cipi de
la sdeuenidora eterna gloria. e axi
vna duota religiosa en p̄templar
la passio d̄l senyor se transportaua
que mirāt lo crucifici cabēt en ter
ra p̄ amor e compasio defallia. es
mester donchs que lo cristia p̄e
sent se trāsporte ab affectio deuo
ta a tots los actes e mysteris que
la passio del senyor se contenen. e q̄
tota la vista dela ania ab suellats
vlls totes les ansies de aq̄st mon
oblidades ab perseverança hi en
drece e si en aquesta sciencia q̄ to
tes les altres auāca a profitar de
figes. es mester ab grā studi de co
ses corporals delicades te abstin
gues. mas que a sola necessitat d̄l
cors respōgues. e axi en lo dormir
com en lo vestir ab cobertes deli
cades lo teu cors no cobres e tin
gues recort q̄ lo sopare e beure a
la contemplacio molt contrasta
encara es mester de vanes parau

A ij

Dela transfiguracio del senyor.

ii

Comença la terca part
del Cartora trelladat
de lati en romanc per
lo reuerent mestre Co
rella Dela transfigura
cio del senyor primer
capitol.

h Auia promes lo
senyor enlo prece
dent capitol diēt
alguns dels q̄ son
ab mi: no gusta
ran la mort fins q̄
vegen lo fill del home venint en
lo seu regne: E per tenir aquesta
promesa. Diu sant matheu: que a
pres. vj. dies sanct Luch diu que
huyt: facil es la cōco: dia d̄la veri
tat que ab duys scriuen sant Ma
theu e sanct March no conten lo
dia que senyor los feu la promesa
ni lo dia quels mostra la sua glo
ria sant Luch tots los huyt dies
conta: pres donchs lo senyor ape
re Jaume e a Johan e apartals
en vn mont de altitut exalça: q̄ es
lo mont de Thabor a quatre mil
les de nazaret deuers oriēt: e puja
lo senyor enlo mont per que fes o
raccio: sanct Matheu e sāt march
posen. vj. dies: sāt Luch huyt no
sens misterí que apres deles sis e
dats de aquest mon: Les animes
santes enla gloria ja reposen: e se
tena edat porten que hi apres en
la edat huytena cobraras los glo
riosos cōssoz: sen puïaran al cel

ab lo general jutge. Diu sāt Jhe
ronym no sens misterí dient veri
tat. Diu la vn euangeliste que a
pres sis dies: laltre que apres de
huyt: q̄ lo senyor lo sisen dia dela
setmana puja enla creu: y lo sete
reposa enlo sepulcre. E lo huyte
ressuscita: axi nosaltres apres dies
sis edats en les quals per lo sen
yor soferim treballs e angusties:
E apres dela setena edat enla q̄l
les sanctes animes reposen: sera
la huytena edat quant resuscita
ren los nostres cōssoz. fon dōchs
la transfiguracio lo huyten dia: p̄
que coneguessen hi spassen los de
rebles la general resurreccio s̄de
uenidora: que sera enla edat huy
tena: pres lo senyor tres dels apo
stols per q̄ la veritat sta enla pa
raula de dos: o tres testimonis hi
per mostrar que aquells qui la fe
dela santa trinitat seruaran per o
bres se alegraran enla resurreccio
s̄deuenidora. Pres aquests tres
pere Jaume e Johan: que speci
alment los amaua hi encara per
mostrar q̄ vol veure adeu es me
ster que sia pere que per se primer
lo confesse: q̄ subplante hi engane
los vicis per Jaume: q̄ en gracia
les bones obres acabe que Johā
significa: car tot merit sta en creu
re veritat: en declinar de fer mal:
en obrar bones obres pres enca
ra aquests derebles per lo ar tots
los staments dela santa s̄gleya en
pere los prelats e casats: en Jau
me los actius e penidents: en Jo
han los contemplatius e verges

a ii

Dela passio del nostre senyor.

II

**Comença lo quart del car-
torà aromancat: corregit:
sminat: e ben examinat: per
lo reuerēt e magnificē me-
stre joā roic de corella caua-
ller: e mestre en sacra theo-
logia.**

**Dela passio del senyor no-
stre. Capítol I**

A passio de
nre seyor deu jesu
crist a les deuotes
cristianes peses en
aquest libze se presen-
ta: dela ql lo cristia
se deu recordar al
meys set vegades lo dia. Siu sanct ber-
nad que la cotidiana liço nostra deu es-
ser dela passio de Jhesus cōtinua memo-
ria: e que algũa cosa no encen ari lo coz
nre com la humanitat e passio del sen-
yor ab deuocio souint recordada. Qui
dōchs en la creu e passio d Jhesus desija
gloziar se: ab cōtinu studi stiga ferm en
lo recort e pteplació d aqlla. La ql com
a ioya inestimable deu star stojada e so-
uint regoneguda dins los retrets dela
nra aia: que ari com en lo seu immortal
cozs pera tostēps les nafres porta: e re-
suscitāt dela sua luminosa carn no vol-
gue q fossen rases: ari dins les entrane-
nes del nre coz deuē esser per cōtinu re-
cort empzētades: e ab los claus e lança
aqlls mateix ferros que la sua delicatiss-
sima carn nafrarē en la nra aia sculpidel
De aqsta dolorosa passio si los misteris
dolors: e penes se cōtēplē: encert en hū

nouell stamēt sera trāsportat lo q les cō-
tēpla: y aqll q ab pfūde coz e ab totes les
medulles d la sua aia cerca d la passio d ic-
si los ineffables misteris e tormēts dolo-
rosos: secrets no sabuts ni jamesho its-
li maifestara la diuina clemēcia: dls q ls
noua ppassio: nouelles affectiōs: dolçes
psolaciōs: e ala fi hū nou stamēt atteye-
ra d pteplació excelsa q li sera senyal e
pncipi dela sdeuenidōza etna gloria. e
ari vna deuota religiosa en ptemplar la
passio del senyor se trāsportaua q mirāt
lo crucifici cabēt en terra p amor e com-
passio defallia. Es mester dōchs que lo
cristia p̄sent se transporte ab affectio de-
uota a tots los actes e misteris quen la
passio del senyor se ptenē: e q tota la vi-
sta dela aia ab suellats vlls totes les an-
sies de aqst mō oblidades ab perseuerā-
ça hi endrece: e si en aqsta sciēcia q totes
les altres auāça apfitar desiges: es me-
ster ab grā studi de coses cozpals delica-
des te abstingues: mas q a sola necessi-
tat del coz respōgues. Ari en lo dor-
mir com en lo vestir ab cubertes delica-
des lo teu coz no cobres: e tingues re-
cort q lo sopar e beure ala cōtemplació
molt ptrastra: encara es mester d vanes
paraules te apartēs accompanyades so-
uint d indiscretas rialles d vana alegria
q no prany al q la dolor de iesus vol sen-
tir e colrre: en paraules: rialles: e jochs
vans iutilmēr se occupe. e apartat y ab-
sent deles vanitats mūdanes fes te pre-
sent ari al teu senyor e mestre y ensēps
ab ell a sofferir p̄p̄te com si ala hora q
sofferia los te plozats vlls p̄sent lo mi-
rassen. Ari apendras de dolrre com si
dauall la creu ell crucificat ab la sua ver-
ge mare plozāt lamētaues: hi ell senyor
benigne essent a tu p̄sent en sp̄ritual p̄-
sencia ari com si fos en effecte accepta

AA ij

Dela diuina hi eterna generacio del senyor.

VII

**Comença lo primer del car
tora: arromacat: corregit:
finenat y bē examiat p lo re
uerend e magnifich mestre
Joã roic de corella: Caua
ller emestre en sacra theo
logia.**

**Dela diuina hi eterna gene
racio del senyor. Capitol I**

La sacrosan
ta catholica sgleya
vnica simple fecun
da coloma mare
nostra als humils
fills qui en iesus en
gendra hu excellēt
past entrels altres los pſenta: q̄ es lo seu
spos Jesh̄ deu y home. aq̄st es lo thema
aq̄st es lo fonament y principi de tota la
cristiana catholica crehēça: pſefar y creu
re q̄ iesus deu y home. aq̄sta es aq̄lla eto
nacio tā alta: la q̄l lo theolech Joã ento
na. d̄ qui diu Ezechiel pſfeta: q̄ es aguila
volāt sobre totes les angeliques jerarchi
es: y vola tā alt q̄ pasant les celestials spe
res: sobre lo cel imperi vēch al mōt del li
bano d̄la diuina efencia: y pres la medul
la d̄l cedre: descriuint d̄ Jesh̄ la generacio
eterna. haviē ja scrit los tres euāgelistes
la tēporal generacio de Jeshus y los seus
marauellosos actes: y no haviē posat los
vlls ala resplādor d̄la lum eterna: scriuit
com etnamēt nair̄ d̄l pare. leuaren se he
retges qui afermarē q̄ Jeshus tingue prin
cipi: y comēça lo seu eser quād lo p̄cebe y

lo pſfessauē home: no entenēt ni crehēt la
pari la senyora n̄ra maria verge: solamēt
diuinitat sua: ni volien entendre: cō ell deu
verdader d̄les puriffimes sanchs d̄la ver
ge donzella venguda la plenitud d̄l tēps
pres cors d̄ home: informat de sacratissi
ma aia: y ell mateix deu nouament crea
da: y ari aq̄ll q̄ etnamēt era es: a: co
mēça eser home fill d̄la v̄ge senyora ma
ria. volēt donchs lo glorios theolech io
han descriure d̄ iesus la sua diuina essen
cia: la sua generacio eterna: comēça y en
tona: y lo principi d̄l seu euangeli en deu
p̄icipi comēça diēt: En lo p̄icipi era lo
verb: era la paraula: era lo fill enlo pare:
coetern ab lo pare. ell fill deu: era en deu
son pare: q̄ es p̄ncipi. y ari claramēt mo
stra: q̄l eser d̄ iesus no comēça ni te p̄icipi
ēla v̄ge ni d̄la v̄ge senyora maria: lo q̄l ēla
etnitat ēlo p̄icipi era enlo p̄icipi en deu
son pare. Era dōchs iesus paraula etna d̄
deu son pare: ēlo etern p̄icipi ans q̄ luci
fer y totes les creatures fosent: y tant pri
mer quāt dista lo q̄ es increat y etern de
les coses que en temps comengen y ven
guda la plenitud del temps comença ie
sus deu increat suposit eser home dins lo
immaculat vētre d̄la v̄ge senyora mare:
diu li verb y paraula lo glorios euangeli
sta: p̄q̄ li es propi: y a declarar la sua eter
na generacio y tēporal en carn humana:
es vna mateixa cosa en iesus en quāt deu
quād li diem fill: paraula: virtut y sapien
cia d̄l pare: po diu li paraula lo illumiat
euāgelista: q̄ li es propi y a etēdre la sua
generacio y filiacio etna: com etnamēt
lo engēdra deu son pare. y deuem subtil
mēt apēdre: q̄ aq̄st nom paraula q̄ en la
ti v̄bum se nomena: p̄cipalmēt signifi
ca: no la paraula q̄ formē los nostres la
bis: mas la n̄ra intrifeca paraula q̄ tenim
dins n̄ra p̄sa: a semblança d̄la qual pro

2.3.3. CONCOMITÀNCIES ENTRE ELS ERRORS DE L'EDITIO PRINCEPS DEL QUART I ELS DEL CAIXISTA DEL TERÇ

Una de les característiques principals que defineix la impressió del *Terç del Cartoixà* és l'elevat nombre d'errades, atribuïbles gairebé totes –si no totes– al caixista. Així, he detectat aproximadament 1.200 errors, classificats i corregits en l'edició que presente, els quals responen majoritàriament la categorització traçada per McKerrow (1998: 268; citat via Martos, 2013b: 123) d'errades de tipus muscular, generades per la no inclusió en la caixa del caràcter que pertoca; de memòria, en oblidar certs caràcters o incloure d'altres que no hi haurien d'aparèixer; i de caixa bruta, quan romanen en la caixa caràcters que no haurien de ser-hi. Aquest nombre important d'errades mena a considerar que l'edició no va ser objecte d'una mínima revisió per part d'un corrector d'estampa.

A continuació, per tant, descriuré els errors en l'incunable de l'edició que presente i posteriorment els vincularé als que he localitzat en la *princeps* del *Quart*.

Un tipus d'error molt abundant en el *Terç* correspon a la confusió de consonants (486 casos).¹⁸⁹ La variació més abundant en aquest tipus és l'errada de caràcter muscular entre ena i u, i de vegades ve (159 casos),¹⁹⁰ habitual en els incunables,¹⁹¹

En altres ocasions, l'alteració de consonants és produïda per una mala lectura quant a la resolució de les abreviatures del manuscrit sobre el qual llegeix el caixista. Les més nombroses són les alteracions produïdes per desenvolupament de nasal (146 casos), les quals afecten principalment les flexions verbals i generen en la majoria dels exemples aplegats

¹⁸⁹ Atés que, com s'ha comentat, el nombre de casos és ben copiós, per no allargar innecessàriament el text, referiré en cada un dels exemples una desena de casos com a màxim, i remet el lector per a una anàlisi més exhaustiva a l'aparat crític de l'edició. Així mateix, la recerca d'aquestes variants es pot realitzar còmodament en l'edició del text en format electrònic que acompanya a aquesta tesi.

¹⁹⁰ Quant a la confusió ena/u: no-ns] nous, divines] diuiues, veugut] vengut, demauda] demanda, nodrit] uodrit, pugen] pngen, necessari] uecessari, canvi] cauui, etc. Encara, aquesta confusió provoca paraules amb sentit propi que demanen una lectura atenta del context a fi de resoldre encertadament la lliçó: nona] noua, puguen] pugnen, mundana] mundaua, juhins] juhius, moviments] moniments, grau] gran, etc. També dins dels canvis de sentit hi ha els casos (49) en què la confusió ena/u genera una alteració de persona gramatical, d'una segona a una tercera del plural, o a l'inrevés: sou] son, lunyeu] lunyen, perdonaven] perdonaveu, merexen] merexeu, dexàseu] dexasen, etc. Apareix encara un altre capgirament de grafia, esporàdic, semblant al que s'opera amb ena/u, però amb cu/be: qual] bual, i també amb pe/be: sabies] sapies, publicà] puplica.

¹⁹¹ servent] sernet, benaventurat] benanenturat, un] vu, una] vua, convenient] connenient, severitat] seneritat, etc. Igual com en el cas anterior, trobem que de vegades l'error de grafies genera un altre mot amb significat propi: avar] anar, vosaltres] nosaltres, vos] nos.

confusions entre persones gramaticals, en concret, entre la primera i tercera persones del plural, resoltes gràcies al context i la comparació amb l'original llatí.¹⁹²

Les restants abreviatures desenvolupades pel caixista de manera errònia es concentren en les pe trencades¹⁹³ i en la resolució de la contracció *re*.¹⁹⁴

També en la mala lectura del *ductus* de certes consonants del manuscrit es troba l'origen de més confusions, sobretot de lletres de pal. L'error més comú és l'alteració entre *ce* i *te*, a la qual se suma de vegades la *erra* (34 casos).¹⁹⁵ La lectura de les nasals també du a errors en les lliçons.¹⁹⁶ Els equívocs en confondre *ge* o *be* i *hac*,¹⁹⁷ *essa* i *efa*,¹⁹⁸ *ce* trencada o *i grega* i *ics*,¹⁹⁹ o la lectura d'una *ena*, *ema* i *u* contigües,²⁰⁰ comunes en els incunables, també troben representació en aquesta impressió.

Encara hi ha d'altres confusions de consonants no tan usals en les impressions medievals. Aquests errors són atribuïbles a la malaptesa concreta i exclusiva d'aquest o d'aquests caixistes, i formen part de llur negligent *usus componendi*. Particularment, la

¹⁹² Trobem un cas semblant en la confusió *ena/u*, pot ser en alguns casos motivat també per desenvolupament d'abreviatura, com demostren els exemples següents: *fem*] *feu*, *seran*] *sereu*, *haveu*] *hauem*, *qui·m*] *quiui*, *devieu*] *deuiem*. Quant als exemples de mala resolució de l'abreviatura de nasal que generen modificació de la persona gramatical: *devem*] *deuen*, *lancem*] *lancen*, *scandalisasen*] *scandalissem*, *maravellem*] *marauellen*, *volem*] *volen*, *responem*] *responen*, etc. Altres vegades la confusió produeix flexions agramaticals, fàcilment detectables: *celebram*] *celebran*, *vejam*] *vejan*, *tornam*] *tornan*, *començam*] *començan*, *tenim*] *tenin*, etc.

¹⁹³ *permetre*] *prometre*, *profetes*] *perfetes*, *profeta*] *perfeta*, *precehirien*] *procehirien*, *prodigis*] *perdigis*.

¹⁹⁴ Centrat sobretot en *mester*] *mestre*, encara que també genera alguna lliçó onerosa: *marits*] *martres*. En algun cas, també produeix casos de metàtesis gràfiques, centrades en la preposició *sobre-*: *sobrevenen*] *soberuenen*, *sobrevinga*] *soberuinga*, *sobreabundància*] *soberabundancia*.

¹⁹⁵ Exemples de confusió *ce/te*: *talla*] *calla*, *atentament*] *atencament*, *penitència*] *penicencia*, *acostant*] *atostant*, *tanca*] *tanta*, *jameca*] *jameta*, etc. Quant a confusió *ce/erra*: *preycació*] *preyracio*, *miracle*] *mirarle*, *privació*] *priuario*. Respecte de l'alteració *erra/te*, la majoria dels casos recollits causen també una confusió entre la flexió d'infinitiu i la de participi: *soferir*] *soferit*, *reservat*] *reseruar*, *justificat*] *iustificar*, *santificar*] *santificat*, *enterrogar*] *enterrogat*, *fer*] *fet*; encara que també afecta altres categories lèxiques: *per*] *pet*, *ymatge*] *imarge*, *transitoris*] *transiroris*, *mester*] *mestet*, *contrari*] *contrati*, etc.

¹⁹⁶ És el cas, a l'inici de paraula: *més*] *nes*, *món*] *non*, *nom*] *mon*. A l'interior de mot: *thenor*] *themor*, *temen*] *tenen*, *refernament*] *refernament*, *opinant*] *optimant*. Al final: *fem*] *fén*, *amén*] *amem*

¹⁹⁷ *vergonya*] *verhonya*, *has*] *gas*, *segos*] *sehós*, *abomines*] *ahomines*.

¹⁹⁸ *transfiguració*] *tranffiguracio*, *esposa*] *espofo*, *si*] *fi*, *se*] *fe*, *grifons*] *grisons*.

¹⁹⁹ *axí*] *açi*, *façam*] *faxam*, *dexa*] *deya*.

²⁰⁰ *únich*] *vinch*, *subines*] *submes*, *pèsims*] *pesinus*, *hanà*] *hauia*, *strenu*] *strem*, *bastantment*] *bastantinent*, *miques*] *iniques*, *injúria*] *miraria*. També com a confusió en la lectura de pals: *tortra*] *torna*, *avia*] *auici*, *s'apellà*] *es apelci*, etc.

confusió entre consonants també de pal i la vocal i,²⁰¹ la tria errònia de e per ce,²⁰² o la confusió de la essa per la vocal a.²⁰³

Juntament amb la casuística adduïda suara, en aquesta confusió consonàntica apareix una munió d'errades motivades simplement per la incúria del caixista, sense més raó que la distracció o la pressa,²⁰⁴ les quals creen de vegades lliçons deturpades o canvis de significats.²⁰⁵

Com cap esperar d'una estampació tan descurada, la confusió de vocals també es detecta bastant sovint (196 casos). Afecta d'una manera significativa l'ús de l'article, en què la l'alternança lo/la, los/les no es correspon amb el gènere del mot al qual acompanya (27 casos). En altres ocasions, s'intueix que la confusió és ocasionada per la repetició d'una vocal que es troba en la síl·laba contigua.²⁰⁶ Encara, hi ha altres exemples en què la *lectio facillior* dóna compte de la l'alteració de vocals,²⁰⁷ o novament l'origen de la confusió és només la frisança en la composició de caixa, la qual provoca en bastants ocasions una modificació de persona gramatical o temps en les flexions verbals.²⁰⁸

El nombre més elevat d'errades és causat per haplografia o omissió de lletres, de síl·labes i de paraules (488 casos).²⁰⁹ Respecte de la supressió de lletres, palesen tendències de la manera de compondre del caixista ocurrencies com l'oblit de la essa que conforma el plural

²⁰¹ prelat] pielat, de] deia la, la] ia, espiritualment] espiritualmeni, nosaltres] nosalires, tenir] ienir. També el cas contrari: evangelista] euangelista, insaciable] insacable, tenir] tenfr, sapientíssim] sapientlsim, religiosos] religlosos, imposible] imposlble, fins] flns, cogitació] cogltacio, humilitat] humllitat, enemichs] enemlchs, públicà] pubblca, reverència] reuerlncia, mi] ml, etc.

²⁰² com] eom, comtes] eomtes, clara] elara, peccar] peccar, mendicava] mendieaua, complí] eompli, fructifique] fruetifique, acceptes] aacceptes, servent] scruent, actes] aetes. També l'exemple contrari: eren] cren, resurrecció] rcssurrcctio.

²⁰³ sols] sola, abundàncies] abundancia, vostres] vostre. També l'exemple contrari: salvar] salusr, almoynes] slmoynes.

²⁰⁴ fon] for, yo·ls] yous, als] ael, insurten] insubten, donada] donnda, ley] lty, Jerusalem] jerusalem, esplèndidament] esplendinament, Senyor] renyor, trahexen] traheuen, etc.

²⁰⁵ Denota una descurança extrema el fet que no se'n salven ni els noms propis de teòlegs i autors ben coneguts: Bernat] cernat, Agostí] anosti, Boeci] bertí; amb additament de consonant: Alcuinus] Alcuchinus; per canvi de vocal: Crisòstom] Crisostam; per omissió de grafies: Gregori] Gre.

²⁰⁶ partint] partant, paràbola] parabala, acompanyades] acompanyades, Senyor] sonyor, sacrosanta] sacra santa, temporals] temperals, tumulto] tumultu, semblant] semblent, etc.

²⁰⁷ béns] bons, digués] degues, diu] deu, possat] passat, cosa] casa, ligaràs] ligiras.

²⁰⁸ ressucitaran] ressucitaren,, publicaren] publicaran, loha] lohe, adoraràs] adoraes, preguà] pregue, merexia] merexca, etc.

²⁰⁹ En aquest cas, atenent als criteris d'edició, s'ha optat per reconstruir les lletres, síl·labes o paraules per mitjà de claudàtors. Així doncs, els exemples aplegats en aquest capítol duran el mateix format.

(64 casos), el descuit del morfema de femení (33 casos),²¹⁰ o d'altres que poden representar diccions fonètiques, com la caiguda de l'oclusiva en el grup final nasal + te (22 casos),²¹¹ la representació de la lateral palatal amb una sola *ela* (25 casos)²¹² o de la vibrant bategant entre vocals amb una sola *erra*.²¹³ També en aquest punt la supressió de lletres provoca lliçons errònies o canvis de sentit.²¹⁴

Encabim dins d'aquest punt, així mateix, les omissions dels testimonis en minúscula en el lloc que haurien d'ocupar les caplletres dels capítols i les oracions (83 casos),²¹⁵ i els exemples d'evidents oblits a l'hora de desenvolupar abreviatures (40 casos), tant en els exemples majoritaris d'omissió en la resolució de l'abreviatura de nasal, com de desenvolupament de les contraccions *re/er* o *ri*.²¹⁶

L'oblit de paraules constitueix una de les evidències més desmesurades de la desídia i la precipitació amb què treballava el caixista (57 casos). La majoria de mots omesos són monosíl·labs, els quals s'agrupen principalment en preposicions, conjuncions (tan solament *que*: 4 casos), articles, l'adverbi de negació (6 casos), i formes personals de *ser* (5 casos, que comprenen *és*, *són* i *eren*) i *haver*, els quals es detecten perquè alteren o impedeixen capir el sentit del text.

Altres descuits de paraules, de més entitat, han sigut reconstruïts a través de dues metodologies. Si el passatge en què es trobava el mot omès reproduïa més o menys fidelment l'original llatí, s'ha optat per traduir i incorporar el mot obviat a l'edició valenciana. Si no hi havia una correspondència directa entre *Vita Christi* i *Cartoixà*, atès que Roís de Corella reformula o afegeix passatges quan ho creu convenient, s'ha optat per buscar solucions en el

²¹⁰ En singular: *spos[a]*, *encantador[a]*, *aquest[a]*, *pròpi[a]*, *algun[a]*, etc. Quant al plural: *transitòri[e]s*, *german[e]s*, *plen[e]s*, *profet[e]s*; la resta de casos són formats per l'oblit de l'abreviatura en el conjunt: de *l[e]s* dels.

²¹¹ En aquest sentit, es recullen dos exemples d'ultracorrecció: *tens] tents*, *mons] monts*.

²¹² *el[l]s*, *pobrel[l]ets*, *aquel[l]s*, *despul[l]ats*, *Fil[l]*, *Anyel[l]*, *camel[l]*, *brol[l]assen*, *orel[l]es*, *vassal[l]*, etc.

²¹³ *ter[r]a* (2 casos), *soccór[r]er*, *avor[r]ir*, *avorri[r]en*, *er[r]au*, *er[r]eu*, *er[r]en*, *ater[r]assen*, *cor[r]egir*, *er[r]en*, *ar[r]ogància* (2 casos), *guer[r]egen*.

²¹⁴ *prim[av]era*, *[g]rahons*, *nos[al]tres*, *ven[é]s*, *foll[i]a*, *per[ò]*, *[t]error*, *figu[e]ra*, *atv[e]rant*, *mi[r]es*, *smen[u]ar*, etc.

²¹⁵ Veg. p. 134.

²¹⁶ *t[er]riblement*, *concorregu[er]en*, *Olive[re]s*, *ter[re]nals*, *p[ri]mer*. Quant a l'omissió de desenvolupament de nasal: *ca[m]p*, *mo[n]*, *co[n]tra*, *milita[n]t*, *inco[n]sueta*, *respo[n]dre*, etc.

context textual o en els estilemes que el mateix autor utilitza. En tots dos casos, les lliçons reconstruïdes s'adiuen al *scripta* de l'incunable:

Taula 6. Reincorporació de mots omesos en el Terç per mitjà de la comparació amb la *Vita Christi*

<i>Vita Christi</i>	<i>Terç del Cartoixà</i>
Magnam enim injuria facit eo, qui aliquid ei edaequat, quod fit, quando res temporales et corruptibiles simul cum Deo <i>diligimus</i> .	Gran injúria fa a la majestat divina aquell que alguna cosa ab la sua amor eguala, e açò és quant, ensemps ab Déu, les coses corruptibles [ama]. (p. 769)
Hic Dominus ostendit quod in praelatis debet esse vigor ad tolerandum martyrium si necesse sit, pro grege sibi commisso ; et hoc docet per exemplum sui, qui voluntarie <i>venit</i> in Jerusalem, ad suscipiendum mortem pro salute mundi	Dóna exemple als prelats que tinguen ànimo a tol·lerar e pendre lo martiri, si és mester, per les sues ovelles, seguint a ell que voluntàriament [vench] a Jerusalem per la salut de tots los hòmens. (p. 578)
Et praecurrens, id est prae aliis currens, <i>ascendit</i> in arborem sycomorum ut videret Jesum, inde transiturum.	Hy corrent primer que tots, Zacheu [pujà] en hun arbre, que sichomorus lo nomenen, perquè miràs a Jesús que per allí passar devia. (p. 601)
Secundum Augustinum, Dominus crucem suam in <i>frontibus</i> credentium fixit.	Diu sant Agostí: «Ha manat lo Senyor que en lo [front] fiquen la creu de aquells qui vénen al babtisme”. (p. 719)
Fides importat debitum ordinem hominis ad Deum; judicium autem importat debitum ordinem hominis ad proximum, <i>in his quae</i> habent rationem debiti.	La fe, que importa entre Déu e l'ome degut orde; lo juhí e justícia importa degut orde al prohisme, en les [coses] que prenen rahó de deute. (p. 796)
Haec est autem summa beatitudinis, ut dicit Glossa, scilicet in praesentia Judicis securum consistere. <i>Mali</i> autem cadent ante eum, ita quod amplius non resurgent, quia poenam quamlibet mallent sustinere, quam ipsum videre.	Serà beatitut sobirana de aquells que staran segurs en la presència del Jutge; cauran los [mals] davant ell, que no poran sostenir veure la sua cara. (p. 870)
In tantum Petrus affectu et charitate Christi efferebatur, ut et imbecillitatem carnis suae, et fidem verborum Christi non <i>contueretur</i> .	Tan gran era la affectió e amor que Pere al Senyor tenia que no pensava que la sua fe hi amor defallir podien, e no [atenia] les paraules que-l Senyor li deya. (p. 1038)

Taula 7. Reincorporació de mots omesos en el Terç per mitjà de la comparació amb estimeles corellans o el context

<i>Vita Christi</i>	<i>Terç del Cartoixà</i>	
Sed tale rete frustra jacitur ante oculos pennatorum; scilicet contemplantium perfectorum, qui tanto minus contristantur quod desunt temporalia, quanto magis appetunt aeterna.	Per ço diu Salamó en los Proverbis que debades lancen los filats davant los ocells qui tenen plomes, qui són los contemplatius qui en [alt] se leven e los filats de les ter[re]nals affections no-ls poden pendre. (p. 459)	<p data-bbox="804 300 1166 331"><i>Estilema: «llevar-se / elevar-se en alt»</i></p> <p data-bbox="997 331 1361 501">Però lo Senyor lo pren per la mà e de la terra·l leva, donant-li altra spiritual vida, que·l leva en alt dels desigs e affections terrenes. (p. 356)</p> <p data-bbox="997 533 1361 667">Hi en especial habita en la ànima de les coses terrenals elevada, la qual per los tres vots de la religió en alt se eleva. (p. 606)</p> <p data-bbox="997 698 1361 1003">E axí com en la material balança, abaxant la una part, l'altra en alt se leva, e tan alt quant l'altra se abaxa, axí en la spiritual balança és decret de la divina justícia que aquell qui per supèrbia en alt se leva en la present vida, sia abaxat en lo sdevenidor en pena eterna. (p. 698)</p>
Ø	Diu lo gloriós sant March que, dient lo Senyor que lo cech portassen, aquells qui ab lo Senyor eren [dien-li]: «Està ab bon ànimo e no crides, que Jesús te crida». (p. 598)	<p data-bbox="874 1008 1102 1039"><i>Context: verba dicendi</i></p> <p data-bbox="997 1039 1361 1240">Però acostaren-se a Pere com a principal entre·ls altres, e dien-li: «Lo vostre mestre no ha pagat lo diner de la tàchia», que era una moneda de argent que X diners valia. (p. 363)</p> <p data-bbox="997 1272 1361 1411">Però pensant quant són poch's qui riqueses no desigen, dien-li: «Senyor e mestre, qui porà salvar-se?» (p. 477).</p>
Ex quo patet devotio popularium ad Christum, quia tanta turba sequebatur eum.	Era gran la devoció que lo poble en lo Senyor [tenia], que gran multitut lo acompanyaven. (p. 600)	<p data-bbox="826 1415 1145 1447"><i>Estilema: «tenir fe en el Senyor»</i></p> <p data-bbox="997 1447 1361 1581">Era gran la devoció que en ell lo poble tenia; la preycació e per los miracles era molta la gent que·l seguia. (p. 442)</p> <p data-bbox="997 1612 1361 1751">E anant axí com lo Senyor manava, en lo camí foren mundes per la fe e devoció que en lo Senyor tenien (p. 562)</p>
Ø	Los primers [dies] en lo temps de Antecrist seran molt perillosos, que per los turments, per la falsa doctrina, per les honors e promeses, no·[n]s perdem. (p. 824)	<p data-bbox="858 1756 1118 1787"><i>Context: «els primers dies»</i></p> <p data-bbox="997 1787 1361 1921">Seran en los hòmens aquelles condicions pèsimes que l'Apòstol recita, dient: «En los darrés dies seran los temps perillosos. (p. 818)</p>

<i>Estilema: «rembre infinits mons»</i>		
Ø	La sanch del Senyor, de Déu nostre, fon per tots suficient sacrifici, que infinits [mons] podia rembre. (p. 1017)	Diu sanct Crisòstom que-l nostre Déu, Senyor e mestre, significa, sacrificat en la creu per nosaltres; «gras e saginat», tan ple e abundant de gràcies que no és natura humana [que] pendre no u podia, e axí suficientment infinits mons bastava rembre. (p. 410)
		E sia tota nostra sperança en lo mèrit de la passió del Senyor que per a infinits mons ha pogut meréxer. (p. 439).
		Universal és la redempció del Senyor hi per a infinits mons basta a rembre. (p. 591)

En el camí invers al que s'acaba de traçar, i novament com a símptoma palés d'una estampació realitzada a corre-cuita, es troba en l'incunable un nombre abundant d'addicions de lletres, síl·labes o paraules (222 casos). En gairebé la majoria d'exemples aplegats es tracta d'una diplografia causada per una lletra o síl·laba contigua, de manera que el caixista les reproduïx dues vegades per descuit.²¹⁷ Altres vegades, la *lectio faciliior* dona compte de l'additament de lletres.²¹⁸ Com a resultat de l'addició, en ocasions es creen falsos femenins, tant en singular com en plural;²¹⁹ en altres, la incorporació d'una essa sobrerera conforma falsos plurals.²²⁰ I encara quant a l'abreviatura de nasal, hi ha una munió d'exemples en què s'incorpora i és excedent.²²¹

Respecte de l'addició de mots (39 casos), es concentren, igual com en la supressió, en monosíl·labs agrupats en conjuncions (sobretot *i* i *que*) i preposicions (sobretot *per*, *de* i *en*).

²¹⁷ Quant a l'addició de lletres: resurrecció] resurreccio, tabernacle] tabernaclee, defilcil] defilcil, trametia] trametria, blasfemaven] blasfemauen, innocència] ionnocencia, specialment] specialament, honre] honere, etc. Respecte de la dittografia de síl·labes: rectitud] rectitud, amansa] amamansa, intel·ligència] intelligenencia, Calvari] Caualcari, misteris] mimisteris, la dolor] la do la dolor, Regne] re regne, cridà'ls] cridals dals, que l'escupen] quel quel escupen, etc.

²¹⁸ gras] grats, ceguedat] çeguredat, són] sion, us] nus, falsa] falsia, vella] vellea, mirable] miserable, fe] fer, etc.

²¹⁹ En singular: poc] poca, tant] tanta, entés] entesa, excels] excelsa, del] dela, superflu] superflua, etc. En plural: aquest] aquestes, tants] tantes, disposts] dispostes, tots] totes, alguns] algunes, beneyts] beneytes, etc.

²²⁰ ell] ells, gran] grans, del] dels, molt] molts, del] dels, aquell] aquells, scàndel] scandels, etc.

²²¹ tacada] tancada, germanes] germanens, vestida] vestidam, la] lan, mercé] menrce, legot] lengot.

Es documenta també un nombre significatiu de repetició de paraules o sintagmes (18 casos), i casos d'homeotelèton (pp. 522).

Així mateix, pel que fa a errades més purament compositives, trobem metàtesis gràfiques (31 casos),²²² i desordre de mots (8 casos),²²³ als quals cal sumar els set errors de foliació de què s'ha parlat a l'inici d'aquest capítol (veg. p. 137).

Per a acabar aquesta àmplia tipologia d'errades, hi ha un tipus d'error de més subtileza, més difícilment detectable, i que requereix una lectura ben atenta de l'incunable. Es tracta de les lliçons provocades per males lectures del manuscrit: en la majoria d'ocasions s'han pogut identificar per mitjà de la comparació amb el text llatí, i he corregit la lliçó seguint en tots els casos els usos escripturístics de l'incunable. En altres ocasions, i usant una metodologia anàloga a la dels mots omesos, a falta d'una correspondència unívoca entre text llatí i català, ha sigut el context o altres passatges dins del mateix *Terç* el que ha ajudat a la detecció i correcció de la lliçó deturpada.

Així doncs, hi ha altres lliçons deturpades en què l'agramaticalitat de la forma ha sigut la causa primera de la identificació:

1. veeu] bien. VC: «Hic est filius quem solum *videtis*». *Terç*: «Aquest sol qui *veeu* ací, aquest és mon Fill, e no altre».
2. segurs speren] segues spere. VC: «Beati illi quos tangit salus et vita! Illi enim surgunt, illi sine timore et *securi fiunt*». *Terç*: «Benaventurats aquells qui·ls toca la salut e vida, qui·s leven e *segurs speren*». El context fa pensar en un primer moment en la lliçó *seguts*, però és descartada ràpidament per la col·lació amb l'original llatí, el mateix sentit del passatge i, encara, per la repetició de l'error en un altre context, on no deixa lloc a dubte: «En açò tota la cristiana vida se ordena, que puga lo cristià, alegre e *segur* [incunable: *segue*], exir a rebre lo Senyor quant vendrà al Judici» (p. 902).

²²² casa] saca, leons] elons, enyors] senyor, vicari] viciar, conversava] conseruaua, espel·lunqua·s] sepellunquas, diu] dui, acusa] causa, imbecilitat] imbelicitat, simoniàticament] simouaticamten, etc.

²²³ que tu enmig] quiet en umig, ha tractat el benigne Senyor] el benigne ha tractat lo senyor, qui ho ven] ho ven que, al servey de Déu lo dediquen] al seruey lo de deu dediquen, en altre temps la comunitat] en altre la temps comunitat, etc.

3. la netejen] laguetejen. *VC*: «Suspira, moestus esto, effunde lacrymas. Nec enim aliud quid effudit meretrix illa, sed lacrymis poenitentiam sociavit, et ipsa comite, pervenit ad fontem». *Terç*: «Penit-te e plora, làgremes scampa, axí trobà pau e vènia la Magdalena: ni los pots dels engüents que portava, mas les làgrimes, *la netejen*; a la font de misericòrdia venc a lavar-se». La ena invertida junt amb una lletra ge sobrrera, conseqüència d'un error de caixa bruta, conformen el fals verb **laguetejar*. La lliçó que s'ha proposat es dedueix del context, per mitjà del camp semàntic relacionat amb el verb contigu *llavar-se*, car Corella amplifica l'original llatí i no es troba una forma que corresponga unívocament amb la lliçó deturpada.
4. fe] fierem. *VC*: «Unde Gregorius: "Habete fratres mei *fiduciam* de misericordia Conditoris nostri.»» *Terç*: «Diu sant Gregori: "Teniu, germans meus, *fe* de la misericòrdi[a] del Senyor e Déu nostre.»» El caixista comet una errada de memòria i crea aquesta lliçó generada per la unió conceptual del substantiu *fe* i el verb *fiar*. El fet que en el vocatiu anterior, «germans meus», es trobe el possessiu en primera persona plural ocasiona la conjugació del fals verb *fiar* amb aquests accidents.
5. e s'apellà] es apelci. *VC*: «Voluit ergo Christus ostendere de facto et exemplo, quod licet uti cautelis contra cautelas malorum insidiantium bonis». *Terç*: «La segona causa és per donar-nos exemple que no és mal usar de prudent cautela contra les malicioses cauteles dels malignes, axí com sant Pau posà dissensió entre los fariseus e saduceus, que ensemps en acusar-lo eren concordés, *e s'apellà* a Cesar perquè als juheus no-li liurasen». Novament, la lliçó deturpada es troba en una comparació incorporada per Corella, la qual no troba referent en l'obra ludolfina. Dos indicis, a més de l'ajuda del context, ajuden a detectar la *lectio difficilior*: la confusió *ci* per *a* apareix en una altra ocasió en la impressió: «*Avia* [incunable: *auici*] posat lo diable dins lo cor de Judes que acabàs la tració que havia començada» (p. 978); també s'ha constatat els problemes del caixista per representar amb el dígraf de doble ela la lateral palatal.
6. apostatava] aposteava. *VC*: «Sed postea, videns eorum vitam, revertitur ad Gentilitatem, et sic *praevaricator et apostata* a Lege quam servare promiserat». *Terç*: «E quant era convertit a la ley judayca, scandalisat de la mala e perversa vida que en ells mirava, *apostatava* de la fe que avia presa, e axí tornava a la gentilitat primera». La

- inclusió d'una vocal e i l'haplografia en ometre la segona síl·laba contigua *tu* donen compte d'aquest fals verb, **apostear*, impossible –llevat de certs cultismes i algun verb escadusser antic (*arrear*)– en l'estructura morfològica verbal catalana.
7. sanguínees] sanguires. *VC*: «Quinta, herbae et arbores dabunt rorem *sanguineum*». *Terç*: «Lo cinqué, que·ls arbres hi erbes suaran gomes *sanguínees*». La confusió en la lectura de pals provoca que el caixista llegesca una erra en compte de la ena corresponent. Potser també hi hagués en el manuscrit una abreviatura de e que tampoc no llig, o bé l'oblida en la composició. El cultisme *sanguínea* és documentat, sempre en femení, nou vegades en el *Cartoixà*.
 8. torben] tordeen. *VC*: «Unde introducti alios *turbatos* in eorum bonis, non ut iudicet eos livore tabescentes, sed tanto decore honoratos reduentes». *Terç*: «E per ço parla dels altres que s'indignen e·s *torben* quant miren que tants e tan excelents beneficis de la divina clemència los peccadors reben». La confusió de consonants de pals de i be, més una vocal e sobrer, són les causants d'aquesta lliçó deturpada.
 9. axí] ast. *VC*: «Nos ergo, nos utique in causa sumus, cur illi in suo errore persistent». *Terç*: «*Axí*, molta causa, hoint lo infel la santa ley nostra, té, molta rahó, de riure's de nostra mala vida y stimar que mentim a ell o a nosaltres, puix nostres obres són contràries al que atv[e]ren nostres paraules». En aquest cas, la *lectio deterior* es troba en un passatge que Corella ha reformulat i, per tant, l'original llatí ajuda només contextualment a recuperar-hi el sentit. L'anàlisi de les confusions de vocals i consonants ha oferit els indicis per a reconstruir l'adverbi, en concret, les alteracions entre essa i ics: pes] pex, abduis] abduix; i, per confusió de pals, entre te i i: espiritualment] espiritualmeni, nosaltres] nosalires, tenir] ienir.
 10. scrivi] soqui. *Terç*: «Y en virtuts e bones obres *scrivi* en lo libre de nostra consciència aquella ley que vicis ni peccats raure no la poden: “Lo que no vols per a tu, no u vulles per a ton prohisme”». Tampoc en aquesta ocasió hi ha una relació unívoca entre l'original llatí i l'obra valenciana, ja que en aquest fragment Corella resumeix i reestructura el text llatí. Per tant, novament, d'una banda, l'anàlisi dels errors de grafies, en aquest cas també per mala lectura de pals, en confondre *o* per una *ce*, i

llegir *ri* per una *cu*; i d'altra banda, el camp semàntic en què s'immergeix, a partir del mot *llibre* i el verb *raure*, aporten la solució per detectar la lliçó vertadera.

11. carn] cein. *VC*: «Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia *carnis*, aut superbia vitae». *Terç*: «Tot lo que en aquest món és, [és] concupiscència de la *carn*, o supèrbia o avarícia». La lectura errònia de *e* per *a*, i la confusió de *erra* per *i*, corrent en l'estampació, es troben en l'origen d'aquesta lliçó deturpada.

Hi ha encara altres casos en què la manca de sentit de la lliçó en el context ajuda a la identificació de males lliçons. Són en la majoria de les ocasions exemples de *lectiones faciliores*, en què el caixista llegeix erròniament el manuscrit i compon en l'incunable una forma pròxima i que ell coneix, la qual, de vegades, fa sentit també en el context en què se situa, cosa que provoca que siga difícil de detectar. S'ha localitzat en l'incunable els casos següents:

12. vents] bens. *VC*: «Sicut etiam difficile esset, quod homo in cacumine verticis alicujus montis staret, et tempestate validi *venti* quassatus non caderet». *Terç*: «Car difícil seria que stigués algú en lo més alt de la montanya e la tempestat dels *vents* alguna vegada no-l fessen caure».
13. lo] bo. *VC*: «Sic bonum divinum super omnia diligat et in omnibus transitoriis nihil nisi amorem divinum concupiscat». *Terç*: «E axí, *lo* cristià deu preposar la amor de les coses divines a les mundanes e transitòries». El dubte per detectar la *lectio difficilior* rau en discernir si *bo* era adjectiu, amb oblit de desenvolupament nasal: «*bon* cristià», i hi havia hagut una simple omissió de l'article; o bé una confusió, tan habitual, de lletres de pal: *be* per *ela*. La col·lació amb l'original llatí, en què no apareix cap distinció entre bon/mal cristià, decanta la resolució cap la segona opció: una alteració de *be* per *ela*.
14. errava] encara. *VC*: «Sed *erravit* Petrus». *Terç*: «Però *errava* Pere».
15. mundícia] mundana. *VC*: «Joannes, in quo gratia, significat munditiam». *Terç*: «Johan, en lo qual és gràcia, «mundícia» significa».

16. misericòrdia] mort. *VC*: «Geminatio vero hujus verbi Jerusalem, *miserantis* est, et miseriam vocantis, ac valde diligentis». *Terç*: «“Jerusalem, Jerusalem!” , dues vegades la nomena senyalant la *misericòrdia* que li tenia, e per consegüent, la dolor de la sua miserable rohina». La lliçó deturpada es deu sens dubte a la mala lectura de l'abreviació usual del mot *misericòrdia* en els manuscrits: *mscd*.
17. poca] posa. *VC*: «Secundum Ambrosium, granum sinapis res est *simplex*, et si territorium suam fundit». *Terç*: «Diu sant Ambròs que lo gra de mostalla és cosa *poca*, però si-l piquen, mostra la sua virtut e força». En aquest cas, la contaminació de la lliçó ha sigut ocasionada pel nom al qual acompanya aquest adjectiu: *cosa*.
18. dexa] deya. *VC*: «Si a germanis *recesserit*, in fratrem hunc recipiet Christus». *Terç*: «Si germans *dexa* e germanes, lo Senyor lo pendrà per germà e per propinquè e per amich». Com s'ha vist suara, la confusió de ics per i grega apareix documentada en l'incunable.
19. veyen] deyen. *VC*: «*Videntes* autem et admirantes principes sacerdotum et Scribae mirabilia quae fecit Jesus». *Terç*: «Miraven e marvellats *veyen* los prínceps dels sacerdots e bisbes en Jhesús los seus maravellosos actes».
20. pobre] poble. *VC*: «Deus per te *humilis* factus est». *Terç*: «Déu per tu s'és fet humil, mendicant e *pobre*». Corella amplifica el sentit de l'original llatí i, per tant, es resol la lliçó per adequació amb el context semàntic en què s'insereix.
21. continuem] continent. *VC*: «Ascendit autem in montem, ut oraret, innuens oraturos in montem virtutum ascendere, et sursum, non in imis corda habere; ac *continuis* precibus insistere». *Terç*: «Pujà lo Senyor, diu lo evangeliste, per fer oració, instrohint a nosaltres que pugem en la montanya de virtuts quant voldrem que nostra oració sia devota, e axí apartats, *continuem* nostres pregàries». Novament la confusió de pals entre ena, u i ema, es troba en l'origen d'aquesta lliçó maldestra. L'adjectiu *continent* tampoc no feia sentit en el passatge, mancat, altrament, del predicat.
22. anys] aura. *VC*: «Sicut Paulus *annis* quatuordecim tacuit raptum suum». *Terç*: «Car lo apòstol sant Pau quatorse *anys* callà aquella sua revelació sobre totes excelsa». Dos factors expliquen la falsa flexió *aurà*: en primer lloc, un error muscular en invertir la ena; en segon, la confusió de lectura, exemplificada arreu en l'incunable, d'essa i a.

23. ajustà] aquesta. *VC*: «Tertiam quoque de eodem et expressius *addit* parabolam, scilicet de filio prodigo». *Terç*: «E tornant a les paraules evangèliques, *ajustà* lo dolç Senyor una tercera paràbola que més que les dos precedents la conversió del peccador e lo goyg del Senyor declara». Novament l'origen d'aquesta lliçó deturpada se situa en una errada de lectura de consonants de pal, en aquest cas, cu per jota; a més, el caixista, per resoldre la mala lliçó, inclou una e.
24. evita] recita. *VC*: «Mercenarius autem, qui causa mercedis, et desiderio regni coelestis, obedit mandato, et *cavet* offensas». *Terç*: «Lo mercenari bo per lo premi de la celestial glòria obeex los manaments e guarda, e *evita* lo Senyor offendre». La proximitat fonètica d'ambues formes, i la unió conceptual de *recitar* i *manaments*, està en l'origen d'aquesta lliçó deturpada. L'indici el dóna el fet que la segona oració era incompreensible per manca de predicat.
25. transparent] transportat. *VC*: «Nonum consilium, quod est rectitudo intentionis, ac simplicitas finis, signatur per berillum. Berillus enim est coloris pallidi et *transparentis*». *Terç*: «Lo nové consell, rectitud de intenció a hu tot sol fi dirigida, és significada per aquella pedra qui ha nom beril·lus, qui és de color groga hi és *transparent*». Novament, la semblança fonètica, i tal volta una contracció *re* mal resolta pel caixista, origina aquesta *lectio facillior*.
26. vint] fins. *VC*: «Tertia, est adolescentia, quae protenditur usque ad *vicesimum* octavum annum». *Terç*: «La terça, adolescència, que *vint-e-huyt* anys basta». En aquest cas, la mala interpretació del manuscrit provoca una confusió entre la preposició *fins* i el cardinal *vint*, de manera que, en una lectura poc atenta, pot tenir fins i tot sentit: «fins a huyt anys basta». La comparació amb l'obra ludolfina no deixa lloc al dubte i palesa la lliçó deturpada.
27. luna] lum. *VC*: «Jericho autem interpretatur *luna*, quae dum menstruis momentis decrescit, defectum nostrae mortalitatis designat». *Terç*: «Jericó, qui “*luna*” se interpetra, crexent e minvant per tots los mesos, la nostra mortalitat significa».
28. envien] euiten. *VC*: «Tales enim debent *mitti* ad praedicandum, scilicet qui habent agnitionem veritatis, seu scientiam ad intelligendum, et splendorem honestatis, seu gratiam ad docendum. Petrus enim interpretatur “agnoscens”». *Terç*: «Tals deven ser

- los qui a prehicar se *envien*, que de la Sancta Scriptura tinguen conexença, que significa Pere, qui “conexent” se interpetra».
29. setge] setgle. *VC*: Ø (p. 495b). *Terç*: «Podem encara moralment aquest *setge* de Jerusalem expondre lo peccador en la culpa».
30. infels] inferns. *VC*: «Et hoc est iudicium discretionis quo discernuntur et separantur multi a potestate inimici; a tempore quoque passionis Christi discreti sunt fideles credentes, ab obstinatis contra fidem. In futuro autem, erit iudicium condemnationis *infidelium*, et praemiationis credentium». *Terç*: «Hon devem atendre que dos juhins trobam en la Scriptura Sacra: la hu, qui's diu juhí de discreció, per lo qual són distints e separats los fels dels *infels*, los mals dels bons».
31. vocable] diable *VC*: «Tunc, scilicet post praedicta, et eadem feria tertia, abeuntes Pharisei, ad Herodianos, concilium inierunt, ut ex *collatione* communi melius perpenderent qualiter Jesum decipere possent». *Terç*: «Tingueren, donchs, consell los fariseus, hon se mostra contra Jesús la sua perseverant malícia, perquè ab lo *vocable* de molts millor delliberasen que'l prenguesen en alguna paraula». El mot *vocable* és documentat fins a set vegades en altres volums del *Cartoixà*: en el *Quart*, en dues ocasions (ff. 113c, 118c), i en el *Primer*, en cinc (ff. 71b, 129b (3), 139c).
32. armaris] armats. *VC*: «Non intelligentibus eis, quod haec in corde portanda sint, non in corpore, alioquin et *armaria*, et arcae libros habent, et Dei notitiam non havent». *Terç*: «No volien entendre que aquestes coses en lo cor se devien portar per a guanyar mèrit, que los *armaris*, faristols e caxes tenen los libres, però no tenen sciències».
33. l'altar] laltre. *VC*: «Dicebant enim, quod quis juret per templum, vel altare, nihil est, id est nihil debet, [...] si autem juret in auro templi, id est in pecunia, quae offerebatur sacerdotibus in templo, vel in dono, et oblationibus, id est in hostia et victimis quae offeruntur Deo super *altare*, debet, id est obligatur, et convictus statim illud in quo juravit tenetur exsolvere». *Terç*: «Lo qui jura per lo altar per no res jura, mas lo qui jura sobre los presents e ofertes qui stan sobre *l'altar* és obligat per lo jurament a oferrir tant quant valen aquells dons e ofertes per les quals jura».
34. fems] fruits. *VC*: «Tales sunt etiam modo multi, qui sunt sicut *fimus* nive dealbatus, exterius decorati, et intus iniquitate pleni». *Terç*: «Y de present molts los seguexen,

- que, ab simulada santedat, a *fems* cuberts de neu semblen, que si-[l]s cavau, terrible pudor exalen».
35. dexareu] sereu. *VC*: « Ideo, non dico populares, quia secundum rationem verbi vitam suam dispensant; sed publicani et meretrices, qui desideriis mundialibus et voluptatibus carnalibus seipsos mancipaverunt, praecedent vos in regno Dei, quia illi conversi, *desinunt esse* quod erant, vos denegatis in opere, quod videmini profiteri in verbo, tanquam arbores folia sine fructu habentes, non pascentes Dominum suum, sed deludentes». *Terç*: «No dich solament que·ls pobles e lechs ydiotes vos precehiran, mas dels pobles, los més pecadors, qui són los publicans e dones publiques, perquè aquells, convertits, dexaran de esser los qui eren, e vosaltres nunca *dexareu* [de] esser los qui sou, plens de malícia, cuberts ab fulles de ypocresia».
36. marits] martres. *VC*: «Putabant enim quod si futura esset resurrectio, tunc celebrandae essent nuptiae sicut modo; et quia inconueniens videbatur quod detur omnibus septem simul, quia uni mulieri nunquam licuit plures *viros* habere». *Terç*: «No crehent la resurrectió los saduceus, portaven per inconvenient aquesta fengida ystòria, que una dona fos muller de set hòmens, que no fon may lícita cosa que tingués molts *marits* una dona».
37. satisfació] santifacio. *VC*: «Cognosces quod omnia opera quae facis quantumcumque bona, nihil sunt *ad satisfaciendum* per viam iustitiae offensis Dei». *Terç*: «Conexeràs que totes les tues justes obres són no res en *satisfació* de les tues culpes».
38. veuran] vençan. *VC*: «Novissime, per nimis tardam et infructuosam poenitentiam, *veniunt* et reliquae virgines». *Terç*: «*Veuran*, donchs, tancada la porta les folles vèrgens, ab tarda e infructuosa penitència».
39. strenu] strem. *VC*: «Nempe miles *strenuus* in certamine commendatur, si constanter et legitime certaverit, etiamsi Domino suo triumphum non obtinuit». *Terç*: «No és menys *strenu* lo cavaller qui animosament milita encara que·l seu capità no vença».
40. tonítrua] tonitiva. *VC*: «Et ideo Petrus, audita comminatione Christi, ad tantae comminationis *terrificum* verbum expavescens, sapienter mutat consilium in melius». *Terç*: «Spantat Pere de la *tonítrua* veu de tal resposta, aquest segon spant li féu lo primer perdre, e prudentment lo seu delliber mudà». Si bé no hi ha una

correspondència exacta entre tots dos mots sinó pel sentit, la inexistència en els nostres diccionaris històrics de l'adjectiu **tonitii* i la presència arreu de l'original llatí de la forma *tonitrus* («Vox Patris de nube, modo *tonitrus* testimonium perhibuit», *VC*, 404*b*; «*Tonitruum* quidem terribile fuit; unde de ipsa voce terra sub ipso contremuit», *VC*, 404*b*; «Terra enim commotione commovebitur, et in aere caligo et venti, *tonitrua* et fulgura», *VC*, 544*a*; etc.) condueixen a la tria de la lliçó *tonítrua*.

41. tortra] torna. *VC*: Ø. *Terç*: «Pa format e cuyt en lo forn de caritat, circuhit e tancat de liris del mundísim immaculat verge ventre de la humil simple *tortra*». Aquesta lliçó es troba en un passatge creat per Corella, el qual no té correspondència en l'original llatí. L'al·legoria de santa Maria amb la tórtora, si bé no apareix en el *Terç*, sí que es troba en els altres llibres del *Cartoixà*: «Que, ab tot que Déu sia present en totes les creatures, però per alguna special operació era singularment en aquesta cambra, ohint aquella humil simple tortra» (*Primer*, f. 21*a*); «Staven atentes les angèliques jerarchies a la veu de la verge tortra» (*Primer*, f. 25*d*); «Respon tu, casta Verge, humil tortra, respon e tots starem atents a les lamentacions de les tues paraules» (*Quart*, f. 73*b*), etc.
42. verinosa] virtuosa. *VC*: «Occurrit primum perfidia proditoris, qui tantae fuit fraudis *veneno* repletus, ut Magistrum et Dominum proderet». *Terç*: «La primera cosa que ocorre és la pertinància de la tració de Judes, axí mortífera, *verinosa*, que pogué trahir son Déu, Senyor e mestre».
43. priva] preua. *VC*: «Et ipsa non solum *privat* quoddam esse creatum sicut poena, sed etiam privat bonum infinitum, scilicet divinum». *Terç*: «Car no és tan gran mal no esser com esser dampnat per la culpa, qui és ofensa divina, la qual *priva* lo dampnat de la gràcia».
44. incorpora] incompara. *VC*: «Vel illius aquae quae fluxit de Christi latere, vel fidei Ecclesiae, ut neque Christus sine Ecclesia, neque Ecclesia sine Christo sit, sed ejus carni et animae *uniatur et conformetur*». *Terç*: «Significa aquesta aygua la Sgleya, qui s'uneix hi *s'incorpora* ab lo seu cap, Jesús».

45. injúria] miraria: *VC*: Ø. *Terç*: «De la correctió fraterna hi que hom deu dexar al prohisme set vegades set la *injúria*. Capítol VI». La lliçó correcta es troba fàcilment en consultar el títol del capítol.
46. [c]anna: *VC*: «Statuit eum pro exemplo, in medio eorum, ut ab omnibus videretur et attente consideraretur, cui quilibet se *commensuraret* et imitando conformaret». *Terç*: «Posà'l en mig com a *mesura e [c]anna* de aquells draps que vol enpaliar les celestials sales, que si no són de aquesta mesura, no és possible que y entren». Encara que Corella reformula el passatge llatí, el doblet sinonímic, «mesura e cana», ajuda a rescatar la lliçó òptima.
47. correctió] creació (2 ocasions): *VC*: «Duodecimum consilium, quod est fraterna *correptio*». *Terç*: «Lo dotzé consell, qui és la correctió fraterna».
48. major] menor. *Postillae*: «Sicut enim medicus corporalis, si debito modo procedat, nititur inducere sanitatem cum *minore* dispendio». *Terç*: «E axí com lo bon metge practica que ab lo *menor* dan que pot del pacient la sanitat corporal procura». En aquest cas, Corella s'aparta de la *Vita Christi* i segueix les *Postillae* de Nicolau de Lira, que ofereix la lliçó correcta (veg. §).
49. únich] vinch. *VC*: «Filius meus scilicet naturalis et proprius». *Terç*: «Mas Fill meu natural, *únich* e propi». Per bé que no es troba en la *Vita Christi* una forma unívoca, el context ajuda a resoldre aquesta *lectio facilior*.
50. miques] iniques. *VC*: Ø. *Terç*: «Però ab themor e reverència spera si, levada la taula, de les *miques* spolsades [de] les tovalles ne pories cullir alguna». El passatge, incorporat per Corella i que no troba equivalència en l'obra ludolfina, remet a l'episodi evangèlic de la curació de la filla d'una cananea (Mt 15, 21-28), en concret, a la resposta que dóna la cananea a Jesús, quan, en refusar-la, li respon: «Nam et catelli edunt de *micis* quae cadunt de mensa dominorum suorum».
51. camells] cauallers. *VC*: «*Camelum* autem glutientes, id est majora subticentes, et pro nihilo reputando omittentes». *Terç*: «E com ampla en lo secret de la vostra mala vida, que los *camells* liberalment sens treball ne pasen».
52. san[t]a] sana. *VC*: «Si tamen ducunt in hoc quod est secundum fidem, et secundum Scripturam, et secundum *Sanctos*, et secundum bonos mores, noli spernere». *Terç*: «E

si alguna cosa bona, *san[t]a* e de bons costums te dien, no la stimes perquè ells la dien».

53. temor] honor. *VC*: «in diebus enim illis efficientur homines aridi et palescentes et stupidi et velut amentes, [...] prae *timore*». *Terç*: «Hiran grochs, spantats e magres per *temor* dels mals presents».
54. sincera] sencera. *VC*: «Sunt enim in actione virgines, et intentione corrupti, quia bona quae agunt, non casta et *sincera* intentione faciunt». *Terç*: «Dien-se vèrgens perquè en la mostra odor de bona fama porten, e dins són corruptes, perquè no ab casta ni *sincera* intenció obren».
55. molts] molls. *VC*: «Nam, secundum Chrysostomum, consueverat frequenter extra in oratione pernoctare, et stratus *mollitiem* declinare». *Terç*: «Diu sant Crisòstom que era costum del Senyor, en special en les grans festes, après de la cena, apartar-se en lo desert ab los seus dexebles, hi squivar *molls* lits, matalafs e cóceres».

Així doncs, la quantitat i l'entitat dels errors que apareixen en el *Terç del Cartoixà* tan solament poden ser indicatives d'una edició elaborada amb presses i sense cap atenció cap al text original. El resultat no pogué complaure de cap manera a Roís de Corella, insatisfacció que se sumava, com s'ha vist, a la que havia sentit per l'edició de la *princeps* del *Quart del Cartoixà*. La resposta del mestre en teologia va ser prescindir d'editor i impressor, i cercar altres vies per compondre la seua obra dignament.

Com ja s'ha intuït, una prova més que uneix la impressió del *Terç del Cartoixà* amb la *princeps* del *Quart* és la multitud i el tipus d'errades comeses pel o pels caixistes d'ambdues edicions. En l'estudi realitzat sobre un 25% del text de la primera edició del *Quart de Cartoixà* (veg. p. 99 i § 2.2.4.2. El corrector de la reedició del *Quart*), s'ha detectat l'aparició d'un nombre inusualment alt d'errades. Així, els 246 errors detectat en 45 folis de la primera edició del *Quart* implica que, per prorrateig, en els 176 folis d'aquesta impressió deuen haver al

voltant de 1.000 errades, un nombre pròxim a les aproximadament 1.200 lliçons deturpades detectades en el *Terç*.

Novament, la pressió exercida sobre els caixistes per acabar aviat la impressió del *Terç* ha de ser el mòbil que explique l'augment de la quantitat d'errades en aquest incunable respecte del *Quart*; el *Terç* es va compondre, com veurem tot seguit, justament després, i tot sembla indicar, per l'increment d'errors, que va patir les conseqüències de la urgència i del cansament dels caixistes.

Respecte de la tipologia d'errades, destaquen en les dues impressions una sèrie d'equivocacions que es poden atribuir a un caixista d'origen castellà. Des del vessant fonètic, ressaltava la confusió de les nasals alveolar i bilabial en posició final de paraula, la qual crea sovint desordre entre persones de certes flexions verbals (veg., en el *Quart*, nota 106; en el *Terç*, nota 192); també en posició final de mot, confusió de fricatives alveolar i palatal (veg., en el *Quart*, nota 102) i de laterals alveolar i palatal (veg., en el *Quart*, nota 122; en el *Terç*, nota 212); des del vessant morfosintàctic, apareixen alguns plurals femenins amb els morfemes propis del plural en castellà: en el *Quart*: *familiares* (H 8a) / *familiars* (R 6c); *paraulas* (H 86b) / *paraules* (R 68b); en el *Terç* (veg. aparat): *las vestiduras, las robes, temporales* (en 6 ocasions), *celestiales, trompetas* (en 2 ocasions). Així mateix, certes grafies denoten una pronúncia acastellanada, com en el *Quart*: *latín* (H 77c) / *latí* (R 61c); *fin* (H 174d) / *finis* (R 136d); i en el *Terç*: *llames* 'flames'; flexions verbals com *eran, miran, humilla, lavas* 'llaves' (en 2 casos); o l'ús de la preposició *por* i de l'adverbi *más* (en 2 ocasions).

Altres qüestions de caràcter compositiu emparenten les dues edicions, com errades en el desenvolupament de l'abreviació *re* (veg. en el *Quart*, nota 107; en el *Terç*, nota 216), la confusió de *a* i *essa* (veg. en el *Quart*, nota 112; en el *Terç*, nota 203) o de *ce* trencada per *i* grega o *ics* (veg. en el *Quart*, nota 110; en el *Terç*, nota 199); la representació de la vibrat bategant amb una sola *erra* entre vocals (veg. en el *Quart*, nota 122; en el *Terç*, nota 213), o l'afegiment de mots sobrers (veg. en el *Quart*, nota 126; en el *Terç*, p. 154).

Per últim, altres aspectes relacionats amb el model lingüístic escrit associen la *princeps* del *Quart* i el *Terç*, com la representació amb *te* final de certs mots que etimològicament duen la lletra *de* (veg. nota 150), la preferència per les formes sense *i* davant del so fricatiu palatal sord (veg. nota 151).

2.3.4. ELS IMPRESSORS I LA DATACIÓ DEL TERÇ

La primera obra que s'atribueix a Pere Hagenbach i Leonard Hutz a terres valencianes és *Del menyspreu del món*,²²⁴ traducció de Miquel Peres de l'obra llatina de Tomàs de Kempis, impresa el 16 de febrer de 1491. Haebler (1917: 246-247) assigna posteriorment nou obres al taller de Hagenbach-Hutz. La primera és *Lo Passi en cobles*,²²⁵ l'11 de gener de 1493, de Bernat Fenollar, Pere Martines, Joan Escrivà i Joan Roís de Corella, el qual tanca l'obra amb el mateix poema marià amb què clou també el *Quart del Cartoixà*, com s'ha vist. Poc després, el 25 de febrer d'aquest any, imprimeixen l'anònim *Confessional*.²²⁶ Seguidament, el 6 de setembre del mateix any, estampen els *Furs*.²²⁷ L'any següent només imprimeixen una obra, el 21 de febrer de 1494, un altre anònim devocional, les *Hores de la Setmana Santa*.²²⁸ Ha de passar gairebé un any, el 8 de gener de 1495, fins que troben un altre volum imprès pels socis alemanys, l'*Opus grammaticae* de Joan de Miravet.²²⁹

Les obres citades suara comparteixen totes tipografia, i en alguns casos també caplletres, excepte les *Hores de la Setmana Santa*, que té caplletres llombardes,²³⁰ i els *Furs*, en el qual el caixista deixa els espais destinats a les caplletres en blanc, amb testimonis en minúscula com a guies, tal volta perquè després el propietari del volum pogués encarregar-les a un il·luminador en qualitat d'edició luxosa. La darrera obra que el bibliòfil alemany atribueix a Hagenbach i Hutz, i que comparteix tipografia amb les altres mencionades anteriorment, és el *Cordial de l'ànima*,²³¹ del 8 de juny de 1495, traducció de Bernardí Vallmanya a partir de la que féu en castellà Gonzalo García de Santamaría de l'obra atribuïda

²²⁴ ISTC, ii00036090; GW, M46901, BITECA, manid 1919. És Bas Carbonell (1992, núm. 32) qui atribueix encertadament aquesta obra al taller dels socis alemanys; per comprovació directa he observat també que aquest incunable usa la primera tipografia de Hagenbach i Hutz, i les mateixes caplletres, les quals són diverses a les usades pel suposat impressor de l'obra, Nicolau Spindeler. Encara, Serrano Morales (1898: 504) atribueix sense fonament l'estampa d'aquesta obra a Joan Rosenbach.

²²⁵ ISTC, if00066500; GW, 09737; BITECA, manid 2053. Veg. també l'estudi i edició d'aquest incunable realitzat per Garcia Sempere (2002).

²²⁶ ISTC, ic00821700; GW, 07375; BITECA, manid 1094.

²²⁷ ISTC, if00079050; GW, 09745; BITECA, manid 1556.

²²⁸ ISTC, ih00438000; GW, 13443; BITECA, manid 1171.

²²⁹ ISTC, im00619950; GW, M23731. Hi ha reproducció en línia, que no recull cap dels dos repertoris mencionats: <http://www.patrimoniacionacional.es/fotos/biblioteca/ibis/pmi/L_00052/index.html>. Darrera consulta: 08/06/2014.

²³⁰ Aquestes caplletres apareixen també en l'*Ars musicorum*, f. 40r.

²³¹ ISTC, ic00901500; GW, 07541; BITECA, manid 1570.

a Dionís el *Cartoixà*. Encara, Bas Carbonell (1992: núm. 46) atribueix una altra traducció de Vallmanya, també sobre una obra castellana impresa a Sevilla (Haebler, 1903: núm. 574), la *Revelació del benaventurat apòstol sant Pau*,²³² del 3 d'agost de 1495, al taller dels socis alemanys, la qual cosa suposa que aquesta n'és la seua darrera impressió a València.

A l'endemig, però, hi ha un conjunt de tres obres que reemplacen la tipografia usada fins aqueix moment en aquest taller i n'utilitzen una de nova (Vindel, 1945-51: III, XXVIII-XXIX), no emprada a València fins aleshores. El primer llibre que s'estampa amb aquesta segona i nova tipografia és l'*editio princeps* del *Quart del Cartoixà*, el 16 de febrer de 1495. El darrer, dos mesos després, l'11 d'abril, es tracta de l'*Ars musicorum*, de Guillem Despuig.²³³ La tercera impressió del taller dels socis alemanys amb aquesta nova tipografia és el *Terç*. La temporalització de les obres i l'ús de dos tipus de lletres diferents en una mateixa impremta ajuden a situar cronològicament l'incunable objecte d'estudi. Cal datar, per tant, la impressió del *Terç del Cartoixà* entre els mesos de febrer i abril de 1495, just entre el període d'impressió de les dues obres anteriors, és a dir, entre l'estampa del *Quart* i la de l'*Ars musicorum*. Posteriorment a aquests mesos és impossible, atès que les darreres obres del taller dels alemanys, les traduccions de Bernardí Vallmanya de juny i agost de 1495, foren impreses amb la primera tipografia que havien usat, no amb la segona amb què havien estampat aquestes tres, de la qual ja no deurien disposar, com veurem a continuació. Vegem-ho esquemàticament en la taula següent:²³⁴

²³² ISTC, ip00156300; GW, M29869, BITECA, manid 1314.

²³³ ISTC, ip00837500; GW, M34502.

²³⁴ Seguesc quant a la tipografia i les caplletres els símbols (números i lletres) que usa Haebler (1917: 246) en la descripció de les obres: [1]: minúscula gòtica de 98/9 mm; [2]: minúscula gòtica de 132 mm; [3]: minúscula gòtica de 103/4 mm; [4]: minúscula gòtica de 150 mm; [a]: caplletra amb flors ombrejades, de 77×77 mm; [b]: caplletra amb flors ombrejades, de 23×23 mm; [c]: caplletra floral, dibuixada en blanc sobre fons negre, de 17×17 mm; [d]: caplletra amb flors ombrejades, de 18×18 mm; [e]: caplletra llombardes, de 8 mm; [f]: caplletra llombardes, de 4 mm. Aquesta informació l'he poguda contrastar jo mateix en tots els incunables excepte el darrer, la *Revelació*. Les columnes d'editor i impressor consignen el nom d'aquests en els colofons de les obres.

Taula 8. Incunables de la impremta de Hagenbach-Hutz a València

<i>Obra</i>	<i>Data impressió</i>	<i>Editor</i>	<i>Impressor</i>	<i>Tipografia</i>	<i>Caplletra</i>	<i>Tinta</i>
<i>Passi en cobles</i>	11/01/1493	Jaume de Vila	No	1		b, c negra; roja
<i>Confessional</i>	25/02/1493	No	No	1	4	b, c negra; roja
<i>Furs</i>	06/09/1493	Jaume de Vila	Hagenbach-Hutz	1	2	Ø negra; roja
<i>Hores</i>	21/02/1494	Jaume de Vila	No	1		e, f negra; roja
<i>Grammatica</i>	08/01/1495	Jaume de Vila	No	1		b negra; roja
<i>Quart</i>	16/02/1495	No	No		3 4	Ø negra
<i>Terç</i>	No	No	No		3 4	Ø negra
<i>Ars musicorum</i>	01/04/1495	Jaume de Vila	Hagenbach-Hutz		3 4	b, c negra
<i>Cordial</i>	08/06/1495	No	No	1		b, c negra
<i>Revelació</i>	03/08/1495	No	No	1		b, c negra

Les dades documentals i bibliogràfiques corroboren la data proposada d'impressió del *Terç*. Serrano Morales (1898: 4-6) documenta l'activitat de Llop de Roca a València, sempre relacionada amb l'editor Miquel Albert. El 4 d'abril de 1494 actua com a testimoni al costat de Pere Trinxer en dos documents pels quals els impressors Joan d'Orlanda i Cristòfol Alemany es posen al servei de Miquel Albert. El 29 d'octubre de 1494, Llop de Roca i Gaspar Gres signen amb Miquel Albert un contracte d'una durada de setze mesos: Roca és l'encarregat de la premsa i Gres de la composició; en el mateix document també s'exposa la contractació d'un oficial perquè ajude en les tasques d'impremta. Actua com a testimoni, novament, el llibreter Pere Trinxer.

Així, la primera obra impresa per Llop de Roca a la ciutat de València, actualment perduda, és del 15 de maig de 1495, el *Llibre dels jocs partits d'escacs* (Serrano Morales, 1898: 500-501; Haebler, 1903: núm. 676). En aquesta primera edició de Roca apareix també com a impressor Pere Trinxer, el qual ja hem vist que mantenia una relació ben estreta amb Albert i el mateix Roca.

Quinze dies després, el 30 de maig, Llop de Roca signa amb l'editor Miquel Albert un nou contracte, en aquest cas per a imprimir la segona edició del *Quart del Cartoixà*.

Serrano Morales (1898: 6, 501, 562)²³⁵ destaca d'aquest document tres clàusules: la primera, referent a la qualitat del paper; la segona, el nombre de raimes que calia imprimir; la tercera, i que més escau al present estudi, una disposició per la qual Miquel Albert es comprometia a adquirir les lletres que Pere Trinxer tenia a cal notari Joan Jorba.

Entra dins de la hipòtesi plausible que aquestes lletres adquirides per Trinxer siguin la segona i nova tipografia del taller de Hagenbach-Hutz, les quals havien de ser comprades per Albert en qualitat d'editor empresari i, per tant, responsable econòmic últim de la impressió. L'evidència inqüestionable és que aquesta segona tipografia dels socis alemanys es va usar per a compondre el primer incunable que ens ha pervingut de Llop de Roca, les *Fabulae* d'Isop,²³⁶ del 28 de setembre de 1495, i ben probablement també degué ser usada en el *Llibre de jocs partits d'escacs*. Sobre aquest punt, Vindel (1945-1951: III, XXXII) assegura: «Llegamos a la conclusión que Lope de Roca fue sucesor de Hagenbach y Hutz».²³⁷

Com que la venda de la segona i més nova tipografia de Hagenbach-Hutz degué produir-se pel maig de 1495, els socis alemanys només podien imprimir les seues darreres obres, el *Cordial de l'ànima* i la *Revelació del benaventurat apòstol sant Pau*, del juny i agost del mateix any, amb la primera i més antiga tipografia que posseïen, la qual cosa indica, novament, que el *Terç* es va imprimir necessàriament mentre la segona i més nova tipografia estava en possessió de Hagenbach-Hutz, i també lògicament abans de la seua darrera obra amb aquestes lletres, l'*Ars musicorum*, de l'abril d'aquest any. Per tant, novament, les dades menen a datar la impressió del *Terç* entre els mesos de febrer i març de 1495.

Després de l'estiu de 1495, els socis alemanys abandonen València, se separen i emprenen camins diversos, però continuant, cadascú pel seu costat, l'ofici com a impressors. A Hutz se li atribueixen eixe mateix any obres impreses a Salamanca, juntament amb un altre

²³⁵ El bibliòfil valencià no aporta la transcripció d'aquest contracte ni tampoc ressenya d'on l'ha extret, per la qual cosa no he pogut llegir el document de primera mà. La redescoberta d'aquest protocol aportarà no poques dades interessantíssimes sobre la segona edició del *Quart*.

²³⁶ ISTC, ia00107300; GW, 00325.

²³⁷ La mateixa consideració en Delgado, 1996: 594.

soci, Lope Sanz,²³⁸ reproduint així el patró que li havia funcionat a València. Hagenbach marxa a Toledo (Serrano Morales, 1898: 212; Delgado, 1996: 317).²³⁹

Respecte de l'editor del *Terç*, el mercader d'origen llombard Jaume de Vila va ser l'empresari amb qui sempre van treballar Hagenbach i Hutz a la ciutat de València, atés que el seu nom és l'únic que es menciona juntament amb el dels socis alemanys en les obres estampades per aquests. El trobem citat en els colofons de cinc de les onze obres que els són atribuïdes: *Lo Passi en cobles*, els *Furs*, les *Hores de la Setmana Santa*, l'*Opus grammaticae* i l'*Ars musicorum*. Per tant, és ben probable que també estigués darrere de l'empresa d'editar la *princeps* del *Quart* i el *Terç del Cartoixà*. Això no obstant, els socis alemanys no foren els únics impressors que van treballar amb Vila, atés que el 1492 el mercader s'associa amb un altre impressor, Joan Rosenbach, per a l'estampa de dos breviaris, actualment desapareguts (Serrano Morales, 1898: 504-509).

Les primeres notícies de Jaume de Vila a la ciutat de València són de l'11 de febrer de 1479.²⁴⁰ L'activitat empresarial de Vila, però, va ser diversa, i englobà negocis com el tèxtil o

²³⁸ La primera obra que Delgado (1996: 336) atribueix a l'impressor alemany a Salamanca és *De natura loci et temporis*, de Roderic Vassurto, de 1494, i apunta a peu de pàgina: «La última obra de ambos [Hagenbach i Hutz] en Valencia es de 1495, pero en 1494 Hutz ya imprime en Salamanca, así pues, es posible que Hagenbach realizara él sólo las últimas obras, aunque poniendo el nombre de Hutz, entonces ya en Salamanca». En els dos principals repertoris d'incunables (ISTC, iv00102000; GW, M49471), no obstant, no apareix Hutz com a impressor d'aquesta obra, però sí el seu soci, i justament la simple menció d'aquest nom, Lope Sanz, és la que provoca que Delgado avance desercertadament al 1494 la tasca impressora de Hutz a la ciutat castellana. El ben cert, però, és que la primera obra en què apareix el nom de Leonard Hutz, sota el nom de «Leonardum Alemanum», al costat del seu associat, l'esmentat Lope Sanz, és *Contra haereticam pravitatem* (ISTC, ig00729000; GW, 12095), de Gonzalo de Villadiego, del 8 de gener de 1496. Abans, però, els repertoris atribueixen a Hutz i Sanz algunes estampes que són datades entre 1495-1496, per bé que cap d'aquestes duen data d'impressió, com el *Secreta secretorum* d'Aristòtil (ISTC, ia01050550; GW, 0248710N), o la *Exposición del Paternoster* de Diego de Deza (ISTC, id00144900; GW, 0825910N).

²³⁹ L'activitat impressora de Hagenbach a Toledo comença més tard, sota els auspicis de l'editor Melchor Gorrício (Haebler, 1897: 73). La primera obra que Delgado (1996: 317) li atribueix a la ciutat castellana és *Cura de la piedra y dolor de la ijada* (ISTC, ig00735000; GW, 12102), de Julián Gutiérrez, del 4 d'abril de 1498, quasi tres anys després d'imprimir l'última obra a València. Aquesta obra impresa a Toledo usa la segona tipografia que s'havia utilitzat a la seua impremta a València, la mateixa que va usar Llop de Roca en els seus incunables, segons he pogut comprovar amb inspecció de l'incunable i segons documenta també Serrano Morales (1898: 212). Tot sembla indicar que l'any de la mort Llop de Roca (1498; el darrer llibre imprès per ell és del 1497), Hagenbach va recuperar la tipografia i se l'endugué a la ciutat castellana, la qual cosa significa que Pere Hagenbach pogué romandre a València fins al 1497. Melchor Gorrício mantenia relacions comercials amb Jaume de Vila (Serrano Morales, 1898: 213), i tal volta fou el tractant valencià qui va recomanar Hagenbach al toledà.

²⁴⁰ El document en qüestió es tracta d'un contracte de Jaume de Vila en què sol·licita els serveis de l'advocat Joan Alegret (Serrano Morales, 1898: 571).

la compra-venda de deute (Serrano Morales, 1898: 572-574). Aquesta visió empresarial és la que el va portar a editar bàsicament dos tipus d'obres: en primer lloc, llibres de caràcter catequètic, pietós o devocional, en què reunim *Del menyspreu de món*, *Lo passi en cobles*, el *Confessional*, el *Quart* i el *Terç del Cartoixà*, el *Cordial de l'ànima* i la *Revelació del benaventurat apòstol sant Pau*. I en segon lloc trobem un conjunt d'obres de tarannà instructiu o directriu, bé siga en l'àmbit jurídic, com els *Furs*; bé en l'àmbit eclesiàstic, com les *Hores de la Setmana Santa*; o en el camp acadèmic, com en l'*Opus grammaticae* o l'*Ars musicorum*, els quals es vendrien sense massa dificultat entre els valencians de la fi del Quatre-cents.

L'interés de Jaume de Vila per la indústria editorial degué germinar per la relació amb un altre editor, l'alemany Joan Rix de Cura. Serrano Morales (1898: 478) documenta l'estret vincle entre ambdós en un document del 29 d'agost de 1486, en què Rix de Cura autoritza Vila a cobrar certs deutes en nom seu,²⁴¹ i es confirma en el testament de l'editor alemany, en el qual deixa Jaume de Vila com a marmessor.²⁴² Recordem que l'editor alemany va ser qui promogué la impressió del *Psalteri* de Joan Roís de Corella a Venècia el 1490 (Martos, 2013: 21), de manera que s'estableix una relació directa entre l'editor dels salms traduïts pel lletraferit valencià i el qui va promoure la impressió del *Cartoixà*.²⁴³

L'última mostra que vincula definitivament la primera edició del *Quart* i el *Terç* al taller del socis alemanys és l'anàlisi de l'origen de la falsa adscripció del *Terç* al taller de Llop de Roca. Justament, el primer autor que va realitzar aquesta atribució fou Haebler (1917: núm. 375(5)), en la seua darrera obra sobre els incunables peninsulars, la reedició de *Bibliografia ibérica*:

Antes que el señor Ernst encontró el incunable arriba descrito, no se conocía ninguna edición ejecutada en el siglo XV de la tercera parte de la versión valenciana que hizo B. Luiz [sic] Corella de la *Vida Christi* de Ludolfo Cartujano. Pertenece dicho libro a la edición que imprimió Lope de la Roca en 1495 y 1496, y se debe presumir que pertenece a los mismos años.

²⁴¹ Torna a signar-se un altre document amb el mateix propòsit el 21 d'abril de 1490 (Serrano Morales, 1898: 485).

²⁴² Com documenta el bibliòfil valencià (Serrano Morales, 1898: 486-489), la relació entre els dos empresaris depassava l'àmbit comercial, atés que en el moment en què va emmalaltir Rix de Cura, probablement per l'epidèmia de pesta que patí València el 1490 (Martos, 2013: 21; mor el 24 de setembre d'aquest any), els servents de la casa de Jaume de Vila foren els encarregats de cuidar de l'editor alemany.

²⁴³ Com a marmessor del béns de Rix de Cura, Vila s'ocupa el 1491 de certs assumptes que havien romàs pendents entre l'editor alemany i els impressors venecians (Serrano Morales, 1898: 488).

Però una relectura atenta dels treballs del bibliòfil alemany apunta vers un *lapsus calami* en aquesta vinculació. En la primera obra seua en què estudia els incunables peninsulars, *The early Printers of Spain and Portugal*, Haebler (1897: 32) esmenta que la primera impressió de Llop de Roca fou el *Llibre de jocs partits d'escacs*; no hi ha, però, en tot l'estudi, cap menció sobre els llibres del *Cartoixà* de Corella, ni tan solament quant tracta dels socis alemanys, Hutz i Hagenbach (Haebler, 1897: 24, 72-74).

En la segona investigació sobre els incunables peninsulars, *Tipografia ibérica*, quan resumeix la història del taller de Hagenbach-Hutz, exposa que «en dos de los libros impresos con los nuevos caracteres faltan las iniciales y los grabados» (Haebler, 1902: 63); aquests dos volums són sens dubte l'*editio princeps* del *Quart* i el *Terç*, els quals són els únics volums del taller dels alemanys que els manquen les caplletres.²⁴⁴

L'any següent, el 1903, el bibliòfil alemany publica la primera edició de *Bibliografía ibérica*, en la qual repassa els incunables impresos a la Península. Per bé que el *Terç* no té en aquest repertori entrada pròpia, apareix mencionat en una nota de la descripció del *Segon del Cartoixà*: «Él [Roís de Corella] tradujo también la tercera parte [del *Cartoixà*], pero no se imprimió sino en 1502. Toda la obra fue reimpressa poco después» (Haebler, 1903: núm. 375). D'aquesta nota se'n dedueixen dues qüestions: la primera és que, si el *Terç* no té entrada, és que Haebler no el va poder consultar personalment; l'altra matèria és l'any de publicació, certament una errada de l'autor. En cap més treball seu esmenta novament aquest any, ni diu tampoc enlloc d'on l'ha tret.²⁴⁵ L'única explicació que trobe viable és que confongués la data

²⁴⁴ Excepció feta dels Furs, la composició i tipografia dels quals són d'un altre caràcter com s'observa en la Taula 8. Incunables de la impremta de Hagenbach-Hutz a València.

²⁴⁵ Abans de col·locar la primera i segona edició del *Quart del Cartoixà*, amb la finalitat primera de trobar punts d'unió entre la *princeps* d'aquest llibre i el *Terç*, jo mateix vaig considerar la idea que aquest fos imprès després de la mort de Roís de Corella: «El *Segon* i el *Terç* són obres pòstumes, editades el 1500 i probablement el 1502, respectivament» (Furió, 2014: 20); «citem d'acord amb l'única impressió del *Terç* [...] realitzada cap a 1502» (Furió, 2013: 688, nota 3). En aquell moment sospesava dues conjectures: d'una banda, la impossibilitat que Corella, en vida, deixés que una impressió tan incuriosa eixís a la llum; d'altra banda, un cúmul de lliçons deturpades del *Terç*, que s'han revelat errades merament compositives, em feren pensar que responien a pronúncies de la variant oriental del català, com possibles casos de neutralització en posició pretònica: *aperellar*, *conexarà*, *da Abraham*, *daxeables*, *misaricòrdia*, *infalicitat*, *malodiosos*, *parea* «perea», *parexca* «peresca», *pacúnia*, *piatat*, *plagat* «aplegat», *passajava's*, *derrer*, *devall*, *evengèlica*, *levat* «llavat», *maleties*, *melaltia*, *melignes*, *Natzeret*, *Sanyor* «Senyor», *segrat* «sagrat», *selvats* «salvats», *mensió* «mansió», i també en posició posttònica: *cade* «cada», *culpe*, *declare* «declara», *irrevocabla*, *terriblament*, *visiblement*, *havían*, *càrraga*, *nosaltras*, *obras*, *tuas*, *pose* «posa», *sie* «sia», *prejcas* «prediques», *éran* «eren»; també en sistema vocàlic tònic: *arrenquen*, *dexables*, *escampessen* «escampassen», *evangali*, *infals* «infels», *pareules*, *providància*,

d'impressió de la traducció al castellà de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, impresa majoritàriament entre 1502-1503 (Soriano *et al.*, 2007: 79-80), amb la catalana;²⁴⁶ a aquesta confusió ajudaria la lògica temporal: si el *Segon* havia sigut imprès el 1500, el *Terç* calia haver sigut estampat posteriorment.²⁴⁷

En la reedició de *Bibliografia ibèrica*, del 1917, com s'ha vist, Haebler corregeix i amplia la informació sobre el *Terç*: el situa al segle XV i entre els altres llibres del *Cartoixà*, a més d'assignar-lo al taller de Llop de Roca. L'error s'evidencia clarament en la part final d'aquesta mateixa obra, en què Haebler (1917: 247), en unes taules que sistematitzen la informació del seu repertori, atribueix la primera edició del *Quart* i el *Terç* a Hagenbach i Hutz, no a Roca. Tot fa pensar, per tant, que Haebler no va consultar mai personalment el *Terç*. La nota sobre els trets del nostre incunable li la féu arribar un col·laborador seu, Konrad Ernst, com el mateix autor confessa en el seu pròleg (Haebler, 1917: VII), al qual potser calga atribuir en primera instància l'assignació a la impremta de Roca. El bibliòfil alemany, però, a la fi del seu treball, quan hagué d'arranjar les característiques dels incunables per a elaborar les taules, i en comparar el trets de l'*editio princeps* del *Quart* i del *Terç*, les va atribuir encertadament a Hagenbach i Hutz.

Posteriorment, altres autors (veg. nota 178), basant-se principalment en l'argument de la tipografia, han seguit l'atribució errònia del *Terç* a la impremta de Llop de Roca.

rambre, segell, strenya «estranya», *voluntèriament, setmena*; quant al consonantisme: la reducció de *-ns* en *-s* en el plural de *gesmís* «gesmins», o l'articulació alveolar en mots acabats en africada palatal: *goys* «goigs»; també exemples aplegats de suposades geminacions de la primera consonant en el grup oclusiva + líquida: *doblàries, imposibble, vocabble, sensible, loabble, fibblons, pobbles, miserabble*; fins i tot la forma *fayna* (<FACENDA), més pròxima al canvi d'accent i tancament que es produeix en l'oriental *feina*, que no al manteniment de l'accent etimològic de la forma occidental i valenciana *faena*. Aquesta acumulació de falses evidències provocaren que defengués en una ponència emmarcada en el congrés celebrat l'any 2014 sobre la figura de Roís de Corella (veg. p. 41) que la impressió del *Terç* es produí probablement a Barcelona després del 1500. D'aquesta intervenció se n'han fet ressò Soler (2014a: 159, nota 256; 235, nota 514; 244, nota 544; pàssim), Martos (2014a: 1009, nota 12) i Gómez (2015: 249). Al llarg d'aquest capítol he proporcionat proves evidents que aquestes premisses estaven equivocades. D'una banda, s'ha vist que la *princeps* del *Quart* conté un nombre semblant d'errades, i fou imprès mentre vivia el mestre en teologia; d'altra banda, també s'ha observat que els errors de la primera edició del *Quart* tenen un tarannà semblant als que apareixen en el *Terç*, i aquest primer incunable fou imprès indubtablement a València.

²⁴⁶ L'acabament de la nota: «Toda la obra fue reimpressa poco después», reforça aquesta idea, atés que la traducció castellana es va reimprimir entre els anys 1530-1537 (Soriano *et al.*, 2007: 80).

²⁴⁷ Veg. nota 181, en què Salvà utilitza aquesta deducció per a adjudicar l'obra al període post-incunable.

En conclusió, el fet que en el *Terç del Cartoixà* no apareguen les dades referides a la seua impressió ha provocat que els repertoris moderns atribuesquen l'obra a dues impremtes valencianes de finals del Quatre-cents que usaren una mateixa tipografia: la dels socis alemanys Pere Hagenbach i Lleonard Hutz, i la del també alemany Llop de Roca. Com que aquesta circumstància és concomitant, cal buscar-ne d'altres que permeten discriminar la procedència del taller de l'incunable.

Per resoldre la qüestió cal situar l'obra en relació amb les quatre primeres edicions del *Cartoixà*. Així, certs aspectes de composició permeten distingir-los en dos grups: d'una banda, l'*editio princeps* del *Quart* i el *Terç*, estampades al taller de Hagenbach-Hutz; d'altra banda, la reedició del *Quart* i la primera edició del *Primer del Cartoixà*, impreses per Llop de Roca. Aquests aspectes compositius tenen a veure amb les diferents solucions adoptades pels dos tallers a l'hora de confegir les edicions, com la primera línia dels capítols, l'ús o no de caplletres, la tipografia usada en les xifres que indiquen la foliació, la utilització d'una tinta o de dues, o la coincidència de les mides de caixa i columna, i conseqüentment del nombre de línies. La coincidència de la darrera filigrana de la *princeps* del *Quart* i la primera del *Terç* indica es va usar un mateix paper en ambdues obres i que, per tant, juntament amb aqueixos altres factors associats, no hi hagué solució de continuïtat entre la impressió d'aquests dos incunables a la impremta de Hagenbach-Hutz.

Altres dades internes també reforcen la vinculació entre els dos primers llibres impresos del *Cartoixà*. Així, la primera edició del *Quart* i el *Terç* palesen un nombre inusualment elevat d'errades, provocades sobretot per una mala lectura del manuscrit per part del caixista o la pressa en la composició de caràcters, i que té com a conseqüència una munió de confusions de lletres, d'abreviacions, oblit de paraules o afegiment de sobrerres, o *lectiones faciliores*. Els dos incunables són fruit d'un treball negligent per part de la impremta, el qual ha donat com a resultat dues edicions incurioses des del vessant purament textual. A més, l'estudi d'algunes característiques fonètiques i morfològiques d'aquestes errades palesen la participació en les dues impressions d'un mateix caixista, ben probablement d'origen castellà.

La història dels impressors a la ciutat de València durant el període incunable reforça la hipòtesi que el *Terç* fou imprés al taller dels socis alemanys immediatament després de la

princeps del *Quart*. L'ordenació i la descripció dels llibres emanats de la impremta dels socis alemanys revela que usaren dues tipografies; amb la segona d'aquestes es van compondre sols tres obres al seu taller, cronològicament: el *Quart* (16/02/1495), el *Terç* i l'*Ars musicorum* (01/04/1495). Posteriorment, aquesta tipografia fou traspasada al taller de Llop de Roca i usada en tots els llibres que imprimí, entre els quals la reedició del *Quart* i la *princeps* del *Primer del Cartoixà*. L'estampació del *Terç*, doncs, s'hagué de produir necessàriament quan la tipografia pròpia d'aquest incunable es trobava a la impremta dels socis alemanys, és a dir, després de l'*editio princeps* del *Quart* i necessàriament abans de l'*Ars musicorum*, per la qual cosa cal situar la impressió del *Terç del Cartoixà* a la ciutat de València, al taller de Hagenbach i Hutz, entre els mesos de febrer i març de 1495.

El canvi d'impressors i editors en els següents llibres del *Cartoixà* fou certament la conseqüència del descontent de Roís de Corella amb les dues edicions d'aquests impressors. Des del punt de vista compositiu, l'estampació a una tinta i la manca de caplletres ofereixen l'aspecte extern d'una edició poc rica. Endemés, la lectura del text, farcit d'errades del caixista, vistes suara, degué produir en Corella una profunda sensació de desassossec en observar la seua obra, tan extensa i costosa, tan maltractada. Per al *Quart* encara hi hagué opció de millorament i, com s'ha demostrat, el mestre en teologia es va implicar pregonament en la revisió de la *princeps* amb vista a la reedició. El *Terç*, però, amb menys circuit comercial que el *Quart*, no va tenir tanta sort.

La causa d'aquestes impressions maldestres no pot ser altra que l'afany per obtenir beneficis ràpidament, i en aquest punt l'editor Jaume de Vila no ix massa ben parat. Ferrando (1999: 111), en traçar un panorama de l'ambient de la impremta durant aquest període, destaca:

En general, però, a penes hi havia preocupació pel text ben establert. De fet, solia partir-se del primer manuscrit a l'abast. Es buscaven guanys ràpids i, en conseqüència, componedors, correctors i premsistes havien de treballar a corre-cuita [...]. Si tenim en compte que el corrector de proves solia auxiliar-se d'un lector, que les hi llegia en veu alta mentre ell anotava les correccions, i que aquestes ja no solien ser revisades per l'autor, si era encara viu, i ni tan sols pel curador del text, és ben explicable que els resultats no fossen sempre tan acurats i coherents lingüísticament com s'hauria pogut esperar.

El motiu pel qual Roís de Corella, en adonar-se de l'edició descurada del *Quart*, no va aturar la del *Terç*, ha de raure justament en la immediatesa entre les dues impressions. Una

ullada als llibres impresos el 1495 al taller de Hagenbach-Hutz (veg. Taula 8) revela un ritme de treball molt intens a l'obrador: se n'imprimiren sis, entre els quals alguns de considerable extensió, en huit mesos. La quantitat necessàriament hagué de repercutir sobre la qualitat.²⁴⁸

No es pot descartar tampoc que hi hagués pel mig un contracte entre Jaume de Vila i Corella per imprimir el *Cartoixà* en conjunt, en virtut del qual, l'editor, amb la urgència d'oferir al mercat la *preqüela –avant la lettre–* d'un producte que havia funcionat bé, s'hi apressà a traure'l al mercat amb el fi d'obtenir més guanys. L'enveja trencà el sac i Corella degué rescindir el possible acord. De la desafecció de Corella vers les impressions de Hagenbach-Hutz n'és prova que la pròpia germana, Dalfina, a l'octubre de 1495, tan solament tenia a sa casa un dels llibres del *Cartoixà* (veg. p. 79), cal pressuposar que el *Quart*, adquirit probablement en un fase de venda primerenca; com que no se'n menciona cap llibre més, cap la hipòtesi que el mestre en teologia no recomanés l'adquisició del *Terç* fins i tot a la pròpia família.

Quan entre abril i maig de 1495 Roís de Corella degué acudir a demanar l'ajut econòmic de Miquel Albert per a una impressió digna del *Cartoixà*, van veure la necessitat, des del vessant comercial, d'assegurar la inversió i apostar per la reedició del llibre que amb molta probabilitat s'havia exhaurit o els exemplars que en quedaven eren escadussers, el *Quart*,²⁴⁹ amb la novetat editorial d'oferir un producte millorat pel mateix autor. Inclús, com indica Martos (2014a: 1008): «no podemos descartar que esta nueva edición buscasse competir con la patrocinada por Vila». Per a Roís de Corella, a més, la correcció, esmena i revisió de la primera edició del *Quart* i el canvi d'actors en el procés d'edició de la reimpressió suposaria un acte de desgreuge, privat i íntim, però també notòriament públic, davant l'ultratge sofert pel text en els primers llibres impresos.

²⁴⁸ Cal descartar la proposta de Haebler (1902: 63) que vincula les impressions descuidades de la *princeps* del *Quart* i del *Terç* amb un moment de crisi a la impremta de Hagenbach-Hutz, que atribueix a una possible separació entre aquests impressors i l'editor Jaume de Vila: «Cuando se separaron de Jaime de Vila su material fue mucho menos abundante. Así, en dos de los libros impresos con los nuevos caracteres faltan las iniciales y los grabados, y el espacio para la música de Guillermo de Podio, 11 abril 1495, lo dejaron en blanco, no poniendo más que las líneas». Justament en l'*Ars musicorum* s'esmenta el nom de tots tres, i en cap lloc es documenta aquesta suposada separació.

²⁴⁹ Martos (2014a: 1008, nota 10) exposa respecte de la reedició del *Quart*: «un éxito comercial así era posible, como demuestra que, según me informa María Mercé López Casas, Estanislao Polono imprime en Sevilla dos ediciones de los *Claros varones de España* de Hernando del Pulgar con menos de un mes de diferencia: 24 de abril y el 22 de mayo de 1500».

La successió del *Primer del Cartoixà* per continuar la sèrie degué tenir també una raó crematística: un llibre nou del *Cartoixà* certament era més fàcil de col·locar en el mercat llibresc i d'obtenir una millor venda que repetir l'operació del *Quart* en el *Terç*, per més que Corella potser tingués voluntat d'oferir una correcció seua d'aquesta obra.

Com s'ha comentat abans, el decés de Corella el 1497 i el de Llop de Roca l'any següent ben possiblement van contribuir a aturar el procés d'edició del darrer llibre que romania per publicar: el *Segon del Cartoixà*. Aquest aparegué el 1500, no molt lluny de l'òrbita de Miquel Albert (Martos, 2014c: 501).

2.4. EL TERÇ DEL CARTOIXÀ

2.4.1. TEMÀTICA

Anteriorment he esmentat, en paraules de Roís de Corella (veg. p. 84), que el *Terç del Cartoixà* abraça des de la transfiguració de Jesús fins a l'última Cena. Si bé des del punt de vista de la «trama» interna de l'obra aquesta informació és exacta, també és cert que sota aquesta generalització s'amaguen un munt de matisos que no donen compte de la abundància temàtica de l'obra corellana, o d'apriorismes, com el fet que la *Vita Christi*, igual que el *Cartoixà*, com que són concòrdies evangèliques, no sempre segueixen l'ordre dels esdeveniments que es disposen en un evangeli o un altre.

A més, en certs capítols, Ludolf de Saxònia, i amb ell Roís de Corella, atura la narració i la interpretació bíblica per incloure'n alguns amb un tarannà al·legòric o tropològic, com els capítols 10 («De los dotze consells evangèlichs») o el 39 («Dels remeys contra les spirituals temptacions e de l'exercici de la pensa en Déu»), els quals, encara que lligats amb la història evangèlica, aporten noves matèries al llibre.

Per tot açò, oferesc seguidament, a manera de resum dels 55 capítols del *Terç del Cartoixà*, una síntesi bastida per mitjà de la recerca i la reunificació dels intertítols incorporats a la meua edició del text corellà a partir de la segona impressió de la *Vita Christi* realitzada per Rigollot (1870). Com que Roís de Corella sovint altera el contingut de l'original llatí, sempre que ha calgut he adaptat el contingut de l'intertítol llatí al del *Cartoixà* i he prescindit d'aquells que, perquè Corella ha suprimit el subcapítol al qual feien referència, no apareixen

el l'obra valenciana. Referencie, així mateix, el nom del capítol com apareix en el *Terç* i el ressaltate en negreta; també deixe el número de cada intertítol, per facilitar-ne la localització:

1. De la transfiguració del Senyor. 1. Preàmbul de la transfiguració del Senyor; 2. Del miracle de la transfiguració; 3. De les tres consideracions sobre la transfiguració del Senyor, moralment; 4. De l'aparició de Moisès i Elies, i la seua finalitat; 5. Com Pere va clamà que volia romandre al mont Tabor; 6. De les tres consideracions sobre la transfiguració: manifestació de la Trinitat, presència de Moisès i Elies, i glorificació de Crist; 7. Com la veu del Pare etern declara que Crist és Fill seu; 8. De la temor dels deixebles, als quals Crist parla dolçament; 9. De la congruència entre la resurrecció futura i el sagrament del baptisme; 10. De les set raons per què el Senyor manà als apòstols que no comentassen la visió de la transfiguració; 11. Del temps de la transfiguració del Senyor.

2. Com lo Senyor guarí lo llunàtic. 1. De la guarició del llunàtic; 2. De les dotze semblances entre el pecador i el llunàtic, moralment; 3. De la comparança del gra de mostalla a la fe; 4. De qui és el servent inútil; 5. Del perill de rebre la gràcia en va; 6. Del motiu per què alguns dimonis es poden expulsar amb dejunis i oracions.

3. Del tribut pagat per lo Senyor e per Simon Pere, e de la qüestió dels dexebles de qui seria major. 1. Com Crist prediu novament als apòstols la Pasqua i la resurrecció; 2. Del tribut exigít a Crist; 3. De la resolució del tribut, en sentit moral; 4. Com Crist evita l'escàndol; 5. De la pobresa del Senyor; 6. De la qüestió dels deixebles sobre la seua preeminència; 7. Com Crist posa com a exemple als deixebles l'infant que el cridava; 8. Com les condicions de la infància signifiquen les propietats humanes perfectes; 9. Com la humilitat prepara a la gràcia; 10. Com s'han d'acollir els infants en nom de Crist; 11. Com no s'ha de destorbar a qui fa bona obra.

4. De no menysprear ni scandalisar los chichs. 1. Com els infants no han de ser escandalitzats; 2. Ai del món pels seus escàndols!; 3. Com ha de ser evitat l'escàndol; 4. Com s'ha d'anteposar la salvació a familiars i amics; 5. De les excel·lències de la humilitat; 6. Del motiu per què no s'ha de menysprear els dèbils; 7. Del ministeri dels àngels custodis; 8. Com l'home mereix unir-se als nou cors dels àngels.

5. De les tres paràboles, qui són de la ovella, de la dragma e del fill pròdich. 1. De les tres paràboles que indueixen a misericòrdia; 2. De la paràbola de l'ovella perduda; 3. Dels set misteris que s'assenyalen en aquesta paràbola, místicament; 4. Del goig dels àngels, dels

pastors i de Crist; 5. Dels prelats i del nombre dels elets, moralment; 6. De la paràbola de les dracmes perdudes; 7. Dels sis misteris d'aquesta paràbola, místicament; 8. De la recerca i la trobada de les dracmes, i del goig dels àngels, moralment; 9. De la paràbola del fill pròdig; 10. De l'aplicació d'aquesta paràbola als jueus i gentils, innocents i pecadors; 11. Com s'ensenya al pecador què ha de fer perquè retorne a Déu; 12. De l'acolliment benigne de Déu als pecadors; 13. Del significat del millor vestit, l'anell, el calçat i el vedell gras, en sentit místic; 14. De la indignació del germà major; 15. Com és représ pel pare; 16. De les relacions i meravelles d'aquestes tres paràboles; 17. Com s'han d'estimar els dèbils i no rebutjar-los mai.

6. Del modo de la correcció fraterna e que hom deu dexar al proïsme set vegades set la injúria. 1. Del precepte de la correcció fraterna; 2. De la manera d'aquesta correcció; 3. Del castic a qui peca públicament i no es vol esmenar; 4. De les dues conveniències de la unitat amb l'Església, de les quals els excomunicats són privats; 5. Com és d'estranya la caritat verdadera, ço és, la de Crist; 6. Del significat de perdonar al proïsme setanta vegades set; 7. Com l'ofensa ha de ser sempre perdonada, però no la injúria.

7. Del rey que volgué demanar als seus raó del que administat havien. 1. De la raó de perdonar totes les coses; 2. De la paràbola del rei que volia demanar comptes als seus servents; 3. De la crueltat del servent perdonat cap a l'altre servent; 4. De la indignació dels servents i del rei; 5. De la damnació i suplici del servent immisericordiós, imatge de la justícia divina; 6. Com són perdonats els pecats; 7. Dels beneficis del perdó; 8. De les dotze maneres de perdó; 9. De l'ensenyament de no desesperar; 10. De l'ensenyament de no presumir.

8. De la causa de dexar la muller e dels chiquets que li portaren. 1. Del pas de Jesús per Galilea fins als límits de Judea, on curà els malalts; 2. Del motiu per què Moisès va autoritzar el document de repudi i Crist no; 3. Del consell d'anteposar la perfecta continència en el matrimoni; 4. Del motiu per què no tots poden entendre la doctrina de la continència; 5. De les tres maneres de continència: limitada per natura, per accident o violència, i per voluntat i gràcia; 6. Dels infants com a exemple de perfecta obediència i d'humilitat; 7. Com s'han d'imitar els infants; 8. De la dignitat dels humils; 9. Com el Senyor institueix el sagrament de la confirmació amb la imposició de les mans sobre els infants.

9. De la perfectió de pobretat. 1. Com ningú no és bo, sinó Déu; 2. Del camí obligatori cap a la vida: l'observació dels manaments; 3. Del decàleg dels deu manaments;

4. Del consell de perfecta pobresa; 5. De l'acompliment de perfecció per seguir Crist; 6. Com l'amor excessiva pels béns temporals és impediment de perfecció; 7. De les quatre maneres de considerar els béns temporals; 8. Del profit de tota bona obra.

10. De los dotze consells evangèlics. 1. De la relació dels consells per a accomplir els manaments; 2. Dels sis primers consells evangèlics; 3. Dels sis darrers consells evangèlics; 4. De la facilitat d'aquests consells per a qui ama a Déu i acostuma de fer bones obres; 5. De la comparació del safir amb la pobresa, del topazi amb l'obediència i de la margada amb la castedat; 6. De la comparació del robí amb la caritat, de l'ametista amb la mansuetud i de l'ònix amb la misericòrdia; 7. De la comparació del jaspi amb les paraules senzilles, del crisòlit amb evitar l'ocasió de pecar i del beril amb la rectitud d'intenció; 8. De la comparació del diamant amb la doctrina de conformitat, de l'àgata amb la humilitat i del sardònix amb la correcció fraterna.

11. De la dificultat e impossibilitat que lo rich en lo Regne del cel entre e del premi de aquells qui, totes les coses dexades, lo Senyor seguexen. 1. Com de difícil és que entren els rics al Regne dels cels per comparació amb el camell; 2. De l'exhortació del Senyor a fugir de l'avarícia; 3. Dels qui ho deixaren tot; 4. Dels qui ho deixen tot i segueixen Crist, i amb ell jutjaran; 5. Dels qui rebran cent vegades més; 6. Dels qui a la fi posseiran la vida eterna; 7. Com d'útil és la consideració d'aquesta retribució;

12. Del diner del dia. 1. Com els primers seran darrers i al contrari; 2. De la paràbola del jornal diari, la qual conté sentits; 3. De la primera eixida del pare de família i l'acord d'un diner al dia; 4. De les altres eixides del pare de família fins a l'hora onzena; 5. Com les hores del dia són les diverses edats de l'home, moralment; 6. De la remuneració als treballadors, feta a la vesprada; 7. Com murmuraren els treballadors que foren cridats primer; 8. De la resposta del pare de família i conclusió de la paràbola; 9. Com són pocs els qui se salven.

13. Del procurador e batle de iniquitat. 1. De qui és el batle d'iniquitat i de les tres viles encomanades a nosaltres; 2. De les tres paraules de Crist en què demana comptes; 3. De l'ansietat del batle perquè no sap cavar i té vergonya d'acaptar; 4. Dels fruits de les tres viles encomanades a nosaltres; 5. Com lloa la prudència del batle i dels fills d'aquest segle; 6. De les tres savieses i dels senyals per a distingir els fills del segle dels fills de la llum; 7. Des les riqueses, per què s'anomenen Mammona d'iniquitat; 8. Del manament i mèrit de l'almoïna;

9. Com cadascú ha de ser el batle, sempre preparat a retre compte; 10. Com aquell que no és fidel en les poques coses no s'ha de triar per a la prelatura.

14. Del rich golafre e de Làzer mendicant qui jahia a la sua porta. 1. De les promeses de la Llei i dels evangelis; 2. Del motiu per què no es poden callar les riqueses de l'epuló; 3. Del nom del pobre i de la seua penúria; 4. De la mort del pobre i del ric; 5. Del si d'Abraham, què i on és; 6. Del motiu per què el ric epuló es queixava sobretot del turment de la llengua; 7. De l'enumeració dels vicis del ric; 8. De la damnació eterna a aquells que dissipen els béns; 9. De l'exhortació a ser misericordiós i a suportar la pobresa; 10. De les bones i males coses en la vida present; 11. De les bones i males coses en la vida eterna; 12. De l'estat de les ànimes separades; 13. Del temor del ric pels seus parents; 14. De l'ensenyament de suportar la molèstia i de refrenar el desig.

15. De la resurrecció de Làzer. 1. Com anuncien a Crist la malaltia de Llätzer; 2. Del sentit en què Crist digué als seus deixebles que Llätzer dormia; 3. Com Jesús anuncia obertament la mort de Llätzer i se'n va a Betània; 4. Com Marta i Maria vingueren a trobar el Senyor; 5. De la indignació, la torbació i les llàgrimes de Crist; 6. De l'ensenyament de l'oració del Senyor al sepulcre de Llätzer; 7. Com Llätzer ix viu del sepulcre; 8. Com la mort de l'ànima és assenyalada per la mort de Llätzer, místicament; 9. Dels deu aspectes que han de trobar-se en la resurrecció dels pecadors, assenyalats en la de Llätzer; 10. Com Llätzer representa qualsevol que és temptat greument, en sentit moral; 11. Del temps en què tingué lloc aquest miracle i del seu efecte.

16. De la conspiració dels fariseus e bisbes contra lo Senyor. 1. Del consell dels fariseus contra Jesús; 2. De la profecia de Caifàs; 3. De les tres raons per què convenia que Crist morís; 4. Del motiu per què Crist se'n fugí després d'aquest malvat consell; 5. De les murmuracions dels jueus per l'absència de Crist; 6. Pia consideració de l'autor.

17. Com guarí lo Senyor deu lebbrosos. 1. De les quatre virtuts cardinals que Crist ensenya amb el seu exemple; 2. De la trobada i la curació dels deu lebbrosos; 3. De la reprovació dels jueus i la crida dels gentils, prefigurades en el samarità, l'únic que torna a donar gràcies; 4. Com la lepra és el pecat, en sentit místic; 5. De les cinc coses que ha de fer el pecador que vulga sanar; 6. Del significat del samarità que hi torna i dels jueus que no; 7. De la repremsió per la ingritud.

18. Dels samaritans que lo Senyor acollir no volgueren. 1. Com els habitants de Sebaste deneguen l'hostatge a Crist; 2. Com res no impedeix la salvació als qui la desitgen; 3. Del zel indiscret dels apòstols; 4. Com s'han d'evitar la ira i la venjança.

19. De la demanda dels fills de Zebedeu. 1. Del motiu per què el Senyor profetitzà diverses vegades la seua passió als apòstols; 2. De Jerusalem, lloc de la passió de Crist; 3. De la participació dels jueus i dels gentils en la passió de Crist; 4. De la predicció de la resurrecció; 5. De la mort, passió i resurrecció dels religiosos; 6. De la demanda de la mare dels fills de Zebedeu; 7. De l'ensenyament sobre què cal demanar; 8. Com han de beure del calze del Senyor aquells que volen regnar amb ell; 9. De preordenació divina del Regne dels cel; 10. De la indignació dels deixebles contra els fills de Zebedeu; 11. De la diferència entre els prínceps del món i els prínceps de l'Església; 12. Com Crist no ve a ser servit, sinó a servir, i en açò l'han d'imitar els prínceps de l'Església.

20. De hun cec il·luminat ans de la entrada de Jericó. 1. Del clamor del cec mendicant; 2. De les preguntes de Crist; 3. De la curació i de les lloances a Déu pel poble; 4. Com la curació del cec designa el llinatge humà, místicament; 5. Com la curació s'aplica a qualsevol pecador, en sentit anagògic.

21. De Zecheu e del seu convit. 1. Del desig de Zaqueu de veure el Senyor; 2. Com el sicòmor en què puja Zaqueu és figura de la creu; 3. Com el sicòmor també pot significar l'estat dels religiosos; 4. Com l'ànima dels fidels és la casa de Déu; 5. De la benignitat del Senyor en contraposició a les murmuracions dels fariseus per Zaqueu; 6. Com el Senyor s'havia hostatjat a casa dels publicans; 7. De Zaqueu i dels fariseus murmuradors, en sentit místic.

22. Dels dos cechs il·luminats a la exida de Jericó. 1. De la multitud que seguia el Senyor; 2. Dels dos cecs que es mostren a Crist, per bé que Marc sols en menciona un; 3. Del significat de la multitud que increpava els cecs; 4. De la misericòrdia i la potestat de Crist per a guarir dels cecs; 5. Com cal imitar els cecs que seguiren Jesús; 6. Dels jueus i dels gentils, místicament.

23. De la efusió de l'engüent sobre lo cap del Senyor. 1. De l'entrada del Senyor a la casa de Simó el leprós; 2. Del significat i la congruència del sopar; 3. Com Maria ungeix amb nard pur el cap de Crist; 4. De la diferència entre aquesta unció i la primera, en què s'ungiren

els peus del Senyor; 5. De la indignació i la murmuració de Judes Iscariot; 6. De l'avarícia i del costum de furtar de Judes; 7. Del motiu per què el Senyor tenia una bossa de diners i l'encomanà a Judes; 8. Com Crist defengué Maria; 9. De la profecia del Senyor sobre la glòria futura de Maria; 10. De les vegades en què no cal consell de bones obres; 11. Piadosa consideració de l'autor sobre el que s'ha dit; 12. De la curiositat dels jueus; 13. Com els fariseus pensen nèciament matar Llätzer.

24. Del seure del Senyor sobre lo pollí e sobre la somera. 1. Com anà el Senyor a Betfagé, a la muntanya de les Oliveres; 2. Com envià dos deixebles per a demanar una somera i el seu pollí; 3. Del significat místic del castell, dels deixebles, de la somera i del pollí; 4. De l'ànima del pecador, moralment; 5. De la profecia de Zacaries sobre l'humil entrada del Senyor; 6. Com aquesta profecia s'aplica a l'Església, místicament; 7. De la disposició dels vestits; 8. Del motiu per què el Senyor seu primer sobre la somera i després sobre el pollí; 9. Com la somera significa la voluntat i el pollí el desig carnal, moralment; 10. Com s'ha d'observar sempre la humilitat en les maneres; 11. Consideració mística de sant Remigi.

25. De la gloriosa recepció del Senyor. 1. Del triomf pacífic del Senyor; 2. Del significat d'«hosanna»; 3. Del significat de «beneït el rei d'Israel»; 4. De Crist, salvador del món; 5. Dels mèrits que el Senyor mostra en la seua entrada, moralment; 6. Del significat dels qui precedien i seguien Crist; 7. De les murmuracions dels fariseus i de la resposta de Crist; 8. De la volubilitat de la multitud; 9. Del motiu per què Crist acceptà honors prop de la seua mort.

26. Del plor del Senyor sobre Jerusalem hy de la sua entrada. 1. Com el Senyor mescla tristesa i alegria en el plor sobre Jerusalem; 2. Del motiu per què Crist va plorar; 3. De la profecia del Senyor sobre la destrucció de Jerusalem; 4. De la ciutat de Jerusalem, en sentit al·legòric i moral; 5. Dels quatre plors del Salvador; 6. Dels set mals esdevenidors per al pecador; 7. De la virtut de la compassió; 8. De la commoció a Jerusalem per l'entrada del Senyor; 9. Com l'Església fa memòria d'aquesta entrada del Senyor.

27. Com lançà lo Senyor los qui compraven e venien del temple. 1. De l'entrada del Senyor al temple; 2. De la simonia i vicis dels sacerdots; 3. De les circumstàncies i el significat de la segona expulsió dels venedors del temple; 4. Com el Senyor entra tots els dies en l'Església i mana qui cal expulsar, moralment; 5. Com Crist entra en l'ànima humana i

expulsa quatre coses, moralment; 6. Com l'Església, casa d'oració, esdevé cova de lladres; 7. De la curació de molts en el temple; 8. De la indignació dels fariseus per les lloances, dels infants i la resposta de Crist.

28. De les dos mealles de la viuda e de la oració del fariseu e del publicà. 1. Com dos poques monedes de la viuda valen a Déu més que riques oblacions; 2. De l'aplicació mística i moral d'aquest fet; 3. De la jactància del fariseu que orava; 4. De la humilitat del publicà que orava; 5. De l'acolliment de l'oració del publicà i del refús a la del fariseu; 6. De no gloriar-se de les obres, sinó confiar humilment en la gràcia; 7. De la condemna de la supèrbia i del premi de la humilitat; 8. Del significat místic i moral del fariseu i del publicà; 9. Com els prínceps dels sacerdots pensaren com matar Jesús; 10. De la tornada de Crist a Betània; 11. Dels tres llocs en què el Senyor entrà aquell dia; 12. Com Crist és exemple per als predicadors.

29. De la maledicció de la figuera e del gra del forment e del príncep de aquest món. 1. Del significat de la figuera maleïda; 2. Del desig dels gentils de veure Jesús; 3. Com Crist era el gra de forment caigut en terra; 4. Com cal seguir Crist; 5. Com els sofriments de Crist eren diferents als nostres; 6. De les tres utilitats de la torbació suportada per Déu; 7. De la veu del Pare que glorifica Crist; 8. Del juí al príncep d'aquest món; 9. Del motiu per què Crist volgué ser elevat en l'aire i morir en la creu; 10. Dels pocs que cregueren i tingueren fe en Crist; 11. Com el Senyor s'amaga dels jueus.

30. Dels dos fills, dels quals la hu anà a la vinya e l'altre no. 1. De l'efecte de la maledicció de Crist en la figuera; 2. De la qüestió del príncep dels sacerdots sobre la potestat de Crist; 3. De les preguntes del Senyor sobre el baptisme de Joan; 4. De la paràbola dels dos fills, aplicada als jueus i als gentils; 5. Com publicans i prostitutes precediran sovint a altres en el Regne de Déu; 6. De l'aplicació de la mateixa paràbola a laics i clergues.

31. Com logà la vinya als mals hòmens de sanch. 1. De la paràbola de la vinya llogada aplicada als jueus; 2. De l'aplicació a l'Església, la qual és l'heretat de Crist.

32. Dels convidats a les noces e del qui no tenia nupcial vestidura. 1. De la intenció de la paràbola dels convidats a les noces; 2. De les tres noces del Fill de Déu; 3. Del significat dels servents que foren enviats als convidats; 4. Com els jueus no volen acudir-hi i són convidats els gentils; 5. Del motiu per què s'anomena la caritat vestit nupcial; 6. De les

tenebres exteriors i dels pocs elegits; 7. De les set vegades que es llig en l'evangeli «plor i cruixit de dents»; 8. D'aquell pot ser anomenat cristià.

33. De la qüestió sobre lo pagar lo tribut e de la dona de set marits. 1. Com són detestables els hipòcrites calumniadors i aduladors; 2. De la qüestió sobre si cal pagar o no tribut; 3. De la resposta de Crist plena de saviesa; 4. De les coses que cal retre a Déu; 5. De les tres sectes dels jueus; 6. De la qüestió dels saduceus sobre la dona que havia tingut set marits i de la resposta de Crist; 7. Del significat místic dels set marits; 8. Com el Senyor demostra la immortalitat de les ànimes i la resurrecció dels cossos; 9. De l'admiració de la multitud per l'ensenyament de Crist.

34. Del primer e gran manament e del segons semblant a-quell. 1. De la nova qüestió dels fariseus sobre el primer manament de la Llei; 2. Del significat que l'amor a Déu és el primer i màxim manament; 3. Dels quatre aspectes que són necessaris per a acomplir aquest manament; 4. De l'amor al proïsme, segon manament i semblant al primer; 5. Com l'amor a Déu i al proïsme compleixen tota la Llei; 6. D'aquests dos manaments, reduïts en la persona de Crist, fill de David; 7. De la demostració que Crist, el Messies, no és sols home.

35. Dels fariseus e doctors, que·ls devien seguir en la doctrina e no en la vida. 1. Com el Senyor ensenya a complir els manaments dels sacerdots; 2. Com no s'han de seguir sempre les seues obres; 3. De la crueltat dels fariseus, que imposen als altres pesades càrregues, i no a ells; 4. Com Jesús demostra la vanaglòria dels fariseus; 5. De les filactèries i les fímbries dels jueus; 6. De les manifestacions de vanaglòria en l'ús de les estoles i l'estima cap als primers llocs i les reverències; 7. Dels quatre vicis dels mestres; 8. De l'exhortació a la humilitat: un n'és el Mestre, un el Pare.

36. De aquells a qui és deguda la maledicció eterna. 1. Del motiu per què apareix huit vegades la maledicció eterna; 2. Ai dels escribes i els fariseus, de la supèrbia i l'avarícia!; 3. Ai del pecat de gola!; 4. Ai del treball inútil i la maldat!; 5. Ai de la niciesa enganyosa!; 6. Ai de la peresa per la salvació i la gran sol·licitud pels béns temporals!; 7. Ai de la falsedat i la mentida!; 8. Ai de la hipocresia, que és semblant als sepulcres!; 9. Ai dels homicidis comesos per ells i sos pares!; 10. Com mostra el Senyor amb quina pena seran castigats per les seues culpes; 11. De l'acusació a la ciutat de Jerusalem; 12. De les dos penes predites per Crist: la destrucció de la ciutat i la damnació eterna; 13. Com Jesús eixí del temple.

37. Dels senyals de l'adveniment del Senyor e de la fi del món. 1. De la predicció de la destrucció del temple; 2. De les preguntes dels deixebles sobre els senyals de la vinguda del Senyor i de la fi del món; 3. Com els respon Crist per a enfortir-nos; 4. De les set males tribulacions prèvies a la vinguda de Crist; 5. Com sobretot els sants patiran persecució, d'ací la necessitat i lloança de la paciència; 6. De la resposta que suggerirà l'Esperit Sant en aquells que patiran persecució; 7. De la predicació de l'evangeli com a signe de la vinguda del Senyor; 8. Dels senyals anteriors a punt d'acomplir-se.

38. De l'adveniment e persecució de Antecrist. 1. Com anomena a l'Anticrist abominació; 2. Com els tres que fugen designen místicament tres estats de la persona; 3. Del significat de la muller de Lot que girà la vista; 4. Com aquelles que esperen un fill i les que l'alleten són l'hivern i el dissabte, en sentit místic; 5. De la tribulació esdevenidora sota l'Anticrist, el lloc particular i la durada de la persecució; 6. Dels senyals dels falsos profetes i el turment patit pels fidels; 7. Com ningú no sap el temps del Juí; 8. Dels tres Regnes de Déu; 9. De les diferències entre la primera i la segona vinguda de Crist; 10. De la semblança de Crist amb el cos, i dels sants amb les àguiles.

39. Dels remeys contra les spirituals temptacions e de l'exercici de la pensa en Déu. 1. Dels dos orígens de les temptacions; 2. Dels cinc remeis contra les temptacions que vénen del diable; 3. Dels onze remeis contra les temptacions que vénen de les males persones; 4. De les catorze raons amb què s'expulsa la peresa espiritual.

40. De pregar e sperar lo adveniment del Senyor, e dels darrers senyals de l'adveniment del Senyor. 1. Del precepte d'orar; 2. De la paràbola del jutge indolent i la viuda que li pregava; 3. De les tres vingudes del Senyor; 4. De la torbació en els cels en la fi del món, literalment, mística i moral; 5. De la torbació de les criatures elementals; 6. De la torbació de les criatures racionals; 7. De la torbació de les criatures intel·lectuals; 8. Dels quinze senyals del Juí Final.

41. De l'adveniment del Jutge. 1. De l'aparició de la creu com a senyal del Fill de l'home; 2. Del plany de tots els habitants de la terra; 3. Del motiu per què Crist permetrà que el vegem tots en el segon adveniment amb les cicatrius de les seues nafres; 4. Del so de la trompeta i de la resurrecció dels cossos.

42. De la consolació dels elets apropinant-se lo Juhí e de la similitud de la figuera. 1. De l'alegria dels justs i la lamentació dels condemnats en l'adveniment del Juí; 2. De

l'exemple de l'estiu i de la figuera; 3. Del record dels dies del Juí; 4. Del pas dels cels en sentit literal i moral; 5. Dels senyals de d'adveniment del Verb etern en la pensa; 6. Com el dia del Juí sobrevindrà com un llaç; 7. Com cal estar sempre vigilants; 8. Del sentit en què digué que el Fill no coneix el dia del Juí; 9. Del motiu per què ens volgué amagar aquest dia.

43. Del dia del Juhí que vendrà súbitament. 1. De l'exemple dels temps de Noé; 2. De l'exemple dels temps de Lot; 3. De prendre un i deixar-ne un altre; 4. Com el Senyor aconsella vetlar i condemna l'ajornament de les bones obres; 5. De témer l'hora de la mort i de jutjar-se u mateix.

44. Del vetlar del Pare de les companyes guardant la casa que-l ladre no y entre. 1. De la incertesa del darrer dia i el deure de vigilar, per l'exemple del pare de família; 2. Com els darrers dies es poden interpretar pels de cadascú; 3. De l'administrador fidel que serà recompensat pel Senyor; 4. Com el mal servent serà castigat pel Senyor.

45. Dels loms cenyits e de les caneles cremants. 1. Del significat del cos cenyit i els llums encesos; 2. Del premi per als qui trobarà vetlant i obrin al Senyor; 3. Quan toca el Senyor i li obrim, moralment; 4. De les tres vigílies, en sentit literal i moral; 5. Com el coneixement agreuja la culpa i no l'excusa la ignorància; 6. Com es demanarà més a aquell que més té.

46. De les deu vàrgens. 1. De la paràbola de les deu vàrgens, especialment dirigida als contemplatius; 2. De la semblança de les deu vàrgens amb l'Església; 3. De l'oli de les llànties; 4. De la tardança de l'espòs, la dormida de les vàrgens i el clamor que les despertà; 5. De la demanda errònia de les vàrgens que no tenien oli en les seues llànties; 6. De les vàrgens prudents que entraren en el cel i de la porta tancada per a les imprudents; 7. De la conclusió i l'objecte de la paràbola.

47. Dels talents que-l Senyor acomana. 1. De la paràbola dels talents, especialment dirigida als prelats; 2. Dels qui dupliquen i amaguen els talents; 3. Dels premis al servent que va fer fructificar els talents; 4. De la repremsió al servent peresós; 5. Del talent que li llevà; 6. Del llançament a les tenebres exteriors; 7. Del significat dels cinc talents lliurat als servents; 8. D'una altra paràbola sobre un noble que lliurà a deu servents deu quantitats iguals de diners; 9. De la remuneració als servents; 10. De la raó que ha de retre cadascú pel talent que accepta; 11. D'aquell que ha d'abraçar la vida religiosa.

48. Del Juhí final. 1. Com es congregaran tots els pobles en la vinguda del Senyor al Juí; 2. De la separació entre els i els mals; 3. D'allò que dirà el Rei als bons; 4. De les obres de misericòrdia que pertanyen al cos; 5. De les obres de misericòrdia que pertanyen a l'ànima; 6. D'allò que dirà el Rei als mals; 7. Del sentit en què Crist és en els membres de l'Església; 8. De la reprensió de l'avarícia; 9. Com són necessàries les obres de misericòrdia; 10. Com la recompensa i la condemna seran eternes; 11. Del motiu per què és millor cercar la misericòrdia que la justícia; 12. De la sentència del Juí, si serà pronunciada o en la ment; 13. De la distinció entre la predestinació i la presciència; 14. De l'exemple del religiós predestinat que se salvà; 15. Com la providència no obliga ni la predestinació lleva la llibertat d'albir; 16. De les causes de la condemna i la retribució.

49. De la Pasqua e com se pren diversament aquest nom Pasqua. 1. De l'exemple de Crist al mont Calvari; 2. Com tota la vida de Crist fou passió; 3. Com ens ofereix especialment en la passió exemple de virtut i antídote dels vicis; 4. De les diverses voluntats dels qui lliuraren; 5. Com el nom Pasqua s'entén de diverses maneres; 6. Del motiu per què la Pasqua significa trànsit; 7. De la tornada de Crist a Betània.

50. Quin dia e per què Judes vené lo Senyor. 1. De la decisió dels jueus d'agafar i matar Jesús; 2. Com Satanàs entra en Judes, el qual ven el Mestre per trenta monedes d'argent; 3. De qui són figurats per Judes, místicament; 4. Dels dos exemples morals extrets de la venda de Crist; 5. De què ha de recordar el cristià quan medita aquesta venda; 6. De la ingritud dels jueus.

51. De la Cena del Senyor. 1. De les cinc meditacions principals en l'última Cena, que es completen en el mateix nombre de capítols; 2. De la tramesa de dos deixebles per a preparar el cenacle; 3. Del motiu per què calia sacrificar l'anyell pasqual a la vesprada; 4. De les coses necessàries per a menjar d'anyell pasqual; 5. Del desig de Crist de menjar aquesta Pasqua i la revocació de la Llei després de la Passió; 6. De les condicions per a menjar l'anyell pasqual aplicades al verdader Anyell.

52. Del lavament dels peus. 1. De l'amor de Crist als deixebles; 2. Com Crist s'alça en la Cena per a llavar els peus dels deixebles; 3. Com se ceneix una tela després de despullar-se les vestidures; 4. Com Pere refusa el llavament, però, cominat pel Senyor, canvia el seu parer a millor; 5. Com tots som netejats pel baptisme; 6. Del motiu per què Crist llava, dels

deixebles, sols els peus; 7. Del llavament també a Judes el traïdor; 8. Del significat de tornar-se a vestir, místicament; 9. De l'exemple que Crist volgué donar als seus deixebles pel llavament: que els fets mouen més que les paraules; 10. De la manera de complir el precepte del Senyor sobre el llavament dels peus.

53. De la caritativa correcció de Judes e com se partí de la taula. 1. De la torbació de Crist en anunciar als deixebles la traïció de Judes; 2. De les causes de l'anunci de la traïció; 3. De la tristesa dels deixebles, la paciència de Crist i l'audàcia del traïdor; 4. De la maldat i el suplici esdevenidor de Judes; 5. De la pregunta de Judes i la resposta de Crist; 6. Com Crist calla a Joan qui és el traïdor, però és descobert amb un senyal evident; 7. De l'amor de Joan a Crist i els privilegis que li són concedits; 8. Com Satanàs entrà en Judes després d'acceptar el bocí; 9. Del permís atorgat al traïdor i la seua eixida; 10. Del significat de la separació de Judes dels altres deixebles.

54. De com instituí lo sacrament de la euqaristia. 1. Com Crist establí la fi dels sacrificis de la Llei quan instituí l'eucaristia; 2. De les paraules de la consagració; 3. De l'acció de gràcies i la fracció del pa; 4. Com cal lloar el Senyor en la tribulació i seguir-lo amb el seu mateix calze; 5. Del motiu per què el sacrament de l'eucaristia va ser instituït en dos espècies; 6. De les meravelles en l'eucaristia; 7. De l'eucaristia, monument o memorial del Senyor; 8. Com el Senyor exhorta els deixebles a ser humils després d'haver discutit; 9. Com Crist prediu les negacions de Pere i la fugida dels altres deixebles.

55. Del sermó del Senyor en la Cena. 1. Del motiu per què féu el sermó després de l'eixida de Judes; 2. Com ensenya a no torbar-se per la mort dels fidels; 3. Com el Senyor confortà els deixebles en la pau que els deixà, en la promesa del cel i en l'Esperit Sant; 4. Del manament de caritat, pel qual hom coneixerà els cristians; 5. Com amà Crist; 6. Dels senyals d'amor; 7. De l'excel·lència de la caritat; 8. De l'observació dels manaments; 9. Com l'amor a Déu no pot ni ha d'estar ociós; 10. De la recomanació de paciència, dels qui odiaran Crist i de la tristesa que es convertirà en goig; 11. De l'exemple de la dona partera; 12. De la recomanació de la fe i la pau en Crist; 13. De l'oració del Senyor després de l'última Cena; 14. Com Crist pregà primer per ell mateix; 15. De l'oració de Crist pels seus apòstols; 16. Com pregà pels futurs fidels, que siguen perfectes en la unitat; 17. De la petició, finalment, de la unió dels membres amb el cap; 18. De la dolçor i l'eficàcia d'aquesta oració

del Senyor; 19. De l'excel·lència de l'última Cena; 20. Com eixí el Senyor en retre gràcies després de la Cena; 21. De la vall de Josafat i de l'hort de Getsemaní, on el Senyor solia pernoctar en oració; 22. Com cal eixir de la mundanitat i anar a la muntanya de les Oliveres, místicament; 23. Dels cinc exemples de virtut que ensenya en Senyor en l'última Cena.

2.4.2. DE LA VITA CHRISTIAL TERÇ DEL CARTOIXÀ: TÈCNiques D'ADAPTACIÓ

Una lectura ràpida i superficial a l'edició que presente permet constatar de bell antuvi que la versió catalana de la *Vita Christi* realitzada per Roís de Corella presenta, respecte a l'original llatí, un treball de reescriptura agut i pregon, el qual a més es pren prou llibertats respecte de l'obra que versiona. Alguns autors han suggerit que aquestes modificacions corellanes es limiten a retocs estilístics, però d'altres consideren que hi ha canvis de molta més entitat, com he comentat anteriorment (veg. pp. 38-40).

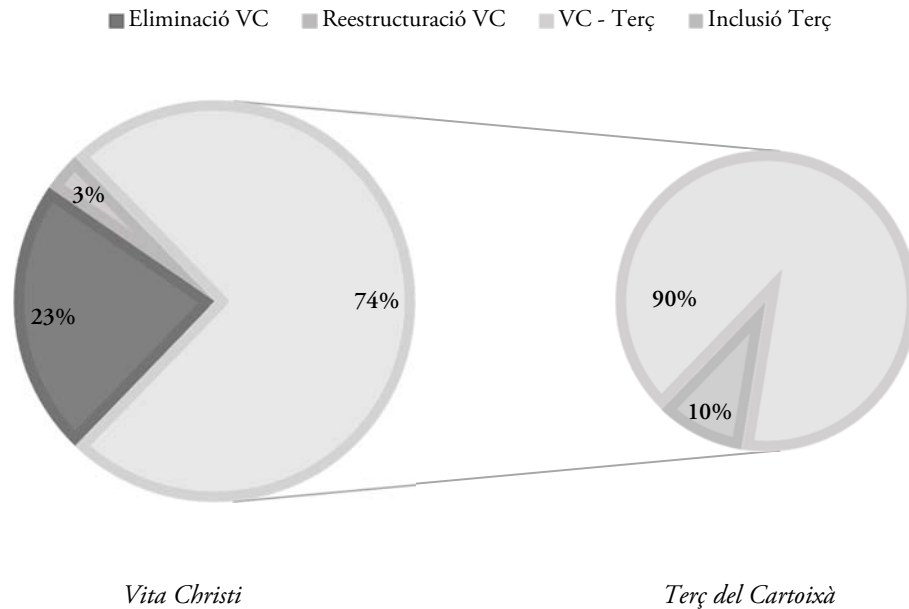
En aquest punt, per tant, com a resultat de la col·lació entre l'original llatí i el *Terç del Cartoixà*, em propose de repassar les diferents tècniques usades pel lletraferit valencià sobre la *Vita Christi*, per mitjà de les quals miraré d'esbrinar les intencionalitats i el pensament de Corella davant dels problemes ontològics, teològics, socials i religiosos de l'època en què va viure.

Així doncs, aqueixes tècniques es concreten en sis eixos: omissions, resums, amplificacions, reformulacions i reestructuracions de passatges llatins, i incorporacions al *Terç del Cartoixà* d'interpretacions alienes a la *Vita Christi*.

La informatització del text llatí i del català, i la posterior sincronització en columnes paral·leles m'ha permés aïllar quins passatges de l'obra ludolfina són eliminats del *Terç del Cartoixà* i, complementàriament, quins ha incorporat Roís de Corella a la seua obra i, per tant, són aliens a la *Vita Christi*. Així mateix, el mestre en teologia, en la seua tasca d'adaptació de l'obra, reestructura en certes ocasions l'ordenació de l'obra ludolfina, de manera que en el *Terç* anticipa o posposa passatges llatins d'acord amb el seu criteri. Aquests passatges

reestructurats també han sigut comptabilitzats. Aquests són, quantitativament i gràfica, els resultats d'aquestes operacions:²⁵⁰

Gràfic 2. Adaptació de la *Vita Christi* al *Terç del Cartoixà*

<i>Vita Christi</i>			<i>Terç del Cartoixà</i>			
		Caràcters		Caràcters		
<i>Vita Christi</i>	Complet	1083778	100%	812478	Complet	
	Roman	833395		74%	77796	Incorpora
	Elimina	250838		23%		
	Reestructura	27231		3%		

Així doncs, en el procés d'adaptació de la *Vita Christi* al *Terç del Cartoixà*, Corella prescindeix d'un 23% de l'obra llatina; del 77% que conserva, en reestructura encara en la seua obra un 3% del text llatí. Per un altre costat, el mestre en teologia aporta un 10% d'interpretacions al *Terç* que són completament alienes a l'obra ludolfina.

Quasi sempre aquestes tècniques s'usen d'una manera continguda, de manera que el *Terç del Cartoixà* no sol perdre l'ordre que segueix l'original llatí. Hi ha, però, tres passatges, en què Roís de Corella abandona completament l'obra ludolfina i refa els subcapítols d'acord amb el seu propi criteri, utilitzant de vegades altres fonts que té a l'abast. Aquests passatges

²⁵⁰ He pres el còmput dels caràcters de les estadístiques dels documents informatitzats i he pres la dada dels caràcters impresos, sense comptar els espais buits. Abans, perquè quedés en els documents solament el text elaborat per cada autor, he eliminat els intertítols agregats a l'edició i les remissions a les pàgines i els folis de les edicions d'origen. D'altra banda, els percentatges del gràfic arredoneixen els decimals.

pertanyen al capítol 5, subcapítols 8-11; al capítol 48, subcapítols 12-16; i al capítol 54, subcapítols 5-9. En nivell de reelaboració és tan profund en aquests passatges que, com ocorre en el capítol 48, és impossible sincronitzar l'obra llatina amb la catalana.

Aquestes dades, ja per si definitòries del treball corellà sobre la *Vita Christi*, no tenen en compte altres tècniques que he mencionat, molt més difícilment quantificables, i que determinen així mateix la individualitat de l'obra corellana respecte de la del monjo alemany.

La més significativa és la de condensació de l'obra llatina, coneguda en els tractats de retòrica com *brevitas*. Tot i que en aquest cas l'aritmètica no ajuda a tenir una indicació del volum de text resumit, tanmateix, si observem els caràcters totals d'una obra i l'altra, es detecta que el nombre és menor en el *Terç del Cartoixà*, concretament, un 3% menys. Ara bé, cal tenir en compte que el llatí és una llengua fusional o sintètica, mentre que el català és una llengua analítica, de manera que cal menys caràcters en llatí per a expressar la mateixa idea que en català, que en tendirà a usar-ne més. Amb tot, i prescindint de les dades numèriques, una lectura a diversos passatges del *Terç* evidencia la tendència comuna de tota l'obra a l'abreujament de les distintes interpretacions de la *Vita Christi* que tenen sentits anàlegs.

En un procés en què Corella elimina, reestructura i resumeix el text llatí, la reformulació de certs passatges de la *Vita Christi* sembla una tècnica consubstancial a tot el procediment. La tècnica més destacada en aquest punt és la modulació, en què Roís de Corella, seguint en alguna ocasió el model de l'original llatí, posa ensenyaments del monjo cartoixà, expressats en tercera persona, en boca del mateix Jesús (veg. pp. 393, 802, 8147, pàssim).

Per últim, el lletraferit valencià no s'està d'amplificar algun passatge. En aquest cas hi ha una inclinació comuna a tota l'obra per la retoricació, amb l'ús de recursos ja assajats en la prosa profana i religiosa que posa en funcionament davant principalment de dos temes: la pobresa i humilitat de Jesús, Maria o els deixebles; i davant de la passió de Jesucrist.

Per mitjà de l'arquitectura interna en què es basteix el *Cartoixà*, heretada de la *Vita Christi* (veg. § 2.1.2.3. Estructura externa i interna: els manuals de meditació i la *Vita Christi*), miraré de concretar les motivacions que induïren a Roís de Corella a actuar sobre l'original

llatí usant aquestes tècniques i compondre la més personal de les versions romàniques de l'obra ludolfina, la qual trasllueix els seus pensaments com a mestre en teologia.²⁵¹

2.4.3. *LECTIO* O LA RECUPERACIÓ DE L'ESCRITURA SAGRADA

2.4.3.1. Les traduccions evangèliques del *Terç del Cartoixà*

Anteriorment he comentat que una de les característiques de la *lectio* en la *Vita Christi* és que la lletra sagrada apareix diluïda entre la maresma d'interpretacions i glosses, així que sovint és complicat identificar quina part pertany a la Bíblia i quina a l'exegesi d'aquest text (veg. p. 57).

Si bé Corella en moltes ocasions deixa en el *Cartoixà* aquesta disposició ordida entre text bíblic i interpretació, també en prou ocasions, fins a una vintena, el mestre en teologia opta en un primer moment per prescindir dels comentaris entremesclats amb el passatge evangèlic i traduir-lo de manera continuada, sense interrupcions, com si tingués la Vulgata al davant i treballés directament sobre ella.²⁵²

Aquesta característica es dona principalment en episodis de tarannà narratiu o parabòlic, encara que no sempre.²⁵³ D'altra banda, les interpretacions que Corella aïlla del text bíblic són sovint repeses, en forma de resum, al final de l'episodi evangèlic, de manera que no se sol perdre la glossa que l'acompanya. Així doncs, en preguntar-nos els motius d'aquesta reestructuració respecte de l'original llatí, tan solament acut la resposta de la voluntat del mestre en teologia per posar a disposició del fidel l'accés al text bíblic de manera

²⁵¹ Diversos investigadors han qüestionat la vàlua de Roís de Corella com a teòleg. Així, per citar-ne dos exemples paradigmàtics, Riquer (1964: 260) exposa: «La producció religiosa de Joan Roís de Corella, comptant-hi la traducció del *Cartoixà*, és considerable. Però, a part aquesta versió i la dels Salms, les obres piadoses que resten del nostre escriptor no tenen l'alçada que hom podria esperar d'un mestre en Teologia»; igualment, en Martos (2001a: 26): «[Corella] ni és un teòleg ni un moralista *sensu stricto*». Sobre aquest punt, coincidesc plenament amb l'apreciació de Vidal Talens (2014a: 424): «Puc dir amb fonament que aquí [en el *Cartoixà*] es troba el que creu Roís de Corella sobre Jesucrist, el que pensa i com ho explica, és a dir, “la fe que busca comprendre” (*fides quarens intellectum*), que això és la teologia».

²⁵² Veg. en l'edició pp. 399,25; 425,12-43; 399,31-400,39; 451,31-452,12; 486,36-487,38; 499,9-500,5; 514,21-515,31; 557,2-8; 612,6-19; 721,30-722,4; 724,3-17; 730,24-731,24; 741,9-742,3; 754,6-26; 761,5-22; 843,17-28; 863,23-864,3; 882,5-11; 885,27-886,2; 916,7-47; 968,5-17.

²⁵³ Hi ha casos anàlegs amb versets solts, traduïts a propòsit sense la glossa que els acompanya, com Mt 17, 5 (p. 350,19), Mt 18, 8-9 (p. 381,6), Mt 23, 35 (p. 804,26).

tan íntegra com siga possible. Vegem-ho amb un exemple del capítol 13, del qual extrauré, a manera de model comú, algunes deduccions quant a la traducció (pp. 499):²⁵⁴

Taula 9. Traducció íntegra de l'evangeli en el Terç del Cartoixà

<i>Vita Christi</i>	<i>Terç</i>	<i>Vulgata</i>
Deinde ponit parabolam, secundum rem gestam, de villico iniquitatis, diffamato apud Dominum suum ex dissipatione bonorum suorum; quia ea inutiliter in illicitis consumpserat et superfluis, non timens offendere dominum suum.	Ø	
Quae parabola, sicut et praedicta, specialiter pertinebat ad discipulos; quia officium villicationis, et periculum reddendae rationis maxime pertinet ad praelatos.	[E] una altra paràbola parla lo Senyor als seus dexebles, qui són procuradors e batles que són tenguts donar conte de les coses que'l Senyor los acomana; prelatos e bisbes foren tots los apòstols. Diu-los, donchs, lo Senyor: –Era hun home rich qui tenia hun procurador, majordom e batle. Hi aquest fon difamat davant ell quasi que los seus béns li disipava. E cridà'l lo senyor e dix-li: –Què és açò que hoi[gl] de tu? Dóna'm rahó de la administració tua. Ja de ací avant no vull que sies batle! Pensà e dix entre si lo batle: «Què faré, que mon senyor la administració-m leva? Yo no sé cavar; de acaptar tinch vergonya. Yo sé què faré perquè m'acullguen en ses cases quant de la administració seré fora». Convocats tots los deutors de son senyor, dix al primer: –Quant deus tu a mon senyor? Aquell respòs: –Cent arroves de oli. E dix-li: –Jas! Pren àpoca e cautela hi escriu com ne deus cinquanta.	Dicebat autem et ad discipulos suos homo: –Quidam erat dives qui habebat vilicum et hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius. Et vocavit illum et ait illi: –Quid hoc audio de te? Redde rationem vilicationis tuae. Iam enim non poteris vilicare. Ait autem vilicus intra se: «Quid faciam, quia dominus meus aufert a me vilicationem. Fodere non valeo, mendicare erubesco. Scio quid faciam ut cum amotus fuero a vilicatione, recipiant me in domos suas». Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: –Quantum debes domino meo? At ille dixit: –Centum cados olei. Dixitque illi: –Accipe cautionem tuam et sedecito scribe quinquaginta.
Ø		

²⁵⁴ En un treball anterior meu vaig ressaltar aquest tret del *Terç del Cartoixà* (Furió, 2013: 704-705), però no el vaig relacionar amb l'arquitectura interna de l'obra ni tampoc amb les conseqüències d'aquest tipus de reestructuració quant a la lectura bíblica en la València del finals del Quatre-cents, com veurem a continuació.

Vita Christi

Terç

Vulgata

Aprés diu ha un altre:

–Tu quant deus?

Respòs aquell:

–Cent cafiços de forment.

Respòs lo procurador:

–Jas! Cobra tos albarans e escriu-
ne huytanta.

Loà lo Senyor lo batle de
iniquitat que prudentment havia
obrat; que·ls fills de aquest setgle
més prudents són que·ls fills de la
lum en la generació sua.

E per ço dich yo a vosaltres:
guanyau-vos amichs de la
peccúnia de iniquitat perquè
quant defallireu vos reben en los
seus eterns tabernacles.

Deinde alio dixit:

_Tu vero quantum debes?

Qui ait:

–Centum choros tritici.

Ait illi:

–Accipe litteras tuas et scribe
octoginta.

Et laudavit dominus vilicum
iniquitatis, quia prudenter
fecisset; quia filii huius saeculi
prudentiores filiis lucis in
generatione sua sunt.

Et ego vobis dico: facite vobis
amicos de mamona iniquitatis ut
cum defeceritis recipiant vos in
aeterna tabernacula.

Est enim villicus proprie,
gubernator et custos villae; sed
hic accipitur pro oeconomus, id
est curatore et dispensatore, qui
scilicet universam substantiam
domus dispensat. Oeconomus
enim tam pecuniae, quam
frugum et omnium quae
dominus possidet dispensatorem
designat. Hic timens amoveri ab
officio, et egere, clam fecit
misericordiam cum debitoribus
Domini sui, ut cum amoveretur,
reciperent eum in domos suas,
memores sui beneficii. Et ideo
dicit quod: *Homo quidam erat
dives, qui habebat villicum;* et
infra in fine applicat parabolam
ad propositum, dicens: *Et ego
vobis dico, etc.*

Similiter enim *homo quidam*, id
est, ipse Deus pro nobis
humanatus, *dives*, quia *gloria et
divitiae in domo ejus*, — *habebat
villicum*, id est dispensatorem, cui
tradidit bona ad dispensandum.
Hujus ergo Domini, id est
Christi triplex est villicus, scilicet:
in spiritualibus, praelatus; in
temporalibus, princeps terrenus;
in utrisque, quilibet Christianus.

Ø

Aquest home rich és Jesús, Déu e
Senyor nostre: rich Déu, infinit
home, per habundantícimes
gràcies que més no·n podia rebre;
Senyor universal de l' instant de la
sua concepció, del cel e de la
terra, de natura angèlica e
humana e de totes les creatures;
Rey de aquest món e monarca,
succehint a son pare Adam, lo
qual, ans que peccàs, tingué la
universal monarchia, e algun altre
succehir no li podia sinó ell, sol
sens culpa.

Deixant de banda les interpretacions de l'original llatí que Roís de Corella modifica en aquest inici del capítol 13,²⁵⁵ la traducció que ofereix el mestre en teologia se sol ajustar, com ocorre en les altres ocasions en què realitza aquesta reestructuració, al text bíblic llatí, amb concessions envers el català, sempre a la recerca d'una traducció idiomàtica, perquè el resultat guanye en significativitat.²⁵⁶ Així és com cal entendre la inclusió de la interjecció *jas* en les intervencions del procurador o les solucions apel·lant el llenguatge popular, però també comercial i administratiu, d'aquest passatge (*arrova, àpoca, cautela, albarà, cafís*), talment com si el procurador de l'evangeli estigués fent tracte a la Llotja de València, en un exercici, corrent al llarg del *Cartoixà* –i també del *Psalteri* (veg. p. 200)– d'incardinació de la lletra sagrada en el context al qual va dirigida l'obra.²⁵⁷

Aprofundint en la consideració de Roís de Corella cap al text bíblic, a més d'aquesta voluntat explícita per oferir de manera íntegra certs passatges de l'evangeli, la importància de la *lectio* per a Roís de Corella es denota també en la manera particular i insistent amb què la singularitza, assenyalant-ne el començament amb un conjunt d'expressions que ajuden el lector a conèixer exactament on s'inicia. Aquestes fórmules són absents de la *Vita Christi* i per tant Corella les agrega *ex professo* al *Cartoixà*, del tipus: «e tornant a la història evangèlica», «e seguint la història evangèlica», «e proseguint la història evangèlica», «e seguint la tenor de l'evangeli». «e tornant a la tenor de la història», «e seguint la letra evangèlica», «diu lo Senyor en lo evangeli», «diu lo evangelista», etc. Els exemples aplegats arriben fins a 76, la qual cosa indica l'interés per assabentar el lector on comença la Paraula sagrada.

El període en què Roís de Corella degué estar elaborant el *Cartoixà* no va ser en absolut benigne cap a la lectura de la Bíblia en vernacle. I no perquè ningú s'interessés pel text sagrat, ans al contrari, com documenta profusament Ventura (1993: 97-35), circulaven per la ciutat de València una munió de traduccions bíbliques d'orígens diversos, la qual cosa

²⁵⁵ Corella elimina la interpretació que comença el capítol i la que segueix al text bíblic agregat per ell. Encara, la darrera glossa és reformulada d'acord amb unes premisses que exposaré més avant (veg. § 2.4.4.4.3. *El miles Dei en el Terç del Cartoixà: identitat de la cavalleria en Roís de Corella*).

²⁵⁶ No va, per tant, desencaminada l'apreciació de Ferrando (2014b: 32): «Una gran part de la riquesa lèxica del text bíblic que vam perdre amb la destrucció de l'anomenada *Bíblia valenciana* ha estat preservada gràcies a *Lo Cartoixà*».

²⁵⁷ En paraules d'Emili Casanova (1999: 103), amb una conclusió sobre el *Tirant* que extrapola a la llengua de Corella, les formes col·loquials són «popularismes o mots i formes usades per la gent del seu grup social a la València del moment, que ell eleva o manté a la categoria literària»; segons l'investigador valencià, Roís de Corella «empra la llengua que tenia a l'abast».

mostra l'afecció dels laics per la lectura de la Sagrada Escriptura. La vinculació, no obstant, d'algunes d'aquestes versions a cercles judaics o conversos va provocar que una part de la jerarquia eclesiàstica, recelant justament d'aqueixes versions judaïtzants, realitzés una reducció a la totalitat i condemnés durant la darrera vintena del Quatre-cents la possessió de qualsevol text sagrat traduït a la nostra llengua, les «bíblies falses», entre les quals, com és sabut, l'anomenada *Biblia valenciana*, impresa al cap-i-casal l'any 1478 i ordenada cremar pels volts de 1482 (Ventura, 1993: 110; Puig, 2001: 124-126),²⁵⁸ en la qual Roís de Corella, juntament amb el bisbe Jaume Peres i altres mestres en teologia, van col·laborar d'alguna manera (veg. p. 26), aspecte que suposa, d'altra banda, que fos considerat una autoritat en l'escripturística.

Aquest és, per tant, el context en què el cavaller teòleg s'obstina a oferir als fidels una traducció pròpia i íntegra d'alguns episodis evangèlics, obviant a propòsit una altra proposta que té davant dels ulls, la de la *Vita Christi*, en què es dissolen entre les glosses. No obstant açò, contràriament a les versions bíbliques manuscrites que circulaven a la València del segle XV i a la mateixa *Biblia valenciana*, les quals proporcionaven el text sagrat sense cap tipus d'orientació, les traduccions evangèliques del *Cartoixà* no podien ser considerades, de cap manera, ni mínimament heterodoxes, d'una banda, justament pel volum d'interpretacions que les envolten, les quals arrelen en les sants pares cristians i en la teologia més ortodoxa; d'altra banda, perquè les traduccions evangèliques, en elles mateixes, no contenen cap element de sospita; fins i tot els comentaris que agrega pròpiament Corella són conformes a la doctrina catòlica més escrupolosa (veg. § 2.4.4.2. Les fonts del *Terç del Cartoixà*).

Així doncs, en un procés anàleg al que descriu Martos (2013b: 80-85) per al *Psalteri* corellà, el mestre en teologia té com a intenció primera oferir als cristians contemporanis, amb les seues traduccions completes de passatges de l'evangeli, una versió absolutament fiable, en contraposició a les que circulaven llavors en cenacles més o menys reduïts –i tal volta també en oposició a la *Biblia valenciana*, jutjada com a judaïtzant–. Cal no menysprear la cultura

²⁵⁸ En aquesta reducció a la totalitat és on cap encabir també l'examen del *Psalteri* de Roís de Corella, inspeccionat per la Inquisició a penes cinc mesos després de la seua mort, a l'abril de 1498 (Ventura, 1993: 91-92; Soler, 2014a: 479-486). Cap documenta avala, però, la condemna d'aquesta traducció, ni menys encara la crema (López Quiles, 2007: 297; Soler, 2014a: 310), encara que pels pocs exemplars que ens han pervingut se'n poden inferir una i l'altra (Puig, 2001: 130).

bíblica dels seglars de la València tardomedieval, la qual devia intuir sense massa dificultats aquesta reestructuració del mestre en teologia com un oferiment de *lectio* divina fiable per a atényer la vida eterna, en un context, endemés, on ja cap manuscrit bíblic estava lliure de sospita.

2.4.3.2. El *Psalteri* de Roís de Corella i els salms del *Terç del Cartoixà*

Amb el gràfic que he traçat anteriorment hem pogut observar que Corella treballa molt lliurement sobre de l'obra del monjo cartoixà. I també n'hem tingut un tast de la llibertat amb què actua fins i tot quant a la seua pròpia obra, revisant-la i modificant-la, quan he tractat sobre la revisió de la segona edició del *Quart del Cartoixà* (veg. § 2.2.4.1. La intervenció de Corella en la reedició del *Quart*). Aquesta mateixa autonomia, doncs, és la que reflecteix el mestre en teologia davant del seu *Psalteri*, imprés tan solament cinc any abans del *Terç*, quan tradueix els versets sàlmics que apareixen al llarg de la *Vita Christi* en condició d'autoritat bíblica, donant suport a exegesis i interpretacions, o quan ell mateix els incorpora al *Cartoixà* amb la mateixa intenció que ho féu el monjo alemany.

La tendència general que es detecta en la traducció de tots salms del *Cartoixà* reflecteix una voluntat per alleugerir el text meta, en sintonia amb la tònica general de l'obra, la qual tendeix cap a l'abreujament i la simplificació.

En termes relatius, quant al contingut, els salms d'una obra i l'altra són prou divergents en tan solament un 5% dels casos, en 5 de les 102 ocasions en què apareixen versets sàlmics. Qualitativament, tanmateix, aquestes diferències són indicatiu més que suficient per constatar que, quan Roís de Corella adaptava el *Cartoixà*, no seguia la seua pròpia traducció anterior; a més, aquests casos són els que més clarament apunten cap a tendències traductològiques que, detectades en el *Psalteri*, s'intensifiquen en el *Terç*.²⁵⁹

²⁵⁹ Hauf (2014: 23) intueix encertadament que «fins i tot el mateix Corella no aprofita, com seria d'esperar, les seues pròpies traduccions».

Taula 10. Comparació entre els salms del Terç i del Psalteri²⁶⁰

<i>Salm</i>	<i>Vulgata</i>	<i>Psalteri</i>	<i>Terç del Cartoixà</i>
Sl 30, 20	Quam magna multitudo dulcedinis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te.	O Senyor, quant és gran la multitud de la tua dolçor, la qual has reservada per aquells qui temen a tu!	Com és gran la dolçor tua, Senyor, la qual tens amagada per aquells qui a tu temen!
Sl 62, 2	Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.	O Déu, Déu meu, a tu m'esvetle de matí, quand ix la lum.	Déu meu, en lo principi de la lum vinch a tu.
Sl 83, 5	Beati qui habitant in domo tua.	Benaventurats són los qui habiten en la tua casa, Senyor.	Benaventurats són aquells qui en la casa del Senyor abiten.
Sl 117, 22	Lapidem quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud hoc est mirabile in oculis nostris.	La pedra que menysprearen los qui edificaren, aquesta és feta e posada en lo cap de la cloenda. Per lo Senyor fon fet açò, hi és cosa maravellosa en los nostres ulls.	La pedra que menysprearen los qui edificaven, aquesta fon posada clau en lo cap del temple. Açò féu lo Senyor y és maravellosa obra en los ulls nostres.
Sl 119, 5	Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est!	Dolor és a mi, que la mia peregrinació és allargada!	O, gran dolor, que luny de mi està la habitació mia!

Una conclusió comuna entre els investigadors que s'han acostat a l'estudi del *Psalteri* ha sigut ressaltar la dependència envers la Vulgata, encara que amb el matís que «Corella no solament abandona la literalitat extrema, sinó que en prou llocs s'atreveix a fer una traducció interpretativa i a introduir elements de la nova retòrica» (Wittlin, 1995a: 29). Aquest model condicionat, més enllà de la conformació amb l'ortodòxia del text llatí, és pretés i volgut, tant des del vessant sintàctic com del lèxic, atés que cerca l'alteritat pròpia del llenguatge bíblic, ço és, busca un model lingüístic propi alié al que el lector podia identificar com la llengua comuna o la literària (Puig, 2001: 128; Martos, 2013b: 87-94). Això no obstant, el mestre en teologia vol fer entenedors els salms i usa amb aquesta intenció dues vies: la primera, la utilització d'un lèxic pròxim al lector «en unes proporcions inhabituals en la resta del corpus corellà» (Ferrando, 1987: 134),²⁶¹ però no alienes al seu estil en la traducció bíblica, com hem vist (veg. p. 197); la segona via té a veure amb la introducció moderada de paràfrasis i acotacions que permeten explicar millor el text bíblic.

La utilització d'aquestes breus glosses, per a Wittlin (1995a: 30), «recorden el procediment tradicional de la *praelectio*, l'explicació escolar de textos llatins. El pas, però, a

²⁶⁰ Prenc com a text base del *Psalteri* el de l'edició crítica a cura de Josep Lluís Martos (2013b).

²⁶¹ López Quiles (2013b: 429) exposa igualment sobre la llengua del salm 73: «La modernització de la llengua és un primer exercici d'apropiació del text, i el Mestre ho practica amb recurrència».

interpretacions que es podrien considerar ja prerrogativa dels teòlegs és fluid», de manera que Roís de Corella actua en el *Psalteri* «com un mestre d'escola» (Wittlin, 1995a: 30). La intuïció de l'investigador suís es confirma amb les dades biogràfiques del mestre en teologia, el qual, com s'ha comentat en la introducció (veg. p. 26), va ser contractat com a lector pel Consell de la Ciutat entre els anys 1483-1484 per explicar el Salteri, de manera que coincidesc amb Chiner (2014: 177) que «en la nostra opinió, són aquestes lliçons teològiques, especialment les dels salms, les que es troben darrere de la traducció corellana i posterior impressió del *Psalteri* a Venècia en 1490».

Com indicava abans, en aquesta voluntat per fer comprensible els versets sàlmics és on cal englobar gairebé totes variants del *Terç del Cartoixà* que divergeixen de la seua pròpia traducció del *Psalteri*. La tendència general usada per Corella és crear en el *Cartoixà* una traducció menys dependent de l'original llatí i per tant més idiomàtica i explicativa. Així, ell mateix relaxa la norma que s'havia autoimposat en el *Psalteri*, en què fa «correspondre un pronom català a un pronom llatí» (Wittlin, 1995a: 26), i de vegades en el mateix ordre, en el Sl 30, 20 i 62, 2, i l'explicita en el Sl 83, 5; en el Sl 117, 22 abandona en el *Cartoixà* la sintaxi llatina que trasllueix la versió del *Psalteri*.

En el cas del Sl 62, 2 Corella opta en el *Psalteri* per traduir rectament *vigilo* com a «m'esvetle»; aquest verb en llatí medieval (Blaise, s.v. *vigilo*) adquireix el significat de 'alçar-se o aixecar-se', per tant conté el matís de moviment que provoca la solució del *Cartoixà*: «vinch». D'altra banda, atenent a la tendència a l'economia que ofereix aquesta darrera obra, elimina el primer vocatiu i s'entén també que «de luce», és a dir, 'a trenc d'alba', se solucione amb un lacònic «en lo principi de la lum», mentre que en el *Psalteri* hi ha una intenció més explicativa: «de matí, quand ix la lum». Fos com fos, en qualsevol de les dues versions, per a un lector quatrecentista de l'obra, el referent és diàfan: el salmista es desperta i s'alça a punta de dia per pregar, com exigeix el rès de les matines.

El Sl 119, 5, és un dels pocs casos en què Corella en el *Psalteri* i en el *Cartoixà* resol la traducció pel sentit, atés que el mot *incolatus* tenia en l'edat mitjana difícil solució en la nostra llengua.²⁶² El sentit del nom llatí equival a 'estada o residència en un lloc estranger', d'ací que Corella opte en el *Psalteri* per «la mia peregrinació és allargada», solució que implica

²⁶² En l'actual correspondria exactament a *emigrar*, mot que en català no coneix en aquest sentit fins al segle XIX.

que l'anada a una terra estrangera s'ha perdurat en el temps, i per tant hi resideix; i en el *Cartoixà* decideixa «luny de mi stà la habitació mia», amb un significat anàleg, és a dir, com que la casa pròpia està lluny, hom resideix per necessitat en un lloc estranger. Ambdues solucions són igualment idiomàtiques i ortodoxes, per bé que la divergència entre elles implica que Corella treballava en el *Cartoixà* independentment de la seua pròpia traducció dels salms.

La causa per la qual Corella prescindeix de la pròpia traducció no pot ser cap altra que la comoditat. Capficat en el trasllat i reescriptura de la seua adaptació de la *Vita Christi*, la interrupció d'aquest treball per consultar una obra *seua* —en altres paraules, una obra que ja coneix— certament li deuria suposar un gran destorb; molt menys d'esforç li degué suposar, a la vista del resultat, traduir de nou el salms.

Aquesta operació, encara, revela implícitament l'autoconcepte com a teòleg del nostre lletraferit, el qual es devia considerar un expert escriptorista, atés que mostra l'absoluta seguretat que, fos el resultat del *Cartoixà* convergent amb el del *Psalteri* o no, seria una solució sense un bri d'heterodòxia o de sospita de judaïtzar.

2.4.3.3. Citacions bíbliques i inclusions de versets en el *Terç*

Justament, el domini de Roís de Corella sobre la Sagrada Escriptura es revela en no poques ocasions al llarg del *Terç del Cartoixà*, expressat de tres maneres diferents: bé identificant el llibre bíblic d'on la *Vita Christi*, sense esmentar-lo, ha pres un verset; bé perquè el mestre en teologia completa versets que apareixen fragmentàriament en l'obra ludolfina; o bé perquè, en la majoria d'ocasions, n'inclou de nous, també en condició d'autoritats, els quals són absents de l'original llatí.

Del primer, n'hi ha en el *Terç* un total de set casos, en els quals el mestre en teologia explicita l'origen d'un determinat verset, considerant que aquesta font no es palesa en la *Vita Christi*.²⁶³ En primera instància cal considerar que, quan Roís de Corella va llegir el verset i va identificar d'on provenia, volgué per algun motiu revelar la font bíblica, i per això inclou referències del tipus: «dient lo psalmista», «diu sanct Joan en la sua canònica»²⁶⁴ o «diu Salamó

²⁶³ Sl 118, 155 (p. 405,32); Sl 41, 8 (p. 405,38); Pr 1, 17 (p. 458,37); Jn 10, 8 (p. 686,7); Sl 54, 13-15 (p. 996,3); Sl 106, 13 (p. 1063,4).

²⁶⁴ És aquesta l'única de les set remissions detectades que Corella erra en la identificació del llibre bíblic, atés que el verset al qual remet no pertany a la *Primera* epístola de Joan, sinó al seu evangeli.

en los Proverbis». El fet que la majoria d'explicitacions corresponguen al Salteri (quatre de set) dóna suport a aquesta hipòtesi.

Això no obstant, no es pot descartar la possibilitat que aquest origen aparegués explicitat, com s'esdevé en algun manuscrit de la *Vita Christi* (veg. p. 61), en una citació al marge, així que Roís de Corella tan solament hagué d'incorporar aquella citació marginal al cos de la seua obra. Si es pogués confirmar aquest aspecte, significaria que Roís de Corella va elaborar el *Cartoixà* sobre una còpia manuscrita de l'obra ludolfina, ja que els incunables impresos fins llavors no duïen cap anotació marginal (veg. § 2.1.3.1. Les impressions incunables de la *Vita Christi*).

El segon cas que evidencia la preocupació del mestre en teologia per l'Escriptura està en la compleció de versets que en la *Vita Christi* apareixen parcialment.²⁶⁵ Així doncs, el fet que Corella consulte la Vulgata per a arredonar un verset que es troba fragmentat denota novament el seu desig per fer accessible la lletra divina. D'altra banda, la correspondència exacta entre el passatge completat i la Vulgata sustenta que el nostre lletraferit acudís al text bíblic llatí i que, per tant, no els complementés de memòria.

El tercer grup és aquell que més clarament palesa la presència del Corella escriptorista, en tant que ell mateix incorpora versets que no es troben en un punt determinat de la *Vita Christi* amb una intenció anàloga als que inclou pròpiament Ludolf de Saxònia: servir com a autoritat o exemple d'un ensenyament determinat. Aquest grup dobla en casos la suma dels altres dos: he aplegat 26 exemples.²⁶⁶ Com cap esperar, la presència majoritària de versets inclosos pertany als evangelis (11 ocasions), seguida dels salms (9 casos) i de versets dels Proverbis (3 exemples).

En dues ocasions he observat que la integració de text bíblic al *Cartoixà* té la intenció de pal·liar l'oblit per part del monjo saxó d'algun verset dins d'un episodi evangèlic determinat, de manera que considera el mestre en teologia que sí que han d'aparèixer en la

²⁶⁵ Solament cinc casos, també amb una presència important dels salms: Jn 15, 13; Jr 1, 12; Sl 50, 9; Mt 23, 8; Sl 57, 11. Els versets llatins, com es pot comprovar en l'edició, apareixen fragmentats a propòsit, sense cap referència a *et cetera* o cap suggeriment que provoquen el lector a completar el text.

²⁶⁶ Consulteu en les concordances bíbliques: Mt 16, 28; Mt 16, 24; Mt 16, 16; Mt 5, 37; Sl 41, 8; Mt 5, 5; Jn 11, 16; Jn 1, 29; Lc 22, 42; Mt 5, 44; Sl 48, 13; Sl 123, 7; Pr 14, 13; Sl 36, 28; Is 62, 6; Jn 21, 15; Sl 57, 11; Sl 50, 11; Sl 39, 3; Ap 1, 7; Pr 25, 16; Jn 13, 4; Pr 24, 16; Sl 109, 1; Sl 18, 13; IJo 4, 20.

seua obra i els agrega.²⁶⁷ En altres ocasions, la inclusió del verset és motivada per la proximitat del text llatí amb el bíblic, la qual cosa provoca que Corella els associe i opte per la lletra sagrada en detriment de l'adaptació elaborada per Ludolf.²⁶⁸ Per últim, en un cas solament, i atenent al seu propi criteri com a teòleg, el valencià substitueix un verset sàlmic (Sl 54, 23: «Deixa en mans del Senyor el teu destí») per un altre extret també dels salms (Sl 39, 3: «Ha plantat els meus peus sobre la roca»), aspecte que palesa, d'una banda, la perícia sobre el Salteri que ja coneixíem, demostrada a bastament en la seua traducció i també en el *Terç*, com s'ha vist en el subcapítol anterior; i d'altra banda, una actitud crítica envers el text llatí, el qual serà retocat sense la mínima consideració cap a l'original sempre que Roís de Corella ho considere oportú.

En conclusió, si en el primer cas, la identificació del llibre al qual pertany un verset, el mèrit sobre el coneixement de la lletra sagrada es podria reduir a una mera incorporació de fonts marginals, o si en el segon dels casos es podria explicar amb la consulta directa sobre el text bíblic, en el tercer grup, el més nombrós, no gensmenys, el mestre en teologia demostra un coneixement pregon de la Bíblia, el qual l'aplica a fi d'incorporar certs versets a manera d'autoritat, per completar els episodis evangèlics o proposar noves lliçons.

2.4.4. *MEDITATIO*: L'HERMENÈUTICA BÍBLICA I LA INDIVIDUALITAT DEL *CARTOIXÀ*

Aquesta és la secció que Roís de Corella transforma especialment i decisiva respecte de la *Vita Christi*, i justament per això, és la que singularitza al *Cartoixà* respecte de l'original llatí del qual parteix i també quant a les traduccions romàniques més o menys contemporànies o de l'edat moderna.

Recordem que en els manuals de meditació, del qual la *Vita Christi* és un dels exemples més destacats, aquesta part és la dedicada a les interpretacions d'acord amb els quatre sentits d'enteniment de la Sagrada Escriptura, expressades en el nostre cas amb una munió de glosses i citacions extretes de fonts molt diverses i compendiades profusament, a criteri del monjo cartoixà, en la seua obra.

²⁶⁷ És el cas de Jn 11, 16, en què, a més del verset, Roís de Corella agrega al *Cartoixà* la interpretació que l'acompanya de la *Postilla* de Nicolau de Lira (veg. § 2.4.4.2.1. *La Postilla litteralis de Nicolau de Lira: font secundària del Terç del Cartoixà*); i de Jn 13, 4.

²⁶⁸ És el cas de Is 62, 6 i d'algun verset sàlmic.

El teòleg, però, s'adona que no tots els comentaris de l'obra ludolfina són aprofitables o d'interés per al fidel valencià, destinatari últim de l'obra, i el mestre en teologia, prenent com a model la manera d'interpretar la lletra divina utilitzada en la *Vita Christi*, la qual és pròpia, d'altra banda, dels lectors que ensenyen la Bíblia, es veu amb l'autoritat suficient per a proporcionar als cristians valencians el seu propi manual de meditació, adaptat als corrents teològics i al seu context immediat, els quals distaven ja un segle del de l'Alta i Mitjana Renància en què es compongué l'original llatí.

Roís de Corella, així doncs, actua en el *Cartoixà* amb la mateixa llibertat que Ludolf de Saxònia va triar i descartar uns escrits per uns altres en la *Vita Christi*. L'elecció d'aquesta obra com a model catequètic certament condiona el contingut de l'obra valenciana, però de cap manera fins delimitar o restringir la capacitat hermenèutica bíblica del mestre en teologia. Tot fa l'efecte que, quan Corella tria la *Vita Christi* com a arquetip, busca una plataforma segura, tant des del vessant teològic com de difusió entre els seus contemporanis, en la qual poder adaptar un conjunt d'interpretacions pròpies, i alhora concordants amb el contingut del text llatí, de manera que responguessen a una doble finalitat: donar resposta a les pròpies inquietuds teològiques i que fossen útils a cristians de qualsevol condició –i procedència– a fi d'atényer la vida eterna.

Encara que el text llatí en aquest cas era ben conegut, els lectors de la València de la fi del segle ja devien comptar que allò que adquirien amb la compra del *Cartoixà* no era una mera traducció de la *Vita Christi*; aquesta concepció ha sigut solament un apriorisme de la història de la literatura dels nostres dies.

Els valencians quatrecentistes partien de dues experiències sobre l'obra de Roís de Corella que els refermava en aquesta consideració: d'una banda, el seu treball sobre les proses de tema mitològic i hagiogràfic, en les quals el nostre autor pren temes de diverses fonts i les adapta amb un resultat prou diferent al o als originals de què partia. D'altra banda, els fidels de la València del moment coneixien molt bé quines eren les preocupacions teològiques i socials del nostre lletraferit, perquè les havien apreses per mitjà de les seues classes a la Sala del Consell de la ciutat, destinades també als seglars (Cortés, 2000: 298-299), o les havien escoltades i viscudes en els seus sermons o en el tracte quotidià amb l'autor. En aquest cas, Corella parteix d'un pacte amb els seus compradors: rebran una obra que els serà útil

espiritualment i alhora inclourà allò que ell ha ensenyat i el que li ha donat fama pública.²⁶⁹ La utilització del seu nom en les edicions revisades per ell, si se'm permet, com a *personal branding* (veg. p. 122), no és sinó l'explicitació exterior d'aquest pacte.

En aquest capítol, per tant, em centraré a descobrir les diferents claus de lectura que aporta Roís de Corella en el *Terç del Cartoixà*.

Una coincidència llampanant, temporal i literària, provoca que el treball que realitza Roís de Corella en el *Cartoixà* no s'haja considerar en les nostres terres com un fenomen aïllat, sinó la conseqüència d'un ambient traductològic comú a la fi del Quatre-cents, particularment relacionat amb els manuals de meditació. Wittlin (1995a: 119-136) revela que el *Llibre de contemplació* del prevere mallorquí Francesc Prats, imprès a Valldemossa el 31 de gener de 1487, i destinat a les monges del convent del Puig de Maria de Pollença, està basat en els darrers capítols de la *Vita Christi* del monjo cartoixà, els referits a la Passió. Prats usa pràcticament les mateixes tècniques traductològiques que Roís de Corella, i en un període en què el mestre en teologia devia estar realitzant la seua obra.

En aquest sentit, l'investigador suís constata una tendència acusada cap a l'abreujament: «Ha reeixit a aprofitar 259 columnes de la *Vita Christi* en una cinquantena de folis» (Wittlin, 1995a: 119). En el procés de reelaboració, Francesc Prats ressitua passatges del text llatí i els desplaça d'acord amb l'argumentari propi de la seua obra. Amb el fi d'alleugerir el text, suprimeix el nom de les autoritats però deixa part de la citació d'aqueix autor es troba en el llibre del monjo alemany. Encara, l'estil és el de la prosa artitzada, atés que presenta «freqüents llatínismes, que ens recorden la “valenciana prosa”» (Wittlin, 1995a: 130).

Separa el *Llibre de contemplació* de Prats del *Cartoixà* de Corella una intencionalitat piadosa de la primera obra encara més evident, la qual provoca que el prevere mallorquí se

²⁶⁹ Aquest joc entre coneixement previ i producció pròpia es troba en la resta de la seua obra, tant profana com religiosa, com constata Badia (1989b: 98): «Para conocer al Corella narrador hay que leer al Corella mitógrafo y hagiográfico: narrar algo ya conocido de antemano formaba parte de sus reglas del juego».

salte, abreuge o ometa la *lectio* i la *meditatio* que presenten els capítols de la *Vita Christi*, però tendesca a amplificar la secció de *conformatio*, més consonant amb la finalitat devocional del llibre.²⁷⁰ Aquests afegiments al *Llibre de contemplació* «poden provenir tots dels seus coneixements personals», mentre que Roís de Corella, com s'ha comprovat, compendia ensenyaments d'altres manuals de teologia més pròxims temporalment principalment en la part de meditació, menys important per al mallorquí.

Així, Wittlin (1995a: 131) conclou que en *Llibre de contemplació* «hem passat de traduccions explicatives, retoricades o ampliades a traduccions lliures».

Més coneguda és la tècnica usada pel gendre del mestre en teologia, Miquel Peres, en l'elaboració de les seues obres, la qual guarda les mateixes concomitàncies que la usada per Roís de Corella. La seua *Vida de sancta Catherina de Sena* (Wittlin, 1998b) és al capdavant un treball d'abreujar i d'ometre, d'incorporar noves fonts o de substituir-ne per altres, sobre la font llatina, el *Chronicon* d'Antonino de Florència. Encara, Prats (1994: 378-379) exposa sobre la traducció el *Menyspreu del món*, traducció de la *Imitatio Christi* o *Contemptus mundi*, atribuït a Tomàs de Kempis: «L'original és un pretext, des del punt de vista literari, per recrear una prosa que no té pràcticament cap punt de contacte amb el text en llatí».

2.4.4.1. Suppressions d'interpretacions de la *Vita Christi*

La majoria de les suppressions que Roís de Corella realitza respecte de la *Vita Christi* tenen com a objectiu alleugerir la feixuga càrrega d'interpretacions, o fins i tot de versets bíblics, que conté l'obra ludolfina, i amb aquesta finalitat elimina un important percentatge de comentaris que jutja òbviament sobrerers.

Les eliminacions del text llatí no són aleatòries, sinó conscients i bastant sistemàtiques. Veiem uns quants exemples: en el capítol 10 del *Terç*, «De los dotze consells evangèlics», l'obra ludolfina inclou com a autoritat després de cada consell dos versets evangèlics (pp. 437-440), però Corella tradueix metòdicament el primer verset i n'omet el segon, siga quin siga, i tinga el caràcter que tinga. En el capítol 49, «De la Pasqua e com se pren diversament aquest nom, Pasqua», el mestre en teologia obvia a propòsit, fins a tres

²⁷⁰ En aquest sentit, el *Llibre de contemplació* tradueix totes les oracions que apareixen en el passatge de l'obra ludolfina en què es basa.

vegades, una parènesi de l'original llatí que relaciona afecte i efecte, afectivitat i obra: «quam et ex affectu inspicere, et in effectu imitari debemus». En el capítol 52, «Del lavament dels peus», Corella suprimeix en dues ocasions –les úniques que apareixen– la referència a la suggestió del dimoni en Judes perquè aquest traís el Senyor (p. 978); encara sobre Judes, Corella omet en dos capítols diferents, el 50 i el 53, la referència al traïdor com a «unus de duodecim, numero non merito, nomine non munere, corpore non animo» (pp. 961). En el darrer capítol, «Del sermó del Senyor en la Cena», el mestre en teologia elimina la màxima «Nunquam est Dei amor otiosus, operatur etenim magna si est; si vero operari renuit, amor non est» (p. 1054) també en dos passatges diferents.

Un altre tipus de supressions de l'obra ludolfina el suposen els comentaris de caràcter etimològic o lingüístic, extrets bàsicament del *Papias vocabulista*, de les *Etymologiae* d'Isidor de Sevilla, o del *Catholicon* de Giovanni Balbi, dels quals després se n'inferia algun comentari de tipus al·legòric o tropològic. Aquestes interpretacions, contràriament al que cabria esperar d'un home de lletres, no són de l'interés de Roís de Corella i tendeix a eliminar-les amb una certa sistematicitat, com en les etimologies del mots *sicòmor* (p. 601), *eunuc* (p. 445), *amic* (p. 1053) o *àzim* (p. 955), la diferència entre *paropside* i *catinus* (p. 998) o aquells en què l'original llatí s'entreté en les declinacions del mots *cedre* (p. 1073) o *Pasqua* (p. 956). Encara que lletraferit, el caràcter especulatiu d'aquestes interpretacions no s'adiuen massa amb la intenció utilitària que Roís de Corella vol conferir al *Cartoixà*.

Les supressions més voluminoses, però, tenen a veure amb les citacions dels sants pares o dels teòlegs medievals, de les quals Roís de Corella en suprimeix un total de 134. El caràcter repetitiu d'aquestes interpretacions les feia el subjecte idoni perquè fossen les primeres en caure per tal d'alliberar de càrrega el text valencià.

Fet i fet, el respecte del mestre en teologia cap a les citacions d'aquests autors no és massa deferent, atès que, a més de suprimir-ne un nombre important, assigna falsament passatges d'un autor a un altre o bé els atribueix fictíciament un text que no és seu. N'he comptat fins a 77 casos en què l'atribució del *Terç del Cartoixà* discorda amb la de la *Vita Christi*; en cap de les ocasions en què Roís de Corella reassigna una citació a un autor, aquesta apropiació és vertadera. D'altra banda, en aquestes falses atribucions, el teòleg que s'endú més

falses adscripcions és sant Agustí d'Hipona (31),²⁷¹ seguit de sant Joan Crisòstom (16) i sant Gregori Magne (12).²⁷²

En algunes ocasions es detecta un mòbil en aquestes falses atribucions. Com s'ha comentat, la *Vita Christi* no distingeix entre els passatges bíblics i les glosses, de manera que sovint tots dos textos es confonen. Semblantment, Ludolf de Saxònia introdueix la immensa majoria de citacions pel nom de l'autor, de manera que n'és fàcilment localitzable l'inici, però en moltes menys ocasions indica on acaba exactament la citació, de manera que el text que el segueix cau en la seua òrbita, es desdibuixa i s'assigna per confusió a l'autor de la citació.²⁷³

En altres ocasions, el motiu de la falsa apropiació a un autor determinat descansa en l'autoritat o la fama que Corella li concedeix. Així, el mestre en teologia assigna la citació d'un autor poc conegut a un altre més afamat, com s'esdevé en una citació de Gennadi de Constantinoble de l'original llatí, la qual és atribuïda a sant Joan Crisòstom en el *Cartoixà* (p. 459), o un altre exemple en què Roís de Corella apropia una citació també al Crisòstom d'un autor siríac, Tit de Bostra, el qual devia ser desconegut per a l'autor valencià.²⁷⁴ Igualment, en tot el text de la *Vita Christi* del qual Corella extrau el *Terç* sols hi ha una citació de Sant Tomàs Becket o de Canterbury; el mestre en teologia resol aquesta raresa, doncs, assignant el text del sant anglès a Teòfil d'Antioquia (p. 353), prou més conegut.

Com he comentat en el subcapítol anterior, la consideració que devia tenir el cavaller teòleg sobre la *Vita Christi*, definida com una plataforma o estructura que li permetria una base sòlida on encabir la seua pròpia interpretació de la teologia i de la societat a la llum de l'evangeli, va provocar que Roís de Corella modifiqués el text llatí a voluntat, sense importar-li ni poc ni gens que les citacions amb què el monjo cartoixà havia conformat la seua obra

²⁷¹ No és estrany que Roís de Corella senta predilecció per aquest sant, atés l'influx de l'escola augustiniana en la seua obra per mitjà del bisbe Jaume Peres (veg. § 2.4.4.3. La influència de Jaume Peres de València en el *Terç del Cartoixà*).

²⁷² Els altres autors que reben també citacions que no són seues són Beda el Venerable (5), sant Jeroni (2), sant Teòfil d'Anquiotia (2), sant Ambròs de Milà (2), Hug de Sant Víctor (2), sant Bernat de Claravall (2), Alcuí de York (1), sant Hilari de Poitiers (1) i sant Remigi d'Auxerre (1).

²⁷³ Així ocorre, per exemple, amb alguna citació atribuïda a Beda o a sant Agustí, o la que s'apropia a Hilari de Poitiers (p. 758). Habitualment les marques textuais que inicien les citacions del tipus: «Unde Augustinus», o «ut dicit Remigius». En el cas que Ludolf palese l'acabament de la citació, sempre finalitza amb la fórmula «haec Beda», «haec Chrysostomus».

²⁷⁴ Tit de Bostra, que visqué al segle IV, va arribar als teòlegs medievals occidentals a través d'algunes lliçons que transcriu sant Jeroni en el seu *De viris illustribus*, d'on va pouar el monjo alemany per a la *Vita Christi* (*Dictionnaire de spiritualité*, s.v. Titus de Bostra).

fossen d'un autor o d'un altre, ni menys encara que fos l'autor real del text en qüestió. Eclesiàsticament i eclesial, la *Vita Christi* gaudia d'una fama i d'un prestigi que per a Corella eren suficients.

2.4.4.2. Les fonts del *Terç del Cartoixà*

Anteriorment he comprovat quantitativament com una part significativa del *Cartoixà* era bastida a partir d'interpretacions o comentaris que no apareixen en la *Vita Christi*. La incorporació d'aquests textos al *Cartoixà* s'ha inferit de la col·lació amb l'original llatí, però presenten el problema que el mestre en teologia no explicita mai la seua font, la qual cosa obliga a buscar-la entre l'amalgama de textos exegètics anterior a Roís de Corella, la historiografia i també la mitologia clàssica.

Entre les fonts que he pogut localitzar destaca la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira, la qual, per l'extensió del text incorporat i per la significativitat de les interpretacions preses, es constitueix com l'autèntica font secundària del *Cartoixà*, la qual va ser consultada en primer lloc davant dels dubtes o les amplifacions, i encara les esmenes, respecte de l'obra del monjo cartoixà. Les altres fonts en què beu Corella per confegir el *Terç del Cartoixà* són hereves majoritàriament dels ensenyaments teològics rebuts, els quals, encara que detectables en la literatura exegètica patristica o medieval, els devia saber de cor i així és com es plasmen en la seua obra. En últim lloc, les obres historiogràfiques i mitològiques de l'Antiguitat clàssica funcionen com a criteri d'autoritat o exemple en negatiu, com veurem a continuació.

2.4.4.2.1. *La Postilla litteralis de Nicolau de Lira: font secundària del Terç del Cartoixà*

Una de les lectures hermenèutiques de la Bíblia més difoses i influents durant la baixa edat mitjana fou la que compongué el frare franciscà Nicolau de Lira (1270-1349), la *Postilla litteralis*, redactada en el primer quart del segle XIV. El text de l'exegega francès és un comentari als versets de l'Antic i del Nou Testament, en què metòdicament cita en primer lloc el text bíblic, verset a verset, i després inclou la glossa; aquesta practicitat a l'hora de trobar les interpretacions en l'obra és una de les causes de la seua popularitat i ús a les escoles de teologia. L'altre factor pel qual la *Postilla* fou un comentari molt difós el resumeix Bromberg (2012: IV):

The *Postilla's* astounding popularity is often attributed to its thorough treatment of a fundamental issue in Christian thought: how to validate the authority and utility of Jewish exegetical traditions while asserting the truth of Christianity. Lyra compared Jewish and Christian biblical commentaries more comprehensively than any other previous Christian commentator and was the only scholar who designed diagrams to augment these comparisons.

Les intencions, però, de l'obra, les palesa el mateix Nicolau de Lira (1603: 1, 13) en el segon pròleg a la *Postilla litteralis*.²⁷⁵

Sciendum etiam quod sensus litteralis est multum obumbratus propter modum exponendi communiter traditum ab aliis, qui licet multa bona dixerut, tamen parum tetigerunt litteralem sensum; sensus mysticos in tantu multiplicaverunt quod sensus litteralis, inter tot expositiones mysticas incertus, partim suffocatur. Item, textum in tot particulas diviserunt et tot concordantias ad suum propositum induxerunt, quod intellectum et memoriam in parte confundunt ab intellectu litteralis, sensus animum distrahentes. Haec igitur et similia vitare proponens, cum Dei adjutorio, intendo circa litteralem sensum insistere, et paucas valde et breves expositiones mysticas aliquando interponere, licet raro. Similiter intendo non solum dicta doctorum catholicorum, set etiam hebraicorum, maxime rabbi Salomonis, qui inter doctores hebraeos locus est rationabilis, declarationem sensus litteralis inducere. Aliqua etiam dicta hebraeorum valde absurda aliquando, licet valde raro interponam, non ad tenendum ea vel sequendum, se ut per haec appareat quanta caecitas contigerit in Israel.

Dues bases són per tant les que sostenen la *Postilla*: d'una banda, el retorn al sentit literal de la Bíblia, en detriment de l'al·legorisme, la qual cosa implica una revaloració per la *veritas* del text sagrat; i de l'altra, la interpretació cristiana de l'Antic Testament, el *sensus Ecclesiae sacrae Scripturae* (Alborg, 1976: 798), el qual guarda, segons el mateix Lira, les figures que arribaran a tenir ple significat i culminació amb la vinguda de Crist, consideració que duu unida explícitament la intenció de mostrar l'error dels jueus en la interpretació de la Bíblia i la seua obstinació per no convertir-se a la religió vertadera.

²⁷⁵ No existeix una edició moderna de la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira. He pres com a text base una edició glossada de la Vulgata, impresa a Venècia l'any 1603 en sis volums, i que conté la *Glossa ordinaria* atribuïda a Walafriad Estrabó i la *Postilla*, tant literal com moral, de Nicolau de Lira. Encara, he comparat el text amb el de l'*editio princeps* de l'obra, realitzada a Roma l'any 1472 (veg. § 3.1. Edicions).

En llatí, la *Postilla* va circular a la Corona d'Aragó pràcticament als pocs anys d'haver sigut redactada pel menoret;²⁷⁶ des de llavors, la presència és contínua a la València medieval, com documenten diversos inventaris, fins al 1496.²⁷⁷

Les adaptacions de la *Postilla litteralis* a la nostra llengua és molt primerenca. En el segle XIV es documenta una traducció anònima al català de la interpretació lirana sobre el salm 118 (Puig, 2001: 125, nota 44). Hauf (2004: 271-281), així mateix, demostra que aquest repertori de glosses fou usat en la *Vita Christi* de fra Francesc Eiximenis, el qual també la va utilitzar en el *Primer del Crestià* (Hauf, 1990: 112, 162; Viera, 2004: 153). Segons Cabré & Ferrer (2015): «El rei Martí posseïa una traducció catalana íntegra de la *Postilla super Psalmos*, segons un inventari de 1413 que no identifica l'autor de l'obra (Miret i Sans 1909-1910: 222)».

He detectat la utilització de la *Postilla* en el *Terç del Cartoixà* en 51 ocasions,²⁷⁸ sense que Roís de Corella, com he apuntat, esmente en cap cas la font. Les incorporacions pertanyen al Nou Testament, i totes, excepte en una ocasió (un verset de la *Primera* carta de Joan: 1Jo 4, 20), són dels evangelis, com cabria esperar.

El mestre en teologia recorre a l'obra del menoret francès habitualment per a amplificar algun sentit (27 casos), de vegades amb breus comentaris, com en Lc 9, 31; Mt 17, 4. En altres ocasions (10), però, Corella pren la interpretació de la *Postilla* com a autoritat i bandeja del *Terç* la de la *Vita Christi* del monjo cartoixà, de manera que elimina el

²⁷⁶ De la popularitat de les interpretacions del frare francès i la ràpida difusió per l'Europa medieval, n'és prova que en el primer quart del segle XIV ja hi havia a la ciutat de València un «*Psalterium glossatum et apostillatum cum apostilla fratris Nicholay*» (Sanchis Sivera, 1999: 86), a la biblioteca del bisbe Ramon Despont, mort el 1312. Les postil·les al Salteri foren les més difoses, com documenten Cabré & Ferrer (2015); veg. també nota posterior.

²⁷⁷ L'any 1402 el rei Martí demana a Eimeixis «la tercera part de Nicholau de Lira» que li va deixar (Hauf, 1990: 78); en un inventari de la catedral de València, l'any 1419, es documenten els comentaris lirans al Salteri (Sanchis Sivera, 1999: 105); el 1455, el Magnànim mana que hom compre un volum a València per dur-lo a Nàpols (Sanchis Sivera, 1999: 68); l'any 1458 es troba la *Postilla* a la biblioteca de la reina Maria, al palau reial de València (Sanchis Sivera, 1999: 85); l'any 1476, novament a la catedral de València, hi ha un comentari complet de Lira a tota la Bíblia (Sanchis Sivera, 1999: 112); l'any 1479 apareixen els comentaris lirans al Salteri en possessió d'un cavaller valencià (Sanchis Sivera, 1999: 96); a la mort del comerciant i editor del *Psalteri* corellà, Hans Rix de Cura, el 1490, es documenten uns quants volums de la *Postilla* en possessió seua (Serrano Morales, 1898-99: 491-492, 496); per últim, en l'inventari d'un canonge de la Seu valentina, del 1496, es troba el primer volum imprès de la *Postilla* lirana documentat a València, en quatre volums (Sanchis Sivera, 1999: 99).

²⁷⁸ El fet que les postil·les estiguen encapçalades pels versets bíblics ha facilitat el recompte i òbviament la localització. El còmput de 51 incorporacions es realitza, per tant, atenent a 51 versets neotestamentaris glossats en el *Terç* per mitjà de l'obra de l'exegeta francès.

comentari que hi ha en aquesta segona obra i pren el de la primera, com ocorre en Mt 18, 8-9 (p. 381); Jn 11, 34-35 (p. 541); Mt 21, 42-44 (p. 734); Mt 23, 15 (p. 793); 1Jo 4, 20 (p. 1049) i Jn 14, 31 (p. 1071). Aquestes esmenes a l'obra ludolfina tenen la causa majoritàriament en la recerca d'una interpretació tropològica i pràctica, la qual l'ofereix la *Postilla*, en detriment del comentari de la *Vita Christi*, de tarannà més al·legòric, com les glosses del *Terç* al verset evangèlic: «Si la mà o el peu et fan caure en pecat, talla-te'ls i llança'ls. Val més que entres a la vida sense mà o sense peu, que no que sigues llançat amb totes dues mans o amb tots dos peus al foc etern» (Mt 18, 8). En altres ocasions, Corella opta per la postil·la lirana simplement perquè la degué considerar més convicent o adequada que la interpretació de la *Vita Christi*, com el criteri que Jesús va pronunciar tot el sermó durant l'última Cena dins de la ciutat de Jerusalem, com exposa la *Postilla* lirana i el *Terç* (Jn 14, 31), en contra de l'opinió del monjo cartoixà, el qual defén que una part d'aquest sermó es va pronunciar a la muntanya de les Oliveres.

En determinades ocasions, l'obra ludolfina deixa d'explicar certs versets de l'evangeli perquè el monjo alemany no els degué considerar rellevants. Corella reintegra en el *Terç* alguns d'aqueixos versets i els acompanya dels comentaris de la *Postilla*, així que completa en la seua obra l'exegesi d'un determinat passatge que havia quedat inacabat, a ulls del mestre Corella, en la *Vita Christi*, com ocorre en el capítol 15 del *Terç*, en què agrega certs versets del capítol 11 de l'Evangeli segons Joan (versets 7-10, 16, 22-27 i 34-38; pp. 536-541).

Especialment significatius són els comentaris que Corella pren de la *Postilla* relacionats amb al·legories referides al poble jueu, atés que revelen, com veurem més avall, un dels destinataris específics del *Cartoixà*. Heu-ne ací tres exemples:

Taula 11. *Postilla de Lira en el Terç del Cartoixà: comentaris sobre el poble jueu*

<i>Verset</i>	<i>Vita Christi</i>	<i>Postilla</i>	<i>Terç</i>
Lc 15, 8	<i>Et everrit domum conscientiae; quia mox ut ejus divinitas per carnem claruit, omnis se nostra conscientia concussit.</i>	<i>Et everrit domum: Ista domus est synagoga, quae fuit eversa ut inveniretur natura humana.</i>	Regira la casa de la sinagoga, declarant la Ley al judaych poble per qui principalment venia. Cerca ab diligència en aquella casa, que specialment era sua, la dragma; ab tan gran amor e diligència la cerca que la vida sua dóna perquè la trobe.

<i>Verset</i>	<i>Vita Christi</i>	<i>Postilla</i>	<i>Terç</i>
Lc 15, 29	∅	<i>Ecce tot annis servio tibi, sub lege Moysi; et nunquam mandatum tuum praeterii, scilicet, mandatum de cultu unius Dei, licet enim de judaeis multi fuerunt idolatre, tamen semper remanserunt in fide et cultu unius Dei, et illi possunt dici populus judaicus sicut et frequenter pars nominatur nomine totius</i>	Diu lo Pare al primogènit fill que molt amava: «Fill meu, poble judaych, per special gràcia elet entre tots los altres; totes les coses mies, la Ley, Profetes, misteris e figures, totes són tues. Yo de la tua generació he pres carn humana. »Dius veritat que en res no m'has desplagut, que, ab tot que generalment fossen mals e pèsims, però tostemps fon la sancta sinagoga axí com és ara la sancta Sgleya en nombre de bons congregada».
Mt 21, 18	∅	<i>Mane autem revertens, [...] et per hoc ostendit sacerdotes illos esse maledictos a Deo, in quibus no erant opera veritatis, sed tanum exterior apparentia sanctitatis, sicut enim prophetae non solum verbis, sed aliquando factis prophetabant, sicut Isaias ivit discalceatus in signum quod populus sit duceretur captivus [...]; esuriit, [...] sed sicut maledictio arboris erat figurativa, sic ista esuries signabat desiderium Christi de salute populi.</i>	Acostumaven los profetes ab senyals exteriors e sensibles demostrar la veritat del que profetisaven, e axí Jeremies portava en lo coll les cadenes de fusta significant la destrucció de Jerusalem sdevenidora, e axí lo Senyor en la sua fam e acostar-se a la figura mostrava lo desig que tenia de salvar la sinagoga, per qui, y en qui, e de qui prencipalment vengut era.

Formalment, en els tres passatges que he proposat es detecten, com és habitual en tots els comentaris presos de l'exegega francès, les mateixes tècniques d'adaptació que usa Roís de Corella en la *Vita Christi*, ara aplicades a la *Postilla* de Lira. Des del punt de vista del contingut, el mestre en teologia altera el text lirà amb la finalitat de mostrar la preferència de Déu Pare i de Jesús per la salvació del poble jueu.

En sumes, la utilització preferent de la *Postilla* per a esmenar sentits de l'obra del monjo cartoixà i per a completar versets i comentaris que són absents de la *Vita Christi* no

confirmen sinó que l'exegesi del menoret francès fou considerada per Roís de Corella la principal font alternativa al text que versionava.

2.4.4.2.2. *Praelectiones i el cabal patristic i escolàstic del Terç del Cartoixà*

Al llarg del *Terç del Cartoixà*, el mestre en teologia agrega molts comentaris o exemples que matisen o esmenen la *Vita Christi*. La major part d'aquests comentaris són breus interpretacions que he pogut detectar sobretot en fonts patristiques o de teòlegs medievals, sense que hi haja, no obstant, una correspondència exacta, literal, entre la font primària i l'obra valenciana, tot i que la connexió entre l'una i l'altre no deixa dubte a l'estreta relació entre ambdós textos.

Aquests comentaris recorden una tècnica detectada ja en el *Psalteri* corellà (veg. p. 200), l'ús de la *praelectio*, en aquest cas usada en el *Terç*. Les *praelectiones* eren breus comentaris que els mestres universitaris empraven per explicar un determinat passatge durant les seues classes. Dos poden ser els orígens d'aquests comentaris en el *Terç*: un passiu, aquells que ell, com a alumne o col·lega, rebria durant la seua formació o en l'intercanvi de coneixements entre els teòlegs coetanis; i l'altre actiu, aquelles interpretacions que ell mateix cercaria entre els llibres que tenia a l'abast per impartir classe com a mestre en teologia.

Aquestes consideracions palesen una característica del *Cartoixà* que no ha sigut evidenciada fins ara: l'obra valenciana aplega els ensenyaments de mestre Corella, tant des del vessant docent com des del homilètic, consideració que em duu a estimar que ja durant l'etapa en què es documenta com a professor de teologia a Sala del Consell de la ciutat, entre els anys 1482-1484 (veg. p. 26), Corella treballava ja intensivament sobre la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia.

Com que no ens ha pervingut l'inventari de llibres de la biblioteca de Roís de Corella, no sabem amb certesa de quines obres disposava. Això no obstant, sí que coneixem que disposava d'un accés fluid a la que degué ser una de les biblioteques més importants de la ciutat de València, la del convent de Sant Francesc, de la qual tragué l'any 1483 còpia del *Primer del Crestià* que ell mateix féu imprimir (veg. p. 28); sembla que, en agraïment, el mateix mestre en teologia lloga, encara en vida, la seua pròpia biblioteca al convent (Soler, 2014a: 35, 304), on va morir.

Així doncs, l'accés de Corella a aquest ric cabal de llibres li va permetre la lectura de no poques obres dels sants pares o de la teologia medieval, de manera que degué anar anotant per a les seues lliçons o sermons aquells comentaris que jutjava més escaients, els quals, sistematitzats i ordenats d'acord amb la disposició de la *Vita Christi*, foren inclosos finalment en la redacció del *Cartoixà*.

Amb tot, la prudència obliga, sobretot en aquells passatges que semblen extrets de la patristica, i encara d'autors de l'Antiguitat, com Aristòtil, a no defensar en bastants casos la consulta directa d'aquestes fonts, sinó a considerar que Roís de Corella els degué conèixer per mitjà d'un de tants florilegis de citacions i sentències que s'usaven en els estudis escolàstics, com el *Manipulus florum*, de Tomàs d'Irlanda, el *Florilegium gallicum*, o la mateixa *Catena aurea* de sant Tomàs d'Aquino, en els quals els autors buscaven autoritats als comentaris que proposaven (Hauf, 1990: 389).

D'aquesta manera, es troben ressos de la patristica en el *Terç del Cartoixà*, els quals no apareixen, insistisc, en l'obra ludolfina, com sant Jeroni (*Commentarios in evangelium Matthaei*, p.344), sant Agustí d'Hipona (*Quaestionum in Heptateuchum*, p. 404; *Quaestionum evangeliorum*, p.723; *Enarrationes in psalmos*, p.776; *Confessiones*, p. 768)²⁷⁹ o sant Gregori Magne (*Moralium libri, sive expositio in librum Job*, p. 475; *Homiliae in evangelia*, p. 598).

Igualment, hi ha passatges que palesen la formació escolàstica de Roís de Corella, traslluïts en comentaris que tenen com a font primària, però no necessàriament coneguda de primera mà pel teòleg valencià, escriptors de l'alta o la baixa edat mitjana, com Zacaries de Besançon (*Concordia evangelistarum*, p. 402), Pere Comèstor (*Historia scholastica*, p. 406, 756), Pere de Poitiers (*Sententiae*, p. 406), Pere Llombard (*Libri quattuor sententiarum*, p. 443), Hug de Sant Víctor (*Summa sententiarum*, p. 691), Rupert de Deutz (*De trinitate et operibus eius*, pp. 657, 691, 1028), Honori d'Autun (*Commentario in psalmos*, p. 673; *Speculum Ecclesiae*, p. 1025), Raban Maur, Alcuí de York (*Commentaria in sancti Johannis Evangelium*, p. 1024) o sant Tomàs d'Aquino.

En algun altre cas escadusser, la incorporació d'un passatge al *Terç del Cartoixà* no es deu solament a l'aportació d'un solatge de coneixements apresos, sinó sembla suggerida per

²⁷⁹ Per a la influència de l'augustinisme en Roís de Corella, veg. § 2.4.4.3. La influència de Jaume Peres de València en el *Terç del Cartoixà*.

la consulta i la traducció directa, en aquesta ocasió, de sant Agustí d'Hipona (*Tractatus in Joannis evangelium*, p. 1009).

La tradició hagiogràfica també és consultada sovint per Roís de Corella a través d'un recull de vides de sants ja havia sigut usat en la seua obra religiosa, la *Legenda aurea*, de la qual extrau informació per amplificar certs episodis del *Terç* (pp. 557, 586, 619, 648, pàssim).

Un exemple paradigmàtic de la manera en què Corella processa i reelabora, en aquest cas, també des del vessant literari, la literatura teològica anterior, el suposen les al·legories eucarístiques del capítol 54 del *Terç* (pp. 1022-1033), en les quals, per mitjà d'interpretacions preses de l'exegesi patristica i escolàstica, i encara de la *Divina Comèdia* de Dante Alighieri, compara l'eucaristia amb una joia, una relíquia, el convit del rei Assuer (Est 1, 1-13), el pa viu que mengen els àngels, el sacrifici de Melquisedec (Gn 14, 17-20), el mannà, el pa d'Elies (1Re 19, 5-8), els panets de Sara (Gn 18, 1-16) o una bresca; també es compara Jesús amb un griu i la creu amb una post on es cou el pa eucarístic, en un dels passatges més encimbellats del *Terç del Cartoixà*.

Fet i fet, la inclusió d'aquests comentaris i al·legories continua evidenciant l'autoritat amb què Corella treballa en l'adaptació de la *Vita Christi*, actuant amb la mateixa llibertat amb què el monjo cartoixà va elaborar la seua obra, la qual cosa suposa, implícitament, que l'autor valencià es considerava, com a teòleg, a la mateixa altura que Ludolf de Saxònia, usant fins i tot el mateix fons exegètic del qual els dos autors són hereus.

2.4.4.2.3. *La historiografia i exemplum negatiu de l'Antiguitat clàssica*

Dues són les obres historiogràfiques que Roís de Corella incorpora al *Terç del Cartoixà*, *De bello judaico* i les *Antiquitates judaicae*, (pp. 733, 760), del mateix autor, Flavi Josep.²⁸⁰ Encara que ambdues obres pertanyen a les fonts amb què el monjo alemany va compondre la *Vita Christi*, els passatges que el mestre en teologia agrega a la seua obra s'introdueixen en *Terç* per una altra via: per mitjà dels comentaris presos de la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira, en què es referencien citacions d'aquestes dues obres sobre la història dels

²⁸⁰ Les dues obres es documenten en nombrosos inventaris de la València medieval, per exemple, a la mort de Hans Rix de Cura (1490) apareix que diposava d'exemplars de les dues obres: *Antiquitates judaicae* i *De bello judaico* (Serrano Morales, 1898: 492).

jueus. La tasca del cavaller teòleg, però, va més enllà de copiar la glossa lirana, i ell mateix acudeix a la font primària per a arrodonir les informacions que agrega a la seua obra, atés que hi ha informacions en el *Terç* que són preses directament de les *Antiquitates* i *De bello judaico*, i que no es troben en la *Vita Christi* ni en la *Postilla*. De bell nou, Corella s'endinsa en la història del

D'altra banda, una única concessió realitza el mestre en teologia cap a la temàtica profana al llarg del *Terç del Cartoixà*, el qual és usat com un *exemplum* negatiu (Martos, 2001a: 22) per a glossar un verset de la paràbola del fill pròdig: «Et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose» (Lc 15, 13):

Disipa la substància, que·ls viciosos e pèsims àbits lo seny e rahó alteren, que en bestial condició al miserable peccador transporten, axí com lo Boeci poèticament recita de aquella Circes, encantador[a], que ab les sues bevendes convertí en diverses bèsties los qui eren venguts ab Ulixes, però dins encara alguna lum de enteniment los romania, donchs axí luny lo pecador de la salut divina. Diu lo psalmista: «Luny dels peccadors stà la salut» (p. 405).

L'exemple és pres de la *Consolatio philosophiae* de Boeci (Llibre quart, Metre 3, 1-28, i també Llibre quart, Prosa 4, 1), obra que també és usada en la confecció de la *Vita Christi*, d'on Roís de Corella prendrà la resta d'exemples del *Cartoixà* (Furió, 2012: 356-357), llevat d'aquest. Aquesta és, per tant, la darrera llicència del lletraferit valencià cap a una temàtica, la profana, que li havia donat tanta fama en la seua joventut i maduresa.

2.4.4.3. La influència de Jaume Peres de València en el *Terç del Cartoixà*

Anteriorment he apuntat l'estreta relació entre Jaume Peres de València (c. 1408-1490) i Joan Roís de Corella (veg. pp. 24, 26, 29): tots dos foren professors de teologia a València, participaren d'alguna manera en la *Bíblia valenciana*, foren consultors de la Inquisició i van mantenir vincles de caràcter econòmic segurament per obres pietoses.

La relació, però, no va ser d'igual a igual: Jaume Peres, profés de l'ordre de Sant Agustí, no sols era mestre en teologia, sinó que també era un expert escriptorista i bon coneixedor de llengües bíbliques, entre elles l'hebreu. Aquests coneixements li permeteren compondre, entre altres, dues obres, una exegetica i l'altra apologètica, que tingueren una àmplia repercussió, no solament a les nostres terres, sinó també a tota Europa. En primer lloc,

un comentari als salms, *Expositiones in psalmos*, imprès a València l'any 1484 (Alborg, 1976: 797), sols sis anys abans que Corella imprimís el seu *Psalteri*. En segon lloc, el *Tractatus contra judaeos*, imprès també el mateix any i lloc, en què mira de rebatre les interpretacions dels rabins jueus contemporanis sobre l'Escriptura. A més d'autoritat teològica, també n'era eclesiàstica, atés que Jaume Peres fou bisbe auxiliar de València i honorari de Cristòpolis.

Roís de Corella es va deixar influir pels seus ensenyaments, els quals s'evidencien en el *Terç del Cartoixà* principalment en dos temes: la justificació de l'ànima i conversió del poble jueu.²⁸¹

2.4.4.3.1. La doctrina de la justificació en el *Terç del Cartoixà*

Enrique Benavent (2000) estudia en profunditat la doctrina de la justificació en les *Expositiones in psalmos* del bisbe Jaume Peres, la qual beu de l'escola augustiniana, pròpia de l'orde en què professa. Repassaré en el present subcapítol aquests postulats augustinians i els enllaçaré amb alguns passatges del *Terç del Cartoixà*, els quals *sempre* són incorporacions o reformulacions corellanes en la seua obra i, per tant, no apareixen en la *Vita Christi* del monjo cartoixà o s'expressen de manera diferent. En últim terme, molts d'aquests principis recorden els que defengué el també augustiní Martí Luter, i formaven part de l'ambient prereformista de l'Europa de la segona meitat del Quatre-cents, del qual, amb les incorporacions que realitza a la seua obra, Corella també participa.

En primer lloc, en analitzar l'antropologia teològica, l'augustinisme destaca la seua natura caiguda i la debilitat humana, hereves del pecat original, i el poder de la concupiscència sobre ella, la qual fa caure l'home en el pecat (Benavent, 2000: 141). El mestre en teologia incorpora al *Terç* certs passatges en què es descriu aquest influx sobre la natura humana, sovint referit exclusivament a un dels apetits sensuals desordenats, la luxúria, que entrebanca el compliment dels preceptes de Déu. Així, en un passatge, per bé que en l'obra ludolfina es parla de «libidinosis motibus meis, tanquam incircumcisis», no apareix el sentit onanista que Roís de Corella confereix al *Terç*: «Perdona'm, Senyor, o netedat mundíssima!, que yo,

²⁸¹ No hou Corella l'únic autor de la nostra literatura que es va deixar enlluernar per la doctrina de de Jaume Peres de València: sor Isabel de Villena, segons els darrers estudis de Hauf (2013: 235-244) també mostra glosses en què es deixa l'influx de l'augustiní.

indigne, prenent lo teu cors sacratíssim, t'és liurat en les mans pol·lutes de les mies incircuncises concupiscències» (p. 580). En els dos exemples següents, el cavaller teòleg agrega l'expressió «carnal alegria», absent de l'original llatí, que fa caure en el pecat: «Serà stiu e primavera als bons, passat lo yvern de tribulacions e angústies; hi yvern per als mals, passat l'estiu e primavera de les carnals alegries» (p. 864); «Deu encara pensar si del Senyor ell ha fet venda per alguna carnal e temporal alegria» (p. 964). En un sentit anàleg, reinterpreta la *Vita Christi* i afegeix «delectació carnal / corporal»: «E devem atendre que moltes condicions posà Moysés ab les quals devien menjar lo anyell de la Pasqua, [...] lo qual devem menjar circumcisos, avent de si tallat de les delectacions carnals tots los mals àbits» (p. 976*); «Passarà més lo crestià segons lo cors en tres maneres: la primera, de les sensuals rebel·lions a esser subjecte al que prudència mana; segonament, de les corporals delectacions a les penes de penitència; terçament, de carnal repòs e oci a visites de pobres e peregrinacions sanctes».

La culpa del pecat i la debilitat de l'home impedeixen que es pugui vanar davant de Déu dels seus mèrits o de la seua justícia, de manera que la justificació sols es pot assolir per mitjà de la fe en el misteri de la passió de Crist (Benavent, 2000: 143). Aquests plantejaments prenen cos en el *Terç*, incorporats o refets respecte de la *Vita Christi*: «Peccat he contra lo cel, lo qual per màcula he perdut e no puch per mèrits meus cobrar-lo» (p. 407); o «diu que porten aquest vedell e que-l maten, que la sua mort e passió li recorden, per mèrits de la qual ha pogut atényer tantes gràcies e remisió de totes les culpes» (p. 410).

Seguint els principis agustinians, el pecador ha de demanar constantment l'ajuda de la gràcia divina i recórrer a ella per tal de ser justificat de les culpes (Benavent, 2000: 144).²⁸² El mestre Corella incorpora remissions a la gràcia sempre que li és possible, de manera que en el *Terç* es documenten moltes d'aquestes indicacions sense que apareguen en l'obra del monjo alemany, com en els passatges següents, els quals insisteixen en la necessitat de la gràcia per redimir completament el pecat:

²⁸² En un sentit anàleg s'expressa López Quiles (2014: 419): «De la mateixa manera que percebem en l'agustinisme de Jaume Peres un influx de la doctrina tomista sobre la gràcia [...], també hem trobat en el tomista Corella una certa pressió agustinista sobre el retribucionisme, la qual li fa reclamar l'auxili de la gràcia de Déu i, per tant, qüestionar la bondat del criteri exercici-resposta».

No són en la gràcia de Déu fetes aquelles obres, e per ço diu sant Agostí: «No tenen aquella interior alegria que a la munde consciència porta la gràcia» (p. 902).

No crida lo Senyor als eterns premis sinó aquells qui per gràcia tenen mèrits; ni dóna la pau eterna de glòria sinó sobre la pau de la consciència per gràcia» (p. 927).

Venint en la nostra pensa lo Verb divinal, per gràcia pasará la nostra ànima de la comuna vida e serà renovada hi embellida en spiritual hi angèlich viure. E la ymatge de Déu, que peccant havia quasi desfeta, serà il·luminada, hi axí, lo cristià serà fet un novell home (p. 867).

En contraprestació, quan l'home és justificat, l'acció de la gràcia és efectiva en l'home, de manera que roman net per fora i per dins, gràcies a la fe en la passió del Senyor. Aquesta acció, insinuada en el darrer exemple anterior, s'expressa en Jaume Peres amb expressions que denoten aquest renovellament, com *novam creationem* o *recreare* (Benavent, 2000: 147) i en Corella es mostra en molts exemples que contenen els verbs *refer* i *recrear*:

En la contemplació de aquest admirable misteri se deu la cristiana pensa tota abisar, encendre hi cremar en flames de amor enceses, recordant e mirant que, present als accidents del pa que mira, stà aquell Déu hi home, Senyor e mestre, qui·ns ha fet per la sua bondat e refet morint en la creu per nosaltres (p. 1023).

Dispense, donchs, ab rahó natural, e la divina bondat ve-li a l'encontre ab la sua gràcia, que axí com en la generació natural de l'home, quant lo cors és organiat, que naturalment se organisa, la divina potència hi crea l'ànima, axí en la recreació moral, quant l'ome dispon e organisa tant com pot per natural rahó los seus actes, nostre Senyor los dóna la gràcia e·ls informa del que sobre la rahó deven creure (p. 403).

Veniu ha mi tots los qui treballau e portau càrregues, e yo recrear-vos-he ab la mia gràcia (p. 497).

Donau les almoynes e béns temporals als pobres, e donau l'ànima per contrició e penitència a nostre Senyor Déu, qui l'à creada hi ab la sua preciosa sanch recreada (p. 943).

Amb tot, el bisbe Peres i el mestre Corella no arriben a negar mai, ans al contrari, la necessitat de les bones obres per arribar a la glòria, però defenen fermament que solament amb les bones accions humanes, sense el concurs de la gràcia divina, és impossible atényer la vida eterna, per la naturalesa dèbil i caiguda de l'ésser humà. En aquest sentit, segons Benavent (2000: 150), Jaume Peres i amb ell Roís de Corella sostenen «un agustinismo que ha sido moderado benéficamente por una doctrina de la gracia de rasgos tomistas, en la que

se valoran los efectos santificadores de la *gratia gratum faciens* o *gratia sanctificans* en el justificado».²⁸³

Per posar en valor les bones obres, tots dos expressen que els únics mèrits que hom pot adquirir per guanyar la glòria només es poden aconseguir en aquest món, de cap manera en l'altre, i sempre que s'obren pels mèrits del misteri pasqual (Benavent, 2000: 152). Així trobem en el *Terç del Cartoixà* certes addicions o reformulacions que palesen aquesta doctrina:

Nomena's «diner de dia», que no-s pot guanyar sinó en la present vida, e no en la nit, après la mort, hon ja no y ha loch de meréxer (p. 489).

La terça paràbola és de dolor amarga, quant hou lo peccador: «Ja no poràs més avant administrar les coses mies», que après la mort no és temps ja de poder meréxer (p. 502).

Diu sanct Hierònim: «Lo darrer dia no poran les virtuts dels sants donar lum ni fer meréxer les obres de aquells qui en la present vida no mer[e]ixqueren (p. 904).

Per tant, per influència de l'augustinisme del bisbe Jaume Peres, Roís de Corella formula en el *Terç del Cartoixà* una doctrina de la justificació pròxima, però no igual, a la dels reformadors de l'Església i a la que certs augustinians defendran en Trento a favor d'un acostament cap a la Reforma.²⁸⁴ Tot i això, la formació tomista de tots dos autors, unida amb una clara voluntat tropològica de Roís de Corella, posa en valor el mèrit de les bones obres en la terra, això sí, per la Passió, de manera que allò que Benavent (2000: 152) aplica a Jaume Peres, s'aplica a Corella sense matisos: «El agustino valenciano tiene ante sí al pecador que camina hacia la justificación».

2.4.4.3.2. *El verus Israhel: jueus i conversos com a destinataris del Terç del Cartoixà*

L'interés de Jaume Peres de València pel coneixement de la Sagrada Escripura se centra principalment en trobar la *veritas hebraica* (Amran, 2006-8: 69), entesa com el descobriment per mitjà de l'estudi dels textos bíblics, com foren redactats en els orígens

²⁸³ Alborg (1976: 796), en el mateix sentit: «Jaime Pérez es un fiel representante de la escuela agustiniana, la cual, en el siglo xv, desarrolla conjuntamente el aristotelismo tomista y el estilo de su venerado maestro san Agustín».

²⁸⁴ La defensa de la doble justificació durant el concili fou duta a terme pel general de l'orde Sant Agustí, Girolamo Seripando, el qual cita com a autoritat Jaume Peres de València (Benavent, 2000: 140).

(hebreu, arameu i grec hel·lenístic), del vertader sentit de l'Antic Testament.²⁸⁵ Aquest treball escripturístic parteix de la premissa que, per mitjà de figures i al·legories, l'Antic en prefigura el Nou.²⁸⁶

El fonament d'aquesta interpretació es troba en l'evangeli,²⁸⁷ de manera que l'Església s'identifica com a hereva de les promeses fetes a Abraham (Alborg, 1976: 799), les quals en Crist arriben a la plenitud. Així, per tant, s'entén que tots els esdeveniments i revelacions de Déu al poble jueu en l'Antiga Aliança, amagats, per al bisbe Peres, sota «accidentalia et officialia, et secundum ritus et caeremonias» (Alborg, 1976: 800), pertanyen amb completa propietat a la història del poble cristià, el qual ha sabut desvelar, a la llum de la revelació i de la passió de Jesús, la comprensió veritable d'allò que s'amagava en imatges abans de la vinguda de Jesucrist; el poble cristià esdevé, doncs, el *verus Israel*, i l'Església, la *vera Jerusalem* (López Quiles, 2007: 120; Amran, 2006-8: 69-71). Jaume Peres (Alborg, 1976, 800, nota 29) ho exposa amb aquestes paraules:

Una et eadem est fides parum Veteris Testamenti et nostra: eo quod unitas fidei est ab unitate objecti crediti; item, sicut fuit semper una fides Christi, ita fuit et semper una Lex in utroque Testamento.

En Roís de Corella aquest contínuum entre l'Antic Testament i el Nou es mostra de dues maneres. D'una banda, el mestre en teologia agrega comentaris al *Terç del Cartoixà* en què reconeix la primogenitura en la fe compartida dels jueus, la qual va reconèixer el mateix Crist perquè fou el primer poble a qui va anunciar l'evangeli:

Acostumaven los profetes ab senyals exteriors e sensibles demostrar la veritat del que profetisaven, e axí Jeremies portava en lo coll les cadenes de fusta significant la destrucció de Jerusalem sdevenida, e axí lo Senyor en la sua fam e acostar-se a la figuera mostrava lo desig que tenia de salvar la sinagoga, per qui, y en qui, e de qui prencipalment vengut era (p. 707).

Regira la casa de la sinagoga, declarant la Ley al judaych poble per qui principalment venia (p. 398).

²⁸⁵ Veg. p. 208, en què Nicolau de Lira manifesta la mateixa intenció que el bisbe valencià en les seues obres.

²⁸⁶ Escriu el bisbe: «Nam totus tempus Veteris Legis fuit tempus significandi et figurandi et desiderandi, sed tempus Novas Legis fuit tempus adimplendi et verificandi et recipiendi promissiones» (Alborg, 1976: 800).

²⁸⁷ En l'Evangeli segons Mateu, Jesús diu: «No vos penseu que he vingut a anul·lar els llibres de la Llei o dels Profetes; no he vingut a anul·lar-los sinó a dur-los a la plenitud» (Mt 5, 17). Al llarg del evangelis s'interpreten alguns versets veterotestamentaris a la llum de la vida de Jesús (Mt 11,10; 21, 16. 42; Mc 14, 21; Lc 24, 49; Jn 15, 25, pàssim).

Respon lo Senyor: «Hi anau vosaltres a la mia vinya.» No solament los diu: «anau», mas diu: «hi anau», quasi dient: «Als juheus principalment són les promeses» (p. 491).

Mira la sollicitut que'l Senyor tenia de salvar les ànimes, per les quals prestament morir devia: de matí per a pryca ve al temple; té fam de la salvació del seu judaych poble (p. 706).

En special a tu, Judea, he volgut congrega a unitat de un Déu en fe, caritat y sperança, per preycacions dels profetes, per innumerables miracles, y a la fi per la mia presència (p. 806).

Posa exemple lo piadós Senyor de la gallina per mostrar la affecció que al judaych poble tenia (p. 806).

El poble jueu, com a primogènit, fou el primer en acceptar la Bona Nova, de manera que la constitució de l'Església cristiana s'assenta en ell, a la qual se sumaren després els gentils convertits per sant Pau:

Trobaren la somera ab son fill lo pollí, que la sinagoga mare és de la Esgleya, que [de] la ley de Sion és exida hy juheus foren los apòstols (p. 639).

Dix lo Senyor lo ymne e féu gràcies de aver acabades les leys de la sua sinagoga, e menjat lo anyell de la judayca Pasqua, e instituhit lo admirable sagrament de la euquaristia (p. 1072).

L'altra manera en què Corella mostra la pertinença a una fe comuna entre el poble de l'Antic i el Nou Testament és en l'èmfasi amb què el teòleg valencià reafirma aquesta unitat, expressada sovint amb una relació d'igual entre els antics jueus i els nous cristians, en passatges que recorden el que abans he reproduït del bisbe Jaume Peres en aquest mateix subcapítol:

Per mostrar que ell [Jesús] era aquell de qui Moysés en la Ley e los Profetes parlat havien, e que tota la Ley, cerimònies e sacrificis, a ell mostraven, a ell senyalaven, a ell figuraven. Enmig de Elies e de Moysés lo Senyor stava, que testificaven com no era trencador de la Ley, axí com falsament los inichs deyen; e figuraven que la evangèlica doctrina stà enmig de la Ley e dels Prophetes, hi que'l Senyor e la sua ley evangèlica té los testimonis de la veritat sua de la ley judayca, car fon Moysés lo qui donà ley, e Elies lo qui ab gran fervor e zel als reys e pobles la preycava (p. 343).

Dius veritat que en res no m'has desplagut, que, ab tot que generalment fossen mals e pèsims, però tostemp fon la sancta sinagoga axí com és ara la sancta Sgleya en nombre de bons congregada (p. 405).

Certament, atenent al context en què s'inserix el *Cartoixà*, els ensenyament de Roís de Corella i del bisbe Peres tenien una missió evangelitzadora implícita i explícita: d'una banda, mirar de convèncer els jueus del seu error i convertir-los al cristianisme; d'altra banda,

donar arguments als jueus convertits per mantenir-se en la nova religió i persuadir els seus antics germans de fe.²⁸⁸ Després de destacar el caràcter universal de l'obra corellana, destinada a cristians de qualsevol condició, López Quiles (2007: 130) especifica: «És per a aquells jueus conversos al cristianisme que Corella dirigeix els seus treballs; amb més precisió, per als qui, després d'acceptada la fe cristiana amb sinceritat, aspiren a viure-la des de la coherència».²⁸⁹ Corella no amaga en cap moment aquest destinatari, i incorpora en el *Terç* una al·legoria que no he pogut documentar en l'exegesi anterior al cavaller teòleg sobre els joves que reben Jesús amb palmes en la seua entrada a Jerusalem:²⁹⁰

O són los juheus convertits, qui-s despullaren de la Ley vella e dexaren-la en la carrera als qui après vendrien; no que la visten, mas que la calsiguen, e que per ella aprenguen lo camí de venir a la sancta Esgleya, Jerusalem, de tres murs circuhida e murada, en vera crehença de la Trenitat sancta (p. 656)

Aquesta al·legoria sobre els jueus conversos se situa, ni més ni menys, entre dues que relacionen els qui reben Jesús a Jerusalem amb els màrtirs i els confessors de l'Església, com a models excelsos de deixebles de Crist.²⁹¹ Igualment destacable és el símil que el mestre de teologia crea i estableix entre Jerusalem i l'Església, la *vera Jerusalem* que he comentat a l'inici d'aquest subcapítol, i l'al·legoria entre els tres murs que l'envoltaven i la Trinitat.

Per aquest motiu, Roís de Corella no entén de cap manera que un convers torne a la seua antiga religió i condemna sense embuts, en una glossa creada per ell, el criptojuheu:

Aprés la preycació de la ley evangèlica foren soterrades e mortals als qui les serven, car desoterren lo cors de la mare sinagoga, la qual sos fills, los apòstols, honradament portaren a la sepultura, servant algunes cerimònies judayques per honor de la ley judayca, no perquè fosen necessàries, mas per mostrar que no les dexaven per males, axí com la ydolatria; mas que ja eren passades, pus era vengut Jesús, Déu e Mesies, del qual elles totes eren figura. E per ço és nefandísim heretge lo qui de present les observa, car del tot judaÿsa e nega tota la ley evangèlica (p. 975).

²⁸⁸ Fou Ventura (1978: 111; 1993: 91-92, 130) el primer que va relacionar els conversos amb Joan Roís de Corella, sobretot per mitjà de les relacions socials del cavaller teòleg. Després n'ha aprofundit López Quiles (2007: 94-96).

²⁸⁹ La mateixa apreciació, referida al *Psalteri*, es troba en Martos (2013b: 84-86).

²⁹⁰ No apareix en la *Patrologia Latina* de Migne ni tampoc en cap text de sant Tomàs d'Aquino ni en la *Postilla litteralis* de Lira.

²⁹¹ Veg. la relació la concepció del martiri en Corella en relació amb la persecució dels conversos durant la dècada del huitanta i noranta del Quatre-cents en López Quiles, 2007: 193-196.

La unió de fe entre el poble jueu de l'Antic Testament i el cristià, però, no és entebanc per a condemnar sense pal·liatius els jueus que, després de la vinguda de Jesucrist, continuen en la seua religió, s'entén, també, els contemporanis a Corella. Quan Crist estableix una Nova Aliança i arriba la plenitud de les promeses, l'Antiga queda sense efecte (en l'anterior citació del *Terç*, «foren soterrades»). Per tant, segons la doctrina de l'augustiniana i del cavaller teòleg (López Quiles, 2007: 116), els jueus que mantenen la seua religió s'obstinen a romandre en una llei que ja ha sigut superada i amb les seues cerimònies falsegen, buides de sentit per la Passió i la presència de Jesucrist en l'eucaristia, el culte a Déu. La ceguesa i l'obstinació són les qualitats amb què Jaume Peres i Roís de Corella defineixen els jueus contemporanis, els qual no volen veure a la llum de l'evangeli (López Quiles, 2007: 114; Amran, 2006-8: 72):

Dix lo Senyor lo ymne e féu gràcies de aver acabades les leys de la sua sinagoga, e menjat lo anyell de la judayca Pasqua, e instituhit lo admirable sagrament de la euquaristia (p. 1072).

«Los ciudatans seus lo avorrien»; aquests són los juheus, qui per la major part contra'l Senyor tenen obstinada malícia. E trameteren-li embaxada, dient: «No volem que regnes en nosaltres», que après la sua ascensió, treballat han los juheus e treballen destrohir la santa fe cathòlica, en la qual lo Senyor regna, lo qual Regne durarà fins al darrer dia (p. 918).

En l'exemple següent, Corella reformula una citació de Beda el Venerable que ja apareix en la *Vita Christi*, però agrega de pròpia mà els dos darrers paràgrafs, en què es pot realitzar una lectura actualitzada, sobretot en el darrer, de l'ambient religiós jueu a la València de la fi del Quatre-cents:

Diu Beda: «Provehí la divina providència que, edificada la Sgleya evangèlica, fos derocat lo temple e les judayques cerimònies cessasen perquè manifestament los cristians vésem que pasada era la sinagoga y que més no tornaria; e que los juheus, a gran culpa sua, encorren les penes que sostenen en aquest món y en l'altre, puix que tan gran temps pasa que no poden servir les principals cerimònies ni oferir los sacrificis, los quals sinó en lo temple oferir no poden; senyaladament, sinó en Hierusalem poden celebrar la Pasqua, y en lo temps que la sua Ley sancta durava.»

Ab tot que multiplicades e grans destructions agen sofertes, e sien stats pecadors nefandísims y pèsims ydolatres, si a la divina misericòrdia un poch recorrien, tantost lo temple e les cerimònies de la Ley cobraven.

Y ara, que verdaders juheus se confesen, tot lo que poden serven y la ydolaria abominen; entre si molt se amen y ab pietat se ajuden. Sostenen general cativeri e tot lo contrari del que la Ley los promethia, si la servaven; e totes les penes encorren e sostenen que Déu los menaçava, si la trencaven.

Hon se mostra és pasada la judayca sinagoga, y la divina majestat quant abomina als qui la serven. (p. 810).

La condemna és encara més evident a la jerarquia jueva, la qual sostenia durant aquest període debats per rebatre els discursos apològètics cristians.²⁹² Roís de Corella canvia en el *Terç* certs passatges que en la *Vita Christi* condemnen el poble jueu en general i els restringeix específicament als «prínceps de la sinagoga», «sacerdots i bisbes» jueus:

Diu sanct Grisòstom: «Mira, Jerusalem! Mirau, prínceps de la sinagoga, lo vostre rey humil, mansuet, benigne, segut sobre una somera! No digau: “No tenim rey sinó Cèsar!” Lo teu rey ve a tu, si-l conexas; ve contra tu si no-l conexas» (p. 644).

Los qui venen e los qui compren en la venda del Senyor participen, que los sacerdots ensemps ab Judes peccaren (p. 963).

Per a Roís de Corella la conversió del poble jueu no era de cap manera una qüestió secundària: el missatge salvífic de Jesucrist calia que arribés a tota la societat, i més als jueus, que solament estaven a un pas del camí vertader. Si bé la *Vita Christi* no li proporciona un bagatge suficient per resoldre satisfactòriament aquesta seua inquietud, el teòleg valencià recorre als ensenyaments del bisbe Peres i també, cal no oblidar-ho, a un altre text exegetíc amb unes inquietuds molt semblants: la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira.

Complementàriament, el fet que aquesta qüestió aparega amb tanta vehemència en el *Terç del Cartoixà* és un signe evident que el problema de la conversió dels jueus i de la sinceritat en la dels conversos era un tema ben sensible en la societat a la qual va destinada l'obra del mestre Corella. Justament és a partir de la introducció de la Inquisició castellana a la Corona d'Aragó (Cruselles, 1992; 2014: 133-134) quan aquest assumpte s'exacerba, i açò serà en la mitjanja de la dècada del huitanta del segle XV, dada que ajuda de nou a situar cronològicament l'elaboració del *Cartoixà*.

²⁹² En la citació anterior de la *Postilla litteralis* (veg. p. 208), el frare franciscà exposa que una de les intencions de redactar la seua obra és rebatre els rabins que interpretaven la Sagrada Escriptura falsament: «Similiter intendo non solum dicta doctorum catholicorum, set etiam hebraicorum, maxime rabbi Salomonis, qui inter doctores hebraeos locus est rationabilius, declarationem sensus litteralis inducere». Peres de València (1484) també redacta el *Tractatus contra judaeos* amb el mateix objectiu: «Quod audientes judei, quidam moderni, ingenti fremitu et conatu inceperunt, in stare et conari probare totum oppositum per auctoritates Sacre Scriptura, quam obrem compulsus sum ab amicis meis compresbiteris judeorum ineptiis et frivolis argumentis brevi tractatu respondere» (f. 1r).

2.4.4.4. El cristocentrisme pràctic en el *Terç del Cartoixà*

Una de les característiques que presenten els manuals de meditació (veg. p. 57) com la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia és que són destinats a cristians de qualsevol estrat. La vida de Jesús es presenta, en primer terme, com un model a partir del qual el devot ha de copiar i adquirir estils de vida per a realitzar obres que li permeten viure d'acord amb els preceptes divins, conformar-se amb el mateix Jesús, i a la fi arribar a la vida eterna. Aquesta és bàsicament la definició del cristocentrisme pràctic (Hauf, 1990: 44; Pardo, 1994: 187).

En Roís de Corella, com hem vist, aquestes obres només són meritòries amb l'ajuda de la gràcia i per mitjà del misteri de la Passió, però en cap moment en menysté la importància per a guanyar la glòria. Fet i fet, allò que en l'obra profana es detecta com una tendència clarament moralitzadora i conseqüentment amb voluntat transformadora de l'individu i de la societat (veg. p. 17), en l'obra religiosa aquest vessant transcendeix envers la confiança que, a més, les obres virtuoses en aquest món són les úniques que hom pot adduir, amb el concurs de la gràcia, per adquirir-ne l'altre; el vertader guany, profit o utilitat d'una acció per al cavaller teòleg és tot allò que serveixa ací per arribar a la vida eterna.²⁹³

En aquest sentit, Roís de Corella incorpora al *Terç del Cartoixà* consells, reflectits en la vida de Crist, destinats específicament als dos grups socials a què pertanyia: la cavalleria i el clergat. Nogensmenys, la voluntat per arribar a tot el poble cristià s'expressa per mitjà de la influència d'un dels ordes mendicants més presents en la vida del mestre en teologia, el franciscà, del qual prendrà i mirarà d'ensenyar els principals carismes a tota la societat.

2.4.4.4.1. *Franciscanisme: misericòrdia i compromís pels necessitats*

Diversos són els esdeveniments que uneixen Corella amb l'orde franciscà a la ciutat de València. El primer, com hem vist, quan ampra de la biblioteca del convent el *Primer del Crestià*, del també menoret Francesc Eiximenis, per fer-ne l'edició (veg. pp. 28, 215). Al final de la seua vida, passà allí diverses estades, i de fet fou en aquest convent on va morir i va llegar-hi la seua pròpia biblioteca (veg. p. 29).

²⁹³ López Quiles (2012) explica amb lucidesa aquest camí soteriològic, individual però que repercuteix en la societat, i que arranca del món tangible per a aplegar a la intangibilitat celestial.

Més enllà que la tria d'aquest convent i, per tant, l'exclusió de qualsevol altre de la ciutat, siga per si ben significativa, on es veu més clarament la influència del franciscanisme en el *Terç del Cartoixà* és en la insistència en la pobresa i la humilitat com a virtuts evangèliques. I, complementàriament, el requeriment de subvenir el proïsme necessitat per mitjà d'obres de misericòrdia.²⁹⁴

El mateix Jesús és model d'aquesta pobresa, i Roís de Corella se'n fa ressò en el *Terç* adaptant de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia els tres primers passatges que presente a continuació, i afegint de pròpia mà les interpretacions del quart exemple:²⁹⁵

E proseguint la història evangèlica, devem molt considerar que·l Senyor, de qui és y era e serà lo cel e la terra, tan gran pobretat portava que no tenia d'on pagàs lo tribut a Cesar, ab tot que tingués una comuna bolsa, la qual lo seu tresorer o deposetari, Judes, administrava. Però lo just Senyor no volgué que de la pecúnia, que per almoyna a ell pobre e als dexebles pobres li donaven, ell la convertís en usos propis, que era paguà lo tribut a Cesar, del qual per justícia scusar se podia (p. 368).

Si començam a descriure del principi de la sua nativitat pobrelleta e circumsició dolorosa, fins al mont de Calvari, veurem una vida plena de fretura, de fam, de set, de misèria, de vituperis, oprobri e injúries, fins al terme de la mort e passió dolorosa (p. 950).

Diu sant Agostí: «De què est superbo, pols e cendra? Miserable home! Déu per tu s'és fet humil, mendicant e pobre. Si tenies vergonya de ymitar algun humil home, no ages vergonya de ymitar a Déu, fet humil als hòmens» (p. 1037).

No tarda lo rey e Senyor respondre: «En cert dich a vosaltres: quant a hu de aquests mínims qui yo, germans meus, stime, donàs almoyna hi acabàs les obres de misericòrdia, a mi la donàveu, e totes les obres de pietat en mi les prenia. Germans meus foren los pobres perquè obehien la voluntat de mon Pare, mínims, humils e benignes.»

Diu sanct Crisòstom: «O, gran mansuetut del Senyor hi humilitat profunde!, que no solament en la mortal vida, quant ab los humils pobres conversava, amichs, fills e germans los deya; mas en tanta

²⁹⁴ Pardo (1994: 177-182) descata altres aspectes del franciscanisme de Roís de Corella, com l'emotivitat i el sentiment marià. Del primer en parlaré en el capítol següent: § 2.4.5. *Contemplatio* i la tradició de les tècniques imaginatives. La mariologia i l'immaculatisme en el *Terç del Cartoixà*, ben present al llarg de l'obra, queda fora de l'abast d'aquest estudi per la complexitat i l'extensió de temes paral·lels.

²⁹⁵ Al llarg de la *Vita Christi* apareixen nombrosos passatges que parlen de la pobresa i la humilitat del Senyor, els quals són mantinguts sistemàticament pel mestre Corella en el *Terç del Cartoixà*. En aquest sentit, n'hi ha alguns en què l'autor valencià amplifica o retòrica aquestes virtuts, els quals aniré assenyalant en el lloc corresponent.

majestat e glòria germans los nomena, que bastava, e sublimada honor fóra, si bons servents los nomenara» (p. 929).

Els deixebles de Jesús, per tant, també han de seguir en la pobresa i la humilitat el seu mestre. D'aquesta manera, els apòstols, que en l'original llatí reben els qualificatius de «paucis nobilibus athleticis», Roís de Corella els transforma en simplement «pobrellets»:²⁹⁶

Ni volgueren atendre a les tues maravoloses obres, exceptats aquells pobrellets, los quals volguist elegir perquè-t seguisen, perquè ab los flachs, pobres, ignorants, ydiotes, venceses los alts, scients e superbos (p. 965).

El cavaller teòleg incorpora al *Terç* algunes exhortacions i consells per tal que els devots imiten Jesús en aqueixes virtuts, principalment en la voluntat de socórrer els necessitats, en els següents passatges en què, per bé que el sentit general s'insinua en l'original llatí, el mestre en teologia incorpora explícitament la referència als pobres, absent de l'obra ludolfina:

Lo terç consell és que los qui són en lo camp no tornen a pendre la roba, que los qui per vot de pobretat o sens vot han dexas los béns temporals per cultivar los camps de la sancta Sgleya, e despullats e nus Jesús seguexen (p. 822).

Axí diu lo Senyor per los seus pobres: «He tengut fam, no m'aveu donat què menge» (p. 932).

Segonament, ha mester adjutori, sens lo qual no pot bé viure: habitació e vestiment que de fret lo guarde, hi axí són dos obres de misericòrdia: vestir e acullir los pobres (p. 934).

Recordarà lo Senyor les sis obres de misericòrdia per amor sua fetes en los pobres (p. 928).

Donau les almoynes e béns temporals als pobres, e donau l'ànima per contrició e penitència a nostre Senyor Déu, qui l'à creada hi ab la sua preciosa sanch recreada (p. 943).

On més clarament, però, es veu el compromís de Corella amb els pobres és en la denúncia als poderosos, als quals culpa sovint de la situació en què deixen els seus vassalls o aquells als qui haurien de tenir cura. El primer exemple que reproduesc tot seguit, una extensa citació de sant Joan Crisòstom, pertany a la *Vita Christi* i Corella el tradueix quasi textualment; en aquest sentit, si, com hem vist, el lletraferit valencià omet una part important

²⁹⁶ L'adjectiu *pobrellet* és aplicat per Roís de Corella en el *Terç* habitualment en Jesús mateix o els seus deixebles.

de l'obra ludolfina, cal entendre que allò que ha agregat al *Terç del Cartoixà* és el que volia de romangués. Fet i fet, aquest primer exemple serveix de model dels altres dos, elaborats pel teòleg valencià, i que constitueixen dures invectives contra els rics:

Diu sanct Crisòstom: «Aquells qui les sglésies dels martres edifiquen, bones coses obren si en altres actes virtut practiquen: si dels seus béns los pobres se alegren, si de si fan justícia als prohimes e res de algú no tenen; si tals com aquests edifiquen, és manifest que a honor e glòria de Déu tals edificis endrecen. Però, si allí hon edifiquen, fan violència als pobres, e los treballs no·ls paguen, de béns de mal just obren, per la pompa mundana despenen, allí mateix los pobres als sants a qui edifiquen contra ells pregunen. No s'alegren los martres quant los edifiquen les sgleyes de aquelles pecúnies que·ls pobres ploren.

»Quina és aquesta justícia? Los morts visten, los vius despullen; de la sanch dels miserables ofiren a Déu sacrifici. Lo que a Déu tal oferta presenta, a Déu convida que sia ab ell en lo que ell furta, puix li fa part de la rapina y stima que·l Senyor en lo peccat consenta, puix li par que la pecúnia del seu peccat accepta. Vols edificar a Déu casa? Dóna a menjar als pobres, que viure puguen, y edificaràs a Déu cases vives. Los hòmens abiten en les cases, e Déu, en los sancts pobres. ¿Despulses e derroques les cases de Déu en los pobres y edifiques de pedres e terra les cases als martres, qui en Parahís tenen altres posades, que no·ls freturen les tues? Quina justícia és aquesta? Los sants dius que vols colre e la santedat condampnes? [...]

»Aquests qui per mundana pompa les sgleyes edifiquen, dins si dien: “Si fera almoynes als pobres, poch ho miren, e si molts de present ho miren, lo temps pasa que tota fama devora. Donchs, obrem edificis de pedres que duren y nostra fama no muyra morint nosaltres.” O, foll home lo qui axí pensa! Aprés la tua mort, aquesta fama què t'aprofita, que allí hon est te crucien, e allí hon no est te lohen?» (p. 803).

Ogen la pobra del Senyor hi ab vergonya la scolten los qui en aquesta mísera vall de làgremes grans e quasi perpetuals edeficis obrar volen, cuberts de sedes, brocats e tapeceries, e no pensen que·l Senyor del cel e de la terra no tenia hon pogués ni celebrar la Pasqua, ni loch hon lo seu cap recline (p. 969).

En aquest món les pecúnies resten [els rics]; tots nuus se partexen. Los diables per a la vall de Josafat les stogen, no per socórrer, mas per condempnar los senyors, qui en frau dels pobres les han posehides (p. 933).

Per tant, no són pocs els passatges en què Roís de Corella persevera a mostrar als lectors del *Terç* que en la imitació de la humilitat i la pobresa de Jesucrist és on està la perfecció de vida per guanyar el cel. Aquesta insistència és sens dubte hereva del carisma de l'orde al qual es documenta que va estar vinculat el cavaller teòleg i una mostra més del compromís

de Corella per un cristocentrisme que busca canviar situacions desfavorides en la seua societat per a fer-la més justa, davant de Déu i dels homes.

2.4.4.4.2. *La clerecia en el Terç del Cartoixà*

Una part important del clergat a l'Europa de la fi del segle XV no era cap exemple de vida per als seus propis fidels; València no n'era tampoc una excepció. Navarro (2014b: 40) diagnostica així la clerecia valenciana durant aquest període:²⁹⁷

Tres eren els mals principals, que venien d'antic i s'havien agreujat a causa del desconcert religiós i disciplinari produït pel cisma: la falta de formació, la decadència moral i l'acumulació de beneficis, que portaven a descuidar la cura d'ànimes.

La *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia se'n fa ressò en alguns passatges d'aquesta relaxació de conducta i Roís de Corella pren de l'obra del monjo saxó dures acusacions, les quals ressonarien amb la mateixa força en les orelles dels clergues valencians, no com si haguessen estat escrites feia més de cent anys, sinó com si fossen plenament actuals, com per exemple:²⁹⁸

Són figurats per Judes los inichs sacerdots, prelats e bisbes qui los juhins e beneficis venen, e si no en paraules, en obres dien: «Què-m voleu donar e jutjaré a la voluntat vostra, o donar-vos-he tal dignitat o benefici» (p. 961).

Axí de present molts prelats e bisbes, vivint splèndidament de l'ecclesiàstich patrimoni, calciguen les miserables ovelles, afligint-les ab extorsions iniques en les quals a Jesús aflegexen (p. 996).

Podem encara moralment expondre que·l prelat que dexa la menor sgleya per la major e de més opulent renda, quasi adúltera, que no la utilitat spiritual, mas la temporal, cerca (p. 444).

Los prelats e bisbes, les decretals e constitucions ecclesiàstiques magnifiquen, y en streta observància les manen, ab terribles censures les menacen, e los homeys, rapines, furts, adulteris, sens penitència absolen, ni algun crim per nefandísim stimen, si als béns temporals de la Sgleya no deroga (p. 799).

²⁹⁷ Wittlin (1992: 447-448) exemplifica aquest ambient eclesiàstic a mitjan del segle XV per mitjà d'un canonge de la Seu, el qual, a la mort, solament té uns poquets llibres i tot un reguitzell de béns per repartir.

²⁹⁸ Veg. en l'edició també pp. 749 i 786, en què es descriu en la *Vita Christi* i en el *Terç del Cartoixà* els pecats que són específicament dels prelats.

A més d'aquestes invectives que es troben en l'obra ludolfina, algunes no sempre agregades al *Terç del Cartoixà* (Furió, 2013: 697-698), Roís de Corella reformula certs passatges llatins amb la finalitat de dirigir-los específicament als prelats:

Per aquests mals podem moralment entendre set tribulacions que [deu] fogir la sancta Sgleya: discòrdia de les particulars sgleyes, impugnació dels heretges, los seculars contraris, los prelats de mal exemple, poquedat de hòmens de sciència, multiplicades scomunicacions e sensures, simulació e santedat ficta (p. 813).

Aquells qui aquestes coses per amor de mi dexen, per exalçar del meu nom la glòria, per preÿcar la mia doctrina e servir aquella, no per vanitat de mundana pompa, axí com los filosofos e ypòcrits; no per esperança de dignitats, beneficis e prelatures, axí com fan los ambiciosos, hauran en cent doblàries de virtuts e gràcies en la present vida, les quals més per esperiència se conexen que per doctrina (p. 482).

Com a adhesió encara més explícita a la condemna dels mals clergues, el mestre en teologia agrega de pròpia mà al·legories i consells per tal de denunciar els seus pecats i induir-los a esmena, com per exemple:

Serà en la Sgleya aquella nefandísima filla de avarícia, simonia, que sens vergonya se vendran los scelesiàstichs oficis, dignitats e beneficis (p. 818)

Studie, donchs, lo prelat o doctor, si vol aprofitar al prohisme, que dins si tinga lo que als altres preÿca. En altra manera, és semblant a l'alquimiste, que, essent ell pobre, de grans tresors parla (p. 782).

L'autor valencià, per tant, participa, com hem vist anteriorment (veg. p. 219), de l'ambient prereformista que recorria Europa i que començava a prendre embranzida a la fi del Quatre-cents, en aquest cas en forma de dures acusacions contra la clerecia. Encara que ell mateix fos clergue, concretament lector, almenys la documentació trobada fins ara permet afirmar que, coherent amb les seues denúncies contra l'orde eclesiàstic, no va posseir mai cap benifet ni cap renda (veg. p. 26), la qual cosa reafirma la hipòtesi d'una opció lliure i vocacional per predicar la Paraula i fer-la arribar als seus conciutadans.

2.4.4.4.3. *El miles Dei en el Terç del Cartoixà: identitat de la cavalleria en Roís de Corella*

L'al·legoria de Jesucrist com a Rei eternal és una de les més treballades en la *Vita Christi* del monjo alemany, la qual tingué un ampli ressò en la literatura espiritual posterior

(García de Castro, 2011: 540-541).²⁹⁹ Ludolf de Saxònia traça un símil entre l'Església i el món aristocràtic i militar, en què Crist Rei és el cap d'una milícia, la bandera del qual, la creu, qualsevol fidel ha d'enardir en la batalla quotidiana contra el pecat per arribar a la salvació, guiats i comandats també pels seus capitans, els apòstols. En Roís de Corella aquesta imatge va produir una profunda fascinació, de manera que l'agrega al *Terç del Cartoixà* en aquells passatges en què es troba en l'obra llatina:

E perquè moltes vegades ab paraules [Jesús] havia exortat los seus dexebles a menyspreu de la mort e al martiri, ara axí com a estrenu capità, pastor, doctor e Mestre, los amonesta per obra posant en efecte aquella veu (p. 560).

Mira aquells benaventurats pobrellets dexebles com lo acompanyen hy d'ell no-s luyen ab temerosa reverència. Ells són los barons, capitans, duchs e comptes (p. 671).

Se miraren congre[g]ats del Vell e Novell Testament los prínceps ab lo Déu de Abram, de Ysach e de Jacob; mirava Moysés, príncep e capità dels juheus, a Pere, príncep e capità dels cristians (p. 345).

Diu lo psalmista: «Si lo enemich meu a mi malahia, yo en cert ho comportaria. Però home qui ab mi de hun ànimo era [Judes], amich e hu dels meus capitans, qui ab mi en la mia taula menjava dolces viandes, aquest executa en mi tració magnífica, aquest me ha tirat una coç per derroquar-me, volent yo levar-lo de terra.» (p. 996).

Prova que l'al·legoria de Crist com a Rei dels segles va causar admiració en el mestre Corella és que no només la reproduceix en aquells llocs en què apareix en la *Vita Christi*, sinó que l'eixampla arreu del *Terç del Cartoixà*, reformulant en algun cas l'obra ludolfina.³⁰⁰

²⁹⁹ La imatge òbviament no és creada pel monjo saxó, sinó que s'inspira en la visió escatològica de la segona vinguda de Crist en els darrers temps (Ap 17, 14, 19, 16), desenvolupada extesament en els *beats*; aquesta al·legoria anagògica i escatològica també apareix en l'obra ludolfina i en la valenciana: «Diu sant Crisòstom: “Axí com lo rey entrant en la ciutat, venint de la victòria, entra primer lo exèrcit, qui, portant les banderes e reals insígnies, lo adveniment del rey denuncia, axí, devallant lo Senyor del cel, prechiran les virtuts angèliques, que portaran la creu com a triüfant bandera denunciant a totes les gents la sua prompta venguda”» (p. 855). És, però, gràcies a la *Vita Christi* que aquesta imatge amb un vessant més tropològic i espiritual es va popularitzar, arreplegada i difosa pels jesuïtes: «Ignatius draws on a similarly regal metaphor in “The Call of the King”. In this passage from the Exercises, we are told to imagine “a human king who has been chosen by God our Lord Himself” and who is “open and noble”. In both instances the reader’s imagination is appealed to, and kingly images from the late-medieval world are used to convey the human aspects of religious experience» (Shore, 1998: 10-11).

³⁰⁰ Francesc Eiximeno, en la *Quarantena de contemplació*, utilitza aquestes mateixes imatges militars com a al·legories, com detecta Hauf (1990: 273), associant-les amb els *Ejercicios* de sant Ignasi de Loiola. Caldria, per tant, esbrinar si la font de què pren la *Quarantena* aquestes al·legories és la *Vita Christi* del monjo alemany o bé eren figures comunes que circulaven en les escoles de teologia medievals.

Aquest home rich és Jesús, Déu e Senyor nostre: rich Déu, infinit home, per habundantícimes gràcies que més no-n podia rebre; Senyor universal de l' instant de la sua concepció, del cel e de la terra, de natura angèlica e humana e de totes les creatures; Rey de aquest món e monarca, succehint a son pare Adam, lo qual, ans que peccàs, tingué la universal monarchia, e algun altre succehir no li podia sinó ell, sol sens culpa (p. 500).

E axí, tenint lo fadrí enmig d'ells, los parlà: «Qui acullirà un fadrí semblant a-quest en lo meu nom», que vol dir: «qui pendrà un fadrí, qui és lo pobre, humil, mansuet, innocent, benigne»; «per amor mia», cristià insignit del meu nom e de les mies armes, «fent-li almoyna de les coses necessàries, a mi acull e accepta, qui en semblants pobres per la mia gràcia habita» (p. 373).

En la batalla contra els pecats, el penitent es pot identificar sense entrebancs com a víctima, màrtir de la fe, el qual sofreix els sotrats del diable, com assenyalen l'obra ludolfina i el *Terç del Cartoixà*:³⁰¹

E si vols respondre que ja no trobem infels dels quals pugues martiri pendre, tens enemichs: lo món, la carn e lo diable, ab los quals portes contínua batalla, car no solament escampar la sanch per Jesús se diu martiri, mas vençre lo diable, ab la capitania del qual los gentils contra los martres batallaven (p. 585).

Amb tot, on pren més significació l'al·legoria militar referida a la fe és en la seua incardinació social per mitjà de la proposta de cavalleria de Joan Roís de Corella per a la València tardomedieval. A partir de l'anàlisi de la *Sepultura de mossén Francí Aguilar*, Rubio Vela (2014a) reorienta la visió que altres autors (Badia, 1993c; Cingolani, 1998a) havien aportat sobre la idea del cavaller en el mestre en teologia. En aquest sentit, tan solament el cavaller pot rebre tal consideració si l'adornen les virtuts cristianes; Corella, per tant, condemna «a los *milites* que, pervirtiendo la esencia de la auténtica caballería, ponían en riesgo su vida y la de los demás en espectáculos frívolos como los pasos de armas o las batallas de ultranza» (Rubio Vela, 2014a: 456).

³⁰¹ És la mateixa consideració de martiri el que aplica Roís de Corella a la Magdalena en la seua *Història* (López Quiles, 2007: 193-196), a la qual «li fon mèrit de axí excel·lent martiri que la Esgleya sacra sobre les altres santes primer en lo cànon [...] la col·loca».

És aquesta visió del cavaller virtuós i cristià, la qual beu d'aigües lul·lianes (Rubio Vela, 2014a: 455), la que s'aplega en la següent al·legoria incorporada per l'autor valencià al *Terç*, absent de l'obra ludolfina:³⁰²

Un exemple de gran excel·lència sant Gregori posa, qui la vera intel·ligència de la paràbola declara: del cavaller que, havent comés alguna falta, après, reconexent la vergonya, animosament hi strènua e-n animosos actes continua hi smena lo que fallit havia, hi més singularment los actes de cavalleria excercita que si jamás no cometera alguna errada; axí los peccadors moltes vegades, més humils, més forts, més cautelosos, del peccat se peniden e més ferventment a nostre Senyor servexen (p. 395).

Aquesta interpretació sobre la cavalleria, implícitament, és compartida també pel monjo alemany, que en una imatge que arreplega també el *Terç del Cartoixà* compara el cavaller coratjós amb el prelat que ha guanyat una sola ànima:

Gloriosament entrava en lo goig de son Senyor lo prelat que, preycant a cent milia ànimes, no-n guanya sinó huna, puix per sa culpa no-s perden tant com si totes les guanyava, que no és menys strenu lo cavaller qui animosament milita encara que-l seu capità no vença (p. 912).

Com he comentat, les virtuts que han regir la vida del cavaller són les cristianes, les tres teologals (fe, esperança i caritat) i les quatre cardinals (prudència, fortalesa, justícia i temprança). Aquestes són les set virtuts que envolten la tomba del cavaller Francí Aguilar i les úniques reben en el *Cartoixà* un epítet, *heroic*, pròpiament cavalleresc:³⁰³

Hi en aquest capítol considera que per a pujar al grau de perfeta vida no y basten les obres de virtuts comunes, mas de virtuts heroyques e altes, perquè veges que la doctrina evangèlica són tots los graus de virtuts que sens la fe los miserables filosofés cercaren (p. 461).

³⁰² La referència a sant Gregori Magne que conté aquesta al·legoria és falsa, atés que no l'he poguda trobar en cap obra del sant papa. Aquest recurs a les citacions fictícies és habitual en el treball corellà sobre el *Cartoixà* (veg. § 2.4.4.1. Supressions d'interpretacions de la *Vita Christi*).

³⁰³ Veg. en l'edició la nota p. 461, 10-14, en què s'assenyalen més llocs en els altres llibres del *Cartoixà* en què les virtuts cristianes reben sistemàticament el qualificatiu de *heroiques*, i es comenta també la superació de la filosofia antiga per la llei evangèlica, a la qual es refereix Corella en l'exemple proposat. Quant a la concomitància entre les virtuts cristianes i les cavalleresques en la concepció de cavaller en Corella, Rubio Vela (2014a: 455) exposa: «No cabe contraponer virtudes *caballerescas* y virtudes *cristianas*: éstas, las siete virtudes, habían de adornar al caballero». Encara, com a resum de la perfecció de la doctrina cristiana, veg. aquesta glossa corellana: «E per ço dix lo Senyor: «Acabat és; hi atesa és tota perfectió en moral filosofia, de les virtuts he[r]oyques, e tots los manaments e misteris de la Ley vella, e tota la mia doctrina evangèlica ara perfetament se acaba» (p. 951).

Així com anteriorment tant el monjo cartoixà com el cavaller teòleg, en una interpretació al·legòrica, comparaven el martiri amb la batalla del dia a dia que sosté l'home per no caure en el pecat, també el cavaller, en una determinada circumstància, pot esdevenir màrtir: en cas tan solament que done la vida per defendre la religió cristiana. Aquest aspecte ja havia sigut assenyalat pels investigadors en estudiar la *Sepultura de mossén Francí Aguilar*,³⁰⁴ cavaller mort a la guerra de Granada l'any 1482, però reapareix amb força en el *Primer del Cartoixà*, en un comentari inclòs per Roís de Corella i que no apareix en la *Vita Christi* (p. 151b):

Hi lo cavaller qui mor en justa batalla per son rey, senyor y príncep, és martre si va a la batalla per verificar la santa religió cristiana, que li mana que a son rey y senyor serveixca, y per lo bé publich pose la vida (f. 116b).

També en el *Quart del Cartoixà* es troba un passatge en què el mestre en teologia reformula l'original llatí i inclou subtilment el terme *cavallers*, de manera que la lectura sobre els màrtirs que inclou la *Vita Christi*, per mitjà d'aquest afegiment corellà, també es pot estendre al sentit que el mestre en teologia aplica al cavaller mort per la religió cristiana:³⁰⁵

Ell, piados Senyor, no solament als seus martres sforç de fortitud los donava, mas encara mitigava les penes que sentien hi moltes vegades la dolor en delit convertia. [...] Ab tot que-l Senyor als seus cavallers martres comunicàs aquests beneficis, però piadosament podem creure que ell, font de pietat, aquestes pietats a la sua humanitat no comunicava (f. 6c).

El model de cavalleria que suggereix Roís de Corella, per tant, és certament un model contracultural, atés l'ambient polític i social en què es movien els cavallers de l'Europa tardomedieval i valencians en concret. Des del vessant teològic, és també una proposta profètica, en tant que aporta una clara oferta de salvació per als nobles contemporanis: conformar-se d'acord amb les virtuts teològiques i cardinals i, en cas de ser necessari, guerrear per la religió cristiana.

³⁰⁴ Veg. Badia, 1993a: 275; López Quiles, 2007: 187-190.

³⁰⁵ Ludolf de Saxònia escriu el passatge versionat per Corella així: «Quamvis enim multi Martyres multa et magna tormentorum passi sunt genera, nullus tamen in carne ex peccato corrupta, tam sensibilis esse potuit ad tormenta; quin etiam eum ipse Martyres suos in passionibus non solum roboraverit, verumetiam ipsum dolorem mitigaverit, aut certe in refrigerium et oblectamentum frequenter convertit. Et quamvis haec Martyribus suis Christus ex potentia divinitatis contulerit beneficia pie tamen credimus, et fiducialiter confiteraur, eum, non sibi, hoc est suae humanitati beneficium hoc praestitisse» (VC, 608b).

La insistència en la figura del cavaller màrtir també en el *Cartoixà*, ja detectada en la *Sepultura de mossén Francí Aguilar*, és un indicatiu més que per a situar la realització de l'obra valenciana en un període en què aquest fou un tema candent en la societat valenciana: la guerra de Granada (1482-1492).

2.4.5. CONTEMPLATIO I LA TRADICIÓ DE LES TÈCNIQUES IMAGINATIVES

La *contemplatio* pren l'essència del sentit al·legòric o místic de l'Escriptura. Més amunt (veg. p. 228), però, hem vist que la teologia en Roís de Corella és eminentment pràctica, dirigida sobretot a donar consells i preceptes per a la vida quotidiana a cristians de qualsevol condició, adaptant-se a l'exemple de vida de Jesús, amb la finalitat ja coneguda d'aconseguir la glòria celestial. En aquest sentit, el concurs de les bones obres, amb l'ajuda de la gràcia i la fe en la redempció per la passió de Crist, són les úniques que poden ajudar l'home a arribar a la vida eterna.

La contemplació, doncs, també se subjugarà a aquest esperit principalment pràctic. Així ho expressa el mateix Corella en el *Terç*:

Hi açò [la contemplació] és en lo temps que, sens fretura dels prohismes, sol per contemplar, de la vida activa en lo més alt pugen. Però lo qui verdaderament contempla, per zel hi amor de les ànimes, de la contemplació devalla, e molt més si l'offici o prelatura lo y obliga (p. 1003).

En aquest darrer exemple, Corella reformula un passatge de la *Vita Christi*, de tarannà molt més espiritual, en què s'exposa que, quan el contemplatiu té l'Espòs amb ell amb abundància, de vegades, per zel de Déu i de les ànimes, ha d'eixir fora. La distància entre el text valencià i el llatí és palesa: d'una banda, Corella entén la contemplació sempre que siga «sens fretura dels prohismes», i encara, per ressaltar el caràcter útil de la realització de les bones obres, «lo qui verdaderament contempla, per zel hi amor de les ànimes, de la contemplació devalla». La interpretació de la *Vita Christi* és, com cabria esperar, la d'un monjo cartoixà contemplatiu.

Així doncs, moltes de les interpretacions espirituals són reformulades pel mestre en teologia en un sentit pràctic. Per posar uns quants exemples més, en un passatge de la *Vita Christi* en què es comenta l'acció renovadora de Jesús en l'ànima, el *Terç* interpreta que l'ànima passa «de carnal repòs e oci a visites de pobres e peregrinacions sanctes» (p. 867),

mentre que l'original llatí exposa que passa de la molèstia de les passions a tolerar amb equanimitat penalitats i afliccions.

Igualment, Roís de Corella interpreta un passatge en què s'al·legoritza sobre el verset: «Feliços aquells servents que l'amo, quan arribe, trobe vetlant!» (Lc 12, 37), com «aquell vetla qui posa per obra lo que verdadera crehença li mostra» (p. 893), mentre que el monjo alemany entén que vetla aquell que té els ulls de la ment oberts a la verdadera llum.

Encara, entre d'altres, el cavaller teòleg exposa que Jesús s'endugué els deixebles a Getsemaní «per retraure'ls de les insolències e dissolucions que comunament en les festes se practiquen» (p. 1074), mentre que Ludolf de Saxònia, novament com bon monjo cartoixà, atribueix la motivació a la recerca de Jesús d'un lloc apartat de l'enrenou per posar la ment en els ensenyaments divins.

S'intueix també en *Terç* alguna denúncia encoberta a determinades actituds davant de la contemplació. En un passatge de la *Vita Christi*, al·legoritzant sobre el gest de l'apòstol Joan de recolzar-se sobre el pit de Jesús durant la Cena (Jn 21, 20), el monjo alemany aconsella a qui viu en virginitat que si no pot arribar a coses més altes, deixi Joan en el pit de Jesús, on s'embriaga amb el vi de l'alegria en el coneixement de la divinitat, i córrega als pits de la humanitat de Crist i esprema la llet amb què s'alimente. Roís de Corella pren parcialment aquestes imatges, les quals recorden la *lactatio Bernardi*, però transforma així aquesta al·legoria: «Si al vi de la sua divinitat ab Joan no podeu atényer, que us adormau hi embriagueu en contemplació excelsa, preneu de la let e mel de la sua humanitat dolça» (p. 1004). Així, Corella incorpora la referència expressa a la contemplació, absent de l'original llatí, la qual pot provocar, en un deliberat exercici d'ambigüitat entre el sentit metafòric i el literal, alguna becaina per la debilitat humana: «[no] us adormau hi embriagueu en contemplació excelsa».

La intensitat i l'extensió d'alguns passatges contemplatius del *Terç del Cartoixà*, com a conseqüència, es ressenteixen i són resumits respecte de l'original llatí, seguint la tendència general de l'obra, atés que Roís de Corella esmerça els seus afanys en meditacions que

incideixen en la realització d'obres meritòries.³⁰⁶ Aquesta tendència, pròpia, com hem vist, de la teologia de Roís de Corella i de la seua opció per un cristocentrisme marcadament pràctic, continua no obstant una línia ja encetada per la *Vita Christi*: la reducció de l'ús del llenguatge pietós i devocional, particular de la devoció franciscana, del qual un dels exponents més clars són les *Meditationes vitae Christi* (veg. p. 59). Així doncs, Hauf (1990: 46) reconeix: «És ben cert [...] que el *Cartoixà* insisteix en el mot *morum*, «costums», i que retalla els trossos més emmelats del pseudo-Bonaventura»; i en el mateix sentit argumenta Hundersmarck (1989: 162): «For the Carthusian preacher, much more than for the Franciscan, piety is to be translated into action».³⁰⁷

Això no obstant, paral·lelament a aquesta tendència reduccionista, hi ha determinades contemplacions que el mateix Corella eixampla respecte de l'original llatí. La intenció d'aquestes amplifícacions és incidir en els mateixos temes ja detectats en les meditacions: la pobresa i la humilitat de Jesús i el caràcter insondable del misteri de la Passió. Vegem-ho amb un sengles exemples que cada temàtica:³⁰⁸

³⁰⁶ Cal destacar, en aquest sentit, que no he detectat que Roís de Corella agregue cap contemplació més al *Terç del Cartoixà* d'aquelles que ja apareixen en l'original llatí, contràriament al que ocorre, com hem vist, en les meditacions, on el treball corellà és molt més profund i significatiu quant a la intencionalitat global de l'obra.

³⁰⁷ El següent exemple, el qual apareix en l'obra llatina i la catalana, és paradigmàtic de la unió entre contemplació i sentit tropològic, en què la primera aprofita per extraure una denúncia que permeta canviar costums detectats entre els religiosos: «Mira hi contempla convit de caritat e humilitat mansueta. Menja lo Senyor ab los pobrellets dexebls y ab lo traïdor Judes en una taula, en un plat mengem, hi de un càlzer tots beven. No u pratiquen axí los prelats en la present Sgleya» (p. 999). D'altra banda, veg. els escurçaments que Roís de Corella realitza de les contemplacions de les pp. 616, 987, 1013 i 1070.

³⁰⁸ Veg. altres passatges en què Corella també amplifica les contemplacions en les pp. 967, 1003, 1010 i 1041.

Taula 12. Amplificació de contemplacions en el Terç del Cartoixà

<i>Vita Christi</i>	<i>Terç del Cartoixà</i>
<p>Conspice nunc bene, et considera quomodo Dominus mundi incedebat. Quamvis enim justissimum foret eum honorari, honoris tamen tempore talibus dextrariis et phaleris usus est, et in hoc suo honore honorabilem pompam mundi non modicum vituperavit. Non fuerunt haec animalia ornata frenis et sellis deauratis, et phaleris sericatis, more stultitiae mundialis; sed quibusdam vilibus pannis et funiculis, cum tamen esset Rex regnum, et Dominus dominantium. In hoc ergo facto utile humilitatis exemplum Dominus suis reliquit; sed filii superbiae pro dolor! parum hoc attendunt.</p>	<p>Mira, devota ànima, considera e contempla com lo Senyor del món entra en la ciutat superba, en fama tan celebrada, cavalcant sobre dos animals dejectes, no ab frens daurats, guarnicions e paraments pomposos, mas ab hun miserable cabestre e pobra albarda. O!, sí considera la sancta religió crestiana aquest tan gran misteri, en lo qual singularment hy especial lo Rey dels reys e Senyor dels senyors la humilitat e menyspreu de aquest món exalça! O, quina liçó de humils rúbriques lig a la sua sposa, Església santa, segut en la real cadira, sient sobre l'albarda de la somera! Rey era de Judea, rey de tota la terra. Fill de Adam, sens culpa, ell sol lo regne del primer home heretava, Déu e home, rey de totes les humanes e angèliques gerarchies. Com a rey entra; les profecies acaba. Mira com tempra les superbes reals pompes en lo modo de la sua entrada! O, gran dolor que tot lo contrari-s practica! (p. 648).</p>
<p>Surge igitur, Salvatoris filia, tanquam una de filiabus Jerusalem, intuens regem Salomonem in honore, quem sibi mater synagoga in Ecclesiae nascentis ministerium reverenter exhibuit, ut insidentem aselli tergo universorum Dominum, velut cum ramis olivarum, atque palmarum pietatis operibus, virtutumque triumphis jugiter comiteris. Unde Anselmus: Insidentem asello coeli et terrae Dominum comiteris; tantaque fieri pro te obstupescens, puerorum laudibus tuas inseras, clamans et dicens: <i>Hosanna filio David! Benedictus qui venit in nomine Domini.</i></p>	<p>Vine, o ànima cristiana!, contempla e mira lo teu rey Salamó en la honor e corona que lo honren. La sua mare sinagoga jubila e canta ab aquells qui-l reben. E no tardes ni detingues los passos, sinó veuràs prest com li és madastra aquesta qui ara tant lo honra: lo coronarà de spines en loch dels florits rams que ara li presenta, e li posarà una pesada creu sobre los muscles. E axí com ara per a coronar-lo rey lo acompanya, cantant ymnes, lahors e gràcies, axí-l portarà a la mort exclamant altes veus que-l crucifiquen. Acosta't, donchs, ànima devota, hy acompanya'l e canta laors e gràcies, que no ve per pendre lo judaych regne, mas perquè done a tu lo celestial en la glòria (p. 659).</p>

Com s'observa, la manera amb què Roís de Corella amplifica i retòrica aquestes contemplacions de l'original llatí és per mitjà de tècniques que ja usava en la prosa profana (Martos, 2001a: 42-71), com l'exclamació («O, quina liçó», «O, gran dolor»), l'ús d'epítets («animals dejectes», «miserable cabestre e pobra albarda», «humils rúbriques», «superbes reals pompes», «florits rams», «pesada creu»), expressions paratàctiques («guarnicions e paraments», «mira [...] considera e contempla», «jubila e canta», «no tardes ni detingues», «ymnes, lahors e gràcies», «laors e gràcies») o lítotes amplificadores («no ab frens daurats, guarnicions e

paraments pomposos, mas ab hun miserable cabestre e pobra albarda»; «no ve per pendre lo judaych regne, mas perquè done a tu lo celestial en la glòria».³⁰⁹

En aquest sentit, per tant, les amplificacions imaginatives i l'estil colpidor i sentimental amb què la pietat franciscana i cistercenca amera les contemplacions amb una intenció devocional, ja eren un bagatge assimilat pel lletraferit valencià des de la seua joventut, de manera que activa aquestes tècniques, amb contenció, en aquells fragments de tarannà contemplatiu en què vol incidir en les dues temàtiques apuntades: la pobresa del Senyor i el valor de la seua passió.

Amb tot, cal atribuir certament a la influència d'aquestes tècniques imaginatives, usades a bastament en la nostra literatura medieval i religiosa, com en la *Vita Christi* d'Eximenis i la d'Isabel de Villena (Hauf, 1990: 183-184, 368), el fet que Roís de Corella use aquest llenguatge de to líric i emotiu sobretot en les contemplacions, el qual no sol aparèixer en les altres seccions de l'obra catalana.

Així mateix, sens dubte, és atribuïble a l'espiritualitat franciscana devocional l'ús d'altres tècniques imaginatives, com la situar-se mentalment enmig de l'escena evangèlica, visualitzar-la, seguint la màxima d'Elred de Rievall: «Sta nunc quasi in medio», explotada en les *Meditationes vitae Christi* (Baier, 2009: 339), i que també ressona en el *Terç del Cartoixà* en dues ocasions: «Mira, o devot crestià!, totes aquestes coses, que singulars són e magnifiques, hi s'acosta la tua pensa a mirar-les com si present hi fosses» (p. 341); «Mira, com si present ho mirases, la benignitat del Senyor benigne» (p. 1003).

2.4.6. *ORATIO*: LES TRADUCCIONS LITERALS DE LA *VITA CHRISTI* EN EL *TERÇ*

La *oratio*, tant en la *Vita Christi* com en el *Terç del Cartoixà*, té una doble finalitat: d'una banda, actua com a breu resum de les meditacions, de manera que condensa en poques línies quines de les interpretacions són més importants i quines secundàries, tasca ben meritòria si hom té en compte l'extensió dels capítols. D'altra banda, aquest resum s'articula

³⁰⁹ Certs recursos retòrics que usa Roís de Corella en les amplificacions apareixen en la *Vita Christi*, com alguna exclamació o lítote, però el treball corellà intensifica l'ús d'aquests i d'altres tècniques per crear en el lector un efecte determinat, en aquest cas devocional.

com una pregària a Déu perquè assistesca el fidel en les seues debilitats a fi que l'allibere del pecat i l'ajude a arribar a la vida eterna.

Justament, pel lirisme que presenten en l'obra ludolfina aquestes oracions conclusives i el caràcter compendiós, Roís de Corella les respecta sistemàticament en el *Terç del Cartoixà* i les tradueix tan literalment com el seu geni literari li permet, amb algunes lleus concessions que no alteren el sentit general. L'excepció confirma la regla, de manera tan solament hi ha un cas, l'oració del capítol quaranta, que el mestre en teologia decideix prescindir de l'original llatí, farcit d'al·legories còsmiques sobre el pecat, i compondre ell mateix l'oració en base a un motiu ja conegut: la remissió dels pecats per mitjà de la passió de Crist.

2.4.7. L'ESTIL HOMILÈTIC EN EL *TERÇ DEL CARTOIXÀ*

Diversos estudis apunten la relació entre la literatura devocional i el gènere homilètic. Ludolf de Saxònia, com Joan Roís de Corella, dedicaren temps i recursos als sermons; del primer, n'ha pervingut algun còdex de reculls d'homilies pronunciades als monjos de l'abadia de Magúncia, d'on era prior (Baier, 1976: 1132; veg. p. 50); dels sermons corellans, si foren aplegats d'alguna manera, no n'ha arribat constància documental (Martos, 2008: 107-108).

Així, Hundersmarck (1989: 147) exposa sobre la *Vita Christi*; «An examination of their homiletic style and images of the suffering Christ illustrate how these narratives serve as vehicles for preaching». Igualment, Albert Hauf (2004: 258) exposa: «La predicació oral, si es conserva, és necessàriament per escrit, [...] de manera que en el fons pot considerar-se com un tipus peculiar de literatura fàcilment assimilada pels tractats devocionals».³¹⁰

³¹⁰ No solament es troben semblances estilístiques entre les obres devocionals i els sermons, sinó també estructurals. Fet i fet, Conway (1976: 25) proposa de dividir els capítols de la *Vita Christi* d'acord amb l'ordenació d'un sermó: «Each chapter is a discourse or homily on the particular subject or event it deals with, and Ludolph follows a fairly set pattern in the statement of his themes and their development: a) citation of the Gospel text, where the text is read word for word within an amplified explication [...]; b) explanation of the historical, legal, geographic or other background of the text [...]; c) development of the theme of the text particularly along moral or mystical lines, and doing one or more of the following things: i) analysing the role of each figure involved in the episode, ii) analysing (sometimes etymologically) the symbolism of places, events, people and objects associated with the episode, iii) drawing liturgical analogies from words or actions in the episode, [...] amplifications, analogies, references to contemporary practice or digressions that Ludolph finds necessary; d) application of the text to the spiritual condition of the reader; e) a collect, as peroration, in which the virtues taught by the Scriptural text are made the object of the prayer».

En el cas del *Terç del Cartoixà*, no són pocs els recursos retòrics que es poden vincular amb aquest estil homilètic, principalment relacionats amb rimes i cadències, i heretats de les *artes praedicandi* en les quals degué formar-se el mestre en teologia, per bé que també en les *artes dictaminis* s'assajaven estructures rimades (Martínez Romero, 2013: 12). Igual com en altres ocasions, l'obra ludolfina presenta la majoria d'aquests mateixos recursos, però el mestre en teologia se'ls apropia i els escampa arreu.

Com he comentat suara, el recurs més repetit i evident és aquell que té a veure amb el *cursus* i estructures rimades,³¹¹ com els passatges en què, a l'estil d'una *divisio* seimonària, enuncia les *distinctiones* per mitjà de la rima de l'adjectiu posposat:

Hi era mort de quatre morts l'ome: de natura, de culpa, de infern hi de la privació de la visió divina. La primera destrohí per la resurrecció gloriosa, la segona per escampament de la sua sanch preciosa, la terça per la expoliatió dels inferns poderosa, la quarta per la visió de la sua essència meravellosa (p. 554).

No cru, sens foch de amor encesa; no bollit, sens devoció saborosa; rostit, ab fervor devota; cuydadament, ab aviditat e fam desijosa (p. 976).

En altres ocasions, la rima uneix dues clàusules contigües, associades per una relació de causalitat o condicionalitat, de manera que hom pot identificar sense cap problema la voluntat de l'autor per fer confluïr el text resultant en una estructura aforística o paremiològica. En algunes ocasions, aquest recurs es detecta també en la *Vita Christi*, com per exemple:³¹²

Taula 13. Estructures aforístiques en el *Terç del Cartoixà*

<i>Vita Christi</i>	<i>Terç del Cartoixà</i>
Non te jactes si bene servisti, quia facere debuisti.	Si bé has servit, no·t glories, que has pagat lo deute que devies (p. 358).
Simulata aequitas, duplex est iniquitas.	Santedat simulada és malícia doblada (p. 726).
Qui enim proximum in necessitate deserit, nec ei succurrit, amicus ejus non est, nec eum diligit	Aquell qui en la necessitat a l'amich desempara, ni li és amich ni gens lo ama (p. 534).
Sequere ergo nunc et tu cum discipulis, et associa Dominum tuum ad ignominiam passionis, ut tandem pervenire merearis ad gloriam resurrectionis	Segueixcam, donchs, lo Senyor ab los seus dexebles a la sua passió ignomin[i]osa perquè mereixcam atényer a la resurrecció gloriosa (p. 579).

³¹¹ Per a una anàlisi d'aquests recursos en la literatura medieval, especialment aplicats al cas de sant Vicent Ferrer, veg. l'excel·lent article de Martínez Romero (2013).

³¹² Corella no sempre versiona les rimes de l'original llatí, com per exemple: «Non enim quaerit spiritualem fructum, sed temporale lucrum» (p. 444); «propter tribulationum instantiam, ne dimittatis fidei constantiam» (p. 1043); «qualiter dando eis confidentiam circa pressuras, quas eis praedixit esse venturas» (p. 1055).

Hi ha, però, molts més casos en què és el mateix Corella qui crea la rima per a aconseguir el mateix efecte aforístic:

Cerca tu la sua clemència e dexa a ell la sua potència (p. 437).

Dexa aquests delits miserables e sentiràs los celestials inefables (p. 460).

Tot rich o és inich o hereu de inich (p. 507)

No desconfie, donchs, algú de la divina clemència, que major és la sua misericòrdia que la nostra misèria (p. 438).

Voler esser més excel·lent e sobre los altres és desig vituperable, hi sostenir hi esser subjecte als altres és humilitat e mansuetut lloable (p. 587).

No està nostre bé en pujar en alta cadira, mas en humilitat e virtuosa vida (p. 590).

Acceptar presents e pendre és la libertat vendre (p. 678).

Cercar la honor e glòria divina és intenció loable; cercar la pròpia és vici detestable (p. 783).

Diu Beda: «No increpa lo Senyor ni veda que cascú en son loch sega» (p. 787).

Aquells qui les sglésies dels martres edificuen, bones coses obren si en altres actes virtut practiquen (p. 803).

Lo qui-s deu guardar de supèrbia, se deu guardar de pròpia lahor e complacència (p. 989).

Preneu aquest senyal: que yo us ame quant fareu lo que yo us mane (p. 1053).

Si no-l volem servir com a servents per temor, lo vullam amar com amichs per verdadera amor (p. 1054).

D'altra banda, cal no perdre de vista que el procés de lectura en l'edat mitjana s'efectuava també per mitjà de l'oralització de textos, i que, endemés, aquesta oralització degué ser ben comuna en els manuals devocionals, usats sovint com a vehicles de catequesi comunitària.³¹³ El lletraferit valencià, conscient d'aquest factor, no s'està d'embellir la seua

³¹³ Jordi Ventura (1993: 122-123) documenta la lectura en beu alta de la Bíblia en els cenacles dels cripto jueus com a mitjà de formació en la seua fe.

prosa en el *Terç del Cartoixà* amb certs recursos eufònics, usats també sovint en els sermons, en tant que textos eminentment orals.

Aquesta tendència a l'harmonia dels sons per produir un efecte estètic, però, també formava part pròpiament del bagatge de Roís de Corella abans de la realització del *Cartoixà*. Nicolau d'Olwer (1927: 87), encara que des d'un vessant negatiu, és conscient de la recerca del lletraferit valencià per una prosa lírica, tant ell com els seus seguidors: «Aquest límit el traspassa l'estil complicadíssim i rebuscat de Corella i d'Alegre; i Miquel Peres ja no encerta a comprendre les nobles lleis de la cadència prosaica, i, per donar fictícia harmonia als seus períodes, acut al baix expedient de les ritmitzacions».³¹⁴ Actualment, Martos (2015a: 221) insisteix que, per al nostre autor, «la recerca meticulosa d'una prosa sonora és paral·lela a la cura formal del vers», i que la «difusió dels límits entre vers rimat i lliure evidencia que li interessa la bellesa fònica del mot independentment de la seva funció» (Martos, 2015a: 216).

No és estrany, per tant, que en una obra de maduresa com el *Cartoixà*, es troben recursos estilístics relacionats amb el treball en el pla fònic. El més sovintejat, novament, és la ritmització de determinats passatges, en què es troben també estructures paral·leles. Els casos següents prenen com a model la *Vita Christi*, que també presenta aquestes estructures:

E no advertia que en carn mortal vivia, e sens gustar la mort pensava pasar a la immortal vida (p. 347)

Als superbos res[is]teix e contrasta, e als humils dóna la sua gràcia (p. 450).

Aquest és lo major pecat dels prelats e bisbes, que-ls pobres vexen y als richs dexe(n) (p. 755).

Però sens mentir ni falsament prometre dix falsia, car fon lo contrari del que prometia (p. 1038).

Significant la victòria que prestament lo Senyor esperava, que morint la mort mataria, y en la creu, del diable, que la mort li procurava, trihumfaria (p. 650).

Igual com en l'exemple anterior, Roís de Corella estén les ritmitzacions a la resta de la seua adaptació, de manera que se'n documenten molts més exemples:

Servent celerat! Yo t'he dexat tot lo deute perquè m'has pregat (p. 425).

Per dignitat, o prelatura, o per temporals béns de natura o de fortuna (p. 566).

³¹⁴ També Riquer (1964: 245), sobre la prosa de Peres, evidencia una «clara tendència a escandir les frases com si fossin versos decasíl·labs».

Exercitem la nostra ànima en virtuoses obres per les quals al que desija atényer puga; e axí desijant, dels mals desigs de aquest món se lunya (p. 607).

Lavors solament unctà los peus, mesclant-hy làgrimes; ara lo cap, mesclant-hi gràcies (p. 622).

Huy de present mirem molt més a la mundana glòria dels edificis que no als divinals oficis (p. 809)

Primerament diu que·ls loms strengues hi après que les caneles encengues (p. 891).

«E més pequen –diu sanct Agostí– liurant aquell qui en lo cel regna als peccadors indignes, que Judes qui·l liurà als juheus malignes» (p. 995).

Lavors begué lo pexgador Joan de aquesta font de la infinida sapiència, lavors se embriagà en lo celler de la visió de la divina essència, lavors la gran àguila pres la medul·la del cedre, lavors pres del divinal gozofilati los tresors ab què enrequí la sancta Sgleya (p. 1004).

Joan vol dir «en qui és gràcia»; és la gràcia en ell hi ell és en la gràcia. Per coxí té la gràcia; sobre la gràcia recolsa, sobre la gràcia dorm e reposa (p. 1004).

Ocell griu, Déu hi home, peregrinant al niu (p. 1025).

Un altre recurs molt usat per Roís de Corella a la recerca d'una prosa lírica i que sonés agradablement és la *derivatio*, la utilització en segments pròxims de dues o més paraules derivades d'un mateix lexema: «al Misericorde, dient-li la misèria, lo moven a misericòrdia» (p. 534); «significant la victòria que prestament lo Senyor esperava, que morint la mort mataria» (p. 650); «acostaren-se al Senyor no per apendre, mas per a rependre e per veure si en alguna errònea paraula pogueren pendre» (p. 720); «no cerquau veritat apendre, mas a mi voleu pendre» (p. 757); «al mateix p[r]epòsit los preposà lo Senyor altra paràbola» (p. 730); «provehí la divina providència que·ls gentils en la heretat del regne de la santa Sgleya succehisen» (p. 735); «mostrar als juheus com justament la divina justícia los reprovava» (p. 741); «los convidats lo convit menysprearen» (p. 741); «portant ensemps ab la infidelitat maravella de la sua maravellosa resposta» (p. 760), etc.

Encara en el pla fònic, per últim, són sovintejadades les al·literacions en el *Terç del Cartoixà*: «podem concordantment concloure que Moysés» (p. 345); «no és imposible alguna cosa al qui té fervent fe e ferma» (p. 357); «ans que per ella scampàs tota la mia sanch, suhí suor sanguínea» (p. 393); «los martres morint són coronats de roses, los qui vencen vivint són

coronats de liris» (p. 585); «los pecats [...] picant maten e no pequen que no maten» (p. 696); «en los florits prats de les intemerades entràmenes» (p. 1028).

Per tant, en el *Terç del Cartoixà* certament es troben abundants recursos característics de l'estil homilètic, alguns dels quals, no obstant, formen part de les tècniques pròpies de Joan Roís de Corella, usats en altres textos anterior a la recerca d'una prosa eufònica. La praxi com a sermonador del nostre lletraferit no faria més que assentar aquests recursos i agombolar-los a la prèdica, del qual detecte recialles en l'obra que edite.

2.4.8. APROXIMACIÓ LINGÜÍSTICA AL *TERÇ DEL CARTOIXÀ*

Com hem apuntat més amunt, el caixista demostra una descurança extrema cap a l'original corellà que reproduceix (veg. § 2.3.3. Concomitàncies entre els errors de l'*editio princeps* del *Quart* i els del caixista del *Terç*). Aquesta constatació té una implicació des del punt de vista de l'estudi lingüístic: el fet que l'edició no haja passat per cap procés de correcció pressuposa l'aparició de formes populars del valencià de Roís de Corella. Ara bé, el model resultant final, descomptant les errades de composició, ofereix un paradigma lingüístic culte, acostat als hàbits compositius dels impressors de la València tardomedieval, aspecte que cal relacionar necessàriament amb l'original del qual parteix la impressió i a un cert hàbit compositiu del caixista, malgrat tot.

Així, es troben en l'obra catalana pronúncies vives en el llenguatge de la València de finals del Quatre-cents. Quant al vocalisme tònic, apareixen flexions en *-a-* en el radical dels verbs *nàixer* i *traure*: *nàxer* (2 casos), *nax*, *naxen* (3 casos), *trau*, *trauràs*, *traure* (4 casos).³¹⁵

Com que, com hem comentat, l'edició no ha passat per mans de cap corrector, emergeixen pronúncies populars pròpies de la variant valenciana en el *Terç*, com ha detectat Casanova en els seus treballs (1999 i 2014). Quant al vocalisme àton, trobem per exemple el tancament de *e* en *i* en contacte amb consonants palatals, fricatives o labiodentals: *benificis*, *diffinit*, *dilliber*, *dilliures*, *Ezichies*, *fillonia*, *incorrigible*, *indifficient*, *ligiràs*, *riviure* «reviure», *sirvents*, *Orígenes*, *sient*, *vinint*, o davant del grup nasal + oclusiva: *entinguésem*, *intinció*, *incarnat*. Contràriament, ens trobem amb obertures de *e* en *a* en les síl·labes *en-*, *es-* a inici de mot: *antendre*, *antenen*, *ascampar*, *escarnit*, o també, per metafonia, en posició pretònica, de

³¹⁵ El lector pot recórrer al suport informatitzat per trobar aquestes formes en l'edició.

u en *o* davant *i*: *Agostí, fogia, instróhir, joconditat, redóhir, rohines*, etc. I algun cas dissipat de tancament, documentat d'antic, com *subines*.

També en el sistema vocàlic àton solen aparéixer casos de dissimilacions habituals en el valencià d'aquest període: *crestianes, defícil, desípat, eucarestia, matremoni, prencipalment, prohebir, privilegi, relegió, Trenitat, sepoltura*, etc. Igualment, l'incunable mostra preferència per les pronúncies vocàliques valencianes: *faena, fenoll, mitat, montanya*.

Com sol ser costum en les obres d'aquest període, la consonant lateral palatal en posició inicial de paraula es representa habitualment amb una sola *ela*. Així i tot, trobem excepcions que apunten cap a una nova tendència com *llaç, lladres, llàgrimes, llabor, llànties, llit, llum, llunàtic*, etc. Així mateix, en posició final o interior de paraula, trobem alguns casos escadussers en què el caixista, per error, atés que cap cas correspon a un criteri etimològic, representa aquest mateix fonema amb una sola *ela*. La majoria de casos els constitueixen els pronoms personals *ell* i *aquell* grafats *el* i *aque*, en les formes en plural i singular. Però també trobem altres mots, bé siga en posició final: *fil* «fill», *anyel* «anyell», *camel* «camell», bé a l'interior de paraula: *pobrelets, despulats, colien* «collien», *brolassen, maravelats, oreles*, etc.

Així mateix, la representació de la consonant africada palatal es fa sempre per mitjà del dígraf *ch*: *bochins, chica, chiquets, clocha, entorches, scorchar, porches, punchen*, etc.

Novament, en la falta de correcció de l'edició hem de trobar certes pronúncies populars, com per exemple l'epèntesi en certs grups d'oclusiva + lateral: *coronista*, o metàtesi com: *porogativa, porroguen, interpetra, enterpetraven, opobris, crirdar, terrestes*. També com a pronúncia popular es cataloga la reducció del grup *ct* en els mots següents: *frutifica, praticar, filatèries* (i també l'ultracorrecció *delicte* «adelite»).

Les caigudes de les consonants finals en els grups nasal + oclusiva també són corrents en l'edició, principalment en aquelles formes que presenten plural o gerundi: *ardens, dién* «dient», *donan, enrraman* «enramant», *falsamen, fon* «font», *miran* «mirant», *mon* «mont», *mostran, presén, recordan, remetén* «remetent», *semblans, smens, ventan* «ventant». Dóna compte de la vivacitat d'aquesta caiguda la munió d'ultracorreccions que recollim en l'edició: *camints, cants* «cans, gossos», *publicants* «publicans», *cents* «cens, impost», *monts* «mons», *mundants* «mundans», *tents* «tens».

Igualment, cau la ròtica final de certs mots, sobretot infinitius, fenomen documentat a bastament en la València tardomedieval: *alegrà* «alegrar» (dins de la forma perifràstica de futur: *alegrà-se-ha*), *atenye*, *encorre*, *guarí* «guarir», *paguà* «pagar», *recorre*, *sofferí*, «soferir», *regonexe* «reconéixer», *leugé* «lleuger», *peccadó*, etc.

En consonància amb el fenomen anterior, apleguem abundants mostres de la reducció del grups *-rs* en *-s* en els plurals dels mots oxítons acabats en *-r*: *amargós*, *confessós*, *darrés*, *devés* «devers», *dispensadós*, *dinés*, *dolçós* «dolçors», *dolós* «dolors», *envés* «envers», *errós*, *exteriós*, *intercessós*, *lauradós*, *lavòs* «llavors», *logatés*, *majós*, *menós*, *mercadés*, *prehicadós*, *primés* «primers», *robadós*, *terrós* «terror», *verdadés*, *vergés*, *volentés*, etc. Com en casos anteriors, la ultracorrecció en mots com *piadors*, *còssors*, aplegats en el *Terç*, indica que aquesta reducció era vivaç en la parla oral coetània a Corella.

Un altre fet que denota una pronúncia popular és la sonorització de l'oclusiva velar en les formes: *regonéixer*, *regonexut*, *Grisòstom*, *domèstiga* «domèstica», *segrèt* «secret», etc.

Des del punt de vista de l'habitud gràfica, sol ser habitual en manuscrits i impressions antics que s'assenyale la síl·laba tònica que conforma un hiat amb una *hac*. Aquest és també el costum que apareix predominantment en el *Terç*. Això no obstant, hi ha casos en la nostra edició en què aquesta epèntesi és representada per una *i* grega, com per exemple: *hoyir*, *fayia*, *trayició*, *trayís*, etc.

Morfològicament, el *Terç* presenta les formes pròpies i esperables del valencià de finals del Quatre-cents. En concret, manifesta la pèrdua sistemàtica de la consonant fricativa alveolar sonora derivada del sufix llatí *-ITIA*, atés que no he trobat cap exemple de manteniment: *baxea*, *bellea*, *enbriaguea*, *fortalesa*, *granea*, *grascea* «grassesa», *larguea*, *legea*, *perea*, *pobrea*, *vellea*, etc.

Quant l'expressió del gènere, l'adjectiu numeral *dos* documenta un únic cas de flexió femenina, per molts que se'n troben en què no hi ha forma de femení: *dos vegades*, *dos taules*, *dos vides*, *dos amors*, *dos coses*, *dos maneres*, *dos ceguedats*, *dos processons*, etc..

Igualment, hi ha adjectius que no presenten forma femenina. És el cas de *verd*, ja des de la llengua antiga, i de *fort*: *la sua vert color*, *fulles verts*, *canya vert*, *era ciutat fort*, etc. I també de l'adjectiu *benigne*: *benigne correctió fraterna*, *la sua voluntat no solament és recta mas benigne*, etc.

Contràriament, l'edició palesa alternança de formes masculines i femenines en un adjectiu, *alegrelalegra*, que etimològicament pertany a la tercera declinació llatina: *ab alegra paciència, en alegra joventut*.

La terminació del sufix *-ista* és reanaltitzada en algunes ocasions com a morfema solament de femení, de manera que per al masculí l'edició documenta casos de *-iste*: *alquimiste, artiste, evangeliste* (17 casos, per 17 més de *evangelista*), *psalmiste* (4 casos per 35 de *psalmista*).

Pel que fa a les formes de superlatiu, l'habitual és l'ús del morfema *-íssim*, per bé que documentem un únic cas de manteniment de l'antic *-isme*: *nefandismes*.

Respecte de la flexió verbal, l'edició palesa les formes valencianes, com la terminació *-e* en la primera persona del present d'indicatiu: *abandone, abaxe, abraçe, acabe*, etc.

Els verbs incoatius presenten majoritàriament palatalització en la desinència: *amollexca, avorrexca, beneexca, complexca, succehexquen, fruhexquen, provehexquen* (77 casos de palatalització contra 16 de manteniment de l'alveolar). Quant a la desinència d'incoatiu, l'edició presenta una clara preferència per l'ús de les formes amb *-esc-* en detriment de *-isc-*, que apareix de manera anecdòtica solament en tres ocasions, la qual cosa podria imputar-se també a la incúria del caixista: *presidixen, poseïx, introduïx*. Així mateix, és palesa l'extensió en la present edició de la desinència d'incoatiu a altres verbs de la tercera conjugació que no ho són, en les persones primera i segona del plural del present de subjuntiu: *avorrexcam, merexcam, mereixcam, mereixcau, partexcam, poseheixcam, regoneixcam, segueixcam, servexcam, servexcau*. Contràriament, apareix algun verb sense aquesta desinència: *digeren* «digereixen», *firen* «fereixen», *presuma* «presumisca», *visten*.

Encara, paral·lelament a les formes perifràstiques de futur i condicional, habitualment amb un pronom feble entre l'auxiliar haver i l'infinitiu, com per exemple: *alegrar-se-ha, alegrar-vos-híeu, scusar-se-han, convertir-se-han, matar-l'an, hoir-l'à, liurar-l'é*, trobem la pervivència dels antics futurs forts: *sentrà, sentrem, consentria, parrà* «parirà», etc.

Amb tot, l'aspecte lingüístic més important el constitueix el lèxic.³¹⁶ Els cultismes es documenten a bastament al llarg del *Terç*, els quals, encara que representen un tret definitori

³¹⁶ Són imprescindibles, en aquest sentit, els articles de Casanova (1999 i 2014), als quals em referiré al llarg del present treball.

de la prosa artitzada, també en aquesta ocasió són deutors de l'original llatí que Corella té davant dels ulls. Aproximadament un 75% de cultismes que apareixen en el *Cartoixà* es documenten just en el mateix passatge de la *Vita Christi*, com hom podrà comprovar en l'edició que presente.

Tot i la profusió d'exemples, la utilització d'aquests cultismes no és pesant ni excessiva. En aquells casos en què l'ús de forma culta podria provocar la incomprensió del text, Roís de Corella sol acompanyar el cultisme amb un sinònim, construint estructures paratàctiques, i salva d'aquesta manera el sentit del passatge.

Els cultismes abracen totes les categories lèxiques.³¹⁷ Endemés, quant als adjectius, el model culte no sols afecta als mots, sinó sovint a la forma. Així, es manté la *-e-* etimològica dels femenins (el masculí no es documenta): *aèrea, àurea, corpòrea, errònea, lapídea, sanguínea, virgínea*.³¹⁸ Apleguem també un grup d'adjectius cultes, deverbals la majoria, formats a partir del sufix *-ble*: *desiderable, incommutable, inexcusables, passible, placible, vituperable*. Un altre grup de cultismes s'ajusta als adjectius conformatos pel sufix *-ós*: *cobdiciós, ignominiós, infructuós, espaciós, speciós* «bell». Altres cultismes adjectivals apareixen tan solament en superlatiu: *jocundíssim, mitíssim, nequíssim, piíssim, turpíssim*. Encara, s'arreplega un grup de cultismes que presenten *-o* com a morfema de masculí: *lúcido, profundo, protervo, pèrfido, superbo*.

Altres adjectius cultes són: *agrest, celerat, col·lateral, condigne, conjunt, fraudulent, fulgit, il·ligerat, impunit, congru, incongru, inconsuet, indeficient, indòmit, indurat, insòlit, intemerat, lasciu, laïcal, longinqua, mel·líflu, odorífer, percucient, polut, pestífer, precipu, proficient, proximal, roborat, superna, venust, etc.*

Amb el substantius el llistat de cultismes es diversifica i n'apareix de diversos camps semàntics. Evidentment, el més important és el teologicomoral: *abrenunciació, ara* «altar», *celsitud, èxtasi, epicuro, invitatori, fimbria, flagicis, hostiari, maceració* «mortificació», *màcula, pressura* «destret», *sindèresi*, i juntament amb aquest, sentiments o conductes que se'n

³¹⁷ Actualitzem les formes que apareixen a l'edició segons els usos actuals de la normativa, tret d'aquells casos en què es jutja el manteniment de certes grafies considerades cultes. Així mateix, no s'aplega tampoc el manteniment de flexions ni mocions de gènere o nombre, excepte que la forma aparega privativament sota un accident determinat i aquest fet siga vinculant des del punt de vista morfosintàctic. En cas que la forma presente a

³¹⁸ Són excepció les formes *asinària* (del llatí bíblic ASINARIA, en Mt 18, 6 i Mc 9, 41) i la patrimonial *judiciària*.

relacionen: *accídia, arrogància, amicícia, inamicícia, induració, obduració, certinitat, cobdícia, elació, fidúcia, inòpia, iracúndia, feditat, fidúcia, letícia, levitat, nequícia, ostentació, protèrvia, pudicícia, tepiditat*. El camp mèdic també té una certa presència en el *Terç*: *apostema, hidropesia, infladura, medul·la, esquirència, vena*.

Altres substantius que trobem són: *cena, cognació, concomitància, conjectures, coruscació, divícia, espelunca, estirpe, gentilitat, infançonía «refugi», infortuni, innovació, ficció, margarita «perla», obte «òbit», policia, pronitat «propensió», president, puerícia, querella, sofisticació «adulteració», tàlem, toro, triümf, vendició, vestigis*. També, igual com en els adjectius, variants gràfiques que remetent a la forma llatina: *asili, comerci, pórpora*.

Pel que fa als verbs, apareixen cultismes del tipus: *abominar, anichilar, colorar «dissimular», detraure, dilacerar, depauperar, deturpar, exturpar, estimular, importar «produir», quietar, redarguhir «impugnar», reiterar, repetir «reintegrar», verificar*.

Des del vessant lexicogràfic, tenen una importància cabdal certs cultismes que són documentats per primera vegada en el *Terç del Cartoixà*. Trobem 29 casos:³¹⁹ *alienament, centèsima, egestat, estorat, fluxibilitat «volubilitat, inconstància», imbecilitat «flaquesa, debilitat», insignit, llenir «assuavir», mediador, mirífic, mitísim, nichilitat, partícula, perfidia, pèrfido, prevenient, prenunciar, proficient, redolent «fragant, olorós», sacrosant, santimònia, simfonia, suavitzar, tonitru «tronador», traslluent «translúcid», usitat, usual «habitual», vivacitat*.

Juntament amb els cultismes, en l'edició es troben valencianismes que remetent a la variant de l'autor, com per exemple: *alqueria, agranar, anyell «anell», bambolla, càlcer, corfa* (però també *escorça*), *cresola «gresol», crifó, diamà «diamant», gemecar, gepa, gitar, llonja, matafalua, plegar «arribar», rael «arrel», ros «rosada», tabac «cistella», vesprada*.

Els castellanismes que s'apleguen en el *Terç* són els corrents a la València del Quatrecent, ja documentats tots en obres anteriors: *ànimo, bàrbaro, bolsa, clocha, culto, divino, fondo, estrado, manto, modo, rento, sayo, tumulto*.

³¹⁹ Són formes que presenten primera documentació, o bé no han sigut recollides, en el *DCVB*, el *DECat*, el *Vocabulari de la llengua catalana*, de Lluís Faraudo de Saint Germain, o el *CICA*. Tampoc no les recullen Casanova (1999: 95-96; 2014: 350), el qual aporta nogensmenys un importantíssim nombre de primeres documentacions dels diversos llibres del *Cartoixà*, ni Germà Colón (1999).

2.5. CONCLUSIONS

L'edició i l'estudi del *Terç* han aportat no poques dades significatives sobre el *Cartoixà* en conjunt i sobre l'autor. Algunes d'aquestes dades eren ja definides per l'obra que versiona, la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, presentada ací com un nou model catequètic i devocional, nascut de l'espiritualitat de la segona meitat del segle XIV, el manual de meditació, en què, per mitjà de la combinació de les quatre seccions de què es conforma (*lectio, meditatio, contemplatio* i *oratio*), ofereix als fidels de qualsevol condició un camí segur, ortodox, pel qual transitar en les seues inquietuds temporals i celestials per guanyar la vida eterna. Per extensió, com que el *Cartoixà*, hereu parcialment de l'obra ludolfina, comparteix els trets d'aquests manuals, pot rebre igualment aquest qualificatiu.

L'obra del monjo cartoixà se singularitza de la resta de manuals de meditació, com les *Meditationes vitae Christi*, l'altre paradigma d'aquest tipus de literatura catequètica, per dues característiques: d'una banda, la ingent quantitat d'interpretacions, preses dels sants pares o dels teòlegs medievals, que aporta per a la reflexió del fidel, la qual cosa la constitueix com una autèntica *summa evangelica*; de l'altra, un esperit eminentment pràctic, pel qual els sentits espirituals o anagògics acaben majoritàriament en consells tropològics que pretenen incidir en el dia a dia del lector devot.

La difusió de l'obra ludolfina a terres valencianes fou molt primerenca. La primera influència es recull en el *Tractatus de vita spirituali* de sant Vicent Ferrer, redactat entre els segles XIV-XV, el qual s'inspira en certs capítols en la *Vita Christi*. Amb tot, el primer assentament documental de l'obra és l'any 1422, íntimament relacionat amb a la cartoixa de Portaceli. Així doncs, tant per la relació de sant Vicent Ferrer amb el seu germà, Bonifaci, prior d'aquesta cartoixa, com pel fet que en aquest monestir tenim la primera constància escrita de l'existència de l'obra a València, cal prendre en consideració que l'orde de sant Bru fou la via d'introducció prioritària de la *Vita Christi* a les nostres terres.

Posteriorment, pel mateix caràcter dels manuals de meditació, destinat a cristians de qualsevol estatus, apareixerà de manera continuada al llarg del segle XV en partides notariales que la documentaran en mans de clergues i llecs, principalment menestrals. L'obra va circular manuscrita fins l'any 1482, quan es té constància a València d'una de les primeres impressions

de l'obra del monjo cartoixà, la de Nuremberg de 1478. Per tant, quan Roís de Corella tria la *Vita Christi* per tal d'adaptar-la, el text era ben conegut dins de la societat valenciana.

El mestre en teologia degué començar a treballar en la seua obra a l'inici de la dècada del 1480, encara que amb molta probabilitat la coneixia abans, atés que l'obra ludolfina aporta un deversall d'interpretacions teològiques i també tècniques homilètiques que serien profitoses a Roís de Corella en la seua tasca sermonadora. Diverses dades apunten cap a la data que propose com a començament de l'obra: així, un glossa pròpia del lletraferit valencià i que no apareix en l'original llatí emmarca el *Cartoixà* durant el regnat de Ferran II d'Aragó, el qual s'inicià el 1479. D'altra banda, com veurem tot seguit amb profunditat, diversos indicis apunten també cap a la mateixa datació:

- a) El *Cartoixà* tracta i insisteix explícitament en dues temàtiques, la conversió del poble jueu i la figura del cavaller màrtir, plenament vigents durant aquesta dècada, en què encara no s'havien expulsat els jueus i la guerra de Granada començava a ser preocupació als carrers valencians.
- b) La tasca realitzada per Roís de Corella sobre el *Cartoixà* pressuposa un treball plenament didàctic, per la brevetat i la voluntat de condensar la *Vita Christi* i sobretot pel conglomerat de matisos meditatis que el mestre en teologia aporta a l'obra en qualitat de mestre en teologia. Així, tan solament entre els anys 1482-1484, i no abans, es documenta l'activitat de Corella com a professor.
- c) Atenent a la intensa reformulació que presenta el *Cartoixà* respecte de l'obra ludolfina, és fàcticament impossible que es compongués com el coneixem actualment en un curt període de temps. El *Cartoixà* és fruit de lectures i relectures que degué comportar un treball d'anys en procés constant sobre l'obra.
- d) Cal descartar, la idea d'un Corella retirat i assossegat al convent de Sant Francesc, expressada reiteradament en diversos estudis actuals,³²⁰ dedicat durant els seus últims anys de vida de manera exclusiva a traduir o adaptar les seues darreres obres, el *Psalteri* i el *Cartoixà*. Com és conegut, el mestre en teologia va sermonar fins l'any mateix del seu decés, i aquestes dues obres seues, lluny de murs conventuals, s'incardinen expressament en la societat a la qual anaven destinades.

³²⁰ Per citar alguns exemples, Soler, 2014a: 243-244; Vidal, 2014: 426.

D'altra banda, quant al suport material, m'incline a considerar que el cavaller teòleg va versionar el *Cartoixà* sobre una còpia manuscrita de la *Vita Christi*. Com he apuntat, la introducció dels incunables en les nostres terres és tardana, cap al 1482. Així mateix, el mestre en teologia incorpora a la seua obra remissions als llibres als quals pertanyen certs versets bíblics, les quals són absents de l'obra ludolfina, però que amb molta probabilitat degueren formar part de les citacions marginals que acompanyaven al cos del text llatí en alguns manuscrits. Com que cap dels incunables de la *Vita Christi* disposa d'aquestes citacions al marge, cal concloure necessàriament Roís de Corella tenia davant dels ulls un manuscrit, propi o tal volta manllevat de la biblioteca del convent de Sant Francesc, d'on va agafar la còpia per a fer imprimir el *Primer del Crestià* d'Eiximenis i a la qual va llegar els seus propis llibres.

El caràcter unitari del *Cartoixà* descarta absolutament la hipòtesi que Roís de Corella comencés a treballar sobre la *Vita Christi* per la part final de l'obra, la primera que va arribar, però, a impremta. D'una banda, des del punt de vista semàntic, l'autor valencià usa al·legories en diversos llibres, les quals es necessiten les unes a les altres per capir-ne plenament el sentit; des del vessant referencial, hi ha capítols de llibres que tenen remissions als capítols d'altres llibres, els quals, en cert casos, encara no havien sigut impresos; des del punt de vista estructural, Corella, en el procés de reordenació de l'original llatí que realitza en l'obra catalana, trasllada passatges llatins que haurien de situar-se en un volum del *Cartoixà* i els adapta en un altre volum contigu, aspecte, unit amb els altres, que implica que el mestre en teologia no va treballar l'obra valenciana com quatre volums més o menys aïllats, sinó com una obra unitària i compacta que, per raons de conveniències editorials, es va publicar fragmentada en quatre volums.

De tots és conegut que la decisió d'imprimir, abans que la resta, la part darrera, el *Quart del Cartoixà*, es va deure a motius comercials i devocionals, atés que era el volum que més interès degué despertar a la València del moment per ser el que tracta el misteri pasqual de la passió i resurrecció de Jesucrist. Després del *Quart*, imprès pel taller de Hagenbach-Hutz a la ciutat de València el 1495, el següent volum del *Cartoixà* que va arribar a estampa fou el *Terç*.

Igual com en el *Quart*, pot ser criteris de caràcter devocional expliquen la tria d'aquest volum per a imprimir-se en segon lloc: en el *Terç* es narra i es glossa l'episodi de la institució de l'eucaristia, per mitjà del qual s'actualitza quotidianament el misteri de la mort i de la resurrecció de Crist. El fet que aquest llibre comence pel capítol de la transfiguració i no s'inicie, com cabria esperar, pel capítol amb què comença la segona part de la *Vita Christi* (que correspon al penúltim del *Segon del Cartoixà*) crea una asincronia entre les dues obres que només pot correspondre a la voluntat concreta de l'autor per aquest passatge en què Crist manifesta a ulls dels deixebles la seua natura divina.

Fins al present estudi, els repertoris bibliogràfics han oscil·lat en atribuir la impressió del *Terç* al taller de Hagenbach-Hutz, a expenses de l'editor Jaume de Vila, o al de Llop de Roca, patrocinat pel doctor en dret Miquel Albert, ja que el *Terç* no du cap indicació sobre la seua impressió. En aquesta tesi aporte diverses dades que menen a atribuir d'una manera objectiva l'estampa d'aquest volum al taller dels socis alemanys, realitzada a València entre febrer i març de 1495. La tipografia usada pel *Quart* és la mateixa que la del *Terç*, la qual estava l'any 1495 en mans de Hagenbach-Hutz i no va ser fins posteriorment que va arribar a Llop de Roca, segons demostra l'anàlisi que he efectuat dels incunables editats per aquests impressors, corroborada per la història de la impremta a València. Altres qüestions de caràcter compositiu també identifiquen com a productes d'una mateixa impremta l'*editio princeps* del *Quart* i el *Terç del Cartoixà*.

Hi ha, però, un altre aspecte, evidenciat per primera vegada en aquest treball, que uneix les dues impressions i que, a més, va condicionar de manera definitiva la publicació de la resta de volums del *Cartoixà*. Els dos incunables del *Cartoixà* del taller Hagenbach-Hutz presenten una edició descurosa, realitzada a corre-cuita, la qual cosa es trasllueix en nombrosos errors que sovint alteren el sentit del text, com es pot comprovar en l'edició crítica que acompanya l'edició del *Terç* en aquesta tesi i l'anàlisi de les errades de la primera edició del *Quart*.

Aquests errors, juntament amb altres factors compositius que palesen la deixadesa de les edicions, són els que provocaren que Roís de Corella quedés molt insatisfet amb el resultat imprés i busqués l'ajuda d'un altre editor, Albert Miquel, i d'un altre impressor, Llop de Roca, per estampar amb dignitat la seua obra. Així mateix, la documentació exhumada

recentment apunta també cap a una participació econòmica del mateix Roís de Corella en aquest nou camí editor.

El projecte editorial, per tant, va començar de nou i es va optar per reeditar l'obra que havia resultat més rendible: el *Quart*. En aquesta ocasió, com demostre en l'estudi realitzat per mitjà de la col·lació del 25% del total d'aquesta obra en ambdues edicions, Roís de Corella s'implica, ell mateix, en la revisió de l'obra, la qual és realitzada sobre la primera edició, i aporta variants de caràcter estilístic, corregeix certes expressions teològiques i reincorpora text que havia sigut omés o descartat en la primera edició. A més, tenint en compte la gran quantitat d'errors de la primera edició del *Quart*, es percep també claríssimament la participació en la reedició d'un expert corrector que va detectar i va esmenar els abundants errors de composició de la *princeps*, va introduir els suggeriments del mestre en teologia i va regularitzar el text d'acord amb un *scripta* culte i alhora patrimonial. Per part de l'impressor, els elements compositius milloren ostensiblement.

Roís de Corella demostra la seua implicació en aquesta segona edició i incorpora explícitament una remissió, tant en l'*incipit* com en l'*explicit* de la reedició, a la seua tasca de revisió de l'obra, la qual actua així mateix com a reclam editorial i degué funcionar, davant del lector contemporani, com a marca de qualitat afegida.

Com que aquesta revisió corellana, com he demostrat, i més enllà dels tòpics, es va efectuar realment, caldrà considerar seriosament la implicació del mestre en teologia en totes aquelles impressions en què s'informa que han sigut examinades per ell, la qual cosa comporta dues implicacions: per un costat, a l'hora d'editar el *Quart*, hom no pot ignorar que la impressió predilecta de Roís de Corella fou la segona; per un altre, malauradament, el *Terç* va ser l'única impressió que no pogué ser corregida pel cavaller teòleg.

En el nou projecte editorial encetat per Albert i Corella, el següent volum que es duqué a estampa fou el *Primer del Cartoixà* (1496). La tria d'aquest volum respon novament a motius d'acceptació dels lectors i devocionals, atés que tracta un altre dels misteris principals de la religió cristiana, el de l'Encarnació. Quan es va haver de decidir l'extensió de l'obra, es va optar per dividir meitat i meitat els capítols que restaven per imprimir, de manera de resultessen dos llibres quantitativament homogenis, com demostre en l'anàlisi dels caràcters que contenen cadascun dels llibres del *Cartoixà*.

Per últim, l'ajornament quatre anys en la impressió del *Segon del Cartoixà* (1500) pogué deure's a la mort del mateix Corella (1497) i també a la de l'impressor Llop de Roca (1498). L'estampa d'aquest volum, però, no degué estar molt lluny de l'òrbita de la família del lletraferit valencià i del mateix editor, Miquel Albert.

El *Terç del Cartoixà*, el qual temàticament abasta des dels episodis evangèlics de la transfiguració fins a l'última Cena, presenta, com he comentat, un treball intens de reformulació de la *Vita Christi*. Des del punt de vista del contingut, el teòleg valencià elimina quasi un quart de l'obra llatina en la catalana; en retroacció, incorpora al *Terç* un 10% d'interpretacions que són alienes als sentits que conté el llibre del monjo cartoixà. El treball més intens d'adaptació, no obstant, és el que realitza Roís de Corella per resumir i reestructurar el que decideix mantenir de la *Vita Christi*, i per ressaltar certs ensenyaments per damunt d'altres, molt més difícils de quantificar. Aquest treball, juntament amb la voluntat d'acomodar el text resultant a un «baix estil» de prosa artitzada, produeix que no es puga parlar del *Terç*, i del *Cartoixà* per extensió, com una mera traducció de la *Vita Christi*, sinó que calga situar-la amb propietat en el context de les adaptacions o versions d'autor sobre una obra ja coneguda. La comparació amb les altres traduccions romàniques quatrecentistes o cincenistes, com es pot comprovar en aquesta tesi, referma aquest judici.

Roís de Corella treballa intensament en el *Terç del Cartoixà* en dues de les quatre seccions de què es conformen els manuals de meditació: la *lectio* i la *meditatio*, i subordina a un segon pla les *contemplationes* i les *orationes*.

Així, pel que fa la Sagrada Escripura, Corella mostra la voluntat de presentar el text evangèlic de manera tan íntegra com li és possible, aïllant-lo de les interpretacions que l'envolten en l'original llatí i assenyalant amb fórmules referencials on s'inicia. Atenent al context tumultuós per a la lletra divina en què es va conformar i es va imprimir el *Cartoixà*, en què circulaven còpies que eren considerades herètiques o judaïtzants, fins i tot la *Biblia valenciana* (1478), aquesta reformulació de Roís de Corella sobre el text bíblic de l'original llatí té la finalitat d'oferir al fidel una traducció pròpia de la Bíblia, fidel i ortodoxa, i acompanyada a més d'interpretacions que conduïen el lector per viaranys segurs, en contraposició a les altres «falses bíblies», com eren anomenades a l'època.

Així és com s'explica que, després de la mort del cavaller teòleg, mentre la Inquisició demanava revisar el seu *Psalteri*, les seues traduccions dels versos sàlmics circulesen lliurement i sense impediments agombolades en el *Cartoixà*. El text bíblic català, si s'acompanyava de les degudes interpretacions, no presentava cap problema per al tribunal inquisitorial.

D'altra banda, la comparació dels versets del salms entre el *Terç del Cartoixà* i el seu *Psalteri* revela que Roís de Corella no va seguir sempre les seues pròpies opcions traductològiques, impreses uns pocs anys abans. En les dues obres opta de vegades per solucions que, superficialment diferents, són simplement dues alternatives igualment ortodoxes i funcionals des del vessant d'una traducció idiomàtica. Aquest aspecte denota implícitament la perícia del mestre en teologia sobre la Bíblia, la qual es deixa entreveure també quan completa versets bíblics que apareixen parcialment en la *Vita Christi*, quan ell mateix n'agrega algun com a autoritat, o en permuta un de l'original per un altre que li és més significatiu.

Amb tot, la tasca més intensa de reformulació de la *Vita Christi* es troba en la part de *meditatio*. Les interpretacions de l'original llatí són reexaminades pel mestre en teologia d'acord amb les seues pròpies inquietuds teològiques i sobretot tenint en compte quines serien les més profitoses en el camí soteriològic de la societat de la València tardomedieval. En aquest sentit, Roís de Corella va usar l'obra ludolfina com una plataforma, afamada i acceptada eclesiàsticament i eclesial, a partir de la qual va incorporar els comentaris i les interpretacions que va jutjar més adequats, i que el lector valencià del Quatre-cents, endemés, devia esperar que apareguessen en el *Cartoixà*, coneixedor com era de la teologia corellana per mitjà de la tasca docent que havia exercit o exercia Roís de Corella a la ciutat i també pels seus sermons.

La principal font de la qual beu Roís de Corella per apropiarse d'interpretacions que integra en el *Terç del Cartoixà* és un una exegesi bíblica àmpliament difosa durant la baixa edat mitjana, la *Postilla litteralis* del franciscà Nicolau de Lira, usada anteriorment també en altres obres religioses en la nostra llengua. Corella pren les postil·les liranés majoritàriament per incloure en la seua obra comentaris de caràcter tropològic o destinats a la conversió del poble jueu per mitjà de la interpretació de l'Antic Testament, però també les usa per esmenar

certs comentaris que hi ha en la *Vita Christi* o per completar la interpretació d'alguns versets evangèlics que no apareixen en l'obra ludolfina.

Altres glosses agregades al *Terç del Cartoixà* tenen la base en l'obra dels sants pares i dels teòlegs de l'alta i la baixa edat mitjana. Es tracta de breus comentaris, a la manera de les *praelectiones* dels professors medievals, les quals formarien part del bagatge cultural i sapiencial de mestre Corella, incorporats a la seua obra sovint de memòria i que devia haver usat en la seua praxi com a professor de teologia. Encara, no es pot descartar tampoc que aquestes interpretacions formessen part d'alguns dels repertoris que incloïen reculls seleccionats de citacions dels sants pares que circulaven en les escoles teològiques o, fins i tot, en algun cas en què la relació és molt evident, la consulta directa i l'assimilació al *Terç* de les obres de la patristica o dels teòlegs escolàstics.

En algun cas escadusser, Corella recorre a la literatura historiogràfica clàssica de Flavi Josep per prendre informació sobre el poble jueu. També, per acabar la revisió de les fonts del *Terç*, hi ha una última concessió a la temàtica profana, que tants rèdits li havia proporcionat en la joventut, situada com a *exemplum* negatiu i extret de la *Consolatio philosophiae* de Boeci.

Les interpretacions i comentaris agregats pel mestre en teologia a la seua obra revelen la influència d'un dels biblistes i teòlegs més importants a les nostres terres i a l'Europa del moment, el bisbe Jaume Peres de València. Aquest influx se centra en dos ensenyaments: d'una banda, el *Terç del Cartoixà* beu de la doctrina de la justificació augustiniana expressada pel bisbe valencià en les seues obres. En aquesta mateixa doctrina es basarà Martí Luter, també augustinia, per bastir la doctrina de la doble justificació durant la Reforma, de manera pel nexa comú augustinia ambdues interpretacions, la corellana i la luterana, mostren analogies evidents.

L'altre pes que exerceix la formació del bisbe Peres sobre el *Terç* és en la doctrina del *verus Israel*, per la qual l'Església es constitueix com l'hereva de les promeses fetes al poble d'Israel en l'Antic Testament, figura del vertader i Nou Testament. D'aquesta manera, Roís de Corella agrega interpretacions per les quals s'identifica el poble jueu de l'Antiga Aliança com el primogènit en la fe comuna, al qual també es va anunciar en primer lloc l'evangeli i a qui s'uniren els gentils per conformar l'Església. Aquest contínuum entre l'antic poble jueu i

l'actual Església no és cap obstacle perquè el mestre en teologia condemne sense pal·liatius els jueus que en aquell moment, després de la vinguda de Crist, es mantenien en la seua fe, i per execrar aquells altres que, convertits al cristianisme, mantenien els ritus de la seua antiga religió. Paral·lelament, la doctrina del *verus Israel* donava arguments sòlids i plenament ortodoxos als jueus que havien adoptat el cristianisme amb sinceritat per mantenir-se en la nova fe, convèncer els seus antics germans i combatre els embats de les acusacions, justes o injustes, de la Inquisició durant el període en què es conformava i s'imprimia el *Cartoixà*.

D'altra banda, com he expressat reiteradament, un dels trets principals dels manuals de meditació és la voluntat d'arribar als cristians de qualsevol condició perquè es conformen d'acord amb l'exemple de la vida de Crist. Aquesta és, doncs, la premissa essencial del cristocentrisme pràctic que amera la *Vita Christi* i més agudament el *Terç del Cartoixà*: cercar en la figura de Jesús exemples i ensenyaments concrets per a aplicar en el dia a dia del creient.

En el cas de l'obra corellana, aquest cristocentrisme passa pel sedàs del carisma d'un orde mendicant cabdal en la vida de Roís de Corella, el franciscà, manifestat en una perseverant insistència a l'hora d'agregar al *Terç* comentaris sobre la pobresa i la humilitat de Crist i dels deixebles, i la necessitat de les obres de misericòrdia per ajudar el proïsme i guanyar la salvació de l'ànima, virtuts que el mestre en teologia proposa generalment per a qualsevol cristià, alhora que reprova l'actitud dels rics i dels poderosos.

En aquest blasme cap als qui tenen autoritat, en aquest cas dins de l'Església, és on cal emmarcar també les invectives que Roís de Corella llança contra els mals clergues que s'ocupen dels assumptes mundans abans que cuidar dels seus fidels, detectades en alguns casos en l'obra ludolfina i amplificades en altres en la corellana. La situació del clergat a l'Europa i la València del moment requeria. en aquest cas també, la veu profètica de mestre Corella, que s'eleva també en el *Terç* per la reforma dels costums en la clerecia.

En la proposta pràctica de camí exemplar segons la vida de Crist també té cabuda, paradoxalment, la cavalleria, l'altre estament al qual va pertànyer el lletraferit valencià. En aquest sentit, Corella pren de l'obra ludolfina l'al·legoria de Crist com a Rei eternal i l'eixampla al llarg del *Terç*, a la qual se suma la imatge del cavaller cristià, d'arrels lul·lianes, ornat amb les set virtuts, teologals i cardinals, de la seua religió, definides pel mestre en teologia com a heroiques. Novament el context social pròxim impel·leix Roís de Corella en

el *Terç del Cartoixà* a incardinar aquesta imatge del cavaller i identificar-lo amb aquell que donava la seua vida per la religió cristiana, assignant-li la figura de màrtir, com s'havia detectat també en la *Sepultura de mossén Francí Aguilar*, mort en la guerra de Granada (1482-1492).

La *contemplatio*, la qual actua com un respirall al llarg de la *Vita Christi* i del *Cartoixà* entre la ingent quantitat d'interpretacions de les meditacions, solament tenen valor per al mestre en teologia en dos casos. En el primer, la contemplació, que pot ser al·legòrica o anagògica, s'ha de fixar a la fi amb un sentit pràctic o tropològic, aspecte que ja es detecta en l'obra del monjo alemany i que s'acreeix en el *Terç*, de manera que Corella escurça aquelles contemplacions de tarannà més espiritual. En el segon cas, Corella usa la contemplació per ressaltar la pobresa i la humilitat de Crist i la vàlua de la seua passió. En aquest sentit, utilitza amb contenció recursos retòrics ja detectats en la seua prosa profana per a amplificar algun passatge contemplatiu i es deixa véncer parcialment per la tradició de les tècniques imaginatives franciscanes, sense participar, almenys en aquest volum del *Cartoixà*, amb massa entusiasme del llenguatge afectiu i emotiu propi d'aquesta tradició.

Per últim, la *oratio*, resum líric de les meditacions i pregària divina, és la part del manual de meditació més respectada per Roís de Corella; tan solament modifica respecte de la *Vita Christi* una de les cinquanta-cinc oracions del *Terç*, d'acord amb un motiu ja conegut: la passió de Crist.

Com he assenyalat en els objectius d'aquesta tesi, en compte de parar l'atenció en trets estilístics ja detectats en l'obra corellana i que el lector especialitzat podrà descobrir fàcilment, he ressaltat una característica d'estil específica del *Terç del Cartoixà*: l'ús de recursos homilètics. Cal tenir en compte que tant Ludolf de Saxònia com Roís de Corella foren predicadors. De més a més, l'oralització dels textos escrits era un dels processos de lectura habituals en l'edat mitjana, principalment d'aquests manuals de meditació, usats sovint com a catecismes pels seglars. En aquest sentit, l'atenció als recursos eufònics era una qüestió fonamental en l'estètica retòrica i literària medieval.

Així doncs, l'estil sermonari en el *Terç del Cartoixà* es percep clarament en el recurs a la rima en certes *divisio thematis* o en la creació per part del mestre en teologia d'aforismes rimats, a l'estil dels que es troben ja en l'obra ludolfina, amb la finalitat que aquestes màximes quedessen en la ment del devot i per elles recordessen els bons consells o manaments que

inclouen. Dins del pla dels recursos eufònics, aquests sí detectats també en les obres profanes i religioses corellanes, el lletraferit valencià recorre a rimitzacions de la prosa, *derivaciones* o al·literacions que fan agradable l'escolta del text català i, per tant, predisposen favorablement el lector cap al contingut.

Encara que l'estudi lingüístic del *Terç* ultrapassa l'objectiu d'aquesta tesi, he jutjat oportú oferir una aproximació a la llengua de l'incunable, en què he observat diverses tendències, la majoria detectades en els treballs lingüístics anteriors sobre les obres corellanes. En el vessant fònic, la descurança de la impressió, la qual no va passar cap procés de revisió, revela pronúncies col·loquials que devien formar part també de l'idiolecte del nostre autor, com dissimilacions vocàliques o caigudes de consonants a final de mot. En el pla morfosintàctic, triomfen els substantius abstractes acabats en *-ea*, i la forma *dos* per a masculí i femení, es detecta la reassimilació progressiva com a morfema exclusivament de femení del sufix *-ista* i es manté la flexió antiga de certs adjectius; les formes verbals són també les esperables en aquest període, amb una preferència pels incoatius formats sobre *-ESC-*.

Des del punt de vista del lèxic, els cultismes, la majoria d'ells hereus de l'obra llatina, es mesclen harmònicament amb formes populars; encara, he pogut detectar algunes primeres documentacions en el *Terç del Cartoixà* que no s'havien descobert prèviament.

En sumes, l'edició i l'estudi del *Terç* s'ha revelat cabdal per descobrir el procés d'edició del *Cartoixà*. El fet que aquesta impressió i que l'*editio princeps* del *Quart* compartesquen característiques ha conduït a vincular les dues obres a un mateix taller, a datar adequadament la impressió del *Terç*, a explicar la distribució dels llibres i a conèixer els mòbils pels quals hi hagué un canvi d'editors i impremtes entre aquests dos incunables i la resta d'edicions de l'obra. Paral·lelament, la comparació de les dues edicions del *Quart* ha descobert que Roís de Corella va participar activament en la revisió els llibres impresos sota l'auspici de Miquel Albert.

Així mateix, la comparació entre l'obra llatina i la catalana no deixa lloc al dubte sobre la natura del *Terç del Cartoixà*, el qual és una adaptació o versió de la *Vita Christi*, però de

cap manera una traducció més o menys literal. Roís de Corella escruta amb el *Cartoixà* els problemes fonamentals de l'existència humana i de la seua societat a la llum de la vida de Jesús, amb la finalitat de mostrar i escampar un esperit de compromís ètic i evangèlic que responga als desafiaments de la societat en què va viure. El treball de Roís de Corella sobre el text ludolfí albira un teòleg expert i interessat per difondre la Sagrada Escripura, el qual agrega en les meditacions de la seua obra interpretacions que entreveuen també un teòleg compromés amb els més necessitats, preocupat per la salvació de tots, però que desplaça la seua exegesi cap a grups socials determinats, com els jueus conversos o els cavallers, i amb aquest fi usa tot el bagatge, ampli i profund, que li permet tota una vida dedicada a la teologia i la literatura.

3. BIBLIOGRAFIA

3.1. EDICIONS

- ALIGHIERI, Dante (2002): *Divina Comèdia*. Barcelona: Proa, a cura de Joan Francesc MIRA.
- AQUINO, Tomàs de (1979): *Sancti Thomae Aquinatis Opera Omnia*. Stuttgart: Frommann; Holzboog, 7 vols., a cura de Roberto BUSA, S.J. [Recurs en línia: *Index thomisticus. Sancti Thomae Aquinatis operum indices et concordantiae*, <<http://clt.brepolis.net>>. Darrera consulta: 12/6/2015].
- EIXIMENIS, Francesc (1983): *De sant Miquel arcàngel*. Barcelona: Curial Edicions, a cura de Curt WITTLIN.
- FLAVI JOSEP (1865): *Flavii Josephi opera, graece et latine*. París: A. Frimin-Didot, 2 vols., a cura de Wilhelm DINDORF.
- JIMÉNEZ DE RADA, Rodrigo (1793): *Opera Roderici Toletani Antistitis*. Madrid: Viuda de Joaquín Ibarra. [reimpr. València: Anubar, col. «Textos medievales», núm. 22, 1968.]
- LEMENAND, Guillaume (1483): *Tierce partie des méditations sur la grand vie de Jhésus-Christ*. Lió: Matthieu Hus.
- LIRA, Nicolau de (1471): *Postilla super totam Bibliam*. Roma: Conradus Sweynheym; Arnoldus Pannartz. Còpia de la Bayerische Staatsbibliothek, signatura Ink. N-100 [Recurs en línia: http://inkunabeln.digitale-sammlungen.de/Ausgabe_N-110.html. Darrera consulta: 16/9/2015].
- LIRA, Nicolau; ESTRABÓ, Walafriid (1603): *Biblia sacra cum glossa ordinaria*. Venècia, 6 volums [Recurs en línia: <http://lollardsociety.org/?page_id=409>. Darrera consulta: 16/9/2015].
- PERES DE VALÈNCIA, Jaume (1484): *Tractatus contra judaeos*. València: Alfonso Fernández de Córdoba. Còpia de la Württembergischen Landesbibliothek Stuttgart, signatura: Inc. fol.12591 [url: nbn:de:bsz:24-digibib-bsz3485041605. Darrera consulta: 22/9/2015].
- ROIG, Jaume (2010): *Spill*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, edició a cura d'Anna Isabel PEIRATS, 2 vols.
- ROÍS DE CORELLA, Joan (1495): *Terç del Cartoixà*. València: Hagenbach-Hutz.

- (1913): *Obres de Joan Roïç de Corella*. Barcelona: Biblioteca Catalana, edició a cura de Ramon MIQUEL I PLANAS.
 - (1928): *El Psalteri de Roïç de Corella. Edición gòtica imitada sobre el incunable veneciano de 1490*. Sant Feliu de Guíxols, edició a cura d'Octavi Viader.
 - (1980): *Tragèdia de Caldesa i altres proses*. Barcelona: La Caixa; Edicions 62, edició a cura de Marina GUSTÀ.
 - (1985a): *Psalteri*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, edició a cura d'Antoni LÓPEZ QUILES i Vicent RIBES PALMERO.
 - (1985b): *Poesia i prosa*. Barcelona: Edicions 62; Orbis, a cura de Llorenç SOLDEVILA.
 - (1994): *Rims i proses*. Barcelona: Edicions 62, a cura de Tomàs MARTÍNEZ.
 - (1998): *Lo Quart del Cartoixà*. València: Ajuntament, edició facsimilar a cura de Jaume CHINER.
 - (2013): *Psalteri*. València: Institució Alfons el Magnànim, edició a cura de Josep Lluís MARTOS.
 - (2013): *Obra completa*. València: Institució Alfons el Magnànim, a cura de Vicent J. ESCARTÍ.
- SAXÒNIA, Ludolf de (1865): Louis-Marie Rigollot: *Vita Jesu Christi: Ex evangelio et approbata ab Ecclesia catholica doctoribus sedule collecta*. París: Víctor Palmé.
- VARAZZE, Iacopo da (1850): *Legenda aurea, vulgo Historia lombardica dicta*. Leipzig: Llibreria Arnoldiana, edició a cura de Thomas GRAESSE [Recurs en línia: <<http://clt.brepolis.net>>. Darrera consulta: 23/05/2015].
- VILLENA, Isabel de (2011): *Vita Christi*. València: Institució Alfons el Magnànim, edició a cura de Vicent J. ESCARTÍ.

3.2. ESTUDIS

- ADELL, Marc Vicent (1994): «Problemàtica de l'acusatiu preposicional en català: notes al voltant de Roís de Corella», en *Estudis de llengua i literatura catalanes 28: Miscel·lània Germà Colón I*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 93-110.
- AGUILÓ I FUSTER, Marià (1923): *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*. Madrid: Impremta de Rivadeneyra.

- ALBERTÍ ORIOL, Jordi (2002): «*La vida de santa Magdalena en cobles*, de mossèn Jaume Gasull: anàlisi comparativa de l'obra», en *Revista de Catalunya*, 170; Barcelona: Fundació Revista de Catalunya, pp. 99-111.
- ALBORG DOMÍNGUEZ, Miguel (1976): «Jaime Pérez de Valencia, figura clave de los dos planteamientos hermenéuticos de la Biblia en el siglo XV», en *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*. València: Universitat de València, vol. 2, pp. 793-802.
- ALEMANY, Rafael (1999a): «El mite d'Orfeu en Bernat Metge i en Joan Roís de Corella: lectura comparativa», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 41-54.
- (2000a): «Tres reescrituras del mito de Orfeo en las letras catalanas medievales: Bernat Metge, Joan Roís de Corella y Francesc Alegre», en FREIXAS, Margarita; IRISO, Silvia [eds.]: *Actas del VIII Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*. Santander: Consejería de Cultura; Asociación Hispánica de Literatura Medieval, vol. 1, pp. 117-127.
- (2000b): «Ausiàs March y las letras valencianas del siglo XV: vasos comunicantes», en SÁNCHEZ, Lourdes; NOGUERAS, Enrique J. [eds.]: *Ausiàs March y las literaturas de su época*. Granada: Universidad de Granada, pp. 111-131. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmccn8v8>
- (2014): «El ressò de *Lo Cartoixà* de Joan Roís de Corella en el seu temps», en *Saó*, 389; València: Saó Edicions, pp. 24-26.
- (2015): «Els elements d'articulació interna de les proses mitològiques de Joan Roís de Corella», en BADIA, Lola; CASANOVA, Emili; HAUF, Albert G. [eds.]: *Studia mediaevalia Curt Wittlin dicata. Mediaeval Studies in Honour Curt Wittlin. Estudis medievals en homenatge a Curt Wittlin*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 33-50.
- AMRAN, RICA (2008): «El *Tratado contra los judíos* de Jaime Pérez de Valencia», en *Anales de la Universidad de Alicante. Historia medieval*, 15; Alacant: Universitat d'Alacant, pp. 57-74.
- ANNICCHIARICO, Annamaria [ed.] (1983-1987): *La Fiammetta catalana*. L'Aquila: Japadre Editore.

- (1991-92): «Perché “tragèdia”? Il gioco delle ambiguità nella *Tragèdia de Caldesa* di Joan Roís de Corella», en *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 43, pp. 59-79.
- (1996): *Variants corelliane e «plagi» del Tirant*. Fasano: Schena Editore.
- (1998): «Voglia di pathos e un'altra connexió: Fiammetta e Corella nel *Tirant lo Blanch*», en *Caplletra*, 24; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 25-44.
- (1999): «Presenza e presenza-assenza di madonna Fiammetta e di Corella nel *Tirant lo Blanc*», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 55-69.
- (2004): «L'edizione critica delle *Faules* mitologiche di Joan Roís de Corella: bilanci, sondaggi, proposte», en *La Parola del Testo: Semestrale di Filologia e Letteratura Europea dalle Origini al Rinascimento*, 8. *Studi in Onore di Giuseppe E. Sansone*; Roma: Zauli Editore, vol. 2, pp. 443-466.
- (2006): «Edizione e traduzione: Joan Roís de Corella», en *Quaderni di Filologia Romanza*, 19, pp. 57-75.
- (2012): «*Lamentació de Biblis* di Joan Roís de Corella: introduzione, testo critico», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Dones i literatura entre l'Edat Mitjana i el Renaixement*. València: Institució Alfons el Magnànim, vol. 1, pp. 319-350.
- (2014): «Tra Ero e Fiammetta: la retòrica dell'amore ne la *Istòria de Leànder y Hero* de Joan Roís de Corella», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 291-322.
- ANTOLÍ, Jordi M. (2014): «Bibliografia selecta sobre Joan Roís de Corella», en CORTIJO, Antonio; MARTINES, Vicent [eds.]: *Multilingual Joan Roís de Corella. The Relevance of a Fifteenth-Century Classic of the Crown of Aragon*. Santa Bárbara: Publications of eHumanista; University of California, pp. 65-80.
- ARMANGUÉ HERRERO, Joan (1999): «Els incunables de la Biblioteca Universitària de Càller: Joan Roís de Corella», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 71-82.

- ARRONIS LLOPIS, Carme (2012): La vida de la sacratíssima verge Maria *de Miquel Peres*. *Estudi i edició*. Tesi doctoral no publicada dirigida per Marinela Garcia Sempere, Universitat d'Alacant.
- ARRONIS LLOPIS, Carme; BAÑOS VALLEJO, Fernando (2014): «Las vidas de María en el ámbito peninsular pretridentino», en *Estudios humanísticos. Filología*, 36; León: Universidad de León, pp. 65-105.
- AUBRUN, Charles-Vicent (1979): «Le chant désespéré de Joan Roís de Corella», en *Iberorromania*, 9, pp. 41-47.
- (1980): «Lletres d'or, poème de Joan Roiç de Corella (1438?-1497). Sculpture et poésie», en BORK, Hans D.; GREIVE, A.; WELL, D. [eds.]: *Romanica Europaeae et Americana. Festschrift für Harri Meier*. Bonn: Bouvier Verlag Herbert Grundmann, pp. 27-34.
- AUTORE, S. (1923): «Ludolphe de Saxe», en VACANT, A.; AMANN, E.; MANGENOT, E.: *Dictionnaire de théologie catholique*. Paris: Letouzey, vol. 9, pp. 1067-1069.
- BADIA PÀMIÉS, Lola (1986a): «Riba i els nostres clàssics», en MEDINA, Jaume; SULLÀ, Enric [eds.]: *Actes del Simposi Carles Riba*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 231-241.
- (1986b): «Per la presència d'Ovidi a l'Edat Mitjana, amb notes sobre les traduccions de les Heroides i de les Metamorfosis al vulgar», en ALVAR, Carlos [ed.]: *Studia in honorem prof. Martí de Riquer*. Barcelona: Quaderns Crema, vol. 1, pp. 75-93 [reimpressió revisada en Badia, 1993c: 29-71].
- (1988): «“En les baixes antenes de vulgar poesia”: Corella, els mites i l'amor», en BADIA, Lola: *De Bernat Metge a Joan Roís de Corella. Estudis sobre la cultura literària de la tardor medieval catalana*. Barcelona: Quaderns Crema, pp. 145-181.
- (1989a): «Ficció autobiogràfica i experiència lírica a la *Tragèdia de Caldesa* de Joan Roís de Corella», en CARBONELL, Marta Cristina; SOTELO, Adolfo [coord.]: *Homenaje al profesor Antonio Vilanova*. Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias, vol. 1, pp. 75-93 [reimpressió revisada en Badia, 1993c: 73-91].
- (1989b): «Materiales para la interpretación de la obra de Joan Roís de Corella», en *Revista de filología románica*, 6; Madrid: Universidad Complutense, pp. 97-110.

- (1991a): «El *Plany dolorós de la reina Hècuba* de Joan Roís de Corella. Restauracions i contextos», en FERRANDO, Antoni; HAUF, Albert G. [eds.]: *Miscel·lània Joan Fuster. Estudis de llengua i literatura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. 3, pp. 195-223.
- (1991b): «Traduccions al català dels segles XIV-XV i innovació cultural i literària», en *Estudi General: Revista de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona*, 11; Girona: Universitat de Girona, pp. 31-51.
- (1993a): «“Aucís amors”. Teoria i pràctica del desengany amorós en Joan Roís de Corella», en NASCIMENTO, Aires A.; ALMEIDA, Cristina [eds.]: *Literatura Medieval. Actas do IV Congresso da Associação Hispanica de Literatura Medieval*. Lisboa: Cosmos, vol. 3, pp. 275-282.
- (1993b): «Literatura catalana i patronatge reial al segle XV: episodis d'un distanciament», en *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 13; Barcelona: Universitat de Barcelona, pp. 525-534.
- (1993c): *Tradició i modernitat als segles XIV i XV. Estudis de cultura literària i lectures d'Ausiàs March*. València; Barcelona: Institut de Interuniversitari de Filologia Valenciana; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1999a): «L'ascensió irresistible de l'astre literari de Joan Roís de Corella: cinc anys de bibliografia (1993-1997)», en *Llengua i literatura*, 10; Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pp. 402-416.
- (1999b): «El saber i les lletres fins al 1500», en GABRIEL, Pere [ed.]: *Història de la cultura catalana: L'esplendor medieval, segles XI-XV*. Barcelona: Edicions 62, pp. 71-124.
- (2010): «“Volent escriure a vostra consolació e plaer”: Metge, Corella i altres mestres de la prosa catalana dels segles XIV i XV», en *Catalan Historical Review*, 3; Barcelona: IEC, pp. 185-195.
- BADIA, Lola; CANTAVELLA, Rosanna (1996): «La literatura catalana baixmedieval», en Riquer, Borja de (eds.): *Història: política, societat i cultura dels Països Catalans*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, pp. 365-385.

- BAIER, Walter (1976): «Ludolphe de Saxe», en VILLER, M.; CAVALLERA, F.; GUIBERT J. de [eds.]: *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique: doctrine et histoire*. París: Beauchesne, vol. 9, cols. 1130-1138.
- (1977): *Untersuchungen zu den Passionsbetrachtungen in der Vita Christi des Ludolf von Sachsen*. Salzburg: Institut für Anglistik und Amerikanistik; Universität Salzburg, 3 volums.
- (1985): «Ludolf von Sachsen», en RUH, Kurt [ed.]: *Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon*. Berlín; Nova York: De Gruyter, vol. 5, pp. 967-977.
- (1987): «Ludolf von Sachsen», en *Neue Deutsche Biographie*, vol. 15, pp. 300-301 [Recurs en línia: <<http://www.deutsche-biographie.de/pnd118817736.html>>. Darrera consulta: 9/8/2015].
- BAIER, Karl (2009): «Meditation and Contemplation in High to Late Medieval Europe», en FRANCO, Eli [ed.] (2009): *Yogic Perception, Meditation and Altered States of Consciousness*. Viena: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, pp. 325-349.
- BARRERA, Jaume (1928): «Roiç de Corella y su versión del Salterio», en VIADER, Octavio [ed.]: *El Psalteri de Roiç de Corella*. Sant Feliu de Guíxols, pp. I-XXIV.
- BAS CARBONELL, Manuel (1992): «Historia de los incunables valencianos», en *Bibliofilia antigua. Estudios bibliográficos*, 1; València: Vicent Garcia.
- BEER, Jeanette [ed.] (1989): *Medieval Translators and Their Craft*. Kalamazoo (Michigan): Western Michigan University, Medieval Institute.
- BÉHAR, Roland (2013): «“Empezó a recibir aquella vista de aquel sol que aserenaba el mundo”: el *Leandro* de Boscán y la filografía del Renacimiento», en *Studia Aurea*, 7; Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona; Universitat de Girona, pp. 267-302.
- BENAVENT VIDAL, Enrique (2000): «Jaime Pérez de Valencia y la doctrina de la doble justicia de Seripando», en *Teología en Valencia: Raíces y retos, buscando los orígenes, de cara al futuro*. València: Facultad de Teología San Vicente Ferrer, pp. 139-153.
- (2014): «Joan Roís de Corella i el seu temps», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 323-336.

- BIGVAVA, Isolda (1999): «*Tragèdia de Caldesa i Lo jardí d'amor* com a mostres de la narració poètica corelliana», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 83-88.
- [BILICAME]: Alemany, Rafael [dir.]: *Corpus bibliogràfic digital de la literatura catalana de l'Edat Mitjana*. [Recurs en línia: Darrera consulta: 24/8/2015].
- BLAISE, Albert (1954): *Dictionnaire latin-français des auteurs chrétiens*. Turnhout «Recurs en línia:
- BLAY MANZANERA, Vicenta (1995): «A propósito de las relaciones literarias de D. Carlos de Viana: poeta y humanista», en PAREDES, Juan [ed.]: *Medioevo y Literatura. Actas del V Congreso de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*. Granada: Universidad de Granada, vol. 1, pp. 347-370.
- BORDES GARCÍA, José (2012): «Els primers edictes de gràcia de la Inquisició valenciana (1482-1589)», en *Afers*, 73; Catarroja: Editorial Afers, pp. 645-662.
- BOULTON, Maureen (1997): «Le langage de la dévotion affective en moyen français», en STEFANO Giuseppe di; BIDLER, Rose M. [eds.]: *Autour de Jacques Monfrin: Néologie et création verbale*. Montréal: Editions Ceres.
- BRANCO DA SILVA, Elsa María (2001): «Perspicuitas e ornatus na tradução portuguesa da *Vita Christi* de Ludolfo da Saxónia», en *Euphrosyne: Revista de filologia clássica*, 29; Lisboa: Universidade de Lisboa, pp. 143-155.
- (2005): «Devoção e tradução na versão portuguesa da *De vita Christi* de Ludolfo de Saxónia», en en PARRILLA, Mª Carmen; PAMPÍN, Mercedes [eds.]: *Actas del IX Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*. La Corunya: Toxosoutos; Universidade da Coruña, vol. 1, pp. 509-526.
- (2009): «Para uma leitura da parte primeira da tradução portuguesa da *Vita Christi* de Ludolfo, O Cartuxano», en CAÑAS, J.; GRANDE, F. J.; ROSO, J. [eds.]: *Medievalismo en Extremadura: Estudios sobre Literatura y cultura hispánicas de la Edad Media*. Badajoz: Universidad de Extremadura, pp. 635-648.
- BRIQUET, Charles Moïse (1907): *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*. Ginebra; París: Alphonse Picard.

- BROMBERG, Sarah E. (2012): *The Context and Reception History of the Illuminations in Nicholas of Lyra's Postilla Litteralis Super Totam Bibliam: Fifteenth-Century Case Studies*. Pittsburgh: University of Pittsburgh.
- BROQUIN, Florent (1883): *La grande vie de Jésus-Christ*. París: Dillet, 7 volums.
- [BVI] *Biblia Valenciana Interconfessional*. Castelló: Editorial Saó; Associació Bíblica de Catalunya, 1996.
- CABRÉ, Lluís; FERRER, Montserrat (2015): *Cens de traduccions al català medieval fins a 1500*, s.v. Nicolau de Lira (90.1) [Recurs en línia: <<http://translatdb.narpan.net/>>]. Darrera consulta: 05/09/2015].
- CANTAVELLA, Rosanna (1990): «Medieval Catalan Mary Magdalen Narratives», en *Saints and their Authors: Studies in Medieval Hispanic Hagiography in Honor of John K. Walsh*. Madison: Hispanic Seminary of Medieval Studies, pp. 27-36. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcfx921>
- (1992): «Sobre el *Triünfo de les dones* de Roís de Corella», en LUCÍA, José Manuel; GRACIA, Paloma [eds.]: *Actas del II Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*. Alcalá de Henares: Universidad, vol. 2, pp. 217-228.
- (1997a): «Dames a l'aigua: el tema del debat entre el príncep de Viana i Joan Roís de Corella», en MARTÍNEZ, Tomàs [ed.]: *Anuari de l'Agrupació Borriana de Cultura*, 8. «Lo gentil estil fa pus clara la sentència»: *De literatura i cultura a la València medieval*. Castelló de la Plana: Agrupació Borriana de Cultura; Universitat Jaume I, pp. 37-45.
- (1997b): «On the Sources of the Plot of Corella's *Tragèdia de Caldesa*», en MACPHERSON, Ian; PENNY, Ralph [eds.]: *The Medieval Mind. Hispanic Studies in Honour of Alan Deyermond*. Londres: Tamesis, pp. 75-89.
- (1999): «Aspectes argumentals de la *Tragèdia de Caldesa*», en ALEMANY, Rafael [ed.]: *Ausiàs March i el món cultural del segle XV*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 299-318.
- (2011): «Sobre la prosa d'art en Isabel de Villena», en *Studia philologica valentina*, 13; València: Universitat de València, pp. 249-266.

- (2013): «El denominat “estil afectiu” en la *Vita Christi* d’Isabel de Villena», en COLÓN, Germà [ed.]: *Els escriptors valencians del segle XV*. Castelló: Universitat Jaume I, pp. 193-233.
- CARBONELL, Jordi (1954): «Les paraules en l’estil de Joan Roís de Corella», en *Homenatge a Carles Riba*. Barcelona: Josep Janés [reimpressió en Carbonell, 2014a: 55-58].
- (1955-56): «Sobre la correspondència literària entre Roís de Corella i el príncep de Viana», en *Estudis Romànics*, 5, pp. 127-139 [reimpressió en Carbonell, 2014a: 63-78].
- (1973): «Estudi preliminar» a Joan ROÍS DE CORELLA: *Obres completes I. Obra profana*. València: Albatros Edicions, pp. 7- 38 [reimpressió parcial en Carbonell, 2014a: 103-123].
- (1983): «Joan Roís de Corella entre el viure i l’escriure», en *L’Ullal. Història i cultura*, 4, pp. 19-28 [reimpressió en Carbonell, 2014a: 125-141].
- (2014a): *L’obra de Joan Roís de Corella*. Santa Bàrbara: Publications of eHumanista; University of California; IVITRA; IEC; recull d’articles a cura d’Antoni FERRANDO.
- (2014b): «Els cultismes en Joan Roís de Corella», en Carbonell, 2014a: 59-62.
- (2014c): «Els elements plàstics i decoratius en l’obra de Joan Roís de Corella», en Carbonell, 2014a: 79-89.
- (2014d): «La revolució literària de Joan Roís de Corella», en Carbonell, 2014a: 91-102.
- CARRÉ, Antònia (1995): «L’*Espill* de Jaume Roig i el *Triünfo de les dones* de Joan Roís de Corella». *A sol post. Estudis de llengua i literatura* 3, pp. 91-94.
- CASANELLAS I BASSOLS, Pere (2004): «Glossari», en *Biblia del segle XIV: Èxode, Levític*. Barcelona: PAM; ABC, pp. LXXVI-CXXXVI.
- CASANOVA, Emili (1999): «La llengua de Joan Roís de Corella (1435-1497): una presentació», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 89-105.
- (2010): «La *Ystòria de Joseph, fill de Ely e spòs de la sacratíssima Verge Maria*. Edició i estudi», en CASTAÑER, Rosa M^a; LARGÜENS, Vicente [eds.]: «*De moneda usada*».

- Estudios dedicados a José Mª Enguita*. Saragossa: Institución Fernando el Católica, pp. 201-218.
- (2014): «La llengua de *Lo Cartoixà*: innovacions i tries lèxiques populars», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 337-372.
- CHASE, Wayland Johnson (1922): *The Distichs of Cato. A Famous Medieval Textbook*. Madison: University of Wisconsin.
- CHINER GIMENO, Jaume J. (1991): «Batalla a ultrança per Joanot Martorell», en *A sol post. Estudis de llengua i literatura*, 2, pp. 83-127.
- (1993): «Aportació a la biografia de Joan Roís de Corella: noves dades sobre el seu naixement i la seua mort», en *Caplletra*, 15. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 49-62.
- (1997): «Ausiàs March i Joan Roís de Corella: relacions familiars», en CHINER GIMENO, Jaume: *Ausiàs March i la València del segle XV (1400-1459)*. València: Generalitat Valenciana, pp. 521-552.
- (1998): «Joan Roís de Corella: una aproximació a la seua vida i obra», estudi introductor i a JOAN ROÍS DE CORELLA: *Lo Quart del Cartoixà*. València: Ajuntament [facsimil].
- (2014): «Joan Roís de Corella, la seua vida i el seu entorn: noves dades per a la història de la cultura en la València del segle XV», en *Magnificat. Cultura i literatura medievals*, 1, pp. 111-377. DOI: 10.7203/mclm.1.3934
- [CIBN] BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE (1985-2006): *Catalogue des incunables*. París: Bibliothèque Nationale, 2 vols.
- [CICA] TORRUELLA, Joan [dir.]: *Corpus Informatitzat del Català Antic*, <<http://www.cica.cat/>>.
- CINGOLANI, Stefano (1995-96): «Clàssics i pseudo-clàssics al *Tirant lo Blanc*: reflexions a partir d'unes fonts de Joanot Martorell», en *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 45, pp. 361-388.
- (1997a): «D'Aquil·les a Jesús. Reflexions sobre la cronologia de les obres de Joan Roís de Corella», en MARTÍNEZ, Tomàs [ed.]: *Anuari de l'Agrupació Borrianenca de*

- Cultura*, 8. «Lo gentil estil fa pus clara la sentència»: *De literatura i cultura a la València medieval*. Castelló de la Plana: Agrupació Borriana de Cultura; Universitat Jaume I, pp. 67-85. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmccv679>
- (1997b): «Joan Roís de Corella o la interioritat de la moral», en *Revista de Catalunya*, 120; Barcelona: Fundació Revista de Catalunya, pp. 83-98. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcsf4j7>
- (1998a): *Joan Roís de Corella. La importància de dir-se honest*. València: Edicions 314.
- (1998b): «Joan Roís de Corella i els límits de la literatura», en *Caplletra*, 24; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 13-24.
- (1999a): «Anticavalleria i anticlassicisme a l'obra de Joan Roís de Corella», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 107-123.
- (1999b): «L'art al-lusiu: Ausiàs March a l'obra de Joan Roís de Corella», en ALEMANY, Rafael [ed.]: *Ausiàs March i el món cultural del segle XV*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 247-263.
- (2001): «Traducció literària i traducció cultural», en MARTÍNEZ ROMERO, Tomàs (2001): *Essays on Medieval Translation in the Iberian Peninsula*. Castelló; Omaha: Publicacions de la Universitat Jaume I; Creighton University, pp. 129-152.
- CIZEK, Alexandru N. (1994): *Imitatio et tractatio. Die literarisch-rhetorischen Grundlagen der Nachahmung in Antike und Mittelalter*. Tübingen: Max Niemeyer.
- COCOZZELLA, Peter (2008): «From the perspective of a narcissistic lover: Joan Roís de Corella's *Tragèdia de Caldesa*», en *Catalan Review*, 22; pp. 177-197
- COLÓN, Germà (1985): «*La balada de la garsa i l'esmerla de Corella*», en *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes 11: Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit 3*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 157-178 [reimpressió en COLÓN, Germà (1987): *Problemes de la llengua a València i als seus voltants*. València: Universitat de València, pp. 85-102]. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmc4x717>
- (1999): «Entre el *Cartoixà* de Corella i el *Tirant*», en Martines, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*, Alcoi: Marfil, pp. 125-132.

- (2001): «*Traduir y traducción en catalán, con una ojeada a los romances vecinos*», en MARTÍNEZ, Tomàs [ed.]: *Essays on Medieval Translation in the Iberian Peninsula*. Castelló; Omaha: Publicacions de la Universitat Jaume I; Creighton University, pp. 153-172.
- CONCA, Maria; GUIA, Josep (2012): «Obres de Corella en el Tirant lo Blanc. Revisió de fonts i dades», en *Catalonia* 11, pp. 1-33.
- CONWAY, Charles Abbott (1976): *The Vita Christi of Ludolph of Saxony and Late Medieval Devotion Centred on the Incarnation. A Descriptive Analysis*. Salzburg: Institut für Englische Sprache und Literatur, col. Analecta Cartusiana 34.
- COROLEU, Alejandro (2009): «Printing Sacred Texts in Early Modern Barcelona (1480-1530)», en *Bulletin of Hispanic Studies*, 86:6; Liverpool: England Institute of Hispanic Studies; Liverpool University Press, pp. 743-750.
- CORTÉS, Josepa (2012): «Què llegien les dones? Biblioteques i llibres en la València entre l'Edat Mitjana i el Renaixement», en BELLVESER, Ricard [ed.]: *Dones i literatura entre l'Edat Mitjana i el Renaixement*. València: Institució Alfons el Magnànim, vol. 2, pp. 713-733.
- CORTÉS SORIANO, Agustín (2000): «Teología en la Valencia de Alejandro VI», en *Anales valentinos*, vol. 26, núm. 52; València: Facultad de Teología «San Vicente Ferrer», pp. 297-314.
- CORTIJO OCAÑA, Antonio (2014): «Amores humanos, amores divinos. La *Vita Christi* de sor Isabel de Villena», en *Scripta*, 4; València: Universitat de València, pp. 11-30. DOI: 10.7203/scripta.4.4485
- CORTIJO OCAÑA, Antonio; MARTINES, Vicent [eds.] (2014): *Multilingual Joan Roís de Corella. The Relevance of a Fifteenth-Century Classic of the Crown of Aragon*. Santa Bárbara: Publications of eHumanista; University of California.
- COSTA CATALÀ, Joan (1995): *El salms de la Bíblia de Paris i el Salteri de la Seu de València. Estudi comparatiu i edició*. València: Real Academia de Cultura Valenciana.
- COURCELLES, Dominique de (2014): «La littérature, un fait artistique et spirituel dans la Valencia medievale: De la *Legenda aurea* à la *Història de santa Magdalena* de Joan

- Roís de Corella», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 373-388.
- CRUSELLES GÓMEZ, Enrique (1992): «“Todo es cerrazón y noche”: la sociedad urbana valenciana en la encrucijada a los tiempos modernos», en *Revista d'història medieval*, 3; València: Universitat de València, pp. 117-142.
- (2012): «Històries de vida en la persecució inquisitorial. La família Roís de Corella», en *Afers*, 73; Catarroja: Editorial Afers, pp. 625-644.
- CRUSELLES GÓMEZ, José M^a (2012): «Cristians nous a València a la primeria del segle XVI. Conversió i immigració després del decret de 1492», en *Afers*, 73; Catarroja: Editorial Afers, pp. 663-692.
- (2014): «Llegan los inquisidores. Los primeros momentos del tribunal valenciano del Santo Oficio», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 109-136. (2012): «La posteritat de l'obra de Corella: de l'èxit a l'oblit i del rebuig a l'admiració», en *Afers*, 76; Catarroja: Editorial Afers, pp. 759-776.
- [DCVB] ALCOVER, A. M.; MOLL, F. de B (1926-1962): *Diccionari català, valencià, balear*. Palma de Mallorca: Moll.
- [DECat] Coromines, Joan (1980-1991): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial.
- DELGADO CASADO, Juan (1996): *Diccionario de impresores españoles: siglos XV-XVII*. Madrid: Arco-Libros.
- DELVILLE, Jean-Pierre (2010): «L'urgence de la compassion dans le regard sur la Passion au Moyen Age. Franciscanisme et mentalité populaire», en MAZOUR-MATUSEVICH, Yelena; KORROS, Alexandra S. [eds.]: *Saluting Aron Gurevich: Essays in History, Literature and Other Related Subjects*. Leiden: Brill, pp. 191-226.
- DEYERMOND, Alan (1993): «Las imágenes del bestiario en la poesía de Joan Roís de Corella», en ROMERA, J.; LORENTE, A.; FREIRE, A. M. [eds.] (1993): *Ex libris. Homenaje al profesor José Fradejas Lebrero*. Madrid: UNED, vol. 1, pp. 95-106 [reimpressió en BELTRÁN, R.; CANET, J. L.; HARO, M. [eds.]: *Poesía de cancionero del siglo XV*. València: Universitat de València, 2007, pp. 119-131. uri:]

- DOLÇ, Miquel (1994): «Metàfores clàssiques en Bernat Metge i Roís de Corella», en DOLÇ, Miquel; BOSCH, M. C. [eds.]: *Estudis de crítica literària. De Ramon Llull a Bartomeu Rosselló-Pòrcel*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 81-112.
- ESCARTÍ, Vicent Josep (2011): «L'obra literària d'Isabel de Villena», estudi introductori a VILLENA, Isabel de: *Vita Christi*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- (2012): «La posteritat de l'obra de Corella: de l'èxit a l'oblit i del rebuig a l'admiració», en *Afers*, 76; Catarroja: Editorial Afers, pp. 759-776.
- (2013): «Notes sobre Joan Roís de Corella i la seua obra», estudi introductori a ROÍS DE CORELLA, Joan: *Obra completa*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- (2014): «Corella i *Lo Cartoixà*: entre el Renaixement i la Renaixença», en *Saó*, 389; València: Saó Edicions, pp. 30-31.
- ESPONERA CERDÁN, Alfonso (2007): *El oficio de predicar. Los postulados teológicos de los sermones de San Vicente Ferrer*. Salamanca: Editorial San Esteban.
- FÀBREGA I ESCATLLAR, Valentí (2004): «El mite de Mirra en la versió de Roís de Corella», en FRIEDLEIN, Roger; NEUMEISTER, Sebastian [eds.]: «*Vestigia fabularum*»: *la mitologia antiga a les literatures catalana i castellana entre l'edat mitjana i la moderna*. Barcelona: Curial; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 179-190.
- FARAUDO DE SAINT-GERMAIN, Lluís: *Vocabulari de la llengua catalana medieval* [Recurs en línia: <<http://www.iec.cat/faraudo/>>]. Darrera consulta: 22/8/2015].
- FERRANDO FRANCÉS, Antoni (1983): *Els certàments poètics valencians del segle XIV al XIX*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- (1987): «Ressenya», en *Caplletra*, 2; València, Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 134-136.
- (1993): «Sobre una etiqueta historiogràfica de la literatura catalana: la *valenciana prosa*», en *Caplletra*, 15; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 11-30.
- (1999a): «El paper dels primers editors (1473-1523) en la fixació del català modern», en *Caplletra*, 27; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 109-136.

- (1999b): «L'anònim *Pròleg d'una no poc devota adoració de Jesús crucificat*: una mostra de la prosa artitzada de les darreries del segle XV», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 133-156.
 - (2013a): «Joan Roís de Corella: context, obra i transmissió. Noves aportacions», en *Afers*, 76; Catarroja: Editorial Afers, pp. 593-616.
 - (2013b): «Les relacions literàries de Joan Roís de Corella», en *Afers*, 76; Catarroja: Editorial Afers, pp. 635-660.
 - (2013c): «Una actualització de Corella», en CORTIJO, Antonio; MARTINES, Vicent [eds.]: *Multilingual Joan Roís de Corella. The Relevance of a Fifteenth-Century Classic of the Crown of Aragon*. Santa Bàrbara: Publications of eHumanista; University of California, pp. 41-54.
 - (2013d): *Sant Vicent Ferrer en la historiografia, la literatura, l'hagiografia i l'espiritualitat del segle XV*. València: Institució Alfons el Magnànim.
 - [ed.] (2014a): CARBONELL, Jordi *L'obra de Joan Roís de Corella*. Santa Bàrbara: Publications of eHumanista; University of California; IVITRA; IEC.
 - (2014b): «Una nova visió de Joan Roís de Corella», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 9-43.
 - (2014c): «Interés cultural de *Lo Cartoixà* de Joan Roís de Corella», en *Saó*, 389; València: Saó Edicions, pp. 2014b)27-29.
- FERRANDO, Antoni; ESCARTÍ, Vicent J. (1992): «Impremta i vida literària a València en el pas del segle XV al XVI», en *Gutenberg-Jahrbuch*, 67, pp. 100-113.[reimpresió en *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 74. *Cultura i Humanisme en les Lletres Hispàniques (s. XV-XVI)*, pp. 161-178].
- FERRANDO, Antoni; SERRA, Xavier (2003): *La traducció valenciana de la missa del segle XIV. Estudi i edició de la versió de Guillem Anglés (ACV, ms.169)*. València: Universitat de València; Arquebisbat de València.
- FERRER GIMENO, Rosario (1993): *La lectura en Valencia (1416-1474). Una aproximación històrica*. Universitat de València, tesi doctoral inèdita.

- FRESQUET, Rafael; VILAFRANCA, Encarna (1999): «Algunes consideracions morfològiques al voltant de l'obra de Roís de Corella», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 157-168.
- FRIEDLEIN, Roger (2007): «Mitologia clàssica i conceptes d'època: l'aportació de l'epistemologia per a la literatura catalana antiga», en MALÉ, Jordi; MIRALLES, Eulàlia [eds.]: *Mites clàssics en la literatura catalana moderna i contemporània*. Barcelona: Universitat de Barcelona, pp. 27-38.
- FURIÓ, Joan Maria (2012): «Filogínia i catequesi en el *Cartoixà* de Joan Roís de Corella», en BELLVESER, Ricard [ed.]: *Dones i literatura entre l'Edat Mitjana i el Renaixement*. València, Institució Alfons el Magnànim, vol. 1, pp. 351-375.
- (2013): «Allò que Corella ha “corregit, smenat y ben examinat” en el *Cartoixà*. Contribució a l'estudi de la traducció a partir del *Terç*», en *Afers*, 76; Catarroja: Editorial Afers, pp. 687-715.
- (2014): «Editar el *Cartoixà* de Joan Roís de Corella», en *Saó*, 389. València: Saó Edicions, pp. 19-20.
- FUSTER, Joan (1962): «Lectors i escriptors en la València del segle XV», en FUSTER, Joan: *Poetes, moriscos i capellans*. València: L'Estel [reimpressió en FUSTER, Joan (1968): *Obres completes*. Barcelona: Edicions 62, vol 1, pp. 317-390].
- (1968): «Lectura de Roís de Corella», en *Obres completes*. Barcelona: Edicions 62, vol 1, pp. 285-313 [Recurs en línia: <<http://nti.uji.es/fuster/RoisdeCorella.html>>. Darrera consulta: 8/9/2014].
- FUSTER, Justo Pastor (1827): *Biblioteca valenciana de los escritores que florecieron hasta nuestros días, con adiciones y enmiendas a la de D. Vicente Ximeno*. València: Impremta de José Ximeno.
- GARCÍA DE CASTRO VALDÉS, José (2011): «La *Vita Christi* de Ludolfo de Sajonia († 1377) e Ignacio de Loyola († 1556): a propósito de un gran libro», en *Estudios eclesiásticos*, Madrid: Universidad Pontificia Comillas, vol. 86, núm. 338, pp. 509-546.
- GARCÍA MATEO, Rogelio (2002): *El misterio de la vida de Cristo en los Ejercicios ignacianos y en el Vita Christi Cartujano: Antología de textos*. Madrid: Biblioteca Autores Cristianos.

- GARCIA SEMPERE, Marinela (1997): «The Religious Poetry of Bernat Fenollar, Joan Escrivà and Joan Roís de Corella in its Literary Context», en *Catalan Review*, vol. 11, núms. 1-2, pp. 73-82.
- (1998-1999): «La tradición y la originalidad en la *Istòria de la Passió*, de Bernat Fenollar y Pere Martines, y en la *Vita Christi* de Isabel de Villena», en *Revista de llengües y literaturas catalana, gallega y vasca*, 6; Madrid: UNED, pp. 47-68.
- (1999a): «Algunes connexions entre l'obra religiosa i l'obra profana de Joan Roís de Corella: l'*Oració* i la prosa mitològica: *La història de Leànder i Hero*», en Martines, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 169-181.
- (1999b): «La *Istòria de la Passió*, un poema narratiu de Bernat Fenollar i Pere Martines», en ALEMANY, Rafael [ed.]: *Ausiàs March i el món cultural del segle XV*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 319-341.
- (2000): «La *Oració a la verge Maria* de Joan Roís de Corella», en BERESFORD, Andrew M.; DEYERMOND, Alan [eds.]: *Proceedings of the Ninth Colloquium. Papers of the Medieval Hispanic Research Seminar 26*. Londres: Queen Mary and Westfield College, pp. 25-30.
- (2002): *Lo Passi en cobles: estudi i edició*. Alacant; Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2003): «Sobre la diversitat de manifestacions literàries en la segona meitat del segle XV: contactes entre les obres i els autors», en *Caplletra*, 34; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 55-77.
- (2013): «La literatura catalana religiosa en la tardor medieval», en COLÓN, Germà [ed.]: *Els escriptors valencians del segle XV*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, pp. 39-57 [primera impressió en *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 87:2 (2011); Castelló de la Plana: Sociedad Castellonense de Cultura, pp. 471-488].
- GARCIA SEMPERE, Marinela; MARTÍN PASCUAL, Llúcia (2009): «El dolor de Maria. La passió de la Mare de Déu en la literatura catalana medieval», en CAÑAS, J.; GRANDE, F. J.; ROSO, J. [eds.]: *Medievalismo en Extremadura: Estudios sobre Literatura y cultura hispánicas de la Edad Media*. Badajoz: Universidad de Extremadura, pp. 563-574.

- GARCIA SEMPÈRE, Marinela; WILKINSON, Alexander S. (2011): «La producció impresa en català dels ss. XV i XVI: observacions sobre la història de la impremta a través de l'estudi dels catàlegs», en *Caplletra*, 51; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 51-79.
- (2012): «Catalan and the Book Industry in the Crown of Aragon, 1475-1601», en *Bulletin of Spanish Studies*, 89:4; Glasgow: University of Glasgow pp. 557-574. DOI: 10.1080/14753820.2012.684922
- GARRIGA I SANTS, Carles (1991): «Caldesa i Carmesina: Roís de Corella en el *Tirant lo Blanc*», en *Estudis de llengua i literatura catalanes 23: Miscel·lània Jordi Carbonell 2*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 17-27.
- (1994): «Vidi cum foribus lassus prodiret amator», en *Els Marges*, 51; Barcelona: L'Avenç, pp. 86-99.
- GASCON, Sergi (1999): «Corelliana: l'amor dels orats», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 169-181.
- GÓMEZ, Francesc J. (2015): «Proses d'inspiració clàssica i cortesa» i «Les proses de tema religiós i les traduccions», en BADIA, Lola [dir.]: *Història de la literatura catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, vol. 3, pp. 222-249.
- GORNALL, John (2002): «Stramps and Stanzas: The New Interpretation of Corella's *La sepultura*», en *Hispanic Research Journal*, 3:2; Londres: Queen Mary and Westfield College, pp. 99-106.
- GUIA I MARÍN, Josep (1996a): «Corella també en menjava, d'olives», en *Revista de Catalunya*, 105; pp. 83-114.
- (1996b): *De Martorell a Corella. Descobrint l'autor del Tirant lo Blanc*. Catarroja: Editorial Afers.
- (1997): «Tres notes sobre el *Jardinet d'orats*», en *Afers*, 12; Catarroja: Editorial Afers, pp. 453-462.
- (1998): *Fraseologia i estil. Enigmes literaris a la València del segle XV*. València: Editorial 3i4.

- (1999): «La Magdalena com a pretext. Determinació d'autoria en textos catalans de la fi del XV», en *Estudis de llengua i literatura catalanes 38: Homenatge a Arthur Terry 2*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 27-56.
- (2002): «De *Lo Cartoixà* a l'*Espill*: Concordances textuais i dades contextuais». *Afers*, 41; Catarroja: Editorial Afers, pp. 151-189.
- (2003): «Dades documentals d'interès literari (València, segle XV)», en COMPAGNA, Anna, et al. [eds.]: *Momenti di cultura catalana in un millennio*. Nàpols: Liguori Editore, vol. 1, pp. 201-222. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcr78p9>
- (2008): «Anotacions de Jaume Roig sobre Roderic Borja, Joan Roís de Corella i ell mateix», en *Afers*, 61; Catarroja: Editorial Afers, pp. 625-636.
- (2010): *Ficció i realitat a l'Espill. Una perspectiva fraseològica i documental*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- (2012-2015): *Les unitats estilístiques de Joan Roís de Corella*. Alacant: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. [Recurs en línia: <<http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcj97x6>>. Darrera consulta: 8/8/2015].
- (2014): «Prejudicis i censures en la filologia catalana medieval», en *Scripta*, 3; València: Universitat de València, pp. 71-87. DOI: 10.7203/scripta.3.3792
- [GW] *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*. Leipzig: K. V. Hiersemann, 1925-2009 [Recurs en línia: <<http://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de/>>. Darrera consulta: 02/10/2015].
- HAEBLER, Konrad (1897): *The early Printers of Spain and Portugal*. Londres: Bibliographical Society.
- (1902): *Tipografía ibérica del siglo XV. Reproducción en facsímile de todos los caracteres tipográficos empleados en España y Portugal hasta el año 1500*. L'Haia: Nijhoff.
- (1903): *Bibliografía ibérica del siglo XV. Enumeración de todos los libros impresos en España y Portugal hasta el año de 1500*. L'Haia; Leipzig: Nijhoff; Hiesermann.
- (1917): *Bibliografía ibérica del siglo XV. Segunda parte*. L'Haia; Leipzig: Nijhoff; Hiesermann.

- HAIN, Ludwig (1826-1838): *Repertorium bibliographicum, in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque ad annum MD, typis expressi ordine alphabetico vel simpliciter enumerantur vel adcuratius recensentur*. Stuttgart; París: Cotta; Renouard, 4 vols.
- HAUF I VALLS, Albert G. (1980): «L'espiritualitat catalana medieval i la *devotio moderna*», en *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 85-121.
- (1986): «La *Vita Christi* de Sor Isabel de Villena y la traducción de las *vitae Christi* medievales», en *Studia in honorem prof. Martí de Riquer*. Barcelona: Quaderns Crema, vol. 2, pp. 105-164.
- (1990): *D'Eiximenis a sor Isabel de Villena. Aportació a l'estudi de la nostra cultura medieval*. València; Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia València; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1993a): «Tres cartes d'amor: contribució a l'estudi del gènere epistolar en el *Tirant lo Blanch*», en *Actes del Symposium Tirant lo Blanch*. Barcelona: Quaderns Crema, pp. 379-409.
- (1993b): «*Tirant lo Blanch*: algunes qüestions que planteja la connexió corelliana», en ALEMANY, Rafael; FERRANDO, Antoni; MESEGUER, Lluís [eds.]: *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. 2, pp. 69-116.
- (2001): De l'*Speculum humanae salvationis* a l'*Spill* de Jaume Roig: itinerari especular i figural», en *Estudis Romànics*, 23, pp. 173-219.
- (2004): «Del sermó oral al sermó escrit: la *Vita Christi* de fra Francesc Eiximenis com a glossa evangèlica», en COLÓN, Germà; MARTÍNEZ, Tomàs; PEREA, M. Pilar [eds.]: *La cultura catalana en projecció de futur: homenatge a Josep Massot i Muntaner*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, pp. 253-289.
- (2006): *La Vita Christi de sor Isabel de Villena (s. XV) como arte de meditar: Introducción a una lectura contextualizada*. València: Generalitat Valenciana.
- (2013): «La lectura "al espiritual" del capítol 12 del *Vita Christi* d'Isabel de Villena. Notes d'exegesi isabelina», en COLÓN, Germà [ed.]: *Els escriptors valencians del segle XV*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, pp. 235-257.

- (2014): «Les vides de Jesucrist: el perquè d'uns best-sellers medievals», en *Saó*, 389; València: Saó Edicions, pp. 21-23.
- HOWE, Elizabeth Teresa (2002): «Cisneros and the translation of women's spirituality», en BLUMENFELD-KOSINSKI, Renate; ROBERTSON, Duncan; BRADLEY WARREN, Nancy [eds.]: *The Vernacular Spirit: Essays on Medieval Religious Literature*. Nova York: Palgrave, pp. 283-295.
- HUNDERSMARCK, Lawrence F. (1989): «Preaching the Passion: Late Medieval Lives of Christ as Sermon Vehicles. On the Meditationes *Vitae Christi* of Pseudo-Bonaventure and the *Vita Christi* of Ludolf von Sachsen», en AMOS, Thomas L.; GREEN, Eugene A.; KIENZLE, Beverly Mayne [eds.]: *De Ore Domini: Preacher and Word in the Middle Ages*. Kalamazoo (Michigan): Western Michigan University; Medieval Institute Publications.
- [IBE] GARCÍA CRAVIOTTO, Francisco [coord.] (1989-1990): *Catálogo general de incunables en bibliotecas Españolas*. Madrid: Biblioteca Nacional de España, 2 vols.
- [ISTC] BRITISH LIBRARY: *Incunabula Short Title Catalogue*. [Recurs en línia: <<http://www.bl.uk/catalogues/istc/index.html>>. Data de consulta: 16/03/2012.]
- JUAN-MOMPÓ, Joaquim (1999): «“O, dona, ja no dona”: la *Història de la gloriosa santa Magdalena*», en *Estudis de llengua i literatura catalanes 39: Homenatge a Arthur Terry 3*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 115-143.
- LAPESA, Rafael (1997): «Gonzalo de Berceo y Joan Roïç de Corella ante el Duelo de la Virgen», en *De Berceo a Jorge Guillén. Estudios literarios*. Madrid: Gredos, pp. 7-20.
- LÓPEZ QUILES, Antoni J. (1985) [ed.]: veg. Joan ROÍS DE CORELLA (1985).
- (2004). «Evolución y recepción de la obra de Joan Roís de Corella», en *Teología Espiritual*, vol. 49, núm. 143; València: Facultat de Teologia San Vicente Ferrer, pp. 167-201
- (2007): *Literatura i espiritualitat. Aproximació a l'obra de Corella com a resposta davant Déu i l'home*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- (2012): «El *iter* vulgaritzador: Joan Roís de Corella y el Renacimiento», en *Teología espiritual*, vol. 56, núm. 168; València: Facultat de Teologia San Vicente Ferrer, pp. 317-337.

- (2012) «Conversos, Inquisició i pregària del Salteri. Estudi del salm 54 segons Corella», en *Anales valentinos*, vol. 38, núm. 76; València: Facultat de Teologia «San Vicente Ferrer», pp. 319-342.
- (2013a): *El «càntich novell» de Corella. Tècniques d'apropiació del Psalteri*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- (2013b): «Seràs recordant». Lectura corellana del salm 73», en *eHumanista/IVITRA*, 4, pp. 408-430.
- (2014): «La proposta sapiencial de Corella», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 389-422.
- LÓPEZ QUILES, Antoni; PUIG GISBERT, Abel (2014): *Ensenyar, commoure i adelitar. Notes de propedèutica per a rellegir Corella*. Catarroja: Perifèric Edicions.
- LUCERO COMAS, Lluís (1996): «La tradició ovidiana en l'obra de Joan Roís de Corella: una aproximació parcial», en PUIG, Mercè [ed.]: *Tradició clàssica. Actes de l'XI Simposi de la Secció Catalana de la SEEC (1993)*. Andorra la Vella: Conselleria d'Educació, pp. 437-442.
- MADRENAS, Dolors; RIBERA, Juan Miguel (1993): «Oraltat i narratologia: de la *Història de Jacob Xalabín* a la *Tragèdia de Caldesa* de Joan Roís de Corella», en NASCIMENTO, Aires A.; ALMEIDA, Cristina [eds.]: *Literatura Medieval. Actas do IV Congresso da Associação Hispanica de Literatura Medieval*. Lisboa: Cosmos, vol. 2, pp. 307-314.
- MARTÍ, Sadurní (1998): «El *Cançonier del marquès de Barberà* (SI/BMI): descripció codicològica», en *Boletín Bibliográfico de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*, 11, pp. 463-502.
- MARTIN, Dennis D. (2002): «Behind the Scene: the Carthusian Presence in Late Medieval Spirituality», en IZBICKI, Thomas M.; BELLITTO, Christopher M. [eds.]: *Nicholas of Cusa and His Age: Intellect and Spirituality*. Leiden: Brill, pp. 29-62.
- MARTÍN ABAD, Julián (2010): *Catálogo bibliográfico de la colección de incunables de la Biblioteca Nacional de España*. Madrid: Biblioteca Nacional, 2 vols.
- MARTÍN PASCUAL, Lúcia (1993): «Una aproximació a l'anàlisi de les comparacions extretes dels Bestiaris en els poetes del XIV i XV catalans», en ALEMANY, Rafael; FERRANDO, Antoni; MESEGUER, Lluís [eds.]: *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i*

- Literatura Catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol 1, pp. 245-256. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcowo54>
- (1996): *La tradició animalística en la literatura catalana medieval*. Alacant: Instituto de Cultura Juan Gil-Albert.
- (1999): «Les comparacions de tema animal relacionades amb el desengany amorós en les poesies de Joan Roís de Corella i en l'*Espill* de Jaume Roig», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 193-209.
- MARTINES, Josep (2013): «El verb *estimar* i l'amor hereós en Joan Roís de Corella: Un acostament segons la pragmàtica diacrònica», en *Afers*, 76; Catarroja: Editorial Afers, pp. 717-740.
- MARTINES, Vicent (1994): «“Per adolcir cotante pene amare” : una coincidència de Roís de Corella amb uns sonets italians de la fi del segle XV», en *Revista de l'Alguer*, 5; Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pp. 219-228.
- (1999a): «Comentaris a la bibliografia sobre Joan Roís de Corella», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 5-39.
- (1999b): «Concomitànies entre Joan Roís de Corella i la lírica italiana medieval», en ALEMANY, Rafael [ed.]: *Ausiàs March i el món cultural del segle XV*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 265-298.
- (2000): «Cavalleria de pomposos actes versus cavalleria honesta en Joan Roís de Corella: més elements sobre la mímesis literària», en FREIXAS, Margarita; IRISO, Silvia [eds.]: *Actas del VIII Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*. Santander: Consejería de Cultura; Asociación Hispánica de Literatura Medieval, vol. 2, pp. 1245-1251.
- (2013a): «L'ars de traduir en Joan Roís de Corella. Los límites de la difusión de sus obras y las claves para una *Tragèdia de Caldesa* políglota», en CORTIJO, Antonio; MARTINES, Vicent [eds.]: *Multilingual Joan Roís de Corella. The Relevance of a Fifteenth-Century Classic of the Crown of Aragon*. Santa Bàrbara: Publications of eHumanista; University of California, pp. 54-64.
- (2013b): «Els elements plàstics en l'obra de Joan Roís de Corella: Pintar amb paraules els amors de Leànder i Hero», en *Afers*, 76; Catarroja: Editorial Afers, pp. 661-686.

- MARTÍNEZ ROMERO, Tomàs (1994): *Rims i proses de Joan Roís de Corella*. Barcelona: Edicions 62.
- (1996a): «Per a una interpretació del *Triümf de les dones* de Roís de Corella: claus ecdòtiques i literàries», en *Estudis de llengua i literatura catalanes 33: Miscel·lània Germà Colón 6*. Barcelona: PAM, pp. 37-69.
- (1996b): «Literatura i teologia en una proposta profeminista: el *Triümf de les dones* de Joan Roís de Corella (1462)», en *Annali di Ca' Foscari*, 35; Venècia: Università, pp. 225-236.
- (1997): «De la comtessa de Varoic a la princesa Carmesina: per la presència de Sèneca al *Tirant lo Blanch*», en BARBERÀ, Jean Marie [ed.]: *Actes del Col·loqui Internacional Tirant lo Blanc: l'albor de la novel·la moderna europea (Ais de Provença, 21-22 d'octubre de 1994)*. Barcelona. Centre Aixois de Recherches Hispaniques; Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 285-305.
- (1998): «Variacions sobre el tema: Corella i els contemporanis valencians», en *Caplletra*, 24; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 45-65.
- (1999): «Per a una interpretació de la *Balada de la garsa i l'esmerla*», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 265-281.
- (2000a): «Alguns comentaris sobre l'orde de la Garrotera: del *Triümf de les dones* al *Tirant lo Blanch*», en BURDEUS, M. D.; REAL, E.; VERDEGAL, J. M. [eds.]: *Las órdenes militares: realidad e imaginario*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, pp. 503-517. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcr13n6>
- (2000b): «De poesia i lògica corellana: comentaris a *La mort per amor*», en *Estudis romànics*, 22; Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pp. 197-212.
- (2001): «Joan Roís de Corella interpretat des d'Ausiàs March», en *Cultura neolatina*, any 61, núm. 1-2; Mòdena: Mucchi Editore, pp. 159-196.
- (2002): «La poesía de Joan Roís de Corella, entre el amor y la honestidad», en DÍAZ, Eva María; CASAS Juan [coord.]: *Iberia cantat: estudios sobre poesía hispánica medieval*. Santiago de Compostel·la: Universidade, pp. 525-554.

- (2003): «De *Lo somni de Joan Joan* a *La vesita* d'Herèdia amb consideracions sobre Corella i el Tirant», en COMPAGNA, Anna, *et al.* [eds.]: *Momenti di cultura catalana in un millennio*. Nàpols: Liguori Editore, vol. 2, pp. 351-374.
- (2004): «Dues lectures marquiànes de *La sepultura* de Joan Roís de Corella», en RIGOBON, P.; ROMERO MUÑOZ, Carlos [eds.]: *Il falconiere del re: Atti della giornata di studio dedicata ad Ausiàs March*. Venezia: Università ca' Foscari di Venezia, pp. 71-90.
- (2008): «Reflexions corellanes: a propòsit d'un llibre sobre la literatura i l'espiritualitat de Corella», en *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 84, pp. 5-11. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcm34k8>
- (2011): «Joan Roís de Corella i la literatura a València de la segona meitat del XV», en HAUF, Albert [ed.]: *Panorama crític de la literatura catalana*. Barcelona: Vicens Vives, pp. 435-449.
- (2012): «Miquel Peres i la posteritat de Corella», en *Revista de literatura medieval*, 24; Alcalá de Henares: Universidad, pp. 193-210.
- (2013): «Ritme, rima i estructures paral·leles en la literatura i en la predicació de Vicent Ferrer», en COLÓN, Germà [ed.]: *Els escriptors valencians del segle XV*. Castelló: Universitat Jaume I, pp. 11-38.
- (2014): «Joan Roís de Corella i la tradició literària valenciana», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 465-486.
- MARTOS, Josep Lluís (1999a): «El Còdex de Cambridge del Trinity College, R. 14. 17 (X²): descripció i estudi», en FORTUÑO, Santiago; MARTÍNEZ, Tomàs [eds.]: *Actes del VII Congrés Internacional de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, pp. 443-460.
- (1999b): «El *Cançoner de Maians* (BUV MS 728): un cançoner d'autor de Joan Roís de Corella», en *Miscel·lània Arthur Terry*, 3. *Estudis de llengua i literatura catalanes*, 39; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 93-113.

- (1999c): «Els mantells de les deesses en *Lo jobí de Paris* de Roís de Corella: tradició i innovació iconogràfica», en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 283-301.
- (2000-2001): «Lematització del lèxic de les proses mitològiques de Joan Roís de Corella», en *Revista de lengües y literaturas catalana, gallega y vasca*, 7; Madrid: UNED, pp. 69-113.
- (2000): «La *Vida de sancta Bàrbara* i del *Jardinet dels orats*: Joan Roís de Corella o la recepció de la seua obra», en en FREIXAS, Margarita; IRISO, Silvia [eds.]: *Actas del VIII Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*. Santander: Consejería de Cultura; Asociación Hispánica de Literatura Medieval, vol. 1, pp. 1269-1287.
- (2001a): Joan Roís de Corella. *Les proses mitològiques de Joan Roís de Corella*. Alacant; Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2001b): *Fons i seqüència cronològica de les proses mitològiques de Joan Roís de Corella*. Alacant: Universitat d'Alacant.
- (2001c): «La génesis de un cancionero catalán de autor: Joan Roís de Corella y el *Cançoner de Maïans*», en BOTTA, Patrizia; PARRILLA, Mª Carmen; PÉREZ, José Ignacio [eds.]: *Canzonieri iberici*. Noia; Pàdua; Corunya: Toxosoutos; Università di Padova; Universidade da Coruña, 2 vols, pp. 313-328.
- (2001d): «El género popular de los *goigs* y Joan Roís de Corella: *La vida de la sacratíssima Verge Maria* y la *Oració*», en ALVAR, Carlos [coord.]: *Lyra minima oral. Los géneros breves de la literatura tradicional*. Alcalá de Henares: Universidad, pp. 85-98.
- (2001e): «Boccaccio y Roís de Corella: la *Genealogia deorum*», en *Cuadernos de filología italiana*, 8; Madrid: Universidad Complutense, pp. 535-558.
- (2002): «Los espacios en blanco y la estructura del *Cançoner del marquès de Barberà*», en DEYERMOND, Alan; WHETNALL, Jane [eds.]: *Proceedings of the Eleventh Colloquium*. Londres: Queen Mary University of London, pp. 57-65.

- (2003a): «Escola i aprenentatge literari a través de la traducció: Corella i els mites», en *Quaderns de Filologia. Estudis Literaris*, 8; València: Universitat de València, pp. 245-266.
- (2003b): «La *Historia destructionis Troiae* como fuente de las prosas mitológicas de Joan Roís de Corella», en WALDE L. von der; COMPANY, C.; GONZÁLEZ, A. [eds.]: *Literatura y conocimiento medieval*. Mèxic: Universidad Nacional Autónoma de México; Universidad Autónoma Metropolitana; El Colegio de México, pp. 297-327.
- (2003c): «La presència de Boccaccio en les proses mitològiques de Joan Roís de Corella», dins COMPAGNA, Anna Maria; BENEDETTO, Alfonsina de; PUIGDEVALL, Núria [eds.]: *Momenti di Cultura Catalana in un Millennio*. Nàpols: Liguori Editore, vol. 1, pp. 263-294.
- (2005a): «El *Còdex de Cambridge*, el *Cançoner de Maïans* y el *Jardinet d'orats* a través de l'obra de Roís de Corella», en MORENO, Manuel; SEVERIN, Dorothy S. [eds.]: *Los cancioneros españoles: materiales y métodos*. Londres: Queen Mary; University of London, pp. 113-140.
- (2005b): «La *Lletra consolatòria* de Joan Roís de Corella: edició crítica», en *Revista de literatura medieval*, 17; Alcalá de Henares: Universidad, pp. 9-30.
- (2005c): «Sèneca i Roís de Corella», en PARRILLA, Mª Carmen; PAMPÍN, Mercedes [eds.]: *Actas del IX Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*. La Corunya: Toxoso2utos; Universidade da Coruña, pp. 131-150.
- (2005d): «“*Con li suoi vestimenti asciugare il morto viso della salata acqua, e bagnarlo di molte lagrime*”: la *Fiammetta* en el *Leànder i Hero* de Roís de Corella», en *Caplletra*, 39; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 257-275.
- (2005e): «“Amor es tal que, si us obre la porta, / tart s'esdevé que pels altres la tanque”: una reinterpretació de la *Tragèdia de Caldesa*», en ALEMANY, Rafael; MARTOS, Josep L.; MANZANARO, Josep M. [coord.]: *Actes del X Congrès Internacional de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, vol. 3, pp. 1147-1167.
- (2007): «Un *ascle* en l'edició crítica de la poesia de Joan Roís de Corella», en LÓPEZ CASTRO, Armando; CUENTA TORRE, María [eds.]: *Actas del XI Congreso*

- Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*. Lleó: Universidad de León, pp. 863-871.
- (2008): «La literatura perduda de Joan Roís de Corella: les fonts», en *Caplletra*, 45; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 93-112.
- (2009a): «*Sotsmissió amorosa*: uns poemes mal editats de Joan Roís de Corella», en *Llengua i literatura*, 20; Barcelona: Institut d'Estudis Catalana, pp. 7-25
- (2009b): «L'*escondit* de Joan Roís de Corella», en *Revista de poètica medieval*, 22; Alcalá de Henares: Universidad, pp. 7-25.
- (2009c): «El cataclisme còsmic en l'obra de Joan Roís de Corella», en CAÑAS, J.; GRANDE, F. J.; ROSO, J. [eds.]: *Medievalismo en Extremadura: Estudios sobre Literatura y cultura hispánicas de la Edad Media*. Badajoz: Universidad de Extremadura, pp. 835-846.
- (2010a): «March en Corella: asimilación, perspectiva e innovación en la *Tragèdia de Caldesa*», en *Boletín de la Biblioteca de Menéndez Pelayo*, 86; Madrid: Biblioteca Menéndez Perayo, pp. 17-45.
- (2010b): «La cosmovisión medieval en March y en Corella: “la que fexuga jau” y la “tremuntana ferma”», en *Revista de filología romànica*, 27; Madrid: Universidad Complutense, pp. 101-130.
- (2012): «La transmisión de las coples de bien y mal decir: la sección *extravagante* del *Cancionero general*», en HARO, Marta *et al.* [ed.]: *Estudios sobre el Cancionero general (Valencia, 1511): poesía, manuscrito e imprenta*. València: Universitat de València, pp. 285-297
- (2013a): «Variantes y variaciones interpoemáticas: de la *Vida de la sacratíssima Verge Maria* a la *Lahor de la Verge Maria*, de Joan Roís de Corella», en *Revista de literatura medieval*, 25; Alcalá de Henares: Universidad, pp. 136-164.
- [ed.] (2013b): Joan Roís de Corella. *Psalteri*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- (2013c): «Tradició textual, reescriptura i difusió literària: els testimonis de l'obra de Joan Roís de Corella», en CORTIJO, Antonio; MARTINES, Vicent [eds.]: *Multilingual Joan Roís de Corella. The Relevance of a Fifteenth-Century Classic of the Crown of*

- Aragon*. Santa Bàrbara: Publications of eHumanista; University of California, pp. 27-40.
- (2013d): «Heterodoxia y parodia en las copes de bien y mal decir», en BREA, Mercedes; CORRAL, Esther; POSADA, Miguel Ángel [eds.]: *Parodia y debate metaliterarios en la Edad Media*. Alessandria: Edizioni dell'Orso, pp. 99-123.
- (2014a): «La vida de la *sacratíssima Verge Maria* y el *Cartoixà* de Joan Roís de Corella», en *Bulletin of Hispanic Studies*, 91:8; Liverpool: England Institute of Hispanic Studies; Liverpool University Press, pp. 1005-1014. DOI: 10.3828/bhs.2014.65
- (2014b): «Un salteri català del segle XV perdut», en *Memorabilia: Boletín de literatura sapiencial medieval*, 16, pp. 74-85.
- (2014c): «La poesia de Joan Roís de Corella: textos de rematada», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 487-507.
- (2015a): «Joan Roís de Corella. Vida i formació» i «Joan Roís de Corella. Poesia», en BADIA, Lola [dir.]: *Història de la literatura catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, vol. 3, pp. 211-221.
- (2015b): «La transmisión del *maldit* de Joan Roís de Corella: análisis material», en HARO, Marta [coord.]: *Literatura y ficción: «estorias», aventuras y poesía en la Edad Media*. València: Universitat de València, pp. 717-725.
- MASSÓ I TORRENTS, Jaume (1926): *El príncep de Viana i les seves relacions literàries*. Barcelona: Ateneu Barcelonès.
- MCGINN, B. (1996): «Mysticism», en: HILLEBRAND, Hans J. [ed.]: *The Oxford Encyclopedia of the Reformation*. Nova York; Oxford: Oxford University Press, vol. 3, pp. 119-124.
- MCKERROW, Ronald B. (1998): *Introducción a la bibliografía material*. Madrid: Arco.
- MÉRIDA JIMÉNEZ, Rafael M. (1999): «Comentaris a l'entorn de la primera difusió impresa de Joan Roís de Corella», en Vicent MARTINES [ed.] (1999): *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 303-313.

- MIQUEL I PLANAS, Ramon (1913): «Introducció a les obres de mossèn Joan Roïç de Corella» en ROÍS DE CORELLA, Joan: *Obres de Joan Roïç de Corella*. Barcelona: Biblioteca Catalana, edició a cura de Ramon MIQUEL I PLANAS, pp. IX-XC.
- MIRA, Eduard (2014): «Joan Roís de Corella: l'artista i la ciutat. Asincronies», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 235-259.
- MIRALLES, Carles (1977-78): «Raons de Mirra en boca d'Esperança. Sobre un altre plagi de Roís de Corella en el *Tirant lo Blanc*», en *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 37, pp. 140-147 [reimpressió en Carles Miralles, Eulàlia. *Estudis i notes de literatura catalana*, Barcelona, 1987, pp. 51-62.
- (1980): «“Mas no les obres”. Remarques sobre la narració i la concepció de l'amor en el *Tirant lo Blanc*», en *Estudis universitaris catalans*, 24. *Estudis de llengua i literatura catalanes oferts a R. Aramon i Serra en el seu setantè aniversari*. Barcelona: Curial Edicions, vol. 2, p. 395-413.
- (1991): «Raons de Mirra en boca de Carmesina», en *Estudis de llengua i literatura catalanes 23: Miscel·lània Jordi Carbonell 2*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 5-16.
- (1998): «Corella i el Tirant: qüestions d'intertextualitat», en *Caplletra*, 24; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 67-80.
- MONTOYA, Lucas de (1628): *Sentido metafórico literal de todos los lugares de la Sagrada Escritura*. Madrid: Viuda de Alonso Martín.
- MORROS MESTRES, Bienvenido (2014): «Fortuna de un verso de Sannazaro: para una metafísica del olvido en la poesía española del Siglo de Oro», en *Revista de filología espanyola*, 94:1; pp. 209-238. DOI: 10.3989/rfe.2014.09
- NASCIMENTO, Aires Augusto (2001): «A *Vita Christi* de Ludolfo de Saxónia, em português: percursos de tradução e seu presumível responsável», en *Euphrosyne*, 29; Lisboa: Universidade de Lisboa, pp. 125-142.
- NAVARRO SORNÍ, Miguel (2000): «Alfonso de Borja, obispo de Valencia», en *Anales valentinos*, vol. 26, núm. 52; València: Facultad de Teología «San Vicente Ferrer», pp. 315-356.

- (2014a): «El ressò de *Lo Cartoixà* a l'època medieval», en *Saó*, 389; València: Saó Edicions, pp. 17-18.
- (2014b): «Roma i València en l'època de Corella (a través dels Borja)», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 137-150.
- (2014c): «La vida religiosa en la València de Roís de Corella», en SOLER, Abel: *Joan Roís de Corella (1435-1497). Síntesi biogràfica i aportació documental*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, pp. 39-64.
- NICOLAU I D'OLWER, Lluís (1927): *Resum de literatura catalana*. Barcelona: Barcino.
- PALANCA PONS, A.; GÓMEZ GÓMEZ, M. P. (1981): *Catálogo de los incunables de la Biblioteca Universitaria de Valencia*. València: Universitat de València.
- PARDO MOLERO, Juan Francisco (1994): «La religiosidad en las obras de Roïç de Corella», en *Anales valentinos*, núm. 39; València: Facultat de Teologia «San Vicente Ferrer», pp. 175-193.
- PARRAMON BLASCO, J. (1995): «Roís de Corella i l'enigma de Caldesa», en *Estudis de llengua i literatura catalanes 30: Miscel·lània Germà Colón 3*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 69-79.
- PEIRATS NAVARRO, Anna Isabel (2003): «*Lo Cartoixà*. Taller mòbil o coincidència amena amb l'*Spill* de Jaume Roig», en *Afers*, 45; Catarroja: Editorial Afers, pp. 463-476.
- (2010): «El text, l'autor i l'obra. Estudi introductori», en ROIG, Jaume (2010): *Spill*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2 vols.; edició a cura d'Anna Isabel PEIRATS.
- PFÄNDTER, Karl-Georg (2008): «Ludolf of Saxony: *Life of Christ*», en FIGERNAGEL, Andreas [ed.] (2008): *The Most Beautiful Bibles*. Colònia: Taschen GmbH, pp. 148-153.
- [PL] Migne, Jacques Paul (1844-1855): *Patrologia latina cursus completus* [Recurs en línia: <<http://pld.chadwyck.co.uk/>>. Darrera consulta: 10/8/2015].
- PONS, Joseph-Sébastien (1962): «La dame et la garzette», en *Bulletin Hispanique*, 64, pp. 567-571.

- PONS ALÓS, Vicent (2014): «El clergat valencià a les darreries de l'edat mitjana», en SOLER, Abel: *Joan Roís de Corella (1435-1497). Síntesi biogràfica i aportació documental*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, pp. 65-81.
- PRATS, Modest (1994): «De Miquel Pérez a Pere Gil», en ROMERO, C.; ARQUES, R. [eds.]: *La cultura catalana tra l'Umanesimo e il Barocco*. Pàdua: Programma, 1994, pp. 375-382.
- PUIG I TÀRRECH, Armand (2001): «Les traduccions catalanes medievals de la Bíblia», en *El text: lectures i història*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Associació Bíblica de Catalunya, pp. 107-231.
- PUJOL, Josep (1988-89): «Els versos estramps a la lírica catalana medieval», en *Llengua i Literatura*, 3; Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pp. 41-87.
- (1997): «De Guido delle Colonne a l'Ovidi epistolar: sobre el rendiment narratiu i retòric d'unes fonts del *Tirant lo Blanc*», en en MARTÍNEZ, Tomàs [ed.]: *Anuari de l'Agrupació Borrianenca de Cultura*, 8. «Lo gentil estil fa pus clara la sentència»: *De literatura i cultura a la València medieval*. Castelló de la Plana: Agrupació Borrianenca de Cultura; Universitat Jaume I, pp. 133-174.
- (1999): «Escriptura, imitació i memòria al *Tirant lo Blanc*», en *Els Marges*, 65; Barcelona: L'Avenç, pp. 23-50.
- (2002a): «Expondre, traslladar i reescriure clàssics llatins en la literatura catalana del segle XV», en *Quaderns. Revista de Traducció*, 7, pp. 9-32.
- (2002b): *La memòria literària de Joanot Martorell: models i escriptura en el Tirant lo Blanc*. Barcelona: Curial; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2013): «Noves fonts ovidianes, pràctiques escolars i Boccaccio als *Leànder i Hero* de Joan Roís de Corella», en *Cultura neolatina*, any 73, núm. 1-2; Mòdena: Mucchi Editore, pp. 153-183.
- REQUENA MIOTA, Juan Carlos (1997): *La espiritualidad española de los siglos XV-XVII a través de las Vita Christi*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- RIBA, Carles (1927): «L'Oració de Roís de Corella», en *Els Marges*, 1920-1926. Barcelona: Publicacions de «La Revista», pp. 52-56.

- RIBELLES COMÍN, José (1920-1984): *Bibliografía de la lengua valenciana, o sea, catálogo razonado por orden alfabético de autores de los libros, folletos, obras dramáticas, periódicos, coloquios, coplas, chistes, discursos, romances, alocuciones, cantares, gozos, etc., que escritos en lengua valenciana y bilingüe, has visto la luz pública desde el establecimiento de la imprenta en España*. Madrid: Impremta de la Revista de Archivos y Bibliotecas, 5 vols.
- RIBERA LLOPIS, Juan M. (2012): «Joan Roís de Corella y Caldesa: notas sobre la representación lírica y dramática del yo poético», en *eHumanista/IVITRA*, 1, pp. 141-153.
- RICO, Francisco (1980): «Pròleg» a ROÍS DE CORELLA, Joan (1980): *Tragèdia de Caldesa i altres proses*. Barcelona: La Caixa; Edicions 62, a cura de Marina GUSTÀ.
- (1982): «Caldesa, Carmesina y otras perversas», en *Primera cuarentena y tratado general de literatura*. Barcelona: El Festín de Esopo, pp. 91-93. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcxd1d3> [reimpressió: «Sylvae (XXI-XXV)», en *Estudis Universitaris Catalans 26: Miscel·lània Aramon i Serra 4*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984, pp. 236-237].
- (1984): «Imágenes del Prerrenacimiento español: Joan Roís de Corella y la *Tragèdia de Caldesa*», en *Estudios de literatura española y francesa, siglos XVI y XVII. Homenaje a Horst Baader*. Frankfurt: Verlag Klaus Dieter Vervuert, pp. 15-27.
- RIERA I SANS, Jaume (1984): «Sobre la difusió hispànica de la *Consolació* de Boeci», en *El Crotalón: Anuario de Filología Española I*. Madrid: El Crotalón, pp. 297-327.
- RIGOLLOT, Louis-Marie (1865): veg. SAXÒNIA, Ludolf de.
- RÍO MAESO, Emilio del (2011): «Ludolfo de Sajonia y su *Vida de Cristo*», en *Cistercium: Revista cisterciense*, 255; Zamora: Monte Casino, pp. 119-148.
- RIQUER, Martí de (1949): «Nuevas contribuciones a las fuentes del Tirant lo Blanch», en *Conferencias desarrolladas con motivo del IV Centenario del Nacimiento de Miguel de Cervantes (1547-1947)* vol. 3, Barcelona: Diputación Provincial de Barcelona.
- (1964): «Joan Roís de Corella», en *Història de la literatura catalana*. Barcelona: Ariel, vol. 3, pp. 254-320.

- ROCA RICART, Rafael (2013): «L'inici de la recuperació de Joan Roís de Corella», en *Afers*, 76; Catarroja: Editorial Afers, pp. 741-758.
- RODRIGO LIZONDO, Mateu (2011): [ed.] Melcior Miralles. *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*. València: Universitat de València.
- RODRÍGUEZ RISQUETE, Francisco J. (2002): «Del cercle literari del Príncep de Viana i unes poesies satíriques del Cançoner de Saragossa», en *Estudi General. Revista de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona*, 22; Girona: Universitat de Girona, pp. 365-391.
- (2011): *Pere Torroella. Obra completa*. Barcelona: Editorial Barcino, 2 vols.
- ROMERO LUCAS, Diego (2003): «La traducció valenciana de las *Meditationes vitae Christi* del cartujano Ludolfo de Sajonia. Las primeras ediciones valencianas impresas». *Quaderns de filologia. Estudis literaris*, 8, pp. 299-314.
- ROMEU I FIGUERAS, Josep (1984): «Dos poemes de Joan Roís de Corella: *A Caldesa* i *La sepultura*», en *Quadern de Filologia. Miscel·lània Sanchis Guarner*. València: Universitat, vol. 1, pp. 299-308.
- (1991): *Quatre lectures de poesia medieval*. Barcelona: La Magrana.
- (1998): «*Tragèdia de Caldesa*, de Joan Roís de Corella: una aproximació textual», en *Caplletra*, 24; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 81-92.
- RUBIO TOVAR, Joaquín (1997): «Algunas características de las traducciones medievales». *Revista de literatura medieval*, 9. Alcalá de Henares: Universitat, pp. 197-243.
- RUBIO VELA, Agustín (2013): «El context històric de Joan Roís de Corella: Tríptic documental sobre el seu entorn», en *Afers*, 76; Catarroja: Editorial Afers, pp. 593-616.
- (2014a): «Joan Roís de Corella, el mundo de los caballeros y la guerra. Notas de archivo sobre notas de lectura», en *eHumanista/IVITRA*, 5, pp. 443-466.
- (2014b): «Circunstancia familiar y entrada en la vida política del joven poeta valenciano Joan Escrivà (1461-1462)», en *Scripta*, 3; València: Universitat de València, pp. 46-70. DOI: 10.7203/scripta.3.3788
- RYAN, John J. (1982): «Historical thinking in Ludolph of Saxony's *Life of Christ*», en *Journal of Medieval and Renaissance Studies*, 12:1, pp. 67-81.

- SAAVEDRA, Ana María de (1955): «El humanismo catalán: Roiç de Corella», en *Clavileño*, 35, p. 43-47.
- SABATÉ MARÍN, Glòria (2003): «Alegorías amorosas en la literatura catalana del siglo XV: el *Jardinet d'orats* (BUB, ms. 151) y el *Curial e Güelfa*», en ALVAR, Manuel; SERRANO, Jesús L. [eds.]: *Cancioneros en Baena: Actas del II Congreso Internacional Cancionero de Baena*, vol. 2, pp. 143-155.
- SALVÀ I MALLEN, Pedro (1872): *Catálogo de la Biblioteca de Salvá*. València: Impremta de Ferrer Orga, 3 vols.
- SANCHIS SIVERA, Josep (1999): *Estudis d'història cultural*. València; Barcelona: IIFV; PAM.
- SERRANO MORALES, José Enrique (1898): *Reseña histórica en forma de diccionario de las imprentas que han existido en Valencia desde la introducción del arte tipográfico en España hasta el año 1868 con noticias bio-bibliográficas de los principales impresores*. València: Impremta de F. Doménech.
- SHORE, Paul (1998): *The Vita Christi of Ludolf of Saxony and its Influence on the Spiritual Exercises of Ignatius of Loyola*. Boston: St. Louis, MO; Seminar on Jesuit Spirituality.
- SOLER, Abel (2013): «Roís de Corella enfront d'alguns problemes polítics i socials del seu temps», en *Afers*, 76; Catarroja: Editorial Afers, pp. 617-633.
- (2014a): *Joan Roís de Corella (1435-1497). Síntesi biogràfica i documental*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- (2014b): «La família de Joan Roís de Corella», en BELLVESER, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 263-287.
- (2014c): «Les dones, l'amor i una elegia eròtica d'Ovidi en la vida i en l'obra poètica de Roís de Corella», en *Scripta*, 3; València: Universitat de València, pp. 178-207.
DOI: 10.7203/scripta.3.3803
- (2014d): «Joan Roís de Corella i Miquel Peres: relacions familiars», en *Revista de cancioneros impresos y manuscritos*, 3; Alacant: Universitat d'Alacant, pp. 132-156.
- SORIANO, Lourdes; AVENOZA, Gemma; LAMARCA, Montserrat (2007): «Ludolfo de Sajonia, *Terç del Cartoixà* (Valencia, ca. 1495. Un nuevo ejemplar de la edición incunable». *Gutenberg Jahrbuch*, 82. Magúncia: Internationale Gutenberg Gesellschaft, pp. 77-96.

- TORRÓ TORRENT, Jaume (1992): «El ms. 151 de la Biblioteca Universitària de Barcelona (*Jardinet d'orats*): descripció i estudi codicològic», en *Boletín bibliográfico de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*, 6, pp. 1-55.
- (1996): «El mite de Caldesa: Corella al *Jardinet d'orats*», en *Atalaya*, 7, pp. 103-116.
URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcqv5bo>
- (2001): «Una cort a Barcelona per a la literatura del segle XV», en *Revista de Catalunya*, 163; Barcelona: Revista de Catalunya, pp. 97-123.
- TRILLA MILLÀS, E.; CRISTÓBAL LÓPEZ, V. (1996): «Las Heroidas de Ovidio en Joan Roís de Corella», en PUIG, Mercè [ed.]: *Tradició clàssica. Actes de l'XI Simposi de la Secció Catalana de la SEEC (1993)*. Andorra la Vella: Conselleria d'Educació,, pp. 693-697.
- [VC] *Vita Christi*. Veg. SAXÒNIA, Ludolf de.
- VENTURA, Jordi (1978): *Inquisició espanyola i cultura renaixentista al País Valencià*. València: Eliseu Climent Editor.
- (1993): *La Bíblia valenciana. Recuperació de la història d'un incunable en català*. Barcelona: Curial.
- VERGER, Eduard J. (1986): «*La sepultura* de Roís de Corella, amb una postil·la», en BADIA, Lola; MASSOT, Josep [eds.]: *Estudis de literatura catalana en honor de Josep Romeu i Figueras*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. 2, pp. 357-365. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmc7w843>
- (2011): «*Sotsmissió amorosa* de Roís de Corella, amb una postil·la», en *Estudis de llengua i literatura catalanes 42: Miscel·lània Albert Hauf I*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 57-76. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmc15689>
- VIDAL TALENS, Josep (2013): «La cristologia de Joan Roís de Corella», en *Anales valentinos*, vol. 40, núm. 78; València: Facultat de Teologia «San Vicente Ferrer», pp. 199-220.
- (2014): «La cristologia de Roís de Corella, una cristologia soteriològica: Jesús, Déu i home, per la nostra redempció», en Bellveser, Ricard [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 423-445.

- VIERA, David J. (2004): «The Evolution of Francesc Eiximenis' Attitudes toward Judaism», en MCMICHAEL, Steven J.; MYERS, Susan E.: *Friars and Jews in the Middle Ages and Renaissance*. Leiden: Brill, pp. 147-159.
- VINDEL, Francisco (1945-1951): *El arte tipográfico en España durante el siglo XV*. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores, 9 vols.
- WITTLIN, Curt (1983): Francesc Eximenis. *De sant Miquel arcàngel*. Barcelona: Curial Edicions.
- (1991a): *Repertori d'expressions multinomials i de grups de sinònims en traduccions catalanes antigues*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (1991b): «Observacions sobre el *Psalteri* de Joan Roís de Corella i d'altres traduccions de salms», en *Estudis de llengua i literatura catalanes 22: Miscel·lània Jordi Carbonell 1*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 27-60 [reimpresió en Wittlin, 1995, pp. 19-48].
- (1992): «Testament i inventari del canonge valencià Pere d'Artes (1440)», en FERRANDO, Antoni [coord.]: *Miscel·lània Sanchis Guarnier*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. 3, pp. 459-480.
- (1993): «Joan Roís de Corella. Introducció a una concordança de les seves obres», en ALEMANY, Rafael; FERRANDO, Antoni; MESEGUER, Lluís [eds.]: *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. 1, pp. 327-366.
- (1995a): *De la traducció literal a la creació literària: Estudis filològics i literaris sobre textos catalans i valencians*. València; Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1995b): «Un text inèdit de Joan Roís de Corella: *La visió a la porta de la Senyora Nostra de Gràcia*», en *A sol post. Estudis de llengua i literatura*, 3, pp. 257-268. URI: <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcq8339>
- (1997): «La *Biblis*, *Mirra* i *Santa Anna* de Joan Roís de Corella», en MARTÍNEZ, Tomàs [ed.]: *Anuari de l'Agrupació Borriana de Cultura*, 8. «Lo gentil estil fa pus clara la sentència»: *De literatura i cultura a la València medieval*. Castelló de la Plana: Agrupació Borriana de Cultura; Universitat Jaume I, pp. 175-189.

- (1998a): «La biblioteca de la família Mercader de València l'any 1486», *Caplletra*, 24; València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 93-104.
- (1998b): «La *Vida de Santa Caterina de Sena* de Miquel Peres: Ampliació literària d'extrets escollits en el *Chronicon* d'Antonino de Florència », en *Actes del vuitè Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica (Bloomington, 1995)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 305-332.
- (1999): «La *Història de Josef* de Joan Roís de Corella: Traducció amplificada i retoricada», en en MARTINES, Vicent [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 315-329.

4. EDICIÓ

4.1. EL TEXT DE LA *VITA CHRISTI* DE LUDOLF DE SAXÒNIA

El text de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia que presente en aquesta edició és una reproducció de l'edició de Louis Marie Rigollot, de l'any 1865, editat a París per Palmé, amb l'única llicència respecte del text original de corregir alguns errors evidents de composició. N'he mantingut la puntuació, però la distribució en paràgrafs l'he realitzada d'acord amb el sentit del *Terç del Cartoixà*, atés que l'edició llatina es presenta sense, a text tirat i en dues columnes.

Segons el curador, el text que s'ha pres com a base d'aqueixa edició de 1865 és la impressió realitzada a Anvers per John Keerberg l'any 1612, la qual ha sigut col·lacionada amb dues impressions més, una de Venècia, de l'any 1572, i una altra de Lió, del 1518 (Rigollot, 1865: «Monitum ad lectorem», s/n).

Des del vessant tipogràfic, mantinc la cursiva de l'original, la qual remarca el text bíblic literal i el separa dels comentaris que ha inclòs a l'obra el monjo alemany. Tanmateix, les referències marginals que apareixen en aquesta edició i que assenyalen citacions bíbliques, d'autors de la patrística o escolàstics, i algunes remarques sobre la temàtica, són obviades per dos motius: d'una banda, per la dificultat compositiva en l'edició que presente; de l'altra, perquè part d'aqueixes referències es reprenen en els intertítols que incloc en la meua edició, dels quals parlaré tot seguit, i les citacions bíbliques del *Terç del Cartoixà* es poden consultar en les concordances que acompanyen el present estudi, en què hi ha localitzats més de 880

versets bíblics, alguns del quals, com s'ha vist, no apareixen en l'obra llatina i són agregats pel mestre en teologia a la seua obra.

Entre claus incorpore la referència de la pàgina de l'edició de Rigollot, seguida de la lletra a, que indica la columna esquerra, i be, que n'indica la dreta.

Per un altre costat, l'edició que reproduesc divideix el text llatí per mitjà dels extensos capítols amb què Ludolf de Saxònia va compondre la *Vita Christi*. Però en la segona edició d'aquesta obra editada també per Rigollot, l'any 1870, a la mateixa ciutat i editorial –impresa, no obstant, en quatre volums i en quart–, el curador francès va dividir els llargs capítols en subcapítols i els va encapçalar amb un intertítol, pres generalment de les referències temàtiques marginals de la primera edició, de manera que aconseguia alleugerir els extensos blocs capitulars. Els intertítols d'aquesta segona edició són inclosos en l'edició que presente amb idèntica finalitat.

Per últim, atenent al treball de reestructuració que realitza Roís de Corella sobre l'obra ludolfina, i per garantir una sincronització amb el text valencià efectiva, he considerat oportú desplaçar els passatges llatins que Roís de Corella reordena en la seua obra i situar-los d'acord amb la disposició del *Terç del Cartoixà*. El paràgraf que desplaça de l'original llatí està encapçalat per un número entre claudàtors i en negreta, i en el lloc que li pertoca de la *Vita Christi* deixo com a senyal el mateix número que té el paràgraf desplaçat, també en negreta i entre claudàtors, per facilitar-ne la visualització (veg., per exemple, p. 351).

Tan solament un cas, al capítol 48, subcapítols 12-16 (veg. p. 193), atesa la tasca ingent de reformulació que realitza el mestre en teologia sobre l'original llatí, ha sigut impossible mantenir-ne la sincronització. Sols en aquesta ocasió, reproduesc a continuació del capítol català el llatí, del qual extrac els passatges que Corella utilitza i els sincronitza amb el *Terç*, de manera que el lector pugua observar la reelaboració intensa del lletraferit valencià sobre el text llatí.

4.2. LA TRANSCRIPCIÓ DEL *TERÇ DEL CARTOIXÀ*

L'incunable que he pres com a base d'aquesta edició és el dipositat a la Biblioteca Històrica de la Universitat de València, signatura BH Inc. 101(2). Aquest volum es troba enquadrinat juntament amb el *Segon del Cartoixà*, raó per la qual du la xifra 2 entre parèntesi;

la xifra 1, per tant, correspon a aquesta darrera obra. La relligadura d'aquest volum és antiga, realitzada en pergamí sobre cartó, amb els talls jaspats en vermell. L'incunable presenta un estat excel·lent de conservació, sense cap taca per humitat o deteriorament produït per insectes que dificulte o impedisca la lectura del text.

4.2.1. La divisió del text

Dividisc, prenent com a model el text llatí, l'edició catalana per mitjà de subcapítols. Els intertítols que els encapçalen tradueixen generalment els llatins, inclosos entre claudàtors i sense numerar perquè no s'identifiquen com a text corellà, però seguint les tries lèxiques que apareix en el subcapítol mateix del *Terç del Cartoixà*. En les ocasions en què la reformulació corellana del subcapítol implica també una modificació del sentit de l'intertítol, he optat per canviar-lo en acordança amb el sentit del text català.

Per facilitar la identificació ràpida dels folis, he numerat les columnes del recte i vers dels folis, de manera que la lletra *a* indica la columna esquerra del recte; la *b*, la dreta del recte; la *c*, l'esquerra del vers; i la *d*, la dreta del vers. Per tal de facilitar a l'estudiós la identificació còmoda d'aquests folis, he seguit les xifres indicades en l'incunable, i en aquells casos en què es repeteix la xifra a causa de l'erràtica foliació pròpia de la impressió (veg. p. 138) s'indica el foli repetit amb un *bis* entre la xifra i la lletra que indica la columna (p. ex., 38bis*a*)

4.2.2. Actualització de l'incunable

Puntue el text segons l'ús actual, incloses cometes, guions de diàleg, etc., respectant la dicció que conjecturalment reflecteix el text. També regularitze les majúscules i minúscules segons l'ús actual.

Faig servir l'apòstrof i el guionet segons la normativa actual. No apostrofe davant essa líquida, és a dir, essa seguida d'oclusiva a inici de paraula. Les elisions i fusions vocàliques no previstes per la normativa actual són indicades amb punt volat. També faig servir l'apòstrof i el guionet per unir els diversos elements dels futurs i els condicionals analítics, incloent-hi els pronoms que s'hi troben inclosos.

Regularitze la separació de mots segons l'ús actual, així com les dobles esses, dobles efes i dobles erres inicials de paraula, tant si en l'incunable ja es troben a inici de paraula com

si queden a inici de paraula com a conseqüència de la regularització de la separació de paraules; també en posició postconsonàntica.

Accentue i faig ús de la dièresi segons les normes del català actual, però respectant la pronunciació del valencià de l'època pel que fa a la distribució sil·làbica i la posició de l'accent, si es coneixen. Escric dièresi i accent agut sobre la *y* com si es tractés d'una *i*: *juý, oýs, posseýren, proýsme*. No escric dièresi quan una *hac* intervocàlica indica que la vocal següent no és semivocal ni consonant: *Cahim, jahia, obien*. Tampoc quan una *y* precedeix la vocal *i* (*oyit, obeyia*).

Tot seguit, incloc un llistat de mots que en valencià antic (almenys en certes èpoques o registres)³²¹ tenien l'accent tònic en una posició diferent que en el valencià actual i que, per tant, no s'accentuen de la mateixa manera: *aureola*,³²² *caós*,³²³ *enclit* (= ínclit), *entegre* (= íntegre),³²⁴ *esser* (infinitiu no substantivat), *filosof*,³²⁵ *hossannà*,³²⁶ *idolatra*,³²⁷ *magnífic*,³²⁸ *manna*,³²⁹ *nigromancia*,³³⁰ *pacífic*,³³¹ *paralític*,³³² *public*,³³³ *salmòdia*,³³⁴ *tora/Tora*.³³⁵

Els mots que porten accent gràfic, s'accentuen en els textos medievals amb accent agut o greu d'acord amb les normes generals de la *Gramàtica Normativa Valenciana* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (§ «5. Els signes diacrítics auxiliars»).

³²¹ He extret aquest llistat de les «Normes generals de transcripció i edició» del Corpus Biblicum Catalanicum (Recurs electrònic: <<http://cbbat.abcat.cat/normes.php>>. Darrera consulta: 15/8/2015), el qual jo mateix vaig ajudar a confegir.

³²² Vegeu DCVB, s.v. aureola, i DECcat, VI, 83b38-54.

³²³ Així en el Spill, III, v. 7732, rimant amb habitado[r]s.

³²⁴ Vegeu DECcat, III, 384b18-24.

³²⁵ Vegeu DECcat, III, 1033a27-b11. En Ausiàs March apareix quatre vegades com a mot agut (XVIII, v. 41; CV, v. 117; CVI, v. 89 i v. 143) i una vegada com a mot pla (CXXVIII, v. 157).

³²⁶ Almenys així en el Spill, III, v. 6891 (rimant amb entrà); recollit en DCVB, s.v. hosanna.

³²⁷ «Ant. idolatra, amb accentuació plana» (DCVB, s.v. idòlatra). Vegeu Spill, III, v. 8046, on ydolatres rima amb atres.

³²⁸ Forma vulgar antiga, segons el DCVB, s. v. magnífic, que cita un cançoner de 1450-1465 on magnífichs rima amb antichs. També és forma aguda en el Spill, II, v. 1153, on rima amb Gauderich, i III, 4552.

³²⁹ Magna en la Bíblia del segle XIV, Ex 16,31.33.35.36 (CBCat 3, pp. 59-59*). Vegeu DCVB, s.v. manna i DECcat, V, 429b7-9. Però menà en Bíblia del segle XIV, Ba 1,10 P.

³³⁰ Segons DCVB, s.v. nigromància, i el Spill, III, v. 3410. Vegeu també DECcat, V, 896b29-33.

³³¹ Segons la rima del Spill, I, vv. 955-956, on richs rima amb pacífichs, II, vv. 379-380, on pacífich rima amb certífich, etc.

³³² Segons Ausiàs March, CI, v. 2.

³³³ Segons DCVB, s.v. públic i el Spill, II, vv. 941-942, on poblich (amb o) rima amb dich; vv. 2919-2920, on rima amb melich; III, vv. 963-964, on rima amb amich; III, vv. 2897-2898, on rima amb antich, etc., i III, v. 6677, on publica rima amb ynica. Cf. public en Diàlegs de sant Gregori, f. 52r, lín. 14. Etc.

³³⁴ Vegeu DECcat, VI, 841a59-b4.

³³⁵ Vegeu DCVB, s.v. tora. El DGLC de Pompeu Fabra encara manté aquesta accentuació.

Separen les dues *elles* que constitueixen la *ella* geminada per mitjà del punt volat considere que en l'època de l'incunable es pronunciava com a geminada (per exemple, *col·loquà, il·luminar*) i no com a palatal (*costella, aquell, apellar, nulla* 'cap'). Transcrit *l·l* quan la solució *ll* de l'incunable és interpretable com a simple variant gràfica de la geminació patrimonial habitualment representada amb *tl* (*vellant > vel·lant –per vetlant–*).

Resolc les abreviatures sense indicar la part suplerta en lletra cursiva. Les lletres, breus fragments o paraules del text que l'incunable omet per error clar i que cal agregar per a una correcta lectura, les afegesc en el text amb claudàtors. També amb claudàtors afegesc les lletres la manca de les quals es pot explicar per la fonètica sintàctica.

4.2.3. L'aparat textual

L'aparat textual, introduït sempre pel símbol @ i situat a peu de pàgina del text de l'obra, inclou: (a) Les indicacions necessàries perquè el lector es faça càrrec de l'estat amb què apareix el text en l'incunable; per exemple: possibles espais en blanc, text escrit entre línies o en els marges, text omés per homeotelèuton o per altres motius, etc. (b) La lliçó de l'incunable, és a dir, el fragment de text corregit per l'editor tal com apareix en l'incunable abans d'efectuar-hi la correcció, supressió o addició. (c) Alguna nota que explica els errors comesos pels editors i justifiquen les correccions, addicions o supressions efectuades en el text editat, que suggereixen la possibilitat d'errors no corregits en el text editat, justifiquen conjectures fetes, etc.

Els lemes en l'aparat textual vénen referenciats pel número de línia de la pàgina que ocupen. Si hi ha una altra nota textual en la mateixa línia, se separa de l'anterior per mitjà de punt i una pleceta o barra vertical. Si la forma que refereix apareix repetida en la mateixa línia, el número volat que l'acompanya en l'aparat indica la posició d'aquesta lliçó en la seua línia.

Les lliçons de l'incunable de l'aparat textual es transcriuen sense regularitzar el text, únicament desenvolupant les abreviatures.

4.2.4. Les notes

Les notes al text apareixen també a peu de pàgina, introduïdes pel símbol ①, tenen a veure sobretot amb el treball que Roís de Corella realitza sobre la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia.

Les notes refereixen sobretot fenòmens que tenen a veure amb la col·lació de l'original llatí i l'adaptació catalana, en els casos en què Roís de Corella omet, amplifica, retorca, resumeix o afegeix nou contingut. Deixe de banda, però, aspectes que són fàcilment detectables per un lector atent i que formen part de l'estil ja estudiat de Roís de Corella, com l'abundància d'epítets, estructures paratàctiques, etc.

Les notes també inclouen la definició de certs mots que poden resultar obscurs fins i tot per a un lector especialitzat, buscada principalment en el repertori lexicogràfic actuals.

Atesa que l'única traducció bíblica que ens ha arribat de Roís de Corella ha sigut el seu *Psalteri*, i el *Terç del Cartoixà* conté un nombre important de versions al català de versets del salms, he decidit parar una atenció especial en les notes a la comparació de la traducció d'una obra i l'altra. Per al text del *Psalteri* hem seguit l'edició crítica de Josep Lluís Martos (2013b). Seguesc en la numeració dels salms la versió de la Vulgata.

ABREVIATURES GENERALS

adj.	adjectiu, adjectival
adv.	adverbi, adverbial
art.	article
aux.	auxiliar
c., cc.	capítol, capítols
ca.	<i>circa</i> , al voltant de, aproximadament
col., cols.	columna, columnes
compl.	complement
conj.	conjunció
doc.	document
f. ff.	foli, folis (en les notes i aparat)
fem.	femení
impers.	impersonal
intr.	intransitiu
lín., líns.	línia, línies
loc.	locució
masc.	masculí
núm.	número
p. ex.	per exemple
p., pp.	pàgina, pàgines
pers.	persona
PL	Patrologia latina
pl.	plural
prep.	preposició, preposicional
pron.	pronom, pronominal
refl.	reflexiu, -iva
s.v.	<i>sub voce</i> , sota l'entrada
sg.	singular

subst.	substantiu
tr.	transitiu
v., vv.	verset, versets
VC	<i>Vita Christi</i>
veg.	vegeu
Vg	Vulgata
vol., vols.	volum, volums

ABREVIATURES DELS LLIBRES DE LA BÍBLIA

ANTIC TESTAMENT

Pentateuc

Gn	Gènesi
Ex	Èxode
Lv	Levític
Nm	Nombres
Dt	Deuteronomi

Llibres profètics

Js	Josué
Jt	Jutges
1Sa	<i>Primer</i> llibre de Samuel
2Sa	<i>Segon</i> llibre de Samuel
1Re	<i>Primer</i> llibre dels Reis
2Re	<i>Segon</i> llibre dels Reis
Is	Isaïes
Jr	Jeremies
Ez	Ezequiel
Os	Osees
Jl	Joel
Am	Amos
Ab	Abdies
Jo	Jonàs
Mi	Miquees
Na	Nanum
Ha	Habacuc
So	Sofonies
Ag	Ageu
Za	Zacaries
Ml	Malaquies

Escrits

Sl	Salms
Jb	Job
Pr	Proverbis
Rt	Rut
Ct	Càntic dels Càntics
Coh	Cohèlet (Eclesiastés)
Lm	Lamentacions
Est	Ester
Dn	Daniel
Esd	Esdres
Ne	Nehemies
1Cr	<i>Primer</i> llibre de les Cròniques
2Cr	<i>Segon</i> llibre de les Cròniques

Llibres deuterocanònics

Jdt	Judit
Tb	Tobit
1Ma	<i>Primer llibre dels Macabeus</i>
2Ma	<i>Segon llibre dels Macabeus</i>
Sv	Saviesa
Sir	Siràcida (Eclesiàstic)
Ba	Baruc

NOU TESTAMENT

Mt	Evangelí segons Mateu
Me	Evangelí segons Marc
Lc	Evangelí segons Lluc
Jn	Evangelí segons Joan
Ac	Fets o Actes dels Apòstols
Rm	Carta als Romans
1Co	<i>Primera carta als Corintis</i>
2Co	<i>Segona carta als Corintis</i>
Ga	Carta als Gàlates
Ef	Carta als Efesis
Fi	Carta als Filipencs
Col	Carta als Colossencs
1Te	<i>Primera carta als Tessalonicencs</i>
2Te	<i>Segona carta als Tessalonicencs</i>
1Tm	<i>Primera carta a Timoteu</i>
2Tm	<i>Segona carta a Timoteu</i>
Tt	Carta a Titus
Flm	Carta a Filèmon
He	Carta als Hebreus
Jm	Carta de Jaume
1Pe	<i>Primera carta de Pere</i>
2Pe	<i>Segona carta de Pere</i>
1Jn	<i>Primera carta de Joan</i>
2Jn	<i>Segona carta de Joan</i>
3Jn	<i>Tercera carta de Joan</i>
Jud	Carta de Judes
Ap	Apocalipsi

ÍNDIX DE TAULES

Taula 1. Comparança entre les traduccions romàniques de la Vita Christi medievals i de l'edat moderna	65
Taula 2. Llibres i edicions incunables i post-incunables del Cartoixà	73
Taula 3. Comparació de la distribució capitular del Cartoixà i de la Vita Christi	85
Taula 4. Al·legories eucarístiques compartides pel Terç i el Quart del Cartoixà	95
Taula 5. Llacunes i errors introduïts en la segona edició del Quart	133
Taula 6. Reincorporació de mots omesos en el Terç per mitjà de la comparació amb la Vita Christi	152
Taula 7. Reincorporació de mots omesos en el Terç per mitjà de la comparació amb estimeles corellans o el context	153
Taula 8. Incunables de la impremta de Hagenbach-Hutz a València	169
Taula 9. Traducció íntegra de l'evangeli en el Terç del Cartoixà	195
Taula 10. Comparació entre els salms del Terç i del Psalteri	200
Taula 11. Postilla de Lira en el Terç del Cartoixà: comentaris sobre el poble jueu	213
Taula 12. Amplificació de contemplacions en el Terç del Cartoixà	241
Taula 13. Estructures aforístiques en el Terç del Cartoixà	244

ÍNDIX DE GRÀFICS

Gràfic 1. Caràcters totals dels llibres del <i>Cartoixà</i>	89
Gràfic 2. Adaptació de la <i>Vita Christi</i> al <i>Terç del Cartoixà</i>	192

ÍNDIX D'IL·LUSTRACIONS

Il·lustració 1. Quart del <i>Cartoixà</i> , princeps, f. 2a	141
Il·lustració 2. Quart del <i>Cartoixà</i> , princeps, f. 92b	141
Il·lustració 3. Terç del <i>Cartoixà</i> , f. 2a	141
Il·lustració 4. Quart del <i>Cartoixà</i> , princeps, f. 2r	144
Il·lustració 5. Terç del <i>Cartoixà</i> , f. 2r	145
Il·lustració 6. Quart del <i>Cartoixà</i> , 2a edició, f. 2r	146
Il·lustració 7. Primer del <i>Cartoixà</i> , princeps, f. 7r	147

CONCORDANCES BÍBLIQUES DEL *TERÇ DEL CARTOIXÀ*

ANTIC TESTAMENT

PENTATEUC

Gènesi

Gn 1 28	1012,25	Gn 12 1	604,15
Gn 3 9	541,33	Gn 15 16	876,1
Gn 3 21	521,18	Gn 27 22	780,24
Gn 4 13	439,5	Gn 28 17	685,2

Èxode

Ex 14 15	607,14	Ex 20 16	455,1
Ex 20 3	454,16	Ex 20 17	455,13; 455,16
Ex 20 7	454,22	Ex 24 7	725,9
Ex 20 13	454,38	Ex 25 40	948,16
Ex 20 14	455,3	Ex 32 32	771,3
Ex 20 15	455,7	Ex 33 12	516,16

Levític

Lv 26 12	389,27
----------	--------

Nombres (-)

Deuteronomi

Dt 6 8	784,8	Dt 17 16	648,2
--------	-------	----------	-------

PROFETES

Josué

Js 5 12	973,16
---------	--------

Jutges (-)

Primer llibre de Samuel

1Sa 15 17	371,9
-----------	-------

Segon llibre de Samuel (-)

Primer llibre dels Reis

1Re 21 29	435,22
-----------	--------

Isaïes

Is 1 13	558,15	Is 33 17	999,8
Is 1 16-17	891,3	Is 38 5	843,7
Is 2 3	685,25	Is 56 7	684,13
Is 3 15	481,3	Is 62 6	731,33
Is 28 16	734,2		

Jeremies

Jr 22 19	518,14		
----------	--------	--	--

Ezequiel

Ez 18 21	497,35; 940,24	Ez 22 12	677,22
----------	----------------	----------	--------

Osees

Os 2 19	742,18		
---------	--------	--	--

Joel (-)

Amós (-)

Abdies (-)

Jonàs (-)

Miquees (-)

Nahum (-)

Habacuc (-)

Sofonies

So 1 8	747,14		
--------	--------	--	--

Ageu (-)

Zacaries

Za 9 9	642,11	Za 12 10	808,14; 885,3
Za 11 17	820,17		

Malaquies

ESCRITS

Salms

Sl 1 6	927,3	Sl 17 45	545,4
Sl 4 9	537,25	Sl 18 8	774,12
Sl 8 3	687,24	Sl 18 13	997,22
Sl 9 38	607,12	Sl 21 8	580,15

Sl 23 1	574,8	Sl 92 5	605,33
Sl 23 8	672,9	Sl 94 1	928,12
Sl 30 20	911,26	Sl 98 1	991,2
Sl 31 5	436,1; 565,6	Sl 101 8	821,27
Sl 33 22	882,33	Sl 102 5	877,29; 881,12
Sl 36 27	891,29	Sl 106 13	1063,4
Sl 36 28	714,16	Sl 108 22	475,35
Sl 37 13	966,5	Sl 109 1	775,29; 777,9
Sl 39 3	848,6	Sl 109 3	776,17
Sl 41 2	1070,7	Sl 109 4	1011,23
Sl 41 8	405,38	Sl 115 3	358,13; 388,6
Sl 48 13	639,18	Sl 117 22-23	731,13
Sl 49 3	925,3	Sl 118 155	405,32
Sl 50 3	642,7	Sl 119 5	669,19
Sl 50 9	450,27	Sl 120 4	537,21
Sl 50 11	841,2	Sl 121 1	567,6
Sl 54 13-15	996,3	Sl 121 5	481,25
Sl 57 11	823,7; 914,6	Sl 122 1	1062,12
Sl 62 2	704,2	Sl 123 7	640,14
Sl 67 16-17	970,4	Sl 127 3	972,23
Sl 67 27	685,29	Sl 131 11	775,22
Sl 69 6	475,35	Sl 144 9	593,19
Sl 72 2	525,14	Sl 144 18	561,22
Sl 72 23	647,5; 656,28	Sl 145 4	668,22
Sl 75 5	822,2	Sl 147 9	402,18
Sl 83 5	685,3	Sl 148 5	658,6
Sl 90 11	387,44		
Job			
Jb 5 3	525,7	Jb 26 11	851,7
Jb 11 18	537,18	Jb 28 13	613,17
Jb 21 14	897,18	Jb 30 25	669,23

Jb 31 14 502,15

Proverbis

Pr 1 17 458,37

Pr 16 32 815,12

Pr 8 31 389,25

Pr 20 4 510,7

Pr 12 21 377,18

Pr 23 26 964,11

Pr 14 13 664,14

Pr 24 16 984,12

Pr 15 1 471,4

Pr 28 14 359,16

Pr 16 18 698,3

Pr 31 23 481,26

Rut (-)

Càntic dels Càntics

Ct 1 2 623,28

Ct 5 3 822,13

Ct 1 3 567,1

Ct 6 9 847,4

Ct 1 11 623,32

Ct 7 11 821,31

Ct 5 2 537,23; 869,29

Cohèlet (Eclesiastés)

Coh 1 2 478,27

Coh 11 6 703,24; 837,17

Coh 9 1 359,1

Coh 12 7 879,14

Coh 9 12 879,6

Lamentacions

Lm 1 12 344,28

Lm 3 41 1062,14

Lm 3 19 848,18

Lm 4 4 1016,7

Lm 3 20 848,2

Ester (-)

Daniel

Dn 2 35 734,18

Dn 9 27 819,24

Dn 7 25 825,23

Dn 12 11 825,27

Esdres (-)

Nehemies (-)

Primer llibre de les Cròniques (-)

Segon llibre de les Cròniques

2Cr 20 12 842,8

2Cr 35 18 955,23

DEUTEROCANÒNICS

Judit (-)

Tobit

Tb 4 16 637,21 Tb 12 12 843,5

Primer llibre del macabeus (-)

Segon llibre dels macabeus (-)

Saviesa

Sv 5 21 813,13 Sv 6 9 899,1

Sv 6 7 898,26 Sv 7 3 669,4

Siràcida (Eclesiàstic)

Sir 3 32-33 769,1 Sir 11 30 354,2

Sir 3 33 435,2 Sir 17 12 415,35

Sir 5 8-9 440,7 Sir 24 18 611,37

Sir 7 40 498,16 Sir 29 23 887,4

Sir 11 2 354,19 Sir 35 21 842,16

Sir 11 27 664,13

Baruc (-)

NOU TESTAMENT

Evangelí segons Mateu

Mt 3 10 708,3 Mt 5 44 463,19; 603,15; 752,19

Mt 5 3 503,7 Mt 6 1 464,16

Mt 5 5 527,34 Mt 6 2 901,2

Mt 5 7 436,12; 509,6 Mt 6 9 788,18

Mt 5 15 347,13 Mt 6 24 461,27; 769,22

Mt 5 16 464,18 Mt 6 33 597,11

Mt 5 19 465,2 Mt 6 34 465,5

Mt 5 29 464,12 Mt 7 6 723,3

Mt 5 37 464,7 Mt 7 7 597,1

Mt 5 39 463,25; 752,20 Mt 7 12 637,21

Mt 5 39-40 603,12 Mt 7 13-14 496,33; 749,1

Mt 5 40 464,3; 752,21 Mt 7 23 541,35

Mt 8 12	750,3	Mt 17 22	363,1
Mt 8 20	702,3	Mt 17 23	363,34; 363,38
Mt 9 13	626,17	Mt 17 24-25	364,8
Mt 9 34	965,27	Mt 17 25-26	364,16
Mt 10 24	592,1	Mt 18 1	369,10; 370,2
Mt 11 9	965,29	Mt 18 2	370,7; 385,2
Mt 11 28	497,1	Mt 18 3	370,28; 385,5
Mt 11 29	646,22; 841,27	Mt 18 4	372,29; 385,7
Mt 12 34	1050,6	Mt 18 5	373,11; 385,9
Mt 12 41	481,11	Mt 18 6	377,23; 385,13
Mt 12 45	794,2	Mt 18 7	378,9; 378,18
Mt 13 41	749,23	Mt 18 8-9	381,6
Mt 13 43	1009,24	Mt 18 10	385,17; 385,25
Mt 13 48	749,19	Mt 18 11	386,13
Mt 15 24	965,1	Mt 18 13	637,14
Mt 16 16	349,17	Mt 18 15	416,19; 416,33
Mt 16 24	343,6; 463,5; 606,12	Mt 18 16	417,13
Mt 16 28	339,8	Mt 18 17	418,2
Mt 17 1	339,12; 339,17	Mt 18 18	419,28
Mt 17 2	340,38; 341,3	Mt 18 19	420,6; 464,12
Mt 17 3	343,15	Mt 18 20	420,32; 558,12
Mt 17 4	346,7	Mt 18 21	421,29
Mt 17 5	350,19; 351,1	Mt 18 22	422,1
Mt 17 6	351,33; 352,9	Mt 18 23-35	425,12
Mt 17 7	352,18	Mt 18 35	432,7
Mt 17 8	352,29	Mt 19 1	441,21
Mt 17 9	353,24	Mt 19 2	441,38; 442,10
Mt 17 14-16	355,22	Mt 19 3	442,19; 442,27
Mt 17 19-20	357,1	Mt 19 10	444,18
Mt 17 21	362,21; 362,45	Mt 19 11	445,2

Mt 19 12	445,6; 446,10; 463,7	Mt 20 32	615,6
Mt 19 13-15	447,11	Mt 20 33	615,14
Mt 19 16-30	451,31	Mt 21 1	636,20; 637,1
Mt 19 17	452,36	Mt 21 2	637,28
Mt 19 21	455,36; 456,9; 463,1	Mt 21 2-3	638,17
Mt 19 22	458,10; 458,17	Mt 21 4-5	642,9
Mt 19 23	474,2	Mt 21 6-7	645,7
Mt 19 24	475,8	Mt 21 8	649,29
Mt 19 25	476,33	Mt 21 9	651,1
Mt 19 26	477,6	Mt 21 10	672,5; 702,14
Mt 19 27	346,23; 478,6	Mt 21 11	672,22
Mt 19 28	480,4	Mt 21 12	676,27; 679,14
Mt 19 30	481,31; 486,2	Mt 21 13	684,12; 684,27
Mt 20 1-16	486,37	Mt 21 14	686,9
Mt 20 16	496,8	Mt 21 15	686,31
Mt 20 17	576,8	Mt 21 16	687,10; 687,21
Mt 20 18	577,23	Mt 21 18	706,4
Mt 20 19	578,32	Mt 21 19	706,16
Mt 20 20	581,15	Mt 21 23	720,22
Mt 20 21	581,3	Mt 21 24-27	721,3
Mt 20 22	582,21; 583,14	Mt 21 28-32	724,3
Mt 20 23	587,24	Mt 21 32	726,7
Mt 20 24	587,5	Mt 21 33-46	730,24
Mt 20 25	588,16	Mt 21 44	731,18
Mt 20 26	588,25	Mt 22 2-14	741,1
Mt 20 27	369,16	Mt 22 14	496,21
Mt 20 28	590,27; 979,4	Mt 22 15-22	754,6
Mt 20 29	611,19	Mt 22 24-33	761,5
Mt 20 29-34	612,6	Mt 22 34	766,4
Mt 20 31	614,1	Mt 22 35	766,22

Mt 22 36	766,24	Mt 23 33	804,16
Mt 22 37	766,36	Mt 23 34	804,21
Mt 22 38	767,37	Mt 23 35	804,26
Mt 22 39	769,29	Mt 23 36	805,12
Mt 22 40	772,5	Mt 23 37	805,14; 805,20
Mt 22 41	775,4	Mt 23 38	807,16
Mt 22 42	775,7	Mt 23 39	808,6
Mt 22 43	775,24	Mt 24 1	808,15; 809,22
Mt 22 44	775,29; 777,9	Mt 24 2	809,42
Mt 22 46	778,4	Mt 24 3	811,1
Mt 23 2	779,16	Mt 24 4	811,14
Mt 23 3	779,30; 780,20	Mt 24 5	812,5
Mt 23 4	781,3	Mt 24 12	815,34
Mt 23 5	783,16; 784,5	Mt 24 13	816,4
Mt 23 6	786,8	Mt 24 14	816,8
Mt 23 7	786,11	Mt 24 15	819,23
Mt 23 8-9	787,18	Mt 24 16	821,1
Mt 23 11	789,4	Mt 24 17	821,7
Mt 23 12	789,11	Mt 24 18	821,12
Mt 23 13	791,5	Mt 24 19	823,9
Mt 23 14	792,8	Mt 24 20	824,15
Mt 23 15	793,11	Mt 24 21	825,3
Mt 23 16-17	795,3	Mt 24 22	825,3
Mt 23 18-19	795,7	Mt 24 23-24	826,11
Mt 23 20-22	795,16	Mt 24 26	829,23
Mt 23 23	796,23	Mt 24 27	830,15
Mt 23 24	797,7	Mt 24 28	877,26
Mt 23 25	800,1	Mt 24 29	846,14
Mt 23 27-28	801,3	Mt 24 30	854,13; 855,11
Mt 23 29-32	802,12	Mt 24 31	859,1; 859,24

Mt 24 36	870,11	Mt 25 21	495,23; 911,19
Mt 24 37-39	873,16	Mt 25 23	349,6; 911,22
Mt 24 40-41	877,6	Mt 25 24	912,18
Mt 24 42	879,1	Mt 25 25	913,3
Mt 24 43	882,3	Mt 25 26	913,17
Mt 24 43-44	882,6	Mt 25 27	913,28
Mt 24 44-51	885,26	Mt 25 28	914,3
Mt 24 45	890,5	Mt 25 29	914,9
Mt 24 48	749,32; 888,3	Mt 25 30	749,27; 915,16
Mt 24 50	889,1	Mt 25 31	924,2
Mt 24 51	749,33; 889,2	Mt 25 32	925,21; 925,28
Mt 25 1	644,3	Mt 25 33	926,7
Mt 25 1-2	900,1	Mt 25 34	927,7; 927,14
Mt 25 3-4	902,4	Mt 25 35	932,23
Mt 25 5	902,28	Mt 25 37	929,12
Mt 25 6	903,4	Mt 25 40	532,26; 929,14
Mt 25 7	903,18	Mt 25 41	529,19; 930,32
Mt 25 8	904,9	Mt 25 46	937,1
Mt 25 9	904,22; 905,3	Mt 26 1	953,4
Mt 25 10	905,7	Mt 26 2	576,29; 954,3
Mt 25 11	906,28	Mt 26 3	958,3
Mt 25 12	906,39	Mt 26 4	958,8
Mt 25 13	907,4	Mt 26 5	958,19
Mt 25 14	910,4	Mt 26 8	625,1
Mt 25 15	910,8	Mt 26 10	629,25
Mt 25 16	910,17	Mt 26 12	630,5
Mt 25 17	910,24	Mt 26 13	631,4
Mt 25 18	910,29	Mt 26 15	959,31
Mt 25 19	911,7	Mt 26 16	965,1
Mt 25 20	911,1	Mt 26 17	955,26

Mt 26 21	994,14	Mt 26 33	1038,3
Mt 26 22	997,17	Mt 26 34	1038,16
Mt 26 23	997,27	Mt 26 35	1039,9
Mt 26 24	996,2; 999,7	Mt 26 36	1073,16
Mt 26 25	1000,11	Mt 26 50	996,7
Mt 26 26	1011,28	Mt 27 7	621,21
Mt 26 27-28	1012,16	Mt 27 51-52	661,25
Mt 26 30	1074,7	Mt 27 54	661,32
Mt 26 31	1037,22	Mt 28 18	663,9
Evangelí segons Marc			
Mc 8 34	560,21	Mc 10 46	613,7
Mc 9 4	346,7	Mc 10 49	598,3
Mc 9 25	355,34	Mc 10 50	598,4
Mc 9 26	355,4	Mc 10 52	598,8
Mc 9 27	355,41	Mc 11 2	638,8
Mc 9 28	360,2	Mc 11 10	651,6; 653,3
Mc 9 34	369,18	Mc 11 11	700,31; 702,1
Mc 9 37	374,3	Mc 11 18	700,11
Mc 9 38-39	374,9	Mc 11 19	719,41
Mc 9 44	383,7	Mc 12 41	688,24
Mc 9 46	464,12	Mc 12 42	689,2
Mc 10 16	450,6	Mc 12 43-44	689,4
Mc 10 18	452,24	Mc 13 23	828,1
Mc 10 21	455,22; 456,9	Mc 13 33	870,7
Mc 10 22	458,17	Mc 13 37	884,1
Mc 10 29-30	482,3	Mc 14 5	625,35
Mc 10 33	577,23	Mc 14 6	629,29
Mc 10 38	584,12	Mc 14 7	630,1
Mc 10 39	586,1	Mc 14 8	629,35; 630,4
Mc 10 40	586,17; 587,24	Mc 14 9	631,4
Mc 10 45	591,25	Mc 14 12-16	968,5

Mc 14 30 1038,18

Evangelí segons Lluc

Lc 1 78 670,21

Lc 5 8 981,19

Lc 5 32 609,27

Lc 6 27 463,19

Lc 6 29 603,12

Lc 6 30 464,5

Lc 6 35 603,15

Lc 6 36 463,19

Lc 6 37 436,16

Lc 7 47 435,18

Lc 9 23 560,21; 606,12

Lc 9 28 339,17; 340,30

Lc 9 29 340,43

Lc 9 31 344,11

Lc 9 32 345,22

Lc 9 33 347,1

Lc 9 44 362,29

Lc 9 45 363,18

Lc 9 51 559,27

Lc 9 52 569,29

Lc 9 53 570,4

Lc 9 54 572,1

Lc 9 55 573,5

Lc 9 56 573,2

Lc 10 24 612,26

Lc 10 38 951,4

Lc 11 10 615,5

Lc 11 20 720,16

Lc 11 41 470,15

Lc 12 35 891,5

Lc 12 37 893,16

Lc 12 40 883,19

Lc 12 47 896,12

Lc 12 48 897,5; 898,15

Lc 13 26-28 749,38

Lc 14 33 463,2

Lc 15 1 390,3

Lc 15 2 391,1; 391,4

Lc 15 6 393,32

Lc 15 7 394,2

Lc 15 11-32 399,31

Lc 15 17 391,34

Lc 16 1-9 499,9

Lc 16 2 509,3

Lc 16 10-12 510,11

Lc 16 14 513,6

Lc 16 15 513,31; 514,4

Lc 16 19 515,32

Lc 16 19-31 514,23

Lc 16 20 516,3

Lc 16 21 517,3

Lc 16 22 517,12

Lc 16 23 519,1

Lc 16 24 520,8

Lc 16 25 524,11; 526,7

Lc 16 26 528,28

Lc 16 27-28 530,4

Lc 16 29 530,27

Lc 16 30-31	530,37	Lc 18 41	594,28
Lc 17 10	357,23	Lc 18 42	594,35
Lc 17 11	560,42	Lc 18 43	594,42
Lc 17 12	561,7; 561,15	Lc 19 1	600,22
Lc 17 13	561,24	Lc 19 2	600,29
Lc 17 14	561,36	Lc 19 3	600,34
Lc 17 15-17	562,18	Lc 19 4	600,39
Lc 17 17	562,32	Lc 19 5	605,4; 605,23
Lc 17 18	563,7	Lc 19 6	607,1
Lc 17 19	563,19	Lc 19 7	607,24
Lc 17 20	828,13	Lc 19 8	607,34
Lc 17 21	828,2	Lc 19 9	608,27; 608,31
Lc 17 28-30	875,8	Lc 19 10	609,15
Lc 17 32	822,19	Lc 19 11-27	916,7
Lc 17 33	824,1	Lc 19 15	918,6
Lc 17 37	831,4	Lc 19 37	649,25
Lc 18 1	842,21; 842,36	Lc 19 39	660,23
Lc 18 1-5	843,17	Lc 19 40	661,19
Lc 18 9-14	692,1	Lc 19 41	664,16
Lc 18 13	705,9	Lc 19 42	664,26
Lc 18 14	695,16	Lc 19 43	665,1
Lc 18 22	455,25; 456,9	Lc 19 44	666,1
Lc 18 27	601,4	Lc 19 47	700,2; 700,22
Lc 18 31	578,21	Lc 19 48	700,1
Lc 18 32-33	578,28	Lc 21 9	813,19
Lc 18 33	579,22	Lc 21 11	812,16
Lc 18 34	579,39	Lc 21 12	814,2
Lc 18 35-38	593,8	Lc 21 15	815,28
Lc 18 38	596,12	Lc 21 25	846,12; 849,5
Lc 18 40	593,27	Lc 21 26	850,9

Lc 21 27	857,11	Lc 22 15	973,1
Lc 21 28	862,8	Lc 22 16	973,22
Lc 21 29-31	863,23	Lc 22 17-18	974,7
Lc 21 32	864,28	Lc 22 19	1011,28
Lc 21 33	865,15	Lc 22 20	1012,16; 1016,10
Lc 21 34	868,5	Lc 22 21	994,24; 995,9
Lc 21 35	868,13	Lc 22 24-26	1036,1
Lc 21 36	869,26; 869,30	Lc 22 27	1037,2
Lc 21 37	703,1	Lc 22 39	1074,7
Lc 21 38	703,4	Lc 22 42	583,2
Lc 22 1	955,19	Lc 23 43	436,26
Lc 22 3	959,7	Lc 1236	892,5
Lc 22 7	955,27		

Evangelí segons Joan

Jn 1 9	597,9	Jn 11 3	534,16
Jn 1 29	557,27; 1069,6	Jn 11 4	536,2
Jn 2 15	679,11	Jn 11 5	534,38
Jn 3 3	435,15	Jn 11 6	536,8
Jn 3 18	481,2	Jn 11 7	536,15
Jn 3 35	492,13	Jn 11 8	536,21
Jn 4 20	570,2	Jn 11 9	536,29
Jn 4 24	520,2	Jn 11 9-10	536,32
Jn 5 14	436,7	Jn 11 11	537,8
Jn 7 12	965,29	Jn 11 12	537,31
Jn 7 30	556,5	Jn 11 14-15	538,1
Jn 8 11	437,3	Jn 11 16	538,15
Jn 9 16	965,26	Jn 11 18	538,2
Jn 10 8	686,7	Jn 11 19-20	538,27
Jn 10 9	791,42	Jn 11 21-22	539,4
Jn 10 38	874,11	Jn 11 23	539,12
Jn 11 1	534,1	Jn 11 24	539,14

Jn 11 25-27	539,18	Jn 12 7	629,31
Jn 11 28	539,37	Jn 12 9	634,1
Jn 11 29-30	540,1	Jn 12 10	634,14
Jn 11 31	540,6	Jn 12 11	634,16
Jn 11 32	540,18	Jn 12 13	649,33; 651,7
Jn 11 33	540,35	Jn 12 15	642,13
Jn 11 34	541,27	Jn 12 19	660,2
Jn 11 34-37	541,36	Jn 12 20	708,35
Jn 11 38	542,4	Jn 12 21	709,9
Jn 11 38-39	543,6	Jn 12 22	709,21
Jn 11 41	543,24; 544,17	Jn 12 23	709,31
Jn 11 43	544,31	Jn 12 25	710,4
Jn 11 44	545,23	Jn 12 26	711,9; 711,28
Jn 11 45	550,5	Jn 12 27	712,19; 713,8
Jn 11 46	550,13	Jn 12 28	713,17
Jn 11 47	551,4; 551,27	Jn 12 29	714,3
Jn 11 48	551,21	Jn 12 30	715,7
Jn 11 49-50	552,21	Jn 12 31	715,18; 715,30
Jn 11 51	554,25	Jn 12 32	716,8
Jn 11 53	555,1	Jn 12 36	719,31
Jn 11 54	556,7	Jn 12 37	718,14
Jn 11 55-57	557,2	Jn 12 42	718,18
Jn 11 56	558,5	Jn 12 43	719,3
Jn 11 57	558,17	Jn 13 1	977,11; 977,18
Jn 12 1	618,14	Jn 13 2	978,6
Jn 12 2	619,15	Jn 13 3	978,18; 1073,31
Jn 12 3	621,16	Jn 13 4	978,5; 979,8
Jn 12 4-5	625,8	Jn 13 5	980,13
Jn 12 5	625,35	Jn 13 6	981,2
Jn 12 6	626,22	Jn 13 7	981,35

Jn 13 8	982,13	Jn 14 28	1044,6; 1044,11
Jn 13 9	983,4	Jn 14 31	1071,7
Jn 13 10	983,30; 985,12	Jn 14 38	1044,12
Jn 13 12	989,5	Jn 15 10	1053,1
Jn 13 13	989,9	Jn 15 13	344,25; 1050,1
Jn 13 14	990,3	Jn 15 18	1056,1
Jn 13 15	992,21	Jn 15 20	1056,2
Jn 13 16	992,24	Jn 16 7	1045,1
Jn 13 17	992,26	Jn 16 20	1057,4; 1057,28
Jn 13 18	996,34	Jn 16 21	1059,1
Jn 13 21	993,2	Jn 16 22	1058,4
Jn 13 23	1001,9	Jn 16 33	1059,17; 1060,11
Jn 13 24	1001,14	Jn 17 1	1061,21
Jn 13 26	1001,23	Jn 17 9	1064,2
Jn 13 27	1005,1; 1006,12	Jn 17 11	1064,2
Jn 13 30	1007,18	Jn 17 15	1064,28
Jn 13 31	1008,3	Jn 17 20	1065,4
Jn 13 33	1041,11	Jn 17 21	1066,1
Jn 13 34	1046,7	Jn 17 23	1067,9
Jn 13 35	1046,14	Jn 17 24	1067,14
Jn 14 1	1042,15; 1043,1	Jn 18 1	1071,16; 1072,11
Jn 14 2	508,14; 1043,14	Jn 18 2	1074,3
Jn 14 3	1044,2	Jn 18 4	1073,26
Jn 14 6	596,7; 962,13	Jn 18 8	537,4
Jn 14 15	1052,2	Jn 18 28	955,32
Jn 14 18	1044,4	Jn 19 15	644,5; 662,8; 927,12
Jn 14 19	1042,11	Jn 21 15	782,2
Jn 14 21	1052,8	Jn 21 22	885,8
Jn 14 23	348,32; 1052,12	Jn 21 24	710,9
Jn 14 27	1044,9	Jn 21 25	710,13

Fets dels Apòstols

Ac 1 7	872,16	Ac 9 15	437,1
Ac 4 32	483,27	Ac 12 4	955,5
Ac 9 4	577,18		

Carta als Romans

Rm 1 21	965,16	Rm 9 3	771,5
Rm 8 17	579,35	Rm 12 3	940,15
Rm 8 18	358,2; 929,6	Rm 13 8	454,8
Rm 8 28	482,34	Rm 13 10	768,12

Primera carta als Corintis

1Co 1 23	602,17	1Co 11 19	378,21
1Co 2 2	605,19; 951,9	1Co 11 26	1022,5
1Co 2 9	712,3; 912,5	1Co 11 31	853,1; 880,15
1Co 3 12	893,7	1Co 12 27	829,13
1Co 3 17	829,4	1Co 14 20	449,6
1Co 4 1	711,2	1Co 15 9	848,12
1Co 5 5	436,3	1Co 15 9-10	359,1
1Co 5 7	955,37	1Co 15 10	342,28; 848,13
1Co 6 20	357,33; 647,9	1Co 15 28	478,29
1Co 10 31	359,31	1Co 15 52	545,10; 859,15

Segona carta als Corintis

2Co 1 12	605,34	2Co 6 4	711,24
2Co 2 15	623,26	2Co 6 10	483,15
2Co 6 1	359,22	2Co 13 1	637,14

Carta als Gàlates

Ga 1 10	719,11	Ga 6 2	921,23
Ga 4 26	483,22	Ga 6 14	476,3; 602,15; 719,20

Carta als Efesis

Ef 5 5	507,15	Ef 5 29	391,31; 773,16
Ef 5 14	537,22	Ef 5 32	742,16

Carta als Filipencs

Fl 1 18	375,27	Fl 2 8	620,18
Fl 1 23	509,37; 883,33	Fl 2 8-9	953,1
Fl 1 23-24	922,9	Fl 2 10	981,3
Fl 2 6	980,29	Fl 3 20	567,4
Fl 2 7	980,3	Fl 2 10	654,21

Carta als Colossencs (-)

Primera carta als Tessalonicencs

1Te 4 13	537,19	1Te 5 17	361,23
1Te 5 3	868,1		

Segona carta als Tessalonicencs

2Te 2 2-3	820,12		
-----------	--------	--	--

Primera carta a Timoteu

1Tm 1 5	768,11	1Tm 5 17	890,13
1Tm 1 15	391,13	1Tm 5 19	637,14
1Tm 1 17	388,8	1Tm 6 8	508,29
1Tm 2 4	594,19; 750,17	1Tm 6 10	461,24

Segona carta a Timoteu

2Tm 2 5	342,21	2Tm 4 8	542,28
2Tm 3 1	818,11		

Carta a Titus (-)

Carta a Filèmon (-)

Carta als Hebreus

He 13 14	566,6		
----------	-------	--	--

Carta de Jaume

Jm 1 12	815,6	Jm 5 14	436,9
Jm 2 13	935,7	Jm 5 16	842,23
Jm 3 15	505,3	Jm 5 20	436,14
Jm 4 6	450,16		

Primera carta de Pere

1Pe 1 8-9	967,18	1Pe 5 5	450,16
1Pe 3 10	849,17		

Segona carta de Pere

2Pe 2 21	794,12		
----------	--------	--	--

Primera carta de Joan

1Jn 1 8	984,13	1Jn 2 17	866,2
1Jn 2 4	1052,1	1Jn 4 8	962,15
1Jn 2 16	463,13; 606,8	1Jn 4 20	1049,7

Segona carta de Joan (-)

Tercera carta de Joan (-)

Carta de Judes (-)

Apocalipsi

Ap 1 7	858,12		
Ap 5 9-10	862,25		
Ap 13 5	825,29		
Ap 14 5	387,33		
Ap 18 7	532,16		
Ap 20 12	501,25		

EL TERÇ DEL CARTOIXÀ
DE JOAN ROÍS DE CORELLA
EDICIÓ I ESTUDI

VOLUM II

TESI DOCTORAL

140D LLENGUA I LITERATURA CATALANES

DOCTORAND

JOAN MARIA FURIÓ VAYÀ

DIRECTOR

DR. ANTONI FERRANDO FRANCÉS

VALÈNCIA, OCTUBRE DE 2015

{2A} COMENÇA LA TERÇA PART DEL
CARTOXÀ, TRELADAT DE LATÍ EN
ROMANÇ PER LO REVERENT MESTRE
CORELLA

{401A} CAPUT III. DE
TRANSFIGURATIONE DOMINI

I. PRAEAMBULA TRANSFIGURATIONIS

Deinde quod jam supra promisit solvit, cum dicitur: *Et post dies sex, secundum Mattheum, non numerando extremos; vel post fere dies octo secundum Lucam, numerando diem primum quo promisit, et ultimum quo solvit;*

assumpsit Jesus secum Petrum et Jacobum, et Joannem, et duxit illos seorsum in montem valde excelsum, scilicet Thabor, quarto milliario a Nazareth contra Orientem, ut ibidem oraret. Matthaëus et Marcus ponunt tantum dies medios, sed Lucas etiam extremos. Illi sex, quia post sextam mundi aetatem animae Sanctorum in beata expectatione requiescent; Lucas octo, quia in octava resurrectionis, corpora Sanctorum in gloriam immortalitatis resurgent. Hic ergo post sex aetates quiescendum esse ab omni labore; et ibi octavo tempore resurgendum designat.

Unde secundum Hieronymum et Glossam, hoc bene mysterio convenit: nam sicut Christus post sextam sabbati, qua crucem ascendit, et post septimam sabbati, qua in sepulchro quievit, octava die resurrexit; sic et nos post sex mundi aetates, quibus pro Domino patimur et laboramus, et post septimam quietis animarum quae interim in alia vita geritur, octava aetate resurgemus. Transfiguratio ergo fuit in octava die, quia facta est ad ostendendum discipulis suis gloriam resurrectionis futurae, quae erit in octava mundi aetate, et propter hoc figurata est hic per octavam diem.

I. DE LA TRANSFIGURACIÓ DEL SENYOR. 5
PRIMER CAPÍTOL

[I. PREÀMBUL DE LA TRANSFIGURACIÓ DEL
SENYOR]

Havia promés lo Senyor en lo precedent capítol, dient: «Alguns dels qui són ab mi no gustaran la mort fins que vegem lo Fill de l'home venint en lo seu Regne.» 10

E per tenir aquesta promesa diu sant Matheu que après vi dies, sanct Luch diu que huyt. Fàcil és la concòrdia de la veritat que adbuys scriven: sant Matheu e sanct March no conten lo dia que [lo] Senyor los féu la promesa ni lo dia que·ls mostrà la sua glòria; sant Luch tots los huyt dies conta. 15

Pres, donchs, lo Senyor a Pere, Jaume e a Johan, e apartà·ls en un mont de altitut exelça, qui és lo mont de Thabor, a quatre milles de Nazaret devers orient, e pujà lo Senyor en lo mont perquè fes oració. Sanct Matheu e sanct March posen vi dies, sanct Luch huyt, no sens misteri, que après de les sis edats de aquest món, les ànimes santes en la glòria ja reposen e setena edat porten, que après, en la edat huytena, cobrarán los gloriosos còssors; se'n pujaran al cel {2b} ab lo general Jutge. 25

Diu sant Jherònym, no sens misteri, dient: «Veritat diu la un evangeliste que après sis dies, l'altre que après de huyt, que lo Senyor lo sisén dia de la setmana pujà en la creu, y lo seté reposà en lo sepulcre, e lo huyté ressucità.» Axí nosaltres, après de les sis edats, en les quals per lo Senyor soferim treballs e angústies, e après de la setena edat, en la qual les sanctes ànimes reposen, serà la huytena edat, quant ressucitarán los nostres cossos. Fon, donchs, la transfiguració lo huytén dia perquè coneguessen hi sperassen los dexebles la general resurrecció sdevenidora que serà en la edat huytena. 35

Ⓢ 18 exelça] exalça | 24 que après] que hi apres | cobrarán] cobreras | 34 ressucitarán] ressucitaren

Ⓢ 7-10 *Havia ... Regne]* Corella agrega aquest inici, el qual no apareix en VC, 401a, i que inclou el verset evangèlic de Mt 16, 28, per reprendre el darrer capítol amb què acaba el *Segon del Cartoixà*, «De la exortació de seguir lo Senyor en la sua mort hi passió» (f. 154a). En concret, aquest mateix verset evangèlic es troba en el f. 156c. Es dona, però, la paradoxa, que Corella menciona en aquest passatge «en lo precedent capítol», referint-se òbviament al *Segon*, i aquest encara no havia vist la llum, atès que es publica l'any 1500. Per tant, es pot inferir d'aquesta remissió que Roís de Corella ja havia enllestit per complet el *Cartoixà* quan el 1495 es va editar el *Quart* i el *Terç*. | 20-26 *Sanct ... Jutge]* L'exegesi de les edats de la humanitat apareix posteriorment en el *Terç* (veg. p. 491,17-492,5) i també en dos passatges del *Primer*: «Sis edats de aquest món corren, en les quals és mester que treballem per atényer la eterna glòria. La setena edat és de les ànimes que·n Parahís ja reposen. La huytena serà lo dia de la general resurrecció, eternament duradora» (f. 40b). fragment que amplifica l'original llatí (VC, 48b); i també: «Y per açò lo Senyor en la primera hi en la última explica lo celestial Regne: per mostrar que dins aquest premi totes se tanquen; y en la huytena se acaben, que·l celestial Regne en la edat huytena, quand resucitarán los cossos, serà perfetament nostre, ab tot que les ànimes santes, en la setena edat, que per a elles se conta, en glòria reposen» (f. 116b), novament en un passatge que Corella reformula l'obra ludolfina (VC, 151b). Sobre l'expressió «cobrarán los gloriosos còssors», veg. p. 763,9-14.

Assumpsit autem secum tres tantum, ut in ore trium staret testimonium. Item, in signum quod qui nunc fidem Trinitatis firmiter servabunt; tunc in aeterna visione gaudebunt.

Istos autem tres, scilicet Petrum, Jacobum, et Joannem, specialiter assumpsit, quia istos familiariter diligebat. Hoc autem fecit ad designandum quod quicumque vult gloriam Dei videre, oportet quod fidem agnoscat, {401b} sicut Petrus; quod vitia supplantet, sicut Jacobus; quod ad bene operandum gratiam habeat sicut Joannes: quia omne meritum consistit in credendo verum, in declinando malum, in faciendo bonum. Item, ad commendationem omnium statuum Ecclesiae: nam per Petrum significantur conjugati, vel etiam praelati; per Jacobum, poenitentes, vel activi; per Joannem, virgines, vel theorici.

Et pulchre ostensurus discipulis resurrectionis gloriam, seorsum illos duxit ut intelligamus quia si ejusdem resurrectionis participes esse cupimus, a turbis malignorum hominum, et tumultibus seculi divisi esse debemus.

Pulchre etiam eos in montem excelsum duxit, et non vallem, ut discamus gloriam non in profundo hujus seculi, sed in regno supernae beatitudinis esse quaerendam; et quod ad illam gloriam futurae resurrectionis pervenire, et in decore suo Christum videre merebimur, si ima et terrena deserentes, ac sublimia et coelestia desiderantes, mente in coelestibus habitemus. Necesse est enim omnibus qui Deum contemplari desiderant, ut non in infimis voluptatibus jaceant, sed semper ad coelestia se erigant.

Ascendit autem in montem, ut oraret, innuens oraturos in montem virtutum ascendere, et sursum, non in imis corda habere; ac continuis precibus insistere.

Et bene mons iste dictus est Thabor, quod accessio lucis interpretatur, quia omne quod manifestatur, in lumine manifestatur.

2. TRANSFIGURATIONIS MIRACULUM

Effectus autem orationis ostendit, propter quid oravit, scilicet propter gloriam futurae resurrectionis suis manifestandam Apostolis. Dum enim oraret transfiguratus est ante eos. Non dicit transfiguravit se, ut notetur actio fieri ex potentia Trinitatis, sed in natura humanitatis

Et bene dum oraret facta est altera species vultus ejus, fervor {402a} enim et devotio orationis, dispositio est ad transfigurationem, et extasim mentis. Unde Petrus dum oraret factus est in extasi mentis.

Pres lo Senyor tres dels apòstols perquè la veritat stà en la paraula de dos o tres testimonis, hi per mostrar que aquells qui la fe de la santa Trinitat servaran per obres se alegraran en la resurrecció sdevenidora.

Pres aquests tres: Pere, Jaume e Johan, que 5
specialment los amava. Hi encara per mostrar qui vol veure a Déu és mester que sia Pere, que per fe primer lo confesse; que subplante hi engane los vicis, per Jaume; que en gràcia les bones obres acabe, que Johan significa, car tot mèrit stà en creure veritat, en declinar 10
de fer mal e-n obrar bones obres. Pres, encara, aquests dexebles per loar tots los staments de la santa Sgleya: en Pere los prelats e casats, en Jaume los actius e penidents, en Johan los contemplatius e vèrgens.

{2c} E decentment, per mostrar-los la glòria de la 15
resurrecció, en loch apartat los portà, per donar-nos exemple que, si desijam participar aquesta resurrecció en la eterna glòria, nos apartem del tumulto del món e de males companyies.

E puja'ls en montanyia excelsa, no en vall fonda, 20
perquè-ns mostre que la glòria e felicitat nostra no-s troba en aquesta mísera vall de làgrimes, mes alt en lo regne de Hierusalem superna. E si desijam poder-hi atényer, hi en la sua bella veure lo Rey, Déu e Senyor nostre, dexant les coses terrenes e baxes, en les 25
excel·lènsies hi altes se deu elevar la contemplació nostra. Car és mester, als qui en Déu contemplar desigen, no stiguen gitats en les voluntats baxes, mas que alcen lo desig e la pensa a les celestials alegries.

Pujà lo Senyor, diu lo evangeliste, per fer oració, 30
instrohint a nosaltres que pugem en la montanya de virtuts quant voldrem que nostra oració sia devota, e axí apartats, continuem nostres pregàries.

E rectament se nomena de Thabor aquesta montanya, que «adveniment de lum» se interpreta, car 35
totes les coses spirituals e corporals en lum se miren.

[2. DEL MIRACLE DE LA TRANSFIGURACIÓ]

Mostra lo evangeliste lo Senyor per què orava en lo que diu que orant fon transfigurat davant los tres dexebles, que per ço pregava: que mostràs la glòria de la sdevenidora resurrecció als apòstols. No diu: «Ell se 40
transfigurà» {2d} per mostrar que tota la sancta Trinitat feya aquesta transfiguració en la humilitat sua.

E no sens causa féu oració: fon altra semblança de la sua cara, que la fervor e devoció de la oratió dispon en portar fora de si mateixa la devota pensa, que axí 45
legim de sanct Pere, que fent oració fon èxtasi la sua ànima.

© 17 desijam] desijan | 18 apartem] aparten | 31 pugem] pugen | 33 continuem] continen | 36 miren] miran

© 36 totes ... corporals] Corella glossa l'original llatí (401b), en que es parla sols de les coses que es manifesten. | 42 en ... sua] Corella reformula l'original llatí (VC, 401b), en què es menciona la natura humana de Jesucrist.

Conspice bene ista, et te praesentem exhibe, quia magnifica sunt valde. *Resplenduit enim facies ejus sicut sol*, imo plus quam sol, sed nihil habet clarius cui comparetur; *vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix*, et sic perfusa lumine, ut alba extra apparerent.

Secundum Augustinum, candor vestium procedebat a faciei splendore; et ista fuit vera mutatio in facie, sed non in veste. Non substantiam verae carnis amisit, nec corporis veritatem subtraxit; sed ei splendorem addidit. Unde Lucas dicit, quod *facta est species vultus ejus altera*, non alia. In carne ergo mortali immortalitatis et resurrectionis suae vel nostrae gloriam, non in se, sed in seculi claritate sicut voluit ostendit, ut illius gloriae quam praedicabat certiores nos redderet. Ecce quantum pignus beatitudinis nostrae habemus!

Non enim erat aliud transfiguratio, nisi secundi adventus praenuntiatio, in quo et ipse Christus et Sancti ejus lucebunt sole clarius; unde non assumpsit claritatis dotem, sed similitudinem.

Nam ut Leo Papa ait, illam ipsius deitatis ineffabilem et inaccessibleem visionem, quae in aeternam vitam mundis corde servatur, nullo modo adhuc mortali carne circumdati intueri poterant et videre.

Splendor autem faciei significat claritatem divinitatis; fulgor vero vestium claritatem humanitatis ejus. Item, claritas faciei repraesentat futuram claritatem capituli Christi; fulgor autem vestium, designat futuram claritatem membrorum ejus, scilicet Sanctorum, qui superabuntur a claritate Christi, sicut candor nivis superatur a fulgore solis.

Candor ergo significat gloriam futurae resurrectionis, propter quod Angelus Dominicae resurrectionis nuntius, *stola candida coopertus* apparuit.

Mira, o devot cristià!, totes aquestes coses, que singulars són e magnifiques, hi s'acosta la tua pensa a mirar-les com si present hi fosses. Fon la sua cara resplandent com lo sol, e més que'l sol, però no trobà lo evangeliste cosa que la pogués aconparar més clara. E com a neu foren blanques les sues vestidures, que axí les travesà aquella lum clara que les féu a la part de fora que blanques com a neu se mostraven.

Diu sanct Agostí que la blanquor de les vestidures de la claredat de la cara procehia, e per ço era vera transfiguració en la cara, però no en les robes. No que perdés la veritat de la substància ni corporal subsistència, mas ajustà lum e resplandor clara. No diu sanct Luch que la cara, mas la spècia de la cara fon altra. En la carn mortal nostra volgué mostrar la sua immortal glòria perquè de la vida sdevenidora que preÿcava nos mostràs veritat certa e tinguésem penyora de la felicitat que-ns prometia.

Aquesta transfiguració no era altra cosa sinó del seu adveniment al Juhí final verdadera mostra, en {3a} lo qual ell, Senyor nostre, e los sants, molt més que'l sol seran luminosos.

Mostrà'ls en lo seu cors aquella claredat excelsa perquè la immensa lum de la sua divina essència ab ulls corporals no la podien veure.

Significava la resplandor de la cara la claredat de la sua divina essència; e la blancor de les vestidures, la mundícia de la humanitat assumpta. Representava la resplandor de la sua cara la claredat sua, qui és cap nostre; e la blancor de les robes, la dot dels sancts luminosa, la qual serà menor que la lum del nostre Senyor e mestre, axí com la claredat del sol la blancor de la neu avança.

Significa, donchs, aquesta blancor fulgida la sua resurrecció gloriosa, e axí, l'àngel qui denuncià la sua resurrecció a les dones aparegué en vestidura blanca.

Ⓜ 5 aconparar] acouparar | 13 ajustà] ajustar | 14 fon] for | 15 altra] l'altra | carn] cara | 17 tinguésem] tinguessen | 27 les vestidures] las vestiduras | 30 les] las | 35 resurrecció] resurrectio

Ⓜ 6-8 *que ... mostraven*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 402a), per fer-lo més entenedor, en què simplement s'exposa que així estava la vestidura amerada de llum que semblava blanca per fora. | 12-13 *corporal subsistència*] Corella tradueix «*corporis veritatem*» pel cultisme «corporal subsistència», amb el sentit llatí de *subsistentia* com a «realitat, substància». Cap dels diccionaris històrics del nostre idioma aplega aquest sentit del mot, el qual és documentat una única vegada, abans del *Cartoixà*, en una carta valenciana del 1400 (*CICA*, s.v. *subsistència*), però amb el significat de «sosteniment». | 13-15 *No ... altra*] Corella tradueix de manera tan literal aquest passatge de l'obra ludolfina (VC, 402a) que no s'arriba a copsar el sentit, en què s'exposa que Lluç diu que va ser alterat l'aspecte de la seua cara, no res més. La mateixa traducció, però més reeixida, trobem suara (veg. p. 340,43-45). | 17-18 *e ... prometia*] Corella modula una apòstrofe (VC, 402a), eliminant justament el vessant exclamatiu, en què es diu: «Heus ací quanta penyora de felicitat nostra tenim!» | 23-25 *Mostrals ... veure*] Corella omet la font d'aquest fragment, el qual pertany a sant Lleó Magne, segons VC, 402a; a més, el mestre en teologia simplifica aquest comentari del text llatí, en què s'exposa que, segons Lleó papa, els apòstols no podien intuir ni veure de cap manera, envoltats encara en la seua carn mortal, aquella visió inefable i inaccessible de la divinitat, la qual calia que guardassen en el cor mundà per a la vida eterna. | 30-31 *la ... luminosa*] Corella retorca l'original llatí amb aquesta metàfora, la qual no apareix en l'original llatí (VC, 402a), en què es parla de la glorificació futura dels seus membres, és a dir, els sants. | 36 *vestidura blanca*] A continuació, Corella omet una citació de Beda el Venerable (VC, 402a), en què s'indica que s'entén per la vestidura del Senyor el cor dels seus sants, els quals semblaven menyspreats en la terra.

Et secundum Bedam: Vestitus Domini Sanctorum illius chorus accipitur, qui in terris despectus videbatur.

3. MORALITER TRIA CONSIDERANDA CIRCA TRANSFIGURATIONEM DOMINI

Moraliter circa transfigurationem Dominus tria fecit: quia discipulos assumpsit, montem ascendit, orationem praemisit; ad significandum quod ad gloriam non pervenitur, nisi per virtutis societatem, per vitae altitudinem, per orationis devotionem.

Felix ergo qui talem comitatum assumpsit: Petrum scilicet, in quo cognitio, et Jacobum in quo lucta, et Joannem in quo gratia signantur!

Assumat ergo Petrum, qui interpretatur *agnoscens*, ut sit in eo cognitio, quae debet esse triplex, scilicet: Dei, sui, et proximi. Cognitio Dei, generat dilectionem, et cavet desperationem; cognitio sui, generat humilitatem, et cavet praesumptionem; cognitio proximi, generat compassionem, et cavet crudelitatem. Et sicut suam fragilitatem, sic et mundi vanitatem agnoscat, et agnitam contemnat.

Assumat Jacobum, qui interpretatur *luctator*, et *supplantator*, ut sit in eo lucta et supplantatio, quae etiam debet esse triplex, scilicet: carnis, mundi, et diaboli, ut contra concupiscentias carnis et mundi, ac instigationes diaboli fortiter luctetur, et eas devictas sub planta prosternat: Nemo enim *coronatur nisi qui legitime certaverit*, in signum hujus Jacob post luctam accepit benedictionem.

Assumat et Joannem qui inpretatur *gratia*, ut sit in eo gratia, quae similiter debet esse triplex, scilicet: incipiens, proficiens, et perveniens,

unde Apostolus: *Gratia Dei sum id quod sum*, quantum ad primam; *et gratia ejus in me vacua non fuit*, quantum ad secundam; *sed omnibus illis abundantius laboravi, non ego autem* {402b} *solus, sed gratia Dei mecum*, quantum ad tertiam. Joannes etiam privilegio singularis amoris Dei dotatus fuit; sic bonum divinum super omnia diligat et in omnibus transitoriis nihil nisi amorem divinum concupiscat.

Item, Petrus alio nomine dictus Simon, qui interpretatur *obediens*, significat obedientiam; Joannes, *in quo gratia*, significat munditiam. Jacobus qui *luctator*, vel *supplantans*, significat paupertatem voluntariam: et ista tria faciunt videre claritatem divinam, sicut isti viderunt transfigurationem.

[3. DE LES TRES CONSIDERACIONS SOBRE LA TRANSFIGURACIÓ DEL SENYOR, MORALMENT]

Moralment devem atendre que'l Senyor en la transfiguració ha fet tres coses: pres los dexeables, pujà en la montanya e féu oració per mostrar que no perbé algú a la glòria sinó acompanyat de virtuts, ab altitud de vida e oració devota.

Benaventurat és lo qui pren tal companyia!

Pere, qui és interpretat «conexent», e que sia triplicada aquesta conexença: que conega a Déu, a si mateix e lo prohisme. La conexença de Déu causa amor hi desesperació lança; la conexença de si humilitat engendra e presumció bandeja; la conexença del prohisme engendra pietat e crueltat squiva. Hi és mester que, axí com té conexen- {3b} ça de la sua fragilitat, axí del món conega la vanitat, e coneguda, lo menyspree.

Jaume, qui «luytador o subplantador» se interpreta, nos mostra que lo cristià en tres enemichs luyta: ab la carn, ab lo món e ab lo diable; que luyte és mester, e vença les concupiscències de la carn, les pompes del món hi les temptacions del diable, e axí vençudes, sots la planta dels peus les calcigue, que no serà coronat sinó aquell qui legítimament haurà batallat. Hi en senyal de açò, Jacob, que vol dir «Jaume», pogué atényer la benedició après de la luyta.

Ès mester que Johan hi sia, qui és interpretat «gràcia», la qual és triplicada: començant, aprofitant e acabant.

Diu lo Apòstol: «Per la gràcia de Déu só lo que só –quant a la primera gràcia–, e la sua gràcia en mi no és stada ociosa –quant a la segona–, e més abundantment he treballat de tots los altres, no yo a soles, mas la gràcia de Déu ab mi –açò és quant a la terça.» Johan encara tingué privilegi de singular amor divina; e axí, lo cristià deu preposar la amor de les coses divines a les mundanes e transitòries.

Hi encara devem atendre que Pere en altre nom Simon se nomenava, que «obedient» significa; Johan, en lo qual és gràcia, «mundícia» significa; Jaume, qui «luytador» se interpreta, la pobretat voluntària figura, que són tres coses que fan veure al cristià la claredat divina axí com aquests apòstols la veren.

Ⓢ 1 devem] deuen | 2 transfiguració] tranffiguracio | 15 menyspree] menyspreu | 18 diable] dioble | 33 lo] bo | 38 mundícia] mundana VC, 402b: «munditia»

Ⓣ 6 tal companyia!] Tot seguit, Corella elimina un passatge (VC, 402a), en què s'exclama que Pere designa coneixement; Jaume, lluita; Joan, gràcia. | 23-24 Jacob ... luyta] L'equiparació del noms Jacob i Jaume no es troba en la VC. L'episodi bíbic al qual fa referència tant el *Cartoixà* com la *Vita Christi* es troba en Gn 32, 23-33, en què Jacob lluita amb Déu, en figura de persona, i finalment Déu mateix, que no aconsegueix vèncer Jacob, el beneeix.

Felix qui talem montem, id est eminentiam vitae ascendit, in quo sunt tres gradus, scilicet: abjectio sui, mortificatio carnis, contemptus mundanae prosperitatis, de quibus supra proximo capitulo: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me!*

Felix qui sic orationi insistit pie, fideliter, et perseveranter, donec appareat gloria in facie clerici, qui transfigurantur in solem dum lucent per scientiam, ardent per charitatem, illuminant per exemplum et doctrinam; et in vestimentis laici, quibus sufficit albedo nivis per munditiam mentis, carnis, et operis!

4. APPARITIO MOYSIS ET ELIAE EIUSQUE CAUSAE

Et ecce apparuerunt illis Moyses jam mortuus, secundum animam, in corpore assumpto, vel sibi adaptato, sicut quando apparent Angeli in corporibus assumptis; et Elias adhuc vivus in anima et corpore proprio, allatus de paradiso.

Apparuerunt cum Christo isti duo potius quam alii, alter mortuus, alter adhuc vivus, in signum quod viventium et mortuorum, seu vitae et mortis sit Dominus,

et quod iusti tam mortui, qui per Moysen, quam vivi, qui per Eliam, qui tempore iudicii vel vivi in carne reperiendi, vel a morte resuscitandi sunt, regnaturi sunt in gloria cum illo.

Item, ut ostendant ipsum esse, quem Legis et Prophetarum scripta praedixerunt et promiserunt, et ut hinc appareat quod Lex et Prophetarum a doctrina Christi non discordant; et quod finis Legis et Prophetarum in suo sermone, Christus erat, et ejus gloria, propter quam venerant; et ut ipse ostenderet se esse supra Legem, quam Moyses legislator dedit, et supra Prophetas, inter quos Elias praedicator praecipuus fuit. Per Moysen quidem significatur Lex; per Eliam Prophetarum; et per Dominum Evangelium. Apparuit ergo Dominus medius inter Moysen et Eliam,

Benaventu- {3c} rat és aquell qui en tan excelsa montanya puja de vida excel·lent e sancta! A la qual per tres [g]rahons s'i puja: menyspreu de si mateix, mortificació de la carn, menyspreu de la prosperitat mundana; les quals tres condicions en lo precedent capítol havia dit lo Senyor, dient: «Qui vol venir e seguir-me, negue a si mateix per menyspreu, prenga la sua creu e seguexca los meus pasos.»

Benaventurat aquell sacerdot qui axí en oració persevera, ab caritat, fe hi sperança, fins tant que en la sua cara se mostre claredat luminosa! Lo qual prelat o sacerdot en sol luminós se transfigura, car deu luir per sciència, cremar per caritat, il·luminar per exemple e doctrina en los vestiments, qui són lo poble.

[4. DE L'APARICIÓ DE MOISÉS I ELIES, I LA SEUA FINALITAT]

E tornant a la evangèlica història, aparegueren ab lo Senyor Moysés e Elies. Moysés, qui era mort, vench la sua ànima en cors semblant a-quells en los quals se mostren los àngels. Elies, qui encara és viu, vench del Parahís terrenal, que àngels lo portaren.

La un ja mort, l'altre viu, ab lo Senyor aparegueren en senyal que és Senyor dels vius e dels morts, de la mort e de la vida;

per mostrar que ell era aquell de qui Moysés en la Ley e los Profetes parlat havien, e que tota la Ley, cerimònies e sacrificis, a ell mostraven, a ell senyalaven, a ell figuraven. Enmig de Elies e de Moysés lo Senyor stava, que testificaven com no era trencador de la Ley, {3d} axí com falsament los inichs deyen; e figuraven que la evangèlica doctrina stà enmig de la Ley e dels Prophetes, hi que'l Senyor e la sua ley evangèlica té los testimonis de la veritat sua de la ley judayca, car fon

© 11 prelat] pielat | 28 axí] açi

© 5-6 en ... *Senyor*] Corella es refereix al darrer capítol del Segon del Cartoixà, en concret, aquest mateix verset evangèlic (Mt 16, 24), es glossa en el f. 154b. Aquesta al·lusió, a diferència de la que comença aquest capítol (veg. nota p. 339,7-10), sí que apareix en l'obra ludolfina. | 14 en ... *poble*] Corella acurta l'original llatí (VC, 402b), en què s'exposa que la glòria ha d'aparèixer en els vestits dels laics, als quals és suficient blancor de neu la netedat de la ment, de la carn i de les obres. | 22 *la vida*] Immediatament després, Corella elimina un comentari (VC, 402b), en què s'exposa que Moysés, pels morts, i Elies, pels vius, designen els justos, els quals, al temps del Judici, siguen trobats vius en la carn, o siguen resuscitats de la mort, regnaran en la glòria amb Crist. | 23-344,2 *per ... preycava*] Corella reformula l'original llatí (VC, 402b), en què s'exposa que va aparèixer amb ells per mostrar que ell és el qui van predir i van prometre la Llei i els Profetes, i perquè mostràs que la Llei i els Profetes no discorden de la doctrina de Crist; que la fi de la Llei i els Profetes estava en les paraules de Crist i en la seua glòria, per la qual havien acudit; i perquè mostràs que ell estava sobre la Llei, la qual va donar Moysés com a legislador, i sobre el Profetes, entre els quals Elies fou el principal predicador. Moysés significa la Llei; Elies, els profetes; el Senyor, l'evangeli. Va aparèixer el Senyor en mig, entre Moysés i Elies, com si tingués, ell i l'evangeli, el testimoni de la Llei i dels Profetes. Per tant, Corella elimina la menció a la superioritat de la llei evangèlica i la mostra com un *continuum* natural de la llei jueva.

tanquam ipse et Evangelium haberent a Lege et Prophetis testimonium.

Item, unus mortuus, et alter vivus apparuit, ut significant Christum moriturum, et iterum victurum; vel, ut nos mortui simus mundo, vivi autem Deo.

Item, ut ex omni parte Christus testimonium haberet: de coelo Patrem in voce, de aethere nubem, de paradiso Eliam, de terra Apostolos, de inferno Moysen.

Et loquentes cum eo, — dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Jerusalem,

id est passionem, in qua fuit excessus amoris, doloris, et humilitatis.

Ibi enim amor fuit supra mensuram, secundum illud Joannis: *Majorem hac dilectionem, etc.*;

dolor, supra consuetudinem, secundum illud Threnorum: *O vos omnes qui transitis! etc.*;

humilitas, supra virtutem, secundum illud Threnorum: *Recordare paupertatis, etc.*

Moysés lo qui donà ley, e Elies lo qui ab gran fervor e zel als reys e pobles la preycava.

La un viu e l'altre mort aparegueren significant que'l Senyor seria mort e après viu de immortal vida; hi encara per donar-nos exemple que nosaltres muyram al món hi en Déu tingam vida. 5

E perquè'l Senyor tingués testimoni del cel en la veu del Pare dels ayres, en lo núvol; de Parahís terrenal, Elies; dels inferns, Moysés; de aquesta habitable terra, los apòstols. 10

Parlaven Moysés e Elies ab lo Senyor lo excés de la passió que en Hierusalem acabar devia.

No diu excés perquè isqués de virtuts los límits, mas pujava a tan alt grau de virtut que més alt pujar no podia, axí com diem de algú: «És en strem liberal», volem dir que tant ho és que més no pot esser. 15

E axí diu la Clementina, parlant de la gran liberalitat del Senyor, que haja dexat lo seu cors a la sua sposa Sgleya: «O largea pròdiga!»; per dir lo excel·lent grau de liberalitat la nomena pròdiga. 20

Fon la passió del Senyor excessiva per amor, per dolor, per humilitat, que totes foren en lo Senyor excessives e pasant mesura e nombre de altres.

Fon excés de amor dient ell {4a} mateix, Déu e Senyor nostre: «No pot algú tenir major amor de aquesta: que pose la vida per vosaltres.» 25

Fon dolor que passà totes les altres, la qual representà Jheremies, dient: «Ateneu e mirau tots los qui, pasan[t] per la humana carrera, si poreu trobar alguna dolor semblant a la mia.» 30

Fon la sua humilitat, de totes, més profunde, que tan ignominiosa mort, de tantes dolors, penes e vituperis circuhida, li donasen les sues creatures hi aquelles que entre les altres més obligades li eren.

Ⓢ 34 més] nes

Ⓢ 13-20 *No ... pròdiga*] Aquest fragment, en el qual s'inclou una explicació del mot *excés* apel·lant al registre col·loquial del lector, no es troba en VC, 402b. | 13-16 *No ... esser*] Corella incorpora aquesta explicació del mot excés, la qual és absent de l'original llatí (VC, 402b), i que s'inspira en la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira (1603: v, 828; postil·la a Lc 9, 31): «Et dicebant excessum ejus, quem completurus erat, etc.»: Id est, passionem ejus futuram quam sustinuit ex maxima caritate, quae dicitur hic excessiva non quia excessit modum virtutis, sed excellentissimum ejus gradum attingebat. L'apel·lació al llenguatge col·loquial per explicar el mot («axí com diem de algú»), és incorporació de Corella. | 17-20 *E ... pròdiga*] Corella agrega aquest passatge, absent de l'original llatí (VC, 402b). Per la Clementina es coneix el conjunt dels textos de sant Climent de Roma, tercer papa de l'Església, escrits per ell o atribuïts. Hi ha documentació que acredita la circulació d'aquesta obra com una mena de conjunt a la València del Quatre-cents: en l'inventari d'obres que es féu a la mort de l'editor alemany Joan Rix de Cura (1 d'octubre de 1490) hi havia «hun volum apellat les clementines» i també «sis volums de clementines» (Serrano Morales, 1898-99: 493-494), el qual s'ha de referir a la mateixa obra amb què Corella es refereix com la Clementina. | 18-19 *la sua sposa Sgleya*] La imatge de l'Església com a esposa de Crist arrela en les epístoles paulines (Ef 5, 25) o és significada en l'Apocalipsi per la nova Jerusalem: «Llavors vaig veure baixar del cel, venint de Déu, la ciutat santa, la nova Jerusalem, abillada com una esposa que s'engalana per al seu espòs» (Ap 21, 2). També té fonaments pregons en la patristica, per exemple: «*Sponsus Christus: sponsa Ecclesia est. De hoc sancto spiritualique connubio, Apostoli sunt procreati*» (sant Jeroni, *Commentarios in evangelium Matthaei*; PL 26, col. 57a). | 22-23 *que ... altres*] Corella incorpora aquest comentari, el qual no es troba en aquest punt de l'original llatí (VC, 402b), per influx d'una altra omisió efectuada suara (veg. nota p. 344,13-16). | 25-26 *No ... vosaltres*] Corella completa el verset evangèlic (Jn 15, 13), el qual apareix de manera resumida en l'original llatí (VC, 402b). | 28 *representà Jheremies*] L'obra ludolfina (VC, 402b) indica del Llibre de les Lamentacions (*Threnorum*), el qual és atribuït, com ho fa ací Corella, al profeta Jeremies. | 28-30 *Ateneu ... mia*] Novament (veg. nota p. 344,25) Corella completa un verset bíblic (Jr 1, 12), el qual apareix de manera fragmentària en l'original llatí (VC, 402b). | 31-34 *Fon ... even*] Corella modifica l'original llatí (VC, 402b), en què s'exposa que en la Passió va ser per sobre de les virtuts la humilitat, segons el Llibre de les Lamentacions: «Recorda el meu abandó i abatiment, l'absenta i la fel» (Jr 3, 19). La modificació que ha inclòs el mestre en teologia té com a objectiu ressaltar els patiments de Crist en la Passió, aspecte que és insinuat en el verset bíblic que omet.

Loqui autem ipsorum est, talem gratiam redemptionis futuram per Christum, testimoniis Legis et Prophetarum praefigurata esse ostendere. Et notandum quod non loquebantur de tali materia, tanquam indicantes Christo quae nesciret; sed eum adorabant de adventu ejus in carne, et quia mysterium passionis, quod ipsi praedixerant, {403a} viderunt in Christo complendum; et laeti fortasse, quia videbant redemptionis suae, totiusque humani generis diem appropinquare. Compatiebantur nihilominus Christo, quia tam gloriosa facies debebat sic conspui, et sic invidiose tradi, et judicari, et crucifigi.

Notandum etiam quod gaudium magnum factum est Apostolis et Prophetis, non solum de transfiguratione Christi, sed etiam, ut dicit Ephrem, de mutua visione, quia utriusque Testamenti principes congregati sunt cum Deo Abraham. Videbat enim Moyses dux Judaeorum, principem Christianorum Petrum; considerabat Elias castus, virginem Joannem; et uterque in Jacobo laudabat martyrii privilegium.

5. EXCLAMATIO PETRI IN MONTE THABOR REMANERE VOLENTIS

Petrus vero et qui cum illo erant, gravati erant somno, oppressi a gloria, quia splendore incomprehensibilis deitatis premuntur sensus humani corporis. Et evigilantes viderunt majestatem ejus; et duos viros, scilicet Moysen et Eliam, quos cognoverunt praedictae claritatis illustratione.

Unde quaerit Ambrosius: Quomodo Apostoli cognoverunt Moysen et Eliam, quos nunquam viderunt? Et respondet, quod per majestatem super eos venientem; in quo innuitur, quod in futura gloria alter alterum, quem nunquam vidit, cognoscet.

Secundum Glossam, hic Elias dicitur eximius Prophetarum; sed contra de David hoc dicitur in prologo super Psalterium, et de Moysen in Glossa super Exodum. Et solvitur, quia Moyses fuit eximius Domini

Parlaven, donchs, ab lo Senyor Moysés e Elies, portant e recordant entre si tots los sacrificis e misteris de la Ley vella com la passió del Senyor figuraven. No que li diguessen, ni dir li podien, cosa alguna que no li fos manifesta, però adoraren lo Senyor, regraciant-li tant com podien, lo seu adveniment en carn humana. Alegraven-se perquè veyen que'l temps e dia de la general redempció se acostava. Ensempls ab aquesta alegria, havien compassió a la sua humanitat, tan bella, tan excel·lent, tan elegant e delicada, que axí havia [a] soferir dolor excessiva.

Hi devem devotament atendre que fon gran alegria als dos profetes e tres apòstols no solament de la vista del Senyor gloriosa, mas encara com se miraren congregats del Vell e Novell Testament los prínceps ab lo Déu de Abram, de Ysach e de Ja- {4b} cob; mirava Moysés, príncep e capità dels juheus, a Pere, príncep e capità dels cristians. Mirava Elies, cast e verge, a Johan en la virginitat e castedat mateixa; miraven a Jaume, en la excel·lència del martiri dels apòstols primer martre.

[5. COM PERE CLAMÀ QUE VOLIA ROMANDRE AL MONT TABOR]

Staven los apòstols agravats de son e opressos, que la majestat gloriosa no la pot sostenir la fragilitat humana. Despertaren-se e veren Elies e Moysés parlant ab lo Senyor en la majestat luminosa.

Diu sanct Ambròs que los apòstols, a Moysés e Elies, los quals nunca havien vists, conegueren per aquella glòria luminosa qui·ls il·luminava los ulls e la pensa, donant-nos sperança que en Parahís tots nos conexerem los uns als altres, encara que en aquest món no·ns coneguéssem.

Diu ací la Glosa que Elies és major dels profetes; hi en lo pròlech del Psaltiri se diu que David és lo més excel·lent profeta; hi en la Glosa de l'Èxodo diu que Moysés fon major de tots los profetes. Podem concordantment concloure que Moysés fon més

Ⓜ 9 bella] vella | 11 soferit] soferit | 22 opressos] jopressos | 31 no·ns] nous

Ⓜ 14-15 mas ... Testament] Corella omet la font d'aquest comentari, el qual pertany a Efreem de Síria, segons VC, 403a. | 25 en ... luminosa] Corella permuta l'original llatí (VC, 403a): posa en aquest lloc un comentari que apareixerà posteriorment en el text llatí, i el que pertoca ací, el trasllada més avant (veg. nota p. 345,27-29). En concret, en aquest punt l'obra ludolfina exposa que els apòstols van conèixer Moysés i Elies per la il·luminació de la susdita glòria. | 27 los ... vists] Corella modula l'original llatí (VC, 403a), el qual es disposa en aquest passatge per mitjà d'una interrogació retòrica. | 27-29 conegueren ... pensa] Corella trasllada fins a aquest punt un comentari (veg. nota p. 345,25) que havia aparegut prèviament en l'original llatí (VC, 403a), i el que apareix ací el trasllada més amunt; en particular, en aquest punt l'obra ludolfina exposa que els apòstols van conèixer Moysés i Elies per la majestat que els va sobrevenir. | 32 la Glosa] Al llarg del *Cartoixà* apareixen diverses referències a la *Glossa*, atés que és una de les fonts del text ludolfi. Es tracta de la *Glossa ordinaria*, un recull de comentaris i exegesis de la Vulgata, extret principalment de la patristica, molt usat i conegut com a text bàsic en els estudis de teologia medieval, atribuït a Walafred Estrabó. | 36 concordantment concloure] Cal notar l'al·literació de la consonant oclusiva velar sorda, i al·literació entre ambdós mots, buscades per Roís de Corella, atés que aquests fenòmens no es troben en l'original llatí (VC, 403a)

familiaritate, signorum ostensione, Legis promulgatione; Elias eximius vitae austeritate, arguendi auctoritate, vitae diuturnitate; David eximius prophetiae sublimitate, regia dignitate, et speciali ei facta promissione.

Tunc Petrus, tanquam ferventior, dixit ad Jesum; Domine, bonum est nos hic esse, scilicet in monte, et in contemplationis dulcedine. Coelesti enim dulcedine gustata, vilescunt infima. Unde Rabanus: Quo amplius quis degustat dulcedinem vitae coelestis, eo amplius omnia alia fastidit in infimis. *Si vis faciamus hic tria tabernacula*, ad manendum scilicet hic continue, *tibi unum, Moysi unum, et Eliae unum?*

Non loquebatur de tabernaculo pro se et sociis suis faciendo, quasi supponens se et socios suos, tanquam discipulos, cum Magistro mansuros in suo tabernaculo.

Petrus optando commendat Christum, et se in monte manere ex modico gustu participationis futurae gloriae, quam in Christo viderat, ut per hoc discamus quod nihil sit difficile pro Christo pati, nec tormenta, nec crux, nec mors, ut ad montem coelestis gloriae perveniamus.

Si enim sensibilis visa Christi gloria, sic Petrum in monte impressionibus, et intemperiebus subjecto illexit, ut diceret bonum ibi manere, quid aestimandum est de illa ineffabili et intelligibili gloria aeterna in coelo, ubi nulla intemperies, nulla peregrinae impressionis molestia, ubi nullum malum, sed omne bonum obtinebitur?

Unde Beda: O quanta felicitas, visioni deitatis inter Angelos adesse perpetuo, si tantum transformata Christi humanitas, duorumque Sanctorum societas ad

excel·lent que·ls altres en familiar parlament ab nostre Senyor Déu, en senyals maravellosos hi en donar la Ley; Elies en austeritat de vida, en argüir los vicis, en zelar la honor divina; David en excel·lència de les sues profecies, en la dignitat règia hi en specials promeses fetes a ell del rey Mesi- {4c} es. 5

Seguint la thenor evangèlica, Pere, com a més fervent, dix al Senyor: «Senyor, bé serà fet que·ns stigam ací», en aquesta montanya. Ab la dolçor de la contemplació parlava, que les coses celestials, quant se gusten, les terrenes se menyspreen. «Senyor, si tu vols farem ací tres tabernacles, tres habitacions, tres barraques: una per a tu, altra per a Moysés, altra a Elies.» 10

No parlava de la habitació per a ell ni per los altres, pensant que ells, dexebles, ab lo Mestre starien; o almenys ell hi staria, e Jaume ab Moysés, e Johan ab Elies. 15

De aquella visible glòria stigué axí transportat Pere que no recordava cosa que fos de la present vida, ans elegeix star en la montanya, puys Jhesús gloriós contemplar pugà; ni·s recordà del que·n lo món dexat havia, ni del que sperava, ni li dix: «Havem dexat tot lo que teníem, què serà de nosaltres?» Què farem, donchs, quant veurem la sua divina essència, que per aquesta claredat corporal visible axí Pere de aquest món se transportà? 20 25

Ⓢ 7 thenor] themor

Ⓢ 3-4 en³ ... divina] Corella modifica l'original llatí (VC, 403b), en què s'exposa que Elies va ser major per tenir una llarga vida. | 6 del Messies] Corella incorpora aquest contingut sobre les promeses, el qual no apareix en l'original llatí (VC, 403a). | 10-11 que ... menyspreen] Corella omet la font d'aquest comentari, el qual pertany a Raban Maur, segons VC, 403a. Aquest passatge, a més, incorpora un altre anterior molt semblant, en què s'exposa que en tastar la dolçor celestial, es consideren vils les coses ínfimes. | 12-13 tres^t ... barraques] Amb l'ús d'aquesta sinonímia referencial per a traduir l'únic mot llatí *tabernacula* (VC, 403a) de més a menys digne habitatge, Corella aconsegueix l'efecte de fer pregar Pere per l'estada al mont, encara que siga al lloc més pobre (la barraca). | 16-18 o ... Elies] Corella agrega aquest comentari, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 403a), i que s'inspira novament en la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 290; postil·la a Mt 17, 4): «Tibi unum»: Non loquitur de tabernaculo faciendo pro se et sociis suis, quia volebat cum Christo esse in suo tabernaculo, et socii sui cum aliis duobus». | 19-27 De ... transportà] Corella reformula l'original llatí (VC, 403a), en què s'exposa que, si en veure la glòria sensible de Crist, així va seduir Pere, subjecte en la muntanya a la intempèrie i inclemències, fins al punt que digué que era bo estar allí, què caldrà estimar d'aquella inefable i intel·ligible glòria eterna celestial, on cap intempèrie, cap molèstia d'inclemència passatgera, cap mal, sinó tot el bé, –acaba el fragment reformulat– serà obtingut? Per tant, en aquesta refosa, l'autor valencià inclou les paraules que Pere, esperant alguna recompensa, va dir a Jesús després que aquest reprengués un jove ric per no voler abandonar les seues riqueses i seguir-lo (Mt 19, 27), les quals no apareixen en el text llatí. Així mateix, en aquesta reformulació Corella té en compte arguments d'una citació de sant Remigi d'Auxerre que elimina tot seguit (veg. nota posterior). | 26-27 se transportà?] A continuació, Corella omet dues citacions de l'original llatí (VC, 403a); en la primera, de Beda el Venerable, s'exclama: «Oh, quanta felicitat estar perpètuament present entre els àngels en la visió de la divinitat, si sols la humanitat transformada de Crist, la companyia dels dos sants vista en un moment, delecta de manera que Pere vol ver·los un obsequi perquè no se'n vagen!» En la segona citació eliminada, de sant Remigi d'Auxerre, s'exposa que, en veure la majestat del Senyor i la dels dos servents, Pere es va delectar tant que va oblidar totes les coses temporals i volia quedar·se allí per sempre. Si Pere es va encendre d'aquesta manera, quina serà la dolçor i la suavitat en veure el Rei en la seua bellesa i participar en els cors –acaba el passatge omès– de tots els sants i els àngels!

punctum visa, delectat, ut eis ne discedant Petrus praestare velit obsequium!

Unde et Remigius: Visa Domini majestate, et duorum servorum, Petrus adeo delectatus est, ut cuncta temporalia oblivioni traderet, et ibi in perpetuum vellet manere. Si autem Petrus sic accensus est, quanta erit suavitas et dulcedo videre Regem in decore suo, et interesse choris Sanctorum omnium, et Angelorum! haec Remigius.

Sed erravit {403b} Petrus, *et nesciebat quid diceret* hoc petendo, tum quia in via patriam requirebat, et umbram futurae gloriae quam viderat, veram aestimabat gloriam, oblitus regnum Dei non esse Sanctis promissum in terra, sed in coelo; tum quia in gloria, tabernacula manufacta necessaria credebat, ignorans domum manufactam non esse necessariam in illo seculo futuro; tum quia se et coapostolos adhuc carne mortali circumdatos esse non advertibat, et absque gustu mortis immortalis vitae statum subire volebat; tum etiam quia suam et proximorum salutem non attendebat.

Unde Augustinus: Quid dicis sancte Petre? Mundus perit, et tu secretum quaeris! Vides tot gentes in unum convenire, et tu quietem diligis! Vides tenebras mundi, et tu lumen abscondis! *Nemo quippe accendit lucernam, et ponit eam sub modio, etc.*

Unde et Joannes Damascenus: Non est tibi, inquit, bonum, Petre, quod Christus ibi moretur, quoniam si ibi mansisset, nequaquam tibi facta promissio consequeretur effectum. Neque enim claves obtinuisses regni, nec mortis tyrannis abolita esset.

Et ut dicit Chrysostomus, quia audivit quod oportet eum Jerosolymam ire et multa pati, adhuc timet pro Christo; sed post increpationem non audent aperte dicere rursus, propitius esto tibi, sed idem occulte per alia signa insinuat. Quia enim videbat multam quietem et solitudinem, cogitavit convenientem ibi esse stationem ex loci dispositione, quod significat dicens: *Bonum est nos hic esse*. Vult etiam semper hic esse; ideo tabernaculorum meminit dicens: *Si vis faciamus hic tria tabernacula*. Cogitavit

Però errava Pere e no sabia lo que deya. En la via demanava repòs de la pàtria, e la figura e ombra que mirava de la eterna glòria stimà que fos la felicitat verdadera, oblidat que·l Regne del cel no és promés en la terra. Creya encara que·n la glòria hi ha mester cases e tabernacles fets per mans humanes, e no ad- {4d} vertia que en carn mortal vivia, e sens gustar la mort pensava pasar a la immortal vida.

Diu sanct Agostí: «Què dius, Pere? Lo món del tot se va a perdre, ¿e tu cerques hon te amagues? Lo món tot stà en tenebres, ¿e tu vols amagar la lum que per il·luminar tots los hòmens del cel és devallada? Pere, algú no encén la canela e vol que stiga cuberta, que no puga fer lum als qui entren en la casa.»

Diu Johannes Damacenus: «Què dius, Pere? Què és bona cosa que Jhesús aquí ature? E si ell aquí atura, hon és la tua promesa, hon són les claus de Parahís que t'ha promeses? Mira com no sabs lo que demanes. Mira com no és bona cosa per a tu que u demanes, que·l Senyor aquí ature.»

Diu sanct Crisòstom: «Havia hoÿt Pere que lo Senyor a Hierusalem anava e allí soferir e morir devia, e axí per la vida del Senyor recelava. Però recordant-se del precedent capítol, com lo Senyor lo havia increpat quant li volgué desconsellar la sua anada, ara no gosa directament dir-li que no y vaja. Però quasi ab discreta cautela diu que era bona cosa que en aquell mont

Ⓢ 1 errava] encara VC, 403a: «erravit» | 3 stimà] stimam

Ⓢ 6-8 e^a ... vida] Corella fa rimar en assonant certs mots d'aquest passatge («advertia / vivia / vida») per crear una sensació eufònica en el text, seguint l'exemple de l'original llatí (VC, 403b). | 8 immortal vida] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 403b), en què es diu que Pere no atenia la seua salvació ni la del proïsme. | 10 te amagues?] Tot seguit, Corella omet una breu admonició a Pere (VC, 403b), en què es diu que veu tots que s'apleguen al voltant d'un, i ell estima reposar. | 15-20 Què¹ ... ature] Corella actua amb la citació de sant Joan Damascé de l'original llatí (VC, 403b), de dues maneres: d'una banda, retorca els arguments amb apòstrofes, seguint les que apareixen en la citació immediatament superior de sant Agustí d'Hipona; d'altra banda, reformula el text e, què s'exposa que no és bo per a Pere que Crist romanga allí, perquè si hi roman, no tindrà efecta la promesa que li havia fet; no hagués obtingut tampoc les claus del Regne ni la tirania de la mort hagués sigut abolida. Per tant, l'exhortació: «Mira ... ature» és una inclusió del mestre en teologia. | 24 del precedent capítol] Corella agrega aquesta referència al capítol darrer del *Segon del Cartoixà*, el qual és absent de l'original llatí. Cal observar també la paradoxa que s'observa en tant que és el mateix Pere qui es recorda del que ha dit «del precedent capítol!» | 26-348,1 Però ... stiguessen] Corella resumeix l'original llatí (VC, 403b), en què s'exposa que, com que veia Pere que hi havia molta quietud i solitud, va pensar que era convenient romandre-hi, per la disposició del lloc, i ho dóna a entendre, dient: «És bo que estiguem aci» (Mt 17, 4). Vol estar sempre allí, per això li recorda les cabanyes, dient: «Si vols, hi faré tres cabanyes» (Mt, 17, 4).

enim quod si hoc fieret, non ascenderet Jerosolymam, et si non ascenderet Christus, non moreretur; ibi enim sciebat Scribas insidiari ei: haec Chrysostomus.

Et licet Petrus, ut homo stupefactus *nesciret quid diceret*; in hoc tamen suam devotionem ostendit et in siti sibi ardoris monstrat iudicium. Unde inebriatus Petrus erat, qui de una gutta vini coelestis quam biberat, quasi tres tabernaculos facere volebat. Sicut enim ex passionis magnitudine, ut timoris vel moeroris aut amoris, aliquis prorumpit in aliqua verba sine praemeditatione; ita similiter ex magnitudine devotionis et delectationis expertae, dixit Petrus illa verba, quae tamen non erant rationabilia, quia in solo aspectu humanitatis Christi non consistit essentia beatitudinis; et ideo illud non debebat sufficere pro finali beatitudine.

In monte Thabor est grande monasterium grandi sylva circumdatum, tres habens ecclesias, juxta quod Petrus ait: *Faciamus hic tria tabernacula*.

Tria tabernacula contemplativus moraliter facit, quando Legem, et Prophetas, et Evangelium practice legendo disponit, scilicet: corde credendo, ore confitendo, et opere adimplendo.

6. TRIA IN TRANSFIGURATIONE CONSIDERANDA: TRINITATIS MANIFESTATIO, PRAESENTIA MOYSIS ATQUE ELIAE ET CHRISTI GLORIFICATIO

Sciendum autem quod ista transfiguratio significans gloriam Sanctorum, primo describitur a majestate Dei, quia tota Trinitas ibi apparuit: Pater in voce, Filius in humana carne, Spiritus Sanctus in nube, per quod datur intelligi quod gloria Sanctorum consistit in fruitione beatae Trinitatis.

Sicut enim Petrus ebrius ex dulcedine illius claritatis voluit facere tria tabernacula; ita habet homo tria tabernacula in anima sua, quae nec Moyses, nec Elias, sed sola beata Trinitas delectabiliter inhabitat, secundum illud Joannis: *Ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus*. Haec autem sunt: memoria, intelligentia, et voluntas.

Nam Filius habitat in tabernaculo intelligentiae, implendo ipsam Dei plenissima et {404a} lucidissima cognitione; Spiritus Sanctus in tabernaculo voluntatis,

stiguessen, e axí la anada de Hierusalem cessava, e lo Senyor qui tant amava de tot perill stimava delliure.»

Diu sanct Agostí: «Pere, tot meravellat, fora de si, no sabia què-s deya, però la set e ardor de la sua devoció descobria, en la qual {5a} ja havia begut una centilla de glòria, e enbriagat de una gota, la sua devota pensa ja-n volia parar tres tavernes, dient: «Façam ací tres tabernacles!» E axí com algú per gran passió, per gran temor o amor, sens delliber, algunes paraules parla, que rahó ni consell no les guia, axí no era rahonable lo que Pere deya, car en lo sol aspecte de la humanitat del Senyor no stà felicitat perfeta. E per ço no era decent delliber que finalment en aquell mont stiguessen.»

Fon après en aquest mont de Tabor edificat un gran monestir, circuhit de una spesa silva, ab tres sgleyes per recort del que havia dit sanct Pere: «Façam ací tres tabernacles.»

Tres tabernacles fa lo contemplatiu en lo mont de la sancta Sgleya quant lo sagrat evangeli studia, y-l posa per obra, e après als prohismes lo declara.

[6. DE LES TRES CONSIDERACIONS SOBRE LA TRANSFIGURACIÓ: MANIFESTACIÓ DE LA TRINITAT, PRESENCIA DE MOISÉS I ELIES, I GLORIFICACIÓ DE CRIST]

E devem atendre que aquesta transfiguració la glòria dels sançts significa, hon fon la veu del Pare, e lo Fill en carn humana, lo Sperit Sanct en lo núvol, per mostrar-nos que la glòria dels sançts stà en la fruïció de les tres persones, una deytat, indivídua essència.

Axí com Pere, enbriach en devoció per la dolçor de aquella claredat maravellosa, volgué fer tres tabernacles, axí lo cristià té en la sua ànima tres tabernacles que no y habiten ni Moysés ni Elies, sinó la sancta Trinitat sola, segons aquell parlar que diu lo Senyor en lo evangeli: «Nosaltres vendrem a ell y en ell farem la mansió nostra.» Aquests tabernacles són lo enteniment, memòria e voluntat.

Habita lo Fill en lo tabernacle de la intel·ligència, il·lustrant-lo de plenísima e lucidíssima sciència; lo

⑦ 7 Façam] faxam | 22 devem] deuen | 33 mansió] mensio

⑩ 1-2 e' ... delliure] Corella condensa l'original llatí (VC, 403b), en què s'exposa que Pere pensà que si feia les cabanyes, no pujaria a Jerusalem, i si Crist no hi pujava, no moriria, on sabia que els escribes el perseguïen. L'afegiment «qui tant amava» és corellà, atés que no apareix en l'obra ludolfina. | 3 Diu sanct Agostí] Corella adjudica falsament aquest paràgraf a sant Agustí d'Hipona, atribució que no es troba en VC, 403a. | 5-6 havia ... gota] Corella retòrica amb aquesta metàfora l'original llatí (VC, 403b), en què es menciona sols que havia begut una gota de vi celestial. | 6 centilla] Gota d'aigua. | 16 silva] Bosc. | 20-21 y-l ... declara] Corella modifica l'ordenació de l'original llatí (VC, 403b), i anticipa la realització d'obres a predicar. | 25-26 de ... essència] Corella desenvolupa la doctrina trinitària i ressalta la unió hipostàtica de les tres persones divines, atés que en l'original llatí apareix una mera referència a la santa Trinitat (VC, 403b).

implendo ipsam sapidissima et suavissima dilectione; Pater in tabernaculo memoriae, implendo ipsam cogniti et dilecti perpetua refectione, et securissima intentione: quibus actibus anima in Deum quasi totaliter transformatur, et quodammodo deiformis efficitur. Tunc verificatur, secundum quamdam praegustationem, illud quod dicitur alibi: *Intra in gaudium Domini tui.*

Secundo describitur ista transfiguratio, a societate consortii, quia ibi fuerunt Moyses et Elias; Jacobus, Petrus et Joannes. In coelesti igitur gloria habemus socios, omnes Veteris et Novi Testamenti Sanctos. Beati Veteris Testamenti distinguuntur in duos ordines, scilicet: Patriarchas, qui intelliguntur per Moysen, et Prophetas qui per Eliam. Sancti autem Novi Testamenti distinguuntur in tres: scilicet in Martyres, qui per Jacobum; in Confessores, qui pleni sapientia Dei intelliguntur, per Petrum, qui interpretatur *agnoscens*; in Virgines, qui per Joannem.

Vel, dici potest, quod Christus voluit habere testimonium sui adventus: ab illis qui sunt in coelo, scilicet a Patre; et ab illis qui sunt in mundo, scilicet a Petro, Jacobo et Joanne; et ab illis qui sunt in terrestri paradiso, scilicet ab Elia; et ab illis qui sunt in inferno, scilicet a Moysen.

Vel, per sex personas signantur sex bona quae Deus confert contemplantibus, quia in contemplatione: primo mens illuminatur, quod signatur in Petro, qui interpretatur *agnoscens*; secundo, caro supplantatur, quod signatur in Jacobo, qui interpretatur *supplantator*; tertio, gratia augetur et augmentatur, quod significatur in Joanne, qui interpretatur *in quo est gratia*; quarto, mundus contemnitur, quod significatur in Moysen qui interpretatur *assumptus ex aquis*; quinto, cor amore inflammatur, quod significatur in Elia, qui raptus fuit in curru igneo; sexto, dulcedo coelestis praegustatur, quod significatur in Jesu. Unde Petrus qui unam

Spirit Sancti in lo tabernacle de la voluntat umplia de amor suavíssima; lo Pare en lo tabernacle de la memòria, la qual umple de seguretat ferma del que entra [en] lo enteniment e la voluntat ama, per los quals actes la benaventurada ànima tota en Déu se transforma, e lavors en lo goig de son Senyor entra. 5

Segonament, devem considerar aquesta transfiguració per la companyia. Allí foren Moysés e Elies, Pere, Johan e Jaume, significant que en la celestial glòria tots los sancts del Vell e Novell Testament seran en companyia nostra. Los sancts del Vell Testament en dos òrdens se partexen: en los patriarques, los quals miram en Moysés, y en Elies, los profetes. Los sancts del Novell Testament són destints en tres òrdens: los martres en Jaume; los confessors en Pere, qui entre-ls altres confessà lo Senyor, quant li dix: «Tu est Crist, Fill de Déu viu»; en Johan són significats los vèrgens. 10 15

Foren sis los qui en aquesta transfiguració se trobaren: Jesús transfigurat, Moysés y Elies, e tres apòstols, que senyalen sis béns qui los contemplatius atenyen. Primerament, la pensa del contemplat és il·luminada en Pere, qui «conexen[t]» se interpreta; segonament, la carn e los seus delits engana e davall la planta del peu los posa, en Jaume, qui «subplantador» se interpreta; terçament, contemplar la gràcia se augmenta, [en] Johan, qui és interpretat «aquell en qui és gràcia»; quartament, lo món se menysprea en Moysés, qui és interpretat «levat de les aygües», que vol dir: «de les misèries mundanes»; quintament, lo cor en amor se inflama, en Elies, qui fon levat en lo foguejant carro; sisenament, la celestial dolçor ja en aquest món se gusta, en Jhesús, dolçor e vida nostra; Pere, que sola 20 25 30

Ⓜ 2 tabernacle] tabernaclee | 21 béns] bons

Ⓜ 2-4 lo¹ ... ama] VC, 404a: «Pater in tabernaculo memoriae, implendo ipsam cogniti et dilecti perpetua refectione et securissima intentione»: «El Pare [habita] en el tabernacle de la memòria, omplint-la de refecció perpètua i seguríssima intenció d'allò conegut i amat». | 5-6 se transform] Corella elimina tot seguit uns comentaris (VC, 404a), en què s'exposa que l'ànima es fa d'alguna manera deïforme; llavors és confirmada, segons una certa pregustació, segons que es diu en un altre lloc: «Entra en el goig del teu Senyor» (Mt 25, 21). Aquest darrer verset evangèlic sí que l'incorpora Corella al *Cartoixà*. | 16-17 qui ... viu] Corella modifica l'obra ludolfina (VC, 404a), en què es diu que en Pere, que significa «conexedor» s'entenen els confessors, plens de l'enteniment de la saviesa de Déu. L'autor valencià, per evitar repetir la interpretació del nom de l'apòstol (veg. p. 349,23), decideix modificar la interpretació i incorporar la confessió de Pere amb el verset evangèlic de Mt 16, 16, el qual no es troba en aquest punt de l'original llatí. | 18 los vèrgens] A continuació, Corella elimina una al·legoria de l'original llatí (VC, 404a), en què es comenta que es pot dir també que Crist volia tenir testimoni de la seua vinguda: d'aquells que estan en el cel, en el Pare; d'aquells que estan en el món, en Pere, Jaume i Joan; d'aquells que estan en el paradís terrenal, en Elies; i d'aquells que estan en l'infern, en Moysés. | 24-25 la¹ ... posa] Corella, d'una banda, glossa l'original llatí (VC, 404a), en el qual sols apareix «caro supplantur»: «abatir, vèncer la carn» (Blaise, s.v. *supplanto*); d'altra banda, tradueix seguint el sentit recte del verb llatí: *sub plantur* > *supplantur*: «davall la planta del peu los posa». | 29-30 que ... mundanes] Corella incorpora aquesta interpretació, la qual no apareix en l'original llatí (VC, 404a) | 33 dolçor ... nostra] Corella incorpora aquesta breu descripció, la qual no es troba en l'original llatí (VC, 404a)

guttam praegustaverat dixit: *Domine, bonum est nos hic esse, — nesciens quid diceret.*

Tertio describitur ista transfiguratio a glorificatione subjecti, cum dicitur: *Resplenduit facies ejus sicut sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix*: per quae signatur beatitudo et gloria, quibus Sanctorum corpora induentur.

Dominus igitur Petro non respondit; nam licet ex fervore devotionis loqueretur, tamen quia imprudenter interrogavit, ideo responsionem Domini non meruit; nondum enim ut in hac gloria consisteret tempus erat. Qui autem vult Domino facere tabernaculum, praeparet penetralia cordis sui et inveniet *locum Domino, tabernaculum Deo Jacob*; quia vero male materiale tabernaculum ex frondibus et tentoriis quaesivit, aestimans in aeterna illa gloria temporalia tabernacula necessaria, ubi nulla adversitatis aura est timenda, ubi Deus omnipotens templum est, et domus Ecclesiae, ideo nubis lucidae accepit obumbraculum.

Unde sequitur: *Adhuc eo loquente*, et de tabernaculorum visibilium constructione cogitante, *ecce nubes lucida obumbravit eos*, quia majori luce et vera cognitione suffudit, ut intelligerent electis in aeterna tabernacula receptis, non esse necessaria corporalia tabernacula; et eos non esse protegendos tegmine domorum, ubi nubis et Spiritus Sancti gloria protegentur, et in abscondito faciei Domini abscondentur.

Et intelligas quod cum Petrus loqueretur interim antequam verba compleret, discesserunt Moyses et Elias, et mox nubes subsecuta est, quasi interrumpuntur verba {404b} ejus per obumbrationem nubis. Quaerebat Petrus terrenum tabernaculum, et affuit coeleste obumbraculum; et ista nubes non fuit causata ex istis caliginosis vaporibus, sed ex vehementia lucis processit: quia sicut fumus est ab igne, ita ista nubes fuit a luce.

7. VOX PATRIS AETERNI CHRISTUM ESSE IPSIUS FILLUM DECLARANTIS

Ad instruendas autem mentes Apostolorum, de cognitione divinitatis Unigeniti Filii Dei, post Moysis et Eliae testimonium, *vox Patris de nube*, modo tonitrus

una gota ne havia gustada, dix: «Bona cosa és que ací façam posada.»

Terçament, consideram aquesta transfiguració per la claredat del Senyor, que diu lo evangeliste que la sua cara resplandí axí com lo sol e les sues vestidures, axí com neu, se mostraren blanques, que figuren dels sancts los glorificats còssors.

No respòs lo Senyor a Pere, que, ab tot que per fervor de devoció parlava, però, perquè no parlava lo que devia, no merexqué del Senyor resposta. Aquell qui al Senyor vol edificar tabernacle prepare les entràmenes e secrets del seu cor, hon lo Senyor {5a} habite, e no vulla edificar ací, en aquest món, tabernacle de sisca, rames e coses que prest passen, enmarcexen e sequen, car en la felicitat eterna no freturen los sancts de tals tabernacles, hon no s'i pot tembre ayre, vent ni pluja; hon Déu omnipotent és temple, casa e retaule de la sua Sglésia.

E per ço diu lo evangelista que, encara parlant Pere dels materials tabernacles, lo cobrí un luminós núvol, e quasi responent a Pere, entenguessen que·ls sancts no havien mester altra protecció ni cuberta sinó la veu del Pare, la lum del Fill, ombra del Spirit Sanct e refrigeri.

E devem entendre que en lo temps que Pere parlava, ans que del tot acabàs les paraules, Moysés e Elies se partiren, e tantost los cobrí lo núvol, quasi enterompent les paraules de Pere; qui demanava temporal abitacle, donà-li celestial e luminosa cuberta. Fon causat aquest núvol no de vapors terbolentes ni scures, mas de la gran lum e claredat que del cors del Senyor procehia. Axí com lo fum ix de les flames, axí aquest núvol de aquella lum excelsa.

[7. COM LA VEU DEL PARE ETERN DECLARA QUE CRIST ÉS FILL SEU]

Per informar los apòstols conplidament de la divinitat del Senyor, incarnat per nosaltres, après del testimoni de Moysés e Elies, la veu de Pare, del mig del

ⓐ 10 merexqué] merexqua

ⓐ 10 *Senyor resposta*] Immediatament després, Corella omet un breu comentari de l'original llatí (VC, 404a), en què es comenta que encara no era temps perquè estiguessen en aquella glòria. | 12 *hon ... habite*] Corella condensa l'original llatí (VC, 404a), en què apareix un verset bíblic: «un lloc per al Senyor, un tabernacle per al Déu de Jacob» (Sl 131, 5). | 13 *sisca*] Herba gramínia amb fulles en forma de canyetes que s'aprofita per a elaborar seients de cadires. | 17 e *retaule*] Corella agrega aquesta metàfora, la qual no apareix en l'original llatí (VC, 404a). | 17-18 *sua Sglésia*] A continuació, Corella obvia un breu comentari (VC, 404a), en què s'exposa que per això un núvol resplendent els va fer ombra. | 20-23 e ... *refrigeri*] Corella modifica l'original llatí (VC, 404a), en què s'exposa que els va cobrir un coneixement major, fent-los entendre que els elegits rebuts en les estances eternes no necessiten estances corporals, i que no cal que els protegessen els sostres de les seues cases, perquè són protegits per la glòria del núvol de l'Esperit Sant i s'amaguen en el secret de la cara de Déu.

testimonium perhibuit, *dicens: Hic est Filius meus*, non adoptive, sed per naturam, *dilectus*, filius meus scilicet naturalis et proprius, non aliunde creatus, vel adoptivus.

[1] *In quo mihi bene complacui*, id est, in quo meum beneplacitum de redemptione mundi complere constitui;

Hoc est, secundum Ambrosium, non Elias filius, non Moyses filius, sed: *Hic est filius* quem solum videtis; recesserunt enim illi ubi coeperat Dominus designari, ut ille solus demonstraretur, ne errarent Apostoli.

[1]

vel, secundum Chrysostomum, in quo delector, in quo requiesco, quem accepto, quia omnia quae sunt Patris cum diligentia exequitur, et est una eademque voluntas ipsius et Patris, quare et si crucifigi vult, ne contradicas. *Ipsum audite*, magis quam Moysen, vel Eliam, quia *Christus finis est Legis* et Prophetarum. *Ipsum audite*, ut supremum et singularem Magistrum, qui docebit vos omnia necessaria ad salutem; *ipsum audite*, quia *veritas* est; ipsum quaerite, quia *vita* est; ipsum sequimini, quia *via* est.

Ac si, ut ait Remigius, aliis verbis diceret: Recedant umbrae legales, et typi Prophetarum; et solum coruscum lumen Evangelii sequimini. Felices ergo Apostoli, qui non solum Domini claritatem videre meruerunt; sed etiam vocem Patris intonantem audierunt! Nec ab hac felicitate nos ex toto alieni erimus, si quem illi crediderunt, et nos credimus; et quomodo illi vixerunt, amando vivimus; et quem dilexerunt, totis visceribus amamus.

8. TIMOR DISCIPULORUM, QUOS DULCITER CHRISTUS ALLOQUITUR

Sed quia humana fragilitas in praesentia majestatis opprimitur, quia pondus divinitatis et conspectum majestatis gloriae ferre non valet; ideo dum audirent vocem terribilem de nube, *cecidere in facies suas*,

non sicut mali, retrorsum. Unde Remigius: In eo vero quod sancti discipuli in faciem ceciderunt,

núvol, en loch de tro, entonà, dient: «Aquest és mon Fill amat, en lo qual yo só bé complagut.» Diu: «Aquest és mon Fill: no adoptiu, axí com los e- {6a} lets altres, mas Fill meu natural, únich e propi;

»en lo qual me só bé complagut: qui acabarà lo meu beneplàcit en la redempció humana.» 5

Diu sanct Ambròs, quasi dient: «No stimen [los] apòstols que Moysés sia “mon Fill”, ni Elies. “Aquest sol qui veu ací, aquest és mon Fill, e no altre.”»

Diu sanct Crisòstom: «En lo qual me delicte, en lo qual repose, car totes les coses que són voluntat mia ab gran amor e diligència les acaba. Car una en quant Déu és la voluntat sua e la mia; una en quant home per conformitat innoblicable. E axí, Pere, si mon Fill vol anar a Hierusalem, hon lo crucifiquaran, no li contrastes, que vol acabar lo que yo li mane.» Diu més: «Hoÿu: lo vostre Senyor és e mestre, qui us mostrarà tot lo que a vostra salut és necessari. Hoÿu a ell, qui és veritat; a ell vos acostau, qui és vida; segui[u]-lo, que ell és vostra via.» 10 15 20

Diu sanct Remigi, axí com si digués: «Pasan[t] ja de la Ley les ombres, les figures e similituts dels profetes, seguim la lum clara dels evangelis. Benaventurats apòstols, que no solament la claredat del Fill merexqueren veure, mas la entonació alta de la veu del Pare! E no som de aquesta felicitat del tot apartats nosaltres si crehem en aquell qui ells cregueren, si amam lo qui ells amaren, si treballam en seguir los seus vestigis.» 25

[8. DE LA TEMOR DELS DEIXEBLES, ALS QUALS CRIST PARLA DOLÇAMENT]

Mas per aquella fragilitat humana [que] no pot sostenir la {6b} majestat divina, no pogueren los apòstols sostenir ensemps ab la lum gloriosa lo to de la veu divina, e caygueren les cares sobre la terra. 30

Ⓞ 4 únich] vinch | 9 veuu] bien VC, 404b: «videtis» | 19 vos] nos | 21 digués] degues | 23 Benaventurats] benaenturats | 27 crehem] crehen

Ⓞ 1-2 *Aquest ... complagut*] Corella tradueix el verset evangèlic de Mt 17, 5, el qual apareix de manera glossada en l'original llatí (VC, 404b) de manera íntegra, la qual cosa provoca també que anticipe la glossa que acompanya la segona part d'aquest verset (veg. nota posterior.) | 5-6 *en ... humana*] Corella trasllada fins a aquest punt (veg. nota posterior) una interpretació de l'original llatí que apareix poc després (VC, 404b), motivat per haver traduït prèviament un verset evangèlic (veg. nota anterior). | 9 *no altre*] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari de l'original llatí (VC, 404b), en què es diu que Moisés i Elies es van apartar del lloc on el Senyor començava a ser assenyalat per tal que sols a ell mostràs i no errassen els apòstols. A continuació, se salta una glossa que trasllada més amunt (veg. nota anterior). | 16 *Diu més*] Immediatament després, Corella suprimeix una interpretació de l'original llatí (VC, 404b), en què es diu «escolteu-lo» (Mt 17, 5), que és més que Moisés o Elies, perquè Crist és la fi de la Llei i dels Profetes. | 29 *vestigis*] Passos, petjades (DCVB, s.v. *vestigi*).

sanctitatis fuit indicium; impii enim retrorsum cadunt, ut Heli: haec Remigius.

Cadunt ergo iusti in faciem, modo propter timorem, ut hic; modo propter humiliationem, ut Magi: *Et procidentem adoraverunt eum*; modo propter gratiarum actionem, ut seniores ceciderunt in conspectu throni in facies suas.

Et timuerunt valde, quia se errasse cognoverunt, quia nubes lucida apparuit, quia vocem quasi tonitrualem, scilicet Patris, cuius majestati timor debetur, audierunt.

Ad hanc vocem, ut dicit Ephrem, fugerunt Prophetæ, *ceciderunt* Apostoli *et timuerunt*. Tonitruum quidem terribile fuit; unde de ipsa voce terra sub ipso contremuit. Sed quos humana fragilitas gravabat, benigne pius Magister verbo pariter et actu consolatur et erigit. Nam clementer *accessit Jesus*, quia per se surgere non poterant, *et tetigit eos*, familiariter et dulciter, ut tactu debilitata membra solidaret; *dixitque eis*, ut metum et timorem fugaret: *Surgite*, contra casum; *et nolite timere*, contra metum.

Beati illi quos tangit Jesus, beati illi quos tangit salus et vita! Illi enim surgunt, illi sine timore et securi fiunt. Rogemus ergo eum ut et nos tangat, et a somno stuporis et insipientiae excitet; atque ad se videndum nobis oculos aperiat. Dulcis amicus est, quia pie consolatur, et potenter adjuvat.

Ad tactum ergo et consolationem Jesu miseratoris, qui prostratis dexteram ad beneficium auxilii porrigit, et jacentes erigit,

discipuli surgentes nec Moysen, nec Eliam viderunt; sed solum Jesum in figura consueta, qua conversari solebat inter eos.

Secundum Glossam, si Moyses et Elias perseverassent, vox Patris videretur incerta, cui potius testimonium dedisset; et ideo recesserunt illi, ne ad eos vox Patris fieri putaretur, set ut ad solum Jesum pertinere intelligeretur.

No caygueren de subines, axí com los infels cahen e los qui blasfemen, mas la cara sobre la terra, axí com cahen aquells qui per fragilitat humana entropecen.

Cahen los justs sens pecar sobre la terra per temor, axí com ací los apòstols; cahen per humilitat, axí com los Reys quant adoraren; cahen per fer gràcies, axí com aquells antichs venerables dels quals scriu sanct Johan en lo Apocalibsi.

Tem[e]ren molt a la spantable veu los apòstols.

Diu sant Efre: «A la entonació de aquesta veu, que fon axí com un tro qui spanta, fogien los profetes. Temeren molt e caygueren los apòstols, y tremolà la terra.» Però aquells los quals la humana fragilitat feya tembre, lo benigne piados Senyor e mestre, ab paraules e ab actes, los aconsolà e piadosament a ells se acostà, que per si levar no-s podien, e tocàls familiarment e dolça, perquè ab lo seu tocar suavisant confortàs los seus debilitats y prostrats còssors, dient: «Levau-vos –que en terra staven–, no hajau por –que, temerosos, gran por tenien.»

Benaventurats aquells qui lo Senyor toca! Benaventurats aquells qui ls toca la salut e vida, qui-s leven e segurs speren! Supliquem-lo, donchs, que-ns toque y que-ns desperte de la son e dormir del lit de nostres culpes, e que-ns obra los ulls que mirem la majestat de la sua glòria. Dolç amich és e Senyor nostre, piadosament nos aconsola e piadosament nos leva.

Levaren-se los dexebles e no veren Moysés ni Elies, mes sol a Jesús en la color e figura acostumada.

Diu la Glosa que, ans de la veu del Pare, Moysés y Elies se partiren perquè manifestament coneguessen que la paterna veu Jesús, Fill seu natural, no Moysés ni Elies, senyalava.

Ⓢ 1 subines] submes | 23 segurs speren] segues spere | Supliquem] supliquen

Ⓢ 1-3 *No ... entropecen*] Corella omet la font d'aquest fragment, el qual pertany majoritàriament a sant Remigi d'Auxerre, segons VC, 404b. Així mateix, també el reformula, en què s'exposa que els apòstols no caigueren endarrere, com els mals; segons sant Remigi, va ser un senyal de santedat que els sants deixebles caigueren de cara; els impiadosos cauen de sobines, com Elí. | 5 *axí ... apòstols*] Corella agrega en aquest punt un comentari d'una citació de sant Remigi d'Auxerre que ha eliminat suara (veg. nota anterior). | 7-8 *dels ... Apocalibsi*] Aquesta remissió a l'Apocalipsi no es troba en VC, 404b; fa referència a Ap 5, 8, quan els vint-i-quatre ancians es prosternen davant de l'Anyell de Déu. | 9 *los apòstols*] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 404b), en què s'exposa que els apòstols temien perquè s'havien adonat que havien errat, perquè aparegué el núvol lluminós, perquè havien escoltat la veu com de tro, és a dir, la del Pare, a la majestat del qual es deu tot temor. | 10 *Diu sant Efre*] Sant Efre de Síria, pare de l'Església, principal autor siríac i compositor de diversos himnes. | 27 *piadosament*] Corella modifica l'original llatí (VC, 405a), en què s'usa «poderosament». | 27-28 *nos leva*] Immediatament després, Corella elimina un breu passatge (VC, 405a), en què s'indica que al tacte i al consol de Jesús misericordiós, el qual estén la seua dreita per donar als prostrats el benefici del seu auxili i alçar als qui estan ajaguts, s'alçaren els deixebles. | 30 *figura acostumada*] A continuació, Corella omet un breu incís (VC, 405a), en què es diu que Jesús estava en la figura en què solia conversar entre ells.

Allegorice ablata nube viderunt Moysen et Eliam evanuisse, ac solum Jesum remansisse; quia postquam Legis et Prophetarum umbra discessit, quae quasi nube Apostolos texerat, viderunt eum, et Scriptura illis revelata fuit; et Evangelium, in quo utrumque reperitur, solum remansit.

9. CONGRUENTIAE INTER RESURRECTIONEM FUTURAM ET BAPTISMI SACRAMENTUM

Notandum autem, secundum Glossam, quod bene convenit mysterium secundae regenerationis, quae scilicet erit in resurrectione, ubi caro resuscitabitur, cum mysterio primae, quae est in Baptismate, ubi anima resuscitatur. In Baptismate enim Christi operatio Trinitatis ostensa est: firmiter enim ibi Filius incarnatus, apparuit in specie columbae Spiritus Sanctus, et Pater fuit ibi in voce declaratus. Et similiter in transfiguratione, quae est sacramentum secundae regenerationis, tota Trinitas apparuit: Pater in voce, Filius in homine, Spiritus Sanctus in nube. Nam gloriam illius, quam modo in Baptismate credentes confitemur, in resurrectione videntes collaudabimus. Nec frustra Spiritus Sanctus hic in lucida nube, illic in columba apparuit. Dona enim sua per species declarare solet; innocentiam autem in Baptismate donat, quae per avem simplicitatis designatur; daturus est autem claritatem et refrigerium in resurrectione, et ideo in nube refrigerium, et in fulgore nubis claritas resurgentium corporum figuratur.

Qui enim nunc simplici corde fidem quam percipit, servat; tunc luce apertae visionis quod crediderat contemplabitur, ipsaque quam lustrabitur in perpetuum gratia protegetur.

10. SEPTEM RATIONES PROPTER QUAS APOSTOLIS PRAECIPIT DOMINUS NE CUI TRANSFIGURATIONIS VISIONEM DICANT

Et descendens Jesus cum discipulis de monte, praecepit eis, praecepto instructionis, ut nemini dicerent visionem de gloria transfigurationis, ante suam resurrectionem a mortuis:

primo, secundum Hieronymum, ne dictum esse incredibile, propter rei magnitudinem, videretur; secundo, secundum Thomam, ne homines audientes tam gloriosa de eo dici, scandalizarentur postea videntes eum crucifigi; tertio, secundum Remigium, ne praedicatio gloriae, passionis fructum impediret, quia si majestas illius fuisset divulgata in

Pasat lo núvol, veren que Moysés e Elies ja no y eren, e que sol Jesús romania; que, pasada la ombra de la Ley e Profetes, que axí com núvol tenia cubert[s] los apóstols, veren e conegueren Jhesús, rey Mesies, que speraven.

5

[9. DE LA CONGRUÈNCIA ENTRE LA RESURRECCIÓ FUTURA I EL SAGRAMENT DEL BAPTISME]

Diu la Glosa que molt decentment se responen los dos misteris: transfiguració e bapisme. En lo bapisme, qui és spiritual generació, era lo Fill en les aygües de nostra humanitat, y en la veu se manifesta lo Pare, y lo Spirit Sant en la coloma, car la sancta Trinitat crea la gràcia per la qual fills adobtius de Déu nos fa lo bapisme. Y en la transfiguració, que era misteri de la general resurrecció e glòria, se declara lo Pare en veu sobre lo Fill, e lo Spirit Sant en lo núvol, que la fe, la qual confesam en lo bapisme, veurem en lo mont de Thabor, que serà la ciutat superna. Ací lo Spirit Sant en fi- {6a} gura de núvol se mostra, en lo bapisme en spècia de coloma. En lo bapisme dóna innocència, que la simplicitat de la coloma demostra; en la general resurrecció donarà claredat e refrigeri, que lo núvol senyala, significant que aquell qui ab cor simple guarda la gràcia e fe del bapisme, en la final regeneració ateny[er] claredat e perpetual refrigeri.

[10. DE LES SET RAONS PER QUÈ EL SENYOR MANÀ ALS APÒSTOLS QUE NO COMENTAREN LA TRANSFIGURACIÓ]

E, devallant lo Senyor del mont ab los tres dexebles, manàls de manament de doctrina que no diguessen a dengú la visió que en ell havien vista fins que ell fos resuscitat en vida gloriosa.

Primerament, segons sanct Jherònym, perquè no paregués cosa incredible als qui u hoïren. Segonament, segons Theòfil, perquè los qui hoïren tan excel·lents coses, après, mirant-lo mort, no-s scandalisaren. Terçament, segons sant Remigi, perquè la sua passió no

Ⓞ 4-5 *veren ... speraven*] Corella modifica el final d'aquest subcapítol (VC, 405a), en què s'exposa que els apòstol veieren Jesús, i l'Esclitura els fou revelada; va romandre sols l'evangeli, en el quals es troben tots dos. | 14-16 *que ... superna*] VC, 405a: «*Nam gloriam illius, quam modo in baptismate credentes confitemus, in resurrectione videntes collaudabimus*»: «La seua glòria, certament, és confessada en el bapisme per creença, i la lloarem veient-la en la resurrecció». | 30 *segons Theòfil*] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Teòfil d'Antioquia, la qual pertany a sant Tomàs Becket, segons VC, 405b.

populo, plurimi resistendo principibus sacerdotum passionem ejus impedivissent, et sic redemptio humani generis retardata fuisset;

quarto, secundum Hilarium, quia tunc debebant esse testes divinitatis Christi, cum essent Spiritu Sancto repleti, et ad tantae visionis testimonium perhibendum cotifortati; quinto, secundum Damascenum, quia alii discipuli adhuc imperfecti fuissent tristati, quod hanc visionem non vidissent, et Judas magis incitatus ad prodicionem Salvatoris fuisset; sexto, quia resurrectio Christi multum fuit dubitabilis, ideo reservata fuit ista visio illo divulganda tempore, quando maxime oportebat ipsi resurrectioni testimonium perhibere, cui praestabat argumentum non modicum ipsa gloria transfigurationis, ipsa quoque visio magis credibilis videbatur, quando etiam visibiliter per resurrectionem factam monstrabatur; septimo, ut daretur nobis exemplum ea quae ad laudem et gloriam nostram spectant esse occultanda quamdiu sumus in hac mortali vita, et ad faciendum hoc quod in Ecclesiastico dicitur: *Ne laudes virum in specie sua; et in eodem: Ante mortem ne laudes hominem quemquam.*

Per hoc etiam ostendit quod secreta et mysteria divina non sunt semper, sed loco et tempore debitis, publicanda; et dedit exemplum viris sanctis, non facile publicandi revelationes sibi factas, sicut Paulus annis quatuordecim tacuit raptum suum.

II. TRANSFIGURATIONIS DOMINI TEMPUS

Fuit autem transfiguratio Domini facta circa veris principium, unde Evangelium de transfiguratione legitur in Ecclesia, sabbato quatuor temporum, post primam in Quadragesima dominicam. Festum vero transfigurationis Domini celebratur sexto kalendas Augusti; quia tunc ab Apostolis fuit transfiguratio praedicata et publicata, quam tacuerunt usque ad diem illam, propter prohibitionem a Domino eis factam

in descensu montis Thabor contra Occidentem, ubi est una capella, ubi Dominus dixit Apostolis: *Nemini dixeritis visionem, etc.*

ORATIO

Jesu Redemptor perditorum, Salvator redemptorum, animae lacrymosae et post te currentis dulce solatium et suave refrigerium, da mihi omne delectamentum extra te respuere et oblivisci: ut tuo

Ⓞ 7 Damascenus] demanaren | 11 defilcil] defilcil | 12 reservat] reseruar | 21 devem] deven | 25 anys] aura | 29 celebram] celebran | 30 publicaren] publicaran

Ⓞ 1 empachada] Impedida, entorpida (DCVB, s.v. *empatxar*). | 7 segons Damascenus] VC, 405b: «Secundum Damascenus». Aquesta *lectio facilior* provoca una interpretació ben onerosa, i és una mostra de la desídia del caixista. | 24-26 lo ... *prohismes*] Aquest passatge fa referència a 2Co 12, 1-10, en el qual sant Pau descriu un arravatament propi que la tradició ha identificat com la seua conversió.

fos empachada per aquells qui la sua divinitat creurien, contrastant als sacerdots e prínceps que tal home condempnassen.

Quartament, segons sant Ilari, que no lavors, mas après la sua resurrectió, rebut lo Spirit Sanct, havien 5
esser testimonis fins a morir martres, testificant los seus actes. Quintament, segons Damascenus, que-ls altres dexebles encara no perfets se foren entrestits que tan excelsa bisió no haguessen vista, e Judas fóra més encitat a la trayició que pensava. Sisenament, perquè la 10
resurrectió del Senyor {7a} fon molt defilcil de creure, e per ço fon mester que fos reservat lo [t]estimoni de la transfiguració gloriosa, perquè ajudàs a la veritat de la sua resurrectió en los dexebles, que més facilment lo poguessen creure. Setenament, perquè-ns donasen de 15
humilitat exemple en amagar les coses que a laor e glòria nostra sguarden tant com bivim en aquesta prese[nt] vida, seguint la doctrina de l'Ecclesiàstich, que diu: «No loes l'ome en la vida sua», y ell mateix diu: «Algú ans de la mort no loes.» 20

Hon devem aprendre que los secrets divinals e misteris sinó en loch e temps publicar no-s deven, e que-ls sancts hòmens no de facil publicuen si algunes revelacions atenyen, car lo apòstol sant Pau quatorse anys callà aquella sua revelació sobre totes excelsa, e no 25
la féu manifesta sinó en utilitat dels prohismes.

[II. DEL TEMPS DE LA TRANSFIGURACIÓ DEL SENYOR]

Fon la transfiguració del Senyor en lo principi de la prim[av]era, e per ço aquest evangeli se canta en lo principi de la Quaresma. Però en agost celebram la festa la Sglésia santa, perquè lavors la publicaren los 30
apòstols, callant fins en aquell temps perquè-l Senyor ho manava.

Devallant del mont de Thabor hi ha una capella hon dix lo Senyor als apòstols que no diguessen la visió fins que fos ressucitat de mort a vida. 35

ORACIÓ

{7b} [J]esús, redemptor dels perduts e salvador dels remuts, solaç dolç e suau refrigeri de la ànima lagremant e plorosa, que, seguint a tu per atényer a tu, cové atorgar gràcia que yo lance e oblide qualsevol delit 40

sapore merear jocundari; et veniat oro tempus, ut quod nunc credo, revelatis oculis tandem aspiciam; quod nunc spero et a longe saluto, apprehendam; quod pro viribus meis considero, ulnis animae amplectar et deosculer; et in claritatis tuae abyssu totus abscondar: ut in velamento alarum tuarum sit pax mihi per aevum. Amen.

{405A} CAPUT IV. DE SANATIONE LUNATICI

I. SANATIO LUNATICI

Sequenti autem die Jesus rediens de monte ubi transfiguratus fuerat, venit ad discipulos quos inferius dimiserat, et occurrit ei turba quae circa ipsos erat. Similiter si praelati vellent ad subditos descendere per humilitatem, compassionem, et affabilitatem, multa turba occurreret {405b} eis per poenitentiam. Sed quia semper stant in alto per elationem, seu ambitionem, vel curiosi tatem; ideo pauci eis occurrunt, id est pauci ad eos accedunt, et pauciores ab eis sanantur, nullum enim legitur Dominus in monte sanasse.

Et accessit ad eum, quidam de turba, petens miser-
{406a} rerum unico filio lunatico, secundum lunae innovationem magis patienti, et spiritum immundum habenti, quem ejicere non potuerunt ejus discipuli; qui eum apprehendens ad terram allidebat, et volutando per diversa membra vexans dissipabat, sicque ad ostendendum vehementiam passionis spumabat, ac dentibus stridebat, et languens arescebat, et vix descendebat dilanians eum; qui etiam saepe eum vexando clamare faciebat, et nunc in ignem, nunc in aquam mittebat, ut ita dudum periisset, nisi providentia eum conservasset.

Et cum jubente Domino adductus esset, statim spiritus conturbavit eum; videns enim se cito ejiciendum, faciebat pejus quod poterat in eum. Deinde, increpante eum Domino et praecipiente ut exiret ab eo, et ne amplius in eum introiret, quem etiam ab effectu malitiae, sive surdum et mutum vocabat, quia surdum et mutum eum fecerat; statim *discerpens eum exiit ab eo; et factus est sicut mortuus*, *Jesus autem tenens manum ejus elevavit illum, et surrexit sanus, et reddidit illum patri ejus.*

que fora de tu sia perquè de gustar la tua dolçor pugua alegrar-me; e fes a mi, pecador, merexca que vinga temps que ço que ara crech clarament ho mire, e ço que ara spere, e de luny ho salude, atenye ho pugua; e ço que ab les mies flaques forces desige, ab los braços de la mia ànima abraça e ab los labis de la mia voluntat ho bese; e en lo abís e profunde de la tua claredat tot amagat stiga, perquè sots la cuberta de les tuas ales la tua pau eternalment posehexca. Amén.

COM LO SENYOR GUARÍ LO LUNÀTICH. 10
CAPÍTOL SEGON

[I. DE LA CURACIÓ DEL LLUNÀTIC]

Un jorn stigué lo Senyor en lo mont de Thabor ab los tres apòstols y en l'altre jorn vench als dexeables, qui al peu del dit mont dexats havia. E vench-li a l'encontre, ensemps ab los dexeables, molta gent qui sperava. E axí, si·ls prelats volien devallar per humilitat e compasió e afabilitat als pobles, molta gent los exiria a rebre. Mas per supèrbia, tancats per avarícia, molt tostemp stan en alt per elació, e poch a ells se acosten, ni sanitat alguna d'el[ls]s reben, car no legim {7c} que·l Senyor guarís algun malalt en la montanya.

Acostàs al Senyor de aquelles moltes gents un home suplicant la sua benignitat hagués compasió de un fill lunàtich, lo qual tenia lo diable, e al girant de la luna més lo vexava, e no havien pogut los seus dexeables fer-lo delliuere. Forment lo mal spirit lo prenia, batent-ne la terra, aredolant e cruciant totes les parts de la persona, e lançant-lo moltes vegades en foch hi en aygua, cruxint les dents e scopint spuma per la boca. E axí eslanguit, venia de tot a sequar-se.

Manà lo Senyor que·l portassen, e quant fon en presència sua, lo diable, que prest devia perdre la posada, vexà'l t[er]riblement, més del que acostumat havia. Increpà lo Senyor e manà que se n'anàs lo spirit maligne e que no entràs més en lo cors de aquell jove, dient: «Sperit sort e mut, yo·t mane que isques de aquest jove e que més no y entres!» Diu-li sort e mut per lo efecte, que havia fet sort e mut lo miserable en qui habitava. No pogué no obeir lo dimoni al que·l Senyor volia e, partint-se del jove, dexà'l axí com si ell se n'hagués portat la vida. Pres-li la mà lo benigne Senyor, e levà'l de terra e donà'l a son pare axí com si no hagués tengut alguna malaltia.

Ⓢ 8 tuas] tuas | 18 avarícia] auasricia | 22 Acostàs] acostats | 40 partint] partant

Ⓢ 24-25 *al girant de la luna*] Durant la fase de lluna nova (DCVB, s.v. *girant*).

2. MORALITER PECCATOR IN DUODECIM LUNATICO SIMILIS

Moraliter iste lunaticus significat peccatorem, quem diabolus: primo apprehendit per peccati delectationem; secundo, clamare facit per peccati ardens desiderium; tertio, mutum facit, ad peccati et divinae laudis confessionem; quarto, surdum, per obdurationem, ad verbi monitionem;

quinto, lunaticum, per mentis instabilitatem, et continuam in malum variationem; sexto, elidit et volutat, per ejus in diversa peccata praecipitationem; septimo, dissipat, per diversarum cogitationum varietatem; octavo, stridere facit dentibus, per iram et indignationem, ac spumare, per gastrimargiam et libidinem;

nono, in ignem luxuria mittit, vel etiam elationis, quia ignis sursum tendit et alta petit, nec non in aquam voluptatum et cupiditatum submergit; decimo, aridum reddit, per otium, seu ignaviam, et indevotionem; undecimo, vix discedit, per peccati consuetudinem; duodecimo dilaniat et dilacerat, per naturalium vulnerationem.

Dum autem puer ad Deum accedit, conturbatur; quia saepe post peccata ad Deum conversi magis a daemonio impugnantur, ut vel per taedium virtutum et labores poenitentiae excutiat, et ad vitia reducat, vel de sua expulsionem se vindicet. Sic in primitiva Ecclesia multa gravia certamina illis apposuit, quos suo regno subtrahere voluit. Non autem puer vim patiens, sed diabolus vim inferens, increpatur; quia qui peccantem vult sanare, vitium odiendo debet arguere et depellere, sed hominem amando refovere et confortare.

Exiens vero daemon ab homine nunquam revertitur, si homo cor suum clave humilitatis et charitatis servaverit. Exiturus autem discerpit eum, quia dum de corde expellitur, acriores in eo tentationes generat; et liberatus a daemone velut mortuus videtur; qui enim terrena desideria subegit, vitam in se carnalis conversationis extinguit, et mundo mortuus apparet. Quem autem hostis mortuo similem reddidit, hunc Salvator piae dexteræ tactu elevavit, in quo ostenditur Dei auxilium; et surrexit, in quo monstratur hominis studium, primo enim Deus nos juvat, deinde a nobis requiritur ut bonum operemur.

Ⓢ 27 extirpant] exturpant

Ⓢ 6 *induració*] Duresa (DCVB, s.v. *induració*). | 11-13 *Setenament ... porta*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 406a), en què s'indica simplement que l'arranca i el fa rodar pel precipici en diversos pecats. Cal notar també que Corella modifica l'ordre d'aquesta enumeració, atés que la figura setena és la sisena en l'original llatí, i a l'inrevés. | 25 *de penitència*] A continuació, Corella suprimeix un comentari (VC, 406a), en què s'exposa que d'aquesta manera el Senyor va oposar greus lluites contra aquells que, en l'Església primitiva, volien sostroure el seu regne. | 27 *donant ... que*] La referència als sacerdots és una inclusió corellana, atés que l'original llatí (VC, 406a) només exposa: «*qui peccantem vult sanare*».

[2. DE LES DOTZE SEMBLANCES, MORALMENT, ENTRE EL PECADOR I EL LLUNÀTIC]

Moralment, aquest lunàtich lo peccador significa, lo qual en lo principi per la delectació del pecat lo diable pren possessió de la sua ànima; fa'l cridar per ardent desig del que desija. Terçament, lo fa mut, que lo {7d} peccat no confessa ni a Déu laors dóna. 5 Quartament, sort per induració, que no hou ni scolta la Paraula divina ni amonestació salutífera.

Quintament, lunàtich per varietat de diverses caygudes en multiplicades culpes. Sisenament, lo rocega per terra e-l roda per continuar mals actes. 10 Setenament, ne bat les pedres y-l sclafa, que no li dexa servell ni força ab què puga ni levar-se ni conéxer l'estament que porta. Huytenament, li fa cruxir les dents per ira contra aquells qui-ls seus vicis li empachen. 15

Novenament, lança spuma per la boca per enveja, maldient del prohisme. Dècimament, lo lança en foch per lo peccat de la carn foguejant e calenta. Onsenament, lo lança en aygua per lo peccat de fredor de caritat e misericòrdia. Dotzenament, lo nafra tot e-l 20 squinça, que les potències naturals li altera enteniment, voluntat e memòria.

E quant lo jove al Senyor se acosta, lavors és més afligit per lo diable, car, tant com pot, lo peccador empacha que no vinga al sagrament de penitència. No 25 increpa lo Senyor al jove, mas al demoni qui-l vexava, donant exemple als sacerdots que, extirpant los peccats, reben lo peccador ab suaus e dolces paraules.

A l'exir més fort lo turmenta, car més fort al cristià tempta com vol smenar sa vida. E partint-se d'ell, quasi 30 mort lo dexa, que mort és al món lo cristià que-l primer viure muda. Però lo Senyor lo pren per la mà e de la {8a} terra-l leva, donant-li altra spiritual vida, que-l leva en alt dels desigs e afecions terrenes. Lo Senyor lo leva com a Déu, qui dins la sua ànima la 35 gràcia crea; e dóna'l a son pare, qui és lo prelat de la Sgleya.

3. GRANO SINAPIS FIDES COMPARATUR

Et cum in domum introisset, discipuli secreto interrogabant Jesum, quare ipsi non potuerunt ejicere illum. — Et dixit: Propter incredulitatem vestram.

Non dicuntur discipuli increduli propter defectum fidei, sicut Judaei, sed propter remissionem {406b} fervoris; nam fidem remissam habebant, non *sicut granum sinapis*, quia non cum debito fervore credebant, ut praecipue ipsi facere debebant. Nihil enim impossibile erit habenti ferventem fidem, et per dilectionem operantem, cui nunquam sufficit quod bene gessit. Granum quippe sinapis est modicum, fervidum, amarum et veneni expulsivum. In hoc ergo quod hic comparat fidem grano sinapis, innuit quod debent habere fidem modicam, per humilitatem; fervidam, per devotionem; amarum, per tribulationum perpressionem; veneni erroris expulsivam, per sinceritatem.

Secundum Ambrosium, granum sinapis res est simplex, et si teritur vim suam fundit; sic fides simplex videtur, et si atteratur adversis, gratiam suae virtutis effundit.

4. SERVUS INUTILIS QUIS EST

Deinde reducit eos ad humilitatem, monendo ne quis de operibus gloriatur, sed humiliet se Deo, cui jure obsequium debetur, dicens: *Cum feceritis omnia quae praecepta sunt vobis, dicite*, non tantum ore, sed et corde, ne sit tantum vocalis humilitas, sed et realis: *Servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus*; nec vos jactetis, quia bene servistis; nihil enim fecistis quod non debuistis. Quasi diceret: *Dicite*, gratiam non meruimus; sed debitum servitium solvendo poenas vitavimus. Sed e contra superbi, cum nequaquam omnia, sed modicum quid eorum quae praecepta sunt faciunt, non solum mox de sua justitia praesumunt, sed et infirmos quosque despiciunt.

Non enim sumus nostri, sed servi, quia *pretio magno empti*; et ergo Christo, cujus pretio empti sumus, servire tenemur, et nihil omittere quod debemus, nec aliquid facere quod non debemus. Unde Seneca: Sapiens nihil facit quod non debet, nihil praetermittit quod debet.

Non dicuntur inutiles servi facientes jure debiti mandata Dei, quia fructum recipiant vitae beatae; sed

[3. DE LA COMPARANÇA DEL GRA DE MOSTALLA AMB LA FE]

E vengut lo Senyor a la posada, secretament los dexebles lo enterroguen, dient per què ells no han pogut lançar aquell dimoni. Respon lo Senyor que per la poca fe que tenien.

No tenien fe semblant a gra de mostalla, que no creyen ab aquella fervor que devien, ca[r] no és imposible alguna cosa al qui té fervent fe e ferma. Lo gra de mostalla és poch, però és calent, amarch e apropiat contra bevendes verinoses. E per ço lo Senyor al gra de mostalla la fe acompara: és poca en la mostra per humilitat, calenta per devoció, amarga per tribulació, expulsiva de verinoses metzines, que són les opinions herètiques.

Diu sant Ambròs que lo gra de mostalla és cosa poca, però si-l piquen, mostra la sua virtut e força. Axí la fe en lo bon cristià se mostra humil e simple, però quant per turments, axí com en los martres, la piquen, lavors lo seu gran poder descobre.

[4. DE QUI ÉS EL SERVENT INÚTIL]

Aprés, lo humil e mansuet Senyor de humilitat los amonesta que algú no-s glorie de fer bones obres, mas que a nostre Senyor Déu se humilie, a la majestat del qual és deutor de qualsevol que fer puga. E diu-los: «Quant acabareu totes les coses que us són manades, direu encara: “Servents som {8b} inútils”; haveu fet ço que devíeu», quasi dient: «No-s glorieu, que bé aveu servit; tot lo que haveu fet ja u devíeu. Mas digau: “Per servey que devíem, lo qual avem complit, som deliures de la pena, però no merexem la gràcia que-ns dóna, car pagam lo deute.”» Los elats superbos, com alguna cosa poca dels manaments acaben, no solament de la sua bondat presumexen, mas los altres menysprehen.

Devem-nos recordar que no som nos[al]tres catius e sirvents; som comprats per gran preu inestimable. E axí, servint al Senyor qui-ns ha comprat, per nostre servís no merexem algun premi. Quin premi mereix al crehedor lo qui li paga son deute? Axí nosaltres, quant haurem acabat tots los manaments que-l Senyor nos mana, digam: «Servents som inútils, havem fet lo que tenguts érem.»

Servents inútils diu lo Senyor perquè de nostre servir alguna utilitat a la divina majestat no plega, car

© 15 poca] posa | 25 devíeu] deuien

© 7 fervent fe e ferma] Aquesta al-literació de la consonant fricativa labiodental sorda a inici de mot serveix a Corella per a crear un efecte eufònic, a l'hora de traduir «*ferventem fidem*» (VC, 406b). | 35 algun premi] Tot seguit, Corella omet un proverbi de Sèneca (VC, 406b) que diu que el savi no fa res que no deu, ni tampoc deixa de fer el que deu.

dicuntur *inutiles*, quia Dominus bonorum nostrorum non indiget; vel, quia *Non sunt condignae passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis*; vel, quia quisque magis debet se aestimare imperfectum, quam quod statum attigerit perfectionis.

Unde Beda: Haec est igitur in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus quae praecepta sunt impletis, imperfectos se esse noverint, et quamdiu peregrinantur a Domino, semper sibi inesse mala quae defleant, semper meminerint desse bona ad quae, gratia ejus juvante, proficiant.

Et iterum: *Quia sine me nihil potestis facere*, non temporum longitudine laborum merita pensare debetis; sed amore et famulatu spontaneo novis semper studiis augere priora: haec Beda. Et bene dicit: *Quod debuimus facere fecimus*.

Unde idem Beda: Revera debuimus, quia qui *non venit ministrari, sed ministrare*, debitores sibi nos fecit; ne nostris videlicet operibus confidentes, sed de ejus semper examine paventes, cum Propheta dicamus: Quid retribueraus Domino, pro omnibus quae retribuit nobis? haec Beda.

Attende hic bene quod servus inutilis reputatur, qui hoc solum facit quod facere tenetur. Quantamcumque etiam perfectionem attingas, semper sentias et dicas: Domine meus Jesu Christe, nihil valeo, et male tibi servio.

Debemus ergo nunquam a bono opere cessare, et tamen totum meritum nostrum insufficienti, respectu mercedis aeternae reputare. Unde Psalmista: *Qui coronat te in misericordia et miserationibus*. Non ait, in meritis et in operibus tuis, quia cuius misericordia praevenimur, ut humiliter Deo serviamus; ejus munere coronamur, ut sublimiter {407a} cum illo regnemus. Et ideo cum omnia fecerimus, reputemus nos parum aut nihil fecisse Domino, respectu mercedis quam expectamus ab eo. Unde dicebat beatus Franciscus, etiam post multos et magnos labores: Fratres, incipiamus servire Domino, quia usque nunc parum profecimus. Et si praeceptis impletis, nos humiliare debemus, quanto magis cum de illis multa omiserimus? Si enim inutilis est qui omnia perfecit, quid de illo dicendum qui ea facere despexit?

Unde Ambrosius: Non te jactes si bene servisti; quia facere debuisti. Obsequitur sol, obtemperat luna, serviunt Angeli. Vas Gentium electus a Domino: *Non*

los nostres servís no li freturen. Som encara inútils, que les pasions de aquest món no són dignes per a merèixer la eterna glòria. Som encara inútils, que-s deu stimar cascú inútil, per molt perfet que sia, tant quant en aquesta vida peregrina, e pensar que té mals e culpes que han mester que les ploie, e que li fallen virtuts e bones obres per a les quals és mester que treballe y ab làgrimes suplique.

Diu Beda: «Aquell qui no per esser servit, mas per servir, és {8c} devallat del cel en la terra, deutors nos ha fet dels servirs nostres perquè no confiem de les nostres obres, mas del seu examen stigam tostemp temerosos y digam ab lo psalmista: “Què tornarem al Senyor per totes les coses que liberalment nos dóna?”»

Atén ací, ànima cristiana, què diu lo Senyor, que servent és inútil aquell qui fa tot lo que ell li mana. Donchs, a qualsevol perfectió que tu atengues, digues: Jesús, Senyor meu, inútil servent só, ni puch res ni val res, ni a tu Senyor serveysc axí com deuria.

Devem, donchs, nunca cessar de bones obres e tot nostre mèrit reputar insuficient en lo divinal conspecte. La sua misericòrdia és la qui-ns dóna la corona del premi, e la sua misericòrdia és la que-ns prevé que la pugam merèixer, que ab humilitat servexcam perquè ab sublimitat nos corone. Acustamava dir lo humil sant Francesch, après de molts e grans treballs: «Frades germans, comencem servir al Senyor, que fins ara poch l'avem servit.» Donchs, si acabant tots los manaments nos devem humiliar, quant més si-ls trencam o dexam de fer lo que-ns manen! E si servent inútil és aquell qui tots los manaments acaba, què serà aquell miserable qui tots los menysprea?

Diu sant Ambròs: «Si bé has servit, no-t glories, que has pagat lo deute que devies. Servexs lo sol, servexs la luna, servexen los àngels, e no-s glorien. E sant Pau, vaxell de electió, de quins actes se {8d} gloria quant

© 2 merèixer] merexen | 13 tornarem] tornaren | 27 comencem] comencen | 29 més] nes

© 8 làgrimes suplique] A continuació, Corella omet una citació de Beda el Venerable (VC, 406b) sobre la verdadera perfecció humana, la qual resideix en considerar-se sempre imperfecte, fins i tot si s'han complit els manaments. L'omissió d'aquesta citació rau tal volta en el fet que, en haver dues citacions juntes del mateix autor, haja preferit obviar-ne una. | 13-14 Què ... dóna] Psalteri (Sl 115, 3): «Què retribuïré yo al Senyor per totes les coses que Ell ha donat a mi?» (Martos, 2013b: 308). Vulgata: «Quid retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi?». La traducció del Psalteri és molt més literal que no la del Cartoixà, principalment perquè tradueix seguint l'ordre llatí en el datiu *mihi*, i perquè en el Cartoixà es permet d'incloure l'adverbi *liberalment*. Notem, però, en el Psalteri, el canvi a una primera persona del verb principal, tal volta pel caràcter oracional d'aquest llibre bíblic (veg. una altra traducció en p. 380,20). | 33-34 Si ... devies] Aquest fragment és traduït mantenint la rima de l'original llatí per tal de crear un resultat proverbial en la citació: «Non te jactes si bene servisti, quia facere debuisti» (VC, 407a).

sum, inquit, dignus vocari Apostolus; quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Deinde alibi nullius se ostendens conscius culpae subjicit tamen: Sed non in hoc justificatus sum. Et nos ergo non a nobis laudes exigamus, ne praeripiamus iudicium Dei, et praeveniamus sententiam Iudicis; sed suo tempore, suo iudicio reservemus: haec Ambrosius.

5. PERICULUM GRATIAM IN VACUUM RECIPERE

Bonum est itaque semper in timore stare, et nihil de se praesumere; quia quantumcumque bene quis servierit: *Nescit tamen utrum odio, an amore dignus sit.*

Unde Bernardus: In veritate didici nihil aequae efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inveniatis non altum sapere, sed timere: *Beatus homo, qui semper est pavidus.* Si adest gratia, time ne non digne opereris ex ea. Si subtracta est gratia, time quia reliquit te virtus tua et custodia. Si reversa est gratia, time ne forte contingat recidivum pati, et contingant tibi deteriora: haec Bernardus.

Unde et Apostolus hortatur nos, *Ne in vacuum gratiam Dei recipiamus.* Ille enim gratiam Dei in vacuum recipit, qui se in bonis operibus non exercet;

unde si volumus quod gratia Dei in nobis non remaneat vacua, necesse est ut eam bonis operibus et virtuosius exercitiis nutriamus, et nos a vitiis custodiamus. Debemus etiam in praeceptis Dei, et in omnibus operibus nostris attendere, non solum ut ea faciamus, sed etiam ut ea secundum voluntatem Dei dirigamus.

Unde Basilius ponit exemplum de fabro faciente securim, vel quiddam aliud, qui semper meminit ejus qui injunxit opus, et retinet in corde suo cujus magnitudinis, vel qualitatis, vel formae ille injunxit fieri securim; et in illud semper intendens quod sibi meminit a domino operis injunctum, ad hoc dirigit manuum ministerium, ut forma operis cum ejus qui injunxit animo et voluntate conveniat. Sic et nos omnem conatum et omne studium in actibus nostris habere debemus, ut secundum voluntatem Dei, qui opus injunxit, nostrum dirigamus opus; et tunc poterimus implere illud Apostoli: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite.*

diu: “Yo no só digne de ser nomenat apòstol. ¿En les infirmitats mies voleu que-m glorie? Per la gràcia de Déu és lo meu esser, no tinch consciència dins mi de alguna culpa, ni per açò me tinch per justificat.” No-ns apliquem nosaltres alguna laor ni glòria ans que-l Jutge la’ns done. No previngam lo seu juhí, si no, levar-nos-ha lo que diem que és nostre e donar-nos-ha lo que justament merexem, que són les eternes penes.»

[5. DEL PERILL DE REBRE LA GRÀCIA EN VA]

És, donchs, consell saludable star tostemp ab la themor e de si no presumir algun mèrit, que no sab algú si de amor o de hoy és digne.

Diu sanct Bernat: «Verdadera doctrina és que no y ha alguna cosa de tan gran eficàci[a] per a meréixer la gràcia, per a retenir-la, per a cobrar-la, com si lo Senyor te mira no superbo, no elat, mas humil y en lo pensament teu dejecte. Benaventurat és l’ome qui tostemp ab temor recela! Si tens la gràcia, hages temor si dignament obres segons la dignitat sua; si l’às perduda, hages temor de les penes de infern, que perden la gràcia les has guanyades; si la cobres, no perdes la themor de tornar-la a perdre.»

E per ço lo Apòstol nos amonesta que la gràcia no stiga en va en nosaltres. Aquell posehex en va la gràcia que en bones obres no la excercita.

E axí com aquell qui fa alguna mechànica obra la té prima en perfeta figura en la sua pensa, e tant com pot treballa que la obra sia tal a la {9a} part de fora com la té sculpida dins la sua intel·ligència, axí lo cristià, quant alguna bona obra acaba, deu treballar que en tot sia tal com la divina voluntat mana. E lavors serà acabat en vosaltres lo que diu lo Apòstol: «Si menjau o beveu o feu alguna altra cosa, treballau que a honor e glòria de nostre Senyor Déu sia.»

Ⓢ 4 justificat] iustificar | No-ns] nous | 17 tens] tents

Ⓢ 25-30 E... mana] Corella omet la font d’aquest fragment, que pertany a sant Basili el Gran, segons VC, 407a.

6. CUR ALIQUI DAEMONES IN JEJUNIO TANTUM ET ORATIONE EJICI POSSUNT?

Et subdit Dominus, ostendens quomodo protervitas diaboli superetur, et dicit: *Hoc genus daemoniorum*, in spiritu et carne simul, secundum causam radicatum, quale supra dictum est, *in nullo*, potestatis remedio, id est in nulla potestate, scilicet ministrorum, *potest exire*, ita quod non habeat potestatem in homine, *nisi in oratione*, quae curat pestes spiritus, *et jejunio*, quod curat pestes corporis; quae scilicet oratio et jejunium sunt effectus fidei ferventis, ac per charitatem formatae et operantis. Unde videtur quod ex crapula et ebrietate morbum illum incurrisset. Haec etiam poterat esse alia causa, propter quam discipuli non potuerunt eum ejicere. Daemones enim non sunt aequales in virtute naturali; et ideo {407b} unusalio difficilius potest expelli.

Ad expulsionem autem istius requirebatur in expellente subjectio carnis ad spiritum, quae fit per jejunium; et elevatio spiritus in Deum, quae fit per orationem: talia autem non erant adhuc in Apostolis, quia pro tempore illo non competebat eis jejunare propter praesentiam sponsi, nec erant adhuc in Deum perfecte elevati; fuerunt enim rudes et imperfecti, usquequo post passionem receperunt pleniorum Spiritus Sancti gratiam. Vel, *non ejicitur* ministrorum potestate, *nisi in oratione* injuncta, *et jejunio* injuncto; et hoc omiserunt Apostoli, et sic fuit error clavis adhibendae ad daemonem excludendum, sicut adhuc multi errant, eo quod clavibus secundum debitum ordinem potestatis non utuntur. Quod enim minister usurpet sibi potestatem divinam et absolutam, hoc dicit Hieronymus esse, de supercilio Phariseorum, et superbia Luciferi, qui sine merito suam sedem voluit collocari in summo.

Secundum Chrysostomum, dicit: *Hoc genus*, non tantum lunaticorum, sed universaliter omnium *daemoniorum*, *non ejicitur nisi per orationem et jejunium*, quia semper diabolus peccatorem inhabitat, nisi per poenitentiam ad Dominum convertatur; et quanto magis differtur, tanto difficilius expellitur.

Ubi Hieronymus: Dum autem docet Apostolos quo modo nequissimus daemon possit expelli, omnes instituit ad vitam, ut scilicet noverimus graviora quaeque, vel immundorum spirituum, vel hominum tentamenta jejuniis et orationibus esse superanda; iramque Domini cum in ultionem nostrorum scelorum fuerit accensa, hoc remedio singulari posse placari: haec Hieronymus.

Ⓢ 10 à temptat] atemptar | 23 lancem] lancen

Ⓢ 12 e *dejuni*] A continuació Corella omet un text (VC, 407b) en el qual es compara la poca habilitat dels apòstols per a llevar el dimoni al llunàtic, a causa de no haver-li recomanat que fera dejunis i oració, amb el mal ús de la potestat divina dels clergues contemporanis. Segueix en el text llatí una altra citació de sant Jeroni, que també és obviada, en què compara els clergues que usen el poder sacerdotal a benefici propi amb l'orgull dels fariseus i Llucifer. | 13-17 *Devem ... dimoni*] Aquest fragment no es troba en la VC (veg. nota anterior). Corella elimina el text propi de l'obra ludolfina per aquest altre, completament inocu des del punt de vista de la conducta clerical.

[6. DEL MOTIU PER QUÈ ALGUNS DIMONIS ES PODEN EXPULSAR AMB DEJUNIS I ORACIONS]

E tornant a la ystòria evangèlica, diu lo Senyor als apòstols: «Aquest linatge hi spècia de dimonis no-s lancen sinó per oració e per dejuni.» Lo dejuni cura la carn e la oració l'ànima. No eren los apòstols axí perfets ni en oracions ni en dejunis com après foren. Ara començaven perfeta vida seguint lo Senyor, hi encara 5 perfetament no creyen fins que, rebut lo Spirit Sanct, los donà excel·lent poder de fer miracles. Hi encara los demonis, segons los seus malignes òrdens, tenen diversos mals officis, hi aquest diable à temptat del peccat de la carn, que era la sua malícia, contra les quals temptacions specialment val oració e dejuni. Devem encara atendre que·ls apòstols que romanien quant lo Senyor pujà ab los tres en la montanya tingueren algun moviment de enveja, lo qual los minvà 15 la fè que tenien, e axí no pogueren lançar aquest dimoni.

Diu sanct Crisòstom: «No solament aquest demoni, mas tots los altres se lancen per oració e dejuni, que vol dir lo sagrament de penitència, car per lo dejuni se 20 guareix lo cors e per oració l'ànima.»

Diu sanct Jherònym: «En aquestes paraules lo Senyor {9b} yor nos mostra com lancem de nosaltres les temptacions diabòliques, e ab dejunis e oracions, placant la divina ira.» 25

Per jejunium enim, ut dictum est, curantur pestes corporis; et per orationem, pestes mentis; et sic quaelibet tentatio superatur cum eis. Vel, per jejunium, intelligitur declinatio malorum; et per orationem, operatio bonorum. Et sic accipitur jejunium hic generale, pro abstinentia, non solum ab escis, sed ab omnibus temporalibus delectationibus et vitiis.

Unde dicit Augustinus, quod perfectum et magnum jejunium est non solum a cibo; sed ab omnibus iniquitatibus et illicitis voluptatibus seculi abstinere.

Unde Bernardus: Si sola gula peccavit, sola jejUNET, et sufficit. Si vero peccaverunt cetera membra, cur non jejUNET et ipsa? JejUNET ergo oculus a curiosis aspectibus et omni petulantia, ut bene humiliatus coerceatur in poenitentia, qui male liber vagabatur in culpa. JejUNET auris nequiter pruriens a fabulis et rumoribus, et quaecumque otiosa sunt, et ad salutem minime pertinentia. JejUNET lingua a detractatione et murmuratione, ab inutilibus, variis et scurrilibus verbis; interdum quoque ob gravitatem silentii, ab ipsis, quae videri poterant necessaria. JejUNET manus ab otiosis signis, et operibus omnibus quaecumque non sunt imperata. Sed multo magis anima ipsa jejUNET a vitiis, et propria voluntate sua; etenim sine jejunio hoc, cetera a Domino reprobantur, sicut scriptum est: *Quia in diebus jejunii vestri, invenitur voluntas vestra*. Non solum autem ab illicitis; sed ab ipsis quoque licitis oportet nos jejunare, si ea nobis quae prius commisimus illi cita, volumus condonari: haec Bernardus.

Et secundum Bedam, sicut jejunium generale est non solum ab escis, sed a cunctis illecebris abstinere carnalibus, imo ab omnibus vitiorum passionibus; sic et oratio generalis non solum in verbis est, quibus divinam clementiam invocamus, verumetiam in omnibus, quae in obsequium {408a} nostri Conditoris, fidei devotione gerimus, teste Apostolo qui ait: *Sine intermissione orate*: haec Beda.

Tunc quippe sine intermissione oramus, {408b} cum ea solum opera gerimus quae nos pietati commendent Auctoris. Semper enim orat, qui semper bene facit, et in bono perseverat.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui nos humilitatem verbo et exemplo docuisti; da mihi ut nunquam alta, sed semper humilia de me, corde sentiam, ore proferam, et opere ostendam. Eripe me et custodi a malignis spiritibus, et defende ab omnibus inimicis visibilibus et invisibilibus; et praesta mihi, o Salvator meus et Deus meus, ut jejunii et orationibus convenienter intentus,

Ⓢ 24 fem¹] feu

Ⓢ 13 e ... humana] Afegit de Corella, que no es troba en la VC, 407b.

O podem entendre per dejuni qualsevol abstinència e per oració qualsevol operació bona. E axí se pren dejuni per abstinència no solament de viandes, mas de totes les delectacions corporals e terrenes.

Diu sant Agostí que lo perfet dejuni no és solament 5 de viandes, mas de totes iniquitats, pecats e vicis.

Diu sant Bernat: «Si la gola sola ha peccat, ella sola dejUNE. Si les altres parts del cors han peccat, és molta rahó que dejunen. Dejunen, donchs, los ulls, que desonestament no miren; dejunen les orelles, que no 10 scolten paraules que a peccar inciten; dejUNE la lengua de malparlar, scarnir, de retraure; dejunen les mans de tocaments il·lícits, e sobretot de sanch humana; dejUNE l'ànima de la libertat, voluntat pròpia. Aquest és lo dejuni que nostre Senyor demana, per lo qual lo diable 15 de nosaltres se lunye, se'n vaja e no y torne.»

Diu Beda: «Axí com lo dejuni general és no solament de viandes, mas de totes delectacions carnals abstinència, axí la oració general no solament és en paraules devotes, ab les quals invocam la divina 20 clemència, mas encara en qualsevol bones obres per les quals hi en les quals invocam la divina misericòrdia, dient lo Apòstol: "Feu oració de continu"», diu Beda.

Lavors contínuament fem oració com fem tals obres que al Creador e Redemptor {9c} nostre moven a 25 misericòrdia, car tostemps prega lo qui en bé persevera.

ORACIÓ

Senyor Jesús, qui-ns has donat exemple de humilitat en paraules hi obres, fes-me gràcia que en lo meu cor alguna cosa alta ni superba yo entrar no y 30 dexe, mas totes humils e baxes, e axí les confesse e per obra les mostre. E delliura'm, Senyor, e guarda'm dels spirits malignes e de tots mos enemichs visibles e invisibles. E atorga'm, Déu meu e salvador meu, que ab

cunctas immundorum spirituum^f et pravorum hominum tentationes valeam te juvante superare, et ab hostibus mentis et corporis merear te miserante liberari, et semper salvus esse. Amen.

{408A} CAPUT V. DE TRIBUTO PRO DOMINO ET PETRO SOLUTO, ET DE QUÆSTIONE DISCIPULORUM SUPER MAJORITATE EORUM

I. CHRISTUS APOSTOLIS DENUO PASSIONEM ET RESURRECTIONEM PRAEDICIT

Et quia ex his quae Dominus egerat et dixerat in Jerusalem, Judaei quaerebant eum occidere, ideo ante Pascha nolebant in Judaeam ambulare: quia nondum hora ejus venerat, et ut ostenderet quod aliquando persecutionem fugere licitum fidelibus suis esset.

Unde Augustinus: Non perdidit potestatem, sed nostram consolabatur fragilitatem. Futurum enim erat ut aliquis fidelis se absconderet, et ideo praecessit in capite, ne membro postea objiceretur pro crimine.

In Galilaea igitur, in terra ubi erat conceptus et nutritus *conversabatur* cum discipulis suis. Et secundum Chrysostomum, ne discipuli dicerent qua de causa continue hic conversamur, rursus de passione eis loquitur, ut quasi assueti circa negotium mortis Christi, minus cum venerit scandalizarentur. Et cum morte sua etiam praedixit suam resurrectionem, ne in passione ejus incurrerent desperationem.

Unde *dixit ad eos*: *Ponite in cordibus vestris sermones istos*, scilicet qui sequuntur, de mea passione et resurrectione; quia eorum recordatio et memoria utilis est valde. *Filius enim hominis tradendus est*, scilicet: a Patre per charitatem nimiam; a seipso, per obedientiam voluntariam; a diabolo, per suggestionem iniquam; a Juda, per cupiditatem maximam; a Judaeis, per invidiam dolosam; a Pilato per pusillanimitatem indebitam. *Tradendus est, in manus hominum*, id est diversarum nationum quasi humanitus sentientium, scilicet Judaeorum et Gentium; et diversorum statuum, quia militum, regum, principum, sacerdotum, religiosorum, et populorum. *Et occidit eum*. Magna iniquitas quod homines occidant hominem Salvatorem!

Et ne his auditis, tristitia absorbeantur, subjungit: *Et tertia die resurget*, ut tristibus laeta succedant.

© 23 els] als | 46 ressucitaré] ressucitara

© 21-28 *Conversava ... desesperen*] Corella omet la font d'aquest fragment, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 408a. | 37 *president*] Governador (DCVB, s.v. *president*).

oracions e dejunis en la tua gràcia totes les temptacions dels mals hòmens e dels spirits inmundes puga sobrar e vençre, hi axí, dels enemichs del cors e de la pensa per la tua misericòrdia sia delliure. Amén.

DEL TRIBUT PAGAT PER LO SENYOR E PER SIMON PERE, E DE LA QÜESTIÓ DELS DEXEBLES DE QUI SERIA MAJOR. CAPÍTOL TERÇ

[I. COM CRIST PREDIU NOVAMENT ALS APÒSTOLS LA PASQUA I LA RESURRECCIÓ]

Per la admirable doctrina e obres del Senyor ja los sacerdots fariseus e bisbes la sua mort tractaven. E perquè no era venguda la hora, lo Senyor no pujava en Hierusalem ans de la Pasqua, volent mostrar que segons loch e temps poden los cristians declinar e fugir les persecucions e malícies dels mals hòmens.

Diu sanct {9d} Agostí: «No havia perdut la sua potestat, mas consolava la nostra fragilitat; pensava e sabia lo piadós Senyor que·ls seus gloriosos martres, segons loch e temps, alguna vegada fogir devien. Volia que en ells no fos contat en culpe lo que ell ja començat havia.»

Conversava, donchs, lo Senyor en Galilea, hon era stat lo més temps de sa vida, e allí habitava ab sos dexebles. E quasi responen a qüestió tàcita, els dexebles s'i deyen: «Per què tant aturam en Galilea e no pujam en Judea?», diu-los de la sua mort e passió, que la sàpien e la aprenguen, perquè tant com vinga no se'n scandalisen. Hi ensemps ab la sua mort de la resurrecció parla, perquè del tot no desesperen.

E per ço·ls diu: «Posau dins los vostres cors aquestes mies paraules: lo Fill de l'home serà liurat en mans dels hòmens.» Diu-los: «Posau en los vostres cors aquestes paraules, de la mia mort e de la mia resurrecció», la memòria de les quals gran utilitat porta. «Serà liurat lo Fill de l'home», per lo Pare per gran caritat, per si mateix per gran obediència, per lo diable per iniqua malícia, per Judes per miserable avarícia, per los juheus per maliciosa enveja, per lo president Pilat per temor mundana. «Serà liurat en mans dels hòmens», diu «hòmens» que humanament e baixa pensen les coses mundanes. «En mans dels hòmens», de nacions diverses: juheus e gentils; e de staments diversos: reys, cavallers, prínceps, {10a} sacerdots e religiosos, e pobles, e matar-l'an. O, gran iniquitat, que hòmens maten la salut e vida dels hòmens!

E perquè del tot no·ls absorbís tristícia, diu-los: «E lo tercer dia ressucitaré», perquè a les coses tristes succehexquen les alegres.

Et contristati sunt vehementer, quia ejus societas ita erat eis dulcis et grata, quod non est mirum si contristati sunt, passione ejus audita.

Ut enim ait Hieronymus: Pro dilectione Magistri nihil de eo sinistrum et humile patiuntur audire. *Contristati sunt*, non attendentes ad id quod dixerat: *Et tertia die resurget*; et neque vox Patris audita, neque resurrectio praenuntiata potuit eos cohibere a tristitia. Unde idem Hieronymus: Semper prosperis admiscet tristitia, ut cum repente venerint, non terreant Apostolos; sed a praemeditatis ferantur animis. Si enim contristat quod occidendus est, debet laetificare quod die tertia dicitur resurrecturus. Si tristitia semper acciderent, quis sustineret? Si prospera, quis non contemneret? haec Hieronymus.

At illi ignorabant verbum istud, scilicet de ejus passione, et erat velatum ante eos, ut non sentirent illud aperte, quod, secundum Bedam, non tam ingenii tarditate, quam de pio Salvatoris amore contingebat; quia carnales adhuc et rudes ac mysterii crucis ignari spiritualia non capientes, quem verum Deum cognoscebant, moriturum credere nequibant; nec intelligebant quomodo in una persona mori, et non mori poterat.

Galilaea, interpretatur *volubilis*, et ideo per hoc quod Dominus ibi praedixit passionem suam discipulis, significavit quod memores esse debemus mortis Christi, ac etiam nostrae, quamdiu sumus in volubilitate praesentis vitae.

2. TRIBUTUM A CHRISTO EXIGITUR

Et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, exactores scilicet tributi ex parte Caesaris Augusti, ad Petrum, quia secundum Hieronymum, prae signorum magnitudine non audebant aggredi Dominum, et dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma.

Quasi dicerent: Dic ei ut solvat; non faciebant mentionem de Apostolis, quia non accipiebant nisi a capitaneis. Capharnaum erat civitas principalis in Galilaea, et ideo ibi manebant qui tributum colligebant ex parte Romanorum, quibus Judaea erat subjecta; et quilibet capitaneus domus solvebat didrachma, id est duplex drachma; et insolvendo dicebat: Ego profiteor me esse sub Romano Imperatore. Et quia Dominus

Foren los dexebles trists de vehement tristícia hoynt aquestes paraules, perquè la presència e conversació e amicícia del Senyor los era axí grata, graciosa e dolça, que no és maravella si de tals noves molt se entrestien.

Diu sant Jherònym: «Per la gran amor que tenien a son Déu, Senyor e mestre, no conporten hon d'ell alguna cosa que a la sua honor e vida contraste. E tant se entrestien de la sua mort e passió que no atengueren al que de la resurrectió parlava, ni la veu que del Pare en la transfiguració los tres hoÿt havían, ni lo que de la resurrectió deya los podia retraure de la gran tristícia que de la sua mort sentien.» Diu sant Jerònym: «Tostemps lo Senyor les coses tristes ab les alegres mescla: après la sua mort, la resurrectió los denuncia. Si tostemps dolors e tristícies nos venien, qui sostenir les podria? Si tostemps prosperitats e alegries, qui de si mateix e de nostre Senyor no s'oblidaria?»

Diu lo gloriós evangeliste que-ls apòstols ignoraven aquestes paraules de la mort e passió del Senyor, que prou clarament no les entenien. Diu Beda que no ignoraven tant per tarditat de intel·ligència com per amor e pietat que del Senyor tenien. Lo cor no-ls conportava que de aquell qui tant amaven tals paraules hoÿsen, hi encara pensaven si en similituts e paràboles los parlava; eren peccadors, ignorants de la sua passió los misteris. Hi encara les coses spirituals no podent percebre, staven sorpresos com se podria fer aquell qui era Déu a la mort donàs entrada, e no podien entendre com era Déu immortal hi home que morir podia.

Galilea és interpretada «voluble», e per ço lo Senyor volgué denunciar la sua mort en Galilea, perquè sovint de la sua mort e de la nostra siam recordants en aquesta vida transitòria e voluble.

[2. DEL TRIBUT EXIGIT A CRIST]

E vengut lo Senyor a la ciutat de Cafarnaüm, acostaren-se a Pere aquells qui collien la tàchia per Tiberi Cesar. Diu sant Jherònim que no-s gosaren acostar al Senyor per les sues maravoloses obres, però acostaren-se a Pere com a principal entre-ls altres, e dien-li: «Lo vostre mestre no ha pagat lo diner de la tàchia», que era una moneda de argent que x diners valia.

No demanaven als apòstols perquè stimaven que ab ell staven. Hi no prenien sinó dels senyors la tàchia, la qual pagant deya: «Yo confesse e atorgue que só subjecte al romà Imperi.» Hi perquè-l Senyor era criat en Natzaret e allí havia habitat fins que pujà al bapisme, stimaven que fos natural de Galilea, e com a galileà lo tribut li demanaven vengut en Cafarnaüm,

Ⓢ 27 sorpresos] sospresos | 43 la²] lo

Ⓢ 2 conversació] Tracte, relació (DCVB, s.v. conversació).

nutritus erat in Nazareth, quod est oppidum Galilaeae, subjacens urbi Capharnaum, ideo ibi ab eo exigitur tributum.

Capharnaum quod *villa consolationis*, vel *ager pinguedinis* interpretatur, et ubi tributum a Christo petitur, significat illum qui dat se delectationibus et solatiis hujus mundi, a quo diabolus petit tributum sibi dari, et vix evadet quin solvat aliquod tributum peccati.

Et notandum, quod drachma drachmae faeminini generis, est moneta habens imaginem regis, et valebat decem nummos usuales, de qua in Luca dicitur: *Quae mulier habens drachmas decem, etc.* Item est genus ponderis, et sic accipitur in medicina. Sed drama dramatis neutri generis, est genus carminis, ubi alii incipiunt et alii respondent, et sic dicitur: *Dulcia cantica dramatis*. Item, drachma est quarta pars stateris; stater vero est idem, quod siclus, qui habet viginti obolos, cujus didrachma media pars, et drachma quarta pars est; et ideo unus stater {409a} sufficiebat ad solutionem pro duobus; quia taxatio census erat didrachma. id est, denarius qui pro capite solvebatur. Unde ut sequitur, stater de ore piscis afferri jubetur. Obolus, ut dicitur, valebat tantum quantum unus parvus turonensis, quorum duodecim valent unum turonensem grossum, et sic quilibet capitaneus solvebat annuatim quasi decem turonenses parvos.

que era la principal ciutat de Galilea, e per ço staven allí los qui lo tribut colli- {10c} en.

Cafarnaüm «vila de consolació» o «camps de grassea» se interpreta, en la qual lo tribut al Senyor demanen; significa aquells qui als solaços e grassees de aquest món se donen, als quals lo diable lo tribut demana.

3. SOLUTIO TRIBUTI IN SENSU MORALI

[3. DE LA RESOLUCIÓ DEL TRIBUT, EN SENTIT MORAL]

E seguint la història evangèlica, demanaren a Pere, dient:

–No ha pagat lo vostre mestre.

10

Respòs Simon Pere:

–Veritat és.

E venint a la posada, prevengué lo Senyor a Pere, e mostrà que era Déu, que absent corporalment sabia totes les coses, car la sua divinitat a tot loch és present. Diu-li, donchs, lo Senyor:

15

–Simon, què-t sembla? Los reys de la terra prenen lo tribut dels fills o dels altres?

Respòs Simon:

–Dels altres.

20

Dix lo Senyor:

–Donchs franchs són [los] fills. Però, perquè no-ls scandalisen, vés a la mar e lança un ham, e lo primer

Ⓞ 4 *grassea*] Abundància (DCVB, s.v. *grasses*). | 6-7 *tribut demana*] A continuació, Corella omet un llarg passatge (VC, 408b-409a), en què es descriu els diversos significats del mot *dracma* d'acord amb les diferents declinacions llatines (moneda de poc valor, vers d'un poema, part d'un sicle, el qual conforma un òbol, etc.), fragment amb un valor teològic ben escàs. | 16-365,3 *Diu-li ... tu*] Corella tradueix aquest episodi bíblic (Mt 17, 25-26) directament de la Vulgata, atès que en VC, 409a està abreujat i glossat per versets. Aquest recurs de traducció directa apareix de manera sistemàtica al llarg del *Terç*, i sempre en seqüències que tenen un caràcter narratiu, habitualment històries amb diàlegs o paràboles (veg. notes pp. 399,25; 425,12-43; 399,31-400,39; 451,31-452,12; 486,36-487,38; 499,9-500,5; 514,21-515,32; 557,2-8; 612,6-19; 720,30-721,4; 723,3-17; 729,24-730,24; 740,9-741,3; 753,6-26; 760,5-22; 842,17-28; 862,23-863,3; 881,5-11; 884,27-885,2; 915,7-47; 967,5-17). Cal no descartar, atesa la munió d'exemples aplegats en l'obra, una voluntat de Roís de Corella per acostar directament l'evangeli al poble, atenent sobretot als temps tan convulsos per a la lletra sagrada que li va tocar viure. Recordem que uns anys abans, la Inquisició havia fet cremar la Bíblia valenciana, en la qual havia participat el mestre en teologia, i que l'obra de Corella, a la seua mort, va patir també l'escrutini d'aquest tribunal (Ventura, 1993: 29).

[2] Solvit autem Dominus tributum non ex debito, quia secundum utramque naturam erat filius regis, et per consequens liber a tributo, regum enim filii in omni regno sunt liberi; sed ex humanitate tantum hoc fecit, subdendo se minori, et solvendo quod non debebat, et ne quaestores census scandalizaret, docens per hoc nos esse humiles, et vitare ne scandala per nos fiant.

[3] Voluit etiam pro Petro dare tributum, in signum quod Petrus fuit caput aliorum, quia census dabatur pro capite seu capitaneo tantum.

Dominus autem hoc quod de petitione tributi Petro dictum erat intelligens, misit eum ad mare, ut hamum mitteret *et piscem qui primus ascenderet*, id est, quem caperet, illum tolleret et staterem valentem duo didrachma, quae dimidiam unciam faciunt, *de ore ejus sumens* pro Domino et pro se solveret. Ex quo divinitas ejus patuit, cum futura contingentia certitudinaliter praedixit. Unde Hieronymus: Quid primum miror hic nescio, an praesentiam stateris in ore piscis, an magnitudinem virtutis, si ad verbum ejus mox stater in ore piscis creatus est!

Spiritualiter piscis est Christus, mare mundus, hamus mors, stater inventus in ore piscis pretium redemptionis nostrae praenuntiatae Christi ore; et sic solutum est tributum, et nos liberati sumus.

Moraliter poenitenti dicitur: *Vade ad mare*, id est amaritudines peccati consideratione, *et mitte hamum* in contritionis compunctione, *et aperto ore* in confessione *inventum staterem da* in satisfactione; et sic liberatur peccator a tributo diaboli exactoris.

[2]

[3]

Didrachma, ut dictum est, continet duplex drachma, et per unum potest intelligi poenalitas corporis, scilicet: fames, sitis, et hujusmodi; per aliud poenalitas mentis, scilicet: timor, tristitia et hujusmodi.

peix que picarà tira'l, e la moneda que dins li trobaràs, que valdrà tant com dos monedes de la tàchia, pren-la e paga lo tribut per mi e per tu.

Era Fill de Déu natural Jhesús, Déu e home. En quant Déu, rey e creador de totes les creatures, hi en quant home, era natural rey de Judea, a qui pervenia lo regne per esser Fill de la verdadera Reyna de Judea, la qual per recta línea del rey David devallava. E axí, no era tengut pagar lo tribut, hoc lo devia rebre dels altres. Però, perquè·ls gentils, ignorant la Ley, no sabien aquestes genologies e no era vengut per regnar temporalment en la terra, no *{10d}* volia que d'ell rebesen scàndel dient que defraudava en lo tribut a Cesar.

Volgué pagar per ell e per Simon Pere com a dels altres. E més, que sabia que li havien a demanar qüestió de aquest tribut, a la qual devia respondre que donasen a Cesar lo que era de Cesar, e per ço volgué posar per obra la sua doctrina.

Mostra encara a Pere com era Déu dient-li lo sdevenidor era del pex, e dins lo pex la moneda. Diu sanct Jerònym: «No sé de què prenga major maravella, o de saber lo Senyor que·l peix tenia la moneda en la boca, o si lavors la creà lo Senyor dins la sua boca! E de la pobretat del Senyor no m'oblíde, que no tenia per a pagar deu diners que eren la tàchia.»

Spiritualment és peix lo Senyor, aquest món és la mar, e lo ham és la mort, la moneda en la boca del peix és lo preu de la redempció nostra, lo qual portà en la boca quant en la creu pregà ab làgrimes, e fon hojt per la sua reverència, e pagà lo tribut per tota natura humana, al qual ell obligació de pagar no tenia.

Moralment diu lo Senyor al penitent: «Vés a la mar, per consideració del peccat, la qual deu esser amarga, e posa lo ham dins lo teu cor, que peixque e tire constrictió devota. E obre per confesió la boca e paga en la penitència lo deute, e seràs delliure del diable que·t demana lo tribut per lo príncep de tenebres.»

Ⓞ 2 *tàchia*] Taxa, impost. | 4-14 *Era ... Cesar*] Corella trasllada al començament d'aquest subcapítol, segons la nostra edició, un text que ha obviat més avant (veg. nota p. 366,1-4), i també el reformula (VC, 409a), en què es diu que el Senyor va pagar el tribut no per deute, atés que segons una natura i l'altra era fill de rei, i conseqüentment lliure de tributs, atés que els fills d'un rei n'estan exonerats; ho va fer per humanitat, presentant-se com un menor, i pagant el que no devia, per a no escandalitzar els recaptadors del cens, i per a ensenyar a ser humils i evitar que per nosaltres hi haja escàndols. | 9 *hoc*] Més encara, fins i tot (DCVB, s.v. *hoc*). | 16-19 *E ... doctrina*] Corella incorpora aquesta al·lusió a l'episodi del pagament del tribut al Cèsar (Mt 22, 15-22), el qual no apareix en l'original llatí (VC, 409a) | 24-26 *E ... tàchia*] Corella incorpora aquesta al·lusió, la qual no es troba en VC, 409a, i la redacta en primera persona, com si formara part de la citació precedent de sant Jeroni. El seu sentit, insistir en la pobresa de Jesús, sí que apareix més avant, tant en l'obra ludolfina com en el *Cartoixà* (veg. p. 367,38-368,20)

Hoc autem duplex drachma debet reddere quilibet Imperatori omnium, pro peccato primorum parentum, quod facit patienter tolerando poenaltates praedictas; licet autem Christus non haberet peccatum, tamen reddere voluit pro salute omnium. Et quia carnem assumpsit similem peccatrici, sed non peccatum, ipse quidem Redemptor corpus et animam in pretio posuit, et sic bina drachmata solvit; eodemque pretio Ecclesia libera facta fuit, et Petrum Ecclesiae praefecit, ideo etiam pro eo censum solvit.

Ubi Hieronymus: Et pulchre idipsum datur pretium, sed quia divisum est pro Petro, quasi pro peccatore pretium reddebatur, Dominus autem noster peccatum non fecit. Ostenditur autem similitudo carnis, dum eodem et Dominus et servus pretio liberantur. Dominus ergo tributa non debebat, sed qui carnis humilitatem assumpserat, omnem justitiam implere volebat. Ille propter eximiam charitatem pro nobis crucem sustinuit, et tributa reddidit; nos autem infelices pro illius, honore tributa non reddimus, et quasi filii regis a vectigalibus immunes sumus: haec Hieronymus.

4. SCANDALI VITATIO A CHRISTO

Et nota quod Dominus supra non vitavit scandalum Pharisaeorum, quando de escis disputabat; hic autem vitat scandalum eorum qui tributum colligebant, quia illi sapientes, isti simplices erant; illi ex certa malitia, isti ignorantia offen- {409b} debant. Scandalum ergo quod oritur ex malitia, est contemnendum; sed quod oritur ex ignorantia est vitandum, salva tamen triplici veritate, scilicet: justitiae, vitae, doctrinae; et tale erat scandalum istud quod hic vitavit, quia illi qui hic colligebant tributum, erant Gentiles Legem et Prophetas ignorantes, et propter hoc ignorabant quod Christus esset immunis a tributo, tum quia Filius Dei secundum naturam divinam, tum quia filius David secundum humanam; et talia scire illi non tenebantur.

Dare autem tributum non fuit contra veritatem justitiae, vitae, vel doctrinae; ideo propter scandalum vitandum voluit Christus hoc dare.

Scandalum quippe est dictum vel factum minus rectum, praebens occasionem ruinae; scandalum enim

Volgué, donchs, lo Senyor pagar lo tribut, {11a} al qual obligat no era, perquè a nosaltres, fills seus, ne fes delliures, qui per lo cativeri de nostre pare Adam obligats hi érem.

[4. COM CRIST EVITA L'ESCÀNDOL]

Y devem atendre que lo Senyor no volgué squivar 5 lo scàndel dels fariseus qui increpaven los seus dexebles, qui no lavades les mans menjaven. Hi ara guarda que-ls gentils en ell no-s scandalisen, perquè aquells eren doctes e hòmens de religió e sciència, aquests il·literats e simples; aquells lo impugnaven ab certa malícia, 10 aquests demanaven lo tribut ab ignorància. E axí, lo scàndel que proceheix de malícia de aquell qui-s scandalisa no-s deu tembre, mas aquell que proceheix per ignorància. Aquests qui collien lo tribut eren gentils ignorant la Ley e los Profetes, e axí no sabien 15 que-l Senyor fos exem de pagar, ni en quant Déu ni en quant home, que a David succehia.

Pagar lo Senyor lo tribut no fon contra veritat de justícia, de vida ni de doctrina, e per ço, per squivar aquest scàndel, volgué lo Senyor que ell e Pere lo tribut 20 pagassen.

És scàndel alguna obra no ben feta o alguna paraula no ben dita, donant ocasió al prohisme de caure. «Scàndel» és nom grech que vol dir en latí «la pedra

Ⓜ 9 aquests] aquestes | 14 eren] eran

Ⓜ 1-4 Volgué ... érem] Corella elimina, o bé trasllada (veg. nota p. 365,4-14) un ampli fragment del text llatí (VC, 409a), en què s'explica la mort de Crist com a tribut pagat per la salvació humana, argument que pertany a sant Jeroni. Abans d'aquest argument, Corella obvia altres reflexions que sí que apareixen en la VC, com que Crist va pagar el tribut a fi de no escandalitzar els contemporanis i mostrar-nos a ser humils; que Jesús va pagar per Pere perquè era el cap dels apòstols, segons el costum romà de tributar només pels caps; i una explicació moral sobre el mot *didrachma* com a dues monedes que s'intepreten com les febleses físiques i espirituals que ha de pagar el pecador a Déu pel pecat original. | 11-14 E ... ignorància] VC, 409b: «*Scandalum ergo quod oritur ex malitia est contemnendum, sed quod oritur ex ignorantia est vitandum*»: «Per tant, l'escàndol que naix de la malícia no ha de ser temut, però el que naix de la ignorància ha de ser evitat».

Græce, obicem sonat Latine. Unde sicut obex in via de se habet dare ambulanti occasionem ruinae corporalis; sic dictum vel factum minus rectum habet dare occasionem ruinae spiritualis.

[4]

Dicendum quod obex dupliciter accipitur: aut ex natura rei quae objicitur, ut si quis lapidem magnum vel lignum projiciat in via; aut ex vitio ambulantis in ea, ut si quis modicum lapillum aut florem projiciat in ipsa via. Primo modo dicitur scandalum activum, et hoc est mortale peccatum; secundo modo passivum, et potest esse veniale peccatum, vel etiam opus meritorium, unde bonum opus de se non praestat occasionem ruinae, sed ex vitio accipientis illud non recte.

Igitur, ut ait Gregorius, considerandum est, quia in quantum sine peccato possumus vitare proximorum scandalum, debemus; si autem de veritate scandalum sumitur, utilius nasci scandalum permittitur, quam veritas relinquatur.

[4] Si ergo objicitur de Pharisaeis, quod scandalizati sunt ex verbo Domini, ut supra est dictum, et tamen illud verbum non erat minus rectum.

5. PAUPERTAS DOMINI

Considerandum hic, quia Dominus cujus sunt omnia, tantae paupertatis fuerit, ut unde tributum

hon algú entropeça». E axí com la pedra posada en lo camí dóna ocasió de entropeçar e caure al qui corporalment acamina, axí la obra o paraula que rectament no és feta o dita dóna ocasió de entropeçar e caure spi- {11b} ritualment en peccat al prohisme. 5

E devem atendre que l'entropeçar a vegades és culpa de aquell qui en lo camí posa la pedra, a vegades de aquell qui entropeça. És culpa de aquell qui la posa quant la sua intenció és posar-la perquè-l prohisme entropece e cayga, hi axí peca. A vegades no la posa 10 perquè-l prohisme entropece, però indiscretament la dexa, no curant del dan que-l prohisme, entropeçant e cahut, pot rebre, e axí encara peca. A vegades és culpa sol de aquell qui entropeça, car la pedra és necessària allí hon la posa, axí com les fites en lo ca[m]p, e[n] los 15 castells e-n les carreres, en les quals, si algú cau o entropeça, és culpa sua, que no y mira; axí, per lo semblant, en les spirituals obres.

Però les perfetes presones moltes vegades dexten algunes coses e fan algunes perquè-ls prohismes simples 20 no entropocen; axí, lo benigne Senyor podia no pagar lo tribut, al qual obligat no era, però dexà de no pagar-lo, ans lo volgué pagar perquè los simples gentils no rebesen scàndel.

E per ço diu sanct Gregori que, tant com podem, 25 sens peccat devem guardar que-l prohisme de nostres obres scàndel no prenga. Però si de la veritat, o de la obra, o de la correctió necessària algú se scandalisa, ans devem permetre que lo prohisme se scandalise que no alguna de aquestes coses necessàries se dexe. 30

E per ço lo vertader Senyor {11c} e veritat eterna ans permés que-ls fariseus se scandalisassen que dexar la veritat que preycava ni la rectitut de la sua perfeta vida, ni la disciplina de la correctió que merexien.

E açò és lo que los doctors dien, que lo scàndel se 35 deu molt squivar perquè-l prohisme no entropece, salvant veritat de vida, de justícia e de doctrina.

[5. DE LA POBRESA DEL SENYOR]

E proseguint la història evangèlica, devem molt considerar que-l Senyor, de qui és y era e serà lo cel e la

© 26 devem] deuen | 29 devem] deuen | permetre] prometre | 32 scandalisassen] scandalisarem | 33 rectitut] restitut

© 6-24 E ... scàndel] Corella reescriu el passatge de l'original llatí (VC, 409b), en què s'indica que la pedra amb què va entropessar s'entén de dues maneres: o per la natura de la cosa, com si algú llançara una gran pedra o un fust en el camí; o per vici del qui hi camina, com si llançara una pedreta o una flor en el mateix camí. El primer escàndol s'anomena actiu, i és pecat mortal; el segon, passiu, i pot ser venial o també obra meritòria; una obra bona no ofereix per ella mateixa ocasió de ruïna, sinó pel vici d'aquell que no la rep rectament. El teòleg aristòcrata se centra sobretot a glossar la terminologia teològica, la qual no apareix («escàndol passiu» / «escàndol actiu») amb paraules entenedores: d'una banda, abandona les imatges de l'original llatí («*lapidem magnum vel lignum*»; «*modicum lapillum aut florem*»), i en crea una pròpia («axí com les fites en lo ca[m]p, e[n] los castells e-n les carreres»); d'altra banda, desenvolupa més que la VC l'ensenyament de la pròpia culpa i incorpora la justificació d'allò que fan o no «les perfetes presones», inspirant-se certament en el passatge final de l'obra ludolfina: «*vel etiam opus meritorium, unde bonum opus de se non praestat occasionem ruinae*». | 31-34 E ... merexien] Corella trasllada i reformula un passatge previ de l'obra ludolfina que no havia traduït (VC, 409b) per a construir, juntament amb el text que segueix (veg. nota posterior), un resum que actua com a corol·lari d'aquest subcapítol sobre els tipus d'escàndol. | 35-37 E ... doctrina] Corella trasllada un passatge del començament d'aquest subcapítol que s'havia saltat en el seu lloc (VC, 409b), en concret: «*salva tamen triplici veritate, scilicet: justitiae, vitae, doctrinae*».

solveret non haberet. Licet enim oculos haberet, et Judas pecuniam in eis portaret, ea tamen quae sibi ad usus pauperum data erant, in usus suos seu alios convertere nefas reputavit,

nobisque exemplum utile in hoc tribuit et reliquit.

Ergo si vivens de patrimonio Christi inutiliter expendit res pauperum, tenetur ad restitutionem et satisfaciendum Sed quomodo ea restituet, cum non habeat alia nisi de patrimonio Christi? Non apparet, nisi propriis manibus hoc elaboret; vel necessitate suam restringat et coarctet, ut de residuo pauperibus restituat, quae dilapidatur; vel saltem devotorum subsidium ad hoc faciendum imploret.

6. QUAESTIO DISCIPULORUM DE MAJORITATE EORUM

Quia vero in redditione tributi et aequalitate pretii, Petrus fuerat Domino comparatus, aestimantes discipuli Petrum eis praeferri, et omnibus esse praelaturo, quia a capitaneis colligebatur tributum, cogitabant quis eorum esset major.

Apostoli ex multis praesumebant Petrum a Christo praeferri: ut quando ei claves regni coelorum daturum, et Ecclesiam suprapetram fidei, a qua ipse nomen acceperat, aedificaturum se promisit; et quando ipsum cura Jacobo et Joanne assumpsit, ubi transfiguratus fuit; et propter tributum quod pro se et pro ipso solvit, sic eum sibi quasi parificans, et ex his major omnibus videbatur; et ideo ad quaerendum movebantur.

Ista autem quaestio multoties fuit inter discipulos Christi ventilata: primo enim de ea cogitaverunt, ut dicit hic Lucas; secundo, de cogitata disputaverunt in

terra, tan gran pobretat portava que no tenia d'on pagàs lo tribut a Cesar, ab tot que tingué una comuna bolsa, la qual lo seu tresorer o deposetari, Judas, administrava. Però lo just Senyor no volgué que de la pecúnia, que per almoyna a ell pobre e als dexebls 5 pobres li donaven, ell la convertís en usos propis, que era paguà lo tribut a Cesar, del qual per justícia scusar se podia.

O, salutífer exemple per als qui dels béns de la Sgleya viven! O, dolorós aspecte de com los 10 administren, donchs són tenguts restituhir als pobres tot lo que mal dels béns dels pobres administren! A restitució obligats serien si als rics ho furtaven, quant més furtant-ho a-quells qui per fretura del que ells los furten en pobretat perden la vida! E axí, despenent lo 15 patremoni de Jesús en coses vanes, supèrflues y encara profanes, són de molts pobres homicides. ¿De què u restituhirà lo miserable ecclesiàstich, que no té res {IIII} de son patrimoni e los béns que té tots són dels pobres? Com ho levarà als uns per donar-ho als altres? 20

[6. DE LA QÜESTIÓ DELS DEIXEBLES SOBRE LA SEUA PREEMINÈNCIA]

E seguint la tenor de l'evangeli, mirant los apòstols que Pere, com a cap de casa, havia pagat lo tribut, axí com lo Senyor e mestre, començaren a pensar entre sí, absent lo Senyor, qual d'el[ls]s major seria.

De la majoritat de Pere molts indicis tenien: lo 25 Senyor li havia promés les claus del celestial Regne, e que edificaria la Sgleya sobre la pedra, que era lo Senyor, però que ell pendria lo nom de la pedra; y en la primera vista tantost li dix que li mudaria lo nom e li posaria nom Cefas, que vol dir «cap». 30

Aquesta qüestió de la majoritat dels apòstols moltes vegades entre ells fon moguda. Primerament ací, diu

Ⓢ 10 viven] vriuen | 15 despenent] desponent

Ⓢ 2-4 ab ... *administrava*] Judes Iscariot és citat com a posseïdor de la bossa dels diners en Jn 12, 6. | 9-20 O ... *altres*] Corella retòrica aquest passatge de l'original llatí (VC, 409b), en què s'expressa que si el que viu del patrimoni de Crist gasta inútilment les coses dels pobres, està obligat a restituir-les i satisfer-les. Però, com les restituirà si no té res llevat del patrimoni de Crist? No es veu altra manera sinó que treballi amb les seues pròpies mans, o restringisca i coarte la seua necessitat, i de la resta restituísca als pobres el que va dilapidar; o almenys implora ajuda dels devots per a fer-ho. Les paraules del mestre en teologia són molt més dures: des del punt de vista formal contraposa amb dues apòstrofes, inexistents en l'original llatí, el «salutífer exemple», que representa la teoria, amb el «dolorós aspecte», que representa la realitat dels qui administren els béns dels pobres. Quant al contingut, Corella transforma un laxe «*patrimonio Christi*» en un directe «béns de la Sgleya»; «*inutiliter*» és glossat per «coses vanes, supèrflues y encara profanes». A més, Corella denuncia la injustícia social en comparar el diferent tracte que reben rics i pobres («a restitució obligats serien si als rics ho furtaven»), en la qual, «lo miserable ecclesiàstich» no solament és col·laborador, sinó encara «són de molts pobres homicides», perquè «per fretura del que ells los furten en pobretat perden la vida», consideracions del tot alienes a l'original llatí. Per últim, així com el monjo alemany ofereix alguna solució al malbaratament dels béns dels pobres, com que l'eclesiàstic treballi amb les pròpies mans o que demane almoïna, Rois de Corella devia considerar tan greu aquest pecat que no incorpora al *Cartoixà* aqueixes possibles remissions i les deixa enlaire amb les dues interrogacions retòriques finals; per tant, si és pecat que no es pot remetre, cal que no es cometa de cap manera. | 28-30 y ... *cap*] Corella afegeix aquest fragment sobre el nom de Cefas, que no apareix explícitament en VC, 409b, i que remet a Jn 1, 42.

via dum irent Capharnaum, in- {410a} cipientes conqaerere inter se quis eorum major esset, ut dicit Marcus; tertio, disputatam Magistro determinandam proposuerunt, ut dicit Matthaëus; et nihilominus de ipsa rursus contenderunt, ut infra in coena Domini dicit Lucas.

Cum enim venissent Capharnaum, et Dominus pro se et Petro aequale tributum solveret, ceteri Apostoli priorem cogitationem augebant, et ex praeteritis et ex isto *intravit cogitatio in eos*, ut Lucas dicit, *quis eorum esset major*. Dominus autem videns in mente discipulorum super hoc cogitationem exortam, priusquam augmentum susciperet, radicitus eam evellere volens, quæsivit de conquisitione, quam, ut Marcus refert, habuerunt in via. Et tunc *in illa hora*, videntes se deprehensos ab ipso de contentione majoritatis, *accesserunt ad eum*, ut Matthaëus dicit, *respondentes et dicentes: Quis putas major est in regno coelorum*, id est, in collegio justorum, vel merito in Ecclesia militante, vel praemio in Ecclesia triumphante?

Et volens Dominus desiderium gloriae humilitate sanare, ait illis: *Si quis vult primus esse*, merito vel praemio, *erit et sit omnium novissimus et omnium minister*, humilitate et obsequio; ut novissimus sit corde et minister actione.

Unde Ambrosius: Quicumque vult fratrem praevenire regnando, prius eum praeveniat obsequendo; vincat eum obsequiis, ut possit vincere sanctitate. Si enim te non laesit frater, obsequium meretur ut diligas; quod si forsitan laesit, magis obsequium meretur ut vincas. Haec enim nostrae Christianitatis summa est, ut amantibus vicissitudinem, laedentibus patientiam rependamus. Qui ergo fuerit patientior ad injuriam, potentior constituetur in regno: haec Ambrosius.

Secundum Glossam, contentio ista potuit esse ex humilitate, volebat enim unus alium praevenire in honore; unde sic habet: Causa contentionis nobis incognita est, sed non est credibile, quin se invicem honore praevenire certarent. Non asserit Glossa quod ita fuerit, sed quod ita esse potuerit.

Secundum vero Chrysostomum contentio ista fuit elationis; unde dicit, quod passi sunt aliquid humanum discipuli, de principatu contententes.

Et licet fuerit ista contentio de principatu, non tamen ibi fuit peccatum secundum ipsum, quia non de principatibus terrenis contendebant, sed de spiritualibus in coelo. Unde Matthaëus: *Quis putas major est in regno coelorum?* Hoc infirmitatis erat, ut dicit Chrysostomus, nos autem ad infirmitatem eorum

sant Luch, que d'ella pensaren. Aprés, ja pensada, anant per lo camí ne disputaven. Sanct March diu que aprés, davant lo Senyor, que u determenàs, ho preposaren. Y encara, segons veurem, la tornaren en la Cena. 5

Entenent lo Senyor que per haver pagat lo tribut per ell y per Simon Pere los apòstols tornaven en la cogitació contenciosa de qui major seria, enterrogà'ls, segons diu sanct Luch, quina contesa era la que en lo camí tenien. E lavors se acostaren a ell, axí com diu 10 sanct Matheu, dient: «Senyor, qui stimes tu que sia major en lo Regne dels cels, en lo col·legi dels justs, en mèrits en aquesta militant Sgleya, en la {12a} trihunfant e[n] premi?»

E volent lo Senyor, ab lo engüent de humilitat, 15 sanar lo desig de glòria, diu-los: «Si algú entre vosaltres vol esser major en mèrit y en premi, és mester que sia menor e darrer de tots aquells dels quals esser major desija, y que per humilitat sia menor dels altres e que per obra sia de tots servent e ministre.» 20

Diu sant Ambròs: «Qualsevol qui vol excel·lir a son prohisme és mester primer lo servexca; servint, primer lo vença, ans que·l puga vençre en sanctedat e glòria. Aquesta és la suma de la religió cristiana: que amem e servexcam nostres prohismes axí com lo Senyor amà los 25 seus apòstols, als quals lavà los peus en la Cena. Si mal nos tracten, que u prengam ab paciència, que aquell qui serà més pacient serà major en lo celestial Regne.»

Diu la Glosa que pogué esser no de honor, mas de humilitat, aquesta contenció entre·ls apòstols. 30

Diu sanct Crisòstom que alguna elació de principat tingueren los apòstols, però que no fon pecat, segons la opinió sua, car no de principat terrenal, mas del spiritual, contenien.

Pogué ser que·ls apòstols en lo camí de la temporal 35 majoritat e preminència contenguesen, però quant lo Senyor los enterrogà de què contenien, mirant que, ab tot que·l Senyor no havia hojyt lo que parlaven, ell ho sabia, acostaren-se e demanaven-li no de la temporal

ⓐ 4 veurem] veuren | 27 que u] quen | 37 contenien] contenia

ⓑ 1-4 Aprés ... preposaren] Aquesta disputa fa referència a Mc 9, 33-37. | 4-5 la tornaren en la Cena] La nova disputa sobre la preeminència en els apòstols durant la Cena apareix en Lc 22, 24-30.

nondum pervenimus, non enim quaerimus: *Quis major est in regno coelorum; sed quis major, quis copiosior, quis potentior in regno terrae?*

7. CHRISTUS PARVULUM ADVOCANS EUM UT EXEMPLAR DISCIPULIS PROPOSIT

Et quia in moralibus magis movent facta quam verba, volens Dominus superbiam eorum retundere, et eos de humilitate docere, proposuit eis humilitatis exemplum sensibile: *Et advocans parvulum*, aetate et malitia,

quem tradunt quidam fuisse Martialem, qui postea a beato Petro missus in Galliam praedicavit Lemovicensibus fidem catholicam, quorum primus Episcopus et Apostolus fuit, qui in vertice humilitatis et puritate simplicitatis prae omnibus excellere videbatur;

statuit eum pro exemplo, in medio eorum, ut ab omnibus videretur et attente consideraretur, cui quilibet se commensuraret et imitando conformaret. Et merito *parvulum advocat*, ut qui majores videri volunt ejus exemplo instruantur, et eum in humilitate et innocentia imitentur. Et amplexans eum, quod signat solos humiles dignos esse suo amplexu et dilectione, qui vere possunt gloriari et dicere: *Laeva ejus sub capite [410b] meo et dextera illius amplexabitur me*, ut magis discipulos a superbia ad humilitatem revocet, sub assertionem contestatur eis poenam, nisi ab elatione et inordinato appetitu honoris retrocedant:

Amen, inquit, *dico vobis: Nisi conversi fueritis*, a vestra elatione et majoritatis ambitione, *et efficiamini*, gratia et per virtutem, *sicut parvuli* sunt natura et per aetatem, scilicet: mites et innocentes, simplices et humiles, ac parvi vestra reputatione; non solum majores *in regno coelorum* non eritis, verum etiam illud *non intrabitis*, quia nec in Ecclesiam per meritum, nec in gloriam per praemium; utrobique enim Christus est ostium, et quia ostium humile et mansuetum est, oportet intrantem humilem et mansuetum esse.

O quam terribile est verbum istud! Et quis est hodie sicut parvulus? Certe rara avis est in terris. Rari sunt illi hodie; et ideo multum possumus formidare. Si enim diabolus propter superbiam de coelo ejectus est, multo magis superbus illuc non intrabit, quia ut dixit aliquis: *Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes*. Et

preheminència, mas del {12b} celestial premi, dient: «Senyor, qui penses que sia major en lo celestial Regne?»

[7. COM CRIST POSA COM A EXEMPLE ALS DEIXEBLES L'INFANT QUE EL CRIDAVA]

E perquè les coses vistes movent més que les hoïdes, e los exemples sensibles gran adjutori a la intel·ligència presenten, volent lo Senyor abaxar la supèrbia y de humilitat donar-los saludable exemple, cridà un infant, poca edat, sens malícia, pobrellet, de poca sustància.

Dien alguns que fon sanct Marcial, dexeble de sant Pere, lo qual tramés sanct Pere en França après la ascensió del Senyor a preÿcar la fe cathòlica. Y fon excel·lent bisbe e apòstol, tramés per los apòstols, qui per la sua profunde humilitat, simplicitat e puritat, de gran excel·lència l'estimaven.

Pres, donchs, lo Senyor aquest infant e posà'l enmig dels apòstols perquè tots lo vesen y atentament considerasen les paraules que'l Senyor diria. Abraçà lo benigne Senyor l'infant, donant-nos de humilitat exemple: essent Déu, se humilià e abraçà natura humana, chica e no res, en sguart de la sua divinitat excelsa; y esent home, abraçà l'infant chich, simple, pobre, sens malícia, mostrant als apòstols que tals són los que ell abraça. Posà'l en mig com a mesura e [c]anna de aquells draps que vol enpaliar les celestials sales, que si no són de aquesta mesura, no és possible que y entren.

E per mostrar de quanta auctoritat són les sues paraules, l'omnipotent Senyor les afermà, dient: «Amén —que vol dir: {12c} “ab veritat e cercit ut infal·lible”— dic a vosaltres qui altercau de qui serà major en glòria que, si no us convertiu dexant tals pensaments de majoritat e preheminència, e siau axí com són los infants chichs, humils, innocents e simples, no solament no sereu ni grans ni majors, mas que no entrareu en lo celestial Regne, del qual só yo la porta per humilitat baxa. E axí, no és possible que algun elat e inflat per supèrbia entrar hi pugà.»

En cert spantable és aquesta paraula. Qui és aquell qui huy axí com un infant se humilie? E per ço tenim molta rahó de tembre. Si l'àngel, per la supèrbia, fon lançat del celestial Regne, com hi pujarà lo terrenal home superbo? ¿Que major cosa se stima lançar algú de la posada que vedar que no y entre? E comunament se diu un proverbi que pus leja cosa és lançar que dexar de acollir l'oste. Per supèrbia del cel foren lançats los àngels, per lo camí que de Parayís los lançaren, en contraris pasos acaminem nosaltres; treballem en seguir la senda que ells han portada quant caygueren,

© 28 Amén] amem | 47 acaminem] acaminem

© 2-3 *celestial Regne*] A continuació, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 410a), en què es pregunta qui és el major del Regne del cel i s'exhorta a no buscar-lo en els poderosos de la terra. | 43-45 *E ... l'oste*] En VC, 410b no se cita tampoc la font d'aquest proverbi, el qual pertany a les *Tristes* d'Ovidi (v, 6.13).

quia daemones inde ejecti sunt per superbiam, ideo oportet homines illuc venire per aliam viam contrariam, scilicet per humilitatem.

Per parvulum ergo vult intelligi humilem, eo modo loquendi quo dicitur de Saulo: *Cum esses parvulus in oculis tuis.*

8. PUERITIAE CONDITIONES HOMINIS PERFECTI PROPRIETATES SIGNANT

Unde dicens Dominus: *Nisi ergo efficiamini sicut parvuli*, non vult quod efficiamur parvuli sensibus, sed malitia; non aetate, sed conditione, ut videlicet, formam virtutis quam natura duce, puer observat, nos pro nomine Christi, juvante rationis industria, sequamur; quia, ut ait Ambrosius, non virtus est, non posse peccare; sed nolle.

Unde ait Hieronymus: Non praecipitur Apostolis ut aetatem habeant parvulorum, sed innocentiam; et quod illi per annos possident, hi possideant per industriam, ut malitia non sapientia parvuli sint. Ac si dicat: Sicut iste parvulus cuius vobis exemplum tribuo, non perseverat in iracundia, non laesus meminit, non videns pulchram mulierem delectatur, non aliud cogitat et aliud loquitur; sic et vos nisi talem habueritis innocentiam et animi puritatem, regnum coelorum non poteritis intrare.

Unde et Leo Papa: Amat Christus infantiam humilitatis magistram, innocentiae regulam. Non ad lubrica infantiae, et ad imperfecta nobis primordia revertendum est, sed aliud quod etiam graves annos deceat. Inde sumendus est velox commotionum transitus, citus ad pacem recursus, nulla memoria offensionis, nulla cupiditas dignitatis, amor sociae delectionis, aequalitas naturalis.

Unde etiam Hilarius: Parvuli patrem sequuntur, matrem amant, proximo mala velle nesciunt, curam opum negligunt, non insolescunt, non odiunt, non mentiuntur, dictisque credunt, et quod audiunt verum habent. Et haec omnium affectionum assumpta nobis et consuetudo et voluntas, coelorum iter praeivium praestat. Revertendum igitur est ad simplicitatem infantium, quia in ea collocati speciem Dominicam circumferemus: haec Hilarius.

Et notandum quod pueritia usque ad quartum decimum annum durat, per quod intelliguntur

acaminant per lo contrari. Ells per supèrbia les spatles al cel, les cares a la terra; nosaltres per aquesta senda les cares al cel, humils e devotes, les spatles a la terra. Ells per supèrbia pujant devallaren; pujarem per humilitat, devallant nosaltres.

Per aquest chich infant vol lo Senyor entendre l'ome humil, mansuet e benigne, axí com le- {12d} gim en lo Primer libre dels Reys, que diu nostre Senyor a Saül, primer rey de Judea: «Com tu foses chiquet en los teus ulls», que vol dir: «en la tua stima».

[8. COM LES CONDICIONS DE LA INFÀNCIA SIGNIFIQUEN LES PROPIETATS HUMANES PERFECTES]

E per ço, dient lo Senyor que-ns tornem chichs, entén humils, simples e sens malícia, que façam en nosaltres ab la sua gràcia lo que en los infants obra la natural condició humana. Diu sant Ambròs: «No és virtut no poder peccar, mas no voler peccar.»

Diu sant Jherònym: «No mana lo Senyor als apòstols que a la edat de la infància tornen, mas a la simplicitat, mansuetut e innocència. E ço que los infants per edat tenen, ells per virtut ho atenguen, e que sien chichs en malícia, no en sapiència, quasi dient: “Axí com aquest infant, lo qual per exemple a vosaltres presente, no persevera en ira, ni malícia ni de la injúria-s recorda, ni té concupiscència, ni cobdícia, ni altra cosa de la que té en lo cor parla, e axí vosaltres, si no adquiriu tal innocència e puritat de pensa, no entrareu en lo celestial Regne.”»

Diu sant Leó papa: «Ama lo Senyor la infància, de humilitat scola, retgla de innocència. No als jochs dels infants nos convida, mas a la facilitat de concòrdia, de pau e de amicícia. Quant entre ells se barallen, les injúries tantost obliden; una companyia, una natural societat, una mútua benivolència tenen.»

Diu sanct Ylari: «Los infants seguexen lo pare, amen la mare, no desamen lo prohisme, {13a} no tenen sollicitud de riqueses, no s'exalcen en supèrbia, ires ni engans no porten, fàcilment crehen. És mester, donchs, que aquestes condicions de infància tinga lo que vol entrar en lo celestial Regne.»

La infància e puerícia fins a quatorse anys dura, per los quals se entenen quatorse propietats que deu tenir

Ⓞ 4 pujarem] pujaren | 8 a] al | 11 tornem] tornen | 34 tenen] teneu

Ⓞ 6-10 Per ... stima] Corella incorpora la referència al Primer llibre de Samuel (1Sa 15, 17), «lo Primer libre dels Reys», així com l'epítet «primer rey de Judea» aplicat a Saül, els quals no apareixen en VC, 410b. Igualment, per tal d'explicar aquest verset bíblic i adaptar-lo al sentit de l'exegesi, agrega la glossa: «que vol dir: “en la tua estima”», la qual no forma part tampoc de l'obra ludolfina.

quatuordecim proprietates, quae debent esse in homine, qui statuendus est juxta Christum: prima est, quod puer paucis est contentus, et in hoc est sobrietas; secunda, quod puer sedet in pulvere, et haec est humilitas; tertia est, quod non sentit motus carnis, et in hoc est castitas; quarta est, quod libenter dat de pane suo, et in hoc est liberalitas; quinta est, quod parentibus {411a} statim obedit, et haec est vera obedientia; sexta est, quod pueri mutuo se diligunt, et in hoc est mutua charitas; septima est, quod non confidit in se, sed in parentibus, ad quos omnes clamores reportat, et in hoc est confidentia in Deo et constantia;

octava est, quod non est sollicitus de aliquo, et in hoc est vera spes in Deo; nona est, quod verax est, et in hoc est veritas quae omnem falsitatem et mendacium excludit; decima est, quod cito placatur et pro minimo, et in hoc est benignitas; undecima est, quod personatos homines expavescit, et in hoc est verecundia et reverentia; duodecima est, quod non pudet puerum etiam mendicare panem, et in hoc est recognitio propriae paupertatis et fragilitatis; tertia decima est, quod simplex est, et in hoc est simplicitas et innocentia; quarta decima est, quod hilaris est, et in hoc est hilaritatis gratia. Isti sunt anni et proprietates pueri spiritualis, quos qui haberet, Christus eum apprehenderet, et juxta se statueret.

9. HUMILITAS AD GRATIAM PRAEPARAT

Deinde Dominus postquam exclusit, quod non superbi et bonorum appetitores, sed parvi et humiles intrabunt in regnum coelorum, concludit responsionem ad praemissam Apostolorum quaestionem dicens: *Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic major est*, id est erit, *in regno coelorum*. Ac si dicat: Vis esse major in regno coelorum, sis hic minimus per humilitatem; quia quanto hic humiliaberis et minor fueris, tanto ibi exaltaberis et major eris.

Arguamus ergo sic: si simpliciter ad simpliciter, et magis ad magis; si ergo parvus per humilitatem est magnus in regno coelorum, et parvulus erit major; igitur si hic minor es aliis in humilitate, eris in regno coelorum major in dignitate illis quos excedis in humilitate. Qui enim hic fuerit humilior, erit major per gratiam; quia humilitas est recta dispositio ad gratiam suscipiendam: *Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*; et talis erit major in coelo per gloriam.

Moraliter parvulus in medio statuitur, cum vere humilis in statu dignitatis ponitur, quia tunc sic

Ⓜ 15 poc] poca

Ⓜ 35 glòria eterna] A continuació, Corella omet una argumentació (VC, 411a) que insisteix que el qui més s'humilie en la terra, més dignitat assolirà en el cel. En el fragment Corella també obvia un verset (Jm 4, 6) sobre la gràcia del Senyor amb els humils.

l'ome que prop del Senyor esser col·locat desija. La primera, que-l fadrí ab molt poch se contenta, y açò és temprança. La segona, que-l fadrí seu en terra, e açò és humilitat. La terça, que no sent moviment de la carn, e açò és castedat. La quarta, que volentés partex lo pa ab los altres, e açò és liberalitat. La quinta, que promptament obehex al pare e a la mare, e açò vera obedientia. La sexta, que-ls fadrins entre si molt se volen, e açò és caritat. La setena, que de si poch confia, e tantost al pare e a la mare recore e reclama, y açò és confiança en Déu, en la sua bondat e omnipotència.

La huytena, que no té sollicitut alguna, y açò és en Déu vera sperança. La novena, que fàcilment la veritat atorga, e açò és simplicitat no ficta. La deena és que, per irat que sia, ab poc e prestament se amansa, e açò és benignitat mansueta. La onzena és que prestament se spanta, e açò és reverència, la temor e vergonya. La dotzena, que fàcilment mendica, e açò és conexença de la poquedat e fragilitat nostra. La tretzena, que no té pensament civilment {13b} ni criminal noure, e açò és vera innocència. La quatorsena, que stà alegre, y açò és testimoni de la vera consciència, alegre per la gràcia. Aquestes són les propietats del cristià fadrí espiritual qui a Jhesús acostar se desija.

[9. COM LA HUMILITAT PREPARA A LA GRÀCIA]

Aprés que-l Senyor hac declarat que no podien entrar en lo celestial Regne los superbos ni aquells qui les honors desigen, mas los mansuets, humils e benignes, conclou la resposta a la qüestió que-ls apòstols li demanaven, dient: «Qualsevol, donchs, qui se humiliarà axí com aquest chiquet fadrí, aquell és major en lo celestial Regne», quasi dient: «Si tu vols esser major en lo Regne del cel, sies ací menor, en lo regne de la terra, que tant com seràs per humilitat més baix en aquesta present vida, tant seràs més alt en la glòria eterna.»

Moralment, lo chich infant, constituït enmig dels hòmens, és lo vertader humil quant en prelatura o

lucerna super candelabrum ponitur, aliis in exemplum, et parvulus honoratus plus reputat se indignum.

Et nisi alii a superbia conversi fuerint, et efficiantur sicut parvuli imitantes ejus humilitatem, et non aspirantes ad dignitatem, non intrabunt in regnum coelorum. Nam angusta est porta, et ideo invidi et grossi per superbiam, transire non possunt per ipsam; sed tantum humiles et graciles, spiritum inflatum non habentes.

10. SUSCIPIENDI SUNT PARVULI IN CHRISTI NOMINE

Et ad refrenationem zeli et superbiae in Apostolis, qui honorari cupiebant, inducit eos non ad quaerendum honorem, sed ad exhibendum, non quibuscumque, sed parvulis et humilibus et abjectis, eos honorando, et obsequia charitatis eis exhibendo,

dicens: *Et qui susceperit unum parvulum talem, humilem scilicet et fidelem meae innocentiae imitatore, in nomine meo, id est propter amorem meum et nomen, quia Christianus est, et meo nomine insignitus; vel, ad mei nominis invocationem ipsum ad hospitium recipiendo, et necessaria ei ministrando, et per hoc intelliguntur omnia alia beneficia quae propter Deum impenduntur proximo; me suscipit inhabitantem in illo, et illum qui me misit, scilicet Patrem meum, quia ego in Patre et Pater in me est.* Nam Deus ab eo vere suscipitur, qui ei conformatur.

Unde Ambrosius: Qui enim imitatore Christi recipit, Christum recipit; et qui imaginem Dei recipit, Deum recipit: haec Am- {411b} brosius.

Qui, inquam, talem suscipit affectu ad compatiendum, affatu ad consolandum, effectu ad serviendum, patientia ad sufferendum, me suscipit. Magno ergo honore suscipiendi sunt pauperes et humiles, siquidem in ipsis Deus suscipitur.

Unde Theophilus: Vide quantum valet humilitas; Patris namque et Filii inhabitationem meretur, et etiam Spiritus Sancti.

dignitat lo posen, que lavors, com canela sobre lo canelobre, a tot hom dóna lum de bon exemple. Y ell, quant més lo honoren, tant més indigne se reputa, axí com aquell qui de manlevades robes lo vesten.

[10. COM S'HAN D'ACOLLIR ELS INFANTS EN NOM DE CRIST]

E per refrenar lo desig de honor que-ls apòstols 5 tenien, amonesta'ls lo Senyor humil no a voler esser honrats, mas a honorar, e per humilitat que honren als chichs miserables e pobres, fent-los honor y subvenint-los en les necessitats ab caritatives obres.

E axí, tenint lo fa- {13c} drí enmig d'ells, los parlà: 10 «Qui acullirà un fadrí semblant a-quest en lo meu nom», que vol dir: «qui pendrà un fadrí, qui és lo pobre, humil, mansuet, innocent, benigne»; «per amor mia», cristià insignit del meu nom e de les mies armes, «fent-li almoyna de les coses necessàries, a mi acull e 15 accepta, qui en semblants pobres per la mia gràcia habita.»

Diu sant Ambròs: «Aquell verdaderament acull al Senyor qui ab ell en tot se conforma e posa en obra lo que la sua voluntat mana; qui reb lo pobre en qui és lo 20 Senyor, reb y acull lo Senyor.»

Donchs, qui reb lo pobre per compassió, per donar-li consolació, per servir-lo e conportar ab paciència les infirmitats sues, pren al Senyor qui tots aquests servex en la humanitat sua. Donchs, ab gran 25 honor e reverència som de acollir los humils pobres, puyx lo acolliment d'ells axí com en si mateix lo Senyor vol pendre.»

Ⓢ 3 honoren] honeren | 7 honorar] honerar | 8 subvenint] subueuint | 26 som] son

Ⓢ 3-4 axí ... vesten] Comparació pròpia de Corella, que no apareix en VC, 411a. | 4 lo vesten] Tot seguit, Corella omet un text (VC, 411a), en què s'exhorta als superbs a tornar-se humils, altrament no passaran per la porta estreta que du al Paraís (Mt 7, 14). | 14 cristià ... armes] VC, 411a: «*Id est, propter amorem meum et nomen, quia christianus est et meo nomine insignitus*»: «Ço és, per amor de mi i del meu nom, per ser cristià i distingit pel meu nom». Corella tradueix doblement *insignitus*: un amb el cultisme, i l'altre amb el mot «armes», ja que *insignitus* també significa «arranjat, marcat amb estendards». La mateixa solució trobem en la traducció francesa medieval de la VC (Lemenand, 1483: f. 12d): «*Pour l'amour de moy et en mon nom, ou pource qu'il est créstien et a les armes de mon nom*». | 28 vol pendre] A continuació, Corella obvia tres citacions curtes (VC, 411b): la primera, de sant Teòfil d'Antioquia, en què defén que només l'humil pot ser habitació de la Trinitat; la segona, de sant Joan Cristòstom, sobre la necessitat d'honar els humils i simples; la tercera, de sant Jeroni, en el qual matisa que l'honra deguda als apòstols no és per les seues pròpies persones, sinó en consideració al Mestre, argument que es repeteix en p. 375,2-8.

Quasi dicat Dominus, secundum Chrysostomum, non solum si tales efficiamini, mercedem magnam accipietis, sed et si alios tales propter me honoraveritis; ista mihi humilitas et simplicitas valde est honorabilis.

Vel, secundum Hieronymum, ne cum delatum fuerit Apostolis, se putent honoratos, adjecit non illos sui merito, sed Magistri honore suscipiendos; quia principaliter illi fit, cujus gratia et honore fit.

II. NUNQUAM PROHIBENDUS QUICUMQUE OPUS BONUM OPERATUR

Et quia dixerat Dominus: *Qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit*, significans quod humiles suscipiendi essent, intellexit *Joannes* quod eos non in nomine ejus recipiant, qui non sincere ambulant; unde dixit ei: *Magister, vidimus quemdam in nomine tuo*, id est, invocatione nominis tui, *ejicientem daemonia, et prohibuimus eum*, ne scilicet haec in nomine tuo ageret, *quia te non sequitur nobiscum*, id est sicut nos, scilicet mente et corpore, et non obsequitur in vita, nec relinquit omnia. Quasi diceret: Hic in nomine tuo recipi non debet.

Jesus autem respondit: Nolite prohibere illum. Quasi diceret: Non debetis bona, vel signa facientem prohibere, quia mecum est. *Nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, et possit cito, de facili male loqui de me*, existens ingratus mihi de tantis beneficiis. *Qui enim non est adversum nos*, prorsus et manifeste, *pro nobis est* quodammodo ex parte, scilicet in quantum adversus nos non est, et contraria doctrinae nostrae non docet, quamvis tamen ex nobis non sit.

Nam licet signa facientes quandoque despiciantur, Deus tamen, cujus invocatio haec facit, honoratur.

Secundum Theophilum, discipuli prohibuerunt eum, non quidem invidentes, sed operationem miraculorum dijudicantes; non enim cum eis miraculorum potestatem acceperat, neque enim Dominus eum miserat sicut illos, neque Jesum in omnibus sequebatur.

Sed, ut dicit Cyrillus, oportebat magis pensare, non hunc ipsum esse miraculorum auctorem; sed gratiam quae est in eo, qui in virtute Christi miracula perficit. Multae sunt differentiae donorum Christi; sed quia tradiderat Salvator potestatem Apostolis ut spiritus immundos ejicerent, putaverunt nulli aliorum, sed sibi solis licere concessam gerere dignitatem; et ideo accedunt siscitantes, si liceat et aliis hoc agere: haec Cyrillus.

Sed voluit Dominus illum qui se non sequebatur ab operatione miraculorum non prohiberi, ut discipulos

[II. COM NO S'HA DE DESTORBAR A QUI FA BONA OBRA]

Hoynt Joan que-l Senyor deya: «Qui acullirà algú en lo meu nom, a mi acull», una qüestió li demana, dient: «Senyor, nosaltres havem vist hu qui en lo teu nom dels humans còssors lança los dimonis, e avem-lo prohibit, perquè no segueix a tu axí com nosaltres. E per ço no-ns par que tal com aquest, encara que en lo teu nom lance los dimonis, per lo teu nom ni per la tua amor, lo degam rebre.»

Respon lo Senyor: «No-l devíeu prohibir, que puyes no és contra nosaltres, ab nosaltres és. Si en lo meu nom lan- {13d} ça los diables, de nostra part és, car no dirà mal de mi aquell qui en lo meu nom fa miracles. E no serà tantost e de fácil ingrát de tals beneficis que en lo meu nom faça tals obres.»

Hon devem atendre que, ab tot que puguen esser mals aquells qui fan miracles, però lo nom del Senyor és loat e exalçat, en lo qual obren tals actes.

Diu Theòfill que-ls dexebles prohibiren aquest del que feya no per enveja, mas perquè-l Senyor no-l trametia ni ensemps ab ells li havia donat potestat de fer miracles. Diu sanct Crisòstom que més devien pensar lo nom en qui los miracles acabava que no ell qui era, puyx les sues obres en honor del Senyor redundaven.

Diu Ciril·lus: «Moltes són les diferències dels dons e gràcies, però perquè-l Senyor havia donat als dexebles que lançassen dels humans còssors los sperits immundes, pensaven que algun altre aquella dignitat no tenia, e per ço li demanen si havien fet bé en prohibir aquell home.»

Volgué lo Senyor aquell qui no-l seguia que-ls dexebles no-l prohibisen per conservar-los en lo pot de

Ⓜ 6 no-ns] nous | 8 degam] degan | 9 devíeu] deuiem | 20 trametia] trametria | 21 més] mas

Ⓜ 32-37,2 en ... conserven] Corella interpreta un simple «in humilitate» (VC, 411b) com el recipient que la conté en qualitat d'aliment preparat amb els ingredients de les altres virtuts.

servaret in humilitate ne gloriarentur, ne superbiendo gauderent in miraculorum operatione, nec suae virtuti ascriberent, sed Christi, dum viderent eum qui Christum non sequebatur ejicere daemonia; ut quos humiliare conatus est exemplo pueri, eos etiam humiliet exemplo illius qui Christum non sequebatur. Et quamvis non esset tantae perfectionis, ut in omnibus Christum sequeretur ut Apostoli, sicut nec modo omnes fideles sequuntur Christum, per religionis ingressum; tamen in Christum credebat, et ideo dicitur esse cum eis, et non contra, quia nomen Christi non blasphemabat, ut Judaei, quos dixit contra se esse.

Secundum Ambrosium, non reprehenditur Joannes, quia ex amore faciebat; {412a} nam praecipua devotio diligens Deum, et a Deo dilectus, putavit eum excludendum esse a beneficio ejectionis daemonum et hujusmodi, qui non utebatur officio discipulatus, et obsequio sequendi Christum. Sed docetur infirmorum esse, firmorumque distantiam, quia Dominus etsi remuneret fortiores, non tamen excludit infirmos; et neminem a bono, quod ex parte habet, esse arcendum, sed ad hoc potius quod nondum habet, esse provocandum et invitandum; haec Ambrosius.

Tales etiam ob salutem admittendi censentur aliorum, et non tam propter illos quam propter aliorum utilitatem est gaudendum; quia licet sibi quandoque noceant, multis tamen in Ecclesia prosunt.

Unde ait Beda: *Hac doctus sententia dicit Apostolus: Sed sive occasione, sive veritate Christus annuntietur, et in hoc gaudeo, sed et gaudebo.* Itaque in haereticis et in malis catholicis non sacramenta communia in quibus nobiscum sunt, et adversum nos non sunt, etsi Dominum non sequuntur nobiscum, detestari et prohibere debemus: haec Beda.

Et non solum talis ejectio daemonum facit ad declarationem virtutis Christi; {412b} sed etiam quia beneficia divina non solum dantur per majores, sed etiam aliquando per minores et imperfectos, ut in hoc etiam declaretur virtus nominis Christi, quae per magnos et parvos indifferenter potest operari.

Unde Theophilus: *Mirare autem Christi virtutem; qualiter per indignos, et non discipulos ejus gratia operatur. Sic et per sacerdotes sanctificantur homines, quamvis sacerdotes sancti non fuerint: haec Theophilus.*

Si ergo a malis fiat opus bonum de genere, non prohibendi sunt hoc facere, licet enim opus tale non sit

humilitat, qui és conserva on les altres virtuts se conserven, e que·ls dexebles, per tanta dignitat, en supèrbia no s'elevasen e a si atribuïsen lo que feyen; vessen, donchs, e mirassen aquell qui ells stimaven, que tal com ells no era, en lo nom del Senyor lo que ells feyen acabava, e axí coneguessen que no en ells, mas en Je- {14a} sús, era la virtut e omnipotència ab la qual tals actes acabaven.

Aquest home prohibir no·l devien, que no·ls era contra, axí com los juheus, qui lo nom del Senyor blasfemaven, en lo qual nom, per ells blasfemar aquest, los dimonis dels humans còssors lançava.

Diu sant Ambròs: «No reprén lo Senyor a Johan en quant per zel e amor lo prohibia, car Johan, per amor precípua e devoció que al Senyor portava, pensà que no devia fer miracles aquell qui lo Senyor no seguia ni dexeble seu era. Però lo Senyor benigne volgué mostrar que les sues gràcies no solament als forts e perfets se partexen, mas encara als menors e febles. E axí, no devem prohibir a·lgú que use de la gràcia que la divina bondat li dóna, mas convidar-lo que·s disponga que a major gràcia atényer puga.»

Y encara, tals e semblants deven esser acollits e admesos per la salut dels altres, que, ab tot que per a si no aprofiten, però molt aprofitar poden a la santa Sgleya.

Diu Beda: «En qualsevol manera que·l nom del Senyor en la or e glòria sua se denuncie, yo m'alegre. Però los heretges, qui la veritat de la santa fe cathòlica impugnen e falsamen[t] lo nom del Senyor invoquen, aquests tals devem detestar e prohibir, e axí com los diables dels còssors, axí lançar les sues errós de les cristianes ànimes, y a ells de la nostra companyia com a mortals scurçons e vibres.»

Diu {14b} Beda: «Tal potestat de lançar los dimonis del nom del Senyor és claredat e glòria e verdadera mostra com no solament per los grans e majors, mas encara per los c[h]ichs e menors, la divina bondat nos dóna les sues gràcies. Y la virtut del nom del Senyor se declara com indiferentment, per los grans e poch, axí com és plaent a la sua majestat, obra.»

Diu Theòfil: «Pren maravel·la e mira com la virtut del Senyor, per los indignes e que no són dexebles, obra. E axí, per los sacerdots són santificats los hòmens, encara que·ls sacerdots no sien sancts ni dignes.»

Donchs, si·ls mals fan alguna bona obra, no deven esser prohibits, ni ells se deven dexar que no la facen, que, ab tot que tal obra no sia meritòria de premi en la

© 11 blasfemaven] blasfemauen | 15 pensà] e pensa | 20 devem] deuen | 22 atényer] atenyen | 31 devem] deuen

© 15 *precípua*] Principal (*DCVB*, s.v. *precipu*). | 31-34 *e* ... *vibres*] Comparació pròpia de Corella, que no apareix en *VC*, 412a, a fi d'enllaçar la citació, immediatament posterior, de Beda el Venerable amb el fragment posterior per mitjà del camp semàntic de l'exorcisme («lançar los dimonis/diables»). | 35 *Diu Beda*] Corella adjudica falsament aquest text a Beda el Venerable, atribució que no apareix en *VC*, 412a, tal volta per influx de la citació anterior, que sí que és del *doctor admirabilis*.

meritorium sine charitate, tamen est dispositivum ad emendationem vitae.

Per istum qui non erat de societate Apostolorum, signatur laicus bonus, qui non habet praedicandi officium; tamen bonis verbis et exemplis agit ad expulsionem daemonis de cordibus proximorum, quamvis non sequatur Christum per statum religionis et clericatum.

Ecce quanta invitatio ad humilitatem, ad quam invitat tanquam ad virtutem christianissimam; sed tamen ad eam venire differimus, usque ad horam supremam, superbientes quamdiu valemus, licet per superbiam daemones efficiamur!

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi ut vadam ad mare, recogitando peccata in amaritudine animae; et mittam hamum, in cordis contritione; et aperto ore, in confessione, staterem solvam, in satisfactione; et sic liberer a tributo diaboli et ejus exactione. Da etiam mihi, ut conversus ab elatione, efficiar sicut parvulus et humilis in oculis meis; sicque per arctam viam et angustam portam, merear intrare in regnum beatitudinis; parvulos quoque et humiles propter nomen tuum suscipiam, charitatis obsequia exhibendo: ut te in eis suscipiens, a te suscipiar in coelo. Amen.

{412A} CAPUT VI. DE PUSILLIS ET PARVULIS NON SCANDALIZANDIS EXTERIUS, ET NON CONTEMNENDIS INTERIUS

I. NON SUNT SCANDALIZANDI PARVULI

Postquam ergo Dominus revocavit Apostolos ab elatione et altercatione, ex susceptione honoris, quem humilitantes seipsos recipiunt; et consequenter revocat eos ex poena, quam quicumque ex zelo contenderint, aut minoribus scandalum posuerint, incurrunt.

Etenim, secundum Chrysostomum, sicut qui hos honorant, propter Deum, mercedem habebunt; ita utique qui dehonoraunt, id est scandalizant, ultimam vindictam sustinebunt.

vida eterna perquè no és feta en gràcia, però val molt per smenar la vida e atquirir la gràcia.

Per aquest qui no era de la companyia e nombre dels dexebles e feya miracles és figura lo lech bon home lo qual no té auctoriat de preÿcar la fe e doctrina sacra, 5 però ab bones paraules y exemple de bona vida lança los dimonis de les ànimes dels prohismes, encara que no seguexca lo Senyor en religió ni clerecia.

De aquest capítol devem aprendre com lo Senyor a la virtut de humilitat nos convida, de la qual fogim 10 nosaltres per los camints de supèrbia, qui-ns fa tornar demonis.

ORACIÓ

{14c} Senyor Jesús, fes-me gràcia que yo vaja a la mar per amarga cogitació de mos pecats e culpes, e 15 lance là-ndins la contrició del meu cor, e per vera confesió obra la boca, e prenga la moneda hi la pague per deguda satisfacció, e axí sia delliure del tribut del diable e del deute que per mos pecats me demanava. Hi atorga'm, Senyor, que girant del camí de supèrbia 20 sia fet axí com un chiquet fadrí, petit e humil en la mia stima, perquè puga e merexca acaminar per lo stret camí y entrar per la streta porta de la tua ciutat en la felicitat eterna. E fes-me gràcia, benigne Jesús, Senyor e Déu meu, que-ls pobres humils e dejectes, per amor del 25 teu nom, yo-ls acullga, e obres de pietat e caritat los administre, perquè a tu en ells reba, prenga e servexca, e tu en lo teu regne me aculles. Amén.

DE NO MENYSPREAR NI SCANDALISAR LOS CHICHS. CAPÍTOL IIII

30

[I. COM ELS INFANTS NO HAN DE SER ESCANDALITZATS]

Aprés que l'humil benigne Senyor hac donat document hi exemple de humilitat als dexebles en lo chich fadrí, que enmig d'ells stava perquè tots lo mirassen, donant-los doctrina de caritat que per lo seu nom e per amor sua tots lo aculguessen, en aquest 35 capítol ab themor de la pena los amonesta que algú a semblants chichs, {14d} a son prohisme, no daprifique ni scandalise.

Diu sant Crisòstom: «Axí com aquells qui a tals pobrellets honren per amor del Senyor hauran lo etern 40 premi, axí aquells qui-ls desondren hi scandalisen hauran la pena eterna.»

Scandalizat autem, qui suo dicto vel facto, minus recto, occasionem cuiquam dat ruinae in peccatum; ac verbo vel exemplo propellit ad malum. Et primo monet vitare scandalum activum, sive alienum, et postea passivum, sive proprium.

Est ergo sensus: Vos Apostoli nolite altercare de primatu honoris, quia ex hoc pusillos et parvulos non aetate, sed fide, ac nuper conversos et in Christo natos, scandalizabitis et perdetis; unde dicuntur *pusilli*, qui a superba altitudine se humiliantes, patientia et humilitate sponte sua pusilli fiunt et parvuli, qui adhuc sunt in fide infirmi, et de levi, ad illicita, per mala exempla possunt provocari.

[5]

Recte ergo qui scandalizari potest, *pusillus* dicitur, et parvulus est; quia nullus scandalizatur, aut ex dicto vel facto alterius in peccatum ruit, nisi in quantum pusillus et parvae virtutis fuerit.

Nam magnus et perfectae vir- {412b} tutis, id est robustus in fide et charitate, quidquid viderit, vel audierit, aut passus fuerit, non declinat de facili a fide et veritate; nec ex dicto vel facto malo alterius, in peccatum ruit, quia ut in Proverbiis dicitur: *Non contristabit iustum quidquid ei acciderit*.

[5] Tales autem scandalizandi non sunt; minores enim cito scandalizantur, majores vero non faciliter scandala, id est offencicula recipiunt.

Dicit ergo: *Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt; expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris*.

Mola asinaria dicitur, quam trahunt et volvunt asini vel equi cum rota in molendinis, et per hanc intelligitur quicumque gravis et ponderosus lapis.

E devem atendre, axí com ja havem tocat en lo precedent capítol, que algun scàndel pasiu, altre actiu, se nomena, que vol dir en clares paraules: o aquell qui enpeny o fa entropèçar a l'altre, o aquell qui entropèça. Axí com ja havem diffinit, scàndel és obra o paraula no rectament dita o feta, donant ocasió al prohisme de caure. 5

Aplicant, donchs, al prepòsit de la thenor evangèlica, diu lo Senyor als seus dexebles: «No vullau altercar ni contendre qui serà major entre vosaltres, que gran scàndel és per als qui són chichs en perfectió e doctrina.» 10

Car lo gran e perfet no-s scandalisa de qualsevol cosa que veja, ans stà ferm en la ley divina e no entropèça ni cau per algun mal que mire en lo prohisme, mas tostemp a la divina bondat regracia com en la sua gràcia lo conserva. E açò és lo que diu Salamó en los Proverbis: «No l'entrestirà lo just qualsevol cosa que li sdevenga.» 15

Però los chichs e imperfets e qui en la fe e virtuosa vida comencen fàcilment se scandalisen quant en los majors alguna cosa no ben dita o no ben feta miren. 20

E per ço diu lo Senyor: «Aquell qui scandalisarà hu de aquests chiquets qui en mi crehen, expedient li és que {15a} en lo seu coll li sia penjada una mola asinària e en lo profunde de la mar lo lancen.» 25

© 1-2 axí com ja havem tocat en lo precedent capítol] Corella es refereix a p. 367,6-37. Encara que en el passatge del capítol anterior no haja traduït els termes «escàndol actiu» i «escàndol passiu», aquests sí que apareixen explícitament en VC, 409b. | 8-12 Aplicant ... doctrina] Corella en part resumeix i en part elimina un passatge de l'obra ludolfina (VC, 412a), en què s'exposa que el sentit de les paraules de Jesús és: vosaltres, apòstols, no heu d'altercar sobre la primàcia en els honors, ja que per això els petits i els infants, no d'edat, sinó de fe, com aquells que s'acaben de convertir i els nascuts en Crist, s'escandalitzen i es perden; anomena petits, per tant, a aquells que s'humilien de la superba altura i voluntàriament es fan petits i infants amb la paciència i la humilitat; a més, els que són dèbils i febles en la fe, els quals per mals exemples es poden incitar a coses il·lícites. A aquests no s'ha d'escandalitzar; els menors de seguida s'escandalitzen, els majors no reben fàcilment escàndol, és a dir, ofenses. Rectament s'anomena petit a aquell que es pot escandalitzar, i és infant, car ningú s'escandalitza, ni per dits ni per fets d'altri, ni cau en pecat, sinó en tant que siga petit i de poca virtut. | 9-12 No ... doctrina] No hi ha cap verset evangèlic que corresponga amb aquesta doctrina, expressada ja d'aquesta manera en l'original llatí (VC, 412a). Dels versets evangèlics en què es parla sobre qui és el més important en el Regne del cel: Mt 18, 1-5; Mc 9, 33-37; Lc 9, 46-48; 22, 24. | 20-22 Però ... mire] Corella desplaça a aquest punt un passatge que en l'original llatí (VC, 412a) es troba més amunt (veg. nota p. 377,8) i el reformula prenent-ne diversos elements, de manera que la traducció no és literal. | 25 mola asinària] Pedra de molí que feia accionar un ase per a moldre el gra. L'expressió és un cultisme agafat directament del llatí «mola asinaria» (Mt 18, 6) (DCVB, s.v. asinari). | 26 lo lancen] A continuació, Corella omet una explicació (VC, 412b) del sentit literal del terme «mola asinària», la qual és la que feia rodar l'ase en el molí, i per això cal entendre que aquesta era una pedra gran i pesada.

Quasi diceret: Multo utilius et melius est innoxium, et poenitentem etiam noxium, gravissima poena vitam finire temporalem, quam scandalizando et perdendo fratrem mortem mereri aeternam; et eligibilis est temporaliter affligi, quam aeternaliter cruciari.

Ubi Hieronymus: Secundum ritum provinciae loquitur, quia majorum criminum ista apud veteres Judaeos poena fuit, ut in profundum, ligato saxo, demergerentur; *expedit autem ei*, quia multo melius est pro culpa brevem recipere poenam, quam aeternis servari cruciatibus, non enim judicat Deus bis idipsum: haec Hieronymus. Hoc etiam de onere peccati potest accipi, quia *expedit ei*, scilicet peccatori, *ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris*.

Mola asinaria, est onus poenitentiae, mare, est amaritudo contritionis. Peccatori ergo magis expedit cum mola asinaria, id est, gravi poeni- {413a} tentia demergi in profundum maris, id est, amarae et cordialis compunctionis, quam reservari aeternae damnationi. Hoc quicumque diligenter voluerit advertere, non videbitur ei onus poenitentiae grave, sed valde leve.

2. VAE MUNDO A SCANDALIS

Et subjungit Dominus: *Vae mundo*, id est mundanis hominibus, *a scandalis*; id est propter scandala quae faciunt aliis. Quia si tam grave est scandalizare pusillos, quod ei qui scandalizat unum pusillum, magis expedit mola asinaria in profundum maris demergi, quod non est parvum *vae*, longe majus *vae*, scilicet aeternum, imminet ipsi mundo, id est mundi amatoribus et peccatoribus, *a scandalis*, id est pro scandalis quae non cavent, nec proximos scandalizare timent, ac tanta et tam magna inferunt scandala, nedum parvis, sed et magnis! Praelatorum autem et religiosorum scandalum periculosius est et gravius, quia eorum factum magis trahitur in exemplum.

Sed quia posset ab eo quaeri: si ita malum est alios scandalizare, quare permittis scandala evenire? Respondit: *Necesse est enim*, id est, expediens et utile ad aliorum probationem, *ut veniant scandala*, id est, bonae et Deo placentis conversationis impedimenta. Et ideo dicit Apostolus: *Oportet haereses esse, ut qui probati sunt manifesti fiant in vobis*.

Unde Hieronymus: Sicut necesse est ignem calere, nivem vero frigere; ita etiam necesse est, ut iniquitas mundi erroribus pleni scandala pariat, perfectorum vero charitas pietatis operibus luceat: haec Hieronymus.

ⓐ 25 scàndel] scandels

ⓑ 3 *mortal culpa*] Immediatament després, Corella obvia una citació de sant Jeroni (VC, 412b), en què explica que la major condemna entre els jueus en temps de Jesús era penjar a un reu una pedra de molí i llançar-lo al mar, per això Jesús compara el pecat amb aquest castic.

Car molt és millor mort temporal e qualsevol altra pena que no, scandalisant e perdent lo prohisme, mortal culpa.

Al seny moral és millor al peccador que en aquest món porte al coll la mola e pes de penitència, hi axí en la mar amarga de contricció se lance, que si eternalment és cruciat en les eternes penes.

[2. AI DEL MÓN PELS SEUS ESCÀNDOLS!]

E diu més lo Senyor, squivant los scàndels: «Maledicció sia al món per los scàndels!» Diu «al món» per los mundans hòmens, los quals no temen scandalisar a sos prohimes, que-ls seria millor la mort corporal que no la pena eterna. Hi entre-ls hòmens qui als altres scandalisen senyaladament són los prelats e religiosos de major culpa, perquè les sues obres són més portades en exemple.

E perquè si algú deya: «Benigne Senyor, si axí és gran mal scandalisar lo prohime, per què permet la tua bondat los scàndels?» Respon lo Senyor: «En cert és necessari», que vol dir: «expedient e útil és perquè la bondat e caritat dels bons sia provada, axí com diu lo Apòstol: “Necessari és que heretges sien perquè los qui són bons e aprovats sien manifestes entre nosaltres.”»

Diu sant Jherònim: «Axí com és necessari que-l foch calfe e la neu refrede, axí és necessari, segons les iniquitats de aquest món, que scàndel parexca e que les obres de caritat e de pietat dels bons resplan- dexquen.»

Non est necessitas absoluta, sed tantum ex suppositione, scilicet supposita tanta ut appareat mundi iniquitate. Nulla enim necessitas cogit humana corda esse iniqua, quae tamen quia iniqua sunt, necessario movent scandala.

Unde secundum Chrysostomum, non destruit libertatem arbitrii, neque necessitati aliquarum rerum supponit; sed quod omnino futurum erat, propter hoc praedixit. Scandala quidem sunt prohibitiones rectae viae, et *neesse est ut veniant*, id est omnino venient.

Sed quia iterum posset argui: Si, *neesse est ut veniant scandala*, ergo qui faciunt scandala non sunt puniendi; respondet quod imo, dicens: *Verumtamen vae*, scilicet aeternae damnationis, *homini illi per quem causaliter*, et cuius vitio, *scandalum venit*, si tamen sine peccato evitare potest; qui quod necesse est, ut in mundo fiat, vitio suo facit ut per se fiat.

Si enim, ut ait Chrysostomus, necessitas esset, non dixisset *vae homini*, unde eos miseros dicit, qui ex electione perniciosi sunt.

Unde Theophilus: Quaeerunt aliqui, *si necesse est ut veniant scandala*, cur Dominus arguit scandalorum auctores? Quidquid enim parit necessitas, veniale est. Sed attende, quod necessitas ista ex libero arbitrio sortitur originem; videns enim Dominus qualiter homines innituntur malo, nec proponunt aliquid boni, dixit quod quantum est, ex consequentia eorum quae videntur, necesse est contingere scandala. Sicut si medicus videns quemquam male diaeta utentem, dicat necesse est hunc aegrotare. Et ideo inducenti scandala, *vae* dicit, et poenam ei comminatur.

Ubi et Hieronymus: Cum necesse sit in isto mundo fieri scandala, unusquisque suo vitio scandalis patet; simulque per generalem sententiam percutitur Judas, qui proditori animo praeparaverat: haec Hieronymus.

Et si aliquando utiliter scandalum quis faciat; non tamen iudicabitur a Deo secundum utilitatem quae

Entén-se, donchs, aquesta necessitat no que-l nostre franch arbitre force, mas, presuposada nostra malícia per culpa de nostre franch arbitre, és necessari sien en lo món scàndels.

E perquè algú no pense que sien sens culpa de aquells per qui vénen, diu més lo Senyor: «Emperò sia maledicció de la eterna pena a-quell qui és la causa del scàndel.»

Diu sant Crisòstom: «Si fos de necessitat absoluta, e no per culpa nostra, no diria lo mansuet Senyor: “Maledicció sia a l’home per qui lo scàndel se causa!”, que algú no mereix ni pena ni premi per les coses que de necessitat sdevenen.»

Diu Theòfil: «Lo Senyor, mirant les iniquitats e culpes dels hòmens, diu que de tals mals és necessari que scàndels ne vinguen axí com lo scient metge, mirant en lo malalt lo desorde de la dieta, diu que és necessari que muyra.»

E devem atendre que, si algú acaba alguna bona obra hi de aquella algun gran scàndel se engendra, no és en culpa de aquell qui virtuosament e deguda obra. E axí, qualsevol mal que per tal acte se sdevinga, no minva lo mèrit e premi de la virtuosa obra, y és culpa de aquells qui en tal obra entropen hi cahen hi se scandalisen. Hi aquest scàndel pasiu los doctors nomenen, perquè-ls scandalisats sofren scàndel per culpa sua e no de aquell qui virtuosament obra, axí com los juheus per culpa sua en la salutífera doctrina del Senyor moltes vegades entropen- {15c} çaven e rebien scàndel, hi encara de present lo reben.

E per lo contrari, si algú obra algun mal e viciós acte, del qual insurt excel·lent benefici, no minva gens lo demèrit e pena del qui mal obra, hi aquest scàndel actiu se nomena, perquè lo qui axí iniquament obra,

Ⓢ 7-8 del scàndel] A continuació, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 413a) en la qual argumenta que Jesucrist no destrueix el nostre lliure albir quan assenyala que no es pot evitar que algú caiga en el pecat, sinó que ho diu com a coneixedor de què ocorre en el futur. Així mateix, aquell qui escandalitza serà condemnat a la damnació eterna.

inde provenit; sed secundum exitum quem scandalizans intendit.

Bona fuit crucifixio Christi, non tamen {413b} bene fecerunt qui eum crucifixerunt. Semper iudicat Deus opus ex nequitia peccantium, non ex eventu commodorum inde provenientes, quae ipse solus facit et utiliter disponit.

Ut autem dicit Chrysostomus: Per scandalizantis poenam, bravium salvantis addisce. Nisi enim unius animae salus sibi nimium curae esset, non comminaretur scandalizantibus tantam poenam. Et merito, *Vae illi, per quem scandalum venit*, quia viam ad vae, aliis praestruit. Sicut enim qui intoxicaret fontem, causa esset mortis omnium potantium et morientium de eo; sic est et de scandalo.

De huiusmodi sic dicit Gregorius: Quantumcumque exemplum malae conversationis, etiamsi illi non sequantur, quis praebuerit, se pro tantis rationem noverit redditurum.

Unde et Chrysostomus: Si vir aut mulier se ornaverit, et vultus spectantium ad se provocaverit, etsi nullum inde proveniat damnum, iudicium tamen patietur in aeternum; quia venenum obtulit, etsi non fuit qui biberet, pulchritudo enim venenum animabus infundit. Magnum ergo peccatum est scandalum, et ideo summopere est cavendum.

Unde Augustinus: Magis peccant qui animas ad peccandum inflammant, et Deo subtrahunt, quam qui carnem Christi crucifixerunt.

Unde et Isidorus: Deteriores sunt qui sive doctrinis, sive exemplis, vitam moresque bonorum corrumpunt, his qui substantias aliorum praediaque diripiunt.

3. SCANDALUM PASSIVUM ETIAM VITANDUM EST

Deinde quia egit de scandalo activo quod facimus, prohibens ne scandalizemus credentes; nunc agit de scandalo passivo quod patimur, monens ut caveamus scandalizantes, quia saepe nihil vel parum distat in vitio scandalizare et fallere, vel scandalizari et falli.

Ⓜ 5 li¹ que li | 9 bé] bo

Ⓜ 3-6 *Inestimable ... eterna*] Corella omet la font d'aquest text, el qual pertany a sant Jeroni, segons VC, 413a. | 29 *Diu sant Ysidre*] Al llarg del *Cartoixà*, Corella es refereix amb el nom de sant Isidre a sant Isidor de Sevilla, autor d'una de les obres més comentades per l'escolàstica: les *Etymologiae*. | 31-32 *los furten*] A continuació, Corella suprimeix el començament del següent subcapítol (VC, 413b), en què s'indica que després, perquè Jesús parlà de l'escàndol actiu que fem, ara parlar de l'escàndol passiu que patim, advertint que cal evitar els qui escandalitzen, ja que moltes vegades poca o cap distància hi ha entre el vici d'escandalitzar i enganyar, i ser escandalitzat o enganyat. Així doncs, cal evitar escandalitzar-se per altri o per si mateix. Hom pot donar matèria d'escàndol de tres maneres: per ajuda, que designa la mà; per servei, pel peu; o per consell, per l'ull. Segons aquestes coses, certament algú es pot donar a si mateix matèria d'escàndol per acció pròpia, per la mà; per efecte, pel peu; o per coneixement, per l'ull.

tant com és en ell, ocasió de scàndel al prohisme dóna, ab tot que algú no se scandalise.

Inestimable fon la utilitat de la mort e passió del Senyor per la redempció nostra. Però a Judes, qui l'avia procurada, li fon tan gran scàndel que li procurà la present mort e la eterna. Jutja Jesús, justificat jutge, la obra segons la iniquitat de aquells qui pequen, no segons les utilitats que seguir ne poden, les quals ell, Déu infinit, bé acaba, qui dels mals per la sua immensa bondat grans béns ne sab traure.

Diu sant Crisòstom: «Mèritament diu que sia maledictió als qui scandalisen perquè donen camí als altres que a maledictió vagen, axí com aquell qui la font enmetzina dóna ocasió que muyren tots los qui de la font beven.»

Diu sant Gregori: «Aquell qui donant de si mal exemple dóna ocasió als altres que pequen, encara que algú no peque, donarà comte e rahó tants com per lo seu mal exemple a pecar convida.»

Diu sant Crisòstom: «Si l'home o la dona se arrea e provoca la concupiscència de aquells qui·l miren, encara que algú mirant·les no peque, per la ocasió que dóna mereix la pena e- {15d} terna, que algú no·l prenga.»

Diu sant Agostí: «Gran peccat és l'escàndel e per ço grantment lo devem squivar los hòmens, los quals més pequen quant a peccar les ànimes del[s] prohismes inflamen, que no aquells qui la carn de Jhesús crucifiquaren.»

Diu sant Ysidre: «Pijors són aquells qui ab doctrines o exemples de vida los bons costums dels altres corrompen, que no aquells qui los béns temporals los furten.»

[3. COM HA DE SER EVITAT L'ESCÀNDOL]

Cavendum est igitur, ne quis scandalizetur ab alio, vel a seipso.

Alius autem potest praebere materiam scandali tripliciter: aut per adjutorium, quod signatur per manum; aut per servitium, quod per pedem; aut per consilium, quod per oculum. Secundum vero quod aliquis praebet sibi materiam scandali, potest esse: vel per actionem propriam, quae per manum; vel per effectum, qui per pedem; vel per cognitionem, quae per oculum designatur.

Ad fugiendum ergo peccatum scandali, inducit metaphoram membrorum, et arguit:

[6]

E per mostrar quant és gran peccat lo scàndel e com deven esser tallats del cors místich de la santa Sgleya, qui és la fel congregació cristiana, los qui scandalisen, en lo nostre cors humà dóna lo Senyor exemple e amonesta, dient:

«Si la tua mà te scandalisa, donant-te ocasió de peccar, per tocaments desonest; e si lo teu peu te scandalisa, donant-te ocasió de pecar, que a llochs desonest te porta, talla'ls de tu e lança'ls, que bona cosa és a tu que sens mans e sens peus entres en la vida eterna, que no ab peus e mans sies posat en lo foch de les eternes penes. E si lo teu ull te scandalisa, mirant ab ell coses il·lícites e que a pecar te conviden, aranqua'l de tu e lança'l, que bona cosa és per a tu ab un ull entrar en la vida eterna més que ab dos ulls esser lançat en los eterns suplicis.»

Hon devem atendre que no diu lo Senyor, mas mana, que lancem ni tallem alguna part de nostra presona per obrar alguna virtuosa obra, car algu[n] peccat no pot {16a} obrar algun virtuós acte. Hi és cert que-l cors no és nostre, e axí no és en nostra potestat ni matar-lo ni que alguna part se'n talle, sinó quant alguna part axí stà podrida que tot l'altre cors guasta.

E per lo semblant, lo president en la comunitat per justícia mata l'ome qui és part de la comunitat perquè tota no la corrompa, però açò no toca a degun particular que executar ho puga.

© 1-5 E ... dient] Corella amplifica l'original llatí (VC, 413b), en què es diu sols que Jesús, per fugir del pecat d'escàndol, proposa la metàfora dels membres, per introduir l'autor valencià una de les interpretacions que posteriorment agrega de la *Postilla* de Nicolau de Lira (veg. nota posterior). | 5 amonesta, dient] Tot seguit, Corella se salta un passatge, el qual actua en l'original llatí com a resum de la paràbola (VC, 413b), i el trasllada al final d'aquest subcapítol perquè actue com a acabament (veg. nota p. 383,1-6). | 6-382,18 Si ... porten] Corella s'aparta del text de la VC, 413b-414a, i segueix en aquest punt les interpretacions de Nicolau de Lira (1603: v, 302; postil·la a Mt 18, 8) en la *Postilla litteralis*: «Si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te», id est tibi est occasio ruine in peccatum per tactum inhonestum, vel per gressum dissolutum; «abscide eum, etc.», non quia aliquod membrum corporis sit amputandum ad vitandum peccatum; membra enim corporis sunt a Deo data, et ideo non est in potestate alicujus persone abscindere sibi membrum, sicut nec se occidere, sed semper hoc est illicitum singulari persone, nisi in casu scilicet quando unum membrum propter sui corruptionem est in periculum totius corporis, quia unicuique committitur cura sanitatis sui corporis, ideo tunc licitum est sibi per se vel per alium unum membrorum abscindere ne pereat totum corpus. Et eodem modo, licitum est ei qui tenet locum justicie publice interficere hominem vel mutilare propter conservationem justitie. Sed propter peccatum evitandum non est alicui licitum abscindere sibi aliquod membrum, tum quia per hoc non excluditur concupiscentia interior, in qua viget peccatum, tum quia per aliam viam potest melius obviari peccato: per rationem et liberum arbitrium, cohibendo membrum a peccati exercitio. Et sic dicitur manus abscindi in quantum prohibetur ad illicito actu, quia manus abscisa non potest aliquid agere, et eodem modo exponendum est de aliis membris. Aliter autem potest exponi ut per manum intelligatur auxiliator in negotiis suis, quia manus est organum organorum; per pedem intelligatur cursor, qui currit ad negotia peragenda; per oculum consiliarius, qui dirigit in agendis, amicitia autem istorum quantumcumque sit utilis in temporalibus est tamen praescidenda a se, et removenda, si sit occasio ruine in spiritualibus». El lletraferit valencià tria l'exegesi de Lira per evitar el text repetitiu i menys profitós, des del punt de vista de la persona i de la comunitat, de l'original llatí (veg. nota posterior).

Si algú deya que axí com per stalvi de tot lo cors, útilment e sens peccat, la una part se talla, quant més per stalvi de la ànima, que més [que] qualsevol part del cors ni tot lo cors dignament se stima, responem que lo cors no-s pot stalviar en altra manera, però l'ànima, per la part del cors tallada, no-s stalvia, que roman la concupiscència, en lo qual lo peccat se causa. E axí, rebria dan lo cors sens utilitat de la ànima, la qual té altre remey perfet e saludable, que ab la rahó, mijançant la gràcia, lance de si les concupiscències que a peccar la inciten. Hi aquesta és la verdadera intel·ligència del sagrat evangeli.

Encara, què podem entendre? Per la mà entengam qualsevol que-n los nostres negocis nos ajuda, e per lo peu per lo semblant, e per l'ull aquell qui-ns endreça, que, ab tot que la amicícia de tals nos encamine nostres temporals negocis, però devem-los lançar e tallar de nosaltres si ocasió de peccar nos porten.

Dicit ergo: *Si autem manus tua*, id est, adjutor tuus quantumcumque tibi utilis, qui tibi operose ut manus ministrat, ac pro te operatur et adjutorium impendit, et qui te sicut dextera tua defendit; *vel pes tuus*, id est, discursor tuus, qui in usus tuos discurrit, et te in labore vel sollicitudine supportat, et ut pes infirma tua portat, *scandalizat te*, id est, laedit te in causa animae, *abscide eum*, quoad affectum, scilicet affectum ipsum rumpendo, *et projice abs te*, quoad effectum, scilicet societatem ejus devitando; et intelligitur, si castigare non potes.

Et subdit rationem dicens: *Bonum*, id est, melius, *est tibi ad vitam ingredi debilem*, id est, sine pernicioso adjutore vel socio, *vel claudum*, id est, sine pernicioso sustentatore vel amico, et adjutorio ac supportatione istorum privatum; *quam duas manus vel duos pedes habentem*, id est, duo adjutoria, vel duas supportationes, scilicet tuiipsius et amici scandalizantis, *mitti in ignem aeternum*.

Et si oculus tuus, id est, consultor vel provisor et gubernator ad perscipiendum acutus, qui te ut

Ⓜ 2 talla] calla

Ⓜ 18 *nos porten*] Tot seguit, Corella elimina un amplíssim passatge de l'original llatí (VC, 413b-414a), el qual és substituït per les interpretacions de Nicolau de Lira (veg. nota anterior), en què, en l'obra ludolfina, s'indica que Jesús digué: «si la teua mà» (Mt 18, 8), ço és, qui t'ajuda en qualsevol cosa que t'és útil, el qui diligentment, com la tua mà, es serveix, que treballa per tu i et dóna la seua ajuda, o així com la teua dreta et defén; «o el teu peu», és a dir, el qui et guia, aquell que en les teues accions et guia, y et tolera en els teus treball i sol·licituds, i, com el peu, suporta la teua debilitat; «t'escandalitza», és a dir, et fereix en les coses de l'ànima, «talla-te'ls» quant a l'afecció, destruint el mateix afecte, «i llanca'ls de tu» quant a l'efecte, evitant unir-te amb ells; si no pots castigar-los, s'entén. I afegeix Jesús la raó, dient: «És bo», és a dir, millor, «que entres a la vida sense mà», és a dir, sense l'ajudant o el company pernicios, «o coix», és a dir, sense l'amic pernicios o el que et sosté, i sense l'ajuda o el suport d'aquests familiars; «que amb les dues mans o els dos peus», ço és, amb les dues ajudes o suports, la teua mateixa i la de l'amic que t'escandalitza, «sigues llançat al foc etern». «I si el ull t'escandalitza», és a dir, un consultor, o un previsor, o un regidor, el qual perspicaçment i aguda et guia, i t'és molt estimat, així com l'ull, «t'escandalitza» i et vol dur en error, «arranca'l», separant-te del seu costat. «Bo és», ço és, útil, «amb un sol ull», amb la simple veritat, de manera que no tingues sinó la teua pròpia providència, consell i govern, «que que entres en la vida, que amb els dos ulls», amb dues provisions, dos consells, el teu i el del mal amic, «sigues llançat al foc de l'infern». Segons sant Agustí –continua el passatge llatí omès– per l'ull cal que entenguem l'estimat amic i conseller, perquè l'ull ens mostra el camí; el dret, certament és conseller de les coses divines; l'esquerre, és conseller de les coses terrenals. El sentit és aquest: qualsevol cosa que estimes, de manera que la consideres com l'ull dret, si t'escandalitza, és a dir, si t'entrebanca per arribar a la beatitud, «llanca'l de tu», perquè cal fugir de les ocasions de pecar. De l'ull esquerre, que escandalitza, parlar n'és superflu. La mà drete s'entén com l'amat ajudant en les obres divines, les quals són necessàries per a aquesta vida i el cos. Semblantment –acaba el passatge llatí eliminat– cal entendre del peu, a la seua manera.

oculus ducit, vel dilectus sicut oculus, *scandalizat te*, id est, in errorem vult ducere, *erue eum*, separando a societate. *Bonum*, id est utile, *est tibi cum uno oculo*, scilicet simplici veritate, ut non nisi tuam ipsius providentiam, ac consilium et gubernationem habeas, *ad vitam intrare, quam duos oculos habentem*, id est duplicem provisionem, vel duplex consilium, scilicet tui ipsius et mali amici, *mitti in gehennam ignis*.

Secundum Augustinum, per oculum intelligimus dilectum amicum consiliarium, quia oculus iter demonstrat; quod vero dexter est, intelligitur consiliarius in rebus divinis; sinister autem oculus est consiliarius in terrenis.

Ut sit iste sensus: Quidquid illud est quod ita diligis, ut pro dextero oculo habeas, si scandalizat te, id est impedimento est tibi ad veram beatitudinem, *ejice* etiam et *projice abs te*; quia occasiones peccandi sunt fugiendae. De sinistro autem oculo scandalizante superfluum erit dicere, quando quidem nec dextro parcendum est. Dextera autem manus accipitur dilectus adjutor in divinis operibus, quae huic vitae et corpori sunt necessaria. Similiter suo modo est de pede.

[6] in tantum grave est peccatum scandalizantium, quod si nobis sunt conjuncti ut praeoptata et carissima membra corpori, sicque sint nobis necessarii ut manus et pes vel ut oculus, quod ipsi qui sic scandalizant et offendiculum vitae ponunt, omnino nobis relinquendi et fugiendi sunt.

4. CONSANGUINEI ET AMICI SALUTI POSTHABENDI

Et subdit Dominus de ipso igne praedicto: *Ubi vermis*, id est, remorsus et cauterium conscientiae, *earum non moritur* nec quiescit, moerore rodens et mordens animam, quod non sit operata bonum; unusquisque enim sui ipsius accusator fiet, rememorans quae in vita gessit.

Ubi Ambrosius: Quae poena gravior, quam interius vulnus conscientiae? Nonne hoc magis fugiendum est, quam mors, quam dispendium, quam exilium? *Et ignis*, gehennae exterius corpus urens *non extinguitur*, nec deficit; est enim ignis afflictivus, non consumptivus, et ideo materia ejus semper durabit, nec habet contrarium a quo corrumpi possit.

Unde Beda: Sicut autem vermis est dolor interius accusans, sic ignis poena extrinsecus saeviens.

Et est sensus praemissorum in summa: Societas amicorum, vel necessariorum, quantumcumque

Diu sanct Agostí: «És la verdadera sentència de les evangèliques paraules que {16b} qualsevol cosa, ab tot que tant com la mà o lo peu, o tant com lo ull, la vulles, lança-la de tu ans que a Déu faces offensa, car més te val star en aquest món sens ella, que ab ella e 5
per ella anar al foch de l'etern suplici.»

[4. COM S'HA D'ANTEPOSAR LA SALVACIÓ A FAMILIARS I AMICS]

Dins lo qual diu lo Senyor que lo verme d'ells no mor, ni lo foch d'ells se apaga. És lo verme lo remordiment de la consciència, que de continu, ab plor, dolor e tristícia, los rosega, hi com a foch los 10
crema, recordant les culpes hi iniquitats per les quals han dextat perdre eternalment la glòria hi són en penes eternes.

Diu sanct Ambròs: «Qual pena pot esser major ni més greu que la interior nafra de la consciència? Pijor 15
que mort, pijor que exili, pijor que dan e mal qualsevol sia, pijor que les [e]ternes flames; aquest és lo verme e lo foch interior que més que tot altre l'ànima devora.»

Diu Beda: «És sentència de la evangèlica doctrina que millor és dextar tots los amichs e totes les coses de 20

© 1-6 *Diu ... suplici*] Corella s'inspira en un passatge que s'ha saltat anteriorment (veg. nota p. 381,5) de l'original llatí (VC, 413b), i l'ha desplaçat fins a aquest punt, el qual actua com en el Cartoixà a colofó d'aquest subcapítol, en què s'exposa que el pecat d'escandalitzar és tan greu que, encara que ens siguem tan units com els membres més escollits o estimats del cos, i tan necessaris com la mà, el peu o l'ull, cal deixar-los i evitar-los absolutament si ens escandalitzen i entrebanquen la vida. Així mateix, Corella l'atribueix falsament a sant Agustí d'Hipona per reproduir formalment l'acabament del text propi de la Vita Christi que ell mateix ha eliminat del Cartoixà (veg. nota anterior). | 17-18 *aquest ... devora*] Aquest text pertany a l'inici de la citació de Beda el Venerable (VC, 414a) que apareix més avall, però que Corella trasllada ací perquè sembla fer més sentit.

videatur utilis esse, tamen praescindenda est, et removenda, si sit occasio ruinae animae tuae. Melius est enim sine hujusmodi amicis vel necessariis esse in paradiso, quam habere tales, et postmodum esse in inferno. Nihil enim est, quod contra salutem animae debeamus diligere.

Unde Cassiodorus: Justitia non patrem, non matrem novit, personam non accipit, solum Deum considerat, et attendit. Rumpe ergo omnem affectum carnalem, et separa eum a te, si major et potentior es; si minor, separare ab eo, et in quantum potes devota societatem ejus quem castigare nequis; nihil enim tam nocivum ut perniciosa societas. Et ideo inemendabiles quantumlibet amici nobis vitandi sunt; ne si cum perditis in hac vita partem habere volumus, simul in futura cum illis pereamus.

Unde Hieronymus: Melius est ut propinquitate et emolumentis carnalibus careas, quam dum vis tuos lucrificare cognatos et necessarios, causas habeas ruinarum. Itaque non frater, non uxor, non filii, non amici, non omnis affectus qui nos excludere potest a regno coelorum, amori Domini praeponatur. Novit unusquisque credentium quid sibi noceat, vel in quo sollicitetur animus ac saepe tentetur;

melius est vitam solitariam ducere, quam ob vitae praesentis necessaria aeternam vitam perdere; melius est solum salvum fieri, quam perire cum pluribus: haec Hieronymus.

Et nota, secundum Augustinum, quod etiam hoc ipso separantur a quibus {414b} separantur, quod eis mala suadentibus, hoc est scandalizantibus, non consentitur.

Sed quaeritur, quid dimittendum est pro scandalo? Et dicendum, quod illud de quo quaeritur: aut est malum in se, sive mortale, sive veniale, et de tali non est dubium quin dimitti debet; aut est indifferens, et hoc similiter debet dimitti; aut est bonum, et tunc aut est bonum praecepti, et hoc homo non debet dimittere, quia pro vitando peccato alterius, nullus debet peccare, aut bonum supererogationis, et hoc quamvis posset dimittere pro scandalo alterius, non tamen totaliter, sed aliquando ad tempus debet intermittere, quia est de vitae perfectione et veritate, etsi non de necessitate; ideo veritas vitae, justitiae et doctrinae, non simpliciter est propter scandala dimittenda; undeest versus:

Justitiae, vitae, doctrinae scandala cedunt.

De hoc vide plura in capitulo praecedenti.

5. HUMILITATIS EXCELLENTIAE

Et notandum quod multas humilitatis excellentias legimus in hoc loco. Habet enim humilitas

aquesta present vida que ab elles e per elles anar a les interiors e exteriors eternes penes.»

Diu Casiodorus: «Tota carnal e temporal affectió que lo Regne del cel te faça perdre, fes que de tu se aparte. Si és menor que tu, llança-la; si és major, fuyg hi 5 apartat d'ella. Hi de nocives companyes te separa, que més te val sol entrar en la vida eterna, hon no-t falliran jocundíssimes amistats perpètuas e fermes, que ab los carnals amichs de aquesta present vida sies cruciat {16c} en los eterns suplicis.» 10

Diu sanct Hierònym: «Millor és portar la vida solitària que perdre la eterna.»

Una qüestió al nostre prepòsit los doctors demanen: que és tengut de part lo cristià perquè·l seu prohisme no reba scàndel. Hi responen determenen que de 15 pecat mortal e venial se deu dexar qualsevol acte, no solament per si, mas encara per l'escàndel del prohisme. Però obra necessària, de les quals manaments obliguen, no deu esser dexada per qualsevol scàndel que seguir se puga, que algú no deu alguna culpa 20 cometre per stalviar que·l prohisme no peque. Però alguna obra que sia de perfectió, si no és necessària, encara que del tot no dega esser dexada, pot e deu esser per algun spay diferida per lo scàndel del prohisme. De les obres que són indiferents, que de si no són bones ni 25 males, sens algun dubte, si scandalisen, deven esser dexades.

[5. DE LES EXCEL·LÈNCIES DE LA HUMILITAT]

E devem en aquest capítol singularment atendre grans excel·lències que de humilitat se contenen. La

© 11-12 *Diu ... eterna*] Corella abreuja la citació de sant Jeroni (*VC*, 414a), de la qual agafa només l'última conclusió. L'omissió té a veure amb separar-se fins i tot de la família si aquesta et du a la damnació eterna. [12 *la eterna*] Tot seguit, Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona (*VC*, 414ab), en què també es poden entendre com a «separats» els bons en tant que se separen dels mals consells que els donen els escandalitzadors.

excellentiam: primo, in Sanctorum collegio, quia est exemplar populi sancti, unde: *Advocans parvulum, statuit in medio eorum*; secundo, in officio, quia est ostiaria paradisi, unde: *Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum coelorum*; tertio in praemio, quia est de majoribus regni, unde: *Quicumque humiliaverit se sicut parvulus iste, hic major est in regno coelorum*;

quarto, in primatu seu fastigio, quia est vicaria Christi, unde: *Qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit*; quinto, in iudicio, quia est praecipua ultrix opprobrii, unde: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, expedit ei, etc*; sexto, in hoc exilio, quia ejus ministri comites et adjuutores sunt Angeli beati, unde sequitur: *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis, quia Angeli eorum, etc*.

6. CUR NON SUNT CONTEMNENDI PARVULI?

Postquam ergo docuit vitare scandalum; consequenter docet vitare contemptum, qui est quasi radix ipsius scandali. Quamvis enim pro vitando scandalo Dominus omnes carnales affectus praeceperit respuere, non tamen usquequaque ut despiciamus illos, de quorum salute possumus spem habere, de qua solliciti debemus esse; unde dat specialem causam non contemnendi pusillos et parvulos, sed honorandi, et salutem eorum quaerendi; quia ipsi sunt Deo multum cari, quod ostendit ex duobus. Dicit ergo: *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis*. Ac si dicat, secundum Hieronymum, quantum in vobis est nolite contemnere; sed post vestram salutem etiam illorum quaerite sanitatem. Si autem perseverantes in peccatis videritis, melius est vos salvos fieri, quam perire cum multis. Et primo ostendit hoc ex honorabili Angelorum custodia dicens: *Dico enim vobis, quia Angeli eorum*, id est eis assignati in coelis, *semper vident faciem Patris mei qui in coelis est*, id est visione manifestationis Dei perfruuntur.

Facies enim Dei, secundum Augustinum, manifestatio ejus intelligenda est, et ideo possunt renuntiare injurias illatas eis quos custodiunt. Et est ratio a majori: quia parvuli non contemnuntur a majoribus, scilicet Deo Patre coelesti et Angelis beatis; ergo nec a minoribus, scilicet hominibus miseris, debent contemni. Ac si dicat: Vos illos non debetis contemnere, sed honorare, quos Deus Pater coelestis sic honorat et dignificat, quod ad ipsorum ministerium

primera, que enmig dels apòstols, qui tot lo col·legi dels sançts representaven, lo Senyor col·locà lo petit fadrí, del qual vol que exemple de humilitat prenguen. Segonament, com és portera de Parahís declara, dient: «Si no sou tals chichs e humils, no entrareu en lo celestial Regne.» Terçament en lo gran premi, hon diu: «Qui serà més humil, aquell serà major en la glòria.»

Quartament en lo offici, que és viçeyna {16d} de Jesús, dient: «Lo qui rebrà un de aquests humils, reb a mi, qui en ells, per humilitat e amor, he posat la mia semblança.» Quintament en la pena, que menaça contra aquells qui als humils scandalisen, hon se mostra en quin grau ne fa stima, dient que·ls seria expedient que, penjada en lo coll una mola, fossen lançats en la mar hi en lo més fondo. Sisenament, mostran[t] que·ls àngels tostemp la acompanyen, dient: «Guardau no menyspreheu hu de aquests humils qui en mi crehen, que·ls seus àngels tostemp vehen la cara del meu Pare.»

[6. DEL MOTIU PER QUÈ NO S'HA DE MENYSPREAR ELS DÈBILS]

Aprés que·l Senyor instrohí los dexebles que·s guardasen de no scandalisar los humils mansuets e pobres, ara·ls mostra que no·ls tinguen en vil[s] ni·ls menysprehen, car lo tenir·los en poch és causa que no tenen en molt que·ls scandalisen. E axí liga sanct Jerònim la letra evangèlica: «Jo us he dit que lanceu e aparteu de vosaltres aquells qui us empachen a·tényer lo celestial Regne, però no dich que aparteu ni menyspreheu aquells qui ensemps ab vosaltres a la glòria acaminen, que són los humils, mansuets e pobres. Donchs no·ls menyspreheu, ab tot que en aquest món los miren dejectes, que Déu mon Pare e los àngels ne fan en lo cel tan gran stima que té cascú de aquests un àngel diputat en la sua custòdia. Donchs, si nostre Senyor tant los honra, tant los ama, no·ls deveu menysprear vosaltres.»

© 23 menysprehen] menyspreheu | 31 los¹] les

© 4 com és portera] És a dir, la humilitat és portera del Parais. | 35 menysprear vosaltres] Tot seguit, Corella obvia de nou una citació de sant Agustí (VC, 414b), en la qual s'exhorta que no s'ha de rebutjar els dèbils perquè els àngels, els quals els fan honor en el cel, ho anunciaran a Déu i castigarà a aquells qui els refusen. La citació de sant Jeroni que segueix en el *Cartoixà* abunda en aquest tema.

et custodiam Angelos beatos deputat; non est enim spernendum ab homine, quod apud Deum tantae est curae; si ergo contemnitis, Angeli nuntiabunt {415a} et Pater meus ulciscetur de vobis.

Unde Hieronymus: Magna dignitas animarum, ut unaquasque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui Angelum delegatum!

Sic itaque Angeli existentes circa ministerium nostrum, quia ibi sunt ubi operantur, vident Deum in coelo facie ad faciem; quamvis enim mittantur, tamen vident Patrem, quia semper Deo inhaerent per apertam visionem, et quia ubique Deus praesens est, ideo et in terra eum cernunt. Missi ergo ante Dominum sunt, quia quocumque veniunt, intra ipsum qui ubique est currunt; et cum ad nos veniunt, sic exterius implent ministerium, ut tamen nunquam interius desint per contemplationem; licet enim mittantur in ministerium pro salute hominum, tamen non recedunt a contemplatione divina, sed adstant Deo per contemplationem jugem et continuam.

Et bene dixit: *Qui est in coelis*, quia licet Deus sit ubique per essentiam, praesentiam et potentiam, tamen specialiter dicitur esse in coelis, ubi adest Beatis per apertam visionem. Non ergo debent contemni, sed honorari quos Deus sic honorat, quia contemptus ipsorum ascendit ad contemptum Dei, cujus imaginem habent. In eis quoque contemptis, contemnuntur Angeli eorum ministri et custodes.

Deinde subjungitur alia ratio, sumpta ex redemptione Christi. Unde Chrysostomus: Ne dicas ille faber est, ille sartor, ille agricola; ab Angelis qui eis missi sunt venerabiles sunt, sed quanto magis ex ratione redemptionis Dominicae! Secundo ergo, pusilli non sunt contemnendi, sed honorandi, quos sic Deus dilexit, quod pro eis, qui in Adam omnes peccaverant et perierant salvandis, misit *Filium suum in similitudinem carnis peccati*. Unde ait: *Venit enim*, et de coelo descendit *Filius hominis*, Salvator hominum, *salvare quod perierat*, scilicet genus humanum, non tantum magnos, sed etiam pusillos. Ac si dicat: Vos non debetis contemnere et pertubando perdere quos ego veni salvare, quia ego pro hominibus, homo fieri dignatus sum. Unde et Apostolus: *Noli contristare et perdere fratrem tuum, pro quo Christus mortuus est*. Non sunt ergo contemnendi pusilli, qui tanti sunt apud Filium Dei, qui pro eis venit mori; nec debet servus contemnere, quos Dominus tantum dilexit, sed exemplo ejus omnem curam ut salventur adhibere, pro quibus salvandis Dominus venit.

Ⓜ 7 l'àngel¹] langels

Ⓜ 14 *ells vixquesen*] Immediament després, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 415a) sobre no menysprear les persones de baixa condició, atès que el Fill de Déu va baixar del cel per a redimir tota la humanitat, també a aquestes persones.

Diu sant Hierònim: «Gran és {17a} la dignitat de les ànimes, que tinga cascuna del principi de la sua creació un àngel diputat a la sua custòdia! Doncs guardau no menyspreheu aquests humils e pobres als quals mon Pare Déu tant ama que vol que àngels 5 tostemps los guarden.»

Stà present l'àngel a l'home que guarda perquè l'àngel és present al loch hon alguna operació acaba. Però encara que en aquest nostre món stiga, clarament veu e mira e fruïx la essència divina qui és present a 10 totes les creatures. Miren, donchs, e fruïxen los àngels, qui aquests humils e pobres guarden, la divina essència. È axí, si-ls feu alguna injúria, prestament ne poden fer clams a la divinal justícia.

Tant lo Senyor aquests pobrel[!]ets ama que per salvar-los ha pres la sua carn humana, e fent-se home és mort per la redempció sua. És vengut lo Fill de l'home per salvar ço que perdut era. Hòmens són aquests, dejectes e pobres; en Adam, son pare, se perderen. Diu lo Senyor: «Yo donaré per ells la vida per cobrar-los.» No deven, donchs, esser menyspreats los pobres, los quals nostre Senyor Déu tant stima que és volgut morir perquè ells vixquesen.

Et haec ratio seu cogitatio, secundum Chrysostomum, major est priore. Grave est contemnere, quem Deus honorat Angelo custode; sed gravius, propter cuius salutem Dei Filius voluit in mundum venire.

7. DE ANGELORUM CUSTODUM MINISTERIO

De praedicto Angelorum ministerio sic dicit Bernardus: Fidelis paranympus, qui mutui amoris conscius, sed non invidus, non suam quaerit, sed Domini gloriam. Discurrit medius inter dilectum et dilectam vota offerens, referens dona; excitat istam, placat illum. Interdum quoque, licet raro repraesentat eos pariter sibi; sive hanc rapiens, sive illum adducens. Siquidem domesticus est et notus in palatio, nec veretur repulsum, et quotidie videt faciem Patris.

Unde Anselmus: Millia millium ad complenda Patris ministeria alacri discursu jugiter meant inter coelum et terram, quasi apes negotiosae inter alvearia et flores, suaviter disponentes omnia; populus accinctus, nesciens labem, vel inobedientiae moram: haec Anselmus.

Vides quam fideliter Angeli nostri nobis serviunt, et quam solliciti circa nos sunt; unde magnam eis reverentiam debemus, et quotidie eos laudare, ac eis gratiarum actiones referre; {415b} nihilque illicitum vel turpe in eorum praesentia, qui nobiscum sunt, cogitare, vel loqui, aut operari.

Ad haec nos monet Bernardus dicens: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*. Quantam tibi debet hoc verbum reverentiam inferre, affere devotionem, conferre fiduciam: reverentiam, pro praesentia; devotionem, pro benevolentia; fiduciam pro

Diu sanct Crisòstom: «Culpa és gran menysprear aquells qui nostre Senyor tant stima que-ls dóna àngels qui-ls guarden, però més greu culpa és dampnificar aquells per qui Déu s'és fet home hi és mort perquè ells eternamen[t] no muyren.»

5

[7. DEL MINISTERI DELS ÀNGELS CUSTODIS]

De la {17b} angèlica custòdia diu sant Bernat: «O, benaventurat misatger que de caritat e amor enbaxades porta de l'amat Jesús e de la ànima sancta, hi entrevé en les sues caritatives sposalles! Spos[a] és del Senyor la justificada ànima hi temple en la qual per la sua gràcia Jhesús habita. Donchs, lo benaventurat àngel de la terra al cel e del cel en la terra discorre, presenta les oracions, les almoynes, los dejunis e les altres obres pren, e porta del cel dons e gràcies al qui guarda. Excita a ben obrar, a continuar e acabar la bona obra. Hi alguna vegada en alguns sants les ànimes d'ells tan altes eleva que ab l'espòs Jhesús fa que parlen, hi al spòs replica que devalle, hi de la sua presència la sua ànima [e]s posa alegre. Però açò molt tart se troba, hi a la sancta ànima, a qui tal porogativa procura, mostra-li que la tanque perquè no la perda, e que en teles netes de puritat e humilitat la enbolique e la stoje perquè elació e supèrbia e vanaglòria no la y furte. Totes aquestes coses l'àngel procura, e-n lo palau del Rey tots lo conexen; liberta li és la entrada, algú no li dóna repulsa ni li tanca la porta, domèstich e familiar és de la casa.»

10

15

20

25

Diu sanct Ancelm: «Mil mília àngels alegrament entre nosaltres del cel en la terra discorren per complir los misteris que la divina sapiència los acomana, axí com abelles solícites {17c} volen de les flors a les colmenes, suaument disponen tot lo que és necessari. De aquests àngels lo profeta parla, quant diu: "Poble aparellat sens màcula, que no sab tardar lo que li manen."»

35

Stà atenta, o ànima cristiana!, e mira com los àngels custodis lo que és necessari nos administren, e com són ansiosos e solícits de la salvació nostra. Gran és la reverència que de nosaltres merexen. De laors e gràcies cada dia los devem fer ofertes e no pensar, parlar ni posar en obra algun leyg acte, considerant com és de continu ab nosaltres la sua presència.

40

Diu sanct Bernat, exponent aquell parlar del psalmista: «Als seus àngels ha manat de tu perquè-t guarden en totes les tues vies. Quanta reverència deven presentar aquestes paraules a qualsevol ànima devota! Quanta devoció, quanta sperança!: honor per la presència, devoció per la benivolència, fidúcia per la

45

Ⓢ 14 pren] pres | 19 [e]s posa] sposa | 33 diu] deu

Ⓢ 33-35 *De ... manen]* Corella afegeix aquest fals verset bíblic, el qual no es troba en la VC, i que sembla inspirar-se en Ap 14, 5. | 44-45 *Als ... vies]* *Psalteri* (Sl 90, 11): «Perquè ha manat de tu als seus àngels que-t guarden en totes les tues carreres» (Martos, 2013b: 276). *Vulgata*: «Quoniam angelis suis mandabit de te ut custodiant te in omnibus viis tuis». L'arternança *vialcarrera* és habitual en el corpus corellà (Martos, 2013b: 101).

custodia. Cautè ambula, tibi adsunt Angeli, sicut eis mandatum est, *in omnibus viis tuis*. In quovis diversorio, et in quovis angulo, Angelo tuo reverentiam habeto, ne audeas illo praesente, quod vidente me non auderes. Quid retribuēs Domino pro omnibus quae retribuit tibi? Siquidem *ei soli honor et gloria*. Quare ei soli? Quia ipse mandavit, et omne datum optimum non nisi ab illo est; verumtamen et si ille mandavit, ipsis quoque, qui ei ex tanta charitate obediunt, et nobis subveniunt in tanta necessitate ingratos esse non licet. Simus ergo devoti, simus grati, tantis custodibus; reclamemus eos quantum possumus, quantum debemus: haec Bernardus.

Et ideo cum omni attentione necnon et devotione, distincte et alacriter officium divinum exsolvas; et in monibus scilicet: cogitando et verba proferendo, videndo, et audiendo, stando, et sedendo, supplicando, et veniam sumendo; nec non in aliis singulis ad interiorem et exteriorem hominem in hoc officio spectantibus, sic reverenter et humiliter te habeas quasi Deum ac beatam Virginem et omnes Angelos et Sanctos corporalibus oculis coram te videas, recogitans quod sine dubio praesentes sunt Angeli sancti, in quorum conspectu psallis Deo ibi et ubique praesenti.

Unde qualiter homo in oratione possit intentionem suam recolligere, docet Basilius dicens: Quomodo non obtinebit quis, ut in oratione sensus ejus non vagetur, si certus sit assistere ante oculos Domini? Recogitet ergo homo se stare, seu primum jacere ante conspectum Dei, et secum loqui, et juvabitur a vagatione mentis. Unde. Jeremias: *Recordare quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum*, imo recordari timet stare ante conspectum Dei: haec Basilius.

8. QUOMODO NOVEM CHORIS ANGELORUM HOMO ASSOCIARI MERETUR

Et quia homines beatis spiritibus sociandi sunt, idcirco hic nota quod quicumque in Ecclesia est, et maxime in religione, fideliter, humiliter et devote ministret. Et qui propter Deum infirmis et peregrinis seu pauperibus et sibi invicem charitate fraterna subveniunt, in primo gradu consistent, Angelicis spiritibus coaequati.

Qui vero oratione et devotione familiariter Deo intendunt, et proximis suam doctrinam, consilium, auxiliumque impendunt, in secundo gradu, Archangelicis spiritibus inferentur.

custòdia. Acamina, donchs, ab prudència, que present te són los àngels, que axí-ls és stat manat que en totes les tués vies te guarden. Honsevulla que t'apartes, per stret loch que sia, guarda reverència a l'àngel qui-t guarda, e hages vergonya de fer cosa en la sua presència 5 que, si hòmens te miraven, no u faries. Què retribuhiràs al Senyor per totes les coses que a tu ha donades? A ell sol honor e glòria, perquè ell ho mana e perquè tot nostre bé de la {17d} sua bondat devalla. Però aquells qui obeint a ell ab tanta caritat hi en tal 10 necessitat a nosaltres socorren, no vol la majestat sua que-ls siam ingrats de tants beneficis. Siam, donchs, grats e devots als gloriosos àngels, e ab piadoses e devotes penses reclamem los seus ajutoris.»

E puix és cert que tostemps present te miren, 15 digues lo divinal ofici distintament, ab pensa devota, alegre hi atenta, axí ab humilitat e ab reverència, com si lo Senyor e la sua verge Mare e tots los sants ab los corporals ulls mirassen.

Diu sanct Basili: «¿Com se pot fer lo qui prega que 20 atentament no pregue, si pensa que als ulls de nostre Senyor Déu són presents les sues pregàries, hi que ell, Déu creador, lo mira? Pense, donchs, lo cristià quant prega que ab Déu parla e que li respon e l'enterroga, hi axí starà atent al que parla.» 25

[8. COM L'HOME MEREIX UNIR-SE ALS NOU CORS DELS ÀNGELS]

E perquè los hòmens han a pujar a la companyia dels àngels, devem atendre que aquells qui en obres de pietat e misericòrdia se exerciten, visitant los malalts, peregrins e pobres, vinint en pau ab los prohimes, 30 aquests en l'orde dels àngels se contenen.

E aquells qui en oració e devoció més familiarment en Déu pensen, hi als prohimes doctrina, consell e ajutori ministren, en lo segon orde, ab los archàngels, se col-loquen.

Ⓜ 11 socorren] socorrer | 14 reclamem] reclamen | 15 és] est | 19 mirassen] mirasses | 21 atentament] atencament

Ⓜ 6-8 Què ... donades] *Psalteri* (Sl 115, 3): «Què retribuiré yo al Senyor per totes les coses que Ell ha donat a mi?» (Martos, 2013b: 308). Vugata: «Quid retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi». En aquest cas, a excepció de la p. 358,13-14, en què també es tradueix el mateix verset, la traducció és més literal.

Et qui se exercent in patientia, obedientia, et voluntaria paupertate, et humilitate, omnesque virtutes fortiter peragunt, tertium gradum cum Virtutibus conscendent.

Qui autem vitiis et concupiscentiis relectantes, diabolum cum cunctis suggestionibus contemnunt, in quarto gradu cum Potestatibus triumphum gloriae obtinebunt.

Qui vero in Ecclesia, animarum curas et praelaturas sibi commissas bene regunt et ministrant, animarum lucris die noctuque invigilantes, et talenta sibi credita summo conamine duplicantes; hi cum Principatibus in quinto gradu gloriam regni pro labore suo possidebunt.

Qui autem divinae majestati reverenter cum omni humili subiectione se inclinant, et pro ejus gloria omnem hominem reverentur et diligunt, et siquidem seipos, quia ad imaginem Dei facti sunt, Deo etiam quantum possunt se conformant, carnem suam spiritui sub- {416a} jicientes, et incentivum mortificantes, animo suo dominantes, et ad coelestia transferentes; hi cum Dominationibus, in sexto gradu exultabunt.

Qui vero sedulae meditationi et contemplationi inserviunt, ac cordis munditiam, et mentis tranquillitatem amplectendo, quietissimum in se Deo exhibent habitaculum; qui merito paradisi Dei appellari dicuntur, juxta illud: *Deliciae meae sunt esse cum filiis hominum*, de quibus etiam dicit: *Ambulabo in eis, et habitabo cum eis*, in septimo gradu Thronis sociabuntur.

Qui autem scientia et cognitione ceteris eminent, qui singulari beatitudine Deum facie ad faciem, mente illustrata conspiciunt, et ea quae ex ipso fonte omnis sapientiae hauriunt, per doctrinam et illuminationem aliorum in ipsum refundunt, in octavo ascensionis gradu, cum Cherubicis spiritibus locabuntur.

Et qui Deum toto corde et mente diligunt, et igni aeterno, qui Deus est se totos immergunt, eique simillimi facti, jam non suo, sed divino amore, sicut dilecti ab ipso sunt, diligunt omnia in Deo, et tam inimicos quam amicos diligunt propter Deum, quos quidem ab amore nihil potest dis- {416b} jungere, seu impedire, quia quo magis inimici in eos insurgunt, eo validius in amore unitivo convalescunt, nihil etiam consolationis et commodi temporalis requirunt, nisi quod ad laudem et gloriam Dei spectat, amore etiam tam ferventi accensi et inebriati, ad Deum per mille mortes transire, exemplo Apostolorum et Sanctorum non formidant; omnibus enim poenis et tribulationibus spretis, propter fervorem dilectionis in carne mortali, et vita praesenti, omnem tolerant gaudenter molestiam, feliciter quidem in semetipsis ardentes et alios accendentes, ita utsi possent omnes

E aquells qui en paciència, obediència e voluntària pobrea se exerciten, en lo {18a} terç orde, qui és de les virtuts, se aposenten.

Hi aquells qui contra los vicis e concupiciències luyten, hi lo diable ab totes les sues temptacions, menyspreant e confiant de la divina gràcia, lancen, en lo quart orde, ab les potestats, triüfen.

Hi aquells qui en la sancta Sgleya cura de ànimes e prelatures a ells acomanades bé aministren, treballant de dia e de nit en la utilitat de les ànimes, doblant los sinch o los dos talents que-l Senyor los acomanava, aquests en lo sinquéen orde, ab los principats, pugen.

E aquells qui a la divina majestat, ab tan gran reverència e humilitat, se humilien, e a tots los hòmens, per poch que sien, se abaxen e honren, pensant que són fets a ymatge de Déu e semblança, hi conformes ab nostre Senyor Déu, la carn al spirit subjuguen, transferint los seus desigs als celestials premis, aquests staran ab les dominacions en lo sisén orde.

Hi aquells qui en la contemplació entenen e lo que ligen a contemplar endrecen, abraçant dins si tranquilat de pensa, e axí al Spirit Sanct aparellen un tranquil-le e pasifich abitacle, los quals Parahís de nostre Senyor Déu nomenar se poden, segons aquell parlar de la Sacra Scriptura: «Los meus delits són star ab los fills dels hòmens», als quals diu nostre Senyor Déu: «Iré ab ells e habitaré en ells», aquests en lo setén orde dels trons se col-loquen.

E aquells qui en sciència e intel·li- {18b} gència los altres avancen, qui per singularitat de virtuts en aquesta vida benaventurats se mostren, que ab la pensa il·luminada quasi a Déu miren, e ab ell parlen; e als que en la font de la divina sapiència pohen, als altres per il·lustrant doctrina ho administren, aquests ab los cherobins en huytén orde pugen.

Hi aquells qui de tot lo cor e de tota la pensa a nostre Senyor Déu amen, hi en lo foch de la sua amor tots cremen; e, amats per Déu, ab aquella amor divina tot lo que amen, amichs hi enemichs, per amor de Déu hi en Déu amen; alguna temor, ira, amor de amar a Déu no·ls lunya ni·ls empacha, que la sua amor a Déu no pase, a qui sol e principalment amen; hi totes les creatures que en ell e per ell vol ell que amen; e quant los enemichs més fort los insurten, més stan alegres, pensant que per amor de Déu ho passen, e axí més ab Déu se ligen; alguna alegria ni consolació ni utilitat de coses temporals demanen, sinó tot per laor e glòria de la majestat divina; e tan encesos hi enbriachs stan de aquesta amor seràfiqua que, axí com los apòstols, pasar per mil turments e morts no temen per atényer a la eterna e segura fruhició del qui amen; e per la fervor de amor inflamada en aquesta carn e vida, morta qualsevol molèstia, alegrement la porten, tots ardents hi encenen

homines in deifico amore inflammarent, et perfectos facerent, ut cum ipsis, arderent; qui etiam aliorum vitia, et peccata tanquam propria lugent; nec quae sua sunt quaerunt, sed solius Dei Patris faciem desiderabilem, hianti semper animo, super omnia diligunt et exquirunt; isti merito in nono gradu cum Seraphim computabuntur. Inter quos et Deum, nulli intersunt spiritus, qui ipsum vicinius contemplantur, et ipsi immediatius appropinquare videantur.

ORATIO

Domine Jesu Christe, Magister et rector bone; omnia interiora et exteriora mea gubernata propitius et rege; ne unquam aliis de me, vel mihi de aliis scandalum proveniat; sed omnem occasionem scandali tua gratia a me abscindat penitus et excludat. Da etiam mihi, ut nullum de pusillis seu parvulis praesumam contemnere; sed potius omnes studeam honorare, quos tu sic honorare dignatus es, quod ad eorum ministerium et custodiam Angelos beatos deputasti, et tu ipse pro eis salvandis, de coelo in mundum venire, et mori voluisti. Amen.

{416A} CAPUT VII. DE TRIBUS PARABOLIS, SCILICET: OVIS, ET DRACHMAE, ET FILII PRODIGI

I. TRIA SUNT QVAE AD MISERATIONEM INDUCUNT

Deinde ne quis scandalizet et contemnat pusillos, et ad ostendendum quanti sint pusilli apud Patrem, subdit tres parabolas per ordinem. Sed secundum Lucam duplex fuit occasio, sive causa harum trium parabolarum, scilicet: appropinquo publicanorum et peccatorum, ac murmuratio Scribarum et Pharisaeorum. *Erant enim appropinquantes* ad Jesum Salvatorem, *publicani et peccatores*, qui salute indigebant, *ut audirent illum*, quia rationabiliter peccata reprehendebat, et non cum austeritate, sed benigne eos admonebat, et spem veniae promittebat. Libenter debent omnes ad Christum accedere et appropinquare, quia omnia remedia in eo poterunt invenire.

De quibus sic dicit Ambrosius: Omnis anima accedat ad Christum, quia omnia Christus est nobis; si vulnus curare desideras, medicus est; si febribus aestuas, fons est; si gravaris iniquitate, justitia est; si auxilio indiges, virtus est; si mortem times, vita est; si coelum desideras, via est; si tenebras fugis, lux est; si cibum quaeris, alimentum est.

los altres tant que si poguesen tots los hòmens inflama-
{18c} rien en la amor divina perquè ensemps ab ells
cremassen; aquests los peccats e·ls vicis dels altres
ploreu com si fossen propis, no cerquen alguna cosa
pròpia ni la volen, ni aldre desigen sinó que ensemps
ab lo prohisme aquella desirable cara de la divina
majestat miren, amen e fruhexquen; aquests
mèritament en lo novén orde dels serafins puguen, qui
més prop de tots los altres a nostre Senyor Déu se
acosten.

ORACIÓ

Senyor Jhesús, rector e mestre bo, fes-me gràcia que
totes les mies coses interiors hi exteriors axí
benignament les governes, les regesques hi endreces,
que jamés de mi als altres ni dels altres a mi scàndel
vinga, e tota ocasió de scàndel, per la tua gràcia, de
mi·s lunye. E atorgam, benigne Senyor, que no
presumesca menyspear algú dels chichs humils e
pobres, mas que en honrar-los a tots me studie, los
quals a tu ha plagut axí honrar que vol que
benaventurats àngels los guarden. E tu mateix en
presona has volgut per ells devallar del cel en la terra e
morir perquè ells eternalment visquen. [Amén.]

DE LES TRES PARÀBOLES, QUI SÓN DE LA OVELLA, DE LA DRAGMA E DEL FILL PRÒDICH. CAPÍTOL V

[I. DE LES TRES PARÀBOLES QUE INDUEIXEN A MISERICÒRDIA]

{18d} [M]irant la benignitat e mansuetut del Senyor que axí benignament als chichs e pobres abraça, hi algú no lança que sens [a]fectió a ell se acoste, diu lo evangeliste que los publicans e peccadors se acostaven a Jhesús perquè l'hoÿsen. Acostaven-se, donchs, a Jhesús, qui vol dir «salvador» e «salut», los malalts en l'ànima, que la salut que no tenien cercaven. Acostaven-se perquè l'hoÿsen, que rahonablement los peccats reprenia, e no ab austeritat superba, mas ab benignes paraules, prometent-los sperança de vènia. De bon grat los peccadors al Senyor acostar se deven, que tots los remeys de nostres mals en ell se troben.

Diu sanct Ambròs: «Qualsevol ànima al Senyor se acoste, car tot lo que vol en ell troba. Si vols guarir de les tues nafres, és metge. Si cremes per febres, és font. Si est ple de iniquitats, ell és justícia que·t justifica e misericòrdia que les perdona. Si has mester ajudori, virtut és hi força. Si has por de la mort, ell és vida. Si anar al cel desiges, ell és la via. Si has por de les tenebres, és lum que t'il·lumina.»

Et murmurabant Pharisei, simulata sanctitate ab aliis divisi, et Scribae, Legis notitia doctores populi, dicentes: Quia hic peccatores recipit, et manducat cum illis. Quasi dicant, hic creditur bonus et sanctus, et tamen ad suam conversationem et gratiam recipit peccatores, et quod amplius est, manducat cum illis tanquam amicus.

Si cognovissent Scribae et Pharisei, quod *venit in hunc mundum peccatores salvos facere*, nequaquam murmurassent; nam eos recipiebat, {416b} ut conversando cum eis a peccatis converteret, et illuminaret, ac salvaret. Christus ergo peccatores poenitentes recipiendos esse ostendit; et super hoc tres parabolas adducit.

Tria enim sunt quae hominem ad miserendum consueverunt in ducere, scilicet: simplicitas, propinquitas et necessitas. Ista tria similiter Deum inducunt ad miserendum. Primo, nostra simplicitas, et ad hoc pertinet prima parabola de ove errante; homo enim est simplex respectu hostis tam astuti, id est diaboli, unde clamat Psalmista: *Erravi sicut ovis quae periiit, quaere servum tuum, etc.*

Secundo, nostra propinquitas quam nobiscum contraxit, et ad hoc pertinet secunda parabola de drachma amissa, in qua est imago regis, et suprascriptio nominis; sic et homo est ad imaginem Dei formatus, et habet suprascriptioem Christi, quia a Christo dicitur Christianus; et ideo debet nostri misereri, juxta illud Apostoli; *Nemo carnem suam odio habuit, etc.*

Tertio, nostra necessitas et paupertas, et ad hoc pertinet tertia parabola de filio prodigo revertente qui dixit: *Quanti mercenarii in domo patris mei sunt, qui abundant panibus; ego autem hic fame pereor!* Quando enim homo cognoscit suam miseriam et infirmitatem, tunc Deus sibi exhibet suam pietatem; unde dicitur ibidem, quod pater videns eum: *Misericordia motus est super eum.*

2. PARABOLA OVIS ERRANTIS

Respondendo ergo Scribis et Pharisaeis murmurantibus, subdit Dominus primo parabolam unius ovis ex centum errantis, quam quaesitam {417a} et tandem inventam, quia propter infirmitatem, ambulare non potest, pastor bonus in humeris suis ad gregem reliquum reportat; et veniens domum convocat

E, acostant-se al Senyor los peccadors, los fariseus e doctors de la Ley murmuraven. Eren los fariseus religiosos qui ab sanctedat simulada vivien, segons la comuna manera de viure. Murmurant deyen: «Aquest reb e acull los peccadors e ab ells menja», qua- {19a} si dient: «Lo poble creu que aquest és sanct home hi ell menja ab los peccadors, hi d'ells és amich e ab ells comunica», que volien dir: «Tal com és, tals companyies cerqua.» Si-ls doctors e fariseus volgüeren conéxer que per salvar los peccadors venia, no murmuraren.

E per ço, lo Senyor, responen en tres paràboles, mostra com és vengut per salvar los peccadors e rembre, e aquesta era la causa que ab ells menjava e conversava.

E devem atendre que tres coses acostumen qualsevol home induhir a misericòrdia: simplicitat, propinquitat e necessitat. Hi aquestes tres moven la divina misericòrdia: primerament, la simplicitat e mansuetut nostra, hi aquesta és la primera parabola de la ovella: simple és l'ome en sguart de l'astut enemich diable.

Segonament, la propinquitat nostra, la qual ha pres ab nosaltres per lo casament que ha fet ab natura humana, hi aquesta és la segona parabola de la dragma perduda, qu'és moneda en la qual la ymatge de l'emperador stà sculpida e és del seu nom sobrescrita. Hi axí l'ome, format a ymatge de Déu ab la sobrescripció del nom del Rey, cristià-s nomena. Aquest deute mou la divina misericòrdia sagons aquell parlar de l'Apòstol: «Algú no té en oy la carn sua.»

Terçament, la pobrea e necessitat nostra, hi aquesta és la terça parabola del fill perdut, qui tornant al pare, deya: «Quants merce- naris en casa de mon pare de viandes abunden hi yo perexsch ací de fam intol-lerable.» Quant l'ome conexs e confessa la sua misèria, lo Senyor li obre los tresors de misericòrdia.

[2. DE LA PARÀBOLA DE L'OVELLA PERDUDA]

Responen, donchs, lo Senyor als doctors e fariseus que murmuraven, diu-los la parabola de la ovella perduda, una de cent ovelles que romanien en la montanya, la qual, per lo pastor cercada e trobada, lo bon pastor, perquè stava cansada, posà-la sobre los seus muscles hi a les altres la tornà. E venint a casa,

Ⓞ 3 simulada vivien] simulada no viuen | 11 murmuraren] murmurauen | 17 induhir a] induhuia | 29 cristià-s] cristians | 33 perdut] perdit

Ⓞ 21-22 *enemich diable*] A continuació, Corella omet un verset dels salms (VC, 416b): «M'havia allunyat com una ovella perduda: vine a buscar el teu servent, que jo oblide els teus manaments» (Sl 118, 176).

amicos et vicinos, ad congratulandum sibi super inventione ovis quae perierat. Sententia itaque hujus primae parabolae, secundum Lucam, talis est in summa: si quis ovem perditam postea inventam libenter recipit, non debet mirari vel indignari, si peccatores recipio ad poenitentiam, qui prius amissi erant per culpam.

Vel, referendo ad pusillos, de quibus dictum est supra, talis est hujus parabolae sententia: sicut non est voluntas pastoris, ut pereat de ovibus suis, sic non est voluntas Patris coelestis, ut pereat unus, nec etiam multi de pusillis, nec etiam de aliis; et ergo pusillus non est contemnendus, si autem perit, non voluntate ejus perit, quia nec voluntate approbationis, vel consilii, vel praecepti ejus peccat; eo tamen auctore damnatur, quia omnis poena ab ipso est.

3. SEPTEM IN HAC PARABOLA MYSTICE NOTANDA

In hac tamen parabola, secundum sensum mysticum, tanguntur septem in speciali: quorum primum est, hominis et Angelorum creatio, ibi: *Quis ex vobis homo qui habet centum oves*; secundum, hominis creati praevericatio, ibi: *Et si perdiderit unam ex illis*; tertium, Filii Dei ad quaerendum ovem perditam scilicet hominem, Incarnatio, ibi: *Nonne dimittit nonaginta novem in deserto*; quartum, ipsius per Christi Passionem inventio, ibi: *Et cum invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens*; quintum, in coelum ejus Ascensio, ibi: *Et veniens domum*; sextum Angelorum ad congratulandum invitatio, ibi: *Convocat amicos dicens eis: Congratulamini mihi*; septimum sensus mystici expressio ibi: *Dico vobis quod ita gaudium erit in coelo, etc.*

Quia centenarius perfectus est numerus, ipse Deus, secundum Gregorium, centum oves habuit, cum Angelorum et hominum naturam creavit et possedit; sed una ovis tunc erravit et periit, cum homo peccando pascua vitae reliquit.

Et intelligitur per unam ovem homo, et sub homine uno universitas omnium hominum, a principio usque ad finem mundi, sentienda est; quia unus creatus est homo unde omnes prodirent, et in unius hominis errore omne hominum genus oberravit.

Nonaginta autem novem, id est, novem ordines Angelorum, idem enim significat numerus simplex et compositus, *dimisit* ratione humanitatis assumptae, *in deserto*, sive in montibus et excelsis, id est, in coelo, quod et diabolus et homo deseruit quando peccavit. Coelum quippe dicitur *desertum*, id est derelictum tum quia fuit derelictum ab Angelo, qui in eo fuerat creatus;

congregà e convocà los vehins e amichs perquè ab ell se alegren de la ovella trobada. «Donchs, si'l pastor de bon grat cobra la ovella perduda e de cobrar-la se alegra, per què murmurau que yo cobre los peccadors e·l·ls reba a penitència, los quals perduts fora del meu bestiar anaven?» 5

[3. DELS SET MISTERIS D'AQUESTA PARÀBOLA, MÍSTICAMENT]

Són grans los misteris que figura aquesta paràbola. Diu sanct Gregori: «És lo centenari perfet nombre; tingué lo Senyor cent ovelles quant creà natura angèlica e humana. Perduda fon la una ovella quant natura humana en lo primer home perdé la pastura de vida.» 10

Dexà lo Pastor en lo desert les noranta-nou ovelles quant nostre Senyor Déu dexà los nou órdens dels àngels, no volent asumir natura angèlica, mas pres natura humana fent-se home. Lo cel «desert» se nomena perquè·ls mals àngels lo dexaren y l'home pecant, que si no peccava, sens morir pujar hi devia. Hi encara «desert» se nomena «florit e arborat», 15

Ⓜ 6 *bestiar anaven*] Tot seguit, Corella omet un fragment (VC, 417a) en què interpreta l'ovella perduda com el dèbil, que Jesucrist no vol que es condemne i el va a buscar; i si es condemna no és voluntat de Déu, sinó d'aquell que vol condemnar-se. Corella també omet, a continuació, un text que aniria, segons la nostra edició, a l'inici del subcapítol següent, sobre els set misteris d'aquesta paràbola, en el qual hi ha una ràpida descripció d'aqueixos set misteris: la creació de l'home i dels àngels, el pecat original, l'encarnació, la redempció de l'home per Crist, l'ascensió, el convit als àngels a alegrar-se i la declaració del sentit místic de la paràbola.

tum qui fuit derelictum ab homine, qui ipsum fuerat habiturus; item, quia instar deserti in eo sunt dulces cantus avium, id est Angelorum, ibique sunt rosae Martyrum, ac violae Confessorum, et lilia Virginum.

Et ut perfecta summa ovium reintegraretur in coelo, hominem perditum quaerebat in terra. Et inveniens ovem humeris suis imposuit, et ad gregem reportavit. Cum ergo pastor pius ovem perditam reperisset, non punivit, non verberavit, non urgendo ad gregem duxit; sed superponens humiliter humeris, et portans clementer, gregi annumeravit. Tunc vero ovem humeris reportans imposuit, quando naturam humanam suscipiens peccata nostra ipse portavit; quia pro homine redimendo humanam naturam suscepit, et in brachiis suis in cruce extensis peccata hominis, id est poenam peccatorum nostrorum portavit.

Et se- {417b} cundum Ambrosium, humeri Christi crucis brachia sunt: illic mea peccata deposui, in illa patibuli nobilis cruce quievi. Et attendendum quod Christus *gaudens* imposuit ovem humeris suis: quia licet magnus fuerit dolor passionis et mortis, quo genus humanum requisivit et humeris imposuit, hunc tamen et laborem et dolorem laetanter sustinuit, ut perditam ovem recuperaret. Inventa autem ove, ad domum venit; quia reparato homine, ad coeleste regnum rediit, ad quod cum ove reversus est, cum coelum ascendit, et *captivam* secum *duxit captivitatem*.

4. GAUDIUM ANGELORUM, PASTORIS ET CHRISTI

Et convocat amicos et vicinos, scilicet Angelorum chorus qui amici ejus sunt, quia voluntatem ejus continuo custodiunt, et vicini, quia claritate visionis ejus assidue perfruuntur, *dicens illis: Congratulamini mihi*, et simul mecum, *quia inveni ovem meam quae perierat*. Secundum Gregorium, non dicit, *Congratulamini*, inventae ovi, sed *mih*; quia videlicet gaudium ejus est vita nostra, et cum nos ad coelum reducimur, solemnitatem laetitiae illius implemus. Vel, ideo congratulandum est sibi: quia non frustra laboravit, nec frustra mortuus ex quo ovem perditam invenit; ovi vero non est, congratulandum, quia nullis suis meritis inventa est.

delitós e amenísim, ab cants de ocells qui són los àngels suaus e malodiosos, ab gesmís, roses e violes de martres, confessós e vèrgens.

E per integrar lo nombre de deu, que en lo nombre de nou imperfet romania, cerquà ell mateix, Déu, 5 trenta-tres anys en la terra l'ome, ovella perduda, la qual trobada, carregà sobre los seus muscles. No la fa anar a peu quant la troba, no la stimula perquè al bestiar plegue, mas perquè no-s canse sobre los seus muscles la porta hi ab ella, trobada lo nombre de les 10 cent, acaba. Lavors, lo Senyor se carregà la ovella sobre los muscles quant pres natura humana e carregà sobre ella les penes de nostres culpes, stesos en la creu los braços.

Diu sanct Ambrós que los muscles sobre los quals 15 se carregà la ovella los braços de la creu foren. Hi devem atendre que'l Senyor alegrement posà la ovella sobre los seus muscles, hon mostrà la excessiva amor que tingué a nosaltres, que, ab tot que fossen excessives dolors les que sostingué per la redempció nostra, 20 ensemps era alegre pensant que axí cobrava la ovella perduda, la qual trobada e cobrada, tornà a la sua casa, que fon lo jorn de la sua ascenció en lo celestial Regne, portant natura humana axí alta, excel·lent, a si unida [a] lo seu divinal supòsit, e tots los elets hòmens qui 25 eren perduts, que a ell, Pastor qui·ls havia cercat e trobat, seguïen volant ab les a- {19d} les dels seus infinits mèrits.

[4. DEL GOIG DELS ÀNGELS, DELS PASTORS I DE CRIST]

Convocà los amichs e vehins qui són los òrdens de les celestials jerarchies. Amichs seus, que la sua voluntat 30 tostemps acaben; e vehins, que la claredat de la sua essència prop e clarament vehen. E diu-los: «Alegrau-vos ab mi de la mia alegria, que trobat he la ovella que havia perduda. Mirau com la porte alta sobre los muscles –diu–; ab mi la he feta unida ab la mia 35 persona. Mirau ella perduda e malpascuda com la he reparada. Alegrau-vos ab mi, que no he treballat debades; xxxiii anys la he cercada, tant que per cansament, ans que per ella scampàs tota la mia sanch, suhí suor sanguínea, ni en va la mort he acceptada. E 40 per ço no us dich que us alegru ab la ovella, mas ab mi qui la he cercada e trobada, que ella fogia e tostemps se anava a perdre.»

Ⓣ 9 bestiar plegue] bestial plague | 17 devem] deven | 35 diu] deu

Ⓣ 34-43 *Mirau ... perdre*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a a sant Gregori Magne, segons *VC*, 417b. També el modula, atés que posa en boca de Jesucrist una citació que apareix en tercera persona. L'amplificació té a veure amb la passió del mateix Jesús, un dels temes en què Corella estén la ploma, juntament amb el de la pobresa i la humilitat de Jesús. | 39-40 *sanch ... sanguínea*] Notem, novament (veg. nota p. 357,7), una al·literació de la consonant fricativa alveolar sorda a inici de mot, amb una finalitat eufònica.

Et subjungit concludendo: *Dico vobis: Quod ita gaudium erit in coelo, super uno peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent poenitentia;*

non dicit poenitentiam cogitante, quae est poenitentia procrastinatorum; nec dicit poenitentiam docente, quae est poenitentia verbosorum praedicatorum; nec dicit poenitentiam ostendente, quae est poenitentia hypocritarum et simulatorum; sed dicit *poenitentiam agente*, quae est poenitentia devotorum.

Non est ergo gaudendum solum de redemptione generis humani; sed quacumque hora convertitur unus peccator, fit gaudium Angelis Dei, eo quod numerus eorum suppleatur, ex conversione peccatorum.

Unde Augustinus: Qui per poenitentiam peccatum diluit, angelicae felicitatis in aeternum consors erit, hinc est quod super conversione peccatoris, velut de suo consorte, Angeli in coelo gaudere dicuntur.

Nam ut dicit Origenes: Nos Angelis in coelis occasionem gaudii praebemus, cum super terram ambulantes conversationem in coelis habemus.

Secundum Ambrosium, Angeli quoniam rationabiles sunt, non immerito hominum redemptione laetantur, quanquam hoc quoque proficiat ad incentiva probitatis, si unusquisque conversionem suam gratam fore credat coetibus Angelorum, quorum aut affectare patrociniū, aut vereri debet offensam; et tu igitur Angelis esto occasio laetitiae, gaudeant de reditu tuo.

Unde Beda: Ovem ergo Dominus invenit quando hominem restauravit, et super eam inventam majus gaudium est in coelo, quam super nonaginta novem, quia major materia divinae laudis est in restauratione hominum, quam in creatione Angelorum. Mirabiliter enim Angelos creavit; sed mirabilius homines restauravit: haec Beda.

Quamvis ergo pastor multo plus diligit oves nonaginta novem, quam solam centesimam; tacitis tamen aliis, de restaurata multis modis se gaudere ostendit. Sic quoque Salvator de reparatione hominis magis gaudet, hoc est magis et pluribus argumentis ostendit se gaudere, quam de Angelorum stabilitate;

usitatissimum etenim est ut quamvis eum plus non diligamus, majorem tamen laetitiam de illo faciamus, quem de majori periculo liberari videmus. Sicut ergo pastor gaudet speciali gaudio de inventione unius ovis,

E axí lo Senyor conclou e determena la fi de la paràbola, dient: «Per ço dich a vosaltres, doctors e fariseus, que serà goig en lo cel sobre un pecador quant farà penitència més que sobre noranta-nou justs qui de penitència no tenen fretura.» 5

Devem, emperò, atendre que no diu que serà goyg del qui pensarà, mas del que farà penitència; aquells la pensen e no la fan qui de un dia en altre la porroguen. Ni diu: «Del qui la preÿcarà als altres», qui són los qui sermonant preïquen a paràboles lo que ells no obren. 10 Ni diu: «Los qui fingida, a la part de fora, la mostren», qui són los celerats ypòcrits. Mas diu: «Aquells qui la posen en obra», qui són los qui ab contricció dels seus pecats se peniden.

Donchs, {20a} no solament nos devem alegrar de la redempció de natura humana, ans qualsevol hora que un peccador se converteix e a nostre Senyor Déu se torna és gran goyg als celestials òrdens, pensant com augmenta lo nombre dels qui la divina majestat loen e les rohines angèliques se reparen. 20

Diu sanct Agostí: «Aquell qui per penitència lo peccat plora, los àngels en Parahís alegra.»

Diu Orígenes: «Nosaltres donam ocasió de alegria en lo cel als àngels quant, anant sobre la terra, nos aparellam de pujar a la sua companya. E molt incita e convida los hòmens a penitència pensant que-ls àngels se n'alegren.» 25

Diu Beda: «Trobà lo Senyor, rey e pastor, la ovella quant remé natura humana perduda. E fon major goyg als àngels en lo cel que no de noranta-nou justs, car més causa és de laor divina la restauració dels hòmens que la creació dels àngels. Maravellosament creà los àngels, però molt més maravellosament restaurà los hòmens.» 30

Donchs, ab tot que-l pastor més ame les noranta-nou ovelles que la una, però callant de les altres, de aquella que ha trobada en moltes maneres mostra alegrar-se, axí lo Redemptor nostre de la reparació de natura humana en moltes maneres ne mostra major alegria. 35

Usitat costum entre-ls hòmens se practiqua quant, miran[t] algú de gran perill delliure, nos alegrem més que de algun {20b} altre qui més amam, puix no l'havem vist jamés caure ni de algun perillós mal stalvi. Axí donchs, com lo pastor de special goyg se alegra 45

© 27 e n'alegren] Tot seguit, Corella obvia una citació de sant Ambròs de Milà (VC, 417b) sobre la necessitat de convertir-se pensant l'home com la seua conversió provocarà goig entre els cors angèlics. | 41 Usitat] Usual, habitual.

non quia magis {418a} illam solam quam omnes alias diligit; sed quia in ea habet specialem rationem gaudendi, quam in aliis non habebat: sic Deus de reversione peccatoris habet specialem rationem gaudii, quam non habet de ceteris in justitia permanentibus; ceteris tamen paribus permanentes in justitia, sunt Deo magis dilecti.

com ha trobat la una ovella, no que més ame aquella sola que les noranta-nou que en la montanya dreta, mas perquè troba en aquella special rahó de alegria, axí lo bon Pastor, Déu, rey e Senyor nostre, quant lo pecador se converteix a la majestat sua, troba en ell special rahó de alegria, la qual no és en los justs qui stan fermes en la sua justícia. Però, totes les coses pensades hi en igual balança afinades, més ama als justs qui de la sua rectitut e justícia no cahen.

Un exemple de gran excel·lència sant Gregori posa, qui la vera intel·ligència de la paràbola declara: del cavaller que, havent comés alguna falta, après, reconexent la vergonya, animosament hi strènua e-n animosos actes continua hi smena lo que fallit havia, hi més singularment los actes de cavalleria exercita que si jamés no cometera alguna errada; axí los peccadors moltes vegades, més humils, més forts, més cautelosos, del peccat se peniden e més ferventment a nostre Senyor servexen.

5. MORALITER DE PRAELATIS ET DE ELECTORUM NUMERO

Per hominem centum oves habentem moraliter significatur praesidens monasterio, vel Ecclesiae, habens subditos in quocumque numero, quia saepe in Scriptura ponitur numerus determinatus pro indeterminato; et si perdidit unam per apostasiam, vel occasionem aliam, nonne dimittit alias in deserto, id est, in observatione claustrali vel ecclesiastica, quae desertum dicitur, eo quod asperitas ibi videtur, et a multis deseritur; et vadit ad illam quae perierat, ut ad bonum reducat; et gaudet de illius reductione plus quam super aliis non errantibus, non quia plus diligit eam ceteris, sed quia specialem rationem gaudendi habet de reductione ejus, quam non habet de aliis; non errantes tamen semper sunt plus ceteris paribus, diligendi.

Et nota secundum Dionysium, quod Dominus numerum electorum determinavit in decem: novem quidem ordinibus Angelorum, propter Trinitatem, in novenario enim numero trinarius fit tertio repetitus; et uno ordine hominum propter unitatem, ut unitas in Trinitate ab Angelis et hominibus laudaretur, coleretur, adoraretur. Voluit autem numerum electorum constare ex Angelis et hominibus; quia voluit a creatura spirituali et corporali laudari: haec Dionysius.

[5. DELS PRELATS I DEL NOMBRE DELS ELETES, MORALMENT]

Pot-se aplicar aquesta paràbola als qui en los monastirs e religions presidixen, quant algú fuyg de la religió per apostasia, com lo president lo cerqua, com se alegra quant lo troba, com ab benigne correcció lo deu cobrar e rebre, e com més se alegra de {20c} cobrar tal apòstata que dels altres monjes que per cerquar aquest ha dextat en la claustra.

E devem atendre què diu sant Dionís, com lo Senyor en aquesta paràbola en nombre de deu los seus eletes determene. Nou órdens dels àngels, que la santa Trinitat signifiquen, que ix per nombre ternari replicar se acaba, e ab una unitat són deu, que demostra la distinció de les tres persones ab la unitat de la essència. E volgué la divina sapiència que de àngels e hòmens se acabàs lo celestial col·legi, perquè de creatures spirituals e corporals la majestat sua fos loada, colta e adorada.

Ⓢ 27 què] qui

Ⓢ 8-17 Un ... servexen] Aquest exemple no s'arplega en VC, 418a, ni l'he pogut identificar en cap text de sant Gregori Magne. La inclusió, doncs, d'aquest *exemplum* l'he d'atribuir a Corella. Veg. l'*exemplum* que hi ha en el *Primer*, el qual l'afegeix també Corella de pròpia mà: «Hi lo cavaller qui mor en justa batalla per son rey, senyor y príncep, és martre si va a la batalla per verificar la santa religió cristiana, que li mana que a son rey y senyor serveixa, y per lo bé public pose la vida» (f. 116b).

6. PARABOLA DRACHMAE PERDITAE

Ad idem subdit parabolam unius drachmae ex decem perditae, pro qua mulier accendit lucernam, et everrit domum, ac quaerit diligenter donec inveniatur; et super inventa cum amicis et vicinis gaudet.

[7]

Unde secundum Dionysium, homo microcosmus, id est minor mundus dicitur. Habet enim ex terra carnem, ex aqua sanguinem, ex aere flatum, ex igne calorem. In cuius substantia spirituali imago et similitudo Dei exprimitur: imago in forma accipitur, similitudo in qualitate consideratur. Divinitas enim consistit in Trinitate, cuius imaginem tenet anima, quae habet memoriam, intellectum, et voluntatem. In Deo consistunt omnes virtutes, cuius similitudinem tenet anima quae capax est omnium virtutum: haec Dionysius.

[7] Drachma hoc loco est nummus certae quantitatis, valens decem denarios usuales, habens in se regis imaginem et superscriptionem; quem nos debemus offerre, scilicet nosmetipsos, in quibus est imago Regis.

Igitur drachma, scilicet homo ad imaginem Dei factus, pro cuius requisitione sollicitatur divina sapientia et sponsa ejus scilicet mater nostra Ecclesia, pro cuius quoque inventione laetatur tota coelestis curia, quamvis pusillus, non est contemnendus; quia non vult Pater coelestis ut pereat unus de pusillis.

Sententia autem hujus parabola, secundum Lucam, talis est in summa: Si mulier cum tanta diligentia drachmam perditam quaerit, et de inventa gaudet, et ad gratulandum amicas et vicinas convocat; multo fortius Deus hominem perditum debet cum magna diligentia quaerere, et de ejus inventionem gaudere; et sicut nullus debet murmurare contra mulierem quaerentem drachmam perditam, sic nullus debet murmurare contra Dominum quaerentem peccatores, sive eos alloquendo, sive cum eis comedendo.

Ⓢ 12 insignnis] insignnis

Ⓢ 7-10 *E ... valia*] Corella reprén i resumeix ací un argument que havia obviat abans (veg. nota en p. 364,6-7), i que no apareix en el context en què se situa aquest fragment (VC, 418a). | 13 *del cristianisme*] A continuació, Corella omet un fragment (VC, 418a) de Dionís Areopagita sobre l'home com a microcosmos, en tant que format corporalment pels quatre elements: terra (carn), aigua (sang), aire (respiració) i foc (calor corporal); i quant a la part espiritual, l'home és, per l'ànima i les seues potències (memòria, intel·ligència i voluntat), i per la participació de les virtuts divines, imatge de la Trinitat. | 26 *e comuniqua*] Tot seguit, Corella obvia un text (VC, 418ab), que aniria al començament del subcapítol següent, segons la nostra edició, sobre els sis sentits místics d'aquesta paràbola, omesos també més amunt: veg. nota en p. 392,6.

[6. DE LA PARÀBOLA DE LES DRACMES PERDUDES]

Ajustà encara al mateix preposít lo piadós Senyor altra paràbola de la dragma perduda, per la qual la dona, qui deu ne tenia, encén lum e tota la casa regira. E com la troba, crida e convoca les vehines. E diu que ab ella, de la sua alegria, se alegren, que ha cobrat la dragma que havia perduda. 5

E devem atendre que dragma tres coses significa: pes de una dragma, càntich de cert compàs e mesura, e de certa vàlua una moneda que deu diners menuts valia. Tenia la ymatge de l'emperador sculpida, hi entorn era del seu nom sobrescrita, la qual moneda som nosaltres, insignnis de la divina ymatge, e sobrescrits del nom del cristianisme. 10

Per la pèrdua de aquesta dragma és solícita la divina sapiència e la sua esposa, Sgleya santa, e quant la troba, ab tots los sants se alegra. 15

És {20d} la sentència de aquesta paràbola que, si la dona qui tenia x dragmas ab tanta solícit e diligència cerqua la una perduda, e quant la troba tant se alegra e convoca les amigues e vehines que ab ella se alegren, quant més la divina sapiència ab major diligència cerqua lo perdut home e, quant lo troba, se alegra. E axí com algú no deu murmurar contra la dona que la dragma perduda cerqua, molt menys deu increpar lo Senyor que los peccadors cerque e que per cobrar-los [ab] ells menge e comuniqua. 25

7. SEX IN EA MYSTICE NOTANDA

Ubi tamen secundum sensum mysticum, notantur sex in speciali: primo, Angelorum et ho- {418b} minum creatio, ibi; *Quae mulier habens drachmas decem*; secundo, hominis creati praevaricatio, ibi: *Et si perdidit unam*; tertio, Filii Dei ad quaerendam drachmam perditam Incarnatio, ibi: *Nonne accendit lucernam*; quarto, ipsius per Christi passionem inventio, ibi: *Et quaerit diligenter donec inueniat*; quinto, Angelorum ad congratulandum invitatio, ibi: *Et cum invenerit convocat etc*; sexto, invitationis ratio, ibi: *Quia inveni drachmam quam perdideram*.

Secundum Gregorium, qui significatur per pastorem, ipse etiam significatur per mulierem; ipse enim Deus, ipse et Dei Sapientia: dicitur autem *mulier*, quia cum dolore nos parit. Angelorum vero et hominum naturam ad recognoscendum se Dominus condidit, et ad similitudinem suam creavit. Decem ergo drachmas habuit, quia novem sunt ordines Angelorum; sed ut completeretur electorum numerus, homo decimus est creatus. Et quia imago exprimitur in drachma, mulier *drachmam perdidit*, quando homo qui conditus ad imaginem Dei fuerat, peccando a similitudine sui Conditoris recessit. Quotidie adhuc ista drachma perditur, vel in pulvere divitiarum, vel in luto luxuriae, vel in diverticulo erroris cujuscumque.

8. MORALITER DE QUAESITIONE DRACHMAE ET, EA REPERTA, DE ANGELORUM GAUDIO, ITEMQUE DE PRAELATO

Accendit autem mulier lucernam; quia Dei Sapientia apparens in carne, lumen deitatis accendit in testa nostrae mortalitatis ad quaerendum hominem perditum, et reducendum eum ad beatudinem. Ista vero lucerna accensa refulsit miraculis, inflammavit dictis, illuminavit exemplis; collocatus enim erat homo in obscuris et umbra mortis, unde istam oportuit accendere lucernam.

Et everrit domum conscientiae; quia mox ut ejus divinitas per carnem claruit, omnis se nostra conscientia concussit. *Et quaerit diligenter*, diligenter enim quaeritur quod intime diligitur; sic vero ostendit Christus dilectionem suam ad nos, ut animam suam

[7. DELS SIS MISTERIS D'AQUESTA PARÀBOLA, MÍSTICAMENT]

Són grans los misteris de aquesta paràbola. Diu sant Gregori que aquell mateix qui lo pastor significa la dona, ell mateix Déu, e-s sapiència del Pare. Diu-se dona, que ab dolor de la sua mort e passió ha parit los adobcius fills, qui som nosaltres. Té deu dragmas, qui són natura humana e los nou òrdens dels àngels. Per lo peccat de Adam perdé natura humana, qui-s diu dragma, en la qual la sua ymatge estava esculpida, que ymatge e semblança sua havia creat l'ome.

[8. DE LA RECERCA I LA TROBADA DE LES DRACMES, I DEL GOIG DELS ÀNGELS, MORALMENT]

Encés la dona la cresola quant la divina sapiència, en lo test de terra de la humanitat nostra, resplandí en les tenebres de aquest món per miracles, inflamà per doctrina, il·luminà per exemples. Stava la dragma, qui era l'ome, col·locat en scuredat de la mort e tenebres de ignorància, e axí fon mester la claredat de aquesta lum, que alguna altra no y bastava.

Regira la casa de la nostra {21a} consciència per trobar la dragma. Lavors se pogué mirar e veure lo peccador en la lum de la doctrina evangèlica, e considerar la ymatge de Déu que en la sua ànima sculpida tenia. E reconexent lo seu peccat, troba'l la divina sapiència, que perdut en tenebres stava.

ⓐ 1 los misteris] los ab misteris *Errada d'impressió: la preposició, transposada, hauria d'haver anat en la línia de dalt, que és on manca*

ⓑ 9 reat l'ome

A continuació, Corella omet una al·legoria (VC, 418b), en què s'indica que actualment també es perd aquesta dracma en la pols de les riqueses, en el fang de la luxúria, o en la inconsistència de qualsevol error. | 11 en' ... nostra] Corella tradueix interpretativament l'original llatí, en què el sentit es refereix al fang amb què Déu creà l'home i que, com a matèria, ha de morir. Mireu altres expressions en aquest sentit en el *Segon*: «Leja hi perversa cosa és lo vexell de terra, qui és lo cors nostre, tenir en alt la vista, lliberament mirar les celestials speres hi delitar los ulls en mirar los cels hi los celestials lums qui lo cel hi la terra il·luminen» (f. 114ab).

pro nostra redemptione poneret, unde subditur: *Donec inveniatur*, quia non destitit quaerere donec inveniret: quaesivit nos usque ad contumelias, usque ad minas, usque ad flagella, usque ad mortem, usque etiam ad inferna. Nec mirum si eam invenit, quam ubique etiam usque ad inferna, cum divinitatis lucerna ardenti quaesivit. Eversa ergo domo invenitur drachma, quia cum perturbatur hominis conscientia, reparatur in homine similitudo Creatoris, tunc enim consueta relinquuntur vitia, ut relucent imago Conditoris.

Et cum invenerit, convocat amicas et vicinas, scilicet supernas Virtutes, quae amicae sunt, ut exequentes voluntatem ipsius, et vicinae, quia ei per gratiam continuae visionis appropinquant; quas ad congaudendum invitat, et gaudii participes facit, quia congaudent de peccatoribus ad eum conversis, cum Deus de seipso habeat gaudium, et Angeli gaudeant in eo. Gaudent tamen etiam de conversione poenitentium, quando illud quod praedestinavit impletur; nec illud gaudium est Deo novum, aut temporale, sed aeternum; Angeli vero quibus effectus praedestinationis innotescit, de nostra conversione temporaliter gaudent.

Christus etiam gaudet super conversione peccatoris, propter duo: primo, quia per poenitentiam ira sua placatur; secundo, quia pretium sanguinis sui in eo non frustratur. Est autem tantum gaudium Christo de conversione peccatorum, quod si non sufficeret et sua passio, rursus pati et mori esset paratus.

Unde beatus Dionysius in epistola quadam scribit, quod cum quidam infidelis hominem fidelem a fide avertisset, Carpus quidam vir magnae sanctitatis adeo moleste {419a} hoc ferebat, ut utrumque igne comburi Deum rogaret. Cui circa noctis medium apparuit Christus in aere, cum multitudine Angelorum; in terra vero apparuit fornax cum serpentibus accensus, ad quem trahebantur illi duo homines. Carpo ergo petente ardenti desiderio ut mitterentur in fornacem, et moleste ferente dilationem; ecce Christus miseratus descendebat a solio in terram, et extensis manibus hominos illos eripuit, elevataque manu dixit Carpo: Iterum percute me lancea, paratus sum rursus pati et mori pro hominibus salvandis.

Et subjungit Dominus concludendo: *Ita dico vobis gaudium erit Angelis Dei*, qui sunt vicini et amici Christi, *super uno peccatore poenitentiam agente*; nam anima vitiorum laqueis capta et stricta, cum se corrigit

Regira la casa de la sinagoga, declarant la Ley al judaych poble per qui principalment venia. Cerca ab diligència en aquella casa, que specialment era sua, la dragma; ab tan gran amor e diligència la cerqua que la vida sua dóna perquè la trobe.

No dexa de cerquar-la ni per menaces ni per opobris e penes e, finalment, per mort dolorosa; ni dexa loch hon no la cerque: per les ciutats, castells e vil·les, per los camins e marines, per l'aygua e per la terra, per lo desert e per los temples, e finalment fins en los inferns devalla.

E quant l'à trobada, convoca les vehines e amigues, que són les angèliques jerarchies, amigues que ab la sua voluntat tostemps concorden, e vehines que per gràcia e per glòria prop lo seu palau e dins lo seu palau tenen la posada. Diu-los que ensemps ab ella de la sua alegria se alegren. De la conversió dels hòmens los àngels se alegren, perquè dels elets lo nombre multiplica e axí la honor, e laor divina, e les sues cadires se reparen.

Alegre's lo Senyor quant los peccadors se convertexen, perquè la sua ira se placa quant ells fan penitència e lo preu de la sua preciosa sanch ateny son offerir. És tan gran goyg del Senyor quant se converteix un peccador a penitència que, si la sua passada passió no y bastava, és aparellat mort e altra vegada pendre.

Scriu sanct Dionís en una epístola que un infel pervertí un cristià e féu-lo apostatar de la sancta fe cathòlica. E pres-ho ab tanta molèstia un sanct home, qui havia nom Carpus, que suplicava la divina justícia que prestament abduys los cremàs una flama. Aparec-li lo Senyor a la mijanit, quant axí pregava, ab multitut de àngels en l'ayre. Véu en la terra una gran forn encesa a la qual aquells dos mals hòmens portaven, e deya lo sanct Carpus ab gran zel que en lo foch, sens alguna tarda, los lançasen, e gran molèstia prenia perquè tant ho tardaven. E lo Senyor devallà de la sua cadira en la terra, mogut de misericòrdia, e delliurà los hòmens de les mans de aquells qui a les flames los portaven. E allargà la mà al sant Carpus e donà-li una lança, dient: «Nafra lo meu costat de altra lançada que yo aparellat só de morir altra vegada per salvar los hòmens.»

Conclou, donchs, lo Senyor e fina la sua paràbola, dient: «Si la salut dels peccadors tant me costa, no és

© 1-2 *Regira ... venia*] Aquest fragment no apareix en VC, 418b. Sembla inspirar-se de nou en la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 905; postil·la a Lc 15, 8): «Et everrit domum»: Ista domus est synagoga, quae fuit eversa ut inveniretur natura humana». Ara bé, la preeminència del poble jueu a l'hora de rebre l'evangeli és una incorporació corellana, absent del text l'exegeta francès. | 7-10 *ni ... temples*] Corella amplifica aquest fragment, per emfatitzar la recerca de l'home per Jesucrist. | 14-16 *e ... posada*] La metàfora del Paradís amb un palau és pròpia de Corella, car no s'insinua res en aquest sentit en VC, 418b.

et priora peccata relinquit, tam Coelicolas quam Christicolas hilares facit.

Unde Bernardus: Denique gaudent in conversione et poenitentia peccatorum, salutem hominum sitientes, quia lacrymae poenitentium sunt vinum eorum; hoc certe vinum laetificat cor hominis, hoc constat et Angelos bibere cum laetitia: haec Bernardus.

Et si Angelis tantum gaudium est pro peccatore, qui propria peccata damnat, quantum eis gaudium pro justo, qui aliorum peccata plangit? Considera hic quanta debet esse poenitentia, ut per eam accendaris, nec torpeas; et totam domum, id est mentem et conscientiam everras, ut drachmam usque ad novissimum pulverem inquiras diligenter, non pigre, non morari donec invenias.

Moraliter mulier potest dici praesidens, tum propter fecunditatem, tum propter pariendi difficultatem; hujus mulieris drachmae sunt animae Dei imagine insignitae, quarum si unam perdiderit, debet accendere lucernam, scilicet orando, meditando, sancte vivendo; et vertere domum conscientiae peccatoris, fervore praedicationis, terrore comminationis; et quaerere diligenter, donec inveniat, quod fit quando ad poenitentiam reducit.

9. PARABOLA FILII PRODIGI

Tertiam quoque de eodem et expressius addit parabolam, scilicet de filio prodigo, qui facultatibus consumptis et perditis, ad patrem reversus susceptus est ab eo et honoratus; quia homo non solum est ovis

maravella si quant algú se converteix en lo cel, los àngels ensemps ab mi se alegren.»

Diu sant Bernat: «Alegren-se los àngels en la conversió e penitència dels qui-s peniden. La salut dels pecca- {21c} dors sedegen e les làgrimes dels peccadors és lo vi que-ls àngels beven. Aquest vi no solament lo cor dels hòmens alegra, mas encara los àngels lo beven ab alegria.»

E si los àngels tant se alegren quant un peccador se converteix a penitència, qui los propis peccats lamenta, quin goyg és lo que senten per lo just quant los pecats del prohisme plora? Considera ací lo cristià quanta deu esser la penitència, que és mester que regire tota la casa de la consciència, e la agrane, e la pols reconega perquè trobe la dragma. E puix coneix que per lo pecat l'à perduda, no deu cessar fins que la trobe.

Moralment, per la dona qualsevol president se pot entendre. Diu-se dona per la contínua sollicitud de la casa, per la dolor que té dels fills quant eren. Les ànimes dels súbdits són les dragmas: si-n pert una, deu encendre lum de oració devota, pregant a la divina misericòrdia que trobar e cobrar la puga. Regira del peccador la consciència ab bona doctrina, ab exemple de virtuosa vida, ab terror de les infernals penes, ab sperança de la eterna glòria.

[9. DE LA PARÀBOLA DEL FILL PRÒDIG]

E tornant a les paraules evangèliques, ajustà lo dolç Senyor una tercera paràbola que més que les dos precedents la conversió del peccador e lo goyg del Senyor declara. E són aquestes les paraules del segret evangeli:

«—Un home tingué dos fills, e dix lo més jove al pare:

»—Pare, dóna'm la part dels béns que-m toca.

»Dividí'ls {21d} los béns lo pare. E no pasaren molts dies que-l més jove, congregades totes ses coses, peregrinà e se n'anà en regió longinqua. E aquí, vivint luxuriosament e disoluta, dissipà tota la sua substància.

»E après que hac despés tots sos béns, vench gran fam en la terra hon stava, hi ell començà sentir gran fretura. Hi afermàs ab un ciutadà de aquella terra, lo qual lo tramés a una alquerria que paxqués los porchs que ell hi tenia. E desijava que-s pogués fartar de la vianda que-ls porchs menjaven, qui eren uns legums

Ⓢ 26 ajustà] aquesta

Ⓢ 26-30 *E ... evangeli*] Corella modifica la introducció de la paràbola del fill pròdig (VC, 419a), en què s'explica que Jesús va afegir en tercer lloc una paràbola sobre el mateix tema i de la mateixa manera, la del fill pròdig, el qual, malgastades i perdudes les seues facultats, torna al pare i és acceptat i honorat; perquè l'home és fill de Déu molt estimat, més que una ovella estimada per un pastor o la dracma volguda per la dona., i que, per molt gran pecat que haja comés, Déu Pare l'acull en la seua casa, l'Església, si es penedeix de cor. Corella, per tant, abandona el sentit al·legòric que presenta el text ludolfi i tradueix tot seguit aquesta paràbola (Lc 15, 11-32) de manera literal, seguint fil per randa la Vulgata. | 31-400,39 *Un ... trobat*] Corella tradueix directament de la Vulgata la paràbola del fill pròdig (Lc 15, 11-32), prescindint de les gloses i els comentaris que s'intercalen en l'original llatí, com ha procedit també en altres llocs (veg. nota p. 364,16-365,3) en passatges de tarannà narratiu.

chara pastori, non solum drachma pretiosa mulieri, sed viscerosae charitatis filius charissimus Patri.

buyts que no tenien sinó la corfa, e degú no li'n donava. E tornat en si mateix, dix:

»—Quants mercenaris en casa de mon pare abunden de viandes, e yo ací parech de fam. Levar-m'è e iré a mon pare, e dir-li-he: “Pare, peccat he davant lo cel e davant tu. Ja no só digne que ton fill me nomene. Fes-me en ta casa axí com hu dels teus mercenaris.” 5

»E axí levant-se d'on stava, vench-se'n a son pare.

»E véu-lo venir lo pare, ab tot que luny era, e mogut de misericòrdia, vench-li a l'encontre, e lançà's sobre lo seu coll e besà'll. E dix-li lo fill: 10

»—Pare, peccat he davant lo cel e davant tu. Ja no só digne que fill teu me nomene.

»Dix lo pare als servents:

»—Portau-me tantost la principal roba e vestiu-lo, e posau-li un anell en la mà, e calsau-lo. E portau un gras vedell e matau-lo, e mengem opulentment, que aquest fill meu era mort hi és ressucitat, perit era e havem-lo trobat. 15

»E comen- {22a} çaren a menjar. 20

»Hi era lo fill major en lo camp. E venint e acostant-se a la casa, hoý la sinfonia e lo còruç. E cridà hu dels servents e enterrogà'l quines coses eren aquestes. E aquell dix-li:

»—Ton germà és vengut e ha-li mort ton pare un gras vedell, perquè l'ha cobrat sa e sal e delliure. 25

»Indignà's lo fill major e no volia entrar. Ixqué defora lo pare e començà'l a pregar, hi ell, responent, dix a son pare:

»—Mira, tants anys passen que-t servech e jamés no he passat lo teu manament, e nunca me has donat un cabrit que menjàs ab mos amichs. Hi ara, puix aquest fill teu és vengut, lo qual ha devorat tots sos béns ab les publiques e males dones, has-li mort un gras vedell. 30

»E respòs-li lo pare:

»—Fill, tu tostems est ab mi, e totes les coses mies són tues. Mester era que menjàsem e-ns alegràsem, que aquest ton germà era mort hi és tornat a viure, perit era e havem-lo trobat.» 35

© 22 casa] saca | 33 fill] fell

© 39 *havem-lo trobat*] Corella, després de traduir literalment de la Vulgata la paràbola del fill pròdig, omet a continuació una amplíssima interpretació d'aquest exemple evangèlic que apareix en l'original llatí (*VC*, 419*b*), en què s'exposa que Déu Pare «va crear l'home a la seua imatge i semblança» (*Gn* 1, 26), de manera que, després dels àngels, s'anomena fill de Déu per ser més clarament semblant que les altres criatures. Per això no s'ha de rebutjar a ningú, per petit que siga, perquè és fill del Rei suprem, sobretot aquell a qui ell li va donar la gràcia i la fe, per la qual és fill d'adopció. Si després de rebre la gràcia i la fe —continua el passatge omès—, les quals li són pròpies pel do de Déu, viu luxuriosament i perd la gràcia per la culpa, o si fornica espiritualment i deixa la fe, àdhuc no s'ha de rebutjar ni encara llançar-lo del conjunt de l'Església, perquè, si se'n penedeix i torna humilment, està el Pare compassiu i misericordiós (*Sl* 102, 8), el qual no s'alegra en la perdició dels fills, sinó que corre vers el penitent i li dóna el bes de la pietat i l'amor. En aqueix acolliment s'alegra tota la cúria celestial, perquè el qui havia mort per la infidelitat i la culpa, viu per la fe i la gràcia; el qui havia perit en l'error, ha sigut trobat, requerint-lo Crist, pastor de tots. Per aquesta paràbola es dóna a entendre l'acolliment benigne dels pecadors. Per això, segons Lluc vol afirmar, ningú s'ha d'indignar si hom acull els pecadors benignament. A continuació, Corella elimina tot el subcapítol 10 de l'original llatí, «Dels sis sentits espirituals», en què s'exposa que també en aquesta paràbola es tracten sis qüestions: primera, l'estat de la natura i l'origen comú dels dos fills: «un home tenia dos fills»; segona, la caiguda de la culpa i l'allunyament del jove de son pare: «el més jove digué al pare»; tercera, el lloc del penediment i del regrés al pare: «llavors reflexionà»; quarta, la recompensa de gràcia i acolliment del pare a qui tornava: «encara era lluny»; cinqué, l'impuls de l'enveja i la indignació pel joiós acolliment del pare: «mentrestant, el fill gran era al camp»; sisena, el poder de la doctrina i la calma raonable de la indignació: «llavors el seu pare va eixir i el pregava»

Deus enim Pater *hominem ad imaginem et similitudinem suam creavit*, ut post Angelos expressiori similitudine prae ceteris creaturis filius Dei dicatur. Ideo nullus quantumcumque pusillus est contemnendus, cum sit summi Regis filius; praesertim ille cui dedit fidem et gratiam, per quam est filius adoptionis.

Et si post susceptam fidem et gratiam, quae ipsum ex dono Dei contingebat, vixerit luxuriose, per culpam, gratiam perdendo, vel spiritualiter fornicatus fuerit, fidem deserendo; adhuc non est contemnendus, adhuc a Christi et Ecclesiae gremio non est ejiciendus, quia si poenituerit, et humiliter redierit, adest Deus Pater *miserator et misericors*, qui non laetatur in perditione filiorum et occurrit poenitenti, et dat osculum pietatis et amoris. In cujus receptione gaudet tota coelestis curia; qui enim mortuus fuerat infidelitate et culpa, vivit fide et gratia; et qui perierat errore, inventus est, Christo pastore omnium requirente. Per hanc ergo parabolam datur intelligi benigna peccatorum a Deo receptio. Ex quo secundum Lucam vult habere, quod nullus debet indignari si benigne recipit peccatores.

10. SEX ETIAM IN EA MYSTICE NOTANDA

In hac autem parabola sex tanguntur: primo {419b} status naturae, et utriusque filii communis propagatio, ibi: *Homo quidam habuit duos filios*; secundo, lapsus culpa, et adolescentioris a patre recessio, ibi: *Dixit adolescentior patri*; tertio, locus poenitentiae, et ejusdem postmodum reversio, ibi: *In se autem reversus*; quarto, munus gratiae, et revertentis a patre benigna susceptio, ibi: *Cum autem adhuc longe esset*; quinto, stimulus invidiae, et de ejus jocunda susceptione senioris indignatio ibi: *Erat autem filius ejus senior*; sexto, virtus doctrinae, et indignationis ejus rationabilis sedatio, ibi: *Pater ergo illius etc.*

11. HUIUS PARABOLE APPLICATIO JUDAEIS ET GENTILIBUS, INNOCENTI ET PECCATORI

Potest autem haec parabola exponi de populo Judaico, et Gentili; vel de innocente seu justo tepido, et de peccatore poenitente devoto: Judaico, inquam, vel justo conquerente de Domino, dante majorem gratiam vel devotionis fervorem Gentili, vel poenitenti, quam sibi.

[10. DE L'APLICACIÓ D'AQUESTA PARÀBOLA ALS JUEUS I GENTILS, INNOCENTS I PECADORS]

Homo ergo iste de quo hic dicitur, Christus est, qui habuit duos filios, id est duos populos, scilicet Judaicum et Gentilem, qui sunt filii Dei quantum ad ejus imaginem; vel ejus filii sunt omnes Christiani per ejus Baptismum regenerati, quorum tamen aliqui sunt justii, et aliqui peccatores. Et dixit adolescentior, id est Gentilis populus, unde et populus Judaicus vocatur in Exodo filius Dei primogenitus,

vel, *adolescentior*, id est peccator, qui juvenis est moribus; et petiit a patre portionem suae substantiae, ut recederet a Dei Patris lege, et ageret pro libito voluntatis suae, ac regeret se propria voluntate. *Et divisit illis substantiam*, quia dona sua omnibus largitur, licet diversimode, et dimittit quemlibet agere secundum arbitrii libertatem.

Adolescentior vero filius profectus est in regionem longinquam, non localiter, a Deo Patre coelesti qui ubique est recedens, sed per multiplicationem peccati se a Patre, et patria coelesti elongans;

et ibi, scilicet in regione peccati, *dissipavit substantiam suam* per peccatum bona gratiae perdendo, et bona naturae peyorando,

vivendo luxuriose luxuria interiori, quae est fornicatio spiritualis, et maxime idololatria, et luxuria exteriori, quae est fornicatio corporalis et manifesta. Peccator ergo a Patre suo coelesti recedit, quando

Ⓜ 3 qui és] quis es | 19 juhins] juhius

Ⓜ 1-406,23 *L'ome ... abominables*] Corella reformula aquest subcapítol de VC, 419b, per tal de glossar la paràbola del fill pròdig en dos sentits: el primer, a través d'una al·legoria entre el poble jueu amb el fill major) i el gentil amb el fill jove; el segon sentit, a partir de la p. 405,16, l'al·legoria s'estableix entre els justs, que són el fill major, i els pecadors, el fill jove. Les dues interpretacions són habituals en l'exegesi d'aquesta paràbola. El que no he pogut detectar, però, és una distinció tan clara entre una al·legoria i l'altra com fa l'autor valencià, sinó que ambdues en els textos patristics, igual com en la VC, es troben entrelaçades. El motiu de la distinció és una clara voluntat per dirigir-se a dos tipus de cristians: d'una banda, als conversos, amb la primera al·legòria; de l'altra, als creients en general. Corella utilitza, a més de l'obra ludolfina, altres comentaris presos principalment de la *Postilla* de Lira i d'una altra font, possiblement la *Concordia evangelistarum*, de Zacaries de Besançon. Tot seguit, en el seu lloc, es referiran les notes sobre aquestes influències. | 11-12 *que^t ... dóna*] Aquesta interpretació, per bé que beu de la que ofereix l'obra ludolfina (VC, 419b), té una certa semblança amb la interpretació que ofereix Zacaries de Besançon: «Substantia divisa, sensus rationalis est in homine» (*Concordia evangelistarum*, PL 186, col. 305c). | 14-15 *servint ... luxúria*] Encara que l'original llatí insinua aquesta interpretació (VC, 419b), la *Postilla* de Lira (1603: v, 908; postil·la a Lc 15, 13) guarda més semblança: «Vivendo luxuriose», luxuria spirituali quae est idolatria quantum ad populum gentilem». | 16-19 *Gran ... altres*] Corella pren aquesta interpretació de la *Postilla* de Lira (1603: v, 908; postil·la a Lc 15, 14): «Facta est fames valida», per defectum verbi divini et Sacre Scripture, quia gentilibus non est data lex vetus nec oracula prophetarum, secundum illud Psalmum cxlvii: «Non fecit taliter omni nationi et iudicia sua non manifestavit eis». | 18-19 *No ... altres*] *Psalteri* (Sl 147, 9): «No ha fet semblant a qualsevol de les altres nacions e los seus juhins no ha manifestat a aquells» (Martos, 2013b: 347). Vulgata: «Non fecit taliter omni nationi et iudicia sua non manifestavit eis». La traducció del *Psalteri* és més literal i ajustada a la Vulgata, atés que «omni nationi» ofereix en el *Cartoixà* una interpretativa «generació alguna»; igualment «manifestavit eis» dóna «manifestat als altres», mentre que el *Psalteri* tradueix, imitant el llatí, «manifestat a aquells». | 23-27 *Qui ... adoraven?*] Corella agrega aquestes interrogacions retòriques, les quals no apareixen en l'original llatí (VC, 419b). Aquesta és la primera incorporació de dos passatges (veg. notes pp. 403,8-14), elaborats pel mestre en teologia –almenys no he pogut trobar una font en l'exegètica anterior–, que tenen com a objectiu evidenciar la niciesa dels antics pagans.

L'ome qui té dos fills és Jhesús, Déu e Senyor nostre, qui té per fills lo judaych e gentil poble. E dix-lo «gentil», qui és lo més jove, car lo judaych se diu primogènit, que, ab tot que los dos pobles se diguen fills de Déu, que són fets a la sua ymatge, per lo judaych, per special amor que nostre Senyor Déu li ha mostrat en la Ley e altres porrogatives, se diu primogènit.

Dix lo més jove al pare, qui-s diu «jove», sens ley ni rento de virtuosa vida, que li done la part que li toca, que són los {22b} dons naturals e gràcies que nostre Senyor a les creatures racionals dóna.

E va-sse'n e peregrina en regió longinqua, apartant-se de la Ley e forma de ben biure, servint al diable per ydolatria, qui-s diu spiritual luxúria.

Gran fam occupa la terra que stava per fretura del pa de la Scriptura Sacra, la qual los juheus tenien, axí com diu lo psalmista: «No ha fet semblant a generació alguna, e los seus juhins no-ls ha manifestat als altres.»

Havia desipat tota la sua substància, car los vicis e pecats nos fan perdre la gràcia hi les potències naturals alteren, e fan que-ls hòmens de si mateix se obliden.

Qui pot stimar quina fretura tan gran de enteniment los tenia compresos que stimasen déus les obres que ells ab ses mans acabaven? E que de un mateix arbre feren lenya per a coure lo que menjaven e de aquell mateix feyen lo déu qui adoraven?

mortaliter peccat; et tunc in regione longinqua est, quia *longe est a peccatoribus salus*; et talis luxuriose consumit suam substantiam, quando sensus suos et vires convertit ad malitiam.

Et postquam consummasset, id est consumpsisset, *omnia* ornamenta naturae, tam naturalia quam gratuita, *facta est fames valida in regione illa*, quia in regione peccati fit magnus defectus pabuli divini, et fames bonorum operum atque virtutum; *et ipse coepit egere*, scilicet spiritualibus bonis et virtutibus, eorum fonte relicto; nam existens in mortali peccato fit egens omni spirituali bono.

Et abiit, scilicet profectu erroris, et de malo in pejus ruendo, *et adhaesit uni civium regionis illius*, scilicet diabolo, qui est civis in regione umbrae mortis;

et iste misit illum in villam suam, id est in cupiditatem mundanam, vel in peccatorum societatem, in qua dominatur sicut in propria villa, *ut pasceret porcos*, id est vitia quae foetida sunt et immunda.

Et cupiebat implere ventrem, animae scilicet affectum, *de siliquis*, id est cibo porcorum qui est carnalitas; *et nemo illi dabat*, scilicet ad satietatem, quia venter impiorum est insatiabilis; *daemones enim ad hoc student*, ne unquam saturitas malorum proveniat.

Afermà's, donchs, ab un ciutadà de aquella terra, qui era lo diable, vasall de Sathanàs, príncep de tenebres, qui per la general ydolatria lo món senyorejava.

Hi aquest li donà per fahena que als porchs donàs vianda, de la qual ell desijava fartar-se; los porchs eren les ydoles a qui sacrificava.

Cosa de gran maravella: sacrificaven e adoraven no solament les figures que ells mateix se feyen, mas encara a Júpiter e altres reys, prínceps, senyors e hòmens que eren stats plens de peccats leyg[s], nefandísims, sút- {22c} seheus, abominables. E ab les legees de aquells pecats los pintaven, e axí·ls adoraven, desijant que tals com ells fossen.

E axí desijava aquest fill miserable fartar-se de aquelles viltats que als porchs paxia, e no li'n donaven, que no podia plegar als vicis que per la sua potència eren plagats los déus que ell adorava, que eren stats reys potents e grans prínceps.

Tornà a ci e dins si aquest miserable gentil poble quant per la preycació dels apòstols començà a reconéixer les tenebres hi error en què stava, hi que l'apetit de la beatitut eterna que dins si tenia ley alguna ni secta no bastava contentar-lo. Mou-lo e incita'l e convida'l aquella ley natural, escrita en les entràmenes de la rational ànima, e pensa que ell no ha fet a si mateix, que bé coneix que en algun temps no res era.

Dispense, donchs, ab rahó natural, e la divina bondat ve-li a l'encontre ab la sua gràcia, que axí com en la generació natural de l'home, quant lo cors és organiat, que naturalment se organisa, la divina potència hi crea l'ànima, axí en la recreació moral, quant l'ome dispon e organisa tant com pot per natural rahó los seus actes, nostre Senyor los dóna la gràcia e·ls informa del que sobre la rahó deven creure.

E axí algú no té scusa, honsevulla que stiga, encara que en los strems del món porte la vida, que, si per

© 6-7 *los ... sacrificava*] Tan solament he pogut trobar la interpretació dels porcs a ídols pagant en Zacaries de Besançon: «Ut enim porcus sordibus delectatur, sic diabolus in idolis cruore pecorum pascitur, sed morte hominis praecipue saturatur» (*Condordia evangelistarum*, PL 186, col. 306b). | 8-14 *Cosa ... fossen*] Novament Corella agrega un passatge sobre la ignorància dels pagans (veg. nota p. 402,23-27), la qual no apareix en VC, 419b.

natural rahó se dispon, la divina bondat li trametrà àngel o home que l'infor- {22a} me. E si no u feya per si mateix, li donaria lo que hauria mester per atényer la eterna glòria.

Axí informà, al prepòsit nostre, a centuryó Corneli, 5
lo qual tramés sant Pere. E envià sobre ell, Corneli, e sobre tots los de sa casa lo Sanct Spirit, axí com sobre los apòstols, e començà lo gentil poble entrar en lo convit de les promeses que als juheus eren fetes, e menjar del vedell qui fon Jhesús, Déu e Senyor nostre, 10
sacrificat en la creu per la redempció nostra.

Donà-li anell en les mans, que molts dels convertits gentils foren singulars prelats e bisbes, e prengueren los sacerdotals vestiments, e en los peus pontificals sandàlies. 15

Murmurà lo fill major e al convit entrar no volia, car, tornat sanct Pere de Cesarea a Jherusalem, los convertits del judaysme li digueren com axí havia ab los gentils tengut conversació e pràtica. E contàls les maravelles que la divina clemència havia mostrat sobre lo gentil poble. 20

E açò és lo que diu la paràbola: que·l fill major se enfellonia de la gran festa que·l pare al fill menor celebrava. No havem a entendre que·ls bons e sants prenen desonor e fillonia quant la gràcia del Senyor, en los infels que a la fe vinguen, la sua potència e misericòrdia mostra. Car la paràbola –diu sant Crisòstom– no segons totes les sues parts se deu expondre, que no seria paràbola, mas ystòria; mas veure la fi perquè és dita. És la fi de aquesta paràbola {23a} 30
mostrar com los gentils són entrats en lo convit que als juheus convidat havien los patriarques e profetes, e que no són stats menors en gràcies que los convertits juheus a la fe santa cristiana.

Diu lo Pare al primogènit fill que molt amava: «Fill 35
meu, poble judaych, per special gràcia elet entre tots los altres; totes les coses mies, la Ley, Profetes, misteris e figures, totes són tues. Yo de la tua generació he pres carn humana.

Ⓢ 3 hauria] hauria | 6 lo] ol | 17 Cesarea] Cesareu | 22 la] lo | 37 Profetes] perfetes

Ⓢ 5-11 *Axí ... nostra*] Aquesta interpretació es basa en la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira (1603: v, 912; postil·la a Lc 15, 26): «Et vocavit unum de servis et interrogavit quae haec essent», quia Petrus pro aliis respondit ostendens quod erat de dono Spiritus Sancti, quod justificat venientes ad fidem catholicam, sive sint judei sive gentiles, unde et similis gratia Spiritus Sancti data fuit gentilibus credentibus, sicut et discipulis Christi in die Penthecostes data fuerat, ut habetur Actum x de Cornelio et aliis gentilibus qui erant cum eo». | 16-21 *Murmurà ... poble*] Novament aquest comentari és pres de la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 912; postil·la a Lc 15, 28): «Indignatus est autem et nolebat introire», quia judaei etiam ad fidem conversi fuerunt admirati quod gentiles, quos prius despexerant, aequarentur eis in gratia, ut habetur Actum x; unde cum Petrus redisset Hierusalem, illi qui erant conversi ad fidem catholicam de judaismo, disceptabant adversus illum, eo quod communicaverat cum illis, ut habetur in Actum xi». | 22-23 *se enfellonia*] S'indignava, s'irava (*DCVB*, s.v. *enfellonir*). | 27-30 *Car ... dita*] Aquesta digressió sobre la diferència entre paràbola i història és àmpliament recollida en la patristica medieval, per exemple en sant Agustí d'Hipona: «Quod exigitur etiam a narratoribus Evangelii: cum enim Christum narrent quaedam dixisse quae in parabolis dixit; tamen haec eum dixisse non parabola, sed historica narratio est» (*Quaestionum in Heptateuchum*, PL 34, col. 652); Corella la degué incloure de memòria. | 30-34 *És ... cristiana*] Aquesta finalitat s'inspira en una postil·la de Lira incorporada prèviament al *Cartoixà* (veg. nota p. 404,16-21). | 35-405,4 *Diu ... congregada*] Corella s'inspira novament en la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira (1603: v, 912; postil·la a Lc 15, 29): «Ecce tot annis servio tibi», sub lege Moysi; «et nunquam mandatum tuum praeterii», scilicet, mandatum de cultu unius Dei, licet enim de judaeis multi fuerunt idolatre, tamen semper remanserunt in fide et cultu unius Dei, et illi possunt dici populus judaicus sicut et frequenter pars nominatur nomine totius».

»Dius veritat que en res no m'has desplaçat, que, ab tot que generalment fossen mals e pèsims, però tostemps fon la sancta sinagoga axí com és ara la sancta Sgleya en nombre de bons congregada

»Dius, fill meu, que may t'é donat sol un cabrit que ab los teus amichs en convit menjasses. Ver dius, mon fill, que no era venguda la hora de la Cena fins que yo sia vengut pa de vida, anyell sens màcula, vedell de placible sacrifici. A tu he convidat primer», que ls apòstols foren los primers que al Senyor seguiren, hi en la última Cena ab ell menjaren, e potestat de consegrar prengueren. «Alegre't, donchs, fill meu, que aquest poble, germà teu, axí com tu, fet a ymage e semblança mia, que era mort e perdut, yo l'aja cobrat e sia tornat a require».

Axí com havem exposat la paràbola del gentil e judaych poble, la devem del peccador convertit expondre. Té, donchs, lo Senyor dos fills cristians insignits del caracte del baptesme de la sua ymatge: {23b} los qui ab justes obres viven fill primogènit e de major seny e dies se nomena; los peccadors significa lo fill jove, qui s'aparta del pare vivint segons lo imperi de la voluntat pròpia, e axí, multiplicant en peccats, tostemps més se lunya.

Disipa la substància, que ls viciosos e pèsims àbits lo seny e rahó alteren, que en bestial condició al miserable peccador transporten, axí com lo Boeci poèticament recita de aquella Circes, encantador[a], que ab les sues bevendes convertí en diverses bèsties los qui eren venguts ab Ulixes, però dins encara alguna lum de enteniment los romanía, donchs axí luny lo peccador de la salut divina. Diu lo psalmista: «Luny dels peccadors stà la salut.»

Fon gran fam en la regió hon stava, car per lo peccat alça lo Senyor les sues gràcies de aquells ingrats qui no les merexen, e axí més pequen, e pecant, més fam tenen, que un peccat és pena de altre. Diu lo psalmista que un abís ne crida altre.

Ⓢ 19 ymatge] imarge | 25 pèsims] pesinus | 26 alteren] alteran

Ⓢ 27-32 axí ... divina] Corella afegeix aquest *exemplum*, que no es troba en VC, 419b, extret de Boeci, *De consolacione philosophiae* (iv, Metre 3, 1-28, i també iv, Prosa 4, 1). Aquesta inclusió s'emmarca en la reformulació general d'aquest fragment que Corella realitza en vistes a oferir al lector una doble interpretació de la paràbola del fill pròdig (veg. nota p. 402, 1). Per a les motivacions de l'afegit, veg. Furió, 2012: 355-358. Respecte dels exemples en negatiu dels mites de l'Antiguitat clàssica en Corella, veg. Martos, 2001: 22. La resta d'ocasions en què se cita Boeci en el *Terç* tenen l'origen en l'obra ludolfina, llevat d'un únic cas més, també de la *Consolatio* (veg. nota p. 788, 1-3). | 32-33 Luny ... salut] *Psalteri* (Sl 118, 155): «Luny stà dels peccadors la salut» (Martos, 2013b: 320). Vulgata: «Longe a peccatoribus salus». Aquest verset es troba en VC, 419b amb un estil reportat, no directe, de manera que l'explicitació de la font sàlmica en el *Cartoixà* és una inclusió de Corella. | 38 un ... altre] *Psalteri* (Sl 41, 8): «Un abís de tribulacions ne invoca un altre» (Martos, 2013b: 203). Vulgata: «Abyssus ad abyssum invocat». Corella afegeix en el seu *Psalteri* la glossa «de tribulacions», que no existeix en la Vulgata; Martos indica en aquest sentit que «Corella resol bé la repetició de l'original». Aquest verset no apareix en VC, 419b.

Acostàs e afermàs ab un ciutadà de aquella terra, qui és la regió de la mort e de les sues tenebres, lo qual lo tramés a la sua alqueria que treballàs en la elevada perillosa supèrbia, pujant en los més alts arbres perquè donàs major cayguda, cavàs lo profunde de la terra per insaciable avarícia, paxqué[s] los sítzeus porchs per abominable luxúria, e que·ls apetits seus tostemps famejasen, car la abundància de les coses de aquest {23c} miserable món poseydes no solament no·ns farte[n] ni co[n]tenten, mas a més desijar nos moven. E los diables en açò treballen: que·l miserable peccador tostemps famege.

Desijava, donchs, umplir lo ventre de aquella vianda que·ls porchs menjaven, la qual diu sanct Ambròs que eren legums de tal manera que no tenen sinó la scorça, e unflen e no farten ni nodrexen. E tals són los delits de aquesta miserable vida e la vianda que·l diable aparella.

E podem encara expondre que l'home lunyat de nostre Senyor, e per sos pecats desemparat de la sua gràcia, se aferma ab lo diable quant recorre a fetilles e invocacions nefandismes, que solament de recitar són abominables.

12. DOCETUR PECCATOR QUID SIBI FACIENDUM UT AD DEUM REVERTATUR

In se autem reversus, id est ad propriam conscientiam, per rationis dictamen, a qua recesserat sequendo sensualitatem; homo enim in {420a}

[11. COM S'ENSENYA AL PECADOR QUÈ HA DE FER PERQUÈ RETORNE A DÉU]

Torna, donchs, lo cristià peccador dins si mateix per la consciència, que no comporta la divina bondat que may se apague, e per ço ha nom *sindèresis* en lengua grega, e «cintella de foch» en la latina, perquè ab aquesta puga lo peccador regonexe la culpa, e si no u fa, que justament encórrega la dampnació eterna. Dins si, donchs, lo peccador torna, car pecant de si anat se n'era, passant de la rahó los límits. Torna dins lo clos de

Ⓢ 6 insaciable] insacrabable

Ⓢ 1-12 *Acostàs ... famege*] Corella s'inspira en la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 908; postil·les a Lc 15, 15-16): «Et adhesit uni civium regionis illius», scilicet, diabolo qui est civis in regione umbrae mortis. «Et misit illum in villam suam», id est, occupavit eum circa cupiditatem humanam, cuius ville diabolus dicitur Dominus, Johannem XIII: «Venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam»; «ut pasceret porcos», id est, vitia quae fetida sunt et immunda, unde I Thimotheum VI, dicens: «Radix omnium malorum est cupiditas, quia sicut radix ministrat nutrimentum omnibus ramis arboris, sic abundantia temporalium, circa quam versatur mundana cupiditas, administrat materiam et fomentum omnibus vitiis. «Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci», quia intentus congregationi temporalium, querit in talibus sufficientiam, intendens eam habere per talia, sed non assequitur intentum, quia talia non minuunt cupiditatem, sed magis eam augent. Quanto enim aliquis plus habet de bonis temporalibus, tanto plus ad habendum majora anhelat». | 14-16 *diu ... nodrexen*] Corella apropia falsament aquest fragment, el qual no es troba en VC, 419b, a sant Ambròs de Milà. L'explicació de les *siliquae*, és a dir, les garrofes que menjava el fill jove, s'explica en diverses exegesis bíbliques i apareix també en la *Historia scholastica* de Pere Comèstor: «Tertiam quoque de eodem subdit parabolam, de filio prodigo, in quo [...] invidentium murmur arguit, in qua siliquas porcorum cibum dixit. Et est, secundum quosdam, fructus arboris sonum faciens cum comeditur. Est autem genus leguminis sonoris frondibus et vacuis, quod magis onerat quam reficit. (PL 198, col. 1584bc). Corella devia conèixer la glossa i cita, doncs, de memòria. | 19-23 *E ... abominables*] Corella afegeix aquest fragment, que no es troba en VC, 419b. Amb «fetilles e invocacions nefandismes» fa referència als actes de bruixeria (DCVB, s.v. *fetilla*). | 25-27 *que' ... latina*] L'explicació sobre la *sindèresi* no es troba en VC, 419b-420a. Corella devia conèixer-la a través dels seus estudis teològics, atès que era un terme escolàstic corrent, com apareix en les *Sententiae* de Pere de Poitiers (PL 211, col. 1030ab): «Haec [consciència] est enim illa scintillula rationis quae etiam in Cain non potest extinguí, quae a Graecis dicitur *synderesis*», o també, abans, en Raban Maur (PL 109, col. 409d): «Et extra haec est, quam Graeci vocant *Sinesin*, quae scintilla conscientiae in Cain quoque pectore, postquam ejectus est de paradiso, non extinguitur». Encara, el terme «cintella de foch» que ajuda al mestre en teologia a definir la *sindèresi* apareix també en VC, 625b: «Incipimus flere, quando ignimur intus per scintillam conscientiae, et tunc foris eximus, eum extra quod fuimus egedimur».

peccando extra se egreditur, quia limites rectae rationis transgreditur; et ideo poenitendo ad se revertitur.

Debet autem poenitens, secundum Gregorium, recognoscere ubi fuit, quia in peccato, et ideo debet dolere; ubi erit quia in iudicio, et ideo debet timere; ubi est, quia in miseria, et ideo debet gemere; ubi non est, quia in gloria, et ideo debet suspirare.

In se ergo reversus dixit, poenitendo de peccatis et dolendo: *Quanti mercenarii*, id est Deo servientes pro mercede aeterna, *in domo patris mei*, id est in Ecclesia seu congregatione justorum, *abundant panibus* spiritualibus, scilicet verbi divini, et Eucharistiae sacramenti ac pluribus virtutibus et donis; *ego autem hic fame pereo*, id est penuria omnis boni, quo privatum me sentio!

Surgam de luto culpae, per infidelitatis vel peccati derelictionem; quia jacebat: *et ibo* per conatum bene operandi, et meliorationem; quia longe aberat: *ad patrem meum*, a quo recesseram; quia sub diabolo principe porcorum erat: *et dicam* ei, recognoscendo culpam, et petendo veniam: *Pater*, scilicet ex natura quam dedisti mihi, *peccavi*, scilicet male vivendo, *in coelum*, id est coram coelestis curia, scilicet Angelis sanctis, et ideo multum debeo dolere et flere, quia eos contristavi; specialiter peccator peccat in Angelum custodem suum, quia spernit ejus consilium; vel, *in coelum*, quod scilicet per culpam meam amisi, et per meam negligentiam non quaesivi; *et coram te*, scilicet vidente et sciente, id est in ipso conscientiae meae conclavi, ubi tui solius, qui Judex meus es, penetrant oculi; et ideo multum debeo erubescere et timere, quia peccavi ante oculos Judicis cuncta cernentis.

Hic docetur modus confitendi, qui est quod omne bonum attribuamus Deo, quod notatur ibi: *Pater* a quo scilicet omne bonum habemus; et omne malum quod facimus attribuamus nobisipsis, quod notatur ibi: *Peccavi in coelum, et coram te. Jam non sum dignus vocari filius tuus*: primo, quia a te recedens te constrictavi; secundo, quia imaginem Patris non honoravi; tertio, quia substantiae meae prodigus extra disciplinam vixi; quarto, quia servum alterius, scilicet diaboli me feci; quinto, quia degener in moribus pascendo porcos extiti; sexto, quia ingratus te contempsi.

Fac me per condignam satisfactionem, *sicut unum de mercenariis tuis*, scilicet bonum, qui servit pro aeternis; non malum, qui servit pro temporalibus. Quasit diceret: Paratus sum amodo tibi satisfacere, et

la sua consciència quant la gravitat de sos peccats cogita, pensant lo remey de penitència.

Diu sanct Gregori: «Deu lo peccador regonéxer hon era, que en culpa; e per ço és rahó que-s dolga hon serà, que en lo juhí; e per ço deu molt fort tenbre hon de pre- {23d} sent se troba, que en la present miserable vida. E per ço deu gemegar e plànyer, deu pensar com no és en la glòria, per la qual deu sospirant treballar que la atenga.»

Tornat, donchs, en si, dix dolent e penident-se dels peccats e culpes: «Quants mercenaris», que són aquells qui a Déu servexen per ell mateix, qui és lo premi, «en la casa de mon pare», que és la Sgleya sancta en los justs congregada, «de pa abunden», qui és la Paraula de Déu e doctrina e lo sagrament in[e]fable de la euquaristia, «abunden» de moltes virtuts e gràcies. «E yo, miserable, ací perexch de fam e misèria, privat de tots spirituals beneficis, los quals la divina misericòrdia als qui la invoquen atorga.»

Levar-m'è, que gitat stich en lo lit de peccats, miserable; iré, per sforç de bones obres e smena de la mia vida, que molt luny me trobe; iré a mon pare e dir-li-he: “[He] regonexut la mia culpa”, e demanant misericòrdia: “Pare, per la natural semblança que de la vostra ymatge me haveu donada, peccat he, vivit é viciosa reprobada vida, peccat he davant lo cel”, que vol dir davant la cort celestial dels sants e àngels, «e per ço tinch molta rahó de plorar e plànyer, donant-los ocasió que del meu peccat se entrestissen, si entrestir se podien; peccat he davant lo meu àngel custodi, contrastant a les sues inspiracions sanctes; peccat he contra lo cel, lo qual per màcula he perdut e no puch per mèrits meus cobrar-lo; pec- {24a} cat he davant tu, qui staves present dins lo clam de la mia consciència, Jutge just e justícia.»

»Donchs, quina dolor e temor és la mia que aja peccat davant los ulls del Jutge just, los ulls del qual totes coses miren e penetren! Ja no só digne que ton fill me nomene, primerament, perquè a-partar-me de tu he treballat, e-n contristar-te. Segonament, per enlegir e deturpar la ymatge tua, qui est mon pare. Terçament, que en mals usos e contra los teus manaments he dissipat la substància e béns que donats me havies. Sinquenament, que, paxcut los porchs, he envergonyit lo noble linatge que de tant venia. Sisenament, que só stat ingrat de tants beneficis com de tu rebuts havia.

»Pare meu, bé coneix que no és rahó que per fill me acceptes, mas pren-me en ta casa axí com hu dels

Ⓢ 25 donada] donnda | 40 per] per que | 45 tant] tanta

Ⓢ 44-45 *Sinquenament ... venia*] Corella modifica l'original llatí (VC, 420a), en què s'exposa que en cinqué lloc, em vaig mostrar innoble en els costums quan peixia els porcs.

servirespe mercedis aeternae, mercenarius enim laborat pro mercede.

Ecce ergo post contritionem et confessionem, satisfactionis oblatio: haec est poenitentia meditantis in confessione peccati, nondum tamen agentis. Postquam itaque ad necessitatem famis pervenerat, in se reversus poenitentiam agere incipiebat, quia necessitas ipsum compellebat. In quo notare possumus Dei clementiam, quia etiam peccatores compellit agere poenitentiam. In tantum enim nostram salutem diligit et quaerit quod omnibus modis quibus potest nos attrahit: quosdam per praedicationem, quosdam per inspirationem, quosdam per beneficiorum largitionem, quosdam per flagellationem.

Unde dicit Beda: Prodigus iste postquam in semet reversus dirae famis supplicia formidabat, velut jam servus effectus, etiam mercenarii statum de mercede jam cogitans concupiscit. Ad filii affectum, qui omnia quae patris sunt sua esse non ambigit, aspirare nequaquam praesumit; sed mercenarii statum jam pro mer- {420b} cede servitutis desiderat: haec Beda.

Distat autem inter mercenarium, servum, et filium. Servus enim est, qui supplicia metuens solo timore poenae praesentis vel futurae temperat se a vitiis, et declinat a malo. Mercenarius autem, qui causa mercedis, et desiderio regni coelestis, obedit mandato, et cavet offensas. Filius vero, qui servat jus heredis, non pro lucro servit mercedis; sed gratia ipsius boni et amore virtutum succensus, quidquid est illi contrarium, toto detestatur desiderio.

13. BENIGNA PECCATORUM A DEO RECEPTIO

Et surgens implendo quod deliberaverat, *venit*, id est venire coepit, se ad poenitentiam per bona opera disponendo, *ad patrem suum*, ejus gratiam requirendo. Est autem pater redeuntibus clemens. Nam sequitur: *Cum autem adhuc longe esset*, id est attritus et motus ad poenitendum, non tamen perfecte contritus, ad quod requiritur gratia Dei praeveniens;

ideo subditur: *Vidit illum pater* ipsius, oculo clementiae.

Ut dicit Chrysostomus, sensit pater poenitentiam; non expectavit recipere confessionis verba, sed praevenit petitionem misericorditer agens; unde subditur: *Et misericordia motus est*, misericorditer ei inspirando motum poenitentiae, *et velociter accurrens*, ipsum cum amoris amplexibus constringendo, per misericordiam inchoantem, *cecidit super collum ejus*, cum amoris amplexibus constringendo per misericordiam concomitantem; *et osculatus est eum*, dulciter ipsum sibi perfecte reconciliando, per gratiam subsequentem. Occurrit quippe Deus poenitenti per

teus mercenaris, de aquells qui no per les coses temporals, mas per les eternes, te servexen.»

Ací podem percebre com la divina clemència porta los peccadors a penitència: tant ama la salut nostra que, salvant nostre franch arbitre, totes les vies possibles cerqua per portar-nos al seu regne, als uns per hon la preycació evangèlica, altres per inspiracions suaus e dolces, altres per donatius e beneficis, altres per flagells e penes. 5

Diu Beda: «Aquell fill pròdich, per la necessitat de la fam e pobretat e misèria, solament pensa com porà, axí com un mercenari, treballant pa- {24b} sar la vida.» 10

À-y diferència de fill, catiu e mercenari: lo catiu, per temor de flagells, presons e ferros, se abté de males obres. Lo mercenari bo per lo premi de la celestial glòria obeex los manaments e guarda, e evita lo Senyor offendre. Lo fill, qui la heretat spera, sols per amor del pare e per la bellea de les virtuosos obres que-l pare li mana, alegrament treballa en tot lo servir del pare hi ab fervent zel; abominable [és] qualsevol cosa que a la honor de son pare contrasta. 15 20

[12. DE L'ACOLLIMENT BENIGNE DE DÉU ALS PECCADORS]

Leva's, donchs, lo fill per a posar en obra lo que delliberat havia, e comença acaminar en bones obres per venir al clementísim pare, lo qual ab gran clemència ve a rebre als qui a ell tornen. È açò és lo que diu lo sagrat evangeli, que luny era lo fill qui venia: no tenia encara contrició perfeta. 25

Cuyta lo pare, mogut de misericòrdia, abraça'l e besa'l.

gratiam praevenientem, et recipit eum per clementiam omnia scelera dimittentem.

Unde Gregorius Nyssenus: Confessionis meditatio placavit ei patrem ut obviam ei iret, et oscula conferret.

Unde et Chrysostomus: Quid enim est aliud quod occurrit, nisi quia nos peccatis impediuntibus, nostra virtute ad eum pervenire non poteramus, ipse autem potens ad invalidos pervenire, descendit? Osculatur autem os ejus per quod emissa de corde confessio poenitentis exierat, quam pater laetus excipit.

Incipit autem jam peccata confiteri: unde sequitur: *Dixit ei filius: Pater peccavi in coelum, et coram te; jam non sum dignus vocari filius tuus, quod intellige ut supra; sed hic jam non facit mentionem de statu mercenarii, quia postquam suavissimum osculum recepit, ex tunc statum mercenarii dedignatur; sed ut dicit Beda, pater occurrens non contentus minora concedere, utroque gradu sine dilatione transcurso, pristinae filiorum restituit dignitati; nec jam de mercede conductoris, sed de hereditate fecit cogitare parentis.*

14. QUID IN SENSU MYSTICO STOLA PRIMA, ANNULUS, CALCEAMENTA ET VITULUS SAGINATUS?

Dixit autem pater, scilicet Deus, ad servos suos, id est Apostolos et Ecclesiae ministros, quibus Christus praecepit benigne recipere poenitentes et confitentes: Cito proferte stolam primam, id est cito proferendam et restituendam vere poenitentibus innocentiam nuntiate et promittite; et induite illum, id est ostendite et certificate illum induendum; et date annulum, id est fidei signaculum docete dandum in manum, id est opere ejus, ut per opera fides clarescat, et per fidem opera confirmantur; annulus enim rotundus, cum non habet principium neque finem, significat fidem aeternae Trinitatis, quo fidelis anima Deo desponsatur; hunc annulum debent ministri Ecclesiae in manu dare, docendo ipsum habendum in opere: Fides enim sine operibus mortua est, et similiter opus sine fide non sufficit; et calceamenta, id est Sanctorum exempla, in pedes ejus; scilicet in intellectu et affectu. Secundum Chrysostomum, {421a} ad non tangendum terrena, et ad corrigendum viam, ut per lubricum mundi istius iter fixus et immaculatus incedat.

Ⓜ 2 axí] açi | 7 pes] pex | 8 perquè·ns] per queus | y·ns] yus

Ⓜ 9 *culpes confessa*] A continuació, Corella omet un fragment (VC, 420b) en què s'al·legoritza amb l'eixida del pare quan veu arribar el fill jove: primer, identificant-la amb la gràcia prevenient; després hi ha una citació de sant Gregori de Nissa sobre la necessitat de la confessió perquè Déu ens isca a l'encontre; i per últim, obvia un altre text de sant Joan Crisòstom en el qual enllaça aquesta eixida del pare amb l'encarnació de Jesucrist.

Suplex lo sacrament de penitència en lo peccador los defal[t]s de constrictió perfeta, e axí, per virtut de les sacramentals paraules, ateny la gràcia que per si atényer no la poria.

Diu sant Crisòstom que [no] vol dir altra cosa que lo pare li vench a l'encontre sinó que nosaltres, per lo pes de nostres culpes, no podem a ell atényer. Devalla per la sua clemència perquè·ns bese y·ns abraçe. Ja li plau besar aquella boca, perquè les sues culpes confessa.

Diu-li axí com havia dit que li diria: «Pare, peccat he davant lo cel e davant tu.» Però més avant no pa-
{24c} sa. No diu: «Fes-me axí com hu dels teus mercenaris», perquè mirant la clemència del pare, que ja com a fill lo rebia y·l besava, ja no volia esser mercenari, ans tantost pensava, diu Beda, no de loguer de mercenari, mas de la heretat paterna.

[13. DEL SIGNIFICAT DEL MILLOR VESTIT, L'ANELL, EL CALÇAT I EL VEDELL GRAS, EN SENTIT MÍSTIC]

Diu, lavors, lo Pare als sacerdots e ministres de la santa Sgleya, als quals lo Senyor mana que benignament los peccadors reben, que li porten la principal roba, qui és la caritat e gràcia, que·l fa accepte per a entrar en les celestials noccs. E que li donen un anyell en lo dit, que respon al cor ab lo qual ell, Déu e Senyor, sposa la contrita ànima, oblidant-se de les pasades culpes. E axí com si may hagués tengut per marit lo diable, noccs li celebra, car los peccats pasats no li nohen, puix no li plaen. Que li porten çabates mana perquè en bones obres acamine hi spines de la concupiscència no·l retraguen e pedres entrepeçant no·l facen caure, que vol dir la dificultat del ben obrar; lo camí de virtut no li enpachen, portant-li exemples de peccadors convertits, sançts gloriosos.

Et adducite vitulum saginatum, id est Christum, quem secundum Chrysostomum, *vitulum* nominat, propter hostiam et immolationem corporis immaculati; *saginatus* autem dicitur propter gratiarum pinguedinem et plenitudinem, quia pinguis et opimus omni spirituali virtute in tantum est, ut pro totius mundi salute sufficiat;

et occidite, hoc est secundum Augustinum, mortem ejus insinuate; tunc enim cuique occiditur, cum credit occisum. Hic ergo vitulus filio revertenti adducitur et occiditur, quando Christi passio Gentili populo et cuilibet peccatori praedicatur; aut quando in sacramento Eucharistiae ministratur. Hic vitulus semel occisus est in re, sed multoties in sacramentali repraesentatione; quotidie vero immolatur credentium fide, et praedicantium recordatione.

Et manducemus et epulemur, quia peccator vere poeniteris ad mensam Christi cum aliis Christianis recipitur; et non solum filius reversus reficitur, sed etiam pater et servi ejus, quia refectio Dei et Sanctorum est salus peccatorum, et ideo bene dicit pluraliter: *Manducemus et epulemur*. Unde Ambrosius: *Epulantes autem inducit, cura dicit epulemur*, ut ostenderet quoniam paternus est cibus salus nostra, et Patris est gaudium, nostrorum redemptio peccatorum: *Quia hic filius meus mortuus erat*, spiritualiter per infidelitatem, et morte culpae, *et revixit* per fidem et vitam gloriae; vel, *mortuus erat*, per separationem a Deo, tanquam a Patre, *et revixit*, revertendo ad Deum tanquam ad Patrem suum,

quia secundum Augustinum, vera mors, quam homines non timent, est separatio animae a Deo qui est vera vita animarum; *perierat*, scilicet recedendo a consortio Sanctorum, quasi a fratre, *et inventus est*, quia matri Ecclesiae restitutus per Baptismum, vel poenitentiam.

Et nota hic circa receptionem peccatoris, quod Pater de coelis recipit poenitentem velociter; quod notatur cum dicitur: *Accurrens cecidit super collum ejus*, quia Deus *pronus est ad miserendum*, et tardus ad puniendum, cujus natura et proprietas est *misereri semper et parcere*; secundo recipit dulciter, reconciliando eum per gratiam sibi, ideo dicitur: *Cecidit super collum ejus*; tertio recipit honorabiliter, dando *stolam primam*, id est restituendo innocentiam quam in Baptismo induerat, sed per peccatum perdidit, *et annulum in manu ejus*, id est gratiam

Mana que un saginat gras vedell porten y-l maten. Diu sanct Crisòstom que-l nostre Déu, Senyor e mestre, significa, sacrificat en la creu per nosaltres; «gras e saginat», tan ple e abundant de gràcies que no és natura humana [que] pendre no u podia, e axí 5 suficientment infinits mons bastava rembre.

Diu que porten aquest vedell e que-l maten, que la sua mort {24d} e passió li recorden, per mèrits de la qual ha pogut atényer tantes gràcies e remisió de totes les culpes. 10

No diu que ell sol menge, ans diu: «Mengen opulentment.» Diu sanct Ambròs: «Mengeu», diu lo Pare, perquè la conversió dels fills és la sua vianda, hi ell se dóna a ells que-l mengen en lo sagrament de la eucaristia. Mengen los sants, mengen los àngels de 15 spiritual refectió e alegria, que han cobrat un germà, un ciutadà de la ciutat superna. «Aquest mon fill –diu lo Pare– era mort per lo peccat, que la gràcia li havia fet perdre, que és vida de la ànima. Ara comença reviere venint a son Pare e cobrant la spiritual vida.» 20

Diu sant Agostí: «La verdadera mort, e los hòmens no la temen, és quant l'ànima és separada de Déu, qui és vida de les ànimes: «Era perdut aquest mon fill, apartat de la companyia de la mia Sgleya, e-s tornat per la penitència.» 25

E recapitulant la sentència de la paràbola, devem atendre que-l Senyor prestament reb los peccadors qui a ell vénen. E per ço diu que, essent lunny quant venia, li vench a l'encontre, car lo Senyor és més prompte a la misericòrdia que no a la pena, que la sua natural 30 propietat és perdonar e aver misericòrdia. Segonament, reb lo peccador ab reconciliació dolça, e per ço diu que li lança sobre lo coll los braços y-l besa. Terçament, lo reb honorablement, donant-li una principal roba, la qual li havia donat en lo bapisme hi ell l'avia perduda; 35

© 2 Diu] did | 3 sacrificat] sacrificar | 4 gras] grats | 26 recapitulant] recapitular

© 2-6 Diu ... rembre] VC, 421a: «Secundum Chrysostomum, vitulum nominat propter hostiam et immolationem corporis immaculati; saginatus autem dicitur propter gratiarum pinguedinem et plenitudinem, quia pinguis et opimus omni spirituali virtute in tantum est, ut pro totius mundi salute sufficiat»: «Segons Crisòstom, vedell s'anomena pel sacrifici i immolació del cos immaculat; gros es diu per la abundància i plenitud de les gràcies, que és tanta la riquesa i l'abundància en tota vitut espiritual que serien suficients per a salvar tot el món». | 7-10 que^e ... culpes] Corella omet la font d'aquest fragment, el qual pertany a sant Agustí d'Hipona, segons VC, 421a. | 9-10 totes les culpes] Tot seguit, Corella elimina un text (VC, 421a), en què l'anyell mort en honor del fill recuperat s'identifica amb Jesucrist, que després de la seua mort recobra el poble gentil a Déu Pare, i també amb el sagrament de l'eucaristia, en què Jesús se sacrifica moltes vegades per la salvació de la humanitat, motiu que és repetit a continuació en el *Cartoixà*, i que Corella omet ací tal volta per trobar-lo redundant.

bene operandi, quia non sufficit habere innocentiam, nisi fiant opera bona, sed quia in operando saepe adversa occurrunt, ideo subditur: *Et calceamenta in pedes ejus*, id est constantiam contra adversa; quarto recipit laetanter, unde dicit: *Manducemus et epulemur*, Deus enim ipsi poenitenti consolationes et dulcedines infundit, et in conversione peccatoris ipse Deus, et Angeli, et omnes Sancti gaudent.

15. INDIGNATIO SENIORIS FRATRIS

Erat autem filius ejus senior in agro, id est Judaicus populus in cultu unius Dei occupatus erat, Legem observando; vel Christianus in justitia perseverans, remisse tamen operando. *Et cum veniret et appropinquaret domui*, scilicet Ecclesiae, *audivit symphoniam et chorum*, scilicet poenitentes Deum laudantes, et in Domino gaudentes epulantes; *et interrogavit unum de servis, quid haec essent*, scilicet festa Ecclesiae vel gaudia. *Isque dixit illi: Frater tuus*, id est Gentilis populus, vel peccator *venit*, scilicet ad fidem et poenitentiam; *et occidit pater tuus*, id est Deus qui est Pater om- {421b} nium per creationem *vitulum saginatum*, id est Christum, quod intellige, ut supra dictum est, *quia salvum ipsum recepit*, scilicet Gentilem populum et peccatorem.

Indignatus est autem frater senior, talis enim aliquando miratur quod Deus respicit magis peccatorem conversum, dando ei virtutem fortius operandi, et talis admiratio potest dici indignatio large loquendo, in quantum talis non videtur dignus tanto bono; *et nolebat introire*, scilicet ad convivium, id est in Ecclesiam, vel peccatorum communionem, propter indignationem. *Pater ergo illius*, scilicet Deus volens pacificare et amovere hanc admirationem, seu indignationem, et cupiens hunc salvare: *Vult enim omnes homines salvos fieri,—egressus*, scilicet de domo synagogae in Ecclesiam, vel de rigore justitiae ad misericordiam; *coepit rogare illum*, per se, scilicet interna inspiratione; et per suos vicarios, scilicet apostolica praedicatione, et aliorum eruditione, ostendens justo quod hoc non provenit ex parte veteris peccatoris poenitenti, sed ex infinita bonitate Dei conferentis, secundum sua vera judicia facultatem omnium transcendentia; et quod quidquid operatur juste fit, licet hominibus aliquando aliter videatur.

At ille respondens dixit patri suo indignationis suae causam ostendendo: Ecce tot annis servio tibi, scilicet Legis justitiam sectando, vel pro te mala sustinendo, et bona faciendo, *et nunquam mandatum tuum praeterivi*, quod scilicet est de uno Deo colendo, vel a justitia incepta recedendo, *et nunquam dedisti mihi hoedum*,

{25a} e dóna-li anell en la mà, que significa perseverància e constància de bones obres; e als peus sabates, que no dexe lo camí per aspre que sia. Quartament, lo reb ab alegria, dient: «Mengeu opulentment e alegre», que gran és la alegria que nostre Senyor Déu infundeix en l'ànima contrita quant se recorda que ha cobrat la gràcia.

[14. DE LA INDIGNACIÓ DEL GERMÀ AMB EL PARE]

Era lo fill major en lo camp defora, que significa l'ome bo servint a Déu, apartat de les coses mundanes. E acostant-se a la casa, sentí los instruments de música, que són los penidents, que de la gràcia que han obtesa la divina misericòrdia loen. Enterroga un servent de la casa quina era aquesta festa, e torna-li resposta: «Ton germà, lo tan gran peccador, és vengut a ton pare e à-li mort un gras vedell.»

Indigna's lo major germà axí com ja avem dit, que-[n]s maravellem en la Sgleya de Déu moltes vegades com mirem en los peccadors tant[s] abundants gràcies quant a Déu se convertexen. Però lo piadós pare, volent levar aquesta indignació o maravella, mostra-li per exemples hi inspiracions divines que aquests són los tresors de la sua misericòrdia e no mèrits dels qui pequen, e juhins seus inescrutables per als hòmens, que molts peccadors de sclerada vida, conve[r]tits, precehexen a molts sants que jamás mortalment no peccaren.

E responen lo fill, dix a {25b} son pare: «Mira, Pare, tants anys passen que-ls teus manaments serve

© 17 que-ns maravellem] ques merauellen | maravellem] marauellen

© 27-412,3 E ... vida] Corella resumeix el text de VC, 421b, en el qual s'estableix una comparació entre el fill major i el poble jueu, que no s'ha apartat de la Llei, el qual recrimina a Déu que els dons de l'Antiga Aliança no eren res comparats amb els de la Nova.

quia omnia beneficia Veteris Legis modica sunt, et quasi nullius reputationis respectu beneficiorum Novae Legis, *ut cum amicis meis epularer*, scilicet cum Prophetis, Patriarchis, et Angelis; vel *hoedum*, id est tantam peccatorum exprobationem et abominationem, *ut epularer* per devotionis fervorem. *Sed postquam filius tuus hic qui devoravit substantiam suam*, scilicet temporalem et spiritualem, *cum meretricibus*, id est, cum carnalibus vitiis et spiritualibus, *venit; occidisti ei vitulum saginatum*, scilicet Christum, vel dedisti ei magnae devotionis pinguedinem. Quasi diceret, secundum ordinationem tuam hoc fuit.

16. QUOMODO A PATRI REPREHENDATUR

At ipse, scilicet pater, *dixit illi*, scilicet filio suo seniori, tanquam pius pater ipsum placare volens: *Fili, tu semper mecum es*, scilicet per Legis observantiam, vel per justitiae custodiam; *et omnia mea tua sunt*, scilicet bona gratiae in re, et bona gloriae in spe. Quasi diceret, tanquam jure hereditario per debitum remunerationis tibi omnia mea debentur. *Epulari autem et gaudere oportebat, quia frater tuus hic*, scilicet, unde congaudere deberes, non indignari, *mortuus fuerat*, scilicet per privationem fidei, quae est animae vita, vel per amissionem innocentiae et justitiae, *et revixit*, per susceptionem fidei, et recuperationem innocentiae; *perierat*, propter morum amissionem, *et inventus est*, quia redditus matris Ecclesiae propter emendationem. Monet eum gaudere: quia in hoc apparet optime bonitas hominis, quando scilicet libenter videt emendationem et correctionem fratris.

Unde Augustinus: Nihil ita probat spiritualem virum, sicut peccati alieni curatio; cum liberationem potius quam insulationem, potius auxilia quam convitia meditatur; et quantum facultas tribuit, suscipit.

Ubi Chrysostomus: Haec ergo parabola ad hoc est composita, quod peccatores non diffidant reverti, scientes quod magna consequentur; unde introducit alios turbatos in eorum bonis, non ut iudicet eos livore tabescentes, sed tanto decore {422a} honoratos redeuntes, ut etiam invidiosi possint aliis fieri: haec Chrysostomus.

Unde Dionysius: Vere optimus, et superoptimus Jesus Christus, qui redeuntibus amabilem se exhibet; accedentibus quoque occurrit et obviat; et totus totos amplectens salutatur; et in humeros tollit, quos vix ab errore convertit; nec de prioribus illos accusat, sed diem festum agit, et amicos convocat, et ut fit omnium

sens que no tany de peccat mortal consciència, e jamés he servit tals consolacions e alegries com aquest qui ha perseverat luny de tu en contínua mala vida.»

[15. COM ÉS REPRÉS PEL PARE]

«Mon fill –respòs lo Pare–, tots los meus béns són teus, e que tu no-ls ages perdut e disipat és special gràcia mia. E per ço deus esser molt alegre de aquest germà que era mort e perdut, e avem-lo cobrat e ara torna reviuire. Hi en açò mostrar deven l'amor que-m tenen los qui dien que a mi amen, quant se alegren dels qui seran perduts que a mi tornen.»

Diu sant Agostí: «No y ha cosa alguna que axí prove lo spiritual bon home com la curació del peccador, car deu pensar lo just com lo rebrà, com lo aconsolarà, com lo alegrarà, perquè l'ature e no se'n torne.»

Diu sanct Crisòstom: «És la fi de aquesta paràbola que-ls peccadors no desconfien venir a la divina clemència, sabent que obtendran grans dons e gràcies. E per ço parla dels altres que s'indignen e-s torben quant miren que tants e tan excelents beneficis de la divina clemència los peccadors reben, no que vulla dir que-ls bons e justs són envejosos, mas que són tan grans les gràcies que-ls convertits peccadors atenyen que porien moure a enveja als qui del bé del prohisme tenir ne acostumen.»

{25c} Diu sanct Dionís: «Lo piadós, e més que piadós, Jhesús, Déu, pastor, rey, Senyor e mestre, com se mostra amable e benigne als qui a ell tornen, e hans que pleguen los ocorre, salute'[l]s, e besa'ls y-ls abraça,

© 8 deven] deuem | 9 alegren] alegreu | 10 seran] sereu | 16 paràbola] parabala | 17 no] non | 18 obtendran] obtenir | 19 parla] parlla | torben] tordeen | 20 tants] tantes | 23 atenyen] atenyen

laetantium habitudo, optimos quoque Angelos in laetitiam suscitatur: haec Dionysius.

Quotidie Deus filium recipit revertentem, dum quemlibet peccatorem recipit poenitentem; et alia supradicta circa eum facit, dum gratiam quam in Baptismo receperat, et per culpam perdiderat, iterum illi reddidit. Igitur non debemus fratrem nostrum peccatorem contemnere, vel derelinquere; sed revertentem dulciter recipere, ac charitatem circa eum ostendere, et benigne tractare: ne Salvator noster iratus nos peccatores merito contemnat, et juste derelinquat. Considera nunc quantum operatur poenitentia, et quanta sit circa poenitentes Dei misericordia.

Unde Bernardus: O felix poenitentium humilitas! O bona spes confitentium! quam facile vincis invincibilem, quam cito tremebundum Judicem convertis in piissimum Patrem! Et iterum: O quae et qualis et quanta est misericordia Dei, quae peccatorem conversum non minus diligit, quam eum qui nullam peccati maculam contraxit! haec Bernardus.

17. RELATIONES ET MIRA CONCORDANTIA TRIUM HARUM PARABOLARUM

Tres igitur parabolae uno fine clauduntur,

de quibus Ambrosius sic loquitur: Non otiose sanctus Lucas ex ordine tres parabolas posuit: ovis quae perierat, et inventa est; drachma quae perierat, et inventa est; filius qui erat mortuus, et revixit: ut triplici medio provocati vulnera nostra curemus. *Spartum enim triplex non corrupetur.*

Qui sunt isti? Pater, pastor, mulier. Nonne Deus, Pater? Christus, Pastor? Mulier, Ecclesia? Christus te in corpore suo revehit, qui tua in se peccata suscepit, quaerit Ecclesia, recipit Pater; quasi Pastor revehit, quasi mulier inquirat, quasi Pater vestit; prima misericordia, secunda suffragatio, tertia reconciliatio. Singula singulis quadrant. Redemptor subvenit, etiam

e sobre los seus múscules los porta, e gran festa hi alegre convit celebra!»

Diu sant Agostí: «Cada dia lo Senyor reb hi acull lo fill qui a ell torna quant lo penident a penitència accepta. No devem, donchs, al pecador prohisme menysprear ni maltractar quant ve a penitència, perquè'l Senyor a nosaltres peccadors no·ns menysprea ni maltracte.»

Diu sant Bernat: «O, benaventurada humilitat dels qui·s peniden! O, ferma esperança dels qui les culpes confessen! O, quant fàcilment venç lo qui és invencible, e lo terrible Jutge converteix en p[er]issim Pare! O, gran misericòrdia, pietat e clemència, que axí lo peccador convertit ama com al qui nunca ha tengut de peccat alguna màcula!»

[16. DE LES RELACIONS I MERAVELLES D'AQUESTES TRES PARÀBOLES]

E per suma e conclusió de totes les tres paràboles, devem atendre que'n la primera lo Senyor «pastor» se nomena, qui, avent pres la nostra carn humana, sobre los seus muscles se carrega de nostres peccats les penes.

E axí, fet pastor de nosaltres e per nosaltres, constituí e dexà en cura nostra la sua esposa e mare, nostra sancta Sgleya, a la qual acomanà deu dragmes, que eren los hòmens fets a la sua ymatge. Deu eren en nombre perquè d'ells, ab {25d} los nou òrdens dels àngels, la Jherusalem superna està poblada. Hi mana a la sua esposa que, si una se'n pert, ab diligència la cerque. La tercera paràbola és de paternitat piadosa en esguart del fill qui avia disipat los seus béns e sustància. Primer és pastor lo Senyor, prenent nostra carn humana. E axí esposa la sancta Sgleya, mare nostra. Hi és piados Pare, donant com a verdader pel·licà per los fills la sanch preciosa.

© 7 no·ns] nous

© 3 *Diu sant Agostí*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en *VC*, 422a. | 16-414,3 *E... miserables*] Corella s'aparta de nou de *VC*, 422ab. El text llatí ofereix una llarga citació de sant Ambrós de Milà en què combina el resum de les tres paràboles amb una meditació i exhortació al lector. El *Cartoixà* també n'ofereix una síntesi, però abandona el to meditatiu de la *VC*. Aquest resum sembla elaborat pel mateix Corella, atès que no he trobat cap font que tinga una vinculació directa amb les seues paraules. Dóna suport a aquesta hipòtesi el fet que l'autor valencià reutilitza arguments que ja han eixit al llarg del capítol o en altres volums del *Cartoixà*, com Jesús carregant sobre els seus muscles els nostres pecats (p. 413,1-2), l'home com a imatge de Déu, igual com els àngels (p. 392,12-15); o la semblança de Jesús com a pel·licà (*Quart*, f. 8a), textos que devia citar de memòria.

suffragatur, auctor reconciliatur. Eadem divinae operis misericordia, sed diversa pro meritis nostris gratia.

Ovis a pastore lassa revocatur, drachma quae perierat invenitur, ad patrem filius suis vestigiis redit, et plena condemnati erroris regreditur paenitentia. Oves sumus, oremus ut super aquam refectionis nos collocare dignetur, oves, inquam, sumus, pascua petamus; drachma sumus, habeamus pretium; filii sumus, ad Patrem redire festinemus; nec {422b} vereare ne te non recipiat. Non enim delectatur Deus perditione vivorum. Jam occurrens venienti tibi cadet super collum, *Dominus erigit elisos*, Osculum dabit, quod est pignus amoris; stolam, annulum, calceamenta proferri jubebit. Tu adhuc injuriam metuis, ille restituit dignitatem! Tu supplicium vereris, ille osculum defert! Tu convitium times, adornat ille convivium! Facile reconciliatur, quando intense rogitur.

Ideo discamus, quali Pater obsecratione sit ambiendus. *Pater*, inquit, quam misericors, quam pius, qui nec offensus patrium dedignatur nomen audire! *Pater*, inquit, *peccavi in coelum et coram te*. Haec est prima confessio apud auctorem naturae; apud solem misericordiae, arbitrum culpae. Sed et Deus novit omnia, vocem tamen tuae confessionis expectat: *Ore enim confessio fit ad salutem*. Confiteri magis ut interveniat pro te Christus, *quem advocatum habemus apud Patrem*, roget. Ecclesia, illacrymet populus; nec vereare ne non impetres: advocatus spondet veniam, patronus promittit gratiam, reconciliationem tibi paternae pietatis pollicetur assertor.

Crede, quia veritas est, acquiesce, quia virtus est; habet causam ut pro te interveniat, ne pro te gratis mortuus sit; habet et causam ignoscendi Pater, quia quod vult Filius, vult Pater. Occurrit tibi, quia audit te intra mentis secreta tractantem. Et cum adhuc longe sis videt et accurrit: videt in pectore tuo, accurrit, ne quis impediatur, complectitur quoque. In occurso praesentia est, in amplexu clementia et quasi quidam patrii amoris effectus; supra collum cadit, ut jacentem erigat, ut oneratum peccatis atque in terrena defluxum reflectat ad coelum, in quo suum quaerat auctorem. Cadit in collum tuum Christus, ut cervicem jugo exuat servitutis, et collo tuo jugum suave suspendat: haec Ambrosius.

18 PUSILLI DILIGENDI SUNT NEC UNQUAM CONTEMNENDI

Considera nunc ex praemissis, quam multis modis inducit nos Deus, ut pusillos et humiles diligamus, nec aliquem ex his contemnamus, sed salutem eorum cum diligentia quaeramus

ⓐ 2 vejām] vejān

ⓑ 6 *carament ama*] A continuació, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (*VC*, 422b) sobre la necessitat de tindre cura de les ànimes dels més dèbils, sent pacient i tolerant, per la salvació de les quals Crist també morí.

Hi és la fi de les piadoses e misericordes tres paràboles que vejām la sua inefable clemència en nosaltres, pecadors miserables.

[17. COM S'HAN D'ESTIMAR ELS DÈBILS I NO REBUTJAR-LOS MAI]

E per ço no devem menysprear ni scandalisar, per chics ni pochs que sien, algú de nostres prohimeses, los quals nostre Déu e Senyor tan carament ama.

Unde Chrysostomus: Vides per quot inducit nos ad vilium fratrum diligentiam, ne utique contemnamus tales animas. Etenim haec omnia dicta sunt propter hoc; omnia ergo sunt tolerabilia, propter salutem fratris. Ita enim studiosissimum quid Deo est anima, ut neque proprio filio suo pepercerit; ideo rogo mane apparente, confestim exeuntes a domo, hanc unam intentionem habeamus, et idem ad omnes studium, ut eum qui periclitatur eripiamus; non dico hoc solum sensibile periculum, sed id quod est animae, id est quod a diabolo hominibus infertur: haec Chrysostomus.

ORATIO

Veni Domine Jesu, quaere servum tuum, veni pastor bone, quaere errantem et lassam ovem tuum, veni sponsa matris Ecclesiae, quaere drachmam perditam; veni Pater misericordiae, recipe filium prodigum ad te revertentem. Veni non cum virga, sed cum charitate, et spiritus mansuetudine; veni ergo, Domine, quia solus es qui possis errantem revocare, perditum invenire, profugum reconciliare; veni ut facias salutem in terris, gaudium in coelis; et converte me ad te, et da mihi veram et perfectam poenitentiam agere ut sim Angelis occasio laetitiae; Domine Deus salutis meae. Amen.

{423A} CAPUT VIII. DE MODO
CORREPTIONIS FRATERNAE, ET DE
DIMITTENDO FRATRI SEPTUAGIES SEPTIES

I. PRAECEPTUM CORREPTIONIS FRATERNAE

Et quia Deus gaudet de peccatore converso, consequenter dat modum reducendi peccatorem ad ovile Dominicum; et quomodo pereuntem per culpam, succurratur per correptionem fraternam. Circa hanc vero correptionem fraternam est sciendum, quod corripere peccantem praeceptum est affirmativum, et est omnium in omnes;

quia secundum Glossam, ita peccat qui fratrem suum peccare videt et tacet, sicut qui peccanti non indulget. Ista enim correptio ordinatur ad emendationem fratris peccantis; et ideo est actus charitatis, et pertinet ad omnes, quia ut dicitur in Ecclesiastico: *Unicuique mandavit Deus de proximo*, et ideo sicut quilibet tenetur proximum ex charitate diligere, ita tenetur defectus ejus charitative ad emendationem ejus corrigere.

ORACIÓ

[S]enyor Jhesús, vine e teu servent cerca. Vine, Pastor bo, e la perduda ovella, ja cansada, troba. Vine, Spòs de la nostra mare Sgleya, e ab la tua sposa cobra la perduda dragma. Vine, Pare de misericòrdia, reb lo teu fill pròdig miserable, pobre, qui a tu de regió longinca torna. Vine, no ab verga de justícia, mas ab clemència e mansuetut benigne. Vine, donchs, Senyor, que tu est sol qui pots tornar al bestiar la perduda ovella, e trobar la dragma perduda, e fer tornar lo fill que perdut era. Vine, Senyor, perquè ns donés salut de cors e de ànima en la terra, goig en los cels. E fes-me gràcia, Senyor, que yo a tu-m convertexca e que puga acabar vera e perfeta penitència, perquè sia aquell peccador del qual en lo cel los àngels se alegren. Fes-ho tu, Senyor, qui est Déu de la sperança e salut mia. Amén.

DEL MODO DE LA CORRECTIÓ FRATERNA
E QUE HOM DEU DEXAR AL PROHISME
SET VEGADES SET LA INJÚRIA. CAPÍTOL VI

[I. DEL PRECEPTE DE LA CORRECTIÓ FRATERNA]

[P]erquè portem per orde la ystòria evangèlica, devem atendre un manament de correctió fraterna perquè lo prohisme torne en la carrera que havia perduda. Aquest manament a tots generalment lo dóna, però és manament afirmatiu que obliga segons loch e temps hi en aquell de qui rahonablement hom pensa que de tal correctió smena prenga, e quant totes aquestes circumstàncies hi concorren.

Diu la Glosa: «Aquell qui veu que son prohisme pecca e la correctió li denega, no és menys culpable que aquell qui demanant-li perdó no li perdona.» {26b} La fi de aquesta correctió és perquè-l prohisme se smene, hi axí és acte de caritat hi a tots obliga. Legim en lo Ecclesiàstich: «A cascú ha manat Déu que cure de son prohisme.»

Plus tamen ad hoc ligantur praelati quam alii; quia praelati ex zelo charitatis, et ex officio praelationis, sed aliis tantum ex zelo charitatis. Item, praelati habent corripere verbo et flagello, alii tantum verbo.

Et cum sit praeceptum affirmativum, ligat semper, sed non ad semper exequendum, sed pro loco et tempore, quando licet et expedit, et homo credit quod correptio sit utilis apud illum quem corrigere intendit.

Sunt autem quinque casus in quibus absolvitur homo ab isto praecepto: primus, cum non adest aliqua spes emendationis, unde Hieronymus: Frustra niti, et nihil quam odium quaerere, extremae dementiae est; secundus, cum timetur defectus probationis, et criminaliter agitur, ubi scilicet actor ad talionem, si in probatione deficiat, obligatur; tertius, cum praelato tanquam iudici notum est factum, quia ille notorius est, vel convictus; quartus, cum meliori operi, vel ad minus aequo bono vacat, sicut monachi facere debent; quintus, cum multitudo vel potestas est in culpa, ubi correptio plus noceret Ecclesiae, quam prodesset: Unde est versus:

Non spes, non testis, plebs, praesul scit, monachus sum.

2. HUIUS MODUS ET FORMA

Ostendit ergo hic debitum modum correptionis huius, et quis ordo in processu ejus sit servandus. Peccatum enim fratris aut est tibi soli cognitum, aut est publicum. Si tu solus scis, non ut Deus per confessionem, sed ut homo per certam cognitionem, debes ipsum corrigere amicabiliter, secrete, et seorsum. Unde dicit: *Si peccaverit in te*, id est, secundum Augustinum, te sciente, *frater tuus*, scilicet proximus, *corripe* et increpa *eum*, dulciter et charitative monendo secrete *inter te et ipsum solum*, ut non deducatur in publicum, quod est occultum; ut sic sis emendator, non criminis proditor, intendens correctionem, parcens pudori; ne si publice correptus semel pudorem aut verecundiam amiserit, in peccato permaneat, et pertinacior effectus difficile emendabilis maneat; forte enim prae verecundia incipiet defendere peccatum suum, et quem vis facere correctiorem, facis pejorem.

Peccat ergo frater in illos, quibus scientibus peccat; quia quantum in eo est, exemplo corrumpit quos testes suae iniquitatis efficit. *Corripe*, inquam, *eum*: non laudes, adulando; non occidas, convitiando; non sileas, verecundando; non negligas, pigritando; {423b} non dissimules, inimicitias vel damna temporalia metuendo; non juves, obsequium praestando. Unde dicit Seneca: Amici vitia si feras, facis tua; bis peccas, cum peccati obsequium accomodas: haec Seneca. *Et si te audierit*, poenitendo et a peccato cessando, *lucratus eris illum*, animam ejus salvando; et ejus revocatio

Però los prelats major obligació en aquest manament tenen, car zel de caritat e lo offici de la prelatió los hi obliga. Hi encara són tenguts de corregir ab paraules e penes, e los altres solament ab paraules.

Sinch coses podem veure en les quals aquest manament no ns obliga: lo primer, com de la smena del prohisme no tenim sperança. Diu sant Jherònym, al·legant-ho de Salusti: «Treballar-se debades e no guanyar altra cosa sinó hoy és strema follia.» Lo segon és si lo peccat del prohisme no li era axí cert e probable, que si aquell se enfellonia y·l portava davant lo jutge, dient que de fals lo increpava, li fallís provació perfeta. Lo terç és com és lo peccat axí notori que és manifest al prelat e jutge. Lo quart, com hom se ocupa en obra millor o tan bona axí com los monjes e religiosos. Lo cinqué, com multitut, o les potestats e jutges, són en la culpa.

[2. DE LA MANERA D' AQUESTA CORRECCIÓ]

Mostra, donchs, lo Senyor quant és loch e temps lo modo de la corectió fraterna, dient: «Si contra tu peccarà ton germà», diu sant Agostí: «Contra tu, o que tu sol ho sàpies, coregeix-lo dolçament e caritativa, amonestant-lo en secret, sens algun altre, perquè no perda la vergonya hi en lo peccat perseverere e li sia més difícil la smena.»

Peca lo germà e prohisme en aquells e contra aquells {26c} que llurs davant qui pecca per scàndel, donant-los mal exemple; produeix-los en testimonis de la sua mala vida. Diu sant Agostí: «Corregeix lo teu prohisme, no·l lagoteges ni per complacència los seus vicis li loes. No calles per vergonya ni u allargues per negligència.» Diu Sèneca: «Los vicis de ton amich, si dexes de corregir-los, a tu mateix los apliques; dos vegades peques com dónes consentiment al qui pecca.» Donchs, si·l prohisme te scolta e per la tua corectió de peccar se

cedet tibi in lucrum spirituale, scilicet salutis animae tuae, quia, ut dicit Hieronymus, per salutem alterius, nobis quoque acquiritur salus.

Et certe libenter, ac patienter, debet quis recipere correptionem, propter animae suae utilitatem. Unde Seneca: Moneberis libenter, et reprehenderis patienter; si merito objurgavit te aliquis, scito quia profuit, et si immerito, scito quia prodesse voluit. Non acerba, sed blanda verba timeas: haec Seneca.

Si autem te non audierit, taceas et cesses, donec aliam viam procedendi habeas. Alia autem via potest haberi dupliciter: quia illud peccatum aut est iterabile, aut non; si sit iterabile, debes aliquibus bonis qui velint prodesse aliquid dicere, per quod possunt eum deprehendere, ut tecum possint eum corripere; si autem non sit iterabile, nihilominus coram talibus potes eum corripere, ut de illo poeniteat, et de simili sibi caveat; nec es proditor fraterni criminis, sicut dicit Augustinus. Si ergo per primam viam peccator non emendatur: *Adhibe tecum unum vel duos*, ita quod, secundum Hieronymum, cum peccator non audit corripientem in secreto, primo debet adhiberi unus, qui, secundum Augustinum, vult prodesse non obesse.

Quod si nec illum audierit, adhibeatur et tertius; vel corrigendi studio, ut scilicet aut admonitione, aut pudore corrigatur; vel conveniendi eum sub testibus, ut de peccato vincatur; vel, secundum Glossam, si dixerit non esse peccatum, probent contrarium: *Ut in ore duorum vel trium, stet omne verbum*.

Si ergo peccatum omnino est occultum, tunc frater corripiatur occulte; si autem est publicum, tunc debet corripri publice, quia tunc non solum opus est ut ipse emendetur, sed et illi quos scandalizavit, in ipsa punitione aedificentur; et ejus exemplo alii timeant, et a malis coerceantur.

Et si non prosit secunda via, addit Dominus tertiam, quae habet vim coactivam, dicens: *Quod si eos*, scilicet tecum corripientes et commonentes, *non audierit*, se corrigendo, *dic Ecclesiae*, id est praelato per denuntiationem publicam, sibi intimando, ut qui prius eras corrector, propter ejus pertinaciam, fias accusator; et tunc sunt testes inducendi ad facti probationem, qui prius fuerant inducti ad fratris secretam

dexa, has-lo guanyat, que perdut era, e guanyat a ell, tu no pots sens guany romandre per la spiritual almoyna que li administres.

Hi en cert, molt deu hom stimar aquells qui fraternalment les nostres culpes corregeixen per la gran utilitat que a nostres ànimes porten. Diu Sèneca: «Pren e accepta de bon grat aquells qui t'amonesten, e ab paciència aquells qui t'increpen. Car, si mèritament te increpen, certa cosa és que t'aprofiten; e si no tens culpa, pensant ells que-n tenies, és cert que per utilitat tua parlen, e axí tostemp en bé la sua increpació interpreta.»

Si lo prohisme no te scolta ni vol per les tues paraules pendre smena, calla hi spera si poràs procehir per altra via, la qual prosegueix lo sagrat evangeli: aplica-y un amich o dos davant los quals benignament lo amonestes.

Ⓢ 10 tenies] deuies | 13 no] not

Ⓢ 3 li administres] Immediatament després, Corella omet una breu citació de sant Jeroni (VC, 423b) sobre l'adquisició de la pròpia salvació a través de la salvació del proïsme, tal volta per a evitar arguments que han aparegut suara en el *Cartoixà*. | 17 amonestes²] A continuació, Corella omet un llarg fragment (VC, 423b), en el qual la correcció s'ha de realitzar, progressivament, en tres maneres: la primera, segons si el pecat es pot repetir, i aleshores s'ha de buscar persones que exhorten el pecador a no pecar més, o bé si no es pot realitzar de nou, i per tant s'ha de corregir públicament perquè se'n penedisca. En cas que continue el pecador en l'error, la segona manera exigeix que siga corregit davant d'una o dues persones si el pecat és públic, perquè així la comunitat reba exemple de no pecar. La tercera via és denunciar el pecador als prelats, perquè amb testimonis i juí s'adone de la seua culpa i puga, a través de l'oració, esmenar-se. Aquest fragment s'articula en base a tres citacions: una de sant Agustí, una altra de sant Jeroni i la darrera de la *Glossa ordinaria*. Les tres maneres de correcció s'expliquen en el subcapítol següent, segons la nostra edició, per la qual cosa Corella potser entenguera que sobrava així.

admonitionem, ut qui emendari noluit correptione fraterna, in iudicio convictus coerceatur a malitia. Quos autem non potes corripiendo, aut monendo vel accusando convertere, studeas saltem orando acquirere.

3. POENA PECCANTIS PUBLICAE NEC EMENDARI VOLENTIS

Deinde ad poenam peccantis publice procedit dicens: *Si autem et Ecclesiam non audierit, praeceptum praelati contemnendo, sit tibi sicut Ethnicus et Publicanus*, in numero fratrum non computandus, id est separetur a communione fidelium per excommunicationem et censuram ecclesiasticam; et evita eum tanquam {424a} haeticum et excommunicatum, ut vel saltem pudore corrigatur, et opprobriis salvetur.

Ethnicus dicitur gentilis; ἔθνος enim Graece, gens est Latine. Publicanus dicitur, qui lucra seculi sectatur per fraudem, furta, et perjuriam; vel qui publicorum exactor est vectigalium. Proponuntur autem isti in exemplum, quia apud Iudaeos, quasi excommunicati habentur, non enim eis contumuntur; et in hoc culpa ejus et pertinacia, magis detestabilis ostenditur. Detestabilior enim est in eodem genere peccati, et paribus aliis circumstantiis, qui sub nomine fidelis agit opera infidelium, quam qui aperte Gentiles sunt. Nec tamen ideo negligenda est salus ejus; nam et ipsorum Gentilium et Publicanorum salutem semper inquirimus.

Prima ergo correptio, est amoris; secunda, timoris; tertia, pudoris: quia primo frater revocandus est amore; et si hoc non proficit, revocandus est timore; et si hoc non sufficit, revocandus est pudore.

Sane praedictus ordo fraternae correptionis, intelligitur tantum de criminalibus. Solent autem claustrales se in suis capitulis accusare, non praemissa admonitione; caveat tamen accusans, ne hoc ad infamandum, sed ad corrigendum faciat; quia aliter graviter peccaret. Felicius est qui seipsum accusat, et excusationem aliunde non expectat.

[3. DEL CASTIG A QUI PECA PÚBLICAMENT I NO ES VOL ESMENAR]

E si per la tu[a] admonició no vol pendre smena, denuncia-u als prelats de la Sgleya. Si no voldrà scoltar la Sgleya, sti- {26d} ma'l axí com un gentil e publicà, desobedient a la relegió cristiana. E axí, per la sua pertinàcia, tu, qui primer lo corregies, ara justament lo acuses, e la Sgleya per scomunicat lo denuncie, que per vergonya se convertexca e per oprobriis se regonega.

És, donchs, de amor la correcció primera, de temor la segona, la terça de vergonya.

E axí com lo bon metge practica que ab lo menor dan que pot del pacient la sanitat corporal procura, primerament prova si la sanitat li pot esser

Ⓜ 1 per la] pera la | 10 menor] major *Postil-lae* (Mt 18, 15): «*minori*»

Ⓜ 7 se regonega] Tot seguit, Corella obvia un text (VC, 424a) en què s'explica en grec i llatí el sentit dels mots *ethnicus* i *publicanus*, usats en l'evangeli, i com realment el que signifiquen és 'excomunicat' en temps de Jesús. A tall d'aquesta explicació, diem-ne, filològica, també es condemna aquell que, sota l'aparença de fidel, realitza obres d'infidel. | 10-419,25 E ... *perdien*] Corella ampra novament aquest argument, primer amb la metàfora del metge i després afegint la variable de la fama pública en la correcció del pecador, de la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 306; postil-la a Mt 18, 15): «Vade corrige eum inter te et ipsum solum» [...]. Sicut enim medicus corporalis si debito modo porcedat nititur inducere sanitatem cum minori dispendio corporis, ut sine membri abscissione, et si non possit, tunc abscidit membrum minus nobile, ut conservet magis nobile vel totus corpus, sic ille qui fratrem peccantem occulte corripit caritative, debet temptare si possit fratrem emendare absque detrimento suae fame, quia fama computatur inter majora bona hominis citra virtutes. Et ideo fratrem corrigens debent quantumcumque potest conservare ejus famam. Alia causa est quia amissa fama vel lesa, afficitur homo in verecundiis, et pre consequans minus a peccato retrahitur quam prius est ergo debitus processus in correptione caritativa ut homo corrigat fratrem suum inter se et ipsum solum ut sic possit eum salvare cum omnimoda integritate sua fame».

administrada sens que alguna part del cors no li talle; segonament, si és forçat tallar-ne alguna, que sia la menys noble, perquè la més noble e tot lo cors stalvie, per lo semblant, aquell qui corregeix lo prohisme deu provar si·l porà guarir sens detriment ni minva de la sua fama, car la fama, après les virtuts, és lo major bé de l'home. 5

Hi encara que és més que cert que, lesa e perduda la fama, és fet l'ome sens vergonya, e axí molt menys del peccat se vol retraure. E axí, en lo principi lo deu corregir que algú no u sàpia. E perquè la fama és menor bé que la bona vida, no podent fer que tot se stalvie, és millor que sofira lesió en la fama. 10

E per ço diu que, si no voldrà la correctió a soles pendre, que hu o dos hi aplique. E si axí no la voldrà rebre, lavors del tot deu menysprear la fama perquè li salve la spiritual vida, dient-ho a la Sgleya {27a} perquè·l corregeixa e no·s perda. 15

E si del tot se vol perdre, no·s pert l'orde de justícia, del qual segueix gran guany a tot lo cors de la Sgleya. Però devem atendre que si lo crim és tal que la comunitat ne perille, no és mester que aquest orde de correctió se pratique, perquè lo bé comú al particular avança, hi és menys mal que hu se vaja perdre que si molts se perdien. 20 25

E perquè algun superbo tal excomunicació e bandeig de la sancta Sgleya no menysprehe, diu lo Senyor als apòstols: «Dich-vos certament que serà ligat en lo cel qualsevol cosa que vosaltres ligueu en la terra. E qualsevol cosa que soltareu en la terra serà solta en los cels.» 30

Quasi dient: «Starà ferma la vostra sentència quant lançareu lo desobedient defora o admetreu lo penitent a la vostra militant Sgleya, si vosaltres diligentment e discreta mirau en vostra judicatura.» 35

Però justa o injusta, tostemps deu esser la sentència del pastor temuda, perquè si lo jutjat no té culpa per lo que·l jutgen, que·s garde que no u comence a tenir per supèrbia. És tan gran aquesta potestat apostòlica que·s deven los peccadors els peccats retraure. 40

Et ne quis superbus sequestrationem, vel excommunicationem, talem contemneret, potestatem tribuit Apostolis, ut sciant qui a talibus damnantur, eorum sententiam non contemnendam; quia robur et firmitatem habet a Deo confirmante in coelo, quod minister ejus facit in terra. Unde dicit: *Amen dico vobis, quaecumque ligaveritis super terram, id est in Ecclesia militante, ab ea excludendo, erunt ligata et in coelo, id est in Ecclesia triumphante, quia talis sententia confirmabitur, divino judicio; et quaecumque solveritis super terram, vocando ad Ecclesiae unitatem, erunt soluta et in coelo, per divinam approbationem.*

Ac sic dicat: Sententia vestra firma stabit in abjiciendo contumacem, et in recipiendo poenitentem, adhibita tamen debita diligentia in ferendo sententiam. Sive autem juste, sive injuste proferatur, semper sententia pastoris timenda est; ne forte culpa quae non fit ex opere, fiat ex elatione.

Hoc dicit ad commendationem auctoritatis Ecclesiae, et ad terrorem peccatorum; ut coerceantur a malis, et poeniteant de commissis, quando audiunt, quod hic in terra propter culpam ligati, ligamur et in coelis. Quod vero hic generaliter omnibus dicitur, dictum fuit supra Petro singulariter, in quo tamen omnes intelliguntur.

③ 19 si] sil

④ 40 *peccats retraure*] A continuació, Corella omet un breu fragment (VC, 424a) sobre la necessitat d'acatar l'autoritat de l'Església, atés que els seus manaments són respectats (ligats) en el cel. També s'assegura que la potestat que Jesús va donar a Pere (Mt 18, 18: «Tot allò que lligueu a la terra quedarà lligat al cel») és dita també per tots els prelats.

4. DUO COMMODA EX UNIONE CUM ECCLESIA,
QUIBUS EXCOMMUNICATI PRIVANTUR

Deinde ut peccatores non contemnant poenam qua ab Ecclesia excluduntur, ponit duo commoda ex unitate et communione Ecclesiae, quibus ab Ecclesia praecisi, et excommunicati, privantur. Primum tangit, cum dicit: *Si duo ex vobis consenserint*, in bono, per unionem fidei, et nexum charitatis *super terram*, ubi est opportunitas merendi vel demerendi, et de aliis iudicandi; *de omni re quamcumque petierint*, cum fide et sine haesitatione, *fiet illis*, merito unitatis, *a Patre meo qui in caelis est*.

Semper ergo orantes exaudiuntur, concurrentibus conditionibus ad hoc requisitis: ut scilicet orent pro se, ac pie, et perseveranter, et petant expedientia, scilicet ad salutem pertinentia, ac Dei ordinationi convenientia; et si digni sunt ipsi qui petunt. Et ideo si non exaudiuntur, ideo fit quia in aliquo horum deficiunt. Saepe etiam pro aliis exaudiuntur; etsi non oratio eorum in sinum eorum convertetur.

{424b} Ubi Origenes: Et ista est etiam causa, propter quam non exaudimur orantes, quia non consentimus nobis per omnia super terram, neque dogmate, neque conversatione. Saepe enim in musicis, nisi fuerit convenientia vocum, non delectat audientem; sic in Ecclesia, nisi consensum habuerit, non delectatur Deus in ea, nec audit voces eorum.

Ubi et Hieronymus: Possumus autem et hoc spiritualiter intelligere: quod nisi spiritus et anima corpusque consenserint, et non intra se bellum diversarum habuerint voluntatum, de omni re quam petierint impetrent a Patre. Nulli dubium est quin bonarum rerum postulatio sit, ubi corpus vult habere ea quae spiritus: haec Hieronymus.

Secundum commodum est, quia: *Ubi duo vel tres*, multo magis ubi plures, *congregati fuerint*, id est uniti perfidem et charitatem, non divisi, per discordiam et dissensionem, non dispersi, per terrenarum rerum concupiscentiam, non segregati, per singularitatem, *in nomine meo*, id est ad salutem propriam, vel alienam quaerendam, ad gloriam nominis mei manifestandam,

unde Rabanus: In nomine Domini congregati sunt, qui ipsius gloriam aemulantur, ipsius spiritu fervent, ipsum in omnibus et per omnia fidei oculis et mundo corde non desinunt intueri; *ibi sum in medio eorum*, favens eis, et acquiescens bonae voluntati et petitioni eorum, ac juvans eos in omnibus. Ipse enim qui est pax et charitas, ac summum et commune bonum, sedem atque habitationem sibi in bonis atque pacificis

[4. DE LES DUES CONVENIÈNCIES DE LA
UNITAT AMB L'ESGLÉSIA, DE LES QUALS ELS
EXCOMMUNICATS SÓN PRIVATS]

E pensant que la Sgleya triüfant aprova la sentència que la militant pronuncia, e per induhir los peccadors que temen la sentència que la unitat de la Sgleya determena, declare lo benigne Senyor dos grans utilitats que la unitat de la Sgleya porta. Hi la primera, en sem- {27b} blants paraules explica: «Si dos de vosaltres, perdonant-se les injúries, consentiran en algun bé, units per unió de fe e de caritat sobre la terra, qui és loch de poder meréixer, de qualsevol cosa que demanaran ab fe no dubtosa, mas certa e ferma, hauran lo que demanen de mon Pare, per mèrit de la unitat e amor que serà entre aquells qui axí demanen.»

Tostemps són hoïts los qui preguen, si ab les condicions de perfeta oració supliquen, les quals són aquestes: que per si pregue, hi en caritat, e que persevere e que demane coses que a la sua spiritual salut guarden. E per ço, si alguna vegada les nostres oracions no són hoïdes, és la causa que alguna de aquestes condicions hi falta.

Diu Orígenes: «És una de les principals causes per la qual no són hoïts los qui preguen perquè entre si per amor e caritat no convenen, car per bones veus que sien, si totes entre si no concorden, no és delit algú als qui hoen. Axí, les divines orelles hoir alguna oració no-s deliten si ab amor e caritat no són concordes.»

«Los qui preguen –diu sant Jerònim– poden encara aquesta concòrdia spiritualment entendre: que si l'ànima e lo cors en bé consenten, e que entre si no tinguen batalla ni discòrdia, mas que lo cors obedient a la ànima no contraste, atenyaran tot lo que demanen.»

La segona utilitat, que de la caritativa unió atenyen, declara, dient: «Hon seran dos o tres congregats en lo meu nom, allí só yo enmig d'ells.» Diu primer que sien congregats dos o tres, quant més si eren molts units {27c} per fe e caritat, no divisos per discòrdia, no dispersgits per terrenal concupiscència, no separats per singular ypocresia! «Sien ajustats en lo meu nom, no en laor sua, mas en laor e glòria mia, en los qui axí se ajusten, allí só yo enmig d'ells, habite per ajudar-los e acabar tot lo que demanen.»

Diu Rabanus: «Ell, qui és pau, caritat e concòrdia, comú e sobiran bé, entre los bons hi en los bons e pacífichs ha col·locat la sua cadira; un Déu ab lo

collocavit, qui cum Patre celesti unus Deus, quae juste petunt in fide et gratia congregati, concedit et facit.

Ubi Chrysostomus: Non dicit simpliciter: *Ubi congregati fuerint*; sed addit: *In nomine meo*. Quasi dicat, si quis propter me, principalem amicitiae causam ad proximum habuerit, cum eo ero; et sic in aliis virtuosus erit.

Ubi et Rabanus: Amat medium mediator Dei et hominum, qui *in medio doctorum*, inventus est, *medius stetit* ad Baptismum, medius pependit in cruce, resurgens quoque *stetit in medio* discipulorum, medius quoque ad iudicium veniens, separabit agnos ab hoedis: haec Rabanus. Ecce praemium, concordiae, ad quam totus iste sermo vocat.

Unde Hieronymus: Omnis superior sermo nos ad concordiam provocaverat, igitur et praemium pollicetur, ut sollicitius festinemus ad pacem, cum se dicat inter duos vel tres medium fore: haec Hieronymus.

5. QUAM RARA EST CARITAS VERA, ID EST PROPTER CHRISTUM

Considera nunc quantam charitatem et diligentiam circa proximum ostendere debemus, ut ipsum ab errore revocemus. Non est enim major charitas, quam fratrem peccantem corripere, et pro eo mori. Sed heu! in paucis vera charitas et dilectio, quae propter Christum est, experitur; et in multis dilectio et amicitia ficta reperitur.

Unde hic ait Chrysostomus: Plures videmus alias habentes amicitiae occasiones, hic enim quando diligitur diligit, ille autem quoniam honoratus est, ille autem quoniam in alio quodam negotio seculari fuit utilis, ille autem propter aliud tale; propter autem Christum difficile est invenire aliquem proprie, et ut oportet, diligere eum proximum quem diligit; sed omnia perscrutantes, invenimus apud multos amicitias poeticas, id est fictitias, magis quam hoc: haec Chrysostomus.

6. QUID SIT DIMITTERE PROXIMO SEPTUAGIES SEPTIES?

Quia vero Dominus supra loquens de correctione fraterna, induxit ut peccanti et poenitenti remittatur injuria, ne dubitetur de numero, quaerit Petrus caput discipulorum quoties fratri pec- {425a} canti sit remittendum; et petit si sufficiat ad salutem dimittere septies peccanti in eum. Cui interrogationi benignus et

celestial Pare, als qui en fe e caritat congregats justament demanen, tot lo que volen atorga.»

Diu sanct Crisòstom: «Als qui seran congregats en lo meu nom», parla quasi dient: «als qui per amor de mi principalment amen lo prohisme, ab ells e dins ells 5 habite, e lo que demanen acabe.»»

Diu Rabanus: «Vol star en lo mig lo mediador de Déu e dels hòmens: enmig del món devallà en la nostra habitable terra, enmig dels animals stigué en lo pesebre, enmig dels doctors lo trobà la verge Mare. E crucificat 10 stigué enmig de ladres, e ressucitat enmig aparegué dels apòstols, hi enmig dels bons e dels mals pronunciarà la darrera sentència.»

Diu sanct Jherònym: «Totes aquestes paraules del Senyor a pau, caritat e concòrdia nos conviden, 15 prometent-nos que serà entre nosaltres si units e concordes nos troba.»

[5. COM ÉS D'ESTRANYA LA CARITAT VERDADERA, ÇO ÉS, LA DE CRIST]

Diu Theofilus: «Considera ab quina caritat e diligència devem treballar, que pia- {27d} dosament amonestem lo prohisme. No pot esser major caritat 20 que revocar de peccat lo prohisme hi posar la nostra corporal vida perquè ell la spiritual guanye. Però és gran dolor que de present en pochs aquesta caritat se troba; tots per intercessós e utilitats pròpies amen, e pochs o no degú per sola amor de Déu ama.» 25

[6. DEL SIGNIFICAT DE PERDONAR AL PROÏSME SETANTA VEGADES SET]

E perquè parlant lo Senyor en les precedents paraules de la correctió fraterna havia dit que les injúries als prohismes perdonasen, respon sanct Pere, com a principal en los altres: «Quantes vegades les perdonaríem?» Si bastaria set vegades. Respos lo dolç 30

© 12 pronunciarà] pronunciaren | 20 amonestem] amonesten | 30 perdonaríem] perdonarien

© 18 *Diu Theofilus*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Teòfil, atribució que no apareix en *VC*, 424b. | 25 *Déu ama*] Immediatament després, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (*VC*, 424b) sobre les poques persones que amen correctament el proïsme, quan la majoria demostra un amor interessat. El fragmet eliminat repeteix els arguments del que ja apareix en el *Cartoixà*.

misericos Dominus respondit, quod *non solum septies, sed septuagies septies* remittendum sit.

Secundum Augustinum, solet per septem cujuslibet rei, aut temporis universitas indicari. Unde cum in Psalmo canitur: *Septies in die laudem dixi tibi*, nihil aliud est, quam *Semper laus ejus in ore meo*. Undenarius vero transgressionem significat, quia ubi transgrederis denarium, in quo decalogus consistit, ad undenarium vadis; transgressio autem peccatum est. Omnem ergo transgressionem et injuriam, ac omnia peccata intelligi et dimitti voluit, quando *septuagies septies* dixit; quod ex numero universitatis, et numero transgressionis, id est ex septem et undecim compositura est; quia si undecim ducas septies, fiunt septuagies septies.

Vel ponitur hic numerus determinatus pro indeterminato; ac si, secundum eundem Augustinum, diceret Dominus: *Toties quoties, hoc est omnino quotiescumque peccaverit, toties dimittas*. Ille vero numerus potius ponitur, quam aliquis alius, quia ab Adam usque ad Christum fuerunt septuaginta septem generationes; et ideo sicut Christus totius humani generis delevit culpas, sic et homo omnes suas debet dimittere injurias. Si enim Christus millia peccatorum invenit, et tamen omnia donavit; noli subducere misericordiam.

Unde secundum Chrysostomum, cum dicit: *Septuagies septies*, non numerum certum et determinatum ponit; sed quasi infinitum, quod continue et semper est, significavit.

Et secundum Hieronymum, septuagies septies accipitur pro septies septuaginta vel septuagies septem, id est quadringentis nonaginta vicibus, ut toties peccanti fratri dimittas in die, quoties ille in die peccare non poterit, vel quoties peccaverit; ut non sit modus in te, nec numerus in remittendo, sed semper dimittas. Et sic prima expositio refertur ad omnem injuriam; secunda ad omne tempus.

Unde Beda: Septenario numero non veniae dandae terminus ponitur; sed vel omnia peccata dimittenda, vel semper poenitenti dimittendum praecipitur. Solet enim saepe per septem cujuslibet rei, aut temporis, universitas indicari.

Et iterum: Cautè intuendum est, quia non passim peccanti, sed poenitentiam agentis dimittere jubemur. Et primo quidem peccantem misericorditer increpare, ut sit cui postmodum habeamus juste dimittere. Qui ergo videns fratrem peccare tacuerit, non minus

Senyor e mestre que no solament set, mas set vegades set les perdone.

Diu sanct Agostí: «Posà finit per infinit nombre, quasi dient: “No vulles posar nombre en la tua misericòrdia en sguart de ton prohisme, puix no vols que en sguart teu la mia nombre ni mesura tinga.”» 5

Diu Beda: «Clarament lo Senyor nos mostra com devem perdonar al prohisme: primerament, dolçament e ab caritat increpar-lo, perquè sia tal que mèritament li pugam dexar la injúria. Donchs, aquell qui mira quant son germà pecca hi no-l corregex e calla, no 10

Ⓜ 2 *les perdone*] A continuació, Corella obvia una citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 425a), un tant enrevessada, en què s'explica el simbolisme del nombre set, que significa «infinit», i d'onze, que significa «transgressió, pecat», així, quan Jesús diu que s'ha de perdonar setanta-set (set per onze) vegades vol dir que el pecat s'ha de perdonar sense fi. | 3-6 *Diu ... tinga*] Corella abreuja el contingut de la citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 425a), en què s'explica que, si les generacions humanes, des de la Creació fins al naixement de Crist, havien sigut setanta-set, i Jesús havia mort i ressuscitat per salvar aquells hòmens que havien comès milers de pecats, qualsevol persona ha de tindre misericòrdia del pecat d'altri. | 6 *mesura tinga*] Tot seguit, Corella omet diverses citacions (VC, 425a), de sant Joan Crisòstom, de sant Jeroni i de Beda el Venerable (de la qual trobem en el *Cartoixà* només el final). En la primera s'explica un argument ja aparegut: el nombre setanta-set significa la infinitud. Sant Jeroni, en la segona citació, explica que l'evangeli no fa referència a perdonar setanta-set vegades, sinó setanta vegades set, i que açò significa que hem de perdonar el pecador totes les culpes que puga cometre en un mateix dia, per abundants que siguin. El començament de la citació de Beda omés per Corella insisteix en el mateix argument: el septenari fa referència a la infinitat de vegades que hem de perdonar el proïsme.

Dominici praecepti transgressor est, quam is qui eidem poenitenti veniam dare voluerit; quia qui dixit: Si poenituerit, dimitte, praemisit: Si peccaverit, increpa. Itaque venia fratri post increpationem largienda est, sed illi utique, qui poenitendo ab errore convertitur; ne vel difficilis venia, vel remissa sit indulgentia: haec Beda.

Peccantem itaque ut convertatur corripiamus; et poenitentem socia charitate colligamus, donantes nobismetipsis, secundum Apostolum, sicut Deus in Christo donavit nobis.

Unde Ambrosius: Discas frequenter ignoscere, nec indignationem tenere; nihil enim est quo possit offendi, cui ignoscendi est consuetudo. Disce donare injurias tuas, quia persecutoribus suis Christus ignovit: haec Ambrosius.

7. OFFENSA SEMPER REMITTENDA, SED NON SEMPER INJURIA; ET HAEC REMISSIO DEBET ESSE INTEGRA

Utrum {425b} autem teneatur quis remittere injuriam inimico non petenti, est distinguendum. Ex injuria enim oritur: primo rancor, in affectu; secundo, rancoris signum, in effectu. Primum, tenetur quilibet statim remittere, etiamsi injurians non petat veniam. Secundum, tenetur remittere veniam veraciter petenti, id est parato emendare secundum suam facultatem; et tenetur ei dicere ave, et subvenire sibi si indigerit, quod non petenti facere non tenetur, nisi perfectus fuerit. Licet ergo non agatur hic nisi de dimissione poenitentis, tamen et poenitenti et non poenitenti, tenetur quilibet rancorem odii dimittere, alioquin non habetur charitas; et in articulo necessitatis necessaria etiam ministrare.

Perfecti vero qui omnia reliquerunt, et poenitentibus, et non poenitentibus, tenentur veniam dare, obvios in via salutare, circa articulum necessitatis necessaria ministrare, et multa in hunc modum facere, ad quae non tenentur imperfecti.

Utrum vero ille cui facta est injuria, debeat amicitiam quaerere; sciendum quod duplex est debitum: primum est necessitatis, sine quo non est salus; secundum, est perfectionis. Quantum ad primum debitum, non tenetur quis reconciliationem quaerere; sed de secundo, dicit Chrysostomus, quod talis debet reconciliationem quaerere, ut duplicem coronam assequatur: unam, quia injuriam passus est; alteram, quia prior rogavit.

Unde iterum idem Chrysostomus ait: Excogita quantum noxius es, et non solum non moram facies ad

menys lo divinal manament trenca que si la injúria no li perdona; aquell mateix Déu e Senyor qui dix: “Perdona al prohisme la injúria”, dix: “Si pecca, corregeys-lo.” Donchs, lo prohisme li {28a} deus remetre la injúria, si-s penit de la error sua, enaxí que no li sia difícil la vènia ni massa fácil la indulgència.» 5

[7. COM L’OFENSA HA DE SER SEMPRE PERDONADA, PERÒ NO LA INJÚRIA]

Poria algú una saludable qüestió moure, si és tengut lo cristià la injúria remetre al prohisme, encara que no se’n penida ni vènia demane. A la qual demanda ab veritat se pot respondre que de la injúria ne surt rancor en lo cor e ira, hi a la part de fora, en effecte, senyals de aquella: la ira, hoy e rancor. Tantost se deu remetre al prohisme, encara que vènia no demane ni de la injúria faça smena, però dexar-li la injúria en exteriors effectes e obres al qui en lo mal persevera. No és tengut lo cristià, si lo injuriant no és aparellat segons la facultat sua, satisfèr e fer-li smena. 10 15

Però aquells qui són constituïts en perfeta vida, qui les coses de aquest món per lo Senyor han dexades, són tenguts, als qui-s peniden e no-s peniden, donar-los vènia e mostrar-los senyals e effectes de caritat e amicitia per amor del Senyor, en lo qual los enemichs amen. 20

E si algú demana si l’injuriat deu cerquar e demanar la amicitia de aquell qui li ha fet la injúria, responem que no és de necessitat que la cerque ni la demane, però és de perfectió excelsa del qual [és] axí perfet. Diu sanct Crisòstom que tal amistat cerque perquè doble la sua corona: la una, perquè pacientment ha sofert la injúria; l’altra, perquè de amistat lo prega. 30

Diu ell mateix sanct Crisò- {28b} stom: «Pensa e cogit a tu quant est a Déu, creador e redemptor, culpable e no solament no tardaràs remetre la injúria,

ⓐ 9 se’n] sin | 26 responem] responen

ⓑ 6 la indulgència] Immediatament després, Corella obvia una breu exhortació (VC, 424b) a corregir el proïsme amb caritat, igual com Crist va fer amb nosaltres. També omet una citació de sant Ambròs de Milà en què es demana que l’home s’acostume a perdonar, atés que qui té aquest costum no guarda en sí cap injúria.

remissionem qui tibi injustitiam fecerat; sed et curres ad eos qui te contristaverunt, ut fiat tibi remissionis occasio, ut invenias curationem propriorum malorum. Mercedem ineffabilem determinat Deus, ut praevenias illum qui injusta tibi fecit; qui si rogatus reconciliatus fueris, non adhuc Dei praecepto facta est amicitia, sed studio illius. Itaque sine corona abscedis, illo bravium accipiente.

Sed mala passus es, at certe nihil tantum quantum tibi ipsi operaberis, malum rememorans; non enim possibile est virum bonum aliquod malum pati. Si autem dixeris, quoniam inflammatus es contumeliae memorans; recordare si aliquod factum est tibi bonum ab eo qui te contristavit, et quot tu aliis fecisti mala. Male tibi dixit, et confudit; reputa quoniam et tu aliis dixisti. Qualiter igitur poteris venia, in quibus aliis non parcis? Sed nulli maledixisti, sed audisti dicentes, et acceptasti; neque hoc est innoxium. Nihil autem ita dilectionem conservat, ut non meminissem eorum qui in nos peccaverunt: haec Chrysostomus.

Advertendum autem, quod licet offensa sit semper remittenda, non tamen injuria. Si enim ex remissione injuriae et poenae debita, sequeretur pronitas in eo cui remittitur ad facilius peccandum, non esset bonum ei remittere; similiter si ex tali remissione esset scandalum aliorum, et omissio justitiae; et sic in casibus consimilibus intellige.

Dimittamus ergo debitoribus nostris debita poenae peccati, si poeniteant in nos peccasse; dimittere vero quod quis in Deum peccat, non est nostri arbitrii. Sed, ut dicit Hieronymus, nos e contrario in Dei injuria benigni sumus, in nostris autem contumeliis odia exercemus.

{426A} ORATIO

Domine Jesu Christe, mihi indigno propitius concede, ut fratrem peccantem verbis opportune corripiendo emendem; et si non verbis, saltem orationibus et bonis exemplis hoc facere non desistam. Da mihi etiam ut in unitate Ecclesiae et charitate fraterna permanendo, merear in orationibus exaudiri, et te per favorem et auxilium in medio nostrum experiri, qui habitationem tibi in pacificis collocasti. Insuper et hoc tribue mihi, ut quotiescumque peccaverit frater in me, toties dimittam ei: ita quod nec

Ⓢ 25 leons] elons | 34 que tu enmig] quet en umig

Ⓢ 14 *justicia*¹] Corella tradueix el llatí *injuria* per *justicia*, tal volta a la recerca d'un terme que remet a la virtut per la qual hom té com a guia la veritat. | 15 *pronitaz*] Propensió, inclinació. | 24-25 *som ... tigres*] La comparança amb els animals no apareix en VC, 425b. És, per tant, atribuïble a Corella.

mas alegrar-te-has de haver-la remesa, e correràs per atényer la amicitia dels qui t'injurien. Inefable premi és lo que dóna lo misericorde Senyor als qui per amor sua les injúries remetén. Car si tu, perquè-l prohisme te demana vènia hi és prompte a la smena, li remets la injúria, la justícia te obliga. Però quant sens aquests smen[er]s la perdones e la sua amicitia cerques, és vera mostra que amor del Senyor, sens altre enterés, te guia a fer acte de caritat excelsa, per lo qual prens guiatge que segur de vènia, per gran peccador que sies, al Senyor tens entrada hi de pietat uberta la porta.»

Diu sanct Crisòstom que devem, emperò, atendre que, ab tot que la offensa tostemp deus dexada, però no la justícia; si per dexar la justícia e la pena deguda seguia alentiment e pronitaz a mal obrar en aquella qui seria remesa, tal remisió no seria virtuosa. E més, si tal remetre és scàndel dels qui miren, que-ls mals hòmens sens punició passen e pereix la justícia, hi axí en semblants casos se deu diligentment atendre.

«Dexem, donchs –diu sanct Jherònym–, les nostres injúries als qui en nosaltres pequen, però les offenses del Senyor no toca a nosaltres dexar-les. Mas practicam lo contrari: que en dexar les injúries del Senyor som benignes, semblants a ovelles, hi en les nostres leons e tigres.»

ORACIÓ

[S]enyor Jhesús, a mi, indigne, per la tua pietat atorga que benignament al meu prohisme, quant peque, yo l'amoneste, e si no puch ab paraules, ab oracions e ab exemple de bones obres que no cesse procurar-li smena. Hi atorga'm, Senyor, que en la unitat de la Sgleya e caritat fraterna vixca, e axí meréixer pugna que les mies oracions a tu sien acceptes, e per los dos, en gràcies tuas experimente que tu enmig de nosaltres abites, qui enmig dels pasifichs has elet la habitació tua. E fes-me gràcia, Senyor benigne, que tantes vegades com peccarà contra mi lo meu prohisme

rancor interius, nec rancoris signum exterius, in me valeat aliquantulum reperiri. Amen.

yo li remeta la injúria, axí que la ranquor dins ni los senyals defora en mi nunca-ls experimente. Amén.

CAPUT IX. DE REGE QUI VOLUIT RATIONEM PONERE CUM SERVIS SUIS

DEL REY QUE VOLGUÉ DEMANAR ALS SEUS RAÓ DEL QUE ADMINISTAT HAVIEN. CAPÍTOL VII

I. RATIONE DE OMNIBUS REDDENDA

[I. DE LA RAÓ DE PERDONAR TOTES LES COSES]

Quod autem dimittendum sit fratri peccanti, et non tantum septies, sed septuagies septies, et quod hoc non debeat alicui grave aut difficile videri, si attendatur quod Deus majora remittit in se peccanti, ostendit Dominus per exemplum;

[P]erquè al cristià no sembla difícil tantes vegades al prohisme remetre la offensa, pensant quant és major la offensa de la majestat divina, la qual cada dia per la sua infinida bondat li plau que-ns sia remesa, porta ell, Déu e {28a} Senyor nostre, un exemple, lo qual en semblants paraules la sua mel·liffua boca explica: 10

—És semblant lo Regne dels cels a un home rey qui volgué demanar rahó hi ab los servents entrar en combte. Hi començant a pendre comtes, fon-li portat hu qui deu mília florins li devia, e com no tingués d'on lo pogués pagar, manà lo senyor rey que venessen a ell e la muller e los fill[ls], e axí pagàs lo que li devia. 15

»Lançàs en terra lo servent davant lo senyor, suplicant e dient:

»—Senyor, hages pasciència envés mi, que yo-t pagaré tot lo deute! Hages misericòrdia! 20

»Lo senyor de aquest servent manà soltar-lo e dexà-li lo deute.

»Anant-se'n aquest, trobà un altre servent del senyor, axí com ell, lo qual li devia cent diners. Hi prenent-lo, ofegava'l, dient: 25

»—Torna'm lo que-m deus!

»Lançàs e prostràs en terra lo servent, e diu-li:

»—Hages pasciència en mi, que tot lo que-t dech te pagaré. 30

»E no u volgué fer, ans anà e posà'l en lo carçre fins que li pagàs lo deute.

»Mirant aquest acte los altres servents, contristaren-se molt e contaren al senyor tot lo negoci. Lavors manà lo senyor que'l cridassen, e dix-li: 35

»—Servent celerat! Yo t'he dexat tot lo deute perquè m'has pregat. Donchs, ¿no era rahó que tu aguesses misericòrdia de aquest servent meu, semblant a tu, axí com yo he hagut misericòrdia de tu?

»E irat, lo senyor liurà'l en mans del bochins tant que pagàs lo deute. 40

»Axí farà lo meu Pare celesti- {29a} al a vosaltres, si la ranquor del cor no remet cascú a son prohisme.

Ⓢ 18 davant] danant | 22 manà] e mana | 24 servent] sernet

Ⓢ 11 boca explica] A continuació, Corella omet un fragment (VC, 426a) en què s'explica que, si Déu perdona les ofenses, sempre que el pecador es penedisca de cor, injúries que són grans perquè al qui s'ofèn és gran, cal que l'home perdone també el qui l'ultratja. Déu farà amb cadascú el que ell farà amb el proïsme (Mt 18, 35), per tant, caldrà que hom examine per diverses vies (a través de les Escripures, pels confessors, etc.) la seua consciència i obres. | 12-43 És ... prohisme] Igual com en el capítol anterior i altres seqüències (veg. nota p. 364,16-365,3), Corella tradueix la paràbola del servent sense compassió (Mt 18, 23-35) directament de la Vulgata, atés que en VC, 426a, es troba de manera fragmentària i glossada, com és costum en el text llatí. Així doncs, aquest subcapítol, respecte de la VC, és reduït per Corella a la mínima expressió (veg. la nota anterior i en p. 426,6) per donar cabuda a aquesta traducció bíblica directa. | 36-37 Servent ... pregat] Notem la rima de mots acabats en -at per donar una sensació eufònica al text.

quia magis sumus debitores Dei, et plus offendimus eum, quam homo posset ostendere proximum. Tanta enim est offensa, quantus est ille qui offenditur: Deus autem est infinitus, et ideo offensa in ipsum commissa quamdam habet infinitatem, et tamen quotiescumque offendimus, toties ipse paratus est remittere, dum tamen velimus veraciter poenitere; si ergo ipse qui est Dominus, et Rex omnium, dimittit servo, multo fortius et nos debemus dimittere peccanti in nos fratri, et proximo. Et ideo pro exemplo ponit parabolam de rege qui voluit rationem ponere cum servis suis, et in fine applicat parabolam ad propositum, dicens: *Sic et Pater meus coelestis faciet vobis*. Similiter enim Deus ponit rationem cum servis, scilicet hominibus; nam omnium actus Deus discutit diligenter, et merita cuiusque examinat, et hoc: per Scripturas, per creaturas, per confessores, per humiliationem propriae conscientiae, nolens rationem de factis humanis exigere.

Potest ergo haec parabola ad propositum aptari, et sic exponi: *Assimilatum est regnum coelorum*, id est status Ecclesiae militantis, seu praesentis temporis, quae regnum coelorum dicitur, tum quia legibus coeli subjicitur, tum quia de ea ad coelum pervenitur, *homini regi*, id est Christo, qui est verus homo et verus Deus, Rex regum, et Dominus dominantium; *qui voluit rationem ponere cum servis suis*, scilicet hominibus, quorum est Dominus, quia ad ipsum pertinet examinatio meritorum quorumlibet, et singulorum.

Et notandum quod Dominus ponet nos ad rationem: de omnibus bonis commissis, et bonis omissis; itemque de malis a nobis commissis. et de malis a nobis dimissis. De primo est parabola de villico iniquitatis, et ista computatio multum timenda est; multa enim bona nobis commissa sunt, et magni valoris, scilicet: bona naturae, gratiae, et fortunae, de quibus omnibus oportet reddere rationem, qualiter eis usi simus. Et si non haberemus reddere rationem nisi de tempore, multum esset nobis timendum; omne enim tempus homini impensum, requiretur ab eo qualiter fuerit expensum, et una hora temporis potest homo absolvi a debito, et regnum coelorum lucrari.

De secundo est parabola de talentis; et haec etiam computatio multum est timenda, cum Dominus dicat ibidem: *Et inutilem servum projicite in tenebras exteriores*. De tertio, computatio etiam multum est timenda; cum Dominus positurus sit rationem etiam de cogitationibus, et verbis otiosis. De quarto est

Respon lo Senyor a Pere en aquesta paràbola: «És semblant lo Regne de Déu», qui és aquesta nostra militant Sgleya, congregada en fe, sperança e caritat, hi unida al seu cap, Jesús, Déu e Senyor nostre. És lo rey home ell, Jhesús, Rey dels reys, Senyor dels senyors; 5 demana comte dels humans actes.

Ⓜ 6 humans actes] humons aetes

Ⓜ 6 humans actes] Tot seguit, Corella elimina un fragment de VC, 426ab, en el qual es concreta quins són els comptes dels quals l'home retrà raó a Déu: el primer, dels béns que li havia confiat (gràcia, béns de la natura, etc.), entre els quals es troba el temps; aquest compte és significat en l'evangeli per la paràbola de l'administrador astut (Lc 16, 1-13). El segon compte serà del bé que hem deixat de fer, significat per la paràbola dels talents (Mt 25, 14-30). El tercer compte serà dels mals comesos, també dels pensaments i paraules ocioses. El quart compte és dels pecats perdonats i no agraiats, significats per la paràbola d'aquest capítol, la del servent sense compassió. L'omissió següent de Corella formaria part del pròxim subcapítol, segons la nostra edició, en què estableix una analogia entre retre raó dels comptes al senyor, segons la paràbola, i examinar les pròpies consciències davant Déu.

parabola praesens; et haec computatio multum est timenda, propter vitium ingratitude, quod est valde periculosum.

2. PARABOLA DE REGE VOLENTE RATIONEM PONERE CUM SERVIS SUIS

Et cum coepisset rationem ponere, id est merita et conscientias examinare, in qua examinatione modo sumus, sed postmodum dabitur de nobis sententia, secundum merita:

Oblatus est unus qui debebat decem millia talenta, id est obligatus ad magnam poenam, propter multa peccata. In debito istius denotatur gravitas, et numerositas peccatorum; et accipitur determinatus numerus pro indeterminato.

Unde Augustinus: Quia lex in decem praeceptis commendatur, ille debebat decem millia talentorum, per quod omnia peccata designantur, quae scilicet contra legem fiunt.

Cum autem non haberet, unde redderet, id est cum non posset viribus suis Deo satisfacere pro peccatis; homo enim per se potest ruere, sed non resurgere, per se offendere et peccare, ac per hoc debitum contrahere, sed non per se satisfacere, nisi gratia Dei accedente; et si homo pro uno tantum peccato non sufficit satisfacere, multo minus pro decem millibus peccatorum talentis:

Jussit ergo eum Dominus venumdari, in servitutem poenae, quia secundum Remigium, pretium hujus venditi, supplicium est damnati; *et uxorem ejus*, id est concupiscentiam, ex qua concipiuntur mali filii, *et filios ejus*, id est mala opera; in homine enim spiritus est vir, sensualitas mulier, per quorum commixtionem filii, id est opera generantur; *uxorem ergo et filios venumdari*, est pro concupiscentiis interioribus, et malis operibus exterioribus poenam solvere, quod est pretium ejus; *et omnia quae habet*, scilicet temporalia, quia tota substantia sua pro magnitudine delicti traditur quandoque extraneis; vel omnia quae spiritus habet, sunt vires animae et corporis, et etiam bona exteriora, quae omnia in poenam commutantur, ut poena dominetur ei, quantum ad omnia in quibus peccavit. Unde subditur: *Et reddi*, tunc enim debitum peccati redditur, cum pro eo poenae pretium, exsolvitur.

Procidens autem servus ille, id est peccator, per poenitentiam et humilitatem sui, qui prius quasi collum contra Deum erexerat, obnixè *rogat eum dicens: Patientiam habe in me*, donando mihi vitae et poenitentiae spatium, condonando delictum, relaxando supplicium; *et omnia reddam tibi*, opera {427a}

[2. DE LA PARÀBOLA DEL REI QUE VOLIA DEMANAR COMPTES ALS SEUS SERVENTS]

Presenten-li hu obligat a grans penes per la gravitat e multitud de peccats e culpes.

No tenia hon pagàs lo deute, car no té l'ome ab què puga satisfer la divina offensa.

Mana lo senyor que ell e muller e fills, venuts, ⁵ pagàs lo que devia, que vol dir que fos portat a les infernals penes ab los seus pecats e affections males.

Prostra's en terra per humilitat lo peccador, dient al Senyor que aja paciència, mudant en temporal la eterna

© 1-428,4 Presenten-li ... penitència] Corella resumeix i elimina la major part d'aquest subcapítol, segons la nostra edició (VC, 426b-427a). Les omissions se centren en interpretacions dels diferents versets: obvia una citació de sant Agustí d'Hipona en què estableix una al·legoria entre els deu mil talents que devia el servent i els deu manaments que són deguts a Déu. Una altra elisió (omesa ací, però represa més avant, veg. p. 431,4-9), sobre que el servent no tenia amb què pagar, té a veure amb el fet que l'home, sense la gràcia divina, no té amb què retre compte dels seus pecats. La següent supressió té a veure amb al·legories sobre el significat de vendre la dona i els fills: aquests són interpretats com la concupiscència i les seues males obres o com els béns temporals.

meritoria faciendo, et me emendando, tua patientia expectatus, tua gratia praeventus, tua misericordia adjutus.

Misertus autem Dominus, quia misericors et miserator Dominus, paratus est misereri et parcere vere poenitentibus, servi illius, sic procidentis in contritione, sic dicentis in confessione, sic promittentis de satisfactione; dimisit eum liberum a captivitate culpae, et debitum dimisit ei, relaxando reatum poenae aeternae; dimittit totum, quia plus dat quam rogetur.

Unde Chrysostomus: Vide misericordiam Dei; petierat dilationem, et accepit omnium peccatorum remissionem.

3. CRUELITAS SERVI CONDONATI ERGA CONSERVUM

Egressus autem de obligatione peccati, servus ille, a debito quidem liber, sed iniquitatis servus, et misericordia inventae oblitus; invenit unum de conservis suis, id est de peccatoribus et hominibus, qui sunt servi Dei cum ipso, omnes enim conservi, et unius Domini servi sumus, et nos et Angeli; qui debebat ei centum denarios, id est parum offendit eum, et in modico tenetur respective, quia offensa in hominem, modica est respectu offensae commissae in Deum.

Invenit autem in animo per recordationem injuriae, et tenens suffocabat eum, stringendo et arctando, quia crudeliter coegit eum reddere et satisfacere. Ille debitorem tenet, qui offensum tenet in memoria, qui iram et odium servat in corde.

Suffocare est strangulare vel stringere per gulam; et quia gutture loquimur, ille suffocat proximum, qui verba excusationis non audit; in quo ostenditur austeritas in repetendo vindictam a proximo.

Unde Remigius: Conservum suffocare, est in fratrem per vindictam exardescere. *Tenens ergo suffocabat eum, dicens: Redde quod debes, scilicet tormentum pro injuria, pro verbis verbera.*

Et procidens conservus ejus, rogabat eum dicens: Patientiam habe in me, id est parce mihi, et omnia reddam tibi.

pena, hi ell, ab la sua gràcia, obrarà obres meritòries dignes de la eterna glòria.

Mogut lo Senyor a misericòrdia, accepta del peccador la penitència.

[3. DE LA CRUELtat DEL SERVENT PERDONAT CAP A L'ALTRE SERVENT]

Partint-se del senyor lo servent, troba un altre servent del senyor que li havia feta una poca ofensa; qualsevol ofensa comesa en l'ome és poca en sguart de la ofensa divina.

E prenent-lo, ja l'ofegava, dient-li: «Torna'm lo meu deute.» Hon mostra la austeritat sua, no recordant-se la gràcia que'l Senyor benigne li havia feta.

E prostrant-se lo servent al servent, diu que aja paciència, que aparellat stà satisfer-li segons la posibilitat sua.

Ⓜ 3-4 *Mogut ... penitència*] Corella condensa en dues línies un passatge de l'original llatí (VC, 427a), en què s'exposa que el Senyor, compadit, perquè és misericordiós i té misericòrdia, preparat a perdonar els qui es penedeixen vertaderament, a aquell servent que es prostrava amb la contrició, que parlava en confessió, que prometia satisfacció, el va deixar lliure de l'esclavitud de la culpa, li va perdonar la condemna de la pena eterna, li ho va perdonar tot, perquè dóna més del que hom demana. Segons sant Joan Crisòstom: «Mira la misericòrdia de Déu, el servent havia demanat una dilació i rep la remissió de tots els pecats». | 5-429,1 *Partint-se ... perdonar-li*] Corella, igual com ocorre amb el subcapítol anterior, resumeix i elideix en gran mesura el text de VC, 427a. En la primera omisió estableix els dos hòmens de la paràbola com a servents iguals davant un únic Senyor. La segona eliminació (represa, però, més avall, veg. p. 431,10-15) explica que, si no es perdona el proïsme, aquest es converteix en ostatge de l'ofès per l'odi que hom li professa. Les següents elisions són dues citacions de Remigi d'Auxerre: la primera explica que ofegar el servent vol dir enardir-se contra el proïsme per venjança; en la segona al·legoritzava que el servent que vol retre el deute amb tots els seus béns significa que el pecador ha d'estar disposat a sotmetre's als jueus de l'Església. Elimina també, a continuació, una altra citació de sant Joan Crisòstom (incorporada, no obstant, més avant, veg. p. 431,19-25), en què s'insisteix sobre la duresa del servent dolent, el qual no perdona el deute de l'altre servent per més que aquest use les mateixes paraules que aquell havia utilitzat amb el senyor, amb les quals havia aconseguit vènia. L'última omisió és un text de sant Agustí d'Hipona sobre la crueldat del servent dolent, al qual, encara que l'altre servent només li demanava més temps per a pagar-li, aquest no li'l concedeix, mentre que ell havia obtingut del senyor la remissió de tot el seu deute. Seguint l'argumentari agustinian, aquesta crueldat es deu a que som fills de Caïm, la qual aboca el pecador a l'infern.

Quasi diceret: Paratus sum secundum possibilitatem meam satisfacere; et, ut dicit Remigius, emendabo iudicio vel consilio Ecclesiae quod deliqui. Attende quod eadem verba protulit conservus supplicans, quibus supplicando Domino remissionem meruerat malus servus.

Sed ut dicit Chrysostomus, haec verba ingratus servus reveritus non est, quibus salvatus est.

Ille autem noluit habere patientiam, praestando dilationem, nec voluit dimittere sine vindicta rancorem, ostendens crudelitatem in modo repetendi vindictam.

Unde Augustinus: Non talem invenit iste conservum, qualem ille invenerat Dominum. Petiit ille dilationem, et meruit remissionem; iste qui misericordiam petebat dilationis, sensit poenam suffocationis. *Sed abiit in via Cain*, a naturali pietate recedendo, et a familiaritate et amicitia proximi se alienando; *et misit eum in carcerem*, crudeliter affligendo, *donec redderet debitum* plenarie et ad nutum satisfaciendo. Hic carcer infernus potest intelligi. Toties vero peccantem in nos proximum, in carcerem mittimus, quoties ejus culpae non indulgemus; quantum enim in nobis est dum non parcimus, carceri damnamus.

E no volgué en alguna manera perdonar-li.

4. INDIGNATIO CONSERVORUM ET REGIS

Videntes autem conservi ejus, scilicet Angeli, qui secundum Apocalypsim, conservi sunt nostri: quia ejusdem Domini sumus servi, *quae fiebant*, scilicet crudeliter a servo in conservum suum; omnia enim opera quae agimus, et supplicia quae patimur vident, et coram Deo repraesentant; tres enim testes habemus a quibus non abscondimur, scilicet: Deum, Angelos sanctos, et daemones.

Videntes, inquam, *contristati sunt valde* de {428b} ingratitude et culpa servi, de afflictione et poena conservi. Angeli enim contristantur ad culpam, laetantur ad poenitentiam, et ferunt animas ad gloriam; *et venerunt, et narraverunt Domino suo omnia*, ad

[4. DE LA INDIGNACIÓ DELS SERVENTS I DEL REI]

Miren los justs aquesta crueldat tan aspra, e molt trists, moguts de amor caritativa, al Senyor ho denuncien.

© 2-430,11 *Miren ... vosaltres*] Corella continua la tasca, iniciada des de l'inici del capítol, de resumir i suprimir el text, en aquest cas, de VC, 427ab. El primer fragment omés al·legoritza sobre qui són els qui denuncien el servent dolent al senyor, en quatre sentits: en el primer (argument représ més avant en el *Cartoixà*, veg. pp. 431,16-18; 431,26-35), aquests són els àngels que denuncien a Déu els pecats dels hòmens, als quals res no es pot amagar, igual com a Déu i als dimonis; també els denunciants són interpretats com els ministres de l'Església, els quals, veient la crueldat dels hòmens, resen a Déu per la salvació; la tercera interpretació omesa dels denunciants és la d'aquells que pregunten a Déu pel proïsme, i, per últim, la d'aquells que denuncien als prelats la crueldat d'algun pecador. Corella omet a continuació, igual com en els subcapítols anteriors, diverses citacions dels pares de l'Església que sí que apareixen en la VC. La primera és de Remigi d'Auxerre, en què interpreta que el deute que exigirà el Senyor serà públic en el dia del Juí, no íntimament en la consciència de cadascú. El segon text elidit és de sant Joan Crisòstom (représ, però, més avant, veg. p. 431,36-432,5) sobre la condemna de la ingratitude, atés que el senyor anomena «cruel» al servent dolent quan no li havia perdonat el deute a l'altre servent, però no l'anomena així quan aquell li devia al senyor deu mil talents. Segueix en el text llatí una citació de sant Gregori Magne sobre el millorament dels bons en els abusos i l'empitjorament dels malvats en els beneficis. La següent citació omesa és de sant Joan Crisòstom, en què exhorta a pensar en el premi celestial si sembla massa dur perdonar el proïsme; si no el perdona, que pense en l'infern que l'espera. La darrera citació suprimida és de nou de Remigi d'Auxerre, en la qual alegoritza amb el fet que servent dolent no contestara al seu senyor, cosa que significa que els pecadors, en el dia de Juí final, no tindran arguments contra la condemna de Déu.

Deum referendo, conquerendo, et auxilium implorando. Vel isti conservi sunt ecclesiarum ministri, et quique fideles et justii, qui videntes crudelitatem hominum erga proximos, vel aliquem fratrem remissionem peccatorum adeptum, non velle miserere conservi sui, contristantur,

quia ad eandem virtutem pertinet gaudere de bono, et contristari de malo;

et narrant Domino, quia in oratione petunt a Domino talia judicari ad declarationem justitiae, non ex livore vindictae. Vel, Domino narrare est dolores et contritiones cordis in suo affectu Deo demonstrare. Vel, cum veniunt ad Dominum, id est ad praelatum, qui vicem Dei gerit in terris, denuntiant ei mala facta ad finem correctionis.

Tunc vocavit eum Dominus per sententiam mortis, et de hoc seculo migrare jussit, ut de omnibus rationem reddat.

Unde Remigius: Haec vocatio non fit modo intus in conscientia, sed fit exterius in iudicio.

Et ait illi: Serve nequam, quia non est aequus, sed iniquus recipiendo misericordiam, et reddendo immisericordiam seu injuriam; *omne debitum dimui tibi*, id est magnam offensam in me commissam.

In hoc, secundum Chrysostomum, patet magnum esse peccatum ingratitude; nam primo, quando debitor erat decem millium talentorum, non eum *nequam* appellavit, non sibi insultavit; sed ubi incurrit vitium tantae ingratitude, animo irato ait ei: *Serve nequam*, quia peior est effectus quam primo; nam secundum Gregorium, sicut boni contumeliis efficiuntur meliores, sic semper reprobi de beneficio efficiuntur peiores.

Nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, remittendo parva, *sicut et ego tui misertus sum*, remittendo majora? Nulla quippe interveniente satisfactione, sed ob hoc solum, *quia rogasti me*, rogasti dilationem, sed meruisti remissionem; oportuisset quidem ut tali provocatus beneficio totum etiam debitum relaxares roganti, sed tu etiam quod minus est, facere noluisti, quia dilationem concedere recusasti.

Ubi Chrysostomus: Si grave videtur damnum, afficere debuit lucrum; si grave videtur praeceptum, cogita praemium; si grave sit remittere ei qui contristavit, gravius est incidere in gehennam.

Secundum Remigium: Servus iste nullum responsum legitur dedisse Domino, in quo demonstratur quod in die iudicii, et statim post hanc vitam cessabit omnis peccati excusatio.

5. DAMNATIO ET SUPPLICIUM SERVI IMMISERICORDIS, IMAGO JUSTITIAE DIVINAE

Et iratus Dominus non per affectum, sed similitudinem affectus hominis irati, id est ad modum irati se habens, poenam inferendo, *tradidit eum tortoribus*, id est daemonibus et ministris tartareis, qui in hoc sunt divinae justitiae executores; quia tortores

A una mateixa virtut sguarda alegrar-se del bé hi entrestir-se del mal contrari.

Mana lo Senyor que lo servent cruel li criden, quant per la mort lo cita.

E diu-li, per mostrar que justament lo condempna: 5
«Malvat servent! Avia dexas tot lo deute –que vol dir amat, perdonat– tan gran offensa contra mi comesa.

»Convenia que tu dexases a ton prohisme una mínima injúria en sguart de la mia, dient ell a tu, servent, lo que tu diguist a mi, Déu e creador e 10 redemptor de vosaltres.»

[5. DE LA DAMNACIÓ I SUPPLICI DEL SERVENT IMMISERICORDIÓS, IMATGE DE LA JUSTÍCIA DIVINA]

E irat lo Senyor, dóna'l als diables, execudors de la sua justícia, que dins lo infern eternament lo tanquen,

patimur in poena, quos passi sumus suasores in culpa; *quoadusque redderet* per poenam *universum debitum* commissum per culpam: et hoc erit aeternaliter et in perpetuum. *Quoadusque* enim ponitur pro infinito, sicut *donec* ponitur ibi: *Non cognovit eam donec peperit*. Et est sensus: semper solvet et nunquam persolvet; neque reddet aliquando, sed semper poenam luet; nunquam enim reddere potest, quia aeternaliter damnatus erit. Nam in inferno semper est redditio absque acquisitione, cum poena semper maneat sine fine; quia ibi non est locus redemptionis vel satisfactionis, sed condemnationis et pu-

que vol dir fins que tot lo deute pague, car en lo infern tostemp se paga hi nunca pagar se acaba.

Grans e profundes misteris són los qui en aquesta paràbola se contenen. Lo primer, pensar la streta rahó que'l Senyor, en la hora de la mort, nos demanarà de nostres obres, de nostres afestions, pensaments e paraules, e que altre recors no tenim sinó ans de la mort recórrer a misericòrdia, la qual en l'altre món no s-troba.

Tenim encara exemple que lo Senyor se mou a justa ira quant al prohisme no perdonam la injúria, que lo que ja-ns havia perdonat e dexat nos demana perquè al prohisme denegam misericòrdia. {29c} Ell, misericorde, fàcilment nos perdona e tot nos ho dexa quant humilment li demanam vènia.

Los servents qui s'entrestiren podem dir que són los àngels, qui ensemps ab los hòmens la divina majestat servexen.

Hi devem atendre que, ab aquelles matexes paraules que li diu son prohisme, havia ell, dient-les al senyor, obtesa misericòrdia molt major del que la demanava, e no pogué portar reverència a les paraules que salvat l'avien. Dient-les ell ab humilitat mansueta, a salvació li valgueren; oint aquelles matexes, ab cruel avarícia dins en lo infern lo tanquen.

Entrestiren-se los àngels, si entrestir se poden, del servent ingrati, e de la sua culpa alegren-se quant lo peccador fa penitència; endrecen les ànimes a la glòria, presenten a la divina sapiència les pietats e les ingratituds dels hòmens. Devem atendre que, dient que-ls àngels se entrestexen, no volem dir que alguna tristícia puguen rebre, car no-ls ho comporta la sobirana glòria. Però quant alguna cosa no volen, diem que s'entrestexen, perquè és cert que n'aurien tristícia si la gran alegria de la beatitud ho comportava.

Diu sant Crisòstom: «Quant la ingratitud hi la crueltat en lo prohisme és gran ofensa, aquesta paràbola manifestament ho mostra, que fàcilment dexà lo rey al servent la presona e lo deute, e per la crueltat que féu en lo prohisme eternament lo comdampna;

Ⓢ 7 tenim] tenin | 8 món] non | 11 perdonam] perdonan | 12 ja-ns] jaus | 28 endrecen] endreça | 31 volem] volen

Ⓢ 3-432,5 *Grans ... deute*] En aquest fragment (VC, 427b-428a), Corella reprén alguns arguments de la VC que havia obviat anteriorment, tal volta perquè entén que ací encabeixen millor. El mestre en teologia anticipa aquesta transposició amb una fórmula introductòria: «Grans e profundes misteris són los qui en aquesta paràbola se contenen», que no apareix en VC, 427b. Per a les omissions anteriors represes ací, veg. notes en pp. 427,1; 428,5; 429,2, encara que en no pocs passatges actua lliurement.

Quod autem hanc totam similitudinem ad hoc attulerit ipse Dominus, eam modo quo dictum est, ad propositum adaptando exponit dicens: *Sic et Pater meus coelestis faciet vobis*, universum debitum a vobis exigendo, et vos tortoribus cruciandos tradendo.

Secundum Chrysostomum, non dicit pater vester, sed *Pater meus*; non enim dignum est hominis talis vocari patrem Deum, qui ita perniciosus et odiosus est.

Ubi Hieronymus: Formidolosa sententia! si parva fratri non dimittamus, magna nobis a Deo non dimittentur;

et quia unusquisque potest dicere ore: nihil habeo contra eum, habet Deum iudicem, qui simulationem fictae pacis aufert, dicens: *Si non remisistis unusquisque fratri suo*, non solum ore, sed etiam *de cordibus vestris*, non ficta pace, sed vera et integra dilectione; quia non sufficit labiis dimittere, nisi ora et corda conveniant. Quidam enim dimittere nolunt omnino, quia et malitiam servant in corde, et vindictam dum possunt, exercent in opere; alii etsi remittunt quantum ad vindictam, servant tamen conceptum odium quantum ad malitiam.

Sed quisquis sibi a Domino remitti desiderat, oportet ut utroque modo fratri remittat: ut nec opere exerceat vindictam, nec corde reservet malitiam; quia, secundum Gregorium, si hoc quod in nos delinquitur ex corde non dimittimus, illud rursus a nobis exigetur, quod nobis jam per poenitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Ubi ergo non fuerit charitatis perseverantia, nulla est sufficiens poenitentia; unde a peccatis soluto dicitur: *Vade et amplius noli peccare*.

Seculares quoque leges propter ingrattitudines, quosdam revocant manumissos ad priorem servitutem.

[8] Unde Augustinus: Omnis homo debitor est Dei; et debitorem habet fratrem suum. Ideo Deus justus constituit tibi regulam in debitore tuo, quam faciet et ipse cum suo.

quant la ofensa a ell se {29d} endreçava no li diu: “Servent inich”, que vol dir: “que no tens equitat ni justícia, que axí com yo t’è absolt de tan gran deute, essent yo ton senyor, devies tu al teu semblant prohisme dexar un poquet deute.”»

Conclou, donchs, lo benigne Senyor la paràbola dient: «Axí farà lo meu Pare celestial en vosaltres si no remeteu les offenses.»

Diu sanct Jherònym: «Spantable és aquesta sentència hi ab gran temor és mester que-s recorde!, que si no dexam a nostres prohismes les offenses que, en sguart de les de nostre Senyor, són mínime[s], no-ns dexarà lo Senyor les nostres que, per esser sues, són grans e infinides.»

Les leys humanes encara disponen que per ingratitut les gràcies e beneficis se perden e les donacions se revoquen.

Diu sanct Agostí: «Qualsevol home és deutor a Déu e té per deutor seu lo prohisme. E per ço Déu just te ha constituït una regla: que sies tractat per la sua justícia axí com tu tractaràs lo teu prohisme.»

⑩ que-s] queb

⑧ *les offenses*] A continuació, Corella omet una breu citació de sant Joan Cristòstom (VC, 428a), en què explica que el servent sense compassió no és digne d’anomenar Déu «el meu Pare» (Mt 18, 35). | 14 *e infinides*] Tot seguit, Corella omet un fragment (VC, 428a), en què s’exhorta a perdonar el proïsme de cor, que no li guarde malícia; d’obres, que no busque venjança; i amb paraules sinceres. També elimina en aquest text una citació de sant Gregori Magne sobre perseverar en la caritat i no revertir el goig que produeix la remissió de la pena, després de la penitència, tornant a pecar. | 18-21 *Diu ... prohisme*] Aquesta citació no apareix en aquest punt de la VC, sinó que Corella la transporta ací des d’un fragment posterior, veg. nota en p. 434,1-8.

6. QUO SENSU PECCATA REDEUNT

Sed ex his videtur quod peccata dimissa redeant propter iteratam peccati perpetrationem. Ad hoc dicitur communiter quod redeunt per aggravationem peccati sequentis; non quod peccatum sequens sit aeque grave sicut omnia praecedentia, sed quia gravius est ex comparatione praecedentium. Unde exigitur quod dimissum fuerat, non in se, sed quantum ad ingratitude dimissionis; et ideo dicuntur omnia redire, quia ingratitude est respectu dimissionis quae omnium fuit, et ita quodammodo respectum habet ad omnia dimissa.

Non ergo redeunt quantum ad maculam et reatum; sed quantum ad ingratitude. Qui enim post acceptam remissionem ad peccatum redit, magis delinquit, quod ingratus tanto beneficio extitit; et ita ingratitude peccatum recidivationis aggravat.

Quidam vero dicunt quod peccata redeunt in quatuor casibus, scilicet: propter odium fraternum, propter apostasiam a fide, propter contemptum confessionis, et propter dolorem de poenitentia habita; unde sunt versus:

*Frater odit, apostata fit, spernitque fateri,
Poenituisse piget: pristina culpa redit.*

7. LUCRA CONDONATIONIS

Faciliter ergo et merito in te peccanti dimittes, si quantum tibi dimitti desideras veraciter attendas. Quia secundum Chrysostomum, etsi septuagies septies dimiseris, etsi omnia simpliciter peccata concesseris continuo proximo, quantum gutta aquae ad pelagus infinitum, tanto magis et multo plus deficit tuus amor ad infinitam bonitatem Dei, cujus in necessitate constitutus es, cum judicaberis et noxas tribueris. Et ideo bene peccata in Deum *decem, millibus talentis*, et peccata in proximum *centum denariis* comparavit; quia

[6. COM SÓN PERDONATS ELS PECATS]

Al propòsit de la fi e declaració de aquesta paràbola una qüestió los doctors moven: si los peccats confessats e perdonats per al[t]re peccat tornen, axí com par que u vulla dir la fi de aquesta paràbola, que per lo peccat del cruel servent en lo prohisme mana lo Senyor que-l posasen en lo carçre fins que li pagàs tot lo deute que dextat li havia. Ací responem que és veritat infal·lible que-ls peccats confessats e perdonats no tornen, car ja és la sentèn- {30a} cia de perdó sobre ells donada, e la pena d'ells eterna mudada en temporal en aquest món o en purgatori, tant que los de infern per los peccats perdonats no pasaran pena eterna.

Però quant lo peccador a qui lo Senyor ha perdonat les culpes a peccar torna, tantost mereix les eternes penes, les quals merexia ans que no confessàs les perdonades culpes. Per ço par que-ls peccats perdonats li tornen, que no per aquells, mas per los que pecca après, que dels pasats tenia vènia, haurà eternes penes, car per sol un peccat mortal mereix lo peccador lo etern suplici.

Hi encara més, los sants doctors declaren que lo peccador perdonat, quant a peccar torna, agreuja lo peccat per la ingratitude, tornant a peccar contra aquell Déu e Senyor que li havia perdonat la culpa.

[7. DELS BENEFICIS DEL PERDÓ]

Ⓢ 7 responem] responen

Ⓢ 8-12 *car ... eterna*] Aquest argument sobre la remissió del pecat a través de penitències temporals o al purgatori no es troba en VC, 428a. | 24 *la culpa*] Immediatament després, Corella elimina un fragment (VC, 428a), en què s'explica que el pecat revé per quatre causes: per l'odi a l'altri, per apostasia, pel menyspreu de la confessió i per penedir-se de la penitència ja feta. Al propòsit, la VC inclou també dos versets en llatí que també són omesos per l'autor valencià.

etiam eadem peccata multo graviora commissa sunt in Deum, quam in proximum.

Docemur {428b} ergo hoc loco, ut sicut Dominus nobis dimittit majora peccata, sic nos dimittamus conservis nostris minora in nos commissa; alioquin a nobis exigit debita universa.

[8]

Unde et Chrysostomus: Haec igitur omnia intelligentes, et haec decem millia excogitantes, saltem hinc festinemus ad dimittendum proximis parva et vilia. Audiamus immisericordes et credules, quoniam non aliis sumus crudeles, sed nobismetipsis. Cum memorari malorum vis, excogita quoniam tibiipsi malorum rememoris, non alii; quoniam tua ligas peccata, non proximi. Duo itaque hinc quaerit: et cognoscere adversum peccata nostra, et aliis dimittere, et illud propter hoc, ut facilius hoc fiat; qui enim sua intelligit, facilius ignoscit conservo; et non simpliciter ab ore dimittere, sed et a corde.

Ne igitur dicas quoniam convitiatus est, et detraxit, et decem millia operatus est mihi mala. Quanto enim dixeris, tanto magis monstras eum benefactorem, dedit enim occasionem abluendi peccata tua. Quare quanto majora injusta tibi fecit; tanto majorum peccatorum dimissionis causa tibi consistit. Si enim voluerimus, nullus injusta nobis facere poterit; sed et inimici maxime proderunt nobis.

Vide ergo quanta lucraris mansuete inimicorum ferens imprudentias: primum quidem, et maximum, peccatorum remissionem; secundum, patientiam, et perseverantiam; tertium mansuetudinem, et amorem hominum; quartum, ab ira continue esse liberum, et a tristitia quae hinc est. Cum his et venerabilis eris et ipse inimicis, etsi daemones fuerint; magis autem neque habebis jam inimicum ita dispositus. Quod autem est majus et primum, Dei amicitia, et si peccaveris, venia, poteris.

Et iterum: Non memoriam malorum habeamus in eos qui laedunt; nam nobis prosunt maxime, nisi

Hi en special quant al prohisme no perdona la offensa, la qual no pot esser sinó més que mínima en sguart de aquella que lo Senyor li ha perdonada.

Diu sant Crisòstom: «Atén e mira quant és gran tresor lo que guanyam quant nos injurien: no alegra més a Déu alguna obra que perdonar nostres offenses. Regraciem, donchs, als qui-ns injurien, que-ns donen scala per a pujar al celestial Regne.»

© 1-8 *Hi ... Regne*] Corella resumeix i elimina, igual com fa des de l'inici d'aquest capítol, pràcticament tot *VC*, 428*ab*, al qual correspon aquest paràgraf del *Cartoixà*. El text valencià pertany per complet a una citació de sant Joan Crisòstom, no solament la segona oració del paràgraf. Abans d'aquesta citació, però, Corella omet un breu fragment en què s'exhorta a perdonar el proïsme en consideració dels molts pecat que hom pretén que Déu li perdone. L'inici de la citació de sant Joan Crisòstom, omesa per Corella, comença amb una metàfora en què compara els pecats es perdonen al proïsme amb una gota d'aigua, en col·lació amb els pecats que Déu perdona a l'home, que són un pèlag; igualment, es compara els pecats remesos al proïsme amb cent denaris (poca quantitat), i els remesos per Déu amb deu mil talents. Corella se salta en aquest punt de la *VC* una citació de sant Agustí d'Hipona, la qual realment trasllada més amunt, p. 432,18-21, perquè considera que allà hi fa més sentit. A continuació, l'autor valencià obvia quasi per complet una altra llarguíssima citació de sant Joan Crisòstom, en què hi ha diversos arguments: el primer, si hom no vol perdonar a qui li ha injuriat, realment és cruel contra si mateix; el segon, Jesús té una doble intenció en aquesta paràbola: que l'home reconega els seus propis pecats i que perdone els dels altres; el tercer té a veure amb el guany que hom rep del qui li injuria, atés que per ell pot aconseguir, com més injúries li faça, més premis que el duguen al cel, si el perdona. Aquests guanys són la remissió dels propis pecats, la paciència i la perseverança, l'amor i mansesa cap al proïsme, l'alliberament de la ira i de la tristesa, i l'amistat de Déu. Acaba la citació amb una exhortació a oblidar les ofenses comeses pels altres contra si mateix, atés que aquests oblits podran suplir davant Déu altres faltes que hom haja comés contra altri. | 1-3 *Hi ... perdonada*] Corella torna a reproduir un ensenyament que, si bé no apareix en aquest punt de l'original llatí (*VC*, 426*a*), sí que s'expressa de manera anàloga en altres passatges anteriors del *Cartoixà* (veg. pp. 430,8-11; 432,11-14). La motivació en reiterar l'argument, però, podria provenir del començament de la citació de sant Joan Crisòstom, que Corella omet en gran mesura (veg. nota anterior): «Entenen aquestes coses, i pensant en els deu mil talents, cal apressar-se a perdonar aviat al proïsme per les coses mínimes i que no tenen valor».]

nosipos vindicaverimus. Rapuit ille: gratias egisti tu, pro injustitia, et glorificasti Deum; infinitas fructificasti mercedes. Si autem oraveris pro eo, Deo factus es similis. Vides qualiter maxime lucratur ab aliorum persecutione. Nihil ita Deum laetificat, ut non reddere malum pro malo; imo reddere contraria injunctum est nobis: beneficia et orationes. Non est quid difficilius quam memoria malorum. Haec igitur scientes humiliemur, et debitoribus nostris etiam gratias agamus; fiunt enim nobis, si philosophari volumus, maximae non solum indulgentiae, verumetiam mercedis occasio.

Pauca siquidem damus, plurima recepturi. Quid igitur expetis cum violentia, cum deceret, et si ille vellet dare, ei concedere, ut a Deo totum accipias? Nunc autem omnia facis et litigas, ut nihil tibi dimittatur tuorum. Quotcumque ergo debitores habes et pecuniarum et laborum, omnes dimittes liberos, Deum expete remuneratorem. Cuncta igitur et pecunias et peccata, debitoribus nostris debemus, ut nobis retributio optata proveniat. Quodque neglexerimus per aliam explere virtutem, hoc de oblivione admissae in nos malitiae adipiscentes, aeternis potiamur bonis: haec Chrysostomus.

Attende et hic Senecam, qui dicit: Si magnanimus fueris, nunquam judicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices: Non nocuit mihi, sed animum nocendi habuit;

et cum illum in potestate tua videris, vindictam putabis vindicare potuisse. Scito enim honestum et magnum vindictae esse genus, igno- {429a} scere.

Et iterum: Injuriarum remedium est oblivio: haec Seneca.

8. DUODECIM MODI REMISSIONUM ENUMERANTUR

Et nota hic, quod secundum numerum gradus apostolici duodenum, sunt duodecim modi remissionum: primus est Baptismus, unde in Evangelio: *Nisi quis renatus fuerit, etc.*; secundus est charitas, unde etiam in Evangelio: *Remittuntur ei peccata multa, etc.*; tertius est, eleemosyna, et charitatis opera, unde Sapiens: *Sicut extinguit ignem aqua, sic eleemosyna peccatum*; quartus est, fletus et lacrymae, dicente Domino: *Quia flevit in conspectu meo, non inducam mala in diebus suis*;

Atén, si vols hoir lo que diu Sèneca: «Si est magnànim, no stimaràs que algú injuriar te puga, e diràs de aquell qui t'ha fet offensa: "Ell ànimo tenia de injuriar-me, però yo no stime que puga rebre {30b} injúria sinó per viciosos actes", axí que per soferir algú 5 injúria sinó per obrar vergonyoses e vils obres.»

Hi diu ell mateix Sèneca: «La major venja de mes injúries és no venjar-me quant lo enemich stà en potestat mia; perdonar és lo més alt e més honest grau de venja. 10

»E lo major remey de les injúries és oblidar-les.»

[8. DE LES DOTZE MANERES DE PERDÓ]

E noten los doctors segons lo nombre dels dotze apòstols dotze modos de remisió per a nostres culpes. Lo primer és lo bapisme, dient lo nostre Senyor e mestre: «Si algú és que no sia nat altra vegada de aygua 15 e de Spirit Sanct, no pot entrar en lo celestial Regne.» Lo segon és caritat; diu lo Senyor a Simon Fariseu per la Magdalena: «Són-li dexats molts peccats perquè ha molt amat.» Lo terç és almoyna e obres de pietat; legim en lo Eclesiàstich: «Les flames de foch l'aygua les apaga, 20 e los peccats l'almoyna.» Lo quart és plor e làgrimes, dient lo Senyor: «Perquè ha plorat davant mi, no faré lo mal que dellibere en la sua vida.»

ⓐ 9 és lo] es e lo | grau] gran

ⓑ 17 Simon Fariseu] Simó és, d'acord amb Lc 7, 36-50, el fariseu que va convidar Jesús a menjar a sa casa, on una pecadora va llavar els peus de Jesucrist, li'ls va ungir i aquest perdonà els pecats a la dona.

quintus est, confessio, et poenitentia, unde Psalmista: *Dixi, confitebor etc.*; sextus est afflictio corporis, unde Apostolus: *Tradidi hujusmodi hominem in interitum carnis, ut spiritus salvus sit*; septimus est, emendatio morum, vel abrenuntiatio vitiorum, unde in Evangelio: *Ecce sanus factus es, jam amplius noli peccare*; octavus est, intercessio Sanctorum, unde Jacobus: *Infirmatur aliquis, inducat presbyteros, etc.*;

nonus est, misericordiae et fidei meritum, unde in Evangelio: *Beati misericordes, quoniam, etc.*; decimus est, conversio et salus proximorum, unde Jacobus: *Qui converti fecerit peccatorem, etc.*; undecimus est, mutua remissio et indulgentia, unde in Evangelio: *Dimittite, et dimittimini*, ut in hoc loco praesenti; duodecimus est, passio martyrii pro fide Ecclesiae, unde latroni poenitenti ac patienti dicitur a Domino: *Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso*.

9. NON DESPERARE DOCEMUR

Ex hoc etiam loco, et pluribus aliis Evangelii locis, salubria habemus remedia contra malum desperationis; et ideo non desperet aliquis, cum multos habeamus portus salutis. Si enim desperasti propter peccati magnitudinem; habes Petrum qui negavit fidem, quod est maximum peccatum, et tamen Deus respexit eum. Si desperasti, propter peccati multitudinem, habes Mariam Magdalenam, quae septem habebat daemona, id est universa peccata, et tamen de ea dictum est:

© 1-2 *Yo ... culpa*] *Psalteri* (Sl 31, 5): «E diguí: “Yo confessaré contra mi la mia injustícia al Senyor”; e tu, Senyor, has remés la culpa del meu peccat» (Martos, 2013b: 187). Vulgata: «Dixi: confitebor adversus me iniustitiam meam, Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei». Corella tendeix al resum en la traducció del Cartoixà, per això tradueix les paraules del salmista en estil indirecte, i elimina per considerar-lo sobrer «adversum me» i abreuja «impietatem peccati mei» (veg. una altra traducció d'aquest verset en nota p. 565,6-8). | 17-21 *Hi ... nosaltres*] Corella trasposa ací un argument ja utilitzat (veg. p. 432,6-8) i que no apareix en el fragment que està ara traduït de VC, 429a. | 29-37 *Encara ... pensava*] Aquest fragment no es troba en VC, 429a, i cal posar-lo en relació amb les addicions que abans ha realitzat Corella en aquest mateix capítol (veg. p. 433,1-21). | 39-40 *la ... Sacra*] Corella incorpora aquesta imatge a partir de la referència a la vida eterna com a «ports de salut», la qual sí que apareix en l'original llatí (VC, 429a).

Lo quint és confessió; diu lo psalmista: «Yo diguí que-m confessaria e tu has-me remés la mia culpa.» Lo sisé és corporal afflictió, e per ço diu lo Apòstol: «Yo he volgut que aquest home sia aflegit en la carn perquè tinga salva l'ànima.» Lo seté és smena de vida renunciant als vicis; diu lo Senyor al sanat paralitich: «Mira, ja est guarit, ja d'ací avant no vulles peccar.» Lo huytén és inter- {30c} cessió dels sants; diu sanct Jaume: «Stà algú malalt entre vosaltres, faça venir preveres que per ell pregunen.»

Lo nové és misericòrdia; diu lo Senyor: «Benaventurats són los misericordes, ells atenyaran misericòrdia.» Lo déé és procurar la salut e conversió dels peccadors prohimes; diu sanct Jaume que tal com aquest haurà remisió de les sues culpes quant a Déu les demane. Lo onzé, perdonar les injúries; «dexau e seràus dexat», diu lo Senyor. Hi encara en la present paràbola se mostra quant té en hoy los qui les injúries no remeten e, per consegüent, quant ama los qui les dexen, concloent que semblant farà lo seu Pare celestial en nosaltres. Lo dotzé és martiri tant que si algú, stant en pecat mortal, asaltat per infels e-nterrogat si volia morir per Jhesús o viure, si-l negava e per confessar lo seu nom moria, seria martre, encara que no pensant en lo peccat no-s recordàs de penedir-se. Martre fon lo ladre al qual dix lo Senyor: «Huy seràs ab mi en la glòria.» Per ses culpes moria, però era content que per Jesús lo matassen.

Encara alguns doctors rahonablement afermen que si algú, ab tot que stigués en peccat tan fort, la mort e passió del Senyor plorava, que, axí planyent per aquella dolor, moria, encara que del pecat lavors no tingués memòria e, per consegüent, ni penitència, que tal com aquest atenyeria la eterna glòria, car és cert que per Jhesús {30d} morria e que la dolor la qual lo matava li tolia que en lo pecat ni en la penitència de aquell no pensava.

[9. DE L'ENSENYAMENT DE NO DESESPERAR]

Molts, donchs, remeys los fels cristians tenen per a que no-s desesperen, e molts ports de salut la carta de navegar de la Escritura Sacra los mostra hon segurament fugir poden. Si a desesperació te convida lo diable, per la granea de la culpa mira sant Pere, qui negà la fe però no dexà lo Senyor de mirar-lo. Si per multiplicades culpes, mira la Magdalena, de la qual lo Senyor lançà set dimonis e li dix que anàs en pau, que

Remittuntur ei peccata multa. Si desperasti propter peccati turpitudinem, habes mulierem in adulterio deprehensam, cui dictum est: *Vade el amplius noli peccare.* Si desperasti propter peccati infamiam, habes Matthaeum publice in telonio sedentem, et tamen Dominus dixit ei: *Sequere me.* Si desperasti propter peccati diuturnitatem, habes latronem qui perseveravit in malo usque ad mortem, et tamen dictum est ei a Domino: *Hodie mecum eris in paradiso.* Si desperasti propter peccati crudelitatem, habes Paulum Apostolum lapidantem Stephanum, de quo dictum est: *Vas electionis mihi est iste.* Si desperasti propter peccati recidivationem, seu peccati iterationem et magnitudinem, habes hic auctoritatem expressam de dimittendo fratri septuagies septies.

Unde Bernardus: Omnino propter mansuetudinem quae in te praedicatur, currimus post te Domine Jesu; audientes quod non spernas pauperem, peccatorem non horreas. Non horruisti confitentem latronem, non lacrymantem peccatricem, non Chananaeam supplicentem, non deprehensam in adulterio, non sedentem in telonio, non supplicentem publicanum, non negantem discipulum, non persecutorem discipulorum, non ipsos crucifixores tuos. Tam validus denique es ad justificandum, quam multus ad ignoscendum. Currit sponsa, currunt adolescentulae; sed quae amat ardentius, currit velocius, et pervenit citius.

Unde et Chrysostomus: Liberi quippe nos arbitrii creavit Deus, ut voluntate nostra cum {429b} adiutorio Dei, quod volumus faciamus. Si publicanus es, potes fieri Evangelista; si blasphemus es, potes fieri Apostolus; si latro es, potes paradisi colonus effici; si magus es, potes Deum adorare. Nec est ulla malitia, quae poenitentia non solvatur. Et ideo tanquam praecipua malignitatem elegit Christus, ut nemo usque in finem semetipsum despiciat.

Noli mihi dicere: perii; noli mihi dicere: peccavi. Et quidem medicum habes satis fortiolem, et potentiolem quam infirmitas tua est. Medicum habes voluntatem tuam, si volueris, emendantem, et potentem, et cupientem. Cum enim non subsisteres, fecit te; et quia perversus es effectus, multo magis emendare te poterit. Sed forsitan dices: Quomodo poterit peccator similis esse Sanctis? Noli requirere qua arte, noli scrutari rationem; sed crede clementiae et benignitati divinae. Sed dicitis: grandia sunt peccata mea, et immensa scelera mea. Et quis est sine peccato? Sed ego, inquis, pessime, et super omnem hominem. Sufficit tibi, ad placandum

los peccats li perdonava. Si per la turpitud de la culpa, mira la dona presa en adulteri, de la qual diu lo Senyor: «Vés e més no vulles peccar.» E si per la infàmia del peccat, publicà mira sant Matheu en la taula de canvi, al qual diu lo Senyor que-l seguexca. Si per continuació de la culpa, mira lo ladre a qui féu lo Senyor de la creu tan excelsa promesa. Si per crueltat del peccat, mira sant Pau com guardà la roba als qui apedreguen sant Steve e pren comissió per a que tots los cristians mate, del qual diu lo Senyor que per special vexell lo guardava. Hi si-t desesperes perquè tan sovint reconciliat a peccar tornes, mira en lo present capítol què-t mana, que sens nombre al prohisme perdones, que semblant farà en les tues culpes.

Diu sanct Bernat: «En totes maneres, per la mansuetut que de tu, piadós Senyor, se aferma, correm a la tua mi- {31a} sericòrdie, que havem hoït que no lances lo pobre ni lo peccador abomines. No avorrist lo ladre qui-t confessava, no la plorant pecadora, no la suplicant cananea, no la dona presa en lo adulteri, no lo qui seya en la taula de canvi, no lo publicà que suplicava, no lo dexeble qui jurà que no-t conexia, no lo perseguidor dels dexebles, no aquells qui a la creu te clavaren e a la hora que-t clavaren. Tan potentísim Senyor est per a justificar los peccadors per la tua gràcia com est suau e mansuet per a perdonar-los!»

Diu sanct Crisòstom: «Creat-nos ha Déu ab franch arbitre perquè ensemps ab la sua gràcia façam lo que plaent nos sia. Si tu est publicà, pots esser evangeliste; si blasfemador, pots esser apòstol; si est ladre, pots furta Parais en un promte. E axí, no y ha malícia alguna que la penitència no la disolga. Aquesta és la font dels peccadors que lo Senyor ha dexat a la sua sposa sancta Sgleya, en la qual, si-ls peccadors se laven, seran més que neu blancs e mundes.

»No vulles dir: «Yo he peccat; en punt stich de perdre'm!» Metge tens molt més poderós e fort que la tua malaltia. De no-res te ha fet; tu has guastat lo teu esser: no serà tant adobar-te com de no-res crear-te. E si vols dir com lo peccador als sancts porà tenir semblança, no cerques lo seu poder, ab lo qual los peccadors justifica, cerca tu la sua clemència e dexa a ell la sua potència. Diràs: «Grans {31b} són los meus peccats e innumerables les iniquitats mies!» Dignes, ¿e sabs tu que algú sens peccat stigma? Si vols respondre: «Ver és, però só yo pèsim sobre tots los altres», lo que dius atorgue, però guarda que la granea ni multitut dels peccats gens no-t pot noure si no vols que-t noga. Dexa'ls, puix no t'an levat lo poder que ab la gràcia

④ 4 canvi] cauii | 18 abomines] ahomines | 31 Parais] paraes

④ 30-31 si² ... promte] Corella tradueix de manera interpretativa el text llatí (VC, 429b): «Si latro est, potes Paradisi colonus effici»: «Si ets lladre, pots fer-te habitant del Parais». A continuació omet: «Si magus est, potes Deum adorare». | 42-43 cerca ... potència] Corella tradueix el text llatí en forma de rima, de manera que el resultat esdevé una mena de proverbi.

Deum, peccare desinere, et benefacere. Dic tu prior, inquit, iniquitates tuas ut justificeris.

Recognosce quia tu peccasti; et si agnoveris, initium correctionis factum est tibi. Suspira, moestus esto, effunde lacrymas. Nec enim aliud quid, effudit meretrix illa, sed lacrymis poenitentiam sociavit, et ipsa comite, pervenit ad fontem: haec Chrysostomus.

Unde et Gregorius: A spei ergo certitudine nulla nos malorum nostrorum qualitas, nulla quantitas frangat. Idcirco enim omnipotens Deus electos suos in quibusdam lapsibus cadere permittit, ut aliis in culpa jacentibus, si toto ad eum corde consurgant, spem veniae reddat; et eis per lamenta poenitentiae viam pietatis aperiat.

Quia qui multos a suis iniquitatibus jam sanatos aspicimus, quid aliud quam supernae misericordiae pignus tenemus? Et iterum: Quid itaque in hac re debemus aspicere, nisi immensam misericordiam Conditoris nostri, qui nobis velut in signo ad exemplum poenitentiae posuit eos, quos per poenitentiam vivere post lapsum fecit. Etenim nihil in his aliud video, nisi ante oculos nostros posita spei, et poenitentiae exempla.

Omnipotens Deus ubique oculis, quos imitari debeamus objicit; ubique exempla suae misericordiae opponit.

Unde et Augustinus: Quaecumque necessitas cogit peccatorem ad impenitentiam? Nec criminis quantitas, nec temporis brevitatis, nec vitae enormitas, nec horae extremitas excludit a venia, si perfecta fuerit voluntatis mutatio; sed in amplissimos sinus mater charitatis filios prodigos suscipit revertentes.

Et iterum: Pater tradidit Filium suum, quo redimeret servos; misit Spiritum Sanctum, quo servos adoptaret in filios; Filium dedit in pretium redemptionis, Spiritum Sanctum in privilegium adoptionis; se totum servat in hereditatem adoptatis. Nemo ergo de Dei pietate diffidat; quia major est Dei misericordia quam nostra miseria, et quisquis ad eum toto corde clamaverit, exaudiet illum; quia misericors est. Tardius siquidem ei videtur peccatori veniam dare, quam ipsi peccatori accipere. Sic enim festinat reum

dexar no·ls pogues. Preposa que no·ls tornes a pendre e placaràs la ira del jutge.

»E la primera cosa, coneix que tens culpa e que mereix la eterna pena. Penit-te e plora, làgremes scampa, axí trobà pau e vènia la Magdalena: ni los pots dels engüents que portava, mas les làgrimes, la netejen; a la font de misericòrdia venc a lavar-se. O, peccador!, a la font véns de misericòrdia, a la mar de clemència; puix l'aygua és infinida, axí pot lavar molta com poca roba.»

Diu sant Gregori: «La qualitat e quantitat de nostres culpes no torne atrás nostra sperança. No sens causa lo omnipotent Senyor ha promés a l-guns elets seus en grans peccats caure perquè los peccadors tinguen sperança de levar-se mirant aquells qui tan alt puguen, los quals miram com a penyora de nostra misericòrdia.»

»Lo clementísim Senyor, quant los peccadors penidents axí en la sua glòria exalça, exemple de clemència a la nostra vista presenta.»

Diu sant Agostí: «¿No y [à] alguna necessitat, no y ha alguna força, que lo peccador puga retraure de penitència? No l'a- {31c} legra ni gravitat del crim, no la brevitat del temps, no la diformitat de la sua pèsima vida. Ni si en la darrera hora-s troba, si perfetament de mal en bé la sua voluntat muda, los braços e les faldes té steses la mare Sgleya per a rebre los fills pròdigs quant tornen.»

Hi diu ell mateix sanct Agostí: «Lo Pare liurà lo Fill perquè remés los servents, tramés l'Espirit Sanct que·ls adobtàs en fills; donà lo Fill en preu de la redempció, lo Spirit Sant en privilegi de la adobció, hi a si mateix se reserva en heretat dels servents que·ls fills ha remut e lo Sperit Sant en fills [ha] adobtat. No desconfie, donchs, algú de la divina clemència, que major és la sua misericòrdia que la nostra misèria. E qualsevol que de cor lo reclame, hoir-l'à que infinit és, misericorde, e més prompte dóna que·l peccador no accepta: més tart li par al piadós Senyor lo donar de la vènia que al

Ⓜ 6 la netejen] laguetejen

Ⓜ 4-10 *Penit-te ... roba*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 429b), en què s'exhòra al peccador a suspirar, a posar-se trist, a escampar làgrimes, perquè cap altra cosa és el que va escampar aquella meretrix sinó làgrimes, amb les quals, unides a la penitència, com a companya, va arribar a la font. Corella, per tant, explicita l'al·lusió «meretrix illa» de l'obra ludolfina i també interpreta «nec enim aliud quid effudit» per «ni los pots dels engüents que portava». Així i tot, l'amplificació més significativa és la que se centra en l'obtenció de misericòrdia pels pecats de Maria Magdalena: Jesús és «font de misericòrdia» i «mar de clemència» (veg. la mateixa metàfora de la mar com a clemència o misericòrdia inabastable de Déu, més avall, en p. 439,15-17) que pot netejar tots els pecats, com indica l'apòstrofe al peccador que inclou Corella, i que no apareix tampoc en la VC. | 34-36 *No ... misèria*] Corella crea una traducció en rima assonant («clemència» / «misèria»), que no apareix en el text llatí (VC, 429b), amb la voluntat de conferir al passatge d'un tarannà proverbial.

absolvere a tormento conscientiae suae, quasi plus cruciet eum compassio miseri, quam ipsum miserum compassio sui.

Unde etiam Chrysostomus: Crede mihi, talis est erga hominem pietas Dei, quod nunquam spernit poenitentiam, si ei sincere et simpliciter offeratur; etiamsi ad summum quis venerit malorum, et inde velit reverti ad veritatis viam, suscipit libenter et amplectitur, et facit omnia quatenus {430a} ad priorem revocet statum.

Unde super illo verbo Cain: *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear*, dicit Augustinus: Mentiris, inquit, Cain, mentiris; major est Dei pietas, quam omnis iniquitas. Ecce expresse apparet quod desperavit; et ideo dicit Augustinus, quod ipse plus turbavit Deum in desperatione, quam in fraticidio, sicut Judas in desperatione, quam in proditione.

Unde Bernardus: O res confusa, o res monstruosa, peccator desperans de Dei misericordia, cum cuncta peccata originalia, mortalia, venialia ab origine mundi commissa, divinae misericordiae comparata, sunt quasi una gutta ad pelagus totius maris!

Et breviter dicendo, secundum Augustinum et Gregorium, si unus homo omnium hominum peccata perpetrasset, et velut Cain et Judas desperasset, praeterea Deus illi veniam denegare jurasset; si miser ille contritus veniam rogasset, Deus pius illi veniam non denegasset. Et testante Augustino et Hieronymo, peccata praeterita non nocent, si non placent. Multum etiam sperare debemus in merito Christi, sine quo non possumus salvari. In merito enim Christi radicata sunt omnia merita nostra, sive satisfactoria poenae, sive meritoria vitae aeternae; quia nec ab offensa Creatoris sumus digni absolvi, nec immensitatem praemii, quod Deus est, digni sumus assequi, nisi per meritum hominis Dei.

Et praecipue in merito passionis Christi est sperandum; quia haec est miseris speciale solatium.

Unde Bernardus: Passio tua Domine ultimum refugium, singulare remedium, deficiente sapientia, non suffragante justitia, non sufficiente sanctitate; succumbentibus meritis, illa succurrit.

peccador lo pendre. Així, cuyta en absoldre lo culpable, que sembla que més lo crucix la compasió del miserable que al miserable la dolor de la misèria.»

Diu sant Agostí, exponent aquelles paraules de Cahim: «Major és la iniquitat mia tant que no puch meréixer vènia!» Ments, Cahim! Falsia dius, Cahim! Major és la pietat del Senyor, Déu nostre, que qualsevol iniquitat tua.» E per ço diu ell mateix sanct Agostí que més ofené a Déu quant desesperà de la sua misericòrdia que no quant en son germà acabà lo {31d} homicidi, així com Judes més pecà en la desesperació que no en la trahició.

Diu sant Bernat: «O, cosa confusa! O, cosa monstruosa, lo peccador que desespere de la divina misericòrdia! Car tots los peccats, del principi del món fins a la fi, comparats a la pietat divina són així com a la gran mar una sola gota de aygua.»

E sia tota nostra speranza en lo mèrit de la passió del Senyor que per a infinits mons ha pogut meréixer, hi aquesta és dels pecadors segur port e refugi que per multitud de peccats ni per gravitat no desesperen.

Diu sant Bernat: «Ès la tua passió, Senyor, lo darrer refugi e singular e acabat remey nostre; defall la nostra sapiència, no-ns ajuda justícia, santetat no-ns basta, mèrits no us valen. La tua mort nos conforta.»

Ⓢ 2 crucix] crucir | 3 la dolor] la do la dolor | 24 no-ns¹] nous | no-ns²] nous | 25 no us] nous

Ⓢ 1-3 Així ... misèria] VC, 429b: «Sic enim festinat reum absolvere a tormento conscientiae suae, quasi plus cruciet eum compassio miseri, quam ipsum miserum compassio sui»: «Així doncs, s'apressa a absoldre el culpable del turment de la seua consciència, com si més el contristara la pena de l'afligit que no al mateix afligit la seua pena». | 3 la misèria] A continuació, Corella omet una breu citació de sant Joan Crisòstom (VC, 429b-430a) sobre la immensa pietat de Déu, el qual acull el pecador sempre si se'n penedeix de cor, argument ja exposat a bastament al llarg d'aquest capítol. | 17 de aygua] Tot seguit, Corella omet dos fragments (VC, 430a): en el primer, segons sant Agustí d'Hipona i sant Gregori Magne, si una única persona haguera comés tots els pecats del món, com Caïm o Judes, però se'n penedira, Déu l'haguera perdonat, perquè, segons el mateix sant Agustí i sant Jeroni, els pecats passats no nouen si no agraden. En la segona omisió es fa referència a la necessitat del mèrit de Crist, la seua passió, per a la salvació de la humanitat. | 19-20 hi ... refugi] Corella tradueix de manera interpretativa: «quia haec [el mèrit de Crist] est miseris speciale solatium» (VC, 430a). El doblet sinonímic «segur port e refugi» pot estar inspirat en un passatge posterior, veg. p. 440,13-14.

10. DOCEMUR ET NON PRAESUMERE

Non solum autem a desperatione, sed etiam a vana spe est cavendum; quia utrobique magnum est periculum.

Unde Augustinus: Ex utroque homines periclitantur et sperando et desperando. Quid igitur agit Deus cum periclitantibus utroque morbo? Illis qui spe periclitantur, hoc dicit: *Ne tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem; subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictae di perdet te.* Illis qui desperatione periclitantur, quid dicit? In quacumque die iniquus {430b} conversus fuerit, omnes iniquitates ejus obliviscar. Propter illos ergo qui desperatione periclitantur, proposuit eis indulgentiae portum, propter illos vero qui spe periclitantur, et dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum. Quando veniet ultimus dies, nescis. Ingratus es, quia hodiernum habes in quo corrigaris, et crastinum expectas; forte non addetur.

Et iterum: Ne desperando augeamus peccatum, datus est nobis poenitentiae portus; rursus ne sperando augeamus peccatum, datus est nobis dies mortis incertus. Et iterum: Latro agnovit, Petrus negavit; in Petro demonstratur quemquam justum non de se debere praesumere; in latrone, non impium conversum desperare debere. Timeat ergo bonus, ne pereat per superbiam; et malus ne desperet, propter multam malitiam: haec Augustinus.

Unde Gregorius: Habete fratres mei fiduciam de misericordia Conditoris nostri; et ad misericordem Judicem, dum adhuc expectat, cum lacrymis venite. Considerantes namque quod justus sit, peccata vestra nolite negligere; considerantes vero quod pius sit, nolite desperare. Et iterum: Sic autem nos misericordia ejus refoveat, ut nullo modo negligentes reddat; sic peccata perturbent, ut mens in desperationem non proruat. Quia et si praesumentes metuimus, et metuentes speramus, aeternum regnum citius adepturi sumus.

Unde etiam Chrysostomus: Ne rideamus qui stamus; sed dicamus nobisipsis: *Qui aestimat se stare, videat ne cadat; neque desperemus si cecidimus, sed dicamus nobis: Numquid qui cadit non resurget?* Etenim multi in ipsum coeli verticem ascenderunt, et a scaena et scurrilitate, ad angelicam translati sunt urbanitatem;

[10. DE L'ENSENYAMENT DE NO PRESUMIR]

Però devem atendre que no solament nos guardem que desesperació no·ns asalte, mas encara que vana sperança no·ns afalague, que en la una hi en l'altra granment nostra ànima perilla.

Diu sant Agostí: «En vana sperança hi en 5
desesperació perillen los hòmens. Als qui en vana sperança perillen diu la Scribtura Sacra: “No tardes convertir-te al Senyor de dia en dia e no u allargues. Vendrà sobre tu súbitament la sua ira hi al temps de la venjança del tot te farà perdre.” Als qui en desesperació 10
perillen diu: “En qualsevol dia e hora que l'home inich pervers se convertirà a mi, no·m recordaré de totes les iniquitats sues.” Per {32a} aquells qui en desesperació perillen, los posa al davant lo port de indulgència; per aquells qui vanament speren hi ab dilacions ho 15
allarguen, ha fet que lo dia de la mort e la hora sia incerta. O, com est ingrát, pecador miserable present!, que lo dia que·t pots corregir e de tos peccats fer smena, demà speres, e que tant la tua vida se allarg[ue] 20
ignore.»

Diu sant Gregori: «Teniu, germans meus, fe de la misericòrdi[a] del Senyor e Déu nostre. Correu al misericordiós jutge ab làgremes ara que us spera; considerant que és just, regonexeu e penideu-vos dels peccats vostres; considerant que és misericorde, teniu 25
ferma sperança. Axí, la sua misericòrdia vos conforte, que negligència no us puga noure; e axí, la themor del Juhí vos spante, que desesperació no us procure, que, si sperant temem e tement speram, atenyem lo Regne que per la sua misericòrdia nos aparella.» 30

© 15 ab] sb | 18 que] e que | 19 demà] hi dema | 21 fe] fierem VC, 430b: «fiduciam» | 29 speram] sperant

© 19-20 se allargue ignore] A continuació, Corella obvia dos fragments de formen part de la citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 430b): en la primera, s'insisteix de nou en la penitència per a no desesperar pel pecat, i en la mort per a no augmentar-lo. En l'altra omisió es posa com a exemple sant Pere i les seues negacions, per tal que cap just no presumisca d'ell mateix; i el lladre just crucificat al costat de Jesús com a model del pecador que no ha de desesperar. | 30 nos aparella] Tot seguit, Corella elimina dues citacions de sant Joan Crisòstom (VC, 430b) en què s'exhorta que ningú es crega salvat o condemnat, atés que hi ha exemples que molts han passat de l'escena i les bufonades al Paraís i ara són temuts pels dimonis. En la segona citació omesa s'insisteix a no desesperar pel pecat, perquè un pecador pot passar a ser dels primers a salvar-se; tampoc a creure's salvat, atés que les prostitutes de vegades passen al davant del qui es creu just en el camí a la salvació.

et tantam ostenderunt virtutem ut daemones abegerint, et multa signa operati fuerint. Et horum quidem plenae sunt Scripturae, et plena vita Patrum exemplis nobis. Et iterum: Nullus eorum qui in malitia sunt, diffidat, nemo in virtutibus existens dormitet, neque hic confidat, multoties enim meretrix pertransibit; neque ille desperet, possibile enim est ei, et primos transire: haec Chrysostomus.

ORATIO

Vae mihi misero! quia cum ad peccata quae feci inspicio, et supplicia intelligo, quae pro his pati debeo, non parvum timorem habeo. Quid ergo? Remanebo quasi desperatus, sine consilio, sine adiutorio? Ad te fontem pietatis et misericordiae, Jesu Christe, curro et festino, in quo jam tot et tantos peccatores ablutos video et agnosco; tuamque ineffabilem misericordiam exoro, ut mihi sic concedas in praesenti mecum, et cum ministris tuis computationem facere; ac conservis meis peccata sua dimittere, et mea emendare: ut in futuro, quando personaliter rationem ponere volueris cum servis tuis, dimittas mihi quae tibi debeo et proximis. Amen.

{430A} CAPUT X. DE CAUSA DIMITTENDI UXOREM, ET DE PARVULIS DOMINO OBLATIS

I. DE GALILAEA TRANSIT JESUS IN FINES JUDEAE INFIRMOSQUE IBI CURAT

Post haec venit Dominus Jesus de Galilaea *in fines Judaeae trans Jordanem*. Omnis quippe provincia Judaeorum generaliter dicebatur Judaea, ad distinctionem aliarum gentium; verumtamen meridiana ejus plaga, in qua habitabant tribus Juda et tribus Benjamin, specialiter dicebatur Judaea, ad distinctionem aliarum regionum quae in ipsa continebantur provincia, scilicet: Samaria, Galilaea, Decapolis, et reliquae aliae sitae in ea.

{430b} Narrantur ergo ea quae in hac provincia, scilicet Judaea fecit, et docuit, ac passus est Dominus; et primo quae trans Jorananem ab Orientem, ubi habitabant duae tribus, et dimidia Manasse; deinde quae circa Jordanem, quando venit Jericho, et Bethaniam, et Jerusalem.

Et secutae sunt eum de Galilaea turbae multae, ex quo patet devotio populi ad eum: quia multi

ORACIÓ

O Jhesús!, rey just e misericorde, gran és la maledictió e misèria mia, peccador miserable, que mirant a la multitud e gravitat de les mies culpes e conexent les penes que merexen, gran és la temor que-m turmenta. Què, donchs, faré? Ple de dolor, misèria, desesperar-m'è sens consell ni adjutori? No, piadós Senyor, ans córrech a tu, Jesús, Déu meu, font de pietat e de misericòrdia, en la qual tants e tan grans peccadors lavats mire. E la tua inefable pietat suplique que m'atorgues {32b} que en aquesta present vida ab los teus ministres comte, e als meus prohismes totes les offenses dexe hi les mies smene, perquè en lo sdevenidor, quant personalment als teus demanaràs comte, per les mínimes injúries mies que auré dextat a mos prohismes, per la tua sobreabundant misericòrdia a mi dexes les tues. Amén.

DE LA CAUSA DE DEXAR LA MULLER E DELS CHIQUETS QUE LI PORTAREN. CAPÍTOL VIII

[I. DEL PAS DE JESÚS PER GALILEA FINS ALS LÍMITS DE JUDEA, ON CURÀ ELS MALALTS]

[A]quests misteris que avem dit avia lo Senyor acabats en Galilea, e après vench en los fins de Judea. E devem atendre que tota la terra dels juheus se nomenava Judea, en diferència de les altres regions e regnes. Emperò, la terra dels juheus qui stà a la part de migjorn, qui era en la sort del trib de Judà e de Benjamín, se deya specialment Judea, ha diferència de les altres terres que dins los generals térmens de Judea se contenièn, axí com Samaria, Galilea e Dethapoles e altres.

Scriven, donchs, los evangelistes los actes que'l Senyor acabà en Judea, en la qual soferí la mort dolorosa. E primerament scriven lo que féu ans de passar lo flum Jordà, hon abitaven los dos tribs, Dan e Rubén, e la mitat del trib de Manasés. E après scriven lo que féu passat lo Jordà, quant vench a Jericó, a Bethània e a Jheru- {32c} salem.

Seguien al Senyor molts pobles de Galilea, hon primer preÿcat e conversat avia. Stimaven encara que fos nadiu de Galilea perquè, ab tot que fos natural de

© 26 en ... Judà] En la terra de la tribu de Judà (DCVB, s.v. sort).

sequebantur causa suae praedicationis audiendae; aliqui causa curationis impe- {431a} trandae.

Ubi Chrysostomus: *Et secutae sunt eum turbae multae*, quasi testimonia salutaris doctrinae ejus, quasi oves pastorem in manu ipsius genitae et nutritae; perducebant eum, quasi parvuli filii patrem ejus peregre proficiscentem. Ipse autem tanquam pater proficiscens bona pignora charitatis filiis suis reliquit, pro exiliis, remedia sanitatum: haec Chrysostomus.

Unde sequitur: *Et curavit eos ibi*, scilicet in Judaea, et non ante in Galilaea, ut Gentes in eam misericordiam seu veniam, quae Judaeae parabatur, admitteret; et in signum quod ex Judaea Gentibus salus esset.

Secundum Origenem, sanavit Dominus turbas trans Jordanem, ubi Baptismus dabatur, quia omnes a spiritualibus infirmitatibus in Baptismo salvantur. Et sic patet quod Evangelista in uno verbo, multa miracula sanitatum includit, quia propter multitudinem miraculorum non poterant omnia in particulari describi.

2. CUR MOYSES PERMISIT LIBELLUM REPUDIII, CHRISTUS VERO NON PERMISIT?

Deinde subditur narratio de triplici religiosorum perfectione scilicet: continentiae, obedientiae, et paupertatis. Et primo de continentia, cum dicitur: *Et accesserunt ad eum*, scilicet Jesum, *Pharisaei*, qui in populo Judaeorum prae aliis videbantur religiosi, *tentantes eum*, scilicet capere in verbis. Notanda est mentium distantia in turbis et Pharisaeis. Hae conveniunt ut doceantur et sui infirmi sanentur, hi accedunt ut Salvatorem et doctorem veritatis tentando capiant et decipiant; has devotio pietatis, illos stimulus adduxit livoris.

Et dixerunt: Si licet homini dimittere uxorem suam, quacumque ex causa? id est ex levi causa. Hanc autem quaestionem proponunt Christo, ad capiendum eum, quia responsio ad utramque partem calumniabilis videbatur: si diceret enim uxorem pro libito voluntatis dimittendam, et aliam ducendam, pudicitiae praedicator et assertor videretur laxare frena carnali concupiscentiae, et sibiipsi contrarie; si autem diceret quod non, videretur contra Moysen dicere, qui libellum permisit repudii.

Sed ipse sic responsionem temperat, ut decipulam eorum transeat; et respondit sola fornicationis causa uxorem esse dimittendam, libellum vero repudii ob duritiam et malitiam cordis eorum, a Moyse fuisse permissum, id est nulla lege punitum. Permisit autem

Betlem, en Natzaret fon la sua vida. Era gran la devoció que en ell lo poble tenia; la preycació e per los miracles era molta la gent que·l seguia.

Diu sant Crisòstom: «Molts pobles lo seguien com a testimonis de la sua salutífera doctrina, semblan[t]s 5 ovelles lo seu pastor seguien, en les sues mans engendrades e nodrides; seguien com a fill seguex lo pare, hi en paga del treball los donava sanitat de les malalties.»

E axí diu lo sagrat evangeli que guarí als qui malalts 10 eren quant fon en Judea, significant que de Judea als gentils la salut venia.

Diu Orígenes: «Sanà lo Senyor los malalts passat lo flum Jordà, hon fon lo seu babtisme, significant que totes les nostres spirituals malelties se curen en lo 15 babtisme. E axí lo evangeliste en una paraula comprén molts miracles, que no podia sinó ab gran larguea de paraules tots particularment scriure'ls.»

[2. DEL MOTIU PER QUÈ MOISÉS PERMETÉ EL REPUDI I CRIST NO]

Acostaren-se al Senyor los fariseus, los quals entre·ls 20 altres se mostraven religiosos, temptant si·l porien pendre en alguna paraula. Quina diferència era dels fariseus als pobles? Los pobles s'i acosten perquè en lo cors hi en l'ànima salut los dóna, los fariseus s'i acosten perquè lo Salvador e doctor de veritat en lo seu parlar e doctrina puguen rependre; devoció los uns hi acostà, 25 los altres, enveja {32a} [a]costant-los, ne lunya.

E[n]terroguen, donchs, lo Senyor los fariseus dient si és lícit que·l marit la muller dexe per qualsevol causa. Aquesta qüestió li preposen pensant que, si deya que sí, podien-lo rependre contra la doctrina que preycava 30 tota casta honesta e santa: que fos en libertat del marit, axí com volgués, dexar-ne una e pendre'n altra. Si deya lo contrari, speraven poder-li respondre ab Moysés en lo libell que donà del repudi.

Temprà lo Senyor en aquest loch hi en molts altres 35 axí la sua resposta, que passà sobre lo laç que li pararen, hi responnent determenà que per sola fornicació la muller dexar se podia, e que·l libel de repudi, per la

ⓐ 7 seguex] seguexen | 28 dexe] dexa

ⓑ 5-7 emblan[t]s ... nodrides

VC, 431a: «*Quasi oves pastorem in manu ipsius genitae et nutritae*»: «[El seguien] com les ovelles al pastor, nascudes i alimentades de la seua pròpia mà».

hoc, non sicut bonum et licitum; sed propter majus malum evitandum, quia maluit permittere divortium, quam ob odium uxorum, vel desiderium secundarum nuptiarum fieri homicidium. Ista autem permissio, non absolvebat eos a peccato; sed tantum a poena legali, quia non fuit imperium Dei, sed hominis dissimulatio in tolerando minus malum, ne majus fieret.

Deus enim non est sibi contrarius, ut aliud ante jusserit, et aliud nunc imperet. Moyses quidem nec praecipiendo, nec concedendo, nec indulgendo hoc mandavit; sed dispensando, sustinendo, et permittendo consilio Spiritus Sancti, ne pejora fierint, hoc toleravit. Sic Apostoli permiserunt secundas nuptias propter incontinentiam hominum, et malas eorum voluntates; juxta enim primariam institutionem, non fuit nisi unica unci, sed propter incontinentiam hominum, transeunt modo ad secundas nuptias. Unde cum de duobus malis minus toleratur, hujus permissio dicitur dispensatio, quasi diversorum pensatio, quando duo mala quasi aequae librantur, ut videatur quod eorum pejus sit et praeponderat.

Est autem triplex permissio, scilicet: concessionis, ut cum Abbas concedit monacho propter infirmitatem vesci carnibus, illicitis quidem propter votum, sed nunc li- {431b} citis propter concessionem Abbatis, et causam necessariam; indulgentiae, ut permissio secundarum nuptiarum, unde Apostolus: Uxor, viro defuncto, *cui vult nubat, tantum in Domino*, hoc autem secundum indulgentiam dico, quia si culpa est, venialis est; sustinentiae, ut permissio libelli repudii, quod sustinuit Moyses, non Deus, quia Deus hoc crimen punivit temporaliter vel aeternaliter, quod Moyses non punivit temporaliter. Est enim permissio sustinentiae, quando Deus permittit nos peccare, qui non concedit illud fieri, nec dispensat; sed sustinet, id est per patientiam expectat.

Solam ergo fornicationem ponit Dominus causam dissidii, jubens ceteras molestias pro fide conjugii, et

durícia e malícia del seu cor, lo permés Moysés. Que no fos punit per alguna ley humana permés-ho no com a cosa lícita ni bona, per squivar major mal: més amà permetre lo repudi que si per hoy la muller matassen. Hi aquesta permissió de peccat no-ls scusava, sinó que alguna pena en aquest món judicialment no pagaven. 5

Opinen, emperò, alguns doctors solemnes que era lícit en la Ley vella lo libel del repudi, enaxí que no peccava mortalment aquell qui, segons Moysés ho avia atorgat, la muller dexava. Aquest[a] matèria és per esser 10

© 3 més] mas | 10 esser] asser

© 7-10 *Opinen ... dexava*] Corella elimina en el *Cartoixà* el fragment de *VC*, 431ab i el substitueix per aquest altre. El text ludolfí intenta demostrar que Déu no es contradia autoritzant el repudi amb Moysés i prohibint-lo amb Jesús, sinó que simplement el permeté. De permissions, diu el text llatí, n'hi ha tres: concessió, indulgència i paciència. El cas del repudi en Moysés és permissió d'aquest darrer tipus, igual com la que té Déu quan permet que l'home peque. [10-444,7 *Aquesta ... cohabitent*] La referència a «lo *Quart de les Sentències*» no es troba en *VC*, 431b. A diferència del passatge previ (veg. nota anterior), Corella no elimina ací el text llatí, sinó que agafa els arguments i els remodela. Aquesta reformulació se centra sobretot a canviar la font d'autoritat: en la *VC* és una citació de Raban Maur, en el *Cartoixà*, el teòleg valencià recorre al *Libri quattuor sententiarum* de Pere Llombard (c. 1096-1164), una compilació d'ensenyaments teològics distribuïts en quatre volums i elaborats a partir de textos bíblics amb comentaris de la patristica i d'altres autors medievals. Fet i fet, per la seua sistematicitat, va esdevindre durant l'edat mitjana un manual bàsic en els estudis de teologia escolàstica. Justament el *Quart de les Sentències* és el volum que s'ocupa dels sagraments, entre ells, el matrimoni. Tot i això, encara que Corella recórrega al Mestre de les Sentències, els arguments de l'obra del valencià apareixen en la *VC*. De fet, el capítol sobre el matrimoni del *Libri quattuor sententiarum* (PL_192, col. 912) se centra en l'ensenyament del matrimoni com una relació de consens entre els cònjuges, sense necessitat de consumació perquè siga perfecte, temes que no estan en el *Cartoixà*. Per tant, la falsa atribució que Corella realitza ací pot tenir raó en l'autoritat de les *Sentències* en l'època medieval o simplement en l'explicitació del seu coneixement d'una font bàsica en els estudis teològics medievals. Per últim, notem l'estil corellà tan planer a l'hora d'adaptar el text ludolfí quan

castitate sustineri. Et intellige dissidium, quantum ad cohabitationem, et debiti redditionem; non tamen quantum ad vinculum matrimonii, quod non solvitur nisi per mortem; et ergo nec vir nec mulier potest contrahere, altero vivente.

Unde Rabanus: Una ergo solummodo carnalis est causa, id est fornicatio, una spiritualis, hoc est, timor Dei, ut uxor dimittatur; nulla autem causa est, ut vivente ea quae relicta est, alia ducatur.

Spiritualiter per uxorem quae non dimittitur nisi propter fornicationem, intelligitur anima, cujus vir est Christus, qui nunquam animam nisi propter fornicationem peccati dimittit, per quam Christus a nobis recedit. Moraliter *qui dimittit uxorem suam* spiritualement, scilicet Ecclesiam, *et aliam ducit*, scilicet pinguorem, *moechatur*; non enim quaerit spiritualement fructum, sed temporale lucrum.

3. CONSILIUM CONTIENTIAE PERFECTAE MATRIMONIO ANTEPONENDA

Proposito ergo quod est necessitatis in virtute continentiae, consequenter ponitur illud quod est supererogationis et consilii scilicet continentia ab omni actu venereo. Discipuli enim hoc audientes, quod vinculum matrimonii est indissolubile, et moti ex verbis ejus, dixerunt ei: *Si ita est causa hominis cum uxore* quod non possit eam nisi modo praedicto dimittere, *non expedit nubere*. Ac si dicant: Melius est simpliciter continere, propter onus et grave pondus uxorum, et multa incommoda quae possunt inde venire.

Unde Chrysostomus: Levius est contra concupiscentiam praeliari, et contra seipsum, quam contra mulierem malam.

Unde et Hieronymus: Grave pondus uxor est, si excepta causa fornicationis, non licet eam dimittere. Quid enim si temulenta fuerit, si iracunda, si gulosa, si vaga, si morbosa, si jurgatrix, si maledica? timenda erit hujusmodi, et erit, velimus nolimus, sustinenda. Cum enim liberi essemus, voluntarie nos servituti subjecimus.

tractada en lo *Quart de les Sentències*, però ací basta que digam com lo Senyor en la ley perfectíssima evangèlica determena e decreta que la muller, sinó per sola fornicació, no pot esser dexada, no que·l matrimonial {33a} vincl se deslligue, que entre ells no sia tostemps matrimoniu, però pot-los separar la santa Sgleya, llit e taula, que ensemps no cohabitin. 5

Spiritualment podem entendre per la muller, que per sola fornicació dexa, la nostra ànima, lo marit de la qual és Jesús, qui nunca d'ella se aparta sinó quant mortalment pecca. Podem encara moralment expondre que·l prelat que dexa la menor sgleya per la major e de més opulent renda, quasi adúltera, que no la utilitat spiritual, mas la temporal, cerca. 10

[3. DEL CONSELL D'ANTEPOSAR LA PERFECTA CONTINÈNCIA EN EL MATRIMONI]

Aprés que·l Senyor hac decretat e aprovat lo matremoni, loa e exalça la virginitat sobre·l matremoni, que, hoint los dexebles que·l matrimonial vincl era indesoluble, al Senyor dien: «Si axí és, que·l marit no puga dexar la muller ab lo libell del repudi, no és expedient de casar-se.» 15 20

Quasi dient, diu sant Crisòstom: «Millor és en castedat viure per lo gran pes e càrrega que·ls matremonis porten, car millor és tenir contra si mateix batalla per la concupiscència que contra la muller mala.»

Diu sant Hyerònim: «Gran càrrega la muller ab si porta que, sinó per sola fornicació, no·s dexe, com molts altres mals tenia, puga que són intol·lerables, e malalties corporals contagioses, com lebroisia e semblants altres.» 25

③ 1 que] *Repetit* | 6 separar] *separat* | 8 podem] *poden* | 18 que·l] *qnel* | 25 càrrega] *carraga*

parla de l'exempció dels cònjuges separats del «*debiti redditionem*», del deute conjugal, que Corella tradueix amb una separació «de lit e taula».

26-29 *com ... altres*] Corella resumeix una part del motiu pel qual una dona pot ser una càrrega (VC, 431b): en la citació de sant Jeroni del text llatí hi ha la pregunta sobre què faria l'home en cas de casar-se amb una dona bebedora, iracunda, golosa, ociosa, malaltusa, jugadora o malparlada, trets que Roís de Corella condensa en «mals [...] intol·lerables, e malalties corporals contagioses, com lebroisia e semblants altres». No hi ha, però, en el text ludolfí cap referència a la llebroisia transmesa per dones. D'altra banda, el lletraferit valencià elimina del *Cartoixà* la moralitat amb què acaba la citació de sant Jeroni: si hom té una dona amb tantes imperfeccions, l'ha de suportar, atés que lliurement va acceptar ser esclau quan era un home lliure. | 27 *puga que*] *Potser que*.

4. CUR NON OMNES CAPERE POSSUNT CONTINENTIAE VERBUM?

Et dixit Dominus respondendo discipulis: *Non omnes capiunt verbum istud* continentiae, scilicet ut impleant et se contineant, quia non omnes capere volunt, nec omnes acceptum habent, audiet enim luxuriosus et displicet ei; *sed quibus datum est* a Deo ex speciali munere, quia status altus est, ad quem non valemus, nisi ex gratia, ascendere.

Unde dicit Sapiens quod *Nemo potest esse continens, nisi Deus det*. Ac si dicat: Non casu, seu fortuna virgines fiunt; sed qui a Deo petunt et laborant ut accipiant.

Unde Hieronymus: Nemo putet sub hoc verbo, vel fatum vel fortunam introduci, quod hi sunt virgines, quibus a Deo datum sit aut quos quidem ad hoc casum adduxerit; sed his datum est qui petierunt, qui voluerunt, qui ut acciperent laboraverunt. *Omni enim petenti dabitur, et quaerens inveniet, et pulsanti aperietur*.

[9]

5. CONTINENTIA TRIPLEX: CONTRACTA A NATURA, A CASU VEL VIOLENTIA, A VOLUNTATE ET GRATIA

Et ne omnem continentiam putarent laudabilem et meritoriam, consequenter distinguit eam triplicem: prima est contracta a natura; secunda, a casu, sive violentia; tertia, a voluntate et gratia. *Sunt enim Eunuchi*, id est continentes, et est Graecum vocabulum, secundum Isidorum, *qui sic nati sunt*, sine instrumentis, sive frigidae naturae, qui proprie dicuntur castrati, quasi caste nati. *Et sunt Eunuchi qui facti sunt ab hominibus*, quibus secantur genitalia, qui proprie dicuntur Spadones, a spata genere ferri quo eunuchizantur.

[4. DEL MOTIU PER QUÈ NO TOTS PODEN ENTENDRE LA DOCTRINA DE LA CONTINÈNCIA]

Hi encara, que tu, Senyor e mestre, has dit que és de major mèrit la virginal continència, diu lo Senyor aquesta paraula de la virginitat: «Tots no la prenen, mas sols aquells a qui per special gràcia la divina bondat ho comunica.»

5

[5. DE LES TRES MANERES DE CONTINÈNCIA: LIMITADA PER NATURA, PER ACCIDENT O VIOLENCIA, I PER VOLUNTAT I GRÀCIA]

Car tres maneres hi ha de vèrgens: són alguns que naturalment axí naxen que no són dispostos per al matrimonial acte. E són altres vèrgens fets per mans de hòmens, com són aquells qui les reynes guarden.

10

ⓐ 7 disposts] dispostes

ⓐ 4-5 *ho comunica*] A continuació, Corella omet un llarg fragment (VC, 431b), en què omet, en primer lloc, una citació del llibre de Saviesa, i l'exegesi posterior de sant Jeroni, sobre la necessitat de demanar i pregar a Déu per a mantenir la virginitat. També trasllada més avant (p. 446,10-17) una altra citació de sant Joan Crisòstom, que figura a continuació del text llatí del text omès (VC, 431b-432a), sobre la importància en la conservació de la virginitat de la pròpia voluntat, sense la qual la gràcia divina no pot obrar ni subvenir al cast. | 6-10 *són ... guarden*] Corella reformula per complet aquest passatge respecte del text llatí (VC, 432a), el qual se centra a comentar el mot *eunuchus* (que apareix en el verset de la Vulgata que glossa la VC: Mt 19, 12) a partir de les *Etymologiae* de sant Isidor de Sevilla. S'explica en la VC que els eunucs de naixement són els frígids per natura, i fa un joc de paraules perquè els anomena pròpiament «castrati», atés que són els «caste nati» («nascuts casts»). Els qui són eunucs per castració es diuen *spadones*, per l'instrument que s'usava en l'operació, la *spatha*; no hi en la VC la referència a l'ofici habitual d'aquests eunucs, «aquells qui les reynes guarden», que sembla un afegit de Corella. Tot seguit, el lletraferit valencià omet un fragment en què es diu que aquests dos tipus de virginitat no són lloables ni vituperables, atés que són per necessitat. Continua en el text llatí una citació de sant Jeroni, també eludida, en què condemna aquells que fingeixen castedat com una mena de religió, atés que són hipòcrites i només cerquen la vanaglòria.

[10] *Et sunt Eunuchi*, id est continentis, qui seipsos castraverunt, non per membrorum abscissionem; sed per concupiscentiae repressioem, et se castitati, seu caste vivere et voluntarie devoverunt, *propter regnum coelorum*, qui proprie dicuntur Eunuchi, id est bene viventes, ab εὖ, quod est bonum, et νίκη, quod est victoria, quasi boni victores; et hi merentur: et ratione voluntatis, quia spontanea; et ratione actionis, quia bona; et ratione intentionis, quia recta: ista enim tria perficiunt meritum. Haec ergo tertia continentia, quae est per voluntatem reprimentem concupiscentiam ab actu venereo, victoriosa dicitur et laudabilis, et tota est meritoria.

Et istae duae non sunt laudabiles, et nec meritoriae, nec demeritoriae, quia necessitate fiunt, non voluntate, nisi in quantum per voluntatem acceptantur. Secundum Hieronymum, inter hos secundos computantur et hi qui specie religionis simulant castitatem, scilicet hypocritae et appetentes vanam gloriam ab hominibus ex quocumque suo opere.

[10]

[9] Unde et Chrysostomus: Non dixit, non omnes possunt; sed, *non omnes capiunt*, id est omnes capere possunt, non tamen capere volunt. {432a} Si enim quidam in pugna cadunt, nos cadentium negligentiae imputare debemus, non difficultati virtutis. Quando autem dicit: *Quibus datum est*; non hoc significat, quoniam quibusdam datur, quibusdam non datur; sed illud ostendit, quia nisi auxilium gratiae acceperimus, nihil ex nobis valemus. Quoniam autem volentibus gratia non negatur, in Evangelio Dominus dicit: *Petite, et dabitur vobis; querite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis*. Debet autem voluntas praecedere, et sic sequitur gratia. Nam gratia sine voluntate nihil operatur, nec voluntas sine gratia. Nam et terra non germinat nisi pluviam susceperit, nec pluvia fructificat sine terra: haec Chrysostomus.

Unde Chrysostomus: Illa est gloriosa continentia, non quam transgredi non potest necessitas debilitatis corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi. Et iterum: Cum autem dicit: *Qui se castraverunt*, non membrorum dicit abscissionem; sed malarum cogitationum interemptionem. Etenim concupiscentia habet fontes praecipue a proposito incontinenti, et mente negligente. Et si ipsa sobria fuerit, naturalium motuum nullum est nocumentum.

E són altres que ells mateix per lo Regne dels cels se fan vèrgens. Vol dir lo piadós Senyor que ells se fan vèrgens perquè voluntàriament, ab lo vot de verginitat, se strenyen, que la verginitat no puguen perdre, car verginitat és voluntari ferm vot o preposít de no posar en obra lo carnal acte, no solament lo qui és il·lícit, mes encara lo que és lícit en lo matremoni.

Però a virginitat, virtut excelsa, algú no y és obligat si ell primer no s'i obliga. E per ço diu lo Senyor: «Aquell qui açò pot pendre que prenga.» Diu sant Crisòstom: «Quant diu lo Senyor que no prenen tots aquesta paraula de la castedat virgínea, no diu que no la puguen pendre, mas que no la volen tots pendre, e que no la prenen sinó aquells a qui la divina gràcia ho dóna. No vol dir que la nostra voluntat no y obre, que no u pot fer sens la divina gràcia, axí com la terra no fructifica sens la pluja ni la pluja sens la terra.»

© 2-7 *Vol ... matremoni*] Corella continua en aquest fragment la reformulació del text llatí que havia iniciat en el passatge previ (veg. nota anterior). En aquest cas, torna a obviar una interpretació filologicoteològica que sí que apareixen en *VC*, 432a, com la de *eunuchus* a partir del grec εὖ «bo» i νίκη «victòria»: els qui són castos per guanyar el Regne del cel han aconseguit una bona victòria, el mèrit dels quals està en la seua voluntat, l'acció bona i la seua recta intenció, qüestions també omeses per l'autor valencià. Contràriament, afegeix el comentari d'evitar el cast l'acte carnal «no solament lo qui és il·lícit, mes encara lo que és lícit en lo matremoni», matèria que no apareix en la *VC*. | 10-17 *Diu ... terra*] Aquesta citació de sant Joan Crisòstom no apareix en el fragment del text llatí que s'està ara traduint (*VC*, 432a), sinó un poc abans (veg. nota p. 445,4-5); Corella tal volta la trasllada ací perquè creu que fa més sentit. Endemés, aquesta citació substitueix una altra del Crisòstom, eliminada per l'autor valencià, sobre la bona continència, la qual no ve per l'amputació dels membres, sinó per voluntat santa i refrenament dels pensaments.

Nec ita abscissio membri comprimit tentationes et tranquillitatem facit, ut cogitationis frenum.

Sed quia talis status altus est, nec possunt omnes ad hoc attingere, sed solum perfecti, ideo infert Dominus hortando milites suos, dicens: *Qui potest capere, et implere, capiat cum adiutorio Dei, ut sit castus, vel intelligat quae dico; vel, qui potest pugnare contra carnem, pugnet, ac superet et triumphet. Et est vox hortantis ad continentiae bravium, non jubentis. Quasi diceret: Unusquisque consideret an virginitatis et pudicitiae praeceptum implere queat, tantum bonum non est necessitatis, sed supererogationis; nec est hoc praeceptum, sed consilium; cui libet offertur, nemini imponitur; qui potest continere, contineat.*

6. CONSILIUM PERFECTAE OBEDIENTIAE ET
MULITATIS PER COMMENDATIONEM
PARVULORUM

Habito itaque de perfectione continentiae, sive {432b} castitatis, consequenter agitur de perfectione obedientiae, sive humilitatis, et hoc commendatione parvulorum, per quos designantur humiles et obediens; quia sicut parvuli non propria voluntate, sed alterius ducuntur, ita humiles et obediens, alterius voluntate et imperio moventur.

Unde dicit Beda: Quod haec lectio humilitatis magisterio plena micat, quae videlicet innocentes ac simplices ad Domini gratiam pertingere posse demonstrat.

Dum ergo Dominus Jesus de castitate dissereret: *Tunc oblatis sunt ei parvuli ex devotione offerentium, ut manus eis imponeret et oraret*, id est ut manu, et voce benediceret.

Consuetudo enim fuit apud veteres, ut parvulos benedicendos offerrent senioribus, et impositio manuum ortum habuit ab antiquis Patribus, qui volentes benedicere parvulis, imponebant eis manus. Videntes igitur Judaei Christum moribus senem, vita sanctum, doctrina sapientissimum, et de castitate loquentem; et habentes eum sicut Prophetam, obtulerunt ei infantes, ut eis manus imponens et orans

Donchs, diu lo Senyor: «Aquell qui açò pot pendre que-n prenga.» Diu sant Crisòstom: «Perquè l'estament de virginitat és tan alt, qui no pot pujar en aquesta excelsa torre, que puge ab lo atjutori de la divina gràcia»; o vol dir: «Aquell qui pot entendre e percebre aquestes paraules que són altes e de virtut e-n la ley poch conegudes, que l[e]s prenga e pense si porà ab divinal atjutori atényer la castedat que tals {33c} paraules no manen, mes consellen.»

[6. DELS INFANTS COM A EXEMPLE DE
PERFECTA OBEDIÈNCIA I D'HUMILITAT]

E seguint la letra del sagrat evangeli, après que l Senyor hac parlat de la virginitat excelsa, acosten-li e presenten-li infants petits que ls bene[e]xca, els pose les mans sobre lo cap e per ells pregue. E los dexebles increpaven aquells qui ls hi portaven, e lo Senyor dixlos: «Dexau los infants petits e no ls vullau empachar que a mi vinguen, que certament de tals és lo celestial Regne.» E beneh'ls posant les mans sobre ells.

Ab mansuetut ha tractat el benigne Senyor de la castedat e virginal continència, ara tracta de humilitat e obediència en quant los infants petits beneeix e abr[a]ça, qui los continents e humils signifiquen.

Era consuetut en lo judaych poble que acostaven los petits infants al[s] doctors sants e profetes perquè ls benehisen, e dels sants patriarques restava que, benehint, la mà sobre lo cap los posaven. Mirant, donchs, los pobles qui sens enveja miraven lo Senyor, humil en les obres, sant en la vida, sapientísim en la doctrina, ab conversació honestíssima, stimaven que era sant profeta, e per ço los infants, perquè ls benehís, li

Ⓜ 11 excelsa] excelsa | 18 ha tractat el benigne Senyor] el benigne ha tractat lo senyor | 27 sapientísim] sapientísim

Ⓜ 13-17 E ... ell[s] En el text llatí (VC, 432b) no apareix aquest passatge, el qual Corella afegeix a partir dels arguments que es troben més avall (veg. p. 448,4-24). Aquesta inclusió pot estar motivada per l'eliminació en aquest mateix punt d'un breu fragment, que sí està en la VC, sobre l'exemple dels infants, que són obediens i es deixen dur pels altres. També omet una citació de Beda el Venerable sobre l'excel·lència d'aquesta lliçó evangèlica, perquè a través d'ella els simples i innocents poden atényer el Regne de Déu, qüestió que incorpora en el paràgraf immediatament posterior.

benediceret: manu per tactum, et voce per orationem. In quo datur intelligi, quod parvulis sufficit per fidem aliorum, ad Christum afferri.

Discipuli vero labori Magistri compatientes, et propter ejus dignitatem, prohibebant, et *increpabant* offerentes, non quod nollent infantibus a Salvatore, et manu, et voce benedici; sed quia timebant eum post tam longos sermones, importunitate offerentium gravari et offendi. Christus autem etsi fatigabatur corpore, non tamen animo, quia ei placebat; et praevaluit ac vicit fortis ejus affectus, quo hominum salutem cupiebat, ut nullus a consecutione suae salutis prohiberetur.

Sic fatigatus ex itinere, non curans famem aut cibos, ad conversionem Samaritanorum, quorum salutem famescebat, se convertit.

Ubi Origenes: Haec ergo debemus attendere, ne aestimatione sapientiae excellentioris et profectus spiritualioris, contemnamus quasi magni pusillos Ecclesiae, prohibentes pueros venire ad Jesum: haec Origenes.

Parvuli etiam possunt dici pauperes et generis infimi; per discipulos autem impediens ne Christo offerantur, possunt accipi Ecclesiae rectores, vel religiosi, qui propter paupertatem, vel generis infimitatem repellunt tales a promotione vel receptione, quamvis sint apti et digni, propter quod impediens arguuntur ore Christi.

Unde Dominus indigne ferens ait discipulis: *Sinite parvulos venire ad me*, apud quem non est personarum acceptio; *et nolite prohibere eos* comminationibus terrendo, vel malis exemplis corrumpendo; quia isti sunt figura et forma vere humilium, quorum familiaritatem ego volo, et consortium.

In quo dedit praelatis exemplum corrigendi ostiarios suos pauperum accessum prohibentes.

Unde Chrysostomus: Nolite vetare pueros, nam si sancti futuri sunt, quid vetatis filios ad Patrem venire? Si autem peccatores futuri sunt, ut quid sententiam condemnationis profertis, antequam culpam videatis? Nam quales modo sunt, meum est; quales autem postea futuri sunt, ipsorum erit. Quod ergo meum est, honorate; quod autem illorum erit, miseremini.

acostaven. E axí practica la sua esposa Sgleya sancta, que per la fe dels espirituals pares reben la gràcia lo[s] infants en lo baltisme.

Los dexebles, havent compassió al treball de son mestre, prohibir volien los qui-ls hi acostaven, no que-ls desplagués que del Senyor en tots abundàs la gràcia, mas rece- {33d} laven que après de tants sermons, de tanta e tan excel·lent doctrina, de tants innumerables miracles, lo Senyor no u prengué a fatiga. Però lo benigne Senyor, ab tot fos delicatíssim sobre tots los hòmens, vencia lo treball ab la sua amor piadosa, la qual lo portà e féu pujar al mont de Calvari.

E prenem exemple que-ls pobres chichs, en potència ignorants e ydeotes, no empachem que a la preycació e doctrina de Jhesús se acosten, e los estranys de la Sgleya no-ls tanquem les portes, ni-ls prelats los veden la entrada, que per la virtut de humilitat moltes vegades més aprofiten que-ls grans sciens e mestres.

E per ço lo Senyor diu als dexebles: «Dexau los chiquets que vinguen, que no és en mi accepció de presones. No vullau prohebir que a mi se acosten, ni ab menaces ni ab terrós los lunyeu de la mia presència, que aquests són figura e ymatge dels humils, los quals yo molt ame.»

Diu sant Crisòstom: «No vedeu que-ls chichs infants a mi se acosten. Per què vedau que-ls fills se acosten al Pare? Si és per venir, que peccadors sien, per què apartant-los de mi los condempnau ans que vejau la culpa? Que ara sien tals, do és de la mia gràcia; quant seran mals, serà culpa sua. Dexau-me, donchs, ara lo que és meu e ajau pietat si en sdevenidor seran mals per les males obres que seran sues.»

③ 13 prenem] prenen | 16 tanquem] tanquen | 22 lunyeu] lunnyen

④ 1-3 *E ... baptisme]* Corella, mestre en teologia, glossa (VC, 432b): «*In quo datur intelligi, quod parvulis sufficit per fidem aliorum, ad Christum afferri*»: «Per això s'entén que és suficient perquè els infants siguen duts a Crist la fe dels altres». Evidentment, el passatge fa referència al sagrament del baptisme. | 11-12 *la² ... Calvari]* Com a exemple de la voluntat de Jesús, malgrat la seua fatiga per ser home, per la salvació de la humanitat, no apareix en VC, 432b la seua mort, sinó el passatge resumit de la conversió dels samaritans (Jn 4, 30-42). | 13-15 *E ... acosten]* Corella omet i reformula la font d'aquest fragment, que pertany a Origenes, segons VC, 432b. | 24 *molt ame]* Tot seguit, Corella obvia un breu passatge (VC, 432b) en què s'indica que aquest és l'exemple pel qual el clergue ha de corregir el seu ostiari quan veda l'entrada dels pobres a l'església. | 27 *i és per venir, que peccadors sien* VC, 432b: «*Si autem peccatores futuri sunt*»: «Si seran pecadors en el futur».

7. QUO SENSU IMITANDI SUNT PUERI

Et subjungit: *Talium est enim regnum coelorum*, non dicit istorum, sed *talium*, ut non tam aetatem quam humilitatem et innocentiam commendet. Non omnium, sed *talium*, id est similium, et illorum qui similem habet humilitatem et innocentiam, per studium et laborem, et qui tales sunt per mores et virtutes, quales sunt parvuli per naturam et aetate-
{433a} tem.

Puerorum enim anima ab omnibus malis est pura, et magistra innocentiae, et humilitatis; et nullus potest intrare in regnum coelorum, nisi fuerit innocens et humilis, quia nihil inquinatum intrabit in illud.

Unde secundum Hieronymum, non ait istorum, sed *talium*, ut ostenderet non aetatem regnare, sed mores; et his qui similem habent innocentiam et simplicitatem praemium repromitti,

de quibus Apostolus: *Nolite pueri fieri sensibus; sed malitia parvuli estote, sensu autem perfecti.*

Unde Ambrosius: Non aetas praefertur aetati, alioquin obesset adolescere. Cur ergo pueros aptos dicit esse regno coelorum? Fortasse quia malitiam nesciant, fraudare non noverint, referire non audeant, scrutari ignorent, opes, honorem, ambitionem, non appetant? Sed non ignorare ista virtus est, sed contemnere. Non enim virtus est non posse peccare, sed nolle. Non igitur pueritia, sed aemula puerilis simplicitatis bonitas designatur.

Unde etiam Chrysostomus: Et nos itaque si volumus fieri heredes coelorum, virtutem hanc cum multa possideamus diligentia. Etenim ab omnibus malis pura est pueri anima, et eorum qui contristaverunt non memoratur, sed ut ad amicos accedit, sicut nullo facto; et quantumcumque a matre flagellatus fuerit, hanc inquit, et prae omnibus eam appetiatur, et si reginam ostenderit cum diademate, non praeponit hanc matri cilicio superindutae; et necessariis nihil plus inquit; non tristatur in quibus nos, puta damno pecuniarum, et talibus, non laetatur in quibus nos, in temporaneis his; non respicit ad pulchritudines corporum, propter hoc dixit: *Talium est enim regnum coelorum*, ut electione haec operemur, quae a natura pueri habent: haec Chrysostomus.

Sunt autem decem proprietates bonae in pueris, quas qui imitatur, regnum coelorum consequetur, quae sunt: innocentia, munditia, obedientia, simplicitas, humilitas, veritas, malorum illatorum immemoratio,

[7. COM S'HAN D'IMITAR ELS INFANTS]

E diu més lo Senyor: «De tals com aquests és lo celestial Regne.» No diu: «de aquests», {34a} mas: «de tals com aquests», perquè no la edat, mas la humilitat e la innocència loha que sien tals per costums e virtuts com són aquests per edat poca.

5

Diu lo Apòstol: «No vullau esser fadrins en la discreció, mas en la innocència.»

Diu sant Ambròs: «No loa la edat de puerícia més que les edats altres, però amonesta que ço que·ls fadrins naturalment tenen, que són simples, humils e sens malícia, que los qui són en edat per bons costums ho guanyen. Car no poder peccar no és virtut ni vici que en los infants se troba, és lo mèrit que los qui poden ni pequen ni peccar vullen.»

Deu propietats en los infants se contenen, les quals, si los qui edat tenen les seguexen, lo Regne del cel atenyen: innocència, mundícia, obediència, simplicitat, humilitat, veritat, poch recort de les offenses, poca

Ⓢ 2 Regne] re regne | 4 loha] lohe | 7 innocència] ionnocencia | 13 mèrit que] merit es que

Ⓢ 5 edat poca] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 433a) sobre la puresa, la innocència i la humilitat de l'ànima dels infants, sense les quals no pot entrar ningú al Regne dels cels. També elimina tot seguit una citació de sant Jeroni d'un tarannà semblant al que acaba de traduir, respecte a la importància de seguir els costums dels infants per a atènyer la salvació. | 14 ni peccar vullen] Tot seguit, Corella omet una llarga citació de sant Joan Crisòstom (VC, 433a), en què s'indica les virtuts dels infants que hem de seguir per guanyar el cel: perdonen de seguida els amics que els han ofès; sempre estimen i prefereixen la mare, encara que els renye; no es preocupen per les coses temporals; no miren la bellesa dels cossos. Aquestes virtuts ja són explicades en el text immediatament posterior del *Cartoixà*, en les «deu propietats en los infants se contenen, les quals, si los qui edat tenen les seguexen, lo Regne del cel atenyen».

fortuitorum nulla reputatio, et praesentium valde parvorum ad sufficientiam acceptio.

8. HUMILIUM DIGNITAS

Deinde parvulos sibi oblatos Dominus dulciter suscepit, et complexans eos, et in ulnis detinens, in signum quod simplices et humiles, puros et devotos diligit, et manus eis imponens, ut viris continentibus gratiam sui auxilii conferendam significaret; benedicebat eos, aliqua vocali benedictione, quae scripta non est, ut humiles sui benedictione dignos ostenderet.

Sic spiritualiter quotidie humilibus manus imponit, cum eis gratiam, et auxilium tribuit, quia humiles spiritu digni sunt ejus gratia et benedictione: *Deus enim superbis resistit, humilibus autem*, qui se manibus et potestati ejus subjiciunt, dat gratiam. In quo humilium dignitas ostenditur, qui tanta bona merentur.

Unde dicit Hieronymus: Quod humilitas sola observatrix est custosque virtutum, et nihil est quod ita Deo gratum faciat et hominibus, quantum si vitae merito magni, sed humilitate infimi videamur. Et bene humiles parvulis et innocentibus comparavit; quia humilitas maculas peccatorum lavare, et innocentiam reddere consuevit.

Unde Bernardus: Decor animae humilitas est. Non a me ipso hoc dico, cum Propheta prior dixerit: *Asperges me hyssopo et mundabor*; humili herba ac pectoris purgativa humilitatem significans. Hac se post gravem lapsum rex Propheta lavari confidit; et sic invenit quemdam innocentiae recuperatae candorem.

9. DOMINUS PARVULIS MANUS IMPONENS CONFIRMATIONIS SACRAMENTUM INSTITUIT

Et sciendum quod Christus manus imponendo parvulis instituit, et initiavit sacramentum Confirmationis, cujus ministerium postea contulit Apostolis. Unde parvuli in frontibus chrismate consignantur ab Episcopis, qui in Ecclesia Dei locum

stima de les temporals riqueses, contentació per al present de mínimes e poques coses, amor entre ells saciable.

[8. DE LA DIGNITAT DELS HUMILS]

Pres, donchs, lo Senyor los chichs que li offerien ab aquelles mans ab les quals creats los avia, los abraçà com si fills naturals seus fossen. Pren-los en los braços aquell omnipotent Senyor que, de no-res avent-los creats, prestament per ells morir devia. Posà'ls sobre lo cap aquelles mans sacratíssimes, que no passà molt que al pal foren clavades, e donà'ls la benedictió ab paraules que-ls evangelistes no han scrites.

Mostra lo Senyor mansuet e benigne quant los humils e mansuets ama, e de present spiritualment cada dia sobre los humils les sues mans posa quant los envia la sua gràcia, dient lo profeta: «¿Sobre qui reposarà lo meu Spirit sinó sobre lo humil, mansuet e benigne? Als superbos res[is]teix e contrasta, e als humils dóna la sua gràcia.»

Diu sant Hierònim que la humilitat sola és de les altres virtuts custòdia. E no y ha alguna cosa més agradable a Déu e als hòmens sinó quant los excel·lents en vida per humilitat baxos se mostren. E singularment, los humils e mansuets als infants petits acompanya, car la humilitat les màcules de peccat lavar acostuma hi dóna puritat e innocència.

Diu sant Bernat: «Humilitat és la bellea de la nostra ànima, dient lo profeta: “Lançaràs, Senyor, sobre mi aygua ab ysop”, que «humilitat» significa, erba humil, purgativa, “e seré fet més que neu blanc e monde.” Confia lo penident rey e profeta que ab aquesta aygua lavar podia la sua gravíssima culpa.»

[9. COM EL SENYOR INSTITUEIX EL SAGRAMENT DE LA CONFIRMACIÓ AMB LA IMPOSICIÓ DE LES MANS SOBRE ELS INFANTS]

E devem atendre que'l Senyor, posant les mans sobre los chichs, al sagrament de la confirmació donà principi, lo qual sagrament los bisbes administren, qui tenen loch dels apòstols. Posaven los apòstols les mans en los batejats e l'Esperit Sanct sobre ells devallava a

Ⓢ 9 passà] perassa *Abreviatura sobrerera* | 32 devem] deuen | 36 a] *Repetit*

Ⓢ 6-11 *Pren-los ... scrites*] Les dues referències a la passió del Senyor: «prestament per ells morir devia» i les mans «que no passà molt que al pal foren clavades» no apareixen en *VC*, 433*b*. | 16-18 *Sobre ... gràcia* La interrogació no pertany pròpiament a la citació bíblica, sinó a *VC*, 433*b*. Notem també en la segona oració (Jm 4, 6; 1Pe 5, 5) com Corella busca una sensació eufònica en traduir el llatí *resistit* pel doblat sinonímic «res[is]teix e contrasta» per fer-lo rimar en assonància amb «gràcia». | 27-29 *Lançaràs ... monde*] *Psalteri* (Sl 50, 9): «Lançaràs, Senyor, sobre mi aygua ab ysop e seré mundat; tu-m lavaràs e seré fet blanch molt més que neu». (Martos, 2013b: 216). Vulgata: «Asperges me hyssopo et mundabor. Lavabis me et super nivem dealabor». Corella afegeix la segona part del verset («e seré fet...»), la qual no es troba en *VC*, 433*b*. La versió d'aquest salm del *Cartoixà* és menys literal que la del *Psalteri*, atés que tradueix el verb *mundabor* com a adjectiu, i en la segona part del verset; el *Psalteri* realitza una traducció *de verbo ad verbum*. | 30 *lo penident rey e profeta*] Es refereix al rei David. La «gravíssima culpa» remet a 2Sa 11, 1-12. 25, en què David comet adulteri amb Betsabé, la qual es queda embarassada. El rei fa matar el marit de Betsabé, Uries, enviant-lo a la primera línia del front. Per això, el Senyor els castiga amb la mort del fill que esperaven.

obtinent Apostolorum; per impositionem enim manuum Apostolorum, conferebatur Spiritus Sanctus, ad robur, et confirmationem fidelium, cujus impositionis manuum locum obtinet praedictum Sacramentum.

Considera nunc quantum Christus simplicitatem, et humilitatem, ac innocentiam parvulorum diligit, quibus tanta familiaritatis et benevolentiae signa ostendit, et studeas pro posse parvulos imitari, et virtutes eorum habere, ut valeas cum ipsis regnum coelorum possidere.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui nos ad continentiam es hortatus: da quod hortaris, et tribue mihi fragili castitatem mentis et corporis; et qui parvulos venire ad te voluisti, et eis manus imponens benedixisti, praesta, mihi misero ut sim parvulus in oculis meis, quatenus gratiam inveniam in oculis tuae majestatis; et quod parvuli possident per naturam, ego consequar misericorditer per gratiam tuam: ut meritis omnium parvulorum, et humilium tibi placentium ego ultimus omnium, te rectore, te duce, merear ad te pervenire; et a te benedictione in coelestibus munerari. Amen.

{433A} CAPUT XI. DE PERFECTIONE PAUPERATIS

I. NEMO BONU, NISI DEUS

Habito de perfectione castitatis, et obedientiae seu humilitatis, consequenter agit de perfectione paupertatis.

confirmació de la cathòlica fe que lavors era en lo seu principi, hi en loch de açò, la Sgleya santa lo sacrament de la confirmació {34c} als batejats administra.

Considera quant lo Senyor ama la humilitat, simplicitat e ignocència que als petits infants tan grans senyals de amor los mostra. Studia, donchs, que l[e]s condicions d'ells per virtuts atengues, perquè pugues ab ells atényer lo celestial Regne.

ORACIÓ

[S]enyor Jhesús, qui ab la tua deyfica doctrina a continència e castedat nos amonestes, dóna'ns-ho tu, Senyor, qui'ns ho mostres. E dóna a mi, fràgil creatura tua, castedat de cors e de pensa. E tu, qui has volgut que'ls infants petits a tu se acostasen, e posant-los sobre lo cap les tues mans sagrades, los donist la benedictió tua, fes gràcia a mi, miserable, que dins mi e davant los meus ulls infant e petit sia, perquè davant los ulls de la tua magestat gràcia e misericòrdia trobe. E ço que'ls chiquets naturalment tenen, yo per la tua clemència atényer ho puga. E que per mèrits de tots los petits e humils qui a tu plaen, yo, derrer de tots, endreçant-me e guiant-me la tua gràcia, a tu me acoste hi puga de les tues mans en lo teu regne la benedictió atényer. Amén.

DE LA PERFECTIÓ DE POBRETAT. CAPÍTOL VIII

[I. COM NINGÚ NO ÉS BO, SINÓ DÉU]

{34d} [A]prés que'l mansuet humil benigne Senyor de continència e castedat nos ha donat excel·lent doctrina, en lo present capítol la excel·lència de voluntària pobretat nos declara.

E seguint la letra evangèlica, diu lo gloriós sant Matheu que, acostant-se al Senyor un jove, ficat lo genoll, diu-li:

–Mestre bo, quin bé faré perquè aja la vida eterna?

Respòs lo Senyor:

–Què m'enterroques e dius-me bo? Hu sol és bo, qui és Déu. Si vols entrar en la vida eterna –respon lo Senyor–, los manaments serva.

Diu lo jove:

–Quals?

Respon lo Senyor:

© 15 sagrades] sagrats

① 31-452,12 *acostant-se ... posehia*] Continuant amb el criteri que ha seguit al començament dels capítols precedents (veg. nota p. 364,16-365,3), Corella tradueix tot d'una la història de l'home ric (Mt 19, 16-30), i no segueix en aquest inici l'estructura de fragmentació i glossa dels versets bíblics que apareix en VC, 433ab.

Et ecce enim unus adolescens genuflexo ante Jesum, rogabat eum, dicens: Magister, propter doctrinam sanam, bone, propter vitam sanctam; quid boni faciam ut vitam aeternam percipiam?

Secundum Bedam, audierat iste a Domino tantum similes parvulis, dignos esse regno Dei, et ideo certior esse desiderans de ingressu regni, non per parabolas, sed apertius postulat sibi exponi, quibus meritis, vel ope- {433b} ribus vitam aeternam possit consequi.

Jesus autem respondit ei, primo quantum ad ejus cogitationem, quia iste cogitabat Jesum esse purum hominem, licet crederet eum esse sanctum, bonum doctorem; et ideo quasi respondens ejus cogitationi, dixit ei: *Quid me dicis bonum?* Quasi diceret: Ex quo me credis purum hominem, non debes me vocare bonum. *Nemo enim bonus, nisi solus et unus Deus*; hoc est dictum: Deus est solus bonus essentialiter, per se, et a seipso, et nullus alius; quia alii participative per ipsum, et {434a} ab ipso.

Unde Chrysostomus: Hoc autem dicens non excludit homines a bonitate; sed a comparatione bonitatis divinae. Quasi diceret Dominus: Quare me dicis bonum, cum non credas me esse Deum. Si vero confiteris bonum, credas etiam esse Deum. Solus enim Deus natura est bonus.

2. VIA NECESSARIA AD VITAM: MANDATORUM OBSERVATIO

Deinde consequenter respondet ejus interrogationi, dicens: *Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Quasi diceret: hoc sufficit ad salutem; quod amplius est, non est necessitatis, sed supererogationis,

quia secundum Bedam, justitia Legis custodita, non solum bona terrae, sed et vitam conferebat aeternam, suo tempore consequendam. Et quia adolescens haec audierat, sollicitus factus interrogavit:

–No faràs homey, no faràs adulteri, no furtaràs, no diràs fals testimoni, honra ton pare e ta mare, amaràs ton prohisme axí com a tu mateix.

Respòs lo jove:

–Tots aquests manaments he guardat. Encara-m fall alguna cosa? 5

Respòs lo Senyor:

–Si vols esser perfet, vés e ven tot lo que tens e dóna-u a pobres, e tendràs tresor en lo cel. E vine e segueix-me. 10

E com hoís aquesta paraula, lo jove anà-sse'n trist. Era molt rich e molts béns posehia.

Diu-li, donchs, al Senyor «mestre» per la sana e bona doctrina; «bo», per la santa vida; «què faré perquè la vida eterna poseexca?» 15

Diu Beda: «Avia hoït aquest jove del Senyor que solament los chics del Regne dels cels eren dignes e los qui als chichs semblaven, e per ço, volent esser plenament certificat, e no per paràboles, plenament al Senyor ho demana.» 20

Lo Senyor, emperò, respon {35a} primer a la cogitació sua, que ell pensava que'l Senyor era solament home sant e gran doctor e profeta. E axí li respon, dient: «Què-m dius bo?, que si penses que yo solament sia home, no-m deus nomenar bo, que sol Déu és perfet e essencialment bo. Los altres no són per si bons, mas, tant com a ell plau, de la sua bondat participen.» 25

Diu sant Crisòstom: «Dient açò [no] diu que bons no puguen esser los hòmens, però no són bons en comparació de la bondat divina.» Quasi dient: «Per què-m nomenes bo, puix no creus que Déu sia? Donchs, si-m confesses bo, creu que só Déu, que sol Déu essencialment és bo.» 30

[2. DEL CAMÍ OBLIGATORI CAP A LA VIDA ETERNA: L'OBSERVACIÓ DELS MANAMENTS]

Respon après lo benigne Senyor al que demana, 35 dient: «Si vols entrar a la vida eterna, serva los manaments.» Açò basta per atényer la glòria. E lo que és sobre los manaments no és necessari, però és consell per atényer perfeta vida.

Ⓢ 23 profeta] perfeta

Ⓢ 39 perfeta vida] Tot seguit, Corella obvia una brevíssima citació de Beda el Venerable (VC, 434a), en què es diu que l'observança de la Llei reportava béns temporals i celestials.

Quae essent haec mandata, quorum observantia est necessaria.

Hoc autem, secundum Chrysostomum, non tentans fecit; sed aestimans alia quaedam praecepta esse, praeter legalia, quae vitae ei causa fierent.

Jesus autem quasi infirmo condescendens, Legis praecepta clementissime exponens dixit: *Non homicidium facies* manu occidendo, ore jubendo, vel consulendo; vel etiam detrahendo, quia per detractionem occiditur proximus in conscientia aliena, in qua vivebat per bonam famam; nec corde mortem alterius desiderando, vel odium retinendo, aut beneficium subtrahendo, et per hoc praeceptum decalogi, prohibetur nocumentum proximi in persona propria. *Non adulterabis*, per hoc prohibetur nocumentum proximi in persona sibi conjuncta.

Non furtum facies, per hoc prohibetur nocumentum proximi in re possessa. *Non falsum testimonium dices*, per hoc prohibetur nocumentum proximi in fama. *Honora patrem tuum et matrem*, eis subveniando, et reverentiam exhibendo; et per hoc praeceptum affirmativum intelligitur omne beneficium proximo reddendum, quia nomine patris et matris, intelligitur omnis proximus.

Et hoc est, quod subditur: *Et diliges proximum tuum, sicut teipsum*, id est ad id quod diligis teipsum, scilicet ad gratiam et gloriam; vel, *sicut teipsum*, id est non verbo tantum, sed opere et veritate. Proximus autem noster est, omnis qui nobiscum convenit in natura, quem debemus sicut nosipsos diligere. Quam sententiam Dominus inducit, ut ostendat quod finis praeceptorum est charitas; quia observantia mandatorum non est meritoria vitae aeternae, nisi fiat ex charitate.

Inter haec praecepta ordinantia in proximum, non tanguntur praecepta de non concupiscendo rem proximi, vel ejus uxorem, quia reducuntur ad praecepta de non adulterari et non furari, et sub illis possunt intelligi;

vel, quia intelliguntur in hoc quod dicitur: *Diliges proximum tuum*, qui enim vere proximum diligit, nec rem ejus, nec uxorem concupiscit.

Enumerat autem hic non omnia mandata, sed solummodo praecepta secundae tabulae, quae ordinant

Fon solícit lo jove de saber quins manaments eren per atényer la vida eterna. Diu sant Crisòstom que no u féu per temptar, mas pensà si alguns altres manaments Jhesús, gran profeta, li daria fora de aquells que en la Ley scrits staven. Lo Senyor mitísim, mansuet e benigne, respon al jove e-xpon lo que demana: «Los manaments que est tengut servar són aquests que t'è respot perquè ages la vida eterna.»

Entre aquests ma[na]ments, que en sguart del prohisme ordenen, dos manaments se callen: {35b} no cobejar la muller ni les coses de son prohisme, perquè s'antenen en los manaments de no furar e no fer adulteri.

No comta ací lo Senyor tots los manaments, sinó solament aquells qui eren scrits en [la] segona taula,

Ⓣ 6 e-xpon] exponir | 8 vida] vista

Ⓣ 5-8 *Lo ... eterna*] Corella resumeix una àmplia exegesi (VC, 434a) sobre els sis manaments que esmenta Jesús en aquesta història, els quals, segons el text llatí, tenen com a fi la caritat amb el proïsme. Aquesta interpretació pot haver sigut omesa perquè gran part d'aquests arguments es repeteixen en el subcapítol següent. | 12-13 *no fer adulteri*] A continuació, Corella omet un breu passatge (VC, 434a), en què s'exposa que els dos manaments omesos també s'inclouen sota el de «amaràs el teu proïsme». | 15 *aquells ... taula*] El text es refereix a les dues taules en què Déu va escriure els manaments i els entregà a Moisès (Ex 34, 1-28; Dt 10, 1-5). La distribució dels manaments en cada taula apareix ja en VC, 434a, la qual devia beure de lliçons principalment escolàstiques, com Pere Llobard (PL 192, col. 832), Hug de Sant Víctor (PL 176, col. 12b-14b) o la *Glossa ordinaria* (PL 114, col. 599b-602a).

hominem ad proximum, in quibus implicat et supponit praecepta primae tabulae ordinantia hominem ad Deum; quia homo magis tenetur Deo quam proximo, et ideo si observantia mandatorum secundae tabulae est necessaria ad salutem, multo fortius observantia mandatorum primae tabulae est necessaria ad eandem. Unde bene dicit Apostolus, quod: *Qui diligit proximum, legem implevit*; quia in dilectione proximi intelligitur dilectio Dei ut finis propter quem proximus diligitur, quia proximus diligitur propter Deum, et non e converso.

3. DE DECEM DECALOGI PRAECEPTIS

Per praedicta etiam ostendit Salvator, quod observantia praeceptorum ceremonialium et judicialium non erat amplius necessaria ad salutem, sed sufficiunt decem decalogi praecepta. Quorum primum est: *Non habebis deos alienos*, id est, verum Deum coles et super eum nihil amabis. Multi enim hodie sunt qui sibi deos alienos faciunt; nam sicut dicit Augustinus, hoc ab homine colitur, quod prae ceteris diligitur. Superbus igitur pro Deo habet superbiam, luxuriosus luxuriam, avarus avaritiam.

Secundum: *Non assumes nomen Dei tui in vanum* in os tuum, id est, non blasphemabis nec jurabis indebite in nomine sui. Talis injuriam facit Deo, quem in testimonium suae falsitatis invocat, quasi Deus mendacium diligit; et sibi, qui in iudicio Dei puniendum se obligat, si non est ita sicut jurat; et proximo, quia per falsam jurationem ipsum decipit et defraudat.

Tertium: *Memento ut diem sabbati sanctifices*; ut in eo moraliter non pecces, et mala vites. Contra istud praeceptum peccat qui causa cupiditatis in sabbato opus servile facit, vel aliquod peccatum committit, vel opera misericordiae dimittit; quia a bonis operibus non est vacandum.

Quartum: *Honora patrem tuum et matrem tuam*, scilicet eis obediendo, obsequendo, subveniendo, et animabus eorum miserendo; in hoc etiam praecipitur honor patrum spiritualium, scilicet praelatorum.

Quintum: *Non occides*, opere, verbo, negligentia, cogitatione, auxilio, consensu, malo exemplo, vel aliqua occasione. Homicidium etiam aliquando fit corde per odium, aliquando ore per verbum detractorium aliquando opere per factum. Et istud ultimum est triplex: quidam enim occidunt corpus tantum; quidam animam tantum, quando scilicet eam trahunt ad peccatum; quidam utrumque, quando

que ordenen l'ome en sguart del prohisme, en los quals se presuposen los manaments de la primera taula, que deu lo cristià ordenar, que certa cosa és que l'home és més tengut a Déu que no al prohisme. Hi axí, si la observància dels manaments de la segona taula, que en sguart del prohisme ordenen, és necessari complir-los, quant més los de la primera taula que a Déu nos endrecen! Diu lo Apòstol que aquell qui ama lo prohisme la Ley acaba, que en la amor del prohisme l'amor de Déu és entesa, que és la fi per la qual se ama lo prohisme.

[3. DEL DECÀLEG DELS DEU MANAMENTS]

Mostra enca[ra] lo Senyor per la sua resposta que la observa[n]ça dels manaments judicials ni ceremonialis no era ja de aquí avant necessària per a la salut eterna, ans hi bastaven los deu manaments escrits en les dos taules, lo primer dels quals és: «No adoraràs déus stranyes, mas un Déu verdader, e més que ell no amaràs alguna cosa.» De present són molts que déus stranyes colen. Diu sant Agostí: «Aquella cosa la mia pensa col e adora que sobre totes coses ama, e axí, lo superbo, avar e luxuriós col e adora la fi perquè treballa.»

Lo segon manament és: «No pendràs en va lo nom de Déu en la tua boca, no blasfemaràs ni juraràs vanament en lo seu nom.» Gran injúria fa a nostre Senyor Déu lo qui jurant fals porta a Déu, qui és veritat infinida, en testimoni de la sua falsia.

Lo terç és santificar les festes. Aquest manament trenqua lo qui per avarícia lo dia de la festa fa servil obra, o mortalment pecca, o dexa de fer obres de misericòrdia les quals singularment se deven obrar en tals dies.

Lo quart és honrar lo pare e la mare, obeint e servint, subvenint-los; e après que són morts, recordant-se en sufragis de les sues ànimes; encara, obeir lo que en la vida manaren. Entén-se en aquest manament la honor dels majors, dels prelats e spirituals pares.

Lo cinqué: «No mataràs», per obra, per paraula, per negligència, per voluntat, per cogitació, per consentiment o per mal exemple. Lo homicidi se comet alguna vegada de cor per hoy, o per la boca detrahent la fama del prohisme, o posant-ho en obra. E açò en tres maneres: alguns solament lo cors maten, alguns l'ànima quant a peccar la derroquen, altres

Ⓢ 3 ordenar] ordenen | 6 los] les | 8 endrecen] endreçar | 15 les] los | 16 adoraràs] adoraes | 27 santificar] santificat

Ⓢ 28-29 servil obra] Treball corporal (DCVB, s.v. servil). | 34-35 ncara, obeir lo que en la vida manaren
Aquest text és afegit de Corella; no apareix en VC, 434b.

scilicet aliquis interficit seipsum, vel alium in peccato mortali existentem.

Sextum: *Non moechaberis*, operando, cogitando, loquendo, vel in jurisdictione tua fornicationem sustinendo. Per hoc autem quod dixit: *Non moechaberis*, prohibetur omnis carnalis appetitus et corruptio, praeter eam quae est matrimonii.

Septimum: *Non furtum facies*, aliena quomodolibet tibi attrahendo, vel re aliena, invito Domino, utendo. Per furtum intelligitur omne malum ablatum: sive occulte faciendo in acceptis, sive fraudem exercendo in mercationibus, sive mercedem non solvendo operariis.

Octavum: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium*, omne mendacium, dolum, detractionem, adulationem, calumniam, et doctrinam erroneam devitando.

Nonum: *Non concupisces domum*, vel agrum, vel aliam rem *proximi tui*; tali videlicet mente, quod velles tibi cum suo damno adaptare.

Decimum: *Nec desiderabis uxorem, servum, ancillam proximi tui*, corde consentiendo, ore sollicitando, opere concupiscentiam perficiendo.

Haec qui perfecit salvari poterit.

4. CONSILIUM PERFECTAE PAUPERTATIS

Cum autem ille adolescens haec omnia a juventute sua se servasse responderet; quod tamen in multis religiosis vix aliquis hodie reperiret, *Jesus intuitus eum, dilexit eum*, propter bonam conversationem suam praeteritam, et ostendit sibi vultum amicabilem; instruensque eum de perfectione, *ait illi: Adhuc unum tibi deest*, quoad statum perfectionis, scilicet bonum paupertatis. Quia etsi mandatorum observatio sufficit ad salutem, non tamen ad evangelicam perfectionem; sed ad hanc etiam requiritur observatio consiliorum, in qua primum est abrenuntiatio temporalium, et ideo de hac tantum hic facit mentionem.

Ubi Origenes: Non tamen intelligendum est quod in ipso tempore quo bona sua tradiderit pauperibus, fiat {435a} omnino perfectus; sed illa ex die incipiat speculatio Dei adducens eum ad omnes virtutes.

Et subdit Dominus dicens: *Si vis*, quia hoc est in tua libertate, *perfectus esse*, id est ad statum perfectionis ascendere super communem statum salutis necessarium, quia hoc est de perfectione vitae, *vade* per affectum contemnendo temporalia, *et vende*, per effectum ea relinquendo, et haec *omnia*, non partem tantum, ut Ananias et Sapphira, quod est contra proprietarios, *quae habes* et juste possides, quod est contra raptos et usurarios eleemosynas de alieno facientes, illa enim

l'ànima e lo cors quant algú a sí mateix mata o altri qui en peccat mortal stiga.

Lo sisé és: «No faràs adulteri», obrant, cogitant, parlant, o sots la tua potestat e juri[s]dictió comportant que-s faça. Per aquest manament, prohibeix e veda tot carnal apetit e acte sinó lo de matremoni. 5

Lo seté és: «No furtaràs.» Per furt se entén tota cosa que injustament sia ocupada, o amagadament, o per fraudulència, o no pagant los deu- {35d} tes.

Lo huyté és: «No diràs fals testimo[n]i contra ton prohisme», squivant tota falsa, tot engan, tota lagoteria, tota calúpnia, tota errònea doctrina. 10

Lo nové: «No cobejaràs los béns de ton prohisme»: casa ni camp, ni alguna altra cosa ab tal desig que ab dan seu injustament posehir ho desiges. 15

Lo deé: «No cobejaràs la muller de ton prohisme», encara que no u poses en obra.

«Qui farà aquests manaments –diu lo Senyor– aurà la vida eterna.»

[4. DEL CONSELL DE PERFECTA POBRESA]

Respòs lo pur que tots aquests manaments del principi de sa joventut guardava, que-n poch religiosos en lo present temps se trobaria. Mirà ab cara afable lo Senyor benigne al jove per la sua conversació bona e mostrà-li gest amigable, e volgué-li donar de perfectió alta doctrina, dient-li: «Fall-te una cosa quant al stament de perfeta vida, que és lo bé de pobrea.» Que si la observància dels manaments per a la salvació basta, però no per a la perfectió evangèlica, car per a tal perfectió los consells evangèlics hi són necessaris, entre-ls quals lo primer és abrenunciació de tots los béns temporals e pecúnies. 20 25 30

Diu Orígenes: «Algú no pense que tantost que lo[s] béns temporals renuncia e als pobres los dóna, que al terme de perfectió atenga, però en la via de perfectió entra.» 35

Si vols esser perfet, pujant al stament de perfectió sobre aquell qui per a la salut és necessari, ven lo que és {36a} teu e justament poseheix, que és contra aquells qui de mal just ho tenen e fan-ne almoynes. Aquelles coses que justament se posehexen se poden vendre per 40

© 13 prohisme] prohirme | 20 tots] totes | 33 temporals] temporales | 39 almoynes] almonynes

© 30 abrenunciació] Renúncia, abandó. | 37 és necessari] A continuació, Corella elimina un breu fragment (VC, 435a), en què s'exhorta el jove a vendre tot allò que és seu i donar-ho a pobres, no com Ananias i Safira (Ac 5, 1-11), que se'n reservaren una part i foren castigats. | 40-456,1 per a donar als pobres] Afegit de Corella, inspirat en el text que apareix unes línies més avall.

habemus quae juste possidemus; illa ergo quae juste possidentur vendenda sunt, quae vero injuste, reddenda sunt illis quorum fuerunt;

et da, non vende quaerendo munus a manu, vel a lingua, vel ab obsequio, *pauperibus*, non divitibus, a quibus similia accipies, nec amicis carnalibus, nisi fuerint indigentes, nec histrionibus, et male utentibus, quod est contra simoniacos et ambitiosos, qui dant aliis ut acquirant beneficia et dignitates; et hoc fac propter Deum, non propter ostentationem, quia abjicere temporalia propter ostentationem, non est meritorium; *et sic dando habebis thesaurum*, id est quemdam beatitudinis *in coelo* locum tutissimum.

Hoc autem non dicitur, quia paupertas sit major virtus quam continentia vel obedientia; sed dicitur per quamdam correspondentiam, quasi thesaurus coelestis sic respondeat voluntariae paupertati, sicut exaltatio humiliationi.

Unde Chrysostomus: Bene autem non vitae fecit aeternae mentionem, sed thesauri dicens: *Et habebis thesaurum in coelis*; quia enim de pecuniis erat sermo et de abrenuntiatione omnium, ostendit quod reddidit plura his quae praecepit relinquere, quanto majus est coelum quam terra; in thesauro enim copiam retributionis ostendit.

5. PERSEQUELAM CHRISTI CONSUMANTUR PERFECTIO

Et veni, relictis omnibus, *et sequere me*, me imitando, et sicut ego ambulando: quia in sequela Christi per opera charitatis consistit perfectio principaliter et complete; in paupertate autem voluntaria consistit inchoative per modum removentis, prohibentis, et disponentis, quia per hoc aufertur cura temporalium, quae a dilectione Dei impedit animum.

Unde Glossa: Relinquere omnia, est via ad perfectionem; sed in sequendo consistit perfectio. Magna certe gloria est sequi Dominum, et ideo valde est appetendum. Ad perfectionem ergo non sufficit homini relinquere sua, nisi Dominum sequatur, id est nisi relictis malis, faciat bona.

Unde Theophilus: Cum paupertate enim et ceteras virtutes hominem habere oportet, ob hoc ait: *Et veni, sequere me*, id est in ceteris esto meus discipulus, et jugiter me sequaris.

Unde et Hieronymus: Facilius sacculus contemnitur, quam voluntas. Multi divitias relinquentes, Dominum non sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator ejus est, et per vestigia illius graditur.

a donar als pobres; les que injustament són posseïdes, que sien tornades als de qui eren.

Com les ages venudes, dóna-u a pobres, no les tornes a vendre a-quell qui ho ven per algu[n] interès e no per la sola amor de Déu; ho dóna a pobres, no als 5
richs perquè no en aquest món la satisfació speres, ni a carnals amichs ni parents, si no eren pobres, ni albardans, ni hòmens de mala vida, e fes-ho per amor de Déu, no per ostentació ni mundana pompa, e auràs tresor en lo cel, que serà un loch alt excel·lent en la 10
eterna glòria.

No diu açò lo Senyor: que la pobretat sia major virtut que la castedat o obediència, mas per una proporcionada corespondència: que'l tresor celestial axí responga a la pobretat voluntària com la exaltació a la 15
humil baxea.

Diu sant Crisòstom: «Aurà tresor en los cels», perquè abrenunciar a pecúnies parlaven; mostra quant li donarà més del que dexà, tant més com ha 20
diferència del cel a la terra; en lo tresor entén tot lo que desijar se pugà.»

[5. DE L'ACOMPLIMENT DE PERFECCIÓ PER SEGUIR CRIST]

E diu-li més lo Senyor mansuet, benigne: «E axí dexades totes coses, vine, segueix-me passejant per los meus vestigis», car en seguir lo Senyor per obres de caritat stà la perfectió principalment e complida, hi en 25
la pobretat voluntària té principi, perquè aparta la sollicitud e cura de les temporals divícies que de la amor de Déu molt aparten la pensa.

Diu la Glosa: «Dexar tots los béns temporals és de perfectió la via, però en seguir lo Senyor stà la perfectió 30
tota. Donchs, no basta dexar totes les mundanes riqueses si de Jhesús no seguim los vestigis.»

Diu sant Jerònim: «Més fàcilment que la voluntat lo sach de la pecúnia se menysprea; molts pecúnies menysprehen, que lo Senyor no seguexen!» 35

Ⓞ 4 qui ho ven] ho ven que | 13 per] por | 31 dexar] deyar | 35 seguexen] seguexuexen

Ⓞ 8 albardans] Bufons, comedians. | 24 vestigis] Veg. nota p. 351,29. | 27 divícies] Riqueses (DCVB, s.v. divícia). | 32 los vestigis] A continuació, Corella omet una breu citació de sant Teòfil d'Antioquia (VC, 435a), en què es diu que amb la pobresa s'atenyen les altres virtuts.

Ubi et Rabanus: Ecce duas vitas hominibus propositas audivimus: activam, ad quam pertinet: *Non occides*, et cetera Legis mandata; et contemplativam, ad quam pertinet: *Si vis perfectus esse, etc.* Activa ad Legem pertinet, contemplativa ad Evangelium, quia sicut Vetus Novum praecessit Testamentum, ita bona actio praecedat contemplationem.

[11]

Et notandum, quod multiplex est perfectio, scilicet: sufficientiae, quam omnes habent existentes in charitate;

ordinis, cujus proprium est servare continentiam;

[11] Activis enim convenit observatio praeceptorum quae in Lege traduntur, contemplativis observatio consiliorum quae in Evangelio docentur.

reli- {435b} gionis, cujus proprium est renuntiare omnibus;

praelationis, ad quos pertinet ponere animam pro ovibus suis;

securitatis, cujus proprium est habere mortem in desiderio, et vitam in patientia.

Ad primam perfectionem tenetur quilibet; ad ultimam vero nullus tenetur; ad tres vero medias tenentur aliqui ex causis.

Unum ergo signum perfectionis posuit; cum omnia relinquere consuluit, ut nudum Christum nudus sequatur. Unde, secundum Theophilum, dicens *omnia*, summam paupertatem suadet; si quid enim restiterit, illius servus est.

Et secundum Ambrosium, talem voluit adolescentem illum Dominus ad paradysum redire; qualis Adam fuerat de paradysi sublimitate dejectus. Nudus enim incola Adam paradysi fuit.

6. NIMIA TERRENDARUM POSSESSIONUM DILECTIO EST PERFECTIONIS IMPEDIMENTUM

Quamvis ergo cum possessione divitiarum possit quis ad vitam ingredi servando mandata; tamen ad perfectam sequelam Christi ut perfecto amore et integro affectu tendat in Deum, deest sibi unum, scilicet quod relinquat divitias affectu, ut sit pauper spiritu; quae paupertas includit humilitatem, sine qua

Diu Rabanus: «Atén e mira dos vides que lo Senyor nos mostra: la vida activa, que als manaments guarda; la contemplativa, que seguint lo Senyor dexes les temporales riqueses. La vida activa a la Ley mira, la contemplativa a l'evangeli, que axí com lo Vell Testament precehí al Novell, axí la vida activa preceheix a la contemplativa.»

E devem atendre que en moltes maneres perfectió se nomena: la primera és de suficiència, e aquesta tots los cristians tenen quant en caritat viven.

La segona és de vida ab evangèlichs consells ordenada per los manaments; millor acaben hi en lo Senyor més altament contemplen, e aquesta és pròpi[a] dels religiosos que a tots los temporals béns renunciïn perquè més líb[e]rament en Déu contemplen.

La terça és dels prelats qui són tenguts posar la vida per les ovelles.

La quarta és de una fermetat certa e segura, hi de aquesta excel·lent benaventurada vida és lo propi desijar la mort per esser en {36c} los nubcials thàlems, e pendre en paciència lo present miserable viure hi en desig esser ab lo Senyor en la vida eterna.

A la primera perfecció és obligat qualsevol home, la quarta a dengú no obliga; a la segona e a la terça són obligats aquel[ls] que voluntàriament s'i obliguen.

Diu san[t] Crisòstom: «Dóna lo Senyor lo primer consell de perfectió al pur, que segueix nu al Senyor; nu, perquè la roba de aquest món no li detingués los passos. Totes les coses diu que vena perquè senyor sia de totes, que si algun[a] se n'aturava, encara que fos poca, seria catiu de aquella.»

Diu sant Ambròs: «Volgué lo Senyor que aquest jove tornàs tal a Parahís com Adam ne ixqué: defora nu era Adam quant en Parahís stava, vol lo Senyor que nu aquest jove en Parahís entre.»

[6. COM L'AMOR EXCESSIVA PELS BÉNS TEMPORALS ÉS IMPEDIMENT DE PERFECTIÓ]

Ab possessió de pecúnies pot lo cristià entrar en la vida eterna, si los manaments serva. Però a perfetament seguir Jhesús, ab perfeta amor hi entrega a Déu ame, fall-li una cosa: que les riqueses e la affectió de aquelles dexe, e que de spirit sia pobre, que «humilitat» significa, sens la qual no pot esser pobretat vera, que

Ⓢ 9 la] le | 14 religiosos] religiosos | temporals] temporales

Ⓢ 7 la contemplativa] Tot seguit, Corella obvia en part fragment curt (VC, 435a), en què es recomana que els actius segueixen els preceptes de la Llei, i els contemplatius els consells de l'evangeli. L'omissió no és completa perquè l'autor valencià pren el darrer argument, el de la vida contemplativa, i l'unirà posteriorment a un passatge (VC, 435b) sobre la perfecció en la vida d'orde, és a dir, els religiosos (p. 457,11-15). | 11-15 La ... contemplen] La importància de la renúncia als béns temporals per contemplar Déu lliurement no es troba en VC, 435b. Veg. nota p. 457,7. | 20 er esser en los nubcials thàlems Afegit de Corella, que no es troba en VC, 435b. | 26 Diu sant Crisòstom] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Joan Crisòstom, la qual pertany, segons VC, 435b, a sant Teòfil d'Antioquia. | 38 entrega] Íntegra (DCVB, s.v. entregue).

non est paupertas vera, quia vanum est habere bursam vacuum, et cor plenum superbia.

Includit etiam contemptum divitiarum effectum, quia difficile est valde habenti divitias, ne amore earum aut detineatur, aut distrahatur et impediatur a perfecto amore Dei; ne Christum libere et expedite sequatur. Nam qui divitiis implicatur, mittit pedes in rete, ne possit coram Deo perfectus ambulare, et libere Christum sequi; quia divitiae viscosiores sunt visco, et vix evellitur animus occupatus ab eis et detentus. Nimia ergo dilectio terrenarum possessionum est hujus perfectionis impedimentum.

Quod bene patuit in hoc juvene, qui *cum audisset verba Domini*, de perfectione paupertatis voluntariae, *abiit tristis*, seculi tristitia mortem operante, impeditus a perfectione quam quaerebat terrenarum possessionum amore, ob quod non poterat ad perfectionem voluntariae paupertatis ascendere.

Unde causa tristitiae redditur, cum subditur: *Erat enim multas habens possessiones*, spinas producentes et tribulos, sementem Dominicam suffocantes; et ipse nihilominus habitus a possessionibus, et dives valde divitiis fallacibus, ob quarum inordinatum amorem tristabatur de persuasione abrenuntiationis earum; tristabile enim est amata abjicere.

Ad temporalia enim passibiliter afficitur, cujus cor in privatione eorumdem aequaliter contristatur.

Nam plerumque cum temporalia adsunt nobis, putamus quod ea non diligamus; sed cum abesse ceperint invenimus qui sumus. Hoc enim sine amore nostro aderat, quod sine dolore discedit. Iste juvenis cum audiret, quod quaecumque haberet venderet, et daret pauperibus, abiit moerens; quia et divitias seculi et vitam aeternam habere volebat, quod difficile erat ut fieret: quoniam in possessione divitiarum absque superbia elationis et absque proprietate voluptatis vix stare quis potest, sicut etiam difficile esset, quod homo in cacumine verticis alicujus montis staret, et tempestate validi venti quassatus non caderet.

Ut vero dicit Augustinus: Hic adolescens laudabilis quidem est, quia non occidit, non adulteratus est. Vituperabilis est autem, quia contristatus est in verbis Christi vocantis eum ad perfectionem. Adolescens quippe erat secundum animam, et propterea relinquens Christum abiit: haec Augustinus.

Sed tale *rete frustra jacitur ante oculos pennatorum*; scilicet contemplantium perfectorum, qui tanto minus

debades e sens mèrit té algú la bosa buyda e lo cor ple de supèrbia.

Ès mester encara que per effecte les riqueses de si aparte, car molt és difícil lo qui poseix les riqueses que la amor d'elles no-l tinga. Los qui stan enbolicats en les riqueses los peus presos en filats tenen, que al Senyor seguir no poden, car les riqueses, {36a} més que visch, l'ànimo del qui les poseheix liguen, e les ales, ab les qual a la perfectió volar poria, li detenen.

Hi en aquest jove clarament se mostra que, hoynnt del Senyor que venés lo que tenia si desijava l'estament de perfectió atényer, anà-se'n trist de la tristícia de aquest món, que l'ànima e lo cors mata, impedit per la amor de les temporals riqueses que de seguir al Senyor lo empacharen.

E per ço lo evangeliste la causa de la sua tristícia explica, dient: «Moltes possessions tenia», les quals moltes spines produhien que ofegaren la sement de la di[vi]na Paraula. Tristes són les paraules que-n monesten que dexem lo que-l nostre cor ama.

Diu sant Agostí: «Moltes vegades pren engan la nostra pensa stimant que no amam les temporals riqueses, però si les perdem, lavors conexem quant lo nostre cor les ama e qui som nosaltres. Com se pot fer no les amàssem si la absència d'elles tan gran tristícia nos porta? Aquest jove, quant ohí que ven[és] tot lo que tenia e que-n donàs a pobres, trist se partia, que les riqueses ensemps e la vida eterna amava. Hi és difícil cosa que la possessió de les riqueses, sen[s] elació de supèrbia e solícita cura, star puga, car difícil seria que stigués algú en lo més alt de la montanya e la tempestat dels vents alguna vegada no-l fessen caure.»

Diu sant Agostí: «De loar és aquest jove que los manaments serva, mas no és de loar de la sua tristícia, que s'entristí perquè-l Senyor lo crida- {37a} va al stament de vida perfeta.»

Per ço diu Salamó en los Proverbis que debades lancen los filats davant los ocells qui tenen plomes, qui

ⓐ 12 trist] vist | 14 temporals] temporales | 22 temporals] temporales | 23 però] peru | 32 vents] bens VC, 435b: «ventis»

ⓑ 7 visch] Matèria apegalosa treta del vesc i que serveix per a caçar ocells, untant-la en joncs, canyes, etc., on queden atrapats (DCVB, s.v. visc). | 17-19 les ... Paraula] Al·lusió, que ja es troba en VC, 435b, a la paràbola del sembrador (Mt 13, 7). | 19 divina Paraula] A continuació, Corella elimina un breu passatge (VC, 435b), en què es refereix a l'amor desordenat del jove cap als béns temporals, el qual li provoca la tristesa. | 19-20 Tristes ... ama] Corella tradueix aquest passatge: «Tristabile enim est amat abjicere» (VC, 435b), d'una manera bastant interpretativa i literària, amb un tarannà proverbial que pot ultrapassar la lectura teològica. | 20 nostre cor ama] Tot seguit, Corella obvia un altre fragment curt (VC, 435b) sobre la tristesa produïda per la privació dels béns temporals, la qual, poca o molta, ja n'indica una afecció. | 21 Diu sant Agostí] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 435b. Aquesta apropiació pot tindre l'origen en la citació següent, la qual sí que pertany al sant. | 37 Per ... Proverbis] Corella explicita la font del verset bíblic que tradueix (Pr 1, 17), la qual no es troba en VC, 435b.

contristantur quod desunt temporalia, {436a} quanto magis appetunt aeterna.

Nam ut ait Gregorius, tanto quisque minus dolet quod adsunt temporalia, et qui minus dolet quod desunt temporalia, certius expectat ut adsint aeterna.

Et ideo secundum Gennadium, bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare; sed melius est pro intentione sequendi Christum, omnia et totum simul donare, et absolutum a sollicitudine cum Christo egere.

Ut enim dicit Chrysostomus: Non similiter detinentur qui pauca habent, et qui multis abundant; quoniam abjectio divitiarum majorem accendit flammam, et violentior fit cupido. Non solum autem divitiarum possessio, sed etiam rerum aliarum diversitas hominem a Dei contemplatione et perfecto amore impedit et avertit.

Unde Augustinus: Temporalium rerum multiformitas ab unitate Dei hominem per carnales sensus diverberat, et mutabili varietate ejus affectum multiplicat. Quem ergo delectat libertas, ab amore mutabilium liber esse appetat; et quem regnare delectat, uni omnium regnatori Deo subditus haereat.

Et iterum: Duo sunt amores, mundi et Dei. Si mundi amor habitat, non est quo intret amor Dei. Cum exhauseris cor tuum ab amore terreno, hauries amorem divinum.

Unde et Gregorius: Cum cupiditate terrenae substantiae Deus non diligitur, quia terrenus amor oculum mentis sordidans excaecat, ne divina claritas videatur. Nec mirum. Quomodo enim diligere potest quem nescit? Aut quomodo scit, ad quem nesciendum oculum cordis claudit?

Unde etiam Chrysostomus: Fumo similes sunt humanae res. Nihil enim ita contristat animae oculum et turbat, ut vitae hujus curarum turba, et

són los contemplatius qui en [alt] se leven e los filats de les ter[re]nals affections no-ls poden pendre.

Diu sant Ambròs: «Bona cosa és dispensar les riqueses donant-les als pobres, però millor és, per intenció de seguir a Jhesús, que totes ensemps les dónes, e axí, de sollicitut delliure, pugues ab Jhesús 5
esser pobre.»

Diu sant Crisòstom: «No són igualment detenguts los qui tenen poques riqueses e los qui en moltes abunden, car la abundància d'elles encén majors les flames de cobdícia. E no solament la possessió de les pecúnies, mas encara la diversitat de les possessions altres lo cristià de la contemplació desvia.» 10

Diu sant Agostí: «La multitut diversa dels béns temporals destorba que l'home ab si unit stigua, e que en Déu contemple, e axí, los seus temporals desig[s] multiplica. Donchs, aquell qui libertat vol atényer, 15
treballe que de les affections mundanes se deslligue, e aquell qui regnar desija, sotsmeta's al Rey, Déu e Senyor nostre, qui sobre tots los rey[s] e sen[y]ors regna.» 20

Diu ell mateix sant Agostí: «Dos amors, una de Déu, altra del món, se troben. Si l'amor del món dins tu habita, no tens loch hon l'amor de Déu acullgues. Pensa que l'amor tua és la mà de la tua ànima: si alguna cosa té, si lo que té no dexa, no és possible que aldre 25
puga {37b} pendre. Lo Senyor li diu: "Pren lo que-t done"; si no dexa lo que té, no pot pendre lo que li dóna. Vexell és lo teu cor e no-s pot fer que buyt stiga. Si l'amor de les temporals coses lo umple, si no-l 30
buydes, com se porà fer que les celestials accepte?»

Diu sant Gre[gori]: «Ab la cupiditat de les terrenes riqueses no és possible a Déu ames, car la pols de la cupiditat terrena cega los ulls de la pensa, que no poden mirar la claredat divina. Qui pot amar cosa, per 35
bella que sia, que d'ella no tinga conexença? E com la conexarà aquell[a], qui per no conéxer tanca los ulls que no la puga veure?»

Diu sant Crisòstom: «Semblant són a fum les tamporals riqueses. No y à alguna cosa que tant com lo 40
fum la vista fatigue, axí, la cupiditat la vista de la nostra

Ⓜ 13 de la] deia | 27 pendre] perdre | 30 temporals] temporales | 32 cupiditat] cupilitat | 34 cupiditat] cupiliditat | 40 tamporals] temporales | 41 cupiditat] cupiliditat

Ⓜ 1-2 e ... pendre] Amb aquesta metàfora, la qual no és en VC, 435b-436a i que pren com a imatge el verset anterior dels Proverbis, Corella reformula un passatge en què s'indica que els contemplatius més rebutgen els béns temporals com desitgen els celestials. Aquesta refeta implica, així mateix, l'omissió d'una breu citació de sant Gregori Magne amb el mateix argument que el text modulat. | 3 Diu sant Ambròs] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Ambròs de Milà, la qual pertany, segons VC, 436a, a Gennadi I de Constantinoble. El motiu de la falsa atribució pot deure's en estalviar-se una autoritat poc coneguda en l'època. | 25-29 Pensa ... dóna] La imatge de la mà plena com l'ànima que no pot prendre alhora dues voluntats, terrenal i celestial, no apareix en VC, 436a. Tal volta Corella s'haja inspirat en Sl 118, 109: «Anima mea in manibus meis semper». Aquesta metàfora és la primera d'un seguit d'imatges que Corella agrega en aquest capítol de la VC amb una finalitat didacticoliterària (veg. nota pp. 459,29, 460,18-22). | 29 Vexell ... stiga] Aquesta figura del cor del fidel com un recipient que no pot estar buit és introduïda per Corella (no està en VC, 436a), per explicar millor la imatge posterior.

concupiscentiarum multitudo; haec enim fumi hujus sunt ligna.

Unde et Anselmus: Si vis esse quietus, nil seculi appetas. Semper requiem mentis habebis, si a te mundi curas abjeceris. Qui curis terrenis se implicat, a Dei amore se separat.

Et ut in paucis multa intelligas, attende pauca verba Augustini sic dicentis: Nihil plus novi esse, quam ista sensibilia fugienda.

Cui concordat Dionysius, qui sic dicit: Derelinque sensus, et omnia sensibilia.

7. MODUS QUADRAPLEX TEMPORALIA ASPICIENDI

Qui habet aures audiendi, haec pauca verba praedicta audiat, et corde intelligat; quia multa in eis latent, quae vanis et dissolutis non apparent.

Unde cuidam de sermonis abundantia sollicito, dictum est in spiritu: Si vis scire omnia praedicanda, tunc separa te ab exterioribus, purifica te a temporalibus, liberum fac te a carnalibus, et erige te ad coelestia; et manifestabuntur tibi divina.

Ecce in his verbis totum est inclusum quod est praedicatum: imago enim tua, imago Dei est, depone ergo ab ea omne quod sibi accidens est, et apparebit tibi in ea quod divi- {436b} num est.

Ut autem utiliter ad temporalia et aeterna perfecte te habeas, scito quod temporalia debes aspicere sub sensu quadruplici: primo, scilicet ut tanquam peregrinus et advena sentias omnia ut extranea et aliena, ita quod tua vestis sit tuo sensui extranea, ac si esset alicujus de Graecia vel India;

secundo, ut in tuo usu omnem abundantiam timeas ut venenum, et mare submergens;

tertio, ut in tuo sensu omnem inopiam et egestatem, sentias ut mensam, et aram, et scalam vitae aeternae, et ut speculum imaginem crucis Christi;

ànima torba; hi és la lenya de aquest fum les miserables pecúnies.»

Diu sant Ancelm: «Si vols tenir repòs en la tua pensa, les coses de aquest món no desiges, que aquell qui a les coses de aquest món se acosta, de nostre 5 Senyor Déu se lunya.»

E perquè en poques paraules moltes ne compregues, mira què diu sant Agostí: «No-s pot algú a Déu acostar-se si no fuig de aquests delits sensibles.»

Diu sant Dionís: «Dexa aquests delits miserables e 10 sentiràs los celestials inefables, los quals lo[s] mundanals hòmens ni-ls serven ni-ls volen creure.»

[7. DE LES QUATRE MANERES DE CONSIDERAR ELS BÉNS TEMPORALS]

E per ço, a hu qui desijava preÿcar altes, celestials e profitoses matèries, fon-li semblant que una veu li deya: «Apartat de les tempor- {37c} als cures, e de les 15 carnals affections te purifica, hi eleva als celestials delits la tua pensa, e seran-te manifestes les coses divines.»

Dins tu la ymatge de Déu portes, spill és la tu[a] ànima en lo qual a Déu mires. Tu l'às enfosquida hi cuberta de la pols de les temporals cures, tacada de 20 carnals concupiscències. Com se farà que en tal spill nostre Senyor Déu hi mires?

E deus atendre que, per a desijar e pasar a les coses eternes, deus en quatre maneres considerar les terrenes: primerament, que axí com a pelegrí hi strany totes les 25 coses de aquest món stimes, e lo que par que sia teu, axí com si no fos teu ho pratiques.

Segonament, que en la pràctica de les coses necessàries fuges tota abundància com a verí [o] mar fluctuant e alta. 30

Terçament, que la pobrea, egestat e misèria stimes axí com una opulent taula, en la qual la tua ànima se delite e pense que la pobrea de aquest món e misèria és arra d'isposalici del celestial Regne, hi scala de la vida 35 eterna, hi spill e ymatge de la creu de Jhesús.

Ⓢ 13 celestials] celestiales | 20 tacada] tancada | 22 Déu] diu | 30 fluctuant] fluctarant

Ⓢ 10-11 *Dexa ... inefables*] Corella tradueix un passatge que fa simplement «*Derelinque sensus et omnia sensibilia*» (VC, 436a): «Deixa la sensualitat i totes les coses sensibles». Notem el caràcter sentenciós i proverbial que Corella confereix en fer rimar «delits miserables» / «celestials inefables». | 12 *volens creure*] Tot seguit, Corella elimina un breu fragment (VC, 436a), en què s'exhorta a escoltar aquestes paraules verdaderes, les quals no les diuen les persones vanes ni dissolutes. | 18-22 *spill ... mires*] Corella incorpora de nou una imatge, que no es troba en VC, 436a (veg. nota en p. 459,25-29), la de l'ànima com a espill de Déu, la qual, si està bruta, no pot accedir a ell, per a traduir: «*Imago enim tua, imago Dei est; depone ergo ab ea omne quod sibi accidens est, et apparebit tibi in ea quod divinum est*»: «La teua imatge és imatge de Déu; lleva-li, doncs, tot allò que és accidental, i t'hi apareixerà tot allò que és diví». | 27 *ho pratiques*] A continuació, Corella obvia un fragment intrascendent (VC, 436b) que indica que l'home s'ha de sentir estrany entre els béns terrenals com si duiguera roba de Grècia o l'Índia. | 31 *egestat*] Indigència, penúria. | 34 *arra disposalici*] El text llatí diu que la pobresa s'ha de sentir com si fóra «*aram*» (VC, 436b), «altar», de la vida eterna. Aquesta errada de l'autor valencià pot haver-se ocasionat en una *lectio facilior*, «*arram*», en l'original sobre el qual tradueix Corella, la qual provoca la glossa en el *Cartoixà*.

quarto, ut divitias et apparatus divitum ita sentias tibi difformes, quod in eorum memoria vel aspectu nullatenus valeas delectari vel laetari, quod si videris te in eis congaudere, a Christi gloriosa paupertate te aestima alienum fore.

Huic autem connectitur quod in pauperum et despectorum memoria, vel aspectu tanquam in Christi pauperis expressa imagine totus laeteris, et eis quasi regibus cum summa alacritate et reverentia associaris.

8. OMNIA BONA OPERA FACIENDA SUNT

Considera etiam hic quod ad perfectionem non sufficit quaedam opera bona, et quasdam virtutes habere; sed oportet omnia pro posse perficere.

Unde Chrysostomus: Completus est Dei homo ad omne opus bonum, expletus non; ut haec quidem habeat, illa vero non habeat. Qui enim talis est, non est completus. Quae enim utilitas, dic mihi, cum orat quis intense, non misereatur abunde? Aut cum miseretur quis abunde, avarus autem et violentus existens? Aut cum non avarus aut violentus existens, ad ostentationem vero sit hominum qui vident? Aut cum misereatur quidem in id quod Deo videtur, elevetur autem hoc ipso et magna sapiat? Aut cum humilis quidem fuerit, et jejuniis intendens, avarus autem et negotiator, et terrae affixus, et matrem omnium malorum inducens animae? Radicem enim omnium malorum, dixit Paulus avaritiam. Horreamus igitur hanc, refugiamus hoc peccatum. Hoc orbem terrarum instabilem fecit, hoc omnia confudit; a beata servitute nos abducit Christi. Non est enim possibile, ait: *Deo servire et mammonae*, contrarium enim injungit Christus: haec Chrysostomus.

Et nota circa praemissa, quod perfectio paupertatis non consistit in majori defectu rerum temporalium,

Quartament, que les riqueses, joyes e paraments e mobles dels richs hòmens sien a la tua ànima axí diformes que en la vista ni en la memòria de tals coses, ni la tua ànima, se alegre ni-s delite.

E si fa lo contrari, sies cert que est lunny de la pobretat de Jhesús gloriosa. E per lo contrari, és mester que-t delites en viure, servir, consolar e practicar ab los pobres axí com si en ells Jhesús present mirasses.

[8. DEL PROFIT DE TOTA BONA OBRA]

Hi en aquest capítol con- {37d} sidera que per a pujar al grau de perfeta vida no y basten les obres de virtuts comunes, mas de virtuts heroyques e altes, perquè veges que la doctrina evangèlica són tots los graus de virtuts que sens la fe los miserables filosofos cercaren.

Diu sant Crisòstom: «Aquell és perfect hi en lo servir de Déu acab[a]t home que acabadament té les vir[t]uts e les obres de aquelles practica. Què li aprofita a l'avar si atentament diu les hores? E què li aprofita al liberal si viu en disoluta vida? E què li aprofita al cast e verge si corromp supèrbia la sua verginitat casta? E què li aprofita a l'humil e dejecte, abstinent e ab gran confiança, e sie negociador tan soltat que tota la sua pensa en les terrenes coses ocupe? Dient lo Apòstol que la real de tots los mals és avarícia, avorrexcam, donchs, aquest peccat qui tot lo món confon e torba. Recordem-nos e tingam present què dix lo Senyor, que no podem servir a Déu en la pecúnia.»

E devem atendre que la pobretat no stà en major minva o fretura de les temporales abundàncies, sinó en

③ 10 basten] bisten | 18 avar] anar | 23 les] len | 29 abundàncies] abundanciae

③ 10-14 obres ... cercaren] Corella elimina el text llatí (VC, 436b), que parla de practicar les virtuts per a arribar a la perfecció (argument que reprén en la citació següent de sant Joan Crisòstom), i inclou una dicotomia, que no apareix en la VC, entre les «virtuts comunes» i les «heroyques e altes», és a dir, les de «la doctrina evangèlica», les quals «sens la fe los miserables filosofos cercaren». El menyspreu per la filosofia de l'Antiguitat és també un argument que apareix en el *Primer*: «Y aquelles heroyques virtuts que-ls filosofos tant cercaren, los qui ligen y serven los evangelis, aquells les troben» (f. 6c); «Après que-l Senyor hac feta electió dels apòstols, féu aquell sermó de tan gran excel·lència de moral filosofia, que pasa, excel·leix y puja sobre totes les filosòfiques doctrines. Totes les sectes dels filosofos qui alguna veritat digueren, en aquestes deífiques paraules se comprenen, que la eterna paraula parlà. Les virtuts heroyques hi divines ell, Déu hi home, les explica. Aquella celsitud que-ls fantàstichs stoychs trobar volien hi no la trobaren, hi ab multiplicades paraules la obfuscaven, Jesús, Déu y home, clarament la declara» (f. 113c); «Diu sant Crisòstom: Mira sobreabundància de moral filosofia, mira celsitud de sapiència, mira exemple y sumitat de virtuts heroyques, mira totes les filosòfiques sectes y considera si tals regles de pacífich viure, si tals documents d'amicícia, si aquesta angèlica vida en altres lletres se troba, sinó en lo sagrat evangeli» (f. 122b); «Hi axí, per testimoni de qualsevol virtut poden morir martres si aquella virtut no la verifiquen per moral filosòfica doctrina, mas perquè-ls sagrats evangelis y la santa fe cathòlica la manen» (f. 116b); també en el *Segon*: «Majorment que tot lo que pricava era contrari a tot vici, hi sobre totes les filosofies, leys e sectes, a tota raó conforme, pietat, honestat, humilitat, mansuetut e misericòrdia, hi totes les virtuts no solament humanes, mas heroyques» (f. 70c). En el *Terç*, veg. nota p. 950,4-8. Així, en el *Cartoixà*, l'adjectiu *heroic* sempre acompanya el nom *virtut*, i de vegades uneix els adjectius *diví* o *alt*. Així doncs, «heroica virtut» fa referència, o bé a la doctrina evangèlica, o bé a les virtuts cristianes (teologals: fe, esperança i caritat; i cardinals: justícia, prudència, força i tempraça) per atényer la perfecció i arribar al cel.

sed in majori abstractione sollicitudinis earum. Quanto enim modus vivendi in paupertate minorem habet sollicitudinem, tanto paupertas est perfectior; non autem quanto paupertas fuerit major. Non enim paupertas secundum se bona est; sed in quantum liberat ab illis, quibus homo impeditur quominus spiritualibus intendat.

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi misero et fragili, qui tua mandata hactenus negligenter et male servavi, saltem amodo ea observare: ut cum observatoribus eorumdem merear ad vitam ingredi. Da etiam mihi, clementissime Domine, ut ad perfectionem tendendo, omnia temporalia, propter te, affectu contempnam et effectum relinquam; relictisque omnibus te sequar, te imitando, et per tua vestigia gradiendo: ut te rectore, te duce, ad te thesaurum meum desiderabilem et indeficientem valeam laetus pervenire, et de tua visione semper gaudere. Amen.

{437A} CAPUT XII. DE DUODECIM CONSILIIIS EVANGELICIS

I. RELATIO CONSILIORUM AD PRAECEPTA

Et quia dictum est de praeceptis, quae sunt necessaria ad salutem, videamus et de consiliis quae requiruntur ad perfectionem. Unde et praeceptis, et prohibitionibus tenemur. Nam consilium pertinet ad perfectos, praeceptum autem ad perficiendos; sed permissio pertinet ad imperfectos, prohibitio vero ad perversos. Ad observantiam quidem praeceptorum utilis est observantia consiliorum. Aliquando enim fortitudo terrae in ingressu illius consistit; et ideo passus ille bona custodia indiget, quia obtento ingressu, faciliter residuum hostes obtinent. Sic est in terra animae, quia tota fortitudo ejus consistit in ingressu, scilicet in occasionibus peccatorum, et propter hoc necessaria est bona custodia circa ipsum. Propter custodiam autem istius ingressus dantur consilia, quae continent et custodiunt mandata, ac retrahunt hominem ab incautis respectibus, et discursibus et aliis periculis. Sunt autem duodecim consilia Evangelica, quae Christus adjecit ad praecepta.

2. SEX PRIMA CONSILIA EVANGELICA

Primum, est paupertatis, quae consistit in abdicatione proprietatis. Unde est illud Matthaei: *Si vis*

ⓐ 1 E] a | 19 los] les | 21 los] les | 33 sacrosanta] sacra santa

ⓑ 15 vestigis] Veg. nota p. 351,29. | 17 que ... atényer] Els adjectius «indificient desirable», en VC, 436b, es refereixen al tresor, no a qui prega. | indificient] Indefectible, durable, que no pot faltar mai.

menor ànsia e sollicitud de aquelles. E aquella pobretat és més perfecta que, segons la manera del viure, de menor sollicitud és acompanyada, car de si la pobretat ni fretura no és bona sinó en quant nos fa dilliures de aquelles coses que la contemplació hi spiritual vida nos 5 destorben.

ORACIÓ

{38a} [S]enyor Jhesús, atorga a mi, fràgil miserable qui fins ara negligem[t]ment e no bé he servat los teus manaments, que de ací avant los serve e ab aquells 10 qui-ls smenen puga entrar en eterna vida. Hi ato[r]ga'm encara, clementísim Senyor, que pujant a la vida perfeta totes les coses temporales per amor tua menysprehe e ab efecte les dexe, e dexades totes, a tu seguexca e per los teus vestigis acamine, perquè guiant- 15 me tu, benigne Senyor, e regint-me a tu, tresor meu, que indificient desirable puga alegre atényer, e de la tua vista eternament alegrar-me. Amén.

DE LOS DOTZE CONSELLS EVANGÈLICHES. CAPÍTULO X

[I. DE LA RELACIÓ DELS CONSELLS PER A ACOMPLIR ELS MANAMENTS]

Rahonable cosa és que, avent parlat de los manaments que per a la vida eterna són necessari[s], parlem dels consells qui són per atényer a grau de vida perfeta. Són encara los consells perquè-ls manaments 25 perfectament se acaben. Axí com moltes vegades experiència nos mostra que la fortalesa de una província stà en lo pas de la entrada, lo qual, si stà ab bona guarda, roman tota la terra segura, e axí la província de la nostra ànima, si a la entrada té bona guarda, levanta e guardant totes les occasions que a peccar conviden, 30 roman ella segura. E per ço los consells són necessaris, que guarden que a trencar los manaments no tinguen entrada. Són dotze los consells de la sacrosanta evan- {38b} gèlica doctrina.

[2. DELS SIS PRIMERS CONSELLS EVANGÈLICS]

Lo primer és pobretat, que és en les coses e béns 35 temporals no tenir alguna cosa pròpia, dient lo Senyor

perfectus esse, vade et vende omnia quae habes, et veni sequere me. Et illud Lucae: Qui non renuntiat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus.

Secundum, est obedientiae. Unde est illud: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Et illud: Super cathedram Moysis sederunt Scribae et Pharisei, omnia ergo quaecumque dixerint vobis, facite.*

Tertium, est castitatis. Unde est illud: *Sunt Eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum coelorum. Et illud: Audistis quia dictum est antiquis: Non moechaberis; ego autem dico vobis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est in corde suo, ubi ostenditur quod non solum damnabilis est consensus in opus moechiae, sed et consensus ad delectandum in corde.*

Haec tria consilia praedicta, sunt specialia omnis perfectae religionis, et substantialia; quia suos observatores elongant a malo, non solum quantum ad culpam, sed etiam quantum ad causam. Omne namque malum oritur ex triplici radice, scilicet: ex *concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae.* Praedicta vero tria consilia nos elongant perfecte ab hac triplici radice, scilicet: paupertas, a concupiscentia oculorum; castitas, a concupiscentia carnis; et obedientia, a superbia vitae.

Quartum consilium, est charitatis. Unde est illud: *Diligite inimicos vestros.* Istud quantum ad dilectionem affectus, est praeceptum; sed quantum ad dilectionem effectus, est consilium: quia inimico velle gratiam et gloriam, est necessitatis; sed impendere opera beneficentiae, et ostendere illi signa benevolentiae, est consilii et perfectionis. Sane negare ei signa familiaritatis, quando veniam petit, vel ad familiaritatem non simulatorie se ingerit, vel quando necessitas exposcit, vindicta est, quia tunc inter amicos est computandus; sed quod aliquis ultro se ad familiaritatem ejus ingerat, hoc est perfectionis.

{437b} Quintum consilium, est mansuetudinis. Unde illud: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam, praebe illi et alteram, id est paratus sis et aliam percussorem sustinere patienter; et istud est consilium patientiae, respectu laesionis corporum. Et illud: Qui vult tecum iudicio contendere, et tunicam tollere, dimitte*

al jove: «Vés, ven lo que tens e dóna-u als pobres», e diu ell mateix, Déu e Senyor nostre: «Lo qui no renunciarà a tot lo que poseix, no pot esser mon dexeble.»

Lo segon consell és obediència; diu lo Senyor: «Lo qui vol seguir a mi, a si mateix negue.» 5

Lo tercer és de casta temprança, dient: «Són alguns que per lo Regne dels cels han de si tallat les carnals concupiscències.»

Aquest[s] tres consells són specials e necessaris a tota religió perfeta, que lunyen de mal als qui-ls serveu, no solament de la culpa, mas de la causa e ocasió de aquella, car tot peccat e mal de tres raelis té principi: de carnal concupiscència, de avarícia e de supèrbia. E per ço aquests tres consells perfetament de aquests tres mals nos alunyen: la pobretat, de avarícia; la castetat, de la carnal concupiscència; la obediència, de supèrbia. 10 15

Lo quart és de caritat perfeta, dient lo Senyor: «Amau los enemichs vostres.» Amar los enemichs evitant son prohisme, desijar-los la gràcia e la glòria, és necessari. Però amar-los pensant que sia execudor de la divina justícia e voler la familiaritat e amicitia sua és consell evangèlich de caritat perfeta. 20

Lo quint consell és de humilitat mansueta; diu lo Senyor: «Si un bufet te donen en la una galta, ofir-li l'altra», que vol dir que sies aparellat sofrir pacientment altra injúria. Hi aquest és consell de paciència 25

ⓐ 1 Vés] vos | 20 evitant] euinant | 21 necessari]ecessari | sia execudor] sta execudors

ⓐ 6 a si mateix negue] A continuació, Corella omet el segon verset bíblic (VC, 437a) que exemplifica el consell d'obediència: «Els mestres de la Llei i els fariseus s'han assegut a la càtedra de Moisès. Feu i observeu tot el que vos diguen, però no actueu com ells, perquè diuen i no fan» (Mt 23, 2-3). En alguns dels consells evangèlics, Roís de Corella segueix sempre la mateixa tècnica: dels dos versets bíblics que els exemplifiquen, n'agafa el primer, i deixa de traduir el segon i alguna moralitat que els acompanya, cas que n'hi haja (veg. nota pp. 463,8-9; 464,6; 464,9-10; 465,3). | 8-9 carnals concupiscències] Igual com ocorre en la nota anterior, Roís de Corella elimina el segon verset bíblic (VC, 437a) que il·lustra la temprança: «Ja sabeu que es va dir: No cometes adulteri. Doncs jo vos dic: Tot aquell que mira la dona de l'altre amb desig de posseir-la, ja ha comés adulteri amb ella en el seu cor» (Mt 5, 27-28). En la VC continua una breu reflexió, també omesa en el Cartoixà, sobre la condemna del desig de l'adulteri, sense que calga dur-se a terme. | 19 enemichs vostres] Tot seguit, Corella omet un passatge curt (VC, 437a) en què s'explica que és manament estimar l'enemic quant a l'afecte, sentir amor cap al proïsme; però és consell evangèlich estimar-lo quant a l'efecte, les obres. | 23 de caritat perfeta] Immediatament després, Corella elimina un fragment (VC, 437a), en què es diu que negar el tracte a un enemic que ha demanat perdó és venjança; aquell que, a més de perdonar-lo, el tracte amb familiaritat, és grau de perfecció.

ei et pallium, et istud est respectu ablationis rerum. Cum contentione et fraude, nulli licet sua repetere, cum charitate licet imperfectis, perfectis autem non; quia non repetere est infirmis consilium, perfectis vero praeceptum. Illis autem qui renuntiaverunt proprietati, non licet repetere sua, sed ut congregationis.

Sextum, est misericordiae et erogationis. Unde est illud: *Omnipetenti te tribue*, non propter se, sed propter bonum commune. Et illud: *Si vis perfectus esse, vende omnia quae habes, et da pauperibus*. Dare superfluum in extrema necessitate, est necessitatis et debiti; sed dare quibus egemus, est consilii.

3. SEX ULTIMA CONSILIA EVANGELICA

Septimum, est de simplicitate verborum. Unde est illud: *Sit sermo vester: est, est; non, non*, id est si affirmatio vel negatio est in ore, sit etiam in corde. Et illud: *Audistis quia dictum est antiquis: Non perjurabis. Ego autem dico, non jurare omnino*. Jurare, quantum ad infirmitatem pertinet, permissionis est; non jurare autem, quantum ad perfectionem pertinet, consilii est.

Octavum, est de vitanda occasione peccandi. Unde est illud: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te*. Ubi secundum Augustinum, nullum membrum ad litteram praecipitur erui, sed occasio peccandi; quia non solum peccata, sed et occasiones peccandi sunt fugiendae.

Nonum, est de rectitudine intentionis, et simplicitate operis vel finis. Unde est illud: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis*. Et illud: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in coelis est*.

en sguart de les lesions que al nostre cors se sguarden. Hi en sguart dels béns temporals és lo que diu lo Senyor: «Aquell qui ab tu en juhí vol contendre e levar- [t]e lo sayo, tu dexa-li lo sayo e la clocha.»

Lo sisé és de misericòrdia, dient lo Senyor: «Dóna a 5
tots los qui-t demanen.»

[3. DELS SIS DARRERS CONSELLS EVANGÈLICS]

Lo seté és poquedat de paraules, que-l nostre parlar sia no, no; sí, sí, que vol dir que solament neguem o afermem en la boca, e que axí dins ho tenguem en la pensa. 10

Lo huyté és levar tota ocasió que a peccar nos convide; diu lo Senyor: «Si-l teu ull te scandalisa, lança'l de tu.» No vol lo Senyor que de l'ull corporal se tenga, mas de la ocasió que a peccar te incita.

Lo nové és rectitut e simplicitat de intenció en 15
nostra pensa; diu lo Senyor: «Ateneu que no façau les vostres bones obres davant los hòmens», hi ell mateix, Déu, Senyor e mestre, diu: «Axí clarege la vostra lum davant los hòmens que vegen les vostres bones obres e glorifiquen lo Pare vostre que és en lo cel.» 20

ⓐ 4 lo²] e lo | 9 tenguem] tenguen | 12 Si-l] sill

ⓐ 4 sayo¹] Peça de vestit que cobria el cos des del coll fins més avall de la cintura, i era ampla i sense botons. | *la clocha*] A continuació, Corella obvia una reflexió (VC, 437b) sobre com reclamar allò que hom considera seu: ningú ho ha d'exigir amb enganys o lluites; els qui busquen la perfecció és preceptiu que no reclamen, en els dèbils és aconsellable no exigir. Aquells que hagen renunciat als béns no poden sol·licitar-los sinó a través de la comunitat. | *clocha*] Túnica (DCVB, s.v. *clotxa*). Túnica (DCVB, s.v. *clotxa*). | 6 los qui-t demanen] Tot seguit, Corella omet un altre verset bíblic (VC, 437b) que exemplifica el consell de misericòrdia: «Si vols ser perfecte, vés, ven tot el que tens i dóna-ho als pobres» (Mt 19, 21). Continua una breu reflexió, també eliminada, en què es diu que donar del que ens sobra en cas de necessitat d'altri és obligació i deute, però és consell donar el que u mateix necessita. Veg. nota p. 463,6. | 9-10 la pensa] A continuació, Corella omet el següent verset bíblic (VC, 437b) que instrueix sobre la simplicitat en les paraules: «També sabeu que es va dir als antics: No trenques els juraments. Doncs jo vos dic: No jures mai» (Mt 5, 33-34). Obvia també la reflexió que segueix a aquest verset: jurar és permès als dèbils, però és via de perfecció no jurar gens. Veg. nota p. 463,6. | 13-14 No ... incita] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Agustí d'Hipona, segons VC, 437b.

Decimum, est de conformitate operis et doctrinae. Unde est illud: *Qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno coelorum.* Et illud: *Alligant hominibus onera gravia, digito autem suo nolunt ea movere.— Dicunt enim, et non faciunt.* In praedicatione, aliquando asseritur censio generaliter de his quae pertinent ad statum salutis; aliquando Deo asseritur censio secundum statum perfectionis, utpote religionis. Primo modo tenetur facere quod dicit praedicator, cum asserat omnes ad hoc teneri; secundo modo non tenetur, nisi ipse perfectionem illam voverit. Existens autem in peccato notorio, peccat quando praedicat, quia scandalizat; existens autem in peccato occulto, si praedicat et non studet ex suo delicto compungi, adhuc videtur peccare, quia videtur contemnere.

Undecimum, est de vitanda sollicitudine. Unde est illud: *Nolite solliciti esse.* Et illud: *Nolite cogitare de crastino.* Ubi sciendum, quod quadruplex est sollicitudo: prima est laudabilis, et est providentiae spiritualis quoad animam, quo- {438a} modo quis Deo placeat, omnem sollicitudinem suam projiciens in eum; secunda est etiam laudabilis, et est providentiae temporalis ex fraterna charitate, qualis competit praelatis et religiosis officiatibus, qui praesunt in sollicitudine; tertia est tolerabilis, et est curae temporalis, quoad corpus; quarta est vituperabilis, et est superfluae thesaurizationis, quoad avaritiam. Prima consulitur consilio isto, secunda praecipitur, tertia permittitur, quarta prohibetur.

Duodecimum consilium est de fraterna correptione. Unde est illud: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum, etc.* Corripere fratrem quandoque est consilium, ut quando aliquis corripit fratrem de venialibus, et illum cum quo nihil facere habet, nisi communem charitatem; quandoque est praeceptum, ut quando corripitur de mortali, et isto secundo modo pertinet ad omnes, et obligat semper, sed non ad semper, quia pro loco et tempore, scilicet quando vacat et licet, et creditur quod utilis sit correptio. Et ad hoc praeceptum maxime tenentur praelati, quoad eos quorum curam gerunt.

ⓐ 12 que-ls] que quels

ⓐ 3 *celestial Regne*] Immediament després, Corella obvia el següent verset bíblic (VC, 437b) que exemplifica la conformitat de la vida amb la doctrina: «Preparen càrregues pesades, però ells no volen ni moure-les amb el dit, perquè diuen i no fan» (Mt 23, 3-4). Així mateix, Corella elimina l'ensenyament que hi ha després d'aquest verset: en la prèdica, hi ha vegades que el sermoador exposa el que és necessari per a la salvació; el fidel ha de fer, per tant, el que diu el sacerdot. Altres vegades el predicador exposa aqueixes necessitats quant a Déu, com en la vida religiosa, la qual és camí de perfecció. Continua el text llatí amb la condemna dels sermoadors que prediquen el contrari del que fan públicament, i per tant escandalitzen els fidels; i també dels qui prediquen i en amagat fan una altra cosa, perquè sembla que menyspreen la matèria que sermonen. Veg. nota p. 463,6. | 10 *prudència*] *Lectio falicior* de la llicó del text llatí: «*providentiae*» (VC, 438a). | 14-15 *pot ... modèstia*] Corella glossa l'adjectiu «*tolerabilis*», atés que li devia massa permissiu amb aquells que acabalaven béns de manera desmesurada, sobretot el que ultrapassava «lo stament d'el[1], en lo qual nostre Senyor Déu lo posa». | 21 *orre[c]tió fraterna*

A continuació, Corella deixa de traduir el verset evangèlic (VC, 438a) que exemplifica la correcció fraterna: «Si el teu germà et fa una ofensa, fes-li veure la seua falta» (Mt 18, 15).

Lo deé és conformitat de vida ab la doctrina; diu lo Senyor: «Lo qui posarà en obra la sua doctrina serà gran en lo celestial Regne.»

Lo onzé és de squivar sollicitut e ànsia; diu lo Senyor: «No vullau esser solícits ni pensar del sdevenidor dia.» Hon devem atendre que en quatre maneres sollicitut se troba: la primera és spiritual e loable, quant lo cristià tot lo seu pensament e cura endreça com porà a nostre Senyor Déu plaure. {38d} La segona, axí mateix, és loable, car és de prudència ab caritat acompanyada, la qual los bons prelats tenen, que-ls pobres mengem e agen lo necessari e los religiosos qui tenen officis de provehir e pensar en la vida dels altres. La terça pot esser sens culpa quant se fa ab modèstia, provehint cascú per al seu cors e casa segons lo stament d'el[1], en lo qual nostre Senyor Déu lo posa. La quarta és vituperable, que és sollicitut de aplegar e multiplicar pecúnies. La primera sollicitut és consellada, la segona manada, la terça permesa, la quarta prohibida.

Lo dotzé consell és de la corre[c]tió fraterna, la qual és consell quant algú se poria scusar de no corregir lo prohisme, però mogut de caritat, desijant axí com la sua la salut del prohisme, humilment e fraterna treballa de redohir-lo a la dreia via.

4. HAEC CONSILIA FACILIA REDDUNT TIMOR DEI BONAQUE CONSUEUDO

Omnia praemissa Domini praecepta et consilia facilia sunt volenti, et Dei timorem prae oculis habenti.

Unde Chrysostomus: Sit tibi timor Dei, omni necessitate violentior.

Si enim velis occasiones semper objicere, nihil de eis quae sunt imperata custodies, et ita prorsus omnia quae sunt praecepta calcabis. Quia si legem volueris custodire Christi, necessitatem quidem nullam, quae te ab observatione ejus impediatur aliquando patieris. Noli igitur, o homo, in otium reclinare, nec dissolvas bonam animi voluntatem; neque enim quae imperantur onerosa sunt, tantummodo velle sufficit, et totum quod jubetur impletum est. Quod si mihi consuetudinem tuam opponis ut legem, per hanc ipsam te admoneo quam sit facilis ista correctio.

Si enim in aliam consuetudinem ex alia te converteris; hoc quod tibi difficile videtur, effeceris. Quia sicut ad vitandum consuetudo est violentia; ita fit potens ad corrigendum.

Et iterum: Si in usum semel bonae Philosophiae transeas, etiamsi postea aliquis tibi torpor obrepat, non tamen facile poteris horum quippiam quae praecepta sunt transgredi, bona scilicet consuetudine firmitatem jam imitante naturae. Quam enim facile est dormire, comedere, bibere, respirare;

tam nobis facilia erunt bona consuetudine, etiam opera virtutis: haec Chrysostomus.

Unde et Tullius: Optima forma vivendi eligenda est, quam jocundam reddit consuetudo. Tantum etiam delecteris et complaceat tibi in praeceptis et consiliis Domini, ut si non sine gravamine vel difficultate videantur fieri, coneris tamen ob honorem ipsius legislatoris servare quantum ipse vires dabit, quia etsi propter ipsum pati non elegeris, nihilominus aliter patieris.

Ut enim dicit Augustinus: In hoc mundo non timere, non dolere, non periclitari impossibile est; sed

[4. DE LA FACILITAT D'AQUESTS CONSELLS PER A QUI AMA A DÉU I ACOSTUMA DE FER BONES OBRES]

Tots aquests manaments e consells són fàcils al qui a Déu ama e al qui té davant los seus vulls la temor divina.

Diu sant Crisòstom: «Tinga la themor de Déu en tu més força que qualsevol altre poder, per gran que sia, e serà aquest principi: que·ls manaments e consells evangèlics serves.

»E per bona consuetut, te senblarà fàcil lo que molt difícil stimes.»

5

Diu sant Agustí: «Certa cosa és que en aquesta present vida dolors, misèries, angústies e finalment és

ⓐ 3 aquest] aquesta

ⓑ 2 vulls] Ulls (DCVB, s.v. vull). | 3 serà aquest principi: que·ls manaments e consells evangèlics serves

Corella resumeix en aquesta oració un ampli fragment del text llatí (VC, 438a) sobre la voluntat de guardar els manaments de Crist: si algú els tempta constantment (amb l'oci, dissipacions, etc.), no els complirà, però si té la voluntat ferma d'observar-los, res el farà trontollar. | 5 difícil stimes] Tot seguit, Corella omet un llag passatge (VC, 438a) que inclou diverses reflexions: la primera, sobre la força del costum com a mitjà per a corregir-se. Obvia després una citació de sant Joan Crisòstom en el mateix sentit: l'ús continuat dels bons costums («bonae philosophiae») provoca que, si algú cau ocasionalment, torne aviat al bon camí. Elimina a continuació un aforisme de Tul·li Ciceró: «Cal triar la millor manera de viure, atès que amb el costum es fa agradable». Roís de Corella no prescindeix del tot del següent argument, sinó que el reformula més avall (p. 467,1-8): cal esforçar-se a observar els manaments de Déu, encara que siguin onerosos i difícils, perquè, si algú no tria patir per ell, haurà de patir igualment.

plurimum interest qua causa, qua expectatione, quo termino quisque patiatur.

Unde Chrysostomus: Si non propter Christum elegerimus aliquid pati dolorum, necesse est eos omnino et aliter sustinere. Neque enim si propter Christum non mortuus fueris, immortalis eris; neque si propter Christum non projeceris pecunias, ferens eas abibis. Haec expetit a te, quae non expetente eo, dabis. Haec te vult facere tua voluntate, quae et ex necessitate te oportet facere. Expetit autem solum propter eum fieri; quia continget et haec transire a necessitate, quae {438b} secundum naturam fit. Ergo non injuste avertit et punit Deus, cum in omnibus seipsum nobis praebeat, nos autem resistimus.

Ego, inquit, pater, ego et amicus et frater et soror et mater, et omne quodcumque volueris ego sum; solum familiariter te habeas ad me, quia omnino necesse est te pati, elige pati propter me. Ego inops propter te, et peregrinus propter te, in cruce propter te, in sepulchro propter te, superius propter te interpello Patrem, inferius pro te ligatus, veni a Patre; omnia mihi tu es, et frater, et coheres, et amicus, et membrum.

Quid plus vis? Quid eum qui te diligit avertis?
Quid huic mundo laboras? Quid vase hauris perforato?

Ⓜ 31 hereu] heren

Ⓜ 1 *hi sostingues*] La citació de sant Agustí d'Hipona acaba en l'original llatí dient que no interessa tant conèixer els patiments com saber per quina causa hom pateix (VC, 438a). | 1-4 *Mira ... premi*] Corella omet la font d'aquest passatge, que pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 438a. La intervenció del lletraferit valencià en aquest text no es limita a aqueixa omisió, sinó que el modula com una imprecació al lector, pren part d'un argument anterior (veg. nota p. 466,5) i acaba explicant que l'amor de Déu fa lleugeres les penes, argument que no apareix en la VC. A més, l'autor valencià elimina a continuació una part important de la citació del Crisòstom (VC, 438ab), en què s'exhorta a morir en Crist per obtenir la vida eterna; si la mort ha de venir d'igual manera, millor si voluntàriament s'accepta en Crist, atés que ell ho ofereix. Aquesta dicotomia entre la mort profitosa (en Crist, que du a la vida) i la vana (fora de Crist, que porta a la perdició), pot haver inspirat a Corella el següent passatge (p. 467,4-8), que no es troba tampoc en la VC: els màrtirs com a exemple de mort útil. | 4-8 *Moren ... morien*²] Aquest text no es troba en VC, 438b. Per a les motivacions d'aquesta inclusió corellana, veg. nota p. 467,1-4. | 15 *legat ... tu*] Corella incorpora aquesta imatge de Jesús com a legat, enviat d'autoritat, de Déu als hòmens, la qual no apareix en VC, 438b. | 19-32 ... *coloque*

Corella s'aparta de les imprecacions i les metàfores que hi ha en la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 438b) i en crea una de nova al voltant del retorn de Jesucrist en el Juí final i la glorificació dels justs: demana a l'home que suporta patiments per a aconseguir la sanitat del, mentre que no els comporta per a atènyer la vida eterna i ser hereu del Regne del cel. La VC, en sentit anàleg, se centra en requerir a la persona per què es preocupa per les qüestions terrenals i acaba amb el greu verset de l'Eclesiastès: «Vanitat i més vanitat; tot és en va» (Coh 1, 2). | 24 *cautiri*] Cauteització, crema dels teixits per a detenir, generalment, hemorràgies durant una operació (DCVB, s.v. *cautiri*).

forçat que mort hi sostingues. Mira gran follia!: que no vulles per amor del teu Creador e Redemptor sostenir-les, e amor les te farà lauge- {39a} res ensempls ab la certa sperança del premi. Moren los hòmens, moren los martres; tots hereten la mort del primer pare, herència miserable. Aquesta mísera pena baraten los martres per vida immortal, delit e glòria eterna, e per ço no solament morien, mas alegrement morien.

Diu Crisòstom: «Mira, cristià! Mira hi escolta com lo Senyor te convida: “Vine, fill meu, yo só ton Pare, amich, germà, germana e mare. Yo só tot lo que tu vols que per a tu sia. Per què no elegeix amar a mi, soferir per mi, puix yo per tu primer he soferit hi t'é amat tant perquè après me ames? Yo pobre per tu, peregrí per tu, en la creu, en lo sepulcre, legat de mon Pare a tu, tramés del cel en la terra per tu, me'n só tornat a la drete part de mon Pare perquè de continu per tu pregue.

E per tu devallaré perquè no treballes que a mi vingues, quant ab los meus elets me'n tornaré e-ls col·locaré en la mia glòria. Guarda, miserable, no romangues en les eternes penes per no voler soferir unes poques e breus misèries. Prens una porga, conportes un cautiri, una suor, una dieta, una sagnia, per aver una sanitat en aquesta vida malalta, e no est cert encara si la poràs atènyer, e per la vida eterna e perquè de les eternes penes de infern sies delliure, ¿no vols un poch sforçar-te, que del que m'has ofés te penides e preposes no offendre'm, hi yo, oblidat de totes les tues passades offenses, com a fill te accepte; hereu ensempls ab mi dels meus béns en lo cel te co- {39b} loque?”»

Hoc enim est in praesenti vita laborare. Quid flammam incendis? Quid aerem impugnas? Quid inaniter curris? *Vanitas enim vanitatum, et omnia sunt vanitas.* Ita humiliemus nosmetipsos, et potiores efficiamur, ut qui digne hic viximus, futuris fruamur bonis: haec Chrysostomus.

5. COMPARATUR SAPHIRO PAUPERTAS, TOPAZIO OBEDIENTIA ET SMARAGDO CASTITAS

Praedicta autem duodecim consilia, duodecim lapidibus pretiosis possunt adaptari.

Primum enim consilium, quod est paupertatis significatur per lapidem sapphirum. Sapphirus enim flavi coloris est, sicut coelum serenatum; sic pauperes colorem coelestem habent, pro quanto a terrenis totaliter elongati, solis coelestibus intendunt. Item, sapphirus dicitur ardorem interiore refrigerare, et oculos purgare; sic sancta paupertas ardorem cupiditatis rerum temporalium, qua communiter homines mundani aestuant, in animo istorum pauperum ita refrigerat, ut omnia terrena bona arbitrentur *ut stercora*; et ideo facit eos habere oculos mundos et limpidos ad contemplandum coelestia, qui non sunt terrenorum pulvere obfuscati.

Item, sapphirus fugat squinantiam, et morbum qui dicitur: noli me tangere, et universaliter valet ad apostema calida; sic paupertas spiritus, tumores et infectiones vitiorum non compatitur, sed ea fugat et sedat.

Secundum consilium, quod est obedientia, significatur per lapidem topazium. Topazius in colore est auro similis; sic obedientia. Color enim auri nobilissimus est, sine quo nulla pictura est perfecta; et certe sine qua obedientia nulla perfecta virtus est, quia secundum Augustinum, sine obedientia omnia vacua, et cum obedientia omnia plena charitate reperiuntur.

Item, topazius bullientes aquas compescit; sic obedientia aquas humanae fluxibilitatis compescit, nam ex naturali fomite in nobis incentiva vitiorum ebulliunt, quibus obedientia frenum imponit.

Item, topazius iram restringit; et certe obedientia iram et omnem passionem animi mitigat, quia

[5. DE LA COMPARACIÓ DEL SAFIR AMB LA POBRESA, DEL TOPAZI AMB L'OBEDIÈNCIA I DE LA MARAGDA AMB LA CASTEDAT]

E tornant al nostre preposít dels consells evangèlics, los quals decentment a doze pedres precioses se acompanyen.

Lo primer, qui és pobretat, al safir se acompanya, qui és de celestial color serena; així és lo voluntari pobre, clar e seré, que res no'l torba; les coses de la terra menyspreades, en lo cel té lo seu cor e pensa. Té encara lo safir que la ardor interior refresca e los ulls purga e clarifica; així, la pobretat sancta la cobdícia de les pecúnies, en la qual tots los hòmens quasi cremen, refreda, e los ulls clarifica que miren e contemplen la bellea de les celestials promeses.

Lo segon consell, obediència, és figurat per lo topaci, qui té la color àurea, que entre les colors és nobilíssima, sens la qual alguna pintura no és perfeta; així, sens la obediència, alguna virtut en perfectió no s troba.

Té encara propietat lo topaci que fa cessar lo bollir de la aygua; així, la obediència asossega e quieta la fluxibilitat nostra, car del pecat original bull en nosaltres, fills de Adam, una general centina de vicis que la obediència refrena.

© 12 *celestials promeses*] A continuació, Corella elimina un passatge (VC, 438b), en què s'explica que el safir fa fugir les anghes; igualment, la pobresa fa fugir els tumors i les infeccions dels vicis. Quant a la traducció, Rois de Corella, o bé deixa per traduir la darrera metàfora o propietat que compara el consell evangèlic amb la pedra preciosa, com ocorre en aquest cas (veg. notes pp. 468,22; 469,14; 469,25; 470,2; 470,18), o bé n'omet alguna en l'interior de la comparació (veg. notes pp. 471,15; 473,16-17). Fet i fet, l'autor valencià abreuja el text llatí allà on creu que hi ha repetició o bé que la qualitat amb què es compara la pedra és poc rellevant. | 16-17 *no-s troba*] Tot seguit, Corella omet una breu citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 438b) sobre la vacuïtat de les obres sense obediència, i amb ella, com són plenes de caritat. | 20 *fluxibilitat*] Volubilitat, mutabilitat, inconstància. | 21 *centina*] Lloc ple d'immundícia, per comparació amb l'aigua bruta que s'acumula a la part inferior (la sentina) d'un vaixell (DCVB, s.v. *sentina*). | 22 *obediència refrena*] Immediatament després, Corella obvia un fragment (VC, 438b), el darrer que compara el topazi amb l'obediència, sobre la idoneïtat d'aquest per a restringir la ira; així, l'obediència mitiga les passions o les temptacions. Veg. nota p. 468,12.

quaecumque passio vel tentatio in animo irrepserit, superveniente majorum obedientia, restringitur in homine obediente.

Tertium consilium, quod est castitas, significatur per lapidem smaragdum. Smaragdus enim est a tota specie amator castitatis, et nullo modo sustinet coitum nisi rumpatur; unde et gestantem se ad castitatem inclinat. Est autem viridis prae omnibus rebus virentibus, cujus etiam fulgore vicinus aer virere cernitur, nec ejus viror sole vel luna, vel umbra obfuscatur; sic castitas inter alias virtutes viret, unde et virgo dicta est a virore; et ipsa castitas est viror omnium virtutum, ita ut etiam proximas exemplariter et virtualiter virere faciat;

nec obscuratur sole, id est, aestu cujuslibet tentationis; nec obfuscatur luna mundanae gloriationis, nec umbra carnalis delectationis.

Item, smaragdus {439a} motus lascivos compescit, visum refocillat, gratum hominem in verbis reddit; et haec tria ad litteram efficit castitas, ut patet.

Item, smaragdus tempestates avertit, et caducum morbum curare dicitur; sic castitas tempestatem carnalis impugnationis reprimat, et morbum ejus, unde homo quasi caducus et amens efficitur, compescit.

6. COMPARATUR CARBUNCULO CARITAS, AMETHYSTO MANSUETUDO ET ONYCHINO MISERICORDIA

Quartum consilium, quod est caritas, prout extenditur ad dilectionem inimicorum, signatur per carbunculum. Carbunculus enim se habet ad alios lapides sicut aurum ad cetera metalla, et dicitur aliorum lapidum virtutem habere; sic caritas excellit omnes virtutes, et complectitur in se virtutes universas. Carbunculus etiam est calore igneus, sicut carbo vivus nocte magis lucet quam die, et circa se noctem quasi in diem mutat; sic caritas ignis est, et magis lucet in nocte adversitatis, quam in die prosperitatis, imo etiam noctem adversitatis et tribulationis, vertit in diem consolationis.

Item, carbunculus fugat venenum aereum et vaporosum; sic caritas sua benignitate omnem malitiam infectivam vincit.

Quintum consilium, quod est mansuetudo signatur per amethystum. Amethystus enim est coloris violacei, et habet virtutem refrigerandi et leniendi, unde operatur contra ebrietatem; sic mansuetudo refrigerat calorem iracundiae, et lenit appetitum vindictae; unde et ebrietatem mentis, qua aliqui rapiuntur extra

La castedat, qui és lo terç, és figurada per lo maragde, qui per natural propietat la castedat ama e no comporta que lla hon és acte desonest se acabe, e quasi irat romp e trenca, e als qui-l porten a castedat inclina. És vert sobre totes les colors verdes, tant que l'ayre que li stà entorn fa que vert lo miren. E la sua vert color ni per sol ni per luna ni per ombra s'enfosqueix ni s'altera; axí, la castedat entre les vir- {39c} tuts altres és vert, gentil e neta, car de vert pren lo nom de «verge», hi és verdor e bellea de les virtuts que a ella se acosten.

Té encara propietat lo maragde que los carnals desig[s] refrena, la vista fortifica, fa lo qui-l porta agradable; aquestes propietats manifestament en la virginitat se troben.

[6. DE LA COMPARACIÓ DEL ROBÍ AMB LA CARITAT, DE L'AMETISTA AMB LA MANSUETUD I DE L'ÒNIX AMB LA MISERICÒRDIA]

Lo quart consell, caritat perfeta, que fins amar los enemichs plega, és per lo carvoncle figurada; axí com lo or entre ls metalls, és lo carvoncle entre les altres pedres e té les propi[e]tats de totes les altres; axí, la caritat excelex les virtuts totes, hi ella sola pot lo que poden les altres. Té lo carvoncle color de encés e cremant carbó tan clar que la nit muda en lo dia; axí, la caritat és foch de vera amor de Déu e del prohisme, cremant hi encesa, hi la nit de adversitat, segons en los martres se mostra, muda en dia luminós de glòria, hi en aquest món hi en l'altre.

Lo cinqué consell, simplicitat mansueta, figura lo ametiscus, lo qual és de color violada. Té propietat de refredar, de lenir e allisar les coses aspres. E val spiritualment contra enbriaguea: axí, la mansuetut refresca la calor e foch de la ira, allisa e amansa

© 10 se acosten] A continuació, Corella omet una metàfora sobre la margada (VC, 438b), que no s'obscurix amb el sol, és a dir, amb el calor de la temptació, ni tampoc amb la lluna, ço és, les delectacions carnals. | 14 se troben] Tot seguit, Corella exclou l'última propietat de la maragda (VC, 439a): la curació de l'epilèpsia; així, la castedat lluita contra les tempestats de la carn. Veg. nota p. 468,12. | 25 hi en l'altre] A continuació, Corella bandeja la darrera qualitat del carboncle o robí (VC, 439a): escampa el verí que hi ha en l'aire i en les vapors; igualment, la caritat venç qualsevol infecció de malícia. Veg. nota p. 468,12. | 27 ametiscus] Ametista. | 28 lenir] Suavitzar, calmar, amansar.

moderamen rationis, ex crapula animi, sedat et hominem tranquillum reddit.

Item, amethystus reprimit malas cogitationes, et confert inscibilibus intellectum; sic et mansuetudo, quia ut dicit Ambrosius, mansuetus homo cordis est medicus. Et Psalmista: *Docebit mites vias suas*.

Sextum consilium, quod est misericordia, signatur per onychinum. Onychinus in colore et magnitudine est ad similitudinem unguis humani, per unguis autem in Scriptura ultimatae operationes designantur; et certe consilium misericordiae extendit se etiam usque ad ultimum possibilitatis nostrae; imo perfecta misericordia non habet ultimum, et nunquam impletur, quia si miserearis quantum potes, plus tamen velle debes. Item, onychinus appositus infirmo oculo, sponte sua, quasi res sensata, intrat sine laesione et circuit oculum, et penetrat interius omnes partes, quousque ejus contrarios humores prorsus excusserit; sic misericordia naturaliter ex seipsa oculum cordis subintrat, et cum pium cor intraverit, emundat ipsum ab humoribus vitiosis. Unde Dominus: *Date, inquit, eleemosynam; et ecce omnia munda sunt vobis*. Onychinus etiam valet contra scabiem, et dealbat faciem; sic misericordia scabiem peccatorum abstergit, et faciem animae dealbat,

quia sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Et ut dicit Chrysostomus: Eleemosyna illustrat animam et eam bonam efficit et decoram.

7. COMPARATUR JASPIDE SERMONIS SIMPLICITAS, CHRYSOLITHO OCCASIONIS PECCANDI VITATIO ET BERILLO INTENTIONIS RECTITUDO

Septimum consilium, quod est simplicitas verborum, significatur per jaspidem. Jaspis enim bonus est, viridis, translucens, et rubeas habens venas sic sermo noster debet esse viridis, ut semper aliquid boni germinet, quod est contra vaniloquos; debet esse transparent, ut in verbis appareat intentio cordis, quod est contra dolosos et mendaces; debet etiam habere venas rubeas charitatis ad proximum, ad quem, et de quo est sermo, quod est contra susurratores, detractores, convitiatores et calumniatores.

Item, jaspis fugat febrem et hydropisim, et stringit {439b} fluxum sanguinis; sic simplicitas verborum

l'asprestat de enveja, la embriaguea de la furiosa ànima a tranquil·le stament la porta.

Lo sisén consell, qui és pietat misericorde, per la pedra oniquina se figura, la qual és semblant en la color e la granea a la unglà de l'home. Significa les operacions humanes fins al darrer punt que o- {39d} brar se poden: quant lo misericorde més se dol de la misèria del prohisme que de la pròpia, e més en lo seu cor és miserable que no és en lo cors lo prohisme. Té encara aquesta pedra una propietat excelsa, que, axí com si fos cosa animada, naturalment en l'ull de l'home entra e de les males humors lo purga, e sens lesió lo neteja; axí, la misericòrdia naturalment dins lo cor de l'home entra e dels vicis lo purga, dient lo Senyor: «Donau almoyna e totes les coses vos seran mundes.» Val encara aquesta pedra contra ronya hi sclareix la cara; axí, la misericòrdia la inmundícia dels peccats lava; fa resplandir la cara de la consciència.

[7. DE LA COMPARACIÓ DEL JASPI AMB LES PARAULES SENZILLES, DEL CRISÒLIT AMB EVITAR L'OCASIÓ DE PECAR I DEL BERIL AMB LA RECTITUD D'INTENCIÓ]

Lo setén consell, puritat de simples e poques paraules: sí, sí; no, no, sens ajustament algun altre, és figurat per lo jaspis, que és translucet e vert, té algunes venes vermelles; axí, les nostres paraules deven esser verts que alguna bona cosa germinen, que és contra aquells qui en va parlen; deu esser traslucet que les paraules ab veritat la intenció del cor demostre; deu tenir venes de caritat vermelles en squart del prohisme.

Té encara propietat lo jaspis contra la febra, contra

Ⓢ 2 a) e a | 6 punt] perunt *Abreviatura sobrerera* | 15 seran] seram

Ⓢ 2 *la porta*] Tot seguit, Corella omet l'última característica de l'ametista (VC, 439a): reprimeix els mals pensaments i dona intel·ligència als ignorants; així doncs, l'home mans, segons sant Ambrós de Milà, és metge de l'ànima, com diu un verset dels salms, també obviat per Corella: «Ensenya als humils el seu camí» (Sl 29, 4). Veg. nota p. 468,12. | 3-4 *la pedra oniquina*] L'ònix. | 5 *Significa*] Corella omet a continuació: «in Scriptura» (VC, 439a). | 16 *ronya*] Sarna, malaltia cutània caracteritzada per l'eixida de bufetes que causen molta picor (DCVB, s.v. ronya). | 18 *la consciència*] Immediatament després, Corella suprimeix l'última metàfora de l'ònix (VC, 439a): així com l'aigua apaga el foc, l'almoyna extingeix el pecat, doncs, segons una breu citació de sant Joan Crisòstom també omesa, l'almoyna il·lumina l'ànima, la fa bona i l'adorna. Veg. nota p. 468,12. | 20 *í, sí; no, no, sens ajustament algun altre*] Corella afegeix aquest passatge, que no apareix en VC, 439a, el qual remet al verset evangèlic de Mt 5, 37. | 21 *translucet*] Translúdic.

fugat febrem iracundiae: *Responsio* enim *mollis frangit iram*; curat hydropisim avaritiae, nam apud mercatores et alios temporalibus lucris inhiantes, verborum simplicitas reputatur fatuitas; stringit etiam fluxum sanguinis, carnalis videlicet concupiscentiae, quae ex simulatis colloquiis saepe excitatur.

Octavum consilium, quod est vitatio occasionis peccati, significatur per chrysolithum. Chrysolithus enim micat ad solem quasi stella aurea, et si ponitur in igne, resilit ab igne; sic cautela occasionis peccandi vitandae micat in anima, quasi stella aurea, dirigens hominem in factis suis, instar stellae maris, ut sine offensione peccati pertingat ad portum; et per hanc cautelam mox ut homo advertit se esse in periculo, resilit fugiendo a tali opportunitate, quasi ab igne.

Item, chrysolithus repellit stultitiam, et confert sapientiam; sic vitare occasiones peccandi, est magnae sapientiae, sicut e contrario quaerere opportunitates peccandi, magnae stultitiae est.

Nonum consilium, quod est rectitudo intentionis, ac simplicitas finis, signatur per berillum. Berillus enim est coloris pallidi et transparentis, et illi optimi sunt qui maculas interius non habent; sed bona opera nostra debent esse pallida, scilicet spiritualia, et transparentia, ut videantur ab hominibus pro bono exemplo et Dei gloria; et hoc tunc solum est laudabile, quando, intentio est pura intus in corde, ita quod non sint maculae intentionis sinistrae.

Item, berillus si sit rotundus, et opponitur soli, ignem accendit in carbone mortuo; sic bonum opus, si sit bene rotundatum, id est ex omni parte debitis circumstantiis coaequatum, et non obliquatum vel distortum a fine debito, et si directe opponatur soli, ita ut tota intentio dirigatur ad lumen, tunc accendit carbones mortuos, id est opera nostra prius per peccata mortificata reviviscere facit; vel etiam, quia ejus ardor accendit proximos mortuos pro peccatis, qui ejus exemplo accenduntur ad poenitentiam.

Item, berillus valet contra squinantiam et glandes; sic rectitudo intentionis valet contra tumefactiones hypocrisis et vanae gloriationis.

Item, berillus valet contra pericula hostium, et reddit hominem invictum; sic quia hostes nostri daemones nituntur bona opera nostra vitare per inanem gloriam, et superbiam spiritualem, semper enim, secundum Augustinum, bonis operibus

ydropsia e lo flux de sanch stanqua; axí, les paraules verdaderes e simples sanen la febra de iracúndia, dient Salamó en los Proverbis que la resposta suau trenqua la ira; cura la ydropsia de avarícia, que tots los contractes dels temporals béns, de qualsevol condició que sien, no ab parau- {40a} les breus ni sens jurament e simples se acaben, mes ab fictes mul[ti]plicades e falses; streny encara lo flux de carnal concupiscència, que ab vans e multiplicats col·loquis se incita.

Lo huyté consell, qui és squivar tota ocasió de peccats e vicis, significa la crisòlica, la qual clareja e centilla al raig del sol axí com stela, e si la posen al foch de les flames; axí resplandéix en la nostra ànima la discreta cautela, que les occasions de peccar nos aparten, e per aquesta prudent cautela fuig com de foch l'ome hi s'aparta quant veu que en ells se cremaria.

Val encara aquesta pedra per atényer sapiència e lançar de si oradura; axí és gran saviea e prudència lançar de si les occasions que a peccar nos conviden, e lo contrari és gran follia.

Lo nové consell, rectitud de intenció a hu tot sol fi dirigida, és significada per aquella pedra qui ha nom beril·lus, qui és de color groga, hi és transparent, e són aquelles més fines que dins algunes màcules no tenen; axí, les nostres obres deven esser grogues, acabades e madures; e transparents, que·ls prohismes a glòria e laor de Déu bon exemple preguen; e que alguna màcula de sinistra intenció no y acullga.

Té encara propietat lo beril·lus, qui si és redó e lis e polit, si al raig del sol lo posen, encén foch e crema; axí, la intenció recta, quant ab les altres circumstàncies és feta redona, lisa e polida, que en aquella intenció no y acull algun altre respecte, encén foch e lum en lo pro- {40b} hisme de bon exemple hi scalfal, que a Déu e lo prohisme ame.

Val encara lo beril·lus contra infladura de gola que ve a esser squirència; axí, la intenció recta val contra les unfladures de ypocresia e de vanaglòria.

Val encara lo beril·lus contra los perills dels enemichs e fa que·ls enemichs vençre no·t poden; axí, la intenció recta val contra los enemichs nostres,

Ⓢ 10 de] ae | 19 peccar] peccat | 21 rectitud] rectitud | 23 transparent] transportat | 40 no·t] nol

Ⓢ 1 *ydropsia*] Hidropsia, malaltia que consisteix en una acumulació de sèrum en alguna part del cos (*DCVB*, s.v. *hidropsia*). | 11 *crisòlica*] Crisòlit, pedra preciosa de color verd groguenc (*DCVB*, s.v. *crisòlica*). | 14 *discreta cautela*] A continuació, Corella omet una imatge (*VC*, 439b), en què compara la cautela a una estrella daurada que dirigeix les persones en els seus actes, com l'estrella de la mar, perquè arriben al port sense cuita del pecat. Veg. nota p. 468,12. | 37 *squirència*] Angina (*DCVB*, s.v. *squirència*).

insidiantur ut pereant; contra hoc berillus rectae intentionis reddet hominem invictum.

Item, berillus amorem inter conjuges reconciliat; et certe bona opera nostra, recta intentione simpliciter in Deum directa, reconciliant animam cum Deo sponso suo.

8. ITEM, COMPARATUR LYNCURIO DOCTRINA CONCIONATORIS, ACHATE HUMILITAS ET SARDIO FRATERNA CORREPTIO

Decimum consilium, quod est conformitas operum ad doctrinam, signatur per lyncurium. Lyncurius est lapis qui fit ex urina lycnis; nam ut Plinius dicit, urina hujus animalis in lapidem durescit. Lynci comparatur doctor, vel praedicator, propter acumen visus intellectus, cujus doctrina prius debet esse in seipso digesta, per operationem sibi incorporata; et tunc quasi ex abundantia vitae suae stillare in pretiosum liquorem doctrinae, ad profectum aliorum. Sed ipse debet prius id quod purius est sibi incorporasse; sicut postquam id quod purius est in urina, conversum et in substantiam aliti, ex tunc liquor urinalis egreditur. Unde sicut malum signum est innatura, quando liquor urinalis indigestiis et crudus emittitur; sic malum indicium est in {440a} moribus quando id quod docetur, prius opere non impletur.

Item, lyncurius confert constipatis, et ventrem solvit; sic cum aliqui pleni malis humoribus peccatorum, per confessionem eos egerere nequeunt, saepe tales ex praedicatione exemplaris viri, cujus vita plus praedicat quam doctrina, remedium consequuntur.

Undecimum consilium, quod est vitatio sollicitudinis, signatur per lapidem achatem. Achates

dimonis, que treballen per vanaglòria e supèrbia viciar les nostres bones obres.

Val encara lo beril-lus que lo marit a la muller reconcilia hi en pau los fa viure; hi axí, la intenció recta la nostra ànima ab lo seu spòs Déu reconcilia.

5

[8. DE LA COMPARACIÓ DEL DIAMANT AMB LA CONFORMITAT DE DOCTRINA, DE L'ÀGATA AMB LA HUMILITAT I DEL SARDÒNIX AMB LA CORRECCIÓ FRATERNA]

Lo deén consell, qui és que les obres a la preycació e doctrina sien conformes, lo diamà significa, en lo qual per la diafanitat clara se representen als nostres ulls totes les coses que volem veure; axí, en lo qui preÿca e la doctrina evangèlica declara, dins ell, en la sua virtuosa vida, devem mirar e veure tot lo que les sues paraules nos mostren.

10

Lo onzé consell, qui és esser exemp[t] de la sollicitut mundana, significa la pedra acates; és de color negra ab

Ⓢ 6 preÿcació] preyracio | 9 volem] volen

Ⓢ 2 bones obres] A continuació, Corella omet un breu fragment (VC, 439b), en què, segons sant Agustí d'Hipona, els diables sempre acuiten perquè expiren les bones obres, però la recta intenció fa a la persona triomfar. | 6-12 Lo ... mostren] Corella remodela i acurta la desena comparació. En VC, 439b, la pedra que es compara amb la conformitat de doctrina és el lincuri, el qual, segons el text ludolfí, seguint Plini, es crea per la petrificació de l'orina del linx. El linx es compara amb el predicador per la seua perspicàcia, el qual ha de dirigir la doctrina i destil·lar-la com a preciós licor per al proïsme; per tant, igual com és mal senyal la retenció d'orina, així el predicador, si abans no conforma la seua vida amb la doctrina, no pot aprofitar per al proïsme. Continua el text llatí amb l'argument que el lincuri és bo contra el restrenyiment; així, alguns qui estan plens dels mals humors dels pecats i no els han pogut soltar per la confessió, aconsegueixen el remei per la prèdica d'algun predicador exemplar, la vida del qual predica més que la seua doctrina. Tal volta Roís de Corella, defugint d'imatges tan escatològiques, d'una pedra tan rara, produïda a més per un animal considerat fantàstic (recordem que el nom amb què es coneixia en l'edat mitjana l'actual linx, on habitava, era «llop cerver» o «gat cervical»), tirà pel dret i va cercar una pedra amb propietats més o menys semblants, i sobretot més coneguda: el diamant. En essència, els arguments que dimanen de la comparació d'aquesta pedra amb la conformitat de vida del predicador són els mateixos en la VC i el *Cartoixà*. | 14 acates] Àgata (DCVB, s.v. acates).

est nigri coloris, cum albis venis intermixtus. In nigro autem colore designatur humilitas, et despectus mundi, quae sunt in istis qui a sollicitudine temporalium sunt abstracti; nam ipsi mundum despiciunt, et a mundo despecti sunt. Sed in hac vita non potest esse omni modo abstractio ab omni sollicitudine, sed propter necessitates corporis, parva sollicitudo permittitur etiam perfectis; et hoc significatur per venas albas intermixtas.

Item, achates venena fugat, sitim sedat, visum fovet; sic vitatio sollicitudinis venena mundani contagii fugat, nam omnia ista mundana venenosa sunt, et vix absque contagio animae tractari possunt; item, sollicitudo tempora- {440b} lium sitim provocat, quia multum attrahit, et avarus non satiatur, sicut qui nunquam dicit sufficit; sed ab istis, scilicet veneno et siti, vitatio sollicitudinis per oppositum praeservat; quae etiam fovet visum intellectualem, quia quantominus disgregatur ad temporalia, tanto fortificatur ad spiritualia.

Duodecimum consilium, quod est fraterna correptio, significatur per sardium. Sardius est coloris rubei, sed atrii, sicut terra rubea; sic fraterna correptio debet esse rubea ex charitate, quia fieri debet, sed quia charitas ista semper est cum dolore et compassione, propter delictum fratris, ideo rubor ille est turbulentus.

Item, sardius restringit fluxum sanguinis; sic correptio fraterna restringit fluxibilitatem peccandi, pro quanto per hujusmodi correptionem multi restringuntur a peccando.

Item, sardius accendit animum ad gaudium, et acuit ingenium; sic correptio fraterna fratrem bonum ex post facto facit gaudentem, acuit etiam ingenium, quia secundum Apostolum: *Omnia quae arguuntur a lumine manifestantur.*

ORATIO

Domine Jesu Christe, Rex meus et Deus meus, qui me creasti et redemisti, et insuper ad me regendum non solum praecepta dedisti, sed et consilia addidisti: regnum, quae so, in me constitue, et me rege. Illa bonitas et charitas tua, quae te coegit ad creandum et redimendum, ipsa cogat ad regendum. Quid enim prodesset quod composuit et refecit bonitas et charitas

venes blanques. Significa la color negra lo menyspreu de les mundanes riqueses, remetén totes nostres necessitats a la providència divina, que figuren les venes blanques.

Té propietat lo acates que los verins lança, la set amansa, la vista fortifica; axí, aquell qui la sollicitut dextera, lança de si lo verí de les míseres riqueses, pert e dextera la set de la se- {40c} dejant avarícia, fortifica la spiritual intel·ligència que veu clarament hi spera les celestials riqueses. 10

Lo dotzé consell, qui és la correctió fraterna, és figurat per la pedra qui ha nom sàrdius, qui és de color vermella però scura, que significa que per amor e caritat se deu fer la correctió fraterna. Però és morada hi scura, que mostra la dolor que té de la pèrdua e culpa del prohisme, per la qual se mou a la corre[c]tíó fraterna. 15

Té propietat aquesta pedra que l'ànimo a goig incita, e los i[n]teriors enyors aclareix e conforta; axí, la benigne correctió fraterna, quant lo peccador pren smena, lo ànimo li fa alegre e la pensa clara, conexas la error en què stava, que la lum, per la sua natural condició, fa les coses manifestes. 20

ORACIÓ

[S]enyor Jhesús, rey meu e Déu meu, qui m'às creat e remut e per regir-me no solament me has donat manament, mas consells perquè millor me regesca, constituheix en mi un regne, hi general tu, Senyor, regeix-lo axí com tu manes. Hi per aquella bondat e caritat sola per la qual me has creat e remut, piadós Senyor, regeix-me, Senyor e Déu meu. Què m'aprofita que m'aja fet e refet la bondat tua si no·m regeix la 30

Ⓢ 6 amansa] amamansa | 8 avarícia] auaricicia | 9 intel·ligència] intelligenencia | 11 correctió] creacio VC, 440b: «correptio» | 19 enyors] senyor

Ⓢ 16-17 corre[c]tíó fraterna

Tot seguit, Corella elimina una de les propietats del sardònix (VC, 440b): la capacitat per a tallar el flux de sang; així, la correcció fraterna deté el doll del pecat, atés que per aquesta molts deixen de pecar. Veg. nota p. 468,12. | 22-23 ue la lum, per la sua natural condició, fa les coses manifestes.

Corella omet la font d'aquest verset bíblic, que pertany a sant Pau (Ef 5, 13), i també el reformula: «Quan la llum ho denuncia, tot queda en evidència».

tua, si non me regat dextera tua? Rege ergo me, Domine, et regna in me: ut te rectore, te duce, valeam non solum quae praecipis, sed et ea quae consulis laetus adimplere. Amen.

{440A} CAPUT XIII. DE DIFFICULTATE ET IMPOSSIBILITATE INTRANDI DIVITEM IN REGNUM COELORUM; ET DE PRAEMIO RELINQUENTIUM OMNIA, ET SEQUENTIUM CHRISTUM

I. QUAM DIFFICILIS SIT DIVITI INGRESSUS REGNI COELORUM PER COMPARATIONEM CAMELI OSTENDITUR

Videns autem Jesus juvenem tristem factum ex paupertatis persuasione, et abiisse, occasione hujus habentis divitias, ingreditur sermonem de avaro sub divitis nomine; et ut discipulos confirmet in assumpta perfectione, nec eis grave sit quod, relictis omnibus, secuti sunt Christum, ostendit quomodo divitiae faciunt difficultatem ad perfectionem et regnum consequendum,

dicens: *Amen dico vobis: Quia dives difficile intrabit in regnum coelorum*, quod scilicet est pauperum. Non dicit impossibile, sed difficile; quia difficile est divitias possidere, et non teneri nimis earum amore.

Ut enim dicit Augustinus: Bona terrena diliguntur arctius adepta, quam concupita; aliud est enim nolle incorporare quae desunt, aliud jam incorporata divellere: illa enim velut extranea jam repudiantur, ista velut membra praescinduntur.

Et ut dicit Chrysostomus: Appositio divitiarum majorem apponit flammam, et vehementior fit cupido.

Ubi ergo difficile ponitur, non impossibilitas praetenditur; sed raritas demonstratur.

Difficile enim divitiae habitae contemnuntur, et vix aliquis res seculi sine seculi vitiis assequitur. Hae enim sunt spinae et tribuli, qui suffocaverunt semen Dei. Quare tutum est nec habere, nec amare divitias;

quia ut ait Beda: Qui hic multiplicandis divitiis incumbunt, alterius vitae gaudia quaerere contemnunt.

Ⓜ 9 segueixen] segueixen | 16 tenien] tenia | 23 no-ns] nous | 28 possat] passat VC, 440a: «incorporata» | 30 38bisa] Error en la foliació Correspon al f 41 El caixista oblida canviar les xifres romanes de la foliació i repeteix els núm 38 a 41 en els folis en què correspon haver-hi del 41 al 44 S'ha seguit la numeració de l'incunable per facilitar-ne la recerca als investigadors | 34 menyspreen] mensypreen | 35 algú] algun

Ⓜ 33 la copdícia] A continuació, Corella elimina un breu fragment (VC, 440a), amb un argument repetit a bastament, en què s'indica que Jesús no vol dir que siga impossible que un ric entre al Regne dels cels, però que és rar, estrany.

potència e sapiència tua? Regeix-me, donchs, tu, Senyor, e en mi regna, perquè regint-me e guiant-me tu no solament los teus manaments, mas los teus consells alegrament complir puga. Amén.

{40D} DE LA DIFICULTAT E IMPOSSIBILITAT QUE LO RICH EN LO REGNE DEL CEL ENTRE E DEL PREMI DE AQUELLS QUI, TOTES LES COSES DEXADES, LO SENYOR SEGUExEN. CAPÍTOL XI

[I. COM DE DIFÍCIL ÉS QUE ENTREN ELS RICS AL REGNE DEL CEL PER COMPARACIÓ AMB EL CAMELL]

[M]irant lo Senyor la tristícia del jove quant hoy lo consell que donàs a pobres tot lo que posehia, e que ab aquesta tristor de Jhesús se partia, pres ocasió de parlar dels rics e de les temporals riqueses per confermar los dexebles en perfectió de la vida que, dexant lo [que] tenien, seguint a ell, havien començada, e que no se'n penedisen per la difficultat que de entrar en lo celestial Regne les riqueses portaven.

E per ço comença lo sermó en semblants paraules: «En cert dich a vosaltres, apòstols meus e dexebles, que lo rich difícilment entrarà en lo Regne dels cels», lo qual és dels pobres. No diu impossible, però difícil, car difícil és posehir riqueses e que l'amor d'elles no-ns detinga.

Diu sant Agostí: «Los béns temporals molt pus fort nos tenen quant los posehim que no quant los desijam, perquè altra cosa és no voler lo que encara no tenim, altra arranquar lo que ja és possat en substància nostra: les coses desijades e no obteses com a coses stranyes se lancen; les ja obteses e posehides com a parts del cors se arranquen.»

Diu sanct Crisòstom: «Lo augment de les riqueses encén major la flama e aumenta la copdícia.»

Difícilment les peccúnies atquirides se menyspreen. Hi és més que difícil que algú les coses de aquest món, sens los vicis de aquest món, atényer puga. Són les riqueses les espines que ofeguen e maten la Paraula divina, qui és la sement bona, hi axí, és segura cosa ni tenir-les ni molt amar-les.

Diu Beda: «Aquell qui ací en multiplicar riqueses treballa [no] vol cercar los goigs de la eterna glòria.»

Unde Hiero- {440b} nymus: Superflua est cura de rebus corruptibilibus, quae cum angustia prodeunt, adeptae parvo tempore subsistunt, subsistentes sollicitu dinem ingerunt, recedentes dolorem faciunt, et quod pejus est, ingressum regni frequenter impediunt.

Deinde quasi impossibile hoc ostendit, et quomodo divitiae faciunt impossibilitatem ad consequendum perfectionem, et regnum coelorum dicens: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem, scilicet inordinatas divitias amantem intrare in regnum coelorum*, scilicet portam angustam et arctam. Verbum terribile divitibus, quorum nulla bona sunt in coelo, sicut pauperum nulla bona sunt in mundo!

Unde Ambrosius: Nam ideo nudi accedimus ad lavacrum, ut nudi ad coeli januam properemus. Quam autem incongruum et absurdum est, ut quem nudum mater genuit, nudum suscepit Ecclesia, dives intrare velit in coelum! haec Ambrosius.

Ubi attende, quod quando quis vult habere divitias; et non quidem in eis confidendo, vel finem et spem constituendo, sed tamen utendo eis afficitur, et cum amore, citra Deum eas possidet, ita quod a perfecto amore Dei et libera sequela Christi aequaliter impeditur: sic difficile regnum coelorum ingreditur. Sed quando quis confidit in divitiis, et in ipsis finem et spem constituit, ut inde superbiat et lasciviat, retinens eas cupide et inor- {441a} dinat, cum amore supra Deum, nec ad egenos manus extendens: sic impossibile est eum intrare in regnum coelorum.

Unde quod dixit difficile, respectu divitis, primo modo; dicit impossibile, respectu divitis, secundo modo. Quomodo ergo plurimi divites regnum Dei intraverunt, nisi quia, Deo inspirante, pro nihilo divitias habuerunt? Numquid David in divitiis confidebat, qui de seipso canens ait: *Ego veto egenus et pauper sum?* Alios quoque hortatur dicens: *Divitiae si affluent, nolite cor apponere.*

Unde Augustinus: Divitem ergo hic appellat cupidum rerum temporalium, et de talibus superbientem; his divitibus contrarii sunt pauperes spiritu, quorum est regnum coelorum: haec Augustinus.

Aliud est divitias habere, aliud amare. Multi habent, et non amant; multi non habent, et amant.

© 14 nus] nhus

© 8 cors de agulla] Forat de l'agulla (DCVB, s.v. cors). | 16 incòngrua] Incongruent. | 18-19 nu ... mare] Aquesta incorporació de Corella, que no apareix en VC, 440b, pot tenir una doble lectura: o bé es pot interpretar la lliçó com a «ter[r]a», seguint exegesis patristiques, com sant Agustí d'Hipona: «*Habes testem beatum Job dicentem: nudus exivi de ventre matris meae, nudum me oportet ire in terram*» (Sermo IV: *De missa cotidiana*; PL_47, col. 1148c); o sant Gregori Magne: «*Nudus egressus sum de utero matris meae, nudus revertar illuc. Ac si dicat: Nudum me huc intrantem terra protulit, nudum me hinc exeuntem terra recipiet*» (Moralium libri, sive expositio in librum Job; PL 75, col. 570d). O es pot llegir, continuant l'ordenació de Corella, la «ter[ç]a general mare». Siga una lliçó o l'altra, el sentit continua sent el mateix: la darrera mare que acull la persona és la terra, de la qual Déu la creà. | 35-36 Yo ... freturós] Psalteri (Sl 108, 22): «Delliura'm, que freturós e pobre só yo» (Martos, 2013b: 302). Vulgata: «*Quia egenus et pauper ego sum*». L'epítet *mendicant* del Cartoixà no apareix en la Vulgata. | 36 e freturós] Tot seguit, Corella obvia un altre verset dels Salms: «Si augmentàveu les riqueses, no hi poseu el cor» (Sl 61, 11).

Diu sanct Gerònim: «Supèrflua e vana és la cura e sollicitud de aquestes coses corruptibles, ab angústia se troben e adquirides poch duren, hi ab sollicitud se poseixen, hi ab dolor se perden, e lo que és pijor, la entrada del celestial Regne empachen.» 5

Diu après lo Senyor no solament que sia difícil que l'home rich en Paradís entre, mas imposible, dient: «Més facil és hun camell pasar per un cors de agulla que lo rich qui desordenadament ama les riqueses entrar en lo celestial Regne», perquè és la porta chica hi 10 estreta. Terrible paraula per als richs miserables, que alguns béns en lo cel no tenen axí com los pobres no tenen en la terra!

Segons diu sanct Ambròs: «Per ço anam nus al bapisme, perquè nus correuam per entrar en la 15 celestial porta. Cosa és incòngrua que aquell qui nu l'à engendrat {38bisb} la primera natural mare, nu l'à pres après la segona espiritual mare, Esgleya sancta, nu lo pendrà la ter[r]a, general mare, que rich vulla entrar en lo celestial Regne.» 20

És mester atendre que, si algú vol posehir riqueses, però no pose en elles la sua fi ni confiança, ama l'ús de aquelles, ama-les ab amor que a Déu no fa offensa, és ver que l'empachen de la perfeta amor divina; aquestes, axí posehides, encara porten dificultat de entrar en lo 25 celestial Regne. Però aquell que en les riqueses confia hi en elles posa la sua fi hi esperança, hi ab elles los seus desigs acaba, e més que a Déu les ama, dels pobres no-s recorda, tal com aquest és imposible que en lo Regne dels cels entrar pugua. 30

Dix lo Senyor que era difícil del primer rich, del segon que era imposible. E per ço los richs que en lo Regne del cel entraren hi entren són aquells qui inspirats per la divina gràcia per no res estimaren les riqueses. Rich fon David, qui de si mateix deya: «Yo só 35 pobre mendicant e freturós.»

Diu sanct Agostí: «Rich diu ací lo Senyor lo cobdiciós de les temporals riqueses e aquell qui s'ensuperbeix de posehir-les. De aquests richs són 40 contraris los qui de esperit són pobres, dels quals és lo celestial Regne.»

És altra cosa tenir riqueses, altra amar-les. Molts les tenen e no les amen, molts les amen e no les tenen;

Item, alii habent, et amant; alii nec habere, nec amare se gaudent, qui ultimi tutiores sunt, et cum Apostolo dicere possunt: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.* Unde quidam philosophus ait: Licet inter divitias esse pauperem; nec major est ille, qui sic utitur fictilibus sicut argento, nec minor ille qui sic argento sicut fictilibus utitur.

Vel, *facilius* hic, minus significat positivo sui contrarii, id est minus difficile est. Potest enim Deus facere ut transeat camelus per foramen acus, nullo obstante; avarum vero, qui hic nomine divitis intelligitur, ponere in gloriam, etsi potest de potentia, non tamen de justitia, quae reclamatur. Oportet enim avarum amorem opum dimittere, si vult ad vitam intrare. Vel, camelus non potest intrare per foramen acus, nisi dividatur per multas partes minutas; quod *facilius est, quam divitem* in divitiis confidentem, et per amorem eis inhaerentem, *intrare in regnum coelorum*; quia illud est aliquo modo possibile, istud impossibile.

Vel, ut dicitur, quaedam porta erat in Jerusalem, quae dicebatur Acus, per cujus foramen non nisi deposito onere et flexis genibus poterat intrare camelus; sic et nec dives per viam arctam potest intrare in regnum coelorum, nisi depositis divitiis, vel per abjectionem eas relinquendo, vel saltem per subjectionem eas non amando.

Vel, per camelum, cujus unicum et singulare officium est onera portare, hi intelliguntur qui peccatorum pondere praegravantur. *Facilius est ergo camelum*, id est aliquem valde peccatorem, *transire per foramen acus*, id est, *per arctam et angustam viam, quae ducit ad vitam*, — *quam divitem cupidum intrare in regnum coelorum*, quia ille facilius a peccatis, quam iste a divitiarum spe separari potest.

2. AVARITIAE FUGAM SUADET DOMINUS

Quod autem nomine divitiarum avarum significasset, hinc patet, quia *discipuli*, inopes et pauperes, *his auditis* et jam hominibus compatientes, affectuque charitatis salutem illorum zelantes, quaerunt admirando, *dicentes: Quis ergo poterit salvus esse* cum pene omnes cupiant divites fieri. Intellexerunt enim, secundum Augustinum, omnes qui divitias cupiunt vel amant, etiamsi non habeant, vel adispici nequeant, in divitum numero deputari; et sic multi sunt divites, et pauci pauperes. Plures enim rebus sunt pauperes, quam divites; et ita plures salvari possent, si de

altres les tenen e molt les amen, altres ni {38bis} tenir ni amar les volen. Aquests en vida segura ab lo Apòstol cantar poden: «Crucif[i]cat só al món e lo món a mi.» Diu hun filosof: «Possible és entre l[e]s riqueses esser pobre: ni és més perfet aquell qui dels plats de terra usa com si de argent fossen, que aquell qui de l'argent usa com si fos terra.»

Diu lo Senyor e mestre que més fácil és lo camell passar per lo cors de la agulla, lo qual hi pot passar per la potència divina, que justícia no li contrasta, però lo rich entrar en lo celestial Regne justícia no u comporta, que mester és que l'avar dexe de amar les riqueses si vol entrar per la celestial porta. Pot lo camell entrar per lo cors de la agulla si en tant menudes parts se partia, que és cosa més fácil que'l rich, que les riqueses ama hi en elles confia, hi les estreny e abraça, entre en lo celestial Regne.

Volen encara alguns expondre que en Hierusalem hi havia huna porta qui's deya «forat de agulla», perquè era chica hi estreta, per la qual los camells entrar no poden sinó dexada la càrrega, hi encara era mester los genolls en terra ficassen. Hi axí, lo rich, si no dexa la càrrega de les riqueses hi los genolls per humilitat no posen en terra, no pot pasar per la celestial porta.

Podem encara entendre per camell qualsevol pecador qui porta la càrrega de ses culpes sobre la original gepa. Hi és cosa no tan difícil que aquest en Parahís entre com del rich qui en les riqueses té la sua esperança, que tots los {38bis} altres peccats no és tan difícil que's dexe com la mísera avarícia.

[2. DE L'EXHORTACIÓ DEL SENYOR A FUGIR DE L'AVARÍCIA]

Entés, donchs, lo Senyor del rich avar qui les peccúnies ama, e mostrà's clarament en lo que responen los daxeables, qui dien: «Senyor, qui's porà salvar?, que tots quasi esser richs desigen.» Pobres eren los dexeables, però entengueren, axí com entendre devien, que no en la posesió, car bé sabien que rich era estat Abraam, però en la amor de les riqueses era la culpa, la qual podien tenir ells hi altres pobres. E axí, molts són richs e poch los pobres; e per lo contrari, en la posesió de les riqueses, poch los richs e molts los pobres. Però

ⓐ 4 és entre l[e]s es en entrels | 8 Senyor] sanyor | 10 justícia] justiciia | 23 los] *Repetit* | 31 Entés] entesa | 34 dexeables] dexables

ⓑ 2-3 *ab ... poden*] VC, 441a: «Cum Apostolo dicere». | 34-40 *Pobres ... pobres*] Rois de Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany, segons VC, 441a, a sant Agustí d'Hipona. | 36 *car ... Abraam*] Corella incorpora aquesta glossa, que no apareix en VC, 441a. La riquesa d'Abraham s'explicita en Gn 13, 2: «Abram era molt ric: tenia molts ramats i molta plata i or», per bé que el mestre en teologia devia conèixer l'exemple del patriarca com a ric que tenia el favor de Déu per la mateixa lectura de la VC, atés que apareix després en el text llatí, i justament en un passatge que ell no tradueix (veg. nota p. 513,26). Aquest exemple torna a trobar-se en p. 513,13-14, també com a afegit de l'autor valencià.

possessoribus opum dixisset. Hoc autem dicebant quia pauci sunt qui divitias non diligant, vel non appetant.

Aspiciens autem Jesus illos oculo modesto et mansueto, dementia sua severitatem sententiae temperat, et timidam eorum mentem mitigat, et eos consolans ait: Apud homines, quorum scilicet est per se cadere, non per se resurgere, hoc impossibile est, ut per se a suis cupiditatibus convertantur et salventur, quia non possunt ad hoc attingere ex virtute propria, sed solum ex gratia divina; apud Deum autem omnia sunt possibilia, qui per gratiam potest affectum a divitiis separare, et hominem a cupiditate terrenorum, ad charitatem coelestium convertere. Unde non est hoc sic intelligendum, quod dives cum sua cupiditate, et superbia in regnum Dei sit intraturus; sed possibile est Deo, ut a cupiditate et superbia ad charitatem et humilitatem convertatur, et sic intret. Compositam Deus non facit, divisam facit.

Ubi Chrysostomus: Neque etiam hoc ideo dicitur ut resupinus jaceas, et sic ab impossibilibus abstineas; sed ut magnitudinem justitiae considerans, insilias, Deum rogans. Fugiamus ergo pessimam avaritiam, quae nos terrae affigit, nosque intrare in regnum coelorum, et salvari non permittit.

Unde idem Chrysostomus: Quid igitur tota mente avidi divitiis inhiamus, quando quidem nos istae in coelum evehere non possunt, Rege coelorum inclamante nobis atque dicente, quia difficile sit nos cum divitiis divinae illius inhabitationis intrare vestibulum, si non impendimus omnia?

Et quam hoc, inquis, ratione possibile est? Si scilicet alium, id est coelestis regni amorem, intra tuum pectus incluseris. Qui enim concupiscit illius regni gloriam, facile irridebit avaritiam. Qui semel Christi servus effectus est, non erit mammonae famulus, cujus certe e religione fit dominus;

itaque solvamus aliquando hos pessimos arctissimosque nodos. Si enim insensibiles materias non vincimus, quemadmodum incorporeas possumus superare Virtutes? Haec igitur intelligentes, fugiamus morbum hunc omnino lethalem, et venenatissimos avaritiae morsus curemus: haec Chrysostomus.

pensant quant són poch's qui riques no desigen, dien-li: «Senyor e mestre, qui porà salvar-se?»

Mira'ls lo Senyor ab modesta e mansueta vista, temprant ab la sua clemència la severitat de justícia, hi axí les sues temeroses penses aconsola hi conforta, responent: «Dexebles meus, lo que yo he dit que és imposible dich en esguart dels hòmens, dels quals lo propi és caure, e que per si levar no-s poden. E axí, sens la mia gràcia és imposible que les cupiditats dexen hi en lo Regne del cel entren, car és imposible per virtut pròpia atényer ho puguen. Però en esguart meu totes les coses són posibles, qui tinch poder per la mia gràcia alçar los apetits de les cupiditats terrenes e fer que les coses celestials desigen. E axí, no tals com eren, mas tals com los fa la mia gràcia en Parahís entrar po-
{39bisa} den.»

Diu sant Crisòstom: «Per què, donchs, ab tan gran copdícia estan tots intents en adquirir riqueses les quals axí la porta del Regne del cel nos tanquen, que posehint-les nos fan imposible la entrada?»

Deslliguem, donchs, de la avarícia los seus viciosos laços! Fugam de aquesta pestilent verinosa vibra e curem ab esperança de la eterna glòria les sues mortíferes nafres!

Descarreguem aquesta pesada càregua que-ns deté hi-ns empacha, que no podem córrer seguint lo nostre

Ⓜ 16 39bisa] Error en la foliació Correspon al f.42 Veg nota p 474,30 | 20 imposible] imposible

Ⓜ 15-16 entrar poden] Immediatament després, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 441b), en què s'exhorta a interpretar correctament la necessitat de la gràcia divina per entrar al cel: no significa que s'haja d'esperar passivament, jaent de sobines, sinó que s'ha de pregar a Déu, considerant la seua grandesa. Així, s'ha de fugir de la pèssima avarícia, la qual abat la persona en terra i no la deixa entrar en el Regne dels cels. | 20 la entrada] A continuació, Corella obvia un passatge (VC, 441b), en el qual es torna a explicar la manera d'entrar en el cel: estimant, cobejant, la glòria del Regne dels cels. Qui ho faça, es riurà de l'avarícia i serà servent de Déu, atés que els diners no pertanyen a l'estat del religiós. | 21-22 viciosos laços!] Tot seguit, Corella omet un breu fragment del text llatí (VC, 441b), en què es pregunta de quina manera hom pot assolir les virtuts celestials, si és incapaç de vèncer les coses visibles. | 22-24 Fugam ... nafres] Roís de Corella modula aquest fragment del text llatí (VC, 441b), atés que dels «morbum» i els «venenatissimos [...] morsus» que suposa l'avarícia, esdevé una «verinosa vibra» que produeix «mortíferes nafres». | 25-478,2 Descarreguem ... porta] Aquesta exhortació és incorporada per Corella, no apareix en VC, 441b, seguint un passatge omès anteriorment (veg. nota p. 477,15-16).

Déu, Senyor e mestre, perquè entrem ab los seus mèrits ans que·ns tanque la porta!»

3. QUID SIT OMNIA RELINQUERE?

Et quia Dominus dixit juveni, quod omnia relinqueret si perfectus esse vellet, Petrus pro se et aliis Apostolis respondens ait: *Ecce nos reliquimus omnia*, et quia non sufficit tantum relinquere, jungit quod perfectum est, *et secuti sumus te*; sequi enim Christum, est fidei dilectione et devotione ipsum imitari.

Ille, inquit, dives neque omnia dimittere, neque sequi te voluit, cui etiam quid responderis audivimus; de nobis autem quid dicis, qui et *reliquimus omnia*, et omnibus omnino postpositis, *secuti sumus te*? Fecimus igitur quod jussisti ilii, *Quid igitur erit nobis*? Et quid dabis praemii? Adolescenti sua portio maneat, mundus; scire cupio quid sit nostra portio, Deus.

Illa enim omnia reliquerat Petrus, de quibus dictum est: *Vanitas vanitatum et omnia vanitas*; illa autem omnia retinuerat, de quibus dictum est: *Deus est omnia in omnibus*. Licet Petrus non omnia, imo valde pauca habuerit, tamen omnia reliquit, quia nihil sibi retinuit; et voluntatem habendi, quae capax omnium volitorum est dimisit. Nemo enim omnia habere potest, velle autem potest, quia voluntas etiam impossibilium est.

Licet ergo esset pauper in actu, tamen habebat multa in potentia; et quia per paupertatem voluntariam non solum relinquuntur possessa in actu, sed et possibilitas acquirendi et possidendi alia, et ista possibilitas aliquo modo se extendit ad omnia; ideo convenienter Petrus dixit, quod omnia reliquit, quia omnem cupiditatem dimisit.

Non autem ad jactantiam, sed veridice et ad nostram instructionem loquitur Petrus, ut det fiduciam pauperibus, ne solos divites qui divitias possunt relinquere, aestiment ad perfectionis gratiam pervenire.

[3. DELS QUI HO DEIXAREN TOT]

E següent la evangèlica hystòria, perquè·l Senyor havia dit al jove que si volia esser perfet venés tot lo que tenia, per ell e per los altres apòstols diu al Senyor Simon Pere: «Attén, Senyor, e mira: havem dextat tot lo que teníem hi havem seguit a tu. Què faràs ha nosaltres?» No solament diu: «Havem dextat lo que teníem», mas diu: «Havem seguit a tu.» Hon està la perfecció de vida? Seguir al Senyor és, ab fe, amor e devoció, pasejar per los seus vestigis.

Quasi dient: «Aquell jove qui los manaments serva no ha volgut ni seguir a tu ni los béns que poseheix vendre. E bé havem hoït la sentència que dels rics has pronunciada, e tu, Senyor e mestre, bé conexas que és gran dificultat dextar tot lo que hom té e seguir a tu ab tanta pobrea, fretura e misèria; no tenim ni taula certa ni posada, ni ensemps ab tu hon reclinem los nostres cansats cosos; ha- {39bisb} vem deixat tot lo que posehiem e havem-te seguit axí com tu manes. Què serà de nosaltres? Qual serà lo nostre premi? Lo jove tots los teus manaments serva. Bo és, però no ha fet lo que havem fet nosaltres, ans se'n va trist per les tues paraules; ja té per estimat premi les riqueses que tant ama. Molt desige saber quin serà lo nostre premi.»

Havia dextat Pere totes aquelles coses de l[e]s quals diu Salamó: «Vanitat són de vanitat e totes són vanitat», e havia's retengut aquelles de les quals diu lo Apòstol que Déu és totes coses en aquell qui és. Pere poques coses posehia, totes les deixà, e més: la voluntat de posehir aquelles ni altres, que és tan gran en qualsevol, per freturós e pobre que sia, que tot lo món pot desijar e pendre. Nengú no pot posehir totes les coses, mas pot desijar totes les coses, que la voluntat a desijar coses impossibles basta.

Era Pere pobre en acte, però riquíssim en poder desijar riqueses, e per la voluntària pobrea no solament se dexten les coses posehides, mas la voluntat de posehir-les e de adquirir-ne altres. Hi aquest voler se pot a totes les coses del món stendre. E per ço Pere dix que totes les coses avia dexades, car la voluntat dexava.

No u diu lo beneyt apòstol e cap dels apòstols per alguna jactància, mas ab tota veritat per instància nostra, perquè done esperança als pobres, que no creguen los rics que ells sols, dextant {39bisç} lo que tenen, poden atényer de vida perfeta, a la qual poden axí com ells atényer los pobres, qui lo que tenen, e la

Ⓢ 16 dificultat] difilcutat | 17 e] a | 22 teus] tens | 29 qui] qui

Ⓢ 11 vestigis] Veg. nota p. 351,29. | 14-19 E ... cosos] Corella agrega aquest fragment, que no es troba en VC, 441b, en el qual resumeix arguments anteriors (la dificultat de deixar els béns) i afegeix al·lusions emotives (els deixebles no tenen taula, ni posada) que remetent a Mt 8, 19-20: «Lavors s'acostà un mestre de la Llei i li digué: "Mestre, et seguiré allà on vages". Jesús li respon: "Les raboses tenen caus, i els ocells, nius, però el Fill de l'home no té on reposar el cap"».

Possunt nempe {442a} pervenire et pauperes, qui quae habent, saltem animum et affectum habendi, relinquunt. Majus quidem est habendi voluntatem, quam ipsum habere derelinquere.

Nam ut dicit Augustinus: Multis mortuus et mundus, ipsi tamen vicissim mundo mortui non sunt; bona enim seculi diligunt, et tamen ipsa qua diligunt, minime consequuntur.

Item, dicit hoc Petrus, ut divitum superbiam reprimat, ne qui plures divitias reliquerunt, suam humilitatem deserant, et pauperes contemnant, ac ceteris perfectiores se dicant.

Non enim qui plura reliquit; sed qui majoris dilectionis affectu relinquendi omnia, Christum consequitur, perfectior est dicendus. Unde putandum, quod Petrus magis confidens de animo et affectu suo, quam de quantitate ipsarum rerum relictarum, fiducialiter et confidenter ait: *Ecce nos reliquimus omnia.*

Unde Orígenes: Etsi enim minima cum fratre reliquit, sed non minima sunt aestimata apud Deum considerantem; quoniam ex tanta plenitudine dilectionis illa minima reliquerunt, ut etiamsi multas habuissent possessiones, omnes sic reliquissent.

Item, dicit hoc Petrus, non tantum pro se, sed et pro omnibus, interrogans: *Quid ergo erit nobis?* Ut audito praemio, omnes alliciat ad perfectionem et Christi sequelam.

Unde Bernardus: Dixit Simon Petrus ad Jesum: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te.* Haec nempe sunt verba, quae et contemptum mundi in universo mundo, et voluntariam persuasere hominibus paupertatem. Haec sunt quae monachis claustra replent, deserta anachoretis. Haec, inquit, sunt verba quae Aegyptum spoliant, et optima quaeque ejus vasa diripiunt. Hic sermo vivus et efficax convertens animas, felici aemulatione sanctitatis et veritatis promissione fidei. *Omnia* sane dixerim, non tantum possessiones; sed etiam cupiditates, et eas maxime, plus enim mundi concupiscentia, quam substantia nocet.

Et haec fugiendarum causa divitiarum praecipua est, quod aut vix aut nunquam sine amore valeant possideri. Limosa siquidem et glutinosa nimis, non modo exterior, verum etiam interior substantia nostra

affecció ab què u tenen, e lo desig de poder-ne haver, tot ho dexten, car molt és major cosa que la voluntat dexe lo que té e que més no desige, que, si aturant-se lo desig, los béns que poseheix dexava. És major cosa dexar la amor que no ço que la amor ama.

Diu sant Agostí: «Ha molts és mort lo món, que poch hi posehexen; hi ells no són morts al món, que molt és en lo món lo que ells desigen. No és la perfecció en qui més riqueses deixa, mas qui ab més affecció per amor del Senyor les dexa.»

E axí és de creure que sanct Pere, més confiant de la affecció ab la qual ho dexava que no dels béns que dexava, deya: «Nosaltres, qui totes coses havem dexades.»

Diu-ho per si e per tots los altres, perquè hoint lo premi ha tots en la amor del Senyor los encenga e que fins a la mort lo segueixquen.

Diu sanct Bernat: «Dix Simon Pere al Senyor: «Nosaltres havem dexat totes coses e havem seguit ha tu.» Aquestes són paraules que menyspreu del món ha tot lo món, e voluntària pobrea ha tots los hòmens, amonesten. Aquestes paraules de religiosos umplen les claustrs e tots los deserts de Egipte de aquells sants hermitans umpliren. O, paraula de gran efficàcia!, que per a seguir lo Senyor fa dexar la càrrega e dóna plomes que leven de terra la devota ànima. Totes coses {39bisd} dexà Pere, no solament les que ell poseya, mas les cupiditats que-l posehien o poseyr lo podien.»

© 12 no] uo

© 4-5 És ... ama] VC, 442a: «*Maius quidem est habendi voluntatem, quam ipsum habere derelinquere*»: «Realment és major cosa abandonar la voluntat de posseir que les coses que es posseixen». La voluntat literària de Corella en traduir aquest text és innegable, i enllaça amb altres passatges en què ell incorpora alguna referència a l'amor (veg. nota p. 458,19-20), que poden passar una lectura única teològica. | 8 ells desigen] A continuació, Corella omet un breu fragment (VC, 442a), en què s'exposa que Pere va dir les paraules per a reprimir la supèrbia dels rics, que no perquè hagen deixat més riqueses siguen més perfectes que els pobres, argument que, tot seguit, torna a repetir-se en el *Cartoixà*. | 13-14 havem dexades] Immediatament després, Corella elimina una citació de Orígenes (VC, 442a) sobre no considerar les pocs béns que va deixar sant Pere per seguir Crist, sinó l'immens amor amb què els va abandonar pel Salvador. | 28 poseyr lo podien] Tot seguit, Corella obvia el final de la citació de sant Bernat de Claravall (VC, 442a), en què es diu que hom no pot posseir béns terrenals sense estimar-los. Acaba la citació amb una exhortació a seguir Crist abandonant les possessions, que suposen greus càrregues, i també a negant-se a si mateix i allibertant-se de la sensualitat del propi cos.

videtur; et facile cor humanum omnibus quae frequentat adhaeret. Age ergo, qui relinquere omnia disponis, te quoque inter relinquenda numerare memento, imo vero maxime et principaliter abnega teipsum, si deliberas sequi eum qui propter te *exinanivit semetipsum*. Pone gravissimam sarcinam, pone illa quinque non hominum plane juga sed boum, quae tibi insipienter emisti; alioquin sequi sponsum et venire ad nuptias spirituales, quinaria hac pressus et oppressus corporis sensualitate non poteris: haec Bernardus.

4. RELINQUENTES OMNIA AD CHRISTUM SEQUENDUM CUM EO JUDICABUNT

Et respondens Dominus tangit triplex praemium quod consequuntur relinquentes omnia, et sequentes Christum, et per eandem viam ambulantes secum. Primum est, quia cum Domino judicabunt. Unde dicit: *Amen*, id est fideliter *dico vobis*, quibuscumque fidelibus, *quod vos qui*, dimissis omnibus terrenis, *secuti estis me* imitatione vivendi, *in regeneratione* id est in iudicio, tempore regenerationis generis humani; duae sunt regenerationes: prima animarum ex aqua et Spiritu in Baptismo, secunda corporum in generali resurrectione, quae quidem resurrectio dicitur regeneratio vel secunda generatio, quia terminatur ad esse acceptum secundario; *cum sederit Filius hominis*, ad iudicandum mundum, quia sicut in forma hominis iudicatus fuit, ita {442b} in forma humana iudicabit; *in sede maiestatis suae*, manifestam potentiam ostendendo, qui in primo adventu sedit in sede humilitatis latendo et maiestatem occultando; *sedebitis et vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel*. In duodecim Apostolis universitas significatur iudicantium scilicet, perfectorum, qui propter Evangelium omnia sua dimiserunt, et secuti sunt Dominum; in duodecim tribubus universitas iudicandorum, bonorum et malorum.

Ubi Gregorius: Felix paupertas voluntaria relinquentium omnia, et sequentium te, Domine Jesu! Felix plane quae tam securos, imo gloriosos facit, in illo singulari fragore elementorum, in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine iudiciorum! haec Gregorius.

Et sciendum quod multiplex est iudicium. Est enim iudicium principalis auctoritatis, quo iudicabit tota Trinitas. Est iudicium promulgationis, quo iudicabit Christus homo sententiam proferens. Est iudicium assessoriae dignitatis, quo iudicabunt Sancti et perfecti in loco eminentiori sedentes sicut assessores Iudicis; iudicabunt vero non dando vocem, sed assensum, non auctoritate, sed assessoria dignitate.

Ⓢ 22 com] eom

Ⓢ 6 serà regenerada] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 442a) sobre els dos tipus de regeneracions: la primera, la de les ànimes, pel bateig; i la segona, la dels cossos, en el dia de Juí final.

[4. DELS QUI HO DEIXEN TOT I SEGUEIXEN CRIST, I AMB ELL JUTJARAN]

E responen lo Senyor, toca tres premis que atenyen aquells qui, totes coses dexades, a ell segueixen: lo primer, que ab lo Senyor seran jutges, e per ço·ls diu: «En cert dich a vosaltres que m'haveu seguit que en la fi, que serà en la regeneració, quant per la general resurrecció tota natura humana serà regenerada, com seirà lo Fill de l'home en la cadira de la magestat sua», que vol dir en la sua humanitat gloriosa, «perquè tot lo món jutge; seureu vosaltres en dotze cadires jutjant los dotze trips de Israel.» En los dotze apòstols són entesos tots aquells qui, axí com ells, lo Senyor han seguit e-l segueixen, e per los dotze trips tots los qui han a esser jutjats se comten.

Diu sanct Gregori: «Benaventurada voluntària pobra de aquells qui, dexades totes coses, a tu, Senyor, segueixen, que·ls fa sens temor, segurs e gloriosos, en aquell tan rigorós examen de l'espantable dia, en lo qual tremolaran los elements, lo món, lo cel e la terra!»

E devem atendre que jutjarà la sancta Trinitat per actoritat principal; jutjarà Jesús en quant home com ha jutge delegat, promulgant la sentència; jutjaran los apòstols e los qui la apostòlica vida porten com assessors dignes, sient a l'entorn del Jutge ab dignitat, assessoria, aprovant lo que pronunciarà lo Jutge perquè en la sua

Quia enim communem statum justorum transcederunt vivendo, servantes non solum praecepta quae sunt necessitatis, sed etiam consilia quae sunt supererogationis; ideo specialem honorem habebunt in iudicio.

Unde Beda: Justa prorsus et digna retributio, ut qui pro Christi amore omnem mundi gloriam contempserunt, ei associantur in iudicio, ut velut assessores Judici mundanae conversationis assistant; et qui ab ejus amore nulla in hoc mundo poterant ratione divelli, illuc cum Christo perveniant usque ad fastigium iudiciariae potestatis: haec Beda.

Est etiam iudicium comparationis, quo minus mali iudicabunt magis malos ut: *Ninivitae surgent in iudicio, etc.* Est autem et iudicium approbationis, quo omnes electi, quorum exemplo ceteri damnabuntur, iudicabunt, quia sententiam Iudicis approbabitur et laudabunt. Est quoque iudicium retributionis, quo iudicabuntur omnes et boni et mali. Est et iudicium dispositionis, quo iudicati sunt infideles: *Qui enim non credit, jam iudicatus est.*

Qui ergo nunc vident scabella peccatorum superborum et sedes, tunc erunt iudices et sedentes. Quod bene intuens Propheta ait: *Quia illic sederunt sedes in iudicio.*— Tunc erunt *primi novissimi, et novissimi primi*; quia illi qui sunt hic *primi* in honorem alios iudicantes injuste, tunc erunt *novissimi* et inferiores, ac iudicio aliorum subjecti; et e contrario qui sunt hic *novissimi* et despecti, tunc erunt *primi* et Iudicis assessores. Et *haec est mutatio dexterarum Excelsi.*

Unde Bernadus: Iudicent nunc et praeiudicent superbiae filii cum rege suo, sedeant cum eo qui sibi latera aquilonis elegit, exaltentur et eleventur sicut cedrus Libani, transibimus et ecce non erunt. Opprimant nunc quos possunt, blasphemant, congregent maledicta; venient super vos maledicta opprobria opprobantium Christo, *quoniam merces vestra copiosa est in coelis*: haec Bernardus.

vida han passat lo comú stament de viure servant no solament los sançts manaments, mas los consells evangèlics, e per {4obisa} ço en lo Juhí seran honrats de especial honor e glòria.

Diu Beda: «És digna retribució e justa que aquells qui per amor del Senyor han menyspreat tota la mundana glòria hi a ell han seguit en les sues angústies, pobretats e misèries, que·ls seguexquen e l'acompanyen en la honor e potestat judiciària.»

Serà en aquell dia juhí de comparació, del qual lo Senyor parla, quant diu: «Levar-s'an los de Ninivé en lo Juhí e condemnaran los juheus», vol dir que·ls mostra condemnats, que ells, sens Ley e gentils, a la preycació de Jonàs feren penitència, e los juheus mataren lo seu rey Messies, Déu, home e profeta. Serà altre juhí de aprovació, que tots los sançts aprovaran e loaran la justa sentència. Serà altre juhí de retribució: los bons en glòria, los mals en pena. Serà altre juhí de anticipació, dels infels, lo juhí dels quals ans de jutjar ja·s mostra, dient lo Senyor: «Lo qui no creu ja és jutjat.»

Aquells, donchs, als quals ací de present los hòmens mals prosperats e poderosos menysprehen e calciguen, seran lavors jutges a l'entorn del Jutge seguts en altes cadires, dient lo profeta: «Allí estaran en lo Juhí seguts en cadires.» E Salamó diu en los Proverbis: «Noble serà en les portes», que serà lo dia del Juhí porta per a Parahís e per a infern, «lo espòs de la sancta Sgleya sient ab los senadors de la terra.» Segons diu Ysayes: «Vendrà lo Senyor al Juhí ab los ansians del seu poble.» Lavors seran los pri- {4obisb} mers darrés, e los darrés primers, que molts qui ara són exalçats en honors, officis e supèrbia, seran lavors baxos, condemnats, jutjats e miserables; e molts qui ara són humils, pobres e dejectes, seran lavors exalçats assessors ab lo Jutge.

Diu sant Bernat: «Facen ara juhins e perjuhins los fills de supèrbia, e ab lo seu rey seguen, qui volia posar la sua cadira al costat de la tremuntana. Sien elevats en alt axí com en lo Líbano los cedres, que axí serà d'ells com si estats no fossen. Facen ara oppressions, blasfemen e facen calúpnies, als pobres ajusten peccats, iniquitats e culpes, per les quals lo Jutge justament a les eternes penes los condemne.»

ⓐ 3 4obisa] Error en la foliació Correspon al foli 43 Veg nota en p 474,30 | 6 menyspreat] mensypreat | la] ia | 13 gentils] geutils | 42 peccats] pec peccats Escrit abans i després del canvi de línia

ⓐ 10-15 Serà ... profeta] Corella glossa del text llatí (VC, 442b), el qual parla simplement que en el Juhí final els menys mals jutjaran els pitjors. La interpretació corellana implica que els «minus mali», ço és, els gentils, els pagans (els ninivites), els quals sí que feren penitència per la prèdica de Jonàs (Jo 3, 2-5), judicaran els «magis malos», segons el mestre en teologia, els jueus, que mataren el Messies. L'explicitació de qui són els uns i els altres és incorporada expressament per Corella. | 25-26 Allí ... cadires] Psalteri (Sl 121, 5): «Perquè segueren los jutges allí en juhí en les cadires» (Martos, 2013b: 323). Vulgata: «Quia illic sederunt sedes in iudicium sedes». Corella explicita el subjecte en el Psalteri i afegeix «los jutges» allà on la Vulgata l'elideix. En el Cartoixà no és necessària aquesta explicitació perquè el trobem en el context pròxim. | 26-30 E ... poble] Aquestes dues citacions bíbliques (Pr 31, 23 i Is 3, 15) són afegides per Corella, atès que no es troben en VC, 442b.

5. ITEM, CENTUPLUM ACCIPIENT

Secundum praemium est, quia centuplum recipient in hoc tempore. Unde dicit: *Et omnis qui reliquerit domum, scilicet propriam, vel fratres et sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, id est propinquos, aut agros, id est possessionem terram; ubi tangit abdicacionis actum quantum ad tria, scilicet: quantum ad propriam dominationem, quae intelligitur per domum, quan-* {443a}

tum ad carnalem cognationem, quae intelligitur per consanguineos sive propinquos, quantum ad temporalem possessionem, quae intelligitur per agros; et patet ordo, quia difficilius est relinquere propriam dominationem quam cognationem, et cognationem quam possessionem exteriorem; *propter me*, et amorem meum, seu propter nomen meum dilatandum, et propter Evangelium, id est doctrinam meam praedicandam vel observandam, non propter vanitatem mundi, sicut hypocritae et philosophi, nec propter lucrum, ut ambitiosi sperantes promoveri, *centuplum accipiet*, in hoc tempore. Hoc centuplum spiritualium rerum est, videlicet virtutum et consolationum internarum, quas per experientiam cognoscimus magis quam per doctrinam.

Cum enim anima gustat odorem paupertatis, castitatis, virorem patientiae, ceterarumque virtutum saporem, et in eis delectatur, nonne centuplum tibi recepisse videtur? Et sic ulterius ascendat ut visitationem sponsi recipiat, ejusque praesentia glorietur, nonne tunc recipit plus quam millecupulum omnium quae pro eo dimiserat?

Unde Bernardus: Nemo sanae mentis ampliores esse in vitiis credat, quam in virtutibus delectationem. Et iterum: An non omnia possidet, cui *omnia cooperantur in bonum*? An non centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu Sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quod longe plus quam centuplum est visitatio Paracliti Spiritus et praesentia Christi.

Et iterum: Centuplum est adoptio filiorum, primitiae Spiritus, deliciae charitatis, gloria conscientiae, quae est *regnum Dei*, quod *intra nos est*: haec Bernardus.

Vides quomodo verum est, quod loquitur Veritas. Non fallit quin centuplum reddat in hoc seculo, et non tantum semel sed pluries, et saepe, animae sibi devotae; adeo ut sic afficiat eam, quod non solum id quod

[5. DELS QUI REBRAN CENT VEGADES MÉS]

Lo segon premi que'l Senyor, responnent a Pere, promet als apòstols, que rebran de sos treballs en cent doblàries, dient: «Qualsevol qui dexarà la casa, o los germans e germanes, o lo pare o la mare, o la muller o los fills, haurà en cent doblàries.» En aquestes paraules tres remuneracions toca: primerament, quant a la pròpia senyoria, que diu: «qui dexarà la casa.» Segonament, quant a la carnal cognació e parentela, en ço que diu: «pare, mare, muller, fills, germans e germanes». Terçament, quant a la possessió de les temporals riqueses, en lo que diu: «camps e terres».

Hi és aquest l'orde, car més defícil és dexar la pròpia senyoria que la cognació e parentela, e més defícil és dexar muller, fills, pare e mare, que les exteriors riqueses. E si alguns fan lo contrari, se pot dir que l'orde de natura pervertexen per la gran ambició e supèrbia. «Aquells qui aquestes coses per amor de mi dexen, per exalçar del meu nom la glòria, per preÿcar la mia doctrina e servar aquella, no per vanitat de mundana pompa, axí com los filosofes e ypòcrits; no per esperança de dignitats, beneficis e prelatures, axí com fan los ambiciosos, hauran en cent doblàries de virtuts e gràcies en la present vida, les quals més per esperiència se conexen que per doctrina.»

Com la ànima gusta la llibertat de la pobrea, la verdor de la casta continència, de la paciència e de les altres virtuts la sabor, odor e bella? Més de cent per hu reb la il·luminada ànima quant per los plorosos delits de les temporals coses sent los spirituals goigs que les virtuts li presenten.

Diu sanct Bernat: «Algú no pense que majors delits los dels vicis que·ls de les virtuts sien. ¿E no us sembla que poseheix totes coses aquell del qual diu lo Apòstol que totes les coses en bé li succeheixen? ¿Hi no reb en cent doblàries aquell qui dels seus dons lo Spirit Sanct lo humple? Aquell qui ab Jesús en lo seu cor porta e la sua pensa de l'Esperit Sanct està plena per haver dexat les temporals alegries, ¿no us par que ha guanyat en cent doblàries?»

Ⓢ 16 pervertexen] peruerren | 27 Més] mas | 31 Bernat: «Algú] Bernat no algu

Ⓢ 15-17 E ... supèrbia] Aquest ensenyament és incorporat per Corella, atés que no apareix en VC, 443a. | 39 cent doblàries] Corella omet un passatge (VC, 443a), en què es declara que val cent vegades més, en aquesta vida, l'acolliment del Pare, les primícies de l'Esperit Sant, les delícies de la caritat o la glòria de consciència, que és el Regne del cel que hi ha a l'interior de la persona. Acaba el fragment amb una exhortació al fidel sobre la necessitat de buscar aquests guanys per atényer Crist, el qual l'aficionarà tant a ells que el món li semblarà com fóra femta.

reliquit, sed et totum mundum arbitretur ut stercora, ut sponsum lucrificari possit.

Unde Chrysostomus: Et nos itaque si gustaverimus sicut oportet fructus spirituales, de reliquo neque aestimabimus aliquid praesentia esse, velut quadam optima ebrietate futurorum concupiscentia rapti. Gustemus itaque, ut a tumultu praesentium liberati, aeternis fruamur bonis.

Unde et Hieronymus: Qui ergo propter fidem Christi, et praedicationem Evangelii omnes affectus carnis contempserint, atque divitias, et seculi vanitates; isti centuplum recipient. Sensus iste est: quia qui carnalia pro Salvatore dimiserit, spiritualia recipiet, quae comparatione et merito sui ita erunt, quasi parvo numero centenarius numerus comparetur.

Unde et Augustinus: Hoc etiam quod hic dicitur: *Centuplum accipiet* exponens quodammodo Apostolus ait: *Quasi nihil habentes et omnia possidentes*. Centum enim pro ipsa universitate ponitur.

Unde Cyrillus: Si domum quis dimittat, recipiet mansiones supernas; si patrem, Patrem habebit coelestem; si a germanis recesserit, in fratrem hunc recipiet Christus; cum dimiserit conjugem, inveniet divinam sapientiam, a qua procreabit spirituales fructus; pro matre autem, inveniet Jerusalem coelestem, *quae est mater nostra*: haec Cyrillus. Loco etiam paucorum amicorum, recipiet multa, secundum illud Actuum: *Erant illis omnia communia*.

Unde in collatione abbatis Abrahae; manifestum est enim eum qui aliquid secularium, vel affectuum vel bonorum, Christo suadente, contempserit, a fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spirituali glutino colligantur, cen- {443b} tuplo gratiore etiam in hac vita recipere charitatem. Centuplum etiam fratrum parentumve recipiet quantitatem, quisquis patris unius vel matris, seu filiorum pro Christi nomine charitate contempta, in omnium qui Christo deserviunt, dilectionem sincerissimam transiit, pro uno scilicet tot incipiens habere patres fratresque, ferventiore atque praestantiore sibi affectione conjunctos. Multiplicata etiam domorum atque agrorum possessione, ditabitur quisquis, una domo pro Christi dilectione rejecta, innumera monasteriorum habitacula, tanquam propria possidebit, in quacunque orbis parte velut in suae domus jure succedens: haec Abraham.

Diu sanct Crisòstom: «Si nosaltres gustam los fruyts dels espirituals arbres, estimarem fanch e dolor les presents alegries, e quasi arrapats per los {40bisd} desigs de les eternes promeses, menysprearem les presents delectacions tristes.» 5

Diu sanct Gerònim: «Aquell qui per fe e amor del Senyor e la preycació del sagrat evangeli los delits de la carn e les temporals riqueses dexa, e la vanitat de aquest setgle, rebrà en cent doblàries del que deixa»; que vol dir: «Aquell qui les coses carnal[s] dexa per Jesús e per la sua doctrina, appaell's per a les spirituals riqueses, les quals a les temporals a comparades ni de cent ha hu no tenen comparació alguna.» 10

Diu sant Agostí: «Lo que lo Senyor diu par que l'Apòstol ho vulla expondre, dient: "Los qui per amor del Senyor los béns dexen són com aquells qui res no tenen e totes les coses posehexen", car lo centenar nombre per tot nombre se pot entendre.» 15

Diu sanct Ciril: «Si algú dexa la casa, tendrà en Parahís palaus e cases. Si dexa lo pare en la terra, cobrarà lo Pare qui en lo cel habita e cobrarà per mare la celestial Jerusalem superna, qui és mare nostra. Si la muller dexa, cobrarà la divina sapiència, la qual li parrà espirituals fruyts que no haurà por que muyren.» Hi en loch de aquests amichs que passen per ficta ho cansada amistat, o per mort poch duren, cobrarà amichs celestials multitut innumerable, ab los quals serà hun cor, hun voler e huna pensa. Si germans dexa e germanes, lo Senyor lo pendrà per germà e per propinquí e per amich. 20 25 30

Segons diu Johannes Casianus en la *Col·lació* {41a} *de l'abat Abraam*, és manifesta cosa que aquell qui per amor de Jesús alguna cosa dexa, o dels béns, o de les affections mundanes, cobrarà amichs verdaders semblants a ell, qui l'amaren de aquella verdadera amicícia que nunca passa; cobrarà encara molts germans e germanes, pares e mares, ab multiplicades cases de caritatius religiosos. 35

Ⓜ 2 estimarem] estimaren | 4 menysprearem] menysprearen | 12 acomparades] acomparedes | 16 Senyor] sonyor | 28 dexa] deya | 29 germanes] germanens *Abreviatura sobrer*a | 31 41a] *Error en la foliació Correspon al foli 44 Veg nota en p 474,30*

Ⓜ 31-32 *obannes Casianus en la Col·lació de l'abat Abraam*

Sant Joan Cassià (c. 360-435) va ser monjo i escriptor, a més de fundador de l'abadia de Sant Víctor de Marsella. L'obra a què fa referència el *Cartoixà* (i que ja se cita en *VC*, 443a) és *Collationes patrum in scetica eremo*, que tracta, amb breus passatges, sobre els principis de la vida ascètica com a via de perfecció. | 38 *cases de caritatius religiosos*] *VC*, 443b: «*Monasterium habitacula*».

6. ET DEMUM VITAM AETERNAM POSSIDEBUNT

Tertium praemium subjungit, cum dicit: *Et vitam aeternam possidebit, scilicet in futuro.*

Unde Augustinus: Quia multum amant homines vivere in hac terra, promissa est illis vita; et quia multum timent mori, promissa est illis aeterna. Hoc sufficere visum est humanae infirmitati, ut diceretur, habebis vitam aeternam. Amemus vitam aeternam, et ex eo noverimus quantum pro vita aeterna laborare debemus, cum videamus homines amatores praesentis vitae temporalis atque finiendae, sic pro illa labore, ut quando venerit mortis metus, quidquid possunt faciunt, non ut auferant, sed ut differant mortem: haec Augustinus.

Felix paupertas quae recipit centuplum in praesenti, et vitam aeternam in futuro, quod magna debet esse Christi pauperibus consolatio!

Unde Bernardus: *Centuplum*, inquit, *accipiet, et vitam aeternam possidebit.* Illud in via, hoc in patria. Illud consolatio praesentis laboris, hoc futurae felicitatis consummatio est. Sic nimirum operariis hujus seculi solet cibus in opere, merces in fine dari. Sic militantibus et stipendia ministrantur pro necessitate temporis, et novissimum donativum majus erogatur pro quantitate laboris. Sic est filiis Israel donec terram promissionis intrarent, in deserto manna non defuit; et ab Ecclesia post quaesitum regni coelestis adventum, quotidianus panis quotidie petitur in oratione, quam ipse Salvator instituit: haec Bernardus.

7. QUAM UTILIS HUIUS RETRIBUTIONIS CONSIDERATIO

Considera ergo bene hanc retributionem, et gaude, et gratias age Deo qui te ad talem adduxit negotiationem, ut hic de uno lucreres centuplum, et nihilominus postea vitam aeternam. Et in hunc paradisum saepe ingredi, quod consequi poteris ex studio orationis, et humilitate.

Quid igitur est insaniae, quod homines simpla pro centuplis et vita aeterna cunctantur relinquere?

[6. DELS QUI A LA FI POSSEIRAN LA VIDA ETERNA]

E tornant a les paraules del sagrat evangeli, lo terç premi que lo Senyor promet als apòstols és la vida eterna, dient: «Posehirà la vida eterna.»

Diu sant Agostí: «Perquè-ls hòmens amen molt viure, lo Senyor los promet la vida, e perquè tant lo morir temen, diu “eterna”. Quina altra cosa los hòmens en aquest món desigen ni més desigen que·l viure e tostemp viure? Molt, donchs, devem amar la vida eterna. E si tant amam aquesta miserable vida e grans treballs soferim perquè s'alargue, què devem soferir e treballar per la eterna?»

Diu sant Agostí: «O, pobretat benaventurada!, que en cent doblàries lo Senyor la recompensa, e la vida eterna li dóna: de present, les virtuts e gràcies; en lo esdevenidor, la eterna vida.» Axí [com] és lo costum dels mercenaris, que·ls administren vianda perquè no defalguen, a la fi, en lo vespre, lo loguer los paguen, axí als fills de Israel en lo desert [no] los fallí la magna fins que en la terra de promissió entraren.

[7. COM D'ÚTIL ÉS LA CONSIDERACIÓ D'AQUESTA RETRIBUCIÓ]

O, gran follia dels christians!, que hoïm e sabem la veritat de tals paraules e no deixam de aquest món

© 12-19 *Diu ... entraren*] Corella reformula aquest fragment de VC, 443b: en primer terme, apropia falsament la citació que hi ha en aquest paràgraf a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 443b. La resta del fragment pertany a sant Bernat de Claravall, font que el lletraferit valencià omet. Quant al contingut, el text ludolfí vol expressar una doble recompensa per deixar els béns terrenals: en aquesta vida, les gràcies que Jesús ha promés, i en la futura, la glòria, a través de tres comparacions: una, amb un jornalier, el qual, mentre treballa, menja a expenses de l'amo, però després, quan acaba el dia, rep també el jornal; dos, per mitjà del poble jueu, al qual no li va faltar, mentre peregrinava, el manà, fins que arribà a la terra promesa; finalment, l'Església demana cada dia el pa amb l'oració del parenostre fins la vinguda de Crist. El text que presenta ací el *Cartoixà* desvirtua la VC: en no haver un enllaç entre la suposada citació de sant Agustí i les comparacions posteriors de sant Bernat, es perd el sentit. Aquestes comparances, a més, presenten una descurança respecte de l'edició notable, de manera que el text valencià, sense les reconstruccions que he afegit, canvia per complet el seu sentit. Roís de Corella, per últim, elimina el darrer símil, el de l'Església, amb què acaba la citació de sant Bernat. | 19 *promissió entraren*] A continuació Corella omet un passatge (VC, 443b), que en la nostra edició aniria al començament del subcapítol següent, en el qual s'exhorta a donar gràcies a Déu per negoci tan lucratiu: en aquesta vida rebre el cèntuple del que deixem i en la eterna la salvació; i que hem de treballar-hi amb l'oració i la humilitat.

Cum itaque Sancti terrena omnia ut aurum et argentum abjecerint, cur eorum reliquias populo causa quaestus ostendendo, cogimus eos illa mendicare quae hic spreverunt? Unde, ubi nos haberaus Sanctum, in Graeco habemus ἄγλιος, quod sonat sine terra, quia Sancti non terrenis dediti sunt, nec in terra sed in coelis conversationem habent. Et ideo ad pedes Apostolorum aurum et argentum ponebatur ex praecepto eorum, ut sic docerent esse contemnenda. Imitemur ergo discipulos Domini, relinquendo divitias ac gloriam, et omnia quae sunt mundi, quia sic ipsi praecipue effecti sunt magni.

Unde Chrysostomus: Quid est quod magnos Apostolos ostendit? Pecuniarum contemptus, gloriae despectio, ab omnibusque vitae hujus negotiis ereptio. Quia si non haec habuissent; sed servi passionum essent, etsi decem mille mortuos suscitassent; non solum nulli profecissent, sed et seductores utique aestimati essent. Ita vita est quae ubique fulget, et spiritus attrahit gratiam; signa verosi non vigilaverimus, ob- {444a} sunt multoties. Haec igitur quibus facti sunt Apostoli magni, zelemur; et ab universis desistentes vitae hujus negotiis, apponamus nosmet- {444b} ipsos Christo, ut Apostolorum consortes efficiamur: haec Chrysostomus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi misero et indigno quod propter te et amorem tuum, ac propter nomen tuum glorificandum, divitias ac delicias, ac pompas, et omnia quae mundi sunt, nec non et meipsum inter omnia valeam relinquere; omnibusque exclusis, tibi soli adhaerere; et pro modulo meo te sequi qualicumque imitatione vivendi: ut te rectore, te duce, laqueos et insidias omnium inimicorum meorum visibilibus, et invisibilibus merear evadere; ac praemia quae relinquentibus omnia, et te sequentibus promisisti, misericorditer obtinere. Amen.

{444A} CAPUT XIV. DE DENARIO DIURNO

I. QUOMODO PRIMI ERANT NOVISSIMI ET VICISSIM

Et quia non sufficit praedicta relinquere, si homo corpore deficiat, et non perseveret, ideo ne quis torpeat

Ⓢ 3 gran] grans | 14 mas] *Repetit*

Ⓢ 2 *eternes promesas*] Tot seguit, Corella obvia un fragment (VC, 443b) sobre la santedat i l'abandó dels béns terrenals: comença amb una pregunta colpidora: per què, si els sants deixaren totes coses, ara l'Església guanya diners amb les seues relíquies? S'explica al text llatí que «sant» en grec és ἄγλιος, que sona a «sense terra», perquè els sants no es van lliurar a assumptes terrenals, sinó als celestials, i deixaven als peus dels apòstols l'or i l'argent com a signe de negació d'ells mateixos. Així, el fidel cal que imite els apòstols i abandone les riqueses. | 11 *vestigis*] Veg. nota p. 351,29.

{41b} enganós les misèries per atényer a tan grans, certes hi eternes promeses.

Diu sant Crisòstom: «Qual és la virtut que tan gran mostrà [a] los apòstols sinó lo menyspreu de les riqueses de la mundana glòria, lo menyspreu de totes les coses que en aquest món los altres estimen? Que si açò no tinguessen, si deu milia morts resuscitassen e qualsevol altres miracles fessen, enganadors e nigromàntichs los estimaren, si primer les pasions e affeccions de les coses terrenes no haguessen senyorejades. Segueixcam, donchs, los vestigis dels benaventurats apòstols e, si per lo Senyor no deixam totes les possessions nostres, tingam-les ab tal condició en la nostra ànima escrita que no són nostres, mas per a nosaltres e als seus pobres acomanades.»

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, fes gràcia a mi, indigne miserable, que les riqueses, delits e pompes, e totes les coses de aquest món, hi a mi mateix per amor tua e per glòria del teu nom, yo-m dexe, perquè totes coses de mi luny apartades, a tu sol me acoste, e segons la poquedat mia, a tu segueixca axí com yo, miserable, ajudat per la tua gràcia, seguir pugua. Hi axí, seguint a tu e guiant-me tu, divina e alta magestat, {41c} dels laços e aguayts de tots mos enemichs visibles e invisibles pugua esser deliure, e los premis que has promés als qui, dexades totes coses, a tu seguexen yo pugua per la tua misericòrdia atényer. Amén.

DEL DINER DEL DIA. CAPÍTOL DOTZÉ

[I. COM ELS PRIMERS SERAN DARRERS, I AL CONTRARI]

E perquè no basta al crestià dexar de aquest món los delits, riqueses e pompes, si en lo que ha començat

cum bene coeperit, infert Dominus et dicit: *Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi*. Multi enim ascendunt et descendunt de statu in statum meliorem, et pejorem, multi prius fervidi, postea torpent, multi prius frigidi, subito inardescunt; sunt enim multi qui opera perfectionis bene et frequenter prae multis inchoant, sed torpentes in progressu, a divino amore tepescunt, et in bonis operibus segnes fiunt, et ab eis deficiunt, vel in vitia funditus labuntur et cadunt; et e converso aliqui tarde vel tepide inchoantes, ita fervide et bene operantur, quod meritis praecedunt illos qui eos praecedere videbantur. Et sic, qui primi fuerunt inchoando, fiunt novissimi, vel nulli in perseverando; vel qui fuerunt in primo et excellenti statu, erunt in novissimo.

Vide Judam de Apostolo in apostatam versum, et latronem in cruce confessorem factum. Vide simile de Judaeis et Gentibus, quia Judaei primi fuerunt vocatione, et novissimi facti sunt conversione; et Gentiles e converso. Sic et novissimi per humilitatem, fiunt primi per gloriam; et primi per superbiam, fiunt novissimi per abjectionem finalem. Multi enim in seculo despecti, in futuro sunt glorificandi; et multi apud homines gloriosi, in fine sunt damnandi.

2. PARABOLA DENARII DIURNI, IN QUA SEX CONSIDERANDA

Deinde hanc sententiam confirmat per similitudinem, proponens parabolam, in qua docet nos fugere otium, et invitat ad laborem. Quae parabola specialiter pertinebat ad discipulos: quia continue laborare in agro Dominico, praecipue pertinet ad praelatos.

no persevera, e perquè algú no-s canse si comença, diu lo Senyor que molts primers seran darrés e molts darrers seran primers. Molts de stament bo en mal devallen e altres de mal en bo pugen. Són alguns en lo principi calents que bullen, hi après frets que-s gelen; 5 les obres de perfectió ab gran fervor comencen, e après, axí tèbeus se refreden, que perea los té compresos hi en vicis se derroquen. E per lo contari, altres tèbeament comencen e après axí ferventment perseveren que passen avant dels altres que en lo principi paria que de 10 luny los anaven. E axí, aquells qui foren primers en lo principi darrés en lo perseverar se troben, e per lo contrari, los qui foren darrés, quant a córrer començaven, primers a la joya pleguen.

Mira Judes apòstol, hu dels Dotze, qui fou bo en lo principi, com finà sos dies davall les rames de l'arbre, 15 que ell mateix, perquè avia peccat, més peccant se fabricà la forca e ab ses mans; augmentant de culpa, se executà la pena. Mira lo {41d} ladre qui per sos delictes justament en la creu lo clavaren, e axí clavat, sofrint, ell 20 se mudà la causa de la pena e fon content e desijà que per Jhesús la y donassen, e no-s dolia tant de la mort sua com de la de aquell per qui morir volia. Mira los judaychs pobles, los quals lo Senyor primer cridà a la sua doctrina, com darrés en la sua perfídia romanen, e 25 com los gentils, qui eren darrés, davant los passen. Mira molts grans pecadors darrés, per humilitat e paciència, primers en glòria, hi altres que paria que per santedat los cels ja passaven, adarrerats e cayguts en peccats profundes. 30

[2. DE LA PARÀBOLA DEL JORNAL DIARI, EN LA QUAL HI HA SIS SENTITS]

E per confermar lo Senyor aquesta sentència diu una paràbola que a treball nos convida e mostra'ns de fogir oci, la qual specialment als apòstols endreçava, perquè als prelats singularment sguarda treballar en lo camp de la santa Sgleya. 35

Diu-los, donchs, lo Senyor benigne:

–Semblant és lo Regne dels cels a hun home, pare de la família, lo qual ixqué gran matí per allogar hòmens que anassen a fer jornal en la sua vinya. E convingués ab ells per preu de una moneda, qui-s deya 40 «diner», que era preu del treball de hun dia. E axí conduhí los hòmens e tramés-los a la sua vinya.

Ⓢ 33 specialment] specialament

Ⓢ 15-19 qui ... pena] Corella afegeix aquesta glossa, la qual no apareix en VC, 444a, però que remet a un argument que ha aparegut anteriorment (veg. p. 439,8-12): Judes va pecar més pel suïcidi, per desesperar del perdó de Déu, que no pel mateix acte de traïció. | 19-23 qui ... volia] Igual com ocorre en la nota anterior, Roís de Corella afegeix la redempció darrera del lladre crucificat amb Jesús, la qual no està en VC, 444a. També en aquest cas l'argument ha aparegut ja en el Cartoixà (veg. p. 436,25-28). | 29 adarrerats] Posposats, posats darrere (DCVB, s.v. adarrerar). | 36-48,38 Diu-los ... darrés] Igual com ocorre en altres passatges de caràcter narratiu (veg. nota p. 364,16-365,3), Corella tradueix directament de la Vulgata la paràbola dels treballadors de la vinya (Mt 20, 1-16), la qual apareix de manera glossada al llarg d'aquest capítol de la VC.

»E ixqué a la plaça a hora de tèrcia, que són tres hores de dia, véu altres qui staven en la plaça ociosos, e dix-los:

»—Hi anau vosaltres a la mia vinya e dar-vos-he lo que serà de justícia. 5

»Hi aquells anaren. Altra vegada ixqué prop de ho-
{45a} ra sexta, que són sis hores de dia, que és lo migdia, e axí mateix a hora de nona, que són tres hores après migdia, e féu axí com havia fet dels altres. Ixqué après prop del vespre, a les onze hores del dia, que són 10
après migjorn sinch hores, e t[r]obà altres que folgaven, e dix-los:

»—Què stau ací tot lo dia ociosos?

»Responen que: “No-ns ha conduhit dengú”, e diu-los: 15

»—Hi vosaltres anau a la mia vinya.

»E vengut lo vespre, diu al seu procurador lo senyor de la vinya:

»—Los logatés crida e lo loguer los dóna. Hi començant als qui darrerament vingueren, a cascú 20
d’ells dóna aquella moneda, qui-s deya “un diner”, qui era acostumat loguer de un dia.

»Vingueren los primers hi stimaren que ells més loguer aurién, hi no-ls donà lo procurador sinó tant com als darrés donat havia, que era aquell diner, preu 25
de tot lo dia. E prenent lo que-ls donava, murmuraven contra lo pare de la família, dient:

»—Aquests darrés qui no an treballat sinó una hora los has fet eguals ab nosaltres qui avem portat tota la càrrega del dia e de la sesta. 30

»E responen a l’hu qui açò deya, diu-li:

»—Amich, no-t fas injúria. Avengut est ab mi per lo que-t pague, que és un diner del dia. Pren lo que és teu e vés-te’n. Yo vull donar al qui és darrer axí com a tu, quin interés és teu? ¿No poré yo fer de ço del meu lo 35
que vull? Lo teu ull no és bo, lo teu juhí t’engana, que yo só bo. E axí us dich que los darrés seran primers e los primers seran darrés.»

E de- {45b} vem atendre, perquè millor la veritat de la paràbola se entenga, que l’home pare de la família és 40
Déu, qui és Pare nostre. Diu-se «home», quasi humà, mansuet e benigne, e als hòmens misericorde; diu-se «pare de la família» per la creació e govern de totes les creatures.

Los logaters són los qui preÿquen e qualsevol altres 45
que bé viven.

Lo diner, loguer del dia, és la vida eterna promesa als qui treballen.

Ut autem facilius appareat quid in parabola lateat, attendenda sunt sex. Primo, quia homo paterfamilias, est Deus Pater, qui *homo* dicitur, non proprietate substantiae, sed pietatis affectu; dicitur enim homo, quia est humanus, id est benignus, mansuetus, et misericors circa homines; et dicitur *paterfamilias*, per creationem et providentiam, qui ita gubernat omnia, sicut paterfamilias subditos in domo sua, de cujus familia est omnis creatura.

Secundo, quia operarii sunt praedicatores et etiam omnes recte viventes; sed multi hodie tantum verbarii non operarii sunt, qui *dicunt, et non faciunt*.

Tertio, quia denarius est vita aeterna operariis Domini promissa.

Ⓢ 11 *folgaven*] S’entretenen, passaven el temps (DCVB, s.v. *folgar*). | 46 *bé viven*] A continuació, Corella omet un blasme que apareix en el text llatí (VC, 444a): molts són aquells que diuen molt i no fan res.

Quarto, quia vinea allegorice, est secundum Gregorium, Ecclesia; moraliter, anima, secundum Basilium, justitia genendis, secundum Chrysostomum.

Quinto, quia {444b} horae sunt aetates mundi, vel aetates hominis.

Sexto, quia procurator vineae est Christus secundum quod homo; in quantum autem Deus, est paterfamilias cum Patre: quia unum cum Patre.

3. PRIMA EGRESSIO PATRISFAMILIAS ET CONVENTIO DENARII DIURNI

Dicit ergo: *Simile est regnum coelorum*, id est, praesens Ecclesia vel justorum vita, *homini patrifamilias*, id est Deo universae creaturae, et fit hic comparatio non tam personae ad personam, quam negotii ad negotium. Et est sensus: negotium quod fit in Ecclesia praesenti, similari potest negotio quod ab homine patrefamilias quandoque fit, *qui exiit* per sui manifestationem, et suae bonitatis diffusionem, ut enim dicit Gregorius, quando non cognoscitur, in secreto est; quando vero cognoscitur, de occulto procedit ad notitiam, eo ergo frequentius exiit, quo amplius notitiam dedit.

Exiit ergo primo mane, id est in prima mundi aetate, scilicet ab Adam usque ad Noe, *conducere operarios*, id est justos ei servientes, nomen suum aliis manifestantes,

in vineam suam, id est in Ecclesiam militantem, cujus palmites sunt justi a primo Abel usque ad ultimum electum.

Vel, secundum Chrysostomum, *conducere operarios in vineam suam*, id est acquirere recte viventes in operibus justitiae: et sic justitia est vinea, et palmites virtutes.

Vel secundum, Basilium, per vineam anima sive conscientia significatur, in qua laborandum est, ut amputemus palmites luxuriantes carnalis concupiscentiae; projiciamus lapides superbiae, et extirpemus spinas avaritiae.

Per vineam etiam intelligere possumus poenitentiam, in qua per diversas horas operarii

La vinya és la Sgleya.

Les hores les edats signifiquen.

Lo procurador de la vinya és Jhesús en quant home hi en quant Déu, senyor de la vinya e pare de la família, una matexa essència ab son Pare.

[3. DE LA PRIMERA EIXIDA DEL PARE DE FAMÍLIA I L'ACORD D'UN DINER DIARI]

Hix a la plaça lo Senyor, Déu e Pare, quant per les sues revelacions e obres als hòmens se manifesta. Ixqué gran matí en la edat primera, de Adam fins a Noé, e conduhí logaters que a ell e les sues obres als altres manifestassen.

Tramés-los a la sua vinya, los seps de la qual, diu sant Gregori, són tots los elets, començant al primer just Abel fins a l'últim qui serà en la santa Sgleya, la qual en lo martiri de Abel tingué gloriós principi, ab tot que ja havia començat en la penitència de son pare.

Diu sant Crisòstom: «Pot esser entesa la vinya per la general justícia e los seps les virtuts altres, e les obres los cristians, los quals tramet lo Senyor que actes de virtuts obren.»

Diu sant Basili: «Per la vinya se pot entendre l'ànima o la consciència en la qual se deu lo nostre treball despen- {45c} dre, que podem les sarments que massa crexen de carnal concupiscència, e la netegem de les pedres de supèrbia, e arranquem les espines de avarícia.»

Per la vinya encara la penitència podem entendre, a la qual per diverses hores, que són les edats nostres, lo

© 1 *La vinya és la Sgleya* Corella elimina diferents interpretacions de la vinya (VC, 444a): en primer lloc, omet que l'exegesi de la vinya com l'Església és una metàfrasi al·legòrica de sant Gregori Magne; en segon lloc, omet que moralment, segons sant Basili el Gran, és l'ànima; i per últim, segons sant Joan Crisòstom, és la justícia general. Aquestes interpretacions es repeteixen més avant (veg. p. 488,11-489,2), per la qual cosa l'autor valencià degué considerar que ací sobraven. | 5 *son Pare*] Tot seguit, Corella omet l'inici del començament del següent subcapítol, segons la nostra edició (VC, 444b), en què glossa els primers versets d'aquesta paràbola: el Regne dels cels és l'Església o la vida dels justs i el pare de família és Déu. La comparació entre unes interpretacions i les altres s'estableix perquè l'Església opera o negocia com el pare de família: ha d'eixir de si mateixa per a difondre la seua bondat. Així, segons una citació de sant Gregori Magne també obviada per Corella, quan alguna cosa està secret, no es coneix; quan es coneix, del secret ix a la llum, i com més sovint se'n té notícia, més se'n coneix. | 11-12 *diu ... Gregori*] Corella assigna falsament aquest passatge a sant Gregori Magne, atribució que no es troba en VC, 444b, tal volta per l'eliminació d'una citació d'aquest escriptor prèviament (veg. nota anterior).

conducuntur, dum alii in pueritia, alii in iuventute, alii in senectute convertuntur.

Ergo *paterfamilias*, per dominationem; *exiit*, per manifestationem; *conducere*, per multiplicem invitationem; *operarios*, non tantum locutores, quia melior est praedicatio facti, quam verbi, *in vineam suam*, per bonorum meritorum multiplicationem. Sic Adam primo positus est in paradiso, sed quia non coluit, est ejectus; sic populus Judaicus in speciali cultu divino positus, est ejectus, sic et nos positi sumus, et si neglexerimus, similiter projiciemur. Ruina praecedentium, admonitio debet esse sequentium.

Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno; ista conventio vitae aeternae pro labore promissio est, quae quidem vita aeterna dicitur *denarius*: Primo, ratione nominis, denarius enim a decem dicitur, ex eo quod olim decem nummos usuales valebat; {445a} in quo significatur pretium pro usu et observantia decalogi promissum; et ideo illa vita denarius dicitur, quia pro decalogi observatione datur.

Secundo, ratione figurae, quia in denario est figura sphaerica et rotunda, ubi non est invenire principium et finem; in quo significatur vitae aeternitas, et plena aeternitatis possessio.

Tertio, ratione imaginis, in denario enim imago regis est scripta; in quo animae ad Deum notatur conformitas plena, imago enim Dei in Beatos imprimitur per assimilationem ad Deum, et transformationem in ipsum.

Quarto, ratione scripturae; in quo notatur plena scientia et cognitio veritatis, quae ibi erit in Beatis.

Et vocatur iste denarius *diurnus*, tum quia tota vita hominis, tota etiam vita praesens reputatur quasi una dies, in qua nunquam a bono opere est desistendum; tum quia non nisi operanti in die gratiae, et non in nocte culpae redditur; tum quia in die gloriae primo dabitur.

Et misit eos in vineam suam, quasi ab initio misit ad vocandum homines ad fidem Redemptoris, et invitavit ad vivendum iuste, et bene operandum.

4. ALIAE PATRISFAMILIAS EGRESSIONES, USQUE AD HORAM UNDECIMAM

Et egressus, per majorem manifestationem *circa horam tertiam*, scilicet a tempore Noe usque ad Abraham, *vidit* per miserationem *alios stantes in foro*

ⓐ 4 servant] seruaran

ⓐ 2 la vellea] A continuació, Corella suprimeix un passatge (VC, 444b), en què s'interpreta la primera eixida del pare de família, el qual cerca treballadors, no xarrais, perquè treballen la seua vinya amb bons mèrits: Adam no la va conrear i va ser expulsat, els jueus tampoc i foren foragitats, i també ho serà aquell que no la treballa, perquè la ruïna dels avantpassats ha de servir com a advertència per als qui els seguiran. | 19 Redemptor nostre] Immediatament després, Corella obvia l'inici del següent subcapítol, segons la nostra edició (VC, 445a), en què s'al·legoritza sobre la tercera eixida del pare de família, a hora tèrcia, la qual és la tercera edat, des de Noé fins a Abraham, als quals Déu també els va fer promeses.

Senyor nos envia: alguns en la puerícia, altres en la joventut, altres en la vellea.

Féu avinença per hun diner, que deu diners valia, que és la vida eterna, que servant los deu manaments se guanya; e per ço «diner» se nomena, que-l nombre de deu lo nom li dóna. 5

Té la figura redona, sens fi ni principi, que la eternitat significa.

Té la ymatge del rey esculpida en la visió clara, de la qual fruhició stà la felicitat perfeta. 10

Està a l'entorn del nom del rey sobrescrita, que significa la plenitud de sciència que-ls benaventurats tenen.

Nomena's «diner de dia», que no-s pot guanyar sinó en la present vida, e no en la nit, après la mort, hon ja no y ha loch de meréxer. 15

Tantost de matí, hi en totes les edats, ha tramés elets seus a treballar en la sua Església e cridar als altres a la fe del Redemptor nostre.

[4. DE LES ALTRES EIXIDES DEL PARE DE FAMÍLIA FINS A L'HORA ONZENA]

otiosos, et illis etiam ad vineam invitatis mercedem promisit.

Secundum Chrysostomum, per forum mundus accipitur, in quo calumniae, injuriae, contentiones, diversorum negotiorum difficultates semper tumultuosae, et omnia venalia sunt. In isto foro, animae hominum venales exponuntur. Mercatores duo sunt: Deus et diabolus. Quidam sic caeci sunt ut vendant propriam animam diabolo pro vili pretio, quia pro modica praesentis vitae delectatione, ut gulosi et luxuriosi; quidam pro honoribus et gloria mundi, ut superbi et vane gloriosi; quidam pro divitiis et bonis temporalibus, ut raptores et avari. Talem mercatorem fugiamus et vendamus animas nostras Christo, qui nos emit sanguine suo pretioso.

Otiositas est debiti operis defectus. Unde secundum eundem Chrysostomum, peccatores mortui sunt, non otiosi. Qui diabolo servit, mortuus est; qui opus Dei non operatur, otiosus est.

Qui aliena tollit, mortuus est; qui sua non dat, otiosus est. Coluisti misericordiae vitam, si de tuis des; jejunii, si quod manducaturus fueras dederis impotenti; si jejunas, et si nemini das, otiosus es; et sic de aliis.

Iterum autem exiit, per ampliorem manifestationem circa sextam, scilicet ab Abraham usque ad Moysen, et circa nonam, scilicet a Moyse usque ad Christum; et fecit similiter invitando, et mercedem promittendo.

Circa undecimam vero, id est, in ultimis temporibus, scilicet a tempore Christi usque ad finem mundi, *exiit* per clariorem manifestationem, cum Christus apparuit: et invenit alios stantes, non proficientes, non se humiliantes, scilicet Gentiles, et dixit illis: *Quid hic in loco tam periculoso, tam transitorio, tam foetido statis, cum potius ire deberitis, quia vita brevis, via longa, virtus debilis, tota die, cum habeatis temporis opportunitatem, mercedis securitatem et immensitatem, otiosi, vobis nihil proficientes, proximis non subvenientes, hostibus non resistentes, et in posterum non providentes, cum multam malitiam docuit otiositas?* Quasi dicat Dominus otiosis: Cur tanto tempore pro salute vestra negligitis laborare?

Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit, id est nullus Propheta, nullus doctor ad nos instruendum venit.

Per la plaça lo món se pot entendre, en lo qual calúmpnies, contencions, dificultats e negocis, plets e tumultos, e totes les coses se venen. Dos mercaders s'i troben: nostre Senyor Déu e lo diable. Molts són axí cechs que per vil preu venen l'ànima al diable per huna poca delectatió miserable, axí com los carnals en luxúria hi en gola, los {45d} vanagloriosos e superbos per la honor e mundana glòria, e los avars per les transitòri[e]s riqueses. Fujam de aquest mercader nefandíssim e venam al Senyor les nostres ànimes!, que ab la sua preciosa sanch les compra, ans les ha ja comprades e pagades, però contra nostra voluntat no les vol pendre; bé-ns convida hi perquè les hi donem nos fa moltes gràcies.

Que «estaven occiosos en la plaça», devem atendre que occiositat és quant algú no fa mal però no fa lo bé que fer poria. Diu sant Crisòstom: «Lo que fa mal e pecca, no ociós, ans mort se nomena, car mort és aquell qui peccant serveix al diable.»

Hixqué, donchs, lo Senyor a la plaça a hora de sexta; fon de Abram fins a Moysés, manifestant més les perfeccions sues. Hi ha hora de nona, que és de Moysés fins a la sua humana venguda, e féu lo semblant convidant que venguessen e prometent-los a ell mateix per premi.

Hixqué altra vegada ja prop lo vespre, que fon de l'adveniment seu fins a la fi del setgle, e lavors molt més clarament se manifesta e troba los gentils occiosos que no havien agut la Ley ni Profetes qui convidat los haguessen, e diu-los: «Què stau ací, en aquest loch pudent, perillós, transitori? No seria millor que treballàsseu? Teniu breu la vida, la via larga, la virtut dèbil, e axí stau tot lo dia?, que vol dir tot lo temps de vostre viure, en lo qual podeu ganyar lo inmens, segur hi etern premi. ¿En res no aprofitau per a vosaltres, ni subveni als prohimes, ni con- {46a} trastau als enemichs, ni per al sdevenidor feu provisió alguna? E siau certs que són grans mals los que la occi[ò]sitat mostra. Per què sou negligents treballar per la salut vostra?»

«Perquè algú no-ns ha conduhit al Senyor –responen–, no-ns és vengut profeta, no doctor, no algú qui-ns aja instrohit de la salut nostra.»

Ⓜ 1 en] eu | 9 riqueses] riqueses | 17 fer] fet | 21 més] *Repetit* | 23 fins] flns | 32 la³] lo | 34 segur] segut | 39 sou] son | 41 no-ns] nous | 42 no-ns] nous

Ⓜ 1-3 *Per ... venen*] Roís de Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 445a. | 19 *al diable*] Tot seguit, Corella elimina un passatge (VC, 445a) que continua amb els exemples: el qui furta és mort; el qui no dóna del seu és ociós. S'exhorta després a conrear la vida de misericòrdia donant d'allò que hom té; altrament, s'està ociós.

Dicit illis: Ite {445b} et vos, scilicet Gentiles in vineam meam, mente credendo, ore confitendo, opere laborando;

[No] solament podiu «ahà» com judicis «hi opalati» quasi dient: «Als jueus principalment i als gentils de la mateixa Església, que són jueus i gentils, a la mateixa vinya, crehent de cor, confessant de boca e treballant per obres.»

quia secundum Chrysostomum, qui non operatur in hoc seculo, non manducat in futuro; imo dies iste est dies operationum, dies qui sequitur est dies feriarum.

[12]

Ista parabola principaliter et communiter exponitur, secundum diversas mundi aetates, ut jam visum est supra.

Respon lo Senyor: «Hi anau vosaltres a la mia vinya.»

Diu sant Crisòstom: «Qui en aquest món no treballa, en lo sdevenidor no menja; aquest de treballs és dia, lo sdevenidor és dia de festa.»

5

5. MORALITER HORAE DIEI SUNT DIVERSAE HOMINIS AETATES

Moraliter autem potest exponi de vocatis ad gratiam, secundum diversas aetates hominum, et sic: in mane seu in prima hora, intelligitur pueritia; in tertia, adolescentia; in sexta juventus, seu virilis aetas; in nona, senectus; in undecima senium, seu decrepita aetas. In quibus, qui in bonis operibus laborare negligit, tota die, id est tota vita otiosus stat. Ergo quolibet tempore, qualibet aetate, vocat Deus homines ad gratiam et gloriam, quia semper aliqui ad vitam bonam perducuntur, et a Domino praemiantur; si enim vera, nunquam sera erit poenitentia.

Nota hic verbum cujusdam hominis sibi ipsi opponentis et dicentis: Jam es in hora nona, quid igitur otiaris? Nunc es in undecima, quid igitur stas? Quam aliam expectas? Sed ne in undecima homo dedignabitur servitute tua.

Secundum Isidorum, sex sunt aetates hominis: prima aetas, est infantia, et protenditur in septem annos; secunda, est pueritia, tendens usque ad quartum decimum annum; tertia, est adolescentia, quae protenditur usque ad vicesimum octavum annum; quarta est juventus, Aniens in quinquagesimo anno; quinta, senioris, id est gravitas, quae est declinatio juventutis in senectutem, nondum senectus, sed jam non juventus, quae aetas a quinquagesimo anno

[5. COM LES HORES DEL DIA SÓN LES DIVERSES EDATS DE L'HOME, MORALMENT]

Podem encara aquesta paràbola hi pendre com lo Senyor a la sua gràcia, segons diverses edats, nos crida: de matí és la puerícia, ora tèrcia és la adoloscència, ora sexta joventut e viril edat se nomena, la nona la vellea, la decrepitud és lo vespre, en les quals hi en totes la divina bondat per diverses vies nos crida, car si és verdadera, diu sant Agostí, nunca és tarda la penitència.

E per ço cascú a si mateix cada dia e cada hora parle: «Què fas miserable? Mira les tues edats com passen, guarda la mort no t'asalte hi eternament muyres.»

Sis edats de l'home sant Ysidre posa: la primera, infància, que fins a set anys dura; la segona, puerícia, que als qua- {46b} torze anys acaba; la terça, adoloscència, que vint-e-huyt anys basta; la quarta, joventut, que fins als cinquanta se allarga; la quinta se

Ⓢ 9 nona] noua | 20 vint] fins VC, 445b: «Vicesimum»

Ⓢ 2 No ... premi] L'autor valencià parafraseja el text llatí (VC, 445b), en el qual s'exposa que la conjunció *i* s'afegeix per denotar que el poble jueu i el gentil anaren junts per conformar una sola Església. L'exegesi «als juheus principalment són les promeses» és corellana. | 10 la decrepitud és lo vespre] VC, 445b: «In undecima senium, seu decrepita aetas». | 12 diu sant Agostí] Corella apropia falsament aquest passatge a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 445b. | 21-492,1 a quinta se diu gravitat, que és principi de vellea

Corella resumeix la cinquena edat (VC, 445b) en aquesta breu frase. El text llatí esmenta que la aquesta cinquena edat és la maduresa, que és pesada («gravitas», d'ací el nom que li atorga l'autor valencià), que va declinant cap a la senectut, però encara no hi arriba, la qual comença als cinquanta anys i acaba als setanta.

incipiens in septuagesimo terminatur; sexta est senectus, quae nullo annorum tempore determinate finitur, sed post illas quinque aetates, quantumcumque vitae est, senectuti deputatur; senium autem est pars ultima senectutis, sic dicta quod sit terminus sextae aetatis. Septima vero est in quiete animarum, usque ad diem iudicii; et tunc in resurrectione erit octava aetas.

6. MERCEDIS RETRIBUTIO OPERARIIS SERO FACTA

Cum sero factum esset, id est cum finito opere finis mundi, vel vitae hujus advenit, ubi secundum Chrysostomum, considera quod non mane, imo sero reddit mercedem, quia solum remunerat perseverantem operarium et fidelem,

dicit Dominus vines, id est Deus Pater qui Dominus est, *procuratori suo*, scilicet Christo, *Pater enim omnia dedit in manu ejus*: — *Voca operarios*, et non otiosos ante tribunal, *et redde illis mercedem*, scilicet aeternam; *voca*, inquam, eos de labore ad requiem, de moerore ad jocunditatem, de bello ad pacem, *incipiens a novissimis usque ad primos*.

Denarius datur primo novissimis; quia secundum Augustinum, licet detur omnibus simul, illi tamen qui post unam horam, vel paucas ipsum recipiunt, dicuntur prius recipere quam illi qui post multas horas expectaverant, et postea receperunt.

Et secundum Chrysostomum, justitia fuit omnibus reddere; sed novissimis primo, hoc non fuit justitiae contrarium, sed misericordiae ostensivum; dum tamen aliis reddatur.

Unde secundum eundem, ut ostendat Deus inaestimabilem misericordiam suam, primum novissimis reddit mercedem, postea primis; nimia enim misericordia ordinem non asperit.

diu gravitat, que és principi de vellea; la sexta, vellea, que en decrepitud acaba. Hi en aquesta sisena lo món corre, hi ensemps ab aquesta corre la setena, que és en Parahís de les ànimes sanctes, fins al darrer dia, que ressuscitaran los cossos, e serà la edat huytena.

5

[6. DE LA REMUNERACIÓ ALS TREBALLADORS, FETA A LA VESPRADA]

E tornant a la intel·ligència de la paràbola: «quant venc al vespre», que serà a la fi del present setgle o la fi de qualsevol en la present vida. Diu sanct Crisòstom: «Considera que no de matí, mas de vespre remunera, perquè no remunera als qui comencen, mas als qui 10 perseveren».

Diu Déu lo Pare al procurador seu, Jesús, Déu home, car totes coses ha donat en les mans sues: «Crida los qui han treballat en la mia vinya davant lo tribunal de la tua justícia e dóna'ls lo eternal premi. 15 Crida'ls del treball al repòs, de plor ha goig e alegria, de batalla a pau e concòrdia.»

Als darés comença —diu sant Crisòstom— per mostrar que tots nostres mèrits sens la sua misericòrdia no u merexiem, e que per propis mèrits ni·ls huns ni·ls 20 altres no u podien meréixer, e per ço comença als qui venguts darrés menys per los seus treballs merexien.

Ⓢ 16 ha] he | 20 merexiem] merexien | per] pet

Ⓢ 1-2 a sexta vellea, que en decrepitud acaba

Igual com ocorre en l'edat anterior (veg. la nota precedent), Corella abreuja la sisena edat (VC, 445b), la senectut (que l'autor valencià tradueix com a «vellea»), la qual no acaba en cap edat concreta, sinó que és el que resta de vida. La vellesa (traduïda com a «decrepitud») és la darrera part de la senectut i la fi d'aquesta edat sisena. | 2-5 *Hi ... huytena*] Corella glossa del text llatí (VC, 445b), el qual no parla de «lo món» ni de la contemporaneïtat de la sisena i setena edats, sinó que continua l'enumeració de les edats de la persona: la setena és el descans de l'ànima i la huitena la resurrecció el dia del Juí final. | 17 e concòrdia] A continuació, Corella omet dues citacions (VC, 445b): en la primera, de sant Agustí d'Hipona, s'explica que l'amo va començar a pagar pels darrers jornalers perquè, encara que començara pels primers, com que aquells havien treballat menys temps, semblaria igualment que cobraven més prompte. La segona citació obviada és de sant Joan Crisòstom, en què s'interpreta el pagament als darrers en primer lloc com a signe de la immensa misericòrdia de Déu. | 18-22 *Als ... merexien*] Corella reformula el text llatí (VC, 445b-446a), encara que essencialment en conserva l'argumentari. La VC subratlla que la misericòrdia de Déu, que mira el cor del fidel més que les seues obres o el moment en què les ha dutes a terme, supleix allò que li falta. Il·lustra açò el text llatí amb una citació de sant Bernat de Claravall sobre la inutilitat de lloar els propis mèrits davant de la misericòrdia de Déu, que ajuda a reparar els mals que l'home haja pogut ocasionar. L'atribució d'aquest fragment a sant Joan Crisòstom és errònia, i produïda tal volta per l'omissió precedent d'una citació d'aquest sant (veg. nota anterior).

Domini ergo misericordia, quae in suis donis plus aspicit cor, {446a} et praefert operi, et tempori, supplet in nobis damna ipsius operis et temporis. Unde Bernardus: Exaggera quantum vis merita, et extolle sudores: *Melior est misericordia Domini super vitas; ex ea sane operis et temporis damna mihi resarcio.*

Et sic ex praecepto patrisfamilias *acceperunt* novissimi, et similiter primi *singulos denarios*, id est, singula praemia juxta conventionem, scilicet aeternitatem, seu vitam aeternam.

Secundum Augustinum, iste unus denarius, qui omnibus datur, est una vita aeterna, quae ab omnibus percipietur, quae aequalis erit omnibus; nulli longior, nulli brevior, quia in eo non vivit unus alio minus, seu prolixius; meritum tamen diversitate fulgebunt, alii majus, alii minus. hic ergo denarius unus, est in se multiplex, propter differentiam accipientium, quia ibi erunt multae diversitates meritum.

7. MURMURATIO OPERARIORUM QUI PRIMI VOCATI FUERANT

Et accipientes primi murmurabant adversus patremfamilias dicentes: Hi novissimi, scilicet Gentiles, vel martyres, vel in bonis ferventes, una hora fecerunt, quia modico tempore labores sustinuerunt, devotio enim voluntatis, temporis spatium breviavit, cum merito passionis Christi; et pares illos nobis fecisti, scilicet in praemio, qui portavimus pondus diei et aestus. Pondus diei, significat opus justitiae; aestus vero,

Ⓜ 6 encara] encarn | 14 feta] fta | 18 la²] ia

Ⓜ 1-12 *Hi ... dexeables*] Roís de Corella incorpora en el *Cartoixà* aquests *exempla* de conversió, els quals no apareixen en *VC*, 446a. Els exemples s'agrupen en tres i en oposició: els pecadors (la Magdalena i el lladre) avancen els sants, els màrtirs als confessors i els gentils (la cananea, la samaritana, Corneli) als jueus. Els tres grups (pecadors, màrtirs i gentils), però, sí que s'expliciten més avant, de passada, en la *VC* i el *Cartoixà* (veg. p. 493,21-23), i d'ací potser Corella n'agafà la inspiració. Respecte d'un altre origen d'aquest passatge, no sembla probable que l'autor valencià seguira cap font concreta, donat que aquests exemples apareixen a bastament en la literatura teològica i exegetica, inclús en el *Primer del Cartoixà*: «Les valls seran plenes, qui són los gentils baixos, que no tenien ni sciència ni ley per nostre Senyor donada, axí com lo judaich poble, hi foren plens de gràcia, axí com la samaritana, la chananea, Centurió. [...] Seran abaixades les montanyes, que-ls superbos juheus, per les gràcies que sobre totes les generacions possehién, no volent rebre Jhesús, verdader Messies, són entre totes les gents catius hi subjectes. Les vies tortes hi males seran fetes dretes, que molts qui tenien vida fraudulentia y de engans vivien, axí com sant Mattheu, Zacheu y altres, foren redreçats y sants gloriosos. Y los camins aspres hi pedregosos seran vies planes, que molts hòmens durs, aspres y superbos sotsmeteren lo coll a la ley evangèlica, hi foren gloriosos confessors hi martres» (f. 73d). Des del punt de vista formal, notem que els tres agrupaments comencen per «hi encara», un intensificador que remet al registre administratiu, el *ítem* llatí amb què s'iniciaven els assentaments. | 14 *havien feta*] El text llatí afegeix que aquesta convenció és l'eternitat o la vida eterna, que prenen tant els primers com els darrers (*VC*, 446a).

Hi encara, per mostrar que molts peccadors ab tan gran devoció al Senyor se convertexen que passen primers a molts qui del principi han continuat en sancta vida, {46c} axí com lo ladre, la Magdalena, e altres.

Hi encara, molts gloriosos martres, qui en menys espay de huna hora, morint per la sancta fe, ha molts confessors avancen.

Hi encara, per los gentils, qui venguts darers ab los primers plegaren, axí com la cananea, la samaritana, los centurions e Cornel-li, qui ab tota sa casa rebé visiblement lo Sant Sperit axí com los dexeables.

Los darrés, donchs, e los primers sengles diners prengueren segons la conversió que ells havien feta.

Diu sanct Agostí: «Aquest diner significa la vida eterna, la qual en tots los elets eternament dura. Hi tots veuran e fruhiran huna mateixa essència divina, però diversament la miraran e la fruhiran segons la diversitat de mèrits.»

[7. COM MURMURAREN ELS TREBALLADORS QUE FOREN CRIDATS PRIMER]

Prent lo loguer los qui primer venguts eren, contra lo Senyor murmuraren, dient: «¿Aquests gentils qui són venguts darrés, o los martres, o altres fervents qui grans peccadors eren, qui poch temps han treballat en la tua vinya hi en lo Regne, són eguals ab nosaltres, qui havem portat la càrrega de la calor, e de tot lo dia havem obrat obres de caritat e justícia —que'l dia

calorem tentationum, quas conflant malignitas daemonum, cupiditas temporalium, delectationes motuum carnalium. *Portavimus ergo pondus*, quia justitiam servavimus, et non succubuimus.

Potest dici, quod ista murmuratio erit admiratio de tanta Dei bonitate in Sanctorum remuneratione. Ubi notandum quod duplex est murmur, scilicet: conquestionis, et admirationis. Nunc vero Sancti non murmurent tanquam de aliorum gloria conquerentes,

sed quia vident quod Deus tam copiose remunerat tarde venientes, quam sibi longo tempore servientes. Quasi murmurare dicuntur, Dei super hoc liberalitatem et misericordiam admirantes, quia illi novissimi, quasi pro nihilo et sine labore, vitam aeternam videntur acquirere.

Unde et Petrus murmurare potuit, quod latro citius ipso ad regnum pervenit.

Ubi sciendum, quod ista retributio justa est, quantum ad praecedentes, quia datur eis pretium conventum; et misericordia quantum ad sequentes, quia pro modico labore aequalem prioribus accipiunt mercedem.

Non igitur injuste agitur cum primis; sed misericorditer dispensatur cum ultimis. Munerat enim primos per justitiam, extremos secundum sui bonitatem.

Et aequale accipiunt praemium; ut ostendatur, secundum Apostolum, quod non ex operibus salvati sumus.

Itaque non quotitatem nec quantitatem operum vel laborum, sed potius cor et charitatem attendit Dominus in remunerando; quia non considerat

significa-, havem comportat e sob[r]at les temptacions de la carn e del diable? —que la calor de la sesta figura.»

Aquest murmurar se pot entendre huna admiració de la divina bondat e misericòrdia, que als penidents axí accepta e sobreabundantment remunera, car los sancts no murmuren de la gràcia {46d} e glòria dels prohismes.

Diu sant Crisòstom: «Tant era lo premi que-ls darrers atenyien que tenien los primers ocasió de tenir enveja, si tenir ne podien.»

Legim encara en los Actes dels Apòstols que, tornant de Cesarea sanct Pere, los convertits del judaysme li digueren per què ab los gentils conversava, fi[n]s que hoïren com la gràcia del Senyor en ells maravellosament crexia.

Maravellen-se molts que tan prest hi en tan alt grau haja Parahís atés lo ladre.

Reben los primers per justícia lo que tot lo dia de sa vida treballat havien; reben los darrés per misericòrdia tant com si treballat haguessen.

Prenen equal premi per mostrar, axí com diu lo Apòstol, que no per nostr[e]s mèrits atenyem la glòria.

Ⓢ 1 havem] hauen | 8 Crisòstom] Crisostam | 13 conversava] conseruaua | 14 Senyor] senyyor

Ⓢ 6-7 *dels prohismes*] A continuació, Corella elimina un breu fragment (VC, 446a), en què s'insisteix que la murmuració dels sants és simplement una admiració per la liberalitat i misericòrdia de Déu perquè els darrers, quasi sense esforç, han atés la vida eterna. | 8-15 *Diu ... crexia*] Ni la falsa citació de sant Joan Crisòstom ni la referència a la conversió dels pagans a través de sant Pere (Ac 11, 1-18) apareixen en VC, 446a. Corella les agafa de la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 334; postil·la a Mt 20, 8): «Respondet beatus Gregorius quod ista murmuratio non est alius quam dilatio premii, quod sustinuerunt patres sancti in lyngo usque ad passione Christi»; per tant, l'«enveja» dels sants (els justos de l'Antic Testament) és provocada per la dilació del premi, és a dir, la glòria. La conversió dels pagans per Pere té la base en una altra postil·la lirana incorporada abans al Cartoixà (veg. nota p. 404,16-21), en què s'al·legoritzava profusament aquest episodi bíblic. La inclusió del text de Lira té a veure amb l'exemplificació d'aquells que, darrers, avancen els primers en el Regne dels cels (veg. nota p. 493,1-12), ara conformat pels penitents que passen als sants de l'Antic Testament, pels gentils convertits que passen els jueus, i el lladre crucificat amb Jesús que passa a molts. | 16 *Maravellen-se molts*] En VC, 446a es concreta qui es meravel·la: «*Petrus murmurare potuit, quod latro citius ipso ad Regnum pervenit*». | 20 *treballat haguessen*] Tot seguit, Corella omet un passatge (VC, 446a), en què es reitera que no es comet cap injustícia amb els primers, sinó misericòrdia amb els darrers; l'amo paga als primers segons el que és just, i als últims segons la seua bondat. | 22 *la glòria*] A continuació, Corella torna obviar un fragment amb arguments ja repetits al llarg d'aquest capítol (VC, 446a): el Senyor no es fixa tant ni en la quantitat ni qualitat de les obres realitzades per a atorgar la vida eterna, sinó en el cor de la persona i la caritat. Així, si en últim extrem la conversió és verdadera, l'home es pot salvar.

quantum, vel quamdiu, operatus fueris, sed ex quanto. Hinc etiam colligitur quod sera poenitentia, si fuerit vera, nec tollit gratiam, nec diminuit.

Et licet postremi aequaliter remunerentur cum primis, non tamen stulte differas converti, vel bene operari, usque ad undecimam horam et ultimum temporis; ne tunc nimis oneratus peccatis, habens cor impenitens, exonerari non possis, vel si poenitens ad multam pro peccatis satisfactionem tenearis. Si tamen usque ad undecimam distulisti bene vivere; nec tunc desidia, sed magis quam prius exercitationi animae intende.

Unde Tullius: Senibus labores corporis minuendi, exercitationes animae augendae videntur; et ita nihil magis cavendum est senectuti, quam ne languori desidiaque {446b} succumbat.

Moraliter isti murmurantes figuram tenent quorundam claustralium, qui eo quod diutius fuerunt in claustro murmurant, si eis praeponantur juniores, vel parificentur. Unde docentur hic seniores claustrales non debere murmurare, si videant aliquos juniores eis aequari, vel etiam in officiis praeferrari, et plus honorari.

Item, datur hic documentum quod religiosi non debent facere comparationes sui ad alios, quasi ipsi plus serviant Deo quam seculares; quia saepe videmus quod quidam secularium aequantur meritis quorundam religiosorum, vel etiam, eos excedunt per meritum.

8. RESPONSIO PATRISFAMILIAS ET CONCLUSIO PARABOLAE

At ille respondens uni eorum dixit, quod autem uni dixit, omnibus dixit, vel uni, quia una et aequalis erat omnibus occasio murmurandi: Amice, non facio tibi injuriam, quia injuria non habet locum ubi est mera gratia; et ideo si facit et dat gratiam uni, non facit injuriam alteri. Nonne ex denario, et pro mercede, convenisti mecum a principio? Tolle quod tuum est, quasi diceret: paratus sum tibi reddere mercedem tuam, et vade, — intra in gaudium Domini tui. — An non licet mihi quod volo facere? Quasi diceret: sic, quia voluntas Dei nullo modo distorta esse potest, unde signanter dicit: *Quod volo*. Quia enim Deus vult, ideo licitum; nos quia licitum, ideo volumus.

Et ut non solum licita, sed etiam benignitate plena ostendatur voluntas divina, addit: *An oculus tuus*, id est consideratio tua, *nequam est* et inaequalis, *quia ego bonus sum*, scilicet ex natura bonitatis meae abundanter communicans? Unde dicit, *nequam*, non propter culpam, sed propter considerationis inaequalitatem;

© 25 nosaltres] vosaltres

© 25-26 *Lo ... licit]* VC, 446b: «*Quia enim Deus vult, ideo licitum; nos quia licitum, ideo volumus*»: «Allò que Déu vol és lícit; nosaltres, perquè és lícit, ho volem». | 30-496,2 *Lo ... sobreabunde]* Corella tradueix amb una bella metàfora («tirar ab l'alna de justícia la tela de misericòrdia»), inexistente en l'obra llatina, el text de VC, 446b, el qual exposa que els ulls no són mals per culpa, sinó perquè jutgen de manera desigual en comparació a la justícia divina, que judica amb una misericòrdia infinita. | 31 *alna]* Mida de longitud que servia per midar roba i devia equivaler aproximadament a un metre (DCVB, s.v. *alna*).

Hi ab tot que-ls darrés igualment ab los primers remunerere, no tardes, peccador, ni la nit esperes. Pensa que ja est al vespre, car la hora de la mort incerta tota seguretat de temps lança, hi difícil cosa és a la fi del dia començar la jornada. Per a quantsevulla que comences, ab fervor treballa e acamina.

Diu Tuli: «Rahó és que als vells los treballs del cors se aleugen hi los de la ànima que-ls augmente.»

O moralment, aquest murmurar figura alguns antichs religiosos qui ha molt temps que lo monestir servexen, e si en officis o en altres coses alguns jóvens a ells los egualen, par-los que rahonablement murmurar poden, e que no u facen: la sentència de aquesta paraula clament los ho mostra.

Hi encara prenen exemple que als setglars no menysprehen, los quals moltes vegades en mèrits ab los religiosos se egualen hi ab humilitat los passen.

[8. DE LA RESPOSTA DEL PARE DE FAMÍLIA I CONCLUSIÓ DE LA PARÀBOLA]

Respon donchs, lo senyor de la vinya a l'hu qui parlava, hi en aquell tots los altres: «Amich, no-t fas injúria, puix lo teu loguer te pague, hi de ço del meu a qui vull fas gràcia. Si per donar lo que done lo teu loguer no pagava o alguna cosa-m falia, ab rahó clamar te pories. Pren lo que és teu, vés-te'n, hi en lo goig de ton Senyor entra. De fer lo que vull, tu vols que-t done conte? Lo que yo vull és lícit perquè yo u vull; nosaltres ho volem perquè és lícit.»

E per mostrar lo Senyor que la sua voluntat no solament és recta mas benigne, diu: «Lo teu hull, que és la tua consideració, no és recta ni justa. Yo só bo qui habundantment la mia bondat comuniqui. Lo teu hull no és egual, hi quant mesura, no sap tirar ab l'alna de

quia illa admiratio procedit ex comparatione divinae justitiae magis, quam ejus misericordiae infinitae.

Ubi Gregorius: Stulta est quaestio hominis contra Dei bonitatem. Conquerendum quidem esset, si non daret quod deberet; non si dat quod non debet.

Unde et Chrysostomus: De ejus dato nemo juste murmurat, qui amplius dat quam homo desiderat.

Ultimo concludens parabolam, dicit: *Sic*, scilicet ut ostensum est, *erunt novissimi primi, et primi novissimi;*

ut nulla sit differentia, temporis causa. Saepe enim illi qui ad poenitentiam tarde veniunt, citius remunerantur quam illi qui tempestive veniunt, quia citius de corpore exeunt; vel, saepe illi qui tarde ad poenitentiam veniunt, tempore praecedunt alios in fervore, sicut in itinere consuevit, ut qui tardius exierunt, velocitate moram compensent;

vel, illi qui sunt novissimi in oculis suis sunt primi in oculis Dei; vel, illi qui novissimi iudicio hominum sunt, saepe sunt primi iudicio Dei, quia Deus non considerat exteriora hominis, sed interiora cordis.

Quamvis autem audieris in parabola omnes accepisse singulos denarios; non tamen putes omnes ad fidem vocatos vitam aeternam accepturos.

9. PAUCI SALVANDI

Unde additur sententia valde metuenda: *Multi enim* de primis, de tertiis, sextis, nonis, et novissimis *sunt vocati*, scilicet ad fidem et meritum; sed de his omnibus *pauci sunt electi*, ad beatitudinis praemium et regnum. Multi sunt de Ecclesia militante, qui non erunt in Ecclesia triumphante. In quo paucos ostendit esse eos qui salvantur, ad comparationem eorum qui per singulas horas vocantur,

quia secundum Gregorium, ad fidem plures veniunt, plures Ecclesiae parietes implent; sed ad coeleste regnum pauci perducuntur.

Hoc figuratur de filiis Israel, quorum multi ad terram promissionis fuerunt vocati; sed pauci ad intrandum fuerunt electi. Et similiter de Ge- {447a} deone, qui plures ad bellandum vocavit, sed paucos elegit quos secum duxit; quia *lata porta, et spatiosa via, est quae ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant*

Ⓢ 13 aquells] aquelles | 14 divinal] diuival

Ⓢ 6 *per què-s clama*] Tot seguit, Corella elimina una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 446b), en què es diu que ningú pot murmurar justament per allò que Déu li ha donat, atés que el Senyor dona més del que algú pot desitjar. | 10-15 *Hi ... conspecte*] Corella elimina el text llatí de VC, 446b i el substitueix per una lloança de la humilitat, la qual remet a la paràbola de l'oració del fariseu i del públicà (Lc 19, 9-14), que es tracta més avant en el *Terç* (veg. p. 691,18-699,24). La VC insisteix de nou que primers o darrers no són en tant que hagen arribat a la salvació aviat o tard, atés que Déu mira l'interior de les persones més que els actes exteriors. | 32-33 *Molts ... vincerem*] Aquest passatge fa referència a la batalla de Gedeó, jutge d'Israel, el qual, amb tres-cents hòmens va vèncer una multitud de madianites (Jt 7, 1-25).

justícia la tela de misericòrdia que per als pecadors sobreabunde.

Diu sanct Gregori: «Folla qüestió és la de l'home contra la bondat divina: si no li donàs alguna cosa de la qual li fos deutor, clamar se poria, però si res no li deu, 5 per què-s clama?»

Conclou a la fi lo Senyor la sentència de la sua paràbola dient axí com ja havem dit: «Seran los darrés primés e los primers darrés.»

Hi en laor de humilitat no volem dexar aquesta 10 sentència: que aquells qui per humilitat menós e darrés dins si {47b} matexos se stimen, rebran de la divina bondat més abundant gràcia; e aquells qui dins si majors e primers se exalcen, seran darrés en lo divinal conspecte. 15

Hi atén, ànima cristiana, que ab tot que la paràbola diga que tots sengles diners prengueren, guarda no penses que tots los qui a la fe cridats vénen entren en la eterna glòria.

[9. COM SÓN POCS ELS QUI SE SALVEN]

Mira temerosa hi espantable sentència! De tots los 20 cridats hi en totes les hores, diu lo Senyor: «Molts són los cridats e pochos los elets.» Molts són de aquesta militant Esglésya qui no seran de la trihufant superna, en la qual sentència lo Senyor demostra que són pochos los qui salvació atenyen en comparació de aquells qui a 25 la sancta fe cridats foren.

Diu sanct Gregori: «Molts a la fe cathòlica vénen, molts les parets de la esgleya umplen, però al celestial Regne pochos hi atenyen.»

Gran multitut foren los fills de Israel cridats que a 30 la terra de promissió entrassen, però foren pochos los que y entraren. Molts foren los que Gedeon cridà per a la batalla, e pochos foren los que vincerem, que espaciosa e ampla és la carrera que ha perdició porta, e molts van

per eam. Quam angusta porta, et arcta via est, quae ducit ad vitam; et pauci sunt qui inveniunt eam!

Dupliciter autem vocat nos Deus: in praesenti ad laborem, in futuro ad requiem. Unde necesse est ut quicumque futuram remunerationem desiderat, praesentem non refugiat laborem; quia illi qui pro Deo fideliter suscipiunt laborem, feliciter perveniunt ad remunerationem, quando audient Deum dicentem: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos.* Et tanto majorem remunerationem accipient, quanto majorem laborem sustinent,

quia teste Apostolo: *Unusquisque propriam mercedem secundum laborem suum accipiet.* Omnes ergo qui vocati sumus, novimus; utrum vero electi, adhuc ignoramus.

Et ideo tanto sollicitiores esse debemus in bono opere, quanto inexcusabiles nos esse scimus de vocatione.

Unde Gregorius: Duo ergo sunt, quae sollicitate pensare debemus: primum est, ut de se quisque minime praesumat, quia etsi jam ad fidem vocatus sit, utrum perenni regno dignus sit, nescit; secundum vero est, ut unusquisque proximum, quem jacere fortasse in vitiis conspicit, desperare non audeat, quia divinae misericordiae divitias ignorat. Quid enim sit hodie, aspiciamus; sed quid eras futurus sit unusquisque, nescimus. Plerumque, et qui post nos venire cernitur, per agilitatem boni operis nos antecedit; et vix eum eras sequemur, quem hodie praeire videbamus.

Unde et Chrysostomus: Haec parabola posita est, ut qui tarde convertuntur non desperent, sed avidiores fiant; quoniam in hac vita non est ita sera poenitentia, quin si corde perfecto fiat, possit tanto fervore procedere, ut mereatur multis prioribus non sic ferventibus in praemio anteferri: haec {447b} Chrysostomus.

Nullus ergo desperationi, nullus locus restat excusationi, siquidem in omni aetate et in omni hora peccator suscipitur: *Peccator enim quacumque hora conversus fuerit et ingemuerit, vita vivet, et non morietur.*

Et quia incerta est in omnibus aetatibus, cuilibet hora vocationis suae, paratus unusquisque debet esse in bona operatione, ut sicut incertus est exitus, sic certus sit in bono opere animus; ne forte si quando potest, non vult bonum operari, tunc incipiat velle quando non erit posse.

per aquella, però chiqua hi estreta és la que ns porta a la vida, e poch s'ón los qui per ella acaminen.

Lo Senyor nos crida ha treball en la present vida e ha repòs en la esdevenidora. E per ço, és mester los qui desigen lo esdevenidor premi dels presents treballs no fugen, que aquells qui feel- {47c} ment per amor de nostre Senyor les angústies sostenen, benaventuradament a la remuneració atenyen hi escolten lo que ls diu lo Senyor quant los convida: «Veniu ha mi tots los qui treballau e portau càrregues, e yo recrear-vos-he ab la mia gràcia.» E aquells rebran major guardó que hauran sostengut major treball en la present vida.

Molt devem ser solícits que façam bones obres, puix no ns podem escusar que no siam cridats a la sancta fe cathòlica.

Diu sanct Gregori: «Dos coses són que ab gran sollicitud devem tenir en la pensa: la primera, que algú de si no presumeixca, que, ab tot que a la fe cridat sia, però si és digne del celestial Regne ignora. La segona és que algú del proïsme no desespera, lo qual veu en los peccats jaure, car ignora les riqueses de la divina misericòrdia. Huy miram nostre prohisme e no sabem demà si mudat per la gràcia divina serà altre. Molts que par que a les espatles nos vénen, ab plomes de penitència laugers davant nos passen.»

Diu sant Crisòstom: «Mostra aquesta paràbola que aquells qui tart se convertexen no s'esperen, que no és en aquesta vida axí tarda la penitència que, si ab cor perfet acamina, no puga passar ha pendre lo premi davant molts altres que primers anaven.»

Donchs, per a desesperació algun loch no ns resta ni tenim alguna excusa, puix en qualsevol edat, en qualsevol hora, la divina misericòrdia lo pecca[d]or {47d} accepta. Diu lo profeta: «En qualsevol hora que'l peccador gemecarà hi s'penadirà, lo peccador no morrà hi trobarà la vida.»

E perquè a totes les edats és incerta la hora que lo Senyor nos crida, cascú deu esser aparellat en bones obres que, axí com la partida és certa e incerta la ora, estiga la ànima aparellada, ab la roba plegada de bones obres, perquè per la culpa no li esdevinga que, ara que pot obrar no obra, quant voldrà obrar no puga.

Ⓢ 34 misericòrdia] mlsericordia

Ⓢ 13 *present vida*] Corella obvia tot seguit una citació de sant Pau (VC, 447a): «Cada un rebrà la seua recompensa d'acord amb el seu treball» (1Co 3, 8) i un breu text en què s'insisteix que molts són els cridats, però ningú sap quants seran els elegits. | 25-26 *ab ... passen*] Metàfora que incorpora Corella, la qual no apareix en VC, 447a: «*Per agilitatem boni operis nos antecedit*». | 35-37 *En ... vida*] Més avall (veg. p. 939,24-27), Corella tradueix també aquest verset bíblic, que correspon parcialment a Ez 18, 21. | 41-42 *ab ... obres*] Nova metàfora que afegeix Corella (veg. la nota anterior) i que no és en VC, 447b: «*Sic certus sit in bono opere animus*».

Debemus ergo omni die sic vivere, tanquam illa die morituri; ut sic residuum temporis nostri possimus expectare securi.

Unde Seneca: Sic ordinandus est dies omnis, tanquam cogat agonem atque expleat vitam. Ille beatissimus et securus sui possessor est, qui crastinum sine sollicitudine expectat. Inter cetera mala, hoc habet stultitia proprium, quod semper incipit vivere. Quid est turpius, quam senex vivere incipiens? Considera quam pulchra res sit consummare vitam ante mortem, deinde expectare secure reliquam sui temporis partem.

Nullus enim vitam in crastinum spectat. Non enim vivunt, sed victuri omnia differunt: haec Seneca.

Multum quippe juvat ad vincendam delectationem peccati, recordatio mortis et finis nostri.

Unde Sapiens: *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis.*

Et Gregorius: Nil tantum ad domandum desideriorum carnalium appetitum valet, quantum ut unusquisque mortem penset.

Et Bernardus: Saluberrimum est remedium redeundi ad Dominum, habere prae oculis mortem. Multum etiam juvat nos desides et pigros, Jesum et studiosos aspicere, si volumus non desides fieri et pigritari, sed fervere potius et proficere; inde enim exempla et bona multa poterimus reportare.

ORATIO

Domine Jesu Christe, summe paterfamilias, tu me primo mane in vineam tuam conduxisti, dum me a juventute mea ad fidem et tuum servitium misericorditer vocasti, et ad laborandum pro denario vite aeternae mecum convenisti; sed ego miser, tota die vitae meae otiosus steti, et negligenter vivendo debitum meum non feci. Domine, quia bonus es et misericors, fac me saltem in undecima hora respicere, et dignos fructus poenitentiae facere: ut apud te mercedem quantulamcumque merear invenire. Amen.

Ⓢ 6 benaventurat] benanenturat | 20 49a] *El caixista s'equivoca de nou i se salta el foli 48 (veg nota p 474,30)*

Ⓢ 6-9 *Aquell ... viure*] El sentit irònic d'aquest fragment ja apareix en *VC*, 447b. El significat recte és que el neci espera segur el dia de demà, el qual ningú sap certament si vindrà. | 12 *del viure!*] Tot seguit, Corella omet la part final de la citació de Sèneca (*VC*, 447b), en què s'exhorta a no posar la vida en el demà, doncs, aquell qui ho fa, va diferint totes les coses.

Devem, donchs, de continu axí viure que cada dia sia la fi de nostra vida, hi aquesta temor discreta fa segura e sens perill nostra vida.

Diu Sèneca: «Axí devem considerar qualsevol dia que pensem que a la mort nos convida hi dóna fi a nostre viure. Aquell és benaventurat e segur posehidor de si mateix, de la vida, que sens temor ni sollicitut lo dia de demà espera. Entre·ls altres mals aquest té propi la oradura: que tostemps comença a viure. ¿Pot esser més leja cosa que lo vell qui tostemps comença la vida? O, quant és bella cosa ans de la mort acabar la vida hi après esperar segur la part que roman del viure!»

Molt val certament ha vençre les delectacions del peccat e les carnals concupiscències recort de la nostra mort certa e la ora incerta.

Diu la Escriptura Sacra: «En totes les tues coses, de la tua fi te recorda e de peccar dexaràs lo propòsit.»

Diu sant Gregori: «Alguna cosa los carnals desigs més nos amansa que tenir la mort en la nostra pensa.»

Se- {49a} gons diu sant Bernat: «És consell e remey saludable per a venir lo peccador a penitència que la mort present tinga. Axí perdrem tota perea, axí tots mals desigs cauran de nosaltres e axí treballarem en la vinya e atenyem lo premi.»

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, subiran Pare de la universal família, tu, benigne Senyor, tantost gran matí me portist a la tua vinya quant al babtisme y a la tua santa fe per la tua misericòrdia te ha plagut cridar-me, e que, per molts treballs, has ab mi convenció feta que-m pagaries lo diner, qui és paga del dia. Però yo só miserable, só estat ociosós tots los dies de ma vida e, vivint negligentment, no he fet lo que devia, ni he treballat segons obligat era per guanyar lo teu premi. Però Senyor, perquè tu est bo e misericorde, fes que ab aquells ociosos que al vespre vingueren e treballaren, yo inhútil, pereós, huna hora treballe e sol hun poch espay sements de penitència semble, perquè algun loguer,

aquell que a tu plàcia, puix sies tu, Senyor, atényer pugua. Amén.

{447A} CAPUT XV. DE VILICO INIQUITATIS

I. VILICUS QUIS DICITUR, ET DE TRIPLICI VILLA NOBIS COMMISSA

Deinde ponit parabolam, secundum rem gestam, de vilico iniquitatis, diffamato apud Dominum suum ex dissipatione bonorum suorum; quia ea inutiliter in illicitis consumpserat et superfluis, non timens offendere dominum suum.

Quae parabola, sicut et praedicta, specialiter pertinebat ad discipulos; quia officium villicationis, et periculum reddendae rationis maxime pertinet ad praelatos.

»Aquell respòs:

DEL PROCURADOR E BATLE DE INIQUITAT. CAPÍTULO XIII

[I. DE QUI ÉS EL BATLE D'INIQUITAT I DE LES TRES VILES ENCOMANADES A LA PERSONA]

[E] una altra paràbola parla lo Senyor als seus 5
dexebls, qui són procuradors e batles que són tenguts donar conte de les coses que'l Senyor los acomana; prelatos e bisbes foren tots {49b} los apòstols.

Diu-los, donchs, lo Senyor:

—Era hun home rich qui tenia hun procurador, 10
majordom e batle. Hi aquest fon difamat davant ell quasi que los seus béns li dissipava. E cridà'l lo senyor e dix-li:

»—Què és açò que hoi[g] de tu? Dóna'm rahó de la administració tua. Ja de ací avant no vull que sies batle! 15

»Pensà e dix entre si lo batle: “Què faré, que mon senyor la administració-m leva? Yò no sé cavar; de acaptar tinch vergonya. Yò sé què faré perquè m'acullguen en ses cases quant de la administració seré fora.” 20

»Convocats tots los deutors de son senyor, dix al primer:

»—Quant deus tu a mon senyor?

»—Cent arroves de oli.

»E dix-li: 25

»—Jas!, pren àpoca e cautela hi escriu com ne deus cinquanta.

»Aprés diu ha un altre:

»—Tú quant deus?

»Respòs aquell: 30

»—Cent cafiços de forment.

»Respòs lo procurador:

»—Jas!, cobra tos albarans e escriu-ne huytanta.

»Loà lo Senyor lo batle de iniquitat que prudentment havia obrat, que-ls fills de aquest setgle 35

Ⓜ 4 *Capítol XIII*] A continuació, Corella elimina la primera interpretació d'aquest capítol, en què s'exposa que després Jesús va posar una paràbola sobre les coses que havia fet un batle d'iniquitat, difamat davant del seu amo per haver dissipat els seus béns, perquè els havia consumit inútilment en coses il·lícites i supèrflues, i no temia ofendre el seu amo. | 9-500,5 *Diu-los ... tabernacles*] Igual com ocorre en altres passatges de caràcter narratiu, principalment paràboles (veg. nota p. 364,16-365,3). Corella tradueix ací la paràbola de l'administrador astut directament de la Vulgata, atés que en *VC*, 447a-451b apareix de manera fragmentària i glossada, com és costum en el text llatí. | 26 *àpoca e cautela*] L'àpoca és un document que acredita haver cobrat un deute (*DCVB*, s.v. *àpoca*); la cautela és també un altre document, en aquest cas, acreditatiu de la recepció d'alguna cosa (*DCVB*, s.v. *cautela*). Ambdós mots constitueixen un doblet sinonímic per traduir el llatí *cautionem* (Lc 16, 6). | 31 *cafiços*] El cafiç és una mesura de capacitat aplicada als cereals, que equivalia a València a 24 barcelles, aproximadament dos hectolitres (*DCVB*, s.v. *cafiç*). | 33 *albarans*] Documents acreditatius d'un tracte (*DCVB*, s.v. *albarà*).

Est enim villicus proprie, gubernator et custos villae; sed hic accipitur pro oeconomus, id est curatore et dispensatore, qui scilicet universam substantiam domus dispensat. Oeconomus enim tam pecuniae, quam frugum et omnium quae dominus possidet dispensatorem designat. Hic timens amoveri ab {447b} officio, et egere, clam fecit misericordiam cum debitoribus Domini sui, ut cum amoveretur, reciperent eum in domos suas, memores sui beneficii. Et ideo dicit quod: *Homo quidam erat dives, qui habebat villicum*; et infra in fine applicat parabolam ad propositum, dicens: *Et ego vobis dico, etc.*

Similiter enim *homo quidam*, id est, ipse Deus pro nobis humanatus, *dives*, quia *gloria et divitiae in domo ejus*, — *habebat villicum*, id est dispensatorem, cui tradidit bona ad dispensandum. Hujus ergo Domini, id est Christi triplex est villicus, scilicet: in spiritualibus, praelatus; in temporalibus, princeps terrenus; in utrisque, quilibet Christianus.

Quilibet enim homo est villicus Dei, cui triplex villa commissa est guber- {448a} nanda, qui fructus cujuslibet villae prudenter debet dispensare. Prima villa, est mundus iste; cujus fructus sunt bona temporalia, quae quilibet custodire debet, ne mali rapiant, et ut sibi commissa servis Domini sui distribuatur. Secunda villa, est corpus proprium; quod est custodiendum, ne quando ingrediatur mors ad animam per portas sensuum; bona etiam ipsius corporis, ut sanitas et fortitudo, etc., ad Dei servitium et honorem sunt dispensanda. Tertia villa est, anima; quae a pravis cogitationibus est custodienda, cujus omnes virtutes debent distribui ad cognitionem et honorem et amorem Dei.

més prudents són que-ls fills de la lum en la generació sua.

»E per ço dich yo a vosaltres: guanyau-vos amichs de la peccúnia de iniquitat perquè quant defallireu vos reben en los seus eterns tabernacles.

5

Aquest home rich és Jesús, Déu e Senyor nostre: rich Déu, infinit home, per habundantícimes gràcies que més no-n podia rebre; Senyor universal de l'instan- 10 de la sua concepció, del cel e de la terra, de natura angèlica e humana e de totes les creatures; Rey de aquest món {49c} e monarca, succehint a son pare Adam, lo qual, ans que peccàs, tingué la universal monarchia, e algun altre succehir no li podia sinó ell, 15 sol sens culpa.

Té hun dispensador e batle, qui és qualsevol home ab lo franch arbitre, qui los béns que-l Senyor li à acomanat dispense: béns de natura, de gràcia e de fortuna. Acomana, donchs, lo Senyor a cascú tres viles: 20 la primera és lo món, de qui lo fruyt són les temporals riqueses, les quals és mester que ab prudència e ab misericòrdia dispense. La segona vila és lo cors propi, perquè l'amanse que sia a la ànima subjecte. La terça vila és l'ànima, la qual la divina bondat li acomana ha semblança e ymatge sua, ab moltes bones inspiracions e 25 gràcies.

© 3-4 E ... *iniquitat*] Veg. més avall el sentit d'aquest fragment en pp. 504,17-25 i 506,30-36. | 7-19 *Aquest ... fortuna*] Corella reformula l'inici d'aquest capítol (VC, 447ab). El text llatí explica primer què cal entendre per «administrador»: el qui governava i tenia cura dels béns i riqueses del propietari. Aquest, segons la VC, és Jesucrist, fet home, abundantment ric, el qual té tres administradors: dels assumptes espirituals, els prelats; dels temporals, els prínceps terrenals; en qualssevol, tot cristià. El mestre en teologia agafa l'essència de les glosses de la VC, però adapta i modula el text. En primer terme, afegeix dos títols de Jesús que no apareixen en el text llatí: «Senyor universal...» i «Rey de aquest món...», per a ressaltar la divinitat i humanitat del Salvador, que assenyalava a l'inici del paràgraf («rich Déu, infinit home»). En segon lloc, dels tres administradors de què parla la VC, Corella se'n queda amb el darrer, qualsevol cristià, i ell mateix incorpora i glossa el motiu pel qual es pot ser administrador de Jesús: pel lliure albir i pels béns que Déu li ha encomanat: de natura, és a dir, els que hom posseeix per naturalesa, com la personalitat, el propi cos, la família, etc.; de gràcia, com la humilitat, la castedat, la caritat, etc.; i de fortuna, ço és, els que han pervingut per la providència divina, com l'ofici o els béns terrenals. D'aquests béns se'n parla a l'acabament d'aquest capítol (veg. p. 512,18-20), de manera que Roís de Corella, en incloure'ls ací, al començament, mira d'establir una unitat temàtica entre l'inici i el final. | 23 *ànima subjecte*] A continuació, Corella elimina un breu passatge (VC, 448a) en què es diu que el cos també s'ha de dispendre al servei i honor de Déu.

2. TRIA VERBA CHRISTI RATIONEM PETENTIS VALDE ET SAEPE PENSANDA

Et hic, scilicet triplex praedictus villicus diffamatus est apud illum, scilicet Deum, quia nihil latet eum, quasi dissipasset bona ipsius, male eis utendo, scilicet res temporales in illicitis et superfluis expendendo, corpus suum voluptatibus dando, animam immundis cogitationibus implendo. Et bene dicit: Ipsius, quia bona nostra, Dei sunt auctoritate; sed nostra sunt, utilitate.

Fit autem hic diffamatio vel accusatio remorsu conscientiarum, vel evidentia operum, vel per Angelos qui nobis ministrant, et omnia opera nostra Deo renuntiant.

Et vocavit illum, scilicet inspirationibus interioribus, praedicationibus exterioribus, evidentibus beneficiis, multiplicibus flagellis, et incutiendo timorem aeternae damnationis; et ait illi, eum ante mortem corripiendo, et monendo: Quid hoc audio de te, bonorum dispensatore? Redde rationem villicationis tuae, et dum vivis cogita qualiter debes operari; oportet enim reddere rationem, aut in vita, aut post mortem; jam enim ultra, scilicet a tempore mortis tuae, non poteris villicare, nec quidquam boni agere. Tunc enim non poterit quis Deo satisfacere de rebus per eleemosynas, nec de corpore per jejunia, nec de anima per orationes.

Tria verba dicit hic Christus peccatori, magnae angustiae et anxietatis, quae si continue insonarent auribus nostris, nullo modo peccaremus. Primum est rigidae reprehensionis, cum dicitur: *Quid hoc audio de te*, sic ditato gratiarum muneribus, sic praevento benedictionibus, dissipatore rerum mearum tibi commissarum? *Quid hoc audio?* clamorem de terra resonantem tam horribilia scelera, tam antiqua vitia; qui tanta bona dissipasti, quia temporalia male expendisti, corpus inquinasti, et animam peccatis inveterasti.

Secundum verbum est anxii timoris, cum subditur: *Redde rationem villicationis tuae*. O verbum strictum! O verbum anxium! O verbum durum, discussionis districtae tunc faciendae, quando exigitur a nobis ratio de occultis cordium cogitationibus, de otiosis sermonibus, et de nostris operibus! Tunc apertierunt libri coelestes, tunc apertus erit liber conscientiae, in quo leget memoria quidquid homo cogitavit, dixit, et fecit; tunc examinabuntur omnia, et tunc discutietur de tota vita nostra.

© 20 vestida] vestidam | 26 comtes] comtes

© 2 li sia] Tot seguit, Corella omet un passatge breu (VC, 448a), en què s'exposa, de nou, que l'administrador dissipava els béns en assumptes superflus, en voluptats de la carn i omplint la seua ànima de pensaments immundes. | 5 mas nostra] Corella obvia, immediatament després, un text curt (VC, 448a) sobre qui denuncia al Senyor els mals actes: els àngels, bé per remordiment de consciència, bé per l'evidència de les males obres. | 23 , paraula de discussió estreta VC, 448a: «O verbum durum, discussionis districtae tunc faciendae»: «Oh, dures paraules del rigorós examen les que llavors es pronunciaran».

[2. DE LES TRES PARAULES DE CRIST EN QUÈ DEMANA COMPTES]

Fon difamat aquest procurador e batle; a nostre Senyor Déu no-s pot fer res que amagat li sia. És, donchs, difamat, que los béns del Senyor dissipava, car tot lo que tenim no és nostre: la divina bondat nos ho dóna per utilitat no sua, mas nostra.

5

Crida lo Senyor al seu batle per interiors inspiracions, per flagels e molèsties, per terror de les infernals penes, e diu-li: «Què és açò que hoig de tu, que los meus béns disipes? Dóna'm rahó ara que vius, ans que muyres, que no vull més avant sies batle, que après ni-m poràs satisfèr dels béns per almoynes, ni del cors per dejunis, ni ab oracions per la ànima.»

10

Tres paraules diu lo Senyor al cristià que, si de continu les pensava, no seria {49a} posible que, dexant-se de peccar, no esmenàs la vida: la primera és de reprehensió rigorosa, dient: «Què és açò que de tu-m dien?» Los terribles peccats teus reclama la terra, les tues iniquitats e vicis: los béns mals despesos, oblidats los pobres; lo cors ab delicades viandes, ab robes superbes e ponposes; l'ànima de mals àbits vestida.

20

La segona paraula és de temor ansiosa: «Dóna'm rahó de la administració tua.» O, paraula de gran ànsia! O, paraula de discussió estreta, quant en la nostra mort nos demanarà conte de totes les cogitacions nostres, de les paraules ocioses, de totes les nostres obres! Lavors se obriran los libres de nostres comtes.

25

Tertium verbum est amari doloris, cum additur: *Jam non poteris villicare*. In futura enim vita tollitur omnis villicatio hominum; ita ut ulterius nec bene, nec male possint operari. Magnus igitur est dolor animae, quando proximante hora mortis, audit sibi dici, quod ulterius non possit villicare. Puto quod totum mundum daret, ut sibi concederetur spatium unius horae, quo poeniteret, et aliquid boni ageret; sed non datur, quia tempus illud est reddendae rationis, non exercendae villicationis. Audiamus ergo haec verba tria severi Judicis, et ante judicium placemus eum, ut non pereamus.

3. ANXIETAS VILlici FODERE NESCIENTIS ET MENDICARE ERABESCENTIS

{448b} Timens autem villicus de vocatione in morte vel in iudicio, et reddenda ratione, *ait intra se*, in sua cogitatione; intra se loquitur, qui nullum amicum invenit, cum quo consiliari possit: *Quid faciam? quia Dominus aufert a me villicationem*, id est omnium villarum praedictarum custodiam, scilicet, tam rerum quam corporis et animae; et hoc erit in morte. Saepe enim contingit, quod tales timore mortis ducuntur ad poenitentiam, et cogitandum de vita futura. Sic semper cogitare debet peccator secundum Job: *Quid faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus? Et cum quaesierit quid respondebo illi?* Non ait, quid dicam; sed, *quid faciam*, quia apud districtum Judicem non excusant verba suasoria, sed facta meritoria.

Fodere, per poenitentiam, *non valeo*, id est proprio labore et poenitentia non possum de peccatis satisfacere, et ad vitam beatam venire; *mendicare*, per orationem, *erubesco*, quia verecundum debet esse hujus mundi divitibus petere suffragia spiritualia, et non rependere in temporalibus. In alia vita, anima non potest operari opera quibus adjuvetur ad gloriam.

Unde Chrysostomus: Vita praesens habet exercitium mandatorum, futura vero solatium. Si nihil operatus es hic, frustra in futuro speras. Item, nec bona ipsa potest ab aliis mendicando impetrare, quia non dabitur ei.

Hujus signum sunt virgines fatuae, quae petentes oleum a prudentibus sunt expulsae; sed nec dives epulo mendicans guttam aquae meruit recipere.

Scio quid faciam, quia scilicet antequam tollar per sententiam mortis a villicatione, debita relaxabo debitoribus domini mei, et distribuam eis de facultatibus ipsius; *ut cum amotus fuero a villicatione*, scilicet in morte, *recipiant me in domos suas*, id est per eorum merita et suffragia recipiar in vita beata, ne

La terça paràbola és de dolor amarga, quant hou lo peccador: «Ja no poràs més avant administrar les coses mies», que après la mort no és temps ja de poder meréxer. Què daria lo miserable peccador, a la ora que-l Jutge li demanarà comte, de hun moment de espay que pogués, penedint-se de cor, esmenar la vida? Hojam, donchs, ara hi escoltem aquestes espantables paraules del Jutge ans que-ns jutge perquè-l plaquem ans del Juhí, tement lo procurador e batle aquest demanar de compte en lo Juhí final o en la mort sua.

[3. DE L'ANSIETAT DEL BATLE PERQUÈ NO SAP CAVAR I TÉ VERGONYA D'ACAPTAR]

Entre si mateix parla: «Què faré?, que-l senyor me leva la procura e la administració de les viles», car esdevés moltes vegades que-ls peccadors ab temor de la mort vénen a penitència e de la es- {50a} devenidora vida pensen. Diu Job: «Què faré com vendrà lo Senyor al Juhí? Com me enterrogarà, què li poré respondre?» No diu lo diffamat batle: «què diré?», mas: «què faré?», que davant lo justificat Jutge no escusen paraules, mas poden meréxer obres.

Dins si mateix, doncs, parla: «Yo no puch cavar», que vol dir: «Yo no puch ab propis treballs e mèrits satisfèr de mes culpes»; «de acaptar tinch vergonya», quasi dient: «¿Com demanaré mèrits e suffragis als bons, als quals yo nunca he donat temporals almoynes? Y és mester que desempache, que après la mort no puch fèr cosa que-m valgua.»

Bé-s mostra en les folles vèrgens, que no pogueren haver oli per encendre les lànties. Bé-s mostra en lo rich qui estava en flames, que no pogué haver una gota de aygua.

«Yo sé, donchs, què faré, ans que per mort perda la procura dels béns de mo[n] Senyor. Dexaré als qui li deven perquè, après que yo no tendré lo offici, ells me acullguen en les sues cases», que vol dir: «Per los suffragis, mèrits e pregàries de aquells a qui yo done

Ⓢ 2 no] *Repetit (escrit abans i després del canvi de línia)* | 8 perquè-l] perquell | 22 vergonya] verhonya | 33 deven] denen

Ⓢ 26 *que-m valgua*] A continuació, Corella bandeja una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 448b), en què s'indica que la vida present és per complir els manaments; la futura, per a descansar. Així, si en aquesta no s'han complit, no cal esperar res en l'eterna, ni tan solament mendicant allí.

cogar fodere, aut mendicare frustra; et *in domos* pluraliter, propter diversitatem praemiorum. *Quia* ibi *mansiones multae sunt*. In has domos nullus potest ingredi, nisi per ostium misericordiae, vel spiritualis, vel corporalis; in cuius signum Salomon in ingressu sancta sanctorum, fecit duo ostiola de lignis olivarum, per oleum enim misericordia designatur.

Nota quod mansiones coelestes sunt pauperum, quia illis datae sunt; *pauperum enim spiritu, est regnum coelorum*. Unde si divites illud habere volunt, oportet ut a pauperibus emant; divites enim habent domos in terra, pauperes in coelo; libenter ergo divites recipiant pauperes in domos suas in terra, ut a pauperibus recipiantur in coelo. Unde Augustinus: Praebe terram, et accipe coelum.

4. FRUCTUS TRIPLICIS VILLAE NOBIS COMMISSAE

Ubi considerandum est, quod ut supra dictum est, tres villae commissae sunt homini, scilicet: mundus, corpus, et anima, quorum fructus debet dispensare ad honorem Dei. Corpus namque suum debet distribuere jejuniis, vigiliis, et ceteris laboribus pro Deo assumptis, et tunc sanitas, fortitudo, pulchritudo, quae sunt bona corporis, optime erunt dispensata.

Si vero corporis labores sustinere non possit, dicens cum villico: *Fodere non valeo*; saltem bona animae, quae sunt amor, cognitio, et memoria, ita distribuatur orando, meditando de lege Domini, et cunctos etiam inimicos amando, ut orationibus sibi recompensetur, quod laboribus efficere non potuit.

Et si rursus orare erubescit, utpote quia nescit, dicens quemadmodum et hic villicus dicebat: *Mendicare erubesco*, qui enim orat, mendicat, quia suffragium petit, tunc certe non restat, nisi ut provideat sibi taliter de bonis terrae villae Domini, scilicet de bonis temporalibus eleemosynas largiendo, quod talis dis- {449a} pensatio omnem defectum excuset corporis et animae.

Jejunium enim, quod distribuit bona corporis, et oratio, quae distribuit bona animae, atque eleemosyna, quae distribuit bona mundi, sunt opera quibus habetur vita aeterna.

almoyna, entraré en la eterna glòria, en la qual no-s pot entrar sinó per la porta de misericòrdia.» Hi en figura de tal entrada féu Salamó per a entrar en lo *Sanctus sanctorum* dos portes de olivera, que «oli de misericòrdia» significa.

5

Devem atendre que les cases de Parahís són dels pobres, dient lo Senyor: «Benaventurats són los pobres de sperit, que d'ells {50b} és lo celestial Regne.» E per ço és mester, si-ls rics hi volen cases, que dels pobres les compren; los rics tenen cases en la terra, en lo cel 10 los pobres. Acullguen, donchs, liberalment los rics als pobres en la terra perquè los pobres en los cels en les sues cases los reben. Diu sant Agostí: «O rich, pren tu lo cel e dóna'ls la terra!»

[4. DELS FRUITS DE LES TRES VILES ENCOMANADES A NOSALTRES]

Donchs, aquell qui ha desipat los dons e gràcies del cors e de la ànima en vanitats, peccats e culpes, no té remey algú sinó prestament, ans que en lo espantable Juhí comparega, comprar per almoynes suffragis dels pobres.

15

© 15 desipat] desijat

© 2-5 *Hi ... significa*] La descripció del temple de Salomó i de les portes del *Sancta sanctorum* elaborades amb fusta d'olivera es troba en 1Re 6, 31-33. | 15-19 *Donchs ... pobres*] Corella compendia en poques línies els ensenyaments d'aquest subcapítol, segons la nostra edició (VC, 448b-449a), el qual tracta novament dels fruits que la persona ha de donar a lloança de Déu per les tres viles que ell li encomana: el cos, l'ànima i el món. El cos s'ha de disposar per a dejunis, vigílies i treballs. Si la persona no els pot suportar, igual com l'administrador, que diu: «No sé cavar», ha d'ordenar els béns de l'ànima (amor, coneixement i memòria) cap a l'oració. Si té vergonya de pregar, com l'administrador, que diu: «Vergonya tinc de mendicar», perquè quan hom resa demana, almenys que distribuísca els béns que té d'aquest món en almoines, perquè aquestes excusen qualsevol falta del cos i l'ànima. Així, conclou el text llatí, el dejuni, l'oració i l'almoina són obres que duen a la vida eterna.

5. QUO SENSU LAUDATUR PRUDENTIA VILlici
ET FILIORUM HUIUS SEculi

Convocatis itaque singulis, seorsim his ab illis, debitoribus Domini sui, quia religiosi et pauperes quantumcumque justii, sunt debitores Dei, fecit circa eos misericordiam de bonis temporalibus sibi traditis ad dispensandum, dans ipsis oleum et triticum subventionis.

Ad hoc ergo tendit ista parabola, ut sicut dedit de bonis Domini oleum et triticum; sic et nos demus pauperibus de bonis a Deo nobis traditis, oleum compassionis interioris, et triticum subventionis exterioris, quia bonorum nobis datorum, non Domini, sed tantum dispensatores sumus. In hoc autem quod plus dedit de oleo, quam de tritico, significatur quod plus debemus compati affectu, quam possumus subvenire effectui.

*Et laudavit Dominus villici, non Dominus omnium, villicum iniquitatis, id est, villicum iniquum; non quod adversus eum fraudulenter, sed pro se prudenter, secundum prudentiam hujus seculi, non tamen bene vel meritorie egisset. Non enim laudavit eum de fraude quam fecit, sed de prudentia et ingenio, quo sibi in futurum prospexit; est namque prudentia, quaedam sibi in posterum providentia. Sic divites hujus mundi non sunt laudabiles de deceptione in illicitis actibus; sed de hoc quod prudenter se convertunt ad distribuendum bona in piis operibus, ut per hoc provideant sibi in futurum, quia secundum Ambrosium, sola misericordia est comes defunctorum. Cui etiam prudentissime non solum Dominus villici, sed etiam Dominus omnium applaudere videtur, subjungens ad quid hanc similitudinem dederit: *Quia, inquit, filii hujus seculi, et tenebrarum, id est homines temporalibus intenti, et amatores mundi, prudentiores sunt filiis lucis, in generatione sua carnali, id est in secularibus, ad quae videntur geniti.**

Quasi dicat: Magis astuti et fervidi sunt in carnalibus et temporalibus negotiis agendis, quam filii lucis et vitae aeternae, id est homines spiritualibus deputati, et amatores coelestium, sint in spiritualibus negotiis exercendis. Prudentiores sunt illi in malo, quam isti in bono.

Vix enim inveniuntur aliqui, qui tantam prudentiam et curam habent in acquirendis bonis aeternis et permanentibus, quantam calliditatem et sollicitudinem isti habent in acquirendis bonis temporalibus et fugitivis. Pro his enim die noctuque vigilant, angustiantur, laborant, et modis omnibus tales

Ⓢ 3 sien] sieu | 11 forment] forment

Ⓢ 17-19 per ço és paràbola, que solament s'à de pendre la fi perquè és dita

Aquesta explicació del significat de «paràbola» és un afegit de Corella que no es troba en VC, 449a. L'autor valencià explica també en altres llocs que cal entendre per *paràbola* (veg. p. 404,27-29). | 24 *Diu sant Gregori*] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Gregori Magne, la qual pertany, segons VC, 449a, a sant Ambrós de Milà.

[5. COM LLOA LA PRUDÈNCIA DEL BATLE I
DELS FILLS D'AQUEST SEGLE]

Convocà, donchs, lo prudent batle a part cascú dels que al senyor devien; deutors los nomena, que los pobres, sancts e religiosos, per bons que sien, al Senyor deven. E dels béns del senyor féu-los misericòrdia, puix lo Senyor per a dispensar li n'havia fet comanda: donà'ls oli per cordial compassió, forment per corporal refecció.

És la fi de la paràbola que donem nosaltres dels béns temporals nostres, dels quals no senyors, mas dispensadors som en aquesta present vida. En açò que no donà tant forment com oli significa que, per molt que lo cristià done tostemp, la compassió cordial deu sobbrepujar sobre l'almoyna, que si tingueses voldries donar més del que dones.

E lloà lo senyor lo batle no del frau que al senyor feya, mas de la prudència ab la qual en lo sdevenidor provehia ab los béns que seus no eren. E per ço és paràbola, que solament s'à de pendre la fi per què és dita: que axí com aquest {50c} batle per aquest món serà reputat de gran prudència, que sabés guanyar amichs que après defora de l'offici lo acullguen, axí lo cristià ab los béns temporals que nostre Senyor li acomana, fent almoynes, sia prudent en guanyar la eterna glòria. Diu sant Gregori que la misericòrdia sola los morts acompanya.

Conclou lo Senyor la paràbola que-ls fills de aquest món, qui són los hòmens donats als temporals negocis, són més prudents en la generació sua, que vol dir en la manera de son viure, que no los fills de la lum, qui són los béns espirituals e virtuosos en la sua spiritual vida. Més prudents y astuts són aquells en lo mal que aquests en lo bé.

Tart se sdevé que algun spiritual home sia axí prudent e solícit en atquirir lo celestial Regne hi en adquirir virtuts ab les quals se guanya, com són los hòmens terrenals en trobar e atényer les temporals riqueses, per les quals dia e nit vetlen, treballen e fins a la mort, sens repòs, per poder-les atényer se crucien.

divitias coacervare non cessant. Sicut bubo et cattus clarius vident de nocte quam homo, non ad legendum litteras, sed ad capiendum mures; sic filii seculi acutius vident quam filii lucis, non ad sciendum legem Dei, sed ad acquirendum bona mundi.

Audiant haec filii lucis, et a filiis tenebrarum, scilicet hujus seculi, vinci erubescant. Ideo enim haec scripta sunt, ut audiendo prudentiores fiant, non autem ut iniquitatis villicum imitando, fraudem vel injustitiam in aliquo agant.

Ubi Beda: Audiant sapientes hujus seculi, ut stultam sapientiam deserere, et sapientem Dei stultitiam discere queant, quanti eorum sapientiam divina aequitas aestimaverit, quos non vere prudentes, sed *in generatione sua prudentes* esse commemorat. Juxta hoc quod alibi dicitur: *Vae qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes*. Nec non et amatores vitae aeternae *filios lucis* appellando, non aliud eos qui {449b} sapientes sunt ut mala faciant, bene autem facere nescierunt, quam filios esse tenebrarum arguit; *filii autem lucis, et filii hujus seculi* vocantur, quomodo filii regni et filii perditionis, cujus enim quisque agit opera, ejus cognominatur et filius: haec Beda.

Sed heu! nos ut ait Hieronymus, ferventissimi sumus in terrenis, frigidissimi in coelestibus; et summam in rebus parvis exhibemus alacritatem, ad majora tepescimus; celerem habiturae finem res sine fine quaeruntur, coelestes divitias, immortales honores, pigra quadam dissimulatione negligimus: haec Hieronymus.

6. DE TRIPLICI SAPIENTIA, ET SIGNIS AD DIGNOSCENDOS FILIOS SEculi, FILIOSQUE LUCIS

Ubi notandum, quod triplex est sapientia. Prima nociva: et ista est carnalis, quam habent avari, in acquirendo divitias; superbi, in acquirendo honores; luxuriosi, in acquirendo delicias. Unde Jacobus: *Non est ista sapientia desursum descendens; sed terrena* quoad avaros, *animalis* quoad luxuriosos, *et diabolica* quoad superbos. Quantum autem ad istam sapientiam, verum est quod *filii hujus seculi sunt prudentiores filiis lucis*; quia filii lucis eam aspernantur et fugiunt.

Secunda sapientia est superflua, quae est de impertinentibus ad salutem. Ista sapientia est mundana et secularis, sive sit philosophica et physica, sive scientia legum et decretalium, quae pro tanto dicuntur superfluae, quia sine illis potest salus esse. Quantum etiam ad istam sapientiam, *filii seculi sunt* saepe

Axí com la òliba, que més veu de nit que de dia, no per a legir llibres, mes per a pendre rates, axí los fills de aquest setgle més agudament se vehen no per a legir los evangelis, mas per a trobar, ajustar, los béns transitoris.

Diu sanct Agostí: «Hogen y escolten los fills de la lum, spirituals hòmens, y hagen vergonya que·ls fills de les tenebres los vencen.» Per ço és aquesta paràbola, que hoynt de esser prudentes aprenghen, no perquè aprenghen de seguir en lo {50d} frau del senyor al procurador e batle.

Diu Beda: «Los savis de aquest món hogen, escolten e aprenghen perquè la folla prudència mundana dexten, e la follia sàvia e prudent de nostre Senyor Déu aprenghen. Miren lo Senyor com fills del món los nomena, que vol dir: “fills de tenebres”; diu-los: “prudentes en la generació sua”, que són los peccats en los quals los concebé sa mare. Diu: “fills de lum”, fills de Déu, qui·ls il·lumina, los qui no tenen la mundana prudència, ans estan alegres com lo món folls los estima, puix ab tal follia guanyen la vida eterna.»

Però és molta dolor, diu sanct Gerònim, que solícits e fervents són los hòmens en atquirir les coses terrenes, e tèbeus e frets en les celestials riqueses. Hi les coses que prestament han fi les cercam sens fi, e les que eternament duren no volem allargar les mans quant les nos donen.

[6. DE LES TRES SAVIESES I DELS SENYALS PER A DISTINGIR ELS FILLS DEL SEGLE DELS FILLS DE LA LLUM]

E devem atendre que tenim una prudència carnal e nociva, la qual los avars tenen adquerint riqueses, en atquerir honors los superbos, en adquirir delits carnals los luxuriosos. Diu sanct Jaume: «No és aquesta sapiència que del cel devalle, mas de la terra»; açò és quant als avars, és carnal quant als luxuriosos, diabòlica quant als superbos. Hi quant a tal prudència, és veritat que·ls fills de aquest món són més prudentes que·ls fills de la lum, qui la fugen e la menysprehen.

La seguona prudència o sapiència de {51a} aquest setgle és natural filosofia, methafísica e altres seculars sciències que per atényer la eterna glòria són dites superflues, que sens elles se pot perferament atényer. Hi quant en aquesta, los fills del setgle més que los fills de la lum són prudentes e savis, perquè·ls spirituals hòmens

© 4 transitoris] transitoris | 14-15 fills del món] *Repetit* | 19 folls] falls

© 1-2 *Axí ... rates*] Aquesta imatge, que apareix ja en VC, 449a, inclou en el text llatí, a més de l'òliba, el gat. | 5 *Diu ... Agostí*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 449a. | 17 *sa mare*] A continuació, Corella omet un verset d'Isaïes que il·lustra l'ensenyament (VC, 449b): «Ai dels qui es creuen savis i es tenen per intel·ligents!» (Is 5, 21).

prudentiores quam filii lucis; quia viri spirituales parum curant de talibus scientiis.

Tertia sapientia est necessaria, quae est de expedientibus ad salutem; et ista est sapientia divina, quae consistit in vera Dei et boni cognitione. Quantum autem ad istam sapientiam, filii lucis sunt prudentiores quam filii hujus seculi; imo in rebus divinis, filii seculi videntur esse stulti, filii autem lucis sunt valde sapientes et providi.

Qui autem sunt filii seculi, non apparet manifeste; sed tamen potest de hoc aliqua conjectura haberi. Una est, quia communiter filius habet inclinationem et artificium patris; et ideo quando persona tota est mundana, et ad negotia mundi inclinata, signum est quod pertinet ad filios seculi. Secunda conjectura est quia filius assumit arma patris; sic persona quae in seipsa assumit arma mundi, quae sunt superbia, avaritia, gula, luxuria, haec videtur pertinere ad generationem mundi.

Filii autem lucis similiter cognoscuntur duplici conjectura. Prima est, quando persona cum omni devotione sustinet visitationem Dei, qua visitatur per flagella, vel alio quocumque modo, et quando non permittit aliquid in corde suo, quod est contrarium Deo, signum est, quod est filius Dei. Secunda conjectura est, quia communiter pulli avium comedunt libenter cibum, quo consueverunt uti parentes eorum, et in ipso potissime delectantur; sic quando homo libenter degustat coelestia, quae fuerunt cibus Christi, et ei sapiunt talia, ac continue conatur qualiter impleat voluntatem divinam, iste est proprie filius Dei.

7. DIVITIAE CUR MAMMONA INIQUITATIS DICUNTUR?

Deinde quasi a minore, infert concludendo propositum: *Et ego vobis dico: Facite vobis*, id est, ad vestram utilitatem, *amicos de mammona iniquitatis*, scilicet de temporalibus divitiis, sed non eo modo quo fecit villicus iniquitatis, non defraudando aliena, sed largiendo vestra; *ut cum defeceritis* meritis propriis et praesenti vita, *recipiant vos in aeterna tabernacula*, id est, per sua merita et suffragia impetrent apud Deum, vos finaliter recipi in vita beata.

Ad haec tabernacula Propheta suspirans ait: *Quam dilecta tabernacula tua!* Quasi diceret Dominus: Si sibi in futurum etiam cum dolo et fraudulenter providens laudatur, multo magis laudandi

les tals sciències menysprehen, e si les aprenen e les saben, no per ells, mas perquè a la sacra theologia servexen.

La terça sapiència és necessària, que és de les coses necessàries a la speritual salut nostra, hi aquesta és divina, que està en verdadera conexença de la bondat infinida. Quant en aquesta, los fills de la lum són més prudents que·ls fills de aquest setgle, qui són quasi folls en les coses divines, e los fills de la lum prudents e solícits.

E ab tot que manifestament no·ns mostre quals són fills de aquest setgle, però algunes conjectures se'n poden veure: la una és que·l fill comunament té inclinació a l'ofici e art del pare; hi axí, la persona que tota ab negocis del món és inclinada, senyal és que·l món és son pare. La segona és que·l fill pren e succeheix en les armes de son pare; axí, la persona qui pren en si mateix les armes del món, que són supèrbia, avarícia, gola, luxúria, bé manifesta que·l món és son pare.

Són també dos conjectures per les quals los fills de la lum se conexen: la primera és quant lo crestià ab mansuetut e paciència sofrir e comporta com nostre Senyor Déu lo visita per flagells e angústies, en tal modo que no consent que en lo seu cor res contra la di- {51b} vina bondat hi estiga. La segona és que los fills se pexen de la vianda dels pares; si lo cristià en aquesta vianda ama mansuetut, humilitat, menyspreu, amor, caritat e pobrea, és senyal que Jesús és son pare.

[7. DES LES RIQUESSES, PER QUÈ S'ANOMENEN MAMMONA D'INIQUITAT]

E axí conclou lo Senyor hi·ns consella la fi de la paràbola, dient: «Per ç[o] us dich: feu e procurau-vos amichs per a la utilitat vostra de les temporals riqueses, però no defraudant al prohisme, axí com diu la paràbola que a son senyor defraudà lo batle. Procurau-vos, donchs, amichs que defallint de aquest món vos reben en los eterns tabernacles.»

© 17 armes] ermes

© 1-3 e^t ... servexen] Corella afegeix aquesta consideració sobre la preeminència de la teologia sobre les altres ciències, que no apareix en VC, 449b. En aquest sentit, veg. nota p. 461, 10-14. | 36 eterns tabernacles] Tot seguit, Corella elimina un passatge (VC, 449b-450a), en què es diu que es guanyen amics que pels seus mèrits i suffragis s'arriba a la vida eterna. Omet també un verset sàlmic sobre aquests tabernacles: «Que n'és, d'amable, el teu temple, Senyor de l'univers!» (Sl 83, 2) i una citació de sant Gregori Magne sobre considerar que, si hom dóna almoines als pobres, no ha de pensar que les dóna a tals, sinó a patrons que l'ajudaran a adquirir els tabernacles celestials.

eritis, si sine dolo et legitime vobis provideritis. Ubi Gregorius: Si nos eorum, scilicet pauperum amicitias, aeterna tabernacula acquirimus, dantes pensare debemus, quia patronis potius offerimus munera quam egenis bona largimur.

Mammona mammonae lingua Syra, divitiae dicuntur; et Mammon mammonis Satanas, qui opibus seducit, appellatur.

[13]

Si vero divitiae non de malo sunt acquisitae, nihilominus dicuntur mammona iniquitatis, pluribus de causis. Primo, quia non sunt verae divitiae, nec servant quod promittunt; sed falsae, quia fallunt et decipiunt. Promittunt enim securitatem, et dant timorem; satietatem, et dant esuriam; stabilitatem, et dant subitam dejectionem. Secundo, quia iniqui in eis confidunt, ac fidem et spem in eis constituunt. Tertio, quia iniquus Mammon praest eis, qui tentat homines cupiditate, ut serviant avaritiae, *quod est idolorum servitus*, et saepe faciunt homines iniquos ut semper desiderent amplius.

Quarto, quia sunt multarum iniquitatum materia: propter divitias enim multa committuntur iniqua, et expenduntur in multis illicitis et superfluis. Quinto, quia ut plurimum acquiruntur inique, in pluribus enim praedecessoribus necesse est aliquem reperiri, qui injuste usurpaverit aliena, unde vulgata communi dicitur sententia: Omnis dives aut iniquus est, aut heres iniqui. Sexto dicuntur *mammona iniquitatis*, id est, inaequalitatis, quia inaequaliter possidentur: nam unus habet ad superabundantiam, alius ad sufficientiam, alius ad necessitatem extremam, alius ad totalem penuriam. Septimo, quia inique retinentur; quod enim ultra necessaria vitae retinetur, nec proximi necessitatibus erogatur, pecunia est iniquitatis, id est, contra aequitatem; in ea enim non servamus aequitatem quam proximo debemus, quem sicut nos deligere jubemur.

[13] Et est advertendum, quod non dicuntur hic divitiae iniquitatis, quia inique et de malo acquisitae, de illis enim non praecepit Dominus fieri eleemosynam, cum nunquam bonus usus justificet male acquisita; et ideo talia sunt restituenda, non in eleemosynis danda. Potest tamen de divitiis iniquo affectu vel actu male acquisitis fieri eleemosyna, ut de acquisitis per meretricium, vel lenocinium, vel diebus festivis laborando, vel hujusmodi.

Nomen lo senyor les temporals riqueses «mammona de iniquitat»: Mammona és lo diable que de avarícia tempta.

No perquè totes les riqueses sien injustament posehides, però encara que sien justes, per moltes rahons se dien iniques: primerament, que són falses e no acaben lo que prometen: seguretat prometen e temor e recel donen, sacietat prometen e fam donen, estabilitat prometen hi en ruhina termenen. Dien-se encara iniques perquè ls hòmens mals en elles esperen. Terçament, perquè als qui les poseheixen lo inich diable, qui ha nom Mammon, d'on elles lo nom prenen, terriblament tempta que les retinguen e no les despenguen e més ne desigen; e per haver-les qualsevol iniquitat acaben, dient lo Apòstol que la avarícia és servitut de les ydoles.

Quartament, perquè són instrument ab lo qual totes les maldats se acaben. Quintament, que les {51c} més vegades injustament se adquireixen o per aquell qui les ajusta o per algú de aquells de qui li pervenen, d'on és aquella comuna sentència: tot rich o és inich o hereu de inich. Sisenament, «de iniquitat» se nomenen, que vol dir desegualtat, perquè no egualment se poseheixen, que la hu les poseheix en gran abundància, als altres fallen; los huns abundants, los altres pobres. Setenament, que és quasi imposible que l'home rich sens iniquitat estiga, perquè rich pròpiament se nomena aquell qui tenint lo necessari, pecúnia li sobra. Com, donchs, serà sens culpa que, sobrant a ell, de fam pereixquen los proïsmes?

Però devem atendre que no diu lo Senyor que donem almoyna de la pecúnia de iniquitat mal atquirida, la qual deu esser tornada e restituhida a-quell de qui era, però diu de iniquitat per les rahons ja explicades. Ab tot que-s pot dir pecúnia de iniquitat la que al peccat se guanya, encara que de necessitat no sia a restitució obligada, perquè lo que la dóna voluntèriament la dóna e les leys no manen que-s torne, com és la pacúnia que les publiques dones guanyen, de les quals poden fer almoynes.

© 31 devem] deuen

© 2-3 *avarícia tempta*] Immediatament després, Corella se salta un text (VC, 450a), per bé el trasllada més avall (veg. p. 507,31-40) sobre de quines riqueses d'iniquitat se'n pot donar almoyna i de quines no. | 21-22 *tot ... inich*] Encara que la «comuna sentència» es trobe en VC, 450a, Corella la tradueix rimant de manera que sembla un proverbi valencià.

8. PRAECEPTUM MERITUMQUE ELEEMOSYNAE

Pauperes ergo recipient nos in suas domos coelestes, si nos eos receperimus in nostras domos terrestres. Unde Augustinus: Omnia bona sua dedit Deus duobus hominibus: divitibus terrena, pauperibus coelestia. Sed Deus volens utrumque salvare, constituit ut hic divites in sua hereditate recipiant pauperes; et pauperes in sua hereditate eos collocent, et uterque per alium collocetur.

Et si non omnes pauperes possunt nos recipere in domos coelestes; tamen quia largimur his, recipiemur ab Angelis et Sanctis, quia largiendo pauperibus Angelorum nobis ceterorumque Sanctorum gratiam comparamus; et quamvis bonum sit eligere pauperes bonos, et aliis praeferre in datione eleemosynarum, tamen qui dat indigenti peccatori, non quia peccator, sed quia homo est, non peccatorem nutrit, sed justum, quia culpam non diligit, sed naturam.

Qui autem eleemosynam accepturus est, attendat bene si indigeat; alioquin non accipiat, ne rapinam committat. Unde Hieronymus: Monache, si eges et accipis das potius quam accipias; si autem non eges, et accipis, rapis. {450b} Porro non indiget monachus, si habeat quod naturae sufficit. Et hanc sufficientiam Apostolus certa diffinitione describit: *Habentes, inquit, alimenta et quibus tegamur, his contenti sumus.*

Unde in collatione abbatis Abrahae: Noveris autem te ex hoc non levi affici detrimento, quia cum sis sani corporis, ac robusti, stipe sustentaris aliena, quae juste solis est delibilibus attributa.

Misericordiae ergo operibus insistamus, quia multa bona et in vita, et in morte, nobis inde comparamus.

Unde Hieronymus: Non memini me legisse male mortuum, qui libenter exercuit opera pietatis; habet enim multos intercessores, et impossibile est multorum preces non exaudiri.

[8. DEL MANAMENT I MÈRIT DE L'ALMOINA]

Loguem, donchs, en Parahís cases ab la pecúnia que donam als prohísmes pobres. Diu sanct Agostí: «A dos maneres de hòmens lo Senyor tots los seus béns dóna: als ríchs la terra, lo cel als pobres. E volent que tots salvar se puguen, ha constituït que los ríchs en la heretat sua, qui és la terra, reben los pobres; e los pobres {51a} en la heretat sua, qui és lo cel, los ríchs acullguen, e axí entre si los huns als altres se col·loquen.»

E si los pobres als quals donam almoyna no són tals que en Parahís tinguen cases hon acollir nos puguen, rebran-nos per ells los àngels, los quals tenen en lo cel posades per aquells qui en aquest món reben los pobres, dient lo Senyor del cel: «En la casa de mon Pare moltes posades s'i troben.»

E donar-nos-ha posada ell mateix, Déu e Senyor nostre, general pobre de tots los pobres, qui, regraciant-nos les gràcies que ell nos dóna, dirà als qui han acollit los pobres: «Veni a la mia casa, beneys del meu Pare, que l'almoyna que haveu feta en qualsevol de aquests mínims pobres, com si en mi l'avíeu feta, axí la accepte.»

Aquell, emperò, qui la pren, mire si és pobre; en altra manera, furt comet hi rapina. Diu sanct Gerònim: «O tu, religiós mongel, si prens e tens fretura, més que no prens dónes; si no tens fretura, prens e furtes. Però no pert aquell de qui u furtes, que en cent doblàries ho cobra. E tu, religiós qui demanes, pensa la retgla que l'Apòstol dóna, quant diu: "Tenint què menjar e la persona cuberta, contenta és nostra vida.»

Diu l'abat Abram en la sua *Col·lació*: «No stimes que no sia gran culpa que la tua persona sia per a treball disposta e sana, e que de almoynes vulles viure, que justament són dels malalts e pobres.»

Treballem, donchs, en les obres de misericòrdia per la doctrina del sagrat {52a} evangeli, que per a la vida e a la mort esmerçam grans riqueses.

Diu sant Gerònim: «No-m recorda haja vist ni lest que home haja mal fenit los dies que de bon cor haja exercitat en los pobres piadoses obres, que molts intercessors guanya, y és imposible que les pregàries de molts la divina bondat no les accepte.»

Ⓜ 14-22 dient ... accepte] Roís de Corella s'aparta del text ludolfi (VC, 450a) i busca altres arguments per a glossar qui ha de rebre la persona en el cel. La VC indica que, malgrat que és preferible triar pobres bons per a donar-los almoina, si es dóna als indigents que són pecadors, no s'alimenta al pecador, sinó, com a signe de justícia, a la pròpia natura humana d'aquest. L'autor valencià elimina aquest fragment i inclou una citació evangèlica (Jn 14, 2) per acabar l'exegesi dels àngels com a acollidors dels justs en el cel. No apareix tampoc en el text llatí la imatge de Jesucrist com a hostatger dels piadosos en la vida eterna. Aquesta glossa es construeix al voltant dels versets evangèlics que indiquen que, aquell qui dóna almoina a un pobre, l'ofereix a Jesús mateix (Lc 9, 48; Mt 10, 40). | 26-28 Però ... cobra] Corella incorpora aquest fragment, que no apareix en VC, 450b, i que remet al capítol onzè, en el qual s'insisteix en diversos llocs que qui perd els béns temporals guanya el cèntuple en béns celestials (a tall d'exemple, veg. p. 482,31-39). | 31 iu l'abat Abram en la sua *Col·lació*

Veg. nota p. 483,31-32.

Unde et Leo Papa: Quidquid in cibos pauperum, in curationes debilium, in pretia captivorum, et in quaelibet opera pietatis impenditur, non minuitur sed augetur. Nec unquam apud Deum perire poterit, quod fidelis benignitas erogaverit, dum quodcuque tribuit, id sibi ad praemium recondit: *Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus*. Nec delictorum memoria erit, ubi testimonium pietatis affuerit: haec Leo papa.

Religiosus vero, et qui non habet unde possit eleemosynam dare materialem, nihilominus ex corde potest facere eleemosynam Deo valde gratam, videlicet ad hoc voluntatem habendo, seu etiam illatas sibi injurias proximo indulgendo, vel adversitati alienae ex toto corde compatiendo.

9. NON SUMUS HIC DOMINI, SED VILlici; SIMUS ERGO SEMPER AD RATIONEM REDDENDAM PARATI

Igitur, o monache, o clerice, o laice, dum vivis cogita qualiter debeas operari, ut scias et habeas quid in iudicio possis respondere, ubi audies: *Redde rationem villicationis tuae*. Villici enim sumus, non domini, rerum temporalium et spiritualium nobis ad necessarios usus proximorum commissarum. Etsi eas proximis non distribuimus, alia retinemus.

Unde Chrysostomus: Opinio quaedam errona aggenerata mortalibus auget crimina, minuit bona. Et vero est opinari, quod ea quaecumque possidemus in usu vitae, possidemus ut domini. Et ideo etiam opportune ea apprehendimus, tanquam bona praecipua. Sed contrarium est. Nos enim ut domini in vita praesenti collocati sumus in propria domo, sed tanquam hospites et advenae; quo nolimus ducimur, et quo non putamus; et qui nunc locuples est in brevi fit mendicus. Ergo quicumque sis, noveris te esse dispensatorem alienorum; et transitorii usus et brevis, tibi jura concessa sunt. Abjecto ergo ab anima domini fastu, sumas humilitatem, et modestiam villici: haec Chrysostomus.

Attende et aliud quod tibi dicitur: *Jam enim non poteris villicare* et operari. Unde idem Chrysostomus: Quotidie talia per effectus nobis exclamat Deus, ostendens nobis ferventem in meridie sospitatem, priusquam advesperascit exanimem; et alium inter prandia expirantem, et diversimode ab hac villicatione discedimus. Sed fidelis dispensator, qui de propria dispensatione confidit, desiderat cum Paulo *dissolvi, et esse cum Christo*; is autem cujus sunt vota terrena, anxiatur in exitu: haec Chrysostomus.

Diu sant Leó papa: «Qualsevol cosa que despens en donar a menjar als pobres, en curar los malalts e dèbils, hi en los catius a rembre; en qualsevol pecúnia que en obres de pietat se despenga, no minva, mas augmenta, ni pot perir en lo divinal conspecte qualsevol obra que de pietat sia, dient lo Senyor: “Benaventurats són los misericordes, que ells trobaran misericòrdia.”»

Lo religiós hi aquell qui no té d'on puga donar almoyna soplexca lo cor lo que les mans no poden, car lo Senyor les obres de les mans, perquè ixen del cor, les accepta. Pot encara cascú perdonar les injúries, que és spiritual almoyna que totes les obres de misericòrdia passa.

[9. COM LA PERSONA ÉS EL BATLE, SEMPRE PREPARADA PER A RETRE COMPTE]

Pensa, donchs, o religiós!, o clergue!, o lec home!, pensa què poràs respondre quant hoiràs aquella espantable paraula: «Dóna rahó de la procura que t'és acomanada.» Procuradors som, no senyors, de les temporals e spirituals riqueses, atorgades a nosaltres per les necessitats dels prohimeses, e si no les comunicam als prohimeses, les tenim furtades.

Diu sanct Crisòstom: «Una errònea opinió en los hòmens se troba que los crims augmenta hi disminuheix les bones obres: que estimam {52b} que les coses que la divina bondat nos acomana sien nostres. O, insensats hòmens!, del Senyor és tot lo que usam en la present exelada vida. Hostes hi estrangers acaminam fora de nostra pàtria. Per a la despesa del camí los béns nos acomana ab tal poder que, a Paraís o a infern, seguint nostra voluntat, nos porten.»

Escolta més lo que-t diu la divina Paraula: «Ja no poràs més avant usar de la mia procura.» Diu sanct Crisòstom: «Cada jorn, si atenen les nostres orelles, hoen aquestes paraules que lo Senyor en alta hi espantable veu nos crida, mirant la mort que ab moltes morts hi en moltes maneres nos asalta. Però aquell qui feelment dispensa, e lo que lo Senyor li acomana als pobres administra, desija ab lo Apòstol exir de aquest setgle perquè ab lo Senyor stiga.»

Cogita etiam quod tunc fodere non valebis, et mendicare erit confusionis. Unde Beda: Ablata quippe villicatione fodere non valemus, quia finita hac vita in qua tantum licet operari, nequaquam ultra bonae conversationis fructum ligone devotae compunctionis licet inquirere. Mendicare confusionis est, illo scilicet pessimo genere mendicandi, quo virgines illae fatuae mendicasse feruntur, et de quo Salomon ait: *Propter frigus piger arare noluit; mendicabit ergo aestate, et non dabitur ei*: haec Beda.

Ut autem idem dicit Beda, si hi qui {451a} praebent eleemosynam de iniquo mammona, faciunt sibi amicos, a quibus in aeterna tabernacula recipiantur, quanto magis hi qui spirituales largiuntur epulas, qui dant conservis cibaria in tempore suo, certissime debent spe summae retributionis erigi.

10. QUI IN MODICO NON EST FIDELIS, NON DEBET IN PRAELATURAM ELIGI

Postquam ergo Dominus praemissit de dispensatione pecuniae corporalis, subdit de dispensatione pecuniae spiritualis, dicens: *Qui fidelis est in minimo*, et in dispensatione minorum, scilicet temporalium; *et in majori*, id est in dispensatione majorum, scilicet spiritualium, *fidelis est*. *Et qui in modico*, scilicet in carnalibus, *iniquus est*, ut non bene pro necessitate proximorum expendat; *et in majori*, scilicet in spiritualibus, *iniquus est*, ut non pro utilitate communi dividat. Quasi diceret: Qui bona temporalia quae sunt minima bene dispensavit in eleemosynis et in aliis piis usibus, dignus est ut sibi committatur dispensatio spiritualium, quae sunt majora, quia fidelitas dispensationis primae, est argumentum fidelitatis secundae; et qui modica, scilicet bona temporalia non bene dispensavit, sed in illicitis consumpsit, vel male retinuit, indignus est ut sibi committatur dispensatio majorum, scilicet spiritualium, quia infidelitas prima, est argumentum secundae.

[14] Unde Ambrosius: Alienae a nobis divitiae sunt, quia praeter naturam sunt. Neque nobiscum nascuntur, neque nobiscum transeunt. Neque enim nostra sunt

Pensa encara com après la mort no poràs cavar. Diu Beda: «Car no tendràs legó del franch arbitre, ab lo mànech de la gràcia, per a reguar la terra sequa de la consciència que f[r]uyts de penitència fructifique. Hauràs vergonya de acaptar de aquell inútil vergonyós acaptiri de les folles vèrgens, que anant per oli trobaren la porta ta[n]cada. De aquest acaptar diu Salamó: «Per lo fret no volgué laurar lo pereós; irà acaptar en l'estiu e no trobarà qui li'n done.»»

[10. COM AQUELL QUE NO ÉS FIDEL EN LES POQUES COSES NO S'HA DE TRIAR PER A LA PRELATURA]

E seguint la ystòria evangèlica, diu més lo Senyor al propòsit de la paràbola: «Aquell qui en lo poch és fel, en lo que és més serà fel; hi en aquell qui en lo poch és inich, e en lo que és més serà inich. Donchs, si en la inica pecúnia no sou estats fels, lo que és bé {52c} verdader, qui us ho acomanarà? E si en lo que no és vostre no sou estats fels, qui us donarà lo que és vostre?»

Perquè entengam aquesta letra del sagra[t] evangeli, devem atendre que, axí com ja havem dit, no són

© 2-3 *legó ... gràcia*] Corella glossa «*ligone devotae compunctionis*» (VC, 450b) substituint el penediment devot, necessari per a arribar al cel, per l'ús, s'entén correcte, del lliure albir, i sobretot afegint la metàfora del mànech de l'aixada, que és la gràcia divina, sense l'ajuda de la qual hom no pot arribar tampoc a la vida eterna. | 2 *legó*] Aixadeta, de fulla més ampla que llarga, que serveix generalment per a birbar (DCVB, s.v. *lligó*). | 5-7 *de ... tancada*] El passatge refereix a la paràbola de les deu verges (Mt 25, 1-13), la qual conforma també el capítol XLVI del *Terç del Cartoixà*. | 6 *acaptiri*] Col·lecta, almoïna (DCVB, s.v. *acaptiri*). | 9 *li'n done*] A continuació, Corella omet una altra citació de Beda el Venerable (VC, 450b-451a), en què s'indica que, si aquells que han donat almoïna dels béns guanyats injustament tindran lloc en els celestials tabernacles gràcies als pobres, molta més retribució tindran aquells que comparteixen les viandes espirituals amb el proïsme. | 18-511,4 *Perquè ... perdre*] Corella trallada fins a aquest punt un text que apareixerà posteriorment en VC, 451a. La transposició és motivada perquè Corella tradueix tot d'una, en el paràgraf anterior, els tres versets evangèlics (Lc 16, 10-12) que apareixen en la VC un per un, amb les glosses corresponents intercalades. Aquesta traducció provoca que el darrer verset (Lc 16, 12), traslladat literalment, no s'entenga, i l'autor valencià s'hi veu compel·lit a explicar-lo inspirant-se en la glossa que apareix més avant en la VC i que el mateix Corella tradueix en el seu lloc (veg. p. 511,15-512,1) i també en una citació de sant Agustí d'Hipona que suprimeix en el *Cartoixà* (veg. nota p. 511,20-22).

quae non possumus auferre nobiscum. Sola virtus est, comes defunctorum, sola nos sequitur misericordia. Et ut dicit Augustinus: Potest homo invitus amittere bona temporalia; nunquam autem, nisi volens, perdit aeterna.

Hic habes argumentum, quod avarus non est bonus praedicator, vel praelatus. Unde subdit: *Si ergo in iniquo mammona*, scilicet in bonis temporalibus et divitiis, *fideles non fuistis* dispensando, quae sunt magis bona secundum apparentiam, quam secundum veritatem; *quod verum est*, scilicet bona spiritualia, quae sunt vera bona, *quis credet vobis*, id est, tradet vobis ad dispensandum? Quasi dicat: Nullus sapiens. Unde habes exemplum de quodam Episcopo, qui quatuor caseos tradidit ad custodiendum nepoti suo, et quia male custodivit, ideo curam animarum tradere sibi noluit.

Et si in alieno fideles non fuistis, sicut in temporalibus, quae sunt aliena a nobis, quia sunt extra nos; *quod vestrum est*, scilicet bona spiritualia, quae sunt habentibus intrinseca, *quis dabit vobis* ad dispensandum? Quasi dicat: Nullus sapiens hoc faceret.

Qui enim fidelis non est in dispensatione bonorum fortunae, et divitiarum corporalium, quae respectu spiritualium falsae divitiae sunt, et a nobis alienae, {451b} quia extra naturam nostram sitae, *nihil enim in tulimus in hunc mundum*, et nihil hinc auferimus, possuntque nobis auferri etiam nolentibus; dispensationem bonorum gratiae, et divitiarum spiritualium quae verae divitiae sunt, et nostra, quia proprie homini deputata, ad ea enim habenda nati sumus, nec possunt nobis auferri nolentibus, nullus ei credere vel dare debet, quia in eis etiam infidelis esset.

[14]

Secundum Bedam, *in minimo est fidelis* qui habet viscera pietatis, et opera misericordiae, dando eleemosynas. et diligendo proximos; *in majori est fidelis*, qui omnino adhaeret Creatori, et unus spiritus cum eo desiderat fieri. Sed *qui fratrem non diligit quem videt*,

Ⓜ 12 exemple] exeemple

Ⓜ 5-14 *Devem ... ànimes*] Corella reformula el text de VC, 451a. El mestre en teologia, de les lliçons de Lc 16, 10-11, en pren algunes i n'elimina altres. Bàsicament, en el text ludolfí s'explica que aquell que és fidel en les coses mínimes i insignificants, els béns temporals, fent almoines o obres piadoses, serà fidel en els assumptes importants i bons, els espirituals, i a l'inrevés. Així, un avar no pot ser un bon predicador o prelat. | 16-17 *que² ... perden*] Afegit de Corella motivat per la glossa que ell mateix ha incorporat anteriorment per a explicar Lc 16, 12 (veg. p. 511,2-4) i que es basa també en una citació de sant Agustí d'Hipona que apareixerà posteriorment en la VC, però que l'autor valencià no tradueix (veg. nota p. 511,20-22). | 20-22 *En ... ministres*] Corella condensa en aquestes línies tot un llarg passatge del text llatí (VC, 451ab), la qual cosa provoca que n'elimine una part. La VC exposa que aquell que no és fidel amb els béns de fortuna, que són falsos respecte dels espirituals i aliens a la persona, no poden ser dispensadors de les riqueses espirituals, les quals són vertaderes i pertanyen pròpiament a la persona, i ningú no les pot arrabassar si hom no vol que li les lleven. Continua el text llatí amb una citació de sant Ambrós de Milà en què insisteix que les riqueses temporals són estranyes a la persona, atés que no es naix amb elles ni se'n poden endur després de la mort; només la virtut i la misericòrdia acompanyen els difunts. L'autor valencià elimina tot seguit una altra citació de sant Agustí d'Hipona que expressa novament que la persona pot perdre contra la seua voluntat els béns temporals, però no els espirituals, a no ser que ella mateixa vulga. Encara s'omet a continuació una última citació, de Beda el Venerable, sobre la impossibilitat que algú, si no ha estimat el proïsme amb obres de misericòrdia, pugua estimar Déu.

nostres les temporals riqueses, però les gràcies e dons espirituals són nostres, que algun cas afortunat ni alguna potència no té poder, si nosaltres no volem, que-ls pugam perdre.

Devem encara entendre que les temporals riqueses 5 no són bé que verdader sia, axí com les espirituals gràcies. Diu lo Senyor: «Si en la pecúnia iniqua e que per si no és bona ni és vostra no sou estats fets dispensadós en los meus pobres, com vos acomanaré yo que dispenseu la mia esperitual doctrina que és 10 verdader bé? Com voleu que us elegesca prelats e bisbes?» Tenim exemple de hun bisbe qui acomanà a hun nebot seu quatre formatges, e perquè y donà mal recapte, jamés no li volgué acomanar cura de ànimes.

E axí diu lo Senyor: «Si en los béns temporals, béns 15 falsos e miserables y que no són vostres, que sens voluntat vostra moltes voltes se perden, no sou fets en despençar-los, qui us acomanarà los béns spirituals e gràcies, béns verdadés, intrínsechs, vostres, que-ls dispenseu als altres?» Quasi dient: «En les poques coses 20 se proven los hòmens per stimar com de les majors seran bons ministres.»

nec egeni miseretur, *quomodo diligit Deum quem non videt*; et quomodo seipsum Deo tribuet?

Valde ergo considerandum est, in electione praelatorum et praepositorum quales in modico fuerunt, et quid pietatis mise ricordiae habuerint; quoniam qui in modico fideles non sunt, in magnis quoque fideles non erunt. Unde praecepit Apostolus Timothaeo, et Tito, ut in eligendo Episcopo semper praeconsiderent si fidelis fuerit, et non avarus in dispensatione rei familiaris; saepe enim avarus in erogatione pecuniae corporalis, avarus est in erogatione talenti spiritualis, ut nil vere faciat, nisi pro pecunia, vel pro personis, et juxta acceptionem personarum. Comitatur enim eum saepe avaritia et cupiditas usque ad spiritualia. Et ideo tales si promoventur in Ecclesia, non ex Dei ordinatione, sed magis ex permissione quadam divina.

Demus igitur aliena, ut suscipiamus nostra; praebeamus parva, ut recipiamus magna; seminemus in benedictione, ut metamus benedictionem; sed *qui parce seminat, parce et metet*. Si bene dispensamus bona minora, scilicet fortunae et naturae; merebimur promoveri ad bona majora, scilicet gratiae et gloriae.

ORATIO

Domine Jesu Christe, animam meam fac virtutum villam: ne villicus tuus, ratio mea, dissipet bona tua mihi credita; quia post mortem nescio, quid meritorii faciam. Remitte mihi centum cados olei quos tibi debeo per contemplationem; et centum coros tritici, quos tibi debeo per operationem; et amici tui pauperes, qui te diligunt, et tibi conformantur, fiant mei apud te intercessores, advocati, et patroni: ut cum defecero propriis meritis, et ab hac vita, recipiar meritis eorum et suffragiis in domos suas, scilicet in aeterna et dilecta tabernacula. Amen.

Ⓢ 6 vicari] vicari | los] les | 19 los] les | 33 me] ne

Ⓢ 5-7 *E ... amava*] L'exemple de les tres afirmacions de Pere del seu amor cap a Jesús (Jn 21, 15-19) no apareix en VC, 451b. | 11 *axi ... Magus*] La referència a l'episodi de Simó el mag (Ac 8, 9-25), el qual volia comprar amb diners els dons de l'Esperit Sant que havia vist en els apòstols, no es troba en VC, 451b. En el seu lloc, l'obra ludolfina ofereix un text menys suggeridor en què s'explica que l'avar no actua sinó per diners o per influències; fins en els assumptes espirituals mostra l'avarícia i la cupiditat. | 11-13 *E ... divina*] VC, 451b: «*Et ideo, tales si promoventur in Ecclesia, non ex Dei ordinatione, sed magis ex permissione quadam divina*»: «Per tant, si aquests són promoguts en l'Església no és per ordenació de Déu, sinó per una mena de permissió divina inescrutable». | 26 *arroves*] Unitat de mesura de líquids que equival aproximadament a dotze litres. | 28 *faneques*] Unitat de mesura de grans que equival aproximadament a trenta-tres litres.

Molt, donchs, se deu considerar en la elecció de les prelatures aquells qui les han a pendre, que sien experimentats, que-ls béns temporals agen bé despesos e quins ac- {52a} tes de pietat hi de misericòrdia han exercit en los proïsmes. E axí, lo Senyor, quant volgué 5
elegir en vicari sant Pere, li demanava si més que los altres lo amava, e lo Apòstol amonestà a Timoteu e a Titus que en la elecció del bisbe considere si és stat fel dispensador dels béns de sa casa, car lo avar de la temporal pecúnia és avar de les spirituals gràcies, fins a 10
voler-les vendre, axí com volia Simon Magus. E si tals són elets e promoguts en la sancta Sgleya és per nostres peccats permissió divina.

Donem, donchs, los béns que no són nostres, falsos e miserables, hi pendrem los nostres verdadés hi 15
durables; donem les poques coses perquè pendrem les grans. Siam dignes: sembrem en benedició; cullirem en alegria. Ab poca labor, farem grans collites. Si bé despensam los menors béns de natura e fortuna, merexerem atényer los majors de gràcia e de glòria. 20

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, fes la mia ànima vila de virtuts, e fes que-l teu batle, qui és la raó mia, no disipe los teus béns que li has dexat en comanda, car, Senyor, yo no sé que 25
après la mort pugua fer alguna cosa meritòria. Remet a mi, Senyor, cent arroves de oli que-t dech, que no he tengut aquella viceral pietat e misericòrdia que devia als prohimes. E remet a mi cent faneques de forment que-t dech, que no he posat en obra les obres de misericòrdia. E fes que-ls teus amichs pobres, humils, 30
qui a tu amen e ab tu són conformes, sien bons interces- {53a} sors meus, advocats e defensors en lo teu conspecte, perquè defallint-me la mort, per les almoynes que-ls auré fetes e per los seus mèrits e

{451A} CAPUT XVI. DE DIVITE EPULONE,
ET LAZARO MENDICO AD JANUAM EJUS
JACENTE

I. PROMISSIONES LEGIS ET EVANGELII

Pharisaei autem, qui erant avari, audientes Dominum Jesum de contemptu mundi et contra avaritiam disputantem, ac homines ab appetitu divitiarum retrahentem, et ad faciendum eleemosynas inducentem: *Delidebant eum*, quasi irrationabiliter loqueretur, et contraria {451b} Legi Prophetisque praeciperet, ubi multi ditissimi Deo placuisse leguntur, et observatoribus Legis bona temporalia promittuntur;

non attendentes, quia in Lege carnalibus minora, propter regnum aeternum, et in Evangelio spiritualibus majora, propter regnum coelorum jure praeci- {452a} piuntur; et ideo inter Legem et Evangelium, sicut promissionum, ita et praeceptorum debere esse distantiam. Ibi namque dictum est: *Si volueritis et audieritis me, bona terrae comedetis; hic vero: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum.* Item, Lex non promittebat temporalia, tanquam principale praemium, et ideo ubicumque in sacra Scriptura pro actibus virtutum promittuntur bona temporalia, sub illis intelliguntur bona spiritualia et aeterna, tanquam principaliter promissa.

Nec temporalia sic promittuntur ad malum usum, sicut Pharisaei ista ad defensionem suae avaritiae male inducebant, sed ad bonum; quia illi qui bene utuntur divitiis, non serviunt eis, nec daemioni per eas tentanti, sed magis e converso divitiae serviunt ipsis, quia sunt eis juvamenta virtutis; et tales fuerunt Abraham, et alii divites qui Deo servierunt, et placuerunt in eis.

Unde occurrit eis Dominus confutans, et redarguens eos de vana gloria, et de avaritia, dicens: *Vos*

suffragis, sia acollit en les sues cases, qui són los desijats hi eterns tabernacles. Amén.

DEL RICH GOLAFRE E DE LÀZER
MENDICANT QUI JAHIA A LA SUA PORTA.
CAPÍTOL XIII

5

[I. DE LES PROMESSES DE LA LLEI I DELS
EVANGELIS]

[L]os fariseus avars e ypòcrits lo Senyor hoïen, qui axí del menyspreu de aquest món parlava, e fort contra la avarícia arguhia, la pobretat e humilitat loant magnificava, retrahent los hòmens de la amor de les peccúnies e persuadint-los a pietat e almoyna; ells, 10 avars, superbos e ambiciosos, lo Senyor escarnien com a home que prehicava coses a la Ley e Profetes contràries, que és certa cosa que Abram, Davit e molts rics hòmens foren sancts, a Déu acceptes, e que als qui observaven la Ley los era promesa de béns 15 temporals abundància.

No atenien los carnals hòmens la diferència de la Ley antiga a la ley evangèlica: aquella ley era guia per a trobar aquesta, hi ab temors e temporals promeses conduhia aquel[] poble a la sua observança; la ley 20 evangèlica perfeta, ab promeses de la eterna glòria, ab amor del qui la donava, qui per nosaltres moria, nos mostra de obrar e soferir coses àrdues per la excel·lència dels espirituals premis, ab tot que aquells sancts {53b} patriarques no entenien que lo premi de virtuoses obres 25 béns temporals fossen, ni·ls sancts profetes, qui per la veritat de la Ley martres morien, estimaven que la terra de promisió fos lo premi de la mort ab la qual la deixaven.

Diu-los, donchs, lo Senyor als avars ypòcrits, lo 30 Senyor benigne: «Vosaltres sou qui us justificau davant

© 20 ley] lty | 22 nosaltres] nosaltras

© 13-14 *que*¹ ... *acceptes*] El model d'Abraham com a ric plaent a Déu ja ha aparegut en el *Terç del Cartoixà* anteriorment (veg. notes pp. 476,36; 513,26), també com a afegit de Corella. De la riquesa de David se'n parla en 2Sa 12, 1-24, quan el profeta Natan reprén David per la seua relació il·lícita amb Betsabé. Tots dos exemples no apareixen en aquest punt de l'original llatí (VC, 451ab). | 18-19 *aquella ... aquesta*] Corella afegeix aquesta glossa, que no es troba en VC, 452a. La imatge beu de la doctrina del *verus Israel*, atés que l'autor valencià assigna que la Llei jueva pot ser un camí per a arribar a l'evangeli. | 19-24 *hi ... premis*] Corella reformula i glossa el text de VC, 452a, en el qual, a partir solament de dos versets bíblics, es mostra com la Llei prometia els béns temporals: «Només que volguéreu escoltar, llavors menjaríeu el bo i millor de la terra» (Is 1, 19), i el Nou Testament els celestials: «Feliços els pobres en l'esperit: d'ells és el Regne del cel!» (Mt 5, 3). | 21-22 *ab*² ... *moria*] No hi ha cap referència a mort de Jesucrist i la redempció en VC, 452a. | 26 *temporals fossen*] Corella omet un breu fragment (VC, 452a), en què s'indica que Déu prometia els béns temporals no per a un mal ús, com defenien els fariseus per a excusar la seua avarícia, sinó per al bé. Aquells que usen bé les riqueses, continua el text llatí, no les serveixen ni són temptats pel dimoni, ans al contrari, les riqueses els serveixen a ells, atés que els són d'ajuda per a atényer la virtut, així com Abraham i altres rics que serviren i plagueren a Déu. | 26-28 *ni·ls ... la*³] L'exemple dels profetes, els quals no creien que el premi del seu martiri fóra la terra promesa, sinó el cel, és una addició de Corella, perquè no apareix en VC, 452a.

estis qui justificatis vos coram hominibus, avaritiam vestram praedicto modo false colorando, et opera vestra ut ab hominibus videamini faciendo; *Deus autem*, cui *omnia nuda et aperta sunt*, — *novit corda vestra*, et iniquitatem ibi latentem, *quia quod hominibus*, et in reputatione hominum, qui vident in facie, *altum est*, id est apparens justitia, et non existens in re, *abominatio est apud Deum*, et in reputatione Dei qui videt in corde; quia simulata sanctitas, duplex est iniquitas: est enim et simulatio, et iniquitas.

Audiant hoc hypocritae et ambitiosi, quia quanto magis apparent, et se exaltant apud homines, tanto magis abominabiles sunt apud Deum. Igitur quia Deus videt corda, et per consequens etiam facta, quantumcumque secreta, studendum est cuilibet, etiam cum solus fuerit, ut et cogitando et operando mala declinet, et bona faciat. Si enim Deum praesentem, et omnia videntem, et vindicantem semper cogitaremus, aut vix aut nunquam peccaremus.

Unde Boetius: Aversamini vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum sublevate, humiles preces in excelsa porrigite, magna vobis est necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis Iudicis cuncta cernentis.

2. CUR DIVITIS EPULONIS NOMEN TACETUR?

Quia ergo Pharisei coram hominibus se justificabant, et justos se esse ostendebant, peccatores quasi infirmos contemnendo, et elemosynarum remedia negligendo, quam juste haec avaritia et avara altitudo damnanda sit, in sequenti Dominus docet exemplo, quod maxime inducitur ad provocandum homines ad opera misericordiae, ex divite propter defectum pietatis et misericordiae damnato; et non dicitur hic quod sit parabola vel similitudo, quia est rei gestae narratio. Unde secundum quosdam, dives iste Nabal erat, quem David occidere volebat, quia victualia sibi et suis negaverat.

los hòmens colorant la avarícia ab la Ley falsament entesa. La fi de totes les vostres obres és santedat simulada, la qual és iniquitat doblada.»

Hogen hi escolten los ypòcrits, que tant són davant Déu abominables quant més sants davant los hòmens se mostren, perquè dins lo cor la divina sciència entra e penetra, hi a la sua clara vista res no li s'amaga, hi sols aquest pensament de peccar nos deuria retraure.

Diu lo Boeci: «O, racionals creatures!, contrastau als vicis, coleu virtuts, als eterns premis elevau la vostra pensa, endreçau a Déu humils pregàries. Gran necessitat teniu de obrar bones obres perquè tots vostres actes són manifests al Ju[t]ge, qui totes coses mira.»

[2. DEL MOTIU PER QUÈ NO ES PODEN CALLAR LES RIQUESSES DE L'EPULÓ]

Mirant, donchs, lo Senyor dels fariseus ypòcrits la avarícia, hi que los pobres menyspreaven hi no curaven de la almoyna ab la qual los nostres peccats se remeyen, diu-los hun exemple, qui per tots comunament verdader se opina que fon verdadera història, de hun home rich sens misericòrdia. Hi alguns opinen que fon Nabal, qui no volgué a David donar vitualles. Diu-los, donchs, lo Senyor:

—Era hun {53c} home rich lo qual se vestia de carmesí e de cambray, e menjava splèndidament cada dia. Hi era hun pobre mendicant qui havia nom Làzer, qui jahia a la sua porta ple de plagues, lo qual desijava faltar-se de les miques que de la taula del rich cahien, e

© 7 clara] elara | 8 peccar] peccar | 9 Boeci] Berti | creatures] creatuers

© 1 *colorant*] Dissimulant, fingint (*DCVB*, s.v. *colorar*). | 2-3 *a fi de totes les vostres obres és santedat simulada, la qual és iniquitat doblada* Corella tradueix el text llatí de *VC*, 452a en rima, de manera que li confereix un caràcter proverbial. | 20-21 *Hi ... vitualles*] Aquest episodi refereix a 1Sa 25, 1-44: David, al desert, durant la seua lluita contra Saül, demana al ric pastor Nabal el que tinga a mà per a poder menjar, però s'hi nega. David s'enutja i vol carregar contra Nabal, però la intercessió de la muller d'aquest, Abigail, el salva. Nabal, tanmateix, per la seua avarícia, mor per una feridura que li envia Déu. En assabentar-se David de la mort del pastor, demana casar-se amb Abigail i aquesta accepta. | 21-515,32 *Diu-los ... creuran*] Corella, igual com ocorre en altres passatges de caràcter narratiu (veg. nota p. 364,16-365,3), tradueix tot d'una, directament de la Vulgata, la paràbola del ric i Llätzer, mentre que en la *VC* apareix de manera fragmentària i glossada. | 24 *carmesí*] Tela de color roig fosc, grana o quermes (*DCVB*, s.v. *carmesí*). | *cambray*] Tela blanca de cotó o de lli, molt blanca i fina (*DCVB*, s.v. *cambray*).

algú no li'n donava, però los cans venien e leparaven-li les plagues.

»Morí aquest pobre e portaren-lo al si de Abram los àngels. E morí lo rich e fon soterrat dins en infern.

»Hi estant en los turments, levà en alt los seus hulls e véu de luny Abram e Làtzer, que en lo si de Abram reposava, y en alta veu cridant, deya: 5

»—Pare Abram, ages mercé de mi e tramet a Làzer que banye lo cap del seu dit en aygua e la mia lengua refresque, que só cruciat en aquesta flama! 10

»Al qual respòs Abram:

»—Fill, sies recordant que has haguts molts delits en la tua vida e Làzer molts mals en la sua; ara Làzer és aconsolat e tu est cruciat. Hi ab tot açò, entre nosaltres hi ha una gran distància, que los de aci encara que vullen no poden pasar a vosaltres, ni de aquí podeu venir a nosaltres. 15

»Respòs lo rich miserable:

»—Prech-te, donchs, que-l trametes a casa de mon pare, que tinch cinch germans, que-ls testifique hi advere lo que aci yo passe, perquè ells en aquest loch de turments no vinguen. 20

»No tardà Abram respondre:

»—Tenen a Moysés e los Profetes, los quals hojr poden. 25

»Respòs lo rich en les flames:

»—No, pare Abraham, mas si algú dels qui són morts a ells tor- {53d} na, faran penitència.

»Respòs Abram:

»—Si no han hojt Moysés e los Profetes, ni al que resuscitarà creuran. 30

«Era hun home», diu lo Senyor. Diu-li home més per lo vici que per natura: diu-se aquest vocable, «home», de *humo*, que vol dir «terra», perquè de la terra formà Déu omnipotent lo primer home; aquest se diu «home», donat a les terrenals concupiscències. 35

Diu sent Gregori: «No-l nomena perquè lo Senyor no-l conexia de aquella conexença que coneix los elets qui té escrits en lo seu libre. Hi dóna'ns exemple contra la supèrbia nostra, que nomenar los richs hi conéixer-los tenim en gran estima, e los pobres ni-ls volem conéixer ni saber com se nomenen.» 40

Vestia's de carmesí defora per supèrbia e pompa, e sobre la carn, per delicament e mollea, de cambray e

Dicit ergo: *Homo quidam*, ubi notandum quod homo potius sonat hic in vitium, quam in naturam, ut dicatur homo ab humo, id est humo adhaerens per amorem terrenorum.

Secundum Gregorium, non exprimitur nomen ejus, quia non erat a Deo per approbationem cognitus, secundum quod dicit Salvator reprobatis: *Nunquam novi vos*. Unde quasi ignotus apud Deum, nomine non designatur, neque nominatur a Deo, quia nomen quaesierat a mundo. *Homo ergo quidam erat dives* non tam a possessione divitiarum, quam ab amore earum, ecce superfluitas in sensu, et concupiscentia oculorum.

Et induebatur purpura, rubea desuper, propter inanem {452b} gloriam, *et bysso alba* desubtus ad carnem, propter mollitiem, ecce excessus in vestitu et superbia vitae; *et epulabatur quotidie splendide*, serviendo gulae magis quam naturae, ecce excessus in

Ⓢ 2 les] *Repetit* | 32 més] mas

Ⓢ 39 *lo seu libre*] Tot seguit, Corella omet un breu passatge (VC, 452a), en què s'explica que el ric ho era no només perquè tenia béns, sinó també perquè els desitjava, com s'ha dit a bastament en el capítol anterior. | 40-43 *Hi ... nomenen*] Corella afegeix aquesta moralització, la qual no apareix en el passatge que ara està traduïnt (VC, 452a), inspirant-se en un text que sí que es troba en la VC, però que el traductor valencià no tradueix en el *Cartoixà* (veg. nota p. 516,16-17).

victu et concupiscentia carnis, secundum quod vestimenta, ita et epulae.

[15] *Et erat quidam mendicus nomine Lazarus; diviti adjungitur pauper, quia alter alteri confert, sed differenter, quia dives confert temporaliter pauperi, et pauper spiritualiter diviti.*

Ad mollitiem et luxuriam cultu regio dissolvebat carnem exterius, ac cibis et potibus refovebat interius.

3. CUR AUTEM PAUPERIS NOMEN EXPRIMITUR?, ET DE IPSIUS PENURIA

[15]

Unde Chrysostomus: Dum dives sustentat pauperem, sustentatur a paupere.

Exprimitur autem hic nomen pauperis, quia a Deo per approbationem erat cognitus, sicut et Moysi dicit: *Novi te ex nomine.*

Unde et pauperibus humilibus dicitur: *Gaudete et exultate, quod nomina vestra scripta sunt in coelis.* Lazarus pauper et humilis nominatur, dives vero nec nomine dignus habetur. Nomina bonorum scripta sunt in libro Dei, et nomina malorum in libro diaboli.

In quo pensandum est, quantum interest inter publicam legem mundi, et benignam legem Dei. Nam divites sunt mundo celebres per nomina sua, sed pauperes latent, nec nomen in mundo habent. Mos est dicendi: Quando de urbe profecti sumus, obviavit nobis talis Comes, vel Dominus; e contra de paupere dicitur: Nobiscum unus pauper agebat iter.

Sed in Evangelio est mos contrarius, quia pauperis nomen exprimitur, divitis vero nomen tacetur; superbos divites per iudicium reprobationis Deus nescit, humiles pauperes per iudicium approbationis nescit. Cominus aspicit hos, et eminus arcet illos. Divitibus sunt nomina in culmine mundi, sed pauperibus sunt nomina in aula Dei.

primes olandes. Hi esplèndidament menjava cada dia; axí feya excés en les viandes com en les robes.

Estava a la sua porta lo pobre mendicant Làzer, que la divina providència axí lo rich e lo pobre ajusta perquè abduys salvar los puga: lo rich per almoyna, lo pobre que mirant lo rich tinga complida pasciència. 5

Era rich aquest home, hon se mostra la superfluÿtat en les riqueses; vestia's de cambray e porpra, hon se mostra la superfluhitat en les robes; menjava splèndidament cada dia, hon se mostra la superfluÿtat 10 en les viandes.

[3. DEL NOM DEL POBRE I DE LA SEUA PENÚRIA]

A la sua porta estava lo mendicant pobre Làzer. Per son nom lo nomena, {5obisa} car escrit lo tenia en lo seu libre, axí com dix a Moysés: «Yo-t conech e sé lo teu nom.» 15

Ⓜ 15 5obisa] *Correspon al foli 54 Nou descuit del caixista (veg notes pp 474,30, 498,20)*

Ⓜ 1 olandes] Teles molt fines de lli (DCVB, s.v. *holanda*). | 3-6 *Estava ... pasciència*] Corella trasllada aquest text (VC, 452b) des del començament del següent subcapítol, segons la nostra edició, fins ací, de manera que secciona la glossa de la riquesa de l'epuló. Aquest desplaçament pot estar motivat en una voluntat del mestre en teologia per insistir que tots, rics i pobres, poden arribar a la vida eterna. | 6 *complida pasciència*] A continuació, Corella elimina una brevíssima i intrascendent citació de sant Joan Crisòstom (VC, 452b), en què s'indica que el ric sosté el pobre, però que el pobre també sosté el ric, s'entén, espiritualment. | 16-17 *lo teu nom*] Tot seguit, Corella obvia un extens fragment de VC, 452b. En primer lloc, obvia un verset evangèlic que il·lustra com Déu coneix els pobres: «Alegreu-vos perquè els vostres noms estan inscrits en el cel» (Lc 10, 20). A continuació, l'autor valencià elimina un text en què s'explica per què Llàzer apareix amb nom i el ric no en té: perquè Déu coneix els qui justs i el dimoni els injusts. Així doncs, hi ha, continua el text llatí, diferència entre el món i l'evangeli: el primer es gloria en tenir la companyia dels rics, i saber i dir els títols que ostenten pel seu nom; en el segon es calla el nom del ric i es menciona el del pobre. Déu coneix els pobres humils per aprovació, i els rics superbs per reprovaçió. Els rics, acaba el fragment omés, tenen nom en el món, però els pobres el tenen en el cel.

Qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus, ut ex vicinitate magis appareret duritia divitis, exeundo et revertendo eum videntis, et patientia pauperis ex visione divitis.

Ubi Chrysostomus: Infelicissime hominum, mortem corporis tui vides jacere ante januam, et non misereris! Si Dei praecepta non consideras, saltem miserere conditionis tuae, et time ne et ipse talis efficiaris.

Cupiens saturari de micis, non dicit de pretiosis, *quae cadebant de mensa divitis*; quodammodo dicens ad divitem: Sufficiunt mihi micae mensae tuae, quas abjiciendo projecis inde. Praebe de superfluo eleemosynam, fac de non damno lucrum; in quo nimia duritia apparet, eo quod perire permittebat unde pauper sublevari poterat. *Et nemo illi dabat*, quia tali domino talis familia, et ideo conformabantur ei in mentis duritia.

Cum ergo ante januam jaceret: ex visione pauperis diviti non miserenti, cumulus damnationis infertur; et rursus ex visione divitis tentatus quotidie pauper probatur. Quem ad majorem ipsius probationem paupertas simul et aegritudo, et visa divitis copia, et nulla sibi adhibita consolatio afficiunt.

Ubi Chrysostomus: Aegrotatio habet aliquod solatium, si opes habet; si autem ad infirmitatis magnitudinem accedat et paupertas, duplex est infirmitas. Quanta ergo in isto poena est, in quo inter tanta vulnera non meminit dolores plagarum, sed famis?

Sed et canes veniebant, et lingeabant ulcera ejus. Unde talis pietas in lingeendo ulcera pauperis, arguit duritiam divitis, quia magis curiales erant canes pauperi, quam eorum dominus.

Et nec a se canes removere poterat, nec visitator erat qui removeret. Qui etiamsi mordendo punxissent, non esset qui illos amovisset.

4. MORS PAUPERIS ET DIVITIS

{453a} *Factum est autem ut moreretur mendicus*, in patientia, quae opus perfectum habet probatus, et portaretur, secundum animam, ab Angelis in sinum Abrahae, de mendico dives factus, id est ad requiem, et limbum sanctorum patrum, ubi descendebant animae justorum morientium, antequam generale

A la porta gitat estava perquè del rich se mostràs més la durícia hi del pobre la paciència.

Desijava fartar-se no de les precioses viandes, mas de les miques que de la taula cahien, hon se mostra per la sua part tanta misèria e per la part del rich tan poca misericòrdia, que del que perdia no volia que restauràs la vida. Hi algú no li'n donava, que tals com lo senyor eren los qui-l servien.

E los cans venien e lepaven-li les nafres; los bruts animals del rich pompós arguhien la durícia fent obres de pietat en lo plagat pobre.

[4. DE LA MORT DEL POBRE I DEL RIC]

Morí en aquesta paciència lo pobre, e no hun àngel, mas àngels, al si de Abram lo portaren, qui era lo

Ⓣ 2 la paciència] A continuació, Corella elimina una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 452b), en què s'exhorta a la pietat amb la imatge de la mort del propi cos jaent al davant la persona; si hom no segueix els manaments, com a mínim ha de compadir el pobre perquè algun dia pot acabar com ell. | 8 qui-l servien] Inmediatament després, Corella omet un fragment (VC, 452b) sobre l'extrema duresa, i per tant la gran condemnaió eterna, del ric, atés que veia sempre el pobre a la seua porta i no tenia pietat. Alhora, el pobre patia doblement, atés que, a més de la fam i les nafres, veia la riquesa amb què no es podia consolar. L'autor valencià també obvia, a continuació, una citació de sant Joan Crisòstom, en què s'assegura que la malaltia que té remei és menys malaltia, però aquella que, a més, afegeix la fam, és doble malaltia. Així, cal considerar, seguint el Crisòstom, quina fam tenia el pobre, perquè oblida, quan demanava, tots els altres patiments. | 11 plagat pobre] A continuació, Corella elimina un breu passatge (VC, 452b), en què es diu, irònicament, que els gossos eren més cortesos que el ric. El pobre, continua la VC, no podia llançar els gossos, ni tenia ningú que li's llançara, encara que el mossegaren.

impedimentum gloriae per passionem Christi esset amotum; qui sinus, secundum Augustinum, ideo Abrahae dictus est, non quod ipsius tantum sit, sed quod ipse multarum gentium pater sit, quibus ad imitandum positus est.

[16]

Mortuus est autem et dives, quia divitiae non possunt a morte salvare; *et sepultus est in inferno*, scilicet damnatorum, id est in profunditate poenarum infernalium, de divite mendicus factus.

Dives iste tanquam diaboli parochianus ad coemeterium infernale, a daemonibus est deductus, et ibi est sepultus. Ibi sepelientur parochiani diaboli sine thure, et sine aqua benedicta ad modum asini. Unde in Jeremia de quolibet reprobo dicitur: *Sepultura asini sepelietur*. Sepultura asini est talis: quia excoriatur, et pellis a Domino possidetur, carnes a canibus lacerantur, ossa pluviis et grandinibus dereliquuntur; sic quando aliquis moritur iniquus, parentes possident substantiam terrenam, vermes lacerant carnem suam, supplicia infernalium lacerant ejus animam, quae naturam ossis habebit, quia consumi nunquam poterit.

Et notandum quod pluribus modis cognoscitur aliquis, cujus parochianus sit, scilicet: si ab eo baptismum suspiciat, si ei primitias et decimas reddat, si ejus missas et horas audiat. Qui ergo aqua concupiscentiae baptizatur, in qua character diaboli imprimitur, de quo in Apocalypsi dicitur; qui initia operum et consummationem, tanquam primitias et decimas diabolo reddit, vel bona temporalia in illicitis consumit;

qui lascivis cantilenis, et erroneis carminibus, seu verbis detractoriis et malis intendendo, tanquam horas diaboli audit, diaboli parochianum se ostendit, et in ejus coemeterio sepelietur in morte, sicut etiam dives iste est sepultus.

Sed qui baptizatur aqua poenitentiae, ubi imprimitur character Christi, scilicet *Thau*, de quo dicitur in Ezechiele; qui initium et consummationem bonorum operum Christo reddit; qui ejus sermones et verba libenter audit, deportabitur ab Angelis in requiem Christi, cujus parochianum se ostendit.

Ⓢ 23 pren] prenen

Ⓢ 1-2 *les portes*] Tot seguit, Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 453a), en què explica que el si s'anomena d'Abraham no només perquè era seu, sinó perquè era pare de molts i model que calia imitar. Seguidament, Corella elimina en part una altra citació, de sant Joan Crisòstom, sobre el goig dels àngels per carregar el pobre fins al Regne del cel, per això no el duia un àngel, sinó diversos. Aquest darrer argument és représ més avall, veg. p. 519,5-7. | 14-17 *serà ... l'ayre*] Corella reformula l'original llatí, en què s'exposa què serà soterrat en la sepultura de l'ase. La sepultura de l'ase és aquesta: quan l'escorxen, la pell és per a l'amo, les carns les esquincen els gossos, i l'ossamenta s'abandona a la pluja i les tronades. | 19 *divicies*] Veg. nota p. 456,27. | 28 *mals usos*] Immediatament després, Corella suprimeix un passatge (VC, 453a), en què es contraposa als batejats pel diable els batejats per Crist, els quals estan marcats per la tau, de la qual parla Ezequiel. Aquests, si orienten el principi i la fi de la seua vida a Jesucrist, i senten gustosament les seues paraules, seran duts pels àngels al descans de Crist, atès que hauran demostrat que són parroquians seus.

loch dels justs ans que'l Senyor obrís de Parahís les portes.

Morí lo rich, que les riqueses no pogueren ni poden de la mort fer-lo delliure. E fon soterrada la sua ànima en los infernals carçes, que aquella era la sua parròquia, que al diable pagava los delmes e promísies en coses il·lícites, despenent les peccúnies, hi al diable cantava les ores e offici en cançons vanes e paraules disolutes.

Aquest rich, com a verdader parroquià del diable, al sepulcre de infern diables lo portaren, en lo qual seran soterrats los parroquians del diable; no y haurà ensens de oracions e pregàries, ni aygua beneyta de sufragis. Diu Jeremies: «Serà soterrat {sobisb} de sepultura de ase, lo qual escorchien: hi és la pell de qui l'escorchia, e los goços les carns esquincen; los ossos, a la pluja e tempestat de l'ayre.» Així, quant algun rich de aquesta vida a l'infern passa, los parents se'n porten la pell, que són les temporals divicies; la carn se menges los vèrmens; e la ànima, que axí com los ossos no consumeix ni s'acaba, està en los infernals suplicis.

En moltes maneres de algú se pot conèixer qual és la sua parròquia, d'on pren lo baptisme, hon les primicies e dècimes paga, hon la missa hou e lo ofici. Aquest rich se batejava en les aygues de concupiscència, hi allí prenía lo caracte del diable, hi en jochs hi il·lícits col·loquis hoja lo seu ofici, hi totes ses despeses eren en mals usos.

Merito autem *pauper portabatur ab Angelu*, et angelica ei deputabantur officia, cui tam crudeliter denegata sunt humanitatis obsequia.

[16] Ubi Chrysostomus: Non suffecerat ad portandum Angelus unus pauperem, sed propterea plures veniunt ut chorum laetitiae faciant. Gaudet unusquisque Angelorum tantum onus tangere; libenter talibus oneribus praegravantur, ut ducant homines ad regna coelorum.

Et merito *dives sepultus est in inferno*, ut sustiriat cruciatum nolendo, qui in praesenti vita crucem portare noluit poenitendo.

5. SINUS ABRAHAE QUID SIT ET UBI?

Elevans autem oculos suos spirituales, non corporales, quia ibi erat anima ejus, non corpus, *cum esset in tormentis* multiplicibus, quia ejus oculi aperti erant per poenam qui ante clausi fuerant per culpam, *vidit Abraham a longe*; quia multum etiam ante apertionem januae coelestis distabat status electorum a statu reproborum, in tantum quod impossibilis erat transitus ab uno in alium; *et Lazarum in sinu ejus*, ad cumulum suae poena, quem in prosperitate positus dedignabatur videre.

Sinus Abrahae, de quo hoc dicitur, ante passionem erat in limbo inferni, sed modo est in coelo; sicut enim translatus est Abraham de {453b} limbo, sic et sinus ipsius cum eo. Erat namque in superiori margine inferni locus aliquantulum habens lucem pro spe futurae claritatis, sine omni poena materiali, in quo erant animae electorum, usque ad descensum Christi ad infernos, scilicet ad eundem locum, qui locus propter sui tranquillitatem *sinus* est dictus, sicut et sinus maris, dicitur locus quietus a ventis et tempestatibus; et dicebatur *Abrahae*, quia ipse fuit prima via credendi et primus publice praedicavit fidem unius Dei. Hunc locum appellavit Job tenebras respectu visionis divinae, vel pro taedio expectandi Salvatorem, dicens: *In tenebris stravi lectulum meum*.

Secundum Bedam, sinus Abrahae, est requies beatorum pauperum, quorum estregnum coelorum, quo post hanc vitam recipiuntur.

Et secundum Augustinum, sepultura inferni, poenarum profunditas est; quae superbos et immisericordes, post vitam hanc vorat. Qui in

Diu sanct Grisòstom: «Mèritament los àngels porten hi acompanyen lo pobre. Puix en aquest món li falliren almoynes humanes, que en l'altre les angèliques li abunden.

»Hun àngel bastava guiar-lo, però molts hi foren, molts l'acompanyen, molts lo aconsolen e ab ell se alegren.»

En aquest món miserable tingué pobra sepultura; ni-s trobava qui lo seu cors volgués levar de terra.»

[5. DEL SI D'ABRAHAM, QUÈ I ON ÉS]

Obrí e açà lo rich los hulls per la pena, que baxos havie tengut a la terra per culpa, hi tancats als pobres per defalt de misericòrdia. Vêu Abram que luny li estava, que de l'estament dels dampnats a l'estament dels elets gran era la distància, tant que no era possible los huns als altres passasen. Mirà a Làzer en lo si de Abram per {5obisc} major pena sua. Mirà de luny aquell e socors per a la sua pena li demanà, qui no volgué mirar prop a la sua porta per a donar-li de les caygudes miques de la sua taula.

Aquest si de Abram del qual lo evangeli parla era dins les infernals claustrs, hi ara és en lo cel e-n la glòria. Era en la part més alta de infern hun loch que una poca lum tenia per esperança de la claredat esdevenidora, sens alguna sensible pena, en lo qual les ànimes dels elets fins a l'adveniment del Senyor reposaven. Lo qual loch se nomena «si» per la tranquilat, pau e repòs que tenia; diu-se «de Abram», a qui foren fetes grans revelacions de la fe hi del Messies, e del seu adveniment grans promeses. Aquest si de Abraham lo sanct Job nomena «tenebres» en esguart de la visió divina e per lo desig que tenien de la venguda del rey Messies.

Diu Beda: «Lo si de Abraham és lo repòs dels pobres, dels quals és lo celestial Regne après de aquesta miserable vida.»

Diu sanct Agostí: «La sepultura de infern és la profunditat de les penes que devora e cobre los superbos e impiadosos. E aquells qui en aquest món lo

© 30 de] da

© 1 *Diu sanct Grisòstom*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Joan Cristòstom, atribució que no apareix en VC, 453a. Aquesta assignació es pot deure, en part, al fet que pren un argument d'una citació anterior d'aquest sant, que ell mateix omet suara, i la incorpora en el text que està traduït (veg. nota p. 518,1-2), i que no pertany al Crisòstom. [8-9 *En ... terra*] Corella incorpora aquest passatge, de caràcter pietós, el qual no es troba en VC, 453a. [32 *rey Messies*] Corella elimina a continuació el verset bíblic que la VC pren com a exemple, en el Llibre de Job, del si d'Abraham com un lloc tenebrós o fosc (VC, 453b): «Espera estendre el meu jaç a la fosca» (Jb 17, 13).

praesenti volunt tenere locum primum, in futuro retrudentur in locum novissimum.

Ubi Chrysostomus: Sicut autem pauperi, dum viveret, graviolem poenam reddebat jacere ante januam divitis, et aliena bona prospicere; sic diviti mortuo, augebat exercitium accubitus in gehenna, prospectus delectationis Lazari, ne sola tormentorum natura, sed et collatione honoris illius intolerabilius sentiret supplicium. Aliorum divitiae, eorum qui in paupertate sunt, tormenta sunt.

6. CUR DIVES EPULO SPECIATIM DE LINGVAE CRUCIATU QUERITUR

Et ipse clamans prae dolore, dixit: Pater Abraham, miserere mei. Hunc sero et pro nihilo patrem vocat, quem in operibus misericordiae imitari noluit, et petit misereri sui, qui nec suimet misertus est, nec Lazari; et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aqua, et refrigeret, etc. Lazarum petit mitti sibi aestuanti, cui ipse micis panis noluit mittere esurienti.

[17]

Unde notandum quod lingua et digitus metaphorice dicuntur in animabus separatis, quales erant animae Lazari et divitis; sicut enim in Deo, qui *spiritus est*, manus dicitur virtus ejus auxiliativa, et per linguam divitis, virtus conceptus mentis expressiva. Unde non in vera, sed imaginaria lingua punitur, dum per imaginationem in memoriam peccata linguae revocat.

[17] Vocat autem *extremum digiti sui* modicum suffragium meritorum; et *guttam aquae*, modicum quid refrigerantis misericordiae.

Et similiter plura alia, de quibus hic dicitur, mentaliter fieri intelliguntur. Quamvis animae corpora non habeant, tamen in membris pati dicuntur; quia exutae a corporibus tales affectus in se sentiunt pro peccatis, ac si in corpore paterentur in membris.

In lingua ergo cruciari dicitur, id est in anima, quae pro peccato linguae amplius torquebatur, quia per eam plus peccaverat, secundum duo officia naturae, in quibus lingua, deservit, scilicet: gustum et loquelam, in quibus epulones frequenter offendunt.

Per linguam quidem in officio gustus peccavit quia *epulabatur quotidie splendide*; et similiter in officio

primer loch tenir volen, en los inferns en lo més bax los diables los crucien.»

Diu sanct Crisòstom: «Axí com al pobre en la present vida li era gran dolor a la porta de rich jaure e mirar en tanta misèria les pomposes riqueses, axí al rich, 5
aprés la mort, li augmentava la pena veu- {5obis} re en lo si de Abraham aconsolat e alegre Làzer.»

[6. DEL MOTIU PER QUÈ EL RIC ES QUEIXAVA SOBRETOT DEL TURMENT DE LA LLENGUA]

Cridava, donchs, lo rich per lo greu turment que sentia: «Pare Abraham, ages mercè de mi!» Tart hi en va lo crida pare, al qual no havia volgut seguir en obres de 10
misericòrdia, hi que li haja pietat demana, la qual ell no havia volgut haver a Làzer. Demana-li que trameta a Làzer, que lo cap del dit banye en aygua e li refresque la lengua, que les flames lo cremaven. A Làzer demana que li trameta, que a ell cremant refresque, al qual ell 15
no volgué famejant soccór[r]er.

Però devem atendre que les ànimes sens còsors, axí com eren la ànima de Làzer hi del rich miserable, no tenia dits ne lengües, però havem-ho a-ntendre per huna semblança: axí com és en Déu, qui és sperit, la 20
sua mà entenem la sua virtut operativa, axí per lo dit de Làzer entenem algun suffragi dels seus mèrits, e per la gota de la aygua alguna poca de refrescant misericòrdia.

E axí, moltes altres coses que en la present història se dihen no corporalment, sinó mental, se deven 25
entendre, ab tot que la ànima separada sent aquelles mateixes dolors per lo foch hi per les altres corporals coses afflictives que sentiria si al cors era conjuncta, car és certa cosa que lo cors no sent, e que dolor e tristícia e qualsevol altra pena són afficcions de la ànima. 30

Era cruciat lo dampnat rich en la lengua perquè esplèndidament cade dia menjava, hi entre les esplèn-

Ⓢ 17 devem] deuen | 21 entenem] entenen | 22 entenem] entenen | 32 esplèndidament] esplendinament

Ⓢ 7 alegre Làzer] Tot seguit, Corella obvia la moralitat amb què acaba la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 453b): les riqueses d'un altre són turments per al qui és pobre. | 28-30 car ... ànima] Corella afegeix aquest argument sobre la verdadera dolor, real, de les penes de l'ànima, que no es troba en VC, 453b, i que pot transcendir, com ocorre en altres passatges (veg. notes pp. 458,19-20; 479,4-5), la lectura purament teològica. | 30 la ànima] Seguidament, Corella exclou un fragment de VC, 453b, que considera que el ric és turmentat en la llengua, que és l'ànima, perquè per ella havia pecat més amb les dues accions que li són pròpies: menjar i parlar en excés. Aquest argument es repeteix a continuació tant en el text llatí com en el valencià, per això Roís de Corella el bandeja ací.

loquela, quia inter epulas splendidas magis relaxatur lingua ad loquendum inepta. Et ideo expedit valde in mensa sobrietatem, et silentium observare. Unde Basilius: Quantum possumus delicias mundi, et ciborum epulantiam fugiamus; ne quando cruciati in flamma, quaeramus guttam aquae, et nullum refrigerium consequamur.

7. ENUMERATIO VITIORUM HUIUS DIVITIS

Plenus nihilominus, ut visum est, iste dives fuit vitiis: in eo enim erat avaritia, quia *dives erat*, non quia divitias habebat, sed quia avare retinebat, et illicite expendebat.

Item, in eo fuit vana gloria, quam habuit in utendo veste pre- {454a} tiosa. Hoc autem quam grande sit peccatum patet ex historia Romanorum, ubi legitur quod ille qui primus apud eos purpura indutus fuit, a fulmine percussus interiit.

Non debet homo de vestibus gloriari, imo magis dolere, respiciendo ad peccatum suum; nam ante peccatum veste non indigebat, quia decore innocentiae indutus erat; sed perdita innocentia, advenit Dei ira, et tunc vestis sibi facta ad cooperiendum miseriam peccati et defectuum nostrorum. Unde in Genesis: *Fecit quoque Deus Adae et uxori ejus tunicas pelliceas*, scilicet extra paradisum post lapsam et peccatum.

In signum hujus, aliqui religiosi non utuntur nisi pellibus, in memoriam transgressionis primorum parentum, et in signum mortalitatis, quia pelles sunt de animalibus mortuis.

Quatuor autem modis potest esse reprehensio circa vestes: primo, quando sunt nimis pretiosae; secundo, quando sunt curiosae; tertio, quando non sunt statui personae convenientes; quarto, quando quis habet diversa vestium mutatoria, ita quod a tineis demoliuntur, et Christus in pauperibus nudus relinquitur.

Item, fuit in eo peccatum gulae, quia *epulabatur quotidie splendide*. Facit autem gulosus injuriam

{55a} dides viandes la lengua en parlar se allarga. E per ço és mester tenir en la taula sobrietat e scilenci perquè no siam cruciats en les flames, en les quals no pugam huna gota de aygua atényer.

[7. DE L'ENUMERACIÓ DELS VICIS DEL RIC]

Era aquest rich ple de vicis: tenia avarícia, qui rich 5 era hi avarament retenia les pecúnies hi en coses il·lícites les despenia.

Tingué vanaglòria usant de pomposes vestidures. Quant és gran pecat usar de precioses vestidures en les *Històries romanes* se mostra, que reciten que aquell qui 10 primer entre ells se vestí de porpra ferit de lamp finí la sua vida.

No deu l'ome gloriar-se de les vestidures, mas haver recort e doldre's del primer peccat, per lo qual la mísera natura humana en lo exili de aquesta vall de làgrimes 15 les porta, que ans del peccat los primers pares nostres nus, sens vestidures, per lo verger de Paradís terrenal se pasejaven. Per ço legim en lo Gènesis que féu nostre Senyor Déu a nostre pare Adam e a la sua muller Eva de pell les primeres túniques, que, puix delliberava que 20 de Paradís terrenal hixquessen, provehia per al fret, calor e ayre per a la terra hon anaven, hi que en les mortes pells recordasen la pena de la mort que havien encorreguda.

Hi encara alguns religiosos se troben qui tal manera 25 de vestidures porten recordant la mort e de Paradís terrenal lo nostre miserable exili.

En quatre maneres les vestidures precioses se poden rependre: primerament, quant són masa {55b} precioses; segonament, quant són massa exquisites e 30 curioses; terçament, quant no són convenientes ni honestes a l'estament de aquell qui les porta; quartament, quant són multiplicades e tantes que arnes les se mengen e los pobres despul[]ats tremolen.

Ⓢ 6 pecúnies] pecuines

Ⓢ 2-4 *perquè ... atényer*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany, segons VC, 453b, a sant Basili el Gran. | 10 *Històries romanes*] Es tracta de la *Historia romanorum* de l'arquebisbe toledà Rodrigo Jiménez de Rada (c. 1170-1247). Aquesta font apareix ja en VC, 454a, i l'*exemplum* remet a la història llegendària del rei romà Tul·li Hostili (c. 673-642 aC), el qual va ser el primer a vestir la porpra i dur com a insígnia reial els feixos; va morir amb la seua família a causa d'un llamp enviat per Júpiter (Jiménez de Rada, 1793: 216). | 20-24 *que' ... encorreguda*] Corella amplia i modula un breu text (VC, 454a), el qual indica simplement que les pells foren donades després de la caiguda i del peccat. L'al·legoria que en aquest passatge incorpora Corella entre les pells mortes i la pròpia mort s'inspira en un argument que apareix seguidament en la VC i també en el *Cartoixà*. | 34 *despullats tremolen*] A continuació, Corella elimina un passatge (VC, 454a), en què s'indica que el ric també pecà de gola, perquè menjava opulentment, i així pecava contra la natura, perquè no hi ha en la Creació animal que, sent gran, tinga tan menuda la boca i el coll, com a significança que cal ser moderat. També el ric va pecar, segueix el text ludolfí omès per Corella, per ser immisericordiós, atés que veia el pobre i no l'ajudava. Per això no té nom, perquè no va reconèixer a Déu en el pobre.

naturae; nulli enim animali tam magnum corpus habenti, dedit natura tam parvum os et collum, sicut homini, ut per hoc ad cibi et potus parvitatem, et temperantiam nos moneret. Erat et sine misericordia, quia ulcerosi pauperis noluit misereri; et ideo frustra misericordiam petiit, qui misericordiam non fecit; et ideo etiam tanquam a Deo non cognitus caret nomine, qui Deum cognoscere noluit in paupere.

Non enim reprehenditur ex eo quod dives erat, sed quod divitias avarè retinebat, et nihil pauperi dare volebat, ac eas in vestibulis curiosis, et epulis delicatis male expendebat, nimisque divitias amabat, et circa eas cor suum posuerat; nec reprehenditur ex eo quod aliena abstulit, sed quod sua non dedit, nec dicitur quia quempiam oppressit, sed quia in acceptis rebus se extulit.

Unde Chrysostomus: Non autem quod dives erat torquebatur, sed quia misertus non fuit. Non accusatur, quia res alienas tulerit, non quia adulter fuerit, non quia aliquod malum fecerit; sola in illo condemnatur superbia.

8. FUTURA DAMNATIO EORUM QUI ALIENA DIRIPIUNT

Unde et Gregorius: Hinc colligendum est qua poena mulctandus sit, qui aliena diripit, si inferni damnatione percutitur, qui propria non largitur: haec Gregorius.

Pensent ergo non solum seculares, sed et religiosi, qui temporalia illicite sibi attrahunt, vel detinent, qua poena puniendi sunt, si damnatur qui propria non dedit.

No era, donchs, représ aquest perquè era rich, mas perquè als pobres no feya part de les seues riqueses hi en pomposes vestidures e esplèndides viandes les despenia, e los béns temporals molt amava e lo seu cor en ells tenia. Ni és représ que tingué de furt lo que posehia, mas perquè als pobres no u partia. Ni és représ que en algú hagués fet opresió o força, mas perquè en lo pobre Làzer no havia executat misericòrdia.

[8. DE LA DAMNACIÓ ETERNA A AQUELLS QUE DISSIPEN ELS BÉNS]

Diu sant Gregori: «De ací podem fer estima quina serà la pena de aquell que pren e furta les coses que no són seues com axí és cruciat aquell qui no dóna les seues.»

Pensen, donchs, aquells qui de mal just los béns temporals tenen quant seran punits de greu pena com axí és cruciat lo qui no ha donat los propis.

En les entràmenes de la consciència deurien portar aquesta evangèlica ystòria escrita tots los hòmens qui demanen e contínuament demanen com los mals hòmens prosperen e axí prosperen, e los bons afflictions sostenen; miren aquest evangeli, ab quina pompa entrava lo rich en sa casa quant lo pobrellet Làzer mendicava tot cubert de {55c} plagues, famejant les caygudes miques de la opulent taula.

O, quants e quasi tots desijaven e pregaven que tals com lo rich fosen e que-ls guardàs la divina

Ⓢ 1-2 mas ... riqueses] *Repetit Homeotelèuton del caixista*

Ⓢ 8 *executat misericòrdia*] Tot seguit, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 454a), en què es torna a assenyalar que el ric no va ser condemnat per cap altre pecat que la immisericòrdia i la seua supèrbia. [16-523,5 *En ... lazèries*] Aquest extens text no apareix en VC, 454ab. L'obra ludolfina, en primer lloc, exposa que aquells que vulguen salvar-se han de tornar tot allò que han adquirit il·licitament, com els terratinents i els poderosos, els quals, com que no tenen consciència d'obrar mal per la seua afició a les riqueses, pensen que no ofenen Déu, i encara es dediquen a vexar els dèbils. Continua la VC amb una bella semblança, també omesa per Corella, entre els arbres i aquests rics que ofenen: si els arbres cresqueren només al llarg, sense fer-ho en l'amplada, no es molestarien els uns als altres; així, si els rics es dedicaren a mirar cap al cel i cresqueren cap a Déu, deixarien de molestar el proïsme. Temps vindrà, acaba el text llatí eliminat, que aquests rics seran soterrats en la sepultura d'ase (veg. p. 518,14-17) i els pobres oprimits gaudiran del descans etern. El *Cartoixà* s'aparta dels arguments de la VC i se centra en ensenyaments de caràcter tropològic i anagògic per tal d'exhortar «tots los qui desijaven e pregaven que tals com lo rich fosen» a considerar que aquest desig equival a cobejar la condemna eterna. Aquesta exegesi serà represa per Roís de Corella en el subcapítol posterior, segons la nostra edició, apartant-se així mateix del text llatí. És també una addició de Corella la consideració de les extremes dolors de Llätzer per mitjà de l'etimologia de «lazerats» i «lazèries», mots que provenen el nom del pobre.

Qui enim aliena, seu illicite acquisita, et reddenda detinent, contra Dei mandata peccant, sine quibus nemo potest ad vitam ingredi, vel salvari. Et tamen multi credunt, sed stulte, quod reatu tantae injuriae non obstante, animae eorum requiescant in pace. Nam quia conscientia saepe formatur secundum id ad quod homo afficitur; ideo multi pecunias et temporalia nimis diligentes, de illicite acquisitis conscientiam non faciunt, sicque Dei praecepta contemnendo, et per consequens mortaliter peccando Deum graviter offendunt, et omnia sua in bonis exercitia perdere non metuunt. Et maxime hoc attendant domini terrarum, et potentes, qui parum timent terras aliorum sibi attrahere, et minus potentes vi vel dolo opprimere; nec ad Deum cuncta cernentem curant respicere.

Si arbores solum in altum et non in latum crescerent, nec se dilatarent, una aliam non impediret; sed quia crescunt in latum et se dilatant, una impedit {454b} aliam; ita quod una quandoque abscinditur, propter aliam sibi vicinam. Sic reges et potentes qui habent et quaerunt dominium, si solum crescerent in altum versus coelum, et erigerent se ad Deum, unus non impediret alium; et quia dilatant se plus debita ad terrena, propter hoc unus alium impedit, et alia sibi attrahit, ac ea saepe heredibus suis relinquit. Sed non gaudeant de hoc vel gloriantur: quia veniet tempus quo ipsi tanquam parochiani diaboli, cum divite in inferno *sepultura asini sepelientur*; et alii per eos injuste oppressi ad requiem cum Lazaro suscipientur.

9. EXHORTATIO AD MISERICORDIAM
LARGIENDAM ET PAUPERTATEM TOLERANDAM

Audiant hoc terreni et miseri, quos pulvis terrae nunc excaecavit, quia vexatio tunc intellectum eis dabit. Unde Augustinus: Audiant ista divites, qui nolunt esse misericordes. Audiant irrogari sibi supplicia, qui nolunt erogare subsidia. Audiant pauperem refrigerantem, audiant divitem poenis gravioribus aestuantem. Pensentur ergo pro divitiis, poenae; refrigerium, pro paupertate; pro purpura, flamma; refectio, pro nuditate, ut salva sit aequitas staterae, et non mentiatur modus illius mensurae: *In qua, inquit, mensura mensi fueritis, remetietur vobis*. Ideo negatur misericordia diviti, quia ipse dum viveret noluit misereri; ideo rogans dives, non exauditur in

misericòrdia de l'estament de tal pobretat e misèria com Làzer sostenia! Fon tan gran la pobretat, les afflic[c]ions e plagues de aquest pobre Làzer que del seu nom los plaguats e afligits nom de lazerats prenen, e les affliccions e plagues nomenam lazèries.

5

[9. DE L'EXHORTACIÓ A SER MISERICORDIÓS I
A SUPORTAR LA POBRESA]

© 5 lazèries] Misèries extremes, affliccions de tota mena (DCVB, s.v. llazèria). Veg. nota anterior.

tormentis, quia rogamem pauperem non exaudivit in terris.

Et iterum: Regnum coelorum, Veritate attestante, didicimus non divitum, sed pauperum esse; si igitur regnum est pauperum, restat ut infernus regnum sit divitum. Quisquis igitur vis regnare cum Christo, elige paupertatem cum ipso, ut requiescas cum Lazaro mendico. Nemo enim potest gaudere cum seculo, et regnare cum Domino.

Qui igitur vult epulari cum divite, praeparat se inter epulas vermibus gehennae, in qua pro gaudio momentaneo ardebit perpetuo, cum capite suo diabolo.

[18]

Felix commercium, pro perituris aeterna suscipere, et quod ineffabile bonum est, sine fine cum Christo regnare! Et e contra ineffabilis miseria, perpetua pati supplicia! haec Augustinus.

Unde et Chrysostomus: Instruimur autem quam sit utile in divitiis non confidere. Ecce dives indiget paupere, qui quandoque esuriebat. Mutantur res, et notificatur omnibus quis vere esset dives, et quis vere esset pauper. Sicut enim in theatris cum advesperascit, et adstantes recedunt, exeuntes et amictum induentes, qui reges et praetores visi fuerant, omnibus vultibus videntur ut sunt; sic adveniente morte, et soluto spectaculo, universis larvis egestatis, et divitiarum depositis, ex solis operibus dijudicantur, qui jam vere sint divites, qui vere pauperes, qui gloriosi, quique inglorii: haec Chrysostomus.

O, com és difícil hi encara impossible, après de les prosperitats de aquest món, regnar en lo celestial Regne! Si lo Regne del cel és dels pobres, lo carçre de infern per als rics se guarda.

5

En quant poch espay tots los qui desijaven l'estament del rich e pompes, hi la misèria de Làzer abominaven, los desigs mudaren mirant lo rich cremar en les eternes flames e Làzer en repòs esperant la eterna glòria! ¿Com no volem atendre de Abraham la resposta?: «O fill!, has hagut bé en la tua pasada vida,

10

© 1-525,34 O ... flames] Igual com ocorre en el subcapítol anterior, segons la nostra edició (veg. nota p. 522,16-523,5), el *Cartoixà* prescindeix d'una gran part de *VC*, 454b per a continuar amb els arguments de tarannà moral i anagògic, els quals incideixen sobretot en l'amonestació a aquells que «desijaven l'estament del rich e pompes» o «les riqueses de aquest món tant desigen» per tal que jutgen que el seu desig els duu a la pena eterna. El passatge llatí omès consta bàsicament de tres citacions: els dues primeres de sant Agustí d'Hipona i la darrera de sant Joan Crisòstom. Abans, però, comença amb una exhortació als rics a escoltar les paraules que es referiran, altrament, les sentiran ja en els turments eterns. En la primera citació eliminada de sant Agustí, els commina a comparar el castic amb la riquesa, la vida còmoda amb la pobresa, el vestit luxós amb les flames, la comoditat amb la nuesa, i que vegem com en l'altra vida s'equilibren les balances, perquè, com diu l'evangeli, tal com mesuren seran mesurats (Mt 7, 2). La segona citació de sant Agustí, obviada en part, exposa que el Regne del cel és dels pobres i l'infern és dels rics; aquell que haja gaudit del món no pot regnar amb Déu, arguments que són pràcticament els únics que Corella salva de la *VC* per al *Cartoixà* (veg. p. 524,1-4). Segueix la citació amb l'amonestament per als rics que deixen els gaudiments momentanis i transitoris, com els menjars opulents, si no volen que en l'altra vida els cucs de la Gehenna se'ls mengen a ells, al·legoria que no apareix en el *Cartoixà*. En la darrera citació eliminada, del Crisòstom, apareix una variació del tòpic del *theatrum mundi*: així com els comedians, quan acaba l'obra que representen, el públic els veu tal com són en veritat, així els ocrerà als rics, que després de la mort hauran de deixar les màscares de la riquesa i seran jutjats només per les seues obres. Respecte del *Cartoixà*, des del punt de vista estructural i formal, Corella copia l'arranjament de la *VC* i construeix aquest subcapítol, segons la nostra edició, primer amb una exhortació als rics i després amb tres citacions, totes falsament atribuïdes a sant Gregori Magne. L'autor valencià ja ha utilitzat anteriorment aquesta operació de «maquillatge», i també amb un text en què s'aparta de l'obra ludollfina (veg. nota p. 381,1-383,6). A més a més, aquest procediment n'afecta al tarannà del text i no només a la forma, atès que Corella substitueix la metàfora de la darrera citació de la *VC*, la del tòpic del *theatrum mundi*, per una altra bella metàfora, la dels llaüts que vibren ensems quan es toca només les cordes d'un, també en la seua última falsa citació de sant Gregori. Fins que no es troben fonts en què basen aquests afegits corellans (almenys no ho són cap text de la *PL* ni la *Postilla*), he d'atribuir al mestre en teologia l'elaboració d'aquest passatge, igual com la inclusió dels versets bíblics (Jb 5, 3 i Sl 72, 2) per a exemplificar el seu argumentari. | 3-4 Si ... guarda] Veg. la mateixa expressió, formulada d'una altra manera, en el *Primer*: «Lo Regne del cel és dels humils y pobres, hi dels rics los infernals carçres» (f. 117b).

Làzer mal. Ara eternament hauràs pena, Làzer goig hi alegria.» O, dolorosa resposta, per als richs avers spantable!

Diu sanct Gregori: «Si algú portaven al suplici per les carreres enramades, ab perfums, músiques e alegries, major dolor seria als qui·l mirarien sabent hon lo portaven.» E per ço diu Job: «Yo viu lo impiadós molt exalçat e tantost malahí a la sua bellea.»

Diu sant Gregori: «Lo home de spiritual vida, quant de l'impiadós veu la glòria, lo seu decahiment no spera, lo qual {55d} moltes vegades en aquest món se acaba; ans, quant més prosperat lo mira, lavors més se dol de la sua esdevenidora pena. Però los carnals hòmens dien lo que Davit en presona d'ells parla: “Los meus passos quasi allenegaren e los meus peus se mogueren”, mirant lo prosperat e pacifich stament que en aquest món los mals hòmens porten.» Pensen, donchs, aquells que les riqueses de aquest món tant desigen e per elles tant treballen, e los manaments del Senyor trenquen e dels pobres se obliden, que ja tenen en infern lo rich que en les flames los espera.

Hi devem atendre que la Scriptura Sacra porta una acordada consonància. Diu sanct Gregori que si temprau dos laüts en eguals acordances e posau la hu poch distant de l'altre, e posau sobre les temprades cordes de l'hun una palla e sonau l'altre, mou-se la palla quant les cordes de l'altr[e] toquen; axí, per lo semblant, la concordant música de la Sacra Escripura moltes vegades ho practica, hi especialment en aquesta evangèlica ystòria: dampnat és lo rich, pompós, avar, superbo; salvat és Làzer, plagat, pobre, miserable, però en lo si de Abraham rich, humil e misericorde reposa. E axí·ns mostra que no per les riqueses, mas per lo mal usar de aquelles era cruciat lo rich en les flames.

Ès semblant als escachs lo estament dels hòmens, que en lo taulell los huns als altres se proven hi en diversos estaments se moven, e quant lo joch {56a} se

Videtur etiam esse de statu hominum sicut de ludo schaccorum. In illo enim ludo sunt reges et milites, senes et juvenes, magni et parvi, et cetera hujusmodi, quorum in ipso ludo continua fit de loco in locum mutatio, et quasi quaedam mutua ad invicem oppugnatio; sed completo cursu ludi et temporis, omnia projiciuntur in saccum; et majora quaeque, et magis gravia cadunt in profundum. Sic diversarum conditionum homines in diversis locis ponuntur, et

© 21 flames] llames | 32 lo si] loisi

© 14-16 *Los ... mogueren*] *Psalteri* (Sl 72, 2): «Los meus peus foren quasi moguts per a caure, los meus passos són quasi allenegats» (Martos, 2013b: 245). Vulgata: «Mei autem paene moti sunt, pedes paene effusi sunt gressus mei». Corella afegeix en el *Psalteri* «per a caure», el qual no es troba en la Vulgata. Aquesta glossa no apareix en el *Cartoixà* perquè, amb el canvi dels verbs (primer *allenegar*, després *moure*; en el *Psalteri* apareix a l'inrevés seguint la literalitat de la Vulgata), el verset fa sentit. | 15 *allenegaren*] *Esvararen*, *relliscaren* (DCVB, s.v. *allenegar*). | 23-27 *Diu ... toquen*] Corella incorpora aquest exemplum, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 454b). Certament no és de sant Gregori Magne, per tant, Corella li assigna aquest passatge falsament. No he pogut trobar la font originària d'on l'extrau Corella, però sí el ressò d'aquest mateix exemple en *De sensu rerum et magia* del dominicà Tommaso Campanella, elaborada sobre 1590 però impresa a Frankfurt l'any 1620: «*Praeterea si concordēs cytharas ad symphoniam quis unus reddere velit, pulsando chordam, quam dicunt primam in altera cythara, tunc alterius cytharae prima, si concordis est, hoc est eodem prorsus tensa tractaque modo, movetur sponte nullo tangente; utque id certo agnoscas, superponito illi paleam aut plumam aut chartulam, nam videbis resilire, et excuti paleam, dum pulsas alteram consimilem chordam, et tunc fidicen intelligit iam concordēs esse ambas, et unisonas. Nec quidem excutitur ab aere agitato, qui violenter deinde moveat paleam*» (f. 300-301). | 24 *acordances*] *Acords*, *consonàncies musicals* (DCVB, s.v. *acordança*). | 35-526,2 *Ès ... prenen*] Aquesta semblança, la qual remet al tòpic literari de la *vita schaccorum*, forma part de VC, 454b.

frequenter de loco in locum mutantur, ac saepe mutuo se impugnant, et sibi invicem adversantur; sed completo cursu eorum, mittuntur in terrae saccum, et majores ac de onere peccatorum magis graves, descendunt cum divite in inferni abyssum.

[18] Infelix commercium, pro tam brevi gaudio, coelesti privari a regno! Felix paupertas, per quam coelestis acquiritur hereditas!

10. BONA ET MALA VITAE PRAESENTIS

{455a} *Et dixit illi, scilicet diviti, Abraham: Fili, scilicet genere non imitatione, et vocat eum filium ut dolor ejus augeatur de perdita hereditate, recordare, sed melius esset praevidisse, quia recepisti bona invita tua, id est illa quae vera et sola putaveras esse bona, scilicet temporalia; quae saepe dantur quibusdam in signum divinae reprobationis; et hoc sibi dicitur ad augmentum suae poenae et infelicitatis, ut cogitet statum praeteritae felicitatis,*

quia ut dicit Boetius, in omni adversitate fortunae, infelicissimum est genus infortunii fuisse felicem.

Et Lazarus similiter mala, scilicet transitoria recepit in vita sua; non mala secundum aestimationem suam, sed divitis, qui et inopiam, et famem, et aegritudinem existimabat mala. Et horum recordatio malorum fuit Lazaro consolationis augmentum.

Unde Boetius: *Dulcior est apum mane labor, si malus ora prius sapor edat.*

Forte dives iste aliquid boni habuit, quod felicitas transeuntis vitae remuneravit; et Lazarus aliquid mali, quod ignis inopiae purgavit.

Et ideo, secundum Gregorium, si honorem vel divitias, seu aliquid aliud exterioris boni vel prosperitatis in hoc mundo accipimus, pertimescere debemus, ne nobis pro quorundam nostrorum actuum bonorum recompensatione Dominus dederit, et a retributione boni intimi repellat; et si pauperes forte reprehensibiles conspicimus, despiciere non debemus, quia fortasse eos caminus paupertatis purgat. Habent justis bona mundana; sed in recompensationem meritorum suorum non recipiunt, quia ad aeterna sanctis desideriis aestuantes, quae adsunt minima bona reputant. Injusti vero omne gaudium suum felicitatem transitoriam putantes, exteriora sola summa bona aestimant.

Unde Chrysostomus: *Dixit etiam: Recepisti bona in vita tua, quasi debita. Ac si diceret: Si quid boni fecisti,*

acaba, dins en hun sach los ligen, e los majors, perquè més pesen, lo més baix loch prenen.

O, quant poch la misèria de aquest món dura e la felicitat que li succeheix és eterna! E quant poch la prosperitat de aquest món nos acompanya a la qual succeheix eterna pena!

[10. DE LES BONES I MALES COSES EN LA PRESENT VIDA]

E tornant a la història, diu-li Abram: «Fil[!]] per linatge, no per semblança de obres; diu-li «fill» per augment de major pena, que més se dolga de haver perdut la heretat per culpa sua; «recort-te que has hagut benaventurança en la pasada vida, la qual tu estimaves que era felicitat verdadera», e molt sovint la divina sapiència en senyal de eterna dampnació la dóna. Diu-li que-s recorde de la prosperitat passada perquè sia major la adversitat que-l turmenta.

Diu lo Boeci: «En qualsevol afflicció de adversa fortuna, esser estat benaventurat és lo major infortuni.»

«Recort-te, fill, que Làzer ha passat mals en sa vida, però breus e transitoris. Hi ell no-ls estimava mals, sinó medicines, e per ço pacientment los supportava. Ara ell està en repòs e s'aconsola, e lo recort de aquells mals li porta més alegria.»

Diu lo Boeci que més dolça és la mel si après de amarga sabor se gusta.

Pogué ser que aquest rich obrava alguns bons actes en la present vida, los quals li remunerà la felicitat transitoria, hi Làzer alguns defectes, los quals li purificà lo foch de inòpia e de corporal misèria.

Diu sant Gregori: «Si en aquest món tenim {56b} honors, prosperitats e riqueses, molt devem tembre que no sien premi de algunes bones obres, hi que per nostres mals les eternes penes nos esperen. E devemnos alegrar y ab paciència pendre quant temporals affliccions nos aflegexen hi en aquest món los nostres defalts esmenen. Car los bons no estimen ni volen les prosperitats mundanes e transitories dels seus treballs sien premis, car no treballen ni desigen sinó per la eterna glòria, e tots los altres béns inútils e falsos estimen; e per lo contrari, los mals hòmens tot lo bé, goig e alegria en los béns de aquest món esperen.»

Diu sanct Crisòstom: «Fon de Abram la resposta: “Fill, has rebut bé en la tua vida”, quasi dient: “Si algun bé has fet que de algun premi fos digne, en la pasada

© 17 és] en | 26 felicitat] felicttat | 38 e²] a | 43 has] gas

© 3-6 O ... pena] Aquestes dues exhortacions apareixen al final de la segona citació omesa de sant Agustí d'Hipona (veg. nota p. 524,1-525,34). Corella les trasllada ací per a arredonar el seu argumentari. | 32-35 E ... esmenen] Corella modula aquest passatge de VC, 455a, en què s'indica que, si hom veu un pobre, no s'ha de menysprear, perquè tal volta estiga purificant-se per la seua pobresa.

unde praemium deberetur, omnia recepisti in illo mundo: epulans, ditatus, oblectatus successibus prosperis. Hic autem si quid mali commisit, universa recepit: paupertate, fame, et extremis oppressus miseriis; et uterque vestrum huc nudus accessit, hic quidem de peccatis, propter quod et consolationem sortitur, tu vero a justitia, propter quod et immitigabilem perfers poenam.

I I. BONA ET MALA VITAE AETERNAE

Unde sequitur: *Nunc autem hic consolatur*, scilicet aeterna consolatione, pro modica tribulatione, et propter meritum patientiae; *tu vero cruciaris*, scilicet aeterno cruciatu, pro temporali delectatione, et propter defectum misericordiae.

Ut enim dicit Gregorius: Justum est ut in se dolorem inveniat, qui relicto vero gaudio, in se et in mundo gaudia vana quaerebat.

Unde Bernardus: Quantos, inquit, videtis et ipsi Lazaros esurientes, nudos, aegrotos; et plus de jumentis vestris, plus de eorum phaleris quam de istorum miseriis cogitatis?

Sed ad tremendum Abrahae iudicium veniamus. Non enim Abrahae sed Domini sententia est: *Memento, inquit, fili, quod recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris*. Haecine cruciatuum causa tota est, quod in hoc seculo bona recepit? Ipsa plane. Neque enim ad hoc nos paradiso voluptatis animadversio divina ejecisse videtur, ut alterum sibi hic paradysum adinventio humana pararet; sed ut in cinere et cilicio miseriam suae subversionis deploraret.

Ceterum si sic cruciandi sunt qui in vita sua bona receperunt, et habentibus consolationem praesentem *vae* repositum est sempiternum, quisnam eorum

vida te han donat la paga: rich, prosperat, vestit de brocats e porpres. Aquest Làzer, si alguns defectes tenia, en la pasada vida ne ha fet esmena, soferint fam, set, plagues, misèria. Hi la hu hi l'altre de vosaltres sou arribats nus en aquestes terres: Làzer nu de culpes, tu de bones obras. E per ço la divina justícia a ell de consolació lo vist y·l cobre, e a tu de pena que finir e remeyar se puga.

[I I. DE LES BONES I MALES COSES EN LA VIDA ETERNA]

»Ell és aconsolat e alegre perquè breus tribulacions ha sofert ab paciència; tu est trist, cruciat e eternament miserable per una breu temporal alegria desacompanyada de misericòrdia.»

«Justa cosa és –diu san[t] Gregori– que dolors en l'altre món trobe aquell qui en aquest los fal- {56c} sos delits cerca, e perquè·ls atenga no ha temor ha Déu ofendre.»

Diu sanct Bernat: «Quants rics en aquesta present vida molts Làzers famejants e pobres miren e més dels seus animals e cavalls curen, e de les guarnicions, celles e brides, que no dels miserables pobres.»

»Però tornem a les paraules de Abram. E [no] són de Abram aquestes paraules, mas sentència del Senyor diffinitiva: “Fill, recort-te que has hagut bé en la tua vida y Làzer ha tengut mal. Ara aquest és aconsolat e tu est cruciat.” ¿Par que la causa del seu turment sia que ha tengut bé en aquesta vida? Pensa, o ànima cristiana!, que la divina justa sapiència no·ns lança del Parahís amenísim e delitable perquè nosaltres ne plantàssem altre en lo nostre exili, mas perquè ab dejuni, ab cendra e ab cilici la nostra misèria ploràssem.»

»Donchs, si axí esser cruciats esperen los qui en aquest món se deliten, fujam com a pestilent e mortífer verí les presents alegries, plorem hi dolgam nostres peccats e culpes, dient lo Senyor: “Benavenurats són los qui ploren, que seran aconsolats”; regoneixcam la divina misericòrdia quantes tribulacions nos dóna e hajam temor tremolant de la divina justícia quant les prosperitats nos vénen. Però los bons no les estimen ni en elles los seus desigs termenen, e per ço en ells prosperitats no·s conten.»

© 10 e] a | 21 [no] són] VC, 455a: «Non enim Abrahae, sed Domini sententia est» | 27 no·ns] nous

© 31-40 Donchs ... conten] Corella inclou aquesta exhortació, la qual no pertany a la citació de sant Bernat de Claravall que està traduïnt (VC, 455ab), per a substituir el text llatí, el qual indica que sembla, segons la sentència d'Abraham, que als rics només els queda el lament etern (*vae* és la interjecció que utilitza el saxó, recordant les lamentacions de Jesús en Mt 23, 13-29), i pel contrari, els qui són guiats per l'Esperit i rebutgen els béns presents, tindran consolació en la vida eterna. Continua el passatge omés i exposa que aquell que cerque el consol etern disminuint un poc les penes temporals és cruel i immisericordiós, atés que el que lleve de pena ací li serà remés del goig celestial. La inclusió en el *Cartoixà* del verset evangèlic de Mt 5, 5 és obra del valencià, perquè no apareix tampoc en la VC.

poterit esse finis, si se- {455b} cundum multitudinem consolationum suarum, dolores apprehenderint animas miserorum? Consequens enim videtur ut bona omnia, et omnem seculi hujus recipientibus consolationem; nihilominus universum vae et universi maneant cruciatus. At vero et illud atque ex eadem Abrahae sententia conjiciendum videtur, eos qui contrario ducti spiritu vitae, praesentia omnia bona respuunt, et eligunt mala; omnia bona Domini, et omnem habituros consolationem.

Et iterum: Si de poenarum diminutione solatium praebere voluero, crudelis ero, et non misericors. Quantum enim subtraham de poena, tantum de corona furabor. Tantum minus erit de fructu, quantum de semine subtraxero.

Renuat ergo consolari anima nostra hujusmodi consolatione; sed memor sit Dei, et consoletur in eo. Apud ipsum namque, ipsa quoque tribulatio, magna quaedam consolatio poterit inveniri: haec Bernardus.

Sic ergo hujus vitae felicitas divitem infelicem fecit, quia, ut dicit Augustinus, nihil est infelicius infelicitate peccantium, qua poenalis nutritur impunitas, et mala voluntas velut hostis interior roboratur.

Unde Seneca: Brevem tibi formulam dabo qua te metiaris, qua te perfectum esse jam sentias. Tunc habebis tuum bonum, cum intelliges infelicissimos esse felices. Et iterum: Nihil est infelicius et dementius eo cui nihil unquam evenit adversi; non licuit illi se experiri. Et iterum: Te judico miserum, quia non fuisti miser; transisti sine adversario viam, nemo scit quid tu potueris, nec tu quidem ipse: haec Seneca.

Infelicitas vero hujus vitae Lazarum purgavit, et felicem fecit. Pluribus quippe modis purgamur in ista vita. Quibusdam enim est purgatio cruciatus corporis, quos eis mali inferunt; aliquibus afflictiones carnis, quas sibiipsi per jejunia, vigiliis, et alios labores ingerunt; quibusdam vero charorum vel rerum amissio; aliquibus dolores, vel aegritudo; quibusdam victus, vel vestitus egestas; aliquibus ipsius mortis acerbitas.

12. ANIMAE SEPARATAE STATUS

Deinde subjungitur: *Et in his omnibus*, id est inter haec omnia quae petis, unum est quod impedit, scilicet *quod inter nos et vos chaos magnum firmatum est*, id est distantia magna meritorum et statuum firmata est, rigore divinae justitiae, ut impossibilis sit transitus ab uno statu in alium; ideo subditur, *ut hi qui volunt hinc*

»Avorrexca, donchs, la nostra ànima que en tals béns se aconsole perquè en lo esdevenidor no plora, hi accepte plor e {56a} misèria en la present vida perquè eternament en la vista de Senyor se aconsole.»

Diu sant Agostí: «La felicitat de aquest món 5 acabadament ha umplit lo rich de infelicitat perpètua, perquè la major infelicitat que trobar se puga és a nostre Senyor Déu offendre.»

Diu Sèneca: «Donar-t'és huna breu retgla ab la qual conegau si atenys a vida perfeta e dins tu mateix ho 10 experimentes: si los benaventurats de aquest món malaventurats estimes. No y ha cosa més folla ni de major desventura que l'home qui alguna atversitat en si no ha experimentada, perquè ell a si mateix ignora e no sab dins si què porta, e ignorar a si mateix és 15 infelicitat mísera.»

La infelicitat de Làzer purgà e netejà hi esclari la sua ànima, e eternament la féu benaventurada. Purgam en moltes maneres en aquest món les nostres culpes: alguns per corporals malalties que la divina providència 20 dóna, o nafres e altres afflictions, que mals hòmens los turmenten; alguns per dejunis e penitència a si mateixos aflegeixen; altres per mort e pèrdua de persones a qui molt amen; altres per fretura e pobretat, que-l vestir los fall e la vida; altres per mort acerbíssima, 25 axí com los gloriosos martres.

[12. DE L'ESTAT DE LES ÀNIMES SEPARADES]

E tornant a la tenor de l'evangeli, diu més Abram: «Hi en aquestes coses que demanes, hun gran empediment se troba, que entre nosaltres, de mèrits e demèrits, stà ferma huna gran distància, e per 30 consegüent, molt estam luny en lochs de {57a} turments e premis. Hi axí és imposible de l'hun

© 11 si] sl | 17 infelicitat] infalicitat

© 5-8 *Diu ... offendre*] Encara que en *VC*, 455b apareix també en aquest punt una citació de sant Agustí d'Hipona, aquesta té poc a veure amb la que Corella incorpora en el *Cartoixà*: l'obra ludolfina conté una citació del sant en què s'assenyala que no hi ha benaventurança pitjor que el ric siga feliç, perquè aqueixa felicitat nodreix la impunitat de les penes i enforteix la mala voluntat del pecador. | 26 *axí com los gloriosos martres*] Afegit de Corella, que no es troba en *VC*, 455b.

transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare, quia animae separatae sunt extra statum meriti et demeriti.

Unde Chrysostomus: Videre possumus, transire non possumus; et nos videmus quod perdidistis: et nostra gaudia accumulunt vestra tormenta, et vestra tormenta accumulunt nostra gaudia: haec Chrysostomus.

Quod damnati vellent venire ad locum electorum, si esset possibile, non est dubium, sed quod electi vellent ire ad locum damnatorum, non videtur; unde est dicendum, quod non vellent ire illuc ad manendum, vellent tamen illuc venire, si esset possibile, ad propinquos suos liberandum. Istud tamen velle, intelligitur secundum voluntatem naturalis compassionis, non autem secundum voluntatem deliberativam, in qua conformantur simpliciter divinae justitiae, et dispositioni divinae voluntatis.

Noli ergo divitem imitari in superbia vitae, quia ut dicit Gregorius, illic eos a sorte humilium Judex separat, qui se hic in superbiae cornibus exaltant; neque in concupiscentia carnis, quia ut dicit idem Gregorius, non possunt qui hic voluptatibus suae carnis serviunt, illic in ovium grege numerari; neque in {456a} concupiscentia oculorum, quia ut idem Gregorius testatur, regnum coelorum percipere nequeunt qui hic toto desiderio terram quaerunt.

De qua avaritia etiam Chrysostomus hoc loco dicit: Ubi cumque abieris, philargios et avaros punitos videbis: et nunc quidem audient: *Chaos est inter nos et vos*; tunc autem: *Ite, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus*, et ubique abactos eos aliquis videbit, et nusquam locum habentes, quam in gehennam. Quae itaque rectae fidei nobis est utilitas ad salutem, haec cum audierimus? Illic est stridor dentium, et tenebrae exteriores, et ignis paratus; hic autem sunt inimicitiae, accusationes, detractones, pericula, sollicitudines, insidiae, et ab omnibus odio haberi, etiam ab his qui videntur adulari. Philargium denique universi simul constringunt, et improprium ultimum est avaritia. Si enim pecunias despiciere non sustinet, quomodo superabit unquam concupiscentiam, et gloriae insaniam, et furorem et iram? haec Chrysostomus.

estament passar a l'altre ni podeu venir ací, ni los qui estam en aquest repòs podem passar a vosaltres.»

Diu sant Grisòstom: «Mirar vos podem, però no passar. Miram nosaltres lo perill e mal d'on som fets delliures, vosaltres mirau lo bé que haveu perdut per vostra culpa. Los nostres goigs per la vista de vostres turments augmenten, e los vostres turments per la vista de nostres alegries crexen.»

Que-ls dampnats volguessen venir al loch hon los benaventurats reposen algú no u dupta, però que-ls salvats al loch dels dampnats passar vullen algú duptar poria, al qual podem respondre que no volen passar a ells perquè allí tinguessen posada, mas, si fer se podia, per una natural misericòrdia voldrien, si la divina bondat ho volia, poder-los socórrer. Però aquesta natural voluntat no hix en acte perquè tot son voler e obra del decret de la divina voluntat no discrepa.

Mira la present evangèlica ystòria e no t'oblides la última e espantable sentència: «Anau maleys a l'eternal suplici.»

© 15-17 Però ... discrepa] VC, 455b: «Istud tamen velle, intelligitur secundum voluntatem naturalis compassionis, non autem secundum voluntatem deliberativam, in qua conformantur simplicitates divinae justitiae, et dispositioni divinae voluntatis»: «Això, però, s'entén segons la voluntat de la compassió natural, però no d'acord amb la voluntat deliberativa, en la qual els justos s'acorden amb la justícia divina i amb les disposicions de la voluntat divina». Corella, en pro de facilitar l'enteniment d'aquest passatge, prescindeix en la traducció de la terminologia teològica «voluntat natural/deliberativa», però no reïx en aquest propòsit i en resulta un text, encara que amb el mateix significat, massa complicat d'entendre. | 18-20 Mira ... suplici] Corella elimina dues extenses citacions: una de sant Gregori Magne i l'altra de sant Joan Crisòstom (VC, 455b-456a), i en deixa a penes una frase en el *Cartoixà*. La citació de sant Gregori exhorta a no imitar l'home ric, perquè el Jutge el separa del pobre, en la supèrbia de la seua vida, ni en la concupiscència de la carn ni dels ulls, atés que no poden rebre el Regne del cel aquells que segueixen els seus desitjos. La citació del Crisòstom mostra que el ric, a més d'escoltar en aquesta paràbola que no pot passar a la glòria, en el Judici sentirà: «Aparteu-vos de mi, maleïts, aneu al foc etern, preparat per al diable i els seus àngels!» (Mt 25, 41), únic verset que Corella salva de l'omissió. Continua la citació suprimida de sant Joan Crisòstom i indica que els rics generen odís en la present vida, com enemistats, acusacions, insídies, etc., les quals són imatge dels patiments que tindran en l'altra vida.

13. TIMOR DIVITIS CIRCA SUOS PARENTES

Postquam ergo, ut dicit Gregorius, ardenti diviti de se spes tollitur, ejus animus ad propinquos, quos reliquerat, recurrit. Unde sequitur: *Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in locum hunc tormentorium.* Non dixit hoc charitate ductus, quam ante mortem non habuit, nec postea acquisivit; sed timore servili, ne in ipsorum consortio ejus poena auferetur, quia fuerat eis occasio peccandi, tum ratione divitiarum, quas eis dimiserat ad abusum, tum exemplo malae vitae, quod eis dederat ad sequendum.

Unde Gregorius: Qua in re notandum est, ardenti diviti quanta supplicia cumulantur. Ad poenam namque suam ei cognitio servatur et memoria. Cognovit enim Lazarum, quem despexit; et fratrum suorum meminit, quos reliquit. Ut enim peccatores in supplicio amplius puniantur: et eorum vident gloriam quos contempserunt, et de illorum poena torquentur quos inutiliter amaverunt.

Petenti autem diviti, ut Lazarus mitteretur ab Abraham, protinus respondetur: *Habent Moysen*, qui docuit moralia et agenda, *et Prophetas*, qui docuerunt mystica et credenda, et ista sufficienti ad salutem; ideo sequitur: *Audiant illos.* Et ex hoc patet quod iste dives et fratres ejus erant de gente Judaeorum, quia Gentiles non habebant doctrinam Moysis et Prophetarum; ut enim dicit Chrysostomus, vocat hic *Moysen et Prophetas*, scripta Mosaica et prophetica.

Sed ut dicit Gregorius, qui Dei verba despexerat, haec audire non posse suos sequaces aestimabat;

unde sequitur: *At ille dixit: Non, pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, poenitentiam agent.* In quo implicat quod extra poenitentiam erant, et per consequens in via veniendi ad inferni tormenta. Quasi diceret: Plus credent mortuo quam Scripturae, moti ex nuntio sic mirabiliter eis apparente. Sed mox diviti sententia veraci respondetur: *Si Moysen*, qui fuit tantae

[13. DEL TEMOR DEL RIC PELS SEUS PARENTS]

Après, donchs, que lo condempnat rich en les flames de si mateix hac perdudes les esperances, girà la affecció als germans qui en lo món li romanien, dient: «Prech-te, donchs, que trametes a Làzer a casa de mon pare, que a cinch germans meus denuncie e testifique les mies penes perquè en aquest loch no vinguen.» No de- {57b} ya aquestes paraules mogut de caritat, la qual vivint no tenia ni après mort se pot aprendre, mas temor que, venint los germans allí hon ell era, de la companyia d'ells e vista augmentaria la sua pena pensant que ell los havia dat ocasió que allí vinguessen, donant-los mal exemple e ajudant-los a mal viure.

Hi encara devem atendre que, ab tot que-[s] dampnats per terrible enveja voldrien que tot lo món se dampne, però perquè saben que la divina clemència molts ne salva, voldrien que selvats fossen aquells qui amen.

Devem encara atendre quantes dolors en lo dampnat rich se ajusten: a major augment de la sua pena li és reservada la conexença e la memòria; conegué a Làzer, lo qual havia menyspreat en la vida, e de los germans se recordà que havia dexat donant-los mal exemple; que los dampnats, perquè major pena tinguen, miren la glòria e no la senten de aquells qui en est món menysprehen, e senten dolor de la pena de aquells qui inútilment amaren.

Respòs Abram al rich miserable: «Tenen Moysés qui-ls ha donat Ley del que obrar deven, tenen los Profetes, que-ls han mostrat lo que deven creure, hi açò basta per a salvar-los. No és mester que altre-ls parles Hogen a Moysés hi als Profetes.» Ací-s mostra que aquest rich era del judaych poble, car los gentils no tenien la Ley ni les profecies.

Diu sanct Gregori: «Estimava lo rich que la Ley no retrauria a sos ger- {57c} mans de mal viure, axí com a ell per sa culpa no havie pogut retraure.»

E per ço respon: «No, pare Abram, mas si algú dels morts hi torna e-ls parla, ells faran penitència moguts de novitat miraculosa.» No tardà Abram respondre: «Si a Moysés, qui fon de gran actoritat, preminència, hi

© 5 c] *Repetit*

© 1-12 *Après ... viure*] Corella obvia la font d'aquest fragment, el qual pertany a sant Gregori Magne, segons VC, 456a. | 13-17 *Hi ... amen*] Aquesta lliçó de caràcter anagòic no apareix en VC, 456a, i enllaça amb altres passatges que el mestre en teologia parlar sobre l'amor o els sers amats (veg. notes pp. 458,19-20; 479,4-5; 520,28-30), que poden tenir més que una lectura teològica. | 18-26 *Devem ... amaren*] Corella obvia de nou (veg. nota p. 530,1) la font d'aquest pasatge, el qual pertany, segons VC, 456a, a sant Gregori Magne. | 33 *la Ley ni les profecies*] Corella incorpora en dues paraules, i sense citar la font, una breu exegesi de sant Joan Crisòstom (VC, 456a), en què explica que Moisés i els Profetes signifiquen, respectivament, els escrits mosaics (la Llei) i els profètics. | 39 *novitat miraculosa*] A continuació, Corella omet un pasatge (VC, 456a), en el qual es diu que les paraules del ric impliquen que la seua família estava també en el camí de la perdició, i que més creurien un mort que apareguera miraculosament (fragment que incorpora Corella amb «novitat miraculosa») que a les Escripures.

auctoritatis, et *Prophetas*, qui fuerunt tantae sanctitatis, non audiunt, auditu interiori, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent ei. Hoc patuit per effectum, quia Lazaro fratri Mariae et Marthae resurgenti, et Christo testimonium perhibenti, non crediderunt, sed magis eum occidere voluerunt; similiter nec Christo resurgenti crediderunt, sed magis falso suaserunt ipsum non resurrexisse, et corpus a discipulis suis furatum fuisse.

Unde Gregorius: Quia si verba Legis despiciunt, Redemptoris praecepta qui ex mortuis {456b} resurrexit, quanto difficiliora sunt, tanto haec difficiliora implebunt.

Ubi et Chrysostomus: Considera quod quisque mortuus servus est; quaecumque vero dicunt Scripturae, dicit Dominus. Unde, et si resurgat mortuus, et si coelitus descenderet Angelus, omnibus magis sunt dignae fide Scripturae; nam Angelorum Dominus, vivorum et mortuorum Iudex, eas instituit: haec Chrysostomus.

14. TOLERARE DOCEMUR QUAE TEMPORALITER MOLESTANT, REFRENARE AUTEM QUAE TEMPORALITER DELECTANT

Haec ergo praemissa considerantes, toleremus quae temporaliter molestant, et refrenemus nos ab his quae temporaliter delectant. Ut etiam dicit Hieronymus, miseriae deliciis, et deliciae miseriis commutantur; et in nostro arbitrio est vel divitem sequi, vel Lazarum.

Unde et Chrysostomus: Si quando aegrotamus, si pauperes sumus, si frigore conficimur, si hospitium non habemus; laetemur et gaudeamus, Lazarum cogitemus, accipiamus mala in vita nostra; et divitis nos tormenta terreant, et pauperis exempla provocent. Deprecemur Dominum, ut latronem et istum Lazarum pauperem imitemur. Si persecutio venerit, imitemur latronem; si pax fuerit, imitemur Lazarum, et egestas propter Christum bene tolerata facit martyrium.

Et iterum: Sed dices, non est aliquis, qui hic et illic venia perfruatur; hoc quidem difficile est, et de numero impossibili. Nam si paupertas non urgeat, urget tamen ambitio; si aegritudo non stimulet, ira inflammat; si tentationes non impetant, emergunt

obrà tan excel·lents miracles, e los Profetes de santedat tan excel·ça, no crehen, ni creuran a dengú encara que resucite.» E açò clarament se veu en effecte, que Làzer resucitat no solament no·l volgueren creure, mas encara pensaren en matar-lo, y al Senyor no cregueren, ans a les guardes pagaren que de la sua resurrecció mentissen.

Diu sanct Crisòstom: «De major actoritat són les Escriptures, sens comparació alguna, que no qualsevol paraules que algun mort resucitat diga, perquè lo Senyor dels morts en elles parla, e si lo mort aldre deya del que elles parlen, seria error donar-li crehença.»

[14. DE L'ENSENYAMENT DE SUPORTAR LA MOLÈSTIA I DE REFRENAR EL DESIG]

Considerant, do[n]chs, aquesta evangèlica ystòria, sostingam pacientment les presents molèsties, refrenem les tenporals alegries, pensem que als delits de aquest món succeixen en eternes flames e a les temporals dolors eternes alegries; hi en aquesta present vida tenim franch arbitre de seguir lo rich o a Làzer.

Diu sanct Crisòstom: «Si malalties nos turmenten, si·ns aflegeix pobrea, si per fret los ossos tremolen, si no tenim posada pròpia, recordem-nos de Làzer qui reposa e del rich qui en les flames crema. Prengam los mals en la present vida hi esperem los béns en altra. E si en aquesta vida alguns béns nos vénen, façam-ne poca estima, sien més dels pobres que nostres perquè·ls nos guarden, perquè en la vida esdevenidora de tot sien nostres. Ymitem a Làzer, que la pobretat e misèria, si pacientment se tol·lera, és martiri.»

③ 7 Crisòstom] crisdstom | 16 eternes] eterues | 19 si·ns] sius | tremolen] trremolen

④ 6 *resurrecció mentissen*] Immeditament després, Corella elimina una breu citació de sant Gregori Magne (VC, 456ab), en què es manifesta que, si no pogueren seguir els preceptes de la Llei, els del Redemptor, que són més difícils, tampoc no els podran accomplir. | 14-16 *pensem ... alegries*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Jeroni, segons VC, 456b. | 27 *és martiri*] A continuació, Corella elimina principalment dues citacions, una de sant Joan Crisòstom i l'altra de sant Gregori Magne (VC, 456b). La del Crisòstom exposa com és de complicat no ser vexat per constrenyiments de la pobresa o per afalacs de la riquesa, i que només aquell que els vença tots, i en seran molt pocs, serà el qui se salve. Entre les dues citacions omeses hi ha una exhortació, també obviada per l'autor valencià, a considerar les riqueses celestials per a suportar millor les misèries terrenals o bé menysprear els béns d'aquest món. La citació de sant Gregori, darrera supressió d'aquest passatge, amonesta a separar-se de les coses mundanes, perquè si hom pensa en les coses bones, que pense que en l'altra vida són millors; i si tem les males, pense en l'etern suplici.

saepe cogitationes iniquae. Non est autem parvus labor iracundiam refrenare, compescere illicita desideria, ostentationes sedare, despectionem remittere, vitam asperam ducere: talia vero non a gentem impossibile est salvari: haec Chrysostomus.

Si ergo temporales miseriae terrent, aut deliciae delectant; aeternae tibi in mentem veniant, et oculis tuis occurrant, ut sic facilius temporales misérias perferre, et aeternas evadere, ac temporales delicias fugere, et aeternas consequi merearis.

Unde Gregorius: Si bonum diligitur, mens in bonis melioribus, id est coelestibus delectetur; si malum metuitur, mala animae aeterna proponantur, ut dum illic esse conspicit, et amplius quod diligat, et amplius quod pertimescat, hic omnino non adhaerat.

Unde et Augustinus: In praesenti vita et deliciae temporales dulces sunt, et temporales tribulationes amarae sunt. Quis non bibat tribulationis poculum, metuens ignem gehennalem? Et quis non contemnat dulcedinem seculi, inhians bonis vitae aeternae?

Et iterum: Si forte tentant fluctus concupiscentiae, intuearis quod promisit Deus, et dulcedo promissorum faciet te contemptorem dulcedinum seculi. Pro eo quod promisit Deus, contemnis temporalem felicitatem: promisit requiem, patere molestiam; minatur ignem, contemne temporales dolores: haec Augustinus.

Unde etiam et Chrysostomus: Mala carnalia ideo a Deo creata sunt, non ut timeantur, sed ut per eorum timorem mala spiritualia magis timeantur; bona carnalia ideo creata sunt, ut per hujusmodi bona carnalia, intelligantur spiritualia et magis diligantur: haec Chrysostomus.

Ut autem temporales felicitates et voluptates melius contemnas, cogita, carissime, et vide quid beatitudinis, sive in spe, sive re felicitates praeteritae et voluptates in te efficerint; et sic judica de futuris. Pro his enim omnibus, non nisi tormentum remanebit et luctus. Unde in Apocalypsi: *Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum.*

Requiem ergo Lazari et poenam divitis considerantes, {457a} pauperes non despiciamus, nec inimici oculo aspiciamus, sed ut patronos et advocatos in die iudicii ipsos honoremus et eorum indigentis pro viribus succurramus; imo Dominatorem omnium nudum circumeuntem, et januas exjanuis transmutantem, et semper ad exitus stantem, et manus extendentem, despici vel honorari in eis certissime sciamus. Ipse enim dicit: *Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.*

ⓐ 2 temporals] temporals

ⓑ 6 *vida eterna*] Tot seguit, Corella omet una altra citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 456b), en què recomana suportar els fluxos de la concupiscència recordant la promesa de Jesús: la felicitat eterna. Així, si va prometre descans, cal patir les molèsties terrenals; si commina amb el foc, cal rebutjar els dolors temporals.

Diu sanct Agostí: «En la vida present los delits temporals són dolços e les tribulacions amargues. Y és foll aquell qui les tribulacions de aquest món no accepta perquè de les flames eternes sia delliure, y aquell qui no menysprea les dolços transitòries per los béns e goigs de la vida eterna.»

Diu sent Crisòstom: «À creat los mals e afflictions la divina providència perquè los hòmens qui de aquests mals s'enugen hagen gran temor de les eternes penes. Hi ha creat los béns temporals e transitoris perquè més desigen los delits e alegries eternes.»

Hi perquè les felicitats de aquest món del tot menysprehes, pensa, si n'has tengut, quins són los trists goigs que per elles has pogut atényer, e sobretot cogita quins són los turments que per elles en los inferns te esperen.» Diu sant Johan en lo Apocalipsi: «Tant quant s'és delitat en los delits, tant li donau plor e turment.»

Donchs, considerant los turments del rich e lo repòs de Làzer, no menysprehem los pobres, mas estimem que en lo dia del Juhí seran advocats nostres. Hi tre- ballem a les necessitats d'ells ab devota affectió soccòrrer, hy estimem que no soccorren a ells les nostres almoynes, mas al Senyor dels senyors, Rey dels reys, Déu, creador e redemptor nostre, qui en persona d'ells accepta los suffragis e benifficis nostres, lo qual nos dirà, segut en la sua judicial cadira: «Lo que en hu de aquests mínims haveu fet, axí com si en mi ho haguésseu fet ho accepte.»

Unde Gregorius: Fratres mei et requiem Lazari, et poenam divitis cognoscentes, solerter agite, culparum vestrarum intercessores quaerite, atque advocatos vobis in diem iudicii pauperes procurate. Cum quoslibet in hoc mundo abjectos aspiciatis, etiamsi qua reprehensibilia eorum esse videantur, nolite despiciere. Quia fortasse quos morum infirmitas vulnerat, medicina paupertatis curat. Quorum si qua sunt talia quae debeant jure reprehendi, panem pariter detis et verbum: panem refectionis, cum verbo correptionis; et duo a vobis alimenta percipiat qui unum quaerebat, dum exterius cibo, interius satiatur eloquio. Pauper ergo cum reprehensibilis cernitur, moneri debet, et despici non debet; si vero reprehensionis nihil habet, venerari summopere.

Et iterum: Necessè est, ut cum naturae nostrae consortes exteriora non habere conspiciamus, quam multa desint nobis interiora bona pensemus. Quatenus sese super inopes cogitatio nostra non elevet, cum solerter videt, qui nos tanto uberius, quanto interius indigentes sumus. Negantur electis in hac vita bona terrena, quia et aegris quibus spes vivendi est, nequaquam a medico cuncta quae appetunt conceduntur; dantur autem reprobis bona quae appetunt, quia et desperatis aegris omne quod desiderant non negatur.

Unde et Ambrosius: Continuus successus temporalium, aeternae reprobationis est indicium.

Unde etiam Augustinus: Tu consolatio sempiterna, quae solis illis te tribuis qui consolationem hujus mundi pro consolatione tua contemnunt. Nam qui hic consolantur, indigni tua consolatione habentur, sed qui hic cruciantur, a te consolantur; et qui participant passionibus participant consolationibus. Nemo enim potest in utroque seculo consolari, nec potest quis hic et in futuro gaudere; sed unam necessè est perdere, qui alteram vult possidere: haec Augustinus.

Haec igitur praemissa, bene considerata et divitibus et pauperibus valde sunt necessaria; quia et illis dant timorem, et istis consolationem. Audiant hic divites poenas suas, et pauperes gaudia sua; ut illi terreantur et isti mulceantur. Sed heu! parum haec attendimus, et memoriam eorum cum sonitu transire permittimus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, cum sim omnino pauper virtutibus, plenus peccatorum, ulceribus, mendicus ante januam tuae misericordiae positus, cupiens saturari de micis exemplorum quae cadunt de mensa divitum filiorum tuorum, qui induuntur purpura passionum, et epulantur quotidie splendide ferculis virtutum; veniant canes doctores tui, ut lingant vulnera peccatorum meorum: ut moriens mundo, deporter ab

Diu sanct Gregori: «O germans!, conexas del dampnat rich la pena e lo repòs de Làzer, ab gran sollicitut treballau en adquirir intercessors de vostres culpes e conduhiu advocats per al dia del Juhí los pobres, los quals en aquest món mirau abjectes e miserables. E si en ells algunes coses mirau dignes de 5
esser represes, no vullau menysprear-los, mas ensemps los donau corporal hi espiritual almoyna: donau-los reffeció per als còssors hi amonestatió caritativa per a les ànimes, hi estimau que per als defalts que tenen la 10
pobretat los és medecina. Hi quant una almoyna demanen, prenguen-ne dues: una per al cors, altra per a l'ànima.

»Hi quant algun pobre freturós los nostres ulls miren, pensem nosaltres que de béns interiors tenim 15
major fretura que ells dels exteriors no tenen pobrea. Los béns temporals als seus elets nostre Senyor los veda, axí com lo metge al malalt del qual té esperança de vida no li a- {58b} torga que totes les coses menge, hi al malalt de la vida del qual desespera tot lo que vol 20
largament lo y atorgua.»

Diu sanct Ambròs: «Dels béns temporals prosperitat contínua és senyal de la dampnació eterna.»

Diu sanct Agostí: «Tu, Senyor, la consolació eterna dónes als qui les consolacions de aquest món per la tua 25
menysprehen. No són dignes de la consolació tua los qui en aquest món se aconsolen, mas aquells qui per tu afflictions sostenen, tu·ls aconsoles, e los qui ab tu en les tribulacions participen, ab tu en les consolacions reposen. No pot algú en la hun setgle hi en l'altre 30
aconsolar-se, ni és possible ací hi en lo esdevenidor se alegre; la hun goig és mester que perda perquè l'altre guanye.»

Ès aquesta mirable història als richs e als mansuets pobres molt necessària: als richs perquè temen, als 35
pobres perquè s'aconsolen. Miren ací los richs les sues penes, e los pobres les consolacions sues; lo richs se espanten, e los pobres se affalaguen. Però és gran dolor que no recordam aquests actes los quals deuríem tenir sculpts en nostra pensa. 40

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, yo-m coneix que en tot só de virtuts pobre, ple de plagues, de peccats e culpes, mendicant 45
lançat davant les {58c} portes de la tua misericòrdia, desijant saciar-me de les miques dels bons exemples e vida que de la taula de richs fills teus cahen, los quals són vestits de pòrpora de les passions de gloriós martiri, hi cada dia splèndidament fruyts e viandes dels teus dons e gràcies mengen. Fes-me gràcia, benigne Senyor, que vinguen los cans, que són los teus doctors, e les 50
plagues de mos pecats ab la sua mel·líflua doctrina

Angelis in sinum contemplationis coelestium. Audiam Moysen et Prophetas, declinando a malo, et faciendo bonum: ut ex mortuis operibus resurgens, sperem vitam habere aeternam. Amen.

{457A} CAPUT XVII. DE RESUSCITATIONE LAZARI

I. MORBUS LAZARI CHRISTO NUNTIATUR

Cum autem esset Jesus cum discipulis trans Jordanem, in loco ubi Joannes primum baptizaverat, contigit Lazarum fratrem Mariae et Marthae infirmari in Bethania, quae inde per dietam, vel circa, distabat. Sorores ergo ejus curationem fratris sui desiderantes, miserunt nuntium ad Jesum, ut ipsas a dolore, et illum a languore liberaret, dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur.

Nihil amplius mandant ei; sufficit enim amanti insinuare necessitatem amici, absque alicujus petitionis additamento speciali. Qui enim proximum in necessitate deserit, nec ei succurrit, amicus ejus non est, nec eum diligit.

Unde Augustinus. Non dixerunt: Veni et sana, nec ausae sunt dicere: Ibi jube, et hic fiet; sed tantum: *Ecce quem amas infirmatur*. Quasi dicerent: Sufficit ut noveris, non enim amas et deseris.

Unde et Chrysostomus: Per hoc enim ad miserendum volunt attrahere Christum.

Ideo autem non iverunt ad Christum, sed mittunt, quia confidebant de Christo vehementer, et quia a luctu detinebantur; et etiam secundum Theophilum, quia mulieres erant, quas non decet de facili domum exire. Magnam autem spem de Christo habebant; diligebat enim Christus Martham actuosam, {457b} et Mariam contemplativam, quae tristes erant, et Lazarum qui in figura poenitentium languebat, quique ei officium humanitatis saepe exhibuerat. Hoc autem addit Evangelista, ad ostendendum quare non oportuit quod Martha et Maria irent personaliter ad Christum;

lepen, e axí, mort als desigs de aquest món, los àngels porten la mia pensa en lo si e repòs de la contemplatió tua; e dexant lo mal e fent bé, hoja e pose per obra los teus evangelis perquè ressuscitant de les mies culpes espere atényer la vida eterna. Amén.

5

DE LA RESURRECCIÓ DE LÀZER. CAPÍTOL XV

[I. COM ANUNCIEN A CRIST LA MALALTIA DE LLÀTZER]

[E]ra lo Senyor dellà lo flum Jordà ab los seus dexebles, en aquell loch hon Johan començà lo seu babtisme. Hi en aquest temps fon malalt Làzer, germà de Maria e de Marta, en la vila de Bethània, que distava sis legües del loch hon lo Senyor estava. Desijant, donchs, les germanes la sanitat del germà Làzer, trameteren hun home al Senyor perquè les delliuere, hi a elles de dolor hi al ger- {58d} mà de malaltia, dient-li: «Senyor, aquell és malalt que tu ames.»

E més no li dien, que basta al que ama que la necessitat de l'amich li sia manifesta, sens demanar-li nengun adjutori, que aquell qui en la necessitat a l'amich desempara ni li és amich ni gens lo ama.

Diu sanct Agostí: «No dien al Senyor les devotes germanes que vinga e que lo germà delliuere, ni dien que sens moure de allí hon estava ho mane, que encara perfeta fe no tenien, mas solament li dien: «Aquell és malalt que tu ames, hy no és lo teu costum desemparar o no socórrer aquells qui ames.»»

Diu sanct Crisòstom: «Al Misericorde, dient-li la misèria, lo moven a misericòrdia.»

No y van, mas al Senyor trameten. Lo servir de son germà les detenia e de l'amor del Senyor molt confiaven. Hi encara perquè eren dones e no era decent cosa que axí anassen, puix en la amor del Senyor esperaven. Amava lo Senyor a Marta, en lo servir seu solícita, a Magdalena, contemplativa, que eren del mal del germà tristes, hi lo malalt Làzer, qui dels penidents era figura. E cascu dels tres moltes vegades al Senyor servia. Diu lo evangeliste que amava lo Senyor a Martha, hi amava lo Senyor sa germana hi a Làzer, per mostrar que no era mester per a la sua venguda que les germanes hi anassen, que gran era la familiaritat del

Ⓢ 28 dient] diem | 29 misericòrdia] misaricordia | 41 del] quel VC: «Christus erat familiaris Lazaro»

Ⓢ 20-21 aquell ... ama] Corella tradueix el text llatí (VC, 457a) en rima, de manera que li confereix un caràcter proverbial. | 28-29 Al ... misericòrdia] VC, 457a: «Per hoc enim ad miserendum volunt attrahere Christum»: «Certament per açò volen fer vindre Crist, per moure'l a misericòrdia». Notem que Corella usa un joc de paraules per derivació que no apareix en l'original llatí. | 32-34 Hi ... esperaven] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Teòfil d'Antioquia, segons VC, 457a. La citació del sant antioqué exposa que no hi anaren perquè les dones no han d'eixir per qualsevol motiu de casa, argument que poc té a veure amb el *Cartoixà*, el qual, amb un raonament clarament filogin, troba en la causa de quedar-se Marta i Maria a casa la seua fe en l'amor del Senyor. | 35 Magdalena] Corella identifica en aquest passatge (VC, 457b) Maria, la germana de Marta, amb la Magdalena, atribució que no apareix ara en l'original llatí, però sí posteriorment en la mateixa VC (veg. p. 540,16-17; 558,35) i també en el *Cartoixà*.

quia Christus erat familiaris Lazaro, et ejus sororibus, et ibi frequenter veniebat ad hospitandum.

Unde Augustinus: Ille languens, istae tristes, omnes dilecti. Habebant ergo spem, quoniam diligebantur ab eo qui erat dolentium consolator, languentium sanator.

Spiritualiter Lazarus, qui interpretatur a Deo *adjutus*, poenitentiae significat vitam; in die enim salutis, hoc est in die poenitentiae, quando verus sol illuxit, auxiliatur Deus et adjuvat. Martha autem *provocans* interpretatur, quae signat vitam activam, in qua tam virtutis delectatione, quam exempli boni ostentatione, semper homo ad meliora provocatur. Maria vero interpretatur *illuminatrix*, et signat vitam contemplativam, qua homo illuminatur, secundum illud Apocalypsis: *Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus*; *luminare noctis hujus vitae, quod splendorem hujus mundi signat, sub pedibus projicit*. Haec tria {458a} sunt quae Dominus libenter visitat, scilicet: poenitentes, activos, et contemplativos: poenitentes, in gratia compunctionis; activos, in profectu virtutis; et contemplativos, in puritate veritatis.

Hic nota quod illi qui Christo plus sunt dilecti, quandoque plus infirmantur, et graviora mala sustinent quam alii. Sicut enim medicus timens de morbo periculoso, ut de acuta, inducit tertianam ut acuta evitetur; sic Christus inducit infirmitates corporales, ut morbus animae periculosus declinetur, quia sumus proni ad peccandum, et ad malum faciendum.

Unde Hugo: Praesciens Dominus quosdam multa posse peccare, flagellat eos ne peccent; quia utilius est eis frangi languoribus ad salutem, quam remanere incolumes ad damnationem: haec Hugo.

Sed attendant hi qui infirmantur, vel tribulantur ut se corrigant, quia ille qui jacit sagittam vel lapidem post signum, quanto jacit frequentius, tanto propinquius, ita quod in fine quandoque signum tangit; sic post nos, qui in mundo sicut sagittae signum sumus, mors vel Deus jacit frequenter per infirmitates et tribulationes, sed quanto frequentius jacit post nos, tanto directius et periculosius, nisi corrigamur.

Senyor ab ells, e sovint en la casa d'ells pre- {59a} nia posada.

Diu sant Agostí: «Làzer malalt, les germanes tristes, a tots lo Senyor ama. Tenien, donchs, esperança en aquell qui als trists aconsola e als malalts guaria.» 5

Al seny espiritual, Làzer, qui «ajudat del Senyor» se interpetra, lo ver penident significa, qui per a ressuscitar, la venguda del Senyor a Bethània, que vol dir «obediència», espera, car lo penident és mester que al confessor obedient sia, que la vida spiritual per la gràcia li administre. En Martha les obres de misericòrdia se mostren, les quals molt al peccador ajuden que a la penitència vingua. Maria, que vol dir «il·luminada», l'ànima del penident figura, qui torna de les tenebres del peccat a la lum de la gràcia. 10
Signiffiquen encara la vida de penitència, e la vida activa, e la vida contemplativa, les quals lo Senyor ama. 15

Però mira e considera que aquells qui lo Senyor més ama sovint se sdevé que són més affigits que·ls altres. Axí com lo metge, tement alguna més perillosa 20 malaltia, ne procura alguna de menys perill, si tem alguna pestilent febra, procura una simple terçana, axí lo Senyor dóna les corporals malalties perquè les de la ànima cure.

Diu Ugo: «Sabent lo Senyor los peccats que molts 25 farien, temporals afflictions los dóna perquè no pequen. Més los vol ab malalties del cors tinguen la ànima sana, que si ab sanitat corpo- {59b} ral l'ànima perdien.»

E per ço la ànima la sua perdició e mort senyala 30 quant temporals afflictions sanitat no li procuren, axí com de la vida en lo malalt se desespera com les medicines no li aprofiten.

© 8 vol] vul

© 7-10 qui ... sia] Corella incorpora l'exegesi del nom de Betània, a bastament exemplificada al llarg del *Cartoixà*, atés que no apareix en *VC*, 457b. | 11-12 En ... mostren] Corella obvia la interpretació de Marta, la qual, segons *VC*, 457b, és «provocadora». | 15 la gràcia] Tot seguit, Corella omet un verset de l'Apocalipsi que exemplifica com Maria és il·luminadora (*VC*, 457b): «Una dona que tenia el sol per vestit, amb la lluna davall dels peus» (Ap 12, 1), és a dir, continua el text llatí suprimit, la llum de Maria posa sota els seus peus allò que és l'esplendor d'aquest món, la lluna. | 22 terçana] Febre intermitent que repeteix al tercer dia (*DCVB*, s.v. *terçana*). | 30-33 E ... aprofiten] Corella refà l'original llatí (*VC*, 458a), en el qual es commina al pecador que pateix moltes i diverses tribulacions a pensar si s'està realment esmenant, atés que potser que Déu, igual com el tirador que llança moltes vegades a diana i finalment algun llançament encerta el blanc, li les envie per veure si amb alguna aflicció es corregeix. En essència, però, l'ensenyament de la *VC* i el del *Cartoixà* és el mateix.

2. QUO SENSU CHRISTUS DISCIPULIS DIXERIT: LAZARUS AMICUS NOSTER DORMIT?

Cum ergo Dominus per nuntium sororum Lazari accepisset eum infirmari, dixit: *Infirmas haec non est ad mortem*, id est, ad detinendum eum in morte; *sed pro gloria Dei*, scilicet *ut glorificetur Filius Dei per eam*, in ostensione virtutis suae, et per resurrectionem Lazari declaratur in Christo veritas deitatis: et hic erat finis infirmitatis.

Et mansit adhuc duobus diebus trans Jordanem in eodem loco ubi erat, expectando mortem Lazari, qui in eodem die mortuus fuerat, quo Dominus nuntium recepit.

Distulit sanare, ut posset resuscitare. Ad majorem enim miraculi certitudinem et evidentiam expectavit, ut illius quatrimum compleretur, ac mirabilius et gloriosius suscitaretur.

Unde Chrysostomus: *Mansit duobus diebus*, ut scilicet, expiraret et sepeliretur, ut nullus posset dicere quoniam nondum defunctum eum suscitavit, sed stupor fuit et non mors.

[2. DEL SENTIT EN QUÈ CRIST DIGUÉ ALS SEUS DEIXEBLES QUE LLÀTZER DORMIA]

E tornant a la tenor de la història, respòs lo Senyor al misatger de les germanes: «No és per a morir aquesta malaltia, car no és mal que, ab tot que'l mate-n la mort lo detinga, mas és per glòria de Déu hi perquè'l Fill de Déu sia glorificat en ella.» Mostrant lo poder e virtut sua en la resurrecció de Làzer, mostra lo Senyor com és Déu e home; hi aquesta és la fi de la sua malaltia.

Estigué lo Senyor dos dies que no anà a Làzer, lo qual morí dimarts, aquell mateix dia que'l Senyor rebé lo correu de les germanes.

Diu sanct Crisòstom: «Dos dies estigué lo Senyor perquè mort lo soterrassen e fos la sua mort manifesta, e la resurrecció maravellosa.»

E passats dos dies, diu lo Senyor, de matí lo divendres, als seus dexebles: «Anem altra vegada en Judea.» Diu-los aquestes paraules perquè sabia que ells temien de anar ab ell en Judea, e volia'ls mostrar que, puix ab ell anaven, no devien tembre, donant-nos exemple que perill algú no-ns espante quant en los manaments del Senyor és la nostra via. Responen los dexebles: «Mestre, que la tua doctrina tots nostres actes endressa e ordena, ara poch temps passa que los juheus {59c} apedreguar te volien, hi altra vegada tornes en Judea? No-ns sembla que per a tu ni per a nosaltres sia cosa segura. Majorment –diu sanct Crisòstom– no vem que tal necessitat nos occórrega perquè posem en perill la tua vida ensemps ab les nostres.»

Respon lo benigne Senyor, assegurant-los de la temor que tenien: «No són dotze hores en lo dia?» Hi era acostumat proverbí y encara entre nosaltres se practica, significant com per lo temps les voluntats se muden. Podem encara decentment expondre: «Yo só dia e vosaltres dotze hores, qui de mi preneu lum e doctrina. E axí, qui acamina en mi, qui só lum, no entrepeça ni deu tembre, puix la lum de aquest món porta. Si de nit acamina, fora dels meus manaments e

Ⓢ 8 Senyor] Sanyor | 13 resurrecció] rcssurreccio | 26 perill] perrill | 29 No] Nn

Ⓢ 8-9 *lo qual morí dimarts*] Corella afegeix aquesta referència temporal, que no es troba en VC, 458a. | 11 *Diu sanct Crisòstom*] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Joan Crisòstom, atribució que no apareix en VC, 458a. Aquesta falsa atribució pot tenir l'origen en l'omissió, a continuació, d'una citació que sí que és del sant antioquí, la qual apareix en la VC i no en el *Cartoixà*, i que exposa que Jesús hi va romandre dos dies per tal de deixar que Llätzer fóra sepultat i que ningú poguera dir que havia tingut un simple desmai. | 14-537,6 *E ... Judea*] Corella incorpora aquest llarg passatge, el qual no es troba en VC, 458a. L'obra ludolfina omet l'exegesi de Jn 11, 7-10, de manera que Corella, com ha actuat en altres fragments, recorre a la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 1200, postil·les a Jn 11, 7-10) per a completar el *Cartoixà*. En el procés de composició d'aquest fragment, Corella agrega una citació de sant Joan Crisòstom (veg. p. 536,25-27) que pertany a la VC, en concret al final d'aquest subcapítol (VC, 458a), però que l'autor valencià trasllada ací perquè el sentit encaixa en aquests arguments de les *Postillae* traduïts en el *Cartoixà*. | 14-15 *de matí lo divendres*] Corella afegeix de nou una referència temporal (veg. nota p. 536,8-9), la qual no es troba tampoc en les *Postilla* de Nicolau de Lira (veg. nota anterior), obra que serveix com a base del *Cartoixà* en aquest fragment.

Et postea, inter alia dixit discipulis suis: *Lazarus amicus noster dormit, sed vado ut a somno excitem eum.* Mortem ejus vocat dormitionem et somnum, quia cito erat surrecturus.

Unde secundum Augustinum, Domino qui poterat suscitare dormiebat; aliis mortuus erat, quia tam facile, imo facilius est Christo suscitare mortuum de sepulchro quam alteri dormientem de lecto.

Ubi sciendum quod somnus accipitur multis modis: quandoque pro somno naturae, unde in Job: *Securus dormies*; quandoque pro somno mortis, unde Apostolus: *Nolumus vos ignorare de dormientibus*; quandoque pro negligentia, unde in Psalmo: *Ecce non dormitabit neque dormiet*; quandoque pro somno culpae, unde Apostolus: *Exurge qui dormis*; quandoque pro quiete contemplationis unde in Canticis: *Ego dormio, et cor meum vigilat*; quandoque pro quiete futurae gloriae, unde in Psalmo: *In pace in idipsum, dormiam et requiescam.* Mors vero dicitur somnus, propter spem resurrectionis; et ideo mors consuevit appellari dormitio, ab eo tempore quo Christus mortuus est et resurrexit.

Discipuli autem intelligentes de dormitione somni, et timentes reverti in Judaeam, ubi volebant eum lapidare, *dixerunt ei: Domine, si dormit, salvus erit.* Dormitio enim infirmi, signum est salutis. Unde Chrysostomus: *Discipuli autem impedire voluerunt ejus adventum in Judaeam.* Unde *dixerunt: Domine, si dormit, sal- {458b}vus erit.* Solet enim esse somnus aegrotantium salutis indicium. Quasi dicerent: Si dormit, non igitur utile est quod tu vadas ad excitandum eum. Stultum enim erat ire per tot stadia, ut Lazarus a somno excitaret.

3. APERTE EIS MORTEM LAZARI NUNTIANS PERGIT BETHANIAM

Tunc ergo Jesus manifeste dixit eis: Lazarus mortuus est, et gaudeo, scilicet non de morte ejus absolute, sed propter vos, id est propter aedificationem et utilitatem vestram, quia non eram ibi, ut credatis scilicet amplius et fortius quam prius; et ex miraculo sumentes experimentum divinitatis meae, in illius resurrectione

Ⓢ 16 devem] deuen | 31 si] sim

Ⓢ 21 *Ni becarà ni dormirà*] *Psalteri* (Sl 120, 4): «No becarà ni dormirà» (Martos, 2013b: 322). Vulgata: «Non dormitabit neque dormiet». Martos destaca en aquest sentit: «Corella tradueix molt bé el doblet llatí “dormitabit neque dormiet”, amb recurrència al nom patrimonial *becar*, ‘dormir sense jaure’». | 25-26 *En ... reposaré*] *Psalteri* (Sl 4, 9): «Hi en açò mateix domiré yo e reposaré en pau» (Martos, 2013b: 156). Vulgata: «In pace in id ipsum dormiam et requiescam». Corella tradueix diversament «in id ipsum»: la literalitat que sequeix en el *Psalteri* gairebé fa perdre el sentit del text, el qual és recuperat, però, en el *Cartoixà*.

doctrina, cau hi entropeça, que no té lum que-l guie. Què temeu anant ab mi, dexebles? No podeu ab mi algun dan rebre, ans com me pendran, faré que a vosaltres no prenguen, dient: “Puix voleu a mi, dexau que se’n vagen.” Però après la mia mort no serà la vostra habitació segura en Judea.» 5

E vol lo mansuet Senyor que sàpien la causa per què dellibera anar en Judea, e diu-los: «L’amich nostre Làzer dorm, e vull anar a que-l desperte.» Nomena dormir la mort de Làzer perquè esperava que tantost lo ressuscitaria. 10

Diu sanct Agostí: «Per al Senyor no era mort, ans dormia, car tan fàcil e {59d} ans més fàcil és al Senyor ressuscitar a Làzer de quatre dies mort en lo sepulcre com hun altre despertar lo qui dorm en lo estrado.» 15

E devem atendre que dormir en moltes maneres lo trobam en la Sacra Escripura: per lo dormir que requir natura, del qual diu Job: «Segur dormes»; per lo dormir de la mort, diu lo Apòstol: «Germans, no vull que ignoreu de aquells qui dormen»; per negligència, diu lo psalmiste: «Ni becarà ni dormirà»; per dormir de culpa, diu lo Apòstol: «Leva’t, tu qui dorms»; per lo dormir de contemplació reposada, diu en los Càntichs: «Yo dorm e lo meu cor vetla»; per lo repòs de la esdevenidora glòria, diu lo psalmiste: «En pau e en ell mateix dormiré e reposaré.» La mort dormir se nomena per la certa esperança de la resurrecció esdevenidora. 20 25

Entengueren los dexebles que Làzer dormia, e axí com havem dit, temien anar en Judea, hon lo benigne Senyor havien volgut apedregar pochs dies passaven. E per ço prest respogueren: «Senyor, si dorm, ell serà guarit. Senyal és de sanitat que-l malalt dorma, e axí, no és útil ni decent cosa pendre tan gran treball e fatiga que per despertar a hun malalt, qui dorm hi sanitat espera, una jornada acamines.» 30 35

in fide magis roboremur, cujus mortem etiam ego absens vobis annuntio et revelo. Vide mirabilem bonitatem, ac dilectionem et solertiam Domini circa discipulos, qui indigebant adhuc majori robore et virtute.

Unde Augustinus: *Gaudeo*, inquit, *propter vos*; nam cum illic non extiterim, confert ad majoritatem fidei vestrae, quoniam si adstissem, aegrotantem curassem, quod esset modicum signum ad meae virtutis indicium. Quia vero, me absente, supervenit mors, potius in fide mea corroborabimini, cum videbitis me posse et defunctum putrescentem resuscitare.

Et secundum Chrysostomum, dicit hoc, ut jam inciperent admirari, quia Dominus poterat dicere mortuum, quod nec viderat nec audierat, ut cognoscentes eum nil latere, magis in eum crederent.

Perrexerunt ergo Dominus et discipuli ejus, et venerunt prope Bethaniam, quae erat juxta Jerusalem quasi stadiis quindecim, de quibus octo faciunt unum milliare; nec statim intravit, ostendens se ad miracula facienda non ingerere, et ut probaretur devotio faeminarum sanctarum sibi occurrentium, scilicet Marthae et Magdalenae.

4. MARTHA ET MARIA DOMINO OCCURRUNT

Ubi, dum adhuc esset extra castellum, Martha audivit quia Jesus venit, ipsa enim curam domus habebat, et ideo primo nuntiatur ei adventus Christi per aliquem qui eum praevenerat; dimittensque sororem suam et Judaeos, qui de Jerusalem et aliis vicinis locis ad consolandum eas venerant, quia nobiles dominae erant, sola ivit, et Christo reverenter et devote occurrit.

Unde et Theophilus: Primo itaque non pandit sorori, volens astantes hoc latere, quibus notum fore adventum Christi nolebat.

[3. COM JESÚS ANUNCIA OBERTAMENT LA MORT DE LLÀTZER I SE'N VA A BETÀNIA]

Lavors lo Senyor manifestament los parla: «Mort és Làzer e tinc-ne alegria, no de la sua mort, mas per vosaltres, per edificació e utilitat vostra.

{60a} E plau-me que yo no y sia estat present, perquè essent-hi yo, qui só vida, no podia la mort en ell mostrar la sua força, e no fóra tant profit de vostra crehença que malalt li tornàs la sanitat primera com si mort li torne la vida.»

Diu sanct Crisòstom: «Ja començaren los dexebles meravellar-se del que lo Senyor deya, que absent sabia la mort de Làzer, e conexien que les coses absents no li eren amagades.»

Respòs entre-ls altres Thomàs, qui-s nomenava Dídimus, que «dubtós» significa, e diu als dexebles: «Anem ab ell hy muyram ab ell nosaltres», quasi dient: «Puix li diem lo perill de anar en Judea, e més ama mort Làzer que vius a nosaltres, hi encara estime que val més que ensemps ab ell perdam la vida, que si mort ell vivíem.»

Partí, donchs, lo Senyor ab los seus dexebles e acaminà tot aquell dia fins que a la vesprada vench a Bethània, que dista de Jerusalem una legua menys hun estadi; setze estadis fan una legua. E no entrà lo Senyor dins la vila per mostrar que no-s deu hom convidar a fer miracles, hi encara per donar loch a la devoció de les devotes germanes, que allí tantost li ocorregueren.

[4. COM MARTA I MARIA VINGUEREN A TROBAR EL SENYOR]

E primer Marta, qui tenia la cura e sollicitud de la casa, més prompta la trobaren, la qual, dexant la germana, los juheus e la casa, vench al Senyor fora de Betània. Molts juheus nobles amichs e parents eren venguts de la ciutat e de les altres viles convehines {60b} a consolar les nobles germanes.

© 4-8 E ... vida] Corella obvia la font d'aquest fragment, el qual pertany a sant Agustí d'Hipona, segons VC, 458b. | 13-19 Respòs ... vivíem] Igual com ha obrat anteriorment (veg. nota p. 536,14-537,6), Corella recorre en aquesta exegesi a la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira (1603: v, 1200, postil·la a Jn 11, 16) per a completar el *Cartoixà*, atès que el verset de Jn 11, 16, que l'autor valencià glossa ací, no apareix en VC, 458b. | 32 nobles germanes] A continuació, Corella omet una citació (VC, 458b) de sant Teòfil d'Antioquia, en què s'exposa que Marta no diu res a Maria perquè volia amagar l'arribada de Jesús la segona explica que Marta va sola perquè vol contar a Jesús què ha passat, però quan ell li dona bona esperança, llavors crida a Maria.

Unde et Chrysostomus: Non autem assumit sororem obviam Christo vadens; vult enim singulariter Christo loqui, et quod factum est ei annuntiare. Cum vero eam in bonam spem duxit, tunc abiit et vocat Mariam: haec Chrysostomus.

Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine si fuisses hic localiter praesens, frater meus non fuisset mortuus, cum mors locum habere non debeat ubi est vita.

Però no dix cosa alguna Marta, ni a ells ni a sa germana: primer volia sola veure lo Senyor què diria.

Acostà's, donchs, al Senyor humilment e devota, e diu-li: «Senyor, si fosses estat present a nosaltres, no fóra mort mon germà Làzer. Però yo sé que qualsevol cosa que a Déu demanes te serà atorguada.»

Mostra clarament que no tenia fe perfeta. Diu Theòffil que ni creya que absent pogués de la mort fer-lo delliure, ni present donar-li vida, però que era sanct, bo e gran proffeta que, pregant a Déu, tot lo que volgués acabaria.

Respon lo Senyor: «Ressuscitarà ton germà.» Entés Marta que al darrer jorn ab los altres ressuscitaria, e per ço promptament respòs: «Senyor, ja sé que ressuscitarà en la general resurrecció lo darrer dia.» En açò mostra que no era de la herètica secta dels saduceus, que resurrecció negaven.

Respon lo Senyor: «Yo só resurrecció, car la mia resurrecció és causa de la vostra hi a la veu mia ressuscitaran tots los hòmens, hi só vida per essència y done vida a tots los qui viven. Lo qui creu en mi, encara que muyra per culpa, se levarà, si vol, ajudant-hi la mia gràcia, hi aquell que viu per gràcia e creu en mi no morrà de la mort eterna. Creus tu açò?» Respon Marta: «Hoc, Senyor, yo he cregut e crech que tu est Crist, Fill de Déu, qui est vengut en aquest món.» Interroga lo Senyor si creu {60c} Marta, ab tot que bé sabia sí creya, però que ab la boca confesse lo que dins lo cor tenia per mostrar que és mester a la perfectió del nostre creure que, segons loch e temps, lo que tenim en lo cor confessem ab la boca. Confessà, donchs, Marta la fe que tenia, dient: «Tú est Crist», que vol dir «unctat rey e sacerdot», «Fill de Déu natural», una mateixa essència ab lo Pare, «lo qual est vengut en aquest món», no per mutació de loch, mas prenent carn humana.

Hi acabades aquestes paraules, partí's del Senyor, hi anà hi en secret cridà la germana, dient: «Vengut és lo mestre e a tu demana.»

Et post dialogum de resurrectione cum Domino habitum: *Abiit et vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, et vocat te.*

Ⓢ 1 Marta] a Marta | 17 negaven] nigauen | 35 prenent] prenenent

Ⓢ 1-2 *Però ... diria*] Aquest argument, l'afany de Marta per l'exclusivitat de les paraules de Jesús, reformula una interpretació de sant Joan Crisòstom (*VC*, 458*b*), en què s'exposa que Marta no pren la seua germana quan va a l'encontre de Crist, vol parlar-li ella sola i contar-li què havia passat; però quan Jesús la va guiar cap a una bona esperança, llavors se'n va i crida Maria. | 3-6 *Acostà's ... atorguada*] Aquest passatge omet l'exegesi pròpia de Jn 11, 21 de l'obra ludolfina: «Senyor, si haguesses estat aci, no s'hauria mort el meu germà», perquè allà on és Jesús, que és vida, no pot haver-hi la mort, glossa que manté i trasllada en l'obra valenciana (veg. p. 538,5-6). | 7-36 *Mostra ... humana*] Igual com ocorre en passatges anteriors d'aquest capítol (veg. notes pp. 536,14-537,6, 538,13-19), Corella completa el *Cartoixà* amb la *Postilla literalis* de Nicolau de Lira (1603: v, 1201; postil·les a Jn 11, 22-27) atés que les exegesis dels versets de Jn 11, 22-27, les quals no apareixen en *VC*, 458*b*. Des del punt de vista estructural, l'autor valencià imita la disposició de la *VC*, atés que pretesament recupera un passatge a sant Teòfil d'Antioquia (veg. p. 539,7-11), atribució que no apareix en la *Postilla* lirana, volent imitar formalment l'obra ludolfina, la qual incloïa una citació del sant antioqué que Roís de Corella elimina en el *Cartoixà* (veg. nota p. 539,3). | 25 *Hoc*] Sí, certament (*DCVB*, s.v. *hoc*). | 39 *tu demana*] Tot seguit, Corella suprimeix una citació de sant Agustí d'Hipona (*VC*, 458*b*), en què exposa que Marta va cridar tan baix la germana que l'evangelista diu que ho va fer en silenci, ja que si els jueus saberen que Crist venia, se n'hagueren anat i no hagueren presenciat el miracle.

Ubi Augustinus: Advertendum quod suppressam vocem silentium vocavit. Ideo autem occulte sororem vocat, quia si scivissent Judaei Christum advenire, recessissent, et non fuissent testes miraculi: haec Augustinus.

Maria vero *ut audivit, surgit* a quiete contemplationis, *cito* per desiderium cordis, *et venit* ex magna devotione *ad eum* extra castellum, in locum, ubi ei Martha occurrerat.

Judaei ergo Jerosolymitae et alii *qui in domo erant, cum vidissent Mariam festinanter abire, secuti sunt eam*, credentes quia iret ad monumentum, ut ibi ploraret, et nescientes quod illic Jesus esset.

Divina autem providentia factum est ut eam sequerentur, quia secundum Augustinum, haec occasio fecit ut plures ibi essent, quando Lazarus suscitatus est, ut tam grande {459a} miraculum quatruiduani mortui resurgentis testes plurimos inveniret.

Maria ergo cum venisset ubi erat Jesus, videns eum *cecidit* ex devotione, *ad pedes ejus*, apud quos misericordiam, et peccatorum veniam se noverat alias consecutam; *et dixit ei*, sicut et Martha dixerat: *Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus*.

Ex hoc autem quod Maria sic festinavit ad eum, patet secundum Augustinum, quod non illam praevenisset Martha, si ei notus fuisset adventus Jesus.

Per hoc etiam quod Martha et Maria obviaverunt Domino, non expectantes adventum ipsius, datur intelligi, quod cum volumus Deo reconciliari, debemus ei occurrere per poenitentiam, antequam ad nos veniat per vindictam; quia nos peccatores sumus et meruimus percussionem et poenam.

Cessat autem ut dicit Ambrosius, divina vindicta, si confessio praecurrat humana; et cum volumus Christo frui, eum venientem anticipemus, non expectantes quod ipse nobis condescendat, sed nos potius ad eum festinemus.

5. FREMITUS, TURBATIO ET LACRYMAE CHRISTI

Jesus ergo ut vidit eam plorantem scilicet Mariam, *et Judaeos, qui venerant cum ea plorantes* de morte amici, *infremuit spiritu et turbavit seipsum* humanum demonstrans affectum in luctu amicorum. Fremebat, extra sonum lugentis emittens; turbabatur intus,

Ⓢ 18 paraules] paraeles

Ⓢ 22-23 *pux ... posada*] Corella agrega aquesta exegesi, la qual no es troba en VC, 459a, incorporada també anteriorment en aquest mateix capítol (veg. p. 538,5-6), seguint una lliçó del text llatí que l'autor valencià omet en el seu lloc (veg. nota p. 539,3). | 34 *confessió humana*] A continuació, Corella omet l'acabament de la citació de sant Ambròs de Milà (VC, 459a): si hom vol fruir amb Crist, ha d'apressar-se a anar cap a ell abans que ell condescendisca a nosaltres.

Levà's Maria de l'estrado axí com li dix que-l Senyor la demanava, e dexant tots los qui ab ella estaven y ab ella lo mort germà ploraven, ab cordial desig e gran devoció vench al Senyor qui era en lo loch hon li havia parlat Marta.

E los nobles, parents e amichs que ab ella estaven, mirant que axí cuytada d'ells se partia, seguiren los seus passos, pensant que anava al sepulcre per plorar e lamentar lo germà que tant amava, no sabent que Jesús hi era.

Diu sant Agostí: «Ordena la divina providència que molts e de gran estima, tan meravellós miracle mirant, testificassen perquè tinguessen manifesta causa de creure, e los qui no u creyen, justament se condemnen.»

Lançà's als peus del Senyor Maria, hon havia trobat de sos peus misericòrdia, e dix aquelles matexes paraules de la germana Mar- {60a} ta: «Senyor, si present fosses estat a nosaltres, la mort no assaltaria a nostre germà Làzer», quasi dient: «Tant com est estat ab nosaltres, dolor, malaltia ni mort no és gosada entrar en nostra casa, pux la salut e vida qui est tu entre nosaltres tenia posada.»

No fóra primera, diu sanct Agostí, a parlar ab lo Senyor Marta si Maria sabés la sua venguda, segons que cuytada deixà lo estrado.

Moralment, lo venir de Maria e de Marta, no esperant que-l Senyor entràs en la vila, nos mostra que, volent ab lo Senyor reconciliar-nos, li devem occórer en penitència ans que vingua en nosaltres per venjança, car som pecadors e merexem que-ns visite per afflictió e pena.

Diu sanct Ambròs: «Sessa la divina venjança quant hix a l'encontre a la confessió humana.»

[5. DE LA INDIGNACIÓ, LA TORBACIÓ I LES LLÀGRIMES DE CRIST]

Mirant lo piadors Senyor Maria e los juheus qui ab ella venien que la mort de Làzer ploraven, enffelloní's dins si mateix hi alterà's per tristícia, mostrant que era verdader home. Entrestia's ensemps ab los amichs ell, amich verdader de Làzer; torbà's hi enffelloní's dins si,

miseriam conditionis humanae considerans. *Turbavit se*, quem alius turbare non potuit. Nos turbamur ex necessitate, ipse autem ex voluntate. Sic omnes defectus hujusmodi suscepit, quia voluit.

Unde Augustinus: Turbatus est Christus, quia voluit, esurivit, quia voluit; in illius potestate erat sic vel sic affici, vel non affici. Et nota quod fremitus consurgit ex indignatione ad objectum.

Iste ergo fremitus Christi procedebat ex indignatione ejus contra diabolum, per cujus suggestionem mors intravit in mundum, quem erat cito debellaturus. Turbatio autem illa procedebat ex compassione Lazari et sororum ejus, quia ut verus homo ex quadam naturali affectione flebat cum flentibus, ut nos instrueret quod aliorum miseriis compati debemus.

Istae tamen passiones et consimiles non erant in Christo vitiosae, sed magis virtuosae, quia non erant praevinentes iudicium rationis, sed magis sequentes et per ipsum excitatae.

Iste vero fremitus et haec turbatio nos docet, quid nos quoque in tali re agere debeamus, quando vel pro nobisipsis, vel pro aliis in peccatis turpiter degentibus Deum oramus.

Est autem fremitus, impetus irae contra vitia prorumpens; turbatio vero, quaedam tristis cum gemitu cordis commotio. Et quia fides de Christo, Christus est: in corde fremit Christus, et turbatur in homine, quando peccator computat quae bona accepit, quae mala reddidit, et de peccatis se increpat, et reprehendit.

Et dixit eis Jesus: Ubi posuistis eum? Interrogat, nec ignorat; in quo mystice innuit se hujusmodi peccatorem nescire, cujusmodi per Lazarum significatur.

Unde Glossa: Qui absens scivit mortuum, scivit ubi esset sepultus. Sed sic dicens, signat se quasi nescire perditum hominem. Unde dicitur: *Non novi vos; et: Adam, ubi es?*

que altri torbar no·l podia. No·s torbà per necessitat, mas pe[r]què ell axí u volia, e axí, pres los defectes de natura humana perquè ell los volgué pendre, perquè·ls levàs a nosaltres.

Diu sanct Agostí: «Torbàs lo Senyor perquè axí u volia, tingué fam quant li plagué, perquè en la sua potestat tenia totes les {61a} passions humanes, les quals segons la sua voluntat exien en los seus actes.»

E devem atendre que aquesta fellonia que dins si pres lo Senyor era contra·l diable, per qui la mort en lo món era entrada, lo qual diable lo Senyor prestament devia combatre e vençre. La turbació e tristícia li venia de la amor e compassió que tenia a Làzer e a les germanes, que axí com a verdader home, amich dels amichs, plorava ab los qui ploraven, hi motrava·ns de haver compassió e condolre·ns ab nostres prohimeses.

Hi eren en lo Senyor aquestes passions virtuosas e meritòries perquè no prevenien la rahó ni la contrastaven, ans la seguien y ella les movia.

Era aquesta fellonia del Senyor moviment de yra contra los vicis, la turbació era ab gemechs de cor hun moviment de tristícia. E perquè cascun cristià a Jesús en lo seu cor porta, lavors lo Senyor dins lo penident se torba quant lo peccador pensa quins dons ha rebut e gràcies, quins peccats lo inculpen, e axí, ell mateix se reprén e s'increpa.

Interrogàls lo Senyor, dient: «Hon l'aveu posat? Hon és la sua sepoltura?» No u demanà perquè u ignoràs, però mostra que no coneix lo peccador, lo qual Làzer significa.

Diu la Glosa: «Aquell qui absent la sua mort sabia no ignorava hon tenia la sepoltura, mas dient açò significa que no sab los perduts hòmens, axí com dix al nostre primer pare Adam que hon era, e dirà a molts lo darrer dia: "Nun- {61b} qua us he conegut."»

Respongueren a Jesús, dient: «Senyor, vine e mira hon l'avem posat en lo sepulcre.» E plorà lo Senyor. E los juheus digueren: «Mirau com lo amava.» Hi alguns d'ells parlaven: «¿No ha pogut fer, aquest qui obrí los ulls del cech de nativitat, que no morís Làzer?», quasi dient: «¿Més fon tornar o donar la vista al cech de

Ⓢ 7 potestat] pdestat

Ⓢ 19 les movia] Tot seguit, Corella obvia una fragment (VC, 459a), en què exposa que la indignació i la torbació de Crist ensenya al cristià què ha de fer quan prega per ell mateix o pel proïsme que ha pecat. | 35 he conegut] Immediatament després, Corella elimina la interpretació de Jn 11, 34-35 (VC, 459a), en què es diu que el Senyor va al sepulcre per compassió i veu amb ulls misericordiosos, perquè, segons sant Agustí d'Hipona, sempre que algú veu amb ulls de misericòrdia, el qui veu per ell és Déu. Continua la interpretació omesa i s'exposa que Jesús va plorar per mostrar que cal plorar pel pecat i pels qui romanen pecadors. | 36-542,11 Respongueren ... vida] Corella segueix en aquest fragment amb el mateix procediment de completar el *Cartoixà* (veg. notes pp. 536,14-537,6; 538,13-19; 539,4-36) a partir de la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 1204; postil·les a Jn 11, 34-37). Si bé les anteriors incorporacions de Lira en el *Cartoixà* es devien a la manca d'exegesi d'alguns versets en l'obra ludolfina, en aquest cas, a més, el mestre en teologia substitueix la interpretació de Jn 11, 34-35 de la VC (veg. nota p. 541,35) pel text de les *Postillae*. Les interpretacions de Jn 11, 36-38, ara sí, com que no apareixen en la VC, les suma al *Cartoixà* de les lliçons liranés.

Dicunt ei: Domine, veni et vide: venit Dominus per compassionem, et vidit oculis misericordiae, quia, ut ait Augustinus, videt Dominus, quando miseretur. Et affectum suum lacrymis demonstrans *Jesus lacrymatus est*, humanitus ex pietate; mystice docens hominem propter peccatum fletibus indigere, et significans eos qui peccati morte sopiuntur, ut reviviscere queant, plangendos esse.

Unde Alcuinus: Quia fons pietatis erat, flebat {459b} pro parte humanitatis, quem resuscitare poterat per potentiam divinitatis.

Et Augustinus: Quare autem flevit Christus, nisi quia homines flere docuit? Lacrymemus igitur et nos, pro nobis, et omnibus illis quos in foetore vitiorum jacere sentimus; si forte nostris lacrymis nos et eos Dominus resuscitare dignetur.

Ut autem ait idem Augustinus: Legitur Christum super Lazarum flevisse, in orationibus pernoctasse, ex itinere fatigatum fuisse; nunquam autem risisse, aut prosperatum fuisse.

Unde et Chrysostomus: Flentem quidem illum frequenter invenies; nunquam vero ridentem, sed nec leviter saltem subridentem, vel gaudentem.

Et nota quod Dominus non flevit Lazarum mortuum; sed ad hujus vitae miserias et aerumnas resuscitandum. Unde nec pro nostra, nec pro aliorum morte tristari debemus. Quomodo enim ab eo praemiis honorabimur, ad quem venimus inviti? Nam secundum Apostolum: *Coronam justitiae reddet Dominus his, qui diligunt adventum ejus.*

Et quid tantopere vitam desideremus, in qua quanto magis qui fuerit, tanto majori sarcina peccatorum oneratus erit?

nativitat, al qual no amava, que no guarir aquest de la malaltia? E per ço és de creure que aquest del mal no ha fet delliure ni aquell pogué tornar la vista.»

Jesús, donchs, altra vegada enfellonint-se dins si mateix, vench al sepulcre. Primerament se enfelloní 5 contra lo diable, ara contra los juheus, dexebles del diable, qui ans de hora ja del seu poder descreyen, dient com no havia pogut de la malaltia fer-lo delliure; hi no esperaven veure que era més resuscitar-lo del sepulcre, mort de quatre dies, que no malalt e viu 10 estalviar-li la vida.

«Plorà, donchs, lo Senyor –diu Alcuinus– en quant home per aquel[l] qui, en quant Déu, prestament ressuscitar devia.»

Diu sant Agostí: «Legim lo Senyor plorar sobre 15 Làzer, legim tota la nit orar en la montanya, legim del seu acaminar lo cansament e fatiga, però jamás no legim d'ell prosperitats ni rialles.»

Diu sant Crisòstom: «Plorant pots legir lo Senyor moltes vegades, però rient, ni quasi rient, ni alegrant- 20 se, no alguna.»

«Y devem atendre –diu sant Agostí– que-l Senyor no plorà perquè era mort Làzer, mas perquè-l 25 resuscitava a les misèries e afflictions {61c} de aquesta miserable vida. E per ço, ni de la nostra mort ni de la mort dels altres devem tenir tristícia. Com nos coronarà dels seus premis aquell Senyor al qual, quant nos demana, anam per força?» Diu lo Apòstol: «Dóna lo Senyor corona de justícia als qui amen la sua 30 venguda.»

Ès la venguda del Senyor quant per la mort nos visita. Donchs, per què tant desijam aquesta present vida en la qual, quant més dura, de peccats portam major càrrega? E per ço devem treballar que ans de la 35 mort la descarreguem per la penitència, e que la divina misericòrdia la nostra ànima, per lo peccat morta, ressuscite ans que del cors se parteixca.

Ⓢ 2 que] qui | 17 e] *Repetit* | 37 ressuscite] ressuscita

Ⓢ 4 *enfellonint-se*] Veg. nota p. 404,22-23. | 14 *ressuscitar devia*] A continuació, Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona (*VC*, 459b), en què es pregunta per què Crist havia de plorar, si no era per ensenyar a la persona a plorar. Per tant, segueix la citació omesa, s'ha de plorar per u mateix i per aquells que són pecadors per tal que Crist, per les llàgrimes, els ressuscite. | 22 *diu sant Agostí*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en *VC*, 459b.

Vel certe, Dominus mortem flevit, quam homo peccando incurrit, ac miserias et aerumnas humano generi pro culpa indictas. Si enim peccatum non processisset, sine dubio mors secuta non fuisset; secuta est ergo mors etiam corporis, quam praecessit mors animae.

6. DOMINUS ORANS AD MONUMENTUM LAZARI QUID NOS DOCEAT?

Et Jesus rursus fremens in semetipso etiam indignatus contra malitiam Judaeorum, de factis suis inique murmurantium, venit motus misericordia et compulsus compassione, ad monumentum, quod erat spelunca; et lapis superpositus erat ei.

Et dicitur monumentum, quasi monens mentem, scilicet illius qui aspicit, ut pro anima sepulti oret, ac de morte propria praecogitet, et ad eandem se disponat. Rursus fremuit, ut det intelligere eos qui a peccatis debent resurgere, in continuo luctu persistere, secundum illud Psalmistae: *Tota die contristatus ingrediebar*. Saepe ergo se ploret peccator, saepe fremat Christus et turbetur in homine, si vult reviviscere.

Et jussit Jesus tolli lapidem superpositum, ut omnes viderent mortuum foetidum, et corruptum;

sed contendebat Martha dicens ad eum: *Domine, jam foetet, quatruiduanus est enim*. Timebat, remoto lapide, potius foetorem excitari, quam fratrem resuscitari. Quasi diceret: Licet aliquando resuscitati sint mortui recenter et post paululum; tamen quod jam quatruiduanus ex foetore resolutus resuscitetur, non est sic auditum. Et hoc videtur processisse ex admiratione Marthae et ejus ignorantia, quia ejusdem virtutis est resuscitare recenter mortuum, et quatruiduanum.

Vide mirabilem amorem istarum sororum erga Dominum Jesum, nolebant enim quod etiam foetor nares ejus tangeret ad modicum.

Deinde, sublato lapide, *Jesus elevatis sursum in coelum scilicet, oculis*, Patri pro exauditione sua gratias

Plorà encara lo Senyor la mort de Làzer pensant que era pena de la primera culpa, car si peccat en natura humana no-s trobara, la mort en nosaltres no tinguera posada. Primer, donchs, per lo peccat morí la ànima hi ha imposat al cors necessitat que muyra. 5

[6. DE L'ENSENYAMENT DE L'ORACIÓ DEL SENYOR AL SEPULCRE DE LLÀTZER]

Plorant, donchs, lo Senyor se acostà al sepulcre, lo qual era tallat en una roca, que molts còsors posar hi podien, e damunt, una gran losa que'l tancava.

Manà lo Senyor que levassen aquesta gran pedra perquè lo cors mort e pudent mirassen. 10

Acostàs al Senyor la germana Marta, dient: «Senyor, ja put, que de la sua mort tenim quatre dies.» Tenia recel Marta que, [al] deslevar la pedra, ans pudor del cors mort, que la vida morta resuscitaria, quasi dient: «Si lo jorn que morí, Senyor piadós, fos {61d} 15 stada la tua venguda, quant rebist la nostra letra, pogueràs fer la resurrecció sua. Però, Senyor, ja pudent e corrupte de quatre dies, no par que fer se puga, hi desplau-me que la pudor donarà fatiga a la tua reverent persona.» Ab ignorància parlava la beneyta Marta, que no és més ressuscitar hun mort que altre, car no u pot fer sinó potència infinida, a la qual totes les coses 20 equalment li són possibles.

Levada la pedra, acostàs lo Senyor més prop al sepulcre perquè tots vessen lo que faria e no poguessen 25 inpuñar lo miracle e lo modo com lo acabava. Levà los ulls al cel lo mansuet Senyor, Déu e home, per

Ⓢ 26 miracle] mirarle

Ⓢ 5 que muyra] Tot seguit, Corella omet la interpretació de la primera part del verset de Jn 11, 38 (VC, 459b), la qual aniria a l'inici del subcapítol següent, segons la nostra edició, perquè repeteix els arguments que ja ha incorporat al Cartoixà més amunt a partir de la Postilla de Nicolau de Lira (veg. nota p. 541,36-542,11). | 8 que'l tancava] Seguidament, Corella elimina un passatge (VC, 459b), en què Ludolf de Saxònia fa un joc de paraules sobre el sentit de *monumentum* («sepulcre») que sona a *monens mentem* («advertència a la ment»), perquè la persona pregue pel mort i pense i es dispose en la seua pròpia mort. Continua el fragment suprimit i s'explica que Jesús es va commoure una altra vegada perquè el pecador entenga que ha de plorar pels seus pecats, segons el salmista: «Vaig per totes parts prostrat i abatut, estic entristit tot el dia» (Sl 37, 7). Acaba el text omés amb una exhortació perquè Jesucrist es commoga moltes vegades si el pecador vol arribar a la vida eterna. | 13-14 Tenia ... resuscitaria] Corella adapta l'original llatí, en què s'indica que temia que en remoure la pedra més exhalara la fetor que ressuscitara el germà». | 23 són possibles] A continuació, Corella suprimeix una admiració (VC, 459b) per l'amor tan gran que Marta i Maria tenien a Jesús, atès que no volien que olorara la fetor.

egit, ad fidei aedificationem, ut circumstantes hoc audientes, et virtutem Dei in eo videntes, crederent eum Filium Dei.

Unde Hilarius: Non prece eguit; nobis oravit, ne Filius ignoraretur. Cum enim sibi non proficeret deprecationis sermo, ad profectum tamen nostrae fidei loquebatur. Non inops ergo auxilii, sed nos sumus inopes doctrinae. Ideo etiam oravit, ut in necessitatibus ad orationis suffragium esse recurrendum nos doceret.

Et notandum quod orare Patrem, et exaudiri, convenit Christo ratione humanitatis, in qua est minor Pater; non autem ratione divinitatis, in qua est ei aequalis.

{460a} Oraturus vero gratias pro exauditione egit, quia jam se auditum cognovit. Unde Origenes: Erat enim oraturus pro resurrectione Lazari, sed praeveniens illius orationem, qui scilicet bonus Pater est, exaudivit dicenda. Pro impletione ergo orationis, subdit gratiarum actiones, dicens: *Pater gratias tibi ago, quoniam exaudivisti me*: haec Origenes.

Per hoc quod Jesus oculos elevat in coelum, ostendit nobis formam orandi, quae est per elevationem mentis in Deum. Unde instruimur, ut in oratione levemus sursum ad Deum oculos mentis nostrae, erigendo et removendo illos a praesentibus rebus, memoria, cogitatione, et intentione. Oculos etiam ad Deum levamus, quando non confidentes de meritis nostris, de sola misericordia Dei speramus. Per hoc autem quod in principio orationis gratias agit, datur nobis exemplum ut cum orare volumus, antequam futura petamus, pro receptis beneficiis Deo gratias referamus. Deus enim ex gratiarum actione de praeteritis, provocatur ad praestanda beneficia sequentia facilius.

7. LAZARUS VIVUS EXITA MONUMENTO

Deinde *voce magna*, potius virtute, quam clamoris intentione, *clamavit: Lazare, veni foras*, scilicet quantum ad corpus de sepulchro, et quantum sed animam de inferno; et sic Lazarum vocis suae virtute suscitavit.

Ubi secundum Origenem, est considerandum, quod mora tollendi lapidem adjacentem, ex sorore

mostrar que del cel eren totes les seues obres, e no de Sathanàs, axí com deyen los malignes. Féu gràcies al Pare perquè l'havia hoït en aquesta hi en totes les seues pregàries.

Diu sant Ylari: «No preguà perquè a ell fos necessari, mas per a nosaltres, per fer-nos creure que Fill de Déu era. Hi en quant Déu, no havia mester auxili del Pare, mas nosaltres haviem mester doctrina.» Preguà encara perquè-n[s] mostràs que en nostres necessitats oració sia lo nostre reffugi.

Hi devem atendre que pregar hi esser hoït del Pare li pertany al Senyor segons la humanitat assumpta, segons la divinitat és igual hi una essència ab lo Pare.

Hi començant a pregar, féu gràcies que la sua preguària era ja hoïda, car lo Pare Déu, ans que pregàs, era ja content fer tot lo que-l Fill volia. E per ço co- {62a} mençà la sua oració en gràcies, dient: «Pare, perquè m'has hoït te fas gràcies.»

Alçà lo Senyor los ulls al cel per mostrar-nos que deu esser la nostra oració en alt per elevació de nostra pensa, elevant a Déu los ulls de la nostra ànima, girant-los de la cogitació de les coses mundanes. Levam los ulls al cel nosaltres quant, no confiant de nostres mèrits, solament esperam en la divina misericòrdia. Hi en quant comença la sua oració en gràcies nos dóna exemple que, volent pregar, ans que res demanem, façam gràcies dels rebuts beneficis, e axí, regratiant les coses passades, provocarem la divina misericòrdia que-ns done les esdevenidores.

[7. COM LLÀTZER IX VIU DEL SEPULCRE]

Girà après los ulls humits de làgrimes lo piadós Senyor al sepulcre e ab veu alta que tots hoïssen, y més en virtut poderosa, cridà: «Làzer, vine defora! La tua ànima fora dels infèrns vinga e dins lo teu cors entre! E vinga lo cors, hixca del sepulcre a la entonació de aquesta veu deyfical!» Hixqué Làzer viu del sepulcre.

Diu sanct Agostí: «Ab aquesta veu podia levar la pedra, ab la qual havia tirat del si de Abram la ànima e lo cors fora del sepulcre, però volgué, en testimoni de la mort e resurrecció de Làzer, aquells la pedra levaren.»

Tardà la resurrecció de Làzer les paraules de Marta, e lo levar de la pedra, no obehint promptament lo que-l

Ⓢ 5 preguà] pregue | 8 mester] mestet | 20 deu] dec | 22 cogitació] cogltacio | 28 misericòrdia] misericordia | 39 aquells la] aquells qui la

Ⓢ 1-2 e ... malignes] Corella afegeix aquesta interpretació, la qual no es troba en VC, 459b. | 15-18 car ... gràcies] Corella obvia la font d'aquest passatge, el qual pertany a Origenes, segons VC, 460a. | 40-54,5 Tardà ... mane] Corella torna a ometre la font d'aquest fragment, el qual és d'Origenes, segons VC, 460a. També versiona l'original llatí, en què s'exposa que cal considerar que l'endarreriment en llevar la pedra i la resurrecció del germà foren dilatats per causa de la germana, atés que va entretenir Crist amb les seues paraules.

defuncti causata est, et ideo tamdiu resuscitatio fratris dilata est, quamdiu Christum per verba detinuit; sed statim cum Christi mandatum obediendo exequitur, frater resuscitatur, ut per hoc discamus nihil interponere inter iussa Christi, et executionem ipsorum, si cupimus quod statim sequatur salutis effectus, secundum illud Psalmistae: *In auditu auris obedivit mihi.*

Et nota, quod *vox* Christi *magna* dicitur, propter virtutis magnitudinem; nam tanta virtus ejus fuit quod suscitavit Lazarum a morte, quemadmodum suscitatur dormiens a somno vel a sopore. *Vox* etiam ista *magna* repraesentativa est illius vocis magnae, quae erit in communi resurrectione, per quam omnes de monumentis resuscitabuntur. Tanta enim erat virtus hujus vocis Christi, ut absque temporis dilatione vitam conferret, sicut erit in resurrectione communi, quando *in ictu oculi*, mortui audientes tubam resurgent.

Clamavit, inquam: *Lazare, veni foras*, quem secundum Augustinum, ideo ex proprio nomine vocat, quia tanta erat virtus vocis ejus, quod pariter omnes mortui cogentur exire, nisi per expressionem nominis virtutem suam ad unum determinasset.

Et non solum suscitatus est Lazarus, sed prodiit et exivit, licet esset *ligatus pedes et manus institis*, id est fasciis, quibus antiqui mortuos involvebant; *et facies illius sudario ligata erat*, ne scilicet horrorem faceret. In quo virtus divina et miraculi certitudo declaratur, ideo enim ligatum et coopertum resurgere jussit, ut miraculum magis approbaretur. Unde Dominus discipulis praecepit, ut eum qui foris ligatus apparebat solverent, et sinerent abire; ut per opera vitae ostenderetur vere suscitatus, et non phantastice.

8. MYSTICE MORS ANIMAE PER MORTEM LAZARI SIGNATA

Hic est notandum, quod mors animae, est animae a Deo derelictio damnosa, quod fit per peccatum

Ⓢ 28 Devem] deuen

Ⓢ 4-5 *Tantost ... mane*] *Psalteri* (Sl 17, 45): «En lo oir de la orella me ha obeït» (Martos, 2013b: 172). Vulgata: «In auditu auris oboedivit mihi». Corella torna a traduir literalment en el *Psalteri*, amb un resultat forçat, mentre que la introducció d'una oració subordinada adverbial temporal a l'inici de la construcció resol el sentit de manera satisfactòria en el *Cartoixà*. | 15-17 *Cridà ... parlen*] Corella afegeix aquest comentari, el qual no apareix en *VC*, 460a, a partir de la *Postilla literalis* de Nicolau de Lira (1603: v, 1205; postil·la a Jn 11, 43). | 19 *com ... ballesa*] Corella incorpora aquesta imatge, la qual no es troba en *VC*, 460a, per a mostrar la rapidesa amb què Llätzer isqué del sepulcre. Segons el *DCVB* (s.v. *passador*), el passador era una sageta molt aguda que s'usava en l'edat mitjana. | 20-21 *estret ... judayca*] Roís de Corella explica l'embolcall dels morts remetent al costum que devia conèixer pels jueus del seu context, sinó immediat, sí pròxim, perquè en la *VC* es parla simplement d'una pràctica dels «antiqui». Hi ha altres passatges en què Corella denota un coneixement sobre els costums judaics, com en el *Segon*: «Tocà solament la fimbria del manto. A la manera judayca portava lo Senyor fimbries en los cantons del manto, que eren unes vetes de color celestial blaves» (f. 17c). | 23 *lo regonegueren*] A continuació, Corella omet un breu passatge (*VC*, 460a), en què es diu que amb l'eixida de Llätzer embenat i lligat es prova la veritat del miracle, és a dir, que Llätzer, mort, sí que estava dins del sepulcre. | 28-54,5 *Devem ... dura*] Corella obvia la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Agustí d'Hipona, segons *VC*, 460a.

Senyor manava, hon aprenem exemple que, si lo que demanam se tarda, és perquè no obehim {62b} tantost lo que·l Senyor nos mana. Diu lo Senyor en boca del psalmiste: «Tantost que m'ha hoÿt la sua orella, ha obehit lo que yo mane.»

5

És estada gran la veu del Senyor per la sua virtut e potència que axí com si dormís à ressuscitat a Làzer, y és aquesta veu aquella qui al darrer dia ressuscitarà tots los hòmens. E ni ara ni lavors ha mester discurs de temps que los morts ressuscite, mas en hun tancar de ull posa en obra e acaba lo que mana.

Diu sanct Agostí: «Per lo propi nom lo crida perquè és tanta de aquesta veu la potència que tots los còsors ressuscitaren sí no senyalàs qual és lo que volia.»

Cridà encara alta veu per donar entendre que les ànimes dels còsors separades no estan en los sepulcres, axí com les faules dels gentils e infels parlen.

Aquesta poderosa veu no solament pogué ressuscitar a Làzer, mas, com hun passador una ballesa, féu exir lo cors del sepulcre enbenat e lligat, estret en les teles, a la manera judayca, y la cara ab los sudaris velada perquè no espantàs als qui·l miraven fins que viu lo regonegueren. E perquè la veritat del miracle fos clarament manifesta, manà lo Senyor que·l desliguassen y que·l dexassen anar axí com aquell qui en veritat vivia, perquè fent obres de vida coneguessen que la sua resurrecció era verdadera, no fantàstica ni fengida.

[8. COM LA MORT DE L'ÀNIMA ÉS ASSENYALADA PER LA MORT DE LLÀTZER, MÍSTICAMENT]

Devem moralment attendre que la mort de la ànima és quant nostre Senyor {62c} Déu la desempara,

mortale, quo Deus repellitur ab anima. Unde secundum Augustinum, mors animae fit, cum deserit eam Deus; sicut corporis, cum id deserit anima. Quatuor autem progressibus mors animae perficitur, et sic quatruiduanus mortuus dici meretur: prima est, quasi titillatio delectationis in corde; secunda, consensus; tertia, factum; quarta, {460b} consuetudo.

Sed Deus ab hac morte animam ad vitam resuscitat per gratiam, qua anima Deo reconciliatur. Quia sicut corpus vivit ex conjunctione animae; sic anima dicitur vivere, ex unione Dei, per gratiam. Et haec vivificatio significatur in resuscitatione Lazari de sepulchro.

9. DECEM QUA DEBENT CONCURRERE IN PECCATORIS RESUSCITATIONE, PER CIRCUMSTANTIAS SUSCITATIONIS LAZARI SIGNATA

In resuscitatione enim Lazari plura facta sunt, quae mystice ad resuscitationem peccatoris concurrunt. Nam eo ordine quotidie peccator resuscitatur, quo Lazarus resuscitatus dicitur; et talis fit quotidie processus in resuscitatione animae a morte peccati, qualis fuit in resuscitatione Lazari de foetore sepulchri.

Primum ergo quod requiritur ad resuscitationem peccatoris, est notitia divina actualis, qua Deus respicit peccatorem, in aliquo tempore certo; et haec significatur per hoc quod sorores Lazari miserunt nuntium ad Jesum, sibi de infirmitate Lazari notificando.

Secundum est auxilium, quod Deus porrigit homini, ut liberum arbitrium moveatur in Deum, ut anima per peccatum a Deo aversa, convertat se ad ipsum: *Non enim est volentis velle, neque currentis currere, sed miserentis Dei* haec donare, et ideo requiritur auxilium divinum, ut nos melius ad gratiam disponamus; et haec porrectio divini auxilii signatur per hoc quod Jesus ad Lazarum ire est dignatus.

Tertium est, motus liberi arbitrii nostri, quia secundum Augustinum, licet Deus creavit te, sine te, non tamen justificabit te, sine te; et ideo ex parte nostri requiritur motus liberi arbitrii, qui duplex est: unus, quo movetur super peccatum, ut scilicet peccatum displiceat; alius, quo movetur in Deum per fidem et spem, quo Deum sibi reconciliari desideret. Et hi duo motus notantur per occursum duarum sororum, scilicet Marthae et Mariae, ita quod primus motus intelligatur per Martham, quae prior occurrit; secundus, per Mariam, quae venit vocata per Martham: sic enim hic ex primo motu provocatur secundus.

e la vida, que és la sua gràcia, li leva, la qual mort lo primer dia comença, quant la delectació en lo cor té principi; segonament, quant lo consentiment son decret hi posa; terçament, quant ho posa en obra; quartament, quant per consuetut dura.

5

Però lo Senyor l'ànima ressuscita quant la sua gràcia li dóna, que, axí com viu lo cors per conjunció de la ànima, axí la ànima per conjunció de la gràcia. Hi aquesta resurrecció de la nostra ànima per la resurrecció de Làzer és figurada.

10

[9. DELS DEU ASPECTES QUE HAN DE TROBAR-SE EN LA RESURRECCIÓ DELS PECADORS, ASSENYALATS EN LA DE LLÀTZER]

Ressusciten cada dia los peccadors en aquell orde que ressuscità Làzer del pudent sepulcre.

Primerament, és mester que'l Senyor del peccador sàpia e pense, que vol dir que la sua pietat del tot no'l desempare, mas que·ls ulls de la sua misericòrdia y gire; hi açò signiffica lo trametre de l[e]s german[e]s certificant lo Senyor de la malaltia de Làzer.

Segonament, és mester que la gràcia del Senyor preveni[e]nt al nostre franch arbitre se acoste, e que nosaltres, morts per lo peccat, ja que no li exim a l'encontre, que no fujam de les sues inspiracions bones; e açò significa quant se acosta lo Senyor a Làzer vengut a Bethània.

Lo terç és lo moviment del nostre franch arbitre ajudant per gràcia. Diu sanct Agostí: «Aquell qui ha fet a tu sens tu no salvarà a tu sens tu.» E per ço ha mester dos actes lo nostre franch arbitre: la hu en esguart del peccat, considera[n]t que és offensa de nostre Senyor Déu que li {62d} desplàcia; l'altre en esguart de la divina misericòrdia, que ab fe entrega espere que de sos peccats li donarà vènia. Hi aquestos dos actes signifiquen les dos germanes que al Senyor ocorregueren: lo primer acte és significat per Marta, que fon primera; lo segon per Magdalena, que lo Senyor la cridava.

35

© 20-21 a l'encontre] A continuació, Corella omet un verset de la Carta als Romans que il·lustra l'exegesi: «Per tant, tot depèn no del voler o dels esforços humans, sinó de la compassió de Déu» (Rm 9, 16). En general, Roís de Corella tendeix en aquesta desena al·legoria a l'abreujament i la simplificació de raonaments a fi d'escatir l'essencial d'aquestes doctrines (veg. notes pp. 547,4-6; 547,20; 547,23-24; 548,5; 548,7; 548,8-9). | 30 *entrega*] Veg. nota p. 457,38. | 34 *Magdalena*] La identificació de Maria, la germana de Marta, com la Magdalena ja ha aparegut anteriorment en aquest capítol (veg. nota p. 534,35).

Quartum est, cognitio peccati, in quam Deus quaerendo reducit hominem, ut homo se cognoscere studeat, quem Deus quaerendo quasi nescire se significat; et hoc signatur per hoc quod interrogavit, ubi eum posuerunt.

Quintum est, gratia contritionis, quae sequitur motionem liberi arbitrii, et cognitionem peccati; et haec significatur per lacrymationem Christi, quae quidem lacrymae processerunt ex fonte divinae misericordiae, et his lacrymis quotidie peccator profunditur, cum sibi haec gratia infunditur. Christus enim non est lacrymatus pro morte Lazari corporali; sed pro morte peccatoris spirituali, qui in Lazaro repraesentabatur. Caveat ergo peccator ne lacrymas Christi contemnendo gratiam sibi evacuet, sed potius cum Christo flente, peccata sua defleat, et sic affectum lacrymarum Christi suscipiat.

Sextum est, propositum cavendi peccata in futurum, et hoc notatur in eo quod praecepit amoveri lapidem. Tunc enim lapis sepulchro tollitur, cum durities propositi peccandi, et moles malae consuetudinis de corde amovetur. Et cum lapis deponitur, tunc foeditas cadaveris detegitur, unde dixit Martha: *Domine, jam foetet*; sic duritia cordis amota, videtur vilitas peccati, ex quo sequitur peccati abominatio, et concipitur propositum ulterius non peccandi.

Septimum est, gratiae infusio, qua justificatur impius; et hoc notatur cum clamavit voce magna, dicens: *Lazare, veni foras*. Clamor magnus signat multitudinem divinae virtutis, quae exigitur in justificatione impii, quia, secundum Augustinum, major est justificatio impii, quam creatio coeli et terrae. *Voce* {461a} enim *magna clamavit*, quia difficile surgit quem moles malae consuetudinis premit;

sed tamen post magnam vocem surgit, id est per magnam Dei gratiam vivificatur et justificatur, dum poenitet. Datur etiam per hoc intelligi, quod Christus vocat peccatorem foras exire de conversatione peccati, et de occultatione ejus, per confessionem faciendam sacerdoti.

Octavum ergo est, peccatorum confessio, quam Deus administrat voce clamando, id est, magna gratia vocando; et hoc notatur in eo, quod Lazarus prodiit de sepulchro, prodire enim, est de occulto per confessionem venire.

Lo quart és que·l peccador regonega bé les seues culpes; e açò significa com lo Senyor, axí com si no sabés hon era, demanava lo sepulcre.

La cinquena és contrició, puix de sos peccats té conexença; e aquesta dolor les làgrimes del Senyor 5 figuraren.

Sisenament, preposít que a Déu en lo esdevenidor no offena; y açò significa lo levar de la pedra. Lavors se leva la pedra del sepulcre com lo indurat propòsit de peccar y consuetut radicada del cor se alça, e lavòs la 10 pudor dels peccats exalar comença, e axí, la podridura e viltat de peccat se mostra, e lo penident lo abomina e propossa que de aquí avant no peque.

Setenament és la infusió de la gràcia, per la qual lo peccador se justifica; hi açò la gran veu del Senyor ho 15 mostra. Diu sanct Agostí: «Major cosa és que hun peccador se justifice que no crear lo cel e la terra.» Cridà lo Senyor ab veu de entonació alta, car difícil cosa és que·l peccador se leve quant lo pes de mala consuetut lo carregua. 20

Huytenament, confessió dels peccats que ha comesos; e per ço lo Senyor lo crida dient que vinga defora: ma- {63a} niffeste per confessió de les seues culpes.

© 4-6 *La ... figuraren*] Corella abreuja i condensa la cinquena al·legoria (VC, 460b), en què es diu que les llàgrimes del Senyor signifiquen la contrició, la qual segueix al moviment del lliure albir i al coneixement del pecat. Cada dia, continua l'al·legoria, Crist amera amb les seues llàgrimes el pecador quan li infon aquesta gràcia, argument que apareix en l'al·legoria següent. Acaba el text omés amb la interpretació que Crist no va plorar per la mort espiritual de Llätzer, sinó per la mort espiritual de la persona, així, no s'han de menysprear les llàgrimes de Jesús, sinó que el pecador s'ha de sumar al plor perquè Crist esborre els seus pecats (veg. nota p. 546,20-21). | 20 *lo carregua*] Tot seguit, Corella elimina la part final d'aquesta setena al·legoria (VC, 461a), en què s'explica que després del gran crit de Jesús el pecador és vivificat i justificat en la gràcia de Déu. Continua el fragment omés amb la interpretació que pel crit de Jesús es pot entendre que crida el pecador a eixir fora del pecat per mitjà de la confessió, glossa que l'autor valencià elimina perquè apareix just al començament de l'al·legoria següent (veg. nota p. 546,20-21). | 23-24 *sues culpes*] Corella, com ha fet abans (veg. nota p. 546,20-21), elimina la darrera part d'aquesta huitena al·legoria (VC, 461a), en què es comenta que, així com Llätzer va eixir del sepulcre embenat i lligat, així el pecador, fins que no rep l'absolució del confessor, continua nugat pel pecat, argument repetit al començament de l'al·legoria següent.

Sed adhuc peccator non est totaliter solutus, antequam superveniat absolutio sacerdotis; quod significatur per hoc quod *prodiit ligatus pedes et manus institis*.

Nonum ergo est, sacramentalis absolutio; quae significatur per hoc quod Christus dixit discipulis: *Solvite eum*. Potuisset quidem immediate simplici verbo ipsummet solvere, sicut fecit ipsum de monumento prodire; sed voluit suos discipulos in hoc cooperatores habere, quia vult hoc ministerium sacerdotibus communicare.

Suscitat Jesus, quia per seipsum vivificat interius; solvunt discipuli, quia ministerio sacerdotum absolvuntur vivificati: Christus enim per se intus vivificat, ministris potestatem solvendi tribuit. Mortuus ergo procedens adhuc *ligatus*, est confitens adhuc reus; ut autem absolvantur peccata ejus, ministris mandatur ut illum solvant. Sicut ergo Dominus Lazarum suscitavit, priusquam a discipulis solveretur; sic in contritione peccatum dimittit, et peccatorem vivificat, priusquam a sacerdote absolvatur, cui tamen postea se ostendere tenetur.

Decimum et ultimum est, satisfactio; quae signatur in hoc, quod Jesus subdidit: *Et sinite eum abire*. Non dicit, facite eum ad sepulchrum redire. Sic sacerdos debet principaliter pro satisfactione injungere homini, quod de sepulchro et profundo peccatorum et malae consuetudinis longe abeat, et nullatenus recidivet, et amplius non peccet. Dixit enim: *Sinite abire*, non stare, vel jacere sine exercitio spirituali; quia in Dei via stare, retrocedere est, sed debet ambulare de virtute in virtutem.

10. IN SENSU MORALI LAZARUS EST TYPUS GRAVITER TENTATORUM

Item, mystice per Lazarum languentem, significari etiam potest gravem tentationem patiens; et per ejus sorores, personae pro ejus alleviatione devote Christum precantes, quae non semper exaudiuntur; sed talis patiens aliquando per actum peccati mortalis mori permittitur, ab eo qui est tantae bonitatis et potentiae, quod scit et potest bona de malis elicere.

Novenament és mester que sacramentalment lo sacerdot lo absolguia. Dix lo Senyor als dexebles que-l deslligassen. Podia lo Senyor ab la paraula que-l ressuscità deslligar-lo, però ha volgut aquest sacerdotal poder comunicar als seus dexebles.

5

Dehenament és la satisfacció de les sues culpes, la qual se mostra en ço que dix lo Senyor: «Dexau-lo que vaja, no estiga en ocí sens bones obres ni espiritual exercici.»

[10. COM LLÀTZER REPRESENTA QUALSEVOL QUE ÉS TEMPTAT GREUMENT, EN SENTIT MORAL]

Làzer encara significa qualsevol cristià qui grans temptacions suffir e passa. Preguen presones sanctes que la divina bondat lo delliure que no peque. No les hou la infinida sapiència, ans permet que peque perquè aprés del peccat lo ressuscite e més humil e més cautelós se leve.

15

Ⓢ 5 *seus dexebles*] A continuació, Corella omet la darreres al·legories sobre el significat de deslligar Llätzer (VC, 461a), en què s'interpreta de nou que Jesús dona vida a les persones en Llätzer, que el ressuscità, i els sacerdots són els qui absolen els pecats, i per tant els que deslliguen el mort ressuscitat. Aquest ressuscitat significa també el penitent que es declara en culpa, el qual és absolt i deslligat dels pecats pel confessor. Així com Crist va ressuscitar Llätzer abans que el deslligaren, acaba el fragment omés, així, si hom té contrició del pecat, ja és perdonat abans que acudisca a l'absolució del sacerdot, encara que cal que es mostre davant d'ell (veg. nota p. 546,20-21). | 7 *lo Senyor*] Immediatament després, Corella elimina un passatge (VC, 461a), en què s'indica que Jesús no va dir a Llätzer que se'n tornara al sepulcre; d'aquesta manera, el sacerdot ha d'imposar penitències que obliguen el pecador a no tornar a les profunditats del pecat i els mals costums perquè no peque més (veg. nota p. 546,20-21). | 8-9 *espiritual exercici*] Tot seguit, Corella suprimeix la darrera interpretació d'aquesta desena al·legoria (VC, 461a): Crist fa caminar Llätzer ressuscitat perquè, en el camí cap a Déu, detenir-se és ja retrocedir; cal caminar de virtut en virtut (veg. nota p. 546,20-21). | 11 *Preguen ... sanctes*] Corella, o bé el caixista, oblida indicar el primer terme de l'al·legoria, la qual cosa provoca un salt en la coherència entre la interpretació anterior i aquesta: les «presones sanctes» que preguen, segons VC, 461a, són l'al·legoria de Marta i Maria, les germanes de Llätzer, les quals preguen Jesús que acudisca per guarir el germà.

In hoc autem quod Dominus vadit ad eum suscitandum, ostenditur ejus clementia: in quantum homines in peccatis existentes et quasi mortuos, ac per se ad Deum accedere non valentes, misericorditer praeveniendo attrahit; et peccatorem non solum mortuum per culpam, sed etiam aliquando foetentem per infamiam, et sepultum sub lapide per obsti-

nationem, sic reducit ad vitam gratiae, quod non solum tollitur obstinatio et mors culpa, sed etiam foetor infamiae, et reducitur suavis odor bonae famae. Nulla enim desperationi datur occasio, cum Lazarus jam foetens, et quadriduanus resurrexit a mortuis et monumento.

Locus autem infirmi erat Bethania, quae interpretatur *domus obedientiae*, per quod datur intelligi, quod si infirmus sit Deo obediens, potest ab eo de facili curari. Et secundum Anselmum, in Bethania, quod *domus obedientiae* interpretatur, Lazarus suscitavit, ostendens omnes qui bonae voluntatis studio huic mundo morientes, in sinu obedientiae requiescunt, in vitam aeternam a Deo resuscitandos.

Ista autem Bethania erat Marthae et Mariae, per quas duplex vita, scilicet: activa et contemplativa significatur; ut sic per hoc intelligi detur, quod per obedientiam homo perfectus in vita activa et contemplativa redditur.

Dicitur autem de Lazaro quod postea nunquam risit; nunquam in gestu signa jocosa ostendit; pro eo quod vitae hujus aerumnis, quas moriens evaserat, redditus fuit.

Magis enim quam ante factus amator vitae illius, poenitebat eum vitae istius.

Unde Augustinus: O, si possemus excitare homines, et cum ipsis pariter excitari, ut tales essemus amatores vitae permanentis, quales sunt homines amatores vitae fugientis!

II. TEMPUS QUO PATRATUM EST HOC MIRACULUM ET IPSIUS EFFECTUS

Creditur autem hoc factum, ea die qua in Ecclesia solet legi, scilicet feria sexta ante dominicam de passione Domini.

Monumentum vero Lazari demonstrat Ecclesia ibidem in honorem beatae Mariae Magdalenae

Venir lo Senyor a Làzer la sua clemència mostra quant los peccadors morts e pudents visita, e per la sua preveni[e]nt gràcia los ressuscita. Ressuscita lo Senyor lo pecador mort per culpa, pudent per inffàmia, soterrat per obstinació davall una gran pedra.

5

Bethània era la vila, que vol dir «casa de obediència», significant que, si lo pecador és obedienciat a les divines inspiracions quant lo criden, la sua misericòrdia lo ressuscita.

Escriven de Làzer que jamés lo veren riure, ni en gest ni paraules mostrà alguna alegria, pensant que era tornat als perills, misèries e penes de aquesta miserable vida.

Diu sanct Agostí: «O, si podíem ex- {63b} citar los hòmens, y ab ells nosaltres excitar-nos, que axí com la present amàssem la esdevenidora vida!»

[II. DEL TEMPS EN QUÈ TINGUÉ LLOC AQUEST MIRACLE I DEL SEU EFECTE]

E tornant a l'orde de la ystòria, comunament se opina que féu lo Senyor aquest miracle lo jorn que en la sancta Església se recita, que és quinze dies ans del Sant Divendres.

20

Mostrà's encara en Bethània lo loch del moniment de Làzer, hon era una esgleya edificada en honor de la

Ⓢ 18 opina] opoina

Ⓢ 5 una gran pedra] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 461b), en què s'ensenya que Crist retorna el pecador a la gràcia, de manera que li torna l'olor de bona fama. No hi ha, acaba el fragmet eliminat, ocasió de desesperar, perquè fins i tot Llätzer, mort i pudent de quatre dies, va ser ressuscitat. | 6-9 Bethània ... ressuscita] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Anselm de Canterbury, segons VC, 461b. | 9 lo ressuscita] Tot seguit, Corella obvia una altra interpretació a l'entorn de Bethània (VC, 461b): si Maria representa la vida contemplativa i Marta la vida activa, per l'obediència, que significa Bethània, la persona és perfecta en les dues vides. | 12-13 miserable vida] Immediatament després, Corella omet una reflexió intranscendent (VC, 461b) sobre el fet que Llätzer, ja que s'havia fet amant de la vida esdevenidora, s'havia convertit en penitent en aquesta vida.

constructa, et grande monasterium magna olivarum silva circumdatum, ubi erat abbatia sancti Lazari, cum abbatissa et monialibus ordinis sancti Benedicti.

Multi ergo ex Judaeis qui viderant mirabilia, quae fecerat Jesus, crediderunt in eum. Nec mirum, quia illud signum fuit divinae virtutis manifeste ostensivum, et tale miraculum non est a seculo auditum, scilicet quod mortuus quatruiduanus in monumento, resuscitaretur ad vitam.

Unde secundum Augustinum, excedit omne miraculum, quod Jesus circa Lazarum fecit, quem ab ipso inferni inquilino, destructa lege tartarea, redire ad superos jussit.

Quidam autem ex ipsis Judaeis abierunt eadem die ad Pharisaeos, et nuntiaverunt eis quae fecit Jesus; et celebris erat sermo de eo apud multos. Alii bono, alii malo zelo moti nuntiaverunt, quia sicut ex signis visis boni convertuntur et proficiunt, ita frequenter mali obdurantur, et deficiunt. Boni quidem nuntiaverunt eis, ut mitigarent eos circa Jesum, et provocando ut crederent; mali vero ut concitarent eos contra Jesum, et prodendo ut saevirent. Per bonos illi signantur qui bona in aliis sicut in se amant, et omnia in bonum interpretantur; per malos autem illi qui videntes servorum Dei opera, odiis insequuntur, et infamare conantur.

ORATIO

Benignissime Jesu, qui quatruiduanum Lazarum jam foetentem a sepulchro resuscitasti, et a vinculis solvere, ac libere abire fecisti: moveantur, obsecro, viscera misericordiae tuae super me miserum, peccati delectatione, consensu, et perpetratione mortuum; mole malae consuetudinis oppressum et sepultum; jamque quatruiduanum et foetidum, et me a sepulchro vitiorum resuscita: ut per confessionem foras veniam. Resuscitatum a vinculis peccatorum et mortis, solvitur ab omni servitute, liberum, in libertatem gloriae filiorum Dei ire concede. Amen.

Ⓢ 36 Ressurcite] ressusciten

Ⓢ 19 obduració] Obstinació (DCVB, s.v. obduració).

gloriosa Magdalena, hi hun bell monestir circuït de una gran silva de oliveres, lo qual prenia lo nom de sanct Làzer, hon havia abadessa ab moltes monges qui a Déu servien, que de sanct Benet tenien la retgla.

E seguint l'orde de la ystòria, molts dels juheus que veren tan excel·lent miracle en lo Senyor cregueren. E no és maravel·la, que fon senyal que la divinitat del Senyor manifestament demostrava, e no havien vist que fos ressuscitat mort de quatre dies.

Diu sant Agostí: «Passava aquest miracle tots los altres, que, de la ley dels inferns destrohida, tornàs a Làzer a la primera vida.»

Alguns dels juheus aquell mateix vespre anaren als phariseus e bisbes e denunciaren tot lo que vist havien. Gran era entre ells de Jesús la fama. Alguns en bé, altres en mal ho enterpetraven, e ab diversos ànimos ho denunciaren, que axí com dels senyals e miracles los bons se converteixen e aprofiten, axí moltes veguades los mals en la obduració augmenten e perseveren. Los bons {63c} als phariseus ho denunciaren perquè en esguart del Senyor los mitigassen hi·ls provocassen a creure, los mals perquè en major ira, hoy e enveja los incitassen. Per los bons se poden entendre aquells qui lo bé, axí com en si mateix e los altres, amen, e totes les coses en bé interpetren; per los mals són entesos aquells qui, mirant dels servents de Déu les bones obres, los persegueixen e treballen que·ls infamen.

ORACIÓ

[J]esús benigníssim, qui a Làzer, mort de quatre dies, qui ja podia, ressuscitist del sepulcre e manist que, desligat liberalment, anar lo dexassen: les entràmenes de la tua misericòrdia humilment supplique sobre mi, peccador miserable, se moguen; peccador en la pensa, e en consentiment, en delectació y en obra; mort, soterrat, clos e caregat davall la pedra de consuetut continuada, ja pudent, abominable. Ressurcite, Senyor, la veu de la tua omnipotència del sepulcre dels meus peccats e vicis, perquè ab verdadera confessió viu hixca defora e, ressuscitat dels ligams dels peccats, me desliga e solte de tota servitut; delliure, atorga'm que en la libertat de la glòria en la tua eterna ciutat me passege. Amén.

{462A} CAPUT XVIII. DE CONSPIRATIONE
PONTIFICUM ET PHARISAEORUM CONTRA
JESUM

I. CONCILIUM A PHARISAEIS CONTRA JESUM
COLLECTUM

Praedicto itaque miraculo de resuscitatione Lazari publicato, *Pontifices* qui erant majoris auctoritatis, et magis litterati, et *Pharisaei*, qui videbantur prae aliis religiosi, ex quibus factum eorum gravius erat; moti sunt ad tractandum publice de morte Christi ex ira et invidia quam de fama et gloria ejus habebant. Et ad hoc faciendum *collegerunt concilium*, sabbato mox sequenti, *adversus Jesum*, timentes si dimitterent eum sic viventem, et signa talia facientem, per ipsum amittere et locura et gentem, eo quod omnis turba post eum iret, eique crederet; et ipsa sacra eorum vana et abolenda esse doceret.

Concilium a conciliando est dictum, quia conciliati et congregati erant in unum malum consensum.

Et hoc erat primum concilium, quod habuerunt contra Jesum. Prius quidem quaerebant eum interficere, nunc autem sententiam firmaverunt, et quaerentes concilium, aperte de morte ejus tractaverunt.

Videbant enim Christum a populo tanquam regem honorari et quia mandatum Romanorum erat, ut nullus nisi per eos deberet rex nominari: *Omnis enim qui se regem facit, contradicit Caesari*; ideo timebant quod si Christum tanquam regem haberent, Romani ipsos rebelles reputarent, et venientes contra eos civitatem et locum detruderent.

Vel timebant etiam, ne si Christi doctrina procederet, templum et universa religio, ac reverentia ejus vilipenderetur, et Judaeis nullius momenti fierent;

et ideo Romani civitatem eis auferrent, eosque in servitute dispergerent. Vel certe timebant, ne si omnes in Christum crederent, nemo remaneret qui adversus Romanos civitatem, templumque defenderet; quoniam contra ipsum templum, et contra suas paternas leges doctrinam Christi esse sentiebant.

Pontifices et Pharisaei sibi consulebant, nec tamen credere volebant. Plus enim perditii homines cogitabant quomodo alteri, scilicet Christo, nocerent ut perderent,

DE LA CONSPIRACIÓ DELS FARISEUS E
BISBES CO[N]TRA LO SENYOR. CAPÍTOL
XVI

[I. DEL CONSELL DELS FARISEUS CONTRA
JESÚS]

{63a} [P]ublicat lo miracle de la resurrecció de Làzer, los sacerdots e bisbes, qui eren de major actoritat e sciència, e los phariseus, qui entre los altres de major sanctedat se mostraven, e axí lo consell e delliber d'ells de gran auctoritat se reputava, moguts contra-l Senyor de envejosa yra, a tractar publicament de la sua mort se mogueren. E perquè acabar ho poguessen, ajustaren consell lo següent disabte, tement que, si axí-l deixaven viure, obrant senyals tals e miracles, perdrien lo loch e dignitat que tenien.

Hi aquest fon lo primer consell e concili que tingueren contra la sua vida; primer cercaven com lo matarien, però ara en publich consell la sua mort tracten.

Miraven que-ls pobles com a rey e senyor lo honraven, e que lo senat e lo emperador manava que algú sens decret de l'Imperi no pogués rey nomenar-se. E per ço temien que, si-l poble rey lo alçava, los romans com a rebetles los destrohissen, e axí perdrien la ciutat e regne.

Temien encara que si la doctrina de Jesús avant passava, lo temple e la religió judayca del tot passaria, e la reverència e auctoritat d'ells seria perduda.

Celebraven consell los miserables hi a si mateixos consellar volien, car expedients cercaven què farien, e deyen: «Què fem?, que molts senyals fa aquest home.» O, malícia passant totes les altres! Diu sanct Agostí: «Si

© 26 *seria perduda*] A continuació, Corella elimina un passatge (VC, 462a), en què es diu que els sacerdots també temien que, si ells perdien l'autoritat, els romans els llevarien la ciutat i els dispersarien com a esclaus; pensaven que Crist anava contra la Llei i que no quedaria ningú per a defensar Jerusalem ni el seu temple. | 30-552,20 *O ... morta*] Corella modula en aquest passatge dos arguments que apareixen en VC, 462a: la condemna divina, materialitzada en la dispersió dels jueus i la destrucció de Jerusalem; i la pèrdua del béns celestials pensant que salvaven les coses temporals (el seu regne). La modulació consisteix a conformar aquests arguments a través d'admiracions que no apareixen en el text llatí, i a assignar-les falsament a sant Agustí d'Hipona, atribucions que no es troben tampoc en l'original llatí. Encara, dins d'aquestes admiracions es troba un argument que no és alié al *Cartoixà* ni a la VC, però que no apareix en aquest passatge que tradueix Corella: en Crist, que és vida, no es pot trobar la mort (veg. p. 538,4-6; i nota p. 539,3), per tant és una neciesa voler-lo matar. Aquestes admiracions de caràcter emotiu i les falses atribucions a sant Agustí tenen per intenció ocultar la supressió conscient, a continuació, d'una extensa i molt dura imprecació contra el poble jueu que apareix en l'obra ludolfina (VC, 462ab): els «*insani judaei*» rebutjaren al Senyor i ara són mals vassalls dels reis que l'adoren, per això aquests reis i senyors els humilien i castiguen pels seus crims. Així i tot, continua la malecció omesa, Crist volgué alliberar els jueus, però aquests fins i tot cridaren que no tenien rei sinó Cèsar (Jn 19, 15). Seguidament, hi ha també una comparació, també eliminada, entre els religiosos cobdiciosos i els

quam quomodo sibi consulerent ne perirent. Timebant et consulebant: *Sed trepidaverunt timore, ubi non erat timor*. Si enim Christo credidissent, si eum non occidissent, nec locum, nec gentem amisissent; sed quia Christum occidere non timuerunt, et locum, et gentem perdiderunt.

[19] Considera quot sunt hodie homines, etiam religiosum habitum gestantes, qui Judaeos imitando temporalia perdere metuunt, et aeterna non attendunt; sic quod utraque non immerito amittunt.

Nam et Romani post Domini passionem, et glorificationem, tulerunt eis locum, et gentem: expugnando, occidendo, et transferendo. Temporalia perdere timuerunt, et aeterna non cogitaverunt, et sic utraque amiserunt.

Quae ut fugituri egerunt; haec ipsa, quia egerunt, non effugerunt. Quid vobis profuit, o insani Judaei, quod tantum scelus commisistis?

Numquid quia Christo Domino, ut docuit, servire nolulistis, ideo domino caruistis? Dum enim illi serviunt reges, quibus vos servitis, facti estis mali servi bonorum servorum Christi. Per quos conterit contumaciam vestram, per ipsos dissipat consilia vestra, per ipsos retribuit scelera vestra in capita vestra. Ipse autem Dominus, quem interemistis, non vos servos, sed liberos esse cupiebat; quando dicebat: *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis*. Vos autem Dominum Deum Regem et ipsam veram libertatem non solum {462b} repudiastis, verumetiam negare cupientes clamastis: *Non habemus regem, nisi Caesarem*.

[19]

Sunt enim plerique etiam religiosi qui temporalia quandoque minus juste et oblique acquirentes, vel sic acquisita possidentes, ea dimittere trepidant, et pro his aeterna amittere non formidant. Et quia nunc cum Judaeis tenebras diligunt interiores, scilicet culpae, ideo tunc cum eis in tenebras mittentur exteriores, scilicet gehennae. Religiosus ergo cupidus, vel vanus, est lamentabilis, quia miserabilior est quodammodo omnibus creaturis, scilicet carens Deo et mundo.

2. CAIPHAE PROPHETIA

Tunc *Caiphas*, quia Pontifex fuit, quid eis faciendum erat decrevit, et propter auctoritatem officii locutus est, dicens: *Expediit ut unus* homo, etiam si

Ⓢ 7 temíeu] temien

jueus, tots dos estimen les tenebres interiors, i per això seran llançats a l'infern. Veg. altres passatges amb una interpretació benigna cap als jueus en notes pp. 398,1-2; 402,1-405,15.

molts senyals {64a} fa aquest home, deven-lo creure e no matar ni perdre. Cechs de cor e de pensa ja erren, que no és solament home, mas Déu e home. Per los senyals la mort li decreten, per los quals adorar lo devien. O, perduts hòmens!, era la fi de tot lo consell vostre com hun home Déu poríeu matar, ¿e perdre de les coses temporals e eternes temíeu?»

Diu sant Augustí: «No de les eternes, hi les unes hi les altres perderen: les temporals perderen morts, catus e per tot lo món dispersos; e les celestials tenen perdudes morint en la ceguedat judayca.»

O, encegats de cor hi de pensa! Quin mal era tan gran lo que recelaven que per menor mal elegien matar Déu e home, assignant per causa de la sua mort que molts e grans miracles feya? E lo primer en causa per què'l mataven, perquè als morts donà vida. O, incensats!, si en los morts la mort mata hi la vida ressuscita, si ell no vol, quina mort trobareu que matar lo puga? Com se acostarà a ell la mort que en los altres ha morta?»

[2. DE LA PROFECIA DE CAIFÀS]

Entraren, donchs, en lo consell maligne. Hi era Cayfàs en aquell any gran sacerdot e bisbe, e per ço primer que tots votà e decretà lo que delliberar se

bonus et justus esset, *pro populo moriatur*, et populi conservatione, *et non tota gens pereat*, si ille in vita maneat; quia bonum commune magis est eligendum, quam particulare.

Hic patet manifeste quod passio invidiae et livoris contra Jesum, et passio timoris perdingi gentem et locum, subvertebat in eis rationis iudicium, quia in nullo casu licitum est interficere innocentem et justum; per hoc enim non procuratur, sed magis destruitur commune bonum.

Propter quod iudicio Dei illud malum, quod credebant per mortem Christi evadere, scilicet destructionem loci et gentis, hoc per mortem Christi incurrerunt, quia in poenam hujus peccati Romani locum et gentem destruxerunt, quod per Titum et Vespasianum anno quadragesimo secundo, post passionem Christi, est factum.

Prophetizavit autem Caiphas utilem humano generi mortem Christi, licet nesciens. Quamvis enim esset intentio Caiphae dare solummodo consilium de morte Christi, pro temporalis periculi evasione, circa populum Iudaeorum, tamen verbum suum sic sonabat, quod Christus erat moriturus pro gente et populo; et quod sic protulit, fuit prophetia quodammodo de futuro, quod Christus erat moriturus pro salute spirituali, non solum Iudaeorum, sed etiam omnium Gentium, qui credituri erant in ipsum, et per fidem congregandi.

Unde Theophilus: Hoc ipse quidem prava dixit intentione; sed tamen Spiritus Sancti gratia ore ejus usa est ad futuri praesagium: haec Theophilus.

Non tamen sequitur, quod quicumque prophetat sit Propheta, nam quandoque alicui conceditur actus alicujus rei, cum tamen conditio ei non conceditur.

Unde Origenes: Non quicumque prophetat Propheta est; sic tamen quicumque jus prosequitur justus est, scilicet qui facit aliquod opus propter humanam gloriam: haec Origenes.

3. TRIPLICI DE RATIONE EXPEDIVIT CHRISTUM MORI

Expedit autem et necessarium fuit Christum pro nobis pati et mori, ratione triplici: primo, ad ostendendum circa nos iudicium divinae dignationis et

devia, dient: «Expedit és que hun home, encara que fos just e de bona vida, per lo poble muyra, e que lo poble no-s perda, ans per la sua mort se conserve, perquè lo bé comú és de major estima que no lo particular ni propi.»

Aquestes paraules ma- {64b} nifestament declaren la envejosa yra que tenien e la temor de perdre les dignitats e senyoria. E volgué la divina justícia que u perdesen, puix ab crim tan nefandíssim provehien que no u poguessen perdre, que no deu algú hun mínim peccat cometre per estalviar qualsevol dan que venir puga, quant més levar a hun innocent la vida.

Profetizà Cayfàs, ab tot que no fos profeta, perquè era gran sacerdot, disponent-ho la divina providència, però no li diem per tals paraules profeta perquè no fon la sua intenció segons que en profecia elles significaven. Entenia Cayfàs decretar que-l Senyor perdés la vida perquè ells lo poble e la ciutat temporalment no perdesen. Hi les sues paraules en proffecia significaven que era expedient que-l Senyor morís essent obedient al Pare per natura humana rembre. E axí, voluntàriament moria no solament per lo judaych poble, mas per los gentils qui en ell devien creure, y los huns e los altres esser congregats en unitat de la ffe catòlica.

Diu Theòffil: «A intenció prava Cayfàs pronuncia aquestes paraules, però de la sua pèssima boca usa lo Sperit Sanct en veritat de proffecia.»

[3. DE LES TRES RAONS PER QUÈ CONVENIA QUE CRIST MORÍS]

Expedit fon que-l Senyor morís per nosaltres per tres causes: primerament, per mostrar-nos senyal de la

© 12 la vida] A continuació, Corella omet un fragment (VC, 462b), en què s'indica que els jueus caigueren en aquell mal que pensaven fugir, perquè l'any 42 dC, exposa l'original llatí, Titus i Vespasià destruïren Jerusalem i els jueus. | 19-21 Hi ... rembre] Aquesta glossa, l'obediència de Jesús al Pare per a la salvació universal, no apareix en VC, 462b, i serveix a Corella a fi d'introduir l'ensenyament següent. | 28 de proffecia] Tot seguit, Corella elimina un passatge (VC, 462b), en què s'assegura que no sempre és profeta aquell que profetitza perquè, si bé allò que ha profetitzar s'ha complert, potser que no encerte en la condició de la profecia. Suprimeix l'autor valencià a continuació una breu metàfora d'Orígenes: igual com tot acte legal no és just (per exemple, el que es fa per vanaglòria), aquell que profetitza no sempre és profeta.

pietatis; secundo, ad exsolvendum pretium nostrae redemptionis, quod fuit pretiosus immaculati Jesu Christi sanguis; tertio, ad praebendum exemplum nostrae imitationis, ut sequamur vestigia ejus.

Insuper et alia ratione triplici expediebat Christum mori. Primo, quia homo mortuus erat, et ideo expediebat, ut Christus mortem nostram destrueret, et hominem vivificaret. Erat autem homo mortuus quadruplici morte, scilicet: naturae, culpae, gehennae, et ex privatione visionis divinae; primam destruxit, per suam gloriosam resurrectionem; secundam, per sui sanguinis effusionem; tertiam, per inferni exspoliationem; quartam, per suae visionis restitutionem.

Secundo, quia homo erat perditus; ideo expediebat ut Christus ad nos veniret, ac mortem subiret, et sic hominem perditum inveniret.

Tertio, quia homo erat a Deo divisus et dispersus; ideo expediebat ut Christus *filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum*, et sic eos ad Deum revocaret.

Caiphas ergo *prophetizavit* quidem, id est verba prophetiae protulit, nec tamen erat Propheta,

quia inspirationem prophetiam non accepit, et donum prophetiae non habuit, sicut et Balaam. Unde secundum Augustinum, docemur etiam homines malos prophetiae spiritu futura praedicere,

quod tamen Evangelista divino tribuit sacramento, id est virtuti ipsius sacramenti, scilicet summi sacerdotii. Caiphas enim *hoc a semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex*, id est summus sacerdos *anni illius*,

et ministerium habens in manibus, non meritis suis *prophetizavit* et Spiritu Dei locutus est; quia ipso ignorante, dictum propheticum protulit, non ratione meriti sui, sed dignitate officii; et forte unctio pontificalis contulit ei quemdam sensum prophetandi.

Unde Chrysostomus: Vide autem quanta Spiritus Sancti virtus est; a mente enim mala valuit verba proferre prophetiae. Vide etiam quanta est pontificalis virtus potestatis; Pontifex enim effectus, etsi indignus existens, prophetavit, nesciens quid diceret. Ore enim

sua pietat e clem[èn]cia; segonament, perquè donàs la sua sanch de Anyell sens màcula, preu de la redemptió nostra; terçament, per {64c} donar-nos exemple de seguir los seus passos ab la creu de penitència.

Hi encara per tres altres rahons que morís lo Senyor a nosaltres convenia: la primera, perquè tenia senyoria sobre natura humana, la qual per la mort del Senyor devia esser morta. Hi era mort de quatre morts l'ome: de natura, de culpa, de infern hi de la privació de la visió divina. La primera destrohí per la resurrecció gloriosa, la segona per escampament de la sua sanch preciosa, la terça per la expoliació dels inferns poderosa, la quarta per la visió de la sua essència maravillosa.

Segonament, la sua mort nos convenia perquè del tot anava perdut l'ome, e per ço volgué Déu fer-se home devallant en la terra, e viu, cercar l'ome fins al mont de Calvari, e mort, devallà a les infernals claustrs, regió hon los morts habitaven; e axí mort, visità los morts en l'infernall carçre.

Terçament, la sua mort convenia per unir pacifficar la exellada e dispersgida natura humana ab ell mateix, Déu e home.

Profetisà, donchs, Cayfàs e no fon profeta;

les quals paraules al sacerdotal offici atribuheix lo evangeliste, dient: «No de si matex pronuncia Cayfàs tals paraules, mas era aquell any sobiran bisbe.»

Diu sanct Crisòstom: «Mira quant és gran la virtut del Spirit Sanct e poderosa que pogué de la malvada abominable pensa traure paraules de proffecia. Considera enca- ra quant és gran la potestat del sacerdocí que, per tenir la episcopal cadira, celerat e pèssim profetisà no sabent lo que deya.» Diu sanct

Ⓢ 1 pietat] piatat | 2 redemptió] rtdemptio | 6 la primera, perquè tenia] La primera per que la primera tenia | 9 privació] priuario | 10 resurrecció] resurreatio | 17 Calvari] Caualcari | 31 cadira] cadrra

Ⓢ 10-13 La ... *maravillosa*] Cada un dels quatre epítets que qualifiquen els noms: «resurrecció *gloriosa*», «sanch *preciosa*», «expoliació dels inferns *poderosa*» i «visió [...] *maravillosa*», copien l'estructura de la *divisio* sermonària de l'original llatí, per bé que el *Terç* fa rimar els adjectius i la *Vita Christi* els substantius. Veg. també nota p. 975,17-19). | 17-19 e ... *carçre*] Corella afegeix aquesta glossa sobre el descens de Crist als inferns, la qual no apareix en VC, 463a, tal volta inspirant-se en l'oració del credo. | 23 *fon profeta*] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 463a), en què s'indica que Caifàs no va rebre el do de la profecia, igual com Balaam. L'autor valencià suprimeix seguidament el començament d'una citació de sant Agustí d'Hipona, segons la qual hi ha vegades que els malvats prediuen el futur amb esperit de profecia, però l'evangelista atribueix aquest poder al fet que Caifàs fóra sacerdot, pel sagrament diví que tenia conferit, argument, aquest darrer, que sí que apareix en el *Cartoixà*. | 26 *sobiran bisbe*] Tot seguit, Corella elimina un breu fragment (VC, 463a), en què es torna a insistir que Caifàs va profetitzar per causa del seu ministeri i no pels seus mèrits. | 31 *celerat*] Malvat, cruel (DCVB, s.v. *celerat*).

solum usa est gratia, contaminatum cor non contigit: haec Chrysostomus.

Ob quam auctoritatem solum credimus malum praelatum exaudiri, et forte, quia praeco Ecclesiae est, et in ejus voce dicit: *Oremus*; cum multae auctoritates faciant in contrarium, ut illa: Qui suis premitur, aliena non diluit, et hujusmodi.

Dicitur autem Caiphas fuisse *Pontifex anni illius*, quia licet Deus constituerit summum sacerdotem unum, cui mortuo unus succederet, per ambitionem tamen postea evenit ut plures essent, et per annos singulos suis vicibus ministrarent.

4. CUR, HABITO HOC PRAVO CONCILIO, FUGIT DOMINUS?

Ab illo ergo die, quasi utili accepto consilio, cogitaverunt magis diffinite quam prius, ut *Christum* quam citius possent *interficerent*, dicentes: ut inventus duceretur in Jerusalem; licet enim ante habuissent instinctum et voluntatem interficiendi ipsum, tamen ex consilio Caiphae diffinierunt firmo proposito hoc quam citius possent adimplere.

O pravum concilium! O pessimi duces populi! O consiliari nequissimi! Quid agitis miseri? Quid vos furor exagitat tantus? Quae ordinatio est haec? Quod propositum? Quae causa accusationis Domini nostri Jesu Christi? Nonne ipse in medio vestrum est, quem tamen nescitis; et intelligit omnia verba vestra, et scrutatur corda et renes? Sed sic fieri oportet ut deliberastis, quia tradidit eum Pater suus in manibus vestris.

Quia ergo Jesus jam destinatus erat morti ideo ab ipso sabbato, quo concilium collegerunt, inchoamus memoriam Dominicae passionis in divino officio, maxime in hymnis; et subicemus *Gloria Patri* in introitu missae, et res- {463b} ponsoriis; et quasi post horam ejusdem concilii publicum luctum incipiens Ecclesia, et suo compatiens Domino, sicut membra capiti, ex tunc quasi lugendo recitat: vexillum regis, mysterium crucis, clavos et lanceam perforati corporis, et his similia usque ad diem passionis, nondum tamen plene, quia nondum traditus erat Dominus in

Crisòstom: «En la sua boca se aturà la gràcia que al seu nefandíssim cor no tingué entrada.»

Diu encara la maldat sua lo evangelista, dient que en aquell any era gran bisbe, hon declara que no segons la Ley tenia lo sacerdoti, lo qual durava per tota la vida, 5 però Cayfàs e los altres simoniàticament lo compraven. E perquè anyades lo partien, de aquell dia, ab decretat consell, determenadament pensaren que tan prest com poguessen a Jesús matassen.

[4. DEL MOTIU PER QUÈ CRIST SE'N FUGÍ DESPRÉS D'AQUEST MALVAT CONSELL]

Ab tot que abans tinguessen voluntat de pendre'l, 10 però ab lo consell e decret de Cayfàs fon determenat que u posassen en obra.

E recordant aquest nefandíssim concili, la Església sancta tantost en aquest disapte comença a plànyer la mort e pasió del Senyor per aquells malignes decretada, 15 e la creu e les abanderes de les sues armes als plorosos

Ⓜ 6 simoniàticament] simouaticamten | 13 recordant] recdrdant

Ⓜ 2 tingué entrada] Immediatament després, Corella elimina un passatge (VC, 463a) sobre si el mal prelat és escoltat per Déu o no: alguns opinen, indica el text llatí, que per l'autoritat de la citació antecedent de sant Joan Crisòstom i perquè el mal sacerdot també diu *oremus*, és escoltat; altres opinen que hi ha arguments per a negar-ho. | 12 en obra] Tot seguit, Corella obvia unes imprecacions de l'obra ludolfina (VC, 463a) contra els membres del Sanedrí perquè ocultaven la mort de Jesús i aquest sabia ja els seus consells. Així i tot, perquè estava en la voluntat del Pare, el Fill va ser lliurat a mort. | 13-556,2 E ... *nomena*] Corella intenta abreujar en aquesta explicació (VC, 463ab) la litúrgia de la Setmana Santa que és explicada en l'obra llatina: a partir del rés de les hores en el dissabte abans del Diumenge de Rams s'omet el «glòria al Pare..». al començament i en el responsori de la missa, assenyalant que a partir d'aquell dissabte Crist ja estava condemnat a mort. L'Església, en senyal de dol, com si plorara, recita l'himne: «Bandera del Rei, misteri de la creu, claus i llança del cos travessat..». Com que Jesús encara no havia sigut lliurat als seus enemics, per això aquesta setmana i diumenge –acaba l'original llatí– s'anomenen de la Passió.

lanistrarum manus. Unde dominicam et hebdomadam illam, de passione Domini appellamus.

Divulgatum autem fuit istud concilium de occisione Christi habitum. Sed sapiens Dominus volens dare locum irae, et etiam quia nondum erant omnia completa, *necdum venerat hora ejus* qua tradendus erat, et crucifigendus, post concilium cautius se observans, *jam non in palam ambulabat apud Judaeos*, neque ad aliquam civitatem populosam abiit, *sed in regionem juxta desertum*, ubi pauci de Judaeis erant, et non frequentia insidiantium, *in civitatem quae dicitur Ephrem*, quae erat parva et parum populosa, ac magis secreta; *et ibi morabatur cum discipulis suis*, usque ad tempus suae passioni propinquum. Sed stetit ibi paucis diebus cum discipulis, se occultans ad tempus.

Ubi Chrysostomus: Ipsi autem quando omnes laetabantur, et festum celebrabant, tunc occultantur et in periculis sunt, sed tamen permanebant cum eo, secundum illud: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis*. Et sic fugit Dominus ante faciem nequissimorum servorum; et hoc non fecit propter potentiae defectum, sed ut aliis daret vivendi exemplum.

Unde Augustinus: Non quia potentia ejus defecerat, in qua si vellet, palam cum Judaeis conversaretur, et nihil ei facerent; sed exemplum discipulis demonstrabat, in quo apparet non esse peccatum, si fideles ejus oculis persequentium se subtraherent, et furorem sceleratorum latendo potius evitarent, quam se ostendendo magis accenderent.

Secundum Originem, honestum et laudabile est, imminente jam periculo et agone, confitendi Jesum, non evitare confessionem, nec recusare subire mortem gratia veritatis. Sed nullus debet tradere occasionem tantae tentationi; et hoc propter duas rationes: primo, quia valde praesumptuosum est periculis se ingerere, propter inexperientiam propriae virtutis, quae et quandoque fragilis invenitur, et propter futuri eventus incertitudinem; secundo, ne nos ingerentes persecutoribus occasionem praestemus eis, ut magis impii et noxii fiant, et nos de eorum delicto demus responsum, et luamus poenas.

hymnes demostra, e la següent domínica, de la sua Passió la nomena.

Fon divulgat aquest nefandíssim consili, lo qual lo Senyor bé sabia, que dins les entràmenes d'ells tot lo que pensaven mirava. E perquè no era venguda la hora de la sua passió, decretada per la divina sapiència, donant-nos exemple que donem loch a la yra, apartà's en una poca ciutat en lo desert, que Effrem la nomenaven, e allí estigué ab los seus dexebles. Però no y {65a} habità molts dies, que lo temps de la sua passió era propinquè.

Diu sant Agostí: «No se'n partí lo Senyor perquè li fallís potència, que si volgués no li poguessen noure, però mostrava [a] nosaltres exemple que no és peccat si-ns apartam de aquells qui-ns perseguexen e fogim dels enemichs la celerada fúria més que si presents la enceníem.»

Diu Orígenes: «És honesta cosa e loable en qualsevol perill e angústia, ni per la mort ni per turments, no dexar de confessar la veritat de la sanctíssima fe cathòlica. Però no deu algú offerir-se a tan gran perill sens causa, regonexent la fragilitat de nostra misèria, que no tinguam presumptió presentar-nos a tan grans penes e donem ocasió a nostres prohismes que tan grans mals en nosaltres acaben e participen en les sues culpes.»

② 2 la] lo | 15 perseguexen] perseguexeen

⑦ 7 donant-nos exemple que donem loch a la yra] El mateix sentit hi ha en VC, 463b: «Volens dare locum irae». | 11 era propinquè] A continuació, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 463b), en què es mostra que els deixebles, mentre els altres estan de festa, ells romanen ocults amb el Senyor, segons el verset evangèlic: «Vosaltres sou els qui heu perseverat amb mi en els moments de prova» (Lc 22, 28). El Senyor va fugir dels malvats, acaba el fragment suprimint, no perquè no tinguera poder, sinó per donar exemple de vida als altres, argument que es repeteix en la citació de sant Agustí d'Hipona que segueix immediatament després.

5. MULTI JUDAEI JEROSOLYMAM VENIENTES
AD FESTUM PASCHAE DE CHRISTI ABSENTIA
SCISCITANTUR

Proximum autem erat Pascha Judaeorum; hoc subditur, ad ostendendum quod Christus parvo tempore in civitate se occultavit, quia ante Pascha in Jerusalem venit.

Et ascenderunt multi de regione Jerosolymam, ante Pascha, ut sanctificarent et mundarent se ipsos orationibus et sacrificiis ante festum, ad digne comedendum agnum paschalem, quem nullus comedere debebat, nisi mundus. Praecepit enim Dominus per Moysen, ut undique de tota Judaea convenirent ante Pascha in Jerusalem; et ibi secundum Legem ante esum agni paschalis se mundarent, ut sic purificati, solemnitati et esui agni mundi interessent.

Unde Theophilus: Ascenderunt autem ante Pascha ut purgarentur; quoniam quicumque peccaverant Pascha non celebrabant, nisi prius expiarentur balneationibus et jejuniis, ac rasura, quinetiam quasdam deputatas oblationes offerendo: haec Theophilus.

Ubi informantur qui debent communicare, quia confessione, oratione, et je- {464a} junio ante debent purificari. Si enim hoc fiebat de agno figurati, multo magis se debet homo sanctificare bonis operibus ad digne recipiendum verum Agnum, immaculatum corpus Christi.

Sed Judaei obliti suae sanctificationis, tractabant de nece veri Agni, et ipsum Agnum ad immolandum quaerebant in ipso loco orationis, festo sanguinem innocentem miscere cogitantes.

Unde Chrysostomus: Hi venerant in exterioribus se mundare, et in interioribus per homicidium et

[5. DE LES MURMURACIONS DELS JUEUS PER
L'ABSÈNCIA DE CRIST]

E seguint la història evangèlica, diu lo gloriós sent Johan que prop era la Pasqua, e molts a Jerusalem pujaren ans de la Pasqua perquè's purificassin. E cercaven a Jesús, hi entre ells parlaven estant en lo temple, dient: «Què pensau? Per què no és vingut en aquesta festa?» Havien donat manament los phariseus e bisbes que qualsevol que sabés hon era ho manifestàs perquè'l prenguessen. 5

Diu lo evangeliste que era prop la Pasqua per mostrar que no aturà molt espai lo Senyor en Effrem 10 ab los seus dexebles, que lo diumenge ans de Pasqua com a rey entrà per la ciutat sancta.

{65b} Eren venguts molts perquè, ans de menjar lo anyell de la Pasqua, lo qual sinó en Jerusalem menjar no podien, se fessen mundes segons les cerimònies de la ley judayca, perquè dignament poguessen celebrar la Pasqua. 15

Prenem los christians exemple que, si per menjar lo anyell axí treballaven en purificar-se, què devem fer nosaltres per menjar e rebre aquell inefable sacrament de la eucarestia, en lo qual és Jesús, Anyel[!] sens màcula, Déu e home. 20

Però aquests celeratíssims treballaven no en santificar-se, mas, com farien les iniques ànimes polutes, tenyint-se les mans e la consciència en la sanch de aquell Anyell lo qual sant Johan los havia mostrat, dient: «Aquest és lo Anyell de Déu! Aquest és lo qui los peccats del món leva e les penes de aquells sobre si porta.» Cercaven, donchs, lo Anyell sens màcula, Jesús, perquè la sua sanch escampassen. 25 30

Diu sant Crisòstom: «Aquests inichs treballaven que en les coses exteriors fosen mundes hi de la sanch

© 18 Prenem] Prenen | 30 escampassen] escampassen

© 2-8 prop ... prenguessen] Corella tradueix tot d'una i directament de la Vulgata els versets Jn 11, 55-57, els qual apareixen dispersos i glossats a llarg d'aquest subcapítol, segons la nostra edició (VC, 463b-464b), igual com treballa amb altres passatges de caràcter narratiu (veg. nota p. 364,16-365,3). | 16-17 la Pasqua] Tot seguit, Corella elimina una citació de sant Teòfil d'Antioquia (VC, 463b), en què s'explica de nou que aquells jueus que havien pecat s'havien de purificar abans de participar en la Pasqua. | 23-29 Però ... porta] Corella reformula aquest passatge de l'original llatí (VC, 464a), el qual exposa que els jueus, oblidats de la seua santificació, tractaven en la casa d'oració la mort del vertader Anyell i volien mesclar la seua sang innocent amb la festa. L'autor valencià no parla, com sí que ocorre en la VC, dels jueus en general, sinó d'«aquests celeratíssims», en referència únicament als prínceps i sacerdots del temple, seguint la línia de lectura que s'ha apuntat més amunt (veg. nota p. 551,30-552,20). La inclusió del verset evangèlic (Jn 1, 29) i la seua glossa també és pròpia de Corella.

sanguinem se coinquinare. Insiadiabantur ei, et tempus festi tempus faciebant occisionis: haec Chrysostomus.

Quaerebant ergo Jesum, et colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Quia enim mirabantur quod in tanta congregatione, ad docendum non venerat, ideo quaerebant non quidem bene et ad honorandum, sed male et ad occidendum. Sed est notandum, quod quando est dies festus, et agitur sancte, semper Dominus est in die festo, secundum illud: Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Et ideo nos congregati in domo Dei, quaeramus Jesum, mutuo nos consolando, et exorando ut ad diem festum nostrum veniat, et nos sua praesentia sanctificet; quando vero non recte agitur festum, tunc non venit Jesus, secundum illud Isaiae: Festivitates vestras non feram.

Et subdit Evan- {464b} gelista, quasi respondens quaestioni eorum: *Dederant enim pontifices et Pharisei mandatum, ut si quis cognoverit, ubi sit Jesus, indicet potestati publicae, ut apprehendant eum, scilicet ministri potestatis ad occidendum; propter hoc enim ab eis, sicut ab ingratis et obstinatis recesserat, usque ad tempus quod suae passioni dispositum erat.*

Sed, ut ait Augustinus, nos qui scimus ubi Christus est, quia ad dexteram Dei Patris, indicemus Judaeis, ut sic utinam apprehendant eum per fidem.

6. PIA AUCTORIS CONSIDERATIO

Conspice igitur praedictos nefarios in suo concilio pessimo aestuantes, et Dominum Jesum ac discipulos tanquam pauperes, et imbecilles recedentes. Quid tunc putas Magdalenam dixisse? Sed et qualis animi mater Domini Jesu erat, cum sic eum recedere videret, et audiret causam quare, quia scilicet eum occidere volebant?

ⓐ 9 honrassen] honerassen

ⓐ 2 en lo temps de oratió] Corella reformula l'original llatí, que indica en temps de la festivitats. | 13 de nosaltres] Immediatament després, Corella elimina una exhortació (VC, 464a) a la unitat en la casa de Déu, consolant-se els fidels mútuament i pregant perquè vinga Jesús al dia de festa i els santifique per la seua presència. | 20-21 per ... vendria] L'acceptació voluntària de la remissió per Jesucrist per part dels jueus no apareix en VC, 464b, per bé que sí que es troba en altres passatges de l'original llatí, però no referit exclusivament als jueus: «Sed etiam dare animam suam, id est vitam, in redemptionem pro multis, id est, pro his qui credere voluerunt» (VC, 473b). | 26-30 E ... flames] Aquesta exhortació i advertència als jueus de caràcter escatològic és obra de Roís de Corella, atès que no es troba en VC, 464b, i contrasta amb altres lliçons, més benèvols cap al poble jueu, que han aparegut anteriorment en el *Cartoixà* (veg. notes pp. 402,18; 551,30-552,20), per bé que enllaça amb alguna altra, també referida al Judici final i de mà corellana, de condemna als jueus (veg. nota p. 481,10).

de Jesús tinguessen la consciència tincta, lo qual ab gran sollicitut en lo temps de oratió cercaven com lo poguessen pendre perquè la decretada mort li executassen.»

Cercaven, donchs, lo Senyor y entre si parlaven, 5 estant en lo temple, hi deyen: «Què pensau? Per què no és vengut a la Pasqua?» Prenien meravella com en tanta multitut no pricava la sua doctrina. No-l cercaven perquè l'honrassen, mas perquè-l prengues- {65c} sen. Devem cercar lo Senyor nosaltres no axí com aquests 10 inichs lo cercaven, mas que axí com nos ha promés, que honsevulla que siam congregats en lo seu nom, serà enmig de nosaltres. Però si en peccat celebram les solemnitats nostres, lunya's de nostres col-legis, segons aquell parlar de Ysaïes: «No acceptaré les vostres 15 festes.»

Havien donat manament los phariseus e bisbes que, si algú sabia hon era, ho manifestàs als jutges perquè-l prenguessen. E per ço lo Senyor dels ingrats e obstinats s'era partit aquells dies fins al temps que per rembre a 20 ells, si volien, a la mort e passió vendria.

Diu sanct Agostí: «Nosaltres, que sabem hon és Jesús, segut a la dreta part de son Pare en la celestial cadira, denunciem-ho als jueus, que-l vinguen a 25 pendre per fe dins lo cor hi que rey Messies lo confessen. E si ara per vera crehença no-l prenen, en la vall de Josaffat lo trobaran, quant aquell Anyell que cer[c]aren, prengueren e mataren, ab justa, rigorosa, irrevocable sentència los condemnarà a les eternes flames.» 30

[6. PIA CONSIDERACIÓ DE L'AUTOR]

Considera, o devota ànima!, aquests pèssims en lo seu nefandíssim concili com la mort del Senyor decreten, e considera lo pobrellet Senyor y los seus mansuets dexebles com ab lo seu Rey e pastor fugen. Què estimes que deya la Magdalena? E la Senyora 35 nostra, verge Mare? Ab quina dolor romania, mirant la causa perquè son Fill se n'anava! E quin {65d} recel tenia, que no-l seguissen!

Potes hic meditari Dominam et sorores ejus, tunc cum Magdalena remansisse, et Dominum Jesum eas omnes de cita sua conversione, tunc consolatum fuisse. Considera nunc quomodo Dominus suos adversarios, quos solo nutu perdere poterat tanquam imbecilles, recedendo declinabat, nec se saltem verbis excusando defendebat; ac ejus mansuetudinem et humilitatem imitando omnem deponere amaritudinem et furorem, quia sic et corporis et animae habebis requiem.

ORATIO

Domine Jesu Christe, magni consilii Angele, qui concilium malignantium contra te fieri permisisti, nec illis resistere per potentiam, sed magis cedere per patientiam voluisti: ne derelinquas me in errante iudicio, aut noxio consilio mei arbitrii vel hominum, neque in potestate aut tentatione daemonum; sed tu ipse clementer me intus et foris dispone et rege, ac dirige in viam salutis aeternae. Da mihi, Domine, ut quidquid contra me diabolicae aut humanae moliantur adversitates, redigantur ad nihilum, ut illaesus et de omni periculo ereptus, laetus tibi referam gratiarum actiones. Amen.

{464A} CAPUT XIX. DE DECEM LEPROSIS A DOMINO CURATIS

I. CHRISTUS SUO EXEMPLO QUATUOR VIRTUTES CARDINALES NOS DOCET

Factum est autem dum complerentur et appropinquarent dies assumptionis Domini Jesu, id est a mundo ad Patrem, per passionem et mortem; non divertit, sed firmavit faciem suam, id est voluntatem, nam per faciem designatur animi voluntas, in locum passionis, et ut iret in Jerusalem, quia ibi oportebat verum Agnum immolari, ubi figuralis agnus solebat offerri. Assumptionem Jesu dixit Lucas, non solum secundum tempus quo assumi debebat per passionem de hoc mundo ad Patrem, quia oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam;

sed etiam secundum praeceptum de agno paschali, qui decimo die mensis primi assumebatur de grege, et ad domum inferebatur et servabatur usque ad vesperam quartidecimi diei; et tunc immolabatur. In hunc modum Christus decima die, id est ramis Palmarum, venit ad locum passionis, scilicet in Jerusalem, ubi

Aconsolava lo piadors Senyor la sua plorosa Mare, hi a Maria e Marta, e les sues estimades ties, prometent-los que molt prest tornaria. Mira com lo Senyor mansuet dels seus enemichs fuig y s'aparta, los quals, si volgués, annichilar podia, ni encara ab paraules se volgué deffendre. Treballem, donchs, en seguir lo nostre Déu, Senyor e mestre; dexem tota ira, amargor e fúria, hi axí atenyrem repòs en lo cors e ànima.

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, àngel del gran consell, qui has permés que celebrassen contra tu aquells malignes lo neffandíssim concili, als quals no volgué resistir la tua omnipotència, mas ab mansuetut donar loch a la sua ira, fes-me gràcia, benigne Senyor, que no-m dexes en lo juhí ni en lo consell del meu apassionat y encogat arbitre, ni en lo consell e juhí dels inichs hòmens y enemichs diables; mas tu, Senyor, per la tua clemència, dispon, regeix y endreça lo meu cor, pensa e obres en la via de la salut eterna. Hi atorguam, Senyor, que totes les adversitats mies, axí diabòliques com humanes, sien annichilades, perquè, de tot perill e lesió delliure, per la tua clemència eternament a tu, Déu meu, done lahors e gràcies. Amén.

{66A} COM GUARÍ LO SENYOR DEU LEBROSOS. CAPÍTOL XVII

[I. DE LES QUATRE VIRTUTS CARDINALS QUE CRIST ENSENYA AMB EL SEU EXEMPLE]

[A]costava's lo temps, lo dia e la hora que'l Senyor devia per la sua mort e passió acabar la redempció nostra. E diu lo evangelista que fermà la sua cara, que vol dir la sua ferma voluntat, per anar en Jerusalem, hon devia esser odorant sacrifici a Déu, son Pare, figurat per lo anyell de la Pasqua, lo qual sinó en Jerusalem no volia la Ley que'l menjassen.

Hi era axí la consuetut judayca que lo dehen dia del primer mes, del bestiar lo prenien, e tenien-lo fins al quatorzén jorn, al vespre, que'l sacrificaven. E axí, lo Senyor lo jorn de Rams se presentà a la ciutat, qui era lo dehen dia, hi conversà entre ells fins al divendres, perquè la veritat correspongués a la figura, hon

© 31 *hon ... Déu*] Corella modifica l'original llatí (VC, 464a), en què s'exposa que convenia que a Jerusalem s'immolàs el vertader Anyell. L'al·legoria de la mort de Crist en la creu com a «odorant sacrifici» agradable a Déu es documenta en la patristica (veg. nota p. 972,14-16), i es basa en l'analogia amb els sacrificis judaics expressats en l'Antic Testament, per exemple: «El Senyor es va complaure en l'olor agradable dels sacrificis» (Gn 8, 21); «Crema l'animal tot sencer a l'altar. És una ofrena d'olor agradable al Senyor, és un holocaust per al Senyor» (Ex 29, 18). Aquesta al·legoria s'incorpora també en altres llocs del *Cartoixà* (veg. notes pp. 1009,22-1010,2; 1023,1-2), sempre de la mà del mestre en teologia, atés que no apareix en l'obra del monjo cartoixà.

tanquam verus Agnus erat pro nobis immolandus; mansitque ibi et circa, usquedum passus est, ut sic veritas figurae responderet.

Ex quo patet quod tempus suae passionis praevidit quasi Deus, et quod spontanee non coacte est passus; unde *firmavit*, id est non leviter voluit, sed firmiter et constanter disposuit, {464b} *ut iret in Jerusalem*, ad sustinendum mortem, ut ostenderet se sponte passurum et suo exemplo discipulos animaret ad passionem. Sic et tu, omne opus bonum firmus et stabilis debes assumere, nec propter tentationes ab eo dimittere.

Instante ergo tempore passionis, quo transmigraturus erat de mundo ad Patrem, praestat dorsum Galilaeae, et faciem in Jerusalem convertit, ac firmata et imperterrita mente, locum quo pati decreverat petit. Non huc et illuc ibat, sed iter versus Jerusalem tenebat. Unde qui superius pluries excitavit, et hortatus est discipulos et alios ad martyrium, et sui sequelam, verbo; hic hoc idem facit facto, eos tanquam Magister et ductor praecedens, et quasi facto suo, dicens: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum; et tollat crucem suam, et sequatur me.*

Appropinquante ergo tempore passionis suae, Dominus Jesus, qui pluries fugerat, incipit reverti. Sicut enim in superioribus ad nostram instructionem usus est prudentia, ostendens quod pro loco et tempore furorem persequentium, caute debemus declinare; ita nunc utitur fortitudine, quia debito tempore imminente, sponte rediit, ut se passioni offerret, et in manibus persequentium traderet. {465a} Sic alias fuit usus temperantia, cum fugit honorem, quando turbae voluerunt eum facere regem, et e contrario fuit usus justitia, cum voluit tanquam rex honorari, quando populus cum ramis arborum occurrit eidem; satis tamen modeste eundem honorem voluit, et ideo asellum ascendit.

Istis igitur quatuor virtutibus usus est Dominus virtutum, propter nostram instructionem, quibus omnes aliae virtutes morales descendunt et derivantur, propter quod cardinales, ac principales esse dicuntur. Non ergo aestimandus est fuisse inconstans vel varius; sicut nec aliquis alius, qui secundum diversos casus, in diversis se exercet virtutibus.

2. OCCURSUS ET MUNDATIO DECEM LEPROSORUM

Et factum est, dum Pascha celebraturus iret in Jerusalem, transibat per mediam Samariam et Galilaeam. Samaria erat terra Gentium, Galilaea Judaeorum; et

clarament se mostra que sabia com a Déu la hora de la sua mort e passió esdevenidora, e que voluntàriament a Jerusalem venia.

E per ço diu lo evangelista que fermà la sua voluntat, que vol dir que no laugerament, mas ab fermetat e constància, disponia anar en Jerusalem per mostrar que voluntàriament a la sua mort e passió venia, e que animàs los dexebles per exemple de la sua mort voluntària a l'esdevenidor martiri; e per mostrar-nos que devem esser fermes en qualsevol bona obra, que per temptaci- {66b} ons, tribulacions ni penes no dexem los virtuosos actes.

Acostant-se, donchs, lo temps de la sua passió, la cara endreçà a Jerusalem e les espatles girà a Galilea, hy ab ferm delliber al loch de la sua mort acaminava, no desviant lo camí a la una part ni a l'altra, ans dret a la ciutat los seus passos endreçà. E perquè moltes vegades ab paraules havia exortat los seus dexebles a menyspreu de la mort e al martiri, ara axí com a estrenu capità, pastor, doctor e Mestre, los amonesta per obra posant en efecte aquella veu que ls deya: «Lo qui a mi vol seguir, a si mateix negue, prenga la sua creu, que yo ja cuyte a pendre la mia.»

Acostant-se, donchs, lo temps de la sua mort, lo Senyor a la mort se acosta. Hy aquell qui moltes vegades era fogit, ara li ve a l'encontre. E axí com fogint havia usat de prudència, mostrant-nos que segons loch e temps devem prudentment de la fúria de nostres enemichs apartar-nos, axí ara usa de la virtut de fortalea, e venguda la hora, a les mans de sos enemichs se presenta. Axí usa de temprança, quant per haver-los donat a menjar lo volgueren crear rey los pobles, hi usa de justícia lo diumenge, acceptant real entrada, la qual tempra ab la sua humilitat profunde entrant damunt hun ase.

Usa de aquestes virtuts quatre lo Senyor de les virtuts per instrucció nostra, de les quals totes les altres virtuts morals devallen, e per ço cardinals se nomenen, perquè són principals entre totes. No deu algú estimar a inconstància al virtuós, si segons diversitat de temps en diverses virtuts se exercita.

[2. DE LA TROBADA I LA CURACIÓ DELS DEU LEPROSOS]

Hi anant a Jerusalem per celebrar la Pasqua, passava per mig de Galilea e de Samaria. Habitaven gentils en la Samaria hi juheus en la Galilea; anant a la sua mort e

Ⓜ 21 efecte] afecte | 27 fogint] fogiut | 33 la] lan *Abreviatura sobrer*

Ⓜ 19-20 *strenu capità, pastor, doctor e Mestre*

*VC, 464b: «Tanquam Magister et ductor». | 24-25 *costant-se, donchs, lo temps de la sua mort, lo Senyor a la mort se acosta**

Corella afegeix aquest quiasme, el qual no apareix en *VC, 464b*, a banda de la finalitat estètica, per reprendre l'argument d'aquest capítol: Jesucrist va voluntàriament a la mort.

ideo Christus vadens ad passionem, transiit per Gentes et Iudaeos, dans intelligere quod fructus suae passionis in omnes erat futurus; atque fides nominis ejus post mortem et Iudaeos et Gentiles unum debebat efficere populum. Quia ergo erat discordia inter Iudaeos et Samaritanos, ipse inter utrosque et per medium utriusque terrae transiit, ut tanquam mediator eos pacificaret, qui ad salvandos Gentiles et Iudaeos venerat.

Et in ingressu cujusdam castelli in terminis Samariae, occurrerunt ei decem viri leprosi, quia audierant famam de mirabilibus Christi. In ingressu urbis, et tamen ante ingressum occurrerunt ei, quia ritu legis Mosaicae quasi immundi erant, ab urbibus et oppidis exclusi, nec poterant cum aliis commorari. Conversabantur autem ad invicem, quia communitas passionis fecerat eos unanimes, et praestolabantur simul transitum Jesu solliciti, donec advenientem eum viderent.

Qui steterunt a longe, tum propter Christi reverentiam, tum quia non debebant appropinquare hominibus, ne eos inficerent; eo quod Lex Iudaeorum lepram immundam non tangendam judicat, Lex vero Evangelica lepram non externam, sed internam, esse immundam affirmat.

Et secundum Theophilum, a longe stant, quasi verecundantes de immunditia, putabant enim quod Christus eos quemadmodum alii fastidiret. Sic ergo abstiterunt loco, sed facti sunt proximi deprecando: *Prope enim est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate.*

Et levaverunt vocem suam ex magnitudine affectionis, et magno desiderio sanitatis, et clamaverunt, *dicentes: Jesu praeceptor, miserere nostri,* quia solo praecepto et verbo potes nos curare. Si *Jesus,* ergo vult; si *praeceptor,* ergo potest; si misericordiam invocant, ergo se miseris et indigentibus ostendunt. Et sic petitio fuit digna: et ex parte petentium, quia miserandi; et ex parte ejus a quo petebatur, quia *Jesus* volens, et *praeceptor* potens.

Secundum Titum, dicunt nomen Jesu, et lucrifaciunt rem. Nam *Jesus* interpretatur *Salvator,* unde sequitur: *Quos ut vidit* benignitatis et compassionis et misericordiae oculis, *dixit: Ite, ostendite*

passió per tots passa, que general Redemptor a tots anava rembre. E perquè los samaritans e los juheus enemichs entre si eren, passant per mig d'el[lls] mostrava que per la sua mort e pasió pascificar los volia, hi los huns hi los altres units en la fe cathòlica 5 fossen hun poble.

Hi a l'entrar de una vila, en los térmens de Samaria, vengueren-li a l'encontre deu lebsrosos que havien hoÿt la fama de les sues maravolloses obres. Ans que entràs en la ciutat li ocorregueren, car segons la Ley no podien dins les ciutats, viles e castells tenir habitacle. 10 Tots x ajustats, que la comuna malaltia los ajustava, ab hun cor, una voluntat e pensa, a Jesús esperaven, mirant solícits quant lo veurién.

Alegres foren quant lo veren, e per reverència sua 15 de luny li estigueren, hi encara perquè és mal contagiós la lebsrosia hi a totes les gents abominable.

Diu Theòfil: «Estan de luny ab vergonya de la leja melaltia, pensant que'l Senyor, axí com los altres, la tendria en fastig. De luny li estaven e lo Senyor {66d} 20 de prop los mirava; per espay, de loch li eren luny, e molt prop per les preguàries, car prop és lo Senyor a tots los qui de cor lo invoquen.»

E levaren la sua veu los lebsrosos per la gran affectió e desig que de la sanitat tenien. E perquè la multitut de 25 la gent no torbàs que'l Senyor clarament no'ls pogués percebre, e cridant deyen: «Jesús, preceptor, tu qui manes e tot se acaba, ages mercé de nosaltres, car ab sol manament teu e paraula nos pots donar sanitat perfeta!» «O, prudents lebsrosos! –diu sant Agostí–, si és 30 Jesús, que vol dir “salvador”, content és de salvar-vos; si és manador, poder té que manant ho acabe; demanau misericòrdia, que sou miserables.»

Diu sant Grisòstom: «Lo nom de Jesús dien e lo plet guanyen», car Jesús «salvador» significa. E per ço 35 diu lo evangelista que, mirant-los Jesús ab los seus ulls,

© 21 prop] eprop | 28 mercé] menrce *Abreviatura sobrerera*

© 17 *gents abominable*] Tot seguit, Corella elimina una breu glossa (VC, 465a) en què s'indica que, per a la llei evangèlica, la lepra interna, no l'externa, és la immunda. | 22-23 *prop*² ... *invoquen*] *Psalteri* (Sl 144, 18): «Prop és lo Senyor a tots los qui l'invoquen» (Martos, 2013b: 345). *Vulgata*: «Prope est Dominus omnibus invocantibus». Corella glossa i incorpora en el *Cartoixà* una intenció volitiva, «de cor», la qual no es troba en la *Vulgata* ni en l'obra ludolfina. | 30 *diu sant Agostí*] Corella assigna falsament aquesta exhortació a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 465a. Endemés, l'autor valencià modula el fragment, atès que en l'original llatí no es troba aquesta admiració, sinó que aquests raonaments es posen en boca dels leprosos, com el fragment anterior, en tercera persona del plural. | 34 *Diu sant Grisòstom*] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Joan Crisòstom, atribució que en VC, 465a es fa a Tit de Bostra. Aquest bisbe siríà (segle iv) arriba a la la patristica medieval occidental a través d'algunes lliçons que transcriu sant Jeroni en el seu *De viris illustribus*. No és probable que Corella coneguera aquest autor, i per això tira pel dret i atribueix falsament aquest passatge al Crisòstom. Prova d'açò és que també en el *Segon*, l'autor valencià, davant una altra citació de Tit de Bostra, realitza de nou una falsa atribució, en aquest cas a sant Agustí d'Hipona.

vos sacerdotibus. Lex enim praecepit, ut emundati a lepra sacerdotibus se praesentarent, non ut sacerdotes eos mundarent, sed ut eos mundos esse judicarent, et ut mundati pro suamundatione sacrificium in Lege determinatum offerrent.

Et dum irent, ut sacerdotibus se demonstrarent, *mundati sunt* ex fide et obedientia ad Christum, meritorie de congruo, sed divina virtute effective.

Quatuor ex causis mundati sunt, antequam ad sacerdotes pervenirent: primo, quia {465b} Christus noverat sacerdotum superbiam, contempsissent enim eos aspicere, ne ergo scandalizarentur, praevinit eos sanare; secundo, bonum obedientiae eorum hoc meruit; tertio, hoc meruit et eorum fides; quarto, voluit ostendere quod non virtute Legis, aut sacerdotum erant mundati, sed Dei imperio.

3. IN SAMARITANO, QUI SOLUS GRATIAS ACTURUS REVERTITUR, REPROBATIO JUDEORUM ET GENTILIIUM VOCATIO PRAEFIGURATUR

Unus autem ex illis qui Samaritanus et Gentilis erat, *ut vidit quia mundatus est,* suam sanationem virtuti Christi deputans, *regressus est cum magna voce, Deum* ex fidei et devotionis magnitudine *magnificans;* et tanquam gratus beneficium recognoscens, *cecidit* per humilitatem *in faciem, ante pedes Jesu,* per devotionem ei reverentiam exhibens, *et adoravit eum, gratias* pro beneficio accepto sibi *agens.* Ubi exprimitur fides ejus et devotio, ac benevolentia, et grandis affectio. Dedit autem ei fiduciam appropinquandi Domino jam suscepta purgatio. Ceteri vero qui Judaei erant permanserunt ingrati, nec ad agendum gratias sunt reversi, quia decepti a sacerdotibus quibus se repraesentaverant, quique doctrinae Christi et miraculis detrahebant, secundum eorum informationem attribuerunt suam sanationem observantiae Legis, cum se sacerdotibus ostendebant, et non virtuti Christi, licet a principio fideliter et devote petivissent ab eo sanari.

Et dixit Jesus: Nonne decem mundati sunt? Et novem ubi sunt? Non interrogat Dominus quasi nesciens, sed ingratos quaerit quasi ignorans, et de eorum ingratitudine dolens, et eos requirendo ostendit sibi ignotos, id est reprobatos. Sicut enim ingratus non recognoscit Dei beneficium, ita nec Deus notitia approbationis recognoscit ipsum; recognoscentem vero se, recognoscit et ipse.

que misericòrdia e benignitat regalaven, respòs als lebrosos: «Anau, mostrau-[v]os als sacerdots», segons que la Ley manava.

E anant axí com lo Senyor manava, en lo camí foren mundes, per la fe e devoció que en lo Senyor tenien, e perquè a les paraules del Senyor discretament obehiren, pux ells «manador» lo nomenaven. 5

Quatre causes los doctors assignen per les quals foren guarits ans que als sacerdots aplegassen: la primera, perquè-l Senyor conexia dels sacerdots la gran supèrbia, e que si mesells plegassen, {67a} solament no volgueren mirar-los. Segonament, per lo mèrit de obediència, que a tots fos manifest de quina virtut era que la sanitat los procurava. Terçament, que la fe d'ells còngruament ho merexia. Quartament, per mostrar que no-ls curava la ley judayca, mas perquè Jesús ho manava. 10 15

[3. DE LA REPROVACIÓ DELS JUEUS I LA CRIDA DELS GENTILS, PREFIGURADES EN EL SAMARITÀ, L'ÚNIC QUE TORNA A DONAR GRÀCIES]

La hu de aquests lebrosos, qui gentil e samarità era, mirant en lo camí que ja tenia la sanitat que tant havia desijada, tornà ab alta veu per fe e devoció magnificant a Déu, essent grat de tan gran benefici. E prostràs per humilitat als peus del Senyor, adorant e fent-li gràcies de la sanitat cobrada, hon se mostra la sua fe e devota benivolència. Donà-li esforç de acostar-se al Senyor quant véu la sua malaltia curada; los altres, qui eren juheus, restaren ingrats e no tornaren a fer gràcies, pervertits per los sacerdots, qui los actes e doctrina del Senyor impugnaven, atribuhint a la observància de la Ley la curació miraculosa, ab tot que en lo principi devotament li havien demanat misericòrdia. 20 25 30

Diu lo Senyor: «Deu són los qui la sanitat han cobrada, hon són los nou?, que no vénen?» Demana lo Senyor hon són no perquè u ignore, però dol-se de la ingratitut sua. E demanant hon són mostra que axí com a perduts los ignora. Axí com lo ingrat no coneix lo divinal benefici, axí lo Senyor no coneix lo ingrat de aquella {67b} conexença que coneix les sues ovelles; coneix lo Senyor aquells qui-l conexen. 35

© 3 *Ley manava*] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 465a), en què s'afirma que els leprosos es presentaven als sacerdots no perquè aquests els guariren, sinó perquè acreditaren que s'havien curat i oferiren els sacrificis que la Llei manava. [11 *mesells*] Leprosos (DCVB, s.v. *mesell*). [24-25 *Donà-li ... curada*] És a dir, la sanació donà força, encoratjà, al leprós per a acostar-se a Jesús. L'ús del mot *esforç* amb el sentit de «força» és documentat d'antic i en obres contemporànies a Corella (DCVB, s.v. *esforç*).

Unde Beda: Et merito eos Salvator, quasi ignotos *ubi sunt* inquirat. Scire enim Dei, eligere; nescire, reprobare est: haec Beda.

Magis autem dolendum est de eo, qui aliquam incurrit ingratitude culpam, quam de beneficio perdit. Et ideo, quasi plangendo subditur: *Non est inventus qui rediret et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena*, alterius scilicet gentis, qui non erat de Judaeis.

Et hoc dictum est: vel a Christo, et tunc erant verba quasi lamentantis; vel dictum est ab Evangelista in confusionem Judaeorum, qui non sunt reversi ad Christum.

Et nota quod in hoc quod iste *alienigena* rediit, et alii, qui erant Israelitae, reditum neglexerunt; praefigurata fuit vocatio et fides Gentilium, qui venturi devote erant ad fidem Christi; ac repudiatio et perfidia Judaeorum, qui in suo errore erant remansuri. Dominus autem et in his et in omnibus quos sanavit in corpore, sanavit et in anima; sed hi postquam fuerunt sanati in corpore, et justificati in anima, ac boni facti, postea corruerunt a gratia, et facti sunt mali et ingrati.

Deinde eorum ingratitude magis confutat, dum alienigenam, qui redierat, laudando commendat; quia enim humiliter ante Deum infirmitatem suam cognovit, ideo Dominus consolans eum, ait illi: *Surge*, scilicet a peccato in quo jacuisti cessando, *et vade* de virtute in virtutem, in conversione quam incepisti proficiendo, *quia fides tua*, qua intellectum Deo subdidisti, *te salvum fecit*, et ad salutem non solum corporis, sed et animae reduxit; ipsa est enim initium justificationis, et dat fiduciam regni coelestis.

Ubi Beda: Si autem *fides salvum fecit* eum qui se ad agendas Salvatori gratias inclinavit; ergo perfidia perdidit eos qui de acceptis beneficiis Deo gloriam dare neglexerunt.

4. LEPRA EST PECCATUM IN SENSU MYSTICO

Mystice per lepram, quae est corruptio carnis, {466a} signatur peccatum mortale, quod est corruptio animae.

Primo, quia communiter in lepra vox efficitur invalida; sic in peccatore vox est invalida, *scimus quia peccatores Deus non audit*, et cum multiplicat orationem non exaudit.

Secundo, quia in leproso corpore multa ulcera minuta, dura et rotunda crescunt; sic in corde

Diu Beda: «No sens causa, axí com si no sabés hon són, demana, perquè no sab hon són per a salvar-los.»

Més és de dolre de aquell qui, rebut lo benifici, culpa de ingratitude encorre; no fóra tan gran dan de aquests que-ls tornàs la lebrozia quant era gran mal la 5 ingratitude, la qual la ànima d'ells feya mesella.

E per ço diu lo Senyor, quasi dolent-se de la ingratitude sua: «No y ha de tots los deu algun altre sinó aquest estrany que a Déu done glòria?» En aquest estranger la fe dels gentils és figurada, qui devotament a 10 la sancta fe cathòlica venir devien, romanint los juheus en la ceguedat de la ley morta. Guaria lo Senyor a tots los qui guaria en lo cors hi en la ànima, però aquests, après que en tot guarits foren, los nou caygueren de la gràcia, ingrats de tan gran benifici, la ingratitude dels 15 quals lo Senyor mostrà lohant lo samarità qui tornava, qui humilment la sua malaltia e la gràcia rebuda confessà.

E per ço lo Senyor lo aconsolà, dient: «Leva't hi vés, que la tua fe te ha guarit de la lebrozia. Leva't del peccat 20 en lo qual gitat estaves e vés de virtut en virtut. Acamina, que la fe te ha procurat salut al cors, e de la ànima és la fe principi de tot nostre bé, la qual del Regne celestial nos dóna esperança.»

Diu Beda: «Si la {67c} fe ha salvat aquest qui és 25 vengut al Senyor a fer-li gràcies, donchs no voler creure ha perdit aquells qui del benifici rebut al Senyor no regracien.»

[4. COM LA LEPRA ÉS EL PECAT, MÍSTICAMENT]

Moralment, la lebrozia, qui és la corrupció de la carn, lo peccat mortal significa, qui és corrupció de la 30 ànima.

Primerament, la lebrozia fa la veu rugallosa e flauca; axí la oració del pecador al Senyor no és accepta.

Segonament, que la carn del mesell és plena de úlceres, bambolles e infladures prunyents de terrible 35

© 3 Més] mas VC, 465b: «Magis» | 22 salut] salnt

© 9 done glòria?] Tot seguit, Corella elimina una explicació (VC, 465b), en què es diu que, o bé les paraules anterior les diu Jesús, i són una lamentació, o bé les diu l'evangelista per a avergonyir el poble jueu. | 32 rugallosa] Que té rogall, és a dir, la veu aspra i sorda (DCVB, s.v. rogallós).

peccatoris multae compunctiones et anxietates diversorum peccatorum et circumstantiarum consurgunt, minuunt semper affectionem hominis ad Deum, et reddunt hominem durum et rebellem Deo et ejus mandatis, et per hoc fiunt corda hominum peccatorum rotunda et ductilia, scilicet ad voluntatem diaboli.

Tertio, quia eorum anhelitus corrumpitur et ejus foetore saepius alii inficiuntur; sic operatio et conversatio peccatoris ita est corrupta, quod conversantes infirmantur ex vitioso eorum convictu.

Quarto, quia lepra quanto studiosius reprimatur, tanto plus turpior postea ebullit; sic peccatum quanto plus occultatur, tanto fortius crescit, et ideo turpius apparebit.

Per denarium vero numerum universitas significatur, numeri namque sequentes usque ad centum sunt ipsius et partium ejus replicationes, et sic consequenter per decem leprosos occurrentes Christo, significatur universitas peccatorum poenitentium.

[20]

Valde autem deterior est lepra animae, quam lepra corporis, quia peior est corruptio spiritus, quam carnis.

5. QUINQUE FACIENDA A PECCATORE SANARI VOLENTE

[20] Vel leprosi signant eos qui peccant contra decem praecepta decalogi, varietate peccatorum, quasi maculis leprae distincti et respersi.

Debet autem peccator volens sanari, et a peccatum lepra curari, eo modo se habere quo se habuerunt illi leprosi: primo itaque debet *Jesu occurrere* per fidem, non enim abhorret pius Dominus aspicere maculam leprae nostrae, qui pro nobis in cruce velut leprosus reputatus est; secundo debet *stare*, surgendo a peccatis, et cessando ab eis; tertio debet *stare a longe*, suam vilitatem humiliter considerando, et valde erubescendo; quarto debet *levare vocem*, scilicet de profundo corde in contritionis verba prorumpendo, et peccata sua non aliena confitendo; quinto, debet dicere: *Jesu praeceptor*; Dei misericordiam implorando, quae maxime est peccatoribus opportuna.

© 15 Primerament] primeramnet | 20 humilitat] humllitat

© 1-4 *axí ... miserables*] Corella remodela i literaturitza aquesta segona part de la comparació (VC, 466a): l'original llatí exposa que el pecador, per l'ànsia del pecat, s'aparta de Déu, i es torna dur i rebel contra ell, i per això el cor dels pecadors es fan dúctils i redons, com les bombolles, davant de la voluntat del diable. El caràcter escatològic d'aquest passatge del *Cartoixà* és obra, per tant, del mestre en teologia. | 9-11 *Quartament ... confessa*] Corella s'aparta per complet de la quarta al·legoria entre el leprós i el pecador (VC, 466a). L'obra ludolfina exposa que la lepra, com més es combat, amb més força ix després; així, el pecat, com més s'amaga, més fort es fa i sembla més lleig. | 11 *no confessa*] Immediatament després, Corella elimina o trasllada dues al·legories (VC, 466a): en la primera, suprimida, a partir del nombre deu, s'interpreta que els deu leprosos són tota la humanitat pecadora, perquè tots els números que segueixen el deu, fins a cent, en són múltiples. En la segona al·legoria, traslladada a l'inici del subcapítol següent, segons la nostra edició (veg. p. 564,12-13), els deu leprosos signifiquen aquells que actuen contra els deu manaments, els quals tenen tants pecats com taques un leprós. Així i tot, acaba el passatge omés, és més dolenta la lepra de l'ànima que la del cos, i pitjor és la corrupció de l'esperit que la de la carn. | 19-20 *levant-se ... estava*] Metàfora pròpia de Corella que no apareix en VC, 466a: «*Surgendo a peccatis et cessando ab eis*». Aquesta imatge s'inspira en un passatge anterior (veg. p. 407,20-21), la qual, tot i que no apareix tampoc explícitament en l'original llatí, sí que s'insinua: «*Surgam de luto culpae [...], quia jacebat*» (VC, 420a).

pruhija; axí està la ànima del peccador ulcerada de continu remordiment de consciència, ab themor contínua de les eternes penes, ab pruhija de affections, desigs carnals trists e miserables.

Terçament, lo alé dels leprosos és corrupte e de la 5
sua pudor los altres se alteren; axí la conversació del peccador és corrupta hi los que ab ell conversen se corrompen.

Quartament, que a la fi perden la veu e la vista; axí 10
lo peccador pert la vista per affectada ignorància, e la veu, que los peccats no confessa.

[5. DE LES CINQ COSES QUE HA DE FER EL PECADOR QUE VULGA SANAR]

Signiffiquen los deu leprosos qualsevol peccador qui contra los deu manaments pecca, lo qual, per atényer misericòrdia, deu fer lo que feren los leprosos. Primerament, venir al Senyor per vera crehença, car no 15
desdenya lo piadós Senyor mirar les màcules de la lebroσία, lo qual, batut y escopit per nosaltres, axí com hun lebrós lo {67d} estimaren. Segonament, deu estar de peus, levant-se del lit de peccats hon primer gitat estava. Terçament, per humilitat deu estar luny, 20
conexent e confessant la viltat sua. Quartament, deu elevar la veu per cordial devoció e contricció, confessant les sues iniquitats e culpes. Quintament, deu reclamar misericòrdia, conexent que per justícia merex la dampnació eterna. 25

In hoc autem quod Dominus videns leprosos dixit eis: *Ite, ostendite vos sacerdotibus*, manifeste a Domino Jesu confessio praecipitur, per quam lepra interior saluti ostenditur. Ac si eis diceret: *Ite, a contritione ad confessionem, ostendite vos sacerdotibus*. Quia licet peccata remittantur in contritione, dicente Propheta: *Dixi, id est firmiter statui, confitebor, et tu remisisti mihi*; tamen tenetur homo ea confiteri. Unde *dum irent, mundati sunt* in via, quia Deus virtute contritionis peccatorem mundat interius, priusquam a sacerdote absolvatur exterius.

Et nihilominus se sacerdotibus ostenderunt; sic et tu, si habes maculam leprae ex aliquo crimine, dum vidente te Domino oculis misericordiae, vadis ostendere te sacerdoti per confessionem vocis, obviat ipsa salus, et sanaberis a lepra transactae iniquitatis. Non tamen idcirco omittas te offerre illis, quorum iudicio mundus haberis, alioquin ex contemptu et negligentia, immundus remanebis.

Manant lo Senyor que als sacerdots se mostrassen, la nostra sacramental confessió declara, a la qual tot cristià obligua la mare sancta Església, que, ab tot que per la contricció, ans de la confessió, lo Senyor los peccats perdona, e crea la gràcia e lo peccador justifica, dient lo psalmista: «Yo diguí: “Confessaré al Senyor la mia injustícia”; e tu, Senyor, has remés la impietat de la mia culpa», però és tengut lo pecador que los pecats confesse, e si de mortals no-n tenia, que al sacerdot se presente.

E devem atendre que-l sagrament de peni[t]ència té sobre la lebroxia de la ànima més força que la potestat de la ley sacerdotal sobre la corporal lebroxia. Lo sacerdot de la Ley solament jutjar podia si era mesell o no aquell qui a ell se presentava, però no-l guaria si lebrós era. Lo sacerdot de la sancta religió cristiana no solament jutja si és lebrós lo qui a ell se presenta, mas encara, per la virtut de les sacramentals paraules, si la contricció no y basta, suplex la virtut del sagrament en donar-li la gràcia.

E per ço los doctors dihen que les paraules sacramentals no solament senyalen significant, axí com les altres, mas encara fan e acaben lo que senyalen; axí com en lo admirable sagrament de la eucarestia no solament senyalen e mostren que present als accidents del pa és lo cors de Jesús, Déu e Senyor nostre, mas per virtut divina lo pa en verdader cors del Senyor convertexen.

6. QUID SIGNANT SAMARITANUS REDIENS ET NOVEM ALII NON REVERTENTES?

[6. DEL SIGNIFICAT DEL SAMARITÀ QUE HI TORNA I DELS JUEUS QUE NO]

Lo samarità qui tornà al Senyor guarit ans que plegàs als sacerdots significa que-ls gentils, sens pendre la ley judayca, a la ley evangèliqua vendrien.

ⓐ 13 corporal] corporal

ⓐ 6-8 *Yo ... culpa*] *Psalmi* (Sl 31, 5): «E diguí: “Yo confessaré contra mi la mia injustícia al Senyor”; e tu, Senyor, has remés la culpa del meu peccat» (Martos, 2013b: 187). Vulgata: «Dixi: confitebor adversus me iniustitiam meam, Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei». Corella omet en el *Cartoixà* «adversus me». El darrer fragment, «impietatem peccati», rep tractament diferent en les dues traduccions (veg. una altra traducció d'aquest verset en nota p. 436,1-2). | 8-10 *però ... presente*] Corella condensa en aquest breu passatge una exhortació (VC, 466a), en què es compara el leprós amb el pecador: si el pecador té alguna taca d'ofensa, s'ha de presentar davant el sacerdot per la confessió, igual com els leprosos es van presentar als seus sacerdots, per a ser considerats nets; altrament, acaba la VC, romandrà brut per rebuig i negligència. | 11-28 *E ... convertexen*] Corella inclou aquesta llarga doctrina sobre l'eficàcia del sagrament de la confessió i les paraules sacramentals, la qual no es troba en VC, 466a. El primer argument, la potestat del sacerdot cristià per netejar l'ànima del pecador per la confessió, en contraposició a la simple constatació dels sacerdots jueus de la netedat d'un leprós, sense intervenir en la seua curació, beu d'altres lliçons que, o bé Corella les ha traduïdes abans en la seua obra (veg. p. 562,4-17), o les deu haver llegides en la VC, però no incorporades en el *Cartoixà* (veg. nota p. 563,9). L'eficàcia de les paraules sacramentals en la litúrgia és doctrina essencial en el religió cristiana, i Corella, com a mestre en teologia, la devia conèixer ben bé. Prova que no cita cap text concret, sinó que explicita un dogma conegut i viscut de memòria, és l'atribució genèrica d'aquest ensenyament a «los doctors». | 29-31 *Lo ... vendrien*] Corella afegeix aquesta interpretació, la qual no es troba en VC, 466a.

Unus autem qui rediit universali» Ecclesiae unitatem, seu illos qui in unitate Ecclesiae sunt designat, quae pro beneficio gratiae, grates referre non cessat; novem vero qui remanserunt, illos qui extra sunt exprimunt, seu qui post ac- {466b} ceptam remissionem criminum a perfectione decalogi, per unitatem subtractam deficiendo, grates pro gratia reddere contemnunt. Decem igitur mundantur, sed unus gratias refert, quia multi in confessione mundantur, sed non omnes Dominum laudant. Qui enim tanquam canes revertuntur ad vomitum, hi sunt novem qui post adeptam sanitatem, non laudabant Dominum. Et quia pauci sunt respective qui grati sunt de beneficiis largitatis divinae, et remanent in reparata sanitate; ideo tantum unus revertitur dans gloriam Deo.

Deo enim gloriam dare, est percepta peccati sui curatione, in bonis operibus perseverare. Et hic est Samaritanus, qui interpretatur *custos*; nam illi sunt grati Deo, qui se custodiunt a peccati recidiva.

Et est alienigena, dicens cum Apostolo: *Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus*. Hinc colligitur, quia hi qui deberent esse magis grati Domino et familiares, ut litterati, praelati et divites, quibus scientiam dedit vel opes, magis sunt ei ingrati, seseque elongant ab eo, nec referunt sibi gratias sicut simplices et pauperes, quibus tot bona non contulit. Quasi dicerent: *Labia nostra et divitiae a nobis sunt, quis noster Dominus est?*

Ipse autem unus gratias agendo in faciem cecidit, quia sola unitas Ecclesiae cadit in faciem adorans. Inde est quod quandoque prostrati oramus, ubi quatuor praetendimus: infirmitatem corporis, quia depulvere sumpti sumus; infirmitatem animi, quia casum ex nobis, non erectionem a nobis, sed a Deo habemus; erubescitiam de malis, quia prae multitudine peccatorum oculos ad coelum levare non audemus; prudentiam, quia in faciem cadimus et videmus ubi cadimus, id est quod in terrenis affigimur.

Quandoque vero flexis genibus, ut Salomon, sed erecto capite et elevata facie oramus, quasi dicentes pro

E moralment figura aquells pecadors qui, rebuda la gràcia per lo sacrament de penitència, vénen humils a regraciàr a la divina e infinida clemència. Los nou ingrats, qui són més en nombre, signifiquen aquells miserables peccadors qui tantost a peccar tornen. 5

És estranger lo qui torna; diu lo Apòstol que no tenim ací casa ni ciutat ferma, mas acaminam a la esdevenidora. E de present tenim exemple que aquells qui, o per sciència, o per dignitat, o prelatura, o per temporals béns de natura o de fortuna, deurien 10 regonéxer ab més gratitut la bondat divina, són a la doctrina evangèlica més rebel·les, e los pobrellets e simples més a nostre Senyor se acosten.

Devem tots encara aprendre que aquell qui al Senyor torna e sobre la terra-s prostra la Esgleya sancta 15 significa. E axí no- {68b} saltres, moltes vegades prostrats, dient nostres pregàries, quatre coses donam a entendre: la infirmitat del cors nostre, que som creats de la terra. Segonament, confessam la imbecilitat de nostre ànimo, com som fàcils a caure e no tenim poder 20 per a levar-nos. Terçament, mostram verguonya de nostres peccats e culpes, que no gosam al cel levar la vista. Quartament, mostram que les coses terrenals nos fan caure e les carnals concupiscències nos derroquen, hi no cahem de sobines, per malícia, que blasfemem de 25 la justícia divina.

A vegades, ab los genolls en terra e los ulls al cel, pregua la sancta Esgleya per desig de la celestial pàtria,

ⓐ 2 penitència] penicencia | 22 levar] leuer

ⓐ 1-5 *E ... tornen*] Corella adapta en part les exegesis que apareixen en l'original llatí (*VC, 466ab*). L'obra ludolfina compara el samarità amb la unitat de l'Església, que dona sempre gràcies a Déu pels dons espirituals. Els nou que no tornen són els que rebutgen regraciàr a Déu, i perquè no acaben el nombre de deu, que és perfecte, atempten contra aquesta unitat de l'Església. Deu foren els netejats, però només en torna un, continua la *VC*, significa que molts són els qui són remuts per la confessió, però pocs ho agraeixen a Déu, els quals són com el gos torna al vòmit. El fet que només en torne un, insisteix el text llatí, s'interpreta que són escassos els que reconeixen els beneficis de la generositat divina i romanen en la salut aconseguida. A continuació, després d'aquesta adaptació de l'original llatí, Corella omet un fragment (*VC, 466b*), en què s'afirma que donar gràcies a Déu és perseverar en bones obres. També suprimeix seguidament una interpretació del mot *samarità*, que vol dir «custodi», perquè són grats a Déu aquells que es guarden del pecat. | 9-10 *prelatura, o per temporals béns de natura o de fortuna*

Corella glossa el text llatí: «*prelati et divites*» (*VC, 466b*), de manera rimada, així que crea una sensació eufònica en la seua traducció. | 13 *se acosten*] Tot seguit, Corella elimina el verset sàlmic que aprofundeix en la moralitat anterior: «Els nostres llavis ens defenen: qui ens pot manar?» (Sl 11, 5). | 19 *imbecilitat*] Flaquesa, debilitat.

desiderio patriae: *Trabe me post te*. Quandoque autem stantes oramus, nos spem in coelestibus habere designantes, et quasi dicentes: *Nostra conversatio in coelis est*; et illud: *In domum Domini laetantes ibimus*.

In primo ergo exprimimus conditionem nostram; in secundo, desiderium; in tertio, spem. In memoriam quoque resurrectionis Dominicae tempore Paschali et diebus dominicis, exemplo sanctarum mulierum, inclinatis in terram vultibus oramus, nos terram et pulverem esse cum Abraham recolectes.

Unus ergo reversus in faciem ad pedes Jesu cecidit, ac nobis humilitatis, et poenitentiae exemplum ostendit.

Unde secundum Bedam, in faciem cadit, qui de perpetratis malis erubescit. Ibi enim homo cadit, ibi confunditur. Qui in faciem cadit, videt quo cadat, qui retro, lapsum suum non videt. Boni ergo in faciem cadunt, quia humiliant se in his visibilibus, ut ad invisibilia erigantur. Mali retro cadunt, quia cadunt in invisibilibus, ubi modo non vident, quid eos tunc sequatur.

Ad pedes etiam Jesu cadit, et gratias agit, qui se ad percipienda Dei beneficia humiliat, qui nihil sibi virtutis attribuit, qui bona quae habet, de misericordia Dei se habere intelligit. Et secundum eundem, qui devotus ante Dominum cecidit, surgere et ire praecipitur, quia qui infirmitatem suam agnoscens humiliter jacet per divini verbi consolationem, surgere ad fortia opera et, crescentibus quotidie meritis, ad perfectionem passim proficere jubetur. Hunc autem fides salvum facit, quem ad gratias agendas inclinat, et e contra perfidia illos damnat, qui de acceptis beneficiis ingrati sunt, et Deo dare gloriam negligunt.

7. INGRATITUDINIS REPREHENSIO

{467a} In hoc ergo capitulo ingrati de beneficiis reprehenduntur a Domino. Multum est laudabilis virtus gratitudo, et valde acceptabilis Deo gratiarum actio, ac detestabile vitium ingratitudo.

Unde Augustinus: Quid melius animo geramus, aut ore promamus, aut calamo exprimamus, quam ut Deo

quasi dient: «Pren-nos tu, Senyor, hi accepta'ns a la tua glòria.» A veguades, estant de peus endreçam nostres pregàries, mostrant que en les coses celestials és tota la nostra esperança, dient ab lo Apòstol: «En lo cel és la conversació nostra», hi aquell parlar del psalmista: 5
«Hirem en la casa de Déu alegres.»

En les primeres preguàries, prostrats en terra mostrant la condició nostra; en les segones, lo desig nostre; en les terceres, la esperança. Però en memòria de la resurrecció del Senyor en los dies de Pasqua e los diumenges enclinam la cara en terra, axí diem nostres pregàries per exemple de les santes Maries, recordant-nos ab Abraham que som pols e cendra. 10

Tornà, donchs, la hu e lançàs als peus {68c} de Jesús sobre la terra, mostrant-nos exemple de humilitat 15 e penitència.

Diu Beda: «Als peus del Senyor cau aquell e fa-li gràcies, qui s'humilia e s'aparella per a rebre los divinals beneficis. Confessa que no és seu res que tinga, ans és tot de la misericòrdia divina. E lo Senyor li mana que-s 20
leve hi que vaja ab la virtut sua, puix de la sua per vera humilitat desconfia, e lo defalt seu coneix e confessa. La fe a l'humil salva hi a fer gràcies al Senyor lo guia, e lo no creure dampna aquells qui són ingrats dels beneficis e no volen al Senyor donar lahors, gràcies. 25

[7. DE LA REPRENSIÓ PER LA INGRATITUD]

És la gratitud loable virtut e digna, y al Senyor molt accepta. E per lo contrari, la ingratitud és abominable vici hi al Senyor detestable.

Diu sanct Agostí: «Quina paraula podem portar millor en nostra pensa, ni en la nostra boca, ni en la 30
ploma, que *Deo gracias?* Quina cosa més breu, ni més

© 18 humilia] humilla

© 1-2 *Pren-nos ... glòria*] Corella glossa aquest verset del Càntic dels Càntics: «Atrau-me darrere de tu!» (Ct 1, 3), per a adaptar-lo a l'analogia que presenta el passatge. | 6 *Hirem ... alegres*] *Psalteri* (SI 121, 1): «Alegrat me só en les coses que m'han dit: que irem en la casa del Senyor» (Martos, 2013b: 323). Vulgata: «Laetatus sum in his quae dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus». Corella tradueix de manera literal en el *Psalteri* i resumeix magistralment el salm en el *Cartoixà*. | 17 *Diu Beda*] A continuació, Corella suprimeix el començament de la citació de Beda el Venerable (VC, 466b): cau de cara aquell que s'avergonyeix dels mals comesos. Els que cauen de cara, continua el text llatí omés, veuen on cauen, però els que cauen de sobines no: els bons cauen de cara, perquè s'humilien en les coses visibles per a aconseguir les invisibles; els malvats cauen de sobines, a l'invisible, perquè no poden veure què els passarà en l'altra vida. | 31 *que Deo gracias?*] Corella opta per l'expressió llatina, la qual no apareix explícitament en VC, 467a («ut Deo gratias agamus»), per la clara identificació d'aquesta fórmula litúrgica d'acció de gràcies.

gratias agamus? Hoc nec dici brevius, nec agi fructuosius potest.

Et iterum: Scio quod ingratitude displiceat tibi, quae radix est totius mali spiritualis, et ventus urens et exsiccans omne bonum, obstruens fontem divinae misericordiae super hominem, quo et mala mortua jam reoriuntur, ne ultra bona adipiscantur.

Unde et Bernardus: Dignum est semper gratias agere, quia Deus nunquam cessat benefacere.

Et iterum: Disce in referendo gratiam non esse tardus aut segnis, disce ad singula dona gratias agere. Diligenter, inquit, considera, quae tibi apponuntur; ut nulla videlicet Dei dona debita gratiarum actione frustrentur, non grandia, non mediocria, non pusilla. Denique jubemur colligere fragmenta ne pereant, id est, nec minima beneficia oblivisci. Numquid non perit quod donatur ingrato? Ingratitudo inimica est animae, exinanitio meritorum, virtutum dissipatio, bonorum dispersio, beneficiorum perditio. Ingratitudo est ventus urens et siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiae, fluenta gratiae.

Qualis vero debeat esse gratiarum actio, docet idem Bernar- {467b} dus dicens: Non tantum verbo et lingua, sed opere et veritate exhibeamus nosmetipsos gratos; non enim gratiarum dictionem, sed gratiarum actionem exigit a nobis Dominus Deus noster.

Unde etiam Chrysostomus: Agamus igitur ei juges gratias; et non modo verbis hoc nostris, verum etiam operibus nostris, imo ipsius principaliter impleamus. Agamus vero gratias non de propriis tantum, verum etiam de alienis bonis. Ita enim et invidiam poterimus extinguere, et alere charitatem. Neque jam illis poteris invidere, de quorum bonis gratias Deo referendo laetaris. Quid igitur magnum reposcit, qui pro liberalitate in nos sua, solummodo gratos sibi esse nos praecepit?

Ingratitudinis autem vitium ex arrogantia potissimum gigni solet, cum se aliquis dignum esse beneficiis aestimat. Humiliatus vero atque contritus, non pro bonis solum, sed pro his quae contraria aestimantur esse, gratiarum actiones mittet Deo, et quodcumque patietur, nihil se dignum aestimabit passum esse: haec Chrysostomus.

fructuosa, ni més dolça, ni més suau, ni més agradable pot esser dita?»

Diu ell mateix sanct Agostí: «Senyor, yo sé que la ingratitude desplaia a tu, perquè és rahel de tots los espirituals vicis. Vent és que ceca e crema lo humit radical de tota bona obra, tapa los canons de la font de la tua misericòrdia, seca e mata los béns de la ànima e fa brotar e riviure los mals que morien.»

Diu sanct Bernat: «Digna cosa és que tostemps façam al Senyor gràcies, que la sua bondat nunca cessa fer-nos beneficcis.»

«Aprén, {68d} donchs, cristià, que no sies tart ni pereós en fer gràcies dels grans, dels poch e dels mínims beneficcis, que són tants qu'és impossible de cascú e de tots dignes gràcies retribuhir pugues. Mira com lo Senyor mana que pleguem los troços e miques que no-s perden; aquells dons se perden que als ingrats se donen. És la ingratitude enemiga de la ànima, destrohidora dels mèrits, dissipadora de virtuts, pèrdua de bones obres, perdedora dels beneficcis; ayre calent que'l riu de pietat sequa, e lo ros de misericòrdia e lo torrent de gràcia.»

Com devem fer les gràcies sanct Bernat nos ho mostra, no solament de partícules, ab la lengua, mas ab volentat e obres. No-ns mana la sancta Esgleya que digam «gràcies», mas que fassam gràcies, e per ço en lo latí no diem *gratiarum dictiones*, que vol dir «paraules de gràcies», mas *gratiarum actiones*, que vol dir «obres de gràcies».

Diu sanct Grisòstom: «Contínuament façam gràcies no solament ab paraules, mas ab agradables obres; no solament dels beneficcis propis, mas encara de aquells de nostres prohismes, hi axí porem en nosaltres matar la enveja e farem que la caritat vixca. Com poràs tenir enveja de aquells dels béns dels quals te alegres y al Senyor gràcies ne presentes? Quant és poch lo que nostre Senyor vol de nosaltres: que de haver-nos fet, e ab tan abundants benefi- {69a} cis, li siam grats; aldre no demana.

«Comunament la ingratitude devalla de arogància, que és hun vici quant algú estima esser digne dels beneficcis que la divina bondat li dóna. Lo verdader humil contrit no solament dels beneficcis, prosperitats e alegries al Senyor dóna gràcies, mas de les tribulations, dolors e angústies; e més que les prosperitats, al Senyor regratia quant ab paciència les sopporta, la qual paciència per major do stima que si tots los temporals regnes li donava.»

© 23 Bernat] cernat

© 5-6 *lo humit radical*] Líquid que era considerat com a principi de vida, humor necessari, dels cossos organitzats (*DCVB*, s.v. *humit*), segons la teoria gal·lènica. Aquest concepte és incorporat per Corella en la seua traducció, atés que no apareix en *VC*, 467a. | 12-22 *Aprén ... gràcia*] Corella omet la font d'aquest fragment, el qual pertany a sant Bernat de Claravall, segons *VC*, 467a, igual com la citació anterior. | 24 *partícules*] Corella es refereix a la fórmula «*Deo gratias*» que ha incorporat en el *Cartoixà* suara (veg. nota p. 567,31). Per al mot partícules, «expressions invariables i breus, | 26-29 *e ... gràcies*] En *VC*, 467b no hi ha les referències a les expressions llatines, però Corella s'hi veu compel·lit a incloure-les en el *Cartoixà* per explicar el joc de conceptes (*gratiarum dictionem* / *gratiarum actiones*) que sí que forma part de l'obra ludolfina, el qual, d'altra banda, ha traduït justament en l'oració anterior a aquesta.

Et haec est magna causa quare Deum non diligimus, quia ejus beneficia non recognoscimus.

Unde Hieronymus: Vis scire quare Deum non diligis? Quia ejus beneficia non recognoscis. Quanto magis in bonitate ejus ascendis, tanto plus in amore ejus inardescis: haec Hieronymus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, de tua pietate confisus, ad te pium medicum, ego quasi leprosus, varietate peccatorum respersus, confugio; ad fontem misericordiarum, ego immundus maculis vitiorum curro, et supplex te exoro, quatenus digneris meam sanare infirmitatem, lavare foeditatem, et me dirigere ad salutem. Da mihi, ut semper beneficia tua in corde habeam, et de universis gratias tibi agam; sed quia homo mortalis, cinis et pulvis, nec unum pro mille gratias referre sufficit, referant tibi grates pro me virgo Maria et omnes cives supercoelestes, atque omnis creatura quae divinae laudis sit materia. Amen.

{467A} CAPUT XX. DE SAMARITANIS HOSPITIUM DOMINO NEGANTIBUS

I. SEBASTES INCOLAE HOSPITIUM CHRISTO DENEGANT

Ut autem adventus Domini Jesu non lateret, *misit nuntios suos*, scilicet Jacobum et Joannem, *ante faciem suam*, in civitatem Samaritanorum, ut ibidem hospitium et cetera necessaria, quae non magni constabant, sibi praepararent. Haec civitas Samaria nunc Sebaste dicta, jam peccatis exigentibus, nec unicam habet domum nisi tantum duas ecclesias: unam in monte, ubi quondam fuit regis palatium; secundam in honorem sancti Joannis Baptistae, in qua sepultus fuit inter Abdiam et Elisaeum.

Samaritani vero qui aemulabantur templo Jerosolymitano,

[21]

quia dicebant locum adorationis esse apud eos in monte Garizim, et non in Jerusalem. Unde supra, mulier Samaritana, quasi aemulando dixit Domino: *Patres nostri in monte hoc adoraverunt; et vos dicitis: Quia Jerosolymis locus est in quo oportet adorare;*

Aquesta és la principal causa perquè la nostra amor en sguart de nostre Senyor Déu no és tanta com esser deuria: perquè no conexem los rebuts benifficis.

Diu sanct Gerònim: «¿Vols saber per què a Déu no ames? Perquè no conexes ni regoneixes los seus benifficis, e axí, no pujant a la bondat sua, devalles de la amor tua.»

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, confiant de la tua pietat, a tu, piadors metge, yo, miserable lebrós, plaguat de multiplicats peccats e culpes, reclame; a tu, font de misericòrdia, recórrech yo, sítzeu, inmundu, ple de vicis, hi humilment a tu suplique que plàcia a la tua misericòrdia sanar la mia leja malaltia e lavar la mia feditat e inmundícia, hi endreçar en los teus manaments los meus pasos. E fes-me gràcia que-ls teus benifficis tingua presents en {69b} la mia pensa, e a tu, infinit misericorde, presente gràcies. Mas perquè só mortal home, pols e cendra, una mínima gràcia de deu mília que só obligat a tu presentar no baste, presentelles per mi aquella verge Senyora, Mare tua, e tots los ciutadans de la tua Jerusalem superna, e totes les creatures en les quals la tua lahor e glòria altament se mostra. Amén.

DELS SAMARITANS QUE LO SENYOR ACOLLIR NO VOLGUEREN. CAPÍTULO XVIII

[I. COM ELS HABITANTS DE SEBASTE DENEGUEN L'HOSTATGE A CRIST]

[T]ramés lo Senyor als samaritans, perquè la sua venguda no ignorasen, los dos germans, Johan e Jaume, e que li donassen posada e les altres coses necessàries que no eren de gran despesa. Aquesta ciutat, que lavors se nomenava Samaria hi ara Sebasten la nomenen, merexent-ho los seus peccats, no s'i troba sola una casa, solament hi ha dos esglésies, la una en lo mont hon lo palau del rey estava, altra en honor del gloriós Bartista, la sepultura del qual està entre la de Elizeu e de Abdias proffeta.

Los samaritans en hoy los juheus tenien, a tots los qui anaven en Hierusalem per adorar en lo temple. E affermen que la vera adoració allí en Samaria, en lo mont de Guarissín, la cele- {69c} braven. E per ço dix al Senyor la samaritana: «Los nostres pares en aquest

© 22 Jerusalem] jerusalem

© 15 feditat] Lletjor, brutesa (DCVB, s.v. feditat). | 31 Sebasten] És l'actual localitat de Sebastia o, en àrab, Sabastiya, a Cisjordània, on encara es conserva un mur de l'església de Sant Joan Baptista, del segle XII. L'explicació de la ciutat i les església es troba en VC, 467a.

[21] et invidabant euntibus in Jerusalem adorare, quia videbant Christum cum discipulis *habere faciem* seu vultum, id est praetendere similitudinem et signum *euntis in Jerusalem*, ad festum paschale, causa orationis faciendae, ideo eos, ex aemulatione propter locum adorationis, noluerunt hospitio recipere.

Item, non receperunt eos, {467b} quia ex vestimentis Christi, et discipulorum ejus, cognoverunt Samaritani quod fuerunt Judaei; Judaei autem erant Samaritanis odiosi, eo quod contemnebant eos, nolentes comedere et bibere cum eis, *Nan enim coutuntur Judaei Samaritanis*, sicut et Hebraei Aegyptiis.

Unde Hieronymus: Hostili inter se Samaritani, atque Judaei discordant odio. Videntes itaque Dominum ad hostes suos pergere, Samaritani eum recipere noluerunt. Quanquam alia subjiciatur intelligentia, quia voluntas Domini fuerit, non suscipi a Samaritanis, quia festinabat Jerusalem pati, et sanguinem fundere, ne occupatus susceptiōne Samaritica et doctrina gentis illius, passionis differet diem, ad quam venerat sustinendam: haec Hieronymus.

2. VOLENTIBUS NULLUM AD SALUTEM IMPEDIMENTUM

Sicut autem Domino in Jerusalem tendenti restiterunt Samaritani; sic si mens tua in coelum tendat, habebis semper qui rixas, odia, et bella gerant, non tamen irrepant vindicta menti tuae, sed quantum poteris stude utilis esse. Unde sunt versus:

*Jerusalem cives gentes odere forenses,
Quotquot non recipit moenibus illa suis.*

Si ergo in his quae secundum Deum operari de-
{468a} sideras, aliquos tibi obsistere, seu te impedire videas, noli contentiōibus desaeuire; sed te ipsum in

mont adoraren e vosaltres dieu que en Jerusalem és la adoració verdadera.» Mirant, donchs, los samaritans que la cara e voluntat del Senyor se endreçava de pujar a Jerusalem per a la festa de Pasqua, no volgueren donar-li posada.

5

Diu sanct Gerònim: «Miraren los samaritans que'l Senyor als juheus, enemichs seus, endreçava lo seu viatge. No volgueren rebre'l en la ciutat sua, e no era la voluntat del Senyor aturar-hi, que lo terme de la sua mort e passió era propinquē. E no venia per detenir-se en Samaria, mas perquè tota la vida del Senyor és doctrina alta e excel·lent de nostra vida, ab perfectió perfeta, passant e adnichil·lant totes les filosòffiques sectes.»

10

[2. COM RES NO IMPEDEIX LA SALVACIÓ ALS QUI LA DESITGEN]

Attén, ànima cristiana, que si acamines a la Jerusalem superna principiant e posant per obra los teus bons propòsits e inspiracions divines, no t'aculliran les prosperitats mundanes. Quantes coses te vendran adverses! Com te semblarà adversitat aspra que, posant en execució los teus bons propòsits, la divina bondat permeta que moltes adversitats te vinguen a l'encontre e lo teu espiritual viatge enpachen! Pensa lavors e recorda que no cau de l'ocell una ploma sens voluntat e decret de la sua infinida sapiència, e que aquelles coses

15

20

Ⓜ 22 Pensa] peusa

Ⓜ 2 adoració verdadera] Tot seguit, Corella omet una explicació més del rebuig de Jesús i els apòstols (VC, 467ab): els samaritans perceberen que anaven vestits com els jueus, i com que els odiaven perquè els contradeien, no volien ni menjar ni beure amb ells. L'autor valencià també elimina un verset evangèlic que dona constància del rebuig: «Cal recordar que els jueus no es fan amb els samaritans» (Jn 4, 9), igual, acaba la VC, com els hebreus i els egipcis. [4-7 Mirant ... posada] Corella trasllada aquest argument, el qual apareix en VC, 467a just després de la descripció de Sebastia, tal volta per a intentar justificar el rebuig dels samaritans a Jesús i els deixebles: amb la transposició d'aquest passatge sembla que aqueix refús no es produeix per ser Jesús i els Dotze, sinó simplement perquè tots els samaritans odien tots els jueus. [12-16 E ... sectes] Corella adapta l'argument de VC, 467b: l'obra ludolfina exposa que Jesús no volgué aturar-se a Samaria per a no entretenir-se amb discussions amb els samaritans. Corella reformula aquest motiu i incorpora una de les seues doctrines pròpies: Jesús obvia Samaria com a exemple que el cristià no s'ha d'entretenir en l'estudi de les «filosòffiques sectes», és a dir, en la filosofia de l'Antiguitat. Per a la contraposició entre filosofia antiga i cristianisme, veg. nota p. 461,10-14. [17-571,14 Attén ... vida] Corella modula a través d'exclamacions alguns dels arguments de VC, 467b-468a. El text llatí comença amb una comparança: igual com els samaritans contrastaren al Senyor, així si la persona vol tenir pensaments i realitzar obres que la duguen al cel, sempre tindrà adversaris que li ho impedesquen. La solució, continua la VC, serà recollir-se en u mateix, i confiar que Déu sap què és el millor per a salvar-se, com il·lustra un verset bíblic: «Senyor, estic atrapat, sigues el meu fiador!» (Is 38, 14). Hom veurà finalment que allò que semblava un impediment per a arribar a la salvació, el durà fins a ella, igual com va ocórrer amb Josep i altres. A partir, donchs, d'aquests arguments de l'obra ludolfina, Corella recrea el passatge amb un to exhortatiu i literari que no apareix en l'original llatí. Així, la hipèrbola per a descriure la «infinida sapiència» de Déu l'he d'atribuir al lletraferit valencià. Igualment, Roís de Corella, autor ell mateix de la *Història de Josef, fill del gran patriarca Jacob*, amplifica el text llatí, en el qual hi ha només, com s'ha apuntat: «sicut de Joseph et multis aliis est factum».

te ipso restringe, et te cum Deo tuo recollige, sibi que dicas: *Domine, vim patior, responde pro me.*

Nec de hoc contristeris, quia nihil possunt nisi quod Deus scit finaliter pro bono tuo esse expediens; imo quanquam ad praesens non videas, videbis finaliter, si tamen patienter portaveris, quod illud in quo tibi eos impedimentum praestare credebas, erit tibi juvamen ad tuum propositum exequendum; sicut de Joseph et multis aliis est factum.

Quia secundum Chrysostomum, si legem Christi custodire volueris, necessitatem quidem nullam, quae te ab observatione ejus impediatur, aliquando patieris. Si etiam in his quae secundum Deum desideras, te videas quodammodo divinitus impediri, vel per infirmitatem, vel quocumque alio modo contingente, de hoc nullatenus conturberis, sed totum aequanimiter feras, et te ex toto illi committas, qui melius novit quam tu ipse, quid tibi expediatur; qui te ad se continuo sublevar, dummodo te ipsum ex toto illi committas, quamvis forte hoc ipse non videas.

Ad hoc ergo sit totum tuum studium, ut te ipsum in pace et cordis tranquillitate possideas; et pro quocumque eventu non doleas, nisi de solo peccato proprio vel alieno, seu etiam de his quae te inducerent ad peccatum, et quae possent alienare seu elongare a Deo, vel medium facere inter te et ipsum Deum. Quaevis enim tibi occurrens adversitas ejus nutu et providentia geritur, cujus virtute res creatae sunt, et in suo esse conservantur.

3. LAUS PATIENTIAE

Cum igitur tribulatio advenerit, exi obviam hospiti tanto, benigne eum recipiendo; et dic corde jocundo: Bene venerit amica mea tribulatio. Qui enim adversa libenter pro Deo patitur, Christo passo assimilatur, et ideo ab eo tanquam a consimili nexu dilectionis praecipuo constringitur. Porro de involuntariis tribulationibus scire debes, quod licet involuntarium, in quantum hujusmodi non sit meritorium; verumtamen si prudens animus hoc quod involuntarie illatum est, voluntarie pati voluerit, et voluntatem suam hactenus rebellem ad virgam Dei inclinaverit, virtutem faciens ex necessitate, haud dubium quin salubre et meritorium fiet, et ad spirituale virtutum

que a tu par que sien adverses, totes són en utilitat de la tua ànima, e a la fi {69a} ne veuràs la experiència.

No dexes lo camí de pujar a la Jerusalem superna, ab tot que ls samaritans e hòmens de aquest món no t'acullguen humilment e caritativa. Obehint al pare 5 visità Josef los germans en la pastura, hi ells, en pagua, matar lo volien. E per especial gràcia, catiu als mercaders que passaven lo veneren, d'on se pogué fer que fos senyor d'ells e de Egipte, hi adorassen aquell hi de aquell prenguessen la vida, del qual molt fort havien 10 avorrit la vida.

© 11 *avorrit la vida*] Tot seguit, Corella suprimeix una citació de sant Joan Crisòstom (*VC*, 468a), en què s'afirma que, si algú vol complir la llei de Crist, res no li ho podrà impedir; fins i tot si sembla que hi ha entrebancs insuperables, només cal que confie en Déu. Cal esperar, per tant, amb tranquil·litat de cor, perquè altrament la persona s'apartaria de Déu. Qualsevol adversitat, acaba la citació, naix de la providència divina. A més d'aquesta omisió, Corella elimina a continuació el subcapítol, segons la nostra edició, que seguiria a aquest (*VC*, 468a). El contingut gira al voltant d'un tema que s'ha tractat anteriorment: l'elogi de la paciència. Quan alguna tribulació pervé, comença el text suprimit, cal acollir-la voluntàriament, igual com Crist va acceptar la seua mort; també aquelles tribulacions que són involuntàries cal rebre-les de bon grat i fer de la necessitat virtut. La verdadera salvació està en la creu: si en l'ànima no hi ha creu o tribulació, no s'exercita la paciència, i per tant, no es pot aconseguir la salvació; qualsevol pena o adversitat que arriben cal unir-les a les de Crist. Així, acaba el subcapítol eliminat, cal suportar totes les coses que pervenen, tristes o felices, sense desitjar cap altra cosa del que succeeix, ja que les ha donades Déu per la seua caritat i perquè s'arribi a la salvació.

incrementum proficiet, hoc quod ante pestiferum videbatur.

Patiamur ergo libenter et voluntarie, quia vera salus nostra est in cruce, nec extra eam aliqua salus invenitur. In quacumque enim anima crux, id est tribulatio non est, nulla patientia est; et ubi patientia non est, vera salus non est. Cor autem patiens est, cui gaudium est quod despicitur; et quod in poenis et quibusque adversitatibus laetatur, exultans pro eo quod passioni Christi et humilitati suae aliquid adjicere valeat, et quod habeat unde Deo aliquid sacrificet.

Et ideo omnes poenas et adversitates occurrentes unias cum poenis et adversitatibus Christi; ut et ex unione ipsorum dulcescant, et Deo in summa patientia redoleant. Omnia ergo quae tibi advenerint, sive laeta, sive tristia, ex nimia charitate a Deo tibi esse donata certissime scias, et omnino credas quod omnia ex tanto amore Christi tibi proveniant, ut nihil aliud tibi, aut aliter evenire velles aut velle deberes; et ideo pro singulis ei gratias et laudes agas.

4. ZELUS INDISCRETUS APOSTOLORUM

Irati itaque Jacobus et Joannes contra Samaritanos, voluerunt ignem e coelo ad consumen dum eos impetrare, dicentes: *Domine, si vis, dicimus ut ignis descendat de coelo*, id est de alto si- {468b} cut fulgura et hujusmodi, quae omnia veniunt de coelo aereo, *et consumat illos* te recipere nolentes. O quanta fiducia eorum in Domino erat, qui solo verbo se posse credebant ut ignis de coelo descenderet!

At hujusmodi vindicta quae laudata est in Elia, in istis est a Domino reprobata, quia hoc non appetebant ex charitate et amore correctionis eorum, vel finiendae in illis malitiae, sicut ille; sed ex impatientia potius et indiscretionem et appetitu vindictae. In quo innuit Dominus, quod non valet zelus, nisi sit discreta voluntas.

Unde verbis Apostoli Petri Ananias, et uxor ejus exanimis ceciderunt, non odio, sed justa vindicta; et

[3. DEL ZEL INDISCRET DELS APÒSTOLS]

E seguint lo sagrat evangeli, gran yra prengueren contra los samaritanos los germans Johan e Jaume perquè'l Senyor acullir no volgueren, e del Senyor impetrar volien que foch del cel devallàs per consumir-los, hi ab aquest intent al Senyor dien: «Senyor, si tu vols, direm que foch del cel devalle hi que del tot los creme hi abrase, aquests qui a tu acollir no-t volen.» O, quanta fiança en lo Senyor tenien, que estimaven que ab una sola paraula, si ell ho volia, podien fer devallar foch de la sua espera!

Aquesta manera de venjança, que fon loada en Elies, en aquests per lo Senyor és represa, perquè no u demanaven per caritat ni per correcció del prohisme, mas per impaciència e per apetit de venjança, hon lo Senyor nos mostra que'l zel no és bo si ab caritativa voluntat no s'aretgla.

Diu sant Agostí: «Ananias e la muller sua, Saffira, a la veu de sanct Pere morts caygueren no per hoy, {70a} mas per justa venjança hi llahor divina. E sant

© 4 *impetrar*] Obtenir a força de precs (*DCVB*, s.v. *impetrar*). | 10 *espera*] Esfera celestial (*DCVB*, s.v. *espera*). | 11-12 *que fon loada en Elies*] La venjança d'Elies fa referència a l'episodi entre el profeta i el rei d'Israel Ahazià (2Re 1, 1-17). El rei té un accident i demana als seus servents que consulten Baal-Zebub, un déu-ídol, si guarirà. Elies se n'assabenta, impreca el rei per no consultar al Déu d'Israel i li prediu que, per això, morirà. Ahazià enfureix i envia per dues vegades un oficial amb cinquanta homes per pendre Elies, però el profeta fa caure foc del cel i els mata. Elies, a la fi, accedeix a veure Ahazià i li profetitza la mort per idòlatra. Pocs dies després fina el rei. | 17 *Diu sant Agostí*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en *VC*, 468b. | 17-573,1 *Ananias ... divina*] L'episodi d'Ananias i Saffira, marit i muller, membres de la comunitat cristiana de Jerusalem, és narrat en Ac 5, 1-11. El matrimoni ven una propietat, i dels diners que trauen, se'n queden una part i de l'altra en fan oferta. Pere, assabentat de la cisa per l'Esperit Sant, els impreca durament, i primer Ananias i després Saffira, tots dos cauen morts als peus de Pere. | 1-3 *E ... salva*] Aquest passatge refereix un cas que apareix en 1Co 5, 1-5. Sant Pau condemna un succés de relació il·legítima en la comunitat cristiana de Corint: un home conviu amb la seua madrastra. En l'epístola, sant Pau exhorta els cristians a lliurar aquest home a Satanàs perquè castigue el seu cos i pugui salvar-se.

Paulus quemdam peccatorem tradidit satanae in interitum carnis, ut anima esset salva.

Unde Beda: Reprehendit in istis Dominus non exemplum Prophetae sancti, sed voluntatem vindicandi, quae adhuc erat in rudibus; animadvertens eos non amore correctionem, sed odio desiderare vindictam: haec Beda.

Unde dicit eis: *Nescitis cuius Spiritus estis, scilicet Spiritus Sancti qui bonus est et suavis, hoc est, non bene recognoscitis cuius Spiritu signati estis, et ideo vultis per odium exercere vindictam, quod non licet Dei servis.*

In Novo enim Testamento, quod est amoris, procedendum est suaviter et benigne, non sicut in Veteri Testamento, quod est timoris, ubi procedebatur aspere et rigide.

Unde Glossa: Cujus Spiritu signati estis, ejus et acta imitemini, nunc pie consolantes et in praesenti patientiam habentes; sed in futuro juste judicantes, cum *sedebitis super sedes duodecim.*

Et subjungit Dominus: *Filius hominis non venit animas perdere*, per rigorem justitiae statim inferendo poenam mortis, sicut vos vultis, quinimo perditio est ex vobis; *sed venit salvare animas*, per misericordiam et poenae relaxationem, sicut expedit miseris: salvantur enim melius clementia, quam saevitia. Et in hoc datur exemplum praelatis, ut non statim, et cum impetu peccata puniant; sed magis tempus et locum expectent, nec semper in peccantes vindictam exercent.

Unde Ambrosius: Quia vero discipulos increpavit, quia ignem super eos descendere gestiebant, qui non receperant Christum, ostenditur nobis non semper in eos qui peccaverunt vindicandum; quia nonnunquam amplius prodest clementia tibi ad patientiam, lapsa ad correctionem. Denique Samaritani citius crediderunt, a quibus hoc loco ignis arcetur. Dominus autem nec in hos indevote Dominum refutantes proprium commovetur, ut ostenderet quia non habet ultionis studium perfecta virtus; nec ulla fit iracundia, ubi plenitudo est charitatis, nec excludenda infirmitas, sed juvanda. Procul a religiosis indignatio, procul a magnanimis cupiditas ultionis, procul a prudentibus considerata commotio et incauta simplicitas! haec Ambrosius.

Pau donà hun peccador al diable perquè, cruciat en lo cors, tingué l'ànima salva.»

E perquè aquests dos germans no tenien del tot la voluntat purificada, respòs lo Senyor: «Encara no sabeu de quin esperit sou vosaltres?», quasi dient: «No conexeu quin esperit vos guia? No conexeu la fi de la mia doctrina, que no és hoy ni venjança, mas amor, caritat e benivolència?»

Lo Novell Testament és suau, mansuet e benigne; en lo Vell Testament se procehia per temor, asprament e rígida, perquè Déu encara per los hòmens no s'era fet home.

Diu la Glossa: «Seguint aquel[1] de qui lo Esperit nos guia, piadosament havent compassió dels qui mal obren, hi en les injúries tenint paciència en aquesta present vida, hi en la esdevenidora sereu jutges ab lo Jutge de aquests contra los quals voleu ans de temps pronunciar la sentència.»

Diu més lo Senyor: «No és vengut lo Fill de l'home per a perdre les vides e les ànimes per rigor de justícia, donant-los tantost pena axí com voleu vosaltres. E aquells qui-s perden és per culpa sua, no per sentència mia. Per salvar, delliurar e haver misericòrdia és vengut lo Fill de l'home.» De ací los prelats prenen exemple que no tantost ab ímpetu dels súbdits puneixquen les culpes, mas temps e loch esperen, e que la pena nunca venjança la acompanye.

Diu sanct Ambròs: «Encrepa lo pia- {70b} dors Senyor los dexebles qui volien que devallàs foch sobre los habitants de Samaria perquè lo Senyor no acollien. Donava'ns exemple que no és mester tantost e en tots temps pendre pena dels qui pequen, ans alguna e moltes vegades és millor la pietat, que a tu val per a paciència hi al peccador a esmena. Si lo Senyor los samaritans cremara, no foren ells los primers qui a la pricació dels apòstols la ley evangèliqua reberen. Mostra lo Senyor que la virtut perfeta no acull venjança; ab caritat verdadera, hoy no s'i aposenta, ni la imperfectió dels peccadors no deu esser lançada, mas ajudada. Sia luny ira dels religiosos, e dels magnàmins desig de venjança, e los prudents co[n]sideren los defaults propis perquè, no ira, mas compassió, tinguen quant los miren en los altres.»

© 2 *l'ànima salva*] A continuació, Corella omet una citació de Beda el Venerable (VC, 468b), en què s'indica que Déu no reprén en els casos d'Ananies i Safira, i l'home condemnat per una relació il·legítima (veg. notes precedents), l'exemple d'Elies (veg. nota p. 572,11-12), sinó la voluntat ruda de venjança, desitjant revenja i no corregir amb amor. | 12-13 *erquè Déu encara per los hòmens no s'era fet home*

Corella afegeix aquesta glossa, la qual no apareix en VC, 468b, a fi de ressaltar la magnanimitat de l'encarnació de Crist. | 18-19 *contra ... sentència*] Corella incorpora aquesta lliçó, que no es troba en VC, 468b, per insistir en la injusta voluntat de venjança de Jaume i Joan, la qual contrasta amb la glossa que afegeix suara (veg. nota anterior). | 43 *los altres*] Tot seguit, Corella elimina una interpretació sobre Jaume i Joan (VC, 468b): ambdós signifiquen els imperfectes que demanen venjança amb duresa, però el Mestre de perfecció els ho prohibeix.

Per Jacobum et Joannem, qui adhuc imperfecti erant significantur homines imperfecti quaerentes nimis dure vindicari, sed Magister perfectionis prohibet hoc fieri.

5 IRA ET ULTIO VITANDAE SUNT

Et quia Samaritani noluerunt Dominum Jesum, et discipulos ejus intra civitatem suam recipere ad hospitandum, *abierunt in aliud castellum*. Circumibat enim Dominus Jesus civitates et castella praedicando, et faciendo miracula sicut supra dictum est.

Vide nunc quomodo Dominus Jesus cujus *est terra, et plenitudo ejus*, exclusus ab uno loco patienter fert, et transit ad alium; et habe patientiam si similia tibi evenerint, imo gaude quia datum est tibi in tantillo imitari {469a} Dominum tuum.

Haec igitur omnia considerantes omnem amaritudinem et iram a nobis excludamus; et non ulciscentes nosipsos Deo totum committamus.

Unde Chrysostomus: Nunquam insidiamur aliis, quoniam adversus nosipsos acimus gladium, et profundiore nobisipsis plagam damus.

Sed te aliquis laesit, et vis in eum ulcisci? Ne ulciscaris, et sic ulcisci poteris. Nec putes hoc aenigma esse, sed verum est. Quomodo, et qua ratione? Quia te non vindicans, Deum ei constituis inimicum; si vero ulciscaris, non item: nam *Mihi vindicta, et ego retribuam, dicit Dominus*.

Si enim servos habeamus, qui mutuo rixentur nec nobis ulciscendi partes concedant, sed sibi, etsi postea

© 24 de] di

© 5-7 *anà-sse'n ... miracles*] Corella farceix aquest passatge de mots de caràcter afectiu o emotiu, els quals no es troben en *VC*, 468b, per tal d'estimular la pietat per la contemplació que segueix. Així l'expressió «*Dominus Jesus*» de la *VC* rep el correlat cartoixà de «pobrellet Senyor» o «Anyell mansuet»; també, a «*civitates et castella*», l'autor valencià afegeix «del seu regne de Judea» per fer entendre que Crist era tractat com a estranger en la seua terra pròpia. | 8-10 *lo ... habiten*] *Psalteri* (Sl 23, 1): «Del Senyor és la terra e la plenitud de aquella, lo circuit de les terres e tots los qui habien en aquell» (Martos, 2013b: 178). Vulgata: «Domini est terra et plenitudo eius, orbis terrarum et universi qui habitant in eo». L'autor valencià tradueix en el *Psalteri* literalment la Vulgata; com que no té en el *Cartoixà* el condicionant de l'explicitació del la font d'origen, el resultat és una traducció molt més idiomàtica. | 15-16 *Considerant ... dolça*] Corella incorpora aquesta il·lació, la qual no es troba en *VC*, 468b, i que remet al privilegi de semblar a Crist patint les penes que ell sofrí, argument amb què acaba el paràgraf anterior. | 17-23 *per ... sagnaven*] Corella afegeix aquesta consideració a suportar les ofenses, la qual no apareix en *VC*, 469a, per esguard de la passió de Jesús. Les imatges continuen sent colpidores i emotives (veg. nota p. 574,5), a fi d'apel·lar a la pietat del fidel: la sang redemptora de Crist salva fins als botxins que tenien les seues «mans tintes» i «lo seu sacratíssim cors sagnaven», «ab grossos claus». | 24 *nostre prohibisme*] A continuació, Corella elimina la resta de la citació de sant Joan Crisòstom (*VC*, 469ab), amb què acaba aquest capítol. En primer terme, el text llatí suprimit exhorta, amb una paradoxa, a venjar la injúria no venjant-se: si hom no es venja del mal que li ha comés altri, fa Déu venjador de si mateix, com diu el Senyor en el verset bíblic: «A mi em toca de passar comptes i pagar» (Dt 32, 35). Continua la *VC* amb un un altre exemple a no venjar-se: si hom tinguera criats i aquests discutiren entre ells, pertocaria al seu senyor posar-hi pau, doncs així amb Déu i els homes. Res no guanya aquell qui es venja, sinó fer-se com el que l'ha ofés: si vol venjar-se, peca, i així, acaba el text llatí metaforitzant, un malalt no pot guarir un altre malalt.

[4. COM CAL EVITAR LA IRA I LA VENJANÇA]

E tornant a la senda evangèlica, perquèls samaritans lo Senyor no aculliren ab los seus dexebles, anà-sse'n lo pobrellet Senyor en altra vila, que axí circuïa lo Anyell mansuet les ciutats, castells e viles del seu regne de Judea, pricant e fent miracles.

Aprén, mira e contempla com lo Senyor, de qui és lo cel, la mar e la terra, e totes les criatures que en ells habiten, lançat e no acollit en una ciutat, com ne cerca altra, ab quanta mansuetut e passència, perquè tu recordes e sies alegre, quant a semblant infortuni atengues, que senbles en les angústies al teu rey Déu, {70c} Senyor e mestre.

Considerant, donchs, del Senyor aquesta dolçor tan dolça, lancem de nostre cos tota amargor e ira, no prengam venjança, remetam nostres injúries per amor de aquell Déu e Senyor nostre qui no solament les remés, ans les pres per nosaltres hi la sua sanch escampà per aquells qui, de la mateixa sanch que per ells escampava, tenien les mans tintes; hi ab aquella sanch pagava lo rescat de aquells qui ab grossos claus lo seu sacratíssim cors sagnaven.

Diu sanct Grisòstom: «Quant afilem lo coltell per a venjança, ferim la nostra ànima de major nafra que no és la que delliberam fer en lo cors de nostre prohibisme.»

nos rogent, nos modo non ulciscimur, sed etiam indignamur dicentes: Opor- {469b} tebat ut totum nobis deferres, sed quia te ipsum ultus es, ne molestiam ultra crees; multo magis Deus qui praecepit, ut sibi omnia committeremus, hoc dicturus est.

Qualiter autem non absurdum est, cum a servis nostris tantam exigamus obedientiam, Dominatori non ea concedere, quae volumus a servis nostris concedi nobis? Si enim, dic mihi, odis eum qui peccavit; cujus gratia et ipse peccas, et in eadem laberis? Convitatus est, ne reconvitieris; percussit, ne repercutias; contristavit, ne recontristes, quia nihil inde lucri, sed illi similis evadis. Sic illum fortasse in pudorem conjicies, si omnia mansuete feras; sic in ruborem, ita ut iram sedet. Nemo enim malo malum sanat, sed bono malum: haec Chrysostomus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui de Samaritanis, hospitium tibi negantibus, non te vindicasti; sed patienter ferens, humiliter ad alium locum declinasti: praesta mihi indigno, o dulcis hospes animae, ut vitiis cunctis expulsis, gratum tibi in corde meo hospitium valeam praeparare; et si quando ob mea demerita ibi receptus non fueris, noli mihi irasci, et a servo tuo in ira declinare, aut vindictam de me sumere; sed tu qui non venisti animas perdere, sed salvare, reconcilia me tibi per tuam misericordiam, et da ut tibi per dignam praeparationem cor aperiatur, tibi que placeat ad me servum tuum intrare, et me misericorditer benedicere. Amen.

{469A}CAPUT XXI. DE PETITIONE FILIORUM ZEBEDAEI

I. CUR PLURIES PASSIONEM SUAM APOSTOLIS PRAEDIXERIT HOMINIBUS?

Post haec *ascendit* Jesus versus *Jerosolymam*, quae respectu totius terrae promissionis, sita est in alto, et propter hoc ab aliis partibus illuc venientes ibant ascendendo; et praecedebat discipulos suos, ut secundum Theophilum, ostenderet quod ad passionem praecurrit, et non refugit mortem pro nostra salute. Illuc ibat passurus pro nobis, et nos praecedens et nos instruens, quod ipsum in operibus poenitentiae sequi debeamus: *Et sequentes discipuli timebant*, quia nondum perfecti usque ad tolerantiam martyrii erant.

Et ut dicit Beda, meminerant sermonis ejus quo se passurum multa a summis sacerdotibus, et Scribis, et occidendum esse praedixit, metuentes ne vel ipsi cum

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, qui dels samaritans qui acollir no-t volgueren no volguist pendre venjança, mas, sofferint-ho ab paciència, volguist declinar en altra vila per trobar posada; o, dolç hoste de la mia ànima!, fes gràcia a mi, indigne, que, lançats de mi tots los vicis, crea en mi cor munde en lo qual tu, benigne Senyor, vulles pendre posada. E si per los meus demèrits alguna vegada no vull acollir-te, mansuet Senyor, no vulles tu contra mi indignar-te, ni ab yra de mi lunyar-te, ni pendre venjança; mas tu, piadós, qui no est vengut per a perdre, mas per salvar les ànimes, reconcilia'm a tu per la tua misericòrdia. E fes-me gràcia que les portes del {70d} meu cor dignament aparellat a tu les obra, hi a tu, humil Senyor, plàcia entrar en la mia posada e benehir-me per la tua misericòrdia. [Amén.]

DE LA DEMANDA DELS FILLS DE ZEBEDEU. CAPÍTOL XVIII

[I. DEL MOTIU PER QUÈ EL SENYOR PROFETITZÀ DIVERSES VEGADES LA SEUA PASSIÓ ALS APÒSTOLS]

[P]ujava lo Senyor a Jerusalem, axí com havem dit en lo precedent capítol, la qual ciutat en esguart de tota la terra de promissió en alt està situada. «Hi anaven davant los seus dexebles –diu Tehòfil– Per mostrar que voluntàriament anava a la mort per la salut nostra»; dóna'ns exemple ab la creu de penitència seguir los seus passos.

Diu Beda: «Recordant-se los dexebles què havia dit lo Senyor, les grans dolors e penes, e finalment la mort que en Jerusalem sofferir devia, ab tarts passos los

eo occiderentur, vel saltem ille, cuius vita et magisterio gaudebant, inimicorum manibus occumberet.

Et divertens se a via, *assumpsit*, et ad partem traxit seorsum, et *secreto duodecim discipulos suos*, tanquam perfectiores, *typum praelatorum gerentes*, non infirmos qui possent scandalizari, quia noluit omnibus secreta sua mysteria indicare;

et tunc eis jam quarta vice mysterium suae passionis et resurrectionis praedixit. Quia ut dicit Theophilus, *conveniens erat passionis mysterium propinquioribus sibi revelare*.

Unde et Chrysostomus: *Omnis gloria Dei, et omnis salus hominum, in Christi morte posita est. Nulla enim res est quae amplius ad salutem hominum pertineat, quam mors ipsius; nec est alius aliquid propter quod magis Deo gratias agere habeamus, quam propter mortem ipsius*.

Ideo cum plurima turba fidelium sequeretur eum, in via duodecim Apostolos solos tulit in secreto, et illis tantummodo, mortis suae annuntiavit mysterium, quia semper pretiosior thesaurus in melioribus vasis includitur.

Et no- {469b} tandum, quod Christus passionem suam, et mortem pluries discipulis suis praedixit: primo, postquam Petrus confessus fuit eum Filium Dei; secundo, postquam transfiguratus fuit in monte; tertio, ibidem, postquam curavit lunaticum; quarto, in praesenti loco; quinto, in monte Oliveti, dicens: *Scitis quia post biduum Pascha fiet, etc.* Et hoc fit propter plura.

dexebles acaminaven, tement-hy per la vida sua e per la vida de aquell qui tant amaven.»

Apartà's hun poch lo Senyor de la comuna via e pres en secret los dotze apòstols, axí com ha prelat e més perfets, e que de la sua mort no pendrien escàndel, car no volia los secrets de la sua mort e passió fossen encara descuberts als altres.

Diu sent Grisòstom: «Tota la glòria de Déu, tota la salut dels hòmens, està en la mort de Jesús tancada. Ni alguna altra cosa trobar se poria que més esguarde a la salut nostra, ni per alguna altra gràcia som ten- {71a} guts tant a Déu fer gràcies, com per la sua mort dolorosa.»

E per ço apartà lo Senyor los apòstols, perquè estujàs aquest preciós tresor dins los sachs de les sues penses, que les precioses joyes dins los cóffrens deven esser tancades.

E devem atendre que'l Senyor moltes vegades denuncià la sua mort e passió als seus dexebles: primerament, quant Pere confessà que Fill de Déu era; segonament, quant se transfigurà en la montanya; terçament, quant hac curat lo lunàtic; quartament, en la present ystòria; quintament, en lo mont Olivet, quant los dix: «Sabeu que après dos dies serà la Pasqua.»

Primerament, quasi responen a Pere, que, ab tot que fos Déu e Fill de Déu, era fet home per nosaltres perquè soferís mort e passió per la salut nostra.

Segonament, en la transfiguratió, per mostrar que, ab tot que-ls dots que mèritament al seu cors deguts eren per la glòria de la ànima, no volia que empachassen la sua mort dolorosa.

Terçament, tantost après la transfiguració, al peu del mont, curà lo lunàtic per mostrar que devallant

Ⓢ 34 curà] curat

Ⓢ 7 als altres] Immediatament després, Corella omet un fragment (VC, 469a), en què s'indica que era la quarta vegada que predeia la seua passió i resurrecció. També elimina, a continuació, una citació de sant Teòfil d'Antioquia, en què afirma que convenia revelar el misteri de la passió als més pròxims. Les dues indicacions apareixen més avant dins d'aquest capítol (veg. p. 576,19-22; 576,27-28). | 19-21 perquè ... penses] Encara que la imatge forma part de VC, 469a, Corella intenta acostar-la als seus contemporanis amb detalls que no apareixen en l'original llatí com «els sachs» petits on es guarden les joies o «els cóffrens». Metàfora «los sachs de les sues penses» s'inspira en un passatge omés per Corella (veg. nota posterior). | 31-577,14 Primerament ... prenia] Corella copia l'estructura de l'original llatí (VC, 469b), és a dir, els motius de les cinc prediccions que profetitzà Crist sobre la seua mort i resurrecció, però n'elimina alguns i n'adapta altres. En concret, els tres primers motius en el *Cartoixà* corresponen a formulacions del mestre en teologia, i els dos darrers són traduïts de la VC amb adaptacions. L'obra ludolfina explica, primer, que Jesús va predir la seua mort als apòstols per a revelar-los els secrets de la seua ment, atés que els misteris secrets només s'han de revelar als majors, com eren els apòstols. La segona predicció la va realitzar perquè no oblidaren la seua mort ignominiosa, i que la meditaran perquè, arribat el moment, no s'escandalitzaren, atés que la tribulació coneguda i esperada és més lleu de suportar. El tercer motiu en la VC correspon al quart en el *Cartoixà*, però Corella fusiona el quart i cinqué motius de l'original llatí per a elaborar el seu cinqué en l'obra valenciana. Fet i fet, els arguments incorporats per Corella busquen una coherència al voltant del tema de la passió i resurrecció de Crist, i la redempció de la humanitat. Com que els darrers tres motius de l'original llatí s'avenien a aquesta temàtica, Corella els tradueix, per bé que fusionant-los per conservar l'esquema dels cinc motius de l'original llatí. Com que els dos primers motius llatins no s'adeien amb aquest tema, el mestre en teologia en busca uns altres per mantenir-ne la congruència. La importància de la passió de Crist per la redempció de la persona és motiu de diverses glosses i afegits al llarg del *Cartoixà* (veg. notes pp. 574,5-7; 574,17-23).

Primo, ut colloquendo cum carissimis amicis suis revelaret illis secreta suae mentis; quia secreta mysteria sunt tantum majoribus revelanda et detegenda, cujusmodi erant Apostoli.

Secundo, ne de memoria laberentur sed mortis jugiter meditationem haberent, ut exercitati expectatione cum veniret persecutio et crucis ignominia, facilius ferrent, et non turbarentur vehementer, quia tribulatio praecognita et expectata levior invenitur; vel videntes eum mori ignominiose, non scandalizarentur.

Tertio, ut non dubitarent eum resurrecturum sicut praedixerat, cum viderunt ea quae de passione sua praedixerat impleta.

Quarto, ut scirent quoniam passionem praevenit, et spontaneus ad eam accessit.

Quinto, ut essent testes quod scienter pateretur et voluntarie, utpote qui praevenit mortem, et potuisset fugere.

Mystice, frequenter praedixit discipulis passionem suam; per hoc significans quod multoties esset passurus in membris suis. Unde in actibus: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Et Petro imminente passione sua, dixit: *Vado Romam iterum crucifigi.*

O quoties et quantum hodie Dominus in electis suis patitur, qui per malos multipliciter, et crudeliter saepius affliguntur!

2. JERUSALEM LOCUS PASSIONIS CHRISTI

Et ait illis specialiter, tanquam suis secretariis et amicis: Ecce ascendimus Jerosolimam, ad locum passionis. Quasi diceret: Jam in prom- {470a} ptu est ut patiar: Quoniam tribulatio proxima est.

Et attende quod et supra. Hic autem facit mentionem de loco passionis, scilicet Jerusalem; quia secundum Scripturas in medio terrae operaturus erat salutem Terra autem Jerusalem in medio mundi est posita, cui ab Oriente adjacet Arabia, quae tempore filiorum Israel solitudo erat vastissima, id est desertum, eremus, terra in via et in aquosa, in qua detinuit eos Dominus quadraginta annis, manna ad manducandum eis pluens, et aquam de rupe producens; quam Arabiam mare mortuum dividit a Judaea. A meridie

del mont de la sua divinitat excelsa, per la sua mort curà tot lo món mudable e-l [l]unàtich posehit per lo diable.

Quartament, en la present història, perquè esperassen que ressuscitaria, pux axí la mort com la resurrecció esdevenidora profetisava. 5

Quintament, perquè clarament véssem com voluntàriament a la mort se presentava, {71b} la qual axí de prop la sabia e del mont d'Olivet hi devallava, car per sola pietat e misericòrdia per nosaltres la prenia. 10

Dix-los encara lo Senyor la sua mort moltes vegades significat que moltes vegades en los seus martres ell morí, car la persecució e mort d'ells estimà per sua, axí com dix a sanct Pau: «Saul, Saul per què-m persegueixes?» 15

Hi de present soffir lo Senyor en los seus dexebles, los quals, afligits per los mals, en moltes maneres soffiren.

[2. DE JERUSALEM, LLOC DE LA PASSIÓ DE CRIST]

Apartats, donchs, los dotze apòstols, lo Senyor los parlà: «Teniu esment e mirau que pujam a Hierusalem, 20 que és lo loch de la mort e passió mia.»

Car diu la Scriptura que enmig de la terra havia lo Senyor de obrar la salut humana, y stà Jerusalem enmig de la terra. Hi té a la part de orient la Aràbia, la qual és solitu bastíssima hi desert de ter[r]a seca, hi en la qual detengué nostre Senyor Déu quaranta anys lo judaych poble, plohent-los en loch de vianda manna, hi donant-los aygua de les roques. Hi aquesta Aràbia parteix la Mar Morta de la terra de Judaea. A la part de 25

© 13 axí] arxi | 16 en] eu

© 18-19 *Per què-m persegueixes?* Tot seguit, Corella elimina un altre exemple breu com Crist pateix junt amb els màrtirs (VC, 469b): a sant Pere, prop del seu martiri, Jesús li digué «Vaig a Roma per a ser crucificat de nou». Aquest curt exemple es basa en la història de l'apòstol arrellegada en la *Legenda aurea*, referència que no es troba en el text llatí: sant Pere, fugint de Roma, troba Jesús, i li pregunta: «On vas, Senyor» («*Quo vadis, Domine?*»). Jesús li contesta: «Vaig a Roma per a ser crucificat de nou» («*Vado Romam iterum crucifigi*»). | 23-24 *Apartats ... parlà* Corella reformula l'original llatí, que exposa «digué a ells» (Lc 18, 31) especialment, com a secretaris i amics. | 21 *e ... mia* Immediatament després, Corella omet un brevíssim passatge (VC, 469a-470b), en què s'interpreta que és com si Jesús haguera dit, segons els salms: «El perill és a prop» (Sl 21, 12).

vero adjacet Aegyptus, et sic filiis Israel de Aegypto ad Judaeam redeuntibus, magnus erat circuitus, quia per Arabiam circumduxit eos Dominus. Ab Occidente quoque adjacet mare magnum; et a Septemtrione Syria et mare Cyprium.

In hoc ergo quod dicit: *Ecce ascendimus Jerosolymam*, apparet voluntas patiendi, quia sponte sua venit ad passionem.

Ubi Chrysostomus: Ac si dicat: Videte quia voluntarie vado ad mortem, nemo me vocat ad Jerosolymam, nemo admonet, nullius potestatis praeceptum timeo, nullius violentiae necessitate compellor. Cum ergo videritis me in cruce pendentem, ne aestimetis me hominem esse tantum; nam et si posse mori hominis est, velle tamen mori hominis non est: haec Chrysostomus.

Hic Dominus ostendit quod in praelatis debet esse vigor ad tolerandum martyrium si necesse sit, pro grege sibi commisso; et hoc docet per exemplum sui, qui voluntarie venit in Jerusalem, ad suscipiendum mortem pro salute mundi.

3. PARTES JUDAEORUM ET GENTILIUM IN PASSIONE CHRISTI

Et subjungit: *Et consummabuntur omnia, quae de Filio hominis*, id est Virginis, *per Prophetas sunt scripta*, et bene dicit: *omnia*; nam tria praedixerant de Christo, scilicet: quid esset acturus, quid passurus, quid pro utroque recepturus. Congruè autem se Filium hominis nominat, ubi se passurum praedicat, ut intelligatur quod secundum humanam naturam, non secundum divinam, passurus erat.

Deinde explicat quae ventura super eum erant, et seriatim ordinem passionis enarrat: *Tradetur enim* scilicet, a Juda, *principibus sacerdotum, et Scribis et senioribus; et condemnabunt eum morte*, id est per falsos testes, judicantes eum esse reum mortis, nullo juris ordine servato. Et quia non habebant potestatem interficiendi, eo quod iudicium sanguinis esset eis ablatum per Romanos, qui eis dominabantur, ideo subjungit: *Et tradent eum*, scilicet principes et Scribae cum accusatione criminis *Gentibus*, scilicet Pilato Praesidi, et suis militibus ministris Romanorum, ad perficiendum illud quod ipsi non poterant, scilicet mortem Christi. Et ipsi quidem Gentiles illudent ei, verbis et contumeliis; et conspuent eum, oris immunditiis; et flagellabunt eum, virgis et nodis; et occident eum, crucifigendo clavis ferreis.

Injuria nimia ubi falsi tradunt veritatem, fatui illudunt sapientiam, rei flagellant innocentiam, miseri conspuunt gloriam, mortui occidunt vitam.

migjorn li està Egipte, e axí, los fills de Israhel gran circuït ferent per lo desert quaranta anys per venir a la promesa terra. De la part de occident té la gran mar, hi a la tremontana té la Síria.

Dient, donchs: «Mirau que pujam a Hierusalem»,⁵ mostra per a la sua passió la voluntat pròpia.

Diu sanct Grisòstom: «Mirau que voluntàriament a la mort {71c} acamine. Algú no-m crida, algu no-m cita, algú no m'amonesta ni alguna potestat no-m conpel-leix ni-m força. Donchs, com me veureu en la creu que morré per vosaltres, no vullau estimar que solament só home, que si poder morir és de home, voler axí morir no és de home.»¹⁰

Dóna exemple als prelats que tinguen ànimo a tol-lerar e pendre lo martiri, si és mester, per les sues ovelles, seguint a ell que voluntàriament [vench] a Jerusalem per la salut de tots los hòmens.¹⁵

[3. DE LA PARTICIPACIÓ DELS JUEUS I DELS GENTILS EN LA PASSIÓ DE CRIST]

E diu més lo Senyor: «Seran acabades totes les profecies que del Fill de l'home són escrites.» Tres principals coses del Senyor havien escrit los profetes:²⁰ los seus actes, la sua mort e pasió, la sua gloriosa resurrecció. Diu-se «Fill de home», que segons natura humana soferir podia, car segons la divina era impossible.

Explica après per orde com morir devia: «Serà lo²⁵ Fill de l'home trahit e liurat per Judes als prínceps de la sinagoga, hi a mort lo condempnaran ab testimonis falsos, no serva[n]t algun orde de justítia. E perquè no tenen poder de executar la sentència liurar-l'an als gentils, al president, Ponç Pilat, que mane als seus³⁰ ministres que l'executen, hy ans que en la creu lo leven, que l'escarneixquen, que l'escupen, que ab vergues lo açoten, e après lo crucifiquen.»

Diu sant Grisòstom: «O, gran injúria! La falsa traheix la veritat, los folls escarnexen la sapiència, los³⁵ culpables açoten la innocèn- {71d} cia, los miserables escupen la glòria, los morts maten la vida!»

© 2 *circubiti*] Volta, acte d'anar entorn, de fer el volt d'una cosa (DCVB, s.v. *circuit*). | 34 *Diu sant Grisòstom*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Joan Crisòstom, atribució que no es troba en VC, 470a.

Unde Bernardus: Heu, fratres carissimi!, libertas captivorum traditur, speculum sine macula et candor lucis aeternae conspuitur, Dominus omnium flagellatur et vita hominum occiditur. Quid instat nisi ut omnes eamus, et cum eo moriamur? Et iterum: Traditur, tanquam reus; ad illudendum, tanquam fatuus; ad flagellandum, tanquam vilis; ad occidendum, tanquam praevaricator Legis: haec Bernardus.

Mystice Dominus traditur a simonacis, illuditur ab hypocritis, flagellatur a tyrannis, conspuitur a blasphemis, occiditur ab haereticis et apostatis.

4. PRAEDICITUR ET RESURRECTIO

{470b} Et ne Apostoli, ejus morte audita, absorberentur prae tristitia, et conturbarentur cum viderent morientem, nuntiat eis suam resurrectionem, ad eorum consolationem dicens: *Et tertia die resurget*. Ecce tempus et gloria resurrectionis, quam passioni annectit, ut tam cita et certa resurrectio scandalum crucis evacuet. Ideo etiam passio et resurrectio junguntur, ut in passione natura humanitatis, et in resurrectione natura divinitatis comprobetur.

Et ut dicit Augustinus: Passione ostendit, quid sustinere pro veritate; resurrectione, quid sperare in tribulatione debeamus. Sequere ergo nunc et tu cum discipulis, et associa Dominum tuum ad ignominiam passionis, ut tandem pervenire merearis ad gloriam resurrectionis; quia, secundum Apostolum, *Si tamen compatimur, ut et conglorificemur*. Praedixit ergo eis et passionis suae poenam, et resurrectionis gloriam, ut cum morientem cernerent, etiam resurrecturum non dubitarent, et ejus resurrectionem fiducialius expectarent.

At ipsi nihil horum intellexerunt, scilicet manifeste et perfecte; quia adhuc rudes erant et imperfecti, cujus rationem triplicem assignat Beda dicens: Discipuli cujus vitam maxime desiderabant, mortem ejus audire non poterant; et quem non solum hominem innocentem, sed et verum Deum esse sciebant, hunc nullatenus mori vel posse putabant; et quia per parabolas eum saepe loquentem audire consueverant, quoties aliquid de sua passione dicebat, hoc non ita ut sonabat intelligendum, sed, amore dictante, ad aliud quid allegorice referendum esse credebant: haec Beda.

Diu sanct Bernat: «O, gran dolor, caríssims germans! La libertat dels catius e presos és trahida e presa, la glòria dels àngels és escarnida, lo espill sens màcula hi resplandor de la lum eterna escupen, lo Senyor de tots açoten, e la vida dels hòmens maten. 5 Què-ns resta sinó que anem e que muyram ab aquell qui, mort per nosaltres, és trahit; que-l prenguen com a culpable, com a foll que l'escarneixquen, com a ladre que l'açoten, com a vil dejecte que l'escupen, com a trencador de la Ley que-l cruciffiquen?» 10

Moralment lo Senyor és trahit per los simoniàtics, escarnit per los ypòcrits, açotat per los tirans e mals prínceps, escopit per los qui-l blasfemen, crucifficat e mort per los heretges.

[4. DE LA PREDICCIÓ DE LA RESURRECCIÓ]

Hi perquè-ls apòstols no defallissen per tristícia 15 hoint la sua mort dolorosa, denuncia'ls la sua resurrectió, que après la mort devia ser molt presta, e diu-los: «Ressuscitaré lo tercer dia», perquè si eren escandalizats hy en les tenebres de la mort entrepeçaven, ab la lum de la resurrectió levar se 20 podien. Ensems ab la mort de la resurrectió parla, que puguen veure en la mort que era home, hi Déu, que ab virtut pròpia ressuscita.

Diu sanct Agostí: «La sua mort los denuncia perquè aprenquen què és lo que per la veritat deu sostenir 25 qualsevol home. Hi après la mort la res- {72a} surrecció presta declara perquè, sofertes les tribulacions, esperen lo premi.» Segueixcam, donchs, lo Senyor ab los seus dexebles a la sua passió ignomin[i]osa perquè mereixcam atényer a la resurrectió gloriosa. Diu lo 30 Apòstol: «Si ensemps ab ell soferim, ensemps ab ell serem glorificats.» Dix-los, donchs, de la sua mort la pena, e de la resurrectió la glòria, perquè si mort lo miraven la sua resurrectió no duptassen.

Diu lo evangelista que de aquestes paraules que-l 35 Senyor deya res no n'entenièn, perquè eren encara ignorants e de tarda intel·ligència. E del seu no entendre diu Beda: «No podien los dexebles hojr la mort de aquell qui granment desijaven la vida. Hi aquell qui sabien innocent de culpa, mas Déu e home, 40 que pogués morir no estimaven. E quant alguna cosa de la sua mort e passió deya, pensaven que en paràboles parlava, car entendre la sua mort contrastava molt a la amor que li tenien hi a les sues deyffiques obres.»

Ⓣ 9 que l'escupen] quel quel escupen | a²] la | 18 Ressuscitaré] Recessitara

Ⓣ 22-25 *perquè ... podien*] Les antítesis «tenebres de la mort» i «lum de la resurrectió»; els apòstols que «entrepeçaven» i «levar se podien», són afegiments de Corella, perquè no apareixen en VC, 470b. | 32-34 *Segueixcam ... gloriosa*] Corella conserva la rima de VC, 470b, en les expressions «passió ignomin[i]osa» i «resurrectió gloriosa», de manera que confereix a la traducció un caràcter proverbial.

5. MORS, PASSIO ET RESURRECTIO RELIGIOSORUM

Et nota quod sicut Christus assumpsit discipulos, et duxit eos Jerosolymis, ac secreta eis revelavit; sic spiritualiter adhuc assumit discipulos et ducit Jerosolymis, quando vocat hominem ab amore mundi, et ducit ad religionem, in qua est pacifica conversatio, sicut et Jerosolyma interpretatur *pacifica*, in qua religione multa secreta eis revelat. Et illa quinque quae enumerat de Christo, spiritualiter contingunt religiosis, quae est Christus patitur in eis:

primo, moriuntur mundo, quando amor seculi funditus in eis extinguitur, ita quod parentes, divitias, delicias, honores et omnia quae in mundo sunt, propter Christum contemnunt;

secundo, illuduntur, quia jam ab hominibus infatuantur, ita quod religiosus potest dicere illud Psalmistae: *Videntes me deriserunt me, locuti sunt labiis et moverunt caput;*

tertio flagellantur linguis detrahentium, quia heu! jam ubi conveniunt seculares, semper rodunt et flagellant religiosos per detractiones;

quarto crucifiguntur a seipsis, quando totum cor suum ad crucem Christi configunt, et cogitantes de passione Christi carnem suam crucifigunt et affligunt jejuniis et disciplinis et similibus;

quinto, tertia die resurgunt, quia terminata omni miseria, ad aeternam laetiam perveniunt.

Prima quidem dies est fidei Christianae, quam habuerunt in seculo; secunda dies, est religionis sanctae, qua servierunt Deo, sed in his duobus diebus adhuc mortui sunt; tertia vero dies, est gloriae, in qua ab omni miseria resurgunt.

Poteris etiam praedicta de Christo enumerata, et aliter accipere et sic orare: Ignosce mihi, o munditia summa, quod ego corpus tuum indigne sumendo toties tradidi te libidinis motibus meis, tanquam incircumcisis. Ignosce mihi, o summa veritas, quia ego toties illusi tibi, votum meum transgrediendo, et proximis mentiendo. Ignosce mihi, o vera patientia, quod toties {471a} ties flagellavi te peccata mea iterando, et te rursus offendendo. Ignosce mihi, o summa sapientia, quod ego toties faciem tuam conspui, quando veritatis cognitionem quam de te habui, per

[5. DE LA MORT, PASSIÓ I RESURRECCIÓ DELS RELIGIOSOS]

E devem atendre que lo Senyor moltes vegades de present en secret crida als seus dexebles, e de la amor de aquest món los aparta, e a Jerusalem los puja quant a la religió los inspira, que Jerusalem se nomena, perquè Jerusalem «pacífica» se interpetra, en la qual religió 5 molts secrets los revela.

Primerament, los religiosos moren al món quant totalment la amor de les coses de aquest món en ells és morta, que per Jesús menysprehen hi obliden {72b} parents, amichs, riqueses, honors hi totes les mundanes 10 alegries.

Segonament, són scarnits, que poden dir aquell parlar del psalmista: «Tots los qui-m miren me escarnexen.»

Terçament, són açota[t]s los religiosos per los sechs 15 e seculares qui tostemp los inpugnen.

Quartament, ells se crucifiquen pensant de continu la mort del Senyor dolorosa, en la qual estudien, contenen e miren, e per la qual se aflegeixen.

Quintament, lo terç dia ressusciten, que, acab[a]des 20 les tribulacions del present setgle, a la eterna glòria pervenen.

Lo primer dia és la fe sancta cathòlica acompanyada de crestianes obres; lo segon dia és la religió estreta, en la qual lo Senyor devotament serviren, hi aquestos dos 25 dies, morts, al món e a Déu servexen; hi en lo terç dia, en la celestial alegria resusciten.

Pots encara moralizar los actes de la passió del Senyor en moltes altres moralitats piadoses, e supplicar la sua clemència en semblants paraules: Perdonam, 30 Senyor, o netadat mundíssima!, que yo, indigne, prenent lo teu cors sacratíssim, t'è liurat en les mans pol·lutes de les mies incircuncises concupiscències. Perdonam, o veritat subirana!, que yo moltes vegades t'è ascarnit trencant los meus vots, e mudant los bons 35 prepòsits, e mentint a mos prohismes. Perdonam, o verdadera pasciència!, que moltes vegades t'è açotat tornant a peccar hi multiplicant les mies culpes. Perdo- {72c} nam, o summa sapiència!, que yo moltes vegades he escupit la tua cara, que la conexença que de la 40 veritat tua he coneguda he ensutziat per les obres de la

© 15-16 *Tots ... escarnexen*] *Psalteri* (Sl 21, 8): «Tots los qui-m miraven me han scarnit» (Martos, 2013b: 176). Vulgata: «Omnes videntes me deriserunt». Corella, en la solució cartoixana, incardina el salm en el moment actual per mitjà de l'ús del present, en contraposició per tant a les formes de perfet que presenten la Vulgata i el *Psalteri*. | 25-29 *Lo ... resusciten*] Corella al·legoritzza els tres dies, és a dir, les tres vides, per les quals passa un religiós (VC, 470b), però no reïx en la traducció d'aquestes tres interpretacions: el primer dia és la fe cristiana que van tenir en la seua vida secular. El segon dia és la seua vida com a religiosos que serviren a Déu; en aquests dos dies estan morts, és a dir, no gaudeixen de la vida de la glòria, que és el tercer dia, quan ressuscitaran de tota misèria a l'eterna alegria. | 34-35 *T'è liurat en les mans pol·lutes de les mies incircuncises concupiscències*] El sentit onanista que confereix Corella a la seua traducció, per bé que s'insinua, no apareix tan cruament en l'original llatí (veg. nota p. 975,5-6).

turpitudinem foedavi vitae meae. Ignosce mihi, o vera vita, quod ego te toties occidi, quando per peccatum mortale, te ab anima mea expuli. Fac me tertia die resurgere per veram contritionem, puram confessionem, et dignam satisfactionem.

6. PETITIO MATRIS FILIORUM ZEBEDAEI

Et quia Dominus Jesus dixit, se tertia die resurrecturum, filii Zebedaei putantes imminere regnum Jesu in Israel, et eum illico in proximo regnaturum temporaliter et in pace, sicut David et Salomon regnaverunt, ad complendum in primo adventu, quod promittitur in secundo, suggererunt matri suae ut peteret munus sine nomine, quo concesso, peteret eis consessionem a dextris et a sinistris ejus in regno suo, id est quod essent collaterales et majores prae ceteris in regno suo post eum; quia enim erant ejus cognati germani, volebant post eum esse primi. Nec mirum si talia Apostoli credebant, et appetebant, qui adhuc carnales erant, et nondum perfecte illuminati, nec confirmati per gratiam Spiritus Sancti.

Ut ait Chrysostomus, intra tempus vocationis Apostolorum, et passionis Domini, mortuus est Zebedaeus, et sic ista secuta est Jesum cum filiis suis.

Sexu fragilis, et jam aetate defecta, Christi vestigia sequebatur, quia fides nunquam senescit, et religio fatigationem non sentit: haec Chrysostomus.

Tria autem petit, quae desiderant matres filii: quietem, cum dicit: *Dic ut sedeant hi duo filii mei*; honores cum subdit: *Unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram*; divitias, cum addit: *In regno tuo*.

Et ut dicit Chrysostomus, alii filiis suis militiam comparant, alii divitias, alii honores; nemo filiis suis comparat Deum. Perditionem illorum magno pretio comparant; salutem autem illorum nec dono accipere volunt. Sed si viderint illos honoratos, laetantur; si viderint pauperes, tristantur; si viderint peccantes, non tristantur, ut ostendant quia corporum amatores sunt, non animarum: haec Chrysostomus.

In tribus autem deficiebat ista mulier: in ordine, in intentione, in materia. In ordine erat perversitas, quia

mia mala vida. Perdona'm, o vida verdadera!, que tantes vegades a tu he la mort procurada quant per lo peccat mortal t'è lançat de la mia ànima. E fes-me gràcia, benigne Senyor, que-l tercer dia resuscite per vera contricció, pura confessió, condigna satisfació.

[6. DE LA DEMANDA DE LA MARE DELS FILLS DE ZEBEDEU]

E seguint lo sagrat evangeli, perquè-l Senyor après la sua mort dix que ressuscitaria, los fills de Zebedeu pensaren que temporal seria lo seu regne, axí com David e Salamó regnaren, e que tantost après la resurrecció seuri en les cadires que-ls havia promeses. Hi ab aquest pensament induhiren a sa mare que demanàs al Senyor e nebot una gràcia, no senyalant què volia, la qual atorgada, declaràs lo que demanava: que sos fills seguessen com a privats e col·laterals seus al seu costat quant ell seuria en la cadira del seu temporal regne. Pensava que eren cosins germans e tan acostats en deute que fossen primers en priminència. E no és maravel·la que-ls apòstols pensassen hi demanassen tals dignitats e preminències, que encara eren ignorants e no havien del Sperit Sant rebuda la gràcia.

Diu sanct Grisòstom que Zebedeu, pare de aquests dos, Johan e Jaume, morí après que-l Senyor hac cridat sos fills a la dignitat apostòlica, e la {72d} mare seguí al Senyor fins al sepulcre.

Tres coses demana aquesta mare que comunament les mares per als fills desigen: repòs, dient: «Digues que aquests dos fills meus seguen»; honors: «que la hu a la drete l'altre a la sinistra»; riqueses, quant dix: «en lo teu regne».

Diu sant Grisòstom: «Alguns treballen que sos fills atenguen riqueses, alguns honors e pompes, però algú no treballa que sos fills a Déu servexquen. La perdició d'ells ab gran greu compren, e la salvació d'ells no volen pendre debades. Si dampnats e honrats en aquest món los miren, stan alegres, hi estan trists si-ls vehen virtuosos e pobres; si-ls vehen pobres poren, si peccadors se alegren. E axí mostren que de sos fills no les ànimes, mas los còsors amen.»

En tres coses pot esser represa aquesta demanda: en l'orde, en la intenció hi en lo que demanava. En l'orde,

③ 11 que] qui

④ 24 fins al sepulcre] A continuació, Corella elimina una breu al·legoria sobre la condició de la mare dels fills del Zebedeu (VC, 471a): fràgil per ser dona i ja d'edat, segueix a Jesús per mostrar que la fe no envelleix i la religió no fatiga. Es pot trobar la causa d'aquesta supressió en la voluntat de l'autor valencià de no agreujar gratuïtament les lectores amb una al·legoria que, d'altra banda, poc aporta al sentit del passatge (veg. nota posterior). | 39 En ... demanda] VC, 471a: «In tribus autem deficiebat ista mulier». És evident la intenció de Corella de no culpar per la seua petició la mare dels fills Zebedeu, aspecte confirmat per la incorporació de la citació de sant Joan Crisòstom (veg. p. 582,10-14), que també apareix en la VC, i en el qual es valora aqueixa demanda com un instrument que Jesús va aprofitar a fi d'instruir els apòstols. Caldria posar, doncs, en relació aquest fragment amb una voluntat filògina de l'autor valencià (veg. nota anterior).

ante meritum petebat praemium: *Dic, inquit, ut sedeant, qui nondum laboraverant. In intentione carnalitas, credebat enim hoc sibi deberi ex lege carnis, ideo dicit: Hi duo filii mei, scilicet consobrini tui. In materia vanitas, quia pompam quaerebat, ideo subdit: Unus ad dexteram tuam, et unus ad sinistram tuam, in regno tuo.*

Non solum ut ait Chrysostomus praedicans discipulis suis de passione sua futura; sed etiam aptans petitionae mulieri locum, declinavit seorsum ab itinere, donec mulieres retro venientes occurrerent.

Nec etiam credibile est mixtım cum ipso ambulasse mulieres, sed longo intervallo, separatim inter se ambulabant. Christus cum discipulis suis primi; sequentes autem de longe mulieres. Et cum mater secundum informationem filiorum peteret pro eis, Jesus non respondit matri pro simplicitate ejus; sed filiis per eam petentibus, qui verba posuerunt in ore matris.

Sciebat enim ipsam missam a filiis, et informatam de petitione facienda pro eis; propter quod eis imputavit, quia quod per alios facimus, quodammodo per nosipsos facimus.

7. QUID SIT PETENDUM DOCEMUR

Unde *respondens* duobus filiis, quorum consilio mater petebat, ostendit eos errare dicens: *Nescitis quid petatis, {471b}* scilicet, mediante matre vestra quam submisistis. Quasi diceret: Praelationem quaeritis in coelo, quae nulla ibi erit, et male quaeritis; regnare enim vultis, qui non meruistis, et nec honore, sed onere pervenitur ad regnum quod quaeritis. Attendant ergo qui regnum coelorum a Domino petunt, et parum per hoc laborant, quod Christus suis discipulis et nepotibus responderit.

Unde Beda: Nesciunt quid petunt, qui sedem gloriae a Domino, quam nondum merebantur, inquirunt; desiderabant enim regnare sublimiter cum Christo, sed prius erat pati humiliter pro Christo.

Ubi et Chrysostomus: Intelligere ergo debemus et nos, ut non illud a Deo petamus, quod nos bonum esse

que ans del mèrit demanava lo premi; no havien treballat e ja demanava que seguessen. En la intenció, que estimava que per lo deute carnal ho devien atényer, e per ço diu: «aquests dos fills meus», quasi dient: «qui són cosins germans teus». Defallia en lo que demanava, volent mundana pompa, dien[t] que seguessen la hu a la dreta, l'altre a la sinistra en lo seu regne.

Diu sanct Crisòstom: «Apartà's lo Senyor de la comuna via no solament perquè de la sua mort e passió parlàs ab los dexeables, mas encara per donar loch a Maria, tia {73a} sua, que li pogués fer la demanda per instrohir de la resposta los dexeables.»

Anava lo Senyor ab los dexeables e après seguien les dones, posat espay entre los dexeables hi elles, car fóra escàndel si mesclats anassen. E perquè la mare, instada e induhida per los fills, demanava, no respòs lo Senyor a la mare, considerant la simplicitat sua.

[7. DE L'ENSENYAMENT SOBRE QUÈ CAL DEMANAR]

E per ço dreçà als fills la resposta, mostrand-los com erraven demanant tal demanda, dient: «No sabeu lo que demanau. Prelació voleu en lo cel, hon tal com vosaltres pensau no n'i haurà alguna. Regnar voleu ans de meréxer; no s'i ve per honors ni pompes, mas per treballs, al celestial Regne.» Estiguen atents ací e miren aquells qui cada dia lo Regne del cel demanen e poch hi treballen, què respon lo Senyor a sos nebots e dexeables.

Diu Beda: «No saben lo que demanen, car volen del Senyor la glòria la qual encara no merexien. Desijaven excelsament regnar ab Jesús e primer havien humilment soferir per Jesús.»

Diu sanct Crisòstom: «Quant demanam del Senyor alguna cosa, devem la fi de nostra demanda cloure: "Sia

Ⓢ 5 que] pue | 9 mort] most

Ⓢ 12-13 a ... sua] Corella glossa l'original llatí, que diu només «mulieri» (VC, 471a). | 18-19 no ... sua] És a dir, no li respongué el Senyor perquè no tenia malvolença (DCVB, s.v. simple). | 17 simplicitat sua] Tot seguit, Corella elimina una breu moralitat (VC, 471a): Jesús coneixia que la mare feia aquella demanda per boca dels seus fills, i a ells la imputava; així, allò que algú realitza per mitjà d'un altre, en certa manera, és també acte d'ell mateix. | 1-4 Diu ... conforme] Corella, encara que pren l'argument bàsic de la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 471b), el remodela: la VC exposa que, quan es prega, no només cal demanar per allò que hom jutja com a bo, sinó que les demandes cal posar-les sota la potestat de Déu, atés que ell sap què convé. Per tant, cal atribuir a la reformulació corellana la inclusió del verset evangèlic: «Sia feta la voluntat tua, no la nostra» (Lc 22, 42), el qual remet tant a la passió del Senyor (l'oració a la muntanya de les Oliveres) com al parenostre. A continuació, Corella suprimeix una altra citació del Crisòstom: no només cal pensar en la glòria que hom atenyerà, sinó com cal evitar el pecat, perquè difícilment venç aquell qui en la batalla només pensa en el botí. Per això, acaba la citació omesa, cal demanar a Déu que done a la persona l'exemple de la seua gràcia per a vèncer la maldat.

judicamus; sed orantes in potestate Dei ponamus, ut ad illud exaudiat, quod ipse nobis expedire cognoscit.

Et iterum: Non enim solum debemus cogitare qualem gloriam consequamur, sed quomodo evadamus ruinam peccati, quia et in seculari bello qui semper de praeda victoriae cogitat, difficile vincit. Ideo petendum erat: Da nobis exemplum gratiae tuae, ut omne malum vincamus: haec Chrysostomus.

Per istos qui petierunt a Christo prae ceteris discipulis honorari, eo quod erant ejus consanguinei, significantur ambitiosi, qui habentes praelatum consanguineum, volunt per hoc in Ecclesia prae ceteris promoveri. Quibus bene respondetur: *Nescitis quid petatis*. Nam honores Ecclesiae non sunt dispensandi ex propinquitate sanguinis; sed ex idoneitate personarum, ratione scientiae et virtutis.

Et universaliter de omnibus ambitiosis optime potest dici, quod nesciunt quid petant, quia tales si promoventur male intrant et possident. Cognoscens igitur Dominus eorum ignorantiam et errorem, quia indiscrete petebant, praesumentes pervenire sine merito ad gloriam tantam, reduxit eos ad viam, scilicet ad humilitatem, et nos invitat ad eam per quam venit ad sublimitatem potius quam per ambitionem. Ubi ostendit, quod in paelatis debet esse tenor humilitatis, quia non debent appetere vel gaudere praeesse aliis.

8. BIBENDUS EST CALIX DOMINI HIS QUI CUM IPSO REGNARE VOLUNT

Unde subjungens dixit eis: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* id est, passionem martyrii et mortem crudelem sustinere propter Deum, quam ego pro vobis et multis, ex charitate passurus sum voluntarie, ac si bibam illam ut delectabilem calicem, per quem debeo venire ad regnum, non temporale, ut creditis, sed aeternum.

Per *calicem* fere ubique passio et martyrium intelligitur: tum quia sicut calix est vas quo bibitur ad mensuram, sic passio cum mensura bibitur, eo quod non permittit Dominus hominem tentari supra id quod potest; tum quia cito sicut potus transit, illud

feta la voluntat tua, no la nostra”, e axí no podem errar la nostra voluntat tostemp ab la sua conforme.»

Per aquests qui més que-ls altres al Senyor demanen que-ls honre perquè cosins germans seus eren, són entesos aquells qui per carnal cognació a les prelatures aspiren sens fonaments de virtuts {73b} e sciència, als quals respon lo Senyor: «No sabeu lo que demanau», car les dignitats de la Esgleya per deute de propinquitat de sanch no-s dispensen, mas per virtuts e sciència.

[8. COM HAN DE BEURE DEL CALZE DEL SENYOR AQUELLS QUE VOLEN REGNAR AMB ELL]

Conexent, donchs, lo Senyor com anaven errats en lo que demanaven, mostrà'ls lo camí per hon podien atényer lo que volien, dient: «Poreu vosaltres beure lo càlser lo qual yo dech beure?», quasi dient: «¿Poreu sostenir martiri e mort dolorosa per amor mia, axí com yo sostendré per vosaltres, per la qual pervendré al meu Regne no temporal, axí com estimau vosaltres, mas etern, en la mia resurrecció gloriosa?»

Per lo càlser, passió e martiri acostumam entendre, perquè axí com lo càlser és vexel que s'i dóna a beure la porga ab mesura, axí la divina bondat no comporta algú soffira més del que la sua fragilitat comporta. Diu-se càlser perquè en ell se prenen les porgues amargues,

Ⓢ 4 honre] honere

Ⓢ 9 e sciència] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 471b), en què s'indica que tots els ambiciosos no saben el que demanen, perquè ells posseiran els càrrecs amb menyscapte. El Senyor, continua el fragment eliminat, com que sap la ignorància i l'error dels deixebles, perquè demanaven sense cap mèrit arribar a la glòria, els torna al camí, ço és, la humilitat, i així també convida la persona a ser humil, atés que aquest és el camí cap al cel. Mostra igualment, acaba el text llatí, que els prelats han de ser humils, als quals no els ha d'abellir presidir els altres. | 12-14 *Conexent ... volien*] Aquesta il·lació no forma part del passatge que està ara traduint Corella (VC, 471b), però s'inspira en un d'immediat que l'autor valencià no incorpora en el *Cartoixà* (veg. nota anterior). | 2-3 *i dóna a beure la porga ab mesura*

En VC, 471b no apareix cap referència a «la porga», és a dir, la medicina que es pren per a netejar el ventre (DCVB, s.v. *purga*); l'original llatí realitza la comparança simplement entre calze i mesura. Per tant, aquesta, com la referència posterior, «les porgues amargues, que en lo beure poch duren hi sanitat nos porten», són incorporacions corellanes.

enim quod in praesenti est tribulationis, momentaneum et leve est; tum quia delectat, nam passio et tribulatio a fidelibus pro consolatione recipitur, et in ea gloriantur. Est autem multum delicatus, qui non potest bibere potum, de quo bibit Dominus suus.

Hanc autem passionem quam Matthaëus *calicem* vocat, Marcus *et calicem et baptismum* nominat, dicens: *Potestis bibere calicem quem ego bibo, aut baptismum quo ego baptizor, scilicet pro vobis, baptizari, scilicet propter me? Tincturam sanguinis sui in sua benedicta passione, pro peccatorum emundatione vocat hic baptismum.*

Unde ait Theophilus: *Calicem autem et baptismum* crucem nominat: calicem quidem, tanquam potum dulciter ab ipso susceptum; baptismum vero tanquam emundationem nostrorum facientem peccatorum: haec Theophilus. Quasi diceret eis: Ante humilitatem passionis exaltari {472a} non poteritis;

si vultis conregnare Crucifixo, incumbit vobis tollere crucem ejus exemplo, quia nemo nisi tollat crucem suam, per martyrii passionem, vel proximi compassionem, vel carnis mortificationem, regnabit cum Crucifixo.

Ubi Gregorius: Jam locum celsitudinis quaerebant; ad viam illos Veritas revocat, per quam ad celsitudinem venient. Ac si eis dicatur: Jam vos locus delectat celsitudinis; sed prius via exerceat laboris.

Per calicem pertingitur ad majestatem. Si mens vestra appetit quod demulcet, prius bibite quod dolet. Sic per amarum poculum confessionis, pervenitur ad gaudium salutis.

Ubi et Chrysostomus: Per modum interrogationis attrahit eos, ut ex communione, quae est ad ipsum, avidiores fierint.

[22] Res enim pretiosa vili pretio non comparatur. Magnum laborem necesse est nobis impendere, si volumus ad regna coelestia pervenire.

que en lo beure poch duren hi sanitat nos porten; totes les tribulacions e penes de aquest món són breus e transitòries, hi esperam-ne la glòria eterna. E és molt delicat aquell que no vol beure del que roman en lo càlser que ha begut son Déu, Senyor e mestre. 5

Aquesta passió, que sant Matheu càlser nomena, sanct March diu bapisme, dient: «Podeu beure lo càlser que yo dellibere beure, o esser batejats del bapisme que yo dech esser batejat per vosaltres?» Nomena bapisme lo escampa- {73c} ment de la sua sanch, ab la qual les taques de nostres peccats llava. 10

Diu Theòfil: «Si voleu regnar ab aquell qui serà crucificat per vosaltres, és mester que us humilieu a seguir la passió e mort sua, o per martiri, o per compassió del prohisme, o per mortificació de la carn, 15 o per contricció del cor en vera penitència.»

Diu sant Gregori: «Lo loch de celscüt demanaven. Lo Senyor los mostra com per tal camí no-s pot atényer, quasi dient: “Lo loch que demanau siau certs que per lo camí de treballs hi pugen, hi no per propinqüitat ne carnal deute.”» 20

Interrogà'ls lo Senyor del que sabia que ells havien de respondre, perquè nosaltres pugam apendre que lo celestial Regne ab treball se guanya, car alguna cosa preciosa per vil preu no-s compra. 25

© 12 aquell] aquelll

© 3 *bi ... eterna*] Corella abreuja i reformula el text de VC, 471b, en què s'interpreta que el calze també delecta, atés que per ell reben els fidels consolació a la passió i tribulació, i en ell es glorien. | 4 *delicat*] Persona addicta al plaer, luxuriosa, voluptuosa; pecador.

| 11 *peccats llava*] Tot seguit, Corella elimina una citació de sant Teòfil d'Antioquia i l'inici de la següent, també del sant antioquí (VC, 471b-472a). En la primera suprimeix uns arguments ja apareguts: la passió s'anomena calze com a beguda presa dolçament per Jesús; bapisme com a llavament dels pecats comesos. L'inici de la segona citació exhorta a no exaltar-se davant de la humilitat de la passió. | 25-26 *hi? ... deute*] Afegit de Corella, el qual incideix en un argument aparegut anteriorment (veg. p. 582,1-9), i que elimina el final de la citació de sant Gregori Magne de l'original llatí (VC, 472a): pel calze s'arriba a la majestat. Si la ment de la persona busca allò que la sedueix, primer ha de beure allò que li desagrada; així, per la copa amarga de la confessió s'arriba al goig de la salvació. A continuació, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom en què s'explica que Jesús realitzà la pregunta als deixebles per a captar la seua atenció, perquè Crist parlava d'angoixes i suors, i ells d'honors i corones; d'un temps de perill, batalles i massacre, i no de premis. | 27-585,11 *Interrogà'ls ... tu*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 472a. | 24 *se guanya*] Tot seguit, l'obra ludolfina conté un argument (VC, 472a) que Corella tradueix pel sentit més avall, atribuint-lo falsament a sant Agustí d'Hipona: ningú pot regnar amb Crist si no imita la seua passió, així com diu sant Pau, en un verset que elimina Corella: «Si morim amb ell, també viurem amb ell. Si som constants en les proves, també regnarem amb ell» (2Tm 11-12). | 25 *no-s compra*] A continuació, Corella elimina un passatge (VC, 472a), en què s'exposa que no només s'ha d'entendre la passió del Senyor com la persecució pels infidels, sinó com qualsevol treball o molèstia de la lluita contra el pecat.

Ac si dicat: Vos de honore et coronis loquimini, ego autem de agonibus et sudoribus disputo. Non enim est hoc praemiorum tempus; sed occisionis, praeliorum, et periculorum.

Et iterum: Numquid nesciebat Dominus, quia passionem ipsius poterant imitari? Sed ideo eis dicit, ut Domino interrogante, et eis respondentibus, omnes nos audiamus, quia nemo potest cum Christo regnare, nisi passionem illius fuerit imitatus; sicut ait Apostolus: *Si commortui sumus, et convivemus; si sustinemus, et conregnabimus.*

[22]

Passionem autem Domini dicimus suspicere nos debere; non solum persecutionem Gentilium, sed omnem laborem et molestiam quam patimur contra peccata certantes.

Nam si Gentiles defecerint, qui persequantur, numquid ideo prompta voluntas, fidelium debet sine fructu et sterilis permanere? Ideo etsi Gentiles non habes qui te persequantur, habes principem Gentilium diabolum, qui hominem persequi non cessat. Si ergo principem potes vincere in peccato, non est magnum superare principes ejus in corpore. Ecce ostendam tibi magnam et insufferibilem persecutionem in corpore tuo. Incipe resistere desideriis tuis, et tunc intelliges quam fortes sunt spiritus desideriorum malorum qui te persequuntur. Haec enim pugna periculosa, et haec est gloriosa victoria, qui potuerit odire quod amat, et amare quod odit: haec Chrysostomus.

Unde et Hieronymus: Non solum effusio sanguinis pro nomine Christi martyrium reputatur; sed devotae quoque mentis servitus, quotidianum martyrium est. Illa corona de rosis et violis, ista de liliis.

9. PRAEORDINATIO DIVINA DE REGNO COELORUM

Et illi respondentes *dixerunt ei: Possumus;* loquuntur sicut inexperti propriae fragilitatis, quod per effectum patuit, quia in passione Christi fugerunt prae timore mortis.

E si vols respondre que ja no trobem infels dels quals pugues martiri pendre, tens enemichs: lo món, la carn e lo diable, ab los quals portes contínua batalla, car no solament escampar la sanch per Jesús se diu martiri, mas vençre lo diable, ab la capitania del qual los gentils contra los martres batallaven. E crucifica la tua carn e mata ab mirra de amarga penitència los seus vèrmens, hi a tu mateix al món te crucifica, que sies mort a ell hy ell a tu.

Diu sanct Agostí: «La vida del crestià tota és creu e martiri, si vol seguir lo Senyor fins al mont de Calvari.»

Diu sant Gerònim: «Los martres morint són coronats de roses, {73d} los qui vencen vivint són coronats de liris.»

[9. DE LA PREORDINACIÓ DIVINA DEL REGNE DEL CEL]

E tornant a la evangèlica història, quant lo Senyor los dix si podien beure lo càlser, promptament respongueren: «Podem», com a hòmens que no tenien experiència de la fragilitat pròpia, la qual no passà molt que experimentaren, quant en l'ort per temor de la mort fugiren.

© 10 *Diu sanct Agostí*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona (veg. nota p. 585,1), atribució que no apareix en VC, 472a. | 14-16 *Los ... liris*] Corella reformula la citació de sant Jeroni (VC, 472a), en què s'exposa que no sols s'han de reputar com a màrtirs el qui han escampat la sang pel nom de Crist, també el servei de la ment devota és martiri; per a aquells, corona de roses i violes; per a aquests, de lliris. Roís de Corella, per tant, recrea i condensa l'origina llatí a partir d'una bella al·legoria en què destaquen l'estructura paral·lelística de les dues oracions i el recurs a l'al·literació en els sintagmes «martres morint» ([m], [r]) i «vencen vivint» ([v], [n]). En sentit al·legòric, la corona de roses simbolitza el martiri, i la corona de lliris la puresa, que és símbol d'aquells que «vencen vivint», és a dir, dels qui en la seua vida terrenal vencen el pecat i es mantenen casts. En el *Quart del Cartoixà* s'explica aquesta mateixa al·legoria: «Signifiquen encara dos robes dels gloriosos sants dos màrti[r]s dels quals la Sgleya singularment és honrada: en los uns màrti[r]s és blanca, hi en los altres vermella, e axí bella, sens màcula ni ruha, produëix e germina en pau liris, en la batalla roses. Car los vèrgens, encara que coltell no-ls mate, la victòria de la carn per continu martiri se conta, e per ço en los Càntichs la Esposa del Senyor canta: "Blanch e vermell[l] és lo que yo ame": blanch en la pau per los liris dels vèrgens, vermell en la guerra per les roses dels màrtirs» (f. 48cd), passatge que tradueix l'obra ludolfina (VC, 642b).

Ubi Chrysostomus: Responderunt autem jam prompte, expectantes in eo quod petierunt exaudiri.

Jesus autem ait eis: *Calicem quidem meum bibetis, et baptismo quo baptizor baptizabimini*, id est passiones propter me sustinebitis, vel actu, vel voluntate. Nam dissimiliter passi sunt: unus sustinendo actu, alter affectu; unus occisus, alter in ferventis olei dolium, et etiam in exilium, quod est quaedam mors civilis, missus.

Ubi Chrysostomus: Dominus autem eis prophetat magna bona, id est martyrio dignos efficiendos.

Deinde Dominus subjungit: *Sedere autem ad dexteram meam*, in gaudio aeternitatis, *et ad sinistram*, in perfruitione humanitatis, *non est meum*, ex ordine justitiae quae respondet meritis, *dare vobis*, ratione consanguinitatis; vel sicut adhuc estis indispositi, quia ex superbia regnum temporale quaeritis, *sed {472b} quibus ex meritorum ordine paratum est*, id est propter merita ab aeterno dispositum, *a Patre meo coelesti*, scilicet humilibus et ad hoc dispositis, sicut vos aliquando eritis. Praeordinavit enim Deus quod nullus ad regnum perveniet, nisi bene meritis et dignus fuerit. Non est enim personarum acceptor Deus, ut scilicet personaliter aliquem accipiat, sine meritis in dando salutem aeternam, quia secundum Augustinum dilectio aequalis facit non acceptare personas.

Unde Beda: *Non est meum vobis dare*, id est superbis, hoc enim adhuc erant; aliis paratum est, et vos alii estote, id est humiles, et vobis paratum est.

Unde et Chrysostomus: Paratum est quippe regnum coelorum Deum diligentibus, sicut convivium paratur amicis; mundum contemnentibus, sicut domus Dei vel hospitale paratur pauperibus qui non habent domos alias; veris humilibus, sicut parvulis paratur cibus, et vestitus; misericordiam egenis impendentibus, sicut paratur honor pro honore, bonum pro bono; finaliter perseverantibus, sicut operariis paratur merces reddenda in sero post opus.

Diu sant Grisòstom: «Promtament respongueren perquè esperaven que, axí responent, hauri[en] lo que demanaven.»

Respon lo Senyor: «Beureu lo meu càlser e sereu batejats del bapisme que yo dech esser batejat», que vol dir: «Per mi sostendreu martiri: la hu per mort verdadera, l'altre per mort prompta en una tina de bullent oli.»

Diu sanct Grisòstom: «Grans béns los profetisà, fent-los dignes que sien martres.»

Diu-los més: «Seure a la dreta part en lo goig de la mia divina essència e a la sinistra en lo goig de veure la mia humanitat assumpta no és meu donar-ho a vosaltres, que u voleu sens mèrits; ni és meu en quant home, per hon ab vosaltres tinch deute; ni és meu donar-o a vosaltres, que u demanau per supèrbia; ni és meu donar-ho a vosaltres, que sens treballs ho voleu atényer; ni és meu donar-ho a vosaltres per acostament de carnal deute. Mas és meu donar-ho a aquells als quals ab fe e bones obres lo meu Pare los ha aparellat lo Regne, humils e disposts per a rebre la glòria, tals com en algun temps sereu vosaltres. Ha {74a} ordenat la divina sapiència que algú no pervinga al seu Regne sinó humil, justificat e digne, car no és Déu, mon Pare, acceptador de presones que per la persona de algú lo accepte sens mèrits.»

Diu Beda: «No és meu donar-ho a vosaltres, mas als qui és aparellat, humils e dignes, hi a vosaltres si treballau en ser altres.»

Diu sant Grisòstom: «Aparellat és lo Regne del cel als qui a Déu amen hy aquest món menysprehen. Aparellat és lo Regne del cel, com a casa de Déu e espital, als pobres que en aquest món no tenen casa. Aparellat és lo Regne del cel als humils e chiquets que han mester que hom los aparele lo que visten e lo que mengen. Aparellat és lo Regne del cel als qui tenen misericòrdia dels miserables, que faça en ells lo Senyor lo que ells han fet per ell en los pobres. E finalment, és aparellat als qui fins en la fi perseveren, axí com als qui fins en lo vespre treballen, que, acabada la obra, lo lloguer prenen.»

Ⓢ 33 aquest] aquest

Ⓢ 13-14 l'altre ... oli] La *Legenda aurea* narra que sant Joan evangelista, durant les persecucions de Domicià, va ser llançat a una olla d'oli calent i en va eixir sa i estalvi. L'original llatí (VC, 472a), igual com Corella, no cita expressament el nom de l'evangelista. A continuació, Corella omet un altre exemple de martiri que apareix en l'obra ludolfina; l'exili, que és com una mena de mort civil. | 20-25 ni ... deute] Corella glossa el text de VC, 472b, mirant de compendiar les diferents males causes que, com ha anat explicant al llarg d'aquest capítol, tenia implícitament la petició dels fills del Zebedeu. | 26 sens mèrits] Tot seguit, Corella elimina una breu citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 472b), en què afirma que l'amor al proïsme provoca que no hi haja accepció de persones. | 1-4 E ... prenen] Aquesta darrera disposició fa referència a la paràbola dels treballadors de la vinya (Mt 20, 1-16), la qual és glossada a bastament en el capítol dotze del *Terç*.

10. INDIGNATIO DISCIPULORUM CONTRA FILIOS ZEBEDAEI

Et audientes decem alii scilicet Apostoli, indignati sunt de duobus fratribus, qui se a decem separaverant, trahentes Christum seorsum, et ignorantes mensuram suam, volebant sociis suis praeferri, quia adhuc ipsi decem erant carnales sicut et illi duo alii.

Ubi Chrysostomus: Quemadmodum isti carnaliter petierunt; sic et illi carnaliter contristati sunt. Nam sicut isti, si spiritualiter sapuissent, non fuerant petituri ut essent super omnes; sic et illi, si spiritualiter intellexissent, non fuissent contristati ante se esse aliquos. Nam velle quidem esse ante omnes, vituperabile est; sustinere autem alterum super se, nimis est gloriosum.

Et iterum: Si indignati sunt, quia isti ausi sunt hoc per matrem petere; quanto magis turbarentur si petitio eorum fuisset suscepta? Et ideo neque dixit, non sedebitis, ne duos confunderet; neque dixit, sedebitis, nec ceteros irritaret; sed tanquam benignus Pater sic respondit, ut inter fratres concordia non rumperetur, et omnes sperare faceret dicens: *Non est meum dare, sed Patris.*

Nam quod uni aut duobus specialiter non promittitur, a cunctis speratur; haec Chrysostomus.

Ut autem dicit Theophilus, tunc sic imperfecte se habebant Apostoli; sed postea in primatibus sibi cedebant ad invicem. Vide etiam quia ex hoc quod procurabatur promotio duorum fratrum, alii decem Apostoli fuerant indignati; sic est de multis hodie, qui eo ipso quod vident alios promoveri, invident statim et indignantur.

Humilis autem Dominus, ac pius Pater, et mitis Magister, nec cupiditatis et ambitionis duos arguit postulantes, nec decem reliquos indignationis increpat et livoris;

sed ipse misericors et benignus, qui est pax nostra utraque faciens unum, quos ad Apostolatam vocaverat, et affectu se junctos aspexit, duos per superbiae postulationem, decem per indignationis turbationem, ad se tanquam ad salutis medium, quo mitigantur,

[10. DE LA INDIGNACIÓ DELS DEIXEBLES CONTRA ELS FILLS DE ZEBEDEU]

Hoint aquesta demanda, los x apòstols contra los dos germans se indignaren.

Diu sent Grisòstom: «Axí com los dos carnalment demanaren, axí los x carnalment se entrestiren. Car si los dos tingueren espiritual intel·ligència, no demanaren pomposes riqueses; e si los x no desijassen lo que los dos demanaven, no-s foren endignats contra los dos perquè u volien. Voler esser més excel·lent e sobre los altres és desig vituperable, hi sostenir hi esser subjecte als altres és humilitat e mansuetut loable.»

Diu sanct Agostí: «Si los x se indignaren perquè aquests dos feren tal demanda, quant més foren indignats si la demanda fos venguda en efecte! E per ço, lo benigne Senyor, temprant la sua resposta, no-ls diu que no y seuriem perquè no restassen confusos, ni-ls diu que y seuriem per no augmentar la fellonia en los altres. Respon axí com a benigne pare perquè entre los germans no tingués loch discòrdia e tots poguessen esperar lo que-ls dos demanaven, si eren tals que u merexquessen, dient: “No toqua a mi donar-ho a vosaltres, mas a mon Pare.”»

Lo piadós e benigne Senyor ni de cobdícia e ambició argüex los dos qui u demanaven, ni increpa als deu de la indignació envejosa.

Però ell, misericordiós e benigne, qui és la pau nostra, aquells qui germans en amor a l'apostolat cridats los havia no volgué entre si fossen discordes. E per ço, als dos qui ab supèrbia demanaven hy als deu qui per enveja se enfellonien, cridàls que a ell se acostassen. Com a metge, qui les corporals e spirituals malalties guarir podia; com ha vinde de pau, mostrant que totes les inimistats en ell se concordaven hy en ell

Ⓜ 2 se indignaren] Immediatament després, Corella elimina un fragment (VC, 472b), en què es comenta que els altres deu deixebles s'havien separat dels dos germans i s'havien endut a Crist; ignorant la seua condició, aquests volien ser també els preferits, perquè, acaba el text llatí, encara eren carnals, igual com els altres dos. | 12-14 Voler ... loable] Corella tradueix de manera rimada («desig vituperable» / «humilitat e mansuetut loable») aquest passatge (VC, 472b), de manera que li confereix un tarannà proverbial. | 11 Diu sanct Agostí] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que en VC, 472b s'apropia a sant Joan Crisòstom. | 21 mon Pare] A continuació, Corella elimina l'acabament de l'argument (VC, 472b): el que és no es promet només a un o dos, pot ser assolit per tots. L'autor valencià també elimina seguidament una citació breu de sant Teòfil d'Antioquia en què exposa que en aquell moment els apòstols eren imperfectes, però després compartien les primícies els uns amb els altres. | 29 se enfellonien] Veg. nota p. 404,22-23. | 3-4 se acostassen] Tot seguit, Corella elimina una breu moralitat (VC, 472b) en què s'indica que ocorre el mateix actualment: uns s'indignen i envegen aquells que són promoguts en els càrrecs.

tanquam ad pacis vinculum, quo unirentur, tanquam ad virtutis Magistrum, quo instruerentur, vocavit; ut ab errore revocaret, ut pacem reformaret, ut regulam debitae praelationis erudiret, ut non esset denarius sine binario charitatis.

II. DISCREPANTIA INTER PRINCIPES GENTIUM ET PRINCIPES ECCLESIAE

Et utrosque reprimens coepit eos docere de humilitate per quam honor coelestis acquiritur et terrenus contemnitur dicens: *Scitis quia reges et principes Gentium dominantur*, violenta dominatione et potestatis ambitione, *eorum*, id est populi {473a} lorum subditorum, et est hic relatio ad intellectum; *et qui majores sunt, potestatem exercent in eos*, scilicet humiliantes eos per suam potentiam et angariantes. Quasi diceret: Apud terrenos habet locum dominatio, et domini executio, quia desiderare primatum, et usurpare honorem Gentium est, et non tantum regere suos subjectos, sed etiam violenter eis dominari.

Unde Chrysostomus: Ostendit autem in hoc, quod gentile est primatus cupere, et sic Gentium comparatione, eorum animam aestuantem convertit.

Et quia nihil sic corda hominum ab unitate pacis separat, sicut superbia, ideo Dominus ad humilitatem eos reducit, docens hos et illos non venturos ad regnum, nisi per humilitatem. *Non*, inquit, *ita erit inter vos*, sicut est inter mundi hujus potestates, ut ille ceteris dominetur, qui major ceteris videtur. Majoritas enim in regno meo non eodem modo acquiritur, sicut in regno terreno, quia in regno terreno acquiritur per ambitionem et potestatem, sed in regno meo acquiritur contrario modo, scilicet per humilitatem.

Quasi diceret: Vos more secularium petitis, et vultis per praelationem venire ad requiem et regni possessionem, cum e contra ad summam virtutum ascendatur non imperando, sed ministrando; et ideo *non ita erit inter vos*, sicut inter eos.

Nam in regno terreno praelati sunt domini; sed vestrum regnum non est terrenum, sed spirituale, unde

les injúries se perdonaven; com a mestre de amor, e caritat e de totes virtuts que instrohir los podia, cridà'ls {74c} per revocar-los de la error que tenien, per reformar-los en la pau que vivien, per donar-los retgla de com les prelatures donar se deven. Tots los Dotze cridà, que no volia que lo nombre de deu estigués sens los dos manaments, que són amar a Déu e lo prohisme.

[II. DE LA DIFERÈNCIA ENTRE ELS PRÍNCEPS DEL MÓN I ELS PRÍNCEPS DE L'ÈSGLÉSIA]

Hi ab paraules de una doctrina los huns e los altres de humilitat amonesta, per la qual la honor celestial se guanya e la terrena se menyspreha, dient: «Los reys e prínceps los pobles senyoregen, hi aquells qui són majors e més poderosos les sues potestats en ells exerciten», quasi dient: «En los mundanals hòmens té loch lo temporal domini e la subjectió dels pobles. E axí, desijar honor e senyoria de gentils és propi.»

Diu sanct Grisòstom: «Perquè no és algun vici que més a unitat de amor contraste que la supèrbia, lo Senyor en humilitat la sua amonestació comença, dient: “No serà axí entre vosaltres, que lo major per potència sia senyor dels altres, ans per lo contrari, lo menor per mansuetut, per pobretat de spirit e humilitat, aquell serà president vostre.»

En lo regne de la terra los qui són més poderosos aquells senyoregen; en lo vostre spiritual regne és per lo

ⓐ 1 perdonaven] perdonaveu | 2 cridà'ls] cridals dals *Escrit abans i després del canvi de foli*

ⓐ 12-13 lo ... manaments] És a dir, que els deu manaments foren completats amb els dos manaments principals que dóna Jesús. | 15 és propi] A continuació, Corella omet l'acabament de l'argumentari del text llatí (VC, 473a): el que és propi dels gentils no és regir el poble, sinó dominar sobre ell amb violència. També elimina seguidament una citació de sant Joan Crisòstom: Jesús mostra amb les seues paraules que és propi de gentils desitjar la primacia. Amb la comparació amb els gentils, acaba la citació, Jesús buscava enardir l'ànima dels deixebles. | 16 Diu sanct Grisòstom] Corella assigna falsament aquest passatge a sant Joan Crisòstom, atribució que no apareix en VC, 473a. Aquesta falsa assignació es deu al fet que immediatament abans ha eliminat una citació d'aquest sant (veg. nota anterior), però n'ha deixat en el *Cartoixà* la referència. | 22 president vostre] Tot seguit, Corella elimina una interpretació del verset evangèlic (Mt 20, 26) que està glossat (VC, 473a): els deixebles demanen com a homes mundanals, perquè volien arribar al cel i al descans per la pel·lació, però al cel no es puja manant, sinó servint.

per oppositum debet in vobis esse, quia praelati Ecclesiae sunt ministri.

Unde et Origenes: Inter vos autem qui estis mei, non erunt haec. Quoniam qui principes sunt spirituales, principatus eorum in dilectione subditorum debet esse positus, non in timore corporali.

Unde subdit: *Sed quicumque, sive nobilis, sive ignobilis, voluerit inter vos major fieri; sanctitato et dignitate, sit vester minister, non primatum ambiendo, sed humiliter ministrando, et se in obsequiis humilitatis exercendo; et qui voluerit inter vos primus esse, id est primatum habere, erit vester servus, et omnium novissimus, non ex conditione, sed ex charitate, non ex pusillanimitate, sed ex humilitate.*

Unde Beda: In quo docet eum majorem esse qui minor fuerit, et illum dominum fieri qui omnium servus sit.

Frustra igitur aut illi immoderata quaesierant, aut isti dolent super majorum desiderio, cum ad summitatem virtutum non potentia, sed humilitate veniatur.

Ubi etiam Chrysostomus: Fructum humilitatis posuit primatum coelestem, et in primatu terrestri fructum posuit confusionem coelestem, ut quicumque desiderat primatum coelestem, sequatur humilitatem terrestrem; quicumque autem desideraverit primatum in terra, inveniet confusionem in coelo, ut jam inter servos Christi non sit de primatu certamen, nec festinet unusquisque eorum quomodo aliis major appareat, sed quomodo inferior videatur. Quoniam non qui major fuerit in honore, ille est justior; sed qui justior fuerit, ille est major. Conversatio ergo melior est desideranda, non dignior gradus. Et opus quidem desiderare bonum est, quia nostrae voluntatis est, et nostra est merces; primatum autem honoris concupiscere, vanitas, hoc enim consequi iudicium Dei est, propter quod ex primatu honoris nescimus si mercedem justitiae meremur. Neque enim Apostolus laudem habebit apud Deum, quod Apostolus fuit; sed si opus apostolatus sui bene implevit. Primatus etiam fugientem desiderat, desiderantem se horret.

Volens ergo Dominus et duorum illorum ambitionem [473b] extinguere, et istorum decem

contrari, que los majors deven esser servents e ministres.

E per ço, qualsevol de vosaltres que en sanctedat vulla esser major hi en perfeta vida, sia servent vostre, servint {74d} humilment, hy en humils y en los 5 servicis, hy esser president sobre ls altres no desige. Sia dejecte e servent per caritat e humilitat, no per accidia ni perea.»

Diu Beda: «Debades demanaren los dos germans la prelatura e majoritat sobre los altres, e los deu en va 10 s'enfellowien, car a les cadires que demanaven no per potència, mas per humilitat s'i puja.»

Diu sanct Grisòstom: «Perquè entre ls servents e dexebles qui seria major no insurtís discòrdia, declara

ⓐ 1 contrari] contrati | 5 los] les | 12 humilitat] humilltat | 14 qui] *Repetit*

ⓐ 3-4 e ministres] Immediatament després, Corella omet una citació d'Orígenes (VC, 473a), que assenyala que els prínceps espirituals, els qui són de Crist, han de fonamentar el seu principat en l'amor als seus súbdits, no en el temor corporal. | 7 accidia] Peresa (DCVB, s.v. *accidia*). | 9 Diu Beda] A continuació, Corella suprimeix l'inici de la citació de Beda el Venerable (VC, 473a): Jesús ensenya que és major el qui és menor i que és senyor aquell que es fa servent de tots. | 11 s'enfellowien] Veg. nota p. 404,22-23. | 13 Diu sanct Grisòstom] Tot seguit, Corella elimina el començament de la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 473ab), en què s'exposa que el primat en el cel només s'aconsegueix per la humilitat; la preeminència en la terra produeix confusió en el cel, de manera que aquell que es creu major en el món serà menor en el Regne celestial, perquè els servents de Déu no lluiten per veure qui és el principal. No és el més just, continua la citació llatina, el qui ha tingut més honor, sinó que el més just serà el major. Així, la persona ha de triar la millor vida, no el grau més digne. És bo desitjar el treball, però cobejar la primacia és vanitat, atès que ningú no sap si mereix aconseguir els primers llocs, llevat de Déu; ni tan solament els apòstols pel fet d'haver sigut apòstols, sinó, en tot coas, per haver acomplit el seu apostolat. La preeminència desitja els qui fugen d'ella, i fuig als qui la desitgen. Acaba el fragment omés explicant que Jesús, a continuació, explica als apòstols la diferència entre els prínceps del món i els de l'Església per a extingir l'ambició dels dos germans i l'enveja dels altres deu.

Apostolorum invidiam, introducit differentiam inter principes mundiales et Ecclesiasticos, ostendens quoniam primatus in Christo, nec ab aliquo appetendus est non habente, nec alteri est invidendus habenti. Quoniam principes mundi ideo fiunt, ut dominantur minoribus suis, ut servificent eos, et spolient eos, et comedant eos, et usque ad mortem abutantur vita eorum ad suas utilitates et glorias.

Principes autem Ecclesiae fiunt, ut serviant minoribus suis, et ministrent eis quaecumque acceperunt a Christo, ut suas utilitates negligant, et illorum procurent, et si opus fuerit, neque mori recusent pro salute inferiorum. Si ergo haec ita se habent, secularem quidem primatum desiderare, etsi ratio non est, vel causa est; quia si justum non est, vel utile est.

Primatum autem, ecclesiasticum concupiscere, neque ratio est, neque causa; quia neque justum est, neque utile. Quis enim sapiens ultro se subjicere festinat servituti, dolori, labori, et, quod majus est, tali periculo ut det rationem pro omni Ecclesia apud Judicem justum, nisi forte qui nec credit iudicium Dei, nec timet, ut abutens primatu suo ecclesiastico seculariter, convertat eum in secularem? haec Chrysostomus.

12. CHRISTUS, IN HOC A PRINCIPIBUS ECCLESIAE IMITTANDUS, NON VENIT MINISTRARI, SED MINISTRARE

Et quia in moralibus magis movent facta quam verba, ideo qui *coepit facere et docere*, ex his quae egit demonstrat quod docuit, ut si dicta parvipenderent, erubescerent ad opera, et inducit suiipsius exemplum, sive dat seipsum eis in exemplum, dicens: *Sicut Filius hominis non venit in mundum ministrari, et ministerium ab aliis accipere, vel temporaliter dominari.*

Non enim legimus discipulos eum discalceasse, non manicas cum lavaret tenuisse, non genibus provolutos ante eum hoc vel hoc egisse, vel aliud hujusmodi sibi fecisse; sed omnes simul comedebant, sibi sine praelatione serviebant. Erubescant ergo qui haec a servis suis quaerunt, quia in hoc Christum praeire contendunt. *Sed potius venit ministrare, et ministerium aliis impendere, sicut patet in lotionem pedum, in distributione panum, in restitutione sanitatum, in discursu ad praedicandum.*

Ⓢ 2 cadira] cadera | 30 descalçasen] descalçaceu | 34 vengut] veugut

Ⓢ 3-4 no ... *vida*] Corella tradueix el text llatí de manera rimada (VC, 473b), de manera que confereix al fragment un tarannà proverbial. | 4 *comsevulla*] De qualsevol manera (DCVB, s.v. *comsevulla*). | 11-12 e ... *Déu*] Aquest afegit d'un dels títols del pontífex és una incorporació corellana (VC, 473b). | 13 *no·ls espante*] Immediatament després, Corella suprimeix un passatge (VC, 473b), en què s'explica que, atenent a les dificultats d'aquells que tenen dignitat eclesiàstica, desitjar la preeminència en el món té un cert sentit, perquè pot ser d'utilitat, però desitjar-la en l'Església no en té, atès que no és just ni útil. | 29 *Diu sanct Agostí*] Corella apropia falsament aquest fragment a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 473b.

lo Senyor e pronuncia que no està nostre bé en pujar en alta cadira, mas en humilitat e virtuosa vida, en diferència de les mundanes pompes, les quals, comsevulla que·ls hòmens les atenguen, són exalçats, temuts e reverits aquells qui les atenyen; e axí, als súbdits senyoregen despullant-los tot lo que tenen, los béns e la vida, a honor e glòria sua.

»Per lo contrari, los prínceps de la Esgleya deven servir als qui tenen per ovelles, e per ço lo propi títol de l'universal príncep és Servent dels servents de Déu. E axí, deven oblidar les utilitats pròpies e la vida pròpia per lo profit e vida dels seus pobles, e que per lo estalvi de les sues ovelles la mort no·ls espante.

»Donchs, qui és l'ome que seny tingua que dignitat ecclesiàstica desige? Quina rahó l'acompanya que a tants treballs e sollicituts e perills se obligue, que de tots los peccats, delictes e vida {75a} de les sues ovelles sia obligat donar compte davant lo Senyor, justificat Jutge, si ja no és tal que lo final Juhí ni creu ni espera, ni ha temor de les eternes infernals penes?»

[12. COM CRIST NO VE A SER SERVIT, SINÓ A SERVIR, I EN AÇÒ L'HAN D'IMITAR ELS PRÍNCEPS DE L'ESGLÉSIA]

Hy perquè en les amonestacions de ben viure nos moven més los exemples que les paraules, majorment com són de aquell mateix qui les parla, e perquè tinguessen vergonya com a son Déu e Senyor no seguien, diu-los: «Axí com lo Fill de l'home, qui só yo, no és vengut en lo món perquè·l serveixquen, ni perquè temporalment senyorege, mas perquè ell serveixqua als altres, qui són creatures qui ell ha creades.»

Diu sanct Agostí: «No legim que·ls dexebles lo Senyor descalçasen, ni quant menjava que davant li estiguessen, ni agenollats li donassen a beure, mas ensemps com a germà de tots ab ells menjava. Hagen, donchs, vergonya los seus vicaris qui en humilitat no·l seguexen, e miren com per servir en lo món vengut era quant agenollat lavà los peus als apòstols, com a menjar los donava, com los guaria de totes les malalties, com pricant discorria la terra de Judea.»

Ubi Origenes: Nam etsi Angeli et Martha ministraverunt ei; non tamen ideo venit ut ministraretur, sed ut ministraret. Ecclesiarum ergo principes imitari debent Christum accessibilem, et pueris manus imponentem, et discipulis pedes lavantem; ut et ipsi similiter faciant fratribus. Non autem tales sumus, ut etiam principum mundi excedere superbiam videamur, vel non intelligentes, vel contemnentis mandatum Christi, et quaerimus sicut reges acies praecedentes, et terribiles nos, et accessu difficiles maxime pauperibus exhibemus, nullam affabilitatem habentes, vel habere ad nos permittentes: haec Origenes.

Et non tantum praedicto modo *ministrare venit*; sed etiam *dare animam suam*, id est vitam, *in redemptionem pro multis*, id est, pro his qui credere voluerunt. Pro omnibus quidem, quantum ad sufficientiam; sed *pro multis*, non pro omnibus, quantum ad efficaciam. Non solum ergo quodcumque ministerium exhibuit Christus; sed ministravit nobis id quod summe pretiosum, et eximiae charitatis, scilicet seipsum in pretium nostrae redemptionis.

Unde Bernardus: Bonus minister qui carnem suam in cibum, sanguinem in potum, animam ministrat in pretium.

Unde et Beda: Et hoc quoque majoribus Ecclesiae, praecipuum genus ministrandi imitandum ostendens, ut non solum misericordes, eleemosynae, doc- {474a} trinae salutaris, spiritualis exempli ministeria fratribus impendamus; verumetiam sicut ille pro nobis animam suam posuit, ita et nos pro invicem animam ponere discamus.

Unde etiam Chrysostomus: Rex coelorum existens, homo voluit effici, et contemni, et convitia pati, neque in his sufficit, sed ad mortem venit, et animam dedit pretium redemptionis, pro multis etiam inimicis. Tu quidem si humiliatus fueris, pro temetipso facis, ipse autem pro te. Quantumcumque ergo humiliatus fueris, non potes tantum descendere sicut Dominator tuus.

Et iterum: Ad hoc enim ad imaginem Christi facti sumus, ut imitatores efficiamur voluntatis ejus et conversationis. Sed in hoc sumus imago ejus, ut quod ei bonum videretur, et apud nos sit bonum; et quod ei malum {474b} videretur, et apud nos sit malum. Quicumque autem Domino humiliante, jactantiae studet, non est imago ejus; et qui, Domino paupertatem amante, divitiarum amator est in hoc seculo, repellit a se Christi similitudinem. Non est verus discipulus, qui non imitatur Magistrum; nec est

Diu Orígenes: «Si los àngels hi Marta al Senyor servien, però no era vengut perquè-l servissen, ans era vengut perquè servís als altres, per què, donchs, los prínceps de la Esgleya lo Sen[y]or no seguexen quant los chiquets prenia hy ab les sues sacratíssimes mans los {75b} benehia, hy quant los peus dels dexebls lavava? No cerquen les reals mundanes pompes, no tinguen les portes tancades que-ls miserables pobres acostar no s'i poden, mas sien axí com lo Mestre, mansuets humils e afables.»

E no solament és vengut lo Fill de l'home per fer aquests servís als hòmens, mas per donar la sua vida redempció de tots aquells qui aprofitar se'n volen. Universal és la redempció del Senyor hi per a infinits mons basta a rembre, però perquè no rem ni salva sinó aquells qui esser remuts volen, diu lo Senyor: «Done la vida mia redempció de molts, qui són aquells qui per fe e obres en mi crehen.» Donchs, no solament lo Senyor nos ha administrat coses comunes, mas ell mateix, Déu e Senyor nostre, en preu de la redempció nostra.

Diu sant Bernat: «O, bon ministre!, qui la sua carn nos ha donat en vianda, e la sua sanch a beure, hi la vida en preu de nostre cativeri.»

Diu Beda: «Dóna exemple als seus vicaris que a les sues ovelles administren no solament corporals hi spirituals almoynes, ab exemple de vida e doctrina, mas encara, si mester és, la mort acceptar e pendre, axí com féu ell, bon pastor, de qui ells són vicaris.»

Diu sant Grisòstom: «Essent Déu e Senyor nostre, volgué per nosaltres fer-se home, esser menyspreat e sofferir oprobri, e finalment, donar la vida per molts e per aquells {75c} qui-l mataven. E axí, per molt que tu en humilitat devalles, no pots tant com lo teu Senyor humiliar-te.»

Diu sanct Agostí: «A ymatge de Déu és la nostra figura perquè li semblen en les nostres obres. Donchs, si nosaltres nos elevam en supèrbia, com serem ymatge del Senyor qui tant se humilia? No és verdader dexeble

Ⓞ 14 redempció] redemcio | 15 rembre] rambre | 37 nosaltres] nosalires

Ⓞ 40-41 per aquells qui-l mataven

VC, 474a: «etiam inimicis». Corella torna a glossar l'original llatí per tal de suscitar, per mitjà de la redempció de Crist, la pietat en el lector (veg. nota p. 574,17-23). | 35 Diu sanct Agostí] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que en VC, 474a es fa a sant Joan Crisòstom.

vera imago, quae similis non est auctori: haec Chrysostomus.

Humilia igitur teipsum, et imitari conare Magistrum et Dominum tuum. Vituperabile enim valde est, ut discipulus se erigat, ubi Magister se inclinat; et quod servus sit superbus ubi Dominus est humilis, quia *non est discipulus super Magistrum, nec servus super Dominum suum*. Quia enim homo per superbiam cecidit, necesse est ut per humilitatem resurgat.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui pro nostra salute calicem passionis bibere, et baptismo sanguinis perfundi voluisti; et non temporaliter dominari et ministrari, sed humiliter servire et ministrare, ac vitam tuam pro nostra redemptione dare venisti: da mihi misero, pro meo modulo, tui calicis et baptismi, cum patientia et gaudio spiritus participem fieri; et te Magistrum ac Dominum in humilitatis operibus imitari, et non solum in operibus misericordiae ministerium proximis impendere; sed etiam vitam, si necesse est, pro eis ponere, et tandem ad regnum electis tuis paratum feliciter pervenire. Amen.

{474A} CAPUT XXII. DE UNO CAECO ANTE INGRESSUM JERICHO ILLUMINATO

I. CLAMOR CAECI MENDICANTIS

Factum est autem ut appropinquaret Dominus Jesus Jericho, quae est urbs inter Galilaeam unde ascendebat, et Jerusalem quo ibat, distans duabus leucis a Jordane, et septem a Jerusalem, et sita ad ejus partem Orientalem. Haec civitas quondam nobilis, nunc autem humilis, ad solum destructa est; et sola domus Rahab, in signum fidei, remanet, ejus enim adhuc parietes sine culmine durant. Juxta Jericho fons est dulcis ad potandum, pinguis ad rigandum; qui quondam amarus ad potandum, et sterilis ad rigandum, per Elisaeum sanatus est; hic fons sub monte Quarantanae oritur, et deinde Jericho, quae duobus milliaribus inde distat, derivatur.

© 22-24 *que ... accepte*] Corella afegeix aquest prec a l'oració, el qual no apareix en VC, 474b. | 1-2 *olament les parets de la casa de Rab, en senyal de la sua fe, encara-s mostren*

Aquest passatge refereix la destrucció de Jericó després de la conquesta de Josué (Js 6, 1-27), el qual arrassa tota la ciutat i deixa dempeus solament la casa de Rahab, la prostituta, en agraïment per haver amagat els espies israelites abans de la presa de la ciutat. | 2-4 *És ... fertil*] Aquest fragment conta un dels miracles d'Eliseu (2Re 2, 19-22): a petició dels habitants de Jericó, el profeta purifica amb sal una font per a poder regar la terra i que done fruit. | 38 *al peu del mont de la Quarantena*] És la muntanya, situada al nord de l'actual Jericó, en què la tradició situa el lloc on Jesús va passar en oració i dejuni quaranta dies i quanta nits (Mt 4, 1-11). Aquesta tradició també és arrellegada en el *Primer del Cartoixà*: «Y sens tarda lo Sperit Sant lo guia hi-l portà en una deserta alta montanya, que encara de present se nomena la Quarantena, entre Jerichó y Jerosolima» (f. 84ab).

aquell qui no segueix a son mestre, ni és verdadera ymatge aquell qui al seu creador tant dessembla.»

Humilia't, donchs, o crestià!, e segueix a ton Déu, Senyor e mestre. Cosa és vituperable que-l dexeble se exalce e que-l Mestre tant se abaxe, que-l servent sia superbo essent tan humil lo Senyor e mestre. No és lo servent sobre-l senyor ni lo dexeble sobre-l mestre. Caygué l'ome per supèrbia, mester és que per humilitat se leve.

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, qui per la salut nostra lo càlser de la passió has volgut beure hy de la tua sanch has volgut sobre tu pendre babtisme, e no has volgut que temporalment te servissen, mas tu, Senyor, has volgut servir les tues creatures e donar la tua vida per redempció nostra: fes gràcia a mi, miserable, que segons lo meu poquet poder e força en lo teu càlser {75a} hi en lo teu babtisme yo y participe, que ab paciència hy speritual goig les mies tribulacions fins a la mort yo les accepte, hy a tu, mon Déu, Senyor e mestre, en les obres de humilitat yo segueixca; e que no solament en obres de misericòrdia als prohismes subvinga, mas encara, si era mester, per ells sia promte posar la vida, e finalment ab los teus elets al teu regne atényer pugua. Amén.

DE HUN CECH IL·LUMINAT ANS DE LA ENTRADA DE JERICÓ. CAPÍTOL XX.

[I. DEL CLAMOR DEL CEC MENDICANT]

[É]s Jericó una ciutat entre la Galilea, d'on lo Senyor se partia, hy Jerusalem, hon los seus passos endreçava, a la part de orient de Hierusalem situada, de la qual set legües dista, e dos del flum Jordà, hon lo Senyor havia pres lo babtisme. Era aquesta ciutat antiguament gran e noble, ara és del tot destròhida e solament les parets de la casa de Rab, en senyal de la sua fe, encara-s mostren. És prop de Jheriquó la font que era amargua e per a reguar estèril, la qual Eliseu per a beure féu dolça e per a les terres fèril. Aquesta font naix al peu del mont de la Quarantena e devalla a Jheriquó {76a} spay d'una legua.

Ad hanc ergo civitatem Dominus declinavit, ut secundum Hieronymum, sanaret in ea multos male habentes. Et tunc *caecus quidam, qui sedebat juxta viam mendicans, cum turbam praetereuntem audiret*, et Jesum transire perciperet, misericordiam cum clamore non tantum exteriori, sed etiam interiori petebat dicens; *Jesu, fili David, miserere mei*. In quo caecus iste utramque naturam in Christo confitetur, scilicet: humanam, in eo quod dicit: *Jesu, fili David*, a David enim carnem suscepit; divinam, in eo quod dicit: *Miserere mei*, proprium est enim Deo misereri creaturae suae quam condidit, secundum illud Psalmi: *Miserationes ejus super omnia opera ejus*.

Unde Cyrillus: Iste caecus in Judaismo nutritus, non ignoravit quod de progenie David Deus secundum carnem nasceretur; et ideo ei ut Deo et homini loquitur.

Et licet increparetur a turba praetereunte, et doctrinam Christi auscultante; ipse tamen multo magis clamando petebat sibi misereri, timens ne ex increpatione impediretur auditio et exauditio petitionis suae.

2. INTERROGATUR A CHRISTO

Jesus autem tandem propter suam benignitatem stans, quia caecus eum sequi non potuit, {474b} jussit illum adduci ab se, ne turba prohiberet, et ut occasionem sanandi haberet. Magnae pietatis in Christo signum fuit, quando ipsum caecum expectare voluit, et ad se adduci fecit.

Unde idem Cyrillus: Sistit autem Christum vox, et invocantes in fide respicit. Et ideo vocat caecum, et accedere jussit, ut scilicet qui prius fide eum tetigerat, appropinquet et corpore.

Sic deberent facere nostri principes pauperes conquerentes, scilicet: stare, et facere vocari ad se, ut audirent eorum querimonias, facerentque eis justitiam expedire.

Et interrogavit eum, quid vellet? Non quod hoc ignoraret, sed et ejus confessionem approbare; et secundum Ambrosium, ut sciremus nisi confitentem

Volgué lo Senyor, anant a Jerusalem, volgué passar per aquesta ciutat per guarí los malalts que y eren. Hy a la entrada, fora de la ciutat, segut prop lo camí, hun cech acaptava. E hoint que gran gent venia hi que Jesús de Natzaret era, començà a cridar gran veu hi alta, que del cor li procehia: «Jesús, fill de David, hages mercé de mi!» En aquestes breus paraules lo devot cech Déu e home Jesús confessa: home, que fill de David lo crida; Déu, demanant-li misericòrdia que li done la vista, que a sol Déu se sguarda. No li diu que per ell pregue, mas que li haja misericòrdia. És propi a Déu que de la sua creatura haja misericòrdia, segons aquell parlar del psalmista: «Sobre totes les sues obres és la sua misericòrdia.»

La gent que al Senyor acompanyava e hoÿa la sua doctrina increpaven e menaçaven lo cech, perquè cridant axí bé no podien hoÿr del Senyor les mel·líflues paraules. Hy ell molt més fort cridava, recelant que per les veus dels qui l'increpaven la sua veu clarament hoÿr no-s poria.

[2. DE LES PREGUNTES DE CRIST]

Mogut de pietat lo piadós Senyor e mestre, aturà's, perquè'l cech seguir no-l podia, e manà que'l portassen perquè la gent no li vedàs al Senyor acostar-se e tingués ocasió de atorgar-li la gràcia que li demanava. Fon senyal de gran pietat en lo Senyor esperar lo cech pobre e manar que'l portassen.

Diu sanct Ciril: «La veu del cech fa que'l Senyor segur estiga, perquè tostemp hou als qui en la fe a ell recorren. E per ço-l crida e mana que s'acoste, que, puix que prop dins lo seu cor estava, vol que prop corporalment lo mire.»

O, quin saludable exemple de ací prenen los nostres reys e prínceps quant los pobres se querellen hy a ells entrar no poden, que la pomposa cerimònia los ho veda! Deven donar loch que a ells se acosten, de justícia·ls hogen, expeditament los delliuren.

Quant fon prop del Senyor lo cech mendicant e pobre, enterrogà'l lo Senyor què volia, no per ignorància, mas perquè la sua manifesta confessió manifeste lo miracle, cobrant la vista que confessava

Ⓢ 32 quin] quiu

Ⓢ 7-8 *Volgué ... eren*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany, segons VC, 474a, a sant Jeroni. | 16-17 *o li diu que per ell pregue, mas que li haja misericòrdia*

Corella incorpora aquesta glossa, la qual no apareix en VC, 474a, amb una clara intenció d'insistir en la necessitat, a més de l'oració, de les obres. | 19-20 *Sobre ... misericòrdia*] *Psalteri* (SI 144, 9): «E les sues misericòrdies són sobre totes les sues obres» (Martos, 2013b: 344). Vulgata: «Et miserationes eius super omnia opera eius». Corella tradueix en el *Psalteri* literalment de la Vulgata, mentre que la solució adoptada en el Cartoixà tendeix clarament al resum. | 19-20 *sua misericòrdia*] A continuació, Corella omet una citació de sant Ciril d'Alexandria (VC, 474a) que exposa que el cec sabia, perquè havia sigut criat en el judaisme, que el Messies naixeria segons la carn de l'estirp de David i per això l'anomena Déu i home. | 28 *segur estiga*] Es detinga, no es moga (DCVB, s.v. *segur*).

non posse salvari, et ut cor ejus ad orationem excitaret, et lumen quod ex sua bonitate largiturus ei erat, ad sui petitionem tribueret, quia non sanat invitos, sed voluntarios.

Unde Augustinus: Qui creavit te sine te, non justificabit te sine te.

Unde et Ambrosius: *Vult omnes homines salvos fieri*, sed si accedant ad eum; non enim sic vult ut nolentes salventur, sed volentes, non enim vera salus est, si nolenti tribuatur.

Item, secundum Cyrillum, interrogavit, ut scirent astantes quod non pecuniam, sed divinam efficaciam a Deo petebat.

Vide et hic Domini clementiam, quia non dedignatus est non solum stare, sed et alloqui personam vilem et pauperem. *At ille respondens, dixit: Domine, ut videam*, ubi miseriam et necessitatem suam insinuat, ac remedium et revelationem; nec aliquid aliud praeter hoc postulat. Voluit ergo Dominus audire confessionem, qui tamen non ignorat mentis intentionem, ut cognoscamus non nisi confitentem posse sanari ab infirmitate spiritus. Unde hunc caecum salvare noluit quamdiu clamavit in generali: *Miserere mei*; sed postquam specialiter insinuavit miseriam, cujus {475a} revelationem sibi misericorditer fieri postulavit, tunc eum sanavit.

3. ILLUMINATUR PLEBSQUE LAudem DAT DEO

Petiit enim ut videret, *et Jesus*, verbo potentissimo, quo dixit: *fiat, et factum est*, — *dixit illi: Respice*. Breve verbum, sed in operatione efficacissimum, et quia in fide credentium verbum Domini operatur, ideo jungitur: *Fides tua salvum te fecit*. Ex fide enim impetratur salus corporalis, et spiritualis, et aeternalis; *et confestim vidit, et sequebatur illum magnificans Deum*, id est magnum dicensillum, non magnitudine molis, sed virtutis. Non sufficit lumen recepisse, nisi etiam lumen sequatur, ne ambulet in tenebris. Ecce ergo signum illuminationis perfectae, et in anima et in corpore.

Unde secundum Cyrillum, patet quod iste caecus a duplici caecitate liberabatur scilicet: corporali, et intellectuali, neque enim eum ut Deum glorificasset, nisi vere vidisset.

Ubi et Theophilus: Grata enim erat anima caeci, in eo quod sanus effectus Jesum non reliquit; sed secutus est eum.

perduda; e moralment, perquè aprenguem que no pot haver sanitat sinó aquell qui lo seu peccat confessa, hi perquè a oració excità la sua pensa, e per mostrar que no guareix sinó al[s] que voluntàriament y vénen.

Diu sanct Aguostí: «Qui ha creat a tu sens tu, no 5
justifica a tu sens tu.»

Diu sanct Ambròs: «Vol que salvats sien tots los hòmens, però si a ell se acosten. No vol axí la salvació dels hòmens que, los qui no u volen, salvar se puguen, mas aquells qui u volen. No és salut verdadera si al qui 10
no la vol la donen.»

Diu sanct Ciril: «Enterroga'l perquè vegem que no demana peccúnia, mas effecte de virtut divina, que era cobrar la vista.»

Mira del Senyor mansuetut benigne, com stà, spera 15
e parla ab hun cech mendicant pobre, lo {76c} qual respon: «Lo que yo, Senyor, demane és que veja.» Demanant la vista mostra e confessa la seguedat sua. E per ço vol lo Senyor que especialment lo mal confesse, e lavòs lo sana, no quant generalment reclama, per 20
donar-nos exemple que és mester, particularment per haver la gràcia, confessem nostres culpes.

[3. DE LA CURACIÓ I DE LES LLOANCES A DÉU PEL POBLE]

Demanà, donchs, que pogués veure, e lo Senyor, ab aquella Paraula potentíssima ab la qual parlà e totes les coses foren fetes, manà e foren creades, dix al cech: 25
«Mira!» Breu, mas poderosa paraula. E perquè en la fe dels qui crehen la divina virtut obra, diu més lo Senyor: «La tua fe te ha guarit e salvat.» Ab fe verdadera la salut corporal hi esperitual se impetra, ensemps, hi la eterna. En hun moment tantost lo cech cobrà la vista e, 30
magnificant a Déu, lo Senyor seguia. No fon content ni li bastava que la lum dels ulls havia cobrada, sinó seguia la lum e resplendor de la lum eterna, car no volia, cobrada la vista, anar en tenebres, en les quals acaminen tots los qui a Jesús no seguexen. 35

Diu sant Ciril: «Manifestament se mostra que aquest cech de dos ceguedats fon delliure: del cors e de la ànima, e per ço a Déu glorificava e al Senyor seguia.»

© 13-16 e ... *vénen*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Ambròs de Milà, segons VC, 474b. | 36-37 ab ... *creades*] Corella incorpora aquesta glossa, la qual no apareix en VC, 475a, la qual remet en primera instància, al pròleg de l'Evangeli segons Joan (Jn 1, 1-18), igual com a la creació (Gn 1, 1-11). | 7-8 *Senyor seguia*] Tot seguit, Corella elimina una citació de sant Teòfil d'Antioquia (VC, 475a), en què s'insisteix en la idea que l'ànima del cec estava agraïda, atés que va seguir Jesús després d'haver-la sanada.

Et non solum fuit illuminatus caecus; sed et aliis factus est occasio glorificandi Deum, et omnis plebs illuminata est, ut divinum aliquid in Christo cognosceret.

Unde sequitur: *Et omnis plebs ut vidit dedit laudem Deo*, glorificando facta Dei, congratulando utilitati proximi. Hoc enim sibi retinet Dominus de beneficiis suis, scilicet gloriam. Unde ait: *Gloriam meam alteri non dabo; nobis autem reliquit utilitatem.*

Et nota, secundum Glossam, quatuor causas istius laudis: prima, est pro exauditione clamoris istius pauperis; secunda, pro potentia et misericordia illuminantis; tertia, pro impetrato munere lucis; quarta, pro merito fidei ejus qui illuminatus est.

Secundum Gregorium, quia carnales adhuc discipuli, non valebant capere verba mysterii, venit ad miraculum; ante eorum oculos caecus lumen recipit, ut eos ad fidem coelestia facta solidarent.

Et secundum Theophilum, ne incessus Domini esset inutilis, fecit caeci miraculum, hoc documentum discipulis suis dans, ut in omnibus simus proficui, et nihil nobis otiosum.

4. MYSTICE CAECI ILLUMINATIO GENERI HUMANO APPLICATA

Mystice, secundum Gregorium, caecus a Domino illuminatus, est genus humanum, quod in parente primo claritatem supernae lucis ignorans, damnationis suae tenebras accepit. Jericho autem interpretatur *luna*, quae dum menstruis momentis decrescit, defectum nostrae mortalitatis designat. Cum igitur Conditor noster appropinquat Jericho, caecus ad lumen redit; quia dum divinitas defectum nostrae carnis suscepit, humanum genus lumen quod amiserat recepit.

Qui aeternae lucis claritatem nescit, caecus est; si autem jam in Redemptorem credit, qui dixit: *Ego sum via, etc.*, juxta viam sedet; si vero creditet exorat ut aeternum lumen recipiat, juxta viam sedet et mendicat. Quisquis ergo caecitatis suae tenebras agnoscit, quisquis hoc quod sibi deest lumen aeternitatis intelligit, clamet medullis cordis, clamet et vocibus oris, dicens: *Jesu fili David, miserere mei.*

Illi autem qui Jesum venientem praecedunt, et caecum increpant, designant carnalium desideriorum

E no solament ell fon il·luminat e cobrà la vista, mas fon ocasió que·ls altres alguna cosa divina en Jesús, lum eterna, conegueren.

E per ço diu lo evangeli que, mirant tot lo poble lo mirar del {76a} cech e veure, donaren lahor a Déu, glorificant les sues obres e alegrant-se de la utilitat e bé del prohisme. Dels beneficis e utilitats nostres solament se reté lo Senyor la lahor e glòria, e dexa lo profit per a nosaltres. Y la glòria e laor sua és bé nostre, que a la magestat sua de nosaltres res no li fretura.

Diu sant Gregori: «Perquè eren carnals encara los dexebles e no havien entés de la sua mort e passió lo misteri, davant ells lo cech il·luminà perquè ab divinals actes en la fe los conferme.»

Diu Theòfil: «Perquè lo acaminar del Senyor no fos debades, obrà lo miracle, donant a nosaltres exemple que no estiguam ociosos, mas aprofitem en totes nostres obres.»

[4. COM LA CURACIÓ DEL CEC DESIGNA EL LLINATGE HUMÀ, MÍSTICAMENT]

«Al seny al·legòrich –diu sant Gregori–, lo cech il·luminat és lo humanal linatge, que en lo primer pare nostre, Adam, perdé la vista e lum de la divina gràcia, hy encorregué en sentència de dampnació e generals tenebres. Jericó, qui “luna” se interpetra, crexent e minvant per tots los mesos, la nostra mortalitat significa. Acostant-se lo Senyor a Jericó, lo cech cobrà la vista; prenent Déu la miserable carn nostra, ha cobrat natura humana la vista que en Adam havia perduda.»

Al seny moral, [a]quell qui la claredat de la lum eterna ignora és sech e sens vista. Però si comença en lo Senyor creure, ja stà segut prop la via, que lo Senyor diu: «Yo só via, veritat e vida.» Si creu, prega e reclama que la lum eterna mire, ja la- {77a} vors stà segut en la via e mendica. Donchs, qualsevol qui conex de la sua ceguedat les tenebres e la claredat de la lum eterna desija veure, reclame e cride ab veu que de les medul·les del cor procehexca: Jesús, fill de Davit, hages mercé de mi!

Aquells qui lo cech increpaven les nostres carnals concupiscències e mals àbits signifiquen, los quals

© 23 luna] lum VC, 475a: «luna» | 40 signifiquen] sigüiffiquen

© 16-17 per a nosaltres] Immediatament després, Corella elimina una citació de la *Glossa ordinaria* (VC, 475a), en què s'exposa quatre causes de la lloança del cec: primera, per escoltar i concedir als precés del cec; segona, per la potència d'il·luminar-lo i misericòrdia; tercera, per rebre el do de la llum; quarta, pel mèrit de la fe de l'il·luminat. | 17-18 Y... fretura] Corella afegeix aquesta interpretació, la qual no es troba en VC, 475a, en la qual insisteix en l'argument anterior: la lloança a Déu no és perquè ell la necessita, sinó per bé del fidel. Aquesta incorporació ocupa el lloc d'una citació de l'original llatí eliminada (veg. nota anterior).

turbas, tumultusque vitiorum, quae priusquam Jesus ad cor nostrum veniat, cogitationem nostram dissipant, et voces cordis in oratione perturbant, ne Jesus ad cor illuminandum accedat. Sicut enim turba caecum impedit, ne lumen corporale recipiat; sic spiritualiter turba phantasiarum et cogitationum frequenter impediunt, ne lumen gratiae recipiant. Sed in eo quod caecus, quem turba increpat, magis clamat, datur nobis exemplum quod quanto plura nobis oc- {475b} currunt impedimenta, tanto magis est clamandum; et quanto graviori tumultu cogitationum premimur, tanto orationi attentius est insistendum.

Unde Hieronymus: *Comminantur autem multi ei ut taceat, quia peccata et daemonia compescunt clamorem pauperis. Sed ille magis clamabat, quia, gravescente bello, manus ad lapidem adjutorii, hoc est Jesum Nazarenum, cum clamore levandae sunt.*

Unde et Cyrillus: *Incipabant eum ut taceret; sed per inhibitiones hujusmodi non impediabatur ejus audacia. Novit enim fides omnibus repugnare, et in omnia triumphare; utile est enim pro cultu divino pudorem deponere. Nam si causa pecuniae sunt impudentes nonnulli, quare pro animae salute non decet bonam induere impudentiam?*

Sed cum caecus primo clamaret, Jesus transire dicitur; cum autem multo magis clamaret, stat Jesus: quia cum adhuc turbas phantasmatum in oratione patimur, Jesum aliquatenus transeuntem sentimus; cum vero orationi vehementer insistimus, Deus in corde figitur, et lux amisso reparatur. Ex quo docemur quod si in oratione primo senserimus Jesum nos quasi pertranseuntem, post paululum instanter perseverantes, sentiemus nobiscum stantem.

Interrogat autem caecum, quid velit, ut eum ad orandum excitet, quia peti vult hoc quod et nos petere, et se concedere praenoscit. Pius enim Dominus sua dona gratuita, nostra vult esse merita; nec vult bonum nostrum invitum et coactum, sed spontaneum et voluntarium; et quod nobis sponte largitur, vult nostris petitionibus tribuere. Et ideo quamvis sciat quid nobis necesse sit, antequam petamus; importune tamen nos ad petendum invitat dicens: *Petite autem et dabitur vobis, quaerite et invenietis, pulsate et aperietur vobis.*

In caeci autem petitione discimus, quia in oratione non aurum, non argentum, non fugitivos honores, non longiturnam vitam, non vindictam inimicorum, non aliquod temporale; sed ineffabile lumen quaerere debemus, hoc est, ut ipsum qui *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* videre possimus, juxta quod ipse admonet dicens: *quaerite regnum Dei et justitiam ejus, et haec omnia, adjicientur vobis.*

forçen e treballen que·l nostre cor e lengua a Jesús ni pregue ni s'i acoste, perquè la sua gràcia no l'il·lumine. E axí com la gent dient al cech que no cridàs empachava que no cobràs la vista, axí la multitud de nostres carnals fantasies sovint empacha que nostres oracions, per nostra culpa, al Senyor no pleguen, e per ço no cobram la vista e lum de la sua gràcia. Però tenim exemple que·l cech més cridava quant més lo increpaven, que per molt que·ls enemichs e nostres carnals concupiscències nos fatiguen, tant devem més treballar que digam nostres oracions atentament e devota.

Diu sant Gerònim: «Menaçaven al cech perquè cridava, car los peccats e dimonis tanquen la boca al peccador que no pregue. Però lo cech més fort cridava, que tant com és més fort la batalla, tant deu hom més reclamar lo adjutori.»

Diu sant Ciril: «Al cech increpaven ab menaces, e la sua virtuosa audàcia gens no cessava. Propi és de la fe contrastar e vençre a tots los qui la impugnen e oblidar-se la vergonya per la honor divina.» Car, si per la pecúnia e guanys tem- {77b} porals molts la vergonya perden, quant més per la salut de la ànima se deu perdre!

Hi devem atendre que passava Jesús quant lo cech cridava, però stigué segur quant molt fort reclamava. Quant nosaltres tèbeament de cor e de boca diem nostres oracions e pregàries, Jesús passa. Però quant ab veu de cor alta e devota reclamam lo divinal adjutori, lo Senyor se atura e mana que la nostra ànima a ell se acoste perquè li done la gràcia.

Enterroguà lo Senyor lo mendicant pobre què demana perquè en devota oració lo excite, que vol que li demanem lo que ell donar nos dellibera. [L]o piadors benigne Senyor los seus dons e gràcies, que liberalment nos dóna, vol que sien mèrits nostres. No vol que lo bé nostre poseheixcam per força, que no seria bé si contra nostre voler lo posehiem. E quant liberalment lo dóna, diu que [per] nostres pregàries lo merexem, hi per ço, que demanem nos convida, dient: «Demanau e serà-us donat, cercau hy trobareu, tocau hi obrir-vos-han la porta.»

Tenim en la demanda del cech saludable exemple que les nostres pregàries ni oracions no demanen or ni argent, ni les míseres honors mundanes, no longitut de vida, no dels enemichs venjança, no alguna temporal benaventura, mas que·ns faça meréxer que atengam a veure aquella inefable lum que tots los hòmens il·lumina. E per ço, ell mateix, lum vera, nos amonesta, dient: «Demanau primer lo Regne de Déu e la sua justícia, y totes les altres coses necessàries vos seran donades.»

Ad illud lumen autem videndum profecto via fides est, quia fides eum salvum fecit; videns autem confestim praeuntem Jesum sequitur, quando quis bonum quod intelligit, intuitu ejus operatur, et eum imitatur. Quanto ergo quisque plus a Deo illuminatur, tanto amplius et perfectius in bonis operibus exercere se debet, sicut iste caecus, recepto lumine, non piger remansit, nec retro rediit. Et hic talis non solum in Deum proficit; sed etiam alios ad laudem Dei accendit.

Ubi Gregorius: Si ergo, fratres charissimi, caecitatem, jam nostrae peregrinationis cognoscimus, si credendo in Redemptoris nostri mysterium juxta viam sedemus; si exorando quotidie ab auctore nostro lumen petimus, si tandem lucem jam per intellectum videndo, illuminati post caecitatem sumus; Jesum quem mente cernimus opere sequamur. Aspiciamus quo graditur, et ejus vestigia imitando teneamus. Ecce cura sit Dominus et creator Angelorum, suscepturus naturam nostram in utero Virginis venit. Nasci tamen per divites noluit parentes, pauperes elegit; prosperari in mundo noluit, opprobria, irrisionesque toleravit sputa, flagella, alapas, spineam coronam, crucemque sustinuit.

Et quia rerum temporalium delectatione, a gaudio aeterno cecidimus, cum qua amaritudine illuc redeatur ostendit. Quid itaque {476a} homo pro se pati debet, si tanta Deus pro hominibus pertulit? Diverso quippe itinere ambulat si gaudia delectationesque appetit, cui dux suus viam amaritudinis ostendit. Si ergo retributionis gaudium in perventione quaerimus, poenitentiae amaritudinem in via teneamus. Sic itaque fit, ut non solum nostra in Deum vita proficiat; sed haec ipsa nostra conversatio ad laudem Dei et alios accendat: haec Gregorius.

E perquè puguem veure, la fe és la nostra guia, la qual al cec ha procurat la vista, e així, al Senyor seguint, mostrava que de les tenebres fogia, seguint la lum que mirava; e per semblant, nosaltres devem seguir per obres lo que la lum de nostra sancta fe nos mostra. 5

Diu sanct Gregori: «Pensem, germans, si la lum havem cobrada e de les tenebres en què estàvem de nostres peccats tenim conexença. Treballem en seguir lo nostre Déu, Senyor e mestre, lo qual en lo món volgué nàixer de pobla Mare, e no elegí per prosperitats mundanes, mas oprobri, escarns e vituperis, açots, bufets e corona de spines, e finalment, en la creu mort dolorosa. 10

»E perquè ab delectacions carnals los celestials goigs perduts haviem, ha'ns volgut mostrar ab quines 15 amargors se poden atényer. Què pot sofferir l'ome per si mateix que als goigs de Paradís atenga, si Jesús, Déu e Senyor, tals dolós ha sofferit per l'ome? Donchs, si per delectacions mundanes lo cristià acamina, clarament mostra que de Jesús, Déu e Senyor nostre, no segueix la 20 via. Però si de nostre Déu e Senyor seguim los passos, pujarem en lo cel, hon ell ha pres eterna posada, e·ncendrem les penses de nostres prohismes en lahor sua.»

Ⓢ 8 nostres] uostres | 15 haviem] hauien

Ⓢ 15-18 e ... mostra] Roís de Corella, encara que pren els arguments bàsics de l'obra ludolfina (VC, 475b), els resumeix i els adapta: quan el cec veié que Jesús continuava el camí, ell s'apressà a seguir-lo, que és quan una persona imita a Crist i realitza les seues obres. Quan algú està més il·luminat per Déu, més s'ha d'exercitar en bones obres, així com aquest cec, el qual, en rebre la llum, no es va emperesir ni es féu arrere. I així, acaba el passatge llatí, aquest no només porta profit del Senyor, sinó que encén els altres vers la lloança divina. | 6 Diu sanct Gregori] Corella elimina en el començament de la citació de sant Gregori Magne (VC, 475b) una de les reflexions, intranscendent des del punt de vista de l'argumentari: cal pensar si hom està assegut a la vora del camí creient en el misteri del Redemptor.

5. EADEM ILLUMINATIO ANAGOGICE CUILIBET PECCATORI APPLICATA

[5. COM LA CURACIÓ S'APLICA A QUALSEVOL PECCADOR, EN SENTIT ANAGÒGIC]

Diu lo gloriós sant March que, dient lo Senyor que lo cech portassen, aquells qui ab lo Senyor eren [dien-
li]: «Està ab bon àni- {77d} mo e no crides, que Jesús te
crida.» Hi hoýdes aquestes paraules, dexà la miserable
roba e saltà perquè més prest al Senyor pogués acostar-
se, hon mostra la fe que tenia, que la roba se oblidà e
saltà com si ja tingués la vista cobrada. E per ço, lo
piadós Senyor, quant la y torna, li diu que per la sua fe
la ha cobrada.

E devem atendre que passant e anant hou lo Senyor
del cech les pregàries, però estant lo il·lumina, que vol
dir que passant la nostra via, fet home per nosaltres,
sent les nostres misèries, però estant, com a Déu, la
sanitat e lum de gràcia nos dóna. Cech està gitat lo
peccador sobre la roba vella, miserable, dels peccats e
consuetuts males, però no-s desespere. Hy ab tot que
fora la carrera de caritat e de gràcia per defalt de
meritòries obres estiga, per vera fe e catòlica crehença
demane mendicant de sanctes e bones persones que per
ell pregunen, les quals a Jesús segueixen; cride lo
peccador hy demane misericòrdia.

Los qui l'increpen són los ypòcrits, que en la
mostra al Senyor acompanyen hi als peccadors

© 1-599,7 *Diu ... endreça*] Corella suprimeix quasi tot aquest subcapítol, segons la nostra edició, de *VC*, 476*ab*, i el reemplaça per aquest del *Cartoixà*, del qual es parlarà després. L'obra ludolfina estableix, de nou, una analogia entre el peccador i el cec. Aquell que comet un greu pecat en obra és cec. Si vol tornar al camí de la veritat, ha de seure al costat de la via i demanar a Déu almoïna, ço és, vènia amb plors pel pecat. Els que passen i veden al cec que cride són els esperits immundes, els quals lluiten contra la penitència del peccador quan el veuen demanar perdó. I no només li contrasten aquests esperits, sinó el costum de pecar es rebel·la més fort quan veu que vol tornar al camí de virtut. Però el peccador, com més veja que li impugnen aquests esperits o el mal costum, més alt ha de cridar, perquè cridar més alt significa més desig de perdó. El peccador ha de cridar perquè «la salvació és lluny dels injustos» (Sl 118, 155). Continua el text omès per Corella amb una citació d'Hug de Sant Víctor: si sembla que Déu no escolte amb les primeres llàgrimes, ningú no ha desistit de tornar a demanar, perquè els grans dons s'obtenen amb moltes pregàries. La pietat divina no refusa ningú, si la seua oració és contínua. El peccador, segueix el text llatí, no ha de gloriar-se dels seus mèrits, sinó confiar en la misericòrdia divina, com el salmista: «Pel poder de Déu farem proeses: ell mateix xafarà els enemics» (Sl 59, 14). Tot seguit, en la *VC* es declara la misericòrdia del Senyor amb els penidents i l'auxili als qui pugnen contra el pecat, perquè Jesús, el qual sembla estar de passada quan en les oracions es pateix temptacions, es deté i crida el fidel quan persevera en l'oració, i es manifesta en la tranquil·litat de la seua ment quan el contempla. El l'oració, continua l'obra ludolfina, cal demanar la glòria eterna, igual com el cec va demanar a Jesús la llum. Qualsevol que vulga penedir-se ha de confiar en la vènia, com es diu: «La teua fe t'ha salvat» (Mc 10, 52) o «En qualsevol hora que el peccador es lamenta i es convertisca, se salvarà» (segons *VC*, 476*b*: Ez 18, 21, en la versió grega). El *Cartoixà*, com s'ha dit, difereix de la versió de la *VC*. En primer lloc, Corella enllaça dos episodis sinòptics: el miracle de la curació d'un cec prop de Jericó (Lc 18, 35-43), text que es glossa en aquest capítol tant de l'original llatí com del valencià, amb la part final d'un altre miracle de Crist: la curació del cec Bartimeu (Mc 10, 46-52), passatge que no apareix en la *VC* i que Corella incorpora en aquest subcapítol. L'estructura que crea Corella es basa, imitant en part l'obra ludolfina, en una interpretació al·legòrica i tropològica d'aquest darrer miracle, bastida a través de materials diversos, ja apareguts en el *Cartoixà* o bé que coneix de memòria. De la *Postilla literalis* de Nicolau de Lira (1603: v, 594; postil·la a Mc 10, 50), pren només l'argument que el cec llançà la roba per a acostar-se més ràpidament a Jesús. L'alegoria entre Crist que passa, el qual simbolitza el seu pas pel món, i Crist que es deté, és a dir, mor, ressuscita i redimeix la humanitat, no es troba ni en la *Postilla* lirana ni en la *VC*, però beu d'interpretacions patristiques que Corella devia haver estudiat en lectures escolàstiques, com per exemple: «*Clamantem etenim caecum Jesus transiens audivit, sed stans miraculum illuminationis exhibuit. Transire namque humanitatis est, stare divinitatis. Per humanitatem quippe habuit nasci, crescere, mori, resurgere, de loco ad locum venire. [...] Caecum igitur clamantem Dominus transiens audit, stans illuminat, quia per humanitatem suam vocibus nostrae caecitatis compatiendo misertus est, sed lumen nobis gratiae per divinitatis potentiam infudit*» (sant Gregori Magne, *Homiliae in evangelia*, PL 76, col. 1084*ab*); «*Jesus transiens caecum audit, stans illuminat; quia per humanitatem suam, nostrae caecitatis vocibus compatitur, sed per potentiam divinitatis lumen nobis gratiae infundit*» (Hug de Sant Víctor, *Posteriorum excerptionum libri tredecim continentes utriusque testamenti allegorias*, PL 175, col. 825*ab*). La potestat de Jesús per a guarir com a Fill de Déu i no com a home apareix tant en el *Cartoixà* (veg. p. 615,22-23) com en la *VC* (veg. nota p. 615,23). Per últim, Corella agafa la interpretació dels qui increpen el cec que calle, és a dir, aquells que impedeixen la salvació, del capítol vint-i-dos del *Cartoixà* (veg. p. 614,5-14; i també nota p. 615,1-4), en què es torna a al·legoritzar a l'entorn de la curació del cec Bartimeu.

tostemps inpugnen e veden que al Senyor no s'acosten; los verdaders bons són aquells qui al Senyor lo porten. Dexa la roba vella dels peccats e salta perquè al Senyor atenga quant per vera penitència la passada mala vida abomina e, seguint lo Senyor, no torna a plegar la roba, mas ab Jesús a la eterna Jerusalem los seus pas- {78a} 5
sos endreça.

Haec etiam quae de caeco dicta sunt, ad unumquemque peccatorem hoc modo referri possunt. Qui enim criminale peccatum committit in opere, caecus est in mente. Sed si iter veritatis ingredi cupiens pro aeterna vita coeperit cogitare, et ad Deum post peccatum flendo, et veniam petendo redire; secus viam sedet, et mendicat. Praetereuntes vero silentium caeco imponere volunt, quia immundi spiritus acrius contra eum quem ad veniam redire viderint consurgunt, et ne peccator ad poenitentiam redeat contradicunt. Nec solum immundi spiritus, sed etiam ipsa consuetudo peccandi durius incipit rebellare, cum senserit post assueta mala ad virtutes hominem velle redire.

Sed quo acrius se sentit impugnari a malignorum spirituum tentatione, seu ab ipsa peccandi consuetudine, eo fortius debet exemplo huius caeci pugnare in oratione clamando, per desiderium, ad Deum; clamor enim magnus, magnum indicat desiderium. Et vere expedit peccatori clamare, quia longe distat a Deo: *Longe enim a peccatoribus salus.*

Et secundum Hugonem, si ad primas lacrymas, vel preces Deus non exaudit, {476b} homo preces iterare non desinat; magna enim munera sunt multis precibus comparanda. Neque enim divina pietas adiutorium se petenti negabit, si ille orando a petitione non defecerit. Nec de suis meritis aliquid praesumat; sed in illius misericordia confidat, cui per Psalmistam dicitur: *In Deo faciemus virtutem, ei ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.*

Quantam autem misericordiam Dominus poenitentibus exhibeat, quale auxilium pugnantibus contra peccatum praebeat, consequenter declaratur. Qui enim prius transibat propter tentationes quas in oratione patimur, si in oratione perseveraverimus, quasi stans nos ad se adduci iubet, quando tranquillitatem mentis redditam dulcedine suae contemplationis, vel tenuiter manifestat. Et quia in oratione ante omnia aeternam gloriam quaerere debemus, recte caecus lumen a Domino petisse fertur. Et quoniam quicumque non negligit poenitere, de venia non debet desperare, recte dicitur: *Fides tua te salvum fecit.* — *Quaecumque enim hora peccator vere poenitendo ingemuerit, et conversus fuerit, salvus erit.*

Secundum Augustinum, si Jericho *lunam*, et ob hoc mortalitatem interpretatur, morti propinquans Dominus Judaeis solis lumen Evangelii iusserat praedicari, quos significavit iste unus caecus ante ingressum Jericho illuminatus, quem Lucas commemorat; a mortuis autem resurgens atque ascendens, et Judaeis et Gentibus, quos duos populos

Diu sanct Agostí: «Entrant lo Senyor en Jericó, que la moralitat nostra significa, hun cech il·lumina, que ans de la sua resurrecció solament mana que al judaych poble pricassen. Però exint de Jericó dos cechs il·lumina, que passada la sua mort e cobrada la 10

significare videntur duo caeci post egressum Jericho illuminati, de quibus Matthaëus narrat ut infra.

ORATIO

O benignissime Jesu, non personas hominum respicis; omnes expectas Creator; omnium misereris Redemptor; omnibus indulges Salvador. Quis igitur nisi suae salutis immemor, tardabit ad te converti, sic benignissime expectantem, sic ad ostium pulsantem, et per gratiam introire volentem? Da ergo Domine Deus meus, mihi caeco et misero, ut a te vocatus aperiatur tibi cor meum, peccatum inde expellendo, et te per gratiam recipiendo: ut illuminatus te sequar nunc in operibus virtuosus, et post haec de tua visione semper gaudere merear in coelis. Amen.

{476A} CAPUT XXIII. DE ZACHAEO ET EJUS CONVIVIO

I. DESIDERIUM ZACHAEI VIDENDI DOMINUM

Deinde eadem die, Dominus Jesus ipsam urbem Jericho ingressus perambulabat eam, turba non modica stipatus. Jericho significat mundum, quem intravit in Incarnatione, ambulavit sua conversatione, sed perambulavit in sua passione, ex qua perambulatione facta est salus domui Ecclesiae. Mundus est perambulandus, quia per eum est citissime transeundus, et nullo modo per inordinatum amorem vel affectionem est ibi sistendum, vel ei inhaerendum; vix enim est aliquis qui non inficiatur, si circa mundi negotia implicetur.

Zachaeus, autem qui erat non tantum publicanus, sed et princeps publicanorum, et primus inter illos qui vacabant publicis actibus, scilicet exactionibus et vectigalibus, quae implicant ad peccatum, ac dives, quia in acquirendo avarus, et temporalibus implicatus; ex quo in ejus vocatione apparet major Dei misericordia, et divinae pietatis abundantia; desiderabat, et quaerebat, ex devotione videre Jesum, beati enim oculi qui vident ipsum; et non poterat prae turba sequente {476b} eum, quia statura pusillus erat, et corpore secundum quantitatem, et mente secundum humilitatem; ex quo patet devotio popularium ad Christum, quia tanta turba sequebatur eum. Et

© 36 la] ia

© 4-5 qui no mires les presones dels hòmens] VC, 476b: «Non personas hominum respicis»: «No mostres accepció de persones». | 31 vectigals] Tributs imposats pel transport de les mercaderies (DCVB, s.v. vectigal). | taches] Taxes, impostos (DCVB, s.v. taxa).

immortal vida, als juheus e als gentils mana que prehiquen la santa ley evangèlica.»

ORACIÓ

[B]enigníssim Jesús, qui no mires les presones dels hòmens; Creador universal, qui a tots los qui a tu se convertexen esperes; Redemptor universal, qui a tots està la tua misericòrdia aparellada; Salvador universal, a tots dónes vènia qui de bon cor la demanen. Qui és, donchs, aquell, si de la sua salut no s'oblida, que tarde a convertir-se a tu, qui benignament nos esperes, a la porta-ns toques e dins nosaltres, si t'obrim, per la tua gràcia entres? Fes, donchs, gràcia, Senyor benigne, a mi, cech e miserable, que cridat per tu lo meu cor te obra. E perquè tu, Senyor, hy entres, per la tua gràcia lo peccat ne lance, hi a tu, Déu meu, hy acullga, hy per tu, il·luminat, a tu segueixca, e axí puga per la tua pietat meréixer que eternament de la tua clara vista me alegre. Amén.

DE ZECHEU E DEL SEU CONVIT. CAPÍTULO XXI

[I. DEL DESIG DE ZAQUEU DE VEURE EL SENYOR]

{78b} [A]prés que'l piadors Senyor ac atorgat al cech la vista, entrà en Jericó ab molta gent que l'acompanyava. Jericó lo món significa, en lo qual entrà per la sua incarnació, pasejà per la sua conversació, acaminà per la sua mort e passió, e de aquest acaminar fon feta la salut a la Sglésia. Lo món se deu acaminar e que'l passem ab cuyta, axí com aquell qui acamina perquè no retarde ab los seus laços lo nostre viatge.

Zacheu, qui no solament era publicà, mas príncep dels publicans, qui eren los qui col[li]en hy exhegien les publiques rendes, vectigals e taches, hi era rich, que era estat avar en adquirir les temporals riqueses, e per ço en la sua conversió se mostrà major la divina misericòrdia, desijava per devoció veure Jesús, que benaventurats són los ulls qui-l miren, e no podia per la gran gent que ab lo Senyor anava. Hi ell era chich de estatura per la corporal forma hy en lo cor per humilitat profunde. Era gran la devoció que lo poble en lo Senyor [tenia], que gran multitut lo accompanyaven. Hy corrent

praecurrens, id est prae aliis currens, ascendit in arborem sycomorum ut videret Jesum, inde transiturum.

Unde Beda: *Quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.* Ecce enim camelus, deposita gibbi sarcina, per foramen acus transit, hoc est dives et publicanus, relicto onere divitiarum, contempto censu fraudum, angustam portam, arctamque viam, quae ad vitam ducit ascendit. Qui mira devotione fidei ad videndum Salvatorem, quod natura minus habebat, ascensu supplet arboris; atque ideo juste, quamvis ipse rogare non audeat, benedictionem Dominicae susceptionis accipit quam desiderabat: haec Beda.

2. SYCOMORUS IN QUAM ASCENDIT ZACHAEUS FIGURA EST CRUCIS

Sycomorus est arbor in foliis moro similis, et in aliis ficui; sed stipite distans, et altitudine praestans. Unde et a Latinis celsa dicitur; et interpretatur *ficus fatua* quia arbor est sterilis,

sic- {477a} que dicitur sycomorus, id est, sicut morus, vel scribitur sycomorus, pro fico moro, vitio scriptorum. Unde secundum Josephum, potius deberet dici ficomorus quia componitur ex natura fici, quoad lignum, et ex natura mori, quoad folia.

Sycomora quoque dicuntur quaedam poma ficis similia; fructus autem mori liquorem sanguinem similem habet, unde dicitur quod ostendebant elephantis sanguinem uvae et mori, ad acuendum eos in praelio, scilicet corporali.

Et ideo morus crucem signat, cujus fructus ipse Christus dicitur in ea suo sanguine rubricatus; qui sanguis nobis per recordationem ostensus acuit nos in praelio spirituali. Dominica enim crux credentes alit, ut ficus; ab incredulis irridetur, ut fatua, quia Judaeis est scandalum, Gentibus vero stultitia, sed credentibus virtus Dei est.

Haec ergo arbor in quam pusillus statura Zachaeus ut exaltari posset ascendit, arbor fidei et crucis est, ad quam multi venientes et in eam ascendentes, quamvis statura parvuli fuissent, et nondum in scientia et

primer que tots, Zacheu [pujà] en hun arbre, que sichomorus lo nomenen, perquè miràs a Jesús que per allí passar devia.

Diu Beda: «Lo que és impossible als hòmens, a la divina bondat és fàcil. Mira lo camel[1] com, dexada la càrrega e la gepa, passa per lo cors de la egulla, que vol dir que Zacheu, publicà e rich, menysprehades les {78c} riqueses e temporals rendes e salaris, per la chica porta entra, e per la estreta senda de anar a Parahís acamina; e ço que natura li veda, devoció lo y mostra. Fe devota lo fa pujar en l'arbre perquè a Jesús puga veure, e per ço mereix, encara que ell demanar no u gosa, que lo Senyor lo mire e dins la sua casa prenga posada; e aquell qui solament desijava veure dins la sua casa corporalment, e dins la sua ànima espiritualment lo acullga.»

[2. COM EL SICÒMOR EN QUÈ PUJA ZAQUEU ÉS FIGURA DE LA CREU]

Lo sicomorus és hun arbre qui en les fulles morer sembla, hi en les altres coses a figuera. Y en latí se nomena «arbre excels»; diu-se encara «figuera folla», perquè no fa fruyta, ans és arbre estèril.

Dihen alguns doctors que era morer alt e bell que grans mòres feya, semblants a figues, lo such de les quals a sanch resembra, del qual donen als elefants per fer-los animosos en les batalles.

E axí, aquest arbre la creu del Senyor figura, lo fruyt de la qual és Jesús, Déu e Senyor nostre, que ab lo recort e mèrit de la sua sanch nos fa animosos contra los enemichs de la santa fe cathòlica. La creu del Senyor és dolça als qui crehen, semblant a figa; e folla e stèril als incrèduls, escàndel als juheus, als gentils follia, als crestians vera sapiència y esperança, port, refugi, defensa e infançonía, virtut de Déu e potència.

Pujà Zacheu en aquest arbre perquè era chich de estatura, perquè de l'arbre a Jesús que tant desijava pogués veure. En aquest arbre molts pugen, que, ab tot sien chichs en sciència e sapiència mundana, per vera fe atenyen en aquest món veure

Ⓢ 15 espiritualment] espiritualmeni | 19 excels] excelsa | 28 enemichs] euemichs

Ⓢ 13-16 e² ... acullga] Corella incorpora aquesta interpretació al·legòrica, la qual no es troba en VC, 476b. | 20 arbre estèril] A continuació, Corella elimina una digressió intranscendent sobre el nom del sicòmor (VC, 477a): primer s'exposa que potser per error dels escriptors, en compte de *ficomoro*, van interpretar *sicomoro* per analogia amb «*sicut moro*» («com si fóra una morera»). Segons Flavi Josep, acaba el text llatí omés, caldria que s'anomenara *ficomoro*, per la fusta, que sembla de figuera, i per les fulles, que pareixen de morera. | 28-29 La ... figa] Corella reformula l'original llatí, en què s'exposa que la creu del Senyor nodreix els creients, com la figuera. | 31-32 als ... potència] Corella amplifica l'original llatí, que fa simplement: «*sed credentibus virtus Dei est*» (VC, 477a). | 32 infançonía] Refugi.

perfectione multum crevissent, inde tamen Jesum videre et cognoscere meruerunt.

Hujus arboris fructus sanguineus est, per quem Martyres significantur, qui tam firmiter huic arbori inhaerent, ut potius occidi et proprio sanguine cruentari, quam a sua arbore, id est a Christi fide et cruce valeant superari.

Hanc debemus ascendere per fidem et meditationem, aliter Jesum videre non possumus, quia sicut Zachaeus statura pusilli sumus; non enim sufficiunt nostra merita sine merito passionis crucis Christi. Hanc pusillus, ut exaltari possit, ascendit, dum quilibet humilis, et propriae infirmitatis conscius, terrena relinquendo, et pravos actus deserendo, altioraque petens et in Domino confidens, in virtute crucis gloriatur clamans cum Apostolo: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*; cui lignum crucis est gloria, salus, vita, et per hanc laudabilem fatuitatem, Dominum cernere meretur. *Nos enim, inquit Apostolus, praedicamus Christum crucifixum; Judaeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam.*

Ecce sycomorum; ascende et tu lignum ubi pro te pendit Jesus, et videbis Jesum. Unde Augustinus: Apprehendit Zachaeus sycomorum; ascendat humilis crucem, parum est, ascendat ne de cruce erubescat, in fronte illam figat, ubi sedes pudoris est. Ibi, omnino ibi, in quo membro erubescitur, ibi figatur unde non erubescatur.

Puto quia irrides sycomorum; et ipsa me effecit videre Jesum, etc.: haec Augustinus.

Quicumque etiam humiliatur propter Jesum, hic infatuatur juxta mundum, qui solus tamen sapiens est, quia quod stultum est hominibus, sapientia est Dei; et hic Dominum videre meretur.

Unde Gregorius: Si veraciter sapientes esse, atque ipsam sapientiam contemplari appetimus, stultos nos humiliter agnoscamus. Relinquamus noxiam sapientiam, discamus laudabilem fatuitatem.

Hinc Evangelicae historiae verba testantur, quia Zachaeus cum videre prae turba nihil posset, sycomori arborem ascendit, ut transeuntem Dominum cerneret. Sycomorus quippe, ficus fatua dicitur. Pusillus itaque Zachaeus sycomorum subiit, et Dominum vidit; quia qui mundi stultitiam humiliter eligunt, ipsi Dei sapientiam sublimiter contemplantur. Pusillanimitatem namque nostram ad videndum Deum turba praepedit,

Jesús en la veritat dels sagrats evangelis, per la qual merexen après eternament veure la divina essència.

És semblant a sanch lo fruyt de aquest arbre, que-ls martres significa, los quals ab polsims de amor en aquest arbre tan fort se tenen que sagnar e matar los poden, però força alguna ni poder basta que de l'arbre collir los puguen.

Devem pujar per fe e contemplació en aquest arbre, en altra manera, Jesús no podem veure, car chiquets som de estatura. No y basten los nostres mèrits sens los mèrits de l'arbre de vida. En aquest, lo qui és chiquet per humilitat puja, conexent la infirmitat pròpia; deixa les coses terrenes, esperant en la divina misericòrdia; puja en la creu hi en mèrits de aquella, dient ab lo Apòstol: «No plàcia a Déu que yo·m glorie sinó en la creu del meu Senyor Jesús», la qual és glò[r]ia mia, salut e vida. Diu lo Apòstol: «Nosaltres pricam Jesús crucificat, escàndel per als juheus, als gentils follia.»

Aquest és lo sicomorus: arbre, per a les pompes de aquest món foll[i]a, en lo qual, si pujam, veurem Jesús crucificat per nosaltres. Si havem vergonya de pujar en tal arbre, portem en lo front la sua figura; allí hon naix la vergonya posem de la creu la ymatge.

Diu sant Gregori: «Si verdaderament volem esser savis e desijam contemplar la di- {79a} [vina] sapiència, conegam-nos humilment que som folls. Dexem de aquest món la folla saviesa hi aprenem en la creu la sàvia follia.

»Testifica lo sagrat evangeli que Zacheu no podia per la gent a Jesús veure. Pujà en lo sicomorus perquè-l pogués veure. Sicomorus se diu «figuera follia». Pujà, donchs, lo chiquet Zacheu en la figuera follia e pogué mirar a Jesús, que de terra no podia, car los qui la mundana follia per veure Jesús per humilitat elegexen, la divina sapiència altament contempen, que la chiqueta e poqueta nostra poquedat veure a Jesús la

Ⓜ 11 aquest] aquesta | chiquet] cçiquet | 20 lo] la | 25 contemplar] coatemplar | 34 elegexen] selegexen

Ⓜ 4 polsims] Tiges o prolongacions primes d'un fruit que l'uneixen a la branca (DCVB, s.v. polzim). | 10-11 sens ... vida] Corella reformula l'original llatí (VC, 477a), en què es parla dels mèrits de la passió de la creu de Crist; per a l'al·legoria «arbre de vida», veg. nota p. 1023,7-8. | 19-20 per ... follia] Corella incorpora aquesta al·legoria, que no apareix en VC, 477a. | 21-23 Si ... ymatge] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Agustí d'Hipona, segons VC, 477a. | 23 la ymatge] Tot seguit, Corella elimina el final de la citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 477a): el sant adverteix a aquell que es riu del sicòmor, que aquest arbre li ha fet veure Jesús. Seguidament, el lletraferit valencià omet també una interpretació, el sentit de la qual s'aplega en la citació posterior de sant Gregori Magne: la persona que mereix veure el Senyor és aquella que s'humilia per Jesús, la qual és considerada boja pel món, però ella sap que és sàvia, perquè el que és bogeria per als homes és saviesa per a Déu.

quia infirmitatem humanae mentis, ne luci veritatis intendat, curarum secularium tumultus premit. Sed prudenter sycomorum ascendimus, si provide eam {477b} quae divinitus praecipitur stultitiam tenemus.

Quid enim in hoc mundo stultius, quam amissa non quaerere, possessa rapientibus relaxare, nullam pro acceptis injuriis injuriam reddere, imo et adjunctis aliis patientiam praebere? Quasi enim sycomorum nos ascendere Dominus praecipit, cum dicit: *Qui aufert quae tua sunt, ne repetas*. Et rursus: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam, praebe illi et alteram*.

Per sycomorum Dominus transiens cernitur, quia per hanc sapientem stultitiam, etsi nedum solide ut est jam, tamen per contemplationis lumen, Dei Sapientia quasi in transitu videtur. Qui vero in elata ad conspiciendum Deum adhuc cogitationum suarum turba deprehensi sunt, sycomori arborem non in venerunt: haec Gregorius.

Ubi et Theophilus: Sed facile hoc est ad moralem utilitatem retor quere. Quisquis enim pluribus in malitia praeest, parvus est staturas pirituali, et non potest videre Jesum prae turba. Nam perplexus a passionibus et secularibus rebus, non aspicit Jesum ambulantiem, id est in nobis operantiem, nullum opus ejus cognoscens.

Ascendit autem super sycomorum, id est super voluptatis dulcedinem, quae significatur per ficum deprimens eam; et sic sublimior factus videt, et videtur a Christo.

gent la empacha, car les sollicituts e cures dels temporals béns empachen la nostra pensa, que en Jesús no pensa ni speritualment lo pot veure. Mas prudentment pujam en la figuera folla quant elegim les coses que lo món té per folles perquè Jesús pugam contemplar e veure. 5

»Què pot esser per aquest món cosa més folla que no cercar les coses perdudes, les posehides dexar-les, no venjar les injúries, ans si més injuriar vos volen, pendre-u ab paciència; donar totes les mundanes riquees, e après mendicar troços de pa per sostenir la miserable vida? ¿No par que lo Senyor nos mana que pugem en la figuera folla quant nos dix: “Si-t firen en la una galta, està prompte que li aparelles l'altra. Si algú vol ab tu juhí contendre e levar-te la túnica, dexa-li ab la túnica lo manto. Ama als teus enemichs; fes bé als qui-t tenen en {79b} hoy”?» 10 15

Puge, donchs, en l'arbre de aquests consells evangèlics, que per al món són follies, e veurà Jesús en contemplació devota.

Ⓢ 4 figuera] liguera

Ⓢ 1-2 temporals ... pensa?] Corella cerca un efecte estètic i literari en la seua la traducció amb l'ús d'aquesta diàfora en els mots «pensa», que no apareix en VC, 477a. | 15-16 Ama ... hoy] Corella agrega aquest verset evangèlic (Mt 5, 44; Lc 6, 35), el qual no apareix en VC, 477b. | 17-19 Puge ... devota] Corella reformula aquesta breu exhortació, que no es troba literalment en VC, 477b, per a suplir un ampli fragment del text llatí que omet anteriorment, el qual conté, d'una banda, el final de la citació de sant Gregori Magne: el sicòmor es compara amb la contemplació, perquè, així com des de l'arbre es veia passar Jesús, amb la contemplació es veu, com de passada, la saviesa divina; aquells que es troben presos en la turba dels seus pensaments, no han trobat encara aquest sicòmor. D'altra banda, en el passatge omés també hi ha, tot seguit, una citació de sant Teòfil d'Antioquia, en què es realitza una interpretació tropològica: aquell que té té preferència per la maldat és de poca alçada espiritual, i no pot veure Jesús per la turba; capficat pels assumptes mundans i les passions, no veu Jesús caminar ni obrar, i no el coneix. Puja després al sicòmor, és a dir, sobre la dolçor de la voluptat, que significa la figa, i l'esclafa; i així, pujant més alt, veu i és vist per Crist.

3. PER SYCOMORUM POTEST ETIAM INTELLIGI STATUS RELIGIOSORUM

Per sycomorum etiam potest intelligi religio, quia, ut dictum est, Latini sycomorum celsam nominant;

[23] Sed sycomorus ficus fatua dicitur, quia ad litteram ingrediens religionem fatuus reputatur. Unde potest dicere illud Amos: *Armentarius ego sum vellicans sycomoros.*

est enim procerior et altior moro, et habet fructus subdulces, qui nunquam ad maturitatem perveniunt. Sic status religionis est altior et procerior, quia in contemplatione consistit et statum mundi transcendit.

Habet etiam fructus subdulces, fructus scilicet abstinentiarum, vigiliarum, jejuniorum, et hujusmodi; qui licet de se sint duri et asperi, tamen sunt subdulces, quia sustentur amore dulcedinis paradisi; et nunquam in maturitatem perveniunt, quia fructus maturi sunt dulciores, et vera religio de mundana dulcedine non curat.

[23]

Istam arborem Zachaeus pusillus, humilis scilicet religiosus ascendit, ut videat Jesum, scilicet ut lucretur vitam aeternam, quae in visione Dei consistit. Sed quia parvus alte non potest ascendere sine scala, vel gradibus, ideo sunt tres gradus in scala religionis: unus est, abrenuntiatio propriae voluntatis, per votum obedientiae; secundus est, abrenuntiatio proprietatis exterioris, per votum paupertatis; tertius est, promissio perpetuae castitatis, per votum continentiae.

Et istos tres gradus, tres alii gradus ex parte ipsius ascendentis praecedunt: primus est, contemptum terrenorum; secundus, oblitio generis; tertius, odium mundi, et ista tria fuerunt dicta Abrahae a Domino: *Egredere de terra, ecce gradum primum; et de cognatione tua, ecce gradum secundum; et de domo patris tui, ecce gradum tertium; et veni in terram quam monstravero tibi, id est in religionem.*

Hi sunt tres gradus, quibus ascendebatur ad thronum Salomonis. Iste thronus est religio in qua Dominus residet, tanquam in throno et cathedra speciali.

Unde et Petrus Ravennas vocat religionem paradysum, quae propria mansio Dei est, dicens: Juxta sententiam cordis mei si paradysus in hac vita praesenti est, aut in claustris, aut in scholis est; quidquidem in

[3. COM EL SICÒMOR TAMBÉ POT SIGNIFICAR L'ESTAT DELS RELIGIOSOS]

Pot-se entendre la religió per l'arbre del sicomorus, que és alta e per al món sembla folla.

Miren a Jesús, e Jesús mira als que y pugen, e perquè són chiquets hi pugen, que humilitat és fonament de qualsevol religió perfeta, a la qual, perquè és alta, per tres graons s'i puja: lo primer és renunciar a la voluntat pròpia, per lo vot de obediència; lo segon és renunciar a tenir res propi, per lo vot de pobrea; lo terç és renunciar a les carnals delectacions, per lo vot de continència.

Hy en aquests tres graons, que són alts, per tres altres graons hi pugen: lo primer és menyspreu de les coses terrenes; oblit de les carnals parenteles; lo terç és avor[r]ir aquesta habitació mundana. He aquestes tres coses foren dites a Abram en la Caldea: «Hix de la tua terra, y de la cognació tua e de la casa de ton pare, e vine a la terra que yo-t mostraré», que és la religió santa.

Aquests són tres graons per los quals a la cadira del gran rey Salomó pugen. Aquesta cadira la religió significa, en la qual lo Senyor reposa e fa reposar als qui y pugen.

Diu Petrus de Ravenna: «És Parahís la religió perquè és abitació en la qual especialment lo Senyor abita. Si Parahís en aquest món se troba, o és en la religió o en la liçó de la Sacra Scriptura. E fora de

© 1-2 *Pot-se ... folla*] Corella elimina una part important d'aquest subcapítol, segons la nostra edició (VC, 477b), i se'n queda sols amb dues idees principals. L'obra ludolfina exposa que la religió com comparar-se al sicòmor, perquè els llatins anomenen l'arbre *celsa* (és a dir, «alt»), perquè és més alt que la morera i té fruites més dolces, les quals no arriben a madurar mai. Així, l'estat de religió és més alt i superior, perquè consisteix en la contemplació i en transcendir el món; també dóna fruites dolces: l'abstinença, les vigílies, els dejunis, etc., les quals, tot i que són per si aspres, també són dolces, perquè sostenen l'amor de la dolçor del Paradís; tampoc no maduren, atès que les fruites madures són les més dolces, i la verdadera religió no cura de la dolçor mundana. El sicòmor, acaba el text llatí suprimint, també s'anomena figuera folla, perquè el qui entra en religió és reputat, literalment, com a boig, com diu el profeta Amós: «Era ramader i em dedicava a recollir figues de sicòmor» (Am 7, 14). | 19-20 *Aquests ... pugen*] El tro de Salomó és descrit en 1Re 10, 18-20 i 2Cr 9, 18-19. En ambdós passatges veterotestamentaris no es parla de tres graons, sinó de sis. Fet i fet, en l'al·legoria precedent que apareix en el *Cartoixà*, traduïda de VC, 477b, hi ha, sumant-los, sis graons, no tres com indica Corella seguint també l'original llatí. L'autor valencià, per tant, no s'adona de l'errada del frare saxó i la tradueix literalment. | 25-26 *o ... Scriptura*] Corella tradueix *ad sensum* l'original llatí (VC, 477b): «aut in claustris, aut in scholis est».

extrahac duo est, plenum est anxietate, inquietudine, amaritudine, formidine, sollicitudine, et dolore.

4. QUAE LIBET ANIMA FIDELIS DOMUS DEI EST

Et cum Jesus venisset ad locum, ubi erat syco- {478a} morus, suspiciens vidit Zachaeum, non tantum visu corporis, sed et respectu pietatis, approbans illius devotionem et desiderium. Bonum fuit ei videre Christum: sed melius videri a Christo.

Ubi Beda: Vidit Jesus videntem se, quia eligit eligentem se, et amavit amantem. Hunc sane ordinem proficiendi, hoc est super fidem Dominicae Incarnationis ad cognitionem divinitatis perveniendi, quasi sycomorum Jesu faciem speculandi doctor egregius ostendit, cum ait: *Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum*; haec Beda.

Cognoscens ergo et acceptans Jesus desiderium Zachaei, eum ut descenderet vocavit dicens: *Zachae, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere*: in domo quidem materiali, propter refectionem Christi et discipulorum suorum, et ad ostendendum suam benignitatem peccatori revertenti; et in domo conscientiae spiritali, per gratiae infusionem necessariam peccatori.

Illud etiam dicit Christus cuilibet nostrum; vult enim manere in domo conscientiarum nostrarum, et ideo debet praeparari ad eum recipiendum. Unde de ista dicit Psalmista: *Domum tuam decet sanctitudo, Domine*. — *Gloria enim nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae*. Bene debet domum suam spiritualem emundare et ornare, qui vult tantum hospitem recipere, scilicet Regem gloriae, quem nec coelum, nec terra potest capere; ut ibi maneat, id est per gratiam inhabitet, et non transeat.

Ubi Beda: Quod autem descendere de sycomoro Zachaeus, et sic in domo sua Christo mansionem

aquests dos habitacles, {79c} tot és ple de dolor, de inquietut, de amargor, de temor, de recel, de sollicitut e ànsia, de dolor e misèria.»

[4. COM L'ÀNIMA DELS FIDELS ÉS LA CASA DE DÉU]

E tornant a la sacra istòria, plegant Jesús al loch hon era lo sicomorus, alçant los ulls, mirà Zacheu en lo arbre no solament ab corporal vista, mas ab los ulls de misericòrdia, acceptant lo desig e la sua affectió devota. Bona cosa fon a Zacheu a Jesús veure, però millor fon que Jesús li giràs la sua misericorde vista.

Diu Beda: «Mirà Jesús lo qui·l mirava, elegí lo qui l'elegia, amà lo qui l'amava. Però tots aquests actes en les divines inspiracions començaren. Aquest és l'orde de la sancta fe cristiana: per veure a Jesús, pujar en l'arbre; per la humilitat assumpta, conèixer la divinitat infinita, açò és, mirar Jesús de l'arbre pujant per contemplació en la creu sancta, creure que, com moria, que era Déu e home segons los senyals que obrava. Hi aquesta és la nostra crestiana verdadera sciència. Diu lo Apòstol: "No he estimat saber alguna cosa entre vosaltres sinó Jesucrist, hi aquest crucificat.»

Conexent, donchs, lo Senyor lo desig e affectió que Zacheu tenia, la sua cordial amor li accepta hi en semblants paraules li diu que devalla: «Zacheu, despachadament devalla, que huy és mester que en la tua casa prenga posada.» En la sua material casa, per corporal refectió sua e dels seus dexebles, per mostrar la benignitat sua als peccadors que a ell tornen; hi en la sua {79d} a casa speritual, de la consciència, per infusió de la gràcia al peccador necessària.

Aquestes paraules diu lo Senyor a qualsevol de nosaltres, que vol habitar en les cases de nostres consciències, e per ço les devem aparellar que·l puguam rebre. Diu lo psalmista: «La santedat, Senyor, convé a la tua casa.» Diu lo Apòstol: «La glòria nostra és aquesta: testimoni de la nostra consciència.» Bé deu ornar e aperellar qualsevol crestià la sua speritual casa per acollir a Déu per hoste, perquè ature e no se'n vaja aquell qui lo cel e la terra no·l poden circuhir ni rebre.

© 2 de¹] *Repetit*

© 11-18 Però ... sciència] Corella glossa l'obra ludolfina (VC, 478a) per encabir dos dels seus ensenyaments, que ja han sigut també motiu de glossa, en aquest passatge: el text llatí parla només d'arribar al coneixement de la divinitat per mitjà de la fe en l'encarnació del Senyor. Corella hi afegeix la contemplació de la passió, en concret la crucifixió, que no apareix en la VC (veg. notes pp. 574,17; 576,31-577,14); i l'afirmació «aquesta és la nostra crestiana verdadera sciència», en referència velada a les altres ciències, falses, com la filosofia (veg. notes pp. 461,10-14; 570,12-16). | 33-34 La ... casa] *Psalteri* (Sl 92, 5): «A la tua casa, Senyor, se cové santedat» (Martos, 2013b: 277). Vulgata: «Domum tuam decet sanctitudo, Domine». Traducció del *Psalteri*, en pro de mantenir la literalitat de la Vulgata, és molt menys idiomàtica que la del *Cartoixà*. | 38 ni rebre] A continuació, Corella omet una citació de Beda el Venerable (VC, 478a), en què es diu que Jesús fa baixar Zacheu del sicòmor per a preparar-li habitatge; d'açò és del que parla sant Pau: «Si en altre temps havíem valorat Crist segons la carn, ara ja no ho fem» (2Co 5, 16): si havia mort per la seua humanitat, ara viu per la virtut divina.

praeparare jubetur, hoc est et quod Apostolus ait: Quia et si cognovimus secundum carnem Christum, sed jam nunc non novimus; si enim mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei: haec Beda.

Verba praedicta Domini Jesu moraliter exponi possunt de fideli anima, quae domus Dei dicitur, quia in ea Christus per gratiam manere dignatur; et hoc hodie, id est in vita praesenti per gratiae praelibationem; ac etiam hodie, id est in aeternitate, per gloriae beatam fruitionem.

Licet autem Christus in qualibet fideli anima habitet per fidem, specialiter tamen ad hoc eligit mentes elevatas et abstractas. Debet autem anima talis esse abstracta tripliciter, scilicet: a desiderio rerum temporalium, a voluptate delectationum carnalium, vel commodi corporalis, et a seipsa, per abdicationem propriae voluntatis. Per haec enim tria abstrahitur anima ab omni impeditivo salutis, contra illa tria, de quibus dicitur: *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut superbia vitae.*

Hanc triplicem abstractionem docuit Salvator dicens: *Qui vult venire post me, abneget se*, quantum ad tertium; *et tollat crucem suam*, quantum ad secundum; *et sequatur me*, videlicet relictis omnibus, quantum ad primum. Et haec triplex abstractio de Zachaeo, cui haec verba dicta sunt, scilicet: *In domo tua oportet me manere*, potest intelligi. Quamvis enim principium Evangelii ipsum divitem appellavit, in processu tamen eum verum pauperem Christi factum esse commemorat. Nam in eo quod dixit: *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, etc.*, innuit abstractionem primam, scilicet a rebus temporalibus; in eo autem quod *Zachaeus ascendit in arborem sycomorum*, significatur abstractio a commodo temporali, vel delectatione carnali sycomorus enim est ficus fatua, et signat carnalis delectationis dulcedinem, quae fatua est, quam ascen- {478b} dens per hanc abstractionem sub pedibus deprimit et calcatur; in hoc autem quod ipse ad unam Domini vocem, *festinans descendit, et excepit illum gaudens*, innuitur abstractio propriae voluntatis.

Et haec tria se invicem perficiunt; ita quod alterum sine aliis perfectum non est. Si enim quis sit abstractus a sollicitudine temporalium, et sit deditus voluptati carnis, nihil valet; et sic intellige de aliis suo modo.

Podem, donchs, les paraules del Senyor moralment expondre de l'ànima cristiana, en la qual huy, en lo temps present, lo Senyor vol habitar per gràcia.

Hi en especial habita en la ànima de les coses terrenals elevada, la qual per los tres vots de la religió en alt se eleva: dextant les temporals riqueses, les carnals concupiscències, la voluntat pròpia; axí del món se alça, dient sanct Johan en la sua canònica: «Tot lo que en aquest món és: concupiscència de la carn, o supèrbia o avarícia.»

Esquivar e lançar aquests enemichs nostres lo Senyor nos mostra, quant diu: «Lo qui vol seguir a mi, negue a si mateix», dextant la voluntat pròpia, per lo vot de obediència; «prengua'm la creu», de penitència, per lo vot de voluntat casta; «e segueixca los meus passos», per lo vot de pobrea. E podem entendre que totes aquestes tres coses féu Zacheu quant axí {80a} devotament rebé lo Senyor en la sua casa, que, ab tot que en lo principi de l'evangali rich se nomene, però en lo procés de la sua història per devoció del Senyor roman pobre, e axí mostra que ls béns temporals renuncia. Hy en lo pujar en l'arbre perquè al Senyor pogués veure significa que de les carnals delectacions, pujant en alt, fogir volia. Hy en lo devallar promptament e rebre lo Senyor ab alegria mostra que a la pròpia voluntat renunciava.

ⓐ 9 carn] cein | 15 passos] passns

ⓑ 3 per gràcia] Tot seguit, Corella suprimeix el caràcter de la gràcia, que el text llatí exposa que és la que hom tasta abans de la glòria (VC, 478a). Així mateix, l'autor valencià també omet una altra interpretació del mot *hui*, que es refereix a l'eternitat, per fruïció de la benaurada glòria. | 26 voluntat renunciava] Immediatament després, Corella obvia l'acabament d'aquest ensenyament (VC, 478b): els tres vots de religió entre ells es perfeccionen, de manera que un sense l'altre no és complet. Si algú es desprèn de les sol·licituds terrenals, però es dona al desig carnal, no res li aprofita, i el mateix ocorre amb els altres vots.

5. BENIGNITAS DOMINI ERGA ZACHAEUM ET PHARISAEORUM MURMUR

Et festinans descendit, et excepit illum gaudens, et exultans de tanti hospitis adventu. Jam enim quia Dominum in cor suum susceperat Zachaeus, in domo ejus dignatus est suscipi Dominus.

In quo facto Dominus innuit, quod votis minorum annuit, et affectus pios prosequitur et perficit.

Vide hic benignitatem Domini; plus enim dedit Zachaeo quam ille desiderasset, quia dedit ei seipsum, quod ille petere ausus non fuisset. Vide etiam virtutem orationis, quia desiderium magna vox, et magna oratio est; et ideo dicit Propheta: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus*. Et alibi Dominus ad Moysen: *Quid clamas ad me?* cum ille ore taceret, et tantum corde loqueretur.

Unde ait Augustinus: Tota vita boni Christiani sanctum desiderium est; quod autem desideras, nondum vides; sed desiderando capax efficieris, ut cum venerit quod videas, implearis: haec est vita nostra, ut desiderando exerceamur. Tantum autem nos exercet sanctum desiderium, quantum desideria nostra amputaverimus ab amore seculi: haec Augustinus.

Et videntes Pharisei et alii malignantes Judaei, quod intraverat domum publicani, murmurabant dicentes: Quia ad hominem peccatorem divertisset. Isti peccabant dupliciter, scilicet: false judicando de Zachaeo, quia jam peccator non erat, sed vere poenitens; et similiter de Christo, quia non mirum erat si divertebat ad eum quem justificaverat, cor enim poenitentis est Christi diversorium, ubi Pascha manducat. Irrationabiliter etiam murmurabant, quia nullus potest rationabiliter murmurare, si medicus dignatur aegrotum visitare.

Stans autem Zachaeus, ab obediendum Domino promptus, non titubans propter aliorum murmuracionem et detractionem, sicut multi qui ad modicum verbum aliorum bonum deserunt jam inchoatum, dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus; et si quid aliquem defraudavi reddo quadruplum, scilicet de dimidio residuo quod adhuc retineo. Lex enim aliquibus praecepit restituere duplum, in aliquibus quadruplum,

Ⓢ 21 virtuosos] vistuosos | 33 casa] ca casa | ell] ells

Ⓢ 5 *material casa*] Seguidament, Corella obvia un breu fragment (VC, 478b), en què s'indica que el Senyor dóna a entendre que accepta els desitjos dels menors, i que van endavant i arriben a terme les piadoses voluntats. | 9-10 *e ... vianda*] Corella glossa l'original llatí: «quia dedit ei seipsum» (VC, 478b). Cal interpretar la lliçó corellana com una referència a Jesucrist sacramentat. | 12-13 *Lo ... Senyor*] *Psalteri* (Sl 9, 38): «Ha oït lo Senyor lo desig dels pobres» (Martos, 2013b: 164). Vulgata: «Desiderium pauperum exaudivit Dominus». El *Psalteri* tradueix *pauperum* literalment de la Vulgata; per contra, Corella se'n permet una llicència en el *Cartoixà*. | 21-23 *per ... lunya*] Corella tradueix de manera rimada («puga» / «lunya») l'original llatí (VC, 478b), de manera que confereix al text un caràcter proverbial.

[5. DE LA BENIGNITAT DEL SENYOR EN CONTRAPOSICIÓ A LES MURMURACIONS DELS FARISEUS PER ZACHEU]

Devallà, donchs, ab cuyta Zacheu de l'arbre e rebé lo Senyor ab alegria, molt alegre de la presència de tal hoste. Perquè primer Zacheu havia acollit lo Senyor en lo seu cor e pensa, fon lo Senyor content de posar en la sua material casa.

5

Mira com lo Senyor los nostres bons desigs augmenta y acaba. Molt més pogué Zacheu atényer del que ell desijava: solament lo Senyor volia veure, hi ara present lo mira dins la sua casa, segut en la sua taula, e per almoyna pren la sua corporal vianda. Mira la virtut de la oració quant basta hy atén que'l bon desig és gran veu de oració hi alta, e per ço diu lo profeta: «Lo desig dels humils ha hoÿt lo Senyor», e lo Senyor diu a Moysés: «Què reclames a mi?», e Moysés no parlava, però ab lo cor supplicava.

10

15

Diu sanct Agostí: «Desig sant és tota la vida de l'ànima cristiana, e lo que desijam encara no u possehim, e desijant examplam lo nostre cor, que après més del que {80b} desijàvem podem rebre. Aquesta és la nostra vida: que desijant lo celestial premi exercitem la nostra ànima en virtuosos obres per les quals al que desija atényer puga; e axí desijant, dels mals desigs de aquest món se lunya.»

20

Mirant los phariseus e malignes que en la casa del publicà e príncep dels publicans havia Jesús presa posada, murmuraren, dient que en casa de hun home peccador posava. Aquests en dos maneres peccaven: primerament, jutjant fals de Zacheu, dient que peccador era, ans era justificat, puix del peccat se penedia; segonament, contra Jesús, car no era maravella si en la casa del cor penident per la sua gràcia entra e reposa; hy encara, algú ab rahó no murmura si-l metge per visitar en casa del malalt entra hy ab ell conversa.

25

30

Estigué Zacheu davant lo Senyor obedient e prompte, no curant del que, increpant lo Senyor, contra ell deyen, axí com molts que-ls bons propòsits e principis dexten per alguna poca paraula. Y al Senyor les sues paraules endreçà, dient: «Atén, Jesús, Senyor e mestre, la mitat de mos béns tantost de present done a pobres. E si algú he defraudat, en quatre doblàries lo y torne, e per fer aquesta restitució l'altra mitat de mos béns hi designe.» Manava la ley judayca en algunes

35

40

in aliquibus quintuplum; et ideo per hoc quod hic restitutio media exprimitur, aliae duae extremae intelliguntur. Ex hoc autem quod dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, patet quod non omnia bona sua erant male acquisita, quia de illis non posset fieri eleemosyna.

Sicut autem Zacchaeus dixit: *Do pauperibus et reddo quadruplum*; sic debent facere volentes dare eleemosynam, vel reddere male acquisita dicentes: *Do, et reddo* non dabo, vel reddam, seu in testamento meo ponam.

Ubi Beda: Et haec est sapiens illa stultitia quam de sycomorono publicanus quasi fructum vitae legerat: rapta videlicet reddere, propria relinquere, visibilia contemnere, pro invisibilibus etiam mori desiderare, seipsum abnegare, et ejus qui necdum videbatur Domini vestigia sequi concupiscere: haec Beda.

Conspice igitur Dominum et discipulos cum illis peccatoribus comedentes, ac familiariter et domesticè conversantes, ut eos ad se attraherent et de peccatoribus justos facerent.

6. QUARE DOMINUS AD DOMUM PUBLICANORUM DIVERTEBAT?

Et quia Judaei murmurabant, quod ad hominē {479a} nem peccatorem divertisset, et cum eo maneret, ut ipsorum aestimationem et murmur redarguat, et compescat, quem intus curaverat, etiam a culpa sanatum annuntiat dicens: *Quia hodie salus huic domui facta est*, et omni aegritudine, omni morbo, omni vitiorum contagione fugata, sanata est, et tota interius et exterius sanctificata,

quia per Domini ingressum facta est Zachaeo salus; et qui fuerat peccator, per Domini redemptionem est justificatus et salutem consecutus, quia suscepto medico salvus factus est ab avaritia et omni morbo.

Ubi Theophilus: Ipsum Zachaeum signat assecutum fuisse salutem, per domum, habitatorem designans; sequitur enim: *Eo quod et ipse sit filius Abrahae*, non enim vocasset Abrahae filium, inanimatam fabricam: haec Theophilus.

Vel, *eo quod et ipse*, qui hujus domus habitator est, jam non publicanus *sit*, sed *filius Abrahae* factus scilicet non natus, id est non secundum carnem, sed secundum fidem, non genere, sed fide et operum imitatione. Abrahae namque filii sunt, quicumque Abraham imitantur, et opera Abrahae faciunt.

coses resituhir lo doble, quatre parts en altres, e cinch en altres. E per ço, en aquesta que diu Zacheu de les quatre se entenen les {80c} altres. En lo que diu que la mitat de sos béns a pobres dóna se mostra que no era del tot de mal just lo que posehia, que si de mal just era, no-n poguera fer almoyna. 5

Miren aquells que resituhir volen o fer almoyna com Zacheu tantost de present ho posa en obra. No diu: «Yo u donaré» o «en testament ho dexe», mas «de present ho done.» 10

Diu Beda: «Aquesta és aquella sapientíssima follia la qual lo publicà ha collit del sicomorono: ha collit fruyt de vida: tornar les coses que de mal just tenia, donar les coses que posehia, menysprear les coses presents visibles per les invisibles esdevenidores, negar a si mateix, 15 desijar morir, si mester era; voler seguir de Jesús, son hoste, los passos.»

Mira, o ànima crestiana!, lo Senyor e los seu[s] dexebles com domèsticament ab lo[s] peccadors mengén, e familiarment ab ells conversen, perquè a la 20 sua companyia portar los puguen e dels peccats se peniden, e axí tots se justifiquen.

[6. COM EL SENYOR S'HAVIA HOSTATJAT A CASA DELS PUBLICANS]

E perquè los juheus murmuraven que en la casa de l'home peccador havia pres la posada, per mostrar la murmuració d'ells iniqua, aquell qui ja dins en lo cor 25 havia fet munde vol encara que defora-s mostre, e per ço la sanitat sua a tots denuncia, dient: «Huy és estada feta salut a la present casa», tota malaltia corporal e spiritual del tot foragitada.

Diu Theòfil: «La sanitat de Zacheu lo Senyor 30 demostra, dient: “Per ço que ell és fill de Abram”»,

quasi {80d} dient: «Ja no és peccador ni publicà, mas fill de Abram; no per generació, mas per fe e ymitació de obres.» Zacheu, axí com Abram, augmentà

Ⓢ 12 ha²] han *Abreviatuna sobrerà* | 13 tenia] teua | 32 peccador] peccanor

Ⓢ 29 *del tot foragitada*] A continuació, Corella omet una al·legoria (VC, 479a), en què s'exposa que la salvació de Zaqueu es produí per l'entrada de Jesús a sa casa. El peccador, per la redempció del Senyor, és justificat i aconsegueix la salvació, el qual, en rebre el metge, ha anat de l'avarícia i de qualsevol malaltia. | 30-31 *La ... Abram*] La citació de sant Teòfil d'Antioquia (VC, 479a) conté una interpretació superflua que Corella omet: quan Jesús diu que la salvació havia arribat a la casa de Zaqueu volia dir que era el publicà el qui estava salvat, no la casa mateixa, que és obra inanimada.

Zachaeus quippe sicut et Abraham, in fide crevit; et Abraham quidem Angelos, Zachaeus vero Angelorum Dominum hospitio suscepit.

Unde Beda: Filius Abrahae dicitur Zachaeus, non quia de ejus stirpe generatus; sed quia ejus est fidem imitatus, ut sicut Abraham terram, cognationem domumque patriam ob spem futurae haereditatis Domino jubente deseruit; ita et ille quod thesaurum in coelis acquireret, bona sua pauperibus partiendo, relinquit.

Et pulchre dicit: *Et ipse*; ut non solum eos qui justiperseverant, sed et eos qui ab injustitia resipiscunt, ad filios promissionis pertinere declararet: haec Beda.

Et reddit causam quare ad domum publicani divertit, quia hoc fecit ut medicus aegrotum curaret, et ut Deus peccatorem justificaret, et ut pastor ovem perditam reportaret, et ut Salvator quod per culpam perierat, salvaret. Quia ad hoc Dei Filius, *venit* de coelo in mundum, per carnis assumptionem factus homo, et *Filius hominis*, id est Virginis, *quaerere* per doctrinam, et *salvum facere* per gratiam, *quod perierat* per culpam, scilicet ovem centesimam, drachinam decimam, filium juniorem. Perierat enim in homine: innocentia naturae, similitudo gratiae, adoptio gloriae: propter primum comparatur ovi perditae; propter secundum, drachmae perditae; propter tertium, filio prodigo.

Tria autem praedicta venit Jesus reparare; unde ait et alibi: *Non veni vocare justos; sed peccatores ad poenitentiam.*

Ubi Chrysostomus: Quasi diceret: {479b} Quid me criminamini si rectifico peccatores? Tam enim procul est a me odium peccatorum, quod eorum causa advenerim. Nam medicus veni non iudex; ob hoc conviva fio languentium, patiorque faectorem, ut praestem remedium.

Ubi et Beda. Pius sane Magister, qui murmurantibus turbis sua mysteria non dedignatur exponere adeo scilicet peccatorum poenitentiam non esse respuendam, ut ipse Dei Filius ob hanc maxime quaerendam sit destinatus ad terras; qui ut pietatis suae nobis dispensationem inculcet, saepissime se Filium hominis appellat, commendans sollicitate nobis, quod factus est benigne pro nobis.

en crehença; Abraham merexqué acollir los àngels, Zecheu lo Senyor del àngels.

Diu Beda: «Fill de Abraham Zecheu se nomena, no que de la sua carn devalle, mas perquè los seus passos seguia: axí com Abraham dexà la pròpia terra, la natural cognació, la casa e la pàtria, ab speranza de la terra que no veyà, que-l Senyor li prometia, axí Zecheu per los celestials tresors distribuí los seus béns als pobres.»

Asignà lo Senyor après la causa per què en casa del publicà avia pres la posada: perquè era metge e los mala[ll]ts guaria, era Déu que-ls peccadors justificava, e pastor que avia trobat la perduda e cercada ovella, e Salvador que lo que era perit per culpa salvava per gràcia. Per ço era vengut lo Fill de Déu del cel en la terra, prenent humana carn e fent-se home, fill de Maria verge, per cercar ab la sua doctrina e salvar per gràcia lo que era perit per culpa, trobar la ovella centèsima, la dragma dècima, cobrar lo fill més jove. Era perida en l'ome la innocència de natura, la similitut de la gràcia, la adobció de la glòria; per lo primer se compara lo peccador home a la perduda ovella, per lo segon a la dragma, per lo terç al fill prodig.

Vench Jesús, Déu e Senyor nostre, per reparar aquestes pèrdues nostres, e per ço diu ell, piadós benigne: «No só ven- {81a} gut a cridar los justs, mas los pecadors a penitència.»

Diu sanct Grisòsom: «Per què m'incriminai si los peccadors justifique? Luny és de mi tenir en oy los peccadors, que per ells só vengut en la terra. Metge só vengut ara, no jutge, e per ço ab los malalts me convide, e soffir la pudor e podridura de les sues nafres, perquè remey los administre,

e perquè-m só fet home per los hòmens, per ço tan sovint me nomene Fill de home.»

ⓐ 17 verge] virge

ⓐ 8-9 als pobres] Tot seguit, Corella omet l'acabament de la citació de Beda el Venerable (VC, 479a): Jesús diu que també Zaqueu és fill d'Abraham per a declarar que no sols el just que persevera és fill de la promissió, sinó tot aquell que desperta de la injustícia. | 18-19 la ovella centèsima] És a dir, l'ovella que fa cent, la qual és la que s'havia perduda de les altres noranta-nou de la paràbola (Mt 18, 10-14). Quant a la forma centèsima, | 34-36 perquè ... home] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a Beda el Venerable, segons VC, 479b, i l'encabeix en la citació precedent, de sant Joan Crisòstom. En aquesta operació Corella modula el text de Beda, que està en tercera persona, i n'adapta el contingut de l'obra ludolfina: Jesús, encara que la gent murmurava, no rebutjava exposar-los els seus misteris, perquè ningú ha de refusar la penitència pels pecats, fins i tot el Fill de Déu va ser tramés a la terra per a cercar-hi la conversió. Per tal manifestar la seua pietat en les persones, s'anomena moltes vegades Fill de l'home, perquè siga palés el que ha fet benigne per tots.

7. ZACHEUS ET PHARISAEI MURMURANTES, IN SENU MYSTICO

In sensu autem mystico, ut dicit idem Beda, Zachaeus, qui interpretatur *justificatus*, credentem ex Gentibus populum significat, qui per occupationem temporalium depressus erat et minimus, sed a Domino sanctificatus; qui intrantem Jericho Salvatorem videre voluit, dum fidem quam mundo attulit, participare quaesivit: haec Beda.

Per divitem etiam istum, scilicet Zachaeum, qui quaerebat videre Jesum, sed impediatur per turbam, et staturae suae parvitatem, intelligi potest quilibet dives, qui de salute sua sollicitatur, sed per turbationem phantasmatum circa negotia temporalia, et per propriam imperfectionem impeditur; propter quod ascendere debet in arborem, id est, ad Christum per orationem, quae secundum Damascenum, est ascensus mentis in Deum; et sic Jesum videre meretur; et partem bonorum suorum pauperibus dare, et si quem defraudavit fideliter restituere.

Per Pharisaeos autem murmurantes intelligi possunt maledici, bonorum opera depravantes, et quae bene fiunt in malum interpretantes; sed de his non est curandum, nec ideo a bono opere cessandum, imo potius et fortius ei insistendum.

8. CUR PARABOLAM DE HOMINE NOBILI LONGINQUE ABEUNTI CHRISTUS TUNC PROPOSUERIT

Et quia erant prope Jerusalem, quae est caput regni, et existimabant aliqui Pharisaeorum et etiam discipulorum, quod statim cum esset in Jerusalem manifestaretur regnum ejus super Judaeos, a multis enim credebatur futurus rex Israel, secundum quod dixerunt Magi: *Ubi est qui natus est rex Judaeorum?* Et ipsi Apostoli quaerebant ab eo: *Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel?* Ad hunc ergo errorem

[7. DE ZACHEU I DELS FARISEUS MURMURADORS, EN SENTIT MORAL]

Diu Beda: «Zacheu, qui “justificat” se interpetra, lo poble gentil qui en lo Senyor devia creure significa, lo qual desija veure Jesús en carn humana, que figura en Jericó la sua entrada.»

E puja en la figuera folla: la ley evangèlica, que ans li semblà folla. E de allí veu lo Senyor que passava, lo qual, per la major part, dexant los juheus qui murmuren e blasfemen, en la fe dels gentils ha pres posada.

Al seny moral, Zacheu, rich e justificat, qualsevol home rich significa, qui és solícit de la salvació sua; puja en l'arbre perquè Jesús puga veure, que vol dir que per oració en Déu se eleva, que oració, diu Damascenus, és elevar en Déu la pensa. E regonexent que és chich en estatura, que no té mèrits propis, recorre a l'adjutori e subsidi de l'almoyna: dóna dels béns temporals abundantment al[s] pobres, restituheix si de mal just té alguna cosa.

Murmuren los mals e envejosos, que no poden sostenir com los peccadors se converteixen; los {81b} àngels se alegren e ls nichs se entresteixen. Però, axí com Zacheu no cura del que los phariseus murmuraven, ni qualsevol peccador convertit de continuar les sues bones obres, encara que ls malignes murmuren.

© 1-4 *Zacheu ... entrada*] Corella tendeix a abreujar la citació de Beda el Venerable respecte del text llatí (VC, 479b), i per això, suprimeix dues interpretacions: la primera, que els gentils estaven opresos per les ocupacions temporals i per això eren menuts, encara que santificats per Déu; la segona, que els gentils volen veure Jesús perquè volen participar de la fe que ha arribat al món. | 5-9 *E ... posada*] Corella incorpora aquestes dues interpretacions, que no es troben en VC, 479b, les quals s'inspiren en les que ha suprimit suara (veg. nota anterior). | 11 *qui és solícit de la salvació sua*] Corella interpreta i omet gairebé tota la interpretació que apareix en VC, 479b: l'home ric que vol veure Jesús, i la gentada li ho impedeix per la seua poca alçada, s'entén aquell ric que és sol·lícit per la seua salvació, però li contrasten les torbacions del pensament pels negocis temporals i la seua pròpia imperfecció. | 24-25 *malignes murmuren*] A continuació, Corella elimina el darrer subcapítol, segons la nostra edició (VC, 479b): com que estaven prop de Jerusalem, la capital del regne, els fariseus i els deixebles pensaven que proclamaria el regne sobre els jueus, perquè molts creien que seria el seu futur rei, com havien profetitzat els Mags: «On és el rei dels jueus?» (Mt 2, 2); per això els apòstols li preguntaven: «Senyor, és ara que restabliràs el Regne a favor d'Israel?» (Ac 1, 6). Per a desfer el seu error, acaba el text llatí, els proposa la paràbola dels talents o de les mines (Mt 25, 14-30; Lc 19, 11-27), que s'exposarà més avant.

removendum, inducit parabolam de homine nobili, qui abiit in regionem longinquam, et dedit decem servis suis, decem mnas ad negotiandum. Quae, quia in sententia concordat cum alia parabola quae infra de talentis dicitur, ideo haec ibidem simul cum illa cunjugitur.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui Zachaeum in sycomorum ascendente misericorditer respexisti, ac eum ad te vocans et in domum ipsius divertens, ab omni vitio sanasti: concede mihi pusillo et misero, ut in arborem poenitentiae valeam ascendere, ubi me oculis misericordiae digneris aspicere, et ad tuam gratiam vocare, donans mihi ut domum conscientiae meae, ad te recipiendum digne praeparem, et per te totus interius et exterius perfecte saner. Et, qui venisti de coelis quaerere et salvare quod perierat in terris, tu me qui per culpam perieram requiras, bone pastor, et salvum facias, pie Salvator. Amen.

{479A} CAPUT XXIV. DE DUOBUS CAECIS POST EGRESSUM JERICHO ILLUMINATIS

I. TURBA MULTA DOMINUM SEQUITUR

Post haec egredientibus illis scilicet Jesu cum discipulis ab Jericho, *turba multa* desiderantium audire doctrinam ejus, *secuta est eum*; pauci {479b} enim audebant propter latrones ingredi desertum. Quod turba plurima sequebatur Jesum, suae sedulae et studiosae doctrinae est indicium.

Unde {480a} Chrysostomus: Testimonium studiosi agricolae est messis fecunda, assidui autem doctoris documentum Ecclesia plena. Neminem labor itineris impedivit, quia amor spiritualis fatigationem non sentit. Neminem possessionum suarum sollicitudo retraxit, quia ingrediebantur in possessionem regni coelestis. Vere enim non habet super terram quod amet, qui bonum coeleste in veritate gustaverit. Sicut enim qui pretiosum manducaverit cibum, postmodum ei haec esca communis ingrata videtur; sic et qui semel dulcedinem Christi bene gustaverit, terrenorum bonorum de cetero non multum sentit saporem.

Nimirum haec est illa rosa in campis Jericho, de qua sapientia loquitur per Salomonem: *Sicut palmes exaltata sum in Cades, et quasi plantatio rosae in Jericho.* Ergo haec est illa speciosissima rosa, sanctitate justitiae

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, qui a Zacheu, petit de estatura, pujat en l'arbre del sichomorus, has mirat ab los ulls de misericòrdia, e cridant-lo que devallàs, en la sua casa has volgut pendre posada donant-li per loguer sanitat de totes les sues culpes; fes gràcia a mi, chiquet miserable, que en l'arbre de penitència puge e allí ab los ulls de la tua clemència vulles mirar-me e cridar a la tua gràcia, ab la qual yo puga preparar per a posada tua la casa de la mia consciència, hy acollint a tu de ànima e de cors, perfeta sanitat atenga. Hi tu, qui del cel est devallat en la terra per cercar e salvar lo que perit e perdut era, a mi, per ma culpa perdut, tu, bon pastor, cerca e troba, e piadós Salvador, trobat, me salva. Amén.

DELS DOS CECHS IL·LUMINATS A LA EXIDA DE JERICÓ. CAPÍTOL XXII

[I. DE LA MULTITUD QUE SEGUIA EL SENYOR]

[P]artiàs lo Senyor de Jericó hy a Jerusalem endreçava los passos. E quasi innumerable gent {81c} lo seguia, desijant hoyr la sua mel·líflua doctrina; anava encara justat molt poble, que no guosaven poch passar aquell desert de Jericó a Jerusalem per temor de ladres. Que molta gent lo Senyor seguia era senyal de la sua deyfca doctrina.

Diu sanct Grisòtom: «Testimoni de l'endrecat laurador és com la sua terra fructifica, e de la doctrina del qui prica que la esgleya sia plena. La amor de les coses espirituals los descansava, que no sentien del camí la fatiga ni sollicitut dels béns temporals los entrestia, perquè al celestial Regne acaminaven. No té en aquest món alguna cosa lo crestià que amar pugua si lo bé spiritual del cel gusta. Axí com aquell que alguna preciosa vianda menja no pot après asaborir les comunes viandes, axí aquell qui la dolçor de Jesús gusta les sabors terrenes après menyspreha.

»Mira, crestià, entén e pensa que Jesús és aquella rosa que diu lo Ecclesiàstich: «Axí com una palmera só exalçat en Cades, e axí com hun roser en Jericó.» Aquesta és la preciosa rosa especiosíssima en sanctedat de justícia, càndida e mundíssima en innocència,

© 39-40 la ... innocència] Corella amplifica el text llatí (VC, 480a), que fa simplement: «*speciosissima rosa, sanctitate justitiae candida*».

candida, et passionis sanguine rubicunda. Sicut enim rosa antequam videatur sentitur, et antequam inveniatur tenetur in odoribus suis; sic et Domino transeunte delonge, duo caeci antequam viderent, divinitatem ejus fragrantia senserunt: haec Chrysostomus.

2. DUO CAECI CHRISTO OFFERUNTUR LICET DE UNO TANTUM MARCUS MENTIONEM FACIAT

Estigué segur lo Senyor e cridà'ls, e dix-los:

Unde sequitur: *Et ecce duo caeci sedentes secus viam, ut eleemosynam peterent a transeuntibus, non remote avia salutis, audierunt a transeuntibus quia Jesus, Nazarenus omni flore virtutum vernans, transiret. O felix auditio, rumor levis! Multi enim reges et Prophete voluerunt audire, et non audierunt.*

Et misericordiam cum clamore petebant *dicentes: Domine, miserere nostri, fili David*, tua compassione nostram miseriam removendo. Vocant eum filium David; quia credebant eum esse Christum, per Prophetas promissum; et notum erat apud omnes Judaeos, quod Christus de semine David erat nasciturus.

vermella e carmesina en la sua preciosa sanch rubricada. E axí com la rosa, encara que no la miren, la odor senten hy ans que la toquen per lo odorar la prenen, axí los dos cechs passant lo Senyor no·l veyen, e la virtut e odor de la sua divinitat sentien.»

5

[2. DELS DOS CECS QUE ES MOSTREN A CRIST, PER BÉ QUE MARC SOLS EN MENCIONA UN]

Diu lo sagrat evangeli que, {81d} exint lo Senyor ab molta gent de Jericó, estaven seguts dos cechs prop lo camí demanant almoyna, los quals, hoynt que Jesús passava, cridaren, dient:

–Senyor, fill de David, hages mercé de nosaltres! 10

La gent que anava ab Jesús increpaven-los perquè cridaven, dient que callassen.

Hy ells més cridaven, dient:

–Senyor, fill de David, hages mercé de nosaltres!

–Què voleu que faça en vosaltres? 15

Respongueren:

–Senyor, que·ls nostres ulls se obren.

Mogut lo Senyor de misericòrdia, tocà'ls los ulls e tantost veren, e lo Senyor seguiren.

Estaven, donchs, los cechs prop lo camí de salut, 20 per lo qual Jesús, que vol dir «salvador», passava. Hoÿren dels qui passaven, qui eren los patriarques e profetes, que Jesús de Natzaret, que vol dir flor, fill de flor, nat en flor, nou mesos embolicat en flors e liris, passava. O, benaventurada hoÿda, que Jesús passa! 25 Quants reys, patriarques e profetes desijaren hoyr lo que aquests cechs hoÿren e veure lo que après de haver hoÿt veren!

Ab alta e devota veu misericòrdia reclamen: «Senyor, fill de David, per la tua misericòrdia, leva la 30 nostra misèria!» Fill de David lo nomenen confessant-lo rey Messies, que tots los juheus per cert tenien que·l rey Messies del linatge de David devallaria.

© 1-2 *vermella ... rubricada*] Corella modifica l'original llatí (VC, 480a), en què s'exposa que la rosa és enrogida en la sang de la Passió. El mestre en teologia usa sempre el verb *rubricar* (o en aquest cas, l'adjectiu deverbals que en forma) per assenyalar l'acció de tenyir amb la sang de Crist, l'Anyell vertader, la qual és símbol de la nova aliança, en comparació amb la sang de l'anyell pasqual, que n'assenyala l'antiga. Encara que en aquest passatge concret de la *Vita Christi* que Corella versiona no es troba aquest verb, igual com en els altres del *Terç del Cartoixà* (veg. notes pp. 947,4-17; 965,7-15), en què apareix sempre com una inclusió corellana, bé és cert que *rubricar* es troba, amb el mateix sentit, en altres indrets de l'obra ludolfina, com ara: «*Et ideo morus crucem signat, cujus fructus ipse Christus dicitur in ea suo sanguine rubricatus*» (VC, 477a). | 6-19 *exint ... seguiren*] Corella, seguint el criteri ja usat en el *Cartoixà* (veg. nota p. 364,16-365,3), tradueix tot d'una, directament de la Vulgata, el miracle dels dos cechs a Jericó (Mt 20, 29-34), el qual es troba en l'original llatí (VC, 480a) dispersat verset a verset amb les seues corresponents glosses i interpretacions. | 23-24 *fill ... liris*] Corella amplifica el text llatí (VC, 480a), en què s'exposa Jesús, natzaré, ha florit amb tot tipus de flors de virtut. L'expressió «fill de flor», remet a puresa i la virginitat de Maria, la qual és simbolitzada sovint pel lliri (veg. nota p. 1026,2-6) o per la rosa. «Nat en flor» pot ser entès en el mateix sentit, o bé interpretant la flor com escriu suara Corella: «Natzaret, que vol dir flor», per tant, significaria nascut a Natzaret. Per últim, «nou mesos embolicat en flors e liris», remet encara simbòlicament a un altre símbol marí, l'*hortus conclusus*, el jardí tancat, signe novament de la virginitat del ventre de Maria («nou mesos embolicat») que va hostatjar el Fill de Déu (veg. novament nota p. 1026,2-6). | 33 *David devallaria*] Tot seguit, Corella suprimeix una interpretació (VC, 480a), en què s'exposa que els cechs clamaren fortament perquè tenien gran desig de rebre la llum; confessant Jesús com a fill de David per la carn, demostren que per inspiració coneixen que és Déu.

Cum magna desiderii intentione clamaverunt, et magno desiderio illuminari postulaverunt, confessi David filium per carnem, Deum etiam in eo esse noverunt per inspirationem.

Ubi Chrysostomus: Opportune autem oblati sunt ante faciem Christi duo caeci, ut apertis oculis, quasi testes virtutis ejus ascenderent cum eo in Jerusalem. Hi currentium strepitum audiebant, et personas non videbant, nihil solum habentes de toto corpore praeter vocem; et ideo quia pedibus eum sequi non poterant, voce sequebantur: haec Chrysostomus.

De uno istorum tantum, scilicet famosiori, Marcus mentionem faciens, de alio tacuit minus noto.

Ubi Augustinus: Hoc autem factum et Marcus commemorat, sed de uno caeco factum. Nam duorum caecorum quos Matthaeus interposuit, unum fuisse in illa civitate famosissimum, ex hoc satis apparet, quod et nomen ejus et patris ejus Marcus commemoravit.

Bartimaeus enim Timaei filius, ex aliqua magna felicitate dejectus, notissimae et famosissimae miseriae fuit, quod non solum caecus, verumetiam mendicus sedebat.

Hinc est ergo quod ipsum voluit commemorare Marcus, cujus illuminatio tam claram famam huic miraculo comparavit, quam erat illius nota calamitas.

Unde et Beda: Et bene Marcus, qui Gentibus scribebat Evangelium, unum dicit illuminatum, ut eorum quos instituebat ad fidem, salvationi figura congrueret. Matthaeus vero, qui Hebraeis suum scribebat Evangelium, quod in Gentium quoque notitiam erat perventurum, recte duos dicit illuminatos, ut ad utrumque populum unam eandemque fidei gratiam pertinere doceret; qui etiam in sequenti lectione de asino, in quo Dominus sedere dignatus est, eandem {480b} Evangelicam servare Scripturam curavit: haec Beda.

Bartimaeus, qui *filius pinguedinis* interpretatur, significat hominem in deliciis carnalibus nutritum, ideo dicitur caecus, scilicet sapientiae lumine privatus, de qua dicitur in Job: *Quod non invenitur in terra suaviter viventium*, quia deliciae carnales hebetant intellectum. Et talis, cum audit de Salvatore, debet clamare per orationem devotam, ut ab illo recipiat sapientiae lumen, qui *dat omnibus affluenter*, saltem de necessariis ad salutem.

Ⓢ 4 tumulto] tumultu | 13 mendicava] mendieaua

Ⓢ 8-9 *lo conexia*] Immediatament després, Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 480a), en què s'insisteix en l'argument que l'autor valencià acaba de traduir en el *Cartoixà*: l'evangelista Marc només recorda el nom d'un cec perquè aquest i son pare foren molt famosos en la ciutat. | 12-13 *que mendicava*] A continuació, Corella elimina un llarg passatge (VC, 480ab), en què s'indica que sant Marc volgué recordar el nom del cec Bartimeu perquè, com que fou notòria la seua calamitat, el miracle de Jesús va ser igualment molt famós. L'eliminació també afecta, seguidament, a una citació de Beda el Venerable, en la qual es diu que sant Marc va escriure el seu evangeli per als gentils, i per això diu que només hi havia un cec, perquè pensaren, en metàfora, que l'evangeli era per a ells. Sant Mateu, que l'escriu per als hebreus, però que després arriba als gentils, escriu que hi ha dos cecs perquè els jueus conegueren que l'evangeli era per als dos pobles: jueus i gentils. El mateix ocorre, acaba la citació de Beda, en el capítol de l'entrada de Jesús a Jerusalem: sant Mateu refereix que Crist pujà sobre dos ases. i els altres evangelistes en parlen d'un només.

Diu sanct Grisòstom: «Opportunament aquests dos cechs al Senyor se presentaren perquè, la vista cobrada, {82a} testimonis de la sua virtut ab ell en Jerusalem pugen hi testifiquen. Lo tumulto de la gent sentien, les persones no veyen, ab sola veu lo Senyor seguien e axí 5 l'attengueren, perquè après del tot lo seguissen.»

Diu sanct March que hun cech era, perquè solament recita de l'hu que en la ciutat tota la gent lo conexia.

E per ço diu lo seu nom, que era Bachimeus, fill de 10 Thimeu, que podia ser que de alguna gran propietat fos caygut en ceguedat e gran pobrea, e per ço escriu que mendicava.

Barchimeus, qui s'enterpetra «fill de grascea», l'ome en los carnals delits nodrit significa: ha perdut la vista, 15 privat de la lum de sapiència, de la qual diu Job que no-s troba en la terra dels qui delitosament viven, car los carnals delits lo enteniment offusquen. Deu reclamar per oració devota al Senyor que l'il·lumine.

3. TURBA CAECOS INCREPANS QUID SIGNIFICET

Turba autem doctrinam Christi auscultans, videns sordidas vestes, non conscientiae claritatem, *inrepebat eos ut tacerent*; quia per clamorem suum turbam ab audiendo Christi doctrinam impediabant. Et hi significant eos, qui a bono opere retrahunt alios. Habemus autem triplicem turbam impediendem: unam a carne, aliam a mundo, tertiam ab inferno,

quia carnalia desideria et persecutiones, scilicet mundi et diaboli, nobis obstant, ut taceamus a confessione peccati, ab aedificatione proximi, a laude Dei. Infelix haec turba omni bono obsistit:

turba desideriorum carnis, increpat alliciendo; turba tyrannorum mundi, increpat persequendo; turba daemonum inferni, increpat decipiendo.

Sed quomodo tacebunt in oratione, caeci per ignorantiam mentis praecipue de proprio statu, mendici per defectum virtutis, et extra viam, scilicet salutis?

At illi magis clamabant insistendo, donec strepitum turbae vincerent, timentes ne ex increpatione aliorum impediretur auditio, et exauditio petitionis, ac vocum eorum; et misericordiam petebant, *dicentes; Domine, miserere nostri, fili David*. In hoc et nos exhortamur ad orationis continuationem, et in ea perseverantiam.

Ubi Chrysostomus: Irritabantur vetiti, magisque concupiscebant. Talis est enim natura fidei, quanto magis vetatur, tanto magis accenditur; propter quod servi Dei in persecutionibus non vincuntur, virtus enim fidei in periculis segura est, et in securitate periclitatur. Quid enim aliud sic vigorem fidei in omnibus laxat, quam longa tranquillitas?

Et iterum: Primo enim clamabant, quia caeci erant; secundo, magis clamabant, quia ad lumen accedere vetabantur. Christus autem permittebat eos vetari, ut plus eorum desiderium appareret. Hinc autem discere, quia si abjecti fuerimus, cum studio accedentes ad Deum; per nosipsos assequamur quod petimus: haec Chrysostomus.

[3. DEL SIGNIFICAT DE LA MULTITUD QUE INCREPAVA ELS CECS]

La gent que la doctrina del Senyor scoltava miraven les vestidures dels cechs vils e squinçades, e no mirant la netedat de la consciència, los increpaven que callassen, que per los crits d'ells la doctrina del Senyor plenament escoltar no podien. Hy aquests figuren 5 aquells qui treballen de bones obres retraure lo prohisme. Tres maneres de gents tenim que de continu nos increpen hi-ns empachen que no confesem ni invoquem lo Senyor que-ns haja misericòrdia: la carn, lo món e lo diable. 10

La carn nos increpa quant fem penitència, afalagant- {82b} nos als vicis; lo món nos persegueix quant humilitat nos abaixa; lo diable no cessa com descebre'ns puga.

Los cechs, emperò, més cridaven, recelant que lo 15 tumulto del poble no empachàs les sues pregàries e exí no atenyerien la misericòrdia que demanaven. Replicaven tostemps: «Senyor, fill de David, ages mercé de nosaltres!»

Diu sanct Grisòstom: «Enfellowien-se, e la sua fe 20 augmentava quant més los contrastaven. És tal la condició de fe verdadera: major se fa, quant més augmenta, com més li contrasten. E per ço los servents de Déu en les persecucions no poden esser vençuts, 25 ans tostemps vencen. La virtut de la fe en los perills és segura, hy en la seguretat perilla, que longa tranquilat quasi la fa tèbea.

»Aquests cechs en lo principi cridaven que cechs eren, après més alt criden perquè-ls veden que a la lum no s'acosten. Permetia lo Senyor que-ls increpassen 30 perquè fos a tots manifest lo desig e la fe que tenien. E de ací devem apendre que, si acostar-nos al Senyor nos veden, treballem per nosaltres matexos que-ns haja.»

Ⓜ 7 continu] cootinu

Ⓜ 10 *lo diable*] Tot seguit, Corella omet una interpretació (VC, 480b), en què s'exposa que els desitjos carnals i les persecucions, tant de món com del diable, impedeixen a la persona, fent callar-la en la confessió, l'edificació del proïsme o la lloança a Déu. | 14 *descebre'ns puga*] Immediatament després, Corella suprimeix una exhortació (VC, 480b): com ha de callar en l'oració aquell que està cec per ignorància de , sobretot del seu propi estat, i el que mendica per falta de virut a la vora del camí, que és la salvació? | 19 *de nosaltres*] A continuació, Corella obvia una breu moralitat (VC, 480b), repetida ja en altres ocasions: els crits del cec exhorten a continuar en l'oració i a perservar-hi. | 20 *Enfellowien-se*] Veg. nota p. 404,22-23.

Unde Augustinus: Bonos enim Christianos volentes facere praecepta Dei, Christiani mali et tepidi prohibent; clament tamen illi, non deficiant. Cum enim quisque Christianus coepit bene vivere, mundumque contemnere, in ipsa sui novitate patitur reprehensores frigidus Christianos; sed si perseveraverit, ipsi jam obsequuntur qui ante prohibebant: haec Augustinus.

4. MISERICORDIA ET POTESTAS CHRISTI CAECOS ILLUMINANTIS

Et quia pulsanti aperietur, — stetit Jesus expectans eos; quia illi sequi non poterant, quo enim pergerent, non videbant; et vocavit eos, ne turbae prohiberent, si non vocati venirent. Et interrogavit eos quid vellent, non tamen hoc ignorans, sed ut ex responsione et confessione caecorum manifesta debilitas et virtus remedio cognosceretur, quia ad miraculorum operationem vult habere sanandorum confessionem, ut ex hoc magis appareat evidèntia miraculi ad aliorum utilitatem.

Et cum illi dicerent: Domine, ut aperiantur oculus nostri, misertus eorum Jesus, fons verae lucis, tetigit oculos eorum, et confestim, id est subito, viderunt; ex quo patet quod talis illuminatio fuit miraculosa, {481a} non naturalis, quia natura non operatur in instanti.

Ubi Chrysostomus: Tetigit autem ut homo carnaliter, sanavit ut Deus.

Et iterum: Quamdiu dixerunt: *Fili David*, suspensa est sanitas, mox ut dixerunt: *Domine*, sanitas est infusa, quia salvare non poterat filius David, sed Filius Dei: haec Chrysostomus.

Spiritualiter, secundum Glossam, oculos tangit, cum radiis suae lucis conscientiam illustrat, et confestim videmus: ad Deum contemplandum, ad nos cognoscendum, ad proximum juvandum.

Notandum autem quod triplex est modus illuminationis: illuminati enim leguntur aliqui verbo, sicut caecus, de quo dictum est supra; aliqui tactu, ut isti de quibus fit hic mentio; aliqui unguento, sicut ubi *fecit lutum ex sputo*. Verbum, est praedicatio; tactus, est interior inspiratio; unctio, sacramentorum institutio:

Diu sanct Agostí: «Qualsevol bon cristià és impugnat per alguns altres quant en alguna bona vida té principi. Però si persevera, aquells matexos qui ans lo impug[n]aven, lo acompanyen.»

[4. DE LA MISERICÒRDIA I LA POTESTAT DE CRIST PER A GUARIR ELS CECS]

E perquè havia dit lo Senyor que aquell qui toqua li o- {82c} bren la porta, estigué segur fins que s'acostaren, que no-l podien seguir sens vista. E cridàls lo Senyor, perquè la gent, si no-ls cridava, poguera vedar que s'i acostassen. Hy enterrogàls què volien, no per ignorància, mas perquè en la resposta e confessió 10 sua fos la seguedat e la curació ma[n]ifesta en utilitat dels pobles, e perquè vessen que per a les obres miraculoses demana la fe de aquells en qui les obra.

E com ells diguessen: «Senyor, lo que demanam a la tua misericòrdia és que sien uberts los nostres ulls e 15 cobrem la nostra vista!», obrí les canals de misericòrdia, la font de lum verdadera, e ab les sues sacratíssimes mans, tocant los ulls, sens algun discurs de temps, cobraren la vista, d'on se mostra que fon miraculosa obra, car naturalment tal obra no poria en instant esser 20 acabada.

Diu sanct Grisòstom: «Tocà los ulls corporalment en quant home, hy en quant Déu la sanitat los donà.»

Diu la Glosa: «Spiritualment los ulls nos toca com ab los raigs de la sua lum il·lustra la nostra consciència, 25 e tantost cobram la vista per a conèxer a ell, Déu e Senyor nostre, per a conèxer a nosaltres e per amar los prohismes.»

E devem attendre que tres maneres legim de cobrar la vista: ab sola paraula, axí com del cech que ja havem 30 scrit, al qual solament dix: «mira»; altres ab lo toch de les sues mans sagrades, axí com en lo present capítol; hy al cech de na- {82d} tivitat guarí untant ab lo fanch que havia fet de la sua saliva. La paraula és la santa pricació, lo toch és interior inspiració, lo unctar són los 35 sacraments de la sancta Esgleya; il·lumina lo Senyor

© 16 misericòrdia] miseriaordia | 27 Senyor] renyor | conèxer] conexer

© 1-4 *Diu ... acompanyen*] Corella abreuja la citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 480b): els mals cristians i els tebis prohibeixen als bons cristians obrar els preceptes divins, els quals han de clamar i no defallir. Quan qualsevol cristià comença a viure correctament i rebutja el món, pateix en aquest començament com a adversaris els cristians tebis. Però si persevera, aquells mateixos que li contrastaven ara seran els seus companys. | 23 *los donà*] Tot seguit, Corella elimina una altra citació de sant Joan Crisòstom (VC, 481a), en què s'explica que quan els cecs van dir «fill de David» (és a dir, el van reconèixer com a home), la seua sanitat romangué suspesa, però quan digueren «Senyor», la reberen, atès que no podia salvar el fill de David, sinó el Fill de Déu.

sic ergo illuminat per eloquia sacrae doctrinae, per charismata gratiae, per sacramenta Ecclesiae.

per les sanctes paraules de la Sacra Scriptura, per la infusió de la sua gràcia, per los sagraments de la santa Esgleya.

5. ZELEMUR CAECOS JESUM, A QUO ILLUMINATI FUERANT SEQUENTES

[5. COM CAL IMITAR ELS CECS QUE SEGUIREN JESÚS]

Et secuti sunt eum, non tam pedibus, quam virtutibus, ac fide et moribus, quia illi qui a Christo illuminati sunt corporaliter, ab ipso etiam illuminati sunt mentaliter. Quoscumque enim Christus sanavit corpore, sanavit et mente, quia totum hominem simul fecit salvum.

Seguiren al Senyor los il·luminats cechs, cobrada la vista, mostrant gratitud de tan gran benefici. Mostraven que en lo cors hy en l'ànima tenien sanitat complida, perquè lo Senyor tot l'ome guaria, hy ensemps lo cors hy l'ànima sanava. 5

Unde Chrysostomus: Bonum munus obtulerunt Christo sanati, quia secuti sunt eum. Hoc enim Deus a te requirit, secundum Prophetam: *Sollicitum ambulare cum Deo tuo.*

Diu sanct Grisòstom: «No desplaqué al Senyor que·ls guarits cechs lo seguissen, perquè·l fresch miracle mostràs que a la mort, no per defalt de poder, mas voluntàriament hi venia.» 10

Et iterum: Permisit eos sequi, ut recens miraculum ostenderet eum non ex infirmitate mori: haec Chrysostomus.

Mostraven gratitud los benaventurats cechs de la vista cobrada, e ja no deliberaven tornar a la primera vida que per defalt de la vista seguïen, contra molts yngrats dels divinals beneficis que tornen après als pecats que tenien. Però aquests perseveraren en demanar la gràcia ans que la tinguessen, e foren grats après que la posehiren. 15

In hoc autem quod *secuti sunt eum*, patet eorum gratitudo, quia non resilierunt post beneficia donata eis a Domino, quod tamen multi faciunt, qui post beneficia ingrati existentes ad vomitum revertuntur, et ad malum redeunt.

Diu sanct Grisòstom: «Lo fervent desig de aquests mira e considera: no·ls pogué pobretat retraure, no la vista perduda, no la increpació dels pobles que·ls menaçaven, no la remor de la gent que la veu d'ells amagava. Tots aquests contrastos no bastaren que al Senyor no s'acostassen, acabant lo que volien.» 20 25

Ubi Chrysostomus: At illi non fuerunt tales, sed et ante donationem fuerunt perseverabiles, et post dationem grati. Hos et nos zelemur. Etiam si tardaverit dationem Deus, etiam si multi sint qui abducant, ne desistamus petentes; sic enim maxime Deum attrahemus. Vide itaque et hic qualiter vehementem eorum concupiscentiam, non inopia, non caecitas, non audiri, non a turbis increpari, non aliquid aliud, prohibuit. Talis est anima fervens et in labore versans: haec Chrysostomus.

{83a} O, peccador! Segueix, donchs, tu de aquests il·luminats cechs los passos. Fora del camí estàs mendicant, miserable, alça la veu per devoció, clama e crida perquè lo Senyor te il·lumine que·l pugues veure.

Tu {481b} ergo existens extra viam et caecus, clama ad Jesum, ut te illuminare dignetur ad ipsum videndum, ac fide et imitatione sequendum, quia hoc praecipue est nobis necessarium.

Ubi Augustinus: Tota igitur, fratres, opera nostra in hac vita est, sanare oculus cordis, unde videatur Deus. Ad hoc, sacrosancta mysteria celebrantur; ad hoc, sermo Dei praedicatur; ad hoc, exhortationes morales,

© 4 *il·luminats cechs*] Tot seguit, Corella elimina una matisació innecessària (VC, 481a): els cechs seguïeren al Senyor no només caminant, sinó amb virtuts, amb la fe i amb els costums. | 9 *Diu sanct Grisòstom*] Immediatament després, Corella suprimeix una primera citació de sant Joan Crisòstom (VC, 481a): els cechs tornaren a Crist bon servei, perquè el seguïeren. Açò és el que requereix Déu a la persona, segons el profeta: «Practica la justícia, estima la bondat, comportat humilment amb el teu Déu» (Mi 6, 8). | 17-19 *Però ... posehiren*] Aquest passatge forma part de la citació de sant Joan Crisòstom que hi ha a continuació, segons VC, 481a. | 19 *la posehiren*] A continuació, Corella elimina un fragment (VC, 481a), en què s'incita a engelosir-se dels cechs; per més que Déu retarde les demandes i encara que siguin molts els que contrasten, hom no ha desistir en demanar: així atraurà a Déu. | 29 *pugues veure*] Tot seguit, Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 481b), en què s'exhorta a sanar els ulls del cor per poder veure Déu. Aquesta és la finalitat dels sacrosants misteris, de la prèdica divina, de les exhortacions morals: corregir els mals costums i esmenar les concupiscències carnals per a renunciar, no només de paraula, sinó amb actes, a la vida d'aquest segle. La fi de la Sagrada Escriptura, acaba la citació, és netejar l'interior de tot allò que impedeix veure Déu.

id est pertinentes ad corrigendos mores, ad emendandas carnales concupiscentias, ad renuntiandum, non voce tantum, sed mutata vita huic seculo; ad hoc, agunt, quidquid agunt, divinae sacraeque litterae, ut purgetur illud interius ab ea re quae nos impedit ab aspectu Dei: haec Augustinus.

Ubi et Origenes: Et nos ergo sedentes juxta Scripturarum viam, et intelligentes in quibus caeci sumus, si ab effectu petierimus, tanget oculos animarum nostrarum, et recedet a sensibus nostris tenebra ignorantiae, ut eum videamus et sequarur, qui dedit nobis posse videre propter nihil aliud, nisi ut eum sequamur: haec Origenes.

6. MYSTICE DE JUDAEIS ET DE POPULO GENTILI

Per duos caecos istos significantur duo populi scilicet: Gentiles, qui erant excaecati per idolatriam, et Judaei, per doctrinam perversam, mandatum Dei transgredientes propter traditiones hominum; qui sedebant secus viam, quia videbantur habere Legis notitiam, sed viam quae est Christus, ignorabant. Quorum alter naturalem, alter Scripturae legem habebat; et audierunt de transitu Jesu, postquam exiit de Jericho, id est, de hoc seculo; sed Jesu eorum oculos mentales tangente, illuminati sunt multi de Judaeis, et de Gentibus plures, eum per fidem et opera sancta sequentes.

Et prius quidem unum, postea duos caecos illuminat, quia unum prius populum, deinde duos vocat.

Unde Beda: Quod autem appropinquans Jericho, unum illuminavit, ac proficiscens de Jericho duos, hoc intimavit: quod ante passionem suam uni tantum populo Judaeorum praedicavit; post resurrectionem vero atque ascensionem suam, per Apostolos, et Judaeis et Gentibus divinitatis suae et humanitatis arcana patefecit: haec Beda.

Plura ad expositionem et meditationem pertinentia, supra de uno caeco posita, possunt hic applicari; et e converso plura hic posita ibi aptari.

ORATIO

Lux lucis, et fons luminis Domine Jesu, qui duorum caecorum ad te clamantium affectu misericordiae misertus, oculos eorum tangere, et sic eos illuminare dignatus es: tange, quaeso, oculos meos spirituales, et radiis tuae lucis conscientiam meam

Diu Orígenes: «Com nosaltres estam asseguts prop lo camí de la intel·ligència de la Scriptura Sacra, conexent que no tenim vista per a poder-la entendre, si ab devoció suplicam la divina misericòrdia, nos mostrarà la veritat de la sua Scriptura, la fi de la qual és que vullam seguir a ell, Déu e Senyor nostre, qui la'ns mostra.»

[6. DELS JUEUS I DELS GENTILS, MÍSTICAMENT]

Signifiquen los dos cechs lo gentil e judaych poble. Los gentils per ydolatria, los juheus per falsa doctrina, hi a Jesús no veyen. Per[ò] hoÿren que, partit de Jeriquó, per lo camí passava, que partit de aquest món e ressuscitat, molts de hun poble e de l'altre cobraren de verdadera fe la vista, hy al Senyor seguien.

Hun cech primer, après dos, lo Senyor il·luminà, car primer cridà lo judaych poble, après manà als dexebles los dos pobles convocassen.

Moltes coses en la curació del cech ja dites se poden aplicar al present capítol.

ORACIÓ

[L]um de la lum eterna e font de lum, Senyor Jesús, qui als dos cechs has fet meréixer que ab devoció la tua misericòrdia, per a la sua misèria, reclamassen, e que les tues sacratíssimes mans, to- {83b} cant los ulls cechs, cobrassen la vista; suplich-te, benigne Senyor, que-ls

© 10 no veyen] Immediatament després, Corella elimina un passatge (VC, 481b), en que s'indica que els jueus transgredien els manaments de Déu per tradicions humanes; seien al costat del camí, atés que semblava que tenien esment de la Llei, però ignoraven el camí, que és Crist, per bé que un tenia la llei natural, i l'altre les Escriptures. [15-16 après ... convocassen] Corella elimina una citació de Beda el Venerable (VC, 481b), de la qual en deixa només aquesta breu interpretació. El text omés indica que Jesús, acostant-se a Jericó, va il·luminar un cec, i a l'eixida dos, significant que abans de la seua passió només va predicar al poble jueu, i després de la seua resurrecció i ascensió els apòstols van revelar els secrets de la seua humanitat i divinitat als jueus i als gentils.

illustra, ad te contemplandum, ad me cognoscendum, ad proximum instruendum et iuvandum. Illustra cor meum lumine tuae gratiae divinae: ut te ductorem in omnibus viis meis habeam, te imitando sequar; et te qui es super omnia, prae omnibus timeam et diligam, tuamque in omnibus faciam voluntatem. Amen.

{481A} CAPUT XXV. DE EFFUSIONE UNGUENTI SUPER CAPUT JESU

I. DOMINUS, BETHANIAM VENIENS, INTRAT DOMUM SIMONIS LEPROSI

Appropinquante tempore in quo Dominus pati disposuit, appropinquavit ipse loco, in quo ejusdem passionis dispensationem facere voluit; ut per hoc intimaret, quod voluntarie et sua sponte pateretur et mortem subiret. Igitur *ante sex dies*, solemnitas *Paschae*, id est sexta die ante {481b} Pascha, scilicet sabbato ante ramos Palmarum, *venit Bethaniam*.

Intelligas hic diem Paschae non decimam quartam primi mensis, in qua ad vesperam immolabatur agnus paschalis; sed quintam decimam, scilicet illam in qua passus est Christus, quae tota erat festiva et sollemnis.

Unde {482a} Theophilus: Decima autem die mensis agnum, Judaei capiunt immolandum in festo Paschae; ex tunc enim festivitatis praelibant sollemnia, quapropter in die quae est nona mensis, et praecedit sextam diem ante Pascha, epulantur splendide, et exordium festi hanc diem constituunt; quo fit ut Jesus quoque pergens Bethaniam convivaretur: haec Theophilus.

Ideo autem venit Bethaniam, ut Lazari resuscitatio renovaretur; ac memoriae omnium arctius imprimeretur, et ut inexcusabiles Judaei de morte tanti suscitatoris tractantes confunderentur, et ex memoria miraculi ibidem facti turba populi moveretur, ad eum honorifice recipiendum in Jerusalem ante suam passionem, sicut fuerat praedictum per Zachariam Prophetam dicentem: *Exulta satis, filia Sion, jubila filia Jerusalem; ecce rex tuus venit tibi, etc.*

Sciens ergo Dominus Judaeos conspirasse in mortem, appropinquante Pascha, in quo agnus

meus ulls spirituals toques hi ab los raigs de la tua lum la mia consciència il·lustres, perquè a tu, infinit Bé, contemple, a mi conega, al prohisme ame. Il·lustra, Resplandor eterna, lo meu cor e pensa de la lum de la tua divina gràcia, perquè a tu mire, a tu segueixca en totes les mies carreres, a tu, infinit Bé, ame, a tu, omnipotent, tema, hy en tot e per tot la tua voluntat acabe. Amén.

DE LA EFUSIÓ DE L'ENGÜENT SOBRE LO CAP DEL SENYOR. CAPÍTOL XXIII

[I. DE L'ENTRADA DEL SENYOR A LA CASA DE SIMÓ EL LEPRÓS]

De la mort e passió del Senyor la hora se acostava, e per ço lo Senyor al loch se acostà, perquè manifestament se mostre que voluntàriament hi venia. E axí, sis dies ans de la solempne Pasqua, qui era lo disapte, del Diumenge de Rams vespra, vench a Bethània.

Cercaven los juheus lo anyell de la Pasqua a deu dies del mes, del qual a quatorze dies lo menjaven. E la vespra del dia que'l cercaven feyen solempnes convits e cenes. Diu Theòfil: «Vengut lo Senyor a Betània lo disapte, en casa de Simon Lebrós solempne convit li celebraren.»

Venint lo benigne Senyor a la vila recordava en les judayques pen- {83c} ses la resurrecció de Làzer, e axí de la sua mort los feya inescusables, que procurassen la mort al qui los morts ja pudents resuscitava. Hy encara, perquè los pobbles se moguessen, que axí com a rey lo devien rebre, segons havien profetissat los profetes.

Sabent, donchs, lo Senyor com los juheus havien conspirat en la mort sua, acostant-se la Pasqua en la

Ⓢ 6 Bé] bo | 24 judayques] juyayques

Ⓢ 17-22 *Cercaven ... celebraren*] Corella abreuja el text llatí (VC, 481b-482a), el qual realitza una disquisició sobre les dates de la festivitat de la Pasqua jueva: així, comença l'obra ludolfina, no s'ha de considerar la Pasqua com el dia catorzé del primer mes, en la vespra del qual s'immolava l'anyell pasqual, sinó el quinzé, és a dir, el dia que va morir Crist, que era tot festiu i solemne (per a una operació semblant, veg. nota p. 620,12-15). A continuació, en l'original llatí, hi ha una citació de sant Teòfil d'Antioquia, que Corella també adapta eliminant les digressions temporals, en què es comenta que el desé dia del mes els jueus apartaven un anyell per a immolar-lo el dia de Pasqua; des de llavors començaven a preparar les sollemnitats de la festivitat. Així, el nové dia del mes, sis dies abans de la Pasqua, el constituïren com el començament d'aquestes festivitats i mengaven esplèndidament. Per això, acaba la citació, quan Jesús arriba a Betània, el convidaren. | 28 *segons ... profetes*] Corella redueix l'original llatí i s'estalvia la citació del profeta Zacaries que sí que es troba en VC, 482a: «Alegrat, ciutat de Sió, crida de goig, Jerusalem! Mira el teu rei que ve cap a tu, just i victoriós; arriba humilment, muntat en un ase, en un pollí, un fill de somera» (Za 9, 9).

paschalis immolabatur, revertendo venit ipse quasi agnus ad victimam, ut sic Agnus verus immediate post immolationem agni paschalis immolaretur pro nobis, et veritas figurae succederet, et verum Pascha haberemus.

Et erat in domo Simonis prius leprosi, tunc autem mundati; quia fuerat leprosus, et a Domino sanatus, sed tamen adhuc pristinum nomen ad memoriam miraculi retinebat, ut virtus curantis appareret, sicut adhuc dicitur, Matthaeus publicanus, licet esse publicanus desierit. Hinc colligere possumus, quod licet a peccato nostro mundati fuerimus, semper tamen ipsum in memoria ad poenitentiam habere debemus.

Hunc Simonem leprosum tradunt fuisse beatum Julianum, sic postea vocatum, et factum Cenomanensem Episcopum, cui iter agentes dicunt *pater noster*, ut bonum habeant hospitium.

2. COENAE IBI FACTAE SIGNIFICATIO ET CONGRUENTIA

Fecerunt autem coenam ibi Domino; et Martha ministrabat, et Lazarus, invitatus a Simone, unus discumbentium erat. Pie credendum est quod coena honesta et absque luxu fuerit, quam fecerunt ei qui praedicator et amator parcimoniae extitit. *Martha ministrabat* ibi, quia secundum quosdam, domus Marthae erat possessione, sed Simonis habitatione, alias ibi non ministrasset; vel, potest dici, quod iste Simon erat Marthae vicinus, et propter hoc ipsa ministrabat in domo ejus, sicut homines solent facere in domibus amicorum suorum, et maxime propter reverentiam ipsius Christi comedentis ibidem.

Lazarus vero erat unus ex discumbentibus cum eo, invitatus a Simone, et hoc factum est ad declarationem veri miraculi de ejus resurrectione, ut ex hoc quod post suscitationem cibum sumeret, non phantastica sua suscitatio esse probaretur.

Unde Augustinus: Ne putarent homines phantasma esse factum, quia mortuus resurrexit, Lazarus unus erat ex recumbentibus, vivebat, loquebatur, epulabatur; veritas ostendebatur, infidelitas Judaeorum

qual lo anyell sacrificaven, acostà's ell mateix, Anyell verdader, al sacrifici, perquè la veritat succehís a la figura, e lo dijous acabàs la figura, e lo divendres ell fos verdader sacrifici hy en la taula de la creu sacrificàs la Pasqua.

Era, donchs, lo Senyor en casa de Simon Lebrós, lo qual havia guarit de la lebrozia, però lo nom li restava per recort del miracle e per exemple nostre, que, ab tot que siam guarits de la lebrozia de nostres culpes, tostemps les devem tenir en lo recort perquè-ns sien abominables.

Alguns opinen aquest Simon és sanct Julià, qui après fon bisbe, lo qual invoquen los qui acaminen que troben bona posada.

[2. DEL SIGNIFICAT I LA CONGRUÈNCIA DEL SOPAR]

En la casa de aquest celebraren al Senyor hun convit venerable, e Marta servia e despensava, hy Làzer era hu dels qui menjaven. És de creure que no era convit de supèrflues ni adquirites viandes per al Senyor, pricador e mestre de temprança. Marta servia e dispensava, perquè ab Simon tenien gran amistat Làzer e les germanes. E {83*a*} perquè sabia Marta lo menjar del Senyor e dels seus dexebles com se administrava, pregà-la Simon que ella ho administràs axí com sabia.

Era, donchs, Làzer hu dels convidats qui seya en la taula hy ab los altres menjava, axí la veritat de la sua resurrecció feya manifesta, que no era fantasma, mas viu, verdader home, ressuscitat de mort a la vida, en la qual per viure havia mester corporal vianda.

Diu sant Agostí: «És Làzer hu dels qui en lo convit mengen per mostrar que no era fantasma hy manifestar la veritat del miracle. Vivia, parlava e menjava, hy

☉ 31 menjava] menjoua

☉ 1-5 *Acostà's ... Pasqua*] Corella interpreta l'obra ludolfina (VC, 482*a*), en què s'indica que el vertader Anyell es va immolar per la humanitat immediatament després de l'anyell pasqual perquè la veritat succeïra a la figura i es tinguera vertadera Pasqua. La inclusió dels dies de la Passió, Dijous i Divendres Sant, és corellana, motivada segurament per les altres referències temporals jueves que ell mateix estalvia en el *Cartoixà* (veg. nota p. 618,17-22). | 4 *taula de la creu*] Corella incorpora aquesta imatge de la creu com a altar del sacrifici del vertader Anyell. Aquesta imatge és completament aliena a la *Vita Christi* del monjo cartoixà, però té arrels pregones en la patrística (veg. nota p. 972,14-16). Així mateix, l'expressió «taula de la creu» es troba també en altres indrets del *Cartoixà* (veg. notes pp. 970,13-16; 948,3-6), sempre com una inclusió corellana. | 12-13 *s sanct Julià, qui après fon bisbe* VC, 482*a*: «*beatum Julianum [...], et factum Cenomanensem Episcopum*». Es tracta de sant Julià de Le Mans, primer bisbe d'aquesta diòcesi. La *Legenda aurea* el situa entre els setanta-dos deixebles que Crist va enviar a predicar (Lc 10, 1-12) i l'identifica, com també apareix en la VC, amb Simó el Leprós. | 19 *de temprança*] A continuació, Corella elimina una explicació del motiu per què servia Marta en la casa de Simó (VC, 482*a*): segons alguns, la casa era propietat d'ella, però l'habitava Simó el Leprós, altrament, exposa el text llatí, ella no hi haguera servit. | 21-23 *E ... sabia*] VC, 482*a*: «*Et maxime propter reverentiam ipsius Christi comedentis ibidem*»: «I sobretot per reverència a Crist mateix i els que hi menjaven». Com s'observa, l'amplificació del *Cartoixà* fins convertir Marta en una mena de cambra que coneixia els gustos culinàries de Jesucrist i com s'havien d'adobar és pròpiament corellana.

confundebatur. Et secundum eundem, Lazarus dum discumbit in convivio, convivis interrogantibus eum tristia loca, poenarumque sedes alta nocte obscuras, indicavit diligenti narratione per ordinem; et ita inferi, longis temporibus ignorati, tandem invenerunt proditorem.

Quod autem *ante sex dies venit*, hoc mysterio convenit. Primo quidem, quantum ad numerum: numerus enim senarius perfectus est, unde et Deus opera creationis perfecit sex diebus; et propter hoc docuit, quod sex diebus quodammodo compleretur opus passionis, quo omnia sunt restaurata. Secundo, quantum ad figuram; quia decima die mensis primi tollebat agnus, et servabatur usque ad {482b} quartam decimam, unde et Dominus sexta die ante quindecimam Jerusalem intrare voluit, quasi ad locum immolationis accedens.

Quod *venit Bethaniam*, quae interpretatur *domus obedientiae*, etiam congruit mysterio: primo, quantum ad causam passionis, quia secundum Apostolum, *factus est obediens Patri usque ad mortem*; secundo, ad fructum passionis, quem consequuntur illi soli qui obediunt ei, quia secundum eundem Apostolum, *factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae*.

Unde Hieronymus: Passurus Dominus pro omni mundo, et universas nationes suo sanguine redempturus, venit et moratur in Bethania, in *domo obedientiae*; — *hinnulus cervorum* semper ad lectum suum redit, et filius obediens Patri usque ad mortem, obedientiam a nobis petit: haec Hieronymus.

Quod venit ubi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitavit, significat quia in domo obedientiae, illi qui sunt spiritualiter mortui in peccatis, resuscitantur reducti ad vitam iustitiae, quia secundum Apostolum, *per unius hominis obeditionem iusti constituentur multi*. Quod *fecerunt ibi coenam* Domino, convenit etiam mysterio, quia Dominus in domo obedientiae spiritualiter reficitur, delectatus in obedientia nostra;

et Martha ministrabat et satagebat circa frequens ministerium, per quam significantur praelati, qui in ecclesiis ad ministerium instituuntur, secundum illud Apostoli: *Sic nos existimet homo ut ministros Christi*; — *et Lazarus resuscitatus erat unus ex discumbentibus*, per

responent als qui l'interogaven, dels inferns los deya maravoloses coses fins aquell temps no hoýdes. Les claustres de infern tancades, Làzer les obria manifestant als hoïnts e fent clares a la conexença les escures tenebres.»

5

Que lo Senyor vengués en Betània ans de sis dies de la Pasca, no és sens gran misteri. Primerament, quant a la perfectió del nombre: en sis dies acabà la creació de totes les primeres creatures, hy en sis dies volgué acabar de la recreació totes les obres. Segonament, quant a la figura: a deu dies del mes prenien lo anyell e-l guardaven fins al quatorzén dia, axí lo Senyor se presentà en Jerusalem IIII dies ans de la Pasqua perquè-l regoneguessen, si alguna màcula tenia, que no fos net e munde per al sacrifici.

15

Que vengués en Bethània, qui s'interpetra «casa de obediència», verificava {84a} lo que après escriví lo Apòstol, que fins a la mort fon obediens al Pare. Segonament, per mostrar que-ls obediens lo fruyt de la sua mort e passió participen.

20

Diu sanct Gerònim: «Delliberat lo Senyor sufferir la sua mort dolorosa, vench a Bethània, casa de obediència. Lo petit e humil servent tostemp al seu lit torna, torna lo fill a la casa del Pare, e a nosaltres obediència demana.»

25

Que vench al loch hon havia resucitat Làzer significa que los qui per lo peccat moren obediens a la Esgleya en lo sacrament de penitència per la gràcia resusciten. Que al Senyor conviden significa que-l Senyor menja en lo convit hi-s delita entre aquells qui als seus manaments obehexen.

30

Marta, solícita, qui ministrava e servia, los prelatos figura, qui la pastura de les sues ovelles administren.

© 12-15 *axí ... sacrifici*] Corella simplifica l'original llatí (VC, 482b) quant a les dates de l'entrada de Jesús en Jerusalem, en què s'exposa que el Senyor volgué entrar en Jerusalem el sisé dia abans del quinze del mes (per a una operació semblant, veg. nota p. 618, 17-22). El mestre en teologia també amplifica la figura de Jesús com a Anyell, atés que en la VC simplement s'esmenta que Crist és com aquell que puja al lloc de la immolació. | 20 *passió participen*] Tot seguit, Corella elimina un verset paulí que exemplifica el passatge (VC, 482b): «S'ha convertit en font de salvació eterna per a tots els qui l'obeeixen» (He 5, 9). | 23-24 *Lo ... torna!*] Corella glossa i interpreta l'original llatí (VC, 482b): «*Hinnulus cervorum semper ad lectum suum redit*». El sintagma *hinnulus cervorum* («cervatell») remet al Càntic dels Càntics (Ct 2, 9. 17; 8, 14) i és una de les imatges que es refereix sempre a l'estimat. La traducció d'aquest sintagma com a «petit e humil servent» és corellana. | 28-29 *gràcia resusciten*] Immediatament després, Corella suprimeix un verset de sant Pau que il·lustra el passatge (VC, 482b): «Per l'obediència d'un de sol tots seran fets justos» (Rm 5, 19). | 33 *qui ... administren*] Corella tradueix pel sentit VC, 482b: «*qui in ecclesiis ad ministerium instituuntur*»: «els qui s'institueixen a les esglésies per al ministeri». | *ovelles administren*] A continuació, Corella elimina un verset paulí que exemplifica l'exegesi dels convidats (VC, 482b): «Així, doncs, tots ens han de considerar com a servidors de Crist» (1Co 4, 1). També omet seguidament la interpretació de Llätzer, el qual, resuscitat, era un dels qui menjaven, que significa els que estan subjectes al ministeri dels prelatos, reduïts del pecat a l'estat de justícia, els quals, amb els altres, mereixen menjar, una altra vegada, espiritualment amb el Senyor. Aquesta interpretació es repeteix més avant, en la VC i el *Cartoixà* (veg. p. 621, 13-15), de manera que Corella la va considerar ací sobrerana.

quem significantur subditi ministerio praelatorum, a peccatis ad statum justitiae reducti, qui cum aliis iterum spiritualiter cum Domino merentur epulari.

Maria vero unxit caput et pedes Jesu, et capillis suis extersit, per quam significantur contemplativi, de ea enim dicitur alibi, quod sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius.

Unde Alcuinus: Mystice quod ante sex dies venit Bethaniam, significat quod ille, qui sex diebus omnia fecerat, et sexta die hominem creavit, ipsa sexta mundi aetate, sexta feria, sexta hora, redimere mundum venerat. Coena autem Dominica fides est Ecclesiae, quae per dilectionem operatur; Martha ministrat, cum fidelis anima, opera suae devotionis Domino impendit; Lazarus unus est ex discumbentibus, cum hi qui post peccatorum mortem suscitati sunt ad justitiam, una cum eis qui in sua permanserunt justitia, de praesentia veritatis exultant, et coelestis gratiae munere aluntur.

Et bene in Bethania celebratur, quae interpretatur *domus obedientiae*, nam Ecclesia est obedientiae domus: haec Alcuinus.

3. MARIA CAPUT CHRISTI NARDO PISICO UNGIT

Maria ergo accessit ad Jesum, tanquam ad fontem misericordiae lavantem infirmitates nostras; et fregit, id est, aperuit alabastrum contentivum, unguenti nardi pistici pretiosi, id est vasculum alabastrinum, silicet pixidem de alabaastro, quod est genus marmoris candidi, et variis coloribus intertincti, in quo bene et incorrupte servantur unguenta, plenam unguento pretioso; et effudit unguentum super caput ipsius recumbentis, id est ad mensam sedentis, sicut effunditur aqua rosacea propter refrigerium et odorem; et etiam unxit inde pedes ejus, apud quos etiam alias tantam gratiam invenerat, et capillis suis extersit. Ordine alio factum fuit quam hic scriptum est: quia primo lavit pedes et extersit, et postea unxit. Et domus impleta est ex odore unguenti effusi; quia enim de re aromatica erat, longe lateque poterat odor ejus diffundi.

© 7 Alcuinus] Alcuchinus | 16 obrí] obre

© 3-6 que ... preses] Aquesta glossa sobre els contemplatius s'aparta de VC, 482b. L'obra ludolfina exposa que Maria figura els contemplatius perquè d'ella es diu en un altre lloc (Lc 10, 39) que seia als peus de Jesús i escoltava les seues paraules. | 10 sisena ora] Tot seguit, Corella omet la interpretació del sopar en què es troba el Senyor (VC, 482b), el qual és la fe de l'Església, «que actua per l'amor» (Ga 5, 6). | 15 de la eucaristia] Immediatament després, Corella elimina un comentari (VC, 482b), aparegut a bastament al llarg del capítol, en què es diu que el sopar se celebra pròpiament a Betània, que s'interpreta «casa d'obediència», perquè l'Església és casa d'obediència. | 16 al Senyor] A continuació, Corella elimina un epítet, repetit al llarg del Cartoixà (VC, 482b): Maria s'acosta a Jesús com a font de misericòrdia que llava les nostres debilitats. | 17 alabaust] Alabastrum (DCVB, s.v. alabaust). | 18 sofisticat] Adulterat, falsificat (Farauo, s.v. sofisticat). | nardus] Nard. | 19 gotat] Ornat de marques a manera de gotes (Farauo, s.v. gotat). | 23 del nardus] Tot seguit, Corella suprimeix un passatge (VC, 482b), en què s'explica que Maria va escampar la licor aromàtica per a refrescar i perfumar Jesús, igual com es fa amb l'aigua de roses. Després, continua l'original llatí, va ungir els peus de Jesús, d'on havia rebut altres vegades tanta gràcia, i els eixugà amb els seus cabells. Però cal creure, acaba la VC, que l'ordre va ser el contrari: primer llavà els peus i després li's va eixugar.

Maria, qui tostempis lo Senyor uncta e los peus del Senyor lava, e ab los seus cabells los exugua, los contemplatius significa, que la divinitat del Senyor contemplant, les imperfeccions de natura humana li uncten, laven e torquen, pensant que no per necessitat, mas voluntàriament per nosaltres les ha preses. 5

Diu Alcuinus: «Ans de sis dies lo Senyor vench a Bethània. Aquell qui en sis dies totes les coses havia creades, lo sisén dia volgué recrear l'ome, en la sisena edat, en la sisena ora. Lo convit de Bethània la fe e caritat de la Esgleya significa. Marta {84b} és la fel ànima qui serveix e treballa en contínues bones obres. Làzer és hu dels qui en lo convit mengen, qui significa lo peccador, mort per lo peccat, ressuscitat per la gràcia, que pren lo sagrament de la eucarist[i]a.» 15

[3. COM MARIA UNGEIX AMB NARD PUR EL CAP DE CRIST]

Acostà's Maria al Senyor, hy obrí e trencà hun vexell de alabaust que de engüent preciós portava, compost de fidelíssim, no sofisticat, nardus. És lo alabaust candidíssim marbre gotat de color[s] diverses, en lo qual les liquors aromàtiques singularment se conserven. Acostant-se, donchs, al Senyor, Maria buydà sobre lo seu cap lo alabaust que estava ple de la liquor aromàtica del nardus, e fon plena tota la casa de la odor suau e aromàtica.

Non est verisimile quod esset aliquid grossum sicut un- {483a} guenta communiter dicta; quia indecens esset tale quid ponere super caput hominis sedentis in mensa, et ideo dicendum quod hic vocatur unguentum liquor pretiosus de re aromatica expressus, sicut aqua rosacea exprimitur de rosis.

Aliqui dicunt quod fuit lacryma fluens naturaliter de arbore aromatica, quae est multum pretiosa, et valet ad multa medicinalia. Dicunt etiam aliqui, quod nardus est herba nigra, faciens spicas in cacumine, et propter hoc, ubi Joannes dicit *nardum pisticum*, Marcus habet *nardum spicatum*, quia de illis spicis extrahitur liquor praedictus per artificium, vel, secundum alios, fluit per naturam. Alii vero dicunt, quod est frutex arbor parvula, et inde fluit vel extrahitur liquor modo praedicto. *Pistici*, secundum quosdam, nomen est loci ubi crescit arbor unde talis liquor exprimitur; sed melius dicitur *pistici*, id est fidelis, πίστις; enim Graece, fides est Latine, hoc est dictum, quod iste liquor erat purus et verus, non habens aliquid aliud admixtum, nec sophisticatus;

pretiosi, quia valebat trecentos denarios, id est nummos usuales, erat enim ille liquor refrigerativus et confortativus membrorum, et consolidativus, et valde odoriferus, valens ad alleviationem laboris contra aestum solis, et distemperiem aeris, et ad multa medicinalia. Ex quo patet pretiositas unguenti, et devotio ac pietas Mariae, quae labori Christi compatiens, et pedes et caput ejus unxit; et rem tam pretiosam in obsequium ejus expendit. In quo et nos docemur quod ea quae pretiosissima sunt apud nos, Deo offerre debemus.

4. DISCREPANTIA INTER HANC UNCTIONEM ET PRIMAM IN QUA PEDES DOMINI UNXIT

Et quod alia vice, peccatrix adhuc existens, fecit in eadem domo ex contritione, scilicet quando conversa est, et peccata ei multa dimissa sunt, eo quod multum dilexit; nunc justificata et familiaris Domino effecta, facit ex devotione: sed tunc tantum pedes unxit, et gradatim a pedibus ad verticem perveniens, nunc et caput et pedes ungere meruit; tunc unxit Dominum unguento poenitentiae, nunc unguento devotionis. Ibi rudimenta poenitentium, hic justitia perfectarum

© 10 estil·len] estillent

© 1-5 *No ... ascampar-se*] Corella reformula l'original llatí (VC, 483a), en què no es menciona un «engüent espés», sinó de «liquor pretiosus», és a dir, valuós, car, com el que s'extrau de les roses per a obtenir l'aigua-ros. Corella es veu forçat a incloure aquesta glossa a fi de desfer la connotació que entre els seus contemporanis –i en l'actualitat– té la paraula *ungüent*. A continuació, Corella adapta el primer dels orígens d'aquest unguent: alguns opinen que naix de la llàgrima que flueix naturalment d'un arbre aromàtic, és molt valuós i val com a remei medicinal per a moltes malalties. | 7-8 *e ... nardus*] Corella simplifica l'original llatí (VC, 483a), el qual exposa que allà on l'Evangeli segons Joan diu «*nardus pisticum*», el de Marc posa «*nardus spicatum*» (Mc 14, 3). | 12 *sofisticació*] Adulteració, falsificació.

| 29-32 *Lavors ... pensa*] Corella tradueix literàriament l'original llatí (VC, 483a), amb estructures paral·leles i rima assonant («làgrimes» / «gràcies», que no apareixen en la VC. | 32 *elevada pensa*] Tot seguit, Corella obvia una altra al·legoria de la primera i segona unció (VC, 483a): la primera fou començament per als penitents; segona, justícia de les ànimes perfectes dels elegits.

No és de pensar que fos engüent espés, dels que comunament engüents se nomenen, car no fóra decent cosa posar-lo sobre lo cap del Senyor sient en la taula. Però era alguna liquor preciosa que del cap del Senyor podia per tot lo cors ascampar-se. 5

Lo nardus dien que és una erba negra de altitut poca que fa espigues, e per ço diu lo evangeli que era lo engüent de spigat nardus, perquè de aquelles spigues se trau la liquor ab artifici; altres dihen que naturalment la estil·len. «Pistisci» diu lo evangelista, dient que és lo nom del loch hon creix lo nardus, però millor se diu que «pistisci» vulla dir «fel, sens sofisticació alguna»; *pistis* en grech vol dir «fel» en latí. 10

Era preciós, que CCC dinés valia. Era la {84c} liquor que confortava, refrescava e consolidava, excelentment odorífera, e lo cansament aleujava, e contra la calor del sol, e contra destemprat ayre valia, hy a molts altres medicinals efectes, hon se mostra la pietat de Maria, que havent compassió al treball del Senyor los peus e lo cap li uncta, volent-hy despendre liquor tan preciosa, donant a nosaltres exemple que les coses que molt estimam precioses siam alegres en servey del Senyor se despenguen. 15 20

[4. DE LA DIFERÈNCIA ENTRE AQUESTA UNCIÓ I LA PRIMERA, EN QUÈ S'UNGIREN ELS PEUS DEL SENYOR]

E lo que havia fet Maria, essent peccadora, en lo Senyor quant li dexà les sues culpes, ara, justificada hy al Senyor familiar, devotament lo uncta. Lavors, ab amargor e contricció, per trobar de sos peccats vènia; ara, ab dolçor e devoció, recordant e regraciant lo que trobat havia. Lavors solament unctà los peus, mesclant-hy làgrimes; ara lo cap, mesclant-hi gràcies. Lavors unctà lo Senyor de contrita penitència, ara ab devoció de elevada pensa. Sobre totes les coses amava al Senyor 25 30

designatur animarum, diligebat enim Jesum super omnia, et de obsequendo eidem non poterat satiari.

Fragrantia fidei caput Domini et pedes, quasi odore aromatum perfudit, qui divinitatem et humanitatem ejus digna laude attolit; nunc de pedibus ad caput ascendens, nunc ad pedes a capite per fidem descendens. Secundum Apostolum, caput Christi est Deus.

Itaque caput Christi ungit, qui ad honorem Dei omnia opera sua facit, secundum illud Apostoli, *omnia in gloriam Dei facite*; qui vero vestigia Christi sequitur, pedes ejus ungit. Item, caput Christi ungit, qui ipsum Christum veneratur; pedes vero, qui ejus fidelibus obsequitur.

Ubi Augustinus: Quaecumque anima fidelis vis esse, cum Maria unge pedes Domini pretioso unguento. Unguentum illud justitia fuit, ideo libera fuit. Unge pedes bene vivendo, Dominica sectare vestigia; capillis terge, si habes superflua, da pauperibus, et pedes Domini tersisti. Capilli enim superflua corporis videntur. *Domus autem impleto odore*; mundus impletus est bona fama. Nam odor bonus, bona fama est. Qui male vivunt et Christiani vocantur, injuriam Christo faciunt. De quibus dictum est, quod per eos nomen Dei blasphematur. Si per tales nomen Dei blasphematur, per bonos nomen Dei laudatur. Audi Apostolum: *Christi bonus odor sumus*, inquit, *in omni loco*. Dicitur et in Canticis Cantorum: *Unguentum effusum nomen tuum*: haec Augustinus.

Ubi et Beda: {483b} Mystice autem, haec devotio Mariae Domino ministrantis, fidem ac pietatem designat Ecclesiae sanctae, quae loquitur in amoris

la Magdalena, e axí tot lo seu bé, lo seu delit e alegria era fer al Senyor algun servici.

Qualsevol devota ànima lo cap e los peus del Senyor uncta de preciosos engüents de aromàtiques spècies quant la divinitat e humanitat sua ab dignes lahors, axí com pot, exalça. Primer los peus, après lo cap uncta, car per los actes que'n la sua humanitat mira, puja a creure la sua divini- {84d} tat excelsa, axí com féu Thomàs, qui, tocant lo home, Déu lo confessà. Escampa après la devota ànima sobre lo cap del Senyor liquor preciosa que fins als peus devalla quant creu e confessa aquell acte de amor transcendent inmensa: que Déu omnipotent per los hòmens sia fet creatura, crucificat e mort per les creatures.

Al seny moral, lo cap del Senyor lo crestià uncta, qui totes les sues obres a la honor e glòria de Déu endreça; hi aquell qui segueix los seus passos los peus li unta. Hy aquell lo cap del Senyor uncta qui a ell, Déu, creu e adora, e los peus li uncta quant los servent[s] seus honra e a les necessitats d'ells acorre.

Diu sanct Augustí: «Devota ànima, vine e los peus del Senyor ab Maria uncta vivint en bones obres e seguint los seus vestigis; ab los teus cabells lo exugua, donant dels béns temporals als pobres, e axí serà plena la Esgleya de la odor de la tua bona fama. Mira què diu lo Apòstol: “Vosaltres sou bona hodora de Jhesús.” Los qui mal viven e crestians se nomenen mala hodora del seu mal viure donen. Diu Salamó en los Càntichs: “Oli escampat lo nom del Senyor se nomena.”»

Diu Beda: «Aquesta devoció de Maria la fe e caritat significa de la sancta Església, qui en los Càntichs canta: “Estant lo rey en lo repòs del seu strado, la mia erba, nardus, donà la odor sua.” Complí aquestes

© 33 Complí] compli

© 6-14 Primer ... creatures] Corella incorpora aquesta exegesi en el *Cartoixà*, la qual no apareix en *VC*, 483a. El mestre en teologia, però, la construeix a partir d'una amplificació d'aquest breu fragment de l'obra ludolfina: «*Nunc de pedibus ad caput ascendens, nunc ad pedes a capite per fidem descendens*»: «Ara puja [l'ànima] dels peus al cap, ara baixa del cap als peus per la fe». Així, Roís de Corella, pren com a motiu el text immediatament anterior a aquesta glossa («qualsevol devota ànima lo cap e los peus del Senyor uncta [...] quant la divinitat e humanitat sua [...] exalça) i crea una al·legoria en la qual la humanitat de Jesucrist és representada pels peus, i la seua divinitat, pel cap, aquesta darrera ajudat de la lliçó que segueix en la *VC*: «*Secundum apostolum, caput Christi est Deus*», que Roís de Corella també omet en el *Cartoixà*. L'autor valencià, doncs, ensenya que el fidel cristià lloa Déu («lo uncta») quan creu per mitjà dels actes que en la humanitat Jesucrist manifestà, i d'aquesta manera puja dels peus al cap, de la humanitat a la divinitat, com sant Tomàs (remissió que no es troba en l'obra ludolfina); o quan confessa per fe l'encarnació, passió i resurrecció de Jesús, ço és, quan baixa del cap als peus, dels misteris divins a la fe en el Déu-home. Un passatge posterior de la *VC* que Corella omet (veg. nota p. 624,3-8), i l'oració mateixa (veg. p. 635,26-28), també ha influït en l'elaboració d'aquesta exegesi. | 16-17 Déu endreça] A continuació, Corella omet un verset paulí que il·lustra aquest passatge (*VC*, 483a): «Feu-ho tot a glòria de Déu» (1Co 10, 31). | 23 vestigis] Veg. nota p. 351,29. | 24-25 e ... fama] Corella glossa l'original llatí *domus* (*VC*, 483a) per «Esgleya», seguint una interpretació que apareix posteriorment en la *VC* i que Corella ha omés en el *Cartoixà* (veg. p. 624,1-3). | 32-33 Estant ... sua] Corella no reïx en aquesta traducció del Càntic: «Mentre el rei és a la seua cambra, el meu nard exhala el seu perfum» (Ct 1, 11). En primer lloc, afegeix la glossa «la mia erba» per a explicar què és el «nardus», la qual beu d'una explicació anterior d'aquesta paraula (veg. p. 622,6-7). En segon lloc, en traduir literalment *dedit* per «donà», es perd el mastís de 'exhalar, emetre, desprendre' que té aci el verb llatí, referit òbviament al perfum del nard.

Cantico, dicens: *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum*. Quae nimirum verba, et semel juxta litteram manibus Mariae complevit, et quotidie in omnibus suis membris, spiritualiter implere non desinit, quae toto diffusa orbe gloriantur,

et dicunt: *Deo autem gratias qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo*.

Quicumque potentiam divinae virtutis ejus, quae illi una cum Patre est, digna reverentia confitetur, laudat, et praedicat, caput profecto illius unguento perfudit pretioso. Cum vero assumptae mysteria humanitatis, aequae digna reverentia suscipit, in pedes utique Domini unguentum nardi pisticum, id est fidele, ac verum perfudit, qui illam ejus naturam qua terram contingere, hoc est inter homines conversari dignatus est, pia praedicatione commendat, ac devotis veneratur obsequiis. *Domus autem impleta est ex odore unguenti*, quod significat odorem sanctitatis Christi implese Ecclesiam, ad quem odorem omnes festinant.

Ubi et Origenes: Qui eleemosynas et alia hujusmodi, quae ad utilitatem hominum fiunt, facit in Christianos, pedes Domini ungit; qui autem castitati studet, et in jejuniis et orationibus permanet, et ceteris quae tantum ad gloriam Dei proficiunt, ungit caput Christi. Aut, doctrina quae necessaria est hominibus, hoc est unguentum, quo pedes Domini unguentur; agnitio autem fidei, quae ad solum pertinet Deum, est unguentum quo ungitur caput Christi. Capillis autem pedes extergit, qui ea quae fluunt a mente tanquam capilli a capite, in obsequium Dei retorquet.

Unde in Canticis: *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, in uno oculorum tuorum, et in uno crine colli tui*, hoc est, charitate affecisti me, propter simplicitatem oculorum tuorum me contemplantium, et propter simplicitatem tuarum cogitationum, quae in me

paraules Maria, e la sancta {85a} Església cada jorn no cessa, difusa per tot lo món, escampar les sues odorants aromàtiques doctrines que ls fells crestians recrehen, e treballats e acolorats e cansats del món, de la carn e del diable refresquen, descansen e conforten. E lo cap e los peus del Senyor la sancta Esyleya uncta, que sens temor Déu e home universalment a totes les creatures lo denuncia.»

Ⓞ 3-8 *que-ls ... denuncia*] Corella adapta, per bé que en gran part elimina, un extens fragment de VC, 483b. La primera supressió, que s'inclou dins de la citació de Beda el Venerable, és la d'un verset paulí que exemplifica com l'Església escampa «les sues odorants aromàtiques doctrines»: «Donem gràcies a Déu, que, en el Crist, sempre ens porta en el seu seguici triomfal i, per mitjà nostre, escampa a tot arreu la bona olor del seu coneixement. Perquè nosaltres som el perfum que Crist ofereix a Déu» (2Co 2, 14-15). Continua l'omissió amb una al·legoria que exposa que qualsevol que confessa, lloa o predica amb digna reverència la potència de la virtut divina del Senyor, que és una amb el Pare, aquell ungeix el cap de Jesús amb unguent valuós. També, quan accepta amb la mateixa reverència els misteris de la humanitat de Crist, certament escampa als seus peus unguent de nard autèntic; igualment, venera amb devots obsequis i exhorta amb pietosa prèdica aquella natura terrena que el Senyor va tocar, és a dir, quan es va dignar a viure entre els homes. Que la casa estiguera plena de l'olor de l'unguent –segueix el text obviat– significa que l'olor de la santedat de Crist ompli l'Església, cap al qual tots s'apressen a arribar-hi. Fins ací arriba la citació de Beda el Venerable que Corella elimina. Tot seguit, l'autor valencià suprimeix una citació d'Origenes: qualsevol que dóna almoines i ajuda al proïsme, al cristià, ungeix els peus del Senyor; aquell que persevera en la castedat, roman en dejunis i oracions, i en les altres coses que aprofiten a la glòria de Déu, ungeix el cap de Crist. Continua l'obra ludolfina amb altres al·legories, fora de la citació d'Origenes: l'unguent amb què s'ungí els peus del Senyor és la doctrina, necessària per als homes; el que s'usà per a ungir el cap, el coneixement de la fe, el qual només pertany a Déu. Qualsevol eixuga els peus de Crist amb els seus cabells si allò que flueix de la seua ment, com els cabells del cap, després ho retorna a Déu en obsequi. Hi ha una manera de devoció, acaba el text omès, per a eixugar els peus de Crist de tota fatiga i tarditat, per culpa de les quals de vegades tarda a socórrer: assolir el seu amor per mitjà de la contemplació del Senyor amb ulls simples, per la simplicitat dels propis pensaments, els quals han d'estar dirigits cap a ell, com exemplifica el verset del Càntic: «M'has robat el cor, germana meua, esposa, amb una sola mirada m'has robat el cor, amb una sola perla dels teus collarets» (Ct 4, 9).

continue diriguntur. Hoc enim modo devotionis extergitur a pedibus Christi quidquid in eis est lassitudinis et tarditatis, quibus ad nos aliquando tardat venire.

Et notandum quod hac die, scilicet sabbato, quo Maria lavit pedes Domini unguento, in memoriam hujus rei, eodem sabbato Dominus Papa consuevit vacare, et intendere pauperibus, dando eleemosynas, et pedes pauperum lavando, pauperes enim sunt pedes Domini sedentis in coelo, adhuc deambulantes in terra. In coena enim Domini, propter officii magnitudinem, ad hoc non vacat intendere, et mandatum celebrare. Cujus rei occupatione, eadem die stationem ad missam celebrandam non facit, sicut ceteris diebus Quadragesimae facere consuevit; et ideo vacat hoc sabbatum a proprio missae officio.

5. INDIGNATIO ET MURMUR JUDAE ISCARIOTES

Indignabatur autem et murmurabat de hoc facto Mariae, Judas Iscariotes, dicens: — *Ut quid perditio haec unguenti facta est?* Putabat enim unguentum perditum, propter hoc quod non habebat apud se pretium; in quo verbo non solum increpabat mulierem, quare hoc faciebat, sed et Christum qui hoc fieri permittebat.

Ecce quod in obsequium Christi ponebatur, perditum reputabatur; simile aliqui faciunt, qui omne quod ex devotione Deo in oratione vel meditatione impenditur, perditum esse dicunt, quia nos utilitati proximorum intendere non cernunt. Similiter si aliquis religionem intrat, talem multi fatuum reputant; si autem actibus secularibus {484a} se implicet, talem prudentem esse dicunt. Unde communiter dicitur de persona cum debilis est et infirma, quod nihil valet nisi ad dandum pro Deo. Res etiam saepe pro Deo non dantur, donec deteriorare videntur. Unde dicitur:

*Panem muciditas, vinumque tonitrua, vestem
Tinea, pauperibus, sed confert musca scutellam.*

Poterat enim unguentum istud venundari plusquam trecentis denariis. In hoc insinuatur occasio venditionis Christi ab ipso Juda pro triginta denariis venditi; nam secundum quosdam, consuetudo Christi erat quod decimam partem eorum, quae sibi dabatur pauperibus erogabat. Vel, cum Judas procurator Domini esset, credebatur secundum consuetudinem suam accipere sibi decimam partem datorum Domino; et ideo voluit vendi istud unguentum, ut haberet

E devem atendre que en memòria de aquest devot servey de la Magdalena té per costum lo papa que lo disapte de Rams tot lo dia se ocupa en servir e beneficar los pobres; los peus los lava, perquè lo Dijous Sanct no y pot entendre per la solemnitat dels oficis. 5 Són los pobres los peus del Senyor qui, segut en lo cel, encara van per la terra.

[5. DE LA INDIGNACIÓ I LA MURMURACIÓ DE JUDES ISCARIOT]

E tornant a la història evangèlica, entrestí's ab fellonia e murmurà Judes de aquesta devota obra de Maria, dient: «Aquesta perdicció de engüent, a què 10 aprofita?» Estimava lo avar ladre que l'engüent se perdia, puix lo preu a les sues mans no arribava, en les quals paraules no solament a Maria increpa, mas lo Senyor qui u permetia.

Hy estimava cosa perduda lo que en servey del 15 Senyor se dispensava. Semblant fan alguns, que la vida que despenen los qui en oracions e devocios contemplant viven perduda estimen, perquè en utilitat del prohisme no entenen. E quant miren algú que en religió entra, home perdut e de poch {85b} enteniment 20 lo jutgen, però si vehen algun altre que en actes del món se embolica, per home de gran prudència lo exalcan. E comunament se parla, quant algun fill flach e dèbil en lo cors hi en l'ànima tenen, tantost al servey de Déu lo dediquen, dient: «Aquest no és bo sinó per a 25 la Esgleya.» Axí de les robes, com encara de les viandes, quant se gasten e res no valen, llavors a nostre Senyor Déu les ofiren. E per ço és acostumat proverbi: «La tempestat e mal temps, los trons, les arnes e la mosca, donen almoyna als pobres»: la tempestat e mal temps 30 que-l forment guasten, los trons que fan lo vi agre, les arnes que les vestidures guasten, la mosca que porta en fastig la escudella.

Diu la causa de la perdicció de aquest engüent lo ladre apòstol: «Per més de trecentos diners aquest 35 engüent se podia vendre hi lo preu esser donat a pobres.» Ací mostra la ocasió que pres de la vendició iniqua, quant per trenta dinés vené son Déu, Senyor e

© 24-25 al ... dediquen] al servey lo de deu dediquen

triginta denarios qui sunt decima pars trecentorum, propter quod Judae visum est, quod in unguento super Christum effuso triginta denarios perderet, unde ab illa hora cogitavit, ut Christum triginta denariis venderet, et sic praedam suam recuperaret. Vel, secundum alios, ibi triginta argentei, pro quibus Dominum vendidit, valebant trecentos denarios usuales, et sic recuperavit totum pretium unguenti. *Poterat, subjicit, et dari pauperibus; ecce sub praetextu pietatis, zelat affectum non pietatis, sed cupiditatis.*

Hoc enim dixit simulans pietatem, ad operiendam suam cupiditatem. Per hunc designantur detractores bonorum operum, sub specie pietatis denigrantes.

6. AVARITIA ET FURTI CONSUEUDO JUDAE

Quidam etiam alii discipuli indigne ferebant, et quasi de perditio unguento murmurabant; isti quidem moti pietate propter pauperes indignabantur, non intendentes esse perditum simpliciter, sed in comparatione ad sublevationem pauperum; audierant enim a Domino: *Misericordiam volo, et non sacrificium*, et ideo forte credebant quod dare pauperibus esset magis bonum.

Judas vero motus cupiditate, propter lucra sua, quamvis etiam sub praetextu, id est velamento seu specie pietatis indignabatur. *Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum*, id est non quia compateretur pauperibus, vel curaret de eis; sed quia dolebat quod unguentum non fuerat sibi traditum, ut ejus pretium furando sibi retineret.

Unde Theophilus: Discipuli plures mulierem arguerunt, eo quod saepe Christum audierant de eleemosynis dicentem; Judas vero non eadem intentione indigne tulit, sed propter amorem pecuniae, et turpe lucrum.

Unde et Joannes ipsum solum commemorat, tanquam fraudulenta intentione mulierem arguentem, cujus ex hac occasione, furandi consuetudinem credidit intimandam: haec Theophilus.

Licet enim portabat ea, quae dabantur pro Christo ad dandum pauperibus; non tamen hoc faciebat, sed sibi retinebat, unde mussitatio ejus cum crimine ponitur, quod non curam pauperum habuerit, sed suo furto providere voluit: *Quia fur erat, et loculos*, id est,

mestre, que alguns opinen que, de les almoynes que al Senyor donaven, manava lo Senyor a Judes, qui les rebia, que la dècima part ne donàs als pobres, la qual dècima Judes furtava, e axí, de trecents diners li'n romanien trenta. Altres oppinen que trecents diners comuns ne valien de argent trenta, e axí, venent lo Senyor, tot lo preu cobrà Judes.

Diu que fóra bo lo preu que l'engüent valia fos donat a pobres, cobrint ab vel de {85c} pietat la sua iniqua avarícia. Axí u acostumen tots los qui les bones obres denigrar treballen: sots spècia de algun bon respecte les impugnen.

[6. DE L'AVARÍCIA I DEL COSTUM DE FURTAR DE JUDES]

Alguns, encara, dels altres dexebles se indignaren, e de la perdicó de l'engüent mur[mur]aven, moguts de pietat en los pobres, no que l'engüent perdut del tot estimassen, però estimaven que fóra millor que lo preu fos donat als pobres. Havien hoÿt del Senyor: «Yo vull misericòrdia e no sacrifici», e axí pogueren creure que fóra major bé donar-ho a pobres.

Però Judes se movia per la sua iniqua cobdícia, la qual ab manto de pietat cobria. Diu lo evangelista que Judes ho deya no perquè a ell se sguardàs res que fos dels pobres, que vol dir que no era ell tal que tingués cura ni compassió dels pobres, mas perquè portava la bosa de les almoynes hy era ladre, e axí doliàs com los diners de l'engüent en les sues mans no venien.

Diu Theòfil: «Alguns dexebles a Maria increpen perquè moltes veguades havien hoÿt lo Senyor prehicar de almoyna, però Judes per iniqua cobdícia se movia.

»E per ço lo evangelista al seu murmurar ajusta que tenia la bosa hy era ladre.»

Ⓢ 18 pogueren] poqueren | 21 qual] bual | evangelista] euangelista | 27 dexebles] devebles

Ⓢ 30-31 E ... ladre] Corella tan solament pren un breu fragment d'un ampli passatge que omet (VC, 484a): acaba la citació de sant Teòfil d'Antioquia exposant que sant Joan anomena només Judes com a acusador, amb intenció falsa, de la dona, per a mostrar en aquesta ocasió el costum que Judes tenia de furtar. Continua el fragment omés i es diu que Judes era l'encarregat del que donaven a Crist per als pobres, però no ho repartia, sinó que s'ho quedava per a ell, i amb la seua murmuració mostra el seu crim; com que era lladre i guardià de la bossa del Senyor, tot el que ficaven com a almoines per als fidels i per al sosteniment dels deixebles i dels pobres ho furtava: el seu ofici era furtar. Tenia, acaba el text eliminat, bosses del Senyor on ficava el que els donaven, i bosses pròpies on introduïa el que furtava.

bursas Domini, *habens*, et custos eorum existens, *ea quae mittebantur* in loculis, donata in eleemosynam a fidelibus, ad usum et necessitatem discipulorum et pauperum, furto adsportabat, *portabat* quidem ministerio, sed adsportabat furto. Habebat loculos Dominicos, ad ea quae dabantur mittenda; et loculos proprios, ad ea quae furabatur, reponenda.

Et secundum Augustinum, ea quae furabatur dabat uxori et filiis suis. Sic multi habentes loculos et facultates Ecclesiae, ea quae divino cultui et pauperibus erogare deberent, subtrahunt et sibi retinent, ac inditari {484b} et inclyti fieri student. Multi etiam bona Ecclesiae, quae sunt pauperum, dant filiis et meretricibus, ac sacrilega crudelitate surripiunt pauperibus, et expendunt in illicitis. Unde de sacerdotibus Belis legitur, quomodo filii et uxores eorum comedebant illa quae super altare ponebantur; et rex credebat quod Bel ea comedisset.

Multi etiam custodes loculorum monasterii existentes, bona ad usum fratrum deputata largiuntur quibus non debent; et magis in suis superfluitatibus, quam aliorum necessitatibus expendunt, ac alias illicite et male consumunt. Et quia omnes praedicti loculos Christi cum Juda fure portant, et eum in scelere sequuntur; ideo etiam post eum in tenebras demerguntur.

7. LOCULOS CUR HABUIT DOMINUS EOSQUE JUDAE TRADIDIT?

Dominus, cui Angeli ministrant, condescendens infirmis, loculos habebat, in quibus oblata fidelium servabantur, suorum et indigentium necessitatibus profutura, in signum quod Ecclesia loculos erat habitura; et in hoc datur forma Ecclesiae servandi necessaria.

Diu sant Agostí que a la muller e fills donava les almoynes dels pobres. Axí de present molts ecclesiàstichs les peccúnies e facultats de la Esgleya dedicades als pobres en il·lícits usos les despenen, en gran e manifesta dampnació de les àni- {85d} mes, 5 semblants a Judes. Allà hon és ell, après la mort devallen! Axí com legim dels sacerdots de Bel, que les mullers e ls fills menjaven de nit les grans viandes que per a la ydola lo rey aparellava.

[7. DEL MOTIU PER QUÈ EL SENYOR TENIA UNA BOSSA DE DINERS I L'ENCOMANÀ A JUDES]

Lo pobrellet Senyor, a qui los àngels servien, volent 10 devallar a les infirmitats nostres, tenia bossa, la qual portava Judes, hon rebien les almoynes per a la necessitat dels seus pobres dexebles, en exemple que la Església devia servir tal orde per les necessitats dels seus ministres. 15

Ⓢ 9 ydola] ydolia | 11 tenia] teuia

Ⓢ 2-7 *Axí ... devallen*] Corella usa la paràfrasi «en il·lícits usos les despenen» per a endolcir l'original llatí (*VC*, 484b), que indica que molts eclesiàstics donen els béns de l'Església, que són dels pobres, als fills i les meretrices; furten als pobres amb crueltat sacrílega. Com a fórmula compensatòria, l'autor valencià introdueix la imprecació «allà hon és ell, après a la mort devallen!», la qual s'insinua en un passatge posterior de la *VC* que Corella elimina (veg. nota p. 627,9). | 7-9 *Axí ... aparellava*] Es refereix a l'episodi de Dn 14, 3-22, en què el profeta Daniel descobreix a Cir de Babilònia que els sacerdots i les seues famílies són els qui es mengen les ofrenes al déu Bel, atés que el rei pensava que era l'ídol qui se les menjava. El rei Cir, indignat per l'engany, ordena matar els sacerdots i les seues família, i Daniel destrueix l'estàtua i el seu temple. | 9 *rey aparellava*] Tot seguit, Corella elimina un altre exemple dels mals usos dels béns de l'Església (*VC*, 484b): als monestirs, els qui guarden la bossa dels diners dissipen els béns dels germans amb qui no deuen, gasten més en les seues superfluitats que en les necessitats del proïsme. I com que aquests porten la bossa dels diners, igual com Judes, el lladre, i el segueixen en la seua maldat, per això després d'ell seran somorgollats en les tenebres.

Però, quant lo Senyor prehicava pobrea, no portava en la sua companyia bosa, no perquè portar bosa fos acte a virtut de pobretat contrari; per al temps que'l Senyor la portava, entre los seus enemichs conversava. E altrament no poguera passar ab los seus la vida sinó 5 per miracle, los quals lo Senyor no obrava quant ab prudència provehir s'i podia.

Sane cum doceret viam paupertatis, non habebat loculos propter propriam utilitatem; sed ad pauperum suorum sumptus et necessitatem.

Unde Augustinus: Habebat Dominus loculos, et a fidelibus oblata conservans suorum necessitatibus, et aliis indigentibus tribuebat. Tunc primum ecclesiasticae pecuniae forma est instituta, ut intelligeremus quod praecepit non cogitandum esse de crastino, non ad hoc fuisse praeceptum, ut nihil pecuniae servaretur a sanctis; sed ne Deo propter ista serviatur, et propter inopiae timorem justitia deseratur.

Unde et Nicolaus Tertius, in declarando regulam Fratrum Minorum: Dicimus quod abdicatio proprietatis omnium rerum, tam in speciali quam in communi meritoria est et sancta, quam Christus, viam perfectionis ostendens, et verbo docuit, et exemplo firmavit. Nec his quisquam putet obsistere, quod interdum dicitur Christum loculos habuisse. Nam si Christus, cujus perfecta sunt opera, in suis actibus viam perfectionis exercuit; interdum etiam infirmorum imperfectionibus condescendit, ut sic et viam perfectionis extolleret, et imperfectorum infirmas semitas non damnaret.

Sic infirmorum personam Christus suscepit in loculis; sic et in nonnullis aliis, non tantum carne, sed et mente condescendit infirmis. Egit ergo Christus fortia, docens perfectionis opera; egit etiam et infirma, sicut interdum in fuga patuit et loculis; sed utrumque perfecte, perfectus existens, ut perfectis et imperfectis, viam salutis ostenderet: haec Nicolaus.

Sed quare Dominus furi loculos commisit, et avarum suum dispensatorem fecit? Videtur enim quod ei occasionem peccandi dederit. Dicendum quod Judas primo fuit bonus, quando vocatus fuit ad Apostolatam,

Diu papa Nicolau terç quant la retgla dels frares menós declara: «Nós diem que renunciar a la propietat 10 de totes les coses, axí en propi com en comú, és acte meritori, lo qual lo Senyor, mostrant de perfectió la via, ho prehica en paraules e conferma-u ab exemple de obres. Ni a tal pobretat crega algú que contraste que legim que'l Senyor en algun temps tenia bosa: que lo 15 Senyor, axí en los seus actes lo camí de perfectió seguia, que alguna vegada a les imperfections de nostres misèries devallava perquè magnificàs la via per- {86a} feta, hy dels imperfets no dampnàs los actes.

Hi axí, en presona dels imperfets portava bosa, 20 fogia hi s'apartava, los quals actes de si alguna imperfectió senyalen, però quant lo Senyor los obrava, no podien esser més perfets del que eren ni en aquell temps en altra manera obrar se podien, que jamés lo Senyor ni la sua sacratíssima senyora Mare obraren 25 algun acte que de perfectió li fallís alguna part mínima, ans tots pujaven al més alt grau que de perfectió pujar podien. Y axí, en lo Senyor alguna imperfectió no podien pendre, hi licenciaven als altres que après del Senyor tals actes obrarien.» 30

Si algú demana per què lo Senyor a Judes, avar e ladre, la bosa acomanava, responem que Judes en lo

Ⓢ 7 prudència] prudencio

Ⓢ 16-628,5 *Però ... podia*] Corella suprimeix el text llatí (VC, 484b) i el substitueix per aquest altre, en el qual el mestre en teologia concep dos argumentacions per a justificar que Jesús tinguera una bossa amb diners. En l'obra ludolfina, es justifica perquè la utilitzava per a les despeses dels pobres, argument ja aparegut anteriorment i que, per tant, Roís de Corella bandeja. La justificació en el *Cartoixà* es produeix per criteris d'autoritat: Jesús la duia damunt quan debatia amb contraris; i de qualitat: si no n'haguera tingut, el Senyor s'haguera vist obligat a realitzar molts miracles, argument semblant al que es troba en el *Primer*: «En altra manera temptaria a Déu l'ome, sperant que fes miracle en lo que-s pot provehir ab solitud discreta» (f. 133a). A continuació, Corella elimina una citació de sant Agustí d'Hipona, en què s'insisteix que el Senyor tenia la bossa de diners per a sosteniment dels fidels i dels pobres. Així, segueix la citació omesa, es va instituir la primera remuneració dels eclesiàstics, perquè hom entenguera que no preocupar-se pel demà (Mt 6, 34) no significa que els sants no pogueren posseir diners, sinó que per ells no deixen de servir a Déu ni pel temor de caure en la pobresa no deixen de perseguir la justícia. | 22-28 *que ... obrarien*] Corella afegeix una ampliació de la perfecció del Senyor i la conclusió d'aquests ensenyaments, les quals no es troben en VC, 484b. | 29 *licenciaven*] Permetien, atorgaven (DCVB, s.v. *llicenciar*).

et officium dispensationis sibi traditum; sed postea lapsus est in peccatum. Et quamvis Christus sciret eum futurum furem, et malum, tamen pluribus de causis tradidit sibi illud officium: primo, ut ejus Ecclesia, exemplo sui fures et malos cum patitur toleraret, non est enim bonus, qui malos tolerare non potuit;

secundo, ut ei occasionem prodicionis auferret, cum ex oculis mitigationem concupiscentiae haberet;

tertio, ut doceret quod minoribus temporalia sunt tradenda, sed majoribus spiritualia committenda;

quarto, ut nos instruens ostenderet quam parum temporalia curaret, quando bursam pecuniae furi et deteriori tradidit, claves autem Ecclesiae cum magna examinatione commisit Petro, quod est contra illos qui suas animas, vel aliorum illis committunt ad regendum, {485a} quibus bovem vel asinum non committerent ad vendendum.

Ex praemissis ergo patet, quod Christus et discipuli ejus de eleemosynis et oblationibus fidelium tanquam pauperes vivebant.

8. MARIA A CHRISTO DEFENDITUR

Sed Dominus pro Maria respondit, et eam more solito defendit, dicens: *Quid molesti estis huic mulieri?* Quasi diceret: Sine causa murmuratis: *Opus enim bonum operata est in me*, et ergo non debetis eam reprehendere. Non est perditio unguenti, ut vos dicitis, sed opus bonum, id est pietatis et devotionis obsequium; unde de bono opere lapidatis eam, contra rationem et justitiam. *Sinite illam* nunc de hoc unguento facere quod poterit, *ut in diem sepulturae meae servet illud*, scilicet quod tunc pro ipsa praeparabit; illud enim reservabit, quia non potuit expendere praeventa acceleratione resurrectionis meae. Unde dimittenda est nunc facere quod tunc non poterit; et illud unguentum in loco istius nunc in me expensi tunc servabit; vel praecepit partem istius unguenti ad sepulturam suam reservari. Unde credendum est, quod ipsa hoc fecit edocta a Spiritu Sancto: quia enim cognoverat eum in proximo moriturum, ipso hoc dicente, ideo unguentum paraverat, cujus partem nunc expendit, et partem ad officium sepulturae reservavit.

© 22 almoynes] slmoynes | 24 defenent] defenenent | 27 ans] aus

© 9-10 però la senyora verge Mare acomanà ha Johan] Corella incorpora aquest exemple, el qual no apareix en VC, 484b. | 28-29 al sepulcre] Immediatament després, Corella omet una breu justificació (VC, 485a), en què s'assegura que Maria va conèixer que Crist havia de morir aviat per mitjà de l'Esperit Sant.

principi era bo, quant les almoynes li foren acomanades, après, essent mal, lo benigne Senyor o comportava per donar exemple a la sua esposa, la sancta Església, que segons loch e temps los mals comporte.

Segonament, puix era avar, ab los diners de la bosa, 5 encara que no u furtàs, puix ell los tenia e-ls dispensava, perdés la cobdícia que tan nefandíssima tració li feya cometre.

Terçament, per mostrar-nos que les coses temporals als menós se acomanen, e les sperituals als majós e 10 dignes.

Quartament, perquè mirem quant poch les peccúnies e coses temporals estimava hy com poch les devem estimar nosaltres, que a hun celerat la- {86b} dre les acomanava, però la senyora verge Mare acomanà ha 15 Johan, e la Esgleya a sanct Pere, exhaminat primer de quant lo amava, contra aquells qui lo regiment de les ànimes acomanen a tals hòmens als quals hun bou ni hun ase no-ls acomanarien per a vendre.

En los actes de aquest capítol clarament se mostra 20 que-l pobre Senyor ab los seus pobres dexebles de almoynes vivien.

[8. COM CRIST DEFENGUÉ MARIA]

E proseguint la tenor de l'evangeli, lo Senyor respòs per Maria axí com acostumava, defenent la part sua, dient: «Per què estau enujats contra aquesta dona e 25 murmurau sens causa? Bona obra ha obrat en mi; no ha perdut lo engüent, axí com dieu vosaltres, ans l'à despés en obra de pietat devota, e per ço no la deveu rependre ni lapidar-la de bona obra. Dexau-la que de aquest engüent faça lo que puga e que l'altre engüent, o 30 part de aquest, garde per a la mia sepultura, lo qual no porà despendre per la mia resurrecció presta. E per ço ara no us deveu enujar que pose per obra en vida mia lo que no porà quant vendrà per untar-me al sepulcre. En aquest engüent anticipa lo unctar de la 35 mia sepultura. Ha fet lo que ha pogut», quasi dient: «Ara té poder de unctar-me e no quant vendrà ab los engüents al meu sepulcre.

Pauperes enim semper vobiscum habetis, quibus benefacere potestis, et recuperare quod modo neglectum dicitis; *me autem non semper habetis*, scilicet praesentia corporali, ad habitandum vobiscum in carne passibili, quae indiget unctione tali. Quasi diceret: Poterit recuperare ad benefaciendum pauperibus, sed non ad unguendum corpus meum.

Bonis et malis loquitur, de praesentia corporis sui; *sedet enim ad dexteram Patris*, postquam in coelum ascendit, et secundum corpus non est hic, qui praesentia majestatis semper est hic. Si tamen ad bonos pertines, semper habes Christum in praesenti per fidem, per signum, per Baptismatis sacramentum, per altaris cibum et potum. Unde alibi dicit eis: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi*, quia erit cum fidelibus praesentia spiritali et sacramentali.

Quod habuit, id est quod potuit, *hoc fecit*; vel *quod habuit* facere ex officio pietatis, *hoc fecit*, in opere deitatis; *praevenit enim ungere corpus meum, in sepulturam meam* futuram designandam, quia in hoc facto praefiguravit eam de propinquo futuram. Quasi diceret: Sinite ut faciat vivo dum potest, quod volet facere mortuo, sed non poterit.

Unde Alcuinus: Significat se mortuum et ad sepeliendum aromatibus esse unguendum. Ideo Mariae, cui ad unctionem mortui corporis pervenire non liceret, donatum est viventi adhuc impendere obsequium, quod post mortem celeri resurrectione praeventa, nequiverit.

Unde et Theophilus: *Praevenit* ea quasi a Deo ducta *ungere corpus meum*, in signum sepulturae futurae, in quo proditorem confundit. Ac si ei diceret: Qua conscientia mulierem confundis, quae in sepulturam corpus meum ungit, et teipsum non confundis, qui te in mortem trades?

Mittens enim haec unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit, et per hoc, meam sepulturam praefiguravit. Quod vos putatis perditionem esse unguenti; officium est, et significatio sepulturae. *Mysterium est quod agitur, in quo mors et sepultura mea cito fieri significatur. In proximo enim passurus sum, ideoque mihi hoc obtulit ad sepeliendum. Nec mirum si me unguento perfuderit, et mihi bonum odorem fidei suae dederit, cum ego pro ea mox fusurus*

»Pobres tostemps ne tendreu a qui poreu fer almoyna. A mi no-m tendreu, que en aquesta mortal vida puga les vostres obres de pietat pendre.

»En {86c} aquest unctar mostra que és prop la mia sepultura; estenen aquest engüent en lo meu cors, per a soterar me uncta e que serà presta la mia mort denuncia. E lo que vosaltres estimau qu-és pèrdua, és piadosa obra e significança de la mia mort presta. Ni us enugeu que sobre mi, per molt que valga aquest engüent, escampe, que no passarà molt que per ella e per vosaltres escamparé yo la mia sanch tota e faré

ⓐ 4 aquest] aquests

ⓑ 3 *pietat pendre*] A continuació, Corella suprimeix un llarg passatge de *VC*, 485a, en què es diu que a bons i malvats manifesta la presència el seu cos aquell que està segut a la dreta de Déu, després d'ascendir al cel; corporalment ja no és ací aquell que sempre és en presència de la majestat. Si la persona és bona, sempre té Crist present per la fe, pels senyals, pel bateig o per la vianda i la beguda de l'altar. Com diu: «Jo sóc amb vosaltres dia rere dia fins a la fi del món» (Mt 28, 20), és en presència espiritual i sacramental entre els fidels. Maria, continua el text omés, ha fet el que podia fer; el que havia de fer per ofici de pietat, ho fa en servei de la deïtat. S'ha anticipat a ungir el cos de Jesús per a la seua sepultura, assignant que és pròxima i esdevenidora, com si fera amb Jesús, viu, allò que volguera fer quan muira, i no podrà. Tot seguit, Corella omet una citació d'Alcuí de York, en el mateix sentit: Maria no va poder arribar a ungir el cos mort de Jesús per la seua ràpida resurrecció, i per això li fou atorgat aquest obsequi, la unció del Senyor, quan era viu. La darrera omisió correspon a una altra citació, de sant Teòfil d'Antioquia: Maria es va avançar a la unció de Jesús en senyal de la seua sepultura futura, la qual cosa va confondre al traïdor, com si l'exhortara a revisar amb quina consciència reprenia aquella dona, ell, que havia de lliurar a mort Crist.

sim sanguinem meum, et datu- {485b} rus animam meam.

Patientia ergo Domini arguit Judam avaritiae, et non pauperum causa dixisse quod dixit; sed obsequium Mariae commendavit ostendens quod esset moriturus, et ad sepeliendum aromatibus ungendus.

9. PROPHETIA DOMINI DE FUTURA GLORIA MARIAE

Tunc dixit eis Jesus, opus hoc commemorandum in dulcem *memoriam ejus*, id est ad laudem ejus recitandum, tanquam factum virtuosum, *ubicumque in toto mundo praedicatum fuerit hoc Evangelium*,

id est hoc factum mulieris pertinens ad Christi Evangelium; nondum enim Evangelia erant scripta. Quasi diceret: Vos insipienter eam reprehenditis, pro eo facto, pro quo ipsa laudanda est in universo mundo, *ubicumque praedicatum fuerit hoc Evangelium*, id est ubicumque dilatabitur Ecclesia per mundum, quia memoriale sempiternum habebit, ex hoc quod mihi fecit.

[24]

Ubi Beda: Notandum autem, quia sicut Maria gloriam adeptam est, toto orbe quocumque Ecclesia sancta diffusa est, de obsequio quod Domino pia devotione exhibuit;

ita e contrario, ille qui obsequio ejus detrudere temeraria lingua non timuit, perfidiae nota longe lateque infamatus, et Deo simul atque hominibus merito factus est exosus; sed Dominus bonum laude digna remunerans, futuras impii contumelias tacendo praeteriit: haec Beda.

[24] Ubi Theophilus: Prophetat autem Dominus consequenter duas prophetias, scilicet: quod Evangelium ejus praedicabitur in universo mundo, et quod opus mulieris laudabitur: haec Theophilus. Et hoc Domini dictum jam patet adimpletum.

10. QUANDOQUE OPERA BONA NON SUNT CONSULENDA

Nihilominus tamen et Judas indignatus remansit, et inde prodicionis causam et occasionem assumpsit; hinc habemus argumentum, quod majus bonum

engüents ab què unte les vostres ànimes e mortals cosos, que inmortals ressusciten.

[9. DE LA PROFECIA DEL SENYOR SOBRE LA GLÒRIA FUTURA DE MARIA]

»E perquè vejau com aquesta obra de Maria és bona, siau certs que en qualsevol part de tot lo món que aquest evangeli se publique, se dirà en memòria sua que ha obrat bona obra e per totes les gents ne atenyerà gloriosa memòria.»

«E axí la Església santa –diu Beda– està per tot lo món gloriosa de aquest servey que Maria al Senyor presenta.»

Diu Theòfil: «Dos veritats lo Senyor profetisa: que per tot lo món se publicarà lo seu evangeli, e que loharan la obra de Maria.»

[10. DE LES VEGADES EN QUÈ NO CAL CONSELL DE BONES OBRES]

No mogueren les paraules del Senyor benigne a l'avar miserable ladre que no romangués en lo seu mal propòsit, prenent la pèrdua de l'engüent en ocasió de

© 2 *inmortals ressusciten*] Immediatament després, Corella elimina una conclusió (VC, 485b), amb arguments ja aparegut a bastament al llarg del capítol: amb la paciència del Senyor es contrasta l'avarícia de Judes, el qual no va dir pels pobres allò que havia dit. Lloa, però, l'obsequi de Maria perquè mostra que havia de morir i ser ungit amb aromes en la sepultura. [7 *gloriosa memòria*] A continuació, Corella omet un fragment (VC, 485b), en què s'explica que aquest fet, la unció, pertany a l'evangeli de Crist, encara que els evangelis no estaven escrits. És com si Crist estiguera dient-los, segueix el text obviat, que eren uns necis per reprendre allò que havia de ser lloat per tot el món; allí on l'Església haja arribat, es farà memòria eterna del que Maria va fer amb Jesús. [8 *diu Beda*] Corella intercanvia el lloc de les citacions de Beda el Venerable i de sant Teòfil d'Antioquia. En VC, 485b, en primer lloc hi ha la citació del sant antioquí i després la de l'exegeta anglès. Aquest canvi pot haver estat motivat pel manteniment del sentit amb l'argument anterior. [9-10 *Senyor presenta*] Tot seguit, Corella elimina el final de la citació de Beda el Venerable (VC, 485b): aquell que amb llengua temerària va reprendre l'obsequi de Maria s'ha fet odiós a Déu i als homes. Perquè el Senyor premià amb digna lloança el bon fet, i callà, com passant de llarg, les amenaces esdevenidores a l'impiaadós.

quandoque omittendum est, pro minori bono quod iterum recuperari non poterit. Et praefertur hic bonum quod videtur minus ei quod videtur majus, in genere dico, non quoad charitatem. Ubi sciendum quod multa bona opera sunt, de quibus si peteretur consilium antequam fiant, non consuleremus quod fierent, quia forte possent fieri meliora; postquam tamen jam incipiunt fieri, non sunt prohibenda.

Et secundum Chrysostomum, forte Jesus antequam effunderet unguentum, elegisset potius illud dari pauperibus; nunc vero quia jam factum erat, exprimit dicens: *Sinite illam*.

Item, quandoque faciendum est illud quod est minus necessarium; et potest praeponi magis necessario, si remanet locus implendi quod est magis necessarium, praesertim si tollatur locus faciendi id quod est minus necessarium, et immineat casus quod illud minus necessarium non posset alias recuperari, et ideo forte Dominus permisit sic fieri.

[25]

II. PIA CONSIDERATIO AUCTORIS SUPER PRAEDICTA

Circa ista, Anselmus ad sororem suam scribens, sic dicit: Gaude, quaeso, huic interesse convivio, et singulorum distingue officia: Martha ministrabat, discumbebat Lazarus, ungit Maria. Hoc ultimum tuum est; frange ibi alabastrum cordis, et quidquid amoris, quidquid desiderii, quidquid affectionis habes, totum effunde super caput sponsi tui, adorans in homine Deum, et in Deo hominem. Si fremit, si murmurat, si invidet proditor, si perditionem vocat devotionem, non sit tibi curae.

la sua trahició iniqua. Hi devem atendre que alguna obra, encara que menor en perfectió sia, ans que altra major la devem posar en obra si lo temps de la menor passava e la major no-s perdía. Hy encara són moltes bones o- {86a} bres, de les quals, si ans consell ne demanàvem, no les consellàriem, perquè millor fer se porien. Emperò, après de fetes, les loham perquè són bones.

Diu sanct Grisòstom: «Si ans de escampar lo engüent sobre-l cap de Jesús consell al Senyor demanàs Maria, poguera ser que ell, font de pietat, manara que-l preu fos dispensat a pobres. E per ço respon: “Dexau ara”, quasi dient: “Ja no-s pot fer lo que dieu, donchs, no la enugeu ni la molesteu, pux és bona obra la que en mi ha feta.”»

Podem encara expondre que, considerades la persona, lo temps e lo lloch, los altres misteris, la devoció de Maria, qui lo engüent escampà, que en alguna almoyna aquest preu millor no-s podia despendre.

[II. PIADOSA CONSIDERACIÓ DE L'AUTOR SOBRE EL QUE S'HA DIT]

Escriu sanct Ancelm a una germana sua: «Alegrà't, germana mia, e contempla que pugues esser present en aquest convit de Bethània. Serveix Martha, menja Làzer, Maria lo Senyor uncta. Obre, donchs, e trenca lo alabaust del teu cor e tot lo que tens de amor e desig de affectió, tot sobre lo cap del teu espòs Jesús ho escampa, adorant-lo Déu e home. Si Judes té enveja, si murmura, si la tua devoció pèrdia nomena, no tingues ànsia de respondre, que-l jutge no solament loha Maria del que Judes la increpa, mas encara profetisa que per tot lo món hi en tot temps ne serà lloada.

E per ço respon que la dexe, dient: “Bona obra és la que en mi acaba. No us falliran pobres en qui {87a} poreu dispensar vostres almoynes, les quals no poreu despendre en la mia humanitat assumpta.”»

Ⓢ 6 demanàvem] demanauen

Ⓢ 13-20 quasi ... despendre] Corella elimina el text de VC, 485b i el reemplaça per aquest altre: en primer lloc, de nou, amb la justificació de l'acte de Maria com a bona obra, aspecte que s'havia mencionat suara (veg. p. 631,7); en segon lloc, el mestre en teologia incorpora un argument propi, el qual actua com a corol·lari del que s'ha dit: considerant tots els misteris i interpretacions que d'aquesta unció se'n desprenen, els diners gastats en l'ungüent no s'han pogut usar millor, ni tan solament en una almoina. El text ludolfí suprimit, però, es capfica una altra vegada en l'argument sobre quan i com s'han d'obrar bons actes i quan cal deixar-los: el Senyor va permetre que Maria escampara l'ungüent i no el donara als pobres perquè de vegades cal fer allò que és menys necessari –postposant el que és més necessari, si hi ha ocasió després per a acomplir açò–, principalment si després no hi ha oportunitat per a realitzar el menys necessari. El fragment omés acaba amb una interpretació sobre el significat que sempre hi hauria pobres entre les persones, que vol dir la familiaritat amb què els rics han de tractar els pobres, atés que la majoria s'han fet pobres pels rics. | 35 humanitat assumpta] Immediatament després, Corella omet el final de la citació de sant Ancelm de Canterbury (VC, 486a), en què s'indica que Marta treballa, prepara hostatge al peregrí, menjar al famolenc, beguda a l'assedegat, roba al qui té fred. Però Maria està a punt sols per a Jesús, per això ella ha d'esperar tot el que desitja.

[25] Unde et dixit quod pauperes, non autem ipsum, semper haberent. In hoc autem quod dicit: *Pauperes semper habetis vobiscum*, datur intelligi familiaritas, quam divites debent habere ad pauperes; quia pauperes maxime facti sunt propter divites.

Pharisaeus murmurat invidens poe- {486a} nitenti, murmurat Judas de effusione unguenti; sed Judex accusationem non recipit, accusatam absolvit. *Sinite*, inquit, *illam*; *bonum enim opus operata est in me*. Laborat Martha, parat hospitium peregrino, esurienti cibum, sitiendi potum, vestem argenti; ego solus Mariae, et illa mihi totum praestat quod habet, a me quidquid optat, expectet: haec Anselmus.

Conspice igitur Dominum Jesum coenantem in domo Simonis, cum illis amicis suis, quia forte consanguinei vel multum domestici erant ejusdem Simonis; et conversantem cum eis paucis diebus, scilicet usque ad tempus passionis suae; sed amplius in domo Marthae, haec enim domus erat suum refugium speciale. Ibi cum discipulis suis comedebat et dormiebat; ibi et mater ejus cum sororibus quiescebat, quam omnes multum honorabant, et maxime Magdalena, quae eam semper associabat, nec ab ea ullatenus recedebat.

Lazarus quippe, et Maria Magdalena, et Martha ex eisdem patre et matre geniti, insignes et divites fuerunt: et Lazaro, pars eorum, quae in Jerusalem parentes habuerant, scilicet quidam vicus; et Mariae, Magdalon castellum, seu oppidum Galilaeae ad duos leucas de Betsaida, contra meridiem, et secundo milliario a stagno Genezareth; et Marthae, Bethania in partem de haereditate parentum cessit et evenit. Sed tamen propter hospitalitatis gratiam, simul cum Martha manebant, quia ipsa prudentior ad dispensandum erat; et ideo etiam in receptione Domini, sola aliquando Martha legitur nominata.

Conspice etiam ipsam Dominam, quia de dilectissimo Filio suo timore perterrita erat, nec se ab eo illo tempore separabat. Et cum Dominus defendens Magdalenam a murmure proditoris, dicens: *Mittens haec unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit*, an non credis quod hujus verbi gladius matris animam pertransiret? Quid enim de morte sua expressius dicere poterat? Similiter et omnes alii erant perterriti, et anxii cogitationibus pleni, colloquentes ad invicem unus cum altero, hinc inde, in ore illorum qui habent dura et adversa tractare. Compatere ipsis, et tunc libenter cum eis converseris.

E devem atendre com diu lo Senyor: «Tostemps tendreu ab vosaltres los pobres», hon mostra als rics que la divina bondat per ells permet los pobres, perquè puguen meréixer havent-los misericòrdia.

Contempla, ànima devota, lo Senyor mansuet e 5
benigne en la taula ab Làzer, ab los apòstols hy altres
amichs de Simon, de qui era la casa; ab ells conversa,
ab ells pratiqua, ab ells menja. Però més en casa de
Marta, la casa de la qual era al Senyor especial posada,
special refugi. Allí ab los seus dexebles menjava; dormia 10
e reposava allí la sua senyora verge Mare, e les
germanes, e la Magdalena, qui specialment la servien.

Làzer, Maria e Marta, insignes e nobles germans
foren, de rics pare e mare, après obte dels quals gran
heretat se partiren: Làzer pres en la ciutat de 15
Jherusalem la part sua, Maria pres hun castell e vila en
Galilea, a dos legües de Betsayda, de l'estany de
Genatzaret una legua; e Marta pres la vila de Bethània,
la qual era prudentíssima, solícita e gran
administradora, e axí tots en la sua casa posaven. 20

Contempla e mira, ànima devota, la verge senyora
Mare com estava solícita e temerosa de la mort de son
Fill que s'acostava. Quin coltell travessà la sua ànima
quant dix lo Senyor, defenen {87b} la causa de la
Magdalena: «Escampant sobre-l meu cors aquesta 25
liquor aromàtica ha significat la mia sepultura!» Què
podia de la sua propinqua mort explicar cosa més clara?
Hy axí, tots los dexebles hy los altres amichs los huns
als altres parlaven ab recel, temor e tristícia de la sua
mort, que propinqua la veyen. 30

Acosta't a ells, ànima devota, hy al Senyor fins al
mont de Calvari acompaña!

© 16 vila] vlila | 19 prudentíssima] prudentissem] | 29 temor e] temort que e

© 1-4 E ... misericòrdia] Corella afegeix aquesta interpretació, la qual no es troba en VC, 486a, la qual té la inspiració en un passatge immediat que l'autor valencià omet en el *Cartoixà* (veg. nota p. 632,13-20), encara que conté el ressò llunyà d'altres ensenyaments (veg. p. 508,4-9). | 14 obte] Mort, defunció (DCVB, s.v. obte). | 16 Maria pres hun castell] Corella omet el nom del castell (VC, 486a): «Magdalon castellum», el qual donà el nom a Maria Magdalena. | 31-32 Acosta't ... acompaña!] Encara que en VC, 486a apareix una exhortació que convida a patir al costat dels amics de Jesús i a conversar amb ells, Corella en modifica el tarannà i el dirigeix cap a una invitació a acompanyar el Senyor a la passió, aspecte que també ocorre en altres traduccions (veg. nota p. 450,6-11).

12. JUDAREORUM CURIOSITAS

Cognovit ergo, per famam publicam, turba multa {486b} ex Judaeis, qui ex tota terra venerant ad diem festum, quia illic, scilicet in Bethania, esset Jesus. Bethania enim prope Jerusalem, quasi ad duo milliaria erat, et ideo de facili hoc cognoscere poterant;

et venerunt illuc, non propter Jesum tantum, sed etiam ut Lazarum viderent, suscitatum. In hoc innuitur duplex causa: una, propter ipsum Jesum reverenter visitandum; alia, ut viderent Lazarum suscitatum. Et hoc propter duo: primo, quia illud quod factum circa ipsum audierant, valde mirabile erat, et hoc homines videre desiderant; secundo, quia sperabant Lazaro referente, aliquid de alia vita percipere, et audire, cujus cognitionis desiderium homini est innatum. Curiositas tamen magis eos adduxit, quam charitas, nec tantum amore ducebantur quantum admiratione; quia sicut se cupiditas hominum habet, nova videre et audire cupiebant. Sed illa curiositas mala non erat, ex qua ad fidem induci poterant.

Nos e contra, si cognoscimus Jesum obedientis animae domum in qua inhabitet invenisse, veniamus illuc contemplatione; non propter hominem tantum, quem in anima suscitatum videmus, sed ut vitam bonam imitemur, et per hoc ad visionem Jesu perveniamus.

13. PHARISAEORUM STULTA COGITATIO DE INTERFICIENDO LAZARO

Cogitaverunt autem principes sacerdotum, dolentes de manifestatione gloriae Christi, ut et Lazarum interficerent, ad occultandum miraculum, quia multi ex Judaeis propter illum abibant et credebant in Jesum, convicti signo maximo, et inducti ad credendum. In quo videbantur manifeste Deo obviare: ipse enim vivificaverat Lazarum; et isti volebant occidere eum, ex quo et maxima patet malignitas eorum. Stulti et maligni Judaei eum occidere volebant, quem nuper

[12. DE LA CURIOSITAT DELS JUEUS]

E seguint l'orde del sagrat evangeli, saberen mol[t]s del poble que eren venguts a la festa que'l Senyor era en Bethània; fàcilment saber ho podien perquè Bethània està de Jherusalem sola una legua.

E molts vengueren per visitar lo Senyor a la vila hy encara per veure lo resuscitat Làzer, hi per hojr d'ell, de l'altre món, si n'han dites noves, que tots los hòmens de hun natural desig saber desigen. Curiositat los hi portava de saber coses nunca hojdes, però no era mala, puix a vera fe induhir los podia.

Anem nosaltres a visitar lo Senyor en Bethània, que vol dir «casa de obediència», obehint lo que ell nos mana perquè·ns faça dignes de la sua vista!

[13. COM ELS FARISEUS PENSEN NÈCIAMENT MATAR LLÀTZER]

Pensaren los prínceps de la sinagoga matar a Làzer, de la glòria del Senyor tenint enveja, e axí amagar lo miracle, que molts dels juheus anaven a veure Làzer hy en Jesús creyen, car lo gran miracle los vencia hi·ls induhia a creure. O, invincible hoy de terrible malícia!, lo Senyor {87c} ressuscita Làzer perquè ells espiritualment no muyren, hy altra vegada volen que

Ⓢ 18 invincible] inuinscimble

Ⓢ 6 resuscitat Làzer] A continuació, Corella elimina la primera causa perquè van els jueus a visitar Llätzer (VC, 486b): pel fet extraordinari i meravellós de la seua resurrecció, que tots volien veure. | 11-13 Anem ... vista] Corella reformula el caràcter de l'exhortació que apareix en l'obra ludolfina (VC, 486b): el fidel, si coneix algú amb una ànima obedient en la qual Jesús habita, cal que l'acompanye en la contemplació; però no per l'home mateix, al qual es veu resuscitat en l'ànima, sinó per imitar la seua bona vida i arribar per açò a la visió de Jesús. El mestre en teologia construeix la seua exhortació en base una etimologia, la de Betània, que apareix a bastament al llarg del *Cartoixà* (veg. pp. 549,6-7; 620,16-17; etc.). | 18-63,2 O ... tenen] Corella remodela el text llatí (VC, 486b), en què es diu que els jueus s'oposaven a Déu, perquè ell havia vivificat Llätzer i aquells el volien matar, amb la qual cosa es palesa la seua maldat. Els necis i malignes jueus, acaba la VC, volien matar aquell que Jesús havia resuscitat, com si no el poguera ressuscitar de nou. Aquests arguments es repeteixen en una citació posterior de sant Agustí d'Hipona, motiu pel qual Corella degué considerar-los ací sobers. En la reformulació que realitza l'autor valencià inclou una imprecació de caràcter general («O, invincible hoy de terrible malícia!», la qual, per bé que s'inspira en «stulti et maligni judaei» de l'original llatí, omet la referència explícita als jueus. També és propi de la glossa corellana el fet d'argumentar que la resurrecció de Llätzer buscava salvar, creient en el miracle, les ànimes dels jueus; com que no hi creuen, no poden ser partícips de la vida eterna. Hi ha altres passatges en el *Cartoixà* en què Roís de Corella edulcora les referències als jueus (veg. nota p. 398,1-2; 557,23-29), fins i tot amb la mateixa tècnica, és a dir, amagant l'al·lusió als jueus sota una imprecació (veg. nota p. 551,30-552,20).

Dominus suscitaverat, ac si iterum eum resuscitare non posset.

Unde ait Augustinus: O stulta cogitatio, et caeca saevitia! Dominus Christus, qui suscitare potuit mortuum, non posset suscitare occisum? Ecce utrumque fecit Dominus: et Lazarum mortuum, et seipsum suscitavit occisum.

Ubi et Chrysostomus: Nullum autem miraculum Christi, eos ita furere fecit; hoc enim mirabilius erat, et coram multis factum est, et erat inopinabile, mortuum quadriduanum videre ambulans et loquentem.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui pro omni mundo passurus venire et morari in Bethania, id est in domo obedientiae, et ibidem coenare voluisti; ac caput et pedes tibi ungi permisisti: da mihi ut in vera obedientia perseverando, per hanc tibi refectioem facere merear spiritualem, quia tu in nostra delectaris, et quodammodo pasceris obedientia. Fac etiam me ibidem caput tuum, et pedes ungere: caput quidem, divinae virtutis tuae potentiam digna reverentia et laude confitendo; pedes vero, assumptae humanitatis mysteria similiter digne suscipiendo; vel caput, te Christum venerando, et pedes, tuis fidelibus obsequendo: ut tuam gratiam consequar sic agendo. Amen.

{486A} CAPUT XXVI. DE SESSIONE DOMINI SUPER PULLUM ET ASINAM

I. DOMINUS VENIT BETHPHAGE IN MONTE OLIVETI

Frequentabantur mysteria, implebantur Scripturae per Dominum Jesum, instante tempore, quo volebat per proprii sanguinis effusionem mundo conferre remedium. Igitur *in crastinum*, id est in die sequenti, scilicet dominica, summo mane, paravit se ad eundem in Jerusa- {486b} lem, novo et inconsueto modo, sed sicut fuerat prophetatum. Imminente itaque paschali tempore quo immolabatur agnus, ipse tanquam verus Agnus ad locura passionis accessit, pro salute mundi voluntarie immolendus, facto ostendens quod erat paratissimus se humiliare, et {487a} obedire usque ad mortem contemptibilissimam et acerbissimam pro omnibus.

muyra, perquè ells no volen viure! Ells són morts, e per a ells e per als altres la mort desigen, e ja la tenen.

Diu sanct Agostí: «O foll pensament de matar a Làzer! O crueldat cegua! ¿Pensaven que lo Senyor, qui de mort natural l'avia ressuscitat pudent de quatre dies, no-l poguera ressuscitar si ab nafres lo mataven? O, ceguedat judayca, atén e mira! Làzer resuscità de quatre dies mort de malaltia; a si mateix resuscità, mort de nafres, tanca en lo sepulcre.»

Diu sanct Grisòstom: «Tant com aquest no-ls tragué de seny algun altre miracle. Admirable obra fon davant tants pobles, mostrant que era Déu: ab una sola paraula ressuscitar hun mort de quatre dies.»

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, qui venint a sofrir per tot lo món volguist venir a Bethània, que vol dir «casa de obediència», e allí cenant, lo cap e los peus te unctà la Magdalena, fes gràcia a mi que perseverant en vera obediència a tu, mon Déu e Senyor, aparelle espiritual cena, car tu, Senyor, molt te convides e t delites en la nostra obediència. E fes-me gràcia que en aquest convit los teus peus e cap uncte: lo cap, qui és la tua omnipotent divinitat, ab digna lahor, honor e reverència confesse; los teus peus unctar, cre- {87d} hent e confessant tots los articles e misteris de la tua humanitat assumpta. O lo teu cap unctar adorant a tu, Senyor meu, Déu e home; e los teus peus, amant e servint humilment als teus servents, e ab aquests engüents pugua meréixer la tua gràcia. Amén.

DEL SEURE DEL SENYOR SOBRE LO POLLÍ E SOBRE LA SOMERA. CAPÍTOL XXIII

[I. COM ANÀ EL SENYOR A BETFAGÉ, A LA MUNTANYA DE LES OLIVERES]

[C]uytaven los misteris, acabaven-se les Scripturas, acostava's lo temps e la hora en la qual deliberava lo Senyor ab lo preu de la sua sanch natura humana rembre. E per ço, l'endemà, après del convit de Bethània, que era de matí lo diumenge, se aparellà lo Senyor de entrar en Jerusalem en novella e no acostumada manera, seguons havien dit los Profetes. Acostant-se la Pasqua, lo Anyell sens màcula se presentà voluntàriament al sacrifici.

Ⓜ 3 Diu] dlu | 23 divinitat] diuinitat | 27 Senyor] seuyor | 39 Acostant] atostant | Anyell] auyell

Ⓜ 11 *tragué de seny*] Enfuri, irrità.

Secundum Bedam, praeceptum Legis erat, ut decima luna primi mensis agnus, sive hoedus in domo recluderetur usque ad decimam lunam ejusdem mensis, quando ad vesperam immolabatur; unde et verus Agnus, ex omni grege sine macula electus, pro populi sanctificatione immolandus, ante quinque dies, id est, decima luna Jerosolymam ascendit, ut sic veritas figurae responderet.

Cumque Dominus Jesus pergere vellet, mater, ut creditur, pro affectu eum retinebat. Similiter et discipulis, et aliis intolerabile videbatur quod illuc iret, et ut poterant eum retrahebant. O Deus, quomodo diligebant eum; et quomodo erat eis amarum quidquid laederet ipsum!

Ipse vero aliter disposuerat, qui universorum salutem sitiebat; coepit igitur ire, et illa parva sed fidelis discipulorum comitiva post ipsum incedere;

et venit Bethphage, in medio itineris, quae erat viculus, seu villa parva sacerdotum, in latere et descensu seu declivio montis Oliveti versus Jerusalem, distans uno milliario a Bethania, quae est in alio latere montis ejusdem, et uno a Jerusalem.

Unde Bethphage locus sacerdotum, bene *domus buccae* seu *maxillarum* interpretatur, quia maxilla propria erat pars sacerdotum in Lege, quorum erat praedicare, et verbum Dei proponere. Sacerdotes enim qui per hebdomadam in templo deserviebant, completo officio vicis suae, illuc ad manendum divertebant, ubi etiam pecora sua alebant. Licet enim non habebant hereditatem ad excolendum, habebant tamen domos ad nutriendum animalia, et ad manendum tempore quo non vacabant cultui divino, in Jerusalem.

In hoc quod Dominus venit in montem Oliveti, significatur, quod per solam pietatem veniebat ad passionem, et non per necessitatem. Secundum Hieronymum, iste mons vocatur mons olei, chrismatis, et luminis: in quo significatur triplex effectus Dominicae passionis: in oliva venia indulgentiae, in chrismate unctio gratiae, in lumine splendor gloriae.

Diu Beda que lo dehén dia de la luna prenién del bestiar lo anyell e tenien-lo en casa fins al quatorzén dia, que-l sacrificaven. E axí, Jesús, immaculat Anyell, elet sens màcula del bestiar de tota natura humana, dins Jerusalem se presenta, sola en la qual ciutat, e no en altre loch, se podia celebrar la Pasqua, perquè la veritat respongués a la figura.

És rahonablement de creure que la piadosa Verge, senyo- {88a} ra Mare, volent partir lo Fill, ànima e vida sua, de Bethània, lo detenia, sabent lo decret contra ell de la iniqua sentència; e per lo semblant, los apòstols e altres dexebles e amichs, que sobre totes les coses del món lo amaven, hi estimaven dolor amarga lo perill de la sua vida.

Però ell, font de pietat, sedejava la salut nostra, per a la qual tots los seus actes disponia. Partia's de Bethània lo mansuet rey e Senyor endreçant a Jerusalem los passos, ab aquella poca e pobreta companyia dels apòstols.

E vench a Betfagé, qui és una petita vila hon los sacerdots estaven e alguns bestiar hi tenien, que, ab tot que no tinguessen possessió en les terres, però tenien cases e podien nodrir animals per a les necessitats sues. E com havien servit en lo temple la setmana que-ls venia, estaven reposant en Betfagé, qui és interpretada «casa de la templa», perquè la templa era la part que als sacerdots convenia del sacrifici.

Lo venir del Senyor a[l] mont Olivet significava que per la pietat e misericòrdia venia a la redemció nostra. Diu sanct Gerònim que aquest mont se nomena «mont de oli, de lum e de crisma», mostrand de la passió del Senyor tres efectes: en la oliva perdó e venia, en lo crisma gràcia, en la lum glòria.

Ⓜ 2 anyell] anyell | 29 misericòrdia] misericordia

Ⓜ 1-3 lo ... dia] Corella modifica el text llatí (VC, 487a), en què s'indica, d'una manera un poc embrollada, que l'anyell es prenia en la desena lluna del primer mes i es guardava en la casa fins a la desena lluna del mes en què l'anaren a sacrificar. El lletraferit valencià tira pel dret i tradueix a partir d'un passatge anterior on s'explica també quan es triava i se sacrificava l'anyell pasqual entre els jueus (veg. p. 559,34-36). | 5-6 dins ... Pasqua] Corella suprimeix la metàfora entre l'anyell de la Pasqua jueva i Jesucrist que apareix en VC, 487a: Jesús va pujar a Jerusalem cinc dies abans de la Pasqua, és a dir, en la desena lluna, per a ser immolat. L'autor valencià, en la seua «figura», en compte de centrar-se en la qüestió temporal, focalitza l'atenció en el lloc, Jerusalem, on també els jueus celebraven la Pasqua. | 15 font de pietat] Epítet que no apareix en VC, 487a, i que remet a altres que sí que han aparegut al llarg del *Cartoixà* (veg. p. 441,8-9), traduïts de l'obra ludolfina. | 20 a Betfagé] A continuació, Corella elimina un passatge intranscendent sobre la situació de Betfagé (VC, 487a), la qual era una petita vila de sacerdots situada en el vessant del mont de les Olivetes que donava a Jerusalem, a mitjan camí, perquè distava una milla de Betània, que era a l'altre vessant del mont, i una altra milla de Jerusalem.

2. DUOS MITTIT DISCIPULOS AD QUARENDUM ASINAM EIUSQUE PULLUM

Ibi ergo Dominus expectans, *misit* inde *duos discipulos*. Secundum Chrysostomum et Glossam, hi fuerunt Philippus et Petrus: quorum primus Samaritanus, quasi asinam, secundus Cornelium, quasi asinae pullum adduxit; tales enim debent mitti ad praedicandum, scilicet qui habent agnitionem veritatis, seu scientiam ad intelligendum, et splendorem honestatis, seu gratiam ad docendum. Petrus enim interpretatur *agnoscens*, Philippus vero, *os lampadis*.

Misit autem *discipulos*, quasi disciplinatos, propter aedificationem exempli; sed *duos*, propter firmitatem verbi: quia *in ore duorum vel trium, stat omne verbum*; et pluribus aliis de causis destinavit hunc numerum, sicut et *binos misit* ad praedicandum.

Unde Hieronymus: *Misit duos*: propter societatem, propter duplicem humilitatem cordis et corporis, et propter duplicem geminam charitatem, Dei et proximi.

Et iterum: Sive propter theoreticam et practicam, id est scientiam et opera.

Unde et Beda: Recte autem duo mittuntur, sive propter scientiam veritatis, et munditiam operis, seu propter geminae dilectionis, Dei videlicet et proximi sacramentum, toto orbe praedicandum.

Unde etiam Chrysostomus: Duos autem misit Apostolos, quia per duo generalia mandata omne genus hominum de peccato absolvitur. Qualia? *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, etc; et proximum tuum sicut teipsum*. In his duobus omne {487b} peccatum expellitur, et omnis justitia consummatur. Aut certe illa duo: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*; — et: *Omnia quaecumque vultis ut faciant vobis homines et vos facite illis*.

Unde et Remigius: *Duos quippe misit*, propter duos ordines praedicatorum missos Judaeis et Gentibus, sive quia duo sunt praecepta charitatis; sive propter duo Testamenta; sive propter litteram et spiritum.

Et dixit eis: Ite in castellum, scilicet in Jerusalem, *quod contra vos est*, id est coram vobis est; et vobis ex opposito positum ad radicem alterius montis, scilicet Sion. Hoc etiam dicit, quod contradictionem futuram in Jerusalem contra Apostolos praevidebat. Et dicit *castellum*, quia usus sacrae Scripturae est, aliquando castellum pro civitate, et civitatem pro castello ponere. Vel, dicitur *castellum*, propter loci situm et fortitudinem, quia triplici muro, ac propugnaculis et

[2. COM ENVIÀ DOS DEIXEBLES PER A DEMANAR UNA SOMERA I EL SEU POLLÍ]

De ací tramés lo Senyor a la ciutat dos dexebles. Diu sanct Grisòstom que foren Felip e Pere, dels quals, la hu portà Jesús a Samaria, per la {88b} somera, l'altre a Corneli, que per lo pollí se pot entendre. Tals deven ser los qui a prehicar se envien, que de la Sancta Scriptura tinguen conexença, que significa Pere, qui «conexent» se interpetra; e que tinguen resplandor de honestat e bona fama, per Felip, qui s'interpetra «cara de làntia encesa».

Tramet-hi dexebles, perquè no poden esser mestres los qui primer no són estats dexebles, e no de altres mestres, mas del Senyor, Déu, Senyor e mestre, e de la sua evangèlica doctrina. Dos los tramés en nombre perquè de dos o de tres basta la veritat de testimonis.

Hy encara diu sanct Gerònim: «Per bona amstat e companyia, per humilitat de cos e de pensa, per caritat de amar Déu e lo prohisme, per la sciència e per obres.»

Diu sant Grisòstom: «Dos los envià per aquells dos generals manaments en los quals tots los altres se comprenen: amor de Déu e lo prohisme. O aquells dos: lo que no vols per a tu, no u vulles per al proïsme; lo que voleu que-ls hòmens facen en vosaltres, feu lo semblant en ells vosaltres.»

Diu sant Remigi: «Dos los envià significant que als jueus e als gentils devia prehicadós trametre, o per los dos manaments de caritat, o per los dos testaments, o lo seny literal e espiritual significaven.»

E diu-los: «Anau al castell que teniu a l'encontre.» A les faldes del mont de Sion estava Jerusalem situada. Castell lo nomena, que axí la Scriptura Sacra sovint la ciutat castell, e lo {88c} castell ciutat, nomena. Diu encara: «Castell, qui a vosaltres stà a l'encontre», que perseguir los devia y ser-los contra. Diu-li castell

③ 3 [Jesús a Samaria] a *jesus samaria* | 5 [envien] euiten VC, 487a: «mitti»

④ 2-4 *Felip ... entendre*] Corella reformula l'original llatí, en què s'exposa que, segons Cristòstom i la *Glossa*, aquests foren Felip i Pere, dels quals, el primer dugué l'evangeli a Samaria, com qui duu una somera dòcil, i el segon el dugué a Corneli com qui porta un pollí. | 10-13 *perquè ... doctrina*] Corella glossa l'original llatí (VC, 487a), el qual parla només que els deixebles anaven disciplinats perquè serviren com a exemple. La referència ací a la pròpia biografia de Corella és ineludible, i la declaració del mestre en teologia ben diàfana: ningú «no poden esser mestres», «mas del Senyor, Déu, Senyor e mestre, e de la sua evangèlica doctrina». | 17 *per obres*] Tot seguit, Corella suprimeix una citació de Beda el Venerable (VC, 487a), en què s'indica que Jesús envià dos deixebles significant la ciència de la veritat i la netedat d'obres; o com a llavors d'amor, el doble sagrament que s'havia de predicar per tot el món: estimar Déu i el proïsme.

fortalitiis, ad modum castris, clausa erat Jerusalem. Vel, vocat eam sic despective; jam enim nomen civitatis amiserat, quia ex libertate temporali in servitutum Gentium redacta, et Romanis subjecta erat;

item, de libertate spirituali redacta erat in servitutum peccatorum; et de frequentia populorum in paucitatem habitatorum, et ideo dicitur diminutive *castellum*.

Item, non vocat Jerusalem civitatem, quia non erat ibi civium unitas, sed multiplex discordia inter eos; sed vocat eam *castellum*, quia munita erat armis militiae contra Christum.

Et statim, scilicet ante portam, et introitum civitatis, *invenietis asinam et pullum cum ea, quam nemo adhuc hominum sedit*, — *in bivio* et loco publico alligatos, et ad ministeria pauperum deputatos. Mos quippe erat in illis regionibus, ut in singulis civitatibus et viculis, asinus, vel quodlibet animal, ad opus, vel ad sedendum aptum, praeparatum haberetur pro pauperibus qui propria jumenta non habebant, et si cui necesse esset opere vel itinere unius diei, eo uteretur; de cujus sustentatione habitatores urbis communiter cogitabant, sed cum quis eo utebatur, pro tempore illo pabulum ei dabat, et post usum ad locum determinatum reducebat. Mos igitur iste tunc Jerosolymis servabatur, ubi in loco publico ligata erat asina, et cum ea pullus, qui pariter ad opera communia nutriebantur. Nondum enim quisquam eum ascenderat; et qui asina utebatur, utriusque de pabulo providebat.

Solvite et adducite mihi; ubi Chrysostomus: Ecce igitur quam humile et contemptibile animal Christus Rex regum elegit ad insidendum, cum Jerusalem ingrederetur. *Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus*, scilicet omnium, *his opus habet; et confestim*; sine contradictione, *dimittet eos*. Dicit enim Chrysostomus, quod virtus Christi movit et praeparavit cor domini, id est custodis illorum ammalium, ut mox ad verbum eorum daret eis, quamvis ignotis.

3. MYSTICA SIGNIFICATIO CASTELLI, DISCIPULORUM ASINAE ET PULLI

Mystice, castellum mundus, discipuli vero praedicatores; mundus vero est contra praedicatores, quia mundus amat divitias, honores et delicias, e contra praedicatores praedicant paupertatem,

perquè era ciutat fort, e bé situada, e de tres murs circuhida. O diu-li castell per menyspreu, que no era ciutat liberta, mas als romans sotsmesa;

ni dins unitat de ciutadans tenia, que «ciutat» significa, ans era congregació de celerats mals hòmens entre si discordes, armats, com en lo castell, de armes de malícia contra lo verdader rey Messies.

Diu més lo Senyor: «Tantost a la entrada de la porta trobareu una somera ab lo pollí, sobre lo qual no ha cavalcat alguna persona.» Aquí estaven ligats per al servir dels pobres. Era costum en Judea en cascuna ciutat o vila que tenien hun animal per al servey dels pobres, del qual se podien servir hun dia e tornar-lo al loch de hon lo prenien, e aquell dia li donava a menjar qui-l s'emportava, en altre temps, la comunitat hi provehia.

«Anau —diu lo Senyor—, desligau-los e portau-los a mi. E si algú diu alguna cosa, digau que lo Senyor los ha necessari e tantost los dexaran.» Diu sanct Grisòstom: «Està atent e mira quin animal tan dejecte elegí lo Senyor de totes les creatures per entrar en la principal ciutat de son regne. Mogueu lo Senyor lo cor dels qui guardaven la somera que no fessen algun contrast als apòstols.»

[3. DEL SIGNIFICAT MÍSTIC DEL CASTELL, DELS DEIXEBLES, DE LA SOMERA I DEL POLLÍ]

És lo món lo castell, al qual e contra-l qual tramet lo Senyor los apòstols. És {88a} contrari a les pricacions apostòliques, perquè lo món los delits, les honors e les riqueses ama; los apòstols prehiquen pobretat,

ⓐ 15 en altre temps la comunitat] en altre la temps comunitat

ⓑ 3 mas ... sotsmesa] Immediatament després, Corella elimina un altre tipus de sotmetiment que patia Jerusalem (VC, 487b), un d'espíritual, atés que la ciutat s'havia reduït a la servitut del pecat. Seguidament, es diu en la VC que Jerusalem es diu *castellum*, en diminutiu, perquè la ciutat havia perdut habitants, passatge que l'autor valencià omet també.

abjectionem, et asperitatem. Asina, populus Judaicus propter stultitiam; pullus, populus Gentilis propter lasciviam, et peccandi consuetudinem.

Dicit ergo discipulis: *Ite ad praedicationis officium, ad sacramentorum ministerium; in castellum, id est in mundum, qui multipliciter impugnat Deum, scilicet: erroribus, in incredulis; fictionibus, in hypocritis; voluptatibus, in impudicis; vanitatibus, in superbis; cupiditatibus, in avaris et ambitiosis.*

Unde Joannes: *Totus mundus in maligno, {488a} id est, in malo igne, positus est; — quod contra vos est, dissimili conversatione, tumida mentis obstinatione, pudibunda oris objurgatione.*

Et statim invenietis, quia sine magna sollicitudine quaerendi, asinam alligatam, et pullum cum ea; quorum, secundum Glossam, unum ad Judaeos, scilicet asina, alterum ad Gentes, scilicet pullus refertur. Igitur Judaea secundum Deum, et in spiritualibus, mater est Gentium, quia de Sion exivit lex.

Ecce triplex miseria conditionis peccatorum, quae debet nos movere ad quaerendum: bestialis similitudo, quia de homine jumentum est factus, et ideo dicit: *asinam et pullum ejus; spiritualis ligatio quia de libero factus est captivus, et ideo dicit: alligatam; talis multitudo, quia stultorum infinitus est, numerus, et ideo dicit: statim invenietis, ubique enim occurrunt peccatores.*

humilitat, aspredat de penitència. La somera lo poble judaych significa, carregat de la Ley en multiplicats manaments pesada. Lo pollí lo poble gentil, que alguna ley no tenia.

«Anau –diu lo Senyor– al món, qui us és a l'encontre hy en tot contrari, hy a vosaltres hy a la mia doctrina contrasta: en diverses errós los incrèduls, en ficcions los ypòcrits, en voluntat los carnals hòmens, en vanitats los superbos, en cupiditats los avarisciosos.»

Trobaren la somera ab son fill lo pollí, que la sinagoga mare és de la Esgleya, que [de] la ley de Sion és exida, hy juheus foren los apòstols.

Atén, o ànima crestiana!, quant dels pecc[a]dor[s] és la condició miserable, e aquesta consideració nos deu moure que, dexant lo peccat, vingam al Senyor perquè la sua gràcia sobre nosaltres segua.

Primerament és lo peccador acomparat a la somera, dient lo psalmista que no-s conegué l'ome: com fos

© 1-4 *La ... tenia*] Corella elimina les interpretacions el text llatí (*VC, 487b*), el qual exposa que la somera és el poble jueu, per la seua estupidesa (*stultitiam*), i el pollí són els gentils, per la seua lascívia i costum de pecar; i inclou altres glosses bastides a partir del mal ús de la Llei pels jueus, i la seua ignorància per part dels gentils, arguments que han aparegut en el *Cartoixà* (veg. p. 365,10-14; 366,14-17; 490,27-30), i que hi són en aquest mateix capítol (veg. p. 646,5-11). Roís de Corella, novament, obvia a propòsit una llició onerosa per als jueus (la estupidesa o neciesa d'aquest poble), com s'ha vist en altres ocasions (veg. nota p. 634,18-635,2). | 5 *Anau*] A continuació, Corella suprimeix una al·legoria (*VC, 487b*), en què Jesús envia els deixebles a l'ofici de predicar, al ministeri dels sagraments. | 9 *los avarisciosos*] Tot seguit, Corella obvia un verset joànic (*VC, 487b-488a*): «El món sencer està sotmès al Maligne» (1Jn 5, 19), en què Ludolf de Saxònia recrea l'etimologia de *maligno* com *malo igne*, el «mal foc», el del dimoni. El món està contra els deixebles de Jesús, continua el passatge omés, perquè duen una altra vida, per ment superba i obstinada, per reprensió amb paraules deshonestes. | 10-12 *que ... apòstols*] Corella interpreta d'una manera lliure i també propícia cap al poble jueu l'original llatí (*VC, 488a*), en el qual sols s'indica que, segons la *Glossa ordinaria*, la somera representa els jueus i el pollí els gentils; Judea, espiritualment, segons Déu, és mare dels gentils, ja que de Sió va eixir la Llei. En diversos llocs al llarg del *Cartoixà* hi ha traduccions favorables als jueus (veg. notes pp. 639,1-4; 634,18-635,2), però la idea que s'expressa ací: la filiació entre l'actual Església i l'antic poble jueu, s'expressa també en un altre passatge en què Roís de Corella no segueix la *VC* (veg. nota p. 402,1-405,15). | 13-14 *Atén ... miserable*] Corella retorca el text llatí (*VC, 488a*), en el qual no apareix cap admiració ni exhortació cap a l'ànima del fidel. | 18-20 *no-s ... a-quells*] *Psalteri* (Sl 48, 13): «E açò farà perquè ell, home, com fos constituït en honor, no u entés. E així és comparat a les bèsties ignorants hi és semblant a aquelles» (Martos, 2013b: 213). Vulgata: «Et homo, cum in honore esset, non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus et similis factus est illis». Corella tradueix en el *Psalteri* de manera literal i poc entenedora el verset sàlmic llatí. La traducció del *Cartoixà*, encara que també dolenta –viciada, però, d'origen, per la mala traducció de sant Jeroni–, és més idiomàtica i capeix el significat: la persona no té fama («no-s conegué l'ome»), igual com les bèsties, que quan moren ningú no les recorda. Aquest verset del *Salteri* no apareix en *VC, 488a*, sinó que l'incorpora Corella per a eliminar el text llatí, el qual glossa que l'home és captiu, lligat espiritualment pel pecat, com la somera i el pollí; el text evangèlic diu que els animals estaven «lligats», en plural, perquè «el nombre dels necis no es pot comptar» (Coh 1, 15); de seguida els trobaran perquè, de pecadors, n'hi ha pertot.

Ut autem dicit Chrysostomus, propter quasdam similitudines animalibus his, assimilati sunt homines, Deum vel Dei Filium non cognoscentes.

Est enim animal hoc immundum rude, stultum, et infirmum; sic fuerunt homines ante Christi adventum: et alligati prava consuetudine peccati, quod vinculum fortius est ceteris, quia licet alia vincula vetustate putrescant, et corrumpantur, vinculum tamen peccati sua vetustate fortificatur; *super quem nemo sedit*, quia nulli vult obedire.

Solvite tamen, monitis vestris ab erroribus et peccatis enodando et extrahendo, et solutos ostendendo, *et adducite mihi*, in fide et moribus informando, ut soluti a vinculis me sequantur imitando.

Sicut enim avis quae portat secum vinculum, non potest bene ad praedam suam volare, nec etiam post praedam suam potest currere canis vinculatus; sic nec peccator post Christum vinculo peccati ligatus.

Et si quis vobis aliquid dixerit, impedire vos volens, *dicite quia Dominus* omnium, cui omnia servire debent, *his opus habet*, et operam eorum desiderat; non propter suam necessitatem, sed propter nostram utilitatem, vult enim nostram conversionem, propter

constituit en honor e glòria, fon comparat als juments e bèsties, e fon fet semblant a-quells.

És la somera entre-ls altres animals de menor estimativa, rúdeu, pereós e inmunde, al qual lo peccador en tot sembla. Era libert e senyor ans del peccat l'ome; és fet catiu, ligat, que no-s pot moure ni obrar coses que al Senyor sien agra- {89a} dables. E són los ligams del pecat de terrible força, als ligams corporals contraris, car tots los ligams per vellea se rompen, se desliguen hi se squincen; los ligams dels pecats en la nostra ànima se fan tan forts com més se envellexen, que són de rompre quasi impossibles si la divina gràcia no-ls desnuha. E no sens causa lo psalmista canta: «Solta és la mia ànima dels laços dels qui la havien presa.»

Diu més lo Senyor: «Desligau-los per lo poder que yo de sacerdots vos atorgue, e portau-los a mi, qui só lo principal, qui-ls done la gràcia; vosaltres sou ministres, portau-los a mi. Vagen e acaminen en bones obres, sien obedients, e yo seuré sobre ells, mansos e humils, obehint al que yo mane, hy axí-ls portaré a la Jerusalem superna.»

»Hy si algú diu alguna cosa, que són aquells qui impugnen los peccadors com vénen a penitència, digau-los que lo Senyor los ha necessari per la utilitat d'ells, no per la sua, e que per ells és vengut, per ells s'és fet home, per ells ha tota la sanch escampada, per ells

Ⓜ 1 constituhit] constihuhit | 20 e²] a

Ⓜ 1 *juments*] Bèsties de càrrega (DCVB, s.v. *jument*). | 2 *semblant a-quells*] Tot seguit, Corella omet el començament (VC, 488a) d'una citació de sant Joan Crisòstom (veg. nota posterior), en què s'insisteix que l'home s'ha fet semblant a les bèsties perquè no ha reconegut Déu o el Fill de Déu. | 3-5 *Era ... agradables*] Corella glossa l'original llatí (VC, 488a) a partir d'un passatge que ha omés més amunt (veg. nota p. 639,18-20). | 10-11 *que ... desnuha*] Corella afegeix aquesta interpretació, la qual no apareix en VC, 488a, seguint una citació posterior de sant Joan Crisòstom (veg. p. 641,4-8). | 12-13 *Solta ... presa*] *Psalteri* (Sl 123, 7): «La nostra ànima, així com pardal, és scapada del laç dels caçadors» (Martos, 2013b: 325). Vulgata: «Anima nostra, sicut passer, erepta est de laqueo venantium». Corella incorpora aquest verset, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 488a), motivat per una metàfora ludolfina que ell mateix omet en l'obra valenciana (veg. nota p. 640,19-20). La traducció del verset sàlmic, com sol ser habitual en el *Cartoixà*, es realitza en relació al sentit del text i cerca la brevetat, no a la literalitat, com ocorre en el *Psalteri*. En aquest sentit, com que Roís de Corella suprimeix prèviament una metàfora referida al món de la caça d'ocells (veg. nota anterior), també elimina aquestes referències quan tradueix aquest verset bíblic. | 14-20 *Desligau-los ... superna*] Corella reformula l'original llatí (VC, 488a), en què s'interpreta que ningú havia segut sobre les bèsties perquè el peccador no vol obeir a ningú. Però cal que el deslliguen, continua la VC, per amonestacions, desnuint i arrancant els seus errors i pecats. Mostrant-los la llibertat, els han de dur al Senyor, formant-los en els bons costums i en la fe, perquè, alliberats dels lligams, el segueixen imitant-lo. Les addicions, per tant, de «sacerdots» o «ministres» són corellanes. Així mateix, la imatge de Jesús portat a sobre de l'humil i obedient fidel, antitètica a la de l'obra ludolfina, en què les bèsties són els peccadors, també és una incorporació de Corella. Els dos afegits, però, s'inspiren en una interpretació tropològica que l'autor valencià elimina més avant (veg. nota p. 640,27). | 19-20 *Jerusalem superna*] Tot seguit, Corella elimina una metàfora (VC, 488a): així com l'ocell que duu amb ell el llaç de la trampa no pot caçar bé la seua presa, ni el gos que està lligat pot anar darrere de la seua, així tampoc el peccador no pot anar darrere de Crist pel lligam amb el pecat. | 24-26 *e ... vida*] Corella desenvolupa aquesta parafrasi, en què s'insisteix en la redempció humana, a partir d'un simple «*propter nostram salutem*» de l'obra ludolfina (VC, 488a).

nostram salutem. *Et confestim*, id est sine contradictione, *dimittet eos*, cognito mandato superioris.

ha donat la vida. Tantost los dexaran, que alguna potència no pot contrastar al que yo mane.»

4. MORALITER DE CORDE PECCATORIS

Moraliter, castellum Domino et suis Apostolis, ac suae gratiae muneribus contrarium, potest dici cor hominis peccatoris, rationibus et excusationibus quasi muris et propugnaculis contra Deum munitum; ac per turrim elationis, et per murum obdurationis, et per seram pertinaciae firmatum. Asina in eo ligata, est anima vinculis peccatorum praepedita; pullus lascivus, est affectus lubricus et malus; duo discipuli, sunt timor et amor ordinatus, qui asinam et pullum solvunt, dum a peccatis absolvunt, et Dominum desuper stratis vestibibus, sedere faciunt, dum eandem animam omnibus virtutibus, et donis imbuunt.

Ubi Chrysostomus: Ligata erat asina, id est diabolici erroris vinculo impedita, ut non haberet libertatem ire quo vellet; nam omnes homines antequam peccemus, liberum habemus arbitrium, si volumus sequi voluntatem diaboli, an non. Quod si semel peccantes obligaverimus nos operibus ejus, jam omnino nostra virtute evadere non possumus; sed sicut navis fracto gubernaculo illuc ducitur, ubi tempestas impulerit, sic et homo divinae gratiae auxilio perduto per peccatum, non quod vult agit, sed quod diabolus vult. Et nisi Deus valida manu misericordiae solverit eum, usque ad mortem in peccatorum suorum vinculis permanebit.

Ergo nostra quidem voluntate et negligentia alligamur, {488b} per Dei misericordiam absolvimur. Et sic homo, priusquam peccet, liberum habet arbitrium utrum velit sub regno esse diaboli; cum autem peccando, tradidit se sub regno ipsius, jam non potest de potestate ejus exire, sed prima voluntas ejus, in necessitatem convertitur.

Et hoc est quod homines seculares et peccatores dicere solent: Numquid nolumus esse sancti? Et quis non vult esse justus? Sed non possumus. Verum

[4. DE L'ÀNIMA DEL PECADOR, MORALMENT]

Diu sanct Grisòstom: «És l'ànima del peccador ligada ab laços del diable, que no té poder de anar hon 5
vulla, ans que peque. Los hòmens tenen franch arbitre, si volen seguir la voluntat de Déu o del diable, però 10
apré que han peccat, són fets servents del peccat e no poden ab {89b} pròpia virtut, sens la gràcia, cobrar la 15
libertat perduda. Axí com la nau, romput lo timó, allà va per força hon la tempestat la empeny, axí lo miserable home, perduto lo govern de la divina gràcia, lo diable allà hon vol lo porta. E si la divina misericorde potència no·l desliga, fins a la mort en los ligams dels peccats persevera.

»E açò és lo que los hòmens lechs comunament dihen: «Volem esser bons e sants, e no podem.» Si no podeu és vostra culpa, que no u volgués com podieu.

ⓐ 6 peque] pequen

ⓐ 2 *yo mane*] Immediatament després, Corella elimina l'inici del següent subcapítol segons la nostra edició (VC, 488a), en què se'n realitza tota una interpretació moral: el castell que s'oposa al Senyor, a la seua gràcia i als apòstols, és el cor del pecador, el qual es protegeix contra Déu amb raons i excuses, com si foren muralles o baluards, afermats en la torre de la supèrbia, la muralla de la duresa o l'obstinació tardana. La somera significa l'ànima del pecador, lligada a aquest; el pollí, lasciu, l'afecte lúbric i mal; els dos deixebles són el temor i l'amor ordenats, els quals deslliguen la somera i el pollí quan absolen els pecats, i fan seure al Senyor sobre els vestits quan vesteixen la mateixa ànima amb totes les virtuts i dons. | 15 *peccats persevera*] A continuació, Corella suprimeix un passatge (VC, 488ab), en què s'insisteix que el pecador està lligat per la seua voluntat i negligència, i és absolt per la misericòrdia de Déu. La persona, continua el fragment eliminat, abans de pecar, té lliure albir per a entrar o no en el regne del diable, però quan peca, es lliura sota el seu regnat i ja no pot eixir de la seua potestat, de manera que la seua voluntat es converteix en necessitat. | 18 *que no u volgués com podieu*] VC, 488b: «*Quia primum potuerunt non esse sub potestate diaboli, si voluissent*»: «Si hagueren volgut, no s'hagueren posat primer sota la potestat del diable», és a dir, quan podien triar, mercés al lliure albir, abans de caure en el pecat, no haurien d'haver volgut sotmetre's a la potestat del diable.

quidem est quod dicunt, sed non habent excusationem, quia primum potuerunt non esse sub potestate diaboli, si voluissent;

postquam vero posuerunt thronum diaboli in cordibus suis, jam non potest eos de potestate diaboli eripere, nisi solus Deus: haec Chrysostomus.

Unde et Bernardus: Difficilis prorsus res, et soli divinae virtuti possibilis, susceptum semel peccati jugum a cervicibus suis excutere, quoniam *qui facit peccatum servus est peccati*. Nec etiam liberari potest ab ipso jugo nisi in manu forti;

haec est magna misericordia, magnis necessaria peccatoribus, de qua dicitur: *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam; et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam*: haec Bernardus.

Studeat ergo Jesus, a diabolo, ut cito ejus dirumpat jugum; quia tanto facilius, quanto citius ejus dominium evitatur.

5. PROPHETIA ZACHARIAE DE HUMILI INGRESSU DOMINI

Hoc autem totum factum est, ut praeter humilitatis exemplum, in hoc facto ostensum, etiam adimpleretur, consecutive non effective, quod dictum est per Prophetam, Zachariam scilicet dicentem: Dicite filiae Sion, scilicet civitati Jerusalem, hoc est habitantibus in ea: Noli timere, imo exulta et jubila, ubi dat securitatem, et excludit timorem humanum et servilem; ecce Rex tuus, id est, Christus, venit tibi mansuetus, sedens super asinam, et pullum filium subjugalis, id est asinae subjugi et onere positae et domitae; non super utrumque simul, sed successive. Et bene dicit: filium subjugalis, quia populus Gentium exemplo Judaeorum credidit, vel a Judaeis ad Gentes verbum Domini emanavit.

In tali adventu, et tam humili significatur Regis clementia, quae subditis valde est accepta. Quasi diceret: Non veniet in fastu regio, propter quod posset esse odiosus, sed veniet in mansuetudine, propter quod

Usa almenys de aquesta prudència: catiu, ligat, miserable, prega de cor la infinida bondat que-t deslligue, hy no y contrastes si-t deslliga.»

Grans són les misericòrdies que al peccador són necessàries que dels ligams del peccat se deslligue. E per ço contínuament ab aquell psalm al Senyor reclame: «Ages mercé de mi, Senyor, segons la tua gran misericòrdia.»

[5. DE LA PROFECIA DE ZACARIES SOBRE L'HUMIL ENTRADA DEL SENYOR]

E tornant a la ystòria, diu lo sagrat evangeli: «Tot açò fon acabat perquè fos complit lo que deya lo profeta Zacaries: «Digau a la filla de Sion, qui és la ciutat de Jerusalem, situada a les falde del mon[t] de Sion; digau-li: No vules tembre, mas alegrar-te e jubilar de gran alegria —dient açò, seguretat li presenta hy temor li leva—. Mira lo teu rey Messies, ve a tu mansuet, sient sobre una somera e sobre lo pollí, fill de aquella.»

En tal modo de real entrada la sua mansuetudine e clemència declara, que per als vasalls és molt agra- {89c} dable, quasi dient: «No ve en superba pompa, per la qual sia odiós als pobles, mas ve en mansuetudine,

© 17-19 Usa ... deslliga] Corella remodela el final de la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 488b), en què l'obra ludolfina exposa que el pecador, després d'haver posat el tro del diable en el seu cor, ja no es pot alliberar de la seua potestat sinó amb l'ajuda de Déu. Tot seguit, l'autor valencià suprimeix l'inici d'una citació de sant Bernat de Claravall (veg. nota posterior), en què s'insisteix que és difícil, i sols possible a la virtut divina, sostroure's del propi coll el jou del pecat ja adquirit, perquè «tot el qui peca és esclau» (Jn 8, 34). Així, acaba el fragment omès, el pecador no es pot alliberar d'aquest jou sinó amb una mà forta. | 1-5 Grans ... misericòrdia] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Bernat de Claravall, segons VC, 488b. | 4-5 Ages ... misericòrdia] Psalteri (Sl 50, 3): «Hages mercé de mi, Senyor Déu, segons que-s pertany a la tua misericòrdia» (Martos, 2013b: 216). Vulgata: «Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam». Corella recalca en el Psalteri la virtut pròpiament divina de la misericòrdia amb l'afegit «que-s pertany», absent, d'altra banda, del Cartoixà. | 4-5 gran misericòrdia] Immediatament després, Corella elimina una exhortació a afanyar-se perquè Jesús destruísca el jou del diable, el qual és més fàcil de trencar amb més aviat hom evite el seu domini. | 10 fon acabat] A continuació, Corella suprimeix una glossa de l'original llatí (VC, 488a) sobre Mt 21, 4: tot açò fou acabat per exemple d'humilitat de Jesús i perquè mostrara en aquesta entrada que la profecia de Zacaries s'havia acomplert no com si aquesta fóra causa d'aquella, sinó consecutivament, en el temps que pertocava. | 13-14 fill de aquella] Tot seguit, Corella omet dues interpretacions de l'obra ludolfina (VC, 488b): per bé que somera i pollí compartien un mateix jou, com exposa l'evangeli, no s'ha d'entendre que Jesús entrà simultàniament damunt dels dos, sinó que alternava una muntura i l'altra. Bé es diu, acaba la segona glossa omesa de la VC, del pollí que era fill de la somera i que compartia el jou, perquè els gentils van creure a exemple dels jueus, o la paraula de Déu va dimanar dels jueus als gentils.

est magis diligendus. Noli ergo timere Regis oppressionem, sed magis exultans agnosce Regem tuum mentes regentem, et ad regnum coelorum perducentem.

Secundum Chrysostomum, consueverunt homines timere reges venientes, propter novitates bellorum, et exactiones, et servitutes atque injusta gravamina; sed *noli timere* Jerusalem, quia iste Rex veniens non est talis, sed mansuetus et humilis; non in multitudine exercitus et equorum ingrediens, sed cum humili turba, asinae insidens.

Signum quippe adventus Christi in Jerusalem ad redemptionem populi, fuerat a Zacharia praedictum, et celebri fama divulgatum, videlicet quod Christus venturus erat in Jerusalem in paupertate et humilitate, sedens super asinam et pullum ejus; et ideo Legisperiti hoc videntes in ipso completum, ostenduntur contemptores suae majestatis, quia eum non receperunt, sed magis tanquam deceptorem persecuti sunt.

Hoc autem non solum impletum est, quia erat praedictum; sed etiam ante praedictum est, qui erat implendum. Unde cum dixit: *ut adimpleretur*, hic, *ut* consecutivum est, non effectivum.

Circa hoc autem, quod Jerusalem dicitur *filia Sion*, est sciendum, quod mons Sion pars {489a} est sublimior civitatis Jerusalem, versus Meridiem, et aliquantulum etiam ad Occidentem; in quo erat rupes praerupta quae Mello vocabatur, in cujus angulo quodam et colle satis imminente erat arx et turris David, ad quam mille clypei pendebant, omniumque fortium armatura; ubi David habitavit, et eam civitatem David appellavit. Unde civitas Jerusalem dicitur filia montis Sion, quia in eo erat fortalitiu[m] civitatis, scilicet turris David defendens et protegens civitatem, sicut mater filiam; unde et canitur: *Urbs fortitudinis nostrae Sion*.

Ut ergo Propheta omnem excusationem ignorantiae a Judaeis auferret, cum Domini adventum praediceret, ipsam qualitatem Domini advenientis ostendit. Ac si diceret: O vos Judaei, quod ille adventus Domini in carnem venturus est, his signis Regem vestrum cognoscite, cum videritis eum venientem mansuetum, non superbum, sed humilem;

benigne, per a tots los seus amable. No vulles, donchs, tembre oppressions ni reals calúmpnies, mas alegrat e coneix lo teu rey Messies, lo qual te portará als celestials regnes.»

Diu sanct Grisòstom: «Acostumen tembre los pobles del rey la novella entrada, per los vectigals, exactions e taches, guerres, armes e batalles, servituts e altres greuges que los reys acostumen posar en los pobles. No vulles, donchs, Jerusalem, tembre, que aquest rey és mansuet e benigne, acompanyat de pobra gent e poca, sient sobre una somera.»

Havia profetizat Zaquaries lo senyal del rey que vendria per rembre e delliurar lo poble, hy de aquest adveniment del rey Messies era entre los juheus publica fama. E per ço los doctors de la Ley no tenen excusa, mirant la profecia en Jesús acabada, com no l'acceptaren, ans fins a la mort lo perseguiren.

Per què Jerusalem se diu filla de Sion, devem atendre que Jerusalem està situada en les falde del mont de Sion. Hy en lo mont de Syon hy havia una fortalea la qual se deya la torre de David, hon rebien David. Hy aquest castell està sobre la ciutat, en lo mont, que la guarda com a filla, e per ço Jerusalem se diu «filla del mont de Syon».

Manifests senyals donà als juheus lo profeta de l'adveniment del {89a} rey qui esperaven, e los encegats encara esperen, quasi dient: «Mira, Jerusalem! No ve aquest rey Messies a tu axí com los altres reys a tu e contra tu vénen, aquest mansuet e benigne a tu se presenta.»

Ⓜ 6 los vectigals] les vestigals | 23 ço] çd

Ⓜ 17 lo perseguiren] Inmediatament després, Corella omet una interpretació (VC, 488a) de caràcter teològic i filològic, i d'un tarannà semblant a una altra que ha eliminat anteriorment (veg. nota p. 642,7): tot es va complir perquè estava predit, però també estava predit que s'havia de complir, perquè en la profecia es diu «*ut adimpleretur*», i aquest *ut* és consecutiu, no causal. | 10-13 en ... David] Corella adapta la informació de VC, 489a, en què s'exposa que el mont de Sió és la part alta de la ciutat de Jerusalem, situat cap al sud i un poc cap a l'oest. Ací hi havia un penya-segat anomenat Mil-ló, on, en l'angle més elevat, hi havia la ciutatella i torre de David, de la qual penjaven els mil escuts dels més forts. Allà habitava David, i per això s'anomena Jerusalem la ciutat de David. | 24 de Syon] A continuació, Corella omet un verset d'Isaïes que exemplifica el text (VC, 489a): «Tenim una ciutat fortificada» (Is 26, 1). | 29 contra tu vénen] Tot seguit, Corella elimina un passatge (VC, 489a) sobre els reis que han marxat contra Jerusalem: Jesús no es presenta com Nabucodonosor, Antíoc i altres, que vingueren amb esplendor terrible d'armes per a destruir-la, sinó per a restaurar-la; no ve per a retirar el regne temporal i terrenal, sinó per a conferir, si hom creu, regne celestial i etern; no perquè s'enduga ningú lligat a terra estranya, sinó per a retituir a cada u, lliure, en la seua pròpia.

non armorum splendore terribilem, ut quondam ad vestram destructionem Nabuchodonosor et Antiochus venerunt, sed ad restaurationem; non ut auferat a te temporale regnum atque terrenum, sed conferens tibi, si credideris, coeleste et sempiternum regnum; non ut ducat te in terram alienam vinctum, sed ut restituat te in propria liberum. Quod autem *tuus* ait, tale est, ac si diceret:

Tuus, inquam, non alienus, non extraneus, sed proprius tibi promissus, ex te natus, et in te nutritus;

et *tibi*, hoc est ad tuam salutem et utilitatem veniens; *venit*, inquam, *tibi* non sibi, sicut praelati multi potius veniunt ad visitandum propter lucrum suum, quam propter salutem subditorum, scilicet ut suas procuraciones accipiant, magis quam ut defectus corrigant; quod vero subjungit: *mansuetus*, ostendit suam mansuetudinem non solum in verbis, sed etiam in subjugalis sessione.

Unde Chrysostomus: Sciens autem Propheta malitiam Judaeorum, quia contradicturi erant Christo ascendenti in templum, ideo ante praemonuit, ut per hoc signum cognoscerent Judaei Regem suum, dicens: *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam et pullum ejus*. Cum ergo videritis eum in templo, o Judaei, nolite dicere: *Non habemus regem, nisi Caesarem*; nolite superbe agere contra eum: Quia *Rex tuus venit tibi, sedens super asinam*. Si intellexeris, *tibi venit*; si non intellexeris, veniet contra te, id est si intellexeris veniet ut salvet te, et sub pedibus tuis subjiciat Gentes; si autem non intellexeris, veniet ut perdat te, et de templo sanctitatis expellat, et aliam sponsam de Gentibus castiorem inducat in cubiculum sanctitatis.

Vis cognoscere mansuetudinem venientis? Considera speciem adventus ejus. Non sedet in curru aureo, pretiosa purpura fulgens, nec ascendit super fervidum equum discordiae amatorem et litis, qui gloriae jactantia pectus habet repletum, et gaudet ad vocem tubae; sed sedet super asinam tranquillitatis et pacis amicam. Non autem vides in circuitu ejus splendentes gladios, aut cetera ornamenta armorum terribilium. Sed quid? Ramos frondentes, testimonia pietatis et pacis. *Venit ergo mansuetus*, non ut propter

»Rey teu, no estrany, teu propi, tramés a tu, nat del teu linatge, nodrit e criat en tu.»

Diu sanct Grisòstom: «Mira, Jerusalem! Mirau, prínceps de la sinagoga, lo vostre rey humil, mansuet, benigne, segut sobre una somera! No digau: “No tenim rey sinó Cesar!” Lo teu rey ve a tu, si·l conexas; ve contra tu si no·l conexas. Si·l vols rebre, ve perquè·t delliure e davall los teus peus la gent subjuge; si no l’acceptes, ve perquè·t destroheixca, hy del seu temple a tu lance, e altra esposa, del[s] gentils, en los teus tàlems col·loque, la qual lo rebrà ab goig e alegria, hi après ab dolor amarga plorarà la mort que tu li dó[n]es.

»Per què que no l’acceptes, cega sinagoga? Quin altre rey cerques? Per què no mires com ve a tu, exí com diu lo profeta? No seu en trihumfal carro, vestit de preciosa porpra. No ve sobre cavall brau, ferosce, qui al so de les trompetes se alegra quant de batalla senyalen. Sobre una somera entra, tanquil·le, pacifica. No porta gent de armes de la sua guarda, mas porta rams florits de olivera significant pau, amor e concòrdia. Ve, donchs, no perquè los pobles lo temen

ⓐ 2 nodrit] uodrit | 10 esposa] espofa | 13 no l’acceptes] nols acceptes

ⓐ 2 *criat en tu*] Immediatament després, Corella suprimeix una al·legoria (VC, 489a), en què s’exposa que Jesús ve per a la salvació i profit de les persones, així com molts prelats visiten més per lucrar-se que per la salut dels seus súbdits, és a dir, per a arreplegar les seues rendes que per a corregir els seus defectes. L’evangeli, acaba l’al·legoria omesa, afegeix que Jesús arriba humil perquè mostra la seua humilitat no només amb paraules, sinó també assegut sobre un animal de càrrega. | 3-5 *mira ... somera!*] Corella modula el text llatí (VC, 489a) i amaga davall d’aquestes dues admiracions una acusació contra el poble jueu: com que el profeta coneixia la malícia dels jueus, que serien contraris a Crist quan pujava al temple, per això va els va avisar abans, perquè per aquest signe conegueren els jueus el seu rei. Ja abans el lletraferit valencià ha usat la tècnica d’ocultar imprecacions contra els jueus a partir d’admiracions i exhortacions (veg. nota pp. 551,30-552,20). Així mateix, també s’ha vist més amunt com Roís de Corella restringeix l’acusació contra tot el poble jueu sols als «prínceps de la sinagoga» (veg. nota p. 557,23-29). | 11-12 *la ... dónes*] Corella incorpora aquesta referència a la passió de Jesús, la qual no es troba en VC, 489a (veg. nota p. 574,17-23). | 13-15 *per ... profeta?*] Corella agrega aquestes interpel·lacions als jueus, les quals no apareixen en VC, 489a, inspirant-se tal volta en aquelles que ha eliminat suara (veg. nota p. 644,3-5). Cal notar que, ací i allà, el mestre en teologia amaga el mot *jueu* sota altres més genèrics, en aquest cas «cega sinagoga».

potentiam timeretur; sed ut propter mansuetudinem amaretur: haec Chrysostomus.

6. MYSTICE HAEC PROPHETIA APPLICATUR ECCLESIAE

Mystice, *dicite*, o praedicatores, *filiae Sion*, id est Ecclesiae militanti, sicut enim Jerusalem dicitur filia Sion, quia ab hoc monte sicut a matre protegi videtur, sic Ecclesia militans filia Ecclesiae triumphantis dicitur, quia ab ea sicut a matre protegitur: *Ecce Rex tuus venit tibi*, id est ad utilitatem tuam non suam; {489b} *sedens super asinam et pullum*, id est in praecordiis utriusque populi.

Quasi diceret: Praedicate mundo adventum Christi in carnem, ut cognoscatur et credatur, ut recipiatur et colatur.

7. VESTIUM SUBSTRATIO

Euntes autem discipuli, tanquam veri obedientes non refutaverunt hoc officium ut parvum; sed *fecerunt sicut praecepit illis Jesus. Et adduxerunt asinam et pullum; et imposuerunt super eos vestimenta sua, et eum desuper sedere fecerunt.*

Sic quoque, ut dicit Basilius, decet nos et infima opera plurimo cum affectu et studio aggredi, scientes quod quidquid intuitu Dei fit, non est parvum, sed dignum regno coelorum.

Vestimenta Apostolorum, quibus turpitudine carnis cooperitur, et ornata sessio Domino paratur, apostolica instituta et exempla ac doctrinam virtutum significant, quibus corda hominum instruxerunt, ut Deum habitorem habere possent; quibus receptis a Judaeis et Gentibus, sedet in eis Christus, quia nisi anima his instructa fuerit et ornata, Deum sessorem habere non meretur.

Unde Bernardus: Domino quoque sessuro super asellum, vestes suas discipuli substraverunt, significantes Salvatorem seu salutem nequaquam insidere nudae animae, quam non videlicet vestitam invenerit doctrina et moribus Apostolorum: haec Bernardus.

8. CUR DOMINUS PRIUS SUPER ASINAM SEDET ET DEINDE SUPER ASELLUM?

Christus ergo super asinam et pullum sedit, propter veritatem praeallegatae prophetiae, quae hoc expresse

per potència, mas que l'amen per la sua mansuetut benigne.»

[6. COM AQUESTA PROFECIA S'APLICA A L'ESGLÉSIA, MÍSTICAMENT]

Al seny al-legòrich, digau a {90a} la filla de Syon, militant Esgleya, qui és filla de l'alta Syon superna: «Mira que lo teu rey ve, Déu y home, per regnar e seure sobre lo judaych e gentil poble!»

[7. DE LA DISPOSICIÓ DELS VESTITS]

Anaren los dexebles, obedients al Senyor, e no refusaren acabar aquest humil ofici. E portaren la somera e lo pollí, e posaren sobre ells los seus mantos e feren sobre los animals lo Senyor seure.

Diu sanct Basili: «Axí devem nosaltres acabar qualsevol servey que-l Senyor nos mane.»

Los mantos e vestidures dels apòstols, la sua bona doctrina, exemples de virtuosa vida, signifiquen, la qual aquells juheus e gentils acceptaren, sobre los quals segué lo Senyor donant-los la sua gràcia.

Diu sant Bernat: «Posaren sobre los animals les vestidures los apòstols significant que lo Senyor no seu per la sua gràcia en l'ànima si p[ri]mer no stà cuberta e vestida de la doctrina apostòlica.»

[8. DEL MOTIU PER QUÈ EL SENYOR SEU PRIMER SOBRE LA SOMERA I DESPRÉS SOBRE EL POLLÍ]

Segué, donchs, lo Senyor sobre lo pollí e la somera, ac[a]bant lo que havia dit lo profeta. Primerament

Ⓞ 6 *gentil poble!* A continuació, Corella suprimeix la darrera interpretació d'aquest breu subcapítol (VC, 489b), la qual indica que és com si es diguera que anaren a predicar al món la vinguda de Crist en la carn, perquè el coneguen i creguen, el reben i l'adoren. [9-10 *Axí ... mane*] Corella es queda amb l'essència de la citació de sant Basili el Gran (VC, 489b), que en l'original llatí manifesta que qualsevol obra humil o petita s'ha de realitzar amb molt d'afany i estudi, sabent que allò que es fa per Déu, no és insignificant, sinó digne del Regne del cel.

dicit. Et primo sedit super asinam; secundo post adventum turbæ de Jerusalem, sedit super pullum, qui quia indomitus et lascivus erat, et super eum nemo adhuc sederat, nec adhuc applicatus humanis usibus fuerat, propter inquietudinem et inconsuetudinem forsitan recalcitrabat; et ideo Christus Rex mansuetus descendit, et deinde super asinam sub iugo domitam iterum ascendens sedit.

Hoc autem factum est in figura, quia per asinam significabatur populus Judaicus, qui sub Lege laboraverat, et iugum Legis traxerat, ac multis vinculis peccatorum alligatus erat; per pullum populus Gentilis, qui iugo Legis subjectus non fuerat, nec quis eum iugo Domini coercuerat, ac diversis dogmatibus et erroribus subditus erat.

Ad hoc ergo Christus veniebat, ut utrumque populum sibi per fidem catholicam subjugaret. Sedens autem primo super asinam, secundo, super pullum, deinde iterum super asinam, significavit quia de Judæis transivit ad Gentes, et iterum in fine mundi de Gentibus transibit ad Judæos; ut postquam plenitudo Gentium intraverit, omnis Israel salvus fiat. Hoc mysterium etiam notatur in delatione missalis a cornu ad cornu altaris.

Vel, secundum Glossam, non ad litteram super utrumque in tam brevi spatio sedit, sed spiritualiter intelligendum est, quia in praeordiis utriusque populi sedet.

Unde et Chrysostomus: Sedet super asinam et pullum ejus, ut et in Judæis sederet, et in Gentibus. Sedere autem super jumenta, est in praeordiis eorum habitare, ut dicat illis Christus: *Tollite iugum meum super vos; et discite, quia mitis sum et humilis corde.* Non est autem contrarietas quod Matthæus dicit asinam et pullum, ceteri autem tantum dicunt *pullum*, quia unus quandoque dicit, quod alius tacet et praetermittit.

Matthæus quidem scribens Hebraeis, Hebraeorum eloquio recte asinam et pullum refert, simul Domino adductos, sciebat enim notitiam Dei venturam ad Judæos et Gentes; sed ceteri Evangelistae scribentes Ecclesiae Gentium, Graeco sermone, solummodo mentionem pulli faciunt, quia quod Gentium salutem specialiter respicit, attendunt.

9. MORALITER, CARO PER ASINAM, ET PER PULLUM CARNALIS AFFECTUS SIGNIFICATA

Mo- {490a} raliter, per asinam potest intelligi caro nostra pigra, stolidi, lasciva, ab anteriori debilis, id est

sobre la somera, après sobre lo pollí, lo qual, no acostumat de portar càrega, quiet ni segur no estava perquè algú en ell cavalcat no havia. È per ço lo mansuet Senyor tornà a seure sobre la somera, acostumada al jou de la càrega.

5

Figurava la somera lo judaych poble, qui davall la càrrega de la Ley molt temps havia que treballava, hy encara la major part d'ells tenien de peccats pesada albarda, hy de greus culpes ligats estaven. Lo pollí poble gentil significa, qui al jou de la Ley no fon subjecte ni portava cabestre de doctrina que-l ligàs {90b} a veritat de virtuoses obres.

Era vengut lo Senyor per seure per verdadera crehença sobre la hu e sobre l'altre poble. Del poble judaych passà al gentil, e a la fi del món cavalcarà sobre la somera, que tots los juheus pendran la santa fe cathòlica. Açò significa en la missa que lo missal muden de l'hun corn de l'altar en l'altre, y a la fi torna allí hon stigué en lo principi.

15

Diu sanct Grisòstom: «Sobre la somera e sobre lo pollí cavalcà, que a la hun poble hy a l'altre deya: "Preneu sobre vosaltres lo meu jou qui és suau e la mia càrrega laugera, perquè yo só humil, mansuet e benigne.»»

20

Sant Matheu, qui scrivi en ebraych y al judaych poble, scrivi del pollí e de la somera. Los altres evangelistes, qui en grech y als gentils principalment escrigueren, de la somera callen e del pollí escriven, e axí, alguna contradicció entr-ells no-s troba, que los huns suplexen lo que los altres callen.

30

[9. COM LA SOMERA SIGNIFICA LA VOLUNTAT I EL POLLÍ EL DESIG CARNAL, MORALMENT]

Moralment, per la somera se pot entendre la carn nostra pereosa, de les penes del peccat original

Ⓞ 1 après] Corella omet quan Jesús seu sobre el pollí (VC, 489b): després d'arribar la gentada de Jerusalem. | 19 lo principi] Tot seguit, Corella elimina una interpretació de la *Glossa ordinaria* (VC, 489b), en què s'exposa que no s'ha d'entendre literalment que Jesús, en tan poc espai de temps, seguera sobre una i l'altra bèstia, sinó que s'ha d'entendre que espiritualment seu en l'interior del cor dels dos pobles. | 21 pollí cavalcà] Immediatament després, Corella obvia una glossa (VC, 489b), en què s'exposa que seure sobre les bèsties significa habitar en el cor del poble gentil i judaic. Aquesta interpretació beu d'una altra també omesa per l'autor valencià (veg. nota anterior). | 25-27 scrivi ... escriven] En aquest passatge, Corella omet les interpretacions (VC, 489b) que expliquen que sant Mateu escriguera sobre les dues bèsties: perquè volia mostrar als jueus que la notícia de Déu arribaria tant a ells (somera) com als gentils (pollí); i la que dóna compte de la menció única del pollí per la resta d'evangelistes: perquè feien menció especial a la salvació dels gentils.

ad spiritualia, a posteriori fortis, id est ad temporalia; per pullum carnalis affectus, et vanum desiderium nostrum, quae ligantur, id est voluptatum illecebris irretiuntur, sed ea solvere et subjicere debemus, ut Deus ibi sedeat, illique dicamus: *Ut jumentum factus sum apud te*, onus taxa, et portabimus; et e converso audiamus: *Empti estis pretio magno, portate Deum in corpore vestro*. Per illos vero qui asinam et pullum ad Christum deducebant, poenitentes significari possunt, qui carnem suam dant Deo, per mortificationem; et animam, per contritionem: sicut enim per asinam caro, sic per pullum animus designatur.

10 HUMILITAS SEMPER ETIAM IN
EXTERIORIBUS HABENDA

Ad ostendendam ergo suam humilitatem et mansuetudinem, Dominus non super superbum et fervidum, sed *humilis* super humile, *et mitis* super mite animal sedit; quia non in superbis et asperis, sed in humilibus et quietis tantum requiescit, non curru vel equis utens, non scutiferos circumducens, sed magnam utilitatem et mansuetudinem hinc ostendens. Ergo etiam in exterioribus necesse est ut utilitatem praetendas, si Christum sequi desideras in equitatum, in veste, in cibo, in domicilio, et in omni apparatu.

Et secundum Chrysostomum, quia contingebat quosdam infirmiores existentes, subjugali opus habere, hic mensuram nobis sapientiae posuit, monstrans quod super equos et mulos, aut hos junctos ferri necesse non est; sed sufficit asino uti, et ultra non procedere, et ubique eo quod necessitatis est contentum esse. Interroga autem Judaeos, quis rex super asinam delatus intravit Jerosolymam? Sed non utique alium habent dicere quam hunc solum: haec Chrysostomus.

Unde Dominus non legitur alibi equitasse, vel mulum ascendisse; sed modo tantum asinasse, et tamen eadem hebdomada legitur morte turpissima condemnatus fuisse. Quid fiet de multis praelatis, qui cum equorum multitudine equitant, et hoc de patrimonio Crucifixi et bonis ecclesiasticis? Hoc enim

carregada. Per lo pollí l'apetit nostre, laciu e indòmit, prompte a saltar a tota cosa delitable que los cinch senys li presenten. Deu la rahó pendre'l e cobrir de bones obres, perquè-l Senyor y sega e que digam ab lo psalmista: «Senyor, axí com hun jument só fet davant tu.» Carrega'm de la tua laugera càrega! Pesa-la, benigne Senyor, ans que sobre mi la poses ab lo pes de la tua gran misericòrdia! Y fes-me digne que puga hoir aquell parlar de l'Apòstol: «Per molt gran preu sou estats comprats; por- {90c} tau Jesús sobre lo cor vostre!» 10

[10. COM S'HA D'OBSERVAR SEMPRE LA
HUMILITAT EN LES MANERES]

Los penidents, pacients e humils, per aquests animals se poden entendre, sobre los quals lo Senyor seu e reposa, e no sobre los aspres cavalls e superbos. E humil e mansuet, sobre los humils e mansuets cavalca, e dóna'ns exemple que en los exteriors actes abracem humilitat e fujam superbes pompes, e no vullam més del que nostres necessitats demanen, hy siam contents en aquesta present vida de aquelles coses que a la superna Jerusalem portar nos poden, car totes les altres supèrflues, o en lo[s] camins derroquen, o que no pugam passar nos empachen, e finalment, del verdader camí nos desvien hy al carçe de infern nos porten. 15 20

Diu sanct Grisòstom: «Enterroguen la sinagoga: «Quin rey és entrat en Jerusalem cavalcant sobre pollí e somera?» E respondrà que Jesús de Natzaret e no altre. Respondrem: «Per ço és aquest rey e no altre, ni eternament ne podem tenir altre.»» 25

No legim que-l Senyor haja cavalcat sinó en ase, no en cavalls, palafrens ni mules, hy en aquella setmana fon condemnat a mort turpíssima. Què serà de molts prelats e bisbes qui del patrimoni dels pobres molts cavalls hy altres animals compren, e governen contra 30

Ⓢ 9 sou] son | 21 del verdader] del que verdader

Ⓢ 2-3 *Senyor ... tu*] *Psalteri* (Sl 72, 23): «Axí com a jument só fet davant tu» (Martos, 2013b: 246). Vulgata: «Ut iumentum factus sum apud te». La incorporació en el *Cartoixà* de l'article indefinit, «hun jument», pot deure's a la voluntat de mostrar encara més baixesa en la comparació amb la bèstia de càrrega, en el sentit d'«una bèstia (jument) qualsevol». Veg. també la traducció d'aquest mateix verset en p. 656,20-21, en què, igual com en aquesta ocasió, hi ha una solució anàloga al *Psalteri*. | 3-5 *carregam ... misericòrdia!*] Corella modula el text llatí (*VC*, 490a), el qual indica simplement: «*Onus taxa et portabimus*». | 12 *poden entendre*] A continuació, Corella omet l'explicació de l'al·legoria (*VC*, 490a): els penitents són la somera i el pollí perquè donen la seua carn a Déu per la mortificació; l'ànima, per la contrició, atés que la somera designa la carn i el pollí l'ànima. Aquesta al·legoria constitueix el final del subcapítol precedent segons la nostra edició. Corella, per tant, amb l'omissió, ha unit aquesta fi amb el començament del següent subcapítol. | 13-19 *e² ... porten*] Corella remodela aquest passatge (*VC*, 490a), el qual pertany a l'inici de la citació de sant Joan Crisòstom, part de la qual apareix tot seguit en el *Cartoixà*. L'obra ludolfina exposa que, com que alguns dels més malalts necessiten tenir un animal de càrrega, Jesús posa una mesura de saviesa: no cal cavalcar sobre cavalls, muls o carros, és suficient usar un ase, atés que la persona ha d'estar contenta en tot moment d'allò que li és necessari, i la resta no procedeix. Per tant, la interpretació escatològica d'aquest fragment és pròpiament corellana. | 30 *turpíssima*] Molt lletja, moralment. (*DCVB*, s.v. *turpe*).

est contra Christi exemplum hic eis ostensum; item, est contra illud Deuteronomii: *Cum fuerit rex constitutus, non multiplicabit sibi equos*. Si non licet regi, quanto minus Pontifici? Si non laico, quanto minus clerico? Si non de redditibus proprii patrimonii, quanto minus de patrimonio Crucifixi? Sed non superbiant qui equis vel {490b} curribus vehuntur, quia et ligna, et lapides, et aliae res viles plerumque sic ducuntur.

Unde Chrysostomus: Quid tibi arrogas, et magna sapis, o homo, quoniam excelsus super equum veheris, aut te trahunt mularum quadrigae? Et quale istud est? Nam et saxa ita plerumque et ligna gestantur. Speciosa veste circumdaris, sed respice pro cultu vestium, virtutum decore fulgentem; et videbis te quidem putrefacto jam feno simillimum, illum vero arbori admirabiles fructus ferenti, maximamque praebenti cernentibus voluptatem: haec Chrysostomus.

Conspice nunc bene, et considera quomodo Dominus mundi incedebat. Quamvis enim justissimum foret eum honorari, honoris tamen tempore talibus dextrariis et phaleris usus est, et in hoc suo honore honorabilem pompam mundi non modicum vituperavit. Non fuerunt haec animalia ornata frenis et sellis deauratis, et phaleris sericatis, more stultitiae mundialis; sed quibusdam vilibus pannis et funiculis, cum tamen esset Rex regnum, et Dominus dominantium. In hoc ergo facto utile humilitatis exemplum Dominus suis reliquit; sed filii superbiae pro dolor! parum hoc attendunt.

Unde legitur, quod cum Heraclius Christianissimus Imperator, revertens a caede Chosroes regis Persarum, per portam per quam Christus in die Palmarum intravit, in equo regio et ornamentis imperialibus decoratus ingredi vellet, repente lapides portae descenderunt, et invicem, quasi unus paries se clauserunt; super quo cunctis stupentibus, Angelus Domini signum crucis in manibus tenens super portam apparuit, dicens: Cum Rex coelorum Christus per hanc

exemple del nostre Déu, Senyor e mestre? És escrit en lo Deutronòmino: «Com serà constituït rey entre nosaltres, no multiplicarà en cavalls ni pompes.» {90d} Donchs, si al rey no cové que y multiplique, què direm del bisbe? Si al lech és contrari, quant més al clergue! Si no-s deu fer del patrimoni propi, quant menys del patrimoni dels pobres, dels béns del crucifix! 5

Diu sanct Grisòstom: «Què prens, glòria? O, miserable home, que en grans cavalls e mules cavalques! Pensa que les grans bèsties sovint porten pedres, barrils e bótes, lanes e altres coses. Donchs, per què t'ensuperbexes que a tu porten? ¿Prens supèrbia de les riqueses e precioses vestidures, que no són obres tues? Mira que los liris e flors e los arbres de la sua bellea no s'ensuperbexen.» 15

Mira, devota ànima, considera e contempla com lo Senyor del món entra en la ciutat superba, en fama tan celebrada, cavalcant sobre dos animals dejectes, no ab frens daurats, guarnicions e paraments pomposos, mas ab hun miserable cabestre e pobra albarda. O!, sí considera la sancta religió crestiana aquest tan gran misteri, en lo qual singularment hy especial lo Rey dels reys e Senyor dels senyors la humilitat e menyspreu de aquest món exalça! O, quina liçó de humils rúbriques lig a la sua esposa, Església santa, segut en la real cadira, sient sobre l'albarda de la somera! Rey era de Judea, rey de tota la terra. Fill de Adam, sens culpa, ell sol lo regne del primer home heretava, Déu e home, rey de totes les humanes e angèliques gerarchies. Com a rey entra; les {91a} profecies acaba. Mira com tempra les superbes reals pompes en lo modo de la sua entrada! O, gran dolor que tot lo contrari-s practica! 20 25 30

Legim que l'emperador cristianíssim Eracli, tornat de la vic[t]òria de Cosdrohe, rey de Pèrsia, volgué entrar per la porta per la qual entrà lo Senyor com a rey sient sobre la somera. Venia lo emperador Eracli ornat e cubert de imperials insígnies, cosa de gran maravella. Ja s'acostava a la porta, quant les pedres del portal se ajustaren e la porta fon closa, hy hun àngel ab la creu en la mà, que tots lo miraven, en alta veu deya: 35 40

Ⓢ 35 entrar] entreae

Ⓢ 7 *el crucifix!* Tot seguit, Corella elimina una exhortació (VC, 490ab) a no ensuperbir-se per a aquells que van sobre cavalls o carros, perquè aquests també duen llenya, pedres i altres coses vils. El contingut d'aquesta omisió es troba també en la citació posterior de sant Joan Crisòstom que apareix en el *Cartoixà*, per la qual cosa l'autor valencià la degué considerar en aquest punt sobrer. | 18-30 *O ... practica!* Corella modula i amplifica l'original llatí (VC, 490b), en què s'indica sols que, encara que Jesús era Rei dels reis i Senyor dels senyors, va deixar als seus en aquesta entrada un exemple profitós d'humilitat. Aquest breu passatge motiva tot un seguit d'admiracions i exclamacions al voltant de dues imatges: en la primera, Jesús és, a manera de doctor medieval, el qui seu en la seua «real cadira», que és l'«albarda de la somera», per a llegir la «liçó de humils rúbriques». La segona imatge persevera en el misteri del Déu-home, aspecte que no es troba tampoc en aquest punt de la VC. | 33 *l'emperador cristianíssim Eracli!* Aquest exemple, el qual ja apareix en VC, 490b, remet a una història de l'emperador bizantí Heracli I (575-641), el qual, després que els perses envaïren Jerusalem i s'endugueren la vera creu, va organitzar una campanya triomfal contra els sassànides que va provocar que els mateixos perses assassinaren el seu emperador, Cosroes II, i retornaren la creu de Crist. Aquest episodi és recollit en la *Legenda aurea*, d'on el degué incorporar Ludof de Saxònia a la seua obra. Ni la VC ni el *Cartoixà* mencionen un detall important de la història: Heracli va voler entrar en Jerusalem muntat sobre el seu cavall; quan va descavalcar, la creu esdevingué lleugera i les portes s'obriren.

portam ad passionem intraret, non cultu regio, sed humili asello ingrediens, humilitatis exemplum suis cultoribus dereliquit. His vero dictis Angelus Domini abscessit; tunc Heraclius Imperator lacrymis perfusus, discalceatus et usque ad camisiam spoliatus, crucem Domini accipiens, usque ad portam humiliter bajulavit. Moxque lapides ad suum locum redierunt, et intransibilibus cunctis ingressum patefecerunt.

I I. MYSTICA S. REMIGII CONSIDERATIO

Mystice secundum Remigium, Salvator noster asino sedens Jerosolymam tendit, quando Ecclesiae universali, vel cuique animae fideli praesidens, et eam in hoc seculo quasi jumentum regit, et post hanc vitam ad visionem coelestis patriae introducit.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui ad passionem spontaneus advenisti: adveni et mihi misero per gratiam in corde meo; et qui me tunc reparasti per crucem, iterum lapsum repara per eandem beatificam passionem. Largire mihi, Domine, ut in omnibus humilitatem et mansuetudinem custodiam; ac tibi carnem et spiritum totaliter subjiciam; et ut jumentum apud te fiam, quatenus in me sedens, et me quasi jumentum regens, nunc ad intimae pacis gustum, supernaeque pacis desiderium ducas; et tandem ad ejusdem pacis visionem introducas. Amen.

{490A} CAPUT XXVII. DE GLORIOSA DOMINI SUSCEPTIONE

I. TRIUMPHUS PACIFICUS DOMINI

Et cum appropinquaret Jesus ad descensum montis Oliveti, multi descendunt cum eo, ex quibus plures de Jericho fuerant eum secuti, straverunt vestimenta sua in via; alii autem caedebant {490b} ramos virides, de arboribus fructiferis, quibus mons Oliveti consitus est; et sternerant in via, ut eam ornarent, et ne jumentum in lapidem offenderet, nec calcaret spinam, nec laberetur in foveam. Mons enim Oliveti mons uberrimus est, et decorus, arboribus plenus, et maxime olivarum, a quibus et nomen accepit.

«Com lo Rey del cel, Jesús, entrà a presentar-se a la sua passió per aquesta porta, no venia cubert de reals vestidures, mas humil mansuet sobre animals dejectes.» E despargué l'àngel, dites aquestes paraules. Fon humiliat e contrit lo cor de l'emperador Eracli, hi descalç hy despullat, ab la sola camisa, los ulls que contrites làgrimes plovién, se acostà a la porta, la qual se obrí ab la humilitat axí com se tancà a la supèrbia.

[I I. CONSIDERACIÓ MÍSTICA DE SANT REMIGI]

Diu sanct Remigi: «Lo Senyor nostre sient sobre la somera en Jerusalem entra quant la sua humil Església o qualsevol ànima a la superna Jerusalem guiha.»

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, qui voluntàriament te presentist a la mort, presentat a mi, miserable, dins lo {91b} meu cor. Per la tua gràcia lavors me reparist per la creu tua; só tornat a caure, reparam'altra veguada per la mateixa beatífica passió tua. E fes-me gràcia, Senyor, que en totes les mies obres mansuetut e humilitat guardes, e la mia carn e lo esperit a tu totalment sotsmesa, que sia fet jument en lo teu conspecte, perquè, sient sobre mi e regint-me tu, Senyor, me guies hi-m portes a la tua Jerusalem superna. Amén.

DE LA GLORIOSA RECEPCIÓ DEL SENYOR. CAPÍTOL XXV

[I. DEL TRIOMF PACÍFIC DEL SENYOR]

A la ciutat lo Senyor se acostava, devallant del mont Olivet, quant molta gent lo seguia, qui l'havien seguit de Jericó e de la Galilea. E lo poble de Jerusalem, sabent que Jesús venia, gran multitut, de diverses edats e condicions, al devallar del mont lo reberen. Los huns se despullaven les robes hy en lo camí les estenién perquè los animals sobre elles passasen, e axí lo camí li aparellaven que sens ofensa e lesió los animals anaven. Altres tallaven rams verts e florits dels arbres, en especial de palmes e oliveres, hy enramaven lo camí per hon lo Senyor passava. E era molt arborada aquella montanya de molts arbres e de oli- {91c} veres, d'on lo nom de mont Olivet prenia.

Ⓜ 15 reparist] repartist

Ⓜ 18-19 a ... superna] Corella tradueix amb aquesta expressió una llarga paràfrasi en l'original llatí (VC, 490b), en què es demana que Jesús guie el fidel en el delit íntim de la pau i el desig de la pau celestial i l'introduísca en la visió d'aquesta pau.

Turba autem multa, quae convenit ad diem festum in Jerusalem de omnibus tribubus Israel, quia omnes tenebantur venire in Jerusalem in paschali solemnitate; ac pueri, ac plebecula Jerosolymorum, cum sciverunt Jesum advenire, *acceperunt ramos* olivarum et *palmarum*, et *processerunt obviam ei* reverenter, usque ad montem Oliveti; et tu Regem cum hymnis et canticis, ac vestium suarum et ramorum stratione, ac laetitia magna eum honorifice susceperunt; et ab illo loco usque Jerusalem, cum hymnis et laudibus deduxerunt, canentes: *Gloria laus et honor tibi sit, Rex Christe Redemptor*. Quod divina dispensatione factum est, ad designandum victoriam, quam Christus Dominus erat in proximo habiturus, qua erat moriendo mortem superaturus, et trophaeo crucis, de diabolo mortis principe triumphaturus.

Haec processio in arca foederis praefigurata fuit, quam David in jubilo deduxit. Post Lazarum suscitatum, et unguentum super caput Jesu effusum, odore famae ejus jam resperso in populo per circuitum, praesciens ipse turbam obviam sibi venturam, ascendit asellum, ut inter applausus occurrentium populorum mirae praeberet humilitatis exemplum.

Inter alia quippe Christi miracula maxime miraculum auditum de Lazaro ad hanc devotionem et honorificam obviacionem eos commovit; quia, secundum Augustinum, inter omnia miracula quae fecit Dominus noster Jesus Christus, Lazari resuscitatio praecipue praedicatur. Istud enim evidentius et mirabilius signum erat; et ideo ultimo ipsum reservavit, ut magis eorum memoriae imprimeretur. Miraculis ergo trahebantur, qui verbis non movebantur.

Ubi Origenes: Pulchre autem turbas, laudantes Deum, ad descensionem montis occurrissent legimus, ut operatorem mysterii spiritualis significarent sibi venisse de coelo. Ubi et Beda: Descendente etiam Domino de monte Olivarum, turbae descendunt, quia humiliato misericordiae auctore, necesse est eos qui misericordia indigent, ejus vestigia imitari.

2. QUID SIGNIFICAT VOX HOSANNA?

Cum autem turbae obviantes pervenissent ad Christum, facta sibi reverentia, praecesserunt, alii

Ⓢ 13 profunde] protude | 28 reverència·l] reuetencial

Ⓢ 1 *Multitud de pobles*] Immediatament després, Corella suprimeix el motiu de tanta gentada (VC, 491a): havien d'acudir a Jerusalem jueus de les dotze tribus perquè estaven obligats a anar-hi en la solemnitat de la Pasqua. | 7 *morint ... mataria*] Cal notar el joc de paraules per derivació, absent de l'original llatí. | 8 *tribumfaria*] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 491a), en què s'indica que aquesta entrada ja fou prefigurada en l'arca de l'aliança, quan David la dugué a Jerusalem amb gran goig. Jesús, acaba el fragment eliminat, va voler mostrar exemple d'humilitat després d'haver ressuscitat Llàtzer, i després que Maria haguera escampat l'ungüent sobre el cap del Senyor i l'olor de la seua fama s'espargira entre el poble. | 22 *Diu Beda*] Corella assigna falsament aquesta citació a Beda el Venerable, la qual pertany a Orígenes, segons VC, 491a. Aquesta falsa atribució es deu al fet que omet, a continuació una citació de l'exegeta anglès (veg. nota posterior), encara que n'agafa algun matis («misericòrdia»). | 26 *li demana*] Tot seguit, Corella omet una citació de Beda el Venerable (VC, 491a), en què s'interpreta que el descens de Jesús del mont de les Oliveres cap a la gent significa la humiliació de la misericòrdia de l'Autor; aquells que la necessiten, cal que imiten els seus passos.

Multitud de pobles, de totes edats, hy fadrins chichs, com a rey lo reberen hi l'acompanyaren, ab càntichs, ymnes e versos, fins a la ciutat hon anava. «Glòria, lahor e honor sia a tu, rey Messies, Redemptor!», cantaven. La divina sapiència axí u disponia, significant la victòria que prestament lo Senyor esperava, que morint la mort mataria, y en la creu, del diable, que la mort li procurava, trihumfaria.

Mirant, donchs, lo Senyor la gent que li venia a l'encontre e com a rey lo speraven, cavalcà damunt los animals dejectes per temprar la glòria mundana ab humilitat profunde.

La resurrecció maravellosa de Làzer comogué molt los ànimos dels pobles que al Senyor ixquessen a rebre. Diu sanct Agostí: «Entre tots los miracles aquest més se nomenà.» E per ço lo Senyor volgué, acostant-se la sua mort, acabar tan excel·lent e evident miracle, perquè romangués en ells empremtat en perpètua memòria. No·ls mogué tant la sua deyfica doctrina com les sues deyfiques obres.»

Diu Beda: «Còngruament, devallant lo Senyor del mont Olivet, los pobles li vénen a l'encontre, que significa que devallant del cel, fet home, per sola amor e misericòrdia, que·l mont Olivet significa, natura humana s'acosta e misericòrdia li demana.»

[2. DEL SIGNIFICAT D'«HOSANNA»]

Plegaren, donchs, les gents al Senyor e ab gran reverència·l reberen. E los huns primés, e los altres

sequentibus ipsum; et sic erat Christus in medio eorum. Unde sequitur: *Turbæ autem quæ præcedebant, et quæ sequebantur clamabant, dicentes: Hosanna, filio David,*

quod est vox exultantium pariter et laudantium, vel obsecrantium, magis affectum indicans, quam aliquam rem significans, sicut *racha* interjectio indignantis dicitur, nihil expresse designans. Unde secundum vocem, neque Graecus, neque Latinus interpretari potuit; sed secundum sensum interpretantur quidam, *salvifica*, vel, *salvum me fac*.

Et est *hosanna* verbum Hebraeum, ex corrupto et integro compositum. Dicitur enim *hosanna*, *i* littera subtracta, quasi *hosianna*: *hosi* ergo corruptum, *anna* est integrum; *hosi* autem apud eos interpretatur *salva*, vel, *salvifica*, vel, *salvum fac*; et *anna* est interjectio obsecrantis, sicut apud nos *heu* dolentis, nam sicut apud nos a dolente dicitur *heu*, sic apud illos ab obsecrante dicitur *anna*, et valet apud nos *utinam*, quod est adverbium optandi. Et ideo *hosanna* tantum valet, quantum *utinam salvemur*, vel, *obsecro, salva*. Et quia haec interjectio in Latino non habetur eloquio, posuit pro ea noster Hieronymus, *obsecro*. Unde et in Psalmis, ubi Septuaginta interpretes transtulerunt: *O Domine, salvum me fac*, in Hebraeo scriptum est: *Anna*,

seguien, hy en mig lo Senyor venia. E los qui prece-
{91d} hien e los qui seguien, tots en altes veus deyen:
«Senyor Déu, pregam-te que en lo fill de David, que és
aquest, nos salves!» O dreçaven al Senyor les paraules,
dient: «O, fill de David, supplicam-te que ns salves! 5
Beneyt est qui véns en lo nom del Senyor! Supplicam-te
que en los cels nos salves, rey de Israel! O, gran
benedicció!, que ns serà restituhit lo Regne d[e] Déu,
ton Pare! A tu sia donada laor, honor e glòria!»

Ⓢ 8 Déu] dde

Ⓢ 1-5 *O ... gloria!* Corella elimina una llarguíssima i tediosa explicació sobre els diferents orígens i significats del mot *hosanna* (VC, 491ab), i magistralment els incorpora a la seua traducció sense referir-se en cap moment a la paraula. Així, l'obra ludolfina exposa que *hosanna* és una exclamació de goig, sense significar res més, igual com *racha*, que indica indignació (mot que apareix Mt 5, 22), per tant, no es poden traduir ni al llatí ni al grec sinó pel sentit, que vol dir «dóna'm la salvació» o «salva'm». La paraula *hosanna* és hebraica i està composta per una part fixa i una altra variable: la variable és *hosi*, en què es lleva la *i*, i significa «dóna la salvació» o «salva». La fixa és *anna*, que és una interjecció que s'usava per a demanar o sol·licitar. Igual com diu ara *ai* el que es queixa i tots saben que està queixant-se, el qui deia *anna* tots sabien que demanava, encara que també tenia un sentit de desig, com «tant de bo». Per tant, *hosanna* equival tant a «et pregue que em salves» com «tant de bo fórem salvats». Així, sant Jeroni, com que no hi havia paraula llatina per a traduir el mot, va posar «et pregue» (*obsecro*). On els Setanta traduïren: «Senyor, salva'm», en hebreu hi ha «*Anna, Adonai, hosianna*», per això sant Jeroni diligentment va traduir: «Senyor, et pregue que em salves». Té el mateix matís «Senyor», pel vocatiu, que ja demana, que «et pregue, Senyor», perquè apareix el verb *pregar*. Així, tant *hosanna* com *hosianna* equivalen a «et pregue que em salves». Siga *hosanna* una paraula o dues, significa que la vinguda de Crist és la salvació del món, perquè els que clamaven «salva'm» o «dóna'm la salvació» creien que era el Salvador. Corella, com s'ha dit, resol aquesta àmplia digressió filològica i teològica incorporant-ne els diversos matisos de què parla l'original llatí. Però, a més, agrega al *Cartoixà* els altres versets evangèlics on apareix el mot (Mc 11, 9-10 i Jn 12, 13, a banda de Mt 21, 9, que ja apareix en aquest capítol), de manera que ofereix una lectura coral i completa dels clams en l'entrada de Jesús a Jerusalem. | 9 *e glòria!* Immediatament després, Corella elimina un llarg passatge (VC, 491b), que constitueix l'inici del següent subcapítol segons la nostra edició. Els jueus, comença el text de la VC suprimit, anaven intercanviant lloances i deien: «Beneït», és a dir, «glorios», o segons Beda, «exempt singularment de tot pecat», i que fa exempts als altres; «el qui ve», en l'encarnació, l'assumpció de la carn, «en nom del Senyor», és a dir, en el nom de Pare, enviat per Déu Pare per a complir la seua voluntat i glorificar-lo, atès que el Fill no ve en el seu nom, sinó en el del Pare, i demana la glòria en totes les seues obres no per a ell, sinó per al Pare. Per això diu en un altre lloc: «Jo he vingut en nom del meu Pare» (Jn 5, 43). En l'entrada, continua el fragment omès, confessen i lloen la vinguda del Senyor; la benedicció que es fa a Déu no és sinó confessió i alabança pels béns que hom rep d'ell. La benedicció que ix de Déu ompli el fidel, perquè l'ompli dels seus beneficis. Per això s'interpreta que *beneït* és «dir bones coses». Déu beneïx d'una manera, i el fidel d'una altra: Déu, beneïnt la persona, li concedeix beneficis i la fa bona, perquè el seu dir és fer; «digué i fou fet» (Sl 148, 5). El fidel, quan beneïx Déu, no li atorga cap bé, sinó que confessa la seua bondat i el lloa, perquè el dir de l'home no és fer, sinó manifestar allò que vol que es faci. (Aquest passatge concret, encara que Corella l'elimina ací, el tradueix més avant; veg. nota p. 657,18-658,6.) La multitud, acaba el text eliminat, afegeix: «rei d'Israel». Confessen el seu poder, però afeblit, perquè creien que regnaria temporalment i els alliberaria de pagar tributs. Jesús va venir a regnar espiritualment per a alliberar a tot el gènere humà del diable, que era pitjor que tot allò.

Adonai, {491b} *hosianna*, quod interpres noster Hieronymus diligentius elucidans, ita Latine transtulit. *Obsecro, Domine, salva, obsecro*. Idem namque signat, *o Domine*, per ipsam interjectionem obsecrationis, quod, *obsecro, Domine*, per ipsum verbum obsecrationis. Est ergo *hosanna*, quasi *hosianna*, id est *salva, obsecro*; et est una dictio, vel duae per subtractionem unius litterae, et significat quod adventus Christi salus sit mundi; cui enim *salva*, sive *salvifica*, clamabant, utique Salvatorem credebant.

3. QUID, BENEDICTUS REX ISRAEL?

Unde et convertendo sermonem inter se, subjungunt, dicentes: *Benedictus*, id est gloriosus sit, vel, secundum Bedam, *benedictus*, id est ab omni peccato singulariter immunis, et immunes faciens, *qui venit*, per carnis assumptionem, id est incarnatus est, *in nomine Domini*, id est in nomine Patris et a Deo Patre missus ad explendum ejus voluntatem, et ad glorificandum eum, quia Filius non in nomine suo, sed in nomine Patris venit, eum glorificando, et in omnibus operibus non suam sed Patris gloriam quaerendo; unde alibi: *Ego*, inquit, *veni in nomine Patris*.

In hoc ergo confitentur et laudant Domini adventum: benedictio namque quae fit a nobis in Deo confessio sola est, et laudatio bonorum, quae praestita sunt ab eo; benedictio vero quae fit a Deo, in nobis impletur, dum ejus beneficiis implemur. Ubi sciendum quod benedicere, est bonum dicere.

[26]

Et addunt: *Rex Israel*, in quo confitentur ejus potentiam, tamen diminute, quia credebant ipsum regnaturum temporaliter, et liberaturum eos a tributo; ipse autem venit ad regnandum spiritualiter, et ad liberandum totum genus humanum a diabolo, quod erat majus illo.

Ad litteram ergo credebant quod venisset regnaturus temporaliter super eos in regno David, et redempturus ipsos a servitute Romanorum, et restituere regnum temporale quod a Romanis erat usurpatum, cujus contrarium ipse dixit coram Pilato: *Regnum meum non est de hoc mundo*, sed, supple, de coelo; et ideo applaudebant ei tanquam suo Regi, unde subjungunt: *Et benedictum, quod scilicet venit regnum patris nostri David*, quod scilicet restitutum est nunc adventu tuo. Quasi dicerent: Hic est de quo dictum est: *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus*.

[3. DEL SIGNIFICAT DE «BENEÏT EL REI D'ISRAEL»]

Creyen que'l Senyor temporalment regnaria e cobrarien lo regne de Judea tenint rey natural, axí com en temps de David, de Salamó e de reys altres, e de la senyoria dels romans serien delliures.

Ⓜ 4 *serien delliures*] A continuació, Corella omet un fragment (VC, 491b), en què s'indica que la gentada creia que Jesús restituiria el regne temporal que havia sigut usurpat pels romans, just el contrari del que ell mateix digué davant de Pilat: «La meua reialesa no és d'aquest món» (Jn 18, 36), sinó, s'entén, del cel, i per això l'aplaudien com al seu rei. La multitud, segueix el passatge surprimit, continua dient: «Beneït el regne del nostre pare David», el qual entenien que havia sigut restituït amb la seua vinguda; com si digueren: «El Senyor Déu li donarà el tron de David, el seu pare» (Lc 1, 32).

[27] Et hoc divina ordinatione significabatur verbis laudantium, cum dicebant: *Hosanna in excelsis*, quod est salutem aeternam a Domino petere, licet hoc non intelligent, sicut et Caiphas dixit mortem Christi futuram pro salute mundi, licet non intelligeret quid diceret.

Regem vero eum in testimonium suae damnationis vocaverunt, ex hoc enim patet, quod proprium Dominum occiderunt.

Ubi Augustinus: Quid autem magnum fuit Regi seculorum Regem fieri hominum? Non enim *Rex Israel* Christus ad exigendum tributum, vel ferro exercitum armandum, hostesque visibiliter debellandos; sed *Rex Israel*, quod mentes regat, quod in aeternum consulat, quod in regnum coelorum credentes, sperantes, amantesque perducatur. Quod ergo *Rex* esse voluit *Israel*, dignatio est non promotio, miserationis indicium, non potestatis augmentum; qui enim appellatus est in terra *Rex Judaeorum*, in coelis est Dominus Angelorum.

Et iterum: *Noli timere*, illum agnosce qui a te laudatur, et noli trepidare cum patitur, quia ille sanguis funditur, per quem tuum delictum deleatur, et vita tua redimatur: haec Augusti- {492a} nus.

Diu sanct Grisòstom que fon cosa de gran maravella que, tenint aquest pensament, diguessen: «Salva'ns en los cels!» La divina omnipotència en ells obrava, fent-los profetizar lo que no entenien, axí com lo sacerdot Cayfàs quant dix que era expedient que hun 5 home morís per lo poble.

Gran fon la gent que al Senyor vench a l'encontre. La resurrecció de Làzer granment los movia, hy encara, que rahonablement se pot creure que venia ab lo Senyor Làzer. 10

Com a rey lo reberen, portant rams florits, en senyal de alegria; de olivera, en testimoni que era rey de pau, de justícia e misericòrdia; ab rams de palmes com a rey victoriós, que, ab victòria, del poder dels romans los faria delliures. 15

Plagué a la divina sapiència que axí rey per tot lo confesasen perquè fossen e sien inexcusables que en tan {92a} poch spay de temps, axí cruelment e ignominosa, matassen aquell rey natural, de la sanch e generació sua, que tan gloriosament e manifesta rey confesat e 20 invocat havien.

© 5-653,3 *Diu ... poble*] Corella apropia falsament aquest passatge a sant Joan Crisòstom, assignació que no apareix en l'obra llatina. Corella, endemés, ha traslladat ací aquest text (veg. nota p. 654,18), el qual apareix més avant en l'original llatí (*VC*, 492a). Cal assenyalar que també és glossa aplegada a la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 598; postil·la a Mc 11, 10). | 4-7 *Gran ... Làzer*] Aquest passatge, el qual no es troba en *VC*, 491b, està basat en una lliçó anterior (veg. p. 650,12-19). Corella el degué incorporar en aquest punt en adonar-se que l'obra ludolfina no esmenta el verset de l'Evangeli segons Joan: «La gent que era amb Jesús quan va cridar Làtzer fora del sepulcre i el ressuscità d'entre els morts, en donava testimoni» (Jn 12, 17), el qual pertany també a l'episodi de l'entrada de Jesús en Jerusalem. | 8-12 *Com ... delliures*] Les al·legories de les palmes i els rams, que no es troben en *VC*, 491b, estan basades en les interpretacions de la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 345, 1216; postil·les a Mt 21, 8 i Jn 12, 13). | 21 *invocat havien*] Tot seguit, Corella suprimeix una citació de sant Agustí d'Hipona (*VC*, 491b-492a), en què es qüestiona quin profit guanyava el Rei dels segles en fer-se rei dels hòmens. Crist no és rei d'Israel per a exigir tributs, armar un exèrcit amb ferro o derrotar ostensiblement els enemics, sinó que és rei d'Israel per a regir les ments, per tindre cura de l'eternitat, per a conduir els creients, els qui esperen i estimen al Regne del cel. Si va atorgar que li digueren rei d'Israel va ser per avenir-se, no per promoure's; va ser com a signe de misericòrdia, no per augment de la seua potestat. Aquell que en la terra fou anomenat rei dels jueus, en el cel és el Senyor dels àngels. La citació acaba amb una exhortació a conèixer aquell a qui la multitud lloa, i no tenir por quan patisca, perquè escampa la seua sang per a diluir el pecat i redimir la vida de les persones.

[28] Et quamvis Christus saepe Jerusalem ascenderit, nunquam tamen aliquem honorem sibi exhiberi voluit, nisi modo cum ad passionem ivit;

[29] Item, ut doceret quod regnum suum de hoc mundo non esset, ad quod perfecto triumpho passionis et gloria resurrectionis pervenit.

[30] ex hoc detur intelligi quod in morte Sanctorum non est dolendum, sed potius gaudendum, et quod sua passio erat sibi in gaudium, et in magnum festum.

4. CHRISTUS TOTIUS MUNDI SALVATOR

Deinde iterum verba convertentes ad ipsum, repetunt: *Hosanna*, id est *salva, obsecro*. Bis dicunt *hosanna*, quia Salvator est Christus secundum naturam utramque: secundum divinam, effective; secundum humanam, meritorie. Et ad sciendum de qua salute intelligatur, determinat ubi se velint salvari, scilicet *in altissimis*, id est in coelestibus, non in infimis et terrenis.

Salva in excelsis, qui prius salvabis ab inferis. Ecce duplex salus: una in liberatione poenae, alia in collatione gloriae; ubi manifeste ostenditur quod adventus Christi non tantum hominum, sed totius mundi salus est, in coelis et in terris, et terrena jungens coelestibus: *Ut omne genu sibi flectatur coelestium, terrestrium, et infernorum*.

Christus enim veniebat ad dandam salutem coelestem et aeternam, et forte licet sublimitatem regni aeterni et temporalis petebant, tamen nescientes prophetice eum Regem coeli et Angelorum praedicabant.

[27]

Ubi Chrysostomus: Ex his ergo verbis colligimus, quod Deus est. *Hosanna* enim *salvos fac* interpretatur; salutem autem Deo Scriptura attribuit.

E axí plagué al Senyor, a la mort ja propinqüe, rebre aquesta festa perquè no tinguessen excusa: que rey speraven, rey les professies lo prometien.

Prop la sua mort acceptà aquesta festa per mostrar quant poch la stimava, hy que per la sua mort esperava lo seu regne, e axí, morint en la creu, tingué sobre lo cap lo real títol.

Encara, acceptà aquesta festa per mostrar que la mort dels sants no deu esser plorada, ans lo recort deu esser alegre, perquè és mort preciosa, triumfant e gloriosa.

[4. DE CRIST, SALVADOR DEL MÓN]

Diu sanct Grisòstom: «Dos vegades li dien *osanna*, que vol dir: “de cor te pregam que ns salves”: en quant home, per los seus mèrits; en quant Déu, per la sua infinida potència. Manifesten en quin loch la salut demanen: en les altituts, en los cels la volen, no en les coses baixes e terrenes.»

Delliura'ns, Senyor, dels inferns e dóna'ns la salut en los cels. Delliura'ns de la pena e dóna'ns la glòria. Perdonà'ns la culpa e dóna'ns la gràcia. Salvador est universal dels teus elets, en lo cel, en la terra hy en los abisos, rey e Senyor, al nom del qual totes les creatures los genolls encobren.

ⓐ 14 seus] teus | sua] tua

ⓐ 19-654,6 E ... *gloriosa*] Aquestes tres interpretacions de l'acceptació per part de Jesús de la festa, és a dir, la seua entrada, ocupen el lloc d'unes altres de sant Agustí d'Hipona, omeses, sobre per què Crist accepta que la multitud l'anomeni rei d'Israel (veg. nota p. 653,18). La primera interpretació sembla una conclusió de l'argumentari immediatament anterior: Jesús accepta la celebració perquè els jueus «no tinguessen excusa» quan no el volen reconèixer Messies. La segona, el menyspreu de la festa i dels clams que l'anomenaven rei, fins al punt de permetre en la seua mort «sobre lo cap lo real títol», s'inspira en la citació original de sant Agustí que Corella substitueix: «*Qui enim appellatus est in terra rex judaeorum* [en referència al rètol clavat en la creu], *in coelis est Dominus angelorum*» (VC, 491b). La tercera interpretació, l'acceptació de Jesús de la celebració com a signe de commemoració joiosa de «la mort dels sants», es basa en un passatge de la VC que Corella deixarà de traduir més avant (veg. nota p. 662,2). | 12 *Diu sanct Grisòstom*] Corella assigna falsament aquest passatge a sant Joan Crisòstom, atribució que no apareix en VC, 492a. | 23 *los genolls encobren*] VC, 492a: «*Omni genu flectatur*»: «Tot genoll es doblega; tots s'agenollen». La lliçó *encobren*, «amaguen», no deixa de ser una mostra més de la descurança del caixista del text. La flexió que caldria esperar seria «los genolls fiquen» o «los genolls posen», encara que Roís de Corella mostra preferència pel verb *agenollar*, com hom podrà constatar en les concordances que acompanyen aquest treball. | *encobren*] Tot seguit, Corella deixa de traduir en aquest punt (VC, 492a) el passatge que continua en l'obra llatina i el trasllada més amunt (veg. nota p. 652,5-653,3).

Et notandum, quia quod dicitur *in excelsis*, signum est quod in inferioribus non est salus, sed multiplex periculum;

sed *in excelsis*, quae sola coelestia sunt, salus sine periculo invenitur. Vel, in hoc quod dicitur hic, *in excelsis*, significatur per primum *hosanna* quod Christus est Rex in terra universa per fidem et gratiam; et per hoc quod hic ad secundum *hosanna* additur, *in excelsis*, significatur quod non tantum in terris, sed etiam in coelestibus Christus regnat, quia per ipsum ea omnia quae in coelis et in terris sunt restaurantur.

5. OFFICIA DOMINO EXHIBIS IN SUO INGRESSU TRIUMPHALI MORALITER EXPLICATA

Consideranda est autem, juxta ordinem personarum, qualitas meritorum.

Qui enim *vestimenta sua super asinam imposuerunt* ut Jesus mollius sederet, Apostoli fuerunt, qui sua doctrina mentes hominum, ut habitaculum Dei essent, praepraverunt.

Per istos significari possunt, qui per suas exhortationes animam erudiunt, a peccatis abstrahunt, virtutibus ornant et componunt, ut sic ibi Dominus sedeat, et quiescat.

Qui autem *vestimenta sua in via straverunt*, ne pes asinae impingeret, sancti Martyres sunt, qui dum corpora sua, animarum videlicet tegumenta, propter Deum ad supplicia tradunt, et proprio se carnis amictu exuunt, quasi vestimenta sua sternunt, iter simplicioribus suo sanguine ostendentes, per quod ad coelestem Jerusalem pervenire possint.

En los cels la salut demanen perquè en les coses terrenals no-s troba sinó dolor, tristícia, malalties e misèries.

[5. DELS MÈRITS QUE EL SENYOR MOSTRA EN LA SEUA ENTRADA, MORALMENT]

Devem considerar en aquesta recepció gloriosa l'orde e qualitat de les persones segons {92b} diversitat dels mèrits. 5

Signifiquen aquests qui al Senyor reben aquells qui les sues ànimes corregeixen, dels peccats les aparten, de virtuts les ornent e les arrehen perquè'l Senyor hi sega e en elles se repose. 10

Aquells qui los vestiments e robes en lo camí estenen són los gloriosos martres, qui los còsors per honor del Senyor donaren al martiri e de les ànimes los despullaren, posant-los en lo camí de exemple que seguissen aquella senda per anar a Jerusalem superna. 15

O són los juheus convertits, qui-s despullaren de la Ley vella e dexaren-la en la carrera als qui après

© 19-21 *En ... misèries*] Amb aquesta breu sentència, Corella resumeix, i elimina en gran part, una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 492a), en la qual s'indica que per *hosanna*, que s'interpreta «dóna'm la salvació», s'entén que Jesús és Déu, perquè l'Escriptura atribueix només a Déu la salvació. Cal notar, continua la citació del Crisòstom, que quan es diu «a dalt del cel» (*in excelsis*) és signe que les coses terrenals no es troba la salvació, sinó molts perills; només a dalt del cel, que són sols les coses celestials, es troba la salvació sense perill. També es pot entendre, acaba la citació omesa, que el primer *hosanna* significa que Crist és rei de tota la terra per fe i per gràcia, i per això al segon *hosanna* s'afegeix «a dalt del cel», per a significar que Crist regna no només en la terra, sinó també en el cel, i que per ell s'ha restaurat tot el que és en la terra i en el cel. [4-7 *Signifiquen ... repose*] Corella modifica la interpretació, i fins i tot l'objecte de la interpretació, de l'original llatí (VC, 492a), en què s'explica que aquells que posaren els seus vestits sobre la somera perquè Jesús seguera més còmodament són els apòstols, els quals van preparar la ment de les persones amb la seua doctrina perquè fóra habitacle de Déu. Per aquests se signifiquen els qui corregeixen l'ànima per les seues exhortacions, la trauen del pecat, de virtuts l'ornen i l'arrangen, per tal que hi sega el Senyor i repose. El mestre en teologia, per tant, amb aquesta adaptació, focalitza l'atenció en la pròpia correcció de l'ànima, per damunt d'aquella que, amb amonestacions, pugua realitzar altri. [9 *arrehen*] Guarneixen, preparen (DCVB, s.v. *arrear*). [13-18 *O ... sancta*] Corella incorpora aquesta interpretació, la qual no es troba en VC, 492a, ni en cap de les fonts patristiques consultades (almenys no en la PL ni la *Postilla* de Lira). Aquesta al·legoria corellana ofereix una clau de lectura bàsica sobre sobre un dels destinataris del *Cartoixà*: els jueus conversos. En aquest punt, són situats, ni més ni menys, que entre els màrtirs i els confessors (la referència a aquests darrers no apareix en aquest punt de la VC, sinó més avant: veg. nota p. 656,4) com a model de deixeble de Crist. El fet que els conversos foren abans jueus no presenta per a Roís de Corella cap càrrega o entrebanc respecte a la incorporació a la fe cristiana, sinó sols un pas previ, fins i tot «natural» —el mateix Corella escriu: «La sinagoga mare és de la Esgleya, [...] hy juheus foren los apòstols (veg. nota p. 639,10-12)—, en l'adquisició de la nova fe. Només així s'entén que els conversos «per ella [la Llei] aprenghen lo camí de venir a la sancta Esgleya». És destacable també el símil que el mestre de teologia crea i estableix entre l'Església i Jerusalem (comparació que es torna a repetir un poc més avall, veg. p. 656,6-7), i l'al·legoria entre els tres murs que l'envoltaven (esmentats abans, veg. p. 637,33-638,2) i la Trinitat, metàfora que tampoc no he pogut documentar en la literatura exegètica anterior.

In via denique vestimenta sternunt, qui exempla Martyrum secuti, corpora sua per abstinenciam edomant, ut Domino iter ad mentem parent, vel exempla bona sequentibus praebeant. Quia ergo vestimentum animae est corpus, hoc vestimentum substernimus, aut per martyrium, aut per jejunium, aut etiam per boni operis exercitium et exemplum, aut per continentiae propositum. Vel, vestimenta animae diversorum colorum, sunt varietates diversarum virtutum, quae tunc in via sternimus, quando ea in exemplum aliis praebeamus.

Felix illius anima, cujus virtutes confundunt et extingunt in aliis vitia contraria! Vestimenta etiam, ob adventum Christi in via sternere, est antiquam conversationem peccati deponere.

Qui vero *ramos de arboribus caedebant, et sternebant in {492b} via*, ut iter asinae planum et decorum redderent, sancti Confessores sunt, qui dum verba et sententias vel exempla Patrum praecedentium, de Scripturis carpentes, in via Dei, ad auditoris animum venientis, humili praedicatione submittunt, quasi de spiritualibus arboribus ramos caedentes, coelestis patriae iter decorant. Vel, per illos qui ramos olivae ferebant, significantur qui circa opera misericordiae se exercitant; oliva enim, Dei misericordiam significat. Et per illos qui *ramos palmarum ferebant*, significantur qui circa victoriam tentationum intendunt; palma enim victoriam designat.

Notat autem Bernardus, hic triplex obsequium Christo exhiberi: primum quidem a jumento, cui Dominus insidet; secundum, ab his qui vestimenta in via prosternunt; tertium, ab his qui ramos de arboribus caedunt. Praelati ramos de arboribus caedunt, cum de fide et obedientia Abrahae, de castitate Joseph, de mansuetudine Moysis, ceterorumque Sanctorum virtutibus praedicant. Seculares vero homines vestimenta prosternunt in via, cum expendunt Christi obsequium, non siquidem corpora, sed quae adjacent et necessaria sunt corporibus, quasi vestimenta; cum videlicet eleemosynas largiuntur de terrena substantia. Religiosi sunt jumentum, juxta Apostolum, glorificantes et portantes Dominum in corpore suo: hi

vendrien; no que la visten, mas que la calsiguen, e que per ella aprenghen lo camí de venir a la sancta Esgleya, Jerusalem, de tres murs circuhida e murada, en vera crehença de la Trenitat sancta.

Hi encara los gloriosos confessors les vestidures en lo camí estenen quant la carn per abstinència castiguen perquè'l Senyor hi repose, e los qui vénen per bon exemple seguexquen aquella via, trobant en lo camí de diverses colors les robes, que són les vides dels sancts en diverses e unides virtuts ornades.

Los que los rams florits dels arbres tallaven e lo camí enraman[t] lo enbellien són los doctors gloriosos, qui en pricacions hy en libres, collint de la Escritura Sacra, han decorat hy embellit lo camí per anar a Jerusalem, la Esgleya sancta, hi a Jerusalem, la ciutat superna. Podem encara significar aquells qui los rams de olivera porten aquells qui en les o- {92c} bres de pietat e de misericòrdia se exerciten. E aquells qui porten los rams de palmera signifiquen los qui contra la carn pugnen e per la divina gràcia vencen.

Diu sant Bernat: «III serveys són los qui huy al Senyor presenten: primerament, los animals, que sobre ells lo Senyor volgué seure; lo segon, de aquells qui les robes en terra estengueren; lo terç, de aquells qui ab los rams ornaven la carrera hy en les mans en senyal de alegría los portaven. Los religiosos són los juments que Jesús en lo seu cors porten; aquests dien ab lo psalmista: “Axí com hun jument estich en lo teu conspecte, e yo tostemp só ab tu.” Los seculars bons hòmens stenen les vestidures en la carrera quant en lo servey del Senyor despenen, no per maceració e dejunis los còssors, mas les robes e béns temporals en piadoses almoynes. Los prelats cullen los rams florits dels arbres

Ⓢ 1 la¹] las

Ⓢ 8 *aquella via*] Inmediatament després, Corella omet un comentari (VC, 492a), en què s'exposa que, com que el cos és el vestit de l'ànima, aquest vestit cal posar-lo per baix pel martiri, pel dejuni, per exercici i exemple de bones obres, o per propòsit de continència. | 10 *virtuts ornades*] A continuació, Corella elimina una benedicció (VC, 492a), en què s'exclama que feliç és l'ànima d'aquell que amb les seues virtuts confon i elimina els mals vicis dels altres. Acaba l'omissió d'aquest passatge amb una interpretació, en la qual s'indica que estendre els vestits en el camí per la vinguda de Crist significa deixar l'antic tracte amb el pecat. | 12 *són los doctors gloriosos*] Corella matisa el símil que apareix en l'original llatí (VC, 492b), el qual exposa que els qui enramen el carrer són els confessors, els quals, prenen les paraules, les sentències i els exemples de la patristica («los doctors gloriosos», en termes corellans). | 20-21 *Axí... tu*] *Psalteri* (Sl 72, 23): «Axí com a jument só fet davant tu e yo tostemp só ab tu» (Martos, 2013b: 246). Vulgata: «Ut iumentum factus sum apud te». Veg. la traducció d'aquest mateix verset en nota en p. 647,2-3. | 31 *maceració*] Mortificació i extenuació del cos amb austeritat (DCVB, s.v. *macerar*).

sunt qui dicere possunt: *Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum*; omnes reliqui ex eo quod abundant sibi mittunt, et quasi sine labore obsequuntur Domino, solum vero jumentum semetipsum exponit ejus obsequio. Omnes tamen, si suo quisque fideliter intentus fuerit ministerio, procul dubio in processione sunt Salvatoris, et cum eo in sanctam civitatem ingrediuntur.

Tres enim Propheta vidit salvandos: Noe, in arcae fabricam ramos caedentem, Job, hujus mundi substantiam bene dispensantem, Danielem, in vili edulio et labore abstinentiae factum quasi jumentum.

Cui autem in illa processione sit Jesus propinquior; cui de tribus ordinibus sit salus vicinior, facile credo quisque potest advertere: haec Bernardus.

6. QUOS SIGNANT PRAENUNTES ET SEQUENTES CHRISTUM?

Turbae autem praecedentes et sequentes utriusque Testamenti significant fideles, una voce clamantes. Praecessit quippe Judaicus populus, secutus est Gentilis, et quia omnes qui fuerunt, vel sunt fideles, in Christum mediatorem Dei et hominum crediderunt et credunt, et qui praeeunt, et qui sequuntur, clamant: *Salva nos, obsecro*.

Unde Beda: Sed qui praebant, et qui sequebantur, clamabant: *Hosanna*. Hosanna autem lingua Latina, *salva nos* dicitur, ab ipso enim salutem et priores quaesierunt, et praesentes quaerunt, et *benedictum qui venit in nomine Domini* confitentur, quoniam una spes, una fides est praecedentium atque sequentium

ⓐ 17 lo Senyor] lo se nyor

ⓐ 1-2 *que ... significa*] Corella, amb aquesta interpretació, elimina el text de VC, 492b, en què s'exposa que fàcilment es pot advertir quin dels tres ordes (seculars, prelats o religiosos) es troba més prop del Senyor, quin dels tres estats té la salvació més pròxima. Encara que la preeminència dels religiosos en el camí cap a la salvació sembla diluïda amb aquesta supressió, cal indicar que en l'al·legoria precedent de sant Bernat de Claravall (veg. p. 656,14-28), Corella ordena aquests tres estats de manera inversa a la VC: l'ordre corellà posa en primer lloc els religiosos, després els seculars i finalment els prelats; en l'obra ludolfina apareixen primer els prelats, després els seculars i finalment els religiosos. | 6-7 *Diu sanct Agostí*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 492b. | 11-15 *Açò ... glòria*] Aquest passatge, que no apareix en VC, 492b, remet a l'episodi de Nm 13, 21-24: Moisés, abans d'entrar a la terra promesa, envia espies a Canaan i els demana que duguen fruits del país. Quan els espies arriben a la regió d'Hebron, tallen una sarment amb un raïm tan gran que l'han de carregar entre dos homes penjada d'una barra. L'al·legoria que agrega Corella en el *Cartoixà* entre el poble jueu i el primer portador, el raïm i Crist, i els cristians i el segon portador té fonament en la patristica, en teòlegs com sant Agustí d'Hipona (*Enarrationes in psalmos*, PL 36, cols. 109) o Rupert de Deutz (*De trinitate et operibus eius*, PL 167, cols. 874c-875d). Prova que el mestre en teologia devia conèixer aquesta comparació de memòria, i que per tant no la pren directament de cap d'aquestes fonts, és que en el *Cartoixà*, a diferència de les obres llatines citades, es troba aquesta al·legoria de manera poc elaborada.

quant de la fe de Abram e obediència, de la castedat de Josef, de la mansuetut de Moysés, e de les virtuts dels altres sants prehiquen. Tots serveixen lo Senyor de les coses que-ls sobren; los religiosos del propi, que sobre ells lo Senyor seu e reposa. Però cascú, segons la gràcia 5 que la divina bondat li otorga, si al Senyor Déu devallant del mont Olivet acompanya e ab fe e caritat lo confessa, entrarà en la ciutat de Jerusalem superna.»

Diu sanct Bernat: «Tres foren los salvats qui véu lo profeta: Nohé, Job hy Daniel. Noé significa los qui 10 tallaven los rams {92d} dels arbres per a fabricar l'arqu. Job los qui les robes se despullaven, qui los béns temporals dispensaven als pobres. Daniel, en la poquedat del menjar e dejectes viandes, fet quasi jument sobre lo qual lo Senyor seu e reposa, que los 15 religiosos significa.»

[6. DEL SIGNIFICAT DELS QUI PRECEDIEN I SEGUIEN CRIST]

Les gents e pobles que seguien lo Senyor e precehien, del Vell e Novell Testament, e són aquells qui en lo Senyor crehen, en lo qual hi al qual salut demanen, e sens lo qual atényer no la poden. Diu sanct 20 Agostí: «Aquesta és la verdadera fe e crehença, la qual confessa que algú, ni gran ni chich, pot de peccat esser deliure hy salut atényer sinó per lo mediador de Déu e dels hòmens, Jesús, Déu e home.»

Açò figuraren aquells exploradors que de la terra de 25 promissió aquell rahim penjat en una barra portaren: lo qui anava primer era lo judaych poble, l'altre era lo poble de la religió cristiana; la hu e l'altre Jesús crucificat porta, en qui stà nostra salut e glòria.

Los qui precehien e seguien, tots lo Senyor 30 benehint magnificaven.

populorum: quem enim priores nostri ex Judaico populo crediderunt, atque amaverunt venturum, hunc nos et venisse credimus et amamus, ejusque desiderio accendimur, ut eum facie ad faciem contemplemur.

[26] Aliter autem Deus benedicit nobis; et aliter nos benedicimus Deo. Deus enim benedicendo nobis, beneficium nobis impendit, et bonos nos facit, nam suum dicere, est ejus facere, quia: *Ipse dixit et facta sunt*; nos autem benedicendo Deo, non eum bonum facimus, sed tantummodo ejus bonitatem confitemur et laudamus; dicere enim hominis, non est suum facere, sed tantum fateri.

Unde et Chrysostomus: Qui praecedebant, seniores erant, id est, Patriarchae et Prophetae ceterique Sancti, qui ante adventum Christi de adventu ejus et praedixerunt, et cognoverunt. Sequentes autem, juniores, id est Apostoli, Martyres, ceterique doctores, qui post ascensum Christi, de resurrectione ejus, et de ascensu, vel de operibus ejus praedicaverunt et praedicant. Et diversis quidem in temporibus fuerunt, tamen in omnibus unus exultationis Spiritus fuit. Et illi quidem {493a} prophetantes, de Christo venturo clamaverunt: *Benedictus qui venit in nomine Domini!* Isti autem laudantes clamant de adventu Christi, jam adimpleto: *Hosanna, etc.*; haec Chrysostomus.

Facta etiam Jesu Christi, quia quasi media inter facta Veteris Testamenti et Novi sunt, ideo tam turba quae praecedebat, quam ea quae sequebatur, eum laudabat, in quantum facta Christi sunt regula et exempla eorum, quae in Novo Testamento fiunt, et quae a patribus Veteris Testamenti praefigurata sunt.

Unde etiam Bernardus: Praecedebant aliqui, et viam Domino parabant; ipsi sunt qui viam parant Domino ad corda vestra, qui vos regunt, et dirigunt vestros gressus in viam pacis. Alii sequebantur; et hi sunt qui propriae inscientiae conscii, devote sequuntur, et adhaerent semper vestigiis praecedentium.

Erant quoque discipuli tanquam domestici lateri ejus adhaerentes; ipsi sunt qui in claustris soli Deo

Hon devem atendre que nosaltres benehim lo Senyor e lo Senyor beneheix a nosaltres. Quant lo Senyor nos beneheix sentim nosaltres lo efecte de la benedictió sua, perquè lo seu benehir és posar algun bé en nosaltres, car lo seu dir és obra, segons diu lo psalmista: «Ell dix e les coses foren fetes.» Lo nostre benehir no posa res en efecte ni en Déu les nostres benedictions alguna cosa posar hi poden. Però benehim a Déu quant {93a} los nostres labis pronuncien laors sues, manifestant la infinida bondat sua segons la poquedat de nostra lengua.

Diu sant Grisòstom: «Los qui al Senyor precehien, ancians e vells, eren los patriarques e profetes e altres sancts de la Ley vella. Los qui seguien eren los jóvens, apòstols, confessors e martres. Los primés de l'adveniment del Senyor conegueren e profetaren, los qui seguien, de esser ja vengut pricaren e priquen. En diversos temps foren, però ab hun sperit de alegria los uns e los altres lo benehien e de present lo beneheixen. Los primers profetatant de Jesús, Rey esdevenidor, exclamaren, dient: “Beneyt lo qui ve en nom del Senyor!” Los qui segueyen exclamen: “Com és ja vengut aquell qui ells esperaven!”»

Anaven acostats al Senyor los dexebles com a specials, privats, servents e amichs de la sua casa;

© 18-658,6 *Hon ... lengua*] Corella trasllada ací aquest text (veg. nota p. 651,5), el qual havia deixat de traduir en el seu lloc (VC, 491b). Aquest passatge substitueix també una citació de Beda el Venerable (VC, 492b), en què s'indica que els que anaven davant i darrere en l'entrada de Jesús criden *hosanna*, que en llatí significa «salva'ns», perquè per ell buscaven i busquen la salvació; confessen: «beneit el qui ve en nom del Senyor», perquè és la mateixa fe i esperança del poble que va davant i darrere: aquell que el poble jueu va estimar i creié que vindria, a aquest els cristians l'estimen i creuen que vindrà, i amb el mateix desig ascendeixen perquè el puguen contemplar cara a cara. | 6 *Ell dix e les coses foren fetes*] *Psalteri* (Sl 148, 5): «Les quals coses, perquè ell parlà, foren fetes» (Martos, 2013b: 347). Vulgata: «Quia ipse dixit et facta sunt». De l'eliminació de la conjunció *quia* se'n deriva una traducció molt més idiomàtica en el *Cartoixà*, en detriment d'una altra que revela el servilisme envers llatí que presenta el *Psalteri*. | 17-18 *com ... esperaven!*] Corella glossa l'original llatí (VC, 493a), que diu simplement: «*Hosanna*». | 23 *ells esperaven!*] Tot seguit, Corella obvia una interpretació (VC, 493a), en què s'exposa que, com que els fets de Jesucrist foren enmig de l'Antic i del Nou Testament, per això la gent que el precedia i la que el seguia el lloaven: perquè els seus fets són regla i exemple que es compleixen en el Nou Testament i que els pares van prefigurar en l'Antic. Seguidament, l'autor valencià també omet l'inici d'una citació de sant Bernat de Claravall, en la qual al·legoritzava que els que precedien Jesús i preparaven el camí del Senyor són els qui preparen els cors al Senyor, regeixen i dirigeixen els passos del fidel en el camí de la pau. Els qui seguien Jesús són aquells que són conscients de la pròpia ignorància, però devotament el segueixen, just darrere dels passos dels qui el precedien. | 19-22 *avaven ... s'aparten*] Corella omet la font d'aquesta comparació, la qual pertany al final d'una citació de sant Bernat de Claravall (veg. nota anterior), segons VC, 493a.

vivunt, semper adhaerentes ei, et ejus beneplacitum considerantes: haec Bernardus.

Per istos etiam qui clamabant, dicentes: *Hosanna filio David, etc.*, significantur contemplativi, qui magis devotioni per orationem sunt intenti.

In praemissis ergo instruimur, ut operibus et officiis, quae nobis magis competunt, insistamus. Non enim omnibus omnia competunt, et ideo in ista processione Christi, non unus omnia faciebat: sed alii asinam et pullum adducebant, alii vestimenta sua eis imponebant, alii vestimenta in via sternebant, alii ramos caedebant, alii jubilabant, et ideo unusquisque illud officium debet assumere, ad quod videt magis idoneum se esse.

Surge igitur, Salvatoris filia, tanquam una de filiabus Jerusalem, intuens regem Salomonem in honore, quem sibi mater synagoga in Ecclesiae nascentis ministerium reverenter exhibuit, ut insidentem aselli tergo universorum Dominum, velut cum ramis olivarum, atque palmarum pietatis operibus, virtutumque triumphis jugiter comiteris. Unde Anselmus: Insidentem asello coeli et terrae Dominum comiteris; tantaque fieri pro te obstupescens, puerorum laudibus tuas inseras, clamans et dicens: *Hosanna filio David! Benedictus qui venit in nomine Domini.*

aquests són los religiosos qui en Déu viven hy dels seus manaments e consells nunca s'aparten.

En aquesta alta processó e recepció del Senyor devem apendre que cascú serveixca al Senyor en lo ofici al qual és més conforme. En aquesta gloriosa entrada
5 los huns portaren lo pollí e la somera, los altres los posen damunt les vestidures, los altres estenen en lo camí les robes, los altres tallen rams dels arbres, los altres lo camí enramen, los altres lohen lo Senyor, jubilen e canten. E axí, cascú en servey del Senyor deu
10 pendre lo ofici en lo qual més promptament e de- {93b} liure la magestat sua servir puga.

Vine, o ànima cristiana!, contempla e mira lo teu rey Salamó en la honor e corona que lo honren. La sua mare sinagoga jubila e canta ab aquells qui-l reben. E
15 no tardes ni detingues los passos, sinó veuràs prest com li és madastra aquesta qui ara tant lo honra: lo coronarà de spines en loch dels florits rams que ara li presenta, e li posarà una pesada creu sobre los muscles. E axí com ara per a coronar-lo rey lo acompanya, cantant ymnes,
20 lahors e gràcies, axí-l portarà a la mort exclamant altes veus que-l crucifiquen. Acosta't, donchs, ànima devota, hy acompanya'l e canta laors e gràcies, que no ve per pendre lo judaych regne, mas perquè done a tu lo celestial en la glòria. 25

Ⓐ 14 lo] la

Ⓐ 2 *nunqua s'aparten*] Immediatament després, Corella elimina una altra al·legoria (VC, 493a), en què s'interpreta que els qui clamen: «*Hosanna*, fill de David» són els contemplatius, els quals són més insistents en l'oració i la devoció. | 4-16 *Vine ... glòria*] Corella reformula l'exhortació que apareix en l'original llatí (VC, 493a), en què s'anima a alçar-se a la filla del Salvador, com si fóra una de les filles de Jerusalem, per a veure el rei Salomó en aquella honor que sa mare, la sinagoga, va exhibir reverentment quan naixia el ministeri de l'Església, perquè acompanye el Senyor de l'univers a l'om de una ruca somera, amb branques d'olivera i palmes d'obres piadoses i de triomfs de virtuts. A continuació, l'autor valencià elimina una citació de sant Anselm de Canterbury, en què s'exhorta a acompanyar el Senyor del cel i de la terra, assegut en una ruca somera, i a esporuguir-se pels actes que per ell Jesús va fer, i així, entremesclar les seues lloances amb les dels infants. Corella interpreta que la «*Salvatoris filia*» és l'ànima cristiana, però elimina el matis de reconeixement del poble jueu cap al nou Salomó, Jesucrist, i el naixement de l'Església, i crea una comparació entre el goig de l'entrada de Jesús i com aquesta alegria es torna acusació en la passió, motiu que ja ha aparegut prèviament (veg. p. 653,13-18), i també es troba després (veg. pp. 661,30-39; 673,23-26). També el contingut de la segona exhortació (que guardaria una correspondència formal amb la segona exhortació de la VC, la de sant Anselm): Jesús no ve per regnar en la terra, sinó per dur la salvació, per bé que Corella l'insinua en el *Cartoixà* (veg. p. 652,1-4), correspon a l'argument d'un fragment que es troba en l'obra ludolfina i que l'autor valencià deixà de traduir (veg. nota p. 652,4). Cal destacar, des del punt de vista literari, les expressions antitètiques amb què el lletraferit valencià compara un moment i l'altre: «mare» / «madastra»; «spines» / «florits rams»; «cantant ymnes, lahors e gràcies» / «exclamant altes veus que-l crucifiquen», les quals serveixen per a colpir el fidel en la vàlua del sacrifici i passió de Jesús. | 25 *en la glòria*] A continuació, Corella elimina tot subcapítol següent segons la nostra edició (VC, 493a), en què s'estableix una analogia entre l'entrada de Jesús i el rei David. Així com ara el poble aclamava a Crist, així es va prefigurar en David, al qual van aclamar quan va derrotar Goliat, que simbolitza l'enemic, el diable. Jerusalem, continua el subcapítol omés, significa «visió de pau», per la qual se designa l'ànima del fidel; el Salvador està preparat en tot moment a acudir a ella, però el fidel li ha d'eixir al camí per contrició: quan recita els seus pecats en confessió, li canta lloances; quan castiga el seu cos en satisfacció, porta rams de palmes en les mans. El fidel estén els seus vestits en el camí quan dóna els béns temporals als pobres; honra Crist amb flors quan es vesteix d'obres de misericòrdia i diverses virtuts; beneeix Jesucrist, qui ve en nom del Senyor, quan dóna gràcies pels beneficis rebuts; el confessa Rei i Senyor quan obra qualsevol acte amb temor i reverència de Déu.

7. FIGURA TRIUMPHI DOMINICI IN REGE DAVID

Quod populus Christo cum laudibus obviavit, hoc olim per regem David praefiguratum fuit, cui populis post caedem Goliae obvians laudes exhibuit. David Christum praefiguravit, qui Goliath, id est diabolum adversarium nostrum superavit. Jerusalem *visio pacis* interpretatur, per quam fidelis anima designatur; ad hanc Salvator noster omni hora paratus est venire, et nos ei in occursum per contritionem debemus ire. Cui etiam laudes decantamus, quando peccata nostra in confessione recitamus; et ramos palmarum in manibus portamus, quando corpora nostra in satisfactione castigamus; insuper et vestimenta nostra in via sternimus, quando temporalia pauperibus erogamus; et cum floribus ipsum honoramus, quando misericordiae operibus, et diversis virtutibus nos ornamus; Christum Jesum, *qui venit in nomine Domini* benedicimus, quando pro beneficiis nobis collatis gratias agimus; Regem eum, et Dominum protestamur, si omnia opera nostra cum timore Dei, et reverentia operamur.

8. MURMURATIO PHARISAEORUM ET CHRISTI RESPONSIO

Pharisaei ergo, invidia concitati, dixerunt ad semetipsos, id est inter se et ad invicem: Videtis quia nihil proficimus, laborando et faciendo contra eum; ecce mundus totus post eum abijt, sermo est hyperbolicus, ad exprimendum quod multi sequebantur Christum. Prophetabant, sed nescientes, {493b} per hoc enim significatur quod totus mundus erat eum secuturus.

Hoc quidem secundum Augustinum, est verbum Pharisaeorum invidentium ut dicant: *Nihil proficimus, scilicet in malitia nostra, non valentes impedire eum. Et secundum eundem, quid mirum? et quid invidet caeca turba, quia post eum abijt mundus, per quem factus est mundus?*

Chrysostomus autem vult, quod haec sunt verba Pharisaeorum credentium, occulte tamen, propter metum Judaeorum; et quod dicunt hoc ut retraherent eos a persecutione Christi. Ac si dicerent: Quantumcumque insidiamini, tanto hic augetur, et gloria ejus intenditur. Quid ergo non desistitis a tantis insidiis? Quod quidem quasi idem est eum consilio Gamalielis, de quo habetur in Actibus.

Et quidam Pharisaeorum de turbis, ex invidia quam contra ipsum conceperant, devotionem populi ad ipsum videre, et laudem ejus audire non valentes, dixerunt ad illum: Magister, increpa et cohibe discipulos tuos, et turbas te laudantes.

[7. DE LES MURMURACIONS DELS FARISEUS I DE LA RESPOSTA DE CRIST]

De aquesta real recepció se mogueren les entràmenes dels fariseus malignes, hy entre si los huns als altres deyen: «No mirau com no aprofitam res contra aquest home? Tot nos ve al contrari! Teniu esment: tot lo món lo segueix! Què ns aprofita la sentència de mort que li havem decretada? Ara és més gloriós e los pobles tots lo [a]doren.»⁵

«Profetisaren los malignes –diu sant Agostí– axí com profetissà Cayfas en lo inich concili [no] sabent lo que deya.» Diu sent Agostí que los inichs fariseus deyen aquestes paraules, als quals respon ell mateix en semblants paraules: «Què dieu, cechs miserables? Quina meravella és si·l món lo segueix? Ell l'à fet y de no-res, no voleu que·l segueixca? Los cechs que no·l veyen {93c} l'an vist hi·l seguexen.»¹⁵

Diu sanct Grisòstom que eren paraules de alguns bons que volien induhir als mals que no·l perseguissen, dient: «Millor seria que·l deixàssem. No ns aprofiten nostres aguayts e tractes; quant més lo perseguim, més augmenta. Prudència gran seria que·l dexàssem.»²⁰

Acostaren-se al Senyor alguns de aquests malignes, no podent hojr les lahors dels pobles, e dien-li: «Mestre, increpa e corregeix aquests qui axí desmasiadament te lohen.»

© 8 *diu sant Agostí*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 493b. | 20 *que·l dexàssem*] Tot seguit, Corella elimina un comentari (VC, 493b), en què es diu que l'argument de deixar el Senyor sembla el que donà Gamaliel i que es recull en els Actes dels Apòstols (Ac 5, 34-39).

Magistrum vocant, quem tamen ipsi docere volunt. Quasi dicerent: Si tu justus et bonus esses, talem applausum sustinere non deberes. Vilescat in ore tuorum laus tua, ideo eos increpa.

Ubi Beda: Mira Judaeorum dementia, quem magistrum appellandum non dubitant, quia vera docentem noverant, hujus ipsi discipulos quasi melius edocti redarguendos autumant eumque corrigere quos instituit suadent, quem signis approbantibus, Deum clarescere vident: haec Beda.

Dolebant isti de laudibus Christi: et primo de hoc, quod turbae dicebant ipsum *benedictum*, cum ipsi reputarent eum peccatorem; secundo, quia turbae dicebant eum *Regem*, cum ipsi reputarent eum valde ignobilem; tertio, quia turbae dicebant eum *venisse in nomine Domini*, cum ipsi reputarent eum non esse a Deo, vel missum ab eo.

Quibus ipse respondit et prophetizando de futuro se rationabiliter excusavit: *Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt*; quod et factum est. Nam quem homines vel timore, vel perfidia confiteri trepidabant; hunc durissima etiam elementa aperte praedicabant. Crucifixo enim Domino, discipulis et notis ejus prae timore repressis, et laudem Christi tacentibus, *terra mota est, et petrae scissae sunt, et monumenta aperta sunt*; quasi perhibentes testimonium sanctitatis ipsius Christi morientis, eum Deum et totius mundi Dominum clamabant et protestabantur. In quo apparet duritia Judaeorum et hominum, quia elementa compatiuntur Creatori suo, et recognoscunt eum.

Vel mystice, *si tacuerint hi*, id est Judaei, *lapides*, id est Gentiles ad modum lapidis duri, *clamabunt* laudes Christi; quod factum est mortuo Christo, quia Judaeis mutis factis a laude ejus, Gentiles qui duri, steriles, et infructuosi erant, ac ligna et lapides adorabant, ad Christum conversi ipsum laudabant et praedicabant. Centurio enim et alii, qui erant cum eo, visis tot signis, sanctitatem Christi confessi sunt dicentes: *Vere Filius Dei erat iste*; — *vere hic homo justus erat*, quotidie Gentiles clamant, et in Christi virtute laudare non cessant, Judaeis ex magna parte caecatis et laudem Christi tacentibus.

Vel moraliter, *si tacuerint hi*, id est clerici, *lapides*, id est laici *clamabunt*, et Deum bonis operibus laudabunt; quod etiam quotidie in plerisque videmus impleri.

Diu sanct Agostí: «Mestre li dien hy ells mostrar li volen, quasi dient: “Si tu est bo, just e humil, axí com mostres, sostenir tals lahors no deuries, ni me[n]ys acceptar-les.”»

Diu Beda: «O, admirable follia! Corregir volen hy esmenar la vida de aquell del qual han hoït deyfica doctrina hy maravolloses obres que la sua divinitat declaraven, hy del qui han vist tota la sua vida e doctrina en humilitat fundada, e de vanagloriós lo increpen.»

Entrestihen-se aquests ab dolor envejosa de les lahors del poble: primerament, que beneyt cridaven aquell qui ells gran peccador e trencador de la Ley estimen. Segonament, que rey publicaven aquell qui ells creyen fill de hun fuster miserable. Terçament, deyen que tramés per Déu venia aquell qui ells afermaven que en Balsabuch, príncep dels dimonis, obrava los seus actes.

Respòs lo Senyor als inichs qui l'increpaven donant rahó de les lahors que li deyen e profeti- {93d} sant lo que en esdevenidor seria: «Yo dich a vosaltres que si aquests callen parlaran les pedres.» E axí fon en efecte, que los elements e les pedres cridaren estant lo Senyor en la creu. A la hora que-ls inichs juheus blasfemaren e los bons per temor callaven, tremolà la terra, e les pedres e roques quasi volent parlar se obriren, confessant Déu e Senyor aquell qui les havia creades, condemnant dels juheus la durícia.

Callaren los juheus e parlaren les pedres quant Centurió e los seus cavallers ydolatres, qui les ydoles de pedra adoraven, confessaren e cridaren: «Verdaderament aquest home Fill de Déu era!» Hy cada dia los gentils fets crestians criden, lohen e canten lahors del Senyor en la sancta Esgleya, callant los juheus, tancats dins lo carçre de la sua cega malícia.

E moralment podem entendre que si aquests callen, qui són los ecclesiàstichs e clergues, les pedres, qui són los seculars, en fe e bones obres lo Senyor lohen.

© 1 *Diu ... Agostí*] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, assignació que no es troba en *VC*, 493b. | 29-34 *O ... increpen*] Corella substitueix la citació de Beda el Venerable que apareix en l'obra ludolfina (*VC*, 493b) per aquesta altra, de factura pròpia, per bé que inspirada en aquella. La citació original exposa que és admirable la demència dels jueus, els quals no dubten a anomenar mestre a Jesús, atés que sabien que ensenyava la veritat, però li reclamen, com si foren més savis, que redargüisca els seus deixebles i corregisca als qui els ensenya aquell que, amb senyals evidents, veuen brillar com a Déu. | 4-6 *aquell ... actes*] Corella incorpora aquesta argumentació, la qual no apareix en *VC*, 493b, a partir de Mt 12, 24, quan Jesús curà un endimoniat cec i mut, i els jueus atribueixen la curació a actes obrats pel poder de Beelzebul.

9. MOBILITAS TURBE

Sed illi qui Christum cum tanto triumpho susceperunt, non diu post contraria in eo fecerunt. Turba enim mobilis est, et more fluctuum et ventorum movetur; quem modo veneratur, contra eum postea clamat et insurgit.

Unde Bernardus: Ab eodem populo, in eodem loco, et ipso tem- {494a} pore, paucis diebus interpositis, primo cum tanto triumpho susceptus, postea crucifixus est. O quam dissimile est: *Tolle, tolle, crucifige eum*; et: *Benedictus qui venit in nomine Domini, hosanna in excelsis!* Quam dissimile: *Rex Israel*; et: *Non habemus regem nisi Caesarem!* Quam dissimile, rami virentes et crux, flores et spinae! Cui prius vestimenta prosternebantur aliena, ecce suis exuitur, et sors mittitur super ea. Vae tibi amaritudo peccatorum nostrorum, propter quae diluenda tanta amaritudo necessaria est! haec Bernardus.

10. CUR BREVI MORITURUS HONOREM SUSCEPERIT CHRISTUS

[28] [30]

Et persecutiones propter Christum debemus gaudenter appetere, mundanos autem honores vitare; sicut fecit ipse qui regium honorem fugit, et ad locum passionis gaudenter accessit. Sed cur Christus vadens ad mortem, tantum honorem recipere voluit, cum alias honorem regium respueret?

Ad quod dicendum, quod hoc ideo fecit ut se non meritum pati demonstraret; et ut ille qui est in magnis honoribus vel divitiis constitutus, semper memoriam mortis habeat; quia vadit ad mortem, et nihil hinc praeter sac- {494b} cum portabit secum; et qui tenet corpus suum in deliciis et ornatibus, cogitet quia vadit ad mortem, ubi vermes corpus comedent et lacerabunt.

[29]

Unde Beda: Legimus in Evangelio Joannis, quia refectae de quinque panibus et duobus piscibus turbae, voluerunt rapere Jesum, et constituere eum Regem; sed ne hoc perficere possent, ipse in montem fugiendo praedicavit. Nunc autem ubi passurus Jerosolymam venit, non refugit eos qui se Regem faciunt, qui agmine glorifico, et hymnis Dei Filio ac Rege dignis, ad civitatem regiam ducunt; non reprimit voces eorum,

[8. DE LA VOLUBILITAT DE LA MULTITUD]

Però devem atendre en quant poch temps féu en lo Senyor mutació aquest poble, lo qual de fàcil és mutable.

Diu sant Bernat: «De hun mateix poble, en hun mateix loch, en hun temps, entreposat espay de poch dies, rebut e acompanyat ab tan gran trihumfo hi après crucificat en lo mont de Calvari. O!, com és dessemblant cosa: “Leva'l e crucifica'l”, e: “O, beneyt que véns en lo nom del Senyor!”, “Salva'ns en los cels, rey de Israel!”, e: “No tenim rey {94a} sinó Cesar”; los rams verts e la creu, les flors e les espines! Hi aquell al qual li estenen les vestidures perquè ab los animals les calcigue, après la roba li despullen hy de qui serà sorts lancen. O, amarguor de nostres peccats amarga!, per al desfer de la qual tanta amargor és necessària!»

[9. DEL MOTIU PER QUÈ CRIST ACCEPTÀ HONORS PROP DE LA SEUA MORT]

Diu Beda: «Legim en lo sagrat evangeli que après que-ls pobles dels cinch pans e dos pexos abundantment foren contents, saciats e alegres, lo Senyor rey de Judea elegir volien. No acceptà lo Senyor aquest regne, ans se'n fogí sol en la muntanya. Ara les honors e títols reals accepta: com a rey en la principal

Ⓢ 1 en¹] *Repetit (abans i després del canvi de línia) | 5 mateix] mateix | 8 Leva'l] Repetit (abans i després del canvi de línia)*

Ⓢ 15 és necessària!] Immediatament després, Corella elimina l'inici del següent subcapítol segons la nostra edició (VC, 494ab): Crist havia pujat moltes vegades a Jerusalem i no havia acceptat mai cap honor, llevat de quan anava a la seua passió, per a donar a entendre que en la mort dels sants no cal d'oldre's, sinó millor celebrar-la, i que la seua passió era per a ell goig. El cristià ha de desitjar amb alegria les persecucions per Crist i evitar els honors mundans, així com va fer ell, que va fugir de l'honor regi i arribà joiós al lloc de la passió. Però, per què Crist —es qüestiona el passatge omès— volgué rebre tant d'honor prop de la mort, mentre que altres vegades va refusar l'honor de rei? I, com si responguera, ho va fer per a mostrar que anava a patir sense culpa. També ho féu perquè recorde sempre la mort aquell que ara està constituït en grans honors i riqueses, atés que va a la mort, i res no s'endurà d'ací sinó la mortalla; el qui cuida el seu cos en delits i ornaments, pense també que va a la mort, on els cucs es menjaran i estriparan el cos. Encara ho féu, acaba el fragment eliminat, per a mostrar que el seu Regne no era d'aquest món, al qual va arribar pel triomf perfecte de la passió i la glòria de la resurrecció.

qui regnum Patriarchae David in eo restaurandum, et priscae benedictionis dona recuperanda concinunt. Ut quid ergo quod prius fugiendo declinavit, modo libens amplectitur, regnumque quod adhuc victurus in mundo suscipere noluit, jam exiturus per passionem crucis de mundo, non negavit suscipere? Nisi ut aperte doceret, quia non temporalis et terreni in terris, sed aeterni in coelis Rex esset imperii, ad quod profecto regnum per contemptum mortis, et gloriam resurrectionis, et triumphum ascensionis perveniret: hinc est enim quod post resurrectionem apparens discipulis, ait: *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra etc.*: haec Beda.

ORATIO

Generale gloriae signum, Domine, fecisti, quando ante sex dies Paschae veniens in Jerusalem, tuae clementiae et sereni vultus gloriam revelasti, ut occurrerent tibi obviam turbae, cum floribus et palmis laetantes, et quam videbant majestatem confitente dicendo: *Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini*. Precor et obsecro, Domine, per sacramenta et opera tua, noli me reprobare a pueris tuis; sed ostende mihi lumen gloriae tuae: ut repleatur os meum tua laude, et cantem gloriam tuam tota die. Amen.

{494A} CAPUT XXVIII. DE FLETU DOMINI SUPER JERUSALEM, ET INGRESSU IN EAM

I. MISCET DOMINUS TRISTITIAM CUM LAETITIA FLENDO SUPER JERUSALEM

Immiscuit autem Dominus cum praedicta laetitia et fletum, nec suae miserationis oblitus, cum turba depromeret canticum, ipse super excidium civitatis assumpsit lamentum; miserebatur enim eorum, qui omnes homines salvari vult, quod nobis non patuisset, nisi per aliquod humanum signum evidens fieret. Effusae enim lacrymae sunt signum tristitiae, unde istud Evangelium in mense Augusto decantatur; quia civitas Jerusalem in isto mense prius a Nabuchodonosor, deinde a Romanis destructa fuisse invenitur.

Flevit etiam, et tanto honore sibi exhibito lacrymas voluit commiscere, ut ostenderet, quia humana laetitia cito in fletum convertitur; et quod omnia gaudia et

ciutat entra, les benedictions de rey, fill de David, escolta; no les condampna, no les lança, ans respon que si aquests callen parlaran les pedres. No acceptà lo regne perquè encara en lo món delliberava viure, ara l'accepta a la mort propinqüe per mostrar que no venia 5 per la temporal senyoria ni per regnar en la terra. Rey era universal e per la mort al seu Regne passava; ressuscitant lo possehia. E per ço, après la resurrecció, aparexent, dix als apòstols: «És-me donada tota potestat e senyoria en lo cel hy en la terra.» 10

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, manifest senyal de la tua honor e glòria volguist mostrar als pobles quant, a la mort propinqüe, entrant per Je- {94b} rusalem miraren la tua deyfica e graciosa cara, e a tots los humils afable e mansueta, la qual tots miraven, tots benehien, e ab rams florits en les mans exclamaven. Mirant la tua real magestat, en altes veus deyen: «O fill de David!, beneyt qui est vengut en lo nom del Senyor! Salva'ns en los cels!» Prech-te, benigne Senyor, per los teus sacratíssims 20 misteris, no·m vullés lançar de aquesta processó tua; e sinó ab los grans, iré ab los petits infants qui a tu lohen. Mostra'm, Senyor, la lum de la tua glòria perquè los meus labis les tues lahors denuncien hy eternament la tua glòria canten. Amén. 25

DEL PLOR DEL SENYOR SOBRE JERUSALEM HY DE LA SUA ENTRADA. CAPÍTULO XXVI

[I. COM EL SENYOR MESCLA TRISTESA I ALEGRIA EN EL PLOR SOBRE JERUSALEM]

Mesclà lo benigne Senyor en la gran e solempne festa, en recepció tan alegre, plor, lamentació e tristícia. 30 E no oblidat de les sues misericòrdies acostumades, a la ora que·ls pobles ymnes de alegria cantaven, ell, font de pietat, sobre la destructió de Jerusalem lamentava. E per mostrar la sua verdadera tristícia, dels seus piadosos ulls làgrimes corrien. E per ço la Esgleya sancta en lo mes de agost aquest evangeli canta, perquè Jerusalem dos vegades en aquest mes legim destrohida: per Nabugadonosor la pri- {94c} mera, e per los romans la segona.

Plorà lo benigne Senyor, e a tanta honor e glòria 40 volgué làgrimes se mesclassen, per a mostrar que de aquest món tots los goigs, honors e alegries ab

© 9 donada] douada | 41 volgué] volgues

© 3-4 a la mort propinqüe] Corella corregeix l'original llatí, el qual exposa: «ante sex dies Paschae» (VC, 494b), per a realçar, de nou la passió de Crist | 22-23 font de pietat] Epítet que Corella incorpora i que no es troba en VC, 494a (veg. nota p. 636,15).

honores mundi lacrymis, et doloribus sunt admixta. In coelo quidem sunt omnia pura; in mundo omnia mixta; in inferno omnia lugubria, id est flebilis, vel lutulenta, id est luto plena, sordida, vel foetida.

Item, ad dandum exemplum praelatis, quod quando assumuntur ad honores, pro cura populi potius debent flere suam imperfectionem, et populi defectionem, quam gaudere de sublimatione temporali.

Item, ut laetitiam mundanam salubri tristitia {494b} temperemus; est enim mundana laetitia, sicut vinum purum, quod cito inebriat, nisi temperetur meditatione mortis, vel recordatione adversi futuri, unde in Ecclesiastico: *In die bonorum, ne immemor sis malorum.*

2. CUR SIC FLEVIT?

Ut ergo appropinquavit, non solum corporis gressu, sed etiam compassionis affectu, Jerusalem, in qua diu vigerat cultus divinus, *videns* non tantum oculo corporis *civitatem*, et exteriorem ejus pulchritudinem, sed etiam oculo divinitatis ipsam impiam civitatem in suam necem conspirantem, praevidens ejus casum et subversionem; non de sua morte, quam illi machinabantur, sed de illius ruina et perditione

flevit, scilicet fletu compassionis, *super illam*: tum propter mala culpa, quae ibi multiplicata fuerant, tum propter mala poenae, quae super civitatem et populum futura imminabant, *dicens*: *Quia si cognovisses*, scilicet ea quae ego super te ventura cognosco, *et tu*, scilicet fleres mecum ruinam tuam, quae modo exultas. Sicut ego, inquit, fleo, ego qui omnia video, et futura cognosco; sic et tu fleres, si nunc ventura videres, quae modo, quia nescis quod imminet, exultas; fons enim {495a} pietatis erat, et ideo lacrymas continere non poterat, nec aedificia planxit parietum, sed subversionem animarum.

Cur vero modo exultat, ostenditur cum subditur: *Et quidem in hac die*, id est in hac tua prosperitatis claritate, et in hoc modico tempore tibi prospero, in quo facies voluntatem tuam, adsunt tibi ea *quae ad pacem tibi sunt*, non pectoris, nec aeternitatis, sed temporis solum, et modico tempore duraturam; et ideo

llàgrimes e dolors són mesclades. En lo cel totes les coses són pures; en los inferns, totes sùtzies, ploroses e lamentables; en aquest món, de mal e de bé mesclades.

Plorà encara lo Senyor benigne per donar als prelats exemple, quant en dignitats los exalcen per cura del poble, regonexent la sua imperfectió e la de les ovelles, plorar deven e no alegrar-se de la temporal pompa.

Plorà encara lo nostre Senyor e mestre per donarnos exemple que temprem la present mundana letícia, la qual, si la bevem sens mescla de temor divina, axí com a vi pur nos embriaga, hi és mester que la amerem ab recort de la mort e continu pensament del final Judici. Diu lo Ecclesiàstich: «En lo dia del bé, recort-te del mal», hy Salamó en los Proverbis: «La fi del goig de aquest món és dolor e tristícia.»

[2. DEL MOTIU PER QUÈ CRIST VA PLORAR]

Acostant-se lo Senyor a Jerusalem, no solament ab lo cors, mas de cor; per compassió se acostava a la ciutat en la qual com a capella hy sgleya de tot lo món era estat celebrat lo servey de la magestat divina. Mirant, donchs, lo Senyor los edificis, no solament ab los corporals ulls, mas ab la sua divinitat, mirava la malícia hy enveja, ab la qual en la sua mort conspiraven, e les acerbíssimes do- {94d} lors e penes que en la sua destrucció sostenir devia.

Plorà, donchs, lo Senyor de plor de compassió sobre ella, axí per la culpa com per la pena, dient: «Què faries si coneguesses tu, axí com ho coneix yo, los mals que t'esperen? Ploraries ab mi la tua rohina, tu, qui ara te alegres perquè ignores los mals que en esdevenidor esperes. En aquest dia que tens per teu, de pau e alegria, te alegres perquè no sabs los mals que per tes culpes t'esperen.» Diu Alcuinus: «Perquè era font de pietat plorava, e per aquella cara deyfica les làgrimes corrien.»

«En aquest dia te alegres e no penses ni mires la destrucció e los mals que esperes, los quals ara són amagats a la tua vista, que ni ab los ulls corporals ni espirituals los mires; que lo delit de la prosperitat axí te

© 1-2 *Salamó ... tristícia*] Corella incorpora com a exemple aquest verset bíblic (Pr 14, 13), el qual no apareix en VC, 494b. | 5-6 *com ... divina*] Corella reinterpreta l'original llatí (VC, 494b), el qual exposa que Jesús s'acosta a Jerusalem, on havia florit el culte diví. Inspirant-se en aquesta lliçó, l'autor valencià recrea el símil i estableix Jerusalem com la «capella hy sgleya» on se celebrà «lo servey de la magestat divina», que es pot interpretar com la constitució del sagrament de l'eucaristia. | 32 *Diu Alcuinus*] Corella assigna falsament aquesta citació a Alcuí de York, atribució que no apareix en VC, 494b. | 20-21 *làgrimes corrien*] Tot seguit, Corella elimina un comentari (VC, 495a), en què s'aclareix que Jesús no plorava per les parets (en referència a la destrucció de Jerusalem), sinó per l'enderrocament de les ànimes (veg. nota p. 671,6).

nunc gaudes, quia imminetia non vides. Cum enim se carnis voluptatibus daret, et ventura non prospiceret, in die sua quae ad pacem ei esse poterant, habebat.

Est namque mundana pax, quam diligunt impii, ut sine timore peccent, et libere suis voluptatibus vacent; de qua in Politicis dicitur, quod rubiginem contrahunt sicut ferrum, pacem ducentes.

Et attende quia tempus prosperitatis significat hic nomine *diei* singulariter; postea vero *dies* adversitatis pluraliter, quia modica fuit prosperitas in comparatione adversitatis.

Cur autem bona praesentia ad pacem habuerit, manifestatur cum subjungitur: *Nunc autem* quasi modico praesenti tempore prosperitatis et pacis *abscondita sunt ab oculis tuis*, tam corporalibus quam spiritualibus, scilicet mala, quae ventura sunt tibi; praesens enim prosperitas facit ne consideretur et praecaveatur futura adversitas, cito autem manifestabuntur et in brevi, quia gaudium hypocritae instar est puncti. Si enim a cordis ejus oculis mala imminetia abscondita non essent, sic laeta in praesentibus prosperis non fuisset.

3. PROPHETAT DOMINUS RUINAM JERUSALEM

Cujus poena, quae de Romanis principibus imminebat, adjuncta est, cum dicitur: *Quia venient dies*, tribulationum, *in te*, id est contra te, *et circumdabunt te inimici tui*, scilicet principes Romani, *vallo* et circuitu, scilicet concatenatura de lignis et palis facta; et hoc factum fuit in vindictam, quia caput Christi Judaei circumdederunt spinea corona. *Et circumdabunt te*, sua potentia corporali; et hoc in vindictam, quia Judaei circumdederunt Christum in horto cum gladiis et fustibus. *Et coangustabunt te undique*, scilicet concludendo, et prohibendo introitum et exitum, ita ut nulla sit evasionis via, tanta autem fuit civitatis angustia, ut carnes filiorum manducarent; et hoc in vindictam, quoniam sitiienti Christo acetum in cruce dederunt.

ha pres tota que alguna adversitat no consideres, ni penses quant són breus les miserables alegries tues.

»E quant és gran la destrucció que sobre tu venir espera, car vendran dies», hon devem atendre que, dihent lo Senyor lo goig e prosperitat sua nomena «dia», quant diu la destrucció e tribulació esdevenidora nomena «dies», per mostrar quant és breu lo goig de la present vida e quant largues hi eternes les infernals penes.

[3. DE LA PROFECIA DEL SENYOR SOBRE LA DESTRUCCIÓ DE JERUSALEM]

«Dies vendran de tribulació contra tu, hy a l'entorn te circuhiran los teus enemichs, los romans prínceps, e faran valls entorn de tu perquè algú acampar no puga. E axí-t circuhiran, que per a fogir alguna exida no trobaràs.» Aquest estret set- {95a} ge tingueren en paga e venjança que en l'ort ab coltells e armes lo Senyor asetjaren. E axí los romans la ciutat tingueren estreta que les carns de sos fills rostiren e menjaren, en venja que al Senyor sedejan donaren a beure fel e vinagre.

Ⓢ 2 *alegries tues*] Immediatament després, Corella omet un passatge (VC, 495a), en què s'indica que Jerusalem exultava perquè era lliure i mantenia la seua pau, no la interior ni l'eterna, sinó la temporal, que dura poc de temps; s'alegra perquè no veu allò que li és imminent. Com que es donava a les voluptats de carn i no curava del futur, tenia en aquells dies allò que creia que era la pau. Però aquesta, continua el fragment suprimit, és la pau mundana, la que estimen els impius, els qual pequen sense temor i es lliuren completament a les seues voluptats. Açò es diu en la *Política* [d'Aristòtil]: el qui es guia per aquesta pau es rovella com el ferro. | 1-2 *e ... penes*] Corella afegeix aquesta glossa, la qual no apareix en VC, 495a, en compte d'un ampli comentari, que elimina: com que la prosperitat present fa que hom no considere ni previnga les adversitats futures, per això Jesús diu a Jerusalem que ara, en el breu temps present de la seua prosperitat i pau, estan ocults als seus ulls, tant els corporals com els espirituals, les males coses esdevenidores, les quals es manifestaran aviat, perquè el goig de l'hipòcrita dura un instant. Si no hagueren estat amagades les males coses imminents als ulls de la seua ànima, no s'hagueren alegrat en aquell moment de la prosperitat. | 12 *valls*] Excavacions fetes longitudinalment al voltant d'una fortificació per a dificultar el pas de l'enemic des de fora fins al mur (DCVB, s.v. *vall*). | 15 *e venjança*] A continuació, Corella elimina un interpretació (VC, 495a), en què s'indica que els romans van circumdar la ciutat en venjança dels jueus, que havien circumt el cap de Crist amb una corona d'espines.

Et ad terram prosternent te turres et loca munitiora diruendo, et cuncta aedificia ad terram dejiciendo; et hoc in vindictam, quia corpus Christi mortuum oportuit sepeliri in terra. *Et filios tuos*, id est Judaeos qui in te sunt geniti, seu habitatores tuos, *prosternent* ad terram, aliquos occidendo, aliquos captivando; et hoc in vindictam, quia Christi filios Apostolos persecuti sunt.

Non relinquent in te lapidem super lapidem, scilicet funditus evertendo, et post omnia in perpetuum sunt dispersi; quia noluerunt sub alis Christi in fide Ecclesiae congregari.

Cui etiam ex qua culpa fuerit poena allata, subjungitur: *Eo quod non cognoveris*, quia malitia et invidia excaecante, cognoscere noluit, *tempus visitationis tuae*, id est mei adventus in carnem; veni enim visurus et salvaturus te, quod si cognosceres, esses pacata Romanis, et ab omnibus erepta periculis.

Si enim tempus gratiae in adventu Christi Judaei cognovissent, Christo credidissent, nec supradictas calamitates sustinuissent; sicut omnes qui in Christum crediderunt, tunc evaserunt.

4. CIVITAS JERUSALEM IN SENSU ALLEGORICO ET MORALI

Secundum sensum allegoricum, civitas haec est Ecclesia, quae tempore Antichristi, sic angustiabitur et prosternetur, quod pauci audebunt se Christianos confiteri. Quam Ecclesiam Christus {495b} visitat, quandocumque ad bonum eam excitat, sed Ecclesia pro majori parte non cognoscit hoc cum effectum; propter quod Antichristi persecutio super eam venit, ad purgationem electorum, et damnationem reproborum.

Secundum vero sensum morale, ista civitas est anima peccatoris, super quam flet Christus fletu compassionis. Si vero consideraret anima statum suae culpae, et quem statum poenarum in futuro expectet, ipsa cum Christo semetipsam plangeret. Sed peccati

«Fins a terra te aplanaran ab trabuchs e bombardes, e altres bel·licosos màchines.» Aquesta pena sostengueren perquè treballaren, matant lo Senyor, derrocar-lo fins en terra. «E los teus fills, qui són los juheus, engendrats en tu e qui en tu habiten, seran derrocats: los huns morts, los altres catius en servitut miserable.» Açò li esdevindrà en punició e venja, que perseguí los fills del Senyor, los apòstols.

«Seràs derrohida, que no dexaran en tu pedra sobre pedra, perquè no est volguda esser unida e congregada en la unitat de la cathòlica Esgleya.

»E la principal causa per hon te vendran totes aquestes dolors e penes, e la total destrucció tua, és perquè no has conegut lo temps de la tua visita, com yo só vengut del cel en la terra en tu hy per tu, per veure't hi que-m vesses, per visitar-te e salvar-te. La malícia te ha fet cega, que no has pogut per a tu veure lo que has mostrat als altres. De luny me servies, sobre totes les coses de aquest món a mi desijaves. Per ta culpa no m'has pogut veure. En tenebres e de nit venint me veyes, en lo dia ni en la mia lum eterna present no m'has pogut veure, perquè no miraves la lum qui tot lo món il·lumina, la qual {95b} deliurar te podia de totes les calamitats e misèries que t'esperen.»

[4. DE LA CIUTAT DE JERUSALEM, EN SENTIT AL·LEGÒRIC I MORAL]

Al seny al·legòrich, al temps de Antecrist serà la sancta Esgleya axí perseguida hi angustiada que pochs seran que crestians se confessen, la qual Esgleya lo Senyor per moltes divines il·lustracions la visita. Hy a la fi, per gravitat de peccats e culpes, vendrà Antecrist, perquè los elets se purguen e los celerats ensemps ab ell se dampnen.

Al seny moral, la ànima del peccador aquesta ciutat significa, sobre la qual lo Senyor per compassió plora. Si considerava l'ànima lo stat de la sua culpa, e les penes de infern que espera, ensemps ab lo Senyor

© 12-13 ab ... màchines] Corella afegeix aquests ginys bèl·lics, els quals no es troben en VC, 495a, per a intensificar entre els seus contemporanis la idea de destrucció de la ciutat de Jerusalem. Tant el trabuc com la bombardarda eren peces d'artilleria que llançaven pedres grans, bolles de ferro o bombes (DCVB, s.v. *trabuc, bombardarda*), i que es trobaven entre les armes ofensives més potents del segle xv. | 3-11 La ... t'esperen] Corella reformula l'al·legoria final de Lc 19, 44 que apareix en l'obra ludolfina (VC, 495a): els jueus no volgueren reconèixer Jesús per la seua malícia i enveja cegues, ni tampoc el temps de la seua visita, és a dir, la seua encarnació. Si hagueren reconegut que Crist venia a visitar-los i a salvar-los, hagueren estat lliures dels romans i de tot perill. Si hagueren identificat el temps de gràcia en la vinguda del Crist i l'hagueren cregut, no hagueren patit aquelles calamitats, perquè tots els qui van creure en Crist les evitaren. Corella, deixant de banda els matisos del frare saxó, construeix la comparació en base a la ceguedat dels jueus, els quals esperaven el Messies escrit en les Escriptures («en tenebres e de nit venint me veyes») i el manifestaven («lo que has mostrat als altres»), però quan era present davant d'ells no el van reconèixer.

delectatio tollit mortis repentinae considerationem, districti iudicii timorem, et poenarum inferni anxietatem. Quae *vallatur* in morte, et *angustiabitur* a spiritibus malignis, ut evadendi aditum invenire non possit; et *ejus filii prosternentur*, id est cogitationes quibus promittebant sibi longam vitam, honores, divitias, et hujusmodi frustrantur; et *non relinquetur in ea lapis super lapidem*, quia omnis ab illa cogitationum suarum constructio dissipabitur, *eo quod non cognoverit tempus visitationis suae*, cum Dominus eam invitaret ad emendationem vitae.

Unde secundum Gregorium, quod juxta historiam Dominus semel egit, hoc quotidie per electos suos in Ecclesia agit: plangit enim reprobos qui nesciunt cur plangantur, sed in malis exultant et laetantur; qui si damnationem suam, quae eis imminet, praeviderent, semetipsos cum lacrymis electorum plangerent,

qui in perversitate sua *diem suam hic habent cum pace*, quia transitorio gaudent in tempore, et nulla venturae poenae terrentur formidine. Supplicia autem sequentia, *nunc ad oculis eorum abscondita sunt*; quia futura; quae temporalem laetitiam perturbant, praevidere refugiunt.

Unde et si qua est praesentis temporis, ita est agenda laetitia, ut nunquam amaritudo sequentis iudicii recedat a memoria. *Venient autem dies*, quando ad ultionem et supplicia ducentur, *quia non cognoverunt tempus visitationis suae*.

Perversam enim animam Deus visitat quotidie praecepto, aliquando flagello, aliquando vero miraculo;

ut et vera quae nesciebat, audiat, et aut dolore compuncta redeat, aut beneficiis devicta, malum quod fecit erubescat. Sed quia superbiens contemnit, et visitationis suae tempus non cognoscit, illis in extremo vitae inimicis traditur, cum quibus in aeterno iudicio damnationis perpetuae societate colligatur;

unde cogitandum valde est, quantum erit nobis terribilis hora nostrae resolutionis: qui pavor mentis! quanta tunc omnium malorum memoria! quae oblivio transactae felicitatis! quae formido et consideratio Iudicis! Quid ergo esse nobis de praesentibus ad delectationem debet, quando simul cunctis transeuntibus non valet transire quod imminet, quando et hoc funditus finitur, quod digilitur, et illud incipitur, ubi dolor nunquam finitur?

planyeria. Però la miserable delectació del peccat li leva consideració de la mort certa, ab la hora e la mort quina serà incerta. La temor del final hy estret Judici, la acerbitat de les eternes infernals penes, la miserable ànima en la mort assetgen, ensemps ab los enemichs diables, que no li dexen loch per hon fogir puga. Los fills, que són los pensaments e cogitacions, seran morts e presos. Los edeficis, que són les honors e riqueses, tots derrocats a terra, perquè no conegué com lo Senyor la visitava perquè esmenàs la sua vida.

Diu sant Gregori: «Plorà lo Senyor sobre Jerusalem una vegada, e los seus elets e sancts en loch seu cada dia sobre les ànimes dels peccadors ploren, los quals en los delits de aquest món trist, miserable, de les penes de infern se obliden, les quals, si recor- {95c} daven, totes les alegries en dolors e làgrimes mudarien.»

E per ço, si algun delit de aquest món lo nostre cor accepta, axí-l deu acceptar e pendre que nunca la amargor del final Juhí stiga fora de nostra memòria.

No coneix la obstinada ànima quant lo Senyor la visita, hy cada dia la visita ab manaments, ab consells, ab flagells, ab miracles, ab coses pròspères y adverses;

que dins si cogite com serà espantable aquella hora de la mort que no se scusa, quina temor tendrà la nostra ànima, quin recort de tots nostres mals tendrà la memòria, quin oblit de la felicitat passada, quin espant del Jutge, quina [t]error dels circumstants diables. Quin delit, donchs, de aquest món nos pot donar alegria, pensant la fi de nostra vida si en culpa la divina justícia la troba, donant-li dolor e pena acerbíssima e que nunca passa?

© 4 *acerbitat*] Crudeltat, rigor (*DCVB*, s.v. *acerbitat*). | 16 *làgrimes mudarien*] Tot seguit, Corella elimina un passatge de l'original llatí (*VC*, 495b), en què s'exposa que els pecadors, en la seua perversitat, passen els seus dies en pau, gaudeixen al dia dels béns transitoris, i no els atemoreix cap por de les penes futures. Els suplicis que els vindran ara estan ocults als seus ulls i refusen preveure'ls perquè pertorba la seua alegria temporal. | 19 *de nostra memòria*] Immediatament després, Corella suprimeix un comentari (*VC*, 495b), en què s'indica que vindran dies que els pecadors seran duts als suplicis i la venjança, perquè no van reconèixer el temps que el Senyor els va visitar. | 22 *pròspères y adverses*] A continuació, Corella obvia un passatge (*VC*, 495b), en què es declara que Déu visita el pecador perquè escolte les veritats que no sabia i torne compungit i amb dolor, o, sobrepassat pels beneficis, s'avergonisca del mal que ha comés. Però, com que, superbiós, rebutja a Déu i no coneix el temps de la seua visita, és lliurat als enemics al final de la seua vida, amb els quals s'associa perpètuament en etern judici de damnació.

Praeter hanc sententiam Gregorii, possunt praedicta et aliter accipi, nam moraliter in culpa peccator: primo vallatur, per hostis suggestionem exteriorem; secundo circumdatur, per interiorem carnis impulsione[m]; tertio coangustatur, per delectationis inflammationem; quarto ad terram prosternitur, per consensum interiorem; quinto filii ejus occiduntur per operum bonorum mortificationem; sexto omnino diruitur, per peccati perperationem exteriorem.

In poena vero: primo vallatur per exteriorem tribulationem; secundo circumdatur, per proprii corporis infirmitatem; tertio angustiat, per animi et conscientiae anxietatem; quarto ad terram prosternitur, per salutis desperationem; quinto filii occiduntur, per propinquo- {496a} rum dolorem et desolationem; sexto totaliter evertitur, per mortem.

In morte quoque vallatur et circumdatur a daemonibus, coangustatur a peccatis; daemones enim omnia peccata non solum operis, verumetiam locutionis et cogitationis ad memoriam sibi revocant, ut ad desperationem trahant; tunc etiam ad terram prosternitur, quia corpus incineratur, et anima in infernum detruditur; et filii, id est opera vel imitatores ejus, ut sint secum in poena, sicut fuerunt in culpa;

et lapis super lapidem non relinquitur, id est cogitatio super cogitationem, quae contra eum non adducatur, quia secundum Gregorium, ab anima perversa omnis constructio cogitationum dissipatur, tunc enim ut in Psalmo dicitur: *Omnes cogitationes impiorum peribunt*, et omnes machinationes cessabunt.

5. QUATUOR FLETUS SALVATORIS

Flevit ergo nunc bonus Dominus Jesus; sed et pro summae pietatis dulcedine reseranda ipse fons totius misericordiae non solum semel sed pluries flevit, et ex illis piissimis oculis ad omnium expiationem

© 1 setge] setgle | 8 lo] la

© 26-28 e ... *aplanen*] Corella incorpora aquesta comparació, la qual no apareix en VC, 495b. | 31-668,1 *terçament ... passen*] Corella crea aquesta metàfora a partir de VC, 495b, en què es diu simplement que l'ànima és angoixada per ansietat d'ànim i de consciència. | 15 *mines*] Galeries subterrànies excavades per acostar-se al fonament de la muralla d'una plaça assetjada a fi de col·locar-hi explosius (Faraudo, s.v. *mena*). | 19 *li entra*] Tot seguit, Corella omet un passatge (VC, 496a), en què s'exposa que en la mort també assetjaren i envoltaran al pecador els dimonis, i l'angoixaran pels pecats; els dimonis li'ls duran a la memòria, no omés les obres, sinó també les paraules i els pensaments, perquè desespere. Llavors serà prostrat en terra, el cos incinerat i l'ànima empesa a l'infern, i també els seus fills, les obres o aquells que l'han imitat, perquè així com amb ell estigueren en la pena, així estiguen en la culpa. | 6-7 *car ... bedifici*] Corella reformula una interpretació de sant Gregori Magne (VC, 496a), sense citar aquesta font, en què es comenta que no quedarà pedra sobre pedra en el pecador, pensament sobre pensament, que en la seua contra no siga adduït, que qualsevol edificació dels pensaments serà esborrada de l'ànima perversa. L'argument incorporat ací pel mestre en teologia sobre la mort com la fi dels mèrits per a aconseguir la salvació, si bé no es troba en aquest punt de la VC, sí que ha aparegut anteriorment (veg. pp. 489,14-16; 502,3-4). | 8-9 *Totes ... perran*] *Psalteri* (Sl 145, 4): «En aquell dia perran totes les cogitacions de aquells» (Martos, 2013b: 345). Vulgata: «In illa die peribunt omnes cogitationes eorum». Per bé que el *Cartoixà* tendeix a abreujar el verset sàlmic i obvía per intrascendent, en aquest context, «in illa die», la traducció de *eorum* per «impiadosos» dota de sentit a la traducció, significat que és absent del *Psalteri* per voler seguir literalment la Vulgata. | 9-10 e ... *cessaran*] Corella, conduït per la seua reformulació d'aquest fragment, tradueix ací de manera interpretativa un passatge (VC, 496a) que es troba abans del verset del salm (veg. nota p. 668,6-7).

Podem encara moralment aquest setge de Jerusalem expondre lo peccador en la culpa: primerament, lo diable lo assetja temptant-lo per los senys a la part de fora; segonament, la carn dins lo estreny hi-l turmenta; terçament, la delectació no[.l] cessa combatre; 5 quartament, lo consentiment del peccat lo derroca; quintament, los fills li maten, que les sues obres són mortes; sisenament, del tot en terra lo derroquen quant posa lo peccat en obra e los mals àbits no y dexe[n] pedra sobre pedra, que la rahó e la voluntat en les coses 10 terrenals en terra les aplanen.

En la pena és la nostra ànima aset- {95a} jada quant tribulacions li posen setge; segonament, malalties la estrenyen; terçament, les àncies e sollicituts la combaten ab les mines de la consciència que dins li passen; 15 quartament, a terra la derroquen, quant de la salut desespera; quintament, los fills la maten, quant tots los propinchs la desemparen; sextament, del tot roman destrohida, quant la mort li entra.

E no li roman pedra sobre pedra, car ja no-s pot en 20 aquest món tornar per a meréixer lo seu hedifici. Aquella és la hora que diu lo psalmista: «Totes les cogitacions dels impiadosos perran», e totes les sues astúscies e pensaments cessaran.

[5. DELS QUATRE PLORS DEL SALVADOR]

Plorà, donchs, lo piadors Senyor, e no solament en 25 aquest dia, ans moltes vegades. Ell, fon[t] de pietat e de misericòrdia, volgué que los seus piissims ulls làgrimes

peccatorum lacrymarum fluenta uberrime manando effudit. Legitur enim Dominum Jesum flevisse: primo ex infantuli necessitate, in navitate, secundum illud Sapientiae: *Primam vocem similem omnibus emisit plorans*, unde cantat Ecclesia:

*Vagit infans inter arcta
Positus praesepia;*

secundo flevit Dominus, ex immenso amore, in Lazari suscitatione; tertio ex nimia compassione, in hac solemnii processione: quarto, ex intimo dolore, in sua passione, preces cum lacrymis offerens ad Deum.

Haec sunt quatuor flumina de paradiso egredientia, ad totius mundi ablutionem, refrigerationem, potationem, et fecunditatem. Hi quatuor fletus Salvatoris possunt referri ad quatuor species fletus, quae quasi quatuor fluvii paradisi animam irrigant et fecundant: primus est fletus, pro incolatu praesentis miseriae; secundus est fletus compunctionis; tertius, compassionis; quartus, pro dilatione patriae.

Primam fletus speciem, significat fletus infantiae Salvatoris. Unde Augustinus: Puer qui nascitur incipit a ploratu, lacrymae sunt testes miseriae; non dum loquitur, et jam prophetizat.

[31]

[32] Fletus, vero super Lazarum, qui ad vitam erat revocandus, et cui gloria erat differenda, signat fletum pro dilatione patriae. Unde Psalmista: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est!*

Fletus super destructione Civitatis, signat fletum quo flere debemus super miserorum calamitatibus, et animarum ruinis, et perditionibus. Unde Job: *Flebam super eo, qui afflictus erat, etc.*

[32]

[31] Fletus in cruce, signat fletum compunctionis, quem debent habere illi qui sunt in cruce poenitentiae. Unde idem Augustinus: Sciat se culpabiliter durum, qui deflet mortem amici, vel damna rei temporalis, et dolorem peccati non ostendit in lacrymis.

In fletu autem Domini, ostenditur quantum flere debeant qui peccant, quando sic flevit qui nunquam peccavit.

Unde Cassiodorus: Ubi princeps tanta afflictione plangebat, quis illo flente, non fleret? Quis eo gemente, non gemeret?

bro[l]assen. Legim primer que ls ulls del Senyor ploraren quant naixqué de l'immaculat ventre de la sua verge Mare, segons aquell parlar del Libre de Sapiència: «La mia primera veu fon plor axí com la dels altres»; e per ço canta la Església: «Plorà lo infant posat en lo pesebre.» Segonament, quant ressuscità Làzer, per amor e compassió inmensa. Terçament, en aquesta solempne entrada. Quartament, per íntima dolor, en la sua passió offerí a Déu pregàries acompanyades de làgrimes.

Aquests són los quatre rius de Parahís que tota la terra laven, reguen, refresquen e donen a beure.

Lo primer plor significa lo exili e la misèria de aquesta present vi- {96a} da. Diu sanct Agostí: «Quant naix lo infant plorar és lo seu principi. Les làgrimes testifiquen la sua misèria; encara no parla ab la boca e ab los ulls profetissa.»

Lo segon plor sobre Làzer significa la dilació de la glòria, que per estar en aquest món li vench a Làzer més tarda; diu lo psalmista: «O, gran dolor, que luny de mi està la habitació mia!»

Per lo tercer plor nos mostra que plorem per compassió los dans dels prohismes, axí de la culpa com de la pena; diu Job: «Plorava sobre-l prohisme perquè aflagit era.»

Per lo quart plor en la creu devem apendre que plorem per contricció quant pujam en la creu de penitència; diu sanct Agostí: «Conega's dur e culpable lo qui plora lo dan de son amich e la pèrdua dels béns transitoris, e la dolor del peccat en làgrimes no la mostra.»

En lo plorar del Senyor devem apendre com devem plorar los qui peccam en aquesta present vida com axí plorà aquell que sens peccat vivia.

Diu Casiodorus: «Quant lo nostre príncep ab tanta dolor plora, qui pot star que ell plorant no plorea?, hy ell jamecant no jameque?, y ell dolent-se no-s dolga?»

© 8-9 O ... mia] *Psalteri* (Sl 119, 5): «Dolor és a mi, que la mia peregrinació és allargada!» (Martos, 2013b: 322). Vulgata: «Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est». És aquest un dels pocs casos en què Corella en el *Cartoixà* i en el *Psalteri* i en el *Cartoixà* resol la traducció pel sentit, atés que el mot *incolatus* tenia en l'edat mitjana difícil solució en la nostra llengua; en l'actual correspondria exactament a *emigrar*, mot que en català no coneix en aquest sentit fins al segle XIX. El sentit del nom llatí, per tant, equival a 'estada o residència en un lloc estranger', d'ací que Corella opte en el *Psalteri* per «la mia peregrinació és allargada», solució que implica que l'anada a una terra estrangera s'ha perdurat en el temps, i per tant hi resideix; i en el *Cartoixà* decidisca «luny de mi està la habitació mia», amb un significat anàleg, és a dir, com que la casa pròpia està lluny, hom resideix per necessitat en un lloc estranger. Ambdues solucions són igualment idiomàtiques i ortodoxes, per bé que la divergència entre elles implica que Corella treballava en el *Cartoixà* autònomament a la seua pròpia traducció dels salms.

6. SEPTEM MALA PECCATORI VENTURA

Et notandum quod septem mala quasi ventura sunt peccatori, per quae, si ea cogitaret, ad fletum incitari posset: primum est, spoliatio omnium, quae fit ei in morte, de quibus nihil secum feret; secundum est, occursum inimicorum, qui apprehendent eum inter angustias; tertium est, amissio status poenitendi, et misericordiam consequendi; quartum est, magna confusio, cuius {496b} confusio causa poterit esse operum denudatio, vel beneficiorum Christi exprobratio, vel Dei et Sanctorum derisio; quintum est, separatio reproborum ab electis; sextum est, exclusio a gloria; septimum est, gehennalis poenae miseria. Et valde flendum est pro peccatis, propter multa quae peccata inducunt peccantibus.

Per peccata enim homo Deum offendit, consortium Sanctorum et Angelorum amittit, suffragia Ecclesiae perdit; animam interficit, diabolo se subjicit, et in infernum se demergit.

7. VIRTUS COMPASSIONIS

Conspecte igitur bene ipsum Dominum Jesum nunc flentem, et si potes fleas cum eo; flet enim largiter et fortiter, quia non simulate, sed vere de ipsis dolebat. Corde enim amaro dolebat et flebat illorum periculum aeternale et excidium temporale,

quia non cognoverunt tempus visitationis suae, quando per incarnationis mysterium visitavit eos *oriens ex alto*, ut ipsum Dominum ac praedicationem ejus reciperent; sed magis usque ad mortem eum persecuti sunt.

O cor durum, vesanum et impium, et tanquam vera vita privatum, omnino plangendum! Cur more phrenetici, flente super te Sapientia Patris, in tantis miseriis laetaris et rides?

Considera lacrymantem medicum tuum, et ut luctum Unigeniti fac tibi planctum amarum: *Deduc quasi torrentem lacrymas per diem et noctem; non des requiem tibi, nec taceat pupilla oculi tui.*

Ⓢ 4 enemichs] enemlchs

Ⓢ 31-32 o quart, que entra en estament de irrevocabla sentència

Corella abreuja l'original llatí (VC, 496ab), en què es diu que el quart mal és gran confusió, causada per revelació de les seues obres, pel blasme pels beneficis de Crist o per la irrisió per part de Déu i dels sants. | 13 e dolre] Immediatament després, Corella obvia les causes per què ha plorar el pecador (VC, 496b): pels pecats la persona ofén a Déu, perd el tracte amb els àngels i els sants, i els suffragis de l'Església; mata l'ànima, se sotmet al diable i s'enfonsa en l'infern. | 6-9 de ... dedicada] Corella afegeix aquests qualificatius de Jerusalem, els quals no es troben en VC, 496b, però sí que han aparegut abans en el *Cartoixà*, traduïts alguns de l'obra llatina (veg. p. 638,21-22; 662,8-9; 664,5-6). | 15-16 Mires ... alegria] És a dir: «Mires que Déu plora per la teua pèrdua». En l'original llatí, el subjecte de la subordinada substantiva d'infinitiu és «*Sapientia Patris*» (VC, 496b).

[6. DELS SET MALS ESDEVENIDORS PER AL PECADOR]

Set mals al peccador en la mort esperen, los quals, si ls pensa, a plorar lo conviden: lo primer, que de tots los béns de ànima e del cors se despulla, que valer no li poden; lo segon, los enemichs diables li vénen a l'encontre hy entre les angústies lo prenen; lo terç, que pert estament de haver misericòrdia; lo quart, que en- {96b} tra en estament de irrevocabla sentència; lo quint, que-s veu en hoy e divisó de la magestat divina e de totes les sanctes e angèliques gerarchies; lo sisé, que-s veu bandejat per sa culpa de la eterna glòria; lo setenament, que-s veu en lo foch de l'infern e penes eternes. Donchs, moltes són les causes per les quals lo peccador deu per los peccats plorar, lamentar e dolre.

[7. DE LA VIRTUT DE LA COMPASSIÓ]

Ara mira, ànima cristiana, lo teu rey, Senyor e mestre, com les làgrimes aquella cara deyfica banyen e fins en los pits li devallen, car verdaderament dolia e lamentava lo perill eternal e temporal rohina de aquella ciutat principal del món, que specialment era sua, e principal del seu regne de Judea, hy al servey de la sua divina magestat dedicada.

No conegué la sua visita, quant, per les entràmenes de la sua misericòrdia, devallant del cel fent-se home, conversà, stigué ab ells comunicant-los clarament la sua deyfica doctrina e admirables obres.

O, cor dur, inpiadós, de acer o pedra! Tant com no plores, tant és rahó que sobre tu hom plora. ¿Mires plorar sobre la pèrdua tua lo infinit goig e alegria per les tuos dolors esdevenidores, e tu celebres alegres festes?

Lo Metge qui a tu visita la tua certa mort plora; mira quant te ama, e tu més que en algun temps estàs alegre. E si per la tua mort no plores, plora per la amor del Metge que per tu plora: rompen los teus ulls en fonts de làgrimes hy hun torrent de amar- {96c} gues aygües los teus pits abeuren! Aco[m]panya lo plor del teu Déu, Senyor e mestre!

Conspice etiam discipulos, quam libenter et diligenter vadunt semper juxta eum, cum timore tamen et reverentia. Ipsi sui barones et milites, comites, domicelli, et dexteratores. Nec debes credere quod ipso flente, alii se potuerint a lacrymis conti nere.

Nobis, fratres, istae lacrymae Domini fiunt ut Magistrum imitemur, et ab hoc tanto praeceptore nostro discamus quid in nostrorum inimicorum morte, et ruina aegre debeamus.

[33]

Non tantum muros civitatis periturae, sed et animarum ruinam et perditionem flebat Jesus, nobisque exemplum dabat quid in tali negotio facere debeamus, cum peccatorem aliquem in aeternam damnationem ruere videmus;

de tali enim Domini nostri Jesu Christi exempla sequentes, nos quoque flere debemus, et tanto amplius flere, quanto ipse de seipso flere ignorat. Si enim suas infirmitates intelligeret, et calamitates quae ei superventurae sunt cognosceret, utique et ipse plus aliis de se fleret.

[33] Unde et ipse ait: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus vos, et calumniantibus vos.*

[34] Plus est compati afflictis quam bona temporalia erogare; et impossibile est illum gratiam et misericordiam non mereri, qui scit afflictis compati, et eorum peccata deflere.

Iste fletus Domini compatiens Civitati de miseria, quae illi mox imminabat, praefiguratus fuit olim in lamentationibus Jeremiae,

qui desolationem ejusdem civitatis, per Romanos futuram deflebat; sic et nos in afflictione proximorum, etiam inimicorum, ex compassione flere debemus, exemplo Christi, qui compassus est suis inimicis.

[34]

Mira aquells benaventurats pobrellets dexebles com lo acompanyen hy d'ell no-s lunyen ab temerosa reverència. Ells són los barons, capitans, duchs e comptes. Ni és de creure que mirant plorar lo Senyor qui tant amaven ells tinguessen los ulls exuts de làgrimes. 5

O, gran exemple de perfectió alta! Plorà lo piadors Senyor per la rohina e pèrdua de aquells qui crudelíssimament matar lo volien, hy ells se rihen hi s'alegren. 10

Tant és més de plànyer lo peccador miserable quant ell menys coneix la sua pèrdua, que lavors és major hy de tot irreparable quant no és per ell coneguda.

Havia dit lo Senyor als seus dexebles: «Amau als enemichs vostres, feu bé als qui en hoy vos tenen, 15 pregau per los qui us persegueixen.» Posà per obra lo bon doctor e Mestre la sua deyfica doctrina.

Molt és més de cor als affligits complànyer que donar les corporals almoynes. Impossibile és no atényer gràcia e misericòrdia aquell qui dels affligits lamenta e 20 plora, e molt més si enemichs li eren.

Fon aquest plor del Senyor figurat per Jeremies quant sobre Jerusalem les lamentava.

© 30-31 de làgrimes] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 496b), en què s'exposa que les llàgrimes del Senyor es van fer per als fidels, perquè imiten el Mestre i aprenquen per aquest preceptor què cal fer en la mort i la ruïna dels enemichs. | 32-35 plorà ... s'alegren] Corella incorpora aquesta glossa, inspirada en un comentari precedent que ha omés (veg. nota anterior). El seu contingut, l'exemple de perfecció en beneficiar Jesús els qui el mataven, es troba així mateix en el *Cartoixà* amb anterioritat (veg. pp. 591,40-41; 450,6-11). | 16 us persegueixen] Tot seguit, Corella elimina un passatge (VC, 496b), en què es diu que Jesús no va plorar per les muralles de la ciutat que s'enderrocarien, sinó per la ruïna i perdició de les ànimes. Aquest aclariment sembla que no era de la preferència de l'autor valencià, atès que també prèviament el va suprimir (veg. nota p. 664,20-21).

8. INTRANTE DOMINO JERUSALEM,
COMMOMETUR OMNIS CIVITAS

Intravit ergo Jesus Jerosolymam, cum isto triumpho et honore turbarum, per supradictam portam auream, quae est ad pedes templi, a parte vallis Josaphat.

Hoc, secundum Chrysostomum, ipse faciebat, non pompam quamdam ostendens sed et prophetiam implens, et discipulos, propter mortem contristatos, consolans, et monstrans quoniam hoc pati volens.

Ubi Rabanus: Hic introitus ejus in Jerusalem fuit *ante quinque dies Paschae*; ubi notanda est concordia, non solum {497a} in rebus, sed etiam in temporibus Veteris et Novi Testamenti. Decima enim die mensis primi, agnus qui in Pascha immolaretur, domum introduci jussus est; quia et Dominus decima die ejusdem mensis, hoc est ante quinque dies Paschae, civitatem in qua pateretur, erat ingressurus.

Et cum intrasset Jesus Jerosolymam, ut exhiberet salutem, *commota est universa civitas, dicens, quis est hic?* Per hoc significatum fuit quod intrante Jesu in Jerusalem coelestem, Angeli dicturi erant: *Quis est iste Rex gloriae?*

Unde Origenes: Sed et quando intravit Jesus Jerosolymam veram, admirantes Virtutes coelestes, dicebant: *Quis est iste Rex gloriae?* haec Origenes.

Dicebant ergo, *quis est hic?* Quasi dicerent: Iste non est talis ac tantus quod talia deberent sibi exhiberi.

Mirabantur enim turbae frequentiam, nescientes de eo veritatem, cui obviam cum laudibus occurrunt.

Unde Chrysostomus: Merito commovebantur, videntes rem mirabilem. Homo laudabatur quasi Deus, sed Deus laudabatur in homine; puto autem quod nec ipsi qui laudabant, sciebant quid laudabant, sed Spiritus subito ingressus in eos, nesciente anima, veritatis verba fundebat: haec Chrysostomus.

Principes itaque sacerdotum, et majores indignabantur de reverentia Christo exhibita; et ob hoc *universa civitas* dicitur esse *commota*, quia factum majorum, dicitur esse factum totius civitatis, vel alterius communitatis. *Populi autem*, id est simplices et

[8. DE LA COMMOCIÓ A JERUSALEM PER
L'ENTRADA DEL SENYOR]

Axí entrà lo Senyor ab excel·lent festa per la Porta Àurea, qui està a la part de la vall de Josafat, al peu del temple.

Hy entrant en Jerusalem fon tota la ciutat 5 comoguda, dient: «Qui és aquest qui ab tan sublimada honor entra?» Fi- {96a} gurava aquesta terrena entrada aquella celestial en la Jerusalem superna, quant demanaren los àngels: «Qui és aquest rey de glòria?»

«Qui és aquest?», deyen los sacerdots e bisbes, quasi 10 dir volien: «Aquest no és tal ni tan gran que tals honors, laors e glòria presentar li deguen.»

Diu sanct Grisòtom: «No-s meravellaven sens causa demanant qui era: veyen-lo entrar segut com a home, segut sobre hun ase, e los pobbles e infants com 15 a Déu lo lohaven. Ni pense que los qui u deyen sabien lo que parlaven, sinó que l'Esperit Sanct súbitament los feya dir tals paraules.»

Eren los prínceps dels sacerdots e bisbes los qui de la glòria del Senyor se indignaren. E per ço diu lo 20 evangelista que tota la ciutat fon comoguda, perquè los majors se movien. Los menors e los pobbles, donant

Ⓢ 17 l'Esperit] leserpit | 20 Senyor] seuyor

Ⓢ 15-16 *del temple*] Immediatament després, Corella suprimeix dues citacions (VC, 496b-497a). La primera, de sant Joan Crisòstom, exposa que Jesús va permetre la recepció triomfal no per mostrar la seua pompa, sinó per a complir les Escripures, consolar els deixebles, trists prop de la mort de Crist, i mostrar que volia patir la passió. La segona citació obviada és de Raban Maur, en què exposa que aquesta entrada en Jerusalem fou cinc dies abans de la Pasqua, d'on es palesa la concòrdia no només en fets, sinó també en temps entre el Vell i el Nou Testament: costum era que el desé dia del primer mes s'introduïra dins de la casa l'anyell que sacrificarien en la Pasqua; el Senyor va entrar en la ciutat on patiria el desé dia del mateix mes, ço és, cinc dies abans de la Pasqua. Corella ja ha omès prèviament certes digressions, com fa ací, sobre les dates de la Pasqua, les quals les devia considerar del tot sobreres (veg. notes pp. 620,12-15; 618,17-22). | 9 *Qui ... glòria*] *Psalteri* (Sl 23, 8): «Qui és aquest rey de glòria?» (Martos, 2013b: 178). Vulgata: «Quis est iste rex gloriae?» | *e glòria?*

A continuació, Corella omet una citació d'Orígenes (VC, 497a), en què s'exposa que també, quan Jesús va entrar en la verdadera Jerusalem, les virtuts celestials s'admiraven i deien: «Qui és aquest rey de la glòria?» | 12 *li deguen*] Tot seguit, Corella elimina un passatge (VC, 497a), en què s'indica que els sacerdots s'admiraven de la multitud congregada que corria amb lloances per a reunir-se amb Jesús, perquè no sabien la seua veritat. | 13-15 *E ... movien*] VC, 497a: «*Et ob hoc universa civitas dicitur esse commota, quia factum maiorum dicitur esse factum totius civitatis vel alterius communitatis*»: I per això es diu que tota la ciutat estava inqueta, perquè allò que feien els principals significa que tota la ciutat o la resta de la comunitat ho feia.

vulgares, quasi rationem de contrario reddentes, dicebant: *Hic est Jesus Propheta a Nazareth Galilaeae*; imo Dominus Prophetarum et ideo scilicet, merito debet honorari. Ecce confessio Dei a minoribus incipit, ut ad majores perveniat.

Ubi Hieronymus: Aliis autem ambigentibus vel interrogantibus, vilis plebecula confitetur: *Quia hic est Jesus Propheta a Nazareth Galilaeae*. A minoribus incipiunt, ut ad majora perveniant; *Prophetam* enim eum dicunt, quem Moyses sui similem dixerat esse venturum, a *Nazareth* autem *Galilaeae*, quia ibi educatus fuerat, ut flos campi nutriretur in flore virtutum: haec Hieronymus.

Et postquam Dominus ingressus est Jerusalem, remisit animalia ad locum suum.

9. HUIUS INGRESSUS DOMINI QUOMODO ECCLESIA MEMORIAM RECOLIT

Memoriam hujus processions Dominicae, recolit Ecclesia illa die. Egrediuntur enim fideles cum ramis, quasi obviam Dominjo, extra muros vel septa; usque ad crucem aliqui vadunt, in qua et ramos quos gestant affigentes deponunt, quasi diceret Ecclesia: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*. Quandoque autem ideo eunt, et usque ad crucem, quasi sic ostendatur eis non esse sperandum in quantalibet gloria mundi, quia *extrema gaudii luctus occupat*; et deinde cum cruce in civitatem regrediuntur. Pro eadem significatione illa die, gaudii processions subditur Evangelium Dominicae passionis, forte quia et Dominus exultationi inseruit lamentum; et nos processioni passionem, quia passio fuit causa eversionis, pro qua flevit.

In proximo ergo bella acturus, et de hostibus triumphaturus, cum triumpho et gloria, et ad impiam civitatem, et ad locum certaminis Dominus venit; et certus de victoria ante bellum, quod fieri non solet, triumphum suscipit, unde et rami palmarum, cum quibus gloriose susceptus est, propinquam victoriam super principem mundi signant.

Hodie ergo mater Ecclesia, duas recolit processiones. {497b} Prima fuit, quia Judaei Christum a monte Oliveti, usque Jerusalem cum ramis olivarum

rahó qui era, responen: «Aquest és Jesús, profeta de Natzaret de Galilea.» No solament és profeta, mas Senyor dels profetes, e per ço no és maravella si tant lo honren.

Diu sanct Gerònim: «Lo poble menor lo confessa 5 que és aquell profeta que Moysés havia dit que après d'ell vendria, que l'hoysen. Dien més, que de Natzaret era, perquè lo Senyor tornat de Egipte estigué en Natzeret fins que pujà al bbtisme. Natzaret «flor» significa; florí la flor eterna en l'ort tancat del verge 10 ventre de la immaculada Mare; florí en virtuts innumerables e gràcies, e fon madur fruyt e perfet en lo arbre de la creu, {97a} en lo mont de Calvari, lo qual Joseph e Nicodemus colliren e-l tornaren a les castes faldes hon florit havia.» 15

Aprés que-l Senyor fon dins la ciutat, tramés los animals al loch d'on los havien presos.

[9. COM L'ESGLÉSIA FA MEMÒRIA D'AQUESTA ENTRADA DEL SENYOR]

En lo Diumenge de Rams celebra la sancta Esgleya de aquesta processó memòria: ixen los fels ab rams fora de la esgleya, hy encara fora dels murs, quasi van a 20 rebre lo Senyor qui del mont Olivet devalla. Hy en algunes esglésies se practica qui van fins a la creu e allí los rams dexten, quasi dient: «Ací és tota la nostra glòria, car no la volem sinó en la creu del Senyor, en la qual tenim tota nostra esperança.» Tornen ab la creu a 25 la església e diu-se la Passió del Senyor en la missa per mostrar les sues làgrimes e quant de aquesta festa la sua mort era propinqua.

Volgué trihunfar lo Senyor ab rams de palmes ans de la victòria per la certinitat que tenia de vençre, però 30 ab plor triümfar volia perquè veyia que per la sua mort e victòria aquella ciutat devia esser destrohidia.

Ⓜ 9 bbtisme] bbtismt

Ⓜ 25-30 florí ... havia] Corella glossa, a partir, del tòpic de l'hortus conclusus i d'altres arguments apareguts anteriorment (veg. p. 601,25-26), un breu text de l'original llatí: «*Ut flos campi nutriretur in flore virtutum*» (VC, 497a). | 27-28 e? ... creu] Corella incorpora aquesta al·legoria, la qual no es troba en l'original llatí (VC, 497b), formada a partir de la comparació entre l'arbre de l'Edén, el qual donà el fruit del pecat original (Gn 3, 1-24), i la creu, simbolitzada com a arbre que ofereix el fruit del sacrifici de Crist per la redempció humana. L'al·legoria es coneix d'antic en la patristica: «*Arbor crucis est lignum vitae in paradiso [...]. Hujus arboris fructus est Christus in ea pendens: de cujus corpore qui comederit, non morietur in aeternum. [...]. Arbor crucis fructum in suo tempore dedit, dum in tempore passionis, sustinuit Christum pro salute humanae redemptionis*» (Honorii d'Autun, *Commentario in psalmos*, PL 172, col. 277b), i també apareix en altres indrets del *Cartoixà* (veg. nota p. 1023,7-8). | 30 certinitat] Certesa (DCVB, s.v. certanitat).

et palmarum, et magnis canticis associaverunt; et ista processio magnae reverentiae, et honoris fuit, et hanc Ecclesia in Evangelio hodierno repraesentat. Secunda est, quia Judaei Christum a Jerusalem ad montem Calvariae, cum magnis opprobriis et irrisionibus deduxerunt; et ista processio fuit magnae ignominiae et doloris, et hanc repraesentat Ecclesia in passione hodierna.

In istis processionibus ostenditur magna in Judaeis multiplicitas voluntatis: nam in prima cum magna reverentia et devotione ipsum supra asellum posuerunt, in secunda ipsum cum magna ignominia in patibulo suspenderunt; in prima, vestimenta sua in via straverunt, in secunda, Christum suis vestibus exspoliaverunt; in prima ramos olivarum et palmarum sibi obviam portaverunt, in secunda spinas acutissimas ejus capiti affixerunt; in prima appellaverunt eum Regem, in secunda negaverunt eum dicentes: *Non habemus regem nisi Caesarem*; in prima appellaverunt eum Salvatorem dicentes: *Hosanna*, id est *salva, obsecro*, in secunda negaverunt ipsum Salvatorem, qui dixerunt quod seipsum salvare non poterat; in prima dixerunt ipsum esse benedictum, et in nomine Domini, scilicet Patris venisse in mundum, in secunda dixerunt ipsum esse malefactorem, et ideo se tradidisse eum, et crucis patibulo affigendum.

Ecce quanta instabilitas in istis fuit!

quia quem tantum honoraverunt, post modicum, ignominiose tractaverunt. Sed propter gloriae processionem, majorem habuit ex consequenti vituperio confusionem.

Unde Bernardus: Quid fuit quod processionem habere voluit, qui mox futuram noverat passionem? Processio quidem merito repraesentatur hodie, quia hodie facta fuit. Passio vero cur addita est, quam sexta feria constat esse secutam? Forte ut amarior esset passio, quam processio praecessisset.

Et iterum: Non sine causa tam nova processio mira quadam conjunctione additur passioni. Nam processio plausum habet; passio vero planctum. Videamus quid conferat ista conjunctio.

Utique ut discamus in nulla unquam hujus seculi laetitia habere fiduciam, scientes quoniam *extrema*

Dos processons huy la Església sancta representa: la del present dia, trihufant e honorosa; la segona, del Divendres Sanct al mont de Calvari, trista e dolorosa.

En aquestes dos processons los juheus la diversitat de les sues voluntats mostren: en la primera, com a rey lo reben e sobre les sues vestidures lo fan seure; en la segona, com a delat malfactor e ladre de la ciutat condemnat a mort lo lancen. En {97b} la primera, ab palmes, rams e flos lo reben; en la segona, ab corona de spines e pesada creu sobre los muscles, fins al mont de Calvari a la mort lo acompanyen. En la primera rey lo nomenen, en la segona que no tenen rey sinó Cesar criden. En la primera, Salvador lo invoquen; en la segona, blasfemant li dien que a si mateix salve. En la primera beneyt lo priquen, vengut en lo nom de Déu, son Pare; en la segona, ab terribles crits a Pilat criden que en la creu lo leve, recordant-se que era escrit en la ley sua: «Maleyt és lo qui en la creu penja.»

O, com aquesta varietat nos mostra que les coses de aquest món són variables e en elles no devem posar nostra esperança!

Com devem temprar nostres alegries plorant les culpes, com devem plorar en nostres coses pròsperes

Ⓢ 8 primera] primtra

Ⓢ 8 lo lancen] Immediatament després, Corella elimina una comparació (VC, 497b), en què s'exposa que en la primera processó estenien en el camí els seus vestits, i en la segona espoliaren a Crist el vestit. | 18 creu penja] A continuació, Corella obvia un passatge (VC, 497b) que comença amb una exclamació: heus ací la volubilitat que hi havia en ells, atés que ara l'honren tant i poc després el tracten ignominiosament! Seguidament, Corella elimina una extensa citació de sant Bernat de Claravall, en què s'exposa que el Diumenge de Rams vol Crist que es faça una processó perquè en aquest dia pròpiament va tindre lloc la seua entrada, tot i que es commemora la passió en tant poc espai de temps. La lectura de la passió s'afegeix, encara que tingué lloc el divendres, perquè, seguida de la processó, aquesta Passió siga més forta i amarga. Raonablement, continua la citació omesa, s'uneixen l'admirable processó i la passió: en una hi ha aplaudiment i en l'altra plors, i cada una és útil per a una cosa. | 3-9 O ... espera] Corella suprimeix la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Bernat de Claravall, segons VC, 497b (veg. nota anterior).

gaudii luctus occupat; sed in die bonorum, non immemores simus malorum.

His enim mixtum est praesens seculum, non secularibus tantum, sed etiam spiritualibus viris.

Ideo qui *coepit prius facere quam docere*, non modo verbis, sed etiam exemplis ostendens, quia *omnis caro fenum et omnis gloria ejus quasi flos feni*, processiois voluit gloria sublimari, quando sibi imminere cognovit diem ignominiosissimae passionis.

Spiritualibus autem *spiritualia comparantur*: in processione quidem, coelestis patriae repraesentamus gloriam; in passione vero, monstramus viam. In processione *rapiemur in nubibus obviam Christo in aera*, quando suscipietur in coelesti Jerusalem Christus Dominus, applaudentibus et acclamantibus undique populis utriusque Testamenti, quasi qui praecedebant et qui sequebantur: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. In processione considerasti quo properandum sit, disce in passione quo eundem sit. Tribulatio enim praesens, via vitae est, via gloriae, via regni. Tolerabilem proinde laborem passionis, reddit gloria processiois, quoniam amanti nihil est difficile: haec Bernardus.

{498A} ORATIO

Domine Jesu Christe, qui verbo et exemplo magis docuisti nos flere quam ridere: obsecro te per beatissimas lacrymas, et omnes miserationes tuas, doce me ut peccata mea et pericula imminencia semper videam et cognoscam; ne inimici mei, scilicet daemonum suggestiones, temporalium rerum pulchritudines, et carnales voluptates circumdent, coangustent, et ad terram prosternant me; ne filios, scilicet sensus, cogitatus, et actus meos, et ordinem virtutum destruant: ut inde laudem te, et confitear nomini tuo, Altissime. Amen.

ⓐ 17 merexen] merexeu

ⓐ 2 *nos espera*] Tot seguit, Corella elimina el final de la citació (veg. nota p. 674,2) de sant Bernat de Claravall (VC, 497b), en què s'exposa que en el món està present l'alegria i el plor, tant en els seglars com en els religiosos. Així, com que Jesús va començar a fer abans que a ensenyar (Ac 1, 1), mostrant no només amb paraules, sinó també amb exemples, que «els homes són tots herba i que la seua bondat és com la flor dels prats» (Is 40, 6), va voler gloriar-se amb l'entrada, perquè va saber que era imminent el dia de la seua passió ignominiosa. Com que les coses espirituals s'expressen amb termes espirituals (1Co 2, 13), continua la citació suprimida, amb aquesta entrada es representa la glòria de la pàtria celestial i en la passió se'n mostra vertaderament el camí. En l'entrada «serem enduts juntament amb ells en els núvols» (1Tè 4, 17), quan Crist, el Senyor, siga rebut en la Jerusalem celestial, apaludint i aclamant ambdós pobles, d'un Testament i de l'altre, que els qui van davant i darrere signifiquen: «Beneït el qui ve en nom del Senyor!» Acaba la citació omesa amb una exhortació a considerar, per la processó, quin és el lloc on cal apressar-se, i a aprendre quin és el camí que hi condueix, per la passió. La tribulació present és el camí de la vida, de la glòria i del Regne. La glòria de l'entrada fa que siga tolerable l'esforç de la passió, perquè, per al qui estima, res no li és difícil. | 10-675,3 *Acompanyem ... glòria*] Corella reformula aquesta exhortació en el *Cartoixà*, la qual no apareix literalment en VC, 497b, inspirant-se en una altra que elimina prèviament (veg. nota anterior).

reclant les adverses, hi en especial, co[n]siderant lo juhí que-n la nostra mort nos espera.

Acompanyem, donchs, lo Senyor lo dia de Rams ab plorosa alegria per temor del que nostres peccats merexen, e pugem al mont de Calvari ab dolor alegra, 5 dolent-nos tant com nos pugam dolre de nostres culpes e de la mort sua, que per nostres peccats l'à volguda pendre. Hy alegrem-nos que, ja resuscitat, viu eternament e regna segut a la dreta part de Déu, son Pare, e que ab la sua mort ha morta la nostra, fent-nos 10 meréxer vida sens dolor, alegra en la eterna glòria.

ORACIÓ

{97c} [S]enyor Jesús, qui en doctrina hy exemple nos has mostrat més de plorar que de riure, suplich-te, per aquelles tues benaventurades làgrimes e per totes les 15 pietats e misericòrdies tues, yo los meus peccats conega, e les penes que merexen, e los perills de la mia peccadora ànima, perquè plora, y plorant, la mia vida esmene perquè en la mort mos enemichs, los demonis, no m'assetgen, e males cogitacions no m'estrenguen, e 20 carnals voluptats en terra no-m derroquen; e a mos fills, que són los bons actes, no maten, e tot l'orde de virtut en mi derroquen, mas que la tua gràcia me alegre

perquè en lahor e glòria tua lo teu nom dignament confesse. Amén.

CAPUT XXIX. DE EJECTIONE
VENDENTIUM ET EMENTIUM DE TEMPLO

COM LANÇÀ LO SENYOR LOS QUI
COMPRAVEN E VENIEN DEL TEMPLE.
CAPÍTOL XXVII

5

I. DOMINUS INTRAT IN TEMPLUM

[I. DE L'ENTRADA DEL SENYOR AL TEMPLE]

Venit autem Jesus directe ad templum, et *intravit in ipsum*. Ubi nota quod templum accipitur aliquando pro domo templi, quod dividebatur in duas partes: una pars vocabatur *sanctum*, ubi prope ostium sancti sanctorum erat altare incensi seu thymiamatis auro tectum, mensa propositionis, et candelabrum; alia pars erat *sanctum sanctorum*, ubi erat arca Testamenti, et duo Cherubim. Illam partem quae dicebatur *sanctum*, intrabant quotidie sacerdotes ad offerendum incensum, et nulli alii; intra *sanctum sanctorum* solus summus Pontifex intrabat, et semel in anno.

Entrant lo Senyor dins la ciutat, sens alguna tarda endreçà los seus passos al temple. Però devem atendre que'l temple en dos parts se partia: la primera part se nomenava *Sancta*, en la qual era lo altar de l'ensens e thimiam, cubert de or, e la taula de la preposició ab los dotze pans e lo gran canelobre. L'altra part se deya *Sancta sanctorum*, en la qual era l'arca del Testament e los dos gerubins. En {97d} la primera part entraven cada dia los sacerdots per oferir lo encens, e altres no y entraven; en la *Sancta sanctorum* sol hi entrava lo sobiran bisbe en l'any una vegada.

Aliquando autem accipitur templum large, pro quadam platea quadrata ante templum, muro clausa; et dicebatur atrium sacerdotum, ubi sub dio erat altare holocaustorum aere coopertum, et istud intrabant non solum sacerdotes, sed etiam Levitae eos in excoiatione, et ablutione hostiarum et consimilibus adjuvantes;

Sens aquestes dos parts del temple, havia una gran plaça quadrada, closa però descuberta, la qual Palau dels Sacerdots se nomenava, hon lo altar de sacrifics cubert de metall estava. E ací entraven no solament los sacerdots, mas los levites, qui-ls ajudaven en escorchiar e lavar los sacrificis.

vulgares autem homines illud non intrabant, sed ad ostium illius atrii animalia viva sacerdotibus offerebant. Ista autem duo loca non intravit Christus, quia non erat sacerdos, nec levita.

Aprés de aquesta plaça closa e descuberta, era un altra en dos parts partida, una per als hòmens, altra per a les dones, hy en aquesta entrà lo Senyor, e no en les altres, que totes aquestes parts se nomenen temple.

Sed praeter ista duo loca erant adhuc duo alia, ubi homines sub dio in oratione erant: et in uno viri, et in alio mulieres orabant; et ista atria vocabantur nomine templi, et de hoc dicitur quod Jesus *intravit in templum Dei*, ac: *Petrus et Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam*.

Intravit autem Jesus protinus *in templum*, praecipue propter tria: primo, secundum Bedam, ut doceret nos formam religionis, quam sequamur, scilicet ut quocumque pergimus, primo domum orationis, si ibi est, adeamus, et per orationes Deo commendati, sic ad agenda negotia secedamus; secundo, quia locus publicus erat ubi posset inveniri, ostendens se non invite, sed sponte sua pati; tertio, ut ostenderet quod

Entrà, donchs, lo Senyor tantost en lo temple. Diu Beda: «Per tres causes: primerament, per donar-nos exemple de religió verdadera, que, honsevilla que prengam posada, primerament anem a la esgleya, acomanant-nos a Déu per oració devota, après entengam en nostres negocis. Segonament, volgué venir al temple perquè era loch a tots manifest e que tot hom sabia, mostrant que voluntàriament, e no per força, a la mort se presentava. Terçament, per mostrar

Ⓢ 20 acf] ari

Ⓢ 10 *thimiam*] Substància olorosa que els jueus empraven per al culte diví (DCVB, s.v. *thimiam*). | 25-26 e ... *canelobre*] Corella afegeix «ab los dotze pans» i l'epítet «gran» al canelobre, els quals no es troben en VC, 498a. | 17 *Sens ... temple*] És a dir: «Sense comptar, a més d'aquestes dues parts del temple» (DCVB, s.v. *sens*). Veg. una altra descripció del temple en el *Primer*: «Y entrant per la ciutat vench al temple, y trobà los qui venien bous y ovelles, colomes y tortres, y altres qui tenien taules de canvi. No eren en la principal casa del temple, en la qual era lo altar de thimiam, ni en lo palau hon los sacerdots los sacrificis offerien, mas [en] hun altre gran pati, hon lo poble stava y los doctors preïcaven; y aquí tenien la venda de les offertes que volien offerir al temple, perquè los qui de luny venien no podien portar los sacrificis» (f. 97b). | 22 *los sacrificis*] Immediatament després, Corella omet un passatge (VC, 498a), en què s'aclareix que la gent del poble no entrava en aquests llocs, sinó que a la porta d'aquell atri donaven els animals vius als sacerdots. Per tant, Crist, com que no era sacerdot ni levita, no hi va entrar tampoc. | 26 *nomenen temple*] A continuació, Corella elimina un verset (VC, 498a), en què també *temple* s'ha d'interpretar com la part forana: «Pere i Joan pujaven al temple a l'hora de la pregària de la vesprada» (Ac 3, 1).

ruina urbis et populi, pro qua flevrat, maxime ex sacerdotum culpa fuit, et inde radix perditionis processit.

2. SIMONIA ET VITIA SACERDOTUM

Hoc profecto innotuit, cum post malorum imminentium enarrationem, protinus templum ingressus est, ut de illo vendentes et ementes ejiceret; in signum quod sacerdotes, tanquam indigni, essent de templo et officio ejiciendi. Sicut enim templum est in civitate; ita vita sacerdotum in plebe. Unde secundum Glossam: Simonia sacerdotum, causa fuit destructionis Judaeorum.

Sacerdotes enim avaritiae suae consulentes, in porticibus et atrii templi hostias cujuscumque generis vendebant, ne venientes, victimas non habentes nihil offerrent, si hostias praesto non invenirent; et hoc faciebant ut vendita iterum oblata reciperent. Et ne pauperes non solum hostias, sed et unde emerent non habentes, excusationem pecuniae non habitae praetenderent, posuerant ibi nummularios, qui mutuam sub cautione et spe alicujus doni pecuniam darent.

Sed quia Lex non patiebatur ut a fratribus suis usuras acciperent, ideo quod non audebant dare ad usuram, dabant nomine collibiorum, ut sic pro nummulariis collibistas facerent. Collibia autem dicitur apud eos vilia munuscula, ut ciceris, et uvae passae, et pomorum, et his similia. Collibistae igitur licet pro illa accommodatione pecuniae non reciperent pecuniam ultra sortem, recipiebant tamen munera vel xenia; quasi quod in nummo non licebat, in his rebus quae nummis coemuntur liceret, quod prohibuit Ezechiel vituperans eos, *munera, usuram et superabundantiam* accepisse.

Sic et hodie multi praedictis sunt similes, usuram et simoniam sub nomine charitatis, vel gratitudinis palliantes. Valde periculosum est munera accipere, quia ad hoc est libertatem vendere.

Unde Seneca: Quaedam gratuita nobis videntur, quae carissime constant, pro quibus nosmetipsos impendimus, quae emere nollemus si nobis domus nostra pro illis esset danda, si amoenum aliquod

que la rohina de la ciutat e del poble principalment per los peccats dels sacerdots venia e de allí procehia la rael de la perdició comuna.»

[2. DE LA SIMONIA I VICIS DELS SACERDOTS]

Per ço, après de les seues làgrimes e del que havia dit de la destructió esdevenidora, tantost entrà en lo temple lançant {98a} los qui compraven e venien, significant que ls sacerdots, per les seues iniquitats e simonies, devien esser lançats del temple. Diu sanct Crisòstom: «Axí com és en la ciutat lo temple, axí la vida dels sacerdots en lo poble.» Diu la Glosa: «La simonia dels sacerdots de la destructió dels juheus fon causa.»

Los sacerdots, per la sua avarícia, en los porches e places del temple tenien de totes maneres de sacrificis per a vendre, perquè los qui venien al temple no tinguesen scusa, puix tenien promptes les ofertes hi staven les taules de canvi prestes per a prestar-los pecúnia ab les millors seguretats que podien.

E perquè la Ley vedava fer usura ab sos prohimes, no prenien diners del préstech, mas alguns presents en nom de donatius graciosos, e axí paliaven la usura. No-s recordaven del que diu Ezechiel: «No pendreu de préstech usura ni alguna altra cosa.»

Axí, molts la usura e la simonia en nom de presents e donatius en, hi en nom de caritat e gratitut graciosa costreny en la libertat de aquells qui donen, car present o donatiu verdader liberalitat liberta, no constreta, significa, e no vol lo donant esser constret del que dóna, que tantost de verdader donant pert la forma. Són encara dampnosos los presents e donatius per als qui ls reben, e quasi la voluntat los cativen, e la libertat compren dels qui ls prenen.

Diu Sèneca: «Algunes coses graciosament e de grat nos presen- {98b} ten que molt cares nos costen, per les quals nos donam nosaltres. Tant nos seria millor que

© 21-22 *Diu ... Crisòstom*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Joan Crisòstom, atribució que no apareix en *VC*, 498a. | 33-34 *mas ... usura*] Corella resumeix el text de *VC*, 498b, en què es diu que les usures les anomenaven canvis, i així en compte de prestadors es feien canviadors. Ells anomenaven canvis els regals barats, com cigrons, panses, pomes i coses semblants. Així, els canviadors no rebien més diners dels que havien prestat, però acceptaven dons i regals, com si allò que no es permetera amb monedes, es poguera permetre amb aquestes coses que es compren amb monedes. | 21 *paliaven*] Amagaven, encobrien (*DCVB*, s.v. *pal-liar*). | 5-11 *car ... prenen*] Corella amplifica l'original llatí (*VC*, 498b), en què es diu simplement que és perillós rebre regals perquè per ells hom ven la seua llibertat.

fructuosumve praedium; ideo nihil est cuique se vilium. Nostri essemus, si ista nostra non essent; quisquis nostrum tutam agere vitam volet, ista viscata beneficia devitet, in quibus miserrimi fallimur. Sapiens cum primo videt munuscula, a theatro surgit, et scit magna parvo constare; vilem praedam, magno incommodo luimus. Beneficium accipere, libertatem vendere est: haec Seneca.

Ubi Chrysostomus: Hoc erat proprium boni filii, ut veniens primo ad domum curreret patris, et honorem redderet illi qui genuit eum. Et tu imitator Christi factus, cum in aliquam ingressus fueris civitatem, primum ante omnem actum ad ecclesiam curras. Et hoc erat boni medici, ut ingressus ad infirmam civitatem sanandam, primum ad originem passionis intenderet. Nam sicut de templo omne bonum egreditur; sic et de templo omne malum procedit. Quemadmodum medicus quando primum ingreditur ad infirmum, de stomacho ejus interrogat, et eum componere festinat, quia si stomachus sanus fuerit, totum corpus validum erit, si autem dissipatus fuerit, totum corpus infirmum est; ita si sacerdotium integrum fuerit, tota Ecclesia floret, si {499a} autem corruptum fuerit, fides marcida est.

Cor enim et stomachus, sacerdotium intelligitur, quia in rebus spiritualibus per eos totus populus gubernatur.

Sicut enim cor sapientiae locus est; ita sacerdotes receptacula sunt sapientiae spiritualis.

Et sicut stomachus accipiens cibum, coquit eum in semetipso, et per totum corpus dispergit; sic et sacerdotes accipiunt scientiam sermonis, per Scripturas ex Deo, et coquentes eam in se, id est tractantes et meditantés apud se, universo populo subministrant.

Videte ergo, sacerdotes, quomodo vos componatis in verbo et opere, quoniam sicut in corpore si aliquod infirmatum fuerit membrum, non omnino languet et stomachus, si autem stomachus languescit, omnia membra inveniuntur infirma; sic si aliquis Christianorum peccaverit, non omnino peccant

per diners les compràsem, quant valem nosaltres més que la pecúnia que per elles pagaríem! Millor nos seria donar per elles qualsevol cosa nostra, encara que fos preciosa, car, si ab diners compràvem los presents que-ns presenten, e los presents serien nostres, e nosaltres seríem nostres, e per vils coses no-ns vendríem. E axí, acceptar presents e pendre és la libertat vendre.»

E tornant a la evangèlica ystòria, diu sant Crisòstom: «Fon acte propi de fill, que venint tantost corregués a casa del pare. Fon acte de singular metge, que visitant lo malalt tantost lo principi e causa de la malaltia cerquà, que axí com del temple tot lo bé proceheix y emana, axí del temple procehexen tots los mals y en los pobles se scampen. E axí com lo metge tantost del ventrell del malalt demana, e treballa que, si no stà bo, que s'adobe perquè puga les medecines rebre e a totes les parts del cors administrar-los vida, axí primer visità lo Senyor lo sacerdoti, lo qual, si té disposició sana, floreix tota la Sgleia; si per lo contrari, enmarcada stà tota la Sgleya.

»Per lo cor e ventrell són los sacerdots entesos, per los quals en les coses espirituals los pobles se governen e sperits de vida prenen.

»E axí com lo ventrell pren les viandes e per totes les parts del cors envia, axí los sacerdots prenen les sentències de la Scriptura Sacra, {98c} les digeren e cohen student-les, e decorant ab foch de caritat, que les puguen pryca als pobles.

»E axí com lo ventrell pren totes les amargós, medecines e pugues per les dolors de les parts del cors

Ⓜ 6 nostres] vostres | 17 puga les] puga e les | 25 pren les] pren e com les | 26 les²] *Repetit* | 28 student] stadiant

Ⓜ 20-21 *no-ns vendriem*] Tot seguit, Corella elimina una comparació (VC, 498b), en què es diu que el savi, quan veu algun regal insignificant, se'n va, perquè sap que les grans coses són les petites. | 21-22 *acceptar ... vendre*] Corella tradueix *accipere* (VC, 498b) amb el doblet sinonímic «acceptar [...] e pendre», de manera que, en fer-lo rimar amb «vendre», confereix a la traducció un tarannà proverbial. | 9 *E ... ystòria*] Aquesta fórmula, la qual no es troba en VC, 498b, és usada per Corella al llarg del *Cartoixà* per a retornar, després d'alguna disquisició teològica o moral, a l'explicació del text evangèlic. En aquesta ocasió, però, no té el mateix caràcter, ja que després encara hi ha una al·legoria de sant Joan Crisòstom. | 11 *del pare*] Inmediatament després, Corella obvia un passatge (VC, 498b), en què s'exhorta que, com a imitador de Crist, quan algú arribe a alguna ciutat, abans que res, còrrega a l'església, argument que ja ha aparegut prèviament (veg. p. 676,6-10), i que per això l'autor valencià omet ací. | 24 *vida prenen*] A continuació, Corella elimina una comparació (VC, 499a): així com el cor és el lloc de la saviesa, així els sacerdots són el receptacle de la saviesa espiritual. | 28 *e ... caritat*] Corella afegeix aquest incís, el qual no es troba en VC, 499a. En aquest cas, el sentit del verb *decorar* (DCVB) no és clar: tant pot significar que la caritat adorna, embelleix, les sentències de les Escriptures, com que per l'exercici caritat els sacerdots assenten, recorden, el text sagrat. Ambdós significats, «embellir» i «recordar», són documentats d'antic. | 9-12 *E ... pobles*] Corella crea aquesta metàfora, la qual no apareix en VC, 499a, per a substituir un passatge en què s'exhorta els sacerdots a comportar-se en obres i paraules, perquè, així com en el cos, si algun membre està malalt, no ho està la resta del cos ni l'estómac, però si l'estómac emmalalteix, tot el cos es troba malament, així, si algun cristià pecca, no pequen els sacerdots, però si un sacerdot estiguera en pecat, tot el poble disposaria cap al pecat. A més, acaba el passatge omés, cada cristià retrà compte dels seus pecats, però els sacerdots retrans compten no només dels seus, sinó dels pecats de tots.

sacerdotes, si autem sacerdotes fuerint in peccatis, totus populus convertitur ad peccandum. Ideo, si unusquisque Christianorum pro suo peccato dat rationem; sacerdotes autem non tantum pro suis, sed et pro omnium peccatis daturi sunt rationem.

Vidit arborem pallentibus foliis marcidam, intellexit studiosus agricola, quia laesionem in radice habet. Nam vere quemadmodum cum videris arborem pallentibus foliis marcidam, intelligis quia aliquam culpam habet erga radicem; ita cum videris populum indisciplinatum et irreligiosum, sine dubio cognosce quia sacerdotium ejus non est sanum: haec Chrysostomus.

Valde ergo deflendi sunt clerici quando cadunt, quia eorum casus est magis periculosus.

Unde idem Chrysostomus: Nihil in tantum destruit Ecclesiam Dei, sicut clericos laicis esse deteriores.

3. CIRCUMSTANTIAE ET SIGNIFICATIO SECUNDAE EIECTIONIS VENDORUM DE TEMPLO

Cernens ergo Dominus in domo Patris sui negotiationem seu latrocinium istiusmodi, ardore Spiritus concitatus, fecit sibi flagellum de funiculis, et *ejiciebat* ipse Dominus templi, *vendentes et ementes* de templo, cum hostiis suis, et *mensas nummulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit*; nec aliquod vas Deo non dicatum et sacratum, mercandi gratia per templum transferri permisit.

Interdixit quidem de vasis mercationis et humanis usibus applicandis; non de vasis Deo dicatis, quia vasa divino cultui deputata, debebant ibi, et non alia esse. Ergo nec cophini, vel alia utensilia communia, per ecclesiam debent deportari.

Unde Beda: De vasis dicit illis, quae mercandi gratia inferebantur. Ceterum absit, ut vasa Deo dicata Dominus ejiceret de templo, vel introferri prohiberet in templum; sed potius ubi futuri sibi examinis insigne praetendit exemplum immunda et profana eliminat vasa de templo, ac ne amplius inferantur prohibet; quando non solum de Ecclesia omnes repellat, ac deturbabit reprobos, verumetiam ne ultra ad turbandam Ecclesiam intrent aeterno eos verberare

e malalties, axí los sacerdots deven plorar e fer penitència per los pecats dels pobles.

»Si tu mires un arbre ab les fulles que s'enmarcexen, entens que la rael té infecta; axí, si veus mal corregit e sens disciplina lo poble, pots entendre que no stà sa lo sacerdoti.»

Diu sant Crisòstom: «No és cosa de major dolor e tristícia que veure los sacerdots pijors que·ls pobles.»

[3. DE LES CIRCUMSTÀNCIES I EL SIGNIFICAT DE LA SEGONA EXPULSIÓ DELS VENEDORS DEL TEMPLE]

Mirant, donchs, lo Senyor los negocis de comprar e vendre en la casa de son Pare, mogue's dins si ab zel de justícia, e de la divina honor e reverència. E féu de cordells uns açots, e com a Senyor del temple lançà tots los qui venien e compraven, ab tots los animals que y tenien. E dels camviadors ab los diners derroquà les taules, e los diners se scamparen per terra. E derroquà les cadires en què seyen los qui venien les colomes, e manà que vexells ni altres coses per a comprar e vendre no passasen per lo temple.

© 15-16 *lo sacerdoti*] Tot seguit, Corella omet un breu comentari (VC, 499a), que exposa que s'indica que s'ha de plorar molt la caiguda d'un clergue, perquè la seua caiguda és més perillosa. [18 *lo temple*] Immediatament després, Corella elimina un aclariment (VC, 499a), en què es diu que Jesús no prohibeix els vasos que estaven dedicats al cultes diví, sinó aquells que s'usaven per a mercadejar i els usos humans. Per tant, no es deuen portar confins ni altres utensilis comuns per l'església. A continuació, Corella també suprimeix una citació de Beda el Venerable, en què s'explica que Jesús prohibeix els vasos amb què s'anava a mercadejar, no que llançaren els que s'usaven per al culte diví o els que entraven per a aquest ús. Sembla com si el Senyor volguera donar exemple insigne del que farà en el seu futur examen: ara expulsa del temple els vasos immundes i profans, i veda que entren al temple de nous, i així després no només expulsarà i llançarà de l'Església els condemnats, sinó que els reprimirà i els fustigarà eternament perquè no entren més en l'Església per torbar-la. També en el present, acaba la citació suprimida, la casa de Déu és la purificació del cor dels fidels, no només que el Senyor, amb la compunció enviada per la divinitat, lleve els pecats que hi havia, sinó que no es repetesquen perseverant en la gràcia divina.

compescit. Sed et in praesenti haec est vera domus Domini, id est cordis fidelium purificatio, ut non tantum peccata, quae inerant, divinitus immissa compunctio tollat; sed etiam ne ultra repetantur, divina in eis gratia perseverans adjuvet: haec Beda.

Et haec fuit secunda ejectio. Bis enim legitur Dominus hoc fecisse, ad significandum, quod ejiciendi sunt tales ab Ecclesia militante per sententiam, et triumphante per poenam.

Ubi Theophilus: Hoc etiam Dominus fecit in principio praedicationis suae; et nunc, iterum illud fecit, quod ad crimen et in maximam redargutionem Judaeorum redundat, quia non fuerunt ex priori admonitione castigati, et cum Dominus hoc toties fecerit, ipsi minime se correxerunt.

Unde {499b} Chrysostomus: In quo minor est excusatio Judaeorum; quoniam cum bis hoc idem fecisset, morabantur tamen in sua dementia: haec Chrysostomus.

Unde in prima ejectione ejecit tantum vendentes, et ex hoc nobis datur fiducia impetrandi. Ut quid enim vellet Dominus ibi nos orare, nisi ipse vellet nos audire? Hic autem durius agendo, etiam ementes qui numero erant plures. In prima etiam expulsionem, eos appellaverat negotiatores; sed ut statim patebit, hic acrius reprehendo, appellat latrones, dans per hoc exemplum praelatis, quod durius debent arguere secundum peccatum, quam primum, quia gravius est, ceteris paribus, ratione ingratitudinis.

Hic etiam et in prima ejectione major seriositas, et rigor et austeritas de Christo exprimitur, quam nusquam alibi de eo legitur, quia secundum Chrysostomum, in propriis injuriis esse quempiam patientem, est laudabile; injurias autem Dei dissimulare, nimis est impium. Unde Christus injurias suas patienter sustinuit; injurias autem Patris sui nullatenus dissimulavit.

Haec flagellatio et ejectio malorum de templo, olim praefigurata fuit in Heliodoro, qui cum audacter, manu armata, templum intrasset, ut illud spoliaret, quidam advenientes eum flagellaverunt, et tanquam mortuum reliquerunt. Heliodoros flagellatus fuit propter templi spoliationem, Judaei propter usurae palliationem.

Ⓢ 13-14 lançà los²] lança e los | 16 més] mas

Ⓢ 5 *la superna*] Tot seguit, Corella omet una citació de sant Teòfil d'Antioquia (VC, 499a), de la qual en salva només una part: l'expulsió del temple l'havia feta el Senyor al principi de la seua predicació (veg. p. 679,6-7), i ara la torna a fer per a insistir en el crim i la màxima repensió als jueus, els quals no foren castigats en la primera expulsió, i encara que el Senyor la va repetir novament, ells no es corregiren ni el més mínim. | 20 *culpa detestable*] Immediatament després, Corella obvia una semblança (VC, 499b), en què s'indica que l'expulsió i la flagel·lació dels mals del temple va ser prefigurada per Heliodor, el qual, audaçment i armat, va entrar al temple per a espoliar-lo; el flagel·laren i el deixaren mig mort. La flagel·lació d'Heliodor, acaba la comparació omesa, va ser perquè volia espoliar el temple, la dels jueus perquè encobrien la usura. L'episodi d'Heliodor és relatat en 2Ma 3, 1-30. Heliodor fou primer ministre d'Apol·loni, governador de Judea en temps del rei hel·lè Seleuc IV Filopàtor. En assabentar-se el governador, per boca d'un traïdor administrador jueu, que al temple de Jerusalem hi havia un tresor immens, Apol·loni envià Heliodor perquè integrara aquest tresor a l'hissenda reial. Quan el Heliodor, amb la seua guàrdia, va entrar al temple per a realitzar l'inventari dels béns, l'aparició miraculosa d'un cavaller féu retrocedir Heliodor, i al seu costat, també miraculosament, van aparèixer dos joves que asstotaren el primer ministre fins a deixar-lo mig mort.

Aquesta fon la segona vegada que'l Senyor féu aquest acte, lo qual ja havia fet quant en lo principi de la sua prycació era pujat de Galilea. Dos vegades los mals són lançats del temple: primer de la militant Sgleya, y en lo Juhí final de la superna. 5

Diu sant Crisòstom: «Clarament se mostra dels juheus {98a} la pertinàcia, que essent ja corregits, en la culpa perseveren.»

En la primera lançà los qui venien, en aquesta lançà los qui compraven, que eren en major nombre. En la primera negociadors los nomenà, en aquesta ladres, donant als prelats exemple que més fort que'l primer lo segon peccat corregir deven, car per moltes causes major culpa senyala. 10

Però devem atendre que en la primera y en aquesta servà e mostrà lo Senyor gran rigor de justícia, més que en alguna altra obra sua. Diu sant Crisòstom: «Esser algú pacient en les pròpies injúries és acte de virtut loable e digna paciència, però disimular de nostre Senyor Déu les injúries és culpa detestable.» 15 20

4. MORALITER QUOTIDIE DOMINUS INTRAT ECCLESIAS ET QUOS EXPELLI JUBET

Moraliter autem, per hunc actum Christi datur intelligi, quod Deus quotidie suam ecclesiam intrat, et qualiter ibi unusquisque conversetur attendit. Caveamus ergo ne in ea risibus et fabulis vel aliis illicitis vacemus, ne improvisus veniens nos flagellet, et de ecclesia sua ac demum de regno ejiciat et expellat.

Nam qui peccata peccatis addit, quasi funem quo hic vel in futuro flagelletur vel ligetur, connectit. Funiculi ergo quibus mali ejipiuntur, sunt incrementa actionum malarum, quia *funiculis peccatorum suorum unusquisque constringitur*.

Unde Augustinus: Ergo quando aliquid patiuntur propter iniquitates suas, hi qui vel fecte bonum, vel aperte male faciunt in ecclesia, agnoscant quia Dominus fecit flagellum de resticulis peccatorum suorum, et admonet eos ut mutent se, ne sint negotiatores; ne tandem audiant: Ligat illis manus et pedes, et projicite in tenebras exteriores: haec Augustinus.

In hoc quod Dominus expulit de templo boves, et oves; et nummularios, et vendentes columbas evertit, mystice designatur quod praelati constanter debent reprimere hypocritas pelles ovinas simulantes, tyrannos cornu suae potentiae bonos ventilantes, usurarios et simoniacos dona Spiritus Sancti, quae per columbam intelliguntur, vendentes.

Maxime autem ex hoc facto Domini enormitas simoniaca pravitatis ostenditur; quia nusquam alibi corporaliter restitisse, et alios impulsisse vel ejecisse narratur. Si igitur eum in hoc quoque imitari volumus, si non aliter possumus, etiam violenter simoniacos ab Ecclesia pellere debemus; si tamen vires suppetant quibus hoc sine Ecclesiae detrimento facere valeamus.

Audite haec, simoniaci, audite, negotiatores nefandi; aut a negotiis cessate, aut de templo exite. Vos

[4. COM EL SENYOR ENTRA TOTS ELS DIES EN L'ESGLÉSIA I MANA QUI CAL EXPULSAR, MORALMENT]

Al seny moral, cada dia entra lo Senyor en la sua Sgleya e mira los seus ministres com hi practiquen. Guardem-nos, donchs, en les sgleyes no solament de coses il·lícites, mas encara dels negocis que en altre loch lícitament acabar se poden. Y guardem-nos, si no 5
corregim nostres culpes, que, ab aquelles cordes que de present nos castiga, no mane als diables que, los peus e mans ligades, nos lancen de la Sgleya en les infernals penes.

Prenguen exemple los grans prelats e bisbes de 10
lançar los ypòcrits de la Sgleya, figurats per les ovelles, qui sots pells de ovella són leys terribles. Los bous e toros són los tirans, que ab poderosa força los pobles devoren. Los usurés són los nefandísimos symoniàtics, contra los quals principalment la ira {99a} del Senyor 15
se mostra.

© 17-18 *infernals penes*] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 499b), en què s'indica que aquell que afegeix pecats als seus pecats es com si estiguera lligant una corda amb la qual es flagel·larà o es nugarà en el futur. Les cordes amb què s'expulsen els mals són els increments de les males accions, perquè «l'injust cau en la xàrcia del propi pecat» (Pr 5, 22). Tot seguit, l'autor valencià elimina una citació de sant Agustí d'Hipona, en què exposa que, quan algú pateix per les pròpies iniquitats, o per fingir bondat, o per realitzar males obres obertament en l'Església, ha de saber que el Senyor ha fet el fuet amb les cordes dels seus pecats i l'amonesta perquè canvie, no siga negociador i no senta «Lligueu-lo de mans i peus i llanceu-lo fora, a la tenebra!» (Mt 22, 13). | 12 *qui ... terribles*] Corella glosa l'original llatí (VC, 499b): «*hypocritas, pelles ovinas simulantes*», i afegeix la referència a les lleis o normes, imposades pels sacerdots, i que són pesades de suportar. Aquesta incorporació corellana prové d'una associació d'idees amb l'episodi de les acusacions de Jesús contra els mestres de la Llei i els fariseus, on els anomena en diverses ocasions hipòcrites (Mt 23, 1-36). En concret, la glossa del mestre en teologia ve motivada pel verset: «Preparen càrregues pesades i insuportables i les posen a les espatles dels altres, però ells no volen ni moure-les amb el dit» (Mt 23, 4). | 16 *se mostra*] Immediatament després, Corella elimina un fragment (VC, 499a), en què es comenta que l'expulsió dels canviadors mostra com és d'enormement malvada la simonia, perquè en cap lloc es narra que el Senyor s'oposara corporalment, o espentara o llançara a ningú. Si cal imitar-lo en açò, i si no hi ha més remei, hom ha d'expulsar de l'Església violentament els simoniacs, si és capaç de fer-ho sense detriment de l'Església. Continua el passatge omès amb una exhortació als simoniacs, als negociadors nefands, a cessar els seus negocis o eixir del temple. Com a canviadors, venen coloms i la gràcia de l'Esperit Sant, i no fan res que no siga per diners. Tots els simoniacs són llançats del temple de Déu davant dels ulls divins o humans perquè són privats dels dons de Déu.

nummularii estis, vos columbas et gratiam Sancti Spiritus venditis, vos sine nummo et pretio nihil agitis. Omnes quidem simoniaci a templo Dei vel ante humanos, vel ante Dei oculos ejiciuntur, et Dei dono privantur.

Similiter clerici et religiosi, qui in templo Dei sunt deputati; si secularibus et terrenis negotiis se implicent, merito {500a} ejectionem a Deo, et ejus indignationem timere debent.

O quanta mala gerunt hodie in Ecclesia, quae si Dominus invenisset, utique graviter tunc punivisset!

Unde Beda: Ejecit commercia rerum humanarum de domo illa, in qua divinas tantum res agi, hostias et orationes Deo offerri, verbum Dei legi, audiri, et decantari praeceptum erat. Et quidem credendum est, quia ea tantum vendi vel emi repererit in templo, quae ad ministerium necessaria essent ejusdem templi; juxta quod alias factum legimus, cum idem templum ingrediens invenit in eo vendentes et ementes oves, boves, et columbas, quae nimirum omnia non nisi ut offerrentur in domo Domini, eos qui de longe venerant ab indigenis comparare credendum est.

Si ergo Dominus nec ea volebat in templo venundari, quae in templo volebat offerri, videlicet propter studium avaritiae, sive fraudis, quod proprium solebat esse negotiatorum facinus; quanta putas animadversione puniret, si invenisset ibi aliquos risui vel vaniloquio vacantes, aut alii cuilibet vitio mancipatos? Si enim ea, quae alibi libere geri poterant, Dominus in domo sua, videlicet temporalia negotia geri non patitur; quanto magis ea quae nusquam fieri licet, plus coelestis irae merentur, si in aedibus Deo sacratis aguntur? haec Beda.

Lança lo Senyor del seu temple los religiosos e sacerdots, que són del Senyor temple, si en negocis seculars se emboliquen.

Diu Beda: «Gran document e terrible temor deven pendre de la present ystòria. Si ab tanta rigor, que semblant no la legim en los seus actes, lança lo Senyor de aquell temple los qui compraven e venien les coses necessàries per a les ofertes del temple, quina serà la sua justícia contra aquells qui en les sues sgleyes, en les quals ell mateix realment abita, no solament hy tracten negocis, mas encara desonestats mirars, desonestats gests, impúdiques paraules e nefandísims actes? Si les coses que en altre loch lícitament tractar se porien axí les lança perquè en lo temple les negociaven, què farà de aquelles que són tals que per a tot loch serien males?»

5. ITEM MORALITER CHRISTUS INTRANS IN ANIMAM HOMINIS QUATUOR EX EA PELLIT

Moraliter, tempore isto sancto, appropinquante Paschate Judaeorum, id est confitentium, *ascendit Jesus Jerusalem*, id est cor humanum vel animam sanctam, et devotam, per gratiae sublimationem elevatam,

nam Jerusalem in alto sita est; unde dicitur, quod *ascendit*. Templum in Jerusalem, est eminentior pars animae, puta superior pars rationis, quae soli Deo et

[5. COM CRIST ENTRA EN L'ÀNIMA HUMANA I EXPULSA QUATRE COSES, MORALMENT]

Puja lo Senyor, acostant-se la Pasqua, en lo temple de l'ànima cristiana.

© 3 *se emboliquen*] A continuació, Corella suprimeix una lamentació (VC, 500a) perquè en l'Església hi ha hui molts mals; si llavors el Senyor els haguera trobat, els haguera castigat greument. Tot seguit, l'autor valencià elimina el començament d'una citació de Beda el Venerable: Jesús va expulsar el comerç de les coses mundanes d'aquella casa en què es fan tantes coses divines, on s'ofereixen a Déu sacrificis i oracions, on era precepte llegir, escoltar i cantar la Paraula divina. Cal pensar que allò que es comprava i es venia al temple era el necessari per al ministeri del mateix temple, perquè en altres llocs es llegeix que a l'entrada es trobaven els compradors i venedors d'ovelles, bous i coloms, que no eren sinó ofertes en la casa de Déu perquè aquells que venien de lluny les pogueren comprar. | 16 *la Pasqua*] Immediatament després, Corella resumeix i adapta en menor mesura, una al·legoria (VC, 500a), en què s'indica que Jesús, acostant-se el temps sant de la Pasqua, és a dir, de la confessió, puja a Jerusalem, que és el cor humà o l'ànima santa i devota, elevada per sublimació de la gràcia, perquè Jerusalem està en alt. El temple en Jerusalem és la part més elevada de l'ànima, la part superior racional, la qual ha d'entendre només en Déu i l'eternitat. Ací puja Déu pels sagraments o també visita l'ànima amb la seua presència espiritual. Hi ha quatre coses, acaba el passatge eliminat, que Crist no permet en el temple espiritual, designades per altres quatre que va trobar en el temple material; són quatre defectes que també atenyen els religiosos.

aeternis debet intendere; illuc ascendit Deus per effectum sacramenti, vel etiam, sua praesentia spirituali animam visitando.

Sunt autem quatuor praecipue quae Christus in templo spirituali non patitur, designata per quatuor quae invenit in templo materiali; et sunt quatuor defectus etiam in viris religiosiis quandoque reperti.

Primum, est nimia sollicitudo temporalium in acquirendo ipsa et conservando; hoc significatur per aes quod Christus effudit de templo.

Non autem sollicitudo temporalium simpliciter prohibetur, sed nimia; et ne in templo sit, id est in mente quae solis aeternis debet vacare. Unde quando temporalia in hoc templo habentur, peccatur mortaliter; quia creatura ponitur loco Creatoris, et temporalia, loco aeternorum.

Secundum est, incautus usus temporalium, et incircumspecta consideratio de evitandis periculis; quod signatur per bovem, qui cum libenter herbas comedit, quandoque nociva in herbis absconsa devorat et deglutit. Sic plerumque accidit cum utimur temporalibus, volendo accipere id quod est necessarium, quia latet sub necessitate superfluitas et voluptas.

Tertium est, timor inordinatus et stolidus; quod signatur per ovem, in qua plus abundat privatio intellectus quam in aliis quadrupedibus, et si tempore tonitruum remanet sola et fuerit impregnata, abortit praeter timore. Sic homines nimis timidi, abortiunt fructum profectus spiritualis.

Quartum est, inexpeditio, vel tarda progressio, in expletione operum virtuosorum; et hoc significatur per columbam, quae nimis deliberat de volatu, collum undique circumflectendo et circumspiciendo ad quam partem ire velit; sed saepe interim sagitta eam percutit,

E si-l vol rebre, per gràcia lança les taules de canvi e la moneda scampa, que significa la sollicitud de les miserables riqueses, les quals deu scampar als pobres.

Lança les ovelles no perquè humilitat signifiquen, mas per la temor que tenen que, si essent prenyades trona, se afollen e avorten. Prenyada stà la ànima de algun bon prepòsit en distribuir los béns als pobres; si alguna adversitat trona, avorta lo bon prepòsit que tenia, tement que pobrea no la asalte, poch confiant de la divina providència.

Lança los toros ab los corns de supèrbia, que no vol que l'ànima, {99b} que la sua gràcia il·lustra, que de si a[ll]guna cosa presumexca.

Lança les colomes no perquè són simples e mansuetes, mas perquè són animals lacius, e per ço tan sovint coven, car deu esser monde del pecat de la carn l'ànima que lo Senyor vol rebre.

© 3 als pobres] A continuació, Corella obvia una explicació (VC, 500a), en què es comenta que Jesús no prohibeix la sol·licitud per les coses temporals simples i insignificats, però que no es trobe en el temple, és a dir, en la ment, la qual s'ha d'ocupar de les qüestions eternes. Quan les coses temporals es troben en aquest temple, es peca mortalment, atès que la criatura es posa en el lloc del Creador i les coses temporals en el de les eternes. | 8-14 Lança ... rebre] Corella modifica les al·legories dels bous i dels coloms de VC, 500a, i incorpora aquestes altres. De més a més, hi ha una operació de reordenació que respon al fet que les dues primeres, la de la taula de canvi i la de les ovelles, són preses o inspirades en l'obra ludolfina; les altres dues de què tractem ara, són de factura corellana, i per això les deixa en darrer lloc. En la VC, el bou, que ocupa el lloc de la segona al·legoria, significa l'ús temporal poc cautelós o la poca atenció per a evitar el perill, perquè els bous, quan mengen herba de bona gana, també devoren i se'n traguén alguna que és nociva i està oculta. Així, moltes vegades ocorre que, quan algú usa les coses temporals, volent agafar només allò que li és necessari, amaga sota la necessitat la superfluitat o la voluptat. El colom significa en l'obra ludolfina poca diligència o retard en acomplir les obres virtuoses, el qual pensa molt en el seu vol, i maneja el coll d'una part a una altra, i a l'entorn, perquè no sap on anar; quan alça el vol, una sageta el fereix o l'agafa un falcó. Açò li ocorre a l'home peresós i lent. Respecte de les al·legories que crea Corella, hi ha una referència a la lascívia dels coloms en el *Primer*: «Ab tot que-n la Scriptura Sacra trobem que la coloma lo Sperit Sant significa, però, perquè és libidinosa, no devia de la verge Mare esser offerta» (f. 46d). La comparació del bou amb els superbs té la base en un text previ (veg. p. 681,3-5).

vel accipiter rapit, sic accidit hominibus pigris et inexpeditis.

Sed talia a Christo in suo ingressu, a {500b} templo animae expelluntur; facit enim flagellum de funiculis tribus: quorum primus est, infirmitas corporalis; secundus, tribulatio cordialis; tertius, ex instinctu divino admonitio spiritualis. Hoc flagello Christus praedicta quatuor ab anima fugat et ejicit; et nihilominus cathedras et mensas evertit, ne facilem ingressum habeat.

Per a lançar aquestes coses de la nostra ànima, fa lo Senyor hun flagell de tres cordes: la primera és corporal malaltia, la segona és pèrdua de coses que lo cor dolor ne senta, la tercera és interior il·lustració divina.

E ab tot açò derroqua les taules e cadires, perquè la entrada del temple fos als qui volien entrar liberta, significanc que la sua Sgleya evangèlica té líbera la entrada, a tots uberta, a dengú no lança. No té cadires, banchs ni taules, que són los multiplicats manaments, cerimonials, de la Ley vella, ensemps ab la circuncisió, que la entrada strenyen.

6. QUOMODO ECCLESIA DOMUS ORATIONIS FIT SPELUNCA LATRONUM?

Et dixit eis, quos de templo egerat: *Scriptum est*, scilicet in Isaia: *Domus mea*, id est nomini et cultui meo dedicata, *domus orationis vocabitur*, non rapinae vel furti, non negotiationis, et vanae locutionis, vel spectaculi. Et ex hoc datur nobis magna fiducia impetrandi. Ut quid enim vellet Do minus ibi nos orare, nisi ipse vellet nos exaudire?

In hoc etiam ostendit se illis Deum esse, quia templum solius Dei est domus.

Ubi Ambrosius: Deus enim templum suum non mercationis vult esse diversorium; sed domicilium sanctitatis.

Et Origenes: In quo, non debent vendere et emere; sed orationibus tantum vacare, qui congregantur in domo orationis.

Nemo ergo, ut ait Augustinus, in oratorio aliquid agat, nisi ad quod factum est, unde et nomen accepit.

Sed heu! nunc domus Dei, domus dissolutionis et cupiditatis potest vocari. Ideo subditur: *Vós autem fecistis illam speluncam latronum*, latrones enim non curant nisi de lucris temporalibus, quocumque modo acquirant; et ideo in speluncis se abscondunt.

Unde Gregorius: Domus orationis, spelunca latronum facta fuerat, quia ad hoc in templo assistere

[6. COM L'ESGLÉSIA, CASA D'ORACIÓ, ESDEVÉ COVA DE LLADRES]

E dix lo Senyor als qui del temple lançava: «Scrit és en Ysaïes: “La mia casa, a la lahor del meu nom dedicada, serà casa de oració e temple, no casa de furts ni de rapina, no casa de negocis, de spectacles e locucions vanes.”» Gran sperança tenim en aquestes paraules, car si lo Senyor no delliberava hoir nostres pregàries, no·ns dedicaria casa hon la sua majestat pregàsem.

Diu sant Ambròs: «Déu no vol que·l seu temple sia porche o longa de mercaderia, mas casa de oració e santimònia.»

Diu sant Agostí: «En lo oratori no deu lo cristià sinó dir ores, que per ço té lo nom de oratori.»

Però és gran dolor que·n lo temps present la sgleya no casa de oració, mas de disolució, pot esser nomenada. E per ço diu lo Senyor: «Vosaltres l'aveu feta spelunca de ladres.» Los ladres no curen sinó de haver pecúnies en qualsevol manera que haver les puguen, e per ço en les spelunques e coves se amaguen, perquè de allí puguen asaltar los hòmens e amagar les despulles.

© 24 oratori] oratorr | 27 l'aveu] laven

© 23-26 No ... strenyen] Corella incorpora aquesta glossa, la qual no es troba en VC, 500b, i que aprofundeix en una altra addició agregada anteriorment amb el mateix sentit (veg. nota p. 681,3). | 5-6 majestat pregàsem] Tot seguit, Corella omet un breu comentari (VC, 500b), en què s'exposa que Jesús, en dir «ma casa» al temple, mostra que és Déu, perquè el temple és la casa de Déu. | 8-9 e santimònia] Immediatament després, Corella elimina una citació d'Orígenes (VC, 500b), en què s'exposa que els qui es congregen en la casa d'oració no han de comprar ni vendre, sinó ocupar-se només de les oracions. | 22 santimònia] Santedat, vida i conducta pròpia de persona santa (DCVB, s.v. santimònia). | 28 spelunqua] Cova (DCVB, s.v. spelunca).

noverant, ut aut non dantes munera studerent corporaliter persequi, aut dantes spiritualiter necare.

[35]

Et non jam domus orationis, sed spelunca latronis est, quando, relicta innocentia et simplicitate sanctitatis, illud conatur agere, unde valeat proximo nocere: haec Gregorius.

Spelunca latronum, dicitur esse locus, ubi spolia quae latrones rapiunt congregantur; et hoc fecerunt sacerdotes de templo, quia non curabant de cultu Dei, sed magis de excoaratione populi, et hoc per astutias varias et exquisitas.

[35] Templum quoque et domus Dei est ipsa mens, atque conscientia fidelium. Quae si quando in laesione proximi, perversas cogitationes profert; quasi in spelunca latrones resident.

Similiter et hodie clerici plus curant de suo lucro, quam de Ecclesiae servitio. Sicut enim magni latrones, in speluncis suis existentes, quando sciunt transire aliquos parum habentes, non exeunt de speluncis, sed mittunt famulos suos ad exspoliandum illos, quando vero sciunt transire homines multum pecuniosos, currunt illuc de primis ad illos; sic multi canonici et clerici, quando sciunt lucrum magnum, currunt ad ecclesiam, sed quando lucrum est modicum, remanent in domibus, et se subtrahunt, ac clericos suos ad ecclesiam mittunt.

Et nota quadruplicem usum ecclesiae: quia primo est domus reconciliationis, quoad poenitentes, secundum illud Genesis: *Non est hic aliud, nisi domus Dei et porta coeli*; secundo, orationis, quoad proficientes, sicut dicitur hic; tertio, instructionis, quoad perfectos, secundum illud Isaiae: *Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos*; quarto jubilationis et laudis, quoad omnes, secundum illud Psalmistae: *In ecclesiis benedicite Deo*, et illud: *Beati qui habitant in domo tua, Domine*.

Sed fit spelunca latronum, secundum quadruplex latrocinium: vel Scripturarum, quando corrumpuntur, ut ab haereticis; vel gratiarum, quando sacramenta venduntur, ut a simoniacis; vel praebendarum, quando

E lo loch hon se amaguen espel·lunqua·s nomena. Axí los sacerdots, stant en lo temple, no curaven del divinal servici, mas scorchar e despullar los pobles per diverses fal·làcies y exquisites maneres.

Temple de Déu és l'ànima cristiana. Qui s'i acull 5 per noure al prohisme té cogitacions males: és feta spelunca de ladres.

És la Sgleya de Déu de ladres spelunca quant los [e]clesiàstichs més curen dels guanys propis que del servey eclesiàstich. E axí com los grans ladres stant en 10 les spel·lunques, com alguns pobres hòmens pasen, no·ls van ells a pendre, mas los seus ministres hi trameten, però si hòmens rics e mercadés de stima vénen, ells primer en presona corren, axí molts clergues e canonges, quant gran distribució speren, ells primers 15 a la sgleya cuyten, però si poch guany speren, romanen en casa y als pobres preveres hy enujen.

E devem notar quatre propietats de la Sgleya: primerament, és casa de reconciliació quant als qui·s peniden, segons aquell parlar del Gènesis: «No és 20 aquest loch sinó casa de Déu e porta del cel.» {99d} Segonament, és casa de oració per tals qui aprofiten, axí com diu lo Senyor en la present ystòria. Terçament, és casa de doctrina per als qui a perfectió atenyen, segons aquell parlar de Ysaïes: «Veniu, pugem al mont 25 del Senyor e a la casa de Déu, e instrohir-nos-ha.» Quartament, és casa de laor, jubiliació e alegria per a tots los qui dignament hi abiten, segons aquell parlar del psalmista: «Benehiu lo Senyor en les sgleyes», e diu ell mateix: «Benaventurats són aquells qui en la casa del 30 Senyor abiten.»

Senyor, ells te loaren. És feta, emperò, spel·lunca de ladres, segons quatre condicions de ladronicis: lo primer de la scriptura, quant los heretges per a la sua perversa intel·ligència la furten; lo segon, quant los 35 simoniàstichs treballen en furta e vendre la gràcia; lo terç, de aquells qui les dignitats ab pecúnies atenyen; lo

© 1 espel·lunqua·s] sepellunquas | 28 dignament] diggament

© 24-26 *Temple ... ladres*] Corella pren una part d'una citació de sant Gregori Magne (VC, 500b), i n'amaga la font, en què s'indica que la casa d'oració esdevingué cova de lladres perquè els sacerdots acudien al temple per a perseguir corporalment els qui no oferien dons o matar-los espiritualment. La ment o la consciència dels fidels és el temple o la casa de Déu. Si el proïsme profereix mals pensaments i la lesiona, és semblant a cova on resideixen els lladres. Ja no és cada d'oració, sinó cova de lladres, quan deixada la innocència i la simplicitat de la santedat, es procura la manera de noure el proïsme. | 29 *Benehiu ... sgleyes*] *Psalteri* (Sl 67, 27): «Benehiu a Déu en les sgleyes» (Martos, 2013b: 237). Vulgata: «In ecclesiis benedicite Deum». | 18-19 *Benaventurats ... abiten*] *Psalteri* (Sl 83, 5): «Benaventurats són los qui habiten en la tua casa, Senyor» (Martos, 2013b: 265). Vulgata: «Beati qui habitant in domo tua». El possessiu llatí *tua* devia considerar-lo Corella massa vague, i incorpora en el *Psalteri* el vocatiu «Senyor», absent de la Vulgata, solució que en el *Cartoixà* passa per explicitar aqueix possessiu, ometent-lo, amb un complement del nom, «del Senyor».

emuntur, ut ab ambitiosis; vel pecuniarum, {501a} quando male expenduntur, ut a voluptuosis.

Vel secundum Hieronymum, latro est, et templum Dei in latrocinium seu latronum specum convertit, qui lucrum de religiosis sectatur. Hoc lucrum sectantur aliqui per studium scientiae, ut quaestuarii advocati; aliqui per fortitudinem potentiae, ut nobiles; aliqui per oblationem munerum, ut divites mundi. De his omnibus dicit Joannes: *Quotquot venerunt, fures sunt et latrones.*

7. MULTI IN TEMPLO SANANTUR

Et accesserunt ad eum caeci et claudi in templo, testes vocis et laudis puerorum, et sanavit eos; ut quod pueri clamabant verbis et ore, ipse ostenderet factis et opere, quasi etiam testis ipsorum. Clamabant enim Hosanna, id est salvifica; quibus per opera respondit, quia salutem tribuit. Ac si diceret: Bene clamatis Salvatore, quia ecce do salutem.

Moraliter, caeci sunt ignorantes, claudi vero rectitudinem justitiae dimittentes; et isti curantur per Jesum, et per bona consilia et hortamenta sectatorum ejus.

Considera nunc quod Dominus cum magno honore receptus, propter exhibitam sibi reverentiam non dimisit justitiam; quia mox templum intravit, et omnes vendentes et ementes inde ejecit; nec propter severam justitiam omisit suam misericordiam, quia mox caecos et claudos sanavit. Propter quod datur intelligi, quod iudex et praelati propter impensum sibi favorem, non debent dimittere justitiae rigorem; nec propter rigorem justitiae, debent dimittere dulcedinem misericordiae.

8. INDIGNATIO PHARISAORUM DE LAUDIBUS PUERORUM, ET CHRISTI RESPONSIO

Videntes autem et admirantes principes sacerdotum et Scribae mirabilia quae fecit Jesus, in tantae multitudinis de templo ejectione, in caecorum et claudorum sanatione, et pueros clamantes in templo, ipsum scilicet esse verum Christum, et dicentes: Hosanna filio David, ipsi enim pueri et ceterae turbae cum laudibus Christum usque in templum deduxerunt, moti contra ipsum rancore et invidia, indignati sunt, quia mali de laude bonorum dolere consueverunt.

ⓐ 17 vos] nos | 31 veyen] deyen

ⓐ 28-33 *Y... ladres*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Jeroni, segons *VC*, 501b. | 31-32 *en la sua canònica*] El verset correspon a l'Evangeli segons Joan (Jn 10, 8), no a la seua primera carta. En *VC*, 501a, no es fa referència tampoc a l'epístola joànica.

quart, de aquells qui los béns de la Sgleya en mals usos despenen.

Y aquells fan de la Sgleya spel·lunqua de ladres qui ab qüestories, ab falses relíquies, ab arrendament de butles e confraries, roben sots vel de caritat les pecúnies als pobles. De tots aquests diu sanct Joan en la sua canònica: «Tots los semblants qui són venguts a la santa Sgleya robadós són e ladres.»

[7. DE LA CURACIÓ DE MOLTS EN EL TEMPLE]

E seguint la ystòria evangèlica, acostare[n]-se al Senyor en lo temple cechs e coxos, testimoniis de les veus que·ls infants exclamaven. Donà'ls lo Senyor a tots sanitat perfeta, mostrand en fets e obres lo que·ls fadrins en veus cantaven, axí com si fes {100a} testimoni a la veritat que ells deyen. Ells cridaven *osanna*, que vol dir: «Senyor salva'ns, salut nos dóna», e donant salut los tornà resposta, quasi dient: «Rectament me cridau salvador, puix salut vos done.»

Moralment lo[s] cechs són los ignorants, los coxos aquells qui la rectitut de justícia no serven. E los uns y·ls altres, si ab devoció vénen al temple, lo Senyor los dreça y·ls il·lumina.

Ara considera e mira que·l Senyor, rebut ab tan gran honor e glòria, per la gloriosa e real recepció no s'oblida en ells fer justícia, que tantost lança del temple lo[s] qui exercihen negocis, ni per aquesta rigorosa justícia dexa la dolçor de la sua acostumada misericòrdia, donant exemple als prelats e bisbes que, per glòria ni honor que·ls presenten, no dexen la rigor de justícia ni dexen per la justícia la dolçor de la misericòrdia.

[8. DE LA INDIGNACIÓ DELS FARISEUS PER LES LLOANCES DELS INFANTS I LA RESPOSTA DE CRIST]

Miraven e meravellats veyen los prínceps dels sacerdots e bisbes en Jhesús los seus maravellosos actes, com lançà tanta multitut del temple, en guarir tots los cechs e coxos, en los fadrins que rey Mesies lo cridaven, dient: «O, fill de David! Salva'ns!», e axí, fins dins lo temple l'acompanyaren. De aquesta laor e reverència se indignen, perquè los mals de la laor dels bons tenen per costum entrestir-se.

Ubi Chrysostomus: Qui ingrediebatur ut homo, laudabatur ut Deus. Qui celabatur in carne, demonstrabatur in voce. Quem malitia sacerdotum, quasi hominem, blasphemabat; hunc innocentia parvulorum, quasi Deum, exaltabat. Quantum autem ille glorificabatur, tantum sacerdotes invidia torquebantur; {501b} et illius honor fiebat illis tormentum. Sic enim est res, quando boni in sua virtute laudantur, mali in sua invidia cruciantur: haec Chrysostomus.

Cumque manus non auderent timore populi in eum injicere, nec miracula manifesta impugnare, arguebant tamen eum de applausu quem sustinebat circa se, et testimonium populi atque puerorum clamantium: *Hosanna filio David*, vertebant in calumniam, quod videlicet hoc non dicitur nisi soli Filio Dei. Unde *dixerunt ei: Audis quid isti dicunt?* Quasi dicerent: Talem laudem de te merito non deberes sustinere; quia si tu justus et bonus esses, talem gloriam et applausum declinares.

Ubi Chrysostomus: Et nimirum hoc Christi erat dicere ad eos: Non auditis quid hi dicunt? Sicut enim Deo cantabant illi pueri. Et iterum: Et vos videtis quae ego facio; illos loquentes attenditis, et me facientem non consideratis; ego factis interpretor voces illorum: haec Chrysostomus.

Jesus autem dixit eis: Utique scilicet audio, et audire debeo, quia hoc est ex divina praeordinatione, secundum quod scribitur in Psalmo. Nunquam enim legistis ibidem: Quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem? Et bene dicit, *perfecisti*, laus enim inchoata fuit a turbis in via. Profert autem de Psalmo exemplum, ut tacente Domino testimonium Scripturarum firmaret dicta puerorum. Quasi diceret: Vos qui estis Legisperiti, debetis Scripturam hanc scire; et per consequens me non reprehendere.

Ubi Chrysostomus: Intelligimus quia infantes dicebantur, non aetate, sed simplicitate cordis. Infantes enim lactentes nec intelligere aliquem, nec laudare possunt.

Lactentes enim dicebantur, quoniam quasi lactis suavitate, ita mirabilium delectatione excitati, clamabant sicut scriptum est: *Sed exaltavi animam meam; sicut ablactatus est super matre sua, etc.* Lac enim dicitur opus miraculorum, quia miracula nullum laborem videntibus ponunt, sed videntes admiratione delectant, et ad fidem molliter invitant. Panis autem est

Diu sanct Crisòstom: «Aquell qui la malícia dels sacerdots blasfemava, la innocència dels infants com a Déu lo glo- {100b} rificava. E tant quant los fadrins lo glorificaven, tant la enveja més los aflegia, e la glòria del Senyor los era foch que-ls turmentava.» 5

E no gosant posar en ell les mans per temor del poble, ni impugnar tan manifestos miracles, volgueren-lo reprendre de la honor e glòria que sostenia, en aprenent del que-ls fadrins li deyen que sol a Déu sguardava. E per ço li digueren: «¿Les tues orelles hoen 10 lo que aquests dien?», quasi dient: «Par que no u oges o no y penses, que altrament no stimem que, esent bo e just, ho comportases, ans devem creure que tals populars glòries fogiries.»

Diu sanct Crisòstom: «Ja lo Senyor los responia 15 sens paraules, si ells hi volien atendre, dient: “Vosaltres no mirau ni ateneu los miracles que yo acabe. ¿Stau atents al que parlen, e no mirau a mi qui tals actes obre? Yo ab los meus actes declare lo que la lengua de aquells parla.”» 20

Respòs lo Senyor: «Bé hoig lo que dien, hi axí vol la rahó que n’hoja, que la divina providència ho ordena, e vosaltres, doctors, ignorar no u deurieu. ¿Aveu lest lo psalmista: “De la boca dels infants e dels qui mamen has acabada la lahor?”» E no sens causa diu «acabada»: 25 los pobles la començaren quant lo Senyor reberen, los fadrins en lo temple la acabaren, donchs, per resposta la Scriptura Sacra, quasi dient: «Bé fóra decent cosa que vosaltres la sabéseu, e axí dexàseu de {100c} reprendre’m.» 30

Diu sanct Crisòstom: «Devem entendre que infants se deyen no de edat, mas de simplicitat de cor e pensa, car los infants qui mamen, ni parlen ni loar poden.»

Ⓢ 8 en] in | 12 stitem] stimen | 22 e] e a | 29 dexàseu] dexasen

Ⓢ 4-5 *De ... lahor*] *Psalteri* (Sl 8, 3): «Per la boca dels infants e dels qui mamen has acabada la tua laor» (Martos, 2013b: 160). Vulgata: «Ex ore infantium et lactantium perfecisti laudem». | 6-8 *los² ... Sacra*] *VC*, 501b: «Profert autem de psalmo exemplum, ut tacente Domino, testimonium Scripturarum firmaret dicta puerorum»: «Pren exemple del salm, perquè, callant el Senyor, afirme el testimoni de les Escriptures el que havien dit els infants». | 33 *loar poden*] A continuació, Corella omet el final de la citació de sant Joan Crisòstom (*VC*, 501b), en què s'exposa que en el salm anterior els anomena lactants (en termes corellans: «els qui mamen») perquè, moguts per la delectació de les meravelles, quasi com per la suavitat de la llet, exclamen segons les Escriptures: «Tinc l'ànima serena; com un infant a la falda de la mare, així se sent la meua ànima!» (Sl 130, 2). Llet s'anomena a l'obra dels miracles perquè els miracles no donen treball al qui els veu, sinó que l'adeliten en admiració i el conviden suaument a la fe. El pa és doctrina de perfecta justícia, la qual no es pot rebre sinó exercitant els sentits en les coses espirituals.

doctrina perfectae justitiae, quam accipere non possunt, nisi exercitati sensus circa res spirituales: haec Chrysostomus.

Et omnis simplex doctrina lac dicitur, quia delectat, et faciliter capitur, sicut lac sine dolore dentium sugitur.

Però són aquells humils e simples, que sens mastegar, que no tenen dents de tanta intel·ligència, gusten la dolçor de la let dels divinals misteris sens algun treball de l'estudi.

Ab tot que, a la veritat de la ystòria, infants chichs 5
eren los qui lo Senyor loaven.

ORATIO

Generale terroris tui, Domine, signum fecisti, quando flagello de funiculis facto, omnes de templo ejecisti, praetendens in oculis flammam tuae divinitatis, precor et obsecro, Domine te: da mihi te terribilem praesentem attendere, ut sancto te timeam timore. Magna enim sunt judicia tua, Domine, et inscrutabilia, quae cum considero, contremiscunt omnia ossa mea; quoniam non securatur homo vivens super terram, sed in futurum omnia reservantur incerta, ut semper serviamus tibi pie et caste in timore, et exultemus tibi cum tremore. Amen.

ORACIÓ

Un general senyal de la terror e termor tua has volgut fer, Senyor Jesús, quant ab los açots de cordells 10
lancist tan gran multitut del temple, mostrant en los teus ulls lum e resplandor de la divinitat tua. Suplic-te, Senyor, que-m faces gràcia que yo-t considere terrible, perquè ab temor sancta del teu juhí m'espante. Grans, Senyor, són los teus juhins y enestimables; quant los 15
considere tots los meus ossos tremolen, car no és segur algun home en la present vida, mas totes les coses fins al Juhí final se reserven incertes, perquè tostamps servexcam a tu, Déu e Senyor, en temor piadosa hi casta, e tremolant nos alegrem en la tua misericòrdia. 20
Amén.

{501A} CAPUT XXX. DE DUOBUS MINUTIS VIDUAE, ET DE PHARISAEI ET PUBLICANI ORATIONE

I. DUO MINUTA VIDUAE MAGIS A DEO ACCEPTA QUAM DIVITUM OBLATIONES

Et sedens Jesus contra gazophylacium, id est divitiarum repositorium, aspiciebat eos qui mittebant, et ponebant munera sua, id est oblationes in illud. Erat autem gazophylacium arca foramen desuper habens, juxta altare ad dexteram {501b} posita, in qua mittebatur et servabatur pecunia pro sustentatione aedificiorum templi, et aliis quae erant ad templum et ministerium necessaria; nec non pauperibus et viduis inde nutriendis, ac pro sacerdotibus et ministris.

Dicitur autem gasophy- {502a} zophylacium porticus, ubi tales arcae et oblationes servabantur; de quo etiam alibi in Evangelio dicitur: *Haec locutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo.*

Unde Beda: Quia sermone Graeco φυλακή servare dicitur, et *gaza* lingua Persica divitiae vocantur,

{100D} DE LES DOS MEALLES DE LA VIUDA E DE LA ORACIÓ DEL FARISEU E DEL PUBLICÀ. [C]APÍTOL XXVIII

[I. COM DOS POQUES MONEDES DE LA VIUDA VALEN A DÉU MÉS QUE RIQUES OBLACIONS]

Segueix lo Senyor en lo temple a l'encontre del gazofilaci, que era la caixa hon les ofertes e donatius que 25
al temple oferien se tancaven. Tenia una ubertura en la cuberta per hon les pecúnies se recollien, les quals servien per als edificis del temple e per a les necessitats altres, e encara per als pobres ministres, e per a viudes e 30
altres pobres.

Ⓜ 3 misteris] mimisteris | 14 juhins] juhius | 25 la] le | que²] quel

Ⓜ 18-19 b tot que, a la veritat de la ystòria, infants chichs eren los qui lo Senyor loaven

Corella afegeix aquest aclariment, de tal literalista, el qual no es troba en VC, 501b. | 21 mealles] Monedes ínfimes, de poc valor (DCVB, s.v. malla). | 30 altres pobres] Tot seguit, Corella elimina una disquisió sobre el mot *gazofilaci* (VC, 502a), en què s'exposa que el gazofilaci era un pòrtic que guardava aquestes arques i oblacions, del qual es diu en l'evangeli: «Jesús va pronunciar aquestes paraules en el gazofilaci, mentre ensenyava en el temple» (Jn 8, 20). En grec, φυλακή significa «guardar», i *gaza*, en persa, significa «riqueses»; el gazofilaci és, per tant, el lloc on es guarden les riqueses. Aquest nom posaren a l'arca on s'aplegaven els donatius necessaris per al temple i al pòrtic on es guardaven.

gazophylacium locus appellari solet, quo divitiae servantur; quo nomine et arcam in qua donaria populi congregabantur ad usus templi necessarios, et porticus in quibus servabantur appellabant: haec Beda.

Et cum multi divites multa mitterent, *videns quamdam viduam pauperulam mittentem aerea minuta duo*, id est duos nummos aereos, valentes quadrantem, seu quartam partem sicli, scilicet obolos quinque, quos cum sudoribus ad diurnum victum acquisierat, *dixit* discipulis quod plus omnibus misisset: quia miserat de penuria sua, et sibi necessaria omnia quae habuit, et *totum victum suum*, id est, omnia necessaria corpori, sine quibus non est vivere, se de cetero in totum committens Deo. Alii vero ex superabundanti sibi et superfluo miserunt, quod non debebant retinere, sed erogare. Non dicit quod *miserunt* quod abundat; sed ex eo quod abundat illis et *ex abundantia*, ad denotandum quod non dederunt totum superfluum sed partem modicam.

Sacerdotes quippe, qui erant avari, docebant quod ille qui plus offerebat in templo absolute loquendo, plus habeat de merito; quod falsum est, quia quantitas meriti non accipitur secundum quantitatem doni absolute, sed per comparationem ad facultatem dantis, et promptitudinem suae voluntatis et devotionis. Unde secundum doctrinam sacerdotum, multi divites jactabant munera multa et magna; sed secundum Christi sententiam vidua haec pauper *plusquam omnes misit*, non absolute loquendo, sed considerata facultate et bona voluntate sua; non effectu ponderis, sed affectu devotionis; non plus in quantitate, sed in charitate, ut dicatur *plus*, quia ampliori desiderio et fervore, quod enim potuit, misit, et quod non potuit, desideravit; item, *plus* comparatione, quia totum dedit; item, *plus* dati qualitate quia de sibi necessario; item, *plus* divina acceptatione, quia Christus plus approbavit. Praefertur ergo divitibus vidua pauperula, quia plus est pauperi dare modicum, quam diviti dare multum, sicut plus est puero ferre pondus parvum, quam forti viro ferre magnum; et Deus plus attendit dantis affectum, quam donum, et plus ponderat quantitatem devotionis quam muneris.

Unde ait Hieronymus: Non quantum sed ex quanto dederis, considerat Deus.

E com molts rics grans pecúnies hi donasen, mirant lo Senyor, vench una dona vídua e lançà en la caxa dos mínimes monedes de les que entr-ells corrien, que ab suor per al seu viure les avia guanyades. Dix lo Senyor als seus dexebls: «Més que tots y ha donat aquesta viuda, perquè dóna de la sua necessitat miserable. Tot lo que té dóna, la sua vida ofrí al temple, acomanant a la divina providència que la governe, no dexant los treballs propis per a passar la cansada vida. Los altres donen de la sobreabundància que-ls sobra, la qual justament retenir no podien, car són dels pobres los béns que als rics sobren.» No diu lo Senyor que del que a ells sobra donen, mas lo que-ls sobra, e axí encara no feyen tot lo que devien.

Responia {101a} lo Senyor una falsa doctrina que los sacerdots prehicaven, dient: «Aquell major mèrit guanya qui major quantitat dóna», la qual és sentència falsa, car lo mèrit pren la essència e augment, presuposant la gràcia, segons la devota affectió de nostra voluntat líbera. E axí està en veritat infal·lible lo que-l Senyor parla, que la pobrelleta viuda més que tots hi dóna, que major affectió e més devota era mester per a donar lo poch, que era molt, puix era del necessari, que no en donar molt, que és poch, quant és superflu. Més esforç ha mester hun home dèbil que porte una càrrega poca, que si hun fort una que fos major portava.

Diu sanct Gerònim: «No lo que dones, mas de quina affectió ho dones, lo Senyor considera.»

ⓐ 10 sobreabundància] soberabundancia | 15 falsa] lalsa | 24 superflu] superflua

ⓑ 3 de les que entr-ells corrien] Corella sintetiza magistralment un passatge intranscendent (VC, 502a), en què s'indica el valor de les monedes, les quals equivalien a dos sestercis, o a un quadrant o la quarta part d'un sicle, que el formaven cinc òbols. Corella defug aquestes explicacions, com s'ha vist anteriorment (veg. nota p. 364,6-7). | 23-24 car ... sobren] Corella incorpora aquesta moralitat, la qual no es troba en VC, 502a, però sí que apareix prèviament en el Cartoixà (veg. p. 507,26-30). | 5-11 que' ... portava] Corella reformula l'original llatí (VC, 502a), en què s'interpreta que la pobra viuda va donar més que els altres no literalment, sinó segons el que podia i la seua bona voluntat; no per la quantia efectiva, sinó per l'afecte de la devoció; no en quantitat, sinó en caritat. Es diu que va donar més pel seu immens desig i fervor, atés que va lliurar allò que va poder, i el que no va poder, ho va desitjar. També donà més per comparació, perquè va donar tot el que tenia. També donà més per la qualitat del que donava, atés que era necessari per a ella. També donà més per l'acceptació divina, perquè Crist la va jutjar bona. Així, continua el passatge remodelat, es prefereix una pobra viuda als rics, que és més per als pobres donar poc que als rics donar molt, així com és molt per a un infant dur poc pes, que per a un home fort dur-ne molt. Déu atén abans l'afecte del donant que allò que dóna, i més pondera la quantitat de la devoció que l'oferta.

Et Gregorius: Cor namque et non substantiam pensat Deus, nec perpendit quantum in ejus sacrificio, sed ex quanto proferatur.

Unde etiam Chrysostomus: Non etiam paucitatem oblatis, sed copiam affectus intuitus est Deus. Quod si nequis tantum offerre, sicut et vidua; offer saltem totum superfluum: haec Chrysostomus.

2. MYSTICA ET MORALIS HUIUS FACTI APPLICATIO

Si autem bina minuta, quae vidua misit in arcam, plus omnibus muneribus Deo placuerunt; sic amor Dei et proximi omnia vincit, qui semper in arca cordis servari debet. Per duo etiam minuta animam et corpus accipere possumus, quae devote Deo offerre debemus.

Moraliter autem haec vidua pauper, dici potest persona simplex, carens divitiis et Scripturarum notitia, quae tamen apud Deum plus meretur orationibus, et vita, quam potentes in temporalibus et magna scientia. Unde cum Augustinus legisset vitam Antonii, dixit: Simples et indocti rapiunt coelum, et nos cum litteris nostris {502b} demergimur in infernum!

Ista quoque vidua signat cujuslibet fidelis animam, quae nunc debet se reputare viduam quamdiu est ab amplexibus sponsi sui Christi separata; et sicut vidua ducit semper vitam lugubrem, et induit vestes viduitatis suae, sic anima devota debet esse in luctu poenitentiae, et corpore et mente in humilitate. Haec debet offerre Christo duo minuta, scilicet: affectum compassionis verbi et facti; et quandoque verbum

Diu sant Gregori: «Lo cor, no la sustància del que dónes, lo Senyor mira; ni pensa quant és gran, mas de quina affectió proceheix lo teu sacrifici.»

No mira lo Senyor en la vídua la poquedat del que offeria, mas la quantitat del seu cor. Hun[a] era la principal offera, e si los richs tant com la viuda offerir no volen, offiren lo que-ls sobra perquè en aquest món tinguen hy en l'altre no-ls falga.

[2. DE L'APLICACIÓ MÍSTICA I MORAL D'AQUEST FET]

Més que totes les altres offerres que-ls richs oferien plagué al Senyor la oferta de la pobrelleta viuda de les dos monedes, que los dos manaments en nosaltres signifiquen: amor de Déu e del prohisme, en los quals se tanca tota la religió crestiana. Podem encara entendre {101b} per les dos monedes lo nostre cors e ànima, dels quals devotament devem al Senyor presentar oferta.

Significa aquesta viuda alguna simple persona pobra, que merex en lo divinal conspecte més que-ls grans hòmens de sciència. Legint sant Agostí la vida de sant Pau Hermità, humil e simple, dix: «Los simples ydotes lo cel prenen, e a nosaltres les nostres sciències als inferns nos porten.»

Significa aquesta viuda qualsevol ànima crestiana, la qual se deu estimar vídua perquè és absent de poder abraçar lo seu espòs Jesús en la sua pròpia figura, e com a vídua deu portar la sua vida plorosa hy de viduïtat les vestidures. Axí, l'ànima devota deu esser en plor de penitència, vestida de afflictions e dejunis, offerir a Déu dos mealles, que, ab tot que sien poques, tenen en si la ymatge del rey sculpida, que són lo enteniment e

Ⓢ 15 devem] deuen

Ⓢ 17-21 *No ... falga*] Corella omet la font d'aquest fragment, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 502a. | 19-21 *e ... falga*] Corella remodela l'original llatí (VC, 502a), en el qual, de manera general, es parla que si algú no pot donar molt, com la vídua, almenys que done d'allò que li és superflu. El tarannà tropològic que confereix el mestre en teologia a la seua traducció poua d'altres interpretacions que apareixen en el *Cartoixà* (veg. p. 503,8-11), i enllaça amb una altra glossa corellana, del mateix caràcter, incorporada suara (veg. nota p. 688,23-24). | 3-4 *la ... Hermità*] Corella canvia l'original llatí (VC, 502a), en què es diu que sant Agustí d'Hipona va llegir la vida de sant Antoni Abat, no la de sant Pau Ermità. L'episodi que refereix la VC forma part del llibre huitè de les *Confessions* (PL 32, cols. 754-756), en el qual el doctor de la gràcia relata que per mitjà del seu amic Ponticià coneix la vida del sant eremita, moment clau en la seua conversió al cristianisme. La motivació per què Corella canvia la vida de sant Antoni Abat per la de sant Pau Ermità o de Tebes, el primer eremita segons la tradició cristiana, és una incògnita, atés que les vides dels dos principals sants ermitans eren conegudes a bastament en l'edat mitjana, igual com la influència en la conversió de sant Agustí pel coneixement de la vida de sant Antoni. Tal volta les concomitàncies paleses entre la *Vita Pauli*, elaborada per sant Jeroni, i la *Vita Antonii*, escrita per sant Atanasi, en siguen una possible causa. | 14-16 *que ... representat*] Corella glossa l'original llatí (VC, 502b), en què s'exposa que les dues monedetes són la inclinació cap la compassió amb paraules i fets; de vegades val més una paraula compassiva que un fet, o és millor que un do. Tot seguit, Corella elimina una citació de sant Teòfil d'Antioquia, en què s'interpreta que aquesta viuda és l'ànima humana, la qual, quan deixa a Satanàs amb qui estava unida, posa en l'erari del temple dues monedetes, la carn i la ment: la carn per abstinència, la ment per humilitat, perquè així puga escoltar: tots els seus béns ha donat, no ha deixat res del seu en el món. Corella també suprimeix seguidament una citació de Beda el Venerable, en què s'exposa que aquest fet dona a conèixer moralment com és d'acceptable a Déu allò que hom ofereix de bon grat. Segons les lleis de l'al·legoria, els jueus són els richs, que designen els jueus ensuperbits en la justícia de la Llei. La vídua pobra és la senzillesa de l'Església, la qual s'anomena pròpiament pobreta perquè renuncia a l'esperit de supèrbia, a les concupiscències temporals o a pecats com les riqueses del món; és vídua perquè el seu home per ella va patir la mort. Aquesta, continua la citació omesa, va llançar al gazofilaci dues monedetes, atés que en presència de la majestat divina ofereix oracions i dons, amb amor

compassivum bene valet factum, et quandoque melius est quam datum.

Unde Theophilus: Vidua ista anima hominis est, relinquens Satanam, cui fuerat adjuncta, quae mittit in templi aerario duo minuta, carnem scilicet et mentem: carnem quidem per abstinentiam, mentem vero per humilitatem, ut sic audire valeat: quod *totum victum suum* posuit, nihil de suo relinquens mundo.

Ubi et Beda: Hic nobis locus moraliter quidem intimat, quam sit acceptabile Deo, quidquid bono animo attulerimus.

Juxta vero leges allegoriae: *divites*, Judaeos designant de justitia legis elatos;

vidua pauper, Ecclesiae simplicitatem designat, quae recte *paupercula* vocatur, quia vel superbiae spiritum, vel concupiscentias temporalium, vel peccata tanquam mundi divitias abjicit; *vidua* vero, quia vir ejus pro ea mortem pertulit.

Haec in gazophylacium *aera mittit duo minuta*, quia in conspectu divinae majestatis cum dilectione Dei et proximi, seu fidei orationisque munera defert, quae considerata propriae fragilitatis minuta, sed merito pia devotionis accepta, cunctis superbiorum

Ⓢ 8 eren] cren | 14 corona] cosona

de Déu, del proïsme i dels fidels, els quals, encara que els considera insignificants per la pròpia fragilitat, són més excel·lents que totes les obres dels jueus superbs, perquè són acceptats pel mèrit de la piadosa devoció. El jueu dóna del que li sobra en el tresor diví, el qual presumex de la seua justícia i no resa per Déu, sinó per ell mateix: «Déu meu, et done gràcies perquè no sóc com els altres homes, lladres, injustos» (Lc 18, 11). L'Església posa tot el que té en el tresor diví, perquè entén que tot el que hi ha no és pel seu mèrit, sinó que són dons de Déu, i diu: «Déu meu, sigues-me propici, que sóc un pecador» (Lc 18, 13).

17-691,17 *Al ... crehença*] Corella crea aquesta al·legoria, la qual no es troba en VC, 502b, encara que s'inspira en part en una citació de Beda el Venerable que l'autor valencià deixa de traduir just en aquest mateix lloc (veg. nota anterior). Així, el símil entre els rics i els jueus es troba en la citació de l'exegeta anglès, però l'oferta per part del judaisme dels «qui eren bo[n]s a la Sgleia cathòlica», «los gloriosos apòstols», no apareix enlloc. La novetat principal que aporta el mestre en teologia respecte de l'obra ludolfina, no obstant, és la semblança entre la viuda pobra i els gentils. En la patrologia, l'única figura que els representa és la de la viuda de Sarepta (1Re 17, 8-24), en autors com Rupert de Deutz (*De Trinitate et operibus eius*, PL 167, cols. 1239c-1242b) o Hug de Sant Víctor (*Summa sententiarum septem tractatibus distincta*, PL 176, cols. 47ab), i encara en el *Segon del Cartoixà* (capítol segon). Corella, per tant, degué realitzar una associació d'idees entre les dues viudes que el dugué a construir aquesta al·legoria, prenent també l'argument de la perfecció de la doctrina evangèlica sobre la llei natural, aparegut prèviament (veg. p. 403,20-27). L'al·legoria entre les dues monedes i la «caritat e verdadera crehença», sembla suggerit, novament, per la citació omesa de Beda: «cum dilectione Dei et proximi, seu fidei orationisque munera defert» (VC, 502b). | 12 *gentilitat*] Conjunt de tots els gentils (DCVB, s.v. *gentilitat*).

la voluntat, potències de la nostra ànima en les quals la ymatge de Déu se representa.

Al seny al·legòrich, los rics hòmens qui de la sobreabundància oferiren al temple són los juheus, als quals e per los quals principalment lo Senyor venia. 5 Rics staven de Ley e Profetes, de revelacions e grans miracles, que sobre la rahó natural los sobrava. Oferi[r]en los qui eren bo[n]s a la Sgleia cathòlica grans donatius e peccúnies, qui foren los gloriosos apòstols, qui feren riqua la sancta Sgleya de les joyes de la sua 10 doctrina e maravolloses obres.

Però la vídua pobra, {101c} gentilitat mísera, freturosa, dóna del necessari, conexent per rahó natural que la doctrina de Jesús era axí a l'enteniment corona, e lo que prometia a la sua voluntat conforme, que totes 15 les altres leys e sectes ni a l'enteniment veritat li mostraven ni a la voluntat bé ni felicitat que del tot quietar la poguessen.

Vench-se'n a la cathòlica Església hy posà en la caixa dels tresors de la Scriptura Sacra dos monedes: 20 caritat e verdadera crehença.

Judaeorum operibus praestant. *Ex abundantia* enim, sibi Judaeus *mittit in munera Dei*, qui de justitia sua praesumens haec apud se orat, quasi non apud Deum: *Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum raptores, injusti; — omnem autem victum suum Ecclesia in Dei munera mittit*, quia omne quod vivit, non sui meriti, sed Dei esse muneris intelligit dicens: *Deus, propitius esto mihi peccatori*: haec Beda.

3. PHARISAEI ORANTIS JACTANTIA

Dixit autem tunc Jesus et ad quosdam, quasi singulares, et se aliis praeponentes, *qui in se confidebant*, et de propriis meritis praesumebant, *tanquam justis*, pro operibus suis exterioribus, *et aspernabantur ceteros*, tanquam injustos, et sic dupliciter superbiebant, scilicet: quia de meritis confidebant, et quia ceteros despiciebant,

ideo justis non erant, quia humilitatem sine qua nullus justus est, non habebant; *parabolam istam* de Pharisaeo apparente justo, et Publicano peccatore publico ascendentibus in templum et orantibus.

In templum ascendebant, quia templum in alto situm erat, et ascensum quindecim graduum habebat; *ut orarent*, quia hic est finis debitus eundi ad ecclesiam, scilicet ad orandum,

non ad confabulandum, non ad vanitates videndum. Pharisaeis quippe loquebatur Dominus, qui inde Pharisaei, id est, *divisi* dicuntur, quia apparentes justis, se prae ceteris meliores esse putabant.

[3. DE LA JACTÀNCIA DEL FARISEU QUE ORAVA]

Hi seguint la tenor evangèlica, perquè eren ab lo Senyor alguns qui en si confiaven com a justs e los altres menyspreaven, dix-los aquesta paràbola: «Dos hòmens pujaven al temple per fer oració: la hu era fariseu, l'altre publicà. Hy stant de peus lo fariseu davant si mateix axí pregava: “O Déu! Gràcies te fas que no só axí com los altres hòmens, ladres, injusts, adultres, ni só axí com aquest publicà. Dejene dos dies en la setmana, done dècimes de tot lo que posseheixch.” Hy lo publicà, estant de lunny, encara no volia levar los ulls al cel, mas batia's los pits, dient: “Senyor Déu, sies propici a mi, peccador.”

»En cert vos dich que aquest se'n devallà justificat en sa casa, romanint lo fariseu en lo peccat de la supèrbia; perquè tot aquell qui s'exalça serà humiliat, e aquell qui s'humilia serà exalçat.»

Dix lo Senyor als qui com a justs dels propis mèrits presumien, hy singulars sobre los altres se mostraven, hy en les obres exteriors excel·lir volien, e menyspreaven los al- {101d} tres com a peccadors injusts e indignes. E axí en dos maneres se ensuperbien: confiant dels seus mèrits e menyspreant los altres.

Pujaren en lo temple, qui en alt tenia lo siti, hy encara a la porta per quinze grahons s'i pujava. Per fer oratió pujaren, que aquesta deu esser la fi de pujar al temple.

Ⓢ 10 posseheixch] possegeixch | 15 perquè] pre que | humiliat] humilitat

Ⓢ 18-692,4 *perquè ... exalçat*] Corella tradueix tot d'una, directament de la Vulgata, la paràbola del fariseu i el publicà (Lc 18, 9-14), la qual apareix de manera fragmentària i glossada al llarg de l'obra llatina (VC, 502b), igual com ha operat en altres passatges semblants (veg. nota p. 364,16-365,3). | 22 *los altres*] Immediatament després, Corella elimina un passatge (VC, 502b), en què indica que no eren justs perquè no tenien humilitat, sense la qual res no és just, per això proposa els deixebles la paràbola del fariseu, aparentment just, i del publicà, peccador públic, que pujaren al temple per a pregar. | 13-14 *al temple*] A continuació, Corella suprimeix un fragment (VC, 502b), en què s'explica que a l'església cal anar a pregar, no a parlar o servir vanitats. El Senyor deia aquesta paràbola pels fariseus que allí estaven, que signifiquen «separats», que aparentaven ser justos i es creien millor que els altres. Aquesta darrera interpretació, com que es repeteix més avant (veg. p. 693,8-10), Corella la considera en aquest punt sobrer.

His autem unum Pharisaeum Dominus opposuit, in quo quasi in speculo ceteri quales erant videre potuissent; et fortasse idem ipse praesens ibi erat, de quo Dominus ista dicebat.

Ubi Theophilus: Causa igitur confidentium in se, non autem totum attribuentium Deo, sed ob hoc ceteros contemnentium, parabolam proponit, ostendens quod iustitia quamvis hominem approximet Deo, si tamen assumat superbiam, ad infimum dejicit hominem. Est autem superbia, Dei contemptus. Quoties enim aliquis non Deo, sed sibi adscribit bona quae facit, quid est aliud quam Dei negatio? haec Theophilus.

Pharisaeus superbus se jactabat, et {503a} justificabat; alios accusabat, et se eis praeferens, *stans apud se sic orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, etc. Jejuno bis in sabbato*, id est in septimana; *decimas do omnium quae possideo*. Haec autem sunt indicia superbiae, quam Deus a longe cognoscit, sed non ignoscit.

De utraque parte iustitiae se laudat: quarum una est declinare a malo; altera facere bonum. De prima se laudat dicens: *Non sum sicut ceteri hominum*; de secunda dicens: *Jejuno bis in sabbato*.

Pharisaeus ergo bene dicitur quasi *divisus*, quia gestu, habitu et conversatione erat a ceteris distinctus. Unde dicebat: *Non sum sicut ceteri hominum*; et verum dixit, non quidem injustitia, sed in superbia.

Male quippe incepit, debuit enim incipere a sui accusatione, secundum illud Proverbiorum: *Iustus in principio accusator est sui*; in medio supplicare, et orare; in fine, gratias agere, sicut sacerdos facit in missa sua: primo enim accusat se in generali confessione; secundo, Deum suppliciter deprecatur multiplici oratione; ultimo Deo regratiatur dicendo: *Ite missa est*, vel: *Benedicamus Domino*, et respondetur: *Deo gratias*. Ipse

Lo fariseu pompós, superbo, estant de peus en loch que-l poguessen veure, davant si mateix pregava, quasi tenint a si per retaule, que no eren aldre les sues pregàries sinó gloriar-se en los seus mèrits. E podia ser que-l fariseu scoltàs al Senyor hy fos present quant lo Senyor deya aquesta paràbola, la qual era per als altres proverbi, paràbola e exemple, ab tot que en si fos vera ystòria.

A si mateix, donchs, lo fariseu pregant lohava y los altres acusava, desonrava y menyspreava. Atribuhint a si les bondats sues, de Déu blasfemava, car atribuhia lo que és propi de Déu a la creatura, que és vera blasfèmia.

De les dos parts de justícia loha: la una, que és declinar del mal, e per ço diu: «No só axí com los altres hòmens»; l'altra, fer bé, dient: «Dejune dos veguades la setmana.»

Mèritament se deya fariseu, que vol dir «divís e separat dels altres», y axí lo vestir e la vida dels fariseus era dels altres separada en mostra de religiós viure. Començà lo fariseu la sua oració en laors sues, dient: «No só yo axí com los altres», e veritat deya, que més superbo era que-ls altres.

En gràcies començà no per fer gràcies, mas perquè {102a} tingués entrada per a explicar los propis mèrits. E devia començar en acusacions sues, axí com lo prevere en la missa, que en la confessió de sos peccats comença, y en *Deo gracias* acaba; aquest en gràcies començà, pròpies lahors continuà, lo prohisme

Ⓢ 16-17 *quasi tenint a si per retaule*] Aquesta metàfora, de creació corellana, s'inspira en una altra de l'obra ludolfina (VC, 502b), que apareix en aquest mateix lloc, en la qual s'exposa que el Senyor va ensenyar la paràbola del fariseu als fariseus que tenien davant perquè es veieren reflectits, com si tingueres al davant un espill. La semblança del retaule devia ser molt més propera i colpadora als fidels del segle xv, que no l'exemple, molt manit, de l'espill. | 24-693,3 *Atribuhint ... blasfèmia*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual s'inspira en una citació de sant Teòfil d'Antioquia que l'autor valencià resumeix (VC, 502b-503a): Jesús exposa aquesta paràbola per a aquells que confien en ells mateixos, no ho atribueixen tot a Déu i als altres menyspreen, mostrant que la justícia, encara que aproxima la persona a Déu, si aquesta és superbiosa, la derroca fins al no res. La supèrbia és rebuig de Déu. Què fa aquell que s'adscriu a ell els dons que té, sinó negar a Déu?

autem non se accusavit, sed laudavit; non Deum rogavit, sed laudanti insultavit; nec gratias agendo, Dei dona, sed sua merita pensavit.

Publice quidem arguere vitia omnibus licet, nulli autem, nisi paucis, ut ad certam personam descendant; in quo Phariseus reprehensibilis erat.

Secundum Bedam, de verbis elati Pharisei, quibus humiliari meruit, possumus e diverso humilitatis formam, qua sublimemur, assumere; ut sicut ille consideratis et pejorum vitiis et suis virtutibus, est elatus ad ruinam, ita nos non nostra solum pigritia, sed et meliorum virtutibus inspectis, humiliemur ad gloriam.

4. PUBLICANI ORANTIS HUMILITAS

Et Publicanus humilis a longe stans, propter timorem, quasi non esset dignus appropinquare, nolebat nec oculos in coelum levare, propter pudorem, quia iudicabat se indignum prae verecundia peccatorum, quasi pro peccatis non audens respicere coelum;

sed percutiebat propter contritionis dolorem pectus suum, tanquam totius mali originem dicens, per humilem confessionem: Deus, qui omnia potes, propitius esto mihi peccatori. Ecce sui accusatio, et pura confessio, et ista faciunt ad peccatorum remissionem; haec enim sunt indicia humilitatis, quam Deus de prope aspicit et cognoscit. Merito autem pectus suum percutiebat, quia ibi peccaverat, ubi fons et fovea et origo mali erat. Ibi enim est cor bonorum omnium atque malorum secretarium; inde omnia bona, et omnia mala procedunt.

Hoc ergo publicanus *percutiebat*, quia, secundum Augustinum, est arguere quod latet in pectore, et evidenti pulsu occultum peccatum castigare, ac pectus percutiendo se de ipso quodam modo vindicabat et dicebat: *Deus, propitius esto mihi peccatori*; non attendas hujus pravi cordis consilia, dele peccata, et *propitius esto*. Nihil in me est unde tibi placere et veniam

② 2 publicà] publca

① *hy en desonesta manera*] Corella resumeix en poques paraules un comentari (VC, 503a), en què s'exposa que argüir públicament els vicis de tots és lícit, però a ningú, o a molts pocs, li és lícit concretar en una certa persona, per la qual cosa el fariseu és reprès. | 2 *u deya*] Immediatament després, Corella omet una citació de Beda el Venerable (VC, 503a), en què s'indica que per les paraules del superb fariseu que meresqué ser humiliat, cal prendre, inversament, una forma d'humilitat que porte a la sublimació: així com ell, quan va considerar les seues pròpies virtuts i els vicis dels pitjors, es va ensuperbir fins a condemnar-se, així cal que la persona, deixant de banda la peresa i considerant les virtuts dels millors, s'humilie per a arribar a la glòria. | 22-25 *Diu ... troba*] Corella clou el passatge del fariseu superb amb aquestes dues citacions, les quals no formen part de VC, 503a. Amb un tarannà proverbial i sentències evident, els dos textos no pertanyen certament a sant Agustí d'Hipona ni tampoc a sant Bernat de Claravall, i actuen com a colofó dels ensenyaments expressats anteriorment.

vituperà, hy en desonesta manera, senyalant e mostrant lo publicà per qui u deya.

Diu sant Agostí: «Qualsevol qui humilment mèrits seus recita, què recita sinó gràcies tues?» Diu sanct Bernat: «No peccar bondat de Déu és pròpia; la bondat de l'home és la misericòrdia que en Déu troba.» 5

[4. DE LA HUMILITAT DEL PUBLICÀ QUE ORAVA]

Per lo contrari, del fariseu superbo estava luny lo publicà, temerós, humil, dejecte, e per ço acostar no-s gosava, conexent la indignitat sua, e per vergonya de sos peccats tenia recel alçar los ulls a la celestial spera. 10

Batia's los pits per dolor contrita, hy ab humil confessió confessava, dient: «Senyor Déu, tu qui est poderós, sies a mi, peccador, propisci», hy axí en pura confessió a si mateix acusava. Mèritament los pits se batia, que allí és la font e principi y armari de totes nostres bones cogitacions o males. 15

Diu sanct Agostí: «Castigava los seus pits e cor lo publicà, e batent, feya exir a la part de fora per confessió la polç que amagada estava; e batent, de si mateix se venjava, hy deya: "Senyor, sies placable a mi, peccado[r]. No mires de aquest pervers cor les cogitacions perverses, perdona'm los peccats e sies-me propici. No tinch en mi per hon a tu puga plaure, que {102b} lo meu cor e cors ab inmundes cogitacions e

consequi debeam, quoniam corde et corpore, cogitationibus et operationibus *tibi peccavi*. Omnibus iniquior ego sum, et nisi per misericordiam tuam salvari non possum; ideoque *propitius esto mihi peccatori*. Publicanus, quasi publicus peccator dicitur.

Publicani enim dicebantur exatores vectigalium publicorum, et exactio tributi erat contra Legem; ideo exactores, peccatores vocabantur.

Iste ergo sicut humilis appropinquare non audebat, ut Deus ad eum appropinquaret; non aspicebat, ut aspiceretur; percutiebat pectus suum, poenas de se exigens, ut Deus {503b} parceret; confitebatur, ut Deus ignosceret; et non minus se accusabat, quam Phariseus se justificabat.

5. EXAUDITUR PUBLICANUS, DUM REJICITUR PHARISAEI ORATIO

Sed quo fructu, qua mercede? Quia ignovit Deus quo ipse agnovit, et justificatus inde recessit. Unde sequitur: Amen, id est vere, *dico vobis, descendit*, scilicet de domo Dei, *hic*, scilicet Publicanus, *justificatus*, id est de impio per gratiam factus justus, *in domum suam ab illo*, id est plus quam ille; vel, *ab illo*, id est, prae illo remanente in fecibus suis. Et merito magis quam ille: quia habebat ille justitiam suam praesumptam, hic veram; ille apud se de operibus, hic vero apud Deum, ex fide justificatus est; ille enim superbe de bonis gloriabatur, hic humiliter mala confitebatur.

Sed, secundum Augustinum, melior est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio. Et hic est argumentum quod melior est peccator humilis, quam justus superbus, quia eo ipso quod peccator se humiliat, jam non est peccator; et justus eo ipso quod superbit, jam non est justus.

Unde idem Augustinus: Enumerationi meritorum praeferetur confessio peccatorum, propter quod dicitur: *Ita gaudium erit in coelo super uno peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent poenitentia*, id est qui non reputant se indigere illa. In quo miro modo reprimitur superbia humana, ut non de suis meritis homines praesumant.

Ubi Beda: Quantam veniae fiduciam digne poenitentibus praebet, quod Publicanus qui reatum suae nequitiae perfecte cognovit, flevit, confessus est;

obres l' é fet sítzeu e inmundu. No só axí com los altres, mas pijor que tots los hòmens. Gràcies te fas com tant la tua infinida bondat me ha comportat sens dampnar-me. No-m puc salvar sinó ab la tua gran misericòrdia; hages, donchs, Senyor, mercé de mi e sies-me placable.»

Aquest humil acostar no-s gosava perquè Déu se acostàs a ell. En alt no mirava perquè de alt lo miràs la divina gràcia. Los pits se batia e de si mateix prenia penes perquè nostre Senyor Déu li perdonàs les que merexia. Confessava la sua culpa perquè n'atengués vènia. E finalment, tant se acusava com lo fariseu se justificava.

[5. DE L'ACOLLIMENT DE L'ORACIÓ DEL PUBLICÀ I DEL REFÚS A LA DEL FARISEU]

Quin fruyt, quin loguer atés lo publicà peccador de aquesta breu humil oració e devota? Que li perdonà lo Senyor e justificà la sua contrita ànima, y devallàsse'n del temple justificat per la gràcia, en diferència de aquell qui romania hy augmentava en la sua elació e supèrbia, e provocava a yra la divina justícia.

Diu sanct Agostí: «Millor és en los peccats la humil confessió que en les bones obres la superba glòria. Car més val lo peccador humil que-l just superbo: ja no és peccador lo peccador quant se humilia, e lo just no és just quant se alça.»

Diu sent Bernat: «Quanta sperança tenen los penidents e[n] la gràcia! És pujat lo just e publicà al temple, ha conegut la sua culpa, à-la confessada, ha

© 21-22 *sies-me placable*] A continuació, Corella omet una interpretació (VC, 503a), en què es diu que s'anomenava publicà, com si fóra «pecador públic». Els publicans eren els cobradors dels impostos públics, que estaven prohibits per la Llei, per això a aquests cobradors els anomenen pecadors. | 19 e ... *justícia*] Corella resumeix un passatge (VC, 503b), en què s'exposa que el publicà tingué més mèrit que el fariseu, perquè aquest tenia una pressumpta justícia, aquell vertadera; aquest es justificava per les seues obres, aquell per les de Déu; aquest es gloriava amb supèrbia dels seus béns, aquell confessava humilment els seus mals. | 24 *se alça*] Tot seguit, Corella elimina una citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 503b), en què es manifesta que Déu prefereix la confessió dels pecats que l'enumeració dels mèrits, per això diu: «Igualment jo vos dic que en el cel hi haurà més alegria per un sol peccador que es converteix que no per noranta-nou justos que no necessiten convertir-se» (Lc 15, 7), és a dir, que consideren que no cal convertir-se. En açò, acaba la citació suprimida, es dona un meravellós exemple per a reprimir la supèrbia humana i que ningú presumisca dels seus mèrits. | 25 *Diu sent Bernat*] Corella atribueix falsament aquesta citació a sant Bernat de Claravall, la qual pertany a Beda el Venerable, segons VC, 503b.

etsi injustus ad templum venit, justificatus a templo rediit.

Ubi et Ambrosius: Introduxit Pharisaeum et Publicanum in templo orantes, et docuit etiamsi bona cetera habeat, quod magis superbus offendat, quam humilis qui nulla virtutum dote subnixus sit. Studuit enim diabolus supplantare bonis operibus intentos. Quantum laboravit Pharisaeus ille ne raperet aliena, ne injustus esset, ne adulteraret, ne peccaret sicut Publicanus, ut bis in sabbato jejunaret, ut decimas daret omnium quae acquireret! Quis nostrum haec fecit? Advertit hoc diabolus, et perfodit eum ulcere gravi, ut mente carnis inflatus, in eo in quo laudabilis fore crederetur, ibi reprehensibilior judicaretur: haec Ambrosius.

demanat miseri- {102c} còrdia, ha obtesa la gràcia e del temple justificat a la sua casa torna.»

Diu sent Ambròs: «Porta per exemple lo Senyor al públicà e al fariseu que pregaven, e clarament nos mostra que més ofén a Déu carregat de totes les virtuts lo superbo que·l gran peccador si ab veritat se humilia. ¿Ab quin estudi treballa lo diable, que tots los treballs, dejunis e abstinències del fariseu, ab supèrbia, no solament fossen vans e-s perdessen, mas que a ell perdessen? Què li aprofita donar dècimes de la erbana, del fenoll, de les altres mínimes lavors hy erbes, de junar dos dies la setmena, e tots los altres justificats actes, com los corrompé la supèrbia, com los convertí en mortal arcènit, que eternament matà la sua inflada ànima?»

Hy com la humilitat lo verí e metzines dels peccats mata, e axí morts, los pren per fer-ne ab humilitat una confectió e triaga, ab la qual lo peccador mort pot reviuere! O, gran força de humil cordial!, que los pecats, verí de la nostra ànima, que picant maten, e no pequen que no maten, mesclats ab la humilitat, foren morts e tingueren força al mort públicà que·l fessen viure.

6. NON EX OPERIBUS GLORIANDUM, SED HUMILITER IN GRATIA CONFIDENDUM

Hic ergo ostenditur, non ex operibus esse gloriandum; sed humiliter in gratia confidendum. Unde Basilius: Cum accesseris ad praedicandum Dominum, prosterne te humiliter in conspectu ejus; nec postules quidquam quasi ex gratia meritorum tuorum. Et si est tibi conscientia alicujus boni operis, cela illam, ut te silentium agente, multipliciter tibi restituatur a Domino; et peccata tua cito produc in medium, ut deleat ea Dominus, cum confessus fueris ea. Non te justifices orans, ne sicut Pharisaeus ille, exeas condemnatus. Memento Publicani, ut ita sicut ille veniam delictorum tuorum invenias: haec Basilius.

Ubi et Chrysostomus: Geminas aurigas et duas bigas, in stadio positas, sermo praesens poponit: in altera quidem justitiam cum superbia; in altera peccatum et humilitatem. Et vides bigam peccati

[6. DE NO GLORIAR-SE DE LES OBRES, SINÓ CONFAR HUMILMENT EN LA GRÀCIA]

Diu sant Grisòsto[m]: «Dos cavalls corren una joia en lo camp del present evangeli; virtut e pecat són los qui la corren. Sobre virtut cavalca supèrbia; sobre

© 23-24 *com² ... arcènit*] Corella introdueix la imatge del «mortal arcènit», la qual no apareix en VC, 503b. Al llarg del *Cartoixà*, l'arsènic representa el verí de les males obres que escapa la consecució de la vida eterna, en aquest sentit, veg. notes pp. 733,41; 782,26. El mateix sentit trobem en el *Segon*: «A menjar lo conviden hi entre les viandes aguayts li apellen; lo arcènit de malícia cobren ab les viandes que li donen» (f. 115d). En tots els casos, aquesta imatge és incorporada per l'autor valencià. | 26-696,2 *Hy ... viure*] Corella, inspirant-se en la metàfora anterior de sant Ambròs de Milà, incorpora aquestes comparacions, les quals són els contrapés a l'al·legoria del sant milanés: si el verí són els pecats, la humilitat és l'antídot. Cal assenyalar la voluntat literària del fragment, amb admiracions i recursos com l'al·literació («que picant maten, e no pequen que no maten»), que no desmereixen la comparació amb la semblança de la citació anterior. | 18 *triaga*] Antídot que s'usava per a guarir mossegades d'animals verinosos (DCVB, s.v. *triaga*). | 22 *fessen viure*] Immediatament després, Corella elimina l'inici del següent capítol segons la nostra edició (VC, 503b), en què s'exhorta, per aquesta paràbola, a no gloriar-se en les obres sinó a confiar humilment en la gràcia. L'autor valencià també obvia seguidament una citació de sant Basili el Gran, en què s'aconsella que, si algú ha sigut convidat a predicar, cal que es prosterne humilment davant del Senyor i no demane res per la gràcia dels seus mèrits. Si té consciència d'alguna bona obra, cal que la calle, perquè pel seu silenci Déu li restituirà mil vegades més; ha de posar els seus pecats per davant, perquè Déu, quan els confessarà, li'ls llevarà. No s'ha de justificar quan pregue, perquè, igual com aquell fariseu, eixirà condemnat. Cal que recorde, acaba la citació omesa, el públicà, perquè, com ell, trobe vènia dels seus delictes. | 23 *corren una joia*] Corren una cursa perseguint l'obtenció d'un premi (DCVB, s.v. *córrer; joia*).

superare justitiam, non propriis viribus, sed humilitatis conjunctae; illam vero devictam, non fragilitate justitiae, sed mole et tumore superbiae. Nam sicut humilitas per sui eminentiam peccati pondus superat, et saliens attingit Deum; sic superbia ob sui molem de facili justitiam deprimit.

[36] Ceterum si juxta delicta humilitas tam facile currit, ut superbiam justitiae transeat, si justitiae conjunxeris eam, quo non ibit!

[37] Haec igitur fastus inflatio ab ipsis coelis potest deprimere non caventem; humilitas vero et ab ipso abyssu reatum hominem sublimare.

Si ergo plura facta strenue geras, putas autem te posse praesumere, tota caruisti oratione. Si vero mille {504a} feras in conscientia fasces reatum, et hoc solum de te credas quod es infimus omnium, multam obtinebis ante Deum fiduciam.

[37]

Haec enim prae Pharisaeo Publicanum salvavit, Latronem ante Apostolos in paradysum duxit; illa vero incorpoream ingressa est Potestatem.

[36]

Assistit ipsi tribunali divino, in medio Angelorum, cum fiducia multa. Rursus si fastus conjunctus justitiae eam deprimere potuit, si conjunctus sit peccato, in quantam gehennam detrudet? Haec dico non ut negligamus justitiam, sed ut fastum vitemus: haec Chrysostomus.

7. POENA SUPERBIA; MERCESQUE HUMILITATI PROMISSAE

Deinde suae sententiae causam assignans, scilicet quare Publicanus magis justificatus descendit, consequenter inferendo subjungit: *Quia omnino generaliter sine exceptione, scilicet sive laicus, sive clericus, sive religiosus; item, sive parvus, sive mediocris, sive quantumcumque magnus, qui se exultat superbiendo, sicut fecit Pharisaeus, humiliabitur; et dejicietur, vel in hoc seculo per miseriam, vel in futuro per poenam aeternam; et qui se humiliat, sponte per*

peccat, humilitat. Guanya peccat la joya, no per ell, que pesa, mas per humilitat, que té plomes, que axí com humilitat per la sua levitat venç lo pes que- {102a} pecat porta, axí la supèrbia per lo seu pes la virtut fa pesada.

5

»Si tan gran poder té humilitat que ab lo peccat tant corre que a virtut guanya la joya, què farà si deixa lo peccat y ab la virtut se ajusta?

»E axí com la supèrbia del més alt del cel lo just derroca e fins en lo centre de l'infern lo devalla, axí la humilitat lo peccador del centre de l'infern lo puja e alt en Parahís lo col·loca.

»Attén, o ànima crestiana! Si tots los peccats del món la tua consciència nafren e totes les penes de infern te demanen, si coneixes e atorgues que est lo mínim de tots los hòmens, tantost que tu mateix fins al centre te abaixes, comences a pujar per attényer la gràcia, hy en la tua humilitat la divina bondat fa nàixer e créixer plomes ab les quals volant pugues a la celestial spera. E si totes les virtuts del món tenies e presumexes que són tues, y oblidant-te del qui en tu les ha posades, lo pes de aquesta supèrbia, ensemps ab elles, mortes e pesades, als inferns te devalla.»

15

20

[7. DE LA CONDEMNÀ DE LA SUPÈRBIA I DEL PREMI DE LA HUMILITAT]

E tornant a la senda del sagrat evangeli, conclou lo Senyor per què roman reprovat lo fariseu superbo e devalla justificat lo publicà humil, mansuet, benigne, dient que tot aquell, qualsevol que sia, lech o clergue, religiós chich, gran o mínim, de qualsevol estament que sia, qui s'exalçarà per supèrbia, serà abaixat, o en aquest món per misèria, o en l'altre per eterna pena. E

25

30

Ⓣ 7 si] fi | 18 la'] lu | 27 dient] dieut | 28 estament] estanment | 29 que] qua | exalçarà] exalçaçra

Ⓣ 3 *levitat*] Lleugeressa (*DCVB*, s.v. *levitat*). | 23 *te devalla*] A continuació, Corella omet, excepte un fragment, la part final de la citació de sant Joan Crisòstom (*VC*, 504a), en què s'exposen exemples d'humilitat i supèrbia: la humilitat salvà el publicà abans que el fariseu, va dur al Parais el lladre abans que als apòstols; la supèrbia va entrar en la potestat incorporària, els àngels. Tot seguit, com he indicat, en la *VC* hi ha un text que Corella tradueix, però que el desplaça abans en el *Cartoixà* (veg. p. 696,11-13). I per últim, es deixa de traduir el darrer extrem de la citació del Crisòstom, en què s'indica que la justícia amb la humilitat assisteix amb molta fe davant el tribunal diví. Igualment, si l'orgull enfonsa la justícia, si estiguera unit amb el pecat, a quin profund infern la podria reduir? No es diu açò, conclou la citació, per a descuidar la justícia, sinó per a evitar l'orgull.

veram poenitentiam et peccatorum confessionem, *exaltabitur*, in gloria per remunerationem.

Nam secundum Sapientem: *Ante ruinam exaltatur cor, et ante gloriam humiliatur*. Et ut vulgariter dicitur: Non est vallis quae non habeat collem, nec et collis quae non habeat vallem.

Sicut ergo Publicanus, se humiliando, est exaltatus; ita et Pharisaeus, se exaltando, est humiliatus. Sicut enim in statera materiali una parte depressa, altera elevatur, et e converso; sic in statera divinae justitiae decretum est, ut qui elevantur per superbiam in praesenti vita, deprimantur per poenam confusibilem in futuro, et e converso, qui se deprimunt in praesenti ob Dei reverentiam, elevabuntur in futuro ad gloriam. Si ergo sic reprehenditur et confunditur qui superbe gratias agit, et cetera bona facit; quid de illo erit qui gratiam impugnat, et non bona facit?

Certum itaque tene superbe, quia si humiliatus non fueris Deo, velis nolis, humiliaberis diabolo.

Et ideo caveat quisque ne sibi superbia dominetur, quia ut ait Augustinus: Vae homini cuius auriga superbia est, necesse est enim ut in praeceps eat.

Si consideremus exitum rei in Lucifero superbiente, et Christo humiliante; in Eva elata, et in Virgine humiliata; in divite purpurato, et in Lazaro ulcerato; in Pharisaeo se extollente, et Publicano poenitente, videbimus manifeste quam verum sit quod hic Dominus dicit, quia: *Omnis qui se exultat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur*. Et ideo bene dicit quidam philosophus: Inter sapientes sapientior est, qui humilior est.

Hic autem versiculus scilicet: *Omnis qui se exultat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur*, toties a Domino in Evangelio iteratur: ut deprimat superbiam, quam super omnia vitia detestatur; et humilitatem commendat, quam super omnem virtutem, et saepius laudare dignoscitur. Radix enim omnium malorum superbia, et custos omnium virtutum humilitas est.

lo qui s'humiliarà de cor per vera confessió e penitència, se- {103a} rà exalçat en la eterna glòria.

Diu Sal[a]mó: «Ans de la rohina lo cor se exalça, e ans de la glòria se humilià.» E vulgarment se diu un proverbí: «No y ha vall que no tinga coll, ni coll que no tinga vall.» 5

E axí com en la material balança, abaxant la una part, l'altra en alt se leva, e tan alt quant l'altra se abaxa, axí en la spiritual balança és decret de la divina justícia que aquell qui per supèrbia en alt se leva en la present vida, sia abaxat en lo sdevenidor en pena eterna. Hy per lo contrari, aquell qui reverenciant a Déu hy al prohisme per amor de Déu se abaxa, serà en lo sdevenidor elevat hi exalçat en glòria. Donchs, si axí és confús e condempnat lo phariseu superbo, qui justificadament vivia e la sua oració en gràcies començava, què serà de aquell qui la divina gràcia impugna e plena de peccats la sua vida porta? 10 15

Diu sanct Agostí: «Si consideram la fi del superbo primer àngel, e per lo contrari de Jesús, Déu e Senyor nostre; de la nostra primera mare, de la verge Mare, Senyora nostra; del pompós rich, del mendicant Làtzer; del phariseu qui-s loava, del publicà qui s'acusava, veurem com és manifest del seu Senyor lo que determena, que qualsevol qui s'exalça serà humiliat, e lo qui s'humilia serà exalçat.» E per ço diu Beda: «Un philosoph, aquell és entre-ls savis més savi, qui més se humilia.» 20 25

Aquestes breus paraules: «Lo qui s'humilia serà exalçat, e lo qui s'exalça serà humiliat», lo Senyor ho diu moltes vegades per abaxar la nostra supèrbia, la qual sobre tots los vicis abomina. E la humilitat, que molt ama, sovint e sobre totes les virtuts exalça, perquè la real de tots los mals és supèrbia, e de totes les virtuts humilitat és la guarda. 30 35

Ⓞ 18 *vida porta?* Immediatament després, Corella suprimeix una advertència (VC, 504a), en què es commina al superb que, si no s'humilia davant Déu, serà humiliat pel diable, vulga o no. Per això, tots han de tindre cura que no siguen dominats per la supèrbia, com diu sant Agustí: «Ai de l'home que tinga com a auriga la supèrbia! Necessari és que caiga pel precipici». | 19 *Diu sanct Agostí* Corella apropia falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 504a. | 26 *E per ço diu Beda* Corella assigna falsament aquesta citació a Beda el Venerable, atribució que no apareix en VC, 504a. En aquest cas, no cal descartar un despistament del caixista, atès que el passatge fa més sentit sense el nom de Beda, que quedaria: «E per ço diu un philosoph: "Aquell és entre-ls savis més savi qui més se humilia"». Aquest és el sentit que apareix en l'original llatí. Ara bé, tenint en compte el menyspreu manifestat en altres llocs pel mestre en teologia cap a la filosofia (veg notes pp. 461,10-14; 570,12-16; 605,11-18), també cap la lectura que Corella desitja matisar que l'únic filòsof savi és aquell que és humil. | 35 *la guarda* A continuació, Corella elimina dues citacions (VC, 504ab). La primera, de sant Teòfil d'Antioquia, exposa que Jesús amonesta més sovint contra la supèrbia que contra les altres passions perquè és la vèxia la ment de les persones. La segona citació omesa, de sant Joan Crisòstom, exhorta a ser humils per a ser excelsos, perquè la supèrbia es rebaixa abundantment. Res no produeix tant de rebuig a Déu com la supèrbia, perquè des del principi féu tot el que pogué per a ofegar aquesta passió. Per això, la persona fou creada mortal, en misèries i plors, treballs i suors, en esforç i contínua misèria. Per supèrbia va pecar el primer home, demanant a Déu la igualtat; per això no li romangué ni el que tenia, sinó que va caure. La supèrbia és tal que no només expulsa la correcció de vida, sinó que també lleva el que hom té i l'interfereix. La humilitat, acaba la citació eliminada, no lleva del que hom té, sinó que hi afegeix; cal desitjar-la, cal perseguir-la, perquè en el present es guanyen honors i es gaudisca de la glòria futura.

Unde Theophilus: Quia enim superbia plus quam aliae passiones vexat hominum mentes, ideo crebrius de hac monet.

Unde Chrysostomus: Simus itaque humiles, ut simus excelsi, etenim cum abundantia multa humiliatur despectio. Nihil enim ita Deus avertit {504b} sicut superbiam, propterea et a principio omnia fecit ut hanc auferat passionem: propter hoc mortales facti sumus, in miseris et planctibus, propter hoc in labore et sudore, in laboratione continua et miseria. Etenim a despectione peccavit primus homo, petens Dei aequalitatem; propter hoc neque quae habebat mansit habens, sed ab his cecidit. Tale enim quid est despectio, quod non solum nobis adjicit correctionem vitae, sed et quae habemus abscindit, et his officit; sicut humilitas non solum eorum quae sunt nihil abscindit, sed et quae non sunt adjicit. Hanc itaque zelemur, hanc persequamur, ut et praesenti potiamur honore, et futura fruamur gloria.

8. QUOSNAM MYSTICE ET MORALITER SIGNABANT PHARISAEUS ET PUBLICANUS?

Mystice, per Pharisaicum Judaicum populum designatur, qui ex beneficiis Legis et Prophetarum susceptis, de sua sanctitate praesumens Gentiles aspernabatur; per Publicanum vero Gentilis, qui peccata sua, Apostolis praedicantibus, recognoscens, humiliter ea confitebatur: propter quod Gentilis justificatus est per fidei Christi receptionem, et Judaicus damnatus per suam obstinationem.

Unde Beda: Typice autem, Pharisaeus est populus Iudaeorum, qui ex justificationibus Legis extollit merita sua; Publicanus vero Gentilis est, qui longe a Deo positus confitetur peccata sua: quorum unus superbiendo recessit humiliatus, alter lamentando appropinquare meruit exaltatus.

Moraliter, hi duo homines signant universitatem hominum, scilicet justos Pharisaeos, et impios Publicanos: uterque debent ascendere in templum ad orandum, impius pro venia, justus pro perseverantia. In templum autem spirituale quod est Deus, debemus ascendere orando, quia secundum Damascenum, oratio est ascensus mentis in Deum; et secundum Augustinum, oratio est pius affectus mentis in Deum directus.

[8. DEL SIGNIFICAT MÍSTIC I MORAL DEL FARISEU I DEL PUBLICÀ]

Al seny al·legòric, per lo fariseu podem entendre lo judaych poble, ensuperbit de la Ley e dels Profetes, e de les altres gràcies que'n special dels altres pobles la divina bondat li avia donades. Ensuperbit de tants beneficis, lo poble gentil menyspreava, lo qual, peccador e publicà, a la prehycció dels apòstols se humilià, conexas la sua culpa, hy humilment vench a lavar-se a les fonts del bapisme, romanint per la major part los jueus en la seguedat superba.

Diu Beda: «Per lo fariseu lo judaych poble podem entendre, qui per la justificació de la Ley exalta los seus mèrits. Lo publicà lo gentil poble significa, qui luny de Déu stava, però los seus peccats confessa. La hu de aquests, alçant-se, és caygut fins en lo centre; l'altre, humilant, és levat sobre la terra.»

Moralment, aquests dos tot lo nombre dels hòmens justs e peccadors signifiquen, qui per fer oració deven pujar al temple: los peccadors per venia, los justs per contínua perseverança. Pugen los qui preguen al spiritual temple, qui és Déu, per elevada pensa, car diu Damacenus que oració és quant la pensa en Déu se eleva. Diu sanct Agostí que oracions {103c} [són] afectió piadosa e devota de nostra pensa en Déu endreçada.

Ⓜ 17 deven] deveu

Ⓜ 8-9 romanint ... superba] Corella suavitzta el contingut de VC, 504b, en què s'indica que els jueus va ser damnats per la seua obstinació.

9. PRINCIPES SACERDOTUM JESUM QUÆRUNT OCCIDERE

Principes autem sacerdotum, scilicet pontifices, qui spiritualibus praeerant, et Scribae, qui doctrinae Legis et Prophetarum intendebant, et principes plebis, qui in temporalibus disponendis praesidebant, moti contra Jesum invidia et rancore, quaerebant eum perdere, qui tamen venerat eos salvare, excogitantes diversas vias, et modos quomodo possent illum occidere.

Unde Bernardus: O bone Jesu, totus mundus videtur contra te conjurasse, et hi in persecutione tua primi sunt, qui videntur regere populum, dirigere principatum!

Et non inveniebant quid facerent illi, id est causam rationabilem eum occidendi, cum esset justus et innocentissimus; nec etiam audebant, timore populi: Omnis enim populus suspensus erat audiens illum, et admirabatur super doctrina ejus.

Unde Beda: *quaerebant illum perdere, vel, quia quotidie docebat in templo; vel quia latrones ejecerat de templo; vel, quia veniens illuc quasi Rex et Dominus, a credentium turba laudem hymni coelestis accepit; vel, quia suo magisterio neglecto, plures ad eum audiendum confluere cernebant.*

Ubi et Cyrillus: Decebat autem, ex his quae Christus dixerat et fecerat, eum adorare ut Deum; sed ipsi nequaquam hoc facientes, quaerebant eum occidere.

Sed ut ait Gregorius, Redemptor noster praedicationis verba nec indignis, nec ingratis subtrahit. Nam subditur: *Et erat tunc docens quotidie in templo, reddens eis bonum pro malo. Quia enim erat proximus passioni, instabat docendo. Ecce optima commutatio, quia de domo negotiationis facta est schola veritatis, templum orationis, locus devotionis.*

Ubi idem Gregorius: Nunc usque agitur quod factum fuisse perhibetur; cum enim {505a} mentem fidelium ad cavenda subtiliter erudit, et quotidie Veritas in templo docet.

10. CHRISTUS BETHANIAM REVERTITUR

Et stetit Jesus publice in templo praedicans populo et respondens principibus usque quasi sero, et tota die ipse et sui jejunaverunt. *Et circumspectis omnibus, cum jam vespertina esset hora, quae erat hora declinandi ad*

[9. COM ELS PRÍNCEPS DELS SACERDOTS PENSAREN COM MATAR JESÚS]

Lo jorn de Rams foren aquestes paraules e doctrina del Senyor ab molts altres misteris. E los prínceps dels sacerdots e bisbes, e los regidors dels pobles, tots moguts de enveja, pensaven com porien perdre aquell qui era vengut per salvar-los, e com li procurarien la mort cogitaven per diverses vies. 5

Diu sent Bernat: «O, bon Jhesús!, tot lo món contra tu, qui l'às fet, conjura, y aquells primers qui són primers en regir lo poble.»

Però no trobaven causa com lo poguesen pendre, 10 que just e innocent era, e reelaven lo poble, qui'l mirava e'l scoltava admirat dels seus actes e doctrina.

Diu Beda: «Pendre e matar lo volien perquè-ls prycava, o perquè avia lançat los ladres del temple, o perquè axí com a rey, ab hymnes e laors, l'avien rebut 15 lo poble; o perquè veyen que, dexada la sua falsa doctrina, a ell tots scoltaven.»

Adorar lo devien per lo que parlava e obrava, y ells en la sua mort conspiraven.

Diu sent Gregori: «Lo Redemptor nostre, ni als 20 indignes ni als ingrats no aparta ni amaga la sua doctrina, per ço diu lo evangeli que era cada dia prycant en lo temple. E perquè s'acostava lo temps de la sua passió, no cessava sembrar la sua doctrina. O, quina mutació era estada tan singular!, que de 25 spel-lunca de ladres, de casa de negociació, fon scola de veritat, temple de oració, loch de devoció.»

[10. DE LA TORNADA DE CRIST A BETÀNIA]

Axí stigué tot lo dia de {103d} Rams lo Senyor en lo temple prycant publicament a tot lo poble, responnent als sacerdots e bisbes. No avent menjat ell e 30 sos dexebles, e mirant que era ja la hora tarda que algú

© 25-26 *Lo ... misteris*] Aquest text, que serveix per situar el lector o l'oient en un dia, el de Rams, el record del qual ha quedat ja llunyà, és incorporació de Corella, atés que no apareix en VC, 504b. | 13 *Pendre e matar*] VC, 504b: «perdere». Cal atribuir a un despistament del caixista l'ús del verb «pendre» per «perdre», atés que Corella tradueix rectament la primera vegada en què s'usa el verb (veg. p. 699,28). | 6-7 *Adorar ... conspiraven*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Ciril d'Alexandria, segons VC, 504b. | 23 *lo temple*] L'original llatí afegeix que predicava retent bo per mal (VC, 504b), aclariment que Corella elimina. | 27 *de devoció*] Tot seguit, Corella elimina una citació de sant Gregori Magne (VC, 504b-505a), en què s'exposa que fins ara es fa allò que va fer Crist: tots els dies la Veritat ensenya en el temple quan educa subtilment la ment dels fidels per a rebutjar el mal. | 28 *or lo dia de Rams*

Nova referència temporal (veg. nota p. 699,25-26) que no apareix en VC, 505a.

hospitium; et nullus eum invitaret, vel colligeret, relictis illis, *exiit* de civitate, et rediit *in Bethaniam cum duodecim*, ut quod in urbe magna non inveniebat, in agro parvo haberet hospitium; ibique mansit apud Martham, et Mariam, et Lazarum, et docebat eos de regno Dei.

Ubi arguitur durities et ingratitude Judaeorum, qui doctorem quem gloriose et honorifice ut Regem et gaudiose susceperant, et qui per totam diem usque ad vesperam eos doctrina paverat, hospitio non susceperunt, et famescentem non paverunt. Circumspexit enim Dominus, qui nihil de proprio ubi hospitaretur habuit, sed omni benevolentia indignuit, si quis eum in domum suam vocaret aut reciperet; et nullus est inventus benedictione pacis Christi dignus.

Unde in hoc quod dimisit eos corporaliter, ostendit facto, eos propter ipsorum caecitatem esse dimittendos a Deo spiritualiter.

Ubi Hieronymus: Hinc autem intelligendum est quod Christus fuerit tantae paupertatis, et ita nulli adulatus sit, ut in urbe maxima nullum hospitem, nullamque mansionem invenerit; sed in vico parvulo apud Lazarum, sororesque ejus habitaverit. Eorum quippe vicus Bethania est.

Ubi et Chrysostomus: Et relictis illis, tanquam excaecatis per invidiam, abiit foras extra civitatem in Bethaniam, ut recedendo compesceret quos respondendo non potuit, quia malitia non instruitur sermonibus, sed excitatur. Malum enim hominem melius locum dando potes vincere, quam respondendo. Nam si contendis irrationabilem placare; et illum non placas, et te ipsum subvertis. Et mansit ibi apud Lazarum, et sorores ejus; ut illic requiesceret corporaliter, ubi et spiritualiter repausabat. Nam sanctorum virorum est, non ibi quaerere mansionem, ubi clariores sunt viri, sed ubi fideliores; nec gaudent ubi epulae largae sunt, sed ubi sanctitas floret: haec Chrysostomus.

no-l convidava, hixqué de la ciutat e tornà-se'n en Bethània ab los dotze apòstols, que, puys en la gran ciutat no trobava posada, anà a pendre'n en un[a] poca vila, en casa de aquella devota sua que ja havia acostumat acollir lo Senyor ab los seus dexebles. Era en la casa Maria e Làtzer, germans de Marta; del Regne de Déu lo Senyor los preycava.

O, com manifestament se mostra la malícia e iniquitat dels sacerdots e prínceps!, que aquell qui com a rey havien rebut los pobles, e los contrets e malalts curats havia, y tot lo dia aconsolats ab la sua doctrina, no trobàs algú que li administràs posada, e ab fam que d'ells se partís a tal hora. O, inichs miserables!, que no fon algú en ells digne que-l Senyor entràs en la sua casa hi ensemps ab la sua presència rebés la sua gràcia!

Figurava aquesta sua partida que espiritualment d'ells partir se devia e venir a Bethània, obedient Sgleya dels gentils congregada.

Diu sent Gerònim: «Singularment podem entendre que fon lo Senyor de tanta pobrea que algú no-l lagotejava, que en una ciutat de tant poble no trobà una sola nit posada, mas per reposar acaminà una legua, passant la montanya, ab los pobrets dejuns dexebles.»

Diu sent Grisòstom: «Dexà'ls {104a} en Hierusalem tots cremants de enveja y anà-se'n defora, en Bethània, perquè anant se'n reposàs la malícia que responen ni pricant no havia reposada, que la iniqua enveja, quant se amonesta, més augmenta. E més donant loch que responen se pot vençre: si treballes a l'envejós, ab rahó, amansar e vençre, a tu destroheys y a ell no amanses. Stigué lo Senyor ab Làzer e les germanes perquè reposàs corporalment allí hon spiritualment reposava. És lo costum dels sants hòmens no pendre posada entre-ls richs superbos, mas ab los humils e virtuosos, ni de les grans viandes se alegren, mas de la caritat de aquells qui-ls acullen.»

ⓐ 19 entendre] eutendre | 20 pobrea que algú] pobrea e que a algu | 34 dels] dela

ⓐ 1-3 *Figurava ... congregada*] Corella incorpora aquesta al·legoria inspirant-se en una altra que, en aquest mateix lloc, apareix en l'original llatí (VC, 505a), però que l'autor valencià omet: Jesús mostra pel fet de deixar-los corporalment que devien ser deixats espiritualment per la seua ceguesa. El mestre en teologia estableix l'al·legoria amb un Jesús que abandona el poble jueu per a fundar l'Església amb els gentils. L'epítet de Betània, «obedient Sgleya dels gentils congregada», és suggerit per la interpretació, que apareix a bastament al llarg del *Cartoixà*, del nom de la localitat com «casa de obediència». | 7-9 *mas ... dexebles*] Corella crea aquest passatge i s'aparta de l'original llatí (VC, 505a), en què es diu simplement que Jesús se n'anà a un poblet on vivia Làtzer amb les seues germanes, el qual s'anomena Betània. L'autor valencià, per tant, carrega d'emotivitat aquest fragment per tal de desvetlar en el fidel un sentiment piados: un Jesús fatigat i famolenc, després de benifcar tot el dia al poble, ha de caminar una llengua per a arribar al seu descans. El contingut d'aquest passatge es basa en descripcions de la distància entre Jerusalem i Betània que han aparegut anteriorment (veg. pp. 538,20-23; 634,3-4). | 14-16 *E ... amanses*] VC, 505a: «*Malum enim hominem melius locum dando potes vincere, quam respondendo. Nam, si contendis irrationabilem placare, et illum non placas, et te ipsum subvertis*»: «Pots véncer millor el mal home esperant l'ocasió propícia que responen-li, perquè, si t'esforces a calmar la seua irracionalitat i no la calmes, tu mateix et desbarates».

Ubi etiam Beda: Bene autem dicitur, quia *circumspectis omnibus, exiit in Bethaniam*. Inspicit quippe internus arbiter omnium corda, et cum in contradicentibus, ac resistentibus veritati, non invenit *ubi caput reclinet*, secedit ad fideles, et in eis qui obediunt verbo mansionem sibi una cum Patre facere gaudet; Bethania namque *domus obedientiae* dicitur: haec Beda.

II. DE TRIBUS LOCIS, QUAE HAC DIE INTRAVIT DOMINUS

Nota ergo ex praemissis quod Christus tria loca intravit, scilicet: Jerusalem, templum, et Bethaniam, per quae loca significatur mens humana, quae debet esse pacifica, et tunc est Jerosolyma, quae interpretatur *visio pacis*; debet esse Dei habitatio grata, et tunc est templum Dei vivi acceptum; debet etiam esse ad obediendum prona, et tunc est Bethania, quae interpretatur *domus obedientiae*.

Ingrediens autem Domino in primum locum, scilicet Jerusalem, *commota est universa civitas*, quia intrante Domino animam, per gratiam praevenientem, omnes vires animae debent commoveri, per dolorem et contritionem peccati.

Cum vero intravit templum, ejecit vendentes et ementes, ac mensas et cathedras evertit, quia postquam Christus intravit in cor hominis per gratiam praevenientem, movendo ipsum ad contritionem, intrat postea in ipsum per gratiam proficientem, purgando illud, et eji- {505b} ciendo inde peccata per confessionem; et tunc Christus sanat illud, dando indulgentiae remissionem, unde subditur ibi de infirmorum sanatione.

Deinde Christus intravit Bethaniam, quae interpretatur *domus obedientiae*, quia postquam intravit cor per gratiam praevenientem et proficientem, inducendo ipsum ad contritionem et confessionem, consequenter intrat per gratiam perficientem ipsum per obedientiae satisfactionem; ille enim vere obedit, qui de omnibus peccatis suis plene satisfacit.

Conspice igitur nunc bene Dominum, quia valde humiliter vadit per civitatem cum illis paucis, qui sic honorifice venerat mane cum multis. Ex quo potes

Diu lo evangeliste que, mirades totes les coses, entre les quals mirava lo cor dels malignes, vench a Bethània perquè no trobà en Hierusalem hon lo seu cap recline. Va-se'n als fels e obediens en Bethània, que significa «casa de obediència».

5

[II. DELS TRES LLOCS EN QUÈ EL SENYOR ENTRÀ AQUELL DIA]

Y devem atendre que-l Senyor en tres lochs entrà en aquest dia: en Hierusalem, en lo temple, en Bethània, los quals lochs signifiquen la pensa humana, la qual deu esser pacifica, e lavors és Jerusalem, que «visió de pau» se enterpetra; deu esser habitació de Déu 10 agradable, e lavors se nomena temple; e deu esser prompta a tota obediència, e lavors és Bethània, «casa de obediència».

Entrant lo Senyor en Hierusalem tota la ciutat fon comoguda, car entrant lo Senyor en l'ànima per la 15 prevenient gràcia to- {104b} tes les potències e virtuts de la ànima se deven moure per dolor e contrició de les culpes.

Entrà après lo Senyor en lo temple e lançà los qui venien e compraven, e derroquà les taules e cadires, car, 20 rebuda la primera gràcia, posa per obra lo peccador de lançar de si totes les ocasions que a pecar lo conviden. Guarí lo Senyor los malalts cechs e coxos, car en les continuades bones obres cobra l'ànima sanitat per los 25 bons àbits que dins ella se engendren.

Aprés entrà en Bethània, que, puix lo peccador conex de quin perill és delliure e les gràcies que la divina bondat li atorga, és de aquí avant obedient a tot lo que lo Senyor mana.

Considera, ànima cristiana, com ja esent vespre va 30 per la ciutat lo Senyor benigne ab aquells poch e pobres dexebles. Aquell qui de matí havien rebut ab

© 9 Jerusalem] jesuralem | 27 de] del

© 23-27 *Diu ... obediència*] Corella omet la font d'aquest fragment, el qual pertany a Beda el Venerable, segons VC, 505a. | 9-19 *Entrà ... mana*] Corella matisa l'original llatí (VC, 505ab), en què s'al·legoritza el camí de la confessió i la remissió dels pecats a partir de Jerusalem, el temple i Bethània. Quant a Jerusalem, Corella tradueix de la VC i al·legoritza sobre acció de la gràcia prevenient, la que prevé, quan el Senyor entra en l'ànima del fidel i el mou al penediment. Respecte de l'entrada al temple, l'obra ludolfina exposa que, per la gràcia proficient, la que fa progressar, Crist mou el peccador a la confessió i n'expulsa els pecats, aspecte que Roís de Corella bandeja a favor de la pròpia voluntat del «peccador de lançar de si totes les ocasions que a pecar lo conviden». La novetat corellana, tanmateix, és més evident en el símil següent: el peccador sana en l'original llatí per la indulgència de la remissió de les culpes; en el *Cartoixà*, la santitat, el perdó, prové de «les continuades bones obres» i dels «bons àbits». Pel que fa a l'ingrés en Bethània, la VC exposa que Crist entra en el peccador per la gràcia perficient, la que millora, quan és obedient per la plena satisfacció de tots els seus pecats. El mestre en teologia, en canvi, incideix en la pròpia consciència del peccador («lo peccador conex») de les gràcies i la remissió atorgades per Déu, per la qual torna a l'obediència en el Senyor.

considerare, quia parum est curandum de humano honore, qui sic terminatur in brevi, et quia in cursu hujus vitae *risus dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupat*.

Potes etiam considerare, quomodo sui gaudebant, quando honorabatur a turbis, et multo magis quando Bethaniam redierunt illaesi, quia maxime timebant quando Jerusalem ibat, quod tunc qualibet die faciebat. Quamvis enim alias saepe, maxime tamen a praecedenti die sabbati, usque ad vigiliam coenae locutus est Judaeis; et operatus est palam in Jerusalem.

12. PRAEDICATORUM EXEMPLUM CHRISTUS

Erat autem tunc quotidie, diebus docens in templo, propter doctrinae auctoritatem, loci celebritatem, ac populi frequentiam, et auditorum plurium utilitatem;

noctibus vero exiens, morabatur in monte Oliveti, scilicet in Bethania, quae erat in latere montis ejusdem, vigilans, et orans, ac docens discipulos, et confortans. In hoc dedit exemplum praedicatoribus et doctoribus Evangelii, ut diebus doceant, et noctibus sint in oratione Dei, ut ibidem hauriant quod auditoribus infundant in mane sequenti. Sive etiam in prosperitate simus, quae per diem significatur; sive in adversitate, quae per noctem intelligitur, semper doceamus et oremus, ac bonum faciamus in quantum valeamus.

Unde Sapiens: *Mane semina semen tuum, et vespere ne cesset manus tua, quia nescis quid magis oriatur, hoc an illud; et si utrumque simul, melius erit.* Per mane enim, intelligi potest tempus pacis et prosperitatis, et per *vespere*, tempus tentationis, et adversitatis; in quibus semper bonum operari, nec tempore hoc vel illo a bono opere cessare debemus, quia quid horum majorem fructum nobis afferat, ignoramus.

Et haec facere debemus in monte Oliveti, id est in culmine misericordiae ad proximum; non enim meretur impetrare misericordiam a Deo, qui non facit misericordiam cum proximo.

Et est notabile, quod imminente morte, magis instabat Christus praedicationi; quod est contra multos, qui in senectute dant se otio et quieti, cum adhuc possent multorum prodesse saluti.

Et omnis populus, attractus efficacia et dulcedine doctrinae suae, manicabat, id est mane festinabat, ad eum, in templo, ut audiret ab eo verba vitae, hoc est, mane cum festinatione accelerabat venire ad locum praedicationis suae; a mane enim, dicitur manicare.

ⓐ 3 devem] deuen | mísera] miseria | 20 prenem] prenen

ⓑ 4 *spay termena*] Immediatament després, Corella elimina un comentari (VC, 505b), en què s'exhorta a considerar com és poc l'honor humà, que així acaba breument; en el transcurs de la vida «fins entre rialles s'amaguen les penes, l'alegria acaba en tristors» (Pr 14, 13). | 39 *com ... poden*] És a dir, quan en la vellesa més poden ser de profit per als altres.

tan solempne festa, prycant tot lo dia e fent miracles, al vespre tots los dexen. Dóna[n]s exemple quant poch devem curar de la mísera favor humana, que en tan poch spay termena.

Pots encara creure com los seus foren alegres de la gran festa, però més com veren que al vespre liberts se'n tornen a Bethània, car del seu anar a Hierusalem gran recel tenien.

[12. COM CRIST ÉS EXEMPLE PER ALS PREDICADORS]

Y en aquests dies lo Senyor més palesament prycava, e per ço diu lo evangeli que era cada dia prycant en lo temple, per auctoritat de la sua doctrina, per la celebritat del loch, per la freqüència del poble e per utilitat de aquells qui l'ohien.

{104c} En la nit anava a pendre reffectió en Bethània, e après al mont Olivet pujava e feya oració fins en l'alba, que venia al temple, donant doctrina als prycadors e doctors del sagrat evangeli que de dia priquen e de nit en oració vetlen, perquè orant e contemplant pohen la intel·ligència que après en los pobles escampen. Y encara prenem exemple que'n lo dia, que «prosperitat» significa, hi en la nit, que adversitat senyala, no dexem la oració hi evangèlica doctrina e continu exercici de bones obres.

Diu Salamó: «Sembra de matí la sement tua e la tua mà no cesse al vespre, car no sabs qual labor exirà de les dos que sembres, e serà millor si abduys ixen.» Per lo matí, temps de pau e de prosperitat se pot entendre, hi temps de adversitat per lo vespre. Ni en la hun temps ni en l'altre devem cessar de fer bones obres, car ignoram qual temps més profit nos porta.

Y en lo mont Olivet devem donar perfectió a nostres bons actes, que vol dir que tingam misericòrdia en los prohismes. No mereix de nostre Senyor Déu impetrar misericòrdia aquell qui al prohisme no la dóna.

Y és document notable que, acostant-se a la mort, ab més instància lo Senyor prycava. No u fan axí aquells qui en la vellea en repòs y en oci volen viure, com als prohismes aprofitar poden.

Venia de matí tot lo poble al temple per la dolçor y eficàcia de la sua doctrina.

Ubi Cyrillus: Populo autem ante lucanum venienti ad eum, congruum erat dicere: *Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.*

Et quia Dominus sic diebus et noctibus tunc praecipue laboravit, ideo tota illa septimana poenosa dicitur, quia per totam illam laboravit recreando, sicut per primam mundi hebdomadam operatus est creando. Et quia una septimana cuncta creavit, multo labore hac septimana hominem refecit.

Unde Beda: Quae verbis praecepit Dominus, suis confirmat exemplis. Nam qui nos {506a} ante repentinum iudicii universalis adventum, ante incertum singulorum nostrorum exitum, deliciis simul et curis hujus vitae neglectis, ad vigilandum hortatur et orandum; et ipse impendente suae tempore passionis, doctrina vigiliisque et precibus instruit, pariter et exemplo, insinuans hoc esse digne Deo vigilare, dicto vel facto proximis quibusque viam veritatis ostendere; et eos pro quibus passurus erat, vel verbo ad fidem provocans, vel Patri oratione commendans.

Et nos quoque cum inter prospera sobrie, et juste, et pie conversamur; inter adversa vero nunquam de divinae misericordiae celsitudine desperamus, diebus profecto cunctis in templo doce- {506b} mus, et fidelibus operis boni formam praebemus; noctibus vero in monte Oliveti moramur, quia in tenebris angustiarum gaudii spiritualis consolatione respiramus, juxta eum qui dixit: *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Domini, speravi in misericordia Dei mei*, id est sicut is qui misericordiae fructum quibus voluit impendit, ei a Domino miserendum esse non ambigo. Et ad nos quoque audiendos omnis populus manicat, cum vel discussis operibus tenebrarum, vel evictis Dei gratia nebulis pressurarum, *sicut in die honeste*

Diu sant Ciril: «Còngruament podia {104d} dir lo poble qui en l'alba venia: «Déu meu, en lo principi de la lum vinch a tu.»»

E perquè lo Senyor axí de dia com de nit treballava tota aquesta setmana, li diem setmana de dolors e penes, en la qual tota treballà recreant lo que havia creat en lo principi. Y aquell qui sens algun treball tot lo món en una setmana creat havia, en altra setmana tot lo món, no sens gran treball, recreà.

Diu Beda: «Lo que mana lo Senyor ab paraules, ab exemples ho conferma. Amonestava lo Senyor als seus dexebles e a tots nosaltres que stigam aparellats a la mort e al Juhí perquè no tenim la hora certa, e axí lo Senyor, essent lo temps de la sua mort propinqüe, treballà, prycà, acaminà, pregà e no cessà en aprofitar als qui sabia que la mort li procuraven.»

© 2 Déu] *Repetit (abans i després del canvi de línia) | 5 diem] dien*

© 35-36 Déu ... tu] *Psalteri* (Sl 62, 2): «O Déu, Déu meu, a tu m'esvetle de matí, quand ix la lum» (Martos, 2013b: 228). Vulgata: «Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo». Novament Corella opta per dues traduccions aparentment dissemblants entre el *Psalteri* i el *Cartoixà*, a la recerca de trobar una resolució satisfactòria a «de luce vigilo». Corella opta en el *Psalteri* per traduir rectament «vigilo» per «m'esvetle»; aquest verb en llatí medieval (Blaise, s.v. *vigilo*) adquireix el significat de 'alçar-se o aixecar-se', per tant conté el matís moviment que provoca la solució del *Cartoixà*: «vinch». D'altra banda, atinent a la tendència a l'economia que ofereix aquesta darrera obra, elimina el primer vocatiu i s'entén que «de luce», és a dir, 'a trenc d'alba', se solucione amb un lacònic «en lo principi de la lum», mentre que en el *Psalteri* hi ha una intenció més explicativa: «de matí, quand ix la lum». Fos com fos, per a un lector quatrecentista de l'obra el referent és diàfan: el salmista –i per imitació qualsevol fidel– es desperta i s'alça a punta de dia per pregar, com exigeix el rés de les matines. | 16 li *procuraven*] A continuació, Corella omet el final de la citació de Beda el Venerable (VC, 506ab), la qual constitueix una exhortació als qui prediquen. El predicador no ha de desesperar mai de la celsitud de la misericòrdia divina, ni en les adversitats ni en les prosperitats, encara que entre aquestes visca sòbriament, justa i piadosa. Certament, cal que ensenye tots els dies al temple i oferisca als fidels exemple de bones obres, i a la nit, cal que vaja a reposar a la verdadera muntanya de les Oliveres, perquè en les tenebres de les angoixes respire amb consol el goig espiritual, així com es diu: «Jo, com olivera frondosa, dins la casa de Déu, confie en el seu amor per sempre més» (Sl 51, 10), és a dir, aquell que ha ajudat amb el fruit de la misericòrdia a qui l'ha volgut, aquest serà sens dubte digne de la misericòrdia del Senyor. També tot el poble matina per a escoltar el predicador, acaba la citació omesa, quan imita els fills de la llum: quan desfà les obres de les tenebres i subjuga amb la gràcia de Déu les boires dels destrets, «com escua a ple dia, dignament, sense golafrieres ni borratxeres» (Rm 13, 13).

ambulantes, non in commensationibus et ebrietatibus, nos filii lucis imitantur: haec Beda.

ORATIO

Deus omnipotens, praesta mihi pauperi tibi derelicto, ut duo minuta, scilicet corpus et animam, quae de te habeo, tibi cum devotione offeram: ut utroque tibi servire et placere valeam. Miserere supplicii tuo, quia non sum sicut innumeri servi tui, iustitiae merito gloriosi; velut etiam multi post flagitia poenitendo tibi facti devoti. *O Deus, propitius esto mihi peccatori*, et respice me oculis misericordiae quibus publicanum respexisti: ut per veram cordis, oris, et operis humilitatem coram te merear justificari, et cum hominibus exaltari. Amen.

ORACIÓ

[S]enyor Déu omnipotent, fes gràcia a mi, pobre de béns, miserable, que dos mealles, que són lo meu cors e ànima que de tu tinch, a tu ab devoció les ofira y en elles a tu pugà servir e plaure. Ages mercé, Senyor 5 benigne, de mi, humil dejecte, que no só axí com molts innumerables servents teus, ab meritòries obres gloriosos, ni axí com molts qui, après de haver peccat, penidents e devots, a tu servexen. O, Senyor Déu!, sies a mi, peccador, propici, e mira'm ab los ulls de 10 misericòrdia ab los quals mirist lo publicà, que per la tua misericorde vista yo atényer pugà {105a} vera humilitat de cor, de boca e de obres, perquè ab los verdaders humils la tua gràcia m'exalce. Amén.

EL TERÇ DEL CARTOIXÀ
DE JOAN ROÍS DE CORELLA
EDICIÓ I ESTUDI

VOLUM III

TESI DOCTORAL

140D LLENGUA I LITERATURA CATALANES

DOCTORAND

JOAN MARIA FURIÓ VAYÀ

DIRECTOR

DR. ANTONI FERRANDO FRANCÉS

VALÈNCIA, OCTUBRE DE 2015

{506A} CAPUT XXXI. DE MALEDICTIONE
FICULNEAE, ET GRANO FRUMENTI, ET DE
PRINCIPE MUNDI

I. QUOSNAM FIGURABAT FICULNEA
MALEDICTA?

Sequenti autem die, scilicet feria secunda, iterum *mane* et diluculo exiens Jesus a Bethania, et revertens in civitatem, scilicet Jerusalem, *esuriit*, secundum suspicionem discipulorum, eo quod ad arborem accessit. Ubi nota morem studiosi operatoris, dum dicitur *mane* revertisse in civitatem ut praedicaret, et ut aliquos Deo Patri acquireret. *Esuriit* autem, non quasi homo, indigens cibum corporalem, sed quasi Deus misericors humanam salutem.

Unde ista esuries naturalis non fuit, quia in sero praecedenti comederat, nec adhuc hora comedendi erat; sed sicut maledictio arboris, de qua subditur, figurabat maledictionem infructuosi, sic ista esuries significabat desiderium Christi de salute populi. Et ideo adhuc mane esurit, qui iustitiam esurit.

Et videns arborem ficu, inter Bethphage et montem Oliveti, *secus viam, venit ad eam*, et nihil in ea fructus nisi tantum folia inveniens, maledixit ei, dicens: *Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum; et arefacta est continuo ficulnea*. Venit Dominus ad ficulneam, non causa inveniendi fructus, quibus esuriens reficeretur, sciebat quod in martio, tempus ficuum non esset, sed adivit propter miraculum, ut Apostolos ad fidem confirmaret.

Unde secundum Chrysostomum, maledixit Dominus ficulneae, non quia fructum in illa non invenit, cum non esset tempus ficuum, sed discipulorum gratia, ut confiderent, et ut discerent quod possit etiam Judaeos persequentes siccare, et in momento exterminare.

DE LA MALEDICTIÓ DE LA FIGUERA E DEL
GRA DEL FORMENT E DEL PRÍNCEP DE
AQUEST MÓN. CAPÍTOL XXVIII

[I. DEL SIGNIFICAT DE LA FIGUERA MALEÏDA]

Lo dilluns de matí, tornant lo Senyor a Hierusalem de Bethània, tingué fam, segons que ls dexebles stimaren perquè veren que s'acostà a una figu[e]ra. Mira la sollicitut que l Senyor tenia de salvar les ànimes, per les quals prestament morir devia: de matí per a pryicar ve al temple; té fam de la salvació del seu judaych poble.

No fon natural aquesta fam, perquè de vespre lo Senyor menjat havia, y era tan matí que la sobrietat e temprança del seu ventrell no apedia vianda, però volgué sobrenatura soferir aquesta fam significant lo desig que de nostra salvació tenia.

Mirà, donchs, lo Senyor una figuera prop del camí entre Jerusalem e Betfagé y acostà's a l'albre, en lo qual no véu sinó fulles, que en lo mes de març era. Malahí lo Senyor la figuera, dient: «Nunqua de tu eternament ixca fruyta!», e tantost fon sech l'arbre.

Diu sant Crisòstom: «Malahí lo Senyor la figuera no perquè no tenia fruyta, car no ignorava lo Senyor que no era temps de figues, mas perquè mirassen los dexebles e creguesen {105b} que axí podia destrohir e secar tots los qui l persequien.»

Acostumaven los profetes ab senyals exteriors e sensibles demostrar la veritat del que profetisaven, e axí

Ⓞ 9-10 té ... poble] Corella incorpora explícitament la referència al poble jueu, la qual no apareix en VC, 506a, en què s'indica només que Jesús no tenia fam corporal, com la de les persones, sinó que, com a Déu misericordiós, buscava la salvació humana. | 20 sech l'arbre] Tot seguit, Corella suprimeix un passatge (VC, 506a), en què es diu que Jesús va realitzar el miracle d'assecar la figuera per a confirmar la fe dels apòstols, qüestió que també es menciona en la citació del Crisòstom que hi ha a continuació, i que per tant l'autor valencià consideraria ací sobrer. | 25 tots los qui l persequien] Corella amaga en un genèric «tots» l'original llatí (VC, 506a), el qual parla que Jesús podia assecar els jueus que el persequien i exterminar-los en un instant. | qui l persequien] Immediatament després, Corella elimina un breu comentari (VC, 506a), en què s'explica que Jesús va realitzar el miracle en una planta tan humida, la figuera, perquè el miracle pareguera major. | 26-706,5 Acostumaven ... era] Corella agrega aquesta semblança, la qual no es troba en VC, 506a. La font és la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira (1603: v, 349; postil·la a Mt 21, 18), com en altres ocasions (veg. notes pp. 381,1-383,6; 402,1-405,15; 418,10-419,25; etc.), però el mestre en teologia no s'està de reformular-la. El text de les *Postillae* exposa que Jesús va maleir la figuera en signe de la malícia dels sacerdots i dels prínceps, perquè, així com la figuera té molta fulla, així els sacerdots tenen aparença de santedat, però no obres de veritat. Igual com els profetes, continua la postil·la de Lira, a les paraules que profetitzaven els acompanyaven els fets, com Isaïes, que anava descalç en senyal que el poble anava a caure en captivitat, així Crist va maleir la figuera no perquè l'arbre fóra mal o defectuós, que era març i no era temps de figues, sinó per a designar que els sacerdots que no tenien fruit de bones obres són maleïts per Déu. Corella, doncs, s'inspira en aquest text, però modifica l'exemple del profeta i també el signe: en el *Cartoixà* s'incorpora Jeremies, que duia «en lo coll les cadenes de fusta» (Jr 27, 2) «significant la destrucció de Jerusalem sdevenidora» (Jr 39, 1-10). La tria del profeta Jeremies i la destrucció de la ciutat és motivada pel manteniment de la coherència en l'obra valenciana, atés que tres capítols abans es glossa de les lamentacions de Jesús per la destrucció de Jerusalem. També en la formulació corellana d'aquesta semblança apareix una interpretació favorable vers els jueus: mentre que en la *Postilla* es troba una condemna als sacerdots, ací

Ideo neque in alia planta, sed in omnium humidissima miraculum hoc fecit, ut et hinc majus appareat hoc miraculum.

Ad hoc enim Dominus miraculum fecit, ut discipulos in fide solidaret, quia ut ait Hieronymus, Dominus passurus in populis, et bajulaturus scandalum crucis, voluit discipulorum animos signi anticipationem firmare.

Quod etiam in signum synagogae maledictae, et arefactae Jesus {506b} fecit, in qua fructus justitiae non invenit. *Arbor enim fici*, est synagoga, propter multitudinem granorum sub uno cortice, id est hominum sub una Lege et una, propter uniformitatem ritus; quae *secus viam* erat, quia Legem habebat, sed non in via, quia non credebatur in Christum, qui est via; *ad quam venit*, per praesentiam corporalem, et per doctrinam spiritualem; *et nihil invenit in ea*, licet multum quaesierit exemplis, doctrinis, signis, et miraculis, *nisi folia*, id est, verba Legis, et traditiones Pharisaeorum absque ullis fructibus. Sancti enim habent et folia verborum, et flores morum, et fructus operum.

Per talem etiam arborem virentem foliis, et carentem fructibus, possunt intelligi hypocritae, et simulati, existentes extra viam justitiae, et non in via positi, per simulationem virtutum foliis circumdati, sed a fructu justitiae alieni; quia exteriorem apparentiam sanctitatis habentes, interius sunt vacui ab operibus veritatis, et infructuosi, et ideo a Domino maledicti, sunt aridi et humore devotionis privati.

Unde Chrysostomus: Folia veritatis, sunt species tantummodo sanctitatis in homine, aut sine fructu verba religiosa. Quicumque ergo religiosus, id est, arbor rationalis profitemur se esse Dei, et justitiam non operatur, est arbor tantummodo folia habens sine

Jeremies portava en lo coll les cadenes de fusta significiant la destrucció de Jerusalem sdevenidora, e axí lo Senyor en la sua fam e acostar-se a la figuera mostrava lo desig que tenia de salvar la sinagoga, per qui, y en qui, e de qui prencipalment vengut era. 5

Diu sant Hierònim: «Acostant-se la passió del Senyor e la hora que la creu devia portar sobre los muscles, scàndel per als qui no creyen, volgué mostrar als dexebles en lo sequar la figuera lo poder que sobre les sues creatures tenia.» 10

Volgué encara significar la maledictió de la sinagoga, en la qual no trobava fruyt de bones obres, mas les fulles de les cerimònies, les quals volgué que fossen seques, car venint la ley evangèlica cessar devien. Y encara en los juheus cessen, que perdut lo ceptre e lo temple, no poden acabar los sacrificis. 15

Podem encara per la figuera sens fruyt, ab fulles, los miserables ypòcrits entendre, qui solament a la part de fora tenen fulles berts de mostra de bones obres, però en la veritat fruyt algú de virtut en ells no troba. Stava 20 fora del camí la figuera, que la sinagoga e los ypòcrits fora del camí de veritat les rael tenen.

Diu sant Crisòstom: «Les fulles en l'arbre són de santetat semblança, e són en l'ome parau- {105c} les sanctes sens virtuoses obres. Stà l'arbre prop la comuna 25 via, qui és lo món, per lo qual tots los vivints passen.

Ⓢ 1 cadenes] caderes

hi ha una voluntat de Jesús de «salvar la sinagoga, per qui, y en qui, e de qui prencipalment vengut era». Anteriorment, Corella ja ha reformulat en aquest sentit un altre passatge que té com a origen les *Postilla* (veg. nota p. 398,1-2).

13-16 *mas ... sacrificis*] Corella s'inspira en aquest passatge en l'original llatí (VC, 506b), per bé que n'elimina la major part: la figuera significa la sinagoga, per la multitud de grans que la figa té sota la pell, és a dir, molts homes sota una Llei amb uniformitat de rite. L'arbre estava a la vora del camí, perquè tenia la Llei, però no en el camí, que no havia cregut en Crist, que és camí. I quan Jesús vingué per presència corporal i doctrina espiritual, no hi trobà res, encara que va escrutar amb exemples, doctrina, senyals i miracles, sinó fulles, és a dir, les paraules de la Llei i les tradicions dels fariseus sense fruits. En canvi, acaba el passatge, els sants tenen fulles de paraules, flors de costums i fruits d'obres. La referència corellana a l'assecament de les fulles s'inspira en un text que l'autor valencià omet tot seguit (veg. nota posterior). La condemna dels jueus, els quals no poden acomplir les seues cerimònies per la destrucció del temple de Jerusalem, enllaça temàticament amb una incorporació prèvia del mestre en teologia (veg. nota anterior). | 20 *no troba*] A continuació, Corella elimina una interpretació (VC, 506b), en què s'exposa que els hipòcrits tenen exteriorment aparença de santetat, però en l'interior estan buits d'obres de veritat, són infructuosos, i per això maleïts per Déu; estan assecats i privats de l'humor de la devoció. | 20-22 *Stava ... tenen*] Aquesta al·legoria, la qual no es troba en aquest punt de VC, 506b, s'inspira en un passatge anterior que Corella ha adaptat i eliminat parcialment de l'obra ludolfina (veg. nota p. 706,13-16). | 23-707,12 *Les ... fruyta*] Corella adapta aquesta semblança de l'original llatí (VC, 506b-507a), en què s'al·legoritza, també, que l'arbre o la figuera és el religiós o qualsevol home racional, i aquell que li cull els fruits són els dimonis, que els lleven les bones obres.

fructu; secus viam autem est, juxta mundum, mundus enim via est communis per quam omnes transeunt, qui nascuntur. Quicumque ergo homo fidelis, id est arbor rationalis, juxta mundum vixerit, nunquam potest in se justitise fructus tenere. Transeuntes enim et retranseuntes daemones, vel ministri ipsorum per viam, id est vagantes per mundum istum excutiunt eos. Sicut ergo difficile est arborem juxta viam positam fructus suos usque ad maturitatem servare; sic difficile est virum fidelem juxta istum mundum viventem, in ramis, id est in {507a} actibus suis justitiam immaculatam usque ad finem servare. Si vis ergo fructus justitiae ad finem tenere, recede de via, et plantare in loco secreto, ut nec mundus tecum aliquid habeat commune, nec tu cum mundo: haec Chrysostomus.

Cum itaque esuriens Dominus ficus quaesivit, aliquid aliud se quaerere significavit, non enim ficus, sed fidem, neque fructus arboris, sed fructus operis quaesivit.

Ex hoc ergo, secundum Bedam, patet quod sicut Dominus multa dixit in parabolis, ita fecit. Cur enim in ficu fructum quaereret, cujus tempus nondum esse quilibet homo sciret, et ob id eam aeternae sterilitatis maledictione damnaret? Quia plebem quam docebat verbo, terruit facto, ne quis habens folia, id est verba justitiae sine fructu operum, mereatur excidi et in ignem projici.

Unaquaeque enim arbor non de floribus, non de foliis, sed de fructu suo cognoscitur; sic unusquisque homo non de aestimatione famae, vel sermonis pompa, sed de suarum testimonio probatur actionum.

Haec autem maledictio ficus maxime in nobis timenda est, quia folia, id est verba non vertimus in opera. *Jam enim securis ad radicem posita est.*

2. DESIDERIUM GENTILIUM VIDENDI JESUM

Et ingressus Jesus in civitatem, venit in templum secundum suam consuetudinem, quia semper locum Dei visitare consuevit, et Patri exhibere honorem.

Ⓜ 2 mester] mestre

Ⓜ 15 *en la sinagoga*] Incorporació de Corella, que no apareix en VC, 507a (veg. nota p. 705,26-706,5). | 16-18 *Y... mostren*] Corella obvia la font d'aquest passatge, el qual pertany a la citació posterior de Beda el Venerable, segons VC, 507a. | 26 *de bones obres*] Tot seguit, Corella suprimeix una metàfora (VC, 507a), en què s'exposa que, així com l'arbre no es coneix per les seues flors ni per les seues fulles, sinó pels fruits que dona, així qualsevol home és estimat pel testimoni de les seues accions, no per l'estimació de la seua fama ni per paraules pomposes. | 27-30 *Molt ... nosaltres*] VC, 507a: «*Haec autem maledictio ficus maxime in nobis timenda est, quia folia, id est verba, non vertimus in opera*»: «Açò hem de témer nosaltres per la maledicció de la figuera, que les fulles, ço és, les paraules, no les convertim en obres». Aquest passatge resulta obscur perquè Corella ha pretès incorporar una metàfora que prèviament havia eliminat (veg. nota anterior).

Qualsevol, donchs, qui desija fructificar en bones obres, és mester que de la comuna via del món se aparte, e luny stiga, car si prop lo camí per hon tots pasen dellibera viure, és impossible que lo fruyt ni madurar ni retenir pugua, car de l'arbre que stà prop de la carrera tots los qui passen no solament madura, mas encara vert ne cullen la fruyta. Si, donchs, vols retenir fruyt de bones obres, del món te aparta e les tues rael luny del seu camí, en loch secret e apartat, les planta, perquè, fet arbre, retingues lo fruyt fins a la fi de la tua vida, e lo Senyor, qui t'à plantat e per la sua gràcia ha fet que fructifiques, cullga en tu la sua fruyta.»

Avent, donchs, fam lo Senyor y cercant fruyta en la figuera, que sabia que no-n tenia, mostra que no figures, mas fruyt de bones obres cercava en la sinagoga.

Y axí com moltes coses en paràboles deya, que aldre del que sonen signifiquen, axí en obres, que aldre senyalen del que mostren. Diu Beda: «Per què cercava lo Senyor figures en la figuera, que tot hom sabia que no-n tenia, quant més ell, que l'havia creada, hi mana que eternament fos maleyta e tantost sequa? Volgué que tingués temor lo poble a qui preycava, que no tingués paraules de virtuoses obres en les fulles, sens fruyta de virtuosa vida, car no diu {105d} lo Senyor que tallen l'arbre que no té fulles e que al foch lo posen, mas lo que no produeix fruyt de bones obres.»

Molt devem tembre lo[s] cristians lo seugar de aquesta figuera, que les nostres paraules, que som cristians ab veres fulles, testifiquen, e que fruyta de cristianes obres no-s trobe en nosaltres. E per ço devem fort tembre aquella destrall que diu lo Senyor que ja stà al[ta] per tallar a la rael de l'arbre.

[2. DEL DESIG DELS GENTILS DE VEURE JESÚS]

E entrant en la ciutat lo Senyor, tantost entrà en lo temple, donant a Déu, son Pare, com a bon Fill laors, honors e gràcies. Avia-y gentils en lo temple, de aquells

Erant autem Gentiles quidam ex his qui ascenderant in Jerusalem, ut adorarent in die festo; quia templum pro sui sanctitate in reverentia a Gentilibus in circuitu Judaeorum erat, et ejus famositas non tantum Latinos et Judaeos, sed etiam Gentiles trahebat, ut de Eunuchus Candacis reginae patuit.

Isi ergo qui Christi miracula audierant, ideo eum videre, et ejus doctrinam audire volebant. Et accesserunt ad Philippum, quia videbant eum pium et mansuetum, et se non reputabant dignos, ut venirent per seipsos, et rogabant eum dicentes: Domine, volumus Jesum et Salvatorem omnium videre. Et congruenter ad Philippum accesserunt prius; quia ipse prius praedicavit Gentibus, scilicet Samaritanis. In his Gentilibus praefigurabatur conversio Gentium, per praedicationem Apostolorum in proximo secutum, et quod Gentes ministerio eorum ad fidem conversae desiderent Jesum glorificatum in patria.

Venit Philippus et dixit Andreae, quia Andreas primus Christi erat discipulus, et magis familiaris Domino quam Philippus, et etiam quia Philippus per Andream conversus fuerat,

et ideo de consilio et auxilio ejus circa hoc agere volebat; in quo datur nobis exemplum omnia faciendi de consilio majorum.

Andreas rursum et Philippus hoc dixerunt ambo simul, Domino Jesu, tanquam Superiori.

Mystice Philippus, qui *os lampadis* dicitur, signat veritatem; Andreas autem *virilis*; quae duo intellectum et affectum Christo adducunt in conversione animarum.

3. GRANUM FRUMENTI IN TERRAM CADENS ERAT CHRISTUS

Jesus vero audiens devotionem Gentilium, qui jam erant dispositi ad credendum, vidensque eos properare ad fidem, et intelligens in eis quodammodo inchoari Gentium conversionem, praenuntiavit suae passionis tempus imminere, post quam passionem immediate Gentes erant recipiendae, *dicens: Venit hora ut clarificetur Filius hominis. Quasi diceret: Judaei nolunt credere, quos primum voluit lucrificare, plenitudo*

qui eren venguts a Hierusalem perquè adorasen lo dia de la gran festa. Era en tan gran reverència lo temple que no solament los gentils que prop de Hierusalem abitaven, mas encara la fama de la sua santedat per tot lo món se scrivia, que los latins, grechs e bàrbaros hi venien, axí com legim en los Actes dels Apòstols del gran tresorer de Candace, reyna de Etiòpia.

Aquests gentils havien hohit del Senyor los miracles e volien veure la sua presència e hojr la sua doctrina. E acostaren-se a Felip, qui·ls semblà hun jove mansuet e benigne, que no·s reputaven dignes que per si mateix al Senyor se acostasen, e pregaren a Felip, dient: «Senyor, volem veure a Jesús!» Al Salvador de tot lo món universal, no solament dels juheus, mas dels gentils, volien veure. E no sens misteri a Felip se acostaren, lo qual pri- {106a} mer als gentils preycar devia en Samaria. La general conversió dels gentils aquests prefiguraven: qui·[l]s devia fer la preycació dels apòstols, e que·ls gentils convertits per gràcia desijarien veure lo Senyor en la glòria.

Vench Felip e dix-ho a Andreu, lo qual del Senyor era primer dexeble e molt familiar entre·ls altres, e Felip, per ell, del Senyor tingué la primera conexença.

Y Andreu tantost e Felip, abduis ensemps, al Senyor ho digueren.

[3. COM CRIST ERA EL GRA DE FORMENT CAIGUT EN TERRA]

Hoint lo Senyor la devoció dels gentils, que ja eren disposats a creure e que a pendre la fe ja cuytaven, y entenenent que en aquests se principiava la conversió del gentil poble, volgué pronunciar com lo temps e hora de la sua passió se apropincava, après de la qual los gentils devien venir a la sancta fe cathòlica, e per ço diu: «Ja és venguda la hora que sia clarificat lo Fill de l'home», quasi dient: «Los juheus no volen creure, los quals primer he volgut que a mi vinguesen; vendrà la

© 18 fer la] fer ala | 24 abduis] abduix | 27 que] qui

© 6-7 axí ... Etiòpia] L'episodi refereix la història de l'eunuc, alt funcionari i tresorer de la reina d'Etiòpia (Ac 8, 26-40), el qual havia pelegrinat fins al temple de Jerusalem i estava de retorn. L'eunuc, mentre llegeix el profeta Isaïes dalt del seu carruatge, troba Felip. L'apòstol li explica les profecies, li anuncia la bona nova i finalment el bateja. | 13-15 Al ... veure] Corella glossa l'original llatí (VC, 507a), el qual fa simplement: «Salvatorem omnium». | 23 primera conexença] Immediatament després, Corella omet un comentari (VC, 507a), en què s'exposa que Felip parlà amb Andreu perquè volia el seu consell i auxili sobre què calia fer, donant exemple que en tot el que hom faça, cerque el consell dels majors. | 25 ho digueren] A continuació, Corella elimina una interpretació espiritual sobre els noms de Felip i d'Andreu (VC, 507a): Felip és anomenat «boca de llàntia», que significa la veritat; Andreu, «viril», els quals representen l'enteniment i l'afecte, que són el que porten les ànimes convertides a Crist.

Gentium creditum est, quia veniunt Gentes ad credendum, quibus Filius est clarificandus.

In Passione quippe sua fuit Filius clarificatus per signa ostensa, fuit etiam clarificatus in sua Resurre-
{507b} ctione et Ascensione; itemque in Gentium conversione, quia deitatem ejus confitentur ubique.

Verumtamen per congruum ostendit exemplum, quod mors ejus debeat praevēire conversionem Gentilium, dicens: *Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet*; quia non facit fructus multiplicationem, nisi per sui corruptionem. Ac si dicat: Nisi ego moriar, fructus conversionis Gentium non sequetur. *Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert*, id est, me mortuo per humilitatem, multiplicabitur fides per Gentium conversionem. Ac si expresse dixisset: Isti Gentiles, qui modo volunt venire ad me per praesentiam corporalem, post mortem meam venient ad me per fidem.

Ipsa enim erat granum jaciendum in corpore terrae per passionis humilitatem, unde messis copiosa debebat exurgere. Passio quippe Christi multum attulit fructum, scilicet: fructum remissionis peccatorum, fructum conversionis Gentium, fructum gloriae regni coelorum.

[38]

Moraliter, homo in terra cadit, quando per humilitatem se deprimit, sed eam non coepent, quando vult humilitatem manifestari, et non occultari, et talis humilitas non fructificat; sed quando talis humilis vult quod humilitas lateat, tunc fructificat. Ad hoc enim quod granum frumenti fructificet, non sufficit quod in terram cadat, sed oportet quod agricola ipsum cooperiat.

[38] Et quia Christus se comparavit grano frumenti, mos est Ecclesiae de hoc grano, scilicet tritico tantum confici corpus Christi.

Praedicit etiam Christus suam passionem et ejus fructum, ut videntes morientem non ideo perdant fidem, et ex passione non terreantur; sed magis imitentur, quoniam oportet nos imitari eum qui reliquit nobis exempla ut sequamur ipsum.

4. SEQUENDUS EST CHRISTUS

Unde consequenter discipulos et omnes exhortatur ad passionis suae sectanda vestigia, dicens: *Qui amat animam*, id est vitam suam, scilicet in hoc mundo, et ad bona mundana, et carnis desideria, volendo sibi hujusmodi delectabilia, ut mundo vivat, et non Deo, vel eam cum necesse est pro Deo non ponendo, *perdet*

© 27 fructifique] fructifique

© 14 fructifica y augmenta] Tot seguit, Corella suprimeix una interpretació (VC, 507b), en què s'indica que, mort Jesús per la seua humilitat, es multiplicarà la fe per la conversió dels gentils. | 32-34 E ... consagre] Corella trasllada a aquest punt un text que en VC, 507b apareix just abans de la interpretació moral precedent.

plenitut dels gentils, qui lo meu nom glorificarà en verdadera crehença.»

Fon lo Senyor clarificat en la sua passió per manifestos miracles, fon clarificat en la sua resurrecció e ascensió, y en la conversió dels gentils, qui a la pre[ÿ]cació dels apòstols per tot lo món Déu e home lo confesaren.

E per convenient exemple declarà com la sua mort la conversió dels gentils precehir devia, dient: «Si-l gra del forment sembrat en terra no mor, el[l] sol roman e no augmenta ni fructifica. E axí, és mester que yo primer muyra perquè en la conversió dels gentils fructifique. Però si mor lo gra de forment sembrat en la terra, lavors fructifica y aug-
{106b} menta», quasi dient: «Aquests gentils qui de present me volen veure y a la mia corporal presència acostar-se, après la mia mort spiritualment se acostaran a mi per vera crehença.»

Gra de forment era lo Senyor, lançat en la terra per humilitat de la sua mort e passió dolorosa, de hon fructificà en copioses meses. Gran és lo fruyt qui la passió del Senyor ha portat en nosaltres: remisió de nostres culpes, la conversió dels gentils pobles, lo fruyt de la celestial glòria.

Moralment cau l'ome en terra quant, conexent sos peccats, se humilia. Però és mester, per a que fructifique e augmente, que de terra-s cobra, que vol dir que la humilitat amague e no vulla que de humil lo lohen, que lo forment per a que fructifique no solament és mester que en terra cayga, mas que la terra-l cobra.

E perquè-l Senyor a gra de forment se acompara, és decret de la sancta Sgleya que sol de pa de forment lo seu sacratísim cors se consagre.

Prenuncià lo Senyor la sua mort prest sdevenidora e lo fruyt que faria perquè, mirant-lo en la creu, la fe no perdesen, ni de la sua mort e passió se spantasen, ans, puy ell primer per nosaltres moria, prenguesen per a seguir lo sforç y exemple.

[4. COM CAL SEGUIR CRIST]

E per ço diu: «Qui ama la sua vida en aquest món, donant-li coses temporals e los delits que desija, ell la perdrà per a la vida eterna. E per lo contrari, qui

eam, scilicet in vita aeterna, et quantum ad bona aeterna possidenda. Et per contrarium, *qui odit animam suam*, id est vitam, *in hoc mundo* denegando sibi bona praesentia, et sustinendo mala, vel etiam cum necesse est ponendo pro Deo, *in vitam aeternam custodit eam*, id est vivet aeternaliter cum eo.

Ubi Augustinus: Si male amaveris, tunc odisti, si bene oderis, tunc amasti. Felices, qui oderunt custodiendo, ne perdant amando!

Et quod debeamus ipsum imitari in passione, ostendit per rationem, inducens exemplum de se, ut sicut ipse fecit, ita et nos si opus fuerit faciamus, et dicit: *Si quis mihi ministrat*, hoc est nomine et affectu quaerit esse meus minister, *me sequatur*, id est me imitetur; sequi enim imitari est. Quasi diceret: Rationabile est quod minister sequatur Dominum, si quis me non sequitur, non mihi ministrat; quia secundum Chrysostomum, oportet eum qui ministrat, sequi eum cui ministrat. Oportet ergo discipulos Christi qui ei ministrant, sequi Christum per mortem, si oportuerit, et per bona opera, imitando ipsum.

Illi quippe Christo ministrant, qui non sua, sed quae Jesu Christi quaerunt, et quaecumque bona sive in temporalibus, sive in spiritualibus propter Deum faciunt. Ministrant autem Christo Episcopi et clerici, in quantum ejus sacramenta fidelibus dispensant; unde Apostolus: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi et dispensatores* {508a} *mysteriorum Dei* vivi. Item, quilibet fideles in quocumque ordine constituti, qui mandata servant Christi; unde Apostolus: *In omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros*. Ministrat enim Christo unusquisque monendo, docendo, corripiendo, benevolentiam, eleemosynam, et cetera misericordiae opera impendendo.

Et subjungit hujus sequelae bravium, seu praemium, quia si quis Christo digne ministraverit, et ipsum secutus fuerit, erit ubi Christus est. Et certe magnum est praemium esse cum Christo, sine quo nusquam est bene, et cum quo nusquam est male. Et deinde manifestius hoc dicit. Nam qui ministraverit Christo, mandatis suis obediendo, ipsum sequendo, et vestigia ejus imitando, hic honorabitur a Patre coelesti, scilicet ut sit cum Filio ejus, non aequalis divinitati, sed consociatus aeternitati.

Et certe magnus honor est, quod homo miser efficiatur beatus, exheredatus heres Dei, coheres autem

avorreix en aquest món la sua vida, denegant-li delectacions mundanes e sostenint per lo Senyor dolors e misèries, en la vida eterna e per la vida eterna la guarda, perquè eternament ab lo Senyor vixqua.»

Benaventurats martres, qui avorrint la {106c} 5 guardaven, perquè amant no la perdesen!

E per rahó lo Senyor nos mostra que-l devem seguir en la passió e mort sua, puys ell va primer, rey, Déu e Senyor nostre, quasi dient: «Rahonable és que-l servent lo Senyor seguexca, e lo qui no-m segueix, que no és 10 mon servent clarament ho mostra.» Mester és, donchs, los servents del Senyor los seus pasos fins a la mort seguexquen, e per la mort a la vida ab son Déu e Senyor pasen.

Al Senyor servexen aquells qui no les utilitats 15 pròpies, mas les del Senyor, cerquen, e tot lo que fan a laor, honor e glòria del Senyor ho endrecen. Servents són del Senyor e ministres los prelats e bisbes en quant los sacraments al poble administren. Diu lo Apòstol: «Axí deven de nosaltres stimar los hòmens que som 20 ministres de Jesús, dispensadors dels divinals misteris.» E són del Senyor servents e ministres tots los fells cristians que-ls seus manaments serven. Diu lo Apòstol: «En totes nostres obres siam del Senyor servents e ministres.» Ministre e servent és del Senyor qui lo 25 prohisme axí com a si mateix ama.

Diu més lo Senyor, lo premi dels qui-l seguexen: «Allí hon só yo, starà lo meu ministre.» O, gran y inestimable gràcia!, esser ab Jesús, sens lo qual algun bé no-s troba, e ab lo qual tots los béns se ajusten e algun 30 mal no s'i acosta. «Y stant en lo loch hon yo só –diu lo Senyor– serà honrat per lo meu celestial Pare, que-l farà participant en la glòria de son Fill en la eterna vida.»

O, gran honor e felicitat sublimada!, que l'home exellat mise- {106d} rable sia hereu de la eterna glòria, 35

© 16 del] dels | 28 starà] staua

© 5-6 enaventurats ... perdesen!

Corella omet la font d'aquesta exclamació, la qual pertany a sant Agustí d'Hipona, segons VC, 507b. La citació del doctor de la gràcia és un tant complexa, i exposa que si algú ama mal, odia; si odia bé, ama: feliços aquells que odien guardant perquè no perden amant. Corella, per tant, amb la inclusió dels «martres» aclareix enormement el sentit del text llatí. | 8 e mort sua] Immediatament després, Corella obvia un fragment (VC, 507b), en què s'exposa també el fidel ha de servir com Jesús, si escau, i diu: «Si algú es vol fer servidor meu» (Jn 12, 26), és a dir, aquell que vulga anomenar-se ministre seu, «que em seguisca», és a dir, que l'imiti, perquè seguir és imitar. | 11 ho mostra] A continuació, Corella elimina una breu citació de sant Joan Crisòstom (VC, 507b), en què es diu que és necessari que el qui serveix seguisca a aquell que serveix. | 25-26 Ministre ... ama] Condensa el mestre en teologia en el manament de l'amor un passatge que en l'original llatí és més ampli (VC, 508a): serveix a Crist tot aquell que aconsella, ensenya, corregeix, amb benevolència i almoïna, i acaba la resta d'obres de misericòrdia.

Christi. Beatus ille quem Deus honorificabit, ille enim ditabitur illis bonis, de quibus dicitur: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum!*

Honor enim datur homini ab aliis hominibus in vita praesenti, in testimonium virtutis; sed honor datur hominibus a Deo in gloria coelesti, in praemium virtutis.

O Deus meus, misericordia mea, auctor et dator omnium virtutum, da nobis nunc in eis exercitium continuum, et tandem pro eis praemium sempiternum!

5. PASSIONES IN CHRISTO ALITER ERANT QUAM IN NOBIS

Et quia discipulos hortatus fuerat ad tolerantiam mortis, exemplo sui quem sequendum proposuit, consequenter confortat eos ut non turbentur et retrahantur propter infirmitatem naturae; quia recta ratio, non obstante turbatione animae, secundum passiones partis sensitivae, dirigit eam in bonas et virtuosas operationes, ut velit fortis sustinere mortem, et quaecumque contraria propter Deum et bonum virtutis; sic enim in Christo fuit, quod, non obstante turbatione sensualitatis, passus est, quod recta ratio suadebat.

Unde ait: *Nunc anima mea, sensualis, turbata est, id est affecta est quantum ad sensitivam, passionibus timoris et tristitiae, ac naturali horrore, qui tamen est de voluntate. Anima enim hic accipitur pro sensualitate, id est pro appetitu sensitivo, in quo sunt passiones, non autem in ratione. Ac si dicat: Non vos turbet vel retrahat sensualitatis turbatio a recta et debita operatione, quia etiam anima mea turbata est, imminente passione, et tamen hoc non obstante, mori eligo, obediens Patri pro vestra salute.*

Quia enim hortatus fuerat alios imitari mortem suam, ne forte aliquis ei diceret: Secure potes mortem subire, quia nihil mali sentis; ideo contrarium voluit ostendere per talem turbationem, et per consequens non esse recedendum ab ejus imitatione propter naturalem animae horrorem. Nam si nullam passionem

cohereu ab Jesús, Fill de Déu, e home benaventurat aquell qui a tal honor pot atényer, que sia rich de aquells béns dels quals diu lo Apòstol que ni ulls han vist ni orelles hoÿt, ni humana pensa pot percebre lo que ha preparat lo Senyor als qui-l seguexen. 5

O, Déu meu, misericòrdia mia, auctor e donador de totes virtuts e gràcies!, atorga'ns de present continu exercici de virtuosos obres, e finalment, per elles, ab la tua gràcia etern premi.

[5. COM ELS SOFRIMENTS DE CRIST EREN DIFERENTS ALS NOSTRES]

E perquè avia amonestat los seus dexebles a sostenir mort, dolors e penes seguint a ell, qui era son Déu, Senyor e mestre, dóna'ls confort que no s'alteren, encara que la sensualitat tals penes refuse, axí com en ell, verdader home, qui tingué themor e tristícia de la mort segons la part sensitiva, però la rahó guià hi endreça la voluntat delliberada per acceptar e pendre per lo bé de la virtut qualsevol doloroses angústies. 10 15

Mostrà, donchs, lo Senyor la vera humanitat sua, dient: «La mia ànima és torbada», que vol dir: «La mia part sensitiva té horror, temor e tristícia de la mort, per la qual los gentils se acostaran a mi per vera crehença. Però no obstant aquesta temor e tristícia, voluntàriament la mort accepte per la vostra salut, obeynt a mon Pare.» 20

E perquè avia amonestat a la mort los altres, quasi responent a qüestió tàcita, si li deyent: «no és maravella que tu la mort acceptes, perquè est Déu e no-n sentis dolor alguna», vol per la temor e torbació mostrar lo contra- {107a} ri, ans en veritat demostra, recelant e tement, que axí com verdader home la mort e dolors de aquella tenia, però que no dexava de acceptar-la, e que per lo semblant devem fer nosaltres, car si aquesta temor, honor e tristícia no tingués la sua ànima, no 25 30

Ⓢ 27 acceptes] acceptes | sentis] sentens | 32 devem] deuenien

Ⓢ 5 qui-l seguexen] Tot seguit, Corella elimina una comparança (VC, 508a), en què s'indica que, en la present vida, l'honor d'una persona el testimonien altres persones en testimonis de la virtut; en la glòria celestial, Déu dóna honor a les persones en premi de la virtut. | 20-21 per ... crehença] Corella incorpora aquest text, el qual no apareix en VC, 508a, per a enllaçar amb la paràbola precedent de gra de forment (veg. p. 709,8-18). | 24 a mon Pare] Immediatament després, Corella suprimeix una interpretació (VC, 508a), en què es manifesta que l'ànima s'entén ací per la sensualitat, és a dir, per l'apetit sensual, en el qual es troben les passions i no la raó. És com si Jesús diguera: «No vos torbe ni vos retraga la torbació que prové de la sensualitat de les obres rectes i degudes, que la meua ànima està torbada per la passió imminent, i a pesar d'això, no obstant, trie morir, obedient a mon Pare, per la vostra salvació.»

sensisset in anima, non fuisset sufficiens exemplum hominibus ad mortem sustinendam.

Hujusmodi autem passiones aliter fuerunt in Christo, et aliter sunt in nobis. In nobis enim sunt ex necessitate, in quantum quasi ab extrinseco commovemur et afficimur; in Christo non fuerunt ex necessitate, sed ex imperio rationis, ad ostendendum humanae naturae veritatem, et ad dandum nobis exemplum non recusandi mortem, et ad merendum nostram redemptionem, cum in eo nulla passio fuerit, nisi quam ipse voluntarie concitavit. Nam in tantum inferiores vires erant subditae rationi in Christo, quod nihil aliud agere et pati poterant nisi quod ratio {508b} volebat, quae permisit agere animae et viribus inferioribus quae propria erant.

Sic ergo turbata est anima Christi, quod nec supra rationem, nec contra eam, sed secundum rationis ordinem turbatio in ea fuerit.

6. TRIPLEX UTILITAS TURBATIONIS IN DEUM SUPPORTATAE

Deinde volens ostendere quod non venit voluntatem infirmae carnis, sed voluntatem Patris sui facere, ait: *Et quid dicam,*

in hac et de hac turbatione? Non dicit: Quid faciam? quia sciebat quid facturus; sed docet quid dicere, et quo fugere, et quem invocare, et in quem sperare debeamus, scilicet in Patrem qui salvat solus. Quasi diceret: Non habeo quid dicam ereptionem quaerens, sed scio quid agam, quia passurus sum. Unde non recedam a coepto proposito propter timorem periculorum, sed ex ratione sensualitatem superans, voluntatem meam voluntati divinae conformabo; in quo dat exemplum nobis, ut similiter faciamus.

Et hoc est quod dicit: Et, o tu *Pater, salvifica*, et salvum fac *me, ex hac hora* passionis.

Non dicit: in hac hora in qua Pater eum morti exposuit, sed *ex hac hora*, quia inde eum glorificavit.

Sed propterea voluntarie *veni in hanc horam* scilicet passionis et mortis, *propterea veni* in mundum, ut patiar, propter Patris obedientiam et humani generis salutem. Quasi diceret: Salvationem quaero, sed

fóra morint suficient exemple que en la mort nosaltres lo seguïsem.

Fon l'ànima del Senyor per temor de la mort torbada segons la sensualitat, però tant quant la rahó que's torbàs y entrestís manava.

5

[6. DE LES TRES UTILITATS DE LA TORBACIÓ SUPORTADA PER DÉU]

Aprés, per mostrar que no venia per fer segons la sensualitat sua, mas segons la voluntat de son Pare, diu: «E què diré?», quasi dient: «segons la sensualitat faré aquesta pregària»:

«Pare, salva'm e delliura'm de aquesta hora de la mia mort e passió dolorosa!» 10

Però, per mostrar que segons la voluntat deliberada era content acceptar la mort per la salut nostra e per la obediència del Pare, e axí manifestà que lo que ha dit era segons la sensualitat humana, dient: «Yo só vengut en aquesta hora perquè la mort que tu, Pare, manes, sofira, e per ço a tu pregue, dient: "Pare, clarifica lo teu nom, fes lo que has ordenat de la mia passió dolorosa,

Ⓢ 2 lo seguïsem] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 508a), en què s'indica que les passions de Crist eren diferents de les passions de les persones. En les persones són per necessitat, en tant que es commouen i s'afecten pel que els ve de fora; en Crist no foren per necessitat, sinó per l'imperi de la raó, per a mostrar a la natura humana la veritat, per a donar exemple que no s'ha de rebutjar la mort i merèixer la pròpia redempció. En ell no hi hagué cap passió, excepte la que ell mateix va voler concitar. | 14-17 e ... pregue] Corella glossa, atenent als temes que ell mateix ha focalitzat en el *Cartoixà*, l'original llatí (VC, 508b), en el qual s'indica solament que les paraules de Crist és com si diguera que vol la salvació, però que no refusa la passió.

passionem non recuso. Et, tu *Pater*, per hanc passionem *clarifica nomen tuum*, me suscitando, quod est gloria nominis tui et clarificatio.

Ubi Augustinus: Docuit te quem invoces, cujus voluntatem tuae voluntati praeponas. Hominis susceperit infirmitatem, ut doceat dicere contristatum: *Non sicut ego volo, sed sicut tu*.

Ex hac autem supportatione turbationis in Deum, homo triplicem percipit utilitatem: prima est, quod turbatio alleviatur, si enim ex eo quod quis amico conqueritur turbationem suam, alleviationem recipit, quanto fortius propter compassionem mutuum a Deo recipiet? secunda est, quod turbatio meritoria efficitur, si enim meritorium et Deo offerre rem temporalem, quam portas in bursa, multo magis si offers id quod geris in animo; tertia est, quod homo postea notabilem recipit consolationem, sicut patet de multis a tribulatione liberatis, sicut et hic.

7. VOX PATRIS AETERNI CHRISTUM GLORIFICANTIS

Nam statim venit vox de coelo pro consolatione; unde sequitur: *Venit ergo vox de coelo*, a Deo Patre, *dicens: Et clarificavi, et iterum clarificabo*, id est clarum genui ab aeterno secundum divinitatem, et clarum etiam faciam secundum humanitatem. Vel, secundum hominem clarificavi in Nativitate, quando Angeli cecinerunt; *Gloria in excelsis Deo*, et Magi adoraverunt; et in Baptismo, et in Transfiguratione, et in miraculis in vita per eum factis; *et iterum clarificabo*, per signa deitatis, in Passione, in qua triumphabit de diabolo, et in Resurrectione, et in Ascensione, et in totius mundi conversione, et maxime in iudicio.

Et quidam de turba magis rudes, stantes et audientes, sonumque vocis non significationem percipientes, *dicebant tonitruum esse factum*, id est, aliquid per modum soni confusi, tamen hoc dicebant factum propter Dominum; *alii autem*, magis perspicaces articulationem vocis intelligentes, dicebant

en la qual relluhí en la glòria del teu nom, e serà en totes les generacions clarificada.» E dites aquestes paraules, vench del cel una veu, dient: «Yo he clarificat en tu lo meu nom y altra vegada lo clarificaré.»

De aquesta turbació e tristícia del Senyor, diu sant Agostí, tres documents ne podem apendre: lo primer, que notificant nostre mal a nostre Senyor Déu molt se aleuja; si rahonant la tua misèria a ton amich e {107b} prohisme descansas e de la tristior alleuges, quant més si a Déu, qui la pot remeyar, la rahones, e més que algun amich te ama. Segonament, que la dolor e tristícia a Déu presentada, e per ell suportada, és feta meritòria; si los béns temporals que portes en la bosa, si a ell los presentes, los accepta, quant més si les affectiones del teu cor e entràmenes li presentes. Terçament, per la consolació que-n speres, que may lo Senyor desempara los qui a ell recorren.

[7. DE LA VEU DEL PARE QUE GLORIFICA CRIST]

Vench, donchs, una veu del cel per aconsolar lo Senyor de la tristícia, dient: «Yo t'he clarificat e clarificaré, y en tu serà clarificat lo meu nom. Yo eternament t'è engenrat, clar lum e resplendor mia segons la divinitat, y t'è fet clar en quant home en la nativitat tua, quant los àngels ab claredat la tua glòria cantaren, los Reys ab radiant stela te adoraren; en lo bapisme, en la transfiguració y en los miracles en la tua vida; y molt més te clarificaré en la tua mort per senyals maravellosos, e quant triümfaràs de la mort en la tua resurrecció e ascensió gloriosa, e finalment, quant seurràs en la vall de Josafat general Jutge.»

Alguns del poble que la veu del Pare hoïren, que tant no entenien, hoint lo tho de la veu, les paraules no entengueren. Deyen que tronat avia, però bé stimaven que per lo Senyor aquest tro del cel devallava; altre[s]

ⓐ 1 en³] eu

ⓐ 1-2 en¹ ... clarificada] Corella reformula l'original llatí (VC, 508b), en què s'exposa que el nom del Senyor serà glorificat per la resurrecció de Crist, no per la seua passió, com exposa el mestre en teologia. Així mateix, ressona el càntic de Maria: «*Et misericordia eius* [del Senyor] *in progenies et progenies*» (Lc 1, 50), en l'afegit de Corella, que no apareix en l'obra ludolfina: «e serà [la glòria del Senyor] en totes les generacions clarificada». | 2 generacions clarificada] Tot seguit, Corella suprimeix una citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 508b), en què s'exposa que Jesús ensenya a qui cal invocar i quina voluntat és la que s'ha d'anteponer a la pròpia. Va agafar la debilitat humana per a ensenyar a dir al trist: «que no es faça com jo vull, sinó com tu vols» (Mt 26, 39). | 2-4 E ... clarificaré] Corella incorpora l'acabament de Jn 12, 28, el qual no apareix en aquest punt de VC, 708b, sinó més avant, a l'inici del següent subcapítol segons la nostra edició, on també apareix, per tant, repetit (veg. p. 713,18-20). | 16-17 que ... recorren] *Psalteri* (Sl 36, 28): «lo Senyor [...] no desempara los seus sants» (Martos, 2013b: 196). Vulgata: «Dominus [...] non derelinquet sanctos suos». Aquest verset sàlmic no apareix en VC, 508b, per bé que la influència en aquest afegiment és innegable. La reformulació de *sanctos* en «los qui a ell recorren» s'explica fàcilment pel context. | 28-29 quant seurràs en la vall de Josafat general Jutge] Corella amplifica l'original llatí, en què és parla sols del Judici.

quod *Angelus ei locutus est*. Credebant enim eum esse hominem purum, et ideo dicebant Angelum ei esse locutum, sicut aliquando in Scriptura dicitur, quod Angeli Prophetis loquebantur. Sed vox illa fuit paterna, et formata a tota Trinitate, cum ejus opera sint indivisa. Verumtamen fuit vox Patris quae fuit *Vox paterna*, formata ad repraesentandum personam ejus.

Et {509a} *respondit Jesus, et dixit: Non propter me, scilicet instruendum, qui testimonio vel consolatore vel clarificatore alio a me non indigeo, haec vox testificans venit de coelo; sed propter vos, in instructionem vestram, qui instructione indigetis et testimonio, scilicet ut credatis, quia ego ex Deo sum. Unde ostendit hanc vocem nihil sibi indicasse quod ante nescisset; sed ignorantibus quibus indicari oportebat, et propter instructionem populi circumstantis, ut cognoscerent ipsum Jesum esse Christum cui de coelo dabatur testimonium. Sicut ergo anima ejus non propter eum, sed propter alios voluntarie turbata est; sic ista vox non propter eum, sed propter alios aliqua dispensatione divinitus facta est.*

8. JUDICIUM PRINCIPIS HUIUS MUNDI

Et quia dixit vox: *Et clarificabo*, consequenter modum ostendit clarificationis, dicens: *Nunc* scilicet in hoc tempore passionis rectum *judicium est*, non condemnationis, sed discretionis, *mundi*, id est pro mundo contra diabolum, hoc est, nunc pro mundo a potestate tenebrarum liberando *judicabitur*, et separabitur mundus a potestate diaboli, et eripietur: et hoc est *judicium discretionis* quo discernuntur et separantur multi a potestate inimici; a tempore quoque passionis Christi discreti sunt fideles credentes, ab obstinatis contra fidem. In futuro autem, erit *judicium condemnationis infidelium, et praemiationis credentium*.

que més entenien, e la veu avien entesa, deyen que àngel li parlava. Creyen que era profeta e sant home, e que axí com altres profetes, àngels li parlaven. Però aquella veu fon per tota la sancta Trinitat formada, però diu-se del Pare {107c} perquè representava la 5 persona del Pare.

E dix lo Senyor: «No és venguda aquesta veu per mi, mas per vosaltres, per instrucció vostra, que a mi no-m diu ni-m mostra alguna cosa.» De l' instant de la sua concepció sabé lo Senyor totes les coses presents, 10 pasades y sdevenidores. «És venguda aquesta veu per vosaltres, qui aveu mester instrucció de vera crehença per a creure e confesar que Déu, mon Pare, me ha tramés per la salut vostra. E axí co[m] l'ànima és trista per vosaltres, car ha pres los defectes vostres, axí 15 aquesta veu és venguda per vosaltres que vejau com lo meu Pare me clarifica en les mies obres.»

[8. DEL JUÍ AL PRÍncep d' AQUEST MÓN]

«En açò me clarifica, que ara és lo juhí del món.» Hon devem atendre que dos juhins trobam en la Scriptura Sacra: la hu, qui-s diu juhí de discreció, per lo 20 qual són distints e separats los fels dels infels, los mals dels bons. Y aquest és en aquesta present vida e fon en la passió del Senyor, y és en lo[s] discrets de la santa Sgleya, que, axí com en la passió del Senyor los uns lo confesaren, los altres blasfemaren, axí fins a la fi del 25 setgle los uns lo confesen, los altres lo neguen. L'altre juhí se diu de condempnació, quant en lo Juhí final pronunciarà la spantable sentència.

Del primer juhí de la present vida lo Senyor parla, dient: «Ara és lo juhí del món, que-n la mia mort se 30 conexeran molts qui en mi creuran y altres que-m negaran. Y en aquest juhí, lo príncep de aquest món, qui és lo diable, serà lançat defora, car per la mia mort e passió perdrà la senyoria que tenia sobre aquells qui en mi creuran per fe e bo- {107d} nes obres.» 35

Ⓢ 12 mester] mestre | 19 juhins] juheus | 21 infels] inferns

Ⓢ 18-20 *En ... Sacra*] Corella resumeix i elimina en part, en aquestes oracions, la glossa que apareix en l'original llatí sobre Jn 12, 31 (VC, 509a), en què s'indica que la veu del Pare, quan diu «el glorificaré», mostra la manera, dient: «ara», ço és, en el temps de la passió, «es el juí» correcte, just, no condemnatori, sinó de discreció, «del món», és a dir, del món contra el diable: el món serà jutjat per a alliberar-lo de la potestat de les tenebres, i separar-lo i arrancar-lo del poder del diable. En general, Corella reordena tot aquest subcapítol segons la nostra edició, a fi de simplificar-lo: gairebé tots els arguments apareixen en la VC, però en un ordre distint al del *Cartoixà*. | 23 *discrets*] Mesurats, reservats en els seus actes o paraules (Faraudo, s.v. *discret*). | 24-26 *axí ... neguen*] Aquesta comparació és agregada per Corella, atés que no es troba en VC, 509a, per a ressaltar que el juí de discreció, de discerniment, tingué lloc sobretot en la passió de Crist (els qui confessen o neguen Crist durant la passió, que remet a Mt 15, 29-39), i vincular-lo amb el juí de condemnació, que esdevindrà el dia del Judici final. | 30-32 *que-n ... negaran*] Nova incorporació corellana, que no es troba en VC, 509a, amb la mateixa intencional que l'afegit previ (veg. nota anterior).

Unde exponendo subdit effectum iudicii: *Nunc princeps hujus mundi*, id est amatorum mundi, et malorum hominum qui habitant in mundo, scilicet diabolus, qui ab Adam usque nunc fuit dominatus, et adhuc dominatur in malis mundo deditis;

et dicitur *princeps mundi*, non quia sit Dominus substantiae mundi, sed hominum mundialiter viventium, in quantum se ei subjiciunt per peccatum, *ejicietur*, et repellitur *foras*, a redemptis et liberatis, et potestatem homines post se trahendi perdet hoc iudicio, per Christum et virtutem passionis ejus, per quam aperta est janua gloriae; a cujus consecutione diabolus non potest impedire, et post se trahere Sanctos sicut ante faciebat. Per passionem etiam Domini data est homini virtus resistendi diabolo, quia per eam fortiores sumus ad resistendum;

nec modo ita facile homines seducere vel adeo tentare potest ut prius, nec permittitur facere quantum potest et vellet. Justum est enim quod sicut princeps mortis per peccatum hominem sibi subjecit ad mortem; sic qui Christum procuravit interfici injuste, merito et digne ejiciatur, ne deinceps justis hominibus per Christum redemptis, principetur. Permittitur tamen tentare homines, ad exercitium, et meritum electorum.

Et declarat modum per quem ejicitur foras, quia per mortem crucis et resurrectionem; unde subdit: *Et ego, si*, id est cum, non dubitat futurum esse quod venit implere, *exaltatus fuero a terra*, scilicet in cruce, *omnia*, scilicet electa et praedestinata ad salutem, ex quibus diabolus ejicitur, *traham ad meipsum*, ut sim caput, et illa membra, spoliando illum qui decipiendo injuste depraedatus fuerat.

[39] Christi autem crucifixio, ideo dicitur exaltatus, quia corpus ejus fuit exaltatum in cruce, sicut vexillum in aere, ad debellandum aereas potestates; et quia se humiliavit usque ad mortem crucis, ideo Deus exaltavit illum, et ipse exaltatus exaltavit suos.

Diu príncep de aquest món al diable, que en los mundanals hòmens té lo seu domini; perdrà la senyoria, que per la mort e passió del Senyor les portes de infern foren per als sancts pares levades, e per mort e passió del Senyor tenim força per a res[is]tir les temptacions diabòliques, e ab la preciosa creu armes per a defendre'ns e per a poder-lo vençre. 5

E per ço diu lo Senyor: «Si yo seré elevat de la terra alt en la creu, totes les coses portaré e tiraré a mi.

»E axí lançaré lo príncep del món defora morint en l'ayre, qui és la sua posada, fins al final Juhí. 10

Ⓜ 5 re[s]tir les] restir eles | 9 creu] crru

Ⓜ 2 seu domini] Immediatament després, Corella elimina un passatge (VC, 509a), en què s'indica que el diable és príncep dels mals homes que habiten en el món, el qual ha dominat des d'Adam fins ara i encara domina en els malvats que es lliuren al món; s'anomena príncep del món no perquè siga senyor de la substància d'aquest món, sinó perquè viu en els homes mundans en tant que se sotmeten a ell pel pecat. | 6-7 e ... vençre] Corella incorpora aquesta referència a la creu, que remet òbviament a la passió, la qual no es troba en VC, 509a, però que enllaça amb altres afegits que l'autor valencià ha inclòs en aquest subcapítol (veg. notes pp. 714,24-26; 714,30-32). Així i tot, la inspiració d'aquest text es troba en un fragment posterior de la VC que Corella omet en el *Cartoixà* (veg. nota p. 716,3). | 7 poder-lo vençre] A continuació, Corella omet un fragment (VC, 509a), en què s'exposa que per la passió de Crist el diable ja no pot seduir la persona ni temptar-la, com feia abans, ni se li permet fer tant com podria i voldria. És just, doncs, que així com el príncep de la mort ha sotmés la persona a la mort pel pecat i va procurar injustament la mort de Crist, així siga expulsat dignament i meritòria perquè no senyorege d'ara endavant sobre els justos redimits per Crist. No obstant, acaba el passatge eliminat, se li permet temptar a les persones per a exercitar-les i com a mèrit dels elegits.

[40] Nam amore, quo pro nobis passus est, trahit nos ad seipsum; ex amore enim ostenso in cruce ad genus humanum, habet vim attractivam mentium, sicut lapis magnes attrahit ad se ferrum.

Vel, *omnia genera hominum*, quia de omnibus generibus hominum aliqui sunt tracti, scilicet de omnibus linguis, de omnibus ritibus, de omnibus aetatibus, et de omnibus gradibus; et sic trahit ad se omnia, quia homo dicitur omnis creatura.

[40]

[39]

Per passionem ergo habuit victoriam de diabolo; unde hoc ipsum *omnia trahere*, est principem mundi hujus ejicere, *non enim est conventio Christi ad Belial, et lucis ad tenebras*.

9. CUR CHRISTUS IN AERE EXALTARI ET IN CRUCE MORI VOLUIT?

Et nota quod Christus noluit mori in aliqua domo, nec sub tecto, sed in aere voluit exaltari ex causa triplici; aer quidem elementum est commune, et potest homo habere propriam terram, aquam, vel proprium ignem, sed nemo potest habere proprium aerem. Christus ergo voluit in aere exaltari: Primo, ad innuendum quod sicut aer est communis, sic et Christi passio, nam passiones aliorum Sanctorum fuerunt propriae, quia quilibet passus est propter se; passio autem Christi communis fuit: Angelis, quia sunt reparati, hominibus, quia inde sunt salvati.

Secundo, ad innuendum quod sicut aer est medius inter coelum et terram; sic Christus etiam fuit mediator inter Deum et hominem, quia cum Deo convenit ratione naturae divinae, cum homine ratione naturae humanae. Erat autem quaedam discordia inter Deum et hominem, et ideo venit Jesus, et se ostendit mediatorem.

Tertio, ut ipsum aerem mundaret; sanctificaverat enim terram triginta annis super eam ambulando,

»Tiraré, axí com la caramida lo ferro, los cors dels hòmens, quant veuran que per sola amor axí muyr per natura humana.

»Tiraré tots los hòmens, aquells qui voldran que la mia mort e pasió del príncep de aquest món los delliure.»⁵

Tirà lo Senyor tots los hòmens, que suficientment infinits mons bastava rembre la sua mort preciosa. Però tirà en special per a salvar los seus elects, predestinats per fe e bones obres.¹⁰

E tirà tots los hòmens, que de tots staments, de totes edats, de totes condicions, de la passió del Senyor se aprofiten, y en ella, per ella, a la eterna glòria atenyen.

[9. DEL MOTIU PER QUÈ CRIST VOLGUÉ SER ELEVAT EN L'AIRE I MORIR EN LA CREU]

E devem atendre que no volgué lo Senyor morir en alguna casa, ni sots cuberta, mas volgué esser elevat en l'ayre, per tres causes: la primera, per mostrar que axí com l'ayre és comú e no de algú propi, axí la pasió del Senyor comuna a tots los qui en ella e per ella salvar se volen. Algú pot tenir foc propi, terra pròpia, aygua pròpia, però no ayre propi. Fon la pasió del Senyor comuna als hòmens {108a} y als àngels: als àngels, reparant les angèliques roïnes; als hòmens salvant, que perduts eren.

Segonament, que axí com l'ayre és mig entre'l cel e la terra, axí Jesús entre Déu e l'ome. E sent ell Déu e home, pacifica ab Déu l'home.²⁵

Terçament, perquè mundàs e santificàs l'ayre: havia santificat la terra avent calcigat xxx e tres anys sobre

© 19 comuna] communa *Abreviatura sobrerera*

© 1 *caramida*] Imant (DCVB, s.v. *caramida*). | 3 *natura humana*] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 509ab), en què s'exposa que la crucifixió de Crist s'anomena exaltació perquè el seu cos va ser exalçat en la creu, així com una bandera en l'aire, per a derrotar les potestats aèries. Perquè es va humiliar fins a la mort en la creu, Déu el va exalçar, i aquesta exaltació va exalçar els seus. Per la passió obtingué la victòria sobre el diable, per això, atraure totes les coses a Crist és expulsar el príncep d'aquest món, perquè «què tenen en comú la llum i la tenebra?, quina entesa pot haver-hi entre Crist i Belial?» (2Co 6, 14-15). | 7-8 *que ... preciosa*] Corella agrega hipèrbole, la qual no apareix en VC, 509a, però sí en altres llocs del *Cartoixà* (veg. pp. 410,5-6; 439,19; 591,23-24), de manera que esdevé un dels estilemes de l'obra. | 26-27 *axí ... l'home*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 509b), en què s'indica que Crist va ser mediador entre Déu i la persona, doncs convé en Déu quant a la seua natura divina i a l'home quant a la humana. Hi havia discòrdia entre Déu i l'home, i per això va venir Jesús, per a actuar com a mediador.

sanctificaverat aquam in ipsa se baptizari faciendo, sanctificaverat ignem Spiritum Sanctum in specie ignis mittendo restabat ut sanctificaret aerem, non sub tecto, sed in aere moriendo.

Pluribus etiam de causis voluit mori morte crucis: una, propter mortis turpitudinem, ut hominem nec ipsa mortis turpitudine a perfectione justitiae repellat; item, quia hoc genus mortis per modum exaltationis conveniebat fructui, causae, et figurae passionis. Fructu quidem conveniebat, quia per passionem exaltandus erat a Patre. Causae autem passionis conveniebat dupliciter, scilicet: ex parte hominum, pro quorum salute moriebatur, ipsi enim perierant, quia dejecti et demersi erant ad terrena, et ideo voluit mori exaltatus, ut nos elevaret ad coelestia; et ex parte daemonum, ut scilicet eos qui, in aere principatum et potestatem exercebant, ipse elevatus in aere conculcasset.

Figurae vero conveniebat, quia Dominus serpentem in deserto fieri praecepit, et sicut ille serpens exaltatus fuit in palo, ita et Dominus in cruce.

10. PAUCITAS CHRISTO CREDENTIUM EUMQUE CONFITENTIUM

Cum autem Dominus tanta et tam magna signa fecisset coram eis, in miraculis, et in doctrina, et in revelatione secretorum cordis, et futurorum contingentium, per quae declarata erat divinitas ejus, non tamen credebant in eum, scilicet pro majori parte; et in hoc completae sunt Scripturae Prophetarum, eorum obstinationem et excaecationem praedicentium.

Consueverant enim dicere: Quod signum ostendis nobis ut credamus tibi? Sed ecce cum tanta signa fecisset, non crediderunt ei.

Verumtamen multi ex principibus, id est, Legisperitis et sacerdotibus, crediderunt tunc in eum, propter miracula et impletionem Scripturarum, sicut et Nicodemus, unus eorum, qui alias venerat ad Jesum nocte, et Gamaliel, et Joseph ab Arimathia, et alii quam plures; sed propter Pharisaeos non confitebantur manifeste, timentes ne de synagoga ejicerentur, quia jam conspiraverant quod confitentes ipsum esse Christum, de societate Judaeorum expellerentur, quod apud eos valde ignominiosum erat. Ejectio enim de synagoga reputabatur magna, sicut apud nos ejectio per excommunicationem de Ecclesia.

ella, avia santificat l'aygua prenent en ella lo bapisme, havia de santificar lo foch tramentent lo Sant Spirit en forma de fogejants lengües, volia santificar l'ayre morint en la creu, elevat sobre la terra.

Volgué morir en creu, que era mort ignominiosa, perquè no li fallís res de humilitat ni en la mort ni en la vida; exalçat de la terra, significant que per la sua mort merexia esser exalçat sobre totes les creatures; e que tirant a ell los hòmens de les terrenes voluptats los levava, en les quals prostrats jahien.

A la figura de la serpente responia, la qual Moysés exalçà en lo desert davant lo poble, la qual miraven e guarien los qui eren picats de les cruels vibres.

[10. DELS POCS QUE CREGUEREN I TINGUEREN FE EN CRIST]

Diu lo evangeliste que, mirant tants miracles, tan excelsa vida, deyfica doctrina en ell, per la major part no creyen. Havien profetisat los profetes la malícia, incredulitat e ceguedat del judaych poble.

Però molts dels prínceps, doctors e mestres en lo Senyor cregueren, axí com Nicodemus, Gamaliel e Joseff Arimatia, e molts altres, los quals no gosaven per los fariseus e per lo[s] grans sacerdots e bisbes confesar palesament lo que en veritat creyen perquè de la sinagoga no-ls lançassen. Avien ja decretat sentència que, si algú rey Mesies lo confesava, fos lançat defora, axí com fa la sancta Sgleya quant algú per scomunicació lança, que entre ells, axí com entre nosaltres, se reputava cosa de gran vergonya.

Ⓢ 8 merexia] merexca | 17 ceguedat del] ceguredat e | 27 nosaltres] vosaltres

Ⓢ 6-10 *perquè ... jahien*] Encara que Roís de Corella pren els motius temàtics de l'obra ludolfina en aquest passatge, en modifica el contingut (VC, 509b): Jesús va voler morir d'una mort ignominiosa perquè ningú rebutge la perfecció de justícia. Aquest tipus de mort per exaltació convenia al fruit, a la causa i a la figura de la passió. Al fruit, perquè el Pare va exalçar Crist per la passió. A la causa convenia l'exaltació per dues raons: una, per les persones, per la salvació dels quals moria, perquè havien perit i estaven llançats i immersos en la mundanitat: per això va voler morir exalçat, per a elevar-les al cel; l'altra, pels dimonis, per a xafar, elevat en l'aire, aquells que en l'aire exercien la potestat i el principat. | 11-13 *A ... vibres*] Aquesta semblança forma part d'una glossa anterior que Corella modifica (veg. nota anterior), i remet a Nm 21, 4-9: el Senyor envia al poble d'Israel que vaga pel desert serps verinoses per desconfiar d'ell mateix i de Moisés. El poble demana a Moisés que intercedisca per ells davant Déu, el qual li mana que faça una imatge d'aqueixes serps i les pose dalt d'un estendard, així guarirà tot aquell que haja estat picat.

Causa vero et radix hujus defectus, scilicet quare non confitebantur, erat superbia et inanis gloria: *Dilexerunt enim gloriam hominum*, et honorem mundanum in dignitatibus et laudibus humanis, *magis quam gloriam Dei*, et meritum pro Dei gloria sperandum, cui soli debetur honor et gloria. Ex hoc enim quod publice confitebantur, amittebant gloriam hominum, licet ex hoc consequerentur gloriam Dei; isti autem magis elegerunt privari gloria Dei, nolentes publice confiteri, quam gloria hominum, cupientes a mundanis honorari, non attendentes ad dictum Apostoli: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem*. Isti hodie multos habent sequaces, scilicet pro mundi gloria se et sua prodigaliter exponentes, et parum aut nihil pro Dei gloria promerenda facientes.

Unde eorum fides insufficiens erat; non enim sufficit corde credere ad justitiam, sed oportet etiam ore confiteri ad salutem. Et in hoc, humana gloria est parvipendenda, et omnis poena patienter toleranda, quia omnis poena quae pro justitia sustinetur, est meritoria, ut cum Apostolo quilibet dicat: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*.

Secundum Augustinum, Dominus {510b} crucem suam in frontibus credentium fixit, ubi quodammodo sedes est verecundiae, ut de nomine ejus fidelis non erubescat, et magis Dei gloriam quam hominum diligat; unde ille qui Evangelium legit, et etiam illi qui audiunt, signo crucis se signant.

11. A JUDAEIS ABSCONDIT SE DOMINUS

Post hacc autem tandem Dominus *Jesus*, qui scrutatur corda hominum, cognoscens furorem illorum, et malitiam quam jam de eo occidendo conceperant, et volens eos praevenire, non expectavit ut in opus irent; sed *abiit*, recedendo a persecutoribus suis, quia jam non recipiebant ejus doctrinam, *et abscondit se ab eis*, mitigans illorum invidiam et furorem, quia nondum venerat hora passionis suae.

In quo nobis exemplum dedit, ut cum de aliquorum malitia nobis constat, etiam antequam patrare opere tentent, fugere debeamus. *Abscondit se ab eis*, faciem cognitionis suae eis subducendo, quod excaecationem eorum, et transitum fidei a Judaeis ad Gentes significabat.

Et cum vespera facta esset, egrediebatur Dominus cum discipulis duodecim *de civitate*, et rediit in Bethaniam, ibi mites et justos de regno Dei docens; in die contra perversos et malos aspere loquens, eosque pro moribus pravis redarguens, et nos eum in hoc imitari erudiens.

La causa e rael de aquest defalt de no confesar lo que verdaderament creyen era supèrbia e vanaglòria; amaven més la glòria mundana, e la laor e honor dels hòmens, e les dignitats e honors e lahors mundanes, que la divina glòria, e més, que lo premi que-n la vida eterna speraven, loant a Déu, a la majestat del qual sola és deguda laor, honor e glòria. Perdien la glòria dels hòmens si publicament lo Senyor confesaven, e la de nostre Senyor Déu guanyaven, però stimaren la glòria de Déu més que la dels hòmens perdre, no mirant al que après dix lo Apòstol: «Si yo desijav[a] plaure als hòmens, servent de Jesús no seria.» Encara de present molts se troben que per la glòria del mó[n] los béns e la vida abandonen, e per la glòria de Déu un mínim treball no pendrien.

No era suficient per a la salut la fe de aquests qui en lo Senyor axí creyen, mas era mester que a laor e glòria sua per la boca ho confesasen. E per aquesta confessió salutífera se deu menysprear la glòria mundana e tol-lerar qualsevol pena, e dir ab lo Apòstol: «No-s puga fer que yo-m glorie sinó en la creu de nostre Senyor Jesucrist, per la qual yo só crucificat al món y ell a mi.»

Diu sant Agostí: «Ha manat lo Senyor que en lo [front] fiquen la creu de aquells {108c} qui vénen al bapisme perquè de confesar la fe lo cristià no s'envergonisca, e més la glòria de Déu que la dels hòmens stime.» E per significar aquesta honor e glòria, se fan creu en lo front los qui ligen e los qui hoen lo evangeli.

[11. COM EL SENYOR S'AMAGA DELS JUEUS]

E mirant lo Senyor lo cor e pensa dels qui en ell no creyen, amagà's d'ells, que no-l veren, axí com havia fet altres vegades, apartant-se de la sua fúria, perquè fins al divendres la hora de la sua mort no era venguda. E apartant-se, la malícia y enveja d'ells mitigava, los quals ja no eren per a rebre la sua doctrina.

Y a nosaltres donava exemple, com tenim la malícia de algú contra nosaltres certa, nos devem apartar ans que la pose en obra. Amagà's de la sua vista significant d'ells e dels que après d'ells vendrien la malícia, e que als gentils la vera conexença pasava.

E quant vench lo vespre ixqué de la ciutat lo mansuet Senyor e benigne ab los seus dotze apòstols, e tornà a la vila de Bethània, instrohint als mansuets e humils del celestial Regne. De dia, en la ciutat, contra los mals e perversos rigorosament los vicis corregia, redarguhint los mals actes e cogitacions perverses, hi al vespre los seus pobrel[]ets aconsolava.

© 33 la hora de la sua mort no era venguda E] la hora dela sua mort no era venguda la hora e | venguda E] venguda la hora e

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi ut non solum folia, hoc est verba et aestimationem justitiae; sed ut fructus operum habeam, ne a te unquam maledictionem incurram. Da mihi ut tanquam verus tuus minister, pro modulo meo te sequar: ut ubi tu es, et ego esse merear. Trahe me post te, bone Jesu; non trahat dulcedo seculi, sed trahat me suavitas amoris tui. Sit tecum in coelo jugiter intentio mea, sit mecum in terra continuo protectio tua; adhaeream tibi inseparabiliter, serviam tibi perseveranter, quaeram te fideliter, inveniam te feliciter, possideam te aeternaliter, Rex meus et Deus meus. Amen.

{510A} CAPUT XXXII. DE DUOBUS FILIIS, QUORUM UNUS IN VINEAM IVIT, ALIUS IRE NEGLEXIT

1. EFFECTUS MALEDICTIONIS CHRISTI IN FICULNEAM

Et cum tertio sabbati, hoc est feria tertia, iterum *mane*, revertendo ad civitatem Jerusalem, *transiret* Dominus et discipuli ejus circa locum ubi ipse maledixit ficulneae, *viderunt* discipuli *ficum aridam factam a radicibus*, id est a fundamentis, quae erant sacerdotes et Scribae, amplius quam prima die; et mirati sunt de subita arboris exsiccatione. Nec mirum si continuo aruit, quia sermo Domini maledicentis quasi flamma ad radices descendit.

2. QUAESTIO PRINCIPUM SACERDOTUM DE CHRISTI POTESTATE

Et cum venisset in templum, id est, in atrium templi, ubi conveniebant homines ad orandum, et verbum Dei audiendum, ut doceret, oraret, et exemplum daret, *accesserunt* non ut docerentur cum populo, sed ut docentem caperent in verbo, *ad eum docentem*, id est dum doceret, quando praecipue impediendus non erat, *principes sacerdotum*, quos non excusat ignorantia, *et seniores populi*, a quibus egressa est iniquitas.

Secundum Chrysostomum: Dicebant sacerdotes apud se: Nos sumus columnae templi, ecce super illum tota recumbit Ecclesia; nos sumus quasi tacentium Scripturarum lingua visibilis, et ecce ille resonat in medio templi, et nos contempti quasi cithara dissipata

© 20 la] a la

© 18 *significava ... sinagoga*] Contràriament a altres traduccions corellanes (veg. notes pp. 557,23-29; 644,3-5), en què l'autor valencià consteny imprecacions contra tot el poble jueu als fariseus o sacerdots, en aquest cas hi ha el fenomen contrari: l'original llatí es refereix tan sols als «*sacerdotes et scribae*» (VC, 510a). | 25-26 *apendre ... pendre*] Cal notar el joc de paraules per derivació en els verbs *apendre*, *rependre* i *pendre*, creat per Corella, doncs no es troba en VC, 510a (en el mateix sentit, veg. nota p. 756,5-6). | 27 *Paraula ... eterna*] Aquest epítet no apareix en VC, 510a, però substitueix un passatge que es troba en aquest punt de l'obra ludolfina i que Corella adapta: mentre ensenyava, especialment quan no s'ha de molestar a ningú, els prínceps dels sacerdots s'acosten a Jesús, en els quals no s'excusa la ignorància, i també els més vells del poble, d'on procedia la malícia.

ORACIÓ

Senyor Jesús, fes-me gràcia que no solament fulles, que són paraules, tinga, mas que per la tua gràc[i]a fructifique fruyt de bones obres, {108d} perquè en algun temps la tua maledicció no m'atenga; mas segons 5 la poquedat mia, a tu, Déu meu, segueixa, perquè allí hon tu est, ab tu Senyor stiga. Tira'm, benigne Jesús, a tu, que seguint a tu per los teus pasos acamine, e no-m tire la dolçor de aquest setgle, mas la suavitat de la amor tua. Sia ab tu en lo cel la intenció mia, sia ab mi 10 en la terra la protectió tua, sia acostat a tu que de tu algun poder apartar no-m puga, perquè eternament te posehexca, rey meu, Senyor meu y Déu meu. Amén.

DELS DOS FILLS, DELS QUALS LA HU ANÀ A LA VINYA E L'ALTRE NO. CAPÍTOL XXX 15

[1. DE L'EFECTE DE LA MALEDICCIÓ DE CRIST EN LA FIGUERA]

Tornà lo Senyor lo dimars de matí a Jerusalem de Bethània. E miraren los dexebles la figuera de tot fins a la rael cequa; significava la maleyta sinagoga. E stigeren marvellats com axí súbitament era cequada, e no era maravella: la Paraula del Senyor fon cremant 20 flama que li penetrà e li cremà les rael e fulles.

[2. DE LA QÜESTIÓ DEL PRÍncep DELS SACERDOTS SOBRE LA POTESTAT DE CRIST]

Vench lo Senyor al temple, axí com acostumava, perquè pregàs e preycàs e donàs exemple, e acostaren-se a ell los malignes fariseus e bisbes. Acostaren-se al Senyor no per apendre, mas per a rependre e per veure 25 si en alguna errònea paraula pogueren pendre a ell, Paraula e sapiència eterna.

Diu sanct Cri[s]òstom: «Deyen dins si los sacerdots e bisbes: “Nosaltres som columpnas del temple, e sobre {109a} aquest home recolsa y stà tota la nostra 30 sinagoga. Nosaltres som lengua de la Sacra Scriptura, y ell tot lo dia resona preycant enmig del temple, e

tacemus; nos fuimus patres, modo iste ge- {510b} nerat filios, et nos steriles sumus. Quasi dicerent: Multum vilificamur.

Hi ergo accesserunt dicentes: Dic nobis, quia ad officium nostrum pertinet hoc inquirere et scire, in qua potestate haec facis, an propria, scilicet an aliunde tibi commissa? Quis tibi dedit hanc potestatem, ut ista facias? Quasi dicerent: Quid est quod ejicis de templo quos vis, cum non sis ostiarius, et doces, nobis inconsultis? Quaerunt qua auctoritate ista facit, quia auctoritatem ejiciendi de templo habebant ostiarii, et docendi in templo sacerdotes et Legis doctores, ad hoc a principibus sacerdotum assignati, et non alii. Christus autem neutram auctoritatem videbatur habere; sed magis usurpare. Subintelligunt enim eum operari per diabolum et diaboli esse quod facit, sicut supra dixerunt, quod in Beelzebub daemonia ejiceret.

Quasi secundum Chrysostomum, vellent dicere: Tu de sacerdotali familia non es, senatus hoc tibi non donavit neque Caesar; *in qua ergo potestate hoc facis? Numquid in Beelzebub principe daemoniorum?*

Jesus autem oppositioni reddidit oppositionem, non solutionem, quasi clavum clavo retundens; et qui aperta responsione tentatorum calumniam confutare poterat, prudenter eos in- {511a} terrogat, ut ipsi vel suo silentio, vel sua responsione et sententia convincantur. Calumnians enim melius interrogatione, quam directa ratiocinatione vel responsione, ad inconveniens ducitur. Ille namque est optimus modus respondendi et concludendi contra malignantes, quando ex suis propriis verbis et responsis arguuntur. Per hoc quoque ostendit Christus quod malignantibus quales isti erant, non sunt secreta Dei revelanda; sed eorum malitia prudenter est declinanda.

3. INTERROGATIO DOMINI DE JOANNIS BAPTISMO

Interrogavit ergo eos sic: *Baptismus Joannis, unde erat? e coelo, an ex hominibus*, id est ex Dei praecepto et divina ordinatione, an ex hominum ad inventionem, et humana institutione? *At illi stupefacti ad*

nosaltres menyspreats callam, axí com cítara sens cordes. Nosaltres som los pares y aquest nos fa stèrils; hi mirau quants fills engendra! Molt nos ha fets vils e dejectes.»

Acostaren-se al Senyor, dient: «Digues-nos, que a l'offici e a la dignitat nostra sguarda requerir, saber y entendre, en quina potestat executes aquests actes, o per auctoritat pròpia, o delegada de algun senyor que a tu l'aja comesa? Los qui vols, e axí com vols, lances del temple, y preÿques, ligs e declares sens que ab nosaltres no u consultes. Tu no est hostiari que pugues lançar los qui stimes que star no y deven, ni est sacerdot, doctor ni mestre. Ab quina auctoritat preÿques?»

Diu sanct Crisòstom: «Quasi dir volien: Tu no est del sacerdotal linatge, e si u est, no-ns ho mostres. Ni lo senat ni Cesar tal poder te atorga. Donchs, en quina potestat poses en obra tals actes? ¿Poria esser que en la potestat de Balsabuch, príncep dels dimonis?»

Prudentment respon lo Senyor a la oposició que-ls malignes li oposen no directament, donant-los resposta al que demanen, mas oposant altra qüestió en la resposta de la qual stà la solució de la demanda, e axí ab un clau ne empeny altre. És aquest excel·lent modo de concloure contra los qui malignen, quant del callar d'ells o re- {109b} spondre la veritat manifestament se pot concloure. E dóna'ns lo Senyor exemple que als malignes tals com aquests no deven esser revelats los divinals misteris, mas prudentment declinar la sua malícia.

[3. DE LES PREGUNTES DEL SENYOR SOBRE EL BAPTISME DE JOAN]

Respon, donchs, lo Senyor hi enterroga'ls, dient: «Enterrogar-vos-he una paraula, a la qual, si-m responeu, yo us diré en quina potestat faç aquests actes: lo babtisme de Joan, de hon era, del cel o dels hòmens?» Pensaren ells dins si dient: «Si diem que del cel, dir-nos-ha per què donchs no-l crehem. Si diem

© 11 no u | 26 dóna'ns] donaus | 31 Enterrogar] enterrogat | 35 crehem] creyen

© 11 *hostiari]* Porter (DCVB, s.v. *ostiari*). | 13 *auctoritat preÿques?* Immediatament després, Corella elimina un passatge (VC, 510b), en què s'explica que l'autoritat per a llançar algú del temple era del ostiari, la d'ensenyar al temple dels sacerdots i dels doctors de la Llei designats pels prínceps del sacerdots, i de ningú més. Crist semblava que no tenia ni una ni l'altra, sinó que les havia usurpat. Donaven a entendre, acaba el passatge omés, que allò que feia ho obrava pel diable i que era diable, així com havien dit més amunt, que expulsava els dimonis pel poder de Beelzebul. | 22-23 *e ... altre]* Aquest provebi apareix ja en VC, 510b. | 23 *empeny altre]* A continuació, Corella suprimeix un raonament (VC, 511a), en què s'exposa que al calumniador se'l confon més amb una pregunta que amb un raonament o resposta directa. | 30-721,4 *Respon ... actes]* Corella tradueix directament de la Vulgata aquest fragment, que pertany a Mt 21, 24-27, mentre que en l'original llatí aquest text apareix espars i glossat, com correspon a tota la VC. L'autor valencià també utilitza aquesta traducció directa en altres ocasions (veg. nota p. 364,16-365,3).

interrogationem, *cogitabant intra se*, viam respondendi; sed non habebant, videntes ex quacumque responsione suam confusionem.

Nam si dixissent baptismum Joannis de coelo, id est ex coelesti et divino instituto esse, patenter convincebantur, quia non crediderunt Joanni dicenti ipsum Deum de coelo venisse, et perhibenti ei testimonium de potestate. Qui enim credit Joanni, credit utique et Christo, quia Joannes Christo testimonium perhibuit ipsum praedicando, et Dei Filium esse nuntiando. Quasi vellet dicere: Ille mihi testimonium perhibuit quem confitemini habuisse prophetiam de coelo, et ab illo audistis in qua potestate haec facio, quia ille hoc demonstravit, testimonium mihi perhibendo.

Si autem dixissent de terra et institutione humana, periculum mortis incurrissent ad populum ut tanquam blasphemi essent lapidandi; quia populus qui pro majori parte Joannis baptismum susceperat, eum ex vita et doctrina, ac Christi testimonio Prophetam sanctum et verum a Deo missum reputabat, et per consequens verba ejus et facta a Deo esse sentiebat.

Viderunt ergo, ut ait Beda, quodlibet horum respondissent in laqueum se casuros, timentes scilicet plebis lapidationem; sed magis timentes veritatis confessionem. Et mendaciter dicentibus eis se nescire ait Jesus: *Neque ego vobis dico, in qua potestate haec facio*. Non dico vobis quod scio, quia non vultis fateri quod scitis. Quia ergo dicebant se nescire quod tamen sciebant, noluit eis de se aperire veritatem de hoc quod quaerebant;

et justissime confusi sunt. Ex sua enim taciturnitate compulsi sunt a sua petitione cessare.

Nam secundum Chrysostomum, mendacia si non habent quem decipiant, ipsa sibi mentiuntur.

que dels hòmens, havem por del poble, que tots lo tenien com a profeta.» Respongueren al Senyor: «No u sabem.» Y ell los respòs: «Ni yo dich a vosaltres en quina potestat faç aquests actes.»

De gran e profunde misteri són les paraules e la 5
qüestió que'l Senyor los demana, en la qual respon a la qüestió que demanen, car si la doctrina e bapisme de Johan era del cel, manifesta cosa és que la potestat del Senyor era de Déu, son Pare, car Joan clarament 10
testificava Jesús qui era, e axí'ls respòs una e moltes vegades, en special quant de Jerusalem li feren la solemne embaxada.

Si deyen que'l bapisme de Joan no era del cel, mas constitució humana, sens lo perill que encorien del poble, confessaven gran e necligent ignorància, que a 15
hun home que no feya miracles no li demanaren en quina potestat celebrava aquell novell bapisme.

E axí, mirant-se confusos, callaren.

Ⓢ 8-12 *manifesta ... embaxada*] Corella resumeix i adapta el text de VC, 511a, en què s'exposa que si els sacerdots hagueren respost que el bapisme de Joan era institució divina, hagueren quedat confusos, perquè no havien cregut Joan que deia que Déu mateix havia vingut del cel, i que ell donava testimoni de la seua potestat. Aquell que creu Joan, creu també Crist, perquè la predicació de Joan va retre el testimoni de Crist, anunciant que era Fill de Déu. És, acaba el text adaptat, com si Jesús diguera: «Aquell qui va donar testimoni de mi confesseu que tenia profecia celestial; per ell vau escoltar amb quina potestat faig aquestes coses, que vos la mostrà quan retia testimoni de mi». L'original llatí no inclou l'exemple de «la solemne embaxada», la qual és incorporació corellana que remet a Lc 7, 18-28: Joan Baptista envia dos deixebles seus a Jesús per demanar-li si era ell el Messies: Jesús realitza miracles davant d'ells i predica la bona nova. Després els envia a Joan perquè li conten el que han vist i sentit. En general, com anirà indicant-se en les notes següents, Corella pren com a motiu els arguments d'aquest subcapítol de l'original llatí, però adapta, retalla i agrega allà on creu necessari. | 14-15 *sens ... poble*] És a dir, corrien perill de mort a causa del poble. La preposició *sens* té ací un sentit excloent, és a dir, «a banda del perill que corrien per culpa del poble», el qual ha aparegut anteriorment (veg. nota p. 675,32). | 15-17 *confessaven ... bapisme*] Aquest raonament, de tarannà sil·logístic, és incorporat per Corella per a substituir un ampli passatge de l'obra ludolfina (VC, 511a), en què s'indica que els sacerdots temien morir a mans del poble com a blasfems, és a dir, lapidats, perquè la major part del poble havia acceptat el bapisme de Joan, i el reputava un profeta sant i vertader per la seua vida, doctrina i pel testimoni de Crist, i sentia per tant que les seues paraules i fets eren de Déu. Tot seguit, Corella també omet una citació de Beda el Venerable, en què s'indica que els sacerdots veieren que si hagueren respost qualsevol cosa, hagueren caigut en el parany, perquè temien la lapidació del poble, però encara més confessar la veritat. Els sacerdots mentiren, continua el passatge eliminat, quan digueren que no sabien amb quina autoritat obrava el Baptista. Jesús no els va dir tampoc amb quina autoritat obrava no perquè no la sabera, sinó perquè no van voler confessar el que sabien; digueren que no sabien allò que sabien, i per això no volgué descobrir la veritat als qui l'amagaven. | 18 *confusos, callaren*] Tot seguit, Corella obvia una explicació (VC, 511a), en què es diu que, com que els sacerdots callaren, s'obligaren a cessar en la seua petició. L'autor valencià també suprimeix seguidament una citació breu de sant Joan Crisòstom: les mentides, si no tenen a qui enganyar, es menteixen a elles mateixes.

Duabus quippe de causis, secundum Bedam, occultatur veritas:

quia auctores minus capaces sunt ad intelligendum, unde dicitur: *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo;*

vel quia ex odio et contemptu indigni sunt quibus aperiatur, unde dicitur: *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos, et hic utrumque concurrebat.*

[41] Voluit ergo Christus ostendere de facto et exemplo, quod licet uti cautelis contra cautelas malorum insidiantium bonis.

Et tertia causa addi potest, scilicet assiduitas praedicandi; assidua enim praedicatio vilescit.

[41]

Unde dicit Chrysostomus, quod interrogantem oportet docere, tentantem confundere.

Foren dos causes perquè lo Senyor palesament no-ls volgué respondre:

la primera, perquè ja lo Senyor avia dit: «No vullau do- {109c} nar als cants les coses santes, ni posar davant los porchs les perles»; eren aquests ja obstinats en la malícia e fets indignes, que la veritat los fos manifesta. 5

La segona causa és per donar-nos exemple que no és mal usar de prudent cautela contra les malicioses cauteles dels malignes, axí com sant Pau posà dissensió entre los fariseus e saduceus, que ensemps en acusar-lo eren concordes, e s'apellà a Cesar perquè als juheus no-l liurases, segons legim en los Actes dels Apòstols. 10

Fàcilment podia lo Senyor respondre: «Yo no prenh la potestat de Cesar, ni dels sacerdots e bisbes, mas prenh-la de Déu, mon Pare, segons que en les mies maravoloses obres, fetes en lo seu nom, haveu pogut veure. Y una de les obres perquè-m perseguíeu, e de la mia potestat me demaneu, és perquè pudent de quatre dies he ressucitat Làzer. Les mies obres, elles se manifesten en quina potestat les obre, axí com la lum no li cal demanar en quina lum la miren.» 20

4. PARABOLA DE DUOBUS FILIIS JUDAEIS ET GENTIBUS APPLICATA

Quod autem aperienda erat veritas suae potestatis et praedicationis aliis et non ipsis, et quare, indicavit

[4. DE LA PARÀBOLA DELS DOS FILLS, APLICADA ALS JUEUS I ALS GENTILS]

E per mostrar que menyspreaven los seus manaments, per hon se devien perdre, diu-los aquesta

Ⓢ 11 e s'apellà] es apelci | 18 demaneu] demanen

Ⓢ 1-6 *Foren ... manifesta*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a Beda el Venerable, segons VC, 511a. | 2 *volgué respondre*] Immediatament després, Corella elimina la primera causa de la citació de Beda el Venerable (VC, 511a) per què el Senyor oclulta la veritat als sacerdots (veg. nota anterior): perquè eren incaços d'entendre, com diu: «Encara tinc moltes coses per dir-vos, però ara vos serien una càrrega massa pesada» (Jn 16, 12). | 3 *la primera*] Realment aquesta és la segona causa, segons VC, 511a (veg. nota anterior). | 4 *cants*] Llegim «cans», «gossos»; és hipercorrecció fonètica. | 6 *fos manifesta*] A continuació, Corella elimina una tercera causa que s'afegeix en l'original llatí (VC, 511a), la qual no forma part de la citació de Beda el Venerable (veg. nota p. 722,1-6), en què s'exposa que Jesús no volgué dir-los la veritat perquè la predicació assídua és menyspreada. | 7-9 *La ... malignes*] En la reformulació general d'aquest subcapítol segons la nostra edició, Corella assigna a aquest text, que sí que es troba en VC, 511a, la segona causa de la seua argumentació, quan en l'original llatí no hi pertany (veg. nota p. 722,2). | 9 *dels malignes*] Tot seguit, Corella suprimeix una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 511a), en què s'indica que a aquell que pregunta se li ha d'ensenyar, però al qui tempta se l'ha de confondre. | 9-12 *axí ... Apòstols*] Aquest exemple l'incorpora Corella, atés que no es troba en VC, 511a, i remet a Ac 22, 22-23, 11: sant Pau és detingut i maltractat pels jueus al temple de Jerusalem. El tribú, en veure l'escena, el fa prendre per castigar-lo, però l'apòstol declara que té la ciutadania romana i el aquell se n'absté. L'endemà, el tribú fa cridar els sacerdots i membres del Sanedrí per veure quines acusacions formulaven. Sant Pau, hàbilment, es declara fariseu i que el motiu de la seua detenció era l'esperança en la resurrecció dels morts; com que els saduceus la negaven, hi hagué una gran disputa entre les dues faccions, de manera que el tribú empresona de nou sant Pau i el duu, per a salvaguardar-lo, al governador de Judea. | 13-21 *Fàcilment ... miren*] Corella agrega aquest passatge, el qual no es troba en VC, 511a, a partir d'arguments que ja han aparegut anteriorment, com la persecució dels jueus per la resurrecció de Làtzer (p. 618,23-26; veg. nota p. 634,18-635,2). Cal destacar, però, la imatge: «axí com la lum no li cal demanar en quina lum la miren», la qual remet al comentari agustiní: «*Lumen et alia demonstrat et seipsum*» (*Quaestionum evangeliorum*, PL 35, col. 1659), el qual devia ressonar en la ment de l'autor valencià. | 22-723,1 *E ... parabola*] Corella incorpora aquesta causa de la paràbola, la qual no apareix en VC, 511a.

per parabolam duorum filiorum, quorum uni pater dixit: *Fili, vade hodie, operare in vinea mea. Ille autem respondens ait: Nolo. Postea autem, poenitentia motus, abiit. Accedens autem ad alterum dixit similiter. At ille respondens ait: Eo, Domine, et non ivit.*

Homo iste qui duos fi- {511b} lios habuit est Deus;
[47]

Primus filius tempore et origine, non dignitate et Dei cognitione, est populus Gentium, alter populus Iudaeorum; quia Gentes erant ex tempore Noe, Iudaei autem ex Abraham.

[48]

Operare, inquam, *in vinea*, id est in Ecclesia, extra quam non est locus operandi meritorie. Locutus autem ei non facie ut homo, sed in corde ut Deus ingerens intellectum sensibus;

quia nunquam Deus destitit homines incitare ad bonum per occultos instinctus.

Unde Chrysostomus: Posuit Deus spiritum scientiae boni et mali in hominibus ut quotiescumque peccamus, ille in silentio quasi factum nostrum accuset, qui in conscientia tacite ad animam loquitur dicens: Malum est hoc, et hoc bonum est.

paràbola; y encara, perquè vehesen que la veritat de la sua potestat se devia mostrar no a ells, mas als qui los seus manaments obeyrien: «Un home tenia dos fills, e acostant-se al primer, dix-li: “Fill, vés huy a fer fajna en la mia vinya”, y aquell responen dix que no volia. Però 5
aprés, mogut de penitència, anà axí com lo pare li manava. E acostant- {109d} se a l’altre, dix-li axí mateix, y aquell responen dix: “Vaig-hi senyor”, e no y hanà. Qual de aquests dos ha fet la voluntat del pare?» Responen: «Lo primer.» Diu lo Senyor: «En cert vos 10
dich que los publicans e les males dones vos prec[e]hiran en lo Regne de Déu. Vengué Johan a vosaltres en la via de justícia, e no-l volgués creure; los publicans e les errades dones lo cregueren, e vosaltres, mirant la penitència de aquells, encara après no haveu 15
volgut fer penitència, per la qual mostrasen que creyen lo que ell deya.»

L’ome qui té dos fills és Déu, per nosaltres fet home.

Té dos fills, qui són lo gentil e judaych poble. Dix 20
al primer en temps, qui és lo gentil, lo qual en lo temps de Nohé tingué principi; los juheus en Abram començaren.

Dix-li: «Fill, vés a obrar en la mia vinya»;

que nostre Senyor Déu nunca en alguna edat, 25
temps ni hora ha dexat de incitar los hòmens a fer lo que deven per les vies que la sua infinida sapiència ordena.

Ⓢ 9 hanà] hauia

Ⓢ 3-17 *Un ... deya*] Corella tradueix tot d’una de la Vulgata la paràbola i el que segueix (Mt 21, 28-32), com sol ser habitual en aquests casos (veg. nota p. 364,16-365,3), mentre que en VC, 511ab, apareix de manera fragmentària i glossada, com és habitual en l’obra ludolfina. | 18-19 *per nosaltres fet home*] Corella modifica el sentit de VC, 511b, en què s’indica que l’home que té dos fills és Déu Pare, el qual es diu home per raó de la delicadesa amb què Déu ha tractat l’home i perquè creà totes les persones amb afecte patern. Sent naturalment Senyor, acaba el passatge, vol que l’estimen més com a Pare que ser temut com a Senyor. | 21 *gentil*] Immediatament després, Corella elimina una breu explicació (VC, 511b), en què es diu que els gentils no eren primers en dignitat ni coneixement de Déu. | 22-23 *Abram començaren*] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 511b), en què s’exposa que treballar en la vinya significa fer justícia, la qual Déu va plantar generalment en la natura de tota persona, però especialment la donà als jueus en el llibre de la vida; les seues diferents vinyes són diversos tipus de justícia. El pare, acaba el passatge eliminat, li diu: «Vés a treballar», en el temps d’aquest segle, fes la justícia de la llei natural, que és: fes allò que tu vols que et facen, i el que no vols que et facen, no ho faces a altri. | 24 *mia vinya*] Tot seguit, Corella elideix un comentari (VC, 511b), en què s’indica que la vinya és l’Església, fora de la qual es treballa sense mèrit. Déu va parlar a la persona no cara a cara, com si fóra un home, sinó al cor, com a Déu, introduint la intel·ligència en els sentits. | 27-28 *sapiència ordena*] Immediatament després, Corella obvia una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 511b), en què s’exposa que Déu va posar l’esperit de conèixer el bé i el mal en les persones, perquè, cada vegada que pequen, aquell, silenciosament, com si acusara, diga tàcitament a l’ànima en la consciència què està bé i què mal. Però el fill primer respon superb en el seu pensament que no vol anar a la vinya, atès que va ser rebel deixant les coses bones i acceptant obertament el mal; en no obeir la llei natural, va abusar del lliure albir.

Ille autem, scilicet primus filius licet in cogitatu, superbe respondens ait: Nolo, quia bonum relinquendo et malum eligendo aperte contumax fuit; legi enim naturali non obedivit, et libero arbitrio abusus est.

Unde idem Chrysostomus: Quomodo dixit: *Nolo?* In cogitatu. Qui habens intellectum et boni et mali relinquit bonum, et sequitur malum in cogitationibus suis, contra Dominum respondere videtur: *Nolo*, id est contra intellectum suum creatum sibi a Domino facit: haec Chrysostomus.

Sed postea in adventu Salvatoris ad praedicationem Christi et Apostolorum, credens *poenitentia motus*, operatus est in vinea Dei, et sermonis contumaciam labore correxit, quia summo Deo colla submisit, et nunc cultu fidei Deo placet.

Alteri autem filio postea dixit, per Mosaicae Legislationem: *Vade, et operare in vinea mea; et fac justitiae opera. Qui respondens ait: Eo, quia primum Deo servire vovit, et se ad serviendum Deo, per susceptionem Legis Mosaicae, obligavit, dicens Moysi: Omnia quae locutus est Dominus faciemus; sed non ivit, et quod ore respondit, opere non implevit, quia in servitio Dei non remansit, et Legem susceptam non observavit, nec non ad idololatriam et ad infinita mala declinavit, et nunc Christi cultum negat.*

Induxit autem Dominus hanc parabolam, eos interrogando, ut propria responsione illos impietatis ministros argueret, et proprio iudicio condemnarentur.

5. PUBLICANI ET MERETRICES SAEPE ALIOS PRAECEDUNT IN REGNO DEI

Cum ergo quaesisset: *Quis ex duobus fecit voluntatem patris?* et illi respondissent: *Primus,*

[43]

[44]

[45]

Quasi diceret: Non solum Gentiles meliores sunt vobis Judaeis, sicut et ipsi iudicastis; sed et pessimi de Gentilibus, scilicet *publicani et meretrices*, qui inter vos manifeste sunt turpissimae vitae, erunt majoris meriti

Ⓜ 3 alguns] algunes

Ⓜ 1-2 *Lo ... foren*] Aquesta exegesi és incorporada per Corella en el *Cartoixà* obviant les glosses que ja han aparegut en *VC*, 511*b* (veg. nota anterior), i altres que hi ha seguidament en una altra citació de sant Joan Crisòstom, també suprimida: el primer fill diu que no vol anar-hi en el pensament. Aquell que té enteniment del bé i del mal, i renuncia al bé per a seguir el mal en els seus pensaments, sembla que respon en contra del Senyor. «No vull» és contra la seua intel·ligència, creada per Déu per a ell. | 12-13 *pecats incorregueren*] A continuació, Corella elimina el final d'aquest subcapítol segons la nostra edició (*VC*, 511*b*), en què s'exposa que el Senyor els proposà aquesta paràbola perquè, en interrogar-los, argüïra contra aquells ministres, per la seua pròpia resposta, la impietat i els condemnara pel seu propi juí. Aquests arguments es resumeixen en el text subsegüent del *Cartoixà* (veg. nota posterior). | 14-16 *Qual ... respondre*] Corella condensa amb aquest to sentencios un llarg passatge que en *VC*, 511*b*, té un tarannà explicatiu. L'original llatí exposa que quan el Senyor els va preguntar quin fill havia fet la voluntat del pare, i ells van respondre que el primer, no es van entendre en aquesta paràbola ni es van adonar que en la seua resposta estava la seua condemna. Per això els refuta amb la seua pròpia resposta, confirmant la sentència, i els diu: «Vos assegure que els publicans i les prostitutes», és a dir, els que ho foren i ja no ho són, «vos passen al davant en el camí cap al Regne de Déu», és a dir, en l'Església militant, per fe i penitència, i en l'Església triomfant, per glòria, i els deixaran fora per la seua infidelitat. El fill primer, que ha fet la voluntat del pare, és digne de misericòrdia; el segon, que l'ha negligit, és digne de reprovació i pena.

Lo fill respòs que no volia, car los gentils per la major part ydolatres foren.

Aprés, a la preycació del Senyor, alguns, e après a la prycació dels apòstols, humilment feren penitència e la sancta fe catòlica acceptaren.

5

Acostant-se a l'altre, que era lo judaych poble, dix lo que al primer dit havia, que fes justes obres, y ell respòs que u faria. Als manaments de la Ley se obligaren, dient a Moysés: «Farem totes les coses que'l Senyor mana», e {110a} feren, ans la Ley que havien presa no observaren, declinaren a la ydolatria, e mataren los profetes, y en nefandísims pecats incorregueren.

[5. COM PUBLICANS I PROSTITUTES PRECEDIRAN SOVINT A ALTRES EN EL REGNE DE DÉU]

«Qual de aquest[s] dos fills ha fet la voluntat de son pare?» «Lo primer», respongueren; ni podien aldre respondre.

E per ço conclou lo Senyor per la sua resposta: «No solament los gentils, mas dels gentils los publicans e

apud Deum quam vos, quia melius est non promittere, et facere justitiam Dei, quam promittere et mentiri.

Et secundum Augustinum, simulata aequitas duplex est iniquitas; et hoc vitium potissime vigeat in sacerdotibus et Levitis.

[46] Deinde subjungit causam reprobationis Judaeorum, quae est contemptus credendi, quem aggravat et sanctitas Joannis, et exemplum conversionis peccatorum; quia publicanis et meretricibus Joanni credentibus et ad praedicationem ejus poenitentiam agentibus, ipsi non crediderunt Joanni, doctrinam ejus audiendo, et opera ejus imitando, qui venit ad eos in via justitiae, quia opera perfectonis faciebat et Christum, qui est ipsa justitia, annuntiabat.

[47] scilicet Pater, qui dicitur homo ratione mansuetudinis quam ad hominem habuit, qui etiam omnes homines paterno affectu creavit; et cum sit natura Dominus, tamen magis vult diligi quasi Pater, quam timeri quasi Dominus.

[48] Operari autem vineam est facere justitiam, quam generaliter quidem in natura omnium hominum Deus plantavit, specialiter autem Judaeis eam in libro vitae dedit; cujus diversae vites sunt diversae justitiarum species. *Primo filio* primum dixit per naturalis legis impressionem et notitiam: *Vade, operare*, id est in tempore hujus seculi, fac legis naturalis justitiam quae est: Hoc facias alii quod tibi vis fieri, et quod tibi non vis fieri ne feceris alteri.

[49] Per primum etiam filium, qui primo renuit patris praeceptum, sed postea fecit, significantur peccatores, qui male vivendo Deo servire negant; sed postea poenitentes viriliter operantur.

[45] Primus enim filius, quia fecit voluntatem patris, dignus est misericordia; secundus, quia neglexit, dignus est, reprobatione et poe- {512a} na.

[50] Per secundum vero filium, qui facere voluntatem patris promisit, et non fecit, significantur illi qui operari virtuose promittunt, sed non faciunt, de quibus sunt multi religiosi, profitentes servare magna, scilicet Evangelica consilia, cum tamen non servent

males dones vos prec[e]hiran, e seran de major mèrit que vosaltres.»

Car, diu sant Hierònim que santedat simulada és malícia doblada, y era granment aquest vici en los fariseus sacerdots e bisbes.

E per declaració de la paràbola, diu lo Senyor: «Johan és vengut en via de perfectió e justícia. No l'aveu volgut creure, ni seguint les sues obres ni donant fe a la sua doctrina; e los publicans e males dones lo hoïren e-l creguereren e prengueren de sos peccats 10 penitència.»

Prenen de aquesta paràbola los peccadors gran sperança, que Déu s'i diu home no solament perquè per nosaltres s'és fet home, mas encara per la mansuetut e benignitat que té als hòmens, axí com un semblant nostre. Diu-se Pare perquè ab paternal efecte nos ha creat hi-ns governa, e essent Creador e Senyor nostre, vol que-l nomenem Pare perquè més vol esser amat que temut per nosaltres.

E axí, com a fills, del principi nos ha donat corporal e spiritual vida perquè multiplicàsem en corporal nombre, y en virtuts e bones obres scrivi en lo libre de no- {110b} stra consciència aquella ley que vicis ni peccats raure no la poden: «Lo que no vols per a tu, no u vulles per a ton prohisme.» 25

Tenim encara en aquesta paràbola los peccadors de la misericòrdia divina gran penyora, que, ab tot que siam stats rebel·les, la divina misericòrdia quant tornam nos accepta.

Deven encara tembre los religiosos qui a Déu grans coses voten e prometen, que-ls peccadors e publicans 30

© 18 nomenem] nomenen | 21 multiplicàsem en] multiplicasem y en | 22 scrivi] soqui | 28 tornam] tornan

© 3 *diu sant Hierònim*] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Jeroni, la qual pertany a sant Agustí d'Hipona, segons VC, 512a. | 3-4 *santedat ... doblada*] Corella tradueix en rima mantenint el caràcter proverbial de l'original llatí (VC, 512a): «*Simulata aequitas, duplex est iniquitas*». | 5 *sacerdots e bisbes*] Tot seguit, Corella elimina una citació d'Orígenes (VC, 512a), en què s'exposa que hom pot usar aquesta paràbola amb aquells que poc o no res prometen, però ho mostren amb les obres; i contra aquells que prometen moltíssim i fan poc o no res amb la seua promesa. Però actualment, exclama l'obra ludolfina, hi ha molts religiosos que no només abandonen la llei de l'Escriptura, sinó també la justícia de la llei natural; per això no són dignes de la misericòrdia amb el primer fill, sinó més bé de la pena amb el segon. | 12-25 *Prenen ... prohisme*] Corella compon aquest text, que no es troba en aquest punt de VC, 512a, inspirant-se en un altre que ell mateix ha omès anteriorment, però que reprén ací en part (veg. notes pp. 723,18-19; 723,22-23). Pràcticament, la resta d'aquest subcapítol segons la nostra edició és una reformulació i reordenació d'alguns passatges eliminats anteriorment, i que el mestre de teologia adapta per encabir-los en les seues glosses (veg. altres reformulacions en notes pp. 725,26-726,5; 726,6-11). | 26-726,5 *Tenim ... penes*] Corella agrega aquesta al·legoria, que no es troba en VC, 512a, a partir de dos fragments que ha deixat de traduir anteriorment (veg. notes pp. 723,27-28; 724,14-16). L'autor valencià, en general, reformula tot aquest subcapítol segons la nostra edició (veg. nota p. 725,12-25).

etiam praecepta; propter quod seculares, etiam peccatores, tamen postea poenitentes, eis coram Domino praeponuntur, cum dicitur: *Quia publicani et meretrices praeceperunt vos in regno Dei.*

[44] et dicens: *Amen, dico vobis, quia publicani et meretrices, scilicet non qui tales sunt, sed qui fuerunt, praeceperunt vos in regno Dei, id est in Ecclesia militante, per fidem et poenitentiam, et in Ecclesia triumphante, per gloriam, vobis extra derelictis, per infidelitatem.*

[43] Cum ergo quaesisset: *Quis ex duobus fecit voluntatem patris?* et illi respondissent: *Primus, non intelligentes de ipsis dictam parabolam, et nescientes quia in responsione exprimerent condemnationem suam, intulit, et ex responsione propria eos confutavit, confirmans prolatam ab ipsis sententiam,*

[46] Deinde subjungit causam reprobationis Judaeorum, quae est contemptus credendi, quem aggravat et sanctitas Joannis, et exemplum conversionis peccatorum; quia publicanis et meretricibus Joanni credentibus et ad praedicationem ejus poenitentiam agentibus, ipsi non crediderunt Joanni, doctrinam ejus audiendo, et opera ejus imitando, qui venit ad eos in via justitiae, quia opera perfectonis faciebat et Christum, qui est ipsa justitia, annuntiabat.

Igitur, secundum Originem, potes uti parabola ista ad eos qui modicum aut nihil promittunt, operibus autem ostendunt; et contra eos qui magna promittunt, nihil autem vel parum secundum suam promissionem agunt. Nam hodie heu! multi, etiam religiosi, non solum legis Scripturae, sed etiam legis naturalis justitiam derelinquunt; et ideo non misericordia cum filio primo, sed potius poena cum secundo digni sunt.

Ubi Chrysostomus: Puto autem quod ex persona omnium virorum peccatorum, *publicani* ponantur; et ex persona omnium mulierum meretricum, *meretrices*. Quamvis enim multa sint peccata in viris et mulieribus, praeter ista, praecipue tamen avaritia in viris abundat, fornicatio autem in mulieribus.

Mulier enim quae in domo sua sedet inclusa, facile peccatum fornicationis incurrit; quia hoc vitium facile

no·ls vagen primers en aquesta militant Sgleya per gràcia, y en la triümfant per glòria; e no solament devia recel·lar e tembre que·ls precehexquen, mas encara que, essent los penidents en Parahís, ells romanguen en les eternes penes.

5

E tornant a la ystòria, enterrogàls lo Senyor qual dels dos germans havia fet la voluntat del pare. «Lo segon», respongueren, de la qual resposta la dampnació d'ells pogué lo Senyor concloure, dient que·ls gentils publicants e males dones, qui no havien promés la Ley e la observància dels manaments, los precehirien.

E assignà lo Senyor la causa, perquè a l[a] preycació de Johan se lavaren e feren penitència, romanint ells en sa pertinàcia, ab mostra a la part de fora que·ls manaments de la Ley complien.

15

Diu sant Crisòstom: «Yo stime que en lo nom dels publicants tots los pecadors se entén, y en nom de les publiques tots los peccats de les dones, que, ab tot que molts sien los peccats, e dels hòmens e de les dones, però la avarícia, que per los publicants {110c} és entesa, més regna en los hòmens e la fornicació en les dones.»

20

Ⓢ 11 precehirien] procehirien | 16 nom] mon

Ⓢ 6-11 E ... precehirien] Aquest passatge, que no es troba en aquest punt de VC, 512a, s'inspira en uns altres que Corella ha suprimit abans (veg. notes pp. 724,14-16; 725,5). L'autor valencià, en general, reformula tot aquest subcapítol segons la nostra edició (veg. nota p. 725,12-25). | 12-15 E ... complien] Aquest text apareix en l'original llatí (VC, 512a) després de la citació de sant Joan Crisòstom, la qual Corella tradueix en part a continuació, i suposa el tancament d'aquest subcapítol segons la nostra edició. L'autor valencià, però, a més de traslladar ací aquest text, el resumeix en gran mesura. L'obra ludolfina indica que la causa de reprovació dels jueus és el rebuig de creure, agreujat per la santedat de Joan el Baptista i l'exemple de conversió dels pecadors, perquè els publicans i les meretrius van creure Joan i feren penitència per la seua prèdica, però els jueus no el van creure, ni escoltant la seua doctrina ni imitant les seues obres, el qual va venir a ells en la via de justícia, atés que feia obres de perfecció, i anunciava Crist, el qui és la justícia mateixa. Però no només no feren açò, continua el passatge resumit, sinó que després de veure que els publicans i les meretrius creien i feien penitència, no s'avergonyiren ni se'n penediren per a creure ni seguir l'exemple d'aquells als quals ells mateixos havien de ser exemple. Per la qual cosa, acaba el passatge elidit, es van agreujar els seus pecats, perquè no volgueren precedir-los ni seguir-los en la fe i la penitència. | 21 les dones] Immediatament després, Corella elimina la resta de la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 512a), en què es diu que la dona, com que resta tancada a casa, incorre fàcilment en el pecat de fornicació, perquè aquest vici naix fàcilment de l'oci i de la vagància. Aquell que té ocupat l'ànim en sol·licituds, no es dona fàcilment a la fornicació; la definició de l'amor és aquesta: passió de l'ànima ociosa. L'home, però, el qual s'ocupa assíduament en diversos assumptes, incorre fàcilment en el pecat d'avarícia, no en el de fornicació, llevat que siga molt lasciu. L'afany de les preocupacions dels homes exclou sovint la suggestió de la voluptat, per això és pròpia de l'adolescent, que no s'ocupa en res.

ex vacantia et otio nascitur. Nam qui sollicitudinibus animum habet occupatum, non facile fornicationi operam dat; diffinitio enim amoris haec est: animae vacantis passio. Vir autem qui in actibus rerum diversarum est assidue, avaritiae peccatum facile incurrit; in fornicationem autem non facile, nisi forte multum sit lascivus. Nam occupatio virilium sollicitudinum, suggestionem voluptatis plerumque excludit; unde proprium est hoc adolescentium nihil agentium: haec Chrysostomus.

[46]

Et non solum hoc non fecerunt; sed nec postquam publicanos et meretrices credentes et poenitentes viderunt, confusi sunt, aut compuncti, ut crederent, vel illorum exemplum sequerentur, quibus ipsi exemplum esse debuerant; ex quo sequitur aggravatio peccati ipsorum, quia nec praecedere, nec sequi, illos in fide et poenitentia voluerunt.

6. APPLICATIO EIUSDEM PARABOLAE AD LAICOS ET CLERICOS

Laici etiam et sacerdotes, duo filii possunt intelligi: et sic populus prior filius; sacerdos autem secundus.

Unde Chrysostomus: Duos etiam filios dicit: laicorum conditionem, et ordinem sacerdotum. Quis est prior filius? Populus. Prior enim populus creatus est; deinde sacerdotes, qui regerent populum.

Non enim populus propter sacerdotes creatus est; sed sacerdotes propter populum. Denique populus Dei, ex tempore Abrahae coepit; sacerdotes autem, de tempore Aaron. Et populares per hoc ipsum quod singularem suscipiunt vitam, denegare videntur obedientiam Deo. Sacerdotes autem magis videntur obedientiam promittere Deo, praecipue per hoc ipsum quod specialiter in ministerio Dei constitutiuntur. Nam qui doctor populi constituitur, sine dubio proficitur talem se fore, qualem oportet esse doctorem.

Sacerdos, et omnis clericus, etsi specialiter non promittat; tamen per hoc ipsum quod doctor constituitur aliorum, tacite promittere Deo videtur in omnibus obauditurum se Deo.

[6. DE L'APLICACIÓ DE LA MATEIXA PARÀBOLA A LAICS I CLERGUES]

Pot-se encara entendre aquesta paràbola que nostre Senyor Déu té dos fills: los lechs ydiotes e los sacerdots e clergues.

Lo primer fill és lo secular poble, lo segon los sacerdots qui han a regir los pobles.

5

Y ab tot que·ls sacerdots e clergues a vot de religió no s'obliguen, però en quant la Scriptura Sacra ligen, studien e preÿquen, al Senyor prometen lo que als altres preÿquen e lo que la Sacra Scriptura los mostra.

© 4-729,3 *Lo ... yproesia*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Cristòstom, segons *VC*, 512*ab*. | 5 *los pobles*] A continuació, Corella suprimeix un comentari (*VC*, 512*ab*), en què s'exposa que el poble no va ser creat pels sacerdots, sinó els sacerdots a través del poble. Així, el poble de Déu va començar en Abraham i els sacerdots en temps d'Aaron. La gent del poble, justament perquè accepten una vida separada, sembla que neguen l'obediència a Déu. Els sacerdots, no obstant, sembla més bé que prometen obediència a Déu, sobretot perquè estan constituïts especialment en el ministeri de Déu. Aquell que es constitueix com a doctor del poble, acaba el passatge omés, sens dubte es professa que és tal com convinga que siga un doctor. | 9 *los mostra*] Tot seguit, Corella elimina un passatge (*VC*, 512*b*), en què s'indica que és millor el laic que en aparença professa una vida secular, però realment s'esforça a viure espiritualment, que el sacerdot que a primera vista professa una vida espiritual, però realment abraça una vida carnal. I és millor davant de Déu el laic que fa penitència que el clergue que roman en el pecat. El laic, el dia del Juí, rebrà l'estola sacerdotal, per això a tots s'ungeix amb el crisma, com en el sacerdot; el sacerdot pecador, però, serà espoliat de la dignitat sacerdotal que tenia i restarà entre els infidels i els hipòcrites.

Et melior est laicus, qui in prima facie secularem proficitur vitam, revera autem studet vivere spiritualiter, quam sacerdos, qui in prima quidem facie proficitur vitam spiritualem, revera autem complectitur vitam carnalem. Et melior est laicus ante Deum poenitentiam agens, quam clericus permanens in peccatis. Laicus autem in die iudicii stolam sacerdotalem accipiet, ideo et in chrismate sic unguentur omnes sicut in sacerdotio; sacerdos autem peccator, spoliatus sacerdotii dignitate quam habuit, erit inter infideles et hypocritas.

Unde et modo, secularis homo post peccatum facile ad poenitentiam venit; nam occupatus negligentia seculari, dum Scripturis non satis attendit, semper quae in Scripturis posita sunt nova ei videntur, ideoque cum audierit aliquid de gloria Sanctorum, aut de poena peccatorum, quasi novum aliquid audiens expavescit, et dum bona concupiscit, aut mala timet, compunctus ad poenitentiam cito recurrit.

[51] Propterea clericus, qui semper meditatur Scripturas: aut omnino observaturus est, et erit perfectus; aut si semel coeperit illas contemnere, nunquam excitatur in illis ut timeat. Quis aliquando vidit clericum cito poeni tentiam agentem?

Nihil autem impossibile, quam illum corrigere qui scit omnia, et tamen contemnens bonum, diligit malum. Omnia enim quae sunt in Scripturis, propter meditationem quotidianam ante oculos ejus inveterata et vilia aestimantur; nam et quidquid terribile est, usu vilescit.

[51]

Et si deprehensus humiliaverit se, non ideo dolet, quia peccavit; sed confunditur, quia perdidit gloriam suam. Putas ne Do minus, quasi crudelis, clericis poenitentiam denegavit, dicens: *Si sal infatuatum fuerit, in quo salietur?* Sed quasi naturale esse considerans, hoc dixit, quia non est qui doceat illum errantem, qui errantes alios corripbat.

Ideo, non dico populares, quia secundum rationem verbi vitam suam dispensant; sed *publicani et meretrices*, qui desideriiis mundialibus et voluptatibus carnalibus seipsos mancipaverunt, *praecedent vos in regno Dei*, quia illi conversi, desinunt esse quod erant,

Ⓢ 6 d'ells] delles

Ⓢ 1-3 *Y... romanen*] Corella incorpora aquest text, el qual no pertany a VC, 512b, per a introduir el tema següent (la pietat dels laics), després d'haver omès prèviament un passatge (veg. nota anterior), i mantenir-ne el sentit. | 8-11 *Però ... sua*] Corella anticipa aquest text, el qual, seguint l'ordenació de l'original llatí (VC, 512b), tancaria el present paràgraf. A més d'aquest trasllat, l'autor valencià en modifica el contingut, en què s'indica que el sacerdot, que sempre medita les Escriptures, les ha d'observar en totes les coses, i així serà perfecte; o, si al punt comença a menysprear-les, no li provocaran mai temor. En aquesta modificació, Roís de Corella pren també arguments de la VC que eliminarà més avant (veg. nota posterior i nota p. 728,14-16). | 14 *los menyspreha*] A continuació, Corella suprimeix un dur comentari (VC, 512b), en què es pregunta qui ha vist alguna vegada un clergue fent penitència immediatament. I si és agafat en falta i s'humilia, no es dol que haja pecat, sinó que es torba perquè ha perdut el seu honor. ¿Hom pensa, es pregunta l'original llatí, que Déu, així cruel, va negar la penitència als clergues, dient: Vosaltres sou la sal de la terra. Si la sal perd el gust, amb què la tornaran salada? (Mt 5, 13) Però s'ha de considerar allò que va dir quasi com una qüestió natural, perquè no hi ha qui corregisca a aquell que ensenya i erra. | 14-16 *com ... avorrida?*] Corella agrega aquest exemple del metge, el qual no apareix en VC, 512b, per a substituir l'original llatí, en què s'indica que, per al sacerdot, tot allò que hi ha en les Escriptures, per meditar-ho tots els dies i tenir-ho a la vista, li sembla antic i insignificant, la qual cosa és terrible, perquè les envileix amb l'ús. Aquest exemple

Y los lechs moltes vegades a les preïcacions e doctrina d'ells se convertexen, e los clergues en los peccats romanen.

Ignorant los lechs les Scriptures Sacres, ocupats en los mundanals negocis, quant alguna cosa de Parahís e de infern scolten, fàcilment lo cor d'ells plora e recorre a penitència. 5

Però lo sacerdot e clergue, que de continu té present a la vista de la ànima totes les coses que de pecar lo poden retraure, y en peccar perservera, quina 10 sperança se pot tenir de la reducció sua?

Axí, és quasi imposible corregir aquell qui no ignora tots los remeys ab los quals pot smenar sa vida, e tots los menyspreha. Com pot guarir lo metge malalt qui lig e studia tots los remeys de medecina e no·ls vol, 15 perquè té la sanitat avorrida?

E axí conclou lo Senyor, quasi dient: «No dich solament que·ls pobles e lechs ydiotes vos precehiran, mas dels pobles, los més pecadors, qui són {110d} los publicans e dones publiques, perquè aquells, convertits, 20

vos denegatis in opere, quod videmini profiteri in verbo, tanquam arbores folia sine fructu habentes, non pascentes Dominum suum, sed deludentes: haec Chrysostomus.

[49]

[50]

Nullus ergo peccator diffidat, nullus justus praesumat, cum peccatores, per poenitentiam, quandoque alios in regno Dei praecedant.

{ 513A } ORATIO

Domine Jesu Christe, Doctor bone, da mihi veritatem corde credere, et ore atque opere, prout oportet, confiteri; malignorum spirituum et hominum cautelas, et astutias sapienter declinare. Da mihi legis naturalis cordibus nostris impressae, et legis scriptae in libris nobis date, justitiam facere; et tuam in omnibus voluntatem adimplere: ut non cum secundo filio poenam, sed cum primo misericordiam apud te merear consequi; ac cum vere poenitentibus gratiam in Ecclesia militante, et gloriam in triumphante misericorditer invenire. Amen.

CAPUT XXXIII. DE LOCATIONE VINEAE, ET SANGUINARIIS VINITORIBUS

I. PARABOLA VINEAE LOCATAE JUDAEIS INGRATIS APPLICATA

Ad idem proposuit eis Jesus *aliam parabolam* de homine patrefamilias, *qui plantavit vineam, et sepem circumdedit ei, et fodit in ea torcular, et aedificavit turrim, et locavit eam agricolis, seu colonis; et peregre profectus est. Illi autem servos suos ad recipiendum fructus missos male tractaverunt, et occiderunt; et novissime filium missum heredem cognoscentes, et hereditatem habere volentes, apprehenderunt, et extra vineam ejicientes etiam occiderunt. Et interrogati quid faceret Dominus vineae colonis illis, dixerunt: *Malos**

dexaran de esser los qui eren, e vosaltres nunqua dexareu [de] esser los qui sou, plens de malícia, cuberts ab fulles de ypocresia.»

No presuma, donchs, algun just, ni lo peccador desespere, que-ls penidents pecadors precehiran a molts que per justificats los miren.

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, doctor bo, fes-me gràcia que de cor la veritat crega, y de boca e de obres axí com és mester la confese, e que les malícies e astúcies dels mals spirits e dels mals hòmens decline. E fes-me gràcia que-ls manaments de la ley natural, en les entràmenes del nostre cor sculpida, e de la ley escrita en los sagrats evangelis, yo-ls acabe. Y la tua voluntat en totes les mies obres complexca, perquè ab lo segon fill no merexca pena, mas ab lo primer, en lo teu conspecte, atenga misericòrdia, e ab los verdaders penidents en la Sgleya militant la gràcia, y en la triümfant per la tua pietat atenga eterna glòria. Amén.

COM LOGÀ LA VINYA ALS MALS HÒMENS DE SANCH. CAPÍTOL XXXI

[I. DE LA PARÀBOLA DE LA VINYA LLOGADA APLICADA ALS JUEUS]

Al mateix p[r]epòsit los preposà lo Senyor altra paràbola, dient:

–Un home, pare de la família, plantà una vinya y tancà-la entorn. {111a} E féu-hi un cub e trull, e una torre, e logà-la a cultivadors, e anà-se'n. Acostant-se lo temps de la collita, tramés servents seus als qui la tenien perquè prenguesen per ell lo fruyt de la vinya. E los qui tenien la vinya logada, prenent los servents que-l senyor hi trametia, a l'hu tallaren a coltellades, altre mataren, altre apedregaren. Tramés lo senyor altres servents en major nombre, e semblant en ells feren.

ⓐ 2 dexareu] sereu | sou] son | 30 trametia] trameita

ⓐ 3 de ypocresia] Immediatament després, Corella omet una al·legoria (VC, 512b), en què s'exposa que pel fill primer, el qual va rebutjar de bell antuvi el precepte del pare, però després el va complir, signifiquen els pecadors, els quals neguen servir a Déu vivint malament, però després, penitents, treballen amb afany. Pel segon fill, el qual prometé fer la voluntat de pare i no la féu, signifiquen aquells que prometen treballar virtuosament, però no ho fan, entre els quals hi ha molts religiosos, els quals professen conservar les grans coses, ço és, els consells evangèlics, i mentrestant no en segueixen els preceptes. Per això, acaba l'al·legoria suprimida, els seglars, encara que hagen sigut pecadors, però després han fet penitència, són posats els primers davant de Déu, quan diu: «Els publicans i les prostitutes vos passen al davant en el camí cap al Regne de Déu» (Mt 21, 31). | 22 p[r]epòsit los preposà] Cal notar el joc de paraules per derivació, el qual no apareix en VC, 513a. | 24-730,24 Un ... profeta] Corella, igual com en altres textos de caràcter narratiu (veg. nota p. 364,16-365,3), tradueix directament de la Vulgata, tot d'una, la paràbola dels vinyaters homicides (Mt 21, 33-46), diversament a la praxi de l'original llatí, que apareix de manera resumida, fragmentària i glossada (VC, 513a-515b). Aquest passatge presenta una particularitat respecte d'altres semblants: la inclusió dels ensenyaments posteriors de Jesús (Mt 21, 42-46), els quals no pertanyen pròpiament a la paràbola, traduïts, com la resta, tot d'una de la Vulgata, els quals no apareixen tampoc en aquest punt de l'original llatí.

male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis. Quibus ipse dixit, quia auferetur ab eis regnum Dei; et dabitur genti facienti fructus ejus.

In hac parabola describit multipliciter malitiam et ingratitude Judaeorum, quibus Deus paterfamilias qui natura Dominus, benevolentia pater, homo mansuetudine non natura, similitudine non Veritate, multa beneficia contulit. Domus autem, Israel et synagoga vinea est, ex electis personis Patriarcharum et Prophetarum, sicut ex vitibus optimis quam de Aegypto transtulit, et in terra promissionis *plantavit*; cui *sepem circumdedit*, custodiam quidem triplicem, scilicet: angelicam super muros Jerusalem; et humanam, scilicet protectionem bellicorum virorum; et terrenam, scilicet munitionem murorum.

»Finalment, tramés-los son fill, dient: «Porà esser que auran vergonya de mon fill.» Però los lauradós, quant veren lo fill, digueren entre si: «Aquest és lo hereu. Veniu, matem-lo e posehirem la heretat sua.» E prenent-lo, portaren-lo fora de la vinya e-l mataren. 5

»Digau, quant vendrà lo senyor de la vinya, què farà als cultivadors?

»Responen-li:

»—Hòmens tan mals malament los destrohirà e a altres lauradors logarà la sua vinya, los quals li donaran 10 los fruyts en los temps que vinguen.

»Dix-los més lo Senyor:

»—Nunca aveu lest en les Scriptures: La pedra que menysprearen los qui edificaven, aquesta fon posada clau en lo cap del temple? Açò feu lo Senyor y és 15 maravillosa obra en los ulls nostres. E per ço dich a vosaltres que us serà levat lo Regne de Déu e serà donat a gent que faça fruyt. E lo qui caurà sobre aquesta pedra serà romput, e aquell sobre qui caurà la pedra smen[u]ar-l'à. 20

»E com lo príncep dels sacerdots e los fariseus hoïsen aquestes paràboles, conegueren que d'ells {I I I b} parlava, e, volent-lo pendre, temeren los pobles, que-l tenien com a profeta.»

En aquesta paràbola lo Senyor en moltes maneres la 25 malícia e ingratitude dels juheus declara. Lo pare de moltes companyes és Déu; per la sua piadosa mansuetut se diu Pare, que axí com a fills nos ama. La casa de Israel és la sua vinya, la qual plantà de singulars sarments dels patriarques e profetes, e de Egipte la 30 transplantà en la eleta terra que-ls havia promesa. Circuhí-la de tanca e bardixa de tres maneres: de la angèlica custòdia, dient lo profeta: «Sobre los teus murs, Hierusalem, he constituït guardes»; la segona és de cavallers bel·licosos quasi innumerables; la tercera, 35 de tres muralles.

Ⓢ 10 donaran] donaren | 32 tanca] tanta

Ⓢ 9 *Hòmens tan mals malament los destrohirà*] En aquest cas, al contrari abans (veg. nota p. 729,22), el joc de paraules per derivació té l'origen en el verset de Mt 21, 41: «*Illi malos male perdet*». | 13-16 *La ... nostres*] *Psalteri* (Sl 117, 22-23): «La pedra que menysprearen los qui edificaren, aquesta és feta e posada en lo cap de la cloenda. Per lo Senyor fon fet açò, hi és cosa maravillosa en los nostres ulls» (Martos, 2013b: 310). Vulgata: «Lapidem quem reprobaverunt aedificantes hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud hoc est mirabile in oculis nostris» El *Psalteri* tradueix amb un doblet sinonímic, com sol ser habitual en la traducció (Martos, 2013b: 96), «factus est», solució que no apareix en el *Cartoixà*, atesa la tendència a l'abreujament que presenta l'obra. D'altra banda, la incorporació del mot «clau», que pròpiament és 'pedra central que clou un arc o una volta' (*DCVB*, s.v. *clau*), la interpretació de *anguli* com a «temple», i la solució «maravellosa obra» en compte de «maravellosa cosa» del *Psalteri*, són elements que fan del text del *Cartoixà* una traducció, novament, més idiomàtica que no la dels salm corellà. | 18-20 *E ... smen[u]ar-l'à*] El passatge es refereix a la profecia de Daniel sobre un somni del rei Nabucodonosor en què una pedra cau d'una muntanya i destrueix un ídol pagà (Dn 2, 31-45). En l'exegesi cristiana, Jesús s'identifica amb aquesta pedra (veg. nota p. 733,16-19). | 20 *smen[u]ar*] Trossejar, esbocinar (*DCVB*, s.v. *esmenuar*). | 27-28 *per ... ama*] Corella s'inspira en l'original llatí (*VC*, 513a), però en modifica el contingut, en què s'indica que Déu és el pare de la família que ha atorgat molts beneficis, el qual és Senyor per natura i per benevolència pare; home no per natura ni en semblança de la veritat, sinó per mansesa. | 28-29 *La casa de Israel*] A continuació, Corella omet (*VC*, 513a): «*et synagoga*». | 33-34 *dient ... guardes*] Corella incorpora en el *Cartoixà* aquesta citació bíblica, la qual no apareix en *VC*, 513a, i que pertany a ls 62, 6. El mestre en teologia, però, recorda aquest verset gràcies a l'obra ludolfina, que fa simplement: «*angelicam, super muros Jerusalem*», i el verset d'Isaïes en la Vulgata: «*super muros tuos Hierusalem constitui custodes*». | 35-36 *la tercera, de tres muralles*] Corella glossa l'original llatí (*VC*, 513a), en què es diu simplement que Jerusalem tenia fortificació de muralles («*munitione murorum*»). El nombre de les muralles de Jerusalem apareix anteriorment en el *Cartoixà* (veg. p. 637,33-638,2; i nota p. 655,13-18).

Et fodit in ea torcular, id est legem justitiae, timorem comprimentem, et malos torquentem, et hoc fodit: signis, minis, et promissis; et ibi aedificavit turrim, scilicet templum ad cultum divinum, quod dicitur turris, propter securitatem refugii, et propter dignitatem privilegii, respectu aliorum nationum.

Et locavit eam agricolis et operariis, scilicet sacerdotibus et principibus, qui debent extirpare vitia tanquam spinas, et inserere virtutes tanquam bona semina, ac servare cultum divinum, et justitiam in hominibus.

Et pergere profectus est, non loci mutatione, quia Deus est ubique, sed quia vinitoribus liberum arbitrium reliquit; vel, propter longanimitatem, quam in spectando ut a peccatis converterentur habuit; vel, propter ipsorum negligentiam, quia secundum Ambrosium, qui ubique praesens est, diligentibus praesentior, et negligentibus absentior est.

Cum autem tempus fructuum appropinquasset, quia post Legem susceptam debebant facere fructum bonorum operum, misit servos suos, id est primos Prophetas ad agricolas, id est ad reges et sacerdotes principaliter, et ad alios subjectos eis consequenter; ut acciperent fructus, eos per praedicationem suam, ad fructum bonorum operum reducendo.

Et agricolae apprehensis servis, quia multi reges et sacerdotes Prophetas sibi missos a Domino turpiter comprehendentes, eos male tractaverunt et occiderunt. Iterum misit alios servos plures prioribus, multiplicando scilicet Prophetas ad populi correctionem; et fecerunt eis similiter, quia ipsi ingrati Deum inhonoraverunt, et similiter illos Prophetas persecuti sunt et interfecerunt.

Sed novissime, id est in ultimis temporibus, misit Filium suum, pro nobis incarnatum quem heredem universorum et principem cognoscentes, ejecerunt extra vineam, negando, vel quia extra portam Jerosolymorum occiderunt crucifigendo, volentes habere hereditatem ejus temporalem scilicet possessionem; cogitabant enim intra se: si istum populus habeat Dominum, necesse est

Havia cavat un cub e follador en la vinya, que era en la Ley de justícia rigorosa que premia e calcigava los mals ab terribles penes, e havia'l cavat ab grans senyals, menaces e promeses. Edificà-y una torre, que fou lo gran temple, al servey de la majestat divina; diu-se torre 5 per la celcitud de l'edifici, per la seguretat del refugi, per la dignitat del privelegi en sguart de les generacions altres.

E logà aquesta vinya a hòmens qui la cultivasen, qui foren los sacerdots, reys e prínceps, qui deven 10 extirpar los vicis en los pobles axí com spines, e plantar e sembrar virtuts com ha sement[s] bones, e fer servir en tot e per tot la justícia e la divina reverència.

E anà-se'n lunny, no per mutació de {IIC} loch ni de pàtria, car en tot loch és present, mas per lo franch 15 arbitre que dóna als cultivadors de la vinya; y encara, per lo temps que-ls sperava, si-s convertirien, que paria, com tantost no-ls punia, que lunny los stava.

Acostant-se lo temps de la collita, que vol dir que, puys la Ley havien presa, devien produyr fruyt de 20 bones obres, tramés los servents, que foren los primers profetes, als cultivadors de la vinya, qui eren los sacerdots e reys, e après a tots los pobles, que lo fruyt prenguesen, preycant e amonestant que donasen fruyt de justificades obres. 25

E prengueren-los, y molts d'ells ne [s]carmentaren e mataren. E tramés-ne altres en major nombre, e per lo semblant los cruciaren.

Finalment, en los darrés temps, tramés son Fill, que prengué carn humana per nosaltres, lo qual, conexent 30 ells que era hereu universal dels béns de son Pare, lançaren-lo fora de la vinya; portant-lo al mont de Calvari lo crucificaren, pensant haver la sua herència en lo temporal regne, en lo qual era rey, fill de Maria verge, a la qual lo Regne pertanyia. Per ço Cayfas 35 contra ell decretà la iniqua sentència, dient que era expedient que morís perquè los romans del tot no-ls

© 12 ha] hu

© 1 follador] Recipient dins el qual es trepitja el raïm per fer-ne vi (DCVB, s.v. *follador*). | 18 los stava] Tot seguit, Corella elimina una citació de sant Ambròs de Milà (VC, 513a), en què s'al·legoritza que el Senyor se n'anà de la vinya per la negligència de les persones, perquè, estant en tots els llocs, és present en els diligents i absent en els negligents. | 26-28 E ... cruciaren] Corella resumeix l'original llatí (VC, 513b), en què s'indica que molts reis i prínceps prengueren, maltractaren i mataren els profetes que Déu els va enviar; n'envià altres servents, més que els anteriors, multiplicant els profetes per a la correcció del poble, i els feren el mateix, perquè aquells mateixos ingrats deshonraren Déu perseguint i matant aqueixos profetes. | 32-33 portant-lo ... crucificaren] Corella modifica el punt de vista de l'original llatí (VC, 513b), en què s'indica que mataren Jesús, crucificant-lo, fora de les portes de Jerusalem. | 34-732,1 en ... regne] Corella incorpora aquesta referència al llinatge diví de Jesús, la qual no apareix en VC, 513b, transmés per mitjà de sa mare, però jugant amb el sentit de la reialesa terrenal de Jesús: com mencionen els evangelis segons Mateu (Mt 1, 1-17) i Lluc (Lc 3, 23-38), Jesús és descendent del rei David i, per tant, hereu del ceptre d'Israel. També inclou l'autor valencià la remissió a la sentència de Caifàs (Jn 11, 50; 18, 14), la qual no es troba tampoc en la VC, a fi d'enllaçar la mort de Jesucrist amb el castic diví que va suposar la destrucció de Jerusalem per part dels romans, que apareix posteriorment.

ut amittamus consuetudinem hostiarum, quae ad nostrum parata est lucrum; si autem occidamus eum, sic semper tenebitur consuetudo offerendarum hostiarum, et sic fiet nostra possessio, et erit nostra hereditas.

Venit autem Dominus ad iudicandum, et istud factura vindicandum, quando ex ejus ordinatione venit contra eos exercitus Romanorum; et *malos male perdidit*, quando civitatem et templum per Romanos destruxit, ac populum occidi et captivari fecit.

2. ITEM ECCLESIAE, QUIA EST CHRISTI HEREDITAS

Vel, hereditas Christi, est Ecclesia, quam Judaei praecipue moliebantur, dum fide ejus extincta, justitiam quae ex Lege est, persuadere Gentibus conabantur.

[52]

Sed quod sequitur, pertinet ad Gentilium conversionem: vinea enim Ecclesiae locatur aliis agricolis, quia Ecclesiam suam Christus regendam tradidit Apostolis, et aliis discipulis, *qui reddant ei fructum temporibus suis*, quia ob praedicationem eorum credidit multitudo Gentium,

ut regnum coelorum detur aliis, scilicet Gentibus ab Oriente et Occidente, ab Austro et Aquilone venientibus, qui facient fructum cordis credendo, et oris confitendo, et operis serviendo, et corporis patiendo, *et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno Dei*; et ipsi Judaei, *ejicientur in tenebras exteriores*.

levasen lo regne. Pensaren encara: «Si tenim aquest per Senyor perdrem nostres ofertes e sacrificis, que són los béns de nostra vida, e per ço és expedient que muyra, perquè vixcam nosaltres.»

Per aquest peccat tramés {IIII} lo Senyor lo exèrcit 5 dels romans, Titus e Vespasià, qui la ciutat destrohiren y onze-cents mília-n mataren, e cent mília catius veneren, e gran part per les viles e ciutats ne mataven e sacrificaven, e a les bèsties feres los liuraven.

[2. DE L'APLICACIÓ A L'ESGLÉSIA, LA QUAL ÉS L'HERETAT DE CRIST]

E la sua vinya logà a lauradors altres, qui foren los 10 apòstols e dexebles, los quals donaren lo fruyt al temps que devien, quant per la sua preycació gran multitut de gentils convertiren.

Conferma après lo Senyor la paràbola per Sa[n]cta 15 Scriptura, dient: «¿No haveu lig vosaltres, qui sou doctors e mestres, de aquella pedra que lo psalmista parlà, que no pogué venir may equal ni conforme a

Ⓢ 18 conforme] conforme

Ⓢ 5-9 *Per ... liuraven*] Corella pren com a a motiu l'original llatí (*VC*, 513*b*), però se n'aparta. En l'obra ludolfina s'exposa que va venir el Senyor per a jutjar i fer venjança quan pel seu manament envià contra els jueus l'exèrcit romà, i els va fer morir de mala manera quan destruïren els romans la ciutat i el temple, i van matar el poble i el feren captiu. La menció a Titus i Vespasià, que no apareix en la *VC*, es localitza a la *Postilla* de Lira (1603: v, 355; postil·la a Mt 21, 38). L'autor valencià, però, aprofundeix en el tema i considera més adequada la inclusió de les dades de la destrucció de Jerusalem que ofereix *De bello judaico* de Flavi Josep (vi, 9.2): «Et captivorum quidem omnium, qui totius belli tempore capti sunt, numerus erat ad nonaginta septem millia: totius autem obsidionis tempore undecies centena millia perierunt» (Dindorf, 1865: ii, 301). També en aquest text hi ha el ressò d'un passatge que Corella omet més avant, però que sí que es troba en l'obra ludolfina (veg. nota p. 743,2). | 9 *los liuraven*] A continuació, Corella elimina el començament del següent subcapítol segons la nostra edició (*VC*, 513*b*), en què s'explica que l'heretat de Crist és l'Església, la qual els jueus volien principalment dominar-la; mentre s'extingia la seua fe, intentaven persuadir els gentils cap a la justícia que provenia de la Llei. L'autor valencià, a partir d'aquest punt, reformula per complet la resta del present capítol, modificant, traslladant, suprimint o afegint allà on creu necessari, i que consignarem en nota. Com a mostra, el text que segueix en la *VC* a aquest omés, Corella el tradueix, però no a continuació, sinó que el desplaça més avant, en concret a la p. 734,3-10. La intervenció més significativa, però, es troba en l'escapament dels tres darrers subcapítols de l'obra ludolfina, que el mestre en teologia deixa de traduir en favor del text de la *Postilla* de Nicolau de Lira (veg. notes pp. 732,15-733,36; 733,37-734,2). | 13 *gentils convertiren*] Immediatament després, Corella suprimeix una al·legoria (*VC*, 513*b*), en què s'exposa que el Regne del cel es donarà a altres, és a dir, als gentils que vindran d'orient i d'occident, del nord i del sud, els quals donaran fruit creient de cor, confessant per la paraula, servint per obres, patint corporalment, «i s'asseuran a taula amb Abraham, Isaac i Jacob en el Regne del cel» (Mt 8, 11), i els jueus «seran llançats fora, a la tenebra» (Mt 8, 12). | 15-733,36 *Conferma ... smenuha*] Corella s'aparta per complet de l'original llatí i pren aquesta interpretació de Mt 21, 42-44 de la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira (1603: v, 356-357; postil·les a Mt 21, 42-44).

qualsevol loch que asentar la volguesen, e axí la lançaren e menysprearen e avorri[r]en? E quant fon acabada obra, que havien a posar la clau per cloure lo temple, no podia asentar-se en la cloenda alguna pedra. Recordaren-se de aquesta que tenien lançada e avorrida, e asajaren si vendria bé per a cloure les voltes del cap del temple. E veren que per a la cloenda era axí dolada e picada, que paria que tots los mestres l'avien laborada per a cloure y acabar tota la obra. Per ordinació del Senyor fon aquest effecte, y als ulls nostres és cosa mirable.»

Figurava al Senyor aquesta pedra, qui moltes vegades fon lançat e menyspreat per los fariseus, sacerdots e bisbes, mestres del temple, lo qual après clogué les voltes e parets del temple ajustant lo judaych e gentil poble en una cathòlica Sgleya.

És aquesta pedra lo Senyor, de la qual Daniel parlà que la pedra que havia romput la stàtua serà feta una gran muntanya, y umplia tota la terra; que sia pedra angular e de cloenda, diu Ysaïes: «Yo trametré sobre los fonaments de Syon una pedra angular aprovada, preciosa.»

Conclou lo Senyor la reprobació dels juheus, dient: «Per ço dich a vosaltres: serà-us levat lo Regne de Déu, lo regiment de la Sgleya, e serà donat als apòstols e successors de aquells, qui faran fruyt de preycació de doctrina e bon exemple.»

Acaba lo Senyor e declara la irreparable destrucció judayca per la sua infidelitat maliciosa, dient: «Lo qui caurà sobre aquesta pedra, qui és aquell que, verdaderament crehen[t], pecca per la sensual carnalitat e per les humanes inclinacions males, serà romput, no smenuat. Però sobre aquell sobre'l qual caurà la pedra, serà smen[u]at, y aquest és lo qui per infidelitat pecca, que lo pes del divinal juhí del tot lo romp e'l smenuha.»

E com ohisen lo príncep dels sacerdots e los fariseus les sues paràboles, conegueren que d'ells ho deya, hon se mostra la obstinació e infidelitat sua, que de la deyfca doctrina del Senyor se feyen pijors e de tot melignes; lo pa de vida los era verí de mortal arcènit.

E volent-lo pendre, temeren los pobles, que per gran profeta-l stimaven, hon se mostra que per sola

Ⓢ 2 menysprearen] mensyprearen

Ⓢ 1 la volguesen] A continuació, Corella suprimeix un sentit literal que sí que apareix en la *Postilla* (veg. nota anterior), en què es diu que s'està parlant de l'edificació del temple de Salomó. | 2-11 E ... mirable] Corella modula aquest text amb un tarannà rondallístic que en la *Postilla* de Lira (veg. nota p. 732,15-733,36) no apareix. En aquest text llatí trobem un caràcter molt més expositiu. | 17-19 És ... terra] El *Primer del Cartoixà* explica aquesta al·legoria, basada en Dn 2, 35: «Aquesta general rohina de les idoles significava aquella stàtua que véu lo rey Nabuchodonosor quand dormia, la qual una pedra de hun mont, sens mans tallada, rompé, trencà y féu menuda, y la convertí en pols y terra. Y après fon aquesta pedra una molt gran montanya. Fon Jhesús, Déu y Senyor nostre, aquesta pedra, fet home sens mans d'hòmens per obra del Sperit Sanct de les puríssimes sanchs de la verge senyora Maria, per a destrohir tota la ydolatria» (f. 55a). També en el *Terç* apareix prèviament, veg. nota p. 730,18-20. | 26-27 qui ... exemple] Aquesta glossa, que interpreta el final de Mt 21, 43, no apareix en la *Postilla* de Lira, text base d'aquesta traducció (veg. nota p. 732,15-733,36). | 34 smen[u]at] Trossejat, esbocinat (DCVB, s.v. *esmenuar*). | 37-734,2 E ... respecte] Corella, igual com en el subcapítol anterior (veg. nota p. 732,15-733,36), pren aquest text de la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 357-358; postil·les a Mt 21, 45-46). | 41 lo ... arcènit] Aquesta imatge, ja usada en el *Cartoixà*, però que no apareix en la *Vita Christi*, és incorporada per Corella (veg. nota p. 695,23-24).

[52] Haec fecerunt, ut sic ingrati mali male perdantur, et merito damnentur, et ab eis regnum Dei, scilicet: Christus, Scriptura sacra, seu Scripturarum intelligentia, fides, Ecclesia, et vita aeterna auferatur, et hoc pertinet ad Judaeorum reprobationem.

Mystice, totum potest exponi de Ecclesia, hoc modo: quia *homo*, id est Christus, *plantavit vineam*, id est Ecclesiam sanguine suo, et de latere suo formatam, in qua tot sunt differentiae palmitum, quot differentiae hominum; *et circumdedit ei sepem*, id est evangelicam doctrinam, vel Angelorum cu- {514a} stodiam; *et fodit in ea torcular*, id est crucem Christi, vel Martyrum patientiam; *et aedificavit turrim*, scilicet matrem Christi, vel contemplationem Christi, Confessorum et Doctorum, vel fidem de qua Ecclesia se defendit contra hostes; *et locavit eam agricolis*, id est praelatis, quorum variis ministeriis regitur et gubernatur; *et profectus est*, ut supra exponitur. *Et misit servos*, id est bonos ad arguendum malos; *et aliquos caeciderunt, et alios occiderunt*, ut patet de multis. Deinde mittitur Christus Filius invisibiliter a Patre, quando aliquem instigat ad bonum; sed aliqui sunt ingrati, ejus instinctum non solum repellentes, sed etiam pessime agentes, propter quod, quantum in eis est, occidunt eum. De quibus dicit Apostolus: *Rursum crucifigentes Filium Dei*, et sic

temor cessaven de la mort {I12b} sua, e no per algun altre respecte.

Han perdut los inichs juheus de Déu lo temporal y spiritual regne, han perdut la intel·ligència de la Scriptura Sacra, han perdut los sacraments de la santa Sgleya, han perdut tot lo que speraven, perquè no u volgueren rebre ni acceptar quant present ho tenien. E axí, per la iniquitat d'ells, provehí la divina providència que·ls gentils en la heretat del regne de la santa Sgleya succehisen.

Podem encara al moral seny aquesta paràbola expondre, que l'home Déu, Jesús, plantà aquesta vinya, la Sgleya cathòlica, ab la sua sanch e del seu costat formada, en la qual plantà sarments de diverses plantes, segons diferència de sants, martres, confessors e vèrgens. Circuhí-la de tanqua del sagrat evangeli e féu-hi un trull, que fon la sua creu preciosa, y encara, la paciència dels martres. E obrà en lo mig una bil·la, torre, la sua verge senyora Mare, en la qual com asili los peccadors recollir se poden. Logà-la als prelates e bisbes, que multiplicant en peccats e pompes, quant algun fill seu los tramet que preÿcant o amonestant los coregesca, mal lo tracten, per hon encorren lo divinal judici. Y encara, en aquest món moltes vegades [no] perden los

© 3-10 *Han ... succehisen*] Corella trasllada a aquest punt un text que apareix en VC, 513b al començament del subcapítol anterior segons la nostra edició (veg. nota p. 732,9). Corella, quan abandona la *Postilla* de Lira en el *Cartoixà*, reprén l'obra ludolfina pràcticament en el mateix lloc on l'havia deixada. | 8 *provehí la divina providència*] Cal notar el joc de paraules per derivació que realitza Corella, el qual no apareix en VC, 513b. | 15-16 *segons ... vèrgens*] Corella glossa l'original llatí (VC, 513b): «*quot differentiae hominum*». | 16 *sagrat evangeli*] Tot seguit, Corella omet la interpretació de la tanca (VC, 513b-514a), que és la custòdia dels àngels. | 19-20 *en ... poden*] Corella agrega aquest qualificatiu, el qual no apareix en VC, 514a i que sembla inspirat en la salve, per a suprimir unes al·legories de la torre que sí que es troben en l'obra ludolfina: la torre pot ser la contemplació de Crist, dels confessors i dels doctors, o la fe amb què l'Església es defén contra els enemics. | 21-735,2 *que ... penes*] Corella afegeix aquesta moralització en contra dels «peccats e pompes» i «béns e pompes» dels mals bisbes i prelates, la qual no es troba en VC, 514a, però sí que s'inspira en part en la interpretació anagògica de la paràbola que apareix en aquest punt de l'obra ludolfina i que Corella suprimeix, en què es glossa que el propietari va arrendar la vinya a uns vinyaters, que són els prelates, els quals regeixen i governen diversos ministeris, i després se n'anà lluny. Envià els seus servents, és a dir, els bons perquè argüïren els mals, i a l'un el van apallissar, a l'altre el van matar, com es veu en molts. Llavors el Pare envia amagadament el Fill, Crist, quan instiga a algú cap al bé; però alguns són ingrats, i no només rebutgen el seu impuls, sinó que obren pessimament, de manera que el maten, matant tot el que hi ha en ells. L'Apòstol, acaba la interpretació omesa, diu que aquests «tornen a crucificar el Fill de Déu» (He 6, 6); així perden la justícia divina, la vinya és llogada a altres i posa en lloc d'ells els bons. | 23 *encorren*] Cauen en culpa (DCVB, s.v. *encórren*).

ex Dei justitia perduntur, et vinea aliis locatur, cum eorum loco boni surrogantur.

béns e pompes, los quals la divina majestat ofenen, y de infern no fugen les eternes penes.

Ⓢ 2 *eternes penes*] Com s'ha exposat suara (veg. nota p. 732,9), Corella elimina tot seguit els tres darrers subcapítols, segons la nostra edició, de l'original llatí (*VC, 514a-515b*), la qual cosa suposa l'esquinçament més extens de l'obra ludolfina realitzat fins ara. El subcapítol tercer (*VC, 514a*) tracta de l'aplicació de la paràbola a l'ànima racional i a l'estat religiós. La *VC* al·legoritza que la vinya pot ser l'ànima racional, col·locada i infosa per Déu en el cos de la persona perquè, per mitjà d'aquest, faça fruit de bones obres i adquireisca molts mèrits; aquests bons actes fets per la persona són com les sarments. En qualsevol bona persona, o bon pensament, o bona obra, o bon parlament, creixen cinc raïms; quatre romanen en la persona, i el cinquè es deu a Déu. Els cinc raïms són: alegria de cor, remissió de la culpa, evitació de la mort eterna, adquisició de la glòria eterna; el cinquè raïm és la glòria de Déu, la qual no és per a la persona, sinó que l'ha de donar a Déu. Continua aquest subcapítol tercer eliminat amb la interpretació de la paràbola d'acord amb l'estament religiós, que s'anomena la plantació divina, el fonament del qual es troba sobretot en tres vots: la tanca són les regles i les constitucions; el trull, la lectura i l'estudi de l'Escltura; la torre, la prèdica; el lloguer als vinyaters, l'autoritat dels prelat. Feliços, segueix la *VC*, els que llauen bé i no són descuidats, els que augmenten i no disminueixen, els que conserven i no destrueixen! També qualsevol persona és una vinya, i ella mateixa és la seua pròpia cultivadora, perquè cada persona es cultiva a ella mateixa. Prossegueix el passatge omés amb una citació de sant Jeroni: «La vinya també és llogada a cada persona, amb la condició que reta fruit al Senyor al seu temps i sàpia en cada moment què li convé dir o fer». El subcapítol quart (*VC, 514ab*) tracta sobre la indignació i el temor dels fariseus. Quan els prínceps dels sacerdots, és a dir, els escrivens i els fariseus, s'adonaren que aquella paràbola tractava d'ells, volien prendre i matar Jesús com a mentider. Però, anteposant el temor als homes a la reverència divina, tingueren por del poble i no dugueren a terme el fet, perquè el poble el considerava un profeta. No obstant, aquell poble que ara el té i el revereix com a profeta, després clamarà contra ell «crucifica'l, crucifica'l», perquè el poble és voluble i no persisteix en la voluntat que es proposa. Continua el passatge suprimit amb una citació de sant Joan Crisòstom: «La mala persona, en tot allò que pot, posa les seues mans en Déu i el mata. Aquell que no dubta a incitar Déu a la ira, aquell que conculca els seus preceptes, aquell que rebutja el seu nom, el que blasfema o murmura contra Déu, aquell que es gira contra el cel amb la cara torbada o alça les mans audaçment, en la seua ira, contra ell, ¿no posaria, si poguera, les seues mans en Déu i el mataria per a pecar així llicenciosament?» Cal observar ara, exhorta el passatge de la *VC* omés, l'obstinació en la maldat dels summes sacerdots i dels prohoms, els quals, escoltant la doctrina de Crist, no es van convertir, sinó que, indignats més encara, s'incitaren a matar-lo. Hi ha molts que s'indignen quan algú els reprén i pocs que volen escoltar la veritat per a la pròpia correcció; ans al contrari, reprenen aquells que els persegueixen per a la seua pròpia salvació. També cal mirar, prossegueix l'obra ludolfina eliminada, de quina manera els summes sacerdots i els prohoms evitaven la maldat gràcies al poble, com hauria de ser al contrari. Aquest poble fou com la somera de Balaam, la qual va corregir a qui s'equivocava. Açò ocorre tots els dies en l'Església quan algú només confessa de paraula la unitat de la pau i de la fe eclesialtiques, però no l'estima, sinó que s'envergonyeix i tem combatre-la per la multitud dels bons. No obstant, encara que pogueren endarrerir un poc pel temor al poble la mort del Fill de Déu, fins que arribara la seua hora, mai no volgueren que l'amor diví els frenara. Rebutjaven la predicació de Crist per la cobejança dels béns temporals, conspiraven en la seua mort per a no perdre la ciutat i el temple, en el qual exhaurien els diners del poble sota la pretensió del culte diví. Mataven el Fill per a tenir l'heretat, per a posseir pacíficament el temple i la ciutat, no fóra que per culpa d'ell vingueren els romans i els llevaren el lloc i la gent. Va ocórrer just el contrari, perquè en venjança per la mort de Crist perderen el lloc i la gent. Segueix el text omés amb una àmplia citació de sant Joan Crisòstom: «Algunes vegades, quan volien detenir Jesús, ell passava pel mig d'ells esvanint-se; d'altres, apareixent, detenia la seua concupiscència per la por a la multitud. Però ells no s'esmenaren, així els havia cegat l'amor pel poder i el desig de vanagloria cercant els béns temporals! Res no impel·leix algú tant contra el proïsme ni l'espenta cap al precipici, ni res no el fa separar-se dels dons esdevenidors, com l'aferrament als béns temporals; i res no l'alegra tant com anteposar a les coses presents i futures els béns esdevenidors. Per això diu el Senyor: “Vosaltres busqueu primer el Regne de Déu i fer el que ell vol, i tot això vos ho donarà de més a més” (Mt 6, 33). La persona no ha de ser sol·licita per les seues coses, sinó encomanar-les a Déu. Si ella hi és sol·licita, les disposa com a persona, però si les encomana a Déu, Déu les hi proveeix. Per tant, no cal maldar per les coses pròpies, deixant de banda les importants, altrament, Déu curarà poc d'elles; si tot s'encomana a ell, ell curarà diligentment de tot. Si hom deixa les coses espirituals en els seus treballs, Déu no hi proveirà en gran mesura. Cal, doncs, per a ordenar rectament les coses i alliberar-se de qualsevol sol·licitud, que la persona rebutge els béns mundans i s'aferre als espirituals, de manera que guanye el cel amb la terra, conquerisca els béns esdevenidors, i la gràcia i la benignitat de Jesucrist, Senyor nostre». El subcapítol cinquè (*VC, 514b-515b*), el darrer que Corella omet en aquesta extensa supressió, tracta sobre la diferència entre l'estat monacal i el seglar. Exposa l'obra ludolfina que la citació anterior del Crisòstom s'aplica sobretot i especialment a l'estament monacal, i el compara també amb al seglar: «La vida que sembla més onerosa i difícil, la dels monjos i dels crucificats, és molt més dolça i delectable que la del seglar, que sembla més lleu i suau. Tanta distància hi ha entre una vida i l'altra com entre el port i la mar grossa. Cal considerar, d'entrada, l'alegria pel lloc on habiten: els monjos, fora de les ciutats i fोगint del mig del tumult, triaren la vida en la muntanya, que no té res a veure amb les coses presents. Allí, amb molta quietud, mediten allò que pertany al Regne del cel i sobretot s'uneixen a Déu. El seu treball és el mateix que tenia Adam a l'inici, abans de pecar, quan, vestit en la glòria, conversava lliurement amb Déu i poblava aquell lloc farcit de gran beatitud. En què viuen aquests pitjor que Adam, el qual, abans de desobediència, va ser posat al Paràis perquè treballara? No tenia Adam preocupacions seculars; tampoc no les tenen els monjos. Déu li parlava amb pura consciència, igual com a aquests, els quals inclús tenen molta més confiança que ell, atés que frueixen de la gràcia de l'Esperit. Els monjos són lluminàries de l'orbe terrenal, s'alcan del llit clars i alegres, i formant un cor, consonen tots junts, amb preclara consciència, amb una única veu, i canten himnes a Déu per totes les coses, el lloen i li donen gràcies pels beneficis propis i comuns. Deixant de banda Adam, quina és la diferència entre els monjos i els cors dels àngels que canten en la terra: “Glòria a Déu a dalt del cel, i a la terra pau als homes que ell estima!” (Lc 2, 14)? Els monjos, després de dir aquest càntic, preguen i demanen agenollats al Déu que han lloat en aquest himne. No demanen res de les coses presents, ells no malden gens per aquestes coses, sinó per estar amb confiança davant del terrible tribunal, quan vindrà el Fill de Déu unigènit a jutjar vius i morts, perquè no escolten aquella veu terrible que dirà: “No vos conec” (Mt 25, 12); per acabar aquesta vida, laboriosa en molts sentits, amb

3. APPLICATUR ETIAM ANIMAE RATIONALI ET STATUI RELIGIOSO

Potest etiam per vineam istam intelligi anima rationalis, homini per Deum locata, quia ad hoc infunditur corpori, ut ipso mediante, fructum bonorum operum faciat, et multa merita acquirat; quae bona facta per hominem, sunt tanquam vites. Et in quolibet bono hominis, sive sit bona cogitatio, vel bona operatio, vel locutio, crescunt quinque uvae, quarum quatuor remanent homini, quinta vero debetur Deo. Quae uvae sunt: cordis jocunditas, culpae remissio, aeternae mortis vitatio, aeternae gloriae acquisitio; quinta uva est gloria Dei, istam non nobis, sed Deo dare debemus.

Potest insuper exponi de religione, cujus fundatio est maxime in triplici voto, quod dicitur divina plantatio; sepes, regula et constitutiones; torcular, lectio et studium Scripturae; turris praedicatio; agrorum locatio, praelatorum praefectio est. Felices qui bene colunt, et non negligunt, augent, et non diminuunt, conservant, et non destruunt! Quilibet etiam nostrum de populo est vinea, et idem est etiam cultor, quilibet enim nostrum colit seipsum. Unde Hieronymus: Locata est autem nobis vinea, et locata est ea conditione, ut reddamus fructum Domino temporibus suis, et sciamus unoquoque tempore quid oporteat nos vel loqui, vel facere.

4. IRRITATIO ET TIMOR PHARISAEORUM

Principes autem sacerdotum, et Scribae, et Phariseae, cognoverunt quod de ipsis dixerit parabolam istam, et quaerentes eum quasi mendacem tenere, ad occidendum, sed divinae reverentiae humanum timorem praefidentes, timuerunt turbos, et non processerunt in factum, quoniam turbae, sicut Prophetam eum habebant. Sed quem nunc turbae quasi Prophetam habent, et colunt, postea contra ipsum crucifige, crucifige eum clamabunt, quia turba mobilis est, nec in proposita voluntate persistens.

Ubi Chrysostomus: Omnis homo malus, quantum ad voluntatem suam, et manus suas mittit in Deum, et occidit eum. Qui enim Deum ad iracundiam excitare non dubitat, qui praecepta ejus conculcat, qui nomen ejus contemnit, qui blasphematur, qui murmurat contra

pura consciència; per navegar amb tranquil·litat pel difícil oceà. Després ixen, quan han acabat aquelles santes i contínues oracions, quan ha eixit el sol, cadascú al seu treball, arreglant molts estipendis per als pobles. Gran és aquell que malda per aconseguir-hi un treball vil. No hi ha res d'un o de l'altre; s'han rebutjat aquestes paraules perquè són causa de deu mil combats. Les cases dels monjos no estan en absolut arranjades en menor estima que les del cel, perquè els àngels hi descendeixen, i també el Senyor dels àngels. La seua taula està neta de qualsevol avarícia i plena de filosofia. No hi ha allí corrents de sang, ni talls de carn, ni condiments, ni vapor del cuinat que moleste l'olfacte, ni fum inconvenient, ni corregudes, ni avalots, ni torbacions, ni clamors oneroses; només pa i aigua. L'aigua, de la font pura; el pa, dels treballs justos. Si es volgueren empassar alguna delicadesa, s'omplin de l'elegància de les baies; hi ha ací més plaer que en les taules dels reis. És aquesta una taula d'àngels, lliure de qualsevol torbament. Seuen simplement en la palla, com va fer Crist quan menjava en l'erm. Molts no es construeixen sota sinó el cel, i la lluna és la llum de la seua llàntia, la qual no demana oli ni servent; sols als monjos, del cert, la lluna administra la seua llum condignament. Els àngels, contemplant des del cel aquesta taula, s'alegren i exulten. Sabent, doncs, aquestes coses, cal deixar de banda qualsevol avarícia i maldar amb esforç per les coses altes, és a dir, les celestials, les del Regne, per a fruir dels dons esdevenidors».

Deum, et turbato vultu aspicit contra coelum, qui in ira sua manus audacter subleuat contra eum, nonne si posset fieri, manus mitteret in Deum, et occideret eum, ut jam licenter peccaret?

Vide nunc obstinationem Pontificum, et majorum, in malo, quia audientes doctrinam Christi, non fuerunt contriti; sed magis ex hac indignati, et ad occidendum eum incitati. Multi sunt tales hodie, qui indignantur quando reprehenduntur, quia pauci sunt qui veritatem suae correctionis velint audire, imo et persequuntur reprehendentes eos, pro ipsorum {514b} salute.

Vide etiam quomodo Pontifices et majores retrahebantur a malo propter populum, cum tamen deberet esse per contrarium. Haec plebs quasi asina Balaam fuit, quae ipsum errantem corripuit. Hoc quotidie geritur in Ecclesia, cum quilibet solo nomine fatetur eam quam non diligit ecclesiasticae fidei et pacis unitatem; sed erubescit vel timet impugnare propter bonorum multitudinem. Sed licet ab occidendo Dei Filio ad modicum, donec veniret hora ejus timore humano potuerunt retardari; nunquam tamen divino amore voluerunt cohiberi. Praedicationem enim Christi contemnentes, propter cupiditatem temporalium, conspiraverunt in ipsius mortem, ne perderent Civitatem et templum, in quo quidem templo hauriebant pecuniam populi, sub obtentu cultus divini. Unde occiderunt Filium, ut haberent hereditatem, et pacifice possiderent templum et civitatem, ne occasione ejus Romani venirent, et eis locum et gentem auferrent; contrarium tamen eis accidit, quia in vindictam mortis Christi et locum et gentem perdiderunt.

Ubi Chrysostomus: Quandoque igitur detentus, per medios eos transiit, non apparens, quandoque autem apparens dolentem eorum concupiscentiam detinet, per multitudinis metum; hi autem detent non emendabantur, ita semel eos dilectio principatus, et vanae gloriae cupido, obcaecarat, quod temporanea quaerent! Nihil ita adversus proximum caput impellit, et in praecipitationes fert, et nihil ita facit a futuris excidere, sicut affixum esse temporaneis; nihil ita et praesentibus et futuris jucunde uti tribuit ut futura omnibus anteponere. *Quaerite* enim, ait Dominus, *primum regnum Dei, et justitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis*. Ne itaque de tuis sollicitus sis, sed illa committe Deo. Nam si tu sollicitus es, ut homo curas; Deus vero, ut Deus providet.

Ne ergo de eis sollicitus sis, praestantiora relinquens, alioquin Deus illa minus curabit; ut illa igitur diligenter curet, ipsi soli omnia committe. Si enim relictis spiritualibus, illa tractes, non magnam eorum Deus geret providentiam. Ut igitur et tibi haec recte composita sint, et sollicitudine omni libereris, haere spiritualibus, secularia despice; sic enim et terram cum coelo obtinebis, et futura bona consequeris, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi.

5. MONACHORUM ET SECULARIUM INSTITUTA
QUANTUM DIFFERANT

Haec per Chrysostomum jam dicta, maxime et praecipue ad monachos spectant, de quorum vita idem Chrysostomus hoc loco narrat, eamque ad secularium vitam comparat, dicens: Quae videtur ita onerosa esse vita et difficilis, eam quae monachorum est dico et crucifixorum, multum hac quae videtur esse mitis et mollis, dulcior est et delectabilior. Tantum enim inter utramque vitam intervallum quantum inter portum et fluctibus agitatum pelagus.

Ex habitaculis statim ab exordio, horum felicitatem considera; fora enim et civitates, et eos qui in medio sunt tumultus fugientes, vitam quae est in montibus elegerunt, quae nihil habet commune ad praesentia. Jam autem hic, quae ad coelorum regnum pertinent meditantur, cum quiete multa; praecipue autem Deo haerent. Opus autem illorum idipsum est, quod Adam initio habuit, antequam peccaret, quando gloria indutus cum Deo libere loquebatur, et locum illum multa beatitudine refertum incolebat. In quo enim hi pejus quam ille degunt, cum ante inobedientiam positus est in paradiso *ut operaretur?* Nulla ipsi secularis sollicitudo, nulla etiam monachis illis; Deo loquebatur cum pura conscientia, {515a} et hi similiter, imo multo majorem quam ille fiduciam habent, utpote majori fruente gratia Spiritus. Hi orbis terrarum luminare, surgentes a lectulo clari et laetantes, et chorum unum facientes, in praeclara conscientia consonant universi, et sicut ex uno ore, hymnos ad universorum canunt Deum, laudantes eum, et ei gratiam solventes pro omnibus sive propriis sive communibus beneficiis.

Quare, si videtur, Adamo dimisso, interrogemus, in quo hic differat chorus, ab Angelis qui in terra cantant, et dicunt: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis.* Deinde postquam cantica illa dixerunt, genua flectentes Deum quem hymnis laudaverunt, rogant et petunt. Praesentium quidem nihil, petunt; nulla enim eis horum est cura, sed ut cum fiducia stare possint ante terribile tribunal, cum Unigenitus Filius Dei venerit judicare vivos et mortuos; et ut nemo audiat illam terribilem vocem quae dicit: *Nescio vos;* atque ut cum pura conscientia, et multis directionibus laboriosam hanc expleant vitam, et cum tranquillitate difficile navigent hoc pelagus. Deinde surgentes, et perficientes jam sanctas illas et continuas orationes, oriente sole, ad opus adit unusquisque, multum stipendium egentibus hinc congregantes. Magnus est illic qui vile opus rapit.

Et iterum: Non est {515b} ibi meum et tuum, sed abjectum est inde hoc verbum, quod decem millium est causa praeliorum. Et iterum: In nullo eorum tabernacula deterius coelis disposita sunt; etenim Angeli descendunt ad eos, et Angelorum Dominator. Et mensa apud eos est ab omni avaritia munda, et philosophia plena. Non sanguinum torrentes sunt apud eos, neque carniū incisiones, neque condimenta, neque vapor coctorum indecenter implens

odoratum, neque fumus inconueniens, neque cursus et tumultus, et turbationes, et clamores onerosi; sed panis et aqua: haec quidem ex fonte puro, ille autem ex laboribus justis. Si autem et aliquid lautius voluerint epulari, baccae lautitiam implent; et major hic est voluptas quam regiis mensis. Angelorum est haec mensa ab omni turbatione eruta. Et sedile eis fenum simpliciter supponitur, sicut in eremo prandens Christus fecit. Multi autem neque tegmen hic faciunt, sed pro tecto coelum habent, et lunam pro lumine lucernae, non indigentes oleo, neque ministro; illis certe solis condigne luna ministrat lucem. Hanc et Angeli mensam de coelo contemplantes laetantur et exultant. Haec igitur scientes, deposita omni avaritia, quae sunt desuper, coeleste scilicet regnum cum studio emni rapiamus, ut et futuris fruamur bonis: haec Chrysostomus.

ORATIO

Domine Deus paterfamilias omnipotens, qui vineam Ecclesiae tuae praelatis locasti ad colendum; ut vitia tanquam spinas extirpando, et virtutes tanquam bona semina inserendo, fructum in se, et in subditis facerent bonorum operum: da propitius omnibus et praelatis, et singulis subditis: ut fructum cordis, oris, et operis tibi reddant; ut ubertate fructuum majestati tuae placeant; ac tandem post laborem praesentis vitae cum electis tuis, qui bene et fideliter laboraverunt, in regno tuo, te miserante, requiescant. Amen.

ORACIÓ

{112c} [S]enyor Jesús, omnipotent universal pare, qui als prelats perquè la cultivaren has logat la tua vinya, perquè los vicis axí com spines ne arrenquen e virtuts axí com a bona sement hi sembren; perquè prove[he]xquen en si mateix y en los súbdits fruyts de bones obres. Fes gràcia, benigne Senyor, a tots los prelats e als súbdits de aquells, que fruyt de cor, de boca e de obra a tu presenten, per los quals fruyts ells sien a la tua majestat acceptes, perquè, finalment, après del treball de la present vida, ab los teus elets qui bé e felment han treballat, en lo teu regne per la tua misericòrdia reposen. Amén.

{515A} CAPUT XXXIV. DE INVITATIS AD NUPTIAS, ET NON HABENTE VESTEM NUPTIALEM

I. PARABOLAE DE INVITATIS AD NUPTIAS SCOPUS

Et quia majores Judaeorum, intelligentes de se dici parabolae, quaerebant Dominum tenere et occidere, hanc eorum sciens voluntatem, nihilominus increpat saevientes, nec timore superatur, quominus arguat peccatores. Hinc habes argumentum, quod si praedicatio tua non fuerit semper consecuta effectum, non ideo desistas a praedicatione et redargutione; maxime si spes est tibi de eorum, quibus praedicas,

DELS CONVIDATS A LES NOCES E DEL QUI NO TENIA NUPCIAL VESTIDURA. CAPÍTULO XXXII

[I. DE LA INTENCIÓ DE LA PARÀBOLA DELS CONVIDATS A LES NOCES]

③ 3 cultivaren] cultiueren

④ 15-16 [Capítol XXXII] A continuació, Corella omet el començament d'aquest capítol (VC, 515a), en què s'indica que els principals dels jueus, quan s'adonaren que la paràbola parlava d'ells, volien detenir i matar el Senyor, però ell, encara que sabia la seua voluntat, increpa de totes les maneres als furiosos, supera el temor i argüeix contra els pecadors. Ací té exemple el predicador que, si la seua prèdica no aconsegueix sempre efecte, per això no ha de desistir de predicar i redargüir, sobretot si té esperança de la correcció d'aquells a qui predica. El Senyor ja havia mostrat, continua el passatge eliminat, que el regne seria llevat als jueus i donat a un poble que fructificaria, per això retrau ara aquesta paràbola dels convidats a les noces que el rei feia en honor del seu fill; alguns no feren cas, altres maltractaren els servents enviats o els van matar, altres dels cridats, bons i mals, acudiren i van entrar en les noces.

correctione. Quia igitur ostenderit quod *regnum auferetur* a Judaeis, et *dabitur genti facienti fructus ejus*, ideo subjungit nunc parabolam de invitatis ad nuptias regis, quas fecit filio suo: quorum quidam venire neglexerunt, quidam vero servos missos contumeliis affectos occiderunt; et de aliis bonis et malis vocatis qui venerunt, et ad nuptias intraverunt.

Hanc parabolam inducit: ut Dei longanimitatem, et patientiam multam ad Judaeos ostendat, quos prae ceteris honoravit, et primo ad nuptias Filii sui vocavit, cui carnem nostram, et Ecclesiam desponsavit; et ut reprobationem Judaeorum, et vocationem Gentium demonstraret.

Continua lo Senyor en aquest capítol, ab tot que l' volguesen pendre, mostrar als jueus com justament la divina justícia los reprovava; e les gràcies que la divina bondat los avia, en special de l[e]s altres generacions, atorgades; e ab quanta paciència la divina pietat la sua 5 conversió sperava.

Y ab tot que ells, inichs celerats, lo Senyor volguesen pendre, no dexà de scampar en ells la sement de la sua deyfica doctrina, dient:

—És fet semblant lo Regne del cel a un home rey 10 qui celebrà a son fill noces. {112d} E tramés los servents seus a cridar los convidats a les noces, dient:

»Digau als convidats: mirau, lo meu dinar és aparellat, los meus thoros són morts e la volateria és morta, e totes les coses aparellades. Veniu a les noces! 15

»Los convidats lo convit menysprearen e anaren-se'n la hu a la sua alqueria, l'altre als seus negocis, los altres prengueren los servents, e après de moltes injúries, los mataren. Lo rey, quant ho hoí, fon irat, e, trametent-hi los seus exèrcits, destrohí aquells 20 homicides e cremà la ciutat hon staven.

»Lavors diu als seus servents:

»—Les noces són parades, mas los qui eren convidats no eren dignes. Anau, donchs, als caps dels camins, e a tots los qui trobeu cridau-los a les noces. 25

»E exint los servents del rey per los camins, congregaren mals e bons, tots los qui trobaren, e foren plen[e]s les noces. Entrà lo rey perquè miràs los qui seyen, e véu un home que no vestia nupcial vestidura, e dix-li: 30

»—Amich, com est entrat ací no tenint nupcial vestidura?

»E aquell stigué sens resposta. Lavors dix lo rey als ministres:

ⓐ 16 menysprearen] mensyprearen

ⓑ 2-3 *justament la divina justícia*] Cal notar el joc de paraules per derivació de l'ètim *just*, el qual no apareix en *VC*, 515a. | 3 *los reprovava*] Immediatament després, Corella suprimeix una interpretació (*VC*, 515ab), en què s'indica que amb aquesta paràbola Jesús mostra la crida dels gentils. Com que els jueus no volgueren acudir quan van ser cridats a la fe, reprovats per la seua poca estima, altres hi vingueren, i foren plenes les noces de convidats, perquè la fe catòlica va ser escampada per tota la terra. D'altra banda, el caràcter segmentat que presenta aquest paràgraf, l'únic que tradueix de la *VC* en aquest subcapítol, és ocasionat per aquesta el·lisió i altres, però sobretot per una reordenació dels arguments de l'original llatí en què Corella no reïx. Sembla com si foren, simplement, apunts o extractes de l'obra ludolfina. | 4-5 *generacions, atorgades*] Tot seguit, Corella omet una breu glossa (*VC*, 515a), en què s'exposa que els jueus foren els primers que el Senyor va cridar a les noces del seu Fill, el qual va casar la natura humana amb l'Església. | 9-741,3 *dient ... el[et]s*] Corella tradueix tot d'una, directament de la Vulgata la paràbola del convit de bodes (Mt 22, 2-14), la qual apareix, com és habitual en l'obra ludolfina (*VC*, 515ab), de manera fragmentada i glossada. Aquest sol ser el modus operandi de l'autor valencià en aquells passatges amb un caràcter narratiu (veg. nota p. 364,16-365,3). | 12 *a les noces*] Immediatament després, Corella oblida traduir la darrera part del verset que està traslladant (Mt 22, 3): «però ells no hi volien anar». | 14 *volateria*] Conjunt d'animals de ploma comestibles (*DCVB*, s.v. *volateria*). | 16 *Los ... convit*] Cal notar el joc de paraules per derivació, el qual no apareix en Mt 22, 5, verset del qual tradueix Corella (veg. nota p. 740,9-741,3)

Quia enim Judaei ad fidem vocati venire noluerunt, merito ipsis reprobatis, alii introducti sunt; *et impletae sunt nuptiae discumbentium*, quia {515b} fides catholica diffusa est per orbem universum.

2. NUPTIAE FILII DEI TRIPLICES

Simile ergo factum est regnum coelorum homini regi, id est negotium praesentis Ecclesiae, seu factum in Ecclesia militante circa Christum, simile est negotio, quod potuit fieri per hominem regem in celebratione nuptiarum. Iste homo rex est Deus Pater, qui dicitur *Rex*, quia regnat in coelo per gloriam, in mundo per gratiam, in inferno per justitiam; et dicitur *homo* propter conformitatem, quae est inter Deum et hominem.

Qui fecit nuptias filio suo triplices: primas celebravit in Virginis utero, in copulatione divinae naturae et humanae, de quibus dicit Gregorius, quod nuptiarum thalamus, fuit uterus virginalis; secundas fecit in mundo, in conjunctione Christi et Ecclesiae, de quibus dicit Apostolus: *Sacramentum hoc magnum est, ego dico, in Christo, et in Ecclesia*; tertias fecit in fideli amico, in conjunctione gratiae et fidelis animae, de quibus Oseas: *Sponsabo te mihi in fide*.

Aliae sunt nuptiae coelestes, in quibus et multa fercula apponentur, secundum Augustinum, scilicet: vita, salus, et virtus, et copia, et gloria, et honor, et pax, et omnia bona.

3. QUOSNAM SERVOS MISIT AD INVITATOS?

Et misit servos suos praecedentes, scilicet Prophetas, *vocare invi-* {516a} *tatos ad nuptias*, per Scripturas Legis, in qua est promissio de Incarnatione Christi, scilicet ipsos Judaeos; *ad nuptias*, id est ad fidem Incarnationis Christi, promissam in Patriarchis, figuratam in Lege, praedicatam in Prophetis. Prophetiae namque clarius denuntiaverunt ea de Christo, quae obscurius posita erant in Lege, hortabantur enim populum Judaicum expectare Christi adventum, ac per fidem et opera tendere ad ipsum;

et nolebant venire, credendo Scripturis invitantibus, obediendo servis vocantibus, congaudendo nuptiis regalibus.

»—Los peus e les mans ligades, lançau-lo en les exteriors tenebres; allí aurà plor e cruximent de dents.

»Molts són los cridats e pochs los elets.

[2. DE LES TRES NOCES DEL FILL DE DÉU]

Lo Regne del cel és la present militant Sgleya. L'ome rey és Déu lo Pare, Rey que regna en lo cel per glòria, en lo món per gràcia, en lo infern per justícia; diu-se home perquè a semblança de Déu és fet l'o- {113a} me.

Celebrà a son Fill noces. Tres foren aquestes noces: en lo immaculat ventre de la verge Senyora celebrà les primeres, ajustant en unitat de supòsit natura humana a la divina, de les quals, diu sanct Gregori, és lo tàlem lo immaculat verge ventre. Les segones ha fet en lo món de la conjunció d'ell mateix, Déu home, ab la sua esposa la santa Sgleya, de les quals diu lo Apòstol: «Aquest és un gran sagrament en Jesucrist y en la Sgleya.» Les terceres celebrà en conjunció de la nostra ànima ab la gràcia, de les quals Osé parlà: «Yo-t sposaré en fe verdadera.»

Les altres són celestials noces, en les quals seran moltes viandes davant los convidats paradés; diu sant Agostí que seran vida, sanitat, virtut, seguretat, goyg, abundància, honor, pau e glòria, e tots los altres béns que pensar e més que pensar podem.

[3. DEL SIGNIFICAT DELS SERVENTS QUE FOREN ENVIATS ALS CONVIDATS]

Tramés los servents seus, qui eren los profetes, a cridar los convidats a les noces. Tramés-los a cridar, per les Scriptures de la Ley santa, en la qual les promissions de la incarnació se contenien, a la fe de la incarnació sdevenidora, en los patriarques promesa, en la Ley figurada, preycada en los profetes. Car los profetes més clarament denunciaren de Jesús los misteris del que estaven en la Ley compresos, y amonestaven al poble a ben viure sperant Jesús, rey Mesyes.

No volgueren venir al convit, que les Scriptures los convidaven, ni per los pro- {113b} fetes, qui de part del Rey los cridaven.

© 5 *Rey que regna*] Cal notar el joc de paraules per derivació, en aquesta ocasió del mot *cru*, el qual no apareix en VC, 515b. | 35-36 *ni ... cridaven*] Corella glossa l'original llatí (VC, 516a), en què s'indica simplement que els servents no volien obeir els servents que els cridaven ni gaudir de les noces reials.

Iterum misit alios servos sequentes, scilicet Joannem Baptistam, et Apostolos, dicens: Dicite invitatis, scilicet Judaeis vocatis a tempore Abrahae: Ecce prandium meum paravi, id est mysterium Incarnationis implevi, ac sacramenta Ecclesiae et doctrinam Christianam quibus reficiatur anima, disposui; tauri mei, scilicet patres Veteris Testamenti, qui sub jugo Legis laborabant, et inimicos cornibus ventilabant, et alitilia, quasi alitilia, ab alendo dicta, scilicet patres Novi Testamenti pinguedine charitatis saginati, pennis virtutum alati, ad superna mente erecti, occisa sunt, quia Sancti occiduntur pro salute populi; et omnia parata sunt, quia quidquid quaeritur ad salutem, jam adimpletum est in Scripturis, vel, omniaquae pertinent ad mysterium nostrae Redemptionis, vel, introitus regni, est per fidem meae Incarnationis apertus, qui ante fuerat clausus; venite ad nuptias credendo, diligendo, operando. Illi autem neglexerunt, quia Judaei praedicationem Christi et Apostolorum contempserunt, nam pauci, comparative, de Judaeis crediderunt.

Neglexerunt quidem, quia Dominum non timuerunt: Qui enim Deum timet nihil negligit; — et abierunt alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam, ambitione seculi tanquam villae Domino detenti, et ob pecuniae cupiditatem negotiatione occupati.

Ubi Chrysostomus: O miserimus mundus, et miseri qui eum sequuntur! Semper enim mundialia opera homines excluderunt a vita.

Reliqui vero tenuerunt servos ejus, et contumeliis affecios occiderunt: quia Joannes Baptista est ab eis incarceratus et occisus, necnon Stephanus et Jacobus, et alii discipuli, et similiter multi in Testamento Veteri; quia quod est gravius, nonnulli vocati gratiam non solum respuunt, sed etiam persequuntur. Rex autem cum audisset, iratus est, quia a Domino merito pro talibus sunt puniti;

et missis exercitibus suis, scilicet Romanorum, sub Principibus Vespasiano et Tito, qui ex divina ordinatione venerunt contra Jerusalem, quadragesimo secundo anno post Christi passionem, perdidit homicidas illos, qui in ultionem sanguinis Christi et suorum discipulorum ab exercitu Romanorum sunt

Tramés los altres servents lo Rey benigne, Joan Bapbista e los apòstols, dient: «Digau als meus convidats, que són los juheus del temps de Abram: “Los convide que al meu dinar vinguen.” La mia incarnació és complida, los sagraments de la mia esposa 5 Sgleya e la sua doctrina stà presta. Los meus thoros, qui són los pares del Vell Testament que sots lo jou de la Ley lauraven perquè-ls pobles menjasen, e ab los corns de virtut e potència los enemichs vencien, e la volateria, qui són del Novell Testament los prínceps, qui han 10 volat alt menyspreant les promisions terrenes en la Ley promeses, són morts, gloriosos martres, testificant la veritat de la fe cathòlica. E totes les coses són complidament aparellades que a la redempció humana sguarden; les portes del meu palau són ubertes, que 15 Adam havia tancades. Veniu a les noces per vera crehença, per amor perfeta acompanyada de perfetes obres!»

E aquest convit los convidats menysprearen, que per la major part los juheus la preycació del Senyor e 20 dels apòstols no reberen. Y anaren-se'n los uns a les alqueries, los altres als negocis, detenguts per la superbia e avarícia de l[e]s temporals riqueses.

Diu sant Crisòstom: «O, miserable món e miserables los qui-l seguxen! Y a quants hòmens lances 25 de la eterna vida!»

Los altres prengueren, e après de moltes injúries, en {113c} lo Vell e Novell Testament, cruciats e turmentats, los mataren. O, pecat nefandísim, greu e terrible!, que no volen acceptar la gràcia, ans encara 30 maten als qui la porten!

Ⓢ 12 són] sion

Ⓢ 9-13 e² ... cathòlica] Corella s'aparta de les interpretacions de l'obra ludolfina (VC, 516a), en què es diu que l'aviram, com si foren capons ben engreixats (en l'original llatí, en aquest punt, trobem un joc de paraules ben original: «alitilia, quasi alitilia, ab alendo dicta»), és a dir, els pares del Nou Testament, engrossits amb el greix de la caritat, alats amb ales de virtut, elevada la ment a les coses superiors, són morts, perquè mataren els sants per la salvació del poble. | 15-16 que Adam havia tancades] Afegit corellà, que no es troba en VC, 516b. | 21 no reberen] A continuació, Corella el-lideix un comentari (VC, 516a), en què s'indica que els convidats no feren cas de la crida perquè no temien el Senyor, perquè «el qui reverencia Déu no desatén res» (Coh 7, 18). | 29 los mataren] Tot seguit, Corella suprimeix alguns exemples de sants morts que apareixen en l'original llatí (VC, 516a), com Joan Baptista, que va ser empresonat i mort, o Esteve o Jaume.

trucidati et captivati; *et civitatem illorum succendit*, quia tunc Jerusalem est succensa, et templum in ea.

4. JUDAEIS VENIRE NOLENTIBUS INVITANTUR GENTILES

Tunc ait servis suis, scilicet Apostolis et discipulis per revelationem: *Nuptiae quidem paratae sunt*, id est mysteria Christi impleta sunt, et omne sacramentum Incarnationis, et humanae dispensationis jam peractum est, et completum: ut nativitas, praedicatio, passio, et hujusmodi;

et qui invitati erant per Legem, per Prophetas, per Apostolos, scilicet Judaei, *non fuerunt digni*, propter suam incredulitatem. *Ite ergo ad exitus viarum*, id est ad Gentiles, extra viam errantes, et dispersiones Gentium, *et quoscumque inveneritis*, id est cujuscumque sexus vel aetatis, cujuscumque status vel dignitatis, cujuscumque professionis vel conditionis, sine acceptione per- {516b} sonarum, *vocate ad nuptias*, id est ad fidem Incarnationis, quia nullus volens fidem Christi recipere, est repellendus.

Et egressi servi ejus congregaverunt omnes quos invenerunt, malos et bonos, quia in Ecclesia militante admixti sunt mali cum bonis; *et impletae sunt nuptiae discumbentium*, quia, ut praedictum est, fides catholica diffusa est per orbem universum;

vel, *impletae sunt*, et quantum ad numerum, et quantum ad meritum, et quantum ad praeordinationem divinam, quod erit in fine mundi, quando complebitur numerus electorum.

5. CUR CARITAS VESTIS NUPTIALIS DICITUR?

Intravit autem rex, scilicet Deus, ad iudicium, tota enim Trinitas iudicabit, id est reddet unicuique pro meritis; *ut videret discumbentes*, id est in fide quiescentes, attendendo scilicet vitam fidelium, et discernendo merita et demerita eorum; fideles enim pertinent ad iudicium, nam: *Qui non credit, jam iudicatus est*. Intravit autem dupliciter, scilicet:

Irat lo Rey quant ohí crueldat tan crua, e ab los seus exèrcits, sots Titus e Vespasià, cremà e destróhí la ciutat e temple.

[4. COM ELS JUEUS NO VOLEN ACUDIR-HI I SÓN CONVIDATS ELS GENTILS]

E dix als seus servents, qui foren los apòstols: «Les mies noces són aparellades, en les quals aveu menjat vosaltres singularment en la mia última Cena. 5

»Los qui eren convidats per la Ley e Profetes, hi ara per vosaltres, per la sua incredulitat no són stats dignes que y menjasen. Anau als caps dels camins, als gentils, qui no stan en lo camí, mas al cap sperant qui·ls mostre la via, e tants com ne trobareu, de qualsevol stament, edat, condició que sien, sens excepció de presones, cridau-los a la sancta fe cathòlica, la qual algú no lança.» 10

Anaren los servents, e bons e mals, a tots congregaren, que la militant Sgleya los mals ab los bons mesclats vivien. E foren plenes les noces, car per tot lo món fon la fe cathòlica preycada. 15

© 13 no] uo

© 1 *crueldat tan crua*] Cal notar el joc de paraules per derivació, en aquesta ocasió del mot *cru*, el qual no apareix en VC, 516a. | 2 *Titus e Vespasià*] Immediatament després, Corella elimina un passatge (VC, 516a), en què s'exposa que els romans, per ordre diví, van anar contra Jerusalem en l'any quaranta-dos després de la passió de Crist, i van matar els assassins de Jesús, els quals, en venjança per la sang de Crist i dels seus deixebles, foren assassinats i fets captius. | 5-6 *en ... Cena*] Corella reinterpreta i acurta de la glossa ludolfina (VC, 516a), la qual interpreta que les noces preparades són els misteris de Crist acompanyats; qualsevol sagrament de l'encarnació i provisió humana és acabada i acompanyada, com el seu naixement, la predicació o la passió. | 13 *a la sancta fe cathòlica*] VC, 516b: «ad fidem Incarnationis». | 18 *cathòlica preycada*] A continuació, Corella elimina una altra interpretació (VC, 516b), en què es glossa que les noces foren plenes quant al nombre, quant al mèrit, quant a la preordinació divina que serà en la fi del món, quan es complete el nombre dels elegits.

generaliter in futuro iudicio, et specialiter in morte
cujuslibet hominis.

Et nota quod discumbere in nuptiis Christi, est
sacramentis Ecclesiae participare, fidem Christi habere,
et beneficiis Dei atque gratiis ejus perfrui. *Et vidit ibi
hominem*, id est totum coetum malorum, qui in malitia
sociati sunt in unum, *non vestitum veste nuptiali*, id est
habentem fidem Christi non opera.

Nam secundum Hieronymum, vestis nuptialis
praecepta sunt Domini, et opera quae complentur ex
Lege, et Evangelio, novique hominis efficiunt
vestmentum.

Iste homo habens fidem sine operibus, ad nuptias
Ecclesiae portat os et dentes, omittens vitae
compositionem et mores.

Vel, *non vestitum veste nuptiali*, id est habentem
fidem sine charitate. Dicitur autem charitas vestis
nuptialis: quia tegit turpitudinem peccatorum; quia
protegit a frigore tentationum; quia ornat munere
donorum et virtutum; et ut dicit Augustinus, dividit
inter filios regni et perditionis.

Ubi Gregorius: Recte charitas nuptialis vestis
vocatur, quia hanc in se Conditor noster habuit, dum
ad sociandae sibi Ecclesiae nuptias venit. Qui ergo per
charitatem venit ad homines, eandem charitatem
innotuit vestem esse nuptialem.

Sciendum vero est, quia sicut in duobus lignis,
superiori videlicet et inferiori, vestis textur; ita in
duobus praeceptis charitas habetur: in dilectione
scilicet Dei, et in dilectione proximi. Duo ergo necesse

[5. DEL MOTIU PER QUÈ S'ANOMENA LA
CARITAT VESTIT NUPCIAL]

Entrà lo Rey en els noces: Déu, Rey dels reys,
entrarà en lo Juhí final y entra en la mort de cascú cada
dia.

E véu en lo convit un home, que vol dir multitut
de hòmens, dins lo convit de la vera fe e crehença de la
santa Sgleya, però sens vestidura de bones obres. 5

Diu sant Jerònim: «La nupcial vestidura són los
manaments de la ley evangèlica, los quals per {113d}
bones obres se deu vestir aquell qui per la fe en les
noces de la Sgleya entra.» 10

Té vera crehença, mas no porta de caritat aquella
excel·lent roba que separa dels fills de perdició los fills
del Regne, la turpitud dels peccats cobre, scalfa en amor
de Déu e del prohisme, enbelleix e decora l'ànima de
virtuts e gràcies. 15

Diu sant Gregori: «Rectament la caritat nupcial
vestment se nomena, que de aquestes vestí lo Creador,
Déu e Senyor nostre, com vench a les noces de la sua
sposa la Sgleya. Donchs, aquell qui per caritat vench als
hòmens, vol que per caritat a ell vagen los hòmens. 20

»És la caritat aquella virtut que tota la santa Trinitat
crea en l'ànima del qui reb lo bapisme. Aquesta
matexa se nomena gràcia, que caritat se nomena. Fa car
aquell a qui Déu la dóna, perquè el fa del nombre de
aquells elets que a ell molt car li costen, comprats per
lo gran preu de la sua sanch preciosa. Diu-se gràcia
perquè fa graciós e accepte lo qui la poseheix per a la
eterna glòria. Aquesta-s pert per qualsevol mortal culpa,
e pot-se cobrar e-s cobra per lo sagrament de
penitència. 25 30

Ⓢ 2 lo Juhí final] Tot seguit, Corella omet un fragment (VC, 516b), en què s'indica que jutjarà també tota la Trinitat i retrà a cadascú segons el seu mèrit. Veurà els convidats, és a dir, els qui descansen en la fe, i discernirà els seus mèrits o demèrits; el judici, però, escaurà als fidels, perquè «els qui no creuen ja han estat condemnats» (Jn 3, 18). | 4-6 E ... obres] Corella reformula l'original llatí (VC, 516b), en què s'interpreta que seure en les noces de Crist significa participar en els sagraments de l'Església, tenir la fe de Crist, gaudir dels beneficis i les gràcies divines. El rei va veure un home en el convit, és a dir, tots els malvats, associats i unificats en la maldat, que no tenia vestit nupcial, ço és, tenia la fe de Crist però no obres. | 10 Sgleya entra] Immediatament després, Corella suprimeix una metàfora (VC, 516b), en què es diu que aquest home que té fe sense obres porta a les noces de l'Església boca i dents, però obvia ordenar la seua vida i els seus costums. | 12-13 que ... Regne] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Agustí d'Hipona, segons VC, 516b. | 13 turpitud] Lletgesa moral vergonyosa (DCVB, s.v. turpitud). | 20 los hòmens] A continuació, Corella obvia un passatge, el qual forma part de la citació de sant Gregori Magne (VC, 516b), en què s'exposa que, així com un vestit es teixeix amb dues fustes, una per dalt i l'altra per baix, així la caritat es basa en dos preceptes: en l'amor a Déu i l'amor al proïsme. Aquell que malda per aconseguir el vestit nupcial per a les noces, el que guarda els preceptes de caritat, cal que observe dues coses: que per la compassió al proïsme no abandone la contemplació de Déu, i que la contemplació de Déu no s'excedisca fins que abandone la compassió al proïsme. | 21-30 És ... penitència] Aquesta llarga exegesi sobre correspondència entre caritat i gràcia no es troba en VC, 516b.

est, ut charitatis praecepta custodiat, quisquis habere in nuptiis vestem nuptialem curat: quatenus nec ex compassione proximi, contemplationem relinquat Dei; nec plus quam debet inhaerens contemplationi Dei, compassionem abiciat proximi.

Sciendum quoque est quod ipsa dilectio proximi in duobus praeceptis subdividitur: cum quidam Sapiens dicat: *Omne quod tibi oderis fieri, vide ne alteri facias*; et per semetipsam Veritas praedicat dicens: *Quaecumque vultis ut faciant vobis homines, et vos eadem facite illis*. Charitas autem vera est, cum et in Deo diligitur amicus, et propter Deum diligitur inimicus. Magna sunt haec, alta sunt haec, et multis ad exhibendum difficilia; sed tamen ista est vestis nuptialis. Quisquis hanc recumbens non habet, jam sollicitus metuat, ingrediente rege, quin mittatur foras: haec Gregorius.

Et ait illi, unumquemque enim hominem in iudicio particulari, cum moritur, universorum Iudex interrogat, quomodo in fide Christiana se habuerit; sed in fine mundi loquetur toti humano generi: *Amice*, fidei participatione, sed non operatione; debiti obligatione, sed non solutione; nomine, non re.

Vocatur ergo peccator amicus, {517a} propter fidem informem, quae notitia quaedam est, et Dei donum, licet non sufficiat ad salutem; vocatur etiam amicus, propter naturam, qua ad imaginem Dei est factus; vel, quia fuit invitatus.

Quomodo huc intrasti inter congregationem, scilicet fidelium, sacramenta Ecclesiae suscipiendo, fidem Ecclesiae confitendo et *non habens vestem nuptialem*, scilicet opera, sine quibus fides et mortua? vel, *vestem nuptialem* scilicet charitatem, quia absque tali veste nemo ad communionem fidelium debet accedere, quoniam dignum est, ut convivantes ipsi sponso in habitu sint conformes, qui vestem induit charitatis?

Charitas dicitur *vestis*: tum quia operit delicta, tum quia calefacit desideria, tum quia sine ea non placent Deo opera nostra. Dicitur autem *nuptialis*: quia matrimonia fiunt propter amicitiam reformandam, confirmandam, et augendam. In matrimonio igitur

»Per aquesta amam a Déu sobre totes coses e lo prohisme axí com nosaltres. Per aquesta amam los amichs en Déu, e los enemichs y en Déu e per amor de Déu. Aquesta és la nupcial vestidura de tan gran excel·lència que, si ab fe, ab sperança e ab totes les altres virtuts en lo convit entres sens aquesta, seràs lançat a les eternes {114a} penes.»

Parlà, donchs, lo Senyor al qui en lo convit no la tenia: «Amich, com est entrat a les noces no tenint nupcial vestidura?», quasi dient: «Amich, te mostres meu per fe, loant e atv[e]rant tots los meus sagraments e misteris, però són contraris les tues obres al que la tua boca confesa.

Si axí com ho dius ho creyes, com no u posaves en obra? En lo teler de la tua ànima havies ordit de fe hi sperança la tela, ¿com de bones obres no la texies perquè de caritat te vestises la roba, la qual se diu

© 1-2 *Per ... nosaltres*] Corella condensa en els dos grans manaments (Mt 22, 37-39), els quals no apareixen en VC, 516b, un text que en l'original llatí presenta dues citacions. La VC exposa que l'estima al proïsme descansa sobre dos preceptes: en el primer un savi va dir: «Allò que no vulgues que et facen, no ho facis als altres»; en el segon, la Veritat mateixa predica: «Feu als altres tot allò que voleu que ells vos facen» (Mt 7, 12). | 8-9 *la tenia*] Tot seguit, Corella elimina una glossa (VC, 516b), en què s'exposa que el Jutge de l'univers interroga a cada persona sobre com ha observat la fe cristiana en el seu judici particular, quan mor, però a la fi del món parlarà a tot el gènere humà. | 13 *boca confesa*] Immediatament després, Corella omet una interpretació (VC, 516b-517a), en què es diu que el pecador és anomenat amic perquè estava dotat de fe, de la qual tenia coneixement, do de Déu, encara que no havia sigut suficient per a la salvació; també és anomenat amic per natura, feta a imatge de Déu; o perquè va ser convidat. | 14-746,2 *Si ... augmente?*] Corella pren l'estil de l'original llatí (VC, 517a), el qual basteix els comentaris per mitjà d'imprecacions, però en reformula el text. Així, l'obra ludolfina es pregunta com entra el pecador en la congregació, és a dir, entre els fidels, rebent els sagraments de l'Església, confiant en la fe de l'Església, però sense vestit nupcial, és a dir, sense obres, sense les quals la fe és morta; o sense caritat, que també és el vestit nupcial, sense la qual ningú no ha d'accedir a la comunió dels fidels, perquè no en seria digne, car convé que els convidats i l'Espòs, que es vesti de caritat, vagen conformes en la vestidura. La caritat, continua l'original llatí reformulat per Corella, s'anomena vestit perquè cobreix els delictes, escalfa els desitjos, i sense aquesta les obres no agraden a Déu. Es diu nupcial perquè els matrimonis són per a reformar, confirmar i augmentar l'amistat. En el matrimoni entre el Fill de Déu i la natura humana, l'amistat entre Déu i les persones ha sigut reformada, confirmada perpètuament i també augmentada. En la remodelació que duu a terme Corella, usa la imatge del teler per a teixir el vestit nupcial, la qual, si bé no apareix en aquest punt de l'obra ludolfina, s'inspira en una altra que es troba anteriorment i que ha sigut omesa en el *Cartoixà* (veg. nota p. 744,20).

Filii Dei, quod fecit cum natura humana, amicitia inter Deum et nos est reformata, perpetuo confirmata, et etiam augmentata.

Et nota quod existentium in nuptiis Christi: plurimi sunt induti sacco avaritiae; aliqui sunt induti purpura superbiae; aliqui auro inanis gloriae; aliqui pellibus ovium simulatae justitiae; aliqui armis iracundiae; aliqui habent vestimentum sordidatum peccato luxuriae; aliqui laceratum dissecatione invidiae; aliqui incompositum negligentia accidiae; aliqui molli intuitu complacentiae; aliqui nimis affluentes, voracitate gulae. De quibus omnibus in Sophonia dicitur: *Visitabo super omnes qui induti sunt veste peregrina.*

6. TENEBRAE EXTERIORES PAUCITASQUE ELECTORUM

At ille obmutuit: propter timorem accusationis, propter erubescientiam iniquitatis, propter ignorantiam excusationis, prae confusione non habens quid responderet; quia Deo nullus respondere potest, sed propria arguente conscientia, convincitur et mutus efficitur. Per hoc quod ille *obmutuit*, monstratur quod in illo ultimo examine omne genus excusationis cessabit.

Tunc dixit rex ministris, id est Angelis divinae justitiae executoribus, vel isti ministri sunt maligni spiritus, qui deputati sunt ad poenam damnatorum, quia secundum Origenem, merito sunt poenae auctores, qui fuerunt culpae suggestores: *Ligatis manibus et pedibus*, id est ablata potestate bene operandi, et ad salutem revertendi, ac gratiam recuperandi; vel, pedes sunt facultas liberi arbitrii, manus vero sunt potentia operis, et utrumque est ligatum in damnatis; *mittite* et projicite eum sic ligatum, *in tenebras exteriores*, a visione Dei, et quia sunt extra omnem diem, et extra ambitum divinae misericordiae;

vel, *exteriores*, id est corporales, et localiter extra ipsum positas, quia habuerat in seipso, dum hic viveret,

vestidura de núpcies, perquè ab aquesta spouse yo la fel ànima, renove la amicitia perduda e la augmente?»

E devem atendre que dels qui entren per fe en les noces ab diverses vestidures en lo convit mengen: alguns vestits de sayal de avarícia, alguns de porpra de supèrbia, altres de brocat de vanaglòria, altres de pells de ovelles de simulada justícia, altres de armes de ira, altres tenen los vestiment[s] tacats e sùtzeus del peccat de luxúria e de gola, altres squinçats de la mísera enveja, altres mals senyits e mal plegats per lo peccat de perea, altres lo vestiment leuge[r], aruat e ple de forats per noblea; altres de diversos colors per lo peccat de fraudulència. De tots aquests diu lo profeta Sofonias en presona del Senyor: «Yo faré una visita sobre tots los qui són vestits de strana vestidura.»

[6. DE LES TENEBRES EXTERIORS I DELS POCS ELEGITS]

Callà a la inter- {114b} rogació del Senyor lo qui no tenia la nupcial vestidura. Callà per temor de la acusació, per vergonya de la culpa, perquè no sabia com scusar se podia, per confusió, que no tenia què pogués respondre. En lo callar de aquest se mostra que-n lo final Juhí cessarà tota scusa, acusant la consciència als dampnats miserables.

Dix lavors lo Rey als ministres de la sua justícia, spirits malignes, que són deputats per donar als dampnats les eternes penes; mèritament, diu Orígenes, aquells són ministres de les penes qui foren consellers de les culpes: «Los peus e les mans ligades», que vol dir levada la potestat de fer bones obres e recórrer a penitència, de poder cobrar la gràcia; ligats los peus, qui són la facultat del franch arbitre, e les mans la potència de poder-ho posar en obra, que totes aquestes potències per a ben obrar tenen los dampnats ligades; «lançau-lo axí ligat en les exteriors tenebres», qui stan luny de la visió divina e fora-ls tèrmens de la divina misericòrdia.

Ⓢ 6 supèrbia] fuperbia | 11 perea] para | 15 strana] strenya

Ⓢ 5 sayal] Túnica, vesta llarga (DCVB, s.v. saial). | 11-12 altres ... noblea] Corella reformula l'original llatí (VC, 517a), en què es diu que altres tenen el vestit moll perquè són complaents. La imatge creada per l'autor valencià, però, és obscura, perquè poc tenien a veure els vestits dels nobles amb vestidures lleugeres, arrugades o foradades, excepte que siguen considerats aquests atributs des del vessant tropològic. | 12-13 altres ... fraudulència] Corella incorpora aquest pecat, el de frau, igual com la metàfora del vestit de colors diversos, els quals no apareixen en VC, 517a. | 13-14 en presona del Senyor] Corella afegeix aquesta glossa, la qual no es troba en VC, 517a. | 20 pogués respondre] A continuació, Corella elideix un breu comentari (VC, 517a), en què s'indica que ningú pot respondre a Déu, perquè, acusat per la pròpia consciència, el pecador és convençut i emmudeix. | 23 sua justícia] Tot seguit, Corella suprimeix una interpretació dels ministres de Déu (VC, 517a), els quals serien els àngels executors de la justícia divina. | 34-35 divina misericòrdia] Immediatament després, Corella elimina una glossa (VC, 517a), en què s'interpreta que les tenebres exteriors són corporals, localitzades en la part externa del pecador, perquè hi tenia, mentre vivia, tenebres interiors, és a dir, espirituals. Les tenebres de la ignorància condueixen a les tenebres de la culpa, i aquestes a les de la pena. Aquesta omisió és produïda perquè la citació posterior de sant Gregori Magne diu el mateix, i més clarament.

interiores, id est mentales. Tenebrae enim ignorantiae, ducunt ad tenebras culpae; et haec ad tenebras poenae.

Unde secundum Gregorium, interiores tenebras, dicimus caecitatem mentis; exteriores vero tenebras, aeternam noctem damnationis. Qui ergo nunc in vitio ligantur sponte, tunc in supplicio ligabuntur invite; et ligabit ibi poena, quos hic a bonis operibus ligavit culpa.

Et quid ibi sustinebit, qui hic bene vivere contempsit, subjungit dicens: *Ibi erit fletus*, scilicet oculorum, per illicitas concupiscentias et in vanitate mundi hic vagantium; *et stridor dentium*, in edacitate modo gaudantium, quatenus singula membra supplicio subjaceant, qui hic singulis vitiis subjecta serviebant.

Vel, *fletus et stridor*, id est dolor mentis et corporis, ad quae reducitur omnis poena infernalis: *fletus* {517b} enim e tristitia originatur, *et stridor dentium* causatur a contrariis causis, scilicet ex ardore ignis, et frigore infernali,

unde dicitur in Job: *Ad nimium calorem transibit, ab aquis nivium*. In fletu etiam et stridore, magnitudo tormentorum, et doloris immensitas significatur. Vel certe, *stridor dentium* prodit indignantis affectum, eo quod sero unumquemque poeniteat, sero ingemiscat, sero sibi irascatur, quod tam pervicaci improbitate deliquerit.

Et quia in convivio nuptiali non initium, sed finis quaeritur, consequenter repulso uno, in quo omne malorum corpus imprimitur, generalis sententia, et parabola conclusio inferitur: *Multi autem sunt vocati*, ad fidem catholicam; *pauci vero electi*, ad gloriam, scilicet comparative, respectu illorum qui vocati sunt ad fidem, quia inter multos fideles, habentes fidem pauci sunt electi qui habent fidem formatam. Rursus, omnes homines vocantur ad fidem; sed *pauci sunt electi*, quia pauci sunt fideles respectu infidelium.

Tale est quod dicit: Non unus tantum de vocatis eiectionis est de nuptiis, sed intelligendum est de multis, quia per illum unum intelligitur universitas malorum, qui habent fidem sine operibus charitatis.

Nam secundum Augustinum, homo ille qui inde projectus est, non unum hominem significat, sed

Diu sant Gregori: «Interiors tenebres diem la ceguedat de la pensa, exteriors tenebres la perpètua nit de la dampnació eterna. Aquells als quals ací voluntàriament lliguen los vicis, per força en lo infern los lligaran les penes, e allí seran ligats ab turments e 5 pena los qui ací han ligat delits e culpes.»

E diu més, lo que sostindrà en les eternes penes: «Allí serà plor», que {114c} ploraran los ulls, qui per il·lícites concupiscències desonestament en aquest món han donat a la mort entrada; «cruxiran les dents», ab 10 les quals en aquest món en peccat de gola han mastegat les delicades viandes. E axí, cada part del cors serà cruciada segons que aurà servit a la culpa.

O per lo plor e cruximent de les dents podem entendre dolor de cors e de pensa, a les quals totes les 15 eternes penes se redohexen. Car lo plor se causa de tristícia, que és dolor interior de la ànima que li ve de les coses que a la sua voluntat contrasten; lo cruximent de les dents, de terrible fret, de corporal dolor e pena de turments dolorosos. 20

E conclou lo Senyor la fi de la paràbola, que no per entrar en lo convit, mas entrar-hi ab la nupcial vestidura, està la felicitat nostra. E axí determen, dient: «Són molts los cridats; poch, emperò, los elets.» 25 Molts en lo convit de la fe, però de aquests poch entren en la glòria; crehen e la vera fe confesen, hi ab les obres neguen lo que confesen. Són encara tots los hòmens cridats a la fe que vinguen, però poch són los elets en sguart de tots los qui eren cridats a creure.

Per aquest hu lançat de les nocces se deu entendre 30 tota la multitut dels mals hòmens que sens caritat la santa fe han confesada.

Diu sanct Agostí: «Aquell home lançat de les nocces molts hòmens significa, di- {114d} ent en altre loch lo

© 17-18 *que* ... *contrasten*] Corella agrega aquesta definició de tristesa, la qual no apareix en VC, 517b, s'inspira en el pensament agustinian expressat en el llibre XIV de *De civitate Dei*: «*Et quid est metus atque tristitia nisi voluntas in dissensione ab his quae nolumus?*» (§ 6); «*Cum autem dissentimus ab eo quod nolentibus accipit, talis voluntas tristitia est*» (§ 6); «*Sed dolor carnis tantum modo offensio est animae ex carne et quaedam ab eius passione dissensio, sicut animi dolor, quae tristitia nuncupatur, dissensio est ab his rebus, quae nobis nolentibus acciderunt. Sed tristitiam plerumque praecedit metus, qui et ipse in anima est, non in carne*» (§ 15) (Dombart; Kalb, 1955: 125). | 19-20 *de* ... *dolorosos*] Corella modifica la causa del cruixit de dents (VC, 517b), atés que l'obra Ludolfina exposa que aquest es produeix per motiu de contraris, és a dir, l'ardor del foc i el fred infernal. A continuació, l'autor valencià obvia un verset bíblic que il·lustra aquesta causa: «Com la secada i la calor eixuguen l'aigua de neu» (Jb 24, 19). També elimina seguidament unes interpretacions, en què es diu que el plor i el cruixit signifiquen la magnitud dels turments i la immensitat dels dolors. O revela el cruixit de dents el sentiment d'indignació, perquè aquells se'n penediren tard, es lamentaren tard, o s'enfadaren tard amb ells mateixos, considerant la persistent perversitat amb què pecaren. | 21-23 *que* ... *nostra*] Corella reformula l'original llatí (VC, 517b), en què s'indica que, com que en un convit de nocces no s'ha de considerar l'inici, sinó el final, rebutjant a un, el qual significa la totalitat dels malvats, s'inferix la sentència general i la conclusió de la paràbola.

multos, quia ille unus, corpus malorum est. Unde alibi dicitur: *Lata est via quae ducit ad perditionem, et multi sunt qui ingrediuntur per eam; et arcta est via quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam.* Et hoc multum deberet nos terrere, et ad humilitatem movere, quia est nobis incertum, utrum simus de illo parvo numero electorum.

Unde Gregorius: Tanto ergo sibi unusquisque metuat, et in humilitate se deprimat, quanto si sit electus ignorat, quia quod saepe dicendum est, et sine oblivione retinendum: *Multi sunt vocati, pauci vero electi:* haec Gregorius.

7. FLETUS ET STRIDOR DENTIUM SEPTIES IN EVANGELIO LEGUNTUR

Et notandum quod hoc verbum: *Ibi erit fletus et stridor dentium*, in septem locis Evangelii legitur, et hoc contra septem vitia maxime praelatorum; secundum quod ubique in praecedenti litera redditur causa:

prima causa est, quia male intraverunt, scilicet per nummum, non per Deum, per cupiditatem, non per charitatem, unde dicitur hic: *Quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem*, et sequitur: *Ibi erit fletus et stridor dentium;*

secunda, quia male vixerunt, non sicut pastores, sed sicut praedones, non sicut Episcopi, sed sicut epicuri, unde supra de sagena: *Malos autem foras miserunt*, et sequitur: *Ibi erit fletus et stridor dentium;*

tertia, quia alios scandalizaverunt, sicut lapis subito occurrens pedi, facit ipsum cespitare et offendere, unde supra: *Et colligent de regno ejus omnia scandala*, et sequitur: *Ibi erit fletus et stridor dentium;*

quarta, quia in docendo et regendo inutiles fuerunt, unde infra: *Servum inutilem projicite in tenebras exteriores*, et sequitur: *Ibi erit fletus et stridor dentium;*

quinta, quia subditos et superbia verbi et avaritia facti opprimerunt, unde infra: *Si dixerit servus malus, moram facit Dominus meus, etc.; partem suam ponet cum hypocritis*, et sequitur: *Ibi erit fletus et stridor dentium;*

sexta, quia magna de se praesumpserunt credendo et majora jactando, unde supra: *Nonne manducavimus coram te, et bibimus, etc.;* et sequitur: *Ibi erit fletus et stridor dentium;*

Senyor: “Ampla és la carrera que porta a perdició e molts van per ella, y streta és la via que porta a la vida e poch són qui la troben.” E aquest pensament nos deuria molt fer tremolar e tembre, y humiliar-nos, que som incerts si de aquell poch nombre dels elets serem nosaltres.» 5

Diu sant Gregori: «Tant deu cascú més tembre e humiliar-se quant pensa que ignora si entre-ls elets se conta.»

[7. DE LES SET VEGADES QUE ES LLIG EN L'EVANGELI «PLOR I CRUXIT DE DENTS»]

E devem atendre que aquestes paraules: «Allí serà plor e cruximent de dents», set vegades les recita lo sagrat evangeli. E açò en special contra set vicis que en los prelats se troben. 10

Lo primer, que no per caritat, mas per cupiditat hi entren; e per ço diu lo Senyor: «Amich, com est entrat ací e no tens nupcial vestidura?» 15

Lo segon, que no com a pastors porten la vida, mas com a epicuros en carnals delits viven; e per ço en la paràbola del filat diu que-ls mals lançaren defora, e tantost segueix que allí serà plor e cruximent de dents. 20

Lo tercer, que scandalisen los pobles, axí com la pedra en la qual hom entropça; e per ço diu lo sagrat evangeli que los àngels colliran del Regne de Déu tots los scàndels, e segueix: «Allí serà plor e cruximent de dents.» 25

Lo quart, que en lo regiment e doctrina foren inútils; e per ço diu: «Lo servent inútil lançau en les exteriors tenebres», e segueix: «Allí serà plor e cruximent de dents.»

Lo cinqué, que-ls súbdits ab supèrbia e ab avarícia vexen; e per ço diu-li: «Lo mal servent pensa en lo seu cor: “Lo Senyor tardarà la sua venguda”, y ab aquest pensament tracta mal los altres. Posarà lo Senyor la sua part ab los ypòcrits», e segueix: «Allí serà plor e cruximent de dents.» 35

Lo sisén vicis, que de si grans coses presumexen e de grans actes se glorien; e per ço diu sant Luch que, tancada la porta, diran: «¿No-t recorda que havem menjat davant tu nosaltres, y en les nostres places has preÿcat la tua doctrina?» Dirà lo Senyor: «No us coneix, anau-vos-ne de mi», e segueix: «Allí serà plor e cruximent de dents.» 40

Ⓢ 8-9 se conta] Corella omet el final de la citació de sant Gregori Magne (VC, 517b), en què s'exhorta a dir sovint i a retindre sense oblidar que molts són els cridats i pocs els elegits. | 14 Lo primer] A continuació, Corella omet que els prelats entraren mal en la prelatura perquè entraren per diners (VC, 517b). | 18-19 en la paràbola del filat] Corella incorpora aquesta referència, la qual no es troba en VC, 517b i que remet a la paràbola de la xarxa (Mt 13, 47-50): els pescadors la tiren i agafen tota classe de peixos, però quan arriben a la platja, els bons es guarden i llancen els dolents, així, a la fi del món, també els àngels destriaran els bons dels mals.

septima, quia non poenituerunt, elatio enim superbiae repugnat humilitati poenitentiae, unde supra de Centurione: *Filii autem regni ejicientur foras in tenebras exte- {518a} riores, et sequitur: Ibi erit fletus et stridor dentium.*

8. QUINAM CHRISTIANI VOCANTUR?

Has ergo Christi et Ecclesiae nuptias, tota mente diligamus, harum gaudiis coelestibus indefessa bonorum intentione jungamur; has quia per fidem vocati intravimus, mundo dilectionis habitu celebrare curemus, nostraeque actionis simul et cogitationis maculas ante diem extremi discriminis, ipsi sollicitus examinando diluamus, ne forte tunc *ingrediens rex*, si viderit nos *nuptialem charitatis vestem non habentes*, ejiciat nos, *et ligatis* a facultate bene agendi *manibus nostris, ac pedibus, in tenebras mittat exteriores.*

Si quis enim in tempore iudicii fuerit inventus sub nomine Christiano non habens opera Christiani, statim corripietur, et audiet istud a rege sibi dici: *Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Quasi diceret: Utquid Christianus es effectus, cum opera tua non sint Christiani? Nullus itaque de vocatione praesumat, donec de adeptione finis securus existat. Omnes quidem vocat Deus voluntate antecedente, secundum quam *omnes homines vult salvos fieri; — et tamen pauci sunt electi*, quia pauci beatitudinem consequuntur, respectu eorum qui condemnantur. Nonnulli quidem vocati, nec incipiunt, nonnulli vero in bonis quae incoeperunt minime persistunt; et multi fidem percipiunt, sed respectu malorum pauci sunt, qui in gratia usque in finem perseverant.

Nemo autem Christianum se iudicet, nisi qui Christi doctrinam sequitur, et imitatur exemplum. Qui male vivunt et Christiani vocantur, injuriam Christo faciunt.

Unde Augustinus: Nemo sine causa quodcumque nomen sortitur. Sutor ut dicatur, necesse est ut calceamenta conficiat. Vocetur quis faber, aut alius artifex, artis peritia fiat. Hujusmodi exemplis

Lo seté, que tart o nunca-s peniden, que la elació e supèrbia repugna a la penitència; e per ço, parlant de la humilitat de Centurió, diu: «Los fills del Regne seran lançats en les exteriors tenebres», e segueix: «Allí serà plor e cruximent de dents.»

5

[8. D'AQUELL QUE POT SER ANOMENAT CRISTIÀ]

Pensem, donchs, ab summa diligència que-ns aparellem per aquestes noces; vistam de virtuts la nostra ànima. E sobretot no-ns oblidem de caritat, aquella vestidura ab la qual no-ns lançarà de les noces. E sens ella, ab totes les altres, manarà als seus ministres ¹⁰ que, los peus e les mans ligades, nos lancen en les eternes penes.

Com aquestes paraules les nostres entràmenes no alteren? Com no-ns aparten de les cupiditats e míseres delectacions terrenes? Per què-t nomenes cristià y entres ¹⁵ en les noces, si ab les obres ho ne- {115b} gues? A tots los hòmens lo Senyor crida, tots vol que-s salven si ells ho volen. Però poch ho volen, e axí són molts los qui lo Senyor crida e poch los qui-l seguexen. Alguns dels cridats encara a fer bé no comencen, altres comencen e ²⁰ no acaben, e són poch los qui fins a la fi perseveren; e per ço poch són los elets, en sguart de quant són molts los qui en les noces de la fe cridats entren.

Diu sanct Agostí: «No és algú que sens causa per algun nom se nomene: çabater se diu lo qui sab tallar e ²⁵ cosir çabates, sastre per les robes, fuster per la fusta. E axí conexem per exemple que algú justament no-s

Ⓜ 6 que-ns] queus | 14 míseres] miseries

Ⓜ 1 elació] Exaltació de l'ànim per la supèrbia, especialment per la consciència de l'èxit o prosperitat (*DCVB*, s.v. *elació*). | 6-15 *Pensem ... terrenes?*] Corella simplifica l'original llatí (*VC*, 518a), en què es comenta que el fidel ha d'estimar amb tota la seua ment les noces entre Crist i l'Església, i unir-se amb la infatigable determinació dels bons en els goigs celestials. Com que hi ha entrat cridat per la fe, ha d'esforçar-se per celebrar-les amb l'hàbit net de caritat, i que diluísca, examinant-se profundament, les taques dels seus fets i pensaments abans del judici del darrer dia, no siga que entre el rei i, veient-lo sense vestit nupcial de caritat, l'expulsi, i lligades les mans per a la facultat d'obrar bé, i els peus, el llance a les tenebres exteriors. Aquell que al temps del judici, acaba el passatge simplificat, siga trobat amb el nom de cristià, però no tinga obres dels cristians, serà corregit de seguida, i escoltarà al rei que dirà: «Amic, com és que has entrat ací sense vestit de noces?» | 16 *ho negues?*] Tot seguit, Corella elimina un breu passatge (*VC*, 518a), en què s'indica que ningú no ha de presumir de la seua vocació fins que estiga segur de l'obtenció del seu propòsit. | 23 *cridats entren*] Immediatament després, Corella suprimeix un comentari (*VC*, 518a), en què s'exposa que ningú no s'ha de reputar com a cristià si no segueix la doctrina de Crist ni imita el seu exemple. Aquell que viu malament i s'anomena cristià, fa injúria a Crist.

cognoscimus nullum sine actu nomen, sed omne nomen ex actu. Christiani ergo nomen ille frustra sortitur, qui Christum non imitatur. Quid enim tibi prodest vocari quod non es, et nomen usurpare alienum? Sed si Christianum te esse delectat, quae Christianitatis sunt gere, et merito tibi nomen Christiani assume. Tu ergo quomodo Christianus diceris, in quo nullus Christiani est actus? Christianus, justitiae, bonitatis, integritatis, patientiae, castitatis, pudicitiae, pietatis, humilitatis et innocentiae est nomen;

et tu istud nomen quomodo tibi defendis et vendicas, cui de tam pluribus rebus nec paucae subsistunt?

Christianus ille est, qui non nomine tantum sed opere est, qui viam Christi sequitur, qui Christum in omnibus imitatur. Sicut scriptum est: *Qui dicit sese in Christo manere, debet sicut, ille ambulavit, et ipse ambulare.* Christianus est, qui die noctuque Deo deservit, qui indesinenter ejus praecepta meditatur et cogitat, qui pauper mundo efficitur ut Deo locuples fiat, qui inter homines habetur inglorius, ut coram Deo et Angelis gloriosus appareat, qui in corde suo nihil simulatum videtur habere nec fictum, cujus simplex et immaculata est anima, cujus conscientia fidelis et pura est, cujus tota in Deo mens, cujus omnis spes in Christo est, qui coelestia potius quam terrena desiderat, qui humana spernit ut possit habere divina: haec Augustinus.

Unde et Leo Papa: Frustra appellamur Christiani, si imitatores non sumus Christi, qui ideo viam se esse dixit, ut conversatio Magistri esset forma discipulis, et illam humilitatem eligeret servus, quam sectatus est Dominus.

Unde Cyprianus: Christianus nemo recte dicitur, nisi qui Christo moribus coaequatur.

nomena sinó per lo nom de aquell offici que àbitament practica. Donchs, per què l'ome qui no segueix de Jesucrist la doctrina vol que·l nom de cristià li nomenen? Què t'aprofita que-t diguen lo que tu no est, e que lo nom qui és de altri e no és teu usurpes? Però si lo nom de cristià te plau e-t delita, fes de cristià los actes, e lavors pren lo nom de cristià de les cristianes obres, que són justícia, entegritat, humilitat, paciència, pietat, misericòrdia, caritat, honestat, pudicitia, sobrietat, mansuetut e innocència.»

ⓐ 1 sinó] sins

ⓐ 1 àbitament] Habitualment, per costum. | 10 e innocència] A continuació, Corella omet un ampli passatge (VC, 518ab), en què elimina la resta de la citació de sant Agustí d'Hipona. En l'omissió, en primer terme, es pregunta el sant per què, si hom té tan poca substància de cristià, defén i clama per a ell el nom de cristià. És cristià aquell que no és només de nom, sinó d'obres, el que segueix el camí de Crist, el que l'imita en totes les coses, així com hi ha escrit: «El qui afirma que està en ell ha de viure tal com Jesús vivia» (1Jn 2, 6). És cristià aquell que serveix Déu nit i dia, el que medita i pensa incessantment els seus preceptes, el que es fa pobre al món per fer-se ric davant Déu, el que es fa menyspreable entre els homes per a aparèixer gloriós davant Déu i els àngels, el que en el seu cor no hi ha res simulat ni fals, sinó que la seua ànima és simple i immaculada, la seua consciència fidel i pura, la seua ment tota endreçada a Déu, la seua única esperança està en Crist; el que desitja els béns celestials més que els terrenals, menysprea les coses humanes per a posseir les divines. Tot seguit, l'autor valencià també elimina una citació de sant Lleó Magne, en què s'indica que en va hom s'anomena cristià si no és imitador de Crist, el qual va dir que ell era el camí perquè el tracte amb el Mestre conformara els deixebles i que el servent triara aquella humilitat que va seguir el Senyor. Immediatament després, Corella suprimeix una breu citació de sant Cebrí de Cartago, en què s'exposa que ningú no es pot dir pròpiament cristià si no s'igualava als costums de Crist. També obvia seguidament una citació de sant Anselm de Canterbury, en què es diu que cal comptar entre els infidels aquells que no han complert allò que van prometre. Qualsevol que no segueix Crist, no només mereix que li lleven el nom de cristià, sinó que mereix que l'anomenen Anticrist. Per últim, l'autor valencià elideix una extensa citació de sant Agustí d'Hipona, en què es manifesta que tot aquell que nega Crist amb els fets, és Anticrist; i és més mentider que l'Anticrist, perquè professa a Crist amb les paraules però el nega amb els fets. Per això és mentider, perquè una cosa és el que parla i una altra el que fa. Aquell que no creu que Jesús siga Crist és el que no viu de la manera que Crist va manar. Són molts els que diuen que creuen, però la fe sense obres no salva. Molts neguen que Crist s'ha fet home perquè no compleixen la caritat de Crist, car no calia que s'haguera fet home sinó per caritat. «Ningú no té un amor més gran que el qui dóna la vida pels seus amics» (Jn 15, 13). Qualsevol que no compleix la caritat, diga el que diga, amb la seua vida nega que Crist s'ha fet home; aquest és l'Anticrist, on vaja i on entre.

Unde etiam Anselmus: Inter infideles computantur. qui quod voverunt non impleverunt. Quicumque etiam Christum non sequitur, non solum Christiani nomen amittere, sed et Antichristus dici meretur.

Unde Augustinus: Quisquis factis negat Christum, Antichristus est; magis mendax est Antichristo, qui ore profitetur Christum, et factis negat. Ideo mendax, quia aliud loquitur et aliud agit. Quis est qui non credit quod Jesus sit Christus? Qui non vivit quomodo praecipit Christus. Multi enim dicunt: credo, sed fides sine operibus non salvat.

Et iterum: Omnes negant Christum in carne venisse, quia violant charitatem Jesu; non enim opus erat ut veniret nisi per charitatem. *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis.* Quisquis violat charitatem, quodlibet dicat lingua, vita ipsius negat Christum in carne venisse; et iste est Antichristus ubicumque fuerit, quocumque intraverit: haec Augustinus.

In hoc ergo maxime nos Christiani Gentiles scandalizamus, quia charitatem et vitam virtuosam non habemus.

Unde Chrysostomus: Nihil aliud est quod scandalizat Gentiles, quam quod non amor est. Cum enim multiplicata fuerit iniquitas, frigebit amor; vitam autem nihil ita facit claram ut amor.

Et iterum: Nihil enim Gentiles ita afficit ut virtus; nihil ita illis offendiculo est, ut improbitas, et jure quidem.

Cum enim viderit avarum et rapientem contraria praecipientem, eumque qui inimicos diligere jubetur in contribules suos, tanquam in feras saevientem, nugae praeepta illa vocabit.

Diu sanct Agostí: «En açò los infals de nosaltres cristians molt se scandalisen, que no tenim caritat ni virtuosa vida.»

Diu sant Crisòstom: «Alguna cosa més als infels no scandalisa que veure poca amor e caritat en nosaltres; multiplica la {115c} iniquitat e refreda's la caritat. Alguna cosa no fa més clara la vida cristiana que la amor, caritat, que singularment entre totes les altres leys la santa fe cathòlica practica.»

»Ni alguna cosa als gentils e infels més no·ls convida, ni més no·ls scandalisa, que veure entre·ls cristians inamistat e malícia.

»Què stima lo infel quant veu lo cristià prenent e arrapant los béns de son prohisme, treballant en levar·li la vida per ira, hoy e malícia? E si lo infel li demana quina ley serva, de quin Senyor se nomena, respon que la santa fe cristiana, la qual mana que partexcam ab nostres prohismes les robes, que amem als enemichs nostres, que preguem per los qui mal nos tracten; si·ns donen un bufet, parem l'altra galta; si·ns demanen lo manto, que·ls dexem la túnica.

»Axí, molta causa, hoïnt lo infel la santa ley nostra, té, molta rahó, de riure's de nostra mala vida y stimar que mentim a ell o a nosaltres, puix nostres obres són contràries al que atv[e]ren nostres paraules. Pensa lo infel que li diem falsa, que no és tal com atveram la ley nostra, o mostram que ella és falsa, puix nostres obres

© 5 cosa] casa | 18 partexcam] partexcan | 20 preguem] prenguen | 23 Axí] ast | 26 paraules] pareules

© 2 *Diu sanct Agostí*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en *VC*, 518b. Aquesta falsa apropiació es pot deure a qüestions formals, atès que immediatament abans l'autor valencià sí que ha omès una citació d'aquest sant. | *infals*] *VC*, 518b: «gentiles». Corella, doncs, n'actualitza la traducció. | 14-752,1 *Què ... mana*] Corella glossa un passatge de l'original llatí (*VC*, 518b), en què es diu que, quan el gentil veu l'avar que rapinya, contràriament al que es mana, o quen veu aquell que té l'ordre d'estimar els seus enemichs com a companys enfurir-se contra aquests com si fóra un animal salvatge, creu que aquells preceptes són bromes. En l'amplificació, el mestre en teologia inclou exemples de manaments de caritat que apareixen en Mt 5, 39-44 o Lc 6, 27-30, però no en l'obra ludolfina. L'argument de la concordança entre les obres de caritat i les paraules, si bé apareix més avant, té el precedent immediat en una citació de sant Agustí d'Hipona que apareix en la *VC*, però que Corella s'està de traduir (veg. nota p. 750,10). Per últim, Corella modula l'original llatí, en el qual, si bé apareix alguna imprecació o interrogació que apel·la a la sentimentalitat, no hi ha tantes com n'incorpora l'autor valencià en aquest final de capítol.

Cum viderit quempiam mortis formidine captum, quo pacto immortalitatis doctrinam accipiet?

Cum ambitiosos viderit, aliisque animi morbis captos, potius in sua manebit sententia, nihilque de nobis magnum putabit.

Nos ergo, nos utique in causa sumus, cur illi in suo errore persistent. Nam doctrinam illam olim suam repudiarent et nostra admirantur; sed ex vita nostra arcentur. Verbis enim philosophari facile est, et multi etiam apud illos id fecerunt; adhuc vero requirunt opera bona.

Veteres illos qui apud nos fuerunt recogitent, dicet aliquis. At illis non credunt, sed nos praesentes observant; ostendite nobis, inquirunt, fidem per opera. Haec autem nusquam sunt; sed cum nos vident plus quam feras proximas nostros, discernere, nos orbis perniciem vocant.

Haec Gentiles retinent, ne ad nos transeant. Itaque nos horum poenas dabimus, non solum quod mala perpetremus, sed etiam quod propter nos nomen Dei blasphemetur. Quousque pecuniis, deliciis, aliisque vitiis dediti erimus?

Abstineamus denique, et virtutem omnem exerceamus, ut futura consequamur bona: haec Chrysostomus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, Rex coelestis gloriae, qui nos per nuntios tuos, scilicet per sacram Scripturam, infirmitates, periculum vivendi, mutationem fortunae, et gratuitam voluntatem, ad nuptias tuas vocasti: da nobis charitatis vestem nuptialem, ne a confessione peccati, et a laude Dei unquam obmutescamus; ne a resurrectione spiritualis gaudii, scilicet pace, et securitate, separemur: et da nobis vestem pietatis, et

Ⓢ 7 desijàvem] desijaum | 27 Testifiquem] testifiquen

Ⓢ 6-12 *què ... posehexem?* Corella incorpora aquesta imprecació, la qual no apareix en VC, 518b, inspirant-se, en part, en una citació de sant Lleó Magne que ha omès prèviament (veg. nota p. 750,10). | 27-30 *testifiquem ... exemple!* Corella modifica l'exhortació final de la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 518b), en què s'amonesta a abstenir-se dels delits i exercitar-se en tota virtut per a aconseguir els béns esdevenidors. El canvi de Corella insisteix en la idea central de tot aquest subcapítol: la fe sense obres no aprofita. | 28 *expectables*] Respectables (DCVB, s.v. *espectable*). | 32-33 *qui ... Scriptura*] Corella altera l'original llatí (VC, 518b), en el qual es diu que Jesús ha cridat el fidel a les nocces pels seus enviats, és a dir, la Sacra Escriptura, les malalties, els perills de la vida, les mutacions de la fortuna, la voluntat gratuïta. | 35-37 *fes-me ... culpes*] Corella agrega aquesta súplica, la qual no apareix en VC, 518b, per a substituir una petició de l'original llatí: rebre el vestit nupcial de la caritat per no deixar de confessar el pecat i no emmudir mai en la lloança a Déu.

són contra lo que ella·ns mana.

»Què dirà lo infel com nos veu en tan fort manera la nostra corporal mort tembre, que tota la fi de nostra ley és, après de vida miserable, donar-nos la vida eterna?

»Què dirà quant nos veu axí superbos, e que ab tan gran treball desijàvem les honors mundanes, pre-
{115d} nent lo nom e la ley de aquell qui·ns amonesta: "Apreneu de mi: no crear lo cel e la terra, mas que só umil, mansuet e benigne"; e que lo Regne del cel, al qual tota nostra ley se endreça, los pobres humils e mansuets lo posehexen?

»Nosaltres som causa que ells en les sues errors perseveren. Demostració demanen de nostra fe per nostres obres, dient: "Mostrà'm la tua crehença, que la mia ja conech que és falsa." Què responderà lo cristià miserable? Que tot lo contrari del que diu són les sues obres. Ni generació alguna tramés plets, tantes qüestions, com los cristians per los temporals béns porten, ni tant los béns dels prohismes desigen, roben e prenen.

»E axí los infels, prenent de nosaltres mal exemple, en les errós sues romanen, lo nom de Jesús blasfemen en culpa de nostra reprovada vida, perquè no solament de nostres pecats, mas encara de les sues errós siam tenguts donar conte.

»Testifiquem, donchs, ab virtuosas obres la veritat de nostra santa religió cristiana, puix som expectable[s] al món, als àngels e als hòmens, e prenguen los infels de nostra virtuosa vida exemple!»

[ORACIÓ]

[S]enyor Jesús, rey de la celestial glòria, qui per los teus apòstols e per la Sancta Scriptura en la tua pietat e misericòrdia me has cridat a les nocces de la tua esposa, santa Sgleya; fes-me gràcia que yo, pecador miserable, les sùtzies {116a} vestidures dexe de mos peccats e culpes, e la vestidura nupcial de la caritat la mia

bonae operationis, ne ligatis manibus et pedibus, in tenebras exteriores mittamur. Amen.

nuditat cobra, perquè del teu convit no-m lances hi ab los teus convidats eternament te lohe. Amén.

{519A} CAPUT XXXV. DE QUAESTIONE SUPER TRIBUTO SOLVENDO, ET DE MULIERE SEPTEM VIROS HABENTE

DE LA QÜESTIÓ SOBRE LO PAGAR LO TRIBUT E DE LA DONA DE SET MARITS. CAPÍTULO XXXIII

I. HYPOCRITAE DETRACTORES ET ADULATORES QUAM SINT DETESTABILES:

[I. COM SÓN DETESTABLES ELS HIPÒCRITES CALUMNIADORS I ADULADORS]

Conexent Jesús la nequícia d'ells, respòs:

En lo mateix dia, qui era dimarts après lo diumenge de la sua real entrada, tingueren entre si consell los fariseus que prenguesen lo Senyor en alguna paraula. E trameten los seus dexebles ab los cavallers de Herodes, dient:

–Mestre, nosaltres sabem que est verdader e la carrera de Déu en veritat mostres, e no tens ànsia ni temor de algú, car no mires a les dignitats e presones dels hòmens. Dignes-nos, donchs, que par a tu: és lícita cosa donar lo cents a Cesar o no?

–Què-m temtau, ypòcrits? Mostrau-me la moneda del cens.

Y ells portaren-li lo diner. E dix-los Jesús:

–De qui és aquesta ymatge e la sobrescriptura?

Dien-li:

–De Cesar.

Dix-los:

–Lavors donau, donchs, les coses que són de Cesar a Cesar, e les que són de Déu a Déu.

E ohint aquesta resposta foren meravellats, e dexant-lo, se n'anaren.

Tingueren, donchs, consell los fariseus, hon se mostra con- {116b} tra Jesús la sua perseverant malícia, perquè ab lo vocable de molts millor delliberasen que prenguesen en alguna paraula, puix no li podien increpar les obres, que més fàcilment se pren l'ome en paraules que en obres, perquè és fàcil a parlar la lengua. Trameten-hi los seus dexebles, bé instrohits de la sua malícia, que les paraules li prenguesen, e los cavallers de Herodes la presona, lo qual per Cesar sobre lo pagar dels tributs presidia.

Diu sanct Crisòstom: «No y van los fariseus, mas, perquè menys se recele, los dexebles hi trameten ab los cavallers de Herodes, que pensaven que no·ls conexia, perquè davant los stranys és de costum que·ls hòmens en paraules se allarguen. Circuÿren-lo axí com abelles, portant mel de lagoteries e fibblons de malícia. Y ab

Tunc, scilicet post praedicta, et eadem feria tertia, *abeuntes Pharisaei*, ad Herodianos, *concilium inierunt*, ut ex collatione communi melius perpenderent qualiter Jesum decipere possent; et eum, quem capere non poterant in malo opere, *caperent in sermone*, quia facilius capitur homo in verbis, quam in factis. *Et mittunt ei discipulos*, de secta sua, *cum Herodianis*, id est, ministris Herodis qui ex parte Caesaris praeerant tributis: ut discipuli caperent in sermone, et ministri raperent eum ad puniendum in corpore.

Secundum Chrysostomum, ne forte Pharisaei, Christo noti et suspecti, circumvenire eum non possent, quia coram eis sibi in verbis caveret, mittunt discipulos, quasi ignotos, ut facilius deciperent, et minus erubescerent deprehensi; et propter hoc, eos et Herodis ministros simul mittunt, ut quodcumque dixerit, reprehendatur. Et circumdant eum, sicut apes mel in ore et aculeum in tergo portantes, et adulatorie commendant in eo triplicem veritatem, dicentes: *Magister, scimus quia verax es*, quantum ad vitam non

© 6 En] Nn | 29 vocable] diable VC, 519a: «collatione»

© 6-26 En ... n'anaren] Corella incorpora al Cartoixà, traduït directament de la Vulgata, aquest passatge de Mt 22, 15-22, el qual apareix en l'original llatí de manera fragmentada i glossada (VC, 519a-521b), tècnica usada per l'autor valencià en altres ocasions, en passatges evangèlics de tarannà narratiu o parabòlic (veg. nota p. 364,16-365,3). | 15 nequícia] Maldat moral (DCVB, s.v. nequícia).

hypocrita, ecce veritas vitae; *et viam Dei*, qua scilicet itur ad Deum, *in veritate doces*, quantum ad sanam doctrinam, ecce veritas doctrinae; *et non est tibi cura*, id est timor vel favor, *de aliquo*, quantum ad justitiam, id est, non attendis aliquem, ut accipias personam, unde exponendo subjungunt: *Non enim respicis personas hominum*, sed distincte dicis majoribus et minoribus veritatem, ecce veritas justitiae. Sed e contra multi moderni faciunt, qui pauperes delinquentes publice arguunt, et confundunt, sed divitibus majora peccantibus nec nutum faciunt.

Secundum Chrysostomum, inter omnia peccata sacerdotum, maximum est quod personas respiciunt, et non causas. Et ideo justos et pauperes despicientes, iniquos et divites promovent et exaltant.

Ut autem dicit idem Chrysostomus, Magistrum eum vocant, et veracem Magistrum, ut quasi venerando eum deciperent, et ut quasi honoratus et laudatus mysterium sui cordis simpliciter eis aperiret, tanquam volens eos habere discipulos. Haec est enim hypocritarum prima simulatio, laudatio; laudant enim quos perdere volunt, ut per delectationem laudis paulatim corda hominum ad simplicitatem benignae confessionis inclinent: haec Chrysostomus.

Istis similes sunt, qui hominibus in praesentia adulantur, et in absentia detrahunt.

O quam plenus est mundus his, et illis pestiferis hominibus, a quibus custodiat suos Deus! Unde secundum Augustinum, duo sunt genera persequentium, scilicet: vituperantium, et adulantium, et plus persequitur lingua adulatoris, quam manus interfactoris.

2. QUAESTIO DE TRIBUTO SOLVENDO, VEL NON

Et mellitis verbis, eum interrogare volentes, subjungunt: *Dic ergo nobis, quid tibi videtur?* Quia certi sumus quod non dimittis propter majestatem Caesaris, vel timorem aut favorem cujuscumque hominis, quin veritatem, et juste quod verum est, diffinias. Et

lagots, per decebre'l, de tres veritats lo lohen, dient: «Mestre sabem que est verdader», quant a la vida; «que no est ypòcrit», aquesta és veritat de vida; «la via de Déu», per la qual a Déu se acamina, «preÿques e mostres», aquesta és veritat de doctrina; «no tens cura, ni ànsia, ni de temor, ni de favor de alguna presona de qualsevol stament que sia», aquesta és veritat de justícia.»

Diu sanct Crisòstom: «Aquest és lo major pecat dels prelats e bisbes, que·ls pobres vexen y als richs dexten.»

Diu sant Agostí: «Mestre li dien, e verdader Mestre, quasi dient que li volen eser dexebles, perquè, honrant-lo en presència, se alegràs y scalfàs en largues pomposes paraules, e no recelàs obrir lo que en lo seu cor tenia.»

Diu sant Crisòstom: «Semblants són aquests als hòmens que loen en presència, hi en absèn- {116c} cia detrahen e vituperen.»

O, com de tals huy tot lo món abunda, dels quals la divina clemència nos garde! Pijors són les lengües de aquests dolces que·ls coltells cruels dels qui·ns perseguexen!

[2. DE LA QÜESTIÓ SOBRE SI CAL PAGAR O NO TRIBUT]

Ab dolces paraules lo enterroga[ren], dient: «Digues-nos, donchs, què·t par, que bé som certs que tu no dexaràs dir la veritat per la majestat de Cesar, ni per temor, ni per favor de qualsevol presona: devem

© 9-11 *Diu ... dexten*] Corella resumeix i reformula dins de la citació de sant Joan Crisòstom un passatge de l'original llatí (*VC*, 519a), en què s'exposa que actualment hi ha molts que fan el contrari del que féu Jesús: als pobres que delinqueixen els argüeixen i els desconcerten públicament, però als rics, que més pequen, no els ho fan notar. Continua el fragment remodelat amb una citació del Crisòstom: entre tots els pecats d'un sacerdot, el pitjor és el d'accepció de persones i no de causes. Per això, rebutgen els justos i pobres, i promouen i exalten els malvats i rics. El treball de Corella ha sigut, doncs, combinar el passatge anterior a la citació, amb la pròpia citació del Crisòstom. Així mateix, l'autor valencià ha mantingut la rima que ja apareixia en l'original llatí («*arguunt et confundunt*» / «*faciunt*»), de manera que també en el *Cartoixà* la citació de sant Joan Crisòstom palesa un caràcter proverbial («vexen» / «dexten»). | 12 *Diu sant Agostí*] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, la qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons *VC*, 519a. | 13-15 *perquè ... tenia*] Corella reformula l'original llatí (*VC*, 519a), en què s'indica que la primera simulació dels hipòcrites és la lloança; lloen a aquells a qui volen fer caure, per a decantar a poc a poc els cors de les persones cap a la simplicitat d'una confessió benigna per la delectació de la lloança. L'adaptació corellana té un evident matís literari que la *VC* no inclou. | 16 *Diu sant Crisòstom*] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Joan Crisòstom, atribució que no apareix en *VC*, 519a. | 18 *detrahen*] Malparlen, lleven la bona fama (*DCVB*, s.v. *detraure*). | 20-22 *Pijors ... perseguexen!*] Corella omet la font d'aquesta hipèrbola, la qual pertany a sant Agustí d'Hipona, segons *VC*, 519a. Abans, però, ha suprimit el començament de la citació del sant, en què s'exposa que hi ha dos tipus de perseguïdors: els que vituperen i els que adulen.

interrogant eum, dicentes: *Licet census Caesari dare, an non?*

Hanc quae- {519b} stionem, apud Judaeos ortam, Christo malitiose proposuerunt, ut si tributum negaret, et diceret non esset licitum, caderet in manum Praesidis, et statim caperetur tanquam contrarius Imperatori; si autem tributum concederet, et diceret esse licitum, caderet in manum populi, tanquam contrarius eorum libertati et divino honori: et sic totum eorum artificium erat undique habens praecipitium.

Dicebant quidam, quia Romani pro republica militabant, eos in securitate et quiete tenentes, quod licebat dare tributum. Sed e contra Pharisaei asserebant, quod qui serviebant summo Deo, et sibi oblationes et decimas reddebant, nulli homini tributa solvere debebant.

Sed sapientiae fons dolos eorum fugit, sic enim respondit, ut Deo et Caesari sua jura servaret.

donar los cens a Cesar?»

E no stimaven los inichs miserables que no podia lo Senyor respondre que no-s perdés per la resposta, car si deya que no pagasen lo cens a Cesar, eren aquí los cavallers de Herodes que-l prenguesen.

E no pasava molt temps que Pilat havia mort a Judas Galileu, qui-s deya rey mesies e atv[e]rava que no pagasen lo tribut a Cesar. E sacrificant en Samaria, en lo mont de Garisim, ab quatre-cen[t]s mesclà la sanch d'ells ab la sanch dels sacrificis que oferien.

E segons lo modo en lo qual la qüestió li preposen, més volien que declinàs que lo sens no fos pagat a Cesar, perquè tantost a la potestat lo liurasen, ab tot que a totes parts li paraven calúpnia, que si deya que-l pagasen, deya contra la opinió del poble e axí perdía la popular fama, e per a prendre'l no-ls calia tembre avalot del poble.

Però la font de sapiència, declinant los seus laços, los tornà tal resposta que servà los drets a Déu e a Cesar.

Ⓢ 2 E] o

Ⓢ 6-10 E ... oferien] Corella incorpora, atés que no apareix en VC, 519b, la història de Judes el Galileu, el qual es menciona en el Nou Testament, en Ac 5, 37. El motiu d'aquesta inclusió és novament la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 369; postil·la a Mt 22, 17), on es troba: «Tunc surrexit quidam nomine Judas, natione Galileus, qui dicebat hoc esse illicitum judaeis, quod, scilicet, recognoscerent aliquem dominum in terris sed solum Deum, qui in coelis est; et multos traxit ad se, ut habetur Actum v et Josephus, idem refert xx Librum Antiquitatum». Ara bé, les dades de la història que ofereix l'autor valencià, i que no es troben en el text bíblic ni en les *Postilla litteralis* lirana, cal atribuir-les a una barreja de fonts realitzada per Corella i motivada per una associació d'idees, car no he trobat enlloc un passatge semblant a aquest del *Cartoixà*. Així, la causa de la insurrecció de Judes el Galileu que hi ha en l'obra valenciana, és a dir, la desobediència en el pagament dels impostos als romans, es troba en la *Historia scholastica* de Pere Comèstor (PL 198, cols. 1662ab), i també en la font que apunta Nicolau de Lira en la seua postil·la: les *Antiquitates judaicae* (xx, 5.2) de Flavi Josep (Dindorf, 1865: 1, 777), la qual Corella certament va consultar. No hi ha, però, com s'ha dit, en cap d'aquestes obres ni d'altres semblants (com a mínim, en cap d'altres fonts que ha usat Corella abans: obres de la Patrologia, la *Postilla* de Lira o Flavi Josep), cap referència concreta a la mort d'aquest Judes a la muntanya de Garizim amb quatre-cents seguidors. L'única remissió, però, a una matança en aquesta muntanya sí que apareix en les *Antiquitates judaicae* (xviii, 4.1) de Flavi Josep (Dindorf, 1865: 1, 701), en què un impostor convenç alguns samaritans per a pujar al seu mont sant, el Garizim, amb falses promeses de mostrar-los els vasos sagrats de Moisès que estaven perduts. Aquests samaritans s'armen i comencem el camí, però, quan Pilat se n'assabenta, envia els seus soldats i fan fugir els samaritans, els agafen captius o els maten. Així doncs, sembla que Roís de Corella identifica aquest impostor amb Judes el Galileu. Pel que fa a la resta de dades, és a dir, els «quatre-cen[t]s» que mesclaren «la sanch d'ells ab la sanch dels sacrificis que oferien», cal identificar dos orígens. Pel que fa al nombre, el verset neotestamentari anterior al que apareix la referència a Judes del Galileu diu: «Temps arrere es va alçar Teudes dient que ell era qui sap qui, i se li van ajuntar uns quatre-cents homes» (Ac 5, 36). És palès que Corella va prendre aquesta xifra per a atribuir-la al nombre de seguidors de Judes el Galileu. Respecte a la imatge colpidora de la mescla de la sang dels que ofereixen amb la dels sacrificis, també té l'arrel en el Nou Testament: «Per aquell mateix temps, alguns dels presents explicaren a Jesús el cas d'uns galileus, com Pilat havia barrejat la sang d'ells amb la dels sacrificis que oferien» (Lc 13, 1). La identificació que degué realitzar l'autor valencià d'aquest verset amb la història contada suara en les *Antiquitates* de Flavi Josep va motivar en Corella, doncs, la inclusió d'aquest final. Per últim, no deixa de sobtar que el mestre en teologia, en el seu afany fabulador, faça sacrificar a galileus en la muntanya santa dels samaritans! | 11-13 E ... liurasen] Corella incorpora aquesta interpretació sobre la tendenciositat dels jueus, la qual no apareix en VC, 519b. | 17 del poble] Immeditament després, Corella obvia un passatge (VC, 519b), en què es diu que alguns deien que era lícit donar el tribut perquè els romans servien a la república i així hom els tenia segurs i quiets. Però contràriament, els fariseus asseguraven que els que servien a Déu i li retien oblacions i delmes, no calia que donaren tributs a cap persona.

3. RESPONSIO CHRISTI PLENA SAPIENTIAE

Unde *cognita*, et deprehensa, *nequitia*, et dolositate *eorum*, nihil enim latet Deum, qui scrutatur renes et corda, laudes ipsorum respuit, et dure eis respondens ait; *Quid me tentatis, hypocritae?* Quasi diceret: Non quaeritis veritatem addiscere, sed me verbis capere, et propter hoc eos hypocritas vocat, quia aliud praetendebant, et aliud intendebant.

Secundum Chrysostomum, respondet non secundum verba eorum, blande, sed secundum conscientias eorum, aspere, docens nos dure refellere adulates; et secundum eundem, Pharisei blandiebantur, ut perderent, Jesus autem confirmabat, ut salvaret, quia utilior est Deus homini iratus, quam homo propitius.

Et subjungit: In hoc autem quod Christus laudes respuit, dat intelligere quod nullus debet velle laudari, et in hoc quod adultores suos dure reprehendit, docemur ut adulationes vitemus.

Ostendite mihi numisma census, id est denarium qui pro censu datur annuo; et erat de argento, vocabaturque denarius, quia valebat decem nummos usuales, et habebat imaginem Caesaris, et nomen ejus. Proprie tamen numisma est ipsa inscriptio imaginis, et nummus est, cui inscribitur.

Et illis offerentibus ei denarium censualem, *ait: Cujus est haec imago*, quantum ad figuram, *et inscriptio*, quantum ad scripturam? Non de ignorantia interrogat, sed ut competenter ad eorum verba respondeat. Voluit Dominus videre materiam quaestionis, ut nos tacite informaret ne simus praecipites in sententiando, sed mature inquiramus, et prius examinemus antequam diffiniamus.

Dicunt ei: Caesaris, scilicet Tiberii, privigni Augusti Caesaris, sub quo Augusto natus est Dominus. *Tunc ex praemissis inferendo quaestionis determinationem, ait illis: Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari*, scilicet tributum et pecuniam, per quam confitemini vos illi subjectos,

ubi secundum Chrysostomum, illa dicit solum quae non nocent pietati, quia si aliquid tale est, non Caesaris sed diaboli est vectigal; *et quae sunt Dei Deo*,

[3. DE LA RESPOSTA DE CRIST PLENA DE SAVIESA]

E coneguda la sua malí- {116d} cia, que res a ell, Déu, no podia amagar-se, qui los nostres cors penetra, lançà les lahors que iniquament li deyen e durament los donà justa resposta: «Què-m temptau, ypòcrits?», quasi dient: «No cerquau veritat apendre, mas a mi voleu 5 pendre.» E per ço ypòcrits los nomena, que una cosa en lo cor tenen y altra en les paraules.

Diu sanct Crisòstom: «No respon a les sues blanques paraules, mas a les consciències aspres, donant-nos exemple que asprament lancem los qui-ns lagotegen. 10 Los fariseus lo loaven perquè-l portasen a perdre; lo Senyor los increpa perquè-ls salve, car més útil és a l'home quant Déu lo castiga que si l'ome lo exalça.»

«Mostrau-me la moneda, mostrau-me lo diner del cens que cad-any se paga.» Era hun diner de argent que 15 deu usuals diners valen, e lo nom de Cesar era a l'entorn la scriptura.

E mostraren-li la moneda. Demanà lo Senyor: «De qui és aquesta ymatge e la sobrescriptura?» No u demana perquè u ignore, mas perquè de la resposta 20 còngruament los puga respondre. Volgué lo Senyor la matèria de la qüestió veure, mostrant a nosaltres que no siam cuytats en donar sentència, mas que primer examinen la causa.

Dien-li: «De Cesar.» Lavors declara e la qüestió 25 determena, dient: «Donau, donchs, a Cesar lo que és de Cesar, que és lo tribut e la pecúnia en la qual confesau que li sou subjectes.»

Diu sant Crisòstom: {117a} «Donava [a] Cesar los diners que al servey de Déu fort contrasten, que són 30 vectigal e tribut no de Cesar, mas del diable. E donava

Ⓢ 7 tenen] temen | 28 sou] son

Ⓢ 5-6 *No ... pendre*] Corella manté la rima de l'original llatí (VC, 519b): «*non quaeritis veritatem addiscere, sed me verbis capere*», en aquest cas per derivació, per crear una sensació eufònica en el text (veg. nota p. 719,25-26). | 13 *lo exalça*] Tot seguit, Corella suprimeix una altra citació de sant Joan Crisòstom (VC, 519b), en què es diu que Crist rebutja la lloança per a donar a entendre que ningú ha de voler ser lloat voluntàriament, i reprén durament els seus adulators per a ensenyar d'evitar les adulacions. | 16-17 *lo nom de Cesar era a l'entorn la scriptura*

Corella abreuja un passatge (VC, 519b), en què es comenta que la moneda tenia la imatge del Cèsar i el seu nom. També elimina seguidament una explicació, la qual pot tenir vàlua en llatí, però no en valencià, en què s'exposa que pròpiament *numisma* s'anomena la imatge esculpida en la moneda, i *nummus* la inscripció que hi ha. | 25 *De Cesar*] Immediatament després, Corella elimina l'explicació de quin Cèsar es tracta (VC, 519b), atés que l'original llatí exposa que és Tiberi, fillastre de Cèsar August, sota el qual va nàixer el Senyor. | 31-757,5 *E ... vostra*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Jeroni, segons VC, 519b. A més, modula l'original llatí i formula en primera persona un fragment que en l'obra ludolfina apareix en tercera, de manera que l'autor valencià posa l'exemple de la vida de Crist com a model del tractament dels diners (pagament del tribut per ell i Pere) i de les qüestions divines (la seua redempció) com si foren mots pronunciats pel mateix Jesús.

scilicet, secundum Hieronymum, decimas, primitias, oblationes, et hostias: sicut et ipse reddidit tributa pro se et Petro, et Deo reddidit quae Dei sunt, Patris faciens voluntatem.

Vel, debemus {520a} reddere mundo suos honores, eos dispiciendo, suas delicias, eas abhorrendo, et suas divitias, eas contemnendo, Deo autem decimas et oblationes. Vel, secundum Ambrosium, sicut Caesar exigit impressionem suae imaginis, sic et Deus animam lumine vultus sui insignitam. Sicut enim denarius imagine regis, sic signatur homo ad imaginem et similitudinem Dei, quam peccando corrumpit.

Et iterum: Cum alia sit imago Dei, alia mundi, si non vis esse obnoxius Caesari, noli habere quae sunt mundi. Si vis terreno regi nihil debere, omnia tua relinque, et Christum sequere.

Et bene prius quae Caesari sunt reddenda decrevit, neque enim potest esse quis discipulus Domini nisi prius renuntiaverit mundo. Sed omnes renuntiamus verbis, non renuntiamus affectu. Nam cum sacramenta recipimus renuntiamus.

Quam gravia sunt vincula, promittere Deo, et non solvere? Major est contractus fidei, quam pecuniae. Redde promissum dum in hoc corpore es, priusquam veniat *exactor et mittat te in carcerem*.

Unde et Hieronymus: Nummum habentem Caesaris imaginem *reddite* coacti *Caesari*, vosmetipsos libenter Deo. *Signatum est, enim, lumen vultus Dei, super nos, non Caesaris: haec Hieronymus.*

a Déu lo que és de Déu: les dècimes, premícies, offeretes e sacrificis: “Axí com yo he pagat aquest cens per mi e per Simon Pere, e done a Déu, mon Pare, la vida, perquè és la sua voluntat que la done per redempció vostra.”

Diu sant Gregori: «Devem donar al món les honors que són sues menysprehant-les, los delits carnals avorrint-los, les riqueses poch stimant-les. E donar a Déu la nostra ànima, sua, que de no-res l'ha creada, en la qual la sua ymatge stà sculpida, y a l'entorn la scriptura que ell mateix, Déu, nos scriu en lo bapisme, més fort impresa que la ymatge de Cesar en la moneda.»

E no sens causa diu primer que doneu a Cesar lo que és de Cesar, car no pot algú del Senyor esser dexeble si primer a les coses del món no renuncia, lo qual renunciar promet en lo bapisme.

Y és greu delictes lo qui promet hi s'obliga e no paga, quant més lo qui a Déu se obliga! Paga, donchs, ans que la mort te asalte, perquè los diables, qui lo tribut dels dampnats cullen, no-t posen en lo perpetual carçre!

Ⓜ 11 scriptura] sctiptura | 16 lo] la

Ⓜ 6 *Diu sant Gregori*] Corella apropia falsament aquest passatge a sant Gregori Magne, atribució que no apareix en *VC*, 520a. | 8-22 *E ... carçre*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Ambròs de Milà, segons *VC*, 520a. | 8-13 *E ... moneda*] Corella abreuja i reformula l'original llatí (*VC*, 520a), el qual, com s'ha dit, correspon a dues citacions de sant Ambròs (veg. nota anterior). En la primera s'indica que, així com el Cèsar exigeix la impressió de la seua imatge en la moneda, així Déu demana l'ànima com a estandard de la claror de la seua mirada. Així com el diner té la imatge del rei, així la persona ha d'estar segellada a imatge i semblança de Déu, la qual, pecant, es corromp. En la segona citació el sant milanés exposa que, com que una és la imatge de Déu i una altra la del món, si hom no vol ser còmplice del Cèsar, no ha de posseir res que siga del món. Si no es vol deure res al rei terrenal, cal deixar totes les coses i seguir Crist. La remissió al bapisme que afegeix el mestre en teologia s'explica a través d'una glossa que apareix després (veg. nota posterior). | 16-17 *lo ... bapisme*] Corella glossa l'obra ludolfina (*VC*, 520a), en què es comenta que la renúncia al món es realitza de paraula, però no d'afecte; quan hom rep els sacraments, renuncia al món. Així, el mestre en teologia concreta en el sacrament del bapisme, el primer que rep el cristià, la renúncia al món que l'obra ludolfina refereix amb un genèric «*sacramenta*». | 19-22 *Paga ... carçre!*] Corella glossa l'original llatí (*VC*, 520a), en què s'exhorta, igual com en el *Cartoixà*, que la persona reta allò que ha promès mentre està en el seu cos, abans que vinga l'oficial i la tanque a la presó (Lc 12, 58). La intervenció corellana passa per glossar la *VC* d'acord amb el tema de l'episodi que està tractant: si és lícit pagar el tribut a Cèsar. Així, «*reddere*» és interpretat com «paga», i «*exactor*» («oficial») és directament glossat com a «diables», els quals «lo tribut dels dampnats cullen». | 21-22 *perpetual carçre*] A continuació, Corella elideix una citació de sant Jeroni (*VC*, 520a), en què s'exposa que cal retre obligats al Cèsar la moneda que té la imatge del Cèsar, però el fidel s'ha de lliurar ell mateix voluntàriament a Déu, atès que ell és estandard de la claror de la mirada divina, no el Cèsar. També elimina el començament del següent subcapítol segons la nostra edició, en què s'afirma que la persona, deixant totes les coses que són del món, no sols cal que done, sinó que reta a Déu totes les coses que són en ella, perquè les hem rebudes d'ell: el cos, l'ànima, la intel·ligència, la voluntat, la raó, per a no ser comparats amb les bèsties i procedir en tot raonablement. Seguidament també omet una citació de sant Hilari de Poitiers, en què s'indica que és condigne que la persona es reta per complet a aquell de qui ha pres l'origen i el profit.

4. QUAENAM SUNT REDDENDA DEO?

Relictis ergo quae mundi sunt, corpus, animam, intellectum, voluntatem, rationem, et omnia quae in nobis sunt, Deo, a quo accepimus, non dico debemus, sed tanquam debitum reddamus, ut non comparati bestiis, sed rationabiliter in omnibus procedamus. Quia secundum Hilarium, condignum est, ut ei nos totos reddamus, cui debere nos recolimus et originem et profectum.

Non est itaque inconueniens, nec contradictio, quod homo sit subditus homini in temporalibus, et Deo immediate in spiritualibus: utrumque enim bene se compatitur, nec alterum alteri praepjudicat.

Sed magis felix est et beatus, qui a temporalibus et a perniciosa servitute eorum est erutus, et Deo soli subiectus, quia hic maxime est liber, et princeps, et regibus regalius, et neque divitiarum timet tyrannidem, neque principatus timorem.

Mystice autem Deo debemus reddere triplex tributum, sive rationem, quam postulat, scilicet: de corde, perfectam dilectionem; de ore, ferventem et frequentem gratiarum actionem; de corpore, voluntariam vitiorum mortificationem. In praemissis etiam tria mystice notantur: primo quaeritur ostensio denarii, secundo interrogatur superscriptio oblatis, tertio sequitur diffinitio, cui debeat reddi.

In denario sunt tria: materia, pondus, et superscriptio cum imagine; materia, est operatio bona, vel mala, argentea, vel stannea; pondus, est intentio recta vel prava; imago attenditur in affectu interiori, et superscriptio, in effectu exteriori. Imago enim diaboli, est culpa; imago Dei, gratia; superscriptio, est exterior conversatio, et humilis ad imitationem Christi, vel superba ad imitationem diaboli.

Hujus denarii ostensio fit in morte. O quam metuenda quaestio! *Ostendite mihi numisma census*, hominem scilicet interiorum, sacco carnis velatum, exteriori simulatione obumbratum, diu ad poenitentiam expectatum, Felix qui poterit dicere: *Conscidisti saccum meum, et circumdedisti me cum laetitia!* Sed in iudicio interrogatio fiet et de imagine. O quam horrenda interrogatio, imo increpatio, malorum! *Cujus est imago haec, et superscriptio?* Quilibet portat imaginem ejus cujus habet opera, scilicet vel Dei, vel

[4. DE LES COSES QUE CAL RETRE A DÉU]

Diu sanct Ylari: «No és inconvenient que en les coses que posehim temporals siam als reys e senyors subjectes, y a Déu obehint lo que ell mana, car la sancta religió cristiana vol que siam obedients als temporals senyors nostres quant les {117b} leys e manaments d'ells al que Déu mana no contrasten.»

Diu sanct Crisòstom: «Aquell, però, és benaventurat qui, renunciant totes les temporals riqueses, és franch e libert de pagar lo tribut a Cesar. Aquest és rey e senyor, qui no tem los tirans del món e prínceps perquè no li roman res perquè puga tembre.»

Moralment, de tres censos devem a Déu fer oferta: del nostre cor, amor perfeta; de la boca, fervent oració devota; del cors, mortificació de vicis. Demana lo Senyor que-l diner li mostren; segonament, enterroga de qui és la ymatge e la sobrescriptura; terçament, declara e pronuncia la sentència.

En lo diner tres coses s'i troben: la matèria, lo pes e la ymatge ab la scriptura. La matèria és la obra bona o mala de or o de coure; lo pes, la intenció prava o recta; la ymatge és la interior affectió, ab la scriptura, qui és lo exterior effecte. La ymatge del diable és la culpa, la ymatge de Déu és la gràcia; la scriptura és la conversió diversa: supèrbia, del diable; de Déu, humilitat mansueta.

Aquesta moneda en la mort de cascú lo Senyor la demana. O, temerosa demanda per a qualsevol, per justificat que sia! O, per als dampnats horrible spantable demanda! Portarà cascú en la mort la figura e ymatge del príncep e senyor que ha seguit en la vida. E per ço respondrà la divina misericòrdia: «Portau aquexa moneda de la mi- {117c} a figura e ymatge a la mia

© 1 *Diu sanct Ylari*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Hilari de Poitiers, atribució que no apareix en VC, 520a, i que tal volta haja estat ocasionada per l'omissió prèvia d'una citació d'aquest sant (veg. nota anterior). [3-6 *car ... contrasten*] Corella explica l'original llatí (VC, 520a), en què s'exposa simplement que obeir Déu i els senyors es complementen, si un manament no perjudica l'altre. [7 *Diu sanct Crisòstom*] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Joan Crisòstom, atribució que no apareix en VC, 520a. [28 *que sia*] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 520a), en què s'interpreta que mostrar a Jesús la moneda del cens significa l'interior de la persona, amagat en el sac de la carn, cobert de l'ombra de la simulació exterior, endarrerit per a la conversió durant molt de temps. Felix aquell que puga dir: «M'has tret el dol i m'has vestit de festa!» (Sl 29, 12). Però en el Judici, acaba el comentari omés, es preguntarà sobre la imatge. [30-759,3 *E ... penes!*] Corella altera i retorica l'original llatí (VC, 520ab), en què s'indica que als bons i als malvats es donarà el decret en la retribució: «Doneu al Cèsar el que és del Cèsar, i a Déu el que és de Déu», i així, els uns aniran al suplici i els altres al goig. En la reformulació corellana, sobta la imatge de la glòria celestial com una tresoreria on es guarden les monedes, que signifiquen dels justos, metàfora que no he documentat en cap altre lloc.

Imperatoris, mundi et diaboli. Sed diffinitio fiet in retribu- {520b} tione: *Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo, quia ibunt hi in supplicium, illi in gaudium.*

5. TRES SECTAE JUDAEORUM

Et, qui missi fuerant a Pharisaeis, audientes sapientissimam responsionem Domini, mirati sunt, quia calliditate et insidiis praevalere non potuerunt, et relicto eo, sicut confusi, abierunt.

Unde Hieronymus: Qui ad tantam credere sapientiam debuerant, *mirati sunt* quod calliditas eorum insidiandi locum non invenisset, *et relicto eo abierunt*, infidelitatem pariter cum miraculo reportantes.

Deinde cum abiissent Pharisaei, *accesserunt ad eum Sadducae*, ut quia ratione eum superare non poterant, saltem per ipsam frequentiam sensum ejus subverterent, et taedio eum superarent.

Tres erant sectae inter Judaeos ab aliis differentes, scilicet: Pharisaei, qui erant ab aliis divisi quantum ad habitum et traditiones, qui traditionibus Moysis traditiones suas praeferebant, et secundum Legem vocabantur Pharisaei, id est *divisi*, a Phares, id est *divisio*.

[53] Alii erant Esseni, qui ab aliis differebant in vita et modo vivendi, quia fere monasticam vitam ducebant, conjugia vitabant, omnia in communi habebant. De duabus autem primis sectis hic dicitur.

Alii erant Sadducae, qui ab aliis differebant quantum ad doctrinam, qua ipsi sibi justitiam, et quod non erant vindicabant, unde et justii propter exteriorem sanctitatem appellati sunt; ipsi enim resurrectionem negabant, animam mortalem esse, et cum corpore interire dicebant, ac neque Angelum, neque spiritum esse credebant; sed libros Moysis recipiebant.

tresore[r]ya de la eterna glòria! Y aqueixa altra, qui té la figura e ymatge del diable, portau-la a les calderes de infern en les eternes penes!»

[5. DE LES TRES SECTES DELS JUEUS]

Y seguint la thenor del sagrat evangeli, hoint los dexebles dels fariseus la sapientíssima resposta, fort se marvellaren mirant quant poch contra'l Senyor les sues astúcies podien, e confusos se n'anaren.

Diu sanct Hierònym: «No cregueren a la doctrina e sapiència de aquell qui avien nomenat mestre e verdader mestre. E axí, incrèduls del Senyor se partiren, portant ensemps ab la infidelitat maravella de la sua maravellosa resposta.»

E anant-se'n los fariseus, los saduceus al Senyor se acostaren, que puy no podien per rahó, volien sobrar-lo per fatiga.

Corrien entre-ls juheus tres sectes diferents de la comuna vida: los fariseus, qui eren divisos e distints dels altres en lo vestir y en lo viure, qui a la ley de Moysés moltes constitucions ajustaven; fariseus se nomenaven, que *fares* «divisió» significa.

Eseus eren los altres, vestits de blanch, molt netes les vestidures. Portaven vida monàstica, totes les coses entr-ells comunes. Avorrien lo matrimoni, no que stimasen que la generació se degué perdre, però stimaven que alguna dona lealtat a son marit no guardava. Tenien per excel·lència portar les cares grogues e descolorides. No tenien alguna ciutat pròpia, mas en les ciutat tenien una {117d} casa, axí com monestir, a ells comuna.

Saduceus eren los altres, los quals de tots diferien en la doctrina. E que eren molt justificats, més que-ls altres, se aplicaven; e de justícia lo nom prenien: *sadech* vol dir «justícia». Aquests resurreció negaven, opinant que ensemps l'ànima ab lo cors moria, ni creyen spirit

Ⓢ 4 thenor] themor | 5 sapientíssima] saptentissima | 8 cregueren] cregueru | 30 eren] rren | 33 opinant] optimant

Ⓢ 11-12 *maravella ... resposta*] Cal notar el joc de paraules per derivació del mot *maravella*, el qual no apareix en *VC*, 520b. | 14 *sobrar*] Superar, vèncer (*DCVB*, s.v. *sobrar*). | 21 *Eseus eren los altres*] Corella intercanvia l'ordre de la secta segona i tercera: en l'original llatí (*VC*, 520b), el segon lloc l'ocupa els saduceus i el tercer els essenis. Aquest canvi està motivat pel manteniment de l'estructura en l'obra: els saduceus en el *Cartoixà* ocupen el tercer i darrer lloc per a mantenir-ne la cohesió, atés que seguidament es tracta l'episodi dels saduceus i la resurrecció (Mt 22, 23-33). | 23-29 *no ... comuna*] Corella agrega aquesta informació sobre els essenis, la qual no es troba en *VC*, 520b. Novament (veg. nota p. 755,6-10), la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 370; postil·la a Mt 22, 23) donen indicis a l'autor valencià d'on trobar més notícies sobre les sectes jueves: «secundum quod refert Josephus de istis xx Librum Antiquitatum, et Magister in Historiis, ubi plenius tangitur diversitasque erat in sectis judeorum». Fet i fet, Corella omet en aquest cas la informació que dóna Flavi Josep en les *Antiquitates* (xiii, 5.9; xiii, 10.6; xviii, 1.4, i xx, 9.1), fins i tot la informació més detallada que hi ha en *De bello judaico* (ii, 8.2, ii, 8.14), i pren i adapta tota aquesta informació incorporada al *Cartoixà* de la *Historia scholastica* de Pere Comèstor (*PL* 198, cols. 1552d-1553d), el «*Magister in Historiis*», segons el sobrenom conegut de l'autor i usat per Lira. A més de la concomitància quant al contingut, l'ús de la forma *eseus* per part de l'autor valencià s'adiu millor amb la que usa Pere Comèstor, *essaei*, i s'allunya de la que es troba en Flavi Josep, *esseni*. | 32-33 *e ... justícia*] Corella incorpora aquesta glossa a partir de la *Historia Scholastica* de Pere Comèstor (veg. nota anterior).

[53]

ni àngel. Los cinch libres de Moysés, mal entesos, acceptaven.

6. QUAESTIO SADDUCAEORUM DE MULIERE SEPTEM VIROS HABENTE, ET CHRISTI RESPONSO

[6. DE LA QÜESTIÓ DELS SADUCEUS SOBRE LA DONA QUE HAVIA TINGUT SET MARITS I DE LA RESPOSTA DE CRIST]

Aquests al Senyor se acosten ab una tal qüestió sobre fengida matèria:

–Mestre, Moysés dix en la Ley: “Si algú moria no tenint fill, prenga lo germà la muller de aquell, y la sement de son germà sucite.” Són stats set germans entre nosaltres: lo primer, presa muller, és mort, e no avent fills, dexà la muller a son germà. Per lo semblant lo segon e lo terç, fins al seté. Aprés de tots és morta la muller. Donchs, en la resurrecció, de qual dels set serà muller?

Respòs lo Senyor:

–Er[r]au no sabent les Scriptures ni la virtut de Déu. En la resurrecció ni pendran mullers los hòmens ni marits les dones, mas seran axí com los àngels de Déu en lo cel. ¿De la resurrecció dels morts no aveu lest què ha dit Déu parlant a vosaltres: “Yo só Déu de Abraam, e Déu de Ysach, e Déu de Jacob”? No és Déu de morts, mas de vius.

E hoint açò, los pobles staven meravellats de la sua doctrina.

No crehent la resurrecció los saduceus, portaven per inconvenient aquesta fengida ystòria, que una dona fos muller de set hòmens, que no fon may {118a} lícita cosa que tingués molts marits una dona. E axí, ells arguhien que en la resurrecció, o seria muller de tots los set, o per quina causa seria muller més de l’hu que de l’altre.

Als quals, responent lo benigne Senyor, soltà la qüestió e mostràls la veritat de la sua opinió errònea, dient: «Vosaltres er[r]eu, que negau la resurrecció, ignorant les Scriptures, les quals mostren la resurrecció e la condició dels qui resucitaran en gloriosa vida. E ignorau la virtut de Déu, qui pot ressucitar los cossos e

Sadducaeï ergo accedentes ad Jesum quamdam fabulam fictam de muliere, quae septem viros habuerat, ei proponebant, quaerentes ab eo cujus esset in resurrectione, per quam ostendere volebant resurrectionem non esse. Putabant enim quod si futura esset resurrectio, tunc celebrandae essent nuptiae sicut modo; et quia inconueniens videbatur quod detur omnibus septem simul, quia uni mulieri nunquam licuit plures viros habere, sed bene e converso, propter fecunditatem, vel quod detur alicui eorum determinate, quia qua ratione esset unius, eadem ratione esset et alterius; intendebant concludere resurrectionem nullam esse.

Quam questionem eis solvendo, evacuat Dominus eorum opinionem, et ostendit errorem, dicens: *Erratis, in hoc, scilicet quod resurrectionem negatis, nescientes Scripturas, quae resurrectionem asserunt, ac modum resurrectionis instruunt, et ostendunt. Unde etiam sequitur, quod nesciant, virtutem Dei, quae poterit corpora suscitare, et post mortem vivificare, quia potuit*

Ⓣ 9 semblant] semblent | 23 portaven] portauen | 26 marits] martres

Ⓣ 5-22 *Mestre ... doctrina*] Corella tradueix directament de la Vulgata l’episodi dels saduceus i la resurrecció (Mt 22, 24-33), igual com ha fet en altres passatges de tarannà narratiu (veg. nota p. 364,16-365,3), el qual apareix de manera glossada i fragmentària en l’original llatí (VC, 520b-521a). | 15-16 *En ... dones*] Corella glossa la Vulgata (veg. nota anterior), la qual fa simplement «*neque nubent neque nubentur*» (Mt 22, 30), a partir d’un passatge posterior que apareixerà en la VC i que l’autor valencià suprimirà (veg. nota p. 761,4-7). | 26 *una dona*] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 520b), en què es diu que a l’home sí que era permès tenir diverses dones, per la qüestió de la fecunditat. | 32-761,8 *Vosaltres ... àngels*] Corella modula el text a un estil directe, en primera persona, com si fóra Jesucrist mateix el qui parlara, quan en l’original llatí aquest fragment apareix glossat i en tercera persona (VC, 520b).

omnia de nihilo facere. Errabant ergo, quia et Scripturis contradicebant, et virtuti Dei derogabant.

Erratis, etiam putantes ibi celebrandas esse nuptias. In resurrectione enim generali, neque nubent,

scilicet viri, id est non accipient uxores; *neque nubentur*, scilicet mulieres, id est non accipientur a viris. Latina consuetudo, ut dicit Hieronymus, hic Graeco idiomati non respondet. Nubere enim proprie dicuntur mulieres, et viri uxores ducere; sed hic simpliciter intelligamus quod nubere de viris, et nubi de mulieribus dictum sit,

unde non erit carnalis, sed spiritualis conversatio. Et hoc est quod subditur: *Sed erunt sicut Angeli Dei in coelo,*

non in natura Angeli, in proprietate spiritualitatis, et immortalitatis, incorruptibiles scilicet et ingenerabiles, nec quod sint spiritus; sed quod sint spirituales, ac vitam et conversationem spiritualem habentes, et sine {521a} labe corruptionis visione et fruitione Dei viventes.

Cessante enim causa, cessat effectus, nuptiae autem ordinatae sunt ad procreationem filiorum educandorum ad cultum Dei, quousque numerus praedestinatorum sit completus,

qui completus erit in resurrectione; et propter hoc tunc erimus *sicut Angeli*, semper contemplationi vacantes, et hoc est quod debet corda movere ad devotionem, videlicet consideratio illius beatæ vitæ, quam post modicum expectamus.

7. SEPTEM VIRORUM MYSTICAE SIGNIFICATIONES

Secundum Bedam, mystice per septem viros reproborum universitas designatur, quorum uxor est mundana conversatio, qui discedunt sine liberis, quia tota hac vita quæ septem diebus agitur steriles sunt a bonis operibus, quibus morte misera præraptis, ad ultimum et ipsa mundana conversatio quam illi sine

tornar-los de mort a vida, axí com pogué en lo principi de no-res crear l'ome.

»Errau encara pensant que en la resurrecció celebraran núpcies, car no y aurà casaments e noces,

mas amicícia spiritual pacífica, plena de tots los goigs que considerar e més del que considerar se poden. Viuran en eterna spiritual vida, fruhint e amant a Déu axí com los àngels.»

Sesant la causa, cesa lo efecte: eren les noces per [a] la multiplicació humana, fins que dels predestinats fos acabat lo nombre.

[7. DEL SIGNIFICAT MÍSTIC DELS SET MARITS]

Ⓞ 4-7 *car ... vida*] Corella adapta en part, i sobretot elimina un passatge de l'original llatí (VC, 520b), en què s'explica que, en Mt 22, 30, quan es diu *nubent* («es casen»), significa que els homes no prendran mullers, i que quan es diu *nubentur* («són casats»), figura que les dones no seran acceptades pels marits. Com diu sant Jeroni, continua el fragment elidit, l'ús llatí no correspon ací al del grec: *nubere*, doncs, s'aplica pròpiament a les dones i als homes que es casen. Ací, acaba el passatge reformulat, cal entendre només que casar-se, homes o dones, no serà amb tracte carnal, sinó espiritual. Per últim, cal destacar l'èmfasi amb que l'autor valencià tradueix un simple «*spiritualis conversatio*» («tracte esperitual») com a «amicícia spiritual pacífica, plena de tots los goigs que considerar e més del que considerar se poden». | 8 *los àngels*] Immediatament després, Corella elimina un fragment (VC, 520b-521a), en què s'indica que no seran àngels per natura, sinó per les seues propietats: immortals, incorruptibles i no es podran tornar a engendrar, perquè seran esperits. Com que són espirituals, i tenen vida i tracte espirituals, sense taca de corrupció, viuran en la visió i fruïció de Déu. Cal assenyalar, no obstant, que l'autor valencià pren el darrer extrem d'aquest passatge suprimit per a inspirar-se en aquesta mateixa última part de l'estil directe en què sembla que parle Jesucrist (p. 761,7-8). | 10 *multiplicació humana*] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 521a), en què es diu que les noces també són per a educar els fills en el culte a Déu. | 11 *lo nombre*] Tot seguit, Corella obvia un passatge (VC, 521a), en què s'exposa que el nombre dels predestinats serà complet en la resurrecció, per això aquests seran com els àngels, sempre en contemplació. Açò ha de moure el cor del fidel a la devoció, és a dir, a la consideració d'aquella feliç vida que s'ha d'espera d'ací a poc de temps. L'autor valencià també obvia seguidament l'inici del següent subcapítol segons la nostra edició, en què a través d'una al·legoria mística, segons Beda el Venerable, pels set marits se designen tots els rèprobes, els quals tenen com a muller la vida mundana. No tenen fills: tota la seua vida, els set dies de setmana, és estèril de bones obres. Arrancats per una mort misera, a la fi, aquella mateixa vida mundana, la qual ha passat sense obres de vida, passarà com una muller infecunda.

vitali opere transegerant, quasi uxor infecunda transibit.

Potest etiam nomine hujus mulieris intelligi Ecclesia, quae viro desponsatur, quando praelato committitur; septenarius autem virorum non generantium ex Ecclesia filios, significat universitatem malorum praelatorum, vel clericorum, secundum differentias septem ordinum ecclesiasticorum:

quorum primus est Ostiariorum, secundus Lectorum, tertius Exorcistarum, quartus Acolythorum, quintus Subdiaconorum, sextus Levitarum seu Diaconorum, septimus Sacerdotum.

Hi filios non generant, quia in Ecclesia Dei fructum non quaerunt; et ideo daemonium eos occidit.

Mulier quoque ista moraliter loquendo, potest dici peccatrix anima, septem capitalium vitiorum universitati desponsata. Resurrectio autem spiritualis est, a morte culpae ad vitam gratiae, quae est arrha gloriae; et ideo quando haec resurrectio firmata est, per propositum cavendi recidivum,

firmatum professione religionis, et etiam observatum, tunc est similitudo ad angelicam vitam, quia per castitatem fit conformitas angelicae puritati. Angeli quoque similiter nihil possident in hoc mundo; et obediunt continue ipsi Deo. Mali ergo sunt desides, qui ex suis operibus bonis non relinquerunt semen, et aliquid memoria dignum; et adhuc pejores sunt qui memoriam sui de malis operibus suis reliquerunt.

8. IMMORTALITATEM ANIMARUM CORPORUMQUE RESURRECTIONEM PROBAT DOMINUS

Postquam autem Dominus respondit ad eorum interrogationem, et ipsorum confutavit errorem, statim subdit de resurrectione, confirmando veritatem resurrectionis. auctoritate Scripturae.

Probaturus ergo resurrectionem corporum, inducit auctoritatem de Exodo sumptam, et probat primo perennitatem animarum, quam illi ne- {521b} gabant; qua probata consequenter probat resurrectionem corporum, quae cum animabus bona, malave gesserunt.

Podem per aquesta dona entendre la Sgleya, sposa del bisbe, al qual set òrdens acompanyen.

Hi fills no engendra quant en la sua sgleya ni cull ni sembra fruyt de bones obres.

Pot-se dir aquesta dona la pecadora ànima, ab los set pecats mortals casada, quant per la gràcia ressucita e porta angèlica vida, y ab ferm propòsit de no tornar en la culpa, ab algú de aquells pecats no roman casada.

[8. COM EL SENYOR DEMOSTRA LA IMMORTALITAT DE LES ÀNIMES I LA RESURRECCIÓ DELS COSSOS]

E conferma lo Sen- {118b} yor la general resurrectió per auctoritat de la Scriptura Sacra,

10

© 1-2 *sposa del bisbe*] VC, 521a: «*quae viro desponsatur, quando praelato committitur*». [2 *set òrdens acompanyen*] Immediatament després, Corella omet una interpretació (VC, 521a), en què es comenta que els set esposos són tots els mals prelats o clergues segons les diferències dels set ordes eclesiàstics: primer, els ostiaris; segon, els lectors; tercer, els exorcistes; quart, els acòlits; cinqué, els subdiaques; sisé, els levites o diaques; seté, els sacerdots. [4 *de ... obres*] A continuació, Corella suprimeix (VC, 521a), que perquè no donen fruit són morts pel dimoni. [6-8 *quant ... casada*] Corella abreuja i també elimina l'original llatí (VC, 521a), en què s'exposa que ressuscitar espiritualment és passar de la mort de la culpa a la vida de la gràcia, la qual és fermaça de la glòria. Per això, quan aquesta resurrectió s'afirma pel propòsit d'evitar la caiguda, afirmat i observat per la professió de la religió, llavors és semblant a la vida angèlica, perquè la castedat s'adiu amb la puresa angèlica. Semblantment, els àngels no posseeixen res en aquest món, i obeeixen a Déu contínuament. Els mals, acaba el frament omés, són desidiosos, atés que no deixen llavor de les seues bones obres ni res que siga digne de memòria; i encara són pitjors els que, per males obres, no deixen cap memòria. [10 *Scriptura Sacra*] Tot seguit, Corella elideix una explicació (VC, 521ab), en què s'exposa que per a provar la resurrectió dels cossos Jesús addueix l'autoritat de l'Èxode, i prova primer l'eternitat de les ànimes, la qual els saduceus negaven. Quan la demostra, prova consegüentment la resurrectió dels cossos, els quals van realitzar amb les ànimes coses bones o malvades.

Dicitur enim in Exodo a Deo: *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob*. Quando hoc Deus dicebat, jam illi mortui erant: *Deus autem non est mortuorum*, id est omnino non existentium, sed *viventium*, et existentium, ergo ipsi vivunt et existunt. Ratio talis est: Deus non dicitur Dominus rerum non existentium, vel eorum quae sunt nihil, quia creaturae ad Deum est realis relatio, quae non potest fundari in nihilo; sed *Deus dicitur Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob*, qui mortui sunt, ergo ipsi existunt; non enim dixit: Ego fui, sed: *Ego sum*, tanquam illi praesentes existant; at non corpore, ergo anima, et ideo anima non moritur cum corpore, sed est aeterna. Et per hoc probat resurrectionem corporum ex veritate justitiae.

Nam cum dicat se Deum Abraham, et aliorum qui servierunt ei in corporibus suis, justum est, ut remunerentur cum corporibus ipsis in quibus meruerunt.

Et universaliter omnium corpora et animae, bona vel mala simul recipiant, quae simul meruerunt.

Quia enim homo meruit, vel demeruit, anima simul et corpore; ideo in futuro punietur, vel remunerabitur, simul in utroque. Hoc autem non potest fieri, nisi fiat resurrectio corporum; et ideo constat futuram esse corporum resurrectionem.

Unum ergo probat Dominus expresse, scilicet quod animae semper vivant, nec cum corporibus intereant; alterum per consequens, scilicet quod corpora resurgant.

dient: «¿No avete lest en lo Èxodo, qui és libre que a vosaltres és accepte, que diu Déu: “Yo só Déu de Abraam, de Ysach e de Jacob”? Aquests morts eren quant dix aquestes paraules, e si les ànimes, axí com vosaltres opinau, ensemps ab los còssors, eren mortes, 5 ells ja no eren. Donchs, ¿Déu com se deya Déu de aquells qui ja no eren? Cert és que les ànimes d'ells vivien, puix Déu no és Déu dels morts, qui esser no tenen, segons la opinió vostra; és Déu dels vius, dels quals, encara que sien morts, les ànimes viven, les quals 10 cobraran los cossos.»

Cobrarán los bons los còssors perquè posehexquen felicitat perfeta, e los mals perquè tinguen acabada pena.

Moltes auctoritats podia lo Senyor al·legar dels psalms e profetes, que de la general resurrectió clarament parlen, però aquests solament lo[s] llibres de Moysés rebien, e per ço lo Senyor de aquells llibres solament los al·lega. 15

E perquè era la principal error sua que les ànimes 20 ensemps ab los còssors morien, lo Senyor los donà resposta mostrand com les ànimes dels morts viven. Segonament, infereix que, puix viven y ab los còssors han servit a Déu, lo qual Déu de aquells se nomena, és rahó que los còssors cobren y ensemps ab ells 25 eternament vixquen.

© 1-2 *qui és libre que a vosaltres és accepte*] Corella incorpora aquest comentari, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 521a), a partir de la descripció dels saduceus que apareix prèviament (veg. p. 760,1-2). | 3-14 *Aquests ... pena*] Corella adapta, d'una manera bastant didàctica, l'obra ludolfina (VC, 521b), en què s'indica que quan Déu deia: «Jo sóc el Déu d'Abraham, el Déu d'Isaac i el Déu de Jacob» (Ex 3, 6), aquests ja eren morts, però «no és Déu de morts», és a dir, de res que no existísca, «sinó de vius» (Lc 20, 38), del que existeix i viu. Aquest és el raonament: Déu no es diu Senyor de res que no existísca o de coses que no són, perquè la relació de la creatura amb Déu és real i no es pot fundar en no res. Però si Déu, es diu d'Abraham, d'Isaac i de Jacob, els quals són morts, això és que aquests existien. No digué: «jo vaig ser», sinó: «jo sóc», com si aquests presents existiren, no en el cos, sinó en l'ànima, i per això l'ànima no mor amb el cos, sinó que és eterna. Per això, continua al passatge adaptat, prova la resurrecció dels cossos per mitjà de la veritat de justícia. Com que s'anomena Déu d'Abraham i d'altres que el serviren en el seu cos, és just que reben la recompensa amb el mateix cos amb què meresqueren. Generalment, tot cos i ànima rebrà béns i mals d'acord amb el que ha merescut, perquè allò que la persona té en mèrit o demèrit ho rebrà igualment en cos i en ànima, i serà castigat o recompensat en un i en l'altra. Però acò, acaba el fragment modificat, no pot esdevenir sinó en la resurrecció dels cossos, i per això consta que s'esdevindrà aquesta resurrecció. Paral·lelament, i amb aquest mateix sentit didàctic que s'ha apuntat, Corella també modula l'original, que està en tercera persona, a una primera persona, com si fóra Jesucrist mateix el que estiguera glossant i ensenyant el text. | 15-19 *Moltes ... al·lega*] Corella incorpora aquest argument, el qual no apareix en l'original llatí (VC, 521b). Si bé la sola acceptació del Pentateuc per part dels saduceus és argument que ja ha aparegut en el *Cartoixà* (veg. nota p. 763,1-2), l'expressió «moltes auctoritats podia lo Senyor al·legar dels psalms e profetes» sembla remetre de nou a la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 371; postil·la a Mt 22, 29), en què, abans d'acudir a l'admissió única dels llibres de Moisés, es diu que els saduceus «non recipiebant scripturas prophetarum, in quibus sit expressa mentio de resurrectione mortuorum», i seguidament es troben dues citacions: una del llibre de Daniel i l'altra de Zacaries.

Item, propter naturalem appetitum et inclinationem animarum ad corpora sua; quia naturale est animabus desiderare sua corpora, ut cum ipsis glorificentur, cum quibus meruerunt;

et ideo ne a suo desiderio fraudentur, necesse est ut eis sua corpora reddantur, quia anima non potest esse perfecte quieta, nec beata, nisi uniatur cum corpore, ad cuius unionem habet inclinationem naturalem, et ita corpora resurgent.

Ubi Hieronymus: Cum autem dicit: *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob*, ter Deum nominando Trinitatem intimavit; cum autem dicit: *Non est Deus mortuorum*, unum Deum iterans, unam substantiam significavit.

9. ADMIRATIO TURBAE DE DOCTRINA CHRISTI

Et audientes turbae, mirabantur in doctrina ejus. Unde Remigius: Non quidem Sadducaei, sed turbae mirantur. Hoc etiam quotidie agitur in Ecclesia. Cum enim divina inspiratione adversarii Ecclesiae superantur; turbae fidelium laetantur: haec Remigius.

ORATIO

Domine Jesu Christe, doce me astutias seductorum intelligere et cavere; nec non veritatem vite ac doctrinae et justitiae semper custodire. Da mihi insigniri tua imagine, non inimici, ut ea quae mundi sunt relinquendo, et tibi soli adhaerendo, reddam tibi ea quae de tua gratia a te percepi, in ipsis tibi fideliter serviendo. Praesta etiam mihi, ut carnalem et mundanam conversationem, quae sterilis est, fugere ac spiritualem et coelestem sectari valeam; et gloria resurrectionis innovatus, cum Angelis Dei in coelo immortalitate frui merear, et perpetua tui visione. Amen.

És natural desig a la ànima que-l seu cors informe, y és mester que atenga lo que desija en la eterna glò-
{118c} ria.

[9. DE L'ADMIRACIÓ DE LA MULTITUD PER L'ENSENYAMENT DE CRIST]

Maravellaven-se los pobles hoint la sua doctrina. Y los saduceus ni se'n meravellaven ni-l creyen, mas
5 confusos se partiren.

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, fes gràcia a mi, ignorant miserable, que les astúcies dels mals me faces entendre, a fi que per la tua gràcia guardar me'n puga, y que yo en los
10 meus actes e respostes guarde veritat de vida, de justícia e de doctrina. E conserve en mi la tua imatge, e no consenta que l'enemich hi empremte la sua, perquè, dexant les coses de aquest món, a tu sol acostant-me,
15 tot lo que tinch que m'has acomanat per la tua misericòrdia torne a tu en servís acceptes. E fes-me gràcia que la carnal conversació e mundana, que és stèril, yo fogir puga, e la spiritual e celestial abraçe, perquè, renovat en resurrecció gloriosa, ab los teus àngels en lo cel eternament te lohe. Amén.
20

© 1 *informe*] Inspire, infonga (DCVB, s.v. *informar*). | 2-3 *eterna glòria*] Immediatament després, Corella suprimeix un passatge (VC, 521b), en què es comenta que, per a no decebre les ànimes en el seu desig, caldrà que aquestes siguen retornades als seus cossos, perquè l'ànima no pot estar perfectament calmada ni feliç si no s'uneix amb el seu cos, cap al qual té una inclinació natural. Per això els cossos ressuscitaran. També l'autor valencià elimina seguidament una citació de sant Jeroni, en què s'interpreta que, quan es diu: «Jo sóc el Déu d'Abraham, el Déu d'Isaac i el Déu de Jacob», anomenant tres vegades a Déu, s'indica la Trinitat; quan es diu: «no és Déu de morts», insistint en un únic Déu, significa una sola substància. | 4-6 *Y... partiren*] Aquest acabament, amb cert regust rondallístic i incorporat per Corella, substitueix la citació de Remigi d'Auxerre amb què acaba el capítol (VC, 521b), en què s'exposa que el fet de meravellar-se el poble i no els saduceus ocorre tots els dies en l'Església: quan la inspiració divina venç els adversaris de l'Església, s'alegra el poble dels fidels. | 16 *en servís acceptes*] En serveis agradables a Déu (DCVB, s.v. *servir*).

{521A} CAPUT XXXVI. DE PRIMO ET MAGNO, AC SECUNDO ET SIMILI LEGIS MANDATO

I. NOVA QUAESTIO PHARISAEORUM DE PRIMO LEGIS MANDATO

Pharisaei vero audientes, et gaudentes, quod sapienti responso Jesus, silentium imposuisset Sadducaeis, non habentibus quid amplius dicerent {521b} contra responsionem ejus, convenerunt in unum, ad ipsum alio modo invadendum; et venerunt in magna multitudine, ad magis eum terrendum.

{522a} Unde Chrysostomus: Convenerunt ut multitudine vincerent, quem ratione superare non poterant; a veritate nudos se esse professi sunt, qui multitudine se armaverunt: haec Chrysostomus.

Recedentibus Pharisaeis, venerunt Sadducaeis, et iterum recedentibus Sadducaeis, venerunt Pharisaei, tentantes eum frequenti congressu fatigare et subvertere; licet enim contrarii essent in opinione de animae immortalitate, et mortuorum resurrectione, conveniebant tamen in Christi persecutione.

Unde Hieronymus: Quod de Herode et Pontio Pilato legimus in Domini nece eos fecisse concordiam, etiam nunc de Pharisaeis cernimus, et Sadducaeis, qui inter se contrarii sunt, sed ad tentandum Jesum pari mente consentiunt.

Et unus ex eis, Scriba et *Legis doctor* accessit, *tentans* Jesum capere in sermone, *interrogavit eum: Magister, quod est mandatum magnum in Lege, id est praecipuum? Interrogavit, tentans, non scire desiderans, non ut disceret, sed ut deciperet.*

Unde Chrysostomus: Magistrum vocat, cujus non vult esse discipulus. De mandato magno interrogat, qui nec minimum observat. Ille enim debet interrogare de majori justitia, qui jam minorem complevit: haec Chrysostomus.

De hoc autem interrogavit, quia circa hoc erant opiniones: quidam enim dicebant sacrificia et oblationes magis placere Deo, quam opera charitatis; alii dicebant contrarium, quod magis est verum.

2. QUO SENSU DILECTIO DEI EST MAXIMUM ET PRIMUM MANDATUM?

Et ait illi Jesus: Diliges Dominum Deum tuum. Non dicit secundum Chrysostomum: Tirae, sed: Diliges; timere enim servorum, diligere est filiorum. Non dicit etiam: Cognosce, sed: Diliges; cognoscere enim Deum proprium est humanae naturae, diligere autem, religiosi cordis et recti.

Ⓢ 34 los] les | 37 No diu] *Repetit*

Ⓢ 7 *ater[r]assen*] Infongueren por (DCVB, s.v. *aterar*). | 16 *en opinions contraris*] A continuació, Corella elimina els motius de la dissensió entre les dues sectes jueves (VC, 522a): per la immortalitat de l'ànima i per la resurrecció dels morts. | 25-26 *Temptant ... prenga*] Corella tradueix en rima mantenint la de l'original llatí (VC, 522a): «*non ut disceret, sed ut deciperet*», cercant l'harmonia fònica. En altres llocs del *Terç* apareix aquesta mateixa rima amb els derivats del verb *prendre* (veg. notes p. 719, 25-26; 756, 5-6).

DEL PRIMER E GRAN MANAMENT E DEL SEGON SEMBLANT A QUELL. CAPÍTOL XXXIIII

[I. DE LA NOVA QÜESTIÓ DELS FARISEUS SOBRE EL PRIMER MANAMENT DE LA LLEI]

[H]oÿren los fariseus e miraren com lo Senyor ab tan excel·lent resposta als saduceus avia posat scilenci. 5 Y molts se ajustaren, e axí en gran multitut al Senyor vingueren perquè l'ater[r]assen: ab temor de tants se torbàs en la resposta.

Diu sant Crisòstom: «Molts se ajustaren perquè en multitut ven- {118d} cessen aquell qui ab rahó sobrar 10 no podien. Manifestament confesen que de veritat desarmats venien, puix de multitut se armaven.»

Los fariseus se n'anaren, los saduceus vengueren; los saduceus se partexen, los fariseus tornen, que ab multiplicats insults lo fatiguen, e fatiga[n]t-lo, vencen. 15 Y ab tot que entre si fosen en opinions contraris, però en perseguir lo Senyor eren concordés.

Diu sanct Jerònim: «Lo que legim de Pilat e de Herodes, que per la mort del Senyor amicícia fermaren, ara u miram en los fariseus e saduceus, que en 20 perseguir lo Senyor són concordés.»

E la hu d'ells, qui era gran doctor e clergue, acostàs al Senyor temptant si·l poria en alguna paraula pendre, dient: «Mestre, qual és lo gran e primer manament en la Ley nostra?» Temptant lo interrogà no perquè 25 aprenga, mas perquè·l prenga.

Diu sanct Crisòstom: «Mestre nomena aquell del qual no vol esser dexeble. E del gran e principal manament enterroga aquell qui un mínim no·n serva; aquell deu enterrogar de les virtuts altes e perfetes que 30 les menors acaba.»

Aquesta demanda li presentà perquè entre ells dos opinions corrien: los uns deyen que les ofertes e sacrificis eren a Déu més acceptes, los altres deyen que les caritatives obres. 35

[2. DEL SIGNIFICAT QUE L'AMOR DE DÉU ÉS EL PRIMER I MÉS GRAN MANAMENT]

Respon lo Senyor a la preposada demanda: «Amaràs lo Senyor, Déu teu.» Diu sant Crisòstom: «No diu: “Auràs temor”; dels catius és lo tembre, amar és dels fills propi. {119a} No li diu “coneix”, mas “ama”; conéixer a Déu és propi de la humana creatura, amar a 40 Déu és de cor religiós e recte.»

Diliges, inquam, Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, id est, ex toto intellectu sine errore, ut nullum in confessione divinitatis locum errori relinquant; *et in tota anima tua*, id est, tota voluntate sine contrarietate et contradictione, ut nihil contrarium ei velis; *et in tota mente tua*, id est, tota memoria sine oblivione, nihil reminiscens quo minus de Deo sentias; *et ex tota virtute*, seu fortitudine, *tua*, ut vires tuae, et totum posse sibi serviant, et ad ipsum expendantur.

Unde Augustinus: Deum *ex toto corde* diligere praecipis, ut omnes cogitationes tuas; *ex tota anima* ut omnem vitam tuam; *ex tota mente tua*, ut omnem intellectum tuum, in illum conferas, a quo habes ea quae confers. Nullam ergo vitae nostrae partem relinquit quae vacare debeat, et quasi locum dare, ut alia re velit frui; sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur quo totus dilectionis impetus currit. Tunc est enim optimus homo, cum tota vita sua pergit in incommutabile bonum.

Unde et Chrysostomus: Quid est diligere Deum *ex toto corde*? Ut cor tuum non sit inclinatum ad ullius rei dilectionem amplius quam Dei. Pro quanta enim parte cor tuum fuerit ad aliquam rem, pro tanta minus est ad Deum. Quid est *in tota anima* diligere Deum? Id est certissimum animum habere in veritate, et firmum esse in fide. Qui enim credit apud Deum esse omne bonum, et nihil boni esse extra ipsum;

hic *in tota anima* diligit Deum. Quid est *in tota mente* diligere Deum? Id est, ut omnes sensus tui, qui pertinent ad mentem, Deo vacent. Cujus enim intellectus Deo ministrat, cuius sapientia circa Deum est, cuius cogitatio ea quae Dei sunt tractat, cuius memoria quae bona sunt recordatur; *tota mente* diligit eum: haec Chrysostomus.

Secundum Bernardum, *toto corde*, id est {522b} sapienter, contra suggestiones diaboli, ne seducamur; *tota anima*, dulciter, contra delectationes carnis, ne alluciamur; *tota mente*, fortiter, contra pressuras mundi, ne opprimamur. Haec enim sunt tria, quae praecipue retrahunt ab amore Dei: diabolus, caro, et mundus.

Et subjungit Dominus: *Hoc est maximum, et primum mandatum: maximum* dignitate, quia de maximo, scilicet Deo diligendo; *primum* ordine, quia

«Amaràs lo Senyor, Déu teu, de tot lo teu cor», que l teu enteniment, en lo qual les veritats se conceben, alguna error no conceba, ans de si la lance e la veritat confese. «Y en tota la tua ànima», que vol dir la voluntat tua, sens contrarietat ni contradicció, que no vulles cosa a la voluntat sua contrària. «Y en tota la tua pensa», que vol dir en la tua memòria, que jamés d'ell te oblidés ni de alguna cosa te recordes que l recort seu minvar puga. «Y en tota la virtut e força tua», que tot lo teu poder a ell servexca y en ell se despenga.

Diu sant Agostí: «Déu te mana que a Déu de tot lo teu cor lo ames, que vol dir que totes les tues cogitacions li dónes; de tota la tua ànima, que li dónes tota la tua vida; de tota la tua pensa, que tot lo teu enteniment en ell transportes, del qual tens tot lo que li dónes. No vol Déu que alguna part de nostra vida vague, perquè no y aja loch que alguna altra cosa sinó l'amor de Déu y entre. Perquè lavors és perfeta la racional creatura com tota la sua vida a Déu, qui és bé incommutable, se endreça.»

Diu sant Crisòstom: «Què és amar Déu de tot lo teu cor? Que la tua amor axí tota en Déu se endrece que en amar alguna altra cosa no-s desvie, car, per mínima part que la creatura ame, en la amor de Déu minva si en Déu no l'ama. Què és amar a Déu en tota la {119b} tua ànima? Stimar e creure que en Déu és acabat e complit tot lo bé que esser puga, e que fora ell algun bé no-s troba.»

Diu sant Bernat: «Amar a Déu de tot lo teu cor és prudentment guardar-se y armar-se contra les temptacions diabòliques, que no-ns enganen; de tota la tua ànima, contra les delectacions carnals, que no-ns afalaguen; de tota la tua pensa, contra les presures e congoxes de aquest món, que no-ns calciguen. Aquestes són tres coses que de la amor de Déu granment nos retrahen: la carn, lo món e lo diable.»

Diu més lo Senyor: «Aquest és lo gran e primer manament»: gran en dignitat, car és de amar Déu; gran sobre tots los grans, més del que algú pensar puga. Primer en orde, car Déu per si mateix se ama, e per

© 17-18 *sinó ... entre*] Corella abreuja i simplifica l'original llatí (VC, 522a), en què s'indica que qualsevol cosa que arribe al cor per a ser estimat ha de ser arrabassat i dut allà on corre l'ímpetu de l'amor. | 26 *tua ànima?*] Tot seguit, Corella omet una glossa (VC, 522a), en què es comenta que estimar Déu amb tota l'ànima és tenir l'ànim cert en la veritat i ferm en la fe. | 28 *no-s troba*] Immediatament després, Corella obvia una interpretació (VC, 522a), la qual és l'acabament de la citació del Crisòstom, en què s'interpreta què significa amar Déu amb tota la ment: estimar-lo és alliberar tots els sentits, els quals pertanyen a la ment, per a Déu. Aquell que la seua intel·ligència serveix a Déu, la seua saviesa té prop de Déu, el seu pensament s'ocupa en les coses que són de Déu, la seua memòria recorda allò que és bo, aquell estima Déu amb tota la ment. | 33 *presures*] Tribulacions, angoixes (DCVB, s.v. *pressura*). | 38-39 *gran² ... puga*] Corella incorpora aquesta hipèrbole, la qual no es troba en VC, 522b.

praeceptum de diligendo Deum praecedit praeceptum de diligendo proximum.

Et vere istud est nobilius et utilius inter omnia mandata; in hoc enim omnia mandata implentur. Hoc etiam mandatum diligendi Deum est magnum, quia mandat hoc lex naturalis, in mente omnis creaturae rationalis divinitus indelebiter expressa; majus, quia remandat, et repetens iterum mandat hoc lex Mosaica a Deo eorum data, et *per Angelos ordinata*; — *maximum*, quia confirmat illud lex Evangelica, per ipsum Filium Dei tradita. *Et primum mandatum*, intentione jubentis, finis enim in quolibet, ea quae ad finem sunt in intentione praecedit; unde Apostolus: *Finis praecepti est charitas*, finis non terminans, vel consummans, ad quem omne praeceptum ordinatur; et iterum: *Plenitudo Legis est dilectio*; et Psalmista: *Omnis consummationis vidi finem; latum mandatum tuum nimis*. Vel, *primum* in necessitate observationis.

3. QUATUOR NECESSARIA AD HOC MANDATUM PERFECTE IMPLENDUM

Ad hoc autem quod istud mandatum possit perfecte impleri, quatuor requiruntur. Primum est, divinorum beneficiorum rememoratio; quia enim quae

amor de Déu lo prohisme. És regla de Aristòtil que quant una cosa se ama per amor de altra, aquella altra més se ama.

És gran aquest manament perquè en ell tots los altres se acaben. És gran que totes les leys lo manen: la ley natural lo scriu y l'empremta en la pensa de tota racional creatura; la ley de Moysés lo mana; conferma'l y-l declara la cathòlica ley evangèlica, primer e principal manament, perquè és fi de tots los altres. La causa final, en qualsevol orde de causes, és causa de totes. Diu lo Apòstol: «La caritat és fi dels manaments», e: «La plenitud de la Ley és amor.» q

[3. DELS QUATRE ASPECTES QUE SÓN NECESSARIS PER A COMPLIR AQUEST MANAMENT]

Requiren-se quatre coses per les quals aquest manament en per- {119c} fectió pugua servir-se. La primera és recort dels divinals beneficis: pensar de

© 3 se] fe

© 1-3 *És ... ama*] Corella agrega aquesta regla al *Cartoixà*, la qual no apareix en *VC*, 522*b*. No he localitzat cap sentència semblant a aquesta en el corpus aristotèlic. En canvi, pot ser que l'autor valencià l'haja presa, com a *argumentum a contrario*, de les *Confessiones* de sant Agustí d'Hipona: «*Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat*» (PL 32, col. 796): «T'estima menys [Senyor] qui estima alguna cosa, a més de tu, si no ho estima per tu», màxima que apareix més avant en el *Cartoixà* (veg. p. 768,16-17). Aquesta citació agustiana va ser represa després per sant Tomàs d'Aquino i incorporada com a axioma en els estudis escolàstics. | 8 *y-l declara*] A continuació, Corella elideix (*VC*, 522*b*) que aquesta llei de Moysés va ser «promulgada per mitjà d'àngels» (Ga 3, 19). | 9 *perquè és fi de tots los altres*] Corella modifica la causa de l'original llatí (*VC*, 522*b*), en què s'exposa que és el principal manament perquè el va donar el Fill de Déu. L'autor valencià realitza aquesta modificació per a mantenir la cohesió amb el passatge següent, que també reformula (veg. nota posterior). | 9-11 *La ... totes*] Corella reformula l'original llatí (*VC*, 522*b*), en què s'indica que el primer manament ho és per la intenció del qui l'ordena i pel seu fi, perquè aquelles coses que tenen un mateix fi les precedeix una mateixa intenció (veg. nota posterior). Aquesta adaptació corellana, amb un to sentencios palés, sembla presa d'Aristòtil, tal volta tamisada pel tomisme. En les *Sententiae sive axiomata philosophica ex Aristotele et aliis praestantibus collecta*, d'autor incert, he localitzat: «*Causa finalis est cuius gratia aliquid fit, et finis aliarum, quae est potissima causarum* (II Phys.). [...] *Tunc addit unam conditionem, et dicit, quod causa finalis est potissima causarum, id est, optima, quia omnes aliae causae ordinantur ad ipsum tanquam ad finem*» (PL 90, col. 984*a*). La remissió que apareix en la citació: «II Phys.», fa referència al segon llibre de la *Física* d'Aristòtil. No necessàriament Roís de Corella coneixia aquesta obra, però dóna indicis que la citació formaria part d'un de tants florilegis de citacions i sentències que s'usaven en els estudis escolàstics, com el *Manipulus florum*, de Tomàs d'Irlanda, o el *Florilegium gallicum*, i que, per tant, un d'aquests tipus de reculls en seria la font. | 11 *dels manaments*] A continuació, Corella adapta, i en part omet (*VC*, 522*b*), la interpretació del verset de sant Pau (1Tm 1, 5), en què s'indica que és fi que no acaba ni es consumeix, i cap al qual s'ordena tot manament. El contingut d'aquesta interpretació suggestiona l'autor valencià, junt amb un altre passatge remodelat (veg. nota anterior), perquè incloga suara una sentència que no apareix en l'original llatí. | 12 *és amor*] Tot seguit, Corella suprimeix un verset dels salms que il·lustra, com les anteriors citacions bíbliques, la importància del primer manament: «He vist límits a la cosa més perfecta, però els teus manaments són immensos» (Sl 118,96). | 15-768,7 *pensar ... sdevenidora*] Corella reformula l'original llatí (*VC*, 522*b*), en què s'indica que tot allò que la persona té en l'exterior, o el cos i l'ànima, ho té per Déu, per això cal que el servisca amb tot el que té i que l'estime amb cor perfecte. Seria molt ingrat aquell que, pensant en cadascun dels beneficis que té, no l'estimara. L'adaptació corellana passa per abreujar de l'obra ludolfina «*sive exteriora, sive corpus et animum*» en «tot lo que tenim»; i, en contraprestació, glossar «*alicuius beneficium*» en «l'esser, lo viure, lo amar y l'entendre». Així mateix, el mestre en teologia transforma el servei a Déu («*de omnibus quae habemus serviamus*») en la necessitat de la pròpia salvació personal («no res érem, e ço que no és no pot res merèixer»), ajudada per «lo manament de amor en la present vida perquè eternament lo pugam amar en la sdevenidora», passatge que no apareix en la *VC* i que Corella incorpora a fi d'insistir en la importància del primer manament.

habemus sive exteriora, sive corpus et animum, omnia a Deo habemus, ideo oportet quod sibi de omnibus quae habemus serviamus, et eum corde perfecto diligamus. Nimis enim ingratus esset, qui cogitans alicujus beneficium eum non diligeret.

Secundum est, divinae excellentiae consideratio, Deus enim major est corde nostro; et ideo si toto corde et omnibus viribus ei serviamus, adhuc sufficientes non sumus, nec satisfacimus, unde in Ecclesiastico: *Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, supervalebit adhuc; major est enim omni laude.*

Tertium est, mundanorum et omnium temporalium abdicatio. Magnam enim injuriam facit Deo, qui aliquid ei adaequat, quod fit, quando res temporales et corruptibiles simul cum Deo diligimus. Nihil enim aliud vult quod diligamus, quam eum, quia ipse solus sine consortio vult possidere cor nostrum. Unde dicit Augustinus: Domine, minus te amat, qui praeter te aliquid amat. Et Hieronymus: Nimis est avarus, cui non sufficit Deus.

Quartum est, omnimoda peccatorum vitatio, quia nullus potest Deum diligere in peccato existens scilicet mortali, ideo dicitur: *Nemo potest duobus Dominis servire.* Unde si in peccato manes, Deum non diligis. Non diligit Deum superbus, vel amator vanae gloriae, qui pulverem vanae gloriae quae nihil est, Deo praeponit; nec voluptuosus, qui pro momentanea delectatione eum deserit; nec avarus, qui pro nummo, vel nihilo eum amittit.

4. DILECTIO PROXIMI MANDATUM SECUNDUM ET PRIMO SIMILE

Deinde addit: *Secundum autem simile est huic*, non aequale, sed *simile*, quia est de actu simili, scilicet de dilectione, vel de re simili Deo, scilicet de homine, qui ad similitudinem Dei factus est, scilicet: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, id est, ad id ad quod teipsum, scilicet ad justitiam et salutem, ad gratiam in praesenti, et gloriam in futuro, et ad eandem beatitudinem ad quam diligis te. Unde *sicut*, non denotat aequalitatem gradus, quia primo et plus tenetur homo se diligere, quam proximum, ceteris

continu recordant que·l nostre esser e tot lo que tenim la divina bondat nos ho dóna; no res érem, e ço que no és no pot res meréxer. Gran ingratitut seria no amar aquell de qui la creatura té l'eser, lo viure, lo amar y l'entendre. Ell nos dóna lo manament de amor en la present vida perquè eternament lo puga[m] amar en la sdevenidora. 5

La segona és consideració de la divina excel·lència, per la qual no pot esser loat tant quant és per alguna creatura; diu lo Ecclesiàstich: «Glorificau a Déu tant com pugau; tostemps és major que la laor vostra.» 10

La tercera és menysprear e lançar totes les coses temporals e terrenes. Gran injúria fa a la majestat divina aquell que al guna cosa ab la sua amor eguala, e açò és quant, ensemps ab Déu, les coses corruptibles [ama]. Diu sant Agostí: «Senyor, menys te ama aquell qui ab tu alguna cosa ama, si per amor de tu no l'ama.» Diu sant Hierònim: «Molt avar és aquell al qual Déu no li basta.» 15

La quarta condició és abominar lo pecat, que no pot algú amar a Déu stant en mortal culpa. E per ço diu ell mateix, Déu e Senyor nostre: «No pot algú servir dos senyors.» Com pot dir que ama Déu aquell qui per la creatura, per honor o pecúnia, per hoy e malícia, los manaments de Déu trenca e sab que stà en la sua ira, condempnat a la eterna pena, en la qual to- {119d} stemps lo blasfeme? ¿Pot dir que ama a Déu aquell qui per una mínima cosa axí del tot lo desama? 20 25

[4. DE L'AMOR AL PROÏSME, SEGON MANAMENT I SEMBLANT AL PRIMER]

Diu més lo Senyor: «Lo segon manament semblant és a-quest», no equal, mas semblant, que axí és de amor com lo primer e de cosa que a Déu sembla, que és l'ome creat a la sua ymatge: «amaràs axí com a tu mateix lo prohisme»; la salut e gràcia e glòria que per a tu desiges, aquella vullés per al prohisme. No diu equaltat, mas semblança: més deus amar a tu que no al 30 35

ⓐ 16 ama¹] [ama]] VC, 522b: «diligimus»

ⓐ 9-10 per¹ ... creatura] Corella resumeix l'original llatí (VC, 522b), en què s'exposa que «Déu és més gran que el nostre cor» (1Jn 3, 20), per això, si hom el serveix amb el tot el cor i amb totes les forces, encara no fa el suficient ni li dóna el que li deu. | 15-16 corruptibles ama] Immediatament després, Corella elimina un comentari (VC, 522b), en què es declara que Déu no vol que la persona estime res sinó a ell, perquè ell sol vol posseir el nostre cor, sense cap companyia. | 23-28 Com ... desama?] Corella retorca l'original llatí per mitjà d'interrogacions retòriques que no apareixen en l'obra ludolfina (VC, 522b), en què s'exposa que aquell que roman en el pecat, no estima Déu. No estima Déu el superb, ni el que estima la vanaglòria, ni el que anteposa la pols de la vanaglòria, que no és res, a Déu. Tampoc no l'estima el voluptuós, que l'abandona per un delectació momentània, ni l'avar, que perd a Déu pels diners o per no-res. Com s'observa, Corella pren l'esperit d'aquest passatge, però intenta moure a la pietat del devot amb la incorporació de les penes infernals, motiu que no es troba en la VC.

paribus; {523a} sed denotat similitudinem boni optati, ut velit proximum sicut se esse in gratia et amore Dei.

Et cum dicitur, *secundum*, non est ordo, nisi quantum ad materiam, quae est Deus et proximus; unum enim est praeceptum de dilectione; vel etiam est ordo causalitatis, quia amor proximi causatur ex amore Dei.

Et ideo dicit Apostolus: *Qui diligit proximum, legem implevit*, quia causa intelligitur in causato, et non e converso.

Dilectio igitur in Deum, origo est dilectionis in proximum; et dilectio in proximum cognitio est dilectionis in Deum, ac etiam nutrimentum.

prohisme, però tot lo Bé verdader que per a tu desiges deus voler per al prohisme.

Aquests manaments, ab tot que dos se nomenen, però a hu redohir se poden, e per ço en la Sacra Scriptura alguna vegada los dos s'i scriuen, a vegades solament la amor de Déu s'i nomena, a vegades la del prohisme. 5

No és altra cosa amar lo prohisme sinó voler que ell a Déu ame, e per ço li deus desijar e procurar totes les coses que per amar a Déu lo endrecen, que encara que ton enemich sia, no pert que amar a Déu puga, e per ço no pert que si tu a Déu ames, que no vulles que ell a Déu ame. 10

Clarament, donchs, se mostra que amar a Déu és lo principi, font e causa de amar lo prohisme, que aquell qui de cor alguna cosa ama vol que totes les creatures loen, amen, lo que ell ama. 15

© 3-7 *Aquests ... prohisme*] Corella agrega aquest comentari i s'aparta de l'original llatí (VC, 523a), en què es comenta que el mot *segon* en el verset: «El segon li és semblant: Estima els altres com a tu mateix (Mt 22, 39), no significa quant a l'ordre, sinó quant a la matèria: primer Déu i després el proïsme; un, però, és el manament de l'amor. També significa quant a la causa, perquè l'amor al proïsme prové de l'amor a Déu. Aquesta darrera significació és incorporada en el paràgraf següent del *Cartoixà* (veg. p. 769,14-15). | 6-7 *del prohisme*] A continuació, Corella elimina una extensa interpretació (VC, 523a), en què es prova que primer és l'amor a Déu i després al proïsme en allò que digué l'Apòstol: «Qui estima els altres ha complit plenament la Llei» (Rm 18, 3), perquè la causa s'entén en allò que ha causat, i no a l'inrevés. Per tant, l'amor a Déu és l'origen de l'amor al proïsme; i l'amor al proïsme és reconeixement de l'amor a Déu, i aliment. Per això, diu sant Gregori Magne que l'amor al proïsme s'infanta per l'amor a Déu, i per amor al proïsme es nutreix l'amor a Déu. Igualment –continua el passatge omès–, l'estima d'un mateix ha de precedir a l'estima al proïsme. Diu sant Agustí d'Hipona: «Mira primer si ja has après a estimar-te i et confiaré al proïsme perquè l'estimes com a tu mateix. Si no has après a estimar-te, recele que faces caure, com tu, al proïsme». | 8-13 *No ... ame*] Corella s'inspira en una citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 523a), per bé que n'omet la font, en què es diu que qualsevol persona s'ha de considerar com el proïsme, perquè contra ningú no s'ha d'obrar mal. Aquell que estima les persones les ha d'estimar o perquè són justes o perquè vol que ho siguin; també un mateix s'ha d'estimar perquè és just o perquè vol ser-ho. D'aquesta manera, qualsevol estimarà l'altre com a ell mateix sense cap perill. El sentit que Corella aplica la seua reformulació en el *Cartoixà* és molt més tropològic, en tant que incorpora explícitament l'estima a «ton enemich», la qual és absent de la VC. | 12-13 *a Déu ame*] Tot seguit, Corella omet quatre maneres d'estimar el proïsme segons quatre causes (VC, 523a): la primera, causa final, és a dir, estimar el proïsme per Déu; la segona, causa material, és a dir, que s'estime el bé i no el mal; la tercera, causa formal, ço és, segons l'ordre degut, estimar el proïsme menys que a Déu i més que les coses terrenals; la quarta, causa eficient o movent, per ser persona, i no en tant que pare, fill, familiar o amic. D'aquestes maneres –acaba el passatge suprimit– cal que la persona s'estime a ella mateixa. Corella entén que aquesta enumeració és sobrerera, repetitiva, i tradueix de la VC tan solament una altra semblant, que en el text llatí va a continuació, però més succinta (veg. p. 771,1-4). | 14-17 *Clarament ... ama*] Corella reformula ací una interpretació de l'original llatí i l'encaixa amb els arguments precedents (veg. nota p. 769,3-7) elaborats per ell mateix, però que no apareixen literalment en l'obra ludolfina (veg. nota anterior).

Diu Hugo: «Quina amor tan gran del prohisme que al gran duch e capità del judaych poble, Moysés, féu dir tals paraules: “O perdo- {120a} na al teu poble, o rau-me del teu libre”, y al vexell de electió, gloriós Apòstol: “Yo desijava apartar-me de Déu perquè mos germans s’i acostasen”! La hu e l’altre avien vist la 5 essència divina, la infinida bondat sua. Com, donchs, par que per l’amor de les creatures de la amor de Déu lunyar se volen? No volien dexar ni perdre a Déu per les creatures, mas desijaven posehir a Déu en 10 companyia de molts prohismes, perquè Déu, qui més que a les creatures amaven, fos més honrat, loat e amat, e la bondat e majestat sua per molts glorificada. Affecció proximal los feya dir tals paraules; per la gran amor que a Déu tenien, quasi apartar-se menaçaven, 15 no que la separació volguesen, mas volien ajustar a Déu laor, honor e glòria de aquells per qui pregaven.»

Unde Gregorius: Per amorem Dei, amor proximi gignitur, et per amorem proximi, amor Dei nutritur: haec Gregorius. Et similiter dilectio in seipsum, praecedere debet dilectionem in proximum.

Unde Augustinus: Vide prius si jam nosti diligere teipsum; et committo tibi proximum, quem diligas sicut teipsum. Si autem nondum nosti diligere te, timeo ne decipias proximum sicut te.

Et iterum: Manifestum est autem omnem hominem proximum esse deputandum, quia erga neminem operandum est malum. Qui autem amat homines: aut quia justus sunt, aut ut justus sint, amare debet. Sic enim et seipsum amare debet: aut quia justus est, aut ut justus sit. Sic enim diligit *proximum sicut seipsum*, sine ullo periculo: haec Augustinus.

Unde modus diligendi proximum attenditur secundum quatuor causas: primo, secundum finalem, scilicet ut diligatur proximus propter Deum; secundo, secundum materialem, scilicet ut diligatur bonum, non malum; tertio secundum formalem, scilicet ut ordine debito, citra Deum et supra temporalia; quarto, secundum efficientem sive moventem, quia ut homo,

© 1-17 *Diu ... pregaven*] Corella incorpora al *Cartoixà* aquesta citació, de factura pròpia, encara que l’assigne falsament a Hug de Sant Víctor, la qual no apareix en *VC*, 523a. La patrística ofereix diversos testimonis en què es relacionen els dos versets bíblics que apareixen la citació (Ex 32, 32 i Rm 9, 3) amb la misericòrdia divina i la confiança en Déu per salvar el proïsme. Com a mostra, el *Instructionum ad Salonium*, de sant Euqueri de Lió, el qual, en el llibre primer, titulat *De quaestionibus difficilioribus Novi Testamenti*, escriu: «*Interrogatio: Quid sentiendum est in hoc loco in quo Apostolus loquitur: “Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, et reliqua?” Responso: Anathema interdum, ut et hic, occisionem interfectionemque significat. Ergo hic Apostolus perire optat in carne, ut alii salventur in spiritu. Et aliter: Ita hic Apostolus vim nimiae charitatis expressit, exoptans si fieri possit a Christo anathema esse pro fratribus, sicut et Moyses qui cum pro populo suo Deum peteret, ait: “Et nunc, Domine, siquidem dimittes illis peccata illorum, dimitte; sin autem, dele me de libro tuo quem scripsisti”» (PL 50, cols. 804cd). Altres autors que ofereixen interpretacions molt semblants són Haimo d’Halberstadt (*In divi Pauli epistolas expositio*, PL 117, col. 440a-c), sant Pere Damià (*Epistolae*, PL 114, col. 358bc), Hervé de Bourg-Dieu (*Commentaria in epistolas divi Pauli*, PL 181, col. 723ab) o sant Bernat de Claravall (*Epistolae*, PL 182, col. 192a-c), la qual cosa en demostra la difusió en la teologia medieval. Corella, per tant, la devia conèixer i va decidir incloure-la en la seua obra. Dóna compte, a més, de la falsa atribució i de la recreació corellana d’aquest passatge el fet que les úniques dues interpretacions en l’obra d’Hug de Sant Víctor, per exemple, sobre el verset de Ex 32, 32, apareixen en les *Anotationes elucidatoriae in Pentateuchon* (PL 175, cols. 73ab; 343c), en què el teòleg escolàstic justifica les paraules de Moisés per l’ímpetu humà del profeta i la seua confiança en Déu, o glossa sobre el significat de ser esbarrar del llibre de Déu, interpretacions no tenen cap relació amb allò que el mestre en teologia atribueix a aquest autor en el *Cartoixà*. | 14 *Affecció proximal*] Amor cap al proïsme (*DCVB*, s.v. *proximal*).*

non quia pater tantum, vel filius, vel domesticus, vel amicus: et his modis debet homo diligere seipsum.

Et nota secundum Augustinum, quod primo diligendus est Deus, secundo, anima propria, tertio, anima proximi.

Nota etiam quod amor proximi falsus est, per haec seu hujusmodi, videlicet: si impedit amorem Dei; si aliquid fiat propter amorem proximi, quod sit contra amorem Dei; si aliquis dissimulet in eo quem diligit, plus quam in eo quem non diligit sic; si aliquid in eo placeat, quod in aliis displiceat; si patienter non sustinet, quod alium sicut se vel plus diligit.

5. QUOMODO DILECTIO DEI ET PROXIMI TOTAM LEGEM ADIMPLET?

Et infert: *In his duobus*, scilicet mandatis dilectionis, *tota Lex pendet et Prophetiae*, quia totus decalogus et monitiones, sive comminationes hic finem habent; hoc enim ut caritas introducat intendent. Tota quippe Scriptura Legis et Prophetarum, ad dilectionem Dei et proximi ordinatur; quidquid enim praeceptum est, in Lege et Prophetis, hoc fine praeceptum est: ut Deus et proximus diligatur. Et propter haec, omnia mandata et scripta Legis et Prophetarum non sunt nisi quaedam explicationes istorum duorum mandatorum, quia omnia ad haec duo sunt ordinata.

Item, omnia praecepta ad haec duo referuntur: primum enim praeceptum, scilicet dilectionis Dei ambit et implet omnia mandata primae tabulae, quia in ea continentur tria mandata de dilectione Dei, quae scripta erant in una tabula; et secundum praeceptum scilicet dilectionis proximi, ambit et implet omnia

Y de aquest manament, segons sant Agostí, és aquest l'orde: primerament Déu, après la sua pròpia ànima, terçament l'ànima del prohisme, quartament lo cors propi.

[5. COM L'AMOR A DÉU I AL PROÏSME ACOMPLEIXEN TOTA LA LLEI]

En aquest[s] dos manaments de amor stà la Ley 5 tota e los Profetes. Tota la fi de la Scriptura Sacra e tot lo tresor que stà en ella, tot se redueix a poder atényer aquesta preciosa margarita de amor de Déu e del prohisme.

Tots los deu manament[s] que Déu scrivi ab lo seu 10 dit en les lapíde[e]s taules, en amar a Déu e lo prohisme se redohexen: los tres primers a la amor de Déu sguarden, los set al prohisme. Tots los actes de virtuts en aquests dos mana- {120b} ments se

© 3 *del prohisme*] Inmediatament després, Corella obvia un advertiment sobre el fals amor al proïsme (VC, 523a), el qual es pot percebre si impedeix l'amor a Déu, si hom fa alguna cosa per amor a l'altre que siga contra l'amor a Déu, si algú encobreix a aquell que estima més que a algun altre que no estima, si suporta al que estima allò que no deixaria passar a un altre, si no sosté pacientment que pugua estimar, o encara més, a algun altre com a ell. | 3-4 *quartament lo cors propi*] Corella afegeix aquest quart ordre, el qual no apareix en aquest punt de l'original llatí (VC, 523a), tal volta per influx d'una anterior ordenació més extensa decideix no traduir (veg. nota p. 769,12-13). | 6-9 *Tota ... prohisme*] Corella resumeix i retorca un passatge de l'original llatí (VC, 523a), en què s'explica que el decàleg i les admonicions o comminacions tenen com a fi el manament de l'amor, perquè tendeixen a introduir la caritat. Tota l'Escriptura, la Llei i els Profetes s'ordenen cap a l'amor a Déu i al proïsme; tot allò que es mana en la Llei i els Profetes, es mana per a aquest fi: per a estimar Déu i el proïsme. Per això –acaba el passatge col·legit–, qualsevol manament o escrit de la Llei i dels Profetes no són sinó explicacions d'aquests dos manaments, atés que tot ha sigut ordenat cap a ells. Corella prescindeix de la literalitat del text de l'obra ludolfina, repetitiu i embrollat, i en pren l'essència amb la metàfora del «tresor», la «preciosa margarita de amor de Déu e del prohisme». | 8 *margarita*] Perla (DCVB, s.v. *margarita*). | 10-772,2 *Tots ... troben*] Corella condensa l'original llatí (VC, 523a), tasca iniciada al començament d'aquest subcapítol (veg. nota p. 771,6-9), en què s'indica que qualsevol dels manaments es refereix als dos preceptes de l'amor: el primer, l'amor a Déu, comprén i aconpleix tots els manaments de la primera taula, perquè en aquesta es contenen els tres manaments de l'amor a Déu, els quals estaven escrits en una única taula. El segon manament, l'amor al proïsme, comprén i aconpleix tots els manaments de la segona taula, atés que en aquesta es conenien els set altres manaments de l'amor al proïsme, els quals –acaba el passatge sintetitzat– estaven escrits en la segona taula. Novament, el lletraferit valencià soluciona un text llatí d'estructura reiterativa amb el resum i la retoricació, la imatge: «Déu scrivi ab lo seu dit en les lapíde[e]s taules» (veg. nota posterior), que no apareix en l'obra ludolfina i que és d'incorporació corellana. El mestre en teologia, així mateix, també incorpora un sentit tropològic que no es troba en aquest punt de la VC: «Y en trencar aquests manaments tots los pecats e vicis se troben». | 11 *lapíde[e]s*] Fetes de pedra (DCVB, s.v. *lapidi*). Seguesc la lliçó del *Primer del Cartoixà* (f. 85v), la qual s'avé a les formes recollides en els repertoris de lexicografia històrica. L'expressió «lapídees taules», traducció culta de la lliçó de la Vulgata *tabulas lapideas* (Ex 24, 12; *passim*), sempre es refereix en el *Cartoixà* a les taules de la Llei (veg. nota p. 787,22-23).

mandata secundae tabulae, quia in ea continentur septem alia mandata de dilectione proximi, quae in secunda tabula erant scripta.

Nam qui Deum diligit: idola spernit, Dei nomen in vanum non assumit, et diem sabbati sanctificat. Et qui proximum suum diligit: honorat patrem et matrem, non occidit, non furatur, non moechatur, non falsum testimonium dicit, nec uxorem proximi vel aliam rem ejus concupiscit.

Nam secundum Chrysostomum, sicut odium facere suggerit omne malum; sic dilectio, omne bonum.

In tribus autem dilectio Dei extenditur: ut omnes cogitationes, omnes affectiones, et omnis ratio humana qua intelligimus et discernimus, in Deum referantur, et divinis rebus occupentur, ut nihil remaneat in homine quod non divinae dilectioni subdatur. Item, duo sunt erga proximi dilectionem servanda: ut et beneficii impensione foveatur, et nulla malitia laedatur.

Primum est affirmativum, de quo Matthaeus: *Quaecumque* scilicet licita, decentia, expeditia, *vultis*,

comprenen, y en trencar aquests manaments tots los pecats e vicis se troben.

Gran excel·lència, gran fermetat, gran lum e claredat de la santa fe e religió cristiana, reduhida tota en tan poques e clares paraules!

5

En sentència a la rahó natural axí consona que aquell de qui e per qui és tot lo nostre esser, que sobre totes coses la nostra voluntat lo ame; y al prohisme, qui per tot y en tot nos sembla.

E si algú demanar volia per què no tenim 10 manament de amar a nosaltres, podem fàcilment respondre que, dient que amem lo prohisme axí com a nosaltres, se entén la amor de nosaltres. Y encara, ço que natura·ns mostra y naturalment nos inclina, no és mester que altre manament nos ho mostre. Diu lo 15 Apòstol: «Qui és algú que la sua carn avorrexca?»

Ⓜ 2 se troben] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 523ab), en què s'exposa que aquell que estima Déu rebutja els ídols, no pren el nom de Déu en va i santifica els dies de festa. Aquell que estima el proïsme honra el pare i la mare, no mata, no furta, no comet adulteri, no dona fals testimoni, ni desitja la dona ni res del que és de l'altre. Perquè, segons el Crisòstom, així com l'odi fa nàixer tot mal, així l'amor tot el bé | 3-5 *nan ... paraules!*

Corella incorpora aquesta exclamació, la qual no apareix en VC, 523a, com a conclusió de tot un fragment que ha resumit i retoricat (veg. notes pp. 771,6-9; 771,10-772,2). | 6-9 *En ... sembla*] Corella resumeix i simplifica una interpretació de l'obra lufolfina (VC, 523b), en què s'exposa que l'amor a Déu s'estén a tres coses: als pensaments, a les afeccions, i a tot raonament humà amb què pensem o discernim, perquè es dirigeixen a Déu, s'ocupen en les coses divines i no romanga res en la persona que no estiga subjecte a l'amor diví. Igualment, s'han de guardar dos amors al proïsme: afavorir-lo amb beneficis i ajudes; i evitar noure'l amb malícia. | 9 *nos sembla*] Després d'haver simplificat el text precedent (veg. nota anterior), Corella elimina dos comentaris sobre el manament de l'amor al proïsme (VC, 542b): el primer amor al proïsme és afirmatiu –segueix el fragment eliminat–, del qual diu sant Mateu (Mt 7, 12): «Tot allò», és a dir, lícit, decent, convenient; «que voleu», ço és, segons la voluntat racional, distingint raonablement entre allò que és degut i allò que és indegut; «que facen», perdonant de de cor, de boca, d'obra; «a vosaltres», o per vosaltres; «els altres», com a persones, no com a bròfecs; «feu-ho als altres», d'igual manera, per voluntat, per obra i per ple afecte. Segons aquesta regla, l'amor al proïsme causa i guia, sotmetent-lo, qualsevol moviment de virtut que tendeix cap al proïsme, interior i exterior. El segon amor al proïsme és negatiu –continua la interpretació omesa–, del qual diu Tobit (Tb 4, 16): «Allò que no vulgues», raonablement; «que et facen», de cor, de boca o d'obra; «mira de no fer-ho als altres», de voluntat o d'obra, d'afecte o d'efecte. Segons aquesta regla, l'amor al proïsme reprimeix i reté, en tant que causa, tot moviment i acte viciós contra l'altre. Encara que siguin manaments diversos –acaba el passatge elidit–, pels quals hom cobeja útilment les coses que cal desitjar, o prevé les que cal evitar, són un en l'arrel de la caritat, perquè tot s'ha de fer per amor a Déu i al proïsme. | 10-16 *carn ... avorrexca?*] El manament de l'estima a u mateix no es troba en l'obra ludolfina (VC, 523b), però sí en el Cartoixà, en un afegit anterior de Corella (veg. nota p. 771,3-4). L'estima cap a un mateix és precepte amb gran fonamentació en la teologia escolàstica, com trobem en sant Bernat de Claravall: «*Amor est affectio naturalis una de quatuor. Notae sunt: non opus est nominare. Quod ergo naturale est, justum quidem foret primo omnium auctori deservire naturae. Unde et dictum est primum et maximum mandatum: "Diliges Dominum Deum tuum, etc". Sed quoniam natura fragilior atque infirmior est, ipsi primum imperante necessitate compellitur inservire. Et est amor carnalis, quo ante omnia homo diligit se ipsum propter se ipsum, sicut scriptum est: "Prius quod animale, deinde quod spirituale". Nec praecepto indicitur, sed naturae inseritur: "Quis nempe carnem suam odio habuit?"*» (De diligendo Deo liber, PL 182, cols. 987d-988a). També trobem ensenyaments semblants en Pere Llobard (Sententiarum libri quattuor, PL 192, col. 814), o en el *Speculum charitatis*, un tractat devocional de començaments del segle xv, d'autor desconegut (PL 195, cols. 628cd).

scilicet voluntate rationali, ratione distinguente inter debita et indebita, *ut faciant*, vel dimittant corde, ore, opere, *vobis*, vel pro vobis, *homines*, in quantum homines, non bruta; *et vos facite illis*, in simili casu, voluntate, opere, et pleno affectu. Secundum hanc regulam dilectio proximi causat et efficit, imperando omnes motus omnium virtutum tendentes ad proximum, interiores et exteriores.

Aliud est negativum, de quo Tobias: *Quod ab alio oderis*, rationabiliter, *feri tibi*, corde, ore, opere; *vide ne alii feceris*, voluntate vel opere, affectu vel effectu. Secundum hanc regulam dilectio proximi causaliter reprimit et cohibet omnes motus et actus vitiorum respectu ejus. Licet igitur diversa sint praecepta, quibus aut utiliter quae appetenda sunt cupimus, aut quae vitanda sunt utiliter praecavemus; unum tamen sunt in radice charitatis, quia omnia in dilectione Dei et proximi facere debemus.

Recte itaque dicit Legem et Prophetas referri ad duo mandata charitatis, quia ex hac dependent, et ibi finem habent. O charitas regula ordinis electorum, lex universalis universos ligans, virtus virtutum, canon canonum, lex legum, non constitutio populi, sed Principis placitum, sanctio Regis regum, quam non solum edidit vel condidit jubendo, sed et edixit et promulgavit personaliter docendo, et adimplevit servando! Ecce *lex Domini convertens animas*, mater et origo legum divinarum, magistra et domina humanarum rationabilium et aequarum, hostis et inimica iniquarum; cujus observantia per gratiam in hac vita initiatur, et continuata usque ad mortem in alia consummatur.

6. DUORUM ISTORUM MANDATORUM IN PERSONAM CHRISTI FILII DAVID REDUCTIO

Et quia, ut ait Chrysostomus, Judaei aestimantes Christum hominem purum esse, tentabant eum, neque tentassent, si Dei Filium credidissent, ideo volens

Regla, donchs, e fi de tota la ley e fe cathòlica la caritat se nomena. O, caritat, de tots los òrdens dels elets regla! Regla de totes les regles, cànon de tots los cànon, virtut de totes les virtuts, ley de les leys, que totes les comprén e liga! No per constitucions de pobles, ni per reals preumàtiques; aquell qui l'à feta, aquell qui la mana, és aquell qui presonalment la declara, qui fins a morir per sos amichs e per los enemichs qui-l mataven la servà, Jesús, Déu e Senyor nostre, qui no era vengut per trencar, mas per acabar la Ley que havia feta. Aquesta és la ley del Senyor, convertint les nostres ànimes. {120c} Aquest és lo testimoni fel del Senyor que als ignorants dóna sapiència. Aquesta és mare e principi de les leys divines, mestra e senyora de les rahunables leys humanes, enemiga de les iniques; la observància de la qual en aquesta vida comença per gràcia, e fins a la mort persevera, y en l'altra se acaba per glòria.

[6. D' AQUESTS DOS MANAMENTS, REDUÏTS EN LA PERSONA DE CRIST, FILL DE DAVID]

E seguint l'orde de la evangèlica ystòria, stimaven los juheus que-l Senyor solament era home, e axí tantes

© 20 evangèlica] ruangelica

© 2-3 *Regla ... nomena*] Corella refà l'original llatí (VC, 523b), en què s'exposa que rectament diu el Senyor que la Llei i els Profetes es refereix als dos manaments de caritat, perquè depenen d'ella i és la seua fi. | 7 *preumàtiques*] Pragmàtiques, lleis (DCVB, s.v. *pragmàtic*). | 9-12 *qui ... feta*] Corella glossa l'original llatí (VC, 523b), en què s'indica només «*adimplevit servando* (el manament de l'amor)». La lliçó corellana insisteix en dos aspectes que ja han aparegut al llarg de l'obra: d'una banda, el lliurament de Crist per la salvació humana en la Passió; d'altra, la continuïtat entre la Llei judaica i la llei evangèlica. | 12-13 *Aquesta ... ànimes*] *Psalteri* (SI 18, 8): «La ley del Senyor és sens màcula, convertint les ànimes» (Martos, 2013b: 173). Vulgata: «*Lex Domini immaculata convertens animas*». La traducció en el *Cartoixà* omet *immaculata* perquè és epítet que no apareix tampoc en l'obra ludolfina. En sentit invers, la incorporació a l'obra valenciana del possessiu «nostres», absent de la Vulgata i de la *Vita Christi*, emfatitza el sentit piadós de la traducció. Per contra, el manteniment del participi de present llatí en les dues traduccions, «convertint», 'que converteix', crea una estructura forçada en el nostre idioma. | 20-774,1 *E ... temptaven*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 523b. No apareix tampoc en l'obra ludolfina la fórmula fraseològica amb què l'autor valencià marca l'inici de la lliçó sagrada: «e seguint l'orde de la evangèlica ystòria».

Christus eis ostendere, quia Deus erat; talem interrogationem eis proposuit, ut ipsa interrogatio eis ostenderet quis esset. Quia enim ad passionem venturus erat, opinionem falsam Judaeorum corrigit, qui Christum filium David, non Dominum ejus esse dicebant; et, ut dixit Hieronymus, palam eis de se loquitur, ut inexcusabiles sint.

Congregatis ergo Pharisaeis, qui ad tentandum venerant, interrogavit eos Jesus. Quasi eis diceret: Hucusque quaestionibus vestris satisfeci; tempus est ut in aliquo respondeatis mihi. Interrogat ergo de illo, quem credebant esse venturum, quia praesentem credere nolebant, cujus filius debeat esse, *dicens: Quid vobis videtur de Christo, id est de Messia, in Lege promisso, quem venturum creditis? Cujus filius est?*

Dupliciter errant Judaei circa Christum: primo quidem circa personam, non enim credunt eum fuisse Christum, qui venit in mundum, natum ex Virgine; sed adhuc expectant eum; item, errant circa {524a} ejus naturam quia non credunt etiam quem expectant, esse Deum, sed purum hominem. De isto secundo errore eos interrogat, cujus filius sit, et hoc ideo forte quaerit, quia ex quo totam Legem direxerat ad duo mandata dilectionis, tanquam artificiosus legislator, vult ostendere Christum, haec duo mandata, reduci in unum diligibile, quod est Christus. Nihil enim diligitur tanquam Deus et proximus, nisi ipse Christus.

Dicunt ei: David, secundum illud Psalmistae: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

Credebant illum fore purum hominem, de genere David, unde dicunt *David* solum, scilicet divinitatem negando.

Ait illis, arguendo in contrarium: Quomodo ergo, si Christus est purus homo, ut vos creditis, David, cui occulta sapientiae divinae manifestata sunt, in Spiritu, scilicet Sancto et prophetico, non de corde suo proprio, vocat eum Dominum suum? Quod non liceret, si esset filius ejus, dicens: — Dixit Dominus Domino meo, id est Pater Filio.

Ⓜ 13 crehen] creheu | 28 profètich] profetichs

Ⓜ 2-3 *volgué ... creyen*] Corella refà l'original llatí i alhora omet la font d'aquesta interpretació, la qual pertany a sant Jeroni, segons VC, 523b. L'obra ludolfina exposa que Jesús els parla d'ell mateix palesament perquè després no tinguen excuses. | 7 *respongau a una*] A continuació, Corella elimina un breu comentari (VC, 523b), que repeteix arguments apareguts, en què es diu que Jesús els interrogà per aquell que creien que vindria, atés que no volien creure el qui tenien davant. | 16-20 *vol ... acaben*] Corella emfasitza amb la seua traducció la unió hipostàtica de les dues natures, divina i humana, en Crist. L'original llatí (VC, 524a) exposa simplement que no res s'estima en tant que Déu i proïsme sinó a Crist mateix. El mestre en teologia, però, destaca que els dos manaments de l'amor, a Déu i al proïsme, només poden acabar-se en una persona trinitària («supòsit»), el Fill, el qual és l'únic que té natura divina i humana. | 22-23 *Del ... cadira*] *Psalteri* (Sl 131, 11): «Del fruyt del teu ventre posaré sobre la tua cadira» (Martos, 2013b: 330). Vulgata: «De fructu ventris tui ponam super sedem tuam». Les dues traduccions corellanes convergeixen en la literalitat i en la servitud, sobretot sintàctica, cap al text llatí, i per això són difícilment entenedores. El sentit el copsa bé la BVI: «En el teu tron hi posaré un descendent». | 23 *tua cadira*] Tot seguit, Corella elimina un fragment de l'original llatí (VC, 524a), el qual repeteix els raonaments que s'expressen a continuació, en què es diu que els jueus creien que el Messies seria únicament home, del llinatge de David, perquè dient només «de David», negaven la divinitat. | 29-30 *Dix ... Senyor*] *Psalteri* (Sl 109, 1): «Dix lo Senyor a mon Senyor». Vulgata: «Dixit Dominus Domino meo». | 30 *mon Senyor*] Immediatament després, Corella elimina la glossa que interpreta aquest verset sàlmic (VC, 524a): «Digué el Senyor», és a dir, el Pare, «al meu Senyor», el Fill. Aquesta eliminació de la glossa cristiana contrasta amb el manteniment, tot seguit, en el *Cartoixà*, de la interpretació judaica, que ja es troba en la VC, d'aquest mateix verset. En aquest sentit, cal destacar que allà on l'obra ludolfina posa: «*Ipsi autem hic exponunt*», Corella explícita: «Los juheus aquesta acutoritat axí la exponen».

vegades lo temptaven. E per ço, lo Senyor, acostant-se la hora que home morir devia, volgué que no tinguesen scusa si la sua devinitat no creyen.

Als fariseus, qui encara congregats staven, una qüestió demanà, quasi dient: «A tantes qüestions 5
vostres aveu volgut que yo us responga, rahó vol me respongau a una: què us par de Crist, rey Mesies, promés en la Ley, lo qual sperau que vingà?, de qui és fill?»

En dos maneres los juheus erraven: la primera, que 10
no creyen que Jesús, fill de Maria verge, fos lo rey Mesies que ells speraven y de present speren; segonament, que no crehen que'l rey Mesies que speraven y speren sia Déu e home. Sobre aquesta segona error lo Senyor los enterrogà, e pogué ser que, 15
endreçada tota la Ley als dos manaments de amor, vol que aprenguen com en ell, Déu e home, Déu e prohisme, acabar se poden, car no y ha algun altre supòsit en l'amor del qual los dos manaments se acaben. 20

Los fariseus responen: «De David speram que sia {120d} fill lo rey Mesies», segons aquell psalm: «Del fruyt del teu ventre posaré sobre la tua cadira.»

Lo Senyor replicà: «Si'l rey Mesies és solament 25
home, axí com és la opinió vostra, com, donchs, David, al qual foren manifests los secrets amagats de la divina sapiència, no parlant del seu cor, mas en lo Spirit Sant e profètich, lo Senyor lo nomena? Que no u faria si solament era son fill, dient en lo psalm: “Dix lo Senyor a mon Senyor.”» 30

Ipsi autem sic exponunt: *Dixit Dominus* creator coeli et terrae, *Domino meo*, id est Messiae.

Los juheus aquesta auctoritat axí la exponen: «Dix lo Senyor, creador del cel e de la terra, al meu Senyor, Mesies.»

7. CHRISTUM SEU MESSIAM NON ESSE PURUM HOMINEM PROBATUR

[7. DE LA DEMOSTRACIÓ QUE CRIST, EL MESSIES, NO ÉS SOLS HOME]

Quod ergo iste Messias non sit purus homo, probatur tripliciter ex hoc verbo. Primo ex eo quod David vocat eum Dominum, et hoc sic: nullus pater filium suum, qui trahit naturam suam ab ipso, testatur Dominum suum; sed David, Spiritu Sancto inspiratus, testatur Dominum suum Christum; ergo non solum habet naturam quam traxit ab ipso, sed altiore, secundum quam dicitur Dominus ejus, scilicet divinam, quia non est homo filius et Dominus alterius, secundum eandem naturam: ergo est alia natura secundum quam est filius, et haec est humana; alia secundum quam est Dominus, et haec est divina.

Que, donchs, aquest Mesies no sia solament home, per aquesta paraula en tres maneres se prova. Primerament, perquè David, en spirit de profecia, Senyor lo nomena. No és honest parlar, ni de la Scriptura Sacra, que algun pare al fill senyor seu lo nomene. Donchs, inspirat per lo Spirit Sant, lo psalmista nomena Senyor seu lo rey Mesies, segons la divinitat sua.

Secundo probatur idem sic: quando David hoc dixit, nondum Messias homo erat, quomodo ergo Dominus ejus erat, qui nondum erat, et qui non ante

Segonament, se mostra que era Déu e home: com David féu aquest psalm, no era vengut lo Mesies; com, donchs, Senyor seu nomena aquell qui encara no era? Si algú dir volia que de sdevenidor profetisava lo que seria, com diu en lo mateix psalm, parlant d'ell mateix Mesies, que li diu lo Pare: «Yo ans de Lucifer t'è

Ⓜ 1 *Los ... exponen*] Veg. nota anterior. | 5 *per aquesta paraula*] És a dir, per la interpretació del verset bíblic anterior, en la traducció corellana: «Dix lo Senyor al meu Senyor» (Mt 22, 44; Sl 109, 1). | 8-9 *lo nomene*] A continuació, Corella elimina un comentari (VC, 524a), en què s'indica que ningú anomena pare el seu fill perquè aquest porta amb si la natura del pare. Aquesta supressió s'emmarca en una altra general que apareix seguidament (veg. nota posterior). | 10-11 *segons ... sua*] Corella condensa, i també suprimeix en gran mesura, un passatge de l'original llatí (VC, 524a), en què s'exposa que David anomena Crist el seu Senyor perquè no només porta amb si la natura humana, sinó també una de més alta, la divina, segons la qual l'anomena el seu Senyor, perquè algú no és fill i senyor d'un altre segons la mateixa natura. Per tant —acaba el passatge sintetitzat i escurçat—, hi ha una natura segons la qual és fill, la humana, i una altra segons la qual és Senyor, la divina. El mestre en teologia elimina en aquest subcapítol qualsevol referència a les expressions «natura divina» i «natura humana» (veg. notes pp. 775,15-776,3; 776,27), per bé que explana la unió hipostàtica de les dues natures en Crist d'una manera més planera. | 15-776,3 *Si ... Pare*] Corella agrega aquesta interpretació, la qual substitueix la de l'original llatí (VC, 524a), en què s'indica que el Messies no va existir abans de David, sinó després, per la qual cosa cal atribuir al Messies una altra natura, segons la qual existia abans que David. Corella pren un verset del mateix salm que està glossant, el Sl 109,3, i el glossa argumentant la divinitat i l'eternitat, abans de tots els segles, del Messies (veg. nota posterior). Al cap i a la fi, el mestre en teologia explicita el que insinua el monjo cartoixà en la VC (veg. nota anterior) | 17-776,1 *Yo ans de Lucifer t'è engendrat*] *Psalteri* (Sl 109, 3): «Ans de Lucifer yo he engendrat a tu» (Martos 2013b: 303). Vulgata: «Ante luciferum genui te». Més enllà de posposició del pronom després del verb en el *Psalteri*, seguint l'ordre sintàctic llatí, sobta la traducció corellana del mot *luciferum*, que significa 'alba, aurora', per *Lucifer*; així, el *Salteri* de la seu de València (segle xv) tradueix: «Yo t'engendrí ans de la llum feta» (Costa, 1995: 227). L'opció traductològica de Corella és sistemàtica, perquè apareix, a banda del *Psalteri*, dues vegades més al llarg del *Cartoixà*: «Del ventre de la mia fecunda m[e]mòria t'è engendrat ans de Lucifer, eternament, ans de totes les creatures» (*Segon*, f. 130c); «È cert, yo no sé, ni plenament puch comprendre, d'on ve que est més dolç en lo cor del qui a tu ama, quand te contempla fet home en la carn nostra, que no Verb divinal naixent del Pare; més dolç en la humilitat tua que en la divinitat excelsa; més dolç, nat en temps de la verge Mare, que en la claredat dels sants, ans de Lucifer engendrat del Pare» (*Quart*, f. 135c). Per tant, l'opció de Corella és voluntària i buscada. Segons la glossa agustiana: «*Accipiamus ergo Patrem dicentem ad Filium: "Ex utero ante luciferum genui te". Quid est ergo ante luciferum? Lucifer pro sideribus positus est, tanquam a parte totum significante Scriptura, et ex eminenti stella omnia sidera. Sed illa sidera quomodo facta sunt: Ut sint in signis, et in temporibus, et in diebus, et in annis. Si ergo et in signis et in temporibus posita sunt sidera, et lucifer nominatus est pro sideribus; quod est ante luciferum, hoc est ante sidera; et quod est ante sidera, hoc est ante tempora; si ergo ante tempora, ab aeternitate: noli quaerere quando; aeternitas non habet quando*» (*Enarrationes in psalmos*, PL 37, cols. 1458-1459). I encara: «*Quando ergo dicitur, ante Luciferum, unam creaturam nominat, et omnes indicat creaturas. Quando dicit, ante Luciferum: nos sic intelligamus, quasi dixerit, ante lunam, ante solem, ante omnem creaturam*» (*Breviarium in psalmos*, PL 26, cols. 1165bc). Per tant, la traducció *Lucifer*, nom propi, per *luciferum* permet al mestre en teologia mantenir la significació de 'creatura', i poder glossar, com fa en l'exemple anterior del *Segon*: «T'è engendrat ans de Lucifer, eternament, ans de totes les creatures». Alhora, la tria per *Lucifer* també deixa entendre l'altre sentit, 'alba', o més pròpiament, 'estel de la matinada', significat que s'entrelluca en la comparació amb la «claredat dels sants» de la citació prèvia del *Quart*, que es documenta així mateix com a nom de l'estel de l'alba en autors quatrecentistes (*DCVB*, s.v. *lucifer*), i que llegim també,

eum, sed post extitit? Ergo oportet ponere aliam naturam, secundum quam ante eum erat.

Tertio probatur idem ex hoc, quod sequitur: *Sede a dexteris meis*, impossibile est enim purum hominem, sedere a dexteris Dei. Dicat ergo David: *Dixit Dominus*, scilicet Deus Pater, *Domino meo*, id est Christo Filio suo, cujus dicere est aequalem sibi Filium generare; ergo, *Domino meo*, non secundum quod tempora- {524b} liter homo factus est, sed secundum quod Patris aeternus Filius:

Sede quiete regni potitus, *a dexteris meis*, id est in aequalitate mea, secundum quod Deus; vel in potioribus bonis, secundum quod homo quia ut sit in gloria praestet Angelis; *donec ponam*, inclusive, non quod postea non sedeat, quia semper sedebit,

inimicos tuos, et inobedientes tibi, *scabellum pedum tuorum*, id est: donec homines rebelles tibi subjugavero, vel bona et voluntaria subiectione, scilicet ut credant te verum Deum et hominem sponte, vel coacta subiectione, ut in die iudicii puniantur et credant invite, ita ut, velint nolint, subjecti sint tibi, sicut scabellum pedibus est subjectum. Haec enim subiectio, complebitur in iudicio, quando omnia perfecte subiciuntur homini Christo.

Si ergo David vocat eum Dominum, secundum veritatem, *quomodo filius ejus est*, scilicet tantum, cum filius propagatione subjectus sit patri, et maxime secundum consuetudinem patrum antiquorum? Potius

Ⓢ 9 diu Déu] deu diu | 10 part] pant

com a glossa, en el Salteri de la Bíblia valenciana (segle xv): «Ans de Lucifer, ço és, del stel de l'alba, engenrí a tu» (Ventura, 1993: 212), traducció en què va participar Roís de Corella (Ventura, 1993: 29).

7-8 *com ... squerra*] Corella refà una breu explicació (VC, 524ab), en què s'indica que Déu Pare diu Senyor meu a Déu Fill no com els homes parlen, temporalment, sinó com a Pare etern al seu Fill. | 14-20 *No ... leve*] Corella amplifica un breu comentari (VC, 524b), en què s'indica que «fins que pose» (en el verset que glossa: «Digué el Senyor al meu Senyor: Seu a la meua dreta fins que pose els teus enemics com a escambell dels teus peus»), no significa que després Crist no sega a la dreta de Déu, sinó que enclou tot el temps, sempre hi ha segut. L'autor valencià recorre de nou, com en altres ocasions, a la col·loquialitat del lector –«diem de algú»– per a explicar un concepte, la immanència de l'eternitat de Déu Fill, que l'obra ludolfina només deixa apuntada, sense desenvolupar. | 22 *après ... Antecris*] Corella incorpora aquesta referència escatològica, la qual no apareix en VC, 524b, d'acord amb una altra que hi ha a continuació: «lo jorn del Juhí final». | 22-23 *per ... devota*] Corella simplifica un passatge (VC, 524b), en què s'indica que els enemics seran sotmesos per una subjecció bona i voluntària, és a dir, que creguen lliurement que Jesús és vertader Déu i home. | 24-25 *quant ... penes*] Corella, igual com en el passatge previ (veg. nota anterior), ha reduït aquest comentari de l'original llatí (VC, 524b), en què s'exposa que els enemics també podran ser castigats i creure contra la seua voluntat, perquè, vulguen o no, siguen subjectes, com l'escambell dels peus, a Déu. | 27 *seran subjectes*] Tot seguit, Corella omet una llarga interpretació (VC, 524b), amb arguments que ja havia eliminat prèviament (veg. nota p. 775,10-11), en què es glossa el verset de Mt 22, 45: «Per tant, si David l'anomena Senyor», segons veritat, «com pot ser fill seu?», si el fill està subjecte al pare per generació, sobretot segons els costums dels pares antics. Més bé es diu que els pares són senyors dels fills, que els fills senyors dels pares; el fill ha d'estar subjecte al pare, i no senyorejar-lo. És com si diguera –continua la interpretació omesa–: com que segons la natura humana el Messies és fill de David, i per consegüent inferior, cal atribuir-li una altra natura, per la qual siga Senyor seu i, per tant, superior, i aquesta és la divina. Així, en Crist hi ha dues natures: divina i humana. És, doncs, fill de David i Senyor: fill, en tant que home; Senyor, en tant que Déu; i així es desprén que Crist és home i Déu.

engendrat»? Donchs, ans de Daviu, temporal pare, eternament, en quant Déu, era engendrat de Déu, son Pare.

Terçament, la sua divinitat se prova per lo que diu: «Seu a la mia {121a} part dreta.» És imposible, aquell 5 qui solament és home, a la dreta part de Déu sega, que vol dir en egualtat de Déu, son Pare, com en lo cel, en sguart de la divinitat, no y aja dreta ni squerra.

«Seu, donchs, mon Fill –diu Déu lo Pare– a la dreta part mia, equal ab mi en tota perfecció, en una deytat e 10 essència; y en quant home, a la mia dreta part en sguart de tots los altres, e sobre tots los hòmens e àngels; fins que pose scabell dels teus peus los enemichs teus desobedients a la tua doctrina». No vol dir que fins a lavors sega e despuix se leve, que eternament seirà e 15 tendrà sos enemichs subjectes. Parla segons la comuna manera de parlar la Sacra Scriptura. Diem de algú: «Ha vixcut sens muller fins que és mort»: no és mester que, per a verificar aquestes paraules, que après la mort se case, ni que Jesús, Déu e home, de la dreta part se leve. 20

Quant tendrà sos enemichs subjectes, tendrà'ls subjectes après la mort de Antecrist per vera crehença e voluntat devota; tendrà'ls lo jorn del Juhí final subjectes per força, quant los condempnarà a les eternes penes. Lavors serà aquesta subjecció 25 perfetament acabada, que totes les creatures a l'home Déu, Jesús, en tot e per tot li seran subjectes.

enim parentes sunt et dicuntur domini filiorum, quam filii domini parentum; filius enim debet esse subjectus patri, et non dominari. Quasi diceret: Cum secundum naturam humanam sit filius David, et per consequens eo inferior, oportet ponere in eo aliam naturam, per quam sit Dominus ejus et eo superior, et haec est divina; ergo in Christo sunt duae naturae, scilicet: divina et humana. Est itaque filius David et Dominus: sed filius in quantum homo, Dominus in quantum Deus; et sic restat quod Christus est homo et Deus.

Non ergo errabant, nec reprehenduntur, quia Christum filium David dicunt; sed quia ipsum purum hominem, et non Dei Filium credunt.

Christus autem non tantum David, sed et Dei Filium se esse probavit, et per auctoritatem ipsius David eos convicit.

Et nemo poterat ei respondere verbum, quia non poterant Scripturam negare, et irrefragabile erat argumentum; *neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare*, quia plane testimonio et ratione erant convicti.

Unde Hieronymus: Ideo confutati sermonibus ultra non interrogant, sed apertissimi me comprehensum Romanae tradunt potestati. Ex quo intelligimus venena invidiae posse quidem superare, sed difficile posse quiescere: haec Hieronymus.

ORATIO

Domine Deus sanctificator meus, misisti mihi legem tuam, ut toto corde, tota anima, tota mente, et ex omnibus viribus meis te diligam; sed nec hoc valeo nisi tu dederis mihi, cujus est *omne donum perfectum et omne datum optimum*. Jubes te diligere proximum, sicut meipsum: ut hic gratiam, ei ibi gloriam consequamur in idipsum. Da insuper mihi, bone Jesu, ut te Christum nobis missum Deum et hominem corde credam, ore confitear, et opere contester: ut tibi nunc subjectus sponte, tecum gaudeam sine fine. Amen.

© 19 puga] pugam

© 3 *era home*] Immediatament després, Corella suprimeix un comentari (VC, 524b), en què s'indica que Crist demostra ell mateix no només que és fill de David, sinó que és Fill de Déu, i per l'autoritat del mateix David convenç als fariseus. | 8 *però al president lo liuren*] Corella abreuja l'obra ludolfina (VC, 524b), en què s'exposa que els fariseus treballaven en prendre Jesús per a lliurar-lo a l'autoritat romana. Amb el mot *president*, Corella es refereix a Ponç Pilat, com apareix en les pp. 362,37; 578,33. | 8-9 *obrar ... enveja*] Corella tradueix amb un tarannà aforístic un passatge que té un caràcter anàleg en l'original llatí: «*Venena invidiae posse quidem superare, sed difficile posse quiescere*» (VC, 524b). | 22-23 *hi ... tu³*] Corella glossa l'obra ludolfina, que fa simplement: «*tecum*» (VC, 524b).

E seguint la evangèlica ystòria, no erraven ni lo Senyor los reprenia per dir que'l rey Mesies fill de David era, mas perquè creyen que solament era home.

No podien al Senyor respondre, {121b} car no podien negar la Scriptura, y era la auctoritat ab la rahó manifesta. E de aquella hora més no l'enterrogaren. 5

Diu sanct Hierònim: «De aquell dia més no l'enterroguen, però al president lo liuren; sobrar, però no amansar, se pot la enveja.»

ORACIÓ

10

Senyor Déu, sanctificador meu, has posat en mi la ley tua, que de tot lo meu cor, de tota la mia pensa, de tota la mia ànima, de totes les mies forces, te ame. Ni-s pot fer que yo, Senyor, ho acabe, si tu en mi no u acabes. Manes-me que t'ame: dóna'm que yo faça lo que manes, e mana lo que vulles. Y fes-me gràcia que axí com a mi lo prohisme ame, perquè en aquest món la tua gràcia, hi en los cels glòria, abduix en tu y per tu puga atényer. Y atorga'm, Senyor benigne, que fermament crega que tu est Crist, rey Mesies, Déu e home, e ab la boca ho confese, y ab obres ho testifique, perquè de grat e voluntàriament a tu sia subjecte, hi ab tu, hi per tu, hi en tu eternament me alegre. Amén. 15 20

{524A} CAPUT XXXVII. DE SCRIBIS ET PHARISAEIS IN DOCTRINA AUDIENDIS, SED NON IN VITA IMITANDIS

I. OMNIA QUAE A SACERDOTIBUS PRAECIPIUNTUR FACIENDA DOCET DOMINUS

Confutatis autem et tacentibus Scribis et Phariseis, qui dolose interrogabant Dominum, ut tentarent eum, ne plebs et alii idonei sine pane doctrinae evanescerent, locutus est Dominus, eadem feria tertia, ad turbas, scilicet ad {524b} simplices et imperfectos, et ad discipulos suos magis doctos et perfectos.

Unde Chrysostomus: Postquam Dominus sacerdotes responsione prostravit, et incorrigibilem conditionem eorum ostendit, sicut et clerici si male fecerint in- {525a} mendabiles sunt, laici vero delinquentes facile emendantur; tunc convertit sermonem ad populum. Infructuosum namque est verbum in quo sic alter confunditur, ut alter non erudiat.

Locutus est ergo ad eos instruens, et docens Scribarum et Pharisaeorum doctrinam audiendam, sed eorum vitam non imitandam, et nihilominus hortans eos subjici illis, propter sacerdotii et nominis dignitatem, non opera sed doctrinam considerantes; multaque eorum crimina annumerans, et alios ab eis dehortans.

Unde dicit: Super cathedram Moysis, id est auctoritate dicendi et judicandi, sederunt, scilicet indigne, Scribae et Pharisei. Cathedra doctorum est, et ideo dicuntur sedere super cathedram Moysis, qui docent quod docuit Moyses.

Ubi idem Chrysostomus: Multi sacerdotes, et pauci sacerdotes: multi in nomine, et pauci in opere. Videte ergo quomodo sedeatis super eam, quia non cathedra facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram. Non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Non omnis Sacerdos sanctus est, sed omnis Sanctus sacerdos. Bene quidem docendo, et male vivendo, Deum instruís quomodo debeat te condemnare.

Ut autem dicit idem Chrysostomus, ne aliquis dicat, quoniam propter hoc desidió factus sum ad agendum, quia malus est doctor, ideo hanc destruit occasionem cum subdit: Omnia ergo, ad cathedram pertinentia, quaecumque dixerint vobis, id est ad vestram utilitatem, servate corde, et facite opere, id est doctrina. Non tamen simpliciter quaecumque sed illa

DELS FARISEUS E DOCTORS, QUE-LS DEVIEN SEGUIR EN LA DOCTRINA E NO EN LA VIDA. CAPÍTOL XXXV

[I. COM EL SENYOR ENSENYA A COMPLIR ELS MANAMENTS DELS SACERDOTS]

[D]onat callament als fariseus e doctors qui ab engan lo Senyor enterrogaven, dimarts, aquell {121c} mateix dia, no volgué lo Senyor que-ls pobles e los seus dexebles sens doctrina stiguesen.

Diu sant Crisòstom: «Avia lo Senyor prostrats per terra los fariseus e clergues, la condició dels quals és incorrigible. Los lechs si erren se corrigexen; los ecclesiàstichs se exasperen. Girà lavors lo piadós Senyor les paraules al poble. Infructuosa és la doctrina per la qual, si los uns se confonen, que-ls altres no aprenghen.»

Començà lo Senyor la sua preycació en semblants paraules: «Sobre la cadira de Moysés», ab auctoritat de jutjar, «segueren», però indignes, «los doctors e fariseus», legint al poble lo que Moysés avia dexat en scriptura.

Diu sanct Crisòstom: «Molts sacerdots e pochs sacerdots: molts de nom e pochs de obra. Ateneu, donchs, e mirau com sieu sobre la cadira, car no és lo sacerdot per la cadira, mas té per lo sacerdot auctoritat la cadira. No és sanctificat per lo loch l'ome, mas lo loch és sant per l'ome. Si tu preycas e declares sana doctrina, e vius en mala vida, a Déu mostres com te condampne[s].»

Però perquè algú no diga: «Yo no he corregit lo meu viure perquè la vida del meu doctor no és bona», diu lo Senyor e mestre: «Servau totes les coses que us preyquen, que a la vostra utilitat convenen. Servau-les de cor e de obra, dich, totes aquelles coses que a la cadira de Moysés són conformes, les quals ni de la

Ⓞ 6-7 que-ls ... dexebles] Corella elimina uns epítets que apareixen en l'original llatí (VC, 524ab): els pobles són els simples i imperfectes; els deixebles, els doctes i perfectes. | 13-14 no aprenghen] A continuació, Corella obvia un passatge (VC, 525a), en què s'indica que el Senyor va parlar al poble, el va instruir i ensenyar que escoltaren la doctrina dels mestres de la Llei i dels fariseus, però que no imitaren la seua vida, i els exhorta a estar subjectes a ells en qualsevol cas, per la dignitat i l'autoritat del sacerdoti, considerant la doctrina i no les obres; enumera, però, els crims dels mestres i dels fariseus, i a alguns els desaconsella de seguir-los. | 18-19 legint ... scriptura] Corella s'inspira en l'original llatí, però el modifica (VC, 525a), en què s'explica que per càtedra es refereix a la dels doctors, i per això es diu que seuen «sobre la càtedra de Moisés» (Mt 23, 2) aquells que ensenyen allò que ensenyava Moisés. | 25 per l'ome] Tot seguit, Corella omet una altre quiasme (VC, 525a), prou més oneros que els anteriors: no tot sacerdot és sant, però tot sant és sacerdot. | 28-779,2 Però ... repugnen] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 525a. | 28-29 Yo ... bona] Corella modula aquesta citació cap a un estil directe, atés que en l'original llatí (VC, 525a) apareix en estil reportat i, per tant, s'usa una tercera persona.

tantum, quae Moysis cathedrae doctrinaeque conveniunt, et quae a vera fide non discrepant, neque divinis repugnant mandatis.

Unde Chrysostomus: *Omnia*, ait, quae corrigunt mores, et meliorem faciunt vitae modum, et Novi Testamenti concordant legibus, et non dimittunt de reliquo sub iugo Legis esse: haec Chrysostomus.

Ex quo patet quod etiam malis praelatis et doctoribus bona doctibus, est honor obedientiae exhibendus, nisi in his quae manifeste sunt contra Deum; et sunt habendi in reverentia, quamdiu tolerantur in officio suo, quod patet per exemplum David, qui venerabatur Saulem, licet sciret eum malum, et a Deo reprobatum. Et per hoc auditoribus tollitur excusatio non bene agendi; nam obediendo malis praelatis et doctoribus, Deus in eis honoratur, cuius personam gerunt, non enim sua, sed quae Dei sunt dicunt.

2. SED NON SEMPER SECUNDUM OPERA EORUM AGENDUM EST

Secundum vero opera eorum, quae praeter id quod oportet nequiter faciunt, *nolite facere*, quia non sunt imitandi in malis, sed tantum in bonis. Ubi Chrysostomus: Si bene vixerint, eorum est lucrum, si bene docuerint, vestrum. Accipite ergo quod vestrum est, et nolite discutere quod alienum est: haec Chrysostomus.

Dicunt enim, et non faciunt, quia vita doctrinae non concordat. Docebant enim bene vivere, secundum Legis praecepta, et ipsi per praevaricationem Legis male vivebant. Contra quos dicit Augustinus: Bene docere, et male vivere, non est aliud quam se sua lingua damnare; de talibus enim qui dicunt et non faciunt, potest dici illud Genesis: *Vox quidem, vox Jacob est, manus autem manus Esau*.

Ubi et Chrysostomus: Maxime accusatione dignus est, qui doctrinae auctoritatem habens, legem transgreditur: primo quidem, quia praevaricatur, qui alios corrigere debet; deinde, quia peccans majori

verdadera fe discrepen ni als mana- {121d} ments divinals repugnen.»

De ací prenem exemple que als mals prelats, doctors e clergues que verdadera e cathòlica doctrina ligen, los devem stimar en reverència tant com lo Senyor en los officis e dignitats los comporta, mostran[t] David en exemple, qui a Saül reverhia encara que sabés qui era. E axí és fora la scusa dels pobles si, hoint sana doctrina, de quisvulla la hogen, no fan bones obres. Honrant los prelats, doctors e bisbes, la divina majestat en ells se honra, encara que mals sien, perquè en les sues dignitats e officis a Déu representen, e lo que dien no són paraules sues, mas de Déu, en presona de qui les reciten.

[2. COM NO S'HAN DE SEGUIR SEMPRE LES SEUES OBRES]

No-ls devem seguir en los mals actes, mas en les bones paraules. D'ells són les males obres, de Déu les san[t]es paraules. És d'ells lo guany si bé viven, e de nosaltres si bé-ns mostren. Preneu, donchs, lo que és vostre e no us entrametau del que no és vostre.

Dien e amonesten, e no fan lo que dien, discorda la vida de la doctrina. Diu sanct Agostí: «Preÿcar e mostrar bé, e mal viure, no és aldre sinó ab la sua lengua condempnar-se. De tals podem entendre aquell parlar del Gènesis: “La veu certament és de Jacob, però les mans són de l'Esahú.”»

Diu sanct Crisòstom: «De gran pena és digne lo doctor qui pecca contra la ley que preÿca: primerament, que fa duptar si és vera la doctrina, que mostra com ell tan poch la creu e la stima; sego- {122a} nament, que tant és lo seu peccat major quant de major honor és la dignitat sua; terçament, per lo scàndel que prenen

Ⓢ 3 prenem] prenen

Ⓢ 2 *divinals repugnen*] Immediatament després, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 525a), en què es manifesta que tot allò que corregeix els costums i millora la manera de viure concorda amb les lleis del Nou Testament i no s'aparta del que està sota el jou de la Llei. | 3-5 *als ... ligen*] Corella glossa l'original llatí (VC, 525a), en què es diu que s'ha de mostrar honor i obediència als prelats i clergues que ensenyen bones coses. L'afegit «clergues» i «verdadera e cathòlica doctrina ligen» s'ha de situar en un pla personal: el d'un Corella, mestre de teologia, que havia obtingut la dignitat clerical i llegia –ensenyava– la Sagrada Escripura als seus concitadans. A continuació, l'autor valencià omet un aclariment de l'original llatí: als prelats i doctors se'ls ha de mostrar honor i obediència llevat en aquelles coses que són manifestament contra Déu. | 17-19 *És ... vostre*²] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 525a. | 20-21 *discorda ... doctrina*] Corella sintetitza un passatge (VC, 525a), en què s'indica que els mestres de la Llei i els fariseus ensenyen a viure bé segons els manaments de la Llei, i ells mateixos viuen mal per prevaricació de la Llei. | 27-29 *primerament ... stima*] Corella glossa la primera raó de l'original llatí (VC, 525a), en què es manifesta només que prevarica aquell que ha de corregir els altres.

poena dignus est, propter honorem; tertio, quia plus corrumpit, velut in ordine doctoris peccans.

3. ARGUITUR CRUDELITAS ET NEGLIGENTIA PHARISAEORUM ONERA GRAVIA ALIIA, NON SIBI, IMPONENTIUM

*Alligant autem onera, scilicet suarum traditio-
{525b} num et legum, ut sint quasi fascis importabilis, gravia enim, quantum ad affectum, et importabilia, quantum ad effectum; et imponunt in humeros hominum, non in suos, per coactionem observantiae praeceptorum, quia supra Legis praecepta, constituerunt ex suis traditionibus multa quae erant subditis gravia et importabilia; digito autem suo, id est levi motu vel tactu, nolunt ea movere, et tangere. Ecce qualiter eorum reprehensionem aggravat, non enim dixit: non possunt, sed noluit; nec dicit: pleno opere et manu, sed, digito et modico tactu; nec dixit: portare, sed, movere, id est, neque prope fieri neque tangere, quia modicum conatum ad agendum talia nolebant apponere, et nec minora eorum quae ipsi praecipiebant volebant opere adimplere.*

Ubi Chrysostomus: Secundum consequentiam autem tales sunt etiam sacerdotes, qui omnem justitiam populo mandant, et ipsi nec modicam servant, videlicet non ut faciendo sint justis, sed ut dicendo justis. Tales sunt et qui grave pondus venientibus ad poenitentiam imponunt, ipsi autem nec minimum faciunt. Et sic dum poena praesentis poenitentiae fugitur, contemnitur poena futuri iudicii. Si enim fascem super humeros adolescentis, quem non potest bajulare, posueris, necesse habet ut aut fascem rejiciat, aut sub pondere confringatur; sic et homini, cui grave pondus poenitentiae imponis, necesse est ut aut poenitentiam tuam rejiciat, aut suscipiens dum ferre non potest scandalizetur, et amplius peccet. Deinde, etsi erramus modicam poenitentiam imponentes, nonne melius est propter misericordiam dare rationem, quam propter crudelitatem?

Ubi paterfamilias largus est, dispensator non debet esse tenax minister. Si Deus benignus, utquid sacerdos esto austerus? Vis apparere sanctus, circa tuam vitam esto austerus; circa aliorum autem benignus. Audiant te homines parva mandantem, videant grandia facientem. Talis est autem sacerdos qui sibi indulget, et

aquells qui axí sens vergonya·l miren obrar contra la doctrina que mostra.»

[3. DE LA CRUELITAT DELS FARISEUS, QUE IMPOSEN ALS ALTRES PESADES CÀRREGUES, I NO A ELLS]

Diu encara més lo Senyor: «Liguen de constitucions e leys sues pesada e insuportable càrrega, e posen-la no sobre·ls seus, mas sobre los muscles dels altres, y ells ab lo dit no la volen tocar ni moure.» No diu no poden, mas no volen, no solament portar, mas acostar-s'í.

Diu sanct Crisòstom: «Tals són los sacerdots que grans coses manen als pobles y ells les poques no serven: injusts en lo que fan, justs en lo que manen. Imposen grans penitències als qui de confessió hoen, e axí ocasió·ls donen que, fogint la present temporal pena, se obliden de la eterna. Si damunt los muscles de algun fadrí carregues una gran biga, és necessari o que la lance, o que davall tan gran pes muyra. Axí, al qui gran pes de penitència carregues, és necessari o la penitència lance, o si la accepta, no podent-la portar, se scandalise e més peque, quant més que si erram donant poca penitència. É[s] millor donar raó per misericòrdia que per aspra sentència.

»Si lo senyor és liberal, lo dispenser no deu esser avar. Si Déu és benigne, per què lo sacerdot és aspre? Vols que per sant te jutgen? Sies en la tua vida a tu mateix aspre y benigne per als altres. Hogen-te los hòmens que suaus coses manes, y sien grans les que tu acabes. Tal és lo sacerdot qui a si mateix delliura y als

© 6 dit] dir

© 3-7 *Liguen ... acostar-s'í*] Corella elimina pràcticament tota la glossa que acompanya a aquest verset bíblic (Mt 23, 4) en l'original llatí (VC, 525ab): «Preparen càrregues», és a dir, les seues tradicions i lleis, com si foren feixos insuportables; «pesades», quan a l'afecte, «i insuportables», quant a l'efecte; «i les posen a les espatles dels altres», no sobre les seues, perquè amb la coacció del compliment dels manaments, a més dels de la Llei, en constituïren d'altres, per les seues tradicions, que als seus súbdits eren pesats i insuportables; «però ells no volen ni moure-les», ni tocar-les, «amb el dit», és a dir, amb un lleu moviment o tacte. Heus ací –continua el passatge escurçat– com s'agreuja la qualitat de la seua reprensió, atés que no diu que no poden, sinó que no volen; no diu amb obres ni a mans plenes, sinó amb el dit i amb un lleu toc; no diu portar, sinó moure, és a dir, no volen acostar-se ni tocar-les, atés que no volen realitzar el mínim intent per a fer-les, ni tampoc volen complir el menor dels manaments que ells mateixos ensenyaven. | 19-20 *penitència ... sentència*] Corella fa rimar *penitència* / *sentència* per a crear una sensació eufònica en l'oralització del text.

alios exigit; quemadmodum malus descriptor tributi in civitate, qui se relevat et onerat imponentes.

Et iterum: In quo duplicem eorum malitiam ostendit: unam quidem in hoc quod sine venia expetunt a subjectis summam diligentiam vitae; aliam vero in hoc, quod sibiipsis multam concedunt licentiam.

Oportet autem bonum principem e contrario se habere, in his quidem quae secundum seipsum sunt, gravem judicem esse, in subjectis autem, mansuetum: haec Chrysostomus.

Imponendo ergo modicam poenitentiam, melius est animas mittere in purgatorium, quam in infernum; sed tamen in quibus tenentur, saltem est eis innotescendum.

Igitur, ut ait Hieronymus, hoc generaliter dicitur adversus omnes magistros, qui grandia jubent, et minora non faciunt. Haec est autem quaedam causa non modica, quae hodie movet subditos contra majores et praelatos, quia *dicunt, et non faciunt*; imponunt onera aliis, et ea digito non tangunt. Talium verba apud subditos parum proficiunt, quando in eis non videntur quae docent et praecipunt.

Quicumque ergo proximorum animabus utilis esse desiderat, studeat prius in se habere quidquid alios docturus est, alioquin parum proficiet. Nam ejus verbum inefficax erit, nisi prius homines in eo comperiant esse ea quae docet.

Ex praemissis patet, quod ille qui legem aliquam constituit, licet non sit subditus legi, quantum ad hoc quod per hominem puniatur si contrarium fecerit; tamen obligatus est ad legem implendam, et gravius {526a} punietur a Deo, si fecerit contrarium, quia transgressio ejus est gravior propter scandalum.

[54]

Patet ergo ex praedictis, quod illi qui statum Ecclesiae in generali, seu aliquem statum ejus in speciali, regunt, et subditos onerant gravibus statutis, sine magna et evidenti necessitate, abutantur sua potestate, sicut faciebant Pharisei et Scribae.

altres car- {122b} rega, com aquell qui exegeix lo tribut o la tacha qui a si absol e als altres executada.

»Per lo contrari deu fer qualsevol jutge: e[n] les coses que a ell sguarden, servir en si rigor de justícia; en los altres, mansuetut e misericòrdia.»

5

Més val ab poca penitència remetre les ànimes a purgatori que ab molta, que la lancen y a l'infern devallen.

Diu sanct Jeroni: «Aquesta és una comuna querella contra los prelats e bisbes: que molt tart o nunca 10 posen per obra lo que manen.» Aquesta és una de les principals causes per què no aprofita lo que preÿquen, com en ella miren los pobles tot lo contrari del que dien.

Donchs, qualsevol qui als prohimes vol que la sua 15 doctrina aprofite, studie primer e lija en lo libre de la sua consciència si troba lo que preÿca, e mire si scrites en la primera plana troba aquelles paraules que dix lo Senyor a sant Pere quant li acomanà la sua Sgleya: «Pere, ames a mi més que-ls altres?» Studie, donchs, lo 20 prelat o doctor, si vol aprofitar al prohisme, que dins si tinga lo que als altres preÿca. En altra manera, és semblant a l'alquimiste, que, essent ell pobre, de grans tresors parla.

Y és certa cosa que aquell qui alguna ley promulga, 25 ab tot que a la ley no sia subjecte, que si la trenca, hòmens punir lo puguen. Però és obligat quant a Déu que la ley serve, e més greuement serà punit per lo scàndel e perquè millor sab la ley, que ell l'à feta.

Podem encara veure que-ls prelats, qui sens 30 necessitat constitucions e statuts sobre les ovelles carreguen, semblen als fariseus, qui per mostrar la santedat ficta carre- {122c} gaven los pobles. E són de present tantes les constitucions, les scomunicacions, e

© 2 *altres executada*] A continuació, Corella suprimeix l'inici d'una segona citació de sant Joan Crisòstom (*VC*, 525*b*), en què s'indica que Jesús mostra la doble malícia dels fariseus: una, en efecte, que sense perdó exigeixen als seus súbdits summa diligència de vida; l'altra, que certament a ells mateixos s'atorguen moltes llicències. | 7-8 *'infern devallen*

Tot seguit, Corella obvia un aclariment (*VC*, 525*b*), en què s'entén que el confessor està obligat almenys a assabentar de la pena al penitent. | 9 *Diu sanct Jeroni*] Immediatament després, Corella elimina, per considerar-lo redundant, un passatge (*VC*, 525*b*), en què es manifesta que comunament es diu contra els mestres que manen coses grans i no fan ells les mínimes. | 15-24 *Donchs ... parla*] Corella amplifica l'obra ludolfina (*VC*, 525*b*), en què es declara que aquell que desitja ser útil a l'ànima del proïsme, ha d'estudiar abans si té ell mateix allò que ha d'ensenyar; altrament, aprofitarà de ben poc. La seua paraula serà ineficaç si abans el proïsme no ha trobat en ell allò que ensenya. L'amplificació corellana passa per la construcció de la imatge del «libre de la sua consciència» per a indicar l'interior de l'ànima, on s'han de trobar «scrites en la primera plana» les paraules de Jesús a Pere que apareixen en Jn 21, 15, verset que tampoc no es troba en l'original llatí. Així mateix, l'exemple de l'alquimista, que tanca aquesta incorporació, tampoc no apareix en la *VC*. | 29 *l'à feta*] A continuació, Corella se salta de l'original llatí (*VC*, 526*a*) dos aforismes que reprén posteriorment (p. 782,5-7), a mena de conclusió dels arguments que segueixen.

Praelatorum enim tot sunt inhumanae sententiae et mandata, lignaque vetita, quod vix possit aliquis transire per hujus mundi umbram, quin incidat in peccatum et offensam.

[54] Propter quod dicit quidam sapiens: Patere legem quam ipse tuleris; et ut alibi dicitur, quod quidquid juris in altero statuit, ipse eodem uti debet.

Unde ait Augustinus loquens de religione Christiana: Ipsam religionem nostram, quam Dominus noster Jesus Christus in paucissimis sacramentorum celebrationibus voluit esse liberam, quidam servilibus premunt oneribus, adeo ut tolerabilior sit conditio Judaeorum, qui non humanis praesumptionibus, sed divinis subjiciuntur institutis.

4. ARGUITUR ET EORUM VANA GLORIA

Deinde, secundum Chrysostomum, postquam Dominus arguerat Scribas et Phariseos crudelitatis et negligentiae, consequenter arguit eos inanis gloriae, quae fecit eos a Deo recedere, et propter quam non possunt Christo credere. Unde subdit: *Omnia vero opera sua faciunt*, ea scilicet intentione et eo fine ut *videantur ab hominibus*;

et sic habeant gloriam inter homines, id est propter gloriam humanam, quia videri in bonis propter gloriam divinam, non est malum, sed magis meritorium. Non autem potest credere Christo coelestia praedicanti, qui gloriam terrenam quaerit, et eam coelestibus praeponit.

Non solum ergo desides et remissi erant ad bene operandum; sed etiam vane gloriosi, et in suis operibus laudem appetentes hominum, ut essent in reverentia et honore apud populum. Tales autem nullam mercedem de operibus suis recipiunt, quia non student ut Deus glorificetur, sed ut ipsi in his quae agunt laudentur et remunerentur. Et ideo non solum nullam mercedem, sed etiam poenam recipiunt, qui de bono malum faciunt.

Unde Chrysostomus: Quemadmodum vermis de ligno nascitur, et lignum a verme consumitur, et tinea

irregularitatis e penes, que és quasi impossible per la ombra de aquest món algú pasar puga sens mortal culpa. No-n decretarien tantes si pensaven com són obligats a tenir-les.

Diu lo savi: «Sofir la ley que tu has feta», y en altre loch diu: «Qualsevol qui ley alguna imposa, deu usar en si mateix de aquella.»

Diu sant Agostí: «La sancta religió cristiana, la qual, en celebració de pocs sagraments, Jesús, misericorde Senyor e Déu nostre, ha volgut que sia líbera, axí de servils càrregues la carreguen que no era tan pesada la ley judayca, la qual no era subjecta a presumcions humanes, mas a leys divines.»

[4. COM JESÚS DEMOSTRA LA VANAGLÒRIA DELS FARISEUS]

E seguint la evangèlica letra, après que-l Senyor de crueldat los fariseus increpa, corregeix-los de vanaglòria, per la qual en ell no cregueren, dient: «No vullau seguir les sues obres, que són a fi que sien vistes e loades.» E axí, treballant per la mundana glòria, no podien en lo Senyor, qui la celestial glòria preycava, creure. Cercar la honor e glòria divina és intenció loable; cercar la pròpia és vici detestable.

Vanagloriosos, ab pompa, desigen la honor e reverència del poble, e axí no poden atényer de tals obres algun premi, perquè no la glòria de Déu, mas la pròpia cerquen. E són perversos, que-l bé en mal convertexen, e lo pa en verinós arcènit, e per ço de tals bones obres merexen eter- {122d} na pena.

Diu sant Crisòstom: «Axí com lo verme naix de la fusta e la devora, e les arnes en les vestidures, axí lo

Ⓢ 5 Sofir] sofrir | 11 que] qui

Ⓢ 3-4 *No-n ... tenir-les*] Corella incorpora aquesta deducció, la qual no apareix en l'obra ludolfina (VC, 526a), i que li aprofita per a enllaçar els raonaments precedents amb els aforismes posteriors que ha desplaçat a aquest punt de la seua obra (veg. nota anterior). | 5 *Diu lo savi*] No s'explicita tampoc en l'original llatí el nom del savi: «*Propter quod dicit quidam sapiens*» (VC, 526a). Tanmateix, aquests aforismes es documenten en els *Disticha Catonis*, un recull de dístics atribuïts a Cató el Vell, de caràcter aforismal i moralitzador, que fou molt comentat durant l'Edat mitjana (Chase, 1922: 14). | 11 *càrregues la carreguen*] Notem el joc de paraules per derivació, el qual no apareix en l'original llatí. | 14-16 *E ... cregueren*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 526a. | 16-17 *No ... obres*] Corella modifica el començament de Mt 23, 5: «*Omnia vero opera sua faciunt*», per un moralitzador: «No vullau seguir les sues obres». | 20-21 *Cercar ... detestable*] Corella crea aquest aforisme, amb rima *loable / detestable*, per a substituir un passatge (VC, 526a), el qual glossa en l'original llatí el verset bíblic previ (veg. nota anterior). El text eliminat comenta que els fariseus buscaven la glòria entre els homes, la glòria humana, perquè ser vist en bones accions per la glòria divina no és mal, sinó meritori. | 26 *e lo pa en verinós arcènit*] Corella agrega aquesta imatge, la qual no apareix en VC, 526a, però sí en altres llocs en el *Cartoixà* (veg. nota p. 695,23-24).

de veste a qua corroditur; sic diabolus insidiatur, et occasionem quaerit, ut qui cogere hominem ad malum non potest, studeat ut ex bonis operibus malum inanis gloriae nascatur, et quod bonum erat, ex inani gloria sit malum.

Igitur, ut ait Hieronymus, quicumque ita facit quodlibet ut videatur ab hominibus, Scriba est et Pharisaeus.

5. PHYLACTERIA ET FIMBRIAE JUDAEORUM

Deinde quod Dominus generaliter dixerat, scilicet: *Opera sua faciunt ut videantur*, consequenter in partes dividit, dicens:

Dilatant enim phylacteria sua, et magnificent fimbrias; — et volunt ambulare in stolis. Circa haec, secundum Hieronymum, est sciendum, quod Dominus cum dedisset mandata Legis per Moysen, ad extremum intulit, dicens: *Ligabis ea in manu tua, eruntque semper ante oculos tuos.* Et est sensus: Praecepta mea sint tibi semper in opere, semper in meditatione, sint *in manu tua*, ut opere compleantur, et sint *ante oculos tuos*, ut die ac nocte mediteris in eis;

quia spiritualiter per manus est intelligenda operatio, et per oculos jugis meditatio.

Sed haec Pharisaei male interpretantes, scribebant in membranarum et chartarum decalogum Moysis, id est decem Legis verba sive praecepta, complicantesque ea, et quasi coronam capiti facientes, ligabant in fronte, ut semper ante oculos move- {526b} rentur; et similiter in sinistro brachio circumligabant, ut semper in manu haberent. Et *dilatabant* has membranas, id est eas latiores faciebant, et decalogum in eis de grossiori littera scribebant.

[55] Et hae chartae dicebantur phylacteria, a φυλάσσειν, quod est servare, τήρα quod est lex, quasi conservatoria Legis, quia erant quaedam signa servandae legis, eo quod quicumque ea habuissent, quasi ob custodiam et munimentum sui haberent.

diabla treballa que, si a mal obrar no pot conduhir l'ome, que-n les bones obres lo corquó de vanaglòria entre perquè les rosegue e les corompa, e de bones sien males.»

[5. DE LES FILACTÈRIES I LES FÍMBRIES DELS JUEUS]

«Fan molt amples les seues filatèries, magnifiquen les fimbries.» Hon devem atendre que, donant nostre Senyor Déu la Ley a Moysés, finalment li manà, dient: «Ligaràs aquestes coses en la mà tua e seran tostemps davant los teus ulls perquè les mi[r]es», que vol dir: «Los meus manaments sien tostemps en les obres tuas, en lo teu cor e pensa. En la mà, que-ls poses en efecte; e davant los teus ulls, que penses en ells de nit e de dia.»

Però los fariseus, interpretant mal aquestes paraules, en pregamins de letra grossa los deu manaments scrivien, y en cartells amples los portaven al front en forma de corona que damunt los ulls se doblegava; e per lo semblant, en lo braç squerer, significant que la pensa e les mans sinó en complir los deu manaments no los ocupaven.

Aquestes pregamineres cartes se nomenaven filatèries: *fila* «amor» significa; *thoras*, «ley».

© 8 Ligaràs] ligiras

© 2 lo corquó de vanaglòria] Corella afegeix la imatge de la vanaglòria com un corc, la qual no apareix en VC, 526a, inspirant-se en les immediatament anteriors del «verme» i les «arnes», que sí que es troben en l'original llatí. | corquó] Corc (DCVB, s.v. corcò). | 3-4 sien males] Tot seguit, Corella elimina un passatge de sant Jeroni (VC, 526a), amb arguments ja repetits, en què es diu que qualsevol que faça alguna cosa per a ser vist pels altres, és escriba i fariseu. Immediatament després, Corella també obvia l'inici del següent subcapítol segons la nostra edició, en què s'exposa que, una vegada el Senyor ha dit generalment: «En tot actuen per fer-se veure de la gent» (Mt 23, 5), ara tracta de les parts en què es fan veure separatament. | 5-6 les fimbries] A continuació, Corella omet un indicador més de la vanaglòria dels fariseus: «Els agrada de passejar-se amb llargues vestidures» (Mc 12, 38). | 6-12 Hon ... dia] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Jeroni, segons VC, 526a. | 12 de dia] Tot seguit, Corella elimina una interpretació (VC, 526a), en què s'exposa que espiritualment per les mans cal entendre les obres, i pels ulls la meditació contínua. | 14 en pregamins de letra grossa] Corella desplaça a aquest punt aquesta descripció que en l'original llatí apareix més avant (VC, 526b). | 16 se doblegava] Tot seguit, Corella omet un breu afegiment (VC, 526ab), en què s'indica que els fariseus tenien al cap aqueixa corona perquè sempre es movera davant dels seus ulls. | 20 pregamineres] Fetes amb pergamí.

Et haec omnia faciebant in signum religionis, ut per haec religiosi apparerent, et recordatores et observatores decalogi ab hominibus viderentur.

[55]

Jusserat etiam Dominus per Moysen, ut per quatuor angulos palliorum, juxta pedes sibi faciant fimbrias, ad populum Israeliticum discernendum a ceteris populis in habitu exteriori, sicut erant religione discreti; et ponerent in eis vittas hyacinthinas, quae etiam cum filis apponebantur, ut videntes eas recordarentur mandatorum coelestium, ac vana et inutilia non cogitarent.

Sunt igitur fimbriae Legis mandata, vittae vero hyacinthinae sanctae cogitationes: quae si simul junctae fuerint, ab omni vanitate oculos avertunt, et tota mente ad coelestia dirigunt. Videntes enim hyacinthum, coeli recordamur, quia unius coloris sunt coelum et hyacinthus. Istiusmodi erat fimbria brevis et parva ex Lege praecepta, quam mulier sanguine fluens tetigit in pallio Domini, et statim est sanata. Per hujusmodi etiam fimbriam creditur Samaritanam cognovisse de Domino, quod Judaeus esset.

Superstitiosi vero magistri, gloriam ab hominibus captantes, et lucra sectantes et ostentationem, majores fimbrias aliis, in palliis suis faciebant, et acutissimas in eis spinas ligabant, ut videlicet eundo, vel sedendo eis pungerentur, et quasi sic commoniti memores mandatorum, et beneficiorum Dei essent, et hac commonitione ad officia Dei et ad ministeria servitutis ejus traherentur;

Amadors e servadors de la Ley volien que-ls hòmens los stimasen.

Magnifiquen les fimbries, les quals avia manat Déu que portasen baix, en los caps dels mantos. Volgué la bondat divina que fos aquell poble distint dels altres en tota virtut e modèstia, e manà que als caps dels mantos {123a} portasen vetes de celestial color jaccintina, en les quals donasen hun nu e una бага mostrant que dins los celestials manaments staven closos.

Aquestes fimbries los fariseus ypòcrits portaven més amples e més largues que-ls altres, ab spines que-ls peus los punchaven, perquè tostemps stiguesen en recort de la ley divina.

No volien entendre que aquestes coses en lo cor se devien portar per a guanyar mèrit, que los armaris,

Ⓢ 15 armaris] armats VC, 526b: «armaria»

Ⓢ 1-2 Amadors ... stimasen] Corella trasllada a aquest punt un fragment que apareix just abans de l'explicació del mot *filactèria* per substituir un altre passatge (VC, 526b), en què es glossa que la filactèria era un senyal de conservació de la Llei, i per això, aquells que les duïen volien significar que ells mateixos eren com custodis i defensors de la Llei. | 4 caps dels mantos] És a dir, als quatre angles que té un mantell. Corella tradueix aquesta expressió en els altres volums del *Cartoixà* amb el mot *cantó*: «A la manera judayca portava lo Senyor fimbries en los cantons del manto» (*Segon*, f. 17c); «en special en aquelles fimbries que portaven en los cantons del manto» (*Segon*, f. 58c). | 7 vetes de celestial color jaccintina] Vetes del color del jacint, de blau cel. Corella, referint-se també a la fimbria, tradueix en el *Segon*: «Vetes de color celestial blaves» (f. 17c). La inclusió de l'adjectiu celestial, el qual no apareix en aquest punt de la VC, remet a un fragment que Corella eliminarà posteriorment (veg. nota p. 784,9). | 7-8 en les quals donasen hun nu e una бага] Corella tradueix de manera lliure l'original llatí (VC, 526b), en el qual s'indica només que la fimbria estava cosida amb fils. La inclusió de la imatge del nus o la бага casa millor amb la glossa posterior, la qual sí que apareix en l'obra ludolfina: el nus simbolitza el compliment dels manaments. En el *Segon*, no obstant, Corella tradueix seguint el sentit llatí i deixa de banda aquesta metàfora: «Mas en la fimbria que en lo cantó del manto stava cosida trobà virtut» (f. 17c). | 9 staven closos] Immediatament després, Corella suprimeix un ampli passatge (VC, 526b), que devia considerar poc important, en què les fimbries són els manaments de la Llei, i les vetes de color jacint són els sants pensaments, els quals, si estan junts, bandegen de davant dels ulls qualsevol vanitat i endrecen la ment cap a les coses celestials. Mirant el jacint, hom recorda el cel, perquè el cel i el jacint són del mateix color. D'aquesta manera era la fimbria, curta i petita, que la Llei manava, la qual va tocar la dona que patia hemorràgies en el mantell del Senyor, i de seguida va sanar. Per aquesta mateixa fimbria es creu que la samaritana va reconèixer que el Senyor era jueu. | 13 ley divina] A continuació, Corella elimina un fragment (VC, 526b), en què s'exposa que les espines també recordaven als fariseus els beneficis de Déu, i així que es mogueren als oficis divins i als ministeris del seu servei.

non intelligentibus eis, quod haec in corde portanda sint, non in corpore, alioquin et armaria, et arcae libros habent, et Dei notitiam non habent.

faristols e caxes tenen los libres, però no tenen sciències.

6. VANAE GLORIAE MANIFESTATIONES IN USU STOLARUM, ET AMORE PRIMORUM RECUBITUM AC SALUTATIONUM

[6. DE LES MANIFESTACIONS DE VANAGLÒRIA EN L'ÚS DE LES ESTOLES I L'ESTIMA CAP ALS PRIMERS LLOCS I LES REVERÈNCIES]

Pro tanto autem haec faciebant, quia hominibus videri, et opinione sanctitatis ab eis honorari, ac luca habere cupiebant. *Et volebant ambulare in stolis*, id est cultioribus vestimentis ad publicum procedere, ut per hoc honorabiliores viderentur, et magis venerarentur, quod in divite reprehenditur, qui *byssu et purpura induebatur*.

Portaven sobretot de li uns vestiments qui-s nomenaven stoles, primes, candidísimes, fins als peus largues, que eren insígnies del[s] grans doctors e mestres. E axí era tota la sua ypòcrita vida en la vana popular pompa. 5

Stolae erant camisiae lineae longae, quibus Scribae utebantur, ut sanctiores apparent, et dicebantur stolae, a θηλυς, quod est molle et longum, quia usque ad pedes descendebant. Hae stolae adhuc hodie multas simulationes et hypocrises faciunt, ac plerosque incautos decipiunt.

Volien les primeres cadires en los convits e cenes, per la gola, perquè les millors viandes als primers les porten; e per la supèrbia e vanaglòria, les primeres cadires e més honrades en les sinagogues; y les primeres reverències en les places, ab alta veu que-ls saludasen, inclinats los caps, dient-los mestres, però no volien apendre perquè u fosen. 10

Amant quoque primos recubitus, et sedes *in coenis* et hoc duplici de causa, scilicet: ratione gulae, quia primo ibi servitur, et fercula meliora ponuntur; et ratione superbiae, ut sic in loco honorabiliore positi, principaliores et majores domini viderentur; *ac primas*, et digniores, *cathedras in synagogis*, et congregationibus, ubi conveniebant homines ad audiendum verbum Dei; *et primas salutationes in foro*, id est, loco patenti, *primas* quidem tempore, ut dicit Chrysostomus, ac factas alta voce; et inclinato capite, *vocari ab hominibus Rabbi*, id est, magistris. Vocari volunt, non esse; nomen appetunt, et officium negligunt.

En tres lochs los hòmens se ajusten: per a tractar coses carnals, en los convits e cenes; per a les spirituals, en els sinagogues; per a les temporals, en les places; y en tots lochs volien tenir precipat, honor e glòria. 15

Et notandum quod tripliciter conveniunt homines: vel ad tractanda carnalia, sicut in coenis; vel spiritualia, sicut in synagogis; vel temporalia, sicut in foro, et ubique volebant principatum {527a} habere, et gloriam in publico quaerebant sibi exhiberi.

7. QUATUOR MAGISTRORUM VITIA

[7. DELS QUATRE VICIS DELS MESTRES]

Ecce ergo quatuor generaliter in hac serie, quae reprehenduntur in magistris et praelatis, in quibus non

E podem apendre que reprén lo Senyor quatre coses en los prelats e mestres: la primera és defalt de bones 20

ⓐ 4 candidísimes] candidísimos | 14 perquè u] per quen | 18 tenir] tenfr | 19 podem] peden

ⓐ 1-2 *però no tenen sciències*] Corella tradueix: «*Et Dei notitiam non habent*» (VC, 526b), amb el sentit culte de *ciència*, 'coneixement'. | 1-2 *tenen sciències*] Tot seguit, Corella omet un comentari (VC, 526b), el qual inicia el següent subcapítol segons la nostra edició i que repeteix arguments ja apareguts: els fariseus feien aquestes coses per a ser vists pels homes, que els honraren i consideraren com a sants i així poder lucrar-se. Els agradava anar amb llargues vestidures, és a dir, es mostraven en públic amb els vestits més elegants perquè els consideraren més honorables i els veneraren més, just allò que es reprenia en el ric, el qual portava vestits de porpra i de lli (Lc 16, 19). | 4 *primes, candidísimes*] Corella es basa, en aquest dos epítets, en una curta interpretació filològica que apareix en l'obra Ludolfina i que ell obvia (VC, 526b): estola prové de θηλυς, que significa 'suau i llarg'. L'autor valencià, però, modifica la significació original i atribueix al lli dues qualitats molt preades en el teixit: que siga poc gruixut, quasi transparent, i molt blanc. | 11 *les sinagogues*] Immediatament després, Corella suprimeix un comentari (VC, 526b), en què s'indica que volien els primers seients a les sinagogues i les reunions on acudien les persones a escoltar la Paraula de Déu. | 12-14 *ab ... fosen*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 526b. | 14 *perquè u fosen*] A continuació, Corella obvia una setència en rima (VC, 526b), d'aquelles que sí sol traduir: els fariseus el nom de mestres desitgen, però en l'ofici negligeixen.

sunt imitandi: primum est, defectus bonae operationis, quia *dicunt, et non faciunt*; secundum austeritas praelationis, quia, *onera gravia aliis*, non sibi, *imponunt*; tertium, ostentatio singularis actionis, quia, *omnia opera faciunt, ut videantur ab hominibus*; quartum, affectus ambitionis et laudis; quia, *amant primos recubitus, et primas cathedras, et salutationes*.

Et nota secundum Bedam, quod Dominus non arguit et vituperat eos, quibus haec ex officii ordine competunt et fiunt; sed illos qui haec habita, sive non habita, indebite amant et appetunt, animum videlicet, non gradum redarguens, et ad voluntatem, non ad factum vituperationem referens. Sine causa enim loco se humiliat, qui corde se praefert et exaltat;

unde non prohibet magistros primo sedere, nec doctrinam super cathedram, nec salutationes in foro, nec nomina magistri vel patris; sed ambitionem, et vanam gloriam, ne quis haec appetat, vel glorietur in eis. Si autem, dicit Chrysostomus, diligere talia est incusatio, quam malum est studere, ut his aliquis potiatur?

Ubi ait Beda: Vae miseris illis, ad quos Pharisaeorum vitia transierunt, qui per breve curriculum vitae suae, quo peccata plangere debuerant, pro prioratu certare non metuunt! Et sciendum, secundum eundem, quod duplici ratione a vanae gloriae cupidis attendere jubemur: ne scilicet eorum vel simulatione seducamur, aestimantes bona esse quae faciunt; vel aemulatione ad imitandum inflammemur, frustra gaudentes in bonis laudari, quae simulant.

obres, di- {123b} ent: «Y ells ho manen, e no posen per obra»; la segona és regiment aspre que imposen no a ells, mas als altres grans càregues; la tercera és ostentació de singularitat en la vida, car tot lo que fan és perquè sien mirats per los pobles; la quarta és desig 5 de ambició, laor e glòria, que los primers lochs e cadires volen.

Diu Beda: «No increpa lo Senyor ni veda que cascú en son loch sega, e los doctors que mestres se nomenen, e que cascú sia honrat segons lo grau e dignitat que 10 porta en aquesta militant Sgleya e ecclesiàstica jerarchia. Però reprén lo Senyor e amonesta que algú no u desige, no u cerque, ni per tals honors treballe»; que, si justament les merexia, si les demana e les desija, les dexa de meréixer; quant més si ab fictions e 15 ypocresia les vol atényer!

[8. DE L'EXHORTACIÓ A LA HUMILITAT: UN N'ÉS EL MESTRE, UN EL PARE]

Endreçà après lo Senyor la doctrina als dexeables, dient: «Siau vosaltres humils. No vullau ni sia la afectió vostra que us nomenen mestres per ambició de vanaglòria, ni vullau nomenar ni cridar pare algú sobre 20 la terra, ni mestre. Hu és en lo cel vostre Pare e mestre; vosaltres tots sou germans, fills del celestial Pare.»

© 8-9 *Diu ... sega*] Corella crea una rima consonant, la qual no apareix en l'original llatí (*VC, 527a*), per a donar al text un to sentenciós i proverbial. | 8 *Diu Beda*] Tot seguit, Corella omet el començament de la citació de Beda el Venerable (*VC, 527a*), el qual inclou arguments que apareixeran després, i en què es comenta que el Senyor no va argüir ni vituperar aquells als quals els correspon honor per l'orde del seu ofici, sinó aquells que, tenint-lo o no, l'estimen i el desitgen indegudament. Redargüeix la intenció, no la dignitat; el vituperi es refereix a la voluntat, no al fet. S'humilia en va –acaba el fragment obviat– el que s'exalta i es prefereix sobre els altres en el seu cor. | 10-12 *e' ... jerarchia*] Corella glossa i trasllada a aquest punt un passatge que s'havia saltat anteriorment (veg. nota anterior). La incorporació corellana correspon a concretar la dignitat, la que s'obté «en aquesta militant Sgleya e ecclesiàstica jerarchia», la qual no apareix en l'original llatí i que remet al context pròxim i personal de l'autor valencià. | 14-16 *que ... atényer!*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons *VC, 527a*. | 16 *vol atényer!*] Immediatament després, Corella omet dues citacions de Beda el Venerable (*VC, 527a*). La primera constitueix una imprecació: Ai d'aquells miserables que han passat en vicis als fariseus, els quals, en la brevetat de la seua vida, en què hageren hagut de plànyer els pecats, no temen competir pel priorat! En la segona citació eliminada s'exhorta de dues maneres a anar amb compte amb els que cobegen la vanaglòria: no ser seduïts pels seus enganys, pensant que és bo allò que fan; i no abrandar-se volent-los imitar o emular, gaudint vanament de les bones lloances amb què enganyen. | 17 *Endreçà ... dexeables*] Corella modifica el contingut de l'original llatí (*VC, 527a*), en què s'expressa que Jesús recorda als dexeables aquesta supèrbia i ambició. | 22 *vosaltres ... Pare*] Corella incorpora l'acabament del verset que s'està glossant: «*Omnes autem vos fratres estis*» (Mt 23, 8), el qual no apareix en aquest punt de l'original llatí (*VC, 527a*), però sí més avant (veg. p. 787,28).

8. UNUS NOBIS PRAECEPTOR ET PATER, UNDE HUMILITATIS COMMENDATIO

Deinde revocat discipulos ab hac superbia et ambitione, dicens: *Vos autem nolite*, id est non velitis et affectetis, *vocari Rabbi; nec vocemini*, id est nec appetatis vocari *magistri*, propter inanis gloriae ambitionem; *et patrem nolite vocare vobis super terram*, propter adulationem. Non honorem, vel nomen magistri, aut patris, inhibet; sed ne quis indebitum, vel indebite sibi usurpet, vel alteri attribuat: *Unus est enim Magister vester, et unus est Pater* principalis omnium singulariter, et per excellentiam, *qui est in coelis*, cui est cura de omnibus.

Licet aliquis possit vocari pater, vel magister in terra, ratione generationis doctrinae, vel aetatis; tamen solus Deus naturae auctor, est {527b} Pater et Magister principalis; quia ab eo habemus quod sumus, et scimus.

Ubi Chrysostomus: *Vos autem nolite vocari Rabbi*; ne quod Deo debetur, vobis praesumatis. Nolite et alios vocare Rabbi; ne divinum honorem hominibus deferatis. *Unus est enim Magister* omnium, qui omnes naturaliter docet. *Et patrem nolite vocare vobis super terram*, qui non estis filii terreni. Ex eo enim coelestem te professus es habere Patrem, ex quo Patrem tibi vocasti de coelo, dicens: *Pater noster, qui est in coelis*. Ex quo autem coelestem te professus es habere Patrem, vocando Patrem Deum, turpe est ut iterum te profitearis terrenum, tibi patrem vocando super terram.

Et iterum: Ne vocetis patrem in terra, non ut dehonores eos qui te genuerunt, sed ut omnibus illis praeponas eum qui te fecit, et inscripsit te inter filios suos: haec Chrysostomus.

Omnes autem vos fratres estis, quia filii Dei per creationem, et gratiae adoptionem, ad unam vocati hereditatem, scilicet ad regnum coelorum.

Secundum Hieronymum, omnes Christiani, fratres vocantur specialiter; et omnes homines, ex uno Patre Deo nati, communitur.

No veda ni prohibeix lo Senyor que no pugam dir pares e mestres, y honrar nostres prohismes. Però que, axí com per vanaglòria, no devem voler que ns nomenen mestres e pares, ni devem nosaltres per legot nomenar als altres, que manifesta experiència nos mostra que molts per esser honrats ho[n]ren los altres; 5 quasi donen regla del que en ells deven fer los hòmens.

Hu és en lo cel {123c} vostre Mestre, lo qual axí com de fills cura de vosaltres, que, ab que algú se puga dir pare per generació, edat e doctrina, però sol Déu, 10 actor de natura, és principal Pare e mestre, que d'ell tenim l' eser e la sciència.

Diu sant Crisòstom: «No vullau dir mestres als hòmens, perquè lo que és de Déu no deveu atribuir a les creatures. Hu és mestre de tots los hòmens, qui a 15 tots naturalment los mostra. E no vullau dir als hòmens pares sobre la terra; celestials fills sou de aquell Pare al qual confesau cada dia, dient: “Pare nostre qui est en los cels.” Desonesta cosa és, puix confeses Pare a Déu en lo cel, que altre-n vuelles en la terra. 20

»No vol dir que dexes de honrar ton pare e mare sobre la terra; ell mateix era aquell qui a Moysés havia scrit los manaments en les lapíde[s] taules. Però vol que penses e reconegues que ell és principal Pare, e que per ton pare sobre la terra no oblides servir, obeyr a 25 Déu, qui és lo teu principal e verdader Pare, qui t' à scrit fill en lo seu libre.»

«Tots vosaltres –diu lo Senyor– sou germans», fills de Déu per creació, per adobció de gràcia, cridats a una herència del celestial Regne. 30

Diu sant Hierònim: «Tots los cristians són germans e tots los hòmens, que un Pare Déu germans los creà a la sua semblança.»

Ⓢ 4 legot] lengot *Abreviatura sobrerà* | 12 tenim l' eser] tenim e leser

Ⓢ 2-7 Però ... hòmens] Corella amplifica i reformula l'original llatí (*VC, 527a*), en què es comenta que ningú ha d'usurpar ni atribuir-se indegudament el nom de mestre o pare, ni tampoc imputar-lo als altres. Corella incorpora el darrer ensenyament, la reciprocitat de la vanaglòria entre els que s'anomenen mestres, el qual no apareix en l'obra ludolfina, a partir de la pròpia «manifesta experiència» que degué percebre entre els seus coreligionaris en qualitat de la seua dignitat com a mestre en teologia. | 4 legot] Lloança interessada (*DCVB, s.v. llagot*). | 8-9 Hu ... vosaltres] Corella redueix l'original llatí (*VC, 527a*), en què s'exposa: «Només teniu un mestre i Pare» (*Mt 23, 8-9*), singularment, el principal de tots, per excel·lència; «que és del cel», i té cura de tots. | 14-15 perquè ... creatures] Corella resumeix l'obra ludolfina (*VC, 527b*), en què s'indica que ningú ha de presumir d'allò que es deu a Déu; no cal anomenar a ningú mestre ni atribuir a les persones honors divins. | 16 mostra] Ensenya (*DCVB, s.v. mostrar*). | 22-23 ell ... taules] Corella agrega aquest comentari, el qual no apareix en *VC, 527b*, per a relacionar i evitar l'equívoc entre l'Antic i el Nou Testament: el mateix Déu que va donar el quart manament no diu que no s'haja d'honar els pares naturals, sinó que, com apareixerà més avant (veg. nota posterior), per ells s'honra Déu. Amb aquesta incorporació es referma el *continuum* entre la llei antiga i la nova. Per al sentit general d'aquesta expressió, veg. notes pp. 771,10-772,2; 771,11. | 24-26 e² ... Déu] Corella afegeix aquest sentit topològic, el qual no apareix en l'original llatí (*VC, 527b*), per a reblar una argumentació pròpia incorporada abans (veg. nota anterior).

Non solum autem Dominus primatus cupere prohibet, sed ad contrarium auditorem inducit, unde ut in amorem humilitatis discipulos ducat, ostendens formam humilitatis, subjungit:

Qui major est vestrum, vel merito sanctitatis, vel officio dignitatis, erit et sit minister vester, et alios praeveniat obsequendo. non superbe dominando, paratus ad officia humilitatis, secundum decentiam sui status;

unde et Papa vocat se servum servorum Dei. Bene agentibus, per humilitatem sit socius; contra delinquentes zelo justitiae sit erectus.

Qui autem se exaltaverit, in praesenti per elationem et arrogantiam, humiliabitur, in futuro per damnationem et poenam; et qui se humiliaverit, in praesenti, non nequiter sed veraciter, exaltabitur, in futura gloria mirabiliter.

Et notandum quod propter triplicem gradum humilitatis hoc verbum ter ponitur in Evangelio, scilicet: supra, ubi monet ut invitati recumbant in novissimo loco; et iterum, de Pharisaeo et Publicano orantibus in templo; et tertio in hoc loco. Est enim triplex humilitas, scilicet cordis, operis, et oris, quam tria nutriunt et custodiunt: primam, assiduitas cordialis subjectionis, quam non habuit Lucifer; secundam, consideratio propriae fragilitatis, quam non habuit Adam; tertiam, benignitas orationis, quam non habebit Antichristus.

ORATIO

Domine Jesu Christe pie, aufer a me defectum bonae operationis, ut merear bona non solum docere et dicere, sed etiam facere et operibus adimplere: remove a me austeritatem ac crudelitatem, ne grandia jubendo, et minora non faciendo, me relevare videar et alios onerare. Exclude a me gloriam inanem et ostentationem, ne opera mea ut ab hominibus videar

Diu lo Boeci: «Si entre les rates veyes que alguna volgués preferir-se a les altres, no poria esser que no t mogues a rialles.»

E per ço diu lo {123d} Senyor: «Lo qui per virtut o ofici és major entre vosaltres, sia servent vostre, y en 5 esser menor e humil avance als altres.»

E axí lo papa, qui en dignitats és major que-ls altres, servent dels servents de Déu se nomena. Sia dels bons per humilitat servent e ministre, sia superior als mals per zel de justícia. 10

Aquell qui en la present vida se exalçarà per supèrbia, serà abaxat en l'altra per submissió e pena; e lo qui en la present vida se humilia, serà exalçat en la eterna.

E devem atendre que aquestes paraules de humilitat 15 tres vegades en lo sagrat evangeli se reciten: hon lo Senyor amonesta que en lo convit no-t segues primer que-ls altres; e del publicà e del fariseu, que deyen oració en lo temple; y en lo present evangeli, perquè tenim humilitat de cor, de obra e de boca, que són tres 20 coses les quals humilitat engendren, nodrexen e guarden. La primera és contínua e cordial subjectió, considerant que de no-res fon lo nostre principi, e que del que tenim res no és nostre, y aquesta no tingué lo primer àngel. La segona, consideració de la fragilitat 25 pròpia, e aquesta no tingué lo primer home. La terça és humil, devota e subjecta oració, y aquesta no tendrà Anticrist, rey de supèrbia.

ORACIÓ

[J]esús, piadós Senyor, de les bones obres que tu-m 30 fas obrar per la tua gràcia levam tu los defaults que {124a} yo y pose, perquè les puga dir, mostrar e posar en obra, y endreçar a la fi verdadera e no a mundana glòria. E fes que de mi-s lunye crueldat aspra, perquè no sia vist manar grans coses si les menors no acabe, 35 descarregant a mi e carregant los altres. Lança de mi, Senyor benigne, ostentació e vanaglòria, perquè no faça

© 1-3 *Diu ... rialles*] Corella agrega aquest *exemplum*, el qual no apareix en l'obra ludolfina (VC, 527b), de la *Consolatio philosophiae* de Boeci: «*Nunc si inter mures uideres unum aliquem ius sibi ac potestatem prae ceteris uindicantem, quanto moueris cachinno*» (II, Prosa 6, 4). Prèviament, l'autor valencià també havia incorporat un exemple extret d'aquesta obra (veg. nota p. 405,27-32). Aquesta inclusió suposa alhora l'eliminació del text propi de l'original llatí (VC, 527a), bastant menys suggeridor que l'exemple afegit per Corella: el Senyor no només prohibeix desitjar el primer lloc, sinó que induïx els oients al contrari, per la qual cosa, per a guiar els deixebles en l'amor de la humilitat, mostra la forma de la humilitat. | 5-6 y ... *altres*] Corella simplifica l'obra ludolfina (VC, 527b), en què es glossa que ser servidor dels altres és avançar-se als altres obsequiant-los, no dominar-los superbament, estar preparat per als oficis d'humilitat segons la decència del seu estament. | 23-24 *considerant ... nostre*] Corella glossa i incorpora aquesta consideració, la qual no apareix en VC, 527b. | 24-25 *lo primer àngel*] Corella retorca les tres figures que apareixen en aquest passatge: allà on l'original llatí (VC, 527b) diu «*Lucifer*», Corella posa «lo primer àngel»; on «*Adam*», «lo primer home»; i finalment afegeix l'epítet «rey de supèrbia» a l'Anticrist, el qual tampoc no apareix en l'obra ludolfina.

faciam; et gloriam humanam in eis non quaeram. Elonga etiam a me ambitionis et laudis affectum, ne prima loca et salutationes amem, vel magistri nomen: ut me sic humilians in hoc seculo, merear a te exaltari in futuro. Amen.

les mies obres a fi que-ls hòmens les miren, e axí no cerque en elles la mundana glòria. Lunya de mi, Senyor, affectió de laor y honor vana, que-ls primers lochs no desige, ni les reverències en la plaça, ni que pare ni mestre los pobles me criden, perquè humiliat en lo present setgle per la tua gràcia en l'altre me exalces. Amén.

{527A} CAPUT XXXVIII. QUIBUS DEBETUR VAE AETERNUM

DE AQUELLS A QUI ÉS DEGUDA LA MALEDICTIÓ ETERNA. CAPÍTOL XXXVI

I. VAE AETERNUM CUR OCTIES POSITUM?

[I. DEL MOTIU PER QUÈ APAREIX HUIT VEGADES LA MALEDICCIÓ ETERNA]

Post haec Dominus, qui Legi et praeceptis Evangelicis obedientibus dat benedictiones, ipsis Scribis et Phariseis inobedientibus comminatur {527b} *vae* maledictionis, et in omnibus effectibus hypocrisis ipsorum hanc dictionem *vae* praeponit, quae maledictionem significat. *Vae* quippe in Scriptura {528a} sacra notat aeternam damnationem, et gehennae supplicium; sed *heu*, hujus seculi peregrinationem, et praesens exilium.

Unde secundum Origenem, sicut in Veteri Lege ponuntur benedictiones observantibus Legem, et maledictiones transgredientibus eam;

ita in Evangelio ponuntur beatitudines respectu iustorum, ut habitum est supra in sermone Domini in monte,

et hic e contrario ponuntur maledictiones, contra hypocritas falso justitiam simulantes. Et ponit octo *vae*, justa octo in quibus ipsorum hypocrisis et fictio patet, ad ostendendum, quae in eis cavenda esse docet.

[A]quells solament són benaventurats e beneys qui lo sagrat evangeli serven, segons clarament lo Senyor declara en los precedents capítols, en special quant huyt vegades benaventurats los nomena.

E per lo contrari, en aquest capítol, als ypòcrits que principalment la sua evangèlica ley trenquen, ab los quals ell, veritat infinida, portava capital inamicícia, huyt vegades los diu *ve*, que «maledicció» significa, segons huyt condicions de la sua ypocresia, perquè d'ells e de seguir les sues obres siam apartats nosaltres.

© 10 beneys] beneyes

© 9 Capítol XXXVI] A continuació, Corella elimina el començament d'aquest capítol (VC, 527a-528a), en què s'indica que, després d'aquests fets, el Senyor, que beneeix als que obeeixen la Llei i els preceptes evangèlics, comina als escrivs i fariseus amb el *vae* de la maledicció, i anteposa a cada acció de la seua hipocresia aquesta paraula, *vae*, que significa «maledicció». En la Sagrada Escripura, *vae* denota la damnació eterna i el suplici de l'infern; *heu*, la peregrinació en aquest segle i l'exili present. Seguidament, Corella també suprimeix l'inici d'una citació d'Orígenes, la qual constitueix la primera part d'una comparació; la segona part sí que és incorporada per Corella (veg. nota posterior): segons Orígenes, en la Llei vella hi ha benediccions als que observen la Llei i malediccions als qui la infringeixen. | 10-19 *Aquells ... nosaltres*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a Orígenes, segons VC, 528a. Ara bé, incorpora referències a l'obra pròpia, com «en los precedents capítols» o «en aquest capítol», alienes a l'original llatí, per guiar el possible lector i ajudar a la cohesió dels arguments. | 14-16 *que ... inamicícia*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 528a), en què s'exposa que el Senyor maleeix els hipòcrits que simulen falsament justícia. Aquesta amplificació recull arguments d'una omisió prèvia per part de l'autor valencià (veg. nota p. 789,9). | 17 *ve*] Corella no tradueix la interjecció llatina *vae*, d'on prové aquesta forma, sinó que, una vegada l'ha explicada prèviament (veg. p. 789,17), i insistirà en la significació després (veg. p. 790,5-7), la incorpora en cada una de les huit lamentacions que segueixen.

2. VAE SCRIBIS ET PHARISAEIS DE SUPERBIA ET AVARITIA

In primo, redarguit eos de superbia et avaritia, quia regnum coelorum claudebant ante homines, et nec ipsi intrabant, nec intrare sinebant volentes.

Unde dicit: *Vae*, id est aeterna damnatio *vobis*, imminet, *Scribae*, qui putatis vos peritos in Lege, et *Pharisaei*, qui dicitis vos praelatos in sanctitate, *hypocritae*, simulantes quod non estis, *qui clauditis regnum coelorum ante homines*, id est quia vestris pravis expositionibus veritatem Scripturarum absconditis, vel malo exemplo alios scandalizatis; *vos enim non intratis*, quia intelligere et credere non vultis, *nec introire volentes*, id est credere cupientes, *sinitis intrare*, imo facitis errare.

Dupliciter enim impeditur ingressus alicujus in domum: uno modo, quando clavis tollitur; alio modo, quando obstaculum ponitur.

Spiritualiter autem, secundum Chrysostomum, regnum coelorum sunt sacrae Scripturae, quia in eis regnum coelorum est insertum. Iste ergo claudit hoc regnum alteri, qui clavem portat, et non aperit, scilicet qui habet scientiam, et docere contemnit, vel negligit; iste vero obstaculum ponit, qui per malum exemplum alios impedit ne intrent, vel intrare velint.

Quamvis ergo Scribae et Pharisei per Scripturas cognoscerent et scirent Christi adventum; tamen ipsi considerabant, quod si Christus creditus fuisset, consuetudo sacrificiorum et oblationum cessaret, et sic ipsi oblationibus sacrificiorum fraudarentur; et ideo prava expositione et perversa interpretatione ante conspectum populi claudebant januam Legis et Prophetarum, qui de adventu Christi manifestissime locuti fuerant, ut a fide Christi homines retraherent. Malis quoque operibus et exemplis simplices a fide avertebant; et sic eos scandalizantes, regnum coelorum ante illos claudebant. Primo quidem ipsi cognitionem de Christo habuerunt; sed postea per invidiam caecati perdidierunt, et in errorem conversi sunt, et multos alios errare fecerunt.

Vel, secundum alios: regnum coelorum hic accipitur pro aeterna beatitudine, ostium, per quod intratur ad ipsam, Christus est, secundum quod ipsemet dicit: *Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur*; clavis, est doctrina; et ideo per sanam doctrinam aperitur hoc ostium, et per falsam

[2. AI DELS ESCRIBES I DELS FARISEUS, PER LA SUPÈRBIA I L'AVARÍCIA!]

Primerament, los increpa de supèrbia e avarícia- {124b} a, que lo Regne del cel tancaven als hòmens, e ni ells hi entraven ni dexaven entrar als qui entrar hi volien.

Comença, donchs, lo Senyor, e diu-los: «*Vē* –que 5 vol dir: “maledictió e dampnació eterna vos stà aparellada”–, docters, qui stimau la Ley entendre, e fariseus, que en sandedat ficta excel·liu los altres celerats ypòcrits, simulant vida perfeta, com siau pijors que tots los hòmens! Tancau lo Regne del cel davant 10 los hòmens, exponent y amagant ab vostres falses doctrines la veritat de la Scriptura Sacra, scandalisant los que y vénen ab lo mal exemple de vostra reprovada vida. E axí, no y entrau vosaltres, hi als qui entrar hi volen, feu que no troben la porta.» 15

En dos maneres se empacha lo entrar de alguna casa: quant la clau se amaga o quant per a l'entrar vos posen algun obstacle.

Diu sanct Johan Crisòstom: «És lo Regne del cel la Scriptura Sacra, dins la qual lo Regne celestial se troba. 20 Tanca lo Regne del cel al prohisme aquell qui per malícia o per negligència té la clau e no li obre, té la sciència e del que lo prohisme ha mester e desija no l'informa. Aquell hi posa obstacle qui per lo mal exemple de la sua perversa vida fa entropçar en les 25 sues males obres lo prohisme.»

Y ab tot que-ls fariseus e sacerdots per les Sacres Scriptures coneguesen lo adveniment de Jesús, rey Mesies, però pensaven que, si-ls pobles ho creyen, les ofertes dels animals e sacrificis cesarien, y axí ells 30 perdrien la o- {124c} pulent vida que de tals sacrificis e ofertes tenien. E per ço, ab falses exposicions pervertien la letra de la Ley e Profetes que de l'adveniment del Senyor clarament parlen, perquè de creure en lo Senyor 35 retraguesen los hòmens. Y ab los exemples de les sues males obres tancaven lo Regne dels cels als simples. Tingueren ells en lo principi del Senyor conexença, la qual, cegats per enveja, perderen, y cayguts en error, molts altres en la sua error feren caure.

Podem encara, al prepòsit, la eterna felicitat per lo 40 Regne de Déu entendre, la porta per la qual s'i entra és Jesús, Déu e Senyor nostre, dient ell mateix: «Yo só porta; serà salvat lo qui per mi entra.» La clau és la doctrina, la qual, si és sana e verdadera, obre la porta; si

© 23 mester] mestir

© 9-10 *com ... hòmens!* Corella incorpora aquesta apòstrofe, amb voluntat retoricadora, la qual no apareix en l'obra ludolfina (VC, 528a). | 14-15 *E ... porta*] Corella elimina gairebé tota la glossa de l'original llatí (VC, 528a), en què es comenta Mt 23, 13: «Vosaltres no hi entreu», que no volem entendre ni creure; «i els qui voldrien entrar-hi», és a dir, els que desitgen creure, «no permeteu que hi entren», sinó que els feu errar. Notem de nou una voluntat literària en traduir la darrera part de l'omissió, «*facitis errare*» per «feu que no troben la porta», inspirat en un passatge posterior que el lletraferit valencià modifica (veg. nota posterior). | 32-33 *pervertien ... Profetes*] Segons l'original llatí (VC, 528a): tancaven la porta de la Llei i dels Profetes.

doctrinam clauditur. Igitur quia Pharisei et Scribae auctoritates, quae sunt in Lege et Prophetis de Christo, corrumpébant, ideo regnum coelorum ante homines claudébant, eos a fide et notitia Christi veri avertendo, et in errorem mittendo; ipsi autem *non intrabant*, quia a cognitione quam de Christo habuerunt per odium et rancorem in errorem conversi sunt;

nec introeuntes, id est intrare volentes, quales erant simplices populi, *sinebant intrare*, quia per eos fuerunt decepti, et a fide Christi pro majori parte aversi.

3. VAE DE GULA

In secundo, redarguit eos de gula, et gastrimargia, quia sub specie cultus divini et reli- {528b} gionis, *orationes longas*, scilicet in verbis, sed breves in affectu et sententiis, *orantes*, ut sanctiores apparerent, et majora dona reciperent, comedebant substantiam pauperum, scilicet: *domos viduarum*, affectum pietatis ad eos habentium, bona earum sibi attrahentes, et consumentes sub simulatione et falsa specie sanctitatis; quia sua superstitione nihil intendebant, nisi ut praedam de subjecta plebe facerent, et magis de viduis, quae facile decipiuntur, non habentes virum qui consulat, et habentes dandi libertatem, quod voluntas suggerit.

Et ex hoc, factum eorum aggravatur, quoniam non a divitibus, sed a viduis ventrem implebant; et illarum inopiam attrahebant, quam emendare oportebat.

Ubi Chrysostomus: Dum Judaicos sacerdotes confundit, Christianos sacerdotes monet non permanere cum viduis amplius quam cum ceteris; quia etsi voluntas mala non est, suspicio tamen mala est. Deinde et hujus rapinae modus erat gravior,

ut enim dicit idem Chrysostomus, qui malum facit, dignus est poena; sed qui a religione causam accipit malitiae, graviori est obnoxius poenae.

Unde sequitur: *Propter hoc*, scilicet non solum propter rapinam, sed etiam propter vestram

és falsa e herrònea, la tanca. Los fariseus e doctors, fals exponent e glosant les auctoritats que l'adveniment del Senyor parlaven perquè los pobles en ell no creguessen, tancaven del Regne dels cels les portes, y ells no y entraven, que per ira, hoy e malícia perderen la 5 conexença que en lo principi del Senyor tenien.

[3. AI DEL PECAT DE GOLA!]

Segonament, lo Senyor los increpa de gola, qui sots spècia de religió devota largament oraven, hi oracions largues, perquè del tot sants e profet[e]s se mostrassen, e axí majors presents rebien. Menjaven la substància 10 dels pobres, depauperant les cases de les viudes, les quals fàcilment los creyen per la sanctedat que mostraven. Y encara, en la sua iniquitat major se fe- {124d} ya quant ab filats e hams de sanctedat pex[c]aven lo peix en los viviers dels prohismes y 15 pobres.

Diu sanct Crisòstom: «Qui fa mal, digne és de pena, mas lo qui ab santedat acaba la malícia és obligat a major pena.»

E per ço diu lo Senyor no solament que seran 20 punits, mas que seran punits de major pena. La una punició auran per les males obres, l'altra perquè ab

Ⓢ 18 mas] mal

Ⓢ 6 *Senyor tenien*] Tot seguit, Corella obvia la part final d'aquest subcapítol (VC, 528a), la qual inclou arguments ja apareguts abans, en què s'exposa els que hi entraven, és a dir, a aquells que volien entrar-hi, la gent simple del poble, els fariseus no els hi deixaven entrar, atés que els van enganyar i en la major part s'apartaren de la fe en Crist. | 8-9 *oracions largues*] Inmediatament després, Corella suprimeix la qualitat de les oracions (VC, 528b), llargues en paraules, però no en devoció ni en sentències. | 13-16 *Y... pobres*] Corella incorpora la imatge del fariseu com el pescador que enganya els peixos amb filats i hams, la qual no apareix en la VC, però que rep la inspiració d'un llarg passatge que Corella omet en aquest punt de l'original llatí (VC, 528b), en què s'exposa que, per la superstició dels fariseus, aquests no entenien en res sinó en fer presa entre el poble sotmés, i sobretot entre les viudes, a les quals enganyaven fàcilment perquè no tenien marits amb qui consultaven, i tenien la llibertat de donar allò que la voluntat els suggeria. Per això –continua el fragment eliminat–, s'agregen les seues accions, perquè no dels rics, sinó de les viudes, omplien els seus ventres, i aquella pobresa que convenia socórrer ells se l'aproprien. Seguidament, Corella obvia una citació de sant Joan Crisòstom, en què s'exposa que quan Jesús confon als sacerdots judaics, amonesta els sacerdots cristians que no estiguen amb les viudes més que amb els altres; encara que la voluntat no siga mala, la sospita sí que ho és. Per últim, l'autor valencià elimina l'inici d'una altra citació del Crisòstom, la qual sí que tradueix en part, en què s'exposa que aqueixa manera de robar és molt greu. | 20-792,3 *E... pobles*] Corella amplifica un passatge de l'original llatí (VC, 528b), en què es comenta que per açò, és a dir, no només pel robatori, sinó també per la simulació falsa dels fariseus, rebran major condemnaçió en el Judici final. L'eixamplament corellà s'inspira parcialment en arguments d'una citació posterior del Crisòstom que elimina del *Cartoixà* (veg. nota posterior).

simulationem, *amplius accipietis iudicium*, et maiorem damnationem.

Ubi Chrysostomus: Primum quidem pro eo quod figmentum sanctitatis assumitis, avaritiam enim vestram religionis colore depingitis, et quasi diabolo praestatis arma Dei, ut armetur iniquitas dum pietas aestimatur.

Unde et secundum Bedam, non tantum ait: Accipietis *iudicium*, sed adjunxit: *amplius*, ut insinuet illos qui orant ut videantur ab hominibus, damnationem mereri, sed eos qui haec prolixius, quasi religiosiores agendo, non solum laudes ab hominibus, sed et pecunias quaerunt, prolixiori damnatione plectendos. Istorum ergo oratio fit in peccatum, ut non solum pro aliis intercedere non possint, sed nec sibi ad salutem proficere; imo pro ipsis orationibus magis damnabuntur.

Ubi et Isidorus: Dupliciter damnantur hypocritae: vel pro occulta iniquitate, vel pro aperta simulatione. Ex illo enim condemnantur, quia iniqui sunt; ex isto, quia ostendunt quod non sunt. Unde secundum Augustinum, simulata aequitas, non est aequitas sed duplex iniquitas; et ideo plectenda majori poena.

4. VAE DE INANI LABORE ET NEQUITIA

In tertio, redarguit eos de inani labore, et nequitia, quia multi eorum circumeunt *mare et aridam*, civitates et villas, lustrantes orbem, *ut ex Gentibus, unum proselytum faciant*, id est aliquem de Gentilitate ad Judaismum trahant et convertant; et non propter misericordiam, ut eos salvent, sed aut propter vanam gloriam, ut pietati, fidei, et cultui Christianae religionis obsistant, aut propter avaritiam, ut additis in synagoga Judaeis, sacrificiorum oblatio adderetur eis.

simulada santedat les acaben, que porten a Déu en testimoni de la sua bondat falsa, y axí ab la divina bondat roben los pobles.

Diu Beda: «Les oracions allarguen perquè's mostren sants en la vista dels hòmens e los béns los puguen robar e pendre. La larguea de aquestes oracions no solament no·ls aprofita, ans los dampna, e quant és més larga, major dampnació·ls procura, puix a fi de robar lo prohisme la dien.»

[4. AI DEL TREBALL INÚTIL I LA MALDAT!]

Terçament, los argüeix de treball inútil e malícia, que molts d'ells acaminen la mar e la terra, ciutats e viles, que puguen convertir un gentil a la ley judayca; no per caritat que tinguen al prohisme, mas per pompa, e glòria vana, e avarícia; que, tenguts per bons, los seus engans en los pobles més loch troben y les ofertes de la sinagoga augmenten.

Ya manifestament se mostra que erraven e que amor de caritat no·ls hi movia, car no era mester per a trobar de salvació la carrera que·l gentil vingués a la ley

ⓐ 5 puguen] pugnen

ⓑ 3 *los pobles*] A continuació, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 528b), en què s'afirma que els fariseus seran castigats, primer, per la falsedat de la santedat que han assumit, per pintar la seua avarícia amb color de religió, i així, és com si prestaren al diable les armes de Déu, perquè s'arma amb maldat allò que hom estima que és pietat. | 9 *la dien*] Tot seguit, Corella suprimeix dues citacions (VC, 528b). En la primera, de sant Isidor de Sevilla, s'afirma que de dues maneres es castiga als hipòcrites: per maldat oculta i per simulació oberta. Per la primera, perquè són malvats; per la segona, perquè mostren allò que no són. En la segona citació eliminada, de sant Agustí d'Hipona, s'indica que l'equitat simulada no és equitat, sinó doble iniquitat, i per això es castiga amb major pena. | 16 *sinagoga augmenten*] Inmediatament després, Corella omet parcialment (veg. notes pp. 793,14-16; 793,14-16) un comentari (VC, 528b), en què s'explica que prosèlits eren els que, deixant l'error del paganisme, es convertien al judaisme, i per la raresa del fet es diu «un sol prosèlit» (Mt 23, 15). Per la qual cosa es palesa el seu treball inútil, perquè per un molts volten mar i terra, però un entre mil, Crist, va recórrer ciutats i viles, i el seguien moltes gents. També es palesa la seua maldat excessiva, atès que aquell pel qual s'esforcen a atraure, el fan, fill de perdició o de l'infern, el doble pitjor que ells mateixos. | 18-793,4 *car ... sinagoga*] Corella incorpora aquest ensenyament, el qual no apareix en VC, 528b, a partir d'altres interpretacions aparegudes anteriorment (veg. pp. 729,11-14; 767,4-9), on s'indica la idoneïtat la via de la llei natural per a acabar en evangèlica i assolir la salvació. Però sobretot apareix en el *Cartoixà* per influència de la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: v, 381; postil·la a Mt 23, 15), en què s'insinua aquest argument i apareix justament en aquest punt l'exemple de Job. L'exemple d'Eliseu i Naaman (2Re 5, 1-27), però, no apareix en l'obra ludolfina ni en la lirana. En l'original llatí, però, el sentit és el contrari, ja que s'indica que quan algú era gentil o pagà, simplement errava, i es condemnava una vegada a l'infern.

Proselyti dicuntur, qui relicto Gentilitatis errore, ad Judaismum convertuntur, quorum raritas per *unum* significatur.

Ubi patet labor vacuus, quia pro uno circumeunt mare et aridam multi; sed unus de mille Christus circuit civitates et villas, et sequuntur eum turbae multae.

[56]

Quia ante dum ethnicus erat, simpliciter errabat, et semel filius gehennae erat; sed postea videns eorum vitam revertitur ad Gentilitatem, et sic praevaricator et apostata a Lege quam servare promiserat, in moribus et fide peccat, et majori {529a} poena dignus, quia: *Melius esset non cognoscere viam justitiae, quam post agnitionem retrorsum converti.*

[56] Patet etiam nimia eorum nequitia, quia pro quo laborant, ut adsetrahant, deteriorem se faciunt, *et gehennae*, seu perditionis, *filium, duplo* quam seipsos.

Similiter faciunt illi qui multum laborant ad hoc quod possint aliquem ad religionem adducere; et cum adductus est, per mala exempla faciunt eum apostatari: *Et fiunt novissima illius pejora prioribus*, quia, ut hic ait Hieronymus, non eo studio servamus quaesita, quo quaerimus.

5. VAE DE FRAUDULENTA STULTITIA

In quarto, regarduit eos de stultitia et fraudulentia, quia ut populum ad dandum et offerendum invitarent, ea quae erant propter templum et altare, praeferebant in honore et sanctitate ipsi templo et altari velut sanctiora. Dicebant enim, quod quis juret per templum, vel altare, nihil est, id est nihil debet, nec obligatur isto juramento, et convictus mendacii non tenetur reus perjurii, nec est obligatus in aliquo; *si autem juret in auro templi*, id est in pecunia, quae offerebatur sacerdotibus in templo, *vel in dono*, et oblationibus, id est in hostia et victimis quae

judayca, mas que, dexada la ydolatria, servís a Déu en la ley de natura, car lo sant Job {125a} no servà la ley judayca, ni Eliseu dix a Naman, guarit de la lebroisia, que vingúes a la sinagoga.

Era, donchs, lo treball de aquests no solament 5 inútil, perquè sens la Ley la via de salvació se podia atényer, mas encara inich e mal, perquè a perversa intenció en los prohismes lo portaven.

E quant era convertit a la ley judayca, scandalisat de la mala e perversa vida que en ells mirava, 10 apostatava de la fe que avia presa, e axí tornava a la gentilitat primera, y era pijor tornant atràs de la veritat coneguda que si alguna ley no acceptara.

E axí, diu lo Senyor que convertint un ydolatre han engendrat un fill de perdició pijor que ells dos vegades, 15 en lo qual augment, de mal ells tenen la part sua.

E axí sdevé a nosaltres, qui treballam ab squisites vies portar algú a la religió santa, que's faça monge o frare, lo qual, mirant la vida profana dels altres, dexant l'àbit, és fet molt pijor que no era. 20

[5. AI DE LA NICIESA ENGANYOSA!]

Quartament, los argüeix de fraudulent follia, que deyen e afermaven, perquè induhisen los pobles a les ofertes, que aquell qui jurava per lo altar o per lo temple, que tal jurament no obligava, ni encara que'l 25 trenquàs, no encorria culpa. Però si jurava per l'or del

Ⓜ 11 apostatava] aposteava | 14 diu] dui | 17 nosaltres] vosaltres

Ⓜ 5-8 *Era ... portaven*] Corella trasllada a aquest punt, i també el modifica en part, un passatge que ha omés anteriorment (veg. nota p. 792,16). | 14-16 *E ... sua*] Igual com en el cas previ (veg. nota anterior), Corella trasllada i altera part d'un passatge que havia omés anteriorment (veg. nota p. 792,16). | 20 *que no era*] A continuació, Corella omet una breu citació de sant Jeroni (VC, 529a), en què s'indica que allò que hom cerca no ho conserva amb la mateixa sol·licitud amb què ho cerca. | 22-23 *les ofertes*] Tot seguit Corella elimina un breu passatge (VC, 529a), en què es comenta que els sacerdots consideraven en honor i santedat els dons i ofrenes que eren per al temple i l'altar que l'honor i santedat del temple mateix, el qual certament és molt més sant. | 25 *per l'or*] A continuació Corella omet una explicació (VC, 529a), en què es diu que l'or es refereix als diners que s'oferien als sacerdots al temple, i els dons i ofrenes són les víctimes i sacrificis que s'oferien a Déu en l'altar.

offeruntur Deo super altare, *debet*, id est obligatur, et convictus statim illud in quo juravit tenetur exsolvere; et hoc quam studiosissime solebant repetere.

temple era obligat y era deutor de certa porció de or als sacerdots en oferta.

«O, cechs e folls, que la avarícia us encega! Què és major e més digne, l'or o lo temple, lo qual les coses que en ell són santifica? Car lo temple {125b} no és sant per l'or, ans és santificat per esser dins lo temple. 5

»E per lo semblant dieu: «Lo qui jura per lo altar per no res jura, mas lo qui jura sobre los presents e ofertes qui stan sobre l'altar és obligat per lo jurament a oferrir tant quant valen aquells dons e ofertes per les quals jura.» O, encegats per malícia! Què és més, lo present e la oferta que damunt lo altar la posen o lo altar per lo qual és santificada? 10

No podien los juheus oferir sinó en aquell altar e temple alguna oferta. 15

Y encara: «Com no pensau que aquell qui per lo altar jura, per tot lo que és damunt lo altar jura? E qui jura per lo temple, jura per tot lo que és dins lo temple. E lo qui jura per lo cel, qui és abitació e cadira de la majestat divina, jura per aquell qui seu en ella.» 20

Sanctio ergo istorum erat talis quod juramentum per creaturas non erat obligatorium, nisi solum cum jurabatur per aurum et dona templi, et altaris; in quo non attendebant Dei timorem, sed suam cupiditatem. Unde decipiebant populum, dicentes aurum et dona sanctiora esse, quam templum et altare, ut homines promptiores fierent ad offerenda dona; sed errabant, quia majus est quod sanctificat, quam quod sanctificatur; ergo et templum majus est quam aurum, et altare majus quam donum, quia templum et altare quodammodo sanctificant in eis oblata, quia erant Deo dicata; ergo et juramentum per templum et altare majus est, quam per aurum templi vel donum altaris.

Unde vocat eos *caecos* duces, quia in errore erant, et alios in errorem ducebant; et iste error maxime ex cupiditate procedebat. Item, convincit eos alia ratione, quia in juramento quod fit per templum, vel altare, continetur juramentum per aurum, vel per donum: *Qui enim jurat in altari*, ex quo derivatur oblatorum sanctificatio, *jurat etiam et in omnibus quae super illud*

Ⓢ 3 us] nus | 9 l'altar] laltre

Ⓢ 2 en oferta] Posteriorment, Corella suprimeix un ampli passatge (VC, 529a), el qual repeteix idees ja expressades en el *Cartoixà*, en què es diu que els sacerdots afirmaven que la promesa per les criatures no era obligatòria, sinó només quan es jurava per l'or i els dons del temple i de l'altar; així, no consideraven el temor de Déu sinó la seua cobdícia. Enganyaven el poble, dient que l'or i els dons eren més sants que el temple i l'altar, perquè els homes foren promptes a oferir dons. Però erraven, perquè és major el que santifica que allò que és santificat; el temple és major que l'or, i l'altar major que els dons, perquè el temple i l'altar en certa manera santitiquen allò que s'hi ofereix, que està dedicat a Déu. Per això la promesa pel temple i per l'altar és major que la de l'or del temple i la dels dons de l'altar. El Senyor els anomena guies cecs perquè estaven en error i conduïen els altres a l'error; i aquest error procedia sobretot de la cobdícia. Els condemna també per una altra raó: perquè asseguren que en la promesa que es fa pel temple o l'altar es conté el jurament per l'or o pel do. «Qui fa una promesa per l'altar», el qual confereix santificació a les ofrenes, «jura per l'altar i per tot el que hi és oferit, i qui fa una promesa pel santuari, jura pel santuari i per aquell que hi resideix» (Mt 23, 21-22); per això la promesa pel temple o per l'altar obliga més que pels dons del temple o l'altar. Semblantment, perquè els jueus tenien costum de jurar pel cel, i els reprén: «Qui fa una promesa pel cel, jura pel tron de Déu i per aquell qui hi seu» (Mt 23, 23). No eviten el perill, com pensen, per dir que no juren per Déu, sinó pel tron de Déu, el cel. | 3-20 O ... ella] Corella deixa de banda les disquisicions de l'obra ludolfina (VC, 529a), considerades massa repetitives (veg. nota p. 794,2) i tradueix tot d'una l'evangeli (Mt 23, 16-22), el qual apareix de manera esparsa i glossada en el text llatí. | 14-15 No ... oferta] Corella incorpora aquesta informació, la qual no apareix en aquest punt de l'original llatí (VC, 529a).

sunt; et quicumque jurat in templo, jurat etiam et in eo qui habitat in ipso; et ideo iuramentum per templum, vel altare, magis est obligatorium, quam per dona templi vel altaris.

Similiter quia Judaei consuetudinem habebant per coelum jurare, ideo ad reprehensionem eorum subdit: *Et qui jurat per coelum, jurat in throno Dei, et in Deo qui sedet super eum.* Non ergo sicut arbitrantur evadunt periculum ex eo quod non jurant per Deum, sed per thronum Dei, scilicet coelum.

Qui enim per subjectam creaturam jurat, implicite jurat per Creatorem creaturae praesidentem; et ideo iuramentum per creaturas licitum, est obligatorium.

Adhuc multi insipientes Christiani eodem vitio et simili errore laborant, qui putant majus esse jurare per Evangelium, quam per Deum; et cum per Evangelium jurare timeant, per Deum tamen frequenter ex usu vitioso jurare non formidant, cum tamen tota sanctitas Evangelii a Deo veniat. Scripturae enim propter Deum factae sunt, non Deus propter Scripturas; et ideo major est Deus qui sanctificat Evangelium, quam Evangelium quod sanctificatur ab eo.

6. VAE DE IGNAVIA CIRCA SALUTARIA, DUM CIRCA TEMPORALIA MAGNAM GERUNT SOLLICITUDINEM

In quinto, redarguit negligentiam, et segnitiam quam habebant circa magna et utilia, ad salutem animarum pertinentia, gerentes magnam sollicitudinem et diligentiam circa minuta et temporalia, quia decimabant omne olus, et minimas res; sed in judiciis justitiam, in pauperes misericordiam, et in Deum fidem, quae magna sunt, praetermittebant.

Fides importat debitum ordinem hominis ad Deum; iudicium autem importat debitum ordinem hominis ad proximum, in his quae habent rationem debiti; misericordia autem, in his quae habent rationem doni: et in his tribus intelliguntur omnia illa, quae ad salutem sunt multum necessaria.

Hon devem atendre que és lícit jurament e obliga quant se jura per les creatures, perquè representen aquell qui les sosté e les governa, e de no-res les ha creades.

E per ço de present molts cristians erren, stimant major sagrament quant per los evangelis juren que si per Déu juraven, e no pensen que la santedat divina los evangelis sanctifica, car les Scriptures se dien sanctes perquè de la santedat divina parlen.

[6. AI DE LA PERESA PER LA SALVACIÓ I LA GRAN SOL·LICITUD PELS BÉNS TEMPORALS!]

Quintament, lo Senyor los increpa de perea e negligència que tenien en les coses grans e principals per a salut de les ànimes, y eren molt diligents e solícits en les coses temporals e mínimes. Car donaven dè-
{125c} cimes de les flors e herbetes, y en los juhins no
servaven justícia, ni en los pobres misericòrdia, ni fe en
sguard de la majestat divina.

Y aquestes grans coses se oblidaven: la fe, que importa entre Déu e l'ome degut orde; lo juhí e justícia
importa degut orde al prohisme, en les [coses] que
prenen rahó de deute; la misericòrdia, en sguart del
prohisme, en les coses que liberalment se donen.

E per ço diu lo Senyor: «Donau dècimes de les mínimes coses, que són ruda, erba-sana, fenoll e matafalua, e dexau les coses grans e singulars de la Ley, que són justícia, fe e misericòrdia. Aquestes principals

© 8-10 e ... parlen] Corella resumeix l'original llatí (VC, 529a), en què s'exposa que els cristians temen jurar pels evangelis, però no tenen por a jurar sovint, per vici, per Déu, quan tota la santedat de l'evangeli prové de Déu. Les Escriptures són fetes per Déu, no Déu per les Escriptures; per això, Déu és major, el qual santifica l'evangeli, que l'evangeli, el qual és santificat per ell. [22 se donen] A continuació, Corella suprimeix una breu reflexió (VC, 529b), en què es comenta que en aquestes tres coses (fe, justícia i misericòrdia) es troba tot allò que és necessari per a la salvació. Després, el mestre en teologia desplaça més avall (veg. nota p. 797,1-8) un passatge que en l'original llatí es troba a continuació d'aquest paràgraf. Finalment, seguit l'ordre de la VC, omet un altre passatge en què es considera que l'expressió «pagueu el delme» (Mt 23, 23) es pot entendre que l'han de pagar els altres, els fidels, als quals induïen amb pressió a pagar el delme, extorsionant-los fins del més mínim. [23-796,2 E ... dècimes] Novament (veg. nota p. 794,3-20), Corella deixa de traduir les glosses de l'obra ludolfina i opta per traduir directament l'evangeli (Mt 23, 23).

[57]

Aliter potest intelligi respectu aliorum, quos adstrictè solvendum decimas inducebant, quas ab eis usque ad minima extorquebant.

Et ne aliquis crederet quod de minimis rebus non essent decimae dandae, subiungit, quod principalis oportuit facere haec majora, scilicet, *judicium et misericordiam*, et ea quae sunt *fidei* agere tanquam magis necessaria; *et illa*, id est minora, scilicet decimationem minimarum rerum, *non omittere*, tanquam bona minora; quia praeceptum Dei est de omnibus, tam minoribus quam majoribus decimas dare, et omnia praecepta Legis tam maxima quam minima oportet implere.

Deinde has simulationes eorum arguit, quia erant *duces* habentes regere populum, *caeci* pervertentes intellectum Scripturarum, *excolantes*, et purgantes *culicem*, id est minora cum diligentia disquirentes et tractantes, *camelum autem glutientes*, id est majora subticentes, et pro nihilo reputando omittentes.

Culex quippe animal parvum est ab aculeo dictum, habet enim in ore fistulam ad modum stimuli, quo pungit carnem et sugit sanguinem; per quod minor transgressio intelligitur. Camelus vero est animal magnum et deforme; per quod major praevaricatio designatur.

Ubi Chrysostomus: Quoniam Scribarum et Pharisaeorum ad quos loquebatur, quidam erant sacerdotes, quidam autem populares, non est incongruum ut duplicem hujus loci faciamus traditionem: ut una pertineat ad populares, qui decimas dant, alia autem ad sacerdotes, qui decimas accipiunt. Etenim ipse sermo dubius est, qui dicit: *Vae vobis qui decimatis*, quia et qui accipit decimas, recte decimare dicitur, et qui dat.

Scribae ergo et Pharisei minimorum olerum decimas dabant, ut per hoc videntes eos, dicerent

virtuts era mester que posàseu en obra, e no dexàseu de pagar les mínimes dècimes.»

No diu lo Senyor que fesen mal de pagar de aquelles poques erbes, mas perquè dexaven les grans, les quals eren principals e fonament de la Ley que tenien. 5

«Guiadors cechs e de gent cega! Per la vostra mala doctrina, com teniu streta la gola de la consciència en la mostra dels hòmens, que mosquits s'i aturen! E com ampla en lo secret de la vostra mala vida, que los camells liberalment sens treball ne pasen!» 10

Ⓢ 1 posàseu] posasen | dexàseu] dexausen | 11 camells] cauallers VC, 529b: «*camelum*»

Ⓢ 3-6 No ... *tenien*] Corella condensa l'original llatí (VC, 529b), en què s'explica que, perquè ningú pense que no s'havia de donar el delme de les coses mínimes, afegeix que principalment «calia complir això», les coses majors, és a dir, fer les més necessàries: justícia, misericòrdia i aquelles coses que són de la fe, «sense deixar allò» (Mt 23, 23), és a dir, les coses menors, el delme de les coses petites, perquè el precepte de Déu és donar delme de tot, menor o major, i convé complir tots els preceptes de Déu, tant els majors com els menors. | 7-11 *Guiadors ... pasen!*] Corella tradueix amb interpretació pròpia: «*Duces caeci excolantes culicem camelum autem glutientes*» (Mt 23, 24), la qual consisteix a establir una duplicitat entre la consciència interior i la fama pública, qüestió que no apareix en la VC. Paral·lelament, el mestre en teologia omet un ampli passatge de l'original llatí (VC, 529b), en què s'exposa que el Senyor va argüir contra els fariseus les seues falsedats, perquè eren guies que havien de regir el poble; cecs que pervertien el sentit de les Escriptures; colen i purguen un mosquit, és a dir, tracten i discuteixen amb diligència de les coses menors, i s'empassen un camell, silenciant i ometent com no res les coses majors. El mosquit –continua el passatge omès– és un animal petit i amb un agulló, pel qual rep el nom; té en la boca una fistula a manera d'agulló amb el qual punxa la carn i succiona la sang, pel qual cosa s'entén la transgressió menor. El camell és un animal gran i deforme, pel qual s'entén la prevaricació major. Seguidament, Corella omet el començament d'una citació de sant Joan Crisòstom, en què es comenta que entre els escribes i fariseus als quals parlava, uns eren sacerdots i uns altres del poble; per això és oportú fer dues interpretacions del text: una segons el poble, que pagava delme, i una altra dels sacerdots, que el rebien. L'expressió «Ai de vosaltres, fariseus, que pagueu el delme» (Lc 11, 42) és dubtosa, perquè qui rep el delme, rectament delma, i també qui el paga. Per últim, deixant de banda el text obviat per Corella, i des del punt de vista ecdòtic, cal notar la deturpació que presenta la lliçó original de l'incunable del *Terç*, «cavallers» (vegeu l'aparat textual) per traduir *camelum*, «camells», fruit de nou de la descurança del caixista, la qual he corregit en la meua edició.

homines: Putas quomodo omnium rerum suarum decimas offerre non praetermittunt, ut etiam contemptibilium olerum decimas dare non negligant; putas quomodo omnia praecepta Dei vita eorum consummat, ut nec in modicis his negligere acquiescant! Quod non erat verum.

[57] Quod autem dicit: *Decimatis*, potest dupliciter intelligi. Uno modo respectu sui, quia licet ministri receperunt decimas a populo, tamen de illis acceptis a populo et de his quae habebant ex labore suo, decimas reddebant sacerdoti summo. Ad simulationem quippe sanctitatis reddebant eis decimas de minimis, et ratione cupiditatis, ut per exemplum sui inducerent populum ad reddendum sibi decimas de omnibus usque ad minima.

[58] De suo quidem lucro sollicite agebant; de gloriavero Dei, et salute hominum, negligebant. Sic et modo fit, quia omnes de suo honore solliciti sunt; de honore autem Dei, nullus.

Nam minorum quidem rerum decimas offerebant, ostentandae religionis gratia; in judiciis autem erant injusti, in fratribus sine misericordia, in Deum semper increduli:

excolantes culicem, camelum autem glutientes, quoniam a modicis quidem delictis se abstinabant, magna autem alacriter committebant.

Nunc veniamus ad sacerdotes. Hi erant avaritia pleni. Si ergo quis de populo decimam alicujus rei vel minimae non obtulisset, ita eum corripiebant quasi magnum crimen fecisset. Si quis autem in populo, aut in Deum peccabat, aut alterum laedebat, aut aliquid tale faciebat, nemo {530a} curabat corripere eum, quasi nullam culpam fecisset.

[58]

Et portiones quippe suas vigilanter aspiciunt et defendunt; sed circa obsequium Ecclesiae, curam impendere non attendunt. Si populus decimas non obtulerit, murmurant omnes; et si peccantem populum viderint, nemo murmurat contra eos. Ipsi sunt qui docent populum suo exemplo liquare culicem, et

Los sacerdots, encara que no posehien terres, eren tenguts donar al gran sacerdot per part sua la dècima part de les offertes. Y no solament aquesta part li donaven, mas encara, per mostrar-se molt justificats, de aquelles mínimes erbes que en tests o alguns petits vergés en ses cases tenien, {125a} li donaven dècimes per induhir los pobles que, per lo semblant, de totes les poques coses dècimes pagasen.

Tota la sollicitud e cura dels sacerdots se redohia en fort strényer los manaments e constitucions que en honor e profit d'ells redundava, no curant gens de la honor e glòria divina.

E açò és del que lo Senyor los increpa: strenyien fort los pobles que de aquestes coses mínimes pagasen dècima, y ells ni en lo Senyor creyen, ni curaven, ni volien que·ls pobles hi creguesen, ni menys los amonestaven que fesen juhí de si mateix pagant lo que devien e fent misericòrdia als pobres.

© 1-8 *Los ... pagasen*] Corella trasllada a aquest punt un passatge que ha omés anteriorment (veg. nota p. 795,22), en què s'estableix una doble interpretació de l'expressió evangèlica «pagueu el delme» (Mt 23, 23): d'una banda, considerant els qui rebien el delme, sacerdots i mestres de la Llei; i de l'altra el poble, que pagava el delme. La primera interpretació és traslladada ací, i la segona és omesa més amunt. D'altra banda, el nostre autor incorpora dues informacions: «encara que no posehien terres» i «aquelles mínimes erbes que en tests o alguns petits vergés en ses cases tenien», les quals no es troben en l'obra ludolfina. | 9-12 *Tota ... divina*] Corella avança fins a aquest punt un passatge que apareix posteriorment en la VC (veg. nota posterior). | 18 *als pobres*] Immediatament després, Corella deixa de traduir (VC, 529b-530a) la part final de la citació de sant Joan Crisòstom (veg. nota p. 796,7-11), en què s'indica que els sacerdots i mestres de la Llei «coleu un mosquit i vos engoliu un camell» (Mt 23, 24) perquè s'abstenien dels delictes petits i cometien amb alegria grans faltas. Quant als sacerdots, estaven plens d'avarícia. Si algú entre el poble no oferia el delme d'alguna cosa, encara que fóra mínima, el corregien com si haguera comés un gran crim. Però si algú entre el poble pecava contra Déu, o feia mal a un altre, o feia alguna cosa semblant, ningú no el corregia, com si no tinguera cap culpa. Tot seguit, Corella salta la traducció d'un passatge i el desplaça més amunt (veg. nota anterior). La citació del Crisòstom, finalment, acaba dient que els sacerdots, vigilants, miren i defenen la seua part, però no es preocupen pel servei de l'Església. Si el poble no ofereix delmes, tots murmuren; si veuen pecar al poble, no murmura ningú en contra. Ells mateixos són els qui ensenyen amb el seu exemple al poble a colar el mosquit i a engolir el camell, a apartar-se del mal petit i cometre el mal major.

camelum glutire, id est a modico peccato se continere, majora autem committere: haec Chrysostomus.

O quantum adhuc hodie caecitas Scribarum et Pharisaeorum regnat, proh dolor! in praelatis tam religiosis, quam secularibus: qui sollicite curant de solutione decimarum et censuum quae eis debentur, et parum curant si subditi in majoribus involvantur criminibus; qui minora subtiliter discutiunt, et majora subticent; qui magnam in minimis, sed parvam vel nullam in maximis diligentiam adhibent: puta si quempiam de clericis suis vel monachis deprehendunt in ceremoniis exterioribus offendere, aspere redarguunt; et si superbus est, aut invidus, vel detractor, vel seminator discordiae, et turbator pacis, sub silentio praetereunt; plus punitur aliquis pro omissione unius constitutionis vel admonitionis, ac de transgressione decretalium et constitutionum hominis, quam Evangeliorum et mandatorum Christi. Curam animarum negligunt, et negotia exteriora agunt; non curant fructum animarum, sed excrescentiam divitiarum; per mundum discurrunt, gregem sibi commissum non custodiunt. Custodiat eum, qui custodit Israel.

7. VAE DE SIMULATIONE ET MENADACIO

In sexto, arguit eos simulationis et mendacii, quia plus curabant lavare sordes exteriores, quam interiores; plus corporum et vasorum quam morum et vitiorum.

Pharisaei enim quando debebant ascendere in templum, ad ostentationem munditiae, primo lavabant utensilia domus, ac vestimenta, et consimilia; et parum curabant de interiori munditia intrinsecus. Sic etiam foris ostendebant hominibus sanctitatem in habitu, in sermone, in phylacteriis, in fimbriis, in orationum longitudine, et ceteris hujusmodi; intrinsecus autem in conscientia et mente erant *pleni rapina*, per affectum ambitionis, et *immunditia*, per voluptatem carnis; vel

Semblants de aquests fariseus ypòcrits són huy molts prelats en les religions nostres que no curen sinó de les observàncies que ells manen, que-n la fama e opinió de la gent les observen, e ab majors penes manen que les tinguen que-ls principals manaments de la religió cristiana. E per lo semblant, los prelats e bisbes les decretals e constitucions eclesiàstiques magnifiquen, y en streta observància les manen, ab terribles censures les menacen, e los homeys, rapines, furts, adulteris, sens penitència absolen, ni algun crim per nefandísim stimen, si als béns temporals de la Sgleya no deroga.

[7. AI DE LA FALSEDAT I LA MENTIDA!]

Sisenament, lo Senyor los increpa de simulació e falsia, que més curaven de lavar les exteriors immundícies que les intrínseques; més les corporals, e dels vexells e cànters, que les {126a} de la ànima, que són los vicis.

Tenien per costum los sacerdots e fariseus, quant pujaven al temple, lavar la roba e los vexells de casa,

Ⓢ 4 les] los

Ⓢ 1-12 *Semblants ... deroga*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 530a), el qual comença amb una imprecació: Oh gran dolor! Com regna encara hui la ceguesa dels mestres de la Llei i dels fariseus en els prelats, tant religiosos com seculars: curen sol·licitament pel pagament dels delmes i censos que els deuen, i poca cura tenen si els seus sotmesos cauen en els crims majors; discuteixen amb subtileza coses menors i callen les majors; mostren diligència en el mínim, i poca o cap en el màxim. Per exemple, si troben que un dels seus clergues o dels seus monjos ha ofès en les cerimònies exteriors, el reprenen asprament; però si és superb, envejós, detractor, si sembla discòrdia, si torba la pau, açò ho callen; es castiga més a algú per ometre una constitució o amonestament, per transgredir les decretals i constitucions humanes, que per pecar contra els evangelis i manaments de Crist. Negligeixen la cura de les ànimes i tracten negocis exteriors –acaba el passatge resumit–; no curen pel fruit de les ànimes, sinó per l'augment de riqueses; discorren pel món i no custodien el ramat que se'ls ha confiat. Que el guarde qui guarda a Israel (Sl 120, 4). D'altra banda, però, Corella incorpora en el seu resum dues condicions que no apareixen en l'original llatí: l'ego dels prelats, que creuen les seues directrius superiors a l'evangeli mateix; i la indolència a castigar el pecat si no minora els béns de l'Església.

rapina, id est avaritia, et *immunditia*, id est sordibus vitiorum;

quia quod bibebant et manducabant, aliis auferebant, et per hoc cibus et potus eorum immunditiam peccatorum habebat.

In hoc vero multum errabant, et magna caecitas eorum erat, quia plus curandum est de munditia interiori, quam de exteriori; quia exterior non est Deo accepta, nisi per interiorem.

Tales sunt etiam modo multi, qui sunt sicut fimus nive dealbatus, exterius decorati, et intus iniquitate pleni. Unde si quis interiora exterius evolveret, multum foetorem, multamque saniem inveniret;

unde et Ezechiel: *Fili hominis, fode parietem, ingredere, et videbis abominationes.*

Mundandum est ergo quod intus est calicis et *paropsidis*, id est cor purgandum est a vitiis, quia per interiora calicis et *paropsidis* intelligit metaphoricè interiora mentis; ex cuius munditia dependet bonitas munditiae exterioris, et ideo sequitur: *Ut fiat id quod deforis est mundum*, id est vera sit ostentio sanctitatis, non malitia dissimulationis.

Unde Origenes: Hic sermo nos instruit, ut festinemus esse justus, non apparere. {530b} Qui enim studet ut appareat justus, quae a foris sunt mundat, et quae videntur curat; cor autem et conscientiam negligit. Qui autem studet ea quae intus sunt, id est cogitationes mundare, consequens etiam est, ut ea quae a foris sunt faciat munda.

Et notandum quod in triplici *vae* positum est nomen caecitatis, eo quod triplex caecitas arguatur in eis: primo in docendis, scilicet in *vae* quarto; secundo in corripiendis, sive in eligendis, scilicet in *vae* quinto; tertio in agendis, ut hic in *vae* sexto.

totes aquestes cerimònies en aparència del poble; y anaven plens de rapina y de altres nefandísimes culpes.

E tot lo que menjaven, per molt que u lavasen, era immune, perquè era de furt e rapina dels pobres, e axí feya sútzies les sues ànimes.

5

Y de present molts los seguexen, que, ab simulada santedat, a fems cuberts de neu semblen, que si-[l]s cavau, terrible pudor exalen.

Ⓢ 2 rapina] rapiga | 7 fems] fruits VC, 530a: «*fimus*»

Ⓢ 1 del poble] Tot seguit, Corella omet un comentari (VC, 530a) que explica que els fariseus no s'ocupaven de la netedat del seu interior. En l'oració posterior del *Terç*: «y anaven plens de rapina y de altres nefandísimes culpes», el mestre en teologia condensa un passatge que exposa que els fariseus mostraven així als homes per fora santedat en el vestit, en les paraules, en les filactèries, en les fimbries, en llargues oracions i coses semblants; però per dins, en la consciència i la ment, estaven plens de rapinya, per afecte a l'ambició o l'avarícia, i d'immundícia, per la voluptat de la carn o els vicis sòrdids. | 4 era de furt e rapina dels pobres] Corella glossa l'original llatí (VC, 530a), en què no es menciona als pobres. | 5 les sues ànimes] A continuació, Corella elimina un passatge de l'obra ludolfina (VC, 530a), en què s'exposa que els fariseus erraven molt perquè era gran la seua ceguesa; cal tenir cura de la netedat interior abans que de l'exterior, atés que l'exterior no és agradable a Déu sinó és per la interior. | 8 pudor exalen] Tot seguit, Corella omet un ampli passatge (VC, 530ab), en què, en primer lloc, elimina un verset bíblic que exemplifica el que ha dit anteriorment: «Fill de l'home, travessa la paret i mira quines abominacions s'hi cometen» (Ez 8, 8-9). Continua el fragment omès amb la glossa de Mt 23, 26: «Fariseu cec, purifica primer la copa per dins», que s'entén metafòricament la ment interior, «i així també allò de fora serà pur», és a dir, cal mostrar vertadera santedat i no malícia dissimulada. Seguidament, l'autor valencià obvia una citació d'Orígenes en què s'exhorta al fidel per aquestes paraules a apressar-se a ser just i no semblar-ho. Qui s'esforça a paréixer just, neteja aquelles coses que són exteriors, les que es poden veure, però desatén el cor i la consciència. En canvi –acaba la citació d'Orígenes–, qui s'apressa a netejar l'interior, els pensaments, en conseqüència farà net també l'exterior. Acaba el passatge suprimit amb l'explicació que en les lamentacions anteriors afegeix Jesús el mot ceguesa perquè acusa els fariseus de tres cegueses: la d'ensenyar, en la quarta lamentació; la de corregir o elegir, en la cinquena; i la d'obrar, en la sisena.

8. VAE DE HYPOCRISI, QUA SEPULCHRIS SUNT SIMILES

In septimo, demonstrat hoc idem per exemplum sepulchrorum, ut quomodo sepulchra dealbata calce levigata sunt forinsecus, et ornata marmoribus, ac distincta auro et coloribus; *intus vero plena sunt ossibus mortuorum*, et ideo horribilia, *et omni spurcitia*, scilicet putredine et foetore, et ideo abominabilia. Unde dicitur sepulchrum, quasi semi pulchrum: sic et ipsi munditiam, et justitiam in habitu vestis, et humilitate verborum ostendentes, exterius dealbati sunt, propter boni simulationem; intus autem pleni sunt hypocrisi, id est amore vanae laudis, quantum ad intentionem simulationis, et iniquitate, id est odio veritatis; quantum ad affectionem malignitatis.

Exterius habent conversationem honestam, ut cooperiant malitiam occultam. Isti significantur per Bel, qui exterius erat aereus, et intus luteus.

Ubi Chrysostomus: Merito quidem justorum corpora templa dicuntur, quia in corpore justis anima dominatur et regnat, quasi Deus in templo, vel certe, quia ipse Deus in corporibus habitat justis. Corpora autem peccatorum, sepulchra dicuntur mortuorum, quia anima mortua est in corpore peccatoris, nec enim vivens putanda est, quae nihil vivum, aut spirituale agit in corpore; vel, quia mors ipsa in corporibus habitat peccatorum. Sicut ergo sepulchrum, quamdiu clausum est, pulchrum videtur a foris, si vero apertum, horribile; sic simulatores bonorum, quamdiu non cognoscuntur, laudabiles sunt, cum autem cogniti fuerint, inveniuntur abominabiles.

Dic, hypocrita, si bonum est esse malum, utquid non vis apparere quod vis esse? Si bonum autem est esse bonum, utquid non vis esse quod vis apparere? Nam quod turpe est apparere, turpius est esse; quod autem formosum est apparere formosius est esse.

[8. AI DE LA HIPOCRÉSIA, QUE ÉS SEMBLANT ALS SEPULCRES!]

Setenament, lo que ha dit en la condició sisena per exemple conferma, denunciant-los la maledictió acostumada, dient: «Maledictió serà a vosaltres, fariseus ypòcrits! Semblants sou als blanchs, nets, reparats sepulcres, que molt gentils se mostren a la part de fora, e dins plens de ossos morts e de grans immundícies terriblement poden. Per lo semblant, vosaltres de fora semblau justificats als hòmens, dins sou plens de iniquitat e ypocresia.»

Diu sant Crisòstom: «Mèritament, los còssors dels justs “temple de Déu” se nomena, perquè en ells l'ànima senyoreja axí com Déu en lo temple. Los còssors dels pecadors sepulcres dir se poden, perquè en ells l'ànima per lo peccat és morta, que alguna cosa viva, spiritual, meritòria, no obra. E axí com lo sepulcre pintat e daurat a la part de fora gentil se mostra, però si l'obren és pudent y orrible, axí los simulats y- {126b} pòcrits a la part de fora sants e loables se mostren, y dins, per les cubertes iniquitats, pudents, abominables.»

»Digues, ypòcrit, si eser mal tens per bona cosa, per què no vols que-t miren tal com tu vols que sies? Mal vols esser, per què no vols que mal te coneguen? E si esser bo tens per bona cosa, per què no vols esser tal en la veritat com en la falsa opinió de aquells qui-t miren? Qualsevol cosa bella en la aparència és més bella si en la veritat és bella, e qualsevol cosa mala és pijor si en veritat és mala.»

Donchs, si esser mal desiges, fes que per tot ho sies, y en la veritat y en la mostra. Però pories respondre que, per esser mal e pijor, lo teu mal ab vel de bé cobres, perquè és molt major que si descubert era, que tant és major lo mal quant més pot noure. E per ço, lo

Ⓢ 4 sou] son | 8 sou] son | 14 ells l'ànima] ells es lanima | 25 falsa] falsia | 26 bella¹] vella | bella²] vella

Ⓢ 3-9 *Maledictió ... ypocresia*] Novament (veg. notes pp. 794,3-20; 795,23-796,2), Corella tradueix tot d'una els versets de l'evangeli (Mt 23, 27-28) i omet la majoria de les glosses que els acompanyen en l'original llatí (VC, 530b), les quals comenten com es demostra malícia dels jueus amb l'exemple dels sepulcres, els quals, emblanquinats per fora amb calç, ornats amb marbres, diferenciats amb or i colors, «són plens d'ossos dels morts», i per això horribles, «i de tota classe d'impuresa», de podridura i fetor, i per això abominables. Sepulcre és quasi com «semi pulcre»; així els fariseus mateixos mostraven netedat i justícia en la manera de vestir-se i humilitat en les paraules, emblanquinats a la part de fora, fingint el bé; però per dins estan plens d'hipocresia, d'amor a la vanagloria, per la intenció amb què fingeixen, i d'impuresa, d'odi de la veritat, per l'afecció a la maldat. | 9 *e ypocresia*] Immediatament després, Corella suprimeix un breu comentari (VC, 530b), en què es diu que els fariseus per fora tenen un tracte honest per tal de cobrir la malícia oculta. Açò és significat per Bel, que per fora era de bronze i per dins de fang (Dn 14, 1-27). | 29-801,2 *Donchs ... remunta*] Corella incorpora aquest ensenyament, el qual no apareix en VC, 530b, sobre el perill de cobrir amb hipocresia el mal, certament influït per la casuística del passatge anterior de l'obra ludolfina.

Ergo aut esto quod appares, aut appare quod es; quia manifestum malum a sapientibus non reprehenditur, dum insania aestimatur: haec Chrysostomus.

Unde et Bernardus: Quem dabis de filiis Adam, qui quod est non dico velit, sed vel patiatu videri?

9. VAE DE HOMICIDIIS AB IPSIS ET A PATRIBUS EORUM COMMISIS

In octavo, arguit eos filios esse homicidarum, quia propter opinionem bonitatis et gloriae in populo, ut iusti viderentur, sepulchra et memorias Prophetarum et occisorum ambitiose aedificabant, et magnifice ornabant, quos majores eorum interfecerunt; et dicebant quod si fuissent in diebus patrum suorum, non essent socii eorum in sanguine Prophetarum, id est ad effundendum sanguinem eorum; nec fecissent ea quae patres sui fecerant, in quo testantur se filios eorum qui Prophetas occiderunt.

Scelera patrum, propter speciem sanctitatis, verbo suo reprobant; et persequendo sanctos, ut Christum et suos, eadem scelera faciunt, et sic facto approbant; quia filii sunt non solum carne, sed etiam imitatione, non solum quantum ad naturam, sed etiam quantum ad mores.

Non enim eos inculcat quoniam sepulchra aedificant; sed intentionem eorum reprehendit, quia non {531a} propter honorem eorum qui occisi fuerant, nec propter amorem pietatis et veritatis hoc fecerunt;

poch mal se fa gran quant ypocresia-l cobre, y si ja de si és gran, la ypocresia tostemps lo remunta.

E conclou ell mateix sanct Crisòstom: «O, ypòcrit! O sies tal com te mostres, o tal com est te mostra.»

Diu sant Bernat: «Qual me donaràs dels fills de Adam que tal com és dins, no dich que u vulla mas que u sofira, que-ls hòmens lo miren?»

[9. AI DELS HOMICIDIS COMESOS PER ELLS I SOS PARES!]

Huytenament, los argüeix lo Senyor que són fills de homicides y semblants a sos pares, segons clarament en la sua mort prestament se pogué veure, la qual ja tenien decretada.

Diu-los, donchs, lo Senyor: «Maledictió serà a vosaltres, doctors e fariseus ypòcrits, que edifi- {126c} cau los sepulcres dels profetes, e dels justs e sants les sepoltures, y dieu: “Si fósem stats en lo temps de nostres pares, no fórem ab ells en scampar la sanch dels profetes.” Y axí vosaltres testificau que sou fills de aquells qui mataren los profetes. E vosaltres umplireu la mesura de vostres pares!»

Bé la umpliren e la pasaren quant mataren lo Senyor dels profetes. «Vosaltres reprovau e blasfemau los pecats de vostres pares, e per mostrar-vos sants, reparau y edificau los sepulcres dels sants que vostres pares mataren, dels quals sou verdaders fills, semblants en la malícia en la qual vos engendraren.»

Ⓢ 15 dieu] dien | 24 sou] son

Ⓢ 4 *te mostra*] A continuació Corella elimina un breu comentari (VC, 530b), en què s'explica que el mal manifest no el reprenen els savis mentre es considere bogeria. | 9-11 *segons ... decretada*] Corella agrega aquesta referència a la Passió de Jesús, la qual no apareix en VC, 530b, en detriment del text llatí, en què es s'indica que els fariseus són fills d'homicides perquè, per a tenir fama de bondat i glòria entre el poble, i ser considerats justs, construïen ambiciosament sepulcres i monuments als profetes i morts, i ornaven amb magnificència a aquells que els seus pares mataren. | 12-19 *Diu-los ... pares*] Corella introdueix traduir de primera mà l'evangeli (veg. notes pp. 794,3-20; 795,23-796,2; 800,3-9) i deixa de banda l'original llatí (VC, 530b), en què aquesta maledicció de Jesús es troba en estil indirecte. | 20-25 *Bé ... engendraren*] Corella altera l'original llatí (VC, 530a), en què s'indica que els fariseus reproveu de paraula la maldat dels seus pares, per fama de santedat; però quan perseguien els sants, Crist i els seus, cometien la mateixa maldat, i així els aproven de fet; per la qual cosa en són fills no només naturals, sinó per imitació; no sols quant a la natura, sinó pels costums. | 21-25 *Vosaltres ... engendraren*] Corella modula l'original llatí (VC, 530b), atès que reporta el text a una primera persona del singular, de manera que posa en boca de Jesús glosses que en l'obra ludolfina pertanyen a la veu del monjo cartoixà, en tercera persona.

sed propter amorem vanae laudis, quam in hoc quaerebant.

Unde Chrysostomus; Qui Martyrum ecclesias aedificant et ornant, bonum opus fecere videntur, sed si quidem et alias justitiam Dei custodiunt, si de bonis eorum pauperes gaudent, si aliorum bona per violentiam non faciunt sua, scito quia ad gloriam Dei aedificant; sin autem quis non intelligat, quia non ad gloriam Dei faciunt aedificia illa, sed propter aestimationem humanam aedificant altaria Martyrum, ubi pauperes passi violentiam ab eis interpellant contra eos? Non enim gaudent Martyres quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorabunt.

Qualis est ista justitia, munerare mortuos, et spoliare viventes; de sanguine miserorum tollere, et Deo offerre? Illud non est Deo offerre, sed velle violentiae suae socium facere Deum, ut cum oblatam sibi pecuniam de peccato libenter acceperit, consentiat in peccato. Vis domum Dei aedificare? Da fidelibus pauperibus unde vivant, et aedificasti rationabilem domum Dei. In aedificiis enim homines habitant, Deus autem in hominibus sanctis. Quales ergo illi sunt qui homines spoliant, et aedificium Martyrum faciunt; habitationes hominum componunt, et habitationes Dei disturbant? Quae est autem justitia Sanctos colere, et contemnere sanctitatem? Primus gradus pietatis est, sanctitatem diligere, deinde Sanctos; quia non Sancti ante sanctitatem fuerunt, sed sanctitas ante Sanctos. Sine causa ergo justos honorat, qui justitiam spernit. Non possunt Sancti amici esse illorum, quibus Deus est inimicus.

Dicebant apud se: Si benefecerimus pauperibus, quis illud videt? Et si viderint, non multi vident, et si multi viderint, pro tempore vident. Transit tempus, et cum tempore transit beneficii memoria. Melius est ergo aedificia facere quae aspiciant omnes, non in hoc tempore solum, sed etiam in posterum. O insipiens homo! Quid prodest tibi post mortem ista memoria, si ubi es torqueris, et ubi non es laudaris? haec Chrysostomus.

Deinde probat quod sint filii homicidarum, et ostendit eos non solum *genimina viperarum*, quoad malitiam in imitatione malorum, ac paternae nequitiae imitatores; sed etiam parentibus deteriores, et quod fictio erat hoc quod dicebant, scilicet quod non communicassent operibus eorum. si in tempore illo fuissent.

Ⓢ 23 puguen] pugnen | 33 mundana] mundaua

Ⓢ 3 *d'ells perversa*] Tot seguit, Corella suprimeix un breu comentari (VC, 531a), amb arguments apareguts anteriorment, en què es diu que els mestres de la Llei i els fariseus edificaven sepulcres no per honor als qui foren morts, ni per amor a la pietat i veritat, sinó per amor a la vana lloaça que buscaven amb això. | 4-6 *Aquells ... praticanen*] Notem la rima dels mots «edifiquen / praticanen», absent de l'original llatí (VC, 531a), la qual té la intenció de conferir un tarannà proverbial al passatge. | 41-43 *Mostra's la malícia*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 531a), el qual conté comentaris ja apareguts, en què s'indica que Jesús després prova que els fariseus són fills d'homicides, mostra que no sols són fills d'escurçons per la maldat en imitar els mals, imitadors de la maldat paterna, sinó també pitjors que els seus pares, i que fingien quan deien que no es serien còmplices de les seues obres, si hagueren estat en el seu temps.

No-ls increpa lo Senyor perquè dels sancts e profetes edeficaven los sepulcres, mas reprén la intenció d'ells perversa.

Diu sanct Crisòstom: «Aquells qui les sglésies dels martres edifiquen, bones coses obren si en altres actes virtut praticanen: si dels seus béns los pobres se alegren, si de si fan justícia als prohismes e res de algú no tenen; si tals com aquests edifiquen, és manifest que a honor e glòria de Déu tals edificis endrecen. Però si allí hon edificuen fan violència als pobres, e los treballs no-ls paguen, de béns de mal just obren, per la pompa mundana despenen, allí mateix los pobres als sants a qui edifiquen contra ells preguen. No s'alegren los martres quant los edifiquen les sgleyes de aquelles pecúnies que-ls pobres ploren.

»Quina és aquesta {126a} justícia? Los morts visten, los vius despullen; de la sanch dels miserables ofiren a Déu sacrifici. Lo que a Déu tal oferta presenta, a Déu convida que sia ab ell en lo que ell furta, puix li fa part de la rapina y stima que-l Senyor en lo peccat consenta, puix li par que la pecúnia del seu peccat accepta. Vols edificar a Déu casa? Dóna a menjar als pobres, que viure puguen, y edificaràs a Déu cases vives. Los hòmens abiten en les cases, e Déu, en los sancts pobres. ¿Despulses e derroques les cases de Déu en los pobres y edificues de pedres e terra les cases als martres, qui en Parahís tenen altres posades, que no-ls freturen les tues? Quina justícia és aquesta? Los sants dius que vols colre e la santetat condampnes? Ama primer la santetat, que als sancts santifica. En va e sens utilitat algú los sancts honra si la santetat menyspreha. No poden los sants esser amichs de aquells als quals lo Senyor desama.

»Aquests qui per mundana pompa les sgleyes edifiquen, dins si dien: «Si fera almoynes als pobres, poch ho miren, e si molts de present ho miren, lo temps pasa que tota fama devora. Donchs, obrem edificis de pedres que duren y nostra fama no muyra morint nosaltres.» O, foll home lo qui axí pensa! Aprés la tua mort, aquesta fama què t'aprofita, que allí hon est te crucien, e allí hon no est te lohen?»

Mostra'ls aprés lo Senyor que no solament són fills de vibres, semblants a sos {127a} pares, mas encara pijors en malícia.

Unde dicit: *Et vos implete, id est implebitis, mensuram patrum vestrorum.* Secundum Hieronymum et Chrysostomum, non jubet vel praecipit, sed quod futurum erat praedicat et ostendit. Mensuram enim patrum suorum implere cupiebant, et jam impleverunt, quia quod illis defuit, isti suppleverunt. Nec solum impleverunt, sed mensuram multum excesserunt: quia illi occiderunt homines, isti Dei Filium; illi servos, isti Dominum; illi ministros, isti Regem; illi membra, isti caput; illi Prophetas, isti Prophetarum Magistrum, qui a Prophetis praedictus est, scilicet Christum.

10. QUANAM POENA CULPAE EORUM
PUNIENTUR OSTENDIT DOMINUS

Deinde postquam ostendit et Pharisaeis multiplicem culpam, ostendit consequenter poenam dicens: *Serpentes venenum invidiae habentes, genimina viperarum, quia venenum malitiae a patribus traxerunt, quomodo fugietis a iudicio gehennae?* Quasi diceret: Nullo modo, quia erant in malitia obstinati. Non solum autem hanc poenam meruerunt propter mortem Christi, sed etiam propter occisionem Apostolorum et discipulorum ejus; et propter hoc sequitur: *Ideo, scilicet quia dici- {531b} tis, non essemus socii eorum, id est, homicidarum, ut ostendam vestrum mendacium, ecce ego mitto, seu mittam, ad vos instruendos et revocandos ad me, Prophetas et Sapientes et Scribas, scilicet Apostolos, qui spiritu prophetico pleni erant et corda sapientia divina erudiebant, et tanquam Scribae docti de thesauris suis nova et vetera proferebant; et ex illis occidetis, et crucifigetis, et flagellabitis in synagogis et congregationibus vestris, et persequimini de civitate in civitatem,*

quod et fecerunt, et quos illi ideo quia non viderunt non occiderunt, isti videntes eorum desiderium impleverunt; et sic mores patrum iniquorum sequendo, se filios eorum esse testati sunt.

Deinde ut ostendat quoniam non impune hoc faciunt, timorem eis ex his incutit dicens: *Ut veniat*

E per ço-ls diu: «Umplir[eu] la mesura de vostres pares.» No-ls ho mana, mas prenuncia'ls lo que feren, e declara que fictament deyen que, si fosen stats en lo temps de sos pares, no foren participants en la mort dels profetes, perquè no solament la mesura d'ells compliren, mas pasaren. Aquells mataren hòmens, aquests lo Fill de Déu crucificaren; aquells los servents, aquests lo Senyor; aquells los ministres, aquests lo Rey; aquells les parts, aquests lo cap; aquells los profetes, aquest lo Profeta dels profetes; aquells les creatures, aquest lo Creador; aquells los qui del rey Mesies sdevenidor profetisaven, aquests lo rey Mesies del qual ells profetisat havien.

[10. COM MOSTRA EL SENYOR AMB QUINA
PENSA SERAN CASTIGATS PER LES SEUES
CULPES]

Après que-l Senyor los ha dit la culpa, perquè tinguesen causa de smenar-se, manifesta'ls la pena, dient: «Generació de vibres, que-l verí de malícia y de enveja aveu heretat de vostres pares! Com fogireu a les infernals penes?», quasi dient: «Axí sou obstinats en la malícia que és impossible hi pugau fogir segons vostres demèrits. Y perquè veja com dieu falsa, dient que no fóreu stats ab vostres pares en la mort dels profetes, yo us trametré los meus apòstols, los quals, plens del Sperit Sant, vos denunciaran verdadera doctrina, dels quals cruciareu en moltes maneres, e finalment fins a la mort los perseguireu de una ciutat en altra.

»E axí, mèritament vendrà sobre vosal- {127b} tres la sanch dels justs, qui injustament aveu scampada, de

Ⓜ 6 mataren] materen | 21 fóreu] foren | 22 del] dels | 24 cruciareu] cruciaren | 25 perseguireu] perseguiren

Ⓜ 2-13 *No-ls ... havien*] Corella omet les fonts d'aquest passatge, el qual pertany a sant Jeroni i a sant Joan Cristòstom, segons VC, 531a. | 21-23 *yo ... doctrina*] Corella condensa l'original llatí (VC, 531b), en què es glossa que el Senyor enviaria «profetes, savis i mestres» (Mt 23, 34), és a dir, els apòstols, els quals estaven plens de l'Esperit de profecia i ensenyaven als cors amb la saviesa divina; com els savis escrivés, oferien del seu tresor coses noves i velles. | 25 *en altra*] Posteriorment, Corella omet un comentari (VC, 531b), en què es diu que els fariseus ho feren així, a aquells que no mataren els seus pares perquè no els van veure, ells que van veure compliren el seu desig; i així, seguint els malvats costums dels pares, testificaren que eren fills seus. | 26-804,3 *E ... temple*] Corella abandona l'original llatí (VC, 531b) i decideix traduir aquest verset bíblic (Mt 23, 35) sense cap comentari, com ha operat en ocasions anteriors (veg. nota p. 801,12-19). L'obra ludolfina exposa que Jesús, per mostrar que els fariseus no obren impunement, els infon temor, dient: «Per això caurà» consecutivament, perquè és consecució d'equitat «damunt de vosaltres», la seua generació i tots els malvats que són iguals a ells, «la sang de tots els justos», el castic degut per l'escampament de la sang dels justos, «des de la sang del just Abel», del qual es contenen les ofrenes agradables a Déu, «fins a la de Zacaries, fill de Baraquies», és a dir, el sacerdot Jehoiadà, el qual per la seua justícia va ser anomenat Baraquies, que s'interpreta «beneït pel Senyor»; «que vau assassinar», la seua generació assassinà igual com l'anterior, «entre el santuari i l'altar», a l'altar dels holocaustos, el qual era fora del temple, és a dir, a l'atri del temple mateix.

consecutive, quia est consecutio aequitatis *super vos*, id est, generationem vestram et omnium malorum vobis consimilem, *omnis sanguis justus*, id est, debita ultio pro omni effusione sanguinis justorum, *a sanguine Abel justii*, cujus munera narrantur a Deo accepta, *usque ad sanguinem Zachariae filii Barachiae*, id est Joiadae sacerdotis, qui propter suam justitiam dictus Barachias, qui interpretatur *benedictus Domini*, — *quem occiditis*, id est, vestra generatio vobis similis occidit, *inter templum et altare*, scilicet holocaustorum, quod erat extra templum, scilicet in atrio ipsius templi.

Sed licet multi post et ante ab hac generatione sint occisi, tamen potius nominat istos duos quam alios: ut in uno laici, scilicet in Abel, qui fuit pastor ovium, et in campo necatus; in alio clerici, scilicet in Zacharia, qui fuit altaris officio mancipatus, et in atrio templi occisus, intelligantur; et per hos duos omnes sancti Martyres, laicalis scilicet et sacerdotalis ordinis, designantur.

Amen, amen dico vobis, venient omnia, scilicet scelera et scelerum punitiones, *super generationem istam*, scilicet vestram et omnium malorum; et si non omnes sint uno tempore, tamen omnes sunt unum corpus diaboli.

II. CRIMEN CIVITATIS JERUSALEM

Deinde convertit sermonem specialiter ad Metropolim civitatem Jerusalem, in qua erant magis culpabiles, eam pii patris affectu plangendo, et ex hoc auditores erudiendo dicens: *Jerusalem, Jerusalem*, Jerusalem vocat habitatores, non aedificia civitatis, ponendo continens pro contento; et alloquitur hic populum Judaicum, sub nomine civitatis metropolitanae.

Geminatio vero hujus verbi *Jerusalem*, miserantis est, et miseriam vocantis, ac valde diligentis; vel, geminat propter vehementem reprehensionem, et majorem exprobrationem; vel, quia sanctos affligebant dupliciter: et corporaliter, et spiritualiter.

Quae occidis Prophetas, Dominum etiam occisum Prophetarum; *et lapidas eos qui ad te*, id est ad tuam utilitatem et instructionem, et ad increpandum scelera tua, *missi sunt*. Ideo incurabilis est plaga, quia eos abjicis, qui tibi salutem offerunt.

la sanch de Abel, primer just, fins a la sanch de Zacharies, fill de Barachies, lo qual vostres antecessors mataren entre lo altar e lo temple.»

E ab tot que molts, y abans e après, ne matasen, aquests dos nomena més que-ls altres perquè tots los lechs en Abel se compreguen, qui, pastor en lo camp, son germà Cahim li levà la vida; en Zacharies, sacerdot, qui era dedicat al servir del temple y mort en lo temple, són compresos tots los sacerdots e clergues. E axí, en aquests dos tots los sants gloriosos martres del sacerdotal e laïcal orde se contenen.

«E per ço vos denuncie, terçament, que tots aquests mals vendran sobre aquesta generació vostra.»

[II. DE L'ACUSACIÓ A LA CIUTAT DE JERUSALEM]

«Jerusalem, Jerusalem!», dos vegades la nomena senyalant la misericòrdia que li tenia, e per consegüent, la dolor de la sua miserable rohina; nomena dos vegades perquè stiga més atenta a les penes que li denuncia; y encara, perquè en dos maneres, espiritualment e corporal, los sants perseguia.

«Jerusalem, qui mates los profetes y mataràs los Senyor dels profetes. Y apedregues aquells qui a tu són tramesos a utilitat e correctió tua, per cor[re]gir les tues males obres. E per ço les tues plagues són incurables, que lances e mates los metges que a tu vénen per curar les tues nafres.»

© 15 misericòrdia] mort VC, 531b: «miserantis» | 23 les tues] las tuas

© 12-13 E ... vostra] Igual com en el cas anterior, Corella suprimeix la glossa que acompanya a aquest verset (Mt 23, 36) en l'original llatí (VC, 531b), en què es comenta: «Vos assegure que tot això», es a dir, el smals i els castics dels mals, «caurà sobre aquesta generació» sobre ells i sobre tots els malvats; perquè, si bé no tots són contemporanis, són tots un únic cos del diable. | 13 generació vostra] Immediatament després, Corella elimina un fragment (VC, 531b), en què s'exposa que després Jesús dirigeix les seues paraules cap a la capital, la ciutat de Jerusalem, on hi havia més culpables, planyent-la amb afecte de pare piadós i instruint els qui escoltaven, dient: «Jerusalem, Jerusalem», anomena Jerusalem els habitants, no els edificis de la ciutat, posant continent per contingut; anomena ací al poble judaic amb el nom de la capital.

Unde Chrysostomus: Quomodo saneris, quae nullum ad te medicum pervenire permittis? Sanctis meis non peperci, ut tibi parcerem peccatrici. Illorum vitam neglexi, ne mortem tuam viderem. Omnes medici spiritales in te defecerunt, et tu curata non es. Si de morte tua gavisus fuisset, nunquam ad te misisset Prophetas. Si te perdere voluisset, nunquam ad te ipse venisset. Ego quid faciam, si tu ipsa vivere non vis? haec Chrysostomus.

Quoties volui, ego qui mortem peccatoris nolo, ego qui omnes peccatores salvare volo, non quidem semel vel bis, sed multoties: primo, per legem naturae; secundo, per legem Scripturae; {532a} tertio, per legem gratiae; item in mane pueritiae, in tertia adolescentiae, in sexta juventutis, in nona senectutis, in vespere decrepitae aetatis, *congregare* sub cultu unius Dei per fidem et charitatem, *filios tuos*, scilicet Judaeos, praedicationibus Prophetarum et miraculis, et te mihi adjungere et meis.

Multi sunt dispersores, sed pauci ad bonum congregatores: dispergit enim diabolus, dispergit mundus, dispergit carnalis affectus, dispergunt tentatores. Sed Dominus vult congregare in unitatem fidei, in unitatem caritatis, in unitatem supernae civitatis.

Sequitur: *Quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas*; ponit exemplum de gallina, ad ostendendum affectum suum ad populum, quia inter alias aves videtur magis affici ad nutritionem et conservationem pullorum; tam magnum enim affectum in filios habet, ut eorum infirmitate affecta infirmetur et ipsa, et eos alis protegens contra milvum pugnet. Sic et Dei sapientia per carnis susceptionem infirmata protegit nos, et defendit a diabolo, ac nutrit et conservat sua gratia.

Et noluisti, quinimo neglexisti, contradixisti, impedivisti, quia Prophetas a Deo missos, postea Joannem Baptismam, et ultimo Dominum nostrum Jesum Christum et ejus discipulos contempserunt, imo et occiderunt.

Diu sant Crisòstom: «Com pots sanitat atényer, que-ls metges mates? Als meus sants no he {127c} perdonat la vida perquè a tu perdonàs la tua; d'ells me oblidí la vida per recordar-me de la tua. Per guarir a tu són morts los teus spirituals metges, e no est curada. Si de la tua mort volgués alegrar-me, jamés no-t trametera los profetes. E si yo-t volgués perdre, no devallara per tu del cel en la terra. Què faré perquè vixques, si tu [no] vols viure e mates la tua vida?»

«Quantes vegades he volgut ajustar e congregar los teus fills, axí com la gallina los polls, devall les mies ales, e no m'has volgut creure! Yo, qui no vull la mort del pecador, ans una e moltes vegades treballe perquè tots a salvació vinguen, en special per tu treballe. No he dextat en algun temps la racional creatura que no li aja administrat tot lo necessari per a venir a la fi per la qual yo la he creada: per ley de natura, ley de Scriptura, y ara per ley de gràcia. En special a tu, Judea, he volgut congregat a unitat de un Déu en fe, caritat y speranza, per preycacions dels profetes, per innumerables miracles, y a la fi per la mia presència.»

Són molts los qui scampen, e lo Senyor congrega. Scampen lo món, la carn e lo diable, però lo Senyor congrega y ajusta a unitat de la sua sancta Sgleya, qui en la present vida milita y en la sdevenidora triümfa.

Posa exemple lo piadós Senyor de la gallina per mostrar la affecció que al judaych poble tenia: és tan gran l'amor que té als polls la gallina que enmalalteix si ells en- {127d} malaltexen, hi dels ocells de rapina los cobre, y-ls defén fins a la mort ab les ales. Axí, la divina sapiència ha volgut enmalaltir prenent la nostra carn malalta, ha'ns paxcut de la sua doctrina, y stenent en la creu les ales, nos ha defés dels ocells de rapina, diables, qui en aquesta nostra aèrea regió habiten.

«He't volgut congregat –diu lo Senyor– e no u has volgut, e de presen[t] hi repugnes.» Repugna aquest poble a la amor que nostre Senyor Déu li mostrava, contradient y empachant les sues inspiracions e visites. Mataren los profetes, mataren Joan Bartista, e finalment Jesús, Fill y hereu, e los seus dexebles.

Ⓢ 3 perdonat] perdonar | 19 un] vu

Ⓢ 11-12 *axí ... ales*] Corella incorpora aquesta metàfora, la qual ja apareix en el verset evangèlic que tradueix (Mt 23, 37), i que el monjo cartoixà havia obviat en aquest punt. | 18 *ley ... gràcia*] Tot seguit, Corella elimina uns altres casos (VC, 532a), en què el Senyor acudeix a la salvació: en la primera hora, en la infància; en la terça, en l'adolescència; en la sexta, en la juvenut; en la nona, en la senectut; en el vespre, en l'edat decrepita. | 30-34 *Axí ... habiten*] Corella pren l'exemple anterior de la gallina protectora i al·legoritzat sobre la Passió de Jesús, atès que en l'original llatí (VC, 532a) s'exposa simplement que la saviesa de Déu va protegir la persona assumint la carn malalta, la va defendre del diable i la va nodrir i conservar amb la seua gràcia. Per tant, les imatges dels braços de Jesús «stenent en la creu les ales» (veg. nota p. 807,5), dels diables com els «ocells de rapina», i la glossa que aquests diable «en aquesta nostra aèrea regió habiten», són pròpiament corellanes. Quant a aquesta darrera glossa, veg. p. 820,26, i del *Segon del Cartoixà*: «Ocells del cel los dimonis se dien perquè-s diu cel aquest nostre ayre hon ells abiten, hi perquè per l'ayre discorren, hi encara per lo seu spiritual esser, hi encara per la velocitat del seu discórrer a tot mal que acabar puguen» (f. 63c).

Ac si diceret: Ego volui, sed tu noluisti; ego quod meum est feci, sed tu quod tuum erat non fecisti; ego pro tua salute Prophetas ad te misi, sed tu eos interfecisti; ego ad te ipse veni, et tu me recipere noluisti. Tibi ergo imputandum et tuae malitiae, non mihi.

O quoties nos admonet Deus: modo blanditiis, modo increpationibus, nunc sic, nunc sic; et parum advertimus! Et ideo valde timenda est nobis poena quae sequitur.

12. DUPLEX POENA A CHRISTO PRAEDICTA: SUBVERSIO CIVITATIS ET AETERNA DAMNATIO

Tandem enim ex multiplici eorum culpa, multiplicem etiam eis comminatur poenam.

Primo, temporalem, quam plus timebant et semper formidabant, subversionem scilicet civitatis, et templi desertionem, dicens: *Ecce relinquetur vobis a Deo domus vestra*, scilicet templum et civitas deserta, quia per Romanos fuerunt destructa; deserta qui- {532b} dem et nudata auxilio Christi,

quia habitatorem Christum reliquerunt ac perdidierunt, et hereditatem praeripere gestientes, heredem occiderunt. Ergo Christus erat qui antea eis praesidebat, et eos manu tenebat ac gubernabat, et ab hostium manibus eripiebat.

E per ço diu lo Senyor: «Que yo t'aja volgut manifestament ho mostren les mies obres, e que tu no u ages volgut manifestament ho mostren les tues. Yo he fet lo que en mi era, y tu has mostrat lo que dins tu contra mi tenies. He pres carn de tu, per tu, y a tu só vengut perquè a mi vingueses. No solament no est venguda a mi: y has treballat en fogir de mi. Mas, lançant-me de tu, me has donat streta e dolorosa posada: la creu en lo mont de Calvari. Ni encara no volies que dormís en pau en lo sepulcre, circuhint-me de gent armada!»

O, quantes vegades a nosaltres, peccadors, diu lo Senyor semblants paraules, les quals devem tembre e dins les nostres entràmenes portar-les sculpides, perquè no ogen les nostres orelles les penes que'l Senyor los denuncia, di- {128a} ent: «Aquesta vostra casa, lo temple e la ciutat, serà deserta!»

[12. DE LES DOS PENES PREDITES PER CRIST: LA DESTRUCCIÓ DE LA CIUTAT I LA DAMNACIÓ ETERNA]

Dolorosa fon y nunca hoïda la destrucció, en la qual los romans feren la ciutat deserta; «de la mia protectió serà deserta, y encara de la custòdia angèlica»;

© 12 nosaltres] uosaltres

© 1-11 *Que ... armada!*] Corella amplifica una interpretació de l'original llatí (VC, 532a), en què, en primera persona, glossa les paraules de Jesús: «Jo vaig voler, però tu no; jo vaig fer el que em pertocava, però tu no feres el que et concernia; jo, per la teua salvació, et vaig trametre profetes, però tu els matares; jo mateix vaig venir a tu, però tu no volgueses rebre'm. A tu, per tant, cal atribuir la teua malícia, no a mi». Així doncs, si bé hi ha certes amplificacions que s'insinuen en l'obra ludolfina, com la que té a veure amb l'encarnació de Déu («he pres carn de tu, per tu»), aquelles que inclou quant a la Passió («me has donat streta e dolorosa posada: la creu en lo mont de Calvari»; «no volies que dormís en pau en lo sepulcre, circuhint-me de gent armada»), són voluntat exclusiva del mestre en teologia. | 12-17 *O ... deserta!*] Corella refà l'apòstrofe de l'original llatí (VC, 532a), en què s'exclama: oh, quantes vegades adverteix Déu amb blanesa, amb advertències, d'una manera o d'una altra, i a penes s'adverteix! Per això cal témer el castic que se'n seguirà. Per tant, la imatge: «semblants paraules, les quals devem tembre e dins les nostres entràmenes portar-les sculpides», i l'explicitació del castic al qual fa referència l'obra ludolfina: «Aquesta vostra casa, lo temple e la ciutat, serà deserta» (Mt 23, 38) són incorporació del mestre en teologia. | 17 *serà deserta!*] Tot seguit, Corella elimina l'inici del subcapítol següent (VC, 532a), en què es comenta que, a la fi, per la múltiple culpa dels fariseus, els amenaça amb múltiples castics. | 18-20 *Dolorosa ... angèlica!*] Corella reformula l'original llatí (VC, 532a), en què es diu que Jesús adverteix primer als fariseus amb un castic temporal, que temien més i sempre espanta, de la ruïna de la ciutat i l'abandó del temple, dient: «Doncs bé, el vostre temple és abandonat i queda desert» (Mt 23, 38); abandonats el temple i la ciutat perquè van ser destruïts pels romans, i deserts de l'auxili de Crist. El nostre lletraferit, per tant modula en el Cartoixà a una primera persona aquest darrer comentari i incorpora la referència a la custòdia angèlica per influència d'una lliçó immediatament posterior, la qual sí que apareix en l'original llatí. | 20 *custòdia angèlica!*] Tot seguit, Corella omet un breu passatge (VC, 532b), en què es manifesta que van ser privats de l'auxili de Crist perquè deixaren i perderen al seu habitant, Crist; volgueren furta l'herència, mataren l'hereu. Crist era el qui abans els presidia, els tenia de la mà i els governava i els alliberava de les mans dels enemics.

Item, deserta Angelorum custodia, quia audita est vox in templo: Transeamus ab his sedibus.

Mystice etiam, domus Judaeorum deserta et vacua derelicta est, id est indigni habitudine Sancti Spiritus remanserunt, quia in incredulitate perseverantes, Christum hospitem non susceperunt.

Ubi Chrysostomus: Deserta est a Sanctis, deserta a sanctitate, a fide, a charitate, a gratia et Spiritu. Deserta denique ab ipso Deo, et a bonis omnibus quae sunt Dei.

Ubi et Origenes: Semper etiam eis qui noluerant congregari sub alas ejus, comminatur Christus: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta*, id est: anima et corpus.

Deinde comminatur eis poenam aeternam, quae est carentia suae visionis, nisi a suis convertantur nequitiis, dicens: *Dico enim vobis, non me et faciem meam videbitis amodo ab hoc, scilicet tempore passionis meae, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini*, id est, donec etiam inviti confiteamini me esse Christum benedictum Filium, a Patre missum, a Prophetis praedictum; quod erit in adventu claritatis ad iudicium, unde Zacharias: *Aspicient ad me, quem confixerunt*.

Revera enim post passionem suam visus est a discipulis et amicis suis; sed non a Judaeis. Vel, *non videbitis me*, id est, nisi dicatis poenitendo, et me Dei Filium per fidem confitendo: *Benedictus qui venit in nomine Domini*, id est, hic est benedictus qui venit in mundum, per Incarnationem, missus a Patre; in quo innuitur conversio reliquiarum ante adventum ad iudicium, tunc enim Judaei qui in fine mundi credituri sunt in Christum, laudabunt et confitebuntur ipsum.

13. JESUS EGREDITOR DE TEMPLO

Et his dictis: *Egressus Dominus Jesu de templo cum discipulis, recessit a Judaeis*. Ubi Origenes: Sed et unusquisque cum sit templum Dei, propter Spiritum Dei inhabitantem in se, ipse fit causa suae desertionis, ut egrediatur Christus ab eo.

que foren hoïdes veus angèliques en lo temple, que deyen: «Pasem e mudem-nos de aquesta custòdia.»

Diu sant Crisòstom: «És dels sants deserta, de fe, de caritat, de santedat, de gràcia e de sperança; deserta del rey e Senyor de qui era.»

5

Y acaba lo Senyor en tals paraules, dient: «De aquest temps e hora de la mia mort e pasió no veureu la mia cara, fins que digau: “Sia ben[e]yt lo qui ve en nom del Senyor”», que serà quant, après la mort de Antecrist, conexent la error sua, pendran lo sanct 10 bapisme. E podem entendre aquesta vida per lo darrer dia, quant, en lo Juhí final, beneyt e Fill de Déu lo confesaran per força, segons la profeció de Zacharies: «Miraran a mi, qui só aquell qui crucificaren.»

[13. COM JESÚS EIXÍ DEL TEMPLE]

Partí's lo Senyor del temple ab los seus dexebles, e 15 axí-s parteix de qualsevol ànima quant per lo peccat per[t] la gràcia.

Ⓞ 2 aquesta custòdia] Immediatament després, Corella obvia una interpretació (VC, 532b), en què es comenta que la casa dels jueus va quedar espiritualment buida i deserta perquè romangueren indignes del tracte amb l'Esperit Sant; perseveraren en la incredulitat, sense rebre Crist com a hoste. | 5 de qui era] Immediatament després, Corella elimina una citació d'Origenes (VC, 532b), en què s'indica que Crist sempre commina a aquells que no volen refugiar-se davall les seues ales: «El vostre temple és abandonat i queda desert» (Mt 23, 38), és a dir, l'ànima i el cos. | 14 Miraran a mi, qui só aquell qui crucificaren] Corella cristianitza aquest verset bíblic: «Aspicient ad me, quem confixerunt» (Za 12, 10), en traduir *confixerunt*, «traspassaren», per «crucificaren». Justament, l'explicitació d'aquesta interpretació cristiana del verset de Zacaries, la qual apareix en l'obra ludolfina, és eliminada posteriorment pel mateix Corella en el *Cartoixà* (veg. nota p. 854,2-3). | qui crucificaren] Posteriorment, Corella obvia un comentari (VC, 532b), en què es diu que realment, després de la seua passió, Crist va ser vist pels seus deixebles i amics, però no pels jueus. O «no em veureu més» (Mt 23, 39) fins que diguen, convertint-se i confessant-lo Fill de Déu per la fe: «Beneït el qui ve en nom del Senyor!», és a dir, aquest és el beneït que va vindre al món, per l'encarnació, tramés pel Pare; en la qual cosa s'insinua la conversió de la resta abans de la vinguda al Judici, perquè llavors els jueus, que en la fi del món creuran en Crist, el lloaran i el confessaran. | 15-17 e axí-s parteix de qualsevol ànima quant per lo peccat pert la gràcia] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a Origenes, segons VC, 532b, i també el resumeix.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui legi et praeceptis tuis obedientibus das benedictiones, et inobedientibus maledictiones: da mihi de tua largitate ipsis tuis praeceptis semper obtemperare, et errores hypocritarum in omnibus evitare: da mihi tuis monitionibus, et beneplacitis sine taedio acquiescere et me sine negligentia emendare; ut tandem in adventu claritatis tuae ad iudicium, te benedictum, ad plenam nostram redemptionem, hoc est perfectam corporis et animae libertatem manifeste venientem, laetus aspiciam; et cum electis tuis te sine fine benedicam. Amen.

{532A} CAPUT XXXIX. DE SIGNIS
ADVENTUS DOMINI, ET
CONSUMMATIONIS SECLI

I. PRAEDICITUR DESTRUCTIO TEMPLI

Et cum Dominus *Jesus* eadem feria tertia *egressus* esset de templo, ipso egressu designans quod dixerat, scilicet domum Iudaeorum deserendam, id est civitatem et templum,

discipuli admirantes si templum tantae pulchritudinis et fortitudinis destrueretur, id est, ad nihilum redigeretur, *ostenderunt ei aedificationes templi*, non ignotas, sed tanquam admirandas, ut propter nobilitatem et magnificentiam aedificiorum, quae ad divinum cultum facta erant, flecteretur ad misericordiam, {532b} et mitigaret poenam comminatam. Videbatur etiam eis quod nec rapi, nec everti posset, vel dirimi. Non respiciebant ad templi sanctitatem, sed ad aedificiorum pretiositatem et fortitudinem; sic hodie multi plus attendunt ad cultum Ecclesiae corporalem, quam spiritualem.

Unde Hieronymus: Gemmis altaria fulgent, et ministrorum Dei nulla electio est. Sed contrarium fuit in primitiva Ecclesia, quia major vis fiebat in ornatu spirituali, quam in materiali.

Unde Augustinus: {533a} Olim, erant parietes Ecclesiae viles, et viri pretiosi; modo, e converso. Ecclesiae quippe ornatus non est in aedificiis et redditibus, sed in humilitate, hospitalitate, et pietate.

Et *respondens Jesus, dixit* non solum haec destruenda fore, sed et quod in eis non relinqueretur *lapis super lapidem*, qui non destrueretur et

Ⓢ 31 molt] molts

Ⓢ 20-21 *fon ... temple*] Corella incorpora aquesta referència, la qual no es troba en VC, 532a. | 31-33 *huy ... officis*] Corella tradueix en rima («edificis» / «officis») un passatge que en l'original llatí (VC, 532b) no en té, per tal de conferir-li un to sentencios i proverbial. | 34 *Diu sanct Bernat*] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Bernat de Claravall, la qual pertany a sant Jeroni, segons VC, 532b. | 35-36 *peccats servexen*] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 532b), en què s'exposa que en l'Església primitiva es feia al contrari: s'incidia més el l'ornament espiritual que en el material.

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, qui dones benedictions als qui a la tua ley e manaments obe[e]xen, y maledictions als desobedients e rebel·les, fes-me gràcia que als teus manaments yo tostemps obehexca, e de mi tota fictió e yproesia lance, e los beneplàcits e amonestaci- {128b} ons tues de bon grat accepte e pose per obra, e sens negligència yo-m smene, perquè del teu adveniment en lo Juhí final me alegre, quant seuràs en la claredat e majestat tua per acabada redempció nostra, glorificant dels teus elets les ànimes e còsors, que-m faces gràcia que ab ells en goig e alegria eternament te mire e sens fi te benehexca. Amén.

DELS SENYALS DE L'ADVENIMENT DEL SENYOR E DE LA FI DEL MÓN. CAPÍTULO XXXVII

[I. DE LA PREDICCIÓ DE LA DESTRUCCIÓ DEL TEMPLE]

[E]n lo mateix dia del precedent capítulo, qui era après de Rams dimarts a la vesprada, exint lo Senyor del temple, mostrant que axí com havia dit, desert romania, fon aquesta la darrera vegada que'l Senyor entrà en lo temple.

Maravel[li]ats los dexebles del que'l Senyor deya, que temple de tanta bellea, tant fort, de tan gran excel·lència, vingués a destrucció e total rohina, mostraren al Senyor los edificis del temple, no per coses no vistes, mas per obres admirables, que-ls paria que ni potència ni crueldat podia ni volria destrohir tals edificis. Y encara, perquè la vista mogué lo Senyor a misericòrdia, e dexàs o mitigàs la pena. No miraven la santedat del temple ni'l divinal culto, mas la pompa e bellea dels edificis; e axí, huy de present mirem molt més a la mundana glòria dels edificis que no als divinals officis.

{128c} Diu sanct Bernat: «Los altars relluhen de pedres precioses, e los ministres en tenebres de peccats servexen.»

Diu sant Agostí: «En los pasats dies eren les parets de les sgleyes pobres e los ministres excel·lents e preciosos. Ara, per lo contrari, no stà lo ornament de la Sgleya en rendes ni edificis, mas en humilitat, en pietat, e caritat de acollir los pobres.»

Respòs lo Senyor al que los dexebles mostrant li deyden no solament que serien destrohits los edificis,

comminueretur, quantumcumque pretiosa et fortia viderentur, hoc autem factum est a Romanis quadragesimo secundo anno post passionem Domini. Similiter erit de magnis et sumptuosis palatiis, quia *non relinquetur lapis super lapidem* in eis.

Secundum Bedam, divinitus procuratum est et provisum, ut patefacta Evangelica gratia per orbem, templum ipsum cum suis ceremoniis tolleretur, ne quis adhuc parvulus et infirmus in fide, si viderit illa permanere quae a Deo sunt instituta, a sinceritate fidei, ad Judaismum laberetur.

[59] Ideo autem destructum est, ut si velint Judaei postmodum servare Legem, non possint, aut de Pascha, aut de sacrificiis, aut de ceteris festivitatibus.

Aufertur ergo umbra, et palmam tenet veritas per orbem declarata. Omnis enim compositio mandatorum sic est destructa, ut Judaei nihil impleant, et capite sublato, membra inter se pugnent.

Unde Chrysostomus: Illa Jerusalem figuralis, typum gerit Jerusalem spiritualis, id est Ecclesiae. Nam nisi templum istud destructum fuisset, observantia Legis non facile fuisset compescenda.

[59]

Ⓢ 19 tantost lo] tantost y lo

Ⓢ 2-3 *lo que molt sovint se sdevé en grans ciutats, castells e viles*] Corella redueix i elimina part de l'original llatí (VC, 533a), en què s'indica que aquesta destrucció la van realitzar els romans en l'any quarant-dos després de Crist. El mateix passarà –acaba el passatge resumit– amb els palaus grans i sumptuosos, que «no quedarà pedra sobre pedra» (Mc 13, 2). | 4 *Provehí la divina providència*] Notem el joc de paraules per derivació, el qual no apareix en VC, 533a. | 9-15 *e ... durava*] Corella amplifica un passatge (veg. nota posterior) de sant Joan Crisòstom (VC, 533a), el qual apareix més avant en l'obra ludolfina i és traslladat fins aquest punt, en què es comenta que el temple va ser destruït perquè, si els jueus volguessen després guardar la Llei, no poguessen, o la Pasqua, els sacrificis o les altres festivitats. La condemna als jueus («e que los juheus, a gran culpa sua, encorren les penes que sostenen en aquest món y en l'altre») no s'insinua en el text llatí, sinó que és un afegiment del mestre en teologia. | 16-28 *Ab ... serven*] Corella incorpora aquesta digressió sobre la superació del religió judaica per la cristiana i la condemna als jueus que hi perseveren, la qual no es troba en l'obra ludolfina. Així mateix, el nostre autor elimina la part final d'aquest subcapítol (VC, 533a), en què s'al·legoritzava que s'elimina l'ombra, en referència al judaisme, i la veritat declarada per l'orbe ha vençut. Tota la construcció dels manaments s'ha destruït, de manera que els jueus no poden complir-los, i tallat el cap, els membres lluiten entre ells. Continua l'omissió amb una citació de sant Joan Crisòstom, en què es diu que aquella Jerusalem figural era imatge de la Jerusalem celestial, de l'Església, perquè, si no s'hagués destruït aquell temple, no s'hauria contingut fàcilment l'observança de la Llei. Tot seguit, Corella trasllada més amunt (veg. nota anterior) un passatge que indica que el temple va ser destruït a fi que, si els jueus volguessen després guardar la Llei, no poguessen, o la Pasqua, els sacrificis o les altres festivitats. Van caure les coses corporals i figurades –finalitza l'omissió– perquè sorgissen les espirituals i els vertaders misteris.

mas axí del tot mesos a terra, que no y romandria pedra sobre pedra, lo que molt sovint se sdevé en grans ciutats, castells e viles.

Diu Beda: «Provehí la divina providència que, edificada la Sgleya evangèlica, fos derocat lo temple e les judayques cerimònies cessasen perquè manifestament los cristians vésem que pasada era la sinagoga y que més no tornaria;

e que los juheus, a gran culpa sua, encorren les penes que sostenen en aquest món y en l'altre, puix que tan gran temps pasa que no poden servir les principals cerimònies ni oferir los sacrificis, los quals sinó en lo temple oferir no poden; senyaladament, sinó en Hierusalem poden celebrar la Pasqua, y en lo temps que la sua Ley sancta durava.»

Ab tot que multiplicades e grans destructions agen sofertes, e sien stats pecadors nefandíssims y pèsims ydolatres, si a la divina misericòrdia un poch recorrien, tantost lo temple e les {128d} cerimònies de la Ley cobraven.

Y ara, que verdaders juheus se confesen, tot lo que poden servir y la ydolatria abominen; entre si molt se amen y ab pietat se ajuden. Sostenen general cativeri e tot lo contrari del que la Ley los promethia, si la servaven; e totes les penes encorren e sostenen que Déu los menaçava, si la trencaven. Hon se mostra és pasada la judayca sinagoga, y la divina majestat quant abomina als qui la serven.

Ceciderunt corporalia et figuralia, ut surgerent spiritalia et vera mysteria: haec Chrysostomus.

2. INTERROGATIONES DISCIPULORUM DE SIGNIS ADVENTUS DOMINI ET CONSUMMATIONIS SEculi

Et vadens Dominus ipsa die cum discipulis *in montem Oliveti, et sedens ibi contra templum*, in loco ubi postea constructa est ecclesia,

interrogatur ab eis de tempore destructionis Jerusalem et templi; et de signo adventus sui, et consummationis seculi, quae putabant sequi statim destructionem civitatis et templi. Istaes quaestiones fuerunt ei factae in monte Oliveti, et hoc rationabiliter, quia ex illo loco templum et civitas clarissime videntur, et occasione hujus de destructione ibi quaeritur; similiter et iudicium extremum futurum est circa illum locum, ideo convenienter fit ibi quaestio de futuro iudicio.

Et respondens Jesus dixit eis signa praedictorum, et eos circa quodlibet in necessariis et utilibus instruit; nec dicebat quod eos scire non expediebat. De signis docet, de tempore intimandum non putat; quia incertitudo temporis inducit terrorem, et ita praeparationem, sed ignorantia signorum posset inducere in errorem.

Et quamvis plura ex his signis possint referri simul ad eversionem urbis et templi, et ad Christi adventum ante consummationem seculi, secundum enim Chrysostomum, Dominus non separatim quae signa pertineant ad hoc vel ad illud ponit, ut eadem videantur ad utrumque pertinere, quia tamen eversionem urbis et templi jam completam et praeteritam dignoscimus, ideo ad instructionem nostram omnia ad ea quae restant referamus.

Possunt enim omnia de adventu Christi et consummatione seculi intelligi, et per Apostolos omnium credentium personae signari. Nam dicit haec discipulis, non tanquam eis qui durare deberent in vita ista usque ad finem mundi; sed in personis eorum dixit haec omnibus posteris eorum credituris, quasi unum

[2. DE LES PREGUNTES DELS DEIXEBLES SOBRE ELS SENYALS DE LA VINGUDA DEL SENYOR I DE LA FI DEL MÓN]

Y tornant a la evangèlica letra, partint-se lo Senyor de la ciutat e temple, pujant en lo mont Olivet, girà a la ciutat la sua piadosa cara, e segué's en terra; verdader home, cansat venia. Fon après en aquest loch edificada una sgleya.

E ansiosos los apòstols de la destrucció del temple, dos coses li demanen: la primera, del temps de la destrucció de la ciutat e temple; la segona, del seu adveniment al Judici. De la destrucció particular e de la general en lo mont Olivet li demanen, y era convenient aquest loch al que demanaven, perquè molt clarament lo temple e la ciutat miraven, e la vall de Josafat, en la qual lo Juhí final la santa religió cristiana spera.

Respon lo Senyor als senyals del seu adveniment e lo temps calla, perquè la incertitut, temor e recel los porte, e axí tostemp aparellats stiguen. Diu a ells e a nosaltres solament les coses necessàries a la salvació nostra.

Y axí, dels senyals de la destrucció del temple e ciutat parla, que per la fi del món se poden entendre, car mescladament dels uns e dels altres denuncia. E no solament als dexebles, qui ans de la fi del món morir devien, mas a tots nosaltres, que, puix mirant la ciutat destrohida, sperem lo final Judici.

© 12 de] ve

© 3-4 *verdader home, cansat venia*] Corella incorpora aquesta al·lusió pietosa a la humanitat de Jesús, la qual no apareix en VC, 533a, tampoc la referència prèvia ala «piadosa cara» de Jesús. | 19-22 *Y ... denuncia*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 533a. | 21-22 *car ... denuncia*] Corella resumeix i amaga la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 533a, en què s'indica que el Senyor no diferencia quins signes pertanyen a la seua vinguda o la fi del món perquè sembla que les mateixes coses pertanyen a ambdues. | 24 *lo final Judici*] Tot seguit, Corella elimina una interpretació (VC, 533ab), en què es comenta que tot es pot entendre sobra la vinguda de Crist i la fi del món, i els apòstols poden assenyalar tota persona. Diu aquestes coses Jesús als seus deixebles no com si haguessen de durar en vida fins a la fi del món, sinó que ho digué, en nom d'ells, a tots els que hi havien de creure en ell després, i ser amb ells com un sol cos. Però –continua el passatge suprimit–, abans de respondre a les seues preguntes, confirma la seua ment perquè no es deixen seduir. Seguidament, també omet una citació de sant Joan Crisòstom, en què s'exposa que Jesús no va respondre de seguida sobre la destrucció de Jerusalem ni sobre la seua segona vinguda, sinó dels mals immediats que calia evitar.

corpus existentibus cum ipsis. Sed antequam eis ad interrogata respondeat, mentem eorum ut non seducantur confirmat.

Unde Chrysostomus: Neque enim de Jerosolymae destructione, neque de secundo suo adventu, statim respondit, sed de malis quibus statim {533b} obviandum erat.

3. AD NOS PRAEMUNIENDOS EIS RESPONDET CHRISTUS

Praemunit ergo Dominus fideles, ne seducantur, id est seorsum a veritate fidei ducantur. Multi enim pseudochristi, et pseudoprophetæ, id est simulati et falsi, *venient*, adscribentes sibi nomen Christi ex presumptione, *et dicentes: Ego sum Christus, et seducent multos*, per falsam doctrinam, per simulatam vitam, per signa mirabilia.

Unde Athanasius dicit: In unaquaque haeresi, diabolus figuratus dicit: *Ego sum Christus*, et apud me est veritas.

Multi etiam videntur hoc dicere facto; quia statuta sua districtius faciunt observari quam praecepta Dei, volentes magis sibi quam Deo obediri.

Sed non est venturus Christus, nisi praecedant signa ab eo praedicta. Quae ideo nobis Dominus Jesus praenuntiat, ut nos ab amore mundi compescat, et timorem formidinemque nobis incutiat, ac semper vigilantes et paratos nos inveniatur, quia multo minus feriunt jacula quae ante praevisa sunt.

4. SEPTEM MALA ADVENTUM CHRISTI PRAECESSURA

Et praemittit Dominus primo in generali signa priora, scilicet *praelia*, quantum ad hostes extraneos, et seditiones, quantum ad domesticos. Deinde subdit in speciali eorum multitudinem, tangens mala septem, quae sunt: inimicitiae populorum, quia *consurget gens contra gentem*; discordia principum, quia *regnum adversus regnum*; commotio locorum *per loca*;

[3. COM ELS RESPON CRIST PER A ENFORTIR ELS FIDELS]

Y ans que responga al que demanen, los denuncia los mals que precehir deven perquè pensen com obviar hi puguen. Arma lo Senyor los seus fets de prudència contra les astúcies dels falsos doctors e profetes, de Antecrist e dels seus dexebles, dient: «Vendran molts falsos profetes e altres que falsament se diran Mesies, e decebran a molts per falsa doctrina, per simulada vida, per senyals maravellosos.»

Diu Athanasi: «En qualsevol heretgia diu lo diable: «Yo só Crist, yo só Mesies, en mi tota veritat se troba.»»

Y encara après del Senyor són venguts alguns qui afirmaven esser Mesies, los quals ignominiosament y en cruel mort finaren ab tots los quals seguien. E axí finirà Antecrist la sua dampnada vida.

[4. DE LES SET MALES TRIBULACIONS PRÈVIES A LA VINGUDA DE CRIST]

Diu lo Senyor, primer, en general, les tribulacions e angústies que venir deven. E après, en special, descriu-ne set que són enemigues dels pobles: guerres,

© 11-14 Y ... *vida*] Corella agrega aquest comentari escatològic, el qual no apareix en VC, 533b. En contraposició, omet la part final d'aquest subcapítol, en què es manifesta que sembla que molts diuen que són el Messies amb fets; fan complir les seues lleis amb més exigència que els preceptes del Senyor i volen que els obeesquen més que a Déu. Però Crist no ha de venir sense que el precedesquen els signes que ell va anunciar. Per això, Jesús el Senyor els ho anuncia, perquè els fidels continguen del desig del món, els provoquen temor i por, i els trobe sempre vigilants i preparats; atés que fereixen molt menys els dards si s'han previst abans. | 15-812,3 *Diu ... màchina*] Corella condensa l'original llatí (VC, 533b), en què s'exposa que el Senyor prediu en general els signes primers, les guerres d'enemics estranys, i les sedicions d'enemics de casa: «quan sentireu parlar de guerres i de revoltes». Després afegeix en especial la seua multitud, assenyalant aquests set mals: enemistat dels pobles: «un poble s'alçarà contra un altre poble»; discòrdies dels prínceps: «i un regne contra un altre regne»; commoció dels llocs: «hi haurà grans terratrèmols»; infeccions per malalties: «pestes»; falta d'aliments i «fams»; terror dels efectes del cel: «fets espantosos al cel»; novetats dels esdeveniments del món «grans senyals» (Lc 21, 11).

infectiones morborum, quia *pestilentiae*; defectus victualium, quia *fames*; terror coelestium impressionum, quia *terrores de coelo*; novitas eventuum mundanorum, quia *signa magna erunt*.

Per haec autem septem quae hic tanguntur, possunt intelligi septem mala, quae hodie Ecclesia Dei patitur: quorum primum est discordia ecclesiarum; secundum, impugnationis haereticorum; tertium, turbationes secularium; quartum, exempla malorum; quintum, defectus Doctorum; sextum, fulminationes sententiarum; septimum, monstruositas ordinationum ecclesiarum.

Multa ergo mala praecedent, ita ut impleatur quod dicitur: *Pugnabit cum eo orbis terrarum contra insensatos*, ut qui contra auctorem omnium procaciter pugnaverunt, justo tunc Dei iudicio ab omnibus oppugnentur; et qui in cunctis deliquerunt, in cunctis feriantur.

Oportet, et conveniens est *primum haec fieri*, tanquam a Deo ordinata, malitia hominum exigente et Deo bonum inde elicente, scilicet ad probationem et utilitatem bonorum, et ad destructionem et perditionem malorum; quia *haec omnia initia* et quasi praecordia sunt dolorum futurorum, *sed nondum statim est finis*, et consummatio eorum, quia ista sunt signa remota, non propinqua; vel, quia ista sunt temporalia, sed consummatio dolorum erit aeterna.

Magnitudo enim malorum, iudicium generale praecedentium, est figura sequentium incomparabiliter graviorum.

Nam, ut dicit Gregorius, per crebra mala quae praeveniunt, indicantur mala perpetua quae sequuntur, quia multa debent mala praecurrere, ut malum valeant sine fine nuntiare.

Spiritualiter, secundum Ambrosium, sunt et alia bella quae vir sentit Christianus, scilicet diversarum praelia cupiditatum, studiorum conflictus; multo etiam graviores sunt hostes domestici, quam extranei.

Et secundum Chrysostomum: Spiritualiter in Ecclesia *pestilentiae* carnalium vitiorum, *fames* verbi divini, terrae *motus* tribulationum erunt, quia Ecclesia multum in fine tentabitur.

terratremol, ayres infectes e corruptes, pestilències, fam, mudaments en los planets e grans cometes, e grans senyals en tota la mundana màchina.

Per aquests mals podem moralment entendre set tribulacions que [deu] fogir la san- {129b} cta Sgleya: 5
discòrdia de les particulars sgleyes, impugnació dels heretges, los seculars contraris, los prelats de mal exemple, poquedat de hòmens de sciència, multiplicades scomunicacions e sensures, simulació e santedat ficta. 10

Grans són los mals que prechiran lo Judici, perquè sia complit aquell parlar del Libre de Sapiència: «Pugnarà per lo Senyor contra los insensats tota la mundana màchina.» Contra lo seu creador e de tot lo món han tengut pugna; és de justícia que totes les 15
creatures los impugnen. Y en totes les creatures al Creador han fet ofensa, que totes les creatures los facen guerra.

questes tribulacions és convenient cosa ans del Juhí vinguen y que la divina justícia les permeta e les 20
ordene, per exercici e paciència dels bons, que més se apuren, e dels mals, que en aquest món comencen a sentir penes; seran aquestes dolors principis de terribles angústies, però no serà tantost la fi, seran figura de les eternes penes. 25

Diu sant Gregori: «És mester que sien grans e moltes perquè figuren les eternes.»

Diu sant Ambròs: «Té lo cristià cada dia altres més fort[s] batalles: de les cupiditats de la carn, del món e del diable, que és més fort pugna perquè és familiar e 30
domèstiga.»

Diu sanct Crisòstom: «Sofir la Sgleya pestilència de carnals vicis, fam de sana doctrina, terratremol de adversitats multiplicades.»

Ⓢ 4 podem] poden | 27 figuren] figueren

Ⓢ 7-8 *los prelats de mal exemple*] Corella glossa l'original llatí (VC, 533b), «*exempla malorum*» i afegeix el mot *prelat*. | 9-10 *simulació e santedat ficta*] Corella intepreta l'original llatí (VC, 533b), en què s'indica com a causa la lletjor de les ordenacions de les esglésies. | 25 *eternes penes*] Posteriorment, Corella suprimeix un comentari (VC, 533b), en què es s'indica que la magnitud dels mals que precedeixen el Judici general és figura dels que se seguiran, incomparablement més greus. | 26 *Diu sant Gregori*] Immediatament després, Corella omet el començament de la citació de sant Gregori Magne (VC, 533b), perquè es repeteixen els mateixos arguments que ha traduït suara: pels diversos mals que Jesús prevé se signifiquen els mals perpetus que se seguiran.

5. SED ANTE OMNIA PERSECUTIONEM PATIENTUR SANCTI; UNDE NECESSITAS ET LAUS PATIENTIAE

Deinde subdit quo merito haec omnia contingent, quia *ante haec omnia*, scilicet haec praedicta, erunt persecutiones Sanctorum, quibus injicientur manus ad capiendum, quique tradentur {534a} ad tribulationes, et mortem, etiam a propinquis et amicis, et erunt odio omnibus hominibus, humum et terram, seu humana non divina sapientibus, amicus enim Dei, inimicus est mundi; et in tali odio erunt propter nomen Christi, ac confessionem hujus nominis, et assertionem veritatis, quod quidem jocundum et gloriosum est Sanctis: quia felix est injuria, cum Deus est in causa, et ad hanc sequitur magnum praemium, et gloria immensa.

Qui etiam post dura quae praedicuntur de afflictione mortis, protinus consolantur de gloria resurrectionis, quia etiam capillus minimus de capite eorum non peribit; et ideo multo magis cetera majora non peribunt; et hoc addit ad declarandum veritatem futurae resurrectionis, nam quidquid sive ad substantiam sive ad decorem corporis facit, in resurrectione redibit.

Secundum sensum spirituales, capillus de capite dicitur non perire, quia nec minima mentis cogitatio bona manebit irremunerata.

Unde Beda: Non solum ossa nostra, id est fortia gesta vel dicta remunerantur; sed etiam capilli, id est minutissimae cogitationes bonae, quae de corde quasi capillus de cerebro exeunt, apud justum judicem digna mercede donabuntur, unde Propheta: *Reliquiae cogitationis diem festum agent tibi*. Similiter nec cogitationes malae remanebunt impunitae.

Et quia gravia sunt quae Sancti in persecutionibus pati habebunt, ideo consequenter ad tolerantiam confortantur, in praedictis enim maxime necessaria est patientia, quia in patientia possidebunt, id est, custodient animas suas.

Custos enim omnium virtutum patientia est, in qua animas, quae corpus possident, possidemus, cum ipsas animas ad patiendum ratione regimus. Qui autem impatiens est, animam suam non possidet, quia animi sui furorem et iram cohibere non potest.

Unde Beda: Sic enim conditi mirabiliter sumus, ut ratio animam, et anima possideat corpus. Jus vero animae a corporis possessione praepeditur, si non prius

[5. COM SOBRETOT ELS SANTS PATIRAN PERSECUCIÓ, D'ACÍ LA NECESSITAT I LLOANÇA DE LA PACIÈNCIA]

Diu après lo Senyor la causa per què se- {129c} guiran aquestes angústies: «Ans de aquestes coses seran les persecucions dels sants, en los quals posaran les mans per a pendre'ls, e seran portats a la mort per los amichs e propinqües, e seran en hoy de tots los hòmens per lo nom del Senyor e honor sua, e confesió de la veritat evangèlica. E serà alegria gran e glòria als sants que sofren per lo nom de aquell qui més que a si mateix amen.»

Après que'l Senyor los ha dit les afflictions sdevenidores, aconsola'ls ab la sperança de la resurrecció gloriosa, dient que del cap d'ells no perrà un cabell mínim, car en la resurrecció cobraran qualsevol cosa que pertanga a la natural substància e corporal bellea.

Al spiritual seny podem expondre que no perrà un cabell mínim, que una mínima cogitació no serà que no sia remunerada.

Diu Beda: «No solament los vostres ossos, que vol dir los forts virtuosos actes, mas les mínimes cogitacions bones que del nostre cor, axí com del cap los cabells naxen, auran del justificat Jutge degut premi. E alguna cogitació mala no romandrà impunida.»

E perquè seran grans les tribulacions dels sancts, angústies e penes, dóna'ls lo Senyor lo remey ab lo qual les tol-leren, qui és la paciència, dient: «En la paciència vostra posehireu les vostres ànimes, car sotenint per lo meu nom les dolors e turments ab paciència, posehireu les vostres ànimes, que eternament no les poreu per- {129d} dre.»

Diu sant Crisòstom: «La custòdia de totes les virtuts és paciència, en la qual posehim les ànimes, que posehixen los còssors. Lo qui és impascent no és senyor de la sua ànima, que furor e ira la senyoreja.»

Diu Beda: «Axí mirablement nos ha creat la divina sapiència que la rahó l'ànima, e l'ànima lo cors, posehexca; e que l'ànima sobre lo cors lo seu dret perda si per rahó primer no és posehida. Ha'ns donat la

ⓐ 15 perrà] perea | 26 posehireu] posehiren | 28 posehireu] posehiren | 29 poreu] poren | 32 posehixen] posihexen

ⓑ 5 e propinqües] Posteriorment, Corella suprimeix un breu passatge (VC, 534a), en què es diu que els sants seran odiats per tots els homes terrenals, els coneixen les coses humanes però no les divines, car l'amic de Déu és enemic del món. | 21 degut premi] A continuació, Corella obvia el verset bíblic que il·lustra el comentari (VC, 534a), com diu el profeta: «Amb les deixalles dels seus pensaments et faran festa» (Sl 75, 11). | 25-29 En ... perdre] Corella modula i reporta l'original llatí (VC, 534a), des d'una tercera persona a una primera, per posar en boca del mateix Jesús una exhortació a la paciència del monjo cartoixà. | 30 Diu sant Crisòstom] Corella assigna falsament aquest passatge a sant Joan Crisòstom, atribució que no apareix en VC, 534a.

anima a ratione possidetur. Custodem igitur conditionis nostrae patientiam Dominus esse monstravit; quia ipsa nos possidere nosmetipsos docuit: haec Beda.

Magna igitur est virtus patientiae, sine qua anima perditur, et per quam possidetur. *Qui enim patienter suffert tentationem, accipiet coronam*; sed qui perdit patientiam, perdit et coronam.

Unde et Gregorius eam commendans, dicit: Ego virtutem patientiae signis et miraculis esse majorem puto.

Et Salomon: *Melior est patiens, viro forti; et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium*.

Unde et Seneca: Tormenta patienter ferre, optabile est, hoc enim fortitudinis pars est. Non enim pati tormenta optabile est; sed pati fortiter, quod est virtus. Cum aliquis tormenta fortiter patitur, omnibus virtutibus utitur, cum fortasse una in promptu sit, et maxime appareat patientia, illic est individuus comitatus virtutum. Quidquid honeste fit, una virtus facit; sed ex consilii sententia: haec Seneca.

Igitur, ut ait Chrysostomus, injuriae hominum nullum faciunt damnum sed magis patientiae lucrum.

6. SPIRITUS SANCTUS PERSECUTIONEM PATIENTIBUS QUID SIT RESPONDENDUM SUGGERET

Quia vero tot terroribus auditis, Sancti turbari potuerunt, timentes quid tunc respondeant; consolationem supponit de dando eis impraemeditatis *os et sapientiam*, ac dicendi et respondendi materiam, quibus nullus poterit *resistere vel contradicere*, quia non ex ingenio vel arte eorum procedent verba, sed ex Spiritus Sancti gratia.

Tunc multi scandalizabuntur, id est discedent a fide, et ruent in errores, timore vel imma- {534b} nitate tormentorum, aut portentis seu muneribus seducti. *Et quoniam abundabit iniquitas*, et malitia in falsis Christianis; ideo *refrigescet*, et deficiet *charitas*, id est, vera dilectio erga Deum et proximum,

in multis aliis ab igne divini amoris, licet totaliter non cadat in eis. Ex abundantia enim iniquitatis oritur

divina bondat la paciència per nostra custòdia, la qual, si té posició de nosaltres y és senyora, nos fa senyors de nostres ànimes. Ni podem esser reys ni senyors de nosaltres si primer no som vasalls de paciència.»

Gran fortitut és la paciència, sens la qual no podem posehir les nostres ànimes! Aquells qui pacientment les tribulacions sofren, atenyeran la corona de vida; e los qui perden la paciència, perden la corona.

Diu sant Gregori: «Yo stime major la paciència que senyals ni miracles.»

Diu Salamó: «Millor és que-l fort lo pacient home e lo qui les sues pasions senyoreja. És més fort que aquell qui los forts castells e ciutats asetja e deroqua.»

Diu Sèneca: «Comportar los turments ab paciència és cosa que-l virtuós desija, car és alta spècia de fortalea. No deu algú desijar les penes, car de si ni per si no són bones, mas desijar, si vénen, que pacientment les suporten. Quant algú sofrir los mals ab paciència, de totes les virtuts {130a} usa: la una-s mostra que és paciència, les altres dins ella stan closes.»

Diu sant Crisòstom: «Les injúries dels hòmens algun dan no-ls procuren, ans los porten lo inestimable guany de paciència.»

[6. DE LA RESPOSTA QUE SUGGERIRÀ L'ESPERIT SANT EN AQUELLS QUE PATIRAN PERSECUCIÓ]

E perquè podien rahanablement tembre que entre tants turments no perdesen lo juhi de poder bé respondre lo que era mester per lahor e glòria sua, lo Senyor los conforta, dient: «Yo us donaré boca e sapiència, saber y eloqüència, que algú no us porà contradir ni respondre, car del Sperit Sant procehiran les vostres paraules, no per art ni sciència vostra.»

Molts seran scandalisats, e entrepeçaran, e cauran de la fe catòlica en errós falses per los greus turments e senyals mirables. Y perquè abundarà la cupiditat, refredar-s' a la caritat, qui és amor de Déu e del prohisme.

Ⓢ 4 primer] primert | 24 paciència] pasiencia

Ⓢ 3-4 *Ni ... paciència*] Corella incorpora aquesta imatge, absent de la VC, la relació de vassallatge entre la paciència i les persones, inspirant-se en el text previ, el qual sí que es troba en l'obra ludolfina (VC, 534a). | 21 *stan closes*] Tot seguit, Corella suprimeix el final de la citació de Sèneca (VC, 534a), en què s'exposa que tot allò que es fa honestament es fa amb una virtut, però amb el consell de la paciència. | 35-36 *del prohisme*] Immediatament després, Corella elimina un passatge (VC, 534b), considerat pel nostre autor certament com a repetitiu, en què s'indica que en molts l'amor del foc diví s'extingirà, però no del tot. L'abundància de la maldat origina, per la tribulació, la temprança de la caritat, la qual, abans de la tribulació, quan estava en pau, es mostrava ardent. Seguidament, l'autor valencià omet una citació de sant Ambrós de Milà: llavors, el just estarà al desert i l'injust al regne; en aquells mateixos en què abunde la maldat es refredarà la caritat.

tepiditas charitatis pro tribulatione, quae calere, videbatur ante tribulationem, et in pace.

Denique, ut ait Ambrosius, tunc justus in deserto; iniquus in regno. Vel, in eisdem in quibus abundat iniquitas, refrigescit charitas.

Nam, ut ait Remigijs, quanto magis ab unoquoque iniquitas suscipitur, tanto amplius in corde ipsius ardor charitatis extinguitur.

Qui autem perseveraverit, in fide veritatis, in amore bonitatis, *usque in finem*, et terminum vitae praesentis, quocumque tempore incipiat, et quocumque tempore reincipiat, *hic salvus erit*; quia non coepisse, persistere virtutis est, et non inchoatio tolerantiae, sed perseverentia coronatur.

De hac materia persecutionum habes latius supra post missionem Apostolorum. Sed haec praedicta more insolito, et multo violentius tunc fient, quam evenire soleant, ita ut pro signis habeantur.

7. DIVULGATIO EVANGELII IN QUANTUM ADVENTUS DOMINI SIGNUM

Et praedicabitur hoc Evangelium regni in universo mundo. Praedicatio Novi Testamenti dicitur *Evangelium*, ratione suae perfectionis et bonitatis, videlicet: quia bonum honestum, quia bonum jocundum, quia bonum utile; et dicitur *Evangelium regni*, ratione suae dignitatis; vel, finaliter, quia ad regnum ducit, quod Lex non faciebat; vel, causaliter, quia reges facit; vel, materialiter, quia de regno disserit.

Et hoc *praedicabitur in testimonium omnibus Gentibus*, id est in accusationem his qui non crediderunt, qui enim crediderunt, testabuntur adversus eos qui non crediderunt, et eos condemnabunt; *et tunc veniet consummatio*, cum ad fines orbis terrae sermo pietatis pervenerit, ne aliquis excusare se possit.

Secundum Augustinum, praedicatio Evangelii in toto mundo, quamvis fuerit completa quoad omnes mundi partes; non tamen quoad omnes homines, in omnibus partibus mundi existentes. Unde *in omnem terram*, sed non in omnes omnis terrae *exivit sonus eorum*; nisi forsitan per communem in generali relatum

ⓐ 6 comencen] começen

ⓐ 4 *Lo qui perseverarà*] Tot seguit, Corella omet (VC, 534b): en la fe de la veritat i en amor a la bondat. [7 *qui perseveren*] Posteriorment, Corella obvia un avís al lector (VC, 534b), en què s'exposa que sobre aquest tema de les persecucions hom troba matèria extensa més amunt, després de l'enviament dels apòstols. Però aquests mals que s'han dit abans seran llavors de manera desacostumada i amb molta més violència que solien ocórrer, de manera que es consideraran com a senyals. [10-12 *car ... glòria*] Corella modifica l'original llatí (VC, 534b), en què es diu que s'anomena evangeli perquè és bé honest, bé alegre i bé útil. [14 *les figures*] A continuació, Corella suprimeix un ampli fragment (VC, 534b), en què s'indica que aquest evangeli serà predicat en testimoni de totes les gents (Mt 23, 14), és a dir, en acusació dels qui no creuran; els qui creuran donaran testimoni contra els qui no, i els condemnaran. Quan aquesta paraula de pietat pervinga fins als confins de la terra, i ningú no se'n puga excusar, llavors vindrà la fi. Tot seguit, l'autor valencià omet una citació de sant Agustí d'Hipona, en què s'exposa que encara que la predicació de l'evangeli haja arribat a totes les parts del món, no ha arribat a totes les persones que viuen en aquestes parts. D'ací que el seu anunci s'escampà per tota la terra, però no a tots en tota la terra; sinó, tal volta, en general, per comú relat de la gent, però no en tots s'ha complert allò que que s'esperava que es complís.

Diu sant Remigi: «Tant quant en lo cor del cristià se encén la cupiditat e avarícia, tant la ardor de caritat se apaga.»

Lo qui perseverarà, en qualsevol edat comence, en fe e bones obres fins a la fi de la present vida, serà salvat, car no los qui comencen seran coronats, mas los qui perseveren.

[7. DE LA PREDICACIÓ DE L'EVANGELI COM A SIGNE DE LA VINGUDA DEL SENYOR]

E serà preçcat aquest evangeli per tota la habitable terra. La preçcació del Novell Testament se nomena evangeli per la sua perfectió e alegria del premi, car denuncia's per premi dels treballs nostres la eterna glòria. E diu-se evangeli del Regne perquè'n denuncia lo celestial Regne, que la judayca ley callava e clos lo tenia dins les figures.

aliorum, et quod nondum in omnibus fuerat completum expectatur complendum.

Unde et Hieronymus: Signum Dominici adventus est, in toto orbe Evangelium praedicari, ita ut nullus sit excusabilis; quod aut jam nunc est completum, aut in brevi credimus esse complendum. Non enim puto aliquam remansisse gentem, quae Christi nomen ignoret, et quanquam non habuerit praedictorem, tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non potest ignorare: haec Hieronymus.

8. SIGNA PRAEDICTA JAM FERRE COMPLETA

De praedictis signis, sic dicit Chrysostomus: Est quippe res ista prorsus ambigua, et omnino nescimus an etiam nostra aetate haec omnia finiantur; et dies ille metuendus adveniat, atque horribile illud nobis ostendatur tribunal. Nam et signa multa prorsus impleta sunt, et Evangelium toto jam fere orbe personuit, et praelia, terrarum tremores et fames, ut praedictum fuerat, acciderunt; nec grande jam medium est. Quae omnia considerantes, ad eam nos qua hinc abcessuri sumus perfectionem paremus. Nam licet communis illius finis nondum instet dies peculiaris; tamen iste uniuscujusque nostrum finis in proximo est. Etsi enim senex sit aliquis, etsi adolescens, morti tamen in qualibet aetate vicinus est: haec Chrysostomus.

Causa vero et radix omnium {535a} malorum in mundo, est superbia et praesumptio. Populus enim contra regem erigitur, clericus contra sacerdotem, monachi contra Abbatem, filii contra parentes, juvenes contra seniores, superbiendo diversa sentiunt. Malum ergo superbiae, quod supernam Angelorum curiam corrupendo destruxerat, praesens quoque seculum inordinate pervertendo destruet.

Fon publicat lo sagrat evangeli per tota la terra. Diu sant Jeroni: «És senyal de l'adveniment del Senyor que per tota la terra sia {130b} publicat lo evangeli, per ço que algú de haver-lo hoït no tinga scusa. E par que de present sia aquesta publicació conplida, que no pense 5 que alguna gent hi romanga que lo nom de Jesús ignore, o que almenys la fama no li sia arribada.»

[8. DELS SENYALS ANTERIORS, A PUNT D'ACOMPLIR-SE]

Diu sant Crisòstom: «Saber lo temps de l'adveniment del Senyor és cosa incerta, e no sabem si serà en la edat nostra. Miram que molts senyals se 10 acaben: guerres, fams e pestilències nos vexen, e que-ns aparellem clarament nos ho dien. E si lo general Juhí de prop encara no-ns insta, però lo particular juhí de cascú de nosaltres tenim a la porta, y en qualsevol edat la mort nos és vehina.» 15

Regnaran ans de l'adveniment de Antecrist aquells generals tres peccats que imperiosament ja regnen: supèrbia: los pobles contra-ls reys, los sacerdots contra-l bisbe, contra l'abat los monjes, los fills contra-ls pares, los jóvens contra-ls vells. 20

Ⓢ 13 no-ns] nous

Ⓢ 10-11 *se acaben*] A continuació, Corella obvia un passatge (VC, 534b), que diu que l'evangeli ja s'ha personat per tot l'orbe. | 16-17 *Regnaran ... regnen*] Corella altera l'original llatí (VC, 534b-535a), en què es diu que realment la causa i arrel de qualsevol mal en el món és la supèrbia i la presumció. La inclusió dels «generals tres peccats» en el Cartòixà és el motiu pel qual el mestre en teologia reformula a partir d'ací aquest subcapítol i elimina qualsevol referència de l'original llatí, excepte els exemples de lluites que es troben a continuació d'aquest passatge. | 20 *contra-ls vells*] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 535a), en què s'exposa que les persones amb supèrbia senten coses diverses. El mal de la supèrbia, el qual va destruir la cort celestial dels àngels corrompent-la, destruirà el món present pervertint-lo de manera desordenada.

Regnarà lo pecat de la carn en licència absoluta, sens vergonya; menyspreats los matremonis, incests nefandíssims e contra natura, sítzeus abusos.

E serà la avarícia axí del món senyora que periran totes amistats e benivolences; totes les coses obehiran a la pecúnia. 5

Serà en la Sgleya aquella nefandíssima filla de avarícia, simonia, que sens vergonya se vendran los sclesiàstichs oficis, dignitats e beneficis. Seran en los hòmens aquelles condicions pèsimes que l'Apòstol 10 recita, dient: «En los darrés dies seran los temps perillosos.» Seran los hòmens amadors de si mateix, cobdicios[os], elets, superbos, blasfema- {130c} dors, desobedients als pares, ingrats, celerats, sens affectió, sens pau, allevadors de crims, en lo peccat de la carn 15 sens alguna continència, plens de ira, sens benignitat, traïdors, protervos, inflats, amadors de les voluptats, portant semblança de pietat e negant-ho per obres.

Unde Petrus Damianus cuidam de fuga mundi congratulando, sic scribit: Magnas Deo gratias debes, qui te hoc tempore de mundo elegit, quo in eo difficile quis salvatur. Jam sterile aratrum per littus ducitur arenosum. Jam illud propheticum videtur impletum: *Non est veritas, non est misericordia, non est scientia Dei in terra. Maledictum et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt.* Et illud: *Omne caput languidum, et omne cor moerens; a planta pedis usque ad verticem, non est in eo sanitas.*

Non est hujus temporis, ut qui puritatis et innocentiae tramitem tenere desiderat, Ecclesiae bajulare regimen acquiescat, cum videlicet omnes pene per vitiorum abrupta praecipites, et tanquam furentes equi, per voluptatum suarum campos feruntur effrenes. Clau- {535b} stra vacant, Evangelium clauditur, et per ora Ecclesiastici ordinis forensia jura decurrunt. Pauci sacrarum meditantur eloquia Scripturarum; sed omnes scita legum et forense litigium. Et revera tam immanis pressura incumbit Ecclesiis, ut tanquam Babylonicae

Ⓢ 3 nefandíssims] nefandesims | 4 periran] pereiran

Ⓢ 1-18 *Regnarà ... obres*] Corella incorpora aquesta àmplia exegesi, la qual no apareix en VC, 535ab. La inclusió és ocasionada per la voluntat del mestre en teologia d'incorporar tres pecats (supèrbia, luxúria i avarícia) que ja es donen abans de la vinguda de l'Anticrist (veg. nota p. 816,16-17). Paral·lelament, Corella omet el final d'aquest subcapítol de l'original llatí, el qual enclou una llarga citació de sant Pere Damià, en què el sant, felicitant a algú que havia sorgit del món, escriu: moltes gràcies has de donar a Déu que et va triar d'aquest món temporal, en què difícilment se salva algú. L'arada estèril ja es du per platges arenoses. Semblen ja complides les paraules profètiques: «En aquesta terra no hi ha amor ni fidelitat, no hi ha coneixement de Déu. Malediccions i enganys, homicidis, robatoris i adulteris es desborden» (Os 4, 1-2). I també: «Tots teniu nafrat el cap i extenuat el cor; de cap a peus no hi ha res de sa» (Is 1, 5-6). No és d'aquest temps aquell que desitja caminar per la puresa i la innocència, que adquireisca la càrrega de dirigir l'Església, mentre que quasi tots es precipiten per les penyes abruptes dels vicis, i, com cavalls embogits, es deixen dur desenfrenats pels camps dels plaers. Els claustrers estan buits, es tanca l'evangeli, i per la boca dels eclesiàstics recorren lleis i decrets públics. Pocs mediten el que diuen les Escripures; pero tots entenen de litigis legals i públics. En veritat, tan enorme aflicció cau sobre les esglésies que sembla com una legió de Babilònia que envolta una Jerusalem amb els seus ciutadans assetjada. Ja no és ull per ull, segons la Llei, sinó que es retorna la ferida amb escreix; la disciplina de venjança que s'observava sota domini gentil, ara, mentre és temps de l'evangeli, es desconeix i hom clama terriblement el castic. Per la vara usen el cuir, per l'assot la maça, per la paraula el ferro, per la barra l'espasa. Si no excedeixen la injúria quan la tornen, s'avergonyeixen, i menyspreen l'equitat en la diferència de tractaments; ambicionen semblar vencedors terribles, cobegen títols de glòria triomfal. Així, si algú s'enutja un poc, l'altre s'afecta fins la bogeria. I quina altra cosa es pot considerar en tants crims –acaba la citació omesa–, sinó que es prepara el camí perquè vinga més ràpidament l'Anticrist i hi camine sense que entropesse amb les seues pitges? Perquè, com diu l'Apòstol: «El regne misteriós del mal ja ha entrat en acció» (2Tè 2, 7).

legionis acies circumfusa, et Jerusalem cum civibus suis videatur obsessa.

Jam non *oculum pro oculo*, juxta Legem, sed referunt cum fenore laesionem; et disciplina vindictae, quae sub gentili dudum servabatur imperio, nunc Evangelio poenam terribiliter intonante, nescitur. Ideo pro virga tauream, pro scutica clavam, pro verbo ferrum, pro vecte adhibent gladium. Erubescunt nunc non excedentem injuriae vicem, dedignantur illati discriminis aequitatem; videri victores atque terribiles ambiunt, triumphalis gloriae titulos concupiscunt. Sic itaque dum unus parumper irascitur, alter ad insaniam provocatur. Et quid aliud inter haec tot flagitiorum mala perpendimus, nisi quod venturo citius Antichristo via jam sternitur, per quam in offensis nequitiae suae vestigiis gradiatur? Nam sicut dicit Apostolus: *Mysterium jam operatur, iniquitatis*: haec Petrus Damianus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, Judex omnium venture, da mihi constantiam in fidei veritate, ne seducar a simulatis et falsis hominibus, nec succumbam in tribulationibus; sed in confessione tui nominis, et assertionem veritatis valeam fortiter persistere, et pro hac odia hominum et adversa gaudenter sustinere. Tribue mihi virtutem patientiae, et ut, abundante iniquitate, non refrigescat in me ardor charitatis; sed usque in finem vitae praesentis perseverem in fide veritatis, et amore bonitatis, quatenus te miserante salvus fiam, Domine Deus salutis meae. Amen.

{535A} CAPUT XL. DE ADVENTU ET PERSECUTIONE ANTICHRISTI

I. ANTICHRISTUS ABOMINATIO DICITUR

Post praelia autem et seditones, et alia quae praemissa sunt, sequitur adventus Antichristi, quia ut pax praecessit Christum, ita discordia praecedet Antichristum,

et ut ait Chrysostomus, sicut ante ignem fumus praecedit, et ante victoriam pugna, sic et ante gloriam Christi, tentatio Antichristi.

Unde subjungit: *Cum videritis, scilicet oculis corporis in successoribus vestris, abominationem desolationis, quae dicta, id est praedicta est, a Daniele Propheta, dicente: Erit in templo abominatio desolationis, — stantem in loco sancto, id est in templo Dei: qui legit, scilicet dictam prophetiam, intelligat eam tunc impleri, et consummationem instare.* Nam

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, sdevenidor general Jutge, dóna'm constància en la veritat de la fe, que no m'enganen simulats e falsos hòmens, e que no deffallesca en les tribulacions e penes, mas en la confesió del teu nom 5 stiga hi perseverere tant que les ires dels hòmens e adversitats alegrement sostinga. Dóna'm, Senyor, virtut de paciència, que per la abundància de iniquitat la ardor de caritat en mi no-s refreda, mas fins a la fi de la present vida perseverere en la veritat de la fe catòlica y en 10 amor de caritatives obres, perquè tu, per la tua misericòrdia, me salves, Senyor Déu de la mia salut. Amén.

DE L'ADVENIMENT E PERSECUCIÓ DE ANTECRIST. CAPÍTULO XXXVIII 15

[I. COM ANOMENA A L'ANTICRIST ABOMINACIÓ]

[A]prés de les guerres, comocios e discòrdies, y mals altres, serà lo adveniment de Antecrist, en tot a l'adveniment del Senyor contrari, [al] qual precehí pau, y a Antecrist discòrdia.

Diu sant Crisòsto[m]: «Axí com ans del foc lo fum 20 se mostra, y ans de la victòria la batalla, axí, ans de la glòria la temptació de Antecrist serà ab nosaltres.»

Diu lo Senyor: «Quant veureu la abominació de la desolació, de la qual ha {130d} scrit Daniel profeta, que starà en lo loch sant, qui és lo temple —qui lig aquella 25

© 23 *Quant veureu*] Corella obvia una glossa de l'original llatí (VC, 535a), en què es diu que ho veuran amb els ulls corporals els successors.

ibidem dicitur: *Et usque ad consummationem et finem perdurabit desolatio.*

Hoc impletum est quando Aelius Adrianus imaginem suam statui fecit ubi steterat arca Testamenti, et hoc fuit signum destructionis et desolationis civitatis et templi; hoc etiam de abominabili Antichristo potest intelligi, qui dicitur *abominatio*, ratione superbiae qua se confert Deo, ex hoc quod adversus Deum veniens, honorem Dei sibi vendicat, et dicitur *desolationis*, quia tunc erit maxima electorum desolatio, quando cultus Dei destruetur; vel, quia terra et cultus Dei per ipsum desolabitur.

Tunc enim, ut ait Apostolus, *revelabitur*, id est manifestabitur, *homo peccati filius perditionis, qui adversatur et extollitur supra*, id est contra, *omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*, {535b} *ita ut in templo Dei sedeat, ostendens et ostentans se tanquam sit Deus.*

In loco enim sanctificationis stabit, ut ubi Sanctorum precibus Deus invocabatur, ibi ab infidelibus receptus, Dei honore venerabilis dignus videatur. Cujus species jam praecedit, quia *jam mysterium iniquitatis operatur* in membris suis.

Moraliter, praelatus malus est idolum abominationis, et desolationis, unde in Zacharia: *O pastor et idolum, derelinquens gregem!* Dicitur autem *abominatio*, propter fasti dium respectu Dei, abominabilis enim est Deo: propter pravitatem cordis, propter impietatem operis, propter indignitatem oblationis, unde totus est abominabilis; sed additur, *desolationis*, propter dispendium sive damnum respectu proximi, desolatur enim populum: vel per negligentiam officii, vel per corruptionem exempli, vel per subtractionem temporalis subsidii. Sed *statim loco sancto*, propter monstrum respectu officii; est enim figura Antichristi, qui *sedebit in templo Dei*, et ideo jam Antichristi sunt multi. *Tunc qui legit intelligat*, videlicet Ecclesiae destructionem, praelati damnationem, populi periclitationem.

Ubi Beda: Juxta vero sensus spirituales, cum viderimus *abominationem desolationis* stare ubi non debet, hoc est haereses et flagitia regnare inter eos qui coelestibus mysteriis videbantur esse consecrati,

cum operantes iniquitatem, loquentes mendacium, viros sanguinum et {536a} dolosos, quos abominabitur Dominus pacem fidelium turbare perpenderit; tunc quicumque in Judaea, hoc est in confessione verae fidei

ⓐ 26 mostren] mostret

ⓐ 3-5 *Fon ... l'arquà*] Aquest passatge, el qual apareix ja en *VC*, 535a, fa referència a la tercera destrucció de Jerusalem, duta a terme durant el regnat de l'emperador Adrià, l'any 135. | 15 *si fos Déu*] Tot seguit, Corella elimina un comentari (*VC*, 535b), en què s'exposa que l'Anticrist estarà en el lloc de la santificació per tal que allà on les pregàries dels sants invocaven Déu, rebut pels infidels, sembla digne de ser venerat amb l'honor diví. La seua aparença ja l'ha precedit, atès que «el regne misteriós del mal ja ha entrat en acció» (2Te 2, 7) en els seus membres. | 32-33 *senyal és que la destrucció de la Sgleya se apropinca*] Corella incorpora aquest acabament del subcapítol, en detriment del final de la citació de Beda el Venerable (*VC*, 535b-536a), en què es comenta que quan hom considere que torben la pau dels fidels aquells que abomina el Senyor, els que obren maldats, diuen mentides, són assassins i falsaris, llavors el qui estiga a Judea, ço és, el qui persistisca en la confessió de la vertadera fe, no s'ha d'esclavitzar amb actes terrenals i ínfims, sinó que ha d'ascendir a tan alt cim de virtut com veja que molts segueixen els camins errabunds i amplis dels vicis.

profecia, entenga!—, que lavors serà la fi, perquè diu que fins a la fi durarà la desolació.»

Fon complida aquesta profecia quant lo emperador Elius Adrianus posà la sua ymatge en lo loch non stava l'arquà, e aquest fon manifest senyal de la destrucció de la ciutat e temple. Pot-se encara entendre de l'abominable Antecrist, que-s diu abominació; per la sua gran supèrbia voldrà aplicar-se les honors divines. Diu-se «abominació de desolació» perquè seran los cristians desolats, apresats de tantes angústies, mirant axí quasi adnichilat lo culto divino.

Diu lo Apòstol: «Manifestar-s'à lavors l'ome de peccat, fill de perdicció, lo qual contrasta e s'exalça sobre tot lo que Déu se nomena, tant que seurà en lo temple mostrant-se axí com si fos Déu.»

Moralment és lo mal prelat ydola de abominació e desolació. Diu Zacharies: «O, pastor, ydola que-l seu bestiar dexa!» Diu-se abominació perquè Déu lo abomina, per la pravitat del seu cor e pensa, per les impiadoses obres, per la indignitat de les sues ofertes, y axí per tot és abominable. Diu-se desolació perquè desola los pobles per negligència de son ofici e per mal exemple, e perquè dels béns temporals no-ls socorre. Stà pompós com a ydola en lo temple, que per la dignitat tot lo poble lo adora. E per ço-s pot dir que molts antecristes se mostren. Lavors, lo qui lig entenga la destrucció de la Sgleya, la dampnació del prelat, lo perill del poble.

Diu Beda: «Al seny espiritual, com miram la abominació de la desolació star en la Sgleya, que són los {131a} heretges, e grans peccats e flagicis regnar en aquells qui són dedicats als celestials misteris, senyal és que la destrucció de la Sgleya se apropinca.»

persistimus, non terrenis infimisque actibus mancipari, sed tanto altius virtutum culmen debemus ascendere, quanto plures ampla et errabunda vitiorum sequi itinera videmus. Haec Beda.

2. TRES FUGIENTES MYSTICE TRES HOMINUM STATUS DESIGNANT

Unde consequenter monet, ut *tunc*, scilicet veniente Antichristo, *qui in Judaea sunt, fugiant*, quia Judaei eum primitus suscipient, et ibi propter corporalem Antichristi praesentiam major persecutio erit; *fugiant*, inquam, *ad montes*, id est ad loca secreta, et deserta, ubi latitare possint.

Unde Hilarius: Judaeam deseri monet et transfugi in montes, ne admixtione plebis illius quae creditura est Antichristo, vis aut contagio afferatur; *et qui in tecto sunt*, id est in eminentia perfectionis, *non descendant aliquid tollere de domo sua*, per cupiditatem rerum secularium, propter quas saepe etiam perfecti dejiciuntur a culmine perfectionis, tempore persecutiouis: haec Hilarius.

Et qui in agro sunt, laborantes pro fructu bonorum operum, quantum ad activos, *non revertantur tollere tunicam suam*, id est non redeant ad occupationes seculi peccatum implicantes, quae intelliguntur per tunicam.

Ad litteram vult ostendere, quod propter instantiam tribulationum et malorum praesentiam, ac propter expectationem iudicii et malorum futurorum, non vacabit alicui intendere negotiis temporalibus; sed melius est quod salvet vitam suam quam rem possessam, et cogitet quomodo occurrat iudicis conspectibus.

Mystice autem distingui possent per praedicta tria, tres status hominum. Per eos *qui in Judaea sunt*, intelligi potest status incipientium, qui tantum in confessione fidei manent, secundum illud Apostoli: *Corde creditur ad justitiam*. Per illos *qui in tecto sunt*, status proficientium, qui jam supra carnem, quae est domus animae, supra mundum, qui est domus hominum, supra aerem, qui est domus daemonum ascenderunt, secundum illud Psalmistae: *Et factus sum sicut passer solitarius in tecto*. Per illos *qui in agro*, status perfectorum, qui in se perfecti jam alios perficere conantur, secundum illud Cantorum: *Egrediamur in agrum*.

Secundum haec, triplex est consillum admonitionis. Primis enim datur consilium ascendendi ad montes; sic et *qui in Judaea sunt*, id est in confessione fidei, licet imperfecti, Judaea enim *confessio* interpretatur, *fugiant*

[2. COM ELS TRES QUE FUGEN DESIGNEN TRES ESTATS DE LA PERSONA, MÍSTICAMENT]

«Fugen –diu lo Senyor– los qui són en Judea», car los juheus són los qui primers rebran Antecrist com vinga. Fugen a les montanyes, en lochs secrets, dins coves, hon amagar se puguen.

Diu sanct Ylari: «Amonesta'ls que dexen Judea e fugen a les montanyes perquè de aquells qui rebran Antecrist se aparten. E los qui són en lo terrat no devallen per a pendre roba, que vol dir: los qui són en contemplació e vida elevada, no devallen per cupiditat de les mundanes pompes ni riqueses, per les quals los qui en perfectió staven se perden.»

E los qui són en lo camp treballant per los fruyts de actives virtuoses obres, no tornen a pendre la túnica dels pasats mals àbits.

A la letra seran tan grans les tribulacions e angústies, e la themor del final Judici, que no tendran temps ni spay de entendre en los temporals negocis, ans serà millor que salven la vida y pensen ab quina consciència vendran davant lo Jutge.

Al seny moral, tres staments dels hòmens podem entendre: per los qui són en Judea, los qui en virtuts comencen, confesant e afermant la santa fe cathòlica. Los qui són en lo terrat són aquells qui aprofiten y en virtuoses obres acaminen, e ja stan sobre la carn, qui és casa de la ànima; e sobre lo món, qui és ca- {131b} sa dels hòmens; e sobre l'ayre, qui és casa dels demonis, segons aquell parlar del psalmista: «Só fet axí com pardal, en lo terrat, solitari.» Los qui stan en lo camp, lo stat dels perfets representen, qui, en si perfets, per fer bons los altres treballen, segons aquell parlar dels Càntichs: «Ixquam en los camps, diu la sposa.»

E axí, en tres maneres lo Senyor nos amonesta: als primers diu que puguen a les montanyes los qui són en Judea, qui comencen e la fe confesen; Judea «confesió» significa. Puguen als monts de la Scriptura Sacra, als

© 2-3 com vinga] A continuació, Corella suprimeix un breu comentari (VC, 536a), en què es diu que per la presència corporal dels jueus hi haurà allí més persecució. | 22 fe cathòlica] Posteriorment, Corella omet un verset bíblic que il·lustra l'ensenyament: «Qui creu de cor, rep la justícia» (Rm 10, 10). | 27-28 Só ... solitari] *Psalmi* (Sl 101, 8): «Só fet semblant al pardal que tot sol se amaga en lo traginat» (Martos, 2013b: 286). Vulgata: «Et factus sum sicut passer solitarius in tecto». En aquest cas la traducció del *Cartoixà* s'ajusta més a la Vulgata que la del *Psalmi*, la qual incorpora un matís sobre el pardal, «que [...] se amaga», inexistent en l'original llatí i en el text bíblic.

ad montes aeternos, id est ad Scripturas Apostolorum et Prophetarum; vel, ad culmina virtutum, ut illumentur a Deo, unde Psalmista: *Illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis*.

Secundis, datur consilium non descendendi; sic et *qui in tecto*, id est qui animo excedit carnem et mundum, per coelestem conversationem, non descendat tollere aliquid de domo sua, id est non inclinet se ad carnalia desideria,

nec redeat ad actus pristinae conversationis mundanae, secundum illud Apostoli: *Carnis curam ne feceritis*.

Tertiis datur consilium non revertendi; sic et *qui in agro*, id est qui operatur in Ecclesia, sicut bos in agro Domini, non revertatur tollere tunicam suam, id est rem aliquam temporalem qua se exuit, ut nudus nudum Christum sequatur, secundum illud Canticorum: *Expoliavi me tunica mea*.

Secundum enim Augustinum, in tribulationibus cavendum est, ne quisquam devictus ad carnalem vitam de spirituali sublimitate descendat; aut qui profecerat in anteriora se extendens, deficiendo in posteriora respiciat.

3. QUOSNAM UXOR LOTH RETRO RESPICIENS SIGNAT?

Et {536b} bene dixit quod non est revertendum retro, per defectum perseverantiae in bono; et ut hoc facilius faciatis, memores estote uxoris Loth, quae quia retro respexit, naturae suae munus perdidit.

Fugiens enim Satanam et Sodomam, per intemperantiam respexit ea, et mortua statua salis seu columna est effecta.

Secundum eundem Augustinum, haec uxor Loth significat eos qui in tribulatione retro respiciunt, et a spe divinae promissionis se avertunt. Et ideo statua salis facta est, ut exemplo admonenti homines ne

© 5 que] qui

© 2-4 *Est ... montanyes*] *Psalteri* (Sl 75, 5): «Il·luminant tu, Déu, maravellosament de les muntanyes eternes» (Martos, 2013b: 250). Vulgata: «Inluminans tu mirabiliter de montibus aeternis». La traducció del participi de present llatí *inluminans* amb una perífrasi nostrada, «est tu [...] il·luminant», en el *Cartoixà* crea un text prou més entenedor que el del *Psalteri*, el qual novament és constrenyit per voler seguir literalment la Vulgata. | 7 *carnals mundanes*] Immediatament després, Corella suprimeix un passatge (VC, 536a), en què s'al·legoritza que els qui han pujat al terrat no han de tornar als antics actes de tracte mundà, com diu l'Apòstol: «No vos preocupeu de satisfer els desigs terrenals» (Rm 13, 14). | 20-23 *y ... tornen*] Corella incorpora aquesta interpretació, amb un to tropològic evident, la qual s'inspira parcialment en un text de sant Agustí d'Hipona, que l'autor valencià omet en aquest punt de l'obra ludolfina (VC, 536b) perquè repeteix arguments d'una citació prèvia del mateix sant: la muller de Lot significa aquells que en la tribulació miren arrere i s'aparten de les promeses de la esperança divina. Per això va ser feta estàtua de sal, per advertir a les persones amb el seu exemple que no facen res semblant, i que adoben i eduquen el seu cor per no fer-se necis. | 21-23 *perquè ... tornen*] Corella retorca l'original llatí (VC, 536b), en què s'exposa que Jesús bé digué que no s'havia de tornar arrere per falta de perseverància en el bé. | 23 *no tornen*] A continuació, Corella obvia un passatge (VC, 536b), en què s'indica que la muller de Lot, fogint de Satanàs i de Sodomà, per la seua desmesura, girà la vista i va quedar morta en estàtua de sal o columna. Segueix l'omissió amb una interpretació de sant Agustí d'Hipona, en què s'exposa que aquesta muller de Lot significa aquells que en la tribulació miren arrere i s'aparten de l'esperança de la promesa divina. Per això va ser convertida en estàtua de sal, com a exemple per a advertir les persones que no facen res semblant, i el seu cor es prepara i aprenga a no ser presumtuós.

exemples dels apòstols e martres, perquè Déu los il·lumine segons aquell parlar del psalmista: «Est tu maravellosament il·luminant de l[e]s eternes montanyes.»

Lo segon document és que los qui són en lo terrat no devallen, que los qui ja en alt viven e contemplen no devallen a les cogitacions carnals mundanes.

Lo terç consell és que los qui són en lo camp no tornen a pendre la roba, que los qui per vot de pobretat o sens vot han dexat los béns temporals per cultivar los camps de la sancta Sgleya, e despullats e nus Jesús seguexen, no tornen a les temporals riqueses; miren aquell parlar dels Càntichs: «Com me tornaré a vestir la roba que m'és despullada?»

Diu sanct Agostí: «Molt se deu guardar en les tribulacions e angústies que algú no devalle de la perfectió hon stava, ni torne atràs per defalt de perseverança, ni a les spatles se gire.»

[3. DEL SIGNIFICAT DE LA MULLER DE LOT QUE GIRÀ LA VISTA]

De la muller de Lot se recorde: girà la vista a Sadoma e per- {131c} dé la natural forma, y en stàtua de sal fon convertida, perquè fos sal de prudència als qui la divina misericòrdia dels peccats delliuira, que a pecar no tornen.

similia faciant, tanquam condiat et erudiat cor eorum ne fatui fiant.

Quaerit Augustinus quare mulier ista fuit punita, respiciendo et videndo Sodomitas, non autem Abraham. Et respondet, quod Abraham respiciebat, Dei sententiam approbando; ista autem, in peccatis eorum delectando.

[60]

4. PRAEGRANTES ET NUTRIENTES HIEMS ET SABHATUM IN SENSU MYSTICO

Vae autem praegrantibus et nutrientibus in illis diebus: quia ad litteram praegrantes non possunt bene fugere aggravante pondere, nec similiter nutrientes propter curam, qua circa parvulos sunt occupatae.

Mystice praegrantes sunt, qui foetum mali propositi conceperunt; et *nutrientes*, qui partum mali operis fovent et nutriunt: et sic notatur in conceptione, peccatum in corde; in nutritione, peccatum in opere.

Vel praegrantes, sunt qui bona proposita quae conceperunt, non impleverunt; *nutrientes*, qui peccata sub spe longioris vitae usque ad mortem deduxerunt.

Vel secundum Augustinum, praegrantes sunt avari, qui aliena concupiscunt, et spem habent adipiscendi sicut mulier praegrans in spe est prolem habendi; *nutrientes* vero sunt, qui quod concupierunt possident, et possessa nutrire student, ea detinendo et augendo: et

Demana sant Agostí per què Abraam, qui la destructió dels sodomites mirava, no sofrí semblant pena. Respon que no li fon manat que no miràs la sentència, ni Abraam de Sodoma fogia.

Abraam los justs significa, qui loen e aproven la divina sentència, segons aquell parlar del psalmista: «Alegra[r]-se-ha lo just quant veurà la divina venjança, hi en la sanch dels pecadors lavarà les seues mans.»

[4. COM AQUELLES QUE ESPEREN UN FILL I LES QUE L'ALLETEN SÓN L'HIVERN I EL DISSABTE, EN SENTIT MÍSTIC]

«Maleytes seran les prenyades en aquells dies, car no seran per a fogir promptes, e les qui alletaran les creatures!»

Al seny moral, són les prenyades aquells qui tenen lo peccat en la pensa, e les qui los infants crien són aquells qui han posat los peccats en obra, hi-ls alleten, hi-ls abracen.

Ⓢ 8 lavarà] lauaran

Ⓢ 3-4 *Respon ... fogia*] Corella elimina el comentari de sant Agustí que apareix en l'original llatí (VC, 536b), la qual explica que Abraham mirava la destructió de Sodoma aprovant la sentència, però la muller de Lot la mirava adelantant-se en els seus pecats. i afegix aqeste altre comentari. | 5-8 *Abraam ... mans*] Corella construeix i incorpora aquesta interpretació basant-se en un passatge anterior de la VC que havia omés (veg. nota anterior). La inclusió del verset sàlmic (Sl 57, 11) és també corellana, perquè no apareix en l'obra ludolfina. | 7-8 *Alegrar-se-ha ... mans*] *Psalteri* (Sl 57, 11): «Alegrar se ha lo just com haurà vist la venjança; les seues mans lavarà en la sanch del peccador» (Martos, 2013b: 224). Vulgata: «Laetabitur iustus cum viderit vindictam; manus suas lavabit in sanguine peccatoris». El *Cartoixà* apropia la venjança a Déu i agrega l'epítet «divina», absent de la Bíblia i de la Vita Christi. Veg. p. 913,6-8, en què també tradueix aquest verset. | 8 *les seues mans*] Tot seguit, Corella deixa de traduir en aquest punt un passatge (VC, 536b) que trasllada més avall, en què s'exposa que, perquè les persones en la persecució no giren la vista, negant la fe i deixant la vida bona per salvar la temporal, conseqüentment Jesús els indueix, advertint-los: «Qui busque de conservar la vida», la vida corporal, per temor de la mort, caient en la tribulació de l'Anticrist, negant Crist, o deixant el bé i girant la vista al mal; «la perdrà», incorrent en condemnaió eterna; «però el qui», aquell que romandrà ferm en la confessió de la fe i en la tribulació; «la perda», la vida corporal, estimant-la com el sacrifici d'una ovela, i elegint morir abans que caure de la fe i de la veritat; «la conservarà» (Lc 17, 33), la farà digna de la vida eterna, la qual ha merescut i rebrà com a premi. | 9-11 *Maleytes ... creatures*] Corella, com en altres ocasions (veg. nota p. 803,26-804,3), tradueix sense glossa Mt 24, 19, com apareix en la Vulgata, apartant-se de l'obra ludolfina (VC, 536b), en què s'indica que, literalment, «Ai de les qui esperen un fill o el crien aquells dies!» (Mt 24, 19), significa que les embarassades no poden fugir bé pel pes, i semblantment les que estan criant, ocupades en els seus infants. | 15 *hi-ls abracen*] A continuació, Corella suprimeix dues interpretacions de l'original llatí (VC, 536b): per les prenyades es poden entendre aquells que conceberen bons propòsits però no els dugueren a terme; per les que crien s'entenen aquells que han dut els seus pecats fins a la mort perquè esperaven tenir una llarga vida. La segona interpretació omesa és de sant Agustí d'Hipona, en què es considera que les embarassades són els avars, els quals cobegen les coses d'altri, i tenen l'esperança de posseir-ho, com la dona prenyada espera tenir el fill; les que crien són aquells que posseeixen allò que van desitjar, i miren d'augmentar el que posseeixen, retinent-ho i avivant-ho; les ànimes cobejoses de les coses temporals s'embarassen adquirint i crien el que posseeixen.

sic animae cupidae temporalium, *praegnantes* sunt in acquirendo, *et nutriendes* in possidendo.

Et nota secundum Augustinum, quod quadruplex est charitas, scilicet: incipiens, quae nascitur; proficiens, quae nutritur; perfecta, quae roboratur; perfectior, quae mortem desiderat.

Praegnantes ergo sunt, qui bonum opus conceperunt, sed non fecerunt; *nutrientes*, qui facere coeperunt, sed non perfecerunt. Istis autem *praegnantibus et nutrientibus vae*, quia cito scandalizabuntur in Antichristi persecutione, vel amore male inflammante, vel timore male humiliante, vel modo utroque.

[60] Et ne homines in persecutione retro aspiciant fidem negando, et vitam bonam deserendo, ut vitam corporalem salvent, consequenter admonendo inducit, quod *quicumque quaesierit sic animam suam*, id est vitam corporalem, *salvam facere*, timore mortis deficiendo in Antichristi tribulatione, scilicet Christum negando, vel bona deserendo, et retro ad mala eundo, *perdet illam*, incurrendo damnationem aeternam; *et quicumque* permanens fortis in confessione fidei et tribulatione *perdiderit animam suam*, id est vitam corporalem, aestimans eam ut occisionis ovem, et praeeligens mori quam cadere a fide et virtute, *vivificabit eam*, id est vita aeterna eam dignam faciet; quam inde merebitur, et in praemium recipiet.

Deinde hortatur ut oremus, *ne fiat fuga nostra hieme vel sabbato*, id est ne aut in frigore peccatorum, aut otio bonorum operum reperiamur, utrumque enim multum impedit hominem a fuga Antichristi, imo magis facit approximare sibi; sicut e contrario divertendo a malo, et faciendo bonum, homo approximat Deo. Spiritualiter signatur hic duplex defectus, scilicet: charitatis *in hieme*, et bonae operationis *in sabbato*. *In hieme*, {537a} est gelicidium amoris; *in sabbato*, cessatio boni operis. Vel, ne tunc

O podem, segons sanct Agostí, en quatre graus la caritat entendre: quant en lo cor e pensa nax e comença; segonament, quant se cria, crex e augmenta; terçament, quant és roborada, gran e perfeta; quartament, quant pasar de aquest món desija, que mort no la spanta. 5

Los primers [dies] en lo temps de Antecrist seran molt perillosos, que per los turments, per la falsa doctrina, per les honors e promeses, no·[n]s perdem. E per ço diu lo Senyor: «Aquell qui voldrà salvar la sua vida, negant lo meu nom per temor de les penes, 10 perdrà-la en la {131d} mort eterna. E qualsevol qui per confesar lo meu nom perdrà la corporal vida, serà vivificat eternament en la mia glòria.»

Amonesta'ns après lo Senyor que preguem que no sia aquest fogir nostre en lo yvern ni en disabte, que vol 15 dir que sia en temps per a fogir convenient y abte; que, ab tot que·ls juheus no havien a tenir en aquell temps lo disabte, en lo qual no podien acaminar sinó mil passos, però deu-se entendre per qualsevol impediment 20 que·ls pogués empachar la fuyta. Al seny moral, lo

ⓐ 1 podem] poden | 2 nax] naxes | 9 perdem] perden | 13 corporal] corporral | 17 convenient] connenient

ⓐ 6 *la spanta*] Corella continua eliminant interpretacions (veg. nota anterior) de l'original llatí (VC, 536b), en què es s'explica que les que esperen un fill són aquells que conceberen bones obres, però no les feren; les que crien són aquells que començaren a obrar bé però no ho acabaren. Aquesta lamentació per les embarassades i les que crien es fa perquè prompte s'escandalitzaran en la persecució de l'Anticrist, inflamades en un amor dolent o humiliades en una mala temor, o de les dues maneres. | 7-12 *Los ... eterna*] Aquest passatge s'inspira en un de previ que havia aparegut en l'original llatí (veg. nota p. 822,8) i que Corella desplaça fins a aquest punt. La motivació d'aquest desplaçament pot deure's a l'eliminació per part del mestre en teologia d'un comentari sobre l'Anticrist just en aquest punt de l'original llatí (veg. nota anterior). Així i tot, en el passatge que proposa Corella apareix un element que no es troba en cap dels textos anteriors, la perillositat dels primers moments de l'arribada de l'Anticrist. | 12-14 *E ... glòria*] Aquest passatge, que no apareix en l'original llatí (VC, 536b), es basa en dos versets evangèlics, Mt 19, 29 i Lc 17, 33, per bé que el resultat final no s'ajusta literalment a cap dels dos versets, el que pot indicar que Corella els incorpora de memòria. | 15-824,2 *Amonesta'ns ... judayca*] Corella reformula l'original llatí (VC, 536b-537a), en què s'indica que Jesús exhorta a pregar: «Pregueu que no hàgeu de fugir a l'hivern o en dissabte» (Mt 24, 20), és a dir, no estar en la fredor dels pecats ni considerar en odi les bones obres, ja que ambdues coses impedeixen molt fugir de l'Anticrist, més encara, l'acosten; així com, contràriament, allunyant-se del mal i fent el bé, hom s'acosta a Déu. Espiritualment, ací s'assenyalen dos defectes: en l'hivern, el de la caritat; en el dissabte, el de bones obres. En l'hivern, es gela l'amor; en dissabte, cessen les bones obres. No s'ha de fugir del pecats propis ni fer penitència quan ja no es permet caminar ni actuar bé; en dissabte –acaba el passatge llatí– no és lícit caminar molt i l'hivern és impediment per a caminar. Corella, per tant, pren dues de les interpretacions de l'obra ludolfina, la prohibició jueva de caminar en dissabte i la falta de caritat, per exhortar de nou als jueus a la conversió i insistir en la misericòrdia.

incipiamus peccata nostra fugere, et poenitentiam facere, quando jam non licet ambulare et bene agere. Ambulare enim longius, sabbato non licet, hiems quoque ad ambulandum impedimentum est.

5. TRIBULATIO FUTURA SUB ANTICHRISTO;
LOCUS PRAECIPUUS ET DURATIO
PERSECUTIONIS

Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet ulterius talis tribulatio. Tunc enim omnes persecutiones conflabuntur in unum, scilicet: infidelium, haereticorum, tyrannorum, et falsorum fratrum. Hi sunt quatuor venti, et quatuor bestiae pugnantes in mari. Tunc creberrima et acerrima tormenta longe lateque inferuntur fidelibus; sed in illis regionibus tunc fideles sunt vexandi vehementius, ubi Dominus fuit crucifixus.

Et ut dicit Haymo super Apocalypsim, illa tribulatio non per partes, sed simul totum examinabit mundum, solventur enim tunc daemones, qui modo ligati sunt, ne possint nocere quantum vellent. Sicut autem Antichristus crudelior erit omnibus persecutoribus, ita Sancti tunc fortiores erunt omnibus Martyribus.

Illam vero tribulationem, Dominus sciens infirmitatem humanam, abbreviabit propter electos, secundum moderamen suae aeternae sapientiae, et affectum suae misericordiae; ne mora temporum fides concutiatur credentium, et malitia mutet intellectum, quia non durabit nisi per tres annos cum dimidio. Ut enim dicitur in Daniele: *Durabit per tempus, et tempora, et dimidium temporis*, id est, tribus annis et dimidio, in quibus regnabit Antichristus, quantum et praedicavit Christus. Et iterum in Daniele: *Dies mille ducenti nonaginta*, id est tres annos et dimidium; et in Apocalypsi dicitur, quod *data est ei potestas facere menses quadraginta duos*, id est tres annos cum dimidio.

Et nisi abbreviati, id est breves a Deo praestituti *fuissent dies illi*, quibus scilicet operabitur Antichristus, *non fieret salva omnis caro* justis, id est homo, quia nisi hoc esset, rarus aut nullus pressuras sustinere, et per patientiam salvari posset, quia infirmitas humana diu tribulationem sustinere non potest; *sed propter electos breviabuntur*, ne ex tribulationis magnitudine cadant a veritate.

vern e disabte signifiquen que no sia en fredor de caritat ni en observança de la ley judayca.

[5. DE LA TRIBULACIÓ ESDEVENIDORA SOTA L'ANTICRIST, EL LLOC PARTICULAR I LA DURADA DE LA PERSECUCIÓ]

«Serà lavors tribulació tan gran que del principi del món nunca és stada, ni serà si lo món més durava.» Lavors totes les tribulacions se ajustaran en una, que són en general quatre: dels infels, dels heretges, dels tirans, dels falsos prohismes. Aquests són lo[s] quatre vents, les quatre bèsties que'n la mar batallen. Seran terribles turments que cruciaran los fels per tota la terra, però allí hon lo Senyor fon crucificat seran majors, en Judea.

Però diu Aymó que, ab tot que sia major en la terra que'l Senyor ha calcigada, però que serà general, per tot lo món habitable seran desligats e solts los diables. E axí com Antecrist serà més cruel que tots quants reys, emperador[s] e tirans foren, axí los sants seran més forts que tots los pasats martres.

Abreujarà lo piadós Senyor per amor {132a} dels seus elets aquella tribulació, recordant-se de la infirmitat humana, segons lo temple de la sua eterna sapiència, e per les entràmenes de la sua acostumada misericòrdia, que no durarà sinó III anys e sis mesos. Scriu Daniel que durarà per temps, e temps, e mitat de temps, en los quals tres anys e mig serà Antecrist rey monarcha, tant quant lo Senyor en aquest món sembrà la sua deyfica doctrina. Diu ell mateix Daniel que regnarà mil docents noranta dies, que de tres anys e mig prenen nombre. Y en lo Apocalipsi diu sanct Joan que li serà donada potestat quaranta-dos mesos.

«E si no fosen apoquits aquests dies, no serien salvats lo[s] qui salvar se deven.»

Ⓜ 30-31 E ... deven] Corella deixa tan solament el verset evangèlic (Mt 24, 22), com ha ocorregut anteriorment (veg. nota p. 803,26-804,3), i ha eliminat tota glossa de l'original llatí (VC, 537a), en què es diu que «si Déu no haguera decidit d'acurtar», haguera establert que foren breus; «aquells dies», en els quals obrava l'Anticrist; «no se salvaria ningú» entre els justos, perquè, si no fos així, ningú o quasi ningú podria salvar-se per la paciència i suportar els destrets, car la debilitat humana no pot sostenir molt la tribulació; «però, per amor als elegits, els acurtarà» (Mt 24, 22), perquè no caiguen de la veritat per la magnitud de la tribulació.

Breviabuntur autem non mensura, sed numero, quia breviati dies, non breves dies sunt intelligendi, sed pauci.

Unde *dies* accipiuntur pro tempore, quia tempus illius persecutionis erit breve.

[61]

Quanto enim erit haec tribulatio ceteris quae praecessere, pressurarum pondere gravior, tanto erit temporis brevitatem moderatior, ut salvi fiant electi, qui soli in horreo coelesti sunt reponendi. Unde dicit Rabanus, quod talis tribulatio tunc erit in circuitu areae Domini, ut omnibus velut cribro examinationis paleis sequestratis, solum frumentum in horreis Domini remaneat colligendum.

[61] Quae ergo spes electis, nisi gratia Dei, quae dat patientiam piis, et citius demit potentiam impiis?

6. SIGNA A PSEUDOPROPHETIS DATA FIDELIUMQUE CONCUSSIO

Tunc, scilicet tempore Antichristi, et in illa pressura *si quis vobis*, imitatoribus meis, *dixerit: Ecce hic*, id est in hac patria vel natione, vel secta, vel persona, *est Christus, aut illic*, id est in alia a praedictis, *nolite credere*, et nolite ire pede intellectus, eorum doctrinae credendo, neque sectemini pede affectus eorum vitam imitando; quia multi discipuli Antichristi venient ad seducendum populum dicentes, quod ipse sit vere Christus in Lege et Prophetis promissus.

Surgent enim pseudochristi, qui se eum qui est Christus esse mentientur, sed revera erunt Antichristi, id est falsi Christiani, pervertentes doctrinam Christi, et mentientes de Christo, *ei pseudoprophete*, pervertentes doctrinam Legis et Prophetarum, vel usurpantes sibi divinas revelationes, scilicet Antichristus, et discipuli ejus, qui sunt membra ejus;

No entengam que menors seran aquells dies, mas lo nombre dels dies,

tant quant poran comportar los elets, afligits e trillats en la era de pasicència, perquè nets, garbellats e purgats sien posats en los horons de la eterna glòria. 5

Permet lo benigne Senyor en los seus elets tan grans afflictions e penes quantes sab que ab la sua gràcia sostenir poden.

[6. DELS SENYALS DELS FALSOS PROFETES I EL TURMENT PATIT PELS FIDELS]

E diu més lo Senyor: «Si us deyen: “Así és lo Mesies”, en tal loch, en tal pàtria, no y aneu, ni ab corporal presència, ni ab spiritual crehença; ni solament vullau scoltar alguna cosa de la sua pestífera doctrina, que seran de Antecrist molts dexebls per seduhir los pobles, preÿcant que ell, Antecrist, és lo verdader Mesies, promés en los patri- {132b} arques e profetes. 10

Ⓜ 2 *dels dies*] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 537a), en què es diu que s'ha d'entendre dies per temps; el temps de la persecució serà breu. A continuació, el lletraferit valencià se salta una pregunta, que reprendrà i reformularà posteriorment: Quina esperança tenen els elegits sinó la gràcia de Déu, la qual dóna paciència als piadosos i lleva de seguida el poder als impiadosos? | 3-5 *tant ... glòria*] Corella reformula l'original llatí (VC, 537a), en què s'indica que tant més greu pel pes dels destrets serà aquesta tribulació que les precedents, com serà més moderada per la brevetat dels temps, perquè se salven els elegits, els quals seran col·locats en el graner celestial. La reformulació corellana també inclou a continuació una imatge de Raban Maur, font que omet el mestre en teologia, en què es comenta que aquesta tribulació serà llavors dins del tancat de l'era del Senyor, perquè, examinats tots amb el garbell, separat el segó, només s'arplegue als graners del Senyor el blat que haja romàs. | 6-8 *Permet ... poden*] Corella trasllada a aquest punt un passatge que en l'original llatí ha aparegut prèviament (veg. nota p. 825,2). En el trasllat, no obstant, el mestre en teologia es veu obligat a reformular el contingut per adequar-lo al context, insistint, però, en la necessitat de la gràcia divina per a salvar-se. | 17-18 *patriarques e profetes*] Tot seguit, Corella omet unes interpretacions (VC, 537ab), en què s'exposa que «eïxiran falsos messies», els quals mentiran dient que son ells Crist, però seran anticristos, és a dir, falsos cristians que perverteixen la doctrina de Crist i menteixen sobre ell; «i falsos profetes», que perverteixen la doctrina de la Llei i els Profetes, o s'atribueixen revelacions divines, és a dir, l'Anticrist i els seus deixebles, els quals són els seus membres.

et *dabunt signa*, aliquid magnum signantia, et *prodigia*, hominibus admiranda, quae digito produntur, et propter admirationem demonstrantur; vel, *signa*, quae aliquid significant de praesentibus, et *prodigia*, quae aliquid produnt et manifestant de futuris. Virtute enim daemonum multa miracula fieri possunt quando Deus permittit, *ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi* et praedestinati, id est si aliquo modo fieri posset, ut Dei praefinitio mutaretur; sed non seducuntur, quia perire non possunt quos Deus ad vitam praeordinavit.

Unde Gregorius: Quia electorum cor et trepida cogitatione concutitur, et tamen eorum constantia non movetur, una sententia Dominus utrumque complexus est. Quasi enim jam errare est, in cogitatione titubare. Sed, *si fieri potest*, subjungitur, quia fieri non potest, ut in errorem electi capiantur.

Haec temporibus Antichristi proprie congruunt. Cujus enim non paveat et concutiatur fides, quando non solum tormenta crebriora et acerbiora, quam prius con sueverant, inferentur fidelibus, sed quod gravius est, signorum quoque operatio eos qui tormenta ingerent, non eos qui sustinebunt concomitabit, et persecutor veritatis, erit operator virtutis, idemque ipse qui tormentis saevit ut Christus negetur, provocat miraculis ut Antichristo credatur? Nec mirum si ista tunc mali operantur, quando a Deo permittuntur. Solvetur enim, ut ait Augustinus, tunc Satanas, et per Antichristum in omni virtute sua mirabiliter quidem, sed mendaciter operabitur.

Unde Gregorius: Pensemus quae erit humanae mentis illa tentatio, quando pius martyr et corpus tormentis subicit, et tamen ante oculos ejus miracula tortor facit.

Et Chrysostomus: Sicut in adventu Christi, ante illum Prophetae, et cum illo Apostoli in Spiritu Sancto faciebant virtutes, sic et in adventu Antichristi pseudochristiani, et ante illum, et cum illo in spiritu maligno facient virtutes.

»E faran senyals maravellosos. E pervertiran la Scriptura Sacra en exposicions false; en tan exquisits modos, ab prodigis admirables que, si fer se pogués, encara los elets en error portarien.»

Diu sanct Gregori: «Serà tan gran aquesta 5
persecució e perillosa, que no és maravella qualsevol fel,
per fort que sia, se spante e tremole, perquè no
solament los turments seran cruels e terribles, més forts
que nunca foren. Però lo que més spanta e major
terror porta és que-ls pasats martres, morint, feyen 10
miracles, advertint la veritat per la qual morien, hi en
lo temps de Antecrist, los qui mataran faran
maravellosos actes, que semblaran verdaders miracles.
Serà desligat Sathanàs, lo qual per Antecrist, ministre
seu, obrarà mirables senyals e prodigis.» 15

Diu sanct Gregori: «Stimem e pensem quina serà
aquella temptació tan extrema, quant donarà lo seu
cors als turments lo fort martre, e contra la veritat que
ell confesa, aquell qui mata obrarà maravelloses obres
per adverar de la sua falsa doctrina.» 20

Diu sant Crisòstom: «Axí com ans de l'adveniment
del Senyor los profetes, y ensemps ab ell, hi après los
apòstols hi los sants confessors e martres, axí en lo
adveniment de Antecrist los seus ministres obraran
actes maravellosos.» 25

© 15 prodigis] perdigis | 16 Stimem] stimen | 17 donarà] donaren

© 1-4 *E*¹ ... *portarien*] Corella elimina gran part d'un passatge de l'original llatí (VC, 537b), i tan solament deixa l'essencial, en què es comenta que «faran grans senyals i prodigis», admirats pels homes, que seran assenyalats amb el dit i en mostraran admiració; «senyals», que signifiquen les coses presents; «prodigis», que signifiquen les coses que es produiran i es manifestaran en el futur. Per virtut dels dimonis es poden fer molts miracles quan Déu ho permet, de manera que es pot «enganyar, si fos possible, també els elegits» (Mt 24, 24) i els predestinats, si pot ocórrer que es canvie el disegni de Déu; però no els seduiran –finalitza el fragment eliminat–, perquè no poden semblar aquells a qui Déu preordenà a la vida. El comentari: «E pervertiran la Scriptura Sacra en exposicions false», el qual es troba en aquest passatge del Cartoixà, l'hem de reprendre d'un altre que Corella ha omès prèviament (veg. nota anterior) | 4 *error portarien*] Immediatament després, Corella elimina una citació de sant Gregori Magne (VC, 537b), en què s'exposa que el cor dels elegits s'altera per pensaments inquietos i en canvi la seua constància no es mou; el Senyor unir en una sentència amdues coses. Titubejar de pensament és ja quasi com errar. Però afegeix «si fos possible», que no ho és, que els elegits siguen sorpresos en l'error. | 5 *Diu sanct Gregori*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Gregori Magne, atribució que no es troba en VC, 537b, influït tal volta per l'omissió immediatament abans d'un citació d'aquest sant (veg. nota anterior). | 14-15 *Serà ... prodigis*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Agustí d'Hipona, segons VC, 537b.

7. TEMPUS JUDICII AB OMNIBUS IGNORATUR

Et subjungit; *Vos ergo videte, ecce praedixi vobis omnia*, ut praescii vigiletis, quia moniti estis. Quasi diceret: Ad hoc ista praedico nunc, ut caveatis pro tunc, et pericula sequentia praevideatis, quia praemoniti estis, et ut minus noceant vobis jacula quae praevidistis.

Unde Chrysostomus: Propterea dicit: *Ecce praedixi vobis*, ut excusationem ignorantiae tollat ab omnibus, et praecedens contestatio praevidere faciat poenam sequentem. Misericordia enim est, mandatis praevenire periculum. Non vult enim quemquam perire, qui omnibus monstrat perditionis adventum: haec Chrysostomus.

Non est igitur credendum alicui, vel de persona ut ipse sit Christus; vel de tempore futuri iudicii, neque fides adhibenda his qui calculant, et certum tempus determinant quando Deus venturus sit, quia hoc a nemine potest sciri vel observari.

Unde *interrogatus Dominus* de adventu regni Dei, *respondit: Non venit regnum Dei*, et dies iudicii, *cum observatione*, scilicet temporis, neque ab Angelis, neque ab hominibus potest observari quando veniet. Per adventum regni Dei intelligitur adventus ad iudicium, quia veniet tanquam Rex ad iudicandum, et quia tunc manifestabitur Dei regnum, et cessabit omne aliud regnum.

8. REGNUM DEI TRIPLEX

Et addit: *Ecce enim regnum Dei intra {538a} vos est*, quia donum gratiae est in mente; regnum gratiae intra nos est, quando omnes vires et motus in nobis divinae gubernationi obediunt, secus quando rebellant. Ac si dicat: Non curetis scire quando veniat regnum Dei, et omittite quaestionem de regno gloriae, quia ejus adventus sciri non potest; sed quaerite regnum gratiae, quod intra vos esse potest, et parate vos intra vos per fidem cum dilectione operantem, quia *intra vos est regnum Dei*. Nam in nobis cum Dei gratia est, ut regnum Dei capiamus, nisi nos obicem ponamus.

Ubi nota, quod triplex est regnum Dei: primum est circa nos, vel in quo nos, scilicet regnum militantis Ecclesiae; secundum intra nos, scilicet regnum gratiae, quo videlicet Deus regnat in anima; tertium est regnum gloriae, quo Deus regnat cum Sanctis in gloria.

[7. COM NINGÚ NO SAP EL TEMPS DEL JUÍ]

E per ço diu lo Senyor: «Teniu esment: yo us ho dich ans que vinga perquè us gardeu ab prudència {132c} hi us façau forts en la infançonia e torre de la santa fe cathòlica, car les armes previstes tan fort no firen.»

5

Diu sant Crisòstom: «Per ço diu lo Senyor: “Mirau hi ateneu, com vos ho dich ans que sia”, perquè no tinguen scusa de ignorància e lo protest del Senyor los faça la tribulació preveure. Acte és de gran misericòrdia prevenir e avisar dels perills que algú spera; no vol, donchs, lo benigne Senyor que algú perexqua, puix lo perill sdevenidor a tots lo manifesta.»

«Del dia e de la hora del meu adveniment al Judici –diu lo Senyor– no la saben ni·ls hòmens ni los àngels, e per ço és gran vanitat de aquells qui determenar la volen. Vosaltres me enterrogau quant serà lo Regne [de] Déu, hi enteneu-ho per lo celestial Regne, quant yo vendré per donar als elets complida glòria. Lo temps hi ora de aquest regne ni los hòmens ni·ls àngels la saben.»

15

[8. DELS TRES REGNES DE DÉU]

»Però teniu sment que·l Regne de Déu és dins vosaltres, que és la mia gràcia, la qual deu regnar en la vostra ànima sobre totes les vostres potències», quasi dient: «No cureu de voler entendre quant serà lo adveniment del meu celestial Regne; curau del que és dins vosaltres, car en vosaltres stà rebre e tenir la gràcia que yo us done, que és lo meu regne, car mia és, e per aquesta podeu atényer la glòria del meu celestial Regne.»

25

Hon devem atendre que en cinch maneres lo Regne de Déu se nomena: la milita[n]t Sgleya en aquesta present {132d} vida; la gràcia, que dins l'ànima dels justificats regna; la celestial glòria; y ell mateix, Senyor

30

© 12 *lo manifesta*] Tot seguit, Corella omet un comentari de l'original llatí (VC, 537b), en què s'exhorta a no creure ningú, quant a la persona, que diga que ell mateix és Crist; o quant al temps, que coneix el Judici esdevenidor. Tampoc no cal tenir fe en aquells que calculen i determinen quan serà la vinguda de Déu, atès que açò no ho pot conèixer ningú ni preveure-ho. | 15-16 *e ... volen*] Corella incorpora aquest passatge, el qual no apareix en VC, 537b, inspirat en un de previ que ha omés (veg. nota anterior). | 16-19 *Vosaltres ... saben*] Corella modula i reporta l'original llatí (VC, 537b) cap a una primera persona, de manera que posa en boca de Jesús un ensenyament que en el text ludolfí pertany al monjo cartoixà, expressat en tercera persona. | 17-18 *quant ... glòria*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 537b), el qual indica que per l'adveniment del Regne de Déu cal entendre la seua vinguda al Judici, perquè vindrà com rei per a jutjar, i llavors es manifestarà el Regne de Déu i cessarà qualsevol altre regne. | 29-30 *en ... nomena*] Corella recompta el nombre dels llocs on es troba el Regne de Déu que ofereix l'original llatí (VC, 538a), atès que l'obra ludolfina n'ofereix tres: entre el fidel, en l'Església militant; en el fidel, per mitjà de la gràcia; i en el Regne de la glòria. El quart lloc, en Jesús, sí que apareix en la VC, però no és comptabilitzat per Ludolf de Saxònia. El cinqué, però, és incorporació corellana (veg. nota posterior).

Vel, regnum Dei dicit seipsum, in cordibus fidelium regnantem.

Unde Beda: Dicit regnum Dei intra fideles positum, qui enim quandoque venturus est Judex omnium, nunc etiam regnat in cordibus fidelium.

Unde et Anselmus: Qui vere justus est, Deum in se manentem habet: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*, ut ait Apostolus. Summa igitur diligentia considerandum est, cum quanta ratione et reverentia sensus nostros et membra corporis nostri movere debemus, quibus divinitas ipsa praesidet. Demus igitur, ut dignum est, tanto inhabitatori omne imperium cordis nostri, ut nihil ei repugnet in nobis, sed omnes cogitationes et voluntatum motus, omnia verba et universa opera nostra illius nutum attendant, ejus voluntati deserviant, et ad rectitudinis ejus regulam dirigantur. Sic enim vere regnum ejus erimus, et ipse in nobis manebit, et nos in illo manentes bene vivemus: *Vos estis*, ait Apostolus, *corpus Christi, et membra de membro*.

Serva igitur corpus ea dignitate qua decet. Oculi tui Christi sunt, non igitur licet tibi oculos Christi ad aliquas vanitates conspiciendas dirigere. Os tuum, os Christi est, non ergo licet tibi os Christi, non dico ad detractiones, non dico ad mendacia, sed neque ad otiosos sermones aperire, quod ad solas laudes Dei, ad aedificationem proximi debes paratum habere. Sic de ceteris Christi membris tuae custodiae commissis intellige: haec Anselmus.

9. DIFERENTIAE INTER PRIMUM ET SECUNDUM CHRISTI ADVENTUM

Deinde subjungit: *Si ergo dixerint vobis, ecce in deserto est Christus, scilicet tanquam homo religiosus in loco deserto, quasi sub specie sanctitatis vos decipere volentes, nolite exire, a vestro loco et proposito ad videndum eum, vel ad sequendum per operis imitationem;*

et si dixerint: *Ecce in penetralibus, et in locis occultis est, sub specie cognitionis divinatorum arcanorum,*

nostre. Diu Beda: «E la Scriptura Sacra, qui lo Regne de Déu nos mostra.»

Diu sanct Ancelm: «Lo bon cristià dins si mateix lo Senyor porta. Diu lo Apòstol: “Temple de Déu sou vosaltres.” Guardem ab gran diligència totes les parts de nostra presona, recordan[t]-nos que Déu abita en nosaltres. E donem, que digna cosa és, al nostre Déu, rey e Senyor, tota la senyoria e imperi del cor[s] e ànima nostra, que tots los moviments nostres, tots los pensaments e actes, totes les paraules e obres, la sua voluntat obeexquen. Hi ell, Déu Senyor, regnarà en nosaltres e serem lo seu regne, y nosaltres en ell; hi ell abita en nosaltres: “Vosaltres sou cors de Jesús”, diu lo Apòstol.

»Guarda, donchs, lo teu cors ab digna reverència: los teus ulls són de Jesús, no és rahó que vanitats ni concupiscències miren; la tua boca és de Jesús, no la gires a dir falsies, blasfèmies ni encara paraules occioses, mas en lahors de aquell de qui és, donant-li benediccions e gràcies; e axí de totes les altres parts de la nostra presona.»

[9. DE LES DIFERÈNCIES ENTRE LA PRIMERA I LA SEGONA VINGUDA DE CRIST]

Avisa'ns més lo Senyor, dient: «Stau atents: si us dien: “Veniu, que en lo desert és lo rey Mesies”», que vol dir: «Exiu de tantes ocupacions e manaments que la cristiana ley vos mana, veniu al desert de libertat nostra»; «no y aneu», diu lo Senyor, que vol dir: «No dexeu vostre bon prepò- {133a} sit e santa fe cathòlica.»

«E si us dien: “Veniu, que ací és, en lochs secrets, amagats e fondos”», que vol dir: «Mirau com subtilment e profunda vos mostrarem expondre hi entendre la Scriptura Sacra»; «no-ls vullau creure», ni si

ⓐ 15 reverència] reuerlncia | 25 vos] nos | 26 nostra] vostra | 30 mostrarem] mostraren

ⓑ 1-2 Diu ... mostra] Corella reemplaça la citació de Beda el Venerable de l'original llatí (VC, 538a) per la que hi ha en el *Cartoixà*, a fi d'incloure un cinqué lloc on es pot trobar el Regne de Déu: la Sagrada Escriptura. Notem que, amb aquest procediment, Corella copia la distribució de l'obra ludolfina, però en modifica el contingut. En la citació omesa de l'exegeta anglés que apareix en l'obra ludolfina es comenta que el Regne de Déu està situat entre els fidels, atés que aquell que vindrà com a Jutge de tots ara regna en el cor dels fidels. | 23-26 que² ... nostra] Corella incorpora aquesta interpretació, la qual no apareix en VC, 538a, i n'exclou la que apareix en l'original llatí, en què s'indica que no creguen als que diuen que Crist és en el desert com l'home religiós, perquè volen enganyar-los sota aparença de santedat. Aquesta glossa, juntament amb la que apareix a continuació (veg. notes posteriors), té per motiu l'exhortació a seguir els manaments de l'Església, que dimanen, en versió corellana, dels evangelis i de la Sagrada Escriptura. | 29-31 Mirau ... Sacra] Corella refà la interpretació de l'original llatí (VC, 538a), en què s'exposa que els que diuen que Crist està en un lloc amagat volen enganyar sota aparença de coneixement dels secrets divins, ocultant la seua malícia (veg. nota prèvia). | 31-829,2 ni ... evangelis] Aquesta hipèrbole, agregada per Corella i que no apareix en l'obra ludolfina (VC, 538a), incideix en la necessitat de seguir els manaments evangèlics, expressada també en la incorporació de glosses anteriors (veg. notes pp. 828,23-26; 828,29-31).

malitiam ejus palliantes, et vos decipere volentes, *nolite credere*.

Vel, secundum Hieronymum, si quis promiserit vobis quod *in deserto* Gentilium, et philosophorum dogmate Christus moretur, aut *in haereticorum penetralibus*, et occultis seu obscuris conventiculis, quae Dei pollicentur arcana, *nolite credere*.

[62]

sed de coelo veniens manifeste omnibus ubique apparebit,

quia licet adventus Christi in carnem fuerit occultus, tamen adventus ejus ad iudicium erit ita manifestus, quod non poterit aliquem latere tanquam incognitus.

In primo enim adventu venit in humilitate, et paucis cognitus, et a multis despectus et reprobatus; sed in secundo adventu veniet manifestus et gloriosus, in potestate orbem iudicaturus.

Nam ut ait Augustinus, occultum oportebat eum venire ut iudicaretur, manifestus autem veniet ut iudicet. Quasi diceret: *Nolite eis credere*, quia dies adventus mei ita clara erit, quod nullus de ea dubitare poterit.

[62] Non enim Deus in secundo adventu *in deserto* vagabitur, nec *in penetralibus*, aut in aliquo angulo terrae, vel in occulto loco, seu in aliquibus obscuris latitabit;

Ad quod similitudinem fulgoris introducit: *Sicut enim fulgur et splendor solis, exit ab Oriente*, et subito paret ubique *usque in Occidentem*, oculis scilicet omnium manifestus, et non in una parte videtur et fulget, sed in omnibus, nec annuntiante vel praecone indiget, sed in instanti momento temporis in orbem terrarum universum apparet;

ita erit et adventus Filii hominis, ad iudicium generale: erit subitus, et coruscus, et manifestus omnibus, et ita patens et clarus quod nullus dubitare

àngel del cel devallava que us digués altra cosa de la veritat dels sagrats evangelis.

No és lo Senyor ni en los secrets de les filosòfiques sectes, ni en les falses y scures exposicions herètiques, mas en la claredat de la doctrina dels sagrats evangelis. 5

Serà lo segon adveniment del Senyor manifest a totes les generacions e pobles, als àngels e infernals diables.

En lo primer adveniment –diu sant Hierònim– vench conegut per pochs, scarnit e reprovat per molts. 10
En lo segon vendrà manifest gloriós Jutge universal de totes les creatures.

Donchs, no cregau, si us dien, que en segret y amagat vinga.

E axí, no aneu a veure hon el[ll] té posada, que en 15
claredat resplandent e luminosa lo veuran tots los hòmens, com a resplandor e radiant claredat del sol, qui en un instant de orient a ponent pasa y a tot lo món se manifesta. No ha mester trompetes ni banderes qui'l senyalen; mirar-l'an tots en clara resplandent e 20
luminosa vista. No serà mester que algú la sua venguda us mostre.

Ⓢ 7 infernals] infernats | 15 aneu] aueu | 18 instant] iustant | 19 trompetes] trompetas

Ⓢ 3-5 *No ... evangelis*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Jeroni, segons VC, 538a. La darrera interpretació, «mas en la claredat de la doctrina dels sagrats evangelis», és afegit corellà, i continua amb la tendència a exhortar a trobar Jesús en la Sagrada Escripura (veg. nota 828,23-26). | 5 *sagrats evangelis*] Tot seguit, Corella se salta un comentari de l'original llatí (VC, 538a), i el trasllada més avall, en què s'exposa que en el segon adveniment Déu no habitarà al desert, ni en cambres, o en algun angle de la terra, o en un lloc ocult, o s'amagarà en la foscor. | 7-8 *infernals diables*] Posteriorment, Corella obvia una explicació (VC, 538a), on es diu que, malgrat que la vinguda de Crist en la carn fos oculta, la seua vinguda per al Judici serà tan manifesta que no podrà deixar de ser coneguda per ningú. | 9 *diu sant Hierònim*] Corella apropia falsament aquest passatge a sant Jeroni, atribució que no apareix en VC, 538a, tal volta per l'omissió d'aquest autor en una citació prèvia (veg. nota anterior). | 12 *les creatures*] Immediatament després, Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 538b), en què s'indica que convenia que Jesús vingues ocult perquè fos jutjat, però vindrà manifestament per a jutjar. Com si digués: «no vos ho cregueu», perquè el dia de la meua segona vinguda serà tan clar que ningú no podrà dubtar. | 13-14 *Donchs ... vinga*] Corella incorpora aquest comentari, que no apareix explícitament en l'obra ludolfina (VC, 538b), el qual fusiona un passatge previ omés (veg. nota anterior), amb un altre, que sí que apareix en l'original llatí, però que el nostre autor ha desplaçat fins a aquest punt (veg. nota p. 829,5). | 19-20 *No ... senyalen*] Corella retorca l'original llatí (VC, 538b), en què s'indica que Jesús no necessitarà anunciant ni pregoner. | 22 *us mostre*] A continuació, Corella elimina un fragment (VC, 538b), considerat redundant, en què s'indica que la vinguda del Fill de l'home al general Judici serà improvisa, brillant, manifesta a tots, tan clara i palesa que ningú podrà dubtar; i no apareixerà ací o allà, sinó per tot arreu, per l'efusió i l'esplendor de la glòria.

poterit, et non hic vel illic, sed simul ubique propter effusionem et splendorem gloriae apparebit.

Stultum est ergo eum credi esse, vel quaerere in parvo loco et in abscondito, qui totius mundi lumen est.

Unde Ambrosius: Christus sicut fulgur coruscans per universum mundum luminis sui globos spargit. Et ideo nec in desertis vagatur, nec aliquibus locis clauditur, quia *coelum et terram ego impleo, dicit Dominus*. Sed luce fulgoris fulget, ut in illa nocte resurrectionis gloriam videre possimus.

Et ut dicit Chrysostomus, *sicut fulgur* secundum qualitatem fulgoris sui non digne aspicitur; sic et dum venerit Christus secundum mensuram gloriae ejus, non poterunt eum sufficienter aspicere. Et sicut jam instruxit discipulos de modo apparitionis suae, quia *sicut fulgur* manifeste veniet; sic nunc consequenter instruit eos de loco in quo venturus est.

10. CUR CHRISTUS DICITUR CORPUS, ET SANCTI AQUILIS ASSIMILANTUR

Unde subjungit: *Ubi cumque fuerit corpus*, id est, Christus in humanitate, quia iudicabit in forma humana, scilicet gloriosa; *ibi congregabuntur et aquilae*, id est Sancti occurrentes obviam Christo ad iudicium venienti, quibus innovata est *aquilae ut juvenus*.

Christus dicitur *corpus* ad denotandum carnis veritatem, et ostensionis speciem in qua videbit eum omnis oculus; electi vero dicuntur *aquilae*, propter resurrectionis innovationem, et visionis subtilitatem, qua Solem iustitiae irreverberatis oculis videbimus.

Quasi diceret, secundum Chrysostomum, dum in glorioso corpore advenerit Filius hominis, non oportet in angulis aestimare eum esse; quia tanta erit obsequentium sibi Sanctorum multitudo, ut unicuique pateat quod ipse est Christus Dominus, caput totius Ecclesiae, et super omnem Principatum et Virtutem, et super omne quod nominatur in hoc seculo et futuro.

Per aquilas enim multitudinem Angelorum et Sanctorum universorum ostendit.

Ideo enim Sancti aquilis assimilantur, quia sicut filii aquilarum ad solem probantur, ut siquidem recto aspectu intendere potuerint contra radios solis, intelligantur esse legitimi, si autem non potuerint,

Donchs, folla cosa és que'l cerqueu en lochs apartats de la conversació humana.

[10. DE LA SEMBLANÇA DE CRIST AMB EL COS, I DELS SANTS AMB LES ÀGUILLES]

Instroheix-los après lo Senyor del loch hon serà la sua judicial cadira, dient: «En lo loch hon {133b} serà lo cors», que vol dir Jesús en forma humana; «allí seran congregades les àguiles», qui seran los sants ressucitats e renovats axí com l'àguila.

Lo Senyor cors se nomena per mostrar la veritat de la humanitat asumta. Los elets se dien àguiles per la innovació de la resurrecció gloriosa, e per la subtilitat de la vista, que miraran sens tancar los ulls lo sol de justícia.

Diu sant Crisòsto[m]: «Quant en cors glorificat veureu lo Fill de l'home, serà tanta la multitudo de la gent del seu servir e guarda que, honsevulla que sia, serà manifest a totes les creatures. Cap és lo Senyor en la militant e triüfant Sgleya, sobre los hòmens e àngels.

»Són entesos los sants per les àguiles, les quals proven la veritat de sos fills si als raigs del sol la vista no giren, e lavors, per verdaders e legítims fills los

© 2 *conversació humana*] Tot seguit, Corella suprimeix dues citacions de l'original llatí (VC, 538b). En la primera, de sant Ambròs de Milà, s'indica que Crist, com un llamp brillant, espargeix per tot el món raigs d'ell mateix. I per això ni habita als deserts ni es tanca en llocs particulars, perquè «jo òmplic el cel i la terra, ho dic jo, el Senyor» (Jr 23, 24). Llueix amb una llum fulgurant a fi que hom pugui veure la glòria en aquella nit de resurrecció. La segona citació omesa és de sant Joan Crisòstom, en què s'exposa que, així com el llamp no es percep adequadament segons la intensitat del seu fulgor, així quan Crist vingui en la mesura de la seua glòria no el podran percebre suficientment. Com que ja ha instruït els seus deixebles sobre la manera de la seua aparició —acaba el passatge eliminat—, que vindrà com un llamp, ara els instrueix sobre el lloc on serà trobat. | 3-4 *Instroheix-los ... cadira*] Aquesta il·lació pertany pròpiament al subcapítol previ (veg. nota anterior), però Corella la desplaça a aquest com a introducció del tema. | 6-7 *e renovats axí com l'àguila*] Corella s'inspira en un verset del Salteri, el qual es troba en VC, 538b, però que no tradueix del tot: «Et rejoyeneixes com una àguila» (Sl 102, 5). | 17-18 *hòmens ... àngels*] Posteriorment, Corella suprimeix una interpretació redundat (VC, 538b), en què s'indica que per les àguiles se signifiquen la multitudo d'àngels i de sants.

cognoscantur adulterini; sic et filii Dei ad Christi justitiam probantur: si enim potuerint pleno corde justitiae ejus verba suscipere intelliguntur esse legitimi; si autem non potuerint, cognoscuntur de diabolo esse nati: haec Chrysostomus.

Quia ergo adventus Christi erit ita publicatus et manifestus, et quantum ad modum et quantum ad locum, ideo ipse non indiget praeconibus et nuntiis talibus qui vobis annuntient dicentes: *Ecce hic et ecce illic* est Christus; igitur *nolite* talibus *credere*.

{ 539A } ORATIO

Domine Jesu Christe pie, da mihi visis mundi abominationibus, et saevientibus tribulationibus, ad montes et culmina virtutum fugere; et in coelestibus conversando de spirituali sublimitate ad carnalia desideria et actus pristinae conversationis mundanae non descendere; vel me inclinare, et in anteriora me extendendo, et pro fructu bonorum operum laborando, in posteriora et ad temporalia quibus me exui non respicere. Da etiam mihi, ut nullis seductoribus credens, regnum gratiae, quod intra nos potest esse, quaeram, et sic ad regnum gloriae perveniam. Amen.

CAPUT XLI. DE REMEDIIS CONTRA SPIRITUALES NOVISSIMI TEMPORIS TENTATIONES, ET EXERCITIO MENTIS IN DEUM

I. TENTATIONUM ORIGO DUPLEX

Et quia, ut dictum est, ante adventum Domini *surgent* multi *pseudochristi* et *pseudoprophetae*, id est simulati, et falsi; et seducent multos, qui ante videbantur etiam perfecti, ideo hic consequenter ponuntur aliqua remedia contra quasdam tentationes spirituales quae isto tempore abundabunt, ad probandum et purgandum electos, quae etiam in cordibus quorundam seminantur a diabolo, et praeparant locum Antichristo.

Dupliciter autem veniunt praedictae tentationes: primo, per suggestionem et illusionem diaboli, qui decipit hominem in regimine quod debet habere erga

accepten. Axí, la nostra mare Sgleya los seus fills prova, e per legítims los accepta, si no giren la vista de vera fe e crehença de la veritat de la Sacra Scriptura, que a Jesús, sol de justícia, mostra.»

Donchs, si axí del Senyor serà manifesta la venguda, no li freturen ministres que diguen: «Veniu, mostrar-vos-hem lo loch secret de la abitació honrosa.»

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, piadós, fes-me gràcia que, puix tinch vistes les abominacions e perills de aquesta present vida, que als monts e altituds de virtuts fogint yo puge, e de aquella spiritual altitud als carnals desigs yo no devalle, ni als actes de la conversació primera, mas pujant tostemp per la tua gràcia en virtuts e bones obres, no-m gire a mirar les alegries mundanes que dexades havia. E fes-me gràcia, Senyor, que no done fe ni scolte los qui de la tua cathòlica fe desviar me volen, y que-l Regne de la tua gràcia cerque, e dins mi trobar lo puga, perquè al de la tua glòria pervinga. Amén.

DELS REMEYS CONTRA LES SPIRITUALS TEMPTACIONS E DE L'EXERCICI DE LA PENSA EN DÉU. CAPÍTULO XXXIX

[I. DELS DOS ORÍGENS DE LES TEMPTACIONS]

[P]erquè avem dit en lo precedent capítulo que ans de l'adveniment del Senyor seran molts falsos profetes, serà còngrua cosa posar alguns remeys contra les spirituales temptacions, que ja en los presents temps abunden, les quals los elets proven e purguen, y en lo cor dels altres les sembra lo diable y prepara per l'Antecrist posada.

Hi en dos maneres aquestes temptacions asalten: la primera, per il·lusió diabòlica; engana lo diable a l'home en lo regiment que deu tenir en sguard de Déu

ⓐ 16 virtuts] virruts

ⓐ 1-4 *Axí ... mostra*] Corella glossa l'original llatí (VC, 538b), en què s'exposa que així són provats els fills de Déu davant la justícia Crist: si poden rebre les seues paraules de justícia de tot cor es demostra que són legítims; si no poden, es dona a conèixer que han nascut del diable. El mestre en teologia, per tant, concreta qui és qui jutja els fills de Déu, «la nostra mare Sgleya», en la qual es troba la «vera fe e crehença». | 5-8 *Donchs ... posa*] Corella condensa l'original llatí (VC, 538b), en què es diu que, com que la vinguda de Crist serà tan pública i palesa, tant en la manera com al lloc, per açò mateix no calen aqueixos pregoners ni anunciadors que vagen dient: «Ací o allà és Crist»; a aqueixos no vos els cregueu. | 16-17 *no-m ... havia*] Corella glossa l'original llatí (VC, 539a), en què es prega simplement de mirar arrere cap a les coses passades i temporals. Podem pensar, per tant, que Corella tradueix des de la pròpia experiència personal, la d'una vida passada feliç, amb «alegies mundanes», al costat potser de la família que formà amb Isabel Martínez de Vera.

Deum, et in hoc quod est Dei; secundo, per corruptam doctrinam, et modum vivendi aliorum, qui jam venerunt per tentationes hujusmodi.

Propter quod ostendendum est: primo quod regimen debes habere apud Deum, et ad id quod Dei est; et post, quomodo debes regi erga alios, quantum ad doctrinam, et modum vivendi eorum.

2. QUINQUE REMEDIA CONTRA TENTATIONES E PARTE DIABOLI

Primum remedium contra tentationes spirituales istius temporis, quas procurat diabolus in cordibus illorum qui volunt se dare Deo per orationem et contemplationem, vel per alia opera perfectionis, est istud: ut non desideres visiones aut revelationes, vel sentimenta quae sunt supra naturam, et supra cursum illorum qui Deum diligunt, et timent per verissimum amorem: quia istud desiderium esse non potest sine radice, et sine fundamento superbiae et praesumptionis; vel sine intentione alicujus vanae curiositatis circa secreta Dei, vel sine fragilitate et defectu fidei, propter quae justitia Dei dimittit animam quae habet desiderium hujusmodi, et venit quandoque talis in tentationem et illusionem diaboli.

Per hunc modum seminat diabolus majorem partem tentationum spiritualium istius temporis, et radicat in cordibus illorum qui sunt nuntii Antichristi, prout videre poteris in subsequentibus. Unde debes scire quod verae revelationes, et sentimenta spiritualia secretorum Dei, non veniunt per antedictum desiderium, neque per aliquod conamen vel studium quod anima habeat in se; sed tantum veniunt, per puram bonitatem Dei in animam, quae est in magna humilitate, et magno timore, ac reverentia Dei.

Item, scias quod exercitare se in magna humilitate, ac timore magno, ac reverentia Dei, propter hoc ut homo habeat visiones ac revelationes et sentimenta supradicta, est habere in se radicem et fundamentum, ac finalem intentionem quam habet antedictum desiderium; et ex hoc in eodem delicto venit homo, in quo est per desiderium supradictum.

{539b} Secundum remedium est, quod in tua oratione vel contemplatione non sustineas in anima tua aliquam consolationem magnam vel parvam, ex quo tibi videtur quod fundat se in praesumptione et aestimatione superbiae tuipsum; et postquam ducit te in ambitionem tui proprii honoris vel gloriae, sive istius vitae, sive alterius. Anima enim quae se sentit in tali consolatione, venit in plures errores et mala, et Deus per suum justum iudicium permittit diabolo posse augmentandi et acelerandi praedictam

en la sua vida. Segonament, per falsa doctrina de aquells als quals ja ha de- {133d} cebut lo diable.

[2. DELS CINQ REMEIS CONTRA LES TEMPTACIONS QUE VÉVEN DEL DIABLE]

Lo primer remey contra les temptacions espirituals de aquest temps és de aquells qui per contemplació e oració e altres perfetes obres a Déu se donen, que visions ni revelacions no desigen, ni sentiments qui sien sobre natura e sobre lo costum de aquells qui a Déu temen e de amor verdadera amen, perquè semblant desig no pot venir sinó de rahel e fonament de supèrbia e presumció, hi entenció de alguna curiositat vana en saber secrets e divinals misteris, ab fragilitat e defalt de ferma crehença, e de fe roborada e ferma. E per ço, la divina justícia dexa l'ànima, en la qual aquest desig se troba, que vinga en temptació e il·lusió diabòlica.

E per aquesta manera sembla lo diable la major part de les espirituals temptacions del present temps e les radica en lo cor de aquells, qui són de Antecrist precedents ministres. E per ço devem apendre que les revelacions verdaderes hi espirituals sentiments dels secrets de Déu per semblant desig no vénen, ni per sforç ni estudi que la ànima en si tinga, ans vénen per bondat de Déu sola en la ànima qui és en gran humilitat hi en gran temor e reverència de Déu habituada.

Hi encara, subtilment devem atendre que exercitar-se en humilitat profunda, en temor e reverència divina a fi que tals revelacions atenga, és tenir en si la rael e fonament e la final entenció del precedent desig de curiositat e supèrbia, e axí, en aquella mateixa culpa encorre aquell qui axí la cerqua.

Lo segon remey és que en la oració o contemplació no sostingues en la tua ànima alguna consolació, gran ni poca, si veus que s' funda en presumció e stima de bondat tua, e que t' porte en ambició de la tua pròpia honor e glòria. Car l'ànima que sent aquestes consolacions quant ora o contempla, hi en bondat sua les funda, moltes errós e mals encorre. E permet la divina justícia poder al diable que tals revelacions li augmente, e més sovint li vinguen, y ab elles li

Ⓢ 21 vénen] venin

Ⓢ 2 lo diable] Immediatament després, Corella elimina un comentari (VC, 539a), amb arguments ja apareguts, en què s'exposa que cal mostrar primer quin ordre cal tenir vers Déu i les coses que són d'ell; i després, de quina manera s'ha de regir la persona amb els altres, amb la doctrina i amb el seu estil de vida.

consolationem, et imprimit cum illa in anima falsissima et periculosissima sentimenta, et alias illusiones, quas anima imbuta dicta consolatione, credit et reputat esse veras revelationes.

O quot personae per istum modum sunt deceptae! Et propter hoc caveas, quod in tua oratione vel contemplatione non sustineas aliquam consolationem, nisi illam quae venit per perfectam notitiam et completum sentimentum tuae nihilitatis et imperfectionis, et quae facit perseverare dictam notitiam et sentimentum tui in te, ac magnitudinem et altitudinem Dei per altam reverentiam, et cum magno desiderio honoris et gloriae Dei;

sic quod antedicta consolatio fundetur et totaliter sit in his praedictis, vel similibus, aut aequalibus. Et idem quod dictum est de divina consolatione, intellige etiam de fervore et ardore perfectionis, quae possunt esse in eisdem modis.

Tertium remedium est, quod omne sentimentum quantumcumque altum, et omnis visio quantumcumque secreta tibi appareat, quaecumque etiam sit, si ducit cor tuum in opinionem contra aliquem articulum fidei, vel contra bonos mores, et maxime contra humilitatem, vel contra honestatem, fugias eam et horrescas; quia sine dubio ex parte diaboli venit.

Et si appareat tibi aliqua visio, de qua sis certus quod veniat ex parte Dei, et quod illud quod inducit visio, est placitum Deo, noli te firmare in dicta visione.

Quartum remedium est, quod propter altam vitam, vel propter magnam devotionem, aut propter praeclarum intellectum, seu propter aliquam aliam sufficientiam quam vides in aliquibus personis, non sequaris eorum consilia, vel modos, ex quo cognoscis clare et rationabiliter, quod eorum consilia non sunt secundum Deum et veram discretionem, per viam Jesu Christi et Sanctorum monstratam, et perfectam Scripturam in dictis Sanctorum notificatam. Nec

© 30 Déu] deo

© 11 e glòria] A continuació, Corella omet la part final d'aquest segon remei (VC, 539b), en què s'expressa que cal donar honor i glòria a Déu de manera que la consolació suscita es fonamenta totalment en coses que ja s'han dit, o semblants o iguals. Tot allò que s'ha comentat de la consolació divina –acaba el passatge suprimit– es pot aplicar al fervor i ardor de perfecció, els quals poden ser del mateix tipus. | 15 costums virtuosos] Tot seguit, Corella elimina un aclariment de l'original llatí (VC, 539b), en què s'indica que sobretot cal bandejar aquells que atempten contra la humilitat i l'honestat. | 23-31 mas ... donades] Corella amplifica i completa l'original llatí (VC, 539b) amb una justificació del motiu per què hom no ha confiar en les revelacions divines, arguments que no apareixen en l'obra ludolfina, la qual en aquest punt dóna la sensació de treball inacabat que el mestre en teologia s'avé a concloure. Igual com hem observat en afegits anteriors de Corella (veg. notes pp. 828,23-26; 829,3-5), novament la base per a ponderar si una visió és divina és que s'acorde amb els preceptes de l'Església.

impremexca falsos e perillosos sentiments e il·lusions nocives, les quals l'ànima, axí aconsolada, stima que són revelacions verdaderes.

O, quantes presones per aquesta via engana lo diable! E per ço, ab prudència guarda que en la tua oració o contemplació no sentes alguna consolació sinó aquella que ve de perfeta notícia hi complit sentiment de humilitat e imperfectió tua, y que fa perseverar en tu aquesta conexença de la imperfectió e nichilitat tua, e la magnitut e celcitut divina, ab profunda reverència y ab desig vehementísim de la honor de Déu e glòria.

Lo terç remey és que qualsevol sentiment visió o revelació que tingues, per alta que sia, si vol induhir lo teu cor en alguna opinió falsa, contra los articles de la santa fe cathòlica o contra costums virtuosos, ab gran horror fuyg d'ella e fes que sens alguna tarda de la tua pensa fuja, que sens dupte és il·lusió hi engan del diable. Y aquesta és mester que prestament e sens algun discurs la lances.

E si alguna visió o revelació la divina bondat te descobre, y que Déu te revela que és sua, y les induccions que-t porta són bones, santes hi honestes, no vulles encara per tal visió fermar les tues obres, mas per retgles e manaments de la santa fe cathòlica e religió cristiana, que generalment a tots obliguen e de tot lo que és necessari compliment tenen. E axí squivaràs dos coses: la una, que atallaràs lo camí al diable, que no asajarà ab alguna visió falsa enganar-te; l'altra, que fogiràs luny de supèrbia, no stimant que nostre Senyor Déu per tu, peccador indigne, inútil, miserable, renova les regles que a la sua sposa Sgleya ha donades.

Lo quart remey és que, per alta vida ni devota, e gran contemplació, ni gran santimònia que veges en algunes presones, los seus documents ni consells no seguexques, ni la manera de la vida, si clarament e rahonable coneix[es] que los consells que-t donen no són conformes a la cristiana vida, segons Déu e vera

propter hoc timeas quod spernendo talia consilia dictarum personarum, pecces per superbiam et praesum- {540a} ptionem; solum quod facias propter zelum et veritatis amorem.

Quintum remedium est, quod fugias et vites familiaritatem illarum personarum quae dictas tentationes seminant et diffundunt, et illas personas quae easdem sustinent et laudant; et noli eorum verba vel etiam colloctiones audire, neque eorum modos velis videre, quia tibi demonstrabunt magnum signum perfectionis in pluribus verbis et modis, per quae si vis accipere, et eos tanquam divinales sequi, venies in pericula et praecipitia errorum et inhonestorum morum eorumdem.

3. UNDECIM REMEDIA CONTRA TENTATIONES E PARTE MALORUM

Post haec vide remedia quae debes attendere circa aliquas personas, quae per suam vitam et doctrinam seminant dictas tentationes.

Primum remedium est, quod non habeas magnam aestimationem visionum, aut sentimentorum, vel raptuum eorum;

imo si ducunt te in aliquid quod sit contra fidem, vel contra Scripturas sanctas, aut contra bonos mores, vel contra vitas Sanctorum, seu verba eorum sane accepta, abhorreas eorum visiones et sentimenta tanquam stultas dementias, et eorum raptus sicut rabiamenta.

Si tamen ducunt in hoc quod est secundum fidem, et secundum Scripturam, et secundum Sanctos, et secundum bonos mores, noli spernere quia forsitan sperneres hoc quod est Dei; non tamen totaliter confidas,

quia saepe et maxime in tentationibus inducitur seu absconditur falsitas sub specie veritatis, et malitia sub similitudine bonitatis, ut diabolus possit melius et saepe mortalem errorem diffundere. Et ideo videtur plus placere Deo, quam visiones et sentimenta ac raptus, quae secundum quod dictum est, habent similitudinem veritatis et bonitatis, dimittas ire pro tanto quantum valent; nisi contingat aliquibus personis ratione sanctitatis et humilitatis eorum probatae

prudència, per lo Senyor e los sants mostrada e declarada. Ni tingues recel que peques per supèrbia, puix ab zel de amor de veritat los dexes.

Lo quint remey és que fuges y squives la familiaritat de tals presones, y encara, de aquelles que les lohen e les seguexen, y la sua doctrina entre-ls al- {134c} tres la 5
sembren. E no vulles hoyir-les ni participar en los seus col·loquis, perquè-t mostraran, per fer-te caure, gran senyals de perfectió en moltes obres e paraules, e axí-t portarien en grans perills e terribles caygudes, y en la 10
desonestat de les sues obres.

[3. DELS ONZE REMEIS CONTRA LES TEMPTACIONS QUE VÉVEN DE LES MALES PERSONES]

Y és mester que aprengues alguns remeys que són mester per squivar tals presones.

Lo primer remey és que no stimes, ni stimar mostres, les revelacions que dien, ni tingues ànsia ni 15
solicitud de saber-les.

E si alguna cosa bona, san[t]a e de bons costums te dien, no la stimes perquè ells la dien,

© 16 de saber-les] Immediatament després, Corella obvia un passatge (VC, 540a), en què s'exhorta a abominar d'aquelles visions i revelacions, com boges demències, i d'arravataments així com deliris, si duen a alguna cosa contrària a la fe, contra la Sagrada Escriptura, contra els bons costums, contra la vida dels sants, encara que les paraules semblen assenyades. | 17-18 E ... dien²] Corella condensa l'original llatí (VC, 540a), en què s'indica que si hi ha persones que respecten allò que és segons la fe, o segons les Escriptures, segons els sants o els bons costums, no s'han de rebutjar, perquè tal volta es refuse allò que és de Déu; però tampoc no s'ha de confiar totalment. | 18 la dien] A continuació, Corella omet un ampli passatge (VC, 540a), en què s'exposa que no s'ha de confiar totalment de les persones que respecten els preceptes o la vida cristiana perquè moltes vegades, i més en temptacions, s'indueix o s'amaga la falsedat sota espècie de bondat, i la maldat sota semblança de bondat, a fi que el diable pugui sovint difondre millor un error mortal. Per això, sembla que agrada més a Déu que hom deixi anar visions, sentiments i arravataments que, com s'ha dit, tenen semblança de veritat i bondat, per valuoses que siguin, a no ser que siguin de persones que, per raó de la seua santedat i humilitat, certament i manifestament provades, seria cert i palés que no poden enganyar per il·lusions o enginyos del diable. I llavors, encara que siga piadós consentir a les visions i sentiments d'aqueixes persones, també és segur que no s'han de creure del tot com a raó vertadera.

certissime et manifeste, de quibus esset certum et manifestum quod non possent decipi per illusiones vel ingenium diaboli. Et tunc quamvis sit pium visionibus et sentimentis talium personarum consentire, tamen securum est, non totaliter per rationem veridicam eis credere;

sed solum quia concordant cum fide catholica et sacra Scriptura, ac bonis moribus et vita et verbis Sanctorum, et cum ratione fundata supra praedicta.

Secundum remedium est, quod nullam expositionem Scripturae et verborum Sanctorum velis accipere, nisi concordet Jesu Christi atque Sanctorum vitae quod tamen intellige quantum ad illos nobis propositos ad imitandum, non quantum ad imitandum privilegia et singularitates eorum.

Et istud dicitur contra aliquos nuntios seu discipulos Antichristi, qui palliant et defendunt suos errores et periculosos modos vivendi, exponendo sacram Scripturam secundum eorum propriam affectionem, ducentes in exemplum aliquos excessus et singularitates quas aliqui Sancti fecerunt.

Tertium remedium est, quod si per revelationem, vel sentimentum, vel per alium modum cor tuum moveatur ad faciendum aliquod opus, et maxime opus grave vel notabile, et non tibi consuetum, de quo non habeas certitudinem an Deo placeat, imo et rationabiliter dubitas, contrahas moram ad faciendum dictum opus, usquequo inspexeris omnes circumstantias, et maxime finales, et cognoscas quod Deo placeat;

non tamen quod tu judices per tuam opinionem, sed si potes, per testimonium certum Scripturae, vel per exemplum Sanctorum Patrum imitabile.

Et bene dic- {540b} tum est, imitabile, quia secundum Gregorium, aliqui Sancti fecerunt aliqua opera, in quibus non debemus eos imitari, quamvis essent in eis bona; sed debemus ea habere in reverentia. Et si per te ipsum non potes venire in notitiam an Deo placeat vel non, illud circa quod faciendum movetur cor tuum, petas consilium a probatis personis in vita et doctrina et consilio veritatis.

Quartum remedium est, quod si tu es immunis a praedictis tentationibus sic: quod nunquam eas

mas perquè és en la doctrina evangèlica y en la vida dels sants e doctrina.

Lo segon remey és que discretament te guardes en les exposicions que fan de la Sacra Scriptura, la qual exquisitament e nova volen expondre. E singularment te guarda, axí en la doctrina com en la vida, de qualsevol singularitat de les que ells pratiquen. 5

Lo terç remey és que, si per revelació o per altre modo lo teu cor se mou a fer alguna bona obra, singular e alta, de la qual rahonablement dubtes si a la divina majestat serà accepta, stà segur hi spera, e no cuytes tal preposít posar en efecte fins conegues, clarament e manifesta, per totes les circumstàncies de la obra, que és plaent a la bondat divina. 10

Diu lo gloriós sant Gregori que así és mester gran prudència, que alguns excel·lents sants han fet algunes obres, en les quals no·ls de- {134d} vem seguir nosaltres, mas tenir-los en gran reverència. E si per tu no bastes conèixer si a Déu és plaent lo teu preposít, pren consell de presones humils, de bona vida e santa doctrina. 15 20

Lo quart remey és que, si tu est delliure de aquestes temptacions e il·lusions, axí diabòliques com humanes,

Ⓢ 22 que] qui

Ⓢ 2 sants e doctrina] Corella elimina a continuació l'inici del segon remei de l'original llatí (VC, 540a), en què es compeleix a no acceptar l'exposició de la Sagrada Escriptura o les paraules dels sants sinó concorden amb la vida de Jesucrist ni dels sants, el que s'ha d'entendre en tant que cal imitar els seus propòsits, i no en tant que cal imitar els seus privilegis o singularitats. | 3-7 Lo ... pratiquen] Corella s'inspira en, i també reformula, un segon ensenyament del segon remei de l'obra lufolfina (VC, 540b), en què es diu que no s'han d'acceptar les exposicions dels anunciadors i deixebles de l'Anticrist, els quals amaguen i defenen els seus errors i les seues maneres de viure perilloses exposant la Sagrada Escriptura segons les seues pròpies afeccions, posant com a exemple —acaba el passatge llatí— alguns excessos i singularitats que feren alguns sants. La inclusió corellana exhorta concretament a bandejar la manera «exquisitament e nova» d'explicar l'Escriptura, qüestió que potser calga entendre-la dins d'un pensament d'absolut respecte cap a l'ortodòxia, mostrat també en un excés de zel en la defensa dels preceptes de l'Església (veg. notes p. 828,23-26; 833,23-31). | 14 bondat divina] Tot seguit, Corella suprimeix un breu comentari (VC, 540a), amb arguments que apreixen també a continuació, en què s'indica que no s'ha de jutjar una bona obra per la pròpia opinió, sinó, si es pot, per testimoni cert de les Escriptures o per exemples imitables dels sants pares. | 23 axí ... humanes] Corella altera l'original llatí (VC, 540b), en què l'incís sobre si hom està lliure de temptacions es considera o bé perquè no n'ha tingut, o bé perquè si alguna vegada n'ha tingut, se n'ha alliberat.

habueris, vel quantumcumque eas habueris liberatus fueris, dirige cor et intellectum ad Deum, recognoscendo humiliter gratiam tibi factam, et quam tibi multoties super hoc facit. Et caveas tibi ne hoc quod per puram gratiam et bonitatem Dei habes, velis adscribere tuae virtuti vel sapientiae, seu merito tuo, aut bonis moribus tuis; neque quod factum fuerit a casu seu a fortuna, quia, ut dicunt Sancti, hoc est principaliter per quod Deus beneficium suae gratiae aufert et subtrahit homini, permittitque eum subijci tentationibus et illusionibus diaboli.

Quintum remedium est, quod te, seu tuo corde existente in tentatione spirituali, per quam es in dubio, non incipias tua propria voluntate aliquid notabile tibi inconsuetum ante; sed tuum cor et tuam voluntatem refrenando, expectes humiliter cum timore et reverentia Dei usquequo Deus cor tuum clarificet,

quia si existendo in dicto dubio inciperes ex tua propria voluntate aliquid notabile, tibi inconsuetum, non posses exire ad finem bonum.

Sextum remedium est, quod propter tentationes antedictas, si habeas, non dimittas aliquod bonum, quod tu incepisti dum in tentationibus illis non eras; et maxime non debes dimittere orare, aut confiteri, vel opera facere humilitatis, licet consolationem non invenias in ipsis; unde scriptum est: *Mane*, scilicet prosperitatis et gratiae, *semina*, scilicet opus bonum; *et vespere*, scilicet adversitatis et tentationis, *ne cesset manus tua*, scilicet a seminando.

Septimum remedium est, quod omnes imaginationes et errores quae te venire faciunt quasi indubium alicujus veritatis, expellas a corde tuo, et a memoria tua cum summo studio et conamine, tantum cor et intellectum convertendo in puritate et veritate radicem nostrae fidei, et in vita Sanctorum, et in veritate sanctarum Scripturarum, de quibus si humiliter et discrete ad eandem conversus fueris, poteris lumen extrahere ad certe cognoscendum hoc in quo prius dubitaveras.

Et istum modum debet homo tenere in tentationibus spiritualibus, quae non sunt de principalibus fidei articulis, sed de aliquibus veritatibus ipsi fidei proximis.

Octavum remedium est, quod te existente in antedictis tentationibus, habeas firmam et certam spem, quod de istis tentationibus Deus te ad aliquod bonum adducet, et cor tuum clarificabit; et credas firmiter quod Deus permittit te venire in praedictas tentationes, propter exercitium tuae virtutis, et ut te humiliet. Attamen ita se habeat spes supradicta, quod

endreça lo teu cor que reconega a la bondat divina la sua gràcia; e no u vulles atribuhir a virtut ni bondat tua, ni encara stimes que-t vinga per cas ni fortuna, sinó per sola misericòrdia divina. Car si aldre stimaves, daries causa que la divina justícia permetria que fosses subjecte a il·lusions diabòliques. 5

Lo quint remey és que, stant en alguna spiritual temptació, lo teu cor no emprenga tantost alguna notable e inco[n]sueta obra, per tu no acostumada. Mas refrena lo teu cor, voluntat e preposít fins que la divina sapiència clarifique e il·lumine la tua pensa. 10

Lo sisén remey és que per aquestes temptacions no dexes les tues acostumades bones obres, les quals ans de les temptacions ja acostumaves, en special les ores, la confessió, obres de humilitat e misericòrdia, encara que alguna consolació no y trobes. Diu la Scriptura Sacra: «De matí sembra, e al vespre la tua mà de sembrar no cesse»; de matí, en lo temps de la prosperitat, de la consolació e gràcia, sembre bones obres, e no se'n dexe al vespre, que vol dir en la fredor de poca devoció e tristícia. 20

Lo setén remey és que totes les {135a} ymaginacions que-t fan venir en algun dupte de la veritat cathòlica les bandeges luny e ab rigor de la tua pensa hi de la tua memòria. Y ab sobiran sforç hi estudi converteix lo teu cor e pensa a la veritat de la santa fe cathòlica, a la exemplar regla e vida dels sants gloriosos, a la puritat luminosa de la Sacra Scriptura, de la qual, si humilment e prudent la practiques, trauràs lum, que manifestament poràs veure la veritat que-t semblava scura. 30

Lo huyté remey és que, stant en les temptacions, tingues ferma sperança que la divina bondat no solament te farà delliure, mas encara te clarificarà lo teu cor e pensa, he-t farà aprofitar en alguna bona obra; que la divina sapiència permet aquestes tribulacions en la tua ànima perquè t'humiliet hi conegues la

© 4-5 *Car ... justícia*] Corella modifica l'original llatí (VC, 540a), en què es comenta que els sants diuen que la pròpia glorificació és la causa principal per què Déu lleva i sostrau a la persona els beneficis de la seua gràcia. | 11 *tua pensa*] Tot seguit, Corella elimina un passatge (VC, 540b), en què es diu que si algú comença alguna cosa notable i insòlita per pròpia voluntat i dubtant, no pot arribar a bon terme. | 30-31 *semblava scura*] Immediatament després, Corella omet un consell (VC, 540b), en què es diu que la persona ha d'obrar de la mateixa manera en les temptacions espirituals, les qual no són dels principals articles de la fe sinó d'algunes certes properes a aquesta fe.

negligentia non includatur in ea, sic quod tuum posse facias de expellendo a te tentationes praedictas; et similiter sic se habeat credulitas praedicta, quod superbia non includatur, sed quod dubites quod illae tentationes veniant propter tuam culpam.

Nonum remedium est, quod si habeas antedictas tentationes multum absconditas et secretas, non eas teneas, imo eas reveles tuo sapienti et {541a} discreto confessori, et aliquibus singularibus personis, sed non multis; de quibus perpendere possis quod ratione experientiae tentationum quas habuerunt, vel ratione luminis sapientiae et sanctitatis possunt tibi dare consilium et auxilium, ac consolationem.

Istud remedium commendant multi Sancti, quia narratur in vitis Patrum, quod quidam monachi qui per magnam vitam erant alti, quia contemnebant consilium et auxilium Sanctorum Patrum super tentationibus eorum, veniebant ad finem malum. Et contigit aliquibus aliis, quod Deo volente, prodebant tentationes propter eorum simplicitatem, et humilitatem quam habebant in petendo consilium, et auxilium super tentationibus suis finem salubrem inveniebant, et citius liberabantur.

Decimum remedium est, quod si antedictas tentationes habeas, leves cor et intellectum tuum ad Deum, quaerendo humiliter hoc quod ei fuerit honorabilius, et tuae animae salubrius super tua tentatione, subjiciendo tuam voluntatem voluntati divinae; sic ut si sibi placet quod perseveres in tentatione, similiter et tibi placeat, solum ut Deum non offendas.

Undecimum remedium est, quod nisi per aliam viam possis evadere praedictas tentationes debes eas oblivisci, et per quamdam negligentiam fugere et dimittere, considerans quod non sunt tentationes per diabolium procuratae, sed passiones, et fragilitates, seu debilitates quae sunt communes statui hujus vitae.

4. QUATUORDECIM RATIONES PROPTER QUAS EXCUTIENDA EST PIGRITIA SPIRITUALIS

Et quia supra et in sequentibus, multis modis hortatur Dominus ut vigilemus, et ad incertum ejus adventum nos praeparemus, ideo ut continue ad opera virtutum ascendas, vel saltem vehementer ascendere desideres, ponuntur hic consequenter aliquae rationes per quas poteris sentire pigrítiam et nihilítatem boni quod incepisti, et cor tuum excitare et movere ad majores perfectiones omnimodae virtutis quam non incepisti.

imperfectió tua. Però en aquests pensament no y tanques supèrbia, crehent que no vénen per culpa tua; hi en aquesta sperança no y mescles negligència, que per ton poder no treballes de apartar-les.

Lo novén remey és que les temptacions de les quals ací parle no les tingues secretas, perquè dins tu no laboren, mas que les manifestes al teu discret confesor o presona bona e prudent de vida e doctrina, que per experiència o sciència te pugua sanament consellar-te.

Aquest consell és molt loable, que legirà[s] en les vides dels sants pares que molts de alta hi excel·lent vida, per no demanar consell de les {135b} temptacions que tenien, encorrien en fi dolorosa. E per lo contrari, molts humils e simples, que ab humilitat mansueta les temptacions manifestaven, atenyien fi benaventurada.

Lo deén remey, que, en aquestes temptacions, humilment e devota suplica la bondat divina faça en tu lo que sia laor sua e profit de la tua ànima, sotsmetent la tua voluntat a tot lo que la sua infinida sapiència determene; solament te guardes que a la sua majestat no faces offensa.

Lo onzén remey és que, si per altra via de aquestes temptacions no pots esser delliure, que treballes en oblidar-les, e quasi per una negligència te n'apartes e les dexes, pensant que no són per lo mal sperit procurades, mas passions e fragilitats comunes de la present miserable vida.

[4. DE LES CATORZE RAONS AMB QUÈ S'EXPULSA LA PERESA ESPIRITUAL]

E perquè lo Senyor así hi en molts lochs nos amonesta que vetlem hi stigam aparellats a la sua incerta venguda, contínuament te excercita en virtuoses obres, o almenys que ab gran desig ho desiges, e per ço posarem ací algunes rahons per les quals poràs moure hi excitar la tua pensa en virtuoses obres.

© 1-4 Però ... apartar-les] Corella modifica l'ordre dels pecats que apareix en l'original llatí (VC, 540b), en què apareix en primer lloc la negligència i després la supèrbia. | 8-9 que ... consellar-te] Corella condensa l'obra ludolfina (VC, 541a), en què s'exposa que la temptació s'ha de confessar, però no a molts; a aquells dels quals es pot extraure raó d'experiència, per les temptacions que han tingut, o poden donar consell, auxili i consolació per llum de saviesa i santedat. | 20-21 solament ... offensa] Corella resumeix i escurça l'original llatí (VC, 541a), en què es comenta que si plau a Déu que algú perseveres en la temptació, ho ha de prendre de bon grat, sempre que a Déu no ofenga. | 32 algunes rahons] Immediatament després, Corella suprimeix un comentari (VC, 541a), en què es diu que s'exposaran les raons per les quals hom podrà sentir la peresa o poquedat en dur a terme les coses bones que havia començat.

Prima ratio est, quia si aspicias quomodo Deus est dignus amari et honorari, secundum suam bonitatem et sapientiam, et alias suas nobiles perfectiones, quae sunt in eo sine numero et sine termino, videbis quod hoc quod credidisti facere multum et magnum ad honorem Dei, et secundum suam voluntatem est minimum, et quasi nihil in respectu quod deberet esse secundum quod Deus est dignus. Ista ratio idcirco primo ponitur, quia principaliter debemus attendere in omnibus operibus nostris honorem et reverentiam, et amorem Dei, quia in se dignus est amari, et honorari per omnem creaturam.

Secunda ratio est, quia si attendas quot despectus et vituperia, quot egestates et penurias, quot dolores et passionem sustinuit Filius Dei amore tui, ut ames et honores Deum; cognosces quia parum est quod fecisti ad Deum amandum et honorandum, secundum hoc quod facere deberes.

Ista ratio est altior et perfectior quam aliqua sequentium, et ideo ponitur secundo.

Tertia ratio est, quia si cogitas innocentiam et perfectionem quam deberes habere secundum Dei mandatum, per quod teneris esse absque omni vitio, et sine omni culpa, et in plenitudine totius virtutis, sicut est quod deberes amare Deum: *Ex toto corde tuo, et ex omni anima tua, et ex tota fortitudine tua*, videbis manifeste infirmitatem et distantiam, in qua es a praedicta innocentia et perfectione.

Quarta ratio est, quia si cogitas multitudinem et largitatem beneficiorum Dei, et gratiarum corporalium et spiritualium communium tibi et aliis, {541b} vel quae singulariter tibi sunt datae, senties quod hoc quod facis propter Deum, est nihil ad recompensandum dicta beneficia et gratias Dei, et maxime si Dei liberalitatem attendas ac bonitatem.

Quinta ratio est, quia si cogitas altitudinem et nobilitatem remunerationis et gloriae promissae et paratae illis, qui faciunt opera virtutum ad honorem Dei, quae gloria tanto major dabitur, quanto opera erunt virtuosiora et majora, cognosces pro tanto tuum meritum nihil esse in comparatione tantae gloriae, et desiderabis facere opera virtuosiora quam ante feceras.

Sexta ratio est, quia si attendas pulchritudinem et gratiositatem quam habent virtutes in se, nobilitatem quam anima recipit per ipsas virtutes; si attendas etiam vilitatem et turpitudinem quam in se habent vitia et peccata, et nihilitatem quam anima recipit per ea, conaberis, si sapiens es, ad amplius acquirendum virtutes, et amplius fugere vitia et peccata quam unquam conatus fueris.

La primera és que penses com nostre Senyor Déu és digne de esser amat e honorat segons la sua bondat e sapiència, e segons les sues altres perfeccions infinides, e axí veuràs que tot quant has fet, e fer speres, en servey de la majestat e lahor sua és poch e quasi no res en sguard del que deuries. Aquesta rahó deu es- {135c} ser primera, perquè en totes nostres obres principalment devem atendre que les endrecem a honor e reverència de la majestat divina, la qual infinidament és digna que totes les creatures sens fi la honren.

La segona és que, si atens e recordes los vituperis, los oprobis, les injúries, les dolors e penes, la mort dolorosa, que lo Senyor ha sofert per amor tua, fàcilment poràs conéixer que és poch lo que tu has fet per amor sua.

La terça és: si consideres la perfectió que essent cristià tenir deuries, acabant lo que mana la sancta religió cristiana, lo manament de amar Déu e lo prohisme, esser e viure en la sua gràcia sens alguna mortal culpa, veuràs quant est luny de la perfectió e innocència que tenir deuries.

La quarta és: si penses la multitud dels dons e gràcies, axí comunes com specials, tues, que la divina bondat te ha comunicades e de cada dia te comunica, veuràs que no és res lo que per amor de Déu obres en sguard del que la sua infinida liberalitat te dona.

La quinta és: si penses la altitut hi excel·lència de la glòria e beatitut promesa per lo premi de les obres que per amor de Déu acabes, la qual serà major segons majors seran los mèrits, e per ço treballaràs que tostamps augmenten hi stimaràs que són no res en sguard de tal premi.

La sisena és: si consideres la bellea, graciositat e gentilea que en si les virtuts tenen, e la dignitat e noblea {135d} que reb l'ànima quant les virtuts acaba; e si consideres la legea, viltat, diformitat e misèria que porten los pecats e vicis, treballaràs, si est savi, que de tu se aparten.

© 15 *amor sua*] A continuació, Corella omet un incís (VC, 541a), en què es comenta que aquesta raó és més alta i perfecta que les que segueixen, i per això ocupa el segon ordre. | 17-20 *acabant ... culpa*] Corella reformula l'original llatí (VC, 541a), en què s'indica que el cristià ha de ser perfecte complint els manaments de Déu, pels quals s'ha de mantenir sense cap vici ni culpa, en plenitud de totes les virtuts, i amar Déu així: «amb tot el cor, amb tota l'ànima i amb totes les forces» (Dt 6, 5). Cal considerar que el mestre en teologia reemplaça el verset bíblic de l'obra ludolfina per un altre que s'adiu més amb un caràcter fraternal, el manament de l'amor, expressat en Mt 22, 37-39. | 38 *se aparten*] Tot seguit, Corella suprimeix el final d'aquest sisé consell (VC, 541b), en què s'indica que si algú s'adonava de la gràcia divina, fugiria molt més, com mai en la vida, dels vicis i dels pecats.

Septima ratio est, quia si attendas altitudinem et perfectionem vitae Sanctorum Patrum, vel eorum multas et perfectas virtutes, cognosces imperfectionem et infirmitatem vitae tuae et operum tuorum.

Octava ratio est, quia si cogitas magnitudinem et multitudinem offensarum quas fecisti contra Deum, cognosces quod omnia opera quae facis quantumcumque bona, nihil sunt ad satisfaciendum per viam iustitiae offensis Dei.

Nona ratio est, quia si speculeris diversitatem et periculum tentationum: carnis, mundi, et diaboli, conaberis ad assumendum majorem firmitatem et altitudinem in omni virtute quam unquam feceris, ut possis esse in majori securitate contra dictas tentationes.

Decima ratio est, quia si cogitas districtum iudicium Dei finale, et cum quo apparatu bonorum operum, et cum qua satisfactione de offensis Dei debes venire ad dictum iudicium, videbis quod parum est quod fecisti per bona opera, vel per misericordiam, secundum quod facere debuisses.

Undecima ratio est, quia si cogitas brevitatem vitae tuae, et necessitatem tuae mortis dubiae, postquam non habebis spatium faciendi opera meritoria vel poenitentiam, cognosces quod cum majori corde et studio deberes facere bona opera, et poenitentiam quam nunc facis.

Duodecima ratio est, quia si advertas qualiter si incipias bonam vitam, in quovis gradu, sine conamine et desiderio ascendendi in majorem et altiorem vitam, non potest esse sine fundamento praesumptionis et superbiae hujus quod incepisti; nec potest esse sine inclusione magnae tepiditatis et negligentiae, et ex quo haec duo mala includuntur, non potest esse sine magno periculo veniendi in multa spiritualia vitia.

Non dubium quod si velis dictorum malorum esse liber et immunis, quantumcumque altam vitam inceperis, tu conaberis ad ascendendum ad altiorem vitam et perfectiorem.

Tredesima ratio est, quia si cogitas abyssalia iudicia Dei facta super aliquos, qui diu perseveraverant in magna sanctitate et perfectione, sic quod Deus eos deserebat propter aliqua occulta vitia quae non credebant habere, non dubium quod quantumcumque altam vitam inceperis, omni die elevabis tuas

La setena és: si consideres la altitud e perfectió de la vida dels sants pares, e les virtuts singulars que tenien, conexeràs la imperfectió e misèria e pobretat de les tues obres.

La huytena: si consideres la multitud e granea de les offenses que has comeses contra la bondat divina, conexeràs que totes les tues justes obres són no res en satisfació de les tues culpes. 5

La novena: si consideres los combats e temptacions contínues de la carn, del món e del diable, treballaràs en pujar e atényer en lo mont de excel·lents e bones obres. 10

La deena és: si consideres lo terrible y spantable final Judici, hon la divina justícia discutirà los teus mèrits e de tots los altres. 15

La onzena: si consideres la brevitat de la vida, certitut de la mort en hora incerta, e perill de la mort súbita, après de la qual no y ha temps ni instant de fer penitència.

La dotzena, que si tu has començat alta e perfeta vida, hi en augment de virtuts no treballes, ans te refredes, et faç tèbeu e no·t sforces que tostemp puges, mereix per aquesta tepiditat e negligència no solament que no puges, mas que de allí hon stàs caygues. 20

La tretzena és: si consideres les profunditats e abissos del divinal judici en alguns, qui en gran santedat e {136a} perfectió continuat havien, e per culpes que tenir no creyen, la divina justícia los dexava 25

Ⓢ 8 satisfació] santifacio | 26 del] dels

Ⓢ 10-12 *treballaràs ... obres*] Corella crea aquesta imatge inspirant-se en l'obra lufolfina (VC, 541b), en què s'exposa que si hom coneguera els perills de les temptacions, s'esforçaria més que mai per a adquirir més fermesa i altitud en tota virtut, per posar-se en la major seguretat contra aqueixes temptacions. | 14-15 *hon ... altres*] Corella extracta els comentaris de l'original llatí (VC, 541b), en què es comenta que, si es considera l'estricta Judici final de Déu, amb quin conjunt de bones obres, amb quina satisfacció per les ofenses de Déu, cal acudir-hi, hom veurà que poc és el que ha fet per bones obres o per misericòrdia, segons el que hauria d'haver fet. | 17 *certitut de la mort en hora incerta*] Notem l'antítesi, generada per Corella a través d'un joc de paraules per derivació («certitut» / «incerta»), la qual no apareix en VC, 541b. | 18-19 *fer penitència*] Immediatament després, Corella omet la darrera apòdosi d'aquest onzé consell (VC, 541b), en què s'exposa que si hom coneguera la brevetat de la vida, sabria que, amb més cor i esforç hauria de realitzar bones obres, i fer més penitència que mai. | 24 *stàs caygues*] A continuació, Corella suprimeix un comentari (VC, 541b), en què s'aconsella que, si hom vol estar, sens dubte, lliure i immune a aqueixos mals, la tibiesa i la negligència, per molt alta vida que comence, mirarà de pujar a una vida encara més alta i perfecta.

affectiones et intentiones, deserendo omne vitium plus quam feceras ante, appropinquando ad perfectam et integram sanctitatem, timendo ne forte sit in te aliquod vitium occultum, propter quod sis dignus deseri a Deo.

Quartadecima ratio est, quia si recogitas poenas infernales damnatorum paratas pec- {542a} catoribus cunctis, credo quod levis erit tibi omnis poenitentia, et omnis humilitas, paupertatis vituperium, et omnis labor quem in vita ista propter Deum possis sustinere, ut evadas poenas supradictas, et conaberis continue ad tenendum altiore[m] et perfectiore[m] vitam, timendo periculum veniendi ad poenas illas.

Praedictae quatuordecim rationes plus in brevi tactae sunt quam explicatae, ut addiscas in paucis magna cogitare; sic quod quaelibet ratio sit tibi materia considerationis spaciosae. Attamen scias quod si velis proficere cum dictis rationibus, debes eas formare, non {542b} solum per intellectum; imo est necessarium quod per affectionem moneas tuam voluntatem ad hoc quod dictant istae rationes.

Et nota quod conclusio cujuslibet rationis debet esse in duobus: primo, in sentimento propriae imperfectionis et nihilationis; deinde in desiderio et conamine veniendi in altiore[m] vitam, et majorem perfectionem: sic quod non sit sentimentum propriae imperfectionis et nihilationis sine desiderio, et conamine majoris perfectionis, et vitae altioris; nec major perfectio et altior vita, sine sentimento propriae imperfectionis et nihilationis.

ORATIO

Domine Jesu Christe, *mitis et humilis corde*, funda cor meum in vera humilitate, et exclude a me omnem motum praesumptionis et superbiae: ut nunquam visiones desiderem, aut revelationes, nec per aliquas tentationes seducar spirituales, quae me ducere quoquomodo possent in errores. Fac me, Domine piissime, quotidie ad opera virtutum ascendere et semper in bono proficere, ac continue in altiore[m] vitam tendere et suspirare: ut sic vigilando, et sollicitè agendo, ad incertum tuum adventum me valeam praeferare. Amen.

caure, deus apurar y smenar tota la tua vida, per molt santa que sia, reclamant ab lo psalmista: «Dels meus pecats amagats, Senyor, me neteja.»

La quatorzena: si consideres les acerbíssimes eternes infernals penes per als peccadors aparellades, tota penitència deus stimar laugera, e tots los treballs, tots los menyspreus, tots los vituperis, dolors, afflictions e penes, ab alegra paciència deus suportar e pendre, perquè de tals penes sies delliure, e axí treballaràs tostemp en pujar en major perfectió de la que has començada.

Aquestes quatorze rahons breument he recitades sperant que totes e qualsevol d'elles tu spayosament recitaràs dins la tua pensa. E si voldràs aprofitar per elles, deus-les sculpir no solament en la tua pensa, mas en la tua voluntat, que les pose per obra.

E nota que la conclusió de totes les rahons e de qualsevol de aquelles en dos fonaments se ferma: lo primer, en conexença de imperfectió e en culpa e misèria pròpia; lo segon: desig e sforç de exercitar-se en perfeta vida. En tal modo que no sia lo sentiment e conexença de la nichilitat e imperfectió pròpia sens lo desig y sforç de exercici de excel·lents virtuoses obres, ni sia lo desig e sforç de aquest exercici sens conexença e sentiment de la imperfectió pròpia.

{136b} ORACIÓ

[S]enyor Jesús, humil, mansuet e benigne, funda lo meu cor en humilitat e lança de mi e foragita tot moviment de presumció e supèrbia, que jamás visions ni revelacions desige, perquè spirituals temptacions no m'enganen que en errors en alguna manera induhir me puguen. E tu, piíssim Senyor, fes que en obres de virtut cada dia yo m'exercite e tostemp en bé aprofite perquè a vida més perfeta atenga; perquè, axí vetlant e solícitament treballant, lo teu cert adveniment e hora incerta tostemp preparat me trobe. Amén.

© 8 paciència] pacieucia | 28 humilitat] humilitar | lança de] lança e de | 30 revelacions] reuelccions | 35 treballant] treballaut

© 1-3 *deus ... neteja*] Corella modifica l'original llatí (VC, 541b), en què s'exposa que, per molt alta vida que hom haja iniciat, sens dubte cal que eleve tots els dies les seues afecions i intencions, bandejant qualsevol vici, més del que ho feia abans, i acostant-se a la perfecció i íntegra santedat, tement que potser tinga algun vici ocult pel qual meresca ser abandonat per Déu. El mestre en teologia, traductor també del salteri, incorpora, per tant, el darrer verset (Sl 50, 11), el qual no apareix en l'obra ludolfina (veg. nota posterior). | 2-3 *Dels ... neteja*] *Psalteri* (Sl 50, 11): «Oblida totes les mies iniquitats». Vulgata: «*Omnes iniquitates meas dele*». Corella es veu forçat a traduir en el *Cartoixà* aquest verset ben lliurement per tal d'adequar-lo a la coherència del passatge. | 14-16 *E ... obra*] Corella simplifica l'original llatí (VC, 542ab), en què s'exhorta a conèixer que, si hom vol valer-se d'aquestes raons, les ha de conformar no sols en l'intel·lecte, sinó que cal, per l'afeció, amonestar la pròpia voluntat vers el que dicten aqueixes raons. Cal destacar també la imatge creada pel lletraferit valencià que consisteix a traduir el llatí *formare* per «sculpir».

{542A} CAPUT XLII. DE ORANDO ET EXPECTANDO ADVENTUM DOMINI, ET DE POSTERIORIBUS SIGNIS ADVENTUS EJUS, ET CONSUMMATIONIS SEculi

I. DE ORATIONIS PRAECEPTO

Postquam ergo Dominus aerumnarum et periculorum meminit, consequenter horum remedium subdit, quod est oratio praemeditata, ac jugis et assidua; unde in libro Paralipomenorum: *Cum ignaremus quid agere debeamus, hoc solum residui habemus ut oculos nostros dirigamus ad te.*

Quia enim dixerat Dominus de suo futuro adventu, subito veniet, cujus tempus certum latet, sollicitos nos vult esse et dispositos, ne dies illa nos inveniatur imparatos.

Inter cetera autem quae nos praeparant, ut secure et digne adventum Domini expectemus, est orationis sedulitas et assiduitas, ut justis Judicis misericordiam imploremus; et orantis humilitas, ut Judicem per humilitatem flectamus, et ejus rigorem temperemus, quia ei semper humilium placuit oratio. Unde in Ecclesiastico: *Oratio humiliantis se nubes penetrabit, et donec appropinquet non consolabitur; et non discedet donec aspiciat Altissimus.* Oratio autem superbiorum exaudiri non meretur; orans enim defectum proprium confitetur, quod superbiae repugnat, quia defectum suum magis celare quam prodere affectat.

Docet ergo Dominus quoniam oportet jugiter et semper orare, et ab oratione non deficere; quia *multum valet deprecatio justis assidua.* Sed quis potest semper orare? Ergo hoc intelligendum est de quotidianis horis canonicis, juxta ritum Ecclesiae constitutis, et oremus semper scilicet pro tempore et horis debitis; et sic semper non importat continuitatem temporis, quia oportet interrumpi tempore dormitionis et quarumdam necessitatum corporis, sed importat instantiam orationis temporibus et horis ad hoc congruis.

Aut certe quidquid justus facit et dicit secundum Deum, ad orationem est reputandum. Nam semper orat, qui semper bene facit, seu in bono perseverat; nec desinit orare, nisi cum desinit justus esse. Orat enim non solum lingua; sed et cor et cogitatio, desiderium, sensus, manus, oculi, et omnis operatio bona. Haec enim si {542b} orare cessaverint, omnis linguae oratio inutilis est. Et hoc modo semper et sine intermissione possumus orare, et ab oratione non deficere.

Ⓢ 16 aquell] aquells

Ⓢ 10 *endrecem a tu*] A continuació, Corella suprimeix un passatge (VC, 542a), amb arguments ja apareguts, en què es comenta que, atès que el Senyor havia parlat de la seua vinguda, la qual seria aviat, amaga, però, en quin temps concret, perquè vol que la persona estiga sempre disposada i sol·lícita a fi que en aquells dies la trobe preparada. | 27-28 *per ... humanes*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 542a), en què s'indica que no es pot orar contínuament perquè cal interrompre l'oració temporalment pel son i altres necessitats del cos, però que cal orar en el temps i les hores que hi pertoca.

DE PREGAR E SPERAR LO ADVENIMENT DEL SENYOR, E DELS DARRERS SENYALS DE L'ADVENIMENT DEL SENYOR. CAPÍTOL XL

[I. DEL PRECEPTE D'ORAR]

[A]prés que'l Senyor ha pronunciat les calamitats e misèries que prechiran la sua venguda, del remey no s'oblida, que és oració contínua e devota, segons aquell parlar del Paralipamènon: «Com ignoram lo que devem fer, sol aquest refugi-ns resta: que los nostres ulls endrecem a tu.»

Entre ls altres remeys que al seu adveniment nos preparen, és oració devota e contínua perquè del justificat Jutge impetrem misericòrdia. Sia humil la oració nostra perquè tempre la rigor de la {136c} sua justícia, car tostemps la oració dels humils li fon accepta. Diu lo Ecclesiàstich: «La oració de aquell qui s'humilia penetra los núvols; la oració dels superbos no mereix esser hoïda.» Lo qui humilment prega, pregant confesa lo seu propi defecte, que és contrari al superbo, que la sua imperfectió no atorga.

Mostra'ns, donchs, lo Senyor que tostemps devem pregar e que la oració nostra no cesse, car molt val la oració del just contínua. Diu sant Jaume: «Però qui és aquell qui de continu tostemps pregue?» E axí devem entendre que digam oració e preguem en aquelles hores que la santa religió cristiana per a oració té diputades, que altrament seria impossible per les necessitats e misèries humanes.

O podem stimar que les obres que l'home cristià, qui stà en gràcia, obra, lo nom de oració podeu tots pendre. Aquell fa oració qui tostemps en bé persevera: prega no solament ab los labis, mas ab lo cor, ab los ulls, ab les mans y ab totes les parts de la presona, que totes al servey de Déu les endreça. Car, si axí no pregava, sinó ab la sola lengua, tal oració inútil seria, hi en aquesta manera podem tostemps fer que la nostra oració no deffallesca.

Unde ait Augustinus: Qui Deum laudat lingua, non semper potest; qui moribus Deum laudat, semper potest.

Multum autem valet apud Deum oratio cum lacrymis, quia hanc Deus magis diligit et citius exaudit; unde Angelus ad Tobiam: *Quando orabas cum lacrymis, ego obtuli orationem tuam Domino*; et Dominus per Isaiam ad Ezechiam: *Audivi orationem tuam, vidi lacrymas tuas*.

Nam, ut ait Hieronymus, oratio Deum lenit, lacryma cogit: haec ungit, illa pungit.

Unde et Bernardus: O humilis lacryma, tua est potentia, tua est regni gloria, ante faciem Iudicis sola intrare non vereris, quidquid petieris impetrabis, accusatori silentium imponis, et quandoque sententiam ab ore Iudicis rapis, vincis invincibilem, ligas Omnipotentem!

2. PARABOLA DE JUDICE INIQUITATIS ET DE VIDUA IPSUM ORANTE

Et ad probandum efficaciam orationis assidue, proponit parabolam de perseverantia in oratione et ejus exauditione inducens exemplum de iudice, *qui Deum non timebat* offendere, *et hominem non reverebatur* publice scandalizare, nec divino timore movebatur, nec humano pudore; et de vidua petente vindicari de adversario suo, scilicet ut faceret sibi justitiam de eo. Quam tandem ob solam importunitatem precum suarum exaudivit, ne eum suggillaret, id est suggerendo sua importunitate offenderet; et fecit victus taedio, quod nolebat facere beneficio, motus ad faciendum justitiam, non propter amorem justitiae, sed ad evitacionem suae molestiae.

Ex quo patet aliquos hodie peiores isto esse, quia nec Dei timore, nec hominum pudore, nec aliqua importunitate volunt gravatis justitiam facere.

Hanc parabolam Dominus ideo proposuit, ut ostendat quanto certiores de exauditione esse debeant qui Deum fontem justitiae et misericordiae perseveranter rogant, cum apud iniquum iudicem

Diu sanct Agostí: «Lo qui loha lo Senyor ab los labis no és possible tostemp lo lohe; lo qui-l loha ab bones obres, tostemp lo loha.»

És la oració ab làgremes a Déu molt accepta. Dix l'àngel a Thobies: «Quant {136d} tu pregaves ab làgremes, yo oferí davant lo Senyor la oració tua.» E diu lo Senyor per Ysaïes a Ezichies: «He hoït la oració tua, he vist les tues làgremes.»

Diu sanct Hierònim: «La oració lo Senyor allisa, les làgremes lo constrenyen, les pregàries lo unten.»

Diu sant Bernat: «O, humil làgrema, gran és la tua potència! Les portes del rey a tu són ubertes e tu sola no has temor entrar davant la cara del Jutge. Tot lo que demanes impetres, als qui t'acusen imposes silenci, e la sciència en los labis del Jutge la revoques; pots al invincible vençre y a l'omnipotent ligués.»

[2. DE LA PARÀBOLA DEL JUTGE INDOLENT I LA VIUDA QUE LI PREGAVA]

Per a provar la virtut e eficàcia de la oració, lo benigne Senyor porta una paràbola, en la qual nos mostra que devem continuar e nunca dexar les nostres pregàries, dient: «En una ciutat era un jutge, lo qual a Déu no temia ni havia vergonya dels hòmens. Hi en la ciutat hi havia una viuda la qual venia al jutge, dient: “Fes-me justícia del meu adversari!” E pasava gran temps que no li volia administrar justícia. Aprés pensà e dix en si mateix: “E si no tinch temor de Déu ni vergonya dels hòmens, perquè aquesta viuda és molt importuna hi enujosa, fer-li-he justícia, que a la fi per importunitat no m'ofegue.”»

Porta lo Senyor aquesta paràbola per mostrar quant devem esser més certs que atenyem lo que demanam nosaltres recorrent al Senyor, qui és font de

© 18 una] vua | 30 atenyem] atenyeren | demanam] demanan

© 17-28 lo ... m'ofegue] Corella tradueix directament de la Vulgata la paràbola del jutge i la viuda (Lc 18, 1-5), la qual apareix de manera resumida i glossada en VC, 542b, en què es diu que Jesús posa com a exemple un jutge que no temia ofendre Déu ni s'avergonyia d'escandalitzar públicament als homes; no li movia ni el temor diví ni la vergonya humana. I una viuda li pregava venjar-se d'un adversari seu, és a dir, que li fera justícia d'ell; la qual, a la fi, només per la importunitat de les seues súpliques, va ser escoltada, perquè no l'aturmentàs, ço és, ofengués carregant amb les seues importunitats; va fer, vençut pel tedi, el que no volia fer per bé; mogut a fer justícia no per amor de la justícia –acaba el passatge llatí–, sinó per evitar-se molèsties. L'autor valencià, prèviament, i sobretot en passatges de tarannà parabolí o narratiu, ha operat traduint directament de la Vulgata (veg. nota p. 364,16-365,3). | 28 no m'ofegue] A continuació, Corella suprimeix un comentari (VC, 542b), en què es diu que sembla que actualment hi ha alguns que són pitjors que aqueix jutge, perquè no volen fer justícia ni per temor de Déu, ni per vergonya dels homes ni per cap importunitat onerosa.

valuerit perseverantia deprecantis ipsum; quia {543a} per importunitatem precum obtinuit petitionis effectum.

Sic enim multo fortius *Deus*, qui est bonus et justus, exaudiet preces, et *faciet vindictam electorum suorum*, in pressura et tribulatione existentium et *clamantium ad se, die ac nocte*, id est orantium instanter pro sua liberatione et declaratione divinae justitiae.

Advertendum tamen, quod Sancti viventes in terra non petunt a Deo de adversariis vindictam per gehennae poenam, sed quod conversi ad justitiam desinant esse mali, secundum illud in Proverbiis: *Verte impios et non erunt*, scilicet impii; vel, quod amissa potestate quam nunc habent, desinant justos persequi; vel, quia ad bonos pertinet bona spiritualia et aeterna suis persecutoribus optare, et hoc modo pro eis orare. Sed quia poenae temporales sunt quaedam medicinae, et valent ad emendationem vitae, et ad declarationem divinae justitiae, ideo ad Sanctos bene pertinet petere a Deo hoc modo vindictam de suis persecutoribus, non ex motu irae, sed ex zelo justitiae; et sic non est contra illud quod dicitur: *Orate pro persequentibus vos, etc.*

misericòrdia, que la vídua, per continuar lo que de-
{137a} manava, ho pogué atényer de l'inich jutge.

3. NECESSITAS FIDEI AD ORANDUM

Deinde post orationem, subjungit Dominus de fide interrogationem dicens: *Verumtamen cum venerit Filius hominis*, scilicet Christus ad iudicium *putas inveniet fidem in terra?* Quasi eis diceret: Parum inveniet, respective loquendo de fide formata charitate. De fide post orationem interrogat, quia si fides deficit, oratio perit. *Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt?* Ergo ut oremus, credamus; et ut ipsa fides qua oramus non deficiat, oremus.

Quod autem quaerit Dominus an in adventu suo inveniat fidem, non facit dubitando, quia omnia novit; sed quaerit arguens et increpans infidelium

Ⓞ 2 [l'inich jutge] Tot seguit, Corella elimina un amplíssim passatge de l'original llatí (VC, 543a), en què s'exposa que d'aquesta manera, amb més força, ¿«Déu», que és bo i just i escoltarà les súplices, «no farà justícia als seus elegits», que es troben en la opressió i la tribulació, «que clamen a ell de nit i de dia» (Lc 18, 7) i pregunuen amb insistència pel seu alliberament, perquè es declare la justícia divina? Cal advertir, no obstant, que els sants, mentre viuen en la terra, no demanen a Déu justícia dels adversaris amb el castic de l'infern; demanen que, convertint-se a la justícia, deixen de ser malvats, segons el que es diu en els Proverbis: «Els malvats se'n van, no en queda ni rastre» (Pr 12, 7); o que perden el poder que tenen ara i deixen de perseguir els justos; o que els justos desitgen per als seus perseguidors els béns espirituals i eterns, i pregar així per ells. Però –continua el fragment omès–, com que els castics temporals, com les medicines, serveixen per a esmenar la vida i són declaració de la justícia divina, per això poden els sants demanar a Déu d'aquesta manera justícia per als seus perseguidors, no per moviment de ira, sinó per zel de justícia, i així no és contra allò que es diu: «Pregueu pels qui us persegueixen» (Mt 5, 44). Seguidament, Corella suprimeix tot un subcapítol sencer, segons la nostra edició, en què s'indica que després de l'oració afegeix el Senyor una pregunta sobre la fe, dient: «Però el Fill de l'home», és a dir, Crist el dia del Judici, «quan vinga, ¿trobarà fe a la terra?» (Lc 18, 8). Com si diguera: hi trobarà poc, parlant relativament de la fe informada per la caritat. Després de l'oració pregunta per la fe, perquè si falta la fe, mor l'oració. «Com podran invocar-lo, si no hi creuen?» (Rm 10, 14). Per tant, per a pregar cal creure; i cal pregar perquè la fe mateixa amb què preguem no defallisca. La pregunta del Senyor –segueix el passatge eliminat–, si en la seua vinguda trobarà fe, no la fa dubtant, atès que tot ho sap; sinó argüint i increpant la multitud dels qui no creuen. En la seua vinguda trobarà que molts, seduïts per l'Anticrist, han caigut de la fe, respecte dels pocs que trobarà que hauran persistit en la vertadera confessió de la fe. Llavors, segons Beda el Venerable, tanta serà la raresa dels elegits que s'accelerará la ruïna del món no pel clamor dels infidels, sinó per la malaptesa de tots els altres que ja han sigut netejats: «I el mal augmentará tant, que es refredará l'amor de la majoria» (Mt 24, 12). Acaba aquesta llarga omissió amb la supressió del començament del subcapítol que segueix, segons la nostra edició, en què s'exposa que, d'aquesta manera, el Senyor va proveir de defenses els fidels contra l'arribada de l'Anticrist i els seus profetes falsos.

multitudinem, quia in adventu suo multos ab Antichristo seductos reperiet a fide corruisse, respectu quorum paucos inveniet in vera fidei confessione perstitisse.

Tunc enim secundum Bedam, tanta erit raritas electorum, ut non tam ob clamorem infidelium, quam ob torporem aliorum totius jam mundi sit acoeleranda ruina: *Quoniam enim abundabit iniquitas, refrigescet et deficiet charitas multorum.*

4. TRIPLEX DOMINI ADVENTUS

Et quia praemunivit Dominus fideles contra adventum Antichristi et suorum pseudoprophetarum, ac insuper monuit eos orare semper in tantis malis, ad expectandum adventum suum, nunc consolatur eos per suum propinquum adventum. Ubi sciendum, quod cum triplex sit adventus Dei Salvatoris nostri, videlicet: in carnem, in mentem, et in iudicium, primi duo sunt amoris, tertius est timoris; tertium celebramus propter primum, et primum propter medium.

De adventu enim ad iudicium mentio fit isto tempore in officio, ut timore nobis immisso ad venerandam futuram festivitatem Natalis Domini in carnem nos sollicitius praeparemus. De adventu in carnem ideo festa recolimus, quatenus per ea Verbum aeternum mentaliter concipere mereamur, dum ipsa mentalis conceptio est maxima gratia omnium donorum quae in hac vita, secundum legem communem animae devotae per gratiam conferuntur.

Unde dicit Augustinus, quod beatorum fuit Maria concipiendo Christum mente, quam carne. Et quia dicit idem Augustinus, quod timoris est praeparare locum, et quod introducit charitatem sicut foeta filium, ideo Ecclesia celebrans adventum Domini in carnem, pariter et in mentem, qui sunt adventus amoris,

[3. DE LES TRES VINGUDES DEL SENYOR]

Amonesta, donchs, lo Senyor en les tribulacions de Antecrist e angústies que [l]a oració sia lo nostre regufi, sperant lo seu adveniment, que, après de tantes dolors, deu esser propinquë. Hon devem atendre que tres adveniments del Senyor se contenen: en la nostra carn humana, en la nostra pensa, hi en lo final Judici. Los dos primers, amor los acompanya; del tercer, ab temor totes les creatures tremolen. Per aquest adveniment de temor nos preparam per als dos primers, qui ab amor vénen.

E per ço la Sgleya sacra a l'Advent los seus officis comença; sperant lo adveniment en carn del seu spòs, fa record de l'adveniment spantable al Judici, perquè aquesta temor se prepara per a rebre'l ab amor, infant mansuet, en les castes falde de la verge Mare, e perquè'l reba per gràcia, ab devoció, la nostra ànima. E axí, lo Verb divinal que la verge donzella, Senyora nostra, dignament ha pogut concebre en lo seu immaculat ventre, nosaltres per devoció lo concebam en la nostra devota pensa. És aquesta mental concepció la major gràcia que de ley comuna a la contemplativa ànima comunicar se dexa.

Diu sanct Agostí que més fon benaventurada la nostra Senyora, verge Maria, quant concebé a Jesús dins la pensa que no quant lo concebé dins lo ventre. Diu ell mateix que axí com la cerda entra primera perquè'l fil {137b} pase, axí la temor prepara lo loch a la amor que entre. E per ço, ab temor de la final vinguda desperta la Sgleya la crestiana ànima, que als dos primers adveniments de amor se prepara.

© 8-10 *Per ... vénen*] Corella altera l'original llatí (VC, 543a), en què es comenta que se celebra la tercera per la primera, i la primera per la del mig. | 11 *a l'Advent*] Corella concreta l'original llatí (VC, 543a), en què es diu simplement en aquest temps. | 14-16 *ab ... ànima*] Corella amplia l'obra ludolfina (VC, 543a), en què el mestre de teologia incorpora la manera de rebre Jesús («ab amor» i «ab devoció, la nostra ànima»), seguint les tres maneres que ha descrit suara, i també afegeix la referència devota al Jesuset i santa Maria. | 17-19 *que ... ventre*] Corella agrega aquesta referència a la concepció, la qual continua un passatge incorporat per ell prèviament (veg. nota anterior), i que no apareix en l'original llatí (VC, 543a). | 26-27 *Axí com la cerda entra primera perquè'l fil pase*] Corella modifica la imatge que hi ha en l'original llatí (VC, 543a), en què es comenta que, així com l'embaràs prepara la mare per tenir al fill, així el temor prepara l'amor. | 30 *se prepare*] A continuació, Corella suprimeix un comentari (VC, 543ab), amb arguments apareguts prèviament, en què s'exposa que es fa menció simultàniament en l'ofici de la seua vinguda al Judici, que és vinguda de temor, perquè, efectivament, pel temor s'introdueix, i per aquest el fidel es moga a la preparació amorosa del seu hostatge, de manera que, concebuda mentalment en cada un la Paraula eterna, diga amb el profeta: «Per temor a tu, Senyor, he concebut esperit de salvació» (Is 26, 18).

simul mentionem facit in officio de adventu ejus ad iudicium, {543b} qui est adventus timoris, ut videlicet per timorem introducatur, ac per hoc nos moveamur ad amorosam nostri hospitii praeparationem, quatenus Verbo aeterno mentaliter in nobis concepto, dicamus cum Propheta: *A timore tuo, Domine concepimus spiritum salutis.*

Consolatur ergo eos, Dominus de suo adventu propinquo, quia statim non immediate, sed parvo tempore elapso post tribulationem Antichristi et pseudoprophetarum, quae durabit per tres annos cum dimidio et etiam post mortem ipsius Antichristi apparebunt signa manifesta propinqui iudicii; quia post tribulationem illam antequam appareant signa ista, erit tempus breve, scilicet quadraginta dierum, vel circa, ad refrigerium bonorum, et ad poenitentiam malorum, in quo poenitere poterunt illi qui per Antichristum fuerunt decepti.

5. TURBATIO COELORUM IN CONSUMMATIONE SEculi, LITTERALITER, MYSTICE ET MORALITER

Et sciendum quod appropinquante finali iudicio, in omni creatura apparebit turbatio. Universitas autem creaturarum reduci potest ad quatuor genera, videlicet: ad naturam coelestem, elementarem, rationalem, intellectualem. Primo, ergo describitur turbatio in natura coelesti, videlicet: *Signa in sole, luna et stellis*, in quibus erunt aliqua apparentia insolita, et naturae suae repugnantia; et ideo dicuntur *signa* quae in eis erunt. *Sol enim obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellae cadent de coelo*, non a situ suo, quod naturaliter impossibile est fieri, cum terra non sufficeret earum magnitudini, et corpora coelestia maneant in natura sua integra; sed propter nimiam scintillationem quae erit in aere, cadere videbuntur a suo lumine, non quod eo priventur, cum sit eis naturale, sed quia vincuntur a majori lumine.

E tornant a la evangèlica letra, aconsola'ls lo Senyor que prest serà lo seu adveniment, après les grans tribulacions e angústies, que duraran tres anys e sis mesos. E mort Antecrist, seran de spay quaranta-cinch dies, per als bons de repòs e refrigeri, e per als mals de penitència, si la voldran pendre, la qual pendran conexent per la mort de Antecrist que decebuts anaven. Y tantost seran grans senyals e maravellosos, mostrant com lo Juhí serà propinque.

[4. DE LA TORBACIÓ EN ELS CELS EN LA FI DEL MÓN, LITERALMENT, MÍSTICA I MORAL]

Y serà turbació manifesta en totes les creatures, que a quatre spècies reduhir se poden: als cels, als elements, als hòmens hi als àngels. En los cels, en la luna hi steles, seran senyals spantables, repugnant a tot lo acostumat cors de natura; car sens sclibsi lo sol se scuri[r]à, e per consegüent la luna; cauran les steles, no que en veritat del cel cayguen ni-s moguen, mas les revolucions dels cels insòlites faran semblança de caure. Y encara, en la regió aèrea correran cometes e inflamacions ígnees ab coruscacions e lamps terribles.

Ⓞ 4-5 *seran ... dies*] Corella concreta un lapse que l'original llatí deixa obert (VC, 543b), en què es diu que hi haurà un temps breu, de quaranta dies més o menys. | 14 *cors de natura*] Tot seguit, Corella elimina un breu comentari (VC, 543b), en què s'exposa que, per ser insòlits els senyals, es mencionen quin seran. | *car sens sclibsi*] Corella afegeix aquest comentari, el qual no es troba en VC, 543b, i que descarta, per tant, aquest fenomen natural de les torbacions celestials en la vinguda del Judici. | 16 *ni-s moguen*] Immediatament després, Corella omet una explicació (VC, 543b), en què es comenta que els estels no cauran del seu lloc, la qual cosa naturalment és impossible que s'esdevinga, atès que la terra no té prou magnitud perquè hi caiguen; els cossos celestials romandran íntegrament en la seua natura. | 16-17 *mas ... caure*] Corella incorpora aquesta explicació, d'un tarannà certament hiperbòlic (veg. nota posterior), com la resta d'aquest passatge, i n'exclou la de l'original llatí (VC, 543b), en què es diu que les estrelles no cauran perquè és cosa impossible, atès que la terra no té prou grandària per a la seua magnitud. Així, els cossos celestials romandran íntegres en la seua natura. Notem també l'al·literació de la consonant fricativa alveolar sorda («revolucions dels cels insòlites») en la reelaboració corellana d'aquest passatge. | 17-19 *Y ... terribles*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 543b), en el qual es parla només de «scintillationem quae erit in aere» amb aquesta imatge colpidora, on novament les al·literacions de consonants ròtiques (veg. nota anterior), en «regió aèrea correran» o «coruscacions e lamps terribles» juguen un paper efectista en les imatges creades pel lletraferit.

Haec enim luminaria obscurari et cadere dicuntur, comparatione majoris lucis supervenientis, quia in glorioso Christi adventu, apparente verae gloriae lucis, omnia mundi lumina tenebris comparantur et umbris; sicut stellae non apparent, sole oriente, et lumen candelae non lucet in die.

Unde ait Beda: Sidera in die iudicii videbuntur obscura, non diminutione suae lucis accedente, sed superveniente claritate veri luminis, hoc est summi Iudicis, cum venerit in majestate sua, et Patris, et Sanctorum et Angelorum. Quamvis nil prohibet intelligi veraciter solem tunc et lunam cum sideribus ceteris ad tempus suo lumine privari, quomodo de sole factum constat tempore Dominicæ passionis, luna enim tunc temporis cum esset plena sub abdito terrae latebat. Ceterum peracto die iudicii et clarescente futurae gloriae vitae, cum fuerit coelum novum et terra nova, tunc fiet quod Isaias Propheta dicit: *Et erit lux lumen sicut lux solis, et lux solis septupliciter sicut lux septem dierum*: haec Beda.

Mystice, Ecclesia *pulchra ut luna, electa ut sol*, et quae noctem mundi illuminat ut stellae, tunc non apparebit impiis ultra modum saevientibus; et cedent persequentibus ac cadent multi qui gratia fulgere videbantur, et quidam fideles firmissimi turbabuntur.

Moraliter vero, per solem status perfectorum designatur, eorum enim est ad modum solis influere aliis et illuminare; per lunam status proficientium significatur, ad quos pertinet exterioribus exercitiis virtuosus quae sunt circa mutabilitatem humanorum actuum insistere, ad similitudinem lunae, quae inter planetas specialiter habet influentiam super mutabilitatem istorum inferiorum; per stellas vero status incipientium accipitur, ad quos pertinet praeterita peccata deplangere et a futuris cavere,

stellae enim emissionem radiorum aerem impurum depurant, et earum virtute aufertur a mundo inferiori pestilentiae corruptela. In quolibet istorum

Podem encara entendre que totes les celestials llums seran scures en lo darrer dia en comparació de la resplandor de la lum eterna, Jesús Déu, sobiran Jutge.

Al seny al·legòrich, la Sgleya, eleta axí com lo sol, specio- {137c} sa com la luna, qui la nit de aquest món il·lumina, serà tan gran la crueldat de l'Antecrist e dels seus ministres que semblarà que la Sgleya no scalfarà ni il·luminarà als seus fills axí com acostumava; e dels qui semblaran perfets, axí com steles, molts ne cauran, e los qui staran tremolant per la cer[ti]nitat de tan cruels penes.

Moralment, lo sol l'estament dels perfets significa, los quals ab lum de vida e doctrina los altres il·luminen. Per la luna, l'estament dels qui aprofiten podem entendre, ocupats en les obres de la vida activa, que en los actes humans en sguard del prohimisme se exerciten, que prenen mudament quant és mester, axí com la luna. Les steles signifiquen lo stament dels qui comencen, als quals se guarda los peccats pasats plànyer, dels sdevenidors guardar-se.

© 3 *sobiran Jutge*] Corella deixa de banda una comparació de l'original llatí (VC, 543b), en què es diu que les llums s'enfosquiran així com els estels desapareixen quan ix el sol a l'alba o el llum dels ciris no llueix a la llum del dia. Tot seguit, el mestre en teologia omet una citació de Beda el Venerable, amb arguments apareguts prèviament, en què s'exposa que els cossos celestials en el dia del Judici s'enfosquiran no perquè disminueixi la llum que emeten, sinó perquè sobrevindrà la claredat de la llum vertadera, la del Judici final, quan vingui en la seua majestat, i la del Pare i dels sants i àngels. Així i tot, res no prohibeix entendre que el sol i la lluna, amb la resta de cossos celestials, siguin privats certament durant un temps de la seua llum, com consta que va ocórrer amb el sol en el temps de la Passió del Senyor, però la lluna, com que era plena, es va amagar en aquell temps sota la part oculta terra. Per la resta, quan es complete el dia del Judici i rellesca la glòria de la vida futura, quan hi haja un cel nou i una terra nova, llavors ocórrerà el que predigué el profeta Isaïes: «La lluna brillarà com el sol, i el sol serà set vegades més brillant, com si concentràs en un sol dia la llum d'una setmana» (Is 30, 26). | 6-8 *serà ... acostumava*] Corella retorca l'original llatí (VC, 543b), en què s'indica simplement que l'Església no apareixerà als impiadosos, enfurits en gran manera, amb la imatge de l'Església que escalfa i il·lumina. | 18 *la luna*] Posteriorment, Corella omet un comentari (VC, 543b), en què s'exposa que la lluna, entre els planetes, té una influència especial sobre la mutabilitat de les coses inferiors (veg. nota posterior). | 20 *dels sdevenidors guardar-se*] Tot seguit, Corella obvia una interpretació (VC, 543b-544a), en consonància amb una eliminació prèvia (veg. nota anterior), en què es comenta que els estels depuren amb els raigs que emeten les impureses de l'aire, i la seua virtut lleva del món inferior les corrupcions pestilents. En cada un d'aquests estats –acaba el comentari omès– han d'ocórrer certs senyals perquè hom conceba en la ment el Verb etern.

statuum, ut Verbum aeternum concipiatur in mente, debent certa signa praecurrere.

In sole namque legimus accidisse signum stationis, signum retrogradationis, et signum obscurationis. Et in sole quantum ad perfectos: primo debet esse signum stationis, et hoc per mentis in Deo stabilitationem, ne variis cogitationibus evagetur, secundum illud Psalmistae: *Jacta cogitatum tuum super Dominum;*

secundo, signum retrogradationis per contemplationis et actionis alternationem, secundum illud Ezechielis: *Animalia, ibant et revertabantur*, animalia enim, id est sectatores Evangelicae perfectionis, vadunt ad vitam contemplativam, in qua, quia diu immorari non praevalent, revertuntur ad activam;

tertio, signum obscurationis per propriae gloriae exinanitionem, ut in suis oculis nihil se esse reputent, sic semetipsum obscuravit Apostolus dicens: *Ego sum minimus Apostolorum;* et sequitur: *Gratia Dei sum id quod sum.*

In luna quantum ad proficientes, debet apparere signum conversionis in sanguinem, per Passionis jugem recordationem, unde eis dicit Christus in Threnis: *Recordare paupertatis meae, et absinthii et fellis;* et respondere debet homo illud quod ibi sequitur: *Memoria memor ero, et tabesceat in me anima mea.*

In stellis vero quantum ad incipientes,

debet esse signum casus et propriae dejectionis per defectuum multiplicium humilem recognitionem, de quo casu exponi potest illud Proverbiorum: *Septies in die cadet justus, et resurget.* Justificatus enim per gratiam

Del sol tres senyals recita la Sacra Scriptura: que stigué ferm sens moure's, que tornà atràs, que se scurí en tenebres. Que stigué ferm significa la fermetat que té en Déu lo perfet home, que alguna cosa no-l pot moure ni apartar de la conjunció que té ab Déu per la gràcia. Diu lo psalmista: «Ha fermat los meus peus sobre pedra.»

Lo tornar atràs significa que, pensant la imbecilitat sua, torna atràs de presumció e supèrbia.

E de ací ve a scurir-se per humilitat verdadera, pensant que-l seu esser e vida, sens la gràcia, tota és tenebres; e axí se scurí lo Apòstol, quant deya: «Yo mínim só de tots los apòstols, {1 37d} e: «Per la gràcia de Déu só lo que só.»

Los proficientes se deven convertir en sanch, com la luna, per contínua recordació de la passió del Senyor dolorosa. Diu lo Senyor a la ànima cristiana: «Recor[t]-te de la mia pobrea, de la mia amargor, de la fel mia.» Hi en lo següent vers respon l'ànima: «Tostemps me'n recorde, e axí vinch a defalir-me.»

Los qui en virtuts comencen, que per les steles se entén, qui senyalaran caure,

© 8 imbecilitat] imbecilitat | 18-19 la fel] la de fel

© 4-7 que ... pedra] Corella modifica l'original llatí (VC, 544a), en què s'indica que el perfecte ha de ser estable de manera que no vague amb pensaments diversos, segons el psalmista: «Deixa en mans del Senyor el teu destí» (Sl 54, 23). Per tant, el mestre en teologia incorpora la unió per la gràcia entre l'home i Déu, aspecte que no apareix en el text llatí. Aquesta incorporació és la clau per entendre els significats de la resta de senyals del sol que agrega Corella, els quals són tots interpretats per mitjà de la necessitat de la confiança en la gràcia de Déu en la remissió de les culpes, aspecte que sembla pouar d'un passatge posterior que Corella omet, i que acaba en l'original llatí aquest subcapítol (veg. nota p. 848,3). A més, tornant a aquest passatge, Corella substitueix el salm que hi ha en l'obra ludolfina pel del Cartoixà, el Sl 39, 3: «Ha plantat els meus peus sobre la roca». Aquesta, per tant, és una mostra més del domini del Salteri del mestre en teologia, el qual creu escaient un altre verset per a exemplificar el passatge i l'incorpora, eliminant el de la VC. | 6-7 Ha ... pedra] Psalteri (Sl 39, 3): «E ha'm fermat sobre pedra los meus peus» (Martos, 2013b: 201). Vulgata: «*Et statuit super petram pedes meos*». La traducció del Psalteri segueix literalment l'estructura llatina i per tant esdevé més rígida que la del Cartoixà. | 8-9 Lo ... supèrbia] Corella continua la reformulació d'aquest passatge (veg. nota p. 847,4-7), i modifica la interpretació del segon senyal del sol, el de tornar arrere, que apareix en l'original llatí (VC, 544a), en què es comenta que és senyal de l'alternança entre l'acció i la contemplació, segons el profeta Ezequiel: «Els vivents anaven i venien» (Ez 1, 14); els vivents, aquells que segueixen la perfecció evangèlica, van a la vida contemplativa; no hi poden aturar molt de temps i tornen a l'activa. | 10-12 E ... tenebres] Corella continua alterant l'original llatí (VC, 544a), en què s'indica que el senyal d'enfosquir-se el sol cal entendre'l per l'extinció de la pròpia glòria, considerar-se algú no res als propis ulls. La modificació té a veure novament amb la inclusió de la necessitat de confiar en la gràcia divina (veg. nota p. 847,4-7) | 21 virtuts comencen] A continuació, Corella suprimeix un primer significat de la caiguda estels (VC, 544a), en què s'interpreta la caiguda i pèrdua pròpies pel reconeixement humil dels múltiples defectes; sobre aquesta caiguda es pot exposar el passatge dels Proverbis: «ni que el just caigués set vegades» al dia, «s'alçaria» (Pr 24, 16); és, per tant, justificat per la gràcia de Déu en cada moment, que designa el nombre set.

Dei omni tempore, quod per septenarium numerum innuitur,

debet cadere per propriam recognitionem, et tunc semper post lapsum resurgit per divinae miserationis sublevationem;

quoties enim quis pro suis defectibus ingemuerit, toties divinae propitiationis gratiam sibi amplius cumulabit. Haec autem signa facere in quolibet statu non est ex nobis, sed ex supereffluentia divinae bonitatis; ideo Sapiens sic orat: *Miserere nostri Deus omnium, et ostende nobis lucem miserationum tuarum;* et subdit: *Innova signa et immuta mirabilia.*

6. TURBATIO CREATURAE ELEMENTARIS

Secundo describitur turbatio in creatura elementari, cum dicitur: *Et in terris pressura gentium prae confusione sonitus maris et fluctuum.* Nam ex impressione corporum coelestium fiet commotio elementorum. Terra enim commotione commovebitur, et in aere caligo et venti, tonitrua et fulgura, coruscationes et variae tempestates generabuntur.

In mari quoque et fluctibus, generabuntur spiritus procellarum, et ab intus et ab extra concutientes mare et fluctus, ex quorum confractione generabitur maximus et horribilis sonus, et prae nimia aquarum hinc inde agitatione absque ordine, quasi sonus confusionis apparebit.

Et insuper aderit etiam incendium ignis qui praecurret faciem Iudicis, ita ut mare et omnia credantur consumi omnino, dicente Petro: *Elementa calore solventur, et terra et omnia quae in ea sunt opera exurentur.*

Ex quibus omnibus corda hominum nimio terrore concutientur, et homines attoniti quasi fugere volentes, et propter tenebras horrendas se mutuo videre non valentes, discurrendo se invicem prement, et impingendo compriment, ut fiat *pressura gentium*, et ruat unus super alium ex concursu multorum

Ⓢ 4 elementals] elementats | 15 se] que

Ⓢ 3 *divina gràcia*] Tot seguit, Corella omet un comentari (VC, 544a), en què s'explica que, tant com hom gemegarà pels propis defectes, tant els acumularà a si en la gràcia del favor diví. Però fer aquests senyals en qualsevol estat no pertany a la persona, sinó a la sobreabundància de la bondat divina, per això el savi prega així: «Tingues pietat de nosaltres, Senyor, Déu de l'univers, i mostra'ns la llum de la teua misericòrida» (Sir 36, 1); i segueix: «Renova els senyals i les meravelles» (Sir 36, 6). | 11-14 *La ... atenguen*] Corella refà la imatge que apareix en l'original llatí (VC, 544a), en què es comenta que en el mar i les ones es generaran vents tempestuosos que escometran dins i fora del mar i les ones, d'on es generarà, per aquesta conflagració, un so immens i horrible; per l'excessiva agitació de les aigües, d'ací i d'allà, sense ordre, s'alçarà com so de confusió. Notem en la reformulació corellana un to ausiasmarquès, el qual pot remetre al poema XLVI, encara que més avant podem trobar, en el mateix Cartoixà, la inspiració d'aquesta imatge (veg. p. 851,9-12). | 18 *ells habiten*] A continuació, Corella elimina un passatge de l'obra ludolfina (VC, 544ab), en què s'exposa que, d'aquesta manera, els cors humans seran sacsejats amb excessiu terror, i les persones, estupefactes, volent com fugir, incapacitades de veure's mútuament per les horribles tenebres, s'esclafaran els uns als altres i s'estrenyeran amb empentes, perquè s'esdevinga l'«angoixa de les nacions» (Lc 21, 25), i uns caiguen sobre els altres per la concurrència de molts que temen ser absorbits per les aigües, i consumits pel foc i les tempestes. Continua l'omissió del text llatí amb un joc de paraules: segons açò, es diu pròpiament *pressura*, «angoixa», com si hom diguera *premens sura*, «panxell contret», respecte de com ha d'estar aquest múscul de la cama quan cal córrer. La causa major d'aquesta angoixa serà el «bramul de la mar i les onades embravides» (Lc 21, 25) –acaba el passatge omès–, perquè bramarà la mar terriblement i insòlita, i la costa de la mar serà agitada amb més força per la tempesta.

devenem entendre la poca confiança que de si deu tenir lo qui comença, e que no pense que per si mateix tenir se puga, mas que-l sosté lo cel de la divina gràcia.

[5. DE LA TORBACIÓ EN LES CRIATURES ELEMENTALS]

Segonament, se descriu la turbació en les elementals creatures, com diu que serà en la terra gran presura per la confusió del so de la mar e de les fluctuacions sues, car per impressions dels celestial[s] còssors se faran en los elements comocios no acostumades: mourà's la terra, e seran grans coruscacions e tempestats no acostumades.

La mar, per diversos vents e contraris agitada, donarà so spantable en lunys terres, ab ones tan altes que semblarà lo profunde se descubra y als cels atenguen.

E lo general foch, qui vendrà davant lo Jutge, se mostrarà, que la terra e les aygües tot ho convertirà en cendra, dient sant Pere: «Los elements se disolran de calor e totes les creatures que en ells habiten.»

timentium ab aquis absorberi, et ab igne et tempestatibus consumi, et secundum hoc proprie dicitur *pressura*, quasi premens suram. Maxime autem hujus pressuræ causa erit *sonitus maris et fluctuum*, quia mare inusitato modo terribiliter fremet, et littus maris vehementius agitabitur tempestate.

7. TURBATIO CREATURAE RATIONABILIS

Tertio describitur turbatio in creatura rationabili, id est in homine cum subditur: *Arescentibus*, id est deficientibus, *hominibus*, a vigore suae corporalis virtutis et colore; in diebus enim illis efficientur homines aridi et palescentes et stupidi et velut amentes, et contabescent in seipsis, ita ut alter alterum non alloquatur, vel audiat seu attendat, *prae timore*, scilicet malorum praesentium, et *expectatione* malorum adhuc restantium, *quae*, inquam, timor et expectatio *supervenient universo orbi*.

Quasi diceret: Nec natio, nec provincia excludetur ab his angustiis. De his autem sic dicit Isaias: *Eritque repente, et confestim visitabitur a Domino exercituum in tonitruo, et commotione terrae, et voce magna turbinis et tempestatis et flammae ignis devorantis*. Et sic implebitur quod dicit David de impio: *Quaesivi et non est inventus locus ejus*. Quasi diceret: Quaesivi impio locum in mundo, et non inveni. Nam iudicio imminente, coelum tonitruis et fulguribus repellat impium, aer depellet per turbinem, mare per tempestatem, terra eum excutiet per commotionem; ut in toto mundo locum non inveniens sepeliatur in flamma ignis devorantis in inferno.

8. TURBATIO CREATURAE INTELLECTUALIS

Quarto ponitur turbatio in creatura intellectuali cum infertur: *Nam virtutes coelorum*, id est, angelicae Potestates *movebuntur*. Ille autem motus erit multipliciter: quia *movebuntur* quodam motu admirationis videntes inusitados effectus accidere praeter ordinem naturalem; item, *movebuntur* ex divina voluntate ad faciendum miraculosas transmutationes in elementis, ad incutiendum hominibus terrorem Iudicis venientis; item, *movebuntur* ad peccatorum vindictam et separationem expetendo ab eis ultionem, quia

Ⓢ 4 temor] honor VC, 544b: «timore»

Ⓢ 7 aquestes angústies] Posteriorment, Corella omet un fragment de l'original llatí (VC, 544b), en què es comenta que l'angoixa serà per tot el món, com si digués que cap nació ni província en serà exclòs. D'açò diu Isaiès: «Intervindrà el Senyor de l'univers amb una tronada ensordidora i terrible, amb un vent tempestuós i amb les flames d'un foc devorador» (Is 29, 6). I així es complirà allò que va dir David sobre l'impíadós: «L'he buscat i no en quedava ni rastre» (Sl 36, 36); com si digués: he buscat un lloc en el món per a l'impíadós i no l'he trobat. Perquè, quan arribe del Judici, el cel repel·lirà l'impíu amb trons i llamps, l'aire l'expulsarà com un remolí, la mar, per la tempesta; la terra el sacsejarà per terratrèmol; a fi que no trobe lloc en tot el món i siga sepultat en la flama del foc devorador en l'infern. | 16 trametent-los ... penes] Corella resumeix l'original llatí (VC, 544b), en què s'exemplifica per mitjà d'un verset evangèlic: «Eixiran els àngels i destriaran els dolents dels justos, i els llançaran a la fornaldardent» (Mt 13, 49-50).

[6. DE LA TORBACIÓ EN LES CRIATURES RACIONALS]

Terçament, se descriu la turbació en la racional creatura, qui és l'ome. Deffaliran los hòmens per de- {138a} falt de la sua virtut e força. Hiran grochs, spantats e magres per temor dels mals presents e themor dels que venir senyalen. E axí alienats, no-⁵ parlaran los uns als altres, ab les penses alterades. E seran generals per tot lo món aquestes angústies.

[7. DE LA TORBACIÓ EN LES CRIATURES INTEL·LECTUALS]

Quartament, parla de les angèliques creatures, dient: «Les virtuts celestials se mouran», que són les potestats angèliques. E serà aquest moviment en moltes ¹⁰ maneres, car mouran-se per maravel·la, mirant en la mundana màquina inusitats efectes; mouran-se per manament de la divina sapiència a fer mutacions admirables, senyalant lo adveniment del Jutge; mouran-se a la sentència dels peccadors e justa ¹⁵ venjança, trametent-los a les eternes penes; mouran-se

separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis; item, possunt dici moveri ex magno timore, videbunt enim totum orbem judicari, et Luciferum qui eorum princeps fuit.

Unde dicit Chrysostomus, quod valde decenter commovebuntur et concutientur videntes tantam transmutationem fieri, et conservos suos puniri, et orbem terrarum terribili assistentem iudicio.

Est autem in Angelis timor cuiusdam reverentiae et admirationis respectu Dei, quia scilicet admirantur Dei majestatem eis incomprehensibilem, et ad modum trementium se habebunt, de tali timore dicitur in Job: *Columme coeli contremiscunt et pavent ad nutum ejus, vel, secundum aliquos, in adventu ejus.* Quid ergo facient virgulta deserti, ubi timore concutitur cedrus Libani paradisi? Unde non est mirum si homines qui in natura et sensu sunt terrestres *arescent*, cum etiam angelicae Potestates, quae de se securae sunt, *movebuntur*.

Moraliter, coelorum nomine possunt intelligi animae sanctae, in quibus Deus per gratiam concipi dignatur et habitare, de quibus dicitur: *Coelum mihi sedes est*, anima enim justae sedes est sapientiae. Hujus coeli virtutes sunt animae vires. Sicut autem in adventu in iudicium *virtutes coelorum corporalium movebuntur*; sic in adventu Verbi aeterni in mentem omnes virtutes et potentiae animae movebuntur ad operationes superexcedentes; superiorque et inferior portio rationis movebuntur de exercitio bonae operationis, ad studium orationis et contemplationis.

9. QUINDECIM JUDICII FUTURI SIGNA

Judicium ergo divinum praecedent signa et mirabilia, iram Dei in peccatores designantia, et ad ostendendam Dei paratam contra eos vindictam. {545a} Et sicut offensus Domino, turbatur ejus familia contra offendentes; sic creatura Dei turbatur contra peccatores.

Et secundum Bedam, quomodo impulsae ad casum arbores fragores motusque sui praemittere solent indicia, sic termino mundi appropinquante, quasi paventia nutant et gemunt elementa et omnis creatura.

de terror e temor terrible Lucifer e lo seu exèrcit, quant veuran que s'acosta lo temps del seu perpetu e dolorós carçre.

Mouran-se los benaventurats àngels de una temor de humil reverència, considerant la celsitut de la majestat divina, la qual no poden comprendre; e de aquesta parla Job, dient: «Les columpnes del cel tremolen hi se spanten en lo adveniment del Jutge.» Què faran, donchs, en lo desert les petites plantes, quant lo gran cedre de Parahís tremola? No és maravella, si l'ome de terra ve a defallir e cequar-se, que les angèliques potestats se puguen moure.

[8. DELS QUINZE SENYALS DEL JUÍ FINAL]

Prechiran, donchs, lo Juhí senyals maravellosos, terribles hi spantables, senyalant en los peccadors la ira de la {138b} divina justícia. E axí com stant felló y ab ira lo Senyor, tota la sua família se mou contra aquells qui li han fet ofensa, axí totes les creatures se torben contra los peccadors ab terrible ira, en venjança de les offenses del Creador qui les ha creades.

E axí com l'arbre, quant senyala caure, grans trenches, squinços, descobre, e les fulles e rames tremolen, axí lo món acostant-se la sua cayguda.

© 2-3 *dolorós carçre*] Immediatament després, Corella suprimeix una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 544b), amb arguments que apareixeran a continuació, en què s'exposa que els àngels es commouran i seran sacsejats quan veuran tanta transmutació, i que són castigats aquells que són servents com ells, i que l'orbe terrenal assistirà al Judici terrible. | 8 *se spantem*] Corella omet la segona part del verset bíblic: «s'espanten quan ell els amenaça» (Jb 26, 11), la qual sí que apareix en l'obra ludolfina (VC, 544b) | 12 *puguen moure*] A continuació, Corella elimina una interpretació tropològica (VC, 544b), en què s'explica que pel mot cels, moralment, es poden entendre les ànimes santes, en les quals Déu es digna ser concebut i habitar per la gràcia, de les quals es diu: «El cel és el meu tron» (Is 66, 1), atés que l'ànima del just és la seu de la saviesa. Les virtuts d'aquest cel són les forces de l'ànima. Així com a l'arribada del Judici les virtuts dels cels corporals es mouran, així, quan el Verb etern ve a la ment, es mouen totes les virtuts i potències de l'ànima vers actuacions sobrepujades; i la part superior i inferior de la raó es mourà a l'exercici de bones obres i a l'estudi de l'oració i de la contemplació. | 20-22 *E ... cayguda*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a Beda el Venerable, segons VC, 545a. | 22 *sua cayguda*] Tot seguit, Corella elimina un breu comentari (VC, 545a), en què es diu que els elements i tota criatura tremolaran i gemegaran com si estigueren espaventats.

Et ut dicit Chrysostomus, sicut homo cum moritur patitur phantasias et turbationes maximas, qui est microcosmus sive minor mundus; sic macrocosmus sive major mundus deficiens totus conturbabitur.

Modum enim deficiendi in majori mundo, ex minori oportet accipere. Nota hic Dominum breviter quaedam tetigisse signa diem iudicii praecedentia.

Dicitur autem in scholastica historia quia Hieronymus, in annalibus libris Hebraeorum invenit signa quindecim dierum ante diem iudicii; sed utrum dies illi continui futuri sint, an interpolati, non expressit, hoc autem multam habet dubietatem. Prima die eriget se mare quadraginta cubitis super altitudinem montium stans in loco suo quasi murus; secunda, intantum descendet ut vix videri possit; tertia, marinae belluae, scilicet balenae et hujusmodi apparentes super mare dabunt rugitus usque ad coelum; quarta, ardebit mare et aquae omnes; quinta, herbae et arbores dabunt rorem sanguineum;

sexta, omnia ruent aedificia; septima, petrae ad invicem collidentur; octava, fiet generalis terrae motus; nona, aequabitur terra; decima, exibunt homines de cavernis, et exibunt velut amentes, nec mutuo poterunt loqui;

undecima, surgent ossa mortuorum, et stabunt super sepulchra sua; duodecima, cadent stellae de coelo secundum quosdam quoad apparentiam; tertiadecima, morientur homines viventes ut cum mor- {545b} tuis resurgent; quartadecima, ardebit coelum et terra, id est superficies aeris et terrae; quintadecima, fiet coelum novum et terra nova, et omnes homines resurgent.

O cor nequam si ad haec audita non molliris, nec ad poenitentiam provocaris, durius es lapide, durius adamante! Haec enim signa terribilia quae praecedunt, terribilius iudicium quod sequitur ostendunt.

Unde Chrysostomus: Terribile est illud iudicium, et inevitabilis est poena, et intolerabile illud tormentum. Si autem vis neque hic dare vindictam, decerne de te ipso, et expete a teipso noxas. Audi Paulum dicentem:

Diu sanct Crisòstom: «Axí com morint l'ome, que menor món se nomena, sofrir gran fantasies e angústies, axí acostant-se lo major món al seu decahiment e terme, soferà grans e terribles dolors e angústies.»

Diu la *Scolástica Ystòria* que sant Jerònim recita 5
haver lest en les *Antiquitats judayques* quinze senyals
notables qui prechiran lo adveniment del Jutge; si
vendran en continus quinse dies o en distincts e
diversos no u aferma. Lo primer, que-s levarà la mar
quaranta colses sobre la més alta montanya. Lo segon, 10
que devallarà tan baixa que mostrarà quasi lo centre hi
envides se porà veure. Lo terç, que les marines bèsties,
peix[s] grans e balenes, mostrant-se damont les aigües,
rugiran e cridaran fins a la celestial spera. Lo quart, que
bullirà cremant la mar e les aygües. Lo cinqué, que-ls 15
arbres hi erbes suaran gomes sanguínees.

Lo sisé, cauran tots los edificis. Lo seté, batallaran
entre si les pedres. Lo huyté, que serà general
terratremol. Lo nové, que serà igual la terra. Lo dehé,
que exiran los hò- {138c} mens de les cavernes axí com 20
a stàtues, sens humana pensa, que no-s parlaran los uns
als altres.

Lo onzé, que tots los ossos dels morts staran sobre
los sepulcres. Lo dotzé, que semblarà que del cel steles
cayguen. Lo tretzé, morran tots los hòmens. Lo 25
quatorsé, serà lo general incendi. Lo quinzé, seran
renovats los cels e la terra, e ressucitaran tots los
hòmens.

O, cor dur, més que de acer ni de pedra, si hoint
senyals tan spantables no-t mous a penitència! Aquests 30
terribles senyals senyalen lo adveniment del Jutge, qui
serà molt més que-ls senyals terrible.

Diu sant Crisòstom: «Serà aquest juhí terrible,
inevitable pena, turment intolerable. Però si tu vols
que aquest juhí no-t comprega, jutja a tu mateix en 35
aquesta present vida, acusa't hi condempna't, e dona't la

Ⓜ 3 acostant-se lo] acostant se e lo | 16 sanguínees] sanguines VC, 545a: «*rorem sanguineum*»

Ⓜ 4 e angústies] Immediatament després, Corella suprimeix un aclariment de l'original llatí (VC, 545a), amb arguments ja apareguts, en què es diu que la manera com defalleix el món major cal prendre-la pel món menor. Cal notar –acaba el fragment omés– que el Senyor va tocar breument els signes precedents al dia del Judici. | 5-6 *Diu ... judayques*] Ambdues obres, la *Historia scholastica*, de Pere Comèstor, i les *Antiquitates judaicae*, de Flavi Josep, apareixen citades en l'obra ludolfina (VC, 545a). Justament són també dues fonts en què Corella ha buscat i incorporat informació complementària a l'original llatí per a compondre el *Cartoixà* (veg. notes pp. 406,14-16; 755,6-10; 759,23-29). | 10 *alta montanya*] Posteriorment, Corella omet un breu incís (VC, 545a), en què es diu que la mar semblarà un mur. | 11 *que* ... *centre*] Corella incorpora aquesta hipèrbola, la qual no apareix en VC, 545a. | 12-15 *Lo ... aygües*] Aquests senyals de la fi del món, els quals beuen de l'Apocalipsi (Ap 8, 8) són els que inspiren a Ausiàs March en la segona estrofa del seu poema XLVI: «Bullirà-l mar com la caçola-n forn, / mudant dolor e l'estat natural, / e mostrarà voler tota res mal / que spbre so atur hun punt al jorn; / grans e poch peix a recors correran / e cerquaran amagutalls secrets: / ffugint al mar, on són nudrits e fets, / per gran remey en terra exiran» (Bohigas, 2000: 174). | 20-21 *axí com a stàtues sens humana pensa*] Corella tradueix *amentes* (VC, 545a), és a dir, sense sentit, impactats. | 24-25 *steles cayguen*] A continuació, Corella omet un breu incís (VC, 545ab), en què diu que alguns opinen que els estels només cauran aparentment. | 25 *los hòmens*] Tot seguit, Corella obvia una acotació (VC, 545a), en què s'indica que moriran els homes que viuen perquè ressusciten amb els morts. | 26 *serà lo general incendi*] Corella simplifica l'original llatí (VC, 545b), en què es comenta que cremarà el cel i la terra, és a dir, l'aire i la superfície de la terra. | 31 *senyals senyalen*] Notem el joc de paraules per derivació creat pel lletraferit valencià, el qual no es troba en VC, 545b.

Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur; si hoc feceris, viam praevienes, et ad coronam devenies.

Et qualiter expetemus vindictam a nobisipsis, ait Bernardus: Luge, ingemisce amare, humilia teipsum, vitupera te, rememora peccatorum secundum speciem. Qui enim facit hoc, ita compungetur, ut neque vita dignum seipsum esse aestimet, qui autem hoc aestimat, cera omni mollior erit.

Neque igitur parva haec aestimes esse, sed congrega omnia, et sic ut in libro scribe. Si enim tu scripseris, Deus delebit; sicut si tu non scripseris, Deus et inscribet et vindictam expetet.

Multum igitur melius est a nobis inscribi et divinitus deleri, quam e contrario nobis oblivione tradentibus, Deum ea ante oculos nostros offerre, secundum diem illam. Ut igitur hoc non fiat, omnia cum diligentia recogitemus, et inveniemus multis nosipsos obnoxios.

Qualiter igitur est salvari ais? Contraria his formata ponentes. Attendamus igitur et per omnia vulnera expurgemus. Ita enim poterimus et ignoscentia delictorum potiri, et pro missis perfrui bonis: haec Bernardus.

ORATIO

ORACIÓ

pena, hi a sanct Pau scolta, dient: “Si nosaltres nos jutjàvem, jutjats no seríem.” Si axí en aquest món te jutges, lo juhí anticipes e atenys a la corona.»

E com de nosaltres prendrem venjança, sanct Bernat ho declara, dient: «Plora, jameca, hi amargament lamenta, y humilment a tu mateix vitupera, e los teus peccats, recordant, abomina. Lo qui aquest discurs acaba, axí serà contrit que stimarà que no és digne de la vida.»

»E no stimes que aquestes sien poques coses: scriu tots los teus peccats en lo libre de la consciència, sien làgremes la tinta, hi exugua la carta ab pols e cendra, pensant en la mort que tens certa. E quant tu axí·ls scrius, la divina misericòrdia {1 38d} los dampna; e si tu no·ls vols scriure, scriurà·ls per a condemnar-te la divina justícia. La justícia·ls scriu per a punir los qui no·ls volen scriure; la misericòrdia·ls dampna per a perdonar als qui·ls scriuen.

»Donchs, millor és los scrivam nosaltres e que Déu los dampne, perquè no·s troben ni recordar se puguen, que si Déu los scriu perquè lo darrer jorn nos condampne. Anticipem, donchs, lo juhí del Senyor jutjant e prenent pena de nostres culpes perquè, venint ell, jutjats nos trobe e a les eternes penes no·ns condampne.»

Ⓜ 5 jameca] jameta | 24 no·ns] nous

Ⓜ 8-9 *la vida*] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 545b), en què s'exposa que aquell que estima els seus pecats, serà més moll que la cera. | 10-13 *scriu ... certa*] Corella amplifica l'original llatí, el qual indica simplement: «et sic in libro scribe» (VC, 545b). La imatge es fonamenta, quant al terme real, en les fases i estris d'escriptura d'un escrivà durant l'edat mitjana: escriptura, tinta i, ja escrit el text, eixugar «la carta ab pols e cendra», processos que devia conèixer ben bé el lletraferit valencià. | 14 *dampna*] En aquest context d'escriptura, el verb *damnar* té el significat antic d'«anul·lar un document o clàusula» (DCVB, s.v. *damnar*). | 16-18 *La ... scriuen*] Corella incorpora aquest comentari, el qual no apareix en l'obra ludolfina (VC, 545b), i que reforça la comminació anterior. | 20-22 *dampne ... condampne*] Corella tradueix en rima a partir de derivats («dampne» / «condampne») per tal de conferir un caràcter proverbial al text. | 24-25 *no·ns condampne*] Tot seguit, Corella obvia un passatge de l'original llatí (VC, 545b), en què es pregunta com pot salvar-se la persona; es respon que fent les coses contràries a les que hom se sent culpable. Cal parar esment per a exporgar les pròpies vulnerabilitats, i així es podrà usar la innocència dels delits i gaudir dels béns promesos. | 27-853,10 *Senyor ... Amén*] Corella suprimeix l'oració, per primera i única vegada en el *Terç del Cartoixà*, amb què acaba aquest capítol en l'original llatí (VC, 545b), i que traduïm literalment: «Senyor Jesucrist, concedeix-me d'imitar els senyals en el sol, la lluna i les estrelles, ço és, els exemples de bones obres en tu, Sol de justícia, en la Mare verge, i en tots els teus sants, perquè en la terra de la meua carnalitat es faça pressura sobre les gents, és a dir, sobre els moviments dels incircumcisos, per la confusió del so de la confessió, del mar de la contrició i l'onatge de les aficcions, assecant-se en mi les cobejances humanes per temor de l'infern i per l'espera de la glòria que vindrà sobre tot l'univers, quan donarà a cadascú segons les seues obres. I que les virtuts dels cels, és a dir, les potències de l'ànima, es moguen de virtut en virtut perquè em trobes preparat en la teua vinguda. Amén». Així i tot, veiem que Corella pren certes imatges per al *Cartoixà* («tu, sol de justícia» o «la luna, la tua verge Mare») de l'obra ludolfina. La reformulació de Corella passa per centrar el tema de l'oració en la passió i l'escampament de sang de Jesucrist per la redempció humana, aspecte que ha sigut també motiu de reformulació en altres replantejaments corellans de la VC.

Domine Jesu Christe, da mihi imitari signa in sole, luna, et stellis, hoc est bonorum operum exempla in te Sole justitiae et matre Virgine, et in omnibus Sanctis tuis: ut fiat in terra carnalitatibus meae pressura gentium, id est motuum incircumcisorum prae confusione sonitus confessionis et maris contritionis, et fluctuantium afflictionum, arescentibus in me humanis concupiscentiis, prae timore gehennae et expectatione gloriae quae supervenient universo orbi, quando unicuique secundum opera sua dabis; virtutes etiam coelorum scilicet potentiae animae moveantur de virtute in virtutem, ut paratus inveniar in adventu tuo. Amen.

{545A} CAPUT XLIII. DE ADVENTU CHRISTI JUDICIS

I. APPARATIO CRUCIS, UT SIGNUM FILII HOMINIS

Et tunc, scilicet post praedicta signa per Dominum tacta, *parebit* hora qua non putatur, hora enim iudicii ignoratur, *signum Filii hominis*, scilicet signum crucis, *in coelo*, hoc est in aere, qui aliquando in Scriptura coelum vocatur, ut passus in humilitate ignominiam crucis, ostendat in sua veniens majestate salutarem fructum et dignitatem ejusdem gloriosae crucis. *Filium hominis* non filium Dei se hic appellat, quia non in forma Dei sed hominis iudicabit.

Secundum Chrysostomum, crux apparebit sole luculentior existens, ut non sit necessitas accusationis cum viderint crucem, sed per se, sine excusatione condemnabile eorum efficiatur peccatum, quemadmodum si quis lapide vulneratus, ipsum ostendit lapidem, vel vestimenta sanguine madefacta.

Et secundum eundem Chrysostomum, non erit crux {545b} lignum, in quo scilicet passus est Dominus, sed lux in modum crucis splendidior sole.

Per hoc autem signum crucis intelligi possunt etiam alia signa, et instrumenta suae passionis et mortis: ut

culpes me spante, hi après me recorde com tu, sol de justícia, has volgut, morint per mi, scurir-te en lo mont de Calvari, e la luna, la tua verge Mare, convertir-se en sanch de dolor sobre totes trista. Suplich-te, piadós Senyor, que ab temor del teu Juhí hi sperança de la tua mort e passió, e ab la dolor de la tua verge Mare, los meus pecats scriva hi pecador ingrati inútil me condampne, y après, ab la tua sanch los cobra perquè davant lo teu Juhí per a condampnar-me no-s mostren. Amén.

10

DE L'ADVENIMENT DEL JUTGE. CAPÍTOL XXXXI

[I. DE L'APARICIÓ DE LA CREU COM A SENYAL DEL FILL DE L'HOME]

[A]prés de aquests senyals, hora no pensada, se mostrarà lo senyal e insígnia del Fill de l'home {139a} me, qui serà la creu gloriosa, en lo cel, que vol dir en l'ayre, que sovent se nomena cel en la Sacra Scriptura. Mostrarà la creu en la qual soferí mort ignominiosa, per la qual merexqué esser jutge gloriós sobre totes les creatures en quant home. E per ço-s nomena Fill de l'home, car jutjarà, axí com fon jutjat, en humana forma.

Diu sant Gregori: «Mostrar-s'á la creu més que'l sol resplandent, e clara, e no hauran mester altre testimoni per esser condemnats los qui en la creu lo crucificaren. Axí com aquell qui li trenquen lo cap mostra per testimoni la pedra, e aquell a qui maten mostra la roba que li han ab los coltells travesada, axí lo Senyor mostrarà la creu per confondre los qui tal mort li donaren.»

Y lo que diem de la creu, podem entendre dels claus, de la corona, açots e lança, e de tots los altres

© 22 *Diu sant Gregori*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Gregori Magne, la qual pertany, segons VC, 545a, a sant Joan Crisòstom. | 29 *li donaren*] Tot seguit, Corella elimina un comentari de sant Joan Crisòstom (VC, 545ab), en què s'exposa que la creu a l'adveniment del Judici no serà de fusta, és a dir, aquella en què va morir el Senyor, sinó de llum en forma de creu, més esplendorosa que el sol.

clavi, lancea, corona, et flagella, quae quasi vexilla triumphi, et victoriae in iudicium deferentur.

Quidam autem per hoc intelligunt cicatrices seu stigmata, et testimonium passionis in carne Jesu, ut impleatur illud Zachariae: *Aspicient ad me, quem confixerunt.*

Unde Hieronymus: Signum autem hic crucis intelligamus, ut Judaei videant in quem compunxerunt, aut vexillum fidei victoris triumphantis.

Secundum Chrysostomum, quemadmodum ingrediente rege in civitatem, exercitus antecedit, qui signa atque vexilla regalia praeferens annuntiat regis introitum; ita Domino descendente de coelis, praefere-
{546a} det exercitus Angelorum et Archangelorum, qui signum crucis ut triumphale vexillum praeferentes, divinum Regis coelestis ingressum terris trementibus nuntiabunt.

2. PLANCTUS OMNIUM TERRAE HABITANTIUM

Et tunc, scilicet cum triumphale vexillum videbunt, plangent se, inconsolabiliter, sero accusante conscientia, omnes tribus terrae, id est aliqui de omnibus tribubus, et nationibus, scilicet mali;

vel, omnes tribus terrae, id est omnes homines terreni et iniqui, qui terrena dilexerunt, et ea Deo praeposuerunt, qui cum terrena voluntate decesserunt, quibus gravis et tristabilis erit adventus Iudicis, quem terrenis postposuerunt. Et recte dicit: *tribus terrae, quia, ut dicit Hieronymus, hi plangent qui municipatum non habent in coelis, sed scripti sunt in terra.*

Ubi Chrysostomus: Plangent Judaei, plangent Gentiles, plangent Christiani, qui magis dilexerunt mundum quam Christum; non sic tribus Domini: *Illuc enim ascenderunt tribus tribus Domini, ad confitendum nomini Domini.*

Plangent autem se, id est suam culpam quam commiserunt, suam stultitiam quam non correxerunt, suam gloriam quam amiserunt, suam poenam quam incurrerunt.

instruments de la sua passió e mort dolorosa, que-s mostraran com banderes del triüfno excel·lent de la sua victòria.

Diu sant Crisòstom: «Axí com lo rey entrant en la ciutat, venint de la victòria, entra primer lo exèrcit, qui, portant les banderes e reals insígnies, lo adveniment del rey denuncia, axí, devallant lo Senyor del cel, precehiran les virtuts angèliques, que portaran la creu com a triüfant bandera denunciant a totes les gents la sua prompta venguda.»

[2. DEL PLANY DE TOTS ELS HABITANTS DE LA TERRA]

E lavors, mirant la creu, planyeran tots los trips de la terra; planyeran tart e sens remey, tota sperança perduda. Los {139b} diu tots los trips de la terra, que de totes les nacions, trips e lengües hi haurà dampnats hòmens qui planyeran plant e dolor irremediable.

Diu sanct Crisòstom: «Planyeran los juheus, planyeran los gentils, planyeran los crestians, qui més lo món que al Senyor amaren.

»Planyeran a si e la culpa perquè la cometeren; e més, perquè al temps que podien no la purgaren. 20 Planyeran la glòria que han perduda e la pena intolerable.

Ⓜ 2-3 *sua victòria*] Immediatament després, Corella omet un passatge (VC, 545b), en què es comenta que alguns entenen les cicatrius o estigmes, i el testimoni de la Passió en la carn de Jesús, de manera que es compleixa el que diu Zacaries: «Em miraran a mi, aquell que han traspassat» (Za 12, 10). Posteriorment omet una citació de sant Jeroni, en què s'exposa que cal entendre ací el senyal de la creu de manera que els jueus vegem a aquell que traspasaren, o la bandera de la fe del vencedor triomfant. | 15 *dolor irremediable*] Posteriorment, Corella elimina un comentari (VC, 546a), en què s'exposa que ploraran totes les tribus de la terra, totes les persones terrenals i malvades, les quals amaren les coses terrenals, anteposant-les a Déu, i van morir amb voluntat terrenal, i per a les quals serà greu i trista l'arribada del Jutge, que postposaren a les coses terrenals. A continuació omet un passatge de sant Jeroni, en què es comenta que amb raó es diu «les tribus de la terra» perquè ploraran aquells que no tenen municipi en el cel, sinó que han sigut inscrits en la terra. | 18 *Senyor amaren*] Immediatament després, Corella suprimeix un passatge (VC, 546a), en què es diu que no planyeran les tribus del Senyor: «És allà que pugem les tribus, les tribus del Senyor, a lloar el nom del Senyor» (Sl 121, 4).

Et iterum: *Tunc plangent se omnes tribus terrae*, qui magis dilexerunt mundum quam Christum, cum audierint eum haec verba dicentem ad se: Ego propter vos homo factus sum, propter vos alligatus, et delusus, et caesus, et crucifixus; ubi est tantarum injuriarum mearum fructus? Ecce praemium sanguinis mei quod dedi pro redemptione animarum vestrarum; ubi est servitus vestra quam mihi pro pretio sanguinis mei debetis? Ego super gloriam meam vos habui, apparens homo cum essem Deus; et viliozem me omnibus rebus vestris fecistis. Nam omnem rem vilissimam terrae amplius dilexistis, quam justitiam meam, et fidem.

Tunc plangent se omnes tribus terrae, quia nec resistendi virtus est contra eum, nec fugiendi facultas ante faciem ejus, nec poenitendi locus;

ex angustia enim omnium rerum nihil eis remanet praeter luctus. Merito *plangent se*, quia tunc neque pecuniae divitibus prosunt ad eleemosynam faciendam, neque parentes justi pro filiis intercedent, neque ipsi Angeli pro hominibus, sicut solebant facere verbum, quia non recipit natura iudicii misericordiam, sicut nec tempus misericordiae iudicium,

dicente Propheta: *Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine, misericordiam in priori adventu, iudicium in secundo*: haec Chrysostomus.

Unde et Ephrem: Utique si sciremus quid imminet vel incumbat, o fratres, jugiter plangeremus, Deum obsecrantes!

Si enim omnis creatura contremiscet, et ipsa agmina sanctorum Angelorum expavescent in adventu ejus, quid tunc dicemus, si hoc parvo tempore negligenter ac segniter vixerimus? Ipse namque pro hac negligentia nostra rationem a nobis exquiret, ac dicit: Propter vos incarnatus sum, et in terris palam conversatus; propter vos flagellatus sum, consputus, palmis caesus, crucifixus, aceto potatus; paradysum vobis aperui, regnum coelorum vobis obtuli, Spiritum Sanctum vobis misi, quid ultra debui vobis facere, et non feci? Humilem voluntatem vestram solummodo quaesivi, non vos coegi, ne causa vestrae salutis, esset occasio necessitatis. Dicite mihi, peccatores secundum carnem passibiles, ac mortales, quid passi estis propter me Dominatorem vestrum, qui etiam impassibilis pro vobis passus sum? haec Ephrem.

»Planyeran quant del Senyor hoiran semblant paraules: «Yo per vosaltres me só fet home, crucificat e mort ab tantes penes e vituperis. Hon és lo fruyt de tantes dolors mies? Què haveu fet [de] lo preu de la mia sanch que doní per la redempció vostra? Yo, Déu home, creador e redemptor vostre, per què m'haveu menyspreat per mínimes mundanes coses?»

»Planyeran, donchs, los miserables, que de les coses que han posehides altra cosa no-ls pot romandre sinó lamentar, plorar e plànyer. No poran los richs de les sobreabundants pecúnies fer almoynes, ni-ls pares justs pregar per los fills, ni-ls fills per los pares, ni-ls àngels custodís per los qui guardaven. Lo temps de la present vida és perquè l'home cerque e trobe misericòrdia; lo Juhí final no donarà loch ni temps que la cerque ni que la trobe.»

Diu sant Efreem: «Si totes les creatures e les celestials angèliques jerarchies tremolaran en la sua venguda, què farà lo miserable home, qui en peccats ha posat la sua vida, que no solament de les {139c} offenses, mas de les negligències, li serà demanat conte? Al qual dirà lo Jutge: «Per vosaltres me só encarnat e fet home, conversant en la terra; per vosaltres açotat, scupit, batut, abeurat de fel e vinagre, mort en la creu, tancat en lo sepulcre; les portes de Parahís vos he ubertes, heus ofert lo celestial Regne, l'Espirit Sant vos he tramés en penyora. Què podia fer que no u haja fet per vosaltres? Solament volia la humil voluntat vostra. Heus donat franch arbitre perquè la vostra salut ab la mia gràcia vosaltres la guanyàseu. Digau, peccadors mortals e pasibles, què haveu sofert per mi, Senyor vostre, qui essent impassible per la felicitat vostra he sofert mort ab tantes penes?»

© 1 *Planyeran*] A continuació, Corella omet un incís (VC, 546a), en què es diu que planyeran aquells que amaren més el món que Crist. | 5-7 *Yo ... coses?*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 546a), en què, en boca de Jesús, s'exposa: «Vos vaig tenir sobre la meua glòria, apareixent com a home mentre sóc Déu; i m'heu fet més vil que totes les vostres coses. Heu estimat més qualsevol cosa més vil de la terra que la meua justícia i fe». El lletraferit valencià també retòrica el passatge per mitjà d'una interrogació, com la resta del context en què s'inscriu. | 7 *mundanes coses?*] Tot seguit, Corella elimina un comentari (VC, 546a), en què s'interpreta que «tots els pobles de la terra faran grans planys» (Mt 24, 30) perquè no hi ha força que pugua resistir contra Déu, ni facultat de fugir del seu esguard, ni lloc de penediment. | 16 *la trobe*] Posteriorment, Corella obvia un verset bíblic i les seues glosses (VC, 546a), que il·lustren l'ensenyament anterior, segons el profeta: «Cantaré, Senyor, la teua misericòrdia i justícia» (Sl 100, 1); misericòrdia en el primer adveniment; justícia en el segon. A continuació, el mestre en teologia omet l'inici de la citació de sant Efreem de Síria, en què s'exclama que, certament, si sabésem, germans, què es allò que és imminent i constreny, hom ploraria contínuament suplicant a Déu.

3. CUR IN SECUNDO ADVENTU CHRISTUS SE VIDENDUM CUNCTIS PRAEBEBIT, CUM CICATRICIBUS VULNERUM?

Et tunc videbunt oculis corporalibus, tam fide-
{546b} les quam infideles, *Filium hominis* in specie humana, quia in forma hominis iudicabit. Unde Augustinus: Visio quippe Filii hominis exhibetur et malis, nam visio formae Dei non nisi mundis corde: *Quoniam ipsi Deum videbunt*. Et quia Filium Dei secundum id quod in forma Dei aequalis est Patri, videre iniqui non possunt, oportet autem ut Iudicem vivorum et mortuorum coram quo iudicabuntur, et justi videant et iniqui, ideo oportebat ut Filius hominis acciperet iudiciariam potestatem.

Unde et Beda: Ea forma electis apparebit, qua in monte apparuit; reprobis vero in ea forma, qua in cruce pependit.

Videbunt inquam, eum *venientem* ad iudicium in *nubibus coeli*, sicut in nube ascendit, scilicet in aere super locum unde ascendit.

Unde Chrysostomus: Quia enim sicut in Actibus Apostolorum legitur: *Nubes suscepit illum ab oculis eorum*; et illic dictum est ab Angelis: *Sic veniet quemadmodum vidistis eum ascendentem in coelum*, merito credendus est, non solum in eodem corpore quo ascendit, verumetiam in nube venturus.

Unde et Orígenes: Sicut eo ascendente in coelum, nubes eum tulit, propter honorem ascendentis; ita eum deferet ad iudicium. Veniet autem *cum potestate magna*:

primus enim Christi adventus, fuit in ostensionem infirmitatis, secundus erit in ostensionem potestatis, *et majestate*, id est gloria; tunc enim totus Christus cum membris gloriosus apparebit, indutus lumine sicut vestimento. Veniet, inquam, *cum virtute multa et potestate* contra inimicos, ad puniendum et deprimendum eos, ac gloria magna et majestate, propter bonos ad praemiandum et glorificandum ipsos:

ut qui in primo adventu venit ut servus cum infirmitate et humilitate; in secundo veniat ut Dominus cum fortitudine et regia majestate.

[3. DEL MOTIU PER QUÈ CRIST ES MOSTRARÀ EN EL SEGON ADVENIMENT AMB LES CICATRIUS DE LES SEUES NAFRES]

Lavors veuran lo Fill de l'home bons e mals en humana forma, perquè és rahó que-ls jutjats vegen lo jutge. Los dampnats no veuran la divina essència, però ab los corporals ulls miraran la humanitat assumpta.

Veuran-lo venint al Juhí en los celestials luminosos 5
núvols, axí com se'n pujà en núvol; devallarà en aquell mateix loch hon lo veren pujar los apòstols.

Diu Orígenes: «Axí com pujant en lo cel lo pres lo núvol dels ulls qui-l miraven per servir del qui pujava, axí devallant al Juhí lo acompanyarà lo núvol, quant 10
vendrà ab potestat immensa.»

Lo primer seu adveniment fon ab humilitat profunde; lo segon ab majestat e potestat excelsa per a jutjar e condemnar los {139d} enemics qui-l condemnaren y per a premiar los qui per fe e caritat 15
lo seguiren.

© 2-3 *perquè és rahó que-ls jutjats vegen lo jutge*] Corella condensa una citació de sant Agustí d'Hipona de l'original llatí (VC, 546b), de la qual només deixa aquest comentari, en què s'exposa que la visió del Fill de l'home es mostrarà també als malvats, però la visió en forma de Déu només als nets de cor, «perquè ells veuran Déu» (Mt 5, 8). I, atès que els malvats no poden veure el Fill de Déu segons la forma divina en què és igual al Pare, convé que els justos i els injustos vegen el jutge de vius i morts davant del qual seran jutjats. Per això convé que el Fill de l'home prenga la potestat de jutjar. | 4 *humanitat assumpta*] Tot seguit, Corella suprimeix una citació de Beda el Venerable (VC, 546b), en la qual es comenta que Jesús es mostrarà als elegits en aquella forma en què va aparèixer a la muntanya; però als reprovats, en aquella en què penjà en la creu. | 7 *los apòstols*] Immediatament després, Corella obvia una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 546b), en què s'exposa que, com es llegeix en els Actes dels Apòstols: «Un núvol se l'endugué, i el deixaren de veure» (Ac 1, 9), i allí digueren els àngels: «Vindrà tal com heu vist que se n'hi anava» (Ac 1, 11), certament cal creure que ha de venir no sols en el mateix cos en què va ascendir, sinó també en un núvol. | 13 *potestat excelsa*] Posteriorment, Corella elimina un comentari (VC, 546b), en què es diu que Crist vindrà en el segon adveniment en glòria; llavors, tot Crist, amb els seus membres, apareixerà gloriós, abillat amb llum com a vestit. | 16 *lo seguiren*] Tot seguit, Corella suprimeix uns comentaris de l'original llatí (VC, 546b), ja apareguts prèviament, en què es diu que aquells que va venir com a servent, dèbilment i humil, en el primer adveniment, vindrà en el segon com a Senyor, amb força i règia majestat. A continuació, el nostre autor elimina una citació de sant Ciril d'Alexandria, en què s'indica que Crist, en la primera aparició, es va associar amb la debilitat i humilitat humanes, però en la segona ho farà amb la pròpia potestat i majestat.

Unde Cyrillus: Primam enim apparitionem persecutus est cum infirmitate et humilitate nostra, sed secundam celebrabit cum propria potestate et majestate.

Ubi et Gregorius: *In potestate et majestate* visuri sunt quem in humilitate positum audire noluerunt, ut virtutem ejus tanto tunc districtius sentiant, quanto nunc cervicem cordis ad ejus patientiam non inclinant.

Ubi et Chrysostomus: Si quando rex terrenus processum aliquem, aut expeditionem mandat in populo, dignitates omnes moventur, et exercitus excitatur, totaque civitas fervet; quanto magis Rege coelesti exurgente judicare vivos et mortuos, Virtutes angelicae commovebuntur, terribiles ministri, terribiliorem Dominum praecedentes.

Ante ipsum pro candelabris fulgura viva praecedent, et pro tubis horrenda tonitrua vociferabunt. Qualis rex, talis est praeparatio regis: haec Chrysostomus.

Filius ergo hominis in judicio apparebit, quia dignum est ut ipse Filius Dei, qui in forma hominis injuste judicatus est, in eadem forma hominis in judicio juste judicet.

Et in carne ejus videbuntur cicatrices vulnere, ut videant reprobi in quem pupugerunt.

Unde Chrysostomus: Vulnera servavit, ut in die judicii proficiant ad testimonium passionis contra Judaeos, et omnes qui denegantes Filium Dei crucifixum in corpore judaizant. Et tunc vivi rapientur aliqui, cum Dominus veniet, ut dicatur judicare vivos et mortuos, ac Judex vivorum et mortuorum.

Et secundum Augustinum, illic tunc morientur, et in momento resuscitabuntur, quia *statutum est hominibus semel mori*; et secundum Apostolum: *Omnes resurgetur*, et ergo omnes moriemur.

Ut enim ait Augustinus, erit resurrectio mortuorum omnium {547a} hominum, sed una et in simul; non prima justorum, et peccatorum secunda.

Diu sanct Gregori: «Veuran e hoiran en majestat gloriosa e per a ells terrible aquell qui humil, mansuet, scoltar ni veure volgueren.»

Diu sant Crisòstom: «Si quant algun rey de la terra ve a executar alguna notable sentència, totes les potestats e dignitats del seu regne tremolen, donchs, què faran totes les jerarchies angèliques hi humanes quant lo universal rey e Senyor devallarà a jutjar los vius e-ls morts, los àngels e los hòmens? Mouran-se les virtuts angèliques, spantables trons seran les trompetes e terribles lamps seran les entorches.»

«Miraran en ell aquells qui-l nafren», diu lo profeta.

Diu sanct Crisòstom: «Has reservat les nafres en testimoni que és aquell Jesús crucificat en qui no han volgut creure.»

ⓐ 10 trompetes] trompetas

ⓑ 11 *les entorches*] A continuació, Corella omet el final de la citació del Crisòstom (VC, 546b), en què es comenta que, davant de Jesucrist, en compte de canelobres, van llamps fulgurants; i en compte de tubes, vociferaran trons horribles. Tal rei –acaba la citació eliminada–, tal entrada reial. Immediatament després, el nostre autor suprimeix una altra observació, en què s'exposa que el Fill de l'home apareixerà en el Judici perquè és digne que el Fill de Déu, el qual va ser jutjat en forma humana injustament, en la mateixa forma jutge justament al Judici. | 12-13 *Miraran ... profeta*] Corella incorpora aquest verset neotestamentari (Ap 1, 7), el qual no es troba en l'original llatí (VC, 546b), en què es diu que es veuran en la carn de Crist les cicatrius de les seues nafres, perquè les vegem els aprovats en aquell que traspasaren. Aquesta inclusió és una prova més del domini de Corella sobre la Sagrada Escripura. | 15-16 *en qui no han volgut creure*] Corella reformula el final de la citació del Crisòstom (VC, 546b-547a), en què es comenta que Jesús manté les nafres de la Passió en testimoni contra els jueus i contra tots aquells que, judaïtzant, neguen el Fill de Déu crucificat en cos. Tot seguit, elimina un passatge, en què es comenta que llavors, quan vinga el Senyor, alguns vivents seran arrabassats, perquè es diga que Crist vindrà a jutjar vius i morts, i que és Jutge de vius i morts. Posteriorment, Corella també suprimeix dos comentaris de sant Agustí d'Hipona, en què s'exposa que llavors moriran allí i en un moment resuscitaran perquè «als homes ens toca de morir una sola vegada» (He 9, 27), i segons l'Apòstol: «Tots ressuscitarem» i per tant tots morirem. En el segon comentari omés, sant Agustí indica que hi haurà resurrecció de totes les persones mortes, una sola i simultània; no primer dels justos i després dels pecadors.

4. SONUS TUBAE CORPORAMQUE RESURRECTIO

Et tunc, scilicet ante resurrectionem communem mittet Angelos suos cum tuba et voce magna, id est tam aperta et tam intensa voce, quae a mortuis audiatur ubique.

Unde Remigius: Haec autem *tuba* non revera corporea est intelligenda, sed angelica vox, quae adeo magna erit, ut ad clamorem illius omnes mortui de terrae pulvere consurgant; vel, *tuba* est potestas suscitandi mortuos, *et vox*, est vox Christi vocantis mortuos ad iudicium, ex cuius virtute suscitabuntur, et ut in iudicio sint omnes.

Ubi Chrysostomus: Vere magna vox tubae terribilis: cui omnia obaudiunt elementa, quae petras scindit, inferos aperit, clausuras tenebrarum pertransit, portas aereas conterit, vectes adamantinos confringit, vincula mortis dirumpit, et de profundo abyssi animas liberatas corporibus assignat. Haec omnia citius consummat in opere, quam sagitta transit in aere, dicente Apostolo: *In momento, in ictu oculi, in novissima tuba; canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti.*

In illa voce pulvis jam dissolutus corporum mortuorum, in nova membra constringitur; in illa voce quasi una persona obnoxia totum mare discutitur, ut si quid apud se retinet de humanis ossibus, sine contradictione restituat: haec Chrysostomus.

Et congregabunt Angeli ad iudicium electos specialiter a quatuor ventis, id est ab universis regionibus et locis, in quibus putrefactione resoluti sunt ut triticum ventilatum de area totius terrae et orbis, qui specialiter adducentur ministerio Angelorum quia erunt concives eorum.

Et non solum, *congregabunt electos* quorum corpora levia; sed etiam reprobos, qui corpora ponderosa habebunt, et ideo sicut Angelus Habacuc, sic eos portabunt.

Sed *electos congregabunt* ad gloriam, reprobos ad damnationem; et electi occurrent Domino ad iudicium venienti, reprobi vero venient, sed in magna distantia, ut ait Remigius.

[4. DEL SO DE LA TROMPETA I DE LA RESURRECCIÓ DELS COSSOS]

Trametrà los seus àngels ab trompeta e veu alta, que per tot lo món tots los morts despertarà a immortal vida.

Diu sant Remigi: «Aquesta trompeta no devem entendre que algun instrument corporal sia, mas veu 5 angèlica tan alta que tots los morts la senten. O és la trompeta la potència del Senyor, que ls morts resucita y ab la sua veu al Juhí final los crida.»

Diu sant Crisòstom: «En cert, gran veu serà e terrible, a la qual tots los elements faran obediència: 10 romprà les pedres, obrirà les infernals claustres, levarà les ferrades portes, e trencarà {140a} de la mort les cadenes. E de l'abís profunde farà exir les ànimes, tornant cascuna al cors de qui era, en spay tan prest com l'ull se obre o tanca. Diu lo Apòstol: “En un 15 moment, en un tanquar de ull, sonarà la trompeta e los morts ressucitaran.”

»O, veu poderosa!, que la pols e cendra dels morts restaurarà e tornarà a-quells mateix còssors vius que ans de morts vivien. O, veu maravellosa!, que pendrà 20 scorquoll de la mar e de la terra que tornen, si res dels morts tenen, dient: “Lo Senyor ho demana”, perquè cascú prenga lo que ans de morir tenia.»

Congregaran los àngels de totes les parts del món tots los elets que vinguen, axí com a forment netejat de 25 la palla de la era de tota la terra, los quals exiran al Jutge quant devallarà, venint-li a l'encontre.

E no solament los elets ressucitaran, mas los dampnats,

© 14-15 *tan ... tanca*] Corella modifica la imatge de l'original llatí (VC, 547a), en què es diu tan ràpid com passa una sageta per l'aire. | 18-23 *O ... tenia*] Corella retorca aquest passatge per mitjà d'unes apòstrofes inexistents en el text ludolfí (VC, 547a), en què es comenta simplement que per aquella veu, la pols ja dissolta dels cossos morts es clouran en nous membres; per aquella veu s'interrogarà tot el mar, com una persona culpable, per tal que, si reté alguna cosa els ossos humans, els restituisca sense contradir. | 24 *los àngels*] A continuació, Corella suprimeix una part del verset evangèlic que està glossant (Mt 24, 31) de l'original llatí (VC, 547a), congregaran els àngels especialment dels quatre vents. | 25 *que vinguen*] Immediatament després, Corella omet un comentari (VC, 547a), en què es diu que en aquelles parts s'havia destruït la putrefacció. | 28-29 *E ... dampnats*] Corella modifica el sentit de l'original llatí (VC, 547a), en què s'exposa que no sols seran congregats els elegits, el cos dels quals és lleuger; sinó també els rèprobes, que tenen cossos pesats, per això seran portats com dugué l'àngel a Habacuc (Dn 14, 36). La inclusió de la resurrecció conjunta dels elegits i dels damnats beu d'un passatge anterior que el mestre en teologia ha eliminat (veg. nota p. 857,15-16). | 28-29 *los dampnats*] Posteriorment, Corella suprimeix uns comentaris de l'original llatí (VC, 547a), amb arguments semblants a d'altres que ha eliminat suara (veg. nota p. 857,15-16), en què s'interpreta que els elegits es congregaran per a la glòria, però els rèprobes per a la condemna; i els elets acudirán a l'encontre del Senyor al Judici, els reprovats també hi aniran, però a una gran distància, segons Remigi d'Auxerre. Tot seguit, Corella elimina un comentari de sant Joan Crisòstom, en què s'indica que els elegits primer ressucitaran; i ja ressuscitats, seran congregats pels àngels; i congregats, seran arrabassats pels núvols. Totes aquestes coses s'esdevindran en un instant.

Et secundum Chrysostomum, primo resurgent, et resuscitados Angeli congregabunt, congregatos autem rapient nubes, et haec omnia in instanti momento fient.

In valle autem Josaphat, scilicet in aere judicabitur omnis homo, quia iudicii discrimen erit in aere, dicente Apostolo: *Simul rapiemur cum illis in nubibus, obviam Christo in aera.*

De {547b} hac die sic dicit Chrysostomus: Heu mihi de illa die terribili, cum deceret nos laetari, cum haec audiamus, sed dolemus et tristes sumus! Qualibus ergo videmus Christum oculis? Si enim patrem aliquis, non utique ferret videre, conscius sibiipsi peccati in ipsum patrem infinite mansuetum, qualiter respiciemus eum tunc? Qualiter sustinebimus? Etenim repraesentabuntur tribunali Christi, et omnium diligens erit investigatio: haec Chrysostomus.

In omni autem tentatione multum valet illam diem iudicii et resurrectionis, et nobis et aliis ad mentem revocare, quia hoc praecipue consuevit animam curare.

Unde idem Chrysostomus: Si avari esse voluerimus, et si rapere, et si inconveniens quid agere, confestim diem illam in mentem mittamus, et iudicium subscribamus, et omni freno vehementius detinebit invenientem impetum haec cogitatio. Et dicamus ad nosipsum: Resurrectio est, et iudicium nos expectat terribile. Et si viderimus aliquem elatum, et in praesentibus bonis inflammatum, idem semper dicamus, ostendentes quoniam omnia hic manent. Et si alium dolentem viderimus et contristantem, et ad illum idem loquamur, ostendentes quoniam finem habebunt tristitia. Et si pigritantem et dissolutum, rursus idem superincantemus, ostendentes ei quoniam necesse est pigritiae noxas dare.

los quals, per manament dels àngels, a la vall de Josafat portaran los diables, qui·ls han incitat que a Déu agen fet ofensa.

Diu sant Crisòstom: «En qualsevol temptació molt val e aprofita aquest spantable dia revocar a la memòria. 5

»Si los superbos aquest dia considerasen, com humiliats besarien la terra!, los avars menysprearien les pecúnies, los carnals domarien la carn ab dejunis, los envejosos tornarien amables, los golosos no pendrien sabor en les viandes, los pereosos cuytarien a fer bones obres, los trists dexarien la tristícia, pensant que en aquell dia han a-tényer tristor o alegria perpètua! 10

Ⓢ 5 revocar] reuocat

Ⓢ 1-3 *los ... ofensa*] Corella, per tal d'unir aquest passatge a un de previ del Cartoixà (veg. nota p. 858,28-29), altera el sentit de l'original llatí (VC, 547a), en què es comenta que tots seran jutjats a la vall de Josafat, és a dir, pels aires, perquè l'examen del Judici serà pels aires, com diu l'Apòstol: «Serem enduts juntament amb ells en els núvols, i pels aires anirem a l'encontre del Senyor» (1Tè 4, 17). La interpretació del Cartoixà sobre el Judici en la vall de Josafat tan solament als condemnats pot raure en Jl 3, 2. 12, en què el Senyor crida les nacions a judici pel que han fet contra Israel, per tant, al·legòricament, en el judici es condemnarà els qui són contraris al Senyor. | 3 *fet ofensa*] A continuació, Corella suprimeix una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 547ab), en què diu d'aquest dia: «Ai de mi, d'aquell dia terrible! Convindria alegrar-se quan s'escolten aquestes coses, però patim i estem tristos! Amb quins ulls, per tant, veurem Crist? Si algú no gosa en cap cas veure son pare, infinitament amable, quan és conscient d'un pecat contra ell, com mirarem Crist? Com el rebrem? Perquè tots seran presentats al tribunal de Crist i serà diligent la investigació. | 4 *Diu sant Crisòstom*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Joan Crisòstom, atribució que no es troba en VC, 547b, tal vola per influx de la que ha eliminat prèviament (veg. nota anterior). | 5-6 *la memòria*] Immediatament després, Corella suprimeix un comentari (VC, 547b), en què s'explica que val recordar el dia del Judici perquè açò principalment sol curar l'ànima. | 7-14 *Si ... perpètua!*] Corella reformula l'original llatí (VC, 547b), en què s'indica que si hom vol ser avar, robar o fer qualsevol cosa inconvenient, cal que duga de seguida aquell dia a la ment, que pense en el Judici, i aquest pensament detindrà l'ímpetu inconvenient amb més força que qualsevol fre. Cal dir-se a un mateix: hi ha resurrecció; hi haurà un Judici terrible. Si hom veu a algú superbiós, enardit pels béns presents, cal dir sempre el mateix i mostrar-li que totes les coses es queden ací. Si hom veu algú patint i trist, cal dir-li el mateix i mostrar-li que les coses tristes tenen final. I si hom veu a algú peresós i dissolut –acaba el passatge refer per Corella–, novament cal entonar la mateixa cançó i mostrar-li que és necessari atacar la seua peresa. El mestre en teologia, per tant, modifica l'obra ludolfina d'acord amb els set pecats capitals, segons l'ordre en el *Cartoixà*: supèrbia, avarícia, luxúria, enveja, gola, peresa; la ira, però, és bescanviada per la tristesa, seguint, ara sí, la VC.

Sufficiens est hoc verbum omni ferramento, magis nostram curare animam.

Etenim est resurrectio, prae ostiis non longe, neque procul; adhuc autem parum quantulumcumque, qui venit, *veniet et non tardabit*; — et: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi*, et bonos et malos: hos quidem, ut ante omnes verecundentur; eos vero, ut ante omnes clariores efficiantur. Haec igitur secundum unam quamque subscribamus nobis diem; si haec semper revolvimus, nulla sollicitudo praesentium nos mordere poterit, rerum etenim quae videntur temporanea; ea vero quae non videntur non temporanea sunt. Continue igitur et ad ipsos loquamur, et ad invicem: resurrectio est et iudicium; et noxae eorum quae gesta sunt. Et ne iritemus Deum, sed audiamus eum dicentem: *Timete eum, qui potest et corpus et animam perdere in gehennam*, ut propter timorem facti molliores, et a perditione hac eruti digni efficiamur regno coelorum: haec Chrysostomus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui ad iudicandum cum potestate et maiestate magna es venturus, Angelis signum gloriosae crucis tanquam vexillum triumphale praeferebat; tu animam meam hujus sanctissimae crucis impressione consigna, tu me hujus virtute purifica; et per hanc me totum sic vindica tibi, ut nihil adversarii valeant in me reperire; quatenus te ad iudicium veniente ego hoc venerabili inveniar signatus stigmate, ut tibi crucifixo configuratus in poena, consors fieri merear et tui resurgentis in gloria. Amen.

{547A} CAPUT XLIV. DE ELECTORUM CONSOLATIONE EX APPROPINQUANTE

»Lo pensament de aquest final Juhí és un ferro de cautiri calent hi scalfat en lo foch del general incendi per a obrir totes les nostres espirituals apostemes, e sanar e guarir les ulçres e plagues de la nostra ànima, perquè en aquell darrer dia se mostre neta en lo conspecte del Jutge.» 5

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, que ab potestat e majestat gran te sperem, sdevenidor Jutge, portant davant tu los àngels la tua creu gloriosa, axí com a bandera del teu excel·lent triüño, suplic-te, Senyor, que en la mia ànima aquesta sanctíssima creu empremes, e ab la virtut sua la purifiques. E per ella, axí per teu propi me acceptes, que·ls meus adversaris no troben en mi cosa que no sia tua, perquè venint al Juhí final me trobes signat de aquest sagell venerable; semblant a tu, crucificat en la pena, merexca esser semblant a tu, resucitat en la glòria. Amén. 10 15

DE LA CONSOLACIÓ DELS ELETS APROPINCANT-SE LO JUHÍ E DE LA 20

ⓐ 1 de aquest] da equest | 9 sperem] sperem

ⓐ 1-6 *Lo ... Jutge]* Corella amplifica la comparació que apareix en l'original llatí (VC, 547b). en què es diu que aquesta paraula és més útil que qualsevol ferramenta, més encara per curar la pròpia ànima. Corella, per tant, a partir del mot *ferramento* i «*curare animam*» construeix la imatge d'un «ferro de cautiri calent» que serveix per a «sanar e guarir les ulçres e plagues de la nostra ànima». | 5-6 *del Jutge]* Tot seguit, Corella elimina la darrera part de la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 547b), en què s'exposa que la resurrecció no està lluny de la porta, sinó prop, però no massa; siga quan siga, el qui vinga «segur que vindrà sense retard» (Ha 2, 3), i «tots nosaltres he de comparéixer davant el tribunal del Crist» (2Co 5, 10), bons i mals; aquests, per a avergonyir-se davant de tots; aquells, perquè siguin glorificats davant de tots. Cal considerar dins de si aquestes coses cada dia; si hom hi retorna sempre, cap preocupació present el podrà danyar; les coses que es veuen són temporals, les que no es veuen són vertaderament eternes. Cal, per tant, parlar contínuament amb un mateix i mútutament: hi haurà resurrecció i judici, i castic d'aquells fets que s'hagen comés. No s'ha d'irritar Déu, sinó escoltar-lo quan diu: «Temeu més bé el qui pot fer que l'ànima i el cos es consumesquen a l'infern» (Mt 10, 28), perquè, fent-se més suaus pel temor i ensenyats per aquesta perdició —finalitza el passatge omés—, hom es faça digne del Regne dels cels.

REDEMPTIONE, ET DE SIMILITUDINE
FICULNEAEI. LAETITIA JUSTORUM MAERORQUE
REPROBORUM IN ADVENTU JUDICIS

Deinde post praemissa contra reprobos dicta, mox ad electorum consolationem Dominus convertit verba, quia dies iudicii licet in reprobis sit terribilis, tamen electis debet esse con- {547b} solabilis; tunc enim ad gloriam transferentur optatam.

Unde hortatur eos, dicens: *His autem scilicet signis praedictis, fieri incipientibus et apparentibus, scilicet cum plagae mundi crescent, {548a} cum terror iudicii commotis virtutibus ostendetur, cum peccatores tabescent prae timore et expectatione malorum; vos electi respicite per fidem, id est diligenter attendite, et mentis oculos aperite credendo et nullatenus dubitando, et levate per spem capita vestra, id est mentes vestras a terrenis ad coelestia expectatione gaudiosa erigite, et corda vestra exhilarate, ac gaudete cum laetitia qui in tristitia fuistis; quoniam post tribulationem horum dierum, post pressuras et terrores malorum appropinquat redemptio vestra plena et perfecta,*

quam expectatis, quia dum finitur mundus, cuius amici non estis, prope est redemptio quam quaesistis; redemptio inquam vestra, id est Sanctorum, sed e contrario appropinquabit perditio malorum.

Haec autem redemptio erit plena ab omnibus malis liberatio, tunc enim ab omnibus servitutibus, scilicet: peccatorum alligatione, fomitis infectione, sensuum illectione, passionum infestatione, daemonum tentatione, malorum hominum persecutione, necessariorum sollicitudine, et ab omnibus hujusmodi erimus liberi,

quando ponemur *in libertatem gloriae filiorum Dei.*

Haec enim redemptio non est aliud, nisi perfecta libertas animae et corporis, ut tunc justi dicere possint Christo illud Apocalypsis: *Occisus es, et redemisti nos Deo nostro in sanguine tuo; et fecisti nos Deo nostro regnum.*

Hoc quippe ad consolationem electorum cedit, quod videant Christum venire, ut eis praemia largiatur, quae suis promisit.

Sed vae vobis ambitiosis, qui primas cathedras diligitis, scilicet qui ad dignitates diligitis accedere, vel in ipsi dignitatibus diligitis perseverare, quia tunc non

SIMILITUD DE LA FIGUERA. CAPÍTOL
XXXXII[I. DE L'ALEGRIA DELS JUSTOS I LA
LAMENTACIÓ DELS CONDEMNATS EN
L'ADVENIMENT DEL JUÍ]

{140c} [A]prés que'l Senyor ha dit e prenunciat los senyals spantables, diu als elets paraules consolatòries, perquè lo darrer e judicial dia, axí com als dampnat 5 serà terrible, axí serà als elets sobre tots los altres dies alegre, en lo qual pendran possessió de perfeta glòria.

Diu lo Senyor: «Quant aquestes senyals començaran a mostrar-se, vosaltres, elets, mirau per fe hi obriu los ulls de vostra pensa; hi elevau-los en alt per sperança, 10 açau-vos de aquestes affectiones e cogitacions terrenes hi alegrau-vos en celestial alegria, que après de aquestes tribulacions e angústies serà prop la perfeta redempció vostra;

»aquell dia haureu lo premi per lo qual scampí la 15 mia sanch en la creu per vosaltres.

»Aquell dia conexereu la copiosa redempció vostra de tota servitut, e de tota dolor e pena, dellliures de les carnals concupiscències, de les temptacions diabòliques, de multiplicades humanes misèries, de quasi infinides 20 malalties, de senyories tiràniques, de persecucions injustes, de sollicituts necessari[e]s.»

Aquesta acabada redempció altra cosa no significa sinó perfeta libertat de cors e ànima. Poran dir lavors los justs aquell parlar de l'Apocalipsi: «Mort est, 25 Senyor, y has-nos remut en la tua sanch, hi has-nos fet regne al Déu nostre.»

O, miserables e desolats en aquell dia los ambiciosos de dignitats e ofics, qui volen les honors e primeres cadires! Quina dolor sentrà lo vostre cor e 30

Ⓜ 9 a mostrar-se] Immediatament després, Corella obvia una glossa de l'original llatí (VC, 547b-548a), en què es diu que quan comencen els senyals, és a dir, quan cresquen les plagues del món, quan es mostren les virtuts commogudes pel terror del Judici, quan es consumesquen els pecadors «de por i d'ansietat» (Lc 21, 26) pels mals. | 15-16 aquell ... vosaltres] Corella incorpora remissió a la redempció en la creu i subintueix els comentaris de l'original llatí (VC, 548b), en què s'indica que s'acosta la redempció que esperen els justos, mentre acabant-se el món, del qual no són amics, prop és la redempció que busquen. Arribarà la seua redempció, la dels sants, i al contrari, s'acostarà la perdició dels mals. | 22 sollicituts necessari[e]s] Posteriorment, Corella suprimeix un breu comentari (VC, 548a), en què es diu que els elegits seran col·locats «la llibertat i la glòria dels fills de Déu» (Rm 8, 21). | 27 Déu nostre] A continuació, Corella elimina un passatge (VC, 548a), en què es diu que la redempció es tornarà en consolació dels elegits, que veuran venir Crist a donar-los els premis que va prometre. | 30 primeres cadires!] Tot seguit, Corella omet un comentari (VC, 548a), en què s'exposa que els ambiciosos llavors no tindran part ni sort en aqueixes paraules, ni consolació amb els elegits.

erit vobis pars neque sors in sermone isto, nec cum electis consolatio! Nam Christum iudicem venientem non libenter, nec gaudenter videbitis qui nunc praeesse et iudices esse diligitis.

Quod bene Gregorius in *Moralibus* attestatur dicens: Nam cui esse nunc iudicem libet, huic videre tunc iudicem non libet.

Non dicit: qui iudex est; sed cui esse iudicem libet, animum videlicet non gradum redarguens, et ad voluntatem non ad factum vituperationem referens.

Quis autem cogitare vel dicere valeat, quae tunc laetitia bonis, et quae tunc tristitia malis erit?

Unde idem Gregorius: Qui Deum diligunt, ex mundi fine gaudere atque hilarescere iubentur, quia videlicet eum quem amant mox inveniunt, dum transit is quem non amaverunt.

Absit enim ut fidelis quisque qui Deum videre desiderat de mundi percussione lugeat, quem finiri eisdem percussione suis non ignorat! Scriptum namque est: *Quicumque voluerit amicus esse huius seculi, inimicus Dei constituetur.*

Qui ergo appropinquante mundi fine, non gaudet, amicum se illius esse testatur, ac per hoc inimicus Dei esse convincitur. Ex mundi enim destructione lugere eorum est, qui radicem cordis in ejus amore plantaverunt, qui sequentem vitam non quaerunt: haec Gregorius.

Dicit autem haec ad discipulos, non tanquam ad eos qui durare deberent in vita ista usque ad mundi terminum; sed quasi uno corpore existente ipsis et nobis et posteris usque ad consummationem mundi credituris in Christum.

2. AESTATIS ET FICULNEAE SIMILITUDO

Quamvis ergo diem illam nemo sciat, proximam tamen esse dubitare non poterit, postquam tanta et talia signa fieri incipient.

Cujus rei gratia subdit parabolam, id est similitudinem ad propositum congruam, de ficulnea et aliis arboribus. Sicut enim ex pullulatione et fructu

pensa quant {140d} veureu irat contra vosaltres qui us condampnarà, lo jutge, perquè aveu volgut esser jutges!

Diu sant Gregori: «No sereu condempnats per esser stats jutges, mas per la voluntat que en ser jutges teníeu. La ambició condampna, no lo ofici. 5

»Alegrar-s'an los bons quant veuran que la destrucció de l'enemich seu, lo món, se acosta, y la venguda del seu Déu, amic e Senyor, se apropinqua.

«No pot esser amich de aquest món lo qui ab Déu té verdadera amicícia, donchs, lo qui acostant-se la fi 10 del món no s'alegra, amic del món se declara. E per ço, la destrucció de son amich ploren aquells qui de la fi del món se dolen, e axí clarament testifiquen que no a Déu, mas lo món, amen.»

Als seus dexebles lo Senyor de la fi del món parla, 15 no perquè ells la poguesen veure, però en ells a tots nosaltres la denuncia, qui fem un cors fins a la fi del món en la santa Sgleya, units ab lo nostre cap, Déu, Senyor e mestre, e vera caritat, fe hi sperança.

[2. DE L'EXEMPLE DE L'ESTIU I DE LA FIGUERA]

E ab tot que lo dia cert quant serà algú no u sàpia, 20 però, quant seran los senyals que-l Senyor prenuncia, porem conéixer que serà propinque.

E per ço introduïx una semblant paràbola: «Quant mirau que la figuera e los altres arbres broten, enteneu

© 2 *esser jutges!*] Seguidament, Corella obvia una citació de sant Gregori Magne (VC, 548a), el qual testimonia en el *Moralia sive Expositio in Job*: Aquell que vol ara ser jutge no voldrà llavors veure el jutge. | 3 *Diu sant Gregori*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Gregori Magne, atribució que no apareix en VC, 548a, tal volta per l'omissió prèvia d'una citació d'aquest autor (veg. nota anterior), i també per l'oblit posterior de l'explicitació del nom d'aquest autor en uns passatges que sí són propis (veg. nota p. 862,6-14). | 5 *no lo ofici*] Immediatament després, Corella suprimeix una apòstrofe (VC, 548a), en què s'interroga qui podria pensar ni dir quina seria llavors l'alegria dels justos i quina tristesa dels malvats. | 6-14 *Alegrar-s'an ... amen*] Corella omet la font d'aquest pasatge, el qual pertany a sant Gregori Magne, segons VC, 548a. | 6-8 *Alegrar-s'an ... apropinqua*] Corella reformula l'original llatí (VC, 548a), en què s'exposa que aquells que estimen Déu cal que gaudesquen i s'alegren per la fi del món, perquè manifestament trobaran en presència el que estimen i passarà aquell que no estimaren. En la reformulació corellana també deu haver influït un pasatge previ que l'autor ha eliminat i que té el mateix tarannà que aquest (veg. nota p. 861,15-16). | 8 *se apropinqua*] A continuació, Corella suprimeix un pasatge (VC, 548a), en què s'exhorta a allunyar-se dels fidels a aquell que desitja veure Déu plorar per les persecucions del món, el qual no ignora que aqueixes persecucions acabaran, així com està escrit: «El qui vol ser amic del món es torna enemic de Déu» (Jm 4, 4). | 17-19 *qui ... sperança*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 548a), en què es diu simplement que els qui creuen en Crist, passats, presents i futurs, són un únic cos fins a la fi del món. Per tant, la referència a l'Església i les virtuts teològals («vera caritat, fe hi sperança») són inclusions corellanes. | 24 *arbres broten*] Tot seguit, Corella simplifica l'original llatí (VC, 548ab), en què es parla de la multiplicació i la brotació de fulles i flors en l'arbre, seguint en el *Cartoixa*, en aquest cas rectament, el verset de la Vulgata (Lc 29, 30).

folio- {548b} rum et florum in arbore prope esse aestas agnoscitur; ita ex ruina mundi quae fructus ejus est, et signis praedictis prope esse cognoscitur adventus Judicis, et regnum Dei: quae aestas erit justis ex hieme, et peccatoribus hiems ex aestate.

Secundum Chrysostomum, plus de ficu quam de alia arbore similitudinem ponit, quia pene post omnes arbores vernat, et sic magis e vicino aestatem nuntiat; vel, similitudinem a ficu sumit, quia illa si mala est, mala est valde, et si bona est, bona est valde, sicut judicium valde malum est malis, et valde bonum est justis; vel, quia dulcedo ficus dulcedinem futurorum significat gaudiorum.

Hac similitudine, secundum Gregorium, despiciendus mundus ostenditur, cujus fructus ruina est, quia ad hoc crescit ut cadat, ad hoc germinat ut quaecumque germinaverit cladibus consumat.

Moraliter, homo arboribus in hoc assimilatur, quia sicut arbores post hiemem fructificant, et aestate fructus colligitur; sic homo, post tribulationem fructum habet, qui per tolerantiam passionum acquiritur, et hic fructus in aestate claritatis aeternae colligitur.

Et convenienter regnum Dei comparatur aestati: primo quia aestas est tempus lucidum, sic regnum coelorum; secundo quia aestas est tempus fructiferum, sic in regno coelorum; tertio quia aestas est tempus jocundum, sic regnum coelorum; quarto quia est tempus tranquillum, sic in regno Dei cessabit nubilum tribulationum.

3. DIEI JUDICII RECORDATIO

Et confirmans praemissa assertione certificatoria subjungit: *Amen, id est vere, dico vobis, quia non praeteribit generatio haec, id est non deficiet haec sexta aetas omnium hominum malorum et bonorum, hoc est genus humanum; vel, specialiter generatio haec*

Ⓢ 8 més] mas

Ⓢ 3-5 *que ... alegries*] Corella amplifica i glossa l'original llatí (VC, 458b), en què s'indica només que els justos passaran de l'hivern a l'estiu, i els pecadors de l'estiu a l'hivern, per tant, les interpretacions «yvern de tribulacions e angústies» i «estiu e primavera de les carnals alegries» són del mestre en teologia. | 6 *Diu sant Gregori*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Gregori Magne, el qual pertany, segons VC, 548b, a sant Joan Crisòstom. | 22 *virtuoses obres*] Immediatament després, Corella omet un comentari (VC, 548b), en què es diu que aquest fruit es cull en l'estiu de la glòria eterna. | 27 *ni ayres*] A continuació, Corella elimina un breu incís (VC, 548b), en què s'exposa que així acabarà en el Regne de Déu tota tribulació obnubilada. | 28-864,4 *Diu ... Sgleya*] Corella altera l'original llatí (VC, 548b), en què s'exposa que Jesús confirma el que s'ha dit amb una afirmació certa, i afegeix: «Vos assegure», vertaderament, «que no passarà aquesta generació» (Lc 21, 32), és a dir, que no acabarà aquesta sisena edat de tots els homes malvats i bons, el llinatge humà; o, «aquesta generació», especialment els jueus, que no cauran del tot, perquè es poden oprimir i dispersar, però no destruir o aniquilar per memòria del crucificat; o l'Església, la generació dels cristians, volent aconsolar els deixebles perquè no creguen que la fe acabarà en aquells temps; «sense que tot això», el que s'ha dit sobre l'adveniment de Crist –finalitza el passatge modificat–, «haja succeït» i s'haja consumat. La reformulació corellana passa, per tant, per suprimir la primera interpretació, la de les edats de l'home; posteriorment endolceix el significat referent als jueus, atès que en el *Cartoixà* no apareix que els jueus puguin ser «oprimir i dispersar», com es troba en l'obra ludolfina; i, finalment, canvia el sentit de la darrera interpretació, en què es pot intuir una preocupació de Rois de Corella per la situació de l'Església en aquell moment, i no en la fi del món, com apareix en la *Vita Christi*: en el *Cartoixà*, l'Església es mantindrà per moltes tribulacions que patisca la religió cristiana; en l'obra del monjo alemany, l'Església és el conjunt de cristians preocupats perquè la fe acabe a la fi del món.

que l'estiu prop se acosta. Així, com veureu los senyals que us denuncie, stimau que és prop lo adveniment del Judge; que serà stiu e primavera als bons, passat lo yvern de tribulacions e angústies; hi yvern per als mals, passat l'estiu e primavera de les carnals alegries.

Diu sant Gregori: «Posa exemple special de la figuera perquè és arbre que més tart fructifica, e {141a} axí com brotar comença, de més prop l'estiu denuncia; o perquè és fruyta sobre totes bona quant és bona, e mala sobre totes quant és mala. Axí, lo dia del Juhí sobre tots serà als bons alegre e als mals lamentable; o perquè la dolçor de la figa significa la dolçor de les celestials alegries.»

Diu sant Gregori: «Mostra'ns lo Senyor en aquesta paràbola quant deven menysprear lo món los hòmens, que lo seu fruyt és la sua rohina; per ço creix, perquè s derroque; per ço floreix e germina, perquè cequant-se muyra.»

Moralment l'ome a l'arbre sembla, que, axí com l'arbre, après de l'yvern, fructifica hi en l'estiu cullen la fruyta, axí l'ome, après de les tribulacions que ab paciència tol-lera, dóna fruyta de virtuoses obres.

E còngruament lo Regne de Déu al stiu se compara: primerament, perquè l stiu és clar, lúcido; segonament, perquè és temps de fruytes; terçament, perquè és temps alegre; quartament, perquè és temps tranquil·le, pasífich, sens tempestat de pluges ni ayres.

[3. DEL RECORD DELS DIES DEL JUÍ]

Diu més lo Senyor: «En cert dich a vosaltres que no pasará la generació aquesta judayca fins que totes aquestes coses se acaben», que és certa cosa que, per

scilicet Judaeorum, quae non deficiet ex toto, quia potest opprimi et dispergi, non tamen destrui et annihilari ob memoriam Crucifixi; vel, generationem Christianorum dicit Ecclesiam, volens discipulos consolari, ne crederent quod in illis temporibus fides deficeret; *donec omnia* quae circa Christi adventum praedicta sunt *fiant* et fuerint consummata.

Vel, secundum Chrysostomum, donec impleatur omne mysterium vocationis Sanctorum, quia quantumcumque fideles opprimantur tempore Antichristi, tamen aliqui permanebunt in fide stabiles usque ad finem mundi.

Ubi de praedicta die adventus Domini nos quasi praemonendo, sic dicit Gregorius: Illum ergo diem, fratres carissimi, ante oculos ponite, et quidquid modo grave creditur in ejus comparatione levigatur. Illum diem tota intentione cogitate; vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fletibus punite. Adventum namque aeterni Judicis tanto securiores quandoque videbitis; quanto nunc distractionem illius timendo praeventis: haec Gregorius.

4. COELORUM TRANSITUS IN SENSU LITTERALI ET MORALI

Et addit quamdam protestationem ad assertionem praemissorum, dicens: *coelum*, scilicet non aethereum sidereum, sed aereum, a quo et aves coeli et nubila coeli cognominantur, hoc est inania haec et nubilosa ventosi aeris spatia, *et terra transibunt*, id est, suo modo mutabuntur, scilicet quoad mutationem qualitatis, et ejus quam nunc habent imaginis; non quoad destructionem substantiae, secundum quam subsistent sine fine, quia quoad qualitatem in melius commutabuntur, et forma priori deposita innovabuntur, ut dicatur coelum novum, et terra nova, *praeterit enim hujus mundi figura*; sed quoad substantiam et essentiam semper manebunt immobilia.

Verba autem mea fundamentum aeter- {549a} nae veritatis habentia, hoc est verborum sententiae, *non transibunt*, sine effectu impletionis; sed sicut dicuntur, sic sine ulla diminutione implebuntur.

refermament de la santa fe cathòlica, fins a la fi del món se trobarà [lo] judaych poble. O podem entendre de la religió cristiana, que per moltes tribulacions que sostinga, tostempstarà ferma la santa Sgleya.

De aquest final dia nos amonesta sant Gregori, ⁵ dient: «Caríssims germans, posau-vos da- {141b} vant los ulls aquest dia. Qualsevol tribulació que de present greu vos semble, pensant en aquest dia, és laugera; pensant en aquest dia coregiu vostra vida, mudau ¹⁰ vostres costums, res[is]tiu a les temptacions diabòliques, plorau vostres culpes. Tant més segurs sperareu lo adveniment del Jutge, quant ab més temor sperareu que vinga.»

[4. DEL PAS DELS CELS EN SENTIT LITERAL I MORAL]

E perquè ab major certitud donem fe a les sues paraules, diu lo Senyor: «Lo cel e la terra passaran e no ¹⁵ les mies paraules»;

vol dir: «No pasaran que lo que signifiquen no s'acabe»;

Ⓢ 1 refermament] refernament | 12 sperareu] speraren | 14 donem] donen

Ⓢ 4 *santa Sgleya*] Tot seguit, Corella suprimeix una interpretació de sant Joan Crisòstom (VC, 548b), en què, «sense que tot això haja succeït» significa que sense que es compleisca tot el misteri de la vocació dels sants, perquè, per més que les fidels siguin oprimits en el temps de l'Anticrist, encara en romandran alguns fermes en la fe fins a la fi del món. | 15-16 *Lo ... paraules*] Corella elimina i resumeix la glossa de l'original llatí (VC, 548b), amb arguments que apareixeran posteriorment, la qual acompanya aquest verset evangèlic (Lc 21, 33), en què s'exposa que «el cel», és a dir, no l'eteri de les estrelles, sinó l'aeri, com s'anomena a aquell pel qual van els ocells i els núvols de cel; «i la terra passaran», és a dir, canviaran de forma, canviarà la qualitat i la imatge que tenen ara; no que se'n destruesca la substància, perquè aquesta substància no té fi, sinó perquè en qualitat canviarà a millor, i en forma, en llevar-se l'anterior, es renovarà, de manera que es dirà cel nou i terra nova, «perquè la figura d'aquest món passa» (1Co 7, 31), però la substància i l'essència sempre roman immòbil. | 17-18 *vol ... s'acabe*] Corella continua l'eliminació i la condensació de significats (veg. nota anterior) que ha començat en aquest subcapítol (VC, 548b-549a), en què es diu que «les meues paraules» (Lc 21, 33), que tenen fonament de veritat eterna, és a dir, de sentències, «no passaran» sense que es complesquen en efecte; es compliran com han sigut pronunciades, sense cap minva.

Ac si diceret: Ecce quanta est stabilitas verborum meorum, quia facilius est ea quae videntur esse valda stabilia et durabilia destrui, quam verborum meorum quae videntur per prolationem transire, aliquod decidere.

Facilius est quod tota natura subvertatur, quam quod intellectus verborum meorum, effectu non compleatur.

Plus enim repugnat divinae veritati a veritate verba sua deficere, quam quodcumque creatum in nihilum redigi.

Augustinus distinguit triplex coelum: primum aerum, in quo aves volitant; secundum aethereum, in quo sidera stant; tertium empyreum, in quo Deus et Sancti habitant. Primum transibit, non quidem secundum substantiam, sed secundum qualitatem, quia innovabitur et depurabitur per ignem. Secundum etiam transibit, quia a motu cessabit, et habebit claritatem quam habet sol, et soli dabitur alia claritas, et lunae similiter. Cessabit ergo motus coeli et transmutatio in elementis, quia ista ad complendum numerum electorum sunt ordinata;

et ideo isto completo in iudicio, cessabunt, sicut ea quae sunt ad finem, habito fine, cessare debent.

Moraliter circa hoc nota, quod quia mundus iste quantum ad omne sui appetibile transit, secundum enim Joannem, *mundus transit et concupiscentia ejus*; hinc est quod quicumque his mundanis adhaeret, ille est in continuo transitu cum ipso mundo.

Et praecipue triplicem facit transitum miserabilem: primo, a culpa in culpam; secundo, de culpa in poenam; tertio de poena in poenam. Boni autem fugientes mundum et ea quae in mundo sunt, faciunt triplicem transitum commendabilem: primo quidem, transeunt a culpa ad poenitentiam; secundo, a poenitentia ad sapientiam; tertio, a sapientia ad vitam aeternam. Qui hunc triplicem facit transitum, ille est verus Hebraeus, et hic celebrat verum Pascha vel Phase, quod est *transitus Domini*.

5. SIGNA ADVENTUS VERBI AETERNI IN MENTEM

Moraliter etiam nota, quod sicut transitus coeli et terrae corporalis ponitur in argumentum adventus Christi in iudicium, sic transitus coeli et terrae spiritualis est argumentum adventus Verbi aeterni in mentem. Unde sciendum quod per coelum et terram,

Ⓜ 15 moviments] moniments | 16 elementals] elementats

Ⓜ 3 *mies paraules*] Tot seguit, Corella omet un breu comentari (VC, 549a), en què s'exposa que és més fàcil que tota la natura siga subvertida que la intel·ligència de les paraules de Crist no es complexquen en efecte. | 17 *són ordenades*] Posteriorment, Corella suprimeix un comentari (VC, 549a), amb un argument que apareixerà a continuació, en què s'indica que aquestes coses, en complir-se el Judici, s'acabaran, així com allò que es prepara per a la fi, quan hi arriba, ha d'acabar. | 29-30 *Qualsevol qui fa aquest trànsit*] Corella adapta un passatge de VC, 549a, una mica onerós, i que explica que qualsevol que realitze aquests tres canvis, es pot dir pròpiament hebreu. | 29-30 *aquest trànsit*] A continuació, Corella suprimeix una interpretació (VC, 549a) que devia resultar complicada en l'època, en què es comenta que qualsevol que fa aquests tres passos, aquell és bon hebreu.

quasi dient: «Més fàcil cosa és que les coses que a nosaltres paren molt fermes, com lo cel e la terra, pasen hi s'annichilen, ans que la veritat de les mies paraules.»

Més repugna a la divina veritat que les sues paraules defallexquen que a qualsevol creatura que en no res se convertexca. 5

Tres cels sant Agostí posa: lo primer, la regió de l'ayre, axí diem ocells del cel qui en l'ayre volen; lo segon, lo cel hon les steles relluhèn; lo terç tenen los sants, qui la divina essència fruexen. Lo primer cel 10 pasará no segons la sua essència e substància, mas serà purgat per lo foch hi renovat en qualitats nobles. Lo segon pasará, dexant-se de moure, e serà la sua lum axí com la del sol clara, e atenyeran claredats majors lo sol e la luna. Cessaran, donchs, los celestials moviments e 15 les transmutacions elementals, perquè a compliment dels elets són ordenades.

E moralment, devem atendre que lo món, segons tot lo que en ell se desija, contínuament pasa; diu sant Joan que lo món pasa e la sua {141c} concupiscència. E 20 per ço, qualsevol que per amor ab les coses del món se ajusta, passant lo món, ensemps ab ell pasa.

E senyaladament en tres maneres: primerament, de culpa en culpa; segonament, de culpa en pena; terçament, de pena en pena. Però los bons, fògint al 25 món e a les coses sues, en tres maneres loablement pasen: primerament, de culpa a penitència; segonament, de penitència a sapiència; terçament, de sapiència a la vida eterna. Qualsevol qui fa aquest trànsit celebra la verdadera Pasqua, que trànsit significa. 30

[5. DELS SENYALS DE L'ADVENIMENT DEL VERB ETERN EN LA PENSEA]

Moralment, devem atendre que, axí com lo pasar del cel e de la terra senyalen lo adveniment del Senyor al Judici, axí lo pasar spiritual del cel e de la terra és

quae sunt extrema mundi corpora, possunt intelligi anima rationalis et corpus, quae sunt duo extrema, scilicet: spiritualis et corporalis natura.

Igitur adveniente Verbo aeterno in mentem, *coelum et terra transibunt*, id est ultra ibunt, quia scilicet extra vel supra communem hominum statum elevabuntur et innovabuntur; hoc enim efficit ejus adventus in nobis, quod innovabimur, tam secundum animam, quam secundum corpus, ut exuentes veterem hominem cum actibus suis *induamus novum hominem, qui secundum Deum creatus est*. Renovabitur autem homo secundum animam per reformationem imaginis deformatae vetustate defectuum culpabilium,

ad quam reformationem imaginis deformatae anima pervenit triplici transitu: nam primo transibit ab oblivione memoriae, ad acquirendam Verbi aeterni praesentiam perjugem memoriae recordationem; secundo transibit ab obfuscatione intelligentiae, ad contemplandam sapientiam per luculentam intelligentiae perscrutationem; tertio transibit a torpore ignaviae, ad degustandam Ecclesiae dulcedinis affluentiam per ardentem amoris inhaesionem.

Secundum corpus etiam homo innovabitur triplici transitu: primo corpus transibit a {549b} carnalium oblectatione ad sensualitatis debitam suppressionem, ut videlicet corpus quantum ad appetitum animale et sensitivum, sit subjectum imperiorationis; secundo transibit a sensibilibus divagatione ad similibus corporalium et specierum imaginabilium quietationem; tertio transibit a passionum molestatione ad poenalitatum et afflictionum aequanimem tolerationem.

Igitur quando sic coelum et terra in nobis transierunt, certissimum argumentum est quod

senyal de l'adveniment del Verb divinal per gràcia en nosaltres. Per lo cel, l'ànima nostra podem entendre; e lo cors per la terra.

Donchs, venint en la nostra pensa lo Verb divinal, per gràcia pasará la nostra ànima de la comuna vida e serà renovada hi embellida en spiritual hi angèlich viure. E la ymatge de Déu, que peccant havia quasi desfeta, serà il·luminada, hi axí, lo crestià serà fet un novell home.

Pasará l'ànima en tres maneres: primerament, de oblit e poca memòria a tenir present lo Verb divinal per recordació contínua; segonament, pasará de fosquedat de intel·ligència a contemplació de la eterna sapiència; terçament, pasará de una adormida perea a vivaci- {141d} tat de amor prompta.

Pasará més lo crestià segons lo cors en tres maneres: la primera, de les sensuals rebel·lions a esser subjecte al que prudència mana; segonament, de les corporals delectacions a les penes de penitència; terçament, de carnal repòs e oci a visites de pobres e peregrinacions sanctes.

Donchs, quant lo cel e la terra del nostre cors e ànima axí pasaran, és manifest senyal que la Paraula de

© 2-3 *Per ... terra*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 549a), en què es comenta que pel cel i la terra, els quals són les dues parts extremes del món, es poden entendre l'ànima racional i el cos, els quals són dos extrems: la natura espiritual i la corporal. | 4-9 *Donchs ... home*] Corella interpreta i reordena l'original llatí (VC, 549a), en què, en primer lloc, omet en part una interpretació, segons la qual, venint el Verb etern a la ment, «el cel i terra passaran» (Lc 21, 33), aniran més enllà, perquè seran elevats i renovats més i per damunt de l'estat comú de l'home; açò és el que obra l'adveniment de Crist en el fidel, que és renovat, tant en ànima com en cos, perquè, despullant-se de l'home vell amb les seues obres, es revestisca «de l'home nou, creat a imatge de Déu» (Ef 4, 24). L'ànima de l'home serà renovada per mitjà de la reforma de la seua antiga imatge –acaba el passatge refet–, deformada pels defectes de les culpes. Corella, per tant, incorpora la referència a la gràcia divina, inexistent en aquest punt de l'obra ludolfina, però que apareix més avall en un passatge eliminat pel nostre autor (veg. nota p. 867,2), i també glossa aquest text, en tant que interpreta el cel i la terra com l'home, esperit i cos (veg. nota anterior), el qual, segons la *Vita Christi*, anirà «ultra ... vel extra supra communem hominum statum», però en el *Cartoixà* es concreta: «la nostra ànima de la comuna vida e serà renovada hi embellida en spiritual hi angèlich viure». | 13 *eterna sapiència*] Tot seguit, Corella obvia un breu comentari (VC, 549a), en què es diu que contemplarà l'eterna saviesa per investigació admirable de la intel·ligència. | 14-15 *a ... prompta*] Corella reformula l'original llatí (VC, 549a), en què s'indica que passarà a gustar l'afluència de la dolçor de l'Església per adhesió d'amor ardent. | 17-18 *de ... mana*] Corella condensa l'original llatí (VC, 549ab), en què s'explica que el cos passarà del delit carnal a la supressió merescuda de la sensualitat, perquè el cos, quant a l'apetit animal i sensitiu, estiga subjecte al que es mana (veg. nota posterior). En el resum, el mestre el teologia tradueix de manera vehement «carnalium oblectatione» («desig, plaer carnal») per «sensuals rebel·lions» per emfatitzar el pecat luxuriós al qual l'obra ludolfina ja es refereix. | 18-21 *segonament ... sanctes*] Corella modifica les interpretacions de l'original llatí (VC, 549b), en què es diu que el segon pas amb què es renovarà l'home és que passarà de la divagació de les coses sensibles a la quietud de les coses corporals aparents i de les aparences imaginables; en el tercer pas, passarà de la molèstia de les passions a tolerar amb equanimitat penalitats i afflictions. Corella, per tant, altera l'obra ludolfina i incorpora explícitament una condemna dels pecats que vénen pels sentits («corporals delectacions»), tal volta novament la luxúria (veg. nota anterior), la gola, i la peresa («carnal repòs e oci»), i proposa el remei condigne a cadascun: penitència, i visites a pobres i peregrinacions. El canvi que proposa, per tant, té un sentit molt més tropològic que no el que apareix en la *Vita Christi*.

Verbum aeternum nullatenus nos transivit, sed amorose in mentem nostram declinavit.

In quocumque enim homine coelum et terra, id est anima et corpus transierint per gratiae innovationem, illum Verbum aeternum non transibit, imo ad Deum venit per mentalem ejus conceptionem.

6. DIES JUDICII TANQUAM LAQUEUS SUPERVENIET

Et quia ad praecavendum tanta mala supra tacta necessaria est digna praeparatio, ideo generalem subdit admonitionem, dicens: *Attendite vobis*, id est diligenter cavete, *ne graventur corda vestra*, id est deorsum premantur ad vitia, ita quod levare non possitis capita vestra, *in crapula et ebrietate et curis hujus vitae*, id est ex superfluitate cibi et potus, et superflua terrenorum sollicitudine, *crapula enim sensum ligat, cura secularis sensum distrahit et suffocat; et superveniat in vos repentina dies illa* scilicet judicii, et *repentinus interitus* vos auferat nescientes; et ideo haec vitanda sunt et cavenda.

Tanquam laqueus enim, scilicet insperatus, qui evadi nullo modo poterit, et perpetuo retinens quod semel ceperit, *superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terrae*, id est qui delectabiliter et per amorem quiescunt in terrenis, et hujusmodi illecebris.

Peccator enim primo capitur laqueo culpae, sed tandem capietur laqueo poenae. Sancti quidem transeunt super terram, tanquam hospites et peregrini; sed mali sedent et quiescunt in terra, tanquam cives et domestici.

Unde Theophilus: Capiet enim dies illa sedentes in superficie, quasi impraemeditatos et inertes. Quotquot vero sunt solertes et agiles ad bonum, non sedentes et otiantes in terrenis, sed surgentes ab eis, sibi dicentes: Surge, vade, quoniam non est hic tibi requies, talibus non est illa dies ut laqueus et discrimen, sed ut dies festivus.

Unde Beda: O stultam praesumptionem cordis humani, quae lamentabilem finem cupiditatis,

Déu, qui és lo Fill, no pasará de nosaltres, ans hi habitarà per la sua gràcia.

[6. COM EL DIA DEL JUÍ SOBREVINDRÀ COM UN LLAÇ]

E perquè és mester gran preparació per a guardar-se de tantes angústies, amonesta'ls lo Senyor, dient: «Mirau en vosaltres, e diligentment guardau-vos, no stiguen pesades les vostres pensés, carregades de pecats e vicis, en special en superfluitat de menjar e beure, y en sollicitud de les mundanes riqueses, que no pugau elevar en alt les vostres sperances y dexar les delectacions terrenes; e repentinament e inopinada vinga en vosaltres lo darrer dia, lo qual és darrer axí de la mort pròpia com del general Judici;

«lo qui vendrà sobre tots aquells qui sehen sobre la faç de la terra», que vol dir, moralment, sobre tots aquells qui reposen e-s deliten sobre les delectacions terrenes; axí com un laç vendrà aquest dia, que pendrà los peccadors sobre lo acevador de les culpes.

Lo peccador primer lo pren lo laç de culpa, segonament lo laç de pena. Los bons e justs no sehen sobre {142a} la terra, mas com a peregrins acaminen e pasen per ella a la eterna pàtria; los mals sehen e reposen sobre la terra com ciutadans e domèstichs de aquella.

Diu Beda: «O, folla presumció de la humana pensa!, que avisada e amonestada per lo Senyor que-25 guarde hi s'aparelle per al lamentable dia, que no la

ⓐ 5 vosaltres] nosaltres

ⓐ 2 sua gràcia] Immediatament després, Corella omet un fragment de l'original llatí (VC, 549b), el qual repeteix arguments apareguts prèviament, en què es comenta que en qualsevol home, per tant, en què hagen passat el cel i la terra, l'ànima i el cos, per la renovació de la gràcia, la Paraula eterna no passarà, més encara, arribarà a Déu per mental concepció. | 8 mundanes riqueses] A continuació, Corella suprimeix un breu comentari (VC, 549b), en què s'indica que la embriaguesa lliga el sentit i la cura per les coses temporals el distrau i l'ofega. | 13-17 lo ... culpes] Corella altera l'ordre d'explicació de l'original llatí (VC, 549b), el qual segueix la disposició del verset evangèlic que està glossant (Lc 21, 35): «*Tanquam laqueus enim superveniet in omnes qui sedent super faciem omnis terrae*». | 17 sobre ... culpes] Corella agrega aquesta imatge, la qual no es troba en l'obra ludolfina (VC, 549b), en què es diu que el filat, el llaç, serà inesperat, el qual no deixa escapar res de cap manera i allò que captura una vegada ho reté per a sempre. | 22-23 de aquella] A continuació, Corella obvia una citació de sant Teòfil d'Antioquia (VC, 549b), en què s'indica que el Senyor prendrà en aquells dies els qui seuen sobre la terra, com si foren impeditos o inerts. Però, per a aquells que estan vertaderament sol·lícits i àgils en fer el bé, no asseguts ni ociosos en terra, sinó que se sobreposen a açò, com si digueren: «Alçat i vés, perquè no hi ha descans per a tu», no serà aquell dia com un llaç o un destret, sinó que serà un dia festiu.

ebrietatis, et crapulae, nec ipso iudice contestante, praevideat, sed edictum Regis aeterni in more servi nequam, postquam didicerit spernat!

Et certe si quis nobis peritus ac sapiens medicus praeciperet: Attendite, inquiens, vobis, ne quis, verbi gratia de illius herbae succo avidius sumat, quod si fecerit, repentinus ei superveniet interitus, quanto quisque studio praemonentis medici mandata servaret, ne videlicet vetitum gustando periret; ac nunc animarum simul et corporum Salvator, ac Dominus jubet ebrietatis herbam et crapulae vitandam, necnon et curarum secularium sollicitudines, ut mortiferos succos esse cavendos, et quanti tamen nostrum his non solum sauciari, sed etiam consumi non timent? Nulla credo alia causa, nisi quia fidem quam medici praebent dictis, Deo praebere contemnunt. Si enim credidissent, credendo utique timerent, timendo autem imminens periculum caverent.

Unde et Chrysostomus: Si dixero tibi: Abstine te a deliciis, et jejuna; non facis, quia non credis. Si aegrotanti tibi medicus dixerit: Abstine te ab hoc; obaudis, quia credis te salvandum si servaveris. Et frequenter illud amas quod manducare veteris, et {550a} vincis desiderium ventris, propter desiderium sanitatis; multo magis jejunare poteris, si crederes jocunditatem illam futuram: haec Chrysostomus

Major insania non potest esse, quam mortem animae non formidare. Quia, ut ait idem Chrysostomus, quanto pretiosior est anima quam corpus, tanto miserabilior perditio animarum quam corporum.

7. IDEO SEMPER EST VIGILANDUM

Deinde monet omnes, dicens: *Vigilate itaque omni tempore*, non vigilia sensus, quia nullus posset hoc sustinere, sed vigilia intellectus, de qua in Canticis dicitur: *Ego dormio, et cor meum vigilat*;

et omni tempore *orantes*, non quod oratio sit semper continua, quia oportet eam saepe interrumpi somno, et aliis necessitatibus corporis, sed continuitas intelligitur quod non interveniat mortale peccatum impediens ipsius effectum et opus bonum, et ideo subditur: *Ut digni habeamini fugere*, id est cavere salubriter *omnia ista quae futura sunt, et stare securi in*

trobe en ebrietat, en gola ni ocupada en sollicituts terrenes; com no s'aparella, puix lo Senyor la amonesta, e no recela la mort que·l Senyor li menaça?»

Si algun metge te mana que no menjes tal erba, que sens dupte perdràs la vida, hi lo metge loes e la erba 5 que a la tua boca se acoste no comportes per la fe que a les paraules del metge dónes; hi lo Senyor, creador e metge, te amonesta, te mana que de pecar te abstingues, sinó que encorreràs la pena eterna, hi tu en peccats perseveres, què pots dir sinó que poca fe és la 10 causa?

Diu sant Crisòstom: «Si yo-t dich que dejunes hi que de peccar te abstingues, ni dejunes ni los peccats dexes. Si lo metge denuncia que, si no serves dieta, la tua vida perilla, dejunes e no menjes, y est obedient a 15 qualsevol cosa que·l metge mana perquè tens ferma crehença que és veritat lo que parla, e per lo desig de la sanitat avorreix lo que per delit de sabor amaves. Molt més devies jejunar per la sanitat de la vida eterna.»

No pot esser major follia que tembre que lo cors no 20 muyra, qui en la resurrecció tornarà a {142b} viure, e no tembre la mort de la ànima, axí terrible que, eternament vivint, desijarà no viure, e no porà morir perquè eternament muyra.

[7. COM CAL ESTAR SEMPRE VIGILANTS]

Aprés, lo Senyor generalment a tots amonesta que 25 tostemps vetlen. No vol dir de sensual vigília, la qual no seria possible, mas stiga la nostra pensa a la venguda del Senyor aparellada. D'aquest vetlar en los Càntichs se parla, dient: «Yo dorm e lo meu cor vetla.»

E diu més lo Senyor: «Sia la vostra oració contínua, 30 que peccat mortal no y entrevinga que empache lo seu efecte, perquè siau trobats dignes de fogir tantes angústies hi star segurs en lo Juhí davant lo Fill de

© 4-11 *Si ... causa?*] Corella extracta i resumeix l'original llatí (VC, 549b), en què s'exposa que, certament, si un metge savi i expert ordenàs: mireu per vosaltres, que ningú no menje massa del suc d'aqueixa herba, perquè si ho fa, li sobrevindrà una mort sobtada, ¿amb quina cura guardaria cadascun del manaments del metge que li aconsella, per no morir tastant el que està vedat? Però ara, el Salvador dels cossos i de les ànimes, el Senyor, ordena evitar l'herba de l'embriaguesa i de la disbauxa, la preocupació per les sollicituds temporals, perquè siguem evitats els sucus mortífers, i quants no temen fartar-se d'aquestes coses, sinó també consumir-se per elles? No hi ha cap altra causa que tenen fe en aqueix metge i menyspreen la que haurien de tenir en Déu. Si creguessen, creient temerien, i tement evitarien el perill imminent. | 20-24 *No ... muyra*] Corella retòrica amb figures conceptistes basades l'antítesi entre els verbs *viure* i *morir*, l'original llatí (VC, 550a), en què s'indica que no pot haver-hi major bogeria que no espantar-se de la mort de l'ànima, perquè, segons el Crisòstom, tant com és més preciosa l'ànima que el cos, tant és més miserable la perdició de l'ànima que la del cos. Obviament, també el lletraferit valencià omet la font, sant Joan Crisòstom, en la qual s'inspira. | 30 *oració contínua*] Tot seguit, Corella omet un comentari (VC, 550a), en què s'indica que no pot ser l'oració contínua perquè s'interrump pel son i altres necessitats corporals.

judicio *ante Filium hominis*, sedentis scilicet ad iudicandum,

id est coram Christo in forma humana iudicante, quia illi qui tunc invenientur sine peccato mortali, erunt salvi.

Haec est autem summa beatitudinis, ut dicit Glossa, scilicet in praesentia Iudicis securum consistere. Mali autem cadent ante eum, ita quod amplius non resurgent, quia poenam quamlibet mallent sustinere, quam ipsum videre.

Ubi Augustinus: Haec intelligitur illa fuga, quae non debet fieri in hieme, vel in sabbato. Ad hiemem pertinent curae hujus vitae, quae tristes sunt velut hiems; ad sabbatum vero crapula et ebrietas, quae carnali laetitia, luxuriaque cor submergunt atque obruunt, quod malum sabbati nomine signatur, quia illo die Iudaei deliciis affluunt, dum spirituale sabbatum ignorant.

Et secundum Hieronymum, omni tempore opus est vigilia mentis ante mortem corporis, ut in praesentia summi Iudicis consistamus. Hoc enim est nostra beatitudo.

Ubi Beda: Qui ante Filium hominis stare, eique, juxta Apocalypsim Joannis, die noctuque in templo ejus servire desiderat, nec ab ejus aspectibus in ignem aeternum maledictus abjici; non solum ab illecebris secularibus castigari, sed et orare et vigilare, et hoc non quibusdam diebus, sed omni tempore facere debet. Juxta quod Psalmista ait: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*; sic namque merebitur habitare in domo Domini, et in seculum seculi laudare illum: haec Beda.

Cur autem monuit ut vigilemus et solliciti simus, declarat protinus cum subdit: *Nescitis enim quando tempus sit*, scilicet iudicii, sive mortis propriae.

8. QUO SENSU CHRISTUS DIXIT SE NESCIRE DIEM JUDICII

Et quia dixerat Dominus adventum, et regnum suum prope esse, ne discipuli aestimarent quod ex signis praedictis posset dies et hora sciri determinate subjungit: *De die autem illa et hora*, scilicet quando ad iudicium veniet, *nemo* in Ecclesia, id est nullus

l'home, quant seurà en lo tribunal de la judicial cadira.»

Serà beatitut sobirana de aquells que staran segurs en la presència del Jutge; cauran los [mals] davant ell, que no poran sostenir veure la sua cara.

5

Perquè ns amonesta que siam solícits, lo Senyor ho declara, dient: «Quant yo vendré no sabeu la hora», o del general Juhí, o de la mort pròpia.

[8. DEL SENTIT EN QUÈ DIGUÉ QUE EL FILL NO CONEIX EL DIA DEL JUÍ]

E perquè no stimasen los dexebles per los senyals que'l Senyor poguesen determenadament saber la hora, 10 de tal pensament clarament los aparta, dient: «La hora

© 1-2 *judicial cadira*] Immediatament després, Corella suprimeix una glossa de l'original llatí (VC, 550a), en què es comenta que el Judici serà davant de Crist, el qual jutjarà en forma humana, de manera que aquells que seran trobats llavors sense pecat moral se salvaran. | 3-5 *Serà ... cara*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a la *Glossa ordinaria*, segons VC, 550a (veg. nota p. 345,32). | 5 *sua cara*] Tot seguit, Corella suprimeix un ampli passatge de l'original llatí (VC, 550a), en què s'inclouen diverses citacions. La primera és de sant Agustí d'Hipona, on s'exposa que aquesta és aquella fugida que no s'ha de fer ni en hivern ni en dissabte. A l'hivern pertanyen les cures d'aquesta vida, les quals són tristes com l'hivern; al dissabte, la disbauxa, l'embriaguesa i la luxúria, les quals submergeixen i enderroquen el cor en alegries i luxúries carnals. Aquest mal, doncs, s'indica amb el nom de dissabte, perquè aqueix dia els jueus gaudeixen, mentre que ignoren el dissabte espiritual. Segons sant Jeroni —continua el text omès—, tot moment cal vetlar en la ment sobre la mort corporal per mantenir-se ferm davant del Jutge. Açò és la felicitat eterna. La següent citació eliminada és de Beda el Venerable, en què s'indica que aquell que vulga estar davant del Fill de l'home, servir-lo nit i dia al seu temple, segons l'Apocalipsi de Joan, i no ser rebutjat de la seua presència, com a maleït, al foc etern, no només cal que repreve els afalacs temporals, sinó que pregue i vigile, i no uns dies, sinó en tot moment, com diu el salmista: «Beneiré el Senyor en tot moment, tindrè sempre als llavis la seua lloança» (Sl 33, 2); així mereixerà habitar en la casa del Senyor i lloar-lo pels segles.

hominum scit determinate, neque Angeli coelorum sciunt, quia non est de pertinentibus ad beatitudinem, neque Filius scit, nisi solus Pater.

Secundum plures doctores intelligendum est quod homo, vel Angelus, nec sibi, nec aliis scit diem iudicii, sed Filius in Patre scit sibi, quamvis aliis nesciat, id est nullum scire faciat. Pater autem solus scire dicitur, quia solus facit Filium scire. Nota quidem est haec regula loquendi, ut ibi: *Tentat vos Deus ut sciat*, id est scire vos faciat, *utrum diligatis eum*; et ibi: *Nunc cognovi quod times Deum*, id est nunc feci ut cognosceres. Ut enim dicitur dies laetus, quia laetos {550b} facit, et frigus pigrum, quia pigros reddit; sic dicitur Filius nescire, vel scire nobis quibus missus est, quae scire vel nescire nos facit; scit itaque in se, et sibi, non nobis.

Unde per hoc quod dicitur: *Nisi solus Pater* a quo fons omnis cognitionis est, non excluditur Filius, vel Spiritus Sanctus qui in eodem fonte habitant, sed magis includuntur, quia una est trium personarum notitia.

Sicut ergo principium mundi a solo Deo fuit praecognitum, quia mundus immediate ab ipso factus est; ita et finis mundi soli Deo est cognitus, et homini Christo revelatus, ad quem pertinet iudicare de omnibus.

9. CUR NOBIS VULT HANC DIEM ESSE CELATAM?

Nobis autem hoc vult esse celatum, quia secundum Hieronymum, non expedit nobis, imo nec expediebat Apostolis scire diem et horam illam iudicii, ne pigriores simus, sed semper incerti de temporibus futuris, et adventu iudicii, sic quotidie vivamus cum timore, et semper vigilemus solliciti, quasi in proximo, et altera die iudicandi simus, ac pendulae expectationis incerto, semper eum credamus futurum quem ignoramus quando venturus sit. Signa quidem appropinquationis adventus ejus, scire possumus et debemus, sed diem praecisum nescimus.

Ubi Chrysostomus: Ecce senectutis signa cognoscimus, diem autem ultimum ignoramus; sic et

de la mia venguda no sab algun home, ni-ls àngels del cel ho saben, que no té sguard a la beatitut eterna, ni-l Fill ho sab, sinó sol lo Pare.»

Una mateixa sciència en quant Déu és del Fill, del Sant Spirit hi del Pare, y en quant home sap totes les coses pasades, presents hi sdeve- {142c} nidor[e]s, entre les quals la hora de la sua venguda. Però diu que no u sap perquè revelar no u dellibera; e axí, lo confesor jura e no peca que no sap res dels peccats que li confesen.

Axí com del món lo principi sol Déu, qui-l féu, ne tingué sciència, axí de la fi no vol que altri la sàpia sinó ell, Déu, qui és Pare, Fill e Sant Spirit una essència, e la humanitat del Fill a la qual ho revela hi en la qual jutjar dellibera.

[9. DEL MOTIU PER QUÈ VOLGUÉ AMAGAR AQUEST DIA]

«A nosaltres –diu sant Hierònim– no és expedient sapiam aquesta hora, ni als dexebles convenia que la sabesen perquè en lo exercici de l'apostolat no s'adormisen, quant més nosaltres, carregats de culpes, perquè stigam ab sollicitud contínua, sperant certament la hora incerta. E axí desperts, cada hora e cada punt de hora sperem quant vendrà aquest rey, Senyor e jutge, la venguda del qual, perquè tenim certa e no sabem la hora, devem tenir recel hi en fort manera tembre que descuydats no-ns toque a la porta. Vol que sapiam los senyals de la sua venguda e no sapiam lo dia.»

Diu sant Crisòstom: «Los senyals miram de la senectut de algun home e no sabem la darrera hora de

Ⓞ 3 lo Pare] Immediatament després, Corella elimina una interpretació (VC, 550ab), en què s'exposa que, segons molts doctors, cal entendre que l'home o l'àngel no sap el dia del Judici ni ell mateix ni per als altres; però el Fill en el Pare ho sap ell mateix, encara que no ho sap per als altres, és a dir, no els assabenta. I es diu que només el Pare ho sap perquè només ell assabenta el Fill. Certament, en aquesta manera de parlar s'adverteix: «Déu vos vol posar a prova per saber», és a dir, per assabentar-vos, «si l'estimeu» (Dt 13, 3); i en un altre lloc: «Ara sé que reverencies Déu» (Gn 22, 12), ara he fet que el reverencies. Com s'anomena a un dia alegre perquè posa alegres, i s'anomena al fred peresós perquè provoca peresa, així es diu que el Fill, el qual va ser tramés als homes, sap o no en tant que els assabenta o no. Ho sap ell mateix i per ell, no per als homes. | 4-9 Una ... confesen] Corella reformula l'original llatí (VC, 550b), en què s'indica que, quant al coneixement del dia del Judici, per això es diu: «sinó tan sols el Pare» (Mt 24, 36), en el qual hi ha la font de qualsevol coneixement, sense encloure el Fill ni l'Esperit Sant, els quals també habiten en aquesta mateixa font, més bé s'inclouen, perquè un coneixement és de les tres persones. En la reformulació, Corella pren arguments d'un passatge que ha omès prèviament (veg. nota anterior), i incorpora la justificació del motiu per què un confessor no peca quan no coneix pecats que li han revelat en secret de confessió, aspecte que no apareix en la Vita Christi. | 19-20 sperant certament la hora incerta] Notem el joc de paraules per derivació («certament» / «incerta»), incorporat per Corella, i que no apareix en VC, 550b.

labentis seculi signa scimus, finem ejus non agnoscimus. Sicut enim quando videmus hominem senem, scimus quia prope moriturus est, quando autem, nescimus; sic et cum mundum perturbatum videmus, casurum cognoscimus, diem autem ignoramus.

Unde et Augustinus: Finis quidem seculorum est aetas sexta mundi, videlicet ab adventu Domini usque in finem seculi. Senectus vero tantum temporis solet tenere, quantum omnes aetates ceterae. Nam cum anno sexagesimo senectus dicatur incipere, et hominis vita possit usque ad annos centum viginti pervenire, manifestum est solum senectutem tam longam quam omnes aetates priores esse posse; frustra igitur annos qui remanent huic seculo conaremur diffinire, omnium enim de hac re calculantium digitos et peritiam numerandi resolvit, et quiescere jubet, qui ait: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate*: haec Augustinus.

Non est quippe nostrum nosse tempora ultra quam revelatur, vel traditur per Scripturas, quia hoc est praesumptionis. Sed secundum Scripturas nosse, est eruditionis, quamvis ergo revelatum forte fuit alicui tempus adventus Antichristi, non tamen sequitur ut sciat de die iudicii. Nescitur enim quanto interstitio post Antichristum futurum sit iudicium. Quia licet scriptum sit quod quadraginta dies dabuntur Sanctis ad poenitendum post Antichristum, nescitur tamen utrum statim post illos dies quadraginta futurum sit iudicium.

Creditur tamen quod nocte resurrectionis Dominicae erit generalis resurrectio, scilicet in nocte Paschae.

Ideo secundum Isidorum, in primitiva Ecclesia fideles tota nocte illa vigilabant, quasi iudicem expectantes. Quo autem anno dies iste venturus sit, penitus ignoramus.

Istud vero quod hic ad litteram exponitur, de die iudicii generalis moraliter potest intelligi de die iudicii particularis, qui est dies mortis cujuslibet hominis; diem enim mortis suae nullus scit, nisi Deus sibi revelaverit, et ideo est nobis vigilandum de hac die, sicut de illa sollicite cogitandum, quia qualis quisque exierit de hoc mundo, talis praesentabitur etiam in futuro iudicio.

{ 5 1 A } ORATIO

Domine Jesu Christe, veni ad me in nubibus poenitentiae, et cor meum in pluviam lacrymarum resolve: ejice in potestate vitiorum daemonia, et majestate in me regna. Fac me, o nostra Redemptio, ad

© 5 en] eu | 19 nosaltres] vosaltres

© 15 *los comtes de arismètica*] Corella condensa l'original llatí (VC, 550b), en què s'indica: «*Re calculantium digitos et peritiam numerandi*». | 19-20 *Sacra Scriptura parla*] A continuació, Corella suprimeix un comentari de l'original llatí (VC, 550b), en què s'exposa que no toca conèixer els temps perquè seria presumció; segons les Escriptures, conèixer és d'erudits.

la sua vida. E per lo semblant, de la fi del món podem los senyals veure ignorant lo seu darrer dia. E axí com miram l'ome constituït en vellea stimam qu'és poca la sua vida, axí per los senyals podem veure que lo món és constituït en vellea, però ignoram lo seu darrer terme.»

Diu sant Agostí: «La {142d} fi de aquest setgle en aquesta sisena edat speram que vinga, que de l'adveniment del Senyor fins a la fi del món se conta. Hi alguna vegada se sdevé que la senectut tant com totes les altres edats dura, la qual a sixanta anys en los hòmens comença, y alguns cent e vint anys allarguen la vida. E per ço, debades treballen los qui la hora del Juhí e lo dia saber volen. Resolgué e desféu lo Senyor tots los comtes de arismètica de aquells qui de aquest dia contar e difinir treballen. Dix: «No toca a vosaltres saber los temps e moments, que lo meu Pare ha posat en la potestat sua.»»

No toca nosaltres, sinó tant com la Sacra Scriptura parla. E si alguna sancta presona la venguda de Antecrist és stada revelada, no pot saber per aquesta revelació lo darrer dia, perquè és incert de la mort de Antecrist fins a la fi del món quant durarà lo terme, que, ab tot que sia scrit que seran donats après la mort de Antecrist quaranta dies de penitència, però no sabem quant après dels quaranta dies durarà lo setgle, o si tantost serà lo seu darrer terme.

És, emperò, opinió comuna que, semblant nit de la resurrecció del Senyor, diumenge, serà la general resurrecció nostra.

Diu sanct Ysidre que en la primitiva Sgleya tota aquella nit vetlaven, quasi sperant si vendria lo Jutge, però ignoram qual nit de Pasqua serà la sua venguda.

Hi devem ab gran recel fer stima que lo que havem dit {143a} del general dia podem de qualsevol dia particular de la nostra mort entendre, la qual algú no sap si Déu no lo y revela. E per ço devem axí vetlar per la un dia com per l'altre, y ab gran temor star atents, que tals com serem trobats en lo nostre darrer dia, tals serem presentats en lo Judici.

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, vine en mi en núvols de penitència, hi fes resoldre lo meu cor en pluja de làgremes, e lança de mi los pecats e sugestions diabòliques, hi en la tua majestat dins mi regne. O, redempció nostra!, fes que

te respicere interioribus oculis, et levare caput mentis: da mihi videre ficulneam, sentire scilicet tuae charitatis dulcedinem, ut omnium virtutum arbores producant in me fructum bonorum operum; et mihi prope sit aestas regni coelorum. Praesta mihi cavere omnia vita, et vigilare in oratione continua: ut merear mala ventura fugere, et in iudicio ante te securus stare. Amen.

CAPUT XLV. DE DIE DOMINI JUXTA EXEMPLUM NOE, VEL LOTH SUBITO VENTURO; AC DE UNO ASSUMPTO ET ALIO RELICTO

I. SIMILITUDO DE TEMPORIBUS NOE SUMPTA

Post haec declarat incertitudinem diei Domini, introducens terrorem insperati diluvii, et hortans ut vigilemus, et nos praeparemus bene operando, ne dies Domini inveniat nos imparatos.

In hanc autem comparatione temporis iudicii, et ipsius diluvii, implicantur duo iudicia generalia: unum quod praecessit, scilicet per aquam in diluvio; aliud quod futurum est, scilicet per ignem in generali incendio. Ponitur ergo comparatio, quantum ad incertitudinem utriusque, quoad tempus determinatum, et etiam quoad incredulitatem multorum carnalium.

Sicut enim in diebus Noe, eo fabricante arcam, et praedicante diluvium futurum, *erant homines comedentes et bibentes*, ac matrimonia facientes, id est gulae, et ebrietati, ac luxuriae dediti, et sine timore lascivientes securi; et eis credere nolentibus, ac vanitatibus vacantibus, et nihil timentibus, subito veniens *diluvium* submersit et *perdidit omnes*; praeter Noe et cum eo in arca existentes; sic et circa diem iudicii hominibus vacantibus voluptatibus et vanitatibus, ac in securitate existentibus, et de nullo timentibus, adventus Christi subito et insperate venit; et omnes quos reperiet extra arcam, id est Ecclesiam, perdet et condemnabit; sed in Ecclesia per fidem, et operationem existentes, custodiet et salvabit.

Non hic, ut dicit Beda, conjugia, vel alimenta damnantur; sed immoderatus licitorum usus arguitur. Neque enim quia haec agebant, sed quia his se totos

ab los ulls interiors te mire, hi en contemplar a tu la mia pensa leve. Fes-me gràcia que lo meu cor dolçor de la tua amor e caritat brote, y brotant en la tua amor s'endolcexca, e los arbres de virtuts produexquen en mi fruyts de bones obres, perquè m sia prop l'estiu del celestial Regne. E fes-me gràcia que de mi tots los vicis lance, hi en oració contínua vetle, perquè en lo Juhí, davant lo teu conspecte, segur stiga. Amén.

DEL DIA DEL JUHÍ, QUE VENDRÀ SÚBITAMENT. CAPÍTULO XXXXIII

[I. DE L'EXEMPLE DELS TEMPS DE NOÉ]

[D]eclara lo Senyor la incertitud del seu adveniment en lo darrer dia, recordant per exemple lo passat diluvi, exortant-nos que stigam en vigília he-ns preparem en {143b} bones obres perquè no-ns trobe descuydats aquest dia.

E per ço diu lo Senyor: «Axí com en los dies de Noé, quant fabricava l'arca e prenunciava lo diluvi, eren los hòmens en convits menjant e bevent, en matremonis e núpries, y donats a gola, enbriaguea e luxúria, no volent a Noé creure, segurs en son cor e alegres, sens temor alguna, no volent creure al gran patriarquas, menyspreant lo que-[[l]s preycava; vench súbitament lo diluvi hi perdé e ofegà tots los vivints sobre la terra, exceptat Noé e los qui ab ell dins l'arca staven; per lo semblant, vendrà lo darrer dia e perdrà tots los qui seran fora de la Sgleya, e salvarà tots los qui seran dins per fe e bones obres.»

Diu Beda: «No devem entendre que Déu nostre Senyor los matremonis condempne, mas aquells qui a

© 10 súbitament] subitanament

© 2 *pensa leve*] Tot seguit, Corella elimina un prec de l'original llatí (VC, 551a) perquè atorgue al fidel veure la figuera. | 9-10 *Del dia del Juhí, que vendrà súbitament*] Corella modifica i resumeix el títol d'aquest capítol quaranta-tres que apareix l'original llatí (VC, 551a): Del dia de la vinguda sobtosa del Senyor pels exemples de Noé i Lot; i de l'un que serà pres i l'altre deixat. | 15 *aquest dia*] Immediatament després, Corella suprimeix una interpretació (VC, 551a), en què es diu que en aquesta comparació del temps del Judici i del diluvi hi ha implícits dos judicis generals; un de previ, per l'aigua, en el diluvi; i un en el futur, per foc, en el general incendi. Es posa aquesta comparació quant a la incertesa d'un i de l'altre del temps concret, i també quant a la incredulitat de molts homes carnals. | 25-26 *perdrà tots*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 551a), en què es diu que fins l'últim dia els homes folgaran en voluptats i vanitats, sentint-se segurs, i no temerans de res. | 26 *la Sgleya*] Corella elimina el primer terme de l'al·legoria que apareix en l'original llatí (VC, 551a), en què s'estableix un parangó entre l'arca i l'Església.

dedendo Dei judicia contemnebant, aqua perierunt: haec Beda.

Interitus quidem illorum erat subitaneus, non quia ante minime nuntiatus; sed quia a nullo creditus.

Unde Maximus Episcopus: Noe etsi tacebat voce, opere loquebatur; si silebat lingua, fabricatione clamabat. Nam utique cum operaretur opus novum, et nulli aliquando compertum, admonebat cunctos novis periculis nova tabernacula praeparari; loquebatur ergo opere, et dicebat illud Evangelicum Domini dictum: *Si mihi non vultis credere, operibus credite*: haec Maximus.

Sed perversi homines arcam in tot annis constructam videntes, sine dolore laetabantur, nihil futurorum praevidentes, et judicia Dei contemnebant, non evigilantes, sed in malitiis dormitantes; et subito a diluvio absorpti sunt, et repentinus interitus tulit omnes in magna securitate existentes, et nihil timentes.

Sic Domino fabricante arcam Ecclesiae, extra quam non est salus, praedicatur adventus Domini ad iudicium inopinatus. Multi quoque hoc tempore poenitentiam agentes, {551b} et exempla poenitentiae aliis ostendentes, etsi tacent voce, tamen cum Noe loquuntur opere, dicentes: Si nobis non creditis, vel operibus credite.

Sed reprobi contemnentes lasciviunt, et in die qua non putant veniet Dominus, et perdet eos. Et cum dicent pax et securitas, quasi securi existentes, et de nullo timentes, *repentinus superveniet, eis interitus, et non effugient tribulationem imminentem*.

Ubi Beda: Mystice autem, Noe arcam aedificat, cum Dominus Ecclesiam de viris fidelibus, quasi lignis levigatis adunando construit; quam perfecte consummatam ingreditur, cum hanc in die iudicii praesentia suae visionis aeternus habitator illustrat. Sed cum arca aedificatur, iniqui luxuriantur; cum vero intratur intereunt, quia qui Sanctis hic certantibus insultant, eis illic coronatis aeterna damnatione plectentur: haec Beda.

Sic multi de morte sua non cogitant, quamvis certitudinaliter sint morituri; et frequenter venit mors, quando nullum timetur periculum, subitus enim erit

les alegries e delits de aquest món tant se donen que los manaments e juhins divinals menysprehen.»

Fon, donchs, la mort de aquells súbita, no que ans per molt temps no fos denunciada, mas perquè no fon creguda.

Diu Màximus bisbe: «Noé, si ab la veu callava, ab la obra de la arca parlava, que, obrant obra nova e no acostumada, ni jamés vista e hoïda, a tots amonestava que novelles cases per a esser delliures aparellasen. Ab obres, donchs, parlava aquell parlar de l'evangeli que dix lo nostre Déu, Senyor e mestre: “Si a mi no voleu creure, creheu a les mies obres.”»

Però los carnals e per- {143c} versos hòmens, mirant en tants anys la fàbrica de la arca, sens algun recel se alegraven, no provehint ab bones obres en mitigar la divina sentència, menyspreant los divinals judicis, no vetlant en virtuosos actes, mas dormint en continuats mals actes, súbitament los pres hi·ls asaltà lo diluvi.

Axí, lo Senyor, fabricant l'arca de la santa Sgleya, fora de la qual salut ni vida no·s troba, preycà devallat del cel en la terra de Judea, y après per tot lo món los seus apòstols, y de continu molts preÿquen, hi ab penitència e bones obres lo Juhí final denuncièn.

Però los carnals reprobats hòmens lo que miren hi hoen menysprehen; e ve la mort e pren·los a temps que no u pensen; e per lo semblant serà lo general Judici, que vendrà lo Senyor a la hora que diran: «Pau e seguretat tenim nosaltres.»

Ⓢ 24 denuncièn] denuucien

Ⓢ 18-19 lo diluvi] Tot seguit, Corella suprimeix un breu comentari (VC, 551a), en què s'exposa que una mort sobtada s'endugué a tots els que vivien en gran seguretat i no temien res. | 20-24 Axí ... denuncièn] Corella reformula l'original llatí (VC, 551ab), en què s'exposa, fabricant amb el Senyor l'arca de l'Església, fora de la qual no hi ha salvació, es predica l'adveniment inesperat del Senyor al Judici. També molts en aquest temps, fent penitència i mostrant exemples de penitència als altres, encara que callen amb la veu, però parlen com Noé amb obres, i diuen: si no cregueu en nosaltres, «cregueu les obres» (Jn 10, 38). Corella, per tant, ressalta la vinculació entre l'Església primitiva i l'actual, fonamentada en Crist. | 29 tenim nosaltres] A continuació, Corella omet una citació de Beda el Venerable (VC, 551b), en què es s'al·legoritza que, místicament, Noé edifica l'arca quan el Senyor construeix l'Església amb homes fidels, com un treginat de bigues de fusta, a la qual entra, perfectament acabada, quan l'etern habitador la il·lumina en el dia del Judici amb la presència de la seua visió. Però mentre l'arca era edificada, els malvats es lliuraven a luxúries; quan hom hi entra, moren, perquè, quan siguen coronats allí els sants que han lluitat ací –acaba la citació del Venerable–, aquells que els insultaren ploraran la seua condemnaió eterna. Tot seguit, Corella elimina un altre passatge, amb arguments ja repetits al llarg del subcapítol, en què s'exposa que d'aquesta manera, molts no pensen en la seua mort, encara que certament han de morir; i sovint arriba la mort, quan no es tem cap perill, i sobtadament vindrà el Fill de l'home al Judici general o al particular.

adventus Filii hominis ad iudicium generale, vel particulare venientis.

Unde Chrysostomus: Et quid mirum si perituum mundum audiunt, et non credunt? Ecce morituros se esse quotidie audiunt homines, quoties mortuos alios vident, et tamen non credunt se morituros. Si enim crederent se morituros, non facerent ea pro quibus moriuntur morte digna. Si ergo illud quod quotidie fieri vident in aliis, in se futurum esse non credunt, quomodo illud credent futurum, quod adhuc nunquam factum est? haec Chrysostomus.

2. SIMILITUDO DE TEMPORIBUS LOTH SUMPTA

Hoc idem etiam ostendit ex similitudine facti in diebus Loth. Similiter enim sicut tunc factum est, scilicet quod impii igne et sulphure perierunt; sic impii in die adventus Christi peribunt. Quia homines illius temporis *edebant et bibebant*, ecce peccatum voluptatis; *emebant et vendebant*, ecce peccatum cupiditatis; *plantabant et aedificabant*, ecce peccatum nimiae securitatis, et in securitate erant usque in diem illam *qua exiit Loth a Sodomis*, et Dominus *pluit ignem*, contra immoderatum ardorem, *et sulphur*, contra foetorem, *de coelo*, scilicet *aero et perdidit omnes illos*, et adjacentes civitates.

Ubi Beda: Praetermisso Dominus illo maximo, et infando Sodomorum scelere, sola ea quae vel levia, vel nulla putari poterant delicta commemorat; ut intelligas illicita qua poena feriantur, si licita et ea sine quibus haec vita non ducitur, immoderatus acta, igne et sulphure puniuntur: haec Beda.

Sic quando *Filius {52a} hominis revelabitur*, qui modo occultatur, scilicet in adventu suo futuro, erunt homines in securitate, nihil timentes de futuro iudicio, usque ad tempus illud, quo Christus in humanitate gloriosa videbitur veniens ad iudicium; veniet enim quando homines non advertent periculum.

Secundum Chrysostomum, hoc totum dixit, ostendens qualiter repente veniet et inopinatus, et pluribus lascivientibus, et sine sollicitudine existentibus.

Ⓢ 2 volen] voleu

Ⓢ 8 *exemple dient*] Tot seguit, Corella omet un comentari (VC, 551b), en què es diu que, així com va ocórrer llavors, que els impiadosos periren amb foc i sofre, així periran els impius el dia de vinguda de Crist. | 8-15 *Axi ... abominable*] Corella omet gairebé totes les glosses d'aquest passatge evangèlic (Lc 17, 28-30), en què s'exposa que, com que els homes temporals «menjaven i bevien», pecat de voluptat; «compraven i venien», pecat de cobdícia; «plantaven i construïen», pecat de poca seguretat, i en seguretat estaven fins a aquell dia «que Lot eixí de Sodoma», i el Senyor fa fer «ploure foc», contra l'ardor immoderada, «i sofre», contra la fetor, «del cel», dels aires «i tots van morir», i les ciutats properes. Per tant, Corella tan solament conserva les glosses referides pròpiament al pecat de luxúria. | 21 *e sofre*] Tot seguit, Corella elimina un passatge de l'original llatí (VC, 551b-552a), en què s'indica que, així quan «el Fill de l'home es manifeste» (Lc 17, 30), el qual està ocult, és a dir, en el seu adveniment futur, estaran les persones segures, no tindran por del Judici esdevenidor, fins a aquell temps en què Crist, en humanitat gloriosa, es veurà que ve a jutjar; vindrà quan les persones no advertesquen el perill. | 24 *seu dia*] Immediatament després, Corella suprimeix un breu fragment (VC, 552a), en què es diu que hi haurà molts que viuran luxuriosament i sense preocupacions. També omet posteriorment l'inici d'una citació de Beda el Venerable, en què s'interpreta que Jesús va dir pròpiament: «es manifeste» perquè aquell que, mentrestant, sense aparèixer, ho veu tot, llavors apareixerà per a jutjar-ho tot.

Diu sanct Crisòstom: «Quina meravella! Si la fi del món no volen creure, cada dia la sua mort hoen e miren quant los altres hòmens morir vehen, e no volen creure que ells morir puguen, segons los mals actes que obren. Donchs, si la mort que en los altres cada dia miren en ells no crehen, com creuran que sia lo que per sola fe han a creure?»

[2. DE L'EXEMPLE DELS TEMPS DE LOT]

Porta de Lot lo Senyor altre exemple, dient: «Axi com fon en los dies de Loth: menjaven e bevien, compraven e venien, plantaven hi edificaven, e lo dia que ixqué Loth de Sodoma plugué del cel foch e sofre, e tots periren, per lo semblant serà lo dia que se- {143d} rà manifest a tots lo Fill de l'home en lo final Judici. Féu ploure lo Senyor foch contra la ardor immoderada, sofre contra la pudor abominable.»

Diu Beda: «Callant lo Senyor aquell nefandísim vici, solament recita aquelles coses que laugeres o sens peccat recitar se podien perquè prengam exemple de quina pena les coses il·lícites seran punides, si les lícites, quant sens modèstia se practiquen, ab foch les puneix lo Senyor, e sofre.»

Diu sant Crisòstom: «En totes aquestes coses lo Senyor significa com súbitament e inopinada vendrà lo seu dia.»

Ubi Beda: Pulchre dicit, *revelabitur*, quia qui interim non apparens omnia videt, tunc apparens omnia judicabit;

apparebit autem judicaturus eo maximo tempore, quo cunctos judiciorum ejus oblitos, huic seculo conspexerit esse mancipatos, quia licet mundi terminus olim praefinito sit venturus in tempore; frigescente tamen circa finem charitate multorum, tanta crebrescet humani generis iniquitas, ut merito debeat cum ipso, quem inhabitat, orbe deleri.

Nam et nunc quidem innumeros adeo commensationi et ebrietati, emptioni et venditioni, ceterisque mundi rebus inhaerere videmus, ut palam districti Judicis iram eos provocare non lateat.

Sed tamen quod sine gravi moerore sapiens quisque saltem cogitare non valet, pejora jam jamque superventura formidamus, quod enim de una quondam peccatrice gente delenda dictum est: *Necdum complete sunt iniquitates Amorrhæorum*, de tota procul dubio pravorum massa damnanda constat esse sentiendum.

Mystice, secundum Bedam, Loth qui interpretatur *declinans*, est populus electorum, qui dum in Sodomis, id est inter reprobos ut advena moratur, quantum valet eorum scelera declinat. Exeunte autem Loth de Sodoma, perit, quia secundum Chrysostomum, quamdiu sunt homines fideles, stat iste mundus, et cum Sancti de mundo deficiunt, est utique casurus; sic etiam egredientibus Israelitis de Aegypto, exterminatus est Aegyptus.

Haec igitur praedicta audientes timeamus actus nostros, et ab otio ac lasciviis amodo abstinentes, et de praeteritis poenitentiam agentes, ad illam diem Domini nos sine cessatione praeparemus.

3. DE UNO ASSUMENDO ET ALTERO RELINQUENDO

Deinde post incertitudinem temporis judicii, ostendit incertitudinem salutis judicandorum, ne quis

Diu Beda: «Vindrà en aquell temps que del seu Juhí seran més oblidats los hòmens, donats tots e fets catius de aquest setgle. Serà axí apoquida la caritat e multiplicada la iniquitat per tota la terra, que mèritament lo món se deurà perdre e tots los qui en ell habiten.»

»Hi és gran dolor a qualsevol ànima crestiana que mire los mals en lo món que la fi senyalen e que lo món encara no fenexca, y que lo Senyor diga, com deya de aquell perdut poble: «No són encara dels amorreus complides les culpes»; e axí que, essent de present tan grans, hagen esser majors a la fi del setgle.»

Per Lot, moralment, los sants e bons devem entendre, per mèrits dels quals lo Senyor allarga les penes contra aquells entre-ls quals habiten. E axí, n'aurà pòchs en lo món quant serà a la sua destrucció propinquè.

Hoynt, donchs, aquestes spantables pa-raules, esmenem nostra vida, levem-nos en alt de les delectacions mundanes; de l[e]s pasades culpes façam penitència, preparem-nos a l'adveniment de aquest darrer dia.

[3. DE PRENDRE UN I DEIXAR-NE UN ALTRE]

Après que-l Senyor ha mostrat la incertitut del jorn de la sua venguda, perquè algú de si no presuma, demostra la incertitut de la salvació dels hòmens, perquè no perden lo recel confiant en les sues bones

Ⓣ 3 *aquest setgle*] A continuació, Corella obvia un comentari (VC, 552a), en què s'exposa que l'acabament del món, predeterminat d'abans, serà en el seu temps. | 5-6 *ell habiten*] Tot seguit, Corella omet un passatge (VC, 552a), en què es comenta que ara també s'hi veu innombrables persones tan capficades en tiberis i ebrietats, en comprar i vendre, i en les altres coses del món, que palesament no amaguen provocar la ira del Jutge enfurit. | 7-12 *Hi ... setgle*] Corella modifica l'original llatí (VC, 552a), en què s'exposa que, en tot cas, allò que sense gran dolor cap savi pot pensar és que cal témer que sobrevinguen coses pitjors, de manera que el que es va dir a una gent pecadora en altre temps: «No s'han complit les maldats dels amorreus» (Gn 15, 16), cal que s'entenga sens dubte per tota la multitud dels malvats condemnats. El mestre en teologia, per tant, focalitza la reformulació en la magnitud de les penes a la fi del món (veg. nota posterior), les quals no seran sentides per «*sapiens quisque*», sinó pels qui quedaran, «qualsevol ànima crestiana». | 13-17 *Per ... propinquè*] Corella incorpora aquest altre sentit en el *Cartoixà*, i suprimeix la interpretació de Lot que apareix en l'original llatí (VC, 552a), en què s'al·legoritza que, místicament, segons Beda el Venerable, Lot, que s'interpreta «el que s'aparta», és el poble dels elegits, els quals, mentre habitaven com a estrangers a Sodoma, és a dir, entre els rèprobes, quan poden s'aparten dels seus crims. Però quan ix Lot de Sodoma, moren, perquè, segons sant Joan Crisòstom, mentre hi haja fidels el món romandrà, i quan falten del món els sants, certament caurà; així també, quan van eixir els israelistes d'Egipte, va ser exterminat Egipte. La incorporació corellana recalca, en aquest cas, la durabilitat de les penes, quan en un passatge previ en ressalta la duresa (veg. nota anterior).

de suo statu praesumat, vel se elevet, quia in omni statu erunt aliqui electi, et aliqui reprobi.

Tunc enim in illa nocte tribulationis, quia Antichristus hora tenebrarum est, et similiter est in nocte mortis, duo erunt in agro, id est in agricultura praelationis, qui praesunt Ecclesiis, et operantur in Ecclesiae ministerio tanquam in agro Dei, ut surgat et proficiat messis hujus agri Dominici: unus assumetur, scilicet ad gloriam, ut praelatus bonus et utilis; alter relinquetur, ad poenam, scilicet praelatus malus et inutilis. Item, duae erunt molentes in mola, id est in exercitio actionis, quae in modum molae volvitur sollicitudinibus, et pertinet ad populos qui faeminarum nomine designantur, quia tanquam infirmi a praepositis reguntur: una assumetur ad gloriam, scilicet justus, et una relinquetur ad poenam, scilicet injustus.

Item, *duo erunt in lecto*, id est in quiete contemplationis, qui otium et quietem eligunt, et neque negotiis ecclesiasticis, neque secularibus occupati, sed velut ad haec infirmi secedunt ad otium et quieti esse diligunt, non se magnis actionibus committentes, et quodam modo instratu infirmitatis Deum rogantes, *unus*, scilicet bonus; *assumetur* ad salutem; *alter* scilicet malus, relinquetur ad damnationem. In quolibet ergo istorum statuum ostenditur aliquos esse electos, et {552b} aliquos reprobos; in quolibet enim sunt boni et mali.

Quia secundum Augustinum, in omni conditione, et gradu optimis mixta sunt pessima.

Et qui boni fuerint assumuntur ad gaudia aeterna ubi et Christus, quia *ubi fuerit corpus*, id est Dominus in corpore, scilicet Christus, qui est homo corporeus, et aquilarum, id est animarum sanctarum praeda, *ibi congregabuntur et aquilae*, spirituales in corpore, scilicet Sancti et electi, qui ejus passionem humilitatemque imitando, tanquam de ejus carne saturantur, quorum

obres, hi qualsevol stament que sia no li done seguretat de la vida eterna. Car en qualsevol condició o stat, per molt perfet que sia, n'i aurà de sants e culpables, car fon Judes en lo perfet stament dels apòstols, e Nicolau rebé lo Sant Spirit en lo cenacle.

«En aquella nit», diu lo Senyor: nit se nomena perquè serà temps dolorós, de tenebres e misèria; «staran dos en lo camp»: aquests són los prelats qui treballen en lo camp de la Sgleya, cultivant e sembrant perquè la sement en les sues ovelles augmente; «e de aquests dos la hu serà pres e acceptat per a la glòria, l'altre, qui serà mal, serà dextat a la eterna pena. Dos staran molent en una mola», qui són los de la vida activa, «e la hu serà pres e acceptat a la vida eterna», qui en obres pies haurà treballat la sua vida, «e l'altre serà dextat a l'etern suplici», qui en sollicituts mundanes haurà despés tot lo temps del seu viure.

«Dos reposaran en un lit o strado», aquests són los que elegexen vida contemplativa, «e per lo semblant la hu serà elet a la glòria, l'altre, ocios {144b} e negligent, serà dextat a la pena.» Declara, donchs, lo Senyor com en qualsevol stament n'i haurà bons per a la glòria e mals per a la pena.

Diu sant Agostí: «En qualsevol stament, condició e vida stan mesclats los bons ab los pèsims.»

Diu més lo Senyor: «Allí hon serà lo cors, seran congregades les àguiles»: allí hon serà lo Senyor en forma corpòrea humana, allí seran les ànimes sanctes ab lo[s] còssors renovats en alegre joventut de perpètua vida, com àguiles pexent-se en la vista e bellea de la carn del Senyor glorificada, saciades de la sua carn e

ⓐ 16 etern] etera

ⓐ 3-5 *car ... cenacle*] Corella agrega aquests dos exemples, els quals no es troben en VC, 552a. El segon fa referència a sant Nicolau de Sió, el qual, com que guardava la casa on se celebrà la Santa Cena, va rebre l'Esperit Sant. | 6-7 *nit ... misèria*] Corella modifica l'original llatí (VC, 552a), en què s'exposa que aquella nit serà de tribulació, perquè l'Anticrist és hora de tenebres, i igualment és en la nit de la mort. | 11-12 *hu ... pena*] Corella suprimeix la interpretació de l'original llatí (VC, 552a), en què aquell que és agafat per a la glòria és el bon prelat i útil, i el que és per a la pena el mal prelat i inútil. | 13-14 *qui ... activa*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 552a), en què s'indica que per la mola s'entén l'execució d'accions, la qual, a manera de mola, fa girar les sol·licituds; i pertany als pobles, que són designats pel gènere femení del mot *mola*, perquè són molts pels poderosos com a dèbils. | 14-15 *qui ... vida*] Corella glossa l'original llatí (VC, 552a), en què s'anomena simplement com al just. | 16-17 *qui ... viure*] Corella amplifica novament (veg. nota anterior) l'original llatí (VC, 552a), en què es menciona solament com a l'injust. | 18-21 *Dos ... pena*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 552a), en què s'exposa que, de la mateixa manera, «n'hi haurà dos en un mateix llit», en la quietud de la contemplació, els que elegeixen la quietud i el lleure, sense ocupar-se en negocis eclesíastics o temporals, sinó que s'aparten d'aquestes coses com si fossen dèbils, i estimen estar repossats i ociosos, sense capficar-se en grans accions, i pregant a Déu, com si fossen insignificats, per la seua debilitat; «l'un», el bo, «serà pres» per a la salvació; «i l'altre», el mal, «deixat» per la condemna. | 29-30 *renovats ... àguiles*] Corella glossa l'original llatí (VC, 552b), el qual correspon amb un verset sàlmic: «Et rejuveneixes com una àguila» (Sl 102, 5); el mestre en teologia, per tant, significa el rejuveniment amb la vida eterna, d'acord amb el context que interpreta (veg. nota p. 880, 12-13).

per resurrectionem, *renovabitur ut aquilae juvenus*; mali vero cum diabolo ad poenam aeternam relinquentur.

Et ideo, ut dicitur in Osea: *Consolatio abscondita est ab oculis meis, quoniam ipse inter fratres dividet.*

Cum ergo dicitur quod *de agro, et de mola, et de lecto: unus assumetur, et alter relinquetur*, non de duobus hominibus dictum est, sed de duobus generibus affectionum. Nec alia videntur esse genera hominum, quibus constat Ecclesia, quam ista tria habentia binas differentias, propter assumptionem et relictionem.

Unde Chrysostomus: Quando justii quidem assumuntur, peccatores autem relinquantur, omnes justii in uno homine figurantur, et omnes peccatores in uno.

Videat unusquisque modo qualis sit, et talem se faciat quod debeat assumi, et non relinqui; boni enim tantum assumentur, mali vero relinquentur.

Hi autem tres ordines, quoad salvandos, significantur per tres viros qui salvaverunt animas suas, et quos solos liberandos Ezechiel Propheta praenuntiat, scilicet: Noe, qui significat statum praelatorum, per quos Ecclesia regitur, sicut per illum in aquis arca gubernata est, quae figuram Ecclesiae gestabat; et Job, per quem significatur status activorum, qui uxorem, et filios, et amplas terrenarum copias habuit, et curam domus propriae exercuit; et *Daniel vir desideriorum*, per quem significatur status contemplativorum, qui nuptias contempsit, et coelibem vitam elegit, et in aula regia abstinentiae deditus fuit.

De clericis vero qui negotia secularia, et causas civiles tractant dubitari potest, sub quo horum statuum comprehendi possint et debeant.

4. VIGILANTIA PRAECIPITUR DILATIOQUE BONI OPERIS VITUPERATUR

Et quia, ut dictum est supra, incerta est dies Domini,

et de die illa nemo hominum scit, et, ut jam visum est, incertitudo est etiam salutis in quocumque statu quis fuerit; ideo ex praemissis concludit Dominus, ne

sanch en la creu per la sua redempció copiosa. Los mals seran en la pena eterna ab los diables.

Per aquests dos, dels quals la hu serà dexat a pena l'altre a glòria, devem entendre no sols dos hòmens, mas dels dampnats e salvats tot lo nombre.

5

E tots los staments de la santa Sgleya en aquests tres resulta, significats per aquells tres de qui Ezechiel nomena qui les sues ànimes salvaren: Noé, Job e Daniel. Noé l'estament dels prelats significa, per los quals és regida la Sgleya, axí com per ell fon governada l'arqua, que la Sgleya significa. Job dels actius figura, qui tingué muller e fills, e largues e abundants riquees, e singularment les dispensava. Per Daniel, a qui nostre Senyor Déu grans misteris revelava, los contemplatius se poden entendre, lo qual sens muller portà celestial vida, hi en lo palau del rey servà gran abstinència.

[4. COM EL SENYOR ACONSELLA VETLAR I CONDEMNÀ L'AJORNAMENT DE LES BONES OBRES]

E perquè moltes vegades havem dit que de la venguda del Senyor tenim incert lo dia,

Ⓜ 2 *los diables*] Immediatament després, Corella elimina un verset bíblic que il·lustra la comminació anterior (VC, 552b), en què, segons Osees: «Els meus ulls es tanquen a la pietat, encara que ell florís entre els seus germans» (Os 13, 15). El mestre en teologia també omet posteriorment un passatge, en què s'exposa que quan es diu que d'un camp, d'una mola i d'un llit, l'ús serà pres i l'altre deixat, no es diu de dues persones, sinó de dues afeccions. No sembla que hi haja més tipus de persones, en què es ferma l'Església, que aquests tres que tenen dos diferències, per les quals es prenen o es deixen. | 3-5 *Per ... nombre*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 552b. | 5 *lo nombre*] A continuació, Corella omet una exhortació de l'original llatí (VC, 552b), en què es commina que cadascú es mire com és, i que es faça de tal manera que haja de ser pres i no deixat; tan solament els bons seran presos i certament els malvats deixats. | 13-14 *a ... revelava*] Corella reinterpreta l'original llatí (VC, 552b), en què es menciona Daniel com el preferit de Déu (Dn 10, 11). | 16-17 *gran abstinència*] Immediatament després, Corella elimina un comentari de l'original llatí (VC, 552b), en què es qüestiona que és dubtós en quin dels tres estats poden i han d'estar els clergues que tracten negocis seculars i causes civils. | 19 *lo dia*] Posteriorment, Corella suprimeix un passatge (VC, 552b), amb arguments ja apareguts abans, en què s'exposa que, com ja s'ha vist, cap persona coneix el dia del Senyor, i és també incerta la salvació en qualsevol estat que es trobe; per tant, el Senyor conclou de les premisses que hom no s'ha d'adormir en el pecat, sinó que cal que estiga vigilant i sol·lícit contra la incertesa de la mort, perseverant continuament en bones obres.

torpeamus in peccatis dormitando, sed solliciti simus et vigilemus contra mortis incertitudinem, bonis operibus jugiter insistendo,

dicens: *Vigilate ergo, et semper in sollicitudine estote, quia nescitis qua hora: vel in mane pueritiae, vel in tertia juventutis, vel in sexta senectutis, vel in sero senii, Dominus vester venturus sit, ad iudicium particulare, in cujuslibet morte, sive ad iudicium generale in resurrectione; ne cum venerit subito et ex insperato, dormientes nos inveniat et imparatos. Unde Ecclesiasticus: Nescit homo finem suam; sed sicut pisces capiuntur hamo, et sicut aves comprehenduntur laqueo, sic capiuntur homines in tempore malo.*

Unde et Bernardus: Nihil morte certius, et nihil hora mortis incertius. Nam nescimus quomodo, aut quando, aut ubi moriemur, quoniam mors ubique expectat nos. Idcirco debemus esse parati; ut cum corpus revertetur ad terram, de qua sumptum est, *spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.*

Unde etiam Gregorius: Nemo in hujus vitae itinere torpeat, ne in patria locum perdat. Quia enim adhuc hodie licet bene agere scimus; utrum cras liceat, ignoramus.

Unde et Chryso- {553a} stomus: Qua ratione ab unoquoque homine absconditus est dies mortis ipsius? Videlicet ut semper beneficiat, semper mortem suam sperans; eadem ratione et ab omnibus hominibus absconditus est dies adventus Christi, videlicet ut non una generatio salvetur sciens adventum ejus, sed omnes, dum in singulis quibusque generationibus adventus ejus speratur: haec Chrysostomus.

5. QUISQUE DEBET TIMERE MORTIS HORAM, ET SEMETIPSUM HIC JUDICARE

Quia ergo tempus iudicii, et etiam mortis est incertum, ideo debemus semper esse parati ad ipsum expectandum; et semper esse in continua sollicitudine, ne improvisi inveniamur in morte.

Unde Bernardus contra negligentes se parare: Miser, quare omni hora te non disponis? Cogita te mortuum, quem scis de necessitate moriturum;

diu lo Senyor: «Vetlau, donchs, que no sabeu la hora»; y stau tostemp ab solícita hi elevada pensa, que no sabeu si vendrà en lo matí de puerícia; o hora tèrcia, que joventut se conta; e axí, de les altres edats fins a la vellea. Cascú per al seu incert particular dia se aparella, e tots per al general Judici. Diu lo Ecclesiàstich: «No sap l'ome la fi sua. Axí com lo laç pren lo ocel, e l'am pren lo peix, axí pren la mort a l'home qui no la spera.»

Diu sant Bernat: «No y ha alguna cosa més que la mort certa, ni més que la sua hora incerta, car no sabem quant, ni en quina manera, ni ab quina mort finirà nostra vida. E perquè la mort en tot loch e-n tot temps nos aguarda, devem esser aparellats, perquè, tornant lo cors a la terra, torne l'ànima a Déu, qui en lo cors l'avia creada.»

Diu sant Gregori: «No sia algú que en lo camí de aquesta vida pereós se ature perquè no perda lo loch en la pàtria, que, ab tot que huy pugam obrar meritòries obres, no sabem si fins a demà durarà nostra vida.»

Diu sant Crisòstom: «Per la rahó [per] què de qualsevol home és amagat de la sua mort lo dia, perquè sperant la mort tostemp en bones obres treballe, axí de tots los hòmens és amagat lo darrer dia, perquè tots treballen, hi treballant, se aparellen a comparar davant lo Jutge.»

[5. DE TÉMER L'HORA DE LA MORT I DE JUTJAR-SE U MATEIX]

Diu sant Bernat: «O, miserable! Per què {144d} no-t disponis e no penses que ja est a la mort, puix que

Ⓢ 27 no-t] nots

Ⓢ 4-5 e ... vellea] Corella condensa l'original llatí (VC, 552b), en què es concreten les edats: la sisena edat, de senectud; el capvespre, de mort. | 5-6 Cascú ... Judici] Corella simplifica l'original llatí (VC, 552b), en què es glossa «quin dia vindrà el vostre Senyor» (Mt 24, 42), si al judici particular, en la pròpia mort, o al Judici general, en la resurrecció; perquè, quan vinga sobtadament i inesperada, no trobe al fidel dormint i despreviungut. | 14-15 torne ... creada] Corella glossa l'original llatí (VC, 552b), en què se cita un verset bíblic: «L'esperit retorne a Déu, ell que l'havia donat» (Coh 12, 7), per tal de cohesionar-lo en el context que tradueix. | 23 darrer dia] Tot seguit, Corella elimina un breu comentari (VC, 553a), en què s'exposa que el Senyor no diu a tots els homes quan serà el Judici perquè no se salve només una generació sabent quin dia és la seua vinguda, sinó totes. | 25 lo Jutge] Immediatament després, Corella suprimeix el començament del següent subcapítol (VC, 553a), amb arguments apareguts prèviament, en què s'indica que el temps del Judici i de la mort són incerts; cal estar sempre preparats per esperar el Senyor, i cal estar sempre en sol·licitud contínua perquè la mort no trobe ningú despreviungut.

distingue qualiter oculi vertentur in capite, venae rumpentur in corpore, et cor scindetur dolore: haec Bernardus.

Habemus igitur in memoria: quia modus fallax, vita brevis, finis dubius, exitus horribilis, Judex terribilis, poena interminabilis; et haec semper nos terreant, et ad vigilandum inducant.

Unde Basilius: Semper ante oculos tuos versetur ultimus dies. Cum diluculo surrexeris, ne ad vesperam te confidas pervenire. Et cum quiescens lectulo membra tua composueris, de lucis non confidas adventu; et facillime poteris refrenari ab omnibus vitiis.

Semper cor tuum coelestia promissa meditetur, ut ipsa te ad virtutis viam provocent. Esto nunc talis in operibus tuis, qualem te vis futurum postmodum: haec Basilius.

Haec itaque scientes, et illam diem semper suspectam habentes,

faciamus nunc de nobisipsis iudicium, praeoccupando faciem Domini in confessione et justitia; perficiendo dignos fructus poenitentiae, ut Deum nobis propitium in {553b} veniamus et benignum.

Unde Bernardus: *Si nosmetipsos dijudicaverimus, non utique iudicabimur*, dicit Apostolus. Bonum iudicium quod me ab illo districto divinoque iudicio subducit et abscondit! Prorsus horreo incidere *in manus Dei viventis*; volo vultui irae iudicatus praesentari, non iudicandus. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo et bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lacrymis, punire jejuniis, ceterisque sanctae laboribus disciplinae. In bonis de me humiliter sentiam, et juxta praeceptum Domini servum inutilem me reputabo, qui quod facere debui tantum feci; scrutabor ego vias meas, et studia mea, quo is qui scrutaturus est Jerusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me, sive indiscussum inveniat. Neque enim iudicaturus est bis in idipsum.

Unde et Chrysostomus: In propriis peccatis non erubescamus homines; sed timeamus, ut oportet, Deum, qui et nunc videt quae fiunt, et tunc punit eos qui non poenitentiam hic agunt. Qui enim verecundiam hominum inspicit nunc solum, Deo autem inspiciente, nan verecundatur agere aliquod

saps que de necessitat la mort te deu pendre? Pensa que-ls peus te refreden, los ulls se tanquen, lo cor tremola, la veu no-s troba.»

Pensa, donchs, e recorda que-l món te engana, la vida se abreuja, la fi és duptosa, la exida spantable, lo 5
Jutge terrible, la pena interminable. Spanten lo teu cor aquestes coses y perquè no dormes te desperten.

Diu sant Basili: «Tostemps davant los teus ulls stiga present lo darrer dia. Com te leves, recela si plegaràs al vispre, hi ab aquest recort poreu refrenar tots nostres 10 vicis.»

E farem juhí de nosaltres, hi en confesió anticiparem la venguda del Jutge, fent dignes fruyts de penitència perquè-l Senyor, com vinga, nos sia placable.

No serem jutjats si-ns jutjam nosaltres. Gran força e 15 virtut és la del juhí nostre, que del Juhí final nos delliura! Gran spant tinch de venir en les mans del Jutge, mes ame que, jutjat per mi, davant ell comparega e que-l seu terrible juhí no spere. Per ço, ans que y vaja, dels meus mals me faré jutge: los mals 20 purgaré ab penitència, regalaré ab làgremes, puniré ab dejunis, hi ab obres de misericòrdia cobriré perquè no sien punides les mies culpes. De les bones obres, si-n trobaré algunes, regregraré al Senyor qui en mi les ha fetes, e yo reputar-m'è ab tota veritat servent inútil. E 25 axí cercaré tots los retrets de ma consciència, hi en stret juhí me co[n]- {145a} dampnaré culpable, perquè, venint lo Jutge, en mi no trobe alguna cosa que no sia jutjada, e axí no m'atenyerà la sua sentència, que no jutga dos vegades una culpa. 30

© 1-3 *Pensa ... troba*] Corella endolceix l'original llatí (VC, 553a), en què s'indueix explícitament a pensar que hom està ja mort, atés que ha de morir necessàriament: cal que albire com els ulls es tornen cap a dalt, com les venes es destrueixen en el cos i el cor es parteix de dolor. | 9-10 *al vispre*] Posteriorment, Corella obvia la imatge contrària a la que apareix abans (VC, 553a), en què es diu que quan algú es gite per descansar el cos, no confie en l'arribada de l'alba. | 10-11 *nostres vicis*] A continuació, Corella omet el final de la citació de sant Basili el Gran (VC, 553a), en què s'exhorta que el cor medite en les promeses celestials, perquè aquestes menen al camí de la virtut. Cal ser en les obres –acaba la citació omesa– com després hom vol ser en l'esdevenidor. Tot seguit, el mestre en teologia també elimina un comentari, en què s'exposa que, sabent aquestes coses, i tenint sempre present aquell dia, cal fer-se judici d'un mateix. | 15-30 *No ... culpa*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Bernat de Claravall, segons VC, 553b. | 30 *una culpa*] Immediatament després, Corella elimina una bona part d'una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 553b), en què s'indica que no cal avergonyir-se del pecats propis davant els homes, sinó, com convé, témer a Déu, el qual veu ara el que es fa i castiga després a aquells que no han fet penitència. Aquell que ara sols considera la vergonya humana, però mirant-lo Déu, no s'avergoneyeix de fer alguna acció inconvenient, ni vol penedir-se ni canviar; en aquell dia serà posat com a exemple, a la vista de tota la terra. Totes les coses fetes es posaran llavors en imatge davant els propis ulls, de manera que cadascú serà condemnat per ell mateix.

inconueniens, neque vult poenitere et transmutari; in illo die, universo orbe terrarum considerante, exemplificatur. Omnia enim ut in imagine tunc stabunt secundum oculos nostros, ut per se condemnatus unusquisque sit.

De reliquo igitur, si non vult quis divulgari, quae sua sunt in illa die sanet jam vulnera; instat enim de reliquo noxarum tempus.

Simus semper parati, non semper horum potestatem habebimus. Quocirca, hic poeniteamus, ut ita propitium Deum inveniamus secundum futuram diem, et multa potiamur ejus clementia: haec Chrysostomus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi incertitudinem diei adventus tui vigilando et bene operando praevinire: ne voluptatibus et vanitatibus vacans, subito imparatus inveniar in illa die. Praesta mihi, ut tunc inter electos tuos merear tua gratia connumerari, et cum ipsis ad gaudia aeterna misericorditer assumi; et sic cum eisdem electis et Sanctis tuis, quorum per resurrectionem *renovabitur ut aquilae juventus*, ego te miserante, ubi tu in corpore glorioso es congregatus, de tua satiari merear visione, et exultans te jugiter laudare sine fine. Amen.

{553A} CAPUT XLVI. DE VIGILIA PATRISFAMILIAS, CUSTODIENTIS CONTRA FUREM DOMUM SUAM

I. PER SIMILITUDINEM PATRISFAMILIAS DECLARATER HORAE ULTIMAE INCERTITUDO ET VIGILANTIAE NECESSITAS

Deinde probat per exemplum, quod vigilandum. Magis enim vigilandum est pro aeternis, quam pro temporalibus; sed paterfamilias hora suspecta de adventu furis vigilaret pro corporalibus; ergo et nos omni hora, quia omnis hora est suspecta, debemus vigilare pro spiritualibus, et semper esse solliciti, ut in morte inveniamur parati. Si ergo paterfamilias sollicitus est de domo custodienda; multo fortius nos debemus

Curem, donchs, ací e sanem nostres plagues perquè en lo darrer dia stiguen cubertes e sens vergonya nos presentem davant lo jutge.

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, fes-me gràcia que, vetlant e bé obrant, me prepare a la tua incerta venguda, perquè dormint en voluptats e delectacions terrenes, sens preparació, no·m trobe aquell incert spantable dia. E atorga'm, Senyor, que per la tua gràcia entre los teus elets me contes, hi ab ells per la tua misericòrdia en la tua glòria entre. Hi encara, Senyor, te suplique que ensemps ab ells, la joventut dels quals, axí com la de la àguila, serà renovada, en lo meu cors, glorificat per la tua clemència, me puga saciar de la tua visió deyfica perquè ab goig e alegria eternament te lohe. Amén.

DEL VETLAR DEL PARE DE LES COMPANYYES, GUARDANT LA CASA, QUE·L LADRE NO Y ENTRE. CAPÍTOL XLIIII

[I. DE LA INCERTESA DEL DARRER DIA I EL DEURE DE VIGILAR, PER L'EXEMPLE DEL PARE DE FAMÍLIA]

[E]n aquest capítol prova lo Senyor per exemple com devem star en contínua vigília perquè·l darrer dia no·ns asalte. Car vetla lo {145b} senyor de casa, e sens dormir tota la nit passa, si té recel que·l ladre vinga; donchs, si per les coses temporals, transitòries e

Ⓜ 3 presentem] presentem

Ⓜ 1-3 *Curem ... Jutge*] Corella omet la font d'aquest fragment, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 553b (veg. nota anterior). | 3 *lo Jutge*] A continuació, Corella suprimeix el final de la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 553a), en què s'exposa que cal estar sempre preparats, perquè no sempre hom tindrà el moment per estar-ho. Per tant, cal penedir-se per trobar propici a Déu el dia esdevenidor i beure de la seua abundant clemència (veg. notes anteriors). | 12-13 *la' ... renovada*] *Psalteri* (Sl 102, 5): «Axí com de la àguila serà renovada la teua joventut» (Martos, 2013b: 288). Vulgata: «*Renovabitur ut aquilae iuventus tua*». La traducció parafrasejada del *Cartoixà* és deguda a la inclusió del verset sàlmic en el context de l'oració (veg. nota p. 876,29-30). | 21 *no·ns asalte*] Tot seguit, Corella elimina un breu comentari (VC, 553a), en què s'indica que cal estar més vigilants per les coses eternes que per les temporals. | 22 *ladre vinga*] Immediatament després, Corella suprimeix un comentari (VC, 553a), semblant a un que ha obviat suara (vegeu nota anterior), en què es diu que cal que l'home vigile en qualsevol hora, perquè qualsevol moment és susceptible, i cal vigilar per les coses espirituals i per estar sempre preparat en la mort.

esse solliciti de vita aeterna, ne perdamus eam, quod erit, si inveniamur per gratiae carentiam.

Secundum Chrysostomum, confundit hic desides, quia non tantum studium faciunt pro anima, quantum alii pro pecunia, qui fures expectant ne perdant; illi enim vigilant ut resistent furi, hi autem non vigilant ut inveniantur parati.

Exponitur autem haec similitudo, secundum Chrysostomum, dupliciter. Primo modo vocat fures {553b} rem, diabolium; domum, mentem, quam si intraverit per negligentiam janitoris rationis, spoliatur domum illam vestimentis justitiae, auro sapientiae, argento innocentiae. Domum ergo suam quis sinit perfodi, cum suggestioni consentiens virtutibus spoliatur, viribus laeditur.

Secundum hanc viam notantur tria de patrefamilias videlicet: scire, vigilare et non sinere. Debet ergo scire insidias furis, id est cognoscere prudenter; vigilare, ad sui custodiam, id est cavere solerter; non sinere, id est resistere fortiter, ne perfodiatur domus fossorio diaboli, qui: primo percutit suggestione, secundo fodit delectatione, tertio perdit consensu; primum vix potest caveri, secundum magis, tertium maxime.

Alio modo exponendo, vocat: furem mortis diem, quia occulte, sicut fur; domum, corpus; januam, os et aures; fenestras, oculos. Et est sensus: *Quoniam si sciret {554a} paterfamilias, qua hora fur veniret*, id est mors quae fur dicitur, et merito: vel propter improvisum adventum, et occultum introitum, vel propter scrutinium, et spoliationem rerum omnium, *vigilaret utique* ne moreretur in peccato et culpa, quia *mors peccatorum pessima*; — *et non sineret perfodi domum suam*, id est cum violentia animam a corpore extrahi, sed sponte exire.

miserables, axí vetlam solícits, què devem fer per la glòria eterna e perquè de infern siam delliuers?

«O, miserables! —diu sant Crisòstom—, quant més treballam per la pecúnia que per l'ànima!»

Recita, donchs, lo sagrat evangeli que diu lo 5
Senyor: «Vetlau, donchs, que no sabeu quina hora deu
venir lo Senyor vostre. Però siau certs de una cosa, que
si lo senyor de casa sabés quina hora vendria, en cert ell
vetlaria e no consentria que li foradàs la casa. E axí,
stau aparellats vosaltres, que no sabeu la hora que'l Fill 10
de l'home vinga.»

Expon sant Crisòstom aquesta similitut en dos
maneres: primerament, que'l ladre sia lo diable, la casa
sia la humana pensa, en la qual s'i entra per negligència
de la rahó, qui té la porta. Despulla la casa de 15
vestiments de justícia: de or de sapiència, de argent de
innocència. Dexa, donchs, algú foradar la sua casa
quant dóna loch a les temptacions diabòliques, y axí,
despullat de virtuts e de la gràcia, és nafrat en les
naturals potències. 20

E segons aquest expondre, tres coses se noten en lo
senyor de casa: saber, vetlar, e no dexar rompre la casa.
Deu saber ab prudència les astúcies del diable; vetlar
per la sua custòdia; ab diligència pugnar, ab fortitut,
que l'enemich no li entre, lo qual primer se acosta ab 25
temptació {145c} per rompre, après ab delectació
forada, despuix per consentiment dins la casa entra.

Segonament se pot expondre lo dia de la mort per
lo ladre, lo cors és la casa, la porta la boca, los ulls e les
orelles. Si sabia lo senyor de casa la mort, qui és ladre 30
de la vida e de totes les coses que la vida acompanyen, a
quina hora vendria, staria vetlant ocupat en bones
obres perquè no l'asaltàs enmig de les culpes, car la
mort dels peccadors és pèsima, e com a ladre cerca e
reconeix tots los retrets de la culpable consciència. No 35
comportaria foradar ni rompre la sua casa, mes ab
ferma sperança de la divina misericòrdia donaria a la
mort líbera entrada.

Ⓢ 3-4 O... l'ànima!] Corella retòrica amb aquesta apòstrofe un comentari de sant Joan Crisòstom (VC, 553a), en què s'exposa que en la paràbola el Senyor confon als que estan inactius, perquè no posen tant d'afany en l'ànima com altres per les propietats, els quals esperen el lladre per no perdre-les; aquells vigilen per combatre'l, aquests, per estar preparats. | 5-11 Recita... vinga] Corella incorpora al *Cartoixà*, directament de la Vulgata, l'exemple del lladre (Mt 24, 43-44), el qual apareix en la *Vita Christi* de manera esparsa i glossada al llarg d'aquest capítol. Aquesta introducció respon a una tècnica usada pel mestre en teologia en altres ocasions (veg. nota p. 364,16-365,3). | 19 e de la gràcia] Corella afegeix aquesta remissió a la gràcia divina (VC, 553b), la qual no apareix en l'obra ludolfina. | 27 casa entra] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari del text ludolfi (VC, 553b), en què s'exposa que del primer quasi ningú es pot guardar, del segon més se'n pot, i del tercer completament. | 29-30 la² ... orelles] Corella modifica l'original llatí (VC, 553b, en què es diu que la porta són la boca i les orelles; i les finestres, els ulls. | 30-31 qui ... acompanyen] Corella reformula l'original llatí (VC, 554a), en què s'exposa que la mort es diu pròpiament lladre perquè ve d'improvís, s'amaga als ulls, escruta i espolia totes les coses. Aquesta darrera interpretació, però, la trobem reelaborada més avant, en el mateix paràgraf («com a ladre cerca e reconeix tots los retrets de la culpable consciència»). | 33-34 la mort dels peccadors és pèsima] *Psalteri* (Sl 33, 22): «La mort dels peccadors serà pèsima» (Martos, 2013b: 191). Vulgata: «Mors peccatorum pessima». | 36-38 mes... entrada] Corella modifica l'original llatí (VC, 554a), en què s'exposa que no permetria l'home que la mort amb violència extragués l'ànima del cos, sinó que eixís voluntàriament. Per tant, la inclusió de la fe en la misericòrdia divina és pròpia del mestre en teologia.

Unde Chrysostomus: Quoniam animae peccatrices in corpore quasi in proprio domicilio delectantur, veniens cum sententia Dei, Angelus mortis perfodit corpus, et animam violenter avellit ab eo. Animae autem justae, quae non delectantur incorpore, sed quasi in exilio ibi sunt, veniente sententia, non perfodiuntur nolentes, sed vocantur gaudentes.

Unde et Gregorius: Nesciente patrefamilias fur domum perfodit, quia dum a sui custodia spiritus dormit, improvisa mors veniens carnis nostrae habitaculum irrumpit, et eum quem dominum domus dormientem invenerit, necat, quia dum ventura damna spiritus minime praevidet, hunc mors ad supplicium nescientem trahit. Furi autem resisteret, si vigilaret, quia adventum Judicis qui occulte animas rapit, praecavens, ei poenitendo occurreret, ne impenitentis periret.

Et iterum: Horam vero ultimam Dominus noster idcirco nobis voluit esse incognitam, ut possit semper esse suspecta, ut dum illam praevidere minime possumus, ad illam sine intermissione praeparemur: haec Gregorius.

Deinde concludit ex praedictis, et admonet nos ut parati simus, quia si tanta adhibetur diligentia pro custodia rei parvae, multo magis adhiberi debet pro custodia animae.

Unde dicit: *Ideo et vos estote parati, sine macula cordis, oris, et operis, quia qua hora non putatis, id est insperate, Filius hominis venturus est, ad iudicium particulare, in morte, vel ad iudicium generale, in mundi fine. Igitur quia nescimus diem, vel horam illam unam, quando occulte et furtim venturus sit Dominus, vigilemus non una die, vel una hora, sed semper omnibus diebus et horis, quasi semper sit venturus, ne in illa die et hora dormientes et imparati inveniamur.*

O quam felix qui novissima providet, qui ibi a peccatis cavet, qui seipsum non negligit, qui se omni tempore ad mortem praeparat et disponit, ut quandocumque mors venerit, paratum eum inveniat, gaudenterque ipsum recipiat, quasi qui liberatoris sui adventum desideratum expectet, dicens cum Apostolo: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo!*

Diu sanct Crisòstom: «Les ànimes peccadores, perquè axí com en pròpia casa dins lo cors se deliten, ab gran violència e força dels còsors se partexen, hi la mort violentment les arranqua. Però les ànimes justes que en lo cors ni en los delits de aquell no-s deliten, mas axí com en exili dins ell abiten, la mort no-ls entra per força, mas per la mort lo Senyor alegrament als goigs celestials les crida.»

Diu sanct Gregori: «No sabent-ho lo senyor de casa, lo ladre romp e forada. E no provehint als sdevenidors dampnatges, mata lo senyor, que dormint lo troba, y a les eternes penes lo porta. Si vetles fent penitència, pots resistir al ladre, y ab certa speranza de vènia ocórrer al jutge.»

»E per ço volgué lo Senyor que la hora de la no-stra mort fos incerta, perquè, tenint tostemps recel de la sua venguda, stigam preparats per a quant vinga.»

Hi axí, entén lo Senyor concloure, dient: «Stau aparellats, sens màcula de cor, de boca e de obres, que la hora que no pensau vendrà lo jutge al juhí particular en la mort de qualsevol home, hi al general lo darrer dia.» Donchs, vetlem tot lo temps de nostra vida sens intermissió de punt ni hora, que tot nostre vetlar en va seria si après de tan largues vigílies un sol punt nos adormíem, e axí dormint, lo Senyor nos tocàs a la porta.

O, benaventurat aquell qui vetla e spera, e penedint-se de sos pecats se aparella per al darrer dia! Perquè en qualsevol hora que la mort vinga: «Yo só prest –li responga–: no és mester que m'asaltes, ni per força les parets me forades ni rompes, car lo meu desig és ab lo Apòstol, que desige que-l meu cors se disolga perquè ab lo meu Senyor Jesús stiga.»

Ⓜ 10 e forada] A continuació, Corella omet una interpretació (VC, 554a), en què s'exposa que, mentre que l'espirit dorm sense guarda, arriba la mort imprevisa i irromp en l'habitable de la pròpia carn. | 17-18 quant vinga] Immediatament després, Corella omet un passatge (VC, 554a), amb arguments ja repetits a bastament, en què es comenta que conclou el Senyor el que s'ha dit amb l'avis d'estar preparats, atès que si s'aplica tanta diligència per la custòdia de les coses insignificants, molt més s'ha d'aplicar per la custòdia de l'ànima.

2. QUISNAM PRO QUOCUNQUE NOVISSIMUS DIES

Deinde generaliter subjungit: *Quod autem vobis dico, omnibus*

silicet praesentibus et futuris, tam rectoribus Ecclesiae quam subditis, *dico: Vigilate*, per sollicitudinem, quam sibi quilibet impendere debet, ut commune omnium praeceptum novissimi per primos audiant. Ubi ostendit quod non loquebatur tantum discipulis, sed pro omnibus fidelibus praesentibus et futuris. Quamvis enim dies ille non omnes inventurus sit in hac vita, tamen ad omnes quodammodo pertinet videlicet, quia tunc unicuique dies illi veniet, cum venerit ei dies, ut talis hinc exeat, qualis illo die judicandus est. Talis enim praesentabitur iudicio, scilicet in parte electorum vel damnandorum, qualis invenietur in morte, quantum ad gratiam et meritum, vel culpam et demeritum. In quocumque statu quemque invenerit suus novissimus dies, in eo comprehendet eum mundi novissimus dies; quoniam qualis in die isto quisque capitur et moritur, talis in die illo praesentabitur et iudicabitur.

Unde Augustinus: Nemo quaerat novissimum diem quando {554b} futurus sit. Sic vigilemus omnes bene vivendo, ne novissimus dies cujuscumque nostrum inveniat nos imparatos, et qualis quisque hinc exierit suo novissimo die, talis inveniat in novissimo seculi die;

et ideo vigilare debet animo omnis Christianus, ne imparatum eum inveniat Domini adventus. Imparatum autem inveniet dies ille, quem imparatum invenerit suae vitae hujus ultimus dies. Ubi inveniemur, ibi iudicabimur: haec Augustinus.

Qualem ergo Dominus in morte quemque invenerit, tamen illo die iudicabit, qui etiam in morte iudicium suum cognoscit.

Unusquisque enim Christianus in morte Christum videbit, et tunc cognoscat, an de electis vel damnatis sit.

Unde Lotharius qui postmodum Innocentius Tertius est dictus, in libro: De miseria conditionis humanae, sic ait: Videat ergo tam bonus quam malus, antequam anima egrediatur a corpore, Christum in cruce positum. Malus videt Christum ad

[2. COM ELS DARRERS DIES ES PODEN INTERPRETAR PELS DE CADASCÚ]

Après lo Senyor a tots generalment parla, dient: «A tots dich lo que dich a vosaltres, que vetleu sperant lo meu dia.»

Diu sant Agustí: «No cerque algú lo darrer dia, mas treballlem tots en ben viure, que tal com serà algú en lo seu particular darrer dia, tal serà presentat en lo Juhí final davant lo jutge.» 5

Qualsevol crestià, morint, veurà lo Senyor en lo seu darrer dia, e lavors conixerà la sua salut o pena.

Diu Innocent papa en lo libre que fa *De la misèria humana*: «Veurà axí lo bo com lo mal a {146a} Jesús crucificat, ans que la ànima del cors se partexca. Lo mal 10

© 3 *meu dia*] Tot seguit, Corella suprimeix un ampli passatge (VC, 554a), en què es comenta que Jesús es refereix als homes presents i futurs, als que regeixen l'Església i als que hi estan sotmesos. «Vetleu», amb la sol·licitud que cadascú ha d'emprar, perquè els darrers escolten dels primers el precepte comú a tots. Açò demostra que no parlava només pels deixebles, sinó per tots els fidels, presents i futurs. Encara que aquell dia no trobarà a tots en aquesta vida, tanmateix, a tots els pertoca palesament d'alguna manera, perquè vindrà per a cadascú aquell dia quan li arribe el dia en què, com isca d'ací, serà jutjat el darrer dia. Serà presentat al Judici al costat dels elegits o dels damnats, segons el troben en la mort, en la gràcia i el mèrit o en la culpa i el demèrit. En l'estat en què es trobe cadascú en el seu últim dia, aquest mateix prendrà en l'últim dia del món; com en aquest dia siga pres i mort, així serà trobat i jutjat en aquell dia. | 7 *lo jutge*] A continuació, Corella elimina el final de la citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 554b), en què s'exposa que tot cristià ha de vigilar animosament perquè la vinguda del Senyor el trobe preparat. Aquell que en l'últim dia el trobarà sense desprevingut, desprevingut el trobarà aquell dia. On el troben –acaba la citació omesa–, el jutjaran. Seguidament, l'autor valencià també omet un comentari, en què es diu que de la manera en què el Senyor trobarà a algú en la mort, el jutjarà en aquell dia, que també en la mort coneix el seu judici. | 10 *Innocent papa*] Corella suprimeix la referència a l'antic nom del papa Innocenci, Lotari (VC, 554b).

erubescantiam et confusionem, ut erubescat se non esse redemptum sanguine Christi, sua culpa exigente; unde de malis dicitur: *Aspicient ad me, quem confixerunt, quod intelligetur de adventu Christi ad iudicium et de adventu ad diem mortis.*

Bonus vero videt ad exultationem; unde et Christus de Joanne Evangelista ait.: *Sic eum volo monere donec veniam, etc., ad obitum ipsius.*

Quatuor ergo leguntur adventus Christi ad homines, duo feliciter visibiles, duo invisibiles: primus adventus visibilis fuit in infirmitate corporis, scilicet in carne, alius adventus visibilis erit in maiestate Dei, scilicet ad iudicium; primus adventus invisibilis fit in mente iusti per gratiam, secundus adventus invisibilis est in obitu cuiusque fidelis, unde dicitur obitus, quia obviam venit Christus.

Hos quatuor adventus repraesentat Ecclesia in quatuor Dominicis de adventu, non solum numero dierum, sed etiam ratione officiorum: haec Innocentius Tertius.

Eia ergo, Advocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos converte; et Jesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende, benignum! O clemens, O pia, O dulcis Maria!

3. QUISNAM FIDELIS DISPENSATOR A DOMINO REMUNERANDUS?

a gran confusió e vergonya sua, pensant que per la culpa sua de la sua preciosa sanch no s'aprofita. Diu lo profeta: "Miraran aquell qui crucificaren", que del Juhí final e del particular en la mort de cascú se pot entendre.

»Lo bo veurà lo Senyor ab alegria, pensant que la sua mort e passió lo salva. Dix lo Senyor del gloriós evangelista: "Axí vull que stiga fins que yo vinga", que de la sua mort se deu entendre.

»Quatre adveniments legim del Senyor en los hòmens: dos visibiles e dos invisibiles. Lo primer visible fon en la flaquea e infirmitat de nostra carn humana en la terra de Judea; l'altre serà en la vall de Josafat, lo darrer dia. Lo primer invisible és quan ve en la nostra pensa per la gràcia; lo segon és en la mort de quascun fel, quant no per corporal vista, mas dins l'ànima se presenta.

»Aquests quatre adveniments en les quatre dominiques de l'Advent la santa Sgleya representa, no solament en lo nombre, mas encara en los officis.»

Digam, donchs, a la nostra Senyora: «O, advocada nostra, aquells teus ulls misericordes gira'ls a nosaltres; e Jesús, beneyt fruyt del teu verge ventre, après de aquest exili, mostra'l-nos benigne. O clement, o pia, o dolça senyora verge Maria!»

[3. DE L'ADMINISTRADOR FIDEL QUE SERÀ RECOMPENSAT PEL SENYOR]

Un altre exemple lo Senyor posa que stigam aparellats tostemps per al seu dia, dient: «Qui penses tu que sia fel servent e prudent, lo qual ha constuhit lo senyor sobre la sua família perquè·ls done en lo temps vianda? Benaventurat és aquell servent lo qual, com vendrà lo senyor, trobarà que obeheix lo que ell mana. En cert vos dich que·l constituhirà sobre tots los seus béns. Si lo servent mal dirà en lo seu cor: "Lo meu senyor tardarà en venir", hi començarà a batre los altres qui ensemps ab ell són servents del senyor, hi ab los embriachs menge e bega, vendrà lo senyor de aquest servent, en dia que ell no spera hi hora que ignora, hi

Ⓢ 24 mostra'l-nos] mostrals nos

Ⓢ 3 *Miraran ... crucificaren*] Per entendre la cristianització d'aquest verset bíblic (Za 12, 10), veg. nota p. 807,14. | 21-25 *O ... Maria!*] L'oració de la salve ja apareix en l'original llatí (VC, 554b), per bé que Corella incorpora l'exhortació a pregar («digam, donchs, a la nostra Senyora»), que no apareix en l'obra ludolfina, on queda l'oració com un afegit. | 26-885,2 *Un ... dents*] Corella tradueix directament de la Vulgata la paràbola del servent fidel i l'infidel (Mt 24, 45-51), i deixa per a més avant les glosses que s'interposen en aquests versets evangèlics. Aquesta tècnica de traducció directa de la Bíblia llatina és usada assíduament pel lletraferit valencià en passatges de caràcter narratiu o paràboles (veg. nota p. 364,16-365,3).

partir-l'à, e la sua part posarà ab los ypòcrits. Allí serà plor e cruximent de dents.»

Postquam ergo Dominus in communi nos ad indefessam vigilantiae curam admonuit, consequenter specialem rectoribus et principibus in expectatione et adventu suo sollicitudinem mandat, et quod vigilandum sit, ostendit per secundum exemplum de servo patrisfamilias, qui sollicitus est regere domum sibi commissam, non solum in praesentia Domini, sed etiam in absentia ejus, ut sic veniens Dominus eum remuneret; si autem in contrariis actibus ipsum inveniatur, aeternaliter puniatur.

Unde dicit: *Quis putas est fidelis*, intentione, Domino propter Dominum serviens, oves Christi non ad lucrum temporale, sed pro amore Christi pascens, *servus*, id est humilis affectione, non suam, sed Domini gloriam quaerens, *et prudens*, in officii executione qui subditorum capacitatem, vitam, et mores discutiat, *quem constituit Dominus*, qui scilicet sit vocatus a Deo, et ipse non se ingesserit, *super familiam suam*, regendam et pascendam, *ut det illis*, non subtrahat negligenter, pigritia, vel occasione alia, nec vendat simoniace nummo scilicet cupiditatis terrena, vel laudis humanae, *det*, inquam, *in tempore opportuno*, scilicet necessitatis et tribulationis, id est habita temporis opportunitate, non indiscrete, *tritici mensuram*, id est *cibum* animae et corporis, scilicet divini verbi vel exempli, vel temporalis subsidii, electum ad usum hominum, et mensuratum pro qualitate auditorum et indi- {555a} gentium? Quod autem dicit quaerendo: *quis putas* non est ignorantis, nec signat haec interrogatio impossibilitatem perficiendae virtutis, sed difficultatem, et rei raritatem,

Ⓢ 2 de dents] A partir d'aquest punt, Corella opera de dues maneres en un amplíssim passatge de l'original llatí (VC, 554b-555a), o bé, majoritàriament, l'elimina; o bé trasllada certs fragments a altres contextos en el *Cartoixà*. La supressió constitueix pràcticament tot el següent subcapítol, en què s'indica que el Senyor, després d'amonestar en comú la cura per vetlar incansablement, a continuació mana als rectors i als caps tenir una sol·licitud especial vetlant en l'espera i el seu adveniment; ho mostra amb l'exemple del servent de l'amo de la casa, el qual està sol·lícit de regir la casa que li han encomanada, no només en presència del Senyor, sinó també en absència seua, perquè, quan vinga el senyor, el recompense, i si troba actes contraris, eternament el castigue. Seguidament, Corella també omet la glossa que acompanya a Mt 24, 45: «¿Qui és fidel», en la intenció, que serveix al Senyor pel Senyor, que peix les ovelles de Crist no per guany temporal, sinó per amor de Crist; «servent», que cerca la glòria del Senyor, no la seua, amb humil inclinació; «i assenyat», quan fa l'ofici, el qual examina la capacitat, la vida i costums dels seus; «a qui l'amo ha confiat», Déu el cridà, no es va posar ell; «la gent de sa casa», per a dirigir-los i nodrir-los; «perquè els done», no per a robar-los negligentment, amb la peresa o altres ocasions; ni per a vendre'ls per diners simoniacs de cobejança terrenal o lloança humana; «al temps degut», en necessitat o tribulació, segons el període oportú, no amb immoderació; «l'aliment» de l'ànima i del cos, és a dir, la Paraula divina o els exemples, o l'ajuda temporal; elegits d'acord amb l'ús humà, mesurats segons la qualitat dels oients i necessitats. I allò que diu preguntant: «qui és» —continua el passatge suprimit—, no ho diu per ignorància, ni significa ací aquesta interrogació impossibilitat d'atènyer la virtut, sinó la dificultat i la raresa, perquè és difícil i estrany trobar en algú la virtut, no impossible. Tot seguit, Corella elimina també una citació de sant Teòfil d'Antioquia, en què s'exposa que, així com administrant es perden els béns de l'amo, si hom és incaut, encara que siga fidel, i també si és prudent però infidel, així en les coses divines cal fidelitat i prudència. Posteriorment, Corella salta i trasllada més avant un comentari de sant Joan Crisòstom (veg. nota p. 889,1-8). Continua l'omissió amb un fragment en què s'indica que els prelats han de vetlar per ells, pel seu ramat i per cada fidel segons com siga. Seguidament, el mestre en teologia torna a salvar i transportar més avant un altre passatge de la *Vita Christi* (veg. nota p. 886,8-887,2), en què es glossa: «Feliç aquell servent que l'amo, quan arriba, troba que ho fa així. Vos asseure que li confiarà tots els seus béns» (Mt 24, 46-47). Seguidament, Corella omet un comentari, en què s'exposa que els béns presents són particulars, però els béns celestials són comuns i perfectes, perquè ara són coneguts parcialment, són amats parcialment, però llavors perfectament. Novament Corella salta i mena més avant un passatge (veg. nota p. 889,9-15) sobre la glorificació del bon servent, amb un comentari del Crisòstom. En l'últim extrem d'aquesta reestructuració, el mestre en teologia passa i trasllada una citació de sant Agustí d'Hipona (veg. nota p. 889,16-18).

rarus est enim talis, et difficile est ista in uno invenire; non autem impossibile.

Unde Theophilus: Sicut enim in dispensationibus facultatum, sive aliquis incautus sit fidelis Domino existens, sive etiam prudens sit et infidelis, dispereunt res Domini; sic et in rebus divinis opus est fidelitate et prudentia.

[63]

Praelatis ergo incumbit vigilare super se, et super gregem suum, et cuilibet fideli pro modulo suo:

[64]

Bona quippe praesentia sunt particularia, sed bona coelestia sunt communia et perfecta, quia nunc ex parte cognoscimus, ex parte diligimus, sed tunc perfecte.

[65]

[66]

Iste servus de quo hoc dicitur, est quilibet Christianus, qui est dispensator Domini sui, quod tripliciter intelligi potest: uno modo in dispensatione spiritualium, quod proprie pertinet ad praelatos; alio modo, in regimine temporalium, quod pertinet ad principes seculares et iudices; tertio modo, in bono usu gratiarum a Deo sibi collatarum, ut quando aliquis in quo ratio vires inferiores debito modo regit, vitam virtuose peragit, et hoc pertinet ad omnes. Cum ergo dicitur: *Quis putas est fidelis servus, etc.?* potest responderi:

Hic est bonus praelatus, vel bonus princeps et iudex, vel etiam bonus simplex Christianus, quia ut dicitur in Ecclesiastico: *Mandavit unicuique, Deus de proximo suo; — ut det illi cibum*, id est auxilium, *in tempore* necessitatis, ad quod quilibet praedictorum tenetur.

[64] *Beatus enim ille servus, quem Dominus*, in suo adventu, et *cum venerit* in morte ipsius, quaerens servitii rationem, *invenerit sic facientem*, id est bona spiritualia et corporalia fideliter et prudenter, ac bene ministrantem, hoc est in actibus charitatis se exercentem, ac pro se et sibi commissis vigilantem, quia per talia meretur aeternam beatitudinem. Nam *super omnia bona sua*, id est super omnia coelestis regni

Lo servent fel e prudent és qualsevol prelat, príncep o jutge, al qual nostre Senyor Déu acomana lo seu poble. O qualsevol cristià, que diu lo Ecclesiàstich que a cascú mana lo Senyor que aja cura de son prohisme. Mana, donchs, lo Senyor a qualsevol que en obres de caritat se exercite hi en lo temps de la necessitat al prohisme socórrega.

E axí serà benaventurat aquell servent que, venint lo Senyor lo dia de la sua mort, lo trobarà ocupat en tals obres per les quals se mereix la glòria. Constituhir-l'à sobre tots los seus béns, que vol dir que

© 8-887,2 E... *perfeta*] Corella trasllada a aquest punt un passatge que ha deixat de traduir d'acord amb l'ordre de l'original llatí (veg. nota p. 884,25), en què es glossa: «Feliç aquell servent que el Senyor» (Mt 24, 46), en la seua vinguda; «quan arriba», en la pròpia mort, emanant-li comptes del servei; «troba que ho fa així», administrant bé, fidelment i prudent, els béns espirituals i corporals, ço és, exercitant-se en obres de caritat, i vetlant per ell i pels qui li han sigut confiats, perquè per aqueixes coses mereixerà la felicitat eterna. Perquè «tots els seus béns» (Mt 24, 47), totes les alegries del Regne celestial, la glòria de Déu, que ultra no hi ha res millor; «li confiarà», perquè amb la felicitat eterna aconseguirà el bé infinit que inclou tots els béns; la felicitat —acaba el passatge transportat— és l'estat perfecte en què conflueixen tots els béns. A més d'aquesta reestructuració, el lletraferit valencià resumeix en gran mesura el text ludolfi. El més destacable, però, d'aquest passatge és el reconeixement que fa Corella d'un aforisme que apareix sense autor en el text ludolfi. Corella s'adona que el text de l'original llatí (VC, 555a): «*Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus*» pertany a Boeci, i n'explicita l'autor. La font continua sent la mateixa que ha aparegut en altres indrets del *Cartoixà* (veg. nota p. 405,27-32), *Consolatio philosophiae* (III, Prosa 2, 3).

gaudia, et in Dei gloriam ultra quam nihil melius est, *constituet eum*, quia in beatitudine aeterna consequetur bonum infinitum, quod includit omnia bona; beatitudo enim est status omnium bonorum aggregatione perfectus.

Unde Chrysostomus: Haec autem non de pecuniis dicta sunt solum; sed et de sermone, et de virtute, et de pecuniis, et de {555b} omni dispensatione, quae unicuique commissa est. Haec et ad principes seculares aptabitur utique parabola. Unumquemque enim his quae habet ad communem utilitatem uti oportet, et si sapientiam habuerit, et si principatum, et si divitias, et si aliquid aliud quodcumque, non ad nocumentum conservorum, neque in perditionem suiipsius: haec Chrysostomus.

li donarà la beatitut eterna, que diu lo Boeci que és congregació de tots los béns perfeta.

4. QUISNAM SERVUS MALUS A DOMINO PUNIENDUS

Deinde, secundum eundem Chrysostomum, non solum ab honore quo munerat bonos, sed etiam a poena qua minatur malis, erudit auditorem, cum subdit:

Si autem servus, id est homo *malus*, nihil cogitando de Domini adventu in morte vel iudicio,

et promittendo sibi longam vitam, *dixerit in corde suo*, id est praesumpserit; ac si in corde suo diceret: *Moram faciet Dominus meus venire*, id est in iudicium, aut mors longe est a me, hoc quippe dicunt illi qui non cogitant de morte; *et coeperit*, quanto magis si perseveraverit, voluptatibus et illecebris,

ac malis operibus et charitati contrariis, occupari, *et conservos*, quos fovere et defendere debuit, *percutere*, sicut injuriis lacescendo, vel pravo verbo et exemplo corrumpendo, et peccare faciendo, sicque cum securitate vixerit perverse;

veniet Dominus servi illius, scilicet in morte, ubi est iudicium particulare, vel in extremo examine, ubi erit iudicium generale, *in die qua non sperat, et hora qua ignorat*. — *De die illa enim et hora nullus hominum scit*. Et sic exprimit malorum praelatorum, qui in hoc servo

[4. COM EL MAL SERVENT SERÀ CASTIGAT PEL SENYOR]

Si lo mal servent, qui de la mort no pensa,

tracta mal los prohismes, hi s'ocupa en obres a caritat contràries,

5

© 2 *béns perfeta*] Després d'haver reordenat certs passatges (veg. nota p. 885,2), Corella suprimeix a continuació la darrera citació, de sant Joan Crisòtom, en aquest subcapítol (VC, 555ab), en què s'indica que el que s'ha dit del bon servent no es diu només de les propietats; sinó també de la paraula, de la vitut, de les propietats i de qualsevol encàrrec confiat a cadascú. Aquesta paràbola s'ha d'aplicar especialment als dirigents seculars. Cal que cadascú use per a la utilitat comuna el que té: si té saviesa, si té poder, si té riqueses, i qualsevol altra cosa; i no per al dany dels qui són servents com ell, ni per a la seua pròpia perdició. Tot seguit, Corella també omet l'inici del subcapítol següent, en què s'exposa que després, segons el mateix Crisòtom, el Senyor ensenya als qui l'escoltaven no sols amb quina honor recompensa els bons, sinó també amb quina pena amenaça els malvats. | 3 *qui ... pensa*] Corella condensa l'original llatí (VC, 555b), en què es diu que el mal servent no pensa en la vinguda del Senyor, en la mort o en el Judici. | *no pensa*] Tot seguit, Corella suprimeix una interpretació de l'original llatí (VC, 555b), en què s'exposa que el mal servent, prometent-se llarga vida, «es deia en el seu cor» (Mt 24, 48), amb presumpció; com si digués en el seu cor: «El meu amo tarda», és a dir, el judici, la mort m'és llunyana —això li diuen els qui no pensen en la mort—; «i començava», pitjor, perseverava en voluptats i luxúries. | 4-5 *tracta ... contràries*] Corella condensa i elimina les glosses de l'original llatí (VC, 555b), en què es diu que, si el mal servent s'ocupa de males obres contràries a la caritat, i als que són servents com ell, als quals hauria de guardar i defensar, pega, ferint-los amb injúries, o corrompent-los amb paraules malicioses o l'exemple, fent-los pecar, de manera que viu perversament amb seguretat, «vindrà l'amo a aquell servent» (Mt 24, 50), en la mort, o en el judici particular, o en el darrer examen, on serà el Judici general, «el dia que menys s'ho espera i a l'hora que ell no sap»; «d'aquell dia i d'aquella hora, ningú no en sap res» (Mt 24, 36). Així, per aquest servent, es pot interpretar la vida i els demèrits dels mals prelats en sis aspectes: presumpció, opressió dels inferiors, golafreteria, luxúria, menyspreu i negligència.

intelliguntur, vitam et demeritum in sex, quae sunt propria eorum, scilicet: praesumptio, minorum oppressio, gastrimargia, luxuria, contemptus et negligentia.

Veniet, inquam, et dividet eum separando animam a corpore in morte, et a consortio Sanctorum in examine; *ponetque partem ejus* duplicem, scilicet corpus et animam, vel partem, id est retributionem, *cum hypocritis*, id est falsis Christianis,

in agro vel in mola, et in lecto derelictis, et cum infidelibus qui nec fidem habuerunt, separando eum a Beatis, et conjungendo eum damnatis. Et potius dicit, *cum hypocritis* quam cura aliis, ut similitudo poenae respondeat similitudini culpae; hypocrita enim aliud est, et aliud ostendit, sic qui in agro, vel in mola, seu in lecto erant, et idem facere, ac boni esse videbantur; sed exitus diversae voluntatis apparet cum derelinquuntur, et cum damnatis sociantur. Ecce malorum servorum remuneratio, scilicet aeterna damnatio.

Ubi Chrysostomus: *Dividet eum* de consortio Christianorum, ut neque cum Sanctis glorificetur; neque cum his qui mediocriter deliquerunt, mediocriter puniatur. Et junget eum *hypocritis* infidelibus, ut quorum imitatus est mores, ipsorum puniatur interitu. Quoniam sacerdos quemadmodum super omnem populum glorificatur, si benefecerit, non solum propter suam justitiam, sed et propter omnium, quia causa est ipse justitiae universorum; ita et peccans super omnes punitur, non solum propter suum peccatum, sed propter omnium, quia ipse causa sit omnium ad peccandum: haec Chrysostomus.

Deinde de poena eorum subdit, dicens: *Ibi erit fletus*, ex vehementia caloris, *et stridor dentium* ex vehementia frigorum; unde Job: *Maledicta pars ejus in terra; ad calorem nimium transeat ab aquis nivium*. De hac poena satius habes supra eadem feria tertia, de non habente vestem nuptialem. Attende ergo haec, o serve male, et te emendare stude; quia nunc est tempus

vendrà lo Senyor, dia e hora que ell {146c} no spera, hi partir-l'à, separant del cors l'ànima, hi separant a ell dels bons servents altres, hi posar-l'à en infern ab los mals cristians e ypòcrits, hon hi haurà plor, dolor e insuportable misèria.

5

© 4-5 *bon ... misèria*] Corella incorpora aquesta part final de Mt 24, 51, la qual no apareix en aquest punt de l'original llatí (VC, 555b), en detriment d'un amplíssim passatge que omet a continuació (veg. nota posterior). [5 *insuportable misèria*] Posteriorment, Corella elimina un amplíssim passatge (VC, 555b), substituït en el *Cartoixà* per passatges que ha saltat prèviament, què es comenta que el mal servent compartirà la sort dels hipòcrits, dels deixats al camp, a la mola o al llit, i dels infidels que no van tenir fe, separant-lo dels benaventurats i unint-lo amb els damnats. Diu «dels hipòcrits», preferiblement als altres, perquè la semblança de la pena responga a la semblança de la culpa; l'hipòcrita és una cosa i en mostra una altra, així com s'albirava que feien bé i eren bons els que estaven al camp, a la mola, o al llit, però la mort descobreix les seues diverses voluntats i són associats amb els deixats. Heus ací la remuneració dels mals servents: la condemna eterna. A continuació, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom, en què s'exposa que el mal servent serà separat de la companyia dels cristians i no serà glorificat amb els sants; tampoc no serà castigat a mitges amb els que pecaren mitjanament. L'unirà amb els hipòcrits infidels, perquè siga castigat amb la mort d'aquells dels quals va imitar els costums. Així com el sacerdot, si obra bé, és glorificat sobre tot el poble, no sols per la seua justícia, sinó també per la dels altres, perquè és causa de la justícia de tots; així el pecador és castigat sobre tots, no només pel seu pecat, sinó també pel de tots, perquè el pecador –acaba la citació suprimida– és la causa per què tots pequen. Posteriorment, Corella elimina un comentari, en què s'exposa que Jesús, després de tractar sobre el castic, afegí: «Allà hi haurà els plors», per la força de la calor, «i el cruixit de dents» (Mt 24, 51), pel fred; segons Job: «La seua heretat és maleïda per la gent; com la secada i la calor eixuguen l'aigua de neu» (Jb 24, 18-19). Corella suprimeix seguidament un avís al lector, en què s'indica que sobre aquest castic té més amunt, en el dimarts («*feria tertia*»), quan es parla del castic a aquell que no tenia vestit de noces. El mestre en teologia, a la fi, obvia una exhortació al mal servent, en què es commina a atendre a aquestes coses i a esmenar-se amb afany; perquè ara és temps d'esmena i de treball, després serà de retribució i premi, o de castic i venjança.

emendationis et laboris, postea erit retributionis et mercedis, vel punitionis et vindictae.

[63] Duo ergo, secundum Chrysostomum, expetit ab hujusmodi servo, scilicet: fidelitatem, ut nihil quod Domini sui est, sibi proprium furando faciat, aut vane consumat; et prudentiam, ut ad id quod oportet, quae data sunt dispenset. Debet autem familiam Domini pascere magis quam se, et *dare eis cibum* triplicem praedictum, secundum *mensuram* et capacitatem singulorum, et hoc *in tempore*: quia praedicatio neque debet esse assidua, ne vilescat, neque nimis rara, ne subditi insolescant. Idem etiam panis esurienti quidem appetibilis est, satiato autem non multum utilis.

[65] Constituetur autem super omnia, non ut solus, sed ut prae ceteris possideat praemia, et gaudia aeterna, tum pro sua vita, tum pro suae gregis custodia. Nam secundum Chrysostomum, ex propriis meritis habebit auream, et ex aliorum acquisitione aureolam: primum, quia bene vixit; secundum, quia alios bene vivere docuit. Unde Apostolus: *Qui bene praesunt, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina.*

[66] Unde dicit Augustinus, quod apud Deum nihil beatius Episcopi, vel presbyteri, aut diaconi officio, si eo modo militetur, quo noster Imperator jubet.

{ 556A } ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi incessabiliter diem transitus mei, et diem iudicii cogitare; ac novissima providere, ut vigilem sollicite pro spiritualibus et aeternis, mihi cavendo a peccatis, et insistendo operibus bonis; meque ipsum non negligam, sed omni tempore ad mortem me praeparem, et disponam. Praesta, Domine, ut mihi quotidiano actu provideam et procurem consummationem, et ut tota vita mea talis sit in conversatione, ut liber merear esse in fine; teque in morte, vel iudicio venientem gaudenter recipere, et tecum sine fine gaudere. Amen.

© 1-8 *Expon ... almoynes*] Corella trasllada a aquest punt del *Cartoixà* un comentari previ de sant Joan Crisòstom (VC, 555a), que el lletraferit valencià havia omés en el seu context en l'original llatí (veg. nota p. 884,25), en què s'exposa que el Senyor demana dues coses al criat: fidelitat, que furtant no s'apropie del que és del Senyor, ni balafie en va; i prudència, que administre allò que va rebre per al que convé i en el temps oportú. Cal que alimente més la família del Senyor que a ell mateix, i donar-los tres vegades més de l'aliment assenyalat, segons la mesura i la capacitat de cadascú, en temps oportú; perquè la prèdica no ha de sovintejar tant que perda valor, ni ser tan poc freqüent que els súbdits agafen mals costums. El mateix pa és delitós al famolenc —acaba la citació transportada— i no molt profitós a qui està sadollat. Així doncs, el mestre en teologia resumeix el comentari del Crisòstom i l'assigna exclusivament als prelats, aspecte que no es troba en la *Vita Christi*. | 9-15 *Constituhir-l'à ... doctrina*] Corella trasllada ací un passatge que, segons l'ordre de l'original llatí (VC, 555a), apareix prèviament i no tradueix allí (veg. nota p. 884,25), en què es comenta que el bon servent serà posat al front de tot, no ell solament, sinó que posseirà més que la resta els premis i gaudis eterns tant per la seua vida com per la cura del seu ramat. Segons sant Joan Crisòstom, pels mèrits propis tindrà corona d'or, i per guanyar a altres, una aurèola; la primera, perquè va viure bé, la segona, perquè va ensenyar a viure bé. Diu l'Apòstol: «Els qui presideixen la comunitat i exerceixen bé aquesta tasca mereixen de ser doblement honorats, sobretot els qui es dediquen a la predicació i a l'ensenyament» (1Tm 5, 17). Corella, per tant, condensa el passatge transportat i focalitza l'atenció en el premi «als prelats e doctors que ab la sua doctrina santa han vençut lo diable», bandejant per tant la recompensa per dur bona vida. Potser calga trobar en aquest punt una reivindicació pròpia del nostre mestre en teologia. | 16-18 *Diu ... mana*] Corella trasllada a aquest context en el *Cartoixà* aquesta citació de sant Agustí d'Hipona (veg. nota p. 884,25), que s'havia saltat anteriorment, segons l'ordre de l'original llatí (VC, 555a).

Expon sant Crisòstom singularment dels prelats aquesta paràbola: deu esser aquest servent fel que res que sia del Senyor no s'apropie, mas en les ovelles ho dispense. Deu tenir prudència, per ço diu l'altre evangeliste que-ls done al temps de forment mesura, 5 que no-ls preÿque tant ni-ls amoneste que en fastig los torne, ni tan poch que-ls freture; e per lo semblant, de les temporals almoynes.

Constituhir-l'à gran sant lo Senyor en la sua glòria per la custòdia que ha tengut de les sues ovelles, hi 10 tindrà aureola, que serà special premi per als prelats e doctors que ab la sua doctrina santa han vençut lo diable. Diu lo Apòstol: «Los qui bé presedexen, de honor duplicada són dignes, majorment aquells qui treballen en preÿcació e doctrina.» 15

Diu sant Agostí que davant Déu no y ha cosa més benaventurada que bisbe, prevere o diaqua, si axí milita com lo nostre Emperador mana.

ORACIÓ

{I46d} [S]enyor Jesús, fes-me gràcia que 20 incesantment lo dia de la mia mort e lo dia del Juhí cogite, hi que y provehexca, que solícitament vetle per guarda de les spirituals hi eternes riqueses, guardant-me de peccats hi exercitant-me en bones obres; hi en mi no sia negligent, mas tostemps a la mort me prepare. 25 Atorgam, Senyor, que cada dia provehexca a mi hi als que só tengut de corporal y spiritual vianda, e sia tal la conversació tota de ma vida que, venint tu en la mia mort o en lo Juhí final, alegrement te puga rebre y ab los teus elets eternament alegrar-me. [Amén.] 30

CAPUT XLVII. DE LUMBIS PRAECINCTIS, ET LUCERNIS ARDENTIBUS

I. QUID SINT LUMBI PRAECINCTI ET LUCERNAE ARDENTES?

Et quia ad vigilandum multipliciter Dominus monuit, consequenter quaedam ad vigilandum nos praeparantia, seu ad vigilantes pertinentia, describit, monens, ut *sint lumbi* nostri, tam mentis quam carnis, *praecincti*, cingulo castitatis; et *lucernae ardentes in manibus*, et operibus nostris. *Lumbi* mentis sunt: voluntas, seu affectus, et intellectus, ex quibus procedunt cogitationes malae, et desideria prava. *Lumbi* vero carnis sunt, ex quibus prodeunt carnales concupiscentiae, et opera impudica; et utriusque lumbi sunt praecingendi, id est coarctandi ab illicitis cogitationibus, et operibus. Cinctorium primorum est, divinae legis meditatio assidua, quae fit per studium sacrae Scripturae; cinctorium secundorum est iustitia, quae fit per rigorem disciplinae:

et ita per primum fluxus cogitationum, et desideriorum inutilium reprimuntur in mente; per secundum fluxus concupiscentiarum carnalium, et operum restringitur in carne.

Lucernae ardentes sunt doctrinae clarae et lucidae, et exempla bona ex charitate, quae debent esse *in manibus nostris*, ut impleamus opere. *Lucernae* ergo, per bonorum sermonum et operum evidentiam, *ardentes*, per aeternae charitatis fervorem, et lucentes, per sanctae conversationis splendorem *sint in manibus nostris*, id est, in operibus bonis, sicut *Joannes erat lucerna ardens et lucens*.

Ubi Gregorius: Lumbos praecingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus; lucernas ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus.

Et Fulgentius: Jubens Dominus ut *sint lumbi* nostri *praecincti*, mandat ut mala desideria atque opera fugiamus; jubens ut sint nostrae *lucernae ardentes*, monet ut bona diligamus et faciamus.

Prius ergo praecinge lumbos, et tunc accende lucernam; prius, *declina a malo*, et tunc *fac bonum*; prius, *quiesce agere perverse*, et tunc *disce benefacere*.

DELS LOMS CENYITS E DE LES CANELES CREMANTS. CAPÍTOL XLV

[I. DEL SIGNIFICAT DEL COS CENYIT I ELS LLUMS ENCESOS]

[P]erquè·l Senyor nos amonesta que stigam en vigília, diu-nos en aquest capítol algunes coses que al nostre vetlar sguarden: «Sien los vostres loms 5 stretament senyits», axí del cors com de la pensa, «hi caneles cremants en les mans vostres.» Los loms de la pensa són l'enteniment e voluntat nostra, dels quals procehexen tots los nostres actes. Los loms de la carn nostra és la part sencitiva, d'on procehexen les carnals e 10 desone- {147a} stes concupiscències. E los uns e los altres deven esser strets e ligats de il·lícites cogitacions e obres. Lo cint ab lo qual los primers se strenyen és contínua meditació de la ley divina en la Sacra Scriptura; lo cint ab lo qual los loms de la carn se 15 liguen és fer justícia de la sua carn per contínua disciplina.

Les ardents hi enceses caneles són la doctrina clara e lúcida, ardent e cremant, per exemple de caritat en Déu hi en lo prohisme; deven esser en les mans nostres, 20 que posen en obra la nostra preycació e doctrina. E axí diu lo Senyor del gloriós Batista que era clara e ardent canela.

Diu sanct Gregori: «Cenyim-nos los loms quant strenyem les nostres carnals affections per continència. 25 E portam en les mans caneles enceses quant exemples de bones obres mostram als prohismes.»

Primerament diu que·ls loms strengues hi après que les caneles encengues: *declina primer lo mal e après fes bones obres*; dèxa primer los mals actes e après ben 30 obrar comença.

© 10 *és la part sencitiva*] Corella incorpora aquesta atribució, la qual no apareix en VC, 556a. [16-17 *continua disciplina*] Immediatament després, Corella obvia una altra explicació de l'original llatí (VC, 556a), en què s'indica que per la meditació es reprimeixen en la ment els fluxos del pensament i els desigs inútils; pel rigor de disciplina, en la carn, el flux de concupiscències i obres carnals. [18-23 *Les ... canela*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 556a) i deixa de banda una al·legoria en què s'exposa que han d'estar en les mans «els llums», l'evidència de paraules i obres bones; «encesos», per fervor de caritat eterna, i resplendents, per l'esplendor de conducta santa. [27 *als prohismes*] A continuació, Corella elimina una citació de sant Fulgenci de Ruspe (VC, 556a), en què s'exposa que quan el Senyor mana cenyir-se el cos, mana fugir dels mals desigs i obres. Quan mana tenir els llums encesos, amonesta que cal estimar i amar el bé. [28-29 *que·ls loms strengues hi après que les caneles encengues*] Corella crea una rima («strengues» / «encengues») per a traduir l'original llatí (VC, 556a), a fi de crear una sensació eufònica en l'oralització del text. [29-30 *declina ... obres*] *Psalteri* (Sl 36, 27): «Apartat del mal e fes bé» (Martos, 2013b: 196). Vulgata: «Declina a malo et fac bonum». Corella agrega els adverbis «primer [...] après» en el *Cartoixà* per ressaltar l'ordenació correcta entre les dues opcions, qüestió fonamental en aquest capítol; així mateix, la solució «bones obres» incideix en la misericòrdia cap al proïsme, atès que concreta quin és el *bonum* que cal realitzar.

Nam, ut ait Augustinus, non nobis infert Deus bona sua, nisi mala aufert nostra; et in tantum illa crescunt, in quantum ista minuuntur; nec illa perficientur, nisi ista finiantur.

Item, monet ut tanquam fideles et prudentes ac de nostra custodia solliciti et vigiles, Dominum a nuptiis in coelo per copulationem Angelorum factis revertentem, id est adventum ejus ad iudicium particulare in morte, vel generale in resurrectione, cum timore et amore expectemus; sicut antiqui Patres expectabant eum venturum in carnem. Quem bene expectamus, dum in ejus adventum in omnibus nosmetipso praeparamus: *Ut cum venerit et pulsaverit, confestim ei aperiamus* {556b} *mus*, et ipsum suscipere parati simus.

2. RETRIBUTIO QUAE MANET VIGILANTES ET DOMINO APERIENTES

Ubi Gregorius: Ad nuptias quidem Dominus abiit, cum resurgens a mortuis, et ascendens in coelum supernam sibi Angelorum multitudinem novus homo copulavit. Qui tunc revertitur, cum nobis per iudicium manifestatur. Venit quippe cum ad iudicium properat; pulsatur vero cum jam per aegritudinis molestias mortem esse vicinam designat. Cui confestim aperimus, si hunc cum timore suscipimus. Aperire etenim Judici pulsanti non vult, qui exire de corpore trepidat, et videre eum, quem contempsisse se meminit, Judicem formidat. Qui autem de sua spe et operatione securus est, pulsanti confestim aperit, quia laetus Judicem sustinet; et cum tempus propinquaе mortis agnoverit, de gloria resurrectionis hilarescit: haec Gregorius.

Talis quippe potest dicere cum Apostolo: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo*.

Qui ejusmodi est, omnibus hujus mundi felicibus est felicior, et regalibus regalior.

Unde Anselmus: Hoc unum dico, omnibus hujus mundi praestare deliciis, honoribus, atque divitiis, si ob conscientiae serenitatem, fidei firmitatem, spei certitudinem mortem non timeas. Quod ille poterit maxime experiri, qui aliquo tempore sub hac servitute suspirans, ad liberioris conscientiae auras evasit. Haec sunt futurae beatitudinis tuae primitiae salutares, ut morte superveniente, naturalem horrorem fides

Diu sant Agostí: «No-ns dóna Déu la sua gràcia si primer de nosaltres los nostres mals no lança. Hi tant los nostres béns crexen quant los nostres mals minven.»

Diu més lo Senyor, que axí com a fels hi prudents sperem lo novi, ho quant tornarà de les noces, que no dormint, mas vetlant, nos trobe, perquè axí com toque li tingam les portes ubertes.»

[2. DEL PREMI PER ALS QUI TROBARÀ VETLANT I OBRIN AL SENYOR]

Diu sant Gregori: «Anà a les noces lo Senyor nostre quant, pujant en lo cel novell home, ce- {147b} lebrà gran festa ab les angèliques jerarchies. De les noces torna quant en la mort o en lo Juhí a nosaltres se manifesta. Toca a la porta quant per malalties e altres angústies la mort nos presenta. Obrim la porta perquè entre quant ab la sua voluntat concordés acceptam la mort, puix ell ho mana. Aquell no li obre qui partir-se del cors tremola, e tem hi se spanta venir davant aquell Jutge, al qual se recorda quant és culpable. Però aquell prestament li obre qui ab ferma sperança de la sua misericòrdia, no tenint prepòsit de més la majestat sua ofendre, quant veu que la mort li és propinqua, de la glòria de la resurrecció se alegra.»

E lo qui a tal perfectió plega, benaventurat sobre tots los benaventurats e rey sobre tots los reys se pot scriure.

Diu sant Ancelm: «Gose dir una cosa: que tal com aquest ateny gràcia major que quants delits, honors e riqueses en aquest món se poden atényer, si ab serenitat de consciència, ab fermetat de fe, ab certitut de sperança, la mort no-l spanta. Y de açò aquell ne té experiència qui en les angústies de la present vida, desijant la eterna glòria, suspira: “Aquestes són, o beatitut eterna!, les tues premícies saludables: que la horror natural de la mort, ferma fe a ella spantable,

Ⓞ 3 *mals minven*] Immediatament després, Corella suprimeix un comentari (VC, 556a), en què es diu que els béns de Déu no arribaran a l'acompliment fins que els mals no s'acaben. | 4-7 *Diu ... ubertes*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 556a), en què s'exposa que Jesús avisa que, com a fidels i prudents, i sol·lícits i vigilants de la pròpia guarda, cal esperar al Senyor amb temor i amb amor quan torne de les noces en el cel, en unió amb els àngels, és a dir, en l'adveniment al judici particular en la mort o al general en la resurrecció; així com els antics Pares esperaven la seua vinguda en la carn. Cal esperar-lo bé i preparar totes les coses per a la seua vinguda. «per obrir la porta tan bon punt arribe i toque» (Lc 12, 36), i estar disposats a rebre'l. | 21 *se alegra*] A continuació, Corella omet un breu comentari (VC, 556b), en què es diu que el qui obri la porta pot dir amb l'Apòstol: «Tinc el desig d'anar-me'n i d'estar amb Crist» (Fl 1, 23). | 22 *perfectió plega*] Tot seguit, Corella elimina un verset que serveix com a exemple (VC, 556b): el qui arriba a aqueixa perfectió, tal pot dir amb l'Apòstol: «Tinc el desig d'anar-me'n i d'estar amb Crist» (Fl 1, 23).

superet, spes temperet, conscientia pura repellat: haec Anselmus.

Sed hoc solis perfectis convenit; numquid ergo imperfecti, qui vitam habent in desiderio, et mortem in patientia, damnabuntur? Absit. Multi enim salvandi sunt in charitate imperfecta, qui scilicet aedificant lignum, fenum, stipulam; et de corpore exire timent, propter cremabilia, quae secum ferunt. Sed quia Deum istis temporalibus, quibus adhaerent, praeponunt, de vita aeterna certi sunt. Ast de his, licet sint salvandi, non loquitur hic, sed de perfectis qui vitam habent in patientia, et mortem in desiderio.

Deinde subjungit praemii et retributionis magnitudinem, quia Vigilantibus promittit beatitudinem: *Beati enim servi illi*, in praesenti beatitudine spei, et in futuro beatitudine speciei, *quos cum venerit Dominus*, in eorum morte, vel in extremo examine, *invenerit vigilantes*, in statu gratiae, et non dormientes, in statu culpae!

Ubi Gregorius: Vigilat, qui ad aspectum veri luminis apertos mentis oculos tenet. Vigilat, qui a se corporis et negligentiae tenebras repellit: haec Gregorius.

Sed veniens Dominus quid vigilantibus servis exhibeat audiamus. Nam *praecinget se*, {557a} id est ad retributionem praeparabit; *et faciet illos vigilantes discumbere*, id est in aeterna quiete refoveri et quiescere, ut edant super mensam suam in regno suo; *et transiens*, id est de iudicio ad regnum, rediens, *ministrabit illis*, quia suae lucis illustratione, et divinitatis contemplatione fideles satiabit; quem enim in humanitate in iudicio cernemus, etiam in divinitate post iudicium videbimus. *Ministrabit illis*, lac humanitatis, et vinum deitatis, et manna dulcissimum, quod in cor hominis non ascendit. *Faciet itaque illos discumbere*, quasi fessos refocillans; *et ministrabit illis*. spirituales delicias apponens.

spante, speranza la foragite, e puritat de consciència ab la divina gràcia la bandege.»

Però aquesta perfectió sol als perfets se sguarda. Don[cs], què direm los imperfets {147c} qui viure desigen, encorreran dampnació eterna? No u vol la divina clemència, ans molts de aquells qui diu lo Apòstol que sobre la caritat e gràcia edifiquen fusta, fenaç e palla, partir-se del cors temen, perquè aquelles coses supèrflues per temporals e purgatòries penes deven esser cremades. Però, perquè, ab tot que aquestes coses temporals amen, més a Déu que a elles amen, atenyeran la eterna glòria. Los altres perfets, dels qual[s] lo present evangeli parla, són aquells qui la present vida porten en paciència hi en desig la sdevenidora.

Diu après lo Senyor lo premi que hauran los qui trobarà vetlant com ell vinga: «Benaventurats són aquells servents», de present en speranza, hi en l'esdevenidor ab fruhició certa; «los quals trobarà lo Senyor», com vendrà en la mort o en lo final Judici; «vetlant» en stament de gràcia, no dormint en la nit de culpa.

Diu sant Gregori: «Aquell vetla qui a la presència de la verdadera lum té los ulls uberts de la sua pensa. Aquell vetla qui posa per obra lo que verdadera crehença li mostra. Aquell vetla qui la son de negligència hi tenebres de culpable ignorància de si lança.»

Stigam atents al que diu lo Senyor que farà als qui vetlant troba. Diu que-s cenyirà, que vol dir que s'aparella per a donar-los lo premi, e fer-los-ha seure en lo repòs de la beatitut eterna. Hi passant, quant tornarà del Juhí a la celestial posada, seguts a la cena de la visió e fruhició de la sua esència, administrar-los-ha tot lo que {147d} desijar puguen: let e mel de la humanitat asumta, vi e magna de la sua divinitat immensa. Fer-los-ha seure en lo convit e repòs de la eterna cena e ministrar-los-ha spirituales viandes.

© 6-7 ans ... Apòstol] Corella incorpora aquesta referència a sant Pau, la qual no es troba en l'original llatí. El passatge en concret, efectivament, es pot vincular a 1Co 3, 12. | 8-10 perquè ... cremades] Corella glosa l'original llatí (VC, 556b), en què es diu simplement que qui tem morir du ell mateix coses que s'han de cremar. | 24-27 Aquell ... lança] Corella amplifica l'original llatí (VC, 556b), en què es diu només que vetla aquell que repel·leix les tenebres del seu cos i de la negligència. La remissió, per tant, a les obres de caritat és corellana. | 31 beatitut eterna] A continuació, Corella omet una breu al·legoria (VC, 557a), en què es diu que els qui vetlen menjaran en la taula del Senyor en el seu Regne. | 33 sua esència] Tot seguit, Corella elimina un comentari (VC, 557a), en què s'exposa que aquell que hom percebrà en humanitat en el Judici, serà vist també en divinitat, després del Judici. | 34-35 let ... immensa] Corella altera l'obra ludolfina (VC, 557a), en què es diu que els administrarà llet d'humanitat, vi de divinitat, manna dolcíssim. En aquest cas, el vi i el manna són figures de la sang i el cos de Crist, representats místicament en la «cena de la visió de fruhició de la sua esència», al·legoria de l'últim sopar del Senyor, en què va instituir l'eucaristia (veg. notes pp. 1027,11-13; 1025,5). La «let e mel» remet, en primera instància, a la terra promesa: «Per això he baixat a alliberar-lo del poder dels egipcis i fer-lo pujar des d'Egipte cap a un país bo i espaiós, un país que regalima llet i mel» (Ex 3, 8), però en aquest cas, com en l'exegesi cristiana, són símbols de l'altra terra promesa: el Regne de Déu (veg. nota p. 1028,1-11, en concret, la citació d'Honorí d'Autun) per la humanitat glorificada de Crist (veg. també, per a una al·legoria semblant, notes pp. 1003,20-30; 1041,1-6). | 36 en ... cena] Corella modifica l'original llatí (VC, 557a), en què es diu que els farà seure com per reconfortar els cansats. | 37 spirituales viandes] Immediatament després, Corella omet una citació de Dionís Areopagita (VC, 557a), en què s'indica que posar-se a taula es considera que és el descans de molts treballs i el do abundant de moltes coses bones; és a dir, Jesús els fa relaxar-se, donant-los descans perpetu i distribuint-los multitud de béns.

Unde Dionysius: Discubitem enim opinamur quietem a multis laboribus, et copiosam donationem omnium bonorum; hoc est enim quod Jesus facit eos recumbere, dans eis perpetuam quietem, et distribuens eis bonorum multitudinem.

3. QUANDONAM PULSAT DOMINUS ET EI APERIMUS, IN SENSU MORALI?

Moraliter, pulsat Dominus hominis animum, cum eum inducit ad melius propositum, cui confestim aperit, per bonum consensum, et sequentem effectum; et tali servo ministrat Dominus gratiam in praesenti, et gloriam in futuro. Delectatur quippe Dominus esse cum hominibus; ideo quaerit, ubi mansionem apud eos inveniatur. Pulsat ergo ad ostia cordium multipliciter, ut si pro uno non aperiatur ei, saltem pro altero: pulsat per doctorum verba, per bonorum exempla, per collata beneficia, per illata flagella, per promissiones praemiorum, per minas tormentorum, per passiones suas et Sanctorum.

Quidam autem sunt qui pulsanti Domino respondere nolunt; quidam humiliter respondent, sed tamen eum abire faciunt; quidam aperiunt, sed diu apud sed quiescere eum non permittunt; quidam licet aperiatur, et eum recipiant, tamen supervenientibus aliis hospitibus, eum quasi pauperem ejiciunt, aut quia domus plena est utensilibus, et non invenit ubi caput reclinet; quidam autem Dominum pulsantem recipiunt, et alios hospites excludunt, et insuper ei delectabilem praeparant mansionem ut a nullo inquietetur, et illi multa bona per talem hospitem consequuntur.

Primi sunt, qui ita sunt duri, ut ad nullam praedicationem, vel beneficium cor eorum valet aequaliter molliri; secundi sunt, qui se peccatores humiliter confitentur, sed adhuc non habent voluntatem deserendi peccata; tertii sunt, qui in aliquo se emendant, et in aliquo non, ut qui usuras et res alienas amplius accipere nolunt, sed acceptas refundere recusant; quarti sunt, qui pro tempore compunguntur vel se emendant, sed cito recidunt, ut faciunt qui aliis hospitibus supervenientibus, pauperes hospites ejiciunt, hospites vero supervenientes, sunt delectationes carnis, mundi, et hujusmodi, varia utensilia, sunt occupationes superfluae, quae cordis libertatem angustant, et Spiritum Sanctum extinguunt; sed ut dicitur:

Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes;

ⓐ 29 segons] sengons | confesen] cogfesen | 36 sobrevenen] soberuenen

ⓐ 7-8 *nostra consciència*] A continuació, Corella elimina un breu comentari (VC, 557a), en què es diu que el Senyor toca a la porta de moltes maneres perquè si una no li obri, li obrirà l'altra. | 12-13 *hi singularment per la mort sua*] Corella incorpora aquesta referència a la passió de Crist, la qual no es troba en VC, 557a. | 37-894,1 *temporals riqueses*] Tot seguit, Corella omet un fragment (VC, 557a), en què s'exposa que les riqueses temporals estremen la llibertat de l'ànima i extingeixen l'Esperit Sant, com és dit: «És més lleig expulsar un convidat, que no acollir-lo».

[3. QUAN TOCA EL SENYOR I LI OBRIM, MORALMENT]

Moralment, lo Senyor toca a la porta de la cretiana ànima quant excita lo seu ànimo en algun bon preposít. Obre al Senyor l'ànima quant dóna consentiment a les bones inspiracions que-l Senyor li inspira, les quals, si posa en obra, lavors lo Senyor entra hi administra-li de present la gràcia hi en lo sdevenidor la glòria. Toca lo Senyor en moltes maneres a la porta de nostra consciència, per preycacions, liçons e bones doctrines, per exemples de sants de excel·lent vida, per beneficis, dons e gràcies, per flagells, tribulacions e angústies, per promeses de grans premis, per terrors de les infernals penes, per les passions recordades dels sants martres, hi singularment per la mort sua.

Alguns són qui al Senyor, quant toca, no volen respondre. Altres qui humilment li responen, però no l'acullen. Altres li obren, però no comporten que molt spay en la posada d'ells ature. Alguns, encara que li obren hi-l reben, venint-hi altres ostes, axí com a pobre lo lancen de la posada, o si la casa de tants mobles stà plena, que no troba lo Senyor hon lo seu cap recline; car lo Senyor no reposa entre les temporals riqueses. Altres al Senyor obren hi alegrement lo reben, e tots los altres ostes ne lancen, e molt delitosa e quieta li preparen {148a} la posada; e aquests reben grans beneficis per lo acollir de tal oste.

Los primers són aquells que ni a preycació, ni a paraula alguna bona, ni doctrina, lo seu cor dóna entrada, ni en alguna manera amollir se dexa. Los segons esser peccadors humilment confesen, però no tenen voluntat dels peccats apartar-se. Los altres són qui en algunes coses se smenen hi altres per smenar dexen, axí com aquells que les usures no pratiquen però lo que han guanyat no tornen. Los altres se peniden hi-s smenen, mas tantost a pecar tornen, hi aquests són los qui, venint altres ostes, los pobres lancen; los ostes qui sobrevenen són les delectacions carnals e terrenes, los mobles de casa són les sollicituts de les temporals

quinti et ultimi sunt, qui bona inchoant, et ad finem proficiendo perducunt, apud istos mansiones Dominus facit, et eos valde diligit.

4. TRES VIGILIAE IN SENSU LITTERALI ET MORALI

In nocte ergo hujus seculi semper debemus vigilare, et contra hostes solliciti esse, ac expectare Judicem, et Dominum omnibus in qualibet aetate paratis lucem perpetuam ministraturum.

Et ideo si in prima vigilia et aetate negligentibus fuimus, nec sic desperare, et a bono opere cessare debemus. Nam longanimitatis suae patientiam insinuans Dominus, subdit: *Et si venerit in secunda vigilia*, et aetate, *et si in tertia vigilia*, {557b} et aetate *venerit*, in morte, vel iudicio, *et ita invenerit eos*, scilicet vigilantes, et in bono perseverantes, *beati sunt servi illi*, nunc in spe, et postea in re.

Ubi ait Gregorius: Prima vigilia primaevum tempus est vitae nostrae, id est pueritia; secunda, adolescentia vel juventus; tertia autem, senectus accipitur. Qui ergo vigilare in prima vigilia noluit, custodiat vel secundam, et qui in secunda noluit, tertiae vigiliae remedia non omittat, ut qui converti in pueritia neglexit, saltem in tempore juventutis, vel in senectute respiscat.

Sed, ut ait idem Gregorius, nemo hanc longanimitatem Dei negligat, quia tanto districtiorem justitiam in iudicio exigit, quanto longiorem patientiam ante iudicium prorogavit.

Unde Alcuinus: Satis est alienus a fide, qui ad agendam poenitentiam tempus senectutis expectat; timendum est enim ne dum expectat misericordiam, incidat in iudicium. Sed heu! hodie homines florem juventutis in vanis consumunt, et faecem senectutis in agendo poenitentiam vix expendunt.

riquees. Los altres són qui bé comencen e fins a la fi perseveren; y en tals reposa lo Senyor, e molt los ama.

[4. DE LES TRES VIGÍLIES, EN SENTIT LITERAL I MORAL]

E per ço és mester que stigam tostemps solícits sperant lo Senyor que vinga, per totes les edats nostres, que són les vigílies de la sua venguda.

5

Diu sanct Gregori: «La primera vigília és la pueric[i]a, principi del temps de nostra vida, e axí de les altres, hon se mostra la pacient divina clemència quant nos spera. Y aquells qui en les primeres edats a nostre Senyor no-s convertexen, què speren los miserables, a la vellea?»

»E per ço, tant com en aquest món han tengut major spera, tant en infern tendran major pena.»

Diu Alcuinus: «Prou strany és de la fe lo qui per a fer penitència la vellea spera, e deu molt tembre que, sperant miseri- {148b} còrdia, lo juhí no li sobrevinga. Però gran dolor és huy! La flor del jovent en vanitats hi pecats despenen, e les feces de la vellea donen a penitència.»

Ⓢ 16 sobrevinga] soberuinga

Ⓢ 3-5 *E ... venguda*] Corella simplifica l'original llatí (VC, 557a), en què es comenta que en la nit d'aquest món cal vetlar sempre i preocupar-se pels enemics i esperar el Jutge i Senyor que ha d'administrar la llum perpètua a qualsevol que estiga preparat en qualsevol edat. | 5 *sua venguda*] Immediatament després, Corella simplifica una exegesi (VC, 557ab), en què es s'exposa que si en la primera vigília i edat hom ha sigut negligent, cal no desesperar ni cessar d'obrar bé; el Senyor insinua la paciència de la seua magnanimitat, i afegeix: «I si ve en la segona vigília», i edat, «i si ve en la tercera vigília», i edat, en la mort o el Judici, «i els troba» vetlant, perseverant en coses bones, «feliços aquells servents», ara en esperança i després realment. | 6-11 *La ... vellea?*] Corella condensa l'original llatí (VC, 557b), en què es diu la infantesa, el primer temps de la vida, és la primera vigília; la segona és l'adolescència o la joventut; per la tercera s'entén la senectut. Aquell que no vol vetlar en la primera vigília, que guarde en la segona, i el qui no vol en la segona, cal que no obvie els remeis en la tercera vigília, perquè qui negligeix convertir-se en la infància, que desperte almenys en el temps de joventut o en la senectut. El lletraferit valencià, a banda de la reformulació en l'estil amb la inclusió de la interrogació retòrica al final, inclou un afegit: «hon se mostra la pacient divina clemència quant nos spera», el qual no es troba en la citació de sant Gregori Magne, però que s'inspira en un text que Corella ha omès immediatament abans (veg. nota anterior). | 12-13 *E ... pena*] Corella modifica l'original llatí (VC, 557b), en què es diu que ningú ha de menysprear la magnanimitat de Déu, perquè tant més escrita serà la justícia que exigirà en el judici, com més pacientment espera per al judici. Corella, per tant, canvia el subjecte de l'oració, que no és Déu, sinó la persona, assignant la pròpia responsabilitat en la salvació.

Unde Seneca de talibus loquens, sic ait: Quemadmodum ex amphora primum quod est sincerissimum effluit, gravissimum quoque turbidumque subsidet; sic in aetate nostra quod est optimum in primo est, idque exhauriri in aliis potius patimur, ut nobis faecem servemus.

Vigilias hic vocat a similitudine excubantium in nocte; quia in hujus mundi nocte semper debemus solliciti lucem venturam, id est adventum Judicis expectare, quia nescimus quando Dominus veniet, an mane, id est in juventute, an galli cantu, id est in virili aetate, an media nocte, id est in senectute, an sero, id est in senio.

Et quia in quolibet horum statuum aliqui moriuntur, et Domini adventus est nobis incertus, ideo in quolibet statu, et omnibus aetatibus vigilare debemus,

et parati esse per justitiam ad recipiendum mortem, ut in morte Dominum venientem recipiamus per bonam voluntatem.

5. SCIENTIA CULPAM AGGRAVAT, NEC EXCUSAT IGNORANTIA AFFECTATA

Et ne quis confidat de status dignitate, aut scientiae claritate, si male servierit, subjungit quod, *servus*, ut non sit discretio in genere, *qui cognovit voluntatem Domini*, bonam, et ad implendum obligantem: *et non se praeeparavit*, ad bonum, *et non fecit secundum voluntatem ejus*, ipsam in opere adimplendo, et etiam in opere potissimo, ac magis beneplacito Domino; *plagis vapulabit*, id est punietur, *multis*, quia peccavit in multis, et quia contempsit non faciendo quod faciendum sciebat. Talis enim non ex ignorantia, sed ex certa scientia peccat, et scienter peccans magis Dominum contemnit, et plus offendit, ac vivus in infernum descendit. Ecce quod scientia aggravat culpam.

Unde Gregorius: Ubi donum majoris scientiae, ibi transgressor majori subjacet culpae.

Ⓢ 6 setges] setgets

Ⓢ 3 *axí ... vellea*] Corella resumeix la segona part de la comparació de l'original llatí (VC, 557b), en què s'exposa que, d'aquesta manera, en l'edat humana, el millor es troba en primer lloc; hom permet exhaurir-ho en altres gots i es reserva per a ell la femta. | 4-7 *Parteix ... partexen*] Corella condensa l'original llatí (VC, 557b), en què s'exposa que s'anomena ací vigílies a semblança dels qui fan la guàrdia de nit; perquè en la nit d'aquest món cal estar sempre preparats a la llum esdevenidora, esperar l'adveniment del Judici, perquè no se sap quan vindrà el Senyor, si al matí, en la joventut; quan canta el gall, en la maduresa; a mitjanit, en la senectut; o al capvespre, en l'ancianitat. Quant a la traducció, Corella parafraseja l'obra ludolfina en traduir *excubantium* pels «qui en camp o en los setges de viles o castells vetlen». | 10 *edat asalta*] Immediatament després, Corella omet un breu comentari (VC, 557b), en què s'exhorta a estar disposat per justícia a rebre la mort, a fi que per bona voluntat en la mort hom reba al Senyor que ve. | 12-17 *Lo ... culpa*] Corella bandeja gairebé tota la glosa de l'original llatí (VC, 557b) que acompanya al verset evangèlic que està traduïnt (Lc 12, 47), en què es comenta que un «servent», per no fer distinció de persones; «que, coneixent la voluntat del seu amo», voluntat bona que obliga a complir-la; «no ha preparat» per a bé; «o no ha fet allò que l'amo volia», complir aqueixa voluntat per obres, encara que fossen les obres més assequibles o les que més plauen al Senyor; «rebrà» plagues o flagells, el castigarà molt, perquè ha pecat en moltes coses i no ha acceptat de fer allò que sabia que s'havia de fer. Aquest peccat no per ignorància, sinó de ciència certa, i rebutja més al Senyor, i més l'ofèn, pecant conscientment; a l'infen descendeix viu. Heus ací –acaba el passatge acurtat– que la ciència agreuja la culpa. | 17 *la culpa*] A continuació, Corella omet una citació de sant Gregori Magne (VC, 557b), en què s'exposa que on hi ha do major de ciència, el transgressor patirà major culpae.

Diu Sèneca: «Axí com del vexell lo que primer se buyda és net, pur e munde, e lo que [és] en lo sòl resta tèrbol, axí de la vida nostra és la miserable vellea.»

Parteix lo Senyor la sua venguda en vigílies: primera, segona, terça e quarta, a manera dels qui en camp o en los setges de viles o castells vetlen, los quals la nit en quatre vigílies partexen.

E axí, en totes les edats nostres és mester que siam sv[e]tlats e solícits, que la mort diversament e a diversos en cascuna edat asalta.

10

[5. COM EL CONEIXEMENT AGREUJA LA CULPA I NO L'EXCUSA LA IGNORÀNCIA]

E perquè algú no confie de sciència de claredat de linatge, ni en dignitat ni prelatura, diu lo Senyor: «Lo servent, qualsevol sia, qui conex e sap la voluntat del senyor, e no la posa per obra, serà punit e batut de moltes plagues», car pecca en moltes maneres, 15 menyspreant lo senyor qui u mana, sabent lo que mana. La sciència li fa més greu la culpa.

Et Chrysostomus: *Levior culpa est, veritatem non apprehendere, quam contemnere apprehensam.*

Non enim similiter in omnibus omnia judicantur, sed major cognitio fit majoris poenae occasio.

Unde sacerdos eadem peccans cum populo, multo graviora patietur.

Servus autem qui non cognovit, scilicet voluntatem Domini, sed scire potuit si negligens non fuisset, et fecit, peccata, digna plagis, et punitione, vapulabit paucis, et minus punietur ceteris paribus, quam qui scienter peccat, et ex certa malitia; quia talis peccat ex ignorantia, quae diminuit de peccato, nisi fuerit affectata, sicut cum aliquis vult ignorare illud, quod tenetur facere vel vitare, ut licentius possit peccare: ex magna enim libidine peccandi provenit, cum aliquis vult illud ignorare, cujus {558a} scientia posset eum a peccato impedire, vel retrahere.

Multi quidem aestimantes se minus vapulatuos, si nesciant quod operari debeant, avertunt aures, ne verbum Dei, et veritatem audiant vel intelligant; sed cum possent scire, si studium vellent adhibere, non ut nescientes, sed ut contemptores judicabuntur, quia ille solus non cognoscere dicendus est, qui apprehendere vult, sed non valet; de talibus personis legitur in Job, quod dixerunt Deo: *Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.*

Unde Beda: Multi hanc sententiam male intelligentes nolunt scire quid faciant, et quasi minus se vapulatuos aestimant, si nesciant quid operari debuerant. Sed aliud est nescisse, aliud est scire noluisse:

nescit namque, qui apprehendere volet, et non valet; qui autem ut nesciat aures a voce veritatis avertit, iste non nesciens, sed contemptor dicitur.

Unde et Chrysostomus: Non est eis excusatio condemnationis ignorantia veritatis, quibus fuit inveniendi facilitas, si fuisset quaerendi facultas, nam veritas, salus, et vita cognoscentium se magis debet quaeri, quam quaerere.

Unde etiam Bernardus: Multa scienda nesciuntur: aut sciendi incuria, aut discendi desidia, aut verecundia

ⓐ 12 acusa] causa

ⓐ 2 la *menyspreha*] Posteriorment, Corella elimina la part final de la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 557b), en què es diu que tot no es jutja en tots d'igual manera, sinó que més coneixement és ocasió de més penes. | 15 *orelles tanquen*] Tot seguit, Corella elimina un breu comentari (VC, 558a), en què es comenta que tanquen les orelles per no escoltar ni entendre la Paraula de Déu ni la veritat. | 15-17 *Hi ... nomenen*] Corella extracta l'original llatí (VC, 558a), en què s'exposa que molts, com que poden saber, si posassen més esforç, seran jutjats no com aquells que desconeixen, sinó com els que menyspreen, perquè cal dir que sols no coneix aquell que vol aprendre però no val. | 20-21 *entenen ... paraules*] Corella glossa l'original llatí (VC, 558a), en què es diu simplement «*hanc sententiam*», tal volta per dissipar el dubte si la sentència es refereix a l'evangeli o al verset immediatament anterior de Job (Jb 21, 14). | 24 *hom sàpia*] A continuació, Corella suprimeix el final de la citació de Beda el Venerable (VC, 558a), el qual té un tarannà molt semblant a un altre omés suara (veg. nota p. 896,15-17), en què s'exposa que no sap aquell que vol aprendre i no val; però el que tanca les orelles per no saber; aquest no és desconeixedor, sinó menyspreador. Tot seguit, Corella elimina una citació de sant Joan Crisòstom, en què s'indica que la ignorància de la veritat, si tingué facilitat de trobar-la, no excusa a ningú de condemniació, perquè la veritat, la salvació i la vida cognoscibles més cal que siguen buscades que buscar-les. Posteriorment, el mestre en teologia bandeja una citació de sant Bernat de Claravall, en què es comenta que es desconeixen moltes coses que caldria conèixer, per incuria de conèixer, per desídia d'aprendre, per vergonya de preguntar; aquestes maneres d'ignorància són inexcusables. Erròniament assuaveixen la pròpia debilitat o ignorància –acaba el passatge omés– aquells que amb plaer ignoren o s'afebleixen per pecar més lliurement.

Diu sanct Crisòstom: «No és tan gran culpa no saber la veritat, com del qui la sap e la menyspreha.»

E per ço lo sacerdot, peccant un mateix pecat ab lo poble, serà més culpable.

Lo servent, qui no sabia la voluntat de son senyor, 5 la qual saber podia, però fon negligent en saber-la, no serà punit de tantes penes com aquell qui scient peca ab certa e voluntària malícia. Car la ignorància minva de la culpa, si no és afectada, la qual és quant algú vol ignorar lo que al[s] seus peccats con- {148c} trasta 10 perquè més libertament peque; de gran affectió de peccar se acusa quant algú vol ignorar los remeys que del peccat lo poden retraure.

E axí, molts, stimant que serà menor la pena si ignorant pequen, a la veritat les orelles tanquen. Hi 15 aquests, menyspreadors de la veritat, no ignorants, se nomenen, en presona dels quals lo sant Job parla: «Digueren a Déu: Vés-te'n de nosaltres, no volem la sciència de les tues carreres.»

Diu Beda: «Són molts qui, entenen mal les 20 evangèliques paraules, no volen saber lo que és de necessitat que sàpien, pensant que hauran menor pena. E pensar deven que altra cosa és ignorar, e altra voler ignorar lo que és mester que hom sàpia.»

inquirendi, et quidem hujusmodi ignorantia non habet excusationem. Et iterum: Frustra sibi de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur, qui ut liberior peccent, libenter vel ignorant, vel infirmantur: haec Bernardus.

Sed pauci per ignorantiam excusantur, quia, ut ait Leo Papa, intonante quotidie auribus nostris eloquio Dei, omnis homo quid divinae justitiae placeat, scire convincitur.

Unde et Beda: Nemo igitur ex eo quod dictum est, servum nescientem voluntatem Domini vapulare plagis paucis, interpretandum de remedio nesciendi praesumat, qui, ut alia taceam, ex eo ipso quod homo est, nec mala quae caveat, nec bona potest ignorare quae appetat.

Ut autem hic dicit Glossa: Inter omnes poenas mitissima est eorum, {558b} qui praeter originale peccatum nullum addiderunt; minor postea eorum, qui ex ignorantia peccaverunt; postea eorum qui ex infirmitate, tamen scienter; postea eorum qui ex malitia.

Et nota quod licet gravius sit peccare ex certa scientia, periculosius tamen est peccare ex ignorantia.

6. PLUS QUÆRITUR AB EO QUI PLUS ACCIPIT

Deinde reddit causam jam dictorum, quia ab *omni cui plus datum est*, et cui plus committitur de gratiis, plus exigitur et *quaeritur ab eo*: in hoc tempore, ut non solum sibi, sed etiam aliis proficere conetur; et in die iudicii quando de omnibus commissis ratio exigitur.

Quanto enim Dominus plura dona, et bona homini confert; tanto magis, et majore contemptu Dominum offendit cum peccat, et ideo magis punietur,

Però són poch's los qui per ignorància scusar se poden. Diu sant Leó papa: «Cada dia la Paraula de Déu a les nostres orelles lo que devem fer enthona, e lo camí de la eterna glòria·ns mostra, que si altra doctrina no·ns ho mostrava, dir gose que, esent rational 5 creatura, la primera causa, Déu, qui l'à feta, de fogir lo mal e seguir lo bé li mostra.»

Diu la Glosa que serà mitísima la pena d'aquells qui ab lo peccat original, sens altre pecat, moren; après de aquesta, serà de aquells qui per ignorància pequen; 10 après, del[s] qui per infirmitat, però scientment pequen; la major serà dels qui ab certa malícia e affectadament a Déu ofenen.

[6. COM ES DEMANARÀ MÉS A AQUELL QUE MÉS TÉ]

Diu après lo Senyor la causa per què lo qui ab sciència peca haurà major pena: «Aquell a qui de 15 majors coses li és feta comanda, de majors {148d} és tengut donar conte», e per lo contrari, al qui lo Senyor menys acomana, menor conte li demana; donchs, los qui tenen major sciència, majors porrogatives e gràcies, de més són obligats respondre, no solament per ells, 20 mes per la utilitat que ab tals gràcies podien aprofitar a los prohibmes.

Donchs, seran més punits aquells qui de nostre Senyor Déu més tenen e més saben, perquè ab major menyspreu del Senyor, qui·ls ho ha donat, pequen. E 25 per ço diu la Sacra Scriptura que·ls poten[t]s

© 3-7 e ... *mostra*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 558a), en què és diu que si s'escolta la Paraula de Déu, tothom és convençut de conèixer què plau a la divina justícia. La inclusió d'aquesta glossa corellana tal volta tinga la causa en la necessitat de la lectura de la Paraula com a font principal de fe i vida, emanada de «la primera causa, Déu», per damunt de qualsevol «altra doctrina». | 7 *li mostra*] Tot seguit, Corella suprimeix una citació de Beda el Venerable (VC, 558a), en què es comenta que ningú, per les paraules que s'han dit sobre el servent, que serà castigat amb poques penes per ignorar la voluntat del Senyor, pot interpretar-ho com un remei a la ignorància; la persona, perquè és tal, no pot ignorar els mals que ha d'evitar ni els béns que ha de desitjar, entre altres raons que s'ometen. | 13 *Déu ofenen*] Inmediatament després, Corella obvia un advertiment (VC, 558b), en què s'exposa que cal nota que, encara que és greu pecar de ciència certa, també és perillós pecar d'ignorància. | 17-18 e ... *demana*] Corella agrega en aquesta argumentació *a contrario*, la qual no es troba en aquest punt de l'obra ludolfina (VC, 558b), però sí que apareix en un passatge que eliminarà més avant (veg. nota p. 898,2). | 19 *major ... gràcies*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 558a), en què no es mencionen aqueixes coses que hom pot rebre més. | 22 *los prohibmes*] A continuació, Corella elimina un breu comentari (VC, 558b), en què s'indica que el Senyor també exigirà comptes el dia del judici de tot allò que s'ha rebut.

quia: *Potentes potenter tormenta patientur; et: Fortioribus fortior insulat cruciatio.*

Et ergo merito cognoscens plus, et non cognoscens minus vapulabit, quia isti plus, illi minus est commissum: hoc specialiter potest intelligi de his quae data sunt praelatis ad regimen aliorum, vel generaliter de his quae data sunt unicuique ad regimen proprium; et hoc sive sint bona naturae, sive fortunae, sive gratiae.

Unde Beda: Multum saepe datur etiam quibusdam privatis, quibus etiam cognitio Dominicae voluntatis, et exequendi quae cognoscunt facultas impeditur; multum autem commendatur illi cui cum sua salute Dominici quoque gregis pascendi cura committitur, majori ergo gratia donatos, si deliquerint, major vindicta sequetur.

Unde et Chrysostomus: Quanto enim majus aliquis beneficium accipit, tanto magis est obnoxius poenae ingratus existens, et neque honore melior effectus; propter hoc utique et divites pauperibus magis puniuntur, mali existentes, quoniam neque in copiositate facti sunt mansueti: haec Chrysostomus.

Et non tantum reddemus rationem de his quae accepimus, sed etiam de his quae accipere potuimus, si per nos non stetisset, quod intelligentes et desides valde terrere deberet.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui jussisti et lumbos restringere, et lucernas ardentis tenere, tu ipse lumbos nostros praecinge, tu nulla nobis dominetur iniquitas, et ad nullum declinemus peccatum; lucernas nostras tu ipse fac ardere, ardentisque custodi; ut non refrigescat nostra charitas, sed semper ad tuam justitiam faciendam omnis nostra cogitatio, locutio, et operatio dirigatur. Fac me, Domine, vigilanter et sollicite adventum tuum expectare: ut laetus te suscipiens ad gaudia aeterna valeam te miserante pervenire. Amen.

ⓐ 7 declinem] declinen

ⓐ 2 *forts penes*] Tot seguit, Corella omet un ampli passatge (VC, 558b), en què es comenta que meritòriament, per tant, el que més sap serà més castigat, i el que menys, menys, perquè a aquell se li va confiar més i a aquest menys: açò es pot entendre especialment d'aquelles coses que són donades als prelats per regir els altres; o generalment d'aquelles que es donen a cadascú per a regir-se ell mateix, siga béns de natura, de fortuna o de gràcia. Posteriorment, Corella també suprimeix una citació de Beda el Venerable, en què s'exposa que sovint és donat molt a algunes persones de confiança, en els quals es troba coneixement de la voluntat del Senyor, però tenen la facultat impedida per seguir aquesta voluntat que coneixen; molt, per tant, és confiat a qui, amb la seua salvació, s'encomana que tinga cura de péixer el remat del Senyor; com que se li dóna major gràcia, si delinqueix, se seguirà major venjança. A continuació Corella obvia una citació de sant Joan Crisòstom, en què s'indica que com més benefici rep algú, més pena mereix si és ingrati, i la dignitat que tinga no produeix millor efecte; per açò també els rics, els que hi haja mals, són castigats més que els pobres, perquè ni l'abundància –acaba la citació– s'han amansit. En l'última omisió d'aquest ampli passatge s'exposa que no només cal donar compte del que hem rebut, sinó també del que es podria haver rebut, si hom s'hagués mantingut ferm, la qual cosa ha d'atemorir molt a intel·ligents i desidiosos. | 8 *lum¹ ... lum²*] Corella amplifica l'original llatí amb aquesta referència extreta del credo nicenoconstantinopolità, «*lumen de lumine*», usat habitualment en l'eucaristia, i que recalca la unió hipostàtica de Déu Pare i Déu Fill. Per a una altra traducció d'aquesta mateixa professió, també agregada per Corella, veg. nota p. 980,25-26.

poderosament seran punits, hi als més forts seran donades més forts penes.

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, qui-ns has manat strényer los loms hi tenir en les mans caneles excesses, streny-los tu, 5
piadós Senyor, en nosaltres, perquè alguna voluptat ni iniquitat no-ns senyorege, e axí, no declinem a fer-te ofensa. E tu, lum de la lum eterna, una matexa lum, fes cremar en les nostres mans les caneles, e cremants, 10
guarda no s'apaguen perquè la nostra caritat no s'apague, mas a fer lo que tu manes totes les nostres cogitacions, paraules e obres sien endreçades. E fes-me gràcia, Senyor, que vetlant e solícit lo teu adveniment spere, perquè alegre a tu, Senyor, reba, hi a les eternes alegries e celestials regnes, per la tua misericòrdia, ab 15
tu, Senyor, hi entre. Amén.

{558A} CAPUT XLVIII. DE DECEM VIRGINIBUS

{149A} DE LES DEU VÈRGENS. CAPÍTOL XLVI

1. UNIVERSITAS JUDICANDORAM IN TRES STATUS DISTINGUITUR

Postquam Dominus ostendit quaedam antecedentia iudicium, et monuit ad vigilandum, consequenter describit ipsum iudicium. Et quia universitas iudicanda distinguitur in tres status, scilicet: activorum, contemplativorum, et praelatorum, ideo tres ponit parabolas ad istas tres pertinentes.

2. PARABOLA DE DECEM VIRGINIBUS SPECIALITER AD CONTEMPLATIVOS SPECTANS

Prima est de decem virginibus, et pertinet specialiter ad contemplativos, virginitas enim vitam contemplativam significat, quia castitas mentem a carnalibus elevat, et sic ad contemplationem veritatis disponit; numerus autem denarius universitatem contemplativorum significat, quia numeri solum usque ad decem procedunt; vel, decem propter operum Legis observantiam.

Nihilominus tamen ad omne genus hominum potest haec parabola referri: et primo circa vitam contemplantium, et consequenter etiam aliorum, ponitur meritum et demeritum; secundo, examinationis iudicium.

Optat quippe Dominus ut nos, cum venerit, inveniat prae paratos, et cum eo janua coelestis regni intremus, et ne excludamur improvidentia fatuitatis, et claudatur janua sponsi coelestis; unde vigilare oportet, quia nescimus {559a} quando sponsus veniet.

Et cur sit opus vigilare, docet, et ad hoc parabolam de decem virginibus inducit. *Simile erit regnum coelorum*, id est praesens Ecclesia militans specialiter, quantum ad statum contemplantium, et nihilominus quantum ad statum aliorum, *decem virginibus*, continentibus; quarum, *quinque erant fatuae*, quia vanitati quinque sensuum servierunt, et opera sua bona

[I. DE LA PARÀBOLA DE LES DEU VÈRGENS, ESPECIALMENT DIRIGIDA ALS CONTEMPLATIUS]

[P]erquè tota la fi del sagrat evangeli és perquè atengam aquella eterna glòria per a la qual nos ha creats la bondat divina, no cesa lo Senyor amonestar-nos que siam solícits e vetlants sperant la sua venduda.

Hi ab tot que en diverses e multiplicats exemples lo benigne Senyor en los precedents capítols nos amoneste, encara en aquest, en la paràbola de les deu vèrgens, clarament ho declara, dient: «Semblant és lo Regne del cel», qui és la present militant Sgleya, «a les deu vèrgens, de les quals les cinch eren folles», qui a la

© 1-2 *Capítol XLVI*] Inmediatament després, Corella suprimeix l'inici d'aquest capítol (VC, 558ab), el qual engloba tot el primer subcapítol, en què s'exposa que el Senyor, després de mostrar els antecedents del judici i incitar a vetlar, descriu tot seguit el judici mateix. I, com que tots els que han de ser jutjats es distingeixen en tres estats: actius, contemplatius i prelats, per això proposa tres paràboles –acaba el primer subcapítol– que pertanyen a cadascun d'aquests. Tot seguit, Corella també suprimeix el començament del segon subcapítol, «De la paràbola de les deu vèrgens, especialment dirigida als contemplatius», en què es comenta que la primera primera paràbola és de les deu verges, i pertany especialment als contemplatius; la virginitat significa la vida contemplativa, perquè la castedat eleva la ment de les coses carnals i disposa per a la contemplació de la veritat; el nombre deu significa tots els contemplatius, perquè els nombres només avancen fins a la desena (aquest comentari, però, és représ posteriorment per Corella, veg. nota p. 916,16); o deu, per l'observança dels manaments de la Llei. Tal volta també aquesta paràbola puga referir-se –acaba el passatge omès– a tot el gènere humà: primer es posa el mèrit i demèrit sobre la vida dels contemplatius i després sobre la resta; segon, el judici d'examen. | 3-6 *Perquè ... venguda*] Corella simplifica l'original llatí (VC, 558b-559a), en què s'exposa que el Senyor desitja, quan arriba, trobar a tots preparats i que entren amb ell per la porta celestial; ningú siga exclòs per una presumptuosa desprevenció i li siga tancada la porta de l'Espòs celestial; per tant, convé vetlar, perquè ningú coneix quan vindrà l'Espòs. | 7-10 *Hi ... declara*] Corella, contràriament a l'operació prèvia (veg. nota anterior), amplifica l'original llatí (VC, 559a), en què s'indica tal solament que per a ensenyar que cal vetlar posa la paràbola de les deu verges. | 11 *militant Sgleya*] A continuació, Corella elimina un comentari de l'original llatí (VC, 559a), anàleg a un altre suprimit anteriorment (veg. nota p. 899,1-2), en què s'interpreta l'Església militant quant a l'estat dels contemplatius, o tal volta quant a l'estat de la resta de persones.

de genere, non ad finem debitum ordinantes, propriam gloriam, et favorem, seu laudem hominum, vel quaestum principaliter in eis intenderunt; *et quinque prudentes*, quia veritati pro aeternis servierunt, et opera sua bona ad finem debitum, scilicet ad gloriam Dei principaliter, et ad perfectionem sui, et ad aedificationem proximi, consequenter ordinaverunt.

3. HIS VIRGINIBUS SIMILIS ECCLESIA

His recte Ecclesia similis perhibetur, quia in ea et boni religiose, et mali superstitiose conviventes permixtim continentur, qui per *quinque prudentes*, et per *quinque fatuas virgines*, per quinque partitam sensuum continentiam a carnis illecebris, et voluptatibus significantes, intelliguntur.

Quicumque enim opera sua bona pro vana gloria, vel quaestu faciunt, fatui quidem sunt, etsi prudentes esse videantur.

Inde enim et *virgines* dicuntur, quia bona operantur, et boni ab hominibus videntur. Sunt enim in actione virgines, et intentione corrupti, quia bona quae agunt, non casta et sincera intentione faciunt, et merito dicuntur *virgines fatuae*, quia bonum opus de genere perdunt, propter defectum intentionis rectae; magna quippe fatuitas est difficilia et ardua aggredi, et sustinere, sine fructu et utilitate.

Magna enim fatuitas est jejulare, vigilare, carnem affligere, orare, et similia facere, et nullam aliam mercedem, nisi vanam gloriam expectare; de talibus enim Dominus ait: *Receperunt mercedem suam*.

Prudentes vero totam intentionem ad Deum referunt, et pro operibus suis a Deo, cui soli placere cupiunt, mercedem recipiunt; prudentia quippe magna est, ex modicis magna, et ex temporalibus acquirere sempiterna.

Et in his dividitur totus mundus, et tota fidelium multitudo, quia, ut dicit Hieronymus, sancta Ecclesia virgines prudentes habet pro Deo bene operantes, et fatuas, vana gloria laborantes. Videat ergo unusquisque

vanitat dels cinch senys servit havien, e les sues obres, no a la fi deguda, mas a glòria hi utilitat pròpia hi a honor mundana, ordenat havien; «e les cinch eren prudents», les quals ab veritat per la eterna felicitat, a laor de Déu, honor e glòria, e edificació dels prohismes, havien endreçat les sues obres.

[2. DE LA SEMBLANÇA DE LES DEU VÈRGENS AMB L'ESGLÉSIA]

Devem en la present paràbola atendre que aquells qui per vanaglòria o per quest de avarícia en la aparència obres de virtut obren són folls, encara que prudents se mostren.

Dien-se vèrgens perquè en la mostra odor de bona fama porten, e dins són corruptes, perquè no ab casta ni sincera intenció obren. E mèritament folles lo Senyor les nomena, que les obres que són bones solament per la sinistra intenció les perden.

O, gran {149b} e folla oradura hi orada follia! Dejunar, vetlar, macerar e affligir-se, hi en stretes retgles strényer la vida, hi haver-ne per premi les eternes penes, hi en aquest món una falsa transitòria miserable fama, de la qual diu lo Senyor: «Han rebut en aquest món lo loguer que merexien.»

Les prudents e discretes tota la sua intenció al Senyor endrecen, e per les sues temporals obres de nostre Senyor Déu, a qui sol desigen plaure, lo premi celestial atenyen. O, gran prudència!, per tan poques coses que tan grans premis ne atenguen, e per treballs temporals guanyen la vida eterna.

Hi en lo nombre de aquestes deu vèrgens se comprenen tots los fells en la santa Sgleya. Diu sanct Hierònim: «Les vèrgens prudentes en la sancta Sgleya són aquells qui per amor e honor de Déu obren; les

Ⓢ 13 sincera] sancera VC, 559a: «*sinceram*»

Ⓢ 6 sues obres] Tot seguit, Corella omet una interpretació de l'original llatí (VC, 559a), en què s'exposa que rectament s'adiu la semblança entre aquestes deu i l'Església, perquè hi conté, convivint mesclats, els religiosos bons i els mals que creuen falsament, els quals són entesos per «les cinc que eren sensates» (Mt 25, 2) i per «les cinc que eren insensates»; i són entesos pels cinc sentits, significants la continència separada de les seduccions de la carn i les voluptats. | 15 *les perden*] Immediatament després, Corella omet una exclamació (VC, 559a), en què es diu que és una gran insensatesa sostenir coses difícils i àrdues sense fruit ni utilitat. | 16 O, *gran e folla oradura hi orada follia!*] Corella retorica amb aquesta apòstrofe d'estructura quiasmàtica («folla oradura» / «orada follia»), recurs usat també en altres ocasions (veg. nota p. 987,9-11) un text que en l'original llatí (VC, 559a) simplement exclama que és gran bogeria dejunar. | 21 *en aquest món*] Corella incorpora aquesta glossa al verset evangèlic que està traduïnt (Mt 6, 2), la qual no apareix en l'original llatí (VC, 559a), per tal de situar-lo en el context que tradueix. | 29 *tots los fells*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 559a), en què es diu que en les verges es divideix tot el món, tota la multitud dels fidels.

ut bonum opus bene, et bona intentione faciat, quia non bonum facere, sed bene facere laudabile est; non enim verbis meremur, sed adverbis, id est non in eo quod aliquid facimus, sed in eo quod benefacimus: haec Hieronymus.

4. OLEUM LAMPADUM

Omnes vero *accipientes lampades suas*, id est opera bona de genere boni, *exierunt obviam sponso et sponsae*; ad hoc enim debet ordinari exercitium vitae nostrae, ut homo possit secure et decenter Christo ad iudicium venienti obviare.

Sed quinque fatuae acceptis lampadibus, id est operibus suis, *non sumpserunt oleum secum*, id est non habuerunt spirituale gaudium, quod oritur ex operibus bonis, propter Deum factis, et hoc propter defectum rectae intentionis. Ut enim dicit Augustinus: Qui non propterea gaudet, quia intrinsecus Deo placet, non habet oleum secum.

Prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis, id est intra conscientias, *cum lampadibus*, id est cum bonis operibus. Hoc est, ut dicit idem Augustinus, laetitiam bonorum operum in corde atque conscientia posuerunt, quia propter rectitudinem intentionis gaudent in Domino de suis operibus bonis.

Dicitur autem gaudium istud *oleum*, quia nutrit et fovet charitatis ignem. Ex hoc enim quod aliquis delectatur in opere, fortius et melius operatur et per consequens disponitur, ut ei major charitas infundatur.

Omnes quippe virgines tam fatuae, quam prudentes acceperunt oleum in vasis cum lampadibus, fatuae autem solum in lampadibus non in vasis, ita quod vasa habuerunt vacua; sic in Ecclesia quidam accipiunt oleum in lampadibus quasi videantur ab hominibus boni, interius autem sunt bonitate vacui et mali.

5. MORA SPONSI, DORMITIO VIRGINUM ET CLAMOR EAS A SOMNO EXCITANS

Moram autem faciente sponso, id est Christo differente iudicium, scilicet donec impleatur numerus

Ⓢ 7 segur] segue | 20 algú-s] alguns *Abreviatura sobrerera*

Ⓢ 3 *són obrades*] Posteriorment, Corella suprimeix un comentari (VC, 559a), en què s'exposa que allò que és lloable és fer alguna cosa bé, no fer alguna cosa bona; hom mereix no pels mots, sinó pels adverbis, és a dir, no per fer alguna cosa, sinó per fer-la bé. | 13-15 *No ... gràcia*] Corella modifica l'original llatí (VC, 559a), en què s'exposa que les obres no tingueren goig espiritual per manca de recta intenció, perquè, segons sant Agustí d'Hipona, aquell que no s'alegra perquè interiorment plau a Déu no porta amb ell l'oli. Novament, el mestre en teologia incorpora aquesta remissió a la gràcia divina, absent de l'obra ludolfina. | 17-18 *goig ... recta*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 559a), en què, segons sant Agustí d'Hipona, font que el mestre de teologia també omet, les sensates posaren l'alegria de les bones obres en el cor i la consciència, de manera, per rectitud d'intenció, gaudeixen en el Senyor de les seues bones obres. | 21-22 *e ... atenga*] Corella altera l'original llatí (VC, 559b), en què s'indica que, conseqüentment, la persona es disposa perquè li siga infusa major caritat. La inclusió de la gràcia, per tant, és també voluntat del mestre en teologia, atès que no apareix en l'obra del monjo cartoixà (veg. nota p. 901,13-15).

folles, qui per la sua glòria treballen. Mira, donchs, cascú, si les bones obres bé les obra, car no són bones si bé, que vol dir a bona intenció, no són obrades.»

[3. DE L'OLI DE LES LLÀNTIES]

Prengueren, donchs, aquestes deu vèrgens les sues llànties, que són les bones obres, hi isqueren al spòs que ab la sposa venia. En açò tota la cristiana vida se ordena, que puga lo cristià, alegre e segur, exir a rebre lo Senyor quant vendrà al Judici.

Però les cinch folles, prenent les llànties, que són les bones obres, e no prengueren oli, que vol dir que no prengueren goig espiritual e alegria que proceheix de les bones obres a la- {149c} hor de Déu e bona intenció fetes. No són en la gràcia de Déu fetes aquelles obres, e per ço diu sant Agostí: «No tenen aquella interior alegria que a la munde consciència porta la gràcia.»

Les prudents vèrgens prengueren oli en los vexells de la consciència, ab les bones obres, goig e alegria, ab puritat de intenció recta.

Diu-se goig aquest oli perquè encén e nodreix lo foch de caritat, hi l'enflama, car en la obra que algú-s delita, ab més sforç la obra, e axí mereix que major gràcia atenga.

Les vèrgens prudentes prengueren oli en los vexells hi en les llànties, les folles solament en les llànties, hi los vexells buyts portaven. Axí, són alguns en la militant Sgleya que porten oli en les llànties de mostra de bones obres, però de veritat porten buyda la consciència.

[4. DE LA TARDANÇA DE L'ESPÒS, LA DORMIDA DE LES VÈRGENS I EL CLAMOR QUE LES DESPERTÀ]

Hi l'espòs tardava, que vol dir que'l Senyor al[ll]argava venir al Judici, perquè lo nombre dels elets

electorum, *dormitaverunt omnes*, quantum ad languorem corporis, *et dormierunt*, quantum ad somnum mortis;

vel *dormitaverunt* per inertiam et negligentiam.

Unde Chrysostomus: Tardante consummatione seculi, non solum peccatores, sed justis et spirituales ad negligentiam sunt devolvendi, et ad carnalia delectamenta transituri, ut impleatur illud Psalmistae: *Salvum me fac Deus, quoniam defecit sanctus; quoniam diminutae sunt veritates a filiis hominum*.

Et bene comparatur mors somno, quia a morte erit ad vitam excitatio. Deinde ponitur examinationis iudicium circa praedicta opera contemplantium, et aliorum, cum dicitur:

Media autem nocte, id est subito, nullo sciente aut sperante, quia sicut fur ita dies Domini in nocte venit, cum enim tempus iudicii est nobis occultum, ideo signatur per mediam noctem, quia illa quae fiunt nocte media, sunt hominibus occulta; *media ergo nocte clamor factus est*, tubantium Angelorum, excitans mortuos et convocans ad iudicium. O quantus clamor, quia non erit anima ita alte in coelo, nec ita profunde in inferno, nec corpus in sepulchro, quin audiat hunc clamorem, et contremiscat!

Ad litteram, *media nocte* secundum quosdam fiet iudicium. Qua ergo hora Angelus Aegyptum devastavit, et Dominus infernum spoliavit, eadem hora electos suos de hoc mundo liberabit;

sed secundum alios, de die celebrandum dicitur, quia *nox illa sicut dies illuminabitur*.

6. VANA PETITIO VIRGINUM OLEUM IN VASIS SUIS NON HABENTIUM

Tunc surrexerunt omnes virgines illae, fatuae et prudentes, quia omnes scilicet boni et mali resurgent, ut in iudicio appareant, *et ornaverunt lampades suas*, id est aptaverunt rationes operum suorum reddendas, cogitando et numerando apud se opera sua, pro quibus expectabant remunerationem; iste enim ornatus non est aliud nisi recursus ad mentem, cogitando de iustitia

encara no-s complia; començaren-se a dormir les vèrgens; quant enmalaltexen los hòmens a dormir se comencen, e adormen-se quant se moren.

A mijanit la gran veu e clamor sentien; diu-se a mijan[*nit*] perquè ignoram del Senyor la venguda, e les coses fetes a mijanit comunament són amagades. La veu e clamor serà la veu e so de la spantable trompeta, despertant tots los morts a la vida. O, quina veu tant alta, potent e terrible! No y aurà ànima en lo més alt cel gloriosa, ni en lo infern profunde, ni cors en la terra tancat e fet {149*d*} pols en lo sepulcre ni en les aygües, que no senta, que no hoja, que no se spante e tremole al so de aquesta trompeta.

Opinen alguns que a mijanit serà lo final Judici perquè a mijanit l'àngel matà los primogènits de Egipte, e lo Senyor despullà los infernals carçes, segons los qui opinen que tal hora hisqué del sepulcre.

[5. DE LA DEMANDA ERRÒNIA DE LES VÈRGENS QUE NO TENIEN OLI EN LES SEUES LLÀNTIES]

Levaren-se, donchs, a la venguda del senyor totes les vèrgens, hi les prudentes e les folles, que bons e mals, tots ressucitaran a la veu de la trompeta. Ornaren les seues llànties, que vol dir que pensaran hi adobaran

Ⓞ 3 *se moren*] A continuació, Corella suprimeix un ampli passatge (VC, 559b), en què, en primer lloc, s'interpreta que els homes «s'adormiren» per inèrcia i negligència. Tot seguit, el mestre en teologia omet una citació de sant Joan Crisòstom, en què s'exposa que, tardant la consumació del món, no sols els pecadors, sinó també els justos i espirituals tornaran a la negligència i passaran als delits carnals, fins que –acaba la citació omesa– es compleixa el que digué el salmista: «Salva'ns, Senyor, que no es troba gent bona; entre els homes ja no hi ha fidelitat» (Sl 11, 2). Seguidament, Corella elimina un comentari, en què s'indica que està ben comparada la mort amb el son, perquè hi haurà un despertar de la mort a la vida. Després ve el judici d'examen sobre les obres mencionades dels contemplatius –finalitzat la supressió– i la resta d'homes. Quan a aquest últim comentari, vegeu l'omissió que el mestre en teologia realitza més amunt (veg. nota p. 899,1-2). | 4 *clamor sentien*] Immediatament després, Corella omet un comentari (VC, 559b), en què s'interpreta a mitjanit com sobtadament, sense saber-ho ningú ni esperar-ho, perquè el dia del Senyor vindrà de nit, com un lladre. | 10-11 *ni² ... aygües*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 559b), en què es diu simplement que no hi haurà cos en sepulcre. | 16-17 *segons ... sepulcre*] Corella incorpora aquest comentari i en suprimeix els que segueixen en l'original llatí (VC, 559b), en què s'exposa que en aquella hora, quan entrà a l'infern, Crist va alliberar els seus elegits d'aquest món; però, segons uns altres, es diu que el Judici se celebrarà de dia, perquè «la nit és tan clara com el dia» (Sl 138, 12). | 20 *a ... trompeta*] Corella altera l'original llatí (VC, 559b), en què es diu només que apareixeran el dia del Judici.

operum suorum, et bonitate circumstantiarum, ac reddenda ratione eorum: hoc enim commune est fatuis et prudentibus; sed in fatuis est vana fiducia, in prudentibus vera.

Ad veritatem quippe ornatus lampadis tria exiguntur, videlicet: claritas vitri, in quo significatur puritas quoad seipsum; plenitudo olei, in quo misericordia ad proximum; inflammatio ignis, in quo fides cum dilectione ad Deum, quae omnia in prudentibus sunt, et in fatuis deficiunt.

Sed *fatuae* sua fiducia deceptae *sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro*. Quasi dicerent: Justitia vestra sufficiens est vos glorificare, et nos excusare; excusetis ergo nos, vel feratis testimonium de operibus nostris quae vidistis, quia continentur et fideles; *quia lampades nostrae extinguuntur*, id est opera nostra quae videbantur nobis lucere, et clara hominibus foris apparere, in adventu Judicis intus obscurantur; oleo etenim verae gloriae, et intentionis rectae privantur.

Nam secundum Augustinum, quorum facta aliena laude fulciuntur, eadem subtracta deficiunt.

Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis et vobis.

Ista petitio vana, et responsio negativa, signant quod {560a} nullus tunc ad alium quantumcumque justum poterit pro auxilio habendo accurrere; nec aliquis quantumcumque justus poterit alium juvare, sed vix sibi soli sufficit sua justitia.

Unde Augustinus: Unusquisque pro se rationem reddet; nec alieno testimonio quisque adjuvabitur apud Deum, sed vix sibi quisque sufficit, ut ei testimonium perhibeat conscientia sua.

[67] nec possunt in die iudicii aliorum virtutes, aliorum vitia sublevare.

rahons e paraules de les bones obres que hauran fetes, ornant la sua consciència.

Són mester tres coses perquè ab veritat sien ornades: primerament, claredat del vidre, que significa puritat de la pensa; abundància e plenitud de oli, havent pietat e misericòrdia al prohisme; lum clara, per fe, caritat hi speranza. Tots aquests ornaments les prudents tingueren hi en les folles falliren.

Però enganades les folles en la confiança de les seues obres, a les prudents dien: «Donau-nos del vostre oli», quasi dient: «Les vostres obres basten a glorificar a vosaltres. Feu, donchs, testimoni de nostres bones obres davant lo jutge, que les nostres llànties se apaguen. Les nostres obres que semblava a nosaltres que luhien hi eren clares, hi als hòmens tals semblaven, ara en lo adveniment del jutge miram que són scures, perquè nunca han tengut lum ni oli de intenció recta.»

Diu sanct A- {150a} gostí: «Los actes que no són bons sinó perquè ls hòmens los lohen, perden la bondat quant la humana lahor cessa.»

Respongueren les prudents vèrgens: «Per ventura, si us ne donam, no bastaria per a nosaltres hi a vosaltres.»

Diu sanct Hierònim: «Lo darrer dia no poran les virtuts dels sants donar lum ni fer merèixer les obres de aquells qui en la present vida no mer[e]ixqueren.

»No responen axí per avarícia, mas per temor e recel, que les obres de cascú en aquell dia solament basten, mijançant la gràcia, per aquells qui les han

ⓐ 16 miram] miran | 19 A- {150a} gostí] A {150a} nosti | 23 donam] donan

ⓑ 2 ornant ... consciència] Corella incorpora aquest comentari, el qual no apareix literalment en l'original llatí (VC, 559b) per substituir un passatge, en què s'indica que les verges ornaven les seues llànties perquè n'esperaven recompensa; aquest ornament no és sinó recórrer a la ment, pensant en la justícia de les seues obres i en la bondat de les seues condicions, per retre'n compte; açò serà comú als insensats i als prudents, però en els insensats hi haurà fe errònia i en els prudents vertadera. | 6-7 lum ... speranza] Corella altera l'original llatí (VC, 559b) en aquesta tercera al·legoria sobre l'ornament de la llàntia, en la qual cal encendre foc, significat la fe amb l'amor cap a Déu. | 23 a vosaltres] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 559-560a), en què s'exposa que aquesta demanda errònia i la resposta negativa assenyalen que llavors ningú podrà recórrer a l'auxili de ningú, per molt just que siga; tampoc ningú, per molt just que siga, podrà ajudar a ningú, sinó que a penes la pròpia justícia serà suficient per a cadascú. Posteriorment, Corella elimina una citació de sant Agustí d'Hipona, en què s'exposa que cadascú retrà compte per ell mateix; ningú s'ajudarà del testimoni d'altri davant Déu, sinó que a penes la pròpia consciència de cadascú serà suficient perquè li reta testimoni. | 24-26 Diu ... mereixqueren] Corella modifica l'ordre de la citació de sant Jeroni (VC, 560a) i trasllada la segona part d'aquella citació al primer lloc, motivat certament per la supressió d'uns comentaris previs (veg. nota anterior), els quals tenen un contingut semblant al text transportat. Quant a l'amplificació d'aquest fragment que realitza el mestre en teologia respecte de l'obra ludolfina, es fonamenta en la part final d'una citació posterior de sant Joan Crisòstom, traduïda en el seu lloc en el *Cartoixà* (veg. p. 905,9-17).

Unde et Hieronymus: Hoc non de avaritia, sed de timore dicunt, quia unusquisque de operibus suis mercedem accipiet;

[67]

Ite ergo potius ad vendentes et emitte vobis. Quasi dicerent, secundum Augustinum crimen eorum commemorando, videamus nunc quid vos adjuvent, qui vobis laudes vendere consueverunt, et vos in errorem inducere, ut non coram Deo, sed ab hominibus gloriam quaereretis.

Exprobratio est fatuitatis praeteritae, in hoc quod bona opera de genere, dederunt pro favore laudis humanae; quia venditores, sunt adultores. Quasi dicerent eis: Considerate quid valuit vobis, pro tali favore continenter vivere.

7. VIRGINIBUS PRUDENTIBUS IN COELUM INTRODUCTIS, CLAUDITUR JANUA FATUIS NON APERIENDA

Dum autem irent emere, tropice loquitur, id est si adhuc viverent et invenirent, irent emere; in quo implicatur quod remanet affectus et habitus vanitatis praeteritae, id est secundum Augustinum, dum inclinarent se in ea quae foris sunt, et solita gaudia requirerent, *venit sponsus*, scilicet ille qui iudicat, id est Christus, ut remunerationem bonorum faciat; *et quae*, per opera charitate formata, *paratae erant*, scilicet prudentes virgines, quibus, secundum Augustinum, bonum testimonium coram Deo conscientia perhibebat, *intraverunt cum eo ad nuptias*, scilicet ad coelestis regni gloriam; *et*, fatuis exclusis, et ad poenam relictis, *clausa est janua*, id est aditus ad regnum coelorum, qui non est alicui possibilis post iudicium.

fetes. E en aquell dia cessa la militant Sgleya e la comunicació dels sancts en meritòries obres.»

Diu sanct Agostí: «Anau als qui us acostumen vendre oli de lagoteries, del qual aveu umplit les vostres lànties, que ara s'apaguen; que no és ara temps que alguna làntia, sinó ab oli de veritat, cremar puga.»

[6. DE LES VÈRGENS PRUDENTS QUE ENTRAREN EN EL CEL I DE LA PORTA TANCADA PER A LES IMPRUDENTS]

Al temps que l[es] vèrgens anaren a comprar oli, que vol dir que, remordent-los la consciència, que, si poguesen, comprar lo volgueren; vench lo spòs, Jesús, justificat Jutge, e los qui tenien enceses e cremants les lànties de obres fetes en caritat e gràcia entraren ab ell en les eternes noces. E, dexades defora per a les eternes penes les folles, tancaren la porta.

ⓐ 4 vostres] vostra

ⓐ 1-2 *E ... obres*] Corella incorpora aquest comentari, el qual no apareix en l'obra ludolfina (VC, 560a), i que enllaça amb el contingut un passatge amplificat també suara (veg. nota anterior). | 3-5 *Diu ... lànties*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 560a), en què s'interpreta, segons sant Agustí d'Hipona, que les insensates, recordant la seua culpa, veiessen com els ajudarien ara aquells que solien vendre'ls lloances i induir-les a error, perquè no buscassen la glòria davant Déu, sinó davant els homes. Se'n demostra la niciesa passada en el fet que donaren allò que eren genuïnament bones obres a favor de la lloança humana, perquè els venedors són els aduladors. Com si es digués –acaba el passatge resumit–: considereu quin profit heu tret, vivint en continència per aqueix favor. | 5-6 *que' ... puga*] Corella incorpora aquesta interpretació escatològica, la qual no apareix en l'original llatí (VC, 560a), i que enllaça amb altres afegiments sobre la necessitat de guanyar la salvació amb les obres que ha agregat en aquest subcapítol (veg. notes pp. 903,24-26; 904,1-2). | 9 *lo volgueren*] A continuació, Corella elimina una interpretació de sant Agustí d'Hipona (VC, 560a), en què s'interpreta que voler comprar oli implica que romania en les insensates l'antic afecte i hàbit de vanitat, és a dir, s'inclinaven per les coses exteriors i requerien els gaudis acostumats. | 10 *justificat Jutge*] Tot seguit, Corella suprimeix un breu comentari (VC, 560a), en què s'explica que l'Espòs ve a recompensar els bons. | 11 *e gràcia*] Immediatament després, Corella omet una interpretació de sant Agustí d'Hipona (VC, 560a), en què s'exposa que la consciència adueix davant Déu bon testimoni de les prudentes. | 13 *tancaren la porta*] Tot seguit, Corella omet una interpretació de l'original llatí (VC, 560a), en què es diu que l'entrada del Regne del cel estava tancada, la qual ningú pot obrir després del Judici.

Janua, inquam, triplex est, scilicet: misericordiae, ad indulgendum, quae modo omnibus aperitur; gratiae, ad merendum, quae modo omnibus offertur; gloriae, ad intrandum, quae modo omnibus poenitentibus reseratur; ergo *clausa est* exclusis reprobis, inclusis electis, operibus consummatis. Non enim, ut ait Augustinus, post iudicium patet precum aut meritorum locus.

Unde et Chrysostomus: Ita est terribile illud iudicium, ut nec innocentia sibi confidat. Tantus timor erit omnium, etiam Sanctorum, ut nemo speret se justum inveniendum; sed adhuc timeat ne forte reus existat. Quomodo ergo pro peccatoribus tunc intercedant Sancti, cum timeant ipsi de se? Nam sicut tempus misericordiae iudicium non recipit, sic et tempus iudicii misericordiam non recipit; ubi autem locum misericordia non habet, nec intercessio valet.

Ubi etiam Gregorius: O si sapere in cordis palato possit, quid admirationis habet quod dicitur: *Venit sponsus!* Quid dulcedinis: *Intraverunt cum eo ad nuptias!* Quid amaritudinis: *Et clausa est janua!* Tunc regni janua lugentibus clauditur, quae modo quotidie poenitentibus aperitur, quia nequaquam tunc veniam invenit, qui modo tempus veniae apertum perdit. Ibi a Domino non potest mereri quod petit, qui hic noluit audire quod iussit: haec Gregorius.

Novissime, per nimis tardam et infructuosam poenitentiam, *veniunt et reliquae virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis;* per hoc quod vocant eum Dominum, significatur quod crediderunt in Christum.

Unde Hieronymus: Egredia quidem in Domini appellatione confessio, idemque repetitum iudicium fidei est. Sed quid prodest voce {560b} invocare, si operibus neges? Non humanis verbis haec aguntur, sed conscientiae sibi loquuntur.

Et quia fides eorum fuit informis, et secundum Augustinum, magna ejus severitas post iudicium, cuius ante iudicium ineffabilis misericordia praerogata est;

ideo, *respondens ait: Amen dico vobis, nescio vos*, id est non cognosco, scilicet notitia approbationis, qua soli electi a Deo cognoscuntur. Quasi diceret: Ideo vos desero, quia vitae meritum in vobis non cognosco. Nescit eas et repellit, qui secundum Augustinum, non

Tenim los cristians e confesam tres portes: la primera, de indulgència e misericòrdia, que de present a tots los penidents se obre; de aquesta en la porta de gràcia entren, hi perseverant toquen, e los àngels los obren y-ls recullen; dins la porta de la eterna glòria ro- 5
{150b} mandran, los folls ypòcrits defora, que en aquest món de vanaglòria havien enceses les lànties, hi algú dels sants no porà donar-los oli.

Diu sant Crisòstom: «Serà aquell Juhí axí terrible hi spantable que la innocència no confiarà de si mateixa, 10
los sants no confiaran de la sua justícia, e los qui-s trobaran sens peccat reclamaran misericòrdia. Donchs, si ells per si tembran en aquell dia, com poran intercedir per los altres? Hi axí com lo present temps de misericòrdia no és temps de rigorosa justícia, axí aquell 15
rigorós Juhí no acull misericòrdia, e hon no té loch misericòrdia, intercessió ni pregàries no valen.»

Diu sanct Gregori: «O, si en lo gust e paladar del cor[s] asaborir podíem, quin spant e admiració 20
pendríem quant legim que vench l'Espòs, e quina dolçor quant hoim que entrarem ab ell a les noces, e quina amargor quant se tanca la porta! Lavors, als qui-s dolen e ploren se tanca la porta, la qual ara als qui-s peniden cada jorn se obre. Troba lavors lo penident la porta de vènia tancada; ara, patent e uberta, ni entra ni 25
s'i acosta, ni li és donat temps que entrar hi puga.»

Veuran, donchs, tancada la porta les folles vèrgens, ab tarda e infructuosa penitència, dient: «Senyor, senyor, obre'ns la porta?» Dient-li Senyor declaren que la sua fe en lo creure havien seguida. 30

Diu sanct Crisòstom: «Lo nom del Senyor, e duplicat, verdadera crehença declara. Mas, què aprofita 35
invocar lo seu gloriós nom ab paraules e {150c} negarlo per obres? En lo Juhí no parlaran los corporals labis, mas les lengües espirituals de la consciència.»

Diu sanct Agostí: «Gran serà en lo Juhí la severitat de justícia de aquell Jutge, del qual ara és ineffable la misericòrdia.»

Hi per ço respòs, dient: «En cert vos dich que no us coneix per a obrir-vos la porta, de aquella conexença 40
que coneix les mies ovelles», quasi dient: «No coneix en vosaltres mèrits de tals obres que merexcau que yo

© 27 Veuran] vençan | 36 severitat] seneritat

© 1-8 *la ... oli]* Corella modifica l'original llatí (VC, 560a), en què hi ha la porta de misericòrdia, per a perdonar, la qual ara s'obri a tots; de gràcia, per a meréixer, la qual ara s'ofereix a tots; de glòria, per a entrar, la qual ara es desbloqueja per a tots els que fan penitència; per tant, es va tancar la porta als rèprobes exclosos, estant dins els elegits, consumades les obres. Perquè —acaba el passatge modificat—, com diu sant Agustí d'Hipona, després del Judici no hi ha lloc als precos o als mèrits. Per tant, cal atribuir al mestre en teologia la progressió en l'obertura de les portes, la qual no existeix en l'obra del monjo cartoixà. El darrer comentari de l'original llatí, el del sant africà, és parafrasejat per Corella d'acord amb les amplifacions que el mateix autor valencià ha incorporat en el subcapítol precedent (veg. notes pp. 903,24-26; 904,1-2; 904,5-6). | 31 *Diu sanct Crisòstom]* Corella assigna falsament aquesta citació a sant Joan Crisòstom, la qual pertany a sant Jeroni, segons VC, 560a. | 34-35 *En ... consciència]* Corella retorca l'original llatí (VC, 560b), en què es diu simplement que no es produiran paraules humanes, sinó que parlarà la consciència. Per tant, les imatges dels «corporals labis» i les «lengües espirituals» és corellana. | 40-41 *de ... ovelles]* Corella modifica l'original llatí (VC, 560b), i inclou aquesta referència al bon pastor (Jn 10, 14), inexistent en l'obra ludolfina, en detriment d'un comentari, en què s'interpreta que el Senyor no coneix les insensates per coneixença d'aprovació, en la qual solament són coneguts per Déu els elegits.

intrans in gaudium ejus, qui non coram Deo, sed ut placerent hominibus, visi sunt aliquid secundum praecepta ejus operari.

us obra la porta, puix haveu fet les vostres obres no per plaure a mi, mas per plaure als qui les miraven.»

8. CONCLUSIO ET SCOPUS HUIUS PARABOLAE

[7. DE LA CONCLUSIÓ I L'OBJECTE DE LA PARÀBOLA]

In fine autem hujus parabolae intentam conclusionem infert ad nostram instructionem, dicens: *Vigilate itaque*, ad habendum fidem charitate formatam, et vos ad mortem et judicium sollicitate parando, antequam veniat sponsus vos ad hoc subito vocando; *quia nescitis diem neque horam*, mortis vel judicii, sed de utroque incerti estis. Ecce quo parabola tendit, ut quia ignoramus diem judicii, et etiam mortis nostrae dubiae, sollicitate testimonium bonae conscientiae nobis praeparemus; ne si Judex nos inveniatur imparatos cum fatuis virginibus foris remaneamus. Singulorum enim discutientur actus, accusante vel excusante conscientia, unumquemque.

Declara lo Senyor la fi de la paràbola, dient: «Vetlau, donchs, ab fe, caritat hi sperança. Aparellau-vos al vostre hi al general darrer dia, perquè l'Espòs, 5 quant vinga, les lanties de vostra consciència no les trobe sens oli de la sua gràcia. Donchs, vetlau ab sollicitut contínua, que no sabeu lo dia ni la hora.»

Unde Hieronymus: Ex hoc autem quod infert: *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam*, intelliguntur universa quae dicta sunt esse praemissa, ut quia ignoramus judicii diem, solliciti nobis lumen bonorum operum praeparemus; vigilia enim opus est mentis, ante mortem corporis.

Diu sant Hierònim: «És la fi de tota la paràbola que, perquè ignoram la hora e lo dia, vetle de continu 10 la nostra pensa, ans que lo cors muyra.»

Ut autem dicit Augustinus, non solum illius ultimi temporis, quo venturus est sponsus, sed et suae quisque dormitionis, diem et horam nescit. Quisquis autem paratus est usque ad mortem, quae omnibus debetur, paratus inveniatur etiam cum illa vox media nocte sonuerit, qua omnes evigilaturi sumus.

Diu sanct Crisòstom: «Presentem al nostre cor e memòria les folles vèrgens, com de les sues noces lo Senyor les lança. Hiensem, hi pensant tremolem, que serem tals com elles si no vetlam hi speram lo Spòs ab 15

Itaque, ut dicit Chrysostomus, revocemus ad memoriam exemplum, quod de virginibus refertur, quae exclusae sunt a thalamo sponsi, propter olei defectum. Ponamus nosmetipsos in illis quae excluduntur, et inde quis dolor, quae poena sit, si cogitemus posse etiam nos eadem pati cum negligimus?

Ⓢ 14 tremolem] tremolen

Ⓢ 1-2 *puix ... miraven*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Agustí d'Hipona, segons VC, 560b. | 3-8 *Declara ... hora*] Corella acurta l'original llatí (VC, 560b), en què es diu que al final d'aquesta paràbola el Senyor porta la conclusió esperada per a la pròpia instrucció, dient: «Vetleu» (Mt 25, 13), per tenir la fe formada per la caritat, preparant-se amb sol·licitud per a la mort i el judici, abans que arribe sobtosament l'Espòs i cride per a això; «perquè no sabeu ni el dia ni l'hora», de la mort o el judici, sinó que ambdós són incerts. Heus ací cap on tendeix la paràbola, com que hom ignora el dia del Judici i la pròpia mort dubtosa, cal que cadascú prepare sol·licitament el testimoni de la seua bona consciència; no siga que, si el Jutge el troba desprevingut, es quede fora amb les verges insensates. Seran examinats els actes de cadascú —acaba el passatge resumit—, acusant o excusant la pròpia consciència. Corella, per tant, incorpora novament la remissió a les virtuts teològals («ab fe, caritat hi sperança») per modificar l'original «*fidem charitate formatam*», és a dir, la fe que produeix obres per mitjà de l'amor. També és inclusió corellana la referència a l'oli de la sua gràcia, la qual remet a certes ampliacions que el mestre en teologia ha agregat en el subcapítol anterior (veg. nota p. 901,13-15). | 9-10 *És ... que*] Corella substitueix per aquesta senzilla oració el començament de la citació de sant Jeroni de l'original llatí (VC, 560b), en què s'indica que, d'açò que el Senyor conclou, dient: «Vetleu, donchs, perquè no sabeu ni el dia ni l'hora», s'entenen totes aquelles coses que s'han dit abans. | 10 *lo dia*] Tot seguit, Corella omet un breu comentari (VC, 560b), en què es diu que cal preparar sol·lícits la lum de les bones obres. | 11 *cors muyra*] Immediatament després, Corella suprimeix una citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 560b), en què s'indica que ningú no sap, no només quan seran els últims temps, en els quals vindrà l'Espòs, sinó ni el dia ni l'hora de la seua pròpia mort. Aquell que està preparat fins a la mort, la qual és constreta a tots, serà trobat disposat quan sonarà aquella veu a mitjanit, amb què tots seran desvetlats. | 13 *les sues noces*] Corella modifica l'original llatí (VC, 560b), en què es parla del tàlem de l'espòs (veg. nota p. 907,7).

Estne aliquis ita lapideus qui hoc exemplo non moveatur, et timeat ne similia incurrat? haec Chrysostomus.

Igitur vigilemus, et opera lucis agentes in vigilia hujus vitae ornemus lampades nostras et opera; ut habentes oleum, ac gloriam, et gaudium in conscientiis nostris, praeparati intremus cum sponso ad nuptias regni coelestis.

Unde dicit hic Chrysostomus, quod Judaei exituri de Aegypto expediti et praecincti agnum jussi sunt manducare, et ad eundem parati, ostendentes nobis quoniam quicumque nostri Agni Eucharistiam manducant, ita debent esse expediti, quasi quotidie exituri de mundo.

Ad hoc ergo tendit ista parabola ut ad futura oculos cordis aperiamus, mala evadamus, deserendo culpam, bona promereamur, sectando justitiam; et cum omni diligentia quotidie expectemus Domini adventum, cujus nescimus diem neque horam.

Ubi Gregorius: Quia post peccata Deus poenitentiam suscipit, si sciret quisque de praesenti seculo quo tempore exiet, aliud tempus voluptatibus atque aliud poenitentiae aptare potuisset; sed qui poenitenti veniam spondet, peccanti diem crastinum non promisit. Semper ergo extremum diem debemus metuere, quem nunquam possumus praevidere. Illa hora est nostri exitus {561a} semper intuenda; ista Redemptoris admonitio ante mentis oculos est semper ponenda, qua ait: *Vigilate ergo, quia nescitis diem neque horam*: haec Gregorius.

Illi ergo qui expectant ut in ultima hora convertantur falli possunt; qui vero in bono perseverant, falli non possunt.

Omnis enim homo in eo judicatur, in quo invenitur; et ergo nunquam nisi in bono judicantur, qui semper in bono inveniuntur.

Igitur, ut ait Richardus, debet ani- {561b} ma perfecta, et assidue summorum contemplationi dedita, omni hora peregrinationis suae terminum, et ergastuli

les lànties enceses. E no sé algú que, si tal perill pensa, que si tenia lo cor de pedra, no li amollexca.»

Treballeu, hi vetlem, hi ornem les lànties de nostres consciències de obres de caritat e misericòrdia a la- {150d} hor, honor e glòria del spòs Jesús, Déu e 5 Senyor nostre, perquè venint a mijanit ab ell entrem en los seus tàlems;

hisquam de Egipte, hi cenyits e calçats, ab pans alisos hi erbes amargues, de penitència mengem lo nostre A[n]yell immaculat de la Pasqua, hi stigam axí 10 promptes, com si cada hora del dia lo Senyor nos cridava.

Diu sant Gregori: «Si lo peccador sabia lo temps de la sua partida, perquè sap que'l Senyor los peccadors quant se peniden accepta, partria los temps per a 15 voluptats e penitència. Però aquell qui al peccador promet que l'acceptarà quant se penida, no li promet sol un punt de certinitat de vida. Donchs, stigam tostemps ab recel de aquell dia, la venguda del qual tenim certa hi la hora incerta.» 20

Enganen-se aquells qui al darrer dia speren fer penitència. Segurs stan aquells qui, vetlant en bones obres, cada hora pensen que'l Spòs vinga.

ⓐ 6 a] *Repetit*

ⓐ 4 *de* ... *misericòrdia*] Corella agrega aquesta referència, la qual no es troba en l'original llatí (VC, 560b). | 7 *los seus tàlems*] Corella altera l'original llatí (VC, 560b), en què es parla de les noces del Regne cel cel. Advertim que aquest canvi és just l'operació complementària a un altre que el lletraferit valencià ha provocat suara (veg. nota p. 906,13). | 8-12 *hisquam ... cridava*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 560b. Així mateix, també en modifica l'inici, en què es comenta que els jueus, quan anaven a eixir d'Egipte, se'ls va manar menjar l'anyell preparats i amb el cos cenyit. El mestre en teologia, per tant, amaga la referència als jueus sota l'imperatiu: «hisquam de Egipte». | 11-12 *nos cridava*] Posteriorment, Corella suprimeix un comentari de l'original llatí (VC, 560b), amb arguments ja apareguts, en què s'indica que aquesta paràbola tendeix a açò, que s'obliguen els ulls del cor a les coses futures, que s'evite el mal deixant la culpa, que es guanyen els béns seguint la justícia, i que s'espere cada dia la vinguda del Senyor amb tota diligència, de la qual no se sap ni el dia ni l'hora. | 19-20 *la ... incerta*] Corella modifica el final de la citació de sant Gregori Magne (VC, 561a), en què es comenta que l'últim dia no es pot preveure mai. Cal mirar sempre aquella hora de la pròpia mort i posar sempre davant els ulls de la ment l'advertiment del Redemptor: «Vetleu, doncs, perquè no sabeu ni el dia ni l'hora» (Mt 25, 13). En la reformulació corellana, el lletraferit valencià estableix un joc de paraules per derivació («venguda certa» / «hora incerta»), inexistent en l'original llatí. | 23 *Spòs vinga*] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 561ab), en què es comenta que tots seran jutjats en allò que seran trobats, per tant, sempre serà jutjat en bé aquell que sempre serà trobat en bé. Seguidament, l'autor valencià elimina una citació de Ricard de Sant Víctor, en què s'exposa que l'ànima perfecta, donada a la contemplació assídua de les coses excelses, ha d'esperar amb gran desig cada hora l'acabament de la seua peregrinació i l'eixida de la seua presó. Ha de suspendre el seu ànim en l'espectacle d'aquella contemplació divina que s'espera en la vida futura, i d'aquesta manera anhelar amb vehement desig i expectació allò que es mereix veure cara a cara, i que mentrestant veiem com un espill o enigma.

hujus egressum, cum suo desiderio expectare; et ad illud divinae contemplationis spectaculum, quod in futura vita speramus, animum suum suspendere; et in ejusmodi expectatione vehementi desiderio anhelare, ut id quod interim videt per speculum, et in aenigmate, mereatur facie ad faciem videre.

ORATIO

Domine Jesu Christe sponse bone, da mihi cum prudentibus virginibus bona opera, et intentione recta facere, ac in eis vigilanter perseverare: ut paratus inventus, ad nuptias tuas valeam gaudenter intrare. Peto, Domine, ut notum facias mihi finem meum antequam veniat; et ne me ante finiri sinas, quam peccata mea dimittas: ut in hora exitus mei ultio divina super me non veniat, et potestas tenebrarum mihi non occurrat, nec noceat; sed talem me dies examinationis reddat, qualem me fons regenerationis exhibuit. Amen.

{561A} CAPUT XLIX. DE TALENTIS ET BONIS A DOMINO SERVIS TRADITIS

I. PARABOLA DE TALENTIS SPECIALITER AD PRAELATOS SPECTANS

Subjungit secundam parabolam de talentis, quae specialiter pertinet ad praelatos, quia licet omnes, maxime tamen praelatos inducit, ut vigilantes gratiis et donis a Deo receptis bene utantur ad Dei gloriam, et sui perfectionem, et proximi aedificationem, et fructum afferant,

exemplo servorum qui de talentis lucrati sunt, et a Domino veniente remunerati; nec abscondant in terra, vel sudario, praedictis utendo ad mundi gloriam vel temporale lucrum, seu carnale commodum, ne ut servus piger et torpens damnentur, ac foras extra conventum Sanctorum in tenebras exteriores, et infernales ejiciantur.

Et primo circa statum praelatorum specialiter, et nihilominus aliorum describit meritum et demeritum propriae actionis;

[68]

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, spòs benigne, fes-me gràcia que ab les prudents vèrgens ab recta intenció les mies obres acabe, hi en elles vetlant persevere, perquè, axí aparellat, pugua alegrement entrar en les tues noces. E suplich-te, Senyor, que-m faces saber lo meu darrer dia ans que vinga, e no comportes que·ls meus dies, ans que·ls meus pecats, finen, perquè a la hora de la mia partida no vinga sobre mi la tua justa ira, e la potestat de les tenebres no-m {151A} encontre ni-m pugua noure, mas que, davant la tua presència, lo dia del meu examen tal me presente sens culpa com me presentaren [en] les fonts del sagrat baptisme. Amén.

DELS TALENTS QUE·L SENYOR ACOMANA. CAPÍTULO XLVII

[I. DE LA PARÀBOLA DELS TALENTS, ESPECIALMENT DIRIGIDA ALS PRELATS]

[A]justa lo Senyor a la precedent una altra paràbola, que especialment als prelats sguarda, als quals més que a tots los altres amonesta que los béns e gràcies que·ls atorga, en exemple e utilitat de les sues ovelles despenguen.

© 8 mia] mija

© 19 les sues ovelles] Corella glossa l'original llatí (VC, 561a), en què es parla només del proïsme. | 19-20 ovelles despenguen] Tot seguit, Corella elimina un passatge de l'original llatí (VC, 561a), en què s'indica que el Senyor ajusta l'exemple dels servents que reberen guany amb els talents, i quan va venir el Senyor els va premiar, perquè no els amaguen sota terra, o en un mocador, usant-los per a la glòria del món, el guany temporal o el profit carnal, a fi de no ser damnats, com el servent peresós i inactiu, i llançats a les tenebres exteriors i infernals, fora de l'assemblea dels sants. Primer descriu el mèrit i el demèrit de les pròpies accions, especialment respecte de l'estat dels prelats –acaba el passatge suprimit–, però també de la resta.

2. QUINAM SUNT DUPLICANTES ET
ABSCONDENTES TALENTA?

[68] secundo, iudicium discretionis, ideo dicit: Dico vobis ut vigiletis beneficiendo, et in bonis perseverando, quia nescitis diem adventus sponsi et Judicis, sicut hominis peregre proficiscentis incertus est reditus servis suis.

Sponsus enim praedictus, *sicut homo peregre proficiscens*, secundum corpus, scilicet ad coelestem patriam carnem nostram portans, peregrinatio enim fuit coelum carni, vel quia a nobis non videtur in praesenti,

tradidit servis bona sua, scilicet talenta: quinque, duo, et unum ad fructificandum, *unicuique secundum propriam virtutem*, scilicet susceptivam, ne quem gravaret, nec cuiquam deficeret; et est argumentum inde, quod Deus non praecipit impossibile. *Et profectus est statim*, liberam eis potestantem operandi permittens.

Abiit autem, per affectum voluntatis, *qui quinque talenta acceperat*, id est donum quinque sensuum, et exteriorum scientiam quinque sensibus acquisitam, *et operatus est in eis*, per exercitium exterioris operis, et *lucratus est alia quinque*, quia merita sua multiplicavit, ex creaturis Creatorem, ex corporalibus spiritualia, ex temporalibus aeterna cognoscens, ac fructum aedificationis in proximis faciens.

Similiter et qui duo acceperat, scilicet intellectum Scripturarum et operationum, *lucratus est alia duo*, scilicet bonum sapientiae a se diffundendo in proximum per verbum praedicationis, et bonum operationis per {561b} exemplum aedificationis.

Qui autem unum acceperat, scilicet solam intelligentiam Scripturarum, *abiens fodit in terra*, curvitate terrena intentionis et carnalis actionis; *et abscondit pecuniam Domini sui*, sine aedificatione proximi.

Unde Gregorius: Talentum in terra abscondere, est acceptum ingenium in terrenis actibus implicare, et non lucrum spirituale quaerere.

In his ergo tribus servis significantur omnia genera hominum, quibus competit negotiatio activae vitae,

[2. DELS QUI DUPLIQUEN I AMAGUEN ELS
TALENTS]

E seguint la ystòria evangèlica, diu lo Senyor: «Yo us he dit en lo precedent capítol que treballau e vetleu perquè rebau lo spòs, del qual no sabeu la sua venguda;

»lo qual és semblant a home que peregrinant se'n va de la sua terra.» Anà-se'n lo Senyor portant la nostra carn a la celestial pàtria, hi apartà's de la nostra corporal vista. 5

E liurà als servents cinch besans als uns, dos als altres, hi un besant als altres, perquè cascú, segons la pròpia virtut, guanye. A cascú donà segons la capacitat que podia rebre, perquè ni al flach agreujàs la càrrega, ni lo fort romangués buyt per poca. De ací podem argument pendre que la divina bondat no mana res impossible. E feta aquesta comanda, tantost se partí, dexant-los libtat franca que posasen per obra lo que acomanat los havia. 15

Lo qui cinch besants tenia, qui signifiquen la sciència per {151b} los cinch senys atquisida, anà-se'n, per la libtat del franch arbitre, ensemps ab la gràcia, e treballà ab ells per exercici de bones obres, hi guanyà cinch besants altres: conegué lo Creador per les creatures; les coses spirituals, per les corporals e terrenes; per les temporals, les eternes. 20

Per lo semblant, lo qui dos besants tenia, qui són la intel·ligència de les Scriptures ensemps ab les obres, sobre aquests ne multiplicà dos altres: lo do de sapiència, per la preycació, excampant doctrina en los pobles; e les bones obres, per exemple de virtuosa vida. 25

Lo qui un besant tenia, qui és la sola intel·ligència de les Scriptures, anà-sse'n, hi cavant, amagà'l davall terra, encarnat per intenció terrena hi terrestes e carnals actes. Hi axí amagà la pecúnia que lo Senyor li havia acomanada, sens alguna utilitat ni edificació del prohisme. 30

Diu sanct Gregori: «Amagar lo besant en terra és lo enteniment que Déu te acomana enbolcar-lo en terrenals negocis e no cercar guany de spirituals mercaderies.» 35

En aquests tres servents són tots los hòmens generalment compresos: los mals, per aquell a qui la 40

Ⓞ 1 E ... Senyor] Corella agrega aquesta introducció i elimina el text llatí (VC, 561a), en què s'exposa que el Senyor descriu en segon lloc (veg. nota anterior), el judici de discerniment. Pròpiament, aquest passatge formaria part de l'anterior subcapítol, però Corella el trasllada ací per enllaçar-lo amb la paràbola següent. | 2 en ... capítol] Corella incorpora aquesta referència al propi text, la qual és absent de l'original llatí (VC, 561a), i fa dir a Jesús mateix, com si fos l'autor de l'obra, que ha exposat «en lo precedent capítol» la seua pròpia doctrina. D'altra banda, aquest fragment, el qual no pertany a cap evangeli, es troba originalment en l'obra del monjo cartoixà en primera persona, en boca per tant de Jesús. | 3 sua venguda] Immediatament després, Corella omet una comparació (VC, 561a), en què es diu que és incert el dia la vinguda del jutge, com també és incerta per al seus servents la tornada de l'home que inicia un viatge a l'estranger. | 18-19 anà-se'n ... gràcia] Corella glossa l'original llatí (VC, 561a), en què es parla només de l'affecte de voluntat. | 23 les eternes] Posteriorment, Corella suprimeix un breu comentari (VC, 561a), en què es diu que els servent va multiplicar fent fruit d'edificació en el proïsme. | 40 generalment compresos] A continuació, Corella elimina un comentari (VC, 561b), en què s'especifica que es refereix a aquells homes als quals els competeix el negoci de la vida activa.

scilicet: imperfecti, perfecti, et mali. Imperfecti, quia pluribus indigent, designantur in illo qui accepit quinque; perfecti, in illo qui accepit duo; mali, in eo qui accepit unum. Illi autem duplicant talenta, qui ex eis faciunt opera bona; illi vero abscondunt, qui otiose vivunt, vel ex eis temporalia lucra quaerunt.

3. PRAEMIUM SERVORUM, QUI FRUCTIFICARE TALENTA FECERUNT

Examinationis iudicium circa praedicta ponitur, cum dicitur: *Post multum vero temporis, scilicet in secundo adventu, venit Dominus servorum illorum, requirens a singulis de commisso rationem, exquirens merita, et exigens cum usura quod tradidit. Quid quisque accepit, consideret; et quod lucrum de acceptis reportet penset.*

Et accedens qui quinque talenta acceperat, id est praeprans se et confidens de reddenda ratione, obtulit alia quinque talenta; et qui duo acceperat, obtulit alia duo; multiplicata enim talenta, sunt multiplicata merita, quae offeruntur, cum a Deo acceptantur. Obtulit, inquam, dicens: Domine, quinque, vel duo, talenta tradidisti mihi, confitetur gratificet, et totum ei deputat, quia ab ipso accepit; ecce alia quinque vel duo, superlucratus sum, id est multiplicata sunt merita ex gratia tua, cum usu liberi arbitrii.

Et ait illi utrique, dominus ejus: Euge, quod est interjectio gaudentis, id est, secundum Chrysostomum, bene sit tibi: serve per propriam humiliationem quoad teipsum, bone, per divinam assimilationem quoad Deum, et fidelis, per utilem dispensationem quoad proximum; vel, bone et fidelis, quaerens in actibus suis gloriam Domini sui, non suam. Quia super pauca fuisti fidelis, scilicet super bona vitae praesentis, super multa te constituam, scilicet bona vitae sequentis, de quibus Psalmista dicit: Quam magna multitudo {562a} dulcedinis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te.

divina bondat un besant acomana, als perfets ne acomana cinch, e dos als qui no són de perfectió tan alta. Los bons los dupliquen e augmenten, guanyant ab bones obres la gràcia, après la glòria. Lo qui és mal, davall terra lo besant amaga, qui en oci porta la vida o de la sciència divina guanyats tem- {151c} porals cerca.

[3. DELS PREMIS AL SERVENT QUE VA FER FRUCTIFICAR ELS TALENTS]

Après de molt temps, qui és de l'ascensió al darrer dia, tornà lo Senyor demanant a cascú conte del que li acomanà.

Hi acostant-se lo qui cinch besants tenia, altres cinch ne portava; e per lo semblant, altres dos ne mostrà de guany lo qui dos ne havia pres en comanda. E la hu e l'altre al Senyor dien: «Pren-ho, Senyor, que tot és teu, car no podíem nosaltres ab lo nostre franch arbitre guanyar ni multiplicar mèrits. De tu, piadós Senyor, ho avem pres, hi a la tua majestat ne fem oferta.»

Tornà a cascú semblant resposta lo Senyor benigne: «Alegra't, servent humil, en lo meu servici!; bo, qui tens la mia semblança; fel, qui felment has dispensat los meus béns en los prohismes, hi no has cercat en les tues obres la tua glòria, sinó la mia. Sobre poques coses est stat fel, sobre los béns de la present vida; ara-t constituhré procurador sobre grans coses, que són los béns de la vida eterna, dels quals diu lo psalmista: «Com és gran la dolçor tua, Senyor, la qual tens amagada per aquells qui a tu temen.»

© 1-3 als ... alta] Corella permuta l'original llatí (VC, 561b), en què es diu que els imperfectes, perquè demanen més coses, són assenyalats per aquell que rep cinc talents; els perfectes, pels qui en reben dos. | 4 la¹ ... glòria] Corella amplifica l'original llatí amb aquest guany, el qual no apareix en l'original llatí (VC, 561b). | 6 de la sciència divina] Corella glossa l'original llatí (VC, 561b), el qual parla simplement dels talents («ex eis»). | temporals cerca] Tot seguit, Corella omet l'inici del subcapítol següent (VC, 561b), en què es diu que Jesús, sobre les coses susdites, exposa el judici d'examen. | 7-8 qui ... dia] Corella reformula l'original llatí (VC, 561b), en què s'esmenta solament la segona vinguda de Crist. | 8-9 li acomanà] Immediatament després, Corella elimina un passatge de l'original llatí (VC, 46ab), en què s'exposa que el Senyor requerirà els mèrits i exigirà amb el guany el que va lliurar. Cal que cadascú considere què és el que va rebre i pense quin guany reportarà d'allò que va acceptar. | 10 besants tenia] A continuació, Corella suprimeix un breu comentari (VC, 561b), en què es diu que el servent es va presentar preparat i confiat de retre raó. | 12 en comandà] Tot seguit, Corella obvia un passatge de l'original llatí (VC, 561b), en què s'indica que els talents multiplicats són els mèrits multiplicats, els quals són oferits a Déu i ell els accepta. | 13-14 Pren-ho ... teu] Corella condensa un passatge de l'original llatí (VC, 561b), en què es diu que els qui havien multiplicat els talents confessen que els reberen gratuïtament, tot ho atribueixen a Déu, perquè d'ell ho reberen. Aquest comentari, però, en part és représ i reformulat pel mestre en teologia en p. 910,15-17. | 19 Alegra't] Immediatament després, Corella omet un comentari de sant Joan Crisòstom (VC, 561b), en què s'explica que euge («alegra't», en la traducció corellana) és una interjecció de goig, que s'interpreta com «siga el bé en tu». | 26-27 Com ... temen] Psalteri (Sl 30, 20): «O Senyor, quant és gran la multitud de la tua dolçor, la qual has reservada per aquells qui temen a tu!» (Martos, 2013b: 186). Vulgata: «Quam magna multitudo dulcedinis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te». Aquest és un dels pocs casos en què Corella opta per solucions interpretatives en el Psalteri, com la incorporació de l'apòstrofe «O Senyor» i la traducció «reservada» per a abscondisti, i en canvi, solucions literals en el Cartoixà. La tònica general, però, es confirma en eliminar en aquesta obra un sobrer multitudo, que conserva servilment el Psalteri.

Unde Chrysostomus: Pauca sunt quae in hoc seculo nobis praestantur, multa quae in illo servantur.

Et Hieronymus: Omnia quae in praesenti habemus, licet magna videantur et plurima, tamen comparatione futurorum parva et pauca sunt.

Intra ergo in gaudium Domini tui, et suscipe quae nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit; et bene dicit, intra, ut ex omni parte gaudium habeat: sursum ex visione Dei, deorsum ex consideratione inferni, interius ex gloria conscientiae, exteriusque ex decore omnis creaturae.

Gloriose consummato cursu certaminis, in gaudium Domini sui intrabit, qui centum millibus praedicans, vel unam animam lucrata Domino suo reportaverit; nec ideo minus gloriose si nullam, dummodo fideliter pro posse faciat quod faciendum est pro salute. Nempe miles strenuus in certamine commendatur, si constanter et legitime certaverit, etiamsi Domino suo triumphum non obtinuit;

sic et Doctor Gentium, repositam sibi habere coronam justitiae gloriabatur non minus, quam si omnes quos converterat, in vera et fide et unitate sanctae matris Ecclesiae perstitissent.

4. REPREHENSIO SERVI PIGRI

Accedens autem qui unum talentum acceperat, ait: Domine, scio quia homo durus es, graviter puniens delinquentes, metis ubi non seminasti, et congregas ubi non sparsisti.

Seminat Deus notitiam, in praedicatione veritatis; spargit virtutes, in exemplo bonitatis; metit ergo ubi semen Legis vel Evangelii non ministravit, et colligit ubi bonitatis exempla in Patribus Veteris vel Novi Testamenti non sparsit.

In praelatis etiam Ecclesiae non solum requirit bona in persona propria, sed etiam in aliena, scilicet in

Diu sant Crisòstom: «Poques coses són les que lo Senyor en aquest món nos dóna, segons quant són grans les que per a la eterna glòria-ns reserva.»

«En lo goig de ton Senyor entra hi pren lo premi, que ni ulls han pogut veure, ni hoir orelles, ni 5 considerar humana pensa la felicitat que als meus elets yo comuniqui, per totes parts alegra: en alt, per la vista clara de la maje- {151d} stat divina; davall, considerant com és delliure de les eternes penes; dins si, per lo testimoni e glòria de la consciència; defora, per la 10 consideració de totes les creatures.»

Gloriosament entrava en lo goig de son Senyor lo prelat que, preycant a cent milia ànimes, no-n guanya sinó huna, puix per sa culpa no-s perden tant com si totes les guanyava, que no és menys strenu lo cavaller 15 qui animosament milita encara que-l seu capità no vença.

[4. DE LA REPRENSIÓ AL SERVENT PERESÓS]

Acostàs après aquell qui havia pres un besant en comanda, dient: «Senyor, yo sé que est dur home, puneix[es] greument als qui delenquexen, culls hon no 20 sembres, hi plegues hon no scampes.»

Requir nostre Senyor Déu en los prelats de la Sgleya no solament mèrits en la presona pròpia, mas en

Ⓢ 5 que] qui | 13 no-n] nou | 15 strenu] strem VC, 562a: «strenuu»

Ⓢ 3 glòria-ns reserva] Posteriorment, Corella omet una citació de sant Jeroni (VC, 562a), amb arguments anàlegs als que han aparegut suara, en què s'exposa que totes les coses que es tenen en el present, encara que pareguen grans i abundants, en comparació amb les futures, són petites i poques. | 5-11 que ... creatures] Corella modula l'original llatí (VC, 562a) per mitjà d'una primera persona del singular, de manera que posa en boca de Jesús interpretacions que en l'obra ludolfina són del monjo cartoixà, expressats, per tant, en tercera persona. | 14-15 puix ... guanyava] Corella modifica i atenua l'original llatí (VC, 652a), en què es diu que no és menor la glòria d'aquell que no guanya cap ànima, si fa fidelment el que pot o el cal fer per a la seua salvació. | 16-17 no vença] A continuació, Corella omet un breu exemple (VC, 562a), en què s'exposa que el Doctor dels Gentils (és a dir, l'apòstol sant Pau) es gloriava de tenir preservada una corona de justícia no menor que la d'aquells que havia convertit, si perseveraven en la fe vertadera i en la unitat de santa mare Església. El passatge omès remet a 2Tm 4, 7-8: «He lliurat un bon combat, he acabat la cursa, he conservat la fe. I des d'ara tinc reservada la corona de la justícia que aquell dia em donarà en premi el Senyor, jutge just; i no tan sols a mi, sinó a tots els qui anhelan la seua manifestació». | 21 no scampes] Tot seguit, Corella omet una interpretació (VC, 562a), en què es comenta que Déu sembla la seua notícia en la predicació de la veritat; escampa virtuts en l'exemple de la bondat; sega allà on no ha plantat la llavor de la Llei o de l'evangeli; i cull on no escampà els exemples de bondat en els pares de l'Antic i del Nou Testament. | 23-912,2 mas ... vida] Corella amplifica l'original llatí (VC, 562a), amb el doblet sinonímic «súbdit e ovelles» i també el glossa, en tant que l'obra ludolfina parla d'incloure els súbdits al bé, i el mestre en teologia, «pàxer-les de sana doctrina e de exemple de vida».

subditis eorum, quia eorum officium est alios et maxime subditos inducere ad bonum.

Timens itaque, scilicet aggredi altioris vitae statum, ne ipse periclitaret quaerens salutem aliorum, *abscondi talentum tuum in terra*, hoc est non sum usus notitia mihi data propter aeterna, sed propter terrena; *ecce habes, quod tuum est*. Quasi diceret: Sufficit mihi quia tenui quod habui, nec aliis ministravi. Iste timor servi pigri, non est nisi pusillanimitas bene agendi.

Ut autem dicit Chrysostomus, etsi talentum non perdidit, reus tamen est damni; sicut qui causa seminandi semen accipiens tempore seminationis non seminaverit, domino suo damnum fecit, etsi semen non perdidit, quantum poterat lucrum facere si opportuno tempore seminasset.

Respondens autem Dominus, dixit ei: Serve, male, propter calumniam respectu Domini, *et piger*, in multiplicatione respectu proximi, *sciebas quia meto ubi non semino*, multo magis ubi semino, *et congrego ubi non sparsi*, multo magis ubi sparsi. Quasi diceret: Pro omissione veritatis et virtutum judico illos quibus non praedicavi, nec exemplum bonitatis proposui; ergo multo magis te, cui talentum notitiae meae ad negotiandum commisi; et sic te accuso, ex quo te excusas.

Oportuit ergo te ad tuum meritum, et ad aliorum commodum, pecuniam meam, id est sermonem vel legem, dare gratis ad mensam, id est ad aliorum refectioem internam,

[69] *et ego veniens*, ad discutiendum merita, *recepissem quod meum est cum usura*, id est te et ipsos quos mihi acquisivisses:

et committere nummulariis, id est auditoribus, qui quod audiunt operantur, vel potius docere alios, qui postea aliis ministrarent;

[69]

haec enim est usura spiritualis, scilicet lucrum animarum, quae maxime placet Deo.

5. TALENTUM AB EO AUFERTUR

Tollite itaque ab eo talentum, id est donum sibi traditum, scilicet naturalis ingenii vel noti- {562b} tiae; et loquitur permissive, quia Dominus auferri permittit intelligentiam, vel per vitia, vel per daemones, quando

Ⓢ 6 has] vas | 19 dius] dins

Ⓢ 22-23 *Si ... donada*] Corella modifica l'original llatí (VC, 562a), en què es refereix a aquells als quals no va predicar, jutjats per omisió de la veritat i de la virtut. Per tant, la remissió a la ciència és corellana. | 29 *la mia pecúnia*] Inmediatament després, Corella suprimeix els tipus de pecúnia que apareixen en l'original llatí (VC, 562a): la paraula, la llei, perquè el servent donara debades menjar, és a dir, donara refecció interior als altres. | 40-913,2 *Manà ... pena*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 562ab), en què s'interpreta: «Preneu-li el talent» (Mt 25, 28), és a dir, el do que li va ser lliurat, la coneixença o l'habilitat natural, perquè Déu permet llevar-li la intel·ligència pels vicis, pels dimonis, quan s'enfolleix elegint el mal o per abús de la ciència, o no rep guardó, sinó castic, perquè els béns oferits per Déu no esdevenen per la glòria dels que obren mal o dels ociosos, sinó més per la seua confusió.

los súbdits e ovelles, perquè és lo seu ofici pàxer-les de sana doctrina e de exemple de vida.

«He amagat lo besant que m'has acomanat en terra, tement lo perill de caure, si em prenía pujar en alta vida, curant de la salut dels altres; no he volgut usar de la sciència que m'has donada per a les coses eternes, mas en les temporals la he despesa. Pren ço que-m donist en comanda, a mi basta, que he guardat lo que tenia, ni he curat dels altres.» Aquesta temor del pereós servent no és sinó pusil·laminat de fer bones obres. 10

Diu sant Crisòstom: «Encara que no ha perdut lo besant, no és sens culpa. Axí com aquell qui pren la sement perquè sembre, hi de perea no sem- {152a} bra, fa gran dan al senyor, encara que la sement garde: fa-li perdre lo guany que podia haver si en lo degut temps sembrara.» 15

Respon lo senyor, dient: «Servent mal, qui a ton senyor bo increpes, hi pereós, que no has aprofitat al prohisme, sàpies, axí com dius, que yo acostume collir allí hon no sembre, e molt més hon sembre; hi plegue hon no scampe, hi molt més allà hon scampe», quasi dient: «Si en aquells en qui no he sembrat la sciència que a tu he donada los demane conte, si dexen de fer lo que deven, quant més a tu, que podies guanyar per sana doctrina moltes ànimes hi aplicar-les als meus regnes. E axí, yo t'acuse he-t condampne del que tu penses scusar-te. 20

»Devies, donchs, per mèrit teu e profit dels altres, acomanar als canviadors la mia pecúnia perquè la multiplicasen; 30

»e com yo vingués, rebés lo principal, que era meu, e més: la usura», que vol dir: «Rebria a tu per los teus mèrits ab la mia gràcia, e los prohismes qui hauries guanyats ab la tua doctrina.»

Són canviadors los fels cristians quant hoen la sana doctrina, que, retenint lo que hoen, multipliquen en bones obres, hi encara en preycar-ho als altres. 35

Hi aquesta és spiritual hi santa usura: guanyar vasalls per al celestial Regne.

[5. DEL TALENT QUE LI LLEVÀ]

Manà lo senyor, dient: «Levau-li lo besant que per mi tenia.» Permet la divina providència que-ls dons naturals se perden de[] tot, o almenys se alteren, per 40

homo infatuatur in eligendo malum, vel infatuatur propter scientiae abusum, vel non recipit mercedem, sed poenam, quia bona divinitus collata non cedent male operantibus vel otiosis, ad gloriam, sed magis ad confusionem;

et date ei qui habet decem talenta, quia damnatio reprobatorum cedet ad gloriam electorum, secundum illud Psalmi: *Laetabitur justus cum viderit vindictam*.

Ex quo patet quod non permittit Deus fieri malum, nisi inde efficiat aliquod bonum; jussit autem potius dari illi qui habebat decem, quam illi qui habebat quatuor, quia minus habuit qui quinque acceperat quam qui duo; per quinque enim significatur exteriorum scientia, secundum quinque sensus; sed per duo, operatio voluntatis et intellectus, oportuit ergo illi qui habuit exteriorum scientiam et administrationem, dari intellectum interiorum, qui per unum intelligitur talentum.

Omni enim habenti, et bene utenti, *dabitur incrementum ejus quod habet, et abundavit: habenti enim sollicitudinem ministrandi verbum Dei, dabitur gratia, et abundabit* in efficaci doctrina; item, *habenti charitatem, dabitur augmentum charitatis, et abundabit* usque ad perfectionem; item, *habenti meritum, dabitur praemium, et abundabit*, quia remunerabitur supra condignum. Augetur enim gratia ei qui laborat in ea, nam laborando meretur augeri, et ei qui reperitur in gratia, dabitur gloria et abundabit, non solum de sua et aliorum glorificatione, sed etiam de impleione justitiae in malorum reprobatione.

Ab eo autem qui non habet, studium vel charitatem, et bonum doni collati usum, *et quod videtur habere*, naturali ingenio vel studio litterarum, ac donum sibi collatum, *aufferetur*; item, ei qui non habet fidem, ut in Deo non credenti, etiam quod videtur habere, scilicet Legis scientia auferetur ab eo; item, ei qui in morte

los vicis; e si romanen en los dampnats, los {152b} servexen en major pena.

«Levau-li, donchs, lo besant, e donau-lo al qui ha multiplicat los que tenia», que la dampnació dels culpables en glòria dels elets torna, segons aquell parlar del psalmista: «Alegrar-se-ha lo just quant veurà la venjança, hi en la sanch dels pecadors lavarà les sues mans.»

A qualsevol que tinga e bé use, li serà donat, hi sobre lo que té abundarà. Aquell qui té sollicitud en administrar la santa doctrina, serà-li donada la gràcia hi augmentarà en sciència; e lo qui té caritat, augmentarà fins que la tinga perfeta; e lo que té mèrit, abundarà, que li serà donat premi més encara del que merexia. Hi alegrar-se-ha de la sua glòria e de la dels altres, hi en la punició dels mals per la divina justícia.

«Hi levau de aquell qui no té e par que tinga.» No té aquell qui no usa bé dels dons e gràcies que Déu li acomana, e per ço mereix perdre los dons naturals hi de

Ⓢ 6 veurà] venra VC, 562b: «viderit» | 12 qui] que

Ⓢ 6-8 *Alegrar-se-ha ... mans*] *Psalteri* (Sl 57, 11): «Alegrar-se-ha lo just com haurà vist la venjança; les sues mans lavarà en la sanch del peccador» (Martos, 2013b: 224). Veg. p. 822,7-8, en què també es tradueix aquest verset. Corella incorpora la segona part del verset bíblic («hi en la sanch ... mans»), la qual no es troba en l'original llatí | 7-8 *sues mans*] A continuació, Corella elimina un passatge (VC, 562b), en què s'indica que s'infereix que Déu no permet fer mal si aquest no produeix algun bé; va manar donar el talent a qui en tenia deu, millor que a aquell que en tenia quatre, perquè tingué menys el que n'havia rebut cinc que el que n'havia rebut dos; pel cinc s'assenyala la ciència de les coses exteriors, segons els cinc sentits; però pel dos, l'actuació de la voluntat i l'enteniment; convé, per tant, que aquell que tenia ciència i administració de les coses exteriors, reba l'enteniment de les coses interiors, les quals s'entenen per un talent. | 12 *en sciència*] Corella modifica l'original llatí (VC, 562b) en què es parla d'augmentar en doctrina eficaç. | 14-16 *Hi ... justícia*] Corella reformula aquest passatge, en el qual hi ha la inspiració d'un verset del Salteri aparegut prèviament (veg. p. 913,6-8), apartant-se de la interpretació de l'original llatí (VC, 562b), en què s'exposa que aquell que treballa en la gràcia li serà augmentada, perquè treballant mereix aquest augment; i el qui es trobe en la gràcia, se li donarà la glòria i abundarà, no només per la seua glorificació i la dels altres, sinó també per l'acompliment de la justícia en la reprovació dels mals. | 17-914,2 *Hi ... comunicada*] Corella modifica l'original llatí (VC, 562b), en què es comenta que «al qui no té» (Mt 25, 28), afany o caritat, bon ús dels dons rebuts, «fins allò que li queda», habilitat natural o estudi de lletres, o do que haja rebut, «li prendran»; igualment, a aquell que no té fe, com el qui no creu en Déu, allò que sembla tenir, ço és, ciència de la LLei, li serà pres; igualment, aquell que no siga trobat en gràcia en la mort, els béns de natura i de gràcia se li tornaran en castic.

non inventus fuerit in gratia, bona naturae et gratiae cedent ei ad poenam.

Ut autem dicit Augustinus, omnis res quae danda non deficit, si habetur et non datur, non habetur quomodo habenda est; et ut idem dicit, dare habenti, fuit misericordiae, auferre non habenti, iustitiae.

Prudenter ergo et fideliter laborantem, ac bonum usum in Dei munere habentem ampliori gratia Dominus donat; et otia sectantem, ac munere Dei non bene utentem eo quod dederat privat.

Unde dicit Gregorius, quod quisquis charitatem habet, etiam alia dona percipit; quisquis charitatem non habet, etiam dona quae percepisse videbatur amittit.

6. MITTITUR IN TENEBRAS EXTERIORES

Deinde inutilem servum talento privatum jubet mitti in tenebras exteriores, id est corporales, quia, ut ait Hieronymus: Dominus lumen est, qui ab eo foras mittitur, caret lumine. Exteriores tenebrae, sunt corporis; interiores, sunt mala animae.

Unde Gregorius: Interiores tenebrae, sunt caecitas mentis; exteriores, aeterna nox damnationis; qui ergo hic sponte cecidit in caecitatem mentis, illic projicietur in noctem damnationis.

Unde et Rabanus: Per poenam in exteriores tenebras cadit, qui per culpam suam sponte in interiores occidit; ibi coactus patitur tenebras voluptatis: haec Rabanus.

Ibi erit fletus, proveniens ex fumo caloris; *et stridor dentium*, ex passione frigoris; vel *fletus et stridor dentium*, id est dolor mentis et corporis; et ad ista reducitur omnis poena infernalis.

Ecce quia non solum qui mala operatur, sed et qui bona non facit ultima poena punitur.

7. QUID SIGNANT QUINQUE TALENTA SERVIS TRADITA?

{563a} Possunt etiam per *quinque talenta*, intelligi: bona naturae, bona gratiae, bona scientiae, bona potentiae, et bona opulentiae; et dicuntur *talenta* quia per bonum usum talium potest homo sibi acquirere

Ⓢ 17 exteriors] exteriors

Ⓢ 28-30 *En ... vida*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 562b), en què s'indica només que el pecador patirà allí per força les tenebres de les voluptats. | 41-42 *per ... Regne*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 563a), en què es diu que s'anomenen talents perquè pel bon ús de tals pot la persona adquirir el premi celestial.

gràcia; mereix perdre la sciència, perquè a lahor de Déu no l'ha comunicada.

Diu sant Agostí: «Tota cosa que si-s dóna no minva, si algú la té e no la dóna, no la posseheix segons ella deu esser posehida.» Diu ell mateix: «Donar al qui tenia fon acte de misericòrdia, levar del qui no tenia fon justícia.»

Prudentment, donchs, lo Senyor, hi ab misericòrdia, dóna hi augmenta los dons e gràcies en lo servent qui ab sollicitut e diligència los seus béns administra. Y al servent ociós, qui los béns del Senyor amaga, mèri- {152c} tament lo despulla.

Diu sant Gregori que qualsevol que tinga caritat ateny moltes altres gràcies, e qualsevol que no té caritat pert lo que té e lo que sembla que tenia.

[6. DEL LLANÇAMENT A LES TENEBRES EXTERIORS]

Mana après lo Senyor que l'inútil servent sia lançat en les exteriors tenebres. Diu sant Hierònim: «Lum és lo Senyor; qui d'ell se aparta stà en tenebres.» Corporals són les exteriors tenebres, les interiors són les culpes de la ànima.

Diu sant Gregori: «Les interiors tenebres són ceguedat de la pensa, les exteriors són la dampnació eterna. Donchs, aquell qui voluntàriament en les tenebres de ceguedat se dexa caure, serà lançat en la nit scura de la dampnació eterna.»

Diu Rabanus: «Per deguda pena cau lo peccador en les exteriors tenebres qui per culpa, voluntàriament, en les interiors se lança. En lo infern per força sosté tenebres de justa venjança perquè ací voluntàriament ha sostengut tenebres de viciosa vida.»

En les infernals tenebres hi haurà plor hi cruximent de dents: plor per la contínua calor fumosa, cruximent de dents per fret insoportable. Sentran dolor de cors e de pensa, a les quals dolors totes les infernals penes se redohexen.

Hi devem sobre aquesta paràbola atendre que no solament los qui fan mal, mas los qui dexen de fer bé seran punitos de eterna pena.

[7. DEL SIGNIFICAT DELS CINQ TALENTS LLIURATS ALS SERVENTS]

Podem encara per lo[s] cinch besants entendre los béns de natura, béns de gràcia, béns de sciència, béns de potència, béns de opulència- {152d} a, per los quals, los qui bé usen, poden atényer lo celestial Regne. Hi

coeleste praemium; et aliqui habent omnia ista a Deo collata, alii plura istorum, alii unum tantum.

Aliqui etiam sunt qui talenta multiplicant et geminant, bene utendo praedictis ad sui perfectionem et proximi aedificationem; alii abscondunt in terra, qui utuntur ad mundi gloriam et lucra temporalia.

8. ALTERA PARABOLA DE HOMINE NOBILI
DECEM SERVIS MNAS DECEM TRADENTE

alguns per la divina bondat tots cinch los posehexen, altres no tots, mas dos, o més o menys ne tenen.

Alguns los doblen e multipliquen per bones obres, bé edificant los prohismes. Altres los amaguen en terra, usant de aquells o a fi de glòria pròpia, o per a 5 temporals riqueses.

[8. D'UNA ALTRA PARÀBOLA SOBRE UN NOBLE
QUE LLIURÀ A DEU SERVENTS DEU QUANTITATS
IGUALS DE DINERS]

Semblant paràbola sanct Luch scriu, dient: «Un home noble se partí en regió longinqua per a pendre possessió del seu regne e après tornar-se'n. E cridà deu servents, e donà'ls deu liures en moneda, e dix-los: 10

»Negociau fins que yo vinga.

»Havien avorrit los ciutadans aquest senyor, hi enviaren-li embaxada, dient que no volien que regnàs sobre ells.

»Pres a possessió del regne hon anava, tornà e manà 15 que-ls deu servents li cridasen, als quals havia acomanat la sua pecúnia, perquè sabés quant era lo que cascú negociat havia. E vench lo primer, dient:

»Senyor, la tua liura deu liures ha guanyades.

»E dix-li lo senyor: 20

»Alegra't, servent bo, que en poca cosa has mostrat la fidelitat tua; yo-t daré que tingues potestat sobre deu ciutats.

»E vench l'altre, dient:

»Senyor, la tua liura ha guanyat cinch liures. 25

»Respon lo Senyor:

»Hi tu sies sobre cinch ciutats.

»Vench lo terç, e dix:

»Senyor, vet ací la tua liura, la qual he tengut stojada en lo sudari per temor de tu, que est home 30 aspre, e prens lo que no acomanes, e culls que no sembres.

»Respòs lo senyor:

»De la tua boca, mal- {153a} vat servent, te jutge! Sabies que yo era home aspre, prenent més del que 35 acomane e collint lo que no sembre, donchs, per què no has donat la mia pecúnia al canvi, e yo venint, aguera-la presa ab lo guany de la usura?

»E diu als qui allí staven:

»Levau-li la liura e donau-la al qui té deu liures. 40

»Digueren:

»Senyor, deu ne té.

»Respon lo senyor:

»Certament vos dich que al qui té li serà donat hi abundarà, hi aquell qui no té, si res li resta, li serà levat. 45 E los meus enemichs, aquells qui no volien que regnàs sobre ells, portau-los-me ací e matau-los davant mi.

© 25 guanyat] huanyat | 35 Sabies] sapies | 37 venint] veuint

① 7-47 Un ... mi] Corella tradueix tot d'una de la Vulgata la paràbola de les mines o diners (Lc 19, 11-27), separant-se de l'original llatí (VC, 563a), en què es troba de manera fragmentada i glossada. En altres llocs el lletraferit valencià ha utilitzat la mateixa tècnica, principalment en passatges narratius o paràboles (veg. nota p. 364,16-365,3).

De eodem quoque Lucas ponit parabolam, de homini nobili, scilicet Christo, qui non solum secundum divinitatem, verum etiam secundum humanitatem ex nobili genere ortus est: quia secundum divinitatem, Dei Patris, et secundum humanitatem, David regis filius; qui, *abiit in regionem longinquam*, ascendens in coelum empyreum, *accipere sibi regnum*, super ordines Angelorum,

[70]

Et priusquam illuc ascenderet, *vocatis*, per electionis gratiam, *decem*, propter decalogi observantiam, *servis suis*, propter obedientiam omnimodam;

vel, *decem servis suis*, id est Christianis et fidelibus universis, quorum universitas numero denario designatur, propter perfectionem denarii, *dedit eis*, gratis *decem mnas*, id est talenta seu libras, scilicet spiritualem decalogi intellectum, *ad negotiandum*, donec veniat ad iudicium, quas veniens exigit cum usura et excrescentia.

Secundum Bedam, mna decem drachmis appenditur. Decem ergo mnae centum drachmas, id est centum libras faciunt, qua numerus perfectorum designatur, et sacrae Scripturae sermo, quia vitae coelestis perfectionem suggerit, quasi numeri centenarii pondere fulgescit; vel, per decem mnas intelligitur universitas donorum Dei, propter perfectionem ipsius denarii.

Mutuavit ergo nobis Deus aliqua bona ad negotiandum, ut multiplicentur per fructus bonorum operum, quia tempus meriti currit usque ad iudicium, de quibus quaerit lucrum meritorum, redditurus cumulum praemiorum.

Per intel·ligència de aquesta paràbola devem atendre que·ls juheus, hi encara los apòstols, stimaven e creyen que·l Senyor temporalment regnaria en lo regne de Judea, e axí encara de present speren los insensats juheus lo Mesies.

5

E per mostrar lo Senyor que·n lo seu primer adveniment no per regnar, mas per soferir venia, hi en lo segon vendria com a rey potentísim sobre totes les creatures, diu la present paràbola: «Un home noble», Jesús, ver Déu e home, nat de stirpe de David règia; «anà en regió longinqua», quant lo jorn de la sua ascensió pujà al cel imperi per a pendre lo Regne sobre les angèliques jerarchies, hi après tornar al general Judici, perquè a tots sia manifest lo seu Regne.

10

«Féu cridar deu servents», que tots universalment significa, car tot[s] los nombres en deu se acaben; «donà'ls deu liures», que vol dir que·ls donà {1 53 b} tots los béns e gràcies que posehexen, però alguns més, altres menys, segons ha plagut a la sua infinida sapiència, e segons la capacitat de aquells qui·ls prenien, dient·los: «Negociau fins que torne»;

15

20

que lo temps de poder meréxer fins al dia del Juhí corre. E per ço la divina bondat dóna les sues gràcies, perquè multipliquem per fruyts de bones obres.

«Los ciutadans seus lo avorrien»; aquests són los juheus, qui per la major part contra·l Senyor tenen

25

© 1-5 *Per ... Mesies*] Aquesta interpretació és incorporada per Corella, i per tant no apareix en VC, 563a. | 6-10 *E ... règia*] Corella modifica l'original llatí (VC, 563a), el qual és pròpiament l'inici d'aquest subcapítol de l'obra ludolfina, en què es diu que sobre aquest mateix tema Lluç exposa una paràbola, d'un home noble, Crist, el qual, no sols segons la divinitat, sinó també segons la humanitat va nàixer de noble llinatge: perquè, segons la divinitat, és fill de Déu Pare, i segons la humanitat, del rei David. Per tant, Corella agrega aquest sentit sobre les dues vingudes de Crist, el qual atenua la reivindicació de la reialesa temporal de Crist de la *Vita Christi* i n'exalta l'escatològica. | 13-14 *hi ... Regne*] Corella permuta el sentit de l'original llatí (VC, 563a), en què es diu que Crist torna al judici particular, en la mort de cada home. Aquesta interpretació, però, és trasllada més avant (veg. nota p. 917,6-7). | 14 *seu Regne*] Corella suprimeix a continuació algunes de les gloses de l'original llatí (VC, 563a), en què s'explica que abans que Crist pujàs al cel, «va cridar» (Lc 19, 13), per gràcia d'elecció, «deu», per observança del decàleg, «dels seus servents», per omnímoda obediència. | 16 *car ... acaben*] Corella pren aquesta interpretació d'un passatge omés anteriorment (veg. nota p. 899,1-2), en detriment del text llatí que apareix en aquest punt (VC, 563a), en què es comenta que tot és designat per la desena, per la seua perfecció. | 17 *deu liures*] Corella simplifica l'original llatí (VC, 563a), en què es diu que el Senyor va donar deu mines, és a dir, deu talents o lliures. | 17-21 *tots ... prenien*] Corella modifica l'original llatí (VC, 563a), en el mateix sentit que ho ha fet suara (veg. nota p. 916,14), en què sols s'interpreta que el Senyor els va donar l'enteniment espiritual del decàleg. El text resultant del *Cartoixà* s'inspira en un passatge previ que apareix en l'obra mateixa (veg. p. 914,39-915,2). | 21 *que torne*] A continuació, Corella elimina una breu glossa (VC, 563a), en què es diu que negocien fins que Crist vinga al Judici, quan exigirà les mines amb guany i escriu. Posteriorment, Corella també suprimeix una citació de Beda el Venerable (VC, 563a), en què s'interpreta que una mina són deu dracmes, per tant, deu mines són cent dracmes, que fan cent lliures, en el qual se significa el nombre dels perfectes i la paraula de la Sagrada Escriptura, perquè la vida celestial suggereix perfecció, llueix com el nombre cent. O per deu mines s'entén la totalitat dels dons de Déu, per la perfecció de la desena mateixa. | 25-917,5 *Los ... dia*] Corella incorpora aquest passatge, el qual no es troba en VC, 563a.

Hoc profecto negotium, ut ait Gregorius, tunc vere nos agimus, si vivendo et loquendo proximorum animas lucratur, si infirmos quosque coelestis regni gaudia praedicando in superno amore roboramus, si protervos ac tumidos gehennae supplicia terribiliter insonando flectimus, si nulli contra veritatem parcimus, si supernis amicitias dediti, humanas inimicitias non timeamus: haec Gregorius.

Usura quippe est, quod ex mutuo ultra sortem accipitur. Et certe Dominus dando nobis pecuniam suae gratiae et doctrinae, exigit eam cum usuris et excrescentia: primo, ut cum tribuit doctrinam fidei ad credendum, exigit ut quod credis, ore confitearis; secundo, ut quod confiteris, opere compleas; tertio, ut ex auditis in lege Domini meditando, et legendo, et orando etiam alia intelligas; quarto, ut quod compleveris, docere non cesses, his enim partibus denarius vitae fundatur aeternae.

Unde idem Gregorius: In quantum vos profecisse pensatis, etiam alios trahere vobiscum satagite; in via Dei habere socios desiderate; et si ad Deum tenditis, curate ne ad eum soli veniatis. Hinc enim scriptum est: *Qui audit, dicat: Veni*, ut qui in corde vocem superni amoris susceperit, foras etiam proximis vocem exhortationis reddat: haec Gregorius.

9. SERVIS RETRIBUTIO DATA

[70] *ac reverti*, scilicet ad iudicium particulare, in cuiuslibet hominis morte.

obstinada malícia. E trameteren-li embaxada, dient: «No volem que regnes en nosaltres», que après la sua ascensió, treballat han los juheus e treballen destrohir la santa fe cathòlica, en la qual lo Senyor regna, lo qual Regne durarà fins al darrer dia.

5

[9. DE LA REMUNERACIÓ ALS SERVENTS]

Tornà lo Senyor», al general Judici o al particular, quant algú de la present vida passa;

© 5 *darrer dia*] Tot seguit, Corella suprimeix un ampli passatge (VC, 563a): en primer lloc, s'omet una citació de sant Gregori Magne, en què s'exposa que aquest profitós negoci es realitza vertaderament si amb la vida i la paraula hom aconsegueix les ànimes dels altres; si predicant els gaudis del Regne celestial hom enforteix els dèbils en l'amor suprem; si, ressonant terriblement els suplicis de l'infern, es dobleguen els superbs i arrogants; si hom no injuria ningú contra la veritat; si entregats a les amistats supremes –acaba la citació del sant–, hom no tem les enemistats humanes. Tot seguit, Corella elimina un comentari, en què es diu que el guany és rebre més interès en el reingrés. Certament, el Senyor, en donar els béns de la seua gràcia i doctrina, l'exigeix amb el seu guany i escriu: primer, perquè, quan concedeix la doctrina de la fe perquè siga creguda, exigeix que allò que es creu es confesse amb els llavis; segon, perquè allò que es confessa, es compleixa amb obres; tercer, perquè, d'allò que hom escolta en la llei del Senyor, meditant-la, llegint-la i pregant, cal que se n'entenguen també altres coses; quart, perquè, allò que es compleix no s'ha de cessar d'ensenyar; aquestes parts són el fonament de la desena de la vida eterna. A la fi, Corella obvia una altra citació de sant Gregori Magne, en què s'indica que si hom pensa que ha obtingut benefici, cal que s'esforce més encara per atraure els altres; cal que desitge tenir companys en el camí de Déu; si es tendeix a Déu, cal procurar no arribar sol a ell. Per això està escrit: «Els qui escolten, que diguen: Vine!» (Ap 22, 17), perquè aquell que haja rebut en el seu cor la veu de l'amor suprem, ha de retre també al proïsme, exteriorment, la veu de la persuasió. [6-7 *Tornà ... passa*] Corella trasllada a aquest punt un passatge que prèviament s'havia saltat (veg. nota p. 916, 13-14), i agrega la glossa «al general Judici», absent de l'original llatí (VC, 563a). Aquest trasllat pot haver-se degut a que la primera part del verset que continua la paràbola: «et factum est ut rediret» (Lc 19, 15, «i s'esdevingué que quan tornà»), no es glossa en l'original llatí; Corella el degué considerar important i el va incloure.

«hi manà cridar los servents als quals havia acompanyat la pecúnia», car totes les generacions han acompanyat davant la sua judicial cadira.

Accepto autem regno, Dominus servorum illorum rediens, jussit servos vocari ad se, ut sciret {563b} quantum quisque negotiatus esset. Et cum primus veniens cum mna sua alias quinque acquisitas obtulisset, congratulans ei Dominus dixit primo: Eris potestatem habens super decem civitates; alteri vero: Et tu esto super quinque civitates, id est gaudebis scilicet tu uterque de felicitate omnium qui per tuam doctrinam vel vitae tuae exemplum conversi sunt ad bonum.

Servis autem bonis mnas cum lucro reportantibus, piger servus mnam suam sine lucro obtulit, quam in sudario ligatam habuit, quia molliter et delicate vivendo doctrinam commissam non enumeravit, ac gratiam sibi datam, in hac carne laboribus et fatigationibus traditam torpescens, et percepta dona sub otio torporis et ignaviae abscondit; et sic ipsam mnam sine operibus tanquam mortuam et sepultam in sudario habuit. Sudarium enim est pannus in quo involvuntur corpora mortuorum; et ideo mna in sudario reposita, signat donum Dei a bonis operibus otiosum tanquam mortuum.

Illis ergo qui de donis suis bene operando lucrum fecerunt, commendatis a Domino et renumeratis, pigrum qui in bonis operibus torpendo mnam suam in sudario ligavit, reprobatur Dominus et damnatur: vario tamen modo secundum quantitatem meriti vel delicti, quia gradus sunt et in gaudiis et in tormentis.

Remunerà lo Senyor los qui han multiplicat la pecúnia hi condemnà al qui l'ha amagada, axí com havem dit dels besants en lo precedent capítol. 5

Hi als qui no volien acceptar lo seu Regne, jutja que per força lo de Sathanàs accepten en les infernals eternes penes.

© 1-3 *hi ... cadira*] Corella incorpora aquesta interpretació, la qual no es troba en aquest punt de l'original llatí (VC, 563a), tal volta per influx d'una altra que sí que ha aparegut prèviament (veg. p. 916,15-16), per bé que ara agrega, com en el context on s'insereix, la referència al Judici final (veg. nota anterior). | 3 *judicial cadira*] Immediatament després, Corella elimina un ampli passatge (VC, 563ab), el qual és pròpiament l'inici del present subcapítol, en què s'exposa que, «investit de la dignitat reial» (Lc 19, 15), quan va tornar el Senyor d'aquells servents, «va fer cridar els servents» que vinguessen a ell, «per saber què havien guanyat». I, quan vingué el primer i presentà amb la sua mina cinc més adquirides, el Senyor li va dir al primer, felicitant-lo: «Rep ara el govern de deu ciutats» (Lc 19, 17); a l'altre també: «Tu, igualment, governa cinc ciutats» (Lc 19, 19), és a dir, ambdós gaudiran de la felicitat de tots els que s'han convertit al bé per la seua doctrina i exemple de vida. Però si els servents bons van portar les mines amb el seu guany –continua el passatge omès–, el servent peresós en va oferir la seua sense guany, la qual l'havia tinguda embolcada en un sudari, perquè, vivint suaument i delicada, no va relatar la doctrina confiada, i entorpint la gràcia atorgada en aquesta carn amb treballs i fatigues, va amagar els dons rebuts sota l'oci de l'apatia i la peresa; i així tenia la mateixa mina, sense obres, com si estigués morta i sepultada en el sudari. El sudari és un llençol en què s'embolcaven els cossos dels morts; per això la mina col·locada en el sudari assenyala del do de Déu ociós de bones obres, com si estigués mort. | 4-6 *Remunerà ... capítol*] Corella condensa l'original llatí (VC, 563b), en què s'indica que aquells que aconseguiren guany obrant bé amb els seus dons, van ser lloats i premiats pel Senyor; i al peresós, el qual, entorpint les obres, va embolcar la seua mina en un sudari, el Senyor el reprova i el condemna: de manera diversa, no obstant, segons la quantitat del mèrit o del delictes, perquè hi ha graus en els gaudis i en els turments. | 7-9 *Hi ... penes*] Corella incorpora aquest corol·lorari, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 563b). | 9 *eternes penes*] A continuació, Corella elimina un ampli passatge (VC, 563b), el qual suposa tot el començament del subcapítol posterior, en què s'exposa que aquest, «un home que se'n va a terres llunyanes» (Mc 13, 34), Crist que ascendeix al Pare, segons Marc, «deixa» corporalment, «sa casa», l'Església, a la qual no va llevar mai la protecció de la divina potència, i «va donar facultats als seus servents i confiar a cada un la seua missió», perquè, donant als fidels huit talents segons Mateu, i deu mines segons Lluc, els va imposar la facultat de perseverar en les bones obres, atorgant-los que facen segons la llibertat de la seua voluntat; «al porter», que du a la casa del cel, «li mana que vetle», a qui predica, a qui presideix, als quals diu: «Si tu no l'adverteixes», al malvat de la seua maldat, «a tu et demanaré comptes de la seua sang» (Ez 3, 18). Tot seguit, Corella omet una citació de Beda el Venerable, en què s'indica que va ordenar al porter vetllar perquè mana a l'orde dels pastors tenir cura de l'Església a ells confiada; no sols als que regeixen l'Església, sinó que mana a tots vetllar, guardant les portes del cor perquè no hi entre mala suggestió de l'antic enemic –acaba la citació

10. UNUSQUISQUE TALENTUM ACCEPIT, CUIUS DEBET REDDERE RATIONEM

Iste, *homo peregre profectus*, scilicet Christus ad Patrem ascendens, secundum Marcum, *reliquit*, corporaliter, *domum suam*, id est Ecclesiam, quam tamen nunquam divinae potentiae praesidio destituit, *et dedit servis potestatem cujusque operis*, quia dans fidelibus octo talenta, secundum Mattheum, et decem mnas, secundum Lucam, tribuit eis facultatem insistendi operibus bonis, dimittens eos agere secundum libertatem suae voluntatis;

et janitori, qui ducit in domum coeli, *praecepit ut vigilet*, ei scilicet qui praedicat, et praeest, cui dicitur: *Si non annuntiaveris*, iniquo iniquitatem suam, *sanguinem ejus de manu tua requiram*.

Unde Beda: Janitori autem praecepit ut vigilaret, quia ordini pastorum commissae sibi Ecclesiae jubet curam impendere; non solum autem rectores Ecclesiae, sed omnes vigilare praecipimur, januas cordium custodientes, ne antiqui hostis mala suggestio intret, nec nos Dominus dormientes inveniat: haec Beda.

Janitor etiam est ratio, quae debet esse vigil ad claudendum ostium consensus diabolo, et ad aperiendum Christo, qui ad ostium pulsat, quando ad bonum invitat.

Negotiemur ergo fideliter de bonis naturae, gratiae, et fortunae nobis datis, quia de omnibus rationem reddemus. Fugiamus pigritiam, quia piger locum diabolo praeparat, et otiosus quasi pulvinar est diaboli, in quo requiescat. Omnibus quoque modis quibus possumus, nosmetipsos emendando, vel alios adjuvando, talentum Dominicum erogare, et erogando multiplicare studeamus, utpote de quo in districto iudicio rationem reddituri sumus; nec se aliquis ab hac negotiatione excusare poterit, quia nullus est qui talentum non acceperit.

Unde Gregorius: Sciendum vero est, quod nullus piger ab hac talenti acceptione securus est, nullus namque est qui veraciter dicat: Talentum minime accepi, non est unde rationem ponere cogar.

[10. DE LA RAÓ QUE HA DE RETRE CADASCÚ PEL TALENT QUE ACCEPTA]

És la fi de aquestes paràboles que algú en oci no pase la present vida, si de infern vol fogir lo carçre. Hi algú no se scuse que no tinga acomanats béns, dons, gràcies que a la comunitat de la militant Sgleya apro- {153c} fitar puguen.

5

omesa—, ni el Senyor trobe ningú dormint. El porter és la raó, la qual ha d'estar vetlant per tancar la porta de l'acordança amb el diable, i per obrir-la a Crist —finalitza el passatge eliminat—, el qual toca a la porta quan convida al bé.

1-5 *És ... puguen*] Corella resumeix i adapta l'original llatí (VC, 563b), en què s'exhorta a negociar fidelment amb els béns atorgats de natura, de gràcia i de fortuna, perquè de tots ells se n'ha de retre raó. Cal fugir de la peresa, perquè el peresós prepara lloc per al diable, i l'ociós és com el coixí del diable, sobre el qual descansa. De la manera que hom puga, esmenant-se, ajudant l'altri, pague el talent del Senyor, i pagant-lo, que s'esforce a multiplicar-lo, atés que està obligat a retre raó en el rigorós judici. Ningú en aquesta negociació se'n podrà excusar, perquè no hi ha ningú que no haja rebut un talent. Per tant, Corella emfatitza el vessant eclesial, en tant que el fidel cal que siga sobretot profitós «a la comunitat de la militant Sgleya», menció que no apareix explícitament en l'obra ludolfina. | 4-5 *aprofitar puguen*] Posteriorment, Corella obvia l'inici d'una citació de sant Gregori Magne (VC, 563b), en què es diu que cal saber que cap peresós està segur de no haver rebut cap talent, ja que no hi ha ningú que diga vertaderament: no he rebut un mínim talent, no hi ha res que m'obligue a retre compte.

Talenti enim nomine cuilibet pauperi etiam hoc ipsum reputabitur, quod vel minimum accepit: alius namque accepit intelligentiae donum, praedicationis ministerium debet ex talento; alius terrenam substantiam accepit, erogationem talenti debet ex rebus; alius didicit artem qua pascitur, {564a} ipsa ars ei talenti acceptione reputatur; alius familiaritatis locum apud divitem meruit, talentum profecto familiaritatis accepit. Habens igitur intellectum, curet omnino, ne taceat; habens rerum affluentiam vigilet, ne a misericordiae largitate torpescat; habens artem qua regitur magnopere studeat, ut usum atque utilitatem illius cum proximo patiat; loquendi locum apud divitem habens, pro pauperibus intercedat.

Tantum quippe ab uno quoque nostrum venturus Iudex exigit, quantum dedit.

Consideremus ergo quae accepimus, atque in eorum erogatione vigilemus, nulla nos a spirituali opere terrena cura impediatur, ne si in terra talentum absconditur, talenti Dominus ad iram provocetur.

Unde Augustinus: Unusquisque quod habet praestet alteri, quidquid plus habet largiatur inopi. Alius habet pecuniam: pascit pauperem, vestiatur nudum, aedificet ecclesiam, operetur de pecunia quidquid boni potest. Alius habet consilium: regat proximum pellat tenebras dubitationis luce pectoris. Alius habet doctrinam: ergo de cellario Domini ministret conservis cibaria, confortet fideles, revocet errantes, quaerat perditos, quantum potest faciat. Est quod sibi erogent pauperes: alius claudis pedes accommodet, alius caeco suos oculos duces praebeat, alius visitet infirmum, alius sepeliat mortuos: sunt ista in omnibus, ut prorsus difficile inveniatur aliquis qui non habeat unde aliquid alteri praestet, et illud extremum et magnum quod ait Apostolus: *Alter alterius invicem onera vestra portate, etc.*

Unde etiam Chrysostomus: Omnia inferamus ad proximorum utilitatem: talenta enim haec sunt uniuscujusque virtus, sive in praeceminentia, sive in

Diu sant Gregori: «En nom del besant o pecúnia se entén qualsevol gràcia que pren del Senyor la racional creatura: algú pren sciència; altre, gràcia de preÿcar la divina Paraula; altre, terrenals riqueses; altre, art de viure, que pot mostrar als altres; altre, familiaritat ab los grans e amicícia, que pot intercedir per los pobres.» 5

»E axí, cascú aja temor e pense que de una mínima gràcia li serà demanat conte, si en utilitat dels prohismes no la dispensa.

»Vetlem, donchs –diu sant Gregori–, no-n 10 empache alguna sollicitut terrena les espirituals obres, perquè'l Jutge venint no-n condempne per haver amagat la pecúnia davall terra.»

Diu sant Agostí: «Faça, donchs, cascú lo que puga per lo prohisme: lo qui té pecúnia, donen als pobres; 15 lo qui té prudència, endrece los qui ignoren; lo qui té doctrina, lija e mostre de Parahís la carrera, conforte los qui fehelment acaminen, revoque los qui er[r]en, cerque los qui-s perden, faça lo que puga. No se scusen los pobres, sostinguen los coxos, guien los segos, visiten 20 los malalts e presos, los morts soterran. No és algú que no tinga alguna cosa que al prohisme pot esser en ajudatori. Recorde aquell parlar de l'Apòstol: "Ajudau los uns a l'tres a portar la càrrega.»»

Ⓢ 20 segos] sehos

Ⓢ 1-6 *Diu ... pobres*] Corella condensa l'original llatí (VC, 563b-654a), en què s'exposa que a qualsevol pobre li serà considerat com a talent qualsevol mínima cosa que haja rebut: qui rep el do de la intel·ligència deu el talent del ministeri de la predicació; qui rep propietats terrenals deu el talent de la distribució de béns; qui haja après alguna art que li permeta viure, aquesta art li serà considerada com a talent; qui haja merescut familiaritat entre els rics, aqueixa familiaritat és el talent que ha rebut. Per tant, tenint enteniment, ha de ser sol·lícit de tot en conjunt, i no callar; tenint abundància de béns, ha de vetlar perquè no entorpesca la generositat de misericòrdia; tenint art en la qual es pot regir, ha de treballar particularment per compartir l'ús i utilitat d'aquella amb el proïsme; tenint ocasió de parlar amb els rics, ha d'intercedir pels pobres. | 15 *lo prohisme*] A continuació, Corella omet un breu incís (VC, 564a), en què es comenta que qui més tinga, ha de ser generós amb el necessitat. La tendència general d'aquesta citació de sant Agustí és al resum (veg. notes posteriors). | *donen als pobres*] Corella acurta l'original llatí (VC, 564a), en què s'exhorta a alimentar els pobres, vestir els nus, edificar una església i treballar amb les propietats per a fer tot el bé que es puga. | 16 *endrece ... ignoren*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 564a), en què s'incita a regir el proïsme, a llançar les tenebres dels dubtes amb la llum de l'afecte. | 17 *lija ... carrera*] Corella modifica la imatge que apareix en l'original llatí (VC, 564a), en què es diu que aquell que té doctrina administre als que són servents com ell aliment del rebost del Senyor. | 21 *los malalts e presos*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 564a), en què apareixen només els malalts (veg. nota p. 928,29-929,1). | 24 *la càrrega*] Tot seguit, Corella elimina una l'ínici d'una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 564a), en què s'exposa que cal disposar-ho tot per a la utilitat dels altres; els talents són aquestes coses: la virtut de cadascú, en poder, en propietats, en doctrina o en qualsevol altre negoci. Ningú ha de dir que, com que només té un talent, no pot fer res; per un pot ser aprovat.

pecuniis, sive in doctrina, sive in qualicumque tali negotio. Nullus dicat, quoniam unum talentum habeo, et non possum facere, potest et per unum approbatus esse:

non enim es vidua illa pauperior, non es Petro et Joanne rusticior, qui et idiotae et illiterati fuerunt; sed tamen quoniam desiderium monstraverunt, et ad communem utilitatem omnia fecerunt, coelos apprehenderunt, nihil enim est ita Deo amicis sicut ad communem utilitatem vivere. Propter hoc, sermonem nobis dedit Deus, et manus, et pedes, et corporis virtutem, et intellectum, et sensum, ut omnibus his et ad nostram ipsorum salutem, et ad proximorum utilitatem utamur.

Non opus est multis hic nobis sermonibus, neque longa circuitione, instat enim beatus Paulus ratiocinium ferens et dicens: *Dissolvi et esse cum Christo melius est; permanere autem in carne magis necessarium est propter vos*; et ei qui ad Christum erat discessioni, praeponit proximi aedificationem. Hoc enim maxime est esse cum Christo, voluntas- {564b} tem ejus facere, voluntas autem ejus nihil est ita, sicut quod expedit proximo.

Si enim in secularibus nullus sibiipsi vivit, sed et artifex, et miles et agricola, et negotiator ad id quod communiter, expediti sunt, et ad quod proximo prodest conficiunt universi; multo magis in spiritualibus hoc oportet facere, hoc enim maxime est vivere. Qui sibiipsi vivit solum, et omnes despicit, superfluum est, et neque homo, neque generis nostri: haec Chrysostomus.

II. QUINAM VITAM RELIGIOSAM AMPLECTI DEBENT

Ex praedictis videtur quod aliquis fidelis in charitate manens, qui absque suo scandalo utilis est, vel esse potest proximis quoad vitam aeternam, peccat mortaliter si se transfert ad eremum, vel monasterium, ubi alios non instruit verbo vel exemplo, nec curam

No és algú més pobre que la vídua qui donà als tresors del temple dos mealles, e dix lo Senyor que més que tots hi donava. No és alguna cosa que ab Déu major amicitat {153d} tinga que al bé comú endreçar totes les obres, per ço-ns ha donat mans, peus, corporal hi spiritual substància, per a salut nostra e utilitat del prohisme. 5

No stigam per a mostrar aquesta veritat en largues paraules; scoltem lo que diu lo Apòstol: «Partir-me de aquest món hi esser ab Jesús millor és per a mi, però lo romandre és més necessari per a vosaltres.» O, gran amor al prohisme! Par que més que a Jesús lo ame! Però sabia que star ab Jesús és fer la voluntat sua, perquè après més acostat hi stiga, hi és la voluntat del Senyor socórrer la necessitat dels prohismes. 15

Si en la temporal policia algú no viu a si mateix, mas al prohisme: lo menestral, lo artiste, lo cavaller, lo laurador, e per lo semblant, de tots los altres, quant més en la spiritual policia de la sancta Sgleya! Hi aquesta és la verdadera humana vida: viure no solament a si, mas a tots los hòmens. E lo qui a si viu a soles, hi la sua vida als altres no aprofita, no és home ni és part de l'humana linatge, e ja és mort ans que muira. 20

[II. D'AQUELL QUE HA D'ABRAÇAR LA VIDA RELIGIOSA]

De aquestes veritats podem concloure que aquell qui pot aprofitar als prohismes, si en hermitori hi en soledat se transporta, no és sens culpa, perquè amaga la 25

Ⓢ 5 ço-ns] çous

Ⓢ 1-23 *No ... muira*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 564ab. | 1-3 *qui ... donava*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 564a) amb aquest comentari, el qual remet a l'episodi de l'ofrena de la viuda pobre (Mc 12, 41-44; Lc 21, 1-4), el qual és glossat també en el capítol 28 d'aquest *Terç del Cartoixà*. | 3 *hi donava*] Tot seguit, Corella omet un altre exemple d'utilitat que apareix en l'original llatí (VC, 564a), en què es diu que no hi ha més rústecs que Pere i Joan, els quals eren poc intel·ligents i analfabets, però com que mostraren voluntat i feren totes les coses per a la utilitat comuna, aconseguiren el cel. | 11-12 *O ... ame!*] Corella retòrica i incorpora aquestes apòstrofes, absents de l'original llatí (VC, 564a), en el lloc que ocupa un text en què s'indica que aquell que estava separat de Crist, sant Pau, anteposa l'edificació del proïsme. | 17 *lo' ... artiste*] Corella tradueix amb aquestes dues professions un únic molt llatí: *artifex* (VC, 564b). | 19-21 *en ... hòmens*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 564b), en què s'exposa que convé molt més ser de profit al proïsme en les coses espirituals; viure és sobretot açò. Per tant, la concreció en la «policia de la sancta Sgleya» és un afegiment corellà. | 24 *podem concloure*] Immediatament després, Corella omet el primer dels dos casos que poden aprofitar al proïsme (VC, 564b): aquell que roman en la caritat, el qual viu sense perill. | 25 *en hermitori*] Corella elimina l'altre lloc (VC, 564b) on es pot «amagar» algú i no ajudar el proïsme: un monestir. | 26 *no ... culpa*] Corella atenua l'obra ludolfina (VC, 564b), en què es diu que peca mortalment.

quam posset et debet circa proximos, gerit, quia ita abscondit talentum, et est servus piger;

de infirmis enim non loquimur, qui de facili scandalizantur, quia eis est tutum fugere consortium pravorum, et laqueos diaboli.

Sed e contra videtur, quia praevallet activae contemplativa, Dominus enim dicit Marthae: *Maria optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea*; et Hieronymus in pluribus locis epistolarum suarum usque adeo praeferit activae contemplativam, ut viros religiosos, et multis utiles vocet ad eremum, quasi nihil boni in mundo agerent, habito respectu ad vitam monachorum et anachoretarum.

In his ergo videtur necessarium ut quisque vires suas consideret, et ad quod opus ipse sit aptior penset: si enim ad contemplativam habilior, et ad orandum devotior, tute se transferat ad eremum, oraturus pro se et aliis, et ita plus proderit eis in eremo pro ipsis orando, quam in mundo eis praedicando, nec abscondit pecuniam Domini sui in terra, sed in Domino, licet non praedicet, quia talenta orationis et devotionis, in quo amplius valet, et meliorem se sentit, omnibus erogat, nec piger dici debet qui totus in sancta devotione et oratione, jejunio, vigilia, et fletu est;

verumtamen si quis videret gregis sibi commissi periculum imminere, et nullum idoneum in curam gregis sibi successurum, periculum esset gregem deserere, et ad eremum se transferre, licet habilior ad orandum sit, dummodo de suo scandalo non praesumat; praelatus quidem qui idoneus est ad praedicandum, et plures instruere potest, ac sibi et aliis in tali officio utilis est, talis fraternam charitatem non observat si populum sibi commissum relinqueret, et se ad eremum transferret, cum utilior in agro praedicationis, quam in eremo esse possit:

in his vero quemque in charitate manentem Spiritus Sanctus intus docebit, quid ei melius faciendum sit, et solliciti circa haec inquisitoris quaestioni satisfaciet.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui nobis tua dona misericorditer tradidisti, monens ut vigilantes et

pecúnia ab la qual podia ajudar al prohisme hi ab bona doctrina endreçar-lo per a la vida eterna.

Mas, què porem respondre als qui ab veritat dien que la vida contemplativa és més perfeta que la activa, dient lo Senyor a Marta {155a} que Maria millor part ha elegida? E lo gloriós sant Jerònim, en diversos lochs de les sues epístoles, axí prefereix a la vida activa la contemplativa, que los religiosos crida a la soledat de l'ermitori, com si les sues obres en la religió no res fosen en comparació de la solitària vida.

Ací podem ab veritat respo[n]dre que pense cascú hi en si experimente, servint al Senyor, a qual vida és més conforme, hi les sues forces ab la vida tempre. Si a la contemplació se troba més abte, ab excelsa devoció en la sollicitut pregue e contemple, hi ab oracions als prohismes aprofite, tant hi més que si conversant ab ells los instrohia. Hi aquest no amaga en terra la pecúnia, ans, per los prohismes, als tresors de son Déu e Senyor la presenta. Ni justament aquest pereós se nomena, encara que en actives obres no treballe, car lo besant de oració e devoció, ab dejunis, penitències e làgremes, per los prohismes singularment lo multiplica.

Però si tal necessitat ocorria que fos necessari preÿcar als pobles e conversar ab los hòmens, en tal cars dexaria la solitària vida, seguint del Senyor los vestigis, qui de la una vida pasava en l'altra quant era necessari.

En tals duptes, als qui en caritat viven, lo Sant Spirit en ells spira lo que és millor per a la salvació eterna.

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, qui los teus dons e gràcies misericordiosament les nos dónes, amonestant-nos que,

Ⓢ 5 155a] *El caixista salta el foli número 154 Per a altres errades en la foliació, veg notes en pp 474,30; 498,20; 516,15*

Ⓢ 2 *la vida eterna*] Immediatament després, Corella obvia un comentari (VC, 564b), en què s'indica que no s'està parlant dels dèbils, els quals s'escandalitzen facilmente, perquè es considera que aquests fugen de la unió amb els malvats i dels paranys del diable. | 3-6 *Mas ... elegida?*] Corella modula l'original llatí (VC, 564b) amb aquesta interrogació, la qual s'expressa en l'obra ludolfina de manera enunciativa. | 23-25 *Però ... vida*] Corella condensa en gran mesura l'original llatí (VC, 564b), en què s'exposa que, si algú veu que hi ha un perill pròxim en el ramat que li és confiat, i no hi ha ningú idoni que el pugui succeir per ocupar-se'n, seria perillós deixar-lo i anar-se'n a l'erm, encara que tinga més habilitat per a pregar, sempre que no presumisca de la seua falta; certament, el prelat que és idoni per a predicar, que pot instruir a molts i que en aqueix ofici és útil a ell mateix i als altres, aquest no guarda la caritat fraterna si deixa al poble que se li ha confiat i se'n va a l'erm, quan podria ser més útil en el camp de la predicació que a l'erm. | 25-26 *seguint ... necessari*] Corella incorpora aquesta glossa, la qual no apareix en VC, 564b. | 25 *vestigis*] Veg. nota p. 351,29.

sollicite agentes ex eis fructum afferamus: da mihi indigno servo tuo de donis a te receptis vigilanter negotiari et ea per fructus bonorum operum multiplicare; eisque ad tui gloriam, proximi aedificationem, et mei perfectionem sic bene uti, ut cum servis tuis bonis et fidelibus merear remunerari, ac te jubente, intrare gaudium felicitatis aeternae, et suspicere quae praeparasti diligentibus te, bone Jesu. Amen.

{565A} CAPUT L. DE VENTILATIONE
ARAE IN EXTREMO JUDICIO

I. ADVENIENTE DOMINO CUM ANGELIS AD
JUDICANDUM, CONGREGABUNTUR OMNES
GENTES

Postremo ponit tertiam parabolam, quae pertinet ad activos, quorum est se exercere in actibus misericordiae pro quorum exercitio vigilantes in talibus remunerabuntur; desistentes autem a talibus condemnabuntur,

et describit ventilationem arae, quae fiet in extremo iudicio, ac modum ipsius divini iudicii.

De hoc Evangelio dicit Augustinus: Si quis esset qui de tota sacra Scriptura nihil aliud sciret nisi solummodo lectionem istam praesentem, hoc solum sibi sufficeret ad salutem, quia continentur hic merita et demerita, praemia et supplicia bonorum et malorum.

Conditiones autem Iudicis in hoc adventu secundo ponit, per oppositum conditionum ejus in adventu primo: venit enim primo in humilitate, Apostolorum pauperum societate, et propria infirmitate; secundo veniet in majestate, Angelorum societate, et iudicis dignitate.

Veniet ergo *Filius hominis*, scilicet Virginis ad iudicium, *in majestate sua*, quia tunc iudicaturus apparebit in forma hominis gloriosa, qui in primo adventu iudicandus apparuit in forma passibili et infirma.

Unde Remigius: In majestate deitatis iudicaturus adveniet, qui in humilitate servi iudicandus apparuit; itaque, tradendus in proximo cruce, promittit gloriam

vetlant hi ab sollicitut treballant, au- {155b} gmentam en fruyts de bones obres: fes gràcia a mi, inútil servent teu, que dels béns que de tu he rebut, ab vigilància negociè, e per fruyt de virtuosos actes los multiplique; hi de aquells, a lahor e glòria tua, a edificació del 5
prohisme, a utilitat mia, axí usar puga, que ab los teus bons e fels servents, manant-ho tu, merexca entrar en lo goig de la felicitat eterna. Amén.

DEL JUHÍ FINAL. CAPÍTULO XLVIII

[I. COM ES CONGREGARAN TOTS ELS POBLES
EN LA VINGUDA DEL SENYOR AL JUÍ]

[P]erquè la sua mort e passió se acostava, parla lo 10
Senyor del Juhí final e de les obres de misericòrdia, per les quals donarà a la fi lo eternal premi als qui les auran acabades, e per lo contrari, la eterna pena als qui les auran obmeses.

De aquest evangeli scriu sant Agostí: «Si algú de 15
tota la Sacra Scriptura no sabia algun altre capítol, aquest sol seria bastant hi basta per a la salut eterna, perquè en aquest se contenen los mèrits e demèrits, penes e glòria.»

«Vendrà, donchs –diu lo Senyor–, lo Fill de l’home 20
en la majestat sua», que per a jutjar se mostrarà en forma gloriosa aquell qui en lo primer adveniment se mostrà per a eser jutjat en forma humil, dejecta e miserable.

Diu sant Remigi: «Vendrà a jutjar en majestat 25
excelsa aquell qui per esser jutjat vench en forma de servent benigne. Hi sabent que prestament en la creu levar- {155c} lo devien, diu als dexebles lo triünfo

Ⓜ 1 au- {155b} gmentam] au {155b} gmentant

Ⓜ 8 *felicitat eterna*] A continuació, Corella elimina l’acabament de l’oració (VC, 564b), en què es prega a Déu per poder mirar cap a dalt, a les coses que el bon Jesús ha preparat per als qui l’estimen. | 10-11 [*Perquè ... misericòrdia*] Corella modifica l’inici d’aquest capítol de l’original llatí (VC, 565a), en què s’indica que, a la fi, el Senyor exposa una tercera paràbola que ateny als actius, dels quals és propi exercitar-se en obres de misericòrdia. | 14 *auran obmeses*] Tot seguit, Corella omet un comentari (VC, 565a), en què s’exposa que el Senyor descriu l’acció de ventar l’era, que es farà en el Judici final, i la manera d’aquest mateix judici. Sobre aquest tema, veg. nota p. 825,3-5. La justificació de la paràbola en la proximitat de la Passió és, per tant, una incorporació del mestre en teologia. | 19 *e glòria*] Immediatament després, Corella suprimeix un comentari (VC, 565a), en què es diu que els premis i les penes són dels bons i dels mals. El Senyor exposa –continua l’omissió– les condicions del Judici en aquest segon adveniment, en oposició al primer: vingué primerament amb humilitat, en companyia dels pobres apòstols i de la seua pròpia debilitat; en el segon vindrà en majestat, en companyia dels àngels i amb la dignitat de jutge. | 20 *Fill de l’home*] A continuació Corella omet una glossa (VC, 565a), en què s’interpreta Fill de l’home com Fill de la Verge.

triumphantis, ut secutura scandala hac promissione compensaret,

et ut melius illa paterentur discipuli, et libentius, sub tantae gloriae expectatione.

Unde et Chrysostomus: *Deus manifeste veniet*, manifeste, inquit, non jam celatus in corpore sicut antea, ut vix eum etiam boni cognoscerent, sed manifestus in gloria, ut etiam mali eum confiteantur inviti, ut qui contempserunt eum in humilitate, cognoscant eum in potestate, et qui scire noluerunt quam dulcis est misericordia ejus, sentiant quam gravis est ira ipsius: haec Chrysostomus.

In forma ergo humana veniet, ut ab omnibus videri possit, si enim in forma divina veniret, non posset videri a malis, quia talis visio non est sine delectatione maxima, quae tunc non competit eis, et ideo dicit: *Cum venerit Filius hominis*, in famulatu autem ejus venient omnes Angeli ejus cum eo, propter Judicis honorem, et tanquam testes actuum humanorum, et executores sententiae ferendae per ipsum.

Unde Chrysostomus: *Omnes enim angeli cum ipso* aderunt, testantes et ipsi quantum administraverunt, missi a Dominatore ad salutem hominum;

tunc sedebit super sedem majestatis suae, id est in Ecclesia, in qua apparebit cum omnipotentia sua, per quod significat potestatem judicariam quae Christo homini est data; *et tunc congregabuntur ante eum*, tanquam ante Judicem suum, *omnes gentes*, omnis temporis, omnis conditionis, omnis aetatis, quia nullus poterit tunc latere vel se abscondere.

Unde idem Chrysostomus: Ubi illuminatio Evangelii ad omnes gentes praedicata pervenit, tunc omnes gentes inexcusabiles factae sunt, et ideo tunc juste ad iudicium congregabuntur omnes.

2. SEPARATIO BONORUM ET MALORUM

Et separabit eos ab invicem, scilicet bonos a malis, *sicut pastor segregat oves ab haedis*, de die sunt si- {565b} mul in pascuis oves et haedi, sed in vespere pastor eos segregat; sic in vita praesenti sunt in Ecclesia simul

excel·lent de la sua glòria, perquè ab tal sperança de la sua passió no prenguesen scàndel.»

Diu sant Crisòstom: «Manifestament vendrà lo Senyor en la majestat sua, no axí com és vengut, celat 5 dins les nostres misèries, que envies los bons lo pogueren conèixer. Però a la fi vendrà ab tanta glòria que·ls seus enemichs serà forçat lo confesen, perquè aquells qui en la humilitat lo menyspreharen, en la gran potestat lo coneguen. E puix no volgueren saber quant és dolça la sua misericòrdia, senten quant és 10 amarga la sua ira.»

Vendrà, donchs, lo Senyor en forma humana gloriosa perquè tots lo puguen veure, car los mals no veuran la sua divina essència, perquè tal vista, sens delectació, no·s comunica. Mas veuran lo Fill de 15 l'home, en companyia e servir del qual vendran tots los àngels, testimonis dels humans actes, execudors de la sua sentència.

Seurà lavors sobre la cadira de la majestat sua, que vol dir la sua forma gloriosa e potestat judiciària, sobre 20 tota la Sgleya e sobre totes les creatures. Seran lavors congregats davant lo seu conspecte, axí com davant lo seu Jutge, totes les gents e pobles, de tots los temps, de totes condicions, de totes edats, honsevulla que sien, que algú, diu sanct Crisòstom, no·s porà amagar de la 25 sua presència, puix ans del Juhí ell no havia amagat a dengú la sua misericòrdia.

[2. DE LA SEPARACIÓ ENTRE ELS BONS I ELS MALS]

Hi ma- {155d} narà que separen los uns dels altres, los bons dels mals, com lo pastor separa de les cabres les ovelles. Ensemps pexen de dia en los camps les 30 cabres e les ovelles; al vespre les separa lo pastor les unes de les altres. Axí, en la present vida, en lo camp de la

© 2 *prenguesen scàndel*] Tot seguit, Corella suprimeix el final de la citació de Remigi d'Auxerre (VC, 565a), en què s'indica que Jesús promet la glòria perquè els deixebles suporten millor i voluntàriament els escàndols, amb l'expectació de tanta glòria. | 3-4 *Manifestament ... Senyor*] *Psalteri* (Sl 49, 3): «Déu vendrà manifestament» (Martos, 2013b: 214). Vulgata: «*Deus manifeste veniet*». | 16-17 *los àngels*] Immediatament després, Corella omet un breu incís (VC, 565a), en què es diu que vindrà amb àngels per honor del Jutge. | 18 *sua sentència*] A continuació, Corella suprimeix l'inici d'una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 565a), en què s'interpreta que «acompanyat de tots els àngels» (Mt 25, 31), i ells presents, testimoniant ells mateixos quant van servir, enviats pel Dominador per a la salvació dels homes. | 19-26 *Seurà ... presència*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 565a (veg. nota anterior). | 26-27 *puix ... misericòrdia*] Corella agrega aquest acabament, el qual no apareix en l'original llatí (VC, 565a) i que substitueix una citació de sant Joan Crisòstom que acaba aquest subcapítol, en què es diu que, quan arribe la il·luminació de l'evangeli predicat a tots els pobles, llavors tots seran inexcusables, i per això justament seran reunits tots els pobles per al Judici. Per tant, la inclusió de la misericòrdia és corellana.

boni et mali, sed in vespere mortis seu mundi, separabit Christus bonos a malis, sicut oves ab haedis.

Separabit, inquam: merito, omnia merita discernendo; loco, loca varia assignando; vocabulo, diversis nominibus appellando hos haedos, illos oves.

In ovibus intelligitur innocentia bonorum, propter simplicitatem, mititatem, fecunditatem;

in haedis intelligitur perversitas malorum, propter foeditatem, impetuositatem, sterilitatem.

Unde Chrysostomus: Deinde a nominibus uniuscujusque, modum ostendit, hos quidem haedos vocans, hos autem oves: ut horum quidem infructificationem ostendat, nullus enim ab haedis fructus fit; horum autem multum quaestum ostendat, etenim multus ovium est quaestus, et a lana lacteque, et ab his quae parturiuntur, a quibus universis desertus est hoedus.

Et iterum: Oves, homines justis: propter mansuetudinem, quia ipsi neminem laedunt, et propter patientiam, quia cum ab aliis laesae fuerint, sustinent; haedos autem homines peccatores dicit, quia in capris haec naturaliter insunt vitia: libido prae ceteris animalibus, superbia, rixa, invidia, concupiscentia gulae, et clamoribus super omnia garrulae; in omnibus his vitiis peccatores abundant, et ideo haedis sunt assimilati: haec Chrysostomus.

Et statuet oves, seu bonos, *a dextris* suis; *haedos autem*, seu malos *a sinistris*. In ipsa positione dextrae et sinistrae, jam ex tunc utraque pars cognoscere poterit cui misericordia, et cui miseria imminet.

Unde idem Chrysostomus: Justos quidem ad dexteram constituet, peccatores ad sinistram, ut unusquisque meritorum suorum conditionem, ex ipsius loci qualitate cognoscat.

Ⓢ 10 misèria] miserra

Ⓢ 3 *humils ovelles*] Immediatament després, Corella obvia unes interpretacions de l'original llatí (VC, 565b), en què es glossa que separarà les ovelles dels cabrits per mèrit, discernint tots els mèrits; per lloc, perquè assignarà llocs diversos; per paraules, donant-los diversos noms, a uns ovelles, i als altres cabres. | 4-6 *Nomena ... lana*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 565b. | 5-6 *miseriçòrdia ... lana*] Corella incorpora aquesta imatge, la qual no apareix en aquest punt de l'original llatí (VC, 565b), a partir d'una citació de sant Joan Crisòstom que omet a continuació (veg. nota posterior). Ara bé, la inclusió del a misericòrdia i l'almoïna són corellanes. | 6 *pròpia lana*] Tot seguit, Corella suprimeix un ampli passatge de l'original llatí (VC, 565b), en què s'exposa que en els cabrits s'entén la perversitat dels mals, per la lletgor, la impetuositat i l'esterilitat. Posteriorment, el nostre autor omet una citació de sant Joan Crisòstom, en què s'indica que després, pels noms de cadascun demostra la manera, anomenant els uns cabrits i els altres ovelles, per a mostrar la manca de fruit dels uns, perquè els cabrits no produeixen cap fruit; i dels altres demostra molt de guany, perquè de les ovelles hi ha guany per la llana, la llet i perquè pareixen, les quals coses no té el cabrit. Seguidament, Corella obvia una altra citació del mateix sant, en què es diu que les ovelles són els homes justos: per la mansuetud, perquè no fereixen ningú, i per la paciència, perquè, quan altres les fereixen, elles ho suporten; anomena cabrits als pecadors perquè en les cabres habiten naturalment els vicis: més libido que els altres animals, supèrbia, lluites, enveja, cobdícia de gola, crits sobre qualsevol bràmul; en tots aquests vicis els pecadors abunden, i per això són comparats als cabrits. | 9-10 *quals misèria*] Immediatament després, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 565b), amb els mateixos arguments que han aparegut suara, en què s'exposa que posarà els justos a la dreta, els pecadors a l'esquerra, perquè cadascú conega per la qualitat del seu lloc la condició dels seus mèrits.

militant Sgleya stan mesclades, però en lo vespre de la mort o del Juhí final separa dels dampnats les sues humils ovelles.

Nomena los seus elets ovelles per la mansuetut, humilitat, simplicitat e ignocència, misericòrdia e 5 almoïna en donar la pròpia lana.

E col·loca los bons a la sua part dreita, los mals a la sinistra, perquè tantost coneguen, segons los lochs que·ls dóna, quals atenyerien misericòrdia e quals misèria.

10

Merito justos ad dexteram collocabit, quia nunquam cognoverunt sinistram; merito impios ad sinistram, quia nunquam cognoscere voluerunt dexteram partem. Vias enim quae a dextris sunt, novit Dominus; perversae autem sunt, quae ad sinistram sunt. Et iterum: A sinistris sunt, qui quaerunt temporalia, a dextris, qui quaerunt aeterna.

Unde et Remigius: In dextris aeternae beatitudinis confirmabuntur, qui amaverunt aeterna; in sinistris aeternae miseriae, qui cupierunt praesentia. Nam et ipsa transitoria Dei dona, respectu aeternorum, dicuntur esse sinistra; aeterna, vero in dextera, quia sunt potiora, hinc est illud: *Cor sapientis in dextera ejus, et cor stulti in sinistra illius.*

3. QUID DICET REX BONIS?

Tunc dicet Rex his qui a dextris ejus erunt, id est bonis: hic non dicit, Filius hominis, sicut supra, sed, Rex, ad cujus apicem pertinet subditos regere, leges condere, transgressores legis punire, et observatores praemiare; quod tunc apparebit manifeste. Tunc non quaeret Pilatus: Ergo rex es tu? Tunc non dicent Judaei: Non habemus regem nisi Caesarem.

Dicet, inquam, Rex; Venite benedicti Patris mei, id est a Patre meo, qui a Patre benedictionem gratiae accepistis; quia non nisi benedicti primo per gratiam et me- {566a} ritum, vocantur ad beatitudinem aeternam et praemium, non dat enim Deus pacem aeternitatis, nisi supra pacem pectoris;

vel, secundum Rabanum, dicuntur benedicti, quibus pro bonis meritis debetur aeterna benedictio:

Possidete, et aeternaliter tenete, paratum vobis regnum coelorum, locum sanctorum, a constitutione mundi.

Ubi Chrysostomus: Antequam enim vos nasceremini, ait, haec vobis praeparata sunt et praeaptata, quia vidi vos tales futuros.

Secundum Remigium, Rex regum sine strepitu verborum loquetur, id est manifestabit conscientias et merita, dicetque per collationem gloriae: *Venite, beneficio Patris mei promoti ad obtinendum regnum*

Diu sanct Crisòstom: «Seguiren los justs la part dreta ab rectitut de consciència, la qual dexaren los mals ab sinistra malícia. Conex lo Senyor les carreres dretes hi té en hoy les sinestres. A la part sinistra staran aquells qui les coses temporals han preposat a la amor divina, animals impetuosos, carnals e sùtzeus.» 5

[3. D'ALLÒ QUE DIRÀ EL REI ALS BONS]

Dirà lavors lo Rey als qui estaran a la part dreta; rey se nomena lo senyor al qual pertany regir los súbdits, promulgar leys, punir los qui les trenquen, premiar los qui les serven. Tots aquests actes manifestarà ell, Rey dels reys, en aquell dia, en lo qual no li demanarà Pilat si és rey de Judea, ni diran los juheus: «No tenim rey sinó Cesar.» 10

Ab cara benigne, afable e luminosa, dirà lo Rey als de la {156a} part dreta: «Veniu, beneys del meu Pare, qui aveu pres la benedictió de gràcia.» No crida lo Senyor als eterns premis sinó aquells qui per gràcia tenen mèrits; ni dóna la pau eterna de glòria sinó sobre la pau de la consciència per gràcia. 15

«Posehiu eternament lo celestial Regne que us stà aparellat del principi del setgle.» 20

Diu sant Crisòstom: «Ans que naxquéu vos aparellí aquests premis perquè víu que per la mia gràcia tals seríeu.»

© 1-4 *Seguiren ... sinestres*] Corella modifica l'original llatí (VC, 565b), en què s'exposa que el Senyor posarà els justos a la dreta perquè no van conèixer mai l'esquerra; als impius meritòriament a la l'esquerra perquè no van voler conèixer mai la part dreta. El Senyor coneix els camins que són a la dreta; perversos són els de l'esquerra. El mestre en teologia, per tant, agrega les glosses «rectitut de consciència» i «sinestra malícia». | 6 *animals ... sùtzeus*] Corella agrega aquestes qualitats dels pecadors, les quals no apareixen en aquest punt de l'original llatí (VC, 565b), extretes d'una citació de sant Joan Crisòstom que ha omés anteriorment (veg. nota p. 925,6). | *e sùtzeus*] A continuació, Corella suprimeix una citació de Remigi d'Auxerre (VC, 565b), en què s'indica que seran confirmats a la dreta de la felicitat eterna aquells que estimaren les coses eternes; els que cobejaren les coses presents, a l'esquerra de l'eterna misèria. També els dons transitoris de Déu, respecte dels eterns, es diu que són a l'esquerra; i els etern certament a la dreta, perquè són millors, segons el que hi ha escrit: «El pensament del savi va pel costat dret; el del neci, avança per l'esquerre» (Coh 10, 2). | 14 *Ab ... luminosa*] Corella incorpora aquesa descripció del rostre de Crist, la qual no apareix en aquest punt de l'original llatí (VC, 565b). | 19 *pau ... gràcia*] Corella glossa l'original llatí (VC 566a), en què es parla de «*pacem pectoris*». | *per gràcia*] A continuació, Corella omet una interpretació de Raban Maur (VC, 566a), en què s'exposa que Jesús anomena beneïts a aquells que pels seus bons mèrits se'ls deu benedictió eterna. | 20 *celestial Regne*] Tot seguit, Corella suprimeix un incís (VC, 566a), en què el Regne celestial s'interpreta com el lloc dels sants. | 24 *tals seríeu*] Immediatament després, Corella omet una citació de Remigi d'Auxerre, en què s'indica que el Rei de reis parlarà sense estrèpit de paraules, és a dir, manifestarà les consciències i mèrits i dirà per comparació de la glòria: Veniu, promoguts pel benefici del meu Pare, per obtenir el regne de la vida, predestinat per a vosaltres des de la creació del món.

vitae, praedestinatum *vobis a constitutione mundi*: haec Remigius.

Ante mundi constitutionem paratum fuit, per praedestinationem; a constitutione mundi, per creationem; ab ascensione, per apparitionem.

Attende hic dulcissimam invitationem Domini, cum dicit: *Venite, benedicti Patris mei*. O quam felices et beati qui hoc dulce invitatorium ad se directum meruerint audire, et a Domino invitati regnum ejus percipere! Frequentemus ergo nunc et cantemus devote invitatorium Ecclesiae dicentes: *Venite, exultemus Domino*, ut tunc cum electis mereamur audire invitatorium Domini, et regnare sine fine cum eo.

4. OPERA MISERICORDIAE AD CORPUS PERTINENTIA

Et commemorabit Dominus, sex opera misericordiae, in se capite et in membris suis propter eum facta, quae sunt: pascere esurientem, potare sitientem, collocare hospitem, vestire nudum, visitare infirmum, consolari vinculatum et per haec intelligitur septimum, quod est in Tobia, scilicet sepelire mortuos.

Unde versus:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Et secundum quosdam non erit aliud haec commemoratio, nisi quia omnes scient merita sua, pro quibus salvabuntur vel etiam damnabuntur.

Ubi Chrysostomus: Putas quanto gaudio extolluntur Sancti, quando in conspectu omnium Angelorum quod fecerunt hominibus fatetur se accepisse, nam tale videtur opus eorum non quale datum est, sed qualis persona illius est qui accepit: haec Chrysostomus.

Sed justii, quasi laudem fugientes, interrogabunt, quando haec sibi fecerint. Secundum Remigium, in

Diu sant Remigi: «Ans de la constitució del món, per predestinació, vos aparellí lo Regne; hi en la creació del món, quant vos crehí ab la mundana màchina; hi en la mia ascensió vos obrí la porta.»

Stiga atenta l'ànima cristiana en aquestes dulcíssimes paraules, quant als seus fels lo Senyor convida, dient: «Veniu, beneys del meu Pare.» O, beneys e sobrebenaventurats aquells qui merexeran hoir aquest dulcíssim invitatori, en lo qual lo Senyor los convida a regnar en lo seu Regne! Cantem, donchs, nosaltres, ab devoció que-l nostre cor inflame, lo invitatori de la santa Sgleya: «Veniu, alegrem-nos en lo rey e Senyor nostre!», perquè merexcam hoir lo seu dolç invitatori: «Veniu, beneys del meu Pare.»

[4. DE LES OBRES DE MISERICÒRDIA QUE PERTANYEN AL COS]

Recordarà lo Senyor les sis obres de misericòrdia per amor sua fetes en los pobres, en les quals sis se entén la setena: soterrar los morts, que és escrita en Thobies.

Diu sant Crisòstom: «Penses en quin goig se elevaran los sants, com sentran inefable alegria, quant en presència de totes les angèliques jerarchies hoiran que lo Senyor Déu confesa aver rebut les almoynes que han donat als hòmens, quant pugén en stima les sues obres, no per lo que són, mas per la presona que les accepta!»

Però los justs, qui tostemps lahor fugen, al Senyor enterroguen com ni en quin temps en la sua presona

ⓐ 7 beneys²] beneytes

ⓐ 1 *Diu sant Remigi*] Corella assigna falsament aquesta citació a Remigi d'Auxerre, atribució que no apareix en *VC*, 566a, tal volta per l'eliminació prèvia d'una citació del teòleg francès (veg. nota anterior). | 1-4 *Ans ... porta*] Corella glossa i retòrica l'original llatí (*VC*, 566a), en què s'indica que Jesucrist va ser preparat abans de la creació del món per predestinació; des de la constitució del món, per creació; a l'ascensió, per aparició. La glossa corellana passa per conferir un tarannà salvífic al text llatí, el qual, com hem vist, no és present. Així, la coeternitat de Déu Fill s'aplica a la salvació de la persona, present des de sempre en la voluntat divina. Per això, és el mateix Jesucrist que diu al fidel: «vos aparellí lo Regne», i en l'ascensió: «vos obrí la porta». | 2-4 *hi ... porta*] Corella glossa l'original llatí (*VC*, 566a), en què es diu solament des de la constitució del món fou preparat per creació; des de l'ascensió, per aparició. | 12-13 *Veniu ... nostre!*] *Psalteri* (Sl 94, 1): «Veniu, alegrem-nos en lo Senyor» (Martos, 2013b: 279). Vulgata: «Venite exultemus Domino». La traducció del *Cartoixà*, amb les glosses «lo rey» i «nostre», cerca la coherència amb el tema d'aquest subcapítol. | 15-18 *Recordarà ... Thobies*] Corella abreuja i escurça l'original llatí (*VC*, 566a), en què es diu que el Senyor recordarà les sis obres de misericòrdia fetes en ell, cap, i per ell, en els seus membres, que són: donar menjar al famolenc, donar beguda al sedejant, acollir l'hoste, vestir el despulat, visitar els malalts, consolar el pres, i per aquestes s'entén la setena, la qual està en Tobies, soterrar els morts. D'ací el vers: «*Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo*» («Visite, done beure, done menjar, redimesc, vist, acull, soterre»). Segons alguns –continua el text eliminat–, no caldrà aquest recordatori, sinó que tots sabran quins són els seus mèrits, pels quals se salvaran o es condemnaran. | 22-23 *les almoynes*] Corella glossa l'original llatí (*VC*, 566a), en què es diu: «allò que feren als homes».

conscientiis suis ita respondebunt, non dubitantes vel diffidentes de verbis Domini; sed vel stupentes pro magnitudine majestatis Regis, vel quia parvum videtur eis omne bonum quod fecerunt comparatione praemii, juxta illud Apostoli: *Non sunt condignae passionis hujus temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis.*

Unde Chrysostomus: O humilitas, quae nec post mortem deficiet! Homo enim malus etiam falsis honoribus delectatur, vir autem bonus etiam sibi debitam laudem fugit; sic et Sancti debitam sibi laudem repellentes dicent: *Quando te vidimus esurientem, etc.*: haec Chrysostomus.

Et respondens Rex, dicit illis: Amen dico vobis, quamdiu, id est eo et quanto tempore, fecistis, id est opera misericordiae exhibuistis, uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Fratres sunt, quia fecerunt voluntatem Patris; minimi vero, quia fuerunt humiles et abjecti.

Ubi idem Chrysostomus: O bonitas Christi! Quamdiu in corpore contemptibili erat in mundo, fuerat verisimilis ratio, ut propter similitudinem visionis *fratres suos* homines appellaret; quid autem dicamus, quod in illa gloria constitutus, adhuc contentus est eos dicere *fratres*, quibus sufficeret ad laudem si vel bonos servos illos vocaret?

Et iterum: Propter {566b} hoc enim sunt fratres, quia humiles, quia abjecti et contemptibiles, hos enim tales maxime in fraternitatem vocat.

Unde et Augustinus: Minimi ergo qui sunt Christi, hi illi sunt qui omnia dimiserunt et secuti sunt eum, et quidquid habuerunt pauperibus distribuerunt, ut Deo sine seculari compede expediti servirent, et ob oneribus mundi liberos velut pennatos sursum humeros tollerent. Hi sunt minimi; quare minimi? Quia humiles, quia non elati, non superbi. Apprehende minimos istos, et grave pondus invenies: haec Augustinus.

Christus itaque in esurientibus esurit, in sitientibus sitit, in infirmis aegrotat, et in aliis similiter patitur;

acabaren aquestes almoynes, no dubtant ni desconfiant de les divines paraules, però meravellats de la divina real majestat que axí a ells, creatures sues, parlava. Hi stimaven poch lo treball e mèrit que tenien en sguard de tan gran premi, recordant lo que diu lo Apòstol, que no són condignes les pasions e angústies de la present vida per al premi de la eterna glòria.

Diu sant Crisòstom: «O, humilitat beneyta, que en la resurrecció e glòria encara als teus no dexes! Los mals hòmens en les falses lahors se deliten, e los bons les verdaderes fugen. E per ço, los bons lo Senyor enterroguen, dient: “Senyor, quant vehem a tu nosaltres, que tenint fam nos demanases almoyna?”»

No tarda lo rey e Senyor respondre: «En cert dich a vosaltres: quant a hu de aquests mínims qui yo, germans meus, stime, donàs almoyna hi acabàs les obres de misericòrdia, a mi la donàveu, e totes les obres de pietat en mi les prenia. Germans meus foren los pobres perquè obehien la voluntat de mon Pare, mínims, humils e benignes.»

Diu sanct Crisòstom: «O, gran mansuetut del Senyor hi humilitat profundel, que no solament en la mortal vida, quant ab los humils pobres conversava, amichs, fills e germans los deya; mas en tan- {156c} ta majestat e glòria germans los nomena, que bastava, e sublimada honor fóra, si bons servents los nomenara.»

Diu sant Agostí: «És, donchs, certa cosa que'l Senyor té fam en los que fam tenen, e set en los qui sedegen, hi és malalt en los que jahen, hi pres en los

Ⓢ 15 mínims] minmis

Ⓢ 1 *aquestes almoynes*] A continuació, Corella suprimeix un comentari de Remigi d'Auxerre (VC, 566a), en què es comenta que els justos respondran en la seua consciència. | 8-9 *en ... glòria*] Corella modifica l'original llatí (VC, 566a), en què es parla de després de la mort. | 11-12 *los ... enterroguen*] Corella altera l'original llatí (VC, 566a), en què es diu que els sants repel·leixen les lloances merescudes. | 21-22 *O ... profunde!*] Corella amplifica l'apòstrofe de l'original llatí (VC, 566a), en què s'exclama solament: Oh, bondat de Crist! | 23-24 *quant ... deya*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 566a) i pren alguns arguments de la citació del Crisòstom que elimina a continuació (veg, nota posterior). | 26 *los nomenara*] Tot seguit, Corella suprimeix una altra citació de sant Joan Crisòstom (VC, 566ab), en què es comenta que són germans de Jesús perquè són humils, menyspreats i rebutjats, als quals crida sobretot a la fraternitat. A continuació, Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona, en què s'exposa que els més petits que són de Crist són els que ho deixaren tot i el seguiren, i tot allò que tenien ho donaren als pobres per servir Déu lliures, sense impediments mundans, com si s'enlairassen amb muscles alats. Aquests són els més petits; per què? Perquè són humils, no elevats ni superbs. Cal aprendre d'aquests més petits –acaba la citació omesa–, però hom descobrirà una feixuga càrrega. | 27 *Diu sant Agostí*] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que no es troba en VC, 566b, tal volta per l'eliminació prèvia d'una citació del sant africà (veg, nota anterior). | 29-929,1 *hī ... carçre*] Corella concreta l'original llatí (VC, 566b), en què s'exposa que Crist va patir en coses semblants. La idea vaga que expressa l'obra ludolfina és, per tant, acotada pel mestre en teologia (veg, nota p. 920,21).

magna ergo reverentia suscipiendi sunt minimi et pauperes Christi; et cum magna veneratione serviendum est eis, siquidem Christus in eis suscipitur et honoratur.

Unde Gregorius: Ad tribuendum ergo pigri cur estis, quando hoc quod jacenti in terra porrigitis, sedenti in coelo datis?

5. OPERA MISERICORDIA AD ANIMAM PERTINENTIA

Haec praemissa sunt opera misericordiae, ad corporis miserias pertinentia: ad animas vero spectat, ut esurientem et sitientem justitiam pane verbi Dei reficias, et potu sapientiae refrigeres, errantem per haeresim vel per peccatum, in domum matris Ecclesiae Dei revoces, innocentem a malis protegas, nudum a bono opere virtutibus ornes, infirmum in fide corrobore, tribulatione seu carcere tristitiae oppresso subvenias compatiendo, vel consolando: qui enim haec facit, veram dilectionem et charitatem adimplet, et haec majora sunt quam alia praemissa,

quia ut ait Gregorius, plus est verbi pabulo victuram in perpetuum mentem reficere, quam ventrem moriturae carnis terreno pane satiare.

Unde et Chrysostomus: Si haec omnia corporaliter corporibus Christi ministrare magnae beatitudinis est, quae omnino post modicum sunt peritum, putas quanta beatitudinis est, haec omnia spiritualiter animabus periclitantibus ministrare, quibus vivificatae possint vivere in aeternum! Quanto melior est anima quam corpus, tanto meliora sunt, quae ad salutem animarum quam quae ad sustentationem corporum, ministrantur.

6. QUID DICET REX MALIS

Tunc dicet Rex et his qui a sinistris ejus erunt, id est reprobis, qui sinistra, id est temporalia quamdiu vixerunt ardenter amaverunt: *Discedite a me*. O infelix discessio! O dura separatio! O miserabilis conditio!

qui stan en la carçre. Ab gran reverència, donchs, devem en los mínims, humils e pobres, acabar les obres de misericòrdia, en los quals és lo Senyor qui en ells les accepta.»

Diu sanct Gregori: «Per què tardau, pereosos, donar almoyna ací en la terra al qui stà en lo cel? Hi en cert spereu que devallarà jutge sobre vosaltres!»

[5. DE LES OBRES DE MISERICÒRDIA QUE PERTANYEN A L'ÀNIMA]

En les set obres corporals de misericòrdia les set espirituals se entenen, com de major perfectió sien: al qui té fam e set de obrar bones obres, que li dones pa de la Paraula divina e a beure de la font de la Sacra Scriptura. Al qui stà en error, o per pecat o per alguna opinió falsa, fora de la recta via acamina, torna'l a la casa de la santa Sgleya. Al qui és innocent de culpa, mostra-li prudència, que dels perills se guarde. Lo qui és nu de bones obres, porta-li robes de documents saludables. Lo qui en la fe ab fermetat no reposa, conferma'l ab rahons fermes. Lo qui stà en tribulació hi en carçre de tristícia, visita'l ab compasió hi ab amigable complany, hi axí acabaràs les obres de caritat perfetes.

Diu sant Gregori: «Major cosa és péxer l'ànima, eternament vividora, de pa de vida, que no lo cors de material pa, que és forçat que muyra.»

Diu sant Crisòstom: «Si administrar les obres de misericòrdia als còssors qui morir deven és obra de tan gran mèrit, pensa quant deu esser major a les ànimes, qui perillen de la mort eterna, ministrar-los vianda perquè eternament vixquen. Tant quant l'ànima major que'l cors se stima, tant són majors les obres que a la salut de la ànima sguarden.»

[6. D'ALLÒ QUE DIRÀ EL REI ALS MALIS]

Dirà lavors lo Rey als de la part sinistra, los quals los béns sinestres e temporals fins a la mort amaren: «Partiu-vos de mi!» O, partiment de gran desaventura! O, separació dura! O, condició miserable! O, stament de insoportable pena! O, paraules sobre totes quantes són stades tristes, doloroses hi spantables!

«Partiu-vos de mi, font de vida qui tostemps brolla; partiu-vos de mi, qui só lum de glòria qui beatifica; partiu-vos de mi, qui só torrent de goig, delit e alegria

© 6-7 *Hi ... vosaltres!*] Corella agrega aquesta comminació, la qual no apareix en l'obra ludolfina (VC, 566b). | 9-12 *al ... Scriptura*] Corella reformula l'original llatí (VC, 566b), en què s'exposa que al qui té fam o set de justícia cal refer-lo amb pa de la Paraula de Déu i refrescar-lo amb beguda de saviesa. | 14-15 *Al ... guarde*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 566b), en què s'exposa sols que a l'innocent cal protegir-lo del mal. | 17-18 *Lo ... fermes*] Corella amplifica i retorca l'original llatí (VC, 566b), en què s'indica només que cal enfortir el dèbil en la fe. Des del punt de vista estilístic, Corella crea una al-literació amb el so fricatiu labiodental sord («fe / fermetat / fermes») a la recerca d'una sensació eufònica durant l'elocució del text. | 35-37 *O ... spantables!*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 566b) amb aquestes noves apòstrofes, absents de l'obra del monjo cartoixà.

Discedite ergo a me fonte vitae indeficientis, a me lumine gloriae beatificandis, a me torrente voluptatis inundantis, a me plenitudine ubertatis inebriantis,

maledicti: primo maledictione culpae, sed modo maledictione poenae aeternae, *in ignem aeternum*, sine fine vos arsurum, *qui paratus est diabolo et angelis ejus*, ut quibus colligati fuistis in culpa, sociemini in poena. O consortium malum, horribile quidem ad imaginandum, horribile amplius ad videndum, sed adhuc horribilius ad cohabitandum! Non portastis, inquit, clavem crucis, in regnum non intrabitis; non navigastis in nave crucis, ideo ad portum non pervenietis; sed poenam damni et sensus habebitis.

Dum mali permixti sunt bonis, videntur esse cum Deo, sed tandem discedent ab eo et mittentur in ignem aeternum, nec videbit impius gloriam Dei.

Discedite, inquit, qui adhuc commixti fuistis bonis in mundo, a mea facie, ab omni mea misericordia, ab omni gloria;

maledicti, sed non addit Patris mei, quia ex Patre est benedictio, ex nobis vero maledictio.

Ubi Chrysostomus: Quasi qui non sufferat praesentiam illorum vel aspicere, sic {567a} dicit: *Discedite a me*, nam Deus qui in sanctitate delectatur animarum, peccatrices animas aspiciens quasi gravatus non suffert. Tanquam si dicat eis: Quasi putredo et spurcicia estis, nec tamdiu vos sustineo, quamdiu statis in iudicio meo.

Et iterum: *Ite, maledicti*, non a Patre meo, neque ipse eos maledixit, sed propria opera, *in ignem aeternum, qui paratus est*, non vobis, sed, *diabolo et angelis ejus*, quia vero vos ipsos in ignem misistis, vobis ipsis reputate.

qui tostemp abunda, y de la mia plenitut als meus elets embriague.»

«Anau-vos-ne, maleyts!», primerament de maledictió de culpa, hi ara de maledictió de pena. «Anau al foch eternal que sens fi eternament vos creme, qui stà aparellat per al diable e per als seus àngels, perquè aquells qui us aco[m]panyaren en la culpa vos acompanyen en la pena.» O, nefandísima horrible companyia! Orrible a la pensa que la cogita, més orrible a la vista, molt més orrible per als qui la senten! O, dampnats miserables! No haveu portat la clau de la creu ab vosaltres, per ço no podeu entrar en lo celestial Regne. No haveu navegat en la nau de la creu santa; no podeu arribar al port de la glòria, ans donau a través a les infernals platges.

«Apartau-vos de la companyia dels {157a} meus elets, ab los quals sou stats mesclats en la militant Sgleya. Apartau-vos de la mia vista, lunyau-vos de la mia pietat e misericòrdia perquè siau luny de la mia glòria.

«Anau-vos-ne, maleyts, que vostres pecats, iniquitats e culpes vos malahexen. Anau al foch infernal, qui és propi loch hon vostres mals ab vosaltres eternament cremen.»

Ⓢ 17 sou] son

Ⓢ 11 O ... miserables!] Corella agrega aquesta apòstrofe, la qual no es troba en VC, 566b. | 14-15 ans ... platges] Corella crea aquesta imatge, basada en les al·legories anteriors del mateix text, per substituir un text de l'original llatí (VC, 566a), en què s'indica que els malvats tindran castic de dany i sentit. | 15 infernals platges] Immediatament després, Corella omet un passatge de l'original llatí (VC, 566b), en què s'exposa que mentre els mals estan mesclats amb els bons, sembla que estiguen amb Déu, però a la fi s'apartaran d'ell i seran enviats al foc etern, i el impiados no veurà la glòria de Déu. | 17-18 en ... Sgleya] Corella interpreta l'original llatí (VC, 566b), en què sols es parla del món. | 19-20 mia glòria] A continuació, Corella omet una interpretació (VC, 566b), en què s'indica que Jesús, quan els diu maleïts, no afegeix «del meu Pare», perquè del Pare prové la benedicció, però d'ells la maldició. Tot seguit, Corella suprimeix una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 566b-567a), en què s'exposa que Crist, com si no suportàs la seua presència o mirar-los, diu «Aparteu-vos de mi» (Lc 13, 27), perquè Déu, que es delecta en la santedat de les ànimes, no suporta mirar les ànimes pecadores, com si estigués enutjat. És com si els digués: com que esteu quasi podrits i immundes, solament vos mantinc mentre esteu en el meu Judici. | 21-24 Anau-vos-ne ... cremen] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 567a. | 21 Anau-vos-ne maleyts] Tot seguit, Corella obvia una glossa (VC, 567a), en què s'explica que no són maleïts per Déu Pare, i ell mateix els va maleir.

Sed ne unquam haec patiamur, o unigenite Filii Dei, scilicet faciem illam mansuetam videre aversam a nobis, et tranquillum illum oculum non ferentem videre nos, neque accipiamus aliquam experientiam illius poenae incurabilis, scilicet excidere a regni gloria, et comburi in gehenna.

De hac etiam exclusione et separatione sic dicit idem Chrysostomus: Ponamus illud ante oculos, quanti doloris est excludi et projici a regno coelorum, quod ut mihi videtur, ipsa gravius est gehenna. Nam et si ille ignis non arderet et immortalis illa poena non esset parata; hoc solum quod alieni efficimur a Christo, et excludimur a bonis aeternis, nonne omni poena cruciabilis diceretur? haec Chrysostomus.

7. QUOMODO CHRISTUS EST IN MEMBRIS ECCLESIAE?

Et commemorabit Judex opera misericordiae praedicta, ab ipsis reprobis sibi non facta; sed reprobi quasi se excusantes respondebunt et interrogabunt, quando haec sibi non fecerunt.

Verum, ut ait Rabanus, et si se excusare satagunt, tamen Deum fallere non possunt. Unde respondit illis dicens: *Quamdiu non fecistis uni ex minimis his, nec mihi fecistis.*

Unde Augustinus: Christus caput est Ecclesiae, corpus ejus Ecclesia. In nostro corpore caput sursum est, pedes in terra. In aliqua constipatione hominum, quando aliquis tibi pedem calcet, nonne dicit caput: calcas me? Quo modo ergo lingua, quam nemo tangit, dicit: calcas me; sic Christus caput, quem nemo calcet, dicit: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare, etc.*

Ubi Chrysostomus: Et vide qualiter leviam injungit; non enim dicit: in carcere eram, et non eripuistis me, infirmus, et non curasti me; sed *non visitastis me*, et non venistis ad me. In esuriendo etiam non petit mensam pretiosam, sed necessarium cibum.

Diu sant Crisòstom: «O, unigènit Fill de Déu, per nosaltres fet home! No comporte la tua misericòrdia que aquella tua benigne mansueta cara a nosaltres, peccadors, se mostre irada. Recort-te, piadós Senyor, que som creatures tues, per les tues mans a la tua semblança creades, hi ab lo preu de tota la tua preciosa sanch carament remudes. Suplexca la infinitat de les tues misericòrdies la gravitat de nostres culpes.»

[7. DEL SENTIT EN QUÈ CRIST ÉS EN ELS MEMBRES DE L'ESGLÉSIA]

Dirà lo Senyor als dampnats les obres de misericòrdia que en ell no acabaren. Scusar-se-han los miserables quant ni en quin temps lo veheren, que tals obres en ell exercitar poguesen.

Diu Rabanus: «En scusar-se treballen, però no poden amagar la veritat de la divina sapiència.» Respon lo Senyor: «En lo temps que no aveu fet almoyna a hu de aquests mínims pobres en qui yo era, a mi no l'aveu feta.»

Diu sant Agostí: «Lo Senyor cap és de la Sgleya, lo seu cors som nosaltres. Lo cap és alt en lo celestial Regne, lo cors en la terra. Si algú lo teu peu calsga, diu la lengua: “Per què-m fas mal hi-m calsgues?” Per ella e per tot lo cors parla, ab tot que la lesió en lo peu sia. Axí diu lo {157b} Senyor per los seus pobres: “He tengut fam, no m'aveu donat què menge”».

© 1-8 *Diu ... culpes*] Corella modifica l'oració que apareix en l'original llatí (VC, 567a), textualment: «Oh, Fill de Déu unigènit!, fes que no patim mai aquestes coses, ço és, veure aquella mansueta cara girada contra nosaltres i aquells ulls tranquils que no comporten mirar-nos, que no rebem mai cap experiència d'aquella pena incurable de caure de la glòria del Regne i cremar en l'infern». El mestre en teologia, per tant, inclou en la seua reformulació remissions a la creació («som creatures tues, per les tues mans a la tua semblança creades»), l'encarnació («per nosaltres fet home») i la passió («ab lo preu de tota la tua preciosa sanch carament remudes»), per apel·lar a la misericòrdia divina, en contraposició a les referències a la vergonya i els castics i penes que apareixen en l'obra del monjo cartoixà. | 8 *nostres culpes*] Tot seguit, Corella suprimeix un passatge (VC, 567a), en què es diu que d'aquesta exclusió i separació diu sant Joan Crisòstom que cal posar davant dels ulls quant de dolor hi ha en ser exclòs i expulsat del Regne del cel, la qual cosa sembla pitjor que l'infern. Perquè, si aquell foc no cremàs ni aquella pena immortal estigués preparada, açò només, fer-se estranys a Crist i ser exclosos dels béns eternals, ¿no caldria que es consideràs més turment que qualsevol pena? | 24 *què menge*] Immediatament després, Corella omet el començament d'una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 567a), en què s'exposa que cal mirar quines coses lleugeres recrimina el Senyor; no diu: era en la presó i no m'alliberàreu, malalt i no em vau curar; sinó no em visitàreu, no em vinguéreu a veure. Tenir fam no demana una taula sumptuosa, sinó l'aliment necessari.

Omnia ergo sufficientia sunt ad poenam: primo quidem, facilitas petitionis, panis enim erat; secundo, misericordia ejus, pauper enim erat qui petebat; tertio, comparatio naturae, homo enim erat; quarto, desiderium promissionis, regnum enim promisit; quinto, dignitas ejus qui accipiebat, Deus enim erat qui per pauperes accipiebat; sexto, superabundantia honoris, quoniam dignatus est ab hominibus accipere; septimo, justitia dationis, ex suis enim a nobis accipit, sed contra universa haec homines per avaritiam excaecantur: haec Chrysostomus.

8. AVARITIAE REDARGUTIO

Et revera per avaritiam homines circa opera misericordiae exercenda excaecantur, et ad ea duri et quasi insensibiles redduntur; sicut enim charitas quae directe opponitur avaritiae, vult omnibus subvenire et benefacere, sic avaritia suadet a talibus abstinere, et non operibus misericordiae intendere.

Suggestit enim quasi consulendo ipsi misero quem possidet, ut de talibus non curet, quia tantum constaret, et tantum damnum inde reciperet.

[71] tunc erit hora tua, qua tibi instabit horrenda miseria, ut cum maledictis eas in ignem aeternum, diabolo et angelis ejus paratum. Illuc perges derelictus a cura et custodia divina, qui hic tuos infirmos dereliquisti sine cura et custodia humana; et tunc nihil eorum quae contra charitatem servasti et necessitatibus indigentium crudeliter subtraxisti, te a miseria liberabit, sed tua crudelitas te sine fine immaniter cruciabit.

Hic siste tu, miser avar, qui aliis in necessitate positus non curas succurrere,

[72] Attende et vide, quia hoc terribile iudicium, in quo de operibus misericordiae {567b} diae disceptatio fit, tibi specialiter imminet, quia praecipue immisericordes arguet Iudex et puniet; tunc audies correptiones

Gran és la culpa que en aquestes paraules lo Senyor descobre: primerament, que no·ls demana precioses viandes; segonament, que per pobretat e misèria ho demanava, que·ls devia moure a misericòrdia; terçament, que era home semblant a ells qui u demanava; quartament, quant era gran lo premi que·n speraven; quintament, la dignitat del qui demanava, que era Déu, creador de les creatures a les quals demanava; sextament, quant los honrava, volent pendre d'ells almoyna; setenament, la justícia, que les sues coses pròpies e dels seus demanava.

[8. DE LA REPRENSIÓ DE L'AVARÍCIA]

Però la iniqua avarícia prevalgué en los dampnats miserables, per la qual la major part dels hòmens se dampna. Axí com la caritat, que directament a la avarícia contrasta, vol que totes les coses ab los prohismes sien comunes, axí la mísera avarícia tot vol que sia propi, perquè eternament ho perda;

hi les stojades pecúnies sien flames eternes que no s'apaguen per a cremar los miserables avars, que per al darrer dia, per ha esser condempnats, les guarden. En aquest món les pecúnies resten; tots nuus se partexen. Los diables per a la vall de Josafat les stogen, no per socórrer, mas per condempnar los senyors, qui en frau dels pobres les han posehides.

Diu sant Gregori: «Mira hi atén, avar cruel miserable! Hon? Ara, en la present vida; hi scolta

© 1-11 *Gran ... demanava*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 567a. | 1-2 *Gran ... descobre*] Corella modifica l'original llatí (VC, 567a), en què es diu que totes les coses són suficients per al castic | 2-3 *que ... viandes*] Corella altera l'original llatí (VC, 567a), en què sols s'indica que la petició del Senyor era fàcil, perquè només demana pa. La modificació d'aquest passatge rep certament l'influx de l'omissió prèvia d'un passatge de l'original llatí (veg. nota p. 931,24). | 11 *seus demanava*] A continuació, Corella omet un breu comentari (VC, 567a), en què s'exposa que els homes, però, s'encegen contra totes les coses per avarícia. | 17 *ho perda*] Tot seguit, Corella suprimeix un passatge (VC, 567a), en què s'indica que l'avarícia suggereix, com si fos un consell, al miserable que té possessions que no es preocupe d'aqueixes coses, perquè això li costaria molt i en rebria dany. | 18-24 *hi ... posehides*] Corella anticipa un text que apareixerà posteriorment en l'original llatí (VC, 567b) i el trasllada a aquest punt del *Cartoixà* (veg. nota p. 933,8) Així mateix, el mestre en teologia també modifica la *Vita Christi*, en què s'exposa que arribarà l'hora per a l'avar en què se li recriminarà la seua horrenda misèria, perquè vaja amb els maleïts al foc etern preparat per al diable i els seus àngels. Anirà allà abandonat de la cura i la custòdia divina, ell que va abandonar ací els dèbils sense cura ni custòdia humana; i llavors, no res del que va guardar contra la caritat i del que va sostroure cruelment de les necessitats dels indigents l'alliberarà de la misèria, sinó que la seua crueltat el turmentarà immensament, sense fi. | 25 *Diu sant Gregori*] Corella apropia falsament aquest passatge, creat per ell mateix a partir de l'original llatí (veg. nota posterior), a sant Gregori Magne, atribució que no apareix en VC, 567ab. | 25-933,2 *Mira ... oges*] Corella elabora aquest passatge a partir de dues exhortacions de l'original llatí (VC, 567ab), en la primera, textualment: «Alçat tu, avar miserable, tu que no has procurat de socórrer els qui estan en necessitat!» La segona exhortació que conforma aquesta reelaboració corellana apareix posteriorment en l'original llatí (veg. nota p. 933,8), però Corella la transporta a aquest punt de la seua obra, textualment: «Atén i mira, perquè aquest judici, en què es disputen les obres de misericòrdia, t'amença especialment a tu, avar, perquè el Jutge argüirà i castigarà sobretot els immisericordiosos; llavors escoltaràs correccions duríssimes, les quals no podràs contradir, tu que has refusat els advertiments més suaus».

durissimas, quibus non poteris contradicere, qui modo abjicis monitiones mollissimas, quibus non vereris repugnare;

et maxime tu crudelis praesidens seu praelate, et specialiter religiose, qui infirmis tibi commissis de ministris et custodibus, vel quibuscumque aliis necessariis non studes providere.

[72]

[71]

Tunc boni poterunt contra te sumere parabolam, et dicere ad exaggerandum tuam miseriam: *Quomodo cessavit exactor, quievit tributum? Cessavit exactor*, quia aliis necessaria subtrahendo, quasi exactionare eos videbatur; *quievit tributum*, quod alii defectum patiando, quasi solvere cogebantur. Quid tibi, miser, tunc proderit tua crudelitas et avaritia, pro qua habebis pati tanta et talia sine fine mansura? Tunc per poenam, sed nimis tarde aperientur oculi tui, qui modo per avaritiam contra opera misericordiae sunt excaecati, et tunc sola vexatio dabit intellectum, qui modo circa vexatos habes cor induratum. Haec pauca, o avar, impie, crudelis, et dire tyranne, diligenter attende et dum adhuc vales te emendare, stude ut mala perpetua possis Deo auxiliante evadere, amen.

9. QUOMODO AUDIENDA OPERUM MISERICORDIAE SUFFICIENTIA?

Sufficientia autem praedictorum operum misericordiae, hoc modo accipitur: homo enim in vita praesenti primo indiget ex parte corporis alimento, sine quo non potest esse, scilicet cibo et potu, et sic est duplex opus misericordiae, scilicet pascere esurientem, et potare sitientem. Secundo, indiget tegumento, sine quo non potest bene esse, scilicet indumento et domicilio, et sic iterum est duplex opus misericordiae, scilicet vestire nudum, et colligere vel recipere hospitem. Tertio, indiget post vitam istam sepultura, et sic est quintum opus misericordiae, scilicet sepelire mortuos. Ista autem quinque praedicta, sunt omnibus communia.

aquesta spantable sentència, hi les tues pecúnies dispensa perquè en lo Juhí final no la oges.»

O, tu, cruel prelat o bisbe! Com no tremoles? Com no-t spantes? Hon són {157c} los pobres que aparelles que per tu en lo Juhí final parlen? O, tu, prior, guardià o custodi! Quina sollicitut e cura tens dels teus malalts prohismes com los visites? Com d'ells, axí com de tu mateix, [no] cures?

[9. COM SÓN NECESSÀRIES LES OBRES DE MISERICÒRDIA]

La distinció e nombre de les obres de misericòrdia los doctors asigen: que l'home en la present vida ha mester per al cors vianda, sens la qual no pot viure, hi axí ha mester menjar e beure, que són dos obres de misericòrdia. Segonament, ha mester adjutori, sens lo qual no pot bé viure: habitació e vestiment que de fret lo guarde, hi axí són dos obres de misericòrdia: vestir e acullir los pobres. Terçament, ha mester en la mort sepultura, hi és la cinquena obra de misericòrdia. Aquestes cinch són a tots comunes.

Ⓢ 3-8 *O... cures?*] Corella amplifica i retòrica per mitjà d'apòstrofes i interrogacions l'original llatí (VC, 567a), en què, sense cap d'aquests recursos usats pel lletraferit valencià, s'exhorta contra l'avarícia sobretot als cruels presidents o prelats, especialment els religiosos, els quals no s'esforcen de proveir als dèbils que els són confiats, ministres o els que estan sota la seua custòdia, o qualsevol altre, de tot allò que és necessari. | 8 *[no] cures?*] A continuació, Corella se salta dos passatges de l'original llatí, els quals transporta més amunt (veg. notes pp. 932,18-24; 932,25-933,2). Després d'aquests dos fragments, Corella omet un comentari (VC, 567b), en què s'exposa que llavors els bons podran prendre contra l'avar la dita: «Com ha cessat el cobrador, com s'ha apaivagat l'impost!» (Is 14, 4); «com ha cessat el cobrador», perquè sustraïent als altres les coses necessàries semblava com cobrar-los injustament; «s'ha apaivagat l'impost», el qual, patint el defecte d'altri, era com si estiguessen obligats de pagar-lo. De què li servirà llavors al miserable la seua crueldat i avarícia, per les quals patirà tants i tals mals que duraran sense fi? Llavors, pel castic, però massa tard, s'obriran els seus ulls, que ara per l'avarícia estan cegats contra les obres de misericòrdia; llavors, la sola vexació li donarà enteniment, ell que té el cor dur amb els vexats. Aquestes poques coses, oh, avar, impiu, cruel i terrible tirà!, cal atendre diligentment i mentre puga esmenar-se –acaba el passatge eliminat–, i maldar per evitar els mals perpetus amb l'ajuda de Déu. Amén. | 12-13 *de misericòrdia*] Tot seguit, Corella suprimeix les obres de misericòrdia (VC, 567b): donar menjar al famolenc i beguda a l'assedegat. | 15-16 *vestir ... pobres*] Corella reformula l'original llatí (VC, 567b), en què s'exposa que les dues obres de misericòrdia són vestir el nu i acollir o rebre l'hoste.

Alia sunt duo opera misericordiae, quae impenduntur alicui, ex aliquo accidente superveniente, ut si aliquis incurrat infirmitatem, vel capiat ab hostibus: et sic accipiuntur duo opera misericordiae, quae sunt visitare infirmos, et redimere captivos. Et nomine redemptionis intelligitur omne beneficium eis impensum. Ista autem septem impensa fidelibus propter Christum, reputat ipse Christus sibi facta; et e contrario fidelibus denegata, sibi ipsi reputat denegata.

Fideles sunt ejus membra, propter quod facientibus opera misericordiae, reddit vitam aeternam, denegantibus autem ea, reddit poenam. Advertendum tamen quod cum dicitur: *Domine, quando te vidimus esurientem, etc.*, non est quaestio procedens ex ignorantia, quia justus cognoscent quod opera misericordiae facta membris Christi, ipse sibi reputat fieri, et pro talibus se salvari, et similiter mali scient se pro contrario damnari; sed est quaestio admirationis, pro magnitudine gratiae quae fiet electis, et pro magnitudine miseriae quae infligitur reprobis.

Sic itaque *judicium sine misericordia, fit ei qui non fecit misericordiam*. Quid ergo merentur qui aliena rapiunt, si aeternaliter damnantur qui de suo non dederint? Si talia sustinebunt immisericordes, qualia passuros putamus crudeles?

Unde Chrysostomus: Ex hoc loco sciendum est, quod non tantum pro eo quod peccaverunt homines condemnandi sunt, {568a} sed etiam pro eo quod bene non faciunt; si autem pro eo quod bene non faciunt sic condemnantur, putas quales poenas exsolvent pro eo, quod peccant? Et digne, Deus enim hominem ideo fecit ut beneficiat, et ad gloriam Dei pertineat, non ideo tantum ut non peccet, nam si non faciat bonum, nec est causa qua creatus est.

Sine dubio enim si creatus non fuisset, peccatum non fieret super terram; nam qui intelligit mysterium divinae dispensationis, quare factus est homo cognoscit, quia merito quasi peccans condemnatur qui justitiam non facit: haec Chrysostomus.

Han-hi dos altres que per accident vénen: si algú encorre presó o malaltia, hi axí són dos: visitar los malalts hi los qui stan en lo carçre, hon se entén los catius rembre hi qualsevol adjutori que en la sua redempció aplicar pugues. Aquests set beneficis, aplicats als pobres, stima lo Senyor que en ell se acaben. 5

Prosegueix, donchs, lo Senyor lo seu Juhí sens misericòrdia als qui no han tengut misericòrdia. Donchs, què merexen los qui furten, si tal pena auran los qui no donen? E si tan horribles penes los qui no són misericordes sostenen, quina serà dels cruels la pena? 10

Hi de aquest Juhí podem aprendre que no solament per haver peccat seran condemnats los hòmens, mas perquè no han fet {157d} bones obres. Donchs, si axí són condemnats perquè virtuts no obren, quines penes pagaran perquè pequen? No ha creat la divina bondat l'ome perquè no peque, mas perquè virtuosament obre. 15

© 1-5 *Han-hi ... pugues*] Corella modifica el sentit de l'original llatí (VC, 567b), en què s'exposa que hi ha dos obres de misericòrdia més, les quals s'usen quan a algú li sobreve un accident, com que caiga malalt o que siga capturat pels enemics; d'ací s'entenen les dues obres de misericòrdia: visitar els malalts i rembre els captius. Pel mot redempció cal entendre tot el benefici que s'utilitza en ells. Per tant, el mestre en teologia inclou el matís «visitar ... los qui stan en lo carçre», absent de l'obra ludolfina. | 6 *se acaben*] Immediatament després, Corella obvia l'argument *a contrario* (VC, 567b): si es deneguen les obres de misericòrdia als fidels, es pot considerar que són denegades a Jesús mateix. A continuació, Corella suprimeix un passatge, en què s'indica que els fidels són els membres del Senyor, per això, als que fan obres de misericòrdia, els dóna la vida eterna; als que les deneguen, dóna castic. Cal advertir també que quan es diu: «Senyor, quan et vam veure afamat?» (Mt 25, 37), no és pregunta que provinga de la ignorància, perquè els justos coneixen quines obres de misericòrdia han fet als membres de Crist, i que el Senyor reputa com a fetes a ell, i per aquestes se salvaran; semblantment, els mals saben que, pel contrari, es condemnaran. Aquesta, però, és una pregunta d'admiració, per la magnitud de la gràcia que fa en els elegits –finalitza el passatge omès– i per la magnitud de la misèria que infligeix als rèprobes. | 12-18 *Hi ... obre*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 567b-568a. | 16-18 *No ... obre*] Corella condensa l'original llatí (VC, 568a), en què s'indica que, dignament, Déu va crear l'home perquè fes el bé i pertangués a la glòria de Déu, i no tant perquè no peque, per tant, si no fa el bé, nega la causa per la qual ha sigut creat. | 18 *virtuosament obre*] Tot seguit, Corella obvia el final de la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 568a), en què s'exposa que si l'home no hagués sigut creat, sens dubte, no hi hauria pecat sobre la terra; així doncs, el que entén el misteri de la dispensació divina coneix per què va ser fet l'home; merescudament és condemnat com a pecador aquell que no fa justícia.

Sicut autem melius est opera misericordiae circa animam, quam circa corpus facere; sic pejus est ea circa animam quam circa corpus negligere.

Unde Chrysostomus: Si haec corporaliter corporibus non praestare impietatis est, quae et si accipiunt ea, non possunt vivere semper, putas quantae impietatis est haec omnia spiritualiter animabus periclitantibus non ministrare, quae poterant vivere in aeternum, si haec eis ministrata fuissent?

Quantum enim melior est anima quam corpus, tanto gravius est peccatum animabus laborantibus spirituales eleemosynas non praestare, quam corporibus corporales.

In Ecclesia ergo non solum sunt pauperes corporaliter esurientes, aut debiles corporaliter, aut peregrini secundum corpus; sed etiam spiritualiter pauperes sine cibo justitiae, sine potu agnitionis Dei, necnon sine vestimento Christi. Maxime taliter pauperes sunt, qui corporaliter videntur divites esse, quoniam plerumque in abundantia rerum inopia justitiae invenitur. Sunt peregrini in hoc mundo, sunt debiles animo, sunt mente caeci, in obedientia surdi, et ceteris passionibus spiritualibus aegrotantes,

quorum animae omnem escam spiritualem abominantes appropinquaverunt usque ad portas mortis.

Qui ergo non habet unde faciat eleemosynas corporales, faciat spirituales, ex gratia verbi quam accepit a Deo, et inveniet retributionem dignam a Christo, qui omnia tam corporalia quam spiritualia data, quasi in se facta commemorat, quae cum hominibus fiunt;

haec diximus ut sciant doctores et quantum beatitudinis sibi acquirant, si diligentes fuerint circa verbum, et quantum damnationis, si fuerint negligentes: haec Chrysostomus.

Hi devem atendre que és major culpa no dispensar les set obres espirituals de misericòrdia a les ànimes que les temporals als còsors.

Tant quant l'ànima més que lo cors és noble, tant mereix major pena qui la vida no li administra; hi tant com la eterna vida més que la temporal mèritament deu esser stimada. 5

No solament la militant Sgleya té pobres que fam corporal senten, e malalts e peregrins en corporals treballs e malalties; mas té espirituals pobres que tenen fam hi set de sana doctrina, nus, sens vestiments de bons àbits. Hi són comunament aquests pobres rics de temporals riqueses, que en la mundana abundància stà la spiritual fretura. Són peregrins en lo que desigen, que algun carnal delit no·ls farta; malalts e dèbils, que virtut no·ls sustenta e vicis los derroquen; cechs en la pensa, que de pas en pas entropocen hi cahen; les orel[les] sordes als qui sanament los amonesten, hi ab diverses pasions encorren innumerables espirituals malalties. 10 15 20

Donchs, no s'oblidi lo doctor, hi aquell a qui Déu fa la gràcia, les espirituals obres de misericòrdia administrar als pobres, que gran és lo premi que spera, hi seran grans les penes si per negligència de aquestes set espirituals obres se obli- {158a} da. 25

Ⓢ 3 als còsors] Immediatament després, Corella elimina el començament d'una llarga citació de sant Joan Crisòstom (VC, 568a), en què s'exposa que si és una impietat no proporcionar obres de misericòrdia corporalment als còsors, les quals, encara que les reben, no poden viure sempre, cal considerar quina impietat és no administrar-les espiritualment a les ànimes que perillen, les quals sí que poden viure eternament si fossen administrades. | 4-25 Tant ... oblida] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 568a. | 5-7 hi ... stimada] Corella incorpora aquest incís, el qual no apareix en aquest punt de l'original llatí (VC, 568a), inspirat en un passatge previ que ha omés (veg. nota p. 935,3). | 10-12 tenen ... àbits] Corella modifica l'original llatí (VC, 568a), en què s'exposa que els pobres espiritualment són sense menjar de justícia i sense beguda de coneixement de Déu. El mestre en teologia, per tant, incorpora les interpretacions «sana doctrina» i «bons àbits». | 14 spiritual fretura] Corella altera l'original llatí (VC, 568a), en què es parla de la pobresa de justícia (en aquest sentit, veg. nota anterior). | 14-20 Són ... malalties] Corella glossa l'original llatí (VC, 568a), en què sols es diu que els rics són peregrins en aquest món, són dèbils d'ànim, són cecs de ment, sords a l'obediència i malalts amb les altres passions espirituals. | 19-20 spirituals malalties] A continuació, Corella suprimeix un passatge de l'original llatí (VC, 568a), en què s'indica que les ànimes dels rics, abominant de qualsevol menjar espiritual, s'acosten fins a les portes de la mort. Aquell que no tinga amb què fer almoines corporals –continua l'omissió–, que les faça espirituals, per la gràcia de les paraules rebudes de Déu, i trobarà la retribució merecuda de Crist, el qual, aquelles coses que fan les persones o donen, corporals o espirituals, les recorda com si a ell fossen fetes.

10. SICUT RETRIBUTIO ITA PUNITIO ERIT
AETERNA

*Et ibunt hi, scilicet reprobi in supplicium aeternum;
justi autem in vitam aeternam.*

Unde Chrysostomus: Propter hoc utique et hi juste puniuntur et illi coronantur, et si decem millia bona fecerint, gratiae enim haec est munificentia pro tam parvis et vilibus coelum tantum et regnum, et tam magnum eis dari honorem: haec Chrysostomus.

Aeternum est ergo supplicium malorum, et similiter praemium bonorum, sicut enim peccata actualia transeunt actu, et remanent reatu; ita bona opera transeunt actu, et remanent merito.

Unde Hieronymus: Prudens lector attende, quod et supplicia aeterna sint; et vita perpetua, metum deinceps non habeat ruinarum.

11. CUR DE MISERICORDIA POTIUS QUAM DE
JUSTITIA DISQUIRETUR?

Et notandum, quod potius fit disceptatio de operibus misericordiae, quam de operibus justitiae, cum tamen magis teneamur ad opera justitiae, quia opera misericordiae faciliora sunt, quia natura ad haec inclinatur, et ideo magis arguenda ubi deficiunt, et minus remuneranda ubi adsunt. Et ergo si ista remunerantur, et alia.

Item, potius arguit de omissione, quam de commissione, cum tamen majoris criminis sint commissae, et ideo magis arguenda, quia puniendo quod minus est, innuit amplius faciendum de ma-
{568b} joribus; si enim omissa arguit, multo plus commissae.

Item, magis arguit de peccatis in proximum, quam in Deum, quia si peccata in proximum condemnantur, multo magis peccata in Deum, ut blasphemiam et idololatria.

[10. COM LA RECOMPENSA I LA PENA SERAN
ETERNES]

Hi seguint les paraules del sagrat evangeli: «Iran aquests reprovats e condempnats en lo etern suplici, hi aquests salvats en la vida eterna.»

Serà, donchs, dels mals eterna la pena, e dels bons eterna la glòria. Passen los peccats en acte hi romanen en culpa; pasen les obres de misericòrdia e roman lo mèrit. A la culpa segueix eterna pena, al mèrit etern premi.

[11. DEL MOTIU PER QUÈ ÉS MILLOR CERCAR
LA MISERICÒRDIA QUE LA JUSTÍCIA]

E devem atendre que de les obres de misericòrdia e no de justícia lo Senyor demana; ab tot que siam més tenguts a les de justícia, mas perquè a les de misericòrdia natural condició més nos inclina, mostra's major la culpa de aquells qui tals naturals obres no acaben.

Hi stigam atents que més dels peccats de omisió que de comisió increpa per mostrar quant són grans les penes de les culpes comeses, que de les bones obres obmeses sien tan grans hi eternes.

Hi més, dels peccats en lo prohisme comesos que dels pecats que en Déu se cometen, per mostrar que, si los del prohisme, que no són tan grans, merexen tals penes, quines seran les de aquells qui en Déu pequen: ydolatres, blasfemadors, nigromàntichs, invocadors de diables.

Ⓜ 3 *vida eterna*] Tot seguit, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 568a), en què es comenta que, per aquesta raó, els uns justament seran punits i els altres coronats, encara que hagen fet deu mil bones accions; aquesta és la generositat de la gràcia: els honora per coses tan insignificants i vils amb el cel, el Regne i tantes coses grans. | 7-8 *A ... premi*] Corella agrega aquesta il·lació, la qual no es troba en VC, 568a, la qual s'infereix de les clàusules prèvies, en substitució d'una citació de sant Jeroni que apareix després en l'obra del monjo cartoixà (veg. nota posterior). | 7-8 *etern premi*] Immediatament després, Corella omet una citació de sant Jeroni (VC, 568a), en què s'exhorta al prudent lector a atendre: com que els suplicis són eters i la vida eterna, conseqüentment no ha de tenir por de les caigudes. | 9-10 *E ... demana*] Corella modifica l'original llatí (VC, 568a), en què es comenta que cal advertir que pot haver-hi debat entre les obres de misericòrdia i les de justícia. | 13-14 *no acaben*] A continuació, Corella elimina un breu incís (VC, 568a), en què es diu que si les obres de misericòrdia són premiades, també seran les de justícia. | 15-18 *Hi ... eternes*] Corella abreuja l'original llatí (VC, 568a), en què s'explica que el Senyor reprén allò que s'omet més que el que es comet, perquè, encara que són de major crim les coses que es cometen, com que reprén més l'omissió, castigant el que és menys, es dona a entendre que es castigarà més les coses majors; si reprén allò que hom omet, molt més el que comet. Per tant, Corella explicita què és allò que s'omet i es comet, el pecat, absent de l'original llatí en aquest punt, però que sí que apareix en el context immediatament posterior. | 23-24 *ydolatres ... diables*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 568b), en què es parla sols de la blasfèmia i la idolatria.

Item, cum septem sint opera misericordiae, unum, scilicet sepulturam mortuorum, de qua in tantum Tobias commendatur, omittit, quia minus est necessaria inter cetera opera misericordiae.

Item, cum sit misericordia corporalis et spiritualis, potius defectum arguit operum corporalium, quam spiritualium, quia opera corporalia sunt evidentiora, vel per hoc etiam significantur illa.

12. SENTENTIA JUDICIS ERITNE MENTALIS AN VOCALIS?

Potest autem quaeri utrum illa disceptatio et sententia erit vocalis, vel mentalis tantum;

et videtur quod vocalis, quia, ut dicit Augustinus, per quot dies hoc iudicium tendatur, incertum est; sed si mentaliter fieret tantum, statim expediretur. E contra quidam dicunt, quod iudicium erit mentale, et non vocale, aliter multo tempore protenderetur; unde Sapiens: *Disrumpet illos inflatos sive voce.*

Alii dicunt, quia et mentale erit interius, et vocale exterius; quia iudicabit Christus non tantum ut Deus, sed ut homo, ideo ejus iudicium erit non divino modo tantum, sed humano.

Ex hoc autem majus gaudium sensibile bonorum, et major dolor sensibilis reproborum erit; unde non frustra erit hoc, sed utiliter sicut et corporalis apparitio hominum. Huic opinioni adhaerendo dicendum ad objectum, quod *disrumpet illos sine voce* excusationis

Ⓢ 14 que u] quen

Ⓢ 1-5 *E ... entendre*] Corella modifica l'original llatí (VC, 568b), en què s'indica que, sent set obres de misericòrda, Jesús n'omet una, donar sepultura als morts, la qual es recomana en Tobies, perquè és menys necessària que les altres obres de misericòrda. Per tant, Corella elimina la vaga referència al llibre de Tobit que apareix en la *Vita Christi* (i que es refereix als versets Tb 1, 17-18; 2, 3-8) i estableix una analogia entre la quarta i la setena obra de misericòrda, absent de l'obra ludolfina. | 6-7 *Posa ... enteses*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 568b), en què s'exposa que, com que hi ha misericòrda corporal i espiritual, Jesús reprén sobretot més la falta d'obres corporals que espirituals perquè les obres corporals són més evidents, o perquè en aquestes s'entenguen aquelles. | 9-10 *no ... Sgleya*] Amb aquest resum, Corella elimina dues interpretacions de l'original llatí (VC, 568b): la primera, de sant Agustí d'Hipona, que considerà que el Judici serà oral perquè no se sap quants dies s'estendrà el Judici; si fóra mental, s'acabaria de seguida. La segona, contra aquesta opinió, alguns diuen que el Judici serà mental i no oral, perquè altrament s'allargaria molt de temps, com diu el Llibre de Saviesa: «Déu els precipitarà de cap a terra, sense que puguen dir res» (Sv 4, 19). | 11-15 *Però ... porien*] Corella modifica l'original llatí (VC, 568b), en què s'exposa que alguns diuen que la sentència serà interior en la ment i exterior de paraula, perquè Crist jutjarà no sols com a Déu, sinó també com a home, per la qual cosa el seu judici no serà tal solament a la manera divina, sinó també humana. Així doncs, l'autoritat a l'evangeli que reclama Corella («hi les paraules evangèliques axí par que u signifiquen») per a donar suport a la hipòtesi que la sentència en el Judici diví serà oral és una incorporació pròpia del mestre en teologia. | 15 *entendes porien*] Tot seguit, Corella omet un passatge (VC, 568b), en què s'exposa que per aquesta causa hi haurà més goig sensible per als bons i més dolor sensible per als reprovats; açò, per tant, no serà en va, sinó útil, com l'aparició corporal de Crist als homes. Unint-se a aquesta opinió, cal objectar a «sense que puguen dir res» (Sv 4, 19) d'excusa suficient o d'apel·lació –acaba el passatge omès–, però no que no tindran veu de discussió general. Aquest passatge remet a un altre que Corella ha eliminat també suara (veg. nota p. 937,9-10). | 16-19 *De ... viure*] Corella incorpora aquest passatge, el qual no apareix en VC, 568b.

E si algú demana com sien set les obres de misericòrda, per què solament sis ne scriu lo evangeli, fàcilment podem respondre que per esser menys necessària la setena, qu'és soterrar los còsors, la qual en lo cobrir los nus se pot entendre.

Posa les corporals obres perquè són {158b} pus manifestes, en les quals les espirituals són enteses.

[12. DE LA SENTÈNCIA DEL JUÍ, SI SERÀ PRONUNCIADA O EN LA MENT]

Si aquest Juhí serà ab veu exterior, corporalment formada e hoïda, o solament interior, en la pensa, no u determena la santa Sgleya.

Però molt és a la rahó conforme que, puix jutjarà com a home hi a hòmens, que en paraules humanes la sentència promulgue, hi les paraules evangèliques axí par que u signifiquen, encara que de veu interior mental entendre's porien.

De aquest Juhí spantable molts, ab tot que-l temen, però ab bones obres, hi en special ab obres de misericòrda, provehir no y volen, mas perquè en los vicis desigen e preposen perseverar e viure.

sufficientis vel appellationis; sed non sine voce
disceptationis generalis.

14. PRAEDESTINATIONIS ET PRAESCIENTIAE DISCRIMEN

[73] Propter hoc stultus est qui dicit: Volo facere
quod mihi placuerit, quia si salvari debeo, salvabor, vel
si damnari debeo, damnabor; sicut stultus esset
infirmus qui diceret: Volo comedere et bibere quod
mihi placuerit, quia si curari debeo, curabor, {569b} et
si mori debeo, moriar: sic enim inutiles esent
medicinae.

[13. DE LA DISTINCIÓ ENTRE LA PREDESTINACIÓ I LA PRESCIÈNCIA]

Per scusa de la sua perversa reprovada vida, a la
predestinació recorren y a la infal·libilitat de la sciència
divina, dels quals diu sant Agostí que molts, volent
disputar de aquest profundo, són cayguts en lo
profundo.

O, gran e negligent malícia de aquells qui en tots
los humans actes del present viure jamás ni de la
predestinació ni parlen ni la nomenen! Ab summa
diligència treballen en cercar tot lo que a la present
vida sguarda e fogir tots los dans e inconvenients que
stimen que·ls poden noure. No mengen arcènit, no·s
lancen en lo profundo de l'aygua dient que, puix Déu
sap lo que ha d'esser, no pot sdevenir lo contrari.

Però quant los amonesten que de peccar se dexe-
sin, sinó que encorran les eternes penes, axí entren en la
divina preciscència. Manifestament atorguen en parau-
{158c} les hi obres lo franch arbitre, regit ab prudència
humana en los temporals negocis, e per no dexar los
peccats e vicis remetent la culpa a la divina preciscència.

E per ço deus notar dos saludables consells en
aquesta matèria: lo primer, que la divina majestat se
atura regalies pròpies, axí en la potència com en la
sciència, com en les altres perfeccions divines, que a tu
no les comunica perquè en humilitat te conserves. E
axí, en la potència no vol que alguna creatura crehe; e
axí, de la sciència, que algú lo dia del seu juhí sapia.

Ⓢ 7 del] dela | 15 axí] Açí

Ⓢ 1-5 *Per ... profundo*] Corella inclou aquest fragment, el qual no apareix en VC, 568b. A partir d'ací, i fins al final d'aquest capítol, Corella s'aparta i prescindeix palesament de l'obra ludolfina, de la qual, encara que en respecta la temàtica, en prendrà només un pocs arguments i comentaris, i encara aquests són reformulats d'acord amb la seua pròpia elaboració, ja que l'autor valencià realitza un intens treball de reescriptura amb l'objectiu d'oferir ensenyaments concrets i exemplificats sobre dos conceptes que requereixen coneixements pregons en teologia: la predestinació i la preciscència, tractats, a ulls del mestre en teologia, d'una manera massa feixuga en la *Vita Christi*. Així, des del punt de vista estructural, el teòleg aristòcrata permuta l'ordre del temes: el subcapítol 13 del *Cartoixà*, «De la distinció entre la predestinació i la preciscència» és el 14 de la *Vita Christi*; el 14 del *Cartoixà*, «De l'exemple del religiós predestinat que se salvà», pertany al 16 de la *Vita Christi*; el 15 del *Cartoixà*, «Com la providència no obliga ni la predestinació no lleva la llibertat d'albir», es manté en el seu lloc; i per últim, el subcapítol 16 del *Cartoixà*, «De les causes de la condemna i la retribució», correspon al 13 de l'obra del monjo cartoixà. Quant a la present edició, en nota s'indiquen els passatges en què Corella es basa en l'obra ludolfina i aquells que són creació pròpia. Tanmateix, atesa l'extrema reformulació realitzada per l'autor valencià, ens hem vist compels a alterar la sincronització entre el text llatí i el valencià realitzada fins ara. En aquests quatre subcapítols finals s'ha optat, d'una banda, per mantenir l'ordre del *Cartoixà*, la qual cosa ha suposat desplaçar aquells fragments del text llatí per sincronitzar-los amb l'ordenació corellana; d'altra banda, quan acaba aquest capítol del *Cartoixà* (veg. nota p. 942,18), s'ofereix l'original llatí d'acord amb la seua pròpia ordenació, sense alterar l'ordre del subcapítols ni del text, excepció feta d'aquells passatges en què es basa Corella, els quals han sigut extrets i sincronitzats amb el *Cartoixà*. Aquest procediment provoca que en la nostra edició es repetesquen els intertítols d'aquests quatre subcapítols: en primer lloc apareixen segons l'ordenació de Roís de Corella, i en segon, d'acord amb la disposició de Ludolf de Saxònia. | 6-13 *O ... contrari*] Corella retorca un passatge de l'original llatí (VC, 569ab), el qual apareix posteriorment en la *Vita Christi* (veg. nota p. 942,18) i és traslladat fins a aquest punt del *Cartoixà*, en què s'exposa que és neci el que diu: «Vull fer el que m'agrade, perquè si m'he de salvar, em salvaré, i si m'he de condemnar, em condemnaré»; seria igual de neci com el malalt que digués: «Vull menjar i beure el que m'agrade, i si he de morir, moriré», d'aquesta manera, inútils serien les medicines. | 14-939,17 *Però ... obres*] Corella agrega aquest passatge, el qual no apareix en VC, 569ab.

[74] Noli igitur attendere ad praedestinationem Dei quam ignoras; attende ad verba quae audis et intelligis. Sicut enim praedestinatione sua verus est Deus, et mutari non potest; ita et verba ejus vera sunt, et mutari non possunt. Sed audiamus quae sint haec verba: *Peccator, inquit, quacumque hora conversus fuerit et ingemuerit, vita vivet et non morietur; et iterum: Si volueritis et audieritis me, bona terrae comedetis, quod si nolueritis, glaudis devorabit vos; similiter in Evangelio inquit: Qui crediderit, et baptizatus etc.; et iterum: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater vester coelestis, etc.*

[75] Tales enim eos futuros praevitavit quos Deus ad vitam praedestinavit; et quasi praedestinando eis diceret: Ego quidem ad vitam vos praedestino, si tamen tales et tales fueritis, si mandata mea custodieritis, si fidem et misericordiam habueritis, et si in bono

E per ço diu lo Ecclesiàstich que les coses molt altes no treballes en poder-les entendre, mas solament les que nostre Senyor Déu te mana. Hi diu Salamó en los Proverbis: «Qui menja masa mel no és bona cosa»; axí, aquell qui vol entrar en los secrets de la majestat divina. 5 Diu lo Aristòtil que l'enteniment nostre s'aparta per ha entendre les coses que són a natura manifestísimes, axí com a la lum del sol los ulls de les òlibes. Diu lo Boeci: «Qui ha posat aquesta discòrdia entre dos veritats tan clares? La una és que Déu sap totes les coses 10 sdevenidores; l'altra, que de bé o mal tenim franch arbitre. Hi és certa cosa que una veritat de altra no és contrària, donchs clarament se mostra que és lo defalt en nostre entendre.» E per ço devem pendre lo consell de l'Apòstol, que no devem voler saber més del que 15 havem necessari, e que'l saber no- {158d} stre sia a sobrietat e temperança per a fer bones obres.

Lo segon document és, en aquesta matèria, que en la Sacra Scriptura tenim bastantment tot lo que havem mester per a la salvació nostra, la qual nos diu, nos 20 preÿca hi-ns amonesta que per atényer la felicitat desijada servem lo que'l Senyor nos mana. E si fem lo contrari, nos jutjarà a les eternes penes. Tenim ferma e certa sperança, dient-nos Déu per lo profeta: «A qualsevol hora que'l peccador gemecarà hi-s penedirà 25 de les sues culpes, yo no-m recordaré d'elles per a punir-les.»

Lo servent humil no deu curar com ni per què, mas obehir lo que'l senyor mana, e més, si pensa que no ha mester res del qui li mana; ni per utilitat pròpia, mas 30 per la sua, tals manaments li dóna perquè, obehint ab

Ⓜ 6 s'aparta] se porta | 8 lum] luna | 19 bastantment] bastantinent

Ⓜ 1-3 *Ecclesiàstich ... mana*] Corella atribueix al Siràcida una citació que no apareix en el llibre bíblic, però la idea apareix en VC, 569a: «*Noli igitur attendere ad praedestinationem Dei quam ignoras, attende ad verba quae audis et intelligis*», i es reprén més avant en el Cartoixà, basant-se justament en aquest mateix passatge llatí (veg. p. 939,18-22). | 4 *Proverbis ... cosa*] Corella cita de memòria, i per això interpretativament, Pr 25, 16: «*Mel invenisti? Comede quod sufficit tibi; ne forte saturatus, evomas illud*». Ni el verset bíblic ni la referència apareixen en la *Vita Christi*. | 6-8 *Diu ... òlibes*] Corella incorpora aquesta remissió d'Aristòtil, la qual no es troba en l'original llatí, i que pertany a l'inici del llibre segon de la seua *Metafisica*: «*Sicut enim nicticoracum oculi ad lucem diei se habent, sic et anime nostre intellectus ad que omnium natura manifestissima*». | 18-27 *Lo ... punir-les*] Corella modifica l'original llatí (VC, 569a), i també trasllada fins a aquest punt un text que apareixerà posteriorment en l'obra ludolfina (veg. nota p. 942,18), en què s'exposa que ningú ha parat atenció a la predestinació de Déu que ignora, sinó a les paraules que escolta i que entén. Així com Déu és vertader en la seua predestinació i no es pot canviar, així també les seues paraules són vertaderes i no es poden canviar. Cal escoltar quines són aquestes paraules: en qualsevol moment que el pecador es convertesca i gemegue, «no morirà, sinó que viurà» (Ez 18, 21); i de nou: «Només que volguésseu escoltar, llavors menjaríeu el bo i millor de la terra. Però si no voleu [...], l'espasa vos devorarà» (Is 1, 19-20); igualment en l'evangeli: «Els qui creuran i seran batejats se salvaran» (Mc 16, 16); i de nou: «Si perdoneu als altres les seues faltes, el vostre Pare celestial també vos perdonarà a vosaltres» (Mt 6, 14). El mestre en teologia, per tant, incorpora de l'obra del monjo cartoixà, en qualitat de segon consell o ensenyament per no preocupar-se per la predestinació o la presciència, aquest argument. Igualment, dels diferents versets bíblics que exemplifiquen aquesta ensenyança, Corella només pren el primer i n'elimina els altres, per bé que no literalment: en concret, la part final: «yo no-m recordaré d'elles per a punir-les», remet a un dels versets evangèlics que Corella obvia: Mt 6, 14. | 24-27 *A ... punir-les*] Més amunt (veg. p. 497,35-37), Corella també tradueix aquest verset bíblic, que correspon parcialment a Ez 18, 21. | 28-940,3 *Lo ... recreada*] Corella altera un fragment de l'original llatí (VC, 569a), i també l'anticipa a aquest punt de la seua obra, quan en la *Vita Christi* apareix posteriorment (veg. nota p. 942,18), en què s'exposa que Déu va preveure aquells homes futurs que va predestinar a la vida: com si predestinant-los, els digués: «Jo certament vos predestine a la vida, si fósseu tal i tal, si complísseu els meus manaments, si tinguésseu fe i misericòrdia, i si a la fi fósseu trobats en el bé». Per tant, aquell que no vol ser tal ni s'esforça a complir els manaments de Déu –acaba el passatge llatí–, no pervé a la predestinació, perquè no té condició.

tandem inventi fueritis. Qui ergo talis esse non vult, qui mandata Dei custodire non nititur; ideo non venit ad praedestinationem, quia non servat conditionem.

16. EXEMPLUM RELIGIOSI PRAESCITI ET SALVATI

[76] Ubi nota exemplum utile, et aptum ad propositum. Fuit in quodam monasterio frater quidam religiosus et devotus, cui saepe revelationes fiebant divinitus; quod quidem alter ejusdem monasterii frater sciens, institit apud eundem ut Deum oraret, quatenus sibi dignaretur ostendere si ipse de numero salvandorum esset. Et cum ille vix precibus victus orationi instando hoc a Deo postularet, ostensum est sibi quod ille fra- {570b} ter de numero damnandorum esset, unde timens fratrem alium turbare, per aliquot dies hoc sibi celavit; sed tandem eidem requirenti, licet invitus, aperuit. Ille autem hoc audiens, et Scripturas intelligens, statim respondit: Benedictus Deus, nec tamen sic desperabo, sed poenitentiam quam per ingressum religionis assumpsi, de cetero duplicabo, et triplicabo, donec gratiam et misericordiam apud Deum altissimum, qui pius est, inveniam. Et post multos dies iterum fratri praedicto divinitus est revelatum, quod ille frater de numero salvandorum esset; quod cum eidem fratri retulisset, ille laetus effectus de revelatione, fortior factus est in opere, ac viriliter agens, et de virtute in virtutem quotidie proficiens perseveravit in bono sine cessatione.

humilitat e bones obres, atenga la felicitat per a la qual ha creat a ell, rational creatura, y ab la sua mort e passió, recreada.

E devem tenir aquell parlar de sant Agostí en la nostra pensa: «Aquell qui a tu ha creat sens tu, no salvarà a tu sens tu», que vol dir que no-t salvarà sens mèrits ni-t dampnarà sens culpa.

[14. DE L'EXEMPLE DEL RELIGIÓS PREDESTINAT QUE SE SALVÀ]

E per ço legim de aquell hermità que, sabent que nostre Senyor a un altre grans secrets revelava, pregà'l ab gran instància sabés si ell del nombre dels salvats era. E fon-li revelat que li digués que dampnat seria. Ab gran dolor tornà lo sant home a son amich aquesta resposta, lo qual lo pres donant a Déu lahors e gràcies, sperant en les divinals {159a} promeses, no desesperant de la divina misericòrdia. Hi entenen ab prudència aquella revelació era cominatòria, la qual se devia entendre si ell no smenava la sua vida, e per ço ab suma diligència treballà ab contrició e làgremes reclamar la divina misericòrdia, la qual no li denegà la acostumada gràcia. Hi altra vegada pregà lo sant hermità si sabés de la sua dampnació o salvació alguna certa resposta, al qual fon revelat que en lo nombre dels salvats lo seu nom se legia.

Ⓢ 4 tenir] ienir | 13 lo²] la | 20 si] li

Ⓢ 4-7 *E ... culpa*] Corella incorpora aquest text, el qual no es troba en VC, 569ab. | 8-23 *E ... legia*] Corella trasllada aquest exemple fins a aquest punt del Cartoixà, quan en l'original llatí (VC, 570ab) es troba posteriorment (veg. nota p. 942,18). També, com sol ser habitual en aquest context, Corella abreuja i modifica l'obra ludolfina, en què es comenta que cal considerar ací un exemple útil i apte sobre aquest propòsit, és a dir, que la presciència no obliga. Hi havia en un monestir un germà religiós i devot, el qual sovint rebia revelacions divines. Un altre germà del monestir, en saber-ho, li va insistir perquè pregàs a Déu que es dignàs mostrar-li si ell era del nombre dels que s'havien de salvar. Quan aquell, tot just vençut pels precis, insistint en les oracions, ho va demanar a Déu, li va ser mostrat que l'altre germà era dels que s'havien de condemnar. Com que temia torbar-lo, li ho va amagar uns dies. Però, requerint-lo impacientement, encara que a la força, li ho va revelar. Però quan l'altre germà ho va escoltar, entenen les Escriptures, va respondre de seguida: «Déu beneit! Ni així em desesperaré, sinó que la penitència que vaig assumir en entrar en religió d'ara en avant la dobraré i la triplicaré, fins que trobe la gràcia i la misericòrdia de Déu altíssim, que és piados». Molts dies després va ser revelat per la divinitat al germà mencionat que l'altre germà era del nombre que s'havien de salvar. Quan li ho va referir a aquest, es va alegrar per la revelació, es va enfortir en les obres, i actuant virilment –acaba el text llatí–, va aprofitar tots els dies de virtut en virtut i va perseverar sense cessar en el bé. En la reformulació corellana, per tant, els protagonistes de l'exemple no són frares d'un monestir, sinó ermitans, tal volta per considerar-los Corella més aptes per a les revelacions divines. Així mateix, en el *Cartoixà* és Déu qui autoritza el frare a descobrir les revelacions («fon-li revelat que li digués que dampnat seria»), mentre que en l'obra ludolfina la motivació a l'hora descobrir-les radica en la insistència de l'altre frare. El mestre en teologia, incorpora també quin és el tarannà de la revelació («aquella revelació era cominatòria, la qual se devia entendre si ell no smenava la sua vida»), qüestió absent de la Vita Christi. Una altra incorporació és la concessió de la gràcia divina («reclamar la divina misericòrdia, la qual no li denegà la acostumada gràcia»), aspecte que, si bé s'insinua en la *Vita Christi*, no hi apareix textualment.

15. PROVIDENTIA DEI NON COGIT, NEC
TOLLIT LIBERTATEM ARBITRII
PRAEDESTINATIO

[77] Nullam autem necessitatem infert providentia Dei rerum eventibus; sed sicut se habent res ad utrumlibet, scilicet fieri et non fieri, sic se providentur habere. Quae providentia, seu quod idem est praescientia Dei, ex sua sapientia praescientis omnia antequam sint, omnino inevitabilis est, et nullo modo potest falli; et ideo omnia praevisa a Deo necesse est fieri, quia non potest simul esse quod praevisa sint et non fiant, sed non sequitur quod necessario fiant. Sic quoque dicimus: Me vidente te currere, necesse est ut curras, hoc est non potest simul fieri ut videam te currere, et non curras; et ex hoc nequaquam provenit quod necessario curras.

[13. RETRIBUTIONIS ET DAMNATIONIS
CAUSAE]

[78] Scriptum est: *Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna peccatum*; item, scriptum est: *Conclude eleemosynam in corde pauperis, et haec pro te exorabit Dominum*; et alia multa sunt divini eloquii dogmata quibus ostenditur multum valere eleemosynam ad extinguenda et delenda peccata. Proinde illis quos

[15. COM LA PROVIDÈNCIA NO OBLIGA NI LA
PREDESTINACIÓ LLEVA LA LLIBERTAT D'ALBIR]

Pren engan lo enteniment nostre quant diem que Déu ha predestinat algun home, pensant que la sciència divina, semblant a la nostra, de les coses pasades e sabudes, que no pot eser que no sien stades. No és axí en la divina predestinació o sciència, que per la eternitat, que temps no li pasa, té presents totes les coses, les quals axí les entra hi ordena que la sua infal·lible sciència gens no les constreny, ni alguna necessitat les porta que al nostre franch arbitre derogue; axí com nosaltres, quant miram les coses que als nostres ulls se presenten, certament sabem tot lo que nostres ulls miren, sens que no constrenyem ni forçam lo franch arbitre de aquells qui en nostra presència les acaben.

[16. DE LES CAUSES DE LA CONDEMNA I LA
RETRIBUCIÓ]

Hi en aquesta matèria no volem més la ploma stendre per no caure en aquell profundo del qual havem amonestat los altres;

mas cloure lo present capítol, que deu recordar l'ànima cristiana que tota la Sacra Scriptura clama que-l remey de nostres culpes és la pietat e almoyna. E per ço lo Senyor en los salvats e dampnats les obres

ⓐ 9 les] los

ⓐ 1-14 *Pren ... acaben*] Corella reformula un passatge de l'original llatí (VC, 569b), en què es comenta que la providència de Déu no imposa cap necessitat en els esdeveniments de les coses, sinó que, així com poden ser una cosa o una altra, fer-se o no fer-se, així són proveïdes que siguen. Aquesta providència, o el que és el mateix, la presciència de Déu, per la seua saviesa coneix totes les coses abans que esdevinguen, i és inevitable i de cap manera pot fallar; per això, totes les coses previstes per Déu cal que es facen, perquè no pot ser simultàniament que siga previst i que no es faça, sense que se'n derive que es faça necessàriament. Així es diu: quan mire que corres, cal que córregues; no pot ser que simultàniament et veja córrer i no córregues; d'açò no se'n deriva de cap manera –acaba el passatge reformulat– que necessàriament hages de córrer. Corella, per tant, per tal d'explicar de manera entenedora l'harmonia entre presciència i predestinació, recorre en el *Cartoixà* a una comparació entre l'enteniment humà i la ciència divina, absent de l'original llatí. L'últim exemple sobre aquesta harmonització és generalitzat pel mestre en teologia: l'obra ludolfina es fixa en un acte de córrer, i la corellana generalitza a tot allò que hom veu. | 15-17 *Hi ... altres*] Corella agrega aquest passatge, el qual no es troba en VC, 569ab. | 18-942,7 *mas ... flames*] Corella posposa fins a aquest punt del *Cartoixà* (veg. nota p. 942,18) un passatge previ de l'original llatí (VC, 568b-569a). A més d'aquest trasllat, l'autor valencià n'omet la font, ja que el fragment pertany a sant Agustí d'Hipona, segons l'obra ludolfina. Encara, l'operació més evident que realitza el mestre en teologia és que resumeix el passatge llatí, en què s'exposa: escrit està: «Com l'aigua apaga un foc abrandat, l'almoyna esborra els pecats» (Sir 3, 33); i també està escrit: «Considera l'almoyna en el cor dels pobres, i ella demanarà per tu» (Sir 29, 15) al Senyor; i hi ha molts altres ensenyaments de paraules divines que demostren que l'almoyna és molt vàlida per extingir i esborrar els pecats. Així doncs, a aquells que seran condemnats, i més encara els que seran coronats, només se'ls imputarà les almoines, dient: «No és fàcil que, si vos examine i investigue profundament les vostres obres, no trobe motiu per condemnar-vos; així que aneu, rebeu el Regne, "perquè tenia fam i em donàreu menjar" (Mt 25, 35); per tant, no aneu al Regne perquè no pecàreu, sinó perquè heu remut els vostres pecats amb almoines». I també als altres: «Aneu al foc etern» (Mt 25, 41); sens dubte veuran que són condemnats justament per les seues maldats, com si els digués: «No per allò que penseu, sinó perquè "tenia fam i no em donàreu menjar" (Mt 25, 42). Si apartats d'aquells fets vostres, convertits a mi, haguésseu remut els crims i pecats amb almoines –acaba el fragment abreujat–, elles mateixes vos alliberarien i absoldrien del castic de tants crims: "Feliços els compassius: Déu se'n compadirà!" (Mt 5, 7); "En el judici, no hi haurà misericòrdia per a aquells qui no hauran tingut misericòrdia" (Jm 2, 13)». Per tant, quant a la tasca de resum, Corella prescindeix bàsicament de totes les citacions bíbliques que encapçalen i finalitzen aquest text llatí, i les condensa amb «la Sacra Scriptura clama que-l remey de nostres culpes és la pietat e almoyna».

damnaturus, imo plus illis quos coronaturus est solas eleemosynas imputabit, dicens: Difficile est ut si examinem vos et apprehendam, et scruter diligentissime facta vestra, non inveniam unde vos damnem; sed ite, *percipite regnum: Esurivi enim, et dedistis mihi manducare*; non ergo itis in regnum, quia non peccastis, sed quia peccata vestra eleemosynis redemistis.

[79] Rursus et illis: *Ite in ignem aeternum*, sine dubio videbunt se juste damnari pro sceleribus suis; at quasi eis diceret: non inde unde putatis, sed quia *esurivi et non dedistis mihi manducare*. Si enim ab illis omnibus vestris factis aversi, et ad me conversi illa omnia crimina atque peccata eleemosynis redemissetis, ipsae eleemosynae modo liberarent vos, et a reatu tantorum criminum absolve- {569a} rent: *Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*; et: *Judicium sine misericordia, ei qui non fecerit misericordiam*.

de misericòrdia recita, quasi dient als qui salva: «Pecadors sou, infern merexeu, però perquè heveu remut vostres peccats ab les almoynes e obres de misericòrdia, preneu lo Regne que aparellat vos tenia.

»Hi vosaltres, dampnats miserables, puix no heveu 5
volgut ab obres de pietat e almoynes les vostres culpes rembre, anau a les infernals eternes flames.»

Diu sant Agustí: «Algú no pense que nostre Senyor, semblant a sabornat corrupte jutge, prenga la pecúnia e los peccats dexe. Pren la pecúnia ab condició que tu 10
l'ànima li ofires. Quina justícia seria que l'ànima, hon és sculpida la sua ymatge, ofires al diable, hi a Déu la moneda en la qual la ymatge de Cesar stà empremtada? No u diu axí lo Senyor: "Donau a Cesar lo que és de Cesar, hi a Déu lo que és de Déu"? Donau 15
les almoynes e béns temporals als pobres, e donau l'ànima per contrició e penitència a nostre Senyor Déu, qui l'à creada hi ab la sua preciosa sanch recreada.»

Ⓜ 2 sou] son | haveu] hauem | 4 preneu] prenen

Ⓜ 8-18 *Diu ... recreada*] Corella agrega aquest passatge, el qual no apareix en VC, 569b. No hi ha en cap obra de sant Agustí un comentari semblant. Per la qual cosa, Corella ha pres arguments que han aparegut prèviament (veg. sobretot p. 757,6-13), en concret en el capítol trenta-tres, «De la qüestió sobre lo pagar lo tribut e de la dona de set marits», en què es glossa l'episodi del tribut al Cèsar (Mt 22, 15-22), i ha considerat vàlids d'incloure'ls en aquest passatge. | 18 *sanch recreada*] A continuació oferim tot el text llatí que Corella suprimeix dels subcapítols 13-16 de l'obra ludolfina (VC, 568b-570b); seguim l'ordre propi de la Vita Christi i assenyallem els passatges que l'autor valencià ha aprofitat en el Cartoixà. Així, del subcapítol 13, «De les causes de la condemna i la retribució», Corella n'elimina l'inici, en què s'exposa que sobre el motius de la sentència del Judici final diu sant Agustí: «Pregunta les causes d'una paga tan gran i de tan gran suplici: "Rebeu en herència el Regne" (Mt 25, 42), i: "Aneu al foc etern" (Mt 25, 41). Per què aquells rebran el Regne? "Perquè tenia fam i em donàreu menjar" (Mt 25, 35). Per què aquests aniran al foc etern? "Perquè tenia fam i no em donàreu menjar" (Mt 25, 42). Què significa açò, per favor? Veig que els que rebran el Regne donaren com a bons i fidels cristians, els quals no menysprearen les paraules del Senyor i feren totes les coses esperant amb confiança les promeses; perquè, si no ho haguessen fet, l'esterilitat de la seua bona vida certament no els hauria convingut. Tàl volta eren casts, no defraudadors, no embriacs, s'abstienien de les obres males; si no afegien això, romandrien estèrils; complirien "decantat del mal", però no "fes el bé" (Sl 36, 27)». Tot seguit, Corella trasllada la resta de la citació de sant Agustí d'Hipona (veg. nota p. 941,18-942,7), la qual compon l'acabament d'aquest subcapítol 13 llatí, al final del seu capítol del *Cartoixà*. Posteriorment, l'autor valencià suprimeix quasi tot el subcapítol 14 de l'original llatí, «De la distinció entre la predestinació i la presciència», en què es comenta que, així com els bons, per als quals «tenia preparat el Regne des de la creació del món» (Mt 25, 34), abans que existissen, estaven predestinats a la vida eterna; així els mals, que seran llançats «al foc etern, preparat per al diable i els seus àngels» (Mt 25, 41), des de la creació del món, abans que existissen, eren coneguts prèviament per a la mort. Hi ha diferència entre la predestinació i la presciència, perquè la predestinació és la coneixença prèvia dels bons, amb la seua causalitat; però la presciència diu la coneixença prèvia dels mals sense causalitat, la qual resideix més pròpiament en la possessió del seu lliure albir. La predestinació es fa condicionalment, res és predestinat sense alguna condició: està predestinat que el món se salve, però per l'aigua del baptisme i la mort del Fill de Déu; estan predestinats tots els bons a la glòria, però amb la condició que tinguen fe, caritat, humilitat, paciència, misericòrdia, pietat i coses semblants. Immeditament després, segueixen en l'original llatí dos passatges que Corella desplaça més amunt (veg. notes pp. 939,18-27; 939,28-940,3). Continua després la supressió del text llatí, en què s'indica que no cal cercar cap altra predestinació. En la Paraula divina es fonamenta tota la predestinació i presciència de la vida i de la mort: si hom la compleix, ha d'estar segur i creure indubtablement que està predestinat a la vida; però si, endurit de cor, no vol complir-la i persevera en la maldat, ha de saber certament que ha sigut conegut prèviament per a la mort. Encara que ningú estiga predestinat al pecat, tothom és conegut prèviament per a la glòria o el suplici. Ningú, doncs, pot dir que en va prega a Déu i fa altres bones obres, perquè la

[13. RETRIBUTIONIS ET DAMNATIONIS CAUSAE]

De motivis autem hujus sententiae sic habet Augustinus: Quaere causas vel tantae mercedis, vel tanti supplicii: *Percipite regnum, etc.*; et: *Ite in ignem aeternum, etc.* Quare illi percepturi regnum? *Esurivi enim, et dedistis mihi manducare, etc.* Quare isti ituri in ignem aeternum? *Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare, etc.* Quid est hoc rogo? Video de his qui percepturi sunt regnum, quia dederunt tanquam boni et fideles Christiani, qui verba Domini non contemnentes, et cum fiducia promissa sperantes fecerunt hoc; quia si non fecissent vitae ipsorum bonae sterilitas ista non utique convenisset. Forte enim casti erant, non fraudatores, non ebriosi, abstinentes se ab operibus malis; si hoc non adderent, steriles remanerent, fecissent enim, *declina a malo*; non fecissent, *et fac bonum*.

[78]

[79]

predestinació divina, que és la preparació de la gràcia en el present i de la glòria en el futur, com que és eterna, així com Déu va predestinar algú a la beatitud, així també va preordenar la manera de donar-li aqueixa beatitud, pels seus mèrits i l'oració. La predestinació es va establir de manera que s'obtinga per pregàries i treballs; per tant, ningú prega en va a Déu, perquè l'oració és el mitjà pel qual, per ordenació divina, s'aconsegueix la gràcia i la glòria; aquesta raó mateixa serveix per als altres béns, perquè sucumbeixen sota l'ordre de la predestinació divina. Així com Déu preveu que algú s'ha de salvar, així preveu també la manera com s'ha de salvar. A continuació, prossegueix l'original llatí amb un passatge que Corella trasllada més amunt (veg. nota p. 938,6-13). Segueix posteriorment l'omissió del text llatí, amb un passatge que suposa l'acabament del subcapítol 14, en què s'exposa que, si Déu deixa discretament que el lliure albir, el qual s'inclina cap a un costat o l'altre, caiga al mal, no ho permet sinó justament; d'altra banda, i si ho prevé per la gràcia, no fa injúria a ningú. Segons sant Agustí d'Hipona, el lliure albir és la llibertat de triar el bé o el mal; l'home, en el Paradís, el tingué lliure, ara relament captiu, perquè no vol el bé, si no és previngut per la gràcia de Déu, ni pot el bé, si no la segueix. Per tant, quan condemna i reprova els malvats, obra segons la seua justícia; i quan predestina i salva, actua segons la seua gràcia i misericòrdia, la qual no exclou la justícia. Continuant amb el treball corellà quant a l'ordenació de la *Vita Christi*, Corella manté en el *Cartoixà* solament l'inici del subcapítol 15, «Com la providència no obliga ni la predestinació no lleva la llibertat d'albir» (veg. nota p. 941,1-14), i elimina la resta d'aquest subcapítol, en què es comenta, segons Boeci: «Hi ha dues necessitats: una senzilla, com el fet que cal que tots els homes siguin mortals; l'altra, de condició, com, si saps que algú camina, cal que estiga caminant; aquesta no la fa la pròpia natura, sinó l'afegiment de la condició. Cap necessitat constreny a avançar a qui camina voluntàriament, encara que, quan camina, siga necessari que avanci. Així doncs, les coses que, quan es fan, no tenen necessitat de ser, elles mateixes, sense necessitat, abans de fer-se, són allò que seran: perquè, així com la ciència de les coses presents no afecta gens perquè es facen, així la presciència de les coses futures no imposa gens la necessitat de fer aquelles coses que són esdevenidores. De la mateixa manera, si la providència veu alguna cosa present, cal que siga, encara que no tinga cap necessitat de natura». Per això hi ha aquestes dues necessitats. Si Déu preveu alguna cosa cal que s'esdevinga; aquesta proposició, unida, és vertadera; separada, és falsa; hi ha ací necessitat de conseqüència, no conseqüent. Un exemple es troba en Boeci: «Si algú veu a algun altre fent una roda, cal que aquest faça la roda, però el fet que ho veja no és la causa que aquell l'elabore; així, Déu preveu les obres males d'algú, però no és la causa per què aquell obre mal; no obstant es farà, si ha sigut previst». Quan Déu fa alguna cosa, no hi ha mutació en Déu mateix, sinó en la cosa concreta que realitza. Així, quan va fer predicar la caiguda de Nínive i predir la mort d'Ezequies, i cap de les dues coses es dugueren a terme, Déu en aquestes coses no va mudar el seu consell, el qual era amb ell des de sempre; sinó que donà sentència segons els seus negocis, perquè Nínive havia de ser destruïda pels seus mèrits, i Ezequies havia de morir per causes inferiors o pels seus mèrits; aquestes coses, però, no van imposar necessitat a la divina potència. Així doncs, la predestinació, encara que siga certa, mai no lleva la llibertat d'albir; per tant, la salvació dels justos és necessitat necessària de conseqüència o condicionada, i no necessitat conseqüent o absoluta. Aquesta proposició: «El predestinat es pot condemnar», és falsa si està unida, però és vertadera si està separada. Així, per tant, s'exclou el sofisma que va dur a molts a l'error de reputar que tot es fa per necessitat. Si algú pregunta què cal fer, es pot respondre que sols roman aquest consell: corre i lluita per complaure aquell que t'ha cridat. Diu sant Agustí d'Hipona: «La predestinació divina és preordenada de manera que arribem a ella per la perseverància de les bones obres». Diu sant Bernat de Claravall: «La predestinació del Regne celestial és preordenada per Déu omnipotent de manera que els elegits hi arriben pel treball, sempre que meresquen obtenir amb pregàries allò que el mateix Déu omnipotent disposà donar abans del temps». Per últim, Corella desplaça més amunt gairebé tot el subcapítol 16, «De l'exemple del religiós predestinat que se salvà» (veg. nota p. 940,8-23), del qual només n'omet l'apòstrofe que clou aquest subcapítol: tant de bo molts, animats per aquest exemple, posen la mà en coses perdurables, i no desesperen ni decaiguen, perquè, obrant així i perseverant en açò, certament trobaran a Déu propici.

I 4. PRAEDESTINATIONIS ET PRAESCIENTIAE
DISCRIMEN

Sicut ergo boni quibus *paratum est regnum a constitutione mundi*, antequam fierent, ad vitam aeternam erant praedestinati; sic mali qui mittentur in *ignem paratum diabolo et Angelis suis, a constitutione mundi*, antequam fierent, ad mortem erant praesciti. Est differentia inter praedestinationem et praescientiam, quia praedestinatio est praecognitio bonorum, cum causalitate eorundem; sed praescientia dicit praecognitionem respectu malorum sine causalitate, quae potius residet penes liberum arbitrium.

Fit autem conditionaliter praedestinatio Dei, nihilque sine aliqua conditione praedestinatum est: praedestinatum est enim ut salvaretur mundus, sed per aquam Baptismatis, et mortem Filii Dei; praedestinati sunt omnes boni ad gloriam, ea tamen conditione si fidem tenuerint, si charitatem, si humilitatem, si patientiam, si misericordiam et pietatem, et his similia habuerint.

[75]

[74]

Nec quaeras aliam praedestinationem. In his enim verbis omnis et vitae et mortis praedestinatio et praescientia consistit: si haec feceris, esto securus, et crede indubitanter, quia ad vitam aeternam praedestinatus es; quod si indurato corde haec facere nolueris, et in hac malitia perseveraveris, pro certo scias te ad mortem praescitum. Quamvis enim nullus homo ad peccatum sit praedestinatus, omnis tamen homo, aut ad gloriam, aut ad supplicium est praeviusus. Nullus ergo dicat frustra se orare Deum, et alia bona facere; quia praedestinatio divina, quae est praeparatio gratiae in praesenti et gloriae in futuro, cum sit aeterna, sicut ab aeterno praedestinavit aliquem ad beatitudinem, ita praedestinavit modum per quem daret sibi illam beatitudinem, scilicet per merita sua et orationem.

Praedestinatio enim taliter est instituta, ut precibus et laboribus obtineatur; et ideo nullus frustra orat Deum, quia oratio est illud per quod ex ordinatione divina debet consequi gratiam et gloriam; et eadem ratio est de omnibus aliis bonis, quia cadunt sub ordine divinae praedestinationis. Unde sicut Deus aliquem salvandum praevidet, sic et modum quo salvari debeat.

[73]

Sane si Deus dimittit liberum arbitrium, quod se habet ab utrumlibet, in malum cadere, hoc non permittit nisi juste; rursus si praeveniat per gratiam, nulli facit injuriam.

Unde secundum Augustinum, liberum arbitrium, est libertas eligendi bonum vel malum; et hoc in paradiso homo habuit liberum, nunc vere captivum, quia bonum non vult, nisi gratia Dei praeveniatur, nec potest nisi eam sequatur. Cum ergo malos damnat et reprobat, operatur secundum justitiam; quando vero praedestinat et salvat, agit secundum gratiam et misericordiam, quae non excludit justitiam.

15. PROVIDENTIA DEI NON COGIT, NEC
TOLLIT LIBERTATEM ARBITRII
PRAEDESTINATIO

[77]

Unde Boetius: Duae sunt etenim necessitates: simplex una, veluti quod necesse est omnes homines esse mortales; altera vero, conditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est, hanc etiam necessitatem non facit propria natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntarie gradientem, quamvis eum tunc cum graditur necessarium sit incedere. Quae igitur cum fiunt carent existendi necessitate, eadem priusquam fiant sine necessitate futura sunt: nam sicut scientia praesentium rerum nihil his quae fiunt, ita praescientia futurorum nihil his quae futura sunt necessitatis importat. Eodem modo si quid providentia praesens videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturae habeat necessitatem: haec Boetius. Et ideo haec duplex est.

Si Deus praevidet hoc, necessario evenire oportet, quia conjunctim vera, divisim est falsa; et est ibi necessitas consequentiae, et non consequentis. Exemplum habemus Boetii: Si aliquis videat aliquem facientem rotam, necesse est quod ille faciat rotam, nec tamen visus ejus causa est illius factionis; sic Deus praevidet mala istius opera, nec tamen causa est quare iste male operetur: verumtamen fiet, si praevisum est.

Quando autem Deus facit aliquam rem, non fit in ipso Deo mutatio; sed in re certa quam operatur. Unde quando fecit praedicari subversionem Ninivae, et praedici mortem Ezechiae, quorum neutrum accidit, in talibus non mutavit Deus consilium quod ab aeterno secum fuit; sed sententiam quae respectum ad ipsa negotia habuit, quia Niniva subvertenda erat secundum merita, et Ezechias moriturus erat secundum causas inferiores, vel etiam secundum merita; sed haec non imposuerunt necessitatem divinae potentiae.

Praedestinatio igitur licet certa sit, libertatem tamen arbitrii non tollit; unde bonorum salvatio est necessaria necessitate consequentiae vel conditionata, non necessitate consequentis vel absoluta. Ista enim propositio: Praedestinatus potest damnari, falsa est in sensu composito, est tamen vera in sensu diviso. Sic ergo exclusum est sophisma quod multos in errorem duxit, ut omnia {570a} ex necessitate fieri putarent. Si ergo dicis quid adhuc faciendum est? Respondeo, quia hoc solum superest consilium, ut curramus, et contendamus placere ei qui nos vocavit.

Dicit enim Augustinus: Sic praeordinata est divina praedestinatio, ut ad eam per bonorum operum perseverantiam perveniamus.

Hinc Bernardus: Ipsa coelestis regni praedestinatio, ita ab omnipotenti Deo praeordinata est, ut ad hoc electi ex labore perveniant, quatenus mereantur precibus obtinere quod ipse omnipotens Deus ante tempus disposuit donare.

[16. EXEMPLUM RELIGIOSI PRAESCITI ET SAVATI]

[76]

Utinam multi animati hoc exemplo manum suam ad fortia mitterent, et non desperarent vel deficerent, quia sic agendo, et in hoc perseverando, Deum sibi propitium utique invenirent!

ORATIO

Domine Jesu Christe, judex vivorum et mortuorum, in extremo judicio me a dexteris collocare digneris; et tunc auditam fac mihi illam dulcissimam vocem tuam, quam promisisti electis tuis dicens: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum*; et fac ut non timeam ab auditione mala quam comminatus es reprobis dicens: *Ite, maledicti, in ignem aeternum*. O unigenite Fili Dei, miserere nostri ne unquam illam poenam incurabilem experiamur, scilicet excidere a regni gloria, et comburi gehenna, Deus meus, misericordia mea. Amen.

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, dels vius e dels morts jutge, fes-me gràcia que en lo teu darrer Juhí me vulles col·locar ab los de la part dreita, perquè puga hoir aquella dulcíssima veu tua, la qual als teus elets has promesa: «Veni, benaventurats del meu Pare!» E fes-me gràcia, mi-⁵ {159c} sericorde Senyor, que sia delliure de hoir aquella dolorosa hoïda que hoiran los de la part sinestra: «Anau-vos-ne de mi, maleyts, a les eternals flames!» O, ungènit Fill de Déu! Hages mercé de nosaltres que no¹⁰ encorregam aquella intolerable pena, bandejats de la tua glòria, cremant eternament dins los infernals carçes, Déu meu, misericòrdia mia. Amén.

{570A} CAPUT LI. DE PASCHA, ET
 DIVERSIS HUJUS NOMINIS
 ACCEPTIIONIBUS

I. CHRISTUS EST EXEMPLAR IN MONTE
 MONSTRATUM

Nunc, secundum Hieronymum, aspergamus de sanguine librum nostrum, et limina domorum, et funem circumdemus coccineum domui orationis nostrae, et coccum in manu nostra ut Zara ligemus, ut vaccam rufem in valle occisam enarrare possimus; jam enim instat ut ad passionem Domini veniamus, quam et ex affectu inspicere, et in effectu imitari debemus, juxta illud Exodi: *Inspice et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.*

DE LA PASQUA E COM SE PREN
 DIVERSAMENT AQUEST NOM, PASQUA.
 CAPÍTOL XLVIII

[I. DE L'EXEMPLE DE CRIST AL MONT
 CALVARI]

[J]a la hora se acosta que de la sanch de l'immaculat Anyell devem rubricar lo nostre libre, e posar de la sua sanch en los lindars de nostre franch arbitre hi en les portes de nostra consciència. Ja és temps que liguem a la colona de la finestra de nostra pensa la corda carmesina perquè de mort siam delliures. Ligue'ns un fil vermell en la mà la Esgleya, madrina, mare nostra, perquè siam senyalats que som primogènits e merexem la primogenitura per la sanch de Jesús, primogènit nostre. Ja-ns porta la evangèlica ystòria al coll de l'ensens, al mont de la mirra, que de la mort e passió del nostre Déu, Senyor e mestre, comencem scriure, lo qual dix a Moysés: «Faràs lo tabernacle segons aquest exemplar e original que yo-t mostre.»

Ⓜ 15 comencem] començen

Ⓜ 4-17 *Ja ... mostre*] Corella s'inspira en un passatge de sant Jeroni, el qual apareix en l'original llatí (*VC, 570ab*), en què s'exhorta a aspergir ara el nostre llibre i la llinda de les cases amb sang, a lligar la nostra casa d'oració amb un cordó escarlata, a lligar un cordell escarlata a la nostra mà, com Zara, i perquè puguem narrar la vedella roja sacrificada en la vall; perquè ja és moment que vinguem a la Passió del Senyor, la qual cal contemplar amb afecte i imitar en efecte –acaba el passatge llatí–, com diu l'Èxode: «Mira bé i fes-ho tot igual al model que et mostre ací a la muntanya» (Ex 25, 40). Per tant, la *Vita Christi* menciona en primer terme rituals de purificació de l'Antic Testament, expressats en Lv 16, 14-15 i Nm 19, 9, 17, i posteriorment altres episodis al·legòrics de la salvació, que Roís de Corella s'encarrega de glossar. La clau per entendre l'amplificació corellana es troba en He 9, 13-14: «La sang dels bocs i dels vedells i la cendra de la vedella, aspergida sobre els qui són impurs, els santifica i purifica corporalment. Però la sang de Crist, que per l'Esperit etern s'ha ofert ell mateix a Déu com a víctima sense cap defecte, amb molta més raó purificarà la nostra consciència de les obres que porten la mort, i podem donar culte al Déu viu». Així doncs, d'aquests versets, els quals són expressió el sacrifici de Crist («l'immaculat Anyell») en la nova aliança, el mestre en teologia pren aportacions com «nostra consciència», «nostra pensa» i «perquè de mort siam delliures», inexistents en l'original llatí. La incorporació, però, de «nostre franch arbitre», cal explicar-la per unir aquest capítol amb el tema final de l'anterior. Corella interpreta «*aspergamus de sanguine*» per *rubricar*, que té el sentit de tenyir del roig de la sang de Crist (veg. p. 612,1-2), en analogia, d'una banda, amb la sang purificadora dels sacrificis de l'Antic Testament, i de l'altra, principalment, en comparació amb la sang de l'anyell pasqual, signe de l'antiga aliança, la qual calia «posar de la sua sanch en los lindars [...] hi en les portes», en referència a Ex 12, 7-23, quan els jueus unten el llindar i els dos muntants de les seues cases amb la sang d'aquest l'anyell perquè l'àngel exterminador no els noga quan mate els primogènits d'Egipte. Segons al·legoritza Corella en el *Cartoixà*, l'untament amb la sang del verdader Anyell, símbol de la nova aliança, delimita, per tant, un lloc segur, «nostre franch arbitre» i «nostra consciència», on, resseguint la doctrina de Jesús, hom arriba a la salvació (veg. nota p. 965,7-15; 1023,2-4). La «corda carmesina» que cal lligar «a la colona de la finestra», al·legoria que es troba en l'original llatí, remet a Js 2, 17-19: Josué envia dos espies a la ciutat de Jericó, els quals s'hostatgen a la casa de la prostituta Rahab. Quan són descoberts, Rahab decideix ocultar-los amb la condició que respecten la seua vida i la de la seua família quan els israelites envaesquen la ciutat. Els espies li ho prometen, i demanen com a senyal que lligue un cordó escarlata a la finestra, de manera que els jueus, quan conquisten la ciutat, coneguen que en aquella casa no han de fer cap mal. El «fil vermell» remet a Gn 38, 27-30: Tamar queda embarassada per Judà de bessons. En el moment del naixement, un d'ells, Zara, trau la mà i la comare li posa un fil roig en senyal que ell seria el primogènit, però l'altre bessó, Fares, s'avança i naix abans. D'aquesta manera, tant la «corda carmesina» com el «fil vermell» esdevenen signes de la voluntat de Déu per preservar el seu poble, en tant que Rahab, la qual permet la conquesta de Jericó per part dels israelites, com Tamar, amb la seua descendència, possibiliten els designis de Déu. En la interpretació cristiana elaborada per Corella, la «corda carmesina» i el «fil vermell» són símbols de la sang escampada per Jesús per la salvació dels homes, la seua passió, la qual cal tenir present en el pensament, simbolitzat per la finestra, i en les obres, significades per la mà. Qui fa reconèixer el camí de la salvació és «la Esgleya, madrina, mare nostra», aspecte absent de l'obra ludolfina. En aquest treball de reformulació, Corella omet una referència de l'original llatí a un altre símbol de l'Antic Testament del sacrifici de Jesús, el de la vedella roja (veg. més amunt, en aquesta mateixa nota, He 9, 13-14), expressat en el ritual de purificació de Nm 19, 1-10: en aquest ritus, calia sacrificar i cremar «una vedella roja, sense cap defecte i que mai no haja portat el jou» per preparar amb les seues cendres l'aigua de purificació; «aquest ritual és com un sacrifici pel pecat» (Nm 19, 9). En compte d'aquest símbol, el mestre en teologia incorpora dues imatges, el «coll de l'ensens» i el «mont de mirra», les quals remet en primera instància a Ct 4, 6 («Abans que bufé la marinada i s'allarguen les ombres, me n'aniré a la muntanya de la mirra, a la collada de l'encens»), i que són signe de l'oració i santedat, i de la mort i passió, respectivament.

Christus enim est tanquam liber exemplaris ad
cujus exemplar totam vitam nostram ducere et
corrige debemus;

etsi Christus saepius in Scriptura dicatur mons,
ratione summitatis, sive excellentissimae perfectionis,
maxime tamen exaltatus in cruce mons dicitur, ratione
sublimitatis meriti suae sacratissimae passionis.

In hoc ergo monte, Christo scilicet crucifixo,
monstratum est nobis exemplar diligenter
inspiciendum, et efficaciter imitandum.

Non enim sufficit Christiano Christum passum
inspicere, nam et hoc fecerunt Judaei et Gentiles sui
crucifixores, sed exigitur etiam secundum exemplar
monstratum operari et facere.

Et hoc est quod indicitur cuilibet fidei in verbis
propositis: *Inspice et fac*. Quasi diceret: *Inspice* exemplar
Dominicae passionis ipsam tibi per intimam
compassionem visceraliter incorporando, *et fac*
secundum illud *exemplar*, ipsum efficaciter imitando. Et
utrumque horum docet beatus Petrus: *Christus*, inquit,
pro nobis passus est, ecce primum, quod est diligenter
cordis oculo inspiciendum; *vobis relinquens exemplum*,
ut sequamini ve- {570b} *stigia ejus*, ecce secundum,
quod est efficaciter in facto imitandum.

2. TOTA VITA CHRISTI PASSIO FUIT

Circa primum sciendum est, quod si nos omnia
quae Christus in mundo passus est, vellemus enarrare,
innumerabilia utique essent, praesertim cum tota vita
Christi in terris quaedam passio fuerit. Nimirum, cum
etiam tota vita cujuslibet Christiani, si secundum
Evangelium vivat, quaedam crux atque martyrium sit,
ut Augustinus dicit, quanto magis hoc indubitabile est
de ipso Domino Christo, qui Evangelium condidit, et
in seipso perfectissime adimplevit?

És Jesús exemple hi original libre, segons lo qual
devem portar {159d} e corregir tota la vida nostra.

Fon-nos mostrat aquest exemplar en lo mont de
Calvari, estés en la taula e faristol de la creu, perquè
ubertament legir ho poguésem hi posar en obra lo 5
que-ns mostra.

No basta al cristià solament lo Senyor en la creu
veure, que los gentils e juheus hi aquells qui-l
crucificaren en la creu lo miraren, mas és mester que
posses en obra, segons que ell, libre de la tua vida, 10
crucificat, te mostra.

[2. COM TOTA LA VIDA DE CRIST FOU PASSIÓ]

Hi devem atendre que seria quasi imposible poder
parlar ni scriure totes les dolors, penes hi angústies que
lo Senyor ha sofert per tots los trenta-tres anys de la sua
vida. Hi de gran perfectió seria lo nostre viure si en tot 15
ab les dolors del Senyor era conforme. E axí diu sant
Agostí que martiri és tota la cristiana vida, si vivim
segons la evangèlica doctrina.

Ⓞ 2 *vida nostra*] Tot seguit, Corella omet una interpretació (VC, 570a), en què es comenta que de vegades s'anomena a Crist en l'Esclatua muntanya, per l'altura de la seua raó o per la seua perfecció excel·lentíssima, i sobretot, també, per l'exaltació, en la creu, en la muntanya, per raó dels mèrits sublimats en la seua sacratíssima passió. | 3-6 *Fon-nos ... mostra*] Corella retorca l'original llatí (VC, 570a), en què s'indica que, en aquesta muntanya, Crist crucificat és mostrat com a exemple per a mirar-lo diligentment i imitar-lo eficaçment. Per tant, la imatge de la creu com a «la taula e faristol» és creació corellana (per a l'expressió «taula de la creu», veg. notes pp. 619,4; 970,13-16), així com la traducció de *inspiciendum* per «legir». Aquestes comparacions són inspirades per la semblança de Crist com a llibre, realitzada suara, i que apareix també en l'obra ludolfina (veg. p. 948,1). En el *Quart del Cartoixà* apareix novament l'al·legoria del cos crucificat de Crist com a llibre: «És lo teu cors lo libre de nostra vida, scrit dins e defora, cabsalmat ab les tuas nafres, miniat e rubricat ab la tua sanch, ab tres claus en les cubertes. O, ànima mia! En aquest libre sia lo teu estudi: ací trobaràs receptes per a guarir totes les tuas malalties» (f. 93d). Aquesta al·legoria del *Quart* es troba també en l'original llatí (VC, 688d), per bé que el lletraferit valencià el retorca i l'amplifica. | 11 *te mostra*] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 570ab), en què s'exposa que això és allò que s'indica a qualsevol cristià amb les paraules «Mira bé i fes-ho» (Ex 25, 40; veg. nota p. 947,4-17). Com si digués: «Mira bé» l'exemple de la Passió del Senyor, incorporant-la entranyablement a tu per íntima compassió, i «fes-ho» segons aquest exemple, imitant-lo eficaçment. Ambdues coses ensenya sant Pere: «Crist va patir per vosaltres», açò és el primer, que cal mirar-lo amb els ulls del cor diligentment; «així vos deixava un exemple perquè seguíu les seues petjades» (1Pe 2, 21), açò és el segon –acaba el passatge omès–, que cal imitar-lo eficaçment amb els fets. | 14-15 *per ... vida*] Corella modifica l'original llatí (VC, 570b), en què no apareix el temps en què Crist va estar sobre la terra, sinó que s'exposa que tot els temps que hi va estar es pot considerar com una certa passió. | 18 *evangèlica doctrina*] Tot seguit, Corella suprimeix una admiració (VC, 570b), en què s'exclama que com més indubtable és açò de Crist, el Senyor, el qual va fundar l'evangeli i el va acomplir perfectíssimament en ell mateix.

Exordiendo enim a primordio Nativitatis suae, inspice quam pauper natus fuit, qui nec domicilium neque vestes habuit, sed in vili diversorio natus, in praesepe super feno exiguo ante bruta animalia reclinatus, pannis vilibus involutus fuit; octavo die circumcisis fuit, et jam sanguinem suum pro nobis fundere coepit; deinde persecutionem Herodis fugiens in Aegyptum deportatus, et inde rediens per totam pueritiam et adolescentiam suam parentibus subjectus, et non dubium in magna paupertate educatus fuit.

Dehinc adveniente tempore ostensionis suae, inspice quomodo tempore magni frigoris baptizatus in aquis frigidis mergi voluit, et quomodo tempore jejunii quadraginta dierum continuato maceratus fuit, et quantas tunc a diabolo tentationes sustinuit, quantas etiam injurias et contumelias a Judaeis frequenter passus fuit, nunc dicentibus ipsum a daemone obsessum, nunc Samaritanum, nunc voratorem et vini potatorem, nunc de fornicatione natum, nunc blasphemum, nunc populi seducto- {571a} rem, *et alia multa blasphemantes dicebant in eum*; nihilominus ad facta injuriosa saepe attentabant procedere, nunc volentes eum lapidare, nunc de supercilio montis praecipitare.

Inspice etiam cum quanto labore vixerit, quia quotidie erat praedicans in templo, et in synagoga, et de civitate in civitatem, de terra in terram perambulavit, in oratione saepe pernoctavit, infirmos multos curavit, obsessos a daemone liberavit, mortuos suscitavit, multitudinem esurientem pavit; et nihilominus in his omnibus naturae legibus subjectus, fami, siti, et ceteris infirmitatibus hominis, absque tamen peccato, expositus fuit.

Ecce quomodo tota vita sua in laboribus et passionibus fuit, sed omnibus talibus Passionem, de qua nunc tractandum est, antecedentibus omissis, inspice diligenter quid in hac sustinuit, et praecipue

Que si començam a descriure del principi de la sua nativitat pobrelleta e circumscició dolorosa, fins al mont de Calvari, veurem una vida plena de fretura, de fam, de set, de misèria, de vituperis, oprobri e injúries, fins al terme de la mort e passió dolorosa, en la qual totes les perfeccions de virtuts e les sublimitats de aquelles resplandiren, e tot lo que havia amonestat e preÿcat en lo discurs de la sua vida.

ⓐ 1 començam] començan

ⓑ 1-8 *Que ... vida*] Corella resumeix enormement l'original llatí (VC, 570b-571a), en què s'exposa que, començant des del principi, del seu naixement, mira com de pobre va nèixer, ell que no va tenir ni casa ni vestits, sinó que va nèixer en un pobre hostatge, va ser posat al pessebre, sobre un poc de fe, davant d'animals bruts, embolcallat en pobres bolquers; al huitè dia va ser circumcidat i va començar ja a escampar la seua sang per nosaltres; després, fugint de la persecució d'Herodes, va ser deportat a Egipte, i quan hi va tornar, va estar subjecte als seus pares tota la seua infància i joventut, i no cap dubte que fou educat en gran pobresa. A partir d'ací –continua el text condensat–, en arribar el temps de mostrar-se, mira com va ser batejat en temps de molt de fred i va voler submergir-se en les aigües fredes, i com es va turmentar quaranta dies seguits, i quantes temptacions del diable llavors va sostenir, quantes injúries i oprobis dels jueus va patir sovint; deien aleshores que estava posseït per un dimoni, que era samarità, que era golafre i e mbriac, que havia nascut de fornicació, que era blasfem, que enganyava el poble, «i deien moltes més injúries contra ell» (Lc 22, 65). A més, intentaven sovint passar a fets injuriosos, ara volien apedregar-lo, ara llançar-lo des de la part més alta de la muntanya. Mira també amb quant de treball va viure –segueix l'original llatí–, perquè estava tots els dies predicant al temple i a la sinagoga, anava de ciutat en ciutat, de terra en terra, sovint passava la nit en oració, guaria molts malalts, alliberava els posseïts pel dimoni, ressuscitava els morts, donava menjar a la multitud famolenca; i endemés, en totes aquestes coses estava subjecte a les lleis de la natura, exposat a la fam, la set i la resta de debilitats humanes, llevat del pecat. Mira com tota la seua vida va ser en treballs i patiments, però, deixant tot el que va precedir a la Passió, de la qual ara s'ha de tractar, mira amb diligència què és el que va sostenir, i principalment els articles i punts de la Passió, en cadascun dels quals Crist va patir notablement. Immeditament després, Corella suprimeix l'inici del següent subcapítol, en què s'exposa que, segons sant Agustí, no sols totes les coses bones que Crist va dur a terme en la terra, sinó també tot el mal que va patir, va ser ensenyament de costums, de manera que la passió del Senyor abraça en ella mateixa tota la perfecció humana que en aquesta vida és possible; perquè totes les obres de perfecció que Crist va ensenyar alguna vegada en l'evangeli, les va complir en ell mateix perfectíssimament en la seua passió.

articulos et puncta passionis, in quibus singulis
Christus notabiliter passus fuit.

3. SPECIALIUS TAMEN NOBIS PRAEBET IN
PASSIONE VIRTUTUM EXEMPLUM ET VITIORUM
ANTIDOTUM

Circa hoc autem sciendum est, quod secundum
Augustinum, non solum quidquid boni Christus in
terra gessit, sed et quidquid mali sustinuit, totum
disciplina morum fuit, unde passio Domini in se
complectitur omnem perfectionem hominum, in hac
vita possibilem; quoniam omnia opera perfectionis
quae Christus unquam in Evangelio docuit, ipse in
semetipso in sua passione perfectissime adimplevit.

Itaque in cruce Domini, est finis Legis et
Scripturae, in Passione ejus, summa omnis perfectionis,
in morte ipsius, est consummatio omnis sermonis.

Unde Apostolus dicebat: *Non judicavi me aliquid
scire inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum,*
nempe quia hoc scire, est omnia scire quae ad salutem
spectant. Nam si de paupertate voluntaria agitur, quis
unquam pauperior Christo nudo pendente in cruce,
quia nec habebat *ubi caput suum reclinet?* Si de
obedientia et humilitate loquimur, quis unquam in
tantum se humiliavit et *exinanivit*, sicut Christus, qui
factus est obediens usque ad mortem crucis, tantaque vilia
et magna opprobria sustinuit pro nobis? Si de castitate
virginali mentio fiat, quis castior eo, cujus mater Virgo
est, cujus Pater faeminam nescit? Si de charitate sermo
fuerit, quis unquam majorem vel tantam charitatem
habuit, quam Christus, qui in passione sua posuit
animam suam pro ovibus suis, et tam horrenda
supplicia pati voluit pro nobis, cum tamen liberare
potuisset solo nutu voluntatis?

In passione ergo Domini relucet exemplar
perfectionis omnium virtutum, prout jam supra est
tactum. Item, in ea relucet perfectum remedium et
antidotum contra omnem spiritualem morbum: nam
per hoc quod pati voluit mortem exprobratissimam,

[3. COM OFEREIX ESPECIALMENT EN LA
PASSIÓ EXEMPLE DE VIRTUT I ANTÍDOT DELS
VICIS]

Hi axí, en la creu del Senyor fon tot acabament,
tota perfectió que en tots los humans actes acabar se
podia.

E per ço dix lo Senyor: «Acabat és; hi atesa és tota
perfectió en moral filosofia, de {160a} les virtuts
he[r]oyques, e tots los manaments e misteris de la Ley
vella, e tota la mia doctrina evangèlica ara perfetament
se acaba.»

Diu lo Apòstol: «Yo no he jutjat ni stimat saber
entre vosaltres alguna cosa sinó Jesús, hi aquest
crucificat.» Aquesta és sciència perfeta complida, hon
tota perfectió de vida està compresa. Si parlam de
pobrea voluntària, qui fon may tant pobre, que nu en
la creu, lo sol se scurí e ab les sues robes negres lo
volgué cobrir que no-l mirasen? Si de humilitat e
obediència, qui fon axí obedient, humil, fins a la mort
ab tantes dolors e oprobri? Si de castedat virgínea,
verge Fill de Mare verge; lo spòs de la sua Mare, verge;
lo qui-l tocà hi-l batejà, verge; lo fill, qui en loch seu
donà a la sua mare, verge. Si de caritat volem exemple,
qui ha ofert axí per los seus amichs la vida, podent,
sens morir, ab sola huna paraula e sens alguna paraula,
fer-los delliures?

E no solament en la passió del Senyor totes les
virtuts en sobiran grau resplandexen, mas encara tots
los remeys e perfetes medecines contra les nostres
spirituals malalties: contra supèrbia, la sua mort

ⓐ 7 vella] vellea | 25 grau] gran

ⓐ 4-8 E ... acaba] Corella incorpora aquest passatge (tal volta inspirat en un omés suara; veg. nota anterior), el qual no apareix en l'original llatí (VC, 571a), per ressaltar que l'evangeli és la superació de tota doctrina anterior, el qual es consuma en la Passió. Per aprofundir en l'expressió «virtuts heroyques» o el menyspreu per la filosofia antiga, veg. nota p. 461,10-14. | 13-15 qui ... mirasen?] Corella modifica l'original llatí (VC, 571a), en què s'indica sols que Jesús, nu en la creu, «no té on reposar el cap» (Lc 9, 58). Per tant, la imatge del sol que s'enfosqueix amb «robes negres» per amagar la nuesa de Jesús en la creu, és inclusió corellana. | 17-20 Si ... verge] Corella amplifica l'original llatí (VC, 571a), en què s'exposa que si es fa menció a la castedat virginal, qui és més cast que Crist, que sa Mare és verge i son pare no va conèixer dona. Per tant, les referències als sants Joan, el Baptista («lo qui-l tocà hi-l batejà») i l'evangelista («lo fill, qui en loch seu donà a la sua mare»; Jn 19, 26), són incorporacions del mestre en teologia. | 21 per los seus amichs] Corella modifica l'original llatí (VC, 571a), en què apareix per les seus ovelles.

habemus remedium contra superbiam; quod latronibus se associare voluit, remedium praebet contra invidiam; quod contra ipsum blasphemantes obtinuit, remedium praebet contra iram; quod in cruce distendi, et clavis cruci affigi voluit, praebet remedium contra accidiam, quae non sinit amplecti poenitentiae crucem; per ejus vero nuditatem et paupertatem, habemus remedium contra avaritiam; per fellis et acetii degustationem, habemus remedium contra gulam; per vulnere inflectionem, et summi doloris afflictionem, habemus remedium contra luxuriam,

et haec sunt septem sigilla librum vitae consignantia, quae Christus nobis in passione aperuit, et postea nobis vitae aditum reseravit: praedicta ergo in passione Christi adimpleta videmus.

Denique si de patientia agitur, tota passio excellentissimam Christi patientiam demonstrat. Si de {571b} contemptu mundi, et abstractione a rebus mundialibus loquimur, quis unquam elongatior et abstractior ab omnibus terrenis, quam Christus in cruce supra terram, et super omnia terrena elevatus et abstractus? Si de abstinentia et jejunio, seu victus inedia mentio fiat, Christus nihil in passione sua nisi fel, et acetum, vel vinum mirrhatum gustavit. Si de corporis castigatione agitur, cujus unquam corpus in tantum castigatum fuit, quantum corpus Domini in cruce? Si de efficacia orationis sermo fiat, quis unquam efficacius Christo oravit, qui ex vehementi attentione orationis guttas sanguineas sudavit? Si de eleemosynarum largitione, et aliis misericordiae operibus loquimur, quis unquam majorem eleemosynam dedit, quam ipse Christus, qui proprium Corpus suum in cibum, et Sanguinem suum in potum, nobis pauperibus in eleemosynam perpetuam dedit;

infirmos etiam visitavit, dum infirma discipulorum corda confortavit, et aegros multos curavit, captivos multos in limbo redemit, mortuos de sepulchris suscitavit. Si de dilectione inimicorum agitur, in cruce pendens pro suis crucifixoribus oravit. Si de dimissione offensarum loquimur, quis unquam liberalius dimisit

ignominiosa, de tots oprobri e injúries plena; contra enveja, acompanyat de ladres; contra ira, que desonestament lo blasfemaven; contra perea, que en totes les parts del seu cors treball sentia, stés en la creu, que ab gran cuyta havia portada; per la sua nuditat e 5
pobrea tenim perfet remey con- {160b} tra avarícia; per la bevenda de la fel e vinagre, contra gola; e contra luxúria, per la dolor e afflictió de les sues cinch nafres.

Aquests són los set sagells que'l libre de vida sagellen, los quals obrí l'Anyell sens màcula perquè 10
miràsem e legíssem lo seu libre.

Si volem legir de pasciència, lo infel Pilat ne pres maravella, ans que li donàs la iniqua sentència; si de menyspreu de aquest món hi de totes les pompes terrenes, mira com stà en la creu elevat de la terra; si de 15
abstinència, dejuni e temprança, mira, per confort de tants treballs, fel hi vinagre li donen per alquermes; si de corporal disciplina, qui ha soffert en cors tan delicat tantes plagues?; si de oració devota, qui per devoció jamés ha suat suor sanguínea?; si de pietat e 20
misericòrdia, la sua sanch nos ha donat a beure e lo cors en vianda per almoyna perpètua fins a la fi del setgle.

Ha visitat los malalts, donant-los sanitat perfeta, delliurant los encarcerats hi presos per los diables, e 25
tots los sancts pares de les infernals claustrs. Hi als que tenien fam, moltes vegades donà a menjar de abundant vianda. Per los enemichs, axí com havia manat quant lo crucificaven, pregava. Qui tan liberalment ha dexat los

Ⓢ 6 avarícia, per] auaricia hi per

Ⓢ 1 de tots oprobri e injúries plena] Corella amplifica l'original llatí (VC, 571a), en què no apareixen aquestes remissions. | 5 que ... portada] Corella modifica l'obra ludolfina suprimeix la moralització que hi ha en aquest punt de l'original llatí (VC, 571a), en què s'indica que Crist en la creu dóna remei per a la peresa, la qual no deixa agafar la creu de la penitència. | 8 de ... nafres] Corella incorpora el nombre de nafres de Crist en la creu, quantitat que no apareix en l'obra llatina (VC, 571a). | 10-11 perquè ... libre] Corella modifica l'original llatí (VC, 571a), en què s'exposa que després Crist va revelar a tots el camí de la vida. Tot seguit, Corella omet un comentari, en què s'indica que es veuen complides totes les coses precedents en la Passió de Crist. | 12-13 lo ... sentència] Corella modifica l'original llatí (VC, 571a), en què es diu que en tota la Passió es mostra l'excel·lentíssima paciència de Crist. | 15 mira ... terra] Corella resumeix l'original llatí (VC, 571b), en què es pregunta que qui va estar més lluny i apartat de totes les coses terrenals que Crist, el qual en la creu va ser elevat i apartat de la terra i de totes les coses terrenals. | 19-20 qui ... sanguínea] Corella acurta l'original llatí (VC, 571b), en què es pregunta qui ha pregat més eficaçment que Crist, el qual va suar gotes de sang per la intensa atenció de la seua oració (Lc 22, 44). | 24 los malalts] Posteriorment, Corella omet un comentari (VC, 571b), en què s'indica que Crist va confortar els cors dèbils dels deixebles. | 25-26 delliurant ... claustrs] Corella glossa l'original llatí (VC, 571b), en què s'indica solament que Crist va rembre molts captius dels llimbs. A continuació, Corella omet un comentari, en què s'exposa que Crist va ressuscitar molts morts del sepulcre. | 26-28 Hi ... vianda] Corella incorpora aquesta obra de misericòrdia, la qual no apareix en aquest punt de l'obra ludolfina (VC, 571b).

debita debitoribus suis quam Christus, qui latroni non solum debita dimisit, sed et paradisum sibi promisit?

Et sic de similibus inducendo, per singula opera supererogationis, quae omnia in passione Christi, si bene advertimus, supereroganter adimpleta invenimus; similiter et nos, si perfecti imitatores Christi esse volumus, adimplere vel in facto, vel in desiderio, vel in ministerio debemus.

Nam sicut dicit Hieronymus: Singula ea quae circa Dominum in passione gesta sunt, quamvis Judaei et alii quaecumque fecerunt alid mente fecerunt, nobis tamen creditibus mystica afferunt sacramenta; sic etiam Caiphaz quando dixit: *Expediit unum hominem mori pro populo*, nescivit quid diceret, et tamen prophetavit. Similiter est de singulis gestis passionis Dominicae, quae nos inspicere debemus, et secundum exemplar illorum facere.

4. TRADENTIUM CHRISTUM DIVERSAE VOLUNTATES

Cum itaque consummasset Jesus sermones omnes praedictos, de secundo adventu, ubi se venturum ad iudicium in claritate praedixit, consequenter se passurum ostendit, ut sacramentum crucis admixtum esse gloriae aeternitatis admoneat;

[80]

unde Apostolus: *Christus factus est obediens usque ad mortem, propter quod et Deus exaltavit illum;*

[80] quasi qui compatitur crucifixio, non timuit de iudicio, conjuncta enim sunt ut causa finalis et effectus, gloria aeternitatis et meritum passionis. Post adventum ergo majestatis subdit humilitatem passionis, ut causam illius; passionis enim effectus vel causa finalis, est gloria aeternitatis.

Ⓜ 7 judiciària] judiciciaua

Ⓜ 2-3 *celestial Regne?*] Tot seguit, Corella elimina el final d'aquest subcapítol (VC, 571b), en què es comenta que així, duent a la ment cadascuna de les obres de perfecció, les quals, si bé s'adverteix, es troba que s'acompleixen perfectament en la passió de Crist, així, semblantment, si cadascú vol ser perfecte imitador de Crist, ha de complir-les de fet, en desig o en ministeri. Certament, segons diu sant Jeroni: «Totes i cadascuna de les coses que es van fer amb el Senyor en la Passió, encara que els jueus i els altres les feren amb altres intencions, tot i això, als creients els condueixen a místics sagraments; així, quan Caifàs va dir: «Val més que un sol home muira pel poble, i no que es perda tot el poble» (Jn 11, 50), no sabia què deia, i tanmateix va profetitzar. Igual s'esdevé amb cadascun dels fets de la passió del Senyor –acaba el fragment omès–, la qual cal mirar i obrar segons llur exemple. | 5 *al Judici*] Tot seguit, Corella omet un breu comentari (VC, 571b), en què es diu que ací es prediu que vindrà al Judició en gloriificació. | 6-9 *quasi ... meréxer*] Corella modula i amplifica un text de l'original llatí (VC, 571b), en què s'exposa que Crist ensenya que el sagrament de la creu està mesclat amb la glòria de l'eternitat. La modulació s'efectua posant en boca de Jesús allò que apareix en tercera persona en l'original llatí; igualment, apareix en aquesta modulació arguments que s'inspiren en un passatge que Roís de Corella resumeix posteriorment (veg. nota p. 952,13-15). | 10-12 *És ... excelsa*] Corella incorpora els versets complets de Fl 2, 8-9, els quals apareixen resumits en l'obra ludolfina (VC, 571b). | 13-15 *Aprés ... nostra*] Corella trasllada a aquest punt un passatge que en l'obra del monjo cartoixà (VC, 571b) es troba abans del verset paulí. Així mateix, Corella resumeix aquest passatge llatí, en què s'exposa que aquell que pateix amb el crucificat no ha de témer pel Judici, perquè la glòria de l'eternitat i el mèrit de la Passió estan units, com la causa final i l'efecte. Després de la vinguda en majestat afegeix la humilitat de la Passió com a causa d'ella; l'efecte o la causa final de la Passió és la glòria de l'eternitat | 15 *felicitat nostra*] Tot seguit, Corella omet un breu passatge (VC, 571b), en què s'exposa que comença la narració de la Pasqua i de la Passió, en la qual Crist mateix, la nostra Pasqua, seria immolat.

deutes, quant en la creu, per sola una paraula, no solament los dexà al ladre, mas donà-li lo celestial Regne?

[4. DE LES DIVERSES VOLUNTATS DELS QUI LLIUREN CRIST]

E tornant a la tenor evangèlica, acabant lo Senyor les paraules del seu adveniment al Judici, de {160c} la 5
sua mort e passió parlar comença, quasi dient: «La mia forma gloriosa e majestat e potestat judiciària, de la qual vos parle, per la mia mort e passió la he poguda meréxer.»

Diu lo Apòstol: «És fet obedient Jesús al Pare fins a 10
la mort, e mort de la creu, e per ço lo [ha] exalçat en majestat tan excelsa.»

Aprés del Juhí parla de la sua mort dolorosa per mostrar-nos que la sua mort és lo remey per a placar lo 15
Jutge hi la causa de la glòria e felicitat nostra.

Incipit ergo narrationem de Pascha et sua passione, qua Christus ipse Pascha nostrum fuerat immolandum,

et eadem die scilicet feria tertia in sero, et ibidem, scilicet in monte Oliveti; *dixit ergo discipulis suis: Scitis quia post biduum*, id est feria quinta ad vespem, *Pascha fiet*, et agnus paschalis immolari debet. Et ego addo quod nescitis, scilicet quod tunc etiam *Filius hominis*, id est Virginis, *tradetur ut crucifigatur*, et Pascha faciet transeundo.

Ex quo patet, quod non fuit ex ignorantia traditus; sed ex suae praescientia et voluntate. Bene autem dicit: *Filius hominis*, quia secundum formam humanam tentus et crucifixus est, non secundum divinam, in qua semper immortalis est; et bene impersonaliter posuit: *tradetur*, quia uno traditionis verbo diversae {572a} voluntates exprimentur. Nam Deus Pater tradidit filium propter charitatem, et generis humani utilitatem, e contra Judaeis Judas, propter avaritiam et lucri sui cupiditatem; item, Spiritus Sanctus propter suam benignitatem, e contra Judaei Pilato propter invidiam et malignitatem; item, Filius seipsum, ut impleret beneplacitum divinum, e contra Pilatus cruci, ut satisfaceret perversae voluntati Judaeorum; item, diabolus propter timorem, ne per Christi doctrinam et miracula evelleretur genus humanum de manu sua, non advertens quia magis erat per ipsius mortem eripiendum, quam fuerat per doctrinam et miracula ereptum.

Ecce opus commune, sed voluntates diversae valde, ergo Pater et Filius et Spiritus Sanctus non solum amandi, sed etiam glorificandi; Judas autem et alii non solum detestandi, sed etiam contemnendi sunt, quia quod Pater et Filius et Spiritus Sanctus bona, hoc illi mala intentione fecerunt.

Praedicat autem discipulis se tradendum, praemuniens eos ne prius quam audiant quae eventura fuerant, subito videntes tradi ad crucem Magistrum, obstupescant.

5. VOX PASCHA MULTIFARIAM ACCIPITUR

Et quia hoc nomen Pascha in diversis locis reperitur, et diversa per ipsum significantur; ideo ne in aequivoco erremus, diversas ejus acceptiones videamus.

Partint-se, donchs, de Jerusalem, lo dimarts après de Rams en la vesprada, anant devers Bethània, en lo mont Olivet diu als seus dexebles: «Sabeu que après dos dies, que serà lo dijous a vespre, se farà la Pasqua, e lo Fill de l'home, lo Fill de la Verge, serà trahit e liurat 5 perquè-l crucifiquen, hi passant de aquest món farà la verdadera Pasqua, que vol dir trànsit.»

Hi axí mostra que no fon trahit per ignorància sua, mas per amor nostra. Diu-se Fill de l'home perquè segons la humanitat lo trahien hi-l prenien hi-l 10 mataven. Diu: «Serà liurat», e no diu per qui, per les diverses voluntats que en lo seu liurar concorregu[er]en: liurà'l lo Pare per amor e caritat hi utilitat de natura humana; liurà'l Judes per cupiditat e avarícia; liurà'l lo Sperit Sant per la benignitat sua; 15 liuraren-lo los juheus a Pilat per la sua maligne enveja; liurà lo Fill a si mateix per complir la voluntat del Pare; liurà'l Pilat als juheus per complir la voluntat d'ells perver- {160a} sa; liurà'l lo diable tement que per la sua doctrina e miracles perdés tots los hòmens, no 20 advertint que més perdia per la sua mort que per los seus miracles.

Considera la mort del Senyor ab diverses voluntats acabada: al Pare, Fill hi Spirit Sanct, contínues lahors e gràcies; a Judes hi als juheus, qui la procuraren, eternes 25 penes.

Volgué prevenir de la sua mort e passió los dexebles, ab tot los ho agué dit altres vegades, ara que ja li era tant propinqüe, perquè u sàpien e tant no s'alteren.

[5. COM EL NOM PASQUA S'ENTÉN DE DIVERSES MANERES]

E perquè aquest nom, Pasqua, en diversos lochs se 30 troba e diversos significats senyala, és mester hi stengam la ploma perquè equivocació en perill de errar no·ns porte.

© 1-3 *Partint-se ... dexebles*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 571b), amb les inclusions: «Partint-se, donchs, de Jerusalem» i «anant devers Bethània», les quals s'inspiren en l'evangeli mateix, en els versets Mc 11, 11 i Mt 21, 17, els quals són episodis sinòptics. | 4 *la Pasqua*] Immediatament després, Corella omet un comentari intrascendent (VC, 571b), en què s'indica que cal immolar l'anyell pasqual; jo –Crist també parla en primera persona en aquest passatge llatí omès– afegesc el que no sabeu, que llavors el Fill de l'home, o de la Verge, serà lliurat perquè el crucifiquen. | 6-7 *hi ... trànsit*] Corella glossa l'original llatí (VC, 571b), en què es comenta sols que Crist farà la Pasqua passant. | 9 *mas ... nostra*] Corella modifica l'original llatí (VC, 571b), en què s'indica que fou traït per la seua presciència i voluntat. | 10-11 *hi-l mataven*] A continuació, Corella omet un breu comentari (VC, 571b), en què es diu que Crist no va ser crucificat segons la forma divina, en la qual sempre és immortal. | 25 *hi als juheus*] Corella incorpora aquesta remissió, absent en aquest punt de l'obra ludolfina (VC, 572a). | 25-26 *eternes penes*] Tot seguit, Corella elimina un breu incís (VC, 572a), en què s'exposa que allò que el Pare, el Fill i l'Esperit Sant feren amb bona intenció, Judes ho féu amb mala.

Sciendum ergo, ad solutionem multarum contrarietatum, quod Pascha appellatur primo, tota septimana, seu septem dies azymorum, quibus Iudaei panes azymos hoc est sine fermento, comedebant; nam ἄ sine, et ζύμη, fermentum significat, unde in Actibus: *Volens post Pascha producere eum populo, etc.*; primus et ultimus dies illius septimanae, magis solemnnes erant quam medii.

Secundo, dicitur hora immolationis agni, scilicet vespera qua agnus immolabatur, quae est initium primi diei azymorum, qui solemnior erat, ut hic: *Scitis quia post biduum Pascha fiet*, unde cantat Ecclesia: *Quartadecima die ad vesperam, Pascha Domini est, etc.*; dies autem praecedens illam horam, nec Pascha dicebatur, nec solemnnes erat.

Tertio, dicitur primus azymorum, qui erat celeberrimus, scilicet quintadecima luna primi mensis, quando egressus populus Israel est de Aegypto, ut ibi: *Appropinquabat dies festus azymorum, qui dicitur Pascha*; et ibi: *Ante diem festum Paschae*.

Quarto dicitur festivitas epulae paschalis, ut in Paralipomenis: *Non fuit Phase simile huic in Israel*.

Quinto, dicitur agnus paschalis, qui paratus comedebatur: *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* et ibi: *Venit dies azymorum in quo necesse erat occidi Pascha*.

Sexto, panes azymi, vel quicumque cibus paschalis, ut ibi: *Non introierunt praetorium, ut non contaminarentur, sed manducarent Pascha*, id est panes azymos, seu paschales; quia ad comedendum azyma septem diebus, oportebat eos mundatos esse, et ideo quolibet septem dierum non poterant in praetorium introire.

Septimo dicitur ipse Christus per agnum paschalem signatus, ut ibi: *Pascha nostrum immolatus est Christus*, ipse enim est verum Pascha nostrum.

De praedi- {572b} ctis Paschae acceptionibus sunt isti versus:

*Hebdomas, hora, dies, epulae, agnus, azyma, Christus,
Pascha solent dici; velut exemplis patefici.*

Ⓒ 25 Pasqua] pasqual

Ⓒ 4 *panes alisos*] Immediatament després, Corella suprimeix una glossa (VC, 572a), en què s'explica que el pa àzim o alís no té rent, perquè –segons l'ètim grec que apareix en la *Vita Christi*– ἄ significa «sense», i ζύμη, «llevat». | 12 *la Pasqua*] Tot seguit, Corella omet un altre exemple d'aquest ús (VC, 572a), en què es diu que així l'Església canta: «El dia catorze de vesprada és la Pasqua del Senyor». Aquest vers pertany el cant que s'entona, en el *Missal romà*, el cinqué diumenge de Quaresma, o Diumenge de Passió, i que comença: «*Isti sunt dies quos observare*». | 16-17 *hī? ... menjaven*] Corella incorpora aquesta referència, la qual no apareix en VC, 572a. | 20 *diu Pasqua*] A continuació, Corella obvia un altre verset bíblic que exemplifica aqueix ús de Pasqua (VC, 572a): «Era abans de la festa de Pasqua» (Jn 13, 1). | 38 *nostra Pasqua*] Immediatament després, Corella elimina uns versos de l'original llatí (VC, 572ab), que es refereixen a les diverses accepcions de Pasqua: «Setmana, hora, dia, menjar, anyell, pa àzim, Crist / se solen dir Pasqua, com palesaré amb exemples».

Devem, donchs, recordar hi apendre, per solució de molts arguments que fer se porien, que Pasqua prenen a vegades per tota la setmana, tots los set dies que menjaven los pans alisos, e axí legim en los Actes dels Apòstols que après de Pasqua volia Herodes liurar a 5 sant Pere al poble. E lo primer e darrer dia dels set eren més solempnes.

Segonament, se diu Pasqua la hora que l'anyell se matava, qui [era] en lo principi del dia dels set dies que menjaven los pans alisos, lo qual era més solempne 10 que-ls altres, hi de aquest diu así lo Senyor: «Sabeu que après de dos dies se farà la Pasqua.» E lo principi de aquest dia començava al vespre, e lo dia qui era abans de aquesta hora ni-s deya Pasqua ni era solempne.

Terçament, se diu Pasqua lo {161a} primer dia dels 15 pans alisos, hi aquest era a quinze de la luna, hi era lo dia que seguia lo vespre en lo qual lo anyell menjaven, en lo qual dia exí lo poble de Egipte. Hi axí diu sant Luch: «Acostava's lo dia de la festa dels juheus, qui-s diu Pasqua.» 20

Quartament, se diu Pasqua les viandes que menjaven en la festivitat de Pasqua. Axí legim en lo Paralipamènon: «No y ha-gut en Israel semblant Pasqua.»

Quintament, l'anyell pasqual se diu Pasqua, segons 25 aquell parlar de l'evangeli: «Hon vols que t'aparellem que menges la Pasqua?», hi: «Era vengut lo dia dels pans alisos, en lo qual era necessari que-s matàs la Pasqua.»

Sextament, se diu Pasqua per los pans alisos e 30 qualsevol altra vianda que tingués sguard a la Pasqua, hi axí diu lo evangelista que no entraren en lo pretori perquè no fosen contaminats hi menjassen la Pasqua, que durava set dies, en los quals era mester que fosen mundes, e axí no podien entrar en lo pretori. 35

Setenament, se diu Pasqua ell, Déu hi Senyor nostre, diu lo Apòstol: «Sacrificat és Jesús, qui és la nostra Pasqua.»

Communiter tamen Pascha vocantur dies in qua immolabatur agnus.

6. CUR PASCHA DICITUR TRANSITUS

Declinatur autem Pascha Paschae vel Paschatis, et dicitur Pascha non a passione, sed a transitu.

Prima enim origo hujus vocabuli Paschae ex Hebraeo habetur, quia Pascha dicitur quasi *Phase*, quod in Hebraeo idem est quod transitus. Dicebatur autem Pascha Judaeorum transitus, propter duo: quia ea nocte qua immolatus est agnus, Angelus exterminator videns sanguinem agni in foribus Israelitarum, pertransivit, non percutiens eos; et quia filii Israel fugientes illa nocte de Aegyptiaca servitute, mare rubrum transierunt, et deinde ad terram promissae olim hereditatis et pacis venerunt, et ideo festum istud bene Pascha vocatur. Quo transitu praefiguratus est etiam transitus Christi de hoc mundo ad Patrem; et transitus noster de vitiis ad virtutes, et de terrenis ad coelestia.

Et ideo similiter Pascha Christianorum mystice dicitur transitus: quia in eo Dominus per mortem transivit de hoc mundo ad Patrem; et significat quod ejus exemplo fideles Christum sequentes, vel poenitentiam et martyrium assumendo, secundum illud: *Transivimus per ignem et aquam*; vel mentis desiderio ad coelestia anhelando, secundum illud: *Tramite ad me, omnes, qui concupiscitis me*, transitori sunt pro Christi sanguine fuso ad patriae coelestis promissionem.

Sanguis enim Christi debet poni super utrumque postem, scilicet: super intellectum, devote recogitando; et super affectum, devote per poenitentiam imitando.

Unde secundum Augustinum, signum crucis a nobis repellit exterminatorem, si tamen cor nostrum Christum habeat inhabitatorem, cujus sanguine illinitis postibus nostris, id est cujus crucis signo signatis frontibus nostris, a perditione hujus seculi tanquam a captivitate Aegyptiaca liberamur; et agimus

Diu-se, emperò, comunament Pasqua lo dia que l'anyell pasqual se matava, que començava al vespre lo quatorzén dia de la luna.

[6. DEL MOTIU PER QUÈ PASQUA SIGNIFICA TRÀNSIT]

Lo principi de aquest vocable, Pasqua, de l'ebraich devalla, de *phase*, que vol dir «trànsit». Deya's trànsit la Pasqua dels juheus per dos coses: la primera, perquè, aquella nit que ls fills de Israel l'anyell sacrificaren, l'àngel execudor {161b} de la divina justícia, mirant la sanch en les portes dels fills de Israel, pasà sens ferir los seus primogènits; segonament, se diu trànsit perquè passaren los juheus de Egipte, e per la Mar Roja e per lo desert, a la terra de promisió, delliures de la servitut egipciaqua, en lo qual trànsit figuraven lo trànsit del Senyor de aquest món al Pare, e lo nostre trànsit de vicis a virtuoses obres, hi de les terrenes a les celestials alegries.

Devem posar en la nostra Pasqua de la sanch de l'immaculat Anyell, Déu e Senyor nostre, sobre les nostres portes: sobre l'enteniment per contemplació devota e sobre la voluntat per affectió dolorosa.

Diu sant Agustí: «Lo senyal de la creu en lo nostre front, que pase en la nostra ànima, foragita e bandeja lo diable, si tenim dins lo cor aquell qui porta la creu perquè'l crucificasen per nosaltres. Hi axí, delliures de la captivitat diabòlica, fem saludable trànsit de

Ⓢ 5 Deya's] Deysas | 6 dels] dells | 25 fem] fen

Ⓢ 2-3 *que ... luna*] Corella agrega aquesta remissió temporal, la qual no apareix en VC, 572b. | 3 *la luna*] A continuació, Corella omet l'inici del següent subcapítol (VC, 572b), en què s'exposa que es declina *Pascha-Paschae* o *Paschatis*, i no s'anomena Pasqua per la passió, sinó perquè significa «trànsit». | 12 *terra de promisió*] Tot seguit, Corella suprimeix dos noms més pels quals es coneix la terra de promissió (VC, 572b): terra d'heretat o terra de pau. | 15-16 *celestials alegries*] Immediatament després, Corella omet un ampli passatge (VC, 752b), en què s'exposa que semblantment la Pasqua cristiana s'anomena espiritualment trànsit, perquè en el trànsit el Senyor va passar per mitjà de la mort d'aquest món al Pare; i significa que, pel seu exemple, els fidels que segueixen Crist, assumint la penitència o el martiri, segons el que està escrit: «Hem passat per dins del foc i per dins de l'aigua» (Sl 65, 12), o pel desig de la ment que anhela les coses celestials, segons el que està escrit: «Veni a mi, vosaltres que em desitgeu» (Sir 24, 26), han de passar per la sang escampada per Crist a la promesa de la pàtria celestial. | 19-20 *sobre ... dolorosa*] Corella crea una rima en assonant («contemplació devota» / «affectió dolorosa»), absent de l'original llatí (VC, 572b), per crear una sensació eufònica en el text. | 21-956,2 *Diu ... regne*] Corella modifica el text de sant Agustí d'Hipona que apareix en l'original llatí (VC, 572b), en què s'exposa que el signe de la creu repel·leix l'exterminador, si hom té en el cor com a habitador a Crist, amb la sang del qual, untades les pròpies portes, és a dir, assenyalat amb el signe de la creu el front, serà alliberat de la perdicció d'aquest segle com de la captivitat d'Egipte; i cal fer un trànsit molt saludable, passant del diable a Crist, i d'aquest segle inestable al seu Regne ben ferm.

saluberrimum transitum, cum a diabolo transimus ad Christum, et ab isto instabili seculo ad ejus fundatissimum regnum.

Secundum autem Bedam, quia Paschae dies in azymis panibus est celebrari praeceptus, et uno die agno immolato ad vesperam, septem ex ordine dies sequuntur azymorum, Jesus semel pro nobis passus est, et de hoc mundo transiens per omne nobis hujus seculi tempus, quod septem diebus agitur, in azymis sinceritatis et veritatis praecepit esse vivendum; et quasi Pascha perpetuum faciendo, semper ex hoc mundo transeundum, totoque semper nisu desideria seculi, quasi Aegypti retinacula fugere, et quasi a mundana conversatione secretam solitudinem iter nos admonet subire virtutum.

7. REDITUS CHRISTI IN BETHANIAM

Post haec Dominus Jesus rediit cum discipulis duodecim in Bethaniam, et mansit apud Lazarum, et Martham, et Mariam sorores ejus, docens eos more solito et confortans. Et deinde non venit in Jerusalem, sicut ante fecerat, usque ad diem coenae; et sic Judaei locum suum habebant tractandi liberius de sua morte.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui die tertia ante tempus passionis et mortis tuae, discipulis tuis Pascha et transitum tuum ex hoc mundo praedixisti: da mihi per omne tempus vitae meae in azymis sinceritatis et veritatis vivere; meque de hoc mundo transire non permittas antequam per triduum poenitentiae, scilicet cordis contritionem, oris confessionem, et operis satisfactionem, peccata mea omnia deleas, donans mihi sacratissimi Corporis et Sanguinis tui communionem, olei sacri unctionem, ac in omnibus perfectam consummationem; et me tandem feliciter consummatum transire facias ad te dulcissimum Dominum meum, super omnia benedictum. Amen.

l'enemich a Jesús, Déu e salvador nostre, hi de aquesta miserable vida al seu eternal regne.»

Diu Beda: «Set dies durava menjar pans alisos, que les set edats significa de la nostra present vida, en la qual no devem menjar levat de agror de malícia ni de nequícia, mas viure en sinceritat hi veritat perquè la fi nostra sia verdadera Pasqua, passant de aquest món a la celestial eterna pàtria.»

[7. DE LA TORNADA DE CRIST A BETÀNIA]

E seguint lo sagrat evangeli, devallà lo Senyor del mont Olivet a Bethània ab los dotze apòstols. E posà aquí ab Làzer hi les {161c} germanes, Marta e Maria, donant-los confort e saludable doctrina, axí com acostumava. E no tornà a Jerusalem fins a la Cena, lo dijous al vespre.

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, qui tres dies ans de la mort e pasió tua diguist als teus dexebles la tua Pasqua e lo trànsit de aquesta present vida, fes-me gràcia que en pans alisos de cinceritat e veritat vixqua; e no permetes que de aquest món me partexca que primer no passe per tres dies de penitència, confessió, contrició, e satisfacció. E tu, piadós Senyor, totes les mies culpes perdona, comunicant-me lo teu sacratíssim cors e sanch preciosa, e de l'oli de la tua misericòrdia la unció sacra, hi ab la virtut dels teus sacraments me faces passar a tu, dulcíssim Senyor meu, beneyt sobre totes les coses. Amén.

© 3-8 *Diu ... pàtria*] Corella altera i resumeix l'original llatí (VC, 572b), en què s'exposa que, perquè es mana celebrar el dia de Pasqua amb pans àzims, i immolat l'anyell aquell dia, a la vesprada, se segueixen per ordre set dies de pans àzims, així Jesús patí una sola vegada pels homes, i passant d'aquest món, va manar viure tot el temps que hom estiga en aquest segle, que s'entén pels set dies, amb pans àzims de sinceritat i de veritat; i com si es fes una Pasqua perpètua, passar sempre d'aquest món, fugir amb totes les forces dels desigs seculars, com de les cadenes d'Egipte, i amonesta a pujar pel camí de la virtut, com del tracte mundà a la secreta soledat. | 14 *al vespre*] A continuació, Corella obvia un passatge (VC, 572b), en què es diu que d'aquesta manera els jueus tenien oportunitat per a tractar lliurement de la mort de Jesús. | 21 *confesió ... satisfacció*] Corella escurça l'original llatí (VC, 572b), en què el triduum de penitència és la contrició de cor, la confessió de paraula i la satisfacció d'obra. | 24-25 *hi ... tu*] Corella simplifica l'original llatí (VC, 572b), en què es prega a Déu que done al fidel una consumació perfecta en totes les coses; i a la fi, feliçment consumat, el faça passar a ell.

{573A} CAPUT LII. QUA DIE, ET CUR
JUDAS VENDIDIT DOMINUM

I. CONCILIUM JUDAEORUM DE JESU TENENDO
ET OCCIDENDO

Tunc, scilicet quarta feria sequenti, *principes sacerdotum*, qui audierant Jesum dixisse: *Non me videbitis a modo*, videntes eum abiisse, et putantes ipsum velle ab eis fugere, *congregati sunt cum senioribus populi*, qui erant iudices ordinarii, *in atrium Caiphæ, et concilium fecerunt ut eum dolo tenerent, et occiderent; quia nullam mortis causam in eo invenire poterant, nisi eam dolose confingerent.*

Prius quidem determinaverant ipsum interficere, et deliberaverant de facto; sed nunc quaerebant concilium de faciendi modo, et qualiter possent facere occulte, et sine populi seditione. Qui se debuerant parare ad paschalem agnum, et secundum ritum Legis purificari, ut esu agni digni fierent, contra verum Agnum magis et potius se armant, et hoc faciunt ex dolo et consilio, timentes ne eis auferatur populi auxilio.

Unde dicunt habito concilio: *Non in die festo*, scilicet azymorum, id est in solemnitate paschali imminente de proximo, supple capiendus est ad occidendum; quod non dicebant propter reverentiam festi, sed *ne forte tumultus fieret in populo*, propter diversa studia ipsius populi, scilicet diligentis Christum et odientis, credentis et non credentis.

Multi enim propter solemnitatem Paschæ venerant in Jerusalem, et quia aliqui reputabant Jesum esse verum Christum, timebant si, durante solemnitate paschali, in eum manus mitterent, ne populus qui eum diligebat illis consurgens, innocentem defenderet; et sic ipse manus eorum evaderet. Timebant quidem plebem, non vitantes scandalum, sed impetum; nec seditionem metuentes, sed ne de suis manibus tolleretur caventes, propter quod consulebant mortem suam differri usque post festum.

Postea tamen mutaverunt istud consilium, quia invenerunt opportunitatem capiendi eum secrete per discipulum.

QUIN DIA E PER QUÈ JUDES VENÉ LO
SENYOR. CAPÍTOL L

[I. DE LA DECISIÓ DELS JUEUS D'AGAFAR I
MATAR JESÚS]

[L]o dimecres après del diumenge de Rams, los prínceps dels sacerdots e bisbes, qui avien hoït lo Senyor qui deya: «No-m veureu de ací avant», pensaren que d'ells foga[n]t se partia. E per ço, ajustaren consell en lo palau de Cayfàs ab los ancians del poble, qui eren jutges {161d} ordinaris, e cercaven com ab engan cautelosament lo prenguesen hi·l matasen; causa de mort alguna no li trobaven, si fraudulentment no la fengien.

Primerament avien la sua mort decretada, ara tenen consell del modo com amagadament fer se poria sens avalot del poble. Al temps que aparellar e purificar se devien per a matar e sacrificar lo anyell de la Pasqua, perquè dignament lo menjassen, ells se preparen ab ira, iniquitat, engan hi enveja com mataren lo verdader immaculat Anyell, Jesús, Déu, Senyor e mestre.

Hi en lo consell decreten, dient: «No·l prengam en la festivitat de la Pasqua, que per ventura no seguís algun avalot en lo poble.» No u dexaven per reverència de la festa, mas per themor del poble, qui per la major part lo stimava gran profeta.

Hi recelaven que la gran multitut que era venguda a la Pasqua, si ells lo prenien, de les sues mans lo delliuara, hi axí après, guardant-se d'ells, no·l pogueren pendre.

Però aquest delliber mudaren per la oportunitat que tingueren del trahiment de Judes, qui era apòstol seu e dexeble.

© 30 dexeble] dexebles

© 16 *perquè ... menjassen*] Corella modifica l'original llatí (VC, 573a), en què s'exposa que els sacerdots havien de purificar-se segons el ritus de la Llei. | 18 *e mestre*] A continuació, Corella omet una explicació (VC, 573a), en què s'explica els sacerdots temien que Jesús se'ls escapàs amb l'ajuda del poble. | 22-23 *qui ... profeta*] Corella modifica l'original llatí (VC, 573a), en què s'exposa que els sacerdots temien un avalot en el poble per les diverses consideracions que hi havia entre el poble mateix, és a dir, uns amaven Crist i altres l'odiaven, uns el creïen i altres no. Per tant, aquesta interpretació corellana és infinitament més benigna cap a Jesucrist del que ho és la ludolfina. | 24-27 *Hi ... pendre*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 573a), en què s'exposa que molts havien vingut a Jerusalem per la solemnitat de la Pasqua, i, com que alguns reputaven que Jesús era el Crist vertader, els sacerdots temien que, durant la solemnitat pasqual, si posaven les seues mans sobre ell, el poble que l'estimava s'alcaria contra ells i defendria l'innocent, i així Jesús s'escaparia de les seues mans. Temien aquell poble no per evitar l'escàndol, sinó la violència; no temien una revolta, sinó evitar que els siga llevat de les seues mans, per això van acordar diferir la seua mort fins després de la festa. | 29-30 *e dexeble*] Immediatament després, Corella omet una exhortació (VC, 573a), en què es commina a atendre que eren els majors els qui principalment cercaven matar Jesús, perquè dels prínceps i «dels ancians ha eixit la maldat de Babilònia» (Dn 13, 5).

Attende hic, quia majores principaliter quaerebant Jesum perdere; a principibus enim et *senioribus egressa est iniquitas de Babylone*.

Sic et hodie majores prae ceteris contra eum insurgunt, et majora scandala quam ceteri faciunt.

Unde Bernardus: O bone Jesu, totus mundus videtur contra te conjurasse; et hi in persecutione tua primi sunt qui videntur regere populum, dirigere principatum.

2. SATANAS INTRAT IN JUDAM, QUI TRIGINTA ARGENTEIS MAGISTRUM VENDIT

Intravit autem Satanas in Judam, id est, in Judae animam, qui Iscarioth est dictus, quia de hac villa fuit oriundus, *intravit*, inquam, non impellens, sed patulum inveniens ostium; nam oblitus omnium quae viderat, ad solam avaritiam dirigebat intuitum;

intravit autem, non per essentiam, et essentialiter in animam illabendo, quia secundum Augustinum, sic solus Deus intrat in animam, qui creavit eam;

sed *intravit* primo per effectum suggestionis, venditionem et traditionem Christi suggerendo, et secundo post buccelam per effectum plenioris possessionis eum suae servituti subjugando. Ex quo patet quod in omni peccato mortali diabolus intrat hominem, ut ipsum denuo vel amplius quam ante possideat.

Judas ergo audiens eos congregatos ad tractandum de Christi- {573b} sti morte, qui etiam audierat a Christo se tradendum ut crucifigeretur in Pascha tunc instanti, et apud se cogitans, et dicens in corde: In proximo morietur homo iste, et ad lucrum meum possum eum tradere,

abiit, a Christo, et facta societate, non tantum corpore, sed etiam mente recedendo et apostatando, et veniens ad concilium proditor *ait illis: Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam*, occulte scilicet et sine strepitu. *Et gavisus sunt*, quia ille modus capiendi

Àxi, encara de present se practica que-ls majors e principals contra lo Senyor conjuren.

Diu sanct Bernat: «O, bon Jesús! Tot lo món par que contra tu conjura. Hi en la persecució tua són primers aquells majors e més principals que-l poble regexen.»

[2. COM SATANÀS ENTRÀ EN JUDES, EL QUAL VEN EL MESTRE PER TRENTA MONEDES D'ARGENT]

Era entrat Sathanàs en lo cor e ànima de Judes Scarioth, qui era natural de Scarioth, vila de Judea. {162a} Entrà Satanàs no empenyent del seu cor la porta, mas trobant-la uberta hi aparellada la entrada, que, oblidats de Jesús tots los miracles e doctrina, a sola avarícia endreçà la sua pensa.

Entrà en la sua ànima lo diable per effecte, consellant hi instigant a Judes a la trachió nefandísima, hi après, en la Cena, hi entrà prenent major possessió de la que ans hi tenia. E axí, en qualsevol peccat mortal entra lo diable en l'ànima del qui pecca, hi continuant en peccar, pren major possessió de la que en lo primer pecat tenia.

Hoint, donchs, Judes que sobre la mort de Jesús staven congregats los prínceps, hi havia hoït d'ell mateix que havia esser liurat als prínceps, sacerdots e bisbes, perquè-l crucificasen, pensà prestament e delliberà, dient dins la sua nefandísima pensa: «Puix aquest home morir dellibera, la sua mort me porà esser profitosa; ab guany e profit meu, yo-l poria liurar als prínceps.»

Partí's, donchs, del Senyor e de la sua santa companyia, corporalment e de pensa, apostatant de la religió e dignitat apostòlica. E venint lo nefandísim traïdor al consell maligne, diu-los: «Què-m voleu donar? E yo liurar-l'é a vosaltres de la manera que volreu, sens avalot de poble.» E foren molt alegres de aquell modo de pendre Jesús per lo seu dexeble,

Ⓢ 14 nefandísima] nefandesima

Ⓢ 11 *tots ... doctrina*] Corella glosa l'original llatí (VC, 573a), en què es diu tot allò que Judes va veure. | 12 *sua pensa*] A continuació, Corella suprimeix una interpretació (VC, 573a), en què s'exposa que Satanàs entrà no per essència, ni fluint essencialment en l'ànima, perquè, segons sant Agustí, solament Déu entra així en l'ànima, el qual l'ha creada. | 29-30 *apostatant ... apostòlica*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 573b), en què es diu sols que Judes va apostatar i rebutjar Crist de cor i de ment. En general, Corella amplifica i retorica aquest passatge (veg. notes posteriors) amb la finalitat d'intensificar la maldat de la traïció de Judes. | 30-31 *nefandísim ... maligne*] Corella retorica l'original llatí (VC, 573b), i incorpora els adjectius «nefandísim» i «maligne», absents de l'obra ludolfina (veg. nota anterior).

Christum, per suum discipulum videbatur magis conveniens et secretus; propter quod mutaverunt consilium praedictum, scilicet de differenda morte ejus usque post festum. Quia enim traditorem invenerunt, in ipsa festivitate Christum occiderunt.

Hoc autem, secundum Leonem Papam, divino intelligimus dispositum fuisse consilio. Oportebat enim ut manifesto implerentur effectus, quae diu figurato fuerant promissa mysterio.

Et pepigit Judas cum eis de Christo tradendo pro triginta argenteis, eodem pretio quo Joseph venditus est a fratribus suis, in venditione enim Joseph praefigurata fuit venditio Christi. Judas ad congregaciones ivit ubi Christum vendidit; sic multi ad spectacula vadunt, ubi Christum pro modica tentatione et modico pretio vendunt. Ipse dedit pro triginta argenteis, sed peccatores dant saepe pro pretio minori.

Ubi dicit idem Leo Papa, quod anima lucri cupida etiam pro exiguo perire non metuit, nullumque in illo corde est justitiae vestigium, in quo sibi avaritia fecit habitaculum.

Infelix mercator Judas, qui tantum dedit pro tanto, Deum pro nummo, verum pro vano, aeternum pro transitorio!

Quia enim audierat Dominum tertia die moriturum, et eum in morte detineri putavit, mortem imminuentem lucrativam sibi facere voluit.

Cum enim *esset fur et oculos habens*, et videret unguentum super caput et pedes Domini effusum,

perquè's podia fer, per esser-li familiar, de la manera que ells volien, e perquè donaven enten[im]ent al poble que era mal home, que aquell qui·l prati- {162b} cava hi era hu dels Dotze, special, son dexeble, a mort lo liurava. Hi axí mudaren lo consell en no allargar la sua presó après de la Pasqua. 5

«Mudaren lo consell –diu sant Leó papa– per consell de la divina providència, que morís en la Pasqua aquell immaculat Anyell, la figura del qual tant temps havia que·l mataven en la Pasqua.» 10

Finà pacte ab ells Judes, que per trenta diners de argent lo liuraria. Fon en Joseph aquesta venda figurada quant sos germans lo veneren. Anà Judes al consell hon féu la nefandísima venda, axí de present van molts cristians als ajusts e spectacles hon, percant moralment, 15 per menor preu que Judes lo Senyor venen.

Diu sanct Leó papa: «O, miserable ànima! Com stà cativa quant la poseheix la iniqua avarícia! No pot esser maldat ni trachó alguna que per la pecúnia, encara que sia poca, no acabe.» 20

O, nefandísim Judes! Algú no·t crida, algú no·t demana; voluntàriament a la nefandísima venda te convides. A ells te presentes: portes verí a les vibres, als leons portes caça y a la mar de malícia gires de la trachó tua les céquies; de les fonts de iniquitat, los grifons obres. O, sobre tots inich miserable! Lo tresor infinit ab lo qual tot lo món se devia rembre per trenta diners dónes. Guarda que no·l poràs cobrar quant te penidaràs de la venda, hi ensemps ab tu perdràs la pecúnia que·t fa perdre.» 25 30

Ⓢ 7 per] porque | 26 grifons] grisons

Ⓢ 1-5 *perquè's ... liurava*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 573b), en què es diu simplement prendre Jesús per Judes els semblava una manera més convenient i secreta. L'argument de la familiaritat entre Jesús i Judes, i la posterior maledicència del poble per aquest motiu, és incorporació del mestre en teologia (veg. nota p. 958,29-30). Tot i això, en la *Vita Christi* es menciona posteriorment que Judes era un dels Dotze, en un passatge que Corella omet (veg. nota p. 960,6), el qual presenta, però, un argument antitètic al del *Cartoixà*, en què es diu que Judes era «special, son dexeble». També més avall Corella agrega remissions a l'elecció especial Judes com a apòstol (veg. nota p. 963,14-15; 993,5-7; 995,21-23), absent de l'obra dle monjo cartoixà. | 6 *la Pasqua*] Tot seguit, Corella omet un breu comentari (VC, 573b), en què s'exposa que, com que trobaren un traïdor, mataren Crist en aquella festivitat mateixa. | 12-13 *Fon ... veneren*] Es refereix a l'episodi de la venda de Josep pels seus germans a uns comerciants medianites, els quals després el revenen a la cort del faraó (Gn 37, 12-36). | 17-20 *O ... acabe*] Corella retòrica per mitjà d'apòstrofes, i també amplifica, un text que en l'original llatí (VC, 573b) exposa que l'ànima, cobejosa de guanys, no tem perir per poca cosa. | 20 *no acabe*] Inmediatament després, Corella suprimeix un comentari (VC, 573b), en què s'indica que no roman cap rastre de justícia en aquell cor en què l'avarícia ha fet el seu habitatacle. | 21-30 *O ... perdre*] Corella amplifica amb imatges i apòstrofes una interpel·lació a Judes que apareix en l'obra ludolfina (VC, 573b): «Oh, infeliç mercader Judes!, el qual va donar tant per tan poc, Déu per diners, veritat per vanitat, eternitat per allò que és transitori». L'argument de la voluntarietat de la traïció de Judes apareix posteriorment en l'obra ludolfina, en un passatge que Corella omet en el seu lloc (veg. nota p. 960,6). | 30 *fa perdre*] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 573b), en què s'exposa que, com que Judes va escoltar que el Senyor havia de morir en tres dies, i va considerar que la mort el retindria, volgué fer guany de la seua mort imminent. «Perquè era un lladre i tenia la bossa dels diners» (Jn 12, 6), quan va veure el perfum buidat sobre el cap i els peus del Senyor, el qual considerava que calia haver sigut venut, i el preu donar-li'l a ell, atés que es va perdre el perfum en la unció, volgué recuperar-lo en la venda del Mestre.

quod putaverat esse vendendum, et pretium sibi tradendum, quod perdidit in effusione unguenti, voluit recuperare in venditione Magistri.

Illi quippe triginta argentei valebant trecentos denarios usuales; quilibet enim decem valebat, et ita in venditione Christi recuperavit valorem unguenti praedicti, et recompensavit damnum trecentorum denariorum de quo dixerat: *Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis et datum est egenis?* Et forte haec causa fuit quare Matthaeus hic factum Mariae recitavit, ut scilicet congruenter factum Judae quo Dominum vendidit narraret, tanquam continuans effectum ad causam, quia hoc factum fuit occasio venditionis Christi.

Judas itaque unus de duodecim, numero non merito, nomine non munere, corpore non animo; a principibus non invitatur, non cogitur, nulla necessitate constringitur, sed propria sponte processit et propria malignitate consilium sceleratae mentis iniit;

nec in venditione Magistri certam postulavit summam, ut de re cara fieri solet, sed quasi vile tradens et venale exponens mancipium, in potestate eminentium posuit quantum dare vellent. {574a} Cum enim vilia exponuntur, solet quaerere venditor ab emptore, quantum dabis? cum autem cara, e converso dicit, tantum dabis.

3. MYSTICE QUINAM JUDAE SIMILES?

Mystice autem per Judam significantur iudices ac praelati et sacerdotes, qui iudicia ac beneficia et sacramenta vendere non cessant, dicentes saepe, etsi non verbo, tamen facto: *Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam?*

Unde Bernardus: Quanti hodie de his qui animas regere susceperunt, quod sine miserabili gemitu non est dicendum, Christi opprobria, flagella, clavos, lanceam, crucem, mortem in fornace avaritiae conflant, hoc solo a Juda differentes: quod ille omnium horum emolumentum denariorum numero compensavit; isti voratoria ingluvie lucri infinitas exigunt pecunias, his

Ⓢ 14 juhins] juhius

Ⓢ 2 *diners stimava*] Tot seguit, Corella suprimeix un verset evangèlic que exposa el que va dir Judes per la unció de la Magdalena (VC, 573b): «Per què no venien aquest perfum per tres-cents denaris i donaven els diners als pobres?» (Jn 12, 5). | 6 *lo effecte*] Immediatament després, Corella omet un comentari (VC, 573b), en què es diu que Judes, un dels Dotze, en nombre i no en mèrit, de nom i no d'ofici, de cos i no de voluntat, no va ser convidat pels prínceps, ni obligat, cap necessitat el constrenyia, sinó que va procedir per pròpia voluntat i va començar –acaba el comentari suprimit– per la seua malignitat la deliberació de la seua ment criminal. Alguns d'aquests argument són incorporats abans per Corella en certes amplifcacions d'aquest subcapítol (veg. notes pp. 959,1-5; 959,21-30). | 7-12 *O ... contente*] Corella retòrica per mitjà d'aquesta apòstrofe contra Judes l'original llatí (VC, 573b-574a), en què s'exposa que Judes no ofereix una certa quantitat per la venda del Mestre, com se sol fer amb les coses valuoses, sinó que, com si donàs alguna cosa de poc valor i exposàs algun esclau a la venda, va posar en potestat dels compradors quant volien donar. Quan s'exposen coses de poc valor, sol preguntar el venedor al comprador quant donaria; quan és alguna cosa valuosa –acaba el passatge retòricat–, es fa al contrari: tant has de donar. La imatge de Crist com a joia inestimable, incorporada ací per Corella i absent de l'original llatí, també apareix en altres llocs del Cartoixà (veg. nota p. 1009,22-1010,2) | 7 *diu sant Crisòstom*] Corella assigna falsament aquest passatge a sant Joan Crisòstom, atribució que no apareix en VC, 573a. | 15-17 *Què-m ... benifici*] Corella glossa l'original llatí d'acord amb el context (VC, 574a), en què apareix només el verset evangèlic: «Què esteu disposats a donar-me si vos entregue Jesús?» (Mt 26, 15).

Volia cobrar lo avar tresorer Judes lo preu {162c} de l'engüent de la Magdalena, que trecentos diners stimava; e deu [d']aquells, un diner de argent valia. E per ço scriu sant Mateu lo que dix Judes sobre la infusió de l'engüent de Maria e posa tantost la venda de Judes, 5 quasi ligant la causa ab lo effecte.

«O, miserable Judes! –diu sant Crisòstom–, com no poses major preu en tan gran joya? Com tu lo preu no demanes? Tant poch la stimes que en libertat dels qui la compren la poses? Quasi dient: “Tan afectat só en 10 posar Jesús en mans vostres; de qualsevol preu me contente.”»

[3. DE QUI SÓN FIGURATS PER JUDES, MÍSTICAMENT]

Són figurats per Judes los inichs sacerdots, prelats e bisbes qui los juhins e beneficis venen, e si no en paraules, en obres dien: «Què-m voleu donar e jutjar a 15 la voluntat vostra, o donar-vos-he tal dignitat o benifici.»

Diu sant Bernat: «No u puch dir sens gran gemech de la mia ànima: quants són huy que tenen càrrech de regir les ànimes, e los açots, e opprobriis, los claus, la 20 creu e lança, en lo fornal de avarícia fabriquen! Són diferents de Judes que de vendre lo Senyor grans e

inhiant, timent ne amittant, in harum amore quiescunt, animarum apud eos nec casus reputatur nec salus; et cum sint de patrimonio Christi nimium impinguati, incrassati, dilatati, *non compatiuntur super contritione Joseph!* haec Bernardus.

Propter avaritiam vero Judas factus est talis, quia ut Leo Papa dicit: Anima lucri cupida, etc., ubi supra.

4. TRIA DOCUMENTA MORALIA E VENDITIONE CHRISTI TRAHUNTUR

Ex hoc autem articulo venditionis Christi, tria trahuntur notabilia documenta. Primum est, ut nobis caveamus ne et nos tam detestandum facinus, scilicet venditionis Christi, unquam perpetremus, quod utique diversis modis incurrimus.

Unde Beda: Multi hodie Judae scelus, quod Dominum et Magistrum Deumque suum pecunia vendiderit, velut immane et nefarium exhorrent, nec tamen cavent. Nam cum pro muneribus falsum contra quemlibet testimonium dicunt, profecto quia veritatem pro pecunia negant, Dominum pro pecunia vendunt, ipse enim dixit: *Ego sum veritas*. Cum societatem fraternitatis discordiae peste commaculant, Dominum produnt: *Quoniam Deus charitas est*.

Qui etiamsi nullus pecuniam det, Dominum argenteis vendunt, quia principis seculi imaginem, id est exempla hostis antiqui, neglecta Conditoris ad quam creati sunt imaginem, sumunt.

Nam secundum Hieronymum, sicut Joannes Baptista, qui non pro Christi confessione, sed pro defensione veritatis occubuit, ideo tamen pro Christo, quia pro veritate martyrium suscepit; ita e contrario qui charitatis et veritatis jura spernit, Christum utique, qui est *veritas et charitas*, prodit.

Imo universaliter, sicut dicit Origenes, omnes qui pro temporalibus et mundialibus rebus justitiam deserunt, Deum qui est justitia vendunt. Similiter Deum vendit, qui justitiam vel consilium vendit; ipse enim est justitia, ac spiritus, et Angelus consilii.

Ille etiam Dominum vendit, qui ejus timore et amore neglecto, terrena ac caduca, imo etiam

quasi infinides pecúnies posehexen. Hi axí, engrasats del patrimoni de Jesús, poch e no gens de les ànimes qui tenen en cura se recorden, fins que-n los inferns al costat de Judes cremen.»

[4. DELS DOS EXEMPLES MORALES EXTRETS DE LA VENDA DE CRIST]

De aquest article dos documents notables se poden 5
traure: lo primer, que ab prudència nos guardem nosaltres que no incorregam en lo pecat de Judes, en lo qual en diverses ma- {162d} neres podem incorre.

Diu Beda: «Són molts qui de present lo pecat de Judes terriblement abominen, hi no se'n guarden. Ans 10
contra la veritat, per donatius o pecúnia, de fals testifiquen, e axí, venent la veritat, lo Senyor venen, dient ell mateix, Déu e Senyor nostre: “Yo só carrera, veritat e via.” Hi quant semblen discòrdies entre-ls prohimes, lo Senyor trahexen, car Déu és amor, caritat 15
hi amicícia.»

Hi generalment, aquells qui per los béns temporals e transitoris pequen, lo Senyor venen; hi aquells qui lo consell venen, com sia lo Senyor del gran consell àngel;

ⓐ 15 trahexen] traheuen

ⓐ 1 pecúnies posehexen] Tot seguit, Corella omet un comentari (VC, 574a), en què es diu que els eclesiàstic anhelan pecúnies, temen perdre-les, descansan en l'amor vers aquestes coses. | 4 Judes cremen] A continuació, Corella elimina una exclamació extreta d'un verset bíblic (VC, 574a): «No els fa pena el desastre de Josep!» (Am 6, 6). Posteriorment Corella omet una interpretació redundat, en què s'exposa que vertaderament Judes es va fer així per l'avarícia, segons el papa Lleó: «L'ànima cobejosa, etc.», segons que apareix més amunt (referint-se a una citació anterior que apareix en la *Vita Christi* i el *Cartoixà*; veg. nota p. 959,17-20). | 5 dos documents] En l'original llatí s'esmenten diu tres documents (VC, 574a); Corella n'elimina el tercer (veg. nota p. 962,23). | 10 terriblement abominen] Corella suprimeix el pecat (VC, 574a), vendre per diners el seu Senyor, Déu i Mestre. | 16 hi amicícia] Tot seguit, Corella elimina un passatge (VC, 574a), en què s'exposa que, encara que ningú no dona diners, venen al Senyor per monedes d'argent, perquè, negligida la imatge del Creador, per la qual han sigut creats, assumeixen la del príncep d'aquest món, els exemples de l'antic enemic. Posteriorment, Corella també omet un comentari de sant Jeroni, en què s'indica que, així com Joan el Baptista no va morir per confessar Crist, sinó per defensar la veritat, i per això també per Crist, perquè va rebre el martiri per la veritat; axí, al contrari, aquell que menysprea els drets de la caritat i de la veritat, ven per tant a Crist, que és la veritat i la caritat. | 17-19 Hi ... àngel] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a Orígenes, segons VC, 574a. Així mateix, Corella omet en aquest passatge que els pecats són contra la justícia, i per tant contra Déu, que és justícia.

criminosa plus amare et curare vincitur. Dominum etiam pro temporali pecunia vendit, qui bona sua pro vana gloria expendit.

Item, Deum vendunt et simoniaci, qui gratiam Dei quae est in missae sacrificio, in sacramentis, in aliis sacratis et spiritualibus rebus, pecunia commutare non verentur.

Et quia simoniae peccatum est tam in dante, quam in recipiente, ideo non solum peccavit Judas in vendendo Christum, sed etiam Judaei in emendo Christum.

Emit autem a me Christum, qui dando mihi aliquod temporale, aufert mihi Christum; verbi gratia, si adulator dat mihi laudem falsam, ex qua cor meum extollitur, aufert mihi Christum, et ego consentiens pro vana laude vendo Christum. Item, dans mihi pecuniam, qua allicit me ad peccatum mortale, aufert mihi {574b} Christum; et ego consentiendo vendo Christum.

Nec tamen ille emendo retinet, sicut nec ego, sed nec mihi nec tibi. Sic fuit de Juda, et Judaeis, quorum neuter Christum retinuit; sed acquisitus est nobis Christianis.

Unde Rabanus: Exulta, Christiane, in commercio inimicorum tuorum vicisti, quod Judas vendidit, et Judaeus emit, hoc tu acquisisti; noster enim Christus, non Judaeorum, qui eum emerunt.

Secundum est, ut etiam et nos vendi et vilipendi pro laude Dei patiamur; qui enim vendit rem aliquam, id pro quo rem vendit, plus appetiatur, quam rem ipsam. Unde si quis te minoris valoris in corde suo et factis aestimet, quam forte sis, non turberis, et maxime in causa Dei;

si enim ipse Dominus et Salvator noster, qui est summum bonum, et infinitae bonitatis, in quo sunt omnes thesauri reconditi, dignatus est pro nobis tam vili et exiguo pretio aestimari, ac vendi et vilipendi injuste, nos qui veraciter viles, et ob hoc vilipensibiles sumus, si conditionis nostrae miseriam aspicere volumus, cur non pro Christo vilipendi, imo nihilipendi patiamur juste?

Unde Psalmus: *Ego propter te sustinui opprobria.*

e los simoniàtichs: los qui venen e los qui compren en la venda del Senyor participen, que los sacerdots ensemps ab Judes peccaren.

Ni los uns ni·ls altres justament lo preu retenir poden, axí fon dels juheus e de Judes qui lo Senyor 5 retenir no pogueren, mas partint-se d'ells és vengut a la sua sposa, Sgleya sancta.

Diu Rabanus: «Alegrà't, ànima cr[e]stiana!, en lo comerç de tos enemichs has guanyat gran mercaderia: Judes l'à venuda, los juheus l'an comprada, a tu és 10 pervenguda. Nostre és Jesús, no és de Judes, qui·l vené, ni dels juheus qui·l comparen.»

Lo segon document és que esser venuts e menyspreats per amor de Déu comportem nosaltres, e axí, amarem hi stimarem lo Senyor més que nosaltres, 15 pus ell sia lo preu de nostra venda, car lo qui ven alguna cosa més stima lo preu per lo qual {163a} fa la venda.

Si per amor de tu, lo Senyor, de valor infinida, en qui són tots los tresors de les perfeccions divines, li ha 20 plagut lo venessen, què pots tu sostenir per ell, qui no vals una mealla, que al que ell ha sofert per tu acomparar se puga?

Ⓞ 3 *Judes peccaren*] Immediatament després, Corella elimina un comentari (VC, 574ab), en què, en primera persona, es diu que em fa vendre a Crist aquell que, donant-me alguna cosa temporal, em lleva a Crist; per exemple, si un adulator em dóna una falsa lloança, per la qual s'eleva el meu cor, em lleva a Crist, i jo, en consentir-ho, venc per la vana lloança a Crist. Igualment, si em dóna pecúnia, la qual m'atrau a pecat mortal, em lleva a Crist, i jo, en consentir-ho, venc a Crist. | 6-7 a ... *sancta*] Corella interpreta l'original llatí (VC, 574b), en què es parla solament de cristians. | 14-16 e ... *venda*] Corella modifica l'original llatí (VC, 574b), en què s'exposa que, per aquest motiu, si algú, en el seu cor o de fet, estima amb menys valor a algún altre, el qual potser que sí que en tinga, no s'ha de torbar, i sobretot si és per causa de Déu. | 19 *de* ... *infinida*] Corella altera l'original llatí (VC, 574b), en què s'indica de Déu és el suprem bé i la bondat infinita. | 20-23 *li* ... *puga?*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 574b), en què s'exposa que al Senyor li ha plagut ser estimat pels homes per un preu baix i exigü, i ser venut i vilipendiat injustament, per tant, l'home, que és realment baix, i per això és menyspreable, si vol mirar la misèria de la seua condició, per què no ha de patir justament que siga menyspreat i inclús aniquilat per Crist? | 23 *se puga?*] Tot seguit, Corella suprimeix un verset del Salteri que corona l'argument (VC, 574b): «És per tu que aguante els escarnis» (Sl 68, 8). Posteriorment, Corella també omet el tercer document o ensenyament d'aquest subcapítol, que és que la persona s'ha de vendre ella mateixa pel Regne. Si el Regne de Déu és venal, i val tant com té la persona, però algú no té res millor que ell mateix, cal que es vengui ell mateix pel Regne del cel, així com Crist es va voler vendre per a guanyar el Regne del cel per als homes.

Tertium documentum est, quod homo debet vendere seipsum pro regno. Si enim regnum coelorum venale est, et tantum valet quantum habes; sed tu nihil habes melius teipso, vende ergo teipsum pro regno coelorum, sicut Christus voluit vendi, ut nobis acquireret regnum coelorum.

5. QUID RECOGITARE DEBET CHRISTIANUS HANC VENDITIONEM MEDITANS?

In recolendo istum articulum, recogitet homo vilitatem suam, quia si justo pretio aestimari deberet, vix unum obolum valeret, imo nihil, in comparatione Christi, qui tam exiguo et vili pretio venditus est.

Item, recogitet an ipse unquam Christum vendiderit: ipsum, et mandata ejus, pro re temporali vel pro delectatione transitoria deserendo.

Item, recogitet qualiter ipse Christum sic venditum gratis sua mera bonitate acquisivit. Item, quia Christus adhuc hodie venalis est, ideo sicut Judas nequiter vendidit Christum, sic tu per contrarium cum eleemosynis eme ipsum; vel si aliud non habes, da pro eo cor tuum, hoc enim desiderat prae omni re mundi, juxta illud Sapientis: *Praebe, fili, cor tuum mihi.*

Item, quilibet, quantumcumque perfectus, non praesumat de se, cum audit Christi Apostolum, Magistrum et Dominum suum, imo et Deum et Creatorem omnium, prodidisse.

Et quia quarta feria Dominus fuit venditus, sic sexta feria fuit crucifixus, ideo in memoriam hujus venditionis Domini, per totum annum jejuniis poenitentialibus feria quarta secundum sextam tenet locum. Hinc est etiam quod multi quartis et sextis jejunare consueverunt, multi quoque abstinent a carnibus quarta feria, quia tunc caro Christi fuit vendita; ex tunc etiam post feriam quartam illam, qua fuit venditus, tribus diebus sequentibus initia et fines horarum omittimus, quasi nobis ablati sit *alpha et omega*, et impiis traditus.

[5. DE QUÈ HA DE RECORDAR EL CRISTIÀ QUAN MEDITA AQUESTA VENDA]

De aquest article deu recordar l'ome la viltat e misèria sua. Quin serà lo just preu de la sua stima que'l Senyor fon content que per trenta diners lo venessen?

Deu encara pensar si del Senyor ell ha fet venda per alguna carnal e temporal alegria. 5

Deu encara recordar que ha guanyat lo Senyor per la venda de Judes, e que si vol, lo pot comprar ab almoynes dels pobres; e si no té pecúnies, que ab lo cor lo compre, que és lo preu per lo qual lo Senyor, més que per algun altre, se compra, segons aquell parlar de Salamó: «Fill meu, dóna'm lo teu cor.» 10

Tenim encara document saludable de aquest article que algú, per sant que sia, de si no presumexca que profundament no puga caure, pensant que Judes, qui en lo principi fon bo, elet dexeble e apòstol, venés e trayís a son Déu, Senyor e mestre. 15

Fon lo Senyor venut lo dimecres, crucificat lo divendres. E per ço, alguns axí la un dia com l'altre de menjar carn se abstenen. Hi en la Setmana Sancta, del dimecres avant dexam lo principi e fi de les hores, recordant que Judes nos volgué levar Jesús, qui és alfa hi o, principi e fi, Déu e Senyor nostre. 20

Ⓢ 21 Jesús] jesues

Ⓢ 2 *misèria sua*] Corella suprimeix un incís (VC, 574b), en què es diu que si s'ha d'estimar el preu just de l'home, no val apenes un òbol, inclús res. | 4-5 *per ... alegria*] Corella interpreta l'original llatí (VC, 574b), en què s'exposa que pense el cristià si alguna vegada ha venut Cris, abandonant-lo a ell o a algun manament seu, per alguna cosa temporal o alguna delectació transitoria. | 6-7 *Deu ... Judes*] Corella escurça l'original llatí (VC, 574b), en què s'indica que el fidel ha adquirit Crist mateix, venut debades per la seua mera bondat. | 14-15 *qui ... apòstol*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 574b), en què es parla sols d'un apòstol de Crist. En altres indrets (veg. nota p. 959,1-5; 993,5-7; 995,21-23), també són incorporats per Corella els orígens bons de Judes i la seua elecció com a apòstol, en detriment del text llatí. | 18-19 *E ... abstenen*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 574b), en què s'indica que, en memòria de la venda del Senyor, que va ser dimecres, durant tot l'any, aquest dia, després del divendres, ocupa el segon lloc en dejunis i penitències. Hi ha molts que tenen per costum jejunar dimecres i divendres; molts altres s'abstenen de menjar carn dimecres, perquè en aqueix dia va ser quan fou venuda la carn de Crist. | 19 *Hi ... Sancta*] Corella incorpora aquesta remissió temporal, la qual no apareix en l'original llatí, però se sobreentén (VC, 574b).

6. INGRATITUDO JUDAEORUM

Facta igitur pactione *quaerebat opportunitatem*, scilicet loci, et temporis, et societatis, *ut traderet eum* occulte *et sine turbis*, scilicet quando populus non erat cum discipulis, quod et fecit tradens eum post coenam, et de nocte cum in horto esset cum eis, ne per concursum et impetum populi tolleretur, qui de die eum sequebatur.

Considera nunc quomodo Dominus Jesus toto vitae suae tempore usque hodie pro Judaeis laboravit; sed ipsi tanquam ingrati mala pro bonis Domino reddiderunt, et post multas contumelias usque ad ipsius emptionem et mortem saevierunt.

Unde Anselmus: Demum venisti, Domine, *ad oves* {575a} *quae perierant domus Israel*, divini verbi lampadem palam extollens, ad illuminationem orbis terrae, et regnum Dei annuntians cunctis obtemperantibus verbo tuo, sermonem sequentibus signis confirmasti; et virtutem divinitatis tuae obtendisti in cunctis male habentibus, omnia omnibus gratis exhibens, quae salutem ipsorum congruebant, ut omnes lucrifaceres. Sed *obscuratum est insipiens cor eorum*, Domine, et projecerunt sermones tuos retrorsum; nec attenderunt ad omnia mirabilia quae operatus es in eis, exceptis paucis nobilibus athleticis, quos inter infirma et abjecta mundi elegisti, ut per ipsos fortia et alta mirifice expugnares;

nec solum ingrati gratuitis tuis beneficiis extiterunt, sed etiam contumeliis affecerunt te Dominum dominantium, et fecerunt in te quaeumque voluerunt. Te enim faciente opera in eis, quae nemo alius fecit, quid dixerunt? *Non est hic homo a Deo; in principe daemoniorum eicit daemonia; daemonium habet; seducit turbas; vorax est et potator vini, amicus publicanorum et peccatorum.*

Quid fles, quid suspiras, o homo Dei, dum sustines verborum injurias? Non audis quanta propter te in Dominum Deum tuum ceciderunt opprobria? *Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus?*

[6. DE LA INGRATITUD DELS JUEUS]

Cercava, donchs, Judes oportunitat de loch, hi temps hi companyia, com lo pogués liurar en les mans {163b} dels sacerdots e prínceps, amagadament hi absent dels pobles, estant sol ab sos dexebles. E per ço delliberà que fos l'endemà, dijous, après de la Cena, en l'ort hon fer oració de nit acostumava. 5

Considera quant lo Senyor treballà per lo seu judaych poble, per qui principalment venia, hi ells, ingrats, quin guardó li donaren.

Diu sant Ancelm: «Finalment est vengut, Senyor, a 10 les ovelles que de la casa de Israel eren perides, resplandor, e lum de la lum eterna. Hi tu, lum eterna, il·luminant tots los hòmens hi denunciant lo teu Regne, confermant ab miracles la tua deyfica doctrina, donant-los per a la salut sua tot lo que mester avien, 15 fon entenebrat lo cor d'ells per malícia. Ni volgueren atendre a les tues maravellores obres, exceptats aquells pobrellets, los quals volguist elegir perquè t seguisen, perquè ab los flachs, pobres, ignorants, ydiotes, venceses los alts, scients e superbos. 20

»No solament te foren ingrats los teus pobles, mas encara saciaren la tua ànima de penes, dolors e oprobri. Hi en tu, Déu e Senyor, acabaren tot lo que volien, obrant tu en ells obres que algun altre may les havia fetes, parlant-los doctrina més que alguna altra a 25 tota rahó e moral filosofia conforme, cridaven: «No és de Déu aquest home! En lo príncep dels dimonis, Balsabub, los mals sperit lança, hi a ell lo té lo diable! Engana los pobles, menjador e bevedor, amich dels publicans, dels peccadors e mals hòmens!» 30

»Què sospires, sanct ho- {163c} me? Què plores quant de tu blasfemen? Mira lo teu Déu e Senyor, quines injúries, quins oprobri e vituperis li dien!

Ⓜ 6 nit acostumava] A continuació, Corella elimina un breu comentari (VC, 574b), en què s'exposa que Judes volia lliurar-lo així perquè no els el fora llevat per la multitud i violència del poble, el qual el seguia de dia. | 9 quin ... donaren] Corella condensa l'original llatí (VC, 574b), en què es comenta que els jueus, com a ingrats, retornaren al Senyor mal per bé, i després de molts oprobri, foren violents fins en la seua venda i mort. | 15 donant-los ... avien] Corella abreuja l'original llatí (VC, 575a), en què s'indica que el Senyor va mostrar la virtut de la seua divinitat en tots els que tenien mals, donant-ho tot a tots debades, aquelles coses que convenien a la seua salvació, per a guanyar-los a tots. | 17-18 aquells pobrellets] Corella modifica per complet l'original llatí (VC, 575a), i elimina les qualitats, molt més dignificants, que aplica el monjo cartoixà als deixebles: «aquells pocs atletes nobilíssims» (veg. nota p. 978,5-6). | 25-26 parlant-los ... conforme] Corella incorpora aquest comentari, el qual no es troba en VC, 575a, i que valora la doctrina cristiana per damunt de la filosofia moral i antiga, com ell mateix ha afegit i expressat en altres ocasions al llarg del *Cartoixà* (veg. nota p. 461,10-14). | 33 li dien!] Tot seguit, Corella suprimeix un verset evangèlic (VC, 575a) que il·lustra el comentari anterior: «Si al cap de casa l'han tractat de Beelzebub, molt més hi tractaran els altres de la casa» (Mt 10, 25).

Haec quidem et his similia blasphemantes, et aliquoties de lapidibus impe- {575b} tentes, Jesu bone, patienter sustinuisti, et factus es coram eis, *sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones*.

Novissime autem et justum sanguinem tuum, bone Jesu, a discipulo tuo filio perditionis, triginta argenteis appretiati sunt, ut praecipitarent animam tuam in mortem sine causa: haec Anselmus.

Vere magna deberet nobis esse confusio, quod patientiam in adversitatibus non habemus. Jesus innocens tot et tanta, ac etiam passionem et mortem patienter pro nobis sustinuit; et nos peccatis aggravati, et ira Dei digni non possumus parvas injurias et gravamina modica sustinere, et multoties nec verba levia pro ejus nomine tolerare!

Unde Chrysostomus: Christus exprobratus contumelias fert, tu vero ubique honorari vis, et non fers opprobrium Christi.

7. MINORA PECCATA REPELLENDI SUNT

Considera etiam hic, quam periculosum sit peccatis locum dare, ac principia et introitus eorum non repellere; quia frequenter a minoribus diabolus incipit, ut ad majora mala inducat. Si enim Judas cupiditate et avaritia, ac Judaei vanae gloriae et invidiae restitissent, nunquam ille ad prodicionem, nec isti ad ejus occisionem pervenissent, sed quia minora contempserunt, ideo consequenter ad majora

O, benigne Senyor! Poch és que de paraules te injurien: moltes vegades prenen pedres e, axí com a blasfemador, apedregar te volen. Què avies fet, piadós Jesús, quant de la sumitat de la muntanya llançar te volien? Hi ab paciència tot ho comportes, com a 5
home que no té en la sua boca respostes.

»Hi a la fi, per xxx diners, la tua sanch de les mans del teu dexeble compren perquè en lo mont de Calvari tota fos scampada, que en lo teu cors sol no-n romangués huna gota. E per ço, davant Pilat cridaren 10
que sobre ells e sobre sos fills vingués la sanch tua. Ells l'avien comprada; sua era, scampar la volien. Ells, Senyor, l'an scampada, pleguem-la nosaltres. Vinga sobre la tua santa Sgleya e les nostres portes rubrique perquè l'àngel percucient no-ns pugua noure.» 15

© 1-5 *Poch ... volien*] Corella modifica l'original llatí (VC, 575ab), en què s'exclama que el bon Jesús va sostenir pacientment aquestes coses i aquells que blasfemaven i de vegades li llançaven pedres. Aquest passatge reformulat del *Cartoixà* s'inspira en un altre que apareix abans en l'obra ludolfina, però que Corella, perquè el resumeix, omet en el seu lloc (veg. nota p. 949,1-8), en el qual sí que es menciona la voluntat dels jueus per llançar Jesús de la mutanya, absent en aquest punt de la *Vita Christi*. [7-15 *Hi ... noure*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 575b), en què s'exposa que a la fi, bon Jesús, són estimades trenta monedes d'argent com a preu just de la teua sang, amb el teu deixeble, fill de perdició, perquè precipitaren la teua ànima en la mort sense causa. Corella utilitza en aquesta amplificació un episodi de la Passió, en què els jueus exclamen que caiga la sang de Jesús sobre ells (Mt 27, 25), i altres al·legories ja aparegudes en el *Cartoixà*, com la interpretació del guany dels cristians per la compra de Jesús per part dels jueus (veg. p. 962,4-12), o l'al·legoria de l'untament amb la sang de Crist, l'Anyell de Déu (quant al verb *rubrique*, veg. nota p. 612,1-2) de «les nostres portes», en referència a l'episodi de l'extermini dels primogènits d'Egipte per l'àngel de Déu (Ex 12, 7-23), el qual reconegué les cases jueves perquè havien untat amb la sang de l'anyell pasqual el llindar i els muntants (veg. p. 947,4-7; 1023,2-4). D'altra banda, quant a l'estructura del text, aquesta amplificació mira de suplir l'omissió que realitza Corella del final del capítol llatí (veg. nota posterior). [15 *puga noure*] Immediatament després, Corella omet un comentari (VC, 575b), en què es diu que gran ha de ser la confusió de l'home, que no té paciència en les adversitats. Jesús, innocent, va sostenir amb paciència per l'home tant i tan grans coses fins a la passió i mort, i l'home, agreujat pel pecat, digne de la ira de Déu, no pot sostenir petites injúries ni pocs greuges, i sovint no tolera paraules lleugeres pel seu nom. Seguidament, Corella suprimeix una citació de sant Joan Crisòstom, en què s'indica que Crist, burlat, pateix els insults, i la persona vol ser honrada en tots els llocs i no pateix els oprobis de Crist. A continuació, Corella omet el subcapítol final, «Com cal rebutjar els pecats menors», en què s'exposa que cal considerar també com de perillós és donar lloc al pecat i no rebutjar-ne l'entrada i el principi, perquè sovint el diable comença per coses menors per induir a mals majors. Si Judes hagués resistit a la cobejança i a l'avarícia, i els jueus a la vanaglòria i a l'enveja, aquell no hauria arribat a la traïció, ni aquests a l'assassinat; però, com que menysprearen les coses menors, van caure conseqüentment en majors –acaba el passatge omès–, com diu l'Eclesiàstic: «Qui menysprea el poc que té, decaurà més cada vegada» (Sir 19, 1).

deciderunt, ut enim Ecclesiasticus ait: *Qui spernit modica, paulatim decidet.*

ORATIO

O Jesu clementissime, qui labores in praedicando, fatigationes in discurrendo, convitia et opprobria, injurias et angustias pro nostra salute pertulisti; ac tandem ab uno discipulorum tuorum vendi, et a Judaeis appetiari triginta argenteis, sic quoque vili pretio vendi voluisti: da mihi tante patientiae et humilitatis exemplum imitari, atque opprobria, injurias et omnia quae mihi illata fuerint patienter tua gratia tuoque consilio superare; et pro nulla re transitoria te nequiter commutare; vilipensiones quoque meas et angustias pro tui nominis gloria aequanimiter tolerare. Amen.

{575A} CAPUT LIII. MEDITATIO IN PRIMIS VESPERIS DE COENA DOMINI

I. QUINQUE PRINCIPALITER IN ULTIMA COENA MEDITANDA, TOTIDEM CAPITIBUS ABSOLVENTUR

Adveniente jam et imminente tempore miserationum et misericordiarum Domini, quo disposuerat plebem suam salvam facere, et eam *non corruptibilibus auro et argento, sed pretioso sanguine* suo redimere, voluit coenam facere cum discipulis suis notabilem, antequam ab eis per mortem discederet, in signum et memoriale recordationis, et ut mysteria quae restabant compleret.

Haec autem coena praefigurata fuit in panibus, quos Abimelech David porrigebat.

Et magnifica valde fuit, et magnifica sunt, quae Dominus ibi fecit, ad quae intuenda te praesentem, cum attentione summa exhibe, quia si hoc digne et vigilanter feceris, non patietur benignus Dominus te jejunum redire.

Circa ipsam igitur coenam principaliter quinque, quae ibi notabiliter facta sunt, meditanda occurrunt:

ⓐ 26 Vine] viue

ⓐ 15 *De ... Senyor*] Corella simplifica el títol del capítol de l'original llatí (VC, 575a), el qual fa: «Meditació en les vespres primeres de la Cena del Senyor». | 23 *los misteris*] A continuació, Corella obvia un comentari (VC, 575a), en què s'exposa que el sopar del Senyor va ser prefigurat en els pans que Ahimélec va oferir a David (1Sa 21, 1-10). | 24-31 *Grans ... partexques*] Corella retòrica i amplifica l'original llatí (VC, 575a), en què s'exposa que el sopar va ser magnífic, i magnífiques les coses que el Senyor hi va fer; per mirar-les de prop, cal fer-se present i mostrar summa atenció, perquè si açò es fa dignament i vigilant, no deixarà el benigne Senyor que se'n vaja ningú dejú. Per tant, les exclamacions i la profusió d'epítets són inclusions corellanes. | 33 *mirífica Cena*] Corella omet que aquests cinc misteris són per a meditar-los (VC, 575a). Aquesta omisió provoca que el mestre en teologia elimine també els inicis dels quatre capítols següents, en els quals es menciona justament la necessitat de meditar els altres quatre misteris, desenvolupats cadascun en un capítol d'aquest final del *Terç del Cartoixà* (veg. notes pp. 976,10; 992,18-19; 1009,3-5; 1039,19).

ORACIÓ

[J]esús clementísim, qui has sostengut fatigues e treballs preycant e discorrent la terra de Judea, angústies, oprobri, vituperis e injúries per la salut nostra, e finalment, has permés que per trenta diners, preu apreciat, hu dels teus apòstols te aja venut als sacerdots e prínceps, venda en preu de vil stima; fes-me gràcia que pugua seguir exemple de tanta humilitat e paciència, hi que pugua comportant vençre per lo teu consell e gràcia pacientment totes les injúries; e que per glòria del teu nom pu- {163d} ga sofrir totes les dolors, tribulacions e angústies; e que per alguna alegria transitòria a tu, Déu meu, Senyor meu, goig e alegria mia, no vena. [Amén.]

DE LA CENA DEL SENYOR. CAPÍTOL LI 15

[I. DE LES CINQ MEDITACIONS PRINCIPALS EN L'ÚLTIMA CENA, QUE ES COMPLETEN EN EL MATEIX NOMBRE DE CAPÍTOLS]

[D]e les pietats e misericòrdies del Senyor lo temps se acostava, en los quals delliberava salvar lo seu poble, no ab or ni ab argent, metals corruptibles, mas ab la sua sanch preciosa. Volgué lo benigne Senyor e mestre celebrar ab los seus amichs e dexebles huna venerable cena, ans que d'ells e de aquest món se partexca, en senyal perpetu, recort e memòria de la sua presència, acabant e complint los misteris.

Grans magnificències solempnes hi altes celsituts de insignes actes se contenen en aquesta última Cena! Vine, donchs, devota ànima cristiana! Entra [en] lo cenacle hi contempla com si present ho mirases! E no comportarà lo liberal benigne Senyor que no-t convide hi alguna spiritual reffectió de la sua taula no prengueses, perquè de la sua abundància dejú no te'n partexques.

Cinch excel·lents misteris lo Senyor acaba en aquesta mirífica Cena: primerament, lo menjar de la

primo, ipsa corporalis coenatio; secundo, pedum discipulorum per Dominum Jesum ablutio; tertio, charitativa proditoris correptio; quarto, sacratissimi Sacramenti institutio; quinto, pulcherrimi sermonis per ipsum compositio.

2. DUO MITTUNTUR APOSTOLI AD PRAEPARANDUM COENACULUM

Circa primum attende, quod *prima die azymorum*, id est eadem die in cuius vespera erat {575b} agnus immolandus, et cum azymis edendus, scilicet quartadecima die seu luna mensis, id est quae erat feria quinta, et Paschae vigilia,

Dominus Jesus requisitus a discipulis suis, ubi vellet sibi juxta Legem parari Pascha, id est paschalem agnum, praemisit ad hoc faciendum Petrum et Joannem, ad amicum suum in monte Sion, ubi erat *coenaculum grande stratum*, jubens ut Pascha pararent ibi,

et per omnia manifestans quod usque ad extremum vitae non est adversatus Legi.

Per Petrum signatur actio bona, per Joannem contemplatio devota, quae praeparant Pascha, id est disponunt ad Corpus Christi sanctum debite sumendum.

Praeparant autem in coenaculo, id est in homine: per devotionem elevato, grandi longitudine longanimitatis, lato latitudine charitatis, strato varietate virtutis.

Mittens autem discipulos dixit eis: *Ite in civitatem, et ecce introeuntibus vobis occurret vobis homo amphoram aquae portans.*

Ad litteram tulit amphoram seu lagenam aquae, ut in tanto festo haberet apud se aquam expiationis, qua mundarat se; et significat quod ubi Christus coenaturus est, lagena aquae lacrymarum in expiatione

Pasqua; segonament, lo lavar dels peus als dexebles; terçament, la correctió caritativa al traïdor dexeble; quartament, la consideració del seu cors maravellosa; quintament, la sua admirable salutífera doctrina.

[2. DE LA TRAMESA DE DOS DEIXEBLES PER PREPARAR EL CENACLE]

Diu lo sa- {164a} grat evangeli: «Lo primer dia dels pans alisos, que era lo quatorsén dia de la luna, dijous, al vespre, dien al Senyor los seus dexebles:»

»—Hon vols, Senyor, que t'aparellem la Pasqua?

»—Anau a la ciutat —no tardà lo Senyor respondre—, hi entrant trobareu un home qui porta un vexell de aygua. Seguiu-lo en la casa hon entra, e digau al senyor de la casa: “A tu venim, que-l mestre nos envia, que-ns mostres lo loch hon ab los seus dexebles menge la Pasqua.” Hi ell vos mostrarà un gran cenacle, en lo qual me aparelleu la Cena.

»Entraren en la ciutat Joan e Pere, e axí com lo Senyor avia dit, trobaren.»

Volia mostrar lo Senyor que fins a la fi no dexava de acabar la ley judayca.

Tramet Pere, qui «actió bona» significa, Joan «contemplació devota», qui-ns preparen a rebre lo sagrament de la euqaristia.

Preparen la Cena en lo cenacle, qui és lo cristià, alt per contemplació elevada, larch per longa paciència, ample per caritat e proximal amicitia, ab diverses colors maravellosament paymentat per varietat de virtuts distintes e connexes.

Portava l'ome un vexell de aygua perquè avien mester molta aygua per a les purificacions de la Pasqua; lo qui ab lo Senyor vol celebrar la Cena, ab contrites làgremes deu purificar la sua consciència. Significa al seny al-legòrich que per al mirable sagrament de la

Ⓜ 10 trobareu] trobaren | 14 vos] nos | 32 mirable] miserable

Ⓜ 5-7 *Diu ... vespre*] Corella resumeix l'inici d'aquest subcapítol (VC, 575b), en què s'indica que el primer que cal atendre és que el primer dia dels àzims, el dia en què a la vesprada calia immolar l'anyell i menjar amb els pans àzims, és a dir, el catorzè dia o lluna del mes, és a dir, la fèria quinta (dijous), i la vespra de la Pasqua. | 5-17 *Lo ... trobaren*] Corella tradueix directament de la Vulgata aquest passatge evangèlic (Mc 14, 12-16), el qual es troba en l'original llatí de manera resumida i glossada (VC, 575a-576b). Aquesta tècnica ha sigut usada altres vegades pel lletraferit valencià, normalment en passatges de caràcter narratiu o paràboles (veg. nota p. 364, 16-365, 3). | 23-27 *qui ... connexes*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 575b), en què s'exposa que el cenacle és l'home: elevat per devoció, alt per longanimitat, ample per caritat, adonat de varietat de virtuts. Així, en la primera comparació, Corella substitueix *devotionem* per «contemplació elevada», i retòrica la part final amb la inclusió d'epítets i mots valoratius. | 27 *e connexes*] Tot seguit, Corella elimina el verset evangèlic que continua la història bíblica (VC, 575b), perquè ja l'ha traduït més amunt (veg. nota p. 967, 5-17): «Aneu a la ciutat i vindrà a trobar-vos un home que duu una gerra d'aigua» (Mc 14, 13). | 31-968, 2 *Significa ... baptisme*] Corella interpreta l'original llatí (VC, 575b-576a), en què sols s'exposa que l'aigua assenyalava el baptisme de la font vivificadora.

debet praecedere: per {576a} aquam enim vivifici fontis Baptisma designatur.

Unde Beda: Paraturis Pascha homo amphoram aquae portans occurrit, ut ostendatur mysterium Paschae Domini celebrandum pro ablutione mundi. Aqua lavacrum gratiae, lagena fragilitatem designat eorum, per quos eadem erat gratia mundo ministranda.

Et subdit: *Sequimini eum in domum quam intrat, et dicite patrifamilias domus: Magister tibi dicit: Tempus meum, scilicet patiendi, prope est, apud te facio Pascha.* Quasi diceret: Volo parari apud te, quae exiguntur ad comestionem agni paschalis, et ideo provide mihi de loco et cibo;

unde creditur quod ille erat discipulus Christi, sed occultus; et ideo providit de loco, et agno et aliis necessariis in convivii celebratione paschalis.

In quo apparet maxima paupertas Christi, quia ita pauper erat quod nec domicilium, nec susceptaculum habebat, nec unde paschalem cibum emere posset; et ideo discipuli interrogabant ubi Pascha parare deberent.

Audiant haec et erubescant quibus cura est in aedificandis magnis domibus et ambitiosis, et congregandis thesauris; cognoscant Christum omnium Dominum, quia locum ubi coenaret vel etiam caput reclinaret, aut cibum quem acciperet, vel pecuniam unde emeret non habebat.

Attendant se parum distare ab infidelibus, idola et opera manuum hominum colentibus. Studium enim ponere et delectari in magnis et pulchris aedificiis, vel in thesauris, quid aliud est quam colere ligna, vel lapides, vel argentum et aurum cum Gentibus?

Euntes autem discipuli invenerunt sicut dixerat illis, et paraverunt Pascha, id est refectioem Paschae in monte Sion, et coenaculo ostenso eis. Ibi Pascha

euquaristia e per a tots los altres deu precehir l'aygua del baptisme.

Rahonablement se deu creure lo senyor del cenacle era de Jesús {164b} amagat dexeble, hi axí, provehí de loch, de l'anyell e de totes les altres coses que per a la 5 Cena eren necessàries.

Hon se mostra del Senyor la gran pobrea, que ni abitació tenia hon pogués celebrar la Pasqua, ni diners per a comprar les coses necessàries. E per ço lo enterrogaren los dexebles hon aparellarien la Cena, 10 quasi dient: «A qui vols que demanem aquesta almoyna?»

Ogen la pobrea del Senyor hi ab vergonya la scolten los qui en aquesta misera vall de làgremes grans e quasi perpetuals edeficis obrar volen, cuberts de sedes, 15 brocats e tapeceries, e no pensen que-l Senyor del cel e de la terra no tenia hon pogués ni celebrar la Pasqua, ni loch hon lo seu cap recline.

«Hi encara recordar se deven que fon Cahim lo primer que obrà casa en la terra –diu sant Gregori– 20 perquè no sperava en lo cel atényer posada.»

Als ydolatres semblen, colent les obres de les mans dels hòmens, pedres, fusta e ymatges, joyes, pedres, perles e pecúnies.

Aparellaren la Pasqua al Senyor en lo cenacle qui 25 stà en lo mont de Sion, en lo qual, après la resurrecció,

Ⓞ 2 del baptisme] Immediatament, Corella omet una citació de Beda el Venerable (VC, 576a), en què es comenta que l'home que duia una gerra d'aigua va trobar aquells que preparaven la Pasqua per mostrar que el misteri de la Pasqua del Senyor se celebrava per ablució del món. L'aigua designa el llavatori de la gràcia; la gerra, la fragilitat dels que han d'administrar aqueixa gràcia en el món. A continuació, Corella elimina els versets bíblics que continuen la història evangèlica, ja traduïda suara (veg. nota p. 967,5-17), i també l'exegesi que els acompanya: «Seguiu-lo fins a la casa on entre i digueu al cap de casa: El Mestre et diu: "La meua hora –en què cal patir– és a prop. Faré el sopar pasqual"» (Lc 22, 10-11; Mt 26, 18). Com si digués: «Vull preparar amb tu allò que cal per a menjar l'anyell pasqual, i per això –acaba el passatge eliminat– m'has de proveir de lloc i vianda». | 9-12 E ... almoyna?] Corella amplifica l'original llatí (VC, 576a), en què s'indica solament que per això els deixebles preguntaren on havien de preparar la Pasqua. | 14-16 grans ... tapeceries] Corella concreta l'original llatí (VC, 576a), en què es parla d'edificar grans i ambiciosos cases i de reunir tresors. | 19-21 Hi ... posada] Corella incorpora aquest exemple de Caïm, el qual no es troba en VC, 576a, el qual no he pogut documentar en cap de les obres de sant Gregori Magne. Deu ser, per tant, un ensenyament que Corella devia conèixer de cor i en fa una falsa atribució per a assignar-li autoritat. | 22-24 Als ... pecúnies] Corella resumeix l'original llatí (VC, 576a), en què s'exposa que cal atendre que aquests es diferenciaven poc dels infidels que adoraven els ídols i les obres fetes per les mans dels homes. Tenir afany i delectar-se en grans i pulcres edificis, o en tresors, què és sinó adorar fusta, pedres o argens i or, com els pagans? | 25-969,2 Aparellaren ... actes] Corella abreuja l'original llatí (VC, 576a), en què s'indica que «els deixebles hi anaren, ho trobaren tot tal com Jesús els havia dit i prepararen la Pasqua» (Mt 21, 16; Mc 14, 16), és a dir, el menjar pasqual al mont de Sió, i al cenacle que els havien mostrat. Allí menjaren la Pasqua; allí, després de la resurrecció del Senyor, els deixebles, «per por dels jueus» (Jn 20, 19), s'amagaren; allí van rebre l'Esperit Sant el dia de la Pentecosta, i el Senyor va fer allí mateix moltes i grans coses.

manducaverunt, ibi post resurrectionem Domini discipuli *propter metum Judaeorum* latuerunt, ibi Spiritum Sanctum in die Pentecostes receperunt, ac multa et magna ibidem per Dominum facta sunt.

Hic mons Sion, *mons coagulatus, mons pinguis, mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo*, et multa ac mira operari, quasi favus distillans dulcedine, et flos redolens suavitatis odorem, pias mentes sui recordatione afficit, confortat et reficit,

ac sanctitatis suae praeminentia consolatur et pascit.

3. CUR HORA VESPERTINA IMMOLARI DEBEBAT AGNUS PASCHALIS?

Appropinquante autem vespera, ipse Dominus cum aliis discipulis civitatem intravit, et ad ipsum locum perveniens ad vesperam illius diei Pascha celebravit, quia illa hora agnus paschalis comedi consuevit. Hora quippe vespertina debebat agnus paschalis immolari, et hoc in figura et signo, quod in vespera mundi et in fine seculorum immolandus esset verus Agnus, scilicet Christus.

Solemnitates etiam Judaeorum incipiebant a vespera, et terminabantur in vespera, quia ipsi secundum lunam quae de sero primo apparet dies numerabant, et eos de uno sero in aliud computabant. Sic ergo aliquid factum in vigilia festi, potest dici in festo factum, quem quidem modum tres Evangelistae servantes, dixerunt coenam esse factam prima die azymorum, quia facta fuit die praecedenti ad vesperam, quae jam ad primam diem azymorum pertinebat, in qua scilicet vespera fermento de domibus suis abjecto, Judaei agnum immolare, id est occidere solebant. Joannes vero accipit diem festum Paschae, non pro illo cujus festum solum celebre erat, quae erat dies praecedens; sed pro illo die qui totus celebris erat, et ideo dicit coenam factam *ante diem festum Paschae*.

stigueren los dexebles, e aquí lo Spirit Sant reberen, hi en aquest mont obrà lo Senyor maravellosos actes.

Aquest és lo mont del qual parlà lo psalmista: «Mont quallat, mont de grasea; mont que en ell lo Senyor abita» hi mirables obres mostra; mont distil·lant dolçor axí com a bresqua, mont redolent de flors odoríferes, ab suavitat, que les cristianes pensen conforta, vivifica e aconsola.

Mont que de {164c} espirituals fonts brolla, que a les sedejants ànimes dóna aygua de vida, hi les taques de nostres culpes lava, hi als smortits desperta.

Hi perquè en breus paraules acabem de aquest mont les excel·lències, ell és la font d'on la ley evangèlica, brollant, ha regat hi rega lo Parahís terrenal de la militant Sgleya.

[3. DEL MOTIU PER QUÈ CALIA SACRIFICAR L'ANYELL PASQUAL A LA VESPRADA]

Al vespre, que la nit se acostava, entrà en la ciutat lo Senyor ab los dexebles. Hi celebrà la Pasqua a la hora que·ls juheus la celebraven, lo dijous al vespre, que significa que en la fi del món e fi dels segles devia esser sacrificat lo verdader Anyell, Jesús, Déu e Senyor nostre; que, ab tot que lo món dure més del que ha durat del principi, lo seu adveniment se conta fi dels segles, perquè no speram en aquest món altra ley sinó la que tenim evangèlica, duradora fins a la fi del setgle.

Les festivitats judayques al vespre començaven hi en lo seg[ü]ent vespre acabaven, perquè ells contaven los dies segons la luna, que al principi de la nit se mostra. E axí, los tres evangelistes dien que·l Senyor celebrà la Pasqua lo primer dia dels pans alisos, que era lo dijous, però no tot lo dia, mas al vespre; hi axí, aquell dia era de pa levat tot lo dia fins al vespre, que començava en lo mateix dijous, dia de pans alisos, hi aquest dijous era vespra del divendres, qui tot lo dia era de pans alisos, hi Pasqua e gran festa, perquè lo dijous no era tot dia de Pasqua, sinó al vespre. E per ço diu sant Joan que la Cena fo ans del dia de Pasqua: pren [lo] dia de Pasqua lo di- {164d} vendres per la rahó que ja he dita.

© 4-5 *Mont ... abita*] *Psalteri* (SI 67, 16-17): «Muntanya quallada, muntanya grassa [...]. Muntanya en la qual ha bé plagut a Déu habitat en ella» (Martos, 2013b: 236). Vulgata: «Mons coagulatus, mons pinguis [...]. Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo». El *Psalteri* realitza novament una traducció de *verbo ad verbum*, mentre que el *Cartoixà* tendeix, com sol ser habitual, a l'abreujament. | 4 *grasea*] Veg. nota p. 364,4. | 9-15 *Mont ... Sgleya*] Corella amplifica aquest passatge de l'original llatí (VC, 576a), en què es diu simplement que el mont de Sió consola i alimenta amb la preeminència de la seua santedat. La imatge de els fonts que brollen de la muntanya, o de la muntanya mateixa com la font que rega l'Església és, per tant, del mestre en teologia. | 21-24 *que^t ... setgle*] Corella agrega aquesta exegesi, la qual no es troba en l'original llatí (VC, 576a), i que té com a objecte remarcar que l'única religió possible fins a la fi dels temps és la cristiana, certament en contraposició a les altres, principalment la jueva. | 35 *al vespre*] Corella elimina un comentari (VC, 576a), en què s'indica que en aquella vesprada, tret el llevat de les seues cases, els jueus solien immolar, matar, l'anyell.

[81] unde patet quod Joannes non contradicit aliis, sed magis convenit cum ipsis.

Illa autem vespera qua comedebatur agnus paschalis cum azymis, confecit Christus corpus suum, ex quo patet quod confecit de {576b} azymo et non de fermento,

cum tunc non esset fermentatum in domibus Judaeorum, quia tunc tenebantur vesci panibus azymis, scilicet a vespera decimi quarti diei primi mensis, usque ad vesperam vicesimiprimi diei ejusdem mensis;

[81]

Quamvis autem typicus agnus figuram veri Agni gestabat, illa tamen nocte qua immolabatur agnus typicus, non fuit Christus verus Agnus immolatus.

Ipsa enim legalia voluit observare, ne Legi contrarius videretur; et ideo voluit more Judaeorum Pascha celebrare, et nocte illa agnum comedere antequam moreretur.

Præcessit ergo immolatio agni typici immolationem Agni veri, ut sic Christus qui est Agnus verus immolaretur pro nobis immediate post immolationem agni figuratis; et sic veritas figuræ succederet et responderet.

Qui etiam licet die sequenti crucifixus fuerit, hac tamen nocte qua agnus immolabatur mysteria Corporis et Sanguinis sui celebranda discipulis tradidit, et a Judæis tentus et ligatus est; et sic ipsius immolationis, id est passionis suae exordium sacravit. Quando autem Christus verus Agnus fuit immolatus, scilicet in Parasceve sancta, tunc apud nos est tempus non gaudii, sed moeroris, propter Christi passionem, et ideo Ecclesia illa die non solemnizat festum Pascha; sed differt usque ad diem resurrectionis, quia sicut ait Apostolus: *Pascha nostrum immolatus est Christus*.

E axí, són concordes los evangelistes,

que'l Senyor lo dijous féu la Cena ab pans alisos, hi en aquell pa instituhí del seu cors sacratíssim lo sacrament de la euquaristia;

que volgué servir la ley judayca, majorment en la principal cerimònia, que era la solemnitat de la Pasqua. 5

Hi era decent que prechís al figurat la figura, e fon axí propinca la cerimònia a la veritat del sacrifici, que acabada la cerimonial Pasqua de l'anyell, qui era figura, 10 començà lo sacrifici del verdader Anyell, Jesús, sens màcula.

Aquella nit lo prengueren hi jamés lo dexaren fins que en la taula de la creu fon oferta e sacrifici, a ell mateix, Déu, accepta, per a infinits mons a rembre, 15 terme, veritat e fi de tots los altres sacrificis.

© 15 mons] monts

① 1 *E ... evangelistes*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 576b), i també trasllada fins al començament un argument que apareix més avant en l'obra ludolfina (veg. nota posterior), en què s'exposa que és palés que Joan no contradiu els altres evangelistes, sinó més bé està d'acord amb ells. | 4 *la euquaristia*] Immediatament després, Corella omet un comentari (VC, 576b), en què es diu que a les cases dels jueus no hi havia llevat (veg. nota anterior), perquè estaven obligats a menjar pans àzims des de la vesprada del dia catorze del primer mes fins a la vesprada del dia vint-i-u del mateix mes. A continuació, Corella se salta un argument i el trasllada més amunt (veg. nota anterior). Continua l'omissió amb un altre passatge, en què s'indica que, encara que l'anyell figuratiu contenia la figura del l'Anyell vertader, aquella nit en què s'immolava l'anyell figuratiu no va ser immolat Crist, vertader Anyell. | 13-16 *Aquella ... sacrificis*] Corella crea i incorpora aquest passatge, inspirant-se parcialment en l'acabament d'aquest subcapítol de l'original llatí, el qual elimina (veg. nota posterior). De la factura corellana d'aquest comentari en donen compte la imatge «taula de la creu», usada en passatges propis abans (veg. notes pp. 619,4; 948,4), i l'estilema, també creat per Roís de Corella, «infinits mons a rembre» (veg. pp. 410,5-6; 439,19; 591,23-24, etc.). | 16 *altres sacrificis*] A continuació, Corella elimina un passatge (VC, 576b), en què s'exposa que aquell que a l'endemà seria crucificat, retingut i lligat pels jueus, aquella nit en què s'immolava l'anyell, va lliurar als seus deixebles els misteris del seu cos i la seua sang perquè els celebrassen; i així va consagrar l'inici de la seua mateixa immolació, és a dir, la Passió. Però quan Crist, vertader Anyell, va ser immolat, en la santa parasceve, llavors entre els cristians no hi ha temps de goig, sinó de tristesa per la passió de Crist, i per això l'Església no celebra la festa de Pasqua aquell dia, sinó que la difereix fins al dia de la resurrecció, perquè, com diu l'Apòstol: «Crist, el nostre anyell pasqual, ha estat immolat» (1Co 5, 7).

4. NECESSARIA AD COMEDENDUM AGNUM PASCHALEM

Aspice igitur nunc Dominum Jesum in aliqua parte domus manentem, et cum discipulis salubria colloquentem. Et interim in coenaculo parabatur pro eis, per aliquos ex septuaginta duobus discipulis. Legitur enim quod beatus Martialis Lemovicarum Apostolus cum aliquibus aliis ex septuaginta duobus fuit ipso sero ibi ad ministrandum Domino Jesu, et duodecim recumbentibus. Sed et aquam portavit ipsi Domino Jesu, quando lavit pedes discipulorum.

Cum autem omnia essent parata in coenaculo, intravit coenaculum Dominus Jesus, et discipuli cum eo. Omnes lavant manus, et defertur eis agnus paschalis assus, benedictioneque facta per Dominum, comedunt eum cum succo lactucarum agrestium. In solemnitate quippe paschali quatuor erant: agnus paschalis, panis azymus, vinum et jus lactucarum agrestium; non enim nisi eum amaritudine et compunctione cordis digne acceditur ad verum Agnum.

Dicit autem Comestor in scholastica historia, quod nunquam legitur Dominum comedisse carnes, nisi agni paschalis; quod tamen fecit in typo et figura.

Discumbebat ergo Jesus cum duodecim discipulis suis, Dominus cum servis, Magister cum discipulis, pater cum filiis quasi cum sociis, quasi cum amicis. Unde in Psalmo: *Filii tui sicut novellae olivarum, in circuitu mensae tuae*: haec refectio significat refectioem aeternam in vespere, id est in fine mundi futuram.

O quam felices illius recubitus commensales! Sed quomodo discumbentes coenabant, cum Lex praeceperit, quod stantes erecti Pascha comedere deberent?

Potest dici, secundum Theophilum, quod prius manducaverunt Pascha, et fecerunt ut Lex mandabat; deinde secundum communem usum, discubuerunt manducantes quosdam alios cibos; unde dicitur postea, quod Jesus *surrexit a coena*.

[4. DE LES COSES NECESSÀRIES PER A MENJAR D'ANYELL PASQUAL]

Eleva't un poch, o ànima devota!, de aquestes mundanes misèries, e-n lo mont de Sion puja! Entra en lo cenacle, mira lo Senyor a la una part de la casa, parlant e co[n]fortant los dexebles, sperant fos aparellada la Cena, en la qual opinen que alguns dels setanta-dos dexebles hi eren que al Senyor servien, entre-ls quals era sant Marcial, criat de sant Pere, qui portà l'aygua al Senyor per a lavar los peus dels apòstols.

Aparellada la Cena, entrà lo Senyor en lo cenacle ab los dexebles. Laven-se les mans e a la taula sehen. Davant lo Senyor lo anyell de la Pasqua porten, e donada la benedició, m[en]gen de l'anyell ab such de letugues egrestes o de altres erbes amargues, car lo verdader Anyell ab amargor e cordial compunció se deu rebre.

Diu lo Mestre {165a} de les ystòries que no legim lo Senyor haver menjat carn, no lo anyell de la Pasqua, que menjà en misteri e figura.

Stava segut lo Senyor en la taula ab los XII dexebles, lo Senyor ab los servents, lo Mestre ab los dexebles, lo Pare ab los fills, lo amich ab los amichs, verificant aquell parlar del psalmista: «Staran los teus fills a l'entorn de la tua taula axí com a plantes de oliveres.»

O, benaventurats apòstols, que axí familiarment ab lo Senyor menjaven! Mas, ¿com és ver que'l Senyor ab los altres segut stava, que la Ley mana que de peus lo anyell de Pasqua menjasen?

Podem, segons diu Teòfil, respondre que primer menjaren lo anyell de peus segons la Ley manava, après aseguts menjaren altres viandes, que diu lo evangeli que'l Senyor se levà de la Cena.

© 1-2 *Eleva't ... puja!*] Corella amplifica amb aquesta apòstrofe l'original llatí (VC, 576b), en el qual solament apareix «mira» (*aspige*). El mestre en teologia agrega també la referència a la muntanya de Sió, inspirada certament en un passatge previ del *Cartoixà* (veg. p. 968,25-969,2). | 7 *sant ... Pere*] Corella modifica l'original llatí (VC, 576b), en què s'explica que sant Marcial va ser bisbe de Llemotges. Més amunt (veg. p. 370,9-11), però, seguint l'obra ludolfina, sí que apareix la remissió a sant Marcial com a deixeble de sant Pere i bisbe de la capital del Llemosí. | 14 *o ... amargues*] Corella incorpora aquest incís, el qual no apareix en l'original llatí (VC, 576b), però que cal interpretar com un doblet sinonímic de «*lactucarum agrestium*», en què el primer terme és una traducció literal, «letugues egrestes», i el segon, idiomàtica: «erbes amargues». | 17 *Mestre de les ystòries*] Aquest era el pseudònim amb què es coneixia Pere Comèstor, autor de la *Historia scholastica*, i d'ella el pseudònim. Cal destacar que aquesta remissió és incorporada per l'autor valencià, atés que en l'original llatí sols apareix: «Comèstor, en la *Història escolàstica*» (VC, 576b). | 23-24 *Staran ... oliveres*] *Psalteri* (Sl 127, 3): «Los teus fills, axí com plançons de olivera a l'entorn de la tua taula» (Martos, 2013b: 327). Vulgata: «Filii tui, sicut novella olivarum, in circuitu mensae tuae». Corella necessita explicitar el verb en el *Cartoixà*, atés que en el *Psalteri* s'elideix per trobar-se en una l'oració anterior a aquest verset. Les variants *plançol/planta* són habituals en el segle xv, la primera és forma patrimonial i la segona, culta. | 24 *de oliveres*] Tot seguit, Corella omet una interpretació (VC, 576b), en què s'exposa que aquest menjar significa el menjar etern a la vesprada, és a dir, a la fi del món esdevenidora. | 25-26 *O ... menjaven!*] Corella modifica l'apòstrofe de l'original llatí (VC, 576b), en què s'exclama: «Oh, feliços els comensals d'aquell sopar!» Corella, per tant, emfatitza la relació íntima entre Jesús i els deixebles (veg. nota p. 974,8-9).

5. DESIDERIUM CHRISTI MANDUCANDI HOC PASCHA, ET LEGALIUM POST PASSIONEM ABROGATIO

Et edentibus illis dixit Dominus: *Desiderio desideravi*, id est valde desideravi, *hoc Pascha*, scilicet typicum et legale, *manducare vobiscum, ante {577a} quam patiar*, id est moriar. Geminacione verbi notat intentionem duplicis desiderii, scilicet ut finiat Vetus Testamentum, et inchoet Novum, quod erat sibi in desiderium.

Cogita quam longo tempore hoc desiderium Domini fuerit protelatum, et noli deficere, si quandoque ad tempus, tuum differtur desiderium. Ipse etiam omnibus diebus vitae suae, post nos cucurrit in siti ferventissimi desiderii salutis nostrae. Et nos si quandoque non valemus habere desideria bona, saltem habeamus voluntatem habendi desiderium,

juxta illud: *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas*; et tunc acceptabit voluntatem pro facto.

Dicit autem hoc Dominus ut se voluntarie pati ostendat, cujus passionem immolatio agni typici et Pascha Judaicum praefigurabat; et ut demonstret affectum quem habet ut legalia cessent, et veritas Evangelii currat. Secundum Bedam, desiderat primo typicum Pascha cum discipulis manducare, et sic passionis suae mysteria mundo declarare; quatenus et legalis Paschae probator existat, et hoc figuram veri Paschae fuisse docendo, vetet ultra carnaliter exhiberi. In cujus rei figura *defecit manna postquam comederunt filii Israel de frugibus terrae* promissionis, *nec usi sunt ultra cibo illo*.

Unde subdit: *Ex hoc, scilicet tempore non manducabo illud, scilicet vetus et legale Pascha, donec*

[5. DEL DESIG DE CRIST DE MENJAR AQUESTA PASQUA I LA REVOCACIÓ DE LA LLEI DESPRÉS DE LA PASSIÓ]

E menjant ab los dexebles, diu lo Senyor: «Ab desig he desijat, ans de la mia mort, menjar aquesta Pasqua ab vosaltres.» Diu «ab desig he desijat» per splicar dos desigs que tenia: acabar la Ley vella e començar la evangèlica.

5

Tots los dies de la sua vida desijà lo Senyor menjar aquesta Pasqua, e nosaltres, si tantost nostres desigs no s'acaben, par que la divina bondat nos perjudica.

Diu lo Senyor aquestes paraules per mostrar com voluntàriament a la mort venia, ab quina affectió desijava la redempció nostra, que ab desig avia desijat menjar lo anyell de la Pasqua, qui de la sua mort e passió era perfeta e acabada figura, {165b} lo qual passar devia e més avant no sacrificar-se, pus ell, Anyell verdader sens màcula, en la ara de la creu era lo verdader sacrifici. Entrant en la terra de promissió, los fallí als fills de Israel la magna, e dels fruyts de la terra menjaren, hi entrant en la ley evangèlica, no menjam lo anyell de la judayca Pasqua, mas lo verdader Anyell, Déu e Senyor nostre, en lo sagrament de la euqaristia, en lo qual figurat menjam en recort la figura.

E per ço diu lo Senyor: «Yo dich a vosaltres que de aquesta hora avant yo no menjaré de aquest anyell fins

© 2 aquesta Pasqua] Tot seguit, Corella suprimeix la glossa de l'original llatí (VC, 576b, en què es diu que és l'anyell figuratiu i de la Llei. | 6-8 *Tots ... perjudica*] Corella resumeix i modifica l'original llatí (VC, 577a), en què s'exhorta a pensar quin temps tan llarg s'havia prolongat el desig del Senyor i a no decaure si es difereix el desig propi un temps. Ell mateix va córrer darrere de nosaltres tots els dies de la seua vida amb set de desig ferventíssim de la nostra salvació. Nosaltres, si alguna vegada no podem tenir bons desigs, almenys tinguem voluntat de tenir desig. | 8 *nos perjudica*] A continuació, Corella suprimeix un verset del Salteri que funciona com a autoritat i un comentari (VC, 577a): «*La meua ànima està assegedada de sentir a cada moment els teus designis*» (Sl 118, 20), i, llavors, de complir la voluntat per fets. | 10-11 *ab ... nostra*] Corella modifica l'original llatí (VC, 577a), en què s'exposa que el Senyor mostra el desig que té perquè cesse la Llei i còrrega la veritat de l'evangeli. | 11-16 *que ... sacrifici*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a Beda el Venerable, segons VC, 577a. | 14 *no sacrificar-se*] Tot seguit, Corella elimina un incís (VC, 577a), en què s'exposa que va prohibir d'aquell moment endavant realitzar la Pasqua carnalment (és a dir, sacrificar un anyell). | 14-16 *ell ... sacrifici*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 577a) amb aquesta al·legoria, el qual no es troba en l'obra ludolfina. La imatge de la creu a com a altar («ara de la creu», també, en altres indrets, «taula de la creu») on es realitza el sacrifici de Jesús, l'Anyell vertader, en analogia amb l'altar del temple de Jerusalem, on se sacrificaven els anyells judaics, és incorporació corellana, la qual, en altres indrets de la seua obra, també és agregada pel mestre en teologia, atés que no apareix mai en la *Vita Christi* (veg. nota p. 1009,22-1010,2; 1023,1-2). Aquesta al·legoria es documenta d'antic en la patristica, com en Raban Maur: «*Mystice autem offerunt filii Israel vitulum de armento in holocaustum, cum fideles populi plena fide corpus Dominicum pro salute generis humani in ara crucis immolatum in odorem suavitatis, Domino credunt et confitentur*» (*Enarrationes in libro Numerorum*, PL 108, cols. 678bc); o en sant Bru: «*In Christo vero, oblatio fuit omnia illa bona quae gessit usque ad diem mortis. Hostia autem dictus est, quando seipsum obtulit in ara crucis, et illa vetus hostia dicebatur esse suavissimus odor Deo, secundum sacrificium Christi, quod praefigurabat*» (*Expositio in epistolas Pauli*, PL 153, cols. 342bc). | 16-21 *Entrant ... figura*] Corella glossa la figura de l'entrada en la terra promesa (Js 5, 12) d'acord amb els ensenyaments que apareixen immediatament abans en l'obra ludolfina (VC, 577a). | 22-973,1 *Yo ... Déu*] Corella suprimeix les glosses que acompanyen a aquest verset evangèlic (Lc 22, 16) en l'original llatí (VC, 577a), en què s'interpreta «ja no el menjaré més», és a dir, l'anyell antic de la Llei, «fins que trobe el seu compliment» el sagrament del cos i la sang del Senyor, entesos espiritualment en aquesta Pasqua antiga.

sacramentum Dominici Corporis et Sanguinis in hoc veteri Pascha spiritualiter intellectum, *in regno Dei*, id est in Ecclesia militante, *impleatur*, id est instituat vel institutum celebretur. Quasi diceret: Non comedam vel celebrabo amplius in figura et signo, sed in veritate et signato. Ipse enim postea sumpsit verum Corpus suum sub sacramento, et nihilominus hodie in Ecclesia vetus et figurale Pascha impletum manducat;

quia ea quae Lex rudi populo carnaliter observanda praecepit, ipse in membris suis, hoc est in ipsa Ecclesia spiritualiter exercet. In hoc igitur regno comedit Corpus suum, id est nos illud in eo comedere facit; sicut postulat pro nobis, id est, postulare nos facit.

Sacramentum enim Eucharistiae, quod nos per fidem spiritualiter manducamus, et ipse manducat nobiscum incorporando nos sibi per istud sacramentum, quod alloquens Augustinus dicit: Cibus es grandium; non mutaberis in me, sed tu me mutabis in te. Unde *donec* non ponitur hic exclusive, sed inclusive.

[82] Calix Domini argenteus duas hinc et inde habens ansulas, sextarii gallici mensuram capit.

Et accepto calice, scilicet vini quoad Pascha Judaicum, *gratias egit et dixit: Accipite et dividite inter vos. Gratias egit*: quia instabat completum desiderium, ut post immolationem agni typici sequeretur immolatio Agni veri, scilicet Christi; et quia vetera transibant et nova fiebant omnia, dum vinum et azyma in Corpus et Sanguinem Domini ejus benedictione transubstantiabantur.

Unde ait: *Non bibam amodo de gemine vitis*, scilicet materialis, id est de vino quod generatur in vite, scilicet typicum potum, *donec veniat regnum Dei*, quod intellige ut supra de cibo est dictum.

Sicut supra, ut ait Beda, typicum agni esum, {577b} sic etiam potum Paschae typicum negat se ultra

que sia acabat en lo Regne de Déu», qui és la militant Sgleya, en la qual lo anyell, qui era figura, se compleix hi s'acaba en lo verdader Anyell, en lo sacrament de la euquaristia; lo qual, après de totes les viandes, instituí lo Senyor transubstanciant lo pa en lo seu sacratísim cors, hi ell lo summí e donà als seus dexebles. 5

E prenent lo càlzer, qui era de argent ab dos anses, après de aver fetes gràcies, diu tals paraules: «Preneu aquest càlzer, beveu e partiu-lo entre vosaltres. Yo us dich que de aquesta Cena avant no beuré de aquest vi, qui és generació de sarment, fins que'l Regne de Déu vinga.» 10

© 4-6 lo ... dexebles] Corella modifica l'original llatí (VC, 577a), en què s'exposa que després ell mateix, Crist, va prendre sota el sacrament el seu cos vertader, i nogensmenys hui menja Crist la Pasqua antiga i figurativa, complida en l'Església. [6 seus dexebles] Immediatament després, Corella elimina un passatge (VC, 577a), en què s'exposa que aquelles coses que la Llei manà complir carnalment al poble rude, ell les va complir espiritualment en els seus membres, en l'Església mateixa. Per tant, en aquest regne menja el seu cos, és a dir, fa que el fidel el menja en ell; com que prega pels fidels, fa que els fidels preguen. El sacrament de l'eucaristia que es menja espiritualment per la fe, el menja amb el fidel incorporant-lo a ell per aquest sacrament, com diu sant Agustí: «Ets vianda de grans; no et canviaràs en mi, sinó que tu em canviaràs en tu». «Fins que» (Lc 22, 16) –acaba el passatge omès– es diu de manera exclusiva, no inclusiva. [7-12 E ... vinga] Corella tradueix els versets evangèlics de Lc 22, 17-18 sense les glosses que apareixen en l'original llatí (VC, 577a), en què s'interpreta que «llavors prengué el calze», amb vi, segons la Pasqua dels jueus, «digué l'acció de gràcies i afegí: "Preneu això i repartiu-vos-ho"». «Digué l'acció de gràcies», perquè era el moment de complir-se el seu desig, que després de la immolació de l'anyell figuratiu havia de seguir la immolació del l'Anyell vertader, Crist; i perquè les coses antigues passaven i tot es feia nou, quan per la seua benedició el vi i el pa àzim foren transubstanciats en el cos i la sang del Senyor. Diu: «No beuré més del fruit de la vinya», material, és a dir, el vi que produeix la vinya, la beguda figurativa, «fins que haurà arribat el Regne de Déu», que cal entendre –acaba el passatge eliminat– com s'ha dit abans del pa (veg. nota anterior). [7 qui ... anses] Corella trasllada fins a aquest punt la descripció del calze, i també l'abreuja, la qual apareix més avant en l'original llatí (veg. nota p. 974,7), en què s'exposa que el calze del Senyor era d'argent i tenia dos anses, una a cada costat, i hi cabia un sextari gal·lic.

gustaturum, donec ostensa et manifesta Resurrectionis suae gloria, regni Dei fides mundo adveniat;

ut per duo maxima Legis edicta, esum videlicet potumque paschalem spiritualiter immutata, disceres omnia Legis sacramenta vel iussa, quae carnaliter sonare videbantur, ad spiritualem jam observantiam fuisse transferenda.

Et sic secundum Augustinum, Lucas de duplici calice mentionem facit: primo, de calice vini praedicto, quoad Pascha Judaeorum; secundo, de calice Sanguinis sui, de quo infra est dicendum.

[82]

Legale igitur Pascha cessavit, et impletum fuit in regno Ecclesiae, quando divina Sapientia paravit mensam novi Sacramenti, ubi posuit panem Corporis, et miscuit vinum Sanguinis sui. Legalia enim habuerunt cursum suum et obligationem usque ad Christi passionem, in qua oblatum est unum perfectum sacrificium, evacuativum legalium; et ideo usque tunc Christus legalia servavit, et similiter aliis servanda mandavit.

Unde dicit Augustinus, quod legalia tantum fuerunt ante passionem Domini viva, post passionem mortua;

sed postquam claruit veritas Evangelii per mundum, sunt sepulta. Nostra vero sacramenta usque ad finem mundi in suo vigore manebunt.

No menjà lo Senyor ni begué après de aquesta Cena fins a la sua ressurrecció, que era lo seu regne, per provar la veritat de la sua vida.

Diu sant Agostí que sanct Luch de dos càlzers parla, de aquest del qual tots bevien en la Cena, hi après, de aquell en lo qual consa- {165c} grà la sua sanch preciosa, segons veurem en los següents capítols.

Gran familiaritat de Senyor benigne: en un plat ab los dexebles menjava, en huna copa bevia!

Cessà, donchs, d'equí avant la judayca Pasqua hi fon complida en lo Regne de Déu, qui és la sancta Sgleya, quant la divina sapiència parà la taula nova, la sancta Sgleya, en la qual posà lo seu cors per vianda e per vi la sua sanch preciosa. Les cerimònies de la Ley fins a la passió del Senyor tingueren la sua via, quant fon ofert aquell figurat sacrifici que tots los altres figuraven. E per ço lo Senyor fins a la Cena servà e manà que servasen la ley judayca.

Diu sanct Agostí que les cerimònies judayques ans de la passió del Senyor foren vives, però ja s'avo[r]riren e n la sua pasió moriren, e après la sua passió foren mortes.

Aprés la preycació de la ley evangèlica foren soterrades e mortals als qui les serven, car desoteren lo cors de la mare sinagoga, la qual sos fills, los apòstols, honradament portaren a la sepultura, servant algunes cerimònies judayques per honor de la ley judayca, no perquè fosen necessàries, mas per mostrar que no les dexaven per males, axí com la ydolatria; mas que ja eren passades, pus era vengut Jesús, Déu e Mesies, del qual elles totes eren figura. E per ço és nefandísim heretge lo qui de present les observa, car del tot judaÿsa e nega tota la ley evangèlica.

© 1-3 *No ... vida*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a Beda el Venerable, segons VC, 577ab, i també simplifica l'original llatí, en què s'exposa que, segons Beda, més amunt nega el Senyor que taste d'ara endavant el menjar figuratiu de l'anyell ni la beguda figurativa de la Pasqua fins que, mostrada i manifestada la glòria de la seua resurrecció, arribe al món la fe del Regne de Déu. | 3 *sua vida*] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 577b), en què s'indica que Jesús nega menjar ni beure perquè, pels dos màxims decrets de la Llei, el menjar i la beguda pasqual, canviades espiritualment, hom aprenga que tots els sacraments o manaments de la Llei, els quals semblava que eren coneguts carnalment, calia transferir-los ja a l'observança espiritual. | 7 *següents capítols*] Tot seguit, Corella trasllada més amunt (veg. nota p. 973,7) la descripció del calze que apareix en aquest punt de l'obra ludolfina (VC, 577b). | 8-9 *Gran ... bevia!*] Corella agrega aquesta apòstrofe, la qual no apareix en l'obra ludolfina (VC, 577b), i que ressalta el tracte íntim entre Jesús i els seus deixebles, com ho expressa també el mestre en teologia en altres llocs (veg. nota p. 971,25-26). | 12-13 *parà ... Sgleya*] Corella glossa l'original llatí (VC, 577b), en què es diu que parà la taula del nou sacrament. La identificació de la taula amb l'Església és, per tant, corellana, però beu d'una lliçó de l'original llatí que el mestre en teologia reformula en el seu lloc (veg. nota p. 973,4-6). | 20-22 *però ... mortes*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 577b), en què s'exposa que després de la Passió foren mortes. | 23-33 *Aprés ... evangèlica*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 577b), en què s'exposa que després que la veritat de l'evangeli resplendesca pel món, els manaments de la Llei són soterrats. Els sacraments cristians romandran vertaderament en vigor fins a la fi del món. Per tant, la condemna als judaïtzants és una inclusió corellana.

6. CONDICTIONES REQUISITAE AD
COMEDENDUM AGNUM TYPICUM VERO AGNO
APPLICANTUR

Et nota, quod in Exodo determinantur multa, quae requirebantur ad esum agni typici; et adhuc requiruntur ad esum Agni veri. Debet enim comedi verus Agnus, scilicet Christus: primo a circumcisis, per veteris conversationis depositionem; secundo, cum lactucis agrestibus, per amaram de peccatis omnibus cordis contritionem; tertio, sine fermento peccati, cum panibus azymis, per conscientiae sinceritatem; quarto, renibus accinctis, per castitatem; quinto, pedibus calceatis, per affectionum a terrenis elongationem, cujus signum potest esse, quod Deus prius lavit pedes discipulorum, quam daret eis hoc Sacramentum; sexto, cum baculis in manibus, per suiipsius custodiam diligentem.

Praedictae conditiones requiruntur ad declinationem mali, sed quantum ad operationem boni requiruntur:

primo, quod in domo una comedatur, per ecclesiasticam unitatem; secundo, quod a vicinis, per fratrum amorem et concordiam; tertio, quod non crudus sine amoris igne, nec coctus aqua sine devotionis sapore, sed assus igni, per devotionis fervorem praecedentem; quarto, quod festinanter, per spiritualem aviditatem et delectationem concomitantem; quinto, quod totaliter, per fidei integritatem, vorando caput cum pedibus et intestinis, id est per veram fidem incorporando, et credendo in Christo divinitatem, quae est caput ejus, et humanitatem, scilicet carnem, quae tanquam pes ejus est infima in ipsa natura, et animam, quae est media, sicut ejus intestina; sexto, quod sine ossium comminutione per simplicem sacramenti venerationem.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui hora vespertina coenam ultimam cum discipulis in coenaculo grandi strato fecisti, et eos sacratissimo Corpore et Sanguine tuo cibasti: fac pectus meum coenaculum grande stratum, amplifica spem et charitatem in corde meo, magnifica longanimitatem, spem, et charitatem, patientiam et

© 19 fe] fer | 22 no-n] nou

© 5-6 *avent ... àbits*] Corella amplifica i glossa l'original llatí (VC, 577b), en què es diu simplement que circumcisis significa deixar el tracte amb les coses antigues. El mestre en teologia ja ha glossat, en base a la condemna de la carnalitat, en altres ocasions (veg. nota p. 580,34-35). | 14 *temptacions diabòliques*] Immediatament després, Corella omet un comentari (VC, 577b), en què s'exposa que les susdites condicions són requerides per a declinar el mal, però quant a les accions bones, es requereix el que segueix. | 17-19 *sens ... desijosa*] Notem la rima incorporada per Corella («saborosa» / «devota» / «desijosa»), la qual no apareix en VC, 577b, i que recorda els usos mnemotècnics usats pels sermonadors en l'Edat mitjana (veg. nota p. 554,10-13). | 19 *entrega*] Veg. nota p. 457,38. | 20-22 *per ... ànima*] Corella modifica i simplifica l'original llatí (VC, 577b), en què per mitjà d'imatges s'exposa que cal creure en la divinitat de Crist, que és el seu cap; la seua humanitat, és a dir, la carn, la qual, com els seus peus, és la part ínfima de la seua natura; i l'ànima, la qual es troba a la meitat, així com els budells. | 22-23 *que² ... fortalea*] Corella interpreta la glossa de l'original llatí (VC, 577b), en què s'al·legoritzava que no trenquen els ossos, per la senzilla veneració del sagrament.

[6. DE LES CONDICTIONS PER A MENJAR
L'ANYELL PASQUAL APLICADES AL VERDADER
ANYELL]

E devem atendre que moltes con- {165d} dicions posà Moysés ab les quals devien menjar lo anyell de la Pasqua, hi més altament convenen al menjar del verdader Anyell en lo sagrament de la euquaristia, lo qual devem menjar circumcisos, avent de si tallat de les delectacions carnals tots los mals àbits; ab letugues amargues, per amargor de contrició verdadera; sens levat de algun mal prepòsit, ab pans alisos en puritat e sinceritat de consciència; ab los renyons cenyits per casta continència; ab los peus calçats per la pols de cogitacions terrenes, e per ço primer los lavà los peus lo Senyor que no·ls donàs lo sagrament de la euquaristia; ab bastons en les mans, guardant-se ab diligència de les temptacions diabòliques;

en una casa, qui és la unió de la sancta Sgleya; ab los vehins, fraterna dilectió e amicícia; no cru, sens foch de amor encesa, no bollit, sens devoció saborosa, rostit, ab fervor devota; cuydadament, ab aviditat e fam desijosa; que tot lo menjasen per fe entrega: lo cap, los peus e los budells, per vera crehença que en lo sagrament de la euquaristia és Déu e home ab vera carn e ànima; que os no·n trencassen, que per la humanitat flauca no descreguesen la divina fortalea.

ORACIÓ

[S]enyor Jesús, qui lo dijous a vespre, en lo gran e aparellat cenacle, celebrist la última Cena ab los teus dexebles, en la qual {166a} los donist lo teu sacratíssim cors en vianda, e la tua sanch a beure, fes que·l meu cor sia un gran e aparellat cenacle; exampla la mia speranza, alça la mia caritat, allarga la paciència,

humilitatem. Da mihi, ut te quem coeli et terrae non capiunt, pro modulo suo capiat cor meum contritum et humiliatum: ut per inhabitantem gratiam tuam omnia tibi placentia cogitem et perficiam, et omnia contraria odienda declinem; et sic perseverando usque in finem, consequar tunc dignam sacrosancti Corporis et Sanguinis tui perceptionem.

{578A} CAPUT LIV. DE ABLUTIONE PEDUM

I. DILECTIO CHRISTI ERGA DISCIPULOS

Circa secundum vero diligenter attende.

Praemissis namque ita se habentibus, *sciens Jesus quia venit hora ejus*, non fatalis, sed impletionis sacramentorum a Deo Patre ordinata, *ut transeat ex hoc mundo ad Patrem*, non per loci mutationem: sed sicut dicitur a Patre venisse assumendo naturam nostram mortalem, ita dicitur ad Patrem rediisse, faciendo ipsam per immortalitatem in sua resurrectione paternae gloriae consortem.

Cum semper dilexisset suos qui erant in mundo, non suos sola creatione, sed suos etiam electione, scilicet discipulos, *in finem dilexit eos*, id est in fine specialia et majora signa dilectionis, et quanto amore dilexerit eos ostendit, ponendo animam suam pro eis; vel, *in finem*, id est perseveranter et in mortem, nonquod morte terminaretur dilectio, sed in tantum dilexit quod usque ad mortem dilectio eum perduxit, in quo exemplum dedit, ut omnes in Dei et proximi charitate usque in finem permaneant;

vel, *in finem*, id est in Christum qui est finis perficiens et consummans, *dilexit eos* utique, ut et ipsi de hoc mundo ubi erant, ad caput suum, quod hinc transisset ejus dilectione transirent.

Per Jesum qui *salus* interpretatur, bonus praelatus significatur, finis vero ultimus est beatitudo vera, quae consistit in clara Dei visione et fruitione perfecta;

pahimenta'l de verdadera e ferma crehença sobre fonaments de humilitat profunda, perquè tu, Déu meu, a qui lo cel e la terra no poden pendre, yo, mínim, miserable, per la tua gràcia dins lo meu contrit cor te reba, que totes les coses que a tu plahen cogite hi acabe, e tinga en hoy les que a tu desplahen; e axí fins a la fi persevere, que lo teu sacratíssim cors e sanch preciosa puga rebre quant de aquest món me partexca. [Amén.]

DEL LAVAMENT DELS PEUS. CAPÍTULO LII

[I. DE L'AMOR DE CRIST ALS DEIXEBLES]

[S]abent lo Senyor que era venguda la sua hora, no de constel·lació de planetes, mas de la ordenació divina, que de aquest món pase a son Pare, no per mutació de loch, mas axí com diem que devallà del Pare quant pres la nostra mortalitat humana, axí diem que tornà al Pare quant en la sua resurrecció la féu immortal, participant de la paterna glòria.

Com tostemps agués amat los seus qui en lo món lo seguïen, hi en la fi los amà, mostrant-los senyals e donant-los penyores de special amicitia, perquè en lo món los dexava posant per ells la sua vida, donant a nosaltres exemple que fins {166b} a la fi continuem la amor de Déu e del prohisme.

© 1-2 *pahimenta'l ... profunda*] Corella retorca l'original llatí (VC, 577b), en què es prega al Senyor que magnifique l'esperança, la caritat, la paciència i la humilitat. | 10 *Capítol LII*] Tot seguit, Corella suprimeix l'inici del capítol (VC, 578a), en què s'exhorta a atendre ben diligentment el segon misteri que cal meditar (veg. nota p. 966,33). | 11-12 *no ... planetes*] Corella tradueix de manera interpretativa l'original llatí (VC, 578a), en què el Senyor ho sabia no pel fat, és a dir, per ordenació del destí. | 18-19 *los ... seguïen*] Corella condensa la glossa que apareix en l'original llatí (VC, 578a), en què s'interpreta «els seus» (Jn 13, 1), no sols perquè els ha creat, sinó seus també per elecció, és a dir, els deixebles. | 18 *los seus*] Immediatament després, Corella obvia el comentari de l'original llatí (VC, 578a), en què es diu que els deixebles eren seus no només per creació, sinó també per elecció, és a dir, per deixebles. | 21 *sua vida*] A continuació, Corella elimina una interpretació (VC, 578a), en què es comenta «fins a l'extrem» (Jn 13, 1), de manera perseverant, fins la mort; no que l'amor s'acabe amb la mort, sinó que els va amar tant que l'amor el dugué fins la mort. | 23 *del prohisme*] Tot seguit, Corella elimina una altra interpretació (veg. nota anterior) de l'original llatí (VC, 578a), en què es comenta «fins l'extrem», que és Crist, perquè és l'extrem o fi que perfecciona i consuma; «els estimà» (Jn 13, 1) perquè passen d'aquest món en què estaven al seu cap, que va passar abans, pel seu amor. Per Jesús, que significa «salvació», s'assenyala el bon prelat; certament, el fi últim és la verdadera beatitud, la qual consisteix en la visió clara i fruïció perfecta de Déu.

licet autem omnis homo debeat ad hunc finem proximum diligere, praelatus tamen qui est Christi vicarius, specialiter tenetur erga suos subditos haec facere.

2. CHRISTUS SURGIT A COENA PEDES DISCIPULIS LAVATURUS

Et coena facta, scilicet agni paschalis, cum diabolus misisset in cor, id est, in voluntatem Judae, non directe tanquam voluntatem movens, sed indirecte tanquam ei suggerens, ut traderet eum, scilicet Jesum,

[83]

Diabolus quippe non est immissor cogitationum malarum, sed incensor; quia tentatio prava ex homine est, quam diabolus non immittit, sed immissam ab homine magis intendit, et accendit tentatione hominis percepta per aliqua signa exteriora. Aliter enim non potest hominem dejicere, nisi homo seipsum dejiciat, et hosti arma reddat, id est nisi suggestioni consentiat;

[83] consentiens iniquitati, die enim praecedenti eum vendiderat suggestione diaboli.

nam secundum Augustinum, per diabolum suggestiones immittuntur, et humanis cogitationibus miscentur.

His ergo ita factis, *sciens*, Jesus ut Deus, *quia omnia dedit ei Pater in manus*, id est in potestatem, etiam ipsum traditorem et persecutores, ex quo patet in Christo plenitudo scientiae et potestatis; *et quia a Deo exiit in mundum veniens, nec Patrem deserens, et ad Deum vadit*, omnia quae acquisivit Patri reducens, et non nos relinquens; *sciens* se esse Regem regum, et Dominum dominantium, nec oblitus se esse Dei Filium naturalem, et non ignorans suam sublimitatem;

Hi en special als prelats, qui deven posar la vida per les ovelles, de la lana de les quals se visten, que lo Senyor per les seues ha posat la vida e de la sua lana les ha vestides.

[2. COM CRIST S'ALÇA EN LA CENA PER LLAVAR ELS PEUS DELS DEIXEBLES]

Levàs, donchs, lo Senyor de la Cena per lavar los peus als dexebles. Avia posat lo diable dins lo cor de Judes que acabàs la trachió que havia començada.

No devem entendre que'l diable la mala voluntat ni lo dilliber de mal obrar dins lo cor de l'home pose, però ab totes les seues arts e forces lo tempta hi l'instiga que'l mal vulla, e volent, lo pose en obra. Però stà en la potestat e franch arbitre de l'home si vol consentir al diable, e axí no pot ferroquar al qui tempta, si ell no s-dexa caure.

Ja lo dia passat havia Judes ab los sacerdots finat lo nefandísim pacte, però lo diable tostemp instava que la nefandísima venda vingués en effecte.

Sabent, donchs, lo Senyor, hi com a Déu hi en quant home, en la visió de la essència divina, que Déu, son Pare, totes les coses avia sotsmés sots potestat sua, hi a Judes e tots los qui matar lo volien, hon se mostra en lo Senyor plenitud de potestat e de sciència; e sabent que era exit del Pare per generació eterna, etern ab lo Pare, hi era vengut en lo món prenent carn humana, hi anava al Pare per glorificació de la sua carn nostra, en la sua resurrecció e escenció gloriosa, portant-li tot que havia atquirit en la terra; sabent e conexas que era Rey dels reys e Senyor dels qui senyoregen, no oblidant-se que era Fill de Déu natural, no ignorant res

Ⓜ 6 Avia] auici

Ⓜ 1-4 *Hi ... vestides*] Corella reformula l'original llatí (VC, 578a), en què s'exposa que encara que qualsevol ha d'estimar el proïsme fins a aquest fi, el prelat, que és vicari de Crist, és especialment obligat cap als seus súbdits a fer açò. Per tant, Corella substitueix súbdits per ovelles i crea la imatge en base a la paràbola del bon pastor (Jn 10, 1-21). | 5-7 *Levàs ... començada*] Corella reformula l'original llatí (VC, 578a), en què s'exposa que «acabat el sopar» (Jn 13, 2) de l'anyell pasqual, «quan el diable ja havia posat en el cor», és a dir, en la voluntat «de Judes», no directament, com si el mogué la voluntat, sinó indirectament, com si li ho suggerís, que lliuràs Jesús. Així, en primer lloc, Corella incorpora i resumeix un verset evangèlic: «S'alça de taula, es llevà el mantell i se cenyí una tovallola» (Jn 13, 4), el qual no es troba en aquest punt de l'obra ludolfina, certament per introduir el següent passatge: el llavatori dels peus. En segon lloc, el mestre en teologia elimina la glossa que acompanya el següent verset evangèlic que apareix en l'obra ludolfina (Jn 13, 2). Per últim, Roís de Corella trasllada més avall un comentari sobre la traïció de Judes (veg. nota posterior). | 15-17 *Ja ... effecte*] Corella trasllada a aquest punt del *Cartoixà* un comentari (VC, 578a) que apareix més amunt en l'original llatí (veg. nota anterior), en què es diu que Judes, consentint a la iniquitat, va vendre Jesús el dia precedent per suggestió del diable. L'amplificació que també realitza el mestre en teologia sobre aquest passatge té a veure amb les interpretacions que apareixen immediatament abans en l'obra valenciana. | 17 *en effecte*] A continuació, Corella elimina un comentari de sant Agustí d'Hipona (VC, 578a), en què s'exposa que les suggestions són introduïdes pel diable i es mesclen amb les pensaments humans. | 19 *en ... divina*] Corella incorpora aquest comentari, el qual no apareix en VC, 578a. Aquesta interpretació, i les altres que també afegeix Corella en aquest passatge (veg. notes posteriors), tenen com a objectiu subratllar la unió hipostàtica de Déu Pare i Déu Fill. | 23-24 *per generació eterna, etern ab lo Pare*] Corella agrega aquesta glossa, la qual no es troba en l'original llatí (VC, 578a), amb la finalitat expressada anteriorment (veg. nota precedent). | 24-26 *hi? ... gloriosa*] Corella afegeix aquest comentari, el qual no apareix en VC, 578a (veg. nota p. 977,19).

quamvis talis esset, et talem se sciret, tamen in magna suae pietatis indicium, in magna nostrae exemplum humilitatis, non Dei Domini sed hominis servi implet officium; humiliat se ut ministret, quia venit *ministrare et non minis-* {578b} *trari,*

ac *surgit a coena,* volens lavare pedes discipulorum. Ex quo universum conculcat tumorem, dum is qui exit a Deo, et ad Deum vadit, pedes lavare voluit. Locuturus quippe Evangelista, de tanta Domini humilitate prius ejus celsitudinem voluit commendare ad exaggerandum ipsius Domini humilitatem, et ad monendum nos, ut quanto magni sumus, humiliemur in omnibus, et de donis Dei nunquam superbiamus. Ac si per hoc dicatur homini: Si ille qui Filius Dei erat, et Patri aequalis, suam a Deo inclinavit majestatem, ut humiliaret se ad pedes hominis, quid debet facere miser homo, qui est terra et cinis?

Surgunt etiam statim et discipuli, ignorantes quo velit ire. Ipse autem descendit cum eis in alium locum inferius in eadem domo, subtus coenaculum. Nam in superiori parte domus Palaestini faciebant coenacula, et inferius cubacula.

Sunt autem in monte Sion duae capellae, ubi erant canonici regulares cum Abbate, secundum regulam beati Augustini Domino ministrantes: una superior, ubi coena facta fuit, et Spiritus Sanctus super discipulos descendit; alia inferior, ubi Christus pedes discipulis lavit, et eis, januis clausis, apparuit; cui contiguum coemeterium, quod dicitur bonorum virorum possessio, ubi sepultus fuit beatus Stephanus, Nicodemus, Gamaliel, et Abiba cum aliis viris sanctis, ubi etiam est sepulchrum David et Salomonis, et aliorum bonorum regum Juda et Jerusalem.

3. VESTIBUS DEPOSITIS, LINTEO SE PRAECINGIT

Veniens ergo Dominus inferius cum discipulis, omnes ibi sedere fecit, aquam sibi afferri jubet, et deponit vestimenta, ut convenientius hoc ministerium exhibeat.

Ubi nota quatuor depositiones vestium Christi: in coena deposuit eas, et resumpsit; ad columnam nudatus est, et reindutus; in illusione militum nudatus

de la sua excel·lència e sublimitat divina, mostrant la sua humilitat profunde, donant a nosaltres exemple, no de Déu home, mas de humil dejecte servent home, de lavar los peus pren ofici, mostrant que no per esser servit, mas per servir venia e lavar los peus dels pobrellets peccadors dexebles, creatures que ell, Déu, havia creades.

Levàs, donchs, lo Senyor de la Cena per lavar los polsosos peus dels apòstols, per abaxar la mundana supèrbia. E volent lo evangelista descriure humilitat tan baixa, ha primer parlat de la sua sublimitat excelsa perquè pugam apendre, quant serem majors, siam més humils en tots nostres actes, recordant-nos que, [si] aquell qui és natural Fill de Déu, egual e cohetern [ab] son Pare, enclinà la sua magestat humiliant-se als peus dels hòmens, què deu fer lo miserable home, pols e cendra?

Leven-se tantost ensemps ab ell los dexebles, ignorant lo que delliberava, hi lo Senyor devallà en hun altre palau que stava més baix del cenacle. Acostumaven en aquella terra menjar en les cambres altes e dormir en les baxes.

Ha-y dos capelles en lo mont de Sion, en les quals staven regulars canonges que segons regla de sant Agostí a Déu servien: la una és alta, en la qual féu lo Senyor la Cena hi en la qual lo Sperit Sant devallà sobre los dexebles; l'altra és baixa, hon lo Senyor lavà los peus als apòstols y après la resurrecció los aparegué, les portes tancades. Hi stà conjunt ab aquesta capella un cimiteri, qui's diu «Possessió dels bons hòmens», ho[n] fon soterrat sant Steve, Nicodemus, Gamaliel, ab altres sants hòmens, hon stà lo sepulcre de David, de Salamó hi de altres reys de Judea.

[3. COM SE CENYEIX UNA TELA DESPRÉS DE DESPULLAR-SE LES VESTIDURES]

Devallant, donchs, lo Senyor en aquesta casa, demanà que li portasen aygua, e dexà les vestidures perquè millor pogués servir los seus dexebles.

Hon devem atendre que lo Senyor quatre vegades se despullà les vestidures: en la Cena la primera; la segona a la colona, quant lo açoten; terçament, los cavallers lo despullaren quant scarnint li vestiren lo

Ⓢ 12 més] mas

Ⓢ 5-7 dels ... creades] Corella amplifica l'original llatí (VC, 578b), en què es diu simplement que volia llavar els peus dels deixebles, amb la voluntat d'incidir en la pietat del lector o oient de l'obra (veg. nota p. 964,17-18). | 9-10 per ... supèrbia] Corella condensa l'original llatí (VC, 578b), en què es comenta que per això trepitja tota altesa, perquè aquell que va eixir de Déu i a Déu va, va voler llavar els peus. | 21 en' ... terra] Corella interpreta l'original llatí (VC, 578b), que parla de cases dels palestins. | 32 Gamaliel] A continuació, Corella omet el nom d'un just (VC, 578b), tal volta per ser menys conegut: Abiba. | 40-979,2 terçament ... vestidures] Corella reinterpreta l'original llatí (VC, 578b), en què s'exposa que va ser despullat en la burla dels soldats, i tornat a vestir, encara que no es llegeix que, quan estava amb Herodes, fos despullat.

est, et reindutus, sed ab Herode non legitur nudatus; ad crucem nudatus est, nec reindutus.

Prima spectat ad Apostolos, quos in brevi resumpsit; secunda, ad illos qui resumpti sunt in die Pentecostes, et paulatim resumuntur; tertia in reliquias, quae resumentur in fine; quarta, ad perversam medietatem nostri temporis, quae nunquam resumetur.

Depositis igitur vestimentis suis, *linteo se praecinxit*, disponens se ad lavandum, et nihil omittens de his quae ad istud requiruntur officium. *Deinde mittit aquam in pelvim lapideam, propriis manibus, non per aliorum ministerium; et tam charitative, tam honeste, tam officiose praeparatus venit lavare pedes discipulorum lutosos, quia discalceati incedebant, et tergere linteo quo erat praecinctus; ut per omnia humilitatis officium impleret. Et quid mirum si hoc fecit, qui multo majora facere dignatus est?*

Unde Augustinus; Posuit autem vestimenta sua, *qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit; praecinxit se linteo, qui formam servi accipiens, habitu inventus est ut homo; misit aquam in pelvim, ut lavaret pedes discipulorum, qui in terram sanguinem fudit, quo immunditiam dilueret peccatorum; linteo quo erat praecinctus pedes quos lavit tersit, {579a} qui carne qua erat indutus Evangelistarum vestigia confirmavit.*

Et linteo quidem ut se praecingeret, posuit vestimenta quae habebat; ut autem formam servi acciperet, quando semetipsum exinanivit, non quod

manto morat e la porpra, hi après li tornen les sues vestidures; quartament, en lo mont de Calvari.

Les primeres signifiquen los apòstols, qui prestament al Senyor tornaren; lo segon despullar e vestir són aquells qui après de Penthacostés en lo Senyor cregueren, hi tots los pecadors qui de cada dia en lo Senyor crehen y ab vera penitència al Senyor se acosten; per lo terç despullar e vestir són entesos los juheus, qui en la fi del món al Senyor se acostaran per vera crehença; lo despullar de la creu significa aquells impenidents, los quals, si del Senyor se lunyen, nunca s'i acosten.

Dexà, donchs, lo Senyor les {167a} vestidures e senyís de lli una tela, disponent-se com a servent, no dexant alguna cosa que per a tal servey fos necessària. Hi ab les sues mans posà aygua en una conqua, e ab caritat, amor e humil reverència, com servent bé aparellat en lo servey que emprenia, acostà's a lavar los peus als dexeables, plens de fanch e polsosos, e torquar-los hi exuguar-los ab la tela que cenyia. E quina maravella que l'humil Senyor fes tals actes, qui per nosaltres soferí fins a la mort tants oprobri!

Diu sanct Agostí, al-legorisant tots aquests actes, los quals en lo vulgar és impossible se puguen descriure, perquè postil·la aquell parlar de l'Apòstol com «*in forma Dey esset*», però asajarem com explicar se puga, segons la poquetat de nostre dèbil entendre.

Scriu, donchs, sant Agostí, dient: «Posà les vestidures quant, essent Déu, humilià la sua divinitat excelsa. Cenyés les teles quant pres forma de servent, verdader home, cenyint-se la humanitat nostra. Posà aygua en la conqua per lavar los polsosos peus dels apòstols quant scampà la sanch en la terra per lavar e desfer les nostres culpes. Torquà los peus ab la cenyida tela quant en la humanitat asumta pres nostres defalts e misèries.»

© 9 la] cla | 13 Dexà] Deya | 20 exuguar] exeguar | 30 servent] scruent

© 2 *quartament ... Calvari*] Corella reformula l'original llatí (VC, 578b), en què s'indica que fou despullat per crucificar-lo, i no el tornaren a vestir. | 6-8 *hi ... acosten*] Corella glossa l'original llatí (VC, 578b), en què es parla sols d'aquells que a poc a poc retornen. | 8-10 *per ... crehença*] Corella glossa l'original llatí (VC, 578b), en què s'interpreta pel tercer despullament les restes, que seran retornats en la fi. | 23-27 *Diu ... entendre*] Corella incorpora aquest tòpic, el qual no apareix en l'original llatí (VC, 578b), de la pròpia flaqueja d'enteniment per encarar un destret intel·lectual, al qual se suma un nou argument: la impossibilitat del vernacle («lo vulgar») –s'entén el valencià– de traduir fidelment el text paulí (Fl 2, 7) en llatí. Contrasta açò amb altres passatges en què, justament, es fa una valoració positiva (veg. nota p. 1011,9-15). | 34-36 *Torquà ... misèries*] Corella modifica l'original llatí (VC, 578b-579a), en què s'exposa que «amb la tovallola que duia cenyida» (Jn 13, 5), va eixugar els peus que havia llavat; ell va confirmar amb la carn amb què s'havia vestit les passes dels evangelistes. | 35-36 *defalts e misèries*] A continuació, Corella suprimeix una darrera interpretació de la citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 579a), en què es comenta que, així com per a cenyir-se amb la tela es va llevar les vestidures que duia, així, perquè prengué forma de servent, quan «es va fer no res» (Fl 2, 7), no va deixar el que tenia, sinó que va rebre el que no tenia.

habebat deposuit, sed quod non habebat accepit: haec Augustinus.

4. PETRUS PRIMUM LOTIONEM REFUGIT, SED EI COMMUNANTE DOMINO, MUTAT CONSILIUM IN MELIUS

Et ut omnia ratione et ordine faceret, et faciendo nos instrueret, venit ministerium inchoando, primo ad *Simonem Petrum*; ipse enim inter alios major erat, et ideo ab ipso inchoandum fuit. Et tunc Petrus ex consideratione divinitatis et majestatis Christi territus, quod etiam quilibet eorum expavisset, expavit, et totus stupefactus recusat, et rem sic suo iudicio indecentem declinat. Non decet, inquit, non convenit: tu Dominus, ego servus; tu Deus, ego homo; tu Creator, ego creatura; et *tu mihi* misero, pauperrimo, humillimo piscatori *lavas pedes*, sordidos, et infimum in corpore membrum manibus his quibus caecis oculos aperuisti, leprosos mundasti, et mortuos suscitasti, id est vis lavare pedes mihi peccatori, tu qui es Filius Dei? Quasi diceret: Hoc indecens est, et nullo modo sustinendum.

Simile verbum dixit in principio conversionis suae: *Exi a me, quia homo peccator sum, Domine*. Sicut est Dominus humilis ad serviendum, ita servus non suscipiendo servitium.

Quasi diceret secundum Bedam, *tu Deus deorum*, tu Rex Angelorum, tu Filius Altissimi, et speculum sine macula majestatis Dei, tu quem adorant angelicae Potestates, tu Deus aeternae, *mihi* vermiculo *lavas pedes*? Tu ante me curvaris, ante quem curvantur qui portant orbem? Tu ante me flecteris, ante quem flectitur *omne genu coelestium, terrestrium et infernorum*?

Et in hoc Petrus significat discipulum ignorantem, et indiscrete loquentem de facto Superioris sui, cujus ignorat rationem. Frequenter enim contingit, quod aliquid iudicatur irrationabilissimum ab ignorante causam, quod tamen rationabilissimum est secundum veritatem. Propter quod *dixit ei Jesus: Quod ego facio, tu nescis modo*; hoc meum factum, exemplum est et

[4. COM PERE REFUSA EL LLAVAMENT, PERÒ, COMMUNAT PEL SENYOR, CANVIA EL SEU PARER A MILLOR]

E perquè ab rahonable orde portàs tot aquest exemplar misteri, vench primer a Pere, que entre-ls altres principal era. Lo qual, considerant la majestat divina, mirant agenollat davant ell aquell qui no {167b} havia molt que Fill de Déu confesat havia, spantà's, 5
marvellà's, tremolà, hi tal servey com a indecent per a ell refusà, dient: «No convé, ni-s deu fer, ni és decent cosa, tu Senyor, yo servent; tu Déu, yo home; tu Creador, yo creatura; tu Rey dels reys, tu puritat mundísima, a mi, peccador miserable, pexcador 10
dejecte, laves los peus polsosos, sûtzeus, ab aquelles mundísimes mans qui has ubert los ulls de aquell qui naxqué cech del ventre de sa mare, has ressucitat los morts, guarits los lebrosos. No és cosa, justificat Senyor, que fer se dega, ni que yo en alguna manera ni 15
en algun temps ho comporte.»

Semblants paraules dix Pere en lo principi de la sua conversió, quant, avent pres tants pexos, dix al Senyor: «Vés-te'n de mi, Senyor, ix de la barqua, que yo só peccador home e no só digne de la tua presència.» Axí 20
com lo Senyor és humil en voler fer tal servici, axí és humil lo servent Pere que per humilitat no l'accepta.

Scriu Beda que deya Pere: «Tu, Déu infinit, Rey dels àngels, Fill de l'Altisme, spill sens màcula, en lo qual ton Pare, Déu, se mira, resplandor de la lum 25
eterna, lo qual les angèliques jerarchies totes adoren, etern Déu, tu, laves los peus a mi, pols e cendra, podrit verme? Tu davant mi, yo asegut, te encorbes, davant lo qual los qui giren los cels se encorben? Tu davant mi te agenolles, davant lo qual tots los genolls terrenals, 30
celestials e los de infern se agenollen?»

Signifi- {167c} ca Pere lo dexeble qui ignora, hi indiscretament alguna vegada parla dels actes de son mestre, e par alguna cosa derrahonable quant se ignora la causa. E per ço respon lo Senyor a Pere: «Lo que yo 35
faç, tu no u saps ara. Aquest meu acte és exemple e gran misteri: exemple de humilitat per a vosaltres;

Ⓢ 6 indecent] judecent | 11 laves] lauas | 27 laves] lauas

Ⓢ 9-10 *tu' ... mundísima*] Corella incorpora aquestes qualitats divines, les quals no apareixen en VC, 579a. El títol diví de Crist de Rei de reis apareix en Ap 17, 14; 19, 16. | 14 *los lebrosos*] Tot seguit, Corella elimina una qüestió que, al-legoritzant, Pere fa a Jesús en l'original llatí (VC, 579a): tu, que ets Fill de Déu, ¿vols llavar-me els peus a mi, pecador? | 18-20 *quant ... presència*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 579a) amb referències a l'episodi de la crida dels primers deixebles (Lc 5, 1-11), com «quant, avent pres tants pexos, dix al Senyor» i «ix de la barqua», i amb un altre afegiment, «no só digne de la tua presència», que parafraseja passatges evangèlics com Mt 3, 11: «No sóc digne ni de portar-li les sandàlies», o Mt 8, 8: «Senyor, jo no sóc digne que entres a ma casa». | 25-26 *resplandor ... eterna*] Corella incorpora aquesta remissió al credo, «*lumen de lumine*», la qual no apareix en VC, 579a. Per a una altra traducció d'aquesta mateixa professió, també agregada per Corella, veg. nota p. 898,8. | 35 *la causa*] Immediatament després, Corella omet un incís (VC, 579a), en què es diu que allò que sembla irracional és raonabilíssim segons la veritat.

mysterium: exemplum quidem humilitatis exhibendae, mysterium autem interioris mundationis.

Dupliciter ergo potest intelligi: uno modo, *quod ego facio*, id est quomodo ego facio exemplum, *tu nescis modo*, id est non intelligis; *scies autem postea*, tunc scilicet quando exposuit eis dicens: *Scitis quid fecerim vobis, etc.*, aliter enim non potuit superbiae nostrae tumor curari, nisi per maximam humilitatem Redemptoris nostri, et tamen post totum istud adhuc cum Lucifero superbiunt multi vicarii, et successores Christi; alio modo potest intelligi, *quod ego facio, tu nescis modo*, id est hoc mysterium est et secretum, et significat interiorem mundationem, quae non potest fieri nisi per me,

quod non intelligis modo, *scies autem postea*, tunc scilicet cum Spiritum Sanctum accipies.

Res enim est sacramentalis ad instructionem Ecclesiae, et fiet tibi manifesta opportuno tempore.

Et in hoc docemur bene judicare, et loqui de factis superioris boni, nisi Deo permittente erraret manifeste.

Petrus autem de tanta Filii Dei inclinacione perterritus, et usque ad suos pedes humilem Christum videre nolens, in eadem adhuc voluntate persistit: non ex obstinatione, sed ex humillima, quam ad Christum habuit, reverentia, dicens: *Non lavabis mihi pedes in aeternum*, id est nunquam *lavabis*, nunquam hoc patiar. Hoc enim in aeternum non fit, quod nunquam fit. Ac si diceret: Absit a me quod sustineam hoc a Magistro, a Domino et a Deo meo.

Licet autem {579b} Petrus bono zelo hoc faceret, tamen indiscrete faciebat; quia cum Christus non posset errare, non debebat voluntati ejus aliquo modo resistere.

Et ideo comminatur ei Dominus dicens: *Si non laveris te*, id est pedes tuos, *non habebis partem mecum*, in beatitudine. Sive hoc intelligatur de lotionem mystica et interioris maculae ipsius affectus, quae quia necessaria est, ideo praecipitur; sive de lotionem materiali et corporali pedum ipsius Petri, quae e converso ideo est necessaria, quia praecipitur,

misteri que significa lo sacrament de penitència après lo baptisme.

Però tu no u saps ara, apendràs-ho en aquesta casa, quant lo Sperit Sant trametrem lo meu Pare e yo sobre vosaltres.»

5

Ací devem aprendre que stimem e jutgem a bona part los fets dels superiors nostres, si permetent-ho la divina sapiència, clarament no veyem les sues errós manifestes.

Spantat encara Pere de tan humil reverència, que-l Fill de Déu natural als seus peus se agenolle, no per obstinació, mas per humil reverència, en lo que ha dit persevera, e més dient, hi ajusta: «Eternament no comportaré que tu los peus me laves, mon Déu, Senyor e mestre.»

15

A bon zel però indiscretament parlava Pere, que lo Senyor errar no podia, e axí no devia res[is]tir en alguna manera a la voluntat sua.

E per ço, lo Senyor responent lo menaçà: «Si yo los peus no-t lave, no auràs part ab mi en la beatitut eterna. Mester és que yo-t lave de les culpes, hi ara que-ls peus te lave, pus yo u mane, si vols haver part ab mi en lo meu celestial Regne.»

20

© 1-2 *misteri ... baptisme*] Corella interpreta l'original llatí (VC, 579a), en què es parla del misteri de la netedat interior. | 2 *lo baptisme*] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 579a), el qual insisteix en l'argument anterior, en què s'exposa que es pot entendre de dues maneres: d'una banda, «això que faig» (Jn 13, 7), la manera com done exemple, «ara no saps», no entens; «ho entendràs després», en aquell moment, quan els va exposar dient-los: «Enteneu això que vos he fet?» (Jn 13, 12). L'alta de la pròpia supèrbia –continua el passatge omés– no es pot curar sinó per la màxima humilitat del Redemptor, i encara després de tot açò, s'ensuperbeixen, com Llucifer, molts vicaris i successors de Crist. L'altra manera en què es pot entendre «ara no entens això que faig», és a dir, açò és misteri i secret, i significa la netedat interior –acaba l'eliminació–, la qual no es pot fer sinó per Crist. | 3 *en ... casa*] Corella incorpora aquesta referència espacial, la qual no apareix en aquest punt de l'original llatí (VC, 579a), i que enllaça amb un fragment anterior del *Cartoixà* (veg. p. 978, 23-27). | 4-5 *sobre vosaltres*] Tot seguit, Corella elimina un comentari (VC, 579a), en què s'exposa que és una cosa sacramental per a la instrucció de l'Església, i serà manifestada en temps oportú. | 13-15 *Eternament ... mestre*] Corella condensa l'original llatí (VC, 579a), en què es glossa «no em llavaràs els peus mai de la vida!» (Jn 13, 8), és a dir, mai, no ho permetré mai. Allò que no es fa mai de la vida, mai no es fa. Com si digués: «Lluny de mi que permeta açò del meu mestre, Senyor i Déu». | 21-23 *Mester ... Regne*] Corella modula l'original llatí i posa en boca de Jesús uns comentaris que apareixen en l'original llatí en tercera persona (VC, 579b). També simplifica l'obra ludolfina, en què s'exposa que açò es pot entendre del lavatori místic i interior de la brutícia de l'afecció, el qual, perquè és necessari, es mana; i del lavatori material i corporal dels peus de Pere, el qual al contrari, és necessari perquè es mana.

non potuit in Petrum amplius intonare quam ut minaretur repulsam. Et ideo Petrus, audita comminatione Christi, ad tantae comminationis terrificum verbum expavescens, sapienter mutat consilium in melius, dicens: *Domine, non tantum pedes meos*, id est affectus; *Sed et manus*, id est opera; et *caput*, id est cogitationes mentis. Quasi diceret: Non ex protervia recusavi, sed quia consideravi opera tua et expavi.

Pedes sunt pars corporis inferior, manus media, caput superior: et ideo per expressionem istarum partium, intelligitur totum corpus.

Territus Petrus de periculo salutis ex Domini responsione, ac perturbatus amore et timore, plus expavit Christum sibi negari, quam usque ad suos pedes humiliari; et se totum offert abluendum.

[84] et non pedes tantum sed et manus, et caput ad lavandum tibi offero; et prius sustinerem a te per totum corpus lavari, quam a te separari.

Si tibi, inquit, placet, si aliter fieri non potest, servus tuus sum, totum me tuae voluntati subjicio;

[84]

Non mihi neges capiendam tecum partem, cum nullam tibi negem abluendam mei corporis partem.

Quamvis enim durum esset Petro sustinere servitium Magistri, gravius tamen erat ei ab ipso separari.

5. PER BAPTISMUM TOTUS HOMO ABLUITUR

Totus homo, secundum Augustinum, abluitur in Baptismo, et erravit Petrus, ne nos erraremus cum se totum Deo obtulit abluendum, quem Deus correxit, ostendens semel baptizatum non esse rebaptizandum,

unde dixit ei: *Qui lotus est, scilicet per Baptismum, non indiget, nisi ut pedes lavet*, id est affectus, et motus

ⓐ 1 tonítua] tonitiva

ⓐ 1 *Spantat ... resposta*] Corella abreuja un passatge de l'original llatí (VC, 579b), en què s'exposa que no va poder retronar més fort en Pere aquella resposta que l'amenaçava de rebutjar-lo. Per això Pere, en escoltar la comminació de Crist, i espantat de paraula de tanta comminació, canvià sàviament el seu consell a millor. | 5 *me lava*] Corella omet la interpretació dels peus, que són l'afecte (VC, 579b). | 8 *spantat responia*] Immediatament després, Corella suprimeix un comentari (VC, 579b), en què s'indica que els peus són la part inferior del cos; les mans, la mitjana; i el cap, la superior. Per això, per l'expressió d'aquestes parts, s'entén tot el cos. | 9-13 *Ara ... laves*] Corella modula l'original llatí i posa en primera persona, en boca de sant Pere, un passatge que en l'original llatí es troba en tercera persona (VC, 579b). El mestre en teologia també retòrica i amplifica l'original llatí, en què s'indica que, aterrit Pere del perill de la seua salvació i de la resposta del Senyor, i torbat d'amor i temor, més l'espantava que Crist el negàs que s'humilàs als seus peus, i s'ofereix a llavar-se tot. | 14-16 *E ... laves*] Corella desplaça fins a aquest punt (veg. nota p. 982,18), un comentari que apareix més avant en l'obra ludolfina (VC, 579b). | 15-16 *hi ... laves*] Corella retòrica l'original llatí (VC, 579b), amb arguments ja apareguts, en què sant Pere, dirigint-se a Jesús, exposa: «Preferesc suportar que em llaves tot el cos que separar-me de tu». La «conqua» del passatge corellà és la que ha aparegut abans (veg. p. 979,16), la qual remet a Jn 13, 5. | 18-19 *me lance*] Tot seguit, Corella salta un comentari que segueix en l'original llatí (VC, 579b) i el desplaça més amunt (veg. nota p. 982,14-16). | 20-21 *Lo ... extremes*] Corella incorpora aquest comentari, el qual no apareix en aquest punt de l'original llatí (VC, 579a), però que es basa en un passatge que Corella ha omès anteriorment (veg. nota p. 982,8). | 21-22 *Pren-me ... perda*] Corella altera l'original llatí (VC, 579b), en què sant Pere, en primera persona, dirigint-se a Jesús, diu: «No em negues que tinga part amb tu, quan jo no et negues que llaves cap part del meu cos. | 31 *se lave*] A continuació, Corella omet una glossa (VC, 579b), en què es diu que els peus són l'afectió i els moviments desordenats de la sensualitat; com que són els que toquen terra, cal llavar-los.

Spantat Pere de la tonítua veu de tal resposta, aquest segon spant li féu lo {167d} primer perdre, e prudentment lo seu delliber mudà, e mudat, lo explicà, dient: «No solament los peus, mas lo cap e les mans, 5 Senyor, me lava; les mans, les mies obres; lo cap, les cogitacions de la mia pensa», quasi dient: «No ab protervia he recusat lo que tu manes, mas per reverència, considerant les tues obres, spantat responia.

»Ara, dulcísim Senyor, molt més me spante, hi ab temor e amor més recele, que de tu, vida hi bé infinit, 10 yo-m lunye, hi en tu part no tinga, a qui tot ame, hi en tu e per tu tot lo que ame. Més, Senyor, aquest recel me spanta, que no que-ls meus polsosos peus me laves.

»E per ço, no solament los peus te abandone, mas lo cap e les mans, hi que tot dins la conqua entre, que 15 ab les tues mans me laves.

»Servent teu só indigne: no puch fer sinó lo que tu manes, dins los manaments de la tua voluntat me lance.

»Lo cap e los peus són del meu cors les parts 20 extremes. Pren-me tot e tot me lava, perquè de tu, qui no tens parts, sola una mínima part yo no perda.»

Ab tot que li fos dura cosa a Pere sostenir del Senyor tan humil servici, però molt més greu e més dur li era separar-se de son Déu, Senyor e mestre. 25

[5. COM TOTS SOM NETEJATS PEL BAPTISME]

Diu sant Agostí: «Tot l'ome se lava en lo baptisme, e per ço, no és mester que batejant altra vegada-s lave. Er[r]a, do[n]chs, Pere, perquè nosaltres no erràsem, reheritant lo baptisme.»

E per ço respon lo Senyor: «Lo qui és lavat, no és 30 mester sinó que-ls peus {168a} se lave», quasi dient:

sensualitatis inordinatos; *sed est mundus totus*, scilicet praeter pedes quibus terram tangit, quos lavare opus habet. Ex quibus verbis intelligimus Apostolos baptizatos, etsi non legimus quis baptizavit eos. Erant autem omnes baptizati Baptismo Christi, qui licet ipse non baptizaverit turbas, baptizavit tamen discipulos suos, sibi familiares et domesticos, ut haberet baptizatos servos, per quos baptizaret ceteros.

Sed cum Baptismus abstergat etiam sordes pedum, videtur quod qui lotus est, id est baptizatus, non indiget ut pedes lavet. Ad hoc dicendum, quod si quis statim post Baptismum de hoc mundo transiret, non utique hac ablutione indigeret, quia cum sit mundus totus, statim volaret;

sed qui post Baptismum vivit in hac vita mortali, non potest ad tantum culmen perfectionis ascendere, quin etiam inordinati motus sensualitatis de affectibus terrenis insurgant;

[85] *ut si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus*

[86] et ideo lavandi sunt saepius, unde necesse est, ut crebra ablutione confessionis et lacrymarum emundentur pedes affectuum de terrena cogitatione terrenorum, in cogitatu et amore eorum.

[87] Unde dicit Augustinus, quod humani affectus, sine quibus in hac mortalitate non vivitur, quasi pedes sunt, ubi humanis rebus afficimur.

et ideo oportet quod pedes lavet, vel per martyrium, quod est baptismus sanguinis, vel per

«Lo qui és lavat per lo baptisme és tot munde, no ha mester sinó que·ls peus se lave», en les quals paraules entenem que foren batejats los apòstols, encara que no legim quant e qui·ls donà lo baptisme. Però devem rahanablement creure que·l Senyor batejà los seus dexebls, perquè ells batejats, los altres batejasen. 5

Poria algú duptant fer una tal demanda: com per lo baptisme tot l'ome sia munde, per què ha mester que, batejat, los peus se lave? Fàcilment podem respondre que si lo batejat tantost de aquest món se partia, no auria mester altra aygua per a lavar-se. 10

Però en aquesta vida mortal, en la qual lo just cau set vegades, si diem que no tenim culpa, diem falsa hi tenim peccat, si no·n teníem, perquè era impossible que no·n tinguésem. 15

Avem, donchs, mester la picina del sagrament de penitència, que·ls peus sútzeus del camí de nostra vida lave. E per ço, la militant Esgleya —diu sant Agostí— cada dia per tots los seus reclama, dient en la oració domínica: «Dexa'ns, Senyor, les culpes nostres.» 20

E si algun sant de peccat mortal se scusa, de les terrenes sensuals affections venials no·s scuse, que per los polsosos peus se poden entendre.

E axí, és mester que·ls peus se lave, o per lo baptisme del martiri, o per la piscina de penitència, o 25

© 22 no·s] nols

© 5-6 *seus dexebls*] Tot seguit, Corella omet un incís (VC, 579), en què s'explica que, encara que Jesús no va batejar les multituds, va batejar els seus deixebles com a familiars i íntims. | 7-11 *Poria ... lavar-se*] Corella abreuja un passatge de l'original llatí (VC, 579b), en què s'exposa que si el baptisme neteja també els peus, sembla que el que està llavat, batejat, no necessita llavar-se'ls. A açò es respon que si algú | 11 *a lavar-se*] Corella omet un incís (VC, 579b), en què s'exposa que, com que el batejat està completament net, se'n pujaria de seguida. | 12-15 *Però ... tinguésem*] Corella reformula l'original llatí (VC, 579b), en què s'exposa que, no obstant, aquell que viu en aquesta vida mortal després del baptisme, no pot ascendir a tan alt cim de perfecció que no li nasquen moviments desordenats de sensualitats d'afeccions terrenals. En el text corellà, el mestre en teologia omet una part important de l'obra ludolfina i, en contraprestació, afegeix un verset bíblic que no apareix en l'original llatí: «*Septies enim cadet iustus*» (Pr 24, 16) i desplaça fins a aquest punt un verset neotestamentari: «Si afirmàvem que no tenim pecat, ens enganyariem a nosaltres mateixos» (1Jn 1, 8), que apareix al final d'aquest subcapítol (veg. nota p. 984,11). | 16-18 *Avem ... lave*] Corella s'inspira en un passatge de l'original llatí (VC, 580a), el qual anticipa fins a aquest punt (veg. nota p. 984,11), en què s'exposa que cal llavar sovint els peus, amb nombrosos llavaments de confessió i de llàgrimes, perquè es necessari que es netegen els peus de l'afecte per les coses terrenals, que vénen dels pensaments terrenals, de ponderar-les i desitjar-les. Corella agrega una imatge, «la picina del sagrament de penitència», la qual remet a l'episodi de la curació d'un home a la piscina de Betzata (Jn 5, 1-18), en què, al·legòricament, l'aygua en la qual los malalts sanitat cobraven significa la contrició hi compunció ab contrites cordials làgremes» (*Segon del Cartoixà*, f. 108d). Aquesta imatge apareix arreu en el Cartoixà, com a exemple: «Si fosses vengut a la font de la mia nafra, de la qual de continu ha brollat mundíssima aygua en la probàtica piscina de la santa Sgleya» (*Quart*, f. 131c); «Recórrech a les lúcides aygües de la clara font que del teu costat brolla, de la qual emana lo riu del sagrat baptisme y la picina de penitència» (*Primer*, f. 84a); «Hi algú no desespera de venir a la pietat divina, [...] que si dels peccats vol fer smena, [...] lo pot lavar e fer munde la piscina de penitència» (*Segon*, f. 9b). | 18-20 *E ... nostres*] Corella incorpora aquest comentari, el qual és construït a l'entorn d'un verset del parenostre («la oració domínica», és a dir, l'oració del Senyor): «*Dimitte nobis debita nostra*» (Mt 6, 12), el qual es prega en totes les eucaristies. També, Corella atribueix falsament aquest passatge a sant Agustí d'Hipona. | 21-23 *E ... entendre*] Corella s'inspira en un passatge de l'original llatí (VC, 580a), el qual també és avançat fins a aquest punt del *Cartoixà* (veg. nota p. 984,11), en què s'exposa que, segons diu sant Agustí d'Hipona, les afeccions humanes, sense les quals no es pot viure en aquesta vida mortal, són com els peus, en què hom se subjecta a les coses humanes. Així mateix, Corella omet la font d'aquest text, el qual pertany, com s'ha vist, al sant africà. | 24-984,2 *E ... ordena*] Corella modifica l'original llatí (VC, 579b), en què s'indica que per aixó cal que hom es llave els peus o pel martiri, que és baptisme de sang, o per penitència, que és baptisme de flama —s'entén, de l'Esperit—, perquè pugua elevar-se. Sobre la «piscina de penitència», veg. nota p. 983,16-18. La remissió als remeis que dona l'Església contra els pecats venials també és corellana.

poenitentiam, quod est baptismus flaminis, ut evolare possit.

Ubi nota quod interioris hominis caput, est ratio superior, qua anima est conjuncta Deo, sive pars contemplativa, quae intendit superioribus et aeternis; manus, sunt ratio inferior, quae vacat operibus activae vitae; pedes vero, sensualitas, et sensus corporis, ac mentis et animae affectiones inferiores. Ipsi enim nos faciunt extra nos, et ipsi frequenter sicut pedes {580a} maculantur nobis post Baptismum, in quo totus homo abluatur, quia ex conditione mortalis vitae saepe maculas contrahunt ex terrenis et temporalibus;

[86]

Qui enim non lavatur post Baptismum per poenitentiam, non habet cum Jesu partem.

[87]

[85]

6. CUR SOLUMMODO PEDES DISCIPULORUM LAVIT DOMINUS?

Sciebat ergo Dominus Apostolos mundos quoad caput, quia Deo conjuncti erant per fidem et charitatem; et quantum ad manus quia eorum opera erant sancta; sed tamen quantum ad pedes, affectus aliquos terrenorum ex sensualitate habebant, et sordidi erant, et ideo quantum ad illos lotionem indigebant.

Unde Bernardus: *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet*; lotus enim est, qui gravia peccata non habet, cujus caput, id est intentio, et manus, id est operatio et conversatio, munda est; sed pedes, qui sunt animae affectiones, dum in hoc pulvere gradimur ex toto mundi esse non possunt, quin aliquando vanitati,

ab altres remeys que la santa Sgleya contra los pecats venials ordena.

Hon devem atendre que lo cap nostre és la nostra {168b} ànima quant en Déu contempla, e lavors part superior se nomena. Les mans són la mateixa ànima 5 quant entén en les obres de la vida activa, e lavors part inferior los doctors la nomenen. Los peus són la sensualitat nostra, e les affectiones de aquella, que molt sovint asagen portar-nos fora de les obres de vida activa e contemplativa, moguts per affectiones terrenes, de les 10 quals algun sant en aquesta present vida no-s scusa.

[6. DEL MOTIU PER QUÈ CRIST LLAVA, DELS DEIXEBLES, SOLS ELS PEUS]

Diu sant Bernat: «Lo qui és lavat no ha mester sinó que-ls peus se lave, hi és aquell lo qual peccats mortals no ensutzien: té lo cap munde per intenció recta, les mans netes per operació e conversació bona. Però los 15 peus, qui són les affectiones terrenes, no poden del tot esser mundes tant com acaminam sobre la pols de aquesta miserable vida, que-l vent de vanitat, de curiositat o de voluptat de continu mou la pols de nostra terra, qui és la nostra carn, per lo primer peccat 20 infecta; perquè tostempst stigam ab recel e no fiem de

ⓐ 9 fora de] fora hi de

ⓑ 10 *moguts ... terrenes*] Corella abreuja l'original llatí (VC, 579b-580a), en què s'exposa que les afecions inferiors amb freqüència embruten, com s'embruten els peus, després del baptisme, en el qual tothom és netejat, perquè sovint es taca per la condició de la vida mortal o per les coses terrenal i temporals. | 10-11 *de ... scusa*] Corella agrega aquest incís, el qual no apareix en l'obra ludolfina (VC, 580a), inspirat en una altra incorporació que ha afegit suara (veg. nota p. 983,12-15). | 11 *no-s scusa*] Tot seguit, Corella se salta un passatge del l'original llatí (VC, 580a), el qual trasllada més amunt (veg. nota p. 983,16-18). Posteriorment, Corella suprimeix un comentari, en què s'exposa que aquell que no es llava després del baptisme per penitència, no té part amb Jesús. A continuació, Corella desplaça dos passatges de l'obra ludolfina més amunt (veg. notes pp. 983,12-15; 983,21-23), i per tant els obvia ací, en el lloc que els pertocaria seguint l'ordre del text llatí. Per últim, el mestre en teologia omet omet l'inici del següent subcapítol, «Del motiu per què Crist llava, dels deixebles, només els peus» (VC, 580a), en què s'exposa que el Senyor sabia que els apòstols estaven nets quant al cap, perquè estaven units a Déu en fe i caritat; i quant a les mans, perquè les seues obres eren santes. Però quant als peus, tenien afeció per les coses terrenals per la sensualitat, i estaven bruts; per això calia netejar-los. | 18-21 *que-l ... infecta*] Corella amplifica i retorca l'original llatí (VC, 580a), amb la inclusió de la imatge del vent que «mou la pols de nostra terra», absent de l'obra ludolfina. La interpretació de la terra com «la carn, per lo primer peccat infecta», la qual remet a la creació de l'home (Gn 2, 7) i al pecat original (Gn 3, 1-24), també són inclusions corellanes

aliquando voluptati, aliquando curiositati plus quam oporteret cedat animus,

vel ad horam: *In multis enim offendimus omnes.*

Verumtamen haec nemo contemnat aut parvipendat. Impossibile est enim cum eis salvari, et impossibile est ea dilui, nisi per Christum, et a Christo, quia si non laverit ea Christus, non habebimus partem cum eo. Nemo tamen pro eis desperet, quoniam si viderit nos Dominus humiliter pro eis esse sollicitos, ignoscet facile, imo et libenter. De minoribus enim istis peccatis pia dispensatione nobiscum agitur: ut non penitus auferantur; sed in illis nos erudiat Deus, ut cum minora cavere non possumus, certi sumus quod non nostris viribus majora superemus;

semperque timorati et omnino solliciti simus, quomodo ejus gratiam non amittamus, quam nobis tantopere, et tam multifarie necessariam esse sentimus: haec Bernardus.

Deinde Dominus subjungit: *Et vos discipuli mei scilicet, mundi estis;* quia a me mundati. Secundum Augustinum, erant *mundi*, quantum ad manus et caput; non quantum ad pedes. Et sequitur: *Sed non omnes.* Duo enim sunt praecipua, quibus homo a peccatis mundatur, scilicet: eleemosyna, et charitas; contra primum, Judas Iscarioth *fur erat;* contra secundum, Christi proditor, et ideo non mundus erat.

Sic ergo per pedum ablutionem designavit Dominus Jesus munditiam spiritualium pedum, quae maxime requiritur, ex Eucharistiae perceptione. Et ideo voluit lavare pedes discipulorum suorum, antequam daret eis sui Corporis sacramentum, ad designandum quod spiritualis munditia requiritur ad ipsum percipiendum.

Unde ait Anselmus: Corpus et Sanguinem suum discipulis suis, in coena mystica tradens, eorum pedes humiliter lavit, docens sacrosancta mysteria mundis operibus, et pia mentis humilitate celebranda. Mystice etiam significatur ejus sanguinis effusio, per hoc quod misit aquam in pelvim; et peccatorum nostrorum ablutio, per hoc quod coepit lavare pedes

nosaltres, hi conegam que tot nostre bé és recorre[r] a la divina infinida misericòrdia,

»perquè tostemp stigam ab recel e no fiem de nosaltres, hi conegam que tot nostre bé és recorre[r] a la divina infinida misericòrdia.»

5

Diu més lo Senyor: «Vosaltres sou mundes, però no tots.» Diu sant Agostí: «Mundes eren, ab tot que-ls peus, segons algunes terrenes affections, tinguessen polsosos.» Són dos coses ab les quals los peccats se mu[n]den: caritat e almoyna. Contra caritat era 10
immunde Judes, trahint lo prohisme en quant home, qui era son Déu, Seny- {168c} or e mestre; e contra almoyna, furtant lo que per als pobres li donaven.

Per lo lavar dels peus volgué lo Senyor que entinguésem la spiritual mundícia, la qual és mester en 15
rebre lo sacrament de la euquaristia. E per ço volgué primer lavar los peus dels seus dexebles, ans que-l seu cors sacratísim rebésem.

Ⓢ 8 tinguessen] tinguessem | 15 mester] mestre

Ⓢ 2 *infinida misericòrdia*] A continuació, Corella suprimeix un verset bíblic que il·lustra l'ensenyament anterior (VC, 580a): «Tots entropessem sovint» (Jm 3, 2). Seguidament, Corella també elimina un passatge, en què s'exposa que, tot i això, ningú ha refusat o menysprear les faltes menors, perquè és impossible salvar-se amb elles i és impossible diluir-les si no és per Crist i amb Crist, perquè si Crist no les llava, no tindriem part amb ell. Tampoc ningú no ha de desesperar per elles, perquè si el Senyor veu el fidel humilment preocupat per elles, les perdona fàcilment, de seguida i amb generositat. Déu fa una pia dispensació d'aquests pecats menors, perquè, en no llevar-los completament, ensenya que, com que no es poden evitar els menors, hom estiga cert que amb les seues forces no supera els majors. | 6 *Vosaltres ... mundes*] Corella elimina la glossa de l'original llatí (VC, 580a), en què s'interpreta, parlant Jesús: «vosaltres», els meus deixebles, «ja sou nets», perquè heu sigut netejats per mi. | 10-13 *Contra ... donaven*] Corella permuta l'ordre de l'original llatí (VC, 580a), en què primer s'esmenta l'almoina i després la caritat. | 13 *li donaven*] Tot seguit, Corella suprimeix una interpretació (VC, 580a), en què s'esposa que Jesús, el Senyor, va designat pel lavatori dels peus la netedat dels peus espirituals, la qual es requereix sobretot quan hom rep l'eucaristia. | 18 *sacratísim rebésem*] Immediatament després, Corella omet un incís (VC, 580a), en què s'exposa que el Senyor assenyala que es requereix netedat espiritual per a rebre'l. Seguidament, Corella elimina també una citació de sant Anselm de Canterbury (VC, 580a), en què s'indica que Jesús, en lliurar el seu cos i la seua sang als seus deixebles en la cena mística, llava humilment els seus peus, ensenyant que cal celebrar els sacrosants misteris amb obres de netedat i piadosa humilitat de ment. Místicament significa el fet de tirar aigua en el gibrell l'escampament de la seua sang; en el fet de llavar els peus dels deixebles, el llavat dels nostres pecats; i l'assumpció dels nostres castics en ell mateix pel fet d'eixugar els peus amb la tela, és a dir, el seu cos –acaba la citació omesa–, perquè «va portar els nostres pecats en el seu cos sobre el patíbul» (1Pe 2, 24).

discipulorum; ac poenarum nostrarum in seipso susceptio, per hoc quod tersit pedes linteo, scilicet corporis sui, quia *peccata nostra pertulit in corpore suo, super lignum.*

7. LAVATUR ET IPSE JUDAS PRODITOR

Alii autem discipuli audita reprehensione Petri, {580b} de hoc quod recusaverat hujusmodi lotionem, non fuerunt ausi ultra aliquantulum recusare eam.

Considera nunc bene singulos actus, in hac benignissima lotionem pedum, omni dilectione et humilitate plena, et cum admiratione conspice quae geruntur, quia sunt devota.

Inclinat se summa majestas, et humilitatis Magister, usque ad piscatorum pedes. Stat incurvatus et genibus flexis coram ipsis sedentibus, lavat propriis manibus et abstergit, ac deosculatur pedes omnium.

Sic ergo usque ad pedes discipulorum Dominus omnium seipsum humiliat, et supplex humilitatis ministerium exhibet, propter humilitatis formam, non solum verbo, sed exemplo commendandam et docendam.

Sed et illud superexaltat humilitatem, et ad maximum cumulum humilitatis accedit, quod et ipsi proditori suo eadem obsequia praebet,

et illi non dedignatus est pedes lavare, cujus manus jam praevidebat polluendas in scelere; in quo Dominus infirmitatem nostram consolatur, ut si quando contingat nos ab amicis prodi, vel a famulis aut aliquibus vilioribus malum aliquod pati, non scandalizemur, respicientes Judae exemplum, qui infinitis potitus bonis, in contrarium remuneravit benefactorem, ac Dominum et Magistrum.

Sed, o cor nequam, et ipsa duritia durius, si sic ad tantam humilitatem non molliris, si sic Dominum majestatis non vereris, si sic usque ad ipsius semper tibi benefici, semperque innocentis interitum saevis?

[7. DEL LLAVAMENT TAMBÉ A JUDES EL TRAÏDOR]

Hoint los altres dexebles com lo Senyor havia représ a Pere, humilment obehiren e lo lavar dels peus comportaren.

Considera, o, ànima cristiana!, del Senyor tots los actes en aquesta última Cena, que les angèliques jerarchies mirant hi stan atentes. 5

Mira lo Creador del cel e de la terra, lo teu Déu, Senyor e mestre, inclinat en terra, agenollat, lavant los peus als peccadors dexebles, après los exuga hi·ls besa.

Y al traïdor ladre dexeble ensemps ab los altres. 10

O, cor més dur que acer ni pedrenyera! Com a tanta humilitat, a tanta amicícia no aprens a-mollir-te? Com perseveres en trahir e vendre aquell Senyor e mestre, que axí com a servent e amich, tals serveys te presenta? 15

© 5 en ... Cena] Corella modifica l'original llatí (VC, 580b), en què es parla d'aquest benigníssim lavatori de peus, ple de tot amor i humilitat. En general, Corella rebaixa l'estil pietós d'aquest passatge contemplatiu (veg. notes posteriors). | 5-6 que ... atentes] Corella incorpora aquesta remissió als àngels, absent de l'original llatí (VC, 580b), en detriment del text de l'obra ludolfina, en què s'exhorta a mirar amb admiració el que es fa, perquè són coses devotes (veg. nota anterior). | 7-10 Mira ... altres] Corella abreuja l'original llatí (VC, 580b), en què s'exposa que la summa majestat, el Mestre d'humilitat, s'inclina fins als peus dels pescadors. Està encorvat i agenollat davant d'ells, que seuen, llava i eixuga amb les seues pròpies mans, i besa, els peus de tots (veg. nota p. 986,5). | 9 hi·ls besa] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 580b), en què es diu que s'humilia el Senyor de totes les coses als peus dels deiebles, mostra submís el ministeri d'humilitat, per la forma d'humilitat que s'ha d'encomanar i ensenyar no sols de paraula, sinó amb l'exemple (veg. nota p. 986,5). | 10 Y ... altres] Corella resumeix l'original llatí (VC, 580b), en què s'exposa que allò que sobre excel·leix la humilitat i s'acosta al cim màxim d'humilitat és que ofereix els mateixos obsequis al seu traïdor (veg. nota p. 986,5). | los altres] Tot seguit, Corella elimina un passatge de l'original llatí (VC, 580b), en què es comenta que Jesús no va rebutjar com a indigne llavar els peus a qui preveia que les seues mans anaven a embrutar-se amb el crim; en açò el Senyor consola la debilitat de l'home, perquè, si alguna vegada s'esdevé que algú és traït per algun amic o pateix algun mal dels servents o d'altres inferiors, no s'escandalitze, mirant l'exemple de Judes, el qual, en possessió de béns infinits, va recompensar amb el contrari el seu benefactor, el seu Senyor i Mestre. | 11 cor ... pedrenyera] Corella interpreta l'original llatí (VC, 580b), en què es parla de cor més dur que la mateixa duresa. | 14-15 te presenta?] Immediatament després, Corella elimina una maledicció (VC, 580b), en què s'exclama contra Judes: «Ai de tu, miserable! Tu, endurit, pariràs allò que has concebut, però no ell, sinó tu moriràs!» A continuació, el mestre en teologia suprimeix un comentari, en què s'exposa que és d'admirar tanta profunditat d'humilitat i benignitat de Jesús el Senyor.

Sed vae tibi miser! Tu quidem obduratus, quod concepisti parturires, non tamen ipse, sed tu peribis.

Admiranda est igitur tanta humilitatis et benignitatis profunditas Domini Jesu.

Unde Anselmus: Et te quidem perditissimi proditoris tui perfidia non latebat, quando in hac coena ablutionis, etiam coram ipso genu flexo procumbens, maledictos *pedes ejus veloces ad effundendum sanguinem* tuum, sanctissimis manibus tuis attractare, lavare, et extergere dignatus es.

Et tu adhuc extento collo ambulas! O terra et cinis, adhuc superbia te elevat, adhuc impatientia te exagitat! Intuere humilitatis et mansuetudinis speculum, universae facturae Creatorem, et tremebundum Judicem vivorum et mortuorum, ante pedes hominis, etiam traditoris sui, genua curvantem, *disce ab eo, quia mitis est, et humilis corde*. Confundere in superbia tua, erubescere in impatientia tua.

Et iterum: Cum autem surgens a coena linteo se praecinxerit, miseritque aquam in pelvim, cogita quae majestas, quae potestas hominum pedes lavit et extersit, quae benignitas proditoris vestigia sacris manibus tangit. Specta et expecta, et ultimo omnium tuos ei praebe pedes abluendos, quoniam quem non laverit, non habebit partem cum eo: haec Anselmus.

E los teus peus lavats per les sues mans sacratíssimes a scampar la sua sanch corren!

8. QUID MYSTICE SIGNAT VESTIUM REASSUMPTIO?

Hoc autem expleto ministerio, quod ad humilitatem pertinebat obsequii, et ad purificationem coenae Corporis sui, reaccipit vestimenta sua et rediit ad locum coenae. Quia mutat officium, mutat habitum; ad serviendum vestimenta deposuit, ad docendum resumit et sedet, ut enim dicitur in Ecclesiastico: *Amictus hominis, enuntiat de illo*. Per hoc autem ostendit quod superior post actum humilitatis debet resumere debitum officium auctoritatis.

Mystice autem, secundum Alcuinum, impleta redemptionis nostrae purgatione, per sanguinis sui effusionem, accipit vestimenta sua, tertia die de

[8. DEL SIGNIFICAT DE TORNAR-SE A VESTIR, MÍSTICAMENT]

Acabat aquest humil exemple, y per a la preparació del seu cors, profunde misteri, cobrà lo Senyor les vestidures e tornà en lo loch de la Cena. Mudant de 5
 offici, mudà de àbit; per a servir avia dextat les vestidures, per a mostrar e declarar les cobrà. Dóna'ns exemple que'l prelat, après de la humilitat, lo offici {168a} de la sua dignitat cobre; e axí sia humil, que no perda la reverència; e axí reverent, que de la humilitat 10
 no s'oblíde.

Diu Alcuinus: «Acabada la redempció nostra per scampament de la sua sanch preciosa, dexà la vestidura del seu cors en lo mon[t] de Calvari, e lo terç jorn la

Ⓜ 1-2 E ... corren!] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Anselm de Canterbury, segons VC, 580b. Així mateix, el mestre en teologia abreuja la citació, en què, dirigint-se a Jesús, el sant anglès exposa: «A tu no era oculta la perfídia del perdutíssim traïdor quan en aquest sopar del lavatori, ajupint-te també davant d'ell, agenollat, condescendires a tocar, llavar i eixugar amb les teues mans santíssimes els seus maleïts peus, que “corren a escampar sang”» (Rm 3, 15). | 2 sanch corren!] A continuació, Corella suprimeix la resta d'una citació (veg. nota anterior) de sant Anselm de Canterbury (VC, 580b), en què, en aquest cas dirigint-se a Judes, exclama: «I tu, encara vas amb el coll dret! Oh, terra i cendra, encara t'eleva la supèrbia, encara t'agita la impaciència! Mira l'espill d'humilitat i mansesa, creador de tot l'univers, temible Jutge de vius i morts, doblegant els genolls davant dels peus de l'home, fins i tot del seu traïdor, apren d'ell que és «benèvol i humil de cor» (Mt 11, 29). Confon-te en la teua supèrbia, avergonyeix-te de la teua impaciència». Tot seguit, Corella elimina una altra citació de sant Anselm, en què s'indica que, quan, en alçar-se del sopar, es va cenyir la tela i va tirar aigua en el gibrell, cal pensar quina majestat, quina potestat llava i eixuga els peus dels homes, quina benignitat toca amb les seues mans sagrades les plantes del traïdor. Cal mirar i atendre, i en l'últim lloc de tots, oferir-li els propis peus perquè els llave, perquè a qui no li'ls llave —acaba la citació omesa—, no tindrà part amb ell. | 7 les cobrà] Seguidament, Corella omet el verset bíblic que dóna autoritat al que s'ha comentat: «La manera de vestir revela quina mena d'home és» (Sir 19, 27). | 7-11 Dóna'ns ... s'oblíde] Corella interpreta l'original llatí (VC, 580b), en què s'exposa que per açò Jesús mostra que un superior, després d'un acte d'humilitat, ha de recuperar l'ofici degut d'autoritat. Així, el mestre en teologia concreta el superior en un prelat, i també incorpora l'últim ensenyament («e axí sia humil ... no s'oblíde»), el qual no apareix en l'obra ludolfina, i que formalment reproduceix una estructura en forma de quiasme, la qual Corella ja ha usat altres vegades (veg. nota p. 900,16), per cercar un to aforístic.

sepulchro resurgens, et eodem corpore jam immortalis vestitus, et ascendens in coelum, in dextera paternae divinitatis recumbens, inde venturus est ad iudicandum.

9. CUM FACTA PLUS QUAM VERBA MOVEANT, CHRISTUS PER HOC DISCIPULIS EXEMPLUM DARE VOLUIT

Et cum recubisset iterum ad coenam Corporis sui faciendam, {581a} docuit eos quare hoc fecerit, in exemplo scilicet mutuo sibi serviendi. Unde dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? id est quantam humilitatem exhibuerim vobis. Interrogat, ut eos attentos reddat. Deinde eos ad imitandum suum exemplum confortat, dicens: Vos vocatis me Magister, et Domine, et bene dicitis, quia verum est quod dicitis, sum etenim, Magister et Dominus, quia Dei virtus, Dei et sapientia: Magister, inquam, propter sapientiam, quam doceo vobis, Dominus, propter potentiam, quam ostendo miraculis. Quia vero dicit magna de se, non est arrogantia, sed veritas quae prodest auditoribus, sicut facit et Paulus.

Unde Augustinus: Vituperabile est quod quisque se commendat, propter periculum superbiendi. Nam periculosum est sibi placere, cui cavendum est superbire. Ubi ergo non imminet periculum superbiendi, non est vituperium propria commendatio. In Christo autem hoc periculum non timebatur, ille enim qui super omnia est, quantumcumque se laudet, non se extollit excelsus.

Item, quia aliquando laudabile est quod homo se commendat, quando scilicet cedit ad utilitatem fidelium, et sic Apostolus commendavit se. Sed valde est nobis utile et necessarium ut cognoscamus Deum, unde expedit nobis quod magnitudinem suam nobis revelet, et ideo oportet quod ipse se nobis laudet. Non est igitur veritas quandoque tacenda pro vitanda jactantia.

Unde et Gregorius: Incauti sunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant; quia contra veritatem se erigunt, quam relinquunt. Qui enim, necessitate cogente, vera de se bona loquitur,

tornà a pendre, e pujà en lo loch d'on devallat era, segut a la dreita part de Déu, son Pare, sperant que al Juhí final devalle.»

[9. DE L'EXEMPLE QUE CRIST VOLGUÉ DONAR ALS SEUS DEIXEBLES PEL LLAVAMENT: QUE ELS FETS MOUEN MÉS QUE LES PARAULES]

Torna, donchs, lo Senyor a la taula e mostra'ls la causa per què·ls havia fet tal servici, dient: «Aveu vist lo que yo he fet a vosaltres, quanta amor e humilitat vos he mostrada?» Enterroga'ls perquè més atents scolten. Hi après los conforta e anima que seguexquen lo seu exemple, dient: «Vosaltres me dieu Senyor e mestre, e bé dieu. Yo só mestre e Senyor, virtut del Pare e sapiència; mestre per la sapiència que us mostre en la mia doctrina; Senyor per la potència que us mostre en les miraculoses obres. No és pompa ni ar[r]ogància que·l Senyor de si grans coses parle, mas veritat als hoïnts profitosa.

Diu sant Agostí: «Perillosa cosa és que algú a si mateix lohe per lo perill de supèrbia, la qual té principi de algú a si mateix complaure's. E axí, lo qui·s deu guardar de supèrbia, se deu guardar de pròpia lahor e complacència. Donchs, [si] no y ha perill de supèrbia, no y ha perill de lahor pròpia. Aquest perill en lo Senyor no·s trobava, la majestat del qual és tan alta que més del que és, ni tant com és, {169a} pot esser loada.

»Ès encara útil al prohimisme que algú a si mateix lohe per donar auctoritat a la doctrina que parla, perquè·ls hoïnts ab més reverència la accepten. E per ço, lo Apòstol scrivint als corintians se loha perquè no menyspreassen la sua doctrina. Axí Jesús, Déu e Senyor nostre, atorga hi atvera com és Senyor e mestre perquè més clarament en exemple del servir que·ls feya la sua humilitat mostre.»

Diu sanct Gregori: «Indiscretament són humils aquells qui per fugir de ar[r]ogància cahen en lo laç de falsia. Aquell qui al temps que és mester veritat de si

ⓐ 2 sperant] speram | 13 les] los

ⓑ 5 tal servici] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 581a), en què s'indica que havia fet el lavatori com a exemple de servir-se els uns als altres. | 15 hoïnts profitosa] Tot seguit, Corella elimina un incís (VC, 581a), en què es diu que així ho fa sant Pau. | 17-18 la ... complaure's] Corella incorpora aquest comentari, el qual no apareix en VC, 581a, i que es basa en el text que el segueix en la *Vita Christi*. | 18-20 E ... complacència] Corella crea una rima en assonant («supèrbia» / «complacència»), absent de l'original llatí (VC, 581a), per conferir al passatge un tarannà proverbial i sentencios. | 26-28 E ... doctrina] Corella amplifica aquesta referència a sant Pau, inspirat, d'una banda, en un passatge anterior que ell mateix ha omès (veg. nota p. 988,15), i de l'altra del text llatí (VC, 581a), en què es diu que així l'Apòstol es recomana ell mateix. La identificació de l'epístola paulina («scrivint als corintians») és afegit del mestre en teologia: l'apòstol es gloria en 2Co 11, 19-33. | 28-31 Axí ... mostre] Corella modifica l'original llatí (VC, 581a), en què s'exposa que és molt útil i necessari conèixer Déu, per això convé que es revele la seua grandesa, i per això cal que ell mateix es lloee. Per tant, no s'ha de callar la veritat per evitar la jactància. Així doncs, la remissió a la humilitat és inclusió corellana, basant-se en passatges del Cartoixà apareguts suara. | 33-34 de falsia] Immediatament després, Corella omet un incís (VC, 581a), en què es diu que s'alcen contra la veritat, la qual abandonen.

tanto magis humilitati jungitur, quanto veritati sociatur.

Tunc arguit a minori: *Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus et Magister*, de quo minus videtur, et quod minus erat debitum; *et vos* sibimet discipuli multo fortius *debetis* hoc exemplo provocati *alter alterius lavare pedes*, et ad omne obsequium humiliari: quia *Magister* sum, meam doctrinam recipite; et quia *Dominus*, meum mandatum custodite. Hic per unum obsequium accipiuntur sinecdochice omnia alia obsequia fraterna. Quasi diceret: Debetis vobis mutua obsequia humilitatis et charitatis exhibere, scilicet invicem ministrare, invicem injurias dimittere, pro invicem orare.

Unde Chrysostomus: Non in lavando pedes hanc legem scribit solum, sed et in aliis omnibus, quae circa nos monstravit.

[88] Et bene docuit humilitatem exemplo; nam in moralibus et in actibus hominum, plus movent exempla quam verba.

Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, humiliando me sub vobis; *ita et vos inferiores faciatis* vobis invicem, et maxime in casu necessitatis.

[89] Et inde est quod quando quis docet aliquid, et aliud facit, magis suadet aliis quod facit, quam id quod docet; et ideo maxime necessarium est ex ipso facto {581b} dare exemplum.

Quasi diceret: Non solum hoc feci propter pedum corporalium emundationem, sed propter humilitatis eruditionem, et ad hoc feci ut ostenderem vos ad hoc teneri.

parla, tant a humilitat més se acosta, quant veritat més lo acompanya.»

E per ço diu lo Senyor: «Si yo, mestre e Senyor, he lavat los peus vostres, vosaltres, germans e dexeables, per aquest exemple, deveu lavar los peus los uns dels altres. 5 Puys me dieu mestre, preneu la mia doctrina; puys me dieu Senyor, obehíu lo que us mane, e més, perquè yo pose primer en obra lo que mane. Servau entre vosaltres obres de caritat, humilitat e vera amicitia; perdonau-vos les injúries e serviu los uns als altres.» 10

Diu sanct Crisòstom: «No solament en lo lavar los peus aquesta ley dóna, mas en totes les altres coses que entre si ajudar e servir se poden.»

«E perquè en los morals actes moven més als hoïnts les obres que les paraules, per ço, lavant-vos los peus, 15 yo, Senyor e mestre, vos he donat de humilitat exemple, sobre la qual la mia {169b} vida e doctrina se funda.»

Aquells qui fan aldre del que preÿquen, ab les obres 20 neguen e condemnen lo que parlen, hi als hoïnts scandalisen, los quals tenen ocasió de més a les obres que a les paraules creure.

© 3 e Senyor] A continuació, Corella elimina la glosa que acompanya el text (VC, 581a), en què s'exposa que llavar els peus semblava cosa de servents i era obligació d'ells. | 5 dels altres] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 581a), en què s'exposa que cal humiliar-se en qualsevol obra. | 8 que mane] Immediatament després, Corella obvia un passatge (VC, 581a), en què s'exposa que ací cal entendre, per sinecdoque, una obra per totes les altres obres fraternals. | 10 als altres] Posteriorment, Corella omet que s'ha de pregar els uns pels altres (VC, 581a). | 14-17 E ... exemple] Corella modula aquest passatge i el reescriu en primera persona, de manera que posa en boca de Jesús ensenyaments que en l'original llatí (VC, 581a) pertanyen al monjo cartoixà, i estan, per tant, en tercera persona. Aquesta modulació pot haver sigut influenciada per un fragment contigu en la *Vita Christi*, omès pel mestre en teologia (veg. nota p. 989,17-18), en què tant els versets evangèlics com les gloses que l'acompanyen s'expressen en boca de Jesús. D'altra banda, Corella anticipa fins a aquest punt aquest comentari (veg. nota p. 989,23), el qual apareix més avant en l'original llatí (VC, 581a). | 17-18 sobre ... funda] Corella agrega aquest comentari, el qual no es troba en VC, 581b. | 17-18 se funda] Tot seguit, Corella elimina un verset evangèlic i la glosa que l'acompanya (VC, 581a), en què s'exposa: «vos he donat exemple perquè, tal com jo vos ho he fet» (Jn 13, 15), humiliant-me sota vosaltres, «també vosaltres», que sou inferiors, «feu-ho», els uns als altres, i sobretot en cas de necessitat. | 20-23 Aquells ... creure] Corella avança fins a aquest punt del Cartoixà (veg. nota posterior) un passatge que apareix més avant en l'original llatí (VC, 581ab). Així mateix, també l'amplifica, atés que el text llatí exposa sols que més persuadeix allò que es fa que allò que s'ensenyà; i n'elimina la part final, en què s'insisteix que sobretot cal donar exemple amb els fets mateixos. | 23 paraules creure] Immediatament després, Corella omet un ampli passatge (VC, 581ab), en què s'exposa que és com si diguéssis Jesús: vaig fer açò no sols per la neteja corporal dels peus, sinó per ensenyament d'humilitat, i encara ho he fet per mostrar que hom està obligat a açò. A continuació, Corella omet un comentari de sant Joan Crisòstom, en què s'exposa que la religió cristiana mira més a la manera que a l'obra, perquè el Senyor no atén quant, sinó per quant, és a dir, preferible és açò que allò. Seguidament, Corella se salta un comentari, que trasllada més amunt (veg. nota p. 989,14-15). Continua l'omissió del passatge, en què s'indica que algú fa i tria allò que li sembla que és bo per a ell, per la qual cosa, mostra més que és bo allò que ha triat que allò que ensenya. Tot seguit, novament Corella se salta un fragment de l'original llatí i l'anticipa abans (veg. nota anterior). A continuació, el mestre en teologia suprimeix un passatge, en què es comenta: «el criat no és més important que el seu amo, ni el tramés» (Jn 13, 16), és a dir, l'enviat o el missatger, «més important que el qui l'envia», i per això, així com jo –parla Jesús en la *Vita Christi* en primera persona–, Senyor i Mestre, que vos he enviat, m'humilie davant de vosaltres, així vosaltres vos heu d'humiliar i fer amb els vostres iguals allò que m'heu vist fer amb vosaltres, menors. Com si diguéssis, segons sant Joan Crisòstom: si jo he fet aquestes coses –acaba el passatge omès–, molt més pertoca a vosaltres de fer-les.

Secundum Chrysostomum, Christiana religio potius attendit modum quam opus, quia Dominus non attendit quantum, sed ex quanto, id est potius hoc quam illud.

[88]

Illud enim hoc agit et elegit, quod sibi videtur bonum, unde magis ostendit quis illud esse bonum, quod ipsemet eligit, quam quod docet.

[89]

Non est servus major Domino suo, neque Apostolus, id est missus seu nuntius, *major eo qui misit illum*, et ideo sicut ego Dominus, et Magister et mittens me humilio vobis; ita et vos humiliare debetis, et facere aequalibus vestris, quod me vobis minoribus facere vidistis.

Quasi diceret, secundum Chrysostomum, si a haec facta sunt, multo magis a vobis oportet haec fieri; debitores enim nos constituit Deus ipse incipiens. *Qui sedet super Cherubim* pedes lavit proditoris; tu vero homo, terra et cinis existens, et pulvis et lutum, extollis teipsum, et magna sapis!

Ecce quantum exemplo et verbo eos ad humilitatem invitavit, et doctrinae suae de humilitate factum et exemplum humilitatis praemisit, et in hoc convenientem modum docendi ostendit, secundum illud: *Coepit Jesus facere et docere*, hic etiam aperuit in hoc quod Petro dixit: *Scies autem postea*.

Unde Augustinus: Hoc est, beate Petre, quod nesciebas, cum tibi lavare pedes non sinebas, hoc tibi postea sciendum promisit, quando ut sineres terruit te Magister tuus, et Dominus tuus lavans pedes tuos.

Didicimus, fratres, humilitatem ab Excelso; faciamus invicem humiles, quod humiliter fecit Excelsus: haec Augustinus.

10. MODUS IMPLENDI PRAECEPTUM DOMINI DE LOTIONE PEDUM

Ad litteram et ad mysticum sensum, hoc mandatum debet impleri. Ad litteram quidem, ut per charitatem serviamus invicem, non solum in lavando pedes fratrum, sed et in omnibus necessitatibus

Diu sant Crisòstom: «Deutors de humilitat ha dexat lo Senyor a vosaltres, qui sehent sobre ls cherubins e tenint per scabell dels seus peus los àngels, agenollat, los peus dels dexebles hi del traïdor lave. E tu, miserable home, pols, vèrmens e cendra, contra Déu te exalces!»

Ara entens tu, Pere, lo que no sabies. Ara lo Senyor te mostra lo que promés te havia, que après ho sabries. A tu menaçava lo teu Senyor e mestre perquè lavar-te los peus consentises, ara manifestament te mostra que volia que u volgueses.

[10. DE LA MANERA DE COMPLIR EL PRECEPTE DEL SENYOR SOBRE EL LLAVAMENT DELS PEUS]

Diu sant Agostí: «Aquest manament, germans, al seny literal y al seny tropològich que sia complit nos obliga. A la letra, que façam per nostres prohimeses

© 2-3 *qui ... cherubins*] *Psalteri* (Sl 98, 1): «Qui seus sobre los cherubins» (Martos, 2013b: 283). Vulgata: «Qui sedet super cherubin». El canvi del verb a la forma en gerundi es deu en el *Cartoixà* merament al context en què s'insereix el verset. | 3 *tenint ... peus*] *Psalteri* (Sl 109, 1): «Scabell dels teus peus» (Martos, 2013b: 303). Vulgata: «Scabillum pedum tuorum». Corella agrega aquest verset sàlmic, el qual no es troba en VC, 581b, i també l'adapta al context. | 6 *te exalces!*] A continuació, Corells suprimeix una exhortació (VC, 581b), en què es convida a mirar amb quin exemple i quines paraules va invitar als deixebles a la humilitat; va posar per davant el fet i l'exemple d'humilitat a la seua doctrina sobre ella, i en açò va mostrar la manera d'ensenyar convenient, segons el que està escrit: «Jesús va fer i va ensenyar» (Ac 1, 1); va revelar aci allò que digué a Pere: «Ho entendràs després» (Jn 13, 7). | 7-11 *Ara! ... volgueses*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Agustí d'Hipona, segons VC, 581b. | 11 *u volgueses*] Tot seguit, Corella suprimeix una exhortació (VC, 581b): «Hem après, germans, la humilitat de l'Excels; fem humils, els uns amb els altres, allò que humilment féu l'Excels». | 12-991,4 *Diu ... pensa*] Corella assigna falsament aquest passatge a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 581b, tal volta per influx d'una omisió anterior del nom del teòleg (veg. nota p. 990,7-11). El text que segueix, però, sí que pertany al sant africà. | 14 *A ... letra*] Immediatament després, Corella elimina un breu comentari (VC, 581b), en què s'exposa que cal servir humilment els uns als altres, no sols llavant els peus dels germans.

adjuvando, et opera misericordiae exercendo. Quod si non fiat ad litteram, scilicet manu, saltem faciamus corde, ut in illorum numero simus quibus dicitur: *Benedicite, Sancti et humiles corde, Domino.*

Unde Augustinus: Multo melius est et sine controversia verius, ut etiam manibus fiat, ne dedignetur quod fecit Christus facere Christianus. Cum enim ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam in corde ipso vel excitatur, vel si jam inerat confirmatur ipsius humilitatis affectus: haec Augustinus.

Sed excepto isto morali intellectu, nihilominus hoc etiam ad mysticum intellectum, et spiritualiter facere debemus. In lotionem enim pedum, datur intelligi ablutio macularum.

Tunc ergo spiritualiter lavas pedes fratris tui, cum Christum imitando, abluis quantum in te est maculas ejus.

Hoc autem fit tripliciter: remittendo scilicet ei offensam, sicut ille nobis poenitentibus peccata dimittit; itemque orando pro peccatis ejus, sicut ille lavit nos a peccatis, interpellando Patrem pro nobis, et iste duplex lavandi modus communis est omnibus fidelibus; tertius modus pertinet ad praelatos, qui lavare debent remittendo peccata auctoritate clavium.

Nostrum est ergo, donante Domino, ministerium charitatis, et humilitatis adhibere; illius est exaudire, ac nos ab omni contaminatione peccatorum mundare.

Deinde quod dixit sequenti praemio confirmat dicens:

Si haec scitis, quae feci et doceo, beati eritis, hic in spe, et in futuro in re, si feceritis ea, quia: Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud; et: Intellectus bonus facientibus ea.

qualsevol cosa que sia en profit e utilitat sua, ab profunde humilitat acabar en ells qualsevol servici; e si no podem en obra, sia dins per affectió en nostre cor e pensa.

»Però molt excita la afectió nostra com les nostres mans hi toquen, com lo nostre cors a lavar los peus dels pobres se inclina, car per la ligança e unió que lo cors e l'ànima tenen, la hu sens l'altre en la present vida obrar no poden, e la hu a l'altre en les sues obres se ajuden.»

Al seny tropològich, laves los peus a tos prohimes quant, seguint al Sen- {169c} yor, tant com lo teu flach poder basta, dels peccats los laves.

Hi açò pots fer en una de tres maneres: primerament, dexant les ofenses, axí com lo Senyor les perdona a nosaltres; segonament, pregant per tos prohimes, axí com lo Senyor lava les nostres culpes interpellant a son Pare Déu per los peccats nostres; la terça, solament als prelats e sacerdots sguarda, que per la actoritat sacerdotal les culpes remetén.

Conferma après lo Senyor lo que ha dit ab speranza certa del premi, dient: «Yo us he donat exemple que, axí com yo he fet, façau vosaltres; humiliau-vos axí com ve[e]u que yo m'humilie, mestre e Senyor vostre. Hi en cert vos aferme que no és major lo servent que'l senyor, ni lo tramés major que aquell qui l'envia.»

»Si sabeu aquestes coses hi les posau en obra, sereu benaventurats per gràcia en la present vida hi après en la felicitat eterna.»

Ⓜ 15 nosaltres] vosaltres | 26 posau] posan

Ⓜ 3-4 e pensa] Tot seguit, Corella omet un comentari (VC, 581b), en què es diu que cal estar entre aquells de qui es diu: «Beneïu, sants i humils de cor, el Senyor» (Dn 3, 87). | 5-9 Però ... ajuden] Corella modifica l'original llatí (VC, 581b), en què s'exposa que és molt millor, i sens dubte més real, que s'obre amb les mans, per tal que el cristià no considere indigne fer allò que Crist va fer. Quan el cos s'inclina als peus dels germans, encara que ja hi fos present, es confirma aquesta mateixa afecció d'humilitat. Per tant, Corella agrega la causa de realitzar físicament bones obres: «per la ligança e unió que lo cors e l'ànima tenen», absent de l'obra ludolfina. | 9 se ajuden] Immediatament després, Corella omet un passatge (VC, 581b), en què s'indica que, llevat d'aquest sentit moral, nogensmenys cal complir també espiritualment el sentit místic. En el lavatori dels peus es dona a entendre el llavament de les brutícies. | 17 peccats nostres] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 581b), en què s'exposa que aquestes dues maneres de llavament són comunes a tots els fidels. | 19 culpes remetén] Tot seguit, Corella obvia un comentari (VC, 581b), en què s'exposa que és cosa de cadascú que, atorgant-ho Déu, administre el ministeri de caritat i d'humilitat; de Déu és escoltar i netejar el fidel de tota contaminació dels pecats. | 21-25 Yo ... l'envia] Corella agrega en aquest final del capítol els versets evangèlics de Jn 13, 15-16, absents en aquest punt de l'original llatí (VC, 581b), els quals, però, havien sigut omesos abans segons l'ordre de l'obra ludolfina (veg. notes pp. 989,17-18; 989,23). La glossa «humiliau-vos ... Senyor vostre» també apareix en aquests passatges eliminats. | 26 en obra] Immediatament després, Corella omet un incís (VC, 581b), en què s'exposa que les coses són les que fa i ensenya. | 27-28 per ... eterna] Corella amplifica l'original llatí (VC, 581b), en què s'indica sols que seran benaurats ací en l'esperança i en el futur en realitat. | 28 felicitat eterna] A continuació, Corella omet dos versets bíblics que donen suport al que s'exposa (VC, 581b): «Benaurats els qui escolten la paraula de Déu i la guarden!» (Lc 11, 28), i «són molt prudents els qui fan aquestes coses» (Sl 111, 10).

Quia scire bonum, et non facere, non pertinet ad beatitudinem, sed ad condemnationem, secundum illud: *Scienti bonum et non facienti, peccatum est illi.*

Unde ait Chrysostomus: Beatitudo non copulatur cum scientia, sed cum opere et lumine scientiae: haec Chrysostomus.

{ 582A } ORATIO

O Jesu mitis et verae humilitatis exemplum, qui lavisti pedes discipulorum tuorum, peto et obsecro, Domine, purga meos affectus, ut utroque pede, gemina videlicet charitate purgatus et accensus, ad te purificatorem meum accedam securus. Purifica me in finem dierum, est emunda ab omnibus maculis peccatorum, ut dimissis negligentis, et peccatis meis, inimici die mortis confusi abscedant, qui meum calcaneum observabunt. Dirige, Domine, pedes meos in viam pacis: ut de manibus omnium inimicorum liberatus, benedicam te cum electis tuis omnibus, in secula seculorum. Amen.

CAPUT LV. DE CHARITATIVA CORRECTIONE PRODITORIS, ET EGRESSU EJUS

I. TURBATIO CHRISTI PRODITIONEM JUDAE DISCIPULIS NUNTIANTIS

Circa tertium autem dolens, et moestus ausculta.

Cum enim haec dixisset, Jesus turbatus, id est contristatus est, non carnaliter, sed *spiritu*, id est spiritualiter et ex imperio rationis, quia ipse spiritu suo, et potestate fecit in se istam proportionis turbationem; et haec turbatio in parte sensitiva existens, non erat contraria rationi, sed magis conveniens ei. Virtuosum

Ⓜ 5 lavat] leuat

Ⓜ 1 *Diu Beda*] Corella apropia falsament aquesta citació a Beda el Venerable, atribució que no es troba en *VC*, 581b. | 2 *felicitat sguarda*] Tot seguit, Corella elimina un verset bíblic que serveix d'autoritat al que s'ha dit abans (*VC*, 581b): «El qui sap com fer el bé i no el fa, és culpable d'haver pecat» (Jm 4, 17). Posteriorment, Corella també suprimeix una breu citació de sant Joan Crisòstom, en què s'exposa que la felicitat eterna no s'uneix amb la ciència, sinó amb l'obra i la llum de ciència. | 13 *vestigis*] Veg. nota p. 351,29. | 18-19 *Capítol LIII*] Immediatament després, Corella elimina una exhortació (*VC*, 582a), en què es convida a escoltar amb dolor i tristesa el tercer misteri de la santa Cena (veg. nota p. 966,33). | 20-993,2 *[A]prés ... arreglar-les*] Corella reformula l'original llatí (*VC*, 582a), en què s'exposa que «després de dir això, Jesús es contorbà» (Jn 13, 21), és a dir, s'entristí, no carnalment, sinó «en esperit», espiritualment i per l'imperi de la raó, perquè el seu mateix esperit i poder féu en ell aqueixa torbació proporcionada; aquest torbament, el qual existeix en la part sensitiva, no era contrari a la raó, sinó més bé convenia amb ella. És virtuós torbar-se contra els vicis: la torbació espiritual inclina a la pietat i la misericòrdia; però la carnal –acaba el passatge remodelat– incita al furor i la ira. Per tant, Corella agrega la humanitat de Jesús («verdader home ... la mort que tan propinque la mirava») com la causa de la seua tristesa, consideració aliena a l'obra ludolfina. Així mateix, el mestre de teologia aplica a cadascú un ensenyament que en la *Vita Christi* descriu globalment, però per Crist, els tipus de torbament: d'aquesta manera, «les nostres ... de arreglar-les», beu de «*Jesus turbatus ... imperio rationis*» i «*sed carnalis furorem et iram excitat*». Per últim, sobta que el mestre en teologia trie la ira com a causa de la torbació contra la traïció de Judes, quan en l'obra del monjo cartoixà la ira és originada per la torbació carnal, diferent a la que experimenta Jesús, que és l'espiritual.

Diu Beda: «Saber lo bé e no posar-ho en obra a condempnació e no a felicitat sguarda.»

ORACIÓ

[M]ansuet Senyor Jesús, de humilitat verdader exemple, qui has lavat los peus als teus dexebls, suplicite, Senyor, hi carament te pregue les mies affectiones lava, perquè ab los dos peus lavats en amor tua e del prohibisme acamine, e axí munde, per la tua gràcia hi encés a tu, purificador meu, segur me acoste. Purifica'm, Senyor, en la fi dels {169a} meus dies, hi de totes les màcules dels meus peccats me lava, perquè lo dia de la mia mort los meus enemichs confusos de mi-s lunyen, qui tostemps han aguaytat los meus vestigis. Endreça, Senyor, en lo camí de pau los meus passos perquè de les mans de tots mos enemichs, delliure, ab los teus elets, a tu, mon Déu, eternament lohe. Amén.

DE LA CARITATIVA CORRECTIÓ DE JUDES E COM SE PARTÍ DE LA TAULA. CAPÍTULO LIII

[I. DE LA TORBACIÓ DE CRIST EN ANUNCIAR ALS DEIXEBLES LA TRAÏCIÓ DE JUDES]

[A]prés que'l Senyor hac dites aquestes paraules, diu lo gloriós evangelista que's torbà en spirit. Verdader home, torbà's per tristícia de la mort que tan propinque la mirava, torbà's per ira contra'l peccat de Judes. Però diu lo sagrat evangeli que's torbà en spirit, que vol dir que les pasions del Senyor lo sperit seu e la rahó les movia quant ell volia que's moguesen. Les nostres és lo

enim est contra vitia turbari: spiritualis turbatio ad pietatem, et misericordiam spectat; sed carnalis furorem et iram excitat.

Spiritu igitur turbatur Jesus, et misericorditer, sive compatiendo discipulo qui eum tradit, et tradendo perit; sive ut nos doceat quid agere debeamus, quando in magnum facinus aliquem hominem ruere videmus, sic et Sancti misericorditer et ex charitate turbantur, cum urget eos jam zizania a tritico ante messes separare. Moraliter ergo instruit praelatos non debere, quantumcumque etiam flagitiosos, nisi cum magna compassione et dolore, a liminibus sanctae matris Ecclesiae separare.

Unde Augustinus: Turbetur plane Christianus non miseria, sed misericordia; timeat ne pereant homines, conturbetur cum perit aliquis Christo. Concupiscat homines acquiri Christo, laetetur dum acquiritur aliquis Christo; timeat et sibi, ne pereat Christo, contristetur se peregrinari a Christo. Concupiscat regnare cum Christo, laetetur cum sperat se regnaturum esse cum Christo.

Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia unus ex vobis duodecim, qui ubique mecum estis, quorum pedes lavi, quibus tanta promisi, *tradet me* Dominum, me Magistrum, me Salvatorem; *unus ex vobis*, numero non merito, corpore non animo, specie non virtute. Maxima ingratitude Judae fuit tradere suum commensalem, imo Dominum et nutritorem; unde et alius Evangelista sic dicit: *Ecce manus tradentis me mecum est in mensa.*

Hoc idem posset Dominus hodie dicere de sacerdotibus multis qui mensam Domini indigne attingere praesumunt, qui rursus quantum in se est merito peccatorum Filium Dei crucifigendum tradunt. Per hoc enim quod in mensa denunciavit suum

contrari, que les mou la part sensual nostra, hi après lo sperit, qui és la rahó, té poder de arreglar-les.

Torbàs, donchs, lo Senyor per ira contra-l peccat de Judes hi per compassió de la pèrdua sua, pensant com eternament se anava perdre, lo qual era stat en la sua gràcia elet apòstol, hu de XII que en tot lo món trihats havia, donant als prelats exemple que, sinó ab molta compasió e dolor ca- {170a} ritativa, no lancen les ovelles de la santa mare Sgleya.

Diu sant Agostí: «Torbe's lo cristià no per misèria, mas per misericòrdia. Aja dolor quant veu los fills de la santa Sgleya perdre, hi alegrés quant los perduts cobra.»

Hi menjant en la taula, diu lo Senyor: «En cert vos dich que hu de vosaltres me trahirà. Hu de vosaltres dotze, als quals tanta amor he mostrada, he lavat los peus hi fet tantes promeses, trahirà a mi, son Déu, Senyor e mestre, redemptor e salvador seu, que après de aver-me trahit lo salvaré, si vol que-l salve.» O, ingratitude de Judes indicible, trachió incomparable! Trahir aquell tan humil, tan benigne rey e Senyor, ab lo qual, après de haver-li lavat los peus, axí familiarment parlava hi menjava. E per ço scriu l'altre evangelista que diu lo Senyor: «Mirau! Les mans de aquell qui-m traheix són ab mi en la taula.»

Semblants paraules pot dir lo Senyor cada dia als miserables preveres quant indignament lo seu cors sacratíssim contracten hi als peccadors que no deven lo

Ⓞ 3-4 per ... Judes] Corella incorpora aquesta causa, la qual no apareix en l'original llatí (VC, 582a), per mantenir la coherència amb el passatge precedent (veg. nota anterior). | 5-7 lo ... havia] Corella agrega aquesta referència sobre l'elecció especial de Judes, absent de l'original llatí (VC, 582a), però que enllaça amb altres passatges anteriors, també incorporats pel mestre en teologia (veg. notes pp. 959,1-5; 963,14-15; 995,21-23). Igual com ocorre en aqueixos passatges, aquest afegit es fa substituïnt el text de l'obra ludolfina, en què s'exposa que Jesús ensenya que cal fer quan hom veu algun bròfec en un gran crim. També els sants es torben misericordiosament i per caritat, quan calga separar en la sega el blat de la cogula. | 7 exemple que] Corella suprimeix un incís (VC, 582a), en què s'exposa que fins i tot els més indignes. | 11-13 Aja ... cobra] Corella simplifica l'original llatí (VC, 582a), en què s'exhorta al cristià a témer que els homes es perden, a torbar-se quan algú es perd per a Crist; a cobejar que els homes siguen guanyats per Crist, a alegrar-se quan algú és adquirit per Crist; a témer també per ell mateix, que no peresca en Crist, a entristir-se d'allunyar-se de Crist; a cobejar regnar amb Crist, a alegrar-se quan espera que regnarà amb Crist. | 12-13 perduts cobra] Immediatament després, Corella elimina el final de la citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 582a), en què es diu que el cristià ha de témer per si, que no muira per a Crist; s'ha d'entristir de peregrinar lluny de Crist. Ha de cobejar regnar amb Crist i alegrar-se mentre espera que regnarà amb ell. | 15 Hu de vosaltres] Corella elimina un comentari (VC, 582a), en què s'exposa que era Judes un dels Dotze un en nombre, però no en mèrit; en cos i no en voluntat; en carn i no en virtut. Abans, el mestre el teologia ha suprimit també un passatge amb el mateix tarannà (veg. nota p. 960,6). | 18-19 que ... salve] Corella incorpora aquest comentari, el qual no es troba en VC, 582a, i que ressalta la misericòrdia divina. | 19-23 O ... menjava] Corella retorca amb apòstrofes un passatge de l'original llatí (VC, 582a), en què s'indica que màxima va ser la ingratitude de Judes de traïr un comensal, encara més, Senyor i nodridor seu. | 28-994,1 hi ... liuren] Corella abreuja l'original llatí (VC, 582a), en què s'exposa que els sacerdots indignes, quant en ells mateixos hi ha de mèrit, lliuren una altra vegada als pecadors el Fill de Déu.

proditorum, designavit quod multi proditorie veniunt ad suam mensam. Majus autem peccatum est tradere Christum regnantem in coelis peccatoribus membris, quam ambulantem in terris peccatoribus Judaeis.

Unde Beda: Sed et hodie quoque, et in sempiternum, *vae homini illi* qui ad mensam Domini malignus accedit, qui insidiis mente conditis, qui praecordiis aliquo scelere pollutus mysteriorum Christi secretis participare non metuit. Et ille enim in {582b} exemplum Judae, Filium hominis tradit, non quidem Judaeis peccatoribus, sed tamen peccatoribus membris, videlicet suis, quibus illud inaestimabile et inviolabile Domini Corpus violare praesumit. *Vae*, inquam, *illi homini* de quo Jesus, qui altaribus sacrosanctis inter immolandum, utpote proposita consecraturus adesse non dubitatur, adstantibus sibi ministris coelestibus conqueri cogitur: *Ecce*, inquit, *manus tradentis me mecum est in mensa*: haec Beda.

Et ut dicit Origenes: Tales sunt omnes in Ecclesia, qui insidiantur fratribus suis, cum quibus ad eandem mensam Corporis Christi frequenter fuerunt.

2. PRAEDICENDAE PRODITIONIS CAUSAE

Praedixit autem Dominus de proditore, et sic eum quodammodo revelavit triplici de causa: primo, ut sic ostenderet se Deum, qui futura contingentia praevidebat; secundo, ut ostenderet se spontaneae pati, quia praecavere poterat mortem, quam praesciebat; tertio, ut proditor poeniteret, qui se non latere audiebat.

Unde Hieronymus: Qui de passione praedixerat, et de proditore praedicat, dans locum poenitentiae,

ut cum intellexisset sciri cogitationes suas, et occulta cordis consilia, poeniteret eum facti sui; et tamen non designat eum specialiter, ne manifeste coargutus imprudentior fiat, sed mittit crimen in numero, ut conscius poenitentiam agat: haec Hieronymus.

Et notandum quod a mali perpetratione solet aliquis quatuor modis retrahi, quibus ex magnitudine misericordiae suae tentavit Dominus proditorem discipulum a tanto scelere perpetrando ad

liuren. «E més pequen –diu sanct Agostí– liurant aquell qui en lo cel regna als peccadors indignes, que Judes qui-l liurà als juheus malignes.»

Diu Beda: «Maledicció de present hi eterna encorre aquell qui, ab les entràmenes de la ànima polutes, hi de iniquitat e malícia plenes, lo sacratíssim cors del Senyor consagra, e contracta, e liura'l en les mans dels seus peccats e cul- {170b} pes. Querella's lo Senyor e diu als àngels qui ab ell en lo altar devallen: "Mirau les mans de aquell qui-m traheix, són ab mi en la taula.»

[2. DE LES CAUSES DE L'ANUNCI DE LA TRAÏCIÓ]

Volgué lo Senyor dir la trachió de Judes per tres causes: la primera, per mostrar que Déu era e les coses per venir li eren certes; la segona, perquè mirasen que voluntàriament a la mort anava, podent-se apartar de aquell qui-l trahia; terçament, perquè's penedís lo traïdor, puy's veyà que-l Senyor no u ignorava.

Diu sant Hierònim: «Perquè entengués Judes que-l Senyor les sues cogitacions entenia, possà la sua trachió en lo nombre dels Dotze, no dient qui era perquè del tot no perdés la vergonya e fos més lunny de penitència.»

Hon devem atendre que per quatre vies se acostava algú de mal retraure's, les quals totes lo Senyor experimenta en Judes: per vergonya, dient: «La mà de

© 1-3 *E ... malignes*] Corella versiona l'original llatí amb una rima («indignes» / «malignes»), la qual no es troba en l'obra ludolfina (VC, 582a), per conferir al passatge un tarannà proverbial i sentencios. | 1 *diu ... Agostí*] Corella apropia falsament aquest passatge a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 582a. | 4-10 *Diu ... taula*] Corella condensa la citació de Beda el Venerable (VC, 582ab), en què s'indica que també hui i per sempre, «ai de l'home» (Mt 26, 24) maligne que s'acosta a la taula del Senyor, el qual, amb ment insidiosa, brut el fons del seu cor amb algun crim, no tem partipar en els secrets dels misteris de Crist. Ell també, com Judes, lliura el Fill de l'home no als jueus pecadors, sinó als pecadors membres seus, en els quals gosa violar aquell inestimable i inviolable cos del Senyor. «Ai de l'home» que no dubta acostar-se a l'altar sacrosant durant la immolació, a consagrar, si és possible, les ofrenes, i del qual Jesús es veu obligat a queixar-se als seus ministres celestials que l'assisteixen: «La mà del qui em traeix és prop de mi en aquesta taula» (Lc 22, 21). | 10 *la taula*] A continuació, Corella elimina una citació d'Origenes (VC, 582b), en què es comenta que aquests són els que en l'Església insidien els seus germans, els quals han estat sovint amb ells en la mateixa taula del cos de Crist. | 16 *u ignorava*] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 582b), en què s'indica que aquell que va predir la Passió, prediu sobre el traïdor, donant lloc a la penitència. | 23 *vergonya, dient*] Immediatament després, Corella obvia el primer dels dos versets evangèlics que serveixen com a exemple (VC, 582b): «Un de vosaltres m'ha de traïr» (Jn 13, 21).

poenitentiam revocare, scilicet: pudore, cum dicit: *Unus ex vobis tradet me*, et: *Ecce manus tradentis me mecum est in mensa*; timore, per comminationem supplicii, cum dicit: *Vae autem homini illi per quem Filius hominis tradetur*, ut qui pudore non vincitur, timore corrigatur; beneficium exhibitione cum illum ad mensam suam recipit, et ei pedes lavat; affectus ostensione, in blanda allocutione, cum dicit: *Amice ad quid venisti?* Sic exemplo Christi bonus praelatus subditis etiam malis debet exhibere beneficia, ut quantum in se est eos a sua revocet vita mala. Sed Judas nullo horum frangitur, ne hominem tradat, quem Dei Filium noverat.

Passionem ergo Jesu Christi pie considerare volenti, occurrit primum perfidia proditoris, qui tantae fuit fraudis veneno repletus, ut Magistrum et Dominum proderet; tantae cupiditatis flamma succensus, ut Deum argento venundaret, et pretiosum Christi sanguinem vilis mercedis pretio compensaret; tantae denique ingratitude, ut eum qui omnia sibi commiserat et ad culmen {583a} apostolici honoris provexerat venundaret ad mortem; tantae duritiae, ut nec familiaritate convivii, nec humilitate obsequii, nec suavitate colloquii, nec mulcebritate osculi a concepta malitia potuit revocari.

O mira benignitas Christi in discipulum durum, Domini in servum nequissimum! Verum licet inexplicabilis fuerit proditoris impietas, in immensum tamen eam exsuperat Agni Dei dulcissima mansuetudo in exemplum data mortalibus, ut jam non dicat ab amico exsuperata humana infirmitas: *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique*, quia ecce homo *unanimis*, qui *dux* videbatur et *notus*, qui panes Christi edebat, et in sacra illa coena *dulces capiebat cibos*, *magnificabat super eum supplantationem*, — et *levavit calcaneum suum contra eum*, quia conabatur suppeditare ipsum.

Sic hodie multi praelati, clerici et religiosi qui laute vivunt de patrimonio Crucifixi, levant calcaneum

aquell qui-m traheix és ab mi en la taula»; segonament, per temor de la pena, dient: «Maledictió serà aquell per qui serà trahit lo Fill de l'home»; terçament, per beneficis e gràcies, quant lo cridà a la Cena, quant li lavà los peus ensemps ab los altres; quartament, per 5 vera mostra de affectió e amicícia, acompanyada de paraules suaus e dolces, quant li dix: «Per què est vengut, amich meu e dexeble?» Per totes aquestes vies asajà la font de misericòrdia si Judes volguera venir a lavar-se; deven los prelats apendre que treballen en 10 revocar les sues ovelles {170c} a penitència. Però lo obstinat dexeble per alguna de aquestes coses no mudà lo preposít del nefandísim pacte.

Per a considerar piadosament e devota la mort e passió del Senyor dolorosa, la primera cosa que ocorre 15 és la pertinància de la tració de Judes, axí mortífera, verinosa, que pogué trahir son Déu, Senyor e mestre. Fon tració de tan gran cupiditat e avarícia, que la sanch de Jesús, de valor infnida, pogué per vil miserable preu vendre. Fon ingrata, que pogué liurar a 20 mort aquell qui l'havia fet de tot lo món hu dels Dotze, hi special oficial de sa casa, al qual los pobrel[!]ets tresors que li donaven acomanava. De tan gran durícia fon dura que ni per familiar convit en la Cena, ni per humil servey, ni per humils paraules pogué amollir-se. 25

O, admirable benignitat de Mestre en lo dexeble, de mansuet Senyor en vassal[!] e servent rebel-le! O, dulcíssim, humil, mansuet e benigne! Tot meravellat de la nefandísima tració de Judes hi de la benignitat del Senyor! Diu lo psalmista: «Si lo enemich meu a mi 30 malahia, yo en cert ho comportaria. Però home qui ab mi de hun ànimo era, amich e hu dels meus capitans, qui ab mi en la mia taula menjava dolces viandes, aquest executa en mi tració magnífica, aquest me ha tirat una coç per derroquar-me, volent yo levar-lo de 35 terra.»

Axí de present molts prelats e bisbes, vivint splèndidament de l'eclesiàstich patri- {170d} moni,

Ⓢ 17 verinosa] virtuosa VC, 582b: «veneno» | 18 que] quel | 28 dulcíssim] dulcissima | 33 qui ab] qui en ab

Ⓢ 3 de l'home] Posteriorment, Corella omet un incís (VC, 582b), en què s'exposa que es corregeix amb temor perquè allò que la vergonya no ha vençut, siga corregit amb ell. | 8-10 Per ... lavar-se] Corella incorpora aquest comentari, el qual no apareix en VC, 582b.

| 21-23 qui ... acomanava] Corella amplifica i retòrica l'original llatí (VC, 582b-583a), en què s'exposa que Judes va vendre aquell que li ho havia encomanat tot i l'havia proveït al cim de l'honor apostòlic. En altres passatges Corella insisteix en l'elecció especial de Judes com a «hu dels Dotze», en passatges solen ser afegiments seus (veg. nota p. 963,14-15; 959,1-5; 993,5-7). | 23-24 durícia fon dura] Corella crea aquest joc de paraules per derivació sobre l'adjectiu *dur*, inexistent en VC, 583a, però que potser s'inspire en un passatge que el lletraferit valencià ha omés anteriorment (veg. nota p. 986,11). | 27-30 O ... Senyor!] Corella retòrica l'original llatí (VC, 583a) per mitjà d'aquestes apòstrofes, en què s'exposa que, certament, encara que la impietat del traïdor fos inexplicable, la supera en immensitat la mansesa dulcíssima de l'Anyell de Déu, donat com a exemple als mortals, perquè no es diga ja que la debilitat humana ha sigut superada per un amic. | 30 Diu lo psalmista] Corella explicita la font bíblica en què apareix el següent verset sàlmic, menció que no es troba en l'original llatí (VC, 583a). | 30-33 Si ... viandes] *Psalteri* (Sl 54, 13-15): «Si mon enemich me hagués maleït, en cert yo u comportara [...]. Emperò tu, home, que deus esser de un ànimo ab mi, guaiador meu e conegut meu, qui ensemps ab mi prenies dolces viandes» (Martos, 2013b: 220). Vulgata: «Quoniam si inimicus maledixisset mihi sustinuissem [...]. Tu, vero homo, unianimis, dux meus et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos». Corella tradueix interpretativament «dux meus et notus meus» en el *Cartoixà*: «amich e hu dels meus capitans», atenent a la retoricació del passatge, i d'una manera més literal en el *Psalteri*: «guaiador meu e conegut meu».

contra Christum in membris suis, supplantantes ea, et affligentes calumniis, et exactionibus injustis.

3. DISCIPULORUM MAESTITIA, CHRISTI PATIENTIA ET PRODITORIS AUDACIA

Cum autem Jesus dixit eis: *Unus ex vobis me tradet*, haec vox in corda ipsorum ut gladius acutus intravit, luctusque intolerabilis eorum illum sanctum tunc assumpsit; et tristati comedere cessaverunt, et inspiciebant seipsos invicem, quasi novo stupore percussi, haesitantes de quo diceret. Non solum propter mortem Magistri sui futuram sunt contristati; sed quia quilibet timebat de se, ne esset ille qui debebat eum tradere. Erant ergo admirati, quia quilibet eorum praeter Judam sentiebat se totaliter firmatum in contrarium dicti ipsius Christi, et similiter de suis sociis, sicut de se cogitabat; verumtamen propter firmitatem verborum Christi magis ejus dicto, quam suis conscientis credebant, et non haesitabant de eventu rei, sed de illo per quem hoc eveniret.

Contristati erga valde coeperunt singuli dicere, unusquisque pro se: *Num quid ego sum, Domine, scilicet qui tradet te?* Et certe noverant undecim Apostoli, quod nihil tale contra Dominum cogitaverant; sed plus Magistro quam sibi credebant, et timentes fragilitatem suam, tristes quaerunt de peccato cujus non habent conscientiam, ut dicitur in Psalmo: *Delicta quis intelligit?* Quilibet etiam debet sibi timere de futuro, quantumcumque sit sanctus.

Et respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, seu catino, hic me tradet.

Ecce humilitas Christi et patientia, qua proditorem ad mensam et scutellam admittit.

Et secundum Hieronymum, in hoc mira apparet Domini patientia: quia primum dixerat: *Unus ex vobis me tradet*, perseveratque proditor in malo, manifestus arguit, et tamen nomine proprio non designat.

calciguen les miserables ovelles, affigint-les ab extorsions iniques en les quals a Jesús aflegexen.

[3. DE LA TRISTESA DELS DEIXEBLES, LA PACIÈNCIA DE CRIST I L'AUDÀCIA DEL TRAÏDOR]

Dient lo Senyor que hu dels qui ab ell menjaven lo trahiria, entrà aquesta veu en les penses dels entrestits apòstols com a coltell afilat que lo cor los partia, hi una dolor plorosa intolerable cobrí aquell beneyt mansuet col·legi. E tantost lo menjar dexaren, mirant los uns als altres, ferits de un alienament e maravella, pensant qui era aquell entre ells tan abominable de qui lo Senyor parlava, qui mentir no podia. Hi en fort manera se entrestiren, no solament per dolor de la mort del Senyor qui tant amaven, mas encara temien que algú d'ells pogués 5
esser, [que] encara que de present no era, aquell qui en tan nefandíssim crim se derrocaria. Eren certs que seria lo que-l Senyor deya, e per ço cascú la pròpia fragilitat recelava. 15

E axí atribulats, respongueren tots, e cascú responia: «Donchs què, Senyor, só yo?» En cert bé sabia cascú d'el[ls], sinó Judes, que ell no era. Però més que a si creyen lo Mestre, e recelant la fragilitat misera, són trists e demanen del peccat del qual dins si no tenien consciència, dient lo psalmista: «Qui entén les culpes? Senyor, mundam dels peccats qui dins mi se amaguen!» E axí, cascú, per molt sanct sia, del sdevenidor recele, que axí com de mal pot 20
esser bo, axí de bo pot 25
esser mal.

Respon lo benigne Senyor als temerosos dexebles: «Aquell qui ensemps ab mi posa la mà {171a} en lo plat de la vianda, aquell me trahirà.»

Mira e contempla humilitat del Senyor e paciència: no solament li plau que Judes ab ell menge en una taula, mas encara en un plat, ensemps ab los altres. 30

Ⓢ 12 temien] tenien | 13 d'ells pogués] dells no pogues

Ⓢ 14 se derrocaria] Tot seguit, Corella omet un comentari de l'original llatí (VC, 583a), en què s'indica que els deixebles estaven admirats, perquè tots, llevat de Judes, estaven completament fermes en el contrari del que havia dit Crist, i el mateix que creien d'ells, ho creien del seus companys. | 22-24 Qui ... amaguen!] *Psalteri* (Sl 18, 13): «Los peccats, qui-ls entén? Dels meus amagats tu-m neteja» (Martos, 2013b: 174). Vulgata: «Delicta, quis intelligit? Ab occultis meis munda me!». El *Psalteri* busca en extrem la literalitat, mentre que la traducció del *Carroixà* es prou més idiomàtica. Així mateix, Corella incorpora el verset sàlmic complet, mentre en l'obra ludolfina (VC, 583a) apareix tan solament la primera part, que correspon amb la pregunta. | 31-33 no ... altres] Corella retorica un comentari (VC, 583a), en què s'indica que la humilitat i paciència de Crist va admetre el traïdor en la taula i l'escudella. | 32-33 los altres] Posteriorment, Corella omet un comentari de sant Jeroni (VC, 583a), en què s'exposa que en açò es mostra l'admirable paciència del Senyor, perquè, quan digué primer: «Un de vosaltres em trairà» (Mt 14, 18), i va perseverar el traïdor en el mal, l'argüeix més palesament, però no l'assenyala amb el nom propi.

Unde per hoc verbum Christi non poterant determinate perpendere quis esset, quia omnes duodecim de eodem vase in circuitu cum Domino edebant; minores autem discipuli seorsum in alia mensa comedebant.

Quasi diceret: Unus ex duodecim me tradet. Et ex hoc satis apparet quod alii discipuli praesentes erant.

Quod autem Matthaueus *paropsidem*, Marcus *catinum* dicit: unus quadraturam vasis, alter quod esset fictile opus designat. Est enim *paropsis* vas quadratum, habens pares apsides, id est latera et extremitates; *catinus* vero vas fictile, seu luteum, ad immittendum liquorem et ad plura alia aptum.

Aspice nunc bene discipulos, et compatere tam Domino quam eis, quia in magno dolore sunt positi. Ille autem proditor ne verba haec ad eum pertinere viderentur, come- {583b} dere non cessavit. Ceteris enim contristatis ac retrahentibus manus, et interdientibus cibos eri suo, Judas temeritate et impudentia, qua prodituras erat Magistrum, manum cum eo mittit in *paropsidem*, ut audacia bonam conscientiam mentiretur.

Et debes scire quod ipsa mensa erat in terra, et more antiquo in terra sederunt ad coenam in coenaculo strato, quasi jacendo recumbentes. Erat autem ut creditur quadrata, de pluribus tamen tabulis facta;

et prout narravit ille qui eam Romae in ecclesia Lateranensi mensuravit: in uno quadro est duorum brachiorum et trium digitorum, et in alio duorum brachiorum et palmi;

ita quod licet stricte et arcte, tamen ut creditur, tres discipuli in uno quadro sedebant et Dominus humiliter in angulo, et Joannes juxta eum erat, ita quod omnes de uno vaso comedere poterant.

Stava enmig de la taula, que era redona, un vexell de terra, y en aquell vexell tots per a menjar les mans hi posaven, hi axí, no pogueren percebre qui era. Per aquestes paraules, los dexebles, però, més que per les primeres, entengueren que era apòstol, que en una taula hi en un plat ab lo Senyor menjaven, hi en altra taula altres dexebles.

Mira ara hi contempla com lo Senyor e los dexebles són posats en gran tristícia, però lo traïdor dexeble menjar no cesava, per mostrar que les paraules que-l Senyor deya a ell gens no tocaven. Aquells benignes recelaven, qui no tenien culpa, hi ell, celerat, ab audàcia volia mostrar que no l'acusava la consciència. Hi axí, cesant los altres, ell no cesava posar les mans en la gran scudilla e portar vianda a la nefandíssima boca, ab la qual en breu sperava trahir lo Senyor ab qui menjava.

Era la taula redona, però quadrada, en aquell storat hi aparellat cenacle, en terra, segons lo costum qui en aquella pàtria mengem.

Hi en cada quadra menjaven tres apòstols, hi en la que lo Senyor menjava eren quatre: Andreu, Joan e Pere.

Ⓜ 1-7 *Stava ... dexebles*] Corella interpreta i explica l'original llatí (VC, 583a), en què s'exposa que per aquestes paraules de Crist no podien ponderar exactament qui era, perquè tots els Dotze menjaven en rogle del mateix vas; d'altra banda, els dexebles menors menjaven en una altra taula. Així, cal destacar en aquesta interpretació corellana la inclusió del punt de vista dels altres dexebles de Jesús que es trobaven presents en la Cena, els quals entenen més que els apòstols que el traïdor es trobava entre aquests. | 7 *altres dexebles*] A continuació, Corella suprimeix un comentari (VC, 583a), en què s'exposa que és com si Jesús digués que el traeix un dels Dotze, per la qual cosa és palès que eren presents altres dexebles. Mateu parla de *paropsidem* i Marc de *catinum* –continua el passatge omès–: el primer designa un recipient quadrat, el segon, que estava fet d'argila. La *paropsis* és un recipient quadrat que té els costats i les extremitats en forma de dos absis iguals; el *catinus* és un recipient d'argila o fang, que serveix per ficar-hi líquids –finalitza el passatge suprimit– o moltes altres coses. El monjo cartoixà realitza una interpretació de la paraula *paropsidem*, amb un joc de paraules, com *pares apsides*, traduït ací com «en forma de dos absis iguals», però que realment es refereix a una figura en forma d'el·lipse. Amb tot, Corella s'està d'incloure aquest complicat passatge, amb un tarannà més etimològic que teològic, allunyat per tant dels seus objectius. | 11-17 *Aquells ... menjava*] Corella retorca l'original llatí (VC, 583b), en què s'indica que els altres dexebles, tristos, retreien les mans i no duïen menjar a la seua boca, Judes, amb la temeritat i poca vergonya amb que anava a traïr el Mestre, posà la mà amb ell en l'escudella, per tal que l'audància sembla bona consciència. | 18 *Era ... quadrada*] Corella modifica l'original llatí (VC, 583b), en què es diu que es creu que la taula era quadrada, i feta de diversos taulers. | 19 *en terra*] Corella omet que seien jaguts, com si estiguessen gitats (VC, 583b). | 20 *pàtria mengem*] Tot seguit, Corella omet un comentari (VC, 583b), en què s'indica que, segons aquell que va mesurar la taula a Roma, a l'església del Laterà, un costat té dos braços i tres dits, i l'altre té dos braços i un pam. | 21-23 *Hi ... Pere*] Corella modifica l'original llatí (VC, 583b), en què s'exposa que, segons es creu, encara que estretament i apinyats, seien tres dexebles en cada costat, el Senyor humilment en un angle, i Joan estava al seu costat, de manera que tots poguessen menjar d'un recipient.

Ubi adverte convivium humilitatis, et charitatis, quia cum pauperibus illis discipulis, et Juda proditore in eadem mensa, eodem cibo et potu, eodem catino et calice Magister et Dominus participat. Non sic hodie multi religiosi faciunt, qui dissimiliter a fratribus refici non erubescunt.

4. SCELERA ET FUTURUM JUDAE SUPPLICIUM

Et addit Jesus, praedicendo poenam damnationis traditoris: *Filius quidem hominis vadit*, ad passionem voluntarie, *sicut scriptum est de eo: Oblatus est, quia ipse voluit*; — *Vae autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur. Vae*, id est aeternaliter peribit;

quia vae in scriptura sacra aeternam damnationem notat. Licet enim Judas post factum poenituerit; hoc tamen inutiliter fuit, quia per desperationem *laqueo se suspendit*.

Unde Hieronymus: Judas autem nec primo, nec secundo correptus, a prodicione retrahit pedem; sed patientia Domini nutrit impudentiam suam, et ideo poena praedicitur, ut quem pudor non vicerat, corrigant denunciata supplicia. Et ne mitissimam poenam ejus intelligeremus, adjungit: *Bonum ei erat si natus, scilicet in utero, non fuisset homo ille*

[90]

[91] *bonum* enim accipitur hic pro minus malo. Minus autem malum est, non esse simpliciter, quam, esse damnatum; quia etsi non sit minus malum ratione poenae adjunctae, quae non privat totum esse creatum, tamen minus malum est ratione culpae mortalis, quae inseparabiliter adhaeret damnatis; et ipsa non solum privat quoddam esse creatum sicut poena, sed etiam privat bonum infinitum, scilicet divinum: propter quod esse miserum, miseria culpae mortalis aeternaliter, hoc est pejus quam sit non esse simpliciter.

© 21 priva] preua VC, 583b: «privat»

© 5 present Sgleya] Immediatament després, Corella elimina l'acusació contra els prelats (VC, 583b): no tenen vergonya de menjar coses diferents de les que mengen els seus germans. | 8 en Ysaïes] Corella concreta el llibre bíblic en què apareix la citació, Isaïes, precisió que no es troba en l'original llatí (VC, 583b). | 10-11 perirà ... eterna!] Corella elimina una interpretació de l'original llatí (VC, 583b), en què es comenta que *vae* denota en la Sagrada Escripura damnació eterna. Encara que Judes, després de fet, se'n va penedir, va ser inútil, perquè, per desesperació, es va penjar. | 15 sua pena] A continuació, Corella elimina un comentari (VC, 583b), en què s'exposa que el Senyor predi la pena de Judes perquè, a aquell que no havia vençut el pudor, el corregissen els suplicis que li anuncia. | 18 sa mare] Tot seguit, Corella, seguint l'ordenació de l'obra ludolfina, se salta un passatge, el qual trasllada més avall (veg. nota p. 999,4-7). | 19-22 Diu ... creatura] Corella anticipa fins a aquest punt del *Cartoixà* (veg. nota posterior), i també resumeix, un passatge que apareixerà més avant en l'original llatí (VC, 583b), en què es comenta que bo ací cal entendre'l per menys mal. És menys mal no ser simplement que ser condemnat, perquè, encara que no siga menys mal per raó del castic afegit, el qual no priva tot l'ésser de la criatura, però és menys mal per raó de la culpa mortal, la qual s'adhereix inseparablement al condemnat. La culpa no sols priva, com el castic, de certa part de l'ésser creat, sinó també del bé infinit, diví. Per això, ser miserable eternament per la misèria d'una culpa mortal és pitjor que no ser simplement.

Mira hi contempla convit de caritat e humilitat mansueta. Menja lo Senyor ab los pobrellets dexeble y ab lo traydor Judes en una taula, en un plat mengén, hi de un càlzer tots beven. No u pratiquen axí los prelats en la present Sgleya.

5

[4. DE LA MALDAT I EL SUPPLICI ESDEVENIDOR DE JUDES]

E diu més lo Senyor, perquè lo pro- {171b} cervo Judes començà's a tembre: «Lo Fill de l'home va a la passió voluntàriament, axí com és escrit en Ysaïes: “És stat offert perquè ell ho ha volgut.” Però serà maleyt aquell per lo qual serà trahit lo Fill de l'home, perà en 10 maledictió eterna!»

Diu sant Jerònim: «Puys no volgué Judes per les primeres e segones paraules corregir-se, ans ab la paciència del Senyor nodria la sua pertinàcia, declarà lo Senyor la sua pena; e perquè no cregués que seria 15 poca, hi ajustà, dient: “Bona cosa fóra stada aquest home de qui yo parle que no fos nat dins lo ventre de sa mare.”»

Diu bona cosa per menys mala, car no és tan gran mal no esser com esser dampnat per la culpa, qui és 20 ofensa divina, la qual priva lo dampnat de la gràcia, que és major bé que'l natural esser de la creatura.

Quia, secundum Hieronymum, melius erat ei non esse, quam ad tormenta esse; multo enim melius est non subsistere, quam male subsistere:

[91]

[90] tot et tantis criminibus foedatus; qui patrem occidit, matrem stupravit, Christum prodidit, seipsum suspensio interemit.

5. INTERROGATIO JUDAE ET CHRISTI RESPONSIO

Et quia ceteri discipuli eum tristes interrogaverant, interrogat eum et ipse quem conscientia remordebat, ne tacendo se crimen suum prodere videretur. Si enim ipse aliis de hoc quaerentibus tacuisset, suspectum se eis reddidisset, unde dixit: *Numquid ego sum, Rabbi?*

Non vocat eum Dominum, sicut alii, quia jam a se excusserat jugum Domini, aliis sub ejus jugo remanentibus; et secundum Hieronymum, non Dominum, sed Magistrum vocat, quasi excusationem habeat, si Domino denegato, saltem Magistrum prodiderit.

Et ait: Tu dixisti.

Quasi diceret, secundum Rabanum, tu prodidisti te, non ego. Eadem ratione confutatus est proditor, qua Pilatus iniquus judicator. Nondum coram eis eum exprimit, nec {584a} delictum suum in hoc aliis publicavit, sed conscientiae Judae se ejus delictum scire significavit. Poterat enim per hoc verbum mentem Judae sic movere, quod alios latebat,

unde potest intelligi: Ego non dico, sed tu dicis; vel, potest exponi de assertionem cordis, quasi diceret: Ore interrogas, quasi nescius, sed corde dicis, et ratum habes te esse proditorem.

Diu sanct Agostí: «Yo-m muyr e Jesús no és ab mi, en cert millor és a mi no esser que sens Jesús esser, car millor és no viure que sens vida viure.»

Bo, donchs, li fóra si no fos nat aquest home tan sùtzeu de crims e delictes: matà son pare, strupà sa mare, trahí lo Senyor, hi penjà's ab les sues mans pròpies.»

[5. DE LA PREGUNTA DE JUDES I LA RESPOSTA DE CRIST]

Avia callat Judes, però mirant que tots los dexebles lo Senyor enterrogaren, perquè ell callant no mostràs esser culpable, semblant als altres lo Senyor enterrogà, dient: «Mestre, donchs, que só yo?»

Respon lo Senyor: «Tu u has dit.»

Diu Rabanus, quasi dient: «Tu a tu mateix descobres, yo no-t difame, encara que sàpia tot lo que dins tu contra mi delliberes.» Respòs lo Senyor a Judes que podia coné- xer, que ell ho sabia, e axí retraure's de tanta malícia, e los altres no u podien clarament compendre.

© 1-3 *Diu ... viure?* Corella agrega aquesta citació, la qual no es troba en VC, 583b. El text pertany a les *Meditationes*, obra atribuïda a sant Agustí d'Hipona, però d'autor incert: «*Ecce jam morior, et Jesus non est mecum. Et certe melius est mihi non esse, quam sine Jesu esse; melius est non vivere, quam vivere sine vita*» (PL 40, col. 937). A més, aquest afegiment es realitza en detriment del text de l'obra ludolfina, el qual té un caràcter semblant, en què es comenta que, segons sant Jeroni, millor és no ser que ser per als turments; és molt millor no existir –acaba el text omès– que existir mal. Tot seguit, Corella se salta un text, el qual trasllada més amunt (veg. nota anterior). | 4-7 *Bo ... pròpies*] Corella desplaça fins a aquest punt de *Cartoixà* (veg. nota p. 998,18) un passatge que es troba abans en l'original llatí (VC, 583b). Aquesta dislocació provoca que el mestre en teologia haja de repetir, per mantenir el sentit: «Bo, donchs, li fóra si no fos nat aquest home» (Mt 26, 24), tant en el lloc d'origen com ací. | 9-10 *perquè ... enterrogà*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 583b), en què s'exposa que li interrogà aquell que li remordia la consciència per no mostrar, callant, que revelava el seu crim. Si callàs, com que els altres pregunten, es tornaria sospitós per a ells. | 11 *só yo?*] Immediatament després, Corella suprimeix un passatge (VC, 583b), en què es comenta que Judes no l'anomena Senyor com els altres, perquè ja s'havia espolsat el jou del Senyor i els altres encara hi romanien; i, segons sant Jeroni, no l'anomena Senyor sinó Mestre, com si, negant el Senyor, almenys tingués excusa per traïr el Mestre. | 13-14 *mateix descobres*] A continuació, Corella omet un incís (VC, 583b), en què s'exposa que amb les mateixes paraules que va ser refutat el traïdor, ho fou el malvat jutge Pilat. | 14-15 *yo ... delliberes*] Corella modula l'original llatí (VC, 583b), i posa en primera persona, en boca de Jesús, un passatge que en l'original llatí s'expressa en tercera persona, tal volta inspirat en un passatge immediat que omet (veg. nota posterior). També és reformulat, atès que en l'obra ludolfina s'exposa que el Senyor encara no l'anomena davant dels deixebles, ni els publica el seu delictes, però assenyalava a la consciència de Judes que sabia el seu delictes. | 18 *clarament compendre*] Tot seguit, Corella elimina una interpretació (VC, 584a), en què es diu es pot entendre: «Jo no ho dic –parla Jesús en primera persona–, ho dius tu»; o es pot exposar de l'afirmació de la voluntat, com si digués: «Preguntes amb els llavis, com si no sabesses, però dius amb el cor i tens sospesat que ets traïdor».

Ecce, miser homo, vides Dominum omnia scire, nec tuam conscientiam eum latere! Cessa igitur, et confitere.

Hic admonemur ut peccantem, primo cum mansuetudine arguamus; post si peccaverit, gravius; ad ultimum, gravissime. Hanc enim formam nobis Dominus reliquit, qui primo dixit: *Unus ex vobis me tradet*; secundo: *Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet*; tertio: *Tu dixisti*.

6. CHRISTUS PRODITOREM JOANNI TACITE, SED APERTO SIGNO, EXPRIMIT

Erat autem unus ex discipulis, Joannes scilicet recumbens, id est reclinatus, sermonibus istis territus, et seipsum sustinere non valens, eo quod terrore erat resolutus, *in sinu*, sive suprapectus, *Jesu*, quia inclinate, quasi ante pectus, et prope os ejus, appodiavit se super Dominum, sicut innixus super dilectum suum; et sic erat idonee positus ad interrogandum aliquid secrete ab eo, et audiendum. Cum ergo ista quaestio a singulis fieret, *innuit illi Petrus, et dicit ei: Quis est de quo dicit?*

Id est non verbis et sonando, sed tantummodo nutu corporis, et innuendo dixit ei ut secrete quaereret a Domino, quis esset de quo dixerat; vel, primo *innuit*, et deinde non contentus nutu, *dixit*.

Nota Petri reverentiam, propter quam licet major, et princeps Apostolorum non interrogat Dominum per se, sed per minorem.

Et cum Joannes submissa voco hoc quaereret, Dominus Jesus familiariter ei, tanquam singulariter dilecto, submissa voce aperuit, et proditorem suum tacite expressit, ne alii audirent: cui scilicet panem

E diu sant Crisòstom: «Miserable Judes, què l'enterrogues? Ell sap lo que tu penses, e tu saps lo que demanes. Perdut home!, puy que veus que la tua consciència li és manifesta, penit-te e confessa la tua culpa.»

De ací prenem exemple que ab mansuetut primer asagem corregir lo qui pecca, hi axí augmente la correctió nostra.

[6. COM CRIST CALLA A JOAN QUI ÉS EL TRAÏDOR, PERÒ ÉS DESCOBERT AMB UN SENYAL EVIDENT]

Sobre los pits del Senyor Joan recolsat stava, spantat del que-l Senyor deya; en si mateix sostenir no-s podia. Recolsava sobre aquell en lo qual, del qual e per lo qual totes les creatures se tenen, axí prop de la cara e de la boca del Senyor, que fàcilment de secret parlar li podia. E per ço Pere li senyala que demane al Senyor qui era aquell de qui deya que-l trahiria.

No gosà Pere enterrogar lo Senyor, encara que fos principal entre-ls apòstols, recordant-se quant poch spay passava que-l Senyor lo avia représ del que deya. Mira encara humilitat de Pere, que no tingué vergonya, de Joan, més jove, saber lo que desijava.

Ab sumissa veu, familiarment, demanà Johan al Senyor qui era. Manifestà lo Senyor lo secret al seu amat secretari, dient: «Al qui yo donaré aquest pa

Ⓢ 6 prenem] prenen | 7 asagem] asagen

Ⓢ 1 *E ... Crisòstom*] Corella apropia falsament aquest passatge a sant Joan Crisòstom, atribució que no apareix en VC, 584a. | 1-5 *Miserable ... culpa*] Corella retòrica i amplifica l'original llatí (VC, 584a), basat en part en un passatge anterior que omet (veg. nota p. 999,18). | 6-8 *De ... nostra*] Corella condensa l'obra ludolfina (VC, 584a), en què s'indica que Jesús ensenya com s'ha d'amonestar el pecador: primer, argüir-lo amb mansuetud; després, si pecca, greument; al final, gravíssimament. Aquesta és la manera que va deixar el Senyor, el qual va dir primer: «Un de vosaltres em trairà» (Jn 13, 21); segon: «Un que suca amb mi al mateix plat és el qui em trairà» (Mt 26, 23); tercer: «Tu ho has dit» (Mt 26, 25). | 11-12 *Recolsava ... tenen*] Corella incorpora aquest comentari, el qual no apareix en VC, 584a. | 13 *del Senyor*] Immediatament després, Corella elimina un incís (VC, 584b), en què es diu que Joan estava a la manera que es recolza un estimat. | 15 *que-l trahiria*] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 584a), en què s'exposa que Pere, perquè secretament preguntàs al Senyor qui era aquell de qui parlava, no va pronunciar paraules, sinó que parlà amb un gest corporal i amb senyes; o es pot entendre que primer amb senyes, i després, no content, va parlar. | 17-18 *recordant-se ... deya*] Corella agrega aquesta interpretació, la qual no es troba en VC, 584a. | 20 *de ... jove*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 584a), en què es parla de menor. | 21-1001,2 *Ab ... trahir-me*] Corella reformula l'original llatí (VC, 584a), en què s'exposa que, quan Joan va preguntar amb veu submissa, Jesús, el Senyor, familiarment, com a estimat singular, li va descobrir i va manifestar el seu traïdor tàcitament, perquè els altres no ho escoltassen, al qual donaria el pa sucacat. Per tant, el va manifestar amb un signe palés a Joan –acaba el passatge llatí–, com a secretari seu. En aquesta reformulació, Corella crea un joc de paraules per derivació («secret» / «secretari»), el qual no es troba en l'original llatí. La imatge dels deixebles com a secretaris, és a dir, partícips, pròxims a Crist, apareix en l'original llatí, llevat d'aquest passatge, en un altre anterior, però, que Corella omet en el *Cartoixà* (veg. nota p. 577,23-24).

intinctum porrigeret. Joanni igitur, ut secretario suo, expressit aperto signo;

non tamen nomine, nec omnibus, in hoc nos instruens non debere crimina proximorum propalare aliis.

Ideo enim secundum Chrysostomum, noluit Christus Judam proditorem publicare, ut nos doceret quod peccata occulta aliorum publicare non debemus; quia sicut est mortale peccatum innocenti falsum crimen apponere, sic verum crimen occultum, aliis revelare.

[92] Petro autem Dominus non dixit, nec ipse Joannes, quamvis ad nutum ejus quaesisset; quia erat ita fervidus, quod statim in proditorem insurrexisset, et eum interfecisset. Sed hoc noluit Dominus, ne dispensatio consilii divini impediretur.

Et statim buccellam tantum intinctam, non consecratam, Judae porrexit, quae corpus suum non erat;

quia qui verum panem de coelo tradere insidiosose studebat, non illo, sed alio intincto revelari merebatur. Et ideo statutum est, quod Eucharistia intincta non detur fidelibus, et etiam pro haeresi tollenda, quae dogmatizavit totum Christum sub utraque esse, et neutra tantum forma.

Dominus per buccellam intinctam suum exprimit traditorem, fortassis per panis intinctionem, illius significans fictionem; quia sicut panis intinctus habet colorem, et saporem in superficie alium quam interius, ita Judas simulabat se exterius Christi discipulum, et diligere Magistrum, cum tamen interius proditor ejus esset, et proditorem tractaret.

Joannes autem stupefactus, et cordialiter gladius, versus Dominum magis se inclinavit, *et supra pectus ejus recubuit.*

[92]

banyat en la salsa, aquell és lo que ha deliberat trahir-me.»

No volgué lo Senyor manifestar qui era donant-nos exemple tingam secrets los peccats de nostres prohimes, que axí com és peccat impossar fals crim al 5
prohime, axí és pecat, si lo seu crim és se- {171d} cret, que-l publiques.

Diu sanct Agostí que, si Pere poguera saber lo traïdor qui era, si no ab coltell, ab les dents lo dilacerara, hi empachara la redempció nostra, 10
eternament decretada, permetent la divina bondat se acabàs per la trachó de Judes.

Donà tantost lo Senyor lo bocí de pa a Judes, mostrant-li familiar amicícia de benigne mestre. No era aquest pa lo seu preciós cors, lo qual encara conegrat 15
no avia.

Figurava aquest pa banyat en la salsa la simulació de Judes, que stà cubert hi té altra sabor a la part de fora.

Fon cordialment ferit Joan hi elevat en 20
contemplació alta, que en si mateix sostenir no-s podia, e sobre los pits del Senyor tot reclinat stava.

© 1-2 *delliberat trahir-me*] Tot seguit, Corella elimina un comentari, considerat repetit (VC, 584a), en què s'indica que Jesús no li diu el nom, ni als altres, la qual cosa ensenya que no s'ha de propalar a altres les faltes del proïsme. | 3-7 *No ... publiques*] Corella omet la font d'aquest fragment, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 584a. | 8-12 *Diu ... Judes*] Corella agrega aquest passatge, inspirat en un altre que apareix més avant en l'original llatí (VC, 584a), però que el mestre en teologia desplaça fins ací (veg. nota p. 1001,22) i també el reformula, atès que s'exposa en l'obra ludolfina que el Senyor no va dir res a Pere, ni tampoc Joan, encara que els ho hagués demanat amb un senyal, perquè era tan impetuós que s'hagués revoltat contra el traïdor i l'hagués matat. Però el Senyor no volia açò, per no impedir –acaba el passatge remodelat– la dispensació del consell diví. Per tant, el teòleg aristòcrata també assigna falsament aquest passatge a sant Agustí d'Hipona, atribució que no es troba en l'obra llatina. | 14 *mostrant-li ... mestre*] Corella incorpora aquest comentari, el qual no apareix en VC, 584a, però que s'inspira en altres arguments apareguts prèviament en aquest capítol (veg. pp. 993,19-23) | 16 *no avia*] Posteriorment, Corella omet un passatge (VC, 584a), en què s'exposa que aquell que maldava per lliurar insidiosament el vertader pa del cel, no merexia que hom li revelàs aquell pa, sinó l'altre sucat. Per això s'ha establert que no es done als fidels l'eucaristia mullada, i perquè cal eliminar l'heretgia que va ensenyar que Crist està tot sota les dues espècies i en cap de les dues en sola forma. | 17-19 *Figurava ... fora*] Corella abreuja l'original llatí (VC, 584a), en què s'exposa que el Senyor va mostrar el seu traïdor pel bocí sucat significant tal volta fingiment per mtijà del pa sucat, perquè el pa mullat té un color i sabor a la part de fora distint al que té dins, així Judes simulava per fora ser deixeble de Crist i estimar el Mestre, i en l'interior era traïdor i tractava de la seua traïció. | 20-21 *hi ... alta*] Corella interpreta l'original llatí (VC, 584a), en què s'exposa que Joan estava estupefacte; gens, però, se'n parla d'elevació ni contemplació. | 22 *reclinat stava*] Immediatament després, Corella se salta un passatge (VC, 584a), que trasllada més amunt i el reformula (veg. nota p. 1001,8-12).

Quod autem Petrus Joanni interrogationem committit, habet etiam rationem mysticam. Per Petrum enim, {584b} designatur vita activa; per Joannem, contemplativa. Petrus ergo per Joannem a Christo instruitur, quia activa vita, de divinis, per contemplativam informatur.

Unde habes hic argumentum et figuram, quod contemplativus non intromittit se de actibus extrinsecis, vindictam etiam non expetit de ipsis Dei offensis; sed inde interius gemit, et per orationem ad Deum se convertit, ac fortius per contemplationem approximans, eique adhaerens omnia suae dispositioni committit.

Et hoc de tempore vacationis intellige, cum copiam sponsi habet apud se; nam aliquando ipse contemplativus ex zelo Dei et animarum, vel ratione officii imminentis, exterius exit; et similiter quando, sponso, ut revocetur avidius et teneatur fortius, ad tempus recedente, non sentit solitas consolationes, in activam se reducit, ut vel sic sponso fructificet. Non enim decet contemplatorem esse desidiosum. Hinc etiam potest colligere quod contemplativus secretum Domini non debet revelare, nisi forte fraternae salutis urgeret zelus, vel supernae revelationis dictaret instinctus.

7. JOANNIS IN CHRISTUM AMOR ET PRIVILEGIUM EI CONCESSUM

Nunc ergo conspice Domini benignitatem, quomodo dilectum suum discipulum in sinu supra pectus suum retinet; in quo et magna humilitas ejus claret. O quam tenerrime se invicem diligebant! Et

Que Pere per Johan lo Senyor enterroga és rahó tropològica, que la vida activa dels secrets divinals per la contemplativa se informa.

Tenim encara argument e figura que aquells qui contemplen, dels actes exteriors no s'entrameten, ni dels qui a Déu ofenen no demanen venjança, mas dins si com a solitàries tortres jamequen, e per oració a Déu se convertexen, hi per contemplació més fort s'i acosten, y al seu decret tot ho acomanen.

Hi açò és en lo temps que, sens fretura dels prohismes, sol per contemplar, de la vida activa en lo més alt pugen. Però lo qui verdaderament contempla, per zel hi amor de les ànimes, de la contemplació devalla, e molt més si l'offici o prelatura lo y obliga. O, si contemplant no sent les consolacions acostumades, torna a exercitar-se en les obres de caritat en sguart dels prohismes, e axí milor a la contemplació vola, {172a} car lo verdader contemplatiu no deu star en vida ociosa. Podem encara de ací apendre que lo contemplatiu, los secrets que Déu li revela, no-ls manifesta sinó per zel de utilitat dels prohismes, si nostre Senyor Déu no lo y mana.

[7. DE L'AMOR DE JOAN A CRIST I ELS PRIVILEGIS QUE LI SÓN CONCEDITS]

Mira, com si present ho mirases, la benignitat del Senyor benigne, com sobre los pits sosté lo amat dexeble, per qui la sua mansueta humanitat clarament se manifeste. Mira com lo Senyor e lo servent, Mestre e dexeble, dolçament se amaven. Lavors begué lo

© 1-2 *rahó tropològica*] A continuació, Corella suprimeix una comparació (VC, 584ab), en què es comenta que Pere designa la vida activa i Joan la contemplativa; Pere va ser instruït sobre Crist per Joan. [7 *com ... jamequen*] La imatge de la tórtora és pròpia de Corella, la qual no apareix en VC, 584b, i remet a la castedat pròpia dels contemplatius i religiosos. Una remissió semblant trobem en el *Primer del Cartoixà*, també aplicat als contemplatius: «La tortra, que sola y casta vola, la vida contemplativa senyala [...]. Y les colomes y tortres en lo cantar gemequen y sospiren; gemequen los qui contemplen per lo Spòs que desigen; jamequen perquè en aquest exili dels seus thàlems apartats se vehen» (f. 50b). En aquest cas, Corella sí que pren l'al·legoria de l'original llatí (VC, 61b). Quant a la tórtora com a símbol, també veg. nota p. 1024,3. [10-17 *Hi ... vola*] Corella interpreta i amplifica l'original llatí (VC, 584b), en què s'indica que cal entendre el que s'ha dit del temps lliure quan té l'Espòs amb ell amb abundància; però de vegades el contemplatiu, per zel de Déu i de les ànimes, ha d'eixir fora; igualment, quan s'aparta l'Espòs un temps perquè siga buscat més àvidament i fort, no sent les consolacions acostumades, s'ha de reconduir a la vida activa –acaba el fragment llatí– per fructificar així per a l'Espòs. En la interpretació corellana, el mestre en teologia posa l'èmfasi en el servei al proïsme, fins al punt que declara que «lo qui verdaderament contempla [...] de la contemplació devalla», o la indicació que la contemplació cal realitzar-la «sens la fretura dels prohismes», aspectes aliens a l'original llatí. [23-24 *benignitat ... benigne*] Corella incorpora aquest joc de paraules per derivació de *benigne*, absent de l'original llatí (VC, 584b). [25 *mansueta humanitat*] Corella modifica l'original llatí (VC, 584b), en què es parla de «gran humilitat». [27-1003,5 *Lavors ... Sgleya*] Corella amplifica i retorca l'original llatí (VC, 584b), en què s'indica simplement que Joan, en reclinar-se sobre el pit o el si de Jesús, és a dir, sobre el secret de la saviesa divina, va beure el sagrament de la divinitat, i especialment l'evangeli que va escriure; i bevent, se'n va embriagar. Per tant, les al·legories «font de la infinida sapiència» i «celler de la visió de la divina essència» són agregades pel mestre en teologia, el qual fa rimar el passatge («sapiència» / «essència») per crear una sensació eufònica en el text. La següent al·legoria, «la gran àguila pres la medul·la del cedre», es basa en Ez 17, 3-4: «Digues-los: "Això vos fa saber el Senyor, Déu sobirà: Una gran àguila [...] vingué al Líban. Trencà la medul·la d'un cedre, en va esqueixar el rebrot més alt"; l'àguila és l'apòstol Joan, símbol del tetramorf per l'elevació del seu evangeli, el qual va ser pres, segons Corella, de la substància, de la medul·la, del cedre, Déu, per mitjà del seu rebrot, Jesús, Déu Fill (Raban Maur, *Commentaria in Ezechielem*, PL 110, cols. 696c-700c).

ideo de pectore et sinu, id est secreto sapientiae Domini sacramentum divinitatis et specialiter Evangelium quod scripsit, hauriebat, et bibens inebriatus est.

Unde Anselmus: Quisnam ille est, rogo te, *qui supra pectus ejus recubuit*, et in sinu ejus caput reclinat? Felix quicumque es! O certe ecce jam video: Joannes est nomen ejus.

O Joannes, quid tibi dulcedinis, quid gratiae et suavitatis, quid luminis et devotionis hauriebas ab illo fonte? Ibi *certe omnes thesauri sapientiae, et scientiae Dei absconditi sunt*; ibi fons misericordiae; ibi domicilium pietatis; ibi favus aeternae suavitatis. Unde tibi, o Joannes, omnia ista? Numquid tu sublimior Petro, Andrea sanctior, aut certe omnibus Apostolis gratiosior?

Speciale hoc privilegium virginitatis, quia virgo es electus a Domino, atque inter ceteros magis dilectus. Jam nunc exulta, virgo, accede propius, et aliquam hujus dulcedinis portionem vindicare non differas. Si potiora non potes, dimitte Joanni pectus, ubi se cum vino laetitiae in divinitatis cognitione inebriat; tu currens ad humanitatis ubera, lac exprime quo nutriaris: haec Anselmus.

Conspice etiam alios discipulos multum moestos, ad praedictam vocem Domini non comedentes seseque invicem aspicientes, et super his consilium capere nescientes.

© 28 podeu] poden

Per últim, el gazofilaci (Mt 12, 41; Lc 21, 1) era el lloc on es guardava el tresor del temple de Jerusalem, però en el *Cartoixà* esdevé símbol també de Jesucrist, «divinal gozofilati».

10-12 *Joan ... reposa*] Corella agrega aquesta interpretació, la qual no es troba en aquest punt de l'original llatí (VC, 584b), però sí en un altre anterior, incorporat també al *Cartoixà* (veg. p. 349,27-28). La resta del passatge és una retoricació creada per Corella en base a paral·lelismes que tenen com a concordança «la gràcia». Finalment, el lletraferit valencià fa rimar «recolsa» / «reposa» per crear, encara, una sensació eufònica en el text. | 19 *tantes gràcies?*] Tot seguit, Corella suprimeix un passatge (VC, 584b), en què es pregunta si Joan és més sublim que Pere, més sant que Andreu o té més gràcia que la resta dels apòstols. | 20-30 *Aquest ... dolça*] Corella retòrica i amplifica aquest final de la citació de sant Anselm de Canterbury (VC, 584b), en què es diu que açò és especial privilegi de la virginitat, perquè fou triat verge pel Senyor i més estimat que els altres. Ara ja exulta, verge, acostat a ell i no rebutges reivindicar una part d'aquesta dolçor. Si no pots coses millors, deixa Joan en el pit on s'embriaga amb el vi de l'alegria en el coneixement de la divinitat; tu, corrent als pits de la humanitat –acaba la citació llatina–, esprem la llet amb què t'alimentes. Per tant, Corella agrega en la primera imatge que el privilegi «stà escrit en los pergamins vèrgens de la tua casta mundícia». L'elecció de Joan durant les seues nocces, les nocces de Canà (Jn 2, 1-12), apareix en la *Legenda aurea*: «*In ipso enim fuit gratia pudicitiae virginis, unde et de nuptiis volens nubere a Domino vocatus fuit*» (Graesse, 1850: 56); tanmateix, la resta de l'al·legoria, és a dir, la permuta dels «nupcials tàlems» pel «reposat strado» del pit de Jesús, és del mestre en teologia. Per a l'expressió «let e mel de la sua humanitat dolça», veg. nota p. 892,34-35. Per últim, també és corellana la inclusió del matís «adormau [...] en contemplació excelsa», estat al qual podrien arribar arribar certs religiosos durant la contemplació, i que Roís de Corella denuncia ací. | 30 *humanitat dolça*] Immediatament després, Corella suprimeix una exhortació de l'original llatí (VC, 584b), en què s'anima a mirar també els altres deixebles molt tristos pel que ha dit el Senyor, sense menjar i mirant-se els uns als altres, i sense saber què pensar sobre aquest advertiment.

peccador Joan de aquesta font de la infinida sapiència, lavors se embriagà en lo celler de la visió de la divina essència, lavors la gran àguila pres la medul·la del cedre, lavors pres del divinal gozofilati los tresors ab què enrequí la sancta Sgleya.

Diu sant Ancelm: «Digau-me, germans: qui és aquell qui sobre los pits de Jesús reposa e sobre lo si de Jesús lo seu cap reclina? Cert, quisvulla que sia, a tots los benaventurats avança. Johan crech se nomena.

»Joan vol dir “en qui és gràcia”; és la gràcia en ell hi ell és en la gràcia. Per coxí té la gràcia; sobre la gràcia recolsa, sobre la gràcia dorm e reposa.

»O, benaventurat Joan! Quina dolçor, quina suavitat, quina lum de aquella font poaves, de hon brollen totes les aygües de la divina sapiència? Allí stan guardats tots los tresors de les divinals riqueses, allí és la font de misericòrdia, allí la casa de pietat, allí la bresca de la suavitat eterna. Benaventurat Joan, d'on te vénen tantes gràcies?

»Aquest tan excel·lent previle- {172b} gi stà escrit en los pergamins vèrgens de la tua casta mundícia. Verge de les tues nocces te elegí lo Senyor, e dexist los nupcials tàlems, en recompensació dels quals tens lo si del Senyor per reposat strado. O, excel·lència que-s pot meravellar, mas no scriure! Correu, vèrgens, acostau-vos al vostre Senyor verge, sobre los pits del qual Joan verge reposa! E si al vi de la sua divinitat ab Joan no podeu atényer, que us adormau hi embriagueu en contemplació excelsa, preneu de la let e mel de la sua humanitat dolça.»

8. ACCEPTA BUCELLA, SATANAS INTRAT IN JUDAM

Cum ergo Jesus panem intinctum Judae dedisset, *post bucellam*, per quam vidit eum designatum, *intravit Satanas in eum*, non tunc primo et de novo, cum jam Christum prius vendidisset, sed ad amplius, quasi proprium ac sibi jam traditum plenius possidendum, et suae servituti subjugandum, et ad quaecumque vellet noxia agenda trahendum, in quem ante introiverat, quasi alienum, ad tentandum et decipiendum.

Intravit in eum, ut totum eum occuparet, et quem malignis cogitationibus obligaret, jam ipso impietatis opere possideret.

[93] Dicitur tamen Satan illabi menti humanae, per affectum et effectum malitiae, scilicet in quantum homo ab eo seductus sequitur eum ad perpetrandum malum quod suggerit; et sic per fraudulentam deceptionem, et malitiam habitare dicitur in eo quem implet.

Ingratus enim beneficiorum Christi, factus est in potestate daemonis magis quam ante; sicut Apostoli, qui jam post resurrectionem acceperant Spiritum Sanctum insufflante Domino, postea iterum ipsum plenius acceperunt in die Pentecostes.

Ubi sciendum quod Satanam intrare hominem, potest duplici- {585a} ter intelligi: quia vel intrare in corpus hominis, sicut patet in daemonicis et sic potest essentialiter intrare in hominem;

vel intrare in mentem, ita quod menti essentialiter illabatur, et sic nullus potest intrare in hominem nisi solus Deus. Anima enim rationalis non habet dimensiones quantitatis ut aliquid in ea esse dicatur, quasi infra dimensiones ejus contentum, et sic nihil potest in ea esse, nisi quod ei dat esse, quod est ibi per virtutem suam; ubi autem est virtus Dei, ibi est et

[8. COM SATANÀS ENTRA EN JUDES DESPRÉS D'ACCEPTAR EL BOCÍ]

E seguint l'orde de les evangèliques paraules, après que Judes de la mà del Senyor hac pres lo bocí del pa banyat en la salsa, entrà Satanàs en ell, ab tot que ja primer hi era, que ja avia finat la nefandíssima venda, però pres Satanàs d'ell possessió plena, subjugant-lo tot a 5
al seu servici per acabar qualsevol delictes.

Entra lo diable en lo cor de l'home quant posa per obra lo que-l diable li consella, e lavors més hi entra quant menys li contrasta, hi acaba los mals que-l diable li porta. 10

Però no entra lo diable en la essència de la sua ànima, que sol a Déu sguarda, ni sap lo que intrinsequament dellibera sinó per exteriors conjectures, ni pot forçar lo franch arbitre. E açò és lo

© 6 *qualsevol delictes*] Posteriorment, Corella omet un comentari (VC, 584b), en què s'exposa que abans s'havia introduït Satanàs com si fos un estrany, per temptar-lo i fer-lo caure; ara «va entrar dins d'ell» (Jn 13, 27) per ocupar-lo del tot i posseir amb obres d'impietat a aquell que obligava amb pensaments d'impietat. | 7-10 *Entra ... porta*] Corella s'inspira en un passatge que apareixerà posteriorment en l'original llatí (VC, 585a), i traslladat a aquest punt en el Cartoixà (veg. nota p. 1004,11-1005,2), en què s'exposa que també es diu que Satanàs entra en la ment humana per l'afecte o l'efecte de la malícia, és a dir, en tant que l'home, seduït per ell, el segueix per perpetrar el mal que li suggereix, i es diu que habita la malícia –acaba el passatge reformulat– en aquell que el duu a terme. En aquesta reformulació també ha influït una glossa prèvia que Corella ha omés (veg. nota anterior), amb arguments semblants, però referida a Judes. | 10 *li porta*] A continuació, Corella suprimeix un ampli passatge (VC, 584b-585a), en què s'indica que, com que Judes va ser ingrati als beneficis de Crist, va romandre en poder del dimoni més que abans, així com els apòstols, els quals ja havien rebut després de la resurrecció l'Esperit Sant per inspiració del Senyor, el reberen una altra vegada més plenament el dia de Pentecosta. Cal saber que l'entrada de Satanàs en l'home es pot entendre de dues maneres: entrar en el cos de l'home, com es manifesta en els endimoniats, i així pot entrar essencialment en l'home. | 11-1005,2 *Però ... ànima*] Corella reformula l'original llatí (VC, 585a), en què s'exposa que entrar en la ment de l'home, de manera que hi penetra essencialment, ningú no pot entrar així en l'home, sinó sols Déu. L'ànima racional no té mesures de quantitat perquè hom puga dir que alguna cosa està en ella, com si estigués contingut dins de les seues mesures, i així, no res pot estar en ella si no és el que li dóna l'ésser, el qual hi està pel seu poder; on està el poder de Déu, està l'essència de Déu; en Déu és una mateixa cosa el poder i l'essència, per això Déu està essencialment en l'ànima, al qual solament –acaba el passatge reformulat– pertany omplir la natura o substància creada per ell. Immediatament després, Corella se salta un passatge que segueix en l'original llatí i el trasllada més amunt (veg. nota p. 1004,7-10). La idea que el diable no pot forçar el lliure albir, expressada en la reelaboració corellana, però que no es troba en aquest punt de l'original llatí, sí que té ressò en altres passatges del *Terç* (veg. p. 379,1-4; 941,10-14; i sobretot p. 977,8-14).

essentia Dei, in Deo enim idem est virtus et essentia, et ideo Deus essentialiter est in anima, cujus solius est implere naturam, sive substantiam ab eo creatam.

[93]

Et hoc modo intravit in Judam, ut plenius possideret, et ad perpetrandum malum induceret, in cujus cor prius miserat ut deciperet, et ad praebendum assensum malo induceret.

A simili, quando ostium est ita forte, quod latro nec violenter, nec latenter potest intrare, tunc quandoque latrunculum per fenestram submittit; qui postea ostium latroni aperit, et sic latro intrat. Latro, est diabolus; domus fortis est, voluntas; latrunculus vero, mala cogitatio vel delectatio. Quando ergo diabolus potest intrare per aliquam complacentiam, hic aperit ostium consensus; et sic diabolus intrat, et spoliat animam bonis suis.

Unde Origines: Cavendum nobis est, ne diabolus intrudat in cor nostrum aliquid ignitorum telorum suorum, nam si introduxerit, insidiatur deinde, ut et ipse introeat.

In hoc autem quod buccella sumpta, amplius introivit Satanus in Judam, perpende quantum est malum commensalem alicujus post esse ingratum, et beneficii immemorem.

9. PERMISSIO PRODITORI DATA IPSIUSQUE EGRESSUS

Deinde ponitur proditoris permissio, non enim poterat aliquid facere, nisi Christo permittente. Ideo dixit ei: *Quod facis*, scilicet voluntate, *fac*, id est facies, *citius*. Et bene dicit: *Quod facis*, quia voluntatis crimen, pro facto reputatur.

que-ls sants doctors afermen, que-l diable no pot entrar ni fer-se intrínsech a la nostra ànima.

Però aquesta art porta lo enemich nostre que, quant és a la porta del nostre franch arbitre, si la troba tancada, toqua. Si no li obren, fa entrar per les fi-
{172c} nestres ladres, que són cogitacions males e delectacions terrenes, les quals a Sathanàs obren la porta, quant la voluntat lo mal dellibera. 5

Posehí, donchs, Satanàs après del bocí ab major senyoria Judes, per la ingratitut sua que augmentava
quant en lo Senyor major amor conexia. 10

[9. DEL PERMÍS DONAT AL TRAÏDOR I LA SEUA EIXIDA]

Diu-li més lo Senyor: «Ço que fas, fes-ho desempachadament.»

Ⓢ 2 *nostra ànima*] Tot seguit, Corella suprimeix un passatge (VC, 585a), en què s'exposa que d'aquesta manera va entrar el diable en Judes, per posseir-lo més plenament i per induir-lo a perpetrar el mal que abans havia introduït en el seu cor, per enganyar-lo i induir-lo a consentir al mal. | 3-8 *Però ... dellibera*] Corella s'inspira en una metàfora de l'original llatí (VC, 585a), en què s'exposa que, com a comparació, quan una porta és tan forta que un lladre no pot entrar ni amb violència ni amagadament, llavors de vegades introdueix per la finestra un lladregot que després obri la porta al lladre, i així hi entra el lladre; el lladre és el diable; la casa forta, la voluntat; el lladregot, el mal pensament o la delectació. Per tant, quan el diable pot entrar per alguna complaença, obri la porta del consentiment, i així entra el diable –acaba el text llatí– i espolia l'ànima dels seus béns. Així, Corella incorpora la remissió al «franch arbitre», en compte de l'ànima, que és el concepte que apareix en l'obra ludolfina, per mantenir la coherència amb el passatge anterior (veg. nota p. 1004,11-1005,2). | 8 *mal dellibera*] A continuació, Corella elimina una citació d'Orígenes (VC, 585a), en què es diu que cal evitar que el diable introduesca en el cor algun dels seus projectils encesos, perquè, si els hi introdueix, després insidiosament s'introdueix ell mateix. | 9-11 *Posehí ... conexia*] Corella modifica l'original llatí (VC, 585a), en què s'exposa que, si Satanàs es va introduir més àmpliament en Judes quan va prendre el bocí, cal considerar quin mal tan gran és que un comensal siga ingrati i s'oblidi del benefici. Per reformular aquest text llatí, Corella ha pres parcialment un argument omés abans (veg. nota p. 1005,2). | 12-13 *Diu-li ... desempachadament*] Corella elimina el començament d'aquest subcapítol i la glossa que acompanya al verset evangèlic que hi apareix (VC, 585a), en què s'indica que es posa després el permís de traïdor perquè no podia fer res si Crist no li ho permetia. Per això li digué: «Allò que estàs fent» (Jn 13, 27), per voluntat, «fes-ho», és a dir, que ho faces, «de pressa». I bé diu «allò que fas», perquè hom estima com a fet el crim que es té en voluntat.

Festinat Dominus in bonum salutis fidelium quod Judas operatur, sed non sibi. Multi quippe bonum, ut Judas faciunt; sed omnino nihil eis proficit, quia bonum facere non intendunt. Non tamen Dominus impellit Judam ad prodicionis culpam; sed ostendit se sitire salutem nostram. Unde non dicit hoc, praecipiendo facinus, vel consulendo, quia praceptum divinum, vel consilium, non potest esse de faciendo malum; sed tantum praedicendo et permittendo, dans ei in se potestatem, quia vidit ejus animum prae nimio desiderio implendi quod coeperat acceleratum, non posse quiescere; sed implere non poterat, nisi ipse Dominus permitteret.

Dicit etiam hoc Dominus, crimen prodicionis exprobrando, ut ostenderet, quod dum ipse beneficia conferret, ille mortem intentaret. Dicit insuper hoc, ad opus nostrae redemptionis anhelando; non tam in perniciem perfidi saeviendo, quam ad salutem fidelium festinando.

{585b} *Cum ergo Judas buccellam de manu Domini accepisset, exivit continuo ad quaerendum cohortem quae Christum caperet.*

In quo significatur quod sacerdos sumens Corpus Christi indigne, magis elongatur a Deo, quia enim bono male usus est, haec praesumptio peccatum auxit, ut ingratus beneficiis Domini, apertius ab eo recederet.

Erat autem nox, quod expressit Evangelista: ad ostendendum opportunitatem temporis, ad peragendum prodicionem; nec non ad denotandum in Juda mentis tenebrositatem. Unde congruit hoc bene sacramento: erat enim qui exiit filius noctis, faciens opera tenebrarum; ibatque in noctem seu tenebras et

Cuytava lo Senyor no lo crim de Judes, mas la redempció nostra. No mana lo Senyor ni consella a Judes que peque, ans treballa, del pecat, si volguera penedir-se. Però per la sua infinida bondat sabé traure de la nefandíssima tració de Judes la copiosa redempció nostra. No li constreny lo seu franc arbitre, ab lo qual liberalment obrava, e per lo qual ab la sua gràcia del mal retraure's poguera. Permetia, donchs, lo Senyor lo peccat de Judes, hi desijava hi acabava la redempció nostra.

Dix encara lo Senyor aquestes paraules per retraure'l del celeratíssim delliber que portava, mostrant que ell ho sabia hi que en va treballava, si lo Senyor de la sua tració volguera apartar-se; hi axí com volem que algú dexe lo mal preposít, del qual creu que algú no·l pensa, li diem que desempache, quasi dient: «Millor seria lo que aveu delliberat dexàsseu.»

Avent pres lo bocí de les mans del Senyor, Judes tantost se n'anà defora a trobar aquell[s] que·l Senyor devien pendre.

Era de nit quant ixqué Judes. De nit era, diu lo evangelista, per mostrar lo temps per a la tració conforme, hi per descriure les tenebres {172d} de la sua entenebrada pensa, qui era nit entre·ls apòstols. «Era fill de la nit –diu sant Agustí– aquell qui se n'anava, hi a la nit anava y a les tenebres de la mort eterna. Perquè

© 15 preposít] ppreosít

© 1-10 *Cuytava ... nostra*] Corella reformula l'original llatí (VC, 585a), en què s'exposa que el Senyor s'apressa per al bé de la salvació dels fidels, el qual obra Judes, però no per a ell. Molts també fan el bé, com Judes, però no els aprofita gens, perquè no tenien la intenció de fer el bé. Però el Senyor no incita Judes a la culpa de la tració, sinó que mostra que sejeja per la salvació de l'home. No ho diu ordenant o aconsellant el crim, perquè el precepte o consell diví no pot ser que faça el mal; sols prediu i permet, donant-li potestat en si, perquè veu que el seu ànim, accelerat per un desig excessiu de complir el que havia començat, no podia descansar, però no podia complir-lo –acaba el passatge reformulat– si el Senyor no li ho permetia. En la reformulació corellana, el mestre en teologia explicita l'argument que res no constreny el lliure albir, tampoc el de Judes, ja aparegut prèviament en aquest capítol (veg. notes pp. 1004,11-1005,2; 1005,3-8), el qual s'insinua en l'original llatí («non tamen Dominus impellit Judam»; «non dicit hoc, praecipiendo facinus, vel consulendo [...], sed tantum praedicendo et permittendo»). Incorpora Corella, així mateix, el tema de redempció per la traïció de Judes, expressat per mitjà d'una estructura paral·lelística («nefandíssima tració» / «copiosa redempció») i l'eficàcia de la gràcia divina per no caure en el pecat («per lo qual ab la sua gràcia del mal retraure's poguera»), aspectes que són absents en aquest punt de l'original llatí. | 11-17 *Dix ... dexàsseu*] Corella reelabora l'original llatí (VC, 585a), en que s'indica que el Senyor diu això reprovant el crim de la traïció, per mostrar que, mentre ell ofereix beneficis, aquell intenta la mort. També ho diu anhelant obrar la redempció humana, no desitjant la perdició del pèrfid, sinó apressant-se per la salvació dels fidels. La reelaboració de Corella incorpora un argument aparegut prèviament en el Cartoixà: la voluntarietat de Jesús per anar a la Passió i la potestat d'evitar-la si volia (veg. p. 994,13-15). Així mateix, el mestre en teologia agrega un exemple que apel·la a la praxi comuna, i per tant acceptada i assimilada («axí com volem que algú [...] li diem»), el qual no es troba en l'original llatí. | 20 *devien pendre*] Immediatament després, Corella suprimeix una interpretació (VC, 585b), en què es comenta que en açò se significa que el sacerdot, quan pren indignament el cos de Crist, s'allunya més de Déu, perquè usa mal del bé; aquesta pressumpció n'augmenta el pecat, perquè, ingrati als beneficis del Senyor, s'aparta més obertament d'ell. | 23-24 *tenebres ... entenebrada*] Corella crea un joc de paraules per derivació, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 585b). | 25 *diu sant Agustí*] Corella assigna falsament aquest passatge a sant Agustí d'Hipona, atribució que apareix en VC, 585b.

mortem. Quia ergo Judas ex bonorum societate non profecit, ob hoc majori poena dignus fuit.

Unde Chrysostomus: Sicut boni et perfecti duplici sunt digni honore, quoniam et benigni sunt facti, et nihil a malis nocumenti senserunt; sic et mali duplici sunt digni poena, et quia mali facti sunt cum possent effici boni, quod ostendunt qui facti sunt boni, et quia nihil a bonis lucrati sunt.

10. QUID SIGNAT SEPARATIO JUDAE AB ALIIS DISCIPULIS?

Cum ergo exisset Judas ad procurandum Christi mortem, remanentibus aliis discipulis dixit Jesus, *Nunc clarificatus est Filius hominis*, id est ejecto tenebroso, remanserunt soli mundi, cum suo mundatore.

Nunc, inquit, quia caligo noctis et tenebrarum recessit a discipulis meis, *nunc Filius hominis clarificatus est* in eis; *nunc* nihil caliginis et tenebrarum sentit in ipsis.

Unde Anselmus: Hoc quoque erat mansuetudinis tuae, Domine Jesu, quod perfidum illum in coetu fratrum palam detegere, et confundere noluit; sed leviter admonitum, accelerare jussisti quod parabat. In omnibus his non est aversus furor ejus malignus a te, sed egressus foras satagebat circa frequens maleficium. Tunc clarificata est familia tua, Christe, in modum societatis angelicae: haec Anselmus.

Possunt etiam hic res significantes tanquam illae quae significantur accipi.

[94]

Similiter in corpore mystico est clarificatus, quia Judae exitus malorum a bonis signat segregationem; *et Deus clarificatus est in eo*, quia scilicet non quaeivit nisi gloriam Patris.

Hoc ergo facto separationis Judae a societate Christi et Apostolorum, praefigurata fuit reproborum separatio tempore judicii, a consortio Christi et

ab tan bona companyia fon tan mal Judes, és de major pena digne.»

[10. DEL SIGNIFICAT DE LA SEPARACIÓ DE JUDES DELS ALTRES DEIXEBLES]

Anant-se'n Judes per concertar la mort e presó del Senyor ab los sacerdots e prínceps, dix lo Senyor: «Ara és clarificat lo Fill de l'home.» Lançat defora lo sítzeu tenebrós Judes, romangueren los apòstols mundes ab aquell sol munde que·ls mundava. 5

Diu sant Anselm: «Gran fon la mansuetut tua, Senyor, Déu e mestre, que al pèrfido celerat Judes no volguist palesament manifestar ni confondre, mas lentament e dolça, si de tan nefandísim crim se volguera retraure. No tornà atràs la sua furor e malícia, mas anà-se'n defora, treballant en donar fi a tan gran malefici. E fora les tenebres, fon clarificada la tua família axí com angèliqua companyia.» 10 15

Diu sant Agostí: «Aquest exir defora de Judes la separació significa dels dampnats en lo darrer dia.

© 2 pena digne] Tot seguit, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 585b), en què s'exposa que, així com els bons i perfectes són dignes de doble honor, perquè són fets benignes i no han sentit gens de dolor pels mals, així els mals són dignes de doble pena, perquè s'han fet mals podent-se haver fet bons, com ho demostren els qui són fets bons, i perquè no s'han beneficiat gens dels bons. | 5-7 Lançat ... mundava] Corella retorca l'original llatí (VC, 585b), en què s'exposa que, expulsat el tenebrós, romangueren sols els nets amb qui els havia netejat. | 7 qui·ls mundava] Immediatament després, Corella suprimeix les gloses del verset evangèlic (Jn 13, 31) que apareixen en l'original llatí (VC, 585b): «ara», quan la boira i les tenebres de la nit s'han allunyat dels deixebles; «el Fill de l'home és glorificat» en ells; ara no sent Jesús en ells cap boira ni tenebres. | 15 angèliqua companyia] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 585b), en què s'exposa que també es poden prendre ací els significants com les coses significades. Tot seguit, Corella se salta el text llatí que segueix i el trasllada més avant (veg. nota p. 1008,6-8). Després d'aquest salt, continua l'omissió de l'obra llatina, en què s'indica que, semblantment, el Fill de l'home és glorificat en el cos místic, perquè l'eixida de Judes assenyalava la separació dels mals i dels bons; «i Déu és glorificat en ell» (Jn 13, 31). perquè no va cercar sinó la glòria del Pare. | 16-1008,2 Aquest ... clarifica] Corella apropia falsament aquest passatge a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 585b, tal volta per influx de la citació posterior, la qual sí que és del sant africà.

electorum; quia tunc apparebit gloria magna Christi, membraque adhaerebunt capiti, et paleae amovebuntur concremandae igni inextinguibili. Unde ait Augustinus: Exeunte immundo, omnes mundi cum suo mundatore manserunt. Tale aliquid erit cum zizaniis a tritico separatis *justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum*.

[94] *Nunc*, inquit *clarificatus est Filius hominis*, in se, in causa, non in effectum; quia modo inchoata est traditio Passionis, cujus merito ex congruo datur ei claritas Resurrectionis et Ascensionis.

Hoc futurum praevidens Dominus, discedente Juda, tanquam zizaniis separatis, remanentibus tanquam tritico Apostolis sanctis.

Nunc, inquit, *clarificatus est Filius hominis*. Tanquam diceret: Ecce in illa mea clarificatione quid erit, ubi malorum nullus erit, ubi bonorum nullus peribit: haec Augustinus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, pastor bone, qui discipulum tuum a suis erroribus ad poenitentiam multis modis revocare voluisti: revoca me ab inviis et erroribus meis universis. Da mihi, Salvator meus, potestatem et fortitudinem vincendi diabolum continue vigilantem, et contra me dimicantem: ne me fraude sua nequissime trahat ad tenebrarum foveam; sed tuo adjutorio suffultus perveniam ad claritatis gloriam, ubi *justi* in modum societatis angelicae clarificati *fulgebunt sicut sol, in regno Patris eorum*. Amen.

© 1-5 *Lavors ... inestinguible*] Corella retòrica i reformula l'original llatí (VC, 585b), en què s'indica que llavors apareixerà la gran glòria de Crist, i els membres s'adheriran al cap, i la palla serà apartada per cremar-la en el foc inextinguible. Diu sant Agustí: «Eixint el que no era net, romangueren els nets amb el qui els havia netejat. Igual serà quan, separada la cogula del blat –acaba el passatge llatí–, “els justos resplendiran com el sol en el Regne del seu Pare”» (Mt 13, 43). Així, Corella usa l'anàfora, en repetir «lavors» en totes a l'inici de totes les clàusules. prenent com a model la primera oració d'aquest passatge de l'obra ludolfina. Totes les al·legories del Cartoixà es troben amb més o menys intensitat en l'original llatí. La primera es basa clarament en el verset evangèlic que apareix al final d'aquest fragment (Mt 13, 43), el qual forma part alhora de la paràbola del blat i la cogula (Mt 13, 36-43), fonament de la segona al·legoria, també mencionada en l'obra del monjo alemany. La tercera al·legoria es basa en l'episodi de la predicació de Joan el Baptista, quan el sant exclama: «Ja té la pala a les mans per ventar el gra de l'era; entrarà el blat al graner, però cremarà la palla en un foc que no s'apaga» (Mt 3, 12). Quant a les omissions respecte de l'obra ludolfina, Corella omet la remissió als membres de Crist (Rm 12, 5; 1Co 12, 12-13) i un passatge («*exeunte immundo [...] mundatore manserunt*») aparegut prèviament en l'original llatí i també en el Cartoixà (veg. p. 1007,5-7), el qual el mestre en teologia devia considerar ací sobrer. | 6-8 *Ara ... gloriosa*] Corella trasllada fins a aquest punt (veg. nota p. 1007,15) un passatge que es troba abans en l'original llatí (VC, 585b), i també el resumeix, en què s'exposa que «ara el Fill de l'home és glorificat» (Jn 13, 31), en si, en causa, no en efecte, perquè ha començat l'ensenyament de la Passió, pel mèrit de la qual se li dona justament la claredat de la resurrecció i l'ascensió. | 9-13 *Diu ... romanien*] Corella incorpora aquesta citació de sant Agustí d'Hipona, la qual no apareix en l'original llatí (VC, 585b). El passatge agregat es basa efectivament en el sant africà: «*Erat autem nox. Et ipse qui exivit, erat nox. Cum ergo exisset nox, ait Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis. Dies ergo diei eructavit verbum, id est, Christus discipulis fidelibus*» (*Tractatus in Joannis evangelium*, PL 35, col. 1.803). Tot i això, el mestre en teologia no s'està de modificar-la, i agrega al·legories que ha usat prèviament («sol de justícia», veg. p. 1008,1-2; «tenebrós núvol», veg. p. 1007,5-6), i amplifica i interpreta la pròpia citació agustiana («*dies ergo diei*»: «los raigs en lo sol, les hores en lo dia»). | 18-19 *qui ... evangèlica*] Corella incorpora aquest incís, el qual no es troba en VC, 585b. | 23 *ab ... gràcia*] Corella interpreta l'original llatí (VC, 586b), en què s'esmenta: «sostingut amb la teua ajuda».

Lavors seran clares les steles en lo cel de la glòria del sol de justícia, qui les justifica e les clarifica. Lavors se arranquarà la zisània del forment en lo camp de justícia. Lavors serà stajat lo gra en los horons de la eterna glòria, hi la palla lançada al foch inestinguible. 5

»«Ara és clarificat lo Fill de l'home», diu lo Senyor; ara la sua mort e passió comença per hon passa a la claredat de la resurrecció e ascensió gloriosa.»

Diu sanct Agustí: «De nit era quant Judes se partia, e nit era lo qui {173a} se partia. Lavors, fon clarificat ab 10 los seus raigs lo sol de justícia, era's partit d'ells lo tenebrós núvol; los raigs en lo sol, les hores en lo dia, romanien.»

ORACIÓ

15

[S]enyor Jesús, pastor bo, qui lo teu dexeble ab moltes dolços e dignes menaces has volgut de la sua malícia revocar hi retraure, revoca a mi, qui só dexeble de la tua ley evangèlica, de totes les errós e iniquitats mies. Dóna'm, Salvador meu, poder e fortitut que 20 vença lo diable, qui de continu contra mi combat hi vetla, que ab los nequíssims engans no-m porte al carçe de les eternes tenebres, mas ab la lum de la tua gràcia atenga a la claredat de la tua glòria, en la qual los justs ab les angèliques companyies clarificats resplendiran axí 25 com lo sol en lo Regne del Pare. Amén.

{586A} CAPUT LVI. DE INSTITUTIONE
SACRAMENTI EUCHARISTIAE

I. EUCHARISTIAM INSTITUENDO CHRISTUS
LEGALIBUS SACRIFICIIS FINEM IMPONIT

Circa quartum vero meditando, obstupesce illam
clarissimam dignationem, et dignatissimam charitatem,

qua nobis tradidit et reliquit semetipsum, scilicet
sacratissimum Corpus et Sanguinem suum vere in
cibum et potum;

ut quod erat futurum in proximo sacrificium Deo
placens, et redemptionis nostrae impretriabile pretium,
esset viaticum nostrum et sustentamentum,

DE COM INSTITUHÍ LO SAGRAMENT DE
LA EUQUARISTIA. CAPÍTOL LIIII

[I. COM CRIST ESTABLÍ LA FI DELS SACRIFICIS
DE LA LLEI QUAN INSTITUÍ L'EUCARISTIA]

[M]aravella't, ànima devota, hi per èxtasi hix fora de
tu mateixa! Mira, atén e contempla caritat immensa,
amor indicible, amicícia nunca hoïda!

A morir va lo Senyor per nosaltres per fer-nos
eternament viure, e no-s parteix de nosaltres; una
mateixa amor fa que a la mort acamine, aquesta
mateixa fa que ab nosaltres ature; amor de nosaltres lo
separa, amor fa que de nosaltres no-s partexca.

La fi del qui ama és unir-se ab lo qui a- {173b} ma.
Alguna altra cosa no desigen los qui amen sinó esser
units ab lo que amen, e per ço, quant és mester algun
spay se aparten, per donar orde que après ensemps
stiguen, és dura la partida, però, ab sperança de star
aprés units, se comporta. Lo Senyor, per anar a morir,
dels seus dexebles se aparta perquè après eternament ab
ells stiga.

Però encara tant los ama que, partint-se d'ells, ab
ells dellibera romandre, dexant-nos fins a la fi del setgle
lo seu cors en vianda, e la sanch per a beure.

Hi aquesta joya inestimable del seu cors e sanch
preciosa, que en breu volia oferir en la ara de la creu,
odorant sacrifici de preu impreciabile, a si mateix
accepte, volgué fos vianda nostra, sustentament nostre,
joya e penyora nostra, ell mateix, en lo sacrament de la

Ⓣ 9 nosaltres¹] vosaltres

Ⓣ 3-5 *Maravella't ... hoïda!* Corella modifica l'original llatí (VC, 586a), en què s'exposa que, sobre allò que cal meditar en el quart misteri, cal mirar aquella claríssima dignació i digníssima caritat. Per tant, d'una banda, Corella omet l'ordenació esmentada més amunt sobre el cinc misteri que cal meditar en la santa Cena (veg. nota p. 966,33); d'altra banda, el mestre en teologia eixampla i ressalta l'exhortació a contemplar. | 6-10 *A ... partexca* Corella incorpora aquest ensenyament, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 586a). El passatge es fonamenta en versets joànics, com: «L'amor de Déu s'ha manifestat enmig de nosaltres quan ha enviat al món el seu Fill únic perquè visquem gràcies a ell. L'amor consisteix en això: no som nosaltres qui ens hem avançat a estimar Déu; ell ens ha estimat primer i ha enviat el seu Fill» (1Jn 4, 9-10); «A mi m'ha enviat el Pare que viu, i jo visc gràcies al Pare; igualment els qui em mengen a mi viuran gràcies a mi» (Jn 6, 57). Així mateix, formalment, el lletraferit valencià retorca el passatge per mitjà d'antítesis («morir» / «viure»; «va» / «no-s parteix»; «acamine» / «ature»; «separa» / «no-s partexca») que expressen la idea que Crist, encara que corporalment deixa els deiebles, roman en l'Església, i també a través d'estructures paral·lelístiques («una mateixa amor» / «aquesta mateixa»; «amor de nosaltres» / «amor fa que»). | 11-18 *La ... stiga* Corella agrega aquest excurs, el qual, com el paràgraf anterior, no es troba en l'original llatí (VC, 586a). La inspiració d'aquest fragment beu en sant Tomàs d'Aquino: «*Amans desiderat amatum sibi uniri*» (*Summae Theologiae* 1, qüestió 28, article 3, argument 2, línia 1; Busa, 1989). El mestre en teologia, a més, glossa la citació del Doctor angèlic amb una comparació que sembla referir-se, no a qualsevol que estima («el qui ama»), sinó a dos amants concrets («los qui amen») que s'han de separar «per donar orde» i estar així després junts. A banda del sentit al·legòric d'aquest exemple, també seria convenient no descartar-ne una lectura a partir de la pròpia experiència de Roís de Corella, apartat de la parella i de la família «per donar orde que après ensemps stiguen», potser en la glòria divina. | 19-21 *Però ... beure* Corella reprén en aquest punt l'original llatí i reformula un passatge (VC, 586a), en què s'exposa que Crist en la caritat es va entregar a l'home i es va lliurar ell mateix, és a dir, el seu sacratíssim cos i la seua sang, com a vertaders menjar i beguda. La reformulació d'aquest fragment té a veure amb el nou context que crea Corella (veg. notes posteriors), en què ressalta l'antítesi d'abandonar corporalment els deiebles, però romandre amb ells per mitjà de l'eucaristia. | 22-1010,2 *Hi ... penyora* Corella retorca l'original llatí (VC, 586a), en què s'exposa que el sacrifici plaent a Déu que s'esdevindria aviat, i el preu inapreciable de la redempció humana, siga viàtic i sosteniment per a l'home. Per tant, el lletraferit valencià inclou la imatge de la joia per significar l'eucaristia, bé referida a la persona de Jesús (veg. nota p. 960,7-12), bé com a referència també al sacrament (veg. nota p. 1023,5-7), i de la penyora, les quals s'inspiren en l'exemple subsegüent de sant Jeroni (veg. nota posterior). Altres al·legories, com «la ara de la creu», l'altar on se sacrifica l'Anyell vertader, han sigut usades així mateix abans pel lletraferit valencià (veg. nota p. 972,14-16), igual com la consideració de la mort de Crist com a «odorant sacrifici» (veg. nota p. 559,31). D'altra banda, seguint l'ordenació de l'original llatí, posteriorment Corella se salta un comentari sobre l'eucaristia que reprendrà posteriorment (veg. nota p. 1010,16-18).

[95]

[96] Unde Hieronymus: Hanc ultimam memoriam nobis reliquit, quemadmodum si quis peregre proficiscens aliquod pignus ei quem diligit relinquit, ut quotiescumque illud viderit, possit et ejus beneficia et amicitias memorari. Quem si ille perfecte dilexerit, sine ingenti illud desiderio, vel fletu non potest videre.

Volens ergo Dominus Jesus finem dare legalibus sacrificiis, et Novum incipere Testamentum, seipsum nostrum facit sacrificium, et post coenam legalem, mox spiritualem coenam Christianorum praeparat: ut de Lege ad Evangelium, de Veteri et transitorio Testamento ad Novum et aeternum Testamentum, de figura ad veritatem, de carnalibus ad spiritualia transeat.

[95] quia hoc sacramentum quod per excellentiam dicitur Eucharistia, id est bona gratia, quotidie reficit et renovat ferventia corda et devota.

[97] Unde excellenter Eucharistia, id est bona gratia dicitur, quia in hoc sacramento non tantum modo augmentum est virtutis et gratiae, sed ipse totus sumitur, qui est fons et origo totius gratiae.

Ubi Beda: Finitis veteris Paschae solemnibus, quae in commemorationem antiquae de Aegypto liberationis agebantur, transit ad novum, quod in suae redemptionis memoriam Ecclesiam frequentare desiderat, pro carne et sanguine agni, suae carnis et sanguinis Sacramentum in panis et vini figura substituens, *Sacerdos in aeternum factus, secundum ordinem Melchisedech*.

2. VERBA CONSECRATIONIS

Et *coenantibus illis*, id est coenam agni typici perficientibus et consummantibus, vel post esum agni typici adhuc in coena residentibus, antequam surgerent de coena, *accepit Jesus panem azymum*, non

ⓐ 9 començar] començar *Abreviatuna sobrerera*

ⓐ 3-7 *diu ... dexà*] Corella anticipa fins a aquest punt del *Cartoixà* aquest exemple de sant Jeroni (veg. nota p. 1031,2), el qual apareix més avant en l'original llatí (VC, 588b). El text llatí parla de *pignus*, «penyora», no de «joyell», com tradueix Corella, interpretació que provoca en la imatge anterior de l'obra valenciana el doblet «joya e penyora nostra» (veg. nota anterior, i també nota p. 1023,13-14). | 12-13 *de ... eternes*] Corella interpreta l'original llatí (VC, 586a), en què es diu que passa de Vell Testament transitori al Nou Testament etern. | 13-14 *de ... veritat*] Corella dissocia dues metàfores que en l'original llatí (VC, 586a) pertanyen a un mateix fragment: «*de figura ad veritatem*». | 16-18 *Instituheix ... contenen*] Corella incorpora al *Cartoixà* aquest comentari a partir de dos passatges que són traslladats fins a aquest punt i fusionats pel mestre en teologia. El primer fragment apareix prèviament (veg. nota p. 1009,22-1010,2) en l'original llatí (VC, 586a), en què s'exposa que aquest sacrament, que per l'excel·lència s'anomena eucaristia, és a dir, «bona gràcia», tots els dies repara i renova els cors fervents i devots. El segon passatge, el qual Corella fon amb aquest primer, és anticipat fins a aquest punt (veg. nota p. 1031,2), atès que apareixerà posteriorment en l'original llatí (VC, 588b), en què s'indica que s'anomena eucaristia, és a dir, «bona gràcia», per l'excel·lència, perquè en aquest sacrament no sols hi ha un augment de virtut i de gràcia, sinó que es pren del tot aquell que és font i origen de totes les gràcies. | 23-24 *sacerdot ... Melchisedech*] *Psalteri* (Sl 109, 4): «Sacerdot eternament segons l'orde de Melchisedech» (Martos, 2013b: 303). Vulgata: «Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech». La traducció de «in aeternum» amb un adverbí en el *Psalteri* s'ajusta més al text bíblic llatí. | 25-27 *que ... diabòlica*] Corella afegeix aquest comentari, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 586a) per arredonar la comparació de Jesús, l'Anyell de Déu, amb l'anyell de la Pasqua jueva: aquest se sacrifica «en recort del delliurament de Egipte», és a dir, quan els jueus deixaren de ser captius; aquell se sacrifica ell mateix «fent-nos delliures de la captivitat diabòlica».

euquaristia, de si mateix, qui és en lo cel nostre recort e penyora,

—diu sanct Jerònim— axí com aquell qui de son amich en lunys terres se aparta, li dexa un joyell de gran stima que mirant puga recordar e continuar la verdadera amicícia, la qual joya no porà mirar sens làgremes, si de cor ama a l'amich que la y dexà. 5

Volent, donchs, lo Senyor donar fi als vells sacrificis hi començar lo testament de la ley nova, a si mateix fa novell sacrifici, hi après de la cena de la Ley vella, 10 prepara la cena de la ley evangèlica; passa de la Ley a l'evangeli; de les coses velles, temporals e transitòries, a les novelles hi eternes; de les figures al que figuraven; de la ombra a la veritat; de les carnals e terrenes a l[e]s spirituals hi al- {173c} tes. 15

Instituheix lo sacrament, qui per excel·lència se diu euquaristia, que vol dir «bona gràcia», en lo qual totes les gràcies se contenen.

Diu Beda: «Finida la Pasqua de la Ley vella, que en recort del delliurament de Egipte celebraven, passà a la novella, la qual vol que la Sgleya celebre en memòria de la redempció nostra. Hi en loch de la carn e de la sanch de l'anyell de la judayca Pasqua, ell, sacerdot etern segons l'orde de Melchisedech, nos dóna que la sua carn e sanch offiram en sacrifici hi en memòria, que és mort per nosaltres fent-nos delliures de la captivitat diabòlica.» 20 25

[2. DE LES PARAULES DE LA CONSAGRACIÓ]

Hi acabada la judayca cena e menjant altres viandes, ans que de la cena se levasen, pres Jesús un pa

fermentatum, et oculis ad Patrem elevatis, *gratias agens*, pro veteribus terminatis, et novis inchoandis, *benedixit*, dicendo illud quod sequitur, scilicet: *Hoc est corpus meum; ac fregit*, scilicet post consecrationem, *deditque discipulis suis, et ait*, scilicet priusquam frangeret, vel simul quando frangebat: *Accipite*, scilicet *ex hoc omnes, et comedite: Hoc est corpus meum, — quod pro vobis tradetur.*

Ecclesia addidit, *enim*, et ideo semper est dicendum.

Et similiter accipiens calicem, non veterem ut prius, sed novum, et item *gratias agens, benedixit, ac dedit illis, dicens: Accipite et bibite ex eo omnes: Hic est enim sanguis meus, qui pro multis effundetur.*

Quibus verbis hoc sacramentum instituit, et tacite praemissum destituit.

Unde creditur cum Dominus dixit: *Hoc est corpus meum*; et: *Hic est sanguis meus*, mutasse panem et vinum in carnem et sanguinem,

et tunc eandem vim contulisse illis in posterum; et ideo cum proferuntur in Canone, ex virtute eorum fit transsubstantiatio, quia verba consecrationis efficiunt quod figurant.

Si enim verbum Christi tantae est virtutis, quod fecit de nihilo omnem creaturam, non est mirum si unam creaturam convertat in aliam.

Unde Chrysostomus: Sicut illa vox quae dixit: *Crescite et multiplicamini, et replete terram*, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad

de aquell alisos que menjaven, hi levant los ulls en alt a Déu, son Pare, fent-li gràcies, com havia acabat les legals cerimònies e començava les evangèliques, benehí lo pa e dix aquestes paraules: «Açò és lo meu cors.» E partint lo pa, qui ja no era pa, solament les spècies de pa hi romanien, donà'l al[s] dexebles, dient: «Preneu de açò tots. Açò és lo meu cors, qui per vosaltres serà liurat.»

En ebraych dix lo Senyor aquestes paraules; la Sgleya les diu en latí, hi ajustà-y aquesta paraula: *enim*, que vol dir «certament», la qual és mester que-s diga, ab tot que sens ella lo prevere conseqraria, mas perquè la Sgleya ho mana. Hi no solament en latí, mas en qualsevol altre lenguatge aquestes parau- {173d} les consagrarien.

Per lo semblant, pres lo càlzer, e fent gràcies, benehí'l e donà'l als apòstols, dient: «Preneu tots de aquest càlzer, aquesta és la mia sanch, que per vosaltres serà scampada.»

Transsubstantia lo Senyor ab aquestes paraules lo vi en la sua sanch preciosa, axí com en les primeres havia transsubstanciat lo pa en la sua carn verdadera.

Diu sanct Crisòstom: «Axí com aquella paraula que dix en lo principi: “Crexeu e multiplicau hi ompliu la

© 9 lo] los

© 4-6 *E ... romanien*] Corella modifica l'original llatí (VC, 586a), en què es glossa sobre el pa eucarístic: «el partí» (Mt 26, 26), és a dir, després de la consagració; «i donant-lo als seus deixebles, digué», és a dir, abans que el partís o quan estava partint-lo. Corella obvia aquestes disquisicions i incorpora el fonament de la transsubstantiació: l'hòstia consagrada, encara que manté els accidents o aparença del pa, es converteix en substància en el cos de Crist. | 9-15 *En ... consagrarien*] Corella amplifica en gran mesura un comentari que en l'original llatí (VC, 586a) exposa solament que l'Església afegeix *enim*, i per això sempre s'ha de dir. L'aspecte més interessant d'aquesta amplificació és l'itinerari lingüístic de les paraules de la consagració (conegudes com a *sacramentum tantum*): nasqueren «en ebraych» però l'Església les pronuncia «en latí», consagrants igualment; per això, seguint la mateixa premissa, poden consagrar també «en qualsevol altre lenguatge». Corella devia pensar en aquest excurs en el seu «lenguatge» propi, en el qual hi havia escrites, des de mitjan segle XIV, exposicions del cànon litúrgic (Ferrando; Serra, 2003: 49). Contrasta aquest afegiment, però, amb algun passatge, també de factura corellana, en què es declara la impossibilitat del vernacle per expressar adequadament conceptes teològics (veg. nota p. 979,23-27). | 16 *lo càlzer*] Tot seguit, Corella omet un breu incís (VC, 586a), en què s'exposa que Jesús no va prendre el calze vell i primer, sinó el nou. | 19 *serà scampada*] Immediatament després, Corella omet un comentari (VC, 586a), en què s'explica que amb aqueixes paraules va instituir aquest sacrament i tàcitament va desposseir l'anterior. | 21-23 *Transsubstantia ... verdadera*] Corella modifica l'original llatí (VC, 586a), en què es comenta que cal creure que quan el Senyor va dir: «Açò és el meu cors» (Mt 26, 26) i «Açò és la meua sang» (Mt 26, 28), va canviar el pa i el vi en carn i sang. La reformulació d'aquest passatge passa per la inclusió del verb *transsubstanciar*, el qual és incorporat per influència del passatge subsegüent de l'original llatí que el mestre en teologia omet (veg. nota posterior). | 23 *carn verdadera*] A continuació, Corella elimina un passatge de l'original llatí (VC, 586a), en què s'indica que llavors Jesús va donar a aqueixes paraules, les de la consagració, la mateixa força per al temps futur; per això, quan es pronuncien en el cànon, per la seua virtut es fa la transsubstantiació, perquè les paraules de la consagració obren el que figuren. Si la paraula de Crist té tanta virtut que del no-res féu tota criatura, no és d'estranyar —acaba el passatge omés— que convertesca una criatura en una altra.

generationem, operante natura; ita et vox ista semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiae, usque in hodiernum diem, et usque ad ejus adventum prae- {586b} stat sacrificio firmitatem: haec Chrysostomus.

Est autem ibi altare, ubi Dominus ordinavit sacramentum Eucharistiae. Ob cujus institutionem est, quod in hac die, cum omnes horae sint flebiles, sola missa est solemnior, tanquam in suo natali, scilicet in die suae institutionis. Eadem quoque die Chrisma conficitur, quo frontes liniuntur, quia eadem die postes agni sanguine liniebantur.

Aspice nunc bene quomodo diligenter ac fideliter, et devote Dominus praedicta facit, et propriis manibus illam dilectam et benedictam familiam suam communicat. Non enim est intelligendum, quod discipuli sumptum Corpus de manu Domini sibi ministrarent; sed qui consecravit, ipse et ministravit. In cujus signum omnes religiosi deberent in die Coenae recipere Corpus Christi, de manu praelati sui.

Sumpsit etiam ipse sacramentum Corporis et Sanguinis sui, non propter sui indigentiam, et ut aliquem a sacramento consequeretur effectum; sed gratia exempli, scilicet ut aliis daret manducandi exemplum. Sumpsit autem modo illud sacramentali tantum, non spirituali.

Per hoc autem quod Christus morti propinquus, non solum agnum typicum, sed etiam Corpus suum verum sacramentaliter cum Apostolis manducavit, ostenditur quod quilibet Christianus, periculo mortis imminente, debet, si potest, sacramentaliter communicare, et si non potest, communicet saltem fide, secundum illud verbum Augustini: Crede, et manducasti.

terra”, encara dura e durarà fins a la fi del setgle, axí aquestes sacramentals paraules en los preveres duren fins a la fi de la Sgleya, que consagren e consagrarán ab la virtut e poder que-l Senyor los donà.»

Mostra’s lo loch en lo cenacle hon lo Senyor 5
instituhí lo sagrament de la euquaristia. Hi per recort de aquesta excel·lent gràcia, en lo dijous de la Cena, ab tot que totes les hores sien lamentables, la missa és solempne, ab veus alegres, perquè en aquell dia fon celebrada e tingué principi la missa; fa la sancta Sgleya 10
festa de la nativitat sua. Hi en aquest dia se beneheix la crisma ab la qual senyalen los fronts nostres, perquè en aquell dia ab la sanch de l’anyell senyalaven les portes.

Mira hi contempla com lo Senyor, sacerdot hi hòstia, aquest inefable sagrament administra als 15
mansuets apòstols. Ell, benigne, ab les sues pròpies mans los combrega, hi ell mateix pren lo seu cors que après dóna als altres. Hi per ço {174a} en tal dia prenen aquest sagrament de les mans del prelat los religiosos.

Propinch a la mort volgué lo Senyor aquest 20
sagrament pendre per donar exemple a nosaltres, e axí la sancta Sgleya en los seus fills ho practiqua, que propinchs a la mort aquest sagrament los dóna.

© 1-4 axí ... donà] Corella reformula l’original llatí (VC, 586ab), en què s’indica que aquesta paraula, dita una vegada, proveeix de firmesa al sacrifici en totes les taules de l’Església fins a hui i fins la seua vinguda. Per tant, Corella incorpora la figura del sacerdot, absent en aquest punt de l’original llatí, el qual, com explica el mestre en teologia, per bé que executa l’acció, consagra per la gràcia de Déu. | 14-15 sacerdot hi hòstia] Aquesta paradoxa, en què Crist és alhora qui consagra i allò consagrat, no apareix en l’original llatí (VC, 586b). Corella insisteix més avall en la mateixa imatge (veg. notes p. 1023,10-12; 1027,7-10) i encara la trobem novament en la *Vida de la sacratíssima verge Maria* (1494) de Miquel Peres: «Mirant, donchs, la sacratíssima verge Maria de aquest sagrament tan altes maravelles, volgué rebre en la sancta Cena lo sanct cors de son Fill de la mà de aquell qui ensemps era hòstia y prevere» (Arronis, 2012: 405). Les intertextualitats entre aquest capítol del *Terç del Cartoixà* i el capítol 17 de l’obra de Peres, «Com la gloriosa verge Maria rebé lo preciós cors de son Fill en la sancta Cena y com combregava y confesava, y la oració que deya quant combregava» (Arronis, 2012: 403-408; veg. nota p. 1012,14-15), són evidents i es referiran més avall (veg. notes pp. 1014,16-18; 1023,15; 1024,4-1025,1; 1025,3-4; 1025,7-1026,1; 1026,2-6; 1027,11-13; 1029,4-6). | 16 mansuets apòstols] Corella reformula l’original llatí (VC, 586b), en què es parla d’estimada i beneïda família. | 16-17 Ell ... combrega] Corella resumeix l’original llatí (VC, 586b), en què s’exposa que no s’ha d’entendre que els deixebles se serviren ells mateixos el cos pres de la mà del Senyor, sinó que el qui va consagrar, aquest mateix va administrar. | 17-18 hi ... altres] Corella afegeix aquest comentari a partir d’un passatge que elimina tot seguit (veg. nota posterior). | 19 los religiosos] Tot seguit, Corella suprimeix un fragment (VC, 586b), en què es comenta que Crist va prendre ell mateix el sagrament del seu cos i la seua sang, no perquè tingué necessitat, ni per aconseguir cap efecte pel sagrament, sinó per donar exemple que cal donar-lo menjar als altres. El va prendre sols de manera sacramental –acaba el passatge omés–, no espiritual. | 20-21 volgué ... pendre] Corella simplifica l’original llatí (VC, 586b), en què es diu que Crist va menjar no sols l’anyell figuratiu, sinó també sacramentalment el seu cos vertader. | 23 los donà] A continuació, Corella elimina un comentari (VC, 586b), en què es diu que, si el fidel no pot combregar sacramentalment, ha de combregar com a mínim per la fe, com diu sant Agustí: «Creu, i has menjat».

3. GRATIARUM ACTIO PANISQUE FRACTIO

Attende etiam sacramenti dignitatem, et reverentiam, et ordinem circa ipsum, quoniam primo *gratias egit*: pro tanto mysterio, circa quod divina virtus operatur secretius; et pro tanto beneficio, ut Corpus et Sanguinem suum det nobis: et per hoc ostendit, quod in sumptione, et ante sumptionem hujus sacramenti, praeexigitur devotio et oratio, ac mentis in Deum elevatio. In hoc etiam tribuit nobis exemplum, glorificandi Deum in omni bona inchoatione.

Unde Beda: Et sicut de veteribus terminandis egerat, sic et de novis incipiendis *gratias agit*, nobis pariter exemplum tribuens, in omni boni operis inchoatione, vel perfectione, Patrem qui in coelis est, esse glorificandum.

Deinde *benedixit*, dicendo verba quae sequuntur: *Hoc est corpus meum; hoc* scilicet quod sub specie panis videtis, quod nunc do, et quod nunc sumitis, *quod pro vobis*, et vestri redemptione *tradetur*, ad flagellandum et crucifigendum. Ex quo videtur quod *hoc*, non demonstrat speciem panis simpliciter, nec Corpus Christi simpliciter, sed Corpus Christi sub specie panis apprens.

Unde etiam videtur quod nulla alia intelligitur benedictio, quam sacrorum verborum prolatio.

Transmutatio autem fit in ultimo instanti prolatae orationis. Unde *hoc*, demonstrat Corpus Christi, non pro tempore pro quo profertur, sed completa oratione, ut cum dicitur: hoc est bonum verbum, Deum time.

Et tunc fregit, ut secundum Bedam, ostenderet Corporis sui fractionem, id est passionem, non sine sua sponte et opere futuram. Frangimus et nos, in signum {587a} quia fregerit, sed nihilominus integer post

ⓐ 9 altre] altres

ⓐ 2-5 *Primerament ... devota*] Corella resumeix i modifica l'original llatí (VC, 586b), en què s'exposa que primer «digué l'acció de gràcies» (Mt 26, 27), per tan gran misteri, pel qual obra la virtut divina més secretament, i per tan gran benefici, perquè dona el seu cos i la seua sang; i per mostrar per açò que en prendre aquest sagrament, o abans, exigeix d'antuvi devoció i oració, i elevació de la ment en Déu. En açò també dona exemple que en començar qualsevol bona acció –acaba el passatge reformulat– s'ha de glorificar Déu. Per tant, Corella bandeja les causes de la gratitud més anagògiques i focalitza les tropològiques; fins i tot, allò que s'exigeix per prendre l'eucaristia en l'obra ludolfina, l'«oració devota», en el *Cartoixà* s'assigna també com a premissa per començar qualsevol obra. | 5 *oració devota*] Tot seguit, Corella suprimeix una citació de Beda el Venerable (VC, 586b), en què s'indica que, així com Jesús «digué l'acció de gràcies» (Mt 26, 27) perquè començaven les coses noves, així també perquè induïa a acabar les antigues, donant alhora exemple que en començar qualsevol obra bona, o en acabar-la, cal glorificar el Pare que està en el cel. | 6 *Après ... volia*] Corella elimina un ampli passatge de l'original llatí (VC, 586b), del qual tan solament resta aquest breu comentari, en què s'exposa que Jesús, després, «digué la benedictió» (Mt 26, 26), amb les paraules que segueixen: «Açò és el meu cos», «açò», és a dir, allò que veieu sota l'espècie del pa –interpreta el monjo saxó en boca de Jesús–, allò que ara vos done i que ara preneu; que per vosaltres i per la vostra redempció serà entregat per flagel·lar-lo i crucificar-lo. Per la qual cosa, sembla que «açò» no dona a conèixer simplement l'espècie del pa, ni simplement el cos de Crist, sinó el cos de Crist apareixent sota l'espècie del pa. | 7-9 *No ... altre*] Corella interpreta l'original llatí (VC, 586b), en què s'indica que sembla que no s'haja d'entendre cap altra benedictió que la pronúncia de les sagrades paraules. | 9 *no altre*] Immediatament després, Corella suprimeix un llarg passatge (VC, 586b-587a), en què s'exposa que la transmutació es fa en l'últim instant de pronunciar l'oració. Per la qual cosa, «açò» mostra el cos de Crist no sols durant el temps en què es pronuncia, sinó com a sentència duradora, com quan es diu: «Açò és una bona dita: tem Déu». I llavors «el partí», segons Beda –continua l'omissió– per mostrar l'esquinçament del seu cos, és a dir, la Passió futura, no sense la seua voluntat i obra. Es parteix ara en senyal que ell el partí, però nogensmenys roman íntegre després. La transsubstanciació del pa en el cos de Crist es diu partí: no que es partisca el cos de Crist, el qual roman íntegre en cada part que es parteix, sinó que es parteixen els accidents sota els quals roman el seu cos.

[3. DE L'ACCIÓ DE GRÀCIES I LA FRACCIÓ DEL PA]

Considera, ànima devota, de aquest tan excel·lent misteri tot l'orde. Primerament, fa gràcies a Déu, son Pare, donant-nos exemple que totes nostres obres en gràcies, lahor e honor de Déu comencen, precehint oració devota.

5

Après benéhi lo pa que transsubstanciar volia.

No sabem de aquesta benedictió les paraules; alguns dien que les paraules sacramentals foren, dient: «Açò és lo meu cors», e no altre.

manet. Pane enim in Corpus Christi transsubstantiato, frangi dicitur: non quod Corpus Christi, quod integrum sub qualibet parte manet, frangatur; sed accidentia, sub quibus Corpus manet, franguntur.

Debet autem fractio fieri in tres partes, in signum quod fractus est tripliciter Christus, scilicet: flagellis ante passionem, clavis in passione, lancea post passionem;

item, propter tres partes Ecclesiae: nam prima pars notat Sanctos in coelis; secunda, salvandos, qui sunt in poenis; tertia tinctorum, vivos quos adhuc haec vita sustentat in terris.

[98]

[99]

Et ait: Accipite et comedite, ubi utramque hujus sacramenti innuit comestionem, sacramentalem scilicet, et spiritualem, ut accipiant mente et corpore, et comedant fide et ore,

[99] Unde Augustinus: Dictum est a Domino. Nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me.

[98] Deinde *dedit discipulis suis*, ad usum, ut ad se species panis converterent, et ipsi in Christum converterentur.

Après lo parteix als apòstols, e per ço la Sgleya acostuma fer tres parts de la hòstia, les quals vol que misteris grans signifiquen. Primerament, que-l Senyor fon partit tres vegades: ans de la passió, quant durament lo açotaren, que sens dupte en moltes parts del seu cors la carn li partiren; segonament, quant en la creu lo clavaren; terçament, ja mort, quant ab la lança lo costat dret li obriren.

Signifiquen encara los tres staments de la santa Sgleya: los sants, qui en Parahís reposen; los qui en la present vida militen; los qui en les penes de purgatori les perdonades culpes purguen.

Diu-los après: «Preneu e menjau de açò tots vosaltres, preneu-lo per la vera e cathòlica crehença, crehent fermament que aquest {174b} és lo meu cors e la carn mia, la qual no-s convertirà en la carn vostra axí com l'altra vianda, mas convertirà a vosaltres en mi per caritat hi amor verdadera.»

Stà la carn e cors del Senyor tant dins aquell qui combrega quant hi són del pa los accidents hi spècies, les quals fan en aquell qui les reb tot lo que verdader pa fayia.

Ⓜ 3 signifiquen] signifiquen

Ⓜ 1 *Après ... apòstols*] Corella deixa aquesta referència a Mt 26, 26 de tota una llarga disquisició sobre el partiment del pa que elimina prèviament (veg. nota anterior). | 2-3 *les ... signifiquen*] Corella agrega aquest comentari sobre els sentits espirituals de la triple fracció del pa, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 587a). | 4-6 *ans ... partiren*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 587a), en què sols s'exposa que Jesús fou esquinçat abans de Passió amb els flagells. L'amplificació té un tarannà que cerca certament la pietat del fidel, en el mateix sentit de l'amplificació següent (veg. nota posterior). | 7-8 *terçament ... obriren*] Corella eixampla l'obra ludolfina (VC, 587a), en què s'indica solament que Jesús fou esquinçat després de la Passió amb la llança. El caràcter pietós de l'amplificació enllaça amb una altra precedent en aquest mateix passatge del *Cartoixà* (veg. nota anterior). | 10-12 *los² ... purguen*] Corella permuta l'ordre de l'al·legoria de la segona i de la tercera part de l'hostia de l'original llatí (VC, 587a), i també la modifica parcialment, en què s'indica que la segona part de l'hòstia són els que s'han de salvar, que ara estan en pena; la tercera, tenyida pel vi consagrat, els vius que encara mantenen –acaba el passatge modifica– aquesta vida en la terra. Posteriorment, seguint l'ordre de l'original llatí, Corella se salta un passatge que reprendrà després dividit en dos llocs diferents: primer una citació de sant Agustí (veg. nota p. 1014,16-18), i després un comentari sobre el pa eucarístic (veg. nota p. 1014,19-22). | 14-16 *preneu-lo ... mia*] Corella altera l'original llatí (VC, 587a), en què s'exposa que s'assigna amb aquestes paraules un menjar i l'altre d'aquest sacrament, el sacramental i l'espiritual, perquè el reben amb la ment i amb el cos, i mengen amb la fe i de paraula. | 16-18 *la² ... verdadera*] Corella trasllada fins a aquest punt una citació de sant Agustí d'Hipona que ha omés abans (veg. nota p. 1014,10-12), seguint l'ordre de l'original llatí (VC, 587a), però n'omet l'autor, la font. Encara, trobem en la *Vida de la sacratíssima verge Maria* (1494), de Miquel Peres, un interpretació semblant, però en boca de santa Maria, en l'oració prèvia a prendre el cos de Crist durant la santa Cena: «Siau-me, donchs, clementíssim Senyor y Fill, espiritual vianda, no convertida en la mia substància, mas convertint a mi per amor en la vostra, qui viu e regna eternament» (Arronis, 2012: 406-407; veg. nota p. 1012,14-15). | 19-22 *Stà ... fayia*] Corella trasllada fins aquest punt del *Cartoixà* un passatge que s'havia saltat abans (veg. nota p. 1014,10-12) en l'original llatí (VC, 587a). El mestre en teologia, però, reformula el comentari llatí, en què s'exposa que després, del pa, «en donà als seus deixebles» (Mt 14, 19), per usar-lo, perquè convertissen en ells mateixos les espècies del pa, i ells mateixos es convertissen en Crist. | 21-22 *pa fayia*] Tot seguit, Corella suprimeix un passatge de l'original llatí (VC, 587a), en què s'indica que «preneu i mengeu-ne» (Mt 26, 26) perquè gusten i veguen amb devoció «que n'és, de bo, el Senyor» (Sl 99, 5), és manna que té el sabor «capaç de satisfèr tots els desigs i adaptar-se a tots els gustos» (Sv 16, 20); i que l'incorporen en recolliment, guardant en el cor el preu de la seua redempció. Per tant, d'aquesta manera, no s'ha d'entendre que primer el partí i el va donar als deixebles, i després va dir les paraules de la consagració, sinó sobretot al contrari, perquè Crist va donar el seu cos consagrat als apòstols i per tant –acaba el passatge omés– primer va dir les paraules de la consagració.

ac gustent et videant devotione, *quoniam suavis est Dominus, est enim manna in sapore habens omne delectamentum, et omnis saporis suavitatem*; ac sibi incorporent recogitatione, servantes in corde pretium redemptionis suae. Non est ergo sic intelligendum, quod prius frangeret et daret discipulis, ac postea diceret verba consecrationis, sed magis e converso, quia Christus dedit Corpus suum consecratum Apostolis, et ideo prius dixit verba consecrationis.

Per Jesum, qui *salus* interpretatur, bonus Praelatus Christi vicarius, et de sua subditorumque salute sollicitus, intelligitur. Hic *accipit panem*, cum diligenter studet sacram Scripturam; *gratias agit et benedicit*, quando Deo attribuit ejus diligentiam; *frangit autem et dat*, devote praedicando eam. E contra de ignorante et negligente, dicitur in Threnis: *Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis*.

4. LAUDANDUS ETIAM IN TRIBULATIONE DOMINUS PARTICIPANDUMQUE IPSIUS CALICI

[100]

Unde Chrysostomus: *Gratias egit*, docens nos qualiter oportet hoc mysterium perficere, et erudiens nos quodcumque patimur cum gratiarum actione ferre.

Unde et Beda: Qui nihil dignum percussione exhibuit, humiliter in percussione benedicit: ut hinc videlicet ostendat quid unusquisque in flagello culpae propriae facere debeat, si ipse aequanimiter flagella culpae alienae portat; ut hinc etiam ostendat quid in correptione faciat subditus, si in flagello positus Patri gratias agit aequalis.

Deinde *benedixit dicens: Hic est sanguis meus*, qui scilicet sub specie vini apparet, *Novi Testamenti* scilicet, et ad Novi Testamenti confirmationem; quia sicut Vetus Testamentum confirmatum est in sanguine animalium immolatorum, ita Novum Testamentum

Per lo Senyor lo bon prelat podem entendre, qui de la salut dels seus té gran sollicitud e cura; pren en les mans lo pa com diligentment la Scriptura Sacra studia; fa gràcies quant atribueix a la divina gràcia la intel·ligència; trenca lo pa quant per la preycació declara e dóna pa de vida als pobles. Per lo contrari, de l'ignorant negligent diu Jeremies: «Los chiquets pa demanaven, e no y havia qui·l ne trencàs perquè·n menjasen.»

[4. COM CAL LLOAR EL SENYOR EN LA TRIBULACIÓ I SEGUIR-LO AMB EL SEU CALZE]

E après, prenent lo càlzer axí com avia fet en la consecració del seu cors, féu gràcies, e benehint-lo, dix tals paraules: «Aquesta és la mia sanch del novell testament que per molts en remissió dels peccats serà scampada.»

Diu: «és la mia sanch», car per virtut de les sues paraules avia convertit lo vi en la sua sanch verdadera; diu: «del novell testament» per gran excel·lència, que la confirmació del Vell Testament ab sanch de animals

© 1 *Per lo Senyor*] Corella elimina el significat que apareix en VC, 587a, en què s'interpreta Jesús com a «salvació», pel qual es es pot entendre el bon prelat, vicari de Crist. | 7 *diu Jeremies*] Corella modifica l'original llatí (VC, 587a), en què anomena el Llibre de les Lamentacions («Threnis»), no el nom del profeta, a qui és atribuït des d'antic. | 8-9 *perquè·n menjasen*] Immediatament després, seguint l'ordre de l'original llatí (VC, 587a), Corella se salta l'inici del subcapítol 4, que trasllada més avant (veg. nota p. 1016,19-24). A continuació, Corella també suprimeix una citació de sant Joan Crisòstom, en què s'exposa que «digué l'acció de gràcies» (Lc 26, 27), ensenyant com convé celebrar aquest misteri i instruint perquè qualsevol cosa que hom patisca, la suporta amb acció de gràcies. Tot seguit, el mestre en teologia també omet una altra citació, de Beda el Venerable, en què es diu que aquell que no va realitzar res perquè merescués colps, humilment va beneir quan el batién, per mostrar clarament què cal que faça cadascú en el flagell de la pròpia culpa, si ell va comportar amb equanimitat els flagells de les culpes d'altri; i per mostrar què cal que faça el súbdit en la correcció, si el qui té la mateixa condició que el Pare, posat en els flagells, li donà gràcies. | 10-14 *E ... scampada*] Corella incorpora aquest text evangèlic, sense glosses, que es fonamenta en Lc 22, 20 i Mt 26, 28, el qual no apareix en l'original llatí (VC, 587a) i el resultat és bastant semblant a les fórmules eucarístiques que es coneixien a la València del moment (Ferrando; Serra, 2003: 206).

sanguine Christi est confirmatum, in quo apparet excellentia Novi Testamenti, respectu Veteris.

Et addit: *Quod pro vobis et pro multis, redimendis, et in coelestem hereditatem introducendis, effundetur in remissionem peccatorum.*

Dicit autem, *pro multis*, efficienter, sed *pro omnibus*, sufficienter: quia sanguis Christi pro omnibus effusus fuit, quantum ad sufficientiam, sed non fuit effusus pro omnibus, quantum ad efficientiam, quia non omnes emundat, {587b} quamvis omnes emundare sufficeret, si fide et dilectione, ac sacramentorum perceptione virtutes ejus attingerent.

[101]

Bibit autem ipse primo Sanguinem suum, inducens eos etiam ad bibendum.

[102] Separatim tamen fit Corporis et Sanguinis consecratio, quia in passione fuit sanguis separatus a corpore. Hoc autem sacramentum institutum est, quasi quoddam memoriale illius passionis, et ideo consecratio Corporis et Sanguinis fit sub speciebus distinctis.

[100] *Et accipiens calicem, cum vino aqua mixto, passionem suam praesignantem, gratias egit, pro redemptione humano generi collata per illam; nec non in adversis, et pro adversis, quod non pro se, sed pro nobis haec tulit, monstrans in hoc ut Dominum laudemus, quando flagella videmus, et gratias agamus in omni tribulatione, quae significatur in nomine calicis.*

[101] *Deinde dedit eis dicens: Bibite ex hoc omnes, ut sitis passionis meae repraesentatores, id est imitamini meam passionem, quia nisi compatiamini, non conregnabitis.*

Et notandum quod sicut tunc, ita et in primitiva Ecclesia homines qui missae intererant, sumebant sacramentum unitatis; nunc autem quia non possunt

fon confermada; lo Novell Testament, ab la sua sanch preciosa.

Diu: «per vosaltres e per molts serà scampada», la sanch del Senyor, de Déu nostre, fon per tots suficient sacrifici, que infinits [mons] podia rembre, però tingué efi- {174c} càcia sol per aquells elets qui han volgut aprofitar.

Se'n begué lo Senyor primer del consagrat càlzer, e après dix als apòstols que-n beguesen.

Consagrà lo Senyor lo pa e lo vi distintament en la Cena, perquè aquest sacrament és memorial de la sua passió dolorosa, significant com la sanch devia esser tota del seu cors separada. E per ço, la sancta Sgleya distintament aquest inefable sacrament consagra, ab tot que lo que és en la òstia sia en lo càlzer, però per record de la passió del Senyor la Sgleya sacra distintament ho consagra. E axí ho consagrà lo Senyor e distintament ho donà als apòstols.

Fent gràcies sobre-l càlzer, que la sua passió significa, mostra com voluntàriament la accepta, e a son Pare Déu fa gràcies com per la sua passió li dóna natura humana perduda. Hi dóna'ns exemple hi mostra'ns quant a nostre Senyor Déu li és accepte que en les nostres tribulacions li façam gràcies.

«Beveu, donchs –diu lo Senyor–, tots de aquest càlzer, hi seguiu-me en lo meu dolorós càlzer, car si ensemps ab mi no soferiu, ensemps ab mi no sereu en lo meu Regne.»

En lo principi de la santa Sgleya, tots los qui hoihen la missa ensemps ab lo prevere combregaven,

Ⓞ 1-2 *sanch preciosa*] A continuació, Corella suprimeix unes interpretacions de l'original llatí (VC, 587a), en què s'exposa que «entregat per vosaltres i per molts», el cos de Crist, per a rembre i per a introduir en l'heretat celestial, «escampada en remissió dels pecats» (Mt 26, 28). | 3-7 *Diu ... aprofitar*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 587ab), en què s'exposa que la sang de Crist fou escampada «per molts», eficientment, però «per tots» suficientment, perquè fou escampada per tots quant a la suficiència, però no quant a l'eficàcia, perquè no neteja a tots, encara que hi ha prou per netejar a tots, si atenyen la seua virtut amb fe i dilecció i rebent els sacraments. En aquest resum, Corella usa un estilema: «infinits mons podia rembre [la sang de Crist]», el qual apareix a bastament en lo Cartoixà (veg. p. 410,2-6), per bé que el caixista haja oblidat ací el substantiu *mons*. A continuació, seguint l'ordenació de l'original llatí (VC, 587b), Corella se salta un passatge que reprendrà més avant (veg. nota p. 1016,25-28). | 10-18 *Consagrà ... apòstols*] Corella anticipa fins a aquest punt (veg. nota p. 1017,15-16) un passatge que en l'original llatí apareixerà més avant (VC, 587b), i també l'amplifica insistint amb arguments que ja apareixen en l'obra ludolfina. | 19-24 *Fent ... gràcies*] Corella trasllada fins a aquest punt del Cartoixà (veg. nota p. 1015,8-9) el passatge que encapçala aquest subcapítol (VC, 587a), i també el resumeix, en què s'exposa que «després prengué el calze» (Mt 26, 27), amb vi mesclat amb aigua, assenyalant la seua passió, «digué l'acció de gràcies», per la redempció del llinatge humà realitzat per ella; també per les adversitats i pels adversaris, perquè va acceptar la passió no per si, sinó per l'home, demostrant per açò que cal lloar el Senyor en els flagells i donar gràcies en qualsevol tribulació, la qual s'assenyala amb el nom de calze. | 25-28 *Beveu ... Regne*] Corella postposa fins a aquest punt del Cartoixà (veg. nota p. 1016,3-7) un passatge que apareix més amunt en l'original llatí (VC, 587b). | 29-1017,3 *En ... combregan*] Corella condensa l'original llatí (VC, 587b), en què s'exposa que cal nota que, així com llavors en la primitiva Església els homes que assistien a una missa prenién el sagrament de la unitat, ara, però, com que tots no poden tots dignament prendre'l, s'afegeix almenys un altre signe d'unitat, és a dir, el bes d'unitat, el qual, lliurant-lo el sacerdot i dient: «Rebeu el vinde de pau», és igual com si digué: «Preneu açò tots» (Mc 14, 22), o: «Preneu açò i repartiu-vos-ho» (Lc 22, 17).

omnes digne sumere, sumunt aliud saltem signum unitatis, id est osculum pacis; quod tradens sacerdos et dicens: Accipite vinculum pacis, idem est ac si diceret: *Sumite ex hoc omnes; vel, accipite, et dividite inter vos.*

Per calicem persecutio signatur in Scriptura: hic calix sumitur, patienter tolerando; et datur aliis, ad simile exhortando.

5. CUR SUB DUPLICI SPECIE INSTITUTUM EST EUCHARISTIAE SACRAMENTUM?

Advertendum autem quod istud sacramentum sub duplici specie, scilicet panis et vini, est institutum, quia ordinatur ad corporis et animae salutem; vel, ad significandum perfectam animae refectionem, sicut ex cibo et potu fit perfecta corporis relectio.

[102]

Considerandum tamen quod sub utraque specie est totus Christus indivisus, scilicet: Corpus et Sanguis, ac anima et deitas; ac per hoc utrobique est unum et simplicissimum sacramentum: aliter tamen et aliter.

però après discretament ha ordenat en loch del combregar la pau se done, significant que per amor e caritat tots spiritualment combregen.

[5. DEL MOTIU PER QUÈ EL SAGRAMENT DE L'EUCARISTIA VA SER INSTITUÏT EN DOS ESPÈCIES]

E devem de aquest inefable sacrament entendre, quant lo Senyor fon mort, {174d} si algú dels apòstols 5 consagrara dient sobre lo pa, axí com lo Senyor dix: «Açò és lo meu cors», transsubstanciara lo pa solament en lo cors, sens la sanch e sens l'ànima, unit ab la divinitat.

E per lo semblant, dient sobre lo vi: «Aquesta és la 10 mia sanch», no convertira lo vi sinó en la sola sanch, del cors e de la ànima separada, ab la divinitat unida, segons aquells qui opinen que en la mort del Senyor la sanch, axí com lo cors e l'ànima, fon a la divinitat unida, la qual conclusió no és en la santa Sgleya 15 determenada.

Però ara de present, quant lo prevere consagra la òstia, converteix lo pa en lo verdader cors del Senyor, en lo qual és la sanch e l'ànima. E quant consagra lo càlzer, converteix lo vi en la sanch, la qual és dins lo 20 cors animat de la sacratísima ànima.

Ⓢ 3 *spiritualment combregen*] Tot seguit, Corella elimina una interpretació de l'original llatí (VC, 587b), en què s'indica que en l'Escl'itura el calze designa persecució; aquest calze es beu suportant amb paciència, i es dóna als altres exhortant al mateix. | 4-16 *E... determenada*] Corella incopora aquesta àmplia digressió, la qual no apareix en l'original llatí (VC, 587b). Aquest excurs es basa novament en una de les qüestions formulades per sant Tomàs d'Aquino en la seua *Summae*: «*Videtur quod, si hoc sacramentum tempore mortis Christi fuisset servatum in pyxide, vel ab aliquo apostolorum consecratum, non ibi moreretur*» (*Summae Theologiae* III, qüestió 81, article 4, argument 1, lín. 1; Busa, 1989). Als arguments que es troben en aquesta qüestió, Corella n'agrega d'altres que també tracta el Doctor Angèlic, com: «*Anima vero realiter separata fuit a corpore, ut supra dictum est. Et ideo, si in illo triduo mortis fuisset hoc sacramentum celebratum, non fuisset ibi anima, nec ex vi sacramenti nec ex reali concomitantia*» (*Summae Theologiae* III, qüestió 76, article 1, resposta a l'argument 1, líns. 13-15; Busa, 1989). El mestre en teologia també refereix que «la qual conclusió no és en la santa Sgleya determenada», i diu el ver, perquè, respecte de la qüestió presentada per Roís de Corella, l'Església no es defineix fins al Concili de Trento (DS 1651). | 15-16 *Sgleya determenada*] Tot seguit, Corella suprimeix un passatge de l'original llatí (VC, 587b), el qual constitueix l'inici en aquesta obra del subcapítol 5, en què s'exposa que cal advertir que aquest sacrament va ser instituit sota les dues espècies, el pa i el vi, perquè s'ordena a la salut del cos i de l'ànima; o per significar el perfecte aliment de l'ànima, així com del menjar i la beguda es fa un aliment corporal perfecte. A continuació, seguint l'ordre de l'obra ludolfina, Corella se salta un passatge, el qual transporta més amunt (veg. nota p. 1016,10-18). | 17-21 *Però ... ànima*] Corella amplifica i reformula l'original llatí (VC, 587b), en què s'exposa que tot Crist, indivís, el cos i la sang, l'ànima i la deïtat, està sota les dues espècies; per això, en l'hòstia i en el calze hi ha un únic i simplicíssim sacrament, però d'una manera i d'una altra.

Sub specie namque panis, est tantum Corpus ex vi conversionis vel sacramenti, cetera autem sunt ibi ex concomitantia reali, seu naturali et inseparabili, quia Sanguis est ibi, per connexionem, et anima, per conjunctionem, et deitas, per unionem: ista enim quatuor non possunt dividi, nec ab invicem separari.

Similiter sub specie vini, est tantum Sanguis, ex vi conversionis et sacramenti, cetera autem ex concomitantia sunt ibi.

Et licet in primitiva Ecclesia populus sub utraque communicaret, postea tamen provide ordinatum est, ut non communicaret sub specie vini, propter periculum effusionis, et quia sub specie panis quodammodo Sanguis accipitur, in quantum ibi continetur.

Eucharistia itaque formaliter et perfectissime est unum sacramentum, materialiter vero plura, quia ibi concurrunt duo, scilicet cibus et potus, et propter hoc quandoque exprimitur pluraliter, sicut incollecta: *Purificent nos quaesumus, Domine, sacramenta quae sumpsimus*; et subditur post singulariter: *Et praesta, ut hoc tui Corporis sacramentum, etc.*

Panis quippe sacramentum est Corporis, et vinum Sanguinis, aqua vero quae apponitur, notat similitudinem: vel illius aquae quae fluxit de Christi

E açò és lo que ls doctors dien: que en la òstia és lo cors per la virtut de les sacramentals paraules, e la sanch e l'ànima per concomitànca, que vol dir que si la sanch e l'ànima no stiguesen de present ab lo cors unides, que no y serien per les sacramentals paraules, axí com he dit, si consagrara algú dels apòstols, mort lo Senyor en los tres dies.

Hi per lo semblant, quant lo càlzer consagra, si la sanch stava separada, per les sacramentals paraules solament lo vi en la sanch se convertiria, però perquè stà dins les venes del cors ab l'ànima, axí com hi és lo cors e la ànima.

E per ço, tot lo que és en la òstia és en lo càlzer, e no menys combrega lo lech quant pren la consa- {175a} grada òstia que lo prevere sumi[n]t la òstia e lo càlzer.

E axí, diem alguna vegada que és hu lo sacrament de la euquaristia, perquè no conté més la òstia que lo càlzer; a vegades la Sgleya, en plural, «sagraments», los nomena, atenent a les espècies de pa e de vi, que són distintes, axí com en aquella oració diu lo prevere: «Purifiquen-nos, Senyor, suplicam-te, los sagraments que avem sumit nosaltres.»

Hi devem atendre que, axí en pa levat com alís, puys sia de forment, pot consagrar qualsevol prevere, hi en qualsevol vi que de sarment sia.

L'aygua s'i posa perquè significa nosaltres, però no-s converteix en sanch si primer en vi no és convertida. Significa aquesta aygua la Sgleya, qui s'uneix hi s'incorpora ab lo seu cap, Jesús, per los sagraments que ell, Déu e Senyor nostre, li comunica, hi en special en

Ⓜ 30 incorpora] incompara

Ⓜ 1-12 E ... ànima] Corella modifica l'original llatí (VC, 587b) en base a la qüestió formulada suara per ell mateix sobre com hagués estat Crist en el sagrament de l'eucaristia si hagués sigut consagrat mentre estava al sepulcre (veg. nota p. 1017,4-16). En l'obra ludolfina, però, s'exposa que sota l'espècie del pa està sols el cos per la força de la conversió o del sagrament, però la resta hi està per concomitànca real, o natural i inseparable, perquè la sang hi està per connexió, i l'ànima per conjunció, i la divinitat per unió: aquestes quatre coses no es poden dividir ni separar les unes de les altres. Igualment, sota l'espècie del vi està sols la sang per la força de la conversió i del sagrament, però la resta hi està per concomitànca. | 13-16 E ... càlzer] Corella prescindeix de l'exemple que es presenta en aquest punt de l'original llatí (VC, 587b), però en manté l'ensenyament, en el qual es diu que, encara que en l'Església primitiva el poble combregava sota les dues espècies, no obstant, després es va ordenar prudentment que no combregàs sota l'espècie del vi, pel perill d'escampar-lo, i perquè sota l'espècie del pa hom rep en cert grau la sang, en tant que s'hi conté. | 23 sumit nosaltres] A continuació, Corella elimina l'exemple a contrario (VC, 587b), en què es diu que després se segueix, en singular: «Concedeix-me que aquest sagrament del teu cos...». | 24-26 Hi ... sia] Corella agrega aquest ensenyament sobre quin pa i quin vi poden consagrar-se, el qual no apareix en VC, 587b, pres també de sant Tomàs d'Aquino: «Non est autem de necessitate sacramenti quod sit azymus vel fermentatus, quia in utroque confici potest» (*Summae Theologiae* III, qüestió 74, article 4, corpus, lín. 5; Busa, 1989); i: «De solo vino vitis potest confici hoc sacramentum» (*Summae Theologiae* III, qüestió 74, article 5, corpus, lín. 1; Busa, 1989). | 27-1019,9 L'aygua ... sancta] Corella modifica l'original llatí (VC, 587b) i també l'amplifica amb altres interpretacions (veg. notes posteriors), en què s'exposa que el pa és el sagrament del cos i el vi de la sang; l'aigua que s'afegeix indica una semblança: o aquella aigua que va fluir del costat de Crist, o la fe de l'Església, perquè Crist no està sense l'Església, ni l'Església sense Crist, sinó que s'uneix i es conforma amb la seua carn i la seua ànima. Per això s'ofereix el vi mesclat amb aigua, per mostrar que el cap i els membres, Crist i l'Església, són un sol cos. | 27-28 però ... convertida] Corella afegeix aquest comentari, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 587b), a partir de sant Tomàs d'Aquino: «Et ideo, sicut ipse dicit, aliorum opinio probabilior est, qui dicunt aquam converti in vinum, et vinum in sanguinem» (*Summae Theologiae* III, qüestió 74, article 8, corpus, lín. 18; Busa, 1989). | 30-1019,1 per ... euquaristia] Corella incorpora aquest sentit, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 587b), influït per sant Tomàs d'Aquino: «Appositio autem aquae ad vinum refertur ad significandum participationem huius sacramenti a fidelibus, quantum ad hoc quod per aquam mixtam vino significatur populus adunatus Christo, ut dictum est» (*Summae Theologiae* III, qüestió 74, article 7, corpus, lín. 2; Busa, 1989).

latere, vel fidei Ecclesiae, ut neque Christus sine Ecclesia, neque Ecclesia sine Christo sit, sed ejus carni et animae uniatur et conformetur. Et ideo vinum aquae mixtum offertur, ut ostendatur quia caput et membra, id est Christus et Ecclesia, unum corpus sunt.

aquest admirable sagrament de la euquaristia. Hi encara, significa aquella miraculosa aygua que brolla del seu costat per a lavar les nostres culpes. Hi ab tot que realment e ab tota veritat Jesús, Déu e Senyor nostre, en aquest admirable sagrament sia, tant com les 5 spècies del pa e del vi veure e sentir se poden, però encara significa la unió que ell, Déu home, cap nostre, té ab nosaltres en la unitat de la sua sposa Sgleya sancta.

6. TRIA IN HOC SACRAMENTO

Sunt autem tria in sacramento isto consideranda: unum, quod tantum est sacramentum, scilicet species visibilis panis et vini; alterum, quod est sacramentum et res, scilicet caro Christi propria et sanguis; tertium, quod est res et non sacramentum, videlicet mystica Christi caro, scilicet Ecclesiae unitas.

Res ergo significata et contenta in hoc sacramento, est verum Corpus Christi, {588a} quod traxit de Virgine; res non contenta, sed tantum significata, est corpus Christi mysticum, quod conjungitur capiti per charitatem. De hoc corpore Christi mystico, scilicet unitate Ecclesiae, dictum est supra de verbis Domini, pro quibus quidam retro abierunt. Est etiam corpus Dominicum sacramentum incarnatae divinitatis.

Unde Augustinus: Illud corpus visibile et palpabile, sacramentum est invisibilis formae, id est panis coelestis, quo vivunt Angeli. Cum enim nihil gessit in corpore anima Christi, nisi quantum Verbum cui unita est inspirabat, quis non judicet Corpus esse sacramentum inhabitantis divinitatis? Et iterum: Christi visibilis forma nobis modo invisibilis, res est visibilis sacramenti altaris; et invisibilis forma coelestis panis, quo vivunt Angeli, res est visibilis et palpabilis

© 1-3 *Hi ... culpes*] Corella agrega aquest significat, el qual no apareix en l'original llatí (VC, 587b), en base a una interpretació de sant Tomàs d'Aquino: «*Sed et hoc ipsum quod de latere Christi pendens in cruce aqua profluxit, ad idem refertur, quia per aquam significabatur ablutio peccatorum, quae fiebat per passionem Christi*» (*Summae Theologiae* III, qüestió 74, article 7, corpus, lín. 7; Busa, 1989). [8-9 *Sgleya sancta*] Tot seguit, Corella suprimeix tot el següent subcapítol, el sisé, de l'original llatí, «De les tres coses en aquest sagrament» (VC, 587b-588a), en què s'exposa que cal considerar tres coses en aquest sagrament: primer, que sols hi ha un sagrament, les espècies visibles del pa i del vi; segon, que hi ha sagrament i cosa, la pròpia carn i sang de Crist; tercer, que hi ha cosa i no sagrament, evidentment la carn mística de Crist, és a dir, la unitat de l'Església. La cosa significada i continguda en aquest sagrament és el vertader cos de Crist, el qual va rebre de la Verge; la cosa no continguda, sinó sols significada, és el cos místic de Crist, el qual s'uneix al cap per la caritat. Sobre aquest cos místic de Crist, és a dir, la unitat de l'Església, s'ha comentat més amunt, en les paraules del Senyor per les quals alguns se n'anaren. El cos del Senyor –continua l'omissió– és també sagrament de la divinitat encarnada. Immediatament després, Corella elimina una citació de sant Agustí d'Hipona, en què s'indica que aquell cos visible i palpable és sagrament de la forma invisible, ço és, del pa celestial del qual viuen els àngels. Com que l'ànima de Crist no va fer res en el seu cos, sinó allò que la Paraula, a la qual estava unida, li inspirava, qui no jutjarà –es qüestiona el sant africà– que el cos és sagrament en què habita la divinitat? La forma visible de Crist, ara invisible, és cosa visible del sagrament de l'altar; i la forma invisible del pa celestial, del qual viuen els àngels, és cosa visible i palpable de la forma de Crist. Així doncs, Crist és el sagrament –acaba la supressió del subcapítol– i la cosa sacramental.

formae Christi. Est ita Christus et sacramentum, et res sacramenti.

7. NOVEM MIRABILIA IN EUCHARISTIA

Multa mirabilia sunt in hoc sacramento.
[103]

Secundum est, quod ibi sunt accidentia sine subjecto, quia enim in Deum non cadit accidens, ideo accidentia quae prius erant in subjecto, scilicet in pane, postea sunt sine subjecto. — Tertium est, quod panis ita convertitur in Corpus Christi, quod tamen non est materia Corporis, nec etiam animae.

Quartum est, quod Corpus non augetur ex multarum hostiarum consecratione, et e converso non minuitur ex earum sumptione. — Quintum est, quod idem Corpus simul in pluribus locis, id est sub omnibus hostiis consecratis est. Deo enim convenit esse ubique simpliciter et proprie; creaturae vero in loco uno tantum esse; Corpus vero Christi medio modo habet se: cum enim sit creatura, non debet coaequari Creatori in hoc, quod sit ubique; cum vero sit unitum divinitati, debet in hoc alia corpora excellere, ut simul et semel possit in pluribus locis esse,

[6. DE LES MERAVELLES EN L'EUCARISTIA]

Hi devem en aquest sacratíssim sacrament notar hi aprendre que totes les meravelles hi excel·lències que la divina potència, bondat e sapiència ha mostrat, creant e recre- {175b} ant l'ome, en aquest admirable sacrament se contenen, les quals subtils matèries en lo *Quart de les Sentències* és lo loch hon rahanablement se tracten. 5

Ⓞ 1-7 *Hi ... tracten*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 588a), en què es diu solament que hi ha moltes meravelles en aquest sacrament. Ara bé, aquest eixamplament actua també com a resum de l'extensa omissió que efectua del subcapítol 7 de l'obra ludolfina, «De les nou meravelles en l'eucaristia», de les quals el mestre en teologia tan solament en deixa una i la trasllada endemés a un altre lloc del *Cartoixà* (veg. nota posterior). Roís de Corella remet a «lo *Quart de les Sentències*», on es podrà trobar les «meravelles hi excel·lències» que ell omet. No obstant, en aquesta ocasió, igual com en una altra anterior (veg. nota p. 443,10-444,7), la referència com a font al *Libri quattuor sententiarum* de Pere Llombard és falsa. Les nou meravelles que apareixen en la *Vita Christi* del monjo cartoixà no es troben en l'obra del Mestre de les Sentències, com es pot comprovar concretament en el capítol setè dedicat a l'eucaristia, «*De sacramento altaris et eucharistiae*» (PL 192, cols. 856-858). [6-7 *se tracten*] A continuació, Corella se salta la primera de les nou meravelles en l'eucaristia, de què tracta aquest subcapítol (VC, 588a), la qual és traslladada més avant (veg. nota p. 1022,16-23). Posteriorment, el mestre en teologia omet la resta de les huit meravelles, supressió que ateny tot aquest subcapítol setè de l'original llatí, en què s'indica que la segona meravella és que els accidents estan sense subjecte, perquè en Déu no hi ha accident; per això, els accidents que abans estaven en subjecte, és a dir, en el pa, després estan sense subjecte. La tercera és que el pa es converteix en el cos de Crist, el qual, tanmateix, no és matèria del cos ni tampoc de l'ànima. La quarta és que el cos no augmenta per la consagració de moltes formes, i al contrari, no disminueix per prendre-les. La cinquena meravella és que el mateix cos està alhora en molt llocs, és a dir, en totes les hosties consagrades. Pertany a Déu estar simplement i pròpia en tots els llocs; la criatura realment està en un únic lloc; el cos de Crist realment es troba entre un i l'altre: com que és una criatura, no s'ha d'igualar en açò amb el Creador, que està en tots els llocs; però com que certament està unit amb la divinitat, cal que excel·lesca en açò sobre els altres cossos, de manera que alhora i a la vegada pugui estar manifestament en molts llocs sota aquest sacrament (veg. nota p. 1022,9-11). La sisena és que, quan es parteix amb cura l'hostia, no es divideix el cos de Crist, sinó que sota qualsevol part està tot Crist, per la qual cosa aquesta divisió és en la forma del pa, no en el cos de Crist, perquè es pren tot Crist indivís, sota qualsevol part, així com en un espill sencer rel·lueix tota i única la forma per complet, i trencat es fa el reflex d'una única i mateixa forma en qualsevol de les parts trencades de l'espill (veg. nota p. 1022,17-18). La setena és que, quan es té l'hostia en les mans i es veu amb els ulls, el cos de Crist no es toca amb les mans ni es veu amb els ulls, sinó que açò es fa només respecte de les espècies, igual que quan es parteix. La huitena és que, tot i que no hi ha pa ni vi, tanmateix, els accidents tenen el mateix efecte que abans, sadollar, embriagar i coses semblants. La novena és que, junt en el moment que desapareixen les espècies, deixa també d'estar el cos i la sang de Crist. Tot seguit, Corella omet també una citació d'Hug de Sant Víctor, en què s'exposa que, mentre és afectat el sentit corporal, la presència corporal no desapareix; però després Crist passa de la boca al cor, i roman sols la virtut —acaba la citació— i presència espiritual. Immediatament després, Corella elimina un comentari, el darrer d'aquest subcapítol setè de l'original llatí, en què es diu que, encara que després de prendre'l desaparega allí el cos i la sang de Crist, qui combrega ha d'evitar escupir després de la comunió, sobretot abans de menjar, en lloc immund, o on pugui ser xafada l'escopinada, pel perill i per reverència —acaba l'àmplia omissió— a tan gran sacrament.

sub isto videlicet sacramento. — Sextum est, quod cura dividitur hostia, non dividitur Christi Corpus, sed sub qualibet parte totus est Christus, unde haec fractura in forma est panis, non in Christi corpore, quia totus Christus indivisus sumitur, sub qualibet parte; sicut integro speculo tota et unica forma relucet in tota, et in fracto speculo fit unius et ejusdem formae numero, et totius integrae formae ad quamlibet speculi fracturam reflexio.

Septimum est, quod quando tenetur hostia in manibus, et videtur oculis, Corpus Christi, nec tangitur manibus, nec videtur oculis; sed hoc totum tantummodo circa species agitur, sicut et quando dividitur. — Octavum est, quod cum non sit ibi panis vel vinum, tamen accidentia eundem habent effectum, quem prius, ut satiare, inebriare, et hujusmodi. — Nonum est, quod statim cum desinunt illae species, tunc etiam ibi desinunt esse Corpus Christi et Sanguis.

Ubi Hugo: Quamdiu sensus corporalis afficitur, corporalis praesentia non aufertur; sed deinceps Christus transit de ore ad cor, et manet virtus ac praesentia spiritualis tantum.

Et licet post sumptionem desinat ibi esse Corpus et Sanguis Christi, cavere tamen debet communicans ne post communionem spuat, maxime ante comestionem, in loco immundo, vel ubi possit sputum pedibus conculcari, et hoc propter periculum, et ob reverentiam tanti Sacramenti.

8. EUCHARISTIA EST MONUMENTUM SEU MEMORIALE DOMINI

{588b} Tandem quoque Dominus in amoris recordationem subjunxit: *Hoc*, scilicet sacramentum, *facite*, id est conficite vel celebrate, accipite et date, *in meam*, id est in passionis meae, *commemorationem*, quia Eucharistiae consecratio, est quaedam Dominicae passionis rememoratio. Hoc exponit Apostolus dicens: *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat*, scilicet ipse Dominus ad iudicium.

Pascha enim legale fuit in praefiguratione Paschae futuri, sed Evangelicum fit in commemoratione praeteriti, scilicet passionis Christi.

In memoriam ergo illius beneficii inexpressibilis Christus instituit sacramentum altaris.

Dicens itaque: *Hoc facite in meam commemorationem*, ordinavit eos in sacerdotes, et dedit eis potestatem conficiendi sacramentum Corporis et Sanguinis sui.

[7. DE L'EUCARISTIA, MONUMENT O MEMORIAL DEL SENYOR]

Diu-los après lo Senyor: «Feu açò, consegrau e celebrou aquest sacrament en memòria e recordació mia, en special, de la mia passió e mort dolorosa.» És aquest sacrament special recort de la sua passió per la redempció nostra. Diu lo Apòstol: «Quantsevol que menjareu aquest pa e beureu aquest càlzer, de la mort del Senyor fareu recort fins que vinga.»

La judayca Pasqua celebraven los juheus en figura de la passió del Senyor sdevenidora. Nosaltres celebrou la nostra en recort de la sua mort passada.

E dient lo Senyor als seus apòstols: «Feu açò en memòria mia», los ordenà preveres, e que poguesen consagrar de pa e de vi lo sacrament de la euquaristia.

© 1 *Diu-los ... Senyor*] Corella modifica l'original llatí (VC, 588b), en què s'exposa que el Senyor al final també afegeix el record del seu amor. [7 *que vinga*] Tot seguit, Corella suprimeix un incís de l'original llatí (VC, 588b), en què s'explica que és la vinguda del Senyor al Judici. [10 *mort passada*] Immediatament després, Corella elimina un breu comentari (VC, 588b), en què s'exposa que en memòria d'aquell benefici inexpressable Crist va instituir el sacrament de l'altar.

[104] Hoc est illud memoriale, quod animam gratam, cum ipsum suscipit manducando et bibendo, vel etiam fideliter meditando, debet totam ignire et inebriare, et in ipsum Dominum prae amoris et devotionis vehementia totaliter transformare.

[103] Primum, quod ibi est corpus Christi in tanta quantitate, sicut fuit in cruce, et sicut jam est in coelo; nec tamen excedit illius parvae formae terminos, vel quantitatem, unde mirum est quomodo sub tam modica specie tantus homo lateat.

Aquesta és aquella inestimable joia que fa bella e graciosa la nostra ànima, si dignament la porta.

En la contemplació de aquest admirable misteri se deu la cristiana pensa tota abisar, encendre hi cremar en flames de amor enceses, recordant e mirant que, present als accidents del pa que mira, stà aquell Déu hi home, Senyor e mestre, qui-ns ha fet per la sua bondat e refet morint en la creu per nosaltres.

Hi ara, segut a la dreta part de Déu, son Pare, és aquell mateix qui dins la nostra boca entra e no dexa la celestial cadira, verdader Déu e home; en aquest sacratíssim sacrament {175c} inesplicable, present als accidents hi spècies de pa hi de vi stà Jesús, Déu e Senyor nostre, deytat infinida, humanitat perfeta; l'ànima dins lo cors, la sanch dins les venes;

lo cors tan larch, tan ample, tan profunde, com seu a la dreta part de Déu, son Pare; tot en tot lo sacrament, tot en cascuna part; les parts del seu cors proporcionades, ab color venusta, entre si distints e distintes, ab quantitat stesa, enaxí que la poquedat, redonea o fluxibilitat del[s] accidents no minven ni desproporcionen de l'elegant cors la majestat e bella figura;

© 1-2 *Aquesta ... porta*] Corella afegeix aquesta al·legoria de l'eucaristia per una joia, la qual no apareix en aquest punt de l'original llatí (VC, 588b), però que es troba en altres indrets del Cartoixà (veg. nota p. 1009,22-1010,2). | 3-8 *En ... nosaltres*] Corella anticipa fins a aquest punt (veg. nota p. 1031,2) un passatge que en l'original llatí apareix posteriorment (VC, 588b), i també el reformula, en què s'indica que aquest és aquell memorial que, quan es rep menjant-lo o bevent-lo, o també meditant-lo fidelment, ha de cremar i embriagar l'ànima agraïda, i transformar-la completament en el mateix Senyor per l'amor i per la força de la devoció. La reformulació de Corella actua com a pòrtic d'un llarg passatge en què el mestre en teologia, tot i que es basa sovint en la *Vita Christi*, crea un text propi, amb una càrrega literària i teològica més intensa que l'obra del monjo alemany, d'exaltació del sacrament de l'eucaristia (veg. nota posterior). | 9-1031,2 *Hi ... alguna*] Aquest amplíssim passatge és una recreació corellana basada en imatges i al·legories, les quals, encara que no es troben en aquest punt de l'original llatí (VC, 588b), es localitzen en altres indrets, bé de la *Vita Christi*, bé del *Cartoixà*, com es referirà en les notes posteriors. Aquesta incorporació elaborada per Roís de Corella supleix una important omisió del text del monjo cartoixà que es produirà a continuació (veg. nota p. 1031,2). Així mateix, la intenció del mestre en teologia en aquest passatge és exaltar el sacrament de l'eucaristia a través de sentits i d'al·legories, els quals tenen com a referents l'Antic Testament o la patristica, embellits, però, amb el seu estil literari propi, el qual arriba ací a un dels zenits del *Cartoixà*. | 9-11 *Hi ... home*] Corella s'inspira en dos textos de l'obra ludolfina per construir aquesta al·legoria: d'una banda, pren la referència a la majestat celestial de Crist d'un text anterior de l'original llatí (VC, 588a), però que ell mateix desplaça més avant per usar-lo també en aquell context (veg. nota p. 1022,16-23), en què es menciona que Crist, així com està en el cel, es troba en el sacrament. L'altre passatge en què s'inspira Corella és el d'un text omès (veg. nota p. 1020,6-7), en el qual es descriuen les nou meravelles del sacrament de l'eucaristia; en concret, la cinquena meravella tracta de la ubiqüitat del Senyor, el qual es troba en totes les hòsties consagrades. Tot i això, no he trobat en la patristica ni en cap font anterior una al·legoria expressada de la manera com ho fa ací Corella. | 11-12 *en ... inesplicable*] En un passatge anterior de l'original llatí (VC, 588a) que Corella ha suprimit (veg. nota p. 1021,10) apareix mencionada l'eucaristia com a benefici inexpressable. | 14-15 *deytat ... venes*] L'expressió de tot Crist indivís, cos i sang, ànima i deitat, en el sacrament de l'eucaristia, es troba anteriorment en l'obra ludolfina (veg. nota p. 1017,17-21). L'estructura paral·lelística d'aquest passatge, però, és creació corellana. | 16-23 *lo ... figura*] Corella trasllada fins aquest punt un passatge (veg. nota p. 1020,6-7) que es troba abans en l'original llatí (VC, 588a), i que el mestre en teologia ha usat també parcialment suara (veg. nota p. 1022,9-11). El text resultant en el *Cartoixà* amplifica i reformula l'obra ludolfina, en què s'exposa que la primera de les nou meravelles que es troben en el sacrament de l'eucaristia és que allí està el cos de Crist en tanta extensió com quan va estar en la creu o com ja està en el cel, i tanmateix no excedeix els límits o l'extensió de la petita forma, per la qual cosa és meravella que tan gran home s'amague sota espècie tan poca. | 17-18 *tor' ... parí*] Novament, per mitjà d'estructures paral·lelístiques, el lletraferit valencià expressa un sentit que apareix prèviament en l'obra ludolfina (veg. nota p. 1020,6-7), però omès abans en el text valencià. En particular, Roís de Corella es basa en la sisena meravella del sacrament de l'eucaristia, en què s'exposa que quan el sacerdot parteix l'hòstia consagrada, Crist no es parteix, sinó que es troba del tot en cadascun dels fragments partits, igual com quan un espill reflecteix una figura per complet, i es fa a trossos, reflecteix també en cada fragments la figura completa. | 18-20 *les ... stesa*] Aquesta descripció remet certament a la representació física de Crist que apareix en el *Primer del Cartoixà*, basada en la *Vita Christi* (VC, 5b): «La forma dels nazareus portà lo Senyor en algunes coses: no-s tocà jamés en los cabells ni en la barba. Era la sua natural color venusta, de blancor viva, tirant a rosa blanca. [...] Larchs los braços y les mans proporcionades; drets larchs los dits y stesos, ab les ungles de color viva. Y axí, tot lo seu cors, pujant dels peus fins a la part del cap més alta, era de tan elegant bellea que los ulls qui sens enveja miraven proporció de tan elegant figura donaven lahors a la magestat divina» (f. 6ab).

[105] Unde Sanguine Christi corpus et animam
linimus, quia sanguis agni super utrumque postem
domus, liberavit Hebraeos ab Angelo exterminatore.

[106] Nihil enim majus, carius, dulcius, vel utilius
nobis relinquere potuit quam seipsum.

carn viva, Anyell sens màcula, per nosaltres en la
ara de la creu odorant sacrifici, ab la sanch del qual
untam les portes de nostra consciència perquè àngel
percuient no-ns puga noure;

joia hi reliquiari inestimable, en lo qual recordam
la nostra mort morta, e la nostra perdició perduda, hi
exellat lo nostre exili, e lo arbre de vida, empeltat en
l'arbre de mort, aver-nos portat fruyt de vida eterna.

O, immensitat de amor divina! O, sobreabundant
aflluència! O, excelsa liberal magnificència!, que-
l Senyor als servents a si mateix dóna, hi lo donant hi lo
do és una mateixa cosa. O, recort de dolçor piadosa,
piadós Senyor, que-ns ha dexat a si mateix en recort e
penyora!

Ha dexat aquesta inestimable relíquia a la sua sposa,
santa Sgleya, viuda de la sua visible presència, perquè

© 1 nosaltres] vosaltres

© 1 *carn viva*] Al·lusió al cos ressuscitat de Crist. En el *Segon del Cartoixà* apareix aquesta expressió per referir-se al cos ressuscitat de Llätzer: «No fon menys viu Làzer, que mort de quatre jorns podia, ni fon la sua carn viva menys neta que de aquells qui morts encara no pudien» (f. 9b). És terme que apareix en l'escolàstica, però no de manera profusa; com a exemple, Alcuí de York: «*Nam cum dixisset: Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam; continuo subjecit, et dixit: Et ego resuscitabo eum in novissimo die. Ut habeat interim secundum spiritum vitam aeternam in requie, quae sanctorum spiritus suscipit: quod autem ad corpus attinet, nec ejus vita aeterna fraudetur, sed in resurrectione mortuorum, in novissimo die caro viva resurgat*» (*Commentaria in sancti Johannis Evangelium*, PL 100, cols. 737-738). | 1-2 *per ... sacrifici*] Les dues al·legories, la creu com a «ara», altar, i la mort de Jesús com a «odorant sacrifici», han aparegut anteriorment en el *Cartoixà* (veg. notes pp. 972,14-16; 559,31, respectivament), sempre com a inclusions del mestre en teologia, ja que no es documenten en la *Vita Christi*. | 2-4 *ab ... noure*] Corella anticipa aquesta al·legoria (veg. nota p. 1031,2), la qual apareixerà més avant en l'original llatí (VC, 588b), i que és abastida per la comparació de la sang del vertader «Anyell sens màcula» de la nova aliança, Crist, amb la sang de l'anyell pasqual de l'antiga aliança, a partir de l'episodi de la manança dels primogènits d'Egipte per l'exterminador (Ex 12, 7-23), quan els jueus untaren per salvar-se el llindar de sa casa i els dos muntats amb la sang d'aqueix anyell (veg. notes pp. 947,4-17; 965,7-15). | 5-7 *joia ... exili*] La imatge del sagrament de l'eucaristia com a joíell apareix abans en el *Cartoixà* (veg. notes pp. 1009,22-1010,2; 1010,3-7). Tanmateix, no es troba en tot el *Cartoixà* (en cap dels quatre llibres) cap altra imatge més formada sobre el terme *reliquiari*, el qual conforma ací el doblet sinonímic «joia hi reliquiari», i per tant, té el sentit de caps o estoig, d'or, d'argent o altre material preciós, ornat amb gemmes i pedres precioses, on hi ha guardades relíquies. Certament, la menció, línies més avall (veg. p. 1023,15), del sagrament com a relíquia, ha ajudat a la tria d'aqueix terme. El més destacable d'aquest fragment, però, són les antítesis i els oxímorons, construïts a través de la derivació («mort morta»; «perdició perduda»; «exellat ... exili»), els quals remeten al pecat original i l'expulsió de l'home del Paradís (Gn 3, 1-24), superats pel sacrifici de Jesús. | 7-8 *e ... eterna*] El rerefons d'aquesta imatge antitètica, afegida, com les altres, per Corella en el *Cartoixà*, es troba en els doctors de l'Església: «*Vultit autem mori morte crucis, maxime propter tria. [...] Secundo ut sicut arbor mortis fructum produxerat, sic arbor fructus vitae suae omnes vivificaret, Gregorius: qui salutem humani generis in ligno crucis constituisti, ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret*» (pseudo-Tomàs d'Aquino, *Sermones pro dominicis diebus et pro sanctorum solemnitatibus*, sermó 60, p. 154, col. 1, lín. 24; Busa, 1989); «*Christus in ligno pependit, ut fructus. Igitur sicut per arborem mortui, ita per arborem vivificati*» (sant Ambrós de Milà, *Sermones*, PL 17, col. 692b). Més amunt, Corella incorpora l'al·legoria «arbre de vida» per assenyalar, en aquell cas, també la redempció humana per la creu de Jesucrist (veg. nota p. 602,10-11); per a l'expressió de Jesucrist com «fruyt de vida eterna», veg. nota p. 672,27-28. | 9-14 *O ... penyora!*] Corella amplifica i retòrica per mitjà d'apòstrofes un passatge de l'original llatí (VC, 588b), el qual també anticipa fins aquest punt (veg. nota p. 1031,2), en què s'exposa que no podia deixar Crist res més gran, més estimat, més dolç o més útil a l'home que ell mateix (quant a aquest passatge, veg. també notes posteriors). Respecte de l'estil, a banda de les apòstrofes, bastides per mitjà d'estructures paral·lelístiques, hi destaca també el quiasme «dolçor piadosa, piadós Senyor». | 10-12 *que-l ... cosa*] La paradoxa que s'estableix en ser Crist mateix qui consagra i allò consagrat apareix en altres indrets del *Cartoixà* (veg. notes pp. 1012,14-15; 1027,7-10), també com a inclusió corellana. | 13-14 *recort e penyora*] El sagrament de l'eucaristia com a penyora del record del sacrifici de Crist apareix també més amunt en el *Cartoixà*, traduït de l'original llatí una citació de sant Jeroni (veg. notes pp. 1009,22-1010,2; 1010,3-7). | 15 *inestimable relíquia*] No he trobat en la patristica ni el tot el *Cartoixà* cap més imatge de l'eucaristia com a relíquia que aquesta, mot, d'altra banda, usat des d'antic (*DCVB*, s.v. *reliquia*) amb el significat actual, el de vestigi del cos d'un sant, del seu vestit, dels seus instruments de martiri, etc., i que és objecte de veneració. Cal descartar qualsevol sentit culte del mot, el de «deixalla, el que resta», i trobar la motivació de l'ús de *reliquia* com a metàfora de l'eucaristia per l'aparició suara del mot *reliquiari* (veg. nota p. 1023,5-7). Ara bé, aquesta imatge sí es troba en un autor contemporani a Roís de Corella, Miquel Peres, en la seua *Vida de la sacratíssima verge Maria* (1494): «En aquesta sancta Cena fon molt alegra la ínclita Senyora, mirant que aquell sacratíssim cors que de les sues puríssimes sanchs havia engendrat e nodrit, aquell, l'etern Déu, Fill seu, l'à donat als gloriosos apòstols per incomparable vianda y per relíquia de preu infinit de la cathòlica Esgleya» (Arronis, 2012: 403; veg. nota p. 1012,14-15). | 15-16 *la ... presència*] L'Església com a esposa de Crist és al·legoria usada des d'antic (veg. nota p. 344,18-19). Una al·legoria quasi idèntica és usada en la *Vida de la*

ell, ocell griu, Déu hi home, peregrinant al niu del més alt loch {175d} e sobre·l més alt del cel imperi, ella, casta tortra, gemecant no deffallesca.

Aquesta sacrosanta cena és lo convit del gran rey Asuer, al qual no volgué venir la superba sinagoga, e per ço, desdenyada e lançada, sí ha succehit la humil reyna Ster, sgleya dels gentils, per la major part

Ⓜ 2 alt¹] elt | 3 tortra] torna

sacratíssima verge Maria (1494) de Miquel Peres: «Senyor, Déu infinit [...], qui us sou volgut deixar per special confort a la vostra esposa, sancta Sglésia, romanint viuda de la vostra visible presència» (Arronis, 2012: 405-406; veg. nota p. 1012,14-15). 1-2 *ocell ... imperi*] El griu és un animal fabulós que té la meitat superior del cos d'àngula i la inferior de lleó. Aquest animal apareix en la patristica cristiana, pres de l'antiguitat, de dues maneres diferents: o bé com a imatge del dimoni o d'esperits malignes (pseudo-Agustí d'Hipona, *Tractatus de duodecim lapidibus*, PL 40, col. 1229; Haimo d'Halberstadt, *Expositiones in Apocalypsin*, PL 117, col. 1206ac), o bé simplement es descriu l'animal, el qual és classificat com a molt perillós entre el gènere de les aus, com l'anomena Corella, «ocell griu» (sant Joan Cassià, *Collationes*, PL 49, col. 1014a; sant Isidor de Sevilla, *Etymologiae*, PL 82, col. 436bc; Beda el Venerable, *Explanatio Apocalypsis*, PL 95, col. 198d); en la classificació d'aquest animal com a ocell va intervenir la confusió entre el mot bíblic *grypem*, «trencalòs» (Lv 11, 13; Dt 14, 12), i *gryphes*, «grius» (Raban Maur, *Enarrationes super Deuteronomium*, PL 108, col. 885d; Walafrid Estrabó, *Glossa ordinaria*, PL 113, col. 465a; Adam Escot, *De triplici genere contemplationis*, PL 198, col. 800d). Així, apartant-se de les exegesis anteriors, la primera al·legoria del griu referit a Jesucrist en la literatura medieval es troba en la *Divina Comèdia* de Dante Alighieri: «*Lo spazio dentro a lor quattro contenne / un carro, in su due rote, triunfale, / ch'al collo d'un grifon tirato venne*» (*Purgatori*, cant XXIX, vv. 106-108; Alighieri, 2002: 788): Jesucrist, en figura de griu, tira el carro de l'Església triomfant (Alighieri, 2002: 789, nota 108). Dante capeix la doble naturalesa del griu i l'aplica a Crist: la part d'àngula, de color daurada segons la *Comèdia*, és símbol de la divinitat del Fill de Déu; la part de lleó, de color blanc i roig, és a dir, carn i sang, és imatge de la humanitat de Crist; així mateix ho entén Roís de Corella: «ocell griu, Déu hi home». La imatge: «peregrinant al niu del més alt loch e sobre·l més alt del cel imperi», és una al·lusió a l'ascensió de Jesucrist. Els pares de l'Església identifiquen en la figura del tetramorf referida a Jesucrist el lleó com la resurrecció, i l'àngula com l'ascensió: «*Dominus Jesus Christus totum implevit, homo nascendo, vitulus immolando, leo surgendo, aquila ascendendo*» (pseudo-Jeroni, *Expositio evangeliorum*, PL col. 534a); «*Vere unus idemque mediator Dei et hominum Christus, homo, et vitulus, et leo, et aquila sit, id est, quam vere cum Deus esset, carnem assumpserit, et pro omni mundo passus sit et resurrexerit, atque in coelum ascenderit*» (Rupert de Deutz, *De trinitate et operibus eius*, PL 167, col. 1431ab). Per tant, el griu simbolitza el Crist resuscitat, segons la natura lleonina, i ascendit al cel, segons l'àngula. Per últim, des d'un vessant formal, cal notar la rima («griu» / «niu»), elaborada per Corella, i que té la voluntat de crear una sensació eufònica en el text. | 3 *casta ... deffallesca*] Els trets de la tórtora com a símbol de la castedat i del viudatge són descrits en el *Primer del Cartoixà*, en una citació de sant Bernat de Claravall: «Ab tot que·n la Scriptura Sacra trobem que la coloma lo Sperit Sant significa, però, perquè és libidinosa, no devia de la verge Mare esser offerda, sinó en edat que era casta, la qual castedat la tortra en tota edat serva: contenta és d'una companyia, e si aquella perd altra no·n cobra, redarguhint en los hòmens les multiplicades noces. Cosa és de gran maravella mirar com porta la tortra lo seu viudatge: jamás lo plantessa ni lo lamentar calla; suspira, sanglota y jameca. Ni pren en rama verd posada, ni dexa la set en aygua clara. Puys no sia verd, en la més alta rama de l'arbre se aposenta, perquè·l plant del seu viudatge de més luny ohir ho puguen, y als hòmens mostre que de les coses verds d'aquest món en alt se leven, si volen portar la vida casta» (f. 46d). Aquesta citació del Doctor Mel·lifula apareix també en l'original llatí (VC, 57a). Al llarg del *Cartoixà*, sobretot en el *Primer* (ff. 21a, 21c, 24d, 145a) i en el *Quart* (ff. 85a, 87c, 159d), la tórtora és al·legoria de la Mare de Déu (també ací, més avall, veg. nota p. 1026,2-6), com també apareix a bastament en la patristica; ací, però, és imatge de l'Església, viuda de la «visible presència» de Crist. En altres indrets, encara, significa el religiós contemplatiu (veg. nota p. 1002,7). | 4-1025,1 *Aquesta ... congregada*] El sumptuós «convit del gran rey Asuer» és descrit en Est 1, 1-13, en què Assuer (Xerxes), fa un convit per al seu poble durant sis mesos. En aquest convit el rei vol exhibir la seua reina, Vaixtí, però ella s'hi nega. Assuer, enutjat, la destitueix i pren com a nova reina Ester, una jueva. L'al·legoria d'aquest convit amb l'eucaristia, en la qual rebutja participar el poble jueu, s'aplega ja en la patristica: «*Hic rex [Assuer], quamvis gentilis, typum Christi gessit, qui verus Rex regum genitus, de radice Jesse surrexit. Hic principibus et populis regni sui convivium fecit, quia apostolis orbis principibus et fidelibus regni superni populis corpus suum et sacram Scripturam in epulas dedit. Reginam Vasti coronatam ad convivium vocavit, quia Synagogam lege et prophetis redimitam ad coelestes epulas invitavit. Quae rennuens intrare regno privatur. Hester captiva in solio ipsius locatur, quia Judaea incredula de regno Christi ejicitur; Ecclesia de gentibus, a diabolo captiva, in thalamum regis consors coelestis regni ducitur*» (Honoré d'Autun, *Speculum Ecclesiae*, PL 172, col. 1071ab). La mateixa història bíblica amb el mateix ús al·legòric és detectada per Peirats (2010: II, 446) en el *Spill* (ca. 1460) de Jaume Roig: «De la cansada / he cansellada / lley d'Escrptura / era figura / axí certera / [...] He com Vastí, / qui no·bey / ni volch res fer / per Asuer / rey, no tement / son manament, / ensuperbida / perdé la vida / he la persona, / anell, corona, / ceptre real. / Serquà son mal, / prest lo trobà. / Ester guanyà / la senyoria / Vastí tenia» (vv. 13117-13146). Encara, en la *Vida de la sacratíssima verge Maria* (1494) de Miquel Peres, la Mare de Déu observa la santa Cena i se li acut la mateixa al·legoria: «Mirava ab alegre consolació aquesta senyora dels àngels que fon figura de aquest tan noble convit lo convit que féu lo rey Assuer en lo terç any del seu imperi a tots los regidós e prínceps de les sues grans províncies, après a tot lo poble qui en aquella terra habitava; axí lo verdader Assuero, Jesús, fill seu, en lo terç any del seu imperi que és la ley de gràcia, convidaria als gloriosos apòstols, prínceps e regidors de la cathòlica Espleya» (Arronis, 2012: 403; veg. nota p. 1012,14-15).

congregada, a la qual no vol que fins a la fi de setgle li fallga oli de misericòrdia en lo vexell del sagrament de penitència, ni farina en lo sagrament de la eucaristia, per a pastar a Jesús, ja pastat, Déu e Senyor nostre, magna hon totes les sabors se contenen, fins que 5
entrem en la terra de promissió del celestial Regne.

Aquest sagrament admirable és lo pa viu que ls àngels mengen, devallat del cel en la terra verge de l'immaculat ventre de la casta donzella, verge Maria,

© 1-3 *fins ... penitència*] Aquesta al·legoria es basa en la paràbola de les deu verges (Mt 25, 1-13), la qual és explicada en el capítol 46 del *Terç del Cartoixà* (veg. p. 906,4-8), i es refereix les verges insensates, les quals, quan va arribar l'espòs, no tenien oli en les seues llànties ni en els recipients, per això l'espòs les va expulsar. Així, l'oli és signe de la misericòrdia o la gràcia del Senyor, igual com es troba també en altres passatges del *Cartoixà* (veg. pp. 504,4-7; 956,21-26). A més, en aquest cas, també s'estableix una metàfora entre els components base per fer o pastar pa, oli i farina, i allò que cal per rebre el pa eucarístic, misericòrdia i la presència de Jesús mateix, significat per la farina (veg. nota posterior). | 3-4 *ni ... nostre*] Crist és identificat com la farina (veg. nota p. 1026,1-2), és a dir, el component base, la substància, del pa eucarístic, sense la qual no es pot «pastar a Jesús». L'al·legoria de Jesucrist significat amb la farina del pa eucarístic també es troba en la *Vida de la sacratíssima verge Maria* (1494) de Miquel Peres, en què la Mare de Déu prega: «Sou farina més perfeta que la de Elizeu, mesclada per l'Esperit Sanct dins lo meu verge ventre» (Arronis, 2012: 406; veg. nota p. 1012,14-15). D'altra banda, Crist ha sigut «ja pastat» en tant que engendrat en la Mare de Déu, com s'explica en el *Segon del Cartoixà*: «E si axí excel·lentment fon Marta la nostra Senyora, digna cosa és que vejам com fon Maria, la part de la qual per millor lo Senyor aprova. [...] Com era possible que una hi moltes vegades no miràs la sua mundíssima ànima la essència de aquell que en lo lit de flors del seu clos hi tancat verger se delitava? [...] No menjàs del pa de vida que dins lo seu forn ab foch de caritat se cohia? Hi dient: «*Ecce ancilla Domini*», havia pastat la pasta» (f. 57a). Aquest passatge del *Segon* és també recreació de Roís de Corella, atès que no apareix en l'original llatí (VC, 268b). Això no obstant, en autors valencians del Quatre-cents apareix a bastament l'al·legoria de Jesús com a pa pastat en el ventre de santa Maria: en el *Spill* (ca. 1460) de Jaume Roig (2010): «Menjar t'afanya, / si t'i convida, / tal pa de vida: / pa de virtut, / pa de salut, / pa-ngelical, / pa divinal, / forment candel. / Pus alt del cel / és devallat; / humiliat / del cel l'à tret; / en Natzaret / molt e cernut; / pastat, fengut / dins en Betlem» (vv. 12878-12893). Igualment, en la *Vida de la sacratíssima verge Maria* (1494) de Miquel Peres: «Aquell sagrat pa que ella, gloriosa Senyora, havia pastat ab lo levat de la sua fe grandíssima y cuyt en lo forn del seu verge ventre ab foch de caritat encesa» (Arronis, 2012: 403; veg. nota p. 1012,14-15). També en la *Vita Christi* (1497) d'Isabel de Villena (2011: 114), en què la Caritat demana a la Mare de Déu: «Car los ulls de tots los hòmens en vós, Senyora, miren e esperen, suplicant vostra clemència los vullau donar lo pa de vida, puix lo temps oportú és vengut, que la pietat divina ha posat esta faena tota en poder vostre e vol sa majestat que aquest pa qui té a fartar la fam insaciable dels hòmens vós sola lo hajau a pastar dins lo vostre insigne ventre». Posteriorment, encara, trobem la mateixa imatge novament en Miquel Peres, en la *Vida de sant Vicent Ferrer* (1510), en què fa exclamar al sant valencià: «Senyor Jesús, dolç pa de vida, pastat per mans de Déu lo Pare dins lo immaculat vexell del ventre de la sacratíssima verge Mare, cuyt en lo forn de la creu ab lo foch de amor intensa» (citada per Peirats, 2010: 442). | 5 *magna ... contenen*] El mannà com a figura del pa eucarístic ha aparegut anteriorment en el *Cartoixà* (veg. nota p. 892,34-35) i apareix també en l'obra ludolfina justament en el passatge que Corella suprimeix ací (veg. nota p. 1031,2). Això no obstant, en la *Vita Christi* no hi ha cap referència al sabor del mannà, la qual cal trobar-la, en primera instància, en la Bíblia: «Donaves al teu poble un aliment d'àngels, els proveïes des del cel amb un pa ja preparat que no els costava cap esforç, un pa capaç de satisfer tots els desigs i adaptar-se a tots els gustos» (Sv 16, 20). La patristica també dóna compte de la capacitat gustativa del mannà: «*Petra percussa sitientibus potum praebeuit virga: nec veterosa eis dissuta sunt vestimenta: arvo sterili non defuit manna. [...] Saporem sensit quisque quem voluit in ore, dum manducavit*» (pseudo-Agustí d'Hipona, *Sermones ad populum*, PL 39, col. 1798): «*Iste est ille panis et cibus datus Israelitico populo, manna dulcissimum, habens in se omne delectamentum et saporis suavitatem*» (pseudo-Agustí d'Hipona, *Sermones ad fratres in eremo commorantes*, PL 40, col. 1266); «*Manna quippe omne delectamentum atque omnis saporis in se suavitatem habuit*» (sant Gregori Magne, *Moralia*, PL 75, col. 741b). | 7-1026,1 *Aquest ... nostra*] El «pa viu que ls àngels mengen» és una altra al·lusió al mannà com a figura del pa eucarístic. L'expressió «pa o aliment dels àngels» per a referir-se al manà es troba en l'Antic Testament (Sl 77, 25; Sv 16, 20). Encara, aquesta expressió és documentada en l'obra ludolfina, en una citació de sant Agustí d'Hipona que Roís de Corella ha omés anteriorment (veg. nota p. 1019,8-9). L'al·legoria és usada entre els autors coetanis del mestre en teologia: en el *Spill* (ca. 1460) de Jaume Roig apareix «pa-ngelical» (v. 12883; veg. nota p. 1025,3-4); en la *Vida de la sacratíssima verge Maria* (1494) de Miquel Peres: «Mirava encara la sacratíssima verge Maria que lo creador dels àngels se era e home perquè lo pa dels àngels los hòmens menjassen» (Arronis, 2012: 404; veg. nota p. 1012,14-15). D'altra banda, l'al·legoria de l'encarnació («devallat del cel en la terra verge de l'immaculat ventre»), es troba ací poc més avall (veg. nota p. 1027,11-13) i també en el *Quart del Cartoixà*: «O, devota ànima! Sies per humilitat coloma, e sia tua vianda Jesús, gra de forment sembrat per la sua incarnació en la terra verge de la sua immaculada Mare» (f. 93d), passatge que amplifica l'original llatí: «*Accipe etiam, columba mea, granum frumenti, seminatum in Incarnatione, in terra Virginis gloriosae*» (VC, 688a). Aquest fragment del text llatí pertany a una àmplia citació, la qual, encara que Ludolf de Saxònia l'atribueix a sant Agustí d'Hipona, té un origen desconegut, per bé que es disposa, segons Baier (1977: 234, nota 7), d'acord amb l'estructura d'un tractat o sermó sobre la Passió.

Senyora nostra; spiga en la ley de natura, forment en la era dels patriarques, farina en la Ley e Profetes; pa format e cuyt en lo forn de caritat, circuït e tancat de liris del mundísim immaculat verge ventre de la humil simple tortra, cuyt ab foch del Spirit Sant, encés en sarments aromàtiques de no sofisticat bàsem; bescuytat

5

© 1-1027,6 *spiga ... glòria*] El *Quart del Cartoixà* aplega la mateixa al·legoria, quasi idèntica, sobre el pa sacramental: «Considera encara, o, ànima devota!, que fon spiga en la ley de natura, forment en la ley de Scriptura, farina en los profetes; pa format e cuyt en lo forn de caritat, circuït de liris de l'immaculat ventre de la sua verge Mare, ab foch del Sperit Sanct, encés de sarments aromàtiques de non sofisticat bàsem; bescuytat en lo forn de calidíssima amor e dolor en lo mont de Calvari, ab lenya de ciprer e cedre, de palma e de oliva; portat en la streta post de la creu per a tu, ànima cristiana, que navegues en la mar perillosa de aquesta miserable vida fins que prengues posta en lo tranquil·le port de la eterna glòria» (ff. 93d-94a). Tant en aquell llibre com en aquest són passatges que no es troben en l'obra ludolfina (en el cas del *Quart*, veg. VC, 688b) i, per tant, creats per Roís de Corella. Aquest mateix fet es repeteix en el passatge que segueix en el *Quart* (veg. nota p. 1027,14-1028,1). Les notes que segueixen miraran d'explicar les diferents imatges que hi apareixen, de gran força teològica i literària. | 1-2 *spiga ... Profetes*] Aquesta al·legoria tracta de mostrar la presència de Déu Fill al llarg de la història per mitjà d'una mena de filogènesi del pa: des de gra en l'espiga, considerat després de collit com a blat, posteriorment molt i convertit en farina, la qual, pastada i cuita, esdevé pa. Jesucrist, per tant, al principi del temps existia en Déu («spiga en la ley de natura»), en l'Antic Testament era prefigurat per les Escriptures («forment en la era dels patriarques, farina en la Ley e Profetes»), i finalment esdevé pa de vida (Jn 6, 22-59). Aquesta al·legoria apareix en la patristica: «*Et hunc panem vivum, qui in Christi frangitur mensa, manducemus [...]. Ita enim Dominus, qui in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; propter misericordiam suam: qui non contempsit quod creavit, in transformationem suam caro factus est, et habitavit in nobis; sicut scitis quia ipsum Verbum assumpsit hominem [...]. Et verum est, quia unum triticum est: et unum semen grani multa grana molita, una farina est. Et una farina conspersa et cocta unus panis est. Recordamini quid fuit creatura ista in agro. Quomodo eam terra peperit, pluvia nutritiv, ad spicam perduxit, deinde labor humanus ad aream portavit, trituravit, ventilavit, et recondidit, portavit, moluit, et coxit, et vix aliquando ad panem perduxit. Hoc totum vos estis*» (Eteri d'Osma, *Apologeticum adversus Elipandum*, PL 96, cols. 937d-938b) | 2-6 *pa ... bàsem*] En el *Primer del Cartoixà* es troba una al·legoria semblant: «Huy lo pa viu qui al món dóna vida ha cuyt lo Spirit Sant en lo immaculat verge ventre de la humil verge Maria» (f. 24a), la qual amplifica l'original llatí: «*Hodie panis vivus qui dat vitam mundo in utero virginali est confectus*» (VC, 27b). Igualment apareix en el *Segon del Cartoixà* (veg. nota p. 1025,3-4). La font d'aquesta al·legoria cal trobar-la en la *Glossa ordinaria*, atribuïda a Walafrid Estrabó: «*Ego sum panis vitae. Potero dare vitam, quia sum panis vivificans, igne Spiritus sancti in clibano uteri virginalis coctus et formatus, et mundo ad pellendum famem ignorantiae Dei donatus*» (PL 114, col. 382c); i encara apareix en algun autor medieval: «*Compendiose igitur dicendum est, quia clibanus uterus est virginalis; ignis, gratia sancti Spiritus; panis, incarnatio Filii Dei*» (Pere de Celle, *De panibus*, PL 202, col. 1017d). Per últim, es palesa novament en la *Vida de la sacratíssima verge Maria* (1494) de Miquel Peres: «Sou farina [...] mesclada per l'Esperit Sanct dins lo meu verge ventre, lo qual és estat lo forn dins qui vós, sagrat pa, sou estat cuyt ab foch de caritat encesa» (Arronis, 2012: 406; veg. nota p. 1012,14-15). Les altres al·legories que es troben en aquest passatge remetent a la virginitat de la Mare de Déu. Així, la «humil simple tortra» és signe de la seua castedat (veg. nota p. 1024,3). L'expressió «circuït e tancat de liris» refereix un dels símbols marians més coneguts, l'*hortus conclusus*, el jardí tancat, el qual beu en primera instància de Ct 4, 12: «Ets un jardí tancat, germana meua, esposa: un jardí tancat, una font segellada», i és al·legoria de la virginitat de la Mare de Déu, de tradició ben arrelada dins de la literatura valenciana del segle xv (veg. Peirats, 2010: 60; veg. també nota p. 612,23-24); els liris són novament figura de la puresa de santa Maria i una de les al·legories més conegudes de la Mare de Déu, la qual remet així mateix en l'origen a Ct 2, 2: «Com un lliri entre els cards és la meua estimada entre les donzelles». Les «sarments aromàtiques de no sofisticat bàsem», expressió al·lusiva a Sir 24, 21, és també al·legoria de la virginitat de la Mare de Déu, com es troba en la patristica: «*Denique et Libano in Scripturis legitur comparata virginitas, "Ego, inquit, quasi Libanus non incisus evaporavi, et sicut balsamum non mixtum odor meus". Merito Libanus venter immaculatus, venter impollutus, venter intactus, venter non incisus. [...]. Tanquam balsamum non mixtum, tanquam balsamum non corruptum, tanquam balsamum non adulteratum*» (sant Bernat de Claravall-Gilbert d'Holanda, *Sermones super Cantica canticorum*, PL 184, col. 89d). | 6-1027,2 *bescuytat ... oliva*] L'al·legoria de la creu com a forn on es recou el pa de vida, Crist, apareix ja en l'original llatí: «*Hodie panis vivus qui dat vitam mundo, in utero virginali est confectus, sed in cruce quasi in clibano decoctus*» (VC, 27b); i també té una àmplia tradició en la patristica: «*Panis enim qui de coelo descendit formatus in utero virginis, decoctus in clibano crucis, dispensatur per eos super mensam altaris*» (Pere Comèstor, *Sermones*, PL 198, col. 1761a); «*O panis vive de coelo descendens, utique manu sancti Spiritus in utero gloriosae Virginis formatus, in ara crucis igne passionis decoctus, quem in mensa sancti altaris tui paras in dulcedine tua pauper*» (Hidelbrand, *Libellus de contemplatione*, PL 181, col. 1702a). El ressò d'aquesta al·legoria també es localitza en obres valencianes coetànies a Corella, com en el *Spill* (ca. 1460) de Jaume Roig (2010): «Jherusalem / fort lo punxà / he l'enfornà. / [...] Allí's cogué, / he no-n prengué, / com l'agué cuyt, / puja ne fruyt» (vv. 12894-12904). Així mateix es troba en la *Vida de la sacratíssima verge Maria* (1494) de Miquel Peres: «Vós, sagrat pa, sou stat cuyt ab foch de caritat encesa, bescuytat après en lo forn de la creu dura, ab foch de dolor intensa» (Arronis, 2012: 406; veg. nota p. 1012,14-15). I encara es pot observar en la *Vita Christi* (1497) de sor Isabel de Villena (2011: 114), en què la Caritat diu a santa Maria, respecte de Jesucrist: «Jo, Senyora, lo couré en aquella forn de la creu, ab lo ardent foc meu, perquè sia pus dolç e pus saborós, e convidaré als hòmens que vinguen, en mengem e tastem la suavitat d'aquest pa de vida». D'altra banda, el *Quart del Cartoixà* explica per què Crist va ser bescuytat «ab lenya de ciprer, de cedre, de palma e de oliva»: «De quatre maneres de fusta era la creu fabricada, que un gros tronch qui dins la roqua entrava era de cedre; era de ciprés lo pal dret, hon Jesús les spatles tenia; lo fust que travessava, hon stenia los braços, era de palma; la taula del títol, de oliva. Significa lo cedre celsit de contemplació elevada; lo cipre[r], perfum [*incunabile: per funi*] de gloriosa fama; la palmera, triúmfo en honorosa victòria; la olivera, benignitat de misericòrdia e copiosa redempció nostra» (f. 62cd); aquest passatge tradueix l'obra ludolfina (VC, 655b-656a).

en lo forn de dolor calidíssim[a] del mont de Calvari, ab lenya de ciprer, de cedre, de palma e de oliva; en la strem[a] post del pa de la santa creu portat per a nosaltres, navegants en aquesta perillosa mar de làgremes, fins que pugam sorgir en lo tranquil·le port 5 de la eterna glòria.

Aquest és lo verdader sacrifi- {176a} ci del rey de Salem, ofert per maravellosa victòria, en lo qual hu mateix és lo sacrificant, lo sacrifici, y aquell a qui-s 10 sacrifica.

Aquest[a] és la vera magna ploguda del més alt cel en los florits prats de les intemerades entràmenes de la verge donzella Maria, Senyora nostra.

Aquesta és la mel·líflua coqa pastada de tres almuts de farina de la figurada Sarra, cuyta entre dos 15

② 2-6 en ... glòria] La creu considerada com a taula de fusta («strem[a] post») que salva l'home dels naufragis d'aquesta vida es troba en sant Agustí d'Hipona: «*Propter hoc sequitur in Psalmo: "Dilexisti omnia verba submersionis". Eripe ergo te, si potes, a submersione. Naufragium fugis, et plumbum amplecteris! Si non vis mergi, tabulam apprehende, ligno portare, crux te perducatur*» (*Enarrationes in psalmos*, PL 36, cols. 606-607). La novetat d'aquesta al·legoria, per tant, rau en el fet de considerar aquesta taula de salvació com la «post del pa» on es desenforna el pa de vida, Jesucrist, matís que no he pogut documentar en cap teòleg patristic ni medieval. D'altra banda, la lliçó «streta post» que apareix en el *Quart del Cartoixà* en aquesta mateixa al·legoria (veg. nota p. 1026,1-1027,6) cal interpretar-la com una *lectio facilior* del caixista, atés que en el context del passatge l'adjectiu *estrem* (*extrem*), «en grau molt excessiu o molt intens», fa més sentit que no *estret*. La metàfora de la vida present com a mar i la de vida celestial com a port apareix en el *Primer del Cartoixà*, en què es diu de santa Maria: «Fon la stella de Jacob, la qual miram los qui navegam y perillam naufrag en aquesta mar amarga hi perillosa» (f. 12a), passatge que escurça l'original llatí: «*Sine qua stella non poteramus hoc fervidum mare pertransire, nec ad portum coelestis patriae pervenire*» (VC, 13a). | 5 *sorgir*] Ancorar (DCVB, s.v. *sorgir*). | 7-10 *Aquest ... sacrifica*] La prefiguració de l'eucaristia en el sacrifici de Melquisedec (Gn 14, 17-20) apareix ja en el Nou Testament: «Aquest Melquisedec, rei de Salem, sacerdot del Déu altíssim, anà a trobar Abraham, que tornava del combat victoriós contra els reis, i el va beneir [...]. Aquest [Jesús] és realment el gran sacerdot que ens calia [...]. Ell no necessita, com els altres grans sacerdots, oferir sacrificis cada dia [...]: això ho va fer una vegada per sempre, oferint-se ell mateix» (He 7, 1; 26-27). Igualment, més amunt també es manifesta la paradoxa de ser el mateix Crist sacerdot, sacrifici i aquell per qui es sacrifica (veg. notes pp. 1012,14-15; 1023,10-12). | 11-13 *Aquesta ... nostra*] El manà com a figura de l'eucaristia apareix prèviament en el *Cartoixà* (veg. notes pp. 892,34-35; 1025,5). En aquest cas, encara, el manà és signe de l'encarnació de Jesús, imatge que ha aparegut suara (veg. nota p. 1025,7-1026,1) i que trobem novament en teòlegs medievals: «*Illic primum populus de frugibus terrae comedit azymos panes; et manna, quo eatenus ali consueverant, ulterius non apparuit. Quia postquam panis ille vivus, qui de coelo descendit, ex agro virginalis uteri prodiit, postquam granum tritici cadens in terram, mortuum est, ac plurimos fructus attulit, mox typicae legis manna defecit. Terra quippe repromissionis venter est Virginis; de qua terra per Isaiam dicitur: "Rorate, coeli, desuper, et nubes pluant Justum; aperiat terra et germinet Salvatorem". Cum ergo ad hunc panem pervenitur, legis veteris ulterius manna non quaeritur*» (sant Pere Damia, *Liber testimoniorum Veteris ac Novis Testamenti*, PL 145, col. 1071d-1072a). D'altra banda, des del punt de vista literari, cal destacar l'al·literació creada pel lletraferit valencià amb el sintagma «intemerades estràmenes». Per últim, trobem la mateixa al·legoria en la *Vida de la sacratíssima verge Maria* (1494) de Miquel Peres, però en aquest cas el manà cau en l'Església: «Sou manà verdadera ploguda del més alt cel en los verts camps de la militant Sgleya» (Arronis, 2012: 406; veg. nota p. 1012,14-15). | 14-1028,1 *Aquesta ... dolorosa*] Les mateixa imatge, quasi idèntica, apareix en el *Quart del Cartoixà*, just a continuació d'una altra que també es repeteix en els dos llibres (veg. nota p. 1026,1-1027,6): «Menja, o, ànima mia!, de aquesta mel·líflua coca, pastada de tres almuts de la flor de la farina per la figurada verge Sarra, cuyta entre dos cendres de amarga vida e mort dolorosa, de la qual en figura menjà Helies quand se despertà davall les rames del ginebre» (f. 94a). Tampoc aquest passatge tradueix cap secció de l'original llatí (VC, 688b), la qual cosa significa que és així mateix una inclusió del mestre en teologia. Aquesta al·legoria remet a l'aparició de Mambré (Gn 18, 1-15), quan tres homes (Déu, en forma d'home, acompanyat de dos àngels; o bé tres àngels, segons interpretacions) troben Abraham a la seua tenda, el qual, per tal d'acollir-los, mana a Sara, la seua muller: «Corre, pren tres mesures de farina blanca, pasta-la i fes-ne panets» (Gn 18, 6); un d'ells, en haver menjat, li revela que Sara, encara que anciana, tindria un fill. Els panets de Sara com a figura eucarística —«la mel·líflua coqa», expressada en singular per referir-se al pa eucarístic— s'intueixen en la teologia medieval: «*"Tria sata", de quibus Sara subcinericios panes facit, tres filios significant Noe, ex quibus omne genus hominum natum est: qui divinae Trinitati credentes aqua baptismatis per Saram, id est Ecclesiam, conspersi sunt, et in unum panem corporis Christi redacti*» (*Glossa ordinaria*, PL 113, col. 126c), però no és imatge habitual. Cal destacar la traducció interpretativa que Corella realitza de «*subcinericios panes*», és a dir, pans cuits sota la cendra (DCVB, s.v. *subcinerat*), per «cuyta entre dos cendres», ço és, coure el pa enmig de les brases, que són deixades a un costat i l'altre d'aquest, com es cou per les nostres terres tradicionalment. Finalment, l'al·legoria sobre les «dos cendres» com a «amarga vida e mort dolorosa» remet a la humanitat passible de Crist. Aquesta interpretació és la que ofereix Ludolf de Saxònia mateix en la *Vita Christi*, en una citació de sant Bernat de Claravall que correspondria aparèixer en el *Quart del Cartoixà* (f. 139b), però que Corella no incorpora a la seua obra: «*Unde etiam Bernardus: Christus dicitur triplex panis: subcinericius, in Incarnatione; reversatus, in resurrectione; triticeus, in nudaie deitatis ostensione. Panis subcinericius est Deus-homo, nam quid est Deus nisi vita et panis? Quid est homo, nisi cinis et pulvis? Et quid est, in una persona Deus latens, et homo patens, nisi panis subcinericius? Panis ergo subcinericius, est panis sub cinere, Deus latens sub homine; et hoc erat Christus ante resurrectionem*» (VC, 735a).

cendres de amarga vida e mort dolorosa. Aquesta és la coqua portada per l'àngel al cap de Helies, adormit ab devoció a la ombra del ginebre, ab la virtut de la qual, sens altra vianda, pogué acaminar quaranta nits e dies fins al mont sanct de Horeb, que vol dir que, ab la virtut e devoció de aquest sacrament admirable, acaminam en aquest desert nostra vida en los deu manaments declarats per los quatre evangelistes: quatre vegades deu són quaranta; e los qui axí acaminen pugén al mont sant de Horeb, qui és lo mont hon stà situada la Jerusalem superna.

© 1-11 *Aquesta ... superna* El passatge sobre el qual es basteix aquesta al·legoria es troba també en l'Antic Testament (1Re 19, 5-8): «Es va gitar [Elies] i s'adormí davall aquella ginestera. Però, mentre dormia, un àngel el va tocar i li digué: "Alçat i menja". Va mirar i va veure al seu capçal un pa cuit al caliu i un gerro d'aigua. Va menjar, va beure i es gità novament. L'àngel del Senyor va tornar, el va tocar i li digué: "Alçat i menja, que el camí que has de fer és massa llarg per a tu". Elies es va alçar, va menjar i beure, i després, amb la força d'aquell aliment, caminà quaranta dies i quaranta nits fins a la muntanya de Déu, l'Horeb». Novament en el *Quart del Cartoixà* trobem un apunt d'aquesta imatge (veg. nota anterior): «Menja, o, ànima mia!, de aquesta mel·líflua coca, [...] de la qual en figura menjà Helies quand se despertà davall les rames del ginebre» (f. 94a). També en el *Spill* (ca. 1460) de Jaume Roig (2010): «Si prestament, / tu, despertat, / de peus llevat / jus lo ginebre, / prest volràs rebre / pa rescaldat, / subcinerat, / aygua bevent, / he dignament / lo sumiràs, / anar poràs / per tes jornades / -he nits contades / pus de quaranta- / fins a la santa / de Déu muntanya» (vv. 12862-12877), detectada amb encert per Guia (2002: 163-164; i 2010: 151-152). La imatge dels quaranta dies com a temps o vida de perfecció per arribar al Regne del cel es documenta en la patristica: «*Ita et nos longo tempore sub diabolo in hoc mundo servivimus, sed per Christum liberati sumus, et ideo per decem praecepta legis et quatuor Evangelia, quae multiplicata quadragenarium numerum conficiunt ad paradysum reverti debemus, ut corpore Christi pasti, et sanguine ejus potati, ad terram lac et mel fluentem, scilicet regionem vivorum, perveniamus*» (Honorí d'Autun, *Gemma animae, sive de divinis officiis et antiquo ritu missarum*, PL 172, cols. 655d-656a); «*Per sanctae Trinitatis confessionem, atque per observationem Novi et Veteris Testamenti fideles quique salvantur, et ad vitam perveniunt sempiternam: quia per decem praecepta legis et per quatuor Evangelia salutis nostrae perfectio demonstratur*» (*Glossa ordinaria*, PL 114, cols. 859d-860a). També en la teologia escolàstica cristiana apareix l'al·legoria de la muntanya de l'Horeb com la Jerusalem celestial: «*Projiciamus ergo nos sub umbra juniperi, reficiamur potu aquae et subcinericio pane. Panis subcinericius est memoria mortis: vas aquae, lachrymae devotae confessionis. In hujus cibi formidine ambulabimus usque ad montem Dei Oreb, id est usque ad coelestem Jerusalem, propter indeficientem sanctorum charitatem*» (Absalom de Springiersbach, *Sermones*, PL 211, col. 43c).

Aquesta és la dolça bresca de la humanitat engastada en la divinitat per unió personal, que trobà dins la boca del leó lo santificat e fort jutge de Judea. Aquesta és la bresca que, per la sement ja defallint, il·luminà la vista e donà sforç al strenuu cavaller, fill del primer rey del judaych poble; mel·lífua bresca

5

Ⓢ 1-3 *Aquesta ... Judea*] L'explicació de l'al·legoria de Jesucrist com a bresca l'ofereix el *Quart del Cartoixà*, extreta d'un passatge que apareix en l'obra ludolfina (VC, 720a): «Significa la bresca, en la sua deyfica persona, les dos natures: és la bresca mel e cera, que la dolçor de la divinitat en la cera de la humanitat significa, la qual dolçor e mel regalà quant en la premsa de la creu la cera premeren» (f. 125d); per això, com exposa ací Corella, en Crist, significat per la bresca, està «la humanitat engastada en la divinitat», i ho és «per unió personal», és a dir, per l'assumpció, per part del Verb, de la natura humana en la persona de Crist, Fill de Déu, en l'encarnació, el qual té coneixement perfecte de Déu Pare, no per la fe, sinó per la mateixa natura divina de les dues persones. L'altra al·legoria que es troba en aquest fragment es basa en un relat veterotestamentari (Jt 14, 1-9), en què Samsó («lo santificat e fort jutge de Judea»), anant cap a una ciutat per conèixer la seua futura muller filisteia, es troba amb un lleó i l'esquartera amb les seues pròpies mans; quan, al cap dels dies, passa novament per aquell lloc per casar-se, troba la carcassa del lleó, i dins, un eixam d'abelles i bresca amb mel, que recull, en menja i en duu a la seua muller i la família d'ella. L'al·legoria de la bresca com a pa eucarístic prenent com a exemple aquesta història és escadussera; la majoria d'exegetes cristians opten per una interpretació en què Samsó és Crist, atacat per un lleó, el món terrenal, que va a trobar la seua muller filisteia, l'Església dels gentils, a la qual li porta bresca, ço és, la llei evangèlica, com apareix en tota la teologia cristiana: sant Agustí d'Hipona (*Contra Faustum*, PL 42, col. 271), sant Isidor de Sevilla (*Allegoriae*, PL 93, col. 112a), Raban Maur (*Commentaria in libro Judicium*, PL 108, col. 1198c), en la *Glossa ordinaria* (PL 113, col. 440d) o en Pere Llombard (*Libri quattuor sententiarum*, PL 191, col. 772a). En alguns autors, nogensmenys, es detecta un cert matís que relaciona l'eucaristia i la bresca de Samsó més estretament, sense apartar-se massa de la interpretació susdita: «*Favum vero mellis quod in ore leonis hujus invenit, legem spiritalem populi ejus, auditor, intellige, quod apes patriarchae atque prophetae construentes, in eum mella infuderint divini eloquii. Hoc ex ore leonis mortui abstulit, qui repulsis Judaeis, legem ipsam etiam gentibus ministravit. Idque comedens corpus fortissimi nostri Judicis Christi Domini, dicit: "Quam dulcia faucibus verba tua, super mella et favos ori meo"* [SI 118, 103]. *Et Salomon ait: "Favi mellis, sermones boni"* [Pr 16, 24]. *Dedit ex eo, dictum ut est, parentibus suis, sive discipulis, cum "aperuisset sensum eorum, ut intelligerent Scripturas"* [Lc 24, 45]: *sive his qui ex Judaeis transierunt ad fidem Christi, ut etiam ipsi gustantes viderent, "quam suavis est Dominus"* [SI 32, 9]» (pseudo-Pròsper, *De promissionibus et praedictionibus Dei*, PL 51, col. 791ab). Encara, en el *Spill* (ca. 1460) de Jaume Roig (2010), és vinculada amb la Mare de Déu, la qual és «de Samsó bresca» (v. 11166), al·legoria que cal entendre, no en un sentit metafòric de la història del Llibre dels Jutges, sinó en tant que la bresca és també imatge del gaudi diví, del qual santa Maria va fruit en tenir el Fill de Déu en el seu ventre: «*Ecce examen apum erat in ore leonis, et favus mellis, Jud. 14. Possunt haec verba exponi de b. Ambrosio. Et notantur hic tria ad commendationem ejus. Primo miraculosa apum in ore ejus apparitio; secundo multiplex ejus commendatio; tertio sanctorum Scripturarum ab eo expositio. [...] Tertium nota ibi: et favus mellis. Quadrupliciter favus mellis fuit in ore ejus. Primo sanctorum Scripturarum expositio. Prover. 18: mellis favus verba composita. Secundo mentis devotio. Prov. 23: comede fili mi, mel et favum dulcissimum. Tertio dulcis allocutio. Cant. 4: mel et lac sub lingua tua. Quarto divinitatis fruitio. Prov. 15: sicut qui mel multum comedit*» (pseudo-Tomàs d'Aquino, *Sermones pro dominicis diebus et pro sanctorum solemnitatibus*, sermó 34, p. 212, col. 2, lín. 46-p. 213, col. 1, lín 20; Busa, 1989). | 4-6 *Aquesta ... poble*] El fonament d'aquesta al·legoria es troba també en l'Antic Testament (1Sa 14, 24-46), quan Jonatan, el «strenuu cavaller, fill del primer rey del judaych poble», és a dir, fill de Saül, durant una batalla contra els filisteus, extenuat, i perquè no havia escoltat son pare («per la sement ja defallint»), el qual havia imposat als israelites de no menjar fins la posta del sol, pren amb un bastó mel d'una bresca, la qual li aclareix els ulls, és a dir, li torna les forces i venç els filisteus. En la *Vida de la sacratíssima verge Maria* (1494) de Miquel Peres trobem palesament l'explicació d'aquesta al·legoria: «Advera lo profeta Ysaïes al setén capítol, dient: "*Mel comedet ut sciat reprobare malum et eligere bonum*" [Is 7, 5], que per la dolça mel és entés Jhesuchrist, qui és mel en la boca y dolçor en la orella, en figura de la qual mel se lig en lo Primer libre del Reys que Jonathàs, havent batallant quasi tot lo dia fins a la nit ab los philisteus, tan granment restava cansat que, per sobres de cansament, tingué la vista perduda, y alargant una verga que en la mà tenia, toquà una bresca, la qual, de continent que hagué menjada, cobrà la lum de la perduda vista; axí l'ànima devota, que és entesa per Jonathàs, batallant tot lo dia de la vida fins a la nit de la mort, trobant-se cansada, deu recórrer a la bresca de aquest sant sagrament, perquè sien il·luminats los seus ulls per a mirar y vençre los astuciosos engans de l'enemich dimoni» (Arronis, 2012: 404-405; veg. nota p. 1012, 14-15). També en la literatura tomística es documenta aquesta al·legoria: «*Specialiter tamen congruebat ut hoc sacramentum ipse in sua persona institueret, in quo corpus et sanguis eius communicatur. [...] Per virtutem enim huius sacramenti anima illuminatur. Unde 1 Reg. XIV, 27 dicitur quod Ionathas intinxit virgam in favum mellis, et convertit manum suam ad os suum, et illuminati sunt oculi eius*» (sant Tomàs d'Aquino, *Super Prima ad Corinthios*, c. 11, lliçó 5, núm. 647, lín. 13-núm. 648, lín. 6; Busa, 1989). | 6-1030,3 *mel·lífua ... ventre*] Més amunt he anotat com Crist, de dues natures, humana i divina, és com la bresca, feta de cera, significant la humanitat, i mel, que denota la divinitat (veg. nota p. 1029, 1-3). Per tant, la criatura que elabora la bresca, l'abella, és identificada com aquella que engendra el Verb, la Mare de Déu, quan pren la natura humana, i per tant, seguint l'al·legoria anterior, quan es fa cera; així apareix en el *Primer del Cartoixà*: «Són tres coses en lo ciri, que signifiquen tres altres que en lo Senyor se troben: la cera significa la sua carn munde, engendrada de les puríssimes sanchs de la verge abella, Senyora nostra» (f. 49b), que versiona l'obra ludolfina (VC, 60b): «*Sunt enim tria in cereo, per quae significantur tria quae fuerunt in Christo. Nam cera significat carnem Christi, quae nata est de Virgine Maria sine corruptione; sicut apes ceram gignunt, sine alterutrorum commixtione*». Encara, en la teologia baixmedieval es detecta aquesta al·legoria: «*Bene autem consecrati cereoli, id quod visibile erat Christi nobis significant. Nam sicut apes ceram cum melle virginali producit opere, sic Maria Virgo Christum, Deum et hominem, salva uteri sui genuit integritate*» (Rupert de Deutz, *De divinis officiis*, PL 170, col. 88a); i com a relació entre la creació «virginal» de la bresca que realitza l'abella, i la concepció de Maria: «*Favum itaque mellis tua opera componant* [Ct 6, 11]; *digna enim virginitas quae apibus comparatur: sic laboriosa, sic pudica, sic continens. Rore pascitur apis, nescit concubitus, mella componit. Ros*

[107] Ad quod te hortatur Anselmus dicens: Jam nunc ascende cum eo in *coenaculum stratum, grande*; et salutaris coenae interesse deliciis gratulare. Vincat iracundiam amor, timorem excludat affectus, ut saltem de micis mensae illius eleemosynam praebeat mendicanti; vel, a longe sta, et quasi pauper attendens

fabridada per lo Sanct Sperit de les flors purísimes de la verge abella, dins la closa e mundísima clemència del seu immaculat {176b} verge ventre.

Entra, ànima devota, en lo cenacle! No t'acostes de prop tu, peccador indigne. Però ab themor e reverència 5

quoque virginis est sermo divinus; quia sicut ros, Dei verba descendunt. Pudor virginis est intemerata natura» (sant Ambròs de Milà, *De virginibus*, PL 16, col. 200a). També en el *Spill* (ca. 1460) de Jaume Roig (2010) es descriu la Mare de Déu com a «abella bella» (v. 10567). Pel que fa a «les flors purísimes», ço és, els lliris, i «la closa e mundísima clemència del seu immaculat verge ventre», veg. nota p. 1026,2-6, amb el tòpic de l'*hortus conclusus*, símbol de la puresa i la virginitat de Maria.

4-1031,2 *Entra ... alguna*] Corella trasllada fins a aquest punt (veg. nota p. 1031,2), el final del subcapítol 9 de l'original llatí (VC, 589b), i també el resumeix, el qual és compostat per una exhortació de sant Anselm de Canterbury: «Ara ja puja amb ell al cenacle gran, parat amb estores (Mc 14, 15), i alegrat d'assistir a les delícies del sopar saludable. Que l'amor vença la ira, l'afecte excloga el temor, perquè almenys de les molles d'aquella taula arribe almoïna al qui mendiga; o quedat lluny, com un pobre, esperant al ric; i perquè rebes alguna cosa, estén la teua mà, mostra amb llàgrimes la teua fam». La comminació: «No t'acostes de prop tu, peccador indigne», no està basada en aquest fragment traslladat, sinó en una citació de sant Joan Crisòstom que Corella elimina posteriorment (veg. nota posterior). El passatge fa referència a l'episodi de la curació de la filla de la cananea (Mt 15, 21-28), quan la cananea mateixa respon a Jesús: «Senyor, també els gossets mengen les molles que cauen de la taula dels seus amos».

in divitem ut aliquid accipias, extende manum, famem
lacrymis prode: haec Anselmus.

spera si, levada la taula, de les miques spolsades [de] les
tovalles ne pories collir alguna.

Ⓜ 1 miques] iniques

Ⓜ 2 *cullir alguna*] Tot seguit, Corella elimina una amplíssima part d'aquest capítol de l'original llatí, la qual implica gairebé l'eliminació de la resta del subcapítol 8, i els subcapítols següents, 9 i 10 complets (VC, 588b-589b), en contraprestació a l'extensa inclusió d'al·legories que realitza prèviament l'autor valencià (veg. nota p. 1022,9-1031,2). En el text omès de l'original llatí s'exposa que açò, el sagrament de l'eucaristia, és per tant el que venera l'Església, pren de nou Crist que va patir, quan consagra aquell cos del Senyor; i el sacerdot, quan eleva el cos del Senyor, representa que Crist va ser elevat en la creu. Aquell cos que va ser crucificat i suportà la mort és el mateix que es consagra. En l'original llatí segueixen dos passatges que Corella utilitza més amunt (veg. notes pp. 1022,3; 1023,9-14). Continua el text suprimit per Corella, en què s'indica que aquell que es pren en el sagrament de l'altar hui per institució seua, és aquell que es va encarnar i va nàixer de la Verge, i va mamar del seus pits; aquell que va suportar la mort crucificat per l'home; i aquell que, quan va ressuscitar i va ascendir, seu a la dreta de Déu; aquest és aquell mateix que va crear el cel i la terra, i governa i modera l'univers; aquest és aquell mateix de qui depèn la salvació de l'home, en la voluntat i poder del qual estar donar la glòria del Paradís; aquest és aquell mateix Jesús, el Senyor que, ofert així en tan poca forma, es mostra a tu, el qual anomenem Fill de Déu viu. Immediatament després, Corella novament rescata dos fragments de l'original llatí que desplaça més amunt, el segon, una citació de sant Jeroni (veg. notes pp. 1010,16-18; 1010,3-7). Segueix l'omissió de l'original llatí eliminant la part final de la citació d'aquell sant, en què s'expressa que el Salvador va entregar aquest sagrament perquè per ell sempre es commemore que va morir per l'home. Per això, quan hom el rep, és recordat pel sacerdot que és el cos i la sang de Crist, per no ser ingràt a tan gran benefici seu. Aquest sagrament de l'altar, doncs, va ser instituït: primer, en record de la passió i de l'alliberament del Senyor; segon, en senyal de màxim amor i imitació; tercer, per enfortiment de la confirmació contra errors de la debilitat humana; quart, per purgació de l'esperit de l'home i aliment de la vida espiritual; cinqué, com a viàtic de la peregrinació present; sisé, com a penyora i fermaça d'obtenció de l'hereta; seté, com a remei de satisfacció pels pecats. Tot seguit, Corella pren una al·legoria sobre l'Anyell místic que desplaça més amunt (veg. nota p. 1023,2-4). Immediatament després, Corella suprimeix tot el subcapítol 9 de l'original llatí, «De la preparació a la sagrada comunió», en què s'exposa que en aquest sagrament es requereixen dues coses per part del que el rep, ço és: desig d'unir-se amb Crist, la qual cosa fa l'amor; i reverència del sagrament, la qual pertany al do del temor. El primer convida a freqüentar diàriament aquest sagrament, el segon en retrau. Per això, si algú coneix per experiència que, rebent-lo diàriament, augmenta el fervor d'amor i no disminueix la reverència, aquest hauria de combregar tots els dies; si sent, però, que per sovintejar-los diàriament en disminueix la reverència i no augmenta molt l'amor, aquest hauria d'abstenir-se'n de vegades, a fi d'acostar-se després amb més reverència i devoció. Així, aquest tema cal deixar-lo al propi judici de cadascú. La manera de rebre'l —continua l'omissió— es divideix en tres: quan es rep en la boca, que és sacramental; quan es rep en el cor, que és el real; i quan es rep en la boca i el cor: en la boca es rep el sagrament; en el cor, la cosa del sagrament. La recepció sols sacramental és dels mals, els quals, encara que sota l'espècie visible dels elements reben el cos de Crist, tot i això, no poden unir-se amb el pa celestial perquè no creuen veritablement ni estimen. La recepció sols real és pròpia dels bons, els quals, encara que no prenen la carn de Crist sota el sagrament visible, tot i això, mengen el pa celestial amb la fe i la dilecció, i s'uneixen amb ell. Tot seguit, Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona: «Per a què prepares les dents i el ventre? Creu i ja has menjat». La recepció real i la sacramental s'uneixen quan els que reben en el pa allò que va penjar en un patíbul, i en el calze allò que va brollar del costat, arriben amb la ment a menjar el pa de vida. La percepció i incorporació amb la boca és sagrament de recepció amb el cor, pel qual mengem amb el Senyor el seu cos, i bebem amb ell la seua sang, per l'eficàcia del seu cos i de la seua sang romanem en ell i ell en nosaltres. Així, alguns reben el cos del Senyor per a la mort, perquè no atenyen el pa de vida; altres el reben per a la vida, perquè s'uneixen amb la Paraula. Immediatament després, Corella suprimeix una citació de sant Joan Crisòstom: «Cal creure ara que també se celebra aquell sopar en què Jesús va seure, perquè no difereixen l'un de l'altre. Aquest no el celebra l'home i aquell Jesús, sinó que Jesús celebra els dos. Quan hom veu que el sacerdot li'l dóna, no pense que és el sacerdot el que fa això, sinó que és la mà de Crist la que s'estén. Així, per tant, quan es bateja, no bateja el sacerdot mateix, sinó que Déu és qui manté el seu cap amb virtut invisible, igual comara. Que no estiga present, per tant, cap Judes, cap avar, que no s'acoste cap inhumà, cruel i immisericordiós, en general, cap que siga immund; si no és deixeble, que s'aparte. Aquesta taula no rep aquells que no són aquests: "Amb els meus deixebles faré la Pasqua" (Mt 26, 18). Aquesta és aquella taula, i no té res menys que aquella; aquest és aquell cenacle on van estar llavors, d'ací van eixir a la muntanya de les Oliveres. Cal eixir a l'ajuda dels pobres, aquest terreny és la muntanya de les Oliveres; les oliveres estan plantades a la casa del Senyor, les quals són la multitud dels pobres que destil·la oli profitós per al fidel. D'aquesta manera, hom tindrà propici a Déu i rebra gran recompensa». Segueix l'omissió del l'obra llatina amb un comentari de Beda el Venerable, en què s'indica que, si algú es pregunta per què cal rebre en dejú el sagrament, si el Salvador havia sopat amb els apòstols quan els va entregar el seu cos i la seua sang, cal que escolte que llavors era necessari consumir abans la Pasqua figurativa i així passar a la vertadera Pasqua i canviar pels sacraments de la vertadera Pasqua; ara, en honor i per reverència a tan gran sagrament, va plaure als mestres de l'Església que primer hom s'enfortesca participant de la Passió del Senyor i se sadolle amb viandes espirituals, i després restaure el cos amb festins terrenals. Hi ha tres tipus de sacrificis —continua el passatge eliminat—: el del cos del Senyor; el del cor contrit; el de la carn mortificada. Cal primer el sacrifici d'humilitat en la ment i el d'afflicció en la carn per tenir devoció en la consagració i la recepció del cos del Senyor. Cal acostar-se ara també mendicant a aquest sopar, per a rebre'n almoïna. Tot seguit, Corella rescata una exhortació de sant Anselm de Canterbury, la qual trasllada més amunt (veg. nota p. 1030,4-1031,2), i que suposar el final d'aquest subcapítol. Immediatament després, Corella elimina també el subcapítol 10 de l'original llatí, «De l'última cena prefigurada en el mannà i l'oblació de Melquisedec», en què s'exposa que la Cena del Senyor va ser prefigurada en aquell temps en el mannà que Déu va donar en el desert als fills d'Israel. Va donar als jueus la figura del vertader pa, un pa material i temporal; a nosaltres ens va donar la veritat, el pa sobresubstancial i etern. El mannà va ser creat per Déu en el cel aeri; el pa que se'n ha donat, Crist, va baixar del cel vertader. La Cena del Senyor va ser prefigurada també en l'anyell pasqual, el qual manà als fills d'Israel que menjassen, quan va decretar alliberar-los de l'esclavitud d'Egipte; així, Crist va

Hoc igitur colit Ecclesia, passumque Christum retractat, cum illud Corpus Domini consecrat; et sacerdos cum levat Corpus Domini repraesentat quod Christus in cruce sit levatus. Illud enim corpus est quod et ipse sacrauit, quod crucifixum est et mori sustinuit.

[104]

[106]

Ipse namque quem in sacramento altaris, hodie per eum instituto sumimus: ille idem est qui de Virgine incarnatus et natus ubera ejus suxit, qui pro te crucifixus mortem sustinuit, et qui resurgens et ascendens sedet a dextris Dei; ipse est qui creavit coelum et terram, et qui gubernat et moderat universa; ipse est a quo dependet salus tua, in cujus voluntate et potestate est, tibi dare paradisi gloriam; ipse in tali hostia modica sic oblatus, tibi que exhibitus, ipse Dominus Jesus, de quo loquimur, *Filius est Dei vivi*.

[97]

[96]

Ideo hoc Salvator tradidit sacramentum ut per hoc semper commemoremur, quia pro nobis mortuus est. Nam et ideo cum accipimus, a sacerdotibus commonemur, quia Corpus et Sanguis est Christi, ut non simus ingrati tanti ejus beneficii: haec Hieronymus.

Institutum est igitur hoc sacramentum altaris: primo, in recordationem Dominicae passionis et liberationis; secundo, in signum praecipuae dilectionis et imitationis; tertio, in robur confirmationis, contra lapsus humanae infirmitatis; quarto, in purgationem spiritus hominis et nutrimentum vitae spiritualis; quinto, in viaticum praesentis peregrinationis; sexto, in pignus et arrham habendae hereditatis; septimo, in remedium satisfactionis pro peccatis.

[105]

9. PRAEPARATIO AD SANCTAM COMMUNIONEM

In hoc autem sacramento duo requiruntur ex parte recipientis, scilicet: desiderium conjunctio- {589a} nis ad Christum, quod amor facit; et reverentia sacramenti, quae ad donum timoris pertinet. Primum, ad quotidianam hujus sacramenti frequentationem invitat, sed secundum retrahit. Unde si aliquis experimentaliter cognosceret, ex quotidiana sumptione fervorem amoris augeri et reverentiam non minui, talis deberet quotidie

instituir el sagrament de l'eucaristia per primera vegada quan va voler arrancar-nos del poder diabòlic. Quan els fills d'Israel menjaven l'anyell pasqual, ho feien cenyits, amb els bastons en les mans i drets; així els que combreguen han d'estar cenyits per castedat de la ment i del cos, sostenir els bastons, per fermesa de recta fe, i han d'estar drets en la bona vida que començaren, sense recaure una altra vegada en el fang del qual ja es van alçar. L'anyell es menjava amb herbes silvestres. les quals són amargues; també nosaltres hem de menjar el cos del Senyor amb amarga contrició. Els que menjaven l'anyell havien de tenir els peus calçats –continua l'omissió–; així, els que combreguen han de guardar els seus peus, és a dir, els afectes i els desigs, evitant que s'embruten amb immundícia. L'anyell pasqual no fou cuit en aigua, sinó rostit al foc; així, el que combrega s'ha d'encendre en caritat. Crist, vertader rei i sacerdot, va donar l'eucaristia sota l'espècie del pa i del vi, i va instituir aquest sagrament, el qual va prefigurar en aquell temps Melquisedec, rei sacerdot del Déu altíssim; per això Crist és anomenat «sacerdot segons l'orde de Melquisedec» (Sl 109, 4), perquè l'oblació de Melquisedec –acaba l'àmplia ommissió– prefigurava aquest sagrament.

communicare; si autem sentiret per quotidianam frequentationem reverentiam minui, et fervorem non multum augeri, talis deberet interdum abstinere, ut cum majori reverentia et devotione postmodum accederet. Unde, quantum ad hoc, unusquisque est suo iudicio relinquendus.

Modus autem illud sumendi tripliciter dividitur: comestio enim alia fit ore, et est sacramentalis; alia fit corde, et est realis; alia fit ore et corde: in altero sacramentum, in altero res sacramenti. Sola comestio sacramentalis, tantum malorum est, qui etsi sub visibili specie elementorum Corpus Christi accipiant, tamen quia nec vere credunt, nec diligunt, pani coelesti cœniri non possunt. Sola comestio realis, tantum bonorum est, qui etsi sub visibili sacramento carnem Christi non sumant, tamen fide et dilectione panem coelestem manducant, et ei cœniuntur.

Unde Augustinus: Quid paras dentes et ventrem? Crede, et manducasti.

Realis vero et sacramentalis comestio junguntur, cum accipientes in pane quod pependit in ligno, accipientes in calice quod manavit de latere, pertingunt mente usque ad esum panis vitæ. Oris, inquam, perceptio et incorporatio, sacramentum est comestionis cordis, qua manducamus cum Domino Corpus suum, et bibimus cum eo Sanguinem suum, hoc est per efficaciam Corporis sui et Sanguinis sui manemus in eo, et ipse in nobis. Itaque alii accipiunt Corpus Domini ad mortem, quia non attingunt panem vitæ; alii accipiunt ad vitam, quia aduniuntur cum Verbo.

Unde Chrysostomus: Credimus itaque quoniam et nunc illa coena est, in qua et ipse recubuit, nihil enim illa ab hac differt. Neque enim hanc quidem homo operatur, illam autem ipse; sed hanc et illam ipse. Cum ergo sacerdotem dantem tibi videris, non sacerdotem aestima esse qui hoc facit; sed manum Christi esse quæ extenditur. Sicut igitur cum baptizaris, non ipse sacerdos baptizat, sed Deus est qui detinet tuum caput invisibili virtute; ita et nunc. Nullus itaque Judas adsit, nullus avarus, nullus inhumanus accedat, nullus crudelis et immisericors, nullus universaliter immundus; si quis non est discipulus, discedat. Non recipit eos, qui non sunt tales hæc mensa: *Cum discipulis enim meis, ait, facio Pascha*. Hæc est illa mensa, et nihil minus illa habet; hoc illud est coenaculum ubi tunc fuerunt, hinc ad montem Olivarum exierunt. Exeamus et nos in manus pauperum, hæc enim regio mons est Olivarum: olivæ enim sunt plantatæ in domo Domini, id est pauperum multitudo stillat oleum, quod hic est utile nobis. Ita enim et Deum propitium habebimus, et multam assumemus mercedem: hæc Chrysostomus.

Si quem, secundum Bedam, movet cum coenatus Salvator Apostolis suum Corpus, ac Sanguinem tradidit, quare nos jejuni eadem sacramenta percipiamus? Audiatur, quia tunc necesse erat typicum Pascha prius consummari, et sic ad verum Pascha transire, ac veri Paschæ sacramenta substitui; nunc

autem in honorem et pro reverentia tanti sacramenti placuisse magistris Ecclesiae, primo nos Dominicae passionis participatione muniri, et spiritualibus epulis satiari, deinde terrenis dapibus corpus refici.

Sunt {589b} autem tria sacrificii genera: unum, Dominici corporis; alterum, contriti cordis; tertium, mortificatae carnis. Oportet ergo sacrificium humilitatis, praecedere in mente, afflictionis in carne, ut devotio habeatur in Dominici corporis consecratione et receptione.

Appropinqua nunc et tu ad hanc coenam mendicans, ut eleemoysam inde accipias.

[107]

10. ULTIMA COENA PRAEFIGURATA IN MANNA ET IN OBLATIONE MELCHISEDECH

Coena Domini olim in manna praefigurata fuit, quod Deus filiis Israel in deserto dedit. Dedit Judaeis figuram veri panis, scilicet panem materiale et temporalem; nobis autem veritatem, scilicet supersubstantialem et aeternalem. Manna creatum fuit a Deo in coelo aereo, sed panis nobis datus, scilicet Christus descendit de coelo vero.

Coena Domini etiam praefigurata fuit in agno paschali, quem Deus primo praecepit filiis Israel manducare, quando decrevit eos de captivitate Aegyptiaca liberare; ita Christus sacramentum Eucharistiae tunc primum instituit quando nos a diabolica potestate eripere voluit. Quando filii Israel agnum Paschalem manducabant, succincti erant, baculos in manibus tenebant, et stabant; ita communicantes debent esse succincti per mentis et corporis castitatem, et tenere baculos, per rectae fidei firmitatem, debent etiam erecti stare in bona vita, quam inchoaverunt, et non se iterum reponere in lutum, de quo jam surrexerunt.

Agnus comedebatur cum lactucis agrestibus, quae sunt amarae; et nos debemus Corpus Domini manducare cum amara contritione. Qui comedebant agnum, tenebantur pedes suos calceare; sic communicantes debent pedes suos, id est affectus et desideria custodire, cavendo ne aliqua maculentur sorde. Agnus Paschalis non fuit coctus aqua, sed assatus igne; et manducans debet esse ignitus charitate.

Christus Rex et Sacerdos verus, Eucharistiam sub specie panis et vini dedit, et hoc sacramentum instituit, quod olim Melchisedech rex et sacerdos Dei altissimi figuravit; qua propter Christus, *Sacerdos, secundum ordinem Melchisedech* appellatur, quia hoc

sacramentum in oblatione Melchisedech
praefigurabatur.

11. FACTA CONTENTIONE INTER DISCIPULOS,
DOMINUS EIS HUMILITATEM COMMENDAT

Facta est autem et contentio, id est disquisitio, inter discipulos, quis eorum videretur esse major. Ubi sciendum quod cum Apostoli audierunt Christum praedicantem traditionem sui ad mortem, coeperunt quaerere inter se, quis eorum esset major, id est aptior et convenientior ad praecedendum alios loco Christi, et ad tenendum ejus locum.

Et ideo Christus de hoc eos docuit, videlicet quod ille esset ad hoc aptior, qui esset vere humilior, revocando eos ab affectu superbae dominationis et primatus, exemplo regum Gentium, et per contrarium, dominorum terrenorum.

Gentiles enim et terreni domini appetunt primatum, dominantur subjectis, et *benefici vocantur*, quia blandi sermones a subditis eis offeruntur. Unde, hos Dominus nolens discipulos suos imitari, subjungit: *Vos autem non sic facere debetis; sed qui major est in vobis, scilicet per virtutum excellentiam, fiat sicut minor*, per humilitatem; *et qui praecessor, scilicet dignitate, vel etiam sanctitate, fiat sicut ministrator*, humili sui reputatione, vel humili officii executione, et exhibitione pro loco et tempore.

Sed heu! hodie multi habentes nomen Christianorum, Gentiles imitantur, appetentes primatum habere, et subjectis dominari; seque ab eis supervacuis laudibus extolli, et benefici vocari. Specialiter autem in Ecclesia fit frequenter contentio pro dignitatibus obtinendis, et non solum inter seculares, sed etiam inter religiosos, sicut canes contendunt ad obtinendum os carnibus plenum et medullis: propter quod viliores canibus videntur quidam religiosi, qui contendunt pro officiis praesidendi, cum tamen nihil habeant annexum, nisi miseriam et laborem.

[8. COM EL SENYOR EXHORTA ELS DEIXEBLES
A SER HUMILS DESPRÉS D'HAVER DISCUTIT]

E seguint la ystòria evangèlica, acabada la Cena, fon contenció entre·ls dexebles cerquant qual de tots los semblaria que entr-el[l]s, puy lo Senyor a morir anava, en absència sua era més disposat per a ser major entre·ls altres e tenir lo loch que·l Senyor tenia; 5

als quals instroheix lo humil Senyor e mestre, dient: «Aquell és per a presedir més abte qui és humil e per humilitat verdadera menor dels altres. E per mostrar de humilitat aquest exemple, vos he lavat los peus en la Cena. 10

»Los reys de la terra desigen les senyories sobre los pobles hi stimen-se benaventurats quant ho atenyen; de vosaltres, apòstols meus e dexebles elets per al celestial Regne, és per lo contrari, ans lo qui en virtuts, saber e bondat és major entre vosaltres, sia menor per humilitat en la sua stima; e lo qui preceheix per dignitat, santedat e preminència, sia axí com a servent e ministre dels altres.» 15

Però és gran dolor que, major contenció que may fon entre·ls gentils, entre·ls cristians se troba per atquirir senyoria. E no solament entre·ls lechs, mas molt més entre·ls eclesiàstichs, per atényer la prelatura, hi entre·ls miserables religiosos, qui, axí com a cans, sobre un miserable descarnat os {176c} se barallen, hi la fama e les ànimes, mordent, se dilaceren. 25

Ⓢ 8-10 E ... Cena] Corella modifica l'original llatí (VC, 589b), en què s'exposa que Jesús vol revocar en els apòstols el desig per la primacia i la dominació superba per l'exemple contrari dels reis dels pobles i dels senyors terrenals. | 12 hi ... atenyen] Corella altera l'original llatí (VC, 589b), en què s'exposa que els senyors són anomenats benefactors perquè els súbdits els ofereixen paraules suaus. | 17-18 sia ... altres] Corella resumeix l'original llatí (VC, 590a), en què es diu que els deixebles s'han de fer servents, sent humils tant en la fama com en l'execució del seu ofici, demostrant-ho segons lloc i temps oportuns. | 21 atquirir senyoria] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 590a), en què s'exposa que els cristians volen dominar els súbdits, que els eleven amb lloances buides i els anomenen benefactors. | 23-25 axí ... dilaceren] Corella reformula l'original llatí (VC, 590a), en què s'exposa que alguns religiosos, com a vils gossos, lluiten per l'os amb més carn i moll, per presidir els oficis, quan no han de posseir res més que misèria i treball.

Et quia monuit discipulos ad humilitatem, superbiam secularium dissuadendo, consequenter facit hoc, eos ad sui exemplum invitando. Nam secundum iudicium humanum, *major est qui recumbit, quam qui ministrat*, licet secundum iudicium Dei saepe sit aliter; ipse autem qui contrarius est mundo, *in medio*, eorum est, *sicut qui ministrat*, quamvis major sit eis, ut etiam jam in lotione pedum ipsorum ostenderat, et ideo est imitandus. Et ex hoc intendit concludere, quod ille est aptus ad succedendum sibi in regimine Ecclesiae, qui est fundatus in vera humilitate. Ut enim humilitate superbiam curaret, ipse Deus ad nos descendere et humilis fieri voluit, ostendens exemplo quod merito eum imitando humiliari debeat et homo.

Unde Augustinus: Quid superbis, homo? Deus propter te humilis factus est. Puderet te fortasse imitari humilem hominem, saltem imitare humilem Deum: haec Augustinus.

Humilieris ergo ministrando, et abjectiora ministeria, et quae alii dedignantur laetanter, cum opus est, suscipiendo.

12. PRAEDICIT CHRISTUS NEGATIONES PETRI ET FUGAM ALIORUM DISCIPULORUM

Deinde subjungens et quae mox fieri debebant, quasi prophetizans, *dicit illis Jesus: Omnes vos scandalum patiemini in me, etc.* Praedicat quod passuri sunt, ut cum passi fuerint ne desperent salutem, sed agentes poenitentiam liberentur.

Scandalum enim dubitationis passi sunt, dum quasi impotentem teneri, ligari, et duci viderent.

Diu-los més lo Senyor, portant-los de si mateix exemple: «Digau, segons la stima dels hòmens, qui és major, lo qui stà segut en la taula o aquell qui-l servey[x]? Cert és que-ls hòmens aquell qui stà segut major stimen. Hi yo, a qui vosaltres dieu Senyor e mestre, stich entre vosaltres lavant-vos los peus com a servent e ministre vostre. E per ço deveu entendre que aquell és més disposat per a esser president e major dels altres que se stima per verdadera humilitat servent e ministre, hi aquest és més disposat de succehir a mi, qui só humil, mansuet e benigne.»

Diu sant Agostí: «De què est superbo, pols e cendra? Miserable home! Déu per tu s'és fet humil, mendicant e pobre. Si tenies vergonya de ymitar algun humil home, no ages vergonya de ymitar a Déu, fet humil als hòmens.»

Humiliat, donchs, verdader cristià, servint als altres, e no refuses los servirs, encara que sien dejectes; accepta'ls ab alegria recordant què ha fet lo Senyor per nosaltres.

[9. COM CRIST PREDIU LES NEGACIONS DE PERE I LA FUGIDA DELS ALTRES DEIXEBLES]

E perquè après de haver-lo deseparat no-s desesperasen, diu-los: «Sereu scandalisats sta nit en mi tots vosaltres.

»Tots entrepeçareu en la mia humanitat hi caureu, pensant, quant me veureu ligar e pendre, que solament só home, hi encara flach e miserable, que dels juheus no-m puch defendre.»

Ⓢ 1 los] las | 14 pobre] poble | 25 veureu] veueru

Ⓢ 1-11 *Diu-los ... benigne*] Corella condensa l'original llatí (VC, 590a), i també el modula, atés que posa en boca de Jesús, en primera persona, comentaris que en l'obra ludolfina apareixen en tercera persona, i per tant, els atribuïm al monjo cartoixà. En l'original llatí s'exposa que, com que Jesús els havia amonestat envers la humilitat, dissuadint de la supèrbia mundana, tot seguit fa açò: els convida a imitar-lo. Perquè, segons el judici humà, «és més important el qui seu a taula que el qui serveix» (Lc 22, 27), encara que, segons el judici de Déu, siga d'una altra manera, ell, que és contrari al món, està enmig d'ells com el qui serveix, encara que és major que ells, com també els havia mostrat ja en el lavatori dels peus perquè l'imitassen. Per això, vol concloure que aquell que està fundat en verdadera humilitat és apte per a succeir-lo en el regiment de l'Església. Per guarir la supèrbia amb la humilitat, Déu mateix va voler davallar i fer-se humil, mostrant amb l'exemple –acaba el passatge resumit– que l'home dignaments s'ha d'humiliar imitant-lo. | 12-13 *De què est superbo, pols e cendra, miserable home?*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 590a), en què es pregunta tan solament de què s'ensuperbeix l'home. | 19-20 *acceptals ... nosaltres*] Corella agrega aquest comentari, el qual no apareix en VC, 590a. | 21-22 *E ... desesperasen*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 590a), en què s'indica que Jesús prediu el que passarà, perquè, quan passe, no desesperen de ser salvats, sinó que siguen alliberats fent penitència. | 21-22 *deseparat no-s desesperasen*] Notem el joc de paraules («deseparat» / «desesperasen») a través de la derivació pel prefix *des-*, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 590a). | 24-27 *Tots ... defendre*] Corella modifica l'original llatí (VC, 590a), en què s'exposa que els deixebles van patir escàndol de dubte, quan el van veure detingut, lligat i conduït. La modificació respecte de l'original llatí consisteix, d'una banda, en una modulació, en tant que el mestre en teologia posa en boca de Jesús, en primera persona, aquest comentari que en la *Vita Christi* es troba en tercera persona i, per tant, s'assigna al monjo alemany; d'altra banda, Corella amplifica el sentit del text llatí per a ressaltar la humanitat i la humilitat de Jesucrist, el qual, sent Déu, no es revolta contra els seus captors. | 27 *puch defendre*] Tot seguit, Corella omet un comentari (VC, 590a), en què s'exposa que diu singularment «de nit» perquè els que pateixen escàndol, de nit i en tenebres el pateixen; els mateixos apòstols en l'adversitat van abandonar el Senyor.

Et signanter dicit, *in nocte*, quia qui scandalum patiuntur, *in nocte* et in tenebris sustinent; et ipsi Apostoli in adversitate Dominum reliquerunt.

Petrus autem, quia ceteris ferventior erat, quod Jesus praedixit praeviendo, ipse denegat amando, *et respondens, ait: Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.*

Infirmus voluntate, jactat suam voluntatem; sed non vires cognoscit.

Unde Glossa: Conscius Petrus praesentis affectus, sed nescius futuri casus, non credit se ab eo posse deficere.

In tantum Petrus affectu et charitate Christi efferebatur, ut et imbecillitatem carnis suae, et fidem verborum Christi non con- {590b} tueretur. Sed non mentitur, quia credit verum esse quod promittit, et sic in mente habet; mentitur autem qui falsum voce signat, cum voluntate et intentione fallendi. Dixit tamen falsum, quia accidit contrarium; communiter enim accidit quod illi qui aliis in virtute se praeferrunt, turpius aliis cadunt.

Respondens autem ait *ei Jesus: Amen dico tibi, quia tu hodie, nocte in hac, priusquam bis gallus vocem dederit, ter es me negaturus.*

[108] Istud verbum Domini, de negatione Petri, Marcus ut praemissum est plenius ceteris expressit. Post primam enim negationem Petri statim gallus cantavit, et ante secundum galli cantum bis iterum negavit, et ita trina negatio Petri ante primum galli cantum est inchota, et ante secundum completa. Alii

Respòs Simon Pere, que més fervent era que ls altres, negant per amor lo que deya lo Senyor per {176d} la sua presciència, dient: «Si tots en tu se scandalisen, fugen hi-t desemparen, nunca jamás yo ni en tu me scandalisaré ni de tu poré apartar-me.» 5

Tan gran era la affectió e amor que Pere al Senyor tenia que no pensava que la sua fe hi amor defallir podien, e no [atenia] les paraules que l Senyor li deya. Mas no mentia Pere ni falsament prometia, que posar en obra sperava lo que deya. Però sens mentir ni falsament prometre dix falsia, car fon lo contrari del que prometia. Hi permet la divina providència que més greu cahen aquells qui de si més presumexen e majors coses prometen. 10

Respòs lo Senyor, conexent en ell, millor que ell, lo que dins si tenia: «Sta nit, ans que lo gall cante, me negaràs tres vegades.» 15

Diu sanct March: «Ans que lo gall done la sua veu dos vegades, me negaràs tu tres vegades.» De aquest

Ⓢ 5 scandalisaré] scandilizare | 11 prometre] prometie

Ⓢ 5 *poré apartar-me*] A continuació, Corella suprimeix dues interpretacions de l'original llatí (VC, 590a), en què s'exposa, en primer lloc, que Pere, dèbil de voluntat, es vana de la seua voluntat, però no coneix les seues forces. La segona interpretació, omesa ací però represa en part a continuació (veg. nota posterior) és de la *Glossa ordinaria*, en què s'indica que Pere, conscient de l'afecte present, però desconeixent la caiguda futura, no creu que ell pugui fallar. | 7-8 *no ... podien*] Corella modifica l'original llatí (VC, 590a) d'acord amb un comentari de la *Glossa ordinaria* que ha omès suara (veg. nota anterior) i eliminant el text llatí que apareix en aquest passatge, en què s'indica que Pere no atenia a la debilitat de la seua carn. | 11-12 *dix falsia, car fon lo contrari del que prometia*] Corella manté la rima de l'original llatí en la traducció (VC, 590b): «*Dixit tamen falsum, quia accidit contrarium*». | 15-16 *conexent ... tenia*] Corella agrega aquest comentari, el qual no apareix en l'original llatí (VC, 590b). | 18-1038,2 *Diu ... ploma*] Corella anticipa fins a aquest punt (veg. nota p. 1038,6) la qüestió de l'aparent discordança entre els diferents passatges evangèlics en què es descriuen les negacions de Pere, qüestió que apareix més avant en l'original llatí (VC, 590b). A més, omet, sota l'expressió «en son loch allargarem la ploma», gairebé tot l'argumentari de l'original llatí, en què s'exposa que aquesta sentència del Senyor sobre la negació de Pere, com s'ha dit, Marc la va expressar més plenament que els altres. Després de la primera negació de Pere, de seguida el gall va cantar, i abans del segon cant del call va negar novament dues voltes; i així les tres negacions de Pere van començar abans del primer cant del gall i es van completar abans del segon. Els altres evangelistes, dient: «Abans no cante el gall, m'hauràs negat tres vegades» (Mt 26, 75; Lc 22, 61), tracten així del començament de la triple negació, com si digueren: «començaràs a negar-me». Marc –acaba el passatge suprimit– va escriure la negació completa. D'altra banda, el lloc concret on Corella exposa que sobre aquest tema «allargarem la ploma» és el *Quart del Cartoixà*, en què trobem: «Com negà Pere tres vegades ans que lo gall cantàs, si algú hi demana, respon sant Agostí que ls galls tres vegades canten: a la entrada de la nit és la primera, a la mijanit l'altra e a la fi de la nit la terça; hi en cada hora de aquestes moltes vegades canten, però aquestes multiplicades veus un cant se nomena. E per ço, la veritat que ls altres scriuen sant March distintament la posa, dient: "Ans que lo gall done la sua veu dos vegades". E axí, tantost que Pere negà la primera vegada, lo gall donà la veu primera; e Pere après negà dos vegades, e lo gall donà la veu segona. E axí stà en veritat clara: que ans que lo gall cantàs, ço és, acabàs de cantar, Pere negà tres vegades» (f. 29b). Justament aquest passatge del *Quart* (sobretot la part que comença per: «E per ço...») és una inclusió de Corella que no apareix en aquell punt de l'original llatí (VC, 624b), i que té en aquest fragment llatí omès (VC, 590b) l'origen.

vero Evangelistae, dicentes: *Priusquam gallus cantet, ter me negabis* de inceptione trinae negationis agunt, id est trinam negationem inchoabis; sed Marcus de completionem ejus scripsit.

Ubi Hieronymus: Petrus de ardore fidei promittebat, et Salvator, quasi Deus, futura noverat: haec Hieronymus.

Nemo ergo in se, nemo in viribus suis confidere potest; quia omnis constantia, omnis virtus et fortitudo, non hominis, sed Dei est.

Unde Beda: Qui solus novit quid sit in homine, ne quis fidelium suo vel de statu incaute confidat, vel de casu incautius diffidat, quasi Deus modum, tempus, ac numerum negationis ejus praedicat.

Unde et Remigius: Moraliter instruimur, ut quantum confidimus de ardore fidei, tantum timeamus de carnis fragilitate.

[108]

Et ait illi Petrus: *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo*. Intellexit enim quod timore mortis praediceret eum esse negaturum; et ob hoc dicebat quod licet periculum mortis immineret, nullo tamen modo ab ejus fide divelli posset. *Similiter*, id est eodem amore et fervore, *et omnes discipuli dixerunt*, ac fervorem intrepidum ostenderunt, et per ardorem mentis damnum mortis non timuerunt; sed non perseveraverunt, quia vana fuit praesumptio humana sine protectione divina.

Unde Chrysostomus: Hinc ergo magnum discimus dogma, quod non sufficit desiderium hominis, nisi divino aliquis potiat auxilio.

Et nota quod multiplex est ratio quod Deus permisit Petrum cadere: prima, ut nullus de se praesumat; secunda, ut plus Christo, quam sibi quisque credat; tertia, ut comprimeret ejus audaciam; quarta, ut alii exemplo ejus instruerentur, humanam fragilitatem excogitantes et Dei veritatem; quinta, ut Petrus alique praelati discerent, qualiter subditis compati deberent; sexta, ut error haereticorum confunderetur, dicentium quod charitas semel habita non amittitur, nec amissa iterum haberi potest, cujus contrarium omnino in Petro patuit.

cantar d'ell e negar de Pere en son loch hi allargarem la ploma.

Diu sant Remigi: «Gran és aquest exemple: que no confiem de alguna virtut ni fortalea nostra, ans com nos sentrem més ardents e a morir per lo Senyor més promptes, tant més recelem la imbecilitat nostra.»

Entés Pere que lo Senyor per por de la mort li deya que-l negaria, e per ço promptament tornà resposta: «Jamés te negaré, encara que sia mester que per tu muyra.» Per lo semblant, ab aquella amor e fervor aquelles matexes paraules digueren los altres. Hi una fervent amor sens por mostraren, que la temor de la mort los {177a} feya perdre. Però no perseveraren, que vana és la presumpció humana sens la protecció divina, car no y basten los desigs dels hòmens si la divina gràcia no-ls ajuda.

Asignen moltes causes los doctors per les quals permés la divina bondat la cayguda de Pere: la primera, que de si algú no presumexca; la segona, que més cregam lo Senyor que a nosaltres; la terça, per corregir la sua audàcia; la quarta, perquè-ls altres, mirant lo caure de Pere, experimenten la fragilitat humana e la veritat divina; la quinta, que Pere e los altres prelatos aprenquen com deven aver compassió a les ovelles; la sisena, per destrohir la opinió herètica de aquells qui deyen que la caritat no-s dexa perdre, ni perduda, cobrar-se.

© 6 imbecilitat] imbelicitat | 14 humana] humann | 15 car] crr | 17 Asignen] asigneu

© 1-2 *la ploma*] Tot seguit, Corella omet una citació de sant Jeroni (VC, 590b), en què s'exposa que Pere prometia per l'ardor de la fe, però el Salvador, com a Déu –acaba la citació–, coneixia les coses futures. Tot seguit, l'autor valencià suprimeix un comentari, en què s'indica que ningú pot confiar en ell mateix ni en les seues forces, perquè tota constància, tota virtut i fortalea, no és de l'home, sinó de Déu. Finalment, Corella també elimina una citació de Beda el Venerable, en què es diu que l'únic que sap què hi ha en l'home prediu com a Déu la manera, el temps i el nombre de les seues negacions, perquè cap fidel seu confie incautament en el seu estat, o incaut desconfie de la seua cayguda. | 3-4 *que ... nostra*] Corella amplifica la citació de sant Remigi d'Auxerre (VC, 590b) amb comentaris d'una citació de sant Jeroni i altres precedents que ha eliminat suara (veg. nota anterior). | 6 *imbecilitat nostra*] A continuació, Corella se salta un passatge que, en primera instància, ha représ més amunt, però que finalment traslladarà al *Quart del Cartoixà* (veg. nota p. 1037,18-1038,2). | 8 *que-l negaria*] Tot seguit, Corella omet un incís (VC, 590b), en què s'exposa que Pere deia que, encara que el perill de mort fos imminent, de cap manera el podria arrancar de la seua fe. | 16 *no-ls ajuda*] Immediatament després, Corella suprimeix una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 590b), en què es diu que amb aquest exemple hom pot aprendre un gran dogma: no aprofita el desig de la persona si no compta amb l'ajuda divina. | 26-27 *perduda, cobrar-se*] A continuació, Corella elimina un breu comentari (VC, 590b), en què es diu que en Pere es va palesar tot el contrari al que defenen aqueixos heretges.

ORATIO

O Pie Jesu, qui transiens de hoc mundo ad Patrem, postquam coenasti, Corpus tuum et Sanguinem discipulis ob tui memoriam dedisti, et nobis sumendum reliquisti; placuitque tibi ut tuo refecti Corpore, et potati Sanguine, essemus os de ossibus tuis, et caro de carne tua: peto ergo, Domine, et obsecro per virtutem hujus ineffabilis sacramenti, ut me dignum facias gratia tua, et tanta redemptione non frauder; et fac me tanti mysterii tua miseratione participem, ut per participationem veniam merear peccatorum optatam; et gratiam proficiendi in fide, spe, et charitate percipiam, et ad gaudia sempiterna pertingam. Amen.

{591A} CAPUT LVII. DE SERMONE DOMINI IN COENA

I. CUR POST JUDAE DISCESSUM SERMO HABITUS?

Circa quintum vero ad omnem cumulum supereffluentem, attende alia dilectionis insignia.

Post egressum enim Judae, cum scilicet mundi cum mundatore remansissent, et post alia supradicta, Dominus Jesus discipulos consolando, fecit eis sermonem pulcherrimum, ignitis plenum carbonibus dulcedinis et amoris, scilicet verbis dulcissimis de coeli melle mellitis, et de Dei lumine luminosis, quem scripsit Joannes specialiter a Deo dilectus et his potatus.

ORACIÓ

O, piadós Jesús!, qui passant de aquest món al Pare, après de les altres viandes, en la tua última Cena lo teu cors e sanch per memòria dexist als teus dexebles hi a nosaltres, qui de les sues mans lo prenguésem. Hi 5
plagué a la infinida bondat tua que, sumi[n]t la tua carn e sanch per vianda, fóssem os dels teus ossos e carn de la carn tua. Humilment, Senyor, te pregue hi cament te suplique, per la virtut de aquest sagrament teu inefable, que tu·m faces de la tua gràcia digne, 10
perquè no prenga en va ni a dan de la mia ànima aquest admirable pa de vida, mas {177b} per la tua misericòrdia fes que participe en aquest tan excel·lent misteri, perquè merexca per la tua virtut de tots los meus peccats vènia, hi axí atenga gràcia de aprofitar en 15
fe, caritat hi sperança perquè a la fi als goyts celestials atenga. Amén.

DEL SERMÓ DEL SENYOR EN LA CENA. CAPÍTOL LV

[I. DEL MOTIU PER QUÈ FÉU EL SERMÓ DESPRÉS DE L'EIXIDA DE JUDES]

[A]cabada aquella sacrosanta mística Cena, ja era 20
partit de la santa companyia per acabar la tració aquell vexell de iniquitat, Judes. De aquella humana bresca, Jesús, Déu home, començà regalar aquella doctrina, distil·lar per amor aquelles mel·líflues paraules, les quals sant Joan qui era present recita. 25

Ⓜ 14 tua] sua

Ⓜ 11-12 *perquè ... vida*] Corella incorpora aquest comentari, el qual no apareix en aquest punt de l'original llatí (VC, 590b), però que s'inspira un fragment de l'àmplia omissió que el mestre en teologia realitza en aquest capítol (veg. nota p. 1031,2), en concret: «Itaque alii accipiunt Corpus Domini ad mortem, quia non attingunt panem vitae; alii accipiunt ad vitam, quia aduniuntur cum Verbo» (VC, 589a). | 19 *Capítol LV*] Tot seguit, Corella omet una exhortació (veg. nota p. 966,33), en què s'exposa que cal atendre en el cinqué misteri, el qual ultrapassa tot cúmulo, els altres senyals del seu amor. | 20-25 *Acabada ... recita*] Corella reformula l'original llatí (VC, 591a), en què s'exposa que després d'eixir Judes, ço és, quan els purificats romagueren amb qui els purificava, i després de totes les coses susdites, el Senyor Jesús, consolant els dexebles, els va fer un sermó pulcríssim, ple de brases enceses de dolçor i d'amor, és a dir, de paraules dolcíssimes, de mel melosa del cel i de llum lluminosa de Déu, el qual va ser escrit per Joan, estimat especialment per Déu i begut per ell. Per a l'al·legoria de la doble natura de Jesucrist significada per la bresca, la «humana bresca, Jesús, Déu i home» (veg. nota p. 1029,1-3). | 23 *regalar*] Un cos deixar córrer per la seua superfície, o caure a gotes o a raigs, un líquid que se'n desprén (*DCVB*, s.v. *regalar*).

Ubi Anselmus: Tunc demum divinissimi eloquii uberrima inundatione conventus ille sacer ex ore tuo, Domine, potatus est, siquidem corruptus ille uter foras missus fuerat, quem hujus limpidiissimi liquoris infusione sciebas indignum.

No volgué lo dulcíssim Senyor aquesta mel, aquest sucre recuyt en la ardent amor sua, entràs en lo sùtzeu vexell del ficte pestilent cor de Judes.

Qual ànima cristiana en aquesta mel, en aquest regalat sucre, no-s quou, no-s confita, no-s travessa, que 5
sia contenta de morir per lo Senyor axí com eren contents aquella hora los dexebles!

2. DOCEMUR NON TURBARI DE MORTE FIDELIS

[2. COM ENSENYA A NO TORBAR-SE PER LA MORT DELS FIDELS]

Ex hujus autem sermonis ornata ac veneranda et utili magnitudine, quinque meditanda principaliter assume.

Primum qualiter praedicens, discipulis discessum suum confortat eosdem. Dicebat namque: *Filioli, adhuc modicum vobiscum,*

[109]

Mira, donchs, hi atén com lo bon pastor, Déu, Senyor e mestre, ab dolces paraules per la tristor de la sua partida aconsola los seus humils apòstols, dient: 10
«Fillets, encara stich hun poch ab vosaltres.»

© 1-3 *No ... Judes*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual s'inspira en una citació de sant Anselm de Canterbury (VC, 591a) que el mestre en teologia també modifica, en què, dirigint-se al Senyor, el sant anglés exposa que llavors, a la fi, aquella sagrada reunió va beure de la seua boca per la ubèrrima inundació de les diviníssimes paraules, quan va enviar fora aquell odre corromput, el qual sabia indigne de la infusió d'aquest licor netíssim. D'altra banda, les paraules divines considerades com a mel («aquesta mel, aquest sucre recuyt en la ardent amor sua») tenen una àmplia tradició en l'Antic Testament i en l'exegesi cristiana (veg. nota p. 1029,1-3), tot el contrari de la imatge «sucre recuyt», la qual es pot atribuir exclusivament al mestre en teologia. Fet i fet, el mot *sucre* en el *Cartoixà* (el qual apareix tres vegades en el *Primer*, una en el *Segon* i tres més en el *Quart*), o bé és sempre incorporat per Corella –i per tant és absent de l'obra ludolfina–, o bé tradueix la paraula llatina *mel*, amb la qual de vegades forma un doblet sinònimic; en la patristica no se'n documenta cap cas. La relació referencial entre les dues substàncies, mel i sucre, és més que evident: ambdues endolceixen i són destil·lades per la natura (per la bresca i per la canya o altres plantes, respectivament), la qual cosa motiva l'ús de l'una o de l'altra depenent de la voluntat de Roís de Corella. Per últim el «sucre recuyt» era considerat el més refinat o purificat, després d'haver passat diferents processos de cocció, així ho testimonia, per exemple, la *Disputa de viudes e donzelles* (València, 1561) de Jaume Siurana i Lluís Joan Valentí: «Yo dich m'agraden les coses ben cuytes, / que'l sucre dulcíssim, quant és de més cuytes, / llavòs tots lo tenen per més apurat» (citada per Faraudo, s.v. *apurat*). | 4-7 *Qual ... dexebles*] Corella incorpora aquesta apòstrofe, la qual no apareix en l'original llatí (VC, 591a). Quant a la consideració de les paraules de Jesucrist com a mel o sucre, veg. nota anterior. | 7 *los dexebles!*] Tot seguit, Corella suprimeix una breu exhortació de l'original llatí (VC, 591a), en què s'exposa que s'han de considerar sobretot cinc coses d'aquest sermó que cal meditar, les quals són belles, venerables i de gran utilitat. L'eliminació d'aquesta referència provoca que en els subcapítols següents també s'ometa aquesta ordenació (veg. notes pp. 1045,5; 1050,19; 1054,1-2; 1060,19). | 8-11 *Mira ... vosaltres*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 491a), en què s'exposa simplement que, en primer lloc, Jesús va predir la seua separació als deixebles per confortar-los, i els deia: «Fillets, encara estic amb vosaltres per poc temps» (Jn 13, 33). L'amplificació pren elements de l'exhortació prèvia que ha eliminat (veg. nota anterior). | 11 *ab vosaltres*] Tot seguit, Corella se salta un passatge de l'original llatí (VC, 591a), el qual repren i reformula un poc més avant (veg. nota p. 1041,7-10).

Dicens autem, *filioli*, ostendit teneritudinem amicitiae, et dilectionis ad eos.

[110] Sic ergo nunc eos vocat prae amoris teneritudine, quia cum amici ab invicem recedunt, affectu amoris maxime inardescunt.

[109] *adhuc modicum vobiscum, id est modico tempore, scilicet usque ad captionem vel mortem, quia tunc fuit eis subtractus; vel, secundum quosdam, usque ad ascensionem, quia usque tunc apparuit eis corporaliter.*

Diminutiva enim, secundum Priscianum, aliquando pro familiaritate, et amore dicuntur.

[110]

Et iterum: *Adhuc modicum, scilicet tempus erit, et mundus me jam non videt*, id est amatores mundi; *vos autem videbitis me*, et boni quidem ceteri, quia solis bonis post resurrectionem apparuit in carne.

Et iterum: *Non turbetur cor vestrum, scilicet de meo recessu per mortem, cum sit ad meam glorificationem, et Spiritus Sancti missionem. Et in hoc docemur non turbari de nostris amicis in confessione fidei decedentibus, nam est via ad eorum glorificationem et nostram subventionem, quia amici nostri existentes cum Deo, multo plus nos juvare possunt, quam viventes in mundo.*

Fillets los nomena. O, paraula que ab sageta de amor les entràmenes pe- {177c} netra! Semblant a mare, semblant a dida, qui de la sua let criats los avia, fillets los crida mostrant la tendra amor en la qual los ama, hi en la sua partida més se endolcia, que los 5
verdaders amichs lavors per amor tots se regalen.

Poch temps stigué lo Senyor ab los apòstols, que a la hora de matines lo prengueren, e après de la resurrecció solament los visità en l'espai dels quaranta dies. 10

«Poch temps passarà –diu lo Senyor– e no-m veurà lo món», qui són los hòmens qui al món amen; «veureu-me vosaltres», que après de la resurrecció solament los bons lo veren.

«No-s torbe, donchs, lo vostre cor ni s'altere per la 15
mia partida, que vaig per la mort a la glorificació mia. Vaig perquè'l Sant Sperit vos trameta.» Prenem saludable exemple de aquestes mel·líflues paraules, que no prengam turbació trista com nostres amichs de aquesta vida passen quant cristianament moren, ni per 20
ells, qui a la celestial glòria pugén, ni per nosaltres, que molt millor en nostres tribulacions ajudar nos poden.

Ⓢ 17 Prenem] prenen

Ⓢ 1-6 O ... regalen] Corella amplifica l'original llatí (VC, 591a), en què s'exposa sols que Jesús els va mostrar tendresa d'amistat i d'amor. En aquesta apòstrofe, Corella agrega dues imatges: la primera, la «sageta d'amor», d'arrels ovidianes, és símbol de devoció divina que fereix el cor, com apareix en el *Quart del Cartoixà*: «Travessa'm lo cor ab la sageta de la tua amor perquè la mia ànima diga: «De la caritat del Senyor só nafrada» (f. 83a), passatge que versiona l'original llatí: «*Vulnera hanc animam meam peccatricem pro qua etiam mori dignatus es, vulnera eam igneo et potentissimo telo tuae potentissimae charitatis*» (VC, 675b); novament apareix aquesta imatge en el *Primer* (f. 52b), com a incorporació corellana, amb el mateix sentit. L'altra al·legoria del passatge que anotem, Jesús com a mare o dida que alleta els deixebles amb la seua doctrina, per bé que s'ha insinuat en el Terç (veg. p. 892,34-35; 1003,20-30), té una representació parcial i escadussera en l'exegesi patristica cristiana: «*Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Filiolos appellat, quos prae mentis teneritudine adhuc plenarie robur fidei non solidabat. Nam qui consueverant vivere lacte, nondum erant idonei ad vescendum solido pane. Et ideo filioli, quia parvuli, et tanquam parvuli in Christo lacte pascebantur, non esca*» (sant Bernat de Claravall, *Sermones*, PL 184, col. 897bc). En aquest passatge evangèlic (Jn 13, 33), la patristica sol identificar Crist com a pare: «*Et nota quod ipse etiam Christus Dei Unigenitus per naturam, adoptionis beneficio Patrem se significat, dicens: [...] Et item: Filioli mei, adhuc modicum vobiscum sum. Similiter et Spiritus sanctus per quem justi adoptantur in filios*» (Pere Llobard, *Collectanea in Paulum*, PL 192, col. 192a). No és sinó en sant Agustí d'Hipona (*Enarrationes in psalmos*, PL 37, col. 1299) quan detectem la figura de Crist com a mare, en què s'exposa, per mitjà d'una metàfora, que si una mare crea el fill en el seu ventre amb les seues sangs, per la sang de Crist el fidel és fet fill de Déu. La darrera part d'aquest passatge («fillets los crida ... tots se regalen») es basa en un passatge posterior de l'obra ludolfina, però Corella que trasllada fins a aquest punt (veg. nota p. 1041,9-10), en què s'exposa que Jesús els anomena fillets per tendresa d'amor, perquè, quan els amics s'aparten l'un de l'altre, és quan més s'encén l'afecte d'amor. El lletraferit valencià, a més, reformula la metàfora llatina i l'adequa al context de l'obra valenciana, en què canvia *inardescunt* per «endolcia», seguint les imatges de mel i sucre que apareixen prèviament. | 7-10 que ... dies] Corella trasllada fins a aquest punt un passatge de l'original llatí que apareix abans (veg. nota p. 1040,11), i també el reformula (VC, 591a), en què es diu que Jesús va estar amb els deixebles fins a la seua captura o mort, perquè llavors els va ser sostret; o segons alguns, fins a l'ascensió, perquè fins a aqueix moment se'ls va aparèixer corporalment. El moment de la presa de Jesús, l'«hora de matines», és referenciat en el *Segon del Cartoixà*: «Poden esser les set hores set recordacions que tenim del Senyor, sol de justícia: a matines, de la captivitat sua» (ff. 61d-62a), passatge que tradueix l'original llatí (VC, 275b). Els quaranta dies entre la resurrecció i l'ascensió s'esmenten en el Nou Testament: «Després de la passió es presentà a ells i els donà moltes proves que era viu: durant quaranta dies se'ls va aparèixer i els parlava» (Ac 1, 3). | 9-10 quaranta dies] Immediatament després, Corella elimina un breu comentari de l'original llatí (VC, 591a), en què s'indica que els diminutius, segons Priscil·lià, de vegades es diuen per amor i familiaritat. Tot seguit, Corella se salta un passatge, el qual traslladarà més amunt (veg. nota p. 1041,1-6).

Non turbetur, inquam, cor vestrum quia dixi me moriturum, sed stabilietur fide, credentes me resurrectorum; *neque formidet*, propter tribulationum instantiam, ne dimittatis fidei constantiam, sed perseverate fortes usque in finem. Dominus intendebat animos discipulorum confortare contra duo, scilicet: contra unum, quod imminerebat in praesenti, quod erat ejus passio; et aliud quod timebatur futurum, scilicet superventura ejus tribulatio. Unde dicit eis: *Non turbetur*, et tristetur *cor vestrum*, scilicet de malo praesenti, quantum ad primum; *neque formidet*, et timeat, scilicet de futuro, quantum ad secundum.

Creditis in Deum, et in me, per consequens *credite*, qui sum Deus et quem etiam confessi estis Deum.

Unum supponit, scilicet fidem eorum in Deum, hac enim jam instituti erant per eum; et aliud praecipit, scilicet ut credant in ipsum, quia est Deus, et non homo tantum.

Secundum Augustinum, ne mortem Christi tanquam hominis timerent, et ideo turbarentur, {591b} consolatur eos, etiam se Deum esse contestans, qui possit hominem suscitare.

3. CONFORTANTUR DISCIPULI PACE QUAM EIS RELINQUIT DOMINUS ET PROMISSIONE COELI SPIRITUSQUE SANCTI

In domo Patris mei mansiones multae sunt, id est diversae participationes beatitudinis, quia secundum differentias meritorum, sunt etiam distinctiones praemiorum.

Quasi diceret: Jam certi estis de passione mea, et tamen a me expectate vitam aeternam.

Secundum eundem Augustinum, merito turbabantur, quando quidem fidentiori dictum erat quod negaret Dominum; sed cum audiunt de mansionibus coeli, a perturbatione recreantur, certi post pericula se apud Dominum mansuros, quod significant multae mansiones.

Et iterum: *Vado parare vobis locum*, tam pulchrum, tam delectabilem moriendo, resurgendo, in coelos

«Vostre cor no-s torbe perquè us he dit que a la mort acamine, que per ella a la resurrecció passe. Així com crehent la mort vos entrestiu per les mies paraules, així us deveu alegrar de la resurrecció gloriosa. Teniu por de la tribulació que recelau per la absència mia, la qual yo moltes vegades vos he dita: “No deveu tembre vosaltres.”

»Ja creheu en Déu, creheu en mi, qui só un Déu ab mon Pa- {177d} re, e així ho han ja confessat les vostres lengües.

»Puch ressucitar lo meu cors hi de tot mal fer-vos deliures.

[3. COM EL SENYOR CONFORTÀ ELS DEIXEBLES EN LA PAU QUE ELS DEIXÀ, EN LA PROMESA DEL CEL I EN L'ESPERIT SANT]

»Hi portar-vos al Regne de mon Pare, en la casa del qual hi ha moltes posades, en les quals vos col·locaré segons la diferència de vostres mèrits.

Yo vaig primer per aparellar-vos lo loch de vostres estàncies; per la mort passe, la qual no-m porà tenir

© 1-7 *Vostre ... vosaltres*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 591a), en què s'exposa, per boca de Jesús: «No es torbe el vostre cor (Jn 14, 1) perquè vos haja dit que moriré, sinó que s'ha d'afermar en la fe, creient que ressuscitaré; ni tema (Jn 14, 27), per la força de les tribulacions, perquè no abandoneu la constància de la fe, sinó que persevereu fermes fins a la fi». El Senyor mirava de confortar els ànims dels deixebles –continua el monjo cartoixà– contra dues coses: una, contra allò que era imminent en el present, la seua passió; l'altra, contra allò que seria temut en el futur, la tribulació que sobrevindria sobre ells. Quan diu: «No es torbe ni s'entristesca el vostre cor», quant al primer, el mal present; «ni tema», quant al segon, el futur. | 9-10 *vostres lengües*] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 591a), en què s'exposa que Jesús suposa una cosa, la fe dels deixebles en Déu, en la qual per ell ja estaven fundats; i mana una altra cosa, que creguen en ell mateix, perquè és Déu i no solament home. | 12-13 *Puch ... deliures*] Corella s'inspira en una citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 591ab), però n'omet la font, condensa el text i el modula per posar-lo en primera persona, en boca de Jesús, en què el sant africà indica que, perquè no temen la mort de Crist com a home i es torben, els consola testimoniant-se com a Déu, el qual pot ressuscitar l'home. | 16 *vostres mèrits*] Tot seguit, Corella suprimeix un passatge (VC, 591b), en què s'exposa que aquestes paraules són com si digués Jesús: estigueu certs ja de la meua passió, però espereu també de mi la vida eterna. Tot seguit, el mestre en teologia també elimina un text de sant Agustí d'Hipona, en què s'exposa que amb raó es torben quan es diu al més confiat que negaria el Senyor; però quan escolten sobre les estances del cel, descansen de la pertorbació, certs que després dels perills faran estada al costat del Senyor, que és el que signifiquen les moltes estances.

ascendendo. Et: *Iterum venio*, in iudicio apparendo, *et accipiam vos ad meipsum*, ad beatitudinem corporis et animae, *ut ubi sum ego et vos sitis*, scilicet in aeterna beatitudine.

Jam ut dixerat paratae erant mansiones, scilicet in praedestinatione, sed tamen adhuc parandae erant ab eo redemptionis opere, et ab ipsis meritoria operatione. O Domine, para quod paras, nos scilicet tibi, et te nobis, ut sit multitudo mansionum pro diversitate meritorum: alius plus, alius minus participes tui erimus.

Et iterum: *Non relinquam vos orphanos*, in quo indicat se esse patrem illis, *vado et venio ad vos*, Spiritum scilicet mittendo; hoc autem dicit, ne putaretur Spiritum mittere sine se.

Et iterum: *Pacem*, scilicet pectoris, *relinquo vobis*, quae triplex est in homine, scilicet: ad seipsum, ad Deum, et ad proximum; *pacem meam*, scilicet aeternitatis, *do vobis*, si in pace prima perseveraveritis.

Secundum Augustinum, pacem nobis relinquit in hoc seculo, qua hostem vincamus, et qua nos invicem diligamus. Pacem suam dabit nobis in futuro, quando sine hoste, et sine dissensione regnabimus. Et bene dicit, *pacem meam*, ad distinguendum pacem Sanctorum a pace mundi, quae est magis apparens et ficta, quam vera. Unde subjungit: *Non quomodo mundus dat, ego do vobis*: quia mundus dat carnaliter, ego spiritualiter; mundus temporaliter, ego aeternaliter; mundus exterius, ego interius.

Et iterum: *Si diligeritis me, gauderetis utique*, de recessu meo, quia vado ad exaltationem meam, scilicet *quia vado ad Patrem, quia Pater major me est*.

Secundum eundem Augustinum, naturae humanae gratulandum est, eo quod sic assumpta est a Verbo unigenito, ut immortalis constitueretur in coelo; atque ita fieret terra sublimis, ut incorruptibilis pulvis sederet ad dexteram Patris. Quis non hic gaudeat, qui

molts dies, e ressucitat, puge a la celestial cadira. Hi après vendré al general Judici, hi pendré-us, que stigau ab mi en glorioses ànimes e còssors.

Hi no stimeu que anant-me'n vos dexe òrfens de pare.» En aquestes paraules se mostra que és pare nostre. «Yo me'n vaig e torne a vosaltres. Vaig perquè'l Spirit Sant vos trameta; una essència és ab mi, e no devallarà sens mi en aquest mateix cenacle.

»La mia pau vos dexe, que us farà pasífichs ab vosaltres, ab Déu e ab lo prohisme.

»Si vosaltres me amàseu, alegrar-vos-híeu de la mia partida, que a la mia exaltació acamine. Vaig a mon Pare, que és major que yo, en quant só home.

»E per ço deveu alegrar-vos, que vejau la humanitat vostra a la dreta part de Déu, mon Pare, exalçada.

ⓐ 3 e còssors] Inmediatament després, Corella elimina un passatge (VC, 591b), en què s'exposa que, com s'havia dit, ja estaven preparades les estances, és a dir, en la predestinació, però encara havia de preparar-les ell amb l'obra de la redempció, i ells amb obres meritòries. Oh Senyor! –exclama l'original llatí–, prepares el que prepares, nosaltres a tu o tu a nosaltres, que hi haja moltes estances segons la diversitat de mèrits, per ser partícips amb tu, uns més, altres menys. | 6-8 Vaig ... cenacle] Corella modula l'original llatí (VC, 591b) i posa en primera persona, en boca de Jesús, un ensenyament que en l'original llatí està en tercera persona, i per tant s'atribueix a Ludolf de Saxònia. | 9 vos dexe] Posteriorment, Corella omet un comentari (VC, 591b), en què s'exposa que aquesta pau és de l'ànima, i és triple en l'home. | 10 lo prohisme] A continuació, Corella suprimeix un comentari (VC, 591b), en què s'exposa que Jesús dóna la seua pau, la de l'eternitat, si hom persevera en la primera pau, la de l'home. Tot seguit, Corella també suprimeix un comentari de sant Agustí d'Hipona, en què s'indica que va deixar la pau en aquest món perquè amb ella es vença l'enemic i s'estimen els uns als altres. Donarà la seua pau en el futur quan regnarà sense enemic i sense dissensió. I bé diu «la meua pau» –continua el passatge omès– per distingir la pau dels sants de la pau del món, la qual és més aparent i fingida que vertadera. Per això segueix: «Jo vos done la pau que el món no dóna (Jn 14, 27), perquè el món la dóna carnalment, jo espiritualment; el món temporalment, jo eternament; el món per fora, jo en l'interior». | 13 en ... home] Corella incorpora aquest incís, el qual no es troba en l'obra ludolfina (VC, 591b). | 14-15 E ... exalçada] Corella es basa en aquest passatge en un comentari de sant Agustí d'Hipona que apareix en l'original llatí (VC, 591b), però que el mestre en teologia el resumeix en gran mesura, el modula, reformulant-lo en primera persona, com si fossen paraules de Jesús, i per últim n'omet la font. El passatge llatí explica que cal que es congratule la natura humana, la qual va ser assumida pel Verb unigènit perquè siga constituïda immortal en el cel; perquè la terra fos sublim de manera que la pols incorruptible se'ls a la dreta del Pare. Qui hi ha ací que no s'alegre, si estima així Crist, i la seua natura, ja immortal, es congratula en Crist, que no espere ell mateix –acaba el passatge resumit– ser immortal per Crist? | 15 Pare, exalçada] Tot seguit, Corella omet una interpretació (VC, 591a), en què s'indica, en boca de Jesús: «Vos convé, és a dir, és útil per a vosaltres que jo me'n vaja (Jn 16, 7), pujant al Pare, perquè em conegueu espiritualment i deixeu de conèixer-me ja segons la carn, i no vos acontenteu amb el Verb fet carn, com si fos llet».

sic diligit Christum, et suam naturam jam immortalem gratuletur in Christo, atque ipsum speret futurum esse per Christum?

Et iterum: *Expedit*, id est utile est *vobis, ut ego vadam*, scilicet ad Patrem ascendendo, ut spiritualiter me cognoscatis, et carnaliter jam me nosse desistatis, ne Verbo carnem facto, quasi lacte contenti sitis.

Et vere *expedit: si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero mittam eum ad vos*. Si hanc carnalem dilectionem a vobis abire non fecero, non eritis digni ut Para- {592a} cletus veniat ad vos, quamdiu enim de me carnaliter sentietis, non eritis idonei ut Spiritum Sanctum recipiatis: non quod positus in terra non posset dare, sed quia illi non sunt idonei accipere, nisi eum secundum carnem nosse desistant, quo magis spirituales effecti, magis ad coelestia amplectenda ejus deitate anhelant.

In tantum enim mundus est Spiritus, quod in nullo quiescit nisi in eo qui omnino est spiritualis, nullo carnali solatio impeditus.

Ubi Bernardus: Delicata est divina consolatio, et non datur admittentibus alienam.

Ubi et Hugo: Idcirco nimirum Dominus Jesus discipulis se subtraxit corporaliter, ut eum discerent amare spiritualiter. Ascendit siquidem in coelum, ut corda post se traheret, ut dilectio pergeret post dilectum. Sed et usque hodie Christus amicos suos, quasi quadam corporali praesentia consolatur in Scriptura sacra, et Ecclesiae sacramentis, atque aliis visibilibus exercitiis virtutum, quorum aliquando dispensatorie subtrahit usum, ut spiritualis amoris dulcedinem, tanto purius percipiant, quo nihil foris habent etiam in opere virtutis ad quod mentem suam per intentionem effundant: haec Hugo.

Pensandum ergo est, quia si praesentia carnis Filii Dei impedit Spiritus receptionem, quanto magis carnalis affectus in nobis impediatur eandem.

«Gran expedient és a vosaltres que yo me'n vaja, perquè si no me'n vaig, no vendrà lo Sant Spirit sobre vosaltres. Corporalment amau a mi hi aveu pensat que temporalment regnaré en lo regne de Judea, hi per ço és mester que de la vostra corporal vista me aparte, que may apendreu spiritualment a- {178a} mar-me si no dexau corporalment mirar-me. Hi axí, lo Sperit Sant no vendria en vosaltres si a la celestial spera los ulls de vostres penses no miren.»

Diu Ugo com devem mirar hi atendre, si lo mirar de la carn del Fill de Déu la venguda del Spirit Sant empachava, quant més les nostres carnals affections la empachen!

Ⓜ 5 mester] mestre | 10 devem] deuen

Ⓜ 1-9 *Gran ... miren]* Corella reformula l'original llatí (VC, 591b-592a), en què s'exposa, també com si Jesús estigués parlant en primera persona (veg. nota anterior): «Vos convé vertaderament; si no me'n vaig, el Paràclit no vindrà a vosaltres, en canvi, si me'n vaig, vos l'enviaré (Jn 16, 7). Si no faig anar-se'n de vosaltres aquesta estima carnal, no sereu dignes que el Paràclit vinga a vosaltres; mentre em senti carnalment, no sereu idonis per rebre l'Esperit Sant»; no que ell –continua el text llatí resumit, ara en tercera persona–, posat en la terra, no puga donar-lo, sinó perquè ells no són idonis per rebre'l, si no deixen de conèixer-lo segons la carn; com més espirituals es facen, més anhelaran per la seua divinitat –acaba el passatge reformulat– abraçar les coses celestials. Per tant, Corella agrega la glossa: «hi aveu pensat que temporalment regnaré en lo regne de Judea», la qual té com a objectiu ressaltar les expectatives terrenals que els deixebles havien posat en la natura humana de Jesucrist, en detriment, per tant, de la divina (veg. p. 652,1-4). | 8 *spera]* Esfera (DCVB, s.v. *espera*). | 9 *no miren]* Immediatament després, Corella elimina un ampli passatge de l'original llatí (VC, 592a), en què s'exposa que l'Esperit és tan net que no descansa en res sinó en aquell que és completament espiritual, no impedit per cap solaç carnal. A continuació, Roís de Corella suprimeix una citació de sant Bernat de Claravall, en què s'indica que la consolació divina és delicada i no es dóna als qui n'admeten una altra. Per últim, l'autor valencià omet també una àmplia citació d'Hug de Sant Víctor, en què es diu que per això, sens dubte, es va retirar corporalment el Senyor Jesús dels deixebles, perquè aprenguessen a amar-lo espiritualment. Va pujar al cel per atraure els cors a ell, perquè l'amor seguís l'amat. Però hui, fins i tot, també Crist consola els seus amics, com una mena de presència corporal, en la Sagrada Escriptura, pels sacraments de l'Església i amb altres exercicis visibles de virtuts, l'ús dels quals retira de vegades perquè, tant purament perceben la dolçor de l'amor espiritual com que no hi ha res fora d'aquest, sinó obres de virtut, cap a les quals bolcar la seua ment per la intenció. | 10 *Diu Ugo]* Corella assigna falsament aquest passatge a Hug de Sant Víctor, atribució que no es troba en VC, 592a, tal volta per influx de l'eliminació prèvia d'una citació d'aquest exegeta (veg. nota anterior).

Haec et his similia eis dicebat, quae corda ipsorum totaliter penetrabant. Non enim de suo discessu aliquid pacifice tolerare poterant.

4. PRAECEPTUM CARITATIS QUO CHRISTIANI COGNOSCENDI SUNT

Secundo circa sermonem mediteris, qualiter cordialiter et instanter Dominus Jesus instruxit discipulos pluribus vicibus in charitate servanda, dicens: *Mandatum novum do vobis*, quo scilicet dispositi ad meam sequelam eritis, videlicet, *ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*, hac enim via sequendus est Dominus.

Non dicitur *novum*, quantum ad substantiam, quia fuit datum in Veteri Lege, quae etiam praecipit proximos diligere, non tamen pro eis mori; sed dicitur *novum*, quantum ad mandati formam, sicut ipse dilexit nos, qui etiam mori dignatus est pro nobis.

Unus modus renovandi vinum vetus, est quando amisit colorem et saporem, ponendi ipsum cum vino novo et forti, quia ibi recipit colorem et saporem ex fervore vini, et sic dicitur renovari. Mandatum de dilectione fuit valde antiquum, et jam quasi nulli sapiebat, ideo passio Christi, in qua fuit maximus fervor dilectionis, quasi vinum fortissimum illud mandatum renovavit.

Dicitur etiam *novum mandatum* ab effectu, quia animam renovat et hominem novum facit; dilectio enim talis confert novitatem, et aufert vetustatem.

Et iterum: *In hoc*, scilicet signo, quasi in meo proprio caractere *cognoscent*, omnes aperte, *quia mei estis discipuli*, disciplinis meis imbuti, et de schola mea

Aquestes e altres semblants paraules lo Senyor los deya per instrohir-los e mitigar la tristícia que de la sua partida tenien, que lo cor los penetrava. E qualsevol cosa que hoïsen que prengué fonament de la sua absència, en fort manera los entrestia.

5

[4. DEL MANAMENT DE CARITAT, PEL QUAL HOM CONEIXERÀ ELS CRISTIANS]

Aprés, sobretot, cordialment lo manament de caritat los acomana, dient: «Un manament nou vos acomane, en lo qual sobre tots los altres vos dispondreu per a seguir-me: que axí com yo us he amat he us ame, vos ameu los uns als altres.»

10

No és nou manament amar lo prohisme, però renova'l lo Senyor morint per nosaltres; declara'l, augmenta'l e posa'l ell primer en obra;

hi magnifica'l, dient: «En aquest senyal caracte sol, e no en algun altre, conexeran si vosaltres sou mos dexebles. Aquest és lo senyal de la mia scola, aquesta és la insígnia de la milícia mia. Si morts resucitàveu e

Ⓞ 3-5 *E ... entrestia*] Corella reformula l'original llatí (VC, 592a), en què s'exposa que els deixebles no podien tolerar pacíficament qualsevol referència a la seua partida. | 5 *los entrestia*] A continuació, Corella suprimeix la referència sobre la segona cosa que cal meditar en el sermó (VC, 592a), atenent a l'eliminació d'aquesta ordenació realitzada per l'autor valencià prèviament (veg. nota p. 1040,7). | 10 *als altres*] Tot seguit, Corella omet un incís de l'original llatí (VC, 592a), en què es diu que aquest és el camí que cal per seguir el Senyor. | 11-13 *No ... obra*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 592a), en què s'exposa que no es diu «nou manament» quant al contingut, perquè ja va ser donat en la Llei antiga, la qual també manava estimar el proïsme, però no morir per ell. Es diu nou, però, quant a la manera del manament: estimar com ell va estimar, el qual es va dignar a morir per nosaltres. | 13 *en obra*] Immediatament després, Corella omet un passatge de l'original llatí (VC, 592a), en què s'exposa que, quan el vi vell ha perdut el color i el sabor, una manera de renovar-lo és posar-lo amb vi nou i fort, perquè hi rep color i sabor per la fermentació del vi, i així es diu que es renova. El manament de l'amor era molt antic, i ja a quasi ningú li sabia, per això la passió de Crist, en qui hi hagué el màxim fervor d'amor, com un vi fortíssim, va renovar aquell manament vell. S'anomena també «nou manament» per l'efecte, perquè renova l'ànima i fa nou l'home; perquè aqueix amor de caritat confereix novetat –acaba el passatge omès– i lleva vellesa. | 15-16 *mos dexebles*] A continuació, Corella omet dos incisos de l'original llatí (VC, 592a), en què s'exposa que coneixeran obertament que són deixebles de Jesús, amerats de la seua doctrina. | 16-17 *aquesta ... mia*] Corella pren aquesta imatge d'un ampli passatge posterior de l'original llatí que elimina de l'obra valenciana, del qual en rescata a penes dos comentaris (veg. nota p. 1046,4; i nota posterior). | 17-1046,4 *Si ... altres*] Corella altera i amplifica l'original llatí (VC, 592a), en què s'exposa que, encara que expulsen dimonis i facen altres signes, no seran els seus deixebles si no es tenen amor els uns als altres. Així, d'una banda, el mestre en teologia substitueix el signe d'expulsar dimonis pel de ressuscitar els morts, tal volta per considerar-lo més miraculós. Els altres dos signes, «si la vostra carn donàveu a les flames, si-ls vostres béns distribuïeu tots a pobres», són presos d'un ampli passatge eliminat de l'original llatí (veg. nota posterior), que constitueix l'acabament d'aquest subcapítol de l'obra ludolfina, del qual Corella solament pren aquests signes i una imatge anterior (veg. nota posterior).

instructi, non si daemonia ejiciatis, vel alia signa faciatis; sed *si dilectionem habueritis ad invicem*, hoc est enim quod maxime desiderat Dominus.

Quicumque connumeratur militiae alicujus regis, debet portare insignia ejus; insignia autem Christi sunt insignia charitatis; quicumque ergo vult annumerari militiae Christi, debet charitatis caractere insigniri.

Tanquam diceret, secundum Augustinum, alia munera mea habent vobiscum etiam non mei: non solum naturam, vitam, sensum, rationem et eam salutem quae hominibus pecoribusque communis est; verumetiam sacramenta, prophetiam, scientiam, fidem, distributionem rerum suarum pauperibus, et traditionem corporis sui ut ardeant, sed quoniam charitatem non habent ut cymbala concrepant, nihil sunt, nihil eis pro- {592b} dest.

Hic est fons cui non communicat alienus; dilectio sola discernit inter filios Dei et filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi, respondeant omnes, *amen*, cantent omnes *alleluia*, baptizentur omnes, intrent ecclesias, faciant parietes basilicarum: non discernuntur filii Dei a filiis diaboli nisi charitate. Quidquid vis habe, hoc solum si non habeas, nihil tibi prodest; alia si non habeas, hoc habe, et implevisti legem: haec Augustinus.

Et iterum: *Hoc est praeceptum meum ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*, id est ut diligatis opere, ut quod tibi vis fieri facias alteri, et quod tibi non vis fieri, nec tu alteri facias.

5. DILEXIT NOS CHRISTUS TRIPLICITER

Ubi notandum quod tripliciter dilexit nos Christus.

Primo gratuite quia in dilectione nos praevenit, ipse enim incepit, non expectavit, quod nos inciperemus diligere; sic ergo et nos debemus prius diligere proximos, non expectantes praeveniri, seu beneficiari.

Et multo magis debemus Deum rediligere, quia secundum Augustinum, nulla est major ad amorem

majors miracles dels que he fet hi faré acabàveu, si la vostra carn donàveu a les flames, si-ls vostres béns distribuïeu tots a pobres, no sou mos dexebles si així com yo us ame no us amau los uns als altres.»

[5. COM AMÀ CRIST]

Hon devem atendre {178b} que-l Senyor de bon 5 grat, sens interés, primerament nos ama, e no spera que primer lo amem nosaltres. E així devem nosaltres començar en amar nostres prohismes.

E molt més a ell, Déu e Senyor nostre; diu sanct Agostí: «Alguna cosa a dilectió més no convida que 10

Ⓢ 1 acabàveu] acabauen | 2 donàveu] donauen | 3 sou] son | 10 no] nos

Ⓢ 4 als altres] Tot seguit, Corella elimina un amplíssim passatge de l'original llatí, el qual conforma l'acabament d'aquest subcapítol (VC, 592ab), en què, en primer lloc, elimina un incís: açò, estimar-se els uns als altres, és allò que desitja sobretot el Senyor. L'omissió segueix amb un fragment que recupera prèviament i molt parcial el mestre en teologia (veg. nota p. 1045,16-17): aquell que s'uneix a la milícia d'algun rei ha de portar les seues insígnies; les insígnies de Crist són insígnies de caritat; qualsevol que vulga unir-se a la milícia de Crist, ha de ser assenyalat amb el caràcter de la caritat. Com si hom digués, segons sant Agustí d'Hipona: «Altres dons meus també els tenen aquells que no són meus: no sols la natura, la vida, el sentit, la raó i la salut, els quals són comuns als homes i les bèsties; fins i tot els sagraments, la profecia, la ciència, la fe, distribuir les seues coses als pobres i lliurar el propi cos a les flames, però, com que no tenen caritat, no són res, ni res els aprofita, com una esquella sorollosa. Aquesta és la font –continua el passatge omès– que no comunica amb cap altra; sols l'amor discerneix entre els fills de Déu i els fills del diable. Senyen-se tots amb el senyal de la creu de Crist, responguen tots amén, canten tots al-leluia, bategen-se tots, entren a les esglésies, facen parets de basíliques: no són discernits els fills de Déu dels fills del diable sinó per la caritat. Qualsevol cosa que hom tinga, si no té com a mínim la caritat, no li aprofita de res; si no té altres coses, que tinga açò, i haurà acomplert la llei». Seguidament, Corella també suprimeix un altra citació del sant africà, en què s'exposa que, «aquest és el meu manament: que vos estimeu els uns als altres tal com jo vos he estimat» (Jn 15, 12), és que s'estime amb les obres, a fi que allò que vols que et facen, ho faces tu en els altres; i el que no vulgues que et facen, no ho faces tu en els altres. Per últim Corella també elimina l'inici del següent subcapítol, en què s'indica que cal notar que Crist va estimar l'home de tres maneres (veg. notes pp. 1047,9; 1047,15).

invitatio, quam praevenire amando, et nimis durus est animus qui dilectionem, etsi nolebat impendere, nolitet rependere.

[111]

Et quia per charitatem Christus ad nos redimendos venit, sectemur charitatem, ut per hanc, qua ad nos Christus descendit dilectionis viam, etiam nos ad ipsum possimus ascendere.

[111] Dilectio ergo Dei causa est dilectionis nostrae, sed non e converso: non enim quia nos diligimus Deum, diligit nos; sed quia diligit nos, diligimus eum, et quia eum, et proximum.

Secundo efficaciter, quod patet per opus, dando seipsum, et ponendo animam pro nobis, quia probatio dilectionis, exhibitio est operis. Nos ergo hoc exemplo efficaciter et fructuose invicem diligamus,

secundum illud Joannis: *Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate*. Et multo magis Deum diligamus, ut sermonem et mandata ejus servemus.

Tertio recte, quia hanc dilectionem ad nostram beatitudinem ordinavit, et ut ad Deum nos traheret; non sicut homines sese invicem carnaliter, et pro commodo terreno diligentes. Sic ergo et nos in proximis, non quod beneficii est, seu dilectionis, sed quod Dei est debemus diligere, et invicem ad hoc, ut Deum habeamus. Sunt enim: amici naturae, et sunt

prevenir e començar amar al qui voleu que us ame; e molt és dur aquell ànimo que, si amar lo comença, que no ame, si primer lo amen.»

Nostre Senyor Déu a nosaltres primer nos ama hi per amor és devallat a nosaltres, hi per amor vol que pugem a ell nosaltres. 5

Donchs, per exemple de la amor sua, devem amar lo prohisme hi no sperar que ell primer nos ame.

Hi à'ns amat lo Senyor ab eficàcia; posant la sua amor en efecte, ha donat la sua vida per nosaltres; à'ns amat de verdadera e sincera amicícia, no endreçant la amor a utilitat sua, mas a la nostra, que per fer-nos pujar a la eterna glòria és devallat a la mort e a totes les dolors humanes. Hi per lo semblant, devem nosaltres amar nostres prohismes. 15

Ⓢ 2 que¹] qui | lo] no | 11 sincera] sancera

Ⓢ 3 lo amen] Immediatament després, Corella se salta un passatge de l'original llatí (VC, 592b), el qual reprendrà a continuació (veg. nota posterior). | 7-8 Donchs ... ame] Corella desplaça fins a aquest punt un passatge previ (veg. nota anterior) i també el reformula (VC, 592b), en què s'exposa que l'amor de Déu és la causa perquè l'home ame, i no al contrari; no perquè l'home ame Déu, ell ama l'home, sinó perquè ell ama l'home, l'home l'ama a ell, i per ell al proïsme. | 9 Hi ... eficàcia] Corella omet que eficaçment és la segona manera en què ha amat Crist l'home (VC, 592b), seguint la supressió que ha realitzat a l'inici d'aquest subcapítol (veg. nota p. 1046,4) | 10-14 àns ... humanes] Corella amplifica l'original llatí (VC, 592b), en què s'exposa tal solament que la prova de l'amor es mostra per obres. L'amplificació realitzada per Corella té en compte, d'una banda, i de manera referencial, els diferents tipus d'amistat que apareixen en un fragment posterior de l'original llatí que ell omet (veg. nota següent); de l'altra, la redempció de l'home que ja havia comentat suara (veg. p. 1047,9). | 15 nostres prohismes] A continuació, Corella suprimeix un passatge de l'original llatí (VC, 592b), en què, en primer lloc, omet un verset neotestamentari que confereix autoritat a l'ensenyament previ, segons sant Joan: «No estimem amb frases i paraules, sinó amb fets i de veritat» (1Jo 3, 18). Molt més cal estimar Déu, de manera que hom complexca la seua paraula i els seus manaments. Tot seguit, Corella omet la tercera manera en que Crist va amar l'home (veg. nota p. 1046,4), rectament, perquè aquest amor el va ordenar per a la felicitat eterna i per a portar l'home a Déu, no com aquells que es volen carnalment i per favors terrenals. Així, cadascú cal que estime el proïsme, no pel que és de benefici o de sensualitat, sinó pel que és de Déu, els uns als altres, perquè obtinga a Déu. Hi ha amics de natura, hi ha amics de fortuna, i hi ha amics de gràcia, i sols aquests últims –acaba el passatge omès– són aprovats per Déu.

amici fortunae, et sunt amici gratiae, et hi ultimi soli approbantur a Deo.

Licet enim in dilectione proximi, includatur dilectio Dei tanquam principalior, quia proximus non est diligendus nisi propter Deum; Salvator tamen hic magis facit mentionem expressam de dilectione proximi, quam Dei, cum dicit, *invicem*, quia intendebat Apostolos inducere ad aedificationem, et consolationem fidelium, et ad perferendas tribulationes persecutorum, ad quod necessaria est charitas proximi, quae tamen ut dictum est, includit charitatem Dei.

Hi ab tot que sia principal l'amor de Déu, en la qual l'amor del prohisme se tanqua, però ací lo Senyor més fa menció de la amor del prohisme perquè les coses sensibles més la nostra voluntat moven, hi natural inclinació nos convida que a nostres semblants tingam 5
amicícia.

Diu sant Joan en la sua canònica: «Qui no ama son prohisme, que ab los ulls corporals mira, com amarà a Déu que {178c} no-l pot veure?»

Diu sant Gregori: «Per aquelles coses que coneix la 10
nostra pensa puja a cogitar aquelles de les quals encara no té conexença. Hi amant les coses que sensiblement té conegudes, aprén de amar les que per los senys no-s poden conéixer.» Hi axí, amant lo prohisme, semblant a ell, creatura a ymatge de Déu creada, apendrà amar lo 15
Creador qui l'à feta. Hi per ço, lo Senyor als apòstols, qui encara no eren perfets, a les coses que són pus manifestes los comença.

Hi aquest orde porta natura, segons diu en los seus *Físichs* Aristòtil. 20

© 16-1048,4 *Hi ... amicícia*] Corella modifica l'original llatí (VC, 592b), en què s'exposa que, encara que en l'amor del proïsme s'incloga l'amor de Déu com a principal, perquè el proïsme no s'ha d'amar sinó per Déu, el Salvador, no obstant, fa ací menció expressa de l'amor al proïsme, més que de l'amor de Déu, quan diu «els uns als altres», perquè tenia la intenció d'induir als apòstols a l'edificació i a la consolació dels fidels, i a suportar les tribulacions dels perseguidors, per a la qual cosa cal l'amor de caritat del proïsme, la qual, tot i això, com s'ha dit, –acaba el passatge reformulat– inclou l'amor de Déu. Per tant, Corella elimina la causa que assigna el monjo cartoixà al fet que Jesús mencione en primer lloc l'amor al proïsme que no l'amor de Déu, és a dir, consolar els fidels davant de les dificultats, i el mestre en teologia n'assigna una altra, una causa d'ordre natural, la via de coneixença de Déu per mitjà de les coses sensibles, presa per Roís de Corella de la *Postilla* de Nicolau de Lira (1603: vi, 1409; postil·la a 1Jo 4, 20), en concret, de les glosses que aquest exegeta francès desenvolupa en 1Jo 4, 20, verset que el teòleg valencià afegeix tot seguit (veg. notes posteriors). | 5-7 *Diu ... veure*] Corella agrega aquest verset de la Primera carta de Joan (1Jo 4, 20), per tal de conferir autoritat a un argument que ha incorporat suara (veg. nota anterior); justament, més amunt (veg. nota p. 1047,15), Corella ha eliminat un verset d'aquesta mateixa epístola, per la qual cosa aquesta incorporació en supleix formalment aquella prèvia. | 8-16 *Diu ... comença*] La inclusió d'aquesta citació de sant Gregori Magne en el *Cartoixà* és inspirada per les *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira (veg. nota p. 1047,16-1048,4), en què s'exposa: «Qui enim non diligit fratrem suum, etc», ad cuius intellectum sciendum quod dupliciter est aliquid causa dilectionis: uno modo, sicut id quod est ratio diligendi, et hoc modo bonum alicuius est ratio diligendi ipsum, nam unum quodque diligitur in quantum bonum; alio modo, sicut id quod esta via quedam ad acquirendum dilectionem, et hoc modo visio alicujus est causa dilectionis ejus, non tamen sic quod ea ratione sit diligibile, sed quia per visionem hujus ducitur quis ad dilectionem ejus. Igitur, non oportet quod illud quod est magis visibile, sit magis diligibile vel magis diligatur, sed bene illud quod prius nobis occurrit ad diligendum. Et hoc modo arguit Apostolus: proximus eo quod est nobis magis cognitus, occurrit nobis primo diligendus, propter quod si aliquis proximum non diligit argui potest quod Deum non diligit, non quia proximus sit magis diligendus, sed quia nobis primo occurrit diligendus, ut dictum est. Unde dicit Gregorius, Homelia xxvii: «Ex his quae animus novit, surgit ad incognita quae non novit; et per hoc quod scit notum diligere, discat et incognita amare». Et sic intelligitur quod dicitur hic: «qui non diligit fratrem suum quem videt». Et sic occurrit primo sibi diligendus ratione similitudinis in specie, Ethicorum iii: «Omne animal diligit sibi simile, etc». «Deum quem non videt», et sic primo non occurrit diligendus, «quomodo potest diligere», quasi dicat: non est probabile, quia dilectio proximi est quaedam via ad dilectionem Dei, non tamen sequitur propter hoc quod sit major vel perfectior, sed magis e converso. Nam illud quod est prius in via generationis, est posterius ordine perfectionis, sicut patet de puericia et statu virili. «Et hoc mandatus habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligit et filium suum», Matthaeus xxii, ubi praeceptum de dilectione proximi conjungit mandato de dilectione Dei». El text de sant Gregori Magne citat per Nicolau de Lira i per Corella pertany, efectivament, a les *Homiliae in evangelia* (PL 76, cols. 1114d-1115a). | 17-18 *Hi ... Aristòtil*] El text aristotèlic a què fa referència l'autor valencià és la *Metafisica* d'Aristòtil, en què es tracta, en el capítol primer, de l'ordre de les coses estimades. Aquesta vaga referència de l'autor valencià a l'obra del filòsof té l'origen en la postil·la de Nicolau de Lira que Corella incorpora al *Cartoixà* (veg. nota anterior). En el text de l'exegeta francès, però, es menciona l'*Ètica a Nicòmac*: «Et sic occurrit primo sibi diligendus ratione similitudinis in specie, Ethicorum iii: «Omne animal diligit sibi similem, etc»»; l'autor valencià, que no veuria clara aquesta remissió a l'*Ètica*, va buscar en un text del mateix autor, i se'n recíeix assignant-la a la *Metafisica*. El text, però, és un verset veterotestamentari: «Tots els animals estimen els de la seua espècie, i tot home estima els altres homes» (Sir 13, 19).

6. SIGNA DILECTIONIS

Et iterum: *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Dilectionem vocat hic signum, et probationem dilectionis, id est exhibitionem operis, transferens de causa ad effectum. Et quidem nullum majus dilectionis argumentum est, quam ponere animam pro amicis, hoc enim est ultimum signum amoris, ultra quod non est aliud inveniri.

Amor namque per quatuor signa potest manifestari: primo, per verba, quando enim cor abundat in amore, tunc os abundat in sermone, quia, *ex abundantia cordis os loquitur*; secundo, per collata beneficia, et istud est majus signum quam primum, quia multi servient de verbis suis, qui non servient de suis rebus; tertio, per obsequia personalia, et istud est adhuc majus signum quam primum vel secundum, multi {593a} enim servient de sua substantia, qui non servient de sua persona; quarto per adversa, quando scilicet quis pro amore amici se exponit morti, multi enim darent personam ad serviendum, qui non darent animam suam ad moriendum.

In hoc ergo quod Christus pro nobis crucifigi et mori voluit, infinitam nobis charitatem ostendit.

Ubi Gregorius: Mori etiam pro inimicis Dominus venerat, et tamen positurum se animam pro amicis dicebat, ut nobis ostenderet, quia cum diligendo lucrum facere de inimicis possumus, etiam ipsi amici sunt qui persequuntur. Consequens ergo est, ut quemadmodum Christus animam pro nobis posuit, sic et pro animas pro fratribus ponamus.

Quatuor enim sunt diligenda per ordinem ex charitate, scilicet: Deus, anima, proximus, et corpus. Et ideo cum charitas sit ordinata: pro ipso Deo, qui est primum et maximum diligibile, ex charitate debent alia

[6. DELS SENYALS D'AMOR]

Diu més lo Senyor: «Algú no pot tenir major amor de aquesta: que la sua ànima per sos amichs pose.» Aquest és lo darrer e major senyal de amicícia, fora del qual no n'i ha major algun altre.

Per quatre senyals l'amor se manifesta: lo primer, en 5 paraules, quant per abundància del cor parla la boca; segonament, per donatius e beneficis, hi aquest major que-l primer se conta; terçament, per serveys de la presona pròpia, hi aquest és major senyal que-ls primers altres; quartament, quant lo amich, per 10 verdadera amistat, per lo seu amich posa la vida.

Tots aquests senyals de amor lo Senyor mostrà per nosaltres, preÿcant en paraules, beneficant-nos en obres, treballant e circuhint la terra de Judea; e lavant los peus als apòstols, e dexant-nos lo seu cors en vianda, e 15 finalment, morint en la creu perquè nosaltres vixquésem.

Qua- {178d} tre coses per orde de caritat deven 20 esser amades: Déu, la pròpia ànima, lo prohisme e lo cors propi. Déu primer, qui és sobiranament amable,

ⓐ 13 nos] vos

ⓐ 2 amichs pose] A continuació, Corella suprimeix un breu comentari (VC, 592b), en què s'indica que ací l'amor s'anomena senyal, i la prova de l'amor, és a dir, mostrar-lo per obress, transferint de la causa a l'efecte. | 4 algun altre] Tot seguit, Corella elimina un incís de l'original llatí (VC, 592b), en què s'exposa que aquest és el darrer senyal d'amor, més enllà del qual no se'n pot trobar cap altre. | 3-4 en paraules] Immediatament després, Corella suprimeix un breu comentari (VC, 592b), en què es diu que, quan el cor abunda en amor, la boca abunda en paraules. | 8 se conta] Posteriorment, Corella omet una explicació (VC, 592b), en què s'exposa que aquest senyal és major que el primer perquè molts se serviren de les seues paraules, els quals no se serviren de les seues coses. | 10 primers altres] A continuació, Corella obvia un excurs (VC, 592b-593a), en què s'explica que aquest senyal és major que els altres perquè molts se serviren dels seus béns, els quals no serviren amb la seua persona. | 11 la vida] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 593a), en què es diu que molts donarien la seua persona per a servir, els quals no donarien la seua ànima per a morir. | 10-15 Tots ... vixquésem] Corella amplifica l'original llatí (VC, 593a), en què s'indica solament s'exposa que, perquè Crist va voler que el crucificassen i morir per nosaltres, es mostra el seu infinit amor per nosaltres. | 14-15 nosaltres vixquésem] Tot seguit, Corella suprimeix una citació de sant Gregori Magne (VC, 593a), en què s'indica que el Senyor va venir també a morir pels enemics, i deia, però, que posaria la seua ànima pels seus amics, per mostrar que, si amb estima es pot guanyar l'enemic, són també amics aquells que persegueixen. La conseqüència és que, així com Crist va posar l'ànima per l'home, així l'home cal que pose la seua per la dels seus germans.

tria exponi, sicut minus pro majori; pro anima vero propria debet proximus et corpus proprium contemni; et pro salute proximi debet vita corporalis exponi.

7. CARITATIS EXCELLENTIA

Et iterum: *haec mando vobis ut diligatis invicem*, quia aliter nullum solatium habebitis, nisi in vobis invicem habeatis, sed absque dilectione, solatium, et consolationem in vobis invicem habere non potestis.

Praeceptum dilectionis semper inculcat, et tanquam sola dilectio praecipienda sit, eam semper commendat.

Et revera ille qui ait, habe charitatem et fac quaecumque vis, quasi solam caritatem visus est praecepisse; et merito, quia ipsa valet sine usibus multarum virtutum, sed cetera omnia non valent sine ea.

Unde secundum Gregorium, de dilectione quasi de singulari mandato Dominus loquitur, quia omne mandatum de sola dilectione est, et omnia unum praeceptum sunt. Quidquid enim praecipitur, in sola charitate solidatur. Multa sunt per diversitatem operis, unum in radice dilectionis.

Et plura alia hujusmodi dilectionem incitantia Dominus dicebat, quae Joannes hic conscripsit. De dilectione fraterna nullus Apostolorum, tantum loquitur quantum Joannes, et hic et in epistolis suis.

Legitur etiam de eo quod jam senex effectus portabatur ad ecclesiam a discipulis suis, ut fideles instrueret, quibus hoc tantum dicebat: *Filioli, diligatis invicem*, et in hoc est perfectio disciplinae Christianae. Unde dicitur specialiter a Deo dilectus, non solum propter privilegium virginitatis, sed etiam propter specialitatem charitatis.

après la pròpia ànima, en en terç grau la ànima del prohisme, hi après lo cors propi.

[7. DE L'EXCEL·LÈNCIA DE LA CARITAT]

Moltes vegades lo benigne Senyor aquest manament de caritat replica,

5

en lo qual mostra que amar en Déu los uns als altres és la fi de la ley evangèlica.

Hi és molta rahó que-l dexeble amat, Johan, de amor scriva, hi les paraules de tan gran amor del Senyor recite; hi les sues epístoles no són aldre sinó un forn de caritat encesa, que per totes les lletres flames de amor exalen.

Hi axí, legim en la sua vida que, ja vell, quant los dexebles a la sgleya-l portaven per instruir lo poble, que altra cosa no deya, ni sobre altre tema preycava, sinó: «Fillets, amau-vos los uns als altres.» Hi quant li digueren per què tant aquestes paraules replicava, respòs: «Aquest manament nos fa pujar a la eterna glòria, e sens aquest, no algun altre.» E per aquesta caritativa amor, tant com per la virginitat, se diu lo amat dexeble.

© 19-20 *après ... propi*] Corella condensa l'original llatí (VC, 593a), en què es diu que cal exposar les altres tres coses per l'amor, així el menor pel major: per l'ànima pròpia s'ha de menysprear el proïsme i el cos propi; i per la salvació del proïsme cal oferir la vida corporal. [2 *cors propi*] A continuació, Corella elimina l'inici del subcapítol següent (VC, 593a), en què s'exposa que Jesús afegeix: «Això vos mane: que vos estimeu els uns als altres» (Jn 15, 17), perquè altrament no tindreu cap consol –indica el text llatí per boca de Jesús–, sinó en teniu en vosaltres, els uns als altres; sense l'amor, no podreu tenir en vosaltres, els uns als altres, solaç ni consolació. [1-2 *Moltes ... replica*] Corella reformula l'original llatí (VC, 593a), en què s'exposa que Jesús inculca sempre el manament de l'amor, i sempre el mana com si solament l'amor calga ser manat. [4 *caritat replica*] Tot seguit, Corella elimina un passatge (VC, 593a), en què s'exposa que, dient veritat, aquell que diu: «Tin caritat i fes el que vulgues», sembla que mane sols la caritat, i amb raó, perquè la caritat val sense els usos de moltes virtuts, i totes les altres coses no valen sense ella. [4-5 *en' ... evangèlica*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual s'inspira en un comentari de sant Gregori Magne (VC, 593a), el qual és condensat en gran mesura, en què s'indica que el Senyor parla de l'amor com si fos un manament singular, perquè tot manament ve solament de l'amor, i tots els manaments en són un de sol. Qualsevol cosa que es mane sols es consolida en l'amor. Moltes coses són per diversitat d'obres, una –acaba el text llatí– en l'arrel de l'amor. Aquest resum corellà sembla inspirat també en un passatge posterior de l'obra ludolfina (veg. nota p. 1050,14-17). [6-10 *Hi ... exalen*] Corella retorca l'original llatí (VC, 593a), en què s'exposa que el Senyor deia d'aquesta manera moltes altres coses que incitaven a l'amor; cap apòstol va parlar tant de l'amor fratern com Joan, ací i en les seues epístoles. La imatge del «forn de caritat encesa», però no aplicades, com en aquest cas, a les cartes joàniques, ja ha aparegut prèviament en el Cartoixà (veg. nota p. 1026,2-6). [14-17 *Hi ... altre*] Corella amplifica i modula l'original llatí (VC, 593a), en què es diu simplement que en açò està la perfecció de la doctrina cristiana. Per tant, Corella posa en boca de sant Joan uns ensenyaments que no apareixen en aquest punt de l'original llatí, però sí més amunt (veg. nota p. 1050,2). [21 *amat dexeble*] Posteriorment, Corella suprimeix la referència sobre la tercera cosa que cal meditar en el sermó (VC, 593a), atinent a l'eliminació d'aquesta ordenació realitzada per l'autor valencià prèviament (veg. nota p. 1040,7).

8. MANDATORUM OBSERVATIO

Tertio, circa sermonem mediteris, quomodo monuit eos ad observantiam mandatorum suorum, dicens: *Si diligitis me, mandata mea servate*, implendo ea facto, et opere. Quasi diceret: Non ostendatis amorem quem habetis ad me fletu solum, sed in obedientia mandatorum.

In hoc enim mundi hujus potestates suos amicos et fideles probant et cognoscunt, si eis obediunt, et eorum mandata custodiunt,

quia secundum Gregorium, probatio dilectionis exhibitio est operis.

Et iterum: *Qui habet mandata mea et servat ea, ille est qui diligit me,*

scilicet opere et veritate, et non tantum lingua et sermone, hoc est: ille habet veram dilectionem ad me.

Ubi Augustinus: Qui habet in memoria, et servat in vita, qui habet in sermonibus, et servat in moribus, qui habet audiendo, et servat perseverando: *ipse est*, inquit, *qui diligit me*. Opere est demonstranda dilectio; ne sit infructuosa nominis appellatio.

Unde et Joannes: *Qui dicit quia diligit Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est.*

Et iterum: *Si quis diligit me, id est dilectionem in me tendit, sermo- {593b} nem meum servabit,*

id est mandata mea ad faciendum ea; quia obedientia procedit ex amore, qui est in corde. Sermonem ergo et verba Dei tunc servamus, quando facimus quae praecepit, et diligimus quae promisit. Qui autem verba tenet per memoriam, et non cohaeret illis per obedientiam, non sunt ei in beneficium, sed in damnationis testimonium.

Unde Gregorius: Vere diligimus, si a nostris nos voluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria defluit, profecto Deum non amat; quia ei in sua voluptate contradicit. Ille ergo vere amat, cujus videlicet mentem delectatio prava, ex consensu non superat. Nam tanto quisque a superno amore disjungitur, quanto inferius delectatur: haec Gregorius.

[8. DE L'OBSERVACIÓ DELS MANAMENTS]

Amonesta après lo Senyor los mansuets apòstols que-ls seus manaments observen, dient: «Si és ver que-m tingau amor, servau lo que yo us mane. No-m mostreu l'amor solament en la tristícia que teniu de la mia partida, mas en la obediència.»

5

Diu sant Gregori: «Les obres són la experiència de amor verdadera.»

«Aquell qui los meus manaments {179a} serva, aquell me ama.»

Diu sant Joan en la sua canònica: «Lo qui diu que a Déu ama e los seus manaments no serva, diu falsa.»

«Aquell qui verdaderament me ama servarà lo que yo mane.»

Ⓞ 3 *us mane*] A continuació, Corella omet un incís de l'original llatí (VC, 593a), en què s'exhorta a complir els manaments de fet i d'obra. | 5 *la obediència*] Tot seguit, Corella elimina un passatge (VC, 593a), en què s'exposa que els poderosos d'aquest món proven i coneixen en açò els seus amics: si els obeeixen i guarden els seus manaments. | 9 *me ama*] Immediatament després, Corella omet la glossa que acompanya aquest verset evangèlic (Jn 14, 21) en l'original llatí (VC, 593a), en què es diu que estimar Jesús és amb obres i veritat, i no de boca o paraula; aquest és el que l'estima vertaderament. Seguidament, l'autor valencià també obvia una citació de sant Agustí d'Hipona, en què s'exposa que «el qui m'estima» té els manaments en la memòria i els guarda en vida, els té en les paraules i els guarda en els costums, els té en l'oïda i els guarda perseverant. L'amor cal demostrar-lo amb les obres, sinó, amor serà un nom sense sentit. | 13 *yo mane*] A continuació, Corella obvia un ampli passatge de l'original llatí (VC, 593b), en què s'exposa que «qui m'estima, guardarà la meua paraula» (Jn 14, 23), és a dir, els seus manaments per dur-los a terme, perquè l'obediència prové de l'amor, el qual està en el cor. Hom guarda el parlament o les paraules del Senyor quan fa allò que ell mana i estima allò que va prometre. En canvi, aquell que té en la memòria les paraules, però no s'uneix a elles en l'obediència, no li pervenen en benefici, sinó en testimoni de condemna. Posteriorment, Corella també elimina una citació de sant Gregori Magne, en què s'indica que s'estima vertaderament si es coarten les pròpies voluptats. Per tant, aquell que es desvia per desigs il·lícits, certament no estima Déu, perquè el contradiu en la seua voluptat. L'estima vertaderament aquell que té una ment que palesament la delectació malvada no la venç per consentiment. Perquè cadascú tant s'aparta de l'amor suprem –acaba l'omissió del text llatí– com es delecta en l'inferior.

Et iterum: *Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea*, id est ex hoc scietis vos dilectos a me, et quod in dilectione mea qua vos diligo, et in gratia mea manetis, si praecepta mea servaveritis.

Servatio enim mandatorum, est effectus et signum divinae dilectionis; non solum ejus qua nos diligimus, sed et ejus qua ipse diligit nos; ex hoc enim quod ipse nos diligit, monet nos et adjuvat ad implendum ejus mandata, quae impleri non possunt nisi per gratiam.

Ostendit ergo, secundum Augustinum, non unde dilectio generetur, sed unde monstraretur, ut nemo se fallat, dicendo quod Deum diligit, si ejus praecepta non servat. Nam in tantum Deum diligimus, in quantum ejus praecepta servamus; in quantum autem minus servamus, minus diligimus. Nemo praecepta servat, qui non diligit; et nemo diligit, nisi qui servat. Nec prius servamus praecepta, ut nos diligit Christus; sed nisi nos diligit, ea servare non possumus.

9. AMOR DEI NON DEBET NEC POTEST ESSE OTIOSUS

Et iterum: *Vos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis*, id est si opera ostenditis amicitiae et dilectionis:

quia impletio praeceptorum est signum dilectionis, et praeceptum est signum suae voluntatis;

et ideo si ea quae praecepit non facerent, voluntates non consonarent, et sic amici non essent. Secundum Gregorium, amicus, quasi animi custos dicitur.

»Si servau los meus manaments, stareu en la dilectió mia, en la mia gràcia. Preneu aquest senyal: que yo us ame quant fareu lo que yo us mane.»

Acabar los manaments de Déu és senyal hi effecte que-l Senyor nos ama. Hi lavors nos mou hi-ns ajuda a fer lo que ell mana, car sens la sua gràcia quasi no res poria per si lo nostre franch arbitre. Però stà prompte lo Senyor a donar-nos la gràcia, e no solament prompte, mas que la demanem nos convida.

No diga algú que-l Senyor ama si los seus manaments no serva.

[9. COM L'AMOR DE DÉU NO POT NI HA D'ESTAR OCIÓS]

«Los manaments de Déu –diu sant Agostí– són senyals de la voluntat sua.»

Les voluntats dels veraders amichs deven esser concordades. Donchs, si discordau del que-l Senyor mana, de la sua voluntat sou discordades, hi axí, lony de verdadera amicitia.

Ⓢ 9 demanem] demanen | 14 voluntats] voluutats

Ⓢ 12-13 *en ... mane*] Corella reformula l'original llatí (VC, 598b), en què s'exposa, també per boca de Jesús: «En açò vosaltres sabreu que sou estimats per mi, i que vos mantindreu en l'amor meu amb què vos estime, i en la meua gràcia, si garde els meus manaments» Aquesta reformulació és provocada per la voluntat del lletraferit valencià de traduir en rima («ame / mane») l'obra ludolfina, de manera que confereix al passatge un tarannà proverbial, absent de la *Vita Christi*. | 5 *nos ama*] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 593b), en què es diu que guardar els manaments no sols és senyal de l'amor amb què l'home estima, sinó de l'amor amb què Déu estima l'home. | 4-6 *lo ... convida*] Corella agrega tant la referència al lliure albir com la voluntat divina per donar la gràcia, aspectes que no apareixen en l'original llatí (VC, 593b). | 7-8 *No ... serva*] Corella resumeix enormement un comentari de sant Agustí d'Hipona (VC, 593b), en què s'indica que així mostra el Senyor no on es genera l'amor, sinó on es mostra, perquè ningú s'equivoque dient que estima Déu si no guarda els seus manaments. Perquè tant s'estima a Déu com es guarden els seus manaments; com menys es guarden, menys se l'estima. Ningú guarda els manaments si no estima; i ningú estima si no els guarda. Hom no guarda primer els manaments perquè Crist l'estima; sinó que, si no l'estima Crist, no els pot guardar. | 11 *no serva*] Immediatament després, Corella elimina l'inici del següent subcapítol (VC, 593b), en què Jesús afegeix: «Vosaltres sou els meus amics si feu el que jo vos mane» (Jn 15, 14), és a dir, si mostreu obres d'amistat i d'amor. | 9-10 *Los ... sua*] Corella apropia falsament aquest passatge a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en l'original llatí (VC, 593b), tal volta per influència d'una citació anterior del sant africà que ha sigut omesa (veg. nota p. 1052,7-8). A més, el mestre en teologia simplifica el fragment llatí, en què es diu que el compliment dels manaments és senyal d'amor, i el manament és senyal de la voluntat de Déu. | 11-14 *Les ... amicitia*] Corella reformula l'original llatí (VC, 593b), en què s'exposa que, d'aquesta manera, si hom no fa aquelles coses que Déu mana, no consona amb ell, i així no n'és amic. A continuació, Corella suprimeix una interpretació de sant Gregori Magne en què interpreta amb un joc de paraules el mot *amicus*, «amic», com *animi custos*, «guardià de l'ànima».

Unde non immerito qui voluntatem Dei in praeceptis ejus custodire dicitur, illius amicus vocatur.

Et secundum eundem, magna est misericordia Redemptoris, et dignitas hominum esse amicos Dei. Sed audisti gloriam dignitatis, cum dicitur: *Vos amici mei estis*; audi et laborem certaminis, cum subditur: *Si feceritis quae ego praecipio vobis*.

Unde et ait Augustinus: Cum servus bonus esse non possit, nisi praecepta Domini sui fecerit, hinc amicos suos voluit intelligi, unde boni servi possunt probari.

O magna bonitas Dei! Cum ei pro conditione reddere debeamus obsequia, utpote servi Domino, famuli Deo, subjecti potenti, mancipia Redemptori, amicitiarum nobis praemia promittit ut a nobis obsequia debita servitutis extorqueat; ut quos nolle servire conspicit, sponte suorum beneficiorum possit promissionibus invitare: haec Augustinus.

Nullus ergo sine operis attestazione credat se Deum diligere; sed ut ait Gregorius, de dilectione Conditoris lingua, mens et vita requiratur. Nunquam est Dei amor otiosus, operatur etenim magna si est; si vero operari renuit, amor non est. Nemo itaque debet credere quod Deum diligit, qui eum saepe corde non cogitat, qui eum saepe ore non laudat, qui ejus mandata opere non servat.

Unde Gregorius: Si ab aliquo quaeratur, utrum Deum amat, libere respondet, ita; sed constat ut ipse dicit, quod probatio dilectionis, exhibitio est operis;

ergo si vere Deum diligis, quaerendum est a corde, ab ore, ab opere.

{594a} Primo a corde, quia quod amat, de eo saepe cogitat; unde luxuriosi saepe cogitant de deliciis carnis, avari de divitiis, superbi de eminentiis, et viri vere spirituales de divinis. Si ergo non saepe de Deo cogitas, non credas te vere amare eum. Item, homo maxime de eo cogitat, quod prae ceteris amat; ergo si de mundo magis quam de Deo cogitas, mundum magis quam Deum amas.

E per ço amichs de Déu se nomenen aquells qui los seus manaments serven.

Diu sanct Agostí: «O, gran bondat divina! Com siam tenguts presentar-li servicis axí com servents al Senyor, creatures al Creador, catius a Déu redemptor, per amor e vera amistat vol que per profit nostre li presentem los serveys que li són obligats per deute; que si no-l volem servir com a servents per temor, lo vullam amar com amichs per verdadera amor.»

Si algú vol saber si a Déu ama, demane-u al cor, a la boca y a les obres.

Primerament al cor, en què pensa: los qui en la carn se {179b} deliten, jamás aldre sinó los carnals delits pensen; los avars en les pecúnies; los superbos en les preheminències. Donchs, si-l teu cor sovint en Déu no cogita, no cregues que a Déu ames. Cascú molt ama en lo que molt pensa, hi en lo que més ama més pensa. Donchs, si en lo món hi en les coses de aquell més que en Déu penses, més lo món que Déu ames.

Ⓜ 2 *manaments serven*] Tot seguit, Corella elimina un passatge de l'original llatí (VC, 593b), en què s'indica que, segons sant Gregori Magne, gran és la misericòrdia del Redemptor i la dignitat dels homes de ser amics de Déu. Però, així com s'ha escoltat la glòria de la dignitat, quan digué: «Vosaltres sou els meus amics», cal escoltar el treball en la lluita, quan diu: «Si feu el que jo vos mane». A continuació, Corella omet també el començament d'una citació de sant Agustí d'Hipona, en què s'exposa que, així com el bon servent no pot ser-ho si no fa els manaments del Senyor, en açò vol donar a entendre quins són els seus amics, on es poden provar els bons servents. | 6-8 *que² ... amor*] Corella retorca l'original llatí (VC, 593b), en què s'exposa que aquells que Déu albira que no volen servir, els puga convidar voluntàriament amb les promeses dels seus beneficis. En el text corellà són destacables els jocs de paraules per derivació: «servir / servents», «amar / amor», amb al·literació amb «amichs»; també la rima «temor / amor», per crear en el text una sensació eufònica, i l'estructura paral·lelística de les dues oracions. | 10 *verdadera amor*] Immediatament després, Corella obvia un passatge (VC, 593b), en què s'indica que no crega ningú que estima Déu sense el testimoni de les obres; sinó que, com diu sant Gregori Magne, respecte de l'amor del Creador es requerixen la llengua, la ment i la vida. L'amor de Déu mai no està ociós; si està, certament obra grans coses; si en veritat renuncia a fer-les, no és amor. No ha de creure ningú que estima Déu si no pensa de cor en ell sovint, si no el lloa de paraula sovint, si no guarda els seus manaments amb les obres. Posteriorment, Corella suprimeix una altra citació de sant Gregori Magne, en què es comenta que si es pregunta a algú si estima Déu, de seguida respon que sí, però és palés, segons diu el sant, que la prova de l'amor és demostrar les obres. | 18 *hi ... pensa²*] Corella agrega aquest comentari, el qual no es troba en l'original llatí (VC, 594a).

Secundo, si Deum diligis, a lingua tua requiras; quia *abundantia enim cordis os loquitur*. Nam idem est verbum cordis et oris, sed in corde est nudum, in ore vestitum, lingua ergo libenter illum nominat, quem cor amat; et ideo si plus de mundo, quam de Deo fatur, magis mundum, quam Deum diligere convincitur.

Tertio, an Deum diligas, ab opere tuo requiras, non enim potest ignis esse, et non ardere. Si ergo ignis divinus est in corde tuo, non poteris vacare otio; sed si otio vacas, ignem non habes, quia ut scriptum est: Charitas non est otiosa, operatur enim, si est; si operari renuit, charitas non est.

Ad hoc ergo quod quis Christum veraciter diligat, necesse est, ut Deo amando nihil praeponat, et proximum suum sicut se diligat, ac dilectionem corde, ore, et opere ostendat.

Hoc etiam quod dictum est: *Vos amici mei estis*, dupliciter potest intelligi, secundum quod amicus dupliciter dicitur, scilicet qui amat, et qui amatur; et secundum utrumque verum est quod subdit: *Si feceritis quae ego praecipio vobis*, quia et qui Deum amant, mandata ejus servant, et quos Deus amat, mandata illius servant, in quantum conferendo eis gratiam suam adjuvat ad servandum. Sed, ut visum est, mandatorum observatio non est divinae amicitiae causa, sed signum, scilicet quod Deus diligat nos, et quod nos diligamus eum. Et plura alia hujusmodi Dominus tunc dicebat.

10 PATIENTIAE COMMENDATIO, EO QUOD CHRISTUS ET IPSE ODIU FUIT OBNOXIUS ET TRISTITIA VERTETUR IN GAUDIUM

Quarto, circa sermonem mediteris, qualiter dando eis confidentiam circa pressuras, quas eis praedixit esse venturas,

praemunit et hortatur ipsos ad patientiam, ne deficiant in tribulationibus, dicens: *Si mundus vos odit*, id est mundani, et amatores mundi, qui deliciis, et

Segonament, enterroga la tua lengua de qui més parla ni en quines paraules més se delita, hi axí poràs veure a qui més ames.

Terçament, les tues obres enterroga, que no és possible que-l foch stiga que no creme. Si verdadera 5 amor e caritat dins tu crema, a la part de fora per obres és mester que-s mostre, hi que los prohimes scalfe, los pobres visite e totes les obres de caritat e misericòrdia acabe.

[10. DE LA RECOMANACIÓ DE PACIÈNCIA, DELS QUI ODIARAN CRIST I DE LA TRISTESA QUE ES CONVERTIRÀ EN GOIG]

Aprés de aquestes dolces mel·líflues paraules, 10 confortà lo Senyor los temerosos dexebles hi a paciència los exortà perquè en les tribulacions no

© 19-21 *Segonament ... ames*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 594a), en què es comenta que en segon lloc, si hom estima Déu, cal que ho requeresca a la seua lengua, «perquè del que sobreix del cor, en parla la boca» (Mt 12, 34). Perquè la paraula del cor és la mateixa que la de la boca, però en el cor està nua i en la boca vestida; la llengua anomena voluntàriament aquell que el cor estima, per això, si parla més del món que de Déu, s'ha de convèncer que estima més el món que Déu. | 23-1054,2 *Si ... acabe*] Corella modifica l'original llatí (VC, 594a), en què s'indica que si el foc diví està en el cor del fidel, no pot vagar ociosament; si vaga ociosament, no té foc, perquè està escrit: l'amor no està ociós; si està, obra; si renuncia a obrar, no és amor. | 1-2 *misericòrdia acabe*] A continuació, Corella elimina un ampli passatge de l'original llatí (VC, 594a), en què s'exposa que, perquè algú estime vertaderament Crist, cal que no antepose res a estimar Déu, que estime el proïsme com a ell mateix i que mostre l'amor en el cor, en la paraula i en l'obra. El que s'ha dit: «Vosaltres sou els meus amics», es pot entendre de dues maneres, segons el que s'ha comentat sobre els dos tipus d'amics: del qui estima i del qui és estimat; i segons ambdues, és veritat el que afegeix: «Si feu el jo vos mane», perquè els qui estimen Déu guarden els seus manaments, i aquells a qui estima Déu guarden els seus manaments, en tant que ell els confereix la seua gràcia per guardar-los. Però, com s'ha vist, l'observança dels manaments no és causa de l'amistat divina, sinó senyal que Déu estima l'home i que l'home l'estima a ell. I el Senyor deia moltes més coses –acaba el passatge omès en aquest subcapítol– semblants a aquesta. Posteriorment, Corella, en l'inici del següent subcapítol, suprimeix la referència sobre la quarta cosa que cal meditar en aquest sermó, atenent a l'eliminació d'aquesta ordenació realitzada per l'autor valencià prèviament (veg. nota p. 1040,7), la qual meditació és per donar-los confiança en les angoixes futures que els prediu. | 10 *Aprés ... paraules*] Corella incorpora aquesta oració, la qual no apareix en l'original llatí (VC, 594a), i que supleix el començament propi del subcapítol llatí (veg. nota anterior).

honoribus sunt dediti, *scitote*, ad consolationem vestram, *quia me priorem vobis odio habuit*.

Unde scriptum est: *Odio habuerunt me gratus*.

Quasi diceret, secundum Chrysostomum, scio hoc esse durum et difficile, sed propter me patiemini;

[112]

Grandis consolatio membris ex capite, quia non debent conditionem capitis refutare.

[112] et ideo non dolere, sed et laetari oportet, et sufficit vobis in consolationem propter me haec pati.

Unde Augustinus: Cur se membrum supra verticem extollit? Recusas esse in corpore, si non vis odium mundi sustinere cum capite.

Deinde ostendit, cur odit eos mundus, scilicet quia non sunt de mundo, id est ex parte ejus; nihil enim commune cum terra est eis, sed coelestium facti cives, et propter hoc mundi odium patienter est sustinendum.

Unde et Chrysostomus: Hoc est virtutis augmentum, a mundo odio haberi; unde dolere oportet, si a mundo diligeremini, hoc enim esset malitiae vestrae ostensivum.

Unde et Gregorius: Nam perversorum derogatio, vitae nostrae approbatio est; quia jam ostenditur nos aliquid justitiae habere, si illis displicere incipimus qui non placent Deo.

Et quia exemplo sui, quo aliud majus et melius non est, monuit ad ferenda odia mundi, subdit quare eum debeant imitari, quia ille Dominus, ipsi servi.

Mementote, inquit, *sermonis mei, quem dixi vobis: Non est servus major Domino suo. Si, pro quia, me*

defallisen, dient: «Si lo món vos avoreix, sapiau que primer ha avorrit a mi que no a vosaltres.

»No és rahó que les parts del cors sobre lo cap pugen; gran consolació és a vosaltres que primer lo món aja avorrit a mi, e que per mi tingua en hoy a vosaltres;

»preneu, donchs, confort e alegria, que per mi soferiu qualsevol mal que-l món vos dóna.

»Que y tinga en hoy és la causa perquè no sou del món, mas del meu celestial Regne. Donchs, puys yo us he fet ciutadans e servadors de la mia ciutat superna, l'oy de aquest miserable món comportau- {179c} lo ab alegria, paciència, que no us pot fer perdre l'amistat mia, ans més ab mi us liga, hi en lo meu regne més alts vos puja.»

Diu sanct Gregori: «Desplaure als mals gran senyal és de honesta vida, puys ells són tals que a Déu no plahen.»

»Recor[d]a-vos de les mies paraules: que no és major que-l servent lo Senyor. Donchs, si a mi han

Ⓜ 5 mi] ml | 21 major] mtjor

Ⓜ 1 vos avoreix] Corella elimina la glossa que acompanya aquest verset (Jn 15, 18), en què s'explica que el món són els homes mundans i amadors del món, els quals es lliuren als plaers i els honors. | 2 a vosaltres] Tot seguit, Corella omet un passatge (VC, 594a), en què s'exposa que estava escrit: «M'odien sense motiu» (Jn 15, 25), com si es digués, segons sant Joan Crisòstom: «Sé que és dur i difícil –continua el passatge llatí omès, per boca de Jesús–, però patiu-ho per mi». A continuació, Corella se salta un passatge que reprendrà tot seguit (veg. nota p. 1055,3-4). | 8-1055,2 No ... vosaltres] Corella amplifica l'original llatí (VC, 594a), en què s'exposa que gran consol pervé als membres pel cap, per la qual cosa no han de rebutjar la condició del cap. A més d'aquesta amplificació, Corella modula el text llatí cap a una primera persona, de manera que posa en boca de Jesús aquestes paraules que en l'original llatí s'expressen en tercera persona, i per tant s'atribueixen al monjo cartoixà. | 3-4 preneu ... dóna] Corella desplaça fins a aquest punt un passatge que havia aparegut prèviament en l'original llatí (veg. nota p. 1054,7). | 8 vos dóna] Immediatament després, Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 594a), en què es pregunta: per què un membre vol elevar-se per damunt del cap? Hom rebutja estar en el cos si no vol suportar l'odi del món juntament amb el cap. | 6-12 Que ... puja] Corella amplifica l'original llatí (VC, 594a), en què s'indica que Jesús mostra després per què els odia el món, perquè no són del món, no en formen part; no tenen res en comú amb la terra, sinó que són fets ciutadans celestials, i per això cal suportar pacientement l'odi d'aquest món. La part final d'aquest eixamplament («hi en lo meu regne més alts vos puja») sembla inspirar-se en una citació posterior del Crisòstom que el mestre en teologia omet (veg. nota posterior). A més d'aquesta amplificació, Corella també modula l'obra ludolfina, atés que posar en primera persona, en boca de Jesús, aquest passatge que en la *Vita Christi* apareix en tercera persona, i conseqüentment s'atribueixen al monjo alemany. | 16 vos puja] A continuació, Corella elimina una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 594a), en què s'indica que tenir l'odi del món és augment de virtut; si el món els estimàs, açò seria dolorós, perquè seria ostensible la seua malícia. | 14-15 puys ... plahen] Corella simplifica l'original llatí (VC, 594a), en què s'exposa que alguna justícia es mostra que hom té si comença a desplaure aquells que no plauen a Déu. | 14-15 no plahen] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 594a), en què es diu que, atés que amb el seu exemple, que no n'hi ha major ni millor, els va amonestar Jesús a suportar els odis del món, afegeix per què l'han d'imitar, perquè ell és el Senyor i aquells els servents.

persecuti sunt, quia {594b} sum Dominus, et vos *persequuntur*; qui servi estis; *persequuntur vos* in quibus ego sum, et per consequens me in vobis. Non potest placere servus, quibus displicet Dominus.

Unde Chrysostomus: Quasi diceret: Non vos turbari oportet si communicabitis meis passionibus, quia vos non estis me potiores.

Et iterum: *Mundus quidem*, id est mundani, in deliciis, divitiis, atque ambitione viventes, *gaudebit*, tanquam de me triumphaverit;

quia in triduo mortis Christi Judaei mundo dediti gavisii sunt, credentes extinxisse totam sectam Christi,

vos autem constrictabimini, de mea morte et absentia; *sed tristitia vestra vertetur in gaudium*, in Resurrectione, et apparitione, seu praesentia, et Ascensione, et maxime in Spiritus Sancti missione.

Contristati enim sunt de morte Domini, sed mox de Resurrectione laetati. Nam post lacrymationem et fletum, infudit Deus exultationem et gaudium.

Ubi notandum, quod si cui promitteretur, ab eo qui esset verax et potens facere promissum, quod omnes illius lapides verteret in aurum, utique ille congregaret hinc inde lapides, quam posset plures et majores; nunc igitur promittitur nobis, ab ipso qui veritas est, et potens super omne quod est, quod tristitia nostra vertetur in gaudium, ideo multum libenter debemus sustinere tristitias, et pressuras hujus mundi, in augmentum nostri gaudii.

Unde non dixit: post tristitiam vestram vobis erit gaudium; sed ait: *Tristitia vestra vertetur in gaudium*, ita quod hoc ipsum, quod est tristitiam habere, in cumulum gaudii convertetur.

perseguit, qui só Senyor d'ells hi vostre, no us maravelleu si a vosaltres perseguen. No podeu plaure als qui lo Senyor no és accepte.

»Alegrar-se-ha lo món –que vol dir los mundanals hòmens– que stimaran que mort hi tancat en lo sepulcre de mi han obtés triüfno hi de tots los qui-m seguien.

»Hi vosaltres vos entristireu de la mia mort e absència. Però convertir-se-ha en goig la vostra tristícia quant me veureu ab aquell mateix cors resucitat en glòria, hi quant me veureu pujar ab la carn vostra, hi quant vos trametré lo Sant Sperit après la mia ascensió.»

Deu dies molt foren trists los dexebles per la mort del Senyor e absència, hi tant com més trists foren, tant de la sua resurrecció més alegres, car lo Senyor dóna goig après de tristícia.

Si algú que nosaltres coneguéssem que lo que promet pogués acabar en effecte, hi axí verdader, que no pogués dir falsa, nos feya certa promesa que totes les pedres que li portariem en or les convertiria, no y ha algú que ab diligència no cerquàs e li portàs pedres. Donchs, lo omnipotent e verdader Senyor nos promet que la nostra tristícia serà en goig convertida. Cercar {179d} devem les dolors e tristícies, e quant les tenim, alegrar-nos, puy en majors alegries se convertexen.

E molt devem atendre que no diu que après de la tristícia serem alegres, mas que la tristícia en goig serà convertida, que pugam e degam entendre que la tristícia que soferim per nostre Déu, Senyor e mestre, serà causa, ab la sua gràcia, del goig que ell nos dóna en lo seu regne.

Ⓢ 2 perseguen] perseguexeu | 6 qui-m] quiu | 12 trametré] trametere | 21 portariem] portarien

Ⓢ 2 *vosaltres perseguen*] Posteriorment, Corella obvia un breu comentari (VC, 594b), en què s'exposa, per boca de Jesús: «Vos perseguiran, i conseqüentment a mi en vosaltres, en qui jo estic». | 3 *és accepte*] Immediatament després, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 594b), en què s'indica que és com si Jesús digués: «No convé que vos torbeu si compartiu les meues passions, perquè vosaltres no sou millors que jo». | 21-22 *mundanals hòmens*] A continuació, Corella suprimeix un breu incís (VC, 594b), en què es diu que els mundans viuen en plaers, riqueses i ambició. | 22-1056,1 *mort ... sepulcre*] Corella incorpora aquest comentari (VC, 594b), el qual s'inspira en el passatge següent que el mestre en teologia omet (veg. nota posterior). | 1-2 *qui-m seguien*] Tot seguit, Corella elimina un comentari (VC, 594b), en què s'exposa que els jueus, lliurats al món, s'alegraren en els tres dies en què Crist estigué mort, perquè creien que la secta de Crist s'havia extingit del tot. | 5-6 *quant ... vostra*] Corella agrega la referència a la resurrecció i ascensió del cos de Crist, absent de l'original llatí (VC, 594b). | 14 *Deu dies*] Corella afegeix aquesta remissió temporal, la qual és absent en aquest punt de l'original llatí (VC, 594b), però que apareix més avant en el *Quart del Cartoixà*: «E devem atendre que'l Senyor sperà deu dies, après de la sua ascensió, l'Esperit Sant trametre, perquè ab oracions e dejunis devotament millor se preparassen» (f. 154bc), passatge que tradueix l'obra ludolfina (VC, 753b). | 24-27 *que' ... regne*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 594b), en què s'exposa sols que allò mateix que causa la tristesa es convertirà en sùmmum del goig.

I I. SIMILITUDO MULIERIS PARTURIENTIS

Ad ostendendum autem et moeroris et gaudii immensitatem, inducit similitudinem, declarando quod dixerat per exemplum mulieris, in dolore partus tristitiam habentis; sed in nativitate pueri gaudium superveniens absorbet in ea omnem tristitiam praecedentem.

Deinde hoc paradigma, quod de muliere proposuit Dominus exponit, et similitudinem adaptat, dicens:

Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, scilicet tempore meae passionis et mortis, quasi jam parturientes, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, scilicet post meam Resurrectionem; et gaudium vestrum nemo tollet a vobis, quia vita Christi quae fuit materia hujus gaudii, erat deinceps immortalis, non amplius auferenda per mortem.

Tristitiam enim habuerunt passo Domino; sed post Resurrectionem *gavisii sunt, nempe viso Domino*, et gaudium eorum non tollebat ab eis, quia etsi postmodum persecutiones, et tormenta pro Christo passi sunt, spe tamen resurrectionis et visionis illius accensi, libenter adversa quaeque ferebant, imo gaudium existimabant, cum in tentationes varias inciderent.

Possunt autem et haec ita intelligi, ut in discipulis universae loquatur Dominus Ecclesiae, velut etiam ibi: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi*. Mundi enim amatores gaudent, quia in praesentibus delectantur, nulla alterius vitae gaudia sperantes; sed boni in aerummis hujus vitae tristantur, et plorant pro peccatis propriis, et alienis, pro hujus mundi incolatu et dilatione regni coelestis; et per hujus vitae tribulationes et angustias, ad aeterna contendunt gaudia coeli, quia *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei*.

Dicens ergo Dominus: *Iterum autem videbo vos, secundum promittit adventum, quoad universam videlicet Ecclesiam, ad remunerandum ex integro. Ac si*

[I I. DE L'EXEMPLE DE LA DONA PARTERA]

Portà'ls lo mansuet Senyor exemple de la dona partera, que en lo part passa dolor extrema, però quant ha parit, lo goig del fill li fa oblidar la pasada tristícia.

«Axí vosaltres, dexebles, ara teniu gran tristícia. Yo us tornaré a veure, y lo vostre cor serà alegre, hi algú no porà lo vostre goig apartar de vosaltres, perquè serà immortal la mia vida.»

»Hi no aureu por que altra vegada Judes me trahexca, hi qualsevol tribulacions, angústies e penes, turments e mort dolorosa, tot vos serà goig e alegria, ab la sperança que resuscitats sereu tals com me veureu après de mort, resucitat en vida gloriosa.»

Ⓢ 28-29 *dona partera*] Corella omet un comentari (VC, 594b), en què s'indica que l'exemple el porta per a mostrar la immensitat de l'angoixa i del goig. [3 *pasada tristícia*] Immediatament després, Corella elimina una explicació de l'original llatí (VC, 594b), en què es diu que, després, el Senyor exposa i adapta aquesta semblança de l'exemple proposat de la dona. [1-4 *Axí ... vida*] Corella simplifica aquest passatge i elimina pràcticament tota glossa de l'original llatí (VC, 594b), en què s'exposa que «també ara vosaltres esteu tristos» (Jn 16, 22), és a dir, en el temps de la meua passió i mort, com si estiguésseu de part; «però el vostre cor s'alegrarà quan vos tornaré a veure», és a dir, després de la meua resurrecció; «i la vostra alegria, ningú no vos la llevarà», perquè la vida de Crist, la qual fou matèria d'aquest goig, era immortal des de llavors, i no seria més arrancada per la mort. [5-9 *Hi ... gloriosa*] Corella reformula l'original llatí (VC, 594b), en què s'exposa que els deixebles tingueren tristesa en la passió del Senyor, però, després de la resurrecció, «s'alegren de veure el Senyor» (Jn 20, 20), i no els seria llevat el seu goig, perquè, encara que després van patir persecucions i turments per Crist, inflamats per la esperança de la seua resurrecció i visió, suportaven voluntàriament qualsevol adversitat, i encara, quan queien en diverses temptacions –acaba el passatge reformulat–, les estimaven com un goig. Per tant, Corella pren, de tota la Passió, tan solament l'al·lusió a la traïció de Judes, tal volta perquè la considere més connotada. [12 *vida gloriosa*] A continuació, Corella elimina un ampli passatge de l'original llatí (VC, 594b-595a), en què es comenta que aquestes coses es poden entendre també com si el Senyor parlàs en ells a tota l'Església, com també quan diu: «Jo sóc amb vosaltres fins a la fi del món» (Mt 28, 20). Els qui estimen el món s'alegren perquè es delecten en les coses presents i no esperen els goigs de l'altra vida. Però els bons s'entristeixen en les faltes d'aquest món, i ploren pels pecats propis i d'altri, per residir en aquest món i la dilació del Regne celestial. Per aquestes tribulacions i angoixes d'aquesta vida –continua el passatge omès– persegueixen els goigs eterns del cel, perquè «ens cal passar per moltes tribulacions per a entrar al Regne de Déu» (Ac 14, 22). Dient el Senyor: «Vos veuré una altra vegada» (Jn 16, 22), va prometre la segona vinguda a tota l'Església universal, per recompensar-la per complet; com si digués: una altra vegada apareixeré perquè em vegeu amb visió eterna, vos arrancaré dels adversaris, vos assumiré en mi mateix, vos coronaré victoriosos, provaré –acaba el passatge suprimit– que sempre vos he vist lluitant.

diceret: Iterum videndus apparebo vobis aeterna visione, eripiam vos ab adversariis, assumam vos ad meipsum, {595a} coronabo vos victores, probabo me semper vidisse vos decertantes.

Unde Alcuinus: Mulier autem sancta Ecclesia est, propter fecunditatem bonorum operum, et quia spirituales Deo filios generat; haec *mulier dum parit*, id est dum in mundo virtutum profectibus insistit, dum undique tentatur et affligitur, *tristitiam habet* de hoc, *quia venit hora* ut patiat, *quia nemo carnem suam odio habuit*. — *Sed cum peperit*, id est cum, devicto laboris certamine, ad palmam pervenerit, *jam non meminit pressurae praecedentis*, propter perceptae gaudium retributionis, *quia natus est homo in mundum*.

Sicut enim mulier, nato in hoc mundo homine, laetatur; ita Ecclesia nato in vitam aeternam fidelium populo, exultatione repletur.

Unde et Beda: Nec novum debet videri, si natus dicatur, qui ex hac vita migraverit. Sic enim consuevit nasci dicitur, cum quis de utero matris procedens in hanc lucem progredirur; ita potest natus appellari, qui solutus a vinculis carnis ad lucem aeternam sublimatur.

Unde Sanctorum solemnities non funebria, sed natalitia vocantur.

Diu Alcuinus: «La dona és la sancta Sgleya, qui ab dolors va de part quant en los seus fills martres és fort perseguida. Però quant és nat lo fill, és molt alegre, e no li recorda de la tristícia que parint ha tenguda.»

«Naix lo fill a la sancta Sgleya –diu Beda– quant lo gloriós martre, exint del ventre de la mare, militant Sgleya, comença viure en la triünfa[n]t Jerusalem superna. 5

»Si l'home diem que és nat quant de les tenebres del ventre de sa mare en a- {180a} questa mísera vall de làgremes comença viure, més pròpiament podem dir que és nat quant de les tenebres de aquesta vida comença viure en la vida eterna.» 10

E per ço, quant la Sgleya santa les festes dels sants solempnisa, no diu: «de la mort del qual celebrem festa», mas: «del qual la nativitat colem ab alegria.» 15

12. PACIS ET FIDUCIE IN CHRISTUM COMMENDATIO

Deinde concludit conclusionem principaliter intentam; ad hoc enim dixit praedicta omnia, ut firmarentur contra tribulationes eis imminentes, et adversa, unde ait:

Haec omnia, quae dixi, in sermone isto, *locutus sum vobis*, scilicet ad hunc finem et ideo, *ut in me pacem habeatis*, advenientibus tribulationibus futuris, quia sicut grave quietatur in loco proprio, ita cor humanum in Deo.

[12. DE LA RECOMANACIÓ DE LA FE I LA PAU EN CRIST]

«Totes aquestes coses –diu lo Senyor– he parlat a vosaltres perquè tingau en mi pau en les adversitats mundanes», que axí com la pedra e qualsevol cosa pesada té repòs en lo centre, qui és lo seu loch propi, axí té repòs e pau en Déu lo cor de l'home. 20

© 1-4 *Diu ... tenguda*] Corella elimina gairebé tota glossa que acompanya aquest verset evangèlic (Jn 16, 21) de l'original llatí (VC, 595a), en què es diu que «la dona» és la santa Església, per la fecunditat de les bones obres i perquè engendra a Déu fills espirituals; «quan ha d'infantar», és a dir, quan insisteix en el món en avançar en virtuts, mentre que per tot arreu és temptada i afligida, «està afligida perquè ha arribat la seua hora», perquè ha de patir, «perquè no hi ha hagut mai ningú que no estimàs el propi cos» (Ef 5, 29). «Però així que la criatura ha nascut», és a dir, quan, vençut el combat del treball, pervé la glòria, «ja no es recorda més del sofriment», pel goig de la retribució rebuda, «perquè en el món ha nascut un nou ser». Així, Corella incorpora al *Cartoixà* el comentari sobre els dolors de l'Església quan es persegueixen els màrtirs, absent per complet de l'obra ludolfina (veg. nota posterior). | 5-8 *Naix ... superna*] Corella reformula l'original llatí (VC, 595a), en què s'exposa que així com la dona s'alegra quan naix en aquest món una persona, així l'Església s'ompli d'exultació quan el poble dels fidels naix a la vida eterna. Igual com en el passatge previ, Corella glossa els fidels com els màrtirs (veg. nota anterior), interpretació que no es troba en l'obra del monjo alemany. De més a més, Corella apropia falsament aquest fragment a Beda el Venerable, el qual pertany a Alcuí de York, segons l'original llatí. | 7-8 *Jerusalem superna*] Tot seguit, Corella omet el principi de la citació de Beda el Venerable (VC, 595a), en què s'exposa que no ha de semblar nou si es diu que ha nascut aquell que ha migrat d'aquesta vida. | 10-11 *en ... viure*] Corella modifica l'original llatí (VC, 595a), en què es diu que el qui naix avança cap a la llum. | 14-16 *E ... alegria*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 595a), en què s'exposa solament que les solemnities dels sants no s'anomenen funerals, sinó natalícis. El passatge que menciona el mestre en teologia sol formar part de l'oració col·lecta, una de les parts de l'eucarista, en les solemnities, festes o memòries dels sants. El natalici del sant que es venera és, òbviament, el de la vida eterna. | 16 *ab alegria*] Immediatament després, Corella suprimeix l'inici del subcapítol següent (VC, 595a), en què s'exposa que a continuació el Senyor tanca la principal conclusió proposada; per això havia dit les coses anteriors, per a confirmar els deixebles contra les tribulacions i les adversitats imminents.

Et inde est quod homines mundani, qui Deo per amorem non sunt conjuncti, habent tribulationes absque pace;

sed Sancti, qui Deum per amorem habent in corde, etsi ex mundo habent tribulationes, in Christo tamen habent pacem.

Hic finit sermonem suum, ut pius Pater utiliora ponens in fine, scilicet de pace, ad quam omnes conatur invitare.

Unde Glossa: Non solum quae in coena, sed etiam quae ab initio praedicationis suae, et maxime quae in coena hac de causa dicit, ut in illo pacem habeant: pacem pectoris in praesenti, pacem aeternitatis in futuro. Haec pax est pro qua Christiani facti sumus, pro qua sacramentis imbuimur, pro qua flagellis et aliis modis erudimur, pro qua Spiritus pignus accepimus, pro qua in eum credimus et speramus, et amore ejus accendimur. Haec est in pressuris consolatio et liberatio, ut hac in fine feliciter regnemus cum Christo. In hoc ergo sermonem concludit, quia ipse est consummatio viae, et beatitudo patriae.

Unde et ait Augustinus: Haec pax finem temporis non habebit, sed omnis piae nostrae intentionis, actionisque finis ipsa erit.

Et subjungit: *In mundo pressuram habebitis*, scilicet ab humanis hominibus vos persequentibus, in me autem pacem.

E per ço, los mundants hòmens qui a Déu no amen ni en ell speren, en les prosperitats e adversitats, tostemp ab si guer[r]egen, e la pau dels justs no·ls pot atényer.

Hi axí, lo Rey de pau, Jesús, Déu e Senyor nostre, 5
en pau lo sermó acabà als seus dexeble en la Cena; pau denunciaren per ell los àngels en la nativitat sua; en general pau devallà del cel en la terra; mostrà que, entrant per les cases, saluden en pau los seus dexeble; en pau hi pau, partint-se de aquest món, los dexà, 10

dient: «En lo món aureu presura, tribulació e guerra; en mi aureu pau quieta.»

© 1-4 *E ... atényer*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 595a), en què s'exposa que per això els homes mundans, els quals no estan units a Déu per amor, tenen tribulacions sense pau. La traducció corellana «tostemps ab si guer[r]egen» pot ser interpretada com una condemna a l'ambient bel·licós del moment. | 3-4 *pot atényer*] A continuació, Corella omet l'argument a contrari que segueix en l'original llatí (VC, 595a), en què s'indica que els sants, però, els quals tenen Déu en el cor per amor, encara que en el món tenen tribulacions, en Crist tenen també pau. | 5-10 *Hi ... dexà*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 595a), en què solament es diu que ací acaba el seu sermó, com a piados pare posa a la fi les coses més útils, és a dir, la pau, a la qual s'esforça a convidar a tots. Aquesta amplificació rep la inspiració d'altres passatges escrits pel mestre en teologia, com el que apareix en el *Primer del Cartoixà*: «Qui era Rey y príncep de pau, y pau del cel en la terra portava, convenient cosa era que naixqués al temps que'l món en general pau reposava, la qual, vivint, pryca devia, y morint la dexà als seus dexeble, y en lo cor pacífich habita per gràcia» (f. 32b), el qual segueix amb certes llibertats l'original llatí (VC, 38a); o aquest altre, també del *Primer*: «A Déu sembla qui en sí, dins sí, per sí, té pau tranquil·le, entenent, amant y fruhint la sua esència; y als pacífichs ell la's dóna, que dins sí la porta: en temps de general pau devallà en la terra, pau en la sua nativitat, pau denunciaren los àngels, pau pricà en la terra, ab si mateix Déu pacificà los hòmens, en pau mostrà que saludasen los dexeble, y ab pau los saludà en lo cenacle, y pau los dexà en la Cena, hi pau dóna als seus elets en la eterna glòria» (f. 116a), el qual és, com aquest fragment del *Terç*, creació de Roís de Corella, i no apareix en aquell punt de l'obra ludolfina (VC, 150b). | 10 *los dexà*] Tot seguit, Corella suprimeix un ampli passatge de l'original llatí (VC, 595a), en què s'exposa que, segons la Glossa ordinària, no sols les coses que ha dit en la Cena, sinó també les que ha dit des de l'inici de la seua predicació, i sobretot en la Cena, les diu per aquesta causa: perquè tinguen pau en ell, pau del cor en el present, pau d'eternitat en el futur. Aquesta és la pau per la qual hom és fet cristià, per la qual se sadolla amb els sagraments, per la qual s'aprén amb flagells i d'altres maneres, per la qual es rep com a penyora l'Esperit Sant, per la qual hom creu i espera en ell i s'encén en el seu amor. Aquesta és consol i alliberament en les angoixes –continua el text omès– per regnar a la fi per ella feliçment amb Crist. En açò, per tant, conclou el sermó, perquè ell és la consumació del camí i la felicitat de la pàtria. Posteriorment, Corella també elimina una citació de sant Agustí d'Hipona, en què es diu que aquesta pau no tindrà acabament en el temps, sinó que ella és el fi de tota piadosa intenció. | 11-12 *presura ... guerra*] Corella incorpora aquest triplet sinòmic en detriment del text llatí (VC, 595b), en què s'exposa que els homes mundans els perseguiran. | 12 *pau quieta*] Immediatament després, Corella obvia un comentari de l'original llatí (VC, 595a), en què s'exposa que és com si Jesús digués, segons sant Gregori Magne: «Vosaltres tindreu per mi en l'interior alguna cosa que vos conforte consolant-vos, perquè del món exterior tindreu allò que vos oprimirà amb duresa cruelment».

Quasi diceret, secundum Gregorium, sit vobis de me interius quod consolando reficiat, quia erit de mundo exterius, quod saeviendo graviter premat.

Sancti enim viri non habent tribulationes puras, quia habent consolationem Dei admixtam; sed mali habent eas puras, non habentes consolationem istam.

Sed confidite, id est fiduciam in me habere, quia *ego* pro vobis *vici mundum*, et non praevalēbit.

Quasi diceret: Recurratis ad me, et habebitis pacem in me. Christus vicit mundum, diripiendo et auferendo arma ejus quibus impugnat, haec autem sunt ejus concupiscibilia:

Nam omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, quam destruxit per afflictionem et laborem; *aut concupiscentia oculorum*, quam destruxit per paupertatem; *aut superbia vitae*, quam destruxit per humi- {595b} litatem.

In hac victoria Christi debent confidere Sancti, quia consideratione ejus armati, et virtutibus muniti, faciliter superant tentationes mundi. Propter quod dicit Petrus: *Christo in carne passo, et vos eadem cogitatione armamini*. Qui ergo sicut Christus ista concupiscibilia vincit, vincit mundum.

Et hoc, secundum Joannem, facit fides nostra, quia cum sit substantia sperandorum, quae sunt bona spiritualia et aeterna, facit nos contemnere bona corporalia et transitoria. Et alia plura his similia tunc dicebat.

13. ORATIONIS DOMINI POST ULTIMAM COENAM RATIONES

Quinto, circa sermonem mediteris,

qualiter ipse Dominus Jesus, eo qui erat ad discipulos sermone finito, de quo, secundum Bedam, in coena locutus est usque ad haec verba: *Surgite, eamus hinc*, deinde stando usque ad hymni finem, cujus hoc initium est: tandem, *sublevatis oculis*, aspiciens in coelum se ad Patrem convertit, et verba ad

Diu sanct Gregori: «Los sants hòmens no tenen ni senten pures les tribulacions mundanes, que ab la pau e consolació divina stan mesclades. Los mals hòmens les senten pures hi amargues, que de les de infern són principi.»

«Confiau –diu lo Senyor– que lo món no pot prevaler contra vosaltres. Yo l'he vençut per- {180b} què no us pugua vençre.

»Tot lo que és en lo món, o és concupiscència de la carn, la qual he vençut per treballs e afflictions doloroses; o és avarícia, la qual he vençut ab pobretat freturosa; o és supèrbia, la qual he vençut per humilitat profunda.

»Mirant, donchs, la manera del meu vençre, apendreu hi sperareu vosaltres del món aver victòria.

»Vençreu en caritat, fe hi sperança de la beatitut eterna, per la qual menysprehareu e no sentreu les temporals penes.»

[13. DE L'ORACIÓ DEL SENYOR DESPRÉS DE L'ÚLTIMA CENA]

Aprés de aquestes e moltes altres mel·líflues paraules, leva's lo Senyor de peus en la Cena, hi elevant en alt la vista en oració, obre los seus labis per donar a

© 4-5 *que ... principi*] Corella altera l'original llatí (VC, 595a), en què s'exposa que els mals no tenen consol per a les tribulacions. | 8 *puga vençre*] A continuació, Corella elimina un passatge (VC, 595a), en què s'exposa que és com si Jesús digués: «Recorreu a mi i tindreu pau en mi.» Crist va vèncer el món arracant-li i llevant-li les seues armes amb què lliutava; les coses concupiscibles són seues. | 15-16 *Mirant ... victòria*] Corella reformula l'original llatí (VC, 595b), en què s'indica que els sants han de confiar en aquesta victòria, atés que superen fàcilment les temptacions del món armats amb la seua consideració i fortificats amb les virtuts. Per això diu Pere: «Ja que Crist ha sofrit en el seu cos, arreu-vos també vosaltres d'aquest convenciment» (1Pe 4, 1). Aquell que, com Crist, venç aquestes coses concupiscibles, venç el món. La reformulació corellana passa per condensar al màxim el text i modular-lo, posant en primera persona, en boca de Jesús, un text que en l'obra ludolfina està en tercera persona, i per tant s'atribueix al monjo alemany. | 17-19 *Vençreu ... penes*] Corella modifica l'original llatí (VC, 595b), en què s'exposa que açò, segons sant Joan, ho fa la fe, perquè, com que és substància d'allò que s'espera, els béns espiritual i eterns, fa que es menyspreen els béns corporals i transitoris. I llavors –acaba el passatge reformulat– deia moltes altres coses semblants. Igual com en l'anterior passatge (veg. nota prèvia), Corella simplifica al màxim el text i el modula. | 19 *temporals penes*] Tot seguit, Corella suprimeix en l'inici del següent subcapítol la referència sobre la cinquena cosa que cal meditar en aquest sermó, atenent a l'eliminació d'aquesta ordenació realitzada per l'autor valencià prèviament (veg. nota p. 1040,7). | 20-21 *mel·líflues paraules*] Immediatament després, Corella omet un comentari de Beda el Venerable (VC, 595b), en què es diu que el Senyor va pronunciar el sermó fins aquestes paraules: «Alceu-vos, anem-nos-en d'ací!» | 21 *la Cena*] A continuació, Corella omet un breu incís (VC, 595b), en què es comenta que el Senyor estigué dret fins l'acabament de l'himne.

ipsum dirigens orare coepit. Christus non tantum oravit ad aliquid impetrandum, sed etiam ad dandum nobis orandi exemplum;

et ideo oratio sua hic describitur optimis circumstantiis disposita.

Primo, respectu praecedentium; quia post sermonem, et discipulorum instructionem, convertit se ad orationem: ad ostendendum quod complementum boni operis est a Deo requirendum; et ut quos instruimus verbo, juvemus orationum suffragio, quia sermo divinus maxime habet effectum in cordibus audientium, cum fulcitur oratione, per quam divinum imploratur auxilium;

et ideo finis sermonis nostri debet ad orationem terminari.

Secundo, respectu praesentium; quia orando principaliter oculos levavit ad coelum, ad denotandum quod in oratione mens debet elevari in Deum; quia secundum Damascenum, oratio est ascensus mentis ad Deum. Inter alias autem partes corporis, dispositio interior mentis maxime relucet in oculis; ubi enim amor, ibi oculus.

Unde Chrysostomus: Propter hoc in coelum oculos levavit, ut stantes sursum aspiciamus; non oculis carnis solum, sed et mentis.

Sancti ergo quandoque erecti et elevantes oculos ad coelum orant, non ut superbi, sed ut humiles, ut orationem ad Deum dirigendam, et coelestia tantum petenda esse ostendant.

Unde Psalmista: *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in caelis.*

Et non solum oculos, sed et operationes nostras in Deum referre debemus, secundum illud Threnorum: *Levemus corda nostra cum manibus ad Deum in caelis: per manus enim designantur operationes.*

nosaltres exemple que tot lo compliment de nostres obres de la bondat divina devalla.

E per ço, en oració devem començar hi acabar tots los nostres actes, endreçant los nostres ulls a la celestial spera, perquè·l gest de nostre cors, qui en los ulls més que en les altres parts se mostra, mostre hi ajude a la elevació nostra, car oració –diu Johannes Damacenus– és elevació en Déu de la nostra pensa. 5

Los sancts de peus moltes vegades pregunen, no per supèrbia, mas per mostrar que desigen que la pensa en Déu se eleve. 10

Diu lo psalmista: «A tu, Senyor, he elevat la mia vista, qui en los cels abites.»

Diu en los Trens Jeremies: «Levem en Déu les nostres mans e les nostres penses.» 15

Ⓜ 1 nosaltres] vosaltres | 3 devem] deuen

Ⓜ 1-2 *que ... devalla*] Corella incorpora aquest excurs, el qual és rescatat d'una àmplia omissió de l'original llatí (VC, 595b) que realitza tot seguit (veg. nota posterior). | 2 *divina devalla*] Posteriorment, Corella suprimeix un passatge (VC, 595b), en què s'exposa que l'oració de Jesús es descriu ací ordenada per excel·lents moments. El primer, el moment anterior, perquè després del sermó i instrucció dels deixebles es torna a l'oració, per mostrar que cal cercar en Déu el compliment de la bona obra, i perquè a aquells que hom instrueix de paraula, cal ajudar-los amb sufragi d'oracions, perquè la paraula divina té màxim efecte en el cor dels qui escolten quan se sosté per l'oració que implora l'auxili diví. i per això, el final de nostre discurs cal acabar-lo en oració. | 3-4 *E ... actes*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 595b), en què es parla sols d'acabar amb l'oració les paraules. Tot seguit, Corella suprimeix que el segon moment en què s'ordena l'oració del Senyor és el present (veg. nota anterior). | 8 *nostra pensa*] A continuació, Corella elimina l'inici d'una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 595b), en què s'exposa que per això Jesús va alçar els ulls al cel, perquè dret hom mire cap a dalt; no sols amb la vista, sinó amb la ment. | 9-11 *Los ... eleve*] Corella omet la font d'aquest passatge, el qual pertany a sant Joan Crisòstom, segons VC, 595b, i també el resumeix, en què s'indica que els sants algunes vegades pregunen drets i alçant els ulls cap al cel, no perquè siguin superbs, sinó humils, per mostrar que l'oració s'ha de dirigir a Déu i que cal demanar sols les coses celestials. | 12-13 *A ... abites*] *Psalteri* (Sl 122, 1): «A tu, qui habitas en los cels, he levat los meus ulls» (Martos, 2013b: 324). Vulgata: «Ad te levavi oculos meos qui habitas in coelo». Corella agrega el vocatiu «Senyor» en el *Cartoixà*, de manera que no ha de dislocar l'oració de relatiu de la Vulgata per trobar el referent del pronom *tu*, com ocorre en el *Psalteri*. | 13 *cels abites*] Tot seguit, Corella suprimeix un comentari (VC, 595a), en què s'exposa que no solament els ulls, sinó també les obres pròpies cal portar a Déu. | 14 *en los Trens*] Del llatí *Liber Threnorum*, el Llibre de les Lamentacions, atribuït al profeta Jeremies. Aquest verset és Lm 3, 41. | 15 *nostres penses*] Immediatament després, Corella omet un breu incís (VC, 595b), en què es diu que en la citació de Jeremies les mans designen les obres. A continuació, Corella també elimina un comentari, en què s'exposa que el tercer moment en què es diposa l'oració del Senyor és el següent (veg. notes pp. 1061,2; 1061,3-4): com que el moment de la seua passió era imminent, i les angoues susdites dels deixebles, el Senyor va pregar son Pare.

Tertio, respectu sequentium; quia articulo passionis sibi imminente, et pressuris discipulorum praedictis, oravit ad Patrem suum,

ad designandum, quod pressuris et tribulationibus imminentibus, debet homo per orationem recurrere ad Deum, sicut Moyses, Susanna, et alii plures, clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et liberavit eos.

14. PRIMO CHRISTUS ORAT PRO SEMETIPSO

Orat autem Christus primo pro se, deinde pro membris. Pro se orat, tum secundum humanam naturam, tum secundum divinam:

secundum humanam naturam, pro clarificatione in Passione, pro clarificatione Resurrectionis, pro clarificatione Ascensionis, pro clarificatione iudicii quam habebit in eo post illud;

secundum divinam naturam orat pro notitia, et manifestatione claritatis Patris et Filii, in quibus intelligitur nexus et amor amborum, scilicet Spiritus Sanctus, quia medium saepe intelligitur in extremis. Horum trium eadem est claritas, natura, essentia, eadem potentia, scientia, bonitas.

Postulat ergo ipse Christus claritatem suam, ab aeterno Patre habitam, ad humanam cognitionem {596a} et notitiam pervenire; ne ipsum purum hominem arbitrans, de Passionis ignominia verecundiam recipiant, ac de Resurrectionis gloria desperantes a fine deficiant.

Dóna'ns encara exemple en les tribulacions hi angústies [l]a oració sia lo nostre refugi, axí com Susanna, Moysés e molts altres, dient lo psalmista: «Com fossen atribulats, al Senyor reclamaren e féu-los delliures.»

5

[14. COM CRIST PREGA PRIMER PER ELL MATEIX]

{180c} Pregà lo Senyor per si e per los seus dexebles; e tostemps que pregà, en quant home pregà, segons largament di[r]em quant en l'ort de Getsemaní scriurem de les sues pregàries.

Pregà lo Senyor per la claredat de la sua passió, la qual fon clarificada e resplandí de miracles. Pregà que fos clarificat per la sua resplandent resurrecció, ascensió, hi per la sua potestat judiciària en lo darrer dia.

Pregà que la claredat eterna, la qual ell té del Pare, igual ab ell en tota perfectió, una indivídua essència, per vera fe los hòmens coneguesen, y no stimasen que era solament home, mirant que axí en la creu moria, hi de la resurrecció desesperasen.

Ⓜ 1 Dóna'ns] donaus

Ⓜ 3 dient lo psalmista] Corella explicita la font d'aquest verset sàlmic, la qual no apareix en l'original llatí (VC, 595b). | 4-5 Com ... delliures] Psalteri (Sl 106, 13): «E clamaren al Senyor com fossen atribulats, e delliurà aquells de lurs necessitats» (Martos, 2013b: 297). Vulgata: «Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur et de necessitatibus eorum liberavit eos». Corella, encara que explicita la referència al salm (veg. nota anterior), el tradueix de manera resumida, com apareix en la *Vita Christi*. | 6-9 Pregà ... pregàries] Corella modifica l'original llatí (VC, 595b), en què s'indica que Crist va pregar primer per ell i després pels membres. Va pregar per ell unes vegades segons la natura humana, i d'altres segons la divina. Per tant, Corella bandeja aquesta dicotomia i ressalta que tota l'oració la féu Crist en tant que home, «segons largament di[r]em quant en l'ort de Getsemaní scriurem de les sues pregàries», és a dir, segons que explica en el *Quart del Cartoixà* a partir del capítol segon, «Del primer completori», en què es glossa l'oració de Jesús a Getsemaní, en passatges com aquest: «Pres lo Senyor aquesta por e tristícia per moltes rahons. La primera, segons sant Jeroni, perquè manifestàs la veritat de natura humana que en unitat de supòsit avia assumpta, que natural cosa és a l'home la mort tembre, e de aquesta natural tristícia fon verdader trist lo Senyor» (f. 8c). | 10 Pregà ... Senyor] Corella suprimeix de l'original llatí (VC, 595b) que aquesta pregària la realitza segons la natura humana (veg. nota anterior). | 10-11 la³ ... miracles] Corella agrega aquest incís, el qual no es troba en l'obra ludolfina (VC, 595b). | 13-14 darrer dia] A continuació, Corella suprimeix un passatge (VC, 595b), en què s'exposa que, segons la natura divina (veg. nota p. 1062,6-9), Jesús prega per la notícia i la manifestació de la glòria del Pare i del Fill, en la qual és entès el nexa i l'amor d'ambdós: l'Esperit Sant, perquè el mig s'entén sovint pels extrems. De tots tres és la mateixa glòria, natura i essència, la mateixa potència, ciència i bondat. | 19 resurrecció desesperasen] Tot seguit, Corella elimina un comentari (VC, 596a), en què s'indica que Jesús prega pels membres de dues maneres: primer, pels membres que creuen i ja estan units al cap; segon, pels qui creuran per la paraula dels qui ja creuen.

15. CHRISTUS ORAT PRO APOSTOLIS

Pro membris dupliciter orat: primo, pro membris credentibus, et jam capiti adhaerentibus; secundo, pro credituris per verbum jam credentium.

Orat ergo pro discipulis et membris jam credentibus, et recommendat eos Patri dicens: *Pater sancte, serva eos*, conservando a malo, et custodiendo in bono, *in nomine tuo*, id est in fide ac confessione, et veritate et virtute nominis tui, *quos dedisti mihi*, pro fundamento Ecclesiae per eos fundandae, per spiritualem amicitiam eos mihi conjungendo; *ut sint unum*, et uniti per charitatem, *sicut et nos*, unum sumus per naturam, ita quod, *sicut*, non importat aequalitatem, sed quamdam similitudinem et imitationem longinquam. Sum ego Filius tuus per naturam; sicut et illi filii tui et fratres mei per gratiam.

Vel, secundum Augustinum, ut quemadmodum Pater et Filius non tantum aequalitate substantiae, sed etiam voluntate unum sunt; ita et hi non tantum per hoc quod ejusdem naturae sunt, sed etiam per eandem dilectionis societatem unum sint.

Cujuscumque perfectio nihil aliud est quam participatio divinae similitudinis: in tantum enim boni sumus, in quantum Deo assimilamur.

Ego pro eis rogo, quoad efficaciam, *quia tui sunt*, per aeternam praedestinationem; *non pro mundo*, id est mundi dilectoribus, et perditis secundum tuam praesentiam.

Hoc dicit, quia efficacia suae orationis tantummodo ad electos se extendit. Quamvis enim in se sit efficax pro omnibus, tamen mali ponunt sibi impedimentum, ne sint participes ipsius.

Et licet jam non essent de mundo, adhuc tamen necessarium erat eos esse in mundo, ideo subdit: *Non rogo ut tollas eos de mundo*; vel, propter aliorum salutem, quia adhuc sunt mundo necessarii; vel, propter eorum utilitatem, quia in meritis non sunt consummati.

Ubi Beda: Quasi diceret: Jam imminet tempus ut ego tollar de mundo, ideoque necesse est ut isti nunc non tollantur de mundo, ut te et me primum annuntient mundo. *Sed ut serves eos a malo* et defectu in pressuris, eripiendo de periculis, et dando eis permanentiam in fide, et constantiam, tribulationibus imminentibus.

Ⓢ 8 som] son | 13 són] sou | 14 humana] humama

Ⓢ 8 *individua essència*] Immediatament després, Corella omet una acotació (VC, 596a), en què s'explica que «així» no implica igualtat, sinó una certa semblança i imitació llunyanes. | 24-27 *Ab ... obstacle*] Corella reformula un passatge de l'original llatí (VC, 596a), en què es comenta que Jesús diu aquestes paraules perquè l'eficàcia de la seua oració s'estén només als elegits. Encara que en ella mateixa aquesta eficàcia siga per a tots, els malvats posen ells mateixos impediments i no es volen fer partícips. L'exemple de Judes és, per tant, incorporació corellana. | 29 *car ... necessaris*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 596a), en què s'exposa que encara que els deixebles no eren d'aquest món, els calia romandre en el món. | 34-36 *Mas ... stiguen*] Corella simplifica l'original llatí (VC, 596a), en què es glossa: «et demane que els preserves del mal» (Jn 17, 15), de caure en les angoixes, alliberant-los dels perills i donant-los permanència en la fe i constància en les tribulacions imminents.

[15. DE L'ORACIÓ DE CRIST PELS SEUS APÒSTOLS]

Pregà per tots los elets que en ell devien creure, hi en special per los dexebles que ab ell eren, dient: «Pare sant, guarda aquests, conservant-los en bé e guardant-los de mal; hi en fe, veritat e confessió del teu nom los conserva. Tu-ls me has donat perquè en ells, com a singulars amichs, la Sgleya funde, que sien una cosa units per caritat e vera amicícia, axí com tu e yo, dos presones, som una individua essència. Axí com yo só ton Fill per natura, axí ells sien germans meus e fills teus per gràcia.»

Diu sant Agostí: «Axí com lo Pare e lo Fill no solament en substància, mas en voluntat, són una mateixa cosa, axí aquests, no solament perquè són hòmens, semblants en condició natural humana, mas per verdadera caritativa amicícia, sien una cosa.»

No és alguna perfectió en los hòmens sinó en quant participen alguna part de la divina sem- {180d} blança en aquella mínima semblança que a Déu semblar poden.

«Per aquests en special te pregue, que teus són en la tua predestinació eterna. No pregue per lo món, que vol dir per los mundanals hòmens, perduts en la tua eterna preciença.»

Ab tot que la oració del Senyor per tots hi per infintis mons, si tants eren, pogués meréixer, però los mals hòmens, axí com Judes, per lo franch arbitre posen-hi obstacle.

Diu més lo Senyor: «Pare, no-t pregue que del món los leves, car en lo món són necessaris, hi per augment dels propis mèrits, hi perquè-l teu nom en ells hi per ells se glorifique.»

Diu Beda, quasi dient: «Ja és prop que yo del món passe, hi per ço és mester que ells hi resten, perquè-l teu nom e lo meu denuncien. Mas prech-te, Pare, que-ls conserves, que en les tribulacions e angústies fins a la mort forts e constants stiguen.»

Hinc habes quia Sancti non debent rogare, ut transeant de mundo, si adhuc eis conveniens non est, sicut nec istis conveniens erat.

Sanctifica eos, id est confirma *in veritate* fidei catholicae, ac vitae et doctrinae; sanctum enim uno modo significat idem quod firmum. Ista autem confirmatio Apostolorum facta est a Deo Patre, quando in die Pentecostes misit eis Spiritum Sanctum.

16. ORAT PRO FUTURIS FIDELIBUS, UT SINT CONSUMMATI IN UNUM

Deinde orat pro fidei populo, dicens: *Non pro eis rogo tantum; sed et pro eis qui*, per totum orbem, *credituri sunt in me, per verbum eorum*,

scilicet per verbum fidei et Evangelii quod praedicaverunt, per quod omnes in Christum crediderunt, qui fidem illam habuerunt, quam Apostoli praedicaverunt. Quod *verbum*, dicitur *eorum*, non quod per eos tantum sit praedicatum, imo et per Paulum et alios quoslibet praedicatores; sed eis primo et principaliter commissum est ad praedicandum, et ab ipsis est primitus ac praecipue, praedicatum. Hoc est verbum fidei praedicatum, verbum Dei inspiratum, per quod credidit Latro, credidit Paulus, et quicumque unquam credidit in Christum.

Unde, secundum Augustinum, omnes suos ibi intelligi voluit; non solum qui tunc erant in carne, sed etiam qui futuri erant. Quot- {596b} quot enim postea crediderunt in eum, per verbum Apostolorum sine dubio crediderunt, et donec veniat credituri sunt. Per hos Evangelium ministratum est, et antequam scriberetur; et utique quisquis in Christum credit, Evangelio credit: haec Augustinus.

De ací poden los hòmens sants aprendre que, si en lo món són mester per a utilitat de la santa Sgleya, no deven absolutament pregar que del món se partexquen.

[16. COM PREGÀ PELS FUTURS FIDELS, QUE SIGUEN PERFECTES EN LA UNITAT]

Prega après lo Senyor per tot lo fel poble dient: «No solament per aquests pregue, mas per tots aquells qui 5 per la preycació d'ells en mi deven creure.»

Diu sanct Agostí: «Volgué lo Senyor que entenguésem que pregava no solament per aquells qui per la preycació dels apòstols creurién, mas per tots los qui fins a la fi del segle en lo seu nom devien creure, 10 car tots cregueren per la paraula hi en la Paraula, qui era lo Verb divinal, Jesús, Déu fet home, que ells preycaven.»

© 1-2 *si ... Sgleya*] Corella modifica l'original llatí (VC, 596a), en què s'exposa que els sants no ha de demanar passar d'aquest món si encara no els és convenient, com no era tampoc convenient als deixebles. Així, la referència a la utilitat dels sants a l'Església és un afegit del mestre en teologia. | 3 *se partexquen*] A continuació, Corella omet un passatge (VC, 596a), en què es glossa: «santifica-los» (Jn 17, 17), és a dir, que els confirme «en la veritat» de la fe catòlica, de vida i de doctrina; *sant* d'alguna manera significa el mateix que *ferm*. Aquesta confirmació dels apòstols fou feta per Déu Pare quan el dia de la Pentecosta va enviar l'Esperit Sant. | 6 *deven creure*] Tot seguit, Corella suprimeix un fragment (VC, 596ab), en què s'exposa que la seua paraula és la paraula de la fe i de l'evangeli que van predicar, per la qual tots han cregut en Crist, els quals adquirien la fe per allò que predicaren els apòstols. S'anomena «la seua paraula» no perquè sols ells la van predicar, sinó també Pau i els qualsevol altre predicador. Però a ells primer i principalment se'ls va encomanar predicar i fou predicada per ells al principi i eminentment. Aquesta és la paraula predicada de la fe, paraula de Déu inspirada, per la qual va creure el lladre, va creure Pau i qualsevol que en qualsevol moment haja cregut en Crist. | 7-13 *Diu ... preycaven*] Corella reformula la citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 596b), en què s'exposa que Jesús va voler que s'entengués ací tots els seus, no sols els que llavors estaven en la carn, sinó també els futurs. Tots els qui després han cregut en ell, han cregut sens dubte per la paraula dels apòstols, i també els qui han de creure fins que vinga. Per aquests ha sigut administrat l'evangeli, i abans que s'escrigués; certament, qualsevol que creu en Crist, creu en l'evangeli. La reformulació corellana té a veure sobretot en l'estil, per la paronòmia dels mots *paraula* i *verb*.

Rogatur autem: *Ut omnes unum sint*, unitate fidei et charitatis, *sicut et tu Pater in me, et ego in te unum sumus*, in unitate naturae et substantiae, *ut et ipsi in nobis unum sint*, fide et charitate;

vel, secundum Augustinum, potest referri ad unitatem amoris, sic: *Sicut tu Pater es in me, et ego in te*, per amorem; ita *et ipsi sint unum in nobis*, per amorem, quia charitas facit unum esse cum Deo. Quasi diceret: Sicut Pater diligit Filium, et e converso Filius Patrem; ita ipsi diligebant Filium et Patrem. Fructus autem unitatis est, *ut mundus*, totus praedicatione eorum conversus, *credat*, et cognoscat, *quia tu me misisti*, et quod doctrina quam dedi eis sit a te; sic enim omnes unum erunt. Nam per nihil aliud manifestatur veritas Evangelii, sicut per charitatem fidelium.

Unde Chrysostomus: Nihil enim scandalizat omnes, ut ab invicem dividi; quod autem credentes fiant unum, hoc aedificat ad fidem.

Et ego claritatem quam dedisti mihi dedi eis; quia potestatem miraculorum per quam declarata est divinitas Christi, dedit Apostolis.

Unde Chrysostomus: *Claritatem* dicit gloriam, quae est per signa et dogmata, et ut unanimes sint. Subdit itaque: *Ut sint unum, sicut et nos unum sumus*, id est ut sint in vera unitate Ecclesiae, absque schismate.

Unde idem Chrysostomus: Haec enim gloria, *ut sint unum*, etiam signis major est.

Ego in eis per gratiam et per charitatis Spiritum, et tu in me per unitatem naturae et substantiae, et per consequens etiam tu in eis per eundem Spiritum; vel, secundum Hilarium, ego in eis, scilicet sum per unitatem naturae humanae, quam eandem habeo cum ipsis, et etiam quia do ipsis Corpus meum in cibum sacramentalem; et tu in me per unitatem essentiae, *ut sic sint consummati*, id est, perfecti *in unum*, quia per

«Que tots sien huna cosa en fe hi caritat unida. Axí com tu en mi e {181a} yo en tu som una essència, que ells sien en fe e caritat units ab nosaltres.

»La claredat, Pare, que tu m'has donat en la potència de fer miracles, per la qual he mostrat que só ton Fill natural, ab tu una indivídua essència, yo a ells la he comunicada, perquè tots los fells creguen, hi crehent hi amant a tu, entre si caritat, amor e unitat tinguen, e axí en tu per amor units stiguen.»

Ⓜ 3 ab nosaltres] Immediatament després, Corella omet un comentari de sant Agustí d'Hipona (VC, 596b), en què s'exposa «que ells siguen també u en nosaltres» (Jn 17, 21) es pot referir a la unitat d'amor, així «com tu, Pare, estàs en mi i jo en tu» per amor, així «que ells siguen també u en nosaltres» per amor, perquè la caritat fa ser u amb Déu. Com si digués: així com el Pare ha estimat el Fill, i al revés, el Fill al Pare, així ells estimaven el Fill i el Pare. És fruit d'unitat «perquè el món», convertit del tot per la seua predicació —continua el passatge omès—, «crega» i conega «que tu m'has enviat», i que la doctrina que els he donat és de tu, així tots seran u. Perquè la veritat de l'evangeli no es manifesta per res millor que per la caritat dels fidels. Corella també omet tot seguit una citació de sant Joan Crisòstom, en què s'indica que res no encandalitza més a tots que la divisió entre uns i altres; que els creient siguen u edifica en la fe. | 4-7 en ... comunicada] Corella modula l'original i posa en boca de Jesús aquesta glossa, la qual en la *Vita Christi* s'expressa en tercera persona, i per tant s'atribueix al monjo cartoixà. | 7-9 perquè ... stiguen] Corella amplifica en aquest punt l'original llatí (VC, 595b) amb un resum d'ensenyaments que ha omès suara (veg. nota p. 1065,3). | 9 units stiguen] A continuació, Corella suprimeix una citació de sant Joan Crisòstom (VC, 596b), en què s'exposa que anomena claredat a la glòria, la qual es mostra per senyals i ensenyaments, i perquè siguen unànimes. I Jesús afegeix: «Perquè siguen u com nosaltres som u» (Jn 17, 22), és a dir, que estiguen en la verdadera unitat de l'Església, sense cisma. Tot seguit, Corella omet una altra citació del Crisòstom, en què s'indica que aquesta glòria, «que siguen u», és el major dels senyals. Posteriorment, el mestre en teologia elimina un ampli passatge de l'obra ludolfina, en què es diu, per boca de Jesús: «Jo en ells per gràcia i Esperit de caritat, i tu en mi per unitat de natura i substància, i conseqüentment, tu en ells pel mateix Esperit», o segon sant Hilari de Poitiers: «Jo en ells per unitat de natura humana, la qual compartesc amb ells, i també perquè els done el meu cos com a aliment sacramental; i tu en mi per unitat d'essència, «perquè siguen plenament» (Jn 17, 23), perfectes, «en la unitat», perquè per la unió de la humanitat de Crist amb Déu es va fer la unió de tota criatura. «Que siguen plenament en la unitat», en el present, en unitat de caritat i gràcia per la fe; i en el futur, en unitat de glòria i fruïció divina per la vista.

unionem humanitatis Christi ad Deum facta est unio totius creaturae. *Ut sint*, inquit, *consummati in unum* in praesenti, in unitate charitatis et gratiae per fidem; et in futuro in unitate gloriae, et fruitionis divinae per speciem.

Ad hoc enim tota tendit oratio, in qua pluries inculcat orando *ut sint unum*.

Sic omnes orare debent pro unitate gratiae in via, et pro consummatione gloriae in patria: ut hic habeant unitatem charitatis et gratiae per fidem, et ibi unitatem fruitionis et gloriae per speciem.

In unione charitatis consistit perfectio Christianae religionis, quia per hoc membra Ecclesiae conjunguntur ad invicem, et capiti homini Christo, et ulterius ipsi Deo: *Qui enim adhaeret Domino, unus spiritus est*; et sic per consequens primum principium, quod est Deus, conjungitur homini, qui est quodammodo omnis creatura.

Finis autem unitatis est, *ut cognoscat*, tunc per speciem, *mundus*, ex inimico amicus effectus, id est credentes, *quia tu me misisti*, et dilexisti eos, sicut et me dilexisti.

Unde Augustinus: In Filio quippe Pater nos diligit; quia in eo nos elegit. Cum igitur eorum quae fecit nihil oderit, quis digne possit loqui quantum diligit membra Unigeniti sui, et quanto amplius ipsum Unigenitum?

17. PETIT DENIQUE CONJUNCTIONEM MEMBRORUM AD CAPUT

Deinde petit conjunctionem membrorum ad caput, dicens:

Pater quos dedisti mihi, per veram fidem in tua praedestinatione ab aeterno, *volo*, id est oro et desidero, *ut ubi ego sum*, cito futurus, *et illi sint mecum*, id est in aeterna beatitudine, in {597a} qua etiam jam erat

«Tota la oració del Senyor en la Cena –diu sanct Agostí– acaba e termena que-ls fels sien per amor un cor hi una ànima, axí com foren en lo cenacle après que-l Sanct Spirit reberen.»

Car tota la fi de la religió cristiana, tot lo fonament e centre, és amor, caritat e vera amicícia, en [la] qual a Déu sobre totes coses devem amar hi colre, hi en Déu los prohismes.

«Prech-te, donchs, Pare, que units stiguen hi coneguen que tu m'has tramés hi que tals ames axí com has amat a mi.»

[17. DE LA PETICIÓ, FINALMENT, DE LA UNIÓ DELS MEMBRES AMB EL CAP]

«Yo só lo cap, ells són les parts mies, hi tu en mi ames totes les coses qui ab mi-s tenen.

»Prech-te, Pare, hi açò vull hi desige, que aquests qui tu m'has donat hi eternament has predestinat que meus fossen, que ells sien allí hon yo só.» Era lo Senyor, de l'instant de la concepció, per clara visió e fruhició,

Ⓞ 1-4 *Tota ... reberen*] Corella assigna falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 596b. A més, el mestre en teologia reformula l'original llatí, en què s'exposa que vers açò tendeix tota oració, en què inculca moltes vegades pregant: «que siguen u». La remissió a la vinguda de l'Esperit Sant en la Pentecosta és, per tant, un afegit de Corella. | 4 *Spirit reberen*] Tot seguit, Corella omet un passatge (VC, 596b), en què s'exposa que així tots han de pregar per la unitat de la gràcia en el camí i per la plenitud de la glòria en la pàtria, perquè tinguen ací unitat de caritat i gràcia per la fe, i allí unitat de fruïció i glòria per la vista. | 5-8 *Car ... prohismes*] Corella reformula l'original llatí (VC, 596b), en què s'indica que en la unió de la caritat consisteix la perfecció de la religió cristiana, perquè, per mitjà d'açò, els membres de l'Església s'uneixen els uns amb els altres i amb el cap, Crist en tant que home, i més enllà amb Déu mateix. Perquè «el qui s'uneix al Senyor es fa un sol esperit amb ell» (1Co 6, 17); i així, conseqüentment, el primer principi, que és Déu, s'uneix amb l'home, el qual és en certa manera tota criatura. | 9-11 *Prech-te ... mi*] Corella suprimeix la glossa que acompanya a aquest verset evangèlic (Jn 17, 23) en l'original llatí (VC, 596b), en què, per boca de Jesús, es diu que el fi de la unitat és «que reconega», llavors per la vista, «el món», tornat d'enemic a amic, ço és, els creients, «que tu m'has enviat» i que els estimes com tu m'has estimat a mi. | 11 *a mi*] Immediatament després, Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona (VC, 596b), en què s'exposa que en el Fill el Pare estima l'home, perquè el va triar en ell. I com que no odia gens les coses seues que va fer, qui podria dir dignament quant estima els membres del seu Unigènit i quant més a l'Unigènit mateix? | 12-13 *Yo ... tenen*] Corella amplifica aquest passatge respecte del que hi ha en el mateix punt de l'original llatí (VC, 596b), en què s'exposa sols que després Jesús demana la unió dels membres amb el cap. Aquesta amplificació corellana alhora condensa enormement dos passatges omesos, un de previ, modificat suara (veg. nota p. 1066,5-8), i un altre posterior (veg. nota p. 1067,2). Corella també modula el text, que està en tercera persona, i posa en boca de Jesús, en primera persona, aquests ensenyaments, els quals no apareixen en l'evangeli, sinó en 1Co 12, 12-31, en la imatge paulina de l'Església com un cos amb molts membres.

Christus actualiter, quantum ad animam, quae est pars hominis;

ut videant claritatem meam quam dedisti mihi, id est divinitatem meam, vel claritatem corporis mei glorificandi, utramque enim claritatem, et secundum divinitatem, et secundum humanitatem Sancti in gloria videbunt; *quia dilexisti me*, essentiali dilectione, *ante mundi constitutionem*, et ab aeterno: hoc patet quantum ad Christi deitatem, similiter quantum ad humanitatem, in quantum Deus Pater aeternaliter praedestinavit ipsam ad hanc gloriam et exaltationem. In ipso etiam dilexit nos ante mundi constitutionem praedestinatione, quia membra ejus sumus; et diligitur in illo qui totus diligitur, id est caput et corpus. Est enim in nobis tanquam in templo suo, nos autem in illo secundum quod caput nostrum est.

[113]

Unde et Anselmus: Inter haec cum discipulos sacratissima illa oratione commendans: *Pater*, dixerit, *Pater, serva eos in nomine tuo*, inclina cuput tuum, ut merearis audire: *Volo ut ubi ego sum et illi sint mecum*; bonum est tibi hic esse, sed exeundum est: haec Anselmus.

18. HUIUS ORATIONIS DOMINI DULCEDO ET EFFICACIA

[113] Ubi Augustinus: In magnam spem Dominus Jesus suos erigit, qui major esse non possit, audite et estote in spe gaudentes, ut esse possitis in tribulatione patientes, audite, inquam, et in quo spes nostra levetur, attendite. Christus Jesus dicit; audite, credite, sperate, considerate quod dicit: *Pater*, inquit, *quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum*. Qui sunt isti quos ait a Patre datos sibi? Nonne illi de quibus alio loco dicit; *Nemo potest venire ad me nisi Pater, qui misit me traxerit eum*? Et iterum: Quapropter omnibus

en la eterna glòria, hi axí volia e pregava que los seus finalment hi fossen.

[18. DE LA DOLÇOR I L'EFICÀCIA D'AQUESTA ORACIÓ DEL SENYOR]

«O, pregària –diu sant Agostí– de gran alegria, de gran esperança per a totes les nostres adversitats hi angústies!, que'l Senyor, Déu e redemptor nostre, 5 prega, {181b} les pregàries del qual no poden esser fallades, perquè ell, home, a si mateix, Déu, prega;

© 2 *hi fossen*] A continuació, Corella suprimeix o trasllada tota la resta d'aquest subcapítol 17 (VC, 597a), en què es glossa, per boca de Jesús: «perquè vegem la meua glòria, la glòria que m'has donat» (Jn 17, 24), és a dir, la meua divinitat, o la glòria del meu cos que serà glorificat; els sants veuran en la glòria una i l'altra: segons la divinitat i segons la humanitat; «perquè m'estimaves», amb amor essencial, «des d'abans de crear el món», i des de l'eternitat: açò és palés quant a la divinitat de Crist, semblantment quant a la humanitat, en la mesura que Déu Pare la va predestinar eternament a aquesta glòria i exaltació. En ell també ens va estimar a nosaltres –continua el passatge omès– abans de la creació del món per predestinació, perquè som els seus membres i som amats en aquell que tot és amat, cap i cos. Està en nosaltres com en el seu temple, i nosaltres en ell, segons que és el nostre cap. Tot seguit, el teòleg valencià se salta dues citacions de sant Agustí d'Hipona que trasllada i resumeix més avall (veg. nota posterior). Immediatament després, Corella omet una última citació, de sant Anselm de Canterbury: «Mentrestant, quan en aquell sacratíssim sopar, en l'oració, va encomanar als seus deixebles: "Pare sant, guarda'ls en el teu nom" (Jn 17, 11), inclina tu el cap perquè meresques escoltar: "Vull que els qui m'has confiat estiguen amb mi allà on jo estic". És bo per a tu estar ací, però hi has d'eixir». | 3-1068,2 *O ... glòria*] Corella trasllada fins a aquest punt (veg. nota anterior) dues citacions de sant Agustí d'Hipona (VC, 597a), les quals resumeix en gran mesura i també les retòrica en forma d'apòstrofes, en què s'exposa: «En gran esperança, que major no pot ser, Jesús, el Senyor, eleva els seus; escolteu i esteu joiosos en l'esperança perquè pugueu ser pacients en la tribulació; escolteu, dic, i ateneu en què s'eleva la nostra esperança. Ho diu Crist Jesús: escolteu, creieu, espereu, consideu el que diu: "Pare, vull que els qui m'has confiat estiguen amb mi allà on jo estic". Qui són els qui diu que li ha confiat el Pare? ¿No són aquells de qui diu en un altre lloc: "Ningú no pot venir a mi si el Pare que m'ha enviat no l'atrau"? (Jn 6, 44)». La segona citació resumida i retoricada del sant africà és: «Promet a tots els seus membres aquest premi, que on ell estiga, estem també nosaltres amb ell. No podrà ser que no es faça la voluntat que el Fill omnipotent va dir al Pare omnipotent». Encara, el sintagma «per a totes les nostres adversitats hi angústies» s'inspira en l'apòstrofe pròpia d'aquest subcapítol 18, la qual és suprimida per Roís de Corella (veg. nota posterior).

membris suis promittit hoc praemium, ut ubi est ipse et nos cum illo simus. Nec poterit non fieri, quod omnipotenti Patri se velle dixit omnipotens Filius: haec Augustinus.

O quam dulcissima orationis verba, antidotum et remedium ad omnem adversitatem et peccatum; cujus dulcissimae orationis principium et finis in pace et dilectione consistit, ad quam praecipue, ut dictum est, tendit!

Et multa alia Dominus Jesus discipulis dicebat, quae vere corda devota scindebant. Si ergo in sermone quae dicta sunt attente discussis, et diligenter meditando ruminaveris, in eorum dulcedine requiescens; merito inardescere poteris ad tantam dignationem, benignitatem, providentiam, diligentiam, et charitatem, et circa alia per Dominum hoc sero gesta. Ex quibus poteris colligere fasciculum contra omnem tentationem et adversitatem, salubre consolationis remedium.

19. ULTIMAE COENAE EXCELLENTIA

Inter omnia enim memorialia Christi, praecipua recordatione constat esse dignissimum finale illud sacratissimae coenae convivium, in quo non solum agnus paschalis proponitur ad edendum; verum etiam *Agnus immolatus, qui tollit peccata mundi*, sub specie panis praebetur in cibum.

In quo quidem convivio mira dulcedo bonitatis Christi refulsit, quando cum pauperibus illis discipulis, et Juda proditore, eadem mensa et scutella coenavit. Mirum claruit humilitatis exemplum, dum pedes piscatorum et proditoris sui, Rex gloriae praecinctus linteo studiosissime lavit.

Mira patuit munificentiae largitas, dum sacerdotibus illis primis, et per consequens toti Ecclesiae et orbi terrarum Corpus suum sacratissimum, et Sanguinem vere in cibum dedit et potum.

Mirus tandem emicuit dilectionis excessus, quando in fine diligens suos tam dulci exhortatione confortavit

prega hi vol hi desija, si nosaltres volem, que siam en la sua eterna glòria.»

[19. DE L'EXCEL·LÈNCIA DE L'ÚLTIMA CENA]

Entre tots los actes, paraules del Senyor e misteris, és singular la sacrosanta mística Cena, en la qual no solament menjaren lo anyell de la judayca Pasqua, mas lo verdader Anyell, odorant sacrifici, qui los pecats del món leva, prengueren en vianda, e la sua sanch preciosa en vi aromàtic per a sucitar les mortes ànimes.

En la qual Cena la admirable bondat del Senyor resplandia, que ab los pobrellets peccadors dexebles, hi ab Judes qui'l trahia, menjava en una taula, en hun plat hi scudella. Resplandia de profunde humilitat exemple, lavant lo Rey de glòria, senyit, sens manto, ab una tela, agenollat, los peus de Judes e de tots los altres.

Manifestà la sua liberal magnificència quant donà a la sua spona Sgleya sancta en vianda lo seu cors hi la sua sanch a beure.

Mostrà la gran amor en les mel·líflues paraules que-ls parlà, en lo confort que-ls donà, en special a

Ⓢ 12 trahia] trahija

Ⓢ 2 eterna glòria] Tot seguit, Corella suprimeix l'apòstrofe que constitueix pròpiament aquest subcapítol 18 de l'original llatí (VC, 597a), en què s'exclama: Oh, quines paraules dolcíssimes les de l'oració, antídoto i remei contra tota adversitat i pecat! El principi i la fi d'aquesta dolcíssima oració consisteixen en la pau, envers la qual principalment tendeix, com s'ha dit. Moltes altres coses deia el Senyor —continua el passatge omès— als deixebles, les quals esquinçaven veritablement els cors devots. Si discerneixes atentament el que s'ha dit en el sermó, i el rumies meditant-lo diligentment, descansant en la seua dolçor, podràs inflamar-te amb raó per tanta dignació, benignitat, providència, diligència i caritat, i sobre les altres coses que va fer el Senyor aquesta vesprada, de les quals pots col·legir-ne un conjunt contra tota temptació i adversitat, com a remei saludable de consolació. | 7-9 e ... ànimes] Corella agrega aquesta referència al vi consagrat, la qual no es troba en VC, 597a. Una imatge semblant es troba en el *Quart del Cartoixà*: «O, dolç Senyor! Has donat la tua sanch en preu ab la qual largament nos pugam rembre, hi en vi aromàtic que la tua amor nos embriague» (f. 93b), passatge que tampoc no apareix en l'original llatí (VC, 687b). No he pogut documentar la imatge de la sang de Crist com a vi aromàtic en la teologia anterior a Corella, encara que sí que es troba la capacitat d'aquest vi per a recobrar l'ànim, base per establir la metàfora corellana amb «sucitar les mortes ànimes»: «*Et qui non biberit vinum, quid videndi oblectatione perfruitur? Quasi non aliquoties videndo nec gustando copia esculentorum animus pascitur, et vini odoriferi sola fragrantia suscitatur saepius animus*» (pseudo-Cebrià de Cartago, *De singularitate clericorum*, PL 4, col. 841a). | 16-17 a ... Sgleya] Corella simplifica l'original llatí (VC, 597a), en què es es diu que va donar el seu cos i la seua sang a aquells primers sacerdots, i per consegüent a tota l'Església i tot l'orbe de la terra.

in bono, Petrum specialiter praemonens ad fidem et robur, et Joanni confe- {597b} rens pectus ad recubitus dulcem et sacrum.

O quam mira sunt haec omnia repleta dulcedine illi dumtaxat animae, quae ad tam celebre vocata convivium, tanto mentis currit ardore, ut possit illud propheticum cantare: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, etc.!*

Conspice ergo Dominum dum loquitur, quomodo efficaciter, devote et delectabiliter loquens, imprimit discipulis suis quae narrat; et pascaris in amoenitate aspectus et verborum ejus. Conspice etiam discipulos, quomodo sunt moestii, lacrymantes et suspiria dantes. Pleni enim sunt tristitia, ut de hoc ipsa Veritas testimonium fert dicens: *Quia haec, scilicet de recessu meo, locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum, et doletis me corporalibus subtrahi oculis.*

Inter alios autem conspice Joannem, eidem familiaris cohaerentem, qualiter attente et diligenter hunc dilectum suum aspicit, et tenerius anxiatus omnia verba ejus recolligit. Ipse enim solummodo ea describens tradidit nobis. Benedictus ipse Joannes, qui supra pectus Domini recumbens haec potavit, et memoriter retinens nobis ea scripsit. Nullus sic fideliter et familiariter Domino adhaesit, ut Joannes. In coena juxta eum sedit, licet esset junior aliorum; et quando

Pere, com per ell pregà que la fe no li fallga, hi a Joan, los seus pits, semblant a mare, que sobre ells dorma, li abandonà.

O, mirables actes plens de spiritual dolçor de mell! O, dia de suavitat sobresaborosa, en special a la devota ànima que de cor ho desija! Hi ab lo psalmista, desijant e sospirant, diga: «Axí com lo servo ferit les aygües de les clares {181c} fonts desija, axí yo, Senyor, desige esser per contemplació en los misteris de la tua admirable Cena.»

Contempla, donchs, ab elevada e devota pensa, la cara, lo gest e la continença com lo Senyor parlà. E mira los dexebles com stan trists, sospirants e plorosos, mirant e hoint aquell rey e Senyor qui tant amaven, tement que prest d'ells se partiria; no scolten sperança alguna que tan extrema tristor remeyar los puga.

Hi entre ls altres mira Joan, lo amat dexeble, com atentament lo Senyor scolta, hi per ço ell tot sol aquestes paraules recita. Benaventurat evangeliste!, qui per testificar de vista lo que volia scriure seguí lo Rey, de qui fon coronista fins a la presó, a la mort hi a la

© 2-3 *semblant ... abandonà*) Corella reformula l'original llatí (VC, 597ab), en què s'exposa que Jesús va oferir el seu pit a Joan per a descans dolç i sagrat. L'al·legoria de Jesús com a mare ha aparegut anteriorment en el Cartoixà (veg. nota p. 1041,1-6). | 4-10 *O ... Cena*) Corella amplifica l'original llatí (VC, 597b), en què s'exclama: «Oh, com són d'admirables totes aquestes coses plenes de dolçor solament per a aquella ànima que, cridada a tan cèlebre banquet, corre amb tan gran ardor de ment que pot cantar aquelles paraules profètiques: «Com la cérvola es deleix per les fonts d'aigua» (Sl 41, 2). La incorporació de metàfora de la mel com a tast de la divinitat és lloc comú en la Bíblia, la patrística i el *Cartoixà* (veg. nota p. 1029,1-3; 1040,1-3). D'altra banda, l'exhortació a la contemplació dels misteris de la Cena és, per tant, inclusió corellana, motivat sens dubte pel passatge següent. | 7-8 *Axí ... desija*) *Psalteri* (Sl 41, 2): «Axí com lo cervo desija atényer a les fonts de les aygües» (Martos, 2013b: 204). Vulgata: «Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum». La traducció del *Psalteri* torna tendir a la literalitat, mentre que la del *Cartoixà* és una traducció literària i glossada, perquè el cérvol està «ferit» i les fonts són «clares», epítets que no es troben en la Vulgata ni en la *Vita Christi*, i que tenen la causa en l'amplificació d'aquest passatge (veg. nota anterior). | 11-12 *Contempla ... parlà*) Corella resumeix l'original llatí (VC, 597b), en què s'exhorta que cal mirar el Senyor mentre parla, de quina manera, parlant eficaçment, devota i delectable, imprimeix en els seus dexebles allò que narra; i alimentar-se en l'amenitat del seu aspecte i les seues paraules. | 15-16 *tement ... puga*) Corella modifica l'original llatí (VC, 597b), en què s'indica que els dexebles estaven plens de tristesa, de la qual la Veritat mateixa en dona testimoni, dient: «Perquè vos he dit això» (Jn 16, 6), és a dir, la meua partida, «teniu el cor ple de tristesa», i senti dolor perquè m'apartaran dels vostres ulls corporals. | 17-1070,2 *Hi ... naxença*) Corella resumeix l'original llatí (VC, 597b), en què s'exhorta que, entre els altres dexebles, cal mirar mirar Joan, unint-se més familiarment amb Jesús, com atén i mira aquest amat seu, i recull angoixat, amb més tendresa, totes les seues paraules, perquè sols ell les va escriure i ens les va lliurar. Beneit Joan, el qual sobre el pit del Senyor, recolzat, aquestes coses bevia i les retenia en la memòria per escriure'ns-les! Ningú no estava unit amb el Senyor –continua el passatge simplificat–, així fidelment ni familiar, com Joan. En la Cena va seure al seu costat, encara que era el més jove de tots; quan va ser capturat, el va seguir fins a l'atri del gran sacerdot; ni en la crucifixió, ni en la mort, ni després de la mort el va deixar –acaba el passatge resumit–, fins que fou sepultat. Per tant, la imatge de l'evangelista Joan com a cronista és incorporació de Corella, la qual és usada en altres indrets del *Cartoixà* per referir-se també als evangelistes, com en el *Primer*: «Totes aquestes veritats concordades estudiava y guardava [Maria], perquè del seu estudi ho prenguessen los coronistes apòstols y evangelistes» (f. 36d); i també en el *Quart*: «E són axí concordades aquests gloriosos quatre coronistes, que en res de la sentència no-s contradien, encara que una mateixa cosa a vegades ab distinctes paraules o circumstància scriven» (f. 150b); ambdós exemples són afegiments del mestre en teologia, els quals no apareixen en l'original llatí (VC, 44a i 597b, respectivament). Sembla que la metàfora parteix d'un passatge propi de l'original llatí: «*Narratores quippe originis factorum dictorumque Domini nostri Jesu Christi proprie dicti sunt Evangelistae*» (VC, 6b); Corella posteriorment busca un referent en la seua contemporaneïtat per a *narratores* en *cronistes*. Una imatge semblant apareix en el *Spill*: «Bé fon preycant / instruïdora, / referidora / als croniquistes / evangelistes; / he dels dexebles, / en la fe febles /, confirmadora» (vv. 11752-11759; Guia (2010: 77), veu la correspondència, però no detecta la font). Per últim, l'afegit corellà: «començant en la eternitat de la sua eterna naxença», remet a l'inici de l'Evangelí de Joan (Jn 1, 1-18), l'anomenat pròleg o himne, en què de manera poètica es presenta la relació entre les persones divines.

captus fuit, secutus est eum in atrium principis sacerdotum; et nec in crucifixione, nec in morte, nec post mortem eum dimisit, quousque sepultus fuit.

sepultura, començant en la eternitat de la sua eterna naxença.

20. GRATIIS POST COENAM REDDITIS, EGREDITUR DOMINUS

[20. COM EIXÍ EL SENYOR EN RETRE GRÀCIES DESPRÉS DE LA CENA]

Et quia Dominus videbat discipulos formidare et timere: tum ratione temporis, quia nox erat; tum ratione loci, quia in civitate manifeste sistebant, ita ut frequenter circumvoluerunt oculos ad ostium domus, quasi imaginantes et expectantes invadi et capi ab hostibus, et propter hoc minus intendentes his quae dicebat; ideo ut melius verba quae dicturus erat intelligerent, et ut ad locum unde tradendus erat veniret, inter alia eis discumbentibus dixit: *Surgite, eamus hinc*,

Mirava lo Senyor temerosos los dexebles, girant los ulls sovint a la porta, recelant que no-ls vinguessen a pendre, hi axí la temor los vedava que les paraules del Senyor no scoltaven ab aquella atenció que devien. E per ço diu lo Senyor: «Levau-vos, anem de ací!»

scilicet ad locum alium magis securum et secretum, ubi aestimantes vos securos attentius audiat verba mea,

Hon devem atendre que lo Senyor, per la temor que tenien, los portà en algun loch o cambra més secreta, hon a ells los paregués que més segurs staven.

Ni podem dir, axí com alguns dien, que-ls portà a l'hort hon lo prengueren, perquè aquestes paraules: «Levau, anem de ací!», són en lo catorsén capítol de sant Joan a la fi scrites, hi après lo Senyor parla contínuament {181d} tres capítols: quinzé, setzé hi deseté, hi comença lo dihuýté: «Com agué dit Jesús aquestes paraules, ixqué ab los seus dexebles dellà lo torrent de Cedron.» E axí, clarament se mostra que dins la ciutat dix lo Senyor totes aquelles paraules que sant Joan recita.

et melius attendatis ad ea quae sunt vobis dicenda; ad locum unde tradendus sum ad mortem, ad separationem a vobis corporaliter in hoc mundo, ad angustiam et passionem meam; et *quicumque voluerit post me venire, abneget semetipsum; et tollat crucem suam et sequatur me*.

Ⓜ 3 *los dexebles*] A continuació, Corella omet un comentari (VC, 597b), en què es diu que els dexebles estaven temerosos a causa del temps, perquè era de nit; i a causa del lloc, perquè romanien palesament a la ciutat. | 6-7 *E ... ací!*] Corella elimina alguns comentaris de l'original llatí (VC, 597b), en què s'exposa que, per això, perquè s'entenguessen millor les paraules que estava dient, i per anar al lloc on havia de ser traït, entre altres coses, Jesús digué als que estaven reclinats: «Alceu-vos, anem-nos-en d'ací!» (Jn 14, 31). | 8-10 *Hon ... staven*] Corella modula l'original llatí (VC, 597b), i posa en tercera persona aquests arguments que en l'obra ludolfina apareixen en primera i s'atribueixen a Jesús. | 11-20 *Ni ... recita*] Corella incorpora aquesta qüestió al Cartoixà, la qual no es troba en l'original llatí (VC, 597b), la qual es basa en la *Postilla litteralis* de Nicolau de Lira (1603: v, 1260; postil-la a Jn 14, 31): «Surgite, eamus hinc»: Queritur hic de loco ad quem Christus duxit discipulos suos, cum dixit: «Surgite, eamus hinc», ad hoc dixit Hylarius, ix, *De trinitate*, quod de loco in quo comederant agnum paschalem, duxit eos ad locum in quo erat tradendus. Sed haec littera sequens videtur repugnare, quia in principio xviii capitulo dicitur: «Haec cum dixisset, Jesus egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit Christus et discipuli ejus. Sciebat autem Judas, quod tradebat eum locum». Ex quo patet quod ista verba quae ab hoc loco sequuntur usque ad principium xviii capitulo erant extra locum in quo erat tradendus». Cal notar que aquesta inclusió corellana és una esmena a la *Vita Christi* del monjo cartoixà, en què es diu clarament (veg. notes anterior i posterior) que Jesús i els dexebles se n'anaren fora de la ciutat, a la muntanya de les Oliveres, i allí Jesús va acabar el seu sermó. Per tant, el comentari corellà «axí com alguns dien», pot atribuir-se ben bé a l'opinió del monjo cartoixà. | 20 *Joan recita*] Tot seguit, Corella omet un passatge de l'original llatí (VC, 597b), en què s'exposa, per boca de Jesús: «Anem-nos-en perquè atengueu millor les paraules que vos he de dir, al lloc on cal que siga lliurat, a la separació corporal de vosaltres en aquest món, a l'angoixa i la meua passió; i «si algú vol venir amb mi, que es negue a ell mateix, que prenga la seua creu i que em segueca» (Mt 16, 24). A continuació, Corella omet una exhortació en què es diu que cal pregar Jesús perquè no permeta separar-se del seu costat, sinó que li concedesca anar amb ell i seguir-lo, siga per a la mort, siga per a la vida. Oh, quina por –s'exclama en l'original llatí– va entrar en els dexebles que no sabien on ni com havien d'anar i temien sobretot separar-se d'ell!

Et ora eum ut non sinat te a suo latere separari; sed concedat tibi secum ire, et eum sequi, sive ad mortem, sive ad vitam. O quantus pavor in discipulos intravit nescientes quo vel qualiter ire deberent, et de ipsius separatione plurimum formidantes!

Merito autem de tanto convivio gratiae reddendae erant Deo; et ideo post coenam, hymnum, id est canticum divinae laudis dixit, et gratias egit, sicut et ante coenam fecerat, ut scilicet addiscas, et ante cibum et post cibum gratiarum reddere actiones.

Unde Chrysostomus: Audiant quicumque velut porci simpliciter manducantes cum ebrietate surgunt, cum deceret gratias agere, et hymnum concinere, et mensam desinere; audiant quicumque ultimam orationem in sacris mysteriis non expectant, ultima enim oratio missae, illius hymni est signum. Gratias ergo egit antequam sacra mysteria discipulis daret, ut et nos gratias agamus; hymnum dixit postquam dedit, ut et nos hoc ipsum faciamus: haec Chrysostomus.

Ubi et Beda: Simul etiam et hoc ostendit, quod amplectibile erat sibi pro nobis mori, quia cum tradendus erat Deum laudare dignatus est; docet et nos cum in angustias incidimus, propter multorum salutem non contristari, sed Deo gratias agere, qui in nostra tribulatione operatur multorum salutem.

Tandem multis completis mysteriis, et *hymno dicto*, pro sacramenti institutione, et novae vitae denuntiatione,

hora completorii egreditur de loco coenae, cum discipulis suis, ad locum extra Civitatem, ad quem sciebat venturum proditorem, ultro se offerens passioni; ut ostenderet se voluntarie subire mortem, et desiderare nostram redemptionem. Ille enim locus erat aptus ad capiendum Christum, quia erat a civitate

Après que havia dit: «Levau, anem de ací!», acabada la Cena e dit lo ymne, del qual no sabem les paraules, però prenem exemple de saludable memòria que en lo principi hi en la fi de la reffectió corporal no ns oblidem a nostre Senyor fer gràcies, axí com féu lo Senyo[r] en lo principi hi en la fi e la sua última Cena.

Dix lo Senyor lo ymne e féu gràcies de aver acabades les leys de la sua sinagoga, e menjat lo anyell de la judayca Pasqua, e instituhit lo admirable sagrament de la euquaristia.

De nit, hora tarda, ix de la ciutat e passa lo torrent de Cedron ab los seus dexebles, hi presentà a l'hort de Getsemaní, hon sperava que'l pendrien, mostrand manifestament que voluntàriament a la mort venia. Donava loch dispost hon sens avalot del poble lo

ⓐ 3 prenem] prenen

ⓐ 1-6 *Après ... Cena*] Corella resumeix l'original llatí (VC, 597b), en què s'indica que amb raó calia que donassen gràcies a Déu de tan gran banquet. Per això, després de la Cena digué l'himne, el càntic de lloaça divina, i donà gràcies, així com ho havia fet abans de la Cena, perquè hom aprenga a retre accions de gràcies abans i després de menjar. L'incís que incorpora Corella respecte de l'himne, «del qual no sabem les paraules», pot tenir l'origen en el fet que les glosses no es posen d'acord sobre l'himne concret que van entonar Jesús i els deixebles, com a mostra, la *Glossa ordinaria*: «*Et hymno*»: *Hoc est quod psalmus dicit: "Edent pauperes et saturabuntur", etc. Vel hymnum secundum Joannem Patri gratias agens cantabat, in quo pro se et discipulis et credituris precabatur*» (PL 113, col. 169bc). | 6 *última Cena*] Seguidament, Corella suprimeix una citació de sant Joan Crisòstom, en què s'exhorta a escoltar açò a aquells que, menjant obertament com a porcs i anant-se'n embriacs, cal que donen gràcies, entonen l'himne i després abandonen la taula; que escolte açò aquell que en els misteris sagrats no espera l'última oració, l'última oració de la missa, la qual és senyal d'aquell himne. Jesús va donar gràcies abans que donàs els misteris sagrats als deixebles perquè ho fem així nosaltres; després de donar-les, digué l'himne –acaba la citació–, perquè fem açò mateix nosaltres. Tot seguit, Corella suprimeix una altra citació, en aquest cas de Beda el Venerable, en què s'indica que Jesús mostrà també que per a ell morir per nosaltres era cosa acceptable, perquè, quan anava a ser lliurat, es va dignar a lloar Déu. I ensenya a no entristir-se quan hom cau en angoixes per la salvació de molts, sinó a donar gràcies a Déu, el qual en la tribulació obra la salvació de molts. | 7-10 *Dix ... euquaristia*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 598a), en què s'exposa solament que a la fi, després de celebrar molts misteris, digué l'himne per la institució del sagrament. La referència, per tant, a la fi de la Llei i de la Pasqua jueves després de la institució de l'eucaristia és del mestre en teologia, la qual tanmateix ha aparegut prèviament en el *Cartoixà* (veg. p. 1010,8-27). | 11-1072,2 *De ... recelaven*] Corella reformula i simplifica l'original llatí (VC, 598a), en què s'exposa que Jesús va eixir del lloc del sopar a hora de completes, amb els seus deixebles, cap al lloc, fora de ciutat, on sabia que acudiria el traïdor, oferint-se ell mateix a la Passió, per mostrar que voluntàriament pujava a la mort i desitjava la redempció humana. Aquell era lloc adequat per a prendre Crist, perquè estava allunyat de la ciutat, i aquells el volien prendre sense l'enrenou de la multitud.

remotus, et ipsi quaerebant capere eum sine strepitu turbarum.

Praecedit ipse, tu eum sequere, et conspice discipulos euntes post eum, et cum eo quomodo quilibet qui magis potest, magis eidem approximat, et congregatim pergentes, sicut moris est pullorum pergere post gallinam, impellunt eum modo unus, modo alius ex desiderio appropinquandi et audiendi verba ipsius. Ipse vero libenter et patienter sustinebat ab eis, et tunc locutus est eis complendo sermonem, eundo per viam et in horto.

21. VALLIS JOSAPHAT ET HORTUS GETHSEMANI UBI IN ORATIONE PERNOCTARE CONSUEVERAT DOMINUS

Et egressus est cum discipulis suis versus Orientem, *trans torrentem Cedron*, et vallem Josaphat, quae est inter Jerusalem et montem Oliveti a Septentrione in Austrum porrecta, per cuius vallis medium currit idem torrens Cedron. Est autem Cedron genitivus pluralis, qui Latine cedrorum dicitur, de quibus arboribus copia ibi erat in ripis torrentis ejusdem, unde sic appellatur. In hac valle est parva campi planities irrigua et nemorosa, plenaque deliciis. Vallis vero nomen accepit a rege Josaphat ibi sepulto, ubi a parte montis Sion in pede montis Oliveti, in ipsam vallem descendendo, est turris sepulchrum ejus continens. Cujus ad dexteram de rupe montis Oliveti, excisa et separata domus duo cavata habet sepulchra, scilicet Simeonis senis, et Joseph sponsi Mariae Virginis.

Et, *venit illis in villam, quae dicitur Gethsemani*, ad radicem, seu pedem montis Oliveti, juxta campum, qui *Gethsemani* dicebatur; unde et villa sic vocatur, ubi est Ecclesia adhaerens rupi, sub qua Apostoli erant somno praegravati, et intra erant canonici regulares cum Abbate, secundum regulam beati Augustini, Domino servientes.

Et intravit cum ipsis in hortum qui in fine villae erat, et ad villam pertinebat, ubi traditorem suum et armatos expectabat, *sciens omnia quae ventura erant super eum*, secundum altissimae dispositionis arcanum. Et qui persecutores suos, et omnia in manu sua

pogu[e]ssen pendre, que era cosa que ls sacerdots molt recelaven.

[21. DE LA VALL DE JOSAFAT I DE L'HORT DE GETSEMANÍ, ON EL SENYOR SOLIA PERNOCTAR EN ORACIÓ]

Anà lo Senyor devés orient, passant lo torrent dels Cedres e la vall de Josafat, qui és entre Jerusalem e lo mont Olivet. E per mig de la vall lo torrent corre, la riba del qual estava de molts cedres arborada, e per ço lo torrent dels Cedres se nomena. És la vall una planícia no molt gran que regar se podia, {182a} delitosa, plena de arbres. Ha pres lo nom de Josafat perquè a la part del mont de Sion, al peu del mont Olivet, deval[ll]ant en la vall, hi avia una torre hon era del rey Josafat la sepultura. Hi a la part dreta, tallats en la roqua del mont Olivet, se mostren dos sepulcres: hu del vell Simeon, altre de Joseff, spòs de la verge Senyora nostra.

Vench, donchs, lo Senyor en la vila que's diu Getsemani, al peu del mont Olivet situada, prop lo camp qui's diu Getsemani, d'on avia pres lo nom la vila, hon se mostra de present una sgleya pegada ab la roqua, devall la qual stigueren los apòstols quant dormien com lo Senyor orava, en la qual sgleya canonges retglars, segons la regla de sant Agostí, la divina majestat servien.

Hi entrà lo Senyor en l'ort ab los seus dexebles, lo qual era de la vila e ab la vila conjunt stava, hon volgué sperar a Judes hi la gent armada que venia. Sabent totes les coses que sobre ell venir devien, segons lo profunde secret de la divina providència, hi sabent que los qui l'havien a pendre, e lo traïdor dexeble que'l trahia, tots en poder seu eren, podent fer d'ells a la sua voluntat, car diu lo evangelista que totes les coses li avia donat

© 30-31 voluntat, car] voluntat sua Car

© 1-2 *molt recelaven*] A continuació, Corella elimina el final d'aquest supcapítol 20 (VC, 598a), el qual constitueix una invitació a la contemplació: «Ell va anar davant; tu segueix-lo, mira els deixebles que van darrere d'ell i amb ell, com cadascun, com més pot, més se li acosta, i anant junts, segons el costum dels pollets que van darrere de la gallina, l'espenten una vegada uns, una altra uns altres, per desig d'acostar-se i escoltar les seues paraules. Ell, generosament i pacient, els suportava, i llavors els va dir el sermó complet, anant de camí cap a l'hort». | 3-4 *torrent dels Cedres*] Corella tradueix *torrentem Cedron* per «torrent dels Cedres» (diversament, per tant, com ho ha fet suara: veg. p. 1071, 11-12), i s'evita d'aquesta manera deixar en el *Cartoixà* una explicació lingüística de l'obra ludolfina (VC, 598a) que apareix tot seguit: el mot *Cedron* és genitiu plural, el qual significa en llatí «dels cedres». | 5 *torrent corre*] Corella suprimeix un incís (VC, 598a), que diu que la vall s'estén de nord a sud.

accepisse se noverat; quia *omnia dedit ei Pater in manus*, sponte in manus persequentium se ponebat.

Sciebat autem et Judas qui tradebat eum locum, quia frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis, causa orandi secretius extra tumultum civitatis, et causa secretius loquendi cum discipulis familiariter instruendis.

Itaque tradendus a discipulo, consueti secessus locum et Judae notum adiit, quo facillime reperiri posset, manifestum se dans ad capiendum, ne mortem timere, vel invitus crucifigi putaretur.

Unde bene dicitur: *Et hymno dicto, exierunt —secundum consuetudinem— in montem Oliveti*, id est versus montem Oliveti; quia consuetus erat illuc ire, et morari de nocte, causa orationis.

Nam, secundum Chrysostomum, consueverat frequenter extra in oratione pernoctare, et stratus mollitiem declinare; et secundum eundem, consuetudo Christi erat, maxime in solemnitatibus, post coenam discipulos seorsum ducere, et purum a tumultibus locum inquirere, ne mens impedire- {598b} tur ab auditione, et aliqua sublimia de festo docere, quae non erat fas alios audire.

Completorium potest dici, quia in ipso completur cursus diei. Similiter Dominus noster Jesus Christus, completo cursu praedicationis, et coena illa singulari tam gloriosissime celebrata et facta cum discipulis suis; de qua coena et de sacratissimo dono Corporis et Sanguinis ejus ibi tradito debes frequenter devotissime cogitare, et quod lotis discipulorum pedibus, ac facto sermone et dicto hymno, id est gratiarum actione, exivit cum discipulis suis versus montem Oliveti, ubi capiendus erat et ab amicis separandus. Et quando complendum erat quod Propheta dixerat: *Percutiam pastorem et dispergentur oves gregis*.

Vade et tu semper cum eo, et noli eum deserere, ne et ipse deserat te.

son Pare en les mans sues, vench voluntàriament a possar-se en les mans dels quals venien a pendre.

Sabia Judes lo loch en lo qual lo Senyor molt sovint anava, que tenia per costum en aquell loch apartar-se, perquè, fo- {182b} ra de les gents e pobles, en loch apartat e secret, orava hi als seus dexebls instrohia. 5

E per ço diu sant Matheu que, dit lo ymne, ixqué ab los seus dexebls al mont Olivet segons acostumava, no que pujàs en la montanya, mas axí devers lo mont, al peu, hon stava la vila de Getsemaní situada; e axí concorden en la veritat los evangelistes. 10

Diu sant Crisòstom que era costum del Senyor, en special en les grans festes, après de la cena, apartar-se en lo desert ab los seus dexebls, hi squivar molls lits, matalaffs e cóceres, hi passar en oració les vigílies, orant hi declarant als dexebls de les judayques festes los grans misteris, hi per retraure'ls de les insolències e disolucions que comunament en les festes se pratiquen. 15

Hi devem devotament atendre que, acabat lo dia qui fon lo discurs de la preycació e vida sua, e complida aquella admirable Cena hon tots los misteris del Novell e Vell Testament se contenen, perquè tot se acabàs lo que d'ell havien profetissat los profetes, vench al loch hon lo devien pendre e fogir los qui ab ell eren. 20

No fuges tu, o, ànima devota!, ni a tal hora ton Senyor desempara, no perquè més de tu que dels 25

Ⓜ 14 molls] molts | 15 passar] possar

Ⓜ 6 *dexebls instrohia*] Tot seguit, Corella elimina un comentari (VC, 598a), en què s'indica, així doncs, Jesús, que anava a ser lliurat per un deixeble, vingué al lloc acostumat de recés i conegut per Judes, en el qual podia fàcilment trobar-lo; s'ofereix palesament perquè el prenguen, perquè no pensassen que temia la mort o que era crucificat en contra de la seua voluntat. | 9-11 *no ... evangelistes*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 598a), en què s'exposa que anaren envers la muntanya de les Oliveres, perquè era costum anar-hi i pernoctar a causa de l'oració. Novament la font d'aquesta amplificació es troba en les *Postillae* de Nicolau de Lira (1603: v, 429; postil·la a Mt 26, 30): «Exierunt in montem»: Hoc est, versus montem Oliveti, quia locus ad quem Christus exiit et in quo fuit captus erat situs in pede montis Oliveti, ut dictum est». L'al·lusió a la concòrdia entre els evangelistes que refereixen aquest episodi evangèlic (Mt 26, 30; Mc 14, 26; Lc 22, 39) no es troba en la patristica, tampoc en Lira; per tant, cal atribuir-la a Roís de Corella. | 14-15 *hi ... cóceres*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 598a), en què sols es diu que Jesús refusava qualsevol cobertor moll. | 16 *les judayques festes*] Corella agrega l'adjectiu *judayques*, absent de l'original llatí (VC, 598a). | 17-18 *hi ... pratiquen*] Corella agrega aquest comentari de tarannà topològic en detriment del propi de l'original llatí (VC, 598ab), en què s'exposa que Jesús buscava un lloc lliure de tumults que impedissen que la ment escolte. | 19-24 *Hi ... eren*] Corella condensa enormement l'original llatí (VC, 598b), en què s'exposa que, així com es poden anomenar les hores completes perquè en elles es completa el curs del dia, semblantment, nostre Senyor Jesucrist, en completar el curs de la predicació i celebrar gloriosíssimament aquell sopar singular amb els seus deixebles, sobre el qual cal pensar devotíssimament sovint, i sobre els dons sacratíssims del seu cos i la seua sang lliurats allí; en llavar els peus als deixebles, en fer el sermó i dir l'himne, és a dir, l'acció de gràcies, va eixir amb els seus deixebles envers la muntanya de les Oliveres, on havia de ser pres i separat dels amics; quan açò havia de complir-se, el que digué el profeta: «Mataré el pastor, i es dispersaran les ovelles del ramat» (Mt 26, 31; Za 13, 7). | 25-1074,7 *No ... muyra*] Corella amplifica en gran mesura una exhortació de l'original llatí (VC, 598b), en què solament es diu: «Vés tu sempre amb ell i no l'abandones, així ell no t'abandonarà!»

apòstols fies. Promet-li de cor tot lo que-ls apòstols li prometeren. No era mort encara; ara tenen més eficàcia les seues promeses per la mort sua, en la qual e per la qual pogueren après morir los apòstols, qui en l'ort, per por de la {182c} mort, lo dexaren; y són morts après d'ells innumerables martres, hi morran acostant-se la fi del setgle, ans que Antecrist muyra.

22. MYSTICE, DE MUNDANIS EGREDI DEBEMUS ET IRE IN OLIVETUM

Mystice, egressus est Jesus extra Civitatem, ut nos egressuros de mundanis, et mundi habitatione significaret, quando sacrificium Deo offerre volumus, et ut tumultum hominum fugere doceret, quando orare vel familiaria cum nostris tractare intendimus. *Egressus autem fuit trans torrentem Cedron*, qui interpretatur, *tristis maeror*; et significat viam passionis,

quam Christus perambulare voluit, quia sicut torrens torrore caloris solis cum impetu descendit; sic Christus calore charitatis et luce veritatis succensus fluctus passionum impetum propriae voluntatis sustinuit.

Per hoc ergo quod Christus ivit illuc, imminente sua passione, significatur quod Christianus ire volens ad martyrium, debet imminens supplicium praecogitare, et per patientiam se armare; quia secundum Gregorium, minus feriunt jacula quae praevidentur; et tolerabiliora sunt mala quae praesciuntur.

Et venit in villam Gethsemani, quae interpretatur *vallis pinguedinis*, quae interpretatio ostendit, quam humilis, quam devota fuit Christi oratio quam ibi fecit; in valle enim humilitas, et in pinguedine devotio notatur.

Secundum Remigium, Dominus appropinquans passioni, in valle pinguedinis oravit, ut demonstraretur, quia per vallem humilitatis et pinguedinem charitatis

[22. COM CAL EIXIR DE LA MUNDANITAT I ANAR A LA MUNTANYA DE LES OLIVERES, MÍSTICAMENT]

Al seny moral, podem entendre que nosaltres devem exir de la ciutat e del popular tumulto per a oferir a Déu agradable sacrifici; passar lo torrent de Cedron, qui és interpretat «plor e tristícia», plorant la passió del Senyor hi les nostres culpes.

Diu sant Remigi: «Venç lo Senyor, apropincant-se la hora de la sua passió dolorosa, a la vila de Getsemaní, que “vall de grasea e de humilitat” se interpreta, per mostrar-nos que per fonda vall e profunda de humilitat, e per grasea e abundància de

Ⓢ 3 sues] tues

Ⓢ 8-10 *Al ... sacrifici*] Corella simplifica l'original llatí (VC, 598b), en què s'exposa que místicament, Jesús va eixir fora de la ciutat per assenyalar que cal eixir fora de la mundanitat i d'habitar el món quan es vol oferir un sacrifici a Déu, i per ensenyar a fugir dels tumults dels homes quan s'intenta pregar o tractar amb els nostres coses privades. | 8 *Al seny moral*] Corella modifica l'original llatí (VC, 598b), en què el sentit és místic o espiritual, no moral. | 10-12 *passar ... culpes*] Corella reformula l'original llatí (VC, 598b), en què s'indica que Jesús va eixir a l'altra banda del torrent Cedró, el qual s'interpreta «pena de tristesa», i significa el camí de la Passió. Per tant, el mestre en teologia incorpora la remissió a la culpa pròpia, absent de l'original llatí. | 12 *nostres culpes*] A continuació, Corella elimina un passatge de l'original llatí (VC, 598b), en què s'exposa que Crist va voler recórrer el camí de la Passió, perquè així com el torrent amb l'abrasadora calor del sol baixa amb ímpetu, així Crist, encés de caritat i llum de veritat, va suportar les ones de les passions amb l'ímpetu de la seua pròpia voluntat. El fet que Crist estigués allà –continua el passatge omés– quan era imminent la seua passió assenyala que el cristià que vol anar al martiri ha de pensar abans en el suplici imminent i armar-se de paciència; perquè, segons sant Gregori Magne, fereixen menys les sagetes que es veuen venir, i són més tolerables els mals que es coneixen prèviament. «Va arribar un terreny anomenat Getsemaní» (Mt 26, 36), el qual és interpretat com a «vall d'abundància», interpretació que mostra com d'humil i devota fou l'oració que Crist va fer allí: la vall denota la humilitat; l'abundància, l'oració. | 14-16 *a ... interpreta*] Corella incorpora aquesta interpretació, la qual no apareix en aquest punt de l'original llatí (VC, 598b), presa d'una omisió realitzada suara (veg. nota anterior). | 15 *grasea*] Veg. nota p. 364,4.

pro nobis mortem suscepit. Humiliavit enim se usque ad mortem, et ex charitate posuit pro amicis animam suam.

In horto etiam oravit et capi voluit, ut ostenderet quod satisfacere venerat pro peccato primorum parentum commisso in horto, id est in terrestri paradiso; vel, quod per passionem suam nos in hortum paradisi coronandos introducit.

Dicitur etiam post communionem in montem Oliveti exisse et orasse:

[114] per quod etiam datur intelligi, quod virtute Dominici sacramenti ascenditur ad culmen gratiae et gloriae.

quod repraesentat processio fratrum, quando post refectionem exit in oratorium, ad gratias agendum;

[114]

Signanter autem, secundum Origenes, *hymno dicto, exierunt in montem Olivarum*, per hoc designans quod post perceptionem tanti sacramenti fidelis homo nihil debet agere in convalle, nec circa aliquod terrenum se occupare. Sed, secundum Hieronymum, debet ascendere in montem Oliveti, id est in virtutum sublimia, ubi est laboris refectio, et doloris solatium, ac veri luminis notitia apprehenditur.

Oravit ergo Dominus in monte Oliveti, sive in horto ad radicem ejusdem montis, quod totum vivum est, et plenum figuris: cum enim in monte orat, sursum nos, et pro coelestibus habere cor in oratione, et sublimia tantum orando inquiri debere docet; cum in valle et hoc in valle pinguedinis, docet nos in oratione humilitatem et internae devotionis ac dilectionis pinguedinem {599a} servare, et ut non gestemus cor aridum a charitatis pinguedine; merito autem passurus Dominus ascendit in illum montem, unde erat ascensus in coelum, ut per hoc ostenderetur quod per tolerantiam passionis ascenditur ad quietem coelestis mansionis.

Unde Hieronymus: In monte quidem Oliveti Jesus vigilat et orat, tenetur ac ligatur, ac inde ad coelos

caritat, és volgut morir per nosaltres. És fet humil fins a la mort, hi per caritat ha posada per los seus amichs la vida.»

Volgué en l'ort fer oració e que en l'ort lo penguesen per mostrar que venia per satisfer lo peccat comés en l'ort del primer nostre pare. Hi encara, perquè coneguéssem que per la sua passió nos tornava, no en l'ort del Parahís terrestre, mas en l'ort de la eterna glòria.

Dien alguns que pujà en lo mont ans que devallàs a la planícia perquè aprengam nosaltres que per virtut de l'admirable sagrament de la euquaristia pujam en lo mont de gràcia en la present vida, e après en lo mont de la eterna glòria.

Acò recorden los religiosos quant, après de la reffectió de la taula, en procesó van a fer gràcies a la sgleya.

Diu Orígenes: «Acabat lo ymne, {182d} ixqueren al mont de les Oliveres, donant-nos exemple que, après de haver rebut del seu cors lo sagrament inefable, devem pujar al mont de virtuoses obres, al mont de les Olive[re]s, per actes de misericòrdia, hon trobarem descans de nostres treballs, remey de nostres dolors, hi notícia de la lum verdadera.»

Féu, donchs, oració lo Senyor en lo mont Olivet, o al peu del mont, en l'ort de Getsemaní, que per un mateix loch se pot scriure; e tot és ple de grans misteris: com fa oració en la montanya nos dóna exemple que en ell elevem nostra pensa, hi les coses de aquest món mirem e menysprehem baxes; quant al peu del mon[t], en la vall, prega, nos mostra que sobre humilitat edefiquem tot lo edifici de nostres obres; mèritament, anant a la Passió, lo Senyor en la montanya pujà, de la qual, après resucitat, devia pujar al celestial Regne, per mostrar que per les tribulacions e adversitats de aquest món se puja a la celestial glòria.

Diu sanct Hierònim: «En lo mont Olivet lo Senyor vetla, en lo mont Olivet prega, en lo mont lo prenen

Ⓢ 5 satisfer lo] satisfer per lo | 32 edefiquem] edefiquen

Ⓢ 6 *nostre pare*] Corella omet una breu glossa (VC, 598b) –recuperada, però, tot seguit– en què es diu que l'hort és el Paradís terrenal (veg. nota posterior). | 8-9 *no ... glòria*] Corella incorpora aquesta estructura comparativa de predicatiu negat, el qual introdueix una subordinada adversativa (Martos, 2001a: 68-69), per reprendre una glossa que havia omés immediatament abans (veg. nota anterior). | 10-14 *Dien ... glòria*] Corella altera l'ordre de les interpretacions (veg. nota posterior) de l'original llatí (VC, 598b), n'anticipa aquesta i l'amplifica, en què s'exposa que, segons es diu, després de la comunió, Jesús va eixir i va pregar a la muntanya de les Oliveres, la qual cosa dóna a entendre que per la força del sagrament del Senyor hom s'eleva a la culminació de la gràcia i de la glòria. | 16-17 *a la sgleya*] Corella modifica l'original llatí (VC, 598b), en què el lloc mencionat és l'oratori. Tot seguit, Corella se salta una interpretació que trasllada més amunt (veg. nota anterior). | 18-24 *Diu ... verdadera*] Corella fusiona en aquesta citació, la qual Corella atribueix per complet a Orígenes, dos comentaris de l'original llatí (VC, 598b): el primer, del mateix Orígenes, indica que «després de cantar l'himne, van eixir cap a la muntanya de les Oliveres» (Mt 26, 30) designant que després de rebre tan gran sagrament el fidel no ha de fer res en la vall ni ocupar-se de les coses terrenals. El segon comentari, de sant Jeroni, indica que el fidel ha de pujar a la muntanya de les Oliveres, és a dir, a les coses sublimes de la virtut, on hi ha reparació del treball, solaç del dolor i s'adquireix notícia de la llum verdadera. | 28-30 *que ... baxes*] Corella reformula l'original llatí (VC, 598b), en què s'exposa que Jesús ensenya a tenir el cor en l'oració vers les coses celestials i cercar pregant les coses sublimes. | 30-32 *quant ... obres*] Corella refà l'original llatí (VC, 598b-599a), en què es diu que Jesús ensenya quan prega a la vall, a la vall de l'abundància, a guardar la humilitat i l'abundància de l'amor i de la devoció interior, i a no portar el cor eixut de l'abundància de la caritat.

ascendit; ut nos sciamus quia inde ad coelos ascendimus, unde vigilamus et oramus, ligamur, et non repugnamus in terra.

Hic mons Oliveti omni acceptione est dignus, in quo Dominus frequenter morari et orare, ac multa et mira operari dignatus est. Est autem in hoc monte ecclesia, in qua {599b} cum Abbate nigri monachi esse solebant.

23. QUINQUE VIRTUTUM EXEMPLA QUAE NOS DOCET DOMINUS IN ULTIMA COENA

Potes autem meditari, quod Dominus Jesus dedit nobis in isto sero exemplum quinque magnarum virtutum, scilicet: humilitatis, in lavando pedes discipulorum; charitatis in sacramento Corporis et Sanguinis sui, et in sermone qui est monitis charitatis plenus; orationis, in orando in horto tribus vicibus; patientiae, in sustinendo proditorem suum, et multa opprobria, quando fuit captus et ductus ut latro; obedientiae, in eundo ad passionem et mortem ex Patris praecepto. In his ergo virtutibus et aliis eum pro posse imitari coneris.

ORATIO

Benignissime Jesu, qui pro credentibus et credituris in te, ante tempus passionis Patrem suppliciter exorasti: rogo, Domine, tuam clementiam et misericordiam pro illis et pro me, et pro omnibus mihi consanguinitate, affinitate, familiaritate, beneficio, oratione, recommendatione, vel quocumque conjunctis, seu cordi meo insertis; et universaliter pro omnibus fidelibus tam vivis quam defunctis: ut nobis vivis et gratiam in praesenti, et gloriam in futuro exhibeas; ac defunctis misericordiam et requiem aeternam indulgeas; et, tu qui omnium Redemptor es, etiam eorum Salvatorem te ostendas. Amen.

e·l liguem, e de aquell mont al seu regne puja, perquè aprengam nosaltres que, de aquell loch, pujam a la glòria: de hon vetlam e pregam, hi de hon prenem en paciència nostres dolors, angústies, injúries e oprobriis.»

De gran devoció e reverència és aquesta montanya, la qual lo Senyor de la sua presència e de molts singulars actes e misteris ha santificada. Avia en lo mont {183a} una sgleya en la qual solien servir a Déu monges negres.

[23. DELS CINC EXEMPLES DE VIRTUT QUE ENSENYA EL SENYOR EN L'ÚLTIMA CENA]

Podem devotament atendre que en aquestes completes lo Senyor de cinch grans virtuts nos ha donat exemple: de humilitat, en lavar los peus als dexebles; de caritat, en lo sacratíssim sacrament de la sanch e carn sua, hi en lo sermó après de la Cena, de tan dolces e mel·líflues paraules; de oració elevada e devota, orant tres vegades; de paciència, besant lo traïdor dexeble, sostenint ligams e tants oprobriis; de obediència, obehint al Pare en tot lo que manava fins a la mort de la creu dolorosa. En aquestes hi en totes les altres obres del Senyor devem treballar, segons la poquedat e flaquea nostra, seguir los seus vestigis.

ORACIÓ

[B]enigníssim Senyor Jesús, qui per los qui en tu creyen, hi en tu creure devien, ans de la tua passió humilment supliquist a ton Pare; suplich, Senyor, la tua misericòrdia e clemència per mi e per tots los meus prohimes, axí vius com morts, hi en special per tots aquells que ab mi són conjunts per deute de consang[ui]nitat, de afinitat, o per rebuts beneficis. Soplich-te, piadós Senyor, que a nosaltres, vius de present, nos dones la gràcia, hi en lo sdevenidor la glòria, hi als defunts repòs e vènia, perquè tu, qui de tots es[t] redemptor, a tots dones la salut eterna. Amén.

③ 3 prenem] prenen | 11 atendre] atandre

③ 3-5 *hi ... oprobriis*] Corella amplifica l'original llatí (VC, 599a), en què es diu que allí hom és lligat i no ofereix resistència contra la terra. | 15-16 *de ... paraules*] Corella remodela l'original llatí (VC, 599b), en què es diu que el sermó estava farcit de consells de caritat (veg. nota p. 1029,1-3). | 18 *tants oprobriis*] Tot seguit, Corella obvia un comentari (VC, 599b), el qual exemplifica els oprobriis de Jesús: quan va ser capturat i dut com un lladre. | 22 *vestigis*] Veg. nota p. 351,29. | 31 *piadós Senyor*] Corella incorpora aquest vocatiu, absent de l'original llatí (VC, 599b).

{183B} CAPÍTOLS DE LA TERCERA PART
DEL CARTOXÀ

- De la transfiguració del Senyor. Capítol primer.
Com lo Senyor guarí lo lunàtich. Capítol ii.
Com lo Senyor pagà lo tribut per ell e per Simeon Pere, e 5
de la qüestió dels dexebles de qui seria major.
Capítol iii.
De no menysprear ni scandalisar los chichs. Capítol iiiii.
De les tres paràboles, qui són de la ovella, de la dragma hi 10
del fill pròdich. Capítol v.
De la correctió fraterna hi que hom deu dexar al prohisme
set vegades set la injúria. Capítol vi.
Del rey qui volgué demanar rahó als seus del que
administrat havien. Capítol vii.
De la causa de dexar la muller hi dells chiquets que li 15
portaven. Capítol viii.
De la perfectió de pobretat. Capítol ix.
Dels xii consells evangèlichs. Capítol x.
De la dificultat e impossibilitat que·l ric en lo Regne del
cel entre, e del premi de aquells qui, totes les coses 20
dexades, lo Senyor seguexen. Capítol xi.
Del diner que reben los qui treballen en la vinya.
Capítol xii.
Del procurador e batle de iniquitat. Capítol xiii.
Del rich golafre e de Làzer mendicant qui a la sua porta 25
jahia. Capítol xiiii.
De la resurrecció de Làzer. Capítol xv.
De la conspiració dels fariseus e bisbes contra lo Senyor.
Capítol xvi.
Dels deu lebroso que·l Senyor gua- {183c} rí. 30
Capítol xvii.
Dels samaritans que no volgueren acollir lo Senyor.
Capítol xviii.
De la demanda dels fills de Zebedeu. Capítol xiiiiii.
De un cech il·luminat ans de la entrada de Jericó. 35
Capítol xx.
De Zacheu e del seu convit. Capítol xxi.
Dels dos cechs il·luminats a la exida de Jericó.
Capítol xxii.
De la efusió de l'engüent sobre lo cap del Senyor. 40
Capítol xxiii.
Del seure del Senyor sobre lo pollí e sobre la somera.
Capítol xxiiii.
De la gloriosa recepció del Senyor. Capítol xxv.
Del plor del Senyor sobre Jerusalem e de la sua entrada. 45
Capítol xxvi.
Com lançà lo Senyor los qui venien e compraven del
temple. Capítol xxvii.
De les dos mealles de la viuda e de la oració del fariseu e
del publicà. Capítol xxviii. 50
De la maledicció de la figuera, e del gra del forment, e del
príncep de aquest món. Capítol xxviiii.
Dels dos fills, dels quals la hu anà a la vinya e l'altre no.
Capítol xxx.
Com logà la vinya als hòmens de sanch. Capítol xxxi. 55

© 12 injúria] miraria | 19 que·l] quil | 22 Del diner] *Repetit* | 27 De xv] *Al marge dret, manuscrit: Lazaro* | 50 publicà] puplica.

- Dels convidats a les noces e del qui no tenia nupcial
vestidura. Capítol xxxii.
- De la qüestió sobre lo pagar lo tribut a Cesar, e de la dona
de set marits. Capítol xxxiii.
- Del primer e gran manament e del segon semblant a-quell. 5
Capítol xxxiiii.
- Dels fariseus e doctors, que-ls devi- {183d} en seguir en la
doctrina e no en la vida. Capítol xxxv.
- De aquells a qui és deguda la maledicció eterna.
Capítol xxxvi. 10
- Dels senyals de l'adveniment del Senyor. Capítol xxxvii.
- De l'adveniment e persecució de Antecrist.
Capítol xxxviii.
- Dels remeys contra les spirituals temptacions e de
l'exercici de la pensa en Déu. Capítol xxxix. 15
- De pregar hi sperar lo adveniment del Senyor e dels
darrers senyals de l'adveniment del Senyor. Capítol xl.
- De l'adveniment del Jutge. Capítol xli.
- De la consolació dels elets apropincant-se lo Juhí e de la
similitut de la figuera. Capítol xlii. 20
- Del dia del Juhí qui vendrà súbitament. Capítol xliiii.
- Del vetlar del Pare de la família guardant la casa que-l
ladre no y entre. Capítol xliiiii.
- Del loms cenyits e de les caneles cremants. Capítol xlv.
- De les deu vèrgens. Capítol xlvi. 25
- Dels talents que-l Senyor acomanà. Capítol xlvii.
- Del Juhí final. Capítol xlviii.
- De la Pasqua e com diversament se pren aquest nom
Pasqua. Capítol xlviii.
- Qual dia e per què Judes vené lo Senyor. Capítol l. 30
- De la Cena del Senyor. Capítol li.
- Del lavament dels peus. Capítol lii.
- De la caritativa correctió de Judes e com se partí de la
taula. Capítol liii.
- De com instituhí lo sagrament de la euquaristia. 35
Capítol liiii.
- Del sermó del Senyor en la Cena. Capítol liv.